image
not
available

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Vol. I PH 05395 A I

DANIELIS GEORGI MORHOFI

POLYHISTOR,

IN

TRES TOMOS,

LITERARIUM,

(Cujus soli Tres Libri Priores hactenus prodiere, nunc autem Quatuor reliqvi, a Viro in Acad. Lipsiensi Erudito revisi atqve aucti, e MSS. accedunt,)

PHILOSOPHICUM

ET

PRACTICUM,

(nunc demum editos, Primoqve adjunctos) divisus.

OPUS POSTHUMUM,

ut multorum Votis satisfieret,

Accurate revisum, emendatum, ex Autoris Annotationibus αὐτογράφοις, & MSS. aliis, suppletum passim atqve auctum, in Paragraphos distinctum, Librorum Capitumqve Summariis, Hypomnematis qvibusdam Historico-Criticis, duabusqve Præfationibus, sive Diatribis Isagogicis Prolixioribus, T. I. atqve II. præfixis, (qvarum prior MORHOFII VITAM ET SCRIPTA, partim edita, partim inedita atqve affecta, POLYHIST. ITEM HISTORIAM, ET ERUDITORUM DE ILLIS JUDICIA exhibet,) illustratum

à

JOHANNE MÖLLERO, *Flensb. Sch. Patr. Rect.*

Et sic Integrum tandem aliqvando Orbi Literato exhibitum.

Accedunt Indices Necessarii.

CUM PRIVILEGIO SACRÆ CÆSAREÆ MAJESTATIS.

LUBECÆ,
Sumtibus PETRI BÖCKMANNI, Anno MDCCVIII.

Digitized by Google

JOSEPHUS Divina favente Clementia electus Romanorum Imperator semper-Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ &c. Rex ArchiDux Austriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, Comes Tyrolis, &c. Agnoscimus & notum facimus tenore præsentium Universis, qvod cum Nobis noster & Sacri Imperii fidelis dilectus *Petrus Böckmannus*, Bibliopola Lubecensis, humillime exposuerit, se Morhofii Polyhistorem denuo suis sumtibus Typis excudendum curasse, vereri autem, ne quod sæpius contingat, æmulorum fraude, qui editionem istam dolose imitentur, impendii sui fructu destituatur, ac propterea demisse supplicaverit, ut se contra defraudationem aut imitationem decennali Privilegio nostro Clementissime munire dignaremur. Nos ejusdem precibus benigne annuerimus, ac proinde omnibus & singulis Bibliopolis, Typographis, coeterisque omnibus negotium Librorum exercentibus serio idque sub poena decem marcarum Auri puri inhibuerimus, pro ut hisce inhibemus, ne eorum quispiam intra decem annos proximos ab hoc die computandos præfatum Librum, Morhofii Polyhistor, sine impetrantis hæredumvè consensu intra Sacri Romani, Regnorumq; ac Dominiorum Nostrorum Hæreditariorum, fines in simili vel alio typo, modo vel forma, sive in toto, sive in parte, mutatisve titulis recudere, vel aliò recudendum dare, impressum invehere, venundare, aut clam vel palam distrahere quovis modo præsumat, hac quidem lege, ut præfati Libri Morhofii Polyhistoris, ut in more positum est, consueta quinque Exemplaria ad Imperialem nostram Cancellariam deferantur, iidemque Privilegium hoc nostrum (ne quis ignorantiæ prætextu se excusare possit) in fronte exhibeant: quisquis autem mandatum hoc nostrum non observaverit, is non modo ejusmodi Libris perperam impressis privetur, verum etiam dicta poena Fisco nostro Imperiali fraudis vindici numeranda mulctetur. Quare mandamus Omnibus & Singulis Nostris & Sacri Imperii, Regnorumq; & Provinciarum Nostrarum Hæreditariarum Subditis cujuscunque status ac dignitatis, ne quenquam Privilegium hoc nostrum Cæsareum temere & impune transgredi aut violare patiantur, quin potius præscripta poena reos plecti curent. Harum testimonio Literarum manu nostra subscriptarum & Sigilli nostri Cæsarei appressione munitarum, quæ dabantur in Civitate nostra Vienna die quinta Septembris Anno Domini Millesimo, Septingentesimo septimo, Regnorum Nostrorum Romani Decimo Octavo, Hungarici Vigesimo, Bohemici vero Tertio.

JOSEPHUS.
Mppria.

L.S.

Ad Mandatum Sacræ Cæsareæ Majestatis proprium.

UL. FRIDLAR, Com. de Schönborn.

FRANCISCUS VINANDUS de BERTRAM.

Digitized by Google

Digitized by Google

VIRIS
Pietate atqve Eruditione præstantissimis,
SUMME REVERENDO, AMPLISSIMO ET EXCELLENTISSIMO
DN. GEORG. HENRICO GOETZIO,
SS. Theol. Doctori Celeberrimo, & Ecclesiarum Lubecensium Superintendenti gravissimo.
NOBILISSIMO, EXCELLENTISSIMO, CONSULTISSIMO
DN. D. ACHILLI DANIELI LEOPOLDO,
JCto famigeratissimo.
Nec non
MAXIME REVERENDO, AMPLISSIMO AC PRÆCLARISSIMO
DN. JOHANNI PETRO STEIN,
Ad S. Ægid. Pastori meritissimo & qvotidie bene merenti, Venerandi item Ministerii Seniori spectatissimo.
PLURIMUM REVERENDO, CLARISSIMO ATQVE DOCTISSIMO
DN. EMANUELI SEBASTIANO HARDER,
Templi Arcis & Spir. S. Pastori vigilantissimo.
PATRONIS ET FAUTORIBUS MEIS
omni honoris genere ætatem colendis,
Salutem!

Digitized by Google

DEliberanti mihi, qvibus præcipue Polyhistorem Morhofianum, nunc demum integrum meis sumtibus typis exscriptum, consecrarem, non alia, qvibus jure meliori hoc deberetur, qvam *Celeberrima Vestra Nomina* sese obtulerunt. Qvem enim fugit, *Superintendens gravissime*, Te præter sinceram Religionem, qvam in oculis, in animo gestas, & qvam omni conatu, tàm viva pro suggestu voce, qvam Scriptis sacris, infucatam pietatem & solidam doctrinam spirantibus, promotam ad alios cupis, etiam rem Literariam atqve Librariam suo pretio æstimare; & qvia æstimas, amare, imo & serio juvare. Neqve non oblivioni tradere debui, *Vir Consultissime*, singularem Tuum favorem, qvo Patronus in re Libraria mihi maximus semper fuisti, qva in re ipsum hunc Polyhistora in testimonium vocare liceat, qvem Tibi acceptum refero; Tu enim editionis illius mihi extitisti Autor inprimis. Qvocirca jure merito ad Te redit, qvod Tuo auspicio, consilio, hortatu, integrum prodit Opus. Novi, qvanti soleat a Te fieri ejus Autor, qvibus laudibus efferri exactum hujus ingenium, subactum judicium, & eruditio consum-

mata

mata. Qvæ Tua præterea in me ſint merita, ſilentio tegere qvam latius exponere malo; qvum mihi exploratum ſit, illis digne rependendis me plane futurum imparem, eosqve ſermones, qvi ſeu in os laudare Te poſſunt, vix Tibi placituros. In Te qvoqve, *Vir pietate pariter ac ſenio Maxime Venerande*, aliqvod grati animi profectum à me ſignum extare debuit, qvando multis abhinc annis ſtudii in me Tui, officioſæqve Tuæ voluntatis, perjucunda occurrit memoria. Tandem nec illud diſſimulandum duxi, Te optime ſemper, *Vir plurimum Reverende*, mea cauſa voluiſſe. Ad hoc accedunt Tua mihi non ſemel præſtita officia, animusqve Tuus, ut non impar, ita nec imparatus, ulteriora præſtandi; Nomen itaqve Tuum etiam inter bene de me meritos extare debuit, qvando Patronorum hoc loco mihi faventium recolere memoriam inſtitui. Atqve ut ad Vos omnes, qvos ſingulos affatus ſum, oratio mea redeat, perſuadeatis Vobis velim, *Patroni & Fautores obſervantiſſime mihi colendi*, me hæc omnia moviſſe, ut affectum viciſſim meum hac Dedicatione teſtatum facerem. Offero ergo Vobis Opus, cum à materia, tum ab Autore ſuo, inter pauca commendabile. Continet id, qvaſi Syſtema, univerſæ Eru-

ditionis

ditionis apparatum, a Viro doctissimo & in omni literarum ac disciplinarum genere probe versato, DAN. GEORG. MORHOFIO, congestum. Tulerunt hucusqve plausum tres priores Polyhistoris Literarii Libri apud omnes universæ Europæ Eruditos. Non minorem (nisi totus fallor, aut fallebantur illi, qvos hac in re Autores habeo) nunc feret integrum Opus, qvum duobus illud luculentissimis JO. MÖLLERI, percelebris Viri, Scriptis, Præfationum modestissimo nomine insignitis, ejusqve Notis & Annotationibus auctum compareat. Accipite hoc fronte Vobis propria, hoc est serena. Accipite in signum observantissimæ ac gratæ mentis. De cætero Deum O. M. humillime veneror, ut Vos omnes porro in Ecclesiæ & Reipubl. Literariæ ac Christianæ bonum incolumes præstet, ac per plures adhuc annos sospitet. Ego vero hanc gratiam à Vobis exoro, ut perpetuo sim

V. SUMME REVER. EXCELL. AMPL. ET CLAR.

Dabam Lubecæ d. XI. Novembris,
A. MDCCVII.

deditissimus

PETRUS BÖCKMANNUS.

BENEVOLO LECTORI S. P.

UT hunc tibi sisterem Polyhistora, Benevole Lector, expugnarunt amici: extorsit illum ipsa necessitas potius, qvàm ipse meo consilio publicæ luci destinavi. Duodeviginti anni sunt, ex qvo privatis scholis Notitiam scriptorum, optimorum juvenum rogatu proposui. Quem laborem, aliis urgentibus, post aliqvot annos resumpsi, ita tamen, ut aliâ ratione commutarem & pertexerem. Non credidi qvidem fore, ut illa, qvæ mihi subitâ & fortuitâ oratione è memoriâ exciderant (optimè enim id nôrunt, qvi mihi tum auditores adfuerunt) ad qvemqvam extra discipulorum subsellia emanarent. Verum contra voluntatem meam & præter opinionem accidit, ut, qvæ ego ad privatos paucorum juvenum usus institueram, non in hac solum Academia, sed & alibi descripta per multorum manus ita impolita & inculta vagarentur: neqve deessent qvi publicos de editione tergiversanti typos minarentur. Qvod cum intelligerem, metueremqve, ne vel mutilum mancumqve opus, erroribus & glossis peregrinæ manus præterea fœdum, in lucem meis ingratiis protruderetur, vel in aliena incude à novo qvodam fabro refingeretur; eò adductus sum, ut laborem, qvi propemodum infinitus est, & nova ab annis incrementa capit, per partes recensens, prælo subjicerem. Qvod ut eò felicius procederet, effecit Vir mihi amicissimus, D. ACHILLES DANIEL LEOPOLDI, JCtus apud Lubecenses nobilissimus, cujus hortatu consilioqve potissimum impulsus est, qvi suis sumptibus librum in lucem edidit. Non ignotum mihi est, qvantæ molis opus humeris meis incumbat. Oceanum enim ingressus sum, in qvo portum invenire difficile est, naufragii periculum à syrtibus & scopulis imminet. Qvis enim in tanta multitudine rerum & librorum omnia exhauriret? Qvis non alicubi impingeret? Qvis salvum ab invidiâ caput retraheret, ac malignitatis dentes in liberiore censura evitaret? Præterea ut palato & gustu differunt convivæ; ita judiciis dissident Lectores, neqve omnium idem de rebus sensus est, hoc præsertim tempore, qvô plures sunt librorum judices, qvàm lectores, & è lectoribus in lictores,

res, ubiqve virgas & secures expedituros multi degenerant. Deterrere etiam ab instituto posset, qvi nunc in simili argumento vastum molitur opus Bailletus, qvem multa eorum, qvæ jam pridem in privatis lectionibus adduxeram, occupasse non diffiteor: à me tamen hic suo loco notanda, ne qvis à me scrinia ejus compilata suspicetur. Verum cum mei non esset res arbitrii, neqve ab opere incepto manum retrahere mihi amplius esset integrum: telam hanc, qvam semel orsus fueram, pertexui; ita tamen, ut novum planè & multis modis auctius opus prodiret. Qvod etsi multò elaboratius enucleatiusqve dari poterat: neqve enim, qvam debebam poteramqve, aliis sæpe rebus distentus, impendi curam: erunt tamen in illis, utut subito calore effusis, non pauca qvæ juvare juventutis studia possunt, in qvibus si non accuratissimi judicis, saltem boni judicis munere defungar. Scripta sunt hæc, planè eo, qvo JOACHIMUS FORTIUS libros scribi volebat, modo. Qvæ hic chartis illevi, vix interdum relecta, tabellario deportanda dedi; exscripsit illa, ut à calamo venerant, Typographus. His sæpe Academica & domestica negotia, curæ familiares ex obitu carissimæ Uxoris, valetudo non semper commoda moras injecerunt; ut jam præcipitati, jam interrupti labores rigidiori examini & ulteriori limæ locum non reliqverint. Qvò factum etiam, ut non pauca vel à describentis manu, vel mea etiam festinatione σφάλματα, fortasse etiam ἁμαρτήματα μνημονικὰ qvibusdam in locis irrepserint: qvæ nunc extremam manum poscentibus nundinis, non sollicite adeò à me consignari potuerunt. Totum opus à me in tres tomos tribuetur, qvorum primus Polyhistoris *Literarii*, secundus *Philosophici*, tertius *Practici* titulo appellabitur. Nunc prima pars tomi primi, atqve adeò duo libri, Bibliothecarius & Methodicus in lucem prodeunt, qvos cæteri suo ordine & tempore seqventur; & qvidem in Polyhistore Literario liber Grammaticus, Criticus, Oratorius & Poëticus, in cæteris tomis reliqvæ Philosophiæ partes. Scribendi, ut jam dixi, rationem secutus sum non anxiam & scrupulosam, judicio ad qvælibet verba suspenso, sed sua qvadam libertate vagam, nec certis vinculis adstrictam. Sunt qvi etiam in rebus, qvæ ornari negant, doceri contentæ, singula verba periodosqve ad amussim vocant, numerosa omnia & exasciata volunt, nullam, qvæ Romanam civitatem non sapiat, vocem admittunt,

nihil

nihil alieni scriptoris verbis, sed suis exprimunt: ut ita libellum, tanqvam omnibus numeris absolutam Pasicompsen lectoribus suis sistant, & velut in scenam aut orchestram producant. Has Ego formas earumqve spectatores non sperno, qvin potius laudo, iisqve assurgo: est tamen, ubi vel incomptæ Veneres & passo capillo horridulæ ipsâ se negligentiâ commendant. Est ubi præ fucatâ Phryne, aliqva decoro vultu decolor

Sabina qvalis, aut perusta Solibus
Pernicis uxor Appuli

non displicuerit. Malim & ego in didactico argumento sermonem pulvere, sed erudito oblitum, qvam cerussâ & pigmentis incrustatum. Qvi majorem hîc à me ornatum desideraverit, horrea me hîc struere meminerit, in qvibus nemo marmoreas varioqve opere elaboratas columnas, nemo peristylia & porticus, nemo parietes aulæis superbos, sed pro congerendis frugibus apta spatia reqvirat. Excursus interdum tentavi, nec a scopo alienos, neqve viris doctis, ut puto, ingratos. Loca Scriptorum sæpe integra adduxi, non ut chartas implerem; sed iis subvenirem, qvi libris destituuntur, & pleniorem ex ipsorum Scriptorum verbis sensum excuterent lectores: Observavi, cum mea hæc relegi, nonnulla, qvæ fugerem ipse vel carmen, vel orationem scripturus. Nunc in his subitis commentationibus æstus meditantis & scribentis, addo & properantis, sæpe abripuit verbis minus, qvàm rebus intentum. Adeò in omnibus oculatum esse non licet; neqve, ut essem, multum laboravi. Vel ipsa libri inscriptio *Manutij* censuram non effugerit, qvi auctoris vocem pro scriptore usurpatam non probat. *Dubitanter* qvoqve eâ de re censet diligentissimus castigatæ latinitatis vindex Cellarius, qvi non nisi testis significationem admittit. Sed dubitare nos vetat Livii locus l. 2. c. 8. qvi ita habet: *Apud qvosdam veteres Auctores non invenio Lucretium Consulem*: ubi nullo alio qvam Scriptoris sensu vox illa accipi potest. Hugo Grotius (at qvantus Vir!) cum carmen scriberet, omnium poëtarum genium præclarus imitator exprimebat; Cum historiam conderet, cum Tacito in arenam descendisse visus est. Idem tamen in Philosophorum & Ictorum scholis omnia miscuit, nec sordidis verbis minusqve Latinis, sed usu scholastico receptis abstinuit, ut planius loqveretur. Porrò

res, ubiqve virgas & secures expedituros multi degenerant. Deterrere etiam ab instituto posset, qvi nunc in simili argumento vastum molitur opus Bailletus, qvem multa eorum, qvæ jam pridem in privatis lectionibus adduxeram, occupasse non diffiteor: à me tamen hic suo loco notanda, ne qvis à me scrinia ejus compilata suspicetur. Verum cum mihi non esset res arbitrii, neqve ab opere incepto manum retrahere mihi amplius esset integrum: telam hanc, qvam semel orsus fueram, pertexui; ita tamen, ut novum planè & multis modis auctius opus prodiret. Qvod etsi multò elaboratius enucleatiusqve dari poterat: neqve enim, qvam debebam poteramqve, aliis sæpe rebus distentus, impendi curam: erunt tamen in illis, utut subito calore effusis, non pauca qvæ juvare juventutis studia possunt, in qvibus si non accuratissimi judicis, saltem boni judicis munere defungar. Scripta sunt hæc, planè eo, qvo JOACHIMUS FORTIUS libros scribi volebat, modo. Qvæ hic chartis illevi, vix interdum relecta, tabellario deportanda dedi; exscripsit illa, ut à calamo venerant, Typographus. His sæpe Academica & domestica negotia, curæ familiares ex obitu carissimæ Uxoris, valetudo non semper commoda moras injecerunt; ut jam præcipitati, jam interrupti labores rigidiori examini & ulteriori limæ locum non reliqverint. Qvò factum etiam, ut non pauca vel à describentis manu, vel mea etiam festinatione σφάλματα, fortasse etiam ἁμαρτήματα μνημονικὰ qvibusdam in locis irrepserint: qvæ nunc extremam manum poscentibus nundinis, non sollicite adeò à me consignari potuerunt. Totum opus à me in tres tomos tribuetur, qvorum primus Polyhistoris *Literarii*, secundus *Philosophici*, tertius *Practici* titulo appellabitur. Nunc prima pars tomi primi, atqve adeò duo libri, Bibliothecarius & Methodicus in lucem prodeunt, qvos cæteri suo ordine & tempore seqventur; & qvidem in Polyhistore Literario liber Grammaticus, Criticus, Oratorius & Poëticus, in cæteris tomis reliqvæ Philosophiæ partes. Scribendi, ut jam dixi, rationem secutus sum non anxiam & scrupulosam, judicio ad qvælibet verba suspenso, sed sua qvadam libertate vagam, nec certis vinculis adstrictam. Sunt qvi etiam in rebus, qvæ ornari negant, doceri contentæ, singula verba periodosqve ad amussim vocant, numerosa omnia & exasciata volunt, nullam, qvæ Romanam civitatem non sapiat, vocem admittunt,

nihil

nihil alieni scriptoris verbis, sed suis exprimunt: ut ita libellum, tanqvam omnibus numeris absolutam Pasicompsen lectoribus suis sistant, & velut in scenam aut orchestram producant. Has Ego formas earumqve spectatores non sperno, qvin potius laudo, iisqve assurgo: est tamen, ubi vel incomptæ Veneres & passo capillo horridulæ ipsâ se negligentiâ commendant. Est ubi præ fucatâ Phryne, aliqva decoro vultu decolor

> Sabina qvalis, aut perusta Solibus
> Pernicis uxor Appuli

non displicuerit. Malim & ego in didactico argumento sermonem pulvere, sed erudito oblitum, qvam cerussâ & pigmentis incrustatum. Qvi majorem hîc à me ornatum desideraverit, horrea me hîc struere meminerit, in qvibus nemo marmoreas varioqve opere elaboratas columnas, nemo peristylia & porticus, nemo parietes aulæis superbos, sed pro congerendis frugibus apta spatia reqvirat. Excursus interdum tentavi, nec a scopo alienos, neqve viris doctis, ut puto, ingratos. Loca Scriptorum sæpe integra adduxi, non ut chartas implerem; sed iis subvenirem, qvi libris destituuntur, & pleniorem ex ipsorum Scriptorum verbis sensum excuterent lectores: Observavi, cum mea hæc relegi, nonnulla, qvæ fugerem ipse vel carmen, vel orationem scripturus. Nunc in his subitis commentationibus æstus meditantis & scribentis, addo & properantis, sæpe abripuit verbis minus, qvàm rebus intentum. Adeò in omnibus oculatum esse non licet; neqve, ut essem, multum laboravi. Vel ipsâ libri inscriptio *Manutij* censuram non effugerit, qvi auctoris vocem pro scriptore usurpatam non probat. *Dubitanter* qvoqve eâ de re censet diligentissimus castigatæ latinitatis vindex Cellarius, qvi non nisi testis significationem admittit. Sed dubitare nos vetat Livii locus l. 2. c. 8. qvi ita habet: *Apud qvosdam veteres Auctores non invenio Lucretium Consulem:* ubi nullo alio qvam Scriptoris sensu vox illa accipi potest. Hugo Grotius (at qvantus Vir!) cum carmen scriberet, omnium poëtarum genium præclarus imitator exprimebat; Cum historiam conderet, cum Tacito in arenam descendisse visus est. Idem tamen in Philosophorum & Ictorum scholis omnia miscuit, nec sordidis verbis minusqve Latinis, sed usu scholastico receptis abstinuit, ut planius loqveretur. Por-

rò

rò & cum historiâ scriptorum res ipsas junxi, qvarum cognitionem præ cæteris juventuti utilem credidi. Nam cum multa in his essent, qvæ ad integrorum librorum & dissertationum argumenta designaveram; & vitæ summa brevis spes inchoare longas vetaret, rectius me facturum existimavi, si in compendium hæc contraherem, qvæ profutura juventuti arbitrarer, qvam si incertæ elaborationis spe & me ipsum & alios fallerem, aut aliis illa, ut fieri solet, in prædam cederent. Ubi de exercitationibus ago, copiosior in exemplis fui, qvoniam è re juventutis, cui omnis mea opera dicata est, fore credidi, si illa paulo plenius proponerem. Quâ in re à peritis & æqvis æstimatoribus veniam me facilè impetraturum confido. In cæteris, si qvæ forte sint, qvæ meam fugerint diligentiam, aut in qvibus, ut homines sumus, & in re tam varia facillimum est, lapsus fuero, eos mihi judices velim, qvos ipsi eadem in trutina positi non recusent. Mihi in omni hac commentatione prora puppisqve fuit juventutis Academicæ commodum, in qvo mihi, hâc in palæstrâ constituto advigilandum semper duxi. Qvod si & alii hanc industriam meam non adspernati fuerint, & ad se qvoqve ejus fructus redundaturos existimaverint, tanquam ἕρμαιον arripiam, totumqve in lucro deputabo. Unum est, de qvo monitos eos velim, qvi aliorum damnis suas ædificare fortunas consueverunt, ne Bibliopolæ, viro optimo, honestum qvod ex impensis in hunc librum factis sperat lucrum, novâ impressione per malam fraudem intervertant. Præterqvam enim, qvod â flagitio non absit, falcem in messem alienam mittere, amplissimè cum facti, si ausus fuerit, pœnitebit, cum jam id agat, ut S. Cæs. Maj. Privilegio adversus hominum illorum se injurias muniat, damnumqve avertat. Vale Benevole Lector, conatibus nostris fave, & si Deus vitam valetudinemqve largitur, cæteras etiam partes suo tempore exspecta.

(o)

D. G. MORHOFI
POLYHISTOR LITERARIUS.
LIB. I.
BIBLIOTHECARIUS
CAP. I.
DE POLYMATHIA.

PRæfatio adhortatoria ad polymathiam. 1, Hominis animus πολυμαθείας *capax. 2. Artium liberalium omnium inter se cognatio. 3. Stoici mechanicas etiam eò referebant. 4. Hippias omnes artes callebat 5. ut & J. C. Bottifanga. 6. Thevenotius Pandectas mechanicarum artium meditatus. 7. Artes liberales omnes perdiscendæ. 8. Universalis ad illas* εὐφυΐα *datur, 9. quæ adversus Bonnæum & Huartum asseritur eorumque objectionibus respondetur. 10. Una disciplina, cui præ cæteris immoremur, seligenda est. 11. Intelligentia omnes disciplinas peragrare, non autem opere ipso exercere permittit humanæ mentis angustia. 12. Mediocria ingenia* πολυμαθείας *studiò sæpè abutuntur. 13.* Πολυμαθεῖς αὐτοδίδακτοι. *14.* Αὐτοδίδακτοι *plerumque novatores, 14. 15. in opinionibus pervicaces 14. amœnitates in Disciplinis i. e. id potius, quod delectat, quam quod prodest, quærunt. 16.* Πολυμαθεῖς *iniquis calumniis impetiti. 17. Wouvverii Hamburgensis, laus, genus, 18. vindicatio à pelagii crimine, 19. Budæi pro* πολυμαθείᾳ *& philologia studium. 20. Cresollii insana in Melanchthonem Calumnia refellitur. 21. Scriptores* τῆς ἐγκυκλοπαιδείας. *22.* Πάνσοφοι *Academici mystei an* πολυμαθεῖς. *23. Horum perniciosissimus furor publicè meritò coërcendus. 24.*

Digitized by Google

1 CUm divinam & humanam sapientiam omnem veterum mo-
numentis traditam ac ad posteros propagatam habeamus,
quorum præceptis ac doctrinâ intellectus noster imbutus re-
rum aliquam notitiam ac prudentiæ sibi vim acquirit: in id
incumbendum omnibus est, ut natales ejus investigent al-
tiùs: primos illius autores magistrosque, suis quosque æ-
tatibus, suâ docendi ratione distinctos exquirant; in biblio-
thecis latitantes in lucem proferant: similia quædam vel ad eorum inge-
nium, vel nova etiam à se excogitata scribant, & aliquem scientiarum com-
plexum aut Polymathiam animo comprehendant. * Neque enim ita in
2 arctum compingendus est animus noster, ut intra unam aliquam artem
subsistat. Qui enim illud faciunt, iniqui profectò Judices, non perspiciunt,
quantum natura humani ingenii valeat: quæ ita agilis est & velox, ut ne
possit quidem aliquid agere tantum unum, si Fabium audimus. Non au-
diendi sunt homines imperiti, qui humano ingeniô majorem, vel inutilem
& rebus gerendis adversam *πολυμάθειαν* criminantur. * Est scilicet quædam
3 scientiarum cognatio & conciliatio, unde & *ἐγκυκλοπαιδείαν* vocant Græci,
ut in unâ perfectus dici nequeat, qui cœteras non attigerit. Sellulariarum,
vilium & sordidarum artium alia ratio est, quibus nulla inter se est conjun-
ctio; ex quarum ingenio liberales illæ censendæ non sunt. Fabrilia qui tra-
ctat, impunè ignorare sutoriam potest: At in liberalibus illis conspirant o-
mnes manusque jungunt. In Architecto suo quid requirat Vitruvius, novi-
mus. Nulla penè disciplina est, quam ille non attingi velit. In Oratoribus &
Poëtis, perfectis scilicet, ea omnia, quæ in Architecto suo Vitruvius, requirunt
earum disciplinarum Magistri. * Et has quidem scientias artesque omnes ita
4 congerendas in Philosophum suum judicarunt Stoici: ut nec mechanicarum
artium rudem esse voluerint, ac indignum eo crediderint, si aliorum ministe-
riis ad vitæ civilis necessitates uteretur. Ut enim ille & dives, & Rex, & nobi-
lis; ita & Sutor, & Faber, & Pistor sibi erat. * Cujus elegans & festivum ab A-
5 pulejo in Hippiâ producitur exemplum: qui præter eximiam artium omnium
ingenuarum cognitionem omnium opificiorum erat callentissimus. Nam
quæ secum habebat, omnia sua manu confecerat, & vestes, & calceos, & annu-
lum, & signaculum in gemmâ faberrimum. * Simile, imò majus *in Julio Cæsa-*
6 *re Bottisangâ* exemplum proposuit Erythræus *Pinacoth. II. n. 17.* qui præter sin-
gularem in omnibus artibus liberalibus peritiam femoralia, thoraces, sibi
ipse formabat suebatque; omni instrumento Musico non canebat solùm e-
gregiè, sed & illa melius quàm quivis alius artifex conficiebat; penicillo Pi-
ctores; acu pingendo Arachnen ipsam provocabat; ut mulierculis, quæ ar-
tem illam profitebantur, pudorem incuteret. Hos suo abundare sensu haud
ægrè patimur, facilè virum sapientem excusaturi, si in opere fabricando cor-
pus

pus non fatiget: qui ingenio tamen operationum illarum rationes explora-
tas habere potest. * Sunt enim & Mechanicæ artes quasi quædam naturalis 7
scientiæ & disciplinarum Mathematicarum propagines: quæ ornari, augeri
earum beneficio possunt, omnesque ab hominibus sapientissimis inventæ.
Quarum accuratior historia & notitia philosopho non est indigna, magnis &
præclaris contemplationibus occasionem datura. Neque defuere, qui hunc
quoque fundum sibi excolendum sumerent. Vir illustris & Itinerariis scriptis
celeberrimus inter Gallos *Thevenotius* vastum aliquod de opificiis omnibus
opus, velut quasdam Naturæ & artis pandectas, moliebatur. Sed fata his la-
boribus intercesserunt.

Veniamus ad disciplinas elegantiores: ad quas junctim excolendas na- 8
turâ duce incitamur, ut extremo Viris pudori sit in unâ aliquâ consenescere.
Autor non ignobilis *Joach. Fortius Ringelbergius* in *Encyclopadia* suâ illos in unâ
tantùm arte excellere velle judicat, quibus major corporis quam animi cura.
Nulla, inquit, *fœmina tàm sunt à Musis alienæ, quæ non unam discere queant: imò pi-
cas id efficere posse intra annos viginti, quos hæc hominum monstra uni impendunt studio,
arbitror.* Verissimè sanè ille: nam revocat ab iis studiis corporis cura, quæstus
& parandarum opum studium: cui qui sunt immersi, ad hunc omnia scopum
dirigunt, & illos in se igniculos extinguunt. Quam cum doctissimus vitæ Pi-
nellianæ scriptor *Gualdus* causam adducit, quâ tam multi à solidis verisque stu-
diis avocentur, Vincentium illum Pinellum suum, at quem virum! immensis
in Cœlum extollit laudibus, qui spretâ omni illâ nundinatione & inanibus
titulis, iis se dederit totum studiis, unde immortalis illum gloria consecuta est.
Illud scilicet est, quod Lactantius lib. 1. de falsâ religione cap. 1. notat: *Ma-
gno & excellenti ingenio viri cùm se doctrinæ penitus dedissent, quicquid laborum poterat
impendi, contemptis omnibus & publicis & privatis actionibus, ad inquirendæ veritatis
studium contulerunt: existimantes, multò esse præclarius divinarum humanarumque re-
rum investigare ac scire rationem, quàm opibus aut honoribus cumulandis inhærere.*

Non dubium est, mediocribus etiam ingeniis hîc licere esse felicibus; 9
multorum etiam conatus in ipsâ herbâ supprimi, vel paupertate vel invidiâ;
Sunt verò non rari, qui inter omnia illa obstacula lacertos tamen erigunt, suô
quodam geniô incitati, suis abrepti alis. Inest scilicet illis ὁρμὴ πρὸς πάντα
μαθήματα, qualis ingenio magno convenit, & quale nobis Plato *lib. III. de Re-
publicâ* describit. Est animorum nostrorum, si ita loqui liceat, ὕψος, quo illi
vel per naturam vel assuefactionem apti sunt multa simul complecti, abstra-
here à singularibus, seque ab illo humili statu in sublimem perducere. Itaque
se exerit in illo, quod ἀρχιτεκτονικὸν appellare possumus, aut ex Stoicorum di-
sciplinâ τὸ ἡγεμονικόν, regio quasi spiritu, & fulminis instar omnia penetrans,
& suâ quâdam luce omnia perlustrans. * Istam ad universalia propensionem 10
Græcus Topicorum Interpres, qui Alexander Aphrodisiensis vulgò habetur

in *lib. 8.* vocat εὐφυίαν ὅλως. Optimè quidem, ſed malè illud: quod poſtponat propenſioni ad certam diſciplinam. Quâ in re tamen ὁμόψηφον ſibi Huartum habet, *qui in Scrutinio illo ſuô ingeniorum,* unum hominem ad unam diſciplinam habere propenſionem naturalem exiſtimat: Cùm tamen & ratio ipſa totque exempla præclariſſimorum virorum oſtendant, poſſe dari tales, qui ad omnes artes ex æquô excolendas pari fuerint ingenio. Quod enim Franciſcus Bonnæus *in Tractatu de Ratione diſcendi* cauſam hujus ſententiæ illam dederit: quaſi ſcilicet in iis, qui ſint ὅλως εὐφυεῖς deficiat τὸ κριτικὸν, quod tamen planè neceſſarium, ne in varios errores labantur: id falſum eſſe demonſtrari facilè poteſt. Qui enim diſtinctas rerum ideas animo tenent; modo ſibi ſubordinatas, nec confuſas; illis non imminui, ſed augeri τὸ κριτικὸν neceſſe eſt, quod ex conciliatione omnium partium reſultat. Major enim profectò ἀκρισίας metus eſt ab illis, qui circa ὡρισμένον μάθημα verſantur: qui plerumque ex illius indole, cùm cœterarum rudes ſint, omnia alia metiantur: ut ille apud Ciceronem Muſicus, qui animæ naturam demonſtraturus, Harmoniam eſſe dicebat, extra artis ſuæ limites non abiturus. Quod de Origene ille exemplum ad ſententiam ſuam ſtabiliendam proponit, nihil quidem probat: cum ingenii illius è Platoniſmo pullulantes errores imputari τῇ φύσει nequeant. Magnum profectò diſcrimen eſt, vel Ariſtotele autore 1. Met. extr. inter παιδείαν, quæ eſt περὶ πᾶν, & inter eam, quæ καθ᾽ ἕκαστον, quæ neutiquam confundenda eſt. Fit plerumque ut ad dijudicanda multa aptos nos eſſe credamus, ſi in uno forte vel altero ingenium & induſtriam exercuerimus: vel ſi ad multa πεφυκότες aptiq; ſimus, ſingula nos bene tractare poſſe exiſtimemus. Sed in earum rerum contemperatione ingenii indoles ſemper inſpicienda eſt: quæ ubi ſe firmaverit, ita in illis verſabitur, ut à ratione & judicio, quod ex ipſâ rerum penſitatione reſultat, non facilè diſcedat.

11 Neque tamen id volo, ut qui omni incubuit diſciplinarum generi, in illis omnibus ſimul habitet; nam & tempore & negotiis, aliiſque impedimentis excludimur, ut fieri à nobis non poſſit. Quare occupabimus quidem totum hunc fundum animo, affectu, impetu: ſed convenientiſſimam ejus partem quaſi limitibus quibuſdam circumſcribemus, quam excolamus, & in quâ induſtriam noſtram exerceamus. Nam ſi Plutarchum περὶ παιδῶν ἀγωγῆς audimus, περιπλεῦσαι μὲν πολλὰς πόλεις καλὸν, ἐνοικῆσαι δὲ τῇ κρατίστῃ χρήσιμον. *Pulchrum quidem eſt circa multas urbes navigare, utile autem præſtantiſſimam inhabitare.* Cui geminum eſt, quod habetur apud Nicolaum Damaſcenum in *Excerptis Peireſcianis pag. 416.* & apud Suidam in voce Νικόλαος Δαμασκηνὸς: *Diſciplinarum orbem ſimilem,* ille ait, *eſſe peregrinationi. Nam quemadmodum iis, qui longam peregrinationem ſuſceperunt, uſu venit, ut in quibuſdam diverſoriis prandendi causâ commorentur, in aliis pernoctent, & in nonnullis quidem locis pluſculos dies conſiſtant, alia verò obiter tantùm ac prætergredientes adſpiciant, tandem autem reverſi in ſuis pena-*

Digitized by Google

penatibus degant: ita etiam eos, qui literis operam navant, in quibusdam breviùs, in aliis immorari diutiùs oportere, & has quidem integras perdiscere, illas verò duntaxat delibare, tandem ad unam, tanquam ad patriam ac lares, reversos considere.

Vidimus magnos viros, qui magnos ex unâ scientiâ fructus referre potuissent, dum omnes sectantur, ne unam quidem ita assecutos, ut insignem sibi ex illâ gloriam reportarint. Ut prudentiùs omninò faciant, qui singulis exploratis & depromtis è communi pharetrâ telis, ad unum aliquem scopum contendant. Excludit ipsa scientiarum vastitas hospites suos: qui nusquam habitabunt, nusquam domi erunt, si ubique habitare volent, aut levi tantùm percursatione plurima attingent. Cùm enim duobus illis omnes contineantur disciplinæ, *exercitio* & *intelligentia*; hæc quidem communicari cum aliis potest: sed illud, cum in opere ipso versetur, totum sibi hominem vindicabit. Intelligentiâ peragrare omnes disciplinas ingeniosi homines possunt: sed operari æquâ ratione in omnibus mentis humanæ angustia non permittit: cum vel excellentissima ingenia nunquam ita plures complexa sint scientias, ut non in aliquibus defecerint: quod M. Varronis, J. Cæsaris, Plinii, Origenis, Clementis Alexandrini, Hieronymi, Augustini, Pici Mirandulæ, Matthæi Aquavivii, Scaligeri, Fracastorii, J. Baptistæ Mantuani exemplis *in doctissimâ de Encyclopadiâ Oratione* Tarquinius Gallucius probavit. Et hæc quidem omnia veriora erunt, si quis certo fine studia sua circumscribat, ut vitæ necessitatibus consulat: Illis enim ex utilitate definienda sunt omnia. Quod si cui beatior vivendi sors contigit, ut ad illa respicere non debeat, & illa ingenii efficacitas sit ac ἐνέργεια, ut multitudine rerum se non obtundat, nihil prohibet in omnes partes versare illam animi vim liberosque spiritus. 12

Mediocribus ingeniis, neque ad tàm magna natis, autor potiùs essem, ut secum habitent, neque ea sequantur, quæ adsequi per imbecillitatem suam nequeunt. Meminerint illa, infeliciter cum Gigantibus contendere Pygmeos. Illis enim affectata πολυμάθεια plerumque inanem & stultam cedere loquacitatem solet. De illis verum est illud *Benedicti Menzini Florentini* viri doctissimi in libello de literatorum hominum invidia c. 6. *Ego*, inquit ille, *si de recentioribus, iisque, qui altero ab hoc seculo scriptores floruere, sententiam feram, adfirmare ausim, illos pauciora, sed meliùs; hos verò plura, sed deteriùs nosse. Et verò sic se habere etiam comperi, cum congerrones novi scribunt tantùm farragines, quas varia literaturæ nomine cohonestare didicerunt. Scribunt imò potiùs exscribunt, & Phorcidum is oculus est, quem mutuò accipiunt, atque omnes clarissimæ aciei esse credunt, quos unius tantùm luminis usus æquis viribus & dupertito adjuvat beneficio.* Quò pertinet *Rolandi Maresii* Clarissimi Viri *in Epist. 46. lib. 1. & nonâ lib. 2,* querela, ubi multa de πολυμαθείας illo abusu stolidâque ostentatione disseruntur. Cujus doctæ frugis plenæ sunt Epistolæ, & de omni re literariâ utilissima quæque tradunt. 13

Accedit, quod qui πολυμαθείας studio primum se dederunt, si cerebro- 14

 siores

fiores paululum sunt & opiniosi, non facilè ad aliorum se consilia in discendis artibus accommodant, sed sibi plerumque semitam sapiunt. Accidit enim illis, quod plantis spontè provenientibus, quæ in sylvestrem naturam abeunt, cùm nullâ culturâ coërcentur. Quô fit, ut dum aliorum contemnunt judicia *αὐτοδίδακτοι*, è pervicaciâ erroribus patrocinium quærant. Negare equidem nolim fuisse felicissimi adeò ingenii nonnullos, ut sine Duce viam ad summum eruditionis fastigium ingressi sint, quemadmodum Citharœdus ille Homericus *Odyss. 22. v. 347.* qui de se:

> Αὐτοδίδακτος δ' εἰμί· θεὸς δέ μοι ἐν φρεσὶν οἴμας
> Παντοίας ἐνέφυσεν.
> *Ipse autem à me sum doctus. Deus enim mihi in mentibus cantilenas*
> *Omnigenas inseruit.*

Nam & Heraclitus Ephesius, narrante Plutarcho, philosophiam omnem, inter veteres, nullo doctore percepit; idemque de Manlio Equite Plinius, de se ipso Augustinus gloriatur. E recentioribus Cujacio in Jurisprudentiâ, Budæo in humanioribus literis, Mureto in arte Oratoriâ, at quibus viris! summam sine præceptoris operâ perfectionem obtigisse, referente in dissertatione *de studio literali* Gabriele Naudæo, miraculo propius est. De se ipso narrat Jovianus Pontanus magnus & Poëta & Philosophus, quod versus facere, cœli cursum metiri, destitutus Præceptoribus didicerit, testante Paganino Gaudentio in suo *Inst. Acad. Tit. de promptitudine Professoriâ.* Guilielmum quoque Postellum in linguarum penè omnium cognitione, Petrum Ramum in Philosophiæ studiis, sine Magistri adjumento rem omnem confecisse accepimus. Qui tamen & suâ quâdam intemperie acti fuerunt. Tanaquil Faber *part. I. Epist. 49.* in Græcis se *αὐτοδίδακτον* esse, & ex eo curtam sibi esse Hellenismi supellectilem queritur.

15 Hærere tamen plerumque illis *αὐτοδιδάκτοις* solet, in philosophicis præcipuè, inanis persuasio: dum veterum dogmata non satis assecuti *κυρίας δόξας*,
16 pro Junone nubem, amplectuntur. * Solet & illud his plerumque obesse studiis, quod solidas integrasq; disciplinas haurire molestum sibi ducentes *οἱ πολυμαθεῖς*, amœnitates illarum, quod ligurientium est, quærere tantùm consueverunt; de quo jam suô tempore Plinius, Ab illo enim amœnitates studiorum vocantur, quæ ornant potius illa & comunt, quam quæ ad naturam constitutionemque eorum pertinent. In quibus qui hærent, illud potius, quod delectat, quàm quod prodest, in disciplinis respiciunt, quæ tamen conjungenda esse ipsa ratio dictitat.

17 Ponamus ergò reprehendendos esse, qui suo quodam genio ducti hæc *πολυμαθείας* studia infeliciter tractant: non committendum tamen est, ut impunè convitiis suis grassentur homines barbari, inertes, ac fastum inanemque doctrinæ speciem pro verâ solidâque sapientiâ ostentantes, in divina pulcherrima-

Digitized by Google

rimaque ſtudia eorumque cultores. Hi cum bonæ menti optimisque literis bellum indixerint, ſuæ ruditatis conſcii, non æquis oculis adſpiciunt, quos variarum rerum cognitione interiore locupletatos eſſe vident. Quare & ipſum πολυμαθείας nomen ipſis pro convicio eſt, pro Grammaticis raptantibus conſummatiſſimæ eruditionis Viros. Quod non facerent, ſi, qui ſub ampliſſimis iſtis titulis latitant rerum theſauri, cognitum haberent.

Impugnabatur his calumniis illuſtris maximique ingenii Johannes 18
Wouvverius, qui elegantiſſimo de Polymathia libro & ſuam famam ultus eſt, ejusque ſtudii dignitatem aſſeruit: de quo duo monenda nobis ſunt, in quibus erratum à Viris doctis eſt. Primum eſt, quod duo confundantur ejus nominis, Antvverpianus & Hamburgenſis Polymathiæ Autor. (a) Andreas Schottus hunc Belgam facit in *notis ad proverbia Græca p. 68.* ſed falsò. Lipſius in Epiſtolâ 8. Kal. Novembr. 1599. ad Antvverpianum illum ſcriptâ, utrumque probè diſtinguit: *Janus Wouvverius*, inquit, *cognominis tuus, ſi non Gentilis, quam bona tecum fœderatio! Optimum par, nec vel Dii dederint magis ex uſu aut Voto. Modeſtiam & probitatem in eo adoleſcente ſemper amavi, & eſt vidi primùm (Hamburgi id fuit, ante annos novem) unà laudatum illam indolem ivi. Vivat, creſcat, & lampada à nobis in hoc curſu jam feſſis accipiat: me libenter & judicio tradente.* Fuit verò noſter ille Hamburgi natus, Patre Nicolao, ob perſecutiones in Religione è Belgio profugo, Antvverpiani illius, ut rectè putat Lipſius, Gentilis, illuſtri Baronum ſtirpe oriundus. Antvverpianus verò ille eſt, apud quem Lipſius Bibliothecam & ſcripta ſua teſtamento, usque dum adoleſceret heres, deponi juſſit, teſte Auberto Miræo in Elogio Lipſii. * Alterum, quod monendum 19
duxi, eſt, de plagii ſuſpicione, qua per ſummam injuriam & invidiam oneratus vir optimus à Mausſaco, Germanus à Gallo, eſt: qui &, cum ejusdem argumenti librum editurus eſſet, Caſaubono omnem hunc laborem ſubreptum ait: quem tamen ipſe Caſaubonus, non diſſimulaturus hanc ſibi factam injuriam, ab iſtô crimine liberat. Teſtimonia illa innocentiæ ejus legas apud Cl. Thomaſium licet in præfatione repetitæ Editionis. Ex invidiâ profectum hoc Mauſſaci judicium Martinus Schockius *Confutatione Fab. Hamel. p. 2. c. 4.* exiſtimat. Ex ipſo autem Wouvverio multa cepiſſe, ſuppreſſo ejus nomine, Voſſium etiam Schockius loco laudato, & Joannes Jonſſius *lib. 1. de ſcript. Hiſt. Phil. c. 10. p. 49.* teſtatur.

Multa hîc à nobis de vaſtitate πολυμαθείας dici poterant, verùm cum il- 20
lud toto libro à Wouvverio actum ſit, illuc Lectorem remittimus. Legi & ſuper hoc argumento poteſt, imò debet, Guilielmus Budæus, Vir illuſtris, conſiliarius regius, & libellorum ſupplicum Magiſter, in libris de Philologiâ, quos

(a) De neceſſaria duorum VVouvveriorum Cognominum, Hamburgenſis ſcil. & Antvverpienſis, non à Schotto ſolum, ſed aliis etiam pluribus, confuſorum, Diſtinctione fuſius diſſerui in *Homonymoſcopia, Sect. II., 6, 7, 8, 142., p. 733. 734. 735. 736. 970.*

quos Henrico Aurelienſi & Carolo Angoliſmenſi, Regis filiis, inſcribit: ubi de ſtudii hujus amplitudine & dignitate multa agit, & inſtituto quaſi cum Rege colloquio illum hortatur, ut ſtudia hæc, Regno ſuo ſplendorem conciliatura, ornanda ſuſcipiat, Viros illa profitentes præmiis afficiat, magiſtratum, honores ac ſacerdotia illis tribuat. Non deſtituit facundum ac illuſtrem Patronum, ipſumque libellorum ſupplicum Magiſtrum, Philologiæ cauſam agentem optatus ſucceſſus. Apud nullam enim nationem honoratiore loco illi fuere, quæ exempla hodieque perdurant. Excitata hinc optima fuere ſemper ingenia, quorum tam uberem meſſem nulla gens alia dedit.

21 Agit hanc inter cœteros πολυμαθείας cauſam Ludovicus Creſollius Jeſuita, Vir alioquin doctiſſimus, in Gratiarum actione pro Collegio Societatis Jeſu inſtaurato, quæ Vacationibus autumnalibus ſubnectitur; ſed ita agit, ut inſanam in Melanchthonem, ut πολυμαθείας hoſtem, calumniam ſpargat. (b) Quâ nihil inſulſius ac impudentius fingi poteſt, cùm nemo inter eruditos ſit, qui Melanchthonem Germaniæ præceptorem & verum πολυμαθείας parentem ignorare poſſit. Vocat *pag. 46. duos muſteæ factionis anteſignanos, & veluti par gladiatorum Caroloſtadium & Melanchthonem, qui primùm ſpargere in circulis atque in cœtu adoleſcentem cœperint doctrinarum cognitionem plus obeſſe, quàm commodi afferre ad religionem tuendam. Ex his*, ait porrò, *ut exemplum potentius foret ad perſuadendum, quàm Oratio, derepentè, tanquam Circeô poculô ebibitô, alterum factum eſſe colonum, alterum piſtorem, ut ejuſdem eſſe farinæ cognoſcerentur.* Manifeſta hæc hominis phreneſis eſt de Melanchthone, qui in luce Germaniæ, in florentiſſimâ Academiâ, cum magnâ nominis ſui famâ & gloriâ vivebat, tàm horribilia & riſu digna mendacia ſpargentis. Quid Melanchthoni cum Caroloſtadio, qui nunquam in partes ejus conceſſit? Quis Melanchthonem unquam piſtorem ſomniavit, niſi Creſollius cum hâc ſuâ calumniâ in priſtinum relegandus? Id verò ſummè ſtultum eſt, quod ſubjungit: magnam hinc in pleriſque Academiis ſolitudinem conſecutam, & ſcholas penè omnes textu aranearum oppletas & vacuas ſiluiſſe, cùm illô tempore per Melanchthonis doctrinam verè florere ſcholæ Germaniæ cœperint.

22 Huc aliqui etiam τῆς ἐγκυκλοπαιδείας ſcriptores referrent. Nam cùm illi complexum ſcientiarum uno libro proponant, πολυμάθειαν vel ſolo illo titulo ſibi vindicare poſſe videbuntur. Magna illorum librorum ſeges eſt, ab Autoribus profecta, quibus, quà principia, quà ordinem, quot capita tot ſenſus ſunt.

(b) Calumniam hanc in famam Melanchthonis injuriam, ante Ludov. Creſollium a Laurentio etiam Surio, Nicol. Serario, Caſp. Ulenbergio, Florim. Ræmundo, aliiſque Scriptoribus Pontificiis, ſparſam, ſolide & ex profeſſo confutavit, totiusque ſimul figmenti originem ſolerter detexit, Jac. Thomaſius in Programmate peculiari, Lipſiæ A.1678. evulgato, & A. 1693., in *Diſſertationum Academicarum* Syntagmate, Halæ Saxonum recuſo.

sunt. De his in *Polyhistore Philosophico* agetur pluribus. Sed & illi in vasto, quod moliuntur, regno nimis arctè habitant, à verâ πολυμαθείας gloriâ omninò arcendi. Quemadmodum enim eorum, qui maria & terras spatiosis itineribus pervagati sunt, longè major est peritia, quàm eorum, qui in chartis delineatas conspexerunt: Ita qui verè πολυμαθεῖς iis, qui non nisi ex illis scriptorculis sapiunt, minimè sunt comparandi.

Multò minus nomen hoc merentur, qui in Academiis, pessimo more, 23
invento ad quæstum & decipiendam juventutem titulô, πανσοφίαν profitentur. Πάνσοφοι illi sunt, aliosque πανσοφίαν docere volunt, qui per tres quatuorve disciplinas (nam mathematicæ scientiæ, Eloquentia, poësis, historia, rerum naturalium accuratior notitia in hunc censum non referuntur) volaticâ aliquâ percursatione stolidos tirones circumducunt: qui se totum sapientiæ Oceanum his Doctoribus exhausisse opinantur. *Publicâ coërceri lege 24
hominum ille furor deberet; quibus magistris patentissima ad ignorantiam via sternitur: omnis solida doctrina evertitur: in cathedras, in forum, cruda studia propelluntur: pro Philosophis jejuni & strigosi terminorum Nomenclatores; pro Mercuriis stipites & trunci ubique in seculi nostri infamiam triumphant.

CAP. II.
DE HISTORIA LITERARIA.

Historiæ literariæ latior, quàm polymathiæ, vastitas. 1. Consilia Bosii, 2. Baconis Verulamii de illâ instituendâ. 3. Christophori Mylai universitatis rerum historia nimis generalis & confusa. 4. Petrus Lambecius Historiæ literariæ Prodromum scripsit. 5. Promittit syntagma universæ Historiæ literariæ. 6. Ordo in librorum catalogis à Naudæo observatus. 7. Typus Syntagmatis Lambeciani, tàm Philosophici, quàm Historici, recensetur. 8. Ex Historiâ literariâ status literarum perdisci potest. 9. Secula barbàra: 10. Philosophi in illis acuti recentioribus facem præferunt. 11. Rogerus Baco. 12. Richardus Suisset. 13. Scaligeri de hoc testimonium. 14. παλιγγενεσία literarum. 15. Magnatum studium & liberalitas artes & literatos excitat. 16. Quorum incuria hominumque pravâ indole res literaria penè concidit. 17. Dogmatum vices & periodi ex Historiâ literariâ notanda. 18. Cartesii philosophia à priscis Philosophis hausta. 19. Parallelismi scientiarum è serie temporum instituendi. 20. Idem artium, ut hominum est ortus & occasus. 21. Arcana & inventa veterum cum recentioribus conferenda. 22. Alexandri Tassoni liber diversarum cogitationum. 23. Bibliothecæ omnium artium sunt quasi promiconda. 24. Multa inventa nova etiam antiquis cognita fuêre. 25. Magni Pegelii inventa 26. quædam horum cum hodiernis conferuntur. 27. Historia literaria eruditorum studiis commendatur. 28. neque enim ab ingenio quovis tractari potest. 29.

 Vastum

1 VAstum Polymathiæ nomen est, ac longè lateque extenditur, suis tamen spatiis limitibusque definitum: Latius verò patet Historia literaria, quæ non ipsam tantùm Polymathiam, sed & singularum scientiarum primos natales ac progressus ad nostra usque tempora complectitur. Nemo est, qui Oceanum hunc transmiserit; non pauci, qui littus legerunt. Historiam Philosophicam è veteribus & recentioribus per partes aggressi sunt multi; sed omnem à natalibus suis Historiam literariam ne-
2 mo. * Queritur de tàm insigni defectu Cl. Bosius Introduct. in Notitiam Rerump. c. 30. §. 91. *Rei literariæ, quæ magnam partem à religione pendet, historia justa adhuc desideratur. Facturusque opera pretium esset, qui in unum volumen colligeret, quæ studia in quibus locis maximè floreant, quique viri doctrinâ & scriptis illustres singulas provincias hoc seculo exornarint, atque etiamnum exornent: tùm quibus præcipuè locis literarum studia eorumque cultores singulari adfectu foveantur, & magnis impensis sustententur.* Non contemnenda sunt Historiæ literariæ illa argumenta, in quorum enarratione exerceri nostram industriam cupit. Sed arctiora illa paululum sunt, & ad pauca capita reducta, in quibus jam tùm operam posuere laudabilem nonnulli, neque multum tamen Historia locupletata est.

3 Majus animo opus conceperat maximi vir ingenii Baco Verulamius, qui inter consilia de ampliandis scientiarum terminis, hujus quoque operis ideam proposuit, *lib. 2. de Augm. Sc. cap. 4.* Absque hâc Historiam mundi statuæ Polyphemi eruto oculo non absimilem facit, cùm ea pars imaginis desit, quæ ingenium & indolem personæ maximè referat. Hujus verò Historiæ argumenta sunt 1. Scientiarum antiquitates ad mundi ætates & regiones collatæ. 2. Migrationes per diversas orbis partes. 3. Declinationes. 4. Jacturæ. 5. Restaurationes. 6. Occasiones inventionis singularum disciplinarum. 7. Methodi, quibus tractatæ. 8. Exercitii rationes. 9. Sectæ celebres. 10. Controversiæ circa illas earumque ortus & occasus. 11. Laudes, convitia, quibus exceptæ. 12. Autores præcipui. 13. Libri præstantiores. 14. Academiæ, Societates, Collegia, Scholæ, successiones, ordines. Addit illis porrò 15. aliqua de populorum ac Regionum indole ad artes aptâ vel ineptâ. 16. De temporum variâ fortunâ artibus propitiâ vel adversâ. 17. de Religionum misturâ. 18. de Legum vel favore vel malitiâ. 19. de Virorum illustrium patrocinio, qui vel opibus vel consiliis artes juverunt. Singulorum illorum, & si quæ alia his addi possunt, meram puramque historiam suis temporibus accuratè connexam desiderat. Hæc illa palæstra est, in quâ vel Hercules inveniet, quod agat. Sed facilius est primas istius operis lineas ducere, quàm ipsum perficere. Quod ubi quis aggressus fuerit, tot illum obstacula circumvenient, ut exitum vix inventurus sit; utut adjumento esse possint, quæ per partes aliqui sibi tractanda proposuerunt: quorum labores non

tamen

tamen vilipendendi erant à Bacone, ac fortaſſis tùm non editi omnes fue-
runt, quos tempora poſteriora in lucem produxerunt.

Non facilè dixerim, an hæc animo agitaverit olim conſilia Chriſtopho- 4
rus Mylæus, cujus extant quinque libri de ſcribendâ univerſitatis rerum hi-
ſtoriâ. (*c*) In præfatione iſtius operis multa magnifica tibi promitti videas,
& quædam his, quæ diximus, affinia. Sed longiſſimè ab illo abeſt inſtituto;
nam nihil aliud, quàm Encyclopædiam continuo orationis, elegantis tamen
& concinnæ, filo deductam velut in compendio proponit: nec tamen omnem
illam, nec methodo illâ ordinatam, quæ capi à quoquam poſſit. In quinque
libros illam diſpeſcit hiſtoriam, quorum 1. de Naturâ. 2. de Prudentiâ. 3. de
Principatu. 4. de Sapientiâ. 5. de Literaturâ agit: Sub quibus quaſi ſummis
capitibus omnium ſcientiarum & artium comprehendit argumenta. Non
placet iſta methodus, quam ex ſuo Autor ingenio confinxit, ut quæ nimis ge-
neralis ac confuſa, & velut per lancem ſaturam omnia congerit, melius per
ſeries ac ordines regularum ac principiorum deducenda.

Tentavit & noſtrâ ætate circa Hiſtoriam literariam aliqua Petrus Lambe- 5
cius, (*d*) cujus in lucem quoque prodiit hoc titulo liber Hamburgi editus:
*Prodromus Hiſtoriæ literariæ, quâ continetur partim quidem generalis narratio, origo,
incrementa, mutationes, interitus & inſtaurationes omnium linguarum, ſcientiarum, Fa-
cultatum & artium liberalium, ſecundum Chronologicam ſucceſſionem ſeculorum omnis
ævi; partim autem ſpecialis recenſio virorum & fæminarum illuſtrium.* Sed primor-
dia iſtius operis procul dubio utiliſſimi tantum jacta ſunt, quibus ſi opus ple-
num & perfectum ſuperſtruxiſſet, benè de re literariâ mereri potuiſſet: quan-
quam tamen neque ad omnia Verulamii placita reſpexerit, aut illo ordine
methodoque tractaturus fuiſſet. * Promiſſi tamen ſui memor, ſub finem 6
lib. V. Commentariorum de Bibliothecâ Vindobonenſi, denuò ſperare nos
jubet Syntagma univerſæ Hiſtoriæ literariæ diviſum in 40. ſecula ante Chri-
ſtum, & in 17. ſecula poſt Chriſtum natum: quod XXIV. commentariorum
de Bibl. Vindeb. libris loco Indicis Chronologici Univerſalis ſubjungendum,
ac ſimul Prodromum antea editum innumeris locis augendum. Sed fata
huic labori interceſſerunt. Quanquam ea fuit librorum, quos promittebat
moles, ut ſpes illi inchoare longas non licuerit. Optimè verò ab illo inſtitu-
tum hoc fuit, quod Syntagma illud magni operis de Bibliothecâ Vindobo-
nenſi complementum voluerit: dimidium enim iſtius operis penè confecit,
qui Bibliothecam juſto ſuo ordine concinnatam, eamque non modicam, ſed

(*c*) Chriſtoph. Mylæi Libri V. prodiere Baſileæ A. 1551. in fol., & denuo, ſub Titulo *Hermetis Academici*, curante Joh. Georgiò Müllero, Noribergenſi, J. U. D. & Conſiliario Saxo-Coburgico, Jenæ A. 1614. in 8vo.

(*d*) Pet. Lambecii *Prodromus Hiſtoriæ Literariæ* Hamburg. A. 1659. in fol. eſt excuſus.

ferè universalem habet; qualis ista Vindobonensis, quæ locupletissima est, & ab Autore librorum deficientium titulis aucta.

7 Vel ex solo illo ordine, quem in libris collocandis observare jubet Gabriel Naudæus in libro de instruendâ Bibliothecâ Gallicè scripto, historia aliqua educi potest. Notari autem ista vult, ut 1. libri Facultatum & artium ponantur. 2. Veteres & novi autores in linguâ, quâ scripsere, & hinc versiones omnes. 3. Qui partes scientiarum tractant. 4. Commentatores. 5. Scriptores particularium rerum. 6. Qui adversus scientias scripserunt, ut Sextus Empiricus è veteribus, & Agrippa inter recentiores. 7. Novatores in artibus. 8. Primi certarum rerum scriptores. 9. Scriptores rerum variarum. 10. Præcipui Hæretici. 11. Collectores specialium voluminum & autorum. 12. Celeberrimorum virorum laciniæ & fragmenta. 13. Locorum communium scriptores, Lexicographi &c. 14. Scriptores, qui ex communi seculi genio scripsere. 15. Etiam minima, & quæ parvi aliis æstimantur. Ad has Classes redacti Autores notiones aliquas animo suggerere possunt, ad quas Idea alicujus historiæ concipi possit.

8 Sed perfectior illa longeque ordinatior est series, quam in Philosophicâ Bibliothecâ concinnandâ sibi præfixit Lambecius; cujus ille typum operi secuturo præmisit. Quem ut hic proponam, quoniam in paucorum manibus liber est, non est fortè ab instituto nostro alienum. Primò enarrantur Philosophorum antiquissimorum Barbaricorum, Zoroastris, Hermetis &c. opuscula quædam & fragmenta supposititia cum veterum & recentiorum translationibus & commentariis 2. Philosophorum antiquissimorum Græcorum, Ionicorum & Italicorum, qui ante Platonem & Aristotelem floruerunt, & inprimis Pythagoræ ac Pythagoræorum opuscula & fragmenta, cum veterum & recentiorum translationibus & commentariis. 3. Philosophia Academica, Opera Platonis, editiones & translationes variæ, Interpretes, Commentatores, Græci, Latini, aliarumque linguarum, antiqui & novi. 4. Philosophia Peripatetica, Aristotelis operum editiones, translationes, interpretes, commentatores Græci, Latini, aliarumque linguarum, antiqui & novi. 5. Philosophia Stoica, Stoicorum Græcorum & Latinorum opera, cum variorum veterum & recentiorum translationibus & Commentariis 6. Philosophia Pyrrhonia sive Sceptica variis operum Sexti Empirici editionibus & eò pertinentibus variorum autorum commentariis comprehensa atque illustrata. 7. Philosophia Epicuréa variis veterum & recentiorum autorum Commentariis atque expositionibus illustrata 8. Philosophiæ Eclecticæ sive Miscellaneæ varii autores Græci & Latini. 9. Historia Philosophica, sive de origine, incremento & divisione Philosophiæ, ejusque multiplici ratione & usu apud diversos populos, ut & de Vitis, Scriptis, inventionibus & Sectis veterum & recentiorum Philosophorum varii variorum autorum tractatus, partim generales, partim speciales.

10. In

10. Institutiones & syntagmata generalia Philosophiæ universæ, item Regulæ & Axiomata, nec non de studio Philosophico rectè instituendo consilia varia & novæ methodi. 11. Lexica Philosophica variique verborum & rerum ad philosophiam pertinentium indices, definitiones & expositiones ordine Alphabetico. 12. Philosophiæ Theoreticæ universalis varia variorum Autorum Syntagmata, Enchiridia, Analyses & ejus generis alia. 13. Logicæ institutiones generales, aliique variorum autorum ad Logicam pertinentes Tractatus speciales. 14. Physicæ institutiones generales, & tractatus speciales secundum differentiam materiarum & linguarum in varias minores classes distributi: 15. Metaphysicæ institutiones generales, & tractatus speciales. 16. Philosophiæ Practicæ universalis variorum Autorum Syntagmata, Enchiridia, Analyses &c. 17. Ethicæ, Politicæ, Oeconomicæ institutiones generales, & tractatus speciales secundum differentiam materiarum & linguarum in minores classes distributi. 18. de Re militari Græci & Latini autores cum variorum translationibus, commentariis & notis: Recentiorum item Latinorum, Italorum, Hispanorum, Gallorum, Germanorum &c. Syntagmata universalia, tractatus speciales, ut de Jure Belli, de regimine & disciplinâ militari, de militiâ pedestri, equestri, navali, ordinationibus castrorum & acierum, de obsidionibus, oppugnationibus, defensionibus urbium, Architecturâ militari, Pyrotechnicâ. 19. de Re Athleticâ antiquâ & novâ tractatus generales & speciales, Torneamentis, Monomachiis &c. 20. de arte equitandi & curâ equorum, variarum linguarum tractus, 21. de Venatione autores Græci, Latini secundum diversa venationum genera in varias classes distributi. 22. de Saltatione, ludo latrunculorum, aleâ, variisque aliis ludis, varii variarum linguarum tractatus. Sequuntur 23. Mathematici antiqui Græci, Arabes, Latini, secundum Alphebeti ordinem & librorum formam, editionum ætatem cum Commentariis & translationibus, varia item opuscula illorum collectitiis Systematibus edita. 24. Historia Mathematica, de ortu & progressu disciplinarum Mathematicarum, de Vitis, inventionibus, sectis veterum & recentiorum Mathematicorum tractatus tàm generales, quàm speciales. 25. Lexica, Isagogæ, Synopses, Syntagmata Matheseos generalia, Axiomata, Studii Mathematici instituendi Consilia, novæ Inventiones, Methodi, Instrumenta. 26. Mathesis specialis secundum varia mathematicarum scientiarum genera speciesque in varias classes minores divisa & subdivisa, quæ illic ordine enarrata brevitatis causâ hic omittimus. Hi ad Philosophiam omnes pertinent tituli; Sequuntur jam, qui ad *Historiam* referuntur, magnâ industriâ notati. Recensentur 1. Autores de Historiæ Origine, incremento, utilitate, dignitate & divisione: de Veterum & Recentiorum apud varios populos historicorum illustrium vitis & scriptis: de studio Historico secundum tempora, materiam & autores ordinando: de arte Historicâ Consilia, Regulæ & Methodi. 2. Historia

ria Geographica, comprehendens Geographos antiquos, Græcos, Latinos, ordine Chronologico ſecundum librorum formam & editionum ætatem diſpoſitos. 3. Recentiores Coſmographiæ Hiſtoricæ univerſales, ſecundum linguas distinctæ. 4. Recentiorum Geographiæ Hiſtoricæ Univerſalis, Atlantes, Theatra, Specula, aliaque magna Syntagmata & eorum Epitomæ & minores Iſagogæ. 5. Hydrographia Hiſtorica de Orbe Maritimo, Inſulis, Re navali. 6. Singularum Orbis partium majorum generales deſcriptiones cum ſubjunctis Chorographiis & Topographiis. 7. De arte peregrinandi varii tractatus. 8. Varia Hodœporica ſive Itineraria tàm ſparſim quàm junctim publico privato nomine edita. 9. Hiſtoria temporum ſive Chronologia comprehendens Chronologos antiquos Græcos, Latinos recentiores ſecundum ordinem temporum, formam librorum & editionum ætatem diſpoſitos, univerſales & particulares. 10. Autores de menſurâ temporum, ratione anni apud varios populos, Calendaria, Ephemerides Hiſtoricæ. 11. Hiſtoria Generationum ſive Genealogia Univerſalis, particularis 12. De notis gentilitiis naturalibus & inſignibus varii Autores. 13. Variorum tractus de iis, qui per mendacium & fraudes in alienas familias ſe inſeruerunt. Sequitur jam 13. Hiſtoria rerum geſtarum ſive hiſtoria propriè dicta & quidem univerſalis tàm reſpectu loci, quàm reſpectu temporis, tum univerſalis reſpectu loci ſed particularis reſpectu temporis. Quò pertinent relationes hiſtoricæ certi alicujus temporis miſcellaneæ. 14. Hiſtoriæ ſacræ Teſt. Vet. & antiquitatum Judaicarum autores Græci, Latini, antiqui, recentiores, ordine Chronologico poſiti, cum Commentariis eorum & translationibus. 15. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Novi Teſt. autores, antiqui Græci, Latini, cum Commentariis &c. 16. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ univerſalis & annalium Eccleſiaſticorum autores diverſarum linguarum & religionum. 17. De Vitâ Chriſti tractatus Hiſtorici univerſales & particulares, ut ſunt diſſertationes de Genealogiâ ipſius, tempore nativitatis, Hiſtoriâ Paſſionis, crucis, de linteis ſepulchralibus &c. 18. Tractatus de Antichriſto. 19. Hiſtoriæ Marianæ generales & ſpeciales ſcriptores. 20. Menologia, Syntagmata antiqua Græca de vitis ſanctorum ſecundum ordinem 12. Menſium & uſum Eccleſiæ Orientalis. 21. Martyrologia & Calendaria ſanctorum antiqua Latina, ſecundum menſes & uſum Eccleſiæ Occidentalis cum Commentariis & translationibus. Accedunt varii Tractatus de Martyrio in genere, de Martyrum cruciatibus. 22. Vitæ ſanctorum Miſcellaneæ ab antiquis autoribus Græcis & Latinis ſcriptæ & collectitiis quibusdam ſchematibus junctim editæ. 23. Vitæ ſanctorum miſcellaneæ & ſingulares à Græcis & Latinis ſcriptæ cum Commentariis & translat: 24. Autorum recentiorum ſyntagmata de Vitis Sanctorum, ſecundum menſes, & vitæ ſingulares ab iis ſcriptæ. 25. Exempla Hiſtoriæ Sacræ & Eccleſiæ miſcellanea antiquorum & recentiorum. 26. Autores antiqui & recentiores

de

de Vitis Pontificum Romanorum. 27. Variorum tractatus speciales, de Electione, autoritate Pontificis, donationibus Pontificibus factis, de Joannâ Papissâ, variisque ad Historiam Pontificiam pertinentibus. 28. Historia Cardinalium, variique tractatus de eorum origine, electione, ordine, officiis, autoritate, potestate, privilegiis. 29. Conciliorum omnium Generalium & provincialium Græcorum & Latinorum acta & monumenta antiqua à recentioribus collectoribus junctim edita cum commentariis, notis & translationibus. 30. Conciliorum quorundam generalium & provincialium Græcorum & Latinorum acta & monumenta separatim & singulatim edita, cum commentariis & translationibus ordine Chronologico disposita 31. Conciliorum omnium generalium & provincialium Isagogæ & Synopses. 32. Tractatus speciales, de origine, autoritate conciliorum, aliaque varia ad Historiam conciliorum pertinentia opuscula. 33. Historia antiquitatum Liturgicarum Ecclesiæ Orientalis & Occidentalis. 34. Historia Miscellanea variarum Ceremoniarum, rituum, aliarumque antiquitatum & observationum Ecclesiasticarum secundum differentiam materiarum in varias minores classes distributa. 35. Historia Monastica generalis, de Vitæ monasticæ Origine, incrementis, divisione, regulis, & propagatione usque ad nostram ætatem 36. Historia Monastica specialis, sive diversorum ordinum Monasticorum Historiæ ac Regulæ singulares ordine Chronologico dispositæ. 37. Historia variorum ordinum equestrium generalis & specialis ordine Chronologico. 38. Historia Hæresium generalis & specialis ordine Chronologico, Vitæ Hæresiarcharum &c. 39. Autores de scriptorum Ecclesiasticorum vitis, successionibus & scriptis generales junctim, speciales separatim editi. 40. Dissertationes de Expurgatione & Prohibitione librorum, Indices expurgatorii speciales.

Atque hic τύπος est, ad quem Philosophicam suam & Historicam Bibliothecam dispositurus erat Lambecius, in quo tamen aliqua, si ordinem & argumenta spectes, vel mutari vel augeri possunt, præsertim in Historiâ Civili & Ecclesiastica; Facultatum enim Bibliotheca alibi proponitur, ac puto, ubi in rem ipsam venisset, multa ipsi nova δευτέραι φροντίδες suggessissent. * In 9
hunc tamen campum immissis quasi per σύνοψιν & velut in tabulâ patet Historiæ literariæ summa delineatio: Nam & ὕλη, quæ potuit, integra congeritur, nec illa tamen indigesta, sed suis locis sedibusque distincta, unde per prudentiam aliquam ἀρχιτεκτονικὴν pulcherrimum illud, quod volebat Verulamius, strui ædificium possit. Ex ipsâ illâ congestione & repræsentatione simultaneâ nascitur illud περιστατικὸν & πραγματικὸν, ex quo judicandi illa vis se exerit. Quæ si in perpetuum continuumque Historiæ corpus compingerentur, maximi in societatem civilem & rem literariam fructus inde redundarent. Non alia ipse Verulamius subsidia præscripsit: nam materiam & copiam Historiæ ejus non tantùm ab Historicis & Criticis petere, verùm etiam

per

per ſingulas annorum centurias, aut etiam minora intervalla, libros præcipuos in conſilium adhibere jubet, ut ex eorum non perlectione (id enim infinitum foret) ſed deguſtatione & obſervatione argumenti, ſtyli, methodi, genius illius temporis literarius veluti incantatione quâdam à mortuis evocetur. Hujus inſtituti uſus multò maximus foret. Verulamius illud intendit, ut virorum doctorum augeatur in doctrinæ uſu & adminiſtratione ſolertia, rerumque intellectualium non minus quàm civilium motus & perturbationes, vitiaque & virtutes notari poſſint, & regimen inde optimum educi, quemadmodum ex Hiſtoriæ vel civilis vel Eccleſiaſticæ diligenti inſpectione prudentia illa vel civilis vel ſacra parari poſſit.

Tàm verò longè lateque ſe ejus prudentiæ utilitas diffundit, ut nulla tàm ſit exigua diſciplina, cui illa non faces præferat: ne quid dicam de ipſo intellectu, qui in contemplatione τοῦ ὅλου magis perficitur. Videmus hic quaſi ante oculos poſitam illam per ſecula ſtudiorum ſucceſſionem.

10 * Nam, ut de temporibus poſt Chriſtum natum dicam tantùm, regnavit in Philoſophorum ſcholis Plato, ejusque Philoſophia cum Chriſtianâ Religione commiſta vel errores vel ſingulares quosdam ſenſus dogmatibus Theologicis invexit; Patres plerique huic ſcholæ addicti, duravitque ille rei literariæ & eccleſiaſticæ ſtatus, usque dum Alexander Aphrodiſienſis doctrinam Peripateticam reſuſcitavit; quæ per ſex integra ſecula ſtetit, variè tamen ab interpretibus interpolata, ut ſibi ipſi eſſet diſſimillima, variis etiam caſibus ac litibus agitata, de quo Lanovius videri poteſt in libro de variâ Ariſtotelis fortunâ. Traxit ex ejus etiam affinitate labem aliquam Theologia, quæ Scholaſticorum commentationibus in aliam planè formam ſpeciemque mutata erat. Audiuntur paſſim virorum doctiſſimorum de his corruptelis querelæ, de quibus legi poſſunt Eraſmus paſſim, Ludovicus Vives in aureis de cauſſis corruptarum diſciplinarum libris: cujus Viri diligentia ad Hiſtoriam literariam recentioris temporis conferre non pauca poſſit. Adeò ad græcas literas & Ariſtotelis philoſophiam tùm nauſeabant omnes, ut, teſte Alexandro Nekan libro de naturis rerum, Ariſtotelis libros à nemine, quàm ab Antichriſto legendos & intelligendos crederent. Joann. Sariſber: lib. 1. Metalogic. cap. 2. ita de his temporibus: *Sufficiebat ad victoriam verboſus clamor, & qui undecunque aliquid inferebant, ad propoſiti perveniebant metam: Poëtæ & Hiſtoriographi habebantur infames, & ſi quis incumbebat laboribus antiquorum, notabatur, & non modò aſello Arcadiæ tardior, ſed obtuſior plumbo omnibus erat inviſus.*

11 Latitabant tamen nonnunquam in Scriptoribus illis, horridi cæteroquin & inficeti ſtyli, velut in ſterquilinio quodam pretioſi uniones, quibus illi, qui è recentioribus magno ſupercilio multoque orationis fuco rerum argumenta incruſtant, ſua illa commenta ornare didicerunt. Multi delicatuli nimis & faſtidioſi, cùm ſuo ingenio tantùm nituntur, ex ſe ut araneæ pariunt, cùm

rum longè solidiora invenire in Veterum illorum Commentariis possint. In
notionum illâ contemplatione, in morali sapientiâ, quàm præclara ex altis
eruta recessibus traduntur! Ipsa Mathematica studia & naturalia, quæ sollici-
tè adeò nunc à notionalibus istis conceptibus purgantur, per illa ipsa princi-
pia eò usque profligarunt, ut majora naturæ arcana horum ministerio fuerint
eruta, quàm nunc, cum omnes particularum particulas lynceis oculis intue-
mur, & naturam ipsam ad vivum resecare nos credimus. * Cujus vel unicus 12
testis, instar multorum, erit Rogerus Baco, Vir subtilissimo ingenio divinam
humanamque sapientiam complexus; ne quid de aliis dicam, magnis itidem
& celebratissimis istorum temporum nominibus Gabriel Naudæus in suâ illâ
doctissimâ de instruendâ Bibliothecâ dissertatione de nauseabundis istis no-
strorum temporum ingeniis c. 4. p. 84. conqueritur, quæ fontes illos relin-
quunt & rivulos recentiorum sectantur: *Sequimur*, inquit ille, *& laudamus Col-
legium Conimbricense, & Suarezium, & negligimus opera Alberti Magni, Niphi, Ægidii,
Saxoniæ, Pomponatii, Achillini, Durandi, Zimaræ, Buccaferrei & multorum aliorum,
unde omnes illi grandes & decumani, quos volvimus & versamus libri αὐτολεξὶ sunt
transscripti. Æstimamus nostri seculi Medicos, Amatum, Capivaccium, Montanum, &
pudori nobis ducimus, si Hugoni Senensi, Gordono &c. locum in Bibliothecâ concedamus,
& Avicennistis, qui rudi linguâ, seculi vitio scripsere, sed fundum tamen Medicinæ, judice
Cardano, penetrarunt. Nostri recentiores, cùm non satis virium, ingenii, constantiæque
habeant in iis imitandis, solent nonnunquam illorum rationibus, sed ad hujus seculi habi-
tum reformatis, sua incrustare, in verborum tamen plerumque pompâ & superficie linguæ
hærentes, decerpunt flores & summa cacumina captant.* Miratur ille, adeoque in-
dignè fert, non celari tantùm & compilari, sed planè ignorari tùm locuple-
tissimis Bibliothecis, tùm Viris doctis, ista nomina, quorum tamen eandem,
quæ Manuscriptorum solet, rationem haberi ob raritatem & utilitatem æ-
quum esset.

Unius ille Richardi (quem alii Johannem, ipse in Additionibus ad Hist. 13
Lud. XI. Rogerium vocat) Suisset (quod ex Anglic. *Swinshead, os porci* corru-
ptum) cui cognomen Calculatoris datum erat, mentionem facit: cujus opera
celeberrimis etiam Bibliothecis sunt ignota. In cœlum propè extollunt illum
hominem laudibus tùm Cardanus, tùm Scaliger. * Et hic quidem Exercitat. 14
324. *Virum* vocat, *qui modum ingenii humani excesserit*, & Exercitat. 340. *tàm acutè
scripsisse judicat, ut à paucis planè ac pro meritis intelligatur. Tàm doctè*, inquit, *sibi
ille visus est, ut cùm senex legeret, quæ juvenis in literas retulisset, ubertim flevisse dicatur,
sive, quod equidem puto, quia quasi recenter frueretur veteri diligentiâ, sive, quod paulò
imperitiores alii sunt interpretati, quia quæ olim scripsisset in ætate florenti in effœtâ minus
assequi posset intelligendo. Dignus profectò, quem neque senem senium faceret, neque
naturæ lex vitâ privaret, nisi meliorem vitam apparasset. Hæc libentius scribo, quia vi-
ro illo maximo multa debeo: plura debiturus, si per ingenii mei imbecillitatem licuisset.*

Non enim leviter in ejus campo nos exercuimus. Nos de illo in Polyhistore Philosophico pluribus agemus. Tàm invidendo elogio, & à tanto quidem viro profecto, quis non impetu aliquo raptus omnes Bibliothecarum angulos perreptaret, omnes forulos excuteret, ut thesaurum sibi illum erueret, tot Viris doctissimis ignoratum & invisum? Sed ea est vel animi socordia, vel novitatis prurigo, ut nullam eorum curam habeamus.

15 Cùm floreret jam passim per Academias illa philosophandi ratio, & ad illius sensum tàm Theologia quàm Medicina temperaretur, reducta in lucem Jurisprudentum veterum fragmenta, eorumque doctores novam tàm Theologiæ quàm Philosophiæ studio faciem circumposuerunt: Ex illo enim tempore eorum studium & dignitas quanquam non statim conciderit, paulatim tamen sequentibus temporibus evilescere cœpit. Accidit tamen postea, ut partim Jurisprudentiæ beneficio, Legibus Romanis antiquitatum simul & historiæ Romanæ, cumque illis aliqua veteris elegantiæ cura reduceretur; partim occasione litium, quæ Theologiæ tùm publicè receptæ movebantur, & Biblia sacra legerentur, & Hebrææ ac Græcæ linguæ studia excitarentur, Patres è claustris Monachorum, ubi velut in sepulchris hactenus delituerant, in muséa doctorum velut in vitam & lucem revocarentur.

16 Accessit magnum novæ huic literariæ periodo momentum, restaurata in occidente è Græcorum exulum, captâ Constantinopoli, reliquiis Græcarum rerum notitia. Scholæ tùm publicæ illâ in linguâ habebantur. Vertebantur in Latinam Historici, Patres, Latini MS. codices è Bibliothecis promebantur, inusitatâ Mediceæ familiæ liberalitate, cui primos illa παλιγγενεσία literaria spiritus debet; Cui accedebat Alphonsus Rex Neapolitanus, Matthias Corvinus Rex Hungariæ, Ludovicus XI. Rex Galliæ, de cujus in literis promovendis studio legi Gabrielis Naudæi Additio ad Historiam Ludovici XI. potest; Obstetricias adhibebat manus, quod labores doctorum, Bibliopolarum φιλαργυρίαν provocabat divinum Typographiæ inventum. Hinc quasi genio quodam impellente intra paucos annos è veterno excitata sunt doctorum ingenia: Philosophia partim ex ipsis Aristotelis limpidis fontibus restaurata; partim nova à Novatoribus super Empedoclis, Epicuri, Philolai, Pythagoræ, Democriti principiis exstructa: Jurisprudentia veteri splendori, per viros antiquis illis Papinianis, Modestinis comparandos, asserta; Philologia omnis Hebræa, Græca, Latina superstitiosè & ad invidiam reliquarum disciplinarum exculta; Omnis denique divinarum humanarumque rerum sapientia sibi ipsi restituta. Quo beneficio utinam diu frui nobis contingat!

17 Sed magnatum partim imperitiâ, socordiâ & amentiâ; partim hominum pravâ indole, non nisi quæstum respicientium, culpâ factum est; ut de veteri illâ verâque & solidâ doctrinæ gloriâ excidant Academiæ & Scholæ, dum illa veteris doctrinæ sensim subrepit oblivio; & ipsa tandem barbaries cum corruptissi-

ptissimis simul moribus & flagitiosâ profanorum hominum sapientiâ reducitur. Quo de argumento Bœcleri elegans dissertatiuncula de fatis literariis nostri temporis legi poterit; & passim aliorum querelæ habentur. Dependet plerumque à magnatibus omnis literarum fortuna: Quod Plutarchus Oratione posteriore de fortunâ & virtute Alexandri eleganter Alexandri M. exemplo expressit: *Existimo*, inquit ille, *eos, qui tùm fuerunt artifices, non tàm ætate Alexandri, quàm propter Alexandrum extitisse. Ut enim frugum copiam bona temperies ac tenuitas aëris gignit; ita artium & bonorum ingeniorum incrementa benignitas, honor, & humanitas Regis efficit; & contra Principum invidia, sordes, aut studium contendendi ista omnia extinguit & perdit.* Quos non Augusti ætas viros doctos peperit? Quos non M. Antonini Philosophi exemplo sapientia progressus fecit? nam Herodianô teste, *magnum sapientum virorum proventum ætas illa extulit.* Notat & Gabriel Naudæus in Addit. ad Hist. Lud. XI. p.76. sub Caroli Magni, Ludovici XI. & Francisci I. auspiciis, plus, quàm integris olim seculis, profecisse literas. Ubi verò vel bello vel ignaviæ se mancipant Principes, tota concidit res literaria, nullum doctis pretium statuitur, optima ingeniorum monumenta pessum eunt. Quâ de re vide elegantem in Principes invectivam Trochaico carmine scriptam à J. Grutero, quod ille occasione Commentarii Hofmanniani in Galenum feceral. Reperitur inter Epistolas Richterianas p. 534. * Quàm gratum hoc animo accidat illas rei literariæ periodos, ne- 18
xum, momenta, mutationes nosse, facilè omnes intelligunt. Sed & alius historiæ illius fructus est longè uberrimus; ut non facilè specie novitatis nos fallant, quæ vel in sacris, vel in quibuscunque doctrinis, oriantur sententiarum divortia, quæve à novis Doctoribus scholæ instituuntur. Redeunt omnia humana in orbem, & cum negotiis civilibus ingenii commenta reviviscunt. Annon hoc seculo omnes veterum vel errores, vel bona etiam dogmata, novis Autoribus incrustata vidimus? Qualia nemo miratur, aut in iis pando ore hiat & stupet, qui ex historiâ sectarum successiones & doctrinam habet cognitam. Plerique omnes ita animati sunt, ut cum uni se adddixere Magistro, nulla aliorum dogmata attingant, & ne illa quidem Magistri sui rectè perquirant. Quotus est ex Peripateticorum tribu, qui habitantem in Græciâ Magistrum quærat? Vel ex interpretum ore pendent plerique, vel ex Doctoris jejuni miserâ & compendiariâ informatione hujus Philosophiæ campum metiuntur: de Platone aliisque Aristotelis antecessoribus & securi & incuriosi.
* Cartesium, qui novum Philosophiæ Systema hoc seculo coagmentavit, quàm 19
multi doctorum venerantur? & fontem tamen ignorant, unde Philosophia illa profluxerit. Illi verò, qui Historiam philosophicam, veterumque philosophorum dogmata degustavit, facilimum erit omnium Cartesianorum principiorum vestigia in priscis illis philosophis ostendere. Nimirum de philosophis illis heri ac nudius tertius natis idem, quod olim in proverbio de Orato-

ribus Athenienſibus dicere poſſis: *ὄφις ἂν μὴ φάγῃ ὄφιν, μὴ γενήσεται δράκων.* Serpens niſi devoret ſerpentem, nunquam erit Draco. Niſi habeant, quos ſequantur, quos, ubi maximè diſſimulant, quaſi devorent, & in ſuccum ſanguinemque vertant, nunquam fiunt Dracones vel magna nomina & novarum ſectarum Fabri.

20 Multa præterea quaſi ex abdito ſubminiſtrat veterum recentiorumque temporum parallelismus ſcientiarum arcana, quorum vix ſumma rudisque notitia ad *ἀνίστορας* illos pervenit: quæ ſi exſculpi è latebris tota nequeunt, vel ſolâ ſuſpicione induſtriam Philoſophi juvant, & in memoriæ larario repoſita, *δευτέρας* poſteritatis *φροντίδας* feliciori ſucceſſu excitabunt. Demonſtravit elegantiſſimâ de Arcanis ſcientiarum diſſertatione Eraſmus *Bartholinus*, quantâ ſollicitudine ſcientiarum ſacra texerint, qui ex iis gloriam quæſiverunt populi, & quàm illa eviluerint propalata: Enarrat rerum deperditarum jacturam integro libro *Pancirollus*; Quorum omnium memoriam nobis hiſtoria conſervat, ut reſiduas è triſti naufragio tabulas, quas tamen collegiſſe non jucundum tantum, ſed & utiliſſimum eſt.

21 Patet ex hiſtoriâ literariâ, eundem eſſe artium, qui hominum, qui Imperiorum eſt, genium: Ortum illis adoleſcentiam eſſe, & denique occaſum. Naſcuntur artes interdum ſubitò, ſubitò extinguuntur. Elegantiſſimè hunc doctrinarum orbem depinxit Vellejus: *Aliis æmulatio ingenia, & nunc invidia, nunc admiratio, incitationem accendit, naturaque quod ſummo ſtudio petitum eſt aſcendit in ſummum, difficiliſque in perfecto mora eſt, naturaliterque quod procedere non poteſt, recedit. Et ut primò ad conſequendum, quò priores ducimus, accendimur, ita ubi præteriri aut æquari eos poſſe deſperavimus, ſtudium cum ſpe ſeneſcit, & quod aſſequi non poteſt, ſequi deſinit, & velut occupatam relinquens materiam quærit novam: præteritoque eo, in quo eminere non poſſumus, aliquid in quo nitamur, conquirimus, ſequiturque ut frequens ac mobilis tranſitus maximum perfecti operis impedimentum ſit.*

22 De his omnibus ſingulatim agere nimis hic prolixum foret. * Multa dici notarique poſſent, ſi recentiora cum veteribus illis in theatrum & in contentionem deducamus. In hiſtoriâ literariâ velut in ſpeculo utriusque temporis faciem ante oculos poſitam videre poſſumus. Obſervabimus, in quibus antiqui ſuperent novorum temporum ingenia, in quibus illi ab his ſuperentur. Sua eſt ſingulis ætatibus ingeniorum fœtura, ſunt artium temporarii proventus, quarum meſſem hiſtoria velut in horreo quodam congerit, ne ſpicilegium quidem illarum rerum omiſſura.

23 * Qui *εἰς ἐν κεφαλαίῳ* illa cognoſcere deſiderat, adeat Alexandri *Taſſoni* librum decimum, voluminis iſtius, quod Italicâ linguâ ſub titulô *Penſieri diverſi* ſ. diverſarum cogitationum ſcriptum eſt: Ubi ille omnia diſciplinarum genera pervagando, illarum antiqua novaque oſtendit incrementa.

24 * Eorum autem omnium vel nulla ſupereſſet vel exigua cognitio, ſi libros & Bibliothecas tot theſaurorum promicondas

condas non excusserimus. Non potuisset Plinius tàm divitem nobis rerum naturalium penum relinquere, nisi in subsidium Bibliothecas Romanas adhibuisset. Non ipse Aristoteles tàm multa, tàm diversa, in omni studiorum, in omni philosophiæ genere, nobis reliquisset, nisi à veteribus Bibliothecis adjutus, quem primum è Græcis Bibliothecam instituisse & collegisse volunt. Cui inter tot thesauros versanti, ingenio illo & judicio propemodum divino, facile erat, ditare postera secula.

Multum scil. conducit vel sola veterum arcanorum nomenclatura: quæ cum animo nostro objicitur, statim ad idearum talium contemplationes disponit, ut vel eadem vel alia ad eorum ἀναλογίαν velut ex semine quodam producat. * Equidem existimo, multa illarum novitatum, in quibus secula 25
nostra triumphant, jam tùm antiquitus cognita fuisse, iterumque deperdita. Infinita enim sunt, quæ ex rerum mutuis applicationibus vel per ingenium vel per casum produci possunt. Sæpè unius seculi, imò unius anni, diversis & gentibus & hominibus eadem in mentem venire possunt artificia, quæ celata primum, vel ad alios devolvuntur possessores, vel ex ingeniorum simili quasi concentu & tacitâ conspiratione formantur. * Vivebat seculo hoc in- 26
eunte Magnus *Pegelius*, Rostochiensis primùm, hinc Helmstadiensis Academiæ Professor, cujus variorum experimentorum syllabus singulari libro prodiit hoc titulo: *Thesaurus rerum selectarum, magnarum, dignarum, utilium, suavium, pro generis humani salute oblatus.* Multa illic Autor notat ab se excogitata in omni studiorum genere, Mechanicis, Mathematicis, Naturalibus, arcana, quorum aliqua annis insequentibus magno cum apparatu & pompâ in lucem edita vidimus, & in quibus hodiè inveniendis laborat multorum industria. Non facilè tamen dixerim, quomodo factum sit, ut à Pegelio ipso nil eorum artificiorum in effectum deductum fuerit, vel tàm exigua ac pene nulla ejus apud alios mentio fiat. Fortassis & ipsi, quæ omnibus rerum novarum inventoribus, Invidia & Incredulitas obfuit.

Varia illic occurrunt memorabilia. Cum p. 111. proponitur ratio Chirur- 27
gicæ insignis & rara homini communicans extera, quæ ipsi bona, & interna multa quæ noxia avertens: cui non Chirurgiæ alicujus infusoriæ suspicio oriatur? Paginâ 125. de navigii aërei fabrica agit: de illo Franciscus *Lana* in prodromo all' argente maëstra operosè egit, & ante illum quoque Petrus *Mormius* in arcanis collegii Rosiani detectis p. 14. & 15. quædam proposuit. Paginâ 125. de machinâ aliquâ memorat, quam tempore quocunque quivis seu fortior seu debilior agitare possit: Simile quid in actis Anglicis & Gallicis deprehendimus. Ibidem de ratione quâ ex vase uno liquores quotcunque diversi effundantur, habetur; ita ut quivis inde vinum, nunc rubrum, nunc candidum, nunc aquam, nunc aliud atque aliud liquoris quodcunque velit genus, imò calidos & ferventes, si velit, liquores depromat. Cui verò non idem

hoc artificium videbitur? quo aliquis ore evomere varii generis ſiquores poteſt, quod à circumforaneis quibusdam, ante annos non ita multos, cum maximâ omnium admiratione factum fuit. Quæ pag. 126. proponuntur artificia Archimedæa, quibus liquorum bonitas vel pravitas exploretur, illa noſtrâ ætate ſpectata fuere, & à Kirchero in mundo ſubterraneo exhibentur. Navigium ſubmaritimum, de quo pag. 127. agit, & cujus uſum prolixè recenſet, novum poſt illa tempora vel autorem vel propagatorem in Belgio invenit. Quomodo ex fundo maris & naves & res aliæ graves educi poſſint, de quo ille pag. 137. noſtro quoque tempore ſingularibus machinis tentatum fuit. Inſtrumentum quoque Pantographicum, de quo ille pag. 168. poſteà à Scheinero Mathematico ſingulari libro delineatum. Pauca illa ſunt, quæ è numero illo excerpſi: cœtera pleraque inter noſtræ ætatis inventa nunc comparent, quibus recenſendis nunc ſuperſedebimus. Et fortaſſis ante Pegelium jam tùm alii fuere, qui de iisdem vel ſimilibus cogitarunt.

28 Hos ac multò plures uſus præſtare poterit Hiſtoria literaria, ad quam diligentiùs excolendam meritò eruditorum ſtudia conſpirare debebant. Multa illo in genere Joh. Gerh. Voſſius præſtitit, ac plura præſtare potuiſſet, ſi, quæ affecta habuit, abſolvere potuiſſet. Noſtro tempore vel Conringio vel Bœclero labor ille demandari potuiſſet. Conringius certè jam tùm inſignem ejus partem in antiquitatibus Academicis abſolvit. Verſatur & in nonnullorum manibus ejusdem liber ἀνέκδοτος de ſcriptoribus; quam tamen extemporalem ego operam crediderim. Bœclerus non attigit hoc doctrinæ genus, niſi quod exiguus ejus liber in commodum tironum de ſcriptoribus prodiit, qui præter Nomenclaturam Autorum & editionum nihil habet.

29 * Cœteri, qui ad hoc argumentum acceſſerunt, non iſtâ ἐμπειρίᾳ literariâ inſtructi, planè ineptè in hoc negotio verſantur, & paupertinam eruditionem oſtentant. Quid enim efficiant, *qui aliena negotia curant, Excuſſi propriis?* Suſcipi illa res debet ab ingenio non jejuno & imperito, ſed operi huic ſoli intento, ſed cujus magna ſit judicandi ſolertia, quodque è τύπῳ illo πειραστικῷ indagare rerum occultarum nexum poſſit.

CAP. III.

DE RE BIBLIOTHECARIA;

Et quidem I. de Cauſis erigendarum Bibliothecarum.

Bibliotheca ἔμψυχος & mortua. 1. Bibliotheca nomen πολύσημον. 2. Bibliotheca publica, privata. 3. Ha cum delectu & ſine diſpendio rei familiaris inſtituenda. 4. Aldi Manutii & Joannis Cordeſii ſtudium Bibliothecarium. 5. 6. Pinelli de ſtudio nummario judicium. 7. Bibliotheca Principum. 8. Ludovici

Jacobi

Jacobi de Bibliothecis Parisinis gloriatio. 9. Bibliothecarum institutio maxima ad curam Principum & Magistratuum spectat. 10. Prima Bibliotheca erigendæ occasio & causa ab ACTORUM PUBLICORUM CUSTODIA. 11. Exemplo Ægyptiorum, Phœniciorum, Sinensium, probatum. 12. Archiva olim dicebantur Athenaica vel Athenica. 13. Athenæum celebre Romæ auditorium. 14. MSti Codices, qui ad statum Reipublicæ pertinent, plurimi in Bibliothecâ Vaticanâ, 15. Augustâ, 16. Mazarinianâ, 17. Puteanâ, 18. Pinellianâ. 19. Secunda causa STUDIORUM AMOR. 20. Principes Bibliothecarii. 21. Ducis Brunsuicensis Augusti laus. 22. Privatorum βιβλιομανία non omninò reprehendenda. 23. Librorum usu mulctari pœna maxima. 24. Tertia causa UTILITAS PUBLICA. 25. Bibliothecæ ad usum publicum pateant. 26. Viri docti magnos è MStorum præcipuè lectione fructus capiunt. 27. Id exemplo Sirmondi & Salmasii ostenditur. 28. 29. Bibliotheca optima magnum ad eruditionem parandam est præsidium. 30. Principum vanitas in congerendis Bibliothecis etiam literatis prodest. 31.

QUi Historiæ literariæ penetralia perreptavit, verè quod de Longino olim dicebatur βιβλιοθήκη ἔμψυχος dici potest: Quem nemo sibi titulum acquirit, nisi è mortuis Bibliothecis se ipsum Bibliothecam vivam fecerit. Utriusque Bibliothecæ quidam nexus est. Bibliotheca ἔμψυχος dici non potest, nisi qui mortuas probè excusserit. Bibliotheca verò mortua erit, cujus rectioni non præficiatur βιβλιοθήκη aliqua ἔμψυχος. Elegans ille lusus est Leonis de S. Joanne, qui scripsit Ideam Bibliothecæ viventis & mortuæ ad Henricum Memmium, cujus libri vel titulo tàm præclaram Memmii Bibliothecam, quàm ipsum laudabat, teste Ludovico Jacob. *Tr. de Biblioth. p. 544.* 1

Ut ad Bibliothecariam rem tandem accedamus, sciendum est, Bibliothecæ nomen esse πολύσημον, nam vel numerum librorum significat, vel ipsum illum locum, in quo libri ponuntur, qui & Apotheca JCtis dicitur *l. 12. §. 33. ff. de instructo vel instrumento legato.* Solent & tituli librorum, uno aliquo libro congesti, Bibliothecæ nomine salutari, quales Catalogi sunt, vel libri multarum rerum copiâ instructi, ut Diodori & Apollodori Bibliotheca; vel multi autores in unum aliquod systema collecti, ut Bibliotheca Patrum. Huc referri debet, quod à Monachis, aliisque ævi infimi scriptoribus Bibliothecæ nomine Vetus & Novum Testamentum vocetur. Ita Durandus lib. 6. Rational. cap. 1. n. 27. *Bibliotheca à Græco nomen accepit, & est nomen æquivocum, scil. locus, in quo libri reponuntur, & volumen ex omnibus libris V. & N. Testamenti ab Hieronymo compositum.* Vid. du Fresne in Glossario, hâc voce. Ridicula erat Calvisii Sabini è servis Bibliotheca, de quo Seneca *ep. 27.* 2

Sed illa ad rem adeò non pertinent: Veniamus ad Bibliothecas ipsas, 3
quales vel privatæ sunt vel publicæ. * Illæ, quanquam in molem tantam non 4
excre-

excrescant ut publicæ: sunt tamen etiam inter privatos viri illustres & opu-
lenti, qui in libris omnis generis coëmendis nullis parcunt sumtibus. Quo-
rum βιβλιομανίαν reprehendit Seneca *Ep. 2. & 45. & de Tranquill. animi c. 9.* ridet
Lucianus in libello πρὸς ἀπαίδευτον καὶ πολλὰ βιβλία ὠνούμενον, & Auson. *epigr.
43.* Sunt ita animati nonnulli ut

- - - - - magno de flumine malint
Quàm de fonticulo tantundem sumere:

cùm vastioris bibliothecæ minor interdum usus sit, quàm ejus, quæ selectis
paucioribus libris constat. Quo de argumento legatur elegans Rolandi Ma-
resii nona libri primi epistola. Ita ille eo in loco: *Ad doctrinam quidem com-
parandam quin lectione opus sit, nemini dubium est: sed & attenta meditatio & accu-
rata naturæ & rerum, quæ ob oculos versantur, quotidianorumque eventuum considera-
tio non minoris fortè est utilitatis: modò prima disciplinarum elementa hauseris, & opti-
mos scriptores saltem degustaris: quâ in re tamen multùm peccari video: Non satis
enim apud nos meditamur, quod nihilominus facile & ubivis exercere licet: sed omne no-
strum studium in libris legendis impendimus, memoriamque variâ rerum suppellectile or-
namus, judicii nulla ferè cura: & solum quod quis dixerit retinemus, non quare di-
xerit judicamus.* Coëmendi sunt à privatis libri, non quibus opus habent,
sed potiùs necessarii. Pretiosi illi, magna volumina, ad ornatum interdum
Bibliothecarum potiùs spectantia, ad Bibliothecas publicas referendi: mi-
nutiores verò libri, rariores, singularis argumenti, qui se oculis emptorum
5 facilè subducunt, præ cœteris comparandi. * Ultra privati sanè sortem *Aldi
Manutii* junioris Bibliotheca æstimanda est, qui octoginta millia librorum Pi-
sanæ Academiæ legasse memoratur Francisco Schotto in *Itinerario Italico lib. 2.
cap. 10.* Sed ille rem familiarem omnem in Bibliothecam imprudenter con-
sumpsit. Refert enim in Pinacothecâ suâ Janus Nicius Erythræus, adeò mo-
dicis Aldum illum fuisse facultatibus, ut illi necessum fuerit aliquot cen-
tum aureorum ad transferendam familiam fœnori sumere; quo ex ære alie-
6 no vix unquam liberari potuit. * Joanni Cordesio Ecclesiæ Lemovicensis Ca-
nonico magna quoque in cumulandis libris fuit cupiditas, quam tamen ita
temperavit, ut in statu Ecclesiastico vivens, plus tamen non impenderet,
quàm accepti rationes paterentur. Genium tamen suum defraudavit sæpè,
ne hâc voluptate excideret. Legi de eo Gabrielis Naudæi elogium debet,
7 quod Bibliothecæ ejus Parisiis editæ præmisit. * Pinellus quoque, ut Gual-
dus in ejus vitâ testatur, non ferebat privatorum in coacervandis nummis,
gemmis, naturæ rarioribus, insaniam, opes suas, in fortunarum suarum detri-
8 mentum, exhaurientium. * Principi & nobilibus vel centum librorum bi-
bliothecam sufficere posse, ad omnes artes & scientias, quantum satis est, ad-
discendas, ostendit Mottæus Vayerus in Epistolâ singulari Scholæ suæ Princi-
pum Gallicâ linguâ scriptæ subjunctâ, in quâ de titulis rerum & legendi
ratione

ratione prolixè disserit. * In solâ Galliâ, imò in Parisinâ urbe solâ, plus 9
Bibliothecarum privatarum esse, quàm in Germaniâ aliisque regnis, Ludovicus Jacobus dicere non veretur in tractatu suo de Bibliothecis, quem tamen paulò jactantius hic loqui crediderim; nam numerus illarum minor est cœterarum illarum numero, quas indiligenter tamen & segniter congessit: rudis enim illarum nomenclatura est; & aliorum fide transsumpta, cum in Gallicis Bibliothecis ornandis magno cum apparatu elogiorum & verborum, testis præterea oculatus, versetur. Sed condonandum hoc affectui in Patriam est. Multi in Galliâ inter privatos sunt regiis penè opibus,
quibus facilè est thesauros illos librarios colligere. * Sola pertinet hæc ad 10
generosos & beatos gloria: Inter quos cum familiam ducant Principes & Magistratus, illis cura hæc incumbit rei prospicere publicæ. Etenim si armamentaria exstruimus, quibus belli tempore se defendant adversus injuriam cives; si penus & promptuaria instruimus, ut vitæ necessitatibus subveniatur; quidni & Bibliothecas colligamus, quibus animos pascamus, & ad sapientiam excolamus: quemadmodum armis ad fortitudinem corpus & nervos firmamus. Ejus instituti ac consilii causæ cum & multæ sint & gravissimæ, eas hic quasi per σύνοψιν dispiciamus.

Ac prima quidem & antiquissima librorum colligendorum occasio fuit 11
ab actorum Reipublicæ collectione ac conservatione, quæ certo quodam in loco custodiri debebant. Etenim cùm publicè interesset conservari rerum gestarum memoriam, primum quidem negligentius in gente adhuc rudi, majori deinde cura in illam incubuerunt. Nam sculpturis, picturis, saxorum inscriptionibus, antiquissimâ illâ & primævâ maximeque naturali communicandi res suas viâ, omnia, vel denique rudibus quibusdam elogiis & hymnis ad posteros transmiserunt. Quod de Germanis nostris testatur Tacitus, quorum carminum inquisitionem diligentissimam promiserat in Germaniæ Antiquitatibus Aventinus, ut ex syllabo argumentorum operis prodromo patet. Sed nihil penè & valdè exigua eorum vestigia in Annalibus Bojaricis deprehendas, quibus uberiora sperare nos vetat Cisnerus eorum editor.
*Apud Ægyptios Sacerdotibus hoc negotium dabatur, ut referrent omnia 12
in literas. Apud Chaldæos itidem hoc fiebat, imò apud ipsos Hebræos, de quo videatur Josephus libro contra Apionem, & Mascardus *dell' arte historica trattato 1. cap. 1. & 2.* Unica certè illa apud Chinensium populum & prima cura fuit: nam referente Martinio lib. 1. *Fuit & est etiamnum genti huic usitatum, ut doctissimis aliquot Philosophis Imperatoris defuncti res gestæ conscribendæ à successore mandentur: Quod munus apud ipsum cum primis est honorificum, & à summis quibusque viris expetitum. Hinc Historia Sinica ita sibi semper similis continuatur, ut, quanquam ab alio sit atque alio succedentibus annis adaucta, unius tamen autoris esse opus videatur. Prima & antiquissima historia stylo ferreo foliis incisa: postea verò chartis inscripta vel im-*

pressa typis. Lieupangus Imperator cum Ingum vicisset, referente eodem Martinio lib. 7. Siachous vir consultissimus, spretis divitiis omnibus, quæ in manu ejus erant, museum summi magistratus ingressus, inde tabulas imperii geographicas & libros, in quibus particulatim omnia provinciarum peculiaria & munitiora loca, reditus & hominum numerus accuratissimè repræsentabantur, secum abstulit atque servavit. Ex his deinde Lieupangum omnem imperii statum adeò scienter edocuit, ut omnes, & præcipuè Lieupangus admiraretur, unde tanta rerum ei notitia: Quem proin Imperator honoribus ac divitiis auxit amplioribus, quam si civitatis unius gazam omnem solus acquisivisset, ditior è libris unius, quàm milites omnes à prædiis. Vel ex hoc illustri videmus exemplo, his præcipuè scriptis, quæ ad Rempublicam pertinent, primùm fuisse instructas Bibliothecas, quæ Archivorum nomine posteà dictæ fuerunt, cùm separarentur publica illa ab aliis rebus.

13 * Chartarium sequioribus temporibus dictum est, ubi servabantur Epistolæ. Olim Athenaica, vel, ut Salmasio emendatori placet, Athenica dicebantur, in quibus reponebantur literaria monumenta, ut Epistolæ & orationes Ducum Imperatorumque, Ephemerides Principum & Senatus consulta de Principibus facta, & alia ejus generis, ut docet nos Salmasius in notis ad illa Trebellii Pollionis in triginta Tyrannis, vitâ Regiliani, ubi de Epistolâ quâdam Claudii loquitur, *quam ego*, inquit, *repertam in archivis inserendam putavi, fuit enim publica.* Atque ita emendatum ab ineptis librariis erat, cum MSti Codices pro *Archivis* habeant *Athenicis*, nam Athenica in archiva mutasse videntur, inquit Salmasius, quibus Archiva notiora, quàm Athenica; quam istius seculi vocem genuinam esse ille judicat.

14 * Athenæum aliàs Romæ fuit celebre auditorium, in quo Oratores, Rhetores, Poëtæ publicè recitarent, ubi videntur illa acta fuisse recondita. Unde vel Athenæis, vel Athenaicis, id est, armariis istius Athenæi, vel Athenicis legendum; quod ultimum ut genuinum probat Salmasius. Mihi equidem non displicet Athenaicis: cum hoc nomine apud Græcos multa dicantur, quæ ad Athenas pertinent, ut festa Ἀθηναϊκά, quibus poculum circumferebatur, quod παναθηναϊκὸν dicebatur. Ita & Ulpia Bibliotheca libros habebat, quibus Aureliani Imperatoris quotidiana erant perscripta, teste Vopisco in ejus Imperatoris vitâ. Hoc consilio olim Aristotelem Bibliothecam instituisse Conringius de Bibliothec. August. probat pag. 84. & de Apellicone Teio Peripatetico ex Athenæo lib. 5. cap. 14. patet, omne illum ex civitatibus, si quid esset antiquum vel reconditum, corrasisse.

15 * Eadem & Bibliothecæ Vaticanæ fuisse initia ex Onuphrii Panvinii libello, quem de Bibliothecâ Vaticanâ scripsit, discimus; Hilarius Papa primus, quod legerim, Bibliothecas duas Romæ juxta fontem Lateran. ædificavit, in quibus Ecclesiæ Romanæ scripta & Epistolas decretales Romanorum Pontificum, conciliorum actiones, hæreticorum palinodias & hæreses, sanctorumque Patrum libros publico usui Christianorum conservaret: cum eo tempore libri, ob paucitatem & librariorum raritatem, difficulter

ter admodum invenirentur. * In Bibliothecâ Augustâ 100. MSti codices de 16
arcanis negotiis Germaniæ & aliorum regnorum, teste Conringio, asservantur. Ad hunc finem respexisse cum illo Chinensium Imperatorum Consiliario Siachoo viros quoque illustres Reipublicæ gubernandæ admotos, è Bibliothecarum scriptoribus discimus. * Magnum earum rerum thesaurum in 17
incomparabili illâ Mazarinianâ fuisse notius est, quàm ut hîc commorari à
nobis debeat. * Incredibile est, quot quantaque rerum Gallicarum arcana 18
congesserit Petrus Puteanus, Regis Christianissimi Consiliarius, de quibus volupe est legere in vitæ ejus descriptione Nicolaum Rigaltium. Vide illum pag. 50. 51. Habuit Memorialium septingenta & sexaginta quinque volumina Puteanus, suâ pleraque manu scripta. Titulos aliquot illorum recenset à pag. 64. ad p. 71. Rigaltius, qui Catalogo hæc verba subjungit: *Indicavi titulos tantum & lemmata. Qui volumina conspexerit, mirabitur talia tanta scripsisse hominem tot amicis quotidiè vacantem, & valetudinarium.* * Quàm diligens eo- 19
rum asservator fuerit Vincentius Pinellus, in vitâ ejus Gualdus refert: nam quicquid arcanorum, relationum ad statum Venetum pertinentium corradere potuit, congessit, ac per vastos libros digessit. Quod cum sciret Senatus Venetus, cùm post mortem ejus libri Neapolin transportandi essent, manum MStis illis injecit, ac in Bibliothecæ publicæ peculiari conclavi reposuit cum hâc inscriptione: *Decerpta hæc imperio Senatus è Bibliothecâ Pinellianâ.* Sua enim interesse existimabant, ne illa statûs arcana in peregrinas manus venirent. Fuere autem CCC. commentarii. Facit & Ludovicus Jacobus Tr. de Biblioth. pag. 498. mentionem Iacobi Amelotii, qui magnam vim tractatuum Politicorum & Memoriarum MStarum ad statum Regni Gallici pertinentium congesserit. Hanc ob causam credo & Bibliothecæ cura iis, quibus Historiæ vel scribendæ vel legendæ munus dabatur, data est, ut de Academiis quibusdam observat Hotting. *in Biblioth. quadripartit. cap. 1. n. 1.*

Post causam, quæ ex necessitate videtur nata, ad Bibliothecas erigen- 20
das incitarunt ipse studiorum mentisque excolendæ amor, & φιλοβιβλία,
qualis in Regibus nonnullis deprædicari satis nequit. * Inprimis verò Pto- 21
lomæorum familiæ proprium id studium fuit, & aliis quoque Imperatoribus, Regibus, Principibus nostri seculi, quorum hic magnum dare Catalogum poteramus. * Vel unius Augusti, gloriosæ memoriæ, Brunsuicensium 22
Ducis, singularis ac incredibilis ille ardor deprædicari satis nequit, qui dignissimum virtutis præconem nactus, τὸν πάνυ Conringium in Epistolâ de Bibliothecâ Augustâ ad Illustrissimum Boineburgium scripta, quâ ille nec sine ratione supra omnes Regum Principumque similes impetus hos labores extollit. Septem enim illic argumenta recenset, quæ admiranda vocat, unde Bibliothecæ illius dignitas & Autoris simul æstimari debeat. Verè ille Bibliotheca mortuæ suæ ἔμψυχος, imò ipsa ejus anima; verusque, quod in

magnâ laude ponendum est, Bibliothecarius. Ipse, quod mireris, tot librorum indices, spissa volumina, ut eò cognitiora haberet omnia, suâ manu scripsit; ipse pulcherrimâ serie disposuit, quæ vel privati hominis fatigare patientiam possint. Continuos ejus pro Bibliothecâ augendâ labores, vigiles per omnia terrarum oculos, studia indefessa summis elata laudibus vide: ne-
23 que enim illa nobis recoquenda. * Ignosci privatis debet, si hâc discendi cupiditate abrepti cum rei suæ familiaris jacturâ hîc insaniant. * Etenim si un-
24 quam, hoc cum ratione insanire est: Quâ multos ita abductos vidimus, ut vel genium fraudarent, quo animum his deliciis pascerent: * Aliqui vel vitam sibi acerbam existimarunt, si libris sibi carendum foret, ut igne & aquâ sibi interdici tolerabilius habuerint, quàm librorum facere jacturam. Quod pœnæ genus non ignoravit Tiberius, qui, referente Suetonio, *in Tib. cap. 61.* quibusdam custodiæ traditis, non modò sermonis & colloquii usum, verùm etiam studendi sustulit potestatem. Alphonsus Rex, teste Sylvio *in libro de dict. Alphonsi,* solâ lectione recreatus è morbo convaluit. Corrasius JCtus magni nominis in *Epist. quæst. c. 18.* omne vitæ solamen, vivendi desiderium sibi ablaturum dicit, qui libros veteres sibi amicos adimeret. Eleganter & planè supra illius, quo scribebat, seculi genium, Lucas de Penna in Rubr. C. de navicular. *Liber est lumen cordis, speculum corporis, virtutum magister, vitiorum depulsor, corona prudentum, diadema sapientum, gloria bonorum, decus eruditorum, comes itineris, domesticus amicus, collocutor & congerro tacentis, collega & consiliarius præsidentis, vas plenum sapientiæ, myrothecium eloquentiæ, hortus plenus fructibus, pratum floribus distinctum, principium intelligentiæ, memoriæ penus, mors oblivionis, vita recordationis; vocatus properat, jussus festinat, semper præsto est, nunquam non morigerus; rogatus confestim respondet: sincerus consultor, non assentatur, non loquitur ad gratiam, nemini parcens, quia neminem timet; nihil mentitur, quia nihil poscit: te nunquam fastidit, etiamsi tu illum fastidio habeas: arcana revelat, obscura illustrat, ambigua certiorat, perplexa resolvit, contra adversam fortunam defensor, secundæ moderator, opes adauget, jacturam propulsat; puteus inexhaustus, thesaurus immensus, amnium inconsumptile, paradisus, unde ejici non potes, nisi cum volueris: amœnitas frugifera, quâ frui possis, quamdiu velis; doctor gratuitus, faciens te gnarum, si reperit ignarum.* Cœterùm Elogiorum illorum magnam silvam vide in Richardi Bury *Philobiblio cap. 1. & 2.*

25 Præter hæc utilitas quoque publica est, quæ librorum collectionem suadet. Quemadmodum enim proventus & agrorum fructus congerere solemus; ita ingeniorum veluti messes in his custodire horreis debemus. Qui sunt tàm stolidi populi, ut patriæ suæ fruges reditusque perire sinant, & ingeniorum opes rescindant, unde maxima genti gloria, civibus commoda?
26 * At amplas aliqui possident Bibliothecas, publicæ quoque institutæ sunt, sed non in aliorum usum. Nimirum quasi scenæ tot libri inserviunt, oculos tantùm

tùm moraturi, non animos saturaturi. Cui bono thesaurus absconditus? Ergò in tinearum & blattarum gratiam tot opes impenduntur, tot libri colliguntur. Galli in eo liberales, apud quos vel privatæ Bibliothecæ ad publicos usus conceduntur. Bodleiana Oxoniensis singulis diebus patet. Quæ tamen secretiores sunt, commendatione Patronorum expugnari possunt. * Manu- 27
scriptorum non adeo facile copia dari solet. Est ubi invidia illam negat; est ubi furti metus peregrinos arcet. Nullos ea in re præter Anglos difficiliores se sensisse queritur in præfatione ad Polybium Gronovius. Solet verò usus tam Manuscriptorum, quam impressorum, certis quibusdam legibus concedi, quæ Bibliothecis singulis singulares esse solent; quarum aliquæ à nonnullis notatæ sunt. Utilitatem hanc commendatum iverunt viri doctissimi. Extat Anton. Sanderi dissertatio parænetica pro instituendâ Bibliothecâ publicâ Gandavensi ad Magistratum & proceres ejusdem urbis, ubi argumentis omnibus rem agit. Quibus cautelis legibusque usus Bibliothecæ sit circumscribendus, docuit Naudæus in librô sæpiùs laudatô, de Bibliotheca instruenda cap. 9. Fructus verò hinc redundare uberrimi ad viros doctos possunt.
* Non potuisset tam varia, tam vasta opera scribere Sirmondus, nisi Petavia- 28
nam Bibliothecam ad manus habuisset, & rarissimos, qui in eâ servantur, MStos codices excutere potuisset, teste Ludovico Jacobi. Tr. de Bibl. p. 552.
* Quantum Salmasio profuerit Bibliotheca Heidelbergensis, legas in vitâ Sal- 29
masianâ Epistolis ejus præfixa; Hæc enim prima tam vastæ eruditionis jecit fundamenta. Operæ pretium est verba Autoris ipsius in medium proferre: *Salmasius admissus in interiorem Jani Gruteri amicitiam, & liberrimus ei ad locupletissimam Bibliothecam patuit aditus. In eam itaque se condit, & evolvendos partim, partim conferendos cum editis, aut si editi non essent, & majoris momenti viderentur, ad transscribendos Græcos Latinosque codices MStos se accinxit: Atque ea quidem pertinaciâ, ut non diem tantum, sed & noctem, huic curæ impenderet, & ex tribus unam semper insomnem duceret. Toto mane ferè una semper cum Grutero operam hanc navabat: à meridie per aliquot horas ambulationibus se invicem atque eruditis sermonibus recreabant, ne quod otium sine negotio abire sibi Claudius noster permitteret. Tum iterum Salmasius ad pensum suum, Gruterus domum reverti solitus. Quia etiam id juris in Bibliothecam jam acquisiverat Heros noster, ut in Musêis quoque, quos vellet codices, secum perlegendos aut describendos adduceret; ita factum paucissimis mensibus, ut eruditionem acquireret plane incredibilem, & fama nominis ejus non Germaniam tantùm universam, sed & Belgium nostrum & Gallias pervagaretur, & pro Grutero jam Salmasius undique de dubiis ac conclamatis apud omnis generis autores locis consuleretur. Ille vero, jam tum eruditionis variæ admodum & diffusæ copiis instructus, nunquam non plenissimè iis satisfecit, & supra exspectationem quoque lautissimis doctrinæ & polymathiæ suæ epulis satiavit. Superfunt tùm in ipsius Musêo, tùm apud amicos maximorum virorum literæ, quibus super variis admodum & difficillimis locis in Stephani dictionario,*

nario, Floro, Callimacho, Theocrito, Athenao, Hesichio, aliisque gravissimis Autoribus, 30 *sententiam rogatur.* * Vel unicô hoc exemplo luce meridianâ clarius patet, nullum esse ad meliorem eruditionem parandam præsidium, quam optimam Bibliothecam.

31 Ille quanquam semper respici usus debet, sæpe tamen potius in pompam & ad magnificentiam ostendendam instituuntur bibliothecæ. Domitianus ipse, hostis alias bonarum mentium & virorum sapientum, Bibliothecas tamen incendio absumptas impensissime reparari curavit, exemplaribus undique petitis, missisque Alexandriam, qui describerent emendarentque. Eadem causa Cleopatram ad reparandam Bibliothecam Alexandrinam impulit. Sed ignoscendum huic morbo est, per quem aliorum saluti prospicitur. Longè enim honestius, si inserviendum est magnatibus, in Bibliothecarum instructionibus, quam in magnificis substructionibus, spectaculis, epulis, & innumeris aliis perdendarum opum instrumentis, insanire. Quidquid hîc impenditur, in reipublicæ bonum cedit, cum cœtera, vel perituræ voluptati, vel inutili vanitati, cum civium detrimento impendi soleant.

CAP. IV.

DE MEDIIS ERIGENDARUM BIBLIOTHECARUM, deque earum ornatu.

Integra Bibliotheca primum pro Fundamento amplioris Bibl. coëmenda. 1. Taberna visitanda. 2. Familiaritates cum Bibliothecarum possessoribus eorumque heredibus contrahenda. 3. Catalogi excutiendi, & vitarum scriptores, unde operum ineditorum notitia habetur. 4. Pinelli mira sagacitas. 5. Emissarii alendi. 6. Officina opificum chartis & membranis utentium perlustranda. 7. Indices Librorum publici, Francofurtenses & alii perquirendi. 8. 9. Autoritas publicorum munerum libris parandis subsidio est. 10. Exemplum Richardi de Bury. 11. Amicitiis virorum doctorum augentur Bibliotheca. 12. Ornatui Bibliotheca detrahendum in Bibliotheca augumentum. 13. Bibliotheca è legatis ditantur. 14. Oxoniensis Bibliotheca legatis magnificentissimis crevit. 15. Theatrum Scheldonianum. 16. Fuggeri in Heidelbergensem liberalitas. 17. Veneta Cardinalis Bessarionis legato insigniter locupletata. 18. Luctuosi & inhonesti Bibliothecas augendi modi, per spolia bellica, 19. exemplo Vaticana, qua Heidelbergensis, 20. Vindobonensis, qua Budensis jacturâ creverunt, 21. per furta, exemplo Didaci Mendoza Venetam compilantis. 22. De facto illo disquiritur. 23. Furta Bibliothecaria nonnullorum in usum publicum. 24. Typographia beneficio bibliotheca nostri temporis longè auctiores reddita sunt. 25. Ornatus Bibliothecarum. 26. Imagines & statua in illis. 27. Optimus à chartâ

Digitized by Google

chartâ & typis ornatus. 28. Charta & typorum ornatu Germania à Belgio & Italia superatur. 29. Nimius librorum nitor non arguit librorum belluones. 30. Librorum nitor in bibliothecis publicis non negligendus. 31.

VIdimus de causis, ob quas Bibliothecæ institui solent: dispiciamus jam de modis, quibus ad earum exstructionem perveniri soleat. Comparantur Bibliothecæ per emptionem, cum vel integræ emuntur, vel singulares libri. Præstat verò integras, ut fundamentum, substernere nostræ, quam sparsos hinc illinc libros colligere. His initiis Illustrissimæ Bibliothecæ ad eam magnitudinem excreverunt. Ita Franciscus de Joyeuse ex tribus aliis, inter quas Pithæana, suam collegit & confecit, teste Ludovico Jacobi p. 524. Idem de Bibl. Augustâ testatur Conringius. E Simeonis Bosii Bibliothecâ suam instauravit Cordesius. * Ut vero cum lucro & commodo nostro coëmantur libri, variæ artes observari debent: nam vel vilissimæ tabernæ visitandæ interdum sunt; è quibus ipse sæpe, quæ non credideram, extraxi. * Familiaritas contrahenda cum heredibus hominum doctorum, præcipue indoctis; à quibus vel libri manuscripti, vel ab ipsis scripti, sed propter singulares causas suppressi, sæpe comparari possunt. * Tales libri multi notati sunt in vitis virorum illustrium, qui latitant passim apud heredes, sed in lucem raro protrahuntur, ac sæpe in rapaces aliorum manus incidunt. Ubi jam nobilium exercitationum Libri. I. C. Scaligeri, quos Robertus Constantinus editurus erat, teste Michaële Neandro in præfatione luculentâ, Græcæ Linguæ erotematibus præmissâ pag. 221.? Ubi sunt libri familiarium exercitationum, quos integros dare se posse testatur Maussacus in præfatione Commentar: Scaligerianorum in Historiam animalium Aristotelis ab se editorum? Ubi opus ejus in officia Ciceronis, quod editurum se illic promisit? Ubi sunt originum libri CXX, quos ipse Scaliger ob molem edi posse desperavit? & plura alia, quæ illic à Maussaco recensentur? Pinellus mirè in libris illis conquirendis sagax fuit, de quô in vitâ ejus Gualdus p. 41. hæc habet: **Ut Bibliothecam suam, quam in oculis ferebat, quotidie locupletaret, hanc sibi inter alias rationem proposuerat, ut à literatorum, qui diem nuper obiissent, heredibus librorum indices compararet, è quibus omnia ea perdisceret, quæ sibi in bibliothecam essent transferenda: Quod tamen rarò admodum accidit, cùm haud æquè dominis ac ipsi nota essent, quæ in cujusque bibliothecâ latitabant. In his verò perquirendis quàm fuerit accuratus, declaratum volumus unico hoc exemplo. Vir Clarissimus Venetus vitâ functus est. Libros aliquot magni nominis MStos ille diu in deliciis habuerat, quos Pinellus divenditos redemit, & cum ejusdem Bibliotheca reliquias bibliopola nescio quis, schedas videlicet, atque alia hujus generis coëmisset in gratiam salsamentariorum, re compertâ illico hic noster nobiles illustrium virorum epistolas perire non est passus. *Emissarios ille habebat, quorum industriâ ex Orci faucibus sæpe sæpius eripuit insignium virorum literales labores. *Cribrorum, Cymbalorum & Citharæ-*

tharaturn artifices, quod non modicam vim membranarum in artificium suum absumerent, singulis saltem mensibus à suis conveniri volebat, & id optimo, ut plurimum, eventu. Novi Viros doctos, qui magnam MStorum Codicum supellectilem eodem artificio congesserunt, exiguis nummis; qui si à peritis æstimandi, magno pretio venirent. Notum enim est, quanta MStorum Codicum sit æstimatio, de quorum caritate legi Gabr. Naudæus addit. ad Historiam Ludov. XI. p. 86. & seqq. potest. Ita Sirmondus pro 50. Imperialibus magnam copiam MStorum à Bibliopego redemit, ut videre est apud Ludovicum Jacobum Tr. de Biblioth. p. 515.

8 Notitia esto præcipuorum per totam Europam librariorum, aut hominum, qui nostri causâ omnia bibliopolia & Typographéa perreptent; qua sagacitate nemo eundem Pinellum superavit, de quo hæc in vita ejus Gualdus: *Instruxerat ille præclaram hanc discendi cupiditatem, ope multorum, qui eadem voluptate afficerentur. Hos non in Italia Europaque urbibus modo, sed & in oppidis vicisque selegerat, quorum industria continenter uteretur, ad quos Epistolas schedulasque opportune missitaret:* Catalogi omnium nationum, omnium Bibliopolarum, evolvendi & inquirendi. De la Croix du Maine à primâ juventute vastissimos catalogos, ut librorum notitiam haberet, congessit, ut testatur ipse in præfatione Bibliothecæ suæ Gallicæ, & Ludovicus Jacobi pag. 673. & 674. Ita de

9 Pinello Gualdus: *Nundinarum Francofurtensium Venetorumque Bibliopolarum librarios, quotquot erant, indices sedulo perlustrabat, & ab amicis, qua Italicis, qua Transalpinis omnia diligenter in Bibliotheca ornamentum percunctabatur. Si quid Romæ, Florentiæ, Parisiis, Antwerpiæ, Augustæ Vindelicorum, Venetiis & alibi Pinellianâ Bibliothecâ dignum prodiret, non deerant, qui vix dum edita volumina & quaterniones aliquando è prælo recentes Pinello missitarent.*

10 Non parum etiam juvare solet illum librorum cumulandorum ardorem, si significemus aliis nostra Bibliothecæ erigendæ consilia, præsertim, si in autoritate aliqua constituti ob munus publicum, vel officiis ac humanitate nostra multos nobis devinxerimus. * Talibus sæpe ultro offeruntur aut donantur, quæ aliis magno labore pretioque constant, quod exemplo Richardi de

11 Bury probat Naudæus. * Is cum fuerit Cancellarius & Thesaurarius Angliæ, brevi temporis spatio rarissimos sibi libros collegit. Ita ipse Richardus in Philobiblio, quod appendicis loco epistolis philologicis Goldasti additum est, cap. 8. *Succedentibus prosperis Regiæ Majestatis consecuti notitiam, & in ipsius acceptati familiam, facultatem suscepimus ampliorem ubilibet visitandi pro lubitu & venandi quasi saltus quosdam luculentissimos, tum privatos, tum communes, tum regularium, tum secularium librarios. Præstabatur nobis aditus facilis, Regalis favoris intuitu, ad librorum latebras liberè perscrutandas; amoris quippe nostri fama volatilis jam ubique percrebuit, tantumque librorum & maxime veterum ferebamur cupiditate languescere, posse vero quemlibet per quaternos facilius, quam per pecuniam, adipisci favorem.*

Quam

*Quam ob rem suprà dicti Principis Autoritate suffulti possemus & obesse & prodesse, pro-
ficere & officere; vehementer tam majoribus quam pusillis affluxerunt loco encaniorum
& munerum locoque donorum & jocalium cœnulenti quaterni, ac decrepiti codices no-
stris tam aspectibus quam affectibus pretiosi; tunc nobilissimorum monasteriorum ape-
iebantur armaria, reserabantur scrinia & cistulæ solvebantur.* Operæ pretium est le-
gere, quæ illic plura habentur rei literariæ strategemata, non nitido quidem
tylo, sed eruditè tamen scripta. * Quò spectat conversatio quotidiana cum 12
liversarum artium professoribus, quos beneficio sibi devinxerat: *Tales*, in-
quit, *in nostro tyrocinio commilitones elegimus: tales in thalamo collaterales habuimus:
ales in itinere comites, tales in hospitio commensales: & tales penitùs in omni fortunâ
odales.* Pinelli quoque Bibliotheca vehementer augebatur libris, quos mit-
ebant ii, quibuscum amicitia illi intercedebat: *Vidimus*, inquit Gualdus, *do-
ctorum hominum plerosque, egregios dico & nominis magni, ad suam dignitatem pertine-
e arbitratos Muséum Pinelli exornari commentario quoquam è suis.* * Facilius quo- 13
ue ementur libri, si detrahatur sumptibus non necessariis, qui ad ornatum
brorum spectant, & si libri rariores, quales pretio immani solent vendi, non
tatim coëmantur, sed occasioni commodiori reserventur; ea quoque quæ
ninus utilia sunt relinquantur, quod pulchrè monet Naudæus pag. 112. 113.

Ut non sine onere ad Bibliothecas pervenimus per emptionem, ita gra- 14
us & lucrosius est per legata & donationes bibliothecas obtinere; quomo-
o multæ publicæ creverunt. * Bibliotheca Oxoniensis penè tota ex legatis 15
donationibus amplissimis congesta est, certatim liberalitatem suam testan-
bus viris totius Angliæ nobilissimis, quorum memoria hôc beneficiô im-
ortalis. Consignata illa sunt omnia ab Antonio Wood in Historia & an-
quitatibus Oxoniensibus, ubi de Collegiis omnibus eorumque Bibliothe-
s agit, præcipuè lib. 2. p. 48. & seqq. Varia illic Bibliothecæ Humphredia-
æ fata recenset, quæ partim compilationibus doctorum, partim occasione
otuum in Religione, tota extirpata est, ut reliquiæ ejus vel in foro publico
ombustæ, vel Bibliopegis, Chirothecariis, Sartoribus, ad usus sordidos di-
nderentur. Cui tandem successit Thomæ Bodlæi Armigeri splendidissimâ
eralitate Bibliotheca, quæ ab ipso nomen hodieque obtinet, maximis alio-
m accessionibus locupletata. * Fidem verò omnem superat inusitata Ar- 16
i-Episcopi Cantuariensis Gilberti Scheldoni magnificentia, qui sumptu
anè regio Theatro novo, quod ab ejus nomine *Scheldonianum* dicitur, Aca-
miam hanc ornavit, cujus memorabilem historiam ibidem lib. 2. p. 25. pro-
nit. * Bibliothecæ Heidelbergensis pretium ab Ulrici Fuggeri liberalitate 17
evit: Quæ cum primum ab Ottone Henrico Electore dedicata fuerit, au-
a est egregie sub Friderico quarto hujus viri accessionibus, ut facilè libris
nuscriptis, Hebraicis, Græcis, Latinis, & quidem potissima sui parte au-
enticis, omnem provocaret Europam, teste Jano Grutero (is enim sub no-

E mine

mine Gualterii latitat) Chronici Chronicorum Politici lib. 1. ubi Academias recenset pag. 1157. Idem lib. 2. Chronici Ecclesiastici pag. 1316. *Ulricus Fuggerus Raimundi filius literarum literatorumque admirator unicus; qui Palatinatui præter insignem Bibliothecam, mille aliquot voluminibus MStis Græcis, Latinis, Hebraicis spectatissimam, quindecim aureorum Rhenensium legavit millia, instruendis quinque studiosis.* Processit hujus viri insignis liberalitas ex inexhausto illo summi arcani physici fundo, cujus possessorem monumenta quædam ab illo scripta testantur.
18 * Veneta Bibliotheca legato Cardinalis Bessarionis anno 1468. insigniter locupletata est accessionibus Francisci Petrarchæ & Hieron. Aleandri. Ludov. Jacob. pag. 133.

19 Atque hi omnes parandorum librorum modi legitimi: luctuosi sunt aut inhonesti, cum è manibus hostium, vel spoliis, aut furtis illi comparantur, è
20 quibus non paucæ Bibliothecæ creverunt. * Ipsa Vaticana Heidelbergensis Bibliothecæ integræ, ut fama est, direptione aucta est. Quanquam aliqui, qui in notitiam secretiorum Bibliothecariorum penetrarunt, negant ejus quicquam ad Bibliothecam publicam pervenisse, sed per Cardinalium privatas Bibliothecas fuisse divisam; ac ostendi quidem capsas clausas, in quibus
21 libri reconditi dicuntur, eas tamen esse vacuas. * Non vacat recensere Bibliothecas, qui bello interierunt, vel ad alios Dominos pervenerunt: Sola illa Matthiæ Hunniadis incomparabilis Bibliotheca, incomparabili universæ Europæ damno, partim à Turcis distracta, partim ad Cæsaream Vindobonensem & Augustam Guelferbytanam translata luctuosissimum ejus exemplum præbet: Nisi fortè damnum hoc solantur Budæ nuper recuperatæ literaria spolia, (c) de quibus publicis relationibus nunciatum fuit. Vix tamen persuadere mihi possum, veterem illic Bibliothecam residuam; cum de ejus jacturâ Brassicani Epistola Salviano ab ipso edito præfixa abundè testetur. Magna exquisitissimæ Bibliothecæ Pinellianæ pars in Piratarum Turcicorum manus incidit, qui cum prædæ opulentioris spe frustratos se viderent, omnes libros mari submerserunt.

22 Ut Bibliothecæ integræ in spolia cedunt, ita per furta insidiæ MStis codicibus strui solent, qui vel planè subducuntur, vel mutilantur etiam à viris doctis. Quare præ cæteris à rapacibus unguibus secretius custodiri solent, nec

(c) De Spoliis Literariis Budensibus consuli meretur Julii Pflugii, Eqv. Saxonici, *Epistola ad Vitum Ludov. Seckendorfium, præter fata Bibliothecæ Budensis, Librorum quoque, in ultima Urbis expugnatione repertorum, Catalogum exhibens.* Cujus, in Catalogis Nundinalibus promissa, cum mentionem *h. l.*, nec non *Cap VII. p.* 59, ac *Cap XVII. p.* 197, a Morhofio factam esse Autor observasset, incentivis istis Viri Summi animatus, Jenæ illam in 8vo, eodem, quo *Polyhistor* Morhofianus lucem videre cœpit, Anno 1688, edidit. Refert autem ille, Jacobum etiam Tollium, Professorem Academiæ Duisburgensis Ineditum, de eadem Bibliotheca, ejusque Reliquiis, Scriptum aliquod Juris facere voluisse publici.

nec facile ad eos admitti, nisi quorum explorata fides est. Onerat hoc crimine Didacum Mendozam, Caroli V. apud Venetos oratorem Schockius in *oratione quarta de libris & bibliothecis*, cujus illic ingeniosum furtum recenset: *Ut ornare posset Bibliothecam, quam animo moliebatur, legatos à Bessarione Thesauros expilavit, & quidem tam subtiliter, ut jurare ausim, nunquam furem aliquem doctius furtum perpetrasse. Ad suos jam redierat gratus hospes, antequam aut persentisceret Respublica, aut quis ex Bibliotheca procuratoribus. Nam armaria, ex quibus MStos & membranaceos codices abstulerat, aliis vulgaribus & ejusdem prope molis libris replevit, ne ante deprehenderetur furtum, quam speciosa ejus ejurandi foret ratio.* * Hæc 23
ille, nescio cujus autoris fide, tradit: quæ tamen apud alios legere me non memini. Nescio, an & in nomine erratum sit (*f*): nam Didacum ille vocat, quem alii Jacobum Hurtadum de Mendoza, qui in Bessarionis illis MStis, Venetæ Reipublicæ donatis, describendis operam sumtusque impendit, teste Claudio Clemente in Historia Bibliothecæ Scorialensis; cujus hæc verba: *Græcis Exemplaribus partim conquirendis in mediâ Græciâ, partim è Bessarionis Cardinalis Nicæni Bibliothecâ describendis, operam sumtusque impendit. Navem præterea Græcis calamo exaratis libris onustam à Turcarum Imperatore obtinuit: moriens legavit Regi suam Bibliothecam, refertam plurimis & vetustis illis codicibus Græcis, Latinis, Arabicis, tàm impressis, quàm Manuscriptis.* Franciscus tamen Schottus part. 1. Itinerarii Ital. cap. 10. Didacum Hurtadum Mendozam vocat, Cæsaris olim apud Venetos Legatum, qui nave quâdam libris MStis plenâ Bibliothecam
Scorialensem auxit. * Minùs reprehendendi tamen videntur, qui publico 24
bono interdum compilarunt Bibliothecas ab invidis celatas & ad usum denegatas. Fecit hoc Matthias Flacius Illyricus, qui, teste Melchiore Adami in ejus vitâ, dissimulatâ personâ & habitu in Germaniâ Monasteriorum Bibliothecas perlustravit; quos commodè potuit, historicos clam abstulit, atque isto adminiculo librum, qui Catalogus testium veritatis inscribitur, confecit.

Hactenus de modis, quibus congeri Bibliothecæ possunt, qui nunc hoc 25
seculo feliciores sunt & faciliores, quam olim fuerunt. Magnis enim impensis pauca volumina describebantur: At nunc Typographiæ beneficio vasta volumina, & numero longe majore, modicis etiam sumtibus, comparari possunt, si cum antiquis illis comparentur. Nam quanquam librorum in veteribus Bibliothecis ad aliquot centum millia excrescat numerus; sciendum tamen est, eorum molem cum nostris minimè esse comparandam, quod & in Epistola de Bibliotheca Augusta docuit Conringius.

(*f*) Scrupulus de Mendozæ prænomine, ab Autore motus, neminem turbabit, qui cogitaverit Nomen *Jacobi* Latinum, & *Didaci* Hispanicum, unum idemque esse, uti rectè jam a Celeb. Tenzelio, *in Dialogis Menstruis Germanicis, M. Jan. A.* 1689. *p.* 15. 16. ad *h. l.* est monitum.

26 Ut & de ornatu aliqua dicamus; quandoquidem & illa ad rem Bibliothecariam pertinent; notandum est, nimium vel loci, ubi conduntur libri, vel ipsorum librorum ornatum esse supervacuum; vel quod inutiles impensæ sint, meliùs in ipsos libros impendendæ, vel quod speciosior ille librorum habitus non sit ad durationem & perennitatem institutus. Quod ad locum illum attinet, ubi conduntur libri, de ejus culturâ & ornatu apud veteres multa Lipsius & Conringius in laudatâ sæpius Epistolâ pag. 141. & sequentibus.
27 * Optimus ille imaginum ornatus fuit: solebant enim virorum doctorum effigies vel sculptæ, vel gypsatæ, vel pictæ in parietibus repræsentari, ut corporum simulacra in statuis & picturis, quemadmodum animorum imagines in libris, oculis obversarentur: Quod vel Marci Varronis vel Asinii Pollionis inventum meritò laudat Plinius l. 35. c. 2. Videri quoque ad hanc rem Emundus Figrelius, de statuis in Bibliothecis positis, potest cap. 24. libri de statuis. Inest vel imagini & umbræ aliqua ingenii superstitis lux, quæ excitare spectantium oculos & animos possit: Quos sumptus aliqua ex parte levant, qui hodie integra volumina talium imaginum æri incisarum in lucem dederunt. Qui vero aliis picturis ad rem literariam non pertinentibus ornatus impensas augent, inepti sunt; Quod in Bibliothecâ Vaticanâ factum videmus, in cujus picturis enarrandis & describendis Angelus Roccha & Mutius Pansa inanem operam posuere. Qui ornatissimæ externo illo cultu Bibliothecæ ideam descriptam volet, legat luculentam illam Bibliothecæ μυριοβίβλου omni apparatu instructæ expressionem apud Cresollium *Vacat. autum. lib. 1. cap. 6.* ubi inter alia de lucernis Bibliothecariis agit. De librorum ornatu apud veteres legendus est Hermannus Hugo in librô de primâ scribendi origine,
28 & Bartholinus libro de legendis libris dissertat. 4. * Apud nos eorum elegantia vel à typo & chartis est, vel ab externo ornatu. Ac verum quidem est, amplitudinem chartarum & elegantiam typorum multum facere ad commendationem libri, quod Erasmus quoque notavit Chrysostomi edens opera l. 28. Epist. 4. *Non parum conciliant gratiæ, & lectorem alioqui fastidiosum ceu lenocinio quodam invitant. Externa sunt ista fateor, sed ea tùm demum fatebor pro nihilo ducenda, si sordida vestis, illota facies, impexus capillus, nihil obscurant bonæ formæ gratiam, sique nihil eam commendant cultus & honesta munditiès.*

29 In his Germania olim nostra curiosissima, quæ cum typos prima invenisset, eos dedit quàm ornatissimos; cum hodie multis in locis adeò sordida excudat volumina, ut, si ad chartam spectes, sterquilinio videantur effossa; si typos, non impressa, sed atro colore oblita credas. Dedit Italia, Belgium, & nunc Gallia, venustos admodùm & concinnè formatos libros, quorum etiam
30 exterior species legentis oculos oblectat. * Alioqui librorum nitor nimius possessori pudorem excusserit. Rectè enim Erasmus lib. 31. Ep. 19. *Non hi mihi libros amare videntur, qui eos intactos ac scriniis abditos servant, sed qui nocturnâ*

juxtà

juxtà ac diuturnâ contrectatione sordidant, corrugant, conterunt, qui margines passim notulis, hisque variis, oblinunt. * In Bibliothecis tamen publicis nitidi ac à sordibus immunes servandi sunt, non tamen ita ornandi, ut videantur quasi in scenam & theatrum producti, nec ad usum quotidianum comparati. Optimus rei literariæ consultor Rol. Maresius lib. 1. Ep. 34. vehementer nimium istum cultum improbat. *Non valdè*, inquit, *afficiunt me ornamenta, nec magnoperè curo, ut volumina pellibus pretiosissimis & nitidissimis etiam magnâ ex parte unicoloribus vestiantur, aliisque rebus exornentur, quæ cornuum, umbilicorum & bullarum vice sint, quæ antiquitas usurpavit; quod equidem non culpo in opulentis & principibus viris, qui ad pompam & ostentationem omnia ferè agunt.* Inter Bibliothecas ornatas refert Ludovic. Jacobi Bibliothecam Domini de Longueil pag. 529. it. Domini de Urfe pag. 671. 31

CAP. V.

DE ORDINE BIBLIOTHECARUM, deque earum Eversionibus.

Nulla sine ordine Bibliotheca est, aut esse debet. 1. Croix de la Maine ordo improbatur, ut confusus & inconcinnus. 2. Mabuni inepta Bibliotheca distinctio. 3. Hottingeri, Frisii, Pinelli methodus. 4. 5. 6. Naudæi ordo in Bibliothecâ Cordesiana laudatur. 7. Bœcleri Bibliotheca Politica. 8. Fogelii ordo in Bibliothecâ physicâ. 9. Bibliotheca Augusta à bono Catalogorum ordine laudatur. 10. Bibliotheca Thuana insignis distributio. 11. Systema Bibliothecæ Collegii Parisiensis Soc. Jesu laudatur. 12. Dn. Bailleti industria singularis in Bibliothecâ Lamonianâ cæteris præfertur. 13. Angelici Aprosii Bibliotheca. 14. Spizelii & Reiseri designatio Bibliothecæ universalis. 15. 16. Idea Petri Blanchet. 17. Bibliotheca Principum & pauperum universalis. 18. Eversio Bibliothecarum à furore militari. 19. Exempla Bibliothecæ Fuldensis, Chinensis. 20. 21. A barbarie & ruditate hominum. 22. A superstitione: 23. Hinc Peruvianorum Hieroglyphica monumenta combusta. 24. Aliqua ex iis de Origine Americanorum conjectura. 25. Exempla plurium Bibliothecarum per superstitionem & motus in Religione exstirpatarum. 26. Magna vis Poëtarum Lyricorum à Græcis monachis Christianis combusta. 27. Bibliotheca incendio fortuito sublata. 28. Michaël Neander de Bibliothecis deperditis. 29. Ferretius amplum de iis librum promittit. 30. Julius Pflug librum de fatis Bibliothecarum molitur. 31. Meursii Bibliotheca Græca & Attica. 32.

NOn juvat Thesaurus temerè congestus. Nam *quid habet pulchri constructus acervus?* Non prodest libros cumulare, si illis idoneè uti non possumus. Plus è cumeris modicis multi, quàm è granariis alii, depromant. 1

Digitized by Google

promant. Rudis indigestaque moles corporum nec ad ornatum, nec ad usum est. Quò mihi cæmenta, tigni & lapides, si ex iis non struatur ædificium? Quorsum incondita hominum turba, nisi in ordines suos divisa ad aciem rectè instruatur? Series librorum ut scrupulosa nimis esse non debet, & in portiunculas exiguas divisa: sic enim memoriam non juvat sed dissipat, cui unicè tamen inservire ordo debet; ita nec rudis & ad quamcumque designationem institui debet. Rei, ut naturæ ipsius, communem ordinem sequamur oportet.
2 * Laboriosum nihilque profuturum opus est, cum Croix de la Maine in Bibliothecâ suâ ideam rerum secutus pluteos velut Locos quosdam communes, sed malè ordinatos, disponit, sub quibus velut sub suis titulis libri de materiâ istâ scribentes compararet. Hujus ille Consilii sui luculentam descriptionem Regi Christianissimo obtulit epistolâ singulari, quâ hortatur, ut Bibliothecam publicam ad eum modum instruat, quod Exemplum privatorum bibliothecæ sequerentur. Hanc ille ut Bibliothecam universalem venditat, unde unô obtutu solaque inspectione comprehendi possint omnia, singulaque rerum scriptarum argumenta velut in sedibus suis habitent, & tanquam ex fodinis aurum, erui possint. Sed vehementer ille fallitur. Nam quot ille pluteorum titulos confinxit, suo quodam ordine digessit, non ad constitutionem artium & scientiarum instituto, quod memoriam gravat potiùs quàm juvat. Deinde speciales illi tituli vel angusti nimis sunt, vel nimis ampli, sub quibus librorum inæqualis esset & planè deformis distributio. Quàm enim indecorum esset, majores minoribus libris interspersos, ut greges compelli solent, simul conjungi. Si vel solas septem classes summas, sub quibus speciales tituli ponuntur, inspicias, inepta omnia statim deprehendes. Primus ordo est de rebus sacris & ad illas pertinentibus. Secundus est de Artibus & scientiis. Tertius de descriptione Universi tàm generali, quàm particulari. Quartus de rebus, quæ pertinent ad genus humanum. Quintus de viris, qui bellicâ virtute inclaruerunt. Sextus de operibus divinis. Septimus de diversis memoriis. Quo ordine nil ineptius dari potest. Omnes artes & scientiæ in unam Classem compinguntur, & quæ ad artes pertinent argumenta temerario & inadæquato ordine ponuntur. Alibi ampla & universalia in arctum compinguntur, alibi particularia per minores titulos & exiguos quasi lancinantur. Fuere & alii, qui suo quodam peculiari sensu libros distinxere.
3 * Johannes quidam Mabunus, cujus mentionem facit Naudæus, in tres classes Bibliothecam divisit, ex verbis illis Davidicis: *Disciplinam, bonitatem & scientiam docere*, quorum illa moralia, ista Theoretica, hæc Ascetica proponeret.
4 * Distinguebat & Hottingerus aliquando Bibliothecam in ὀνοματολογικὴν Linguarum, & πραγματικὴν rerum, & sub duabus illis classibus comprehendebat omnia.
5 * Est & Jacobi Frisii methodus aliqua, qui ad ordinem Alphabeticum revocat Auto-

Autores, ſed tamen illos ratione artium & ſcientiarum diviſos, quem recen-
ſet Hottingerus in Bibliothecâ quadripartitâ *part. 1. c. 5.* * Eadem ratio à Pi- 6
nello in Bibliothecâ ſuâ ordinandâ ſervata fuit, quam Gualdus in vitâ *ejus*
pag. 27. prolixè deſcripſit. Subnectit & ſuam peculiarem Hottingerus il-
lis cœteris, quidem longè accuratiorem, ſed ad minuta & ſpecialiſſima ſe ultrà,
quam par eſt, diffundentem, qualis in ordine librorum concinnando & o-
peroſus nimis eſt, & labores inquirentis auget. Faciliùs enim eſt in pau-
cis patentioribus viis aliquid inveſtigare, quàm in multis diverticulis.
* Meâ quidem ſententiâ ordo in libris collocandis obſervari debet, ſed non 7
nimis anxius; & ſecundum ſeriem facultatum & artium, parteſque majo-
res illarum utcunque inſtitutus, ita tamen, ut ratio etiam habeatur magni-
tudinis librorum. Cujus ordinis typum ſanè optimum & accommodatiſ-
ſimum dedit Naudæus in concinnatione Catalogi Bibliothecæ Cordeſianæ.
Excipiunt ergò juſtô ſe ordine 1. Biblici ſcriptores Orthodoxi, Heterodo-
xi, primùm in folio, deinde in quarto, hinc in octavo. 2. Theologi Schola-
ſtici, Heterodoxi, itidem ſecundum magnitudinem librorum diviſi, ut & in
ſequentibus claſſibus omnibus. 3. Bibliothecarii ſcriptores. 4. Chronologi.
5. Geographi. 6. Scriptores Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ. 7. Hiſtoriæ generalis.
8. Hiſtoriæ Græcæ, Barbaræ & Orientalis. 9. Hiſtoriæ Romanæ. 10. Hiſto-
riæ Italicæ. 11. Francicæ. 12. Belgicæ. 13. Germanicæ. 14. Anglicæ. 15. Hi-
ſpanicæ. 16. Africanæ. 17. Americanæ. 18. Virorum illuſtrium vitæ. 19. Rei
militaris ſcriptores. 20. Juris Civilis ſcriptores. 21. Concilia, Juris Canonici
& Politiæ Eccleſiaſticæ ſcriptores. 22. Philoſophi, Mathematici & Medici.
23. Politici. 24. Literatores, Oratores & Poëtæ. Ex Bibliothecæ conditione
ita ille diſtinxit librorum titulos, qui ſubdiviſiones aliquas pati poſſent, ſi va-
ſtior ipſa Bibliotheca eſſet. Quoniam Hiſtoricorum in illa copia fuit, ideo
accuratior quoque earum diſtributio. Confer cum his ejuſdem Naudæi Tra-
ctat. de inſtruendâ Bibliothecâ cap. 7. pag. 131. Si Philoſophici & Facultatum
libri plures ſint, in illis ordo ille obſervari poteſt, ut Generales ſemper præce-
dant particularibus, ſecundum ipſum doctrinæ ordinem. Sed nollem tamen
ex iſtâ miſturâ deformem librorum ratione magnitudinis poſitum. * Bœcle- 8
rus *Inſt. Polit. lib. 7. cap. 4.* ordinem Bibliothecæ Politicæ inſtituendæ exhibet
ad cujus imitationem inſtitui in aliis ſcientiis Bibliothecæ poſſunt. * Cl. Fo- 9
gelius parvam quidem ſed ſelectiſſimam rerum naturalium Bibliothecam, à
Sereniſſimo Duce Hannoverano poſt mortem ejus comparatam, ſecundum
materiarum ordinem, non habitâ magnitudinis ratione, ſollicitè ordinave-
rat; (g) Quam ob cauſam Catalogus ille commendari poteſt. Sed melius
tamen

(g) Eundem cum Mart. Fogello Materiarum ſive Argumentorum Ordinem, magnitudinis Librorum incurioſum, in Bibliotheca Cæſarea Vindobonenſi diſponenda, ſecutus eſſe fertur Pet. Lambecius, Verum a Succeſſore ipſius, Dan, Neſſelio, is eſt immutatus,

tamen eſt, ſi ordinem, quem ratione formæ habent, libri ſervent, ratione ma-
teriæ utcunque habitâ. Nam catalogus Bibliothecæ realis ſeorſim confici-
endus omnia facilè compenſabit, quæ ſunt errata. Quem ſi accuratum ha-
beamus, non refert, quô ordine poſiti ſint libri, modò ita ſecundum pluteos
10 diſtincti, ut inveniri facilè poſſint. * Vehementer laudat Auguſtam Biblio-
thecam ob ordinem, non tam ex certo quodam poſitu, ſed beneficio Catalogi
11 alicujus realis ab ipſo Serenisſimo Principe confecti. * Elegans illa Biblio-
thecæ Thuanæ diſtributio eſt à Clariſſ. VV. Petro & Jacobo Puteanis, ordine
Alphabetico primùm inſtituta, tùm ſecundum ſcientias & artes ab Iſmaële
Bullialdo digeſta, & Pariſiis Anno 1679. à Joſepho Queſnel Bibliothecario
edita, quæ exemplum abſoluti dare indicis poſſit: nam accuratiſſimâ ſerie in
quâlibet parte libri diſpoſiti ſunt, ita ut in Theologis Hiſtoricis & Patribus
præcipuè & magnitudinis & ſeculorum, nationum quoque, habeatur ratio;
12 quanquam & in cœteris idem, quoad fieri poteſt, ordo obſervatur. * Mihi
quidem ob eam cauſam accuratior videtur, quàm eſt illud Bibliothecæ Col-
legii Pariſienſis Societat. Jeſu Syſtema Pariſiis Anno 1678. in quarto editum.
Etſi enim illud pluribus titulis ſpecialibus copioſius ſit, tamen ſeries illa Bi-
13 bliothecæ Thuanæ multò mihi ordinatior viſa eſt. * Superare tamen omnes
induſtria Dn. Bailleti Bibliothecarii Bibliothecæ Lamonianæ videtur, qui ju-
diciis de autoribus Anno 1685. Pariſ. editis, Epiſtolam de Indice hujus Biblio-
thecæ priore à ſe confecto ſubjunxit, quâ univerſam ordinis ſui rationem lu-
culentè exponit: Primum ordine alphabetico omnes libros digeſſit, non
omiſſis etiam illis, qui in vaſtioribus voluminibus aliis commiſti continentur.
Deinde in titulis ordinem Chronologicum & Geographicum obſervavit: Ti-
tulorum materias uberiores capitibus, capita paragraphis, paragraphos nume-
ris, numeros articulis, & hos ſectionibus diſtinxit. In Titulis Regionum primò
locorum Chorographiam ac Topographiam, deinde religionem ac mores,
tùm Eccleſiaſticam Hiſtoriam, poſteà Heterodoxiæ hiſtoriam obſervavit. Se-
quuntur rerum ſecularium in Republicâ geſtarum, Negotiorum civilium,
Statutorum ſcriptores, Hiſtoria literaria, ac denique Miſcellanea. Accura-
tiorem in Gallicis ſcriptoribus ordinem ſecutus eſt, de quo illic plura unà
cum aliis quibusdam monitis legi poſſunt. Jam alterum indicem realem
meditatur, quem quàm accuratiſſimum procul dubio daturus Autor eſt.
14 * Quomodo Bibliothecam ſuam Angelicus Aproſius Auguſtinianus inſti-
tuerit, non liquet: nam nihil ejus, quod ſciam, editum eſt. Magnifica ejus
& planè invidenda elogia adferuntur à Gregorio Leti Italiâ regnante *part. 4.
lib. 3. pag. 377.* ubi plura ejus ſcripta memorabilis ſanè argumenti, mihi nun-
quam viſa, è Soprano de ſcriptoribus Liguriæ recenſentur. Scioppius il-
lum librorum helluonem vocat in fine animadverſionis in Voſſium de Vitiis
Latini ſermonis. Producit idem Leti ex Abbate Libanoro pag. 379. locum,
quo

Digitized by Google

quo tomus secundus Bibliothecæ Aprosianæ citatur, quo multi continentur ab
Hieron. Savanorolâ MSti libri; Quam ob causam aliasque supprimi illi libri
hactenus videntur. * Designarat & Spizelius Bibliothecam quandam uni- 15
versalem, de cujus ordine ille in præfatione libri, cui titulus: *Sacra Bibliothe-*
carum illustrium arcana retecta. Addidit quoque hujus Bibliothecæ universalis
specimen. Sed solum ille Alphabeticum ordinem in Autoribus recensen-
dis secutus est; qui quidem non improbandus, sed non ad usum universa-
lem satis instructus est, quod præcipuè requiri solet, & in quo ab aliis labo-
ratum est: neque adeò desperatus ille, ut Spizelio quidem visum est, labor
est, ubi jam ab aliis hujus operis fundamenta jacta sunt. * Antonius quoque 16
Reiserus Historiam literariam & librariam sed patriam meditatus est, (*b*) cui
indicem MStorum Bibliothecæ Augustanæ præmisit. Sed de designatione
hujus operis nihil quicquam edidit, & nunc unà cum Autore spes illa exspi-
ravit. * Edidit & Petrus Blanchot Parisiis Anno 1631. Ideam Bibliothecæ uni- 17
versalis tribus foliis ad mapparum geographicarum magnitudinem, quam
hactenus videre non contigit. De Ludovici Jacobi Bibliothecâ Universali infrà
dicetur.

Qui Bibliothecam universalem in compendium trahere velint, duobus 18
tribusque libris ex aliquorum Consilio illam absolverent. Mottæus Vayerus,
ut cap. præced. 3. n. 8. diximus, centum librorum Bibliothecam Principi commendavit. At agrippa non nisi duos commendat. Ita enim ille lib. 3. Epist. 31. *Duos tibi precipuè legendos dabo; unum Latinum Plinium, alterum Græcum Plutarchum. Hi duo (crede mihi) præ cæteris sufficiunt ad readendum hominem in omni scientiarum genere utrâque linguâ doctissimum.* Guido Patinus Vir lepidissimus simul & doctissimus duos adjungit: Ita enim in epistolarum Gallicâ linguâ scriptarum sextâ: *l' Histoire de Pline est un des plus beaux livres du monde: c' est pourquoy il à esté nommé la Bibliotheque des pauvres. Si l' on met Aristote avec luy, c' est une Bibliotheque presque complete. Si l' on ajoute Plutarque & Seneque, toute la famille des bons livres y sera, pere & mere, ainé & cadet.*

Causæ evertentes Bibliothecas vel ex hominum malitiâ, vel ex simpli- 19
citate & barbarie, vel ex superstitione, vel ex casibus fortuitis proveniunt. Non facilè credat aliquis, adeò malitiosos esse nonnullos, ut in bibliothecas grassari velint. Quod fieri tamen sæpè vidimus vel ab hostium barbarie, vel militum inconsulto furore. Quot non ex antiquis bibliothecis profanorum manibus direptæ perierunt? Quæ non in ipsâ Germaniâ nostrâ
passim librorum strages? * Non alio fato Fuldensis monasterii amplissima 20

(*b*) Ant. Reiserus non meditatus est Historiam Literariam & Librariam Universalem, sed Civitatis tantum patriæ Augustanæ, sicut ab ipso Morhofio infra, *Cap VII p. 59*, recte traditur. Specimen illius est Catalogus Librorum, a Civibus Augustanis, sive e Bibliotheca Augustana, Typisve Augustanis, editorum, quem *Indici MSStorum Bibliotheca Augustana*, Augustæ A. 1675. in 4to edito, Appendicis instar subjunxit.

veterumque librorum ad miraculum plenissima ac totius Europæ celeberrima, ut Melchior Adamus illam in Vitâ Francisci Modii describit, periit.

21 * Fuit inter Chinenses tàm flagitiosæ ambitionis Tyrannus Xius, qui ut sibi uni & soli laudem quæreret, omnes libros Sinicos exuri jussit, ut priorum Imperatorum omnium exstinguerentur memoriæ. Hujus tamen infamis facti aliam causam prætexuit, quam scitè expressit Oratione Lisuas Minister ejus primarius, ut videre est apud Martinum Martini *lib. 6. pag. 239.* ubi historiam omnem recenset, & artificium, quo aliqui vetustissimorum librorum fuêre servati. Anus enim quædam libros divisis paginis ad domus parietes agglutinavit, unde posteà, velut Hippolyti membra, laciniæ illæ in libros collectæ, atque ita fatali flammæ ereptæ. Vidimus & apud Romanos in libros optimos ita sævitum fuisse. Hoc scilicet Aristoteles, cum de optimâ politiâ disputat, ait proprium esse Principum, qui animi sui libidine potentiâ abutuntur suâ: *μήτε σχολὰς, μήτε ἄλλους συλλόγους ἐπιτρέπειν γίνεσθαι σχο-*
22 *λαστικούς, neque scholas neque conventus aliquos scholasticos fieri concedere.* * Sæpè & barbaries & ruditas hominum evertit bibliothecas. Quando enim gentes nullis literis & artibus assuetæ in libros incidunt, vel spernunt, vel ut inuti-
23 lem sarcinam abjiciunt; quod sæpè factum historiæ testantur. * Ex illâ ruditate, si Pietatis colore tincta sit, superstitio oritur, quæ libris ob malarum
24 artium aut corruptelæ metum internecioni fuit. * Ea Peruvianorum vetustissima monumenta literis Hieroglyphicis scripta, cum occuparent terras illas Hispani, quod Monachi imperiti pro characteribus Magicis haberent, perdidit, teste Ynca Garçillasso della Vega, qui Yncarum historiam, ipse ex Regiâ familiâ oriundus, scripsit. Vehementer ille horum monumento-
52 rum jacturam deplorat, unde omnis gentis hujus origo peti potuisset. * Ego in illam sum opinionem adductus, ut ex Hieroglyphicorum usu de origine totius Americanæ gentis judicari posse existimem. Peruvianorum in Americâ Australi, Mexicanorum in septentrionali potentissima gens est. Utraque Hieroglyphicis literis usa est. Illa ab Ægyptiis vicinioribus olim fortè in has terras delatis illas habuit, quod cultus Solis utrique genti communis similiter confirmare videtur. Hæc vicinos Chinenses & Japonenses habet, qui & ipsi hodieque Hieroglyphicis literis utuntur. Ut ergò ex his orbis nostri partibus totus ille novus Orbis propagatus videatur. Accedit optimus politici regiminis utrobique status, qualis à cultioribus gentibus derivatus videtur, quodque illæ ipsæ Americanæ gentes externam originem antiquâ traditione profiteantur. Quæ barbaræ & sylvestres illic nationes supersunt, incertis ab illis sedibus jam olim divagatas credibile est. Sed nos alieno loco allatam conjecturam ulteriùs expendendam seponimus. Eam ob superstitionis causam libri Græci latinique sermonis per omnem Africam superstitiosi alicujus Caliphæ jussu aboliti, narrante Joanne Leone lib. 1.

Histor.

Histor. Africanæ. * Quot non Religionis dissidia Bibliothecas & libros pes- 26
sum dedere! Rem enim DEO gratam facere se putarunt, qui hæreticorum
instrumenta libros exstirparent. Selectissima Bibliotheca Londinensis Car-
melitarum meris MStis constans à Reformatorum tumultu periit, referente
Pitséo. Idem Zelus optimam Franciscanorum Bibliothecam in Angliâ, &
in illâ incomparabiles Rogeri Baconis libros abolevit teste Antonio Wood
in Historiâ & Antiquitatibus Oxoniensis Academiæ. In Galliâ periit per re-
formatos Bibliotheca Abbatiæ de S. Dionysio. ut refert Autor antiquitatum
Parisiensium, Anno 1640. editarum. Rami Bibliotheca in tumultu illo Lanie-
næ Parisiensis miserè dissipata, de quo extat querela Nancelii. In Ducatu
Burgundico celebris Bibliotheca Ordinis Cluniacensis MStis libris plenis-
sima per Calvinianos periit, teste Lundorpio in continuatione Historiæ Slei-
dani: item Petri Montaurei Bibliotheca præcipuè mathematicis Græcis, ma-
jorem partem manuscriptis & ipsius Montaurei studio emendatis, de quâ
Thuan. ad Ann. 1572. * Superstitio nobis invidit pulcherrimos illos Lyri- 27
cos Græcos, quorum singulare fatum notavit Paulus Colomesius *in Cimeliis
suis literariis, cap. 15.* ex Petro Alcyonio. Is enim in libro de Exilio, quem ma-
jori ex parte transscriptum ferunt (quod obiter indicat) è M. Tullii libris de
Gloriâ: *Audiebam Puer* (ita loquitur apud Alcyonium Joannes Medices,
posteà Leo X.) *ex Demetrio Chalcondyla Græcarum rerum peritissimo, Sacerdotes
Græcos tantâ floruisse autoritate apud Cæsares Byzantinos, ut integra illorum in gra-
tiam, complura de veteribus Græcis Poëmata combusserint, inprimisque ea, ubi amores,
turpes lusus & nequitia amantum continebantur, atque ita Menandri Diphili, Apollodo-
ri, Philemonis Alexis Fabellas, & Sapphus, Erynnæ, Anacreontis, Mimnermi, Bionis, Alc-
manis, Alcæi carmina intercidisse: tùm pro his substituta nostri Nazianzeni Poëmata,
quæ etsi excitant animos nostrorum hominum ad flagrantiorem Religionis cultum, non
tamen verborum Atticorum proprietatem & Græcæ linguæ elegantiam edocent. Tur-
piter quidem Sacerdotes isti in veteres Græcos malevoli fuerunt, sed integritatis, probi-
tatis & Religionis maximum dedere testimonium.* Hæc ex illo adducere prolixius
visum est, cum de causâ jacturæ illius non constet omnibus. * Quæ non ho- 28
minum culpâ, casibus, sæpè fortuitis incendiis, aquis, pessum ivere Biblio-
thecæ? quarum Catalogum nectere possemus, si juvet infandos renovare
dolores. Recentia sunt & novissima exempla Bibliothecarum insignium,
quæ incendio Londinensi perierunt, Bibliothecæ Scorialensis, in quâ MSto-
rum copia maxima, privatarum etiam, ut Cl. Thomæ Bartholini, qui jactu-
ram ejus singulari libello de incendio Bibliothecæ suæ deploravit, damnaque
tàm sua quàm publica illic detexit; & novissimè Hevelii, cujus tot lucubra-
tiones & machinæ cum incomparabili rei mathematicæ damno perierunt.
Recenset & Ludovicus Jacobi in libro suo de Bibliothecis, pag. 606. 629. 630.
631. 664. aliquas, quæ incendio absumptæ: Ne quid nunc de veteri illâ Ale-

xandrinâ, de Constantinopolitanâ aliisque dicam, quarum in omne ævum
29 jactura deploranda est. * Si quem juvat etiam amissorum thesaurorum infelix memoria, legat Michaëlem Neandrum, in doctissimâ illâ Præfatione, Grammaticæ Græcæ Erotematibus præmissâ, ubi inter multa alia ad rem lite-
30 rariam spectantia agit de Bibliothecis deperditis & noviter instructis. * Solari etiam desiderium nostrum utcunque poterit, si in lucem aliquando prodibit Joannis Baptistæ Ferretii, qui Musam lapidariam antiquorum publicavit, Bibliothecarum deperditarum opus, quod molitur, ut ex præfat. ad Lectorem in Musam lapidariam discimus. Proponit illic, ut promittit, non Bibliothecas tantùm, sed & perdita opera tàm Græcorum quàm Latinorum,
31 in quô numerus ad centum millia ascendit. * Fortassis etiam Julius Pflug, quem de fatis Bibliothecarum librum moliri Catalogus Francofurtensis de
32 anno 87. memorat, aliqua hujus argumenti proponet. * Meursius jam olim Bibliothecam Græcam, aliamque Atticam scripserat, (i) ut ille in lectionibus Theophrasteis cap. 1. & lib. de fortunâ Atheniens. cap. 3. & 8. & præfatione Græciæ ludibundæ testatur; quibus Græcorum & Atheniensium scripta etiam deperdita recensuit, quæ nunquam in lucem edita opuscula memini, neque eorum in Bibliotheca Belgica meminit Valerius Andreæ. De Bibliothecis deperditis videri etiam Spizelius potest in dissertat. præliminari Arcan. Biblioth. §. 12.

CAP. VI.

DE BIBLIOTHECARIIS ET NOTITIA BIBLIOTHECARIA PARANDA.

Bibliothecariorum olim amplissimum munus. 1. Sacerdotes apud Hebræos. 2. Demetrius Phalereus Alexandrinæ Bibliothecæ præfectus. 3. Ejus successores. 4. Bibliothecarii apud Romanos. 5. Bibliothecarii apud Francos. 6. Cancellarii, Notarii, Secretarii, Chartophylaces. 7. 8. 9. Magistri Bibliothecarum & Bibliothecarii differunt in Galliâ. 10. Cimeliotheca, Gazophylacia nummorum addi Bibliothecis solent, quæ hodiè Musea vocantur. 11. Notitia Bibliothecaria quomodo paranda. 12. Notatur Verdierus, qui studium Bibliothecarium improbat. 13. Authores de Bibliothecis. 14. Libri & monumenta antediluviana. 15. Columnæ Sethi. 16. Liber Enochi. 18. Postelli de eo magnificum judicium. 18. De ipso omnia incerta. 19. Liber in Peirescii Bibliothecâ hoc titulô non est Enochi, sed alterius autoris. 20. Ludolphi de eo judicium. 21. Boulduci temeraria asserta. 22. Libri antiquiores postdiluviani, 23. Pentateuchus, an & libri ante illum.

(i) De Joh. Meursii Senioris *Bibliothecis Græca & Attica*, utrumque ἀνεκδότῳ, plura suggeret *Homonymoscopia* nostra, *Sect. IV, c. 3, §. 6, p.* 909. 910.

Digitized by Google

illum. 24. Benjamini Tudelensis de Bibliothecâ primi & secundi templi traditio. 25. Bibliotheca Abyssina X mille librorum fabulosa. 26. Salomonis libri absconditi. 27. LXX. de Cabala commentarii Esdræ. 28. Bibliotheca Rabinica. 29. Ægyptiorum magnifica Bibliotheca & structura. 30. Chaldaeorum antiquissima monumenta. 31. De Pseudo-Berosi antiquitatibus disquiritur. 32. Annius Viterbiensis defensus à Thomâ Mazza & Fr. Macedo. 33. Bibliothecæ Persarum aliarumque gentium. 34. Excerpta Bibliothecaria quibus literatis suadentur. 35. Excerpta Bibliothecarum quomodo instituenda. 36. Collectanea de Judiciis Autorum. 37. Laus Hieronymi Welschii. 38. Ejus libri ad rem Bibliothecariam pertinentes. 39.

Subnectemus aliqua de Bibliothecariis, qui Bibliothecæ vel curam ha- 1
bent, vel illi operâ suâ inserviunt: Quorum amplissima olim dignitas
fuit. Destinabantur enim huic muneri rerum omnium interiore scien-
tiâ præditi, qui & judicare bonos libros, & ex istis thesauris, velut è qui-
busdam horreis in publica commoda multa depromere poterant, & sui etiam
ingenii locupletare divitias, reipublicæ feliciter impendendas. * Apud He- 2
bræos Sacerdotibus librorum sacrorum cura commissa fuit. Erant in Synago-
gis ὑπήρεται, qui librum legis custodiebant, & ex eo prælegebant; quod in
Ecclesiâ Christianâ faciebant ἀναγνώςαι, qui erant è Diaconorum ordine, de
quibus Grotius ad Lucam cap. 4. vers. 20. * Præfuit Alexandrinæ Philadel- 3
phi Bibliothecæ Demetrius Phalereus vir doctissimus, Philosophus, Orator
præstantissimus, Theophrasti etiam discipulus, (k) cujus hodiè aureus extat
περὶ ἑρμηνείας liber, qui cum malè haberetur in patriâ: nam summâ apud
Athenienses florenti gratiâ, ut CCCLX statuæ virtutis & meritorum ergò
positæ ipsi fuerint, fortuna ita mutata fuit, ut in Ægyptum exulandum illi
fuerit: Ubi amicis Regis Ptolomæi adscriptus Bibliothecæ curam gessit, &
omni rerum copiâ abundavit. Huic incomparabili Bibliothecæ ut vivus qui-
dem præfuit, ita plures tamen admissi ex omnibus terris viri docti, qui illic
communi victu alebantur. Præfuerunt huic muneri olim in Ægypto Sacer-
dotes. * Insecuti postea Demetrium in isto munere viri doctissimi, è qui- 4
bus fuit Zenodotus Ephesius, cujus mentio fit apud Auson. *carm. 13. de Professoribus Burdigalensibus & præfat. in ludum 7. sapientum.* Callimachus Cyrenæus Poëta inter Græcos nobilis, cujus præclarum opus de origine & migrationibus populorum, conditoribus & legibus urbium intercidit, quique libros penè infinitos scripserat. Quemadmodum scilicet inter pecunias & thesauros versanti facilè ex ipsâ administratione congeruntur nummi: ita inter li-

(k)) An Demetrius Phalereus Bibliothecæ Alexandrinæ præfuerit, verusque Libri περὶ ἑρμηνείας sit Autor, adhuc sub Judice lis est. Negant utrumque Philologi inter modernos plurimi atque ἐξοχώτατοι, quorum Indicem, & Argumenta haud contemnenda, *Homonymoscopia* nostra, *Sect. II, c. 3, §. 22. & 23, p. 297-303,* exhibet.

Digitized by Google

bros ætatem consumenti viro Docto libros non scribere difficile est, cùm tot ante oculos positæ segetes ad messes & spicilegia invitare videantur. Hic à Jonsio *de script. Hist. Phil. lib. 1. c. 18.* ubi seriem præfectorum Bibliothecæ Alexandrinæ recenset, omissus est. Statim enim ille Zenodoto Eratosthenem subjicit. Etiam ille Cyrenæus fuit, Callimachi discipulus à variâ doctrinâ πένταθλος dictus, & Philologi sibi nomen vindicavit, teste Suetonio de illustribus Grammaticis cap. 10. Præfuit & huic Bibliothecæ Apollonius Rhodius, vir ob Argonauticum carmen celeberrimus.

5 Fuere apud Romanos, etiam antequam Bibliothecæ struerentur, quidam actorum publicorum & legum custodes: asservabantur in æde Cereris plebiscita ab Ædilibus plebis, à Quæstoribus urbanis posteà in ærario reposita. Librorum, tabularum censura committebatur Ædilibus Curulibus, Triumviris executio in libros damnatos data, censoribus quoque arbitrium in libros erat. Duumviri à Tarquinio creati libros Sibyllinos custodiebant. Mutatâ Republicâ M. Varroni à J. Cæsare Bibliothecarum colligendarum negotium datum est, & Pompejus Macer ad ordinandas designatus. C. Julius Hyginus ob antiquitatis notitiam Polyhistor vocatus ab Augusto Bibliothecæ Palatinæ præfectus. Videmus ergò jam ab omni ævo doctissimis, & qui erant ὑπείροχοι ἄλλων, Bibliothecas, ingeniorum, animorum & sapientiæ
6 thesauros fuisse commissos. * Apud Reges Franciæ dignitas illa non exigua erat, quam sub Carolo M. obtinuit Gernandus. In Synodo Ticinensi Anno 876. subscribit Hilduinus Abbas S. Dionysii & Bibliothecarius Caroli Calvi. Fuit & Ebo Archiepiscopus Remensis Bibliothecarius, ut patet ex Caroli C. Epistolâ ad Nicolaum PP. ubi ait, illum à Parente Ludovico Pio, adhuc Aquitanico rege, fuisse constitutum.

7 Qui in Ecclesiâ Romanâ Bibliothecæ præerat, teste Onuphrio Panvinio tractatu de Bibliothecâ Vaticanâ, Cancellarius vocabatur; cujus ille munus describit: Bibliothecam & omnia ejus volumina accuratissimè custodire; Bullas sive diplomata vel Epistolas decretales Pontificum scribere, & si opus erat, dictare; Acta Conciliorum & Synodalia exscribere & conservare; tandemque apud Romanum Pontificem omnia præstare, quæ sedis Apostolicæ Cancellarii nostro tempore faciunt. Erat verò olim Cancellariorum non ista dignitas, quæ posteà fuit; De cujus nominis primâ origine, variâque acceptione, dignitatis incrementô, legendi omninò sunt Casaubonus in Flavii Vopisci Carinum loco illo: *Præfectum urbi unum ex Cancellariis suis fecit, quo fædius nec cogitari potuit aliquid, nec dici;* Et Salmasius, qui luculentius omnia excussit, & in nonnullis à Casaubono dissentit. Comparari possunt, qui honestiore ex iis loco erant, cum Scribis nostratibus, aut qui à secretis
8 sunt. * Tum verò, cùm Bibliothecæ præerant, Archivariis nostratibus similes erant: nam curæ actorum publicorum Bibliothecæ cura accessit, cum illa

illa ab uno commodè ordinari potuerit. Adeatur Onuphrius Panvinius ipso illo sæpiùs citato loco, ubi ait: *Conveniens visum fuit, ut is potissimum esset Papæ amanuensis, scilicet scribarum Princeps, vel à secretis, qui etiam Pontificiam Bibliothecariam, quæ tunc erat, velut Cancellaria quadam, sive ut nunc loquimur, secretaria, tractaret: nostris verò temporibus hæc munia sunt divisa.* Idem Panvinius libro de Rebus Lateranensibus Vice-Cancellarium Ecclesiæ Romanæ ejusdem semper fuisse Bibliothecarium, & postremum, qui functus est utroque officio sub Bonifacio VIII. Benedicto II. & Clemente V, fuisse Papinianum Episcopum Parmensem. Nam Notarii & Secretarii olim illi fuerunt cum Episcopis pari dignitate, de quibus Leonardus Aretinus Epist. *lib. 5. pag. 225.* ubi Secretarios honore & dignitate excellentiores Advocatis esse contendit. Post hunc ait nullum Vice-Cancellarium præfuisse Ecclesiæ Lateranensi, sed Romanâ curiâ trans Alpes in Gallias à Clemente traductâ, novâque Bibliothecâ Pontificiâ Avenione constitutâ Vice-Cancellarii munus à Bibliothecario distinctum fuisse. Demum Sixtum IV. novâ in Vaticanô Bibliothecâ constructâ, officium Bibliothecarii à Sacristæ munere, cui adjunctum fuerat, distinxisse.

Fuere & sui Ecclesiis Cathedralibus Bibliothecarii, qui libros Ecclesiasticos custodiebant, & literas & diplomata Episcoporum describebant. Extat Valentiniani, Valentis & Gratiani AAA. constitutio *lib. 14. tit. 9. Cod. Theod. de studiis liberalibus Urbis & Romanæ & Constantinopolitanæ*, quâ Bibliothecæ cura idoneis hominibus de Clero committitur. Sed fuit chartarum & publicarum literarum cura & olim & posteà distincta. Qui Romæ fuerint Actorum publicorum custodes, notum est. Legendus est Bonifacius de Archivis c. 8.
* Vocabantur in Ecclesiâ orientali Chartophylaces, qui & Bibliothecæ simul 9
& Archivis præerant, de quibus legi possunt, quæ Carolus de Fresne in Glossario suo congessit.

Apud Gallos distinguebantur nomina illorum, qui Bibliothecæ præ- 10
erant; Sunt enim in Regiâ Bibliothecâ *Maistres de la librarie*, & Magistri Bibliothecæ, viri illustri dignitate constituti, & Bibliothecarii minores, de quibus Ludovicus Jacobi *Tr. de Biblioth. cap. 83.* videri potest. Magistri Bibliothecæ fuerunt Guilielmus Budæus, qui præterea libellorum supplicum Magister fuit, Petrus Castellanus, Petrus Montaureus, Jacobus Amiotus, Thuani, Pater & Filius, Hieron. Bignonius, celeberrima nomina. Apud antiquos etiam servis hæc cura demandata fuit, deque illis Pignorius in libro de Servis p. 108. seqq. pluribus egit. De Bibliothecarii officio multa Hottingerus in Bibliothecario quadripartito.

Solet quoque Bibliothecariæ curæ addi nummorum, marmorum vetu- 11
stiorum & rariorum naturæ collectio, ut omnia illa, quæ ad ingenii culturam pertinent, uno loco congerantur. Quicquid enim vel rerum natura sinu suo recon-

recondit, quicquid temporum & seculorum characterem exhibet, ut marmora & nummi, illud cum scientiarum arcanis, quæ libris continentur, rectè conjungitur. De nummis, cimeliis, naturæ arcanis catalogi non pauci extant. Qui naturæ rariora collegerunt, sub nomine Museorum illa publicarunt, quorum enarrationem universalem instituere voluit Croix de la Maine, teste Ludovico Jacobi, Tr. de Biblioth. p. 674. quæ ut puto unà cum ejus Bibliothecâ universali, quam moliebatur, periit. Extant integri de naturæ rarioribus libri Calceolarii, Septalii, Aldrovandi, de quibus in physicis plura. Multa talia muséa notavit Ludovicus Jacobi in Tractatu de Bibliothecis & in Itinerario suo Monconisius. Est & Italus aliquis, qui Museorum & Cimeliothecarum integram historiam promisit. Sed de his suo loco.

12 Procedimus ad Bibliothecas ipsas, quas accuratiùs nosse Bibliothecarius, id est literatus ac Polyhistor, debet. Cùm enim omnis doctrina vel per mortuos, vel per vivos magistros propagetur, vivi facilè intereant, mortui immortales sint, nec nisi per ipsos vivos magistros habeamus, necessaria illarum cognitio est Polyhistori. Tenenda ergo est omnis historia bibliothecaria, quæ his præcipuè absolvitur capitibus (1.) Cognitione Bibliothecarum prisci novique temporis, quæ olim extiterunt, hodieque supersunt, publicarum, privatarum. (2.) Autorum, qui libros recensent, collectione & colla-
13 tione diligenti: * Et quidem quod ad primum attinet, præmonendum est, insanire illos, qui rei Bibliothecariæ studium vituperant & dissuadent, è quibus Claudium Verdierum nomino, Antonii filium, hominem propemodùm insanum, qui in censione Autorum, audaci, ridiculâ & stultâ [nam in omnibus etiam optimis quærit, quæ notare possit] p. 168. miserâ planè & jejunâ declamatione, omnem curam Bibliothecariam, ut rem inutilem, stolidis ac ineptis rationibus damnat. Non est operæ pretium nugis illis immorari: sunt enim non sani hominis verba, sed furentis *μεμεθυσμένα ῥήματα*. Extremum dementiæ argumentum est, omnia quæ exquisitioris judicii Viri aut invenerunt aut approbarunt, improbare. Ex hoc libro, ut ex ungue Leo, æstimari voluit, æstimanda ex unguiculis felis literaria.

14 Sed mittamus hominem, & quod res est agamus. * De Bibliothecis antiqui novique temporis in universum aliqui scripsere, sed ita scripsere, ut multa aliis post se commemoranda relinquerent. Sumsit sibi argumentum hoc tractandum Ludovicus Jacob. Carmelita, cujus jam sæpiùs mentionem fecimus. Post illum Lomeierus, Gallesius, de quibus singulis peculiari capite judicium nostrum exponemus. Proposuerat quoque idem sibi argumentum Josephus Maria Suaresius, Vir doctissimus, cujus illa *τῶν βασιλικῶν* notitia historica extat, referente Ludovico Jacobi. Tr. *Biblioth. c. 87. p. 613.* cum quo ille communicaturum se promiserat, quæ in opere illo affecta habebat. Verum negotiorum mole oppressus non potuit extremam huic labori

bori manum admovere, neque quicquam earum chartarum ad Ludovicum
Jacobi pervenit.

Qui ab ovo Bibliothecarum historiam ordiuntur, cum ipsis mundi nata- 15
libus, cumque ipso Adamo natam librorum scribendorum originem ajunt.
Certum est jam ante diluvium fuisse aliquam rationem conservandæ rerum
memoriæ. Nolo hic adducere, quæ de Adamicis literis ac monumentis
nobis narrant Rabbini * Columnas à Setho fuisse positas ajunt, quibus ar- 16
tium principia fuerunt exsculpta, quarum alteram suo tempore in Syriâ su-
perstitem fuisse Josephus Autor est *lib. 1. Antiqu. Judaic. c. 4.* Quod enim ab
Adamo ipso duas tabulas confectas quidam existimant, quibus scripserit ini-
tia creationis, lapsum hominum & promissionem divinam, atque has tabulas
existiment tanquam templum fuisse, certi loci signum, in quem solitus esset
convocare suam Ecclesiam, & ubi sacrificia facta sunt, & recitata doctrina,
illa cum nullo autore certo dicantur, meritò inter conjecturas refert Cl. Bœ-
clerus Exercitat. in Joseph. Antiq. Judaic. ubi de Inventoribus primis artium,
quarum apud Josephum mentio fit, disquiritur. Jam ante diluvium in Res-
publicas coaluerunt hominum societates: nam agnoverunt antediluviana
Imperia Chaldæi vetustissimi, & recensentur eorum nomina à Beroso & Apol-
lodoro, quod fragmentum Eusebio inseruit Scaliger. Sunt & Ægyptiorum
& Arabum Monarchæ ante-diluviani, de quibus vide Rupert. Obs. in Besold.
Synops. c. 2. p. 16. & Marsham. in Can. Chronologici *προκατασκευῇ*. Ac di-
stinguitur totum illud tempus *εἰς χρόνον ἀβασίλευτον καὶ εἰς χρόνον βασιλικόν*,
tempus sc. illud, quo nulli erant Reges, cum inter familias adhuc subsiste-
ret Imperium, & illud, quo regnatum fuit. Non ergò verosimile est, per
tantum temporis spatium, totque annorum decursum, sine memoriis rerum
actarum fuisse homines. Fuisse libros vel ex Judâ Enochi librum citante
discimus. Ideoque & libri in unum collecti fuere.

Quod ad Enochi librum attinet, varia sunt incertaque omnia, quæ de 17
eo memorant: nam quæ hodiè supersunt fragmenta, nemo facilè genuina
credet, de quibus legi possunt, quæ habentur apud Bangium in *Cœlo Orien-
tis Exercit. 1.* Cun. *lib. 3. de Republ. Hebr. c. 1.* Drusium *in Henocho.* Dorscheum *in
dissertatione de Prophetiâ Enochi.* Hackspan. Disp. *de Dæmonum Angelorumque no-
minibus.* Maderum *de scriptis & Bibliothecis Antediluvian.* Schotanum *in Bibliothecâ
Hist. Sacra de prim. mund. ætat. p. 83. & seqq.* Heideggerum *in Historiâ Patriarcharum
Exerc. 10.* ubi *νοθεία* fragment. quod Scaliger ad Eusebium produxit unde-
cim argumentis ostenditur. Memorantur autem libri ab Enocho scripti di-
versorum argumentorum. Est Propheticus, est & Physicus, quem apud Æ-
thiopes in Regno Reginæ Sabæ extare Abyssinâ linguâ testatur Genebrardus
Chronol. p. 14. * Guilielmus Postellus, *in libro de Originibus seu de variâ & po- 18
tissimùm Orbi Latino incognitâ aut inconsideratâ historiâ, in quo totius se Orientis my-*

steria proditurum minatur, super Noachi & Henochi libris, sed ipsi non inspe-
ctis, ex interpret. Sacerdotis Æthiopis, novas & inauditas sententias fundat.
19 Non desunt, qui mirabilem in illo ingenii vim per omnia diffusam agnoscant;
nam Florimundus Remondus *lib. 2. de Origine hæresium c. 15.* Virum maximum
omnium vocat, quos seculum nostrum produxit; multa quoque in ejus lau-
des adducit Joann. Steph. Menochius in libro Italicâ linguâ scripto, cui titu-
20 lus *Trattenimenti eruditi part. 3. c. 91.* * Refert, & in Peirescii, magni illius libro-
rum venatoris, vitâ Gassendus: Illi ab Ægidio Lochiensi è Capuccinorum
familiâ ex Ægypto redeunte narratum fuisse *de Mazapha Einock* seu Prophetiâ
Enochi, idiomate Æthiopico scriptâ, declarante ea quæ ad finem usque seculi
eventura sunt, in Bibliothecâ quâdam Orientis latitante. Ideoque Peire-
scium accensum ejus parandi studio, ut nullis parcens sumtibus ipsum sui
faceret juris. Ejusdem libri exemplum fortè fuisse quis credat, quo usus
21 est, sed alio interpretante, Postellus. * Quamquam Ludolphus, Vir cele-
berrimus *in Historia suâ Æthiopicâ lib. 3. c. 5.* omnem illius libri fidem funditùs
evertit. Namque è Bibliothecâ Cardinalis Mazarini, in quam ille è Peirescia-
nâ Bibliothecâ translatus, ejus libri exordium, medium & finem per amicum
exscribi curavit, quæ nihil de Enocho, neque prædictionibus futurorum,
sed quendam Abba-Bahaila-Michaëlem autorem habuerunt, de mysteriis
Cœli & terræ & de SS. Trinitate disserentem. Gregorium Habessinum, cu-
jus fidem in relationibus suis secutus est Ludolphus, Precationem Magicam
vocasse ait, ac planè negasse in Æthiopiâ receptum; *Tantâ vecordiâ*, inquit
Ludolphus, *scriptus est, ut sacratissimæ Virgini Mariæ Orationes ad filium suum θεάν-
θρωπον affingantur monstrificis nominibus plenæ quibus plus quàm divinæ Virtutes ad-
scribuntur:* Quare à Judæis confictum existimat. Vellem tamen, quicunque
demum sit, à Viro clarissimo in lucem protractum, ad quem forte respexe-
runt, qui physicum ab Enocho librum scriptum crediderunt: Physicum
22 enim de mysteriis Cœli & terræ argumentum videtur. * Mireris sanè, quâ
fronte, quâ fide Boulduccus Capuccinus *lib. 1. de statu Ecclesiæ ante-Mosaicæ
c. 14.* pronunciare ausit: *Noa scripta Enochi diligenter conservabat, ac illa repo-
suit in arcâ diluvii non minore sollicitudine, quàm Patris Adami & quorundam aliorum
ossa, ut qui ejus, quem Deus rapuerat, ossa, quæ servarentur, habere non posset, scripta
tanquam sacratissimum pignus ac depositum sibi & posteritati custodiret, quorum lectio-
ne vel solo intuitu ad tanti autoris merita divina jugiter conspectui præsentanda mo-
veretur, quibus justè irati Numinis in mortales misericordiam facilius impetraret.*
23 Sed relinquamus sua cuique commenta. * Post diluvium Pentateu-
cho nihil antiquius esse plerorumque est sententia, quanquam de Abrahami
quodam libro, qui Liber Creationis inscribatur, & fundamenta Cabalæ ob-
scurè doceat, Judæi multa tradunt. Unde de Abrahami in Ægypto & Indiâ
Scholis, ex quibus Bramines quasi Abramines dicti, multa Postellus, qui
nescio

nescio quâ fide *cap. 15. lib. cit.* pronunciat: *Apud Indos latent infiniti historiarum & librorum antediluvianorum thesauri, quos nos expectare unà cum Enochianis opus est, antequam claritatem absolutam rerum Mosaicarum cernamus.* Et tamen in titulo libri origines suas se ex libris Noachi & Henochi eruisse venditat, quæ *ἀντιφατικῶς ἀντικείμενα* esse nemo non videt.
* In Pentateucho libri allegantur 24
nonnulli illo, ut videtur, antiquiores, ut liber bellorum Domini Num. 21. v. 14. Liber pacti Exod. 24. v. 7. de quibus variæ adferuntur sententiæ, quas recenset Lomeierus, c. 2. Quod in sceleratæ calumniæ occasionem trahit infamis Atheismi propugnator Spinosa in *Tractatu Theologico-Politico cap. 8.* ubi pluribus argumentis contendit, Pentateuchum non esse à Moyse scriptum, sed ab alio Autore, qui laudat illic libros bellorum Domini & Librum pacti à Moyse conscriptos, quibus responderunt veritatis divinæ Hyperaspistæ. Videmus in sacri codicis libris multos alios passim laudari, quorum memoria nunc planè ac ipsis Judæis periit, de quibus Lomeierus cap. 3. Neander in Præfat. Erot. Græc. linguæ.
* Meminit & Benjamin Tudelensis in itinerario 25
suo, Bibliothecæ librorum primi & secundi templi, quam extare in ripâ Euphratis apud sepulchrum Ezechielis Prophetæ ait. Fabulosum hunc Autorem omnes habent. Sed tamen Petrus della Valle in Itinerario suo hujus sepulchri meminit, quod adire, nescio quibus obstaculis impeditus, neglexit; licet de Bibliothecâ nihil.
* Magnifica multa de numerosissimâ X millium 26
librorum Bibliothecâ, apud Æthiopiæ Imperatorem nonnullis narrantur. Sed Ludolphus in Historiâ suâ Æthiopicâ *lib. 4. cap. 1.* suaviter ea somnia ridet, qui familiari cum Gregorii Abyssini conversatione omnia ejus regni arcana perscrutatus est; Paucissimos illic libros nominat, è quibus 1. Gloria Regum, in quo Historia Reginæ Sabæ aliæque plures leguntur. 2. Chronicon. 3. Liber Philosophiæ, cujus aliquod in Æthiopiâ pretium est. 4. Scala vocabularium. Nulla verò ex illis mysteria speranda Ludolphus, ex insigni hominum in philosophiâ ac medicinâ ruditate probat, cujus aliquot ille documenta adducit. Non equidem negaverim, omnia ignota pro magnificis sæpè haberi, & à multis mysteria fingi, ut mirabilia dixisse videantur: sed tamen & multa in abscondito etiam ultra hominum suspiciones latere, certum est.
* De Salo- 27
monis libris alicubi eos extare fama est. Suidas in Ezechia illum librum *ἰαμάτων παντὸς πάθους* scripsisse perhibet. Joannes Picus Comes Mirandulanus testatur, scriptum esse à Salomone librum, cui titulus *Sapientia* sit, non qui nunc in manibus sit, Philonis opus, sed alterum Hierosolymitanâ sacratiore linguâ compositum, in quo ipse Salomon naturæ rerum interpres omnem se illiusmodi disciplinam fateatur de Mosaicæ legis penetralibus accepisse. Salomonis Herbarium Arabicâ liguâ in paucissimorum quorundam manibus esse nonnulli volunt, unde magna in arte medicâ miracula patraverint.
* Quanto non desiderio multi in libros illos LXX. Esdræ de Cabalisticis secre- 28

tis feruntur? quos alicubi tamen extare credibile est. Multa sunt in his scriptis Judaicis mysteria rerum naturalium ac secretioris Metaphysicæ recondi-
29 ta, quæ imperitis hominibus ut nugatoria videntur. * De Rabbinicis scriptis legendus est Buxtorffius, Plantavicius, Hottingerus, & qui nondum omnibus innotuit Julius Bartoloccius Abbas Congregat. S. Bernard. Ord. Cisterc. Romæ in Monasterio S. Prudentianæ, qui edidit Bibliothecam Rabbinicam opus trium voluminum, in quo maximam partem, MSta Bibliothecæ Vaticanæ Hebraica cum catalogo editorum librorum recenset, & multa de ætate autorum, genere scribendi & materiâ annotat.

30 Apud Ægyptios, quorum antiquitates non cum Græcis tantum, sed & cum Hebræis ipsis, ultrà quàm per religionem permitti poterat, contendit Marshamus in doctissimo Canone suo Chronologico, jam tùm ab omni ævo Bibliothecas fuisse non temerè aliquis negaverit. Præterquam enim, quod Josephi testimonio maximam semper curam actorum publicorum habuerint, quibus cura librorum semper conjuncta fuit, illud non obscuro argumento est, quod Græcorum Philosophi, qui præ reliquis sapuerunt, ex Ægypto, à sacerdotibus rei literariæ ac librorum perpetuis custodibus, arcaniores hauserint scientias. Videndus de Ægyptiis Bibliothecis & re literariâ est Diodorus Siculus *lib. 1.* ubi de Osmandyæ Bibliothecâ & magnificâ operum structurâ, quæ non immeritò Kircherum *in Turri Babel. lib. 2. sect. 5. c. 3.* in admirationem rapit: *Hæc ego opera*, inquit ille, *si paulò penitius considero, ausim sanctè affirmare, hosce summi ingenii homines, uti nihil eos humanarum scientiarum latuit, ita earum ope humanis quoque operibus majora præstitisse, cùm vel in unâ fabricâ efformandâ omnes artes & scientias Physicam & Mathematicam conspirasse videam. Quis hodiè simile quid attentare audeat, nisi totius naturæ consultus, nisi totius Arithmetica, Geometria, Optica, Astronomia, Mechanica, Statica, cæterarumque artium doctrinis eruditus!* Quod si ergò tanta artis perfectio in illis operibus fuit; quos non in tàm splendido domicilio sapientiæ thesauros latitasse credibile est? Opera enim de magistris & doctrinâ, quæ libris illis continebantur, testabantur.

31 Apud Chaldæos quoque rerum omnium curiosissimos homines, magnam rei literariæ & librariæ, ac antiquissimorum monumentorum curam fuisse, certius est quàm ut à quoquam negari possit. Quæ ex illis fragmenta
32 habemus, cœterorum historicorum tempora longè antecedunt. * Berosus Sacerdos Chaldæus (cujus filiam Sibyllam, quæ postea Cumas venit, Justinus Martyr in Parænes. ad Græcos pag. 34. lit. E. facit, quo tamen insigni Anachronismo Montacutius in Analect. Ecclesiast. exercit. 4. illum liberat, ab Glossatore inepto illa verba interjecta judicans) paulò ante principatum Alexandri Magni libros III. rerum Chaldaico-Assyriacarum scripsit, quem antiqui autores passim laudant. Josephus in Antiquitatibus Judaicis passim ejus meminit: cui pares sunt Manetho & Metasthenes, vel potiùs Megasthenes, Ægypti-

Digitized by Google

gyptiacarum Persicarum aliarumque rerum scriptores, quorum omnium
agmenta diligenter collegit Scaliger in opere suo Chronologico. * Qui 33
ori cùm ab omnibus desiderarentur, L. Joh. Annius Viterbiensis ordinis præ-
catorum Anno 437. natus, vir linguæ latinæ, Græcæ, Chaldaicæ, Arabicæ
uditus & antiquitatis studiosissimus, quibus elogiis Leander in Italiâ suâ
um effert, Berosi quinque libros cum aliis quibusdam in lucem produxit,
ommentariisque illustravit. Sed jam dudum ab eruditis adversus hunc An-
um, ut veteratorem & falsarium, conclamatum est, & illa producuntur argu-
enta, quæ elidi nullâ ratione possunt, de quibus legendus Tilemannus *in
fc. Philolog. de Historicorum delectu p. 76.* & Vossius *de Historicis Græcis lib. 1. cap. 22.*
on desunt tamen, qui modestius de hoc scripto ejusque autore censendum
e existimant, & aliquid tamen in illo veri sibi deprehendere videntur. (*l*)
quibus David Chytræus *lib. de lect. Hist.* Munsterus *lib. 5. Cosmograph. cap. 8.*
ti temerarium quendam genuinis & veris Berosi laboribus aliquid lolii im-
iscuisse judicat, Annium verò à falsi suspicione excusat. Dionysii quoque
othofredi in *præfat. Historicor. antiquor. Rom.* benignior de illis Annii Bero-
nis sententia est. Quæ etsi nonnullis contemnenda videntur, ac despera-
sima Annii causa plerisque habetur, acerrima tamen inter eruditos viros
te aliquot annos super hoc argumento excitata contentio est. Nam ex offi-
s Anni ultor surrexit, ex eodem scil. ordine Thomas Mazza, qui Apolo-
am pro illo scripsit, quem tamen & alius Anonymus Nobilis, alio libro, sed
ctenus inedito, refutavit, ut ex Gregor. Let. *Italiâ regnant. part. 4. lib. 3. pag.*
. constat. Quod Mazzæ scriptum quanquam summo studio quæsitum vi-
re nondum mihi contigit: neque magnoperè æstimandum videretur, nisi
Macedi, incomparabilis omni doctrinarum genere, maximoque judicio
editi viri, de quo alibi plura dicturus sum, autoritas moveret. Ille enim
versus Nobilis Anonymi Invectivam singulari scripto Thomam Mazzam
ennuè defendit, non aliâ quam veritatis causâ inductus, ut ex præfatione
i Mazedi, quam Gregor. Let. eo in loco apposuit, patet. *Suscepi*, inquit, *de-
fionem tùm studio tuendi Patris Inquisitoris Mazzæ innocentiam, tùm veritatem, quæ
hi semper cordi est, vindicandi.* De ipso vero opere Mazzæ ita judicat: *Difficile*

 aggressus

(*l*) De Beroso Annii notari etiam meretur Judicium Thomæ Reinesii, Medici & Polyhistoris *[illegible]*, in Epistola ad Jos. Clauderum A. 1646. exarata, quam Ejusdem Epistolis ad se scriptis Joh. Vorstius præfixit, p. 1. 2. 3. obvium. Statuit is, *non omnia, quæ in Beroso, licet Annius eum interpolaverit, hinc inde leguntur, esse conficta, sed quamplurima consentire cum profunda antiquitate: Berosum verum & genuinum cum Anniano pariter incedere, & ab eo esse segregandum: Latere in isto sterquilinio pretiosas gemmas, quas alibi frustra quæremus; inventurum autem eas esse, qui judicio valet, & omne genus Antiquitatum est emensus.* Addit tandem se in Beroso Anniano *veneranda Antiquitatis vestigia, & genuini Berosi Fragmenta, deprehendere, quibus sua Annius, vel alius ante hunc, addiderit & infer-
serit,*

aggressus est opus, quod Apologiam scripsit pro Annio Viterbiensi, sui ordinis fratre, magni nominis viro, ut ejus fidem à plerisque Autoribus in dubium vocatam assereret, & ab objectis calumniis vindicaret. In quo certè mirum est, quantum studii & operæ posuerit, quàm se ingeniosum & eruditum ostendat, ut propè miraculo legentibus videatur, potuisse in re tàm spinosâ floridè, tàm obscura nitidè, tàm sterili facundè, tàm jejunâ eruditè se gerere: Quod ego opus cum legissem, magnoperè sum admiratus. Eodem in loco hæc habet: *Legeram anteà hunc Apologeticum vernaculâ linguâ scriptum, qui mihi vehementer placuerat, tùm propter novitatem operis, tùm propter styli granditatem, tùm propter dictionis elegantiam, tùm præcipuè propter copiam eruditionis, eumque judicavi omnibus numeris absolutum.* De Nobili verò illo Anonymo ait: *illum sæpe à scopo & veritate aberrare, & multa carpere & sugillare, quæ vera tamen essent, nec ullâ possent ratione impugnari:* Vix credi potest, quanto exarserim illa legendi scripta desiderio, rei novitate motus; neque hactenus tamen voti mei compos factus sum. Multa certè magnifica de illo viro nos sperare jubet Macedus, *quem ingens præterea opus de Historiâ veterum Gothorum moliri*, ait, *sic ab illo explicandam, ut non mediocrem ab illius calamo splendorem acceptura sit.*

34 Redimus ad Bibliothecas nostras: Et quidem apud Persas Bibliotheca Susiana magni nominis fuit, de quâ legatur Diodor. Sic. *lib. 2. cap. 32.* De recentiore illâ apud Persas Cosrois Regis legendus est Schickhardus *in Tarich. pag. 146.* De cœterarum gentium, Afrorum, Chinensium, Græcorum, Romanorum, antiquis ac deperditis, ac de recentioribus Bibliothecis, integris libris egerunt Autores suprà memorati, etsi magna nobis spicilegia, plenè dixerim messes, reliquerint. Quoniam verò de Bibliothecis singulatim agere non est

35 nostri instituti, ideoque illa prætermittimus. * Id verò, antequam hoc de re Bibliothecariâ argumentum dimittamus, monemus, de notitiâ Bibliothecariâ singularibus excerptis Bibliothecariis parandâ, omnibus non Bibliothecariis tantùm, sed quibusvis literatis, laborandum esse. Latiùs eorum patet utilitas, quam excerptorum specialium, quæ sub illis continentur; eorumque defectum facilè sarcire possunt. *

36 Excerpta in Re Bibliothecariâ vel unô volumine vel diversis institui possunt. Hottingerus in Bibliothecario *part. 1. cap. 7.* quatuor indices pro Bibliothecis fieri jubet 1. Chronologicum, quo Autores secundum seriem seculorum distinguuntur. 2. Logicum, qui secundum materiarum sibi subordinatarnm nexum disponendus. 3. Theologicum [nam ad Theologiam ille primariò respicit] qui nominibus suis omnes Theologos cujuscunque religionis exhibeat. 4. Grammaticum s. Alphabeticum, quem duplicem iterum esse voluit, realem & personalem, & illum quidem latiorem vel strictiorem, latiorem pro integris tractatibus, strictiorem pro tractatuum partibus. In personali non nomina simpliciter, sed & vitam, personam, actiones &c. strictim describi vult. His indicibus adjungit ulterius Topographicum, qui secundum orbis

orbis partes autores disponit & Syncriticum sive Comparativum autorum, editionum. Sed quantus ille labor futurus, quam etiam in multis non necessarius! Mihi quidem indices Hottingeriani non inutiles pro Bibliothecario, & qui commentationes Bibliothecarias parat, videntur, sed pro Viro, qui alia habet agenda, nimis operosi. Quanquam enim Chronologicus index sit utilissimus, eumque ordinem præ cœteris amplexus sit Vossius in libris suis, Topographicus etiam non exigui usus sit, quô labore aliquâ ex parte nos Quenstedius levavit, existimo tamen, cùm propter res ipsas omnia discantur, consultius fore, si indices reales habeamus, non anxiè secundum rerum seriem, sed alphabetico ordine dispositas, in quibus titulis subjiciamus suos autores, connotatis semper variis editionibus, patriâ, tempore, cœterisque scitu necessariis, ubi se ultrò ingerunt. Ac poterunt memoriæ etiam gratiâ sine magnâ difficultate autores classici & historici seorsim locari notarique in iis variæ editiones, ne semper in vasto quærere acervo illos necessum sit. Hinc Criticos potiùs quàm Syncriticos Indices super Autores parari velim, quibus colligantur judicia de Autoribus, quæ vel in lectione apud Autores occurrunt, vel quæ inter colloquia cum Viris doctis ipsi notamus. Non credat facilè aliquis, quantam utilitatem res illa habitura sit. * Eorum exemplum 37
nobis præbent Judicia de autoribus ab Anonymo, quem tamen supra nominavimus, in Galliâ instituta. Nunc quoque talia Matthiæ Zimmermanni sub prælo de Autoribus judicia esse narratur, quæ nondum vidi. Rudimentum talium excerptorum præbet Magirus in Eponymologio Critico, qui nunc auctior prodiit liber. Et conversatione notata judicia Excerpta Scaligeriana & Thuanæa continent.

Omnium ut puto industriam facilè superare in hoc genere potuisset vir 38
nunquam satis laudandus Georgius Hieronymus Welschius Augustanus Medicus, verum Germaniæ nostræ decus, si præclara ista opera sua in lucem edere potuisset. Mihi certè ingenium hujus viri admirabile semper visum est. Quas enim ille non disciplinas, linguas, etiam Orientales, conatibus pene Herculeis exhausit? Quod in illo judicium? quam sanum & elegans? quantus humanioris literaturæ apparatus? Ego certè quoties tristes illas è naufragio tabulas, affectorum operum Indicem, perspicio, toties sanè hanc eruditi orbis jacturam deploro, & nunc publicè omnes, qui hujus viri suppellectilem literariam possident, obtestor, ne quicquam illarum chartarum perire sinant; typographos verò, ut tineis & blattis, quicquid earum superest, eripiant, neque publico bono invideant. * Habuit ille affectum opus, ut Schro- 39
ckius in vitâ ejus testatur, *Notitiam Autorum Panglottam*, quo in singulis linguarum generibus veteres & probatos autores, in cœteris meliores, non tantum nominare, sed & præstantiores editiones indicare, & de scriptis ipsis judicia ferre voluit: Cujus facti initium ipsi Gerh. Joh. Vossius suggesserat, qui tale quid

quid olim cœperat, amicisque & auditoribus distribuerat; A quibus ipse acceptum plurimùm deinde auxit, Græcis nempe & latinis Orientales quoque addendo. Idem *Historiam Literariam Turcarum* ex MSto Constantinopolitano exhibiturus erat. Idem *Lipsii Bibliothecam, Naudæi Bibliographiam Politicam, Dissertationem de studio liberali, Lindanum de scriptis Medicis notis auctiores, Bibliothecam Medici eruditi, Historiam Medicorum Orientalium & Ideam Chronologiæ Medicorum* edere voluit. Sed illorum omnium spes cum ipso exspiravit.

CAP. VII.

DE MANUSCRIPTIS.

MStorum Codicum pretium. 1. Usus eorum qui jam typis vulgati sunt eximius. 2. Exemplo Codicis Rigaltiani Fabularum Phædri ostenditur. 3. Codicum antiquitas ex characteribus deprehenditur. 4. Quod nondum præceptis comprehensum. 5. Robortelli, Scioppii, Welschii Ars critica. 6. Henr. Stephani de Criticis. 7. Casaubonus de criticis librum affectum habuit. 8. Salmasii epistola de notis antiquitatis in MStis Codicibus integra adducitur. 9. Græci Codices antiqui quemadmodum & Latini sine ullo vocum interstitio scripti, sine ullo accentu. 10. Solo versu sive periodo finiebatur oratio. 11. Aristophanes primus distinctiones & accentus invenit. 12. Quos postea Grammatici antiquioribus Codicibus addiderunt. 13. Diphtongus Æ una literâ notis recentiorum MStorum. 14. Erasmi in MStis indagandis singularis industria. 15. Leonardi Aretini de Quintiliani MSto exultatio. 16. Monachi MStorum custodes. 17. MSta in lucem protrahenda. 18. Possevini, 19. Labbei, 20. Spitzelii, 21. Ludovici Jacobi, 22. Caponi, 23. Welschii ea in re conatus laudantur. 24. Senatus Augustani singulare studium in oblatione MStorum ad editionem. 25. Ant. Reiseri Index MStorum Bibl. Aug. 26. Hulder. Fuggeri Liberalitas. 27. Petr. Lambecii cura in MStis Bibliotheca Vindobonensis. 28. Julius Pflug de Bibl. Budensi librum promisit. 29. Tomasius, Angelicus Aprosius, Ludov. Jacobus laudantur. 30. Cl. Felleri utilissima opera in MStis Academiæ Lipsiensis. 31. Multa in illâ notabilia. 32. MSta Orientalia. 33. Laur. Pignorii παραίνεσις ad libros MStos edendos. 34. Autores veteres manu illustrium Criticorum notati MStis accensentur. 35. Nicolai Heinsii & Gæsii Bibliotheca à copiâ illorum laudantur. 36. Libri è MStis primum in lucem editi MStorum fidem habent. 37. Libri virorum doctorum inediti ac affecti ad MStos quoque referendi. 38. Varia illorum Fortuna. 39. Quomodo indagandi. 40. Exempla ineditorum librorum. 41. Etiam imperfecti eruditorum libri in lucem protrahendi. 42. Martini Fogelii scripta inedita recensentur. 43. Andreæ Bosii opera affecta. 44. Epistolæ virorum doctorum MSta inter κειμήλια Bibliotheca-

thecarum. 45. Hottingeri, Marquardi Gudii, Bibliotheca Noribergensis in iis coacervandis industria. 46. Reinesianae Epistolae MSta in Bibliotheca Bosianâ. 47. MSta politici argumenti colligenda in Bibliothecis. 48. Bibliotheca Augusta & Maximiliani zum Jungen *ab eorum copia laudatur. 49. MSCtorum copia in Bibliothecis publicis preprimis colligenda. 50. MSta antiquissima, utut aliquâ parte vitiosa, pretium non amittunt. 51. Iis tanquam oraculis utimur in emendandis autoribus & mutilationibus Patrum detegendis. 52. MStorum nunquam editorum raritas rem sæpè inæstimabilem facit. 53. MStorum librorum catalogi an celandi, nec in publicum proferendi? 54. MStis locupletes sunt Bibliothecæ publicæ, Vaticana, 55. Vindobonensis, 56. Hispanica, 57. Anglica, 58. de quibus Christ. Arnoldi testimonium producitur. 59. Gallicæ Bibliothecæ non regiæ tantum, sed & privatæ. 60. Thuana, 61. Italica, 62. Augustana, Leidensis, Norimbergensis, Gottorpiensis, 63. cujus aliqua recensentur. 64. privatarum bibliothecarum manuscripta, 65. Lucæ Holstenii MSta ad Philosophiam Pythagoricam & Platonicam pertinentia enarrantur 66. Illustris Viri MARQVARDI GUDII Laus, ejus insignis MStorum Bibliotheca, & opera ἀνέκδοτα. 67.*

IN Bibliothecis principem merito locum obtinent MSti codices, quorum 1
singularis haberi cura debet. * Postquam enim per typos vulgari cœperunt 2
veterum scriptorum libri, illi quidem qui vulgati sunt, Typographiæ beneficio, pretio suo aliquatenus imminuti sunt: olim enim multo ære comparabantur veteres illi libri, Monachorum manu descripti, quibus non exiguum inde lucrum accrevit; de quo videri Naud. *Add. ad Hist. Lud. XI. pag. 87.* potest. Sed suo tamen etiamnum pretio censentur, qui sunt antiquiores, ad quos velut ad oracula confugiunt, qui emendationes locorum in autoribus quærunt. Non enim elevandus etiam illorum MStorum usus est, ut Conringio in *Epist. de Bibl. Aug. pag. 108.* visum. Semper enim in vetustis codicibus aliquid à Criticis sagacioribus observari potest, quod illis, qui primum ex iis libros typis promulgarunt, in mentem non venit, ut editione fabularum Phædri mihi constat. * Cum enim Rigaltius ex vetusto codice MSto has fabulas 3
ediderat, innumera tamen in illis menda relicta sunt, quæ ex illo ipso codice, qui in manus Marquardi Gudii incidit, mirabili solertiâ vir summus restituit, modo exorari possit, ut limatissimas illas notas suas in publicam proferre lucem velit. (m) Scilicet ut ingenio alii aliis feliciores sunt, ita & in στοχασμῷ Critico alii aliis oculatiores, qui in apicum illo ductu & flexu aliqua velut divinâ virgula deprehendunt, in quo frustra alii sudarent.

(m) Viri Illustris, Marqv. Gudii, in Phædrum Notæ, sive Commentaria Posthuma, in Editione Mythographi hujus novissima, Variorum Notis aucta, quam Pet. Burmannus Amstelodami A. 1698. in 8vo evulgavit, prodierunt

4 Neque enim leve aliquid & exiguum quis existimet, cum è veteri codice
MSt. emendatur autor. Plures sunt in illa re nodi, quam quis forte credide-
rit. MStorum codicum fides ex antiquitate, antiquitas ex ipsâ ejus facie, cha-
racterum ductu, flexu, magnitudine, positu, colligenda est; ne quid de mu-
tatione, transpositione, omissione, interpositione literarum, abbreviatione
verborum &c. dicam. Nam ut ipsæ linguæ gliscunt, singulisque pene seculis
aliquid in illis mutatur; ita nec ipsa scribendi ratio sibi constat. Hoc è Ger-
manicâ, Gallica, Italica lingua patet. (*n*) Quanta hic in verbis, phrasi, accen-
tu, dictione, scripturâ, diversitas successu seculorum fuit! Stulti plane sunt
& pueriliter judicant, qui cœterarum linguarum non eadem fuisse fata existi-
5 mant. * Subsistit illa res hactenus in solâ *ἐμπειρίᾳ* neque ad artis regulas
6 vocata: * nam paucula illa, quæ Robortellus & Scioppius de arte criticâ scri-
psere, tumultuaria sunt, & hujus rei fundum omnem non emetiuntur. De
characterismis illis temporum in codicibus deprehendendis non satis accu-
ratæ præceptiones habentur; cum certum tamen sit, ita de illarum ætate ju-
dicia institui posse, ut ex quibusdam signis de hominum & brutorum ætate
judicare possumus. Qui à Monachis & Græculis fugitivis ab excidio Con-
stantinopolitano lucelli gratiâ descripti, illam fidem non merentur, quam an-
tiqui. Plura nos fortassis docuisset omnium literarum vir, Hieronymus Wel-
schius, si edidisset *Artem suam Criticam*, Scioppianâ, ut titulus habet, brevio-
rem auctiorem & accuratiorem, quæ per omne scriptorum genus & linguas
omnes se diffundat, & *Honores Calligraphiæ*, sive commentariolum de varietate
chartarum, scripturarum & typorum, in quo multa rariora & vulgo incognita
7 recensere & revelare voluit. * Scripserat & Henricus Stephani quædam de
Criticis, in quibus tamen frustra illa, quæ ad artem ipsam spectant, quæsiveris;
nisi fortassis hoc suppleturus fuisset Casaubonus, qui *Epistola XXI.* ad Bongar-
8 sium hæc scribit: *Nos de Criticis veteribus ea parata habemus, ex antiquis Hebræis,
Græcis & Latinis, quæ non promit in suo de Criticis libello Stephanus.* Sed illa lucem
non viderunt, cum aliis negotiis occupatum in *Epist. 266. ad Elmenhorstium*, se
de poliendo Commentario, quem de Criticâ scripserat, ne cogitare quidem
posse fateatur.

Sæpius ego miratus sum, adeo neminem ex omni Criticorum familiâ o-
9 peri huic manus admovisse. * Extat de hoc argumento Salmasii epistola ad
Sarravium, inter Sarravianas illas Arausioni An. 1654. editas, p. 235. quæ ali-
quid plenius meliusque tradere videtur, quanquam ab illo aliis negotiis oc-
cupato

(*n*) Quam inter Desiderata Literaria hic retulit Morhofius, de Scripturæ in Codicibus Secu-
lorum diversorum MStis diversitate Doctrinam, magna ex parte, quod Linguam impri-
mis Latinam attinet, satis accurate est persecutus, & Tabulis LX, varia Scripturarum Ve-
terum Specimina, æri insculpta, exhibentibus, illustravit, Joh. Mabillonius, Theologus
Ord. Benedictini Gallus *πολυμαθέστατος*, in *Libris VI. de Re Diplomatica*, Lutetiæ A. 1681.
in fol. editis.

Digitized by Google

cupato scripta est. Rogarat illum Sarravius, ut notas antiquitatis Codicum MStorum aliquas sibi panderet. * *Video* scribit ad illum, *antiquissimos Codices Manuscriptos Latinos & Græcos, ita exaratos esse, ut nullo interstitio voces distinguantur, sed uno literarum ductu invicem cohæreant. Et hæc est summa vetustatis nota. Velim autem scire, quo ævo distingui cæptum sit, quod antea confusè habebatur. Hoc enim κριτήριον mirum in modum conduceret dijudicandæ ætati Manuscriptorum. Si quid juvare potes Tu, qui plures istiusmodi libros versavisti, quam mortalium quispiam, fer opem & insigni beneficio literas affeceris.* Ergo rescribit illi Salmasius testis omni exceptione major, εἷς μύριοι. Nam qui ejus elevare fidem hac in re velit, hunc ego insanire dixerim. Regnabat in his studiis Salmasius, ac præcipuas eruditi orbis Bibliothecas perreptaverat, libros manuscriptos descripserat, ex iis excerpserat, ut quasi viva MStorum Bibliotheca videri posset. Quam epistolam, cum in paucorum manibus sint Sarravianæ, hic integram subjungere volui, cum magnam rei criticæ facem accendat: *Quod petis de distinctione librorum veterum, vellem tempore opportuniore eam mihi quæstionem proponere instituisses. Si otio quippe majori abundarem, neque angustiis spatiis excluderer, plenius hac de re possem tibi satisfacere. Nunc quæ in mentem venient huic chartæ absque ullâ meditatione illinam. Quod ad Græca exemplaria attinet, de quibus primum hic agendum est, ante Aristophanem, qui primus προσῳδίαν excogitavit & accentus invenit, nulla fuit literarum distinctio, neque subdistinctio.* * *Uno ac perpetuo ductu sine ullo interstitio voces omnes exarari solebant & sententiæ etiam continuari: nisi quod ubi perfecta fuerat, non in eadem lineâ alteram auspicabantur: sed principium alterius lineæ, sive versus inchoabant. Inde nata distinctio per versus, qui majores aut minores erant, prout sententia pluribus aut paucioribus verbis absolvebatur. Interdum quippe duas, interdum tres aut plures lineas singuli versus occupabant. Græci στίχους appellant. Opera autem ipsa numerabantur per versus; quorum summa in fine libri subducta notabatur. Inde πολύστιχον βιβλίον de grandi volumine dicebant. Diu duravit hæc ratio. In veteri codice Epistolarum Pauli, qui penes Puteanos est, ad finem totius scripturæ sacræ librorum στιχομετρίαν notatam invenies. Quæstiones Tusculanas in antiquissimo exemplari B. R. ita per versus distinctas reperis.* * *At in eodem versu quomodo περίοδοι & κῶλα distinguerentur, Aristophanes invenit, & notas ad hæc intervalla signanda commentus est. Tres fuere: τελεία στιγμὴ, ὑποστιγμὴ & μέση. Primam propriè vocarunt DISTINCTIONEM Latini, secundam SUBDISTINCTIONEM, tertiam MEDIANAM. Τελεία στιγμὴ punctum erat, quod collocabatur in capite vel apice ultimi elementi, in quo periodus desinebat. ὑποστιγμὴ in imâ literæ parte ponebatur, ἡ μέση στιγμὴ ad mediam partem. Totidem igitur fuere puncta: sed pro situ aliter atque aliter valentia. Puncta igitur nostra singularia & virgulæ, & duo puncta veteribus prorsus ignota fuere. Punctis singulis tota distinctio & subdistinctio librorum constabat, tam apud Latinos, quam apud Græcos. Nam illi ab istis sumsere. Τελεία στιγμὴ id est punctum in apice literæ collocatum absolvebat sententiam, ἀπαρτίζει ἀεὶ τὴν διάνοιαν; & respondet planè nostro puncto. Reliquæ duæ subdistinctiones*

10

11

12

nes punctis etiam singulis notabantur, uno ad literam mediam ultimæ dictionis, altero ad imam partem locato. Hæ ostendebant non integratam esse sententiam, sed adhuc manere suspensam, cum aliquâ tamen differentiâ τῆς μέσης στιγμῆς *&* ὑποστιγμῆς, *quam etiam alicubi,* ὑποτελείαν στιγμὴν *vocatam ostendi. De* μέσῃ *tradunt Technologi Græci* οὐκ ἀπαρτίζειν τὴν διάνοιαν, ἀλλ ἀναπαύειν ἐν καιρῷ τὸ πνεῦμα. *De* ὑποστιγμῇ *sive subdistinctione notant* οὐκ ἀπαρτίζειν *eam* τὴν διάνοιαν, *sed ostendere* τοῦ μέλλοντος εἰρῆσθαι ἀφιέναι ἤρεμον τοῦ πνεύματος ὡς ὀξὺ τὸ λοιπὸν ὅπερ τοῦ λόγου τηρεῖν. *In veteri inscriptione Smyrneorum Arundelliani marmoris sine ulla distinctione & subdistinctione, una ac perpetuâ serie dictiones omnes inter se cohærent: quod & in aliis antiquis Græcis inscriptionibus passim invenire est, quæ & sine accentibus scribuntur. Et certum est ad hunc planè modum etiam libros ipsos scribi solitos, idque diu observatum post repertos accentus & distinctiones. Ab antiquariis secundum antiquas rationes scribebantur, nempe sine accentu ullo & sine ullâ distinctione.*

13 ** Postea Grammatici, qui eos emendabant & conferebant cum antiquioribus & emendatioribus codicibus, non solùm si quid erat titubatum à librariis, corrigebant, sed etiam accentus apponebant, & distinctiones. Vidi libros vetustissimos, in quibus apparebat planè scripturam esse ab antiquiore manu, quam accentus. Nec secus fuit apud Latinos; Quod colligere possumus ex vitâ Valerii Probi Grammatici apud Suetonium, qui de eo ita scribit:* Multaque exemplaria contracta emendare ac distinguere & adnotare curavit, huic soli nec alii præterea Grammatices parti deditus: *Ubi vides eos Grammaticos, qui libros autorum emendabant, etiam distinguere eosdem solitos, id est distinctiones & subdistinctiones apponere. Quod Græci dicunt Critici* στίζαι. *Græcis Criticis hunc eundem fuisse morem possem probare Epigrammate Græco, quod nunc non occurrit, nec etiam quærendo est. Duplex, ut in pauca rem contraham, distinguendi ratio fuit, quâ voces singulæ invicem separabantur, & quâ periodi & cola. Antiquissima exemplaria neutram habent, neque apud Græcos, neque apud Latinos. Tales hodie paucissimi reperiuntur. Nam plurimi qui uncialibus & capitalibus literis scripti sunt, voces invicem habent distinctas. Quosdam tamen vidi, qui nullam fermè vocum distinctionem ostendebant. Et nisi fallor talis est MS. Livius Puteanorum. At in illis qui rotundiore & minutiore charactere exarati reperiuntur, ferè semper dictiones omnes distinctæ inter se apparent: sententia verò absoluta solis punctis, hoc est* τελείαις στιγμαῖς, *raræ in iis occurrunt subdistinctiones, quas tamen adhibere antiquitus solitos, & Ciceronis quidem ævo, patet ex Asconii Pediani in Verrinas notis. Orientales, ut Hebræi, Syri & Arabes, voces distinguere soliti sunt, quia literas habent vocum finales, aliâ forma, quam quibus principia & prima notata sunt. Addo nonnulla quibus dignosci possit antiquitas exemplarium manu exaratorum.*

14 ** Si quibus in libris MSS. diphthongus reperiatur Æ duabus literis, non in unam coalitis, sed separatis, expressa ad hunc modum AE, aut* ae, *scias codices illos & vetustos esse inprimis & fideli manu confectos. Si aliter efficta occurrat, aut per unam literam ex duabus conflatam, aut per unicum E, cui nota supposita sit, hoc modo* ę. *qui primo modo scripti sunt, paulo majorem vetustatem redolent: qui secundo, ad infimum seculum relegari debent.*

Digitized by Google

debent. Literæ capitales non semper indicium habent majoris vetustatis. Nam & minores characteres & verè Romani, rotundiore formâ expressi, sæpe summam præ se ferunt ἀρχαιότητα. Sunt & literæ quæ vocantur LONGOBARDICÆ, quarum usus fuit circa Justiniani ævum, quibus multos libros olim vidi conscriptos eosque emendatissimos,

Hæc ego plenius hic adducere volui, cum ad MStorum antiquitatem deprehendendam facerent. * Fuit vero illa singularis MStorum indagando- 15
rum cura, tempore παλιγγενεσίας literariæ, ut nanciscerentur codices emendatissimos, è quibus Typographiæ beneficio in lucem ederent. Erasmus in his omnem lapidem movit, qui in vetustis libris producendis, nec sumptui pepercit, nec studio. Quare ad Collegium Canonicorum Metensium, qui instructissimam tum omnis generis Manuscriptis Bibliothecam habuerunt, *lib. 10. Epistolâ 4.* scribit; *Quoniam ex evangelicâ lege jubemur suum quisque talentum sic in usum publicum conferre, ut usuram approbet, qui sortem credidit, ego studium meum ad hoc appuli, ut vetustissimos autores aut in lucem eruam, & à blattis tineisque vindicem, aut depravatos emendem. Etenim ut gravis est jactura nobis interire, quod tantis vigiliis summi viri prodiderunt: ita non exstare videtur, quod extat sic mendis undique conspurcatum, ut nec legi possit, nec intelligi. Nec dubito quin Vestra quoque Pietas publicæ faveat utilitati, nihilque minus probet, quam canem illam præsepi incubantem, de quo est in Græcorum proverbiis, præsertim cum ita liceat illam utilitatem aliis communem facere, ut nobis nihil deteratur.* * Extat & Leonardi Aretini ad Poggium 16
epistola quâ illum invitat ad libros MStos indagandos. Hic cum Quintilianum illi integrum promisisset, exclamat: *O lucrum ingens, insperatum gaudium! Ego Te Marce Fabi, totum integrum quando aspiciam! & quantus Tu mihi tunc eris! quem ego quamvis lacerum crudeliter ora, manusque ambas populataque tempora, raptis auribus & truncas inhonesto vulnere nares, tamen in deliciis habebam. Oro Te, Poggi, fac me quam citò hujus desiderii compotem, ut si quid humanitus impendeat, hunc prius viderim, quam è vitâ discedam. Quintilianus Rhetoricæ pater & oratoriæ magister ejusmodi est, ut cum Tu illum diuturno ac ferreo barbarorum carcere liberatum huc miseris, omnes Hetruriæ populi gratulatum concurrere debeant.* Hos ille triumphos agit in unius Quintiliani MSto codice, atque iste temporum illorum ardor fuit, ut per omnes Bibliothecarum recessus antiqui isti autores conquirerentur, etsi non sine magnâ difficultate & molestiis. * Nam, qui eos custodiebant, Mo- 17
nachi ut thesauros sibi servabant, quod non parum lucri ex eorum descriptione haberent; ut variis artibus ad extrahendos è claustris suis captivos opus fuerit. Videatur de his copiose Lomeierus *Tr. de Bibliothecis cap. 9. sect. 2.* ubi multa de libris antiquis, quomodo illi virorum doctorum industriâ in lucem protracti fuerint. Exstant etiam de difficultate Typographorum graves virorum doctorum querelæ. Videatur Petri Victorii ad Camerarium ea de re epistola, quæ prima est libri primi epistolarum ad Germanos scriptarum. Non est tamen quod succenseamus Monachis, quorum beneficio servati

fuerunt codices. Etsi enim illi barbari, & quibusdam ob male tractatos codices & morositatem vapulent, tamen vel ideo ignoscendum illis est, quod absque eorum superstitiosâ custodiâ tot antiqui autores pessum ivissent.

18 Utinam ad communem utilitatem conspirarent, qui MSta possident, vel Principes & Respublicæ, vel privati, & vel notitiam eorum publico bono non inviderent. Multæ latitant ignoratæ sæpè ipsis possessoribus opes, quarum obtinendarum nulla spes superest. Qui in Bibliothecis publicis habentur
19 codices, illi à quibusdam singularibus libris notati sunt. * Laudabilem eâ in re operam posuit Possevinus, qui Catalogos MStorum Græcorum & Latinorum ad res sacras pertinentium Apparatui sacro subjecit: utinam & cæte-
20 rorum titulos consignasset. * Labbeus simili ratione Novam Bibliothecam MStorum librorum, sive specimen antiquarum lectionum Latinarum & Græcarum Parisiis An. 1653. edidit, quâ non Theologi solùm, sed & aliarum disciplinarum scriptores inediti continentur. Sed ille Bibliothecam Regiam cæterasque Gallicas præcipuè in hunc usum adhibuit. Manuscriptorum
21 historiam, quatenus illa ex Catalogis patet, * Theophilus Spitzelius in dissertatione præliminari, quam præmisit sacris Bibliothecarum illustrium arcanis retectis, libro Aug. Vindelic. An. 1668. edito, diligenter persequitur. Hic ostendit, quomodo ex omnibus Catalogis cognitis Manuscripta Theologica, passim in Bibliothecis Europæ latitantia, congerenda, ejusque specimen aliquod affert. Similem laborem in cæteris scientiis & Facultatibus promittit. Sed nec omnes Catalogos ad manum habuit, nec Bibliothecas vidit, quod
22 necessarium est illi, qui tale opus molitur. * Ludovicus quoque Jacobus multos in Collegiis & Cœnobiis restare MStos codices testatur, qui omnes
23 perlustrandi essent, & in hunc censum referendi. * Johannes Baptista Caponus referente Gregorio Leti notitiam MStorum medicorum totius Orbis, in
24 quocunque idiomate, promisit. * Susceperat & Hieronymus Welschius teste Schröckio hunc de Manuscriptis Medicis ex Catalogis Bibliothecarum editis & ineditis laborem; Cui ille quidem manum admovit, sed & hunc fata intercepere.

25 Laudandus inprimis est Senatus Augustanus, qui Bibliothecæ suæ celebratissimæ Catalogum non edi tantùm aliquoties curavit; sed & MStos codices, præcipuè Theologicos, accuratè notari jussit, hâc ratione additâ, ut Codices in eâ contentos, vel cum viris doctis interpretandos, vel diligentibus Typographis conferendos (modò de iis sartis tectis suo tempore restituendis caveant) ad augenda rei literariæ commoda communicaret. Edidit & eundem postea Catalogum auctiorem David Höschelius jussu Marci Velseri Reip. Augustanæ Duumviri, qui hanc ob causam ejus curari editionem voluit, ut tàm, quæ in Bibliothecâ hac κειμήλια, qui notæ probæ autores, servarentur, constaret, quàm quicunque Codex in rei literariæ commodum petenti

Digitized by Google

tenti εἰς χρῆσιν daretur, aliique βιβλιοτάφοι ad idem bene de literis merendi
ſtudium incitarentur, ad cujus confirmationem hæc charactere majuſculo
verba præfixa. *Quisquis Reipublicæ literariæ faves, ſive Lector, ſive Typographe, horum
omnium Codicum, ſive interpretandi, ſive conferendi, ſive edendi, ita tibi futura eſt copia,
ſi de iis incolumibus reſtituendis caveris.* * Edidit poſteà & Antonius Reiſerus hu- 26
jus Bibliothecæ Catalogum MStorum uberiorem, nam præter Theologicos
etiam aliarum ſcientiarum MStos Codices adjecit, ad exemplum & imitatio-
nem Bibliothecæ Manuſcriptorum Labbeanæ; quem poſtea indicem ſeque-
retur Hiſtoria Literaria & Libraria Auguſtana. Sed & illa jam ſpes periit.
* Neque inſigni ſuâ laude privandus Uldar. Fuggerus eſt, qui Henric. Ste- 27
phani annuo ſtipendio aluit, ut libros Græcos ederet.

In Bibliothecæ Vindobonenſis MStis recenſendis ſollicitiſſimus quoque 28
fuit Petrus Lambecius, qui in commentariis ſuis præcipuè l. 3. & 4. accuratam
eorum enarrationem ubique immiſcet, ſed abruptum hunc laborem utiliſſi-
mum fato Autoris, dolendum ſanè eſt. * Bibliothecæ Budenſis MSta, quæ 29
nuperâ expugnatione barbarorum unguibus erepta, indicem nuper in Fran-
cofurtenſi Catalogo Julius Pflug promiſit. * Italicarum Bibliothecarum the- 30
ſauros MStos prodidere. Thomaſinus in variis illis Bibliothecarum, tàm pu-
blicarum quàm privatarum, Catalogis, Angelicus Aproſius de Vintimigliâ in
Bibliothecâ ſuâ, quæ tamen nondum edita eſt, tùm & alii Vitarum & Elogio-
rum ſcriptores. De cœteris Europæ Bibliothecis, quæ MStis abundant, le-
gendus eſt Ludovicus Jacobus, Lomeierus & alii. * Edidit ſuperiore anno 31
celeberrimæ Academiæ Lipſienſis Catalogum Codicum MStorum Cl. Felle-
rus, optimè hâc operâ de Academiâ non ſolùm, ſed & orbe literato meritus,
qui in præfatione Catalogi ſingularia quædam & notabilia ſummatim expo-
nit. * Reperiuntur illic libri partim planè incogniti, partim perquam rari, 32
Patres & Hiſtorici Græci. Habetur in illis Theophili Monachi liber de arte
colorandi ac coquendi vitra, quem intercidiſſe planè nonnulli exiſtimant, me-
ritò conferendus cum illis, qui hodie de eodem argumento ſcripti ſunt. La-
titant in illis plurimi veterum Germanorum libri Rhythmici, non immeritò
eodem, ſi non majori, à nobis pretio habendi, quo haberi ſolent aliarum gen-
tium venerandæ antiquitatis rudera. Nam & hic Dii habitant, & in antiquo
illo habitu ingenium reconditur. * Orientalium librorum gazas, quarum 33
aliquam partem tùm Bibliothecæ Leidenſis Catalogus, tùm Chriſtianus Ra-
vius in ſpolio Orientis exhibet, elevare videtur Conringius in doctiſſimâ illâ
ad Boineburgum de *Bibl. Auguſtâ Epiſtolâ p. 111.* & ſequentibus, quem tamen
hic ſuâ ſententiâ non audiendum exiſtimem. Neceſſitatem MStorum Orien-
talium in Theologiâ oſtendit Hottingerus *Biblioth. quadr. pag. 96.* in quibus
magnam habuiſſe notitiam Burdelotium Ludovicus Jacob. *Tr. de Biblioth.
pag. 502.* teſtatur, quosque magno numero in ſuâ Bibliothecâ Peireſcius ha-
buit,

buit, & plures etiam inter barbarorum manus tenentur thesauri, quàm nos credimus.

34 Hic ego hanc omnibus Bibliothecarum possessoribus mentem optem, quam habuit Laurentius Pignorius, vir ingenio & scriptis illustris, qui ut ipse in Bibliothecâ suâ multos habuit MStos Codices, quos recenset Tomasinus Episcopus Æmoniensis in dissertatione *de vitâ, Bibliothecâ & Museo Laur. Pignorii*, ita omnibus illos obtulit, si quis vellet proferre in publicum: ita enim in Symbolarum Epistolicarum *lib. 1. Epist. 33.* ad Johannem Thuilium scribit: *Non omninò inscitè hirundines olim cygnos arguebant, propterea quod canendi artem nollent in publicum proferre, sed pratis solùm fluminibus & Zephyro canerent. Occultæ Musica, vetus est dictum, nullum esse alicubi commodum, cujus ego praecepti memor, si quid in arculis meis pluteisve latet, id omne consilium est transscribere publico bono, ut docti homines quos editionis fortuna destituit, volitent aliquando per ora virûm, & postumâ hâc famâ perfruantur meritò jure. Utinam verò, quod ego tenuitati meæ impero, id exequantur alii copiosi & locupletes, qui Bibliothecas (nisi Bibliotaphia malimus appellare) refertissimas habent ineditis bonorum autorum fœtibus, eò consiliò, ut incompedibus habeant immortalia monumenta ingeniorum, donec illa ignis fortuitus redigat in favillas, vel vis major hostilitatis aliò avertat. Hisce nos precamur bonam mentem.*

35 MStis accenseri possunt veterum Autorum libri editi, manu virorum doctorum ac Criticorum illustrium notati. Cùm enim ideo in pretio sint MSti Codices, quod illorum beneficio loca corrupta emendari possint, meritò æstimari & debent illi libri, in quibus jam tùm illæ emendationes à viris doctis sunt institutæ: ac si verum fateri velimus, plus sæpè in illis utilitatis est, cum labore illo tædioso inquirendi & conferendi sublevemur, ac præterea judicium Critici accedat, qui suæ censuræ rem jam fecerit, quod potissimum est. Si enim vel Scaliger vel Salmasius fuerit, non sunt à tali manu ineptiæ expectandæ. Ac fuere in Belgio hoc consilio usi, ut sibi compararent autores, manu Scaligeri notatos, è quibus adeo profecere, ut magnam sibi è scriptis Criticis famam, alieno tamen ingenio fulti, acquisiverint: Quorum ego nomina intacta relinquo. Meritò ergò talibus libris idem, quod MStis ipsis pretium statuitur, ac vidimus plerumque illustrium Criticorum Bibliothecas eam ob causam, majore quàm sperari poterat, lucro venditas.

36 *Magnus talium librorum numerus in exquisitissimâ illâ Nicolai Heinsii Bibliothecâ fuit, cujus Catalogus vel ideo æstimari viris doctis debet, quanquam & aliis optimis scriptoribus affluat. Sunt & in Catalogo Bibliothecæ Goësiannæ nuperrimè venditæ ejusdem generis libri non pauci.

37 Tertium à veris illis Manuscriptis Codicibus locum occupant illi libri, qui primum è MStis emendatis antiquioribus, à peritissimis Typographis, curantibus viris doctis, sunt editi, qui magnam proinde fidem in variis lectioni-

Digitized by Google

ctionibus decidendis, & emendationibus corruptorum locorum habent. In his numerantur autores, qui Romæ ab Aldo Pio Manutio, Florentiæ à Juniis, in Galliis à Stephanis, quorum vitæ & res à Theodoro Janſonio ab Ameloveen deſcriptæ, à Sebaſtiano Gryphio, cui Scaliger libros de cauſis latinæ linguæ dedicavit, in Germaniâ à Frobenio, Oporino, Commelino &c. in lucem dati ſunt. Nam celebrium Typographorum eadem eſſe notitia debet, quæ Virorum doctorum. Diligentiſſimus in horum Typographorum notitia delineandâ fuit Bailletus in Judiciis doctorum part. 1. tom. 2. ubi multa de illis occurrunt, non adeo vulgo cognita.

Solent & à viris doctis ſcribi libri, quibus illi per totum vitæ ſuæ ſpatium 38
inſudarunt, qui, cum Editores nanciſci non potuerint, ſæpè aliis fœtus ſuos relinquunt, qui ſuam alieno fundo famam inædificant, modò non cum muribus & blattis illis certandum, aut ad falſamentarios & myropolas relegentur. MSta recentiora vocari poſſunt. * Dici non poteſt, quanta bonis lite- 39
ris calamitas ex eo naſcatur, ac ſunt profectò infelices vocandi illi viri docti, qui non ſibi ſerunt, ſed aliis, ac nullos è ſuis laboribus fructus capiunt. Eorum aliqui jam abſoluti ſunt, aliqui imperfecti. Hi plerumque, vel aliis in prædam cedunt, vel ut inutiles chartæ abjiciuntur. Illi nonnunquam hâc fortunâ fruuntur, ut Bibliothecis opulentiorum recepti, quaſi in tumulo recondantur, aut altero demum ſeculo in lucem mittantur. Qui jam anteà famam ſcriptis editis occuparunt, in poſtumis quoque illam retinent, ut aliquando Typographum ad editionem provocent, ſi in peritos heredes inciderint. Quanquam &, quæ præſidio fama eſt, interdum impedimento eſt: allicit enim prædones & plagiarios, vel ſaltem cupiditatem inſani poſſeſſoris auget, ut ſuum ſibi theſaurum ſanctiùs ſervet. Habent & illi in MStis locum, & à rei Bibliothecariæ peritis magno conquiri ſtudio debent. * Ac publicè 40
ſanè intereſſet, ſi ipſe Magiſtratus *τῶν ἀνεκδότων* curam in viris doctis ſuſciperet, ut orbæ prolis: Ita non interciderent & ab oblivione vindicarentur præſtantiſſimarum rerum theſauri, & plagiarii ab illis arcerentur. Legi de illis Vitarum & Elogiorum ſcriptores debent, qui plerumquè cum editis inedita quoque notare ſolent. Excerpenda illa ſunt & ſeorſim notanda: Fieri enim interdum poteſt, ut in heredes eorum primos, ſecundos, tertios, vel caſu aliquo, vel diligenti inquiſitione incidamus, unde acquirere nobis illa poſſimus. * Integram deperditorum librorum hiſtoriam promiſit Ferretus, 41
ut ſuprà à nobis dictum eſt; ſed vereor, ne & ipſa olim inter deperditos libros recenſeatur. Vide quæ de poſtumis libris habet Bailletus in libro *de Judic. doctor. tom. 1. part. 2. cap. 9. pag. 390. & ſeqq.* Bibliothecam penè integram ſola Welſchii ſcripta inedita & affecta conficerent. Libri Scioppiani *ἀνέκδοτοι* multi, atque inter illos ejus *Theſaurus, ſive abſolutiſſimi de linguâ latinâ Commentarii* apud Joh. Michaelem Pieruccium, Profeſſorem Patavinum, latitant,

 neque

neque hunc in diem lucem, cum indignatione eruditorum, vident; de quibus
legendus eſt Gregor. Let. *Ital. regnante part. 3. lib. 3. pag. 325.* Magna hujus li-
bri expectatio apud literatos eſt, & qui viderunt, ita commendant, ut in illo
genere nil ſimile à quoquam ſcriptum illis eſſe videatur. Apud Carolum Da-
ti, teſte Boccone in ſuis Obſervationibus naturalibus latitat *Michaëlis Mercati*
Theatrum Metallicum. Hoc ille velut theſaurum aliquem cuſtodit, & orbi lite-
rato invideri Bocco indignatur. * Qui imperfecti ſunt libri, neque extremam
42 limam ſenſerunt, & vel ruditer tantum deſignati, cum orbe tamen erudito
communicandi eſſent, etiam contra autorum morientium vota, qui ſibi ipſis
interdum iniquiores ſunt quàm alii judices. Apellis tabulæ etiam imperfe-
ctæ in pretio fuere: Ita virorum ingenioſorum opera imperfecta ſuis autori-
bus dedecori non ſunt. Ac ſint in illis nævi, facilè hos excuſat non adhibita
operi ἀκρίβεια, tegunt illa & quodammodo pulchriora faciunt opera perfe-
ctiora. Videmus enim ac obſervamus in illis tacitos mentis humanæ in ju-
dicando progreſſus. Ego cum voluptate ſæpè legere ſoleo maximorum vi-
rorum Hugonis Grotii & Danielis Heinſii puerilia carmina, quæ initio hujus
ſeculi edita, poſtea operibus ipſis non ſunt inſerta. Quæ etſi à viribus illis
multum diſcrepant, delectat tamen florum illa luxuries, quos tàm præclari
fructus poſtea ſecuti ſunt.

Magnum hic texere Catalogum poſſem librorum ineditorum vel imper-
fectorum, quorum memoria lectoribus ingrata non eſſet: Sed paucos tan-
tùm producam è vaſto illo numero. * Deceſſerat Hamburgi *Martinus Fogelius*
43 Gymnaſii ibidem Profeſſor, vir doctiſſimus mihique amicus, qui multa in
lucem edere meditabatur, quorum jam ipſe ſpem fecerat, ſed nunc illa cum
ipſo tenebris demerſa jacent, quorum tamen titulos ſaltem in lucem nunc
protraham, ſi ipſos libros non licet. Notabo verò, ut ipſe, cùm viveret, ad me
miſit. In PHYSICIS erant. *Hiſtoria Naturalis ſelecta & hactenus præterita, cujus*
1. pars agit de Similaribus. 2. de Plantis. 3. de Animalibus: Didactica Phyſicæ, cujus pars
eſt præcipua de Experientiâ Phyſicâ: Hiſtoria Phyſicorum: Attributa corporum natura-
lium. In MEDICINA *Noſoſcopicæ Obſervationes: de Simpliciorum operationibus,*
cujus ἀπόσπασμα eſt, Commentarius editioni paratus de Turcarum Nepenthe: Diæte-
tica obſervationes: Therapeuticæ obſervationes: Didactica Medicina, cujus pars præci-
pua jam effecta eſt, de experientia Medica: Hiſtoria Medicorum præterita. In GEO-
GRAPHICIS *Hiſtoria Geographorum, cujus pars 1. fere abſoluta eſt, de Geographis to-*
talibus, qui totum fere orbem terrarum deſcripſere. Hujus etiam pars eſt Hiſtoria Map-
parum: Iter per Germaniam, Italiam, Galliam, Hiſpaniam & Belgium: Caſtigationes
in Atlantes; item in Philippi Clüveri Compendium Geographicum: Item Compendium
Geographicum ſitu omnium locorum diſtincto auctum: Hiſtoria Geographica ſelecta:
Didactica Geographia. In LOGICIS *Præſtantia Logicæ Hamburgenſis ſupra cæteras*
hactenus editas, aliquot demonſtrationum Euclidearum exemplis oſtenſa: Eadem præ-
ſtantia

Digitized by Google

ſtantia aliis argumentis aſſerta: Logica Obſervationes. In DIDACTICIS *Didactica: Didactica Didactica: Hiſtoria Didactica & Logica præterita: Lexicon Philoſophicum generale editioni paratum.* In HISTORICIS *præter jam dictas: Hiſtoria Philoſophica, cujus pars eſt, Hiſtoria Lyncea à nemine hactenus edita, quæ duobus conſtat voluminibus: Primum continet Hiſtoriam generalem, ſecundum Hiſtoriam cujuslibet Lyncei.* Hanc ipſe vidi jam editioni deſtinatam opus elegans & curioſum: *Hiſtoria Mathematicorum præterita: Hiſtoria Heuretica: Hiſtoria Philologorum: Opificiorum variorum Hiſtoria.* In GRAMMATICIS *De Linguâ Finnicâ obſervationes ad Magnum Ducem Etruriæ pridem tranſmiſſa: De Germanorum litera* 𝔚. *Germanicæ Linguæ Etymoſcopia: Germanicæ Linguæ Orthographia: Latinæ Linguæ obſervationes; Definitiones Grammaticæ: Etymoſcopia Philoſophica, quâ oſtenditur cognatio totius ferè telluris Linguarum: Linguarum varietates.*

Hæc de Fogelio ſperari poterant, in ſingulare hiſtoriæ literariæ commodum; quorum nunc an ſpes ulla ad editionem ſuperſit, vix dixerim. Sunt in illis eleganter excogitata & laborioſè collecta, pleraque jam ad prælum parata. * Multa quoque celeberrimus Joh. Andreas Boſius ſibi edenda propoſuit, 44 quæ nunc cum ipſo intercidere: Eorum Catalogus ab amico ad me miſſus, è quo, cum publicatum illum non meminerim, excerpam aliqua lectoris notitiâ non indigna. (o) In his primum locum obtinent: *Emendationes & notæ in Joſephum, quæ, ut puto, cum editione Joſephi Anglicâ conjungentur.* Porro ſunt: *Theſauri Politici continuatio: Varia ſcripta ad hiſtoriam hujus & ſuperioris ſeculi pertinentia: Georgii Syncelli & Theophanis Chronographica cum continuatione Geneſii hactenus inedita, Græcè & Latinè cum notis Jac. Goar & J. Andr. Boſii: Nicephori Chronographia Græc. & Lat. è MStis Codicibus aucta & Correcta, notisque illuſtrata: Nova editio Politicorum Ariſtotelis cum prolegomenis de comparandâ prudentiâ civili: Vigerii libellus de Idiotiſmis Græcæ dictionis cum præfatione Boſii: Liber de naturâ & varietate hiſtoriæ, ſeu Introductionis in hiſtoriam univerſalem liber primus: Introductio in Chronologiam Hiſtoricam: Introductio in Geographiam Hiſtoricam: Accedit ſpecimen Geographiæ Hiſtoricæ, continens deſcriptionem ditionum Hiſtoricam in Hiſpania & Italia, ita adornatum, ut ſupplementi loco eſſe poſſit ad Geographiam Cluvero-Bunonianam: Diſſertatio de Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſtudio, noſtro præſertim tempore diligentiùs colendo, cum Scholiis: Diſſertationes de prima librorum ſcribendique origine: de variis partitionibus temporis univerſi: de Rep. Theocratica de Origine Imperiorum: de incrementis & decrementis imperiorum: de dignoſcenda republicâ: de ſcriptoribus hiſtoriæ univerſalis: de Hiſtoria pragmaticâ: de variis diviſionibus librorum Biblicorum: de inventione crucis Dominicæ: de vita, geſtis & ſcriptis Moyſis de Numiſmatibus Hebræorum cum brevi explicatione: de Numiſmatibus fami-*

(o) Boſiana pleraque, h. l. recenſita, vix affecta fuere, nedum perfecta, uti Succeſſor ipſius atque Hæres, Caſp. Sagittarius, Amicos edocuit V. Tenzelii *Dialogos Menſtruos Germanicos, M. Jan. A. 1689, p. 31.*

familiarum Romanarum: de Tetracty Pythagoricâ: de Numismatibus Othonis aureis, argenteis, aeneis. Accedit liber Chiffletii de Othonibus aeneis: de Pontificatu maximo Imperatorum Romanorum: Introductio in historiam rei nummariæ veteris: Adolphi Occonis Numismata cum novis additamentis: Dissertationes in Agricolam Taciti: in ejusdem principatum Galbæ: Varia observata in scriptoribus Ecclesiasticis, Græcis & Latinis: Ratio tractandi historicos ad usum prudentiæ & eloquentiæ civilis: Anonymi Chronicon primum è MStis Codicibus edendum: Scholia græca in Sophoclem adhuc inedita: Marci Pauli Veneti Itinerarium ab edito plurimum discrepans, cum notis Bosii: Petri Heliæ Vocabularium carmine conscriptum notisque illustratum: Orationes & Sermones Academici: Taciti, Senecæ, Plinii nova editio cum notis variorum. An ex iis quicquam in lucem proditurum sit, incertum, nisi forte Academiæ Jenensis Theologus & Polyhistor celebratissimus Sagittarius obstetricias iis manus aliquando admoverit.

45 His virorum doctorum scriptis ineditis accenseri etiam possunt epistolæ, quæ sollicitè eustodiendæ sunt. Continentur enim in illis plerumque arcaniora quædam rei literariæ, quæ frustra alibi quæras. Quoniam enim commercia ista liberè exercentur, judicia in illis sæpe ingenua de rebus eruditorum scribuntur: præcipue si non in eum finem scriptæ sint, ut typis promulgentur.

46 * In Bibliothecâ Norimbergensi multas virorum illustrium MStas epistolas asservari autor est Saubertus Orat. 2. de Biblioth. Nor. *Non desunt*, inquit, *epistolæ MSta virorum longè lateque celebrium, Principum, Comitum, Baronum, Pircameri, Baumgartneri, Lutheri, Philippi maximo numero, Spalatini, Camerarii, Scheurlii, Hectoris, Pomeri, Hornburgii, Casp. Nüzelii, Ulrici Hutteni, Georgii Pesleri, Pauli Eberi, Viti Theodori, Johannis Matthesii totis fascibus, Cratonis, Lazari Spengleri, Andr. Osiandri, Bezæ, Rudolphi Gvalteri, P. Melissi, Joh. Sturmii, Flacii Illyrici, Stigelii, Frischlini, Fr. Raphaëlis, Carlstadii, Joh. Agricolæ Islebiensis, Thomæ Müntzeri, Samuelis Huberi & plurium.* Hottingerus Epistolarum à Theologis sub tempora reformationis scriptarum ingens volumen habuit, ut ipse in Bibliothecario suo memorat, quod ille inter maximos thesauros suos literarios numeravit. Vidi ipse apud virum illustrem Marquardum Gudium spissum talium literarum à viris doctissimis, & quidem eorum manu scriptarum, volumen, inter pretiosa supellectilis literariæ, quam habet amplissimam, cimelia referendum. Sunt in illis Lutheri, Melanchthonis, Erasmi, si recte memini, J o. Casauboni, Sarravii, Wouvverii, Manutii &c. epistolæ omnes ineditæ. Hujus Manutii una in illis est prolixa, ipsius manu scripta, quam Reginam epistolarum Manutianarum vocabat, quæ in editis non habetur.

47 * Epistolarum ineditarum Reinesianarum multos quoque fasciculos in Bibliothecâ suâ servavit Bosius (p); Habuit eas, quas ad Bernh. Bertramum, Cancellarium in Aulâ

(p) Epistolæ Joh. Andr. Bosii & Thomæ Reinesii mutuæ, curante Joh. Andr. Schmidio, Theologo Helmstadiensi, Jenæ A. 1700. in 12o prodierunt.

Digitized by

Aulâ Altenburg. Theologos Jenenses scripserat: Epistolas Reinesii & Majoris, Vorstii, Medicorum Germanorum, Hofmanni, Sennerti, Mœbii, Volcameri, Schneideri, Schenckii, Volckii, Horstii, tum aliorum Professorum, Birnstilii, Snellii, Löscheri, Frischmuthi, Henr. Gebhardi, Grævii, Bosii, Thomasii, Strauchii, Conringii, Slevogtii, tum aliorum virorum doctorum, Langermanni, Gueinzii, Weitzii, Parei aliorumque mutuas: in quibus multa esse, quibus res ornari literaria possit, dubium nullum est, & ex editis augurari possimus, Sed vix erit, ut in publica aliquando luce illas videamus.

Quemadmodum hæ in eruditorum usum epistolæ colligi debent; ita 48
scripta politica, quæ ad statum Reip. pertinent, meritò ad usum publicum servanda, suumque sibi in Bibliothecis, præcipuè publicis, locum vindicant.
* Magnopere commendat eorum accuratam custodiam Conringius in Epi- 49
stolâ de Bibliothecâ Augustâ pag. 114. ac eo nomine Guelferbytanam prædicat, quod in ea magnus illorum de statu Germanico MStorum numerus servetur. Excell. Dn. Rachelius cap. extremo Introduct. ad jus publicum Germanicum, de eâdem Bibliothecâ testatur, tantam in illa rerum Germanicarum omnis generis copiam exhiberi, quantam vix ullum Germaniæ totius Archivum. Præsertim postquam MSti codices Joh. Schvvartzkopfii, Cancellarii, ejus partem constituerunt. Eodem in locum mentionem facit Bibliothecæ Maximiliani zum Jungen, Patricii quondam & viri consularis Francofurti ad Mœnum, in quâ CXVI. volumina rerum Germanicarum collecta fuerint: Quo thesauro præcipue motum Cardinalem Mazarinium existimat, ut sedecim mille florenos pro illâ obtulerit, neque tamen pro illo pretio eam impetrare potuerit. De eorum scriptorum copiâ in Bibliothecâ Puteani & Pinelli jam suprà diximus.

Enumeravimus hactenus scripta illa, quæ MStis veris accenseri solent, 50
quorum utilitas quibusdam major esse videtur, quam ipsorum Manuscriptorum. Conringius certè, ut jam supra diximus, non vult inter perfectissimæ Bibliothecæ notas haberi, si numero Manuscriptorum vincat. Neque negari sanè potest, ex cujusque scopo & fine spectandam Bibliothecam. Privatus sibi pro suo genio & indole eam format. Publica ad usum communem instrui debet. Etsi verò & editi libri optimi hic abesse non debent, tamen & facilior eorum copia, quam MStorum est: & vero in eô maxime Bibliothecas publicas prospicere privatorum indigentiæ æquum est, ut subministrent illa, quæ ipsi aliunde non facilè deproment. In his ergo rarioribus principem locum sibi vendicant Manuscripta, quæ, quò antiquiora, eo sunt meliora, sive jam tum typis illa vulgata sint, sive hactenus *ἀνέκδοτα*, quæ majoris pretii sunt. Sed tamen nec illorum nullus usus est, ut jam supra exemplo declaravimus.
* Etsi enim Conringius cum Toleto Fulvium Ursinum ridet immane 51
pretium MSto antiquissimo Terentii, sed tamen alicubi vitiosè scripto, statuen-

tuentem, de quo locum è Jan. Nic. Erythræo producit: non tamen adeo absurdè hâc in re ſenſit Urſinus. Quanquam enim accuratiùs nunc in nonnulla Terentii loca inquiſitum ſit, aliorum codicum collatione; tamen, ſi antiquitas ſua codici conſtat, plura è tali codice, tum, quæ ad intellectum Autoris, tum, quæ ad ſcripturam pertinent, diſci poſſunt, quæ in aliorum codicum
52 cum lectione magnam nobis lucem accendent. * Multum enim in ſe reconditi habet ille antiquitatis genius, atque ubi minimè credis, ex ipſis ſuis tenebris lucem aliquam ſpargit. Quod ſi levior ille quibusdam uſus videatur in Autorum emendatione; longè tamen major ille eſt, qui è MStis Patrum libris, utut jam impreſſis, in Eccleſias & Academias promanat. Nemini ignotum eſt, quorundam fraudibus id agi, ut ea in Patribus loca, quæ minus favere receptæ apud ſuos ſententiæ videntur, aut mutilentur aut corrumpantur: Quo caſu magnum in MStis codicibus præſidium qui non agnoſcit, is profectò ſtupidus atque amens eſt. Jamdudum oſtenſum à Theologis celeberrimis ac Philologis eſt, multa talia paſſim in Patribus inveniri. Extat & ſingularis de Latrociniis in Scriptores Publicos, præcipuè Patres, L. Caſp. Löſcheri diſſertatio, qua exempla ejus rei proferuntur; ſed longè dari uberiora poterant. Si mutilationes illæ non ſint, vel Typorum ſphalmata, quæ repetitis editionibus creſcunt, medicam à MStis manum requirunt. Commendat hunc uſum quoque Reiſerus in præfatione Indicis MStorum
53 Bibl. Auguſtanæ. * Manuſcriptorum nunquam editorum uſus ex utilitate argumenti dependet, & ipſa raritas rem ſæpè inæſtimabilem faciet. Qui Livii & Taciti libros omnes, Plinii libros de bellis Germanicis, ac ſimiles autores poſſideret, de pretioſiſſimo ille theſauro ſibi merito gratulari poſſet. Latitare adhuc in aliquo orbis angulo, non eſt fortè incredibile, præſertim cum mirabilia MStorum ſæpe eſſe fata ſoleant, ut nos de ipſo Livii codice aliisque in diſſertatione noſtrâ de Patavinitate Livianâ notavimus.

54 Jam ſupra monui, excutiendas eſſe omnes Bibliothecas, publicas, privatas, ut MStorum notitiam, quoad ejus fieri poteſt, uberrimam habeamus: Quanquam hic obſtinatum Bibliothecarum ſilentium eſſe ſolet. Solent illa κειμήλια nonnullis ita recondi, ut vix inſpectioni locus relinquatur: neque patientur, ut quis de illis catalogus in lucem edatur, cujus quidem taciturnitatis cauſas non omnino nullas habent. Solent enim theſauri incogniti ab ipsâ obſcuritate aliquod ſecuritati ſuæ præſidium petere. Qui in omnium oculis verſantur, facile prædones belli tempore alliciunt, ut triſtitia ejus rei exempla ſuperſunt in Germaniâ, ubi vel fama & ſuſpicio cum periculo conjuncta fuit. Sed tamen cui bono theſaurus abſconditus? In uſum tamen hominum illi libri congeſti ſunt, &, ut eorum notitiam nobis conquiramus, cum Bibliothecariis familiaritas contrahenda, ut ad ſecretiores Bibliothecæ receſſus nos admittant, quo artificio Salmaſius in Bibliothecâ Heidelbergenſi uſus eſt, cui plurimam in Criticis cognitionem debet. In-

Instructissima, sine dubio, omnis generis Manuscriptis Bibliotheca Vaticana est, præsertim postquam Heidelbergensis Bibliothecæ spolia accesserunt. (Si ulla unquam accesserunt; sunt enim, qui de eo dubitant: neque ipse etiam Joseph. Scaliger magnificè adeo de illâ sentit.) Aprosius Vaticanæ Bibliothecæ & Barbarinæ MSta consignavit, teste Gregor. Let. Ital. regn. part. 4. p. 399. 55

* Huic Vindobonensis subjungi debet, præsertim postquam Budensis Bibliothecæ reliquiæ in illam collatæ. Vixisset Lambecius, illius Bibliothecæ MSta in publicam lucem protulisset. * In Hispanicis Bibliothecis multa supersunt MSta; sed ut Dracones opibus suis incubant, neque tamen iis uti vel possunt vel volunt. Incendio Bibliothecæ Scorialensis plurima, ut puto, perierunt. 56 57

* De Angliæ Bibliothecis Georg. Richterus in Epistolâ ad Arnoldum scribit: *Novi & expertus sum ipse, quales & quantos viros in re literariâ, quales Bibliothecas, qualia Manuscripta natio ista habeat.* * Christophorus vero Arnoldi ita ad Richter. (in Epistolis Richterianis p. 485.) scribit: *In Academia Cantabrigiensi Abr. Whelocus Arab. atque Anglo-Saxon. linguæ Professor & Bibliothecarius publicus codices Manuscriptos cumprimis Græcos, perlubenter mihi impertiit, ex eadem Bibliothecâ publicâ aliquot Episcoporum Bibliothecis mirificè aucta. Hujus commendatione gratiam adeptus sum inspiciendi illustres in domo Petri, Collegio Reginæ, & Collegio Joannitico, Bibliothecas, thesauris Manuscriptorum refertissimas. Obstupui in Johanniticâ, cum mihi magnam sacrorum librorum Græco-barbarorum copiam ostenderent, à benefactore quodam Anonymo suasione Richardi Sybbes S. Theol. Professoris & hujus Collegii quondam Socii Senioris A. D. 1628. dono oblatorum. Hîc etiam libros Chinenses videre licet imaginibus historicisque lineamentis pulchrè distinctos; item Maimonidis Sophone Torah Voll. quatuor Venetiis in chartâ cæruleâ impressis, ubi plurimas inspexi παρικοπὰς nefariâ recutitorum manu leviter deletas. In Bibliothecâ publicâ ipsius Academiæ Lexicon est Syro-Arabicum Manuscriptum Bar Bahlull. Omnia hoc in opere Syriaco charactere descripta sunt: nisi quod minoribus Arabica, majoribus verò Syriaca. Celebris ille apud Anglos Philologus sacer Bedvvellus eidem Bibliothecæ Lexici Arabici volumina septem conscripta manu suâ una cum Typographiâ Arabicâ legavit.* In Oxoniensi Bibliotheca multa haberi Manuscripta Jamesii Catalogus testatur. * Gallicæ Bibliothecæ, Regiæ, privatæ, Manuscriptis variis plenissimæ, de quibus Ludovicus Jacobi legi potest. * Bibliothecæ Thuanæ MStos codices antiquiores, recentiores, quorum non exiguus numerus est, qui vel cum publicis nonnullis Bibliothecis certet, Josephus de Quesnel ab impressis separatos edidit. * Italicarum, publicarum, privatarum Bibliothecarum Manuscripta Tomasinus, pauca tamen è vasto numero, in publicum protraxit; qui tamen indices, ut novi, multum illis profuere, qui in Italiâ manuscriptos codices indagarunt, ac feliciter isto indicio è privatis Bibliothecis sibi compararunt. Jacob. Gaddius in libro suo de scriptoribus passim citat Manuscripta critica & poëtica, quæ in Italicis Bibliothecis habentur. Vide & Gregor. Let. *Ital. regnante* 58 59 60 61 62

63 *gnante part. 3. l. 4. p. 346. p. 383.* * De Augustanæ Bibliothecæ Manuscriptis su-
pra vidimus. Norimbergensem Bibliothecam Joannes Saubertus ob Manu-
scripta, quæ recenset, laudat, & cum ipsis Italicis contendit, peculiaribus de
illa scriptis orationibus. Leidensis Bibliothecæ Manuscripta etiam Catalogo
illius Bibliothecæ notata sunt. Sunt & in Gottorpiensi nostrâ Libri MSti, præ-
cipuè Orientales & Arabici, quibus se adjutos tum Cl. Salmasius tum Bochar-
tus profitentur. Eorum mentionem, ut puto, etiam Huetus facit in lepidissi-
64 mo illo carmine, quo Iter Svecicum describit. * Sunt præterea in illis, quan-
tum nunc schedæ mihi meæ suggerunt: *Plinii Historia Naturalis, quo usus Salma-
sius: Corpus Juris Civilis: Hippocratis opera Gracè. Vegetius de re militari. Martianus
Capella. Virgilii & Ovidii aliqua. Papinius Statius. Lucanus de Bello Civil. Ciceronis
Rhethorica nonnulla. Salustius.* Ηρωνος εἰσαγωγὴ τῶν γεωμετρουμένων. *Heronis
Geodæsia. Theocriti Idyllia. Cyrilli Lexicon Græcum. Macrobius in Somnium Scipionis.
Boëtius de Consolatione. Historia sacra Persarum Persicè & Latinè. Libanii Characte-
res. Michaëlis Glycæ Annales. Sidonii Apollinaris Epistola. Fragmenta veterum Mathe-
maticorum Gracè. Persii Satyra. Heliodori Larissai Optica.* Xenocrates *de Piscibus.
Vita Hesiodi, Theocriti & Oppiani Gracè. Leontii Basilii* Ναυμαχικὰ *Gracè. Pselli Ex-
positio in Zoroastr. Oracula: Ejusdem Expositio Dogmatum Chaldaicorum. Demetrii
Phalerei Apophthegmata. Glycæ Orationes Gracè. Gemistius de dignitatibus & officiis
regiis tempore Romanorum. Cassiodori tripartita Historia Ecclesiastica. Papia Glossarium.
Homilia diversorum, quas jussu Caroli M. collegit Alcuinus. Seneca Epistola. Demetrii
Dialogus. Warnfridi Historia Longobardorum Cypriani Epistola. Constantini Manassis
Chronicon. Leonis Papa Epistola. Fulgentii Mythologia. Alexi vita Gracè. Methodius
de Mundi excidio. Chimica multa & Chronicæ ad res Germanicas, Historica ad res
Holsaticas pertinentia.*

65 Privatarum quoque Bibliothecarum magna est à MStis æstimatio. Isaaci
Vossii, quam ipse Hagæ-Comitis vidi ac perlustravi, Bibliotheca laudari ob
66 multos codices antiquissimos meretur. * Lucæ Holstenii Bibliotheca multa
habuit Græca, præcipuè in Philosophiâ Pythagoricâ & Platonicâ, quorum
pleraque in hunc diem sunt ἀνέκδοτα. (q) Eorum Indicem, quem ab amico ha-
beo, hic subjungam. *Damascii Philosophi Platonici* περὶ ἀρχῶν, *sive de principiis
quæstionum & solutionum, magnum & præclarum opus fol. Gracè: Hermiæ Philosophi in
Phæd. Platonis Scholiorum libri 3. Gracè, fol. Eadem Hermiæ commentaria latinè Mar-
silio Ficino interprete, hactenus non edita, fol. Olympiodori Philosophi commentaria in
Phæd. Platonis, qui est de immortalitate animæ, Gracè fol. Platonis Compendium sive
selecta, Gracè fol. Procli lib. 6. de Theologia Platonis, Gracè fol. Ejusdem Procli* στοι-
χείωσις θεολογικὴ, *sive Elementorum Platonicæ Theologiæ liber, CCXI propositiones
con-*

(q) Multi ex Codicibus istis Lucæ Holstenii MStis, *h. l.* enumeratis, in Bibliotheca jam Ci-
vitatis Hamburgensis, cui Possessor moribundus eos legavit, Publica asservantur.

continens; Græcè fol. Eadem Procli Elementatio Theologica latinè ex veteri versione Fr. Guilielmi de Morbeka, Archiepiscopi Corinthii, cum ejusdem Demonstrationibus. fol. Nicolai Episcopi Methonensis animadversiones in eadem Procli elementa Theologica, ne quis eorum probabilitate ad Arrianismum seducatur fol. Procli Lycii Philosophi libri 3. singulares, sive μονόβιβλο. I. de decem dubitationibus circa providentiam. II. de Providentia & fato, & eo, quod in nobis, ad Theodorum Mechanicum. III. de malorum subsistentiâ latinè interprete Guilielmo de Morbeka Archiep. Corinth. fol. Procli Commentarius in Alcibiadem priorem Platonis Græcè, & in eodem volumine Olympiodori Philosophi in Alcibiadem Platonis Scholia Græcè fol. Joann. Baptista Camotii in Platonis Alcibiadem majorem Comm. libb. III. Latinè. fol. Procli Commentariorum in Parmenidem Platonis Libri VII. Græcè fol. Procli in Cratylum Platonis Scholia selecta. Græcè 4to. Procli Dissertationes aliquot in Remp. Platonis hactenus non editæ Græcè fol. Procli vita, Autore Marino, integra Græcè, 8vo. Syrianus Platonicus in Metaphysica Aristotelis, cujus objectionibus contra Platonem & Pythagoram respondet: Græcè fol. Herenni Philosophi Metaphysica, quod est elegans Theologia Platonica compendium Græcè fol. Nicomachi Gerasini Pythagorici Arithmetica, cum scholiis marginalibus antiquis. Græcè 4to. Joannis Grammatici Philoponi commentarius in Nicomachi Arithmeticam, Græcè fol. Jamblichi Chalcidensis de vitâ & doctrinâ Pythagoræ libri IV. quorum duos tantum priores infelicissimè edidit Arcerius: Græcè fol. Jamblichi de Mysticâ Ægyptiorum Theologiâ liber, quæ est responsio ad Mammonis sive Porphyrii eâdem de re epistolam Græcè fol. Claudii Ptolomæi liber περὶ κριτηρίου καὶ ἡγεμονικοῦ, sive de principe animi parte, quâ verum falsumque dijudicamus. Albini Philosophi Introductio ad libros Platonis. Incerti Autoris Hermippus sive de Astrologiâ libri II. Græcè, & liber dictus Græcis Ichnolates, Græcè fol. Porphyrii Philosophi & Pappi Alexandrini Commentaria in Harmonica Claudii Ptolomæi Græcè fol. Sphærici aliquot autores veteres, Græcè, scilicet Autolicus de Sphærâ, quæ movetur, it. de ortu & occasu. Theodosius Tripolita de Habitationibus: item de diebus & noctibus, & Euclidis Phænomena Græcè fol. Heronis Geometræ Introductio ad Geometriam Græcè fol. cum Anatolii, Damiani & aliorum opusculis ad Mathematicam pertinentibus. Græcè fol. Manethonis Ægyptii Apotelesmatica libris VI. carmine Græco, cum Introductione Maximi, 4to. Chalcidii expositio in Timæum Platonis, exemplaria duo perantiqua, 4to. Ægidii Cardinalis Viterbiensis commentaria in primum librum sententiarum ad mentem Platonis, quibus universa Theologia Platonica luculenter exponitur, latinè fol. Lexicon vetus Theologicum & Philosophicum, Græcè fol. Serapion Thmüensis, Titus Bostrensis & Photius P. C. P. nus contra Manichæos, Græcè fol. Joannis Philadelphiensis Lydi de Mensibus liber, à Photio P. C. P. no, ut videtur, in compendium contractus. S. Methodii Patarensis Episcopi & Martyris Symposium X. Virginum, sive de Virginitate, liber. Vita S. Syncletica, autore, ut creditur, S. Athanasio Græcè, 4to. Oppiani de Aucupio libri III. Eutemii Sophistæ ecphrasi in prosam orationem transformati, Græcè fol. Simplicii Philosophi Commentarius in Epicteti Enchiridion, Græcè 4to. Evagrii Monachi diversa opuscula ascetica, Græcè fol. Fl. Arriani Nicomediensis

K Tacti-

Digitized by Google

Tactica, sive de acie militari rectè instituenda liber, in quo accuratè de veterum Romanorum exercitiis equestribus agitur; & ejusdem Arriani expeditio Pontica contra Alanos describitur Græcè fol. Julii Africani Gestorum liber VII. qui est de re militari, Græcè fol. Asclepiodori Philosophi τέχνη τακτική sive, de acie arte instruenda liber Græcè fol. Incerti autoris de tolerandâ propulsandâque obsidione liber: item exempla de ordinibus militaribus Græcè fol. Mauritii sive Urbicii de re militari libri XII. ex accurata IV. Codicum antiquorum collatione Græcè fol. Incerti Autoris de re militari liber, & alius de orationibus militaribus, Græcè fol. Polyæni Strategematum libri, Græcè fol. Phlegontis Tralliani, ut videtur, libellus de mulieribus bellicâ laude illustribus, Græcè 4to. Theodori Metochitæ συμμίκτων sive Miscellaneorum capita CXX.II. voll. Græcè 4to. Dionysii Periegesis cum paraphrasi incerti autoris, Græcè 4to. Eustathii commentarius in Dionysium, Græcè 4to. Joannis Tzetzæ Ante-Homerica, Homerica, & Post-Homerica, carmine Græco, cum ejusdem Tzetzæ scholiis Græcis 4to. Orphei Hymni & Argonautica Græcè 4to. Michaël Psellus de generatione animæ in Platonis Timæo, Græcè 4to. Ejusdem Pselli libellus de Dæmonibus & generibus incantationum liber, Græcè 8vo. Origenis Philosophumena, sive de variis veterum Philosophorum sectis & opinionibus liber Græcè 4to. Moschionis Hypotheca, sive monita sententiosa 4to. Plutarchi collectio proverbiorum, quibus Alexandrini utuntur Græcè 4to. Philostorgii Historiæ Ecclesiasticæ compendium, transscriptum ex regiâ Scorialensi Bibliothecâ Græcè 4to. Joannis Diaconi Pediasimi declaratio aliquot difficilium locorum Cleomedis Græcè 8vo. & Latinè 4to. Zenonis ac reliquorum Stoicorum Philosophiæ moralis compendium Græcè 4to. Didymus Alexandrinus & Alexander Lycopolita contra Manichæos, Græcè 4to.

67 Prodeat nunc ultimo, sed principe profectò loco nominanda Illustris & Excellentissimi Viri MARQVARDI GUDII, Reg. Maj. Dan. Consiliarii Status, celebratissima Bibliotheca; quam si privatarum omnium ego Reginam dixero, nihil ultra veritatem aut jactantiùs loqui videbor. Tanta est in illa Manuscriptorum Codicum & antiquissimorum & rarissimorum copia, is selectus, ut vel cum Regiis contendere Bibliothecis possit. Sunt in illa libri Græci, Latini, nusquam in luce visi, toto orbe literato, præcipuè in Italiâ, summo studio conquisiti, quos vel non extare amplius multi, aut jamdudum periisse crediderunt. Hos emaculatos in lucem edere non annorum aliquot, sed seculi labor esset. Cum hoc primum mihi ingredi sacrarium daretur, in Latium & Athenas veteres reductus, & in ista rerum varietate totus mihi stupere videbar. Verum cum viderem, quam ipsa illa copia votis eruditorum, & labori etiam Herculeo obsistat, nullos ex ubertate istâ fructus ad orbem literatum perventuros indolui, præsertim cum illustris ejus Bibliothecæ possessor negotiis civilibus oppressus vacare eruditis curis non posset. Mihi tamen loco non alieno tantæ rei commemoratio minimè prætermittenda videbatur; tum quoniam publicè interest, non ignorari has Holsatiæ nostræ opes? tum ut venerationem, quâ singulare hoc seculi nostri decus prosequor, publi-

publicè testarer, simulque illum obtestarer, ne, quæ habet in vetustis autoribus admirabili planè εὐστοχίᾳ observata, ne poëmata, quæ cu[illegible] antiquis de palma contendant, ne incomparabile illud Inscriptionum opus, t[illegible]nnos illi perpolitum, luci publicæ, posteritati, suæque amplius invidere gloriæ velit.

CAP. VIII.

DE LIBRIS DAMNATIS.

Libri prohibiti majus desiderium excitant. 1. Athei. 2. Liber de tribus impostoribus. 3. Quis ejus autor, disquiritur. 4. Claudius Berigardus ex illo quædam excerpere videtur. 5. Notatur Cardanus, qui ex illo libro aut simili quædam in suos usus transtulit. 6. Bodini Dialogus de abditis rerum sublimium arcanis. 7. Ejus Historia prolixius proponitur. 8. Diecmanni super eo argumento Dissertatio laudatur. 9. Collegium quorundam Venetiis super religionis negotio institutum. 10. Postellum nec Atheum nec Deistam fuisse adversus Rainaudum & alios probatur. 11. Heterodoxus ille tamen in multis fuit. 12. Galeni ἀθεότης à Casaubono vindicatur. 13. Familiaris multis Atheismi calumnia. 14. Benedicti Spinosæ pessima pro Atheismo stabiliendo scripta. 15. Complura minuta Atheorum scripta recensentur. 16. Vaninus. 17. Pomponatius. 18. Ochinus. 19. Campanellæ Atheismus triumphatus. 20. Porcius : Antonius Roccus. 21. Jordanus Brunus. 22. Judicium de autore libri, qui historiam populorum Sevarambes scripsit. 23. Libri Magici. 24. Multi falsò crediti. 25. Hæreticorum libri. 26. Indices expurgatorii. 27. Libri obscœni. 28. Satyra Sotadica Aloysiæ Sygeæ adscripta; 29. ejus nomen, ut & Meursii mentitur. 30. Aloysia Sygea magnum feminæ pudicæ & eruditæ exemplum. 31. Castratores librorum veterum notantur. 32. Satyrici scriptores. 33. Regibus ipsis metuendi. 34. Is. Casauboni Corona Regia. 35.

QVemadmodum in officinis ea, quæ rariora & pretiosiora sunt, seponere solemus, ne vel furaci manu rapiantur aut contaminentur: ita venena quoque suo loco custodiri solent, ne illa, cum incautiùs tractantur, nocere possint. Similiter in re literariâ libri MSti ut cimelia asservantur, libri damnati peculiari censura notantur, neque omnium oculis manibusque exponuntur: Quanquam fieri sæpe solet, ut, qui arctius custodiuntur libri, cupiditatem & desideria curiosorum provocent, qui majore attentione & curâ malos tum libros legunt; cum obvii & à viris doctis refutati vilescerent. Nunc verò cum illi anxiâ diligentiâ in secreto tenentur, desperatæ causæ suspicio quibusdam pravis ingeniis suboriri solet. 1

Inter damnatos primo loco numerantur scriptores Athei, qui doctrinam de Deo, de Christo, de immortalitate animæ exstirpatum eunt. * Princeps in 2
his 3

his liber ille famosus est de tribus Impostoribus. Illum Grotius nunquam scriptum esse existimat, quod ego nunc suo loco relinquo. Novi ego viros, quorum fides minimè suspecta est, qui se vidisse testantur. Dicitur & in Germanicam linguam conversus, impressusque in folio latitare apud scelestos Athe-
4 ismi propugnatores. * Autor Religionis Medici Bernardinum Ochinum autorem libri hujus habet, de cujus vitâ & moribus legatur Antonius Maria Gratianus in *vitâ Cardinalis Commendoni. l. 1. cap. 9.* Thomas Campanella, referente Ernstio, Muretum ejus Autorem habuit. Marsennus Comm. in Gesin, Petrum Aretinum. Videantur V. Placcii *annotata in Joh. Rhodii Autores sup-*
5 *posititios n. 50.* * Hunc librum legisse, & ex eo quædam excerpsisse videtur Claudius Berigardus *in Circ. Pisani, part. 3. Circ. 3. p. 230.* ubi de calumniis in Mosen agit, ad quas ita respondet: *Tot viri sancti & Christus ipse Mosen secuti satis eum vindicant ab hac calumniâ, quicquid effutiat contrà liber impius de tribus impostoribus, omnia refundens in dæmonem potentiorem, cujus ope Magi alii aliis videntur præstantiores: quò etiam refertur illud fictum à Boccacio de tribus annulis.* Fuere & Augustini tempore, qui circumferrent librum de Christi magia, de quibus Augustinus, *de consensu Evang. cap. 8.* Utinam ejus farinæ libri extarent, & legi ab omnibus possent! Certus sum, ex ipsis tela, quibus eorum calumnia juguletur, nos depromturos.

6 Argumento certè hoc non exiguo est, extitisse similes olim libros, sive Aretinus sive Ochinus illorum Autor sit, cum Cardanus in lib. 11. de Subtilitate recitet quædam variarum sectarum pro se pugnantium argumenta, quæ ex his lacunis hausta videntur. Introducit in illo loco Pagani, Judæi, Mahumetani & Christiani argumenta, atque ita proponit singula, ut Christianismi
7 partes segniùs agantur. * Planè illâ ratione Joh. Bodinus postea librum scripsit de sublimibus & admirandis rerum arcanis, ubi perpetuo inter sectas & religiones dialogo instituto eadem argumenta atque eandem cramben recoxisse videtur; Quod indicio est, utrumque ex iisdem fontibus sua deprompsisse. Mersennus certè commentario in Genesin Cardanum ut Atheum reprehendit, monetque in vetustis editionibus librorum de Subtilitate, eo in loco multa haberi, quæ postea sint in sequentibus editionibus vel omissa, vel immutata. Atque ita se rem habere è Scaligeri Exercitationibus probari potest, qui *Exercitatione 258.* pereuntem Cardanum secutus, hæc ejus ulcera tangit, non sine mordaci, ut debebat, ἐπιχαιρεκακίᾳ. Arguunt præterea illa verba, quæ formulam transitionis constituunt in veteri editione: *Igitur his arbitrio victoria relictis &c.* quasi dubitaret Cardanus, cui parti victoria adsignanda sit: pro quibus verbis in posteriori editione legitur: *Sed hæc parum Philosophos attinent, pro quibus institutus est sermo:* quæ & ipsa aliquid profani sensus habere videntur. Sed omnia illa arguunt, discrepare vetera exemplaria à recentioribus.

Ut ad Bodini librum revertar, ille in ipsâ olim Galliâ rarus, nunc tamen 8
etiam in Germania in quorundam Bibliothecis latitat. Levis ejus libri hacte-
nus fuit notitia & subobscura. In Grotii & Sarravii epistolis passim ejus men-
tio fit. Illius extat de eo judicium in *epistolâ ad Gallos 146. & in altera 170.* Hic
omnem lapidem movit, ut, sollicitante Isaaco Vossio, pro Reginâ Christianâ
exemplar aliquod obtineret. Legi loca illa in Epistolis ejus possunt, p. 322.
325. 316. 335. 350. * Nunc verò pleniorem ejus libri notitiam orbi erudito sup- 9
peditavit Vir reverendâ dignitate & variâ eruditione conspicuus, *Johannes
Dieckmannus*, per Ducatus Bremensem & Verdensem Superintendens genera-
lis, qui in hac Kiloniensi Academiâ elegans hoc & eruditum disputationis suæ
inauguralis argumentum extare voluit: *de Naturalismo cum aliorum, tum ma-
ximè Joh. Bodini, ex opere ejus MSto & usque adhuc ἀνεκδότῳ de abditis rerum subli-
mium arcanis.* Ille hanc εὐτυχίαν habuit, ut, quod alii tot laboribus & sumpti-
bus quæsiverunt, illi ultrò in manus incideret. Nam duplex horum Dialo-
gorum exemplar obtigit; quorum alterum eas antiquitatis notas habuit, ut
ex primis Bodiniani operis apographis esse nullus ipse ambigat, olim ex Bi-
bliothecâ Gulielmi Laud Archiepiscopi Cantuariensis magno ære redem-
ptum; Alterum verò recentius ante XX. cum hæc scriberet, annos è codice
Patini festinanti manu descriptum: quod tamen non rarò lacunis Anglici
codicis supplendis, & emaculandis librarii vitiis utiliter adhiberi potuit.
Liber autem ita inscribitur: *Colloquium Heptaplomeres de abditis rerum sublimium
arcanis.* Ἑπταπλομερὲς inscriptum est, non, quod in septem libros distributus
esset, ut Sarravius existimavit; sed, quod septem viros, Paulum Coronæum,
Frid. Podamicum, Hier. Senamum, Diegum Toralbam, Ant. Curtium, Salo-
mon. Barcassiam, & Octav. Fagnolam, operis inter se partitis, perpetuò con-
fabulantes introduceret. Primo Pontificiorum, secundo Lutheranorum, ter-
tio omnium sectarum, quarto Naturalistarum, quinto Calvinianorum, sexto
Judæorum, extremo denique Muhammedanorum causam tutandam commi-
sit: Qui omnes ita de fidei controversiis *συζητῶσιν*, ut Christiani, sive Ponti-
ficii, sive Lutherani, sive Calviniani, succumbant semper; reliqui verò, in-
primis Judæi & Naturalistæ triumphent. Hæc ex ipsâ illa Dissertatione addu-
cere volui, cum accuratior ejus dari notitia nequeat.

Memorabile & hoc est, quod ipse notavit ex schedâ quâdam manuscriptâ, 10
quæ Guidonem Patinum ex Gabr. Naudæo audivisse commemorabat, fuisse
Venetiis quatuor homines, qui singulis hebdomadis instituendarum super
variis religionibus dissertationum philosophicarum causâ hic convenerint; in
iis Coronæum Rothomagensem, & Gulielmum Postellum Notarii vices su-
stinentem, cujus chartæ postea ad manus Bodini pervenerint, & huic scripto
conficiendo fuerint adhibitæ. * De Postello Henr. Stephani narrat in Intro- 11
ductione tractatus *de conformitate miraculorum antiquorum & novorum c. 14. p. 100.*

 illum

illum publicè dixisse, quod, qui bonæ religionis speciem efformare velit, eam ex tribus istis, Christianâ, Judaicâ & Turcicâ, conflare debeat. Henr. Ernstius *Observat. variar. lib. 2. c. 36.* Postellum à quibusdam libri de tribus Impostoribus autorem haberi ait. Sed summa ipsi hâc imputatione injuria infertur: Ego enim hunc inter Atheos vel Deistas referre nolim, quod & Theophilus Rainaudus facit, qui Deistarum parentem vocat, qui Deum unum admittere contenti cætera Christiana mysteria pro fabulis haberent. Nam omnia alia testatur liber ejus de *Nativitate Mediatoris ultimâ*, quem inter anonymos relatum miror apud V. Placcium, cum ejus nomen in fronte libelli exstet. Hunc qui legerit, illum à Christo & Christianis mysteriis universam rerum naturam quasi suspendisse deprehendet.
12 * Multa alioquin habet, quæ cum receptis in Ecclesiâ sententiis pugnant, errores quoque multos in religione; paradoxæ in illo multæ sunt doctrinæ, quarum intuitu potius ad hæreticos & Enthusiastas, quàm ad Atheos referendus videbatur. Quod de formandâ religione ex Christianismo, Turcismo & Judaismo dixit, forte eò pertinet, quod multa Christianorum monumentorum λείψανα in ipso Alcorano aliisque, qui apud Orientales & Judæos extant, libris deprehenderet. In Judæorum quoque vetustioribus libris, quos suppositios aliqui existimant, multa ille mysteria venatur, non ad infringendam, sed potius stabiliendam religionem Christianam. Ille, quem de Etruriæ originibus scripsit, liber integra capita pro veritate Religionis Christianæ inserta habet; ut mirari satis non possim, quid in mentem venerit Rainaudo, qui illum Christianæ religioni adversum faciat. Sed multa sunt in Rainaudo inepta & falsa de scriptoribus judicia, de quo suo loco. De Postello legi amplius potest Popeliniere in libro Gallico *l'Histoire des Histoires libr. 8. p. 443.* Ego, etsi in illo aliqua damnanda & heterodoxa aliqua superstitioni propiora agnoscam; multa tamen acutè excogitata, & profundam doctrinam spirantia deprehendo. Facile alioquin est, apud homines imperitos & indoctos in Atheismi suspicionem vel ex levissimâ causâ incurrere.
13 * In Galeno quoque aliqui ἀθεότητα notarunt. Sed de his Casaubonus, *Epist. 258. Galenum vocari ἄθεον miror, virum tam assiduum in sapientiâ DEI prædicandâ. Ego illum eo maxime nomine dignum laude & æternâ*
14 *prædicatione semper judicavi.* * Nunc sanè quotidie hanc multis inuri notam videmus ab illis, qui innoxiis sententiis, ubi licitum esse potest divortium, Atheos statim & Naturalistas crepant: Quâ calumniâ ut nulla est atrocior; ita Christianam charitatem in his, qui temerè illam admittunt, planè extinguit.

Fuere quidem tales libri inter τὰ μυστήρια τῆς ἀσεβείας & ἀνομίας publicâ censurâ relati, neque in publicum prodierunt; sed nunc libri æquè mali, pene dixerim pejores, impunè in publicâ luce comparent, & ab omnibus leguntur.
15 * Quid est Benedicti Spinosæ libris pestilentius? & hi tamen ubique

ubique triumphant. Annon Tractatus ejus Theologico-Politicus omnem elevat librorum sacrorum divinam fidem? annon miracula omnia explodit & exsibilat? Ejus Ethica illa Atheismi principia tam nudè exponit, quanquam subtiliter & argutè, ut imbecillos animos facilè capere possit: Duobus enim fulcris Religionis & providentiæ divinæ sublatis universum cultum divinum evertit. Tollit libertatem agendi, inductâ Mathematicâ aliquâ necessitate: Quâ positâ nullam esse, quæ de rebus nostris disponat, providentiam, necesse est, omniaque mutuâ causalitate à se invicem dependente agunt. Tollit præterea causam finalem, ut humani ingenii commentum: quâ sublatâ, nihil nobis amplius sperandum metuendumve est. Plus ergo in illo nequitiæ & insaniæ est, quàm in ipso illo de tribus Impostoribus libro, qui tamen non omnem divinitatem evertit. In Christum Salvatorem ejusque historiam, etsi timidiusculè, multa tamen effundit, quæ illam labefactent: Quæ illi é Judaismo fortè adhuc hæserunt, in quo multa ejus generis sunt, ut ex iis libris, quos sub titulo Telorum igneorum Satanæ in lucèm edidit Cl. Wagenseilius, apparet. Non defuere tamen, qui hujus hominis insana dogmata retuderint, Henricus Morus, Mansveldus, &, qui cæteris præferendi videntur, Blyenbergius & Pojerttus, eâdem, quâ ipse triumphos ducere voluit, mathematicâ methodo usi. Cuperus in arcanis Atheismi retectis paullum languidior est.

Hujus generis plures alii sunt libri, ut: *Ars nihil credendi*, qui adscribitur 16
Gothofredo à Valle, cujus mentio fit apud Voëtium Disp. de Atheismo: & alius, cui titulus, *Cymbalum mundi*, cujus itidem Voëtius mentionem facit, & autorem ejus nominat Bonaventuram de Periers. Henricus Stephani in *Tract. præparatorio ad Apol. Herod. c. 26.* Mersennus *Commentario in Genesin p. 689.* vocat eum de Perez. Qui ipse Mersennus suo illo in Genesin Commentario omnia illa, quæ ab Atheis & Naturalistis proponi argumenta solent, summâ diligentiâ, collatis etiam amicorum aliorumque virorum doctorum operis, coacervavit. Pandectas hunc librum multarum rerum curiosissimarum, mathematicarum, naturalium, dixeris. Extat alius liber nefarius, cui titulus: *Cur receptum sit Evangelium*, qui Valeo tribuitur. * Vanini Dialogi illud Atheismi 17
virus sub dialogorum formâ tegunt, in quorum titulo disertis verbis Natura Dea & Regina dicitur, quæ in privilegio Regio, quod mirum, repetuntur. Amphitheatrum ejus sanum est, ac subtiliter pro animæ immortalitate disputat. In illo, ut hoc obiter memorem, legi, quod sibi violentam mortem ex Marte in octavâ collocato prædixerit: Vivicomburio enim ob Atheismum affectus est. * Præceptorem ille habuit Pomponatium, ejusdem genii ho- 18
minem, sed acutissimum disputatorem, cujus extat adversus immortalitatem animæ liber, ab Antonio Sirmondo ex ipsis Aristotelis principiis, quibus ille abusus fuerat, refutatus. Liber ejus de Incantationibus multa quoquê profana

19 ſana continet, ut ſcripta ejus omnia. * Ochini Dialogi præter Polygamiam,
quam propugnant, nihil ex Atheiſmo trahere videntur. Arrianum alii potius
20 quàm Atheum habent * Campanella in Atheiſmo triumphato plures nodos
21 texuit, quàm ſolvit. * Porcius in libro de Mente humanâ, Antonius Roccus
22 libro de Immortalitate animæ in eodem Pomponatii ludo inſtituti. * Jordanum tamen Brunum huic claſſi non adnumerarem; Quanquam enim pluralitatem terrarum & ſolium ſtatuit in libro *de innumerabilibus, ſive de Univerſo & Mundis*, quod aliis quoque factum; manifeſta tamen in illo Atheiſmi veſtigia non deprehendo. Is tamen ignis ſupplicio, teſte Sorello, affectus fuit.

23 Pertinere & ad hanc Atheorum & Naturaliſtarum tribum videtur, quisquis eſt, Autor libri, qui primùm Anglicâ, hinc Gallicâ, poſtremùm Belgicâ linguâ prodiit, de populis Terræ auſtralis incognitæ, quos *Severambes* nominat. (r) Titulus Belgicus ita habet: *Hiſtorie der Sevenmbes, behelzende een Beſchryving van het onbekend Zuidland.* Elegantiſſimè confictus eſt liber, eaque ſpecie, ut primâ fronte incautis imponat. Ingenium Autori illi fuit, quem κυρίαι quædam δόξαι facilè produnt. Toto vèrò hoc libro nihil ille aliud agit, quàm ut oſtendat, unam eſſe Religionem naturæ rerum conformem, quæ Deum ſupremum, atque ejus quaſi vices in orbe hoc inferiori repræſentantem Solem, veneretur: Quare datâ occaſione adverſus Trinitatem & Chriſtianiſmum diſputat. In adminiſtratione Reipublicæ Ideam quandam non contemnendam exhibet, quâ, ſublato pecuniæ uſu, unde omnia in Rempublicam vitia, Cives per magnas quaſi familias diſtincti, è publico alantur & veſtiantur. Illud verò ingenium hominis in extremâ parte prodit, quod ſtrategemata ſacerdotum gentis ejus, quam *Stroukaros* vocat, ad miraculorum, quæ in Pentateucho habentur, formam confinxerit: Quo manifeſtè patet, illum hiſtoriæ ſacræ illudere. Cæterum ille liber doctus eſt, magnâ curâ ſcriptus.

24 Solent & inter damnatos libros Magici referri: Qui quidem omnino atro carbone notandi ſunt, ſi pactum illud cum Dæmone ac malis angelis
25 profiteantur. * Sed multa hic ab ignorantiâ peccari certum eſt. Graviſſima ſæpe viris optimis injuria illata, quorum ſcripta hoc crimine in ſuſpicionem venere. De Alberto M., Trithemio, & aliis, qui non ſunt ſtultorum hominum clamores! Et hi tamen naturæ ſecretioribus adminiculis inſtructi multa vulgo miracula viſa perpetrarunt. Vidi & indolui hujus criminis reos peractos viros innocentiſſimos, qui de pulvere ſympathetico aliiſque occultioribus naturæ operationibus idealibus, quales infinitæ ſunt illis ſemper pueris nunquam animadvertendæ, quædam liberiùs ſcripſerunt. Multos ab hoc crimine defendit peculiari libro Gabriel Naudæus. Nos de illis ſuo loco.

Damna-

(r) *Hiſtoria Sevarambum* Autorem ſibi videri Iſaacum Voſſium, Morhoſius Amicis ſæpe eſt fallus.

Damnari quoque sacrâ censurâ solent Hæreticorum libri, aut quæ in libris 26
heterodoxa & hæretica videntur. * Inprimis hîc Romanis addicti sacris ope- 27
rosi sunt: Tot enim indices expurgatorios & librorum prohibitorum Catalo-
gos habent, ut sibi ipsis obstent tricasque nectant; Nam & in suos animad-
vertunt sine causâ, si qui forte Pontificiæ potestatis prærogativam, aut ejus in-
fallibilitatem leviter tangant, aut Ecclesiæ Gallicanæ libertatem tueantur, de
quo præcipuè Bailletus in *Judic. Doctor. tom. 2. part. 1. n. 77.* queritur: Ubi Ca-
talogos illos, qui jam à Concilio, jam à Pontificibus, jam à Rege Hispaniæ
aliisque, confecti sunt, ordine recenset. Scilicet, ut partium studia ubique
regnant, ita & in his rebus, in quibus non eadem omnibus mens & sensus est,
prout affectu aliquo ducuntur Censores, decretoria aliqua sententia pronun-
ciatur. Ipse tamen Bailletus non multum hâc suâ operâ proficere Censores
fatetur. E nostris errores & defectus horum catalogorum nuper singulari
libro detexit Daniel Francus, quem super hoc argumento legere operæ pre-
tium erit.

Post illa, quæ adversus fidem sunt, meritò censuræ subjiciuntur, quæ con- 28
tra bonos mores. In his primò sunt obscœna, quæ lædere teneros animos ac
veneno inficere possunt: Quo nomine omnes illi flagitiosi libri præcipuè no-
tantur, qui sacra Aphrodisia impudico calamo depingunt, quales Græcia olim
libros magno numero dedit, quorum tamen facilis felixque jactura est. * In- 29
ter obscœnos nostri temporis familiam ducit Satyra Sotadica Aloysiæ Sygææ
adscripta. (s) Pessimus & flammis dignus liber, nisi quod elegantiâ latinæ lin-
guæ sordes suas ornet. * Moneo hîc, nequam fuisse hominem, qui Aloysiæ 30
Sygææ & Meursio illum librum adscripsit: omnia illa conficta esse puto. Li-
ber ille, me judice, planè novus est, & ab impuro homine scriptus, qui ut à se
moliretur crimen, feminæ innocentissimæ & castitissimæ illud imposuit, &
Meursium hominem doctum in criminis societatem perduxit. * Aloysia Sy- 31
gæa nobilis fuit femina, & illustri ex gente apud Hispanos, cujus cum singu-
lari castitatis laude meminit Nicolaus Antonius in pulcherrimo opere Biblio-
thecæ Hispanicæ: ubi cum omnia diligentissimè recenset, ne γρῦ quidem de
hoc scripto memorat, ut certè memorare debuisset, si extitisset tum libellus
ille, seu vero seu falso ejus nomine cognitus: Famam enim ejus procul du-
bio vindicasset; & perquiruntur ab ipso MSti libri omnes Autorum Hispa-
norum magnâ diligentiâ. Eruditissima illa fuit, ac amplissimum ejus elogium
L habet

(s) Autor *Satyra Sotadica*, quæ Aloysiæ Sigææ nomen falsò præfert, verus fuit D. Joh. VVestrene, JCtus in Batavia Hagiensis, à Chr. Thomasio (*in Cogitatis circa Libros Recentiores Menstruis, Germanice A.* 1688. *editis, p.* 586.) Literis nominis Initialibus subobscure indicatus, a Cl. Tenzelio autem (*in Dial. Menstr. Germ. M. Febr. A.* 1693. *p.* 166. 169.), ex Hadr. Beverlandi Schedis, detectus. Conf. *Homonymoscopiam* nostram, *Sect. I, c.* 2, *p.* 35.

habet Joannes Vasæus in *Chronico Hispanico cap. 9.* Andreas Resendius in Epistola ad Mariam Principem ita de illa:

Altera Sygæa est, Virgo admirabilis, unam
Quam natura potens ideo produxit, ut esset
Femina, quæ maribus vitam approbrare supinam
Posset, & ignavos magno adfecisse rubore.
Nam cum septena vix dum trieteridis annos
Computat, indefessa dies noctesque Latinas
Volvere non cessat chartas, non cessat Achæas,
Moseaque & Solymos rimatur sedula Vates.
Quin per Achemenios scopulos Arabumque salebras
Currit inoffensè linguarum quinque perita.

Joannes Merulus nobilis Toletanus vocat seculi sui Minervam. Scripsit Epistolas Latinas: Dialogum de differentiâ vitæ rusticæ & urbanæ: Poëtica quædam, de quibus nihil editum. Prolixè illa omnia recenset Antonius sed de infami hoc scripto nec vola nec vestigium apparet. Alfonsus Madritensis Archidiaconus de Alcor in Palentinâ ecclesiâ, magnæ existimationis fideique scriptor, in Historiâ Palentinæ urbis summum honorificentissimumq; Sygææ elogium scripsit, quod Hispanicâ linguâ producit Antonius: ubi omnes illas linguas peregrinas tam promptè, ut Castellanam, tenuisse, easque expeditissimè & loqui & scribere potuisse refert. Nupsit illa Alphonso à Cuevas. Immaturè obiit, hocque illi epitaphium positum: *Loisia Sygæa Feminæ incomparabili, cujus pudicitia cum eruditione linguarum, quæ in eâ ad miraculum usque fuit, ex æquo certabat &c.* Quæ omnia satis arguunt, injuriam magnam optimæ feminæ illatam à nebulone illo, qui infame hoc scriptum illi adscribere voluit. Sed nec de Meursio fando auditum est, convertisse illum ex Hispanicâ linguâ tale aliquod scriptum in Latinam. Sed ipse sermonis textus habitusque totus ostendit, in Latio potius quam Hispaniâ natum esse hunc fœtum. * Talia ut ipsa honestas
32 proscribere aut flammis addicere jubet; ita non probo morosulos illos censores, qui in latinæ linguæ autoribus castrandis malè seduli sunt, bonosque autores mutilant, si quæ in illis paulo liberiora aut parùm pudica deprehenduntur: Quæ in conversatione ipsâ evitari non possunt. Arceri ab illorum quidem lectione pueri possunt, sed ubi bonis moribus satis firmati fuerint, parum ab illis periculi est. Homines sumus, atque in humanâ societate vivimus, ubi talia quotidie occurrunt. Sed scholam istarum nequitiarum, qualis in Satyrâ Sotadica aperitur, nemo bonus feret. Sunt, qui Terentii Comœdias, librum optimum, juventuti è manibus excutiunt, &, nescio quem, illi Terentium Christianum supponunt: Qui cum illo suo consilio explodendi sunt. Satis castus est Terentius, nisi, cum ex ingenio & moribus hominum quædam ipsi dicenda sunt; quos nosse characteres juventuti summè utile est. Cœterum omni-

Digitized by Google

omnium obſcœnorum librorum hîc inire numerum nolumus. Sudet in illo ſterquilinio alius Hercules Coprophorus. Fortè diligentiſſimus Priapeorum Commentator Scioppius, ſi viveret, hîc ſuam in Aphrodiſiâ Bibliothecâ congerendâ induſtriam exercere poſſet.

Sunt & Satyrici ſcriptores in bonos mores injurii; quo nomine hic non 33
intelligo, qui innocentes illas in vitia Satyras ſcribunt, ſed qui libellos famo-
ſos. Non patitur noſtri inſtituti ratio, ut eorum hic indicem texamus. * Qui 34
ſe adverſus tela & arma munire poſſunt Principes, à calami tamen inſultu ſæpe
non ſunt immunes. Habent certè, quos Reges metuant, cum vivunt, Satyricos; cum fatis conceſſerunt, Hiſtoricos. Utrique acerrimi vitiorum obſervatores ſunt: qui velut Cenſores publici impunè in illos ſententiam dicunt. Paſquini ſtatua ſæpe plusquam Dodonæa fudit oracula. Quæ non in poten-
tiſſimos Reges Satyræ ſcriptæ ſunt! *Non potuit Satyricorum manus effugere 35
Jacobus Britanniæ Rex, utut doctiſſimus & laudatiſſimus Princeps: Cui ſub ſpecie Panegyrici Poſtumi à Caſaubono ſcripti, cujus quaſi fragmenta inter ſchedas ejus reperta, per inſignem nequitiam, continuo myctеriſmo horrenda flagitia objiciuntur. Lepidè alioquin ſcriptus liber eſt; cui titulus: *Caſauboni Corona Regia i. e. Panegyrici cujusdam verè aurei, quem Jacobo I. Magnæ Britanniæ &c. Regi, Fidei defenſori, delinearat, Fragmenta ab Euphormione inter ſchedas τοῦ μακαρίτου inventa, collecta, & in lucem edita:* (t) Refertur in Georgii Richteri vitâ Epiſtolis ejus præfixâ pag. 21. è Colloquio cum Erycio Puteano accepiſſe Richterum, quod Puteanus ejus libelli autor habitus fuerit: cujus rei verò famam ille enixè declinans velut Apologiæ loco ſcriptum quoddam exhibuerit, cui nomen, Perjurium RUFFI & GIBBOSI, præfatus, quo delatorum ſuorum virulentiæ ac ſiniſteritati ſatis fuiſſe obviatum exiſtimaverit. Sed nos de Satyris alibi plura.

CAP. IX.

DE PSEUDONYMIS, ANONYMIS, &c.

Cauſæ librorum ſuppoſitorum. 1. Libri antiquis autoribus ſuppoſiti. 2. Antiquitates Etruſcæ Proſperi. 3. Leonis Allatii refutatio illarum commendatur. 4. Ὁμώνυμοι Autores multum turbarunt. 5. Curtius ſcriptor Pſeudonymus ab aliquo habitus. 6. Conſolatio Ciceroni à Sigonio ſuppoſita. 7. Hæreticis id olim familiare. 8. Piæ fraudes. 9. Sibyllini verſus. 10. Peregrina nomina ſtudio aſſumpta. 11. Pſeudonymi libri ridiculi. 12. Pedanterie Cavalliere. 13. Faceta Joh. Donne Epiſtola producitur, 14. cum Catalogo Autorum Ridiculorum. 15.

(t) Satyram contra Jacobum I. Britanniæ Regem, Iſaaco Caſaubono affictam, recudi Halæ Saxonum A. 1693. in ſua *Sapientiæ & Stultitiæ Hiſtoria*, curavit Chriſt. Thomaſius.

Pseudonymi per plagium. 16. Plagia in Roberti Stephani Thesaurum L. Latina commissa. 17. Liber de jure Ecclesiastico Barbosæ ab alio scriptus fuit. 18. Illius à salsamentario redempti historia. 19. Villafani Carmina furtiva. 20. Lauri Strena è Passeratii poëmatibus desumpta. 21. Minutiora plagia notantur. 22. Scaligeri ob eam causam stomachatio. 23. Pseudonymi non sunt, qui causas legitimas celandi nominis habent. 24. Basilii Valentini Chimici nomen verumne an fictum sit, disquiritur. 25. Nomina adscititia & immutata, si dolus absit, Pseudonymos non faciunt. 26. Anonymi Libri. 27. Eorum indagatio commendatur. 28. Versionum magnus usus est. 29.

1 SUnt & in re literariâ Falsarii, quos nosse è re literariâ est, ne illi falsâ specie imponant. Pseudonymi sunt, qui nomen mentiuntur, sive suos fœtus aliis vel mortuis vel vivis supponant; sive, ut lateant, aliud nomen vel verum, vel fictum, vel suum aliter immutatum, assumant; sive, quod per errorem nomina sint turbata; sive quod aliorum nominibus abolitis sua substituant, aut alienos fœtus non invitis autoribus pro suis venditent. Ac primò quidem multi sunt, qui libros suos aliis supposuerunt, vel ut fidem aliquam scriptis suis conciliarent, vel ut sententiam suam stabilirent, vel ut vanam gloriam aliquam affectarent, aliosque fallerent.

2 * Multi circumferuntur tales libri suppostitii, qui sub nomine antiquorum Historicorum, Philosophorum, Patrum, comparent, quorum aliquem catalogum dedit Rhodius, ac notis suis illustravit Vinc. Placcius. De fragmentis illis Berosii, Manethonis, aliorumque antiquorum historicorum, quæ in lucem edidit Annius Viterbiensis, jam suprà egimus, ac plura de illis judicia Vinc. Placcius notavit in Rhod. Aut. supposit. n. 18.

3 * Antiquitates Etruscæ, quæ Prospero cuidam adscribuntur, & in quas Paganinus Gaudentius observationes scripsit, ab H. Ernstio editas, suspectæ etiam eruditis sunt, de quibus videri potest Vossius de *Historicis Latinis lib. 1. c. 9.*

4 * Scripsit & Leo Allatius doctissimas ad has antiquitates annotationes, Paris. 1640. & deinde Romæ iterum excusas: quibus de notis falsitatis in adulteratâ scripturâ etiam generatim agit, estque liber ille utilissimus ad Codicum scripturam vitiatam deprehendendam. Protulit vero Curtius Inghiramus hæc fragmenta è terrâ effossa primus in lucem, quem hujus suppositi figmenti parentem esse prolixè Leo Allatius probat. Habemus Aristoteli, Platoni, Hippocrati, Galeno, aliisque supposita scripta. Multa etiam Homero supposita; in quibus dignoscendis olim Criticorum versabatur industria: ac fuere, qui ex stylo, dictione, phrasi, certis quibusdam indiotismis, accuratum de autoribus judicium inire poterant, ut vel νοθείαν, vel γνησιότητα decretoria suâ sententiâ confirmarent.

5 Accedunt nomina multis communia, unde sæpe permutati scriptorum tituli.

tituli. (u) Aristoteles fuere plures, quorum vel triginta ac duos numeravit Jonsius. Quam facile est hîc in errorem incidere, præsertim si post tot secula demum scripta in lucem protrahuntur, & pluribus ejus nominis quædam supersint monumenta. Sunt in antiquâ historiâ 28. Pythagoræ, 20. Hippocrates, totidemque Socrates, 16. Platones, 50. Dionysii. Quo fine inter antiquos Demetrius Magnus peculiari opere *περὶ ὁμωνύμων de scriptoribus homonymis* agere voluit, quo opere usum Laertium putat Jonsius *l.* 1. *c.* 2. qui plerumque homonymos notare solet. Laudatur & eo nomine Meursius, quod diligenter homonymos recenseat. Magnam quoque occasionem falsi dederunt corrupta nomina, cognomina nominis vice usurpata, quæ deinde novo scriptori fingendo ansam dederunt: Ellipsis nominativi, sub genitivo latentis, cum subintelligitur non modo filius, sed & Pater, Mater, Uxor, Amicus, Discipulus, Magister: Diversa topica nomina diversos sæpe scriptores ex uno facientia: de quibus singulis operosè doctéque egit Joannes Jonsius loco illo, quem modo laudavimus.

Fuit non nemo, quod mireris, qui Q. Curtii Rufi historiam Alexandri M. à tot oculatissimis Criticis pro genuinâ habitam, à nemine unquam in suspicionem vel minimam vocatam, pro suppositâ & ante CCC annos ab ingenioso quodam Italo confictâ habuerit. Indicium ejus fecit Guido Patinus *Epist.* 27. cujus ipsa verba, ut Gallica linguâ sonant, producam: *Il disoit, que son livre n'etoit qu'un Romain, que le Latin veritablement en etoit beau: mais qu'il y avoit de grandes fautes de Geographie. Il y en a une enorme entr'autres, dans le 7 Livre, lors qu'il parle de ces Scythes, qui vinrent prier Alexandre le Grand de ne point passer le Tanais, qui vient de la Moscovie Occidentale, se jetter dans le marais Meotide, separant l'Europe de l'Asie, & la Scythie Europeenne de l'Asiatique. Pour prouver cètte conjecture, Alexandre le Grand n'ayant pas trouvé son compte aprés avoir passe cette riviere, revint incontinent in REGIONEM SACARUM, & de la entra dans les Indes, & tout cela est trés-éloigné du vray Tanäis. Le même Maitre nous disoit, que l'Auteur de ce Livre étoit un savant Italien, qui le fit, il y a environ 300 ans. Que nul Ancien n'avoit cité Quinte Curce, & que c'etoit un nom supposé. Qu'il etoit là-dedans parlé du fleuve Indus du Gange, & autres parties des Indes, qui etoint inconnuës à ces Anciens, qui ont vecu devant. Ptolomée, qui est le premier & le plus ancien Auteur, qui ait fait mention de la Chine sous le nom de SINÆ. Juvenal qui vivoit tant soit peu devant a dit. QUID SERES, QUID THRACES AGANT; & Pline parle de l'Ocean Serique, Ces SERES sont les habitans du Cathay, qui est une tres grande Province de l'Asie dans la Tartarie au dessus de la Chine.* An jam ex his argumentis confici παράδοξον illud possit, Critici viderint: Nos eâ de re amplius videbimus, ubi de Autoribus Linguæ Latinæ agemus. *Fuere, qui ipsi Eloquentiæ Parenti 7

 suos

(u) De Scriptoribus Homonymis, illorumque Nomenclatoribus, ac Confusione frequenti, hujusque Causis & Remediis, fuse, & ex professo, actum a nobis est, *in Homonymoscopia Historico-Philologico Critica*, Hamb. A. 1697. in 8vo excusa.

Digitized by Google

suos fœtus supposuerunt. Inter eos est Consolatio illa, quæ Sigonium autorem habet, censuris eruditorum multùm vexata. Multæ extant super hoc negotio Epistolæ in Riccoboni Historiâ Gymnasii Patavini. Aliqui Vianello adscribunt. Videantur notæ Placcii *in Rhodii Autor. supposit. num. 22.* Hofman. in Apol. pro Gal. l. 1. c. 16. de Hotomanno JCto, teste Scherbio refert, eum, cum offerretur illi consolatio illa, lectis pauculis statim indignabundum his verbis abjecisse: Non est Ciceronis. Adeò statim illis, qui lectioni Autoris adsueti sunt, subolet quod non genuinum est. Scilicet ut è vestigiis judicare de feris Venatores solent: ita vel è paucis versiculis verum Autorem Critici agnoscunt. Certum tamen est, hâc voluptate mirificè affici nonnullos, qui sua veteribus supponunt. De hac ipsa Sigonii consolatione Menzinus libr. de invid. erudit. c. 9. *Nec laude caruit*, inquit, *Sigonius, qui, dum consolationem exhibet suam, illud assecutus est, ut brevi in opusculo, velut faciei lineamentis, Tullianam indolem inesse faterentur eruditi: Quin & magnâ illum voluptate perfusum credo, qui vivus adhuc plurimos viderit de literis benè meritos, ad illud syntagma defendendum, certamina & contentiones hilari libentique animo subeuntes.* Muretus Jos. Scaligero imposuit Epigrammate, quod ipse scripserat, pro antiquo venditato. (x) Hospitalii quoque carmina à nonnullis pro antiquis accepta. (y)

8 In sacris & olim hæc fabula acta fuit. Nunquam defuere hæretici, qui, ut fidem erroribus suis facerent, sub antiquorum Patrum nomine sua com-
9 menta publicarent. * Ipsæ quoque piæ fraudes bonorum hominum accesserunt, qui scripta quædam antiquis nominibus incrustarunt, ut simpliciores in suas sententias pertraherent: Qui malè profecto de re Christianâ meriti bonam causam in suspicionem falsi adduxerunt. Versatur quadantenus in hoc argumento Joannes Dallæus, qui de Pseudepigraphis Apostolicis libros tres
10 conscripsit. * Notum est, quid versibus Sibyllinis factum sit, quibus tam præclara de Christo vaticinia continentur, quæ supposititia viri sagaces habent; etsi non desunt viri docti, qui eorum autoritatem tuentur, atque Sibyllinis illis de Christo oraculis penè eandem, quam ipsi Sacro codici, fidem adstruunt. Multus est hoc in argumento Isaacus Vossius, cujus extat præclarus de Sibyllinis Oraculis liber.

11 Non desunt, qui datâ operâ libros suos sub aliorum nomine exire in vulgus patiuntur, ut vel latere possint, si periculosa scriptio sit, vel aliorum judicia

(x) M. Ant. Mureti Imposturam, qua proprium Epigramma, velut antiquum, sibi obtruserat, Jos. Scaliger Disticho hoc ultus est aculeato, fugam ob Pædrastiæ Crimen e Regno Gallico illi exprobrante:

Qui fumos rigida vitaverat ante Tolosa,
Muretus, fumos vendidit ille mihi.

(y) Mich. Hospitalii, Cancellarii Gallici, *Satyram de Lite* Marcus Zuerius Boxhornius, tanquam Poemation Ævi Veteris, in suo *Satyricorum Antiquorum Minorum* Syntagmate, Lugd. Bat. A. 1633. in 12. excuso, edidit, & Notis illustravit.

ia securiùs scrutari possint. De Trajani Boccalini relationibus hoc aliqui affirmant: Nam Cardinalem Cajetanum earum autorem venditant, qui Trajani Boccalini nomine abusus fuerit, ne sibi fraudi esset, quod scriberet; Testaturque Laurent. Crass. *Elog. Hom. literat. part. 1. pag. 160. ac pag. 162.* librum hunc mortem Boccalino paravisse: nam à quatuor armatis hominibus saccis arenâ repletis vulneratus est, usque dum animam efflavit. Refert & Erythr. *Pinac. III. p. 131.* J. Franciscum Perandam ejus adjutorem fuisse. Ac facilè appareт è commentario Boccalini, in Tacitum Italicâ linguâ scripto, ab ingenio humiliore illum esse profectum. Circumferuntur nunc libri, qui interiora status in Regnis quibusdam & Rebuspublicis describunt, à multis in pretio habiti, quibus nomen tantùm & fortasse etiam stylum commodavit, qui in titulo libri legitur, Autor; aliis materiam suggerentibus, qui periculoso hoc labore defungi nolunt. Aliqui opulentioribus, qui scripti alicujus famâ celebritatem nominis sibi parare gestiunt, ingenii sui fœtus non rarò vendunt, cujus multa produci possent exempla. Sæpe fictum nomen, vel aliquâ ratione immutatum, vendibiliorem & gratiorem librum facit, quàm si verum nomen adscriptum esset. Quomodo *Philippi de Terra nem Loci communes Theologici* omnium plausus abstulerunt, rejecti, cum Melanchthonis sub illo nomen agnosceretur. Odia enim, quibus autores prosequimur, ipsius libri, utut optimi, pretium imminuunt.

Non dissimulandum etiam hoc loco est, fictos tum autores, tum libros in ignorantiæ velamentum ab Aretalogis & Thrasonibus literariis adhiberi. Aliqui, ut docti videantur, inauditos librorum titulos nominumque monstra crepant, temeraria de autoribus judicia pronunciant, quod viris nobilibus, & qui sui opinionem apud vulgum excitarunt, familiare esse consuevit. * Ineptæ hoc affectationis, quam Galli *pedantismum* vocant, specimen notat Bailletus in *Judic. Doct. tom. 1. part. 1. c. 14. pag. 99.* Lepida ejus verba sunt: *On peut dire, que c'est une PEDANTERIE CAVALIERE de juger cavallierement des Livres, & de faire le procés à un Auteur dans le temps même, qu' on proteste, qu' on n' est pas son juge, & qu' on n' est point connoisseur dans les matieres, qu' il a traitées, &c.* * Præclarè hujus indolis homines exagitavit festivissimi ingenii juvenis Johannes Donne, postea Decanus Ecclesiæ Paulinæ Londinensis, qui epistolam latinam Poëmatibus suis Anglicis inseruit, quâ consilium suppeditat aulico indocto, quomodo docti specie fallere alios possit. Excerpemus ex illâ aliqua, quæ valde faceta. *Quia per occupationes aulæ,* inquit, *vacare literis non licet: (nam post somnum non nisi post decimam ex more excutiendum, post vestes diei loco affectibus proprias indutas, post faciem speculo compositam, post epulas lusiusque, quota pars vitæ literis, animoque excolendo relinquitur?) & tamen doctus videri non dedignaris, ut aliquando habeas, quo eleganter & appositè canes Regios, conservos tuos, possis laudare, & quamvis scire, quæ alii sciunt, non poteris, saltem scire valeas, quæ illi nesciunt: hâc ex consilio meo*

meo viâ progrediaris: Relictis autoribus, quos vocant Classicos, Academicis & pædagogis terendis, initere per omnes, quibus ignorantiam securè fateri poteris, libros, aliis inventu difficiles exquirere. Nec in colloquiis quid ex autoribus vulgò notis afferas, sed ex istis: ut ita, quæ dicis, aut tua videri possint, si nomina taceas, aut si minus digna sint, & autoritate egeant, novos autores cum reverentiâ tui audiant illi, qui omnia scire sibi antè visi sunt. Hunc ergo Catalogum ad usum tuum exaravi, ut his paucis libris, in omni penè

15 *scientiâ, si non magis saltem aliter, doctus quam cæteri subitò prosilias.* * Subjungit huic epistolæ Catalogum lepidissimum, unde hæc in gustum dabo: *Nicolai Hill Angli, de sexu & Hermaphroditate dignoscendâ in atomis: item de eorum anatomiâ & obstetricatione in partubus humatis: Æmulus Moisis ars conservandi vestimenta ultra 40 annos, autore Topolisso: Librum Tobiæ esse canonicum: Ubi ex Rabbinis & secretioribus Theologis numerantur pili caudæ ejus canis, ex quorum variâ retortione & invicem conjunctione, conficiuntur literæ, ex quibus mirifica verba consistunt, autore Francisco Georgio Veneto: Pax in Hierusalem, sive Conciliatio flagrantissimi dissidii inter Rabbi Simeon Kimchi, & Onkelos, utrum caro humana ex carne suillâ comestâ concreta in resurrectione removebitur, annihilabitur aut purificabitur, per illuminatissimum Doctorem Reuchlinum: Pythagoras Judæo-Christianus, numerum 99 & 66 verso folio esse eundem per super-seraphicum Io. Picum: Joh. Harringtoni Hercules, sive de modo, quo evacuabatur à facibus Arca Noæ: Subsalvator, in quo illuminatus, sed parum illuminans Hugo Broughton incredibiliter docet, linguam Hebraicam esse de essentiâ salutis, & sua præcepta de essentia: Manipulus quercuum, sive ars comprehendendi transcendentia autore Raim. Secundo: Bonaventura de particula* non *à decalogo adimenda, & Symbolo Apostolorum adjicienda: De navigabilitate aquarum supercœlestium, & utrum ibi ac apud nos navis in firmamento in judicio sit appulsura, Jo. Dee autore: Edmundi Hobæi Eructationes promeridianæ, sive de univocis, utpote de prærogativâ Regum & chimæris, morbo Regio, & morbo Gallico: Ars spiritualis inescandi mulieres, sive conciones subcingulares Egertoni: Cœpe advocatorum, sive ars plorandi in judiciis, per Fran. Bacon: De gurgite diametrali à Polo ad Polum, per centrum navigabile sine pixide, per Andr. Thevet.* Quis non suaviter in his ingenii festivi commentis rideat? Et certum tamen est, adeo vanos esse homines nonnullos, ut his larvis indoctos fallere, ac sibi nomen quomodocunque parare gestiant. Solent & librorum Tituli Satyrici ab otiosis & acutis ingeniis confingi, qui ad hanc falsi speciem quodammodo etiam referendi sunt.

16 Pseudonymis annumerandi & illi sunt, qui aliena sibi per plagium attribuunt.
17 * Sunt in illis adeo impudentes quidam, ut excusso veri Autoris nomine suum reponant; quod in Roberti Stephani Thesauro Latinæ Linguæ factum, ad quem plagiarii velut ad cadaver aliquod vultures convolârunt. Toties hoc opus sub Peregrinis nominibus recusum est. Doletus subtiliore furto in aliam formam opus redegit in commentariis suis Latinæ Linguæ: Quemadmodum & Scapula Henrici Stephani thesaurum Græcum in aliam for-

formam redigens à plagii & doli crimine non potest absolvi, etsi utilem Scholis aliquâ ex parte operam præstitit. Sed omnia illa persequi exempla infinitum esset; quorum magnam partem jam tum collegit Thomasius in libro de plagio literario, mortalitatem quoque ejus ad minutias usque pervestigans.

Cautiores illi plagarii sunt, qui postumis virorum doctorum scriptis insidias struunt. Sæpè enim contingit, ut præmaturâ illorum morte vel non edi vel non absolvi possint eorum opera: Ad quorum pabula fuci alieni qui accedunt, non sibi facta mella deprædantur. Vix credi potest, quam frequens illa fallendi ratio sit. Vidi non ita pridem ipse editum alieno nomine librum, quem
Vir doctissimus privatis scholis olim proposuerat. * Pertinet huc, quod de 18
Barbosa notavit Erythræus *Pinacoth. II. num. 18.* Scripsit is de jure Ecclesiastico universo volumen, quod opus magno alieno labore partum in se ille transtulit
cujus historia ita habet: *Die quodam Barbosæ famulus salsa quædam muriatica in pran-* 19
dium coëmerat, quæ ne manus digitosque inficerent tetroque odore imbuerent, cetarius chartis quibusdam, ut moris est, amiciebat: quem postea amictum famulus, domum reversus cum præsente Domino ac vidente muriatica illa exuisset, quò in aquam injecta macerarentur, & in terram abjecisset, Dominus, curiosus inspiciendi, quid chartis illis contineretur, eas sustulit ac lustrare oculis cœpit; viditque elegantissimi doctissimique cujusdam operis initium esse; statimque suspicatus est, id quod erat, autore, antequam potuisset illud impressum typis emittere, è vivis erepto, heredes ignaros, quantum in eo boni esset, tanquam ineptas, nescio quas, chartas & inutiles, cetario vendidisse; & statim magnam in spem venit, autore è medio sublato, si librum illum quoquo modo nactus esset, pro suo edendo, maximam sibi ex eo gloriam posse contingere: ac percontari diligenter è famulo cœpit, in quonam macello, & à quo cetario, muriatica illa coëmisset; qui aperuit illi omnia, & simul signa & notas ostendit, quibus ad cetarii illius tabernam sine ullo errore perveniret. Abiit ille curriculo, quo mittebatur, librum invenit, cui pauca quædam chartæ fuere detractæ; ac vili eum pretio redemit: tum subrogatis iis, quæ deerant, ac pluribus etiam aliis adjectis, inprimendum pro suo curavit. Hæc subjungit Erythræus, *ab homine Barbosæ amicissimo ejusque arcanorum omnium conscio accepimus.*

Alii ex variis scriptoribus quædam furantur, ne statim deprehendi in 20
furto possint, quorum maxima quidem pars est. Non possum, quin insigne hic exemplum afferam Thomasio non notatum, ut multa quidem adjungi possent. Edidit P. Stephanus Lambertus Villasanus Burgundo-Sequanus è Soc. Jesu, & in Cæsareo Madritensi collegio Eloquentiæ Professor opera poëtica, in quibus pleraque ex aliis optimæ notæ poëtis sunt congesta, sed ita, ut per lacinias hinc illinc petitas carmina sua quasi consueret. Ex levi eorum inspectione statim apparuit illa fraus. Nam ex Augustini Mascardi, elegantissimi Poëtæ, sylvis, Passeratii poëmatibus & Emanuelis Thesauri Inscriptionibus pleraque compilata notavi: Quod argumento est, etiam cætera, quorum non illa notitia nunc est, furto alicunde subrepta. In epicediis Reg. Isabellæ

M Bor-

Borboniæ pleraque excerpta sunt è Mascardi *Sylvarum lib.3.* de Rebus tristibus & è Deliciis Poëtarum Gallorum. Epicedia in funere Principis Hispaniæ Balthasaris Caroli pleraque, imò omnia, è Mascardo consarcinata. Illud verò Epitaphium elegans, quod in Villasano p. 289. legitur, totidem verbis in Mascardo p. 135. legitur; nisi quod unam vocem mutaverit:

Vix matutinum surgebat Cæsaris astrum
Lumine promittens uberiore diem:
Ast immatûram obnubit mors pallida lucem,
Nec finit è medio vibret ut axe facem.
O lucem sine luce brevem! vix Lucifer ortus
Solem præveniens Hesperus emoritur.

Quæ *p. 286. 287.* apud Villasanum leguntur, è Passeratii poëmatibus, quæ in Deliciis Poëtarum Gallorum habentur, *part. 3. p. 156. & p. 171.* aliquâ ex parte transscripta. Vafrities hujus hominis ex eo etiam apparet, quod in titulo libri impressionis annum non apposuerit, quem tamen Censores libri produnt. Confuso enim tempore incertum, quis verè plagiarius. Inscriptiones in Principem suum ex Emanuelis Thesauri Inscriptionibus compilavit:
21 * In J. Bapt. Lauri, viri docti & poëtæ quoque elegantis, quem magni fecit Urbanus VIII, epistolis, *cent. 1. Ep. 75.* legitur totidem verbis Strena illa Passeratii de Nihilo quæ habetur in ejusdem poëmatibus, *part. 3. Delic. Gall. Poët. p. 31.* Quod mirum mihi semper visum est, cum Laurus ipse non contemnendus poëta fuerit, ut patet ex poëmate ejus de fabricatione calcis libris tribus scripto, & elogio, quod illi suspendit Erythr. *Pinac. I. n. 141.* Scripsit & Theatri Romani Orchestram de Viris illustribus.
22 * Extant orationes cujusdam non ignoti Jesuitæ, quæ multam partem ex Italicis Panegyricis Emanuelis Thesauri depromptæ sunt. Dum enim acutum dicendi genus, qui morbus quorundam est, nimis affectat, etiam ne sententiolæ desint, aliunde furatur. Extat cujusdam de Opinione Oratio, quæ præcipuâ parte è Barlæi oratione de Ente Rationis descripta est. Bertilii Canuti multæ sunt in Epistolis è Lipsio, in Poëmatibus è Lotichio, laciniæ. Novimus & è Vincentii Fabricii Poëmatibus nobili Poëtæ Gallico aliqua acumina sublecta. (z) Sed illa minutiora sunt, quam ut attendi debeant. Et casu interdum talia eveniunt, quod singulari dissertatione *de furtis Poëtarum* ostendere voluit Menagius. Legi etiam potest super hoc argumento Stephani Forcatuli Dialogus festivissimus, cui titulus *Prometheus, sive de raptu animorum*, ubi alienæ inventionis prædones & ineptos imitatores reprehendit.
23 * Malè tamen habere Viros doctos illæ deprædationes solent, si

(z) Autor *Orationis de Opinione*, qui plagii in Barlæum *h. l.* insimulatur, est Joh. Balth. Schuppius, Theologus Hamburgensis; Poeta autem Gallus, qui, e Vinc. Fabricii Poematis, aliqua sublegisse perhibetur Acumina, ipse Æg. Menagius, qui de Furtis Poetarum voluit scribere.

i rerum suarum sint tenaciores. J.C. Scaliger, cum à meretriculâ CCC nummis emungeretur, eique illos vindicaturo amicus Judex, quem Atticum vocat, indignâ sententiâ illuserat, stomachosiorem & acerbam in eum epistolam scripsit; quæ est inter editas 63. quâ inter alia scriptorum suorum compilationes objicit: *Quare favetis furibus, nisi quia fures? quare impudicis, nisi quia ex impudicis aliquot vestrum nati sunt? Quid vos evexit ad illud tribunal, nisi sororum impudicitia? Quid ad altiora provexit, nisi ea pecunia, quæ iisdem artibus comparata erat? Emistis magistratum, vendidistis judicia. Redde mihi Præfationes meas, dicta acuta ex infinitis epistolis &c. & ingratus esto.*

Non accensendi sunt Pseudonymis, qui vel fictum vel immutatum nomen assumunt, si forte sua interesse existiment illud celari, cum à dolo absint. 24
Illud plerumque faciunt, qui arcaniora scribunt, vel in rebus civilibus, vel naturalibus, vel qui novas sententias defendunt, & sibi ipsis diffidunt, judicia hominum doctorum, ut stantes post tabulam Appelles, exploraturi. In Politicis argumentis quotidie videmus larvatos in scenam procedere. In rebus naturalibus, arcanis scilicet, chimicis præcipue, pleraque ficta habemus nomina, paucis exceptis. Ut enim mysteria illa Harpocratis sigillo recondi volunt, ita eorum scriptores, qui ἐν αἰνίγματι omnia proponunt, ipsi latitare quam in publicum prodire malunt. * In his Basilius Valentinus, magnus hujus artis antistes, (ut hoc ὡς ἐν παρόδῳ moneam) quibusdam numeratur. Ego ipse quondam in illâ fui sententiâ, ac confirmat Raschii testimonio Placcius in *Pseudonymorum Catalogo p. 159.* qui nec in Catalogo Benedictinorum Provinciali Erfurti, neque in Generali Romæ nomen hoc invenerit. Raschius aliquem ex familiâ Johann. Tholdeni Hessi sub hoc nominé latitare voluisse existimavit. Sed in aliam nunc sententiam penè impellit Gudenus ipse Erfurdiensis, qui in *Histor. Erfurdiensi lib. 2. pag. 129.* ita scribit: *Eadem ætate,* sc. An. 1413. *Basilius Valentinus in Divi Petri monasterio vixit, arte medicâ & naturali indagatione admirabilis.* Addit quidem Gudenius, ipse ab his sacris alienior: *Insuper iis accensetur, quos in augmentum spei nominant aurum confecisse. Sic alienâ dementiâ post secula fallit, ideo minus culpabilis, quod non nisi decipi amantes facultatibus exuat.* Verùm ut iis verbis demonstrat, illum rerum, quas proponit Basilius, notitiam non habuisse; Ita suffragium tamen idoneum præbet, quendam ejus nominis vixisse in Divi Petri monasterio. Librum tamen illum de Incrementis & Decrementis metallorum, qui Basilio Valentino vulgò tribuitur, sub cujusdam *de Solea* nomine apud amicum editum vidi, & quidem in 4to. Suspicionem hoc *de Solea* nomen mihi movit, quoniam de Tholdeno aliorum opinio est, annon forte in illo Johannis Tholdeni nomine lateat: Et sanè integrum illud nomen *de Solea* in nomine *Joannes Tholdenus* occultatur: quæ vero supersunt literæ, nullum formare prænomen possunt, atque nunc memoriâ mihi excidit, quale in libro

illo edito fuerit. Fortaſſis aliud quoddam aſſumpſit, eo contentus, quod nomen quodcunque è ſuo exſtruxerit.

26 Multo minùs inter Pſeudonymos referendi ſunt, qui certa quædam nomina è Collegiis, qualia in Italia, nunc quoque in Germania plura ſunt, ſortiti. Turbat tamen illa res & nebulas lectoribus offundit, quibus cognomina incognita ſunt: Multi ſunt à membris ſocietatis fructiferæ ſcripti libri, quorum Autores ſub aſcititiis illis titulis ignorantur. Cui autem vacat in illos adeò anxiè inquirere? Certè illi Collegiorum tituli vehementer diſplicuerunt Vincentio Pinello, de quo in ejus vitâ refertur: *Cum Patavii plures clarorum virorum cœtus cogerentur, quas Academias appellamus, Elevatorum, Occultorum, Æthereorum, nulli unquam nomen dedit, ab ambitione & theatrali quâdam oſtentatione procul abhorrens.* Rolandus quoque Mareſius *lib. 2. Ep. 43.* Collegia ipſa quidem laudat, ſed diſplicent ipſi cognomina planè abſurda & ridicula. Apud Græcos tamen cognomina quoque peregrina ab autoribus uſurpata videmus, quæ res hiſtoriam literariam intricatiorem reddit. Noſtro tempore quoque videmus Germanica Gallica in Latina & Græca mutata, quod moleſtum ſæpe eſt, & ipſis autoribus officit. Multum in Hiſtoriâ Thuanâ Gallicorum nominum in Latina commutatio turbat. Et in omni Hiſtoriâ illa res tricas & nodos nectit.

27 Procedimus ad Anonymos libros, qui vel autorem certum non habent, vel nullum profitentur. Copioſè hîc de cauſis celandi nominis agit Bailletus in *Judic. Doctor. Tom. 1. part. 2. cap. 12.* qui ſuper illo argumento legi poteſt.

28 * Eorum indicem dedit Vir Cl. Vincentius Placcius, quem ſupplementis porro augebit. Deckerus quoque in libello de ſcriptis adeſpotis quædam hujus argumenti tangit. Ac vellem ſane majore ſtudio in rem illam incumberent eruditi: Nam utiliſſimus profectò labor eſt, non tam in recentiorum ſcriptis, quam vetuſtis. Idem, ut puto, argumentum in Commentario de *Autoribus dubiis* tractavit Vir vaſtiſſimi ingenii Caſpar Barthius, quem aliquoties ipſe in Adverſariis ſuis citat. Sed nuſquam ille poſt mortem autoris, etſi jam abſolutus, comparuit; Quod argumento eſt, ab improbâ manu ſurreptum. De Joh. Gerh. Voſſii ſimili libro deperdito dolet quoque Placcius libri ſui præfatione.

29 De Autorum verſionibus quædam adderem, niſi in veterum Autorum verſionibus recenſendis iſto labore nos ſublevaſſet Vir πολυμαθέϛατος Petrus Daniel Huetus, cujus extat de Claris interpretibus ὁλοπόρφυρος liber in quo tamen erga Germanos paululum iniquior viſus eſt. De Gallicis veterum autorum verſionibus legendi ſunt Sorellus & Bailletus. Et hic quidem Latinos quoque interpretes Italos, Hiſpanos, Germanos recenſuit *libro de judic. Doct. Tom. 3. part. 2. totâ,* qui potiſſima ex Hueto excerpſit. Cæterum & verſionum cura eruditis eſſe debet. Quæ ex Orientalibus, Hebraicis, Arabicis convertuntur, peri-

peritissimos sanè eorum linguarum requirunt: Qui cum rarissimi sint, fit inde, ut non satis sibi constent illæ versiones. Plerique Orientales literas discunt, non ut linguam vel scribant vel loquantur; sed ut Grammatici sint. Neque mediocris linguæ cognitio hîc sufficit, sed accuratissima, & ex usu ipsius gentis firmata. Magnum quoque in Codicis sacri interpretatione versiones cujuscunque linguæ usum habent, easque ad exegesin Theologi celeberrimi cum magno suo fructu adhibent. Ex collatione enim illarum sensus sæpe verus elicitur vel firmatur. Earum utilitatem quoque in Historicis, & quidem Taciti interpretatione ostendit Freinshemius in illo *suo specimine Paraphraseos Cornelianæ*, ubi è Gallicæ, Italicæ, Anglicæ, Germanicæ, Hispanicæ versionis collatione veros Taciti sensus indagavit.

CAP. X.

DE LIBRIS MYSTICIS ET SECRETIS.

Libri mystici quinam sint variaque de iis judicia. 1. Non omnia contemnenda. 2. Ob incredulitatem multa ignorantur. 3. Libri Mystici, Theosophici, Prophetici & Magici. 4. Theurgici Gentilium libri multa secretioris naturæ mysteria continent. 5. Jamblichi de Mysteriis Ægytiorum libri, 6. ex Hermetis libris congesti. 7. Libri sacri apud Ægyptios custoditi. 8. Zoroastri historia & scripta. 9. Eorum aliqua Picus habuit. 10. Oracula Zoroastri. 11. Berosus Annii à Postello defensus. 12. Indi Bramines. 13. Orpheus & ejus scripta. 14. Etruscorum Razi Hinui antiquissimam sapientiam professi. 15. Tarquitiani libri. 16. Sibyllina Oracula Romæ custodita. 17. Sibyllina scripta à Noachi nuru Postellus deducit. 18. Eorum diversitas. 19. Petito una Sibylla defenditur. 20. Druides. 21. Gentilium sacra sincera paulatim adulterata. 22. Hebræorum Libri Cabalistici. 23. Christianorum mystici libri. 24. Dionysius Areopagita. 25. Theophr. Paracelsi. 26. Jacobi Böhmii Theologica. 27. De his judicia. 28. Prophetici libri in omnibus gentibus. 29. Pignora imperii ominosa. 30. Vasa cuprea Chinensium. 31. Nostradamus Gallorum Propheta & Poëta. 32. Varia de ipso & scriptis ejus narrantur. 33. Speculis quidam usum existimant. 34. Vaticinium de Calvinismo in Galliâ exstirpando nunc impletum. 35. Multa alia de magnis revolutionibus prædixit. 36.

MYsticos & secretos libros dicimus, qui de rebus sublimibus, arcanis, 1
mirabilibus scripti, suos sibi lectores postulant, neque omnibus ad lectionem concedi solent, neque ab omnibus intelligi possunt. Non idem omnibus est horum librorum gustus: *laudantur ab his, culpantur ab illis.* Sunt, qui ista scripta χρυσῶ χρυσώτερα habent. Sunt, qui ut inania, superstitiosa μετέωρα, & ab otiosis ingeniis, ad fucum simplicioribus

 facien-

Digitized by Google

2 faciendum, inventa aspernentur. * Sed mediâ in illis viâ procedendum est.
Ut enim nullus liber tam malus est, in quo non sit aliquid boni; ita & in illis,
qui mysteria & arcana se tradere venditant, invenies aliquando, quæ vix cre-
3 dideris. * Non negaverim equidem multa à multis fingi, esse, qui aliorum
credulitati imponant, & ad inanes contemplationes homines, quibus omnia
ignota magnifica sunt, abducant. Sed de omnibus eandem pronunciare sen-
tentiam nefas esto. Neque ita suspicionibus indulgendum est, ut omnia sine
discrimine pro fabulis & mendaciis habeamus. Quin potius crescat cum bo-
nâ segete infelix lolium & steriles avenæ: Veniet, quæ illa judicet, ætas & re-
rum magister usus. Etiam hîc profectò verum est, quod Heraclitus, Plutar-
cho tèste in *Coriolano*, solitus est dicere *τῶν θείων τὰ πολλὰ δι' ἀπιστίαν μὴ γινώ-
σκεσθαι, multas divinas & præclaras res ab hominibus ignorari, ob eorum incredulitatem:*
ac Plutarchus alibi vocat *ἀσθένειαν ἀπιστίας, morbum incredulitatis.* In eundem
sensum quoque Theophrastus dixit, *res mundi pulcherrimas ab arrogantia homi-
num ignorari, dum nihil statuunt credere, nisi humana mens rationem illius perceperit.*
Quod si Aristotelem *1. Metaphysic.* audimus, ea est humanæ mentis imbecilli-
tas, ut cognoscere nequeat veritatem, eoque pacto *καθόλου* cernit ignoran-
tiam omnium, nec vidit *ἐν μέρει* suam. In plerisque naturæ rebus plus vide-
mus fidei quam demonstrationi relinqui. Nisi potissima pars cognitionis na-
turalis ab Historiâ Naturali nobis esset, à philosophiâ parum nosceremus.
Et tamen is hominum morbus est, ut res ipsas negare malint, quam suam igno-
rantiam profiteri. Quoniam verò nec millesimam partem rerum naturalium
cognoscimus, ne quid de *νοητοῖς* dicam, potius credulitate quàm nimiâ incre-
dulitate hic peccandum existimem, ne falsâ falsitatis suspicione pulcherrima-
rum rerum scientiam amittamus.

4 Mysticorum librorum tres quasi constituere possumus classes, Theoso-
phicos, Propheticos & Magicos. Theosophicos nunc eos vocant, qui de re-
bus divinis abstrusiora quædam docent, quales apud Gentiles Theurgici di-
cebantur, quibus Doctrina de Deo, Dæmonibus, geniis, deque ceremoniis,
quibus illi colendi, tradebatur. Alii Magiam divinam hanc Theurgiam vo-
5 cant. Hæc veterum Metaphysica fuit. * De Gentilium religione etsi magna
volumina conscripta sunt, tamen dicere non vereor, è tam vasto numero pau-
cos esse, qui istius *θεογονίας* & *θεολογίας* ethnicæ fundum rectè penetrarint.
Non existimandum est, adeo stolidos & ineptos fuisse sagacissimos populos,
ut, quæ vulgo de eorum sacris traduntur, eo sensu accipi velint, quo se nobis
exhibent, ii præcipuè, qui eorum fingendorum autores fuere. Alii sub hoc
ænigmate sensus latent, mysteria scilicet naturæ secretioris, quod, ut suspicio-
ne attigerunt multi, ita fuit inter tot interpretes Davos, unus alterque ho-
die Oedipus, qui aliquid de iis prodiderit: De quibus in sequentibus
plura.

Theur-

Theurgiæ gentilium arcana, non volaticis narrationibus sparsa, sed suis 6
ationibus deducta apud Jamblichum in libro de Mysteriis Ægyptiorum operosè proposita sunt: quô ad Porphyrii quæstiones respondet, quem Thomas Gale Oxonii 1678. cum notis edidit. Nam Ægyptiorum doctrina in his præcipui aliquid habere videtur, unde in Græcos & ab his in Romanos multa derivata, sed multis falsationibus incrustata. * Nil verò in hoc argumento ab ul- 7
lo gentilium philosophorum huic simile scriptum est, quod autor ille se ex Mercurii columnis, quas Pythagoras & Plato in suam philosophiam transtulerint, ex innumeris antiquorum scriptis, & ex certo aliquo libro, in quem veteres totam de rebus divinis scientiam congesserint, item è Chaldæorum ac Assyriorum monimentis excerpsisse ait: ut proinde quasi compendium Theurgiæ gentilis dici possit. Duos verò Mercurios celebrabant Ægyptii. Primus, quem illi Thoth vocant, ille est, qui columnas reliquit, quas interpretatus est Mercurius secundus, quam ille interpretationem multis libris complexus est, ut ipse Jamblichus docet. Notat vero Thomas Gale *ad cap. 1.* librorum illum numerum Mercurio tributorum ortum ex eo esse, quod omnia sua inventa uni Mercurio ex communi sapientum concluso inscriberent, & in columnis & in adytis sacris reponerent: ut Pythagoræi omnia sua inventa Pythagoræ nomine insigniebant. Ex iis Mercurii libris unus fuit, qui continebat τὰ περὶ Θεῶν, καὶ τῆς ὅλης παιδείας τῶν ἱερέων, cujus meminere Diodor. Sic. *lib. 1. c. 16.* Strabo *lib. 15.* Et eandem ob causam credo tot libros Hermetis sive Mercurii nomine circumferri, quod sua scripta sub Mercurii nomine publicare maluerint: Quanquam & Christianorum piis fraudibus aliqua, aut certe quædam in illis laciniæ, adscribi posse videntur. Opuscula medica & astrologica Hermetis in Bibliothecâ Vindobonensi exstantia Lambecius notavit, *lib. 6. Commentarior. part. 2.* in quibus, *compendium medicinæ, de mathematicâ scientiâ, influxibus astrorum, de arcanis duodecim signorum Zodiaci, de animalibus volatilibus, quadrupedibus, aquatilibus, gemmis seu lapidibus pretiosis, characteribus sive notis ponderum & mensurarum, de Melomantia sive divinatione ex membris humani corporis: Arithmomantia sive divinatione ex numeris.* De Hermetis Trismegisti vitâ & scriptis videri amplius potest Lambecii *prodromus historiæ literariæ c. 1. §. 6. à pag. 134. usq; ad pag. 443. & Borrichius in Hermetis sapient. c. 1. 2. & 3.* * Cæterum & integras 8
habebant Bibliothecas sacras Ægyptii, in quibus reposita, quæ occultari volebant; cum pœnâ gravi afficerent, qui aliqua ex iis in vulgus efferrent. Calasiris sacerdos Ægyptius apud Heliodorum his verbis testatur: *Me dicente ea, quæ sciebam, & quæ de hoc flumine* (Nilo) *sacris libris perscripta, solis antistitibus cognoscere ac legere licet.* Postellus in Alcorano multas veteris Ægyptiorum Theologiæ reliquias, ac plura de Christo ipso testimonia, quàm in Judæorum libris, agnoscit. Videri alioquin super multis doctissimus Sapientiæ Ægyptiorum vindex Borrichius potest.

Inter

9 Inter antiquissimos in hoc genere Gentilium scriptores Zoroaster recensetur. Ejus historiam ex Albufeda aliisque collegit Edoardus Pocockius, ubi inter alia nominatur ejus liber, quo religionis præcepta Magis tradiderit, ac XII. voluminibus constiterit, quorum singula corium taurinum integrum implerent. Scripsit de *pretiosis lapidibus libros V. de astrorum effectis ex eorum inspectione prædicandis unum: de Agriculturâ V. Plin. lib. 30. cap. 1.* ait, vicies centena millia versuum à Zoroastre condita, quæ indicibus explanavit Hermippus, qui de Deorum sacris, cultu & ritibus egerunt; item περὶ Φύσεως, quos Suidas ait fuisse quatuor, qui longum ipsius scriptorum enumerat Catalogum. Pythagoræ istos prælegisse Zabratum memorat Porphyrius, qui Zabratus Py-
10 thagoram edocuerit, τίνες αἱ τῶν ὅλων ἀρχαί. * Horum librorum aliquot Joannes Picus habuit, qui ipse ita ad Ficinum scribit: *Chaldaici hi libri sunt, si libri sunt, non thesauri. Audi inscriptiones. Patris Ezra, Zoroastri & Melchior, Magorum oracula. In quibus & illa quoque, quæ apud Græcos mendosa & mutila, integra & absoluta leguntur. Est & in illa oracula Chaldæorum sapientum brevis quidem & salebrosa, sed plena mysteriis, interpretatio. Est itidem & libellus de dogmatis Chaldaicæ Theologiæ, ac in illum Persarum, Græcorum, Chaldæorumque divina & locupletissima enarratio.* Hos Ficinus post obitum Pici inter ejus scriptorum reliquias com-
11 perit, sed adeo depravatè exaratos, ut vix ab ipso Pico legi possent. * Syrianus Magnus libros X. in Logia sive Oracula Zoroastri scripsit. Notavit Thomas Gale *ad c. 2. sect. 1.* libri Jamblichiani: magnam esse convenientiam inter hæc & ea, quæ tradebant Ægyptiorum sapientes ex libris Mercurialibus; nec non inter ea, quæ fuisse Zabiorum placita & scripta prodit Maimonides Doctoris l. 3. ubi hos à Magis propagatos fuisse notat. Legi de hoc Zoroastre ejusque scriptis amplius potest Otto Heurnius in Barbaricæ Philosophiæ antiquitatibus *l. 1. Chaldaico p. 28. & in lib. 2. Indico cap. 1.* Ubi Oracula Zoroastri recenset, quæ Ludovicus Tiletanus cum Plethonis Gemisti commentariis Parisiis, ac postea Franciscus Patricius auctiora ex Proclo, Hermia, Simplicio, Damascio, Synesio, Olympiodoro, Nicephoro, An. 1591. Ferrariæ in novâ de Universis Philosophiâ edidit, sapientiæ divinæ plenissima. Adeò enim iis, quæ sacris literis tradita sunt, consonant, ut Johannes Jessenius à Jessen ab Abrahamo illum edoctum existimet: qui quasi compendio quodam hanc Zoroastri Philosophiam tradidit libro, quem *Zoroaster* inscribit, Witteb. An. 1593. edito. Videndus de illo est Girald. *de Poët. Dial. 2. p. 59.* Ex horum familia procul dubio
12 fuere, qui ad adorandum Christum venere. * Verum de Chaldæorum antiquitatibus exigua nobis superest notitia, nisi quis ad Berosiana illa fragmenta confugere velit, quæ plurimi supposititia habent, etsi illis sui quoque defensores, ut supra vidimus, & Postell. libr. de Etruriæ origine eadem vera agnoscat; neque ab Annio Viterbiensi demum conficta; quod in Germaniâ & Galliâ extiterint, antequam in manus Annii inciderint; Qui & apologiam pro

Digitized by Google

pro illo ad Petrum Franciscum Giambularium Canonicum D. Laurentii & Academicum Florentinum autorem libri de prisca Etruscæ linguæ origine scripsit, quam & operi subjungit: ubi ex ipsa Armenia allatum hunc librum & à Georgio Apostolicæ professionis homine Latinum Annio datum fuisse ait: quæ vellem nobis paulò accuratiora aliisque documentis firmata dedisset: Hactenus enim nil illorum innotuit. De Ægyptiorum Theologiâ, Philosophiâ, Hieroglyphicis, Otto Heurnius quoque nonnulla eodem libro adduxit.

Indorum, & in his Philosophorum Braminum, quasi Abraminum ab Abrahamo oriundorum, ut Postellus judicat, Theologia & Philosophia ab illis Chaldæorum dogmatibus non multum diversa fuit. Sed nulli de iis supersunt libri, nisi exigua Palladii relatio, & nos infra de his plura dicemus. * Orpheus Thracius antiquissimæ sapientiæ dogmata tradidit, è quo Græci Astrologiam acceperunt, ut testatur Lucianus in Dialogo de Astrologia. Illum ajunt primum Deorum initia, universamque Theologiam reclusisse, nefariorum facinorum expiationes ac plurima morborum remedia docuisse. Scripsisse dicitur *de elementorum transmutatione, de rerum naturalium amoris efficaciâ, de Gigantum cum Jove pugnâ, de raptu & luctu Proserpinæ, de erroribus Cereris, de laboribus Herculis, de ritibus sacrorum Idæorum & Corybantum, de gemmis, de occultis oraculorum responsis, de Veneris & Minervæ sacrificiis, de Ægyptiorum luctu ob mortem Osiridis, illorumque lustrationibus, de vaticiniis, de auspiciis de fibrarum situ, de somniorum interpretatione eorumque averruncatione, de expiatione inferorum, de ratione & motu astrorum;* Quæ tamen omnia perierunt. Nam, quæ ejus nomine etiam olim circumlata, fortè ex reliquiis ejus ab aliis concinnata, unde & Aristoteles non Orphei, sed Orphica scripta vocavit. Qui & Ciceroni liber Orphei titulo tribuitur, sine dubio fictus est. Vide de illo, aliisque ejus nomis plura apud Gyrald. *Dial. 2. de Poëtis Latinis, p. m. 52. & seqq.*

Quæ veteris Theologiæ in Europam ac primùm in Italiam venerunt, cæteris omnium gentium sacris præferenda essent, si veritate niterentur, quæ Postellus libro de Etruriæ originibus magno apparatu proposuit. Noam enim in Italiam primùm venisse, ibique orbis antediluviani sacra ritus & scientias restaurasse ait. Fuisse autem illi, ut apud omnes populos, popularem institutionem, & inter sapientiæ alumnos secretiorem quandam & ab usu vulgarium remotissimam, à quâ vis prædictionum Magiæ & divinioris sapientiæ pendebat. Ab eo, ait, constitutos illos Razi Hinuos (quod nomen Halicarnasseus conservavit) id est, ut interpretatur, secretorum propagatores, qui sint iidem, qui Ethrusci, seu Eturi Tusci, quorum idem officium fuerit, quod Etruriæ sacerdotibus Cicero adscribit. Ii præerant instituendæ juventuti, principum potissimùm, ii habebant scientiam secretiorem evocandorum geniorum, alligandorumque prodigiorum & signorum cœlestium interpretandorum, quam scientiam nostro desiderari seculo ait. De quibus omnibus multa illic nova, &

N quæ

quæ παράδοξα plurimis habebuntur, sed tamen non ineptè deducta, legi pos-
16 sunt. * Laudantur & ab Ammiano Marcellino *lib. 25. cap. 2.* Tarquitiani libri,
inque iis titulus *de rebus divinis.* Nam Plinio & Macrobio *in lib. 3. Sat. c. 7.* testi-
bus, Tarquitius libros tres *de Etruscâ disciplinâ & Ostentarium Tuscum* conscripsit:
17 ut inde appareat, plures ejus generis libros fuisse. * An ex Noachi disciplina
18 Sibyllina illa Romæ custodita carmina fluxerint, non est adeo certum. *Postel-
lus in libro *de Originibus sive de variâ, & potissimum orbi latino ad hanc diem incogni-
tâ aut inconsiderata historiâ cap. 16.* Sibyllinam doctrinam ortum habuisse credit
à feminâ principe totius Orientis, proximâ sanguine ipsi Noacho. Primam ille
Sibyllam facit *Nimrodi uxorem, dictam Sabbathen sive Sembethen, nurum Noachi,
unde totus oriens acceperit sacra, donec sensim sanctitate & enthusiasmis pleraque Græci
sermonis perita feminæ eadem tradiderint Græcis, & demum Latinis; ita, ut principio
publicati nominis Romæ, id est, sub Regibus, delata sint magna volumina, quæ tanta fuisse
veritatis comperta sunt, ut illis inconsultis nihil publicæ functionis susciperetur.* Earum
Sibyllarum complures fuisse omnium est sententia, quas ab illa primâ insti-
tutas fuisse, sed incertâ fide, refert Postellus. *Certissimum est,* inquit ille, *fuisse
innumeras in universo, sed scripta eò fuere communiora. Quis enim non admiretur illas
Alirunas Francorum, Gothorum & totius septentrionis, quæ tantâ erant non solum præ-
dicendi sed evocandi potentiâ, ut non solùm clarè de futuris prædicerent, sed spirituales
substantias cujuscunque generis ita cogerent, ut in quâcunque formâ se repræsentare o-
mnium oculis adigerent. Ejusdem generis fuere vates & sacræ virgines ubivis gentium,
tam in verâ religione optimè primum ab uxore Noachi & filiabus nuribusque & posteris
instituti, ad divinæ sapientiæ laudem, quàm in iisdem religionibus sensim depravatis & à
diabolo corruptis.* Verùm de numero illarum Sibyllarum nunquam satis inter
eruditos convenit, neque de origine quicquam certi est. Quæ enim Postellus
hîc quasi ex Apollinis tripode pronunciat, nullâ certâ fide nituntur. Isaacus
Vossius, qui de oraculis Sibyllinis doctissimam commentationem scripsit, ni-
hil de numero & origine certi habet; saltem oracula Sibyllina fuisse, quâ cla-
rissima de Christo vaticinia continentur, probat; quæ à Judæis ex Propheta-
rum suorum oraculis sub nomine fatidicarum mulierum, quarum apud gen-
19 tes magna esset autoritas, congesta fuerint. * Cæterum magna illorum Sibyl-
linorum scriptorum fuit diversitas. Quæ Tarquinii regis temporibus in usu
apud Rumanos fuerunt, absumpta fuisse incendio Capitolino constat; postea
ex Erythris & aliis Asiæ urbibus (ubi quædam Sibyllina servabantur) illa ut-
cunque congesta, à prioribus tamen diversa. Quæ vero nunc supersunt Si-
20 byllina, ea à Christianis interpolata dubium nullum est. * In iis tamen tam
variis Sibyllinis monumentis, quicquid fluctent alii, Petrus Petitus peculiari
de Sibylla libro, non nisi unam fuisse statuit, à quâ omnis illa fama, omnia illa
oracula, remotis suppositiriis, promanârint; quæ à variis locis, ubi illa vixe-
21 rit, varium nomen sortita fuerit. * Druidum, qui apud Celtas & Germanos
Theo-

Theologi & Philosophi fuerunt, etiam cum antiquis illis conveniunt dogma-
ta, qui tamen nihil scripturâ eorum, quæ docebant, comprehendi voluerunt.
Illorum etiam Pythagoras discipulus fuit. * Verùm dubium nullum est, illa 22
gentilis Theologiæ initio quidem satis sincera, tractu temporis fuisse variis
superstitionibus & damnandis ritibus incrustata. Cum enim Sacerdotes in-
ter se secretiores haberent Magiæ disciplinas, populum falso cultu in diversa
actum non cohibuerunt tantum, sed & ultrò permiserunt, ne in sacra illa ab-
scondita involarent. Paulatim & ipsi Sacerdotes in deteriora prolapsi, occul-
tas Diabolo insidias struente, à viâ regiâ, imò divinâ, deviarunt. Jamblichia-
nus ille liber, quem suprà laudavi, etsi multa habet sublimia, quæque ex sin-
ceris fontibus hausta videntur; tamen quæ de Dæmonum cultu & concilia-
tione habet, illa ab iis segreganda sunt. Illud verò memorabile est, quod *se-
ctione V. cap. 22.* unum ait esse perfectissimum cultum, in quo uno omnes simul
colamus essentias & principatus: Hunc serò admodum advenire ait, & oppi-
do paucis; ac benè nobiscum agi, si in vitæ occasu contingat. Alibi disertis
verbis ait, non opus nos habere geniorum amicitiâ, si unum illum Deum
summum, qui omnibus imperat, amicum habeamus.

Hebræorum Theosophici libri, quos illi Cabalæ nomine vocarunt, lon- 23
gè plurimi fuerunt, quorum Esdras ultra 70. collegit, non nisi sapientibus le-
gendos. Hos Joann. Picus se habuisse ait, unde conclusiones illas Cabalisti-
cas suas excerpsit. Nescio, an ex illis libris sit, vel alius quispiam, quô se Po-
stellus usum profitetur. Ita enim ille libro *de Etruriæ origine p. 82. Apud Hebræos
sic fuit usitatum interpretationis genus, ut altissimis referta mysteriis non nisi ore in aures
transfunderentur discipuli, quamdiu res eorum floruerunt; paulo post in unum volumen,
quod ad manus nostras pervenit, secreta illa disciplina, quam eò quod recipiatur auditu,
& non lectione, Cabalam vocarunt, summum genus sapientiæ divinæ.* Circumfertur &
apud Judæos, Abrahami Patriarchæ, cui tribuitur, liber *Sepher jetzira*, id est,
Liber formationis. Bortoloccius, qui Romæ Bibliothecam magnam Rabbini-
cam edidit, ex illo ait, quotquot de Cabala scripserunt, tanquam ex turbido
fonte bibisse & hausisse totam illam tam sublimem & reconditam Judæorum
Theologiam, quam mysticam vocant, & de qua mira jactitant. Editus est ille
cum notis Rittangelii: extant & aliorum in illum Rabbinorum commenta-
rii, ac clavis in illum librum à *Schephtel Horvvitz* Pragensi Judæo edita, sub ti-
tulo *Schepha Tal*, abundantia Roris; neque in hunc solum librum, sed in *To-
rah, Tikkunim & Pardes rimmonim*, qui libri fundamentum universæ Cabalæ
continent. Hanov. 1612. Extat & *Maajen bachochma*, Fons sapientiæ, liber anti-
quissimus, Amstelod. 4. 1651. editus. Legendi de Cabalisticis Libri III. Reuch-
lini, & illi omnes, quos aliquot voluminibus in folio J. Pistorius Basileæ 1587.
edidit. Conferri quoque Herici Mori Cabala Philosophica potest, cujus exa-
men Sam. Andr. scripsit.

24 Christianorum jam à primis temporibus mystici quidam in Theosophiâ
25 libri fuerunt. * Principem in his locum sibi vendicant decantata illa Dionysii Areopagitæ opera de Hierarchia Ecclesiastica, de divinis nominibus, de Theologiâ mysticâ, quem S. Pauli discipulum esse volunt, multoque rationum conquisitarum apparatu, ut genuinum, defendit Petr. Halloix in *vitâ S. Dionysii, & quæstionibus de vitâ & operibus ejus.* Nos illam aliis litem dirimendam relinquimus. Liber verò ille, à quocunqe demum scriptus sit, rerum divinarum profundissimis meditationibus plenus est. Fuere omni tempore, qui hujus generis libros scripsere; nullum verò eorum scriptorum feracius est, quàm hoc & superius seculum.
26 * Inter illos numerari præ aliis debet Vir summi ingenii & maximorum meritorum, Theophrastus Paracelsus, qui & magnam rei medicæ & Physicæ facem prætulit. Nam uti plerumque secretioris naturæ & Theologiæ conjunctæ rationes istis scriptoribus fuere; ita datâ occasione in Theologicas dissertationes dilabitur. Fuere verò post mortem pleraque ejus ab aliis edita, quæ, si ipse vivus edidisset, fortasse alio habitu se exhibuissent. Quare nec omnia illa, quæ è schedis ejus publicarunt alii, à morosis Censoribus ad vivum resecanda sunt. Plures etiam ab illo in Theologicis libri sunt postumi, quam in medicis & Physicis editi sunt. Nam in Bibliotheca Isaaci Vossii penè in omnes Novi Fœderis libros com-
27 mentarios prolixos ab eo scriptos inveni. * Similis generis scriptor nostrâ
28 ætate Jacobus Böhmius fuit, Philosophus Teutonicus dictus. * Mirabile profectò, viro huic, utut plebejo, ingenium fuit, & singulari animi impulsu agitatum. Ineptè suspiciosi sunt, qui Pontificii cujusdam technas subfuisse scriptis ejus crediderunt. Ab uno homine & quidem ab ipso profecta omnia, arguunt idem styli tenor, eadem in omnibus rerum conformitas. Si exceperis nonnulla, quæ *μυστικώτερα* & intricatiora videntur, in plurimis Pythagoræa dogmata *λείψανον χρυσοῦ γένους* spirare videtur. Ejus Psychologiam in linguam latinam convertit, notisque illustravit Joh. Angelius Werdenhagen JCtus. Henricus quoque Morus judicium de illo mitius, quam asperiores nonnulli Censores, tulit. Pietatem viri istius nemo hactenus in dubium vocavit. Scripta illa ab homine literarum omnium rudi adornari potuisse, penè prodigio similis res est. (*aa*)

29 Propheticos libros dico, qui Rerumpubl. mutationes variosque casus prædicunt, quales in præcipuis Rebuspublicis quidam servari solent. Sunt enim

(*aa*) Judicium Morhofii de Jac. Böhmio, ejusque Scriptis, mitius atque honorificum, quod illius Fautores & Asseclæ, Frid. Breclingius (*in Anti-Calovio*), M. Andr. Stübelius (*in Appendice Judicii Vernaculi de Scepticismo Spenertiano Aug. Pfeifferi p. 157.*), aliique, certatim Adversariis opposuere, partim impugnat, partim commodius explicare nititur, Erasmus Francisci, in den gebrochnen Spott- und Lästerpfeilen Joh. Matthæi (ed. A. 1692.) *p. 427-431.*

enim homines, qui vel ex artis Astrologicæ arcanis, vel singulari ingenii impulsu, talia prædicere solent. * Custodiuntur quædam imperii pignora, è qui- 30
bus conjici futura solent. De Urim & Thumim apud Hebræos è sacris constat. Apud Romanos erant libri Sibyllini, & illi Etrusci aruspices; * apud 31
Chinenses vasa cuprea novem, pro numero provinciarum, tremore suo varios Reip. casus significantia, de quibus Martinus Martin. *lib. 2. Sin. Historiæ pag. 50.* Cui similia sunt duodecim vasa pro totidem anni mensium numero; quorum unumquodque aliquo pulvere oppletum, ejus indolis, ut sub finem mensis vasi suo attributi in ipsâ luminarium conjunctione sponte suâ in nihilum vanescerent. Ex motu ejus pulveris de futurâ totius anni tempestate vaticinabantur, de quo Mart. Martin. lib. 1. Sed talia persequi infinitum esset.
* In Gallia celebre nomen Mich. Nostradami est, cujus mirabiles fuere non 32
de Galliâ tantùm, sed cæterorum quoque regnorum fatis prædictiones, quæ sub forma tetrastichorum editæ. Scripsit autem illas Anno 1555. Nominat in illis monachum, qui Henricum III. & carnificem, qui Momorancium sub Ludovico XIII. percussurus sit: quæ vix ullâ arte divinatrice indagari possunt, & intelligentiæ alicujus afflatum requirere videntur. De incendio Londinensi, de Regis Caroli I. supplicio in illis quoque vaticinatus est. * Multæ 33
fuerunt virorum doctorum super eo disputationes: Quidam enim pro Impostore, quidam pro mago habuerunt. Aliqui virtutem in illo propheticam deprehendere sibi visi sunt. J. C. Scaliger acerbas quasdam in Hipponacteis suis invectivas in eum scripsit, cum antea ipsi amicus esset: Qua de causâ incertum; nam prædictionum ejus veritas magnum illi apud Principes nomen acquisivit, quæ tanta esse videtur, ut ne Diabolum quidem ea prædicere potuisse crediderim. Quod si ille è naturalibus signis hæc capere potuisset; quid vetat Nostradamum ex iisdem scire potuisse? Fuisse enim probum piumque virum omnes fatentur. De la Croix du Maine in Bibliothecâ sua Gallicâ, Joannem Auratum, Poëtam non vulgarem, ejus prognostica notis illustrasse testatur, eâque fide, quasi ab ipso Nostradami genio afflatus fuerit. De illo legi potest Petrus Petitus *lib. 3. de Sibyll. cap. 9.* Ubi plura de ejus rebus narrat vulgo parum cognita, omnia tamen excerpta ex Apologiâ Anonymi, qui Gallicâ linguâ scripsit librum, cui titulus: *Eclaircissement des veritables Quatrains de Maistre Nostradamy, Docteur & Professeur en Medecine &c.* Hic §. 6. recenset varia ab illo prædicta, quæ à solo humano arbitrio dependent, & proinde non nisi ad divinam quandam inspirationem referri posse judicat. Multa à Typographis lucripetis ipsi supposita fuisse narrat, quæ occasionem calumniæ dederunt, cum destitueret ea eventus. Majores habuit, Astrologiæ & prædictionibus omnes addictos. Astrologiâ autem dixit se uti tantùm pro medio excitandi impetus illos vaticinandi, qui ipsi in Astrologicis speculationibus supervenirent. Scripsit multa alia medica, & in linguam Gallicam

multa convertit. Medicinam fine Astrologiæ cognitione parum prodesse judicavit. Infinita de illo narrari ait Anonymus, quæ cum incerto teste dicantur, ille omiserit. Miram ille historiam narrat, quam à viro nobili Florinvilla ejusque conjuge comperit. Cum apud eum esset aliquando Nostradamus, deambulantibus occurrunt duo porcelli, candidus alter, alter niger. Animi gratiâ interrogat Nostradamum Florinvilla, quid fieret illis; ille statim: nigro, inquit, vescemur nos: album lupus vorabit. Forinvilla, ut prædictionem eluderet, secretò album porcellum pro cœnâ curandum mandat. Paret coquus, sed dum præparat cibum, lupæ catulus domesticus, absente coquo, porcellum adrodit. Ideoque coquus nigrum illi succedaneum dat, ac in mensâ apponit. Ita eventus prædictionem Nostradami comprobavit. Autor ille in hoc specimine suo primo de rebus Henrici II. tantum agit. In præfatione ejus hæc præcipuè tractat 1. Quæ vera sint Autoris tetrasticha. 2. Quâ de re prædictiones agant. 3. unde incipiant. 4. Quousque se extendant. 5. de origine errorum, qui irrepserint in hæc tetrasticha, & quomodo corrigendi. 6. Quâ ratione clavis & intelligentia tetrastichorum indaganda sit. 7. De orordine, quo processurus sit. Promisit autem 20. tales libros, qui in hunc usque diem tamen non sunt editi. Quinque secuturis voluminibus acturum se de rebus Galliæ sub Regibus Henr. II. sequentibus promisit, 8. & 9. de rebus Italiæ: 10. de negotiis Imperii & Regum Septentrionalium: 11. De Hispaniæ & Lusitaniæ Regibus. 12. De rebus ad Oceani accolas pertinentibus, & de regno Angliæ, de quo multa notabilia prædicit autor. 13. De rebus Orientis, Turcis, Græcis, Persis. 14. De Africa & Æthiopia. 15. De miraculosis Regis Franciæ progressibus in propagandâ per Orientem fide Christianâ. 16. de Antichristi machinationibus adversus Imperium Christianum Gallorum in Hierosolymis. 17. de iis, quæ post annum 1655. per Europam accident, usque ad destructionem Romæ per decem Reges Antichristi vasallos. 18. De 7. primis centuriis, cum explicatione reliquorum tetrastichorum, & paraphrasi epistolæ ejus ad Cæsarem filium. 19. de explicatione centuriæ 8. 9. 10. cum paraphrasi epistolæ ad Henr. II. quæ continet clavem rerum futurarum post nativitatem Regis Lud. XIV. 20. de aliis scriptis propheticis, versibus Sibyllinis, qui tangunt res 14. & 15. libri: tabulis Imperatoris Leonis, prophetis Merlini & Paracelsi. Possent hi libri quasi Pandectæ quidam rerum futurarum videri, si in lucem ederentur. Sed nec ipsa Nostradami Tetrasticha integra habemus. Novissima editio An. 1668. Amstelodami in 12, à Waesbergiis edita. Centuriæ in illis tantum XII. sed non omnes integræ. Multa in scriniis Regiis de iis celari audio. Ex mille verò tetrastichis & suprà, quæ ille reliquit, nullum esse Anonymus ait, quod non duas aut tres prædictiones veras contineat, rerum in oriente & occidente gestarum, per omnia regna omnesque gentes. Allegat Anonymus *Tetrast. 2. Cent. 13.* quô agat de magno

Digitized by Google

magno opere Philosophorum, prædicitque magnum Theologum, quem vocat *verbum divinum* vertendo Græcam vocem in Latinam, illud perfecturum; cum tamen ipse manus nunquam huic operi admoverit. Sed illa centuria in
editione Amstelodamensi non comparet. * Fuit, qui narravit, speculis qui- 34
busdam Astrologicis Nostradamum ad has prædictiones usum. Nam, qui arcaniora Physica & Astrologica cognita habent, ajunt è metallis, tanquam Planetis terrestribus, eâdem configuratione, qua Planetæ in Thematibus Natalitiis ponuntur, sub certis constellationibus specula fieri posse, in quibus futura cernantur. Talia specula non pro hominibus tantum, sed & nationibus, urbibus, seculis, ut illi ajunt, fabricari possunt. Sed de iis in vita ejus nulla vel suspicio apparet.
* Id quoque memorabile est, quod hoc in loco mini- 35
mè prætereundum. Adduxit Vir Cl. Borrichius in *Dissert. suâ IV. de Poëtis*, Anno circiter 81. scriptâ è Nostradamo duo vaticinia, quorum alterum proximis annis impletum est. *Hodie*, inquit, *in Narbonensi Gallia & Provinciâ nil frequentiùs occentatur auribus, quam Nostradami vaticinia, quæ &, cum ad tumulum nominatissimi vatis Salone adstarem, pleno ore laudavit monstrator sacrificulus. Ego optarim, duo ejus fulmina vana esse: quorum alterum Calvinianis minatur, & hoc est:*

En grande citò, qui n'a pain, qu'a dimy,
Encor un couple sainct Barthelemy.

alterum Septentrioni:

Beaucoup, Beaucoup avant telles menees,
Ceux d'orient par la vertu Lunaire,
L'an mil Sept cens, feront grands emmenees
Subjugans presque le coing Aquilonaire.

Cum hæc scriberet Borrichius, nulla de Calvinianismi exstirpatione suspicio erat. Sed proximi anni veritatem hujus oraculi abundè confirmarunt. Ac concepta jam sanguinaria, ut quidam narrarunt, in Calvinianos fuerat sententia, quæ postea ita immutata, ut quâvis cæde esset atrocior. Quid de altero
futurum sit, Deus novit. * Multa ille in epist. ad Henr. II. prædicit, magnas- 36
que imperiorum revolutiones usque ad septimum millenarium, ubi universalis in Ecclesia & omnibus regnis pax futura sit. Multa de amplificatione Imperii Gallici, ejusque victoriis in Oriente. Habet his similia Postellus in Libro *de vera configuratione signorum cælestium*, ubi ex illis imperium orbis Galliæ suæ promittit. Multa etiam in Germaniâ talia de futuris prognostica secreto asservantur, de quibus hîc non est dicendi locus.

CAP.

CAP. XI.

DE LIBRIS PHYSICIS SECRETIORIBUS PRÆCIPUE CHEMICIS.

Metaphysica veterum. 1. De Campanella Metaphysicis. 2. Cusani, Agrippæ, Ficini, Pici. 3. Scalichii scripta. 4. Libri de Magnetismis, Sympathiis, Antipathiis. 5. Liber Kyranidum Hermeti adscriptus. 6. Vera hujus libri inscriptio 7. & antiquitas. 8. Liber mutilatus. 9. Democriti χειρόκμητα. 10. Petri Arlensis de Scudalupis liber ejusque clavis. 11. Quædam ex illo arcana proponuntur 12. Maxveldii Medicina Magnetica 13. Wirdigii Medicina spirituum 14. Paracelsi Manuscripta in Bibliothecâ Scorialensi Chemica. 15. Chemia scientia. 16. Mythologia veterum ad Chemicam artem pertinet. 17. Vetusti ejus Autores Græci, valde laceri & mutili. 18. Codex Altenburgensis à Reinesio emendatus. 19. Reinesii de iis judicium. 20. Stephanus Alexandrinus. 21. Heliodori poëma. 22. Pappus Alexandrinus. 23. Quis Heliodorus? 24. Theophrastus, Hierotheus, Archelaus, Pelagius. 25. Zosimus. 26. Ostanis fragmentum. 27. De eo disquiritur. 28. 30. Democriti liber antiquitatem sapit. 29. 31. De Democrito insignis è Cedreno locus. 32. Quid sit ἐνγεαγράμματον. 33. Democritæa, an genuina, an supposititia? 34. Epistola à Synesio scripta. γνησιότης defenditur 35. 36. 37. Dubia circa Zosimi scripta, à Reinesio mota. 38. Ad ea respondetur. 39. Zosimus Christianus ab historiarum scriptore diversus. 40. Dissensus ab ipso Photio & Lambecio. 41. Anonymi liber de testimonio pro Christianâ religione ex Ethnicis scriptoribus laudatur. 42. Zosimus adversus Reinesium defenditur. 43. Manuelis memorabile somnium, quod ad artem Chimicam referendum. 44. In Zosimi scriptis quædam diversitas. 45. Olympiodorus commentator Zosimi, ejusque ætas. 46. Labbei & Lambecii dubia. 47. 48. Cleopatræ scripta Chimica 49. & Epistolæ à Scioppio Priapejis adjunctæ. 50. Psellus. 51. Pseudonyma & Anonyma scripta recensentur. 52. 53. Leo Allatius Corpus Chimicorum edere voluit. 54. Querela Borrichii votumque nostrum. 55. Chimica scripta plurima ἀνέκδοτα. 56. Aliquot autores recentiores Rabbinici & alii. 57.

1 VEnio ad libros, quos Magicos appellavi, non eos, qui de Dæmoniacis artibus scripti sunt, de quibus alio loco dicetur; sed, qui de Magiâ naturali, & arcanas naturæ operationes tradunt. His quasi viam sternunt Cabalistici autores, de quibus supra egi; nam amicè conspirant, mutuaque operas præstant. Metaphysica illa veterum fuit, quæ hodie tota in terminorum doctrinam abiit.
2 * Hanc tamen ad mentem veterum quodammodo instituere mihi visus est Campanella, qui in vasto opere multa de mundis, de seculis, de ordinibus mentalibus, de sigillis & ideis, de vitâ divinitùs

nitùs comparandâ, de actionibus mundorum secundum seriem & collatio-
nem illorum, de gradibus potestatum & possibilium, de amore, sapientiâ &
potestate, omnium rerum affectionibus, de maximo & minimo, de passioni-
bus rerum ratione materiæ & formæ, de mutationibus earum & transforma-
tionibus, de propensionibus corporum vel ad Systematis unionem, vel ad
certos situs in corpore. (*Robertus Boilius libro de systematicis corporum affectionibus
similia animo concepisse videtur*) de configurationibus rerum & infinitis aliis agit:
Quæ mihi accuratius consideranti materiam profundissimis speculationibus
subministrare apta videntur. Non quidem omnia illa simpliciter probaverim;
sed sunt profectò in illis cogitata, quæ certè summam ingenii vim arguunt.
Illis jungi potest liber ejus de sensu rerum, ubi libro extremo Magiæ funda-
menta jacere videtur. * Multi sunt à multis ad hunc scopum libri conscripti. 3
Nicolai Cardinalis de Cusa opera plena sunt reconditorum sensuum. Cor-
nelius Agrippa in libris *de occultâ Philosophiâ* ad Trithemium Abbatem scriptis,
si quædam superstitiosa absint, multa ad hanc rem subministrat. Marsilii Fici-
ni scripta, ut penè omnium Platonicorum, hæc argumenta tangunt. Joannis
& Joannis Francisci Picorum opera tota in abstrusis occupantur. * Paulus de 4
Scala sive Scalichius, qui è priscâ Scaligeræ gentis familiâ originem suam ven-
ditabat, atque Genealogiam Scaligeræ gentis scripsit, (quanquam illi con-
troversia ab adversariis de eo mota est,) hujus generis varia edidit. Olim ille
Ferdinando Cæsari à sacrificio Missæ fuit, post in Borussia, professionem Evan-
gelicæ religionis simulans, intimis Principis Alberti consiliis admotus fuit,
ubi res novas moliens alios è Principis gratiâ deturbavit ipse iterum deturba-
tus: Quare ad Pontificiorum partes rediens tandem Gedani mortuus fuit, de
quo legi potest Boissardus in *Iconibus virorum illustrium, part. 3. imag. 9.* & Hart-
knoch. *in Hist. Boruss. part. 2. c. 2.* Edidit ille *Encyclopædiam, sive orbem disciplina-
rum, tam sacrarum, quam profanarum, quem Epistemona inscripsit Anno 1559. Basileæ im-
pressum,* cum nostrarum ille partium esset: cui adduntur *Theses Mysticæ philoso-
phicæ: Eulogus seu de animâ separata ejusque passione, Conclusiones in omni scientiarum
genere 1553. olim Bononiæ hinc Romæ proposita, quas 21. annorum juvenis scripserat: re-
volutionem alphabetariam sive perfectissimam ad omne genus scientiarum methodum: En-
comium Scientiarum*, & multa alia adversus Romanam ecclesiam. Sed Anno
1571. in aliud quasi Systema hæc omnia, quibus Ecclesiæ Romanæ se com-
mendavit, compegit. In Epistemone Catholico, ut tum appellavit, omnium
scientiarum omnisque Philosophiæ, Orphicæ, Pythagoricæ, Platonicæ &c.
brevem descriptionem pollicetur. De mysteriis mysticæ Philosophiæ & variis
involucris, ænigmatibus, Hebræorum, Chaldæorum, Ægyptiorum, Persarum,
Arabum, Græcorum & Latinorum, de animâ separatâ, de rerum sympathiâ &
antipathiâ, se acturum promittit. Scripsit & *libros septem de rerum causis & suc-
cessibus, & de secretiore quâdam methodo, quâ eversiones omnium regnorum universi or-*

bis, & futurorum series erui possint, item Epistolam, quâ omnes abditæ artes & scientiæ perstringuntur, & perfectissima ratio prophetandi, & miracula operandi traditur.

5 In occultis naturæ operibus, quæ in Magnetismis, Sympathiis & Antipathiis consistunt, arcani sunt quorundam libri. Ex antiquioribus est liber ille Hermeti adscriptus, cujus meminit Barthius *Adversar. l. 11. c. 17.* Hunc Gerhardus Medicus, quem Johannes Trithemius Gerardum Fulginatem, Raphaël Volaterranus Gerardum Suclonetam, Gesnerus & Simlerus Gerardum Cremonensem vocat, ante quadringentos propemodum annos è Græco in Linguam Latinam convertit, cui titulus: *Liber physicalium virtutum, compassionum & certationum collectus ex libris duobus, experientiâ, videlicet Kyranidarum, Kyranni Regis Per-*
6 *sarum, & ex libro Harpocrationis Alexandrini ad propriam filiam.* * Addit, pleraque ejus libri, qui Kyranni illius fuerat, esse Hermetis Trismegisti, & Syriacis cha-
7 racteribus sculptum fuisse in columnâ ferreâ. * Græcus libri titulus à Gaulmino *notis ad Theodorum Prodromum, c. 15.* producitur: Βίβλος Κοίρανις φυσικῶν συμπαθειῶν καὶ δυσπαθειῶν λαοῖς σύνταγμα Κοιράνε βασιλέως Περσῶν. Liber Latinus MStus extat in Bibliothecâ Paulinâ Academiæ Lipsiensis, quem referente Fellero in præfat. Catalogi MStorum Lipsiensium, illustrissima Dn. Eleonora Hassiæ Landgravia Henric. Ellenbergero, Med. D. Anno 1609. dono dederat, quemque Rivinus ab Ellenbergeri filio acceptum Paulinæ intulit, & Lipsiæ An. 1637. excudi fecit. Hanc ego non vidi editionem sed aliam, quæ Francofurti Anno 1681. in 12. &, ut titulus habet, interata vice è membranis Latinis edita est. Nulla illic prioris editionis mentio, quæ vel ignoratur, vel dissimulatur. Quod ad Græcum codicem attinet, fortè idem ille est, quem in Vaticana περὶ φυσικῶν δυνάμεων extare è Pamelio Barthius ait. In eo tamen & Gerhardus Cremonensis & Barthius ipse falluntur: ille, quod A. C. 1168. Constantinopoli ex Arabicâ & Persicâ in linguam Græcam conversam ait: hic, quod à Græculo quodam Monacho compilatore congestam existimat, qui, ut fidem aliquam libro conciliaret, nomina Arabum Ægyptiorum Persa-
8 rumque accersiverit; Regemque Kyrannum opusculo autorem dederit. * Verum longè antiquiorem esse librum Græcum ex eo patet, quod Olympiodorus, scriptor Chimicus, cujus ætatem ultra Constantini M. tempora producit in Vindic. Hermet. Borrichius, in commentario suo, super Zosimi scripta chimica Hermetem ἐν τῇ Κυράνιδι βίβλῳ, ac Zosimus ipso Olympiodoro antiquior *l. 9. de Chymiâ ad Theosebiam* Hermetem in Physicis, qui idem liber est, alleget. Titulus libri quid sibi velit non satis vel Græcus, vel Latinus interpres cepit. Nullus enim vel Kyranides vel Kyrannus Rex fuit, à quo liber ille scriptus. Verùm, quod Reinesius in variis lectionibus suis alicubi satis demonstrat, κοίρανις vox, quam ex Arabico, vel Persico, retinuit interpres Græcus, nihil aliud significat, quam collectionem, συλλογὴν, σύνταγμα. Quoniam enim Persæ & Arabes ex suorum aliorumque Philosophorum magiâ hæc collegerunt

runt, Curanon vocarunt: quemadmodum & Alcoranus, qui recentioribus Græcis κοιράνιον dicitur, nihil aliud significat, quàm collectionem præceptionum divinarum. * Vehementer verò dubito, an Latina illa versio integra ex omni parte sit: Multa enim in illis vel omissa, vel mutata suspicor. Nam ut ex Gaulmini notis in Theodorum Prodromum, eo loco, quem supra nominavi, apparet, hymnus ille, quem singulis herbis subjicit, quisquis est scriptor vel collector, quo illius vires, numinisque, cui sacra est, celebrat, hîc planè non invenitur. Quod ex veterum illo ritu promanat, quorum mos fuit in colligendis herbis hymnum in laudem illarum, vel numinis, cui sacræ erant, recitare. ἐνθυσιῶντες μαινομένοι καὶ παιανίζοντες herbas colligebant: Quod de Druidibus viscum quercinum colligentibus etiam memoratur. De illis Andreas & Pamphilus antiquissimi Medici, Gaulmino notante, librum scripserunt. Ἱερὰς Θεῶν βοτανὰς Galenus vocat. Gaulminus tales aliquos hymnos se editurum promisit. Sed neque illi editi, neque hîc in libro illo Hermeti tributo comparent. Multa quoque Barthius loco citato illo contineri narrat, quæ in edito non inveni. * Hujus generis quoque illa Democriti χειρόκμητα, 10 vel quicunque alius titulus fuit, censenda sunt, de quibus prolixè Salmasius in Solinum & Borrichius.

9 (margin number beside "num divinarum. * Vehementer")

Est inter recentiores Petri Arlensis de Scudalupis opus de *sympathiâ septem* 11 *metallorum, septem lapidum & septem planetarum*, Madriti primùm, hinc Romæ in folio sub initium hujus seculi editum: quo singularia continentur secreta, à filio per incogitantiam publicata; Qui postea exemplaria omnia coëmisse dicitur, ut nullum jam ampliùs compareat. Est quidem in Galliâ illud recusum minori formâ, sed totum mutilum, nulliusque pretii. Exiit tamen Parisiis P. Constantii Albini Villanovensis *Magia Astrologica, sive clavis Sympathiæ septem Metallorum septem selectorum lapidum ad Planetas pro majore illius elucidatione editum Anno 1611. in 8.* Sed sine arca ipsâ clavis illa nulli usui est. Qui legerunt, affirmarunt mihi, tot tantaque libro illo contineri, ut omni auro sit præstantior.

* Inter cætera unum succurrit, quod ille in eo legerat, de vitro è cineribus ca- 12 daverum strangulatorum certique mineralis conflando, cui lotium ægri immissum affectas corporis partes in ipsâ urina ostendat. Aliud ex eo libro adduxit Joh. Petr. Faber in suo *Palladio Chimico cap. 5.* de certo pulvere tormentario. Ejus hæc verba sunt. *Vidi aurum naturâ ipsâ incombustibile in pulverem pulvere ipso tormentario seu bellico combustibiliorem redactum, spiritu sulphureo combustibili, terrâ ipsius auri fœtâ, quô nefanda scelera committi possunt, in hominum inevitabile malum: terræ motus prægrandes effici queunt, quo domus, imò civitas integra, etsi populosa sit, susque deque subverti possint. Arcanum certè pulveris bellici inventi multò pejus & crudelius, cujus proclamatorem in superiorem mundum beatum iri non existimo, tanquam inexhausti malorum fontis demonstratorem. Unde hic Harpocratis silentium commendatum habere licet.* Et hunc quidem ego pulverem pyrium Sympatheticum

esse existimo, qui in remoto etiam loco positus altero similis generis accenso
simul accendatur. Multa alia sparsim à non nullis scripta, qualia in Theatro
Sympathetico Norinbergæ edito comparent, sed nullis certis fundamentis
13 inædificata. * Nuper Guilhelmi Maxvelli Scoti Scriptoris in lucem à Clariss.
Georg. Franco edita est *Medicina Magnetica*, cujus pars Theoretica non malè
de iis rebus philosophatur, præcipuè vero Aphorismi libro secundo adjecti
interiorem cognitionem arguunt. Liber III. Practicus, sine quo cæteri steri-
14 les & inanes, nondum editus est: quem multi anxiè efflagitant. * Commen-
dari & in hoc genere viri Cl. quondam Collegæ mei honoratissimi, Sebastiani
Wirdigii *Medicina Spirituum*, potest. Sed de his in Polyhistore Physico pleniùs
15 agemus. * Multa, & quidem longè plura quam edita sunt, à Paracelso scripta
sunt, quæ hinc illinc à curiosioribus asservantur. Meminit in *Exercitationibus
suis nuper editis* Clariss. Wagenseilius Manuscripti alicujus Paracelsici, quod
illi in Bibliothecâ Scorialensi monstravit Bibliothecarius, unde ille arcanum
illud Steganographicum è sanguine humano parandum descripsit: cujus
ope amici toto orbe sejuncti omnia animi sensa plenè planèque invicem com-
municare possunt. Sed ille liber cum cæteris fortè in cineres nupero incen-
dio redactus est.

16 De Chemiæ scriptoribus, quandoquidem Chemiæ scientia quasi solum
aliquod omnibus occultioribus operationibus naturæ substernit, nunc aliqua
adnectenda videbantur: De quibus cum singulari olim dissertatione egeri-
mus, nunc paucula ὡς ἐν παρόδῳ tangemus. (bb) Sunt, qui totam hanc artem
ideo suspectam habent, quod vel nulli sint antiqui autores, vel plerique Pseu-
donymi. Fuit illa jam ab antiquissimo tempore per sapientes non tam scriptis,
quam vivâ informatione, propagata, & ipsius rei sublimitas facilè à nominis
17 sui professione autores excusat. * Tota illa gentilium Mythologia hunc sibi
scopum præfixum habet, quod à viris doctissimis Michaële Mejero in Arcanis
arcanissimis, Blasio Vigenerio in Commentario in Philostrati tabulas, Joh.
Petr. Fabro in Panchimico ostensum est. Commendat Nicolaus Antonius Au-
tor Bibliothecæ Hispanicæ eo in genere Johannis Baptistæ Suarez de Salazar
Gaditani Mythistoricum Astronomicum, sive de Mythologia terrestri & cœ-
lesti, librum, quo arcana omnia Physiologiæ mysteria confictis numinum ap-
pellationibus olim apud Ethnicos adumbrata revelavit. Sed imperfectum
illud opus relictum est. Nuper verò egregium ejus specimen Jacobus Tol-
lius, elegantis vir ingenii omniumque literarum, in Fortuitis suis Criticis de-
dit: Qui se pleniorem illam Mythologiæ explicationem adornaverit, omnes
illi concedant necesse est, quò pleniorem ad physicam experientiam eruditio-
nem

(bb). Conferri merentur, quæ Sententiæ Morhofianæ, de Chymia Secretiori sub Fabularum Ethnicarum involucris abscondita, *h. l* propositæ, opposuit Celeb. Tenzelius, *in Dial. Menstr. Germ. M. Jan. A. 1689, p. 45. 46. 47.*

nem affert. * Falsum est, deesse huic arti antiquos autores. Nam pro Herme- 18
tis aliorumque scriptis ita militavit Borrichius, ut superior ex illâ pugnâ discesserit. Supersunt Græci quidem autores περὶ χρυσοποιίας, quorum Salmasius aliquoties suis *in Solinum exercitationibus* mentionem facit, & Casaubonus ad Baron. *Anal. Exc. 1. c. 10.* de quibus aliqua hic notabimus. Extat Codex ille in Bibliothecâ Regiâ, unde sua excerpsit Salmasius. Delrius *tom. 1. disq. Magic. c. 5. p. 1. sect. 1.* in Bibliothecâ Fontis belli haberi testatur. Dicitur & Johannes Dee, qui *Monada Hieroglyphicam* scripsit, Democriti Physica habuisse, cum scholiis Synesii, Pelagii, & Stephani Manuscriptis. Gesnerus in Italiâ alicubi latere tradit. * Est & Codex Altenburgensis, quem illustr. Dux Saxoniæ Johannes 19
Wilhelmus b. m. è Cod. Bibl. Augustanæ fecit describi Anno 1613. quem Thomas Reinesius perlustravit, suâque manu emendavit, mutila in illis notavit, additâ de ipsis autoribus dissertatione; Cujus mihi ab amico copia facta est. Iidem quoque autores in Bibliothecâ Vindobonensi reperiuntur, quos operosè recenset Lambecius, *Comment. de hâc biblioth. lib. 6. part. 2. p. 168. & seqq.* cum quibusdam ex iis excerptis. Dignus ille Criticis, sed tamen argumenti istius non ignaris, profectò labor est, in quo illi ingenii nervos intendant, potius quàm in aliis. Tanta rei sublimitas dignitasque est, ut non superficiaria opera impendenda sit. Conferendi hic essent omnium Bibliothecarum codices: Nam multa in autoribus illis per dolum sunt mutilata, vitiosè descripta. Desunt in Altenburgensi Codice, quæ de unionibus magnis è minutis conficiendis ex Parisiensi citat Salmasius, qui & vitiosissimè sæpe scriptus medicam Reinesii manum omnibus in paginis sensit, etsi non cum curâ illi perlectus. Ita ipse in præfatiunculâ libro præfixâ: *Emendationes, quas hîc marginibus illitas vides, è cursoriâ quidem lectione nata sunt, sed quarum rationes reddere cuivis possum: eluerémque etiam reliqua ψευδογραφήματα, si id nunc agerem; Neque enim adeò desperata res esset: Quanquam, si conferre liceret codicem alium, multò facilius in viâ intritâ progredi esset. Sunt hîc quæ πῖνον aliquem antiquitatis redolent; sunt & ineptorum infimæ Græciæ magistellorum aliqua; sed quæ tamen ab illis, qui se Chymiatros seu aliis medicis multò præstantiores appellari volunt, & è furnis miracula curationum promittunt, scil. quod à verâ arte & solidâ cognitione ejus non sunt instructi, non debebant ignorari.* * De scriptis istis ità judicat Reinesius, primùm per aliquos mona- 20
chos aliosque eruditos in Alexandriâ & hinc in Constantinopoli in unum quoddam Systema congesta, unde in Italiam & Regiam Bibliothecam eo tempore pervenerint, quo exules Constantinopolitani in Italia recepti: Ubi multa alia hactenus ignota de Græci Autoribus primùm innotescere Occidenti cœperunt. Autores ipsi, Reinesio judice, partim Ethnici, partim Christiani fuerunt, qui Athenis circa annum Christi 400. & deinceps vixerunt Alexandriæ, quæ Philosophorum nutrix præ ipsis Athenis fuit, ut Camerarius in vitâ Synesii probat. Magno enim studio huic arti sub Imperatore Diocletiano,

in Ægypto & Persiâ, tum Judæi, tum Christiani, tum Ethnici incubuerunt, ut
21 ex Suida notum est. * Stephani Alexandrini, qui universalis Philosophus vocatus ac sub Heraclio vixit, cui ipse aliqua inscripsit, primus hic liber est, περὶ τῆς μεγάλης καὶ ἱερᾶς τέχνης, Cardan. *l. 17. de var. rer.* in Bibliotheca Diegi Hurtadi de Mendoza Orat. Cæsarei extitisse ait. Christianus fuit. Verum esse hujus libri autorem confirmat Salmasius *in Solin. p. 1097.* Scripsit πράξεις, quas
22 hodie Processus vocamus, novem. * Post illum Heliodori nomen legitur, cujus extat Jambus ad Theodosium Imperatorem, quem tamen minimè genuinum agnoscit Reinesius: *Sunt*, inquit, *ineptissimi Graculi, qui inter ducentessimum annum vixit, nihilque aliud egit, quam quod Stephani scriptum de eâdem arte oratione solutâ ligavit.* *Heliodorum, Hermiæ filium, Alexandriâ oriundum Reinesius Chimicæ artis non ignarum facit, qui cum fratre suo Ammonio Proclo in disciplinam datus est, neque verò alienum existimat, illum Theodosio M. quædam hujus generis inscripsisse, qui & ipse huic arti fortè addictus fuerit, quoniam & Eugenius, qui plurimum gratiâ apud Imperatorem valuit, quâ tamen postea excidit, arti huic operam dedit, sub cujus nomine aliqua operatio Chi-
23 mica in codice illo Altenburgensi f. 190. extat. * Vixit & Pappus Alexandrinus Philosophus & Mathematicus sub hoc Imperatore, Reinesio judice, cujus operatio Chimica ibidem fol. 189. reperitur, quem tamen alium facit Lambecius, eâ ratione motus, quod Pappus Stephanum Alexandrinum allegat,
24 qui sub Heraclio vixit. * Carminum verò horum autorem planè non agnoscit Heliodorum Reinesius, quia non illam spirant, sed infimæ ætatis barbariem, ubi versibus, quos politicos vocant, multa talia scribebantur. Hunc quoque Christianum esse apparet, cum alter Ethnicus fuerit. Fuit & illo vetustior Heliodorus Æthiopicorum scriptor Christianus, Emesæ in Phœniciâ natus, hujus artis non omnino ignarus, ut ex scripto illo patet, ubi plurima occurrunt, quæ occultos habere sensus videntur, quod abolere etiam cum jacturâ Episcopatus noluit. Ut fortassis illo nomine abusus fuerit ille, quisquis fuit, Poëtaster. Sed tamen eundem illum Carminum fabrum facit Lambecius: cui calculum adjicere meum ob anteà adductas rationes non possum. Refert quidem Lexici Historici Universalis compilator Hofmannus è Cedreno, obtulisse Heliodorum Theodosio M. librum de arte auri faciendi; sed frustra locus ille in Cedreno à me hactenus quæsitus. Ac si vel maximè exstaret, de quo dubito, non tantæ fidei Cedrenus est scriptor, paulum futilior, & longè junior, ut suâ autoritate confirmare possit. Fluctuat & in Helio-
25 dori ætate definiendâ & in ipsis illis autoribus Vossius. * Ejusdem commatis Reinesio habentur illa, quæ sequuntur in codice Altenburgensi, carmina Theophrasti, Hierothei, Archelai, de divinâ & sacrâ arte, omnia ex Stephano transscripta. Dixerit quis, Archelai veteris Philosophi aut oratoris istius nomine se ornasse, qui περὶ τῶν θαυμασίων scripsit Antigono Hist. Mir. c. 96. & 23.

cita-

citati; quem ille Ægyptium fuisse & Ptolomæo miraculosa quædam per epi-
grammata narrasse ait. De Hierotheo in eodem libro alia extat brevis com-
mentatiuncula characteribus Chimicis scripta, in prosa, quam Lambecius ad-
scribit Hierotheo Monacho, cujus Isagoge quædam in Scalam Paradisii in
Bibl. Vindobonensi extat: nam alterum Hierotheum Philosophum Platoni-
cum, Dionysii Areopagitæ Præceptorem esse verosimile non fit. Pelagii, cu-
jus ejusdem argumenti schediasma subjicitur, nomen & tempus incertum.
Duos ejus nominis reperio. Anastasius Bibliothecarius *in Historiâ suâ Ecclesia-
sticâ* circa A. C. 366. quendam Pelagium Laodiceæ Episcopum Orthodoxum
nominat Cedrenus *in Compendio Historiarum. p. 354. edit. Paris. in Corp. Hist. Bi-
zantin.* Pelagium Patricium laudat, quem Zeno interfecit, virum θαυμαςὸν
καὶ περὶ ποίησιν ἐπῶν ἀξιόλογον. Nam historiam Augusti Cæsaris versibus scri-
psit, & Homero-centra, atque multa alia. * Interfecit & idem Zeno cum hoc 26
Pelagio Zosimum, ex quo quis conjecerit, eundem esse Chemicum illum Zo-
simum, cujus opuscula in eodem codice habentur. Sed Rhetor hic est Gazæus,
cum alter ille longè antiquior sit, qui quorundam Zosimo adscriptorum opu-
sculorum chemicorum autor est, etsi non omnium. Quædam enim ex illis
Zosimianis juniorem ætatem loquuntur, ut observat Reinesius: Ideoque vel
alium eorum cognominem autorem, vel veteri supposita esse oportet. Sed de
Zosimo illo postea plura. Incerta ergo de Pelagio omnia sunt.

Quod in codice Altenburgensi habetur, fragmentum Ostanis Philosophi 27
ad Petasium de eâdem divinâ arte, supposititium Lambecio & Reinesio vide-
tur, si Ostanem primum Magum, aut Ostanem secundum, eo intelligere ve-
limus. * Tertium ergo quendam nobis Ostanem fingit Reinesius, cum Osta- 28
nis nomen omnibus Magis Persarum commune factum Scaliger fateatur: qui
circa A.C. 300. in Ægypto vixerit, alterius etiam Democriti, non Abderitæ istius
præceptorem. * Nam Democritum ab Ostane edoctum etiam antiqui scri- 29
ptores testantur. Ad hanc sententiam ipsum impellit primùm, quod tempore
Regis Persici Saporis, qui A. C. 270. imperavit, in Persiam iverit Democritus,
artis addiscendæ causâ, quod ex Synesio aliisque locis hujus codicis probare
vult; cum tamen illic nullius Regis, sed philosophi Sophar mentio fiat, cujus
cum Rege Sapore confundendi causam nullam video: Deinde quod tamen
Græca illa tum Ostanis tum Democriti antiquiorem indolem, quam cæ-
tera ejus libri, spirent, licet ad ætatem Democriti Abderitæ non ascendant.
Eadem est Salmasii sententia, qui *comm. in Solin. pag. 1162.* ita: *Democritus
quamvis subdititius sit, antiquum tamen esse oportet; quippe quem citari videam Synesio,
Stephano, ac Zosimo, scriptoribus Chimicis, ac inter principes & veteres artis illius auto-
res laudari.* Hæc, ut verum fatear, pro Democrito & Ostane vindicando, ma-
gis militare videntur. Nam, si simili licentiâ in aliis autoribus uti velimus,
novos Amphitruones & Sosias in scenâ criticâ formabimus. * Esto verò, non 30
esse

esse hæc Græca Ostanis tempore scripta, potuerunt illa longe tempore post in Græcam linguam esse conversa; ac fortè illa ultima verba, unde non ab antiquo Ostane, sed à Christiano aliquo scriptum hoc fragmentum conjiciebat Reinesius, quibus *gloria Deo & Filio & Spiritui Sancto* acclamatur, Christiani cujusdam manu prioribus pietatis causâ adjecta. Rectè vero Reinesius Scaligerum reprehendit, qui Ostanem Democriti Mystagogam ex eo neget, quod Ostanem Xerxes in Græciam comitem, (de quo *Plin. lib. 30. c. 1.*) noscere per ætatem non potuerit, cum ex Herodoto Laërtius testetur, Xerxem in Græciam transeuntem cum exercitu apud Democriti Patrem divertisse. Cæterum ad Persas victores illam in Ægypto custoditam Smaragdi tabulam, quæ ignoratam universi orbis concordiam descripsit & maximam Magiæ partem absolvit, transiisse queritur Gaulminus præfatione ad Theodorum Prodromum. Cum Græcorum Medici divam Medicinam plebi prostituerent, cujus interiora olim Reges & Sacerdotes sibi vindicabant.

31 Sequuntur Ostanis fragmentum in codice illo Democriti Physica & mystica seu arcana, Reinesio, ut vidimus, pro suppositititiis habita. Nolo hic post Roscium saltare: nam, quæ Reinesius hic pro νοθεία affert argumenta, quæ omnia cum plurimis aliis à Conringio in libro de Hermeticâ medicina allata sunt, à doctissimo Borrichio ingeniosissimis rationibus in Vindicatione Hermetis eliduntur. In scriptorum Democriti titulis colligendis sollicitissimi fuere Borrichius d. l. & in suâ *Historia Philosophicâ* Abr. Gravius *lib. 3. cap. 1.* qui illic
32 legatur. * Memorabilis præterea ille locus è Cedreni *Comp. Hist. pag. 121. Ed. Paris.* adduci de Democrito meretur, qui ex antiquioribus scriptoribus omnia accepit, si quis fortè de Cedreno cavillari velit. Τότε καὶ Δημόκριτος ἐγνωρίζετο φιλόσοφος, ὃς ἐδίδασκε πρὸ τοῖς ἄλλοις, ὅτι δεῖ τὸν φιλοσοφεῖν ἐθέλοντα, πάντων ἀπέχεσθαι κακῶν, σωφροσύνην ἀσκεῖν, καὶ πάντα ὀρθῶς νοεῖν καὶ πράττειν, καὶ ὅτως ἔστι τὸ ἐννεαγράμματον μαθεῖν· καὶ ὅτως (φησὶν) ὄψει τὴν υἱὸν τοῦ Θεοῦ λόγον, τὸν ἀπαθῆ, παθητὸν νεοφανῆ. Vertit ita Xylander: *Eâ ætate Democritus innotuit, Philosophus: qui præter alia docuit, eum, qui velit philosophari, debere omnibus abstinere vitiis, temperantiæ studere, omnia rectè agere & facere: ita demum licere cognitione eorum, quæ novem literis notata sunt, potiri. Sic (inquit) videbis filium Dei verbum omnis perpessionis expers, quod ipsum denuò perpessionibus obnoxium apparuit.* Hic verba illa ὅτως ἔστι τὸ ἐννεαγράμματον μαθεῖν, quæ περιφράζει Xylander, aliquid mystici continere videntur, ut postrema illa de filio Dei denuò perpessionibus obnoxio, vel à Cedreno vel aliunde, assuta videntur: quod inter Democriti dogmata fuisse nemo credit, nisi per mirabilem vel προφητίαν, vel πρόληψιν.
33 * Alludit verò nomen illud ἐννεαγράμματον ad illud naturale corpus, quod, quanquam metaphorico sensu, caput χρυσοποιίας habetur, versibus Sybillinis expressum: quarum initium est, ἐννεαγράμματ᾽ ἔχω, τετρασύλλαβόν εἰμι· νόει με. &c. *Novem literas habeo, quatuor syllabas: intellige me.* &c. Sunt autem sex versus,

sus, & habentur *lib. 2. Carm. Sibyll. p. 171. edit. Obsopæi.* Aymarus Ranconetus non malè exposuit de Arsenico. Norunt enim artis ejus vel tirones, quam venerabile Arsenici, neque sine causâ, apud Chimicos nomen sit, sed suo tamen sensu. De hoc τετρασυλλάβῳ ἐννεαγραμμάτῳ egit quoque Olympiodorus, *fol. 167. Cod. Alt.* & Stephanus Philosophus in πράξει. V. qui vocat τῆς σοφωτάτης ἐννοίας τὸ πρόβλημα, & super hoc ænigmate longam commentationem instituit. * Discrepat Græcum exemplar in multis à Latinâ versione Dominici 34
Pizimentii: multa etiam in Græco trajecta & mutilata. Historiola, quam Democritus ipse de se narrat, quomodo Magistrum suum jam mortuum consuluerit, in Græco codice non suo, ac valde alieno loco posita est, ut quasi adsuta videatur. In Latinâ versione planè omissa est. In lectione verborum Græcorum magna est discrepantia iis in fragmentis, quæ passim adducit Lambecius, ut vel inde pateat, multum hic laboris istis esse relictum, qui hos autores fortè aliquando emendaturi sint: & quid de Latinâ versione judicandum? quæ in his variationibus lectionum sibi constare non potest. Lambecius in illam inclinare sententiam videtur, ut ea, quæ hîc Democrito adscribuntur, ejus esse generis dicere malit, quæ à Diogene Laërtio hîc nuncupantur τὰ ἐκ τῶν Δημοκρίτου διασκευασμένα, ex Democriti libris composita. * Non 35
contemnendum tamen & hoc ad γνησιότητα probandam argumentum est, quod Zosimo & Synesio aliqua ex his citentur, quem cur Pseudo-Synesium vocet Reinesius, non video: Nam Salmasio ille genuinus habetur, cui & testimonium ejus pro antiquitate Democritæi scripti non improbatur: Ait enim Synesius, Democritum in Persiam profectum esse, ut ab Ostane artem edoceretur: quæ & apud Eusebium in Chronico leguntur, Scaligero suspecta visa; quasi à Panodoro Monacho aut Syncello conficta. Cum tamen, ut rectè respondet Borrichius, etiam Eusebius ea de Democrito legere potuerit, quæ ante illum Seneca, & Zosimus, & Synesius, qui Eusebio non sunt posteriores. * Quæ enim idonea ratio afferri potest, quod hæ præcipuè laciniæ de 36
Democrito aliisque Chimicis assutæ sint Chronico Eusebiano, cum tamen Zosimus, quem antiquissimum scriptorem Chimicorum Conringius habet, & Synesius de illis scribant? qui Synesius etiam Zosimo ipsi ex eo præferendus Borrichio videtur, quod inscripserit Synesius Scholia sua Dioscoro magno Sacerdoti Serapidos, florente adhuc Serapidos in Ægypto cultu, quod fuit ante Theodosium primum, qui Serapidos fanum evertit.

Sed & ipsis illis Synesii Scholiis, frivolis ductus, ut ego existimo, argu- 37
mentis, litem movit Reinesius. Quidni enim Synesius, quem annos aliquot juniorem facit, Episcopus Cyrenæus; autor horum scholiorum sit? Primò enim puerilis ille, quem vocat, error de Ostane & Democrito, quique illi præcipuum νοθείας argumentum facit, ne error quidem est, neque in dubium vocari debet ob argumenta, tam à Borrichio quàm à me hîc adducta. Deinde

telum imbelle ſine ictu eſt, cum ita colligit: In toto opere Syneſii, neque in Epiſtola 57, quâ omnem vitæ hiſtoriam, genus, familiam, variosque caſus deſcribit, ulla ſit mentio vel Dioſcori, vel hujus artis: ergo falſum eſt, ejus ſcripti autorem eſſe Syneſium. Quaſi verò, qui illa ſacra tractant, nomen ſuum omnes furno redeuntes ſcire lacuque geſtiant. Videmus in Villanovani ſcriptis medicis, in Alberti M. operibus, Chimica omnia ab editoribus ſecludi, quod ſtultis quibusdam hominibus etiam ad νοθείαν horum ſcriptorum magnum argumentum eſt, cum tamen nihil certius ſit, ab ipſis eſſe ſcripta, ſed dum vixerunt, diſſimulata. Ita enim plerumque fieri ſolet, ut viventes autores illa celent, nec, niſi paucis quibusdam amicis, ſcribant: quæ poſt mortem editores, ne ſcilicet contagium aliquod cetera ab iis ſcripta trahant, omittunt, vel etiam ut μυστικώτερα ſeponunt. Non deſunt tamen aliqua hujus artis veſtigia in Epiſtolis Syneſii, ut in epiſtolâ 142. ad Herculeanum, cui quædam propalata Philoſophiæ myſteria exprobrat. Extat & in Gallicâ & nuper in Germanicâ linguâ tractatus nomen Syneſii Abbatis præpoſitum habens, quique è Cæſareâ Bibliothecâ editus fuerit. Sed Lambecius nullum alium Abbatem, quam hunc Epiſcopum, novit, ac præterea ille tractatus planè alius videtur. Epiſtola verò ad Dioſcorum à nondum Chriſtiano ſcripta videtur, quod ex inſcriptione colligit Lambecius.

38 De Zoſimi ſcriptis Chemicis, quæ non Salmaſius, ac ne ipſe quidem Conringius, in dubium vocat, Reineſius tamen ſcrupulos aliquos injecit. Dicit, non omnes illi libros adſcribi poſſe, quia in illis mentio quorundam ſimplicium fiat, quæ veteribus Græcis ignota, & à Perſis & Arabibus demum inventa, ut Βελιλὲν, Νατὴφ, Θὶνακαρ, Τοθία, Τάλκ, Χάλκ &c. Unde colligit, demum poſt Perſarum & Arabum tempora, 900. annis circiter à nato Chriſto, cum Græci artem perditam à Perſis & Arabibus reducere in Græciam vellent, hos libros eſſe ſcriptos: quod ſi attendiſſet Salmaſius, caput illud περὶ ποιήσεως χαλκοῦ ξανθοῦ, quod in codice Altenburgenſi βαφὴ τοῦ Ἰνδικοῦ σιδήρου inſcribitur,
39 Zoſimo non adſcripſiſſet. * Verum unde novit Reineſius, illa ſimplicium nomina Græcis fuiſſe ignota ante hæc tempora? Metallica illa pleraque nomina ſunt, de quibus Græcorum Medici vulgares parum ſolliciti: Unde novit à Perſis & Arabibus illa eſſe profecta? In ſtudiis peregrinis peregrinæ etiam voces frequentari ſolent. Quomodo tempus perditæ & recuperatæ apud Græcos artis definiet? Quomodo caput unum ex toto libro alii autori adſcriberet Salmaſius? Nam quod illic allegatur Zoſimi nomen, non inſolitum in illis libris eſt, quorum celari autores ſolent. Ne quid dicam de gloſſis marginalibus, quæ in textum ipſum librariorum culpâ tranſire ſolent. Majoris momenti objectio illa eſt, quod capitulo hujus libri, quod βαφὴ σμαράγδου inſcribitur, ac Zoſimo Salmaſius tribuit, Arabici & Muhammedici Philoſophi σοφοὶ Ἰσμαηλιτῶν laudentur: Unde appareat, non veteris Zoſimi, ſed junio-

ris

ris alicujus opus esse: Cum Saraceni primum A. C. 640. Ægyptum subjugarint, ac per Caliphas suos 600. annis sub imperio tenuerint, urbemque opulentam Alcair circa A. C. 970. ædificarint. Hi Medicinam, Astronomiam, Chimiam, postquam Persicas opes omnes in se derivarunt, multis impensis, magnaque industriâ excoluerunt: præcipuè illi potentissimi Dynastæ, *Almansor, Hazon, Raschydus, Alaminus, & Almaimon*, ipsi doctissimi, quique doctos viros è Judæis, Christianis, omnibusque gentibus evocarunt, Græcorumque libros præcipuos in Arabicam linguam converti curarunt: ut florerent tum in Ægypto omnes doctrinæ, cum crassissima barbaries Græciam, Italiam, Galliam, Germaniam obsideret. Neque tamen tunc perdita apud Græcos Chimica studia, ut fortè Reinesius existimat, fuerunt: sed, quod in Germaniâ, Italiâ, Galliâ vidimus, sub ipsa barbarie clanculum illa disseminata. Neque enim ex eo, quod scriptores deficiunt, artis interitus inferri debet, quæ ab antiquissimis temporibus, non scriptis, sed potiùs per institutionem vivi præceptoris, propagata fuit. Latuerunt illa in monasteriis apud Christianos studia, unde, si qua in publicum prodierunt scripta, ut sanè non pauca etiamnum ex iis supersunt, ob barbariem & impolitiem dictionis contempta fuerunt. Verùm, ut ad objectionem Reinesianam revertamur, non illa adeo firmo talo stat, quin elidi possit. Illud Ismaëlitarum nomen non tum demum, sed dudum ante illa tempora, usurpatum; nam & Hieronymus in vitâ Malchi Ismaëlitarum Arabum meminit. Et verò de Arabum veterum peritiâ in secretis doctrinis res notissima est. Fuisseque apud illos Magorum nomen priùs quam apud Persas auditum, Conringius *de Antiq. Acad. in Suppl. 5.* testatur. Unde verò certissimis documentis ostendet Reinesius, scriptorem hos tantùm Ægyptios Sophos, non alios intellexisse? Cum ergo in conjecturis tantum vis argumenti subsistat, nil facit ad infringendam hujus scripti γνησιότητα. Neque possunt speciales illi Zosimi, qui de variis metallicis agunt, tractatus adeò discerpi, ut variis autoribus assignentur. Ideo enim vel maximè Oecumenici nomen obtinuit, quod ad varios artis hujus recessus se diffuderit: quemadmodum ille titulus primùm Hermeti, deinde Johanni Sacerdoti, tum Democrito, & Stephano ab Anonymo in libro de ratione dealbandi tribuitur.

Fuit ergo horum librorum scriptor Zosimus, ex Reinesii sententia, Co- 40
mes & Exadvocatus Fisci, & Historicus, qui Theodosiorum tempore vixit; ut Borrichius verò opinatur, ætatem Constantini M. longè superat. Reinesii verò sententia vel ex eo rejicienda est, quod historiæ scriptor Ethnicus, hic vero Christianus sit, quem antea Philosophum Alexandrinum dixerat, quem à cæteris ejus nominis distinguere Suidas videtur. Et Pelagius, qui Zosimum citat, vocat τὸν ἀρχαῖον Ζώσιμον. Magnam hîc disputationi de Christianismo Zosimi ansam præbet Photius, qui Cod. 98. in recensione Historiæ Zosimi il-

Digitized by Google

lum paganorum religionem secutum ait; & in recensione codicis 170. librorum sc. 15. quibus proponuntur ab Anonymo testimonia de Christianâ religione è gentium scriptis, eum Autorem *ἀπὸ τῶν χημευτικῶν Ζωσίμου λόγων* (*è frigidis Zosimi libris, vertit Andreas Schottus*) multa desumsisse ait. Hic vero intelliguntur nulli alii Zosimi libri, quam *χημευτικοὶ λόγοι*, Chimici sermones: de quibus Suidas. Malè enim vertit illa Schottus, quæ non intellexit, & vi-
41 tiosa apud Photium lectio est. * Ex eo tamen apparet, Zosimum *τῶν χημευτικῶν* autorem & historiarum pro uno eodemque Photio habitum esse: nisi fortè & ille in eo erraverit. Lambecius, ut hæc conciliet, ait, Platonicis Philosophis *χρυσοποιΐας* arti deditis in multis convenisse cum Christianis. Sed ista frigida conciliatio dubium omne non tollit. Ego tamen in illâ persevero sententiâ, ut hunc Zosimum Chimicum Alexandrinum à Thebano Panopolita
42 distinguendum existimem. * Anonymum verò illum, cujus codicem recensuit Photius, ego quoque Chimicæ arti addictum fuisse existimaverim, & hujus ductu præcipuè ad illa de Christianâ è Gentilibus religione testimonia colligenda impulsum fuisse: quæ Photius, ut hujus rei omnino ignarus, pro fabulis & superstitiosis habuit. Nam & hodie sunt, qui *τύποι* rerum divinarum in his naturæ mysteriis quærunt. Fuere in his libris, Photio memorante, testimonia locaque integrorum etiam librorum, non modo Græca verum etiam Persica, Thracica, Ægyptia, Babylonica, Chaldaica, quin & Italica, ex iis, qui apud singulas harum gentium doctrinâ clari haberentur. Qui liber, si hodie
43 extaret, cum magno rei Christianæ fructu legeretur. * Ille tamen Zosimus, quicunque tandem fuerit, quod in ipso reprehendit Reinesius, superstitionibus Ægyptiacis & Platonicis speculationibus supra modum fuit deditus, & multa prophetica in Sacro Codice loca ad miseram hanc artem, ut vocat Reinesius, applicuit. Sed illa nunc quidem excutienda non sumam; neque quivis idoneus, ut opinor, de iis judex erit, quæ superstitiones & fabulæ, quæ verò pro mysteriis habenda; cum externa species in his rebus minus exercitatum facilè fallat; Reinesius tamen miseram artem vocat, quam divinam & sanctam omnes, quotquot sunt veri ejus possessores, dicunt; quæque si illa, quæ dicuntur præstiterit, (nam omnium gentium historicam fidem labefactare extremæ impudentiæ res esset) illo titulo meritò appellanda est. Quare non tam superstitionis, quam absconditæ pietatis argumentum est eorum, qui arcanis rerum naturalium, quasi typis quibusdam, rerum divinarum mysteria abumbrari sentiunt: Quod multis ad Christianismi sacra amplectenda profuit. Deinde non ignotum est, perpetuum mysticæ Theologiæ cum arcaniori scientiâ naturali ab ejus doctoribus statui consensum: Quod omnia scripta Cabalistica loquuntur: ut Zosimus non adeo eam ob causam
44 reprehendi debeat. * Quâ occasione venit in mentem memorabilis illius somnii Manuelis, quod *lib. 3. Historiæ Johann. Cantacuzen. c. 81.* legitur, ubi per vario-

Digitized by Google

variorum animalium apparitionem & dictorum è Prophetâ Esaia ad illa applicationem, nihil aliud, quam varia operis philosophici Φαινόμενα significantur, quod iis, qui in lectione illorum librorum exercitati sunt, facile judicatu erit. Gretserus verò commentator, ut facilè credo, obscura sibi hæc esse omnia, neque, quò tendant, perspicere posse, fatetur; * Occurrunt in hoc Zo- 45
simo nostro quædam etiam memorabilia, quæ ὡς ἐν παρόδῳ hic etiam monet Reinesius, quod antiqui Prophetæ Chemmis, unde ars ipsa dicta est, mentionem faciat, quod codicem Ebræum non à multis, sed ab uno interprete in Græcam & vulgarem Ægyptiacam linguam translatum dicat, de quo nihil apud alios dicitur, nisi fortè locum è Philonis libro de Vita Moisis huc pertrahas, qui de festo die à Judæis & Ethnicis in memoriam Versionis Bibliorum Græcæ celebrato aliqua memorat. Scriptorum ejus tituli plures apud Photium in Cod. 170. & in his ipsis libris citantur. Legi & de Zosimi scriptis Borrichius in libro sæpius laudato potest. In codice hoc Altenburgensi aliter quidam librorum tituli formantur, quàm in codice Parisiensi. Et in ipso illo codice aliter illi citantur. Est & inter Zosimi scripta liber περὶ ὀργάνων καὶ καμίνων, cum iconibus adjectis, quarum aliquas Borrichius exhibuit.

In Zosimi scripta Olympiodorus commentatus est, cujus liber etiam in 46
codice Altenburgensi habetur; in cujus tamen ætate definiendâ magna sententiarum varietas est. Salmasius hunc extremis Græciæ temporibus vixisse ait, quem ex eo refellit Reinesius, quia nullam Stephani, scriptoris anno 620. florentis, sed Zosimi & Synesii, qui proximè illum præcesserint, mentionem faciat, more illorum scriptorum, qui in arte suâ antecessores semper in ore habent. Reinesius & Lambecius, uti & Conringius, Olympiodorum Thebanum Historicum, & Olympiodorum Philosophum Alexandrinum pro uno eodemque agnoscunt. Planè in eo demonstrando operosus est Lambecius. Suidas de Olympiodoro Philosopho Alexandrino memorat, ad quem audiendum Proclus Lycus se contulerit. Peripateticus ille fuit, sed tamen & in Platonis libros commentatus est. De Olympiodoro, qui rerum civilium studio se addixit, & libros Historiarum scripsit, Photius Cod. 80. quem Thebanum facit & professione Poëtam, ubi per nomen Poëtæ Reinesius & Lambecius Chimicum intelligunt: illum enim Poëtæ nomen hoc tempore notabat, & ποιήσεις dicebantur operationes Chimicæ. Quod tamen, ut incertum argumentum, rejecit Borrichius. Historiam ille suam ab Honorii Rom. Imperat. Consulatu septimo, & Theodosii secundo, ad id tempus, quo Valentinianus Romanus Imperator declaratus (nempe ab A. C. 407. ad A. C. 425.) deduxit. Idem Photius codice 214. de Olympiodoro agit, cui Hierocles librum de providentia & Fato inscripserit. Illic professione Philosophum, philosophiæ non vulgaris amatorem vocat, quem veluti Censorem constituerit Hierocles, non civilis sapientiæ omninò rudem, qui legationibus Romanis clarus, ac barba-

ras gentes Romano imperio adjunxerit; unde maximos ſibi magiſtratus acquiſiverit. Quibus poſtremis verbis Photium ad Hiſtoriarum libros Olympiodori Photio cod. 80. recenſitos reſpicere non abſurdâ conjecturâ exiſtimat Lambecius; cum & tempora ipſa reſpondeant, & ipſe Olympiodorus illic ſe legatum ad Hunnos miſſum ſcribat. Verùm planè alia in ſententiâ eſt Borrichius, qui Philoſophum Alexandrinum Chemicum alium à Thebano illo facit. Illum eſſe Chriſtianum ait; hunc Ethnicum; nam gentili religioni addictum vocat Photius; ſed Chimicum illum Chriſtianum eſſe, loco ex ejus ſcriptis adducto probat Borrichius: quem ante Conſtantini M. tempora vixiſſe non contemnendis ſuſpicionibus oſtendit.

Nihil ergo certi definiri poteſt, quo tempore vixerit Olympiodorus. Certum tamen eſt, non vixiſſe extremis Græciæ temporibus, quod volebat
47 Salmaſius: poſt Zoſimum tamen, Chimicum ſcilicet illum. * Nam, quod attinet ad illum locum, quem Philippus Labbeus, notis ad Eclogas Photii de Olympiodoro, quæ Corpori Hiſtoriæ Bizantinæ inſertæ ſunt, è Zoſimi hiſtoriarum libro 5. profert, quo Zoſimus Olympiodori hiſtoriam citat, is ſatis benè expediri poteſt. Locus ita habet, Leunclavio interprete: *Hinc ad Ravennam (ea metropolis eſt Flaminiæ, priſca ſanè civitas, colonia Theſſalorum, Rhene dicta, quod eam aqua ab omni parte circumfluant; non autem propterea, velut Olympiodorus ille Thebanus ait, quod Remus Romuli frater hujus urbis conditor fuerit: Hoc enim Quadrato relinquere debuerat, qui de hâc urbe in hiſtoriâ Imperatoris Marci id commemora-*
48 *vit) ad Ravennam igitur hanc &c.* Non probo Lambecii ſententiam, qui non ſolvit hunc nodum, ſed Alexandri gladio ſecat. Operosè enim probare nititur, totam hanc parentheſin ſcholion eſſe anonymi cujuſdam Grammatici, ideoque delendum. Non opus, me quidem judice, tanto apparatu erat, & fruſtra hic in ſimpulo fluctus movet Lambecius. Quare enim Zoſimus Olympiodorum teſtem vocare non poſſit, qui eodem tempore vixerit & ſcripſerit? Nam ſanè Olympiodori librum legere vivus Zoſimus potuit, atque ex eo quædam adducere; Quod ab aliis ſæpè factum vidimus.

49 Quæ Cleopatræ tribuuntur, ars auri faciendi, ænigmaticis characteribus ſcripta, & de ponderibus & menſuris excerpta, incertæ fidei viſa ſunt: cætera libri hujus poſtremi è Geoponicorum veterum libro deſcripta: extremum ejus ſchediaſmatis à recentiori aliquo Græculo aſſutum, ut oſtendunt voculæ illæ μόδης, κύμιχλος, quas vetus Græcia ignorat. Stephanus tamen Cleopatræ cum Oſtane colloquium adducit: Quæ per temporum rationem conſiſtere non poſſunt; niſi fortè quemvis alium ejus nominis, quam Oſtanem, vel primum vel ſecundum, fingamus, aut fortè Oſtanes ſecundus arte ſuâ tam longævum ſe fecerit. Extat tamen in Regia Bibliotheca Pariſ. liber Comarii Philoſophi Sacerdotis, qui docuit Cleopatram divinam artem. De quo nihil o-
50 mnino dicere poſſumus, genuinus, an ſuppoſititius liber ſit. * Similis farinæ

ſunt,

sunt, quas è Bibliotheca Goldasti in insigne Priapejorum suorum ornamentum, dignissimum sanè hac patellâ operculum, Scioppius producit; Cleopatræ, Antonii, & Q. Sorani Medici epistolæ mutuæ, quibus de libidine Cleopatræ, eâque per artem medicam frenandâ, agitur. Franciscus Philelphus *lib. 6. Epist. ad Philippum Medicum*, easdem subinnuere epistolas videtur, cum scribit: *Memini, cum nuper esses Mediolani, vidisse apud te vetustissimum quendam codicem, qui Medicorum plurium scripta complecteretur, ut Cornelii Celsi, & utriusque Sorani, & Apulei & Democriti, & quarundam etiam mulierum.* Extat & Heraclii Imperatoris epistola, *quâ ad Sophoclem vel Saphoclum Philosophum scribit pro expositione libri inventi ad caput Cleopatræ Reginæ in suo sepulchro.* Hæc enim elegans est Epistolæ inscriptio, ab homine barbaro fortassis addita; ac respondet illi Sophocles Sophista, characteres occultæ scripturæ interpretans de fœcunditate parandâ: nisi fefellerit Heraclium Chemicos Characteres de rebus vulgaribus exponens; modo vera sint, quæ in epistolâ illâ scribuntur. Habet & Morisotus *Cent. 1. Epist. 34.* illas epistolas, qui tamen alias hic affert explicationes. Antonii epistolæ adeo nihil ætatis illius sapiunt: Commendat tamen Scioppius, neque invidere tam egregium κειμήλιον viris doctis voluit, *Fictitiorum licet sint illa*, ait, *autorum, multum tamen facere ad veterum quorundam loca intelligenda, Petronii, Martialis & aliorum, domi doctus, didici.* Ille scilicet magister didicit, discant jam *virtutem ex illo pueri verumque laborem.*

Extat in codice Altenburgensi amplius Michaelis Pselli notissimi Philosophi, qui A. C. 1080. vixit, epistola ad Patriarcham Xiphilinum de eodem argumento, quæ & in Latinam linguam conversa extat. Fuit vir doctissimus Psellus, ejusq; multa sunt ἀνέκδοτα, notavitq; in Bibliothecis passim latitantia Possevinus. Illum reconditis artibus fuisse deditum, arguit liber ejus de Dæmonibus, quem cum commentario doctissimo edidit Gaulminus. * Sunt porro in codice Altenb. Agathodæmonis & Hermetis Trismegisti fragmenta, Philippi cujusdam tinctura æris Persici, quem Lambecius existimat Chrysostomi presbyterum, Moysis Prophetæ & Legislatoris Judæorum scriptum suppositium. Non enim negari potest, imposturas etiam in hoc argumento fuisse, ut autores celebres & antiqui scriptis lucri causa præponerentur: Quod, notante Reinesio, tùm frequentatum maximè fuit, cum inter Reges Ægypti, Alexandriæ & Pergami studium & æmulatio conquirendorum librorum maximè ferveret. Cum enim antiquiorum scripta præ aliis expeterentur, eorum nominibus librarii abusi fuerunt, ut eò cariùs venderent: Quod & Galenus sibi vivo accidisse conqueritur. 51 52

Anonymi plures sunt tum in codice Altenburgensi, tum Vindobonensi & Parisiensi, ut, de aquâ divinâ dealbationis, Anonymi Christiani experimenta Chimica, Anonymi Christiani varia capita Chimica: Anonymi capita duo de aquâ divinâ. Anonymi Christiani Mysteria Chimica; Anonymi veteris 53

arcana

arcana duo Chimica: Anonymi varia secreta Chimica: Anonymi Christiani liber Chimicus ad Sergium de aquâ divinâ. Ubi notandum est, nulla scripta magis esse mutilata, quam quæ de divinâ aquâ agunt, cum illa inter μυςικώτατα hujus artis sit. In Parisiensi codice, quæ notavit Labbeus in Novâ Bibliothecâ MStorum librorum, hæc sunt. In codice Altenburgensi non exstantia sunt, Comarii de Lap. Phil. ad Cleopatram, Orphei fragmenta quædam, Cosmæ Hieromonachi de Chrysopœia, Nicephori Blemmidæ de auro conficiendo, Petri Theodorici de methodo alchymiæ, Joannis Archisacerdotis liber Sopharis in Perside Tractatus, Platonis, Aristotelis, Porphyrii, Claudiani,
54 Sergii libelli. * Eos libros omnes edere in animo habuit Leo Allatius, una cum suis eâ de re tractatulis, referente Labbeo, votumque hoc addente: *Utinam tandem aliquando, tam sæpe promissus, tamdiu exspectatus, nobilissimus tanti viri fœtus faventem sentiat alicubi Lucinam!* Lexicon quoque Chimicum codici Altenburgensi additur, sed recentius, ante 270. circiter annos scriptum, in quo multa corrupta & confusa. Sed de his omnibus scriptis ita Labbeus part. 4. MStorum, p. 129. *Eorum operum pleraque perierunt, nonnulla adhuc cum blattis tineisque in situ ac pulvere luctantur in veteribus membranis Francicarum Italicarumque Bibliothecarum, quemadmodum de Parisiensibus ipsi nos oculati testes sumus.* Hoc est, quod Heraclitus & Theophrastus dixerunt, per ἀπιςίαν, arrogantiam & con-
55 temptum multas res præclaras ignorari. * Annon satius esset, his potius naturæ thesauris operam impendere, quam rebus frivolis? Justa hæc est Borrichii querela: *Si mediam partem illius temporis, quod Solino impendit Salmasius, scriptori in pluribus fabuloso, ut quo sine jacturâ insigni carere res literaria potuit, impendisset restituendis emendandisque Chemicis antiquis Græcis; si Scioppius bonas horas Priapejis corrigendis insumptas; si alii otium, quod in nequitiis Martialis Petroniique expiscandis collocarunt, huc vertissent, jam Græca illa Chemicorum dictio venustâ & à maculis liberâ facie orbem eruditorum illustraret.* Vellem ego hunc laborem nunc susciperet ipse πολυμαθέςατος Borrichius; vel qui nuper præclaro aliquo specimine prælusit Jacobus Tollius, non variâ tantum doctrinâ sed & ipsis Chemiæ experimentis spectatus. (cc)

56 Longum ac propemodum infinitum esset, si ejus generis scriptores recentiores hic recenseremus. De multis in dissertatione peculiari egi, quæ super hoc argumento legi potest. Vidi apud amicum ultra 1500. Autores veteres & recentiores. Extant in Bibliothecâ Isaaci Vossii multa ejus argumenti. In Bibliothecâ Cæsarea libri Chimici è Lullio scripti ἀνέκδοτοι ultra C. latitant. Rogeri Baconis in Bibliothecis Franciscanis per Angliam multi ἀνέκδοτοι Chimici

(cc) Poetarum Græcorum Chymicorum Editionem, & Ol. Borrichius (narrante Thoma Bartholino *in Diff. de Medicis Poetis p.* 103,) & Jac. Tollius (*testibus Pet. Balii Novellis Reip. Liter. M. Nov. A.* 1688. *p.* 1279.) est molitus, neuter autem, ob fata immatura, in lucem proferre potuit.

mici & mathematici, teste Antonio Wood *in Hist. Acad. Oxon.* incomparabili naturalis scientiæ damno perierunt. * Rabbinorum antiquorum magnum 57 in his rebus studium fuit, quorum præclara monumenta Illustris Cabalæ denudatæ Editor, Vir in omni non civili tantùm doctrina, quam non in umbra, sed in luce ipsa consiliis & actionibus profitetur; sed & humaniori & solidissima rerum naturalium scientiâ subactus & exercitatissimus nuper publicavit. Venit & ad manus meas Collegæ honoratissimi I.L. Hannemanni beneficio Mezahab Epistola de variis auri generibus, ex sensu artis scripta. (*dd*) Imaginum Hieroglyphicarum, per varia Orbis Europæi monasteria, Templa, magna est copia. Et quis hæc omnia aliquot pagellis percenseat? Erit fortassis plenior alibi de his dicendi locus.

CAP. XII.
DE EO, QUOD IN DISCIPLINIS DIVINUM EST, EXCURSUS.

Occasio hujus Excursus. 1. In Methodo ipsa discendi aliquid θεῖον. 2. Singularis ars ὠκυμαθείας ab Agrippa proposita. 3. Periodi artium & inventorum. 4. Τὸ θεῖον in literis, 5. nominibus. 6. Linguarum concentus. 7. Lingua peregrina Hominum spiritu obsessorum. 8. Τὸ θεῖον oratorium. 9. Singularis impetus. 10. Exemplum Franciscani. 11. Furor Poëtarum. 12. Poëtæ illiterati & extemporalis memorabilia exempla. 13. Divinum in Musicâ & Poësi. 14. Τὸ θεῖον in Philosophia, Physicis. 15. 16. Ad res vilissimas cæcutimus. 17. Principium aliquod in naturâ ἄγνωστον. 18. Τὸ θεῖον in Numeris. 19. Vaticinatio per numerum Septenarium. 20. 21. Θεῖον in Geometria, 22. Optica. 23. In singulis disciplinis quædam θαυμαστά. 24. Dei reservata. 25. Prænotio futurorum, 26. Arcanum Physicum,

Q &

(*dd*) Circa *Mezahabi* ætatem, nimius Chymiæ Amor (uti *P. II Isagoges ad Hist. Cimbr. c. 5, §. 2, p. 96,* jam est monitum) Morhofio imposuit. Scriptor enim iste *Epistola de Auro Potabili ψευδώνυμος*, Larvam Nominis Proprii *Mezahab* (& Cognomini suo affinis, & Argumento Epistolæ, si Etymon spectes Hebræum, congrui) e Gen. XXXVI. 39. mutuatus, non Rabbinus fuit Antiquus, sed Medicus nostræ ætatis Judæus, *Benjamin Mussaphia*, Med. D. & Practicus Hamburgensis, Glückstadiensis atque Amstelodamensis, A. 1674, æt. 69, defunctus. Is Epistolam hanc Hebræo Latinam (qua Veteribus Hebræis, ævique Sequioris Rabbinis, Auri Potabilis Cognitionem, & Chymiæ arcanioris peritiam, e S. Lit., aliisque Gentis suæ Monumentis, asserere conatur), seorsim initio, sub Larva ista, deinde autem, vero nomine præfixo, una cum *Sententiis Sacro-Medicis, ex toto V. T. collectis*, Hamburgi A. A. 1640. in 8vo edidit. Solus Textus ejusdem Latinus, prolixo & verboso Joh. Lud. Hannemanni oneratus Commentario, hujus *Ovo*, quod vocat, *Hermetico-Paracelsico-Trismegisto*, sive *Tractatui de Auro*, Francof. A. 1694. *in 8vo* excuso, est præfixus, adjecta etiam Appendice pro Loco hoc Morhofiano Apologetica, sed tali, quæ nihil solidi affert, ac proinde, in re præsertim adeo manifesta, responsum haud meretur.

Digitized by Google

& Cognitio temporum. 27. Τὸ θεῖον *in Medicina, Medicis & morbis. 28.* Τὸ θεῖον *in Moralibus. 29. Virtus Heroica. 30. Impulsus divini. 31.* Τὸ θεῖον *in Politicis, in Rebuspublicis. 32. Fata imperiorum. 33. Principum miracula. 34. Dei directio circa eorum actiones, variosque casus. 35.* Τὸ θεῖον *Geographicum in detegendis regionibus. 36.* Τὸ θεῖον *Historiæ. 37. Providentia divinæ speculum. 38.*

1 CUm hæc scriberemus de Philosophiæ mysteriis, celebrabamus ejus die in Ecclesiâ anniversaria sacra, quo supremus omnis sapientiæ dispensator, optimus maximus artium Magister Spiritus S., ut semper per totum terrarum orbem opes suas disseminavit, ita tunc visibili specie universas in Apostolos effudit. Unde in sacram hanc meditationem abrepti sumus: ut nulla est, quæ non ex hoc fonte inexhausto promanat scientia, ita nullam esse ex toto disciplinarum orbe, quæ non divinum illum characterem circumferat. Quare *τὸ θεῖον*, quod in disciplinis est, *ἀκρόαμα* hoc loco non indignum, hîc proponemus. (*ee*) Nemo paulum sagacior est, cui illud non suboleat; qui non suspicione saltem & conjectura aliquâ attingat. Scilicet, ut Vulpes in fabulis, scientias tractamus. Illa pultem vitro inclusam cum ligurire non posset, superficiem tamen lambit. Pellucet illud, quod in scientiis divinum est: sed quoniam in superficie semper hæremus; quoniam inani illo ac vitreo opinionum splendore nos oblectamus, nunquam pectus saturamus, nunquam ad fundum rerum penetrare possumus. Nimis immersi sumus nobis ipsis, & turbæ opinionum variarum. Quod si animum paululùm in se revocaremus, Deoque permitteremus, & simplicissimos naturæ intueremur progressus, expeditior esset ad veritatem via, & divinæ menti nostram arctius jungeremus.

2 In ipso illo *τῆς ἐπιστήμης τρόπῳ*, in rerum apprehensione, quæ non divina sæpe animadvertimus vestigia! Sunt qui fulmineâ ingenii vi omnia perrumpant, quorum animus in specula positus uno quasi intuitu omnia simul comprehendit: Quasi non sensuum ministerio, non Syllogismorum apparatu ad intelligendas res indigerent, sed geniorum instar omnia pervaderent quasi & absorberent. Ita quæ tardiùs assequuntur alii, longisque præceptionibus circumducti, illi quasi volatu uno transmittunt, omniaque præcipere ipsi videntur. Vidimus ad certas disciplinas quosdam quasi divinitus incitatos, ea in his confecisse spatia, ut in prodigium illa res traheretur. Fuere ad varias artes liberales, mechanicas, statuariam, graphicam, poësin, mathesin, chirurgiam, quasi à natura facti: ut nullis usi doctoribus, ipsi aliàs simplices, plebeji rustici, non raro etiam oculorum ac linguæ usu destituti, ipsos in illis rebus

(*ee*) Παρέκβασις hæc de τοῦ θείου in Scientiis singulis, Festo Pentecostes A. 1687, Kilonii, peculiari Programmate Academico, publico nomine conscripto, ab Autore est proposita, & inde, Verbis iisdem, huc translata.

bus artifices superarent. Quin & vaticinandi quibusdam instinctum adeò ef-
ficacem fuisse accepimus, ut mera oracula fundere viderentur: Quæ omnia
potestatem humanâ majorem & τὸ θεῖον in ipsa etiam discendi methodo de-
clarant. * Testatur quidem alicubi Cornelius Agrippa: *esse artem quandam* 3
sed paucissimis cognitam, ita informandi exornandi & illustrandi fidelem & purum homi-
nis animum, ut ex ignorantiæ tenebris repentè ad sapientiæ & doctrinarum lumen eveha-
tur: è contrario verò aliam facultatem immundos atque incredulos, reconditis quibus-
dam arcanis, eodem sapientiæ & doctrinarum dono rursus exuendi, & pristinæ suæ igno-
rantiæ restituendi: Quam si ille alios artem docere potuisset, magnus ille nobis
Apollo fuisset. Nos eam rectius ab ipso illo artium omnium Parente Panso-
pho, Sancto Spiritu, qui super Apostolorum capita se effudit, veri illo Duce
αὐτομαθεῖς & θεοδίδακτοι, didicerimus. * Cui non deprehuntur certæ in arti- 4
bus inventis periodi & revolutiones? Nostra secula divinum Typographiæ
beneficium habuerunt, quod ab omni ævo fatali quodam sigillo absconditum
fuit. Illa pulveris pyrii ars quoque nunc in lucem prodiit, quasi orbis extre-
mo incendio præluderet.

Veniamus ad ipsas artes & scientias, & quid in illis θεῖον videri possit ri- 5
memur. Consideamus primùm in puerorum subselliis, atque inter ipsos ἀναλ-
φαβήτους nos teneamus, ibique literas syllabasque aucupemur. Magnum in
his miraculum est. Quot habemus artes, disciplinas, volumina, ex paucis his
elementis nata omnia videmus. Est præterea philosophia quædam Alphabe-
taria, quæ non pueros, sed magnos profectò doctores exerceat. Notas litera-
rum singulis gentibus familiares videamus, scribendi rationem modumque
perpendamus; & primas illis animi, indolis, ideas impressas deprehendemus.
Ac optandum sanè esset, omnium populorum nobis characteres fuisse serva-
tos: ita vel ex eorum collatione mutuâ multa abstrusa investigaremus.
Quemadmodum ex punctis, lineis, circulis omnis producitur quantitas, at-
que ipsa corporum habitudo in iis fundatur: ita ex his characteribus, eorum
simplicitate, positu, ductu, animi quædam indoles, è convenientia quædam
quasi migrationes elucent. Prima mentis porta verbum & scriptura est, quâ se
in aurium oculorumque sensus ingerit. In ipsis literis divinum quid latere
vel ex eo agnoscimus, quod accessione literæ *He* Abramo divina virtus inspi-
rata videbatur. * Quanta sunt in nomine Tetragrammato mysteria! quæ in- 6
tegris libris non evolvunt Cabalistæ. Multa de sacris nominibus Judæi nobis
narrant, quibus mirificam illi potentiam tribuunt. Ipse Dei Filius, æternus ille
λόγος, verbi nomine vocatur, de quo Reuchlinus mira è Cabalisticis libris
nos docet. Quanta cabalæ illius literariæ mysteria sint, ii norunt, qui sacris
illis sunt initiati: Quibus magna volumina quidam impleverunt. Longa est
Jamblichi in libro de mysteriis Ægyptiorum sect. 7. c. 4. & 5. de divinis nomi-

nibus,

nibus, eorum significationibus, disputatio. Mentionem facit Jacobus Spo-
nius in accuratissimo suo *Itinerario lib. 2. pag. 53.* cujusdam Ægyptii *Cheek-Bouni*,
qui *de virtute Verbi divini & humani* mirabilem librum scripserit, in quo per varias
linearum vocumque figuras, perque literarum μετάθεσιν multa curiosa dedu-
cat. Sunt qui è nominibus & literarum numeris ita vaticinantur, ut rarò fal-
lant. Notarunt nonnulli infaustorum nominum impositione fortunam ho-
minum labefactari, eorum immutatione quoque immutari. Quidam è tetri-
cis nominibus, quos reos criminis suspicati sunt, tales quæstione instituta de-
prehenderunt. Ne quid de iis dicamus, qui verbis morbos curant, Salutato-
res dicti. Quæ omnia cum ad superstitionem spectare videantur, procul ab
7 his sacris abesse jubemus. * Mirabilis est ille linguarum diversarum concen-
tus, per quas sparsa primæ linguæ vestigia, ut θεῖον aliquid, non vanâ horiola-
8 tione venari possumus. * Vidimus spiritu aliquo agitatos ignotas sibi linguas
loqui: quod quanquam Huartus ad singulare temperamentum; alii ad mor-
bum melancholicum; Pomponatius, ne quid potentiæ ultra naturam debere
videatur, more suo, in libro de Incantat. ad siderum influxus refert; absurda
tamen illa & παράδοξα sunt, cum impurus ille & κακόζηλος Spiritus in illis ho-
minibus agat, quod in Apostolis Spiritus sanctus, qui omnibus linguis τὰ με-
γαλεῖα τοῦ θεοῦ deprædicabant. In illis aliquid δαιμόνιον, ut in his θεῖον fuit.
9 E *Grammaticorum* Ludo ad *Oratores* transeamus. Quis non in illis aliquid
divini agnoscat? Neque enim artem hanc è Sophistarum palæstris natam exi-
stimemus. Majus quid in illâ elucet, erectum, gloriosum, quod ipsos animos
expugnet, præclarumque rebus divinis suppeditet instrumentum. Non
sunt è Magistris hominibus æstimandæ artes: divinæ illæ sunt, æternæ, atque
ex eodem fonte derivatæ, unde olim in Apostolorum animos effundebantur:
etsi hæ omnibus numeris absolutæ. Præcepta quæ à Magistris successu secu-
lorum congesta sunt, veritati & naturæ conformia, hos natales loquuntur.
Quare ad divinos usus adhibeamus, quæ divina sunt, & quæ è veritatis quasi
10 utero obstetricias manus admoventes Magistri in lucem protulere. * Verum
illud eloquentiæ ὕψος in spiritu & impetu est. Agnovit hoc è gentilibus
philosophis Seneca, qui in libro de tranquillitate cap. ult. *Non potest grande ali-
quid & supra cæteros loqui, nisi mota mens. Cum vulgaria & solita contempsit, instin-
ctuque sacro surrexit excelsior; tunc demum aliquid cecinit grandius ore mortali. Non
potest sublime quicquam & in arduo positum contingere, quam diu apud se est. Desciscat
oportet à solito, & efferatur, & mordeat frenos & rectorem rapiat suum, eoque ferat,
quo per se timuisset ascendere.* Hoc est illud in Oratione, quod Aristides vocat
τὸ πῦρ: λόγων αὐτὴ πηγὴ μία, τὸ ὡς ἀληθῶς ἱερὸν καὶ θεῖον πῦρ, τὸ ἐκ Διός ἐστιν.
Hippocrates, cui Deus ipse τὸ θερμὸν ἀθάνατον, illud quod in homine ἡγεμο-
νικὸν est, vocat τὸ θερμότατον καὶ ἰσχυρότατον πῦρ. Cicero sic latinè exprimit.
Nulla me ingenii, sed magna vis animi inflammat, ut me ipse non teneam. Istud me.

Joan-

Joanne *θερμὸν*, istud *θεῖον πῦρ* antiqui Theologi observarunt: quibus ille *υἱὸς βροντῆς, βροντόφωνος* & *βροντόπαις*, ob incomparabilem & sublimem eloquentiam, dictus fuit. Ex hoc impetu visi sunt Oratores, citra ullam meditationem, ad dicendum prosilire, in extremis periculis, in Reipublicæ necessitatibus. Vidimus Oratores sacros, divino quasi spiritu ductos, extemporali eloquentiâ plus præstitisse, quàm elaboratis orationibus alios. * Talem no- 11
bis Franciscanum illum Erasmus *lib. 14. Epist. 15.* depingit, cujus memorabile exemplum ab omnibus legi meretur. *Rogatus*, inquit Erasmus, *à me familiariter, quibus modis præpararet animum suum iturus ad concionandum: Respondit, se solitum in manus sumere Paulum, & in ejus lectione tam diu commorari, donec sentiret incalescere pectus. Illic hærebat addens igneas ad Deum preces, donec admoneretur esse tempus incipiendi. Nonnunquam septies concionabatur uno die, nec unquam illi deerat sermonis eruditi copia.* Dignissima lectu est tota hæc de illo Viro Epistola, quæ Ideam prudentis piique Theologi in ejus vitâ depingit. Miraculum aliquod istius temporis dixeris.

Poëtas qui non humanâ, sed Deorum lingua, loqui dixit, aliquid homine 12
majus in illis agnovit: scilicet *τὸ θεῖον*, quod adeo in his studiis dominatur, ut sine *ἐνθουσιασμῷ* illa jaceant frigeantque: Quare & Vates dicuntur, seque ipsos *ἐνθουσιαζομένους* profitentur. Quis non de furore Poëtarum tam apud Poëtas ipsos, quam alios legit? Sed illum divinum nominabat Plato, suntque qui peculiaribus eâ de re libris agunt. Divinus ille maximè furor, cum in hymnos divinos fertur. Plato in Dialogo, qui inscribitur Ἴων sive *περὶ Ἰλιάδος* Poësin omnem ab inspiratione esse contendit. *ὁ θεὸς* inquit, *αὐτός ἐστιν ὁ λέγων, διὰ τούτων δὲ φθέγγεται πρὸς ἡμᾶς. Deus ipse est, qui per illos loquitur, & nos inclamat.* Et ibidem: *ἐν τούτῳ γὰρ δὲ μάλιστα δοκεῖ ὁ θεὸς ἐνδείξασθαι ἡμῖν ἵνα μὴ διστάζωμεν, ὅτι οὐκ ἀνθρώπινά ἐστι. In hoc maximè DEus ostendisse videtur, nobis disputandum non esse, quin divina potius quam humana sint hæc poëmata.* Hoc, inquit, Deus eo indicare voluit, cum de industria per ineptissimum poëtam pulcherrimam cecinit melodiam. Quare non ineptè hic Plato annulorum magnetis contactu cohærentium exemplo hunc, à divino spiritu per alios poëtas propagatum, afflatum nobis ob oculos posuit. * Memorabile in homine rustico Italo exemplum 13
ætas nostra tulit, qui nullis præceptis imbutus, cum legeret Torquati Tassi carmina, quasi spiritu quodam afflatus elegantissima sine morâ fudit carmina, quæ vel ipsos artifices in pudorem conjicerent. *Joannes Dominicus Perus* ille vocabatur, qui nullis promissis, utut amplissimis, à Principibus permoveri potuit, ut rusticis sordibus relictis in aulas & urbes concederet: beneficiis tamen plurimis affectus à multis fuit. Vivis illum coloribus J. N. Erythræus describit *Pinacothec. II. n. 27.* Vidit Patavina cathedra ante non multos annos Fr. Macedum, Virum omnibus doctrinis & scientiis consummatum, ex tempore de argumentis propositis latina recitantem Carmina, eaque elegantissi-

ma, atque omni apparatu poëtico instructa: quæ cultissimi alii Poëtæ longa
14 meditatione vix extunderent. * Poësi affinis est *Musica*, quæ sonos moderatur, affectus incutit, incussos mulcet, animosque quo vult rapit. Est sane in sonis aliquid θεῖον, ut ad illorum contemperationem, mirabilem sanè & mysteriis plenam, totius universi mensuram veteres Philosophi inierint: Quos ubi numeris suis Poëta scitè & rectè illigaverit, penè ad Orphica miracula patranda aptum dixeris. De divino illo, quod in Musica est, præclarè Jamblich. *Libr. de Mysteriis Ægypt. sect. 3. c. 9.* philosophatur.

15 *Philosophia*, quæ in contemplatione rerum consistit, eo ipso nomine divini quid inferre videtur: quid enim est θεωρεῖν, nisi à sensibilibus animum ad
16 τὰ ἀόρατα abducere? * Hic principem locum naturalis philosophia tenet; In quâ omnia à sublimiore principio arcessenda sunt, quam vulgò fit. Pecora sunt & fungi, qui in naturæ operibus ubique præsentem DEI manum non sentiunt. Stupida est atque iners natura, si ab illo discesserit. Nullo vinculo illa continetur, nisi ille nodos strinxerit. Quod cum agnoscerent gentium Philosophi & Poëtæ, qui *Jovis omnia plena* ajebant; quis credat nunc reperiri homines, qui rectore destitutam sibi ipsi hanc machinam permittant? Plus est miraculorum in naturâ quàm vulgò credimus. Quò oculos vertimus, quo
17 pedem movemus, in illa incurrimus. * Vel in minimo insecto divinam manum deprehendimus. Omnis illa corporum membrorumque compositio, illa universi omniumque animalium admirabilis fabrica, intelligentiam & mentem operatricem arguit. Providentia ex omnibus elucet. Vel Talpam videas: omnia in illa ad suos usus comparata, oculi, aures, ungues, membra omnia. Quod cum perpenderet Cardanus, mirè alioquin misereque in illis *quæ Spiritus sunt* fluctuans, ac Talpâ ipsâ interdum cæcior, hic tamen vel à Talpâ oculos visumque recipit, cum in hunc quasi ἐνθουσιασμὸν prorumpit: *Palam est igitur, naturam in cunctis sollicitam mirum in modum fuisse, nec obiter, sed ex sententia, omnia prævidisse, hominesque, quibus hoc beneficium Deus largitus est, ut causam rerum primam inveniant, participes esse illius primæ naturæ; neque alterius esse generis naturam, quæ hæc constituit, ab illorum mente, qui causam eorum, cur ita facta sint, plenè assequi potuerunt.* Felices igitur meritò vocat Virgilius, qui rerum cognoscere causas potuerunt. Sed quot illorum sunt, qui cognoscunt? In nebulis toti versamur. Cum Athenienses verum Dei cultum ignorarent, τῷ ἀγνώστῳ θεῷ aram po-
18 suere. * Nil temerè nos dicemus, si omnia ignorare nos dicamus. Expedire in ipsis principiis nihil possumus, nisi ad ἄγνωστον aliquod & incognitum refugiamus. Rident Lyncei nostri eos, qui ad Qualitates occultas confugiunt. O boni, nescitis quam vos in ipsis demonstratiunculis vestris nihil sciatis! At vero, dicitis, in ipsis minutiis naturam recognoscimus, in particulas oblongas, ramosas, globosas resolvimus: nihil oculos nostros perspicillis armatos effugiet. Sed nihilo tamen sapientiores per vos facti sumus. Quamdiu rerum

rum

rum mistiones ignoramus, nihil omninò novimus. Propiora illa potius prensanda sunt, quam remotiora. In illis habitat natura, moratur, palpatur: In his dispersa est, & à sensibus recedit. Ita plerumque comparatus est hominum animus: *Transfugit in medio posita & fugientia captat.* Si culta aliqua & elaborata cui offeratur oratio, isque in illâ artificium indagaturus sit; Quis propiùs scopum feriret? illene qui literas & syllabas numeraret; an verò qui in partes suas, quibus proximè componitur, in enthymemata, in schemata, dissolveret? Nullum est in rerum natura φαινόμενον, quod expedire feliciter possumus. Vertamus in omnes partes, secemus in particulas, plusquam χυμικοπείραι, hærebimus semper, & tandem in incognito aliquo nobis subsistendum erit. Quod cum videret Henricus Morus, Philosophus Anglus, Principium aliquod Hylarchicum commentus est; alii alia κρησφύγετα quæsiverunt. Ac sane θεῖον hîc aliquod subest, verum illud ἡγεμονικὸν, quod impellit, movet, dirigit, jungit, format corpora: quo ignorato, omnia nobis ignorari necesse est. Videamus admirabilem illam rerum γένεσιν. Omnia mysteriis plena sunt. Ipsa illa rerum semina divina manu in puncto aliquo & centro obsignata videntur, unde quasi ex nihili utero procedunt corpora. Nam quod in semine ἐνεργητικὸν est, non nisi intelligentiâ comprehenditur: cætera, quæ oculis videmus, manibusque palpamus, parum ad corporis compositionem conferunt. In Vegetabilibus, ubi è punctulo frutex germinare incipit, cætera concidunt atque ut rejectanea separantur. Quæ in formanda porro corporis machinâ est naturæ solertia! qui progressus! Quos ubi attenta mente respexerimus, attoniti manus sæpe tollemus, & mirabilem in operibus suis Deum deprædicabimus. Vidit hoc, qui tamen omnia in fortuitis posuit, & suis ratiunculis explorare tentavit, cum hos, quasi ἐνθουσιασμῷ abreptus, versus funderet:

Multa tegit sacro involucro natura, nec ullis
Fas est scire quidem mortalibus omnia; multa
Admirare modò, nec non venerare: nec illa
Inquires, quæ sunt arcanis proxima: namque
In manibus quæ sunt, hæc nos vix scire putandum est.
Est procul à nobis adeo præsentia veri.

Nihil nunc de iis dicemus, qui corporum μεταμορφώσεις, qui infinitas propemodum multiplicationes instituunt; quod in metallis à naturæ mystis factum est; nihil de corporum magnetismis & sympathicis affectionibus, quæ innumeræ in naturâ sunt, unde omnis illa magia oritur. Sed arcanior illa scientia, in omnibus penè gentibus, à sapientioribus quibusdam custodita est, ne in vulgus efferretur. Huc omnis illa Mythologia, omnia Ægyptiorum Hieroglyphica, tendunt. His enim involucris divini illi thesauri teguntur.

In *Mathematicis* porro scientiis quid non divini est? Hic Numerorum doctrina primam se offert, tota merito divina vocanda. Quantæ, quam arcanæ 19

numerorum potestates sint, ne in hunc quidem diem satis cognitum est.
Quod cum bene nosset Pythagoras, non invenit commodiorem rationem,
quâ Philosophiæ suæ secreta celaret, & intelligentibus tamen omnia panderet,
quam si numeris suis, quos formales rectè dixeris, absconderet. Cum enim
Numeri nominantur, non intelliguntur nisi naturæ occultæ proportiones,
progressus, operationes, revolutiones à Deo ipso definitæ. Quomodo non
difficile admodum est omnia divinæ humanæque sapientiæ mysteria illis ad-
umbrare. Non credat quis temerè fieri, sonos septenario, numeros novena-
rio absolvi; Atque hinc per easdem *ἀνακυκλώσεις* in centenariis & millena-
riis reduci. Illic abstrusarum rerum typi latent, atque iis quasi præfigurantur.
In quibus, velut in tenebris palpitant, qui tamen quasi per nebulas vident,
Autores, quorum de numerorum mysteriis integra extant volumina. *Ἱστορούμε-
να* tantum illa sunt, non *φιλοσοφούμενα*. Radix & quasi Pater omnium numero-
rum Monas est. Prima ex illa surgit Dyas, quæ per Triada quasi in consonan-
tiam & unitatem reducitur. Hinc illa *Τετρακτὺς* per quam, ut rem sacram, non
sine causâ jurabant Pythagoræi. Quinarius iisdem *τροφός*, item *γάμος* dici-
tur, quod ex binario & ternario, quasi ex femina & mare conflatus sit. Divi-
nus aliis dicitur. Hinc illa *πέμπτη φύσις* Aristoteli, imo & Platoni & Platoni-
cis celebrata. Alii *πέμπτον στοιχεῖον, πέμπτον κόσμον σχῆμα πέμπτον, ἄριστον στοι-*
20 *χεῖον* appellant. * Septenarium omnium *μυστικώτατον* esse nemo nescit. * Mi-
21 rabile est, quod de ejus virtute Fluddius in libro de *Microcosmi historiâ tr. 1.
sect. 1. lib. 1.* consignavit: *Ego*, inquit, *hominem doctissimum novi, qui virtute hujus
numeri Septenarii, cujusdam quasi oraculi adsistentiâ, quæstiones dubias atque ancipi-
tes resolvere non dubitavit, atque etiam de occultis, tam præsentibus quam futuris, quo-
dammodo divinare pollicitus est.* * De *Geometria* idem nobis dicendum est; nam
& numerorum rationes lineæ & corpora sequuntur. Quare & Plato Deo di-
22 gnum opus habuit, quem ille ajebat perpetuo *γεωμετρεῖν*. Circuli & trian-
guli arcana ne nunc quidem omnia exhausta. Quas non cruces mathemati-
cis illa Circuli quadratura figit! Et tamen illam rerum hæc universitas quo-
tidie nobis ob oculos ponit. Nimirum ut Deus summus omnium rerum Ar-
chitectus est, qui numero pondere & mensura omnia fecit: ita illud *ἀρχι-
τεκτονικὸν* rebus inseruit, quod iisdem progressibus, eâdem motus successio-
ne, semper operatur. Hoc perpetuum illud movens, perpetuumque mobi-
23 le est: In quo inveniendo quam sudant Mathematici! * *Optica*, quæ radium
metitur, in ipsa quidem luce tota occupatur. Sed quamquam illa oculis o-
mnium patet, quamquam ejus beneficio omnia apprehendimus, ejus tamen
naturam, nemo tam oculatus est, qui verè indaget. Annon miraculo pro-
pius, & propemodum divinum est, per unum punctum omnium rerum ideas
cum coloribus ipsis transmitti. Nihil de speculis & telescopiis dicemus, quæ
omnia etiam remotissima exhibeant: sunt enim qui dari illa posse existi-
mant:

mant: nihil de iis Baptistæ Portæ speculis, quæ rectâ lineâ in infinitum urant.
* Nam etsi impugnant illa multi, rationibus quidem non contemnendis: ta- 24
men ut sunt in omnibus propemodum disciplinis quædam θαυμαστά, quæ non
capiunt omnes, neque scire interest; ita & hìc fortassis aliqua sibi summus ille
Magister reservavit. * Habet Deus quædam, ut ita dicamus, reservata, ad quæ 25
non admittuntur, nisi pauci illi, quos *ardens evexit ad æthera virtus.* * Sunt in 26
illis præcipua: Futurorum prænotio, sive illa à siderum configurationibus
sive aliunde deducatur: *Summi arcani physici cognitio, ac Temporum ac- 27
curatæ rationes, quas ille antiquus dierum ac Pater temporum, arcano con-
silio, hominibus voluit esse abscondita; Etsi sunt nonnunquam, qui παρα-
κύψαι in illa, illo connivente, arcana conati sunt. Versamur in magnâ illâ
Dei familia, infantes alii & pueri; alii maturiore in ætate constituti: Ubi illis
nonnulla scire inutile non solum, sed & periculosum est; Hi verò in dome-
stici regiminis societatem nonnunquam admittuntur, ita tamen, ut occultæ
rerum dispensationes ad solum Patremfamilias spectent. Ille è singulis scien-
tiis aliquod δαίδαλμα, τέχνημα, magisterium sibi seposuit, quo beat interdum
filios; cum cætera illa etiam τοῖς ἔξω concedat.

Qui *Medicam* artem profitentur, quotidie illud sibi θεῖον propositum ha- 28
bent. Sive enim corporis structuram oculis rimantur; nihil in illâ est, quod
non opificis sapientiam loquatur: sive cum morbis illis res est; tot sunt illo-
rum formæ & figuræ, tot in illorum causis recessus, ut sæpè illis in τῷ θείῳ sub-
sistendum: Quod & Hippocrates vidit, & integro libro Hieron. *Jordanus* ex-
posuit. Testantur hoc prodigiosæ, quas aliqui congesserunt, Historiæ, & su-
per quibus Mericus Casaubonus in libro Anglicâ linguâ scripto, *de credulitate
& incredulitate in rebus naturalibus, moralibus & civilibus* multa, ipse tamen ὀλιγό-
πιστος, disquirit. Est in ipsis remediis θεῖον aliquid, quibus, utut efficacissimis,
sæpe manum injiciunt fata. Quædam ab imperitâ & plebeia manu exhibita
ultra fidem operantur. Vilia sæpe & contempta gravissimos & lethales morbos
avertunt. Est ubi cœli siderumque influxus vires medicamenti auget, suspen-
dit, tollit. In medico quoque ipso τὸ θεῖον singularis quædam felicitas adjun-
cta testatur. Est in mediocriter doctis illa in indagandis morbis remediisque
applicandis εὐστοχία, quæ doctissimos interdum destituit. Sunt qui medicâ vi
pollent in morbis per tactum curandis. Quod cum Regibus Galliæ & An-
gliæ hereditarium credatur munus, fuit tamen in Angliâ *Valentinus Greatreak*,
qui idem felici successu fecit, ut sunt de eâ re multorum fide dignorum ho-
minum perscripta testimonia. Ne quid de Viris dicamus, qui precibus à Deo
salutem ægrotorum impetrarunt.

Procedimus ad *moralem* & *Civilem* doctrinam: Quæ quanquam in nego- 29
tiis, ab arbitrio hominum pendentibus, consistere videntur, inque eorum
principiis nunc adeò fluctuant nonnulli, ut pleraque εὐρίπιστα illis sint, quæ

sancta omnibus esse debebant; sunt tamen in illis æterna, divina, inconcussa, ad quæ hominum actiones ordinandæ sunt, vel si illæ evagantur, in ordinem rediguntur, aut eò diriguntur, potentiore manu, quo divina tendit providentia. Quoniam verò non nisi agendo virtutes nobis paramus, in ipsa illa
30 actione τὸ θεῖον se maximè ostendit. * Virtus quæ Heroica dicitur, divino impulsu excitatur; ac fato sæpe fieri solet, ut ad res magnas gerendas, ad regna firmanda, ad imperia amplificanda, hostes subigendos, divinitus animen-
31 tur homines, incredibilia viribusque humanis majora tentantes. * Hinc illæ apud Historicos, cum memorabilia facta describunt, voces: *Deo quodam assiduè incitante: quodam quasi instinctu Deorum concitatus fecit:* οὐκ ἄνευ θεῶ, *non sine Deo.* Ipsas in nobis inclinationes quas sentimus, bono aliquo genio nobis incussas credere possumus: Quare nec obniti illis debemus, sed illorum ductum sequi. Eleganter in hanc rem Plutarchus in vitâ Coriolani: *Homerus in arduis insitatisque rebus, & ad quas impetu quodam animi ac furore quasi divino opus est, Deum proponit: non qui consilium nostrum tollat, sed moveat, neque impetus animo indat, sed visa & imaginationes objiciat, quæ impetuum duces sint: atque ita sanè non involuntariam efficit actionem, sed voluntati initium præbet, eamque spe & confidentiâ confirmat: Aut enim omnino excludendus est ab omni principio causaque actionum nostrarum Deus: aut quinam tandem alius sit modus, quo hominum ille actiones adjuvet? non enim corpora nostra effingit, manusque ad id, quod facto opus est, aut pedes applicat: sed eam animi partem, quæ ad agendum est deligendumque nata, principiis quibusdam & visis, cogitationibusque objectis excitat, aut contra avertit & inhibet.* Has in Socrate occultas propensiones, quas ille in rerum agendarum consilium adhibuit, genium illum, de quo multa Plato aliique nobis narrant, fuisse Cartesius *part. 1. ep. 15.* existimat. Quæ non malè dicerentur, nisi ipsa apud Platonem Socratis verba, quibus vocem emisisse Dæmonium significat, aliud testentur. Quod & Strozzius Cigogna, vel potius Thomas Garzonius (is enim verus autor est) in *Magiæ Theatro part. 1. l. 2. c. 2.* adversus illos affert, qui dæmonium
32 Socratis de mente ejus interpretantur. * In Rebuspublicis illæ politicis celebratæ ἀνακυκλώσεις ab uno ad unum redeunt, pulcherrimâ hujus universi & naturæ imagine: Quod in Rep. Romanâ eleganter demonstravit Machiavellus. Eas mutationum causas rationibus Musicis & Mathematicis Plato
33 *lib. 8. de LL.* deducit. * Quicquid in civilibus negotiis etiam moliantur δωδεκαμήχανοι, & versuti homines; intercedit eorum consiliis, ubi minimè existimes, Deus, & ad suum arbitrium omnia componit. Non est, quod hìc ancilia, ampullas, secures, palladia cœlitus lapsa, vasa Chinensium ænea Reip. mutationes tinnitu, nullo externo motu incusso, prodentia, in divinitatis probandæ subsidium vocemus. De Geniis tutelaribus, præsagiis, prodigiis, ostentis, non omnia vana sunt Historicorum documenta, quibus divini aliquid subesse res ipsa loquitur. In auspicio Regio quæ non mysteria quæsivit Böclerus!

rus! De annulo ex auro, quod Christo Magi obtulerunt, fabrefacto, qui inter
antiqua domus Austriacæ cimelia fuit, Lambecius *Comm. de Bibl. Vindobonensi
Tom. 1. part. 1. lib. 1. pag. 25.* prodidit, quod tempore belli insolito fulgore victo-
riam portendere visus sit: Quâ de re sententiam cuique liberam esse volu-
mus. * Miracula Principum, qui desperato corporis vitio laborantes sanita- 34
ti restituerunt, an vera an ficta, narrant Historici: Quibus etsi fraudes non-
nunquam immistæ; tamen vel affectata illa à Principibus divina ἀξιώματα
illius θείου opinionem abesse à Republicâ non debere declarant. Legimus
rem Romanam in præcipitio stantem fatorum manu ab interitu sæpe revoca-
tam; quoniam orbis imperium Romæ destinabatur: Cui Romulus, vel ar-
cano consilio, vel magica arte, ut quibusdam creditur, prælusit, cum in me-
ditullio urbis fossam, cui mundi nomen, faciendam curaret, inque eam à pe-
regrinis particulam terræ patriæ injiciendam imperaret. * Quoties ab extre- 35
mo periculo Reges divino quasi monitu revocati! victoriæ tempestatum &
procellarum subsidio obtentæ! Genii ipsi in hostes pugnare visi sunt! Qui-
bus in rebus qui nullas Fato partes tribuit, næ is ad omnes rerum sensus ob-
surduit, aut omnem bonam mentem ejuravit. Infinita cumulare ex omnium
temporum gentiumque annalibus poteramus, si nunc rem illam ageremus.
Utinam Vir rerum Civilium peritissimus, Böclerus, qui *Theatrum Fati* scribere
voluit, librum illum absolvisset, magnam huic argumento facem accensam
videremus. In causis judicandis singularis Principum nonnullorum εὐστοχία,
quæ vel sapientissimorum JCtorum peritiam antevertit, θεῖον juridicum nobis
ob oculos ponit. Ne quid de divinis in omni gente etiam barbara judiciis hic
dicamus, quibus explorari reorum, deficientibus testimoniis, vel innocentia,
vel culpa consuevit. * In terrarum ac regionum cognitione, quod θεῖον 36
geographicum vocabimus, illud deprehendimus: Certis temporum perio-
dis, ac fatali quâdam lege earum notitiam mortalibus recludi, atque iterum
insuperabiles navigantibus obices poni, ut vel improbo labore frustra quæ-
rant. Antequam Hispani in Americam Peruvianam venirent, audita è fodi-
nis ad barbaros operarios vox fuit, quæ intactos pro peregrino populo the-
sauros relinquere jussit. Visæ è longinquo terræ quædam, repellentibus sem-
per ventis, adiri non possunt. Quædam etiam, si fides itinerariis habenda
est, detectæ, oculos hominum fugere videntur. * Illius in rebus civilibus 37
θείου statua Mercurialis est, & filum quasi Ariadnæum præbet *Historia*. Pulchrè
S. Augustinus lib. de vera religione cap. 25. *Quoniam divina Providentia non so-
lum singulis hominibus quasi privatim, sed universo generi humano tanquam publicè,
consulit: quid cum singulis agatur, Deus scit, atque ipsi, cum quibus agitur, sciunt; quid
autem agatur in genere humano, per Historiam commendari voluit & Prophetiam.* Ve-
rùm, de quo non sine causa Conringius *lib. de Civ. prudent. cap. 14.* queritur: *per-
quam pauci historici illam diviniorem causam justa commemoratione prosequi solent:*

quidam de industria hoc videntur agere, ut excutiant lectorum animis τῦ θείυ curam: quod tamen Machiavellus, minimè omnium cæteroquin religiosus, advertere potuerit.

38 * Sed nos tandem manum de hâc tabula, ad illum DEI digitum, qui flammeis characteribus sapientiam suam Apostolorum animis inscripsit, intendimus. Inde nos ardentissimis precibus θεῖον illud, sine quo ἐντελέχεια sua deest scientiis, arcessemus. *Sedibus æthereis Spiritus ille venit,* qui nos ducet in omnem veritatem & per orbium cœlestium ἐγκυκλοπαιδείαν aliquando circumducet. Ille nos Philosophos faciet, sapientiam, quæ hominibus Stultitia est, professos: Mathematicos, qui longitudinem, latitudinem, altitudinem amoris divini metiantur: Politicos, qui πολίτευμα suum in cœlis quærant: Grammaticos & Oratores, qui aliquando ῥήματα ἄρρητα intelligant: Poëtas & Musicos, qui τρισάγιον suum cum omnibus beatarum mentium choris insonare nunquam desistant.

CAP. XIII.
DE COLLEGIIS SECRETIS.

Continuatio ad præcedentia. 1. In gentibus moratioribus collegia occulta fuere. 2. Prima in Ægypto talia collegia. 3. Illic literæ Hieroglyphicæ, Fabulæ. 4. Mensa Isiaca. 5. Orpheus ex Ægypto in Græciam occultiorem doctrinam intulit. 6. Lapponum incantationes, an sylvas & feras moveant. 7. Qui de Orphei doctrina egerint. 8. Sacra Eleusinia. 9. Eumolpidarum Collegium. 10. Leges hujus collegii. 11. Samothracum collegium. 12. Collegium Magorum in Persia. 13. Zoroaster. 14. Ejus nomen. 15. Collegium Brachmannum apud Indos. 16. Apollonii Thyanæi cum illis conversatio. 17. Honorifica de illo testimonia. 18. 19. Photii præceps de Philostrato judicium. 20. An dolia ventorum & imbrium apud Brachmanes fabulosa sint, neque ullâ artê fieri possint. 21. Tempestates per naturalia media an induci possint. 22. Exemplis & rationibus affirmatur. 23. Tempestates superstitiosis artibus discussæ. 24. Translatio corporum an naturali modo possibilis. 25. Mira de lapide fulgidissimo Bononiensi historia. 26. Recentiores de Brachmanibus scriptores. 27. Collegium Gymnosophistarum, 28. Pythagoræorum, 29. Arabum, 30. Maurorum. 31. Collegium Druidum à Meiero malè omissum. 32. Illorum doctrina. 33. Collegium Fraternitatis Roseæ Crucis. 34. Collegii Rosiani historia. 35. Rosii arcana recensentur. 36. Arcana majora. 37. Motus perpetuus rectus, 38. circularis, igneus, aëreus, aqueus, terreus. 39. Ars transmutatoria 1. citra gradum aureum. 40. 2. Seminaria. 41. 3. Projectiva. 42. Medicina universalis varia. 43. Arcana varia naturalia. 44. Arcana Mathematica. 45. Motus terreus describitur. 46. Machina cælestis per se mobilis. 47. Arcana circa rem rusticam. 48. Arca Piscis. 49. Varia mechanica. 50. Occulta collegia naturæ arcanis indagandis occupata. 51.

Post

Digitized by Google

POſt Bibliothecas & libros de Collegiis & Muſeis quædam diſſertabimus. 1
Illa enim Bibliothecis celebrioribus plerumque juncta fuere. Cui bono horrea & meſſes ſine colonis? Collegia Bibliothecis indigent. Hæ quoque ſine lectoribus inutiles. Fuere in omnibus gentibus moratioribus publici virorum ſapientum conventus, qui in commune de rebus naturalibus, artibus, omnique ſtudiorum genere, conferrent. Ac quoniam in doctrinis quædam ad popularem uſum referenda, quædam etiam ſecretiora ſunt, non omnibus, ob eorum abuſum aliasque rationes, propalanda, ideoque & publica & ſecreta quædam Collegia fuere. De his primum dicemus.

Secretior Philoſophia in nationibus plerisque moratioribus ſuas ſibi res 2
habuit, magnâque ſollicitudine hinc profanum vulgus arcebatur: Quare ænigmatibus, fabulis, hieroglyphicis, Deorum nominibus tota involuta eſt, unde poſtea Idololatria ad populum derivata, qui rerum ſacrarum non intelligens in ſuperficie hærebat. * Michaël Meierus, Holſatus, Vir doctiſſimus, in 3
Tractatu Apologetico pro Fratribus Roſeæ Crucis, c. 5. variarum nationum Collegia ſecreta recenſet, inque his primum locum meritò Ægyptiis tribuit: Hîc enim omnium fabularum patria fuit, quibus Græci ἀεὶ παῖδες, ut pueri nucibus luſitantes, ſe delectabant; nucleum verò pauci invenerunt. Major verò hîc antiquioribus Collegiis reverentia, ubi in naturæ ſecreta magis inquiſitum eſt, quam in recentioribus illis. Quanquam tamen & illi de iis rebus ſolliciti fuerunt. Antiquiſſima illa fuere, quibus Moiſes ad omnem ſapientiam imbutus fuit. Celeberrimum & antiquiſſimum collegium fuit Thebis, ubi Strabo obſervat, Sacerdotes plurimùm vacaſſe Aſtronomiæ & Philoſophiæ. Habuit & Memphis collegium. Qui in his rei literariæ præerant, vocabantur Ἱερογραμματεῖς, qui & libros Mercurii interpretabantur, & Hieroglyphicas literas, Coſmographiam, Geographiam, res cœleſtes. De his ſacerdotibus legendus eſt Clemens Alexandrinus *Strom. l. 6.* Chæremon apud Porphyr. *l. 4. de abſtinentia* ait, τὸ μὲν κατ' ἀλήθειαν φιλοσοφεῖν ἔν τε προφήταις ἢ καὶ ἱεροστολισταῖς καὶ ἱερογραμματεῦσι. * De occultis Ægyptiorum doctrinæ ſub fabu- 4
lis & hieroglyphicis reconditæ, legendus eſt libro citato Meierus, & in altero de arcanis arcaniſſimis. * Illa Menſæ Iſiacæ ſymbola aliaque hieroglyphi- 5
ca ſatis teſtantur de occultis ſenſibus, etſi, qui hactenus immanibus libris indagare voluerunt, operæ pretium non fecerunt. De Privilegiis Collegii Sacerdotum Diodorus Siculus, & ex eo præcipuè Otto Heurnius in Chaldaico ſuo p. 41. & ſeqq. De variis Ægyptiorum doctrinis earumque perfectione legendus Borrichius in Vindic. Hermetis: ubi illa plenâ manu ſeruntur.

Ex Ægypto Orpheus myſteria in Græciam intulit, ut Diodorus Sic. *lib. 4.* 6
teſtatur: Orpheus in Ægyptum profectus multa ibi didicit, ita ut tam initiationibus & Theologia, quam Poëſi & Melodia eſſet Græcorum præſtantiſſimus. Idem *lib. 1.* refert, quod ex Ægypto aſportarit pleroſque myſteriorum ritus, & Orgia Bacchi, &

 Mytho-

Mythologiam de inferis. Et, ut ex ipso Diodoro discimus, Initia Osiridis eadem sunt, quæ Bacchi; & Isidis simillima sunt istis Cereris, nominibus tantum differentibus.
7 * Circa Orphei operationes magicas, quæ de illo circumferuntur, in ferarum & arborum tractu per cantum, mihi incidit, quod apud Balbin. *in Miscellaneis Historicis regni Bohemiæ l. 13. c. 12. §. 3.* legi, Jacobum Typotium, dum in Finlandiâ versaretur, comperisse: incantationibus Lapponum feras cicurari, terram & arbusta moveri, rerum naturam universam percelli. Quæ quidem de Lapponibus in hujus gentis historia legere me non memini: etsi non negem, multas esse apud hanc gentem etiam Magiæ Orientalis reliquias.
8 * De orphei antiquissima Philosophiâ & Theologiâ Johannes Franciscus Grandis Vir eruditissimus integrum tractatum conscripsit, quo accuratissimè veterum illam doctrinam complexum se esse dicit: Franciscum Patricium & Augustinum Steuchum primoribus tantum labris degustasse ait, in Præfatione Dissertationum suarum Philologicarum. Sed librum illum non editum fuisse suspicor: Hactenus enim videre non licuit.
9 * Verùm & ante Orphei adventum in Græciam fuere coloniæ Ægyptiorum in Græcos deductæ. Venit Athenas Erechtheus, Ægyptius, quem regem fecerunt Athenienses ob frugum copiam famis tempore illatam. Atque ab illo Eleusinia sacra instituta, in honorem Cereris, ut illa apud Ægyptios in honorem Isidis, quæ non differre ritibus ait Diodorus Siculus *lib. 1. c. 29.*
10 * Nam, referente Pausania in *Arcad.* cum Eumolpus Thrax Eleusiniis auxilia attulit contra Erichtheum, pax tandem inita, ut Eumolpus Thrax Eleusiniis auxilia attulit contra Erichtheum, pax tandem inita, ut Eumolpus sacra faceret Cereri & Proserpinæ. Hinc Eumolpidæ postea sacrorum præsides fuere. Sed Androtion Scholiastes *in Sophocl. Oedip.* scripsit, Eumolpum tertium primùm mysteria obivisse & fuisse antistitem; cui tamen contrarium tradit Homerus & marmor antiquum à Marshamo *in Can. Chron. Ægypt. p. 252. & p. 261.* productum. Hoc illud Eumolpidarum celeberrimum Collegium; de cujus Mysteriis Clem. Alexandr. *Strom. l. 5.* Naturæ arcana hîc doceri testatur Seneca, *Nat. quæstion. lib. 7. c. 31. Eleusis servat, quod ostendat revisentibus. Rerum Natura sacra sua non simul tradit.* & Epist. 90. *Hæc ejus initiamenta sunt, per quæ non municipale sacrum, sed ingens omnium Deorum templum Mundus iste, reseratur: cujus vera simulacra verasque facies cernendas mentibus protulit.* Nam ad spectacula tam magna hebes visus est. Multa per autores sparsa de hujus collegii sacris in unum collegit Marshamus, libro laudato, *pag. 259.* & multis sequentibus. Unde facilè apparet intelligentibus, quænam hic naturæ mysteria recondantur.
11 * Leges hujus collegii complexus est loc. cit. Michael Meierus. 1. ut singulis annis certo die conventus fieret initiatorum. 2. Ut Eumolpidæ semper ibi sacerdotes haberentur & sacrorum præsides. 3. Ut castissimæ vitæ, vitiis immaculatæ reciperentur in societatem illam, tam feminæ quam viri. Hinc nec Imperatores post-

Digitized by

postea initiati volentes admissi sunt, si vitiis essent contaminati. 4. ut perpetuo silentio arcana ibi celebrata involverentur, juramentis præstitis. Hinc nihil in orbe secretius, quam Eleusinia sacra, habitum fuit. 5. ut die conventus sacro quatuor figuræ pro ceremoniis portarentur, nempe; Dei creatoris ab Antistite Hierophante; Solis à facifero; Lunæ à ministro ad aram, & Mercurii à præcone sacrorum. Habuit autem Antistes Eumolpida auream clavem linguæ adaptatam, silentii notam. E quatuor figuris & ex cantilena illa allegorica, de Dracone Tauri parente, & Tauro Draconis parente, aliisque, quæ hic prolixè adducit Mejerus, facilè de arcanis ipsis instituti conjectura intelligentibus potest.

Nominatur inter sacra illa collegia à Meiero quoque Samothracum Collegium, qui Cabirorum Deorum mysteriis celeberrimi fuerunt, de quibus 12
Diodorus Sic. *lib. 5.* qui ipsum Cadmum Samothraciam appulisse refert, & perceptis mysteriis uxorem duxisse Harmoniam, Jasionis sororem. Initiati ex illis credebantur Deos habere in periculis præsentissimos, & ipsos fieri sanctiores & justiores. Ideo Heroes veteres & Semidei illustrissimi ritibus istis imbuti sunt, Jason, Castor & Pollux, Hercules, Orpheus. Tarquinus Demarathi Corinthii filius Samothraciis religionibus mysticè imbutus est, teste Macrobio Saturnal. l. 3. c. 4. Cabiros, ut Meierus hoc explicat, abstrusum sonat, & Sathrax seu Samothrax Deum incognitum apud Hebræos. Deorum nomina, quos initiatis nominare nefas erat, hæc fuere, Axioerus, Axiocersa, Axiocersus. Axioerus autem Ceres, Axiocersa Proserpina, Axiocersus Pluto dicebatur; quibus quartus addebatur, Casmilus, qui Mercurius erat: Quæ omnia, quomodo ad sacrum opus applicari debeant, ostendit Meierus.

Collegium Magorum in Persia per omnem antiquitatem celebratissimum est. 13
Ab illis Magiæ nomen omnis occulta sapientia adepta est: Ad quam cognoscendam Pythagoras, Empedocles, Plato & alii navigarunt; quam reversi, ut Plin. lib. 30. ait, in arcanis habuere. * Ejus autor Zoroaster 14
habetur, de quo jam antea ejusque scriptis aliqua dicta sunt. * De Zoroastri 15
nomine eleganter Menagius in Laërtii proœmium commentatur. Significat Astrorum contemplatorem. *Ester* enim Persis significat astrum; *Schur* Hebræis est contemplari: unde Zoroaster componitur. Illud verò Persarum *Ester* nihil aliud est, quam Germanorum, Belgarum, Anglorum, *Stern, Sterr, Starr.* Diogenes Laertius ἀστροθύτην astrorum sacrificulum interpretatus est; Bochartus Geograph. sacr. lib. 4. c. 1. ingeniosè ἀστροθεάτην legendum esse suspicatur. Illa doctrina postea semper apud Persas viguit, potissimumque Assyrios, qui Chaldæi dicuntur, quorum Babyloniæ per multa secula collegium fuit, cum quibus Apollonius quoque Thyanæus conversatus fuit.

Fuit & apud Indos Brachmanum Collegium toto orbe decantatissimum. 16
De Brachmanibus, vel Braminibus, quos ab Abrahamo deducit Postellus, suprà

prà plura diximus. Eos occultæ doctrinæ custodes fuisse, omnia, quæ de illis dicuntur, declarant. In his, quanquam multa fabulosa habentur, non sunt tamen omnia illa mendaciis accensenda. Ita fieri in rebus arcanis solet, ut, quæ ignota sunt, multis additamentis à credulis exaggerentur, à contemptoribus aliis commentis ultra fidem in risum vertantur. In his media via semper tenenda sapientioribus est: semper cogitandum, multa esse naturæ arcana,
17 quæ vel sapientissimis incredibilia videbuntur. * Sola illa Apollonii Thyanéi vita, quam Philostratus reliquit, multa nobis mirabilia de his Indiæ sapientibus tradidit. Quæ etsi sciam à Gabriele Naudæo in *Apologia hominum Magia insimulatorum* pro confictis haberi, neque adeò in omnibus ab illo dissentiam, non satis tamen ab illo probari putaverim, in invidiam Salvatori nostro
18 conflandam hæc excogitata. * Supersunt Patrum ipsorum testimonia, qui honorificè de Apollonio sentiunt; & è simili olim scholâ venisse primos illos Christi cultores novimus, occulto impulsu motos, & tanti mysterii, si fas ita loqui est, conscios. Quod si aliqui calumniatores his similibusque exemplis abusi fuerunt, ad divinam Christi majestatem imminuendam, id ad illorum potius malitiam, quam ad innocentes referendum est. Mirificè in Apollonii laudes effunditur Flavius Vopiscus in vitâ Divi Aureliani cap. 24. ubi de apparitione Apollonii Aureliano civitatem Thyanam eversuro factâ narrat: Vocat eum celeberrimæ famæ autoritatisque sapientem, veterem philosophum, amicum verum Deorum, subjicitque hæc suæ narrationi. *Hæc ego à gravioribus viris comperi, & in Ulpia bibliotheca libris relegi, & pro majestate Apollonii magis credidi. Quid enim illo viro sanctius, venerabilius, antiquius, diviniusque inter homines fuit? Ille mortuis vitam reddidit: ille multa ultra homines & fecit & dixit: quæ qui velit nosse, Græcos legat libros, qui de ejus vitâ conscripti sunt. Ipse autem, si vita suppetat, atque ipsius viri favori usque quaque placuerit, breviter saltem tanta viri facta in literas mittam: non, quo illius viri gesta munere mei sermonis indigeant; sed ut ea, quæ miranda sunt, omnium voce prædicentur.* De Alexandro Severo Lampridius memorat, illum in larario privato coluisse sanctiores animas, Christum, Abra-
19 hamum, Orphea, Apollonium. * Photius vitam ejus à Philostrato descriptam recenset *Cod. 44.* & uberiùs *Cod. 241.* Philostratus ipse moratam ipsi vitam tribuit. Mirificum ait fuisse contemptorem divitiarum, ut & suas ipse possessiones germano fratri aliisque sponte concesserit, & à nemine potentiorum pecunias acceperit, quantumvis illi multa merenti obtruderent. Negat Philostratus fuisse præstigiatorem, sed per vitæ puritatem & per philoso-
20 phiam omnia dicit præstitisse. * Ridet vero, ut absurda, Photius, quæ de Indis Philosophis narrat Philostratus: dolia apud istos plena imbrium & ventorum, quibus datum sit regionem compluere in imbrium penuria, iterumque discussis imbribus siccare, dum alternis aquam ventumque è doliis suppeditent. *His similia*, ait Photius, *dementia plena & alia plurima prodigiosè confin-*

Digitized by Google

confingit. * Sed mallem ego in istis suspendisset judicium Photius, cui nulla 21
quidem suspicio occultiorum naturæ operationum fuit. Qui in his nullum gustum habent, facilè omnia pro præstigiis & imposturis habent.
* Ego quidem temerè falsitatis arguere nolim, quæ hîc tradit Philostratus. 22
Non est adeò absurdum, dari posse naturas summè humidas, summeque flatulentas, quæ fortassis arte secretiore chemica ita præparari possint, ut fermentum aliquod magnæ massæ elementari præstare queant. Atque hæ aliquo subjecto naturali concludi possunt, aliis quibusdam appositis eliciendæ. Multæ latent in corporibus affectiones mirabiles, quæ non nisi per συζυ-
γίαν inde educuntur. * Acus ferrea se ad septentrionem convertit; sed 23
tum demum, si magnete illinatur: Quod, etsi tritum est, est tamen admirabile, nec ullo humano ingenio indagandum. Quas non effervescentias salium & sulphurum mistiones parant? An non nitri sulphurisque conjunctione excitari immanes concussiones & plus quam tempestates possunt? Hæc suo tempore Photius non credidisset. Videmus conclusos lacus, mineralibus sine dubio turgidos, si lapide injecto moveantur, fermentatione momentanea in vapores, hos in imbres, tonitrua, ventos, resolvi. Nilo circa solstitium æstivum nubecula tenuis nitrosa roscida incumbit, ut Chambræus observat, quæ æstuare totum & per omnes agros diffluere facit. De fluvio Bohemiæ Wodolanka observat Balbinus in Miscellaneis Historicis regni Bohemiæ lib. 1. c. 28. rusticos, quoties sideratio aliqua agris siccitatem invexerit, aquam hanc haurire certatim, ac in fontes & puteos suos, qui exaruissent, infundere, certamque eo pacto sperare pluviam, nec spe falli. Addit judicium suum Balbinus: *Possunt obcæcata ariditate fontium venæ quodammodo reparari, possunt halitus & humida quædam effluvia concitari, possunt aqueo magnetismo nubes attrahi.* Quodsi ergo spiritosa quædam talis substantia in naturâ latitat, ut illa exempla innuunt, quid vetat, illam vase per artificium concludere, & fermenti instar in aërem immittere? quemadmodum ex tenui nubecula, quæ monti *Tafelberg* dicto in Promontorio bonæ spei imminet, & ob exiguitatem & similitudinem oculus tauri dici solet, in fermentum & insanas tempestates totius aëris vicinia conjicitur. Narravit mihi amicus, Italum ab Hungaro quodam edoctum procellas, cum vellet, excitasse. De Empedocle etiam memoratur, illum magiâ naturali adeo polluisse, ut ventos, quoties vellet, excitaret salubres, dispelleret pestilentes. Memorabile est, quod de vorticibus illis aëris ex mari provenientibus memoratur, illos cultro in crucem secto diffindi posse, sed additis sacris ex Joannis Evangelio verbis, qui abusus tamen insignis est. Testatur hoc Thevenotius in *Itinerarii sui parte 2. lib. 4. c. 3.* Stephanus Lusignanus in descriptione Cypri memorat, à Famaugusta interitum hoc modo quosdam Batavos avertisse. De eo Helmontius in Tractatu, qui inscri-

24 bitur Blas meteorum. * Henricus Mundt in libro *de aëre vitali cap. 13.* alii
25 superstitione tempestates compressas narrat. * Porrò, quod in pluribus locis
uno tempore visus sit Apollonius, in memoriam mihi revocat Trithemii Ab-
batis, magni in arte Chemicâ mystæ, verba, qui in quodam scripto Germa-
nico expressè testatur, beneficio arcani summi Physici, sed in cœlestem
26 planè naturam redacti, fieri illam translationem corporum posse: * Ubi
simul mirabilis istius lapidis, quem ego arte factum & hunc ipsum fuisse
suspicor, historia animo obversatur, Regi Galliæ Henrico II. per ignotum
aliquem Barbarum oblati. Illam quidem narrat Thuanus, in primâ illâ edi-
tione minori Parisinâ part. 1. lib. . pag. 453. reperitur & in Francofurtensi
primâ in fol. alteraque octavæ formæ lib. 6. pag. ibi 117. hîc 286. sed in cæ-
teris editionibus verba illa, nescio quam ob causam, sublata. Pipinus, ad
cujus testimonium provocat Thuanus, de eo ita ad Mizaldum scribit: *Nuper
ex Indiâ Orientali Regi nostro allatum hîc vidimus lapidem, lumine & fulgore mirabili-
ter coruscantem; quique totus veluti ardens & incensus incredibili lucis splendore præ-
fulget micatque. Is jactis quoquo versus radiis ambientem circumquaque aërem luce,
nullis oculis ferè tolerabili, latissimè complet. Est etiam, (quod bene notari velim,) ter-
ræ impatientissimus: si cooperiri coneris, suâ sponte & vi, facto impetu, confestim evolat
in sublime. Contineri vero includive loco nullo angusto nulla potest hominum arte,
sed ampla liberaque loca duntaxat amare videtur. Summa in eo puritas, summus
nitore nulla sorde aut labe coinquinatur. Figura species nulla ei certa, sed inconstans
& momento commutabilis: cumque sit aspectu longè pulcherrimus, contrectari sese ta-
men non sinit, & si diutiùs adnitaris, vel obstinatius agas, incommodum affert: sicuti
multi suo non levi malo, me præsente, sunt experti. Quod si quid fortassis ex eo eni-
xiùs conando adimitur, aut detrahitur; nam durus admodum non est; fit, dictu mi-
rum, nihilò minor.* Hæc Pipinus, quæ miranda sunt; & si rem accuratiùs pen-
sitare velimus, nulli subjecto in naturâ rectiùs, quam summo huic arcano,
conveniunt. Dixit Barbarus, ad plurimas res summè esse utilem, quod ta-
men non, nisi ingenti pretio, manifestare voluit. Inprimis illa evolatio in
sublime memorabilis est, & hoc translationis arcanum, si quod in naturâ est,
continere videtur. Quod beneficio sagittæ aureæ Abaridis Pythagoras idem
effecerit, in historia vitæ ejus refertur. In perpetuo mobili inveniendo mul-
tæ sunt Chimicorum curæ, quo invento non admodum difficilis illa corpo-
rum translatio foret, ut Johan. Wilkins in Magiâ suâ Mathematica *lib. 2. c. 9.*
27 quoque colligit. * Sed nos missis illis, quæ suavibus somniis simillima
nonnullis videbuntur, ad Brachmanes nostros redimus: quorum antiqui-
tus ut multa fama fuit, ita nostro tempore planè eviluit. Palladii de iis rela-
tio, quam cum Ambrosii & Anonymi cujusdam fragmento ex Bibliothecâ Re-
giâ in lucem edidit Edoardus Bissæus Londin. 1665. nihil adeò memorabi-
le continet, nec Abrahami Rogeri Janua aperta ad Gentilismum occultum,
pri-

primum Belgicâ, nunc Germanicâ linguâ cum notis Christophori Arnoldi,
edita: ubi monstrosis & ineptis fabulis referta omnia, nisi quod interdum
veteris Philosophiæ scintillæ perluceant. Veterum Brachmanum doctri-
næ, & de quibus illi cum Apollonio colloquia instituerunt, aqua auri, lapis
Pantaurea, Gryphi aurum effodientes, Phœnix, & similia alia, satis per se
produnt, quid intelligi his velint.

Collegium Gymnosophistarum quoque arcanum in Æthiopia fuit, qui 28
ultra Memnonis regionem in eminentiore colle habitabant. Etiam hos
adiit Apollonius, cum illis de rerum natura & arcanis disputans, quibus ta-
men Indos potiores in omni philosophiæ genere habuit. Cætera, quæ fortè
fuere Collegia, Ægyptiis tamen & Persis vel Chaldæis suam doctrinam de-
bent: Ab Ægyptiis enim propagata omnia fuere. * Collegium Pythago- 29
ræorum in magnâ Græciâ, sive Italiâ ulteriore, fuit, de cujus philosophia in
hunc usque diem non omnia satis explorata. Quantum tamen ex reliquiis
ejus constat, collegit Jamblichus in *libro de vita Pythagoræ*, cujus aliquos li-
bros, sed vitiosè, edidit Arcerius; plures libri in Bibliothecâ Holstenianâ re-
stabant, ut suprà memoravimus: Omnium, si rectè memini, plenam & emen-
datam editionem, cumque notis, pollicitus est Thomas Gale. Illud Pytha-
goræ aureum femur, silentium quinquennale, mysteria singularia hic la-
tuisse ostendunt. Verum de illis plura dicemus in Polyhistore Philosophi-
co, quæ nunc prætermittimus. * Collegia Arabum, quæ antiquitus fuerint, 30
non satis constat. Illud ex confessione Fratrum Roseæ Crucis constat, ci-
vitatem apud Arabas *Damcar* fuisse, solis sapientibus habitatam; à quibus
primus autor fraternitatis Roseæ Crucis honorificè acceptus fuerit. * Ibi- 31
dem quoque de Collegio Maurorum, quod Fessæ est, mentio fit, ubi diligen-
tissima instituatur arcanorum naturæ indagatio. Legi de eo potest Joannes
Leo Africanus in descriptione Africæ: cujus & de scriptoribus Arabicis ma-
nuscriptus liber est, unde aliqua excerpsit Hottingerus in Bibliothecar. qua-
dripartito.

Quæ modò enumeravimus secretiora collegia, etiam à Michaële Meie- 32
ro in libro suprà notato recensentur; miror tamen, ab eo prætermissum
Druidum collegium, quod ad Germanos propius pertinet, & cæteros etiam,
si Postellum audimus, antiquitate vincit. * Non hîc rem omnem propone- 33
mus, sed potiora ad Dissertationem de Germanorum meritis literariis refere-
mus. Illud tantum dicturi sumus, ejusdem generis fuisse doctrinas, quas
docuerunt Druides, & quas veteres Ægyptii, Magi, Chaldæi. Pari certè cum
illis ætate sunt, si non majori. Postello sanè judice *libr. de Etrur. Origine p. 233.*
Druidarum doctrina in toto Occidente floruit, ante ullam inter Babylonios
ac Græcos publicam literarum memoriam. Multa hanc antiquitatem confir-
mare videntur, de quibus in dictâ dissertatione plenius. Fuere Druides Cel-
tarum,

tarum, quibus tam Galli quam Germani continebantur, Philosophi, unde quasi coloniæ etiam in alias gentes missæ. Capita ejus Philosophiæ eadem, quæ veterum collegiorum, fuerunt, Theologia & Philosophia occultior. Theologia illis consistebat in rerum divinarum contemplatione, & in voluntatis divinæ interpretatione, per varia signa, cœlestia, aërea. Diodorus Siculus *lib. 5. cap. 31.* vocat illos θεολόγους καὶ τῆς θείας φύσεως ἐμπείρους, *Theologos & divinæ naturæ conscios.* Sacer illis cultus purissimus fuit sub dio, nullum illis vel templum, vel idolum, animæ immortales habebantur: atque ex eorum scholâ fluxisse videtur, quod de Marcomannis ait Appianus in Celticis, habuisse illos spem resurrectionis. Pietatis quoque indicium est, summum apud eos pœnæ genus fuisse, sacris interdicere. Naturæ secretioris fuit illis cognitio, unde Plinius Hist. nat. *lib. 30. cap. 1.* eos vocat vates medicosque. Ammianus Marcellinus *lib. 15.* summa & sublimia naturæ pandere ait: Mela *lib. 3. cap. 1.* motuum cœli ac siderum peritos ait. Aquam statuerunt omnium rerum principium. Hinc eam sponsæ in nuptiis sponsis tradebant. Aurea ipsis erant gestamina, collo torques, manibus & brachiis murænulæ. Viscum è quercu prognatum summa religione colligebant, non sine sacrificiis & hymnis, qui mos vetustissimus. Ac præterea symbolica illa magni operis philosophici effigies est, cujus illos fuisse conscios, vel ex eo colligas, quod doctrinam suam literis comprehendi vetuerunt, ne in vulgus efferretur. In omnibus enim collegiis Harpocratis sigillo arcana eorum doctrina obsignata fuit. Dogmata eorum è variis Historicis collegit Otto Heurnius in Antiquitatibus Philosophiæ Barbaricæ, *lib. 2. cap. 33.* Fortassis & Janus Cæcilius Frey in libro, cui titulus *Philosophia Druidum*, qui in 8. Paris. 1646. prodiit, historiam eorum pleniùs proposuit, quem tamen videre hactenus non licuit.

34 Fuere non priscis tantum seculis collegia talia occulta; sed & superiori seculo de Fraternitate Roseæ crucis fama percrebuit. Editi sunt de illorum dogmatibus & doctrinâ Theologica libelli Germanicâ linguâ, qui multum strepitus ubique excitarunt. Fuere, qui totam rem pro imposturâ habuere, aliqui scriptis Apologeticis in lucem missis defenderunt. Literæ à multis ad illos scriptæ, publicisque typis impressæ, sub spe arcani alicujus indagandi. In Germaniâ Vir doctissimus Michaël Meierus causam illorum publico scripto egit, cui titulus: *Silentium post clamores, h. e. Tractatus Apologeticus, quo causæ non solum clamorum seu Revelationum Fraternitatis Germanicæ de R. C. sed & silentii, seu non redditæ ad singulorum vota responsionis, unà cum malevolorum refutatione, traduntur & demonstrantur.* Ubi multa etiam historica de hac societate occurrunt. Scripsit & Robertus Fluddius defensionem hujus societatis, & Johannes Heidon Anglicâ linguâ varios de Fratrum Roseæ Crucis doctrinâ tractatus edidit, inter quos hoc titulo unus est: *Infallibilia*

billa axiomata Fratrum Roseæ Crucis, cognoscendi præterita, præsentia & futura. Non agitur hoc libro, nisi de mirabili vi & potestate Numerorum, quibus evocentur genii, & alia occulta in naturâ perficiantur. Sed pleraque ex illis sunt è scriptoribus de mysteriis numerorum congesta.

Anno hujus seculi trigesimo Fama quoque Collegii cujusdam Rosia- 35
ni, per quendam Petrum Mormium divulgata, libello Lugd. Batav. impresso, cui titulus: *Arcana totius naturæ secretissima, nec hactenus unquam detecta, à Collegio Rosiano in lucem produntur, operâ Petri Mormii.* Occasionem hujus libelli & notitiam Collegii hujus in libello ipso tradit Autor: Collegium hoc institutum fuit circa Delphinatus confinia à viro quodam ROSIO, cui se parem ingenio sub sole nec vidisse, nec audivisse, ait Mormius, qui ex Hispaniâ in Galliam rediens, quanquam sacræ Theologiæ Doctor Philosophiæque publicus Professor, nec obscurâ prosapiâ oriundus, obscuro hujus Collegii rumore incitatus, ad locum illum pertendit, supplexque senem ROSIUM rogavit, ut se societati suæ adscribere dignaretur. Sed frustra: Collegium enim ejus cum tribus tantum constaret discipulis, viris nobilissimis, noluit quarto
arcana sua revelare, eique extero. * Exoravit tandem Mormius, ut, si non 36
ut discipulum, saltem ut famulum se susciperet, quod tandem impetravit, atque illo tempore multa ex eo arcana didicit. Concesserat quoque illi Rosius, ut in utilitatem provinciarum fœderatarum converteret; Quare Hagam concessit, ac illustrissimis Ordinibus multa proposuit, à quibus non auditus, pecuniâ interim deficiente, arcanorum titulos publico hoc libello divulgavit, si quis esset è Magnatibus aut Ordinibus, qui autori sumptus ad
experimenta facienda suppeditaret. * Tria sunt arcana majora Rosii, quibus 37
homo nil majus desiderare posset, videlicet motus perpetuus, ars transmu-
tatoria, medicina universalis. * Motus perpetuus aut est rectus, aut circu- 38
laris, aut compositus ex ambobus. Motum perpetuum rectum, etsi per septuaginta annos illi insudaverit, Rosius non perfecit, fortè quod noluerit Deus, judicio Mormii, hominem mortalem in arcâ, etiam decem hominum millia continente, sine ullo labore ascendere supra corpus lunæ, solem stellasque fixas, ac quatuor plus minus spatio dierum ab oriente ad occasum pervolare aut utrumque polum mundi permeare, & velocius ave rapidissimè volante, in contrarios ventos pervehi: Quo motu recto homo quatuor dierum spatio utrosque permeare polos possit. Nam, cum in illo vacuo nulla detur corporis objectio, quæ cursum retardet; tantâ talem arcam velocitate ferri posse existimat, quâ flammulas æthereas æstate serenâ rapi videmus. Hoc suo conatu quanquam excidit Rosius, ut sanè ipsa ratio vix admittere videtur; artem tamen ipsam celavit, secundum quam procedere debet, qui tali arcæ fabricandæ operam dare vellet; ne fortasse aliquis, ipso ingenio felicior, eâ mediante efficeret, quod hactenus ipse non potuit, qui

omne genus hominum per universum orbem torquere, leges juraque o-
mnia immutare aut evertere posset: Quale malum quoque à suo invento
metuit Franciscus Lana in libro Italico, cui titulus *Prodromo all' arte maestra*
cap. 6. quo per globos cupreos, aëre evacuato naviculam velis & remis in-
structam in altum tolli posse existimat, inductus falso quodam de aëris &
aquæ analogicâ gravitate præjudicio; Cujus inventi possibilitatem tamen
ingeniosissimus Sturmius concedere visus est. Motus ex recto & circulari
compositus, quo tamen in altitudinem tantum montium tolli posset homo,
Rosio negatus fuit. * Motum tamen perpetuum circularem quadruplicem
39 Rosius invenit, qui corpora annexa moveat lateraliter aut circulariter; non
tamen eis tollat gravitatem: ut 1. motum igneum, quo fax accensa, ac rotæ
imposita, se ipsam, & rotam, & omne impositum, movet. 2. Motum aëreum,
per molendinum veliferum, quo vel intra domesticos parietes, aër se ipsum
exagitans, etsi clausus, rotas trahat & circumagat, æterno ordine: quo uti
possunt, qui terras submersas aquis siccari, aut agros fertilitatis gratiâ aquis ri-
gare, aut frumentum molere volent. 3. Motum aqueum, quo aqua ascendens
& descendens non solum seipsam sursum refert, sed & corpora annexa circum-
ducit. 4. Motum terreum, quem cæteris excellentiorem docet Mormius, quo
naves in mari grandes & onustæ in contrarios ventos cogi possint, tantâ celeri-
tate, ut triremes ventis secundis cursu longè prævertant, nullâ hominis ope-
râ, dummodo gubernaculo regantur. Ejusdem quoque in curribus super
terram usus est. * Secundum arcanum Rosianum est ars transmutatoria,
40 & quidem 1. citra gradum aureum, ubi est 1. transmutatio metallorum pri-
mi gradus, sub quo tria, mercurius, stibium, bismutum; & secundi, sub quo
plumbum, stannum, ferrum; & tertii, sub quo chalybs, cuprum, argentum:
quas artes Rosius Mormium non docuit. 2. Mercurium coagulare trium ho-
rarum spatio in metallum nobilissimum, colore inferius quidem auro, sed
accedens ei tamen, pondere æquali, ignibus resistens, malleabile atque du-
ctile: ex quo aurum perfectissimum postmodum, aquis fortibus medianti-
bus, Rosius dividit. 3. Stibium in regulum mutare, etiam sine sale petræ, ita,
ut quadrantis horæ spatio tertia pars reguli ex unâ librâ dividatur. 4. Ex
ferro chalybem facere; ita, ut per singulas hebdomadas decem mille libræ
ferri in optimum chalybem convertantur, unius viri operâ, qui uno die
omnes necessarias exstruit fornaces, trium florenorum expensis, ac pretio
quatuor florenorum cum dimidio mille pondo vertit. 5. Ex cupro non exi-
guam quantitatem optimi argenti sale quodam examinato producere. *
II. Ars transmutatoria seminaria est. 1. Seminaria imperfecti metalli in per-
41 fectius, quæ inutilis est, soli serviens curiositati. 2. Seminaria perfectioris in
imperfectius, tam citra gradum aureum, quam intra. i. e. si seminetur aurum,
vegetabile factum, seu elevatum arte spagiricâ, in naturam seminis solaris,
con-

convertit terram, seu metallum inferius, terram factum, per decoctionem spagiricam, in quam seminatum est, in suam naturam auream. 3. Seminaria ejusdem in seipsum, ut, cum sol, factus vegetabilis, seminatur in solem, aut imbibitur sole, ut augeatur virtus ejus à decimo gradu fortitudinis seminariæ ad centesimum: ita, ut granum unum, quod prius pollebat potestate tantùm in unicum granum terræ, jam polleat, potentius factum, in decem. Ad hanc seminariam tria requirit: terram semen, vinculum, seu instrumentum, quo terra impinguatur, ut sit pingue pabulum semini seminando, & semen virtutem accipiat vegetandi. De his tribus arcana tenet Rosius 1. De vinculo & Mercurio, sex hebdomadarum tempore minimis expensis dividit tria elementa: quorum primum aëreum, quo nil dulcius, secundum terreum summè amarum, quo nil amarius; tertium aqueum, quo nil insipidius: ut mirum sit, corpus unum tam discrepantibus componi corporibus, quæ paucis hebdomadibus iterum fiunt unum, dum dicta dulcedo, quæ spiritus est philosophorum, & amaritudo, quæ anima, in corpus insipidum regredientes, ipsum potentiùs animant, quàm antea: ut sicut antea unum, erant, jam redeant in unum. Hunc spiritum & animam vocat Mormius rorem Maji, acetum philosophorum, lac virginis, succum lunariæ: his solvi, ait, corpora in suam materiam primam, ut fiant terra & semen. 2. De terra hoc arcanum est, ut fiant metalla pulvis impalpabilis sine igne flammeo. v. g. dum sol ita solvitur, ut fiat ignibile violentius pulvere sulphureo. 3. De semine hoc arcanum est, quod ex eodem pulvere conficiatur ipsum.
III. Transmutatoria projectiva est plenior & perfectior, cum in momento faciat, quod seminaria temporis successu; differt à seminaria, quod hæc transmutat per modum vegetationis, veluti dum semen frumenti transmutat terram, aquam, aërem in se: projectiva verò transmutat vel per vim medicam, si agatur de perfectiori metallo in imperfectius projiciendo; vel per vim infectivam, si contrà agatur. Quod si metallum perfectum projiciatur in imperfectius, sanat illius lepram & morbum, & facit illud perfectius, id est, magis sanum. Facit & aliam Transmutatoriam projectivam, cum unum aliquod projicitur in semetipsum. * Tertium arcanum est Medicina Universalis. Cujus tres gradus facit. 1. Eam, quæ universaliter omnes curat morbos. 2. quæ ab omnibus eis tuetur. 3. quæ vitam longam efficit. E singulis tres aliæ oriuntur. Prima, quæ morbos ex traduce profligat; secunda, quæ morbos animi; tertia, quæ morbos corporis. Præservans vel perditas vires reparat, vel ab animi & corporis ægritudinibus servat. Prorogans vitam vel producit eam, quæ senectutem præcedit, vel vitam profert in plura secula, vel in æternum: quam ultimam prorsus ignoravit Rosius: In cæteris vero omnibus mirè profecit. Adduxi hæc plenius, ac ipsis Autoris verbis; cum non in omnium manibus ille libellus sit, &, ut eò rectius de singulis

42

43

lis judicium institui possit. Mihi quidem cum præstantioribus ac præcipuis magistris conferenti illa de Transmutatoriâ arte philosophemata in multis nova & à viâ illâ λειωφόρῳ ac regiâ aberrare videntur; quâ de re peritiorum esto judicium. Ego tamen, ut rem paucis cognitam, minimè hoc in loco prætermittendam duxi.

44 Sequuntur jam arcana minora, è quibus præcipua hic memorabimus. Possunt Rosiani ex omnibus corporibus lapideis, mineralibus, vegetabilibus, elicere tria elementa, id est, corpora; quorum unum respondet terræ, alterum aquæ, tertium aëri: ex illis ternis singulis ulterius alia terna, ut fiant jam novem; & ex illis novenis singulis alia terna, ut fiant viginti-septem: miro ordine, arteque nova, quæ singula etiam suis maxime differentibus proprietatibus constant. ut v. g. ex rosâ viginti-septem corpora distincta separentur. quo evidentissime trinitatem elementorum probare volunt: Elementum enim ignis, quod vocant, nihil differre ajunt ab aëreo, quam quod sit species ejus, aër sc. magis excultus: qui nihilominus in ventre suo tria iterum divisibilia contineat elementa. Solvunt antimonium totum in aquam fontanam & clarissimam, quæ leviter vomitum ciet & alvum movet; flores ex eo faciunt singulari methodo copiosissimos: amuleta contra pestem & quævis contagia, somnum conciliantia. Arcana habent adversus mortem violentam: unum defendit ab aquis, quo uti possunt tempore naufragii: à submersione enim custodit. De tali arcano etiam Pegelius in suo suprà citato libro mentionem facit: Alterum ab armis securum præstat, lorica scil. singulari modo fabricata, quæ vel sclopeti ictum repellit: Tertium adversus famem est; Si quod super est seminis vel leguminis, maturè seminetur in terram etiam intra parietes domesticos, cujus vis vegetandi in decuplum augeatur, unde tamen pro extrema necessitate præsidium sit. Possunt & ligna, paleas, stramina, ad concoctionem apta reddere, ut pultes ex iis confectæ sufficienter nutriant. Eodem libro p. 58. agitur quoque de arborum foliis, ossibus, lanâ, cornibus ita parandis, ut eis nutriri quodvis animal queat. Quod convenire cum illo Papiniano invento videtur, quo ossa singulari coctione in clauso instrumento, intra exiguum tempus in Gelatinam resolvuntur, de quo singularis in Angliâ liber prodiit. In salis communis defectu salem, qui continebatur in sanguine humano, arte spagiricâ reparatum in suam pristinam naturam redigunt: quod paucissimo labore, commodo autem maximo, effici possit. Oleum Talci conficiunt, quod vehementer commendat Mormius, ut medicinam universalem, tam intus, quam extus, ut spatio trium horarum ex libra talci quinque uncias olei eliciant. Commendat autem Mormius præ Talco Veneto, quod vino ardenti non cedat, illud quod reperitur in Auxitaniâ.

45 Pergit Mormius ad arcana Mathematica; ubi primò motum perpetuum

tuum terreum, cujus antea mentionem fecerat, describit, quem hic apponam: * Lamina longior decuplo quàm lata, plumbea, tenuissima, stylo 46
transverso, in formam novaculæ acutæ, pro axe, transfixa in duarum rotularum circumferentiam, pendula constituatur; ut minimo tactu agitari valeat; brachium ejus, tam supernum, quàm infernum, in duas partes æquales notatum, exipiat in medio laminulam tenuem, longam digitum, itidem transversam; sic tamen ut dexterum latus laminæ muniatur una, sinistrum altera. Illis ex opposito in extremis brachiorum similes eodemque ordine affigantur aliæ. Item decuplices quatuor fabricentur arcus; ita, ut arcus simplex alligetur medio funi alterius; & ipse alter alteri priori; ut ex decem arcubus fiat unicus. Unusquisque horum figatur affabrè è regione alicujus dictarum laminularum digitalium: hinc fit, ut lamina suspensa agitata semel, infringens in duos eorundem arcuum, supernum & infernum, eâdem & majori violentiâ refringatur in alios arcus oppositos. Quapropter & ab eiisdem remissa velocitate eâdem redit ad arcus, à quibus discesserat; & ab eis excepta, uti prius, vicissitudine æternâ reciprocatur in exitus & reditus nunquam quieturos. Hinc binas fabricas addit, quarum prima est balista, quæ non minori virtute projicit globum ferreum, quàm tormentum bellicum. Ita autem eam instituit. Fiat magna balista, more communi, cui loco sagittæ aptetur alia balista minor; & huic eodem modo alia minor, toties multiplicando balistas, quoties ejus duplicare vim ejaculatoriam voles. Sic vero instituantur, ut, cum major laxata est, confestim dum ejaculata minor procurrit, clavo obvio itidem laxetur; & sic de sequentibus; globus vero insideat ultimæ; fit igitur, ut velocitas harum omnium balistarum, in unum ex multis coiens, in globum unita supra fidem eum deturbet in remota. * Secunda machina planetarum cursus cæterosque mundi effectus imitatur: Qualem Drebelius quidem invenit per lampadem ardentem arcæ inclusam, cui insidebat globus. Sed Rosius per funem pendulum repræsentavit omnes cœlorum motus, pluvias, tonitrua, ventos, & ipsam cœlorum musicam, innumerabiles denique mugitus, sibilos, vagitus, clangores, latratus, nemine tangente aut juvante. * Plura hinc sunt circa rem rusticam, hortensem, campestrem &c. arcana. In singulis sunt alienarum qualitatum insertiones, transformationes. In qualitatis alienæ insertione observavit Rosius, plantas vel ambræ, vel Zibetæ, vel cujuscunque rei, odore ita imbui posse, ut tota herba semper illum odorem spiret, & pro vero mosco &c. in usum venire possit. Cum hæc experiretur, sequentium paradoxorum veritatem probatum invenit, quorum primum: Omne vegetans nec ex aquâ, nec terrâ, nec aëre sumit sui incrementi materiam, & per consequens, elementa non sunt elementa rerum. Secundum: Omnis res, quatenus talis naturâ, est indivisibilis: ergo, quando res crescit, in seipsam

[47 at "eum deturbet in remota. * Secunda machina planetarum cursus cæteros-" line; 48 at "los, vagitus, ... * Plura hinc" line]

ipsam repetitur: & ejus perire nil aliud est, quam istius repetitionis annihilatio. Tertium: Ex nihilo fit aliquid; cum omnia, quæ fiunt, ex nihilo fiant. Hoc infertur ex præcedentibus. Ad hujus rei confirmationem vidisse se ait Mormius semina plantarum projecta in vacuum quoddam, in quo nec aër, nec aqua, nec terra, à quibus augeri potuerint, longè latèque radices circumvolvere, adolescere, frondere, florere & sementurire. Nisi suis oculis vidisset, nunquam talia se credidisse ait. In Exemplum adducit J. Bapt. Portam, *Mag. nat. lib. 4. cap. 19.* (quem autorem veridicum se in multis probasse ait) qui docet, farinam triticeam portentoso proventu in infinitum excrescere, observatis paucis, quæ nullam evidentem crescendi materiam suppe-
49 ditant. * Proponuntur alia de aggeribus & vallibus dissipandis, de terræ ejaculatione ad fossas implendas, de messibus opimis ex agris exhaustis & sterilibus sine fimo vulgari & aliâ cultura producendis, de organis aquam sursum levantibus, de singulari quadam machinâ, quæ Arca piscis vocatur, quia sub aquis non secus ac piscis natat, sursum, deorsum, dextrorsum, & prout vult, qui regit eam. Hanc ita describit Mormius: Hæc cursu insequi potest quamvis navem, etiam secundo vento pulsam; maris abyssos lustrare, indeque corallia, perlas, aurum, naves mersas, quærere & exportare; & pro magnitudine suâ centum & mille viros deportare. Idem Mormius illic ait se aquis mersum ambulare posse, quocunque placuerit, metâ positâ, & in chartâ sub gurgite scribere, quicquid volet, & de fundo extrahere, quod injicitur, & tormentum pulvere nitroso gravidum succendere, & tandem
50 siccum emergere. * Ad ligna dividenda Rosius serram invenit, quæ minori fastidio & labore plus efficit uno die, quam quælibet alia diebus sex. Ad saxa dividenda machinam invenit, quâ quæque saxa sub aquis latitantia, in quæ naves alliduntur, brevissimo tempore dissiliant. Invenit instrumentum, quod camino impositum fumum omnem de loco sursum trahit, & unà veru carnibus assandis onustum optimè volvit, beneficio ignis, qui à se ipso movetur sursum: item furnum portatilem, qui solâ lampade suppositâ breviori tempore carnes durissimas percoquit, magno lignorum, laboris & temporis compendio: Cujus & usus insignis in destillationibus est. Agit porro de linguis breviore methodo docendis, de quo nos alio loco: Hæc sunt illa collegii Rosiani arcana, in quibus recensendis fortè prolixior, quàm par erat, fui. Putavi tamen, non ingrata lectoribus fore ob insignem rerum & artium varietatem; Quarum vel titulos nosse, Historiæ naturalis cultoribus jucun-
51 dum non solùm, sed & fructuosum est. * Ego vel in hunc diem latitare per orbem variis in locis talia occulta collegia crediderim, ut olim singulares ordines in arcanorum naturæ memoriam sunt instituti, quorum omne studium in abditis naturæ causis indagandis versatur, de quibus hoc loco plura non dicemus. Felices animæ, quæ divino beneficio ad hæc arcana admissæ!

Digitized by Google

missæ! Quod & Seneca agnoscit, qui lib. 6. Nat. quæst. *Magni*, inquit, *animi res fuit, Naturæ latebras dimovere, & in Deorum secreta descendere.* Nos jam ad cætera transimus.

CAP. XIV.
DE ALIIS ERUDITORUM SOCIETATIBUS.

Musæorum cura ad Principes pertinet. 1. Hebræorum Scholæ, 2. Synagogæ. 3. Græcorum Musea. 4. Prytanea. 5. Museum Alexandrinum. 6. Honores eorum, qui Museo Alexandrino recipiebantur. 7. Omnis generis literati in illo. 8. Canonicorum collegia. 9. Universitates. 10. Quare in Academiis exigui sint rerum naturalium progressus. 11. Judicium Verulamii & Tschirnhausii. 12. 13. Academiæ Italicæ. 14. Quando institutæ. 15. Academia Humoristarum. 16. Mancini elogium. 17. Lynceorum. 18. Cæsii elogium. 19. Origo hujus Academiæ. 20. Doctrina in illa proposita. 21. Aliæ Academiæ Romanæ. 22. Veneta Academia. 23. Veneta & Venitiana differt. 24. Incogniti. 25. Plures Academici Veneti & Patavini enarrantur. 26. 27. Academia Furfurariorum Florentina. 28. Strozzæ elogium. 29. Academiæ plures Florentinæ. 30. Academia Otiosorum. 31. Mansi elogium. 32. Academiæ Neapolitanæ. 33. Plures Academiæ recensentur. 34. Academia della Lesina. 35. Scriptum della Lesinæ ridiculum. 36. Inepti Academicorum tituli reprehensi. 37. Earum Academiarum utilitas. 38. Fata. 39. Forma & institutio. 40. Academiæ Françoise Parisiis, à Richelio instituta. 41. Plures Academiæ Parisinæ recensentur. 42. Fructus pro augendis scientiis, cur ex illis exiguus? 43. Societas Regia Anglica. 44. Abrahami Cowlei Idea collegii experimentalis. 45. Collegium Psychosophicum. 46. Hinrosophicum. 47. Samaritanum. 48. Tschirnhausii pro instituendo Collegio indagandæ veritatis consilium. 49.

UBique gentium sua fuere studiis quasi emporia, Musea, Collegia, ubi convenirent eruditi, deque variis rebus literariis inter se conferrent, unde divinarum humanarumque rerum scientia in populos mitteretur, ac in Reipublicæ utilitatem præclara ingenia educarentur. Fuit illa Principum jam ab omni ævo cura, esseque in omne ævum debet, ut artes liberales foveant, earum doctoribus & cultoribus omni ope consilioque subveniant, cœtus virorum doctorum publicos cogant. Hæc sunt vera illa opera πολυχρόνια in longum tempus duratura, qualia esse volebat Aristoteles munificentiæ opera. Eumenius Rhetor in Panegyrico rectè vocat talia Collegia ac Gymnasia *templa Imperatoriarum gloriarum*: In eo enim verè Deum imitantur Principes, cum bonorum fontes populis suis recludunt. Ab

Ab illis, si ipsi boni, docti, pii, virorum eruditorum amantes sunt, nascitur illa seculorum felicitas; excoluntur artes humano generi utiles; ipsique immortales erunt, cum instrumenta immortalitatis tuentur. In hunc usque diem fruimur maximorum Heroum, Caroli Magni, Fridericorum, beneficiis; neque ulla unquam ætas illorum memoriam obliterabit. Durat ille literarum & Collegiorum per Italiam, Galliam, Germaniam, restauratoribus gloria, quorum munificentiâ fructus ad omnem posteritatem propagantur. Hi sunt illi portus, in quos se referunt fluctibus negotiorum agitati, nunquam minus otiosi, quam cum sic otiosi.

2 Antiquissima illa Collegiorum cura est, & cum ipsâ humanitate nata. In Hebræorum politia à Prophetis scholæ sunt divino instinctu constitutæ. Illæ quadraginta urbes, domicilio ac usui Levitarum concessæ, *Numeror. c. 35. & Jos. c. 2.* scholæ fuere populi Israëlitici, in quibus juventutem diligenter educatam, ex eo colligi potest, quod Nabuchodonosor è captivis filiis Israël deligi jubet pueros omni sapientia eruditos. Erat Ierosolymæ in monte Sion nobilissimum Gymnasium, à primis Regibus magnificè ornatum. Chrysostomus illud vocat *διδασκαλεῖον τῆς γῆς, scholam communem orbis terrarum*, quæ diu floruit, usque dum superstitionibus gentium ejus gloria contaminaretur. In historiâ Regum mentio fit scholæ, quam aperuit Heli Sacerdos, cujus disciplinâ primogeniti Deo consecrati erudiebantur. Schola Samuelis Prophetæ in Galgala, Ramatha, Najoth. Schola Helisei formata ab Heliâ.

3 * Synagogæ apud Judæos, post labefactatam disciplinam Levitarum institutæ, quibus præerant Pharisæi & scribæ in varias sectas distincti, in quibus Paulus Apostolus ad pedes Gamalielis profecit. Erant in illis Synagogis quoque Bibliothecæ ad earum usum paratæ. Videatur Lomeierus, libro de Bibliothecis, cap. 3.

4 In Græciâ, ut omnium artium quasi patria erat, ita varia in honorem artium & virorum literatorum Muséa instituta. Ipsæ Athenæ apud *Athenæum lib. V. cap. 2.* τὸ τῆς ἑλλάδος μουσεῖον, Græciæ Museum dicitur. Fuit & Athenis Μουσεῖον, teste *Pausan. in Att. & Lacon.* de quo videatur Meursius. *Athen. Att. II. 9.* Trœzene itidem erat Museum, teste *Pausaniâ in Corinth.* & Stagiris, teste Plin. *Hist. Nat. l. 16. cap. 32.* De Muséo in Helicone egit Amphion, teste *Athenæo lib. XIV. cap. 6.* Magno scil. in honore apud Græcos erant non solum

5 viri docti, sed & benè de Republicâ meriti. * Hi in Prytanéis publico victu alebantur, quod præcipuum quidem Athenis fuit, sed & in cæteris omnibus Græcorum urbibus Prytanéa fuerunt. Habebant Tarentini, Corinthii, Rhodii, Milesii, Tenedii, Argivi, Thasii, Eresii, Mitylenæi, Cyziceni, Elei, Naxii, Ephesii, Naucratitæ, sua Prytanéa. In his Vesta culta fuit, perpetuique ignes magnâ religione custoditi, cujus occulta quædam ratio fuit. Sed Athenarum fama fecit, ut ejus urbis prytaneum cætera omnia splendore

dore suo obfuscaret. Vide de his Prytaneis Casaub. Animadversion. in Athenæum, *lib. 15. cap. 19.*

Præ cæteris omnibus toto orbe suo tempore celeberrimum fuit Museum 6
Alexandrinum. Describit illud Strabo lib. 17. *Pars Basilicarum sive ædificiorum regiorum est Museum, quod ambulacrum & exedram habet, magnamque insuper domum, in quâ cœnaculum est sive convictorium iis commune, qui ad Museum pertinent, & literis humanioribus operam navant. Hoc collegium publicas pecunias habet, & sacerdotem, qui Museo præest, olim à Regibus, nunc à Cæsare, constitutum.* Floruisse hoc Museum jam tum Ptolomæi Philadelphi tempore, docet Athenæus *lib. 5. c. 8.*
* Non leve erat hoc honore dignum haberi: Nam inter equestres dignitates 7
referebatur, ait Philostratus *lib. 1. de Sophistis* in Dionysio. *Adrianus Dionysium Satrapam designavit, non humilium gentium, sed inter viros ordinis equestris censeri voluit & eos, qui in Museo alebantur. Museum autem erat Mensa Ægyptia, quæ ex omni terrarum orbe celeberrimos quosque convocabat.* Illorum honorum præcipua quasi capita fuere δωρεαὶ καὶ δῶρα. Ita in Adriano Tyrio Philostratus: *Marcus,* inquit, *Imperator Sophistam Adrianum miratus eum magnis affecit* δωρεαῖς καὶ δώροις. Tum subjungit: *Voco autem* δωρεάς, *publici victus honorarium, prærogativas, immunitates, Pontificatus & cætera, quæ viros illustrant;* Δῶρα *verò aurum, argentum, equos, mancipia, & quæcunque divitiarum nomine censentur.* Quibus addere possumus liberam & immunem terra marique vehiculationem, quam donavit Polemoni Trajanus Imperator, ut in ejus vitâ habet Philostratus. Ipsi illi maximi Imperatores Sophistarum auditorium præsentiâ suâ & muneribus cohonestabant. Pompejus, teste Plutarch. in ejus vitâ, cum Rhodum venisset, singulis Sophistis talentum largitus est. Ad Hermogenem, 15. annos natum, facundiâ celebrem, Marcus Imperator summa cupiditate accessit; & ut Suidas ait,
δωρεὰς λαμπρὰς ἔδωκεν. * Erant vero omnis generis viri docti in Museo 8
Alexandrino, Rhetores, Mathematici, Poëtæ, Philosophi. De Philosophis est illud apud Athenæum *lib. 1. cap. 19.* scomma: *Timon Philiasius Sillographus Museum caveam esse dixit, irridens Philosophos, qui ibi alebantur, & tanquam aves maximi pretii, inclusæ reti saginabantur:*

Permulti pascuntur in Ægypto populosâ,
Pugnantes libris ac semper digladiantes
Musarum in cavea.

Ut de verbis rixari nunquam cessent. De hoc Museo ejusque viris illustribus scripsit Aristonicus teste Strabone lib. 1. Scripsit & Callimachus Μουσεῖον, teste Suida. Erat inter honoris titulos, Alexandrinos dici, qui aliâ gente erant oriundi. Qui enim Alexandriæ literas docuerant, vel jus civitates erant adepti, Alexandrini dicebantur. Vide plura ejus appellationis exempla apud Jonsium, *Histor. Phil. l. 1. c. 2.* Multa hic de Byzantino, Antiocheno, Berytensi &c. Collegiis dici possent, quæ consulto omittimus. * Vetustissima Ca- 9
noni-

Digitized by Google

nonicorum collegia, nihil nisi scholæ fuerunt, & in hunc finem institutæ, ut
arguunt, quæ hodieque mutato & profanato eorum usu supersunt, officio-
rum nomina.

10 Successerunt, mutato per Carolum Magnum publico statu, omnique
re sacrâ & literariâ restaurata, Academiæ, de quarum origine, juribus, multa
dici possent. Sed occupavit illud argumentum Conringius in præclaro de
Antiquitatibus Academicis libro. Moliebatur etiam Leo Allatius opus de
totius orbis Academiis, sed illud vel affectum tantum, vel ἀνέκδοτον est. Scri-
psit & Joh. Bapt. Alberti tractatum Italicâ linguâ: *Discorso dell' origine delle
Academie publiche & private*, teste Ghilino. *in Theatr. Hominum literator. vol. I.*
11 *pag. 137.* quem tamen non vidi. * In his etsi universa doctrina & rerum
humanarum divinarumque scientia proponitur, nam in illum finem sunt in-
stitutæ, ac Universitatum nomen sunt adeptæ; parum tamen hactenus in
12 rerum naturalium studiis ac mathematicis effectum est: * Cujus rei cau-
sam Franciscus Baco Verulamius indagat in Cogitatis & Visis suis de inven-
tione naturæ, sive Inventione rerum & operum: *Cogitavit & illud*, inquit, *in
moribus & institutis Academiarum, Collegiorum & similium Conventuum, quæ ad docto-
rum hominum sedes & operas mutuas destinata sunt, omnia progressui scientiarum in
ulterius adversa inveniri. Frequentiam enim multò maximam professoriam primò, ac
subinde meritoriam esse. Lectiones autem & exercitia ita disposita, ut aliud à consue-
tis non facilè cuiquam in mentem veniat cogitare. Sin autem alicui inquisitionis &
judicii libertate uti contigerit, is se in magnâ sollicitudine versari, statim sentiet. Sin
& hoc toleraverit, tamen in capessendâ fortuna industriam hanc & magnanimitatem
sibi non levi impedimento fore experietur. Studia enim hominum in ejusmodi locis in
quorundam Autorum scripta veluti relegata esse: à quibus, si quis dissentiat, aut con-
troversiam moveat, continuò ut homo turbidus & rerum novarum cupidus corripitur:
cum tamen, (si quis verus æstimator sit) magnum discrimen inter rerum civilium ac
artium administrationem reperiatur. In artibus autem & scientiis, tanquam in me-
13 tallifodinis omnia novis operibus & ulterioribus progressibus strepere debent.* * Eadem
est querela Ehrenfriedi Waltheri von Tschirnhaus in eleganti libro, cui titu-
lus: *Medicina mentis & corporis, lib. 1. part. 3.* qui in causas inquirens, quare in
indagandâ veritate adeò exigui sint progressus, præcipuè in Academiis,
eandem adducit, quod plerique homines non sui animi inclinationes & du-
ctus sequantur, præcipuè illi, qui in Collegiis vivunt. Ita enim ille: *Qui
suas inclinationes secuti sunt, vel ex instituto, vel fortunâ sic disponente, magni certè
viri sunt habiti, mundoque exhibuere singularia. Hæc, qui magnorum virorum vitas
perlegerit, optimè firmata inveniet: cum contrà tot Academiæ, tot annorum absumpto
tempore, & tot collegia virorum studiis quam enixissimè incumbentium, paucissima tan-
tum nobis, aliorum plerumque inventa, alio ordine, aut commentariis illustrata, ad
discentium usum disposita tradiderint; nihil autem, quod cum inventis illustrissimorum
viro-*

virorum comparetur, ne dicam æquipolleat, multò minus palmam præripiat. Certe hujus rei ratio non est alia, quam quod plerique proprias inclinationes ob necessariam vitæ sustentationem vix potuerunt sequi, utut optarint maximè, vel, quod unà cum studiis certo adstricti fuerunt vitæ generi, ad quod unicè propter temporis penuriam coacti fuerunt attendere; aut quod ad studia attinet, ea tantùm tractare coacti sunt, quæ ipsorum genio directè adversabantur. Quod adeò verum est, ut ex alterâ parte viderim homines admodum rudes, qui semper propriam animi inclinationem ab ineunte ætate secuti sunt, eò perfectionis evasisse, ut, quod oculis inspicerent, id manibus feliciter efficere scirent; licet fuerint destituti speciali magistri manuductione, non sine omnium hæc non attendentium miratione.

Hos defectus ut evitarent, in Collegia liberiora viri docti coivere, opes & subsidia suppeditantibus viris Principibus & Magnatibus, præcipuè in Italiâ. Magnus illic pro omni genere studiorum, Collegiorum & Academiarum, quas vocant, numerus, inque præcipuis Italiæ urbibus, quæ, ut certo fine fuere institutæ, ita variis titulis nominibusque insignitæ fuerunt. Sunt verò ex his quædam celebriores, quædam Autoribus suis superfuerunt; quædam cum ipsis, & ante ipsos, exstinctæ. Nos Academiarum Academicorumque nomina hìc, quoad notitia eorum haberi potest, congeremus, quam partim Gregorio Leti, in *Italiæ regnantis part. 3. lib. 1.* partim Joanni Ferro in *Theatro Emblematum*, Italicâ linguâ scripto, debemus. 14

* Si Conringium in *Antiquitat. Academ. supplemento 1.* audimus, primò omnium in Italia Romæ videtur Academiæ vox reducta in usum Paulo II. Pontifice, ita tamen, ut non significaret scholam ipsam, sed collegium illo tempore Romæ commorantium, & priscæ doctrinæ collapsæ restitutionem aliquam instituentium; probatque hoc loco ex Bartholomæo Platina in vitâ hujus Pontificis adducto, ubi memoratur, Paulum hæreticos eos pronunciasse, qui nomen Academiæ, vel serio vel joco, deinceps commemorarent. Sed post illa tempora & frequentius & gratius talium Academiarum nomen fuit: de quibus nunc agemus. 15

Romæ (ut ab illa incipiamus) celebres Academiæ fuerunt, 1. *Humoristarum*, quorum Symbolum est, decidens è nubibus pluvia, cum hoc lemmate: *Redit agmine dulci.* 16

* Autor hujus Academiæ Paulus Mancinus fuit, ex stirpe Romana veteri ac nobili prosapia creatus. Originem nominis in Historia Academiæ Francicæ sub initium ejus Dn. de Pelisson recenset, & Gallisius in *Conversations de l' Academie de Bourdelot*, Discursu illo, qui appendicis loco additur. De Mancino Erythræus *Pinacoth. I. num. 13. Humoristarum Academiam instituit præstantissimis hominum ingeniis refertum, cujus nominis fama brevi totam Italiam pervasit, atque Alpes conscendens & maria transmittens, apud omnes eas nationes, permanavit, ubi aliquis bonis literis honos habetur, adeò ut hodie apud doctos viros nihil ferè sit Academiâ illâ celebrius. Ad hanc Academiam instituendam impulit Manci-* 17

num

num Gaspar Salvianus, homo ad amicitias & familiaritates eruditorum factus: Hujus characterem graphicè depinxit Erythræus Pinacoth. I. num. 14. *Huic ab ineunte ætate nihil fuit antiquius, quam universos notitiâ comprehendere, singulorum genus, patriam, opes, divitias, virtutes ac vitia, nosse, quam plurimos usu amicitiaque sibi conjungere, quos ita junctos haberet, opem, consilio, labore juvare, cum eis communicare, quod habebat; adeo ut, cum pro nonnullis eorum intercessisset, penè ad egestatem redactus sit; sed maximè eorum familiaritates appetebat, qui ingenii, eruditionis, doctrinæ, aut artificii cujuspiam famâ præstarent; hos colere, diligere, tueri obsequio, horum studia, utilitates & commoda suis anteponere. Neque alterius cujuspiam opem usus est Paulus Mancinus ad Academiam Humoristarum congregandam, nisi illius. Nam quod erat apud omnes eruditos viros gratiâ & amore, non fuit illi magnopere elaborandum, quo unumquemque illorùm in illum cœtum attraheret, &, quoties conventus ille honestissimus cogendus erat, solus ille singulos adire, hortari, rogare ut venirent, quæque domi tanquam in umbra commentati essent, foras educerent, & in eam clariorum hominum lucem conspectumque proferrent; advenientibus obviam ire, salutem impertiri, locum in subselliis tribuere.* De hoc Paulo Mancino legi ampliùs potest Erythræus. *lib. 5. epist. 6.* Hujus Humoristarum Academiæ Princeps suo tempore factus est Joh. Bapt. Marinus Poëta Italus celebratissimus. Vide Erythræum, *Pinacoth. I. num. 16.* Fuit & in eadem Academiâ Princeps Augustinus Mascardus, Urbani VIII. cubicularius, Poëta insignis, teste Erythr. *Pinac. III. num. 36.* * Fuit 2. Romæ celebris *Lynceorum* Academia, ut Erythræus
18 refert, ab Angelo Cæsio, Federici filio, Duce Aquæ Spartæ Romano instituta, cujus meritò plenior hîc historia proponi debet, quò illa cæteris omnibus Italiæ Academiis majorem promerita famam est. Lynceorum sibi nomen à Symbolo Lyncis sumserunt, ut perspicacitatem in operibus naturæ eo titulo innuerent. * Hujus Cæsii characterismum Erythræus nobis depingit
19 Pinacoth. III. num. 23. *Mathematicas præ aliis disciplinas coluit, in eisque, qua erat ingenii sublimitate atque acumine, progressus maximos fecit, ut videre licet ex libris, quos edidit; & in Geometricis ac Mechanicis pleraque à nemine excogitata invenit. Præstantissimum etiam ingenium contulit ad rerum philosophicarum scientiam, in quibus summus evasit. Ex quo excellenti studio omnia egregia illa opera emanarunt, quæ cum summa singularis ejusdem ingenii admiratione leguntur. Primum, volumen illud ingens, quod Naturæ theatrum inscribitur, unde Apiarium etiam suum depromsit: Tum liber de cœlo, inquo ex sanctorum Patrum sententia probare contendit, Cœlum esse fluidum, non autem solidum, ut universa Philosophorum schola defendit: Deinde prodigiosorum omnium Physica expositio, pluribus libris comprehensa; tum cœlestis natura, non minus multis libris exposita; tabulæ etiam Philosophicæ, in quibus omnium vis & natura plantarum, Mexicanarum quoque, luculenta oratione narratur. His additur Metallophytum, Urbano VIII. & Card. Barberino dicatum; Physica Mathesis, & universale rationis speculum, ubi scientiarum ars omnium copiosè tractatur. Neque his*

omnium

Digitized by Google

tantum, quantumvis latissimis, doctrinarum finibus se illa vis ingenii continuit, sed tantum flumen, extra ripas diffluens, in alias etiam disciplinas & ad eam Philosophiam, quæ est de vita & moribus, exiit, atque Moralia, Paradoxa, Monita, & his similia quam plura, in vulgus emisit. Ad sui aliorumque exercitationem publicam domi suæ Academiam instituit, quam Lynceorum nomine appellavit; in qua & ipse, quoad vixit, principatum obtinuit. Autor erat Academicis suis, ut aliquid scriberent; cujus autoritas eo majus apud eos pondus habebat, quod suum ad illam exemplum accedebat, qui nullum scribendi finem faciebat. Ac, ne ad ea, quæ doctè eruditeque composuissent, in lucem edenda, sumtuum faciendorum metu deterrerentur, pecuniam ipse de suo largiebatur. Cujus honestissimæ gloriosissimæque liberalitatis exemplum si viri principes imitarentur, non tam multis egregiis ac doctis operibus egeremus, quæ nunc, autorum inopia, in aliquem pauperculæ domus angulum rejecta, pulvere obruta situque corrupta, in magnum bonarum artium detrimentum, eruditorum manibus eripiuntur: præterea eum illi suæ liberalitatis fructum ferrent, quo nullus, neque major neque præstantior, expectari potest ab iis, qui nihil esse in vita magnopere expetendum, nisi laudem & honestatem, existimant; videlicet, ut nomen ipsorum clarum & æternum apud posteros esset. Quid multis opus est? Eò Angeli Cæsii, in operibus eruditorum typis mandandis, liberalis ac regius progressus est animus, ut nulli neque sumtui neque labori pepercerit, quo Nardi Antonii Recchi nova Hispaniæ rerum medicarum liber, qui antea latitabat, in hominum conspectum exiret. Nam & sumtus ad id necessarios præbuit, ac doctissimis suis Lynceorumque suorum commentariis illustravit atque auxit. Laudata est viri hujus principis eruditio, ac mentis acies, qua rerum omnium vim & naturam inspexit, à Jo. Baptista Porta, in præfatione libri, quem de distillatione conscripsit. Hæc de Principe illo Erythræus. * Verùm, si Augustinum Favoritum in Vitâ 20
Virginii Cæsarini, quæ Poëmatibus septem virorum illustrium additur, audimus, non Angelus Cæsius, sed Federicus, hujus Academiæ Autor fuit; Ita enim Favoritus: *Hæc Academia Lynceorum autorem habuit Federicum Principem Cæsium, literarum amatorem potiùs, quam peritum; mansitque tamdiu, quamdiu vixit autor suus, qui illam quasi satam à se arborem omni officio industriâque colebat. Verùm eo mortuo, cum Academici nullas haberent certas sedes, nec cæterarum Academiarum morem sequerentur, statis diebus in unum conveniendi: sed unico nominis splendore, & annuli mysterio, omnis eorum disciplina contineretur, brevi Lynceorum memoria ita exstincta est, ut eorum ad ætatem hanc nostram vix tenuis aura pervenerit.* Incertum ergo è tàm diversis sententiis, cui Academiæ hujus origo, Patrine an filio, tribuenda. * Fuit verò hujus Academiæ institutum, eodem Favo- 21
rito teste, inusitata rerum eventa, quæ terris, quæ cœlo acciderent, in disputationem vocare, causas sedulo indagare, & eorum observationibus aliisque experimentis veterem omnem Philosophiam, Aristotelicam inprimis, evertere. Præcipuè Chimica omnia excolebant, quibus convelli doctrinam Aristotelis putabant: Quod Virginium fecisse, sedulò huic operi intentum,

autor est Favoritus. Præclari ex hâc Academiâ Viri orti: Galilæus à Galilæis, Fabius Columna, ac plures alii, quorum historiam pleno opere, sed in-
22 edito, deduxit Martinus Fogelius, cujus suprà mentionem fecimus. * Plura fuere in eâdem urbe collegia: Academiam Ordinatorum Cardinalis Detus in suis ædibus fundandam curavit, in quâ eruditis exercitationibus accedebat suavissimus vocum & chordarum cantus. In illâ magnam sibi famam Octavius Tronsarellus acquisivit; sed in magnam cum Margarita Scarrochia, poëtria nobili, contentionem venit super symbolo hujus Academiæ, quod erat, salinum plenum salis, cum hoc dicto: *à Sole;* de quâ liticulâ legi potest Erythræus *Pinacoth. III. num. 36.* Plures Romæ memorantur Academiæ, à J. Ferro, Delficorum, Incitatorum, Intricatorum, Partheniorum, Renovatorum, Uniformium; à Gregorio Leti Phantasticorum, de quibus omnibus, quæ dicam, non habeo.

23 In Venetorum urbe multæ institutæ fuere Academiæ: ubi primum oc-
24 currunt Academia veneta & Vinitiana κατ' ἐξοχὴν ita dictæ, quæ voces non unum idemque significant. Testis Joh. Ferrus Theatr. d' Imprese part. 1. cap. 31. *Ne creda il Lettore essere la medesima la Veneta e la Vinitiana. Perciocbe se bene queste due voci in altro significando sono sinonime e significano l' istesso, qui però prese in significatione d' Academia fanno diversità: poiche la Veneta hà per corpo una Palificata à modo di quelle che si fanno in Vinegia, quando si vuol fabricare col motto.* Hinc attollere moles, *& la Venitiana ha la fama col verso:* Cosi dal
25 basso me ne volo al cielo. * Fuit illic Academia Incognitorum, quam instituisse dicitur Joh. Franciscus Loredanus, Senator Venetus, variis scriptis celebratissimus. Ejusdem Academiæ Collega fuit Angelicus Aprosius Vintimiliensis Augustinianus, cujus multi sunt elegantissimi, plerique tamen *ἀνέκδοτοι,* libri, quorum catalogum recenset Gregor. Leti *Ital. regnant. part. 4. l. 3. à p. 358. ad p. 410.* ubi & multa in illum cumulat elogia. Ejus viri Athenas Italicas, Bibliothecam Aprosianam, ita exspectant viri docti, ut desiderium amplius non ferant. Horum Academicorum vitæ sunt peculiari libro Italico congestæ, cui titulus: *Le glorie de gli Incogniti, overe gli huomini illustri dell' Academia dei Signori Incogniti di Venetia. Venet. 1647. in 4to.* cujus tamen libri verus autor ignoratur. Sunt, qui Loredanum ipsum autorem volunt, ut Philippus Labbe in Bibliotheca Bibliothecarum: Quod meritò in dubium vocat Placcius libro de Anonym. scriptoribus, cum ii, qui vitam ejus scripserunt, ac libros recensuerunt, nullam ejus mentionem faciant, neque
26 verosimile sit, ipsum sui Panegyristen futurum Loredanum. * Fuerunt porrò in illa urbe Academici. *Allettati, Approvati, Cortesi, della calza, disgiunti Disingannati, Fileleuteri, Immaturi, Intricati, Maritimi, Securi, Assecurati, Svegliati, Pere-*
27 *grini, Discordanti, Instancabili, Gussoni, Accesi.* * Patavii illustris primùm Academia est, cujus historiam Riccobonus singulari libro descripsit. Hinc sunt

Aca-

Academici *Ætherei* à Scipione Gonzaga instituti, cujus elogium vide apud Erythræum *Pinacoth. II. n. 11.* *Animosi* ab Ascanio Martinengo Abbate instituti, de quibus exstant duæ doctæ orationes Antonii Riccoboni, quarum prima est de primordiis Academiæ Animosorum, altera de insigni eorum; illa octava, hæc nona in volumine primo Orationum Riccoboni, Petavii editarum. Fuerunt illic *Anhelantes* sive *Aspirantes*, *Orditi*, *Incogniti*, *Constantes*, *Elevati*, *Immaturi*, *Inflammati*, *Ricoverati*, *Sitientes*, *Sperantes*, *Affettuosi*, *Hoplosophisti*, *Delii*, *Rinascenti*, *Stabili*.

Florentiæ *Furfurariorum* s. *della Crusca* Academiæ fama orbi literato innotuit, eruditissimis ex ea societate libris. Nomen & symbolum à furfure ideò datum, quod disputationibus suis farinam puriorem, animorum cibum, à furfuribus, erroribus scilicet, secernerent. Præcipuè verò ad puritatem linguæ Italicæ illa instituta fuit. Prodiit ex illa vocabularium Italicum della Crusca, cui simile hactenus nulla vulgarium linguarum habet. Collegium hoc describit Monconisius in Itinerario part. 1. p. 125. *Elle est* (inquit) *toute pleine de devises fuisant allusion au mot & chasque escolier prend un nom aussi respondant au suiet. Les sieges sont faits en hottes on l' on porte le pain, le dossier en péles dont on remüe le bled, les chaises en façon de grandes cuves d' oscer ou paille, où l' on tient le bled, les coussins des chaises des Princes, sont de satin gris en forme de sacs, & l' on met les flambeaux dans des estuis, qui semblent des sacs de farine.* * Academia Florentiæ quoque fuit in Joh. Baptistæ Strozzæ ædibus, qui omnes suas opes in literas impendit, quod ut illustre exemplum prædicat Erythræus *Pinacoth. II. n. 2.* ac meritò hic commemorari debet. *Præclara*, inquit, *adolescentum ingenia, quæ natura ad omnes egregias artes tanquam inchoaverat atque dolaverat, excipiebat, ut expoliret atque perficeret. Erat ille Philosophicis ac Theologicis doctrinis instructus, Græcis ac Latinis literis doctus, poëticæ facultatis ita peritus, ut non cum æqualibus suis solùm, sed cum majoribus etiam natu poëtis, compararetur. Has ille disciplinas, in instituendo docendoque prudentissimus, juventutem edocebat, & quotidianis domi suæ disputationibus exercebat, ac sæpius, quod umbratili illâ institutione didicerat, in pulverem & solem cogebat educere: cujus rei magnam illi facultatem dabat insignis Academia, quæ suis in ædibus, magno literatorum omnium, qui essent Florentiæ, concursu celebrabatur. Quæ verò ingenia fortunæ culpâ, ne emergerent, oppressa cernebat, suis ipse opibus ac facultatibus, quibus erat affluens, sublevabat; libros, vestem, cibos, habitationem, omniaque ad necessarium usum illis præbendo.* Hæc de præclaro hoc viro Erythræus, qui in exemplum omnibus opulentis proponi debet. Nomen verò ejus Academiæ non prodidit Erythræus. Fuere illic *Apathistæ*, quorum socius fuit Joh. Nardius; *Ætherei*, *Ineguali*, *Peregrini*, *Immobili*, *Infocati*, *Alterati*, *Rinovati*.

Neapoli Academici *Otiosi* à Joh. Baptista Manso Villæ marchione instituti, qui generis splendore & artium studiis clarissimus summam laudem in

eo ponebat, ut honestis adolescentibus se ducem præberet, quem proinde cum Strozza comparat Erythræus, *Pinacoth. III. num. 13.* ita tamen, ut hunc
32 longè præferat. * *Strozzæ institutio*, teste illo, *iis tantum disciplinis continebatur, quæ animum adolescentis quadam humanitate expoliunt; at Mansi in juventute erudienda industria multò progressa est longius: etenim non solum iis excultos disciplinis efficiebat, quas diximus, eos, qui se ipsi commiserant, verum etiam aliis prope centum artibus instructos ornatosque reddebat; equos frenis regere, sibi dicto audientes facere, in gyrum compellere, in cursus cogere; tum ad ludendum arma suscipere, ut, ludicra illa armorum tractatione edocti, discerent, quemadmodum iis uti deberent, cum ea ad pugnandum essent sumpturi; tum, saltare, citharizare, ad chordarum sonum psallere, atque ea omnia facere, quæ sine reprehensione à viri nobilis persona abesse non possunt: & ideo præcipuus fuit autor, Neapoli collegium Nobilium instituendi, ubi adolescentes nobiles iis studiis operam darent, quibus eos æquum erat impertiri: præterea, in eadem urbe, Otiosorum Academiæ unà cum aliquot aliis initium dedit.* Erat præterea vitæ integer, voluptatum & illecebrarum fugiens, humilis, officiosus. Quibusdam ad rem attentior visus est, sed honesto tamen fine: nam heredem omnium bonorum suorum Seminarium Nobilium reliquit, ac quantum in se fuit, cavit, ne inopiâ quis à studiis avocaretur. De hâc Otiosorum Aca-
33 demia legendus & Crass. *Elog. Hominum literatorum part. 1. p. 310.* * Fuere hic *Ardentes, Errantes, Sirenes, Intronati, Affetati, Svegliati.*

34 Fuere & cæteris Italiæ partibus suæ Academiæ. SENÆ; *Accesi, Avvalorati, Cortesi, Desidiosi, Intronati, Travagliati.* VERONÆ: *Constantes, Olympici, Refloridi, Temperati, Filarmonici.* RAVENNÆ: *Excitati, Informes.* BONONIÆ: *Indomiti, Nobiles, Obtusi, de la Notte, Gelati, Sonnachiosi.* FERRARIÆ: *Intrepidi, Elevati.* In aliis Italiæ locis: *Illustres, Uniti, Invaghiti, Occulti, della Penna, Solliciti, Freddi, Addormentati, Innominati, Adagiati, Offuscati, Caliginosi, Insensati, Ostinati, Raffrontati, Catenati, Immobili, Assorditi, Filoponi, Nascosti, Affilati, Aggiustati, Agitati, Arisophi, Auvolti, Concordi, Confusi, Cospiranti, della Chiave, Estravaganti, Fenici, Filareti, Filomati, Filomeli, Gjoviali, Grandi, Hortolani, Illuminati, Incitati, Industriosi, Ingenui, Intenti, Intricati, Partenii, Pianigiani, Puliti, Secreti, Racchiusi, Riposti, Rischiarati, Risvegliati, Rozzi, Sabei, Schiumati, Sicuri, Spensierati, Sventati, Trapassati, Transformati, Unanimi, Uniformi, Umnii.* Instituit quoque Mediolani Academiam, exquisitissimâ Bibliothecâ Ambrosianâ instructam Cardinalis Fridericus Borromeus, de qua Stephan. Menoch. *Trattenement. erudite. part. 3. cap. 5.*
35 * Refert etiam inter Italiæ & quidem Florentinas Academias Johann. Ferr. *Theatr. d' Imprese part. 2. pag. 444.* Academiam della *Lesina*, sive subula; non dixerim, an verè, an per jocum, an per errorem: neque enim ex verbis ejus
36 hoc collogi potest. * Prodiit alioquin apud Italos elegans & facetus liber, cui titulus: *la famosissima compagnia della Lesina*, ubi proponuntur varii modi, quibus quis per sordidam parsimoniam ditescere possit, instrumento hoc pro insigni

Digitized by Google

insigni Euclionibus applicato, quo familiari etiam sermone tales notare so-
lemus. Illic quasi Collegium aliquod fingitur: dantur certa præcepta pro
novitiis & initiandis, instituuntur consultationes super hoc argumento. In
Linguam Gallicam liber ille conversus, ac Paris. 1618. in 12. editus; unà cum
altero, cui titulus, *La Contra-Lesine, ou Compagnie de la marmite grasse*, addita co-
mœdiâ, *les Nopces d' Antilesine*, ubi præcepta prioribus contraria de munificen-
tiâ exercendâ habentur. Nihil sanè lepidius fingi potest. * Ridiculum a- 37
lioquin pro vera Academia insigne, etsi æquè inepta nomina & symbola
multi sibi sumserunt. Multa est Johann. Ferri *Theatr. d' impresi. part. 1. c. 22.*
circa horum symbolorum convenientiam vel inconvenientiam ostenden-
dam industria. Sollicitè enim intentiones Academicorum distinguit. Su-
muntur enim ab actione, passione, principio, conditione, imperfectione,
perfectione, fine, loco, affectu, exercitio. Disquirit ulteriùs, quomodo in-
signia & cognomina Academicorum sub generali quodam conceptu institu-
enda, ut quivis socius sibi insigne & nomen sumere possit, quod sub gene-
rali contineatur. Nam habent & sua singuli socii nomina & insignia. Ve-
rum illæ difficiles nugæ videntur, & sapientioribus in risum illa cognomina
cessere. Pinellum certè, Patavii viventem, ut jam suprà diximus, deterrue-
runt, ne cuiquam nomen Academiæ daret, qui ab omni ostentatione & pom-
pâ erat alienissimus. * Rolandus quoque Maresius *l. b. 2. ep. 43.* cum consi- 38
lium Academiarum Italicarum probat maximè, ac Capellanum laudat, quod
Cardinali Richelio autor fuerit ad similia Collegia in Galliâ instruenda, ti-
tulos tamen illos, ut ineptos, rejicit. *Nihil*, inquit, *in iis mihi displicet, præter cognomina planè absurda & ridicula, quæ sibi assumunt Itali; quod cur faciant, prorsus ignoro: sed utilitas ex eo manifesta est, primùm, quod declamando, & orationes habendo, veterum Sophistarum morem renovant, varia, unde libet, argumenta desumentes, quæ pro viribus ingenii tractent. Qua exercitatione ad dicendum se comparant, & eloquentiam non parùm alunt: deinde, quod Poëtarum suorum aliorumque scriptorum opera severâ lance examinant, & quid in iis laudandum, quid vituperandum, collatis sententiis judicant. Quod ad benè de literis judicandum plurimùm confert. Sed incomparabile commodum in eo est, quod illuc scripta sua in medium afferunt, ea omnium examini subjiciunt, quæ quisque liberè reprehendendi jus habet. Hæc verò emendatio est optima, tot eruditorum virorum judicio facta: ex quâ etiam consequuntur, ut posteà emendatius scribant. Nec verò quis hæc tanquam parva contemnat, quod in linguâ vulgari fiant. Quamvis enim Latina eruditorum lingua existimetur, tamen ipsi eruditi, patrii quisque sermonis non minimam curam habere; sed in eo scriptis elegantibus amplificando & exornando, multam operam ponere debent, Romanorum exemplo & æmulatione, qui, licet sermo Græcus uberior esset, tamen linguam suam, ut inferiorem, despectui non habuerunt; sed locupletiorem & comtiorem omni ope efficere contenderunt. Quanquam, quid prohibet ejusmodi cœtus etiam ab*

eruditis viris, qui Latinè tantum scribunt, institui? Imò, si instituantur, utilissimum fore arbitror saltem ad operum emendationem, quæ al quando præcipitatâ editione, tanquam nullum amicum doctum habeant, cujus consilio utantur, inemendata emittunt.

39 De istis Italiæ Collegiis porrò tenendum est, idem eorum, quod vocabulorum ait Horatius, fatum esse:

Multa renascuntur, quæ jam cecidere, cadentque
Quæ nunc sunt in honore.

40 Bononiæ è 24. Academiis non nisi tres hodie supersunt. * Academicorum numerus alibi certus, alibi pro arbitrio. Sunt, in quibus non admittuntur, nisi Nobiles, Electiones instituuntur suffragiis secretis. Admittuntur Cardinales, & Exteri quoque interdum invitantur, qui meritis illustres. Quælibet Academia Directorem habet, principemque suum, simulque Protectorem, qui vel fundator ejus est, vel ex illius familiâ. Locus certus solet assignari pro conventibus, vel in ædibus fundatorum, vel alibi. Etiam matronæ larvatæ interdum accedunt: nam & illæ in poësi se exercent, scripsitque Laurentius Legatus Museum Poëtriarum cum Iconibus, teste Gregor. Leti, *Ital. regn. part. 3. lib. 2. pag. 185.* Admittuntur auditores acceptâ certâ tesserâ. Unus Academicus in multis Academiis admitti potest. Suntque qui vel 15. Academiarum membra sunt, solentque viri doctrinâ insignes ad hos honores invitari: Quo enim doctiores socii sunt, eo majoris famæ est Academia.

41 Excitarunt hæc Italorum exempla etiam Gallos, ut & ipsi Academias erigerent. Capellanus Richelio earum autor fuit. Ipso ergo dirigente instituta est hoc titulo: *Academie Françoise.* Cæteri enim tituli, qui aliis placuerant, *l' Academie des beaux esprits; l' Academie de l' Eloquence, l' Academie Eminente*, per allusionem ad Cardinalitiam Richelii dignitatem, à Richelio ipso rejecti sunt. Displicuit illa titulorum affectatio, quæ Italis familiaris est, quod & innuit, qui ejus Academiæ historiam scripsit, Dn. de Pelisson. Ita enim de hoc titulo: *Au choix de ce nom qui n' a rien ni de superbe, ni d' estrange, elle à témoigné peut-estre moins de galanterie; mais peut-estre aussi plus de jugement & plus de solidité que les academies de delà les monts, qui se sont piquées d' en prendre ou de mysterieux, ou d' ambitieux, ou de bisarres, tels q' on les prendroit en un carrousel, ou en une mascarade: comme si ces exercices d' esprit estoient plûtost des debauches & des jeux, que des occupations serieuses.* Laudat proinde Academiam Florentinam, quæ cæteris omnibus antiquior est ac simplex, quod sine ullâ affectatione nomen assumpserit. Idem autor eodem in loco promittit, se aliquando de Italiæ Academiis earumque cognominibus scripturum. De illo quoque Gabriel Naudæus, quem ille citat in Dialogo suo, de Mascurat agere videtur. In hac verò Gallicæ Academiæ historia habetur 1. Origo ejus. 2. Literæ ad Richelium pro impetranda protectio-

tectione cum διατυπώσει Academiæ. 3. Privilegium Regium. 4. Statuta, dies, locus, forma, conventus. 5. Institutio ipsa & quæ post illam contige- runt. 6. Memorabilia quædam, quæ circa hoc negotium evenerunt. 7. Academicorum singulorum historia. Præ cæteris in hac societate defi- nitum fuit, ut elegantia & nitor Gallicæ linguæ illustraretur. Cui fini Le- xicon ad exemplum vocabularii della Crusca conficiendum proponebatur. Ideam ejus Lexici adornavit Capellanus, quæ habetur *pag. 98.* ejus libri. Vaugelas & Faret huic labori destinati; sed cum tardè res illa procederet, uti sanè non est ille anni unius sed plurium labor (Vocabularium enim della Crusca quadragesimo demum anno absolutum est) sæpè incitatus est à Richelio Vaugelas, cui pensio eam ob causam certa constituta fuit. Ali- quando Richelius eum his verbis compellavit, *Monsieur, vous n' oblirez pas du moins dans le Dictionaire le mot de Pension;* Cui argutè statim respondit Vaugelas: *Non Monseigneur, & moins encore celuy de reconnoissance.* Sed irri- tus postea ille labor fuit, neque unquam lucem aspexit. Multæ super Co- mœdia Cid in illa velitationes institutæ: editum est singulari libro de illa ab hac Academiâ judicium, ab aliis iterum impugnatum. Non defuere etiam in optimum hoc Academiæ consilium malevolorum Satyræ. Inter alios Abbas de S. Germain, qui omnia Richelii consilia reprehendit, pu- blicè eam impugnavit. Scripta quoque adversus illam Comœdia est, de quibus omnibus legi potest Autor ille p. 46. * Plures & ante & post illa 42
tempora Parisiis conventus eruditorum instituti sunt, quibus de variis re- bus actum est, de moralibus, civilibus, naturalibus. Sed ea dissertatio ni- bus meris tantum absolvebantur. Hujus generis est illa Academia *de Primandaye, & Recueil General des questions traittées és conferences du Bureau d' Addresse, sur toutes sortes de matieres, par les plus beaux esprits de ce temps,* qui liber An. 1660. editus. Celebrantur hodieque tales conventus, quibus de variis rebus physiologicis, philologicis &c. disseritur. Quæ sub Directo- re Bourdelotio acta sunt, à Gallesio sunt edita sub titulo *Conversations de l' Academie de Monsieur l' Abbé Bourdelot, contenant diverses recherches observa- tions, experiences & raisonnemens de Physique, Medecine, Chymie & Mathematique. Paris. 1673. in 12.* Addit pro appendice dissertationem, quæ quasi Præfatio- nis loco esse possit, quâ agit de origine Academiarum, earum utilitate, ac speciatim de Academiis Parisiensibus. Sunt Parisiis Academiæ pro scien- tiis, (ff) artibus, omnis generis argumentis, sunt publicæ, sunt privatæ; sunt,

(ff) De Academia Scientiarum Regia Parisiensi consulenda omnino est Joh. Baptistæ du Hamel, Socii ejus & antehac Secretarii, Historia illius Latina, in qua Libris IV., præ- ter ipsius Academiæ Originem & Progressus ab A. 1666. ad 1697., variasque Disserta- tiones, & Observationes, 30. Annis factas, quamplurima Inventa & Experimenta Physica & Mathematica in certum Ordinem digeruntur, satisque accurate exponun- tur,

ri non cerebrosi ac opinatoris aut pervicacis ingenium quasi lumine quodam omnia pervadet.

Quare aliter rem in Physiologiæ & Matheseos studiis instituerunt Angli, qui novam Societatem pro excolendâ philosophiâ naturali instituerunt auspiciis Regiis, certis quibusdam rationibus & legibus, quæ apud Thomam Spraat in Historiâ ejus societatis Regiæ habentur, Anglicâ & Gallicâ linguâ edita. Jamdudum talis Collegii ideam aliquam dederat Baco Verulamius, in elegantissimâ illâ fabulâ novi Atlantis, ac historiæ naturalis certam methodum in novo organo aliisque suis libris præscripserat. Origo societatis ejus ex eo est, quod in Academiâ Oxoniensi primùm viri quidam ingeniosi privatum aliquod experimentale studium susceperunt; inter quos fuere Sethus Wardus, Boylius, Wilckins, Christophorus & Matthæus Wrenii, Wallisius, Willisius &c. viri ingenio & scriptis omnes celebres. Illa cum perveniret ad Gallos fama, ipsi Academiam Parisiensem, quæ in linguæ Gallicæ culturam instituta erat, ad studium rerum naturalium transtulerunt. Oxonio Londinum rerum naturalium studium deductum est, cum viris istis Londinum abeuntibus, ad quorum numerum accessio facta à multis Londinensibus, tam proceribus quam Philosophis & medicis, usque dum regiis auspiciis illa societas Ann. 1660. excitata est, teste Diplomate regio, quod privilegia, insignia, sceptra, sigillum iis tribuit. * Antequam illa omnia adornabantur, prodiit scriptum aliquod ab Abrahamo Covvleo, Poëta insigni, & in cæteris philosophiæ & medicinæ partibus insigniter erudito, quo suppeditabat consilia pro philosophiâ experimentali propagandâ: (Reperitur inter poëmata ejus Anglica. p. 43.) Benè hîc quidem omnia comparata habebantur: Sed quoniam is sumtus nimios impendi volebat in singulos officiales, eorumque numerum nimis auxerat; præterea onus informationis illis imposuerat, inconveniens illis videbatur ejus consilium sequi. Neque enim certos reditus habet illa societas, nisi aliqua donaria ex liberalitate procerum, & quæ à singulis sociis, cum primùm recipiuntur, & deinde in singulas hebdomadas conferuntur. Quare dubito, an illa designatio officialium & impensarum, quam dedit in Gammarologia suâ cap. 3. Sachsius satis sibi constet. Ex illo tempore certatim aliæ nationes in eadem studia conspirarunt, Florentini, Germani, Dani &c. de quibus in Polyhistore Physico pluribus agetur.

44 45

Multorum etiam extant de variis Collegiis consilia. * Collegium Psychosophicum proposuit singulari libro de Psychosophiâ Johannes Joachimus Beccherus, ad commodam & tranquillam vitam agendam. * Collegium Hierosophicum Spizelius in suo Felice Literato pro piâ & beatâ vita delineavit. * Academiam Universalem Philadelphicam seu Collegium Samaritanorum pro officiis charitatis erga pauperes & afflictos præstandis adornare

46 47 48

nare voluit Justinianus Traulöu, in quod consilium annotationes quasdam
49 paratas habuit Hieronymus Welschius. * Ad veritatis in Philosophiâ naturali & mathesi inquisitionem ut multa Ehrenfried Walter von Tschirnhaus proponit, ita Collegium aliquod pro indaganda veritate singulari modo instituendum svadet, in *Medicinâ mentis part. 2. p. 203.* quem huc ex illo adducam. *Si quinquaginta pluresve curiosorum veritatis amatorum, initâ concordiâ contribuerent, haud magni singulis eorum annuatim constaret, ut tantum conferant, quantum sufficeret, ut quis, qui sibi habitum seu facilitatem acquirendi veritatem, nova & nova semper inveniendi comparavit, plus brevi tempore præstet, quam multis seculis alii: prostant quippe doctorum virorum exempla, qui à nemine adjuti tanta etiam proprio marte ediderunt specimina, quanta de nostris antecessoribus frustra per multa retro secula huc usque fuerunt sperata. Atque ita alii vita sua negotia possent prosequi, & sibi absque labore veritatem acquirere, ac summâ frui voluptate, quâ mens in ejus acquisitione afficitur. Quo vero hoc negotium faciliùs procedat, posset lege sancitâ in hoc collegio caveri, ut, si aliquod ejus societatis membrum absque liberis & consanguineis ad studia aptis è vivis excesserit, definita hereditatis portio cederet bonarum artium cultoribus, pro societatis arbitrio distribuenda. Hujusmodi plura possent constitui utilissima: adde, quod desiderium illud sciendi doctorum nostri temporis non mediocre ob tot singularia hoc ævo detecta in suspicionem adducit, fore, ut eorum plurimi, quia otio veritatem per se ipsos investigandi carent, id munus iis sint necessariò delaturi, quos scient aliquid hac in re posse facere, haud ita à quovis alio præstandum, tandemque ad hæc hisque similia salutaria consilia, acti sciendi ardore, confugere cogentur. Si autem hac quoque spe frustraremur, non desunt sapienti, siquidem tale quid appeteret, tot alia via satis opum ad isthæc necessarium colligendi, etiam ab ignorantibus, si placet, & vulgi turbâ. Veluti si is, qui primus Telescopia invenit, operam dedisset, ut in celeberrimâ urbe, in qua multi habitant novitatis avidi, cuivis objecta è longinquo per telescopium conspecta, sub tam sensibili apparere specie, celato artificio, ostendisset, idque vili accepto à singulis pretio, haud difficulter ingentes hoc invento pecuniæ summas potuisset lucrari. Sic haud difficile foret artis inveniendi perito plurima comminisci, quæ, tecto artificio, magis admiranda apparerent, quam omnia ea, quibus multa sæpe lucrari videmus. Ita variis insuper modis (quos de industria subticeo, cum viro ingenioso, si ad ea se velit applicare, nequeant esse ignota) majorem opum copiam per alios possent colligere, quam ad eorum institutum requireretur.* Plura hîc de Collegiis variorum Ordinum sacrorum & similibus cumulari possunt. Sed illa nunc extra institutum nostrum sunt.

CAP.

CAP. XV.
DE CONVERSATIONE ERUDITA.

DOctrina de Conversatione in re civili & literariâ utilis.1. Ejus quædam disciplina datur;2. hactenus non exculta: 3. Homiletice Erudita Autoris.4.5. Ejus lineamenta prima ex Aristot. Rhetor.II. 6. Notitia sui præmitti debet.7. Ingeniosorum multa παρεκβάσις recensentur.8.9.10.11. Ambitiosi,12. Contentiosi. 13. Nugatores. 14. Fuci, Crabones, Apes. 15. Notitia aliorum ratione temperamenti, ætatis, fortunæ, gentis, conditionis, virtutum, morum, affectuum &c. consideranta. 16. Regulæ in conversatione Eruditorum, I. ratione opinionis excitandæ: 17. 1. Honestatem vultu, verbis, facto exprime. 18, 2. Eruditi famam aucupare, & esto. 19. Eremitæ litterarii. 20. 3. Viros magnos venerare, mortuos & vivos.21. Ciampoli insania. 22. Principes eruditos honore prosequamur. 23. 4. Ostentator modestus esto.24. Ridicula δοξομανίας exempla.25. 5. Defectus tuos absconde. 26. Declaratur è Verulamio & Fichteo. 27.28. 6. Arcana tibi serva.29. 7. Cave contemni. 30. II. proponuntur Regulæ ratione impedimentorum in conversatione tollendorum: 31. quorum generalissima est: Ne sis molestus. 32. Reg. I. Ut homo est, ita morem geras. 33. Declaratur exemplis. 34. 2. Obsequiosus esto. 35. Disputaces & contentiosi intolerabiles.36. Exempla horum.37. 3. Affabilis esto.38. Tristes & morosi à conversatione alieni. 39. H. Cardani ridicula exceptio peregrini. 40. Exempla humanitatis in Pinello Grutero & Budæo. 41. 4. Garrulus ne esto. 42. Ridiculum Garruli exemplum.43. 5. Curiosior, quam decet, ne esto. 44. 6. In Judicando præceps ne esto.45. Modus conversandi. 46. Conversatio magnum informationis subsidium.47. Barbosæ conversatio cum Bibliopolis. 48. Colloquia Literatorum. 49. Perturbationes studio excitatæ interdum utiles. 50. Pinelli modus indagandi inclinationes hominum. 51. Ejusdem & Pauli Sarpii modus notandi è colloquiis observata. 52. 53. Peregrinatoribus magna è Colloquio doctorum utilitas. 54. Certum interrogandi artificium etiam arcana detegit. 55. Critice Socratica. 56. Conversatio per epistolas ,57. Pinelli & Maliabecci studium eâ in re laudatur.58.59. Finis Homiletices Eruditæ, Scientia & Fama. 60.

MUsea & Collegia, de quibus superiore capite egimus, eam ob causam institui solent, ut ex conversatione eruditorum mutuâ res literaria augmentum capiat. Conversandi ergo ratio quædam habenda est, quæ ut in omni hominum societate, ita & literatorum illa, omnia moderatur, & ut in rebus civilibus indigentiam, ita in doctrinis ignorantiam nostram solatur. * Operæ sane pretium fecerit, optimeque de orbe erudito mereretur, qui artem conversandi cum hominibus ad certas regulas 1 2

gulas

gulas revocaret, & in quoddam suis vinculis connexum systema compingeret: * Hactenus enim inter desiderata referendus est ille labor. Etsi enim habemus, qui de officiis scripsere, tamen non tam latè patet illa tractatio, & ad justitiam actionum tantùm refertur, non vel ad utile, vel ad decorum. In his conversandi ars consistit, prudentiæque civili ad latus jungi debet, quæ sine illâ rudis futura est ac ingrata, & nonnunquam fine suo frustrabitur. * Sed illa in solo στοχασμῷ consistere plerisque creditur, ac infinitè vagari, ut in ordinem redigi non possit: Qui tamen errare mihi videntur; cum ipsa negotia civilia accuratè satis præceptis comprehendi possint. Quam diligentissimè hic excutiendum τὸ φυσικὸν & ἠθικὸν Morum ac Affectuum, in quibus omnis rerum cardo versatur, ex quorum affectionibus ad personas, negotia, loca, tempora, applicatis, illæ conclusiones formandæ sunt. In consilium adhibendi Physiognomici scriptores, Porta, Camillus Baldus in Physiognomica Aristotelis, libro de propensionibus hominum, libro Italico de Conversatione, Scipio Claramontius de conjectandis latentibus animi affectionibus, & plures alii, qui vel incertis, vel fugitivis dissertationibus de hoc argumento scripsere: ita feliciori pede hâc in re progredi possemus, & tandem artem certis constantem principiis hinc efformare. Quæ cum sæpe mecum perpenderem, non inglorium aut inutile opus credidi, si quis, quæ in universum de conversatione dicuntur, ad rem literariam applicet; in quâ post meditationem nostram omne punctum fert Conversatio, quæ & ipsa novis meditationibus viam sternit. Pro mente excolenda laboramus; illi ut benè sit, etsi divinâ gratiâ & nobis ipsis præcipuè indigeamus; tamen aliorum etiam opera requiritur, ut sapere rectè possimus; quemadmodum ad corpus hoc sustentandum ope & auxilio aliorum carere non possumus. * Quare titulo HOMILETICES ERUDITÆ librum mihi scribendum aliquando proposui. Verùm cum spes mihi inchoare longas in hâc varietate & multitudine rerum, quibus distringor, atque lubricâ hâc meâ valetudine, non liceat; integri libri materiam in paucas pagellas contraham, si fortassis illa studiosa juventus, cui omnis meus labor servit, sibi profutura arbitretur.

Margin numbers: 3 (at "geret"), 4 (at "strabitur"), 5 (at "carere non possumus").

6 Primùm quasi solum omni huic contemplationi substernendum est, quod summus rerum civilium Magister Aristoteles libro secundo Rhetoricorum nos docuit, qui Oratorem civilem formaturus ea ipsi præcepta in moribus & affectibus hominum explorandis dedit, ut non auditoribus suis tantùm, sed omnibus, cum quibus conversatur, placere, eorumque quod in societate civili potissimum est, gratiam sibi conciliare possit. Inprimenda ergo sunt animo penitus, & altis quasi radicibus defigi debent, illa de moribus & affectibus axiomata: quæ quasi ῥιζώματα sunt, unde omnis hæc tractatio velut in ramos suos dispescitur. Elegantissimam in summâ brevitate

vitate horum axiomatum διατύπωσιν dedit Vir Cl. Vincentius Placcius in Excerpto suo Rhetorico de Inventione Affectuosæ probationis Oratoriæ; Cujus ille pleniorem ἐξεργασίαν pollicitus est. Addi his possunt Theophrasti characteres, & quicquid in Historicis, Comicis, Satyricis χαρακτηριστικὸν est, & ad mores vel affectus pertinet. Præterea & ii, qui vitas eruditorum scripserunt, sedulò legendi, quæque in illis occurrunt exempla, cum his præceptis conferenda sunt. Quorum aliqua in suo Felice literato aliisque scriptis collegit Spitzelius. Cui jungi possunt, quæ de Infelicitate literatorum Tollius, Valerianus, Canonherrius scripserunt. Nam ex conversatione non rectè institutâ omnis illa eruditorum infelicitas oritur, ut proinde ex alieno periculo præcepta & regulas, ut sæpe fieri solet, nobis ipsis formare possimus.

Ut aliquam hujus HOMILETICES ERUDITÆ delineationem de- 7
mus, prima ac præcipua in Notitiâ sui opera poni debet. Nunquam cum aliis rectè conversabitur, qui se ipsum non satis exploraverit: quod, ut difficultatis plenissimum est; ita, ne hac in parte nos ipsos fallamus, omni studio providendum est. Omnis inter duos minimum conversatio vertitur, quorum alter ita comparatus esse debet, ut gratiæ aliorum capax esse possit; ne quid sit, quod animos avertat, sed quod alliciat, & in favorem nostrum rapere videatur. Quare non solum virtutibus omnibus instructus esse debet, qui familiaritatem virorum doctorum quærit; sed illos naturæ in se instinctus ita temperabit, ut nemini molestus, omnibus suavis deprehendatur. Omnes ergo ingeniorum morbos & defectus illum priùs exploratos habere oportet, ne suâ culpâ impingat; & sicubi in aliis deprehendat, moderatiùs ferat, iisque bonis obviam ire rationibus in se ipso discat. Ingeniorum ut vultuum variæ sunt figuræ, quæ, nisi frenis coërceantur, ac judicii censurâ in ordines redigantur, in sylvestrem naturam abeunt, ut arbores sibi relictæ, si cultura nulla accesserit. Hic verò in seipsos descendere debent omnes, seque ipsos explorare, ex Stoicorum sententiâ, quali genio utantur. Præcipuum hîc in sui ignorantiâ erratum est, si ingenii nostri vires vel defectus non rectè expendamus, si nimiâ nostri fiduciâ viribus majora aut incongrua affectemus, si non in certo vitæ instituto acquiescamus.

Est sanè quidem magna ingenii vis, si singulares quosdam instinctus, 8
quos natura nobis inseminavit, sequamur. Illa quibusdam intelligentiæ amplitudo est, ut nihil tam excelsum & eximium sit, quò non pertingat. Sed rara admodum in illâ felicitate constantiâ est: nam vel malè subductas vitæ rationes habent, vel in scopulum aliquem ex improviso impingent ingeniosi homines, qui illos fortunis omnibus evertet, aut per totam vitam miseros reddet. Quare nisi prudentia ad clavum ingenii sedeat, μετέωρα omnia erunt & evanida. * Aliqui, qui ineptæ Polymathiæ morbo laborant, 9
in

in sylvas & in horrida tesqua dilapsi, semper in labyrinthis hærebunt, nunquam in viam λεωφόρον, nunquam ad metam pervenient, similes illis, qui ingurgitando negotium quidem ventriculo facessunt, nihil verò in succum
10 sanguinemque convertunt. * Aliqui ad abstrusa & recondita feruntur magno quidem conatu, sed robore impari, in quibus postea fatiscunt & hebe-
11 tantur. * Alii nimis vasta moliuntur, de quibus illud Horatianum dixeris; *Conantur tenues grandia, cælum ipsum stultitiâ petunt*, cum vel ipso animi, vel fortunæ pondere in terram deprimantur, aut Phaëtonteo supplicio insanas
12 spes luant. * Nulla est tetrior ingenii pestis, quam si philautiâ vitiosâ inficiatur. Illa in omnes vertigines & scopulos abripiet, ac ipsum exitium struet. Etsi enim honesta sui fiducia non improbanda est, neque sine illâ quicquam præclari suscipi potest; tamen esse in illâ modus debet, & ne infinitè vagetur, coërcenda est. Eò nonnullorum excrescit è fiducia nimiâ ambitio, ut sinistro aliorum judicio in extremam incidant insaniam: Quod Barlæo accidit, qui ob prælatum sibi Spanhemium in maniam incidit, seque ipsum in puteo suffocavit, quod de eo Sorbierius refert *epist. 64.* extatque apud Duportum *Musarum Subsecivarum lib. 1.* de eo epigramma. Spectat & huc Vincentii Gramignæ exemplum, qui ex pudore & verecundia, quod ad difficile argumentum non respondisset, totius triennii silentium sibi ipsi
13 indixit, teste Erythræo, *Pinacoth. I. num. 44.* * Infelicissima semper ingenia existimavi, quæ sibi solis sapere volunt, atque omnia antiqua, tot seculorum & sapientum suffragiis probata, è sedibus suis convellunt; Quæ quidem strepitus movent, sed perennes famæ plausus non referunt; Quemadmodum Cometæ oculos quidem omnium in se convertunt, sed post aliquot dies vel menses corporum suorum lumen absumunt. Illis accenseas, qui non nisi per aliorum contemptum emergere laborant, cum magna nomina impugnant, atque ex Herostrateis conatibus palmam sibi acquirunt.
14 * Quidam ita animati sunt, ut non Junonem, sed nubem, amplecti malint, quorum studium omne non in disciplinas ipsas earumque verum ἔργον, sed in πάρεργα fertur. Quicquid illi vel in maximè seriis rebus suscipiunt, omne ludicrum & ineptum est, & vel in subtiles, vel eruditas, vel difficiles nugas resolvitur. Qui Historiæ studium colunt, cum maximus ex ea in rem civilem fructus redundet, in inanes quasdam rituum observatiunculas dilabuntur. Qui Physica tractant, pro utilissimis & præstantissimis doctrinis, in florum, concharum similiumque rerum inanes speculationes abripiuntur: quorum Anthomanian & Conchomanian ridet Welschius *Hecatosth. 1, Obs. 84.* reduviam potiùs, quam caput curantium. Sunt quædam in singulis disciplinis ineptiæ, ac, ut ita dicam, præstigiæ, quibus vanissima capi ingenia solent, cordatis prudentibusque viris semper explosæ. Sed qui illis delectantur, doctissimi Fabulatoris dictum audiant: *Nisi utile est, quod facimus,*

mus, stulta est gloria. Quot sunt, qui incerta omnia seqvuntur! cum, si in
uno solo habitarent, omnium ferre suffragia potuissent. Nunc verò, si non
omnibus ridendos se præbent, mediocrem aliquam vel tenuem doctrinam
ridiculâ pompâ ostentant. * Non incommodè omne studiis incumben- 15
tium genus cum tribus comparaveris, Fucis, Crabronibus, Apibus. Fuci
sunt homines ignavâ operâ, philosopha sententiâ, compilatores vel dolosi
vel inepti, vani scientiarum ostentatores, agyrtæ, aretalogi. Crabrones sunt
feroculi illi, qui, ut docti videantur, aliis insultant; cumque prodesse nullâ
re possint, strepitu tantùm molesti sunt. Apes sunt, qui illud doctrinæ &
sapientiæ mel è variis floribus congerunt, & bonæ famæ fragrantia orbem
eruditum implent. Hìc se ergo ipsum quis examinet, an inter fucos & cra-
brones, an vero inter apes locum sibi esse velit.

Notitiam sui Notitia aliorum sequitur; Nam qui se ipsum rectè ex- 16
ploraverit, & ad Lydium lapidem virtutum & decori examinaverit, rectiùs
de aliis judicare poterit. Considerari ergo illi Eruditi, cum quibus conver-
sari cupimus, debent, 1. ratione temperamenti, sunt enim Melancholici,
sanguinei, biliosi, phlegmatici. 2. Ratione ætatis, ut juvenes, senes. 3. Ra-
tione sexus, ut viri, virgines, feminæ. 4. Ratione fortunæ ut Divites, nobi-
les, potentes, scriptis clari, pauperes, miseri, exules, inventores novarum
rerum, secretorum possessores. 5. Ratione gentis & patriæ ut, Galli, Itali,
Germani, Septentrionales &c. 6. Ratione conditionis, status, officiorum
ut Eruditi, Principes, in autoritate positi, Heroës, Literarii, Politici, Aulici,
Academici, Milites, Privati, Mercatores, Eremitæ literarii & solitarii, Sacri
Ordinis homines, Monachi, JCti, Advocati, Medici, Philosophi, *ὁμότεχνοι*,
Peregrini, Cives. 7. Ratione virtutum, vitiorumque his oppositorum, Mo-
rum, item Affectuum; ubi Aristotelis illa tria capita spectari debent: Qui,
erga quos, quibus ex causis. Spectabimus hìc Religiosos, Atheos, supersti-
tiosos, hypocritas, ambitiosos, magnificos, superbos, maledicos, contempto-
res, adversarios, feroces & ingenii tyrannici, Luxuriosos, Voluptuarios, Af-
fabiles, Urbanos, Morosos, Tristes, Avaros, liberales, veraces, mendaces,
dolosos, assentatores, severos, crudeles, injustos, invidos, calumniatores, im-
prudentes, intempestivos, garrulos, inconstantes, molestos, credulos, suspi-
ciosos, diffidentes, temerarios, vindictæ cupidos, meticulosos, obstinatos,
pusillanimes, curiosos, extemporales, *ἐνεργητικὰς*, quos activos dicere sole-
mus, industrios, incuriosos, laboriosos, beneficos, hospitales, gratos, ingra-
tos, querulos, mansuetos, ebriosos, cavillatores, *κενοδόξους*, gloriatores, mo-
destos, occupatos, iracundos, *φιλογυναίκους*, varios, mirabiles, admirantes
omnia, insociabiles, gloriæ contemptores, rusticè verecundos, in diem vi-
ventes, tergiversatores, *σκοτεινὰς*, perplexos subtilitatum affectatores, & si
qui præterea sunt: quorum singulorum ingenia ad conversandi rationem
expen-

expendenda. Possunt enim illi mores & affectus considerari, vel ut per se tales, vel cum respectu ad personarum conditionem, unde certum quasi temperamentum omnis conversationis est. Sed nos hîc summa tantùm rerum vestigia sequimur, & quoniam exhaurire argumentum hoc totum non licet, paucis tantùm axiomatibus præcipua complectemur.

17 Summum hoc in omni conversatione tenendum est, ut aliquam de nobis opinionem excitemus, & nemini molesti simus: quorum alterum animos erga nos inclinat, alterum impedimenta tollit; Unde tandem favor & amor consequitur, cujus excitandi varii quoque aliàs modi sunt generales, qui ad omnem, non solius eruditi, conversationem pertinent, & hîc quasi præsupponi debent. Ut opinionem aliorum nobis excitemus, hæc præce-

18 pta observanda sunt. I. HONESTATEM VULTU, VERBIS, FACTO, EXPRIME. Nihil magis allicit animos, quam bona mens, quæ per se virtute suâ, quasi quodam magnetismo, trahitur. Qui versuti sunt, callidi, simulatores, tricatores, litium seminatores, quorum vitæ genus in istis rebus versatur, quæ multum fallaciæ conjunctum habent, eos suspectos plerumque habemus, cum semper ab illis insidias metuamus. Præterea homines omnes ad fucum & ad speciem compositi, ad quæstum intenti, pessimæ vitæ & morum, abalienant à se omnium bonorum hominum animos; quibus accensendi sunt Athei, qui cum Deum non venerantur, nihil in humanis sanctum habebunt, atque ab omni conversatione meritò removendi sunt. Pietas verò & honestas contrà mirificè hominum favorem excitant, & amplissima sæpe beneficia etiam ab ignotis extorquent. Qui magnorum arcanorum possessores sunt, ad familiaritatem non admittent, nisi homines probos. Amabunt tales Discipulos Præceptores, promptioresque illi in erudiendis bonis erunt, quàm in distortis & pravis ingeniis. Quis non laudat illam in Salmasio generositatem, qui vel amplissimi stipendii spe adduci non potuit, ut Richelii historiam scriberet, quod ipsi multa essent adversus animi sententiam & in veritatis præjudicium scribenda, de quo apud Patin. Epist. 2. Honestas illa non ex factis tantùm, sed ex ipso etiam vultu, gestu & verbis elucere debet: ex his enim statim de animo judicatur. Non possumus nisi cum fastidio excipere illos homines, quos σοβαρὺς, ὑψηλὺς, μετεώρυς, ὑψαύχενας, ὑποτιάζοντας Græci appellant. Autor est Ælian. *l. 3. var. hist.* Platonem cavillationem & irrisionem quandam in vultu Aristotelis notasse, unde ad impudentiam natum censuit. Eam vultus honestatem vel ab oratore suo Rhetores requirunt, Cic. l. 2. de Orat. *Ad conciliandam benevolentiam hæc adjuvant in Oratore, lenitas vocis, vultus, pudoris significatio, verborum comitas.* In Pompejo Plutarchus laudet τὴν ὄψιν ἣ μετρίως συνδημαγωγῦσαν καὶ προεντυγχάνυσαν ἀυτῦ τῆς φωνῆς *vultum non mediocriter gratiosum, quique tacitis nescio quibus illecebris hominum studia benevolentiamque pelliceret, atque adeo præveniret*

Digitized by Google

ret ejus orationem. Chrysostomus de S. Meletio loquens τρυφὴ ἦν μεγίστη τὸ τῆς ἁγίας ὄψεως ἀπολαύειν ἐκείνης. *Erat summa voluptas frui illo sancto vultu.* Vidimus nonnunquam solo aspectu persuasisse Oratores: Habitat enim in vultu animus, qui, si bonus ac honestus est, radios ex ipsâ illâ vultus compositione spargit, qui se aliorum animis ingerunt. Quidni ergo in conversatione erudita idem fieri possit, ubi mutuis modestisque colloquiis animi ipsi inter se coëunt & miscentur. *Omnis enim*, ut Cic. de Orat. l. 3. ait, *motus animi suum quendam à natura vultum habet, & sonum, & gestum: totumque corpus hominis, & ejus omnis vultus, omnesque voces, ut nervi in fidibus, ita sonant, ut à motu animi quoque sunt pulsæ.*

II. Axioma nobis sit: ERUDITI FAMAM AUCUPARE, ET ESTO. 19
Qui eruditorum amicitiam ambit, ipse eruditus esse debet: Quemadmodum enim, ut Græco proverbio dicitur, τέττιξ μὲν τέττιγι φίλος, μύρμηκι δὲ μύρμηξ, ita sua quoque sunt eruditis commercia & consortia, quæ non nisi vario doctrinæ sapientiæque coagulo coalescunt. Non sufficit inanis aliqua eruditionis species, quibus imperitis quidem imponi potest, viris prudentibus & doctis non item. Ipsa quoque eruditio thesauro abscondito similis; quæ nisi in publicum proferatur, ut aliis quoque eruditione nostrâ constet, nos ipsi ab eruditorum orbe quasi divisi vivemus. * Ac 20
sunt nonnunquam homines, qui vel sui diffidentiâ vel generositate quâdam nimiâque fiduciâ & aliorum contemptu, secessus quosdam amant, ut sibi sapere possint; sive vanâ aliquâ philautiâ inducti id faciant, sive quod ad arcanorum sapientiam admissi cætera vulgaria aspernentur: Quos ego Eremitas literatos dicere soleo, qui cum se ipsos ab omni hominum vel eruditorum societate sejungent, ad conversationem eruditam animum nunquam applicabunt, neque aliis, qui amicitiam eorum ambiunt, facilè aures dabunt; nisi forte iisdem moribus sint, & ad easdem artes & scientias eodem instinctu ferantur. Ut ergo constet esse te eruditum, vel specimine aliquo, quod alii tibi potius extorqueant, quam tu aliis obtrudas, vel erudito colloquio ostende. Sæpe uno arguto & eleganti epigrammate plus famæ quidam sibi pararunt, quam vastis alii libris, in quibus multum laboris, parum ingenii est & judicii.

III. Præceptum est: VIROS MAGNOS ET DOCTRINA ILLU- 21
STRES VENERARE. Non de vivis tantum, sed & de mortuis hoc dictum puta. Infelicissimi ingenii signum est, si quis viros totius orbis eruditi & multorum seculorum suffragio probatos suo judicio de famæ possessione deturbare velit. Sunt, qui, ut famam aliquam aucupentur, magnis & illustribus viris bellum indicant, Gigantum fraterculi, vel potius Pygmæi. Aversabuntur omnes hominem talem, licet interdum eruditionem non damnent, perpetuaque infamiæ macula etiam post fata illos comitabitur.

Præterea non magnæ tantum arrogantiæ ac malitiæ hoc signum est, sed & inscitiæ: Solent enim plerumque tales homines præcipiti aliquo judicio ferri, cum accuratè non legerint & expenderint omnia. Multos vidi, qui juventâ audaces impugnarunt homines illustres, quos postea, etiam meliora
22 monitos, mutare sententiam puduit. * Erat his moribus Joann. Ciampolus Forentinus, quem Erythræus *Pinacoth. II. n. 19.* describit, qui cum ab ineunte ætate magnus esset æstimator sui ipsius, & contemptor aliorum; cum multam sibi invidiam pararet ob nimiam loquendi libertatem; ob intimas atque apertas cum iis amicitias, quorum voluntates ab iis, quorum ipse tempori inservire debebat, alienæ existimabantur; & ob mimicam scurrilitatem, quâ aliorum vultus moresque exprimeret; mortuis quoque & tot seculorum plausu æstimatis viris acerbè insultavit. *Virgilium & Petrarcham eo nomine felices appellabat, quod tot seculis principes Poëtarum habiti essent, cum nihil in eis nisi humile atque vulgare inveniretur, nec comparandi quidem essent ad eos, qui suâ ætate florerent. Die quodam cum per urbem rhedâ veheretur unà cum Gaudentio Paganino, aliisque eruditis hominibus, occasione arreptâ, cœpit ita in Virgilium & Horatium invehere, ut diceret, nemini unquam iniquiùs Poëtæ nomen fuisse comparatum, quam illis; etenim nullo esse homines ingenio, nullâ eruditione, nullis literis, &, quod rem continet, nullâ inventione, sed puerorum similes, qui cum primùm in scholis versus facere discerent: contra se divino quodam munere omnes poëtæ numeros fuisse adeptum, in quo omnes eæ virtutes conspicerentur, quarum alii essent expertes: Quod cum Paganinus ferre non posset, stomachans è rhedâ se ejecit, neque deinde ausus est, eò, ubi ipse esset, accedere.* Plures ejus viri, utut aliàs ingeniosi, sed obstinati, tumidi & affectatoris, ineptias illic recenset Erythræus. Testis tamen idem est, paulum ante suum è vita discessum totam suæ sententiæ rationem mutasse, eosque Poëtas in veterem dignitatis locum, unde opinione sua deturbaverat, reposuisse. Solet enim idem hujus indolis hominibus fatum esse, quod Phrygibus, qui serò demum sapiunt, per totam vitam *ἀεὶ παῖδες*, qui non nisi *μετεώροις* & inanibus rebus ac ineptis delectantur. Quod si idem faciant in vivis, pro fœnore inimicitias omnium reportabunt. Omnes ad viri talis conspectum, velut ad rabidi canis occursum, horrebunt, & cane pejus & angue vitabunt. Novi virum egregiè doctum, sed in omnes penè hujus seculi illustres viros maledicentissimum: Quam ob causam nemo illum respicit, neque amicitiam ejus ambit. Nam cum nemini parcat, easdem ab illo injurias omnes metuunt. Præterea inscitiæ ac imprudentiæ opinionem excitat: Cum enim reprehendi aliquem vident, qui omnium judicio in cœlum extollitur, prudentiores hominem indoctum habebunt, qui id fecerit. Ut enim de pictore, sculptore, fictore nisi artifex judicare; ita nisi sapiens perspicere non potest sapientem. Insipiens ergo, indoctus & homo malus est, qui bonos & doctos reprehendit.

Quod

Digitized by Google

* Quod ſi ad doctrinam inſignem illuſtris quoque dignitas acceſſerit,ma- 13
jor illis reverentia debetur, quo magis illi fortunas doctorum augere poſ-
ſunt. Principes eruditi enim, ſiquidem verè eruditione excellant, aut pru-
dentes ſint, *ὁμοτέχνους* ſemper amabunt, eosque ut ſuæ laudis præcones ve-
nerabuntur. Qui eruditioni ſuæ diffidunt, alios, qui ſe ingenio & erudi-
tione ſuperant, odiſſe ſolent, ut Nero poëtas ſui temporis. Verum Urba-
nus VIII. & Alexander VII. Pontifices, Poëtæ ipſi præſtantiſsimi, ad optima
munera viros ingenioſos & Poëtas vocarunt, ac cum ipſis familiariter con-
verſati ſunt. Legimus in præfatione Epiſtolarum Patini, Magnates Patino au-
reum nummum (Louys d' or) obtuliſſe, ſingulis vicibus orbiculo ſuppo-
nendum, quoties ille cibum unà capere vellet: Quam ille tamen condi-
tionem faſtus aulici impatiens reſpuit.

IV. Axioma hoc eſt: OSTENTATOR MODESTUS ESTO. 14
Queadmodum ſuperbia & faſtus nos ab aliis ſejungit, ut conſortium no-
ſtrum fugiant, ita cum nimis abjectè de nobis ſentimus, per noſtram ne-
gligentiam aliis quoque negligimur. Quare non adeò improbanda eſt de-
cora oſtentatio, ſed quæ ab omni jactantia, ab ineptiis remota ac plena mo-
deſtiâ ſit. Quod ſi famam expertus faventem fueris, eamque fueris pro-
meritus, non tuo tantum, ſed & virorum bonorum judicio, ſecundum Ho-
ratii ſententiam, *quæſitam meritis ſume ſuperbiam.* Eſt enim quædam hone-
ſta philautia, quæ in ſui fiduciâ conſiſtit. Magna vero famæ in alliciendis
animis prærogativa eſt: Quare famam non tantùm honeſtè aucupari de-
bet, ut præcepto primo diximus, ſed & modeſtè oſtentare. Eſt quædam in
omnibus negotiis, civilibus inprimis, oſtentatio, quam ut in Mutiano lau-
davit Tacitus, & ab illo requiritur, ita & erudito quædam ſui oſtentatio ne-
ceſſaria erit. Egregia planè ſunt, quæ de omni etiam virtutis oſtentatione
agit Verulamius *l. 8. de Augm. ſcient. c. 2.* etiam nobis hoc in loco profutura;
quæ illic legi poſſunt. * Abeſſe verò omnis faſtus & ineptiæ debent, ne 15
vel odioſi fiamus vel ridiculi. Faſtum talem cum aſperitate conjunctum
in Mottæo Vayero deprehendit Patinus, qui de eo epiſt. 15. *autant Stoique
q' hommme du monde, homme qui veut être loüé & ne loüe jamais perſonne, fantaſ-
que & capricieux, & ſoupçonné d' un vice d' eſprit dont etoient atteints Diagoras &
Protagoras.* Ineptam illam *δοξομανίαν* aliquot exemplis nobis Erythræus
optimus characterum in viris literatis obſervator depinxit. In eorum ge-
nere qui eſſe primi omnium rerum volunt, nec ſunt, Belmontes Cagnolus
fuit, de quo ille *Pinacoth. I. n. 8.* ridiculam plane hiſtoriam recenſet. *Homo
gloriarum pleniſſimus ſibi perſuadebat, in toto orbe terrarum celebratum ſuum nomen
eſſe; at ſi literatus quispiam ipſi advenienti continuo non aſſurrexiſſet, elatus iracun-
diâ, hiſce hominem verbis accipiebat: Itane? Abbas Cagnolus everſæ Aquileja &
tantorum carminum autor, tuam potuit notitiam effugere? non ſit veroſimile. Et quo*

 tem-

tempore Cardinalis à Balneo aulæ ludus erat, cum die quodam in Humoristarum cœtum se intulisset, & amatoria quædam carmina ab alio, ut ipse dicebat, confecta, qui in ejus disciplina educatus esset, senex candidissimus recitasset, omnium in se risus excitavit. Quamobrem ille inflammatus irâ: Quid ridetis, inquit, insani? ego sum ille Abbas Cagnolus, omnium qui sunt ex hoc numero multò antiquissimus, quique ex diruta Aquileja poëmate tantam mihi gloriam famamq; collegi, ut nullus in terra vivat, cujus nomen sit apud omnes illustrius & clarius. Quibus auditis omnes ita voces, ita palmarũ intentus sibilos profuderunt, ut ad eos compescendos nihil Augustini Mascardi, qui tum Academiam Princeps regebat, jussus atque autoritas planè valeret. Ridicula planè & misera fuit Jacobi Claveri δοξομανία, quam idem Erythræus Pinacoth. I. n. 3. describit: *Suo tempore sacris initiatus, mittebatur quotannis feriis esurialibus in aliquem pagum, divinarum rerum interpres; atque etiam excipiendarum confessionum provinciam accepit; quæ res illi conjungendæ cum multis amicitiæ causa fuit, utque cupiditatem laudis & gloriæ, quâ æstuabat, expleret. Nam tribunal, unde confessiones excipiebat, ostiolo templi propinquum habebat, qua discipulis à scholis redeuntibus eundum necessario erat; ibi tanquam in statione manebat, & quemcunque adolescentem ingenio præstare audivisset, humanissimis verbis excipiebat, laudibus efferebat, suam illi operam pollicebatur, ac postea in cellulam deductum juglande, melle condita, reficiebat: quibus blanditiis eò hominem adducebat, ut promitteret, se ejus laudes, quas ipse sigillatim enarrabat, vel prosa oratione vel carmine, celebraturum, ac per hanc rationem à multis, qui postea in literis clari & magni extiterunt, non in elegantes versus suam in laudem expressit: nec minus audacter poëtarum hujus ac superioris ævi principes est aggressus, videlicet Annibalem Carum, Torquatum Tassum, Benedictum Varchium, Julium Cæsarem Stellam, Porphyrium Felicianum; quorum scripta in ipsum carmina leguntur: hæc ille postea in duo volumina collecta edidit, quorum alterum Latina, alterum Hetrusca poëmatia continet; & utrisque præfixa est ejus vita, oppidò ridicula. At voluit homo cupidus laudis vivens gloriola sua frui: quibus rebus perfecerat, ut tota urbe celebratum suum nomen esset. Induxit etiam, nescio quem, Religiosæ ejusdem familiæ rerum gestarum scriptorem, ut sua ipsum historia summis laudibus ornatum insereret.* Longè subtilior illorum δοξομανία est, qui gloriam de spretâ gloriâ aucupari solent, de quo Antonin. Imperat. τῶν εἰς ἑαυτὸν, lib. 12. §. 27. ὁ γὰρ ὑπὸ ἀτυφίᾳ τῦφος τυφόμενος πάντων χαλεπώτατος, *fastus de fastus contemptu inflatus omnium est maximè intolerabilis*; ubi præclaras Gatakeri notas vide. Omnis ab ostentatione & laudis cupidine affectatio abesse debet, quæ in erudito omnia corrumpit. In verbis, factis, scriptis, conversatione & ubique se exerere solet: Quam ut effugiat, omni prudentiâ providendum est. Vir eruditus erat Alexander Burgius, sed unum illi objiciebatur vitium, referente Erythræo *Pinac. 1. n. 67.* quod nimis eruditi famam affectaret: nam obvios in viâ amicos sententiâ aliquâ, aut verbis ex Ciceronis epistolis desumptis, salvere jubebat: unde apud eos, qui eum non nossent,

nossent, pædagogi speciem non poterat effugere. De hoc affectationis vitio, quod Gallis *pedanterie* dicitur, multa eruditè Autor artis cogitandi in Disc. primô: Recenset nonnullos hujus vitii in eruditis characterismos Bailletus in libro *de Judiciis doctorum tom. 1. part. 1. §. 2.* De variis in parandâ famâ artibus & præstigiis extat elegans Johann. Comirii Oratio Poëmatibus ejus annexa, quæ hoc nostrum axioma mirificè illustrabit.

V. Axioma est: DEFECTUS TUOS ABSCONDE. Ut ostentare in 26
tempore virtutes, ita defectus suos occultare, Viri prudentis est. Ut ille Politicus omnium optimus est, qui imprudentiæ suæ errores tegere novit; ita ille vir Eruditus præ cæteris habebitur, qui defectus suos callidius celare no-
vit. * Tres defectuum latebras, ut vocat, Verulamius constituit: quarum 27
prima illi est *Cautio*, quando iis rebus abstinemus, quibus pares non sumus, cum audaces se omnibus rebus ingerant, ac prudentiorum risui se exponant. Secunda est *Prætextus*, cum defectibus nostris benignâ aliquâ interpretatione viam sternimus, quasi aliunde provenientibus, aut aliò tendentibus. Tertia *Confidentia*, cum illa contemnimus, quæ ipsi assequi non possumus: ut mercatores, qui suas merces, licet ignobiliores, extollunt, aliarum pretium imminuunt. Singula hæc, ab illo prudentissimè observata, etiam in re literaria atque conversatione erudita usum insignem habent, quæ satis per se
sine ulteriori elucidatione intelligi possunt. * Idem in *arcanâ suâ studiorum* 28
methodo cap. 14. diligentissimè inculcavit Alexander Fichetus, qui inter alia studiorum mysteria etiam hoc proponit: *Defectus majori studio tacendi sunt. Etsi enim fasces præ modestiâ summittendi sunt, prodenda tamen non sunt apud alios, quæ videntur nocitura: notitiam enim defectuum illico fama malum velocissimum centum spargit linguis; ac ut sunt ita comparati à naturâ mortales, ut aliorum sic malis & inopiâ gaudeant, ut curiositate gestiunt ea cognoscendi, magnâ famam credulitate excipiunt, magnâque despicientiâ notatos prosequuntur & contemptu. Neque ergo memoriæ defectus, nec difficultas componendi, nec studendi molestia, nec capitis aut oculorum imbecillitas, nec ingenii tenuitas in medium est proferenda. Qui non habet facultatem Orationis extemporaneæ, quam in Oratore exigit Quintilianus, ille conversatione crebrâ debet abstinere, aut domo paratas efferre in medium materias, quod etiam illi præstant, qui pedanea in cœtibus valent eloquentiâ; satius tamen est, ut pulpito & rostris contenti sint, ne decrescant, seque ipsis minores esse videantur. Cæterum nunquam in publicum prodeat disputaturus, peroraturus, aut aliud quidpiam præstiturus, nisi paratus eximiè, & ad concitandam admirationem instructissimus. Vel unica minus ornata minusque compta disputatio hominem capite minuit & famâ: omnium autem maximè elaborata sit oportet, quæ prima est, quia ab eâ successus & opinio pendet.* Consequitur ergo ex his, quoniam opinionem bonam imminuit defectuum imprudens revelatio, illam conversationi impedimento esse, ac proin sedulò viro docto evitandam.

29 VI Axioma eſt: ARCANA STUDIORUM TUORUM TIBI SERVA. Etiam hoc ad prudentiam in converſatione literatorum neceſſarium maximè eſt. Majori admirationi ſunt, quorum modi & cauſſæ ignorantur. In omnibus negotiis, commerciis, artibus, aliqua arcana ſunt & recondita, quæ ſibi ſervant, qui iſta tractant: propalatis enim illis evileſcit illorum pretium, & ſimul vel lucrum, vel honos, vel quodcunque illis commodum decedit. Quare ſi tibi ſingulares in aliquâ ſcientiâ profectus ſint, & occultâ quadam arte parati, quam alii ignorent, eveniet, ut eâ manifeſtatâ levem rem æſtiment, qui antea mirati ſunt, cum ſe eâdem id efficere ratione poſſe credant. Huc pertinet illud Alexandri Ficheti præceptum in arcan. method. cap. 10. *Magnâ arte fama ſuſtinenda, ſervandumque arcanum ſilentiariorum ope Geniorum: Nam etſi ſpecimen eruditionis ſemper ſit dandum in publico, remotâ ambitione præſtitâque humanitate; illud tamen, quo præſtas aliis, aperiendum non eſt, ne coronam tibi tuam præripiant, tuiſque graculorum more plumis ſe convestiant: ſit tamen aliquid, quo emineas; ſit aliquid, quod ſuggeras & proferas inauditum, parcè & modeſtè, ne prodigas tua, tuiſque te ſpolies: ſat eſt, ſi agnoſcant ex ungue Leonem. De Hebraicis, Arabicis, de Juriſprudentia, Medicina, Hiſtoria, & aliis arcanis, ſalis modo inſperſis, quanta lateant, ſuſpicentur. Tu verò & laudibus & argutis interrogationibus, & blanditiis erue arcana eorum, ſi potes: ſapientia genus eſt hoc genus doli boni. Huc etiam pertinet arcanum illud maximum, ne cuiquam adverſaria, notas & dictata tua pervolvenda permittas: ne cuiquam dixeris, quo ſtudeas modo, quâ dicas aut conſcribas arte, quos habeas arcanos libros. Nam ea, quæ latent, ſuſpicione ſemper & curioſitate inſitâ mortalibus majoris ſunt. Vidi ego virum doctum, habitum contemptui, quia feneſtris apertis ſcribebat, habendum alioquin in pretio & admiratione maximâ, ſi ſtudendi modum arcani majeſtate obvelaſſet.* Hæc Fichetus, & me quidem judice rectè, præcipit: nam quod de ſcriptis celandis ait, veriſſimum eſt, ac novi ego hâc ratione viris doctis multos laborum ſuorum periiſſe fructus, cum alii eorum ſylvas pro lubitu cæderent, atque ex paratâ materiâ, quæ vellent, ædificarent. Quam enim facile eſt, in varias rem figuras convertere? ut eorum videatur, quòd aliis manifeſtâ fraude ſubductum eſt. In ſcientiis ipſis aut earum methodo arcana diſſimulata majorem laudem conciliant. Quæ non Mnemonices beneficio prodigioſa præſtita ſunt tam apud veteres, quam apud recentiores? quæ admirationi omnibus fuere, antequam illa ars propalata: Nunc verò poſt manifeſtata ejus artis arcana, æſtimatio quoque ejus rei periit.

30 VII Axioma eſt: CAVE CONTEMNI. Generaliſſimum hoc eſt præceptum, quod priora continet, & ſi quæ alia ſunt, quæ ſuperioribus non comprehenduntur. Qui enim opinionem de ſe excitaturus eſt, is omnia illa fugere debet, quæ in contemptum adducere poſſunt. Contemptibiles autem nos reddunt omnia illa vitia, quæ in oculos incurrunt: ſive illa ab ani-

animo, sive à corpore, sive à Fortuna, aut ipsâ conversatione oriantur. Qui intellectu peccant & ideo contemni solent, sunt homines simplices & stulti: Reperiuntur enim etiam in eruditis, qui non in ipsa rerum luce & actione versantur, cætera non indocti, multi homines imprudentes & simplices, qualis ille fuit Marcellus Marchesius, apud Erythræum *Pinac. I. n. 69.* Cui nauta quidam de campanis è templo Franciscanorum furto sublatis imposuerat. Ubi tamen id notandum, homines simplices usui interdum sagacioribus esse in rebus curandis, quibus ipsi operam commodare nolunt. Contemptum etiam provocant illi, qui omnia admirantur, in sermone affectatores, imprudentes, rerum suarum imperiti, homines in nugis occupati, voluptuarii, ridiculè ambitiosi, rusticè verecundi, audaces & temerarii, homines gloriosi, assentatores, superciliosè graves, in diem viventes & his similes; de quibus videatur ulterius Vinc. Placcius *Excerpto II. Rhetor. Tit. 2. §. 6.* Plura hominum eruditorum ob stultitiam contemptorum exempla vide apud Erythræum *Pinacoth. II. n. 65.* in Fortunato Scaccho, & eadem *Pinacoth. n. 45.* in Antonio Maraffa, & *ibid. n. 4.* in Francisco Balduccio. Ubi jam ergo hæc præcepta sedulò observaverimus, facilè per conversationem nobis amicos parabimus: qui multis quoque aliis modis parari possunt, quos in libro suprà laudato notavit Placcius. Ita *Tit. 2. §. 20. num. 2.* describuntur personæ jucundæ & delectabiles, *ibid. §. 16. n. 2.* Personæ venerabiles. *Ibid. §. 14.* de Benevolentia paranda canones proponuntur, qui optimè ad præsens applicari negotium possunt.

Ad alterum caput procedimus, quo impedimenta opinionis de nobis 31
excitandæ removemus, * cujus summa hæc est: NE SIS, VEL VERBIS 32
VEL FACTIS, MOLESTUS. Molestiæ verò cùm multæ possint esse causæ, quas enucleatè satis proposuit V. Placcius *Excerpt. I. Rhetor. Tit. 14.* nos illa præcipuè nostro scopo applicabimus. * I Canon sit: UT HOMO 33
EST, ITA MOREM GERAS. Explorandi sunt omnium animi, cum quibus conversari cupimus, ne illis dissimilitudine morum molesti simus, sed nostros ad eorum genium temperemus. Quemadmodum in sonis non concinunt chordæ, nisi certis proportionibus sint temperatæ; ita & in animis fieri solet. Nihil dici, nihil fieri debet, ex quo offendatur, quisquis ille sit, cum quo conversationem quærimus. Id verò artis est, ut modestâ quâdam & circumspectâ colloquendi ratione animum tuis moribus adversum paulatim inclines. Rectè præcepit Verulamius; animum occasionibus & oportunitatibus obsequi debere. Ingenium versatile, ut politico ita & erudito, esse debet. * Si cum ambitioso & superbo homine tibi res est, 34
acerbis reprehensionibus in furorem conjicies, sed molliore sermonis circumductione paulatim ejus animum compones. Memorabile est illud Socratis exemplum, qui Glauconem juvenem tumidum, ad civitatis regimen

men aspirantem, multis argumentis & tricis & interrogationibus eò tandem redegit, ut suam in illa re imperitiam agnosceret: describitur à Xenophonte *lib. 3. Memorab. p. 123.* & à Schradero *Comm. in Arist. Rhet. lib. 1. cap. 4.* ut insigne artificii Oratorii specimen proponitur. Cum Politico & quidem in rebus civilium negotiorum conversaberis? alia sumenda persona est. Hic ἀλωπηκίζειν πρὸς ἀλώπηκας interdum opus est: Ceremoniis & ritibus indulgendum, de quibus alii solliciti non sunt. Elegantia enim moris civilis & aulici, de quâ Böclerus singularem dissertationem scripsit, hîc omne fert punctum. Quomodo cum invidis agendum, id eleganti libello nos docet Benedictus Menzinus Florentinus libro de literatorum hominum invidiâ. Præclarum extat Budæi exemplum in ejus vitâ à Ludovico Regio scriptâ, quomodo is cum adversario suo Leonardo Portio aliisque rem suam instituerit. Ferocium hominum mores utcunque ferendi, ac illi sibi ipsis relinquendi sunt. Erit, cum sui illos mores ulciscentur. Habent & populi suos mores, ad quos peregrinus se componere debet, si illorum velit gratiam aucupari. Ita Italorum & Gallorum eruditorum mores proponit Gregor. Leti in *Italiâ regnant. part. 3. lib. 3. p. 228. & seqq.* quorum discrepantiam observare eruditus conversator debet. Galli non adeò omnia ad animum admittunt, & faciles in amicitiis sunt, ducente illos civilitate quadam & libertate naturali, sine ceremoniarum affectatione. Itali verò ad amicitiam tardiores, arctiorem ineunt amicitiam. Galli ex levi occasione eam solvunt, facilè resumpturi. Itali tardiùs ab illa discedunt, ita ut vel nunquam, vel serò & raro, ad eam redeant. Infinita propemodum sunt, quæ notari ad hoc axioma possint: ac inprimis vir eruditus sibi hoc commendatum habeat, ut commendavit sanè quàm maximè Verulamius libro suprà citato. *Interest inprimis,* inquit, *honoris literarum, ut homines isti pragmatici sciant, eruditionem haud quaquam aviculæ, qualis est alauda, similem esse, quæ in sublime ferri & cantillando se oblectare soleat, at nihil aliud: quinimò ex accipitris potius genere esse, ut qui in alto volare, ac subinde, cum visum fuerit, descendere, & prædam rapere novit.*

35 II Præceptum est: OBSEQVIOSUS ESTO. Obsequium semper amicos parit. Pulchrè describit hominem obsequiosum Terentius *Andriâ*

36 *Act. I. Sc. 1. v. 35.* Homo commodus ille aliàs dicitur. * Respuit conversatio omnes qui sunt contentioso & disputaci ingenio, & qui censuram sibi in alios sumunt. Pulchrè Quintilianus lib. II. cap. 1. *Habet mens nostra sublime quiddam & erectum & impatiens superioris: ideoque abjectos aut submittentes se libenter allevamus, quia hoc facere tanquam majores videmur, & quoties discessit æmulatio, succedit humanitas. At qui se supra modum extollit, premere ac despicere creditur, nec tam se majorem, quam minores cæteros facere.* Quàm sit in rebus civilibus necessarium obsequium minorum erga majores, & quidnam illâ arte obsequii effici possit, pulchrè docet Böclerus *dissert. polit. 3.* Institutionibus politicis additâ, & *commentar.*

mentar. ad libr. I. Annal. Taciti ad cap. 2. annotat. 11. Fichetus inter arcana sua etiam hoc proponit cap. 10. *Adsit comitas & ingenuitas, blanda conciliatrix animorum, quæ tamen vulneri non pateat, neque latus nudet aliorum simulationi & calliditati, horum pesti temporum venenoque conversationis. Sit silentium sermone potius, nisi de ignorantiæ suspicione pericl temur. Sit in audiendo patiens animus, auris benevola, laus liberalissima; nec vultu aut nutu lædatur amicitia, quæ etiam pietate condiri debet. Morosa non sit, neque contentiosa conversatio, sed blanda veritati assentiens: molestissimi sunt enim odiosissimique mortalium, qui contradicunt semper, ut Aristoteles est effectatus.* * Hanc in Petavio disputacitatem damnat Patinus Epist. 2. 37
quem molestum, maledicum & mordacem hominem vocat, qui nunquam scripserit, nisi alium refutaturus. Campanellæ cum Theologo disputatio acrior omne malum accersivit, ut prolixè recenset Erythræus *Pinacoth. I. n. 21.* Absit à literatis omnis ferocia, quæ Musas earumque cultores non decet. Singulare hujus ferociæ exemplum in Thoma Dempstero fuit, cujus mores graphicè Erythræus *Pinacoth. I. num. 9.* describit. Sunt etiam in eruditorum genere, qui metui malint, quam amari. Adversus hos feroces, opiniosos, morosos, disputatores, qui contendet, ex insanis plerumque insaniores reddet. Sed sunt tamen & in illis, qui cedendo asperiores fiunt; ubi animos & lacertos illis objeceris, mitescunt.

III Præceptum est: AFFABILIS ESTO. Nihil magis animos allicit, 38
quàm si quis se omnibus placidum exhibuerit. Qui in Græcis epigrammatis θηροζυγοκαμψιμέτωπος appellatur, h. e. *feræ & flexijugæ frontis*, ut Themistius Orat. 9. Procopium describit ἀεὶ συγκεκυφώς, ἀεὶ συνεφής, ἐφελκόμενος τὰς ὀφρῦς, *demisso semper in terram vultu, semper tetricus, & contractum supercilium habens*, is ut ab omni conversatione, ita & ab eruditâ, removendus. * Sunt 39
tamen interdum homines, præsertim profundis speculationibus immersi, Thelogi severiores, Pœdagogi, morosiores & superciliosi. Quidam etsi per se tristioris ingenii, adscititiam tamen humanitatem in conversatione habent. Quidam tristiores videntur, quàm re verâ sunt, quod de Vincentio Gramigna notat Erythræus Pinacoth. I. n. 44. *Tristitia atque severitas, quam præ se ferebat in vultu, dabat iis, qui non essent experti, occasionem suspicandi, eum esse amicum minus suavem & commodum; sed expertis nihil eo videbatur humaniùs & jucundius: atque amicitias, quas semel cum aliquo susceperat, quippe quas non lucrum, non ambitio, non vitiorum societas conciliaverat, sed virtutis amor studiumque conjunxerat, usque ad extremum spiritum integras illibatasque conservavit.* * Singulare morositatis, imò stultitiæ, exemplum Cardanus dedit; de quo 40
Hilarius Pyrckhaimerus *in libro de ratione peregrinandi* refert, cum illum salutandi gratiâ adiret, interrogatum ab illo fuisse, num pecuniam afferret; Cum ille se præter necessarios ad iter nummos quicquam attulisse negaret, respondit Cardanus; se non curare transalpinos, nisi nummos adferrent. Ex co

zed by Google

tempore, inquit ille, non Cardanum ampliùs, sed Κερδαίνον, vocabam. Sed condonandum hujus hominis ingenio quicquam fuit, qui, utut doctissimus,
41 multa tamen alia stultitiæ suæ specimina dedit. * Summa contrà fuit Pinelli humanitas, quâ ille viros doctos excepit: Ità enim vitæ ejus scriptor Gualdus de illo: *Moris ipsius fuit, omnes, qui eum venerant salutatum, ad infimos usque scalarum gradus comitari, domesticos, ut libet atque familiares. Irascebatur quippe ineptis quibusdam, qui, nescio cujus existimationis magis quàm amicorum rationem habentes, sanctissimum amicitiæ nomen inani verborum gesticulationumque observatione polluunt.* Addi huic debet Jani Gruteri exemplum, cujus singularis humanitas atque hospitalitas, à Balthasare Venatore, in Panegyrico illi scripto omnibus in exemplum proponitur. De Budæi facilitate, qui ne injurias quidem ad animum admisit, videndus est Ludovicus Regius in ejus vitâ.

42 IV Præceptum est: GARRULUS NE ESTO. Quam gravis in conversatione garrulitas sit, Horatius Satyra lib. 1. secundâ festivissime depinxit. Molestissima est viro docto temporis jactura, quod cum sine fructu sibi per
43 garruli alicujus ineptias perire videt, indignè illud feret. * Adscribam hic hominis garrulitate, quamvis non indoctâ, molesti imaginem ex Pinacothecâ Erythræi primâ, num. 158. Erat is Angelus Angelotus ita loquax, ut, quibuscum una esset, nullam sermonis partem relinqueret. *Imitabatur,* inquit Erythræus, *homo Camers veteres Graculos; nam quocunque in loco, quoscunque inter homines, sive cum uno sive cum pluribus versaretur, sciscitabatur ab eis, qua de re vellent audire; neque fas erat illis recusare, quin rem aliquam in percunctando ponerent, de qua argutissime disputaret: & ubi quempiam in via convenerat, quem inter & ipsum vel levis saltem aliqua notitia intercederet, se illi invito atque aliud agenti comitem addebat, ac vim prope imponebat, ut aliquid ab ipso percontaretur, de quo maximè vellet audire; neque antea divelli ejus à latere poterat, quam inchoatam disputationem perorasset conclusissetque: atque olim me admodum adolescentem, quem semel cum amico colloquentem suo viderat, atque eadem opera, ut mos est urbanorum, salutaverat, cum feriis Bacchanalibus solum euntem aspexisset, est audacter aggressus, atque, ô te, inquit, volebam, ut vales? quid agis? quo is? Ego, neque quid agam, respondi, nec, quo me conferam, scio: nam cum pigeret otiosum domi manere, ejeci me foras, ut saltem oculos hominibus personatis, tota debacchantibus urbe, delectarem, ac molestas ab animo cogitationes ejicerem; neque decretum aliquem locum habeo, quo me præsertim ire expediat. O te felicem, inquit ille, auspicatò domo foras pedem extulisti; non poteras, si totam urbem perreptasses, oportuniorem hominem invenire, qui suavibus alloquiis, atque eruditis disputationibus, omnem tuo ab animo molestiam abstergeret. Sed quoniam advenienti mihi ad sinistram fors eum obtulerat, id quod ego non animadverteram, advolavit illico ad dexteram, atque, Demus primum, ait, operam, ne merito in sermones hominum vituperationemque veniamus; nam quos de nobis*

Digitized by Google

nobis sermones dabimus, quos populo risus prabebimus, si me, te tanto atate majorem, &, quod refert, tanto literis doctrinaque superiorem, tecum in via ad levam incedentem adspexerit? age vero, mihi quaestiunculam, de qua tuo arbitratu loquar, impone; sed illud quare, quod sit amanum, lepidum, jucundum, Bacchoque dignum, cui sunt hodie Dionysia. Ego, qui in eas me tricas devenisse conspicerem, unde quemadmodum expedirer, non inveniebam, demitto auriculas, & quo aliquid responderem, Dic, ajo, de amore, ex Platone prasertim, quem tibi pra ceteris Philosophis audio esse in amore atque deliciis. O sapiens, inquit ille, postulatum, & atatula ista, quam obtines, dignum: nam fit verosimile, tibi, ut ceteris adolescentibus, amorem in corde versari, tuumque animum apud aliquam lepidam, venustam, tuique similem adolescentulam, cupidinis clavo defixum harere; age dum, Amor sit nostri sermonis materia, sed ille purus, defacatus; nobilis, mellisque foecundissimus, ad quam faciem cupio esse eum, quo ardes, non ille impurus, inhonestus, quique amarum ad satietatem usque aggerit. Ac coepit primum definitionibus explicare, quid esset amor; tum causas enumeravit, unde amor ortum haberet, quos vel conferebat in astrum, cujus imperio, ut Plato voluit, duo subjicerentur, vel ad statum coeli syderumque revocabat, in quo illi nati essent, vel similitudini geniorum assignabat, vel ad eandem temperationem corporum aut morum convenientiam, aut ad formarum simile in utrisque exemplar referebat, deinde alia non parum multa subjiciebat, plena illa quidem doctrina, & quadam prope admirabili varietate rerum ac copia, sed qua mihi, tum in variis nugis occupato, odium & fastidium crearent. Neque is tantum garrulitate molestus, sed in ædes per beneficium admissus, ut ipsi gratuita esset habitatio, non nisi per lites aut per vim ejici potuit: quam ille historiam prolixè ibidem describit.

V Præceptum est: CURIOSIOR, QUAM DECET, NE ESTO. 44
Oderunt nimis curiosos viri prudentes, obest quoque conversationi, & fructu, quem ex illâ percipere poteramus, nos defraudat. Quo enim curiosius quis in omnia inquirit, eò magis animi sensa celat alter, qui sibi insidias strui videt. Occultis hoc rationibus, non apertis, agendum est. Describit hoc hominum genus Phædrus lib. 2. fab. 5.

Est Ardelionum quadam Roma natio,
Trepidè concursans, occupata in otio,
Gratis anhelans, multa agendo nil agens,
Sibi molesta & aliis odiosissima.

VI Præceptum est: IN JUDICANDO PRÆCEPS NE ESTO. 45
Quàm multi in hunc scopulum impingunt! Censurâ nihil odiosius est, quâ maximè, etiam cum non putamus, offendimus. Si quæ sunt inter viros doctos lites, rectius faciet, qui in neutram partem inclinet, aut omnibus denique rerum momentis benè perpensis, judicium aliquod modestè & dubitanter interponat. Accidit sæpe, ut liberum ac temerarium de re aliquâ vel

homine judicium injuriam suam alius interpretetur. Etiam à laudatione quorundam nobis temperabimus; & à reprehensione, nisi accuratè nobis de ejus judicio constet, cujus conversationem quærimus. Atque hæc de altero capite dicta sunto: Verùm rerum magister usus plura nobis suppeditabit.

46 Procedimus nunc ad Conversandi modum, quâ ratione scilicet conversatio instituenda. Conversamur verò cum præsentibus per colloquia, cum
47 absentibus per epistolas. * Nihil verò ad informationem commodius est, quam frequens cum viris doctis conversatio, quæ est disciplina omnium optima, & in sensus magis incurrit, quam tædiosa illa per lectiones & meditationes via. Consilium illud præclarum Ficheti est in Arcanâ studiorum methodô cap. 3. *Compendium scientiæ unicum est Vir aliquis eruditus ad unguem, quem subinde consulas ut magistrum, qui viam velit compendiosam, quam serò invenit, ut ait Seneca, tibi demonstrare, pretiosos indicare libros, fontes aperire: sed rarus est, qui hoc velit, quia plena fastidii opera est; aut qui possit, magnis enim impensis fit. Certè si quem offenderemus hujusmodi meliore metallo formatum mystam, qui fores templi clausas aperire velit, ita paucis mensium flexibus multorum annorum spatia conficeremus. Hoc de maximis arcanis est unum. Hunc tu hominem de meridie vel accensâ face quære & pervestiga; hunc eme vel aureo mundo, si petes.* Verissimè hæc Fichetus; nam, ut demonstrat Campanella *Metaphys. part. 3. lib. 17. cap. 1.* homines eam conseqvuntur vitam, quam per educationem habent; & ostendit Tschirnhausius in *Medicinâ mentis part. 2. pag. 79. & seqq.* per conversationem in omni vitæ genere plura disci, quam per lectionem librorum. Lectio tamen librorum non inutilis, si non habemus, cum quo conversemur. Ideoque vel sola illa cum Bibliopolis & Bibliothecariis conversatio insignem no-
48 bis usum præstabit. * Narrat Erythræus Pinacoth. II. n. 18. quàm Augustino Barbosæ conversatio cum Bibliopolis utilis fuerit ad vastos libros scribendos, cum nullos ipse haberet. Clenardus quoque præclarum in Informatione Grammaticâ per conversationem specimen dedit, de quo libro secundo plura. Ac proposuit Montaigne olim consilium, quomodo civitas aliqua eruditorum institui possit, ubi solo usu & conversatione lingua latina addisceretur.

49 Colloquia & συζητήσεις literatorum ad scientiam multum conferunt. Ac possunt illæ per interrogationes bene ordinatas ita institui, ut arcana interdum explorentur. Verulamius hîc prudens temperamentum & mediocritatem quandam præscribit, in libertate sermonis & in taciturnitate. Frequentiùs libertatem usurpabimus, at, cum res postulat, silentium: Libertas siquidem in sermone etiam alios invitat & provocat, ut pari libertate erga nos utantur; ut taciturnitas fidem conciliat efficitque, ut velint homines secreta
50 sua apud nos tanquam in sinu deponere. * Nonnunquam præter libertatem

tatem oportuna quædam importunitas aliqua extorquet, ſi nimirum vel contentione noſtra, vel ſimulatione & fictione, perturbationem in alterius animo moveamus. *Ipſa teſtatur experientia*, inquit Verulamius, *paucos admodum reperiri, qui erga arcana ſua tam fidi ſint, quin interdum ex iracundiâ, interdum ex jactantia, interdum ex intimâ erga amicum benevolentiâ, interdum ex animi imbecillitate, qui ſe mole cogitationum onerari ampliùs non ſuſtineat, interdum denique ex alio quopiam affectu intimas animi cogitationes revelent & communicent. Ac ante omnia ſinus animi excutit, ſi ſimulatio ſimulationem impulerit, juxta adagium illud Hiſpanorum: Dic mendacium & eruens veritatem.* * Ille toties nobis laudatus 51
Vincentius Pinellus ſingularem habuit modum indagandi hominum inclinationes ex variatione narrationis. *Si quid novi accidiſſet*, refert Gualdus, *rei ſeriem amabat ab omnibus, quotquot eum inviſebant, cognoſcere, quaſi tum primùm inaudiviſſet. Afficiebatur enim varietate illâ narrationis, quam ipſe callidus verborum æſtimator in ſermonis autore, cui amoris odiive cauſæ adeſſent, deprehendebat. Neque hoc ſine fructu. Eruebat namque latitantem ſæpenumero veritatem, eventuumque cauſas acu, ſolerti ſcil. ratione, tangebat. Eodem conſilio rumorum, ſi qui percrebuiſſent, autores inveſtigare conſueverat, quod hâc ratione diquirere ſe poſſe confideret, verine an falſi quidquam continerent.* * Idem Pinellus, ne fructus, quos ex 52
amicorum congreſſu perceperat, ulla abriperet oblivio, cum illi abiiſſent, ſecedebat in cubiculum interius, ubi, quæ præclara in colloquendo animadverterat, in commentarium manu ſua referebat. Imò & cum amici adeſſent, nunquam non illi ad manus fuit calamaria theca, ut ſumma rerum, quæ placuiſſent, capita, ne exciderent, annotaret. * Idem de Paulo Sarpio re- 53
fert Fulgentius, qui vitam ejus ſcripſit p. 86. edit. Gallicæ. *Quand il ſe trouvoit avec un homme eminent en quelque ſcience ou art particulier, il l' interrogoit de tous les points d' icelles avec tant de douceur, qu' il apprenoit tout ce qu' il en ſcavoit, ſans pourtant, que ce rare perſonage ſe trouvaſt importuné de ſes demandes, ny qu' il ſe pleigniſt de ſon trop de curioſité.* Quantum ex illa cum literatis converſatione utilitatis redundet, exaggerat *epiſtola ad Nicol. Heinſium 43. lib. 1.* Mareſius. * Illic de Peregrinatorum ex his colloquiis commodo pluribus agit, 54
atque Heinſio eo nomine gratulatur. *Morem*, ita ſcribit, *illum veſtrum valdè comprobo, qui Belgis omnibus & Germanis communis eſt, per cultiores Europæ regiones peregrinandi, priusquam certo in loco pedem figatis, officioque aliquo, vel grata matrimonii compede vos illigetis. Nam præter exterarum linguarum notitiam, & prudentiam, quæ ex illo per varias provincias diſcurſu acquiruntur, aliud etiam commodum vos Φιλομαθεῖς conſequimini: doctos nimirum viros, qui ubicunque degunt, ſalutando, cum illis amicitiam contrahendo, eorumque conſuetudine & colloquio fruendo, ex quo nonnunquam plus utilitatis hauritur, quam ex librorum lectione. Quâ in re tu tibi non defuiſti: ſed quicquid eſt apud nos hominum eruditorum, dum in Italiam is redisque, videre, alloqui, quin & eorum benevolentiam conciliare, cura tibi*

fuit non postrema. Cui commodo aliud addendum est, vobis quodam-modo peculiare, scilicet Bibliothecarum excussio, librorumque rariorum, præsertim verò manuscriptorum sedula conquisitio: Fatendum est enim vos & Germanos indefesso præ cæteris labore in literarum studiis versari, & in emendandis restituendisque ope veterum codicum bonis autoribus diligentem operam insumere; Quo nomine omnium ubique studiosorum gratiam demeremini. Quanti ex colloquio in peregrinatione fructus capiantur, docuit Monconisius, in cujus Itinerario multa habentur in re naturali, mathematica & aliis, elegantissima observata. In rerum sanè naturalium cognitione multum illa conversatio lucis accendet, cum ex plurium colloquiis, per artem, quam vocant combinatoriam, elicere multa possimus. Athenis ôlim & Romæ hujusmodi συζητήσεις frequentabantur, ut ex Gellio & Plutarcho constat. Refert Petrus Crinitus Politianum Savanorolam, Picum Mirandulam & alios celebres viros, qui Florentiæ tum degebant, hujusmo-

55 di συζητήσεις frequentasse. * Scipio quoque Claramontius in libro *de conjectandis latentibus animi affectibus libr. 9. c. 8. §. 5.* de vi interrogationum in secretis extundendis agit, quâ arte quoque judices utuntur. Ita Chremes apud Terentium repetita interrogatione Menedemum inclinavit ad caussam ærumnæ suæ aperiendam. Sunt aliqui interrogandi arte adeò excellentes, ut reos interrogationibus ad confitendum adigant, quod Tranquillus Ambrosius de *processu informativo libr. 1. cap. 2. ... 5.* testatur. Illa vetus per interrogationes disputandi ratio fuit, quibus ita teneri & constringi potuit adversarius, ut nullo ψευδοθύρῳ elabi potuerit. Ac tradit Aristoteles VIII. Topicorum Dialecticam nos docere πῶς δεῖ ἐρωτᾶν. Laudabat hanc in Laurentio suo interrogandi solertiam Athenæus lib. 1. *οὐκ ἀβασανίστως οὐδ' ἐκ τοῦ παρατυχόντος τὰς ζητήσεις ποιούμενος, ἀλλ' ὡς ἔνι μάλιστα μετὰ κριτικῆς τινος καὶ Σωκρατικῆς ἐπιστήμης, ὡς πάντας θαυμάζειν τῶν ζητήσεων τὴν τήρησιν. Neque viles neque abjectas sane quæstiones objiciens, aut quæcunque accidissent, sed quemadmodum maximè convenit cum critica quadam & Socraticâ scientiâ, ita, ut*

56 *omnes quæstionum illarum seriem admirarentur.* * Critica Socratica hîc ab Athenæo appellatur, quæ in argutis interrogationibus consistebat. Quare & Demetrius Phalereus genus orationis vocat εἶδος Σωκρατικὸν, quod esset per interrogationes conceptum. Hujus critices specimen in Glaucone Socrates dedit, de quo suprà num. 34. diximus. De hac Critice multa se in libro de Criticâ dicturum promisit Casaub. *Animad. in Athenæum lib. 1. cap. 2. p. 5.* qui tamen lucem non vidit. Quicquid ergo ex his colloquiis nobis notatum fuerit, id ad usus nostros seponendum, quod magnorum ausuum esse rudimentum potest. Nata illinc sunt Scaligeriana, Perroniana, Thuanæa, Colomesii illa opuscula literaria, Ultrajecti apud Petr. Elzevirium An. 1669. edita; quibus adjicitur libellus Gallico sermone, cui titulus: *Recueil de particularités*, in quibus multa de eruditis familiariter à Vossio aliisque suppe-

suppeditata, laudato semper autore, vir ille effutivit, quæ insignis sanè temeritas fuit. Multa tamen in his sunt mendacia, quale illud de Caspare Barthio horrendum, qui concubinam suam Rheno suffocaverit, quod ejus cum Scriverio amores deprehenderit, & plurima alia.

Cum absentibus conversamur per epistolas. Illa homines conversatio sola ingenii similitudine conjungit, cum se nunquam viderint, quo affectus sæpe plus quam præsentium conversatione incendi solet. Tegit epistola & celat omnes illos defectus, qui fortè in moribus aut formâ colloquentis apparent; solus hic animus loquitur, seque nudum exhibet. Fuit Scaligero & Casaubono Heroibus literariis frequentissimum literarum commercium, neque tamen unquam se viderunt. Narrat Patinus Epist. 136. Casaubonum sæpius iter Batavum meditatum, jamque ducentos aureos huic itineri destinasse; verùm semper impedimenta quædam objecta fuisse. Scaliger illum sæpè exspectavit, atque hæc ad illum scribit: *Tui erit arbitrii in media hyeme venire, quam luculento foco expugnabimus, qui nunquam deficiet in cubiculo, quod tibi adornabo: quod tamen nullum præter te ornamentum habebit.* 57

* Diligentissimus in hoc commercio literarum fuit Pinellus, cujus insigne studium, quod exemplo omnibus esse possit, ipsis illius autoris verbis, qui vitam ejus scripsit, apponam: *Instruxerat ille præclaram hanc discendi cupiditatem ope multorum, qui eâdem voluptate afficerentur. Hos non in Italia Europaque urbibus modò, sed & in oppidis vicisque selegerat, quorum industriâ continenter uteretur, ad quos epistolas schedulasve oportunè missitaret. Illud sanè in Pinello mirandum, quânam ratione ipsi per imbecillam valetudinem liceret tot rerum meminisse, tot negotiis sufficere. Et verò hanc ille sibi præter cæteras methodum præscripserat, ut perlectis amicorum literis earum capita compendiaria via in codicem referret. Hunc sibi proponebat responsurus sepositis epistolis, in quarum mox tergo adnotabat nomen ejus, qui scripsisset, annum, diem, locum & negotiorum indiculum. Harum fasciculos singulis hebdomadis in cistulas transferebat. Ad literas cum demum responderat, selectas in manipulos cogi, annorum, mensium, septimanarum, dierum habitâ ratione digeri, & in unum secludi imperabat. Consueverat insuper tabulas sibi quasdam conficere, in quas referret ea omnia, quæ ipse ab amicis, quæ ipsi ab eo vicissim postularent; descriptisque summis negotiorum petentiumque nominibus, uno intuitu discernebat, quid actum esset, quid agendum restaret: ac confecta nomina inducebat, postquam rescripta cum codice contulisset.* 58

* Nostro tempore Antonius Maliabeccus foris multis per totum orbem literatum virorum doctorum amicitiis innotuit; domi ex omni gente virorum doctorum concursus est: De cujus insigni humanitate, admirabili eruditione Gregor. Leti *Ital. regnant. part. 3. libr. 4 pag. 423.* 59

* Insignis est ex omni illa conversatione, vel per colloquia vel per literas, omni ex parte utilitas, atque adeo hic de Fine conversationis eruditæ tractatio suscipi possit. Ille vero duplex est; nam vel scientiam solam, vel 60

Famam

Digitized by Google

Famam, venamur. Qui scientia sola contentus est, minori apparatu indiget; qui famam etiam ambit, quædam τεχνήματα in subsidium vocat. Etsi veram virtutem, &, quæ illa fundatur, conversationem fama ultro sequitur. Multis sola cum eruditis conversatio ad famam prodest, quemadmodum Pompejo Garigliano, de quo hæc Erythræus Pinacoth. I. n. 39. *Dicebat sæpe in Academia Humoristarum, more suo, ex tempore, summa Academicorum aliorumque frequentia: inde emanavit ejus nominis fama in totam civitatem. Nemo erat Cardinalis, nemo vir princeps, nemo paulum literarum cupidior, quin eum videre cuperet, alloqui, adire, quin domum suam invitaret.* Adeo amplissimum virtutis præmium ipsa virtus, & sua sapientiam & doctrinam fama, semper comitatur.

CAP. XVI.

DE SCRIPTORIBUS AD REM LIBRARIAM ET HISTORIAM LITERARIAM PERTINENTIBUS.

Transitus ad Autorum enarrationem. 1. Ejus occasio. 2. Vogleri Introductio in notitiam Autorum. 3. V. Placcius ejus supplementum promisit. 4. H. Conringii Opuscula. 5. MStum de eruditionis à C. N. propagatione & de Scriptoribus. 6. Bartolini comm. de libris legendis. 7. Autor Gallicus Anonymus de cognitione bonorum librorum. 8. Censura ejus. 9. Periculosa de Autoribus judicia. 10. Benjaminis Prioli aliorumque conatus audaciores. 11. 12. Photii Bibliotheca μυριόβιβλος. 13. Varia de ea judicia. 14. Bibliothecæ hujus scribendæ occasio. 15. Ejusdem Photii Nomocanon. 16. Glossarium MStum. 17. Jacobus Gaddius 18. libro de scriptoribus non Ecclesiasticis majora viribus audet. 19. Labbei de eo judicium. 20. Antonii Possevini Bibliotheca selecta, 21. & apparatus sacer. 22. Claudii Verderii Censio Autorum stulta & temeraria. 23. In patrem suum ille maledicus. 24. Scioppii censura adversus illum. 25. Leo Allatius ex illo multa cepit libro de Erroribus magnorum virorum in dicendo. 26. Recensentur aliqua judiciorum stultorum de Virgilio præcipuè & Horatio specimina. 27. Theophili Raynaudi Erotemata de bonis ac malis libris. 28. Bailleti. 29. & Patini de eo judicia. 30. Patinus illum malè Conringio præfert. 31. Scriptores Ephemeridum literariarum. 32. Autoris consilium. 33. Anglorum. 34. Gallorum Ephemerides. 35. Tanaq. Fabri Censura Ephemeridum Gallicarum. 36. Dionysii Medici Memoria & Gallesii continuatio Ephemeridum. 37. Romanæ, Florentinæ, Ephemerides. 38. Nazarii laus. 39. Venetæ ephemerides. 40. Acta Philosophica Germanorum & Danorum. 41. Acta Eruditorum Lipsiensia laudantur. 42. Menckenii & Carpzovii encomia. 43. Mercurii librarii. 44. Cornelii à Beughem Indices. 45. P. Balii Excerpta Reip. Literariæ. 46. Mercure sçavant. 47. Bibliotheca Uni-

Universalis Historica. 48. Ephemerides Parmenses; 49. Hamburgenses. 50. Georgii Richteri Crises Melanchthoniana commendantur. 51. Elogia Thuanea 52. cum notis Antonii Teissieri. 53. Tobiæ Magiri Eponymologium criticum. 54. Bailleti judicia doctorum de præcipuis libris laudantur. 55. Ejus de judicio ferendo cautiones. 56. Excerpta Scaligeriana & Perroniana. 57. Prima Scaligeriana. 58. Quibus autoribus congesta & digesta, 59. excerpta Perroniana. 60. Judicia & sermones doctorum familiares, invitis autoribus, non temerè edendi. 61. Collectio dicteriorum Ciceronis à Quintiliano, 62. Melanchthonianorum dictorum à Camerario & Sibero reprehensa. 63. 64. Trajani Boccalini, 65. Adami Eberti, Relationes è Parnasso. 66. Danielis Bartoli Character hominis literati. 67. Theophili Spizelii libri. 68. Franc. Ridderi historia eruditionis. 69, Vinc. Placcii de Anonymis, 70. Deckeri de scriptis adespotis liber. 71. Conringii liber de Antiquitatibus Academicis laudatur. 72. Historiam Universalem Academicam inter desiderata ponit Autor. 73. Du Boulay Historia Academiæ Parisiensis. 74. Antonii Wood Academiæ Oxoniensis Historia, 75. commendatur ad Philosophiæ & Theologiæ Scholasticæ historiam. 76. Lambecii Commentarii de Bibliotheca Vindobonensi. 77, Gabr. Naudæi Additio ad Historiam Ludovici XI. 78. Typographia Germanis à Naudæo vindicata. 79.

QUæ hactenus dissertavimus, quasi vestibula & aditus ad totam hanc tractationem faciunt. Nunc ad Autores ipsos perveniemus, quorum recensionem non magnô apparatu & pompâ instituemus; sed præcipua quædam de iis monebimus, quæ τῆς πολυμαθείας studiosis in primis profutura existimamus. Neque enim Nomenclatoris hîc partibus fungimur, qui & vitas, & tempora, & libros autorum justâ serie recenseat, quô labore alii defunguntur; sed ad solum nos usum respicimus, quem in cognitione rerum sibi præfixum habere bonarum literarum cultores debent. 1
* Cum primùm scholis privatis illa proponeremus, pleraque, 2
quæ in sequentibus de autoribus dicemus, ex memoriâ, sine ullo libro commentario aut operosâ meditatione, nobis deprompta sunt, ut optimè norunt, qui tum illis interfuere. Non displicuit ille viris eruditis, utut extemporalis, labor, qui ejus editionem sæpissimè ursere, & nunc quidem juventutis præcipuè commodo illa publici juris facimus; interjectis nonnullis, quæ sub manu, cum illa concinnaremus, nata sunt. Præcipuos igitur, tantùm autores enumerabimus, neglectis illis, qui levioris momenti visi sunt. Qui enim omnem scriptorculorum istorum saburram colligere velit, Heliogabalum imitari videretur, qui, ut Romæ vastitatem ostenderet, omnes è tota urbe aranearum telas coacervari jussit. Amplissimum certè negotium per tàm vasta Autorum spatia diffundi: prudentiæ præterea res est, ex illo numero seligere optimos. Vix denique

 com-

compendium est, pro illis, qui hæc studiorum spatia decurrunt, ut Hodegetas inveniant, qui digitum intendant. Nos jam primùm de Autoribus, qui ad rem librariam & literariam in genere consideratam pertinent, agemus. Præmittemus verò Autores compendiarios: nam ut compendia nobis faciamus, prodest aliorum compendia nosse; & quidem primô locô hîc ponemus

3 VALENTINUM HENRICUM VOGLERUM, Professorem Medicum Helmstadiensem, cujus extat *universalis in notitiam cujusque generis bonorum Scriptorum Introductio*, Helmstadii Anno 1670. in 4. edita. (gg) Vir fuit ille doctissimus, & vastum hoc argumentum ὡς ἐν τύπῳ proposuit. Rudimentum ergo non spernendum est, & quasi ichnographia magni operis. Generatim agit agit de modis, quibus scriptorum notitia possit acquiri, & omnes inde autores illos recenset, qui de scriptoribus certarum disciplinarum, nationum, summariam recensionem instituerunt. Sed multa tamen in illo desideres. Nam in generali illâ Synopsi non omnia complexus est,
4 quæ dici poterant. *Ejus supplementum meditatur Vincentius Placcius,
5 Gymnasii Hamburgensis Professor, vir clarissimus. *Id quoque è Voglero discimus è cap. 5. istius libri, extare Hermanni Conringii Opus eruditum de universâ eruditionis à nato Christo propagatione, ejusdemque de scriptoribus commentarium privatis lectionibus ab illo conceptum, qui multo-
6 rum commoda adjuturus esset, eô judice, si lucem viderit. *Verùm compendiarius planè libellus ejus est, quem vidi, de eruditionis propagatione, commentariolus Chronologicus, in quo per singula secula quinque illa capita proponit. 1. De scriptoribus Ecclesiasticis & Judaicis. 2. De scriptoribus Philosophicis. 3. De Jurisconsultis. 4. De Medicis. 5. De Historicis, Oratoribus & Poëtis: Quem ego quidem extemporalibus ipsi dissertationibus natum suspicor, multis accessionibus augendum, ut est ipse Vogleri liber longè locupletior. Verum de Scriptoribus commentarium nullum hactenus vidi.

7 THOMAS BARTHOLINUS alterum ab illo locum occupet, magni vir nominis, non inter Medicos tantùm, sed inter Polyhistoras & Philologos. Is sub extremam ætatem Bibliothecæ Academicæ Hafniensi admotus occasionem nactus est, commentarium *de libris legendis* scribendi, editum Hafniæ A. 1676. in 8vo, Dissertationibus septem. Parvæ quidem molis liber est, sed in quo quasi constipata sunt utilissima de libris monita & notitiæ ad multas disci-

(gg) Voglerianæ *Introductionis* primæ, quæ h. l. commendatur, & A. 1670. prodiit, Editioni, præferendæ sunt duæ posteriores, Helmstadii A. 1691. & 1700. *in 4to* excusæ, ob luculentas, quæ his accesserunt, Viri Summi, Henr. Meibomii Junioris, cum Præfationes, tum Notas & Accessiones. Quæ & ipsæ, in Tertia Editione, post Meibomii obitum, Filii patrissantis, Herm. Dieterici, cura, A. 1700. publicata, auctiores sunt, quam in Secunda,

disciplinas utiles. Dissertatione primâ multa habet de Academiæ & Bibliothecarum Hafniensium incrementis: secundâ de autoribus suppositittis, anonymis, plagiariis, de autorum patriâ & ætate, singularum nationum & autorum genio, vitiis autorum: tertiâ, de linguis scriptorum, scriptoribus Milesiorum & versionibus: quartâ, de scribendi ratione veteri & novâ, MStis antiquis Romanis, Danicis, Islandicis, Editionum meliorum notis, Typographis, voluminum formâ: quintâ, de titulis librorum, variis librorum argumentis, methodis &c. sextâ, de lectione librorum, de arte mnemonicâ, de Excerptis instituendis, Indicibus variis, Lexicis: septimâ, de electione librorum, & judicio circa scriptores, notis & siglis &c. Opus tamen hunc librum lecturo aliquâ Autorum notitiâ: nuda enim nomina velut per lancem Satyram congesta tyrones facilè morantur. Prodeat tertio loco

AUTOR GALLICUS ANONYMUS, *de la connoissance des bons livres, ou examen de plusieurs Auteurs.* Liber ille sine autoris nomine prodiit in 12mo. Amstelodami 1672. * Magnifica multa promittit titulus, cum pompâ & apparatu institutus; sed exigua sunt, quæ in illo libro tractantur, & in censuram quorundam Autorum Gallicorum desinunt; cui fini destinatus ille liber videtur, eamque ob causam nomen Autoris omissum, ut invidiam à se declinaret. Prolixus est in judiciis de fabulis & Romantiis Gallorum: quæ potissimam libri partem occupant. Regulæ, quas ponit de bonis Autoribus cognoscendis, admodum sunt generales. Judicium ille de libris instituendum dicit, ratione autorum, tituli, argumenti: eâque occasione de quibusdam Gallicis scriptoribus, eorumque virtutibus & vitiis agit, De Comœdiis, de Poësi Gallicâ, de eloquentiâ Gallicanâ in stylo soluto & ligato. Quibus totus ille liber absolvitur, atque ita in urceum exit, cum amphoram titulus promiserit. Quare rectè de eo judicat Bailletus in Judic. Doctor. tom. 2. part. 1. p. 169. *cet ouvrage n' a point augmente l' estime, que le Public a conçüe de son hab litè, ce ne sont qua des discours vagues, dans lesquels il semble battre l' air, sans sçavoir à quoy s' en tenir.* Autorem hujus scripti nominant *Memoriæ Gallicæ,* à Dionysio Medico scriptæ, Sorellum, qui Bibliothecam Gallicam scripsit, de quo in sequentibus; & verosimile videtur. Videor enim mihi in utroque scripto parem judicandi solertiam deprehendere, & ipse liber statim in initio mentionem Bibliothecæ Gallicæ facit. 8 9

Præmissis autoribus illis, qui generatim de judicio circa libros instituendo agunt, ad ipsos illos procedimus, qui judicia de autoribus scripserunt. 10 Hic quidem ex antiquioribus occurrunt Cicero, Dionysius Halicarnassæus, Quintilianus, Longinus, qui datâ occasione autorum veterum nomina recensent, deque iis judicant. Periculosæ plenum opus aleæ suscipiunt, Quintiliano judice, qui de Autoribus judicia in publicum edunt, quod &

Rolando Maresio *lib. 1. ep. 41.* visum est. Meminit illic Erasmi, qui in Ciceroniano de sui & superioris ævi scriptoribus judicia dedit, non sine summâ sui invidiâ: Item Justi Lipsii, qui Bembum aliosque severo examine expendit. Hoc denique ejus de his censuris judicium est: *Omni certè laude hoc prosequendum est, modò cum modestia fiat & in pridem functis, sine odio & gratia: quorum causa procul habentur, cum de iis judicatur, quos videre, quibusque promiscue invidere non licuit. Sed id in justo opere & ex professo facere, fortasse nimis invidiosum sit: nimirum summorum virorum quasi censorem agere. Tantum epistolis aut Criticis operibus illas censuras admisceri vellem. Quanquam ejusmodi judicia sic, ut dixi, exercita non tam censuræ, quam laudationes dici debent: quibus, quid in unoquoque egregium videatur ac laudabile, ingenuè adnotatur, obiter verò tantùm, si*
11 *quid aliquando iidem peccaverint.* * Benjamin Priolus, qui Historiam Gallicam ab excessu Ludovici XIII. scripsit, in appendice istius libri promisit judicia de scriptoribus Græcis & Latinis. Verùm quæ judicia exspectanda ab homine, qui ipse exiguo judicio præditus, in amplissimo suo argumento ineptè versatur? Nihil est enim istâ historia, si dictionem, si argumentum videas, quod placere doctis possit. Ridicula planè illa operi subjuncta epistola vel excusatoria, vel defensoria. Quàm stulta illa Lipsiani styli affectatio: ac passim occurrunt è Lipsii Politicis ac aliunde consuti centones.
12 * De Johanne Baptista Capono refert Gregor. Leti *Ital. regn. part. 3. lib. 2. p. 97.* moliri illum libros XII. *de erroribus clarorum scriptorum Latinorum, & alios de erroribus clarorum scriptorum Tuscorum,* sed post mortem demum edendos. Refert & Bailletus *de Judic. doctorum, tom. 7. part. 1. p. 172.* esse à Dn. *Des-preaux Boileau* judicia de viris doctis conscripta, quæ tamen hactenus non vidi. Idem eodem loco, *pag. 293.* mentionem cujusdam societatis facit *le Port Royal*, quæ variorum librorum censuram, sed audaciorem, instituerit, de quâ hactenus nil mihi constat. Inter illos censores, qui aliquam ætatis prærogativam habent, ponendus nobis primus est

13 PHOTIUS, Patriarcha Constantinopolitanus. Hujus viri magna fuit eruditio. Vixit seculô post Christum natum nonô. Ejus extat Bibliotheca μυριόβιβλος, sive lectorum à Photiô librorum recensio; sed non supersunt, nisi 279. codices, quos recensuit. Casaubonus tamen epist. 164. meminit, MStum integrum extare apud Henricum Stephani. Habentur in hôc opere Excerpta ex autoribus illustria, inter quæ sunt multa deperditorum autorum fragmenta. Adjicit quoque judicium de autoribus, quod genus scribendi primus ille suo tempore instituisse videtur. In Latinam linguam conversum est hoc opus ab Andreâ Schotto, editumque Augustæ Vindelicorum 1606. in fol. Græcus Textus solus cum Emendationibus Hœschelii 1607. prodierat, suasu Marci Velseri; Græcè verò ac Latinè excusum fuit Genevæ apud Paulum Stephanum An. 1611. tum deinde Rotomagi. Utraque edi-

Digitized by Google

editio in folio. * Fuisse virum hunc suo tempore doctissimum nemo Histo- 14
riarum peritus ignorat: quanquam ab Henrico Spondanô, aliisque Pontifi-
ciis scriptoribus, ut homo sacrarum literarum rudis traducatur, quod ab in-
vidia profectum est Antonius Possevinus in Bibliothecâ suâ selectâ lib. 5.
cap. 16. contemptim de Photio judicat: *De Bibliotheca Photii, quam multi, & ii
etiam perdocti, aut Græcam aut Latinam optarunt, nolim quenquam admodum angi,*
& in Apparatu Sacro sub voce Photii multos in illo errores notat. Notum
enim est ex Historiâ Ecclesiasticâ, quæ tum lites fuerint inter Ecclesiam Ori-
entalem & Occidentalem agitatæ. Quoties librum illum legimus, toties in-
signes periisse libros, quorum ille argumenta recenset, dolemus. Honori-
ficè de hoc libro sentit Lipsius Cent. 5. Misc. Epist. 89. Heins. prolegom. in
Aristarch. sacr. Voss. l. 2. Hist. Græc. cap. 25. Calixtus in apparatu Theolo-
gico, immensæ quidem lectionis & variæ eruditionis virum vocat, sed vitæ
minus probatæ. Multa in ejus laudem Schottus in præfatione, ubi Photium
Hermogenis ideas in Critice autorum sequi ait. * Occasio hujus Biblio- 15
thecæ scribendæ hæc fuit: Dum in Assyriâ legationis munere fungeretur
pro Basilio, Tarasius amicus ejus per literas à Photio petiit, ut, quæ subseci-
vis horis legeret, secum communicaret: Quare in hunc commentarium
omnia illa, quæ legit, retulit, & ad amicum suum transmisit. De Photio
vide Elogium apud Capaccium lib. 2. Elogior. p. 330. Editus quoque ab illo
Photio est liber adversus tyrannidem Pontificis Romani. Hujus viri utinam
omnia haberemus, multa nobis superessent vetustorum autorum Fragmen-
ta. * Extat tamen præter hanc Bibliothecam scriptus Nomocanon, cum no- 16
tis Theodori Balsamonis, & Johannis Zonaræ, editus à Jacobo Gothofredo &
Bevereggio in Synodico illo magnô. Extant & Epistolæ ejus cum versione
& notis Richardi Montacutii. * Scripsit quoque Glossarium Græcum, quod 17
hactenus MStum est, latetque in Bibliothecâ viri illustris Marquardi Gu-
dii, cujus editionem multi hactenus frustra urserunt. Est & alterum
MStum in Bibliothecâ Oxoniensi, cujus editionem moliuntur illic viri do-
cti. Magno commodo foret hoc Glossarium literatoribus & Historicis; mul-
ta enim ex autoribus deperditis depromsit, quorum laciniæ etiam venera-
tioni esse debent. Quod ad notitiam singularem hujus viri attinet, legan-
tur Andreæ Schotti in Bibliothecam ejus Prolegomena. Aliqua etiam sum-
matim recitat de Historiâ ejus Boclerus, in libro de rebus seculi noni & deci-
mi, sub Ludovico II. p. 157. Verum Glossarii illius nulla apud eos fit mentio.
Hactenus enim non nisi duo illa cognita sunt exemplaria. Subjungo Pho-
tio, velut ejus simiam,

JACOBUM GADDIUM, Florentinum, virum Nobilissimum, è Fami- 18
liâ illustri Italicâ. * Is opus edidit de scriptoribus non-Ecclesiasticis, To- 19
mis duobus comprehensum, sed qui non unô tempore, nec integri, prodie-

runt. Tomus enim primus Florentiæ 1648. in fol. editus; Tomus II. à litera L. ad literam S. Lugduni Anno 1649. eâdem formâ editus, unde difficulter illi libri junctim possunt comparari. Magnificus librorum illorum titulus est, ut solent plerumque esse verborum prodigi, qui rerum sunt parci. Judicia interponit de autoribus sæpè temeraria & futilia, ne quid de maledicentiâ ejus dicam, quâ viros doctissimos sæpè impugnat, præcipuè Germanos; ipsi quoque Photio non parcit, in quo taxat nimiam Plutarchi recensionem, cum illud studio fecerit autor ille. Quæ enim non sunt in Plutarcho notatu digna? in quibus prolixitatem ejus nunc quidem damnari ineptum est: nam si periisset ille Autor, ut multi alii, nemo non ipsi egisset magnas gratias.

20 * Abbas Ghilinus in Theatro suo hominum literatorum, invidenda illi Elogia suspendit: sed Philippus Labbæus rectius de eo format judicium, vocando Sciolum Florentinum in libro ejus *de scriptoribus Ecclesiasticis pag. 878.* qui de rebus sibi penitus ignotis judicium, quo ferè semper caruit, ferre voluit, in quisquiliis undequaque corradendis operosum: qui, quot verba habeat, tot propemodum mendacia. Idem integrum librum de Gaddianis aberrationibus se scripturum promiserat. Scripsit Gaddius penè Bibliothecam librorum in variô doctrinæ genere, ut solent homines, quò ineptiores sunt, eò magis esse πολύγραφοι, qui chartis illinunt, quicquid in buccam venit. Ejus opera recenset Gregorius Leti, *Ital. regn. part. 3. lib. 4.* Occurrunt tamen in his nonnulla sæpe è MStis notata, aliaque curiosiora superstitiosâ diligentiâ congesta, quæ inter tot alias ineptias ad usus nostros seponere possumus: ut nullus liber tam malus est, in quo non sit aliquid boni. Fuisse aliquando mente captum Gregor. Leti refert. Extat &

21 ANTONII POSSEVINI è Soc. Jesu *Bibliotheca selecta & Apparatus sacer:* cujus viri non est æqua apud doctos æstimatio. Sunt, qui illum in cœlum ferunt laudibus; sunt, qui illum compilatorem, non multæ curæ & judicii habent. Bibliotheca selecta 18. libris constat. Multa hîc pertinentia ad rationem studiorum, & rei literariæ in universum, interponit judicia, in quibus multa reprehendit Jacobus Gaddius: Sed non magni faciendum est ejus judicium, ut qui sæpissime ineptus autorum censor est. Verum tamen est, vagis & longè quæsitis excursibus fatigare illum lectores. Sixti Senensis Bibliothecam sanctam passim vellicat, quæ tamen viris doctissimis in pretio est, de quo nos alio loco.

22 * Apparatus ejus sacer majore in pretio nonnullis habetur, multaque habet de scriproribus veteribus & novis judicia, ex aliorum sæpe sensu formata. Utilissimum tamen ille laborem suscepit, in quo aliqua condonari debent. Bailletus suadet, ut correctio errorum ab aliquo viro docto suscipiatur. Annectit Catalogos MStorum, quæ ad res Ecclesiasticas pertinent, magno studio ex omnibus eruditi orbis Bibliothecis conquisitos; cui si similes in cæteris disciplinis colectiones haberemus, magno

magno profecto usui esset. Judicia ejus de Machiavello magnam ipsius oscitantiam & imprudentiam arguunt, ut ostendit in Præfatione Principis Machiavellici Conringius. Ultima editio Bibliothecæ selectæ prodiit An. 1607. Coloniæ, in folio. Apparatus sacer ibidem 1608. Referendus itaque hic autor est ad scriptores rei literariæ criticos, qualis Photius est, & qui è recentioribus Photii methodum sequuntur Ephemeridum scriptores. Inter illos criticos nomen quoque, sed invitâ planè Minervâ, profiteri voluit

CLAUDIUS VERDIERIUS, Filius Antonii Verdierii, cujus extat 23
supplementum in Bibliothecam Gesneri, & plurima alia linguâ Gallicâ. Is librum scripsit exiguum magnificô hôc Titulo: *Censio autorum omnium veterum & recentiorum.* Quis non de locuplete penu hujus Pantosophistæ præclara omnia, & tanti promissoris hiatu digna, sibi sponderet? Sed miserè ille corvos deludit hiantes: Nam ubi censuram suam exercet, manifestam hominis phrenesin facilè deprehendas. Vel ex ipsâ libelli fronte non falsâ metoposcopiâ conjeceris hominis dementiam, qui triginta circiter foliis tam vastum argumentum exhaurire voluit. * Si non aliunde, vel ex eo colligas 24
insaniam, quod ipsi parenti suo, viro docto, in laudes filii sui tam prolixo, non parcat. Nam in Bibliothecâ suâ Gallicâ Antonius Verdierius Pater *sub voce Claudii* filii sui varia carmina Gallica etiam cum elogio recenset, & ille tamen ingratus & maledicus filius de Patre suo pag. 171, ita: *Erravit fortasse Antonius Verdierius pater meus, qui Gesnerum secutus Bibliothecæ supplementum fecit &c.* Porrò de eo: *Laboris hâc in re inesse satis, quamvis industriæ parum, nemo est, qui neget.* * Adversus illum censuram scripsit Caspar Scioppius, qui 25
& ipse certare cum aliis potest maledicentiâ; non vero seorsim excusus libellus ille, sed additur libro, cui titulus: Catulli casta carmina, selecta à Raphaële Eglino Iconio, cum ejusdem Vindiciis adversus Josephum Scaligerum. Editus est liber Francofurti Ann. 1606. in 12mo. * Nescio 26
tamen, qui factum sit, ut Leo Allatius disceptatione suâ *de Erroribus magnorum virorum in dicendo,* Romæ 1636. editâ, non exiguas ex hujus Verdieri censione lacinias in hunc suum libellum transtulerit, laudato interdum, sed dissimulanter, autore, interdum præterito. Nam certè majori judicio ingenioque Leo Allatius erat, quam ut è miserâ istâ Verdieri censione judicia illa emendicaret. * Si quis aliqua ejus stultitiæ specimina velit, dabimus illa 27
in gustum: Statim in initio operis, 18 paginis multa sunt inepta de Grammaticis veteribus judicia, p. 43. *Romans* Gallorum ex voce Gallicâ *Normans* stultâ plane derivatione deducit. Pag. 50. & seqq. in Virgilio reprehendit voces barbaras, quodque utatur phrasi non latinâ, ut Æn. 3. cum Poëta ait: *Anchisen facio certum;* cum dicere debuisset: facio certiorem. *Scelenτum* quoque *frigus, & scelentas faces* more Mantuano dixisse Virgilium, unde in eo deprehensa sit Mantuanitas. O acumen omni pistillo obtusius! Quam ridiculum 28

culum est ejus de Horatio judicium pag. 57. quod in Hexametris duriusculus sit, & versus ut plurimum inexcultè per monosyllaba desinere faciat, quo nihil sit absurdius, quod de poëtica arte multa præcipiat, quæ ipse non observet; quod Satyras suas Sermonum appellatione minus idoneâ depresserit: Satyram enim eâ gravitate & majestate, quâ concionator in pulpito adversus hominum vitia, prorumpere debere; cum sermo familiaris quædam loquela sit. Non novit bonus ille vir genium Satyræ, quem nemo unquam feliciùs Horatio expressit, ac de industriâ hoc illi Carminis genus quæsitum; neque aliam satyris esse indolem, quam ridendo & familiari sermone verum dicat, non gravitate concionatoriâ, quæ cum Satyrarum scriptoribus stultissimè componitur. Ejusdem commatis est, quod pag. 100. artem omnem oratoriam, ut generi humano perniciosam, damnat, & pag. 103. & 104. præclaros illos Aristotelis Rhetoricorum libros cavillatur. Nihil dicam de insanâ ejus in Leges & JCtos censurâ à pag. 110. usque ad pag. 131. Verum de eo judicium quoque tulit Bailletus *de Judic. Doctor. tom. 1. pag. 20. & pag. 517.*

28 THEOPHILUS RAYNAUDUS, Vir multæ lectionis & scriptionis, Jesuita: nam omnes ejus libri 20 tomos in fol. complent, qui ante aliquot annos junctim editi in Galliâ, testibus Ephemeridum Scriptoribus. Is librum inter alios scripsit, cui titulus: *Erotemata de malis ac bonis libris, deque justa aut injusta eorum conditione,* editum in 4to Lugduni Ann. 1653. quod argumentum ipsi integrum volumen parere potuit, quanquam non aliter, nisi morali ratione, tractaverit. Magna scilicet horum hominum sollicitudo est de admittendis sive tollendis & expurgandis libris. Multæ in hôc opere ab ipso afferuntur minutæ quæstiones, unde parum fructus pro literariâ notitiâ, nisi quod obiter nonnulla inspergat. Verum scilicet hîc Horatianum illud est:

Cum flueret lutulentus, erat, quod tollere velles.

Eandem materiam ante ipsum tractavit Gabriel Puhtherbeus, cujus extat liber *Theotimi* titulo, seu, *de tollendis & expurgandis malis libris, Parisiis* An. 1549. in 8vo editus. Sed noster ille pleniùs tractat hoc Argumentum. Instituit certas librorum classes, ut Hæreticorum, Atheorum, Magicorum, superstitiosorum, obscœnorum, infamium, suppositìtiorum, furtivorum. De singulis multa habet, quæ disquirat. Sed ille, dum suâ in alios libertate censendi utitur, ipse in censuram Ecclesiasticam incurrit, atque in Indicem illum Pro-
29 hibitorum quædam ejus opera relata sunt. * Et fuit sanè intolerabilis illa audacia, quâ referente Bailleto in *Judic. Doctor. tom. 1. part. 1. cap. 13. pag. 104.* censuram libertinam & impiam in Symbolum Apostolorum scripsit, aliosque in religionem Christianam injurios plane libros: Quare inter illos, quos
30 Gallica voce *Chicaneurs* dicimus, refert. * Guido Patinus magnis illum elogiis ornat. In Epistola 92. vocat illum hominem prodigiosæ scientiæ, qui

qui omnia norit: nunquam se, ait, aperire ejus libros, quin aliquid ex eo discat. *Epistolâ 122.* Rainaudum cum Martino Schoockio & Hermanno Conringio confert, ita tamen, ut utrumque à Rainaudo eruditione vinci contendat. * Quâ in re Viri ejus judicium minimè amplecti possum. Longè 31
enim profundior eruditio & limatius in Conringio, quàm in Rainaudo, judicium. Quod qui discernere non novit, næ is vel parum judicandi solertiâ valet, vel partium studio ducitur. Parum quoque aptè cum Schoockio confertur Conringius in hâc trigâ principe loco nominandus.

Referendi huc quoque sunt SCRIPTORES EPHEMERIDUM LITE- 32
RARIARUM in variis Nationibus, quatenus non nudos tantum Nomenclatores, sed & enarratores & judices se exhibent. *(bb)* * Jam XX propemo- 33
dum anni sunt, cum consilium non nemini suppeditarem, ut singulis saltem mensibus, (ut in rebus politicis fieri solet) varias de rebus literariis ex totâ Europâ conquisitas relationes publicaret, usus eorum operâ, quibus magnum est cum Viris celebribus literarum commercium: Quod non ad libros tantùm, sed & ad omnia cogitata & inventa aliasque historias literarias extendi vellem. * Ac factum nunc est, ut singulari quodam impulsu ani- 34
mi eruditorum in hoc rei literariæ studium acti fuerint. Sed scopos sibi diversos proposuerunt. Angli enim ad res Physicas se totos converterunt, nova experimenta & Autores Philosophiæ naturalis enarrando, cui fini apud illos instituta fuit *Societas Regia*, cujus auspiciis Henricus Oldenburg, ejus Secretarius, in publicam lucem protulit, quæ illâ in Societate proponebantur. Eorum pars in Latinam linguam conversa est: promiserat & ipse Autor integram versionem, cujus nunc laboribus fata intercesserunt; illam telam nunc pertexit Hoockius. * Galli non intra naturæ fines se continent, 35
sed latiùs evagantur; omnis enim generis Autores novos recensent. * Pri- 36
mus è Galliâ illam operam sumpsit Hedovillius, cujus liberiora judicia bilem moverunt eruditis, ut Tanaquil Faber singularem librum scripserit adversus illos Ephemeridum Scriptores, cui Titulus *Journal du journal, ou censure de la censure*, in quo falsè exagitat novos illos Criticos. Quare circumspectè magis rem suam instituerunt, & judicio omni abstinuerunt, solâ recensione contenti. * Postea res illa ad Dominum Gallesium, ad Abbatem 37
Roquium, ad Dominum Dionysium, Regium Medicum, delata est, quorum labores unô fasciculô comprehensi sub titulo *Journals des sçavans* prodierunt. Recusi illi libri in Belgio fuerunt; sed accessisse hîc quædam à falsariâ manu

(bb) Ephemeridum Literariarum, solis, quæ decennio proximo lucem videre cœperunt, Recentissimis exceptis, omnium Historiam fusius, diligentia satis curiosa, persecutus est Christ. Junckerus, Dresdensis, Gymnasii jam Schleusingensis Conrector, peculiari, quod Lipsiæ A. 1692. in 12. edidit, & Continuatione, ad hæc usque tempora pertexenda, auctius nuper promisit, Schediasmate.

queruntur Galli. Quæ ab aliis notata in his Ephemeridibus fuerunt, legi possunt apud Baillet. libro toties laudato, *tom. 2. pag. 57. & seqq.* Pars aliqua
38 istarum Ephemeridum in linguam Latinam conversa est à Nitschio. * Cœperunt quoque Itali Gallicas convertere in suam linguam, & ipsi Gallorum exemplo tales scribere Ephemerides, & quidem Florentini se exercuerunt præcipuè in Physicis & Mathematicis. De libris apud illos nihil habetur.
39 Sed ii jamdudum laborem hunc abruperunt; * Romæ verò Franciscus Nazarius, Vir doctissimus, eandem quoque palæstram ingressus est, de quo multa præclara scribunt Autores, qui ejus librum legerunt. Prodiit verò etiam ille sub Titulo: *Giornali de Letterati.* Raro tales libri ad nos perveniunt. Caspar Bartholinus in Præfatione libri sui de Tibiis veterum hoc illis elogium suspendit: *Francisci Nazarii Ephemerides tantam librorum cujuscunque scientiæ & linguæ varietatem, tamque distinctam notitiam complectuntur, ut singularia eorundem, quæ ipse laboriosè solus perstringit, clarius & solidius ab ipsis seorsim Autoribus haberi nequeant.* Ex illis Ephemeridibus multa transscribunt Galli,
40 nonnunquam etiam Angli. * Veneti quoque Ephemerides tales institue-
41 runt: Sed & hæ cum Romanis jam diem suum obierunt. * Harum nationum exemplo incitati etiam Germani & Dani, acta quædam Philosophica & Medica instituerunt, sed intra Physicæ & Medicinæ limites se continent.
42 * Anno 82. in Academia Lipsiensi Viri aliquot docti laudabili consilio negotium hoc susceperunt, ut acta eruditorum publicarent, quibus non libros solùm in omni doctrinæ genere, ex omni gente, novos recenserent, sed & inventa nova physica & mathematica undique conquisita proponerent. Optimè illa res hactenus cum eruditi orbis applausu successit, estque ejus rei fructus longè maximus. Ego certè Germaniæ atque illustri huic Academiæ de illo consilio gratulor, quod exteris quoque, quibus nostra raro ad palatum sunt, nunc placere incipit, ut jam in Gallicam quoque linguam
43 acta illa convertantur. * In ordinem illa redigit vir non literarum tantùm famâ, sed & singulari in his industriâ spectatissimus, mihique amicissimus OTTO MENCKENIUS, manum jungentibus aliis inclutæ Academiæ Professoribus, præcipueque viro omni eruditionis apparatu instructissimo,
44 Dn. CARPZOVIO, urbis Senatore amplissimo. * Nolo hîc dicere de Mercuriis librariis, qui singulis mensibus in Angliâ, singulis semestribus in Belgio, prodeunt; quem morem etiam Galli imitantur, qui singulis Ephemeridibus Catalogos aliquos librorum subnectunt, quibus continentur
45 digna indigna relatu. * Neque illud silentio hôc locô prætereundum est, Batavum quendam CORNELIUM à BEUGEM polliticum esse Universale aliquod ex omnibus Ephemeridum scriptoribus compendium, (*ii*) quo con-

(ii) Universale illud ex omnibus Ephemeridum Scriptoribus modernis Compendium, sive Indices Librorum & Inventorum, de quibus in istis est actum, Generales, publicæ

continebuntur & nova inventa, & libri varii generis: Quod ubi prodierit,
judicium de illo labore formari poterit; qui profectò non à jejuno ac pro-
letariô ingenio, ſed à viro rerum omnium, quæ ibi tractantur, perito, ſuſcipi
debet. Specimen aliquod ejus rei in libro dedit, cui titulus: *la France ſça-
vante, Gallia erudita,* Amſtelodami 1683. in 12. impreſſo. Sed nec ille vel ti-
tulo, vel exſpectationi aliorum, labor ſatisfecit: titulos tantùm ephemeri-
dum, non materiarum ſpecialium ponens, quos ſecundum tres claſſes,
temporis, alphabeticæ ſeriei, & generalium materiarum diſtinxit. Vide de
illo Bailleti judicium loc. cit. Scripſit de Phyſicis, Medicis, Hiſtoricis ac Po-
liticis libris Catalogos, ſed qui ab anno 50. ad noſtra tempora prodierunt, de
quibus ſequenti capite. * Plures hinc ad eadem rei literariæ augendæ con- 46
ſilia dilapſi ſunt: nam Roterodami vir Clariſſimus PETRUS BÆLIUS,
Hiſtoriarum ac Philoſophiæ Profeſſor, edidit Gallicâ liguâ librum, cui titu-
lus: NOVELLES DE LA REPUBLIQVE DES LETTRES, quem La-
tinâ linguâ ita ipſe effert: *Excerpta Reipublicæ Literariæ.* * Magno illa ſtudio
ac induſtria congeſta fuerunt; ſed ſine aliquâ cenſendi audacia: qua la-
borat, qui antea ejusdem generis librum ſcripſerat cum titulo: LE MER-
CURE SCAVANT, cujus duo tantum vel tres menſes prodierunt, qui-
que cum illis Bælii Excerptis vendi ſolet. * Nunc quoque Amſterodami, 48
ne hac quoque gloriâ excideret urbs celeberrima, viri eruditi novum genus
Ephemeridum inſtituerunt, ſub titulo BIBLIOTHECÆ UNIVERSALIS
HISTORICÆ. Univerſalem vocant, quod quoscunque libros, cujusque
gentis, diſciplinæ & linguæ recenſent; Hiſtoricam, quod ſola narratione
contenti omni judicio abſtinent. Acta Lipſienſium ejus præcipuum auto-
rem aliàs incognitum nominant, *Johannem Clericum.* * In iisdem quoque 49
Actis Lipſienſium, Menſe Jan. Ann. 1687. EPHEMERIDES ERUDITO-
RUM PARMENSES exhibentur, è quibus excerpta quædam ſpeciminis
loco proponuntur. Nuper admodum prodierunt quoque Ephemerides,
quæ Politicam & literariam hiſtoriam conjungunt. * Hamburgi quoque 50
à curioſioribus ejus loci viris doctis nuper inſtitutæ EPHEMERIDES LI-
TERARIÆ in ipſo ortu ſuo ſuppreſſæ, à quibus illud memorabile præ cæte-
ris omnibus viſum eſt, quod Londino nunciabatur, exprimentum de liquore
αὐτοκινήτῳ, ſeu de Aquâ vorticosâ, quæ ſe ipſam in gyrum torquet, à R. B. So-

cæ jam luci ſtitit Corn. à Beüghem, Bibliopola & Senator in Cliviæ Ducatu Embri-
cenſis, ob induſtriam laborioſam, & bene de Hiſtoria Literaria Recentiori merendi
ſtudium, laude ſua haud defraudandus: Librorum quidem in Quatuor *Apparatus* ſui
ad Hiſtoriam Literariam Noviſſimam Conſpectibus, Amſtelodami A. 1689. 1694. 1699. &
1701. *in* 12. editis, Inventorum vero in *Syllabo recens in Re Medica, Phyſica & Chymica,
exploratorum*, ibidem A. 1696. excuſo Verum ſolos tantum Titulos, Nomenclato-
ris inſtar, recitat, neque ſic tamen ab omni Errore immunis.

cietati Regiæ expositum, quod occasionem maximis suppeditare meditationibus possit, multumque arcani recondere videtur.

51 Egimus de iis, qui id sibi proposuerunt, ut judicia de autoribus scriberent. Sunt, qui nonnunquam judicia de autoribus scriptis suis immiscent, è quibus alii excerpsere. E scriptis Melanchthonis GEORGIUS RICHTERUS, Sacerdos Gorlicensis collectionem talium judiciorum instituit, libro Islebiæ 1597. in 8. edito, cui titulus: *Crises Melanchthonianæ de eligendis optimis quibusque in omni disciplinarum genere autoribus.* Erat suo tempore Melanchthon communis Germaniæ Præceptor, ejusque doctrinæ longè latèque disseminabantur. Quare quæ in illius scriptis de Autoribus bonis habentur judicia, magno usui esse discentibus poterunt: nam non solùm de Oratoribus, Poëtis, Historicis, sed & omnium quoque disciplinarum scriptoribus sana & solida hic colliguntur judicia, tironibus non solùm, sed & Doctoribus ipsis profutura. Venerabile merito Melanchthonis omnibus eruditis nomen esse debet, in quo uno viro plus doctrinæ & sapientiæ fuit, quam in toto sciolorum multa & magna crepantium grege.

52 Habentur in THUANI historia, ducente ita temporum ac annorum serie, varia de viris doctis judicia & elogia, quæ in unum aliquod volumen cum cæteris memorabilibus Gerhardus von Stöcken in Thuano suo enucleato collegit. Illa quoque de viris doctis judicia seorsim sub titulo Elogiorum Thuanæorum Londini 1671. in 8. edita. Multum illis tribui debet ob singularem hujus viri candorem, qui procul ab omni partium studio fuit, &
53 perspicacissimam ejus in judicando solertiam. * Novissimè hæc judicia in Gallicam linguam convertit Teissierus, suaque additamenta adjecit, quibus de vitis virorum doctorum multa monentur, & aliorum etiam de scriptis judicia, è variis hujus generis autoribus, colliguntur. Editus est liber ille duobus tomis in 12. Genevæ An. 1683. sed idoneis indicibus destitutus.

54 TOBIÆ MAGIRI Professoris Francofurtani, viri docti, extat quoque Eponymologium criticum, ut vocat, quô habentur Elogia & Censuræ virorum celebrium è variis autoribus collectæ. Tenuis primùm is labor erat, & quasi rudimentum quoddam, Polymnemoni ejus, libro optimo, præmissum, postea seorsim in 4to editum auctumve Francof. A. 1644. Novissimè Anno scilicet 1687. cura Christiani Wilhelmi Eybenii duplo, quam antè, auctius in lucem missus est. Hoc quasi Indice uti possumus, ad quem plura ejus generis, quæ sparsim apud viros doctos legimus, judicia conferri possunt: sed separanda sunt Encomiastica à veris judiciis.

55 Talia cum apud omnes Autores de Viris doctis judicia magno studio collegisset ADR. BAILLETUS, Bibliothecæ Lamonianæ præfectus, in vastum aliquod opus labor ille ipsi succrevit: nam aliquot jam tomi prodierunt operis istius, cujus titulus; *Jugemens des sçavans sur les principaux ouvrages*

Digitized by Google

des Auteurs. Tres primùm tomi Parif. 1685. in 12. prodiere, & nunc quartus de Poëtis accessit, cujus quinque sunt partes, An. 1686. editus. Omnium ille, qui hactenus de hoc argumento prodiere, absolutissimus dici commentarius potest: nam non aliorum tantùm judicia Vir ille doctissimus magno studio congessit; sed sua quoque passim immiscuit, in quibus multa sunt egregia. Multæ quoque de autoribus, Gallis præcipuè, illic habentur notitiæ, quas frustra alibi quæsiveris. * Totus ille primus tomus in prælimi- 56 naribus occupatur, ubi de instituto suo & omni ratione judicandi multa & utilia & erudita proponit. Hic de libertate, necessitate censendi, de virtutibus boni judicis literarii, judicandi solertiâ, scientia, perspicacitate, modestiâ; de vitiis in judicando, præcipitantiâ, affectatione sive Pedantismo, (ut vocat,) cavillatione (*chicanerie*) malignitate, amore & odio, philautia, agitur, in quibus singulis ad specialia descendit. Agit deinde de præjudiciis librorum ab antiquitate, à charactere sacro vel profano, à dignitate Autoris, ab autoritate ejus, à titulis honorum, (quos singulatim recenset) ab inclinationibus Autoris, à natione & patriâ: ubi de singulis gentibus, atque inter alios de Germanis, de quibus sinisteriùs judicat. Quam enim invidiosum hoc! *les Allemans sont tousjours Allemans*. Quasi non & apud cæteras gentes homines inepti essent, neque apud Germanos Viri docti. Sed de his in Germanos convitiis alio loco pleniùs à me dicetur. Agitur porrò de præjudiciis, ab Autoris temperamento & moribus, ab ætate, à præcipitantiâ & lenitudine, à titulis libri, ubi multos veteres & recentiores in Censuram, aliquando tamen asperiorem, vocat; à circumstantiis, pretio & raritate, frequenti editione, remuneratione librorum. Immiscentur variæ dissertationes de libris posthumis, anonymis, vastitate & exilitate librorum, de compendiis, de Polygraphis: Quæ omnia multum ad variam doctrinam conducunt. Recenset hinc Typographos, Criticos, Historicos, Interpretes, Grammaticos, & tandem Poëtas magno multoque apparatu. Sed in his adjumento illi fuere integri, qui de Poëtis prodierunt, à Gyraldo Vossio, Crasso, Borrichio &c. libri; in quibus nos ita procedemus, ut, quæ aliis dicta sunt, suis autoribus relinquamus, & digitum tantùm in illa intendamus: ea verò, quæ à nobis ipsis notata sunt, diligentiùs proponamus. Ubi cæteri prioribus tomi accesserint, in magnam molem excrescet liber: sed tamen ob summam utilitatem commendari præ cæteris omnibus debet; etsi autor, quâ est modestiâ, ipse tantùm pro rudimento perfecti operis haberi velit.

Enarravimus judicia de viris doctis ab aliis collecta, subjungemus his 57 judicia virorum doctorum illis sublecta: inter quæ referri debent EXCERPTA SCALIGERIANA ET PERRONIANA. Libelli hi prodierunt è Bibliothecâ Isaaci Vossii: fuerunt verò illa olim consignata à fratribus Puteanis, cum in Belgio apud Scaligerum viverent, in bonos viros ac

integras nationes sæpe injuriosa. Multa illic sunt congesta de libris & viris doctis judicia, per ordinem Alphabeticum disposita, digna atque indigna relatu, nonnunquam maledica & falsa: quæ postea descripsit Claudius Sarravius, curiæ Parisiensis Senator. Neque enim dubito, illis quicquam accessisse â malignâ manu. Multa tamen illic habentur ad rem literariam
58 Historiamque ejus temporis noscendam utilia. * Postquam primùm edita fuerunt hæc Scaligeriana Hagæ Comitiis An. 1666. in 8vo Gröningæ postea in lucem venerunt alia Scaligeriana, An. 1669, in 12. quæ prima vocantur, cum præfatione Tanaquilis Fabri, & ex ejusdem Bibliothecâ: omnia verò Latina linguâ afferuntur, cum altera illa intermista sint multis Gallicis Dissertationibus, prout ex ore loquentis exciderunt. Multa illic conqueritur de misero suo statu Faber, historiamque primorum Scaligerianorum hanc recenset: *Sex septem menses sunt, ex quo Fr. Sigonius Jurisconsultus apud Augustoritenses celeberrimus, hac Scaligeriana manu descripta ad Bibliopolam misit, uti ederentur & publicarentur. Rogavit porrò, ut inspicerem: inspexi; & quædam sanè ad ea parabam scribere, quæ non omnibus fortasse nota sunt; sed totum id consilii, ut abjicerem, multa fecere. Cur autem Prima vocaverim (nam hunc eis titulum feci) ubi libellum legeris, facilè intelliges; Scilicet altera illa Scaligeriana, quæ abhinc duobus tribusve annis prodiere, recentiora sunt. Doctrina autem in his tanta est interdum, tamque recondita, ut qui meliorum literarum studiosi sunt, nullam satis magnam CL. Sigonio gratiam referre possint, qui nec operæ suæ pepercit, nec sumptibus, ut schedas & adversaria Vertuniani sibi compararet & describeret.* Gröningensi editioni adduntur altera, ut vocantur, Scaligeriana, quæ priùs prodierant; Sed illa
59 in non paucis interpolata. * Plenior horum Scaligerianorum historia habetur apud Guid. Patin. *Epist. 154.* qui non à Puteanis Fratribus, sed à quodam Vassano hæc consignata tradit: quam hîc integram Gallicis, ut ibi habetur, verbis apponam: *J'en ai céans un manuscrit. C'est un Livre fort curieux, mais un peu dangereux. Je le fis transcrire il y a 30. ans sur l'orignal que m'en prétérent Messieurs du Puy, qui étoient mes bons Amis & de fort honnêtes-gens. Voici de la maniére que le Livre a été fait. Un jeune homme qui n'avoit pas 20. ans, nomme Jean de Vassan. de Champagne, Huguenot qui avoit tudie à Geneve prit à Paris des Lettres de recommendation du grand Casaubon pour Joseph Scaliger, & s'en alla en Hollande. Ce Jean de Vassan étoit néveu de Mrs. Pithou grans amis de Scaliger, qui étoit visité toutes les semaines par toute sorte de gens savans. Jean de Vassan écoutoit tout ce que disoit Scaliger & l'ecrivoit. De la vint ce Livre qui est aujourdui dans la Bibliothéque du Roi. Jean de Vassan étant de retour de son voyage, fut fait ministre, puis par le moin du Cardinal du Perron & d'une bonne pension, se fit Catholique, mais la pension n'allant pas bien, il se fit Moine Feüillan, & avant que*
60 *d'y aller fit présent de ce manuscrit à Mr. du Puy.* * PERRONIANA per eosdem fratres Puteanos, vel per eundem forte Vassanum, è Cardinalis Perronii

ronii quotidianis sermonibus congesta sunt, in quibus nonnulla ejusdem argumenti, quæ meliùs inter se cohærent, ut Scaligeriana. Sunt in illis multa eximia, etsi de Cardinali Perronio contemptim judicet Patin. epist. 10. Eadem à Cl. Sarravio descripta edita Genevæ apud Petr. Colomesium Ann. 1669. Sunt & per eosdem fratres Puteanos Thuanæa quædam Excerpta consignata, sed minoris momenti; in quibus nulla de autoribus judicia, sed mera Historica occurrunt. Ad hoc exemplum memini ab Amicô meô fuisse consignata Conringiana judicia, quæ ille ex familiari cum ipsô conversatione notaverat. * Malè profectò de virorum illustrium famâ merentur, qui 61
omnia eorum dicta factaque sine ullo delectu in publicum protrudunt: ut fecit Colomesius in Opusculis suis literariis; ubi habentur quædam relationes Gallicæ de variis doctorum rebus & institutis secretioribus, minimè propalandæ. * Quintilianus jam olim *lib. 6. c. 3.* eos reprehendebat, qui de 62
jocis Ciceronis tres libros collegerant, inque iis quædam frigidiuscula retulerant, quæ tantum virum non decebant. *Utinam*, inquit, *Quintus & libertus ejus Tyro, aut alius, quisquis fuit, qui hos hâc de re libros edidit, parciùs dictorum numero indulsissent, & plus judicii in eligendis, quam in congerendis studii, adhibuissent: minus objectus calumniantibus foret.* * Ita Adamus Siberus *in epistolis p. 475.* indignè 63
fert, Manlium quendam omnes sermones Melanchthonis congessisse, quos vel in mensâ, vel in scholâ, vel in via effutivit: cum delectus ei fuisset habendus optimorum. * Idem conqueritur in vitâ Melanchthonis Camerarius: 64
De iis, qui etiam dicta & sermones quotidianos atque familiares ipsius collegerunt, & ausi sunt cum suis commentationibus divulgare, quid dicam? Isti verò neque studio, neque judicio, neque omnino consideratione aliquâ congerentes, quæ ne audiissent ipsi quidem, sed ex aliis fortuitò cognovissent, stolida sua temeritate sese quidem infamarunt inprimis; Sed & Philippi Melanchthonis nomini maculæ aliquid asperserunt, & multorum bonorum virorum futilem atque nugatoriam, vel indecoram quoque & indignam, mentionem inculcantes, indignationem illa offensione concitarunt. Verùm in hujus seculi impudente licentia hoc scilicet ad alia innumerabilia mala apponendum, & dandum est insulsæ hominum vanitati, & existimationis seu lucelli quoque aucupio, cum permittantur fiantque impunè alia, cum flagitiosiora tum sceleratiora. Idem de Lutheri sermonibus judicium esto, quos illo invito & nesciente ediderunt nonnulli. * Fuere quoque qui Satyricâ quâdam ratione judicia de Viris doctis 65
eorumque actionibus proposuere, ut Trajanus Boccalinus in Relationibus suis è Parnasso; quem tamen verum autorem multi non habent, ut suprà vidimus. * Hunc imitatus est ADAMUS EBERTUS, cujus extant L Rela- 66
tiones è Parnasso, Hamburgi 1683. in 8vo editæ, ubi de rebus literatis & civilibus nonnulla per fictas illas narratiunculas proponuntur.

DANIEL BARTOLUS, Italus, Vir ingeniosissimus, varios libellos 67
scripsit Italicâ linguâ, cultu orationis penè nimios. Inter illos est liber de

Lite-

Literatis eorumque virtutibus, & vitiis, qui in Germanicam linguam quoque
translatus est. Conversus est etiam in Linguam latinam, cum hôc titulô:
Character hominis literati. Multa in illo arguta sunt de scriptis Satyricis ob-
scœnis, plagiis &c. sed ad eloquentiam magis, quam ad Historiam spectant:
nam belli elegantisque ingenii lusus circa singula capita apud illum haben-
tur. Scripsit ad alios libros, quorum in eloquentiâ Ecclesiasticâ usus est, de
68 quibus infrà plura. * De eodem argumento THEOPHILUS SPITZELIUS
egit: aliquot enim libros de virtutibus & vitiis eruditorum scripsit, quos
undique è vitarum Scriptoribus & Encomiasticis collegit. Tituli sunt: *Lite-
ratus, felix & infelix.* * Similiter quoque FRANCISCUS RIDDERUS scripsit
69 Historiam de Eruditione, scriptione, libris, & Bibliothecis; sed non nisi mera
illa Collectanea sunt undique congesta.

70 VINCENTIUS PLACCIUS de scriptoribus Anonymis & Pseudony-
mis egit; *(kk)* optimum fuit consilium Viri doctissimi, cum hoc sibi elige-
ret argumentum, quod ante eum nemo occupaverat. Extabat tenuis quæ-
dam scheda *Frider. Gaisleri de mutatione nominis*, cujus posterior pars agit de
scriptis Anonymis, sed parum est pro hujus argumenti vastitate. Suscepit
idem consilium jamdudum Bibliothecarius Bibliothecæ Oxoniensis THO-
MAS HIDE, à quo tamen nihil hactenus in lucem editum est. Nemo
igitur operæ pretium fecit, præter Placcium; quanquam, ut ipse non diffi-
tetur, festinatus ille labor sit & imperfectus, nam ipse nunc Supplementum
altero tanto majus promisit. Augeri sanè ille labor multis modis potest,
& magnum habet in totâ Historiâ literariâ fructum. Multa latent sub larvâ
falsi autoris volumina, quorum interdum tenuis notitia est. Admittuntur
enim quandoque libri in lucem, quorum Autores longè alii sunt. * Referen-
71 dus quoque hîc est JOH. DECKHERI liber de scriptis adespotis jam tertium
An. 1686. Amsterodami editus.

Ad historiam literariam pertinent & illi, qui de Academiis scripsere.
Hîc primô locô meritò poni debet HERMANNUS CONRINGIUS, vir
72 πολυμαθέστατος, qui, ut jam suprà indicavi, de Antiquitatibus Academicis
librum singularem scripsit. Ejus postrema editio multa habet additamenta,
quæ

(kk) Vinc. Placcii δευτέραι de Scriptoribus Anonymis & Pseudonymis Detectis φροντίδες, quæ in Volumen ingens, labore ipsius improbo, & Amicorum Symbolis, excreverunt, prælo paratæ apud JCtum πολυμαθέστατον, Gerhardum a Mastricht, Reip. Bremensis Syndicum, cui Autor moribundus eas commendavit, delitescunt, & a Bibliopolæ, Boni Rei Literariæ Publicæ Studioso, in lucem protrahi desiderant. Institutum Operis, 5000. circiter Autoribus larvam detracturi, exponit *Invitatio* Autoris *ad Ant. Maglilabecchium, aliosque Eruditos, super Symbolis ad illud conferendis, Amica*, Libro *de Arte Excerpendi*, Hamburgi A. 1689. in 8vo edito, subjuncta. Non parum etiam Argumentum hoc illustravit Adr. Bailleti Tr. Gallicus, Parisiis A. 1690. in 12. publicatus: *Auteurs Degvisez sous des Noms Etrangers, empruntez, supposez, feints a plaisir, chiffrez, renversez, retournez, ou changez d'une langve en une autre.*

gitized by Google

quæ penè altero tanto superant priorem editionem. Liber est doctus, & in hôc argumentô penè unicus: nam, qui aliàs in hoc negotio versati sunt, jejunam tantùm operam præstiterunt, & in generalioribus occupati, aut in iis, quæ ad jura Academica spectant, præcipua tamen Historica, primasque origines ne attigerunt quidem. Hornius quidem in dissertationum suarum Historicarum & politicarum 31. agit de Academiarum per occidentem instauratione: sed levia illa sunt & superficiaria. Conringius quoque ipse in specialioribus deficit: Historia enim specialior Academiarum ab aliquo deducenda hactenus desideratur: Nam, quanquam Franciscus Junius, Müddendorpius de Academiis Germaniæ, alii de Academiis specialibus, e. g. de Parisiensi, Oxoniensi, Patavina, singularibus libris egerint; quanquam & Gregorius Leti de Academiis *Italia in Italia sua regn.* non modica inspergat, reverà tamen omnis ille labor mancus est & sterilis. * Optandum esset, ut 73
hanc operam sibi deposceret Vir prudens & doctus, & quemadmodum Conringius generalia Academiarum, ita specialiora tum è variis de hoc Argumento Scriptoribus, tum ex suâ experientiâ concinnaret. Et sanè, quemadmodum olim Aristoteles Rerump. historiam contexuit; quid ni simili ratione liceret Academiarum, quæ sunt literatorum Resp. Historiam tùm è Politicis, tum ex historia literaria, principia contexere? Præclarum sanè hoc & illustre Argumentum, de quô nemini hactenus in mentem quicquam incidit; cui operi tamen exædificando multa possint suppeditari hinc illinc subsidia, modò quis prudentiam & peritiam huic rei commodet. De his Academiarum juribus & privilegiis in universum Autor quidam Hispanus scripsit vastum Volumen. * De Academiis Galliæ, ac speciatim de Parisiensi 74
quidem *Cæsar Egassius du Boulay* historiam scripsit, Bailleto *tom. 2. p. 170.* nominatam, sex spissis in folio voluminibus, mihi verò nunquam visam. Ita verò de iis judicat autor ille, multa quidem in illis haberi impertinentia, sed utilissimum esse librum ad notitiam scriptorum, quæ publicarunt Viri docti in Gallia; exterorum quoque, qui in hâc Academiâ vixerunt. Multa quoque illic memorabilia coacervari ait, quæ alibi frustra quærantur. De Belgii Academiis singulares etiam libri conscripti sunt, linguâ & latinâ & vernaculâ, quorum tituli in Catalogo Thuanæo videri possunt. Emundus Richerius, Vir inter Gallos doctissimus, de optimo Academiarum statu librum elegantem scripsit, in 8vo Parisiis Ann. 1603. editum. Ex his similibusque Autoribus confici idoneum corpus possit.

ANTONIUS WOOD, Anglus, scripsit Historiam & Antiquitates Uni- 75
versitatis Oxoniensis. Liber editus est in folio 1674. Oxoniæ. * Qui cum 76
diligentissimè recenset antiquissimæ Academiæ Oxoniensis originem & progressum, operosus est in Theologiæ & Philosophiæ scholasticæ historiâ percensenda. Cum enim in antiquissimâ Academiâ Parisiensi hæc caput extu-

 lerit,

lerit, indeque in Academias Britannicas propagata, ejus hîc historia plenius proponitur. Magni itaque usus ad hunc scopum liber ille est, ex quo præterea cognoscas Academiarum tum temporis in Europâ statum, quæ ad Parisiensis Britannicarumque Academiarum formam institutæ videntur. Insignis ex illo notitia haberi potest virorum doctorum, qui vel in hâc Academiâ vixerunt, vel ex illâ prodierunt, quorum aliàs notitia haberi non potest. Magna potuisset Conringii libro ex hoc opere accessio fieri; sed ille librum isto tempore nondum impressum ad hos usus applicare non potuit. Potest & his addi Bœclerus in Commentario de seculi 9. & 10. rebus, qui sub singulis Imperatoribus brevissimè recenset statum literarium.

77 PETRUS LAMBECIUS, vir doctus & Polyhistor clarissimus, Hamburgensis olim Gymnasii Rector, postea Consiliarius & Bibliothecarius Imperatoris, ad historiam literariam non parum subsidii attulit; de quo jam suprà multa diximus. Prodromum ille quidem Historiæ literariæ scripsit, sed vel ex titulo ipso apparet, non nisi partem ab ipso tractari: neque enim sufficiebat Vir unus tam immenso operi, cujus concinnatio non unum aut alterum annum, sed totam ferè hominis vitam, requirit, ideoque post primam illam Prodromi editionem nihil ulteriùs edidit; sed ad Bibliothecæ Vindobonensis historiam, & Catalogos scribendos, vastos & laboriosos, accessit; cujus operis magna jam tum prodierunt volumina, docta quidem & operosa, sed multis illuc non pertinentibus rebus referta, cum in excursus abit Autor, non quidem inutiles & indoctos, sed alii loco & tempori opportuniores. Rectissimè de eo judicat Bailletus *Tom. 2. p. 250.* Autorem hunc vastos illos commentarios in arctius contrahere spatium potuisse, si majorem sumptuum quam magnificentiæ rationem habere voluisset. Non displicet tamen ejus consilii ratio, quod manum Historiæ literariæ ultimam imponere noluerit, quàm completô Bibliothecæ Vindobonensis Catalogo. Sed ipse spe suâ excidit, cùm fata tam longinquo operi intercesserint.

78 GABRIEL NAUDÆUS, Gallus, Vir doctissimus, Bibliothecarius Cardinalis Mazarini, inter scriptores Historiæ literariæ recensendus est, cujus extant scripta, magnô ingeniô & doctrinâ elaborata. Is Gallicâ linguâ librum scripsit, cui titulus: *Addition a l' Histoire de Louys XI.* Parisiis editum An. 1630. in 8vo, oppidò rarum, quô continetur præcipua pars historiæ literariæ illorum temporum, non per Galliam solùm, sed & per alias Europæ partes. Vocat additionem, quoniam illic pertractat partem à reliquis Historicis intactam.
79 * Incidit autem hujus Regis historia in illa tempora, quibus incepit παλιγγενεσία literarum per totam Europam: occasione illâ disquirit in originem artis Typographicæ, candidèque Germanis vindicat divinam artem, quam Batavi sibi tribuere voluere, per summam erga Germanos

manos invidiam; quorum argumenta illic refutat: legendus est *cap. 7.* Frustra itaque est Boxhornius cum omnibus suis argumentis, qui peculiarem de artis Typographicæ origine librum pro Batavis suis scripsit. Idem Vir clarissimus Bibliographiam Politicam scripsit; ubi de politicis scriptoribus judicat; aliumque, cui titulus *Mascurat*, ubi de iis scriptis judicat, quæ sub Cardinali Mazarino edita sunt.

CAP. XVII.
DE SCRIPTORIBUS BIBLIOTHECARIIS.

Scriptores Bibliothecarii 1. vel de methodo Bibliothecæ instituendæ agunt, vel historiam Bibliothecarum proponunt. 2. Richardi Buri Philobiblion. 3. Bessarionis epistola. 4. Gabr. Naudæi dissertatio de instruendâ Bibliothecâ. 5. Hottingeri Bibliothecarius quadripartitus. 6. Ejus indices librarii. 7. Claudii Clementis Museum. 8. Justi Lipsii de Bibliothecis Syntagma. 9. Ludovici Jacobi Tractatus de Bibliothecis. 10. Judicia de illo; 11. Gallica Bibliotheca non caterarum nationum Bibliothecis præferenda. 12. Ludovici Jacobi plures libri Bibliothecarii recensentur. 13. Lomeier de Bibliothecis, 14. in vetustis diligentior, quam in recentioribus. 15. Ludovicus Jacobus indiligentia nocatur. 16. Jodocus à Dudinck. 17. Mutius Pansa. 18. 25. Gallesii Tractatus de Bibliothecis exiguus. 19. Spizelii Dissertatio de re Bibliothecariâ. 20. Cardona, 21. Puteani, 22. Majoragi, Heinsii de Bibliothecis scripta. 23. Bibliotheca Vaticana. 24. seqq. Mutius Pansa. 25. Angelus Rocha. 26. Zoilus Ardello de Bibliothecâ Vaticanâ. 27. Vindobonensis Bibliotheca à Lambecio descripta. 28. Bibliotheca Oxoniensis 29. Catalogus ejus à Jamesio & Hidano scriptus. 30. 31. Quid in hoc desiderandum. 32. Anglica Bibliotheca cæteræ. 33. Bibliotheca Guelferbytana ab H. Conringio laudata. 34. Bibliotheca Regia Gallica nova & plenissima descriptio laudatur. 35. Qui de variis Bibliothecis sparsim egerunt. 36. Collegii Parisiensis Societ. Jesu Bibliotheca laudatur. 37.

CUm supra cap. 3. de Re Bibliothecaria egerimus, ac plurima ejus argumenti tetigerimus; nunc hoc loco Scriptores Bibliothecarios recensebimus: Nam, quoniam Bibliothecæ locupletis ordinata cognitio non parum facit ad historiam literariam cognoscendam; non immerito scriptores Bibliothecarios iis, qui ad historiam literariam pertinent, subjungimus. * Quidam ex illis scriptoribus vel de methodo instituendæ Bibliothecæ agunt, vel historiam Bibliothecarum, seu universalem seu particularem, proponunt. De illis primùm agemus, etsi jam tum cap. 3. eorum quoque mentionem fecerimus. 1 2

RICHARDUS à BURI, Episcopus Dunelmensis, & Eduardi III. Anglorum 3

glorum Regis Cancellarius, & Thesaurarius Regni, librum scripsit, cui titu-
lum fecit: *Philobiblion*, qui rarissimus est, & in paucorum manibus versa-
tur *(ll)* in quô ille rem Bibliothecariam commendat, & modos ostendit, qui-
bus adornari Bibliotheca possit. Seorsum ille editus non facilè comparet
in Bibliothecis; sed iteravit editionem ejus Melchior Goldastus, addiditque
centurias epistolarum Philologicarum, quas ille collectas junctim edidit
4 Francofurti in 8vo Ann. 1610. quibus multa continentur notabilia. * Ad-
ditur quoque Bessarionis Patriarchæ Constantinopolitani & Cardinalis Tu-
sculani Epistola, ad Principem Senatumque Venetorum missa Ann. 1469.
qua Bibliothecam suam omnis generis libris instructissimam eidem Senatui
defert ac donat. Richardi verò illius liber, etsi dictio genium istorum tem-
porum sapit, tamen eleganter scriptus est, ac multa proponit rei Bibliothe-
cariæ arcana.

5 GABRIELE NAUDÆO nemo vixit suo tempore ἐμπειρίας Bibliothe-
cariæ peritior; cujus extat libellus ad Præsidem Memmium, scriptus hôc ti-
tulô: *Advis pour dresser une Bibliotheque.* Multa sunt in hoc tenui libello no-
tabilia, tum quod ad erectionem, tum quod ad conservationem Bibliothecæ
attinet. Richardum de Buri sæpissimè in exemplum proponit. Multa illic
de officio Bibliothecariorum, qualitate librorum, & similia, quæ recentiores
quidam de hoc argumento scriptores strenuè exscribunt. Prolixus in ejus
laudes est Maresius lib. 2. Epist. 32.

6 JOHANNES HENRICUS HOTTINGERUS, Theologus Reforma-
torum πολυμαθέστατος; Orientali literaturâ præcipuè celebris, librum
scripsit titulo *Bibliothecarii quadripartiti.* Quatuor partes hujus operis fecit:
prima agit de Bibliothecarum instructione, & officio Bibliothecarii, aliisque
nonnullis, quæ spectant ad modum contexendi Catalogos Bibliothecarios,
quorum potissima pars excerpta ex Naudæi scripto suprà dicto. Notanda
sunt inprimis, quæ de Locis communibus Bibliothecariis instruendis propo-
nit. Ita enim Bibliothecam suam institui jubet, ut ipse ejus ordo possit
esse instar locorum communium. Illic varias recenset variorum Auto-
rum methodos, quibus tandem suam addit ἐπίκρισιν p. 79. Quæ omnia sic
satis bona sunt, nisi quod ordo nimium laboriosus videatur, & in ipsâ To-
7 pothesiâ librariâ difficulter semper observari possit. * Præstat itaque, si
Bibliothecæ eâ fermè methodô, quâ utuntur Collegii Jesuitici Parisiensis
Patres, in Systemate Bibliothecæ ab illis editô, aut qualis habetur in Cata-
logo Bibliothecæ Thuanæ, dispositæ bonos Indices subjeceris. De ejus In-
dicibus librariis plura diximus cap. 6. quò lectorem remittimus. Reliquis
tribus

(l) Recusum est Richardi de Buri *Philobiblion*, cum eadem Centuria Epistolarum Philo-
logicarum, a Melch. Goldasto collectarum, Unica (nec enim plures, uti Morhofius
opinatur, edidit), Lipsiæ A, 1674. in 8vo.

tribus partibus ſcripta Theologorum ſecundum certas claſſes diſponit, quæ omnia utiliter & cum fructu legent Theologiæ Studioſi. Utilis quoque eſſe poteſt in primâ ejus libri parte cap. 3. Bibliotheca Anglorum Theologica contracta.

CLAUDIUS CLEMENS, Jeſuita, ſcripſit librum, cui titulus eſt: *Muſeum ſ. Inſtructio Bibliothecæ, tam publicæ, quam privatæ.* Editus eſt Lugduni An. 1636. in 4to. Multa coacervat hic Autor ad hoc argumentum: eſt in alienis potiùs occupatus & generalibus, in externis, quæ ſpectant ad ornatum Bibliothecæ, in picturis & ſimilibus. Scilicet ille phaleras tantùm, non Pegaſum ipſum curat: Rectè de illo Bailletus tom. 2. p. 273. *Il y a quelque erudition, mais il y a trop de babil & trop de ce que nous appellons ſatras & ſ' il avoit eu plus de jugement, il auroit renfermè tout ce qu' il y a de bon dans cet ouvrage, en un fort petit livre.* Additur quoque deſcriptio Bibliothecæ Hiſpanicæ Scorialenſis, & ad ſtudia lectionemque librorum paranæſis. 8

JUSTI LIPSII primô locô debebat fieri mentio, ſed quoniam in re Bibliothecariâ potiùs ungues & reduviam curat, quàm caput, vel planè etiam omitti poterat, & ad Scriptores antiquarios rejici. (†) Scripſit Syntagma de Bibliothecis, in quô de ritibus variis & antiquitatibus circa rem Bibliothecariam agitur. Hunc librum poſtea unà cum aliis ejuſdem argumenti excerptis antiquariis edidit Maderus, præmiſſâ de ante-diluvianis Bibliothecis Diſſertatione. Eundem Lipſii librum cum inſigni auctario editurus erat maximi nominis Medicus Hieronymus Welſchius, ut teſtatur in ejus vitâ Schröckius. Sed hujus & multorum aliorum ſpes præmaturâ hujus viri morte intercidit. 9

(†) Syntagma Libellorum & Commentationum de Bibliothecis atque Archivis, a Joh. Joach. Madero Helmſtadii A. 1666. in 4to publicatum, præter Editoris de Scriptis & Bibliothecis Antediluvianis Præfationem, Juſti Lipſii de Bibliothecis Syntagma, Fulvii Urſini, Guid. Pancirolli, Bartholom. Chaſſanæi, Franc. Patricii, Mich. Neandri & Jac. Phil. Tomaſini de iisdem, Laur. autem Pignorii de Servis Veterum Bibliothecariis, & Emundi Figrelii de Statuis Doctorum, Ἀπομνημάτια, Balth. Bonifacii Lib. de Archivis, Franc. Schotti, Onuphr. Panvinii & Ant. Cicarellæ & Biblioth. Vaticana, Balth. Corderii & Alex. Barvoetii de Scorialenſi, ac Joh. Alex. Braſſicani de Budenſi, Schediaſmata, uno Faſce complectitur. Secundæ illius Editioni, a Joh. Andr. Schmidio, Theologo Acad. Juliæ πολυμαθεστάτῳ, Helmſtadii A. 1702., cum Præfat. ſua, publicatæ, Herm. Conringii de Bibliotheca Auguſta Gvelpherbytana Diſſertatio acceſſit Epiſtolica. Hanc, curante eodem Polyhiſtore, ulteriorem etiam Collectionis hujus pollicito continuationem, A. 1703. ſecuta eſt *Nova de Bibliothecis Acceſſio*, Syntagmati Maderiano adjuncta, in qua Rich. de Buri Philobiblion, Gabr. Naudæi & Theoph. Spizelii de Bibliothecis Diatribæ, & Chriſtoph. Heidmanni de Bibliothec. Acad. Juliæ Vetuſtiori, Herm. ab Harde de Nova ejuſdem Rudolphea, Caſp. Sagittarii de Jenenſi, ac Jul. Pflugii de Budenſi, Commentationes, lucem denuo junctim aſpexerunt publicam.

10 LUDOVICUS JACOBUS primus est, quantum memini, qui de Bibliothecis, antiqui novique temporis, aliquid scripsit. Fuit Carmelita: Gallicâ linguâ librum, Parisiis Ann. 1644. editum, scripsit, cui titulus: *Traicté de plus belles Bibliotheques publiques & particulieres, qui ont esté, & qui sont à present dans le monde*, id est, *Tractatio de optimis Bibliothecis, publicis, privatis, quæ fuerunt, hodieque supersunt in orbe.*
11 * Magnam hîc rem agi credideris: sed si, quod res est, dicendum, amphoram titulus instituit, liber exit in urceum. Quod ad veteres attinet Bibliothecas, plura ab aliis jam tum dicta sunt; In Novis recensendis ultra notitias, quas è paucis autoribus hausit, nihil novi affert. In Italicis Thomasini, in Anglicis Pitsei, in Belgicis Sanderi, in Germanicis Melchioris Adami vineta cædit. Qui autores, si Thomasinum & Sanderum excipias, ἐν παρέργῳ illa attingunt, & casu in eorum mentionem incidunt. Nam, qui è Melchioris Adami vitis omnem rei Bibliothecariæ Germanicæ notitiam metitur, ut facit Ludovicus Jacobus, è turri Achivos judicat.
12 * Ex quâ rerum peregrinarum incuriâ vel despicientiâ natum hoc ipsi judicium est, plures Bibliothecas in unâ Lutetiæ urbe, quam in Angliâ, Hispaniâ ac Germaniâ integrâ reperiri. Scilicet & hîc verum est, quod veteri verbo dicitur: τῆς Πατρίδος καπνὸς λαμπρότερος τοῦ παρ' ἄλλοις πυρός. Neque tamen Patriæ suæ Bibliothecas illâ, quâ poterat, diligentiâ recenset, quanquam majorem illis curam impenderit. Josephus Scaliger in Excerptis refert, suo tempore 80. perfectas Parisiis fuisse Bibliothecas, cum Londini tantum 12. fuerint. Memorat & de eo Bailletus *tom. 2. pag. 273.* quod parum diligentiæ & judicii in opere hoc adhibuerit; multa incerta aliorum fide credulus ipse adducat. Inde factum, ut numerum Bibliothecarum auxerit, quas ille pro locupletibus venditat, quæ vix inter mediocres locum inveniunt. Bibliothecam S. Victoris ille ob MStorum copiam in cœlum extollit laudibus; Sed Scaliger in Excerptis quicquam in illâ boni esse negat, neque sine causâ Rabelesium satyrico illam sale defricuisse. Sed dici tamen in ejus defensionem potest, quod ipse in præfatione ad lectorem Autor pro imperfecto opere habeat. Condonandum affectui ejus in patriam est, quod Parisinas Bibliothecas cæterarum gentium vincere existimet. Etsi enim illic locupletes illæ sunt, comparari tamen cum tot nationum Bibliothecis nequeunt, ubi non fungi & verveces habitant. Laudat tamen ejus curiositatem Bailletus, ibid. *pag. 98.* & accuratiora ab illo sperare nos potuisse ait, si supervixisset.
13 * Edidit idem *Bibliothecam Pontificiam*, in cujus primâ parte agit de libris, quos Pontifices scripsere; alterâ de iis, qui vitas & elogia Pontificum scripsere. *Bibliothecam* quoque *Cardinalitiam* & *Carmeliticam* promisit, eodem modo instructam: quæ an lucem viderint, non constat. Idem *Bibliothecam Feminarum*, quæ literis & libris inclaruerunt, an absolverit, incertum. Extat quidem in illum librum inter Epigrammata Naudæi aliquod,

quod

quod pag. 53. legitur; sed fortassis illud in librum, vel affectum vel ineditum, scriptum est. Præmitti huic solet librô Naudæi *dissertatio de Bibliothecâ instruendâ;* quam ob causam factum est, ut totum de Bibliothecis librum Naudæo adscripserit Lambecius, *Comment. de Bibl. Vindob. lib. 1. pag. 115.* qui tum optimi amici fuerunt, ut ex vitâ Naudæi Epistolis ejus præfixâ patet.

Post illum de Bibliothecis in universum singularem librum publicavit, 14
jam secundùm editum, JOHANNES LOMEIER, Ecclesiæ Deutechomiensis Pastor, Vir doctus quidem, sed cui tamen non iste ad manum fuit apparatus, quo opus erat de hoc tam vasto argumento aliqua scripturo; quod ille limatius ornatiusque nobis, quam Carmelita ille, dedisset, si sylvam operi educendo instructiorem habuisset. Nam & in summa illius percursatione etiam curam quandam & ἀγχίνοιαν ostendit, ne Ludovici quidem Jacobi subsidiis adjutus, cujus ille librum apud Bibliopolas Amstelodamenses & Francofurtenses frustra quæsitum, nusquam reperire potuit, ut ipse testatur. In vetustioribus accuratior est Lomejerus, Gallus verò ille indiligentior. * At verò in recentioribus recensendis parcior est 15
Lomeierus; quanquam interdum aliqua, quæ Galli istius manum fugerunt, & illic apparent. * Gallus ille, ut in Bibliothecis, quâ publicis, quâ 16
privatis, recensendis diligentior est, illis præcipuè, quæ in collegiis monachorum latitant, multas tamen, tam publicas quam privatas, prætermisit, easque celebratissimas, è quibus nunc tantùm viciniores nomino, Augustam illam Wolfferbytanam, Slesvicensem nostram, & Hamburgensem, quæ profectò inter tot alias recenseri debebant: ne quid de remotioribus dicam, & de privatis. Quanquam enim hæ non sunt perpetuæ; nam vel ad alios possessores transeunt, vel venditionibus distrahuntur, earum tamen notitia propter ipsos libros habenda est. Gallus, ut in diligentiam suam in Germanis Bibliothecis excusare possit, ad fontes sibi nobisque incognitos ablegat. *Non dubito,* inquit pag. 226. *plures esse easque bonas in Germaniâ Bibliothecas, verum cum illarum nulla mihi hactenus notitia sit, remitto lectorem ad librum Jodoci Dudingii de Bibliothecis: qui, cum ad manus meas hactenus non pervenerit, ad rei Bibliothecariæ cognitionem nullum nobis usum præbere potest.* Et ille tamen in hâc rerum suarum tenuitate & angustiâ, Germaniæ, Hispaniæ, Belgiique opes contemnere audet præ Galliæ suæ thesauris. * Illum verò Jodocum 17
à Duding non nisi à catalogis & indicibus novi, frustra à me hactenus, lutut maximâ diligentiâ, quæsitum. Fuit verò iste JODOCUS à DUDINCK, Canonicus Resensis, & Pastor Vinensis ad Rhenum, cujus liber Coloniæ apud Jodocum Kalckofen, An. 1643. in 8. magnifico sanè titulo prodiit: *Palatium Apollinis & Palladis, sive, Designatio præcipuarum Bibliothecarum mundi, veteris novique seculi.* Non habuit ipsum, neque vidit Labbeus, qui in Bibliothecâ Bibliothecarum p. 109. è Valerii Andreæ Bibliothecâ Belgicâ libri titulum

titulum cum aliis ejus autoris recenset. Ne mentionem quidem ejus facit Lomeierus, ut vel ex eo, ignotum ipsi hujus viri fuisse nomen, appareat. Testatur verò Bailletus *tom. 2. pag. 272.* dedisse illum Dudingium ideam Bibliothecarum præcipuarum superficiariam, ut vel ex eo appareat, non visum fuisse Jacobo librum, ad cujus pleniores opes nos ille ablegat.

18 * Addi superioribus potest Mutius Pansa in libro Italicè scripto de *Bibliothecâ Vaticanâ* Ann. 1590. Romæ in 4to edito, qui suo in argumento hospes alibi semper vagatur, & reliquarum gentium librariam & literariam rem recenset, neutri horum, quos recensui, quantum ego quidem animadvertere potui, cognitus.

19 GALLESIUS, Autor Gallicus, An. 1680. librum edidit, cui titulus: *Traité de plus belles Bibliotheques du monde.* Magnos ille titulus strepitus facit; sed pro thesauris carbones. Exiguus liber est, novem scilicet foliis constans in 12. Pleraque exscripsit è Lomeiero, quem vix nominat: quo in judicio ὁμόψηφον mihi video Bailletum, qui errores quoque Lomeieri retinuisse notat. Ludovici Jacobi nomen in illo non deprehendi. Historia de impressis primis libris jejuna est & tenuis, ac longè plenior apud Naudæum in Additione ad historiam Ludovici XI. Epistola ejus de instituendâ Bibliothecâ nihil novi habet, quod non plenius Naudæi dissertatio proponat. In Parisiensium Bibliothecarum recensione fortè aliqua nova habet.

20 THEOPHILI SPITZELII extat liber, cui titulus: *Sacra Bibliothecarum illustrium arcana detecta:* editus Augustæ Vindelicorum Ann. 1668. in 8vo. De hujus consilio alibi plura dico: Hôc locô tantum ejus mentio fit, quia Dissertationem præliminarem libro suo præmisit, quâ in universum de Bibliothecis agit, quæ continet notabiliora quædam, ex suprà memoratis autoribus excerpta; quibus addidit nonnulla, quæ ipse vel in peregrinationibus observavit, vel aliàs notavit.

21 Ex Nicolai Antonii Bibliothecâ Hispanicâ discimus: *Johannem Baptistam Cardonam,* Valentinum, multiplici divinarum & humanarum rerum prudentiâ celebrem, in Patribus ope manuscriptorum restituendis occupatum, libellum *de regia Sancti Laurentii Bibliothecâ,* scripsisse, ubi consilium cogendi omnis generis utiles libros, & per idoneos ministros fructuosè callidèque custodiendi proponit: cui adnexa sunt quædam de Bibliothecis ex Fulvio Ursino, deque Vaticanâ ex Onuphrii schedis: Qui libellus junctus est ejus *de expurgandis hæreticorum propriis nominibus, & de Dipthycis,* Commentariolis,
22 qui omnes simul editi Tarracone 1587. apud Philipp. Mey in 4to. * Scripsit & Erycius Puteanus librum de usu Bibliothecæ, & quidem speciatim Bibliothecæ Ambrosinæ, Mediol. in 8. 1606. editum, aliumque cui titulus: *Auspicia Bibliotheca Lovaniensis* An. 1639. in 4to. De Petri Blanchot ideâ Bibliothecæ Uni-

Universalis jam suprà diximus. * Habentur apud Majoragium & Heinsium 23
Orationes hujus argumenti. Extat & hujus generis epistola à P. Bertio scripta, & Catalogo Leidensi addita.

Subjicimus generalibus illis de Bibliothecis Scriptoribus speciales aliquos, qui scilicet singularium Bibliothecarum Historiam scripserunt. * In- 24
ter Bibliothecas Christiani orbis principatum obtinet Vaticana, cujus historia à Scriptoribus aliquot tradita est; sed secretiora ejus & MSti codices nunquam patuerunt. Josephus Scaliger, tum in epistolâ ad Gruterum scriptâ, tum in Excerptis illis, quæ Fratres Puteani congesserunt, non magnoperè æstimat Bibliothecam Vaticanam, illique præfert Florentinam & Parisinam Regiam; quâ de re plenius ait Conringius in Biblioth. Aug. pag. 37. 38. 39. Illius opes crevisse dicuntur è spoliis Bibliothecæ Electoralis Palatinæ: sed alii hoc in dubium vocant, qui existimant, inter Cardinales quosdam direpta fuisse arcaniora ejus Bibliothecæ.

MUTIUS PANSA, cujus jam suprà mentionem fecimus, Italicâ lin- 25
guâ librum scripsit, cui titulus: *Ragionamenti Della Libraria Vaticana*, quô in libro agitur de Origine & renovatione Bibliothecæ Vaticanæ: ubi & vetus illa fabula recoquitur de Bibliothecæ primordiis à D. Petrô institutis, quam operosè refutavit Conringius in libro de Bibliothecâ Augustâ. Quod ad ipsam Bibliothecam attinet, parum ab Autore illo adfertur, quod memoratu dignum: nam in Digressionibus totus est, quæ planè ad hoc argumentum non pertinebant. Immiscet multa de picturis hujus Bibliothecæ, de literis & Alphabetis, de literarum artiumque autoribus, de Bibliothecis aliarum gentium; quibus non erat hîc opus. * Qui ejusdem Bibliothecæ Historiam 26
scripsit, Angelus Rocha, cujus extat eâ de re Commentarius, Romæ Ann. 1591. in 4to editus, eodem modo procedit, totus in excursibus & dissertationibus, ad rem, quam tractat, non pertinentibus. * Quis verò ille sit Zoi- 27
lus Ardelio, cujus meminit Janus Nicius Erythræus in *Pinacoth. I. n. 133.* dicere non possum: nam nomen illud fictum est, & testatur Erythræus, ipsum scripsisse de Bibliothecâ Vaticanâ, cæterùm hominem fuisse maledicum & nequam. Operæ pretium profectò fuerit, legere hujus hominis characterem; qui doctus quidem fuit, sed ob summum fastum & maledicentiam, cujus illic ridicula specimina narrantur, omnibus invisus. Adeò parum ornant literæ, nisi virtutibus ipsæ ornentur. Referri hoc exemplum ad caput nostrum 15. de Conversatione eruditâ potest.

Alterum à Vaticanâ locum meritò VINDOBONENSIS BIBLIOTHE- 28
CA tenet, cujus magna olim fama fuit; & major nunc excitata est à LAMBECIO, laboriosis de illâ Bibliothecâ commentariis. Nam ipse penè Bibliothecam de Bibliothecâ scripsit, ac jam tum prodiit, si rectè memini, Tomus vel 8. vel 9. & vix ad mediam ejus partem pervenit, cum fata ipsius laboribus

bus injecerunt manus. Quousque hactenus Lambecius pervenerit, compendio recitat Spizelius in *Dissertatione præliminari Sacr. Bibl. arcan.* §. 13. Prolixus nimis est in Digressionibus, in Delineationibus rerum supervacanearum, in alienis multis ingerendis; quæ, ut molem, ita pretium libri citra necessitatem augent. Cæterùm de MStis codicibus multorum autorum longa illic est disquisitio, quæ prodesse interdum possunt ad notitias autorum; interdum lectorem ultrà, quàm par est, fatigant.

29 BIBLIOTHECA OXONIENSIS, sive Bodleana, à primò ejus fundatore ita dicta, magni nominis est, & merito quidem, libris quà impressis quà MStis opulenta. Ejus Historia cum aliis nonnullis hujus Academiæ Bibliothecis tradita est ab Antonio Wood *lib. 2. de Historiâ & Antiquitatibus Bibliothecæ*
30 *Oxoniensis, p. 45.* * Ejus Catalogum dedit Thomas Jamesius geminum, alterum secundum seriem Bibliothecæ, alterum secundum seriem rerum dispositum. Sed magnis postea accessionibus locupletata, ultra veteres suos indices excrevit; nam præter alias Seldeniana Bibliotheca, Orientalibus scri-
31 ptis & Manuscriptis referta, addita est. * Quare novus nunc Anno 1674. prodiit Catalogus in folio à *Thomâ Hide*, Bibliothecario, confectus, novem
32 annorum opus; * sed in illô nulli habentur MSti Codices, & præterea Catalogus tantùm secundum seriem autorum, non secundum seriem materiarum, formatus, ut erat vetus ille Jamesii. Restaret itaque altera hæc pars Indicis materialis, qui mole æquaret priorem illum Catalogum; sed tamen magni usus esset. Rectè judicat Bailletus in Præfatione Indicis Bibliothecæ Lamonianæ: *Illa ipsa, quæ Thomæ Hidano arrisit, methodus, ut ad studiorum utilitatem minus necessaria, ita nec sola debuit adesse, sed posterior, cui priorem argumentorum sive rerum ordinem, utpote longè utiliorem, præmitti oportere, nemo non intelliget: plerique enim mortalium ad rerum studia animum adjungere solent, ad Autorum vix unus & alter.* Quare in confectione Indicis Bibliothecæ Lamonianæ potiùs ad argumenta ipsa, quam ad autores respexisse se ait Bailletus. MSti Codices Bibliothecæ Oxoniensis numero penè æquare dicuntur impressos; an illorum Catalogus aliquando edendus sit, incertum est. *(mm)* De forma hujus Indicis plura habet Thomas Hide in Præfatione hujus Catalogi. De singularibus ac memorabilibus hujus Bibliothecæ legatur Monconisius *in Iti-*
33 *nerario, part. 2. pag. 51.* * Londinensem Regiam ego olim ipse vidi, sed quæ & tum & olim negligentiùs habita. Vide Arnoldi ad Richterum epistolam, inter

(mm) MSStorum Bibliothecæ Bodlejanæ Oxoniensis omnium Notitiam suggerit plenissimam Edv. Bernhardi, Professoris Scholæ istius Inclyti, *Catalogus Librorum MStorum Academiarum Oxoniensis & Cantabrigiensis, & Celebrium per Angliam Hyberniamque Bibliothecarum, cum Indice Alphabetico,* Tomis II (quorum Prior sola Oxoniensia recenset) Oxoniæ A. 1697. in fol. editus, Opus eximium, & vix cuiquam in isto Scriptionis genere secundum.

inter Richterianas, pag. 483. Scaliger in Excerptis suis vehementer laudat omnes Anglicas Bibliothecas à MStorum copiâ; præsertim in Historiâ; sed eorum negligentiam accusat, qui, cum Catalogos publicarint, decies tamen iis plura omiserint: imò qui nunquam excudant bonos libros veteres, sed tantùm vulgares. Quanquam nunc illi in vetustis autoribus edendis cum Gallis aliisque gentibus certare velle videntur.

BIBLIOTHECÆ GVELFERBYTANÆ Historiam singulari libro persecutus est HERMANNUS CONRINGIUS, ad illustrem Boineburgium scripto, sub titulo *Bibliotheca Augusta*. Scripserat ad Augustum Ducem Boineburgius, petieratque editionem Catalogi, & ad hoc negotium Hermannum Conringium deposcebat. Hâc occasione inductus libellum hunc ad ipsum misit Conringius, in quô ostendit Bibliothecæ illius singularia, ad septem ejus, ut vocat, admiranda, de quibus legi ipse potest. Bis mille in eâ adservantur MSti Codices, & centena sedecim millia aliorum voluminum. Illi è ruderibus Bibliothecæ Budensis collecti. Multa admiscentur ad rem Bibliothecariam in universum pertinentia, tam vetera quam recentiora. 34

Sperare nos Bailletus tom. 2. pag. 251. jubet pleniorem aliquam Regiæ Bibliothecæ historiam, quæ è Bibliotheca Medicéa in Galliam translata primùm crevit, de quô Conring. *Biblioth. August. pag. 24.* Primùm enim novus Catalogus MStorum Codicum conficietur, longè Labbeano plenior & accuratior, atque singulorum exactum rigidumque examen criticum instituetur. Addentur brevia eorum summaria, cum recensione historicâ de cujuscunque MSti codicis fortunâ & conditione. Spondet ille maximum ex hoc labore fructum, cum nullus hactenus illi similis labor ullâ in gente visus fuerit, sive magnitudinem operis, sive excellentiam ejus spectemus. Quod cum ab unô perfici opus non possit, duodecim vel tredecim viris doctrinâ & judicio singulari præditis totum committetur negotium, ut illi partitis inter se operis agant. In tria illi dispescentur Collegia, quorum unum in Manuscriptis Hebraicis aliisque Orientalibus; alterum in MStis Græcis, tertium in MStis Latinis versabitur. Scilicet ille verus est aliquo Hercule Musageta ac maximo Rege dignus labor. 35

Bibliothecarum aliarum publicarum integræ non prodierunt, quod sciam, historiæ, nisi quòd à scriptoribus alia tractantibus *ὡς ἐν παρόδῳ* inspergantur aliqua, quæ ad Historiam hujus vel illius Bibliothecæ pertinent. Ita de Bibliothecâ Vaticanâ in *Itinerariô suô parte secundâ, capite 10.* agit Franciscus Schottus. Est & Onuphrii Panvinii de eâdem Bibliothecâ Fragmentum. Item Antonii Cicarellæ de eâdem Bibliothecâ descriptio, quæ habetur in vitâ Sixti V. historiæ Platinæ subnexa, editionis Coloniensis 1662. De Bibliothecâ Regiâ Hispanicâ S. Laurentii extant Balthasaris Corderi Epistolæ duæ, præfixæ Cyrilli Alexandrini Homiliis XIX in Jeremiam Pro- 36

phetam, Antverpiæ editis A. 1648. Est & Claudii Clementis ejusdem Bibliothecæ descriptio, addita ejusdem Museo in 4to, An. 1635. edito Lugduni. Extat ejusdem Bibliothecæ Catalogus scriptorum ineditorum, & Manuscriptorum Alexandri Barvoëtii: qui cum rarior sit, Labbeus in Novæ suæ MStorum Bibliothecæ supplemento tertio inseruit, cum aliarum Bibliothecarum Catalogis Manuscriptis. Recudi quoque Maderus cum cæteris curavit Bibliothecæ ipsius structuram, ac omnia ornamenta graphicè describit Manconisius *Itinerarii sui part. 3. p. 46.* De libris tenuiter judicat Scaliger in Excerptis, *pag. 61.* Videri quoque de eâ potest Spizelius *in Dissertatione præliminari Sacr. Biblioth. Arcan. §. 14. & Conring. Bibl. Aug. pag. 140.* Alexandri Brassicani de Regiâ Budensi Bibliothecâ MStis locupletissimâ, miserè à Turcis direptâ, extat Epistola, præfixa Salviano ab ipsô edito. Sed nuperâ Budæ recuperatione aliquæ ejus reliquiæ receptæ, quarum Catalogum Pflugius promisit. De Bibliothecâ Florentinâ Monconisius *Itinerar. part. 2. pag. 480.* Idem ibid. pag. 443. de Bibliothecâ Vaticanâ & *pag. 291.* de Bibliothecâ Electoris Palatini, ubi de cimeliis & nummis, qui in istâ Bibliothecâ asserventur, Bibliothecâ Mediceâ à Sigismundo Regali, à Sylverio Florentino & Petro Francisco Minozzio Epigrammatibus celebrata, quæ Lugduni prodierunt 1673. Privatarum Bibliothecarum historiæ, quod sciam, non extant: referas fortè huc Epistolam Naudæi, quam scripsit, dehortatoriam, de non distrahendâ Bibliothecâ Mazerinianâ, cujus singularia recenset Conring. *Bibl.*
37 *Aug. pag. 118.* * Extat Collegii Parisiensis Societatis Jesu Bibliothecæ Systema, quô traditur Bibliothecæ ejus historia, ortus, & incrementum; est dispositio elegantissima, ut ideæ loco esse possit Bibliothecam aliquam adornaturo, vel Historiam literariam ὡς ἐν τύπῳ & per Synopsin consideranti. Certè sola Bibliotheca illum in modum disposita Locorum Communium instar esse possit. Quem in usum Bailletus quoque commendat, *tom. 2. pag. 275.* qui illic Garnierum ejus Systematis autorem vocat.

CAP. XVIII.

DE CATALOGORUM SCRIPTORIBUS.

Catalogorum notitia necessaria. 1. Varia Catalogorum forma. 2. Philippus Labbeus 3. & Teissierus indices Catalogorum scripserunt. 4. Conradi Gesneri Bibliotheca & Pandecta laudantur. 5. Adversus acriorem quorundam censuram defenditur. 6. Æquior de eo censura Jonsii & Bailleti. 7. Scaliger illum magni fecit. 8. ut & Thuanus. 9. Varia ejus librorum compendia & supplementa recensentur. 10. Michaëlis Neandri Pandecta & Præfatio. 11. Bolduani Catalogus Historicus præ cæteris laudatur. 12. Ejus, ut & Draudii, labores imperfecti.

fecti. 12. 13. Methodus Draudii laudatur. 14. Königii Bibliotheca non præstat, quæ titulus promittit. 15. Martini Lipenii Bibliotheca reales omnium Facultatum. 16. Quenstedtii Dialogus de patriis illustrium virorum. 17. Gallorum cura in libris suæ gentis consignandis. 18. Claud. Fauchet. 19. Dn. de Casa nova. 20. Antonius Verdierus. 21. Crucimanius. 22. Hic à primâ juventute Historiæ Bibliothecariæ Gallicæ se totum impendit. 23. Andr. du Chesne s. Quercetani Catalogus scriptorum Galliæ Historicorum & Typographicorum. 24. Sorelli Bibliotheca Gallica. 25. Ludovicus Jacobi Universalem Bibliothecam Gallicam moliebatur. 26. Labbei Chiliades Historico-Chronographicæ. 27. Italorum imperfecta in scriptoribus suis recensendis opera. 28. Historia Lynceorum Fogelii. 29. Gregor. Leti de scriptoribus Italis collectanea. 30. Hispanorum scriptorum Catalogi. 31. Nicolai Antonii insignia de gente suâ merita prædicantur, 32. cæterisque in exemplum proponuntur. 33. Batavorum negligentia notatur. 34. Scriptores quidam, Sanderus, 35. Desselius, 36. Swertius, 37. Meursius, Miræus, recensentur. 38. 39. Mercurii Officinales Waesbergiani. 40. Anglorum magna in his negligentia. 41. Balei, Pitsei, Leighi, 42. Lilii, 43. Woodii imperfectus labor. 44. Dempsteri Scotorum scriptorum recensio. 45. Albertus Bartholinus Danicorum scriptorum Catalogum dedit. 46. Joannis Molleri Cimbria literata laudatur. 47. Johannis Schefferi Suecia literata. 48. Staravolscius de Polonorum scriptis: 49. Germanæ gentis Historia literaria desideratur. 50. Melchioris Adami, 51. Wittenii, Spitzelii labores, de vitis Germanorum. 52. Bibliothecarum scriptores respectu certi ordinis. 53. Bibliotheca Ordinis Jesuitici 54. & Cisterciensis laudatur. 55. Joh. Caramuelis Lobkowitz opera. 56. Certi nominis scriptores à multis collecti. 57. Spachii Nomenclator Philosophicus. 58. Vossii indefessa in autorum recensionibus opera. 59. Supplementa Vossiana à variis scripta. 60. Scripta scientiarum Mathematicarum, 61. Scriptores librorum Theologicorum, 62. Juridicorum, 63. Thurmanni, 64. Cornelii à Beughem labores promissi. 65. Medicorum scriptorum Catalogi. 66. Varii Bibliothecarum publicarum 67. & privatarum indices recensentur 69. 70. Laurentii Legati scripta ἀνέκδοτα. 68. Catalogi Officinales 71. Scriptorum certi temporis. 72. Catalogi Miscelli. 73. Cinelli Bibliotheca Volante 74. Mercurii literarii. 75.

POst Bibliothecarios scriptores veniunt Catalogorum scriptores, quorum 1
accuratior notitia ita necessaria est Polyhistori, ut mapparum Geographicarum cognitio peregrinaturo. De eorum utilitate & jucunditate multa Conringius sub initium epistolæ de *Bibliothecâ Augustâ* disserit, quibus hoc argumentum præcipuè illustratur: & Spizelius *Diss. præliminari Sacr. Biblioth. §. 11. 12 13.* * Disponi verò solent Catalogi vel secundum per- 2
sonas, vel secundum materiarum ordinem. Utrique vel sunt perpetui, qui omnes omnium disciplinarum autores indicant; vel temporales, qui certi

 alicu-

alicujus temporis autores tradunt. Perpetui vel sunt universales, quales modo diximus, omnium scilicet scientiarum & temporum; vel particulares, respectu vel nationum certarum, vel ordinum, vel scientiarum, vel Bibliothecarum, earumque vel publicarum, vel privatarum, quæ vel spectant ad viros doctos, vel sunt officinales, vel respectum certi nominis habent &c. Scriptores temporarii scribunt de certi temporis libris, vel ordino aliquo, vel sine illo.

3 Vestibulum ante ipsum nobis hîc quasi Hodegeta & Janus Patulcius excubat PHILIPPUS LABBEUS, vir, qui in texendis Catalogis totam penè vitam consumpsit. Is *Bibliothecam Bibliothecarum*, cujus ideam ad calcem novæ Bibliothecæ Manuscriptorum adjecerat, scripsit, librum olim rarum, Parisiis 1664. in 8. editum, deinde auctiorem Rotomagi, novissimè Anno 1682, Lipsiæ in 12. recusum, editione quartâ, ut titulus habet, juxta exemplar Rotomagense. Vocat autem Bibliothecam Bibliothecarum, quod recenseat omnes autores, qui Catalogos Catalogorum ediderunt, & de Bibliothecis, vitis & elogiis scripserunt. Adjecit Bibliothecam nummariam & Mantissam antiquariæ supellectilis, quæ continet autores antiquarios & nummarios. Huic postremæ editioni additus est Seldeni liber exiguus de nummis. Primùm autores omnes confusè ponit, hinc subjicit indices distinctiores eâ serie: Primus repræsentat autores secundum artes & scientias dispositos: Secundus autores, qui de libris per nationes distributis scripsere: Tertius enumerat Bibliothecas sodalitatum & collegiorum: Quartus Miscellaneos de variis argumentis: Quintus scriptores de homonymis: Sextus Polygraphos enumerat: Septimus recenset nomina & cognomina Bibliopolarum & Typographorum: Octavus agit de Bibliothecis secundum varia cognomina. Adduntur Indices Nominum & Cognominum. Imperfectus ille labor est, & augeri multis modis potest. Illum altero tanto auctiorem se editurum Vincentius Placcius jamdudum promisit.

4 * Nunc verò *Antonius Teisserius*, idem scilicet, qui Elogia Thuanæa cum commentario edidit, auctiorem hunc librum dedit sub titulo Catalogi autorum, qui librorum Catalogos, Indices, Bibliothecas, Elogia, Vitas, Orationes funebres, scriptis consignarunt, Genevæ An. 1686. in 4to impressum, cui sequenti anno aliud auctarium accessit. Ille verò, cum Labbeus autores plusquam 800, non recenseat, autores plusquam 2050, & Vitarum & Orationum funebrium scriptores 1200, enumeravit: patriam & professionem, ubi Labbeus omiserat, addidit; ac duos præterea indices, omissis tantùm injuriis, quibus ille optimis autoribus insultat.

5 CONRADUS GESNERUS inter universales & perpetuos Catalogorum Scriptores principatum obtinet, Vir maximis suis laboribus optimè de Rep. literariâ meritus. Fuit enim & vertendo & colligendo omnium diligen-

gentiſſimus. * Injurii ſunt & ingrati in bonum virum exteri quidam, qui ejus 6
ſcripta paſſim traducunt ut non ſatis accurata, & ſolô labore, nullô verò in-
genio, ſpectanda. Quod familiare ſolet eſſe in Germanos convitium o-
mnium exterorum; qui, ſi non haberent à Germanis congeſtas rei litera-
riæ opes, anguſtiùs certè ſecum habitarent. *Adeo* (quæ Voſſii præfat. in
Theolog. Gentil. querela eſt) *laudis nihil ſperandum, quocunque etiam judicio
adhibito, propter ambitioſulos iſtos in ſtrenua inertiâ & ingenii & facundiæ laudem
ſolis ſibi vindicantes, aliis relinquentes duntaxat laboris gloriam, cum Arcadico, ut lo-
quuntur, pecore communis.* Etiam Gaddius, tenuis & jejunus Scriptor, mi-
nutam diligentiam in illo reprehendit, qui ipſe montes parturiendo non
niſi mures parit. Rolandus quoque Mareſius in Epiſtolis ſuis Philologicis,
opere docto, Geſnerum alicubi ut Locorum Communium Scriptorem ex-
agitat, cum Geſnerus & Geſnero ſimiles inter eos ſint, qui ſylvas fe-
runt, ut habeant alii, quas cædant & excidant. Non nego quidem, nævos
ineſſe & errores ejus Autoris ſcriptis, ſed illos facilè abſorbet improbus la-
bor ac inſignis ejus utilitas. * Æquiùs de Viro iſto Jonſius *Hiſtor. Philoſ. lib. 3.
cap. 20.* & Bailletus *tom. 2, pag. 15.* judicat. Conſiderandum enim, quot quan- 7
tisque laboribus unus vir diſtrictus fuerit, Phyſicis, Medicis, Philologicis;
quanta ſeculi iſtius ob meliorum editionum defectum imperfectio. Quin
potiùs tota ipſi poſteritas ob ſumma illa & Herculea in re literariâ merita ob-
ſtricta eſt. Infinita propemodum ſunt & incredibilia, quæ vir ille nondum
L annos natus, cum moreretur, in omni ſtudiorum genere perfecit. Unus
penè Bibliothecam ſcripſit. * Quam honorificum Jul. Cæſaris Scaligeri de
Geſnero fuerit judicium, ex iis literis Sylvii, J. C. filii, Scaligeri colligas, 8
quæ in *Siberianis Epiſtolis pag. 459.* habentur, quibus ille Geſneri amicitiam
ambit, eumque rogat, ut ſuo teſtimonio paternorum ſcriptorum ſplendo-
rem gloriamque augeat. *Tuam*, ſcribit ille, *Autoritatem tanti facio, ut nullius
amicitiam magis petam, alium magis colam neminem.* * Addi his poteſt præcla-
rum candidiſſimi ſcriptoris Thuani elogium *hiſtor. lib. 38.* qui mortem ejus 9
omnibus ſeculis deplorandam, ob inſignia in univerſam rem literariam
merita, vocat; prætereaque incredibilem ardorem in rei literariæ ſtudio
juvando deprædicat: qui ſub extremum vitæ ſpiritum è lectulo ſurrexerit,
ut, quæ vivus publicare non poterat, poſt mortem ſuam edenda deſignaret.
* Edidit ille *Bibliothecam ſive Catalogum Univerſalem*, Tiguri apud Froſchove-
rum Ann. 1545. in folio, ſecundum Alphabetum & nomina autorum. Illum 10
Catalogum in epitomen redactum, aliis verò autoribus locupletatum, edi-
dit *Joſias Simlerus*, apud eundem Froſchoverum bis editum. Ante Simlerum
quoque *Conradus Lycoſthenes* in Compendium traxerat, quod mancum omni-
no eſt, & exigui uſus; neque enim notat vel formam librorum, vel locum
& annum editionis, vel nomen Typographorum, quod in Catalogorum con-
cinna-

cinnatione necessarium est. Hinc editus est cum majori auctariô, sed operis Gesneriani Compendio per *Johannem Jacobum Frisium*, Tiguri Ann. 1583. Scripserat & auctarium aliquod, sed breve *Antonius Verdierius*, Bibliothecæ Gallicæ Scriptor, quô continentur autores, quos præteriit Gesnerus, quique post ejus tempora editi cum Bibliothecâ Constantinopolitana. In hunc notulas MStas *Bonaventura Vulcani* apud amicum quendam meum extare novi. (*nn*) Jam olim quoque Gesnerus eundem hunc suum Catalogum secundum ordinem artium & scientiarum disposuerat: qui liber majori usui est, & Locorum Communium instar esse potest. Qui itaque rei literariæ & librariæ cognitionem perfectam habere cupit, binos illos libros habeat, alterum illum secundum Alphabetum personarum dispositum, à Johanne Jacobo Frisio editum An. 1583. & alterum ab ipso Gesnero sub titulo *Pandectarum* publicatum An. 1548. quem in compendium quoque redegit Frisius. *Robertus* etiam *Constantinus* Indicem fecit super Bibliothecam & Pandectas Gesneri: *Gulielmus Canterus* fecit notas in Bibliothecam Gesneri per Simlerum contractam. *Joh. Hallervordi Bibliotheca curiosa* nihil aliud, quam supplementum Gesneri est, huncque titulum in Typographi gratiam assumpsit.

11 MICHAEL NEANDER, Vir doctissimus, & communis Germaniæ Præceptor, Philippo Melanchthoni coævus, qui multa tum in linguis tum in artibus scripsit, in catalogo lucubrationum suarum Erotematibus linguæ Græcæ addito promisit Pandectas variorum Autorum & Scriptorum, quod opus ab illo editum non est. Ipse argumentum illorum hoc recenset: *Referuntur primò Bibliothecæ insigniores ac instructiores, quæ ab initio in mundo fuerunt, & si quæ adhuc hodie maximè celebratæ sunt, omneque genus scriptorum publicatorum, ac in Bibliothecis etiam num ubicunque terrarum latentium, temporis etiam injuria deperditorum: eorum etiam, quorum vel nomina solummodo apud veteres reperiuntur. Horum omnium scripta ac libri referuntur secundum materias ac argumenta, quæ tractarunt secundum artes, scientias, professiones ac facultates: indicato etiam tempore, quando floruerint: simul etiam, quando & ubi locorum cujusque scripta sint excusa: numero quoque chartarum in plerisque indicato, quo faciliùs de pretio fiat judicium; Censuris etiam doctorum virorum additis, ut sciatur, quo loco cujusque scripta sint habenda, omnibus ordine suoque loco positis ac distributis, ut in quacunque arte ac quacunque materia scriptorem requiras, mox quæsito loco pro uno innumeros reperias, ut adhibito judicio potiorem, ac quem seu ipse maximè probes, seu aliis præcipuè probatum fuisse intelligas, postea deligas.* Vel ex illa recensione apparet, quam præclaro opere, quod ipso Gesneriano præstantius fuisset, exciderimus. Rudimentum tamen ejus videtur doctissima illa & prolixa

Præ-

(*nn*) Notarum Bonav. Vulcanii in Verderii Supplem. Biblioth. Gesnerianæ Possessor fuit Vir Illustris, Marqv. Gudius.

Præfatio editioni Erotematum Græcæ linguæ posteriori præmissa, ubi per Synopsin & perpetuam dissertationem omnium artium & scientiarum scriptores, quà antiquos, quà sui temporis, recenset. *In hac enim*, ut ipse autor in titulo promittit, *tum multa alia copiosè dicuntur, tum præcipuè narratio copiosa ac longa instituitur de Bibliothecis vetustis, temporum varia injuria vastatis & consumtis: de libris deperditis innumeris ac optimis, in omnibus linguis, artibus, disciplinis ac facultatibus. Commemorantur etiam Bibliothecæ, hac etiamnum ætate rara librorum MStorum supellectile in variis orbis terræ locis instructæ, ac hoc nomine celebratæ: cum indicatione autorum & librorum præcipuorum Græcorum & Latinorum, veterum ac recentium, extantium adbuc & publicatorum, distributis singulis optimo ordine secundum linguarum, artium, disciplinarum ac facultatum genera: ubi de autore & argumento & orationis genere, ac quo loco quilibet autor habendus sit, plerumque adolescentes admonentur.* Edita sunt hæc erotemata Basileæ 1565. in 8. Invenies illic nonnunquam judicia memoratu digna.

Post Gesnerum non adeò feliciter hanc telam pertexuere nonnulli. 12
PAULUS BOLDEANUS, Pastor aliquis Pomeranus, Bibliothecam librorum, suô tempore editorum, confecit; sed destitutus ad illam rem necessariis subsidiis, habitans quoque loco incommodo, & ad notitiam librorum sibi comparandam non satis apto. E Catalogis Francofurtensibus excerpsit, qui nonnunquam mendaces, & non nisi titulos ostentant. Præ cæteris tamen eminet ejus autoris Bibliotheca Historica, bono ordine digesta, cujus ordinis & digestionis ratio ab ipso autore in Præfatione prolixè proponitur. Rudimentum non sanè spernendum notitiæ Historicæ præbere poterit, quod suppleri è Bibliothecæ Thuanæ & Cordesianæ Catalogo potest, de quibus infrà dicetur.

Ejusdem commatis Autor GEORGIUS DRAUDIUS est censendus, 13
cujus extat Bibliotheca classica per omnes Facultates, itidem è Catalogis Francofurtensibus congesta. Solum ille Nomenclatorem, & ne quidem fide dignum, agit, in quô reperias nonnulla planè falsa; libros, qui nunquam editi, & in ipso conceptu parturientis cerebri suffocati. Inepti sunt, qui librorum Catalogos scribunt è Catalogis. Oculata hîc fides & judicium præsens requiritur. * Laudanda tamen methodus est, quâ utitur: quam ob 14
causam majori esse usui potest, quam cæteri indices, etsi accuratiùs instituti.

GEORG. MATTHIÆ KONIGII Bibliotheca Vetus & Recens edita 15
est Norimbergæ ab Enteris in folio Ann. 1678. Non facile memini, majori apparatu venditatum esse ullum librum, quam hunc; quia, ut titulus præfert, totius orbis literati opes, ab ipsis incunabilis ad nostra usque tempora, pollicetur. Sed totus ille liber exiguâ planè industriâ congestus, è Catalogis variis undiquaque & undique corrasus. Historia, quæ breviter anne-

ctitur, nonnunquam de viris doctis falsa est: libri affinguntur quibusdam, de quibus nunquam fortè illi cogitarunt: Omnia manca sunt & mutila. Nam de viris celeberrimis, qui hodiè vivunt, vel nuper desierunt vivere, leviora quædam scripta referuntur, præteritis dignioribus.

16 MARTINUS LIPENIUS, Scholæ Lubecensis Conrector, scriptis quibusdam in lucem editis clarus, Catalogos librorum in Jurisprudentiâ, Medicinâ, Theologiâ, Philosophiâ, congessit, secundum materias distinctos, quod à multis hactenus desideratum. Libri omnes per intervalla in folio editi, typoque grandiore, unde moles & pretium quidem librorum augetur, sed commoditas notandi prætermissa relinquitur. Reliquis tamen præstare Bibliotheca Philosophica & Theologica videntur Indices Autorum Alphabetici adjecti. Utilissimus labor esset, si omnes autores veteres & novos secundum materiarum titulos accuratè dispositos haberemus. Sed fieri vix potest, ut in istis argumentis omnibus absolutum numeris haberi opus possit: nam δευτέραι φροντίδες novique labores semper hìc locum inveniunt.

17 Hæc de scriptoribus universalium Catalogorum dicta sunto. * Veniamus nunc ad scriptores Catalogorum particularium; inter quos primum locum tribuamus iis, qui certæ alicujus nationis autores & libros recensent. Sunt verò inter illos nonnulli, qui personis contenti omittunt scriptorum accuratam enarrationem, inter quos est JOHANNES ANDREAS QVENSTEDT, cujus extat *Dialogus de patriis illustrium virorum*, omnium ordinum ac facultatum, qui ab initio mundi per universum terrarum orbem usque ad annum 1600. claruere. Non contemnendus liber est, quanquam non satis plenus, nec in recensendis scriptis accuratus. Errores Geographicos aliosque in illo notat Bailletus tom. 1. p. 25.

18 Incipiemus à *Gallis*, quæ gens, ut præ cæteris ad ostentationem facta est, non omisit hanc quoque nominis sui gloriam, exemplo Græcorum & Romanorum, apud quos non defuerunt, qui gentis suæ scriptorum elogia editis libris celebrarint. Valde enim ad existimationem nationis pertinet ingenii gloria, quæ libris & inventis æstimatur, ut patriæ specimina victoriis
19 & factorum historiis. * Provincialium Poëtarum Gallorum Historiam *Claudius Fauchetus*, Vir illustris, recensuit peculiari libro. Nam poëticâ gloriâ præ cæteris nationibus, penè in ipsa barbarie, excelluerunt Galli; unde didicerunt & exemplum sumpserunt Itali. Certè apud Gallos singulares ludi poëtici fuerunt instituti, quibus ipse Rex præsidebat, ad victores in hoc certa-
20 mine coronabat. * Horum ludorum memoriam ex ipsis Antiquitatis ruderibus produxit *Dominus de Casa nova*, Vir illustris & doctissimus, cujus extat singularis de hoc argumento liber, in 4to editus: De quibus pluribus etiam egimus in Dissertatione *nostrâ de Germanicâ Poësi, capite de Gallorum Poësi.* Franciscus Petrarcha, argutissimus Italorum Poëta, multum Provincialibus istis debet.

debet. * Hujus Faucheti Historiam suo libro inseruit ANTONIUS VER- 21
DIERIUS, Claudii Verdierii, de quo nos suprà, Pater. Summâ hic curâ re-
censentur libri, Gallico non solum idiomate scripti, sed & Latino à Gallis:
quanquam parcior in his fuerit, & diligentiorem tractationem labor ille re-
quirat. Editus est ille liber, titulo Bibliothecæ, Gallicâ linguâ, Lugduni An-
no 1585. in folio. Præfatio libri pleniùs consilium ejus exponit. Est omni-
no in pretio habendus; quanquam Bailletus multos in illo defectus notet.

FRANCISCUS GRUDÆUS CRUCIMANIUS, ut illum Nicolaus 22
Antonius vocat, sive SIEUR DE LA CROIX DU MAINE, idem argu-
mentum tractavit post Verdierium, cui tamen nihil se debere profitetur.
Habuit quidem in animo hic autor vastum opus Bibliothecæ universalis
condere, ut patet ex Epistolâ ad Regem scriptâ, quâ ideam proponit perfectæ
alicujus Bibliothecæ, per pluteos suos instar Locorum Communium dispo-
nendæ; sed methodus ejus est planè ἀμέθοδος, neque certa scientiarum
capita sequitur: titulos enim variè inter se miscet. Habuit quoque affectos
alios libros Bibliothecarios de Gallicis scriptoribus aliisque; sed qui nun-
quam sunt editi, & post mortem ejus distracti fuerunt, teste Ludovico Jacobi
in Tractatu suo de Bibliothecis; ubi de Bibliothecis Gallicis agit. Fuit verò
inter duos illos controversia, de sublectis sibi per plagium notatis suis: nam
uno penè eodemque tempore libri illi prodierunt. Crucimanius tantùm
Gallicos recenset isto libro, qui eodem titulo editus Paris. in fol. 1584. La-
tinos peculiari libro reservaverat, qui tamen nunquam editus. * Memora- 23
bile omnino est, quod ipse de se Crucimanius in Præfat. Bibliothecæ Gallicæ.
*Ie diray que dés l' an de mon âge dix-septiesme, sçavoir est, en l' an de salut 1569. estant
envoye en l' Université de Paris, pour faire profit aux lettres, l' estois si curieux d' avoir
toutes sortes de livres non seulement en Grec, Latin & autres langues, & sur tout en
François, qu' en fin l' amas que j' en fais estoit si grand, que le Catalogue d' iceux se
monstroit tenir plus d' un juste volume. De façon qu' il me prit dés-lors une envie de
mettre à part les Grecs & les Latins, & d' un autre costé les François, où Autheur qui
auoyent escrit en nostre langue, sans parler des Italiens, Espagnols & autres.* Alibi
dicit, se commentariorum septingenta vel octingenta volumina anno æ-
tatis 27. in omni genere scientiarum collegisse. Promittit quoque librum
Gallicâ linguâ, cui titulus *La Recherche des Bibliotheques ou Cabinets les plus
renommez de France avec la declaration des Livres rares, medailles, pourtraits, Statues
ou effigies, pierreries, ou autres gentilesses, ou gentilles curiositez, qui se voyent és mai-
sons des Princes & autres, qui font amas de telles magnificences.* Sed nihil post mor-
tem ejus eorum apparuisse, testis est Lud. Jacob. p. 675. quæ fortè destructa
& dissipata fuere.

ANDREAS DU CHESNE, sive QUERCETANUS, scripsit Gallicâ 24
linguâ Bibliothecam Autorum, qui scripserunt Historiam & Topographiam

Ee 2 Fran-

Franciæ secundum ordinem temporum & materiarum. Editus est ille liber in 8vo Parisiis A. 1627. &, si rectè memini, post illud tempus auctior in lucem venit. Sed apud illum nihil invenias præter Gallicos autores, & quidem Historicos & Geographos: Poterit tamen inservire Historiam Gallicam secundum tempora & autores nosse cupientibus.

25 CLAUD. SORELLUS, Historiographus Regius, Vir doctus, cujus extant multi libelli ab ipso editi, Gallicâ omnes linguâ, ut Scientia Universalis, de quâ infrà dicemus, & alius liber de perfectione hominis, qui in linguam Germanicam conversus est à Barone de Stubenberg: scripsit librum, cui titulus: *La Bibliotheque Françoise*, quo comprehendit Autores, qui Gallicâ linguâ scripserunt, aut è Latinâ & Græcâ in Gallicam linguam verterunt varios autores. Sed eorum, qui linguâ Latinâ scripserunt, nulla hîc fit mentio, nec omnium, qui linguâ Gallicâ. Præcipuè illos tantum Scriptores recenset, qui agunt de Eloquentiâ, Philosophicâ morali, Poëtas, Oratores, Grammaticos & Historicos Gallicos. Ita autem versatur in illorum Autorum recensione, ut judicia sua passim interponat. Habuit vero ille in animo, ut ex Bailleto *tom. 2. pag. 168.* patet, Encyclopædiam aliquam ex Gallicis tantùm autoribus concinnatam dare, cum sine Græcæ Latinæque linguæ subsidiis ad perfectam rerum cognitionem pervenire nos posse crediderit, quod vanum ejus merito consilium Bailletus vocat. Ejus characterem describit Patinus *epistolâ 45.* ubi multa ejus scripta recenset, & pene 20 habere inedita volumina narrat.

26 * Cæterùm, qui inter Gallos de omnibus Autoribus scripserit, nemo hactenus repertus est. In animo hoc habuit Ludovicus Jacobus, uti diximus, qui vastum opus quatuor in folio voluminum meditatus est; quorum duo eos, qui Latinâ linguâ, cætera, qui Gallicâ scripserant, comprehendere debebant. Ille verò Titulus operis: *La Bibliotheque universelle de tous les Autheurs de France qui ont escrits en quelque sorte de sciences & de langues*, quod ille Ann. 1638. inchoaverat. Jam verò eo mortuo, qui huic operi factum sit, non constat. Edidit ille quidem singulis annis, ab Anno 43, nisi fallor, incipiens, libros Parisiis editos, sub titulo *Bibliographia Parisina*, & finit Anno 1662. quo scripsit *Bibliothecam Gallicam universalem*, id est Catalogum omnium librorum per universum Galliæ regnum ab anno 50 excusorum. (oo) Videatur Labbeus in Bibl. Bibliothecarum. Sed nulla illic talis Bibliothecæ, quam promisit, & quæ verè ita vocari poterat, mentio fit. Extat & quarundam regionum apud Gallos, Virorumque in illis illustrium, enarratio. De quibusdam Bailletus *tom. 2. pag. 184.*

27 * Habuit quoque in animo Universale aliquod opus *Philippus Labbeus*, homo ad Lexica

(oo) Ludov. Jacobus Bibliographias Annorum singulorum, partim Parisinas, partim Gallicas Universales, edere quidem cœpit quotannis A. 1643., sed ad Annum tantum 1653 (non 1662) continuavit.

xica & Catalogos conficiendos à naturâ factus, teſtaturque de illo Nicolaus
Antonius in Præfatione Bibliothecæ Hiſpanicæ his verbis: *Vixiſſet hujusmo-
di natus laboribus Labbeus, haberemus abſolutiſſimam hujus gentis ad miraculum do-
ctæ, è Chiliadibus Hiſtorico-Chronographicis notitiam.* Quod ſi continuus Scri-
ptorum illorum Catalogus dari poſſit, non dubito, illum mole ſuperatu-
rum cæteros omnes. Ut enim ingenioſa gens eſt, & ſcribax; ita magna, ut
puto, illorum Autorum apud illos meſſis erit.

Gallos excipiant *Itali*; magna apud illos Virorum doctorum ſemper 27
copia, tum præcipuè, cum evigilarent iterum ex profundô multorum ſecu-
lorum lethargô. Multæ apud illos à præcipuis Viris inſtitutæ Academiæ
& Collegia, de quibus ſuprà *cap. 14.* Singulis Collegiis certæ erant leges.
Scribuntur à ſingulis membris libri, quorum omnium Hiſtoriam ſi habere-
mus, non parum prodeſſet ad rem literariam. * Solam Lynceorum hiſto- 29
riam adornabat *Martinus Fogelius*, Profeſſor Hamburgenſis, vir doctiſſimus;
ſed ille immaturâ morte abreptus ineditum opus reliquit. Multi è Colle-
giis illis prodierunt egregii libri, quorum exigua, & plane nulla, apud nos
eſt notitia. Extant nihilominus particulares ſingularium urbium Bibliothe-
cæ & Catalogi, qui ſi conferantur omnes, integrum fortaſſis aliquod corpus
conſtituere poſſint. Nolo in illis recenſendis prolixus eſſe, præſertim cum
Labbeus in ſuâ Bibliothecâ Bibliothecarum & Teiſſierus plurimos jam tum
recenſuerint, ubi illorum nomina & librorum tituli legi poſſunt: nam ſin-
gularia, quæ in illis moneamus, non habemus. Videndus quoque de iis
eſt Bailletus *Tom. II. à pag. 138. ad pag. 146.* ubi nonnulla virorum doctorum
de iis judicia habentur. * Facit & Academiarum illarum & Academicorum 30
mentionem Gregorius Letus, *in 3. part. Italia ſua regnantis*, non quidem per-
fectam planè & abſolutam, ſed tamen, quod ad noſtra tempora ſpectat, ſic
ſatis accuratam. Ipſe verò, ut videtur, potiùs aliunde doctus quam ſuâ ex-
perientiâ omnia ſcribit, ac pleraque excerpit è notitiis privatis. Neque enim
omnia Italiæ loca eâ, quâ fieri debebat, curâ indagavit, in quibusdam locu-
pletior, in pleriſque ſtrictior & parcior. Prodeſſe tamen extero poteſt la-
bor ille, utut imperfectus, Italiam ſtudiorum gratiâ adituro. Nam in auto-
rum, qui hodiè vivunt, nominibus recenſendis ſatis diligens eſt. Mallem il-
lum omnes illas notitias & memorias, unde ipſe hauſerat, notaſſe.

Veniemus ad Hiſpanos, apud quos olim exigua fuit ſcribendorum li- 31
brorum cura, niſi quod *Andreas Schottus* in libro de Bibliothecis, & claris Hi-
ſpaniæ viris, Francofurti in 4to An. 1608. edito; & *Valerius Andreas Taxander*
in Catalogo clarorum Hiſpaniæ ſcriptorum, Moguntiæ An. 1607. in 4to edi-
tô, aliquam in illô argumentô operam poſuerunt, ſed minus accuratam.
De illis videatur Bailletus *tom. 2. pag. 150. 151. 152.* * Poſt illos tandem prodiit 32
NICOLAUS ANTONIUS, Hiſpalenſis, JCtus, Ordinis S. Jacobi Eques,

Canonicus, Regiorum negotiorum in urbe & curiâ Romanâ Procurator generalis. Is maximis laboribus congessit, tum è Catalogorum universalium scriptoribus, tum è gentis suæ Nomenclatoribus, qui tamen perpauci sunt & planè non accurati, Bibliothecam, cui titulum facit. *Bibliotheca Hispana, sive, Hispanorum, qui usquam unquamve, sive Latinâ, sive populari, sive aliâ quavis linguâ scripto aliquid consignarunt, notitia, his, quæ præcesserunt, locupletior & certior, brevia elogia, editorum atque ineditorum librorum Catalogum duobus partibus continens, quarum hæc ordine quidem rei posterior, conceptu vero prior, duobus Tomis de his agit, qui post annum secularem 1500. usque ad præsentem diem floruere;* prodiit Romæ, Anno 1672. in folio. *(pp)* Præmissa est luculentissima Præfatio, quæ agit de totô hôc colligendi autores negotiô, exponit sua & aliorum consilia, & quasi per lancem saturam recenset magnâ diligentiâ autores omnium nationum Bibliothecarios. Liber ille omnes, quotquot sunt hujus argumenti, scriptores accuratione & diligentia vincit; nam & elogia addit, & libros editos adsignatô tempore & locô, unâ cum ineditis, sollicitè recenset. Multa enim in illô librô invenias maximè memorabilia, ex ipsis Bibliothecarum recessibus producta. Adjecit Indices, pulcherrimô ordine, secundum disciplinas congestos. Primus est Index cognominum. II. Patriarum. III. Ordinum Ecclesiasticorum. IV. Munerum Ecclesiasticorum. V. Munerum Secularium. VI. Materiarum, qui cæteris amplior, & in XXIII. Classes dividi-
33 tur. * Liber ille Ideam subministrare potest omnibus in aliis gentibus simile quippiam tentaturis. Antiquiores Hispaniæ scriptores peculiari libro reservavit.

34 Dolendum est, adeò incuriosos esse in rerum suarum notitiâ *Batavos*, cum apud illos plurima lucem videant, tam Latinâ quam Belgicâ linguâ
35 scripta, quorum Catalogum locupletiorem texi, interesset publicè. * ANT. SANDERUS de scriptoribus Flandriæ 3. libros, de scriptoribus Gandavensibus alios tres, duos de Brugensibus scripsit. Idem de MStis quoque egit. Elogia uberiora virorum doctorum sunt in Flandriâ ejus illustratâ, vasto
36 opere. * VALERII ANDREÆ DESSELII Bibliotheca cæteris omnibus in
37 hoc genere scriptoribus præferenda est, etsi in multis deficit; * ac FRANCISCUS SWERTIUS in *Athenis suis Belgicis*, quædam sibi subrepta queritur: qui hoc suo libro de Academiis & Bibliothecis Belgii agit. Sed Valerii Andreæ
38 liber multo accuratior est. * JOH. MEURSIUS eodem titulo *Athenarum Batavarum* usus solam Academiam Leidensem describit, ejusque Professorum elogia

(pp) Nicol. Antonii *Bibliotheca Hispana Vetus* Romæ A. 1696. in fol. curante Josepho d'Aghirre, Cardinali Hispano, itidem jam prodiit. In Tomos divisa est duos, quorum Priore Scriptores, qui ab Augusti Imperio ad A. C. Millesimum, posteriore autem, qui ab A. C. 1000. ad 1500. floruerunt, fuse, industria simul & judicii accuratione incomparabili, celebrantur.

elogia & opera recenset. * AUBERTUS MIRÆUS, Panegyristes potiùs 39
quam Bibliothecarius scriptor, in solis elogiis hæret: Quare & *Elogiorum Bel-
gicorum* titulo liber ejus prodiit. Valerius Andreas in Præfat. Bibliothecæ
suæ duos alios librorum Belgicorum consignatores nominat. Sed imperfe-
cti eorum labores industriâ Valerii Andreæ obliterantur. * Nunc quidem 40
prodeunt Mercurii aliqui officinales librorum, singulis semestribus, non in
Belgio tantum sed & alibi, editorum, curantibus Waesbergiis, quorum dili-
gentia merito laudanda est, non enim nudos tantum titulos sed & argumen-
ta simul exhibent. Sed sera est illorum opera, & à paucis tantum annis in-
choata.

Anglica gens Batavis longè fuit negligentior in consignandis ingenio- 41
rum monumentis; nihil enim ab illis prodiit, quod mereatur nominari, cum
tamen sint extentque penè innumera ingeniosissimæ gentis in omnibus do-
ctrinis scripta, prodeantque quotidie, tam Latinâ quam vernaculâ linguâ,
plura. * Quod ad vetera attinet, præter JOH. BALEUM, cujus extant 42
Centuriæ Virorum illustrium Anglicorum; & compilatorem ejus JOH.
PITSEUM, qui de simili argumento & de iisdem autoribus scripsit, plera-
que describendo & interpolando; & quendam Eduardum LEIGH, qui
populari linguâ de recentioribus autoribus aliqua scripsit; neminem habe-
mus, nisi paucula illa velimus his addere, quæ in Actis Philosophicis haben-
tur. Sed ea tantùm Physica sunt & Mathematica. Baleum plerique non bo-
nâ fide in recensione suâ versatum judicant. In Pitseo compilatore multi no-
tantur errores: Burtonus in *Græcæ linguæ historiâ p. 55.* impudentem plagia-
rium nominat. * Quæ GEORGIUS LILIUS elogia Anglica scripsit, 43
exigua sunt, & memoratu vix digna. Fuit ille filius Guilhelmi Lilii, qui
teste Burtono p. 56, ut Græcis literis commodiùs operam daret, in Rhodo in-
sulâ quinque annos degit. Prodeunt & singulis mensibus Mercurii offici-
nales, qui defectu aliorum colligi & notari possunt. Extat etiam Cata-
logus librorum, qui incendio Londinensi perierunt, ex quo hunc defectum
utcunque resarcire possumus. * Subsidio etiam esse potest ANTONIUS 44
WOOD, qui in Historiâ Oxoniensi commemorat libros à Professoribus
Oxoniensibus, omnibusque hujus Academiæ alumnis, qui postea ad cele-
britatem nominis pervenerunt, editos. Catalogus quoque Oxoniensis
Bibliothecæ jungi his potest: Sed nulla tamen in omnibus est plena & or-
dinata Autorum Anglicorum recensio. * Qui doctorum Scoticæ gentis hi- 45
storiam descripsit in Historiâ Ecclesiasticâ Scotiæ THOMAS DEMPSTE-
RUS, non satis bonâ fide eâ in re versari existimatur à multis, quorum ju-
dicia collegit Bailletus *tom. 2. pag. 188.* Et sanè hominem fuisse præferocis
& perversi animi, ex iis apparet, quæ de ipso narrat Erythræus *Pinacoth. I.
num. 9.*

Digitized by Google

64 Danorum ſcripta, ſed per Catalogum tantùm digeſta, breviter conſignavit ALBERTUS BARTHOLINUS, cui auctarium acceſſit à THOMA fratre. Rudes ſunt illi labores, qui per catalogos tantùm ordinati ſunt. Meliùs mererentur de publico, qui ſecundum ſeculorum ſeriem omnia conſignarent, & accuratam ſimul Proſopographiam ederent. *(qq)*

47 Nunc quoque Holſatorum, Hamburgenſium & Lubecenſium ſcriptorum hiſtoriam laudabili profectò conatu molitur JOHANNES MOLLERUS, Flensburgenſis, cujus operis deſignatio habetur in Cimbriæ literatæ prodromo, qui A. 1687. Slesvvigæ editus eſt. Opus autem ipſi in 4. partes dividetur. I. ſerie Chronologica exhibebit Elogia fuſiora Scriptorum indigenarum. II. elogia Scriptorum exterorum, qui apud Cimbros inclaruerunt. III. Alphabetico ordine recenſebit ſcriptores minorum meritorum. IV. aliquot ſectionibus complectetur 1. Scriptores anonymos & pſeudonymos, 2. Viros doctos, ſed nullis libris editis claros, cæteris tamen nihilo inferiores. 3. Indicem exterorum muneribus publicis non admotorum, quorum monumentis Hiſtoria Cimbrica eſt illuſtrata. Præmittet V. Prolegomena, quibus continebuntur tum Scriptores Hiſtoriæ particularis literariæ, ſingularum totius orbis nationum, ordine Geographico, quorum jam numerus octuplo ſuperat Labbeanum & Voglerianum, tum Cimbrorum in rem literariam merita inſignia ὡς ἐν συνόψει adumbrata. Subjicientur VI. Indices, ex quibus primus Alphabetico; ſecundus vero Chronologico ordine nomina ſcriptorum ſiſtet; tertius Topographicus ſuis ſingulis tùm Cimbriæ locis, tùm regionibus exteris ſingulos viros doctos aſſignabit; quartus Tacticus autores ratione munerum & ſcientiarum diſtinguet: quintus Realis, ſub materiarum claſſes ſcripta Cimbrorum revocabit, non generalibus tantùm titulis contentus, ſed & partes ſcientiarum complexus: ſextus memorabilia quævis continebit. Eâ vero ἀκριβείᾳ, fide, induſtriâ, in hoc opere verſabitur, ut cæteris in hoc genere ſcriptoribus palmam facilè prærepturus ſit.

48 Sueci quoque nuper ſuas opes in publicum produxerunt, quorum ſcripta hactenus ignorata fuerunt. Fuerunt tamen apud illos nonnulla edita, quæ magnam ſanè laudem merentur. Prodiit Anno 1680. Holmiæ JOHANNIS SCHEFFERI Svecia literata, *(qq)* ſive de ſcriptis & ſcriptoribus gentis Svecicæ liber, cui accedit Appendix de ſcriptoribus Finnicæ gentis, opus poſthumum: ſed facilè apparet, autoris ultimam manum operi

(qq) Alb. Bartholini *Librum de Scriptis Danorum*, a ſe plurimis in locis emendatum atque auctum, & Joh. Schefferi *Sveciam Literatam*, cum Hypomnematis ſuis in utrumque Scriptorem Hiſtorico-Criticis prolixioribus, & Prolegomenis de Gentium Borealium in Literas Meritis, Hiſtoriæque Literariæ & Eccleſiaſticæ Scriptoribus, junctim denuo publicavit Joh. Mollerus, Flensburgo Cimber, Scholæ Patriæ Rector, in *Bibliotheca Septentrionis Eruditi*, Lipſiæ A. 1699. in 8vo edita.

operi non acceſſiſſe. Novi enim Svecos, qui ipſi hunc vilipendunt laborem. Quæ præmittitur ad Lectorem, Præfatio, affert non pauca, quæ ad notitiam rei literariæ Svecanæ pertinent, queriturque de iniquitate hujus loci in libris coëmendis & imprimendis. * SIMON STARAVOLSCIUS quoque 49
illuſtrium Polonorum Centuriam edidit.

Utinam in Germanâ gente eſſet, qui hoc patriæ ſuæ pietatis officium 50
præſtaret, colligeretque accuratam ſcriptorum & autorum ſuæ gentis hiſtoriam; certè numero vinceremus omnes, non æquè dicam pretio. Scribunt enim multi, imò vomunt libros; quibus ut excuteretur è manu calamus, publicâ autoritate providere deberet. Hinc contemptus noſtræ gentis apud gentes naſutiores, quæ tamen, ſi rem accuratiùs penſitaveris, multum Germanorum diligentiæ debent. Id certè vel ipſe livor fatebitur, absque Germanis vix tantos in re literariâ progreſſus facturas cæteras nationes, quæ Germanos quadantenus Pœdagogos nactæ ſunt: quod aliquando oſtendam Diſſertatione ſingulari *de meritis Germanorum in rem literariam.* Superſunt multi libri, tam Latinâ quam vernaculâ linguâ ſcripti, qui in pretio haberi merentur; qui ſi notarentur accuratiùs, non parum hoc tum ad gloriam, tum ad utilitatem faceret. * Cœpit quidem MEL- 51
CHIOR ADAMI aliqua de vitis Theologorum, JCtorum, Medicorum & Philoſophorum commentari, qui in noſtrâ gente aliquod tamen operæ pretium fecit; quanquam longè à perfectâ Hiſtoriâ abſit: in elogiis prolixior eſt, in ſcriptorum recenſione non adeò accuratus. * Eandem telam 52
continuavit HENNINGUS WITTE, Gymnaſii Rigenſis Profeſſor celeberrimus, vir doctus & amicus noſter, qui è Programmatibus Academicis elogia & ſcripta collegit; addidit & exterorum nonnullorum vitas, laudabili quidem operâ. Sed vix uni homini tam vaſtum argumentum exhaurire licet, quod adeò operoſum eſt, & literarum commercia penè infinita poſtulat. Nunc ille Diarium Biographicum inſtituit, (*rr*) in quo Scriptores ſeculi XVII præcipui conciſè deſcripti. Poſtea (*ss*) Theologo-

rum

(*rr*) Henn. VVittenii *Diarii Biographici Seculi XVII*, Scriptores illius, Annorum & Dierum Emortualium ordine, ſed ſæpius, quoad Scripta imprimis, parum accurate, recenſendis, Tomus I, ab A. 1600. ad 1688, perductus Gedani A. 1688, Tomus autem II, prioris *παραλειπόμενα* & Continuationem ad A. 1690. exhibens, Rigæ A. 1691. in 4to, prodiit. Tertium Autor addere conſtituerat, telam eandem ad finem usque Seculi pertexturum, ſed promiſſis, morte immatura d. 22. Jan. A. 1696. extinctus, ſtare non potuit.

(*ss*) Theologorum atque Philologorum Lutheranorum Quinquaginta Imagines æri inſculptas, Vitas & Scripta, exhibuit, non Ant. Reiſerus, ſed Theophilus Spizelius, Eccleſiaſtes Auguſtanus, in *Templo Honoris*, quod Auguſtæ A. 1673. in 4to prodiit, *Reſerato.* Subjuncta tamen illi eſt Reiſeri, Gymnaſii tunc patrii Auguſtani Rectoris, & Theologi deinde Hamburgenſis, Epiſtola ad Spizelium erudita, Obſervationes quasdam de Theologis ac Philologis iisdem ſelectiores, in Libro ipſo prætermiſſas, illi communicans.

rum aliquot & Philologorum è nostratibus vitas & scripta recensuit.

53 Vidimus de Bibliothecarum scriptoribus secundum nationes consideratis; locum ab his occupent, qui agunt de Bibliothecarum scriptoribus respectu certi ordinis. Eorum posset vastus Catalogus texi; sed nolumus operosi esse, cum jam tum illos recensuerit Philippus Labbeus in Bibliotheca Bibliothecarum, Indice tertio, & Teissierius Legendus est Bailletus
54 *tom. 2. à pag. 118. ad pag. 138.* * Præ cæteris omnibus laudanda est *ordinis Jesuitici Bibliotheca*, quæ plenè & copiosè scripta est post Petrum Ribadeneira, à Philippo Alegambe Bruxellensi, quæ edita est Antverpiæ in folio Anno 1653. Prodiit denuò auctior illa Bibliotheca *Nathanaelis Sotwelli* operâ anno 1676. Romæ: plura de illo libro singularia notavit Bailletus, quæ hîc
55 non repetam. * Commendari quoque debet *Bibliotheca Scriptorum sacri ordinis Cisterciensis*, à Carolo de Visch adornata, cujus editio secunda plenior
56 Coloniæ Agrippinæ 1656. in 4to prodiit, * In hac memorabilis omnino est illa *Johannis Caramuelis Lobkowitz* operum, tam editorum quam ineditorum, recensio, ab ipso autore consignata, & hîc inserta à pag. 178. ad p. 200. ubi multa occurrunt notatu dignissima. Incredibile est, quantum autor ille librorum scripserit unus in omni scientiarum genere: in quibus secretiora etiam quædam, & vulgo non animadversa, & singularia quædam cogitata continentur. De cæteris legi Bailletus potest.

57 Certi nominis scriptores, nescio quâ minutâ diligentiâ, in unum corpus collecti à multis. In Græcorum Historiâ tum Johannes Meursius, tum Leo Allatius diligentes fuerunt. Ille de Alypiis, Antigonis, Aristoxenis, Philostratis, Ptolemæis, Pythagoris scripsit: hic de Simeonibus, Psellis, Philonibus, Nicétis, Methodiis, & Georgiis: qui ultimus liber in corpore Bizantinæ Historiæ Georgio Acropolitæ additur, continetque multa memorabilia de libris ab iis autoribus scriptis, qui nomen Georgii habuere. Non pauca habet ille liber ad notitiam historiæ Ecclesiasticæ, præcipuè Orientalis, pertinentia. Ita de claris Jacobis scripsit Ludovicus Jacobi: de claris Philippis Philippus Labbeus: de claris Theophilis Theophilus Rainaudus: de claris Antoniis Sanderus.

58 Inter Catalogorum particularium scriptores recensendi & hi sunt, qui de scriptoribus, respectu ad scientias habito, scripserunt. Inter eos primò locô numerabimus ISRAELEM SPACHIUM. Ejus extat Nomenclator scriptorum Philosophicorum atque Philologicorum, quo habetur succincta recensio eorum, qui Philosophiam omnesque ejus partes quôvis tempore aut idiomate usque ad annum 1597. descripserunt & illustrarunt, methodo secundùm locos communes ipsius Philosophiæ institutâ, cum duplici indice, unô rerum alterô autorum, collectus & digestus. Laudanda est viri hujus industria, quam in sequentibus temporibus adhibuit nemo. Ordo secundum

Digitized by Google

cundum Philoſophiæ partes commodus eſt, & magni uſus. Idem autor ſcripſit & Nomenclatorem Medicum, ſimili ratione digeſtum; qui rudimentum præbuit illis, qui poſteà majores de re Medicâ Catalogos ſcripſerunt.

GERHARDI JOHANNIS VOSSII indefeſſa diligentia in his argu- 59
mentis præferri omnibus debet. Extant ejus opera de Hiſtoricis Græcis & Latinis, nunc mendosè recuſa, quem diligenter exſcripſit *Martinus Zeilerus*, qui ſecundum Alphabeti ordinem autores diſpoſuit, & aliqua de recentioribus hiſtoricis addidit. * Supplementa Voſſiana ſcripſit *Bernhard. à Mallincrot*, 60
qui prætermiſſos à Voſſio Hiſtoricos Græcos ſingulari diſſertatione adjecit: ſed in alterâ editione Voſſii pleraque quæ notaverat Mallincrotius, addita fuerunt. Scripſit & ſupplimentum Hallervordius, & noviſſimè Chriſtophorus Sandius, libellô in Bataviâ editô in 12. Reineſius quoque ſupplementa ad hiſtoricos Græcos molitus eſt, ut tradit Rupertus *in Epiſtolis Richterianis, pag. 424.* Teſtis quoque eſt Sarravius *in epiſtolis pag. 267.* Ludovicum Jacobi tale ſupplementum ſcripſiſſe: nam in epiſtolâ ad Iſaacum Voſſium ſcribit, ſe ipſi partem eorum tranſmiſiſſe, & nunc reliqua, quæ ad Hiſtoricos Græcos ſpectent, transmittere; librum enim ad umbilicum vergere: Sed nihil eorum publicè comparuit. * Idem Voſſius de 61
Poëtis Græcis & Latinis libellum edidit, ſed ad recentiores ſe non demittit; editus eſt Amſtelodami Anno 1654. in 4to. Poëtas recentiorum temporum Gyraldus Dialogis duobus perſecutus eſt. De ſcientiis Mathematicis ac autoribus veteribus & recentioribus idem Voſſius ſcripſit. Voluit ſcribere de ſcientiis & artibus, cujus ἀποσπασμάτιον eſt liber de 4. artibus popularibus. Quæ, ut omnia doctiſſima ſunt, ita optandum fuiſſet, ultimam iis acceſſiſſe manum. Non pauca prætervidit: recentiorum illi & exoticorum cura parcior, quæ verò ab illô ſcripta memorantur, ſollicitè ſatis examinantur.

Aſtrologorum Elenchum ſpecialem & ſecundum Chronologiam inſti- 62
tutum dedit Ricciolus in Almageſtô ſuô novô. * Qui perfectas ſingularum Facultatum & ſcientiarum Bibliothecas & Catalogos ſcripſerint, non habemus: quanquam multi quidpiam tentarint penè in omnibus diſciplinarum generibus. Quod ad Theologiam attinet, ſunt quidam, qui Theologorum ſcholaſticorum ac moralium nomina conſignarunt; quidam, qui Interpretum Scripturæ; aliqui generatim de rerum Theologicarum ſcriptoribus egerunt, tum è Pontificiis, tum è noſtris & Reformatis. *Poſſevinus & Molanus* è Pontificiis Theologicam Bibliothecam ſcripſerunt, & præterea nonnulli alii. E Reformatis *Voëtius*, qui multa immiſcet falſa; libri non rectè citati; interdum affingitur multis, quod ab ipſis ſcriptum non eſt; nomina perverˈtuntur. E noſtris, qui ſcripſerint, vix memini, præter Bolduanum & Draudium: in quibus tamen id laudandum eſt, quod tam in Theologicis, quam in Philoſophicis, ſecundum locos materiarum collectanea ſua inſtituerint.

tuerint. Nunc acceſſit illis Lipenii Bibliotheca Realis Theologica. Calixti Apparatus magnâ rei Theologicæ jacturâ in ipſo penè initio defecit. Ideam Bibliothecæ Theologicæ ſecundum ſeriem autorum commodè diſpeſcere docuit Hottingerus in Bibliothecariô ſuô quadripartitô, ubi autores in ordinem redigit, & potiores in ordine illô recenſet.

63 JCtorum libros qui in ordinem redegerit accuratum, ab ipsâ Jurisprudentiæ παλιγγενεσία nullum habemus. Sunt quidem, qui vitas nonnullorum deſcripſerunt, & libros quoque recenſent, ut *Baldus, Rutilius, Pancirollus, Fichardus, Bechtholdus,* qui ſecundum materias juris autores diſpoſuit, quibus ultimò *Martini Lipenii* Bibl. Juridica Realis acceſſit; ſed nondum ſatis factum

64 eſt huic negotio. * Bibliothecam univerſalem Juridicam molitur CASPARUS THURMANNUS, qui multâ cum curâ & induſtriâ hoc in argumento verſatus eſt: nam ſecundum materias & partes Juris generaliores eam inſtruet: Bibliothecam proceſſualem, criminalem, teſtamentariam, contractuum &c. ſingularibus voluminibus comprehendet, in quibus ordinem rerum ſequetur. Qui, ſi aliquando prodierit, liber omnium ſuperabit labo-

65 res. * Promiſit & *Cornelius à Beughem* Bibliothecam Univerſalem Juridicam, ſed recentiorum ſcriptorum, cujus ille ſpecimen dedit, publicata hoc anno Bibliographiâ Juridicâ & Politicâ, quo continentur JCti & Politici, qui ab anno 51. usque ad annum 78. in omnibus linguis ſcripſerunt. Prodiit Amſtelodami Anno 78. in 12. diſpoſitus eſt ſecundum autores liber; hunc ille laborem per ſequentia tempora continuabit, & aliquâ parte juvabitur res Bibliothecaria hujus viri ſtudiô, ſi aliquando in lucem producet, quos editioni ſe paratos habere libros ſcribit. Habebimus ab illo Bibliographiam Univerſalem omnium Facultatum & artium, Bibliothecam Belgicam, omnium ſcriptorum, qui unquam prodierunt in Belgio, Bibliothecam materiarum univerſalem, Bibliothecam Mathematicam, Hiſtoricam, & Chronologiam, Bibliothecam Chalcographicam orbis imperantis & literati, & præterea plurima alia. Videatur Syllabus libro ejus præfixus.

66 Medicorum ſcriptorum itidem accuratum Catalogum non habemus. De vitis antiquorum Medicorum in animo habebat ſcribere Clariſſimus vir *Johannes Heinricus Meibomius*, & eandem telam texere dicitur *Ægidius Menagius*. Meibomii liber apud filium ejus, Profeſſorem Helmſtadienſem, Virum Clariſſimum, latet, qui de hôc opere, ſi rectè memini, publicavit epiſtolam. (u) Eſt & in Italiâ quidam *Johannes Baptiſta Caponus*, qui Hiſtoriam Medicam univerſalem præ manibus habere dicitur, referente Gregorio Leto.

Hujus

(u) Henr. Meibomii Junioris *Epiſtola* ad Georg. Hier. VVelſchium *de Hiſtoria Medicorum ſcribenda*, quæ paterni Operis faciem & Methodum adumbrat, ſimulque cæteros iſtius argumenti Scriptores recenſet, Helmſtadii A. 1669. in 4to eſt edita. Joh. Antonidæ a Linden, Prof. Medici Leidenſis, *Libri II, de Scriptis Medicis*, in noviſſima

Hujus Historiæ Universalis libros quinque molitur, quorum primus est de veteri Medicinâ; secundus de recentiori Medicinæ usu apud omnes nationes; tertius de sectis; quartus de Medicis; quintus Bibliotheca Medica cum notitia MStorum totius orbis in quocunque idiomate. Verùm vix hominis unius industria isti labori sufficere videtur. Quod ad veterem Medicinam attinet, Conringius in Introductione suâ Medicâ strenuè partes suas exsecutus est, quam supplemento suo auxit nunc Cl. Schelhammerus. Sed nos hîc non tam de historiâ, quam de Catalogis librorum solliciti sumus. Eorum aliquos dederunt *Israel Spachius, Brunsfelsius, Schenckius, Robertus Constantinus, Paschalis Gallus*, & post illos *van der Linde* Professor Leidensis, qui omnium antecessorum labores in unum corpus congessit, additis suis augmentis. Dispositus autem liber est secundum autores, suntque multi in eo errores & defectus, quorum aliquos notat Voglerus *Introductione in notiam scriptorum pag. 42. 43. 44.* qui cum autoribus prioribus, Schenckio, Constantino & aliis, multis in locis ipsum contulit, & non satis accuratum invenit. Post illum secundum materias disponit Catalogum *Lipenius*; sed magna seges restat recentiorum scriptorum, quorum nulla in illo librô mentio. Scripsit & Cornelius à Beughem Catalogum novissimorum scriptorum Physicorum & Medicorum, sub titulo *Bibliographia Physico-Medicæ*, quæ anno 80. prodiit in 12. De cæteris, qui ratione scientiarum habitâ Catalogos scripsere, plura habentur apud Bailletum *tom. II. à pag. 189. ad pag. 237.* ad nos suo de illis loco plura commentabimur.

Catalogi Bibliothecarum publicarum aliquot publicati sunt, ut *Bibliotheca Oxoniensis*, de quâ suprà. In Belgiô quoque prodierunt Bibliothecarum quarundam Catalogi, ut *Ultrajectina*, qui in folio editus est, & *Lugdunensis*, qui in quarto; quales vix haberi possunt in Bibliopoliis. In hoc MSta Orientalia enumerantur. In Germaniâ extat *Catalogus Bavaricæ & Augustanæ*, qui rariores sunt. Catalogi Augustanæ Bibliothecæ non nisi centum exemplaria impressa sunt. In illa Bibliothecâ latent multi MSti Codices, adhuc inediti, quorum non pauci prodierunt, curante Marco Velsero, ejus Reip. Duumviro, cujus magna apud eruditos est celebritas. De his & Bavaricis Monachii ac Ingolstadiæ Bibliothecis videatur Bailletus *tom. 2. pag. 243. 244. 245.* De Vindobonensi Bibliothecâ Lambecius non Catalogos, sed commentarios scripsit. Gvelferbytanus Catalogus ut ederetur, ursit olim Boineburgius, sed frustra; cujus caussas tradit Conringius in *Epistolâ de Bibliothecâ Augustâ*, ubi multa de Catalogis Bibliothecæ ipsius Principis manu, singulari planè curâ & industriâ, conscriptis. Non memini plures unquam prodiisse publi- 67

Editione à Georg. Abr. Merclino, Poliatro Noribergensi, continuati, & dimidia penè parte amplificati, sub *Lindenii Renovati* Titulo, Noribergæ An. 1686. *in 4to* prodierunt.

carum Bibliothecarum Catalogos. Prodierunt quidem Excerpta Catalogorum de MStis Codicibus, à Bibliothecariis vel aliis autoribus publicata. Habemus à Thomasino editos Catalogos MStorum, qui reperiuntur in Bibliothecis Batavinis, tam publicis quam privatis. Quales Catalogi utinam plures ederentur per omnes provincias & regiones! Mirè enim prosunt ad MStos Codices indagandos, qui alias facilè pereunt in privatorum Bibliothecis, si illæ distrahuntur, vel ad alios possessores indoctos perveniunt; unde sæpe ad Bibliopegos & salsamentarios deferuntur. Hafniensium Bibliothecarum ortus & incrementa recenset Thom. Bartholinus in *dissertationum de libris legendis primâ, p. 16. 17. 18. 19. 20.* Bibliothecæ Mediceæ Florentinæ Catalogus ab Henrico Ernstio Amsterodami A. 1641. in 8. publicatus. De cæteris
68 nos suprà plura diximus. * Scriptores Catalorum de viris doctis Italicis habet Greg. Leti *Ital. regnant. part. 4. p. 195.* Parte 3. ubi Laurentii Legati libros recenset, notat ejus autoris *Lyceum Herculis, sive scriptores Cremonenses:* item *librum de Pictoribus, Sculptoribus & Calatoribus Cremonensibus:* ejusdem *Athenæum Poëtarum* tom. 4. & *Museum Poëtriarum* cum Iconibus; qui tamen omnes ἀνέκδοτοι.

Hæc de publicis Bibliothecis earumque Catalogis in hâc summariâ re-
69 censione sufficiant. * Venimus ad Bibliothecas privatas: Earum Catalogi plures sunt, quam ut recenseri possint, neque omnes ad manus meas pervenerunt: ex iis tamen celebriores primùm enarrabo, reliquos quasi per lancem saturam exhibiturus. Præcipuus inter illos est Catalogus Bibliothecæ Cordesianæ, quam instituerat *Johannes Cordesius*, Canonicus Ecclesiæ Lemovicensis, qui omnes suas opes, & quicquid corradere poterat, in Bibliothecam hanc impenderat, vir doctissimus & humanissimus; cujus plenius elogium descripsit Gabriel Naudæus, qui Bibliothecæ hujus Catalogum ipse confecit, & accurato ordine digessit autores, secundum materias & formam librorum illos dispescens. Præcipuè hic commendari Catalogus debet ob insignem Historicorum, præsertim exoticorum, copiam, quorum rarior apud nos est notitia; editus est Parisiis in 4to, An. 1643. Hinc commendo *Catalogum Bibliothecæ Thuanæ*, cujus jam suprà cap. 5. num. 11. facta mentio est; & mirificè mihi placet ordo: non enim contentus summis tantum capitibus autor sub specialibus titulis locavit autores, ut statim occurrant, qui de eodem argumento scripserunt, quod Locorum Communium instar esse potest: & hujus ideam, notante Bailleto, Draudio debet. Additi quoque sunt MSti Codices, tam antiqui quam recentiores. Quâ diligentiâ Bibliotheca hæc composita sit, Præfatio ejus libri docebit. Addendus quoque melioribus Catalogis est *Raphaelis Tricheti du Fresne Bibliothecæ Catalogus Paris. 1662. in 4to* editus, ob librorum raritatem & selectum præcipuè commendandus. Observavi in illo Catalogo scriptores frustra in aliis quæsitos. Sed infinita sunt in illo menda Typographica. Theologorum JCtorum Medicorum

parcior

parcior hîc numerus, ſed in omni hiſtoriâ, antiquitate, variâ literaturâ, rebus naturalibus, libris quorum nomina nunquam penè audita inſtructiſſimus ille eſt, libri interdum non conveniente loco poſiti. Bibliothecæ ipſa Regiæ acceſſit pretio 14000. librarum Gallicarum vendita, poſtquam ab alio 33000. libras oblatas vidua recuſaviſſet. Anni impreſſionis diligenter notati magnum habent in libris ipſis eorumque variis editionibus conferendis uſum. Qui vitam Pinelli ſcripſit Gualdus, diligentiſſimum iteratarum editionum examinatorem eum fuiſſe prodidit.

Qui jam ſeqvuntur Catalogi, ſine ordine nobis recenſebuntur. Pleri- 70
que illorum formati ſunt de Bibliothecis, quæ publicè per auctionem distractæ ſunt; eorum magnus eſt numerus, ſeligendi tamen ſunt meliores de Bibliothecis, quas poſſederunt Viri celebres, *Scaliger, Salmaſius, Heinſius* & alii, ſi haberi poſſunt. Ex inſpectione enim talis catalogi ſtatim patet Viri induſtria & judicium in bonorum autorum ſelectu inſtituendo. Deinde vel eam ob cauſam aſſervandi ſunt catalogi iſti, ut ſciamus, ubi lateant Autores, quos Viri illi manu ſuâ notarint. Sæpe enim notulæ optimis autoribus à Viris iſtis in margine adjectæ, multum lucis ad autorum ſenſum adferunt. Hinc in Bataviâ tales libri Scaligeri, Salmaſii, aut alterius Viri docti manu notati, magno pretio coëmuntur. In Aſtelodamenſi Bibliothecâ habentur *Baronii Annales*, manu *Davidis Blondelli* notati, quos Resp. illa magnis ſumptibus emit; Quæ notæ, ſi rectè memini, nuper ſunt publicatæ. Vidi ipſe olim in Bibliopolio Sanſonii Geographiam ſacram Capelli cum ejusdem Blondelli notis MStis, *Bibliotheca Scriveriana* Catalogus, qui Amſtelodami An. 1663. in 4. prodiit, exquiſitiſſimus eſt: conſtat enim ſelectiſſimis omnium facultatum & artium autoribus. *Scaveniana Bibliotheca* Catalogus, (uu) qui Hafniæ prodiit, itidem commendandus eſt; ut & *Muleniana*. Scaveniana Bibliotheca Regiæ acceſſit, Muleniana Academicæ: hujus catalogum cum Præfatione & Oratione edidit Bartholinus, Hafniæ 1670. ubi multos Catalogos recenſet. Optimi autores Græcæ & Latinæ linguæ, optimæque ejus editiones habentur in catalogo *Pauli Junii*, qui publicatus eſt Lugduni Batav. 1670. Commendo ideo hunc catalogum, quod tantùm autoribus illis conſtet, & paucos alios admiſtos habeat. Si qui Chimicorum, Theoſophicorum, Myſticorum, imò & fanaticorum quoque ſcriptorum acervum velit, is inveniet in catalogo librorum *Serrarii & Bahuſii*, qui prodiit Amſtelodami 1670. Non vacat nunc omnes recenſere catalogos. In ſolâ Bataviâ pene integram Catalogorum Biblio-

(uu) Scavenianæ Bibliothecæ Catalogus perperam hic vocatur Index Regiæ Hafnienſis, a Pet. Scavenio, JCto, illi præfecto, concinnatus, & Hafniæ A. 1665. in 4to excuſus. Georg. Calixti Bibliothecæ nullus prodiit Catalogus, ſed Index tantum Scriptorum ejus propriorum, a Filio Helmſtadii A. 1658. in 4to publicatus. Hunc, in Mulenianæ Bibliothecæ Indice Catalogis Bibliothecarum immiſtum, Morhofius, illum ſecutus, incaute iisdem accenſet.

Bibliothecam reperies, quos omnes coacervare, superstitiosa esset diligentia & crambe millies cocta. Ad id tamen prodest catalogorum multitudo, ut in vastâ aliquâ sylvâ deprehendantur nonnunquam aliqua, quæ vel in instructissimis Bibliothecis non habentur. An. 1682. *Nicolai Heinsii Bibliotheca catalogus* prodiit, Viris doctis in pretio habendus, ob exquisitos, qui illic recensentur, libros, tam editos quam ineditos & MStos, ac manibus Scaligeri, Salmasii aliorumque Criticorum notatos: Cui jungi potest *Bibliotheca Goësiana catalogus* Anno 1687 Leidæ editus; in quo non rariorum tantùm librorum, sed & magnus nummorum apparatus est. Notari quoque possunt & comparari, ubi incideris in illos, *Calixti, Reineccii, Pawii, Gothofredi JCti* &c. Catalogi. Adriani Pavven Catalogus Hagæ Comitis Anno 1654. & ibidem Anno 1656. editus: in quo multitudo librorum cum selectu certat.

71 Etiam Catalogi officinales non spernendi, ut *Catalogus Bibliopolii Elzeveriani*, qui Amstelodami prodiit Anno 1681, in quo multi exotici autores. Sunt & ab aliis Typographis & Bibliopolis alii publicati catalogi, in quibus recensendis non ero prolixus. Ii quoque, qui libros impresserunt, typographi certos consignare librorum à se editorum catalogos solent. Extant Catalogi librorum, qui à prœlo *Manutiorum, Stephanorum, Plantinorum, Morelli, Cramoisii* &c. prodierunt.

72 Sunt præterea, qui certi temporis Bibliothecas scripserunt, quo referendus est *Leo Allatius* in Apibus urbanis, librô, quô describit Viros eruditos, Romæ tempore Urbani VIII viventes, & eorum scripta recenset. Pertinent & huc Ephemeridum scriptores apud varias nationes, de quibus suprà diximus. Sunt, qui suorum librorum Catalogos scripserunt, ut *Campanella, Gaddius, Cardanus aliique,*

73 Sunt, qui laborem susceperunt colligendi libros quoscunque rariores, sine tempore certo & ordine, prout se inter peregrinandum vel in Bibliothecis

74 obtulerunt. * Aliud institutum fuit *Johannis Cinelli*, qui ex consilio Viri illustris Magliabechi congerere cœpit libellos & schedas singulares, in quibus nonnulla rariora continentur, varii argumenti, quorum facilis aliàs jactura est. Ejus specimen unum prodiit Florentiæ 1677. in 8vo, sub titulo, *Della Bibliotheca Volante*, qui titulus ingeniosus est, per quem intelligit minutos & hinc illinc errantes libros. Continuavit illum laborem sequentibus temporibus Cinellus. Non est spernenda hæc opera, nec nullius usus: Sæpè enim excidunt è memoria eruditorum, pereuntque vulgò non animadversa. Velim tamen de contentis & summariis librorum accuratiùs egisset. Retulit & illic nonnullas disputationes de materiis rarioribus, in Germaniæ

75 Academiis scriptas. * Referri huc quoque debent Catalogi Francofurtenses semestres, sed qui multis imaginariis titulis referti; Mercurii Anglorum, Gallorum & Belgarum menstrui. Quod optimum certè inventum est ad li-

brorum

brorum notitiam parandam; Tales ego Mercurios inſtitui velim in præcipuis Europæ urbibus & Academiis, in quibus libri non tantùm editi re cenſeantur, ſed omnia nova, vel inventa vel cogitata, in re literariâ: Eorum enim collectio vehementer prodeſſet ad omnis doctrinæ incrementum.

CAP. XIX.

DE VITARUM SCRIPTORIBUS.

A Vitarum ſcriptoribus magna in hiſtoriâ literariâ utilitas. 1. Ne minima quidem hic omittenda, 2. quod adverſus Mareſium aſſeritur. 3. Peregrinationes doctorum diligenter notandæ. 4. Character animi è minimis cognoſcitur. 5. Joachimi Camerarii diligentia in vitâ Melanchthonis laudatur. 6. Tria in literatorum vitis conſideranda. 7. Exemplo Philiberti de la Mare oſtenditur, ne omina quidem & ſomnia eſſe negligenda. 8. Memorabilis de Quarræo hiſtoria. 9. Vitarum ſcriptores antiqui recenſentur. 10. Vitæ virorum Reipubl. negotiis admotorum multum conferunt ad prudentiam civilem. 11. Eorum aliqua recenſentur. 12. Vitas ſuas qui ipſi ſcripſerint. 13. Commentarii, Memoires. 14. Scriptores vitarum veterum. 15. Biographos recentiores qui enarraverint. 16. Vita Peireſcii à Gaſſendo, 17. Tychonis Brahæi &c. ab eodem. 18. J. Vincentii Pinelli à Gualdo, 19. Recuſa cum adjectis vitis Budæi, Hugonis Grotii & aliorum. 20. Pauli Sarpii à Fulgentio ſcripta 21. 23. ad rem literariam multum conferunt. 22. De Pauli Sarpii eruditione & prudentiâ multa narrantur. 24. Ejusd. litera Italica lingua ſcripta. 25. Vita Petri Puteani à Rigaltio ſcripta multa habet ad rem literariam & civilem profutura. 26. Actorum publicorum collectanea. 27. Vita Ducis Valentini ſpeculum fraudum politicarum & artium Machiavellicarum. 28. Malorum hominum vitas explorare prodeſt. 29. Vita Henrici VII. à Verulamio ſcripta 30. ad prudentiam civilem commendatur. 31. Vita Melanchthonis à Camerario pleniſſimè & eleganter conſignata eſt. 32. 34. Melanchthonis encomium. 33. Camerarii Narratio de Eobano Heſſo. 35. Reuchlini laudes, 36. ejus Vita à Johanne Henrico Majo ſcripta. 37. Lotichii Poëtæ Vita laudatur. 38. Poëtarum Germanorum princeps. 39. Judicia de illo. 40. Ejus vaticinium poëticum de expugnatione Magdeburgenſi. 41. Forſtneri Elogium à Böclero ſcriptum. 42. Ameloti de Huſſaie indigna in illum cenſura. 43. Singularis de Thomâ Companella & Forſtnero hiſtoria producitur. 44. Wallenſteinii, 45. Bembi, Contareni Vita. 46. Gratiani liber de vitâ Commendoni & caſibus virorum illuſtrium. 47. Scriptores vitarum ſingularium. 48. Boiſſardi Vita & Icones. 49. Hanckii, 50. Imperialis, 51. Craſſi, 52. Gualdi, 53. Ghilini, 54. Thoveti, 55. Bullarti, 56. Maſſoni, 57. Capaccii in hoc genere ſcripta. 58. Qui de feminis doctis ſcripſerunt. 59. Erythræi Pinacotheca 60. adverſus Mareſii calumnias de-

fenditur. 61. Sammarthanorum Elogia. 62. Maresii de illis judicia. 63. Patini Elogia Virorum Gallicorum promissa. 64. Vita JCtorum, 65. Bertrandi, Pancirolli & aliorum scripta de vita JCtorum. 66. Leickheri opera in iis colligendis laudatur. 67. Pelissonii Recensio Doctorum Academia Gallica. 68. Architectorum, Pictorum Vitæ colligendæ. 69. Georgii Vasari de iis liber. 70. Descriptio ejusmodi pluribus gentibus neglecta. 71. Francisci Junii liber ἀνέκδοτ@ de iis. 72. Carolus Dati idem sibi proposuit. 73.

1 PRæcipuam Historiæ literariæ partem Vitarum Scriptores constituunt: Cum enim duplex proficiendi in literis via sit, altera per præcepta, altera per exempla; hæc posterior priori præferenda omnino est, quo magis ipse usus in rem præsentem deducit. Prout enim incidimus in vitam vel Philosophi, vel JCti, vel Medici, vel Politici; ita multa discimus, quæ ad scientias illas spectant, è τύπῳ illo περιστατικῷ, singularia, de quibus nunquam cogitarunt, qui præcepta tantùm proponunt. Ex illis arcana quædam colligi possunt, quæ non scientiam tantùm, sed & prudentiam hominis literati augent. Ut enim in Vitâ Civili, ita quoque in vitâ hominis literati, prudentiâ quâdam opus est in omni negotio. Conversationis sanè eruditæ ratio è
2 vitis Virorum doctorum formari quam maximè potest: * Quam ob causam ego vitas Virorum doctorum & illustrium, qui vel ad literas vel ad Rempublicam adhibentur, non superficiariâ aliquâ & jejunâ operâ, sed quam plenissimè, describi velim, ut vel ipsa μικρολογία in his mihi placeat. Nam vel ex minimis
3 rerum circumstantiis aliqua, quæ in usum tuum erunt, capies. * Non placet sententia Maresii, qui *lib. 2. Epist. 5.* in Historicis minimorum recensionem indulget, in Vitarum scriptione illam damnat: quâ in re totus ab illo dissentio. Ille quidem Suetonii & Nepotis exempla obtendit; at illi compendia tantùm rerum sectantur, & ab iis distinguendi, qui unius vitam describunt. Ipsa enim methodi ratio requirit majorem in unius vitæ scriptione diligentiam, quam in plurium veluti conglobatione: & vel Attici vitâ ostendit Nepos, quid summariâ aliquâ percursatione locupletior ac copiosior narratio præstet. Non probat ille, si quis Ducis alicujus vitam scribendam suscipiat, & universam rerum illius tempore gestarum, quibus ex parte tantùm interfuerit, historiam admisceat. Germanam verò eodem libro Epist. 25. gentem laboriosissimam, ut per contemptum vocat, reprehendit, quod in ejusmodi elogiis multi sint, & in eâ materiâ, ut in aliis ferè, περίεργοι. *Ex his quidam eorum,* inquit, *parentes referunt, diem, & aliquando horam, quâ nati sunt, & talia, quæ in Regibus solùm & in viris maximè illustribus requiruntur.* Quasi scilicet virorum celebrium conditio idem non mereatur, & quæ ille prætermittenda judicat, etiam inter memorabilia referri non debeant. Cum enim, qui panegyricos virorum illustrium scribunt, vel ex artis præscripto non parentes

tan-

Digitized by Google

tantùm & nativitatem, sed & majores, ac omne id, si memorabile est, quod vitam antecessit, oratione complecti debeant; annon ineptum est, eos, qui vitam alicujus singulatim recensent, quorum longè uberior tractandi ratio esse debet, præterire ipsa vitæ auspicia? * Idem Epistolâ 44. ejusdem libri eandem cantilenam canit: 4
Si is, inquit, *de quo scribunt, peregrinationem aliquam susceperit: omne illud ita singulatim describunt, & quos quoque loco convenerit, quosque cum quoque sermones habuerit, cum fastidio legentium commemorant: cum præcipua tantùm, quæ in vitâ contigerunt, referre sufficiat, & quales hominis fuerint mores, qualia scripta. Cui vitio etiam obnoxios esse* ait *plerosque, qui vitas Ducum rebus gestis illustrium hodie scribunt.* Ita ille suo ex ingenio judicat, qui Atticismi etiam in dictione affectator, in rebus quoque ipsis sterilitatem amare videtur. Sed ego, tantum abest, ut cum illo reprehendam hos vitarum scriptores, ut laude potius dignos æstimem, qui eam negotio, quod tractant, præstare diligentiam volunt, quam quilibet paulo prudentior ab illis requirat. Quid enim? an vitio vertam illi, qui viri eruditi vitam describit, si peregrinationes ejus & cum viris doctis instituta colloquia recenseat? unde plus sapientiæ ac utilitatis lectori, quam ex quâvis aliâ narratione, accesserit. Ego, si omiserit, ne excusandum quidem existimaverim. * In vitis verò Ducum ac 5
virorum rerum civilium administrationi admotorum, eo sollicitiùs omnia recensenda sunt, quo magis è minimis sæpe circumstantiis inopinata quædam consilia & eventus emergunt. Sed nec illa tantùm, quæ præcipua alicui videantur; sed & *πάρεργα* minimè prætereunda esse existimo, si quid in illis notatu non indignum videatur. Nam levia illa, quæ Junius Cordus in vitis Imperatorum commemorare solitus est; quoties processerint, quando cibos variaverint, quando vestem mutaverint, ac in ipso Julius Capitolinus reprehendit, nemo cordatus scriptor temerè notabit. Plutarchus optimus vitarum scriptor in Alexandro suo non semper clarissimas quasque res, virtutes vel vitia repræsentanda ait, sed exiguum subinde factum dictumque & jocum aliquem, qui citiùs specimen edat morum, quam funestissima prælia. *Concedendum nobis est*, inquit ille, *animi indicia ut scrutemur, ac cujusque per hæc informemus vitam: aliis molem rerum & certamina permittamus.* Augustin. Mascard. de arte historicâ tract. 1. c. 3. in eâdem sententiâ est. *Quoniam*, inquit ille, *indoles & inclinationes naturæ cognoscuntur è rebus minutissimis, è responsione inopinatâ, ex actione aliquâ, quæ aliis parum ad rem pertinere videatur, ex operationibus quotidianis & ordinariis, non hoc indecens vitarum scriptor existimes, si accuratam eorum rationem habeat; præcipuè in sanctorum historiâ, respiciendo ad factum non solum, sed & ad modum, tempus, occasionem aliasque circumstantias.* Quæ, si in sanctorum rebus è Mascardi sententiâ attendenda sunt, in vitâ Ducis, Principis, Ministri Regii, præ cæteris observanda sunt, cum in iis verè τὸ πραγματικὸν lateat. Ego certè eam ob causam magni facio vitam Peirescii à

Gassendo scriptam, quod in omnes partes excurrat & se diffundat, quam
6 noster ille forte in eo μικρολογίαν damnaverit. * Laudandus est *Joachimus Camerarius*, Heros eruditus inter Germanos, quod in vitâ Melanchthonis ne quidem somnia ejus notabilia, ac minima quædam præsagia, ostenta, omina omiserit. Etsi enim levia hæc habiturus nonnemo sit, tamen non sunt dissimulanda illa providentiæ divinæ specimina, quæ viris bonis & doctis in vitâ sæpè occurrunt; ad quæ respicere omnino debet, qui vitæ historiam scribit: ac optarim ego, exemplorum talium messem extare quam uberri-
7 mam. * Tria ego in omnibus literatorum vitis consideranda esse existimo, 1. illud, quod ad scientias sive doctrinas pertinet, vel θεωρητικὸν, vel πρακτικὸν, in quo ego ne cogitata quidem eorum prætermiserim. 2. Quod ad mores & conversationem. 3. Quod ad totum illum vitæ cursum, quatenus ille divinâ manu regitur: quæ pars vitæ minimè contemnenda est, aut levi-
8 ter tractanda, ac mirificè lectores afficit. * Cum *Philibertus de la Mare* Senator Divionensis vitam *Jacobi Guionii* describeret, non indignum suâ narratione existimavit, quod non Guionio ipsi, sed Quarræo Collegæ monitum,
9 nescio cujus genii, nocturnum acciderat. * Quam cum mihi historiam recitarit vir Clarissimus, *Petrus Axenius*, Amicus noster optimus, antea mihi non observatam, qui in commentario suo doctissimo in Phædri fabulas ad illustrandam libri 4. fabulam 23. de Simonide per Castorem & Pollucem à ruinâ ædium servato adduxerat, hûc apponere, ut rem memoratu dignissimam, volui. *Sed me locus admonet, ne rem inauditam hactenus, & ideo seculorum omnium memoriâ dignissimam præteream; quam, etsi haud pertinere videatur ad Guionios, non abs re tamen hoc loco referre mihi visum est: seu, quia conscius illius fuit ac interpres Jacobus Guionius; seu, quod vix apud posteros fidem inveniet, nisi testium omni exceptione majorum, & illius inter alios, cui illa contigit, testimoniis & subscriptionibus probata fuisset; ea tamen fuit: Fœderatorum factione plus justo in Burgundia valente Regiarum partium Præsides ac Senatores Semurium, primarium Mandutiorum oppidum Regis nomine jus dicturi secesserant, cum Divione non liceret; ac inter eos Joannes Quarræus, qui feliciter miscuerat ornamenta togæ artibus belli: Is IV. Calendas Augusti MDXCIV circa secundam diei horam matutinam sibi visus est motu subito expergefieri, & verba quædam ignota pronunciare, cum famulo propius decumbenti surgere, & lampadem accendere jusso præcepit, ut eademmet verba, quæ, ne sibi elaberentur, dentibus quasi retinere videbatur, scripto consignaret in hunc modum:* Oug apofondes ton endon distiguion. *Quod famulus confestim executus est, neutro eorum, Græcane illa essent, an Arabica, aut alia, sciente. Quarræus quidem, quamvis abunde iis artibus excultus, quæ Viro Senatorio conveniunt, in suis Professionum tabulis, ex quibus hæc historia à me excerpta est, scribit ingenuè, se Græci sermonis planè fuisse inscium. Summo demum mane pergens in Senatum Quarræus Jacobo Guionio, quicum illi consuetudo intercedebat, obvius fit, & vix salutatum rogat, ut ille verba, quæ ex sola eorum asseri-*

asperitate Græca esse conjectabat, interpretari vellet; quæ à Guionio lecta, Græca statim esse deprehendit, sed minimè ex Homero excerpta, quod putavit novus quidam Philosophus; hac autem ratione describenda: οὐκ ἀπώσοντες τῶν ἔνδον δυστυχίαν. *Quibus & interpretationem addidit verbis totidem:* Non repulsuri, quod intus infortunium. *Horum verò cum diu sensum simul perpendissent, & si quid tristius in iis lateret, deprehendere conati fuissent, autor fuit Guarraeo Guionius, ut, quia jam ex illa domo, quam Semurrii incolebat, migrare constituerat, quod illius fœtori recurrentem iterum iterumque cœliacum dolorem, quem passus fuerat, tribueret, non longiorem in illa moram traheret. Sed longè gravius exitium illa verba portendebant: siquidem post dies octo, cum Quarraeus rei publicæ causa Flaviniacum, Regiarum partium oppidum, perrexisset, domus illa à fundamentis convulsa de nocte repente concidit, fatalique, nec penitus imprævisâ Guionio ruina suos incolas oppressit: cujus rei historiam eleganti carmine (ut audio) Guionius postea cecinit, quo tam charum Regi & Reipublicæ caput jure merito è tanta clade ereptum fuisse sibi & bonis omnibus gratulabatur, minimè omissa, ut decuit, Socratis & Bruti geniorum mentione.* Memorabilis hæc sanè historia est, quæ, etsi ad Guionii personam non pertineret, occasione tamen à Guionio data inductus, minimè prætermittendam existimavit Philibertus de la Mare: atque exemplo aliis fuit, quomodo in hoc argumento sit versandum. De Guidone Patino refert, qui ejus epistolas Gallicas edidit, in præfatione earum, adeò illum in vitis eruditorum sagacem fuisse, ut ne minima quidem inexplorata reliquerit.

Fuere jam tum apud antiquos, qui in hoc genere laudabilem operam 10 posuere; quorum pauci ad nostra tempora pervenerunt. Philosophorum vitas aliqui, aliqui dogmata, aliqui cum vitis simul dogmata scripsere: ac fuere plures sæpe, qui unius Philosophi Historiam tradidere. Ita Gellius *Noct. Atticar. lib. 14. cap. 3.* multos nominat, qui de Xenophontis Platonisque vitâ & moribus exquisitissimè scripserunt. Justinus Matyr in Παραινέσει scriptores Pythagoricæ vitæ & Historiæ citat. Philo Byblius Grammaticus triginta libros περὶ πόλεων καὶ οὓς ἑκάστη αὐτῶν ἐνδόξους ἤνεγκε, *de urbibus, & quot earum quæque celebres genuerit*, teste Suida, de quo Jonsius *Histor. Philos. lib. 3. cap. 7.* qui, si hodie extarent, illo judice, multis jam rixis de patriâ virorum illustrium facile remedium foret. Plures è veteribus Biographis, tam Græcis quam Latinis, recenset Vossius in *Arte Historicâ cap. 7. p. 40.* & Wouwverius *Polymath. c. 12.* qui omnes temporum injuriâ interierunt. De Agatharchide, an Biographis accensendus sit, videatur Jonsius, lib. 2. c. 12. Qui Biographi Philosophici supersint, notum omnibus est. Habemus Diogenem Laërtium, Eunapium, Hesychium Illustrium, de quibus in Polyhistore Philosophico plura. Imperatorum, Cæsarum, Principum in Republicâ virorum vitas recensuerunt ex antiquis Plutarchus, Cornelius Nepos, Svetonius, Hist. Aug. Scriptores. * Cum ergò Historia nihil aliud sit, quam Philosophia

exem-

exemplis utens: Vitæ vero descriptio singularis historia sit, quæ unius hominis actiones in Republicâ describit, ideò accuratius instituenda est, quod τύπον illum πρακτικὸν, qui ex ipsis rerum circumstantiis emergit, evidentiùs ob oculos ponat; ac simul nexum rerum, quæ ab uno illustri viro, si is inter præcipuos sit, gestæ sunt, apertiùs demonstrat. Tales ergo scriptores necesse est πραγματικοὺς vel πραγματομαθεῖς esse, qui usum rerum magnum habent, quique φιλοσοφεῖν πραγματικῶς didicerunt; quâ de re tam multa præcipit in præfatione suâ Polybius, in quam legi aureus ille Casauboni commentarius potest. Est præterea prudentiæ non levis argumentum in iis scriptoribus, qui ex aliorum hominum vitâ, quid ex usu præsenti sit, ostendunt, aliosque officii sui admonent. Præclarè Böclerus in Commentar. ad Cornel. Nepotem medium illud iter vocat, quo inter potentiorum ambitiones mediâ licet viâ pergere, nec abruptâ per suavitatem incessendi, quâ accenditur dominandi cupido; nec declivi per adulationem & silentium, quo Reip. studium negligitur: *Obviâ*, inquit, *morum similitudine, dum alios legunt, sibi occurrunt ipsi, & in censurâ exterorum, nec opinantes, sua judicari facta intelligunt: nec timenda est indignatio. Vident enim vera narrari, non ludi fabularum colore: neque odio hic locus; sciunt enim ex officio historici fieri, quod demimus: solus pudor superest, & tacita conscientiæ admonitio, quæ ut non semper ab incepto revocat audaciæ consilia; ita cautione nonnunquam temperat.* Hæc Böclerus rectè quidem: sed incidunt interdum tempora, ubi hujusmodi institutum scriptori odium & obtrectationem & vel exitium parit, ut Tacitus in *Vita Agricolæ c. 1. 2.* testatur. Scilicet schola quædam civilis prudentiæ proponitur in ejus, cujus
12 vitam describimus, exemplo, ut nulla dari plenior informatio possit. * Quid non in vitâ Attici, à Nepote scripta, civilis prudentiæ latitat, qui privatus quidem fuit, sed multum potuit in Republica? Quo consilio militi suo diligenter legendos suadet Naudæus *lib. 2. de studio militari, p. 510.* eos Biographos, qui ducum & imperatorum bellicorum vitas scriptis consignarunt. Ex Agricolæ Vitâ, à Tacito scriptâ, quid non discat Vir rebus civilibus vel bellicis admotus: Si vitam Agrippæ vel Mæcenatis haberemus ab historico veteri consignatam, utilissimum esset ad studium civile: nunc eorum res gestas hinc illinc sparsim collegerunt Böclerus in commentationibus de Mæcenate, & Agrippâ. J. Cæsarem, quem Svetonius nobis in vitâ suâ expressit, Zevecotius eleganti commentario illustravit, & Stephanus Ambrosius Schiappalaria in vitâ Cæsaris Italicâ linguâ scriptâ, Antverp. 1578. in 4to editâ, pulcherrimè & uberrimè suo seculo ob oculos posuit, quid juvent aut obsint in Republ. cives potentes & locupletes, & obstinati. Quot non habemus inter recentiores vitarum scriptores, unde multa disci Politico possunt? Ex Vitâ Catharinæ Medicæ, quam multa ad res Gallicas pertinentia notari possunt? Vita Villaregii à Pastorio in linguam latinam conversa Ministro Principis proderit.

Multi

Multi sunt inter Gallos Biographi, de quibus legendus in Bibliothecâ Gallicâ Sorellus. Sunt & antiquorum à recentioribus Vitæ scriptæ: qui ex fragmentis corpus aliquod historiæ, sed imperfectæ neque satis connexæ, concinnant: qui Philologi potius, quam veri Politici & Historici, partibus funguntur. Qui Ciceronis historiam scripserunt, Corradus, Fabricius, aliique, ad intelligenda Ciceronis scripta utilem operam instituerunt. * Sunt, qui 13
ipsi suæ vitæ Historiam texuerunt: nam, Tacito teste, in Vita Agric. cap. 1. apud Romanos *plerique suam ipsi vitam narrare fiduciam potius morum, quam arrogantiam arbitrati sunt. Nec id Rutilio & Scauro citra fidem & obtrectationi fuit.* Nostro tempore Thuanus magnæ Vir autoritatis candidissimusque Historicus de suâ vitâ historiam scripsit, in quâ multa, quæ ad statum publicum pertinent: * ac referendi eò sunt libri commentariorum [*Memoires* Galli vo- 14
cant] quos Viri negotiis publicis admoti de rebus suis gestis, qualis olim Cæsar, nostro tempore Galli multi, scripserunt; in quibus enarrandis diligentissimus est Sorellus. * Sunt & alii, qui non tam ad civilem prudentiæ 15
usum, quam ad historiam ipsam respiciunt: Quales sunt, qui in Familiis veterum Romanorum enarrandis operam posuere, laudabilem illam quidem, sed quæ ad rem nostram non facit. Historiæ illi antiquæ magnam lucem accendunt: cujus generis scriptores cum curâ & censurâ suâ enarravit Rupertus in literis ad Albert. Richterum, quæ habentur in *Epistolis Richterianis à pag. 465. ad pag. 470.* Elogiorum quoque scriptores propriè huc non pertinent: aliâ enim ratione rem suam instituunt. Quomodo hi à Vitarum scriptoribus differant, pluribus ostendit Mascardus *de arte historicâ tract. 5. p. 528. 529.* * Nos jam ad Biographos recentiores accedimus, quorum vastissima 16
sylva est. Tot enim sunt Vitarum Scriptores, ut integram penè efficere Bibliothecam possint: quorum indicem congessit Labbeus *in Bibliotheca Bibliothecarum*, uberiorem dedit *Teissierius*; Optimo ordine digestæ illæ sunt in *Indice Bibliotheca Thuana*. Magnum hoc ad solidiorem doctrinam arcanum est Biographos benè habere cognitos, unde non in re literariâ tantùm, sed & civili optima formari prudentia potest. Nos ex istâ sylvâ aliquas, quæ majori esse usui possunt, decerpemus.

Primo hîc loco à nobis ponetur VITA PEIRESCII à GASSENDO 17
scripta. Magnâ diligentiâ conscriptus est liber iste, continetque varia memorabilia antiquaria, Philologica, Physica, Politica, quasi per cumulum congesta. Dum enim persequitur omnes viri istius labores, occasione istâ ad multa curiosa, ab illo vel inventa vel notata, dilabitur. Planè in hoc labore exercuit ingenium suum Gassendus; & dum varia Philosophemata proponit & judicia, pulcherrimis subinde contemplationibus totam viri hujus Historiam illustrat, & sub illâ rei literariæ tum temporis in Galliâ statum. Optandum esset, ut simili diligentia illustrium Virorum memorabilia consignan-

signarentur, quod fieri non potest, nisi ab amicis & familiaribus, vel nisi ipsi autores vivi rerum suarum Commentarios scripserint, ut fecit Thuanus & alii nonnulli, vel saltem lineamenta ejus duxerint, unde perfectum deducere
18 opus Viri harum rerum periti possint. * Idem Gassendus etiam Tychonis Brahæi, Peurbachii, Regiomontani, & Copernici vitas descripsit, in quibus multa singularia ad rem Mathematicam & Astronomicam spectantia.

19 JOHANNIS VINCENTII PINELLI VITA, scripta est per *Paulum Gvaldum* Patricium Vicetinum. Fuit vero Pinellus Patricius Genuensis, Vir maximi nominis, Philologus, Polyhistor eximius, magnorum in literas & literatos meritorum, quos fovit, ornavit, ope consilioque juvit. Continentur in ejus vitæ descriptione multa memorabilia & rara. Magnam habuit Vir ille supellectilem antiquariam, ut propemodum factus fuerit ad rem librariam & literariam. Multa sunt in illo libro arcana de parandis libris & MStis. Multa habuit Vir ille instrumenta publica & collectanea, quæ ad statum Venetorum spectabant. Quare post mortem Pinelli [nam vivebat Patavii] Senatus Venetus manum injecit MStis Politicis, arcana status sui continentibus, Bibliothecæque suæ publicæ addixit, ne in manus pere-
20 grinas devenirent. * Prodiit Vita hæc Augustæ Vindelicorum in 4to Anno 1607. postea recusa est in Angliâ, curante *Gulielmo Bathesio*, inter cæteras Virorum aliquot illustrium vitas, pag. 314. Quod opus Londini prodiit Anno 1681, & præter Pinelli hanc vitam, *Budæi, Hugonis Grotii, Pithæi, Camdeni, Walæi, Petavii, Sirmondi, Petri Molinæi, Henrici Valesii, Jacobi Usserii Armachani* aliorumque continet.

21 VITA PAULI SARPII à Pate *Fulgentio* scripta hîc nominari meretur. Quantus Vir *Paulus Sarpius* fuerit, non ignotum esse potest illis, qui interio-
22 rem rei literariæ notitiam habent. * Fuit ille sacri ordinis homo, Monachus, Minorita, (xx) sed summi ingenii. Ejus extat *Historia Concilii Tridentini*, magnâ prudentiâ & ingenuitate scripta, sub nomine *Suavis Polani* quam inter absolutissima historiæ specimina numerat Guido Patinus Epist. 170. Totum Reip. Venetæ statum moderatus fuit consiliis suis. Vindicavit jura ejus adversus Pontificem, quâ de causâ summe invisus fuit Pontificiis, & in mortem ejus aliquoties conspiratum, ut sicariorum manibus per vim vix extorqueretur. Illum enim omnibus hæreticis pejorem habuerunt, ut qui arcanorum Pontificii status proditor erat. Spargebatur de ipso fama, quod abitum ad Reformatos meditaretur, quæ non omnino de nihilo est: scio enim superesse epistolas manu ejus scriptas, ad Isaacum Casaubonum, quibus sollicitat ipsum de gratiâ Regis Angliæ sibi conciliandâ; si fortè illic
23 fortuna iniquior ipsum abigeret. * Vita ejus conscripta est *Italicâ* linguâ; postea in linguam Gallicam conversa prodiit Lugduni Bat. in 12. An. 1661

sub

(xx) Paulus Sarpius non fuit Minorita, sed Ordinis Servitarum Monachus.

sub titulo *La vie du Pere Paul.* Multa sunt in hac descriptione memorabilia ad omnem rem literariam: habuit enim excellentissimum ingenium, quod per omnes scientias, artes, & linguas se diffuderat. * Promptus erat consi- 24
liô, animô semper præsens, extrema vitæ pericula summâ generositate contemnens, &, ut breviter dicam, sui temporis Phœnix. Multa enim ille in Physicis & Mathematicis demonstravit extemporali penè solertiâ, quæ desperata aliis videbantur. Celebratam apud Medicos circulationem primus ille ante Harvei tempora ostendit, quod cum objiceret Bartholinus Anglis, ægrè admodum tulerunt, ejus inventionis gloriam dubiam sibi reddi. Sed dolendum est, omnes illius Viri chartas periisse, ac distractas post mortem ejus fuisse: nihil enim horum seriò scripsit, & datâ operâ; sed quasi aliud agendo, cum vacatio esset à publicis negotiis, Illa omnia prolixiùs recensentur in hôc libellô, ac notanda sunt, ut videamus quàm multæ & vulgo ignoratæ opes lateant sæpe in ingeniis, quorum vix notitia publica est. Quo magis illorum industria incitanda est, qui in peregrinationibus suis ad talium virorum amicitias admittuntur, ut omnibus artibus è scriniis illorum extrahere conentur, quicquid fortè illic delitescit. Qualia multa sunt per Italiam Galliamque ingenia, de quibus nulla ad nos defertur notitia.
* Prodierunt Ann. 1673. ejus quædam literæ Italicâ linguâ scriptæ, propositô 25
Veronæ fictô, ut patet, nomine; quibus continentur intimiora illa Politica superiorum temporum in aulâ Cæsariâ, Pontificiâ, & Venetâ, quibus immiscentur nonnunquam quædam literata.

VITA PETRI PUTEANI à RIGALTIO scripta, multa habet præcla- 26
ra. Magna fuit Puteanorum olim celebritas. Illi sunt, per quos Excerpta Scaligeriana congesta sunt. Petrus Puteanus fuit Regi Galliæ à consiliis & Bibliothecis. Qui ejus vitam descripsit Rigaltius, ad multa respexit, tum quæ ad rem literariam spectant, tum quæ ad res civiles; quanquam intimioribus adeò consiliis admotus ille non fuerit. Non fuit tamen facilè illo peritior Juris publici Gallicani aliorumque Statuum. * Præcipuè magna 27
ejus cura fuit in colligendis actis publicis. Gallica sola quinquaginta vastis libris collegit, quorum titulos hic recenset Rigaltius, unde exemplum capere Politicus possit, quid ipsi agendum sit in scriptis talibus colligendis. Si quis enim illo modo disposita habeat Imperii Romani Principum jura, quantum ille thesaurum possideret! Maturè itaque, atque adeò ab ipsâ juventute instituendi sunt tales libri Foliaces Studioso, in quos vel acta ipsa referat, vel si haberi non possunt, ex ipsis potiora excerpat. Pinellus, de quô suprà mentionem fecimus, Status Veneti arcana penetravit: Puteanus noster Gallicana. Ita omnium aliorum statuum res & jura exquiri possunt, si quis cum curâ aliud agat. Ille labor præcipuè in Germanis Conringium exercuit, quibus ille initiis, vel ipso non diffitente, tantam sibi experien-

tiam & prudentiam conciliavit. Recusa est hujus vitæ historia, inveniturque
inter cæteros Vitarum scriptores à Bathesio collectos p. 660.

28 VITA DUCIS VALENTINI descripta est à *Thomaso Thomasi* linguâ
Italicâ, editaque Anno 1655. Claramontii in 4to. Panditur hîc scelerum &
nequitiarum officina: continentur enim in hôc librô omnes illæ fraudes &
artes, quibus usus est *Cæsar Borgias*, Dux Valentinus, Alexandri VI Pontificis
patris nequior filius, homo astutissimus & tyrannicus, ad imperium Galliæ
Cisalpinæ sibi parandum, quo tamen ille consilio excidit, fatis obstantibus.
Hujus Principis ideam Machiavellus descripsit. Liber enim ejus de Principe
eo fine scriptus, ut hoc exemplo illum depingeret omnibusque ob oculos
poneret. Prodiit & in Gallicam linguam conversus ille liber ante novem an-
nos, editus in Batavis in 12. Inspicere & in malorum hominum vitas, tan-
quam in speculum, possumus: non ut discamus ab illis fraudes; sed ut evi-
tare illas sciamus, ne planè simus in technis illis hospites. Videas hîc ma-
chinationes machinationibus, dolos dolis oppositos, & variè inter se mistos
pro scopô obtinendô. Hoc legenti jucundum erit, characteres causarum
& ingeniorum nosse, unde regulas sibi quisque suas pro prudentiâ formare
poterit, & vitæ rationes subducere, qui in aulâ consiliis præest, & aliorum ever-
29 tere dolos, qui res novas moliuntur, & tyrannidem affectant. * Sunt qui-
dam, qui malorum hominum vitas non putant scribendas, eoque nomine
reprehendunt Tacitum, quod narrando facta malorum Principum parum
absit à docente: cum bonorum exempla non solum cognitione boni nos
instruant, sed etiam ad imitandum excitent. Verùm cum major hominum
pars mala sit, etiam eorum ingenium nosse debent boni.

30 VITAM HENRICI VII, REGIS ANGLIÆ à Bacone Verulamio
scriptam, priori subjungimus. Ut enim pessimi tyranni vitam descriptam
dedimus sub personâ Cæsaris Borgiæ, ita optimi Principis historiam πολιτι-
κωτάτῳ libro complexus est Verulamius; quam ideo scribendam suscepit,
ut responderet calumniatoribus suis, qui scholæ illum & contemplationi-
bus aptiorem existimabant, quàm rebus gerendis, ac ut singularem etiam
31 his peritiam ostenderet. * Plenum hoc omnis civilis & architectonicæ ar-
tis opus; quô interiora tum regni ipsius Angliæ, tum omnis in universum
prudentiæ continentur. Invenies hîc pacis & belli artes, in praxin ipsam
deductas: nam è typo illô περιστατικῷ plus intelligitur, quàm ex infinitis
præceptis. Maximi facit hunc librum passim in scriptis suis Böclerus, o-
mnibusque commendat, ut sanè commendari hi libri omnibus debent, in
quibus quisque describitur, qualis in imperio fuerit, & qualis interior ac
familiarior vita. Nam τὸ ἠθικὸν & τὸ πολιτικὸν hîc utrumque spectan-
dum est.

32 VITA PHILIPPI MELANCHTHONIS scripta à *Joachimo Camerario*,
in

in re Ecclesiasticâ & literariâ non exigui momenti est. * Quantus Vir fue- 33
rit Philippus Melanchthon, nemo ignorat; pluris sanè æstimandus, quam
vulgò fit. Primus ille in Germaniâ disciplinarum omnium & purioris Theo-
logiæ cum Luthero restitutor, nullum eruditionis genus intactum reliquit,
ut in singulis habitare, non peregrinari, videretur. Nervos in illo & impe-
tum requirunt nonnulli, sed tamen nec illud extra laudem est. Ut enim
habuit ingenium compositum & moderatum, & ab affectatione omni alie-
num; ita talem se quoque in omnibus vitæ actionibus & scriptis exhibuit.
Stylus ipsi purus & limpidus, nonnunquam humilis, nonnunquam assur-
gens: plena tamen ingenii & prudentiæ omnia. * Ejus Viri vitam descri- 34
psit *Joachimus Camerarius*, Vir suô tempore doctissimus, & intimioribus lite-
ris præ omnibus in Germaniâ excultus. Multa disces ex illô, quæ pertinent
ad statum literarium & ecclesiasticum: omni enim scenæ, quæ tum ador-
nabatur, vel præfuit vel interfuit Melanchthon, nomen omnibus Germa-
nis meritò venerabile. His addi possunt aliorum Theologorum Protestan-
tium vitæ, tum, qui singulatim prodiere, tum quæ ex iis excerpsit Melchior
Adami, è quibus sic inter se junctis multa addisci possunt, quæ statum Ec-
clesiæ Protestantium pertinent, ut Melanchthonis Historia multa continet
historiæ literariæ. Ejus judicia de optimis Autoribus, Patribus, Oratoribus,
Poëtis, ex omnibus ejus scriptis collegit unô volumine Georgius Richterus,
sub titulo: *Crises Melanchthonianæ*, de quo suprà diximus. * Ejus Camerarii 35
Narratio extat *de Eobanô Hessô*, qui fuit suô tempore inter Poëtas præcipuus;
quæ de compluribus aliis ejus ætatis doctis & eruditis Viris aliqua memorat.
Adjectæ sunt Epistolæ Camerarii & Eobani Hessi mutuæ, omnes eruditæ, &
rebus literariis refertæ.

Ad res illorum temporum sacras & literarias pleniùs noscendas omnino 36
JOHANNIS REUCHLINI, Phorcensis Legg. D. qui Capnionem vocabat,
quique Melanchthonis Præceptor fuit, VITA pertinet. Ille enim, excita-
tis Hebraicis & Græcis literis, adversus rabiosam Monachorum pertinaciam
& Judæorum quorundam perfidiam januam aperire elegantioribus & pu-
rioribus studiis visus est. Ab hoc quasi aurora eruditionis illucescere cœ-
pit, unde potiùs à luce Phosphorus, quam à fumo Capnio dicendus. * Ejus 37
vitam Georgius Pflugerus, Joannes Murmelius, Paulus Merula, scripsisse
dicuntur Teissiero, quos tamen non vidi. Strictim enarravit Melchior Ada-
mi: sed nunc plenissimam & uberrimam dedit *Joannes Henricus Majus*, itidem
Phorcensis, & in Gymnasio Durlacensi Profess. P. & in templo primario Pa-
stor; qui primùm orationem inauguralem de eo habuit, sed postea prolixis
& utilissimis notis illustravit, optimè de cive suo bonisque literis meritus.
Editus est liber Durlaci Anno 1687. in 8. ac multa memorabilia conti-
net.

38 VITA PETRI LOTICHII SECUNDI per Johannem Hagium scripta,
39 non pauca erudita continet. * Fuit Phœnix Poëtarum Germaniæ Lotichius,
40 omnibus exteris si non superior, certè æqualis. * Hujus tamen vel ipsis Germanis penè ignotum nomen est; exteri nullam ejus mentionem faciunt. J. C. Scaliger, cum censuram Poëtarum Germanorum instituit in Hypercriticô suô, ne verbulum quidem de hôc nostrô, qui tamen omnibus cæteris erat anteferendus. Mira in illo suavitas & concinnitas carminis, & vix imitabilis, ut mihi superare interdum ipsum Ovidium, ac Virgilianam in Eclogis suavitatem unus exprimere videatur. Multa habet vita ejus memorabilia, quæ ipsi per Italiam Galliamque peregrinanti obtigerunt; multæ in illâ de Viris doctis notitiæ. Dolendum, immaturo fato & in ipso flore ætatis, anno scilicet 32. obiisse è philtri reliquiis, quod ipsi in Italiâ propinatum fuit. Solus inter Batavos Heinsius tam candidus fuit, ut æstimaret ipsius ingenium *lib. 2. Eleg. 2.* quam in obitum Taubmanni scripserat. Ita enim ille non minus honorificè, quam verè:

Hic sedet & priscos Lotichius ardet amores.
Hoc nullum majus gens tua nomen habet.
Nec negat hoc Naso, lateri cui proximus hæret,
Nec negat hoc Nemesi nunc quoque junctus amans.
Nec negat hoc Veneris puer & Cytherëia mater,
In terris alium vix habitura parem.

Non satis pro dignitate viri judicavit Thuanus, qui illi Eobanum Hessum præponit; quo ille non solùm, sed & omnibus cæteris est superior: Quod ostendit cognatus ejus *Johannes Petrus Lotichius* in Promulside Criticâ, sive censurâ super Poëtis novantiquis, Francofurti Anno 1645. editâ: ubi multis argumentis ostendit, non Eobano tantum Hesso, sed & cæteris omnibus superiorem esse Lotichium Secundum. Quâ in re, etsi nihil à vero alienum dixit, non deerunt tamen, qui vel immodestiam, vel affectum ejus nimium, hic reprehendant. Videndum etiam est Lipsii de Lotichio Elogium,
41 quod legitur *tom. 2. operum p. 74. lit. B.* * Illud singulare in hoc viro & propemodum divinum est, ac plus quam Poëticum ἐνθουσιασμὸν arguit, quod in *Elegia 4. lib. 2.* ad Joachimum Camerarium scriptâ tristissima obsidionis & expugnationis Magdeburgensis fata integro seculo prædixerit. Res omnino notatu digna, ac elegia illa pulcherrima est. Hæc ille aurea carmina, quod mireris, inter armorum strepitus ipse miles scribebat.

42 CHRISTOPHORI FORSTNERI VITAM, vel potius Elogium, scripsit Böclerus. Dignus certè tanto viro Panegyristes. Nam non tantùm in elegantissimis suis in Tacitum commentariis, quantus vir fuerit, ostendit; sed & in luce ipsâ atque actione prudentiam suam declaravit. * Ma-
43 lignè de tanto viro judicat *Amelot de Hussaje* in judiciis de Taciti commentatori-

Digitized by Google

toribus, quæ Moralibus suis promisit, cum dicit, familiari illo in Germanos
convicio Forstneri Commentarium nihil esse, nisi locos communes, exempla
malè sæpe adduci, neque quicquam conferre ad politicam. Longè sanius
Böcleri de eo judicium est, peritioris in isto negotio arbitri, quam est iste
Amelotius. * Ex hâc ejus vitâ unum hoc memorabile de Thomâ Campa- 44
nellâ hîc adducam. *Non prætereundum est*, inquit Böclerus, *quod in Italia, cum
Campanellam inviseret, ei usu venit. Tenebatur ille in custodia, nec ad videndum
nisi custodibus arbitris quisquam admittebatur. Plures unà accesserant, & de more ævi
libellos colligendis illustribus nominibus destinatos Campanellæ in cubiculo tradi jusse-
runt. Postquam inscripserat is, quæ voluit, admissos contemplatus, sine hæsitatione
Forstnerum nunquam antea visum nomine compellavit, manuque prehensum de futu-
ris honoribus & quibusdam aliis eventibus edocuit. Extitit fides prædictis: sive ex li-
berali & multarum bonarum rerum indice facie feliciter conjecturam facere contigit;
sive veterem de divinatione prudentum sententiam, ad hoc quoque præsagiorum genus,
monitu exemploque Cardani referre, fas est. Quanquam tutius est in his facta scire,
causam ignorare.*

WALLENSTEINII VITA à GUALDO scripta lingua Italica, & 45
postea in Latinam conversa à Josua Arndio, ejusque notis politicis illustra-
ta, multa continet præter historiam, quæ ad officium Ducis bellici pertinent.

* BEMBI Cardinalis & CONTARENI VITA à JOHANNE CASA 46
scripta, præter singularem latinæ linguæ nitorem, quâ ejus monumenta la-
tina commendantur, multa ad rem literariam & civilem pertinentia tradit.

* ANTONII MARIÆ GRATIANI libri de Casibus Virorum illustrium 47
& de Vitâ Commendoni ad res civiles commendari debent, quorum singu-
laris etiam in linguâ latinâ nitor est.

Multa possent de vitis singularibus, quas autores certi scripsere, dici; 48
sed omnes illas recensere & operosum nimis esset & supervacuum: suffi-
ciet potiores aliquas notasse. Si quis nomina aliorum, qui vitas scripse-
runt, nosse velit, adeat Bibliothecam Thuanam, Cordesianam, & Teissierii
Indicem. Seqvuntur jam illi, qui vitas multorum autorum scripserunt,
uno volumine comprehensas, qui plerumque in Elogiis subsistunt, & rarò
ad specialia descendunt. * Habemus collectas à *Joh. Jacobo Boissardo* vitas 49
virorum illustrium cum iconibus, qui liber editus est quatuor partibus
Francof. An. 1597. Imagines adjecit *Theodorus de Bry*. Breviter omnia & sa-
tis nervosè inde excerpsit Melchior Adami, ut carere, quantum ad Germa-
nos, hôc Boissardô possint, qui Melchioris Adami vitas habent; nisi quis
iconibus delectetur, quæ tamen planè non sunt ad vivum factæ.

MARTINUS HANCKIUS scripsit libros duos de Romanarum rerum 50
Scriptoribus, tam veteribus quam novis; atque ita ordinavit, ut primò vi-
tam recenseat, secundò scripta, tertiò judicia variorum autorum. Idem de

Byzantinarum rerum scriptoribus librum eâdem methodô confecit, Lipsiæ editum Ann. 1677. Multa quidem debet Vossio; sed labor tamen non inutilis est, cum sic ordinatè procedat, & varia tamen alia misceat. Indices adjecti secundum seriem temporum & nominum.

51 JOHANNES IMPERIALIS scripsit Museum Historicum & Physicum, sive Elogia Virorum literis illustrium in 4to Venetiis apud Juntas 1640. impressa. Bonus ille liber est; multa continet de viris doctis memorabilia, quorum Elogia non solùm descripsit, sed & singularia sæpe immiscet. Alioquin Elogiorum Scriptores non tam plenam fidem merentur, quam vitarum scriptores: aliquid hîc interdum affectibus datur; sed si citra partium studium scripta sint, breviter & velut in typô characterem viri literati ob oculum ponunt.

52 LAURENTIUS CRASSUS scripsit Elogia hominum literatorum Italicâ linguâ in 4to. Editus ille liber Venetiis est, duabus partibus 1668. in 4. continetque varios per orbem terrarum literatos, de quibus ille interdum nonnulla refert, quæ alibi non facilè invenias. Nescio tamen, an sincerâ omnia fide: credo enim multa illum ex aliorum relationibus hausisse. Recenset ille libros autorum editos ac ineditos, & nonnulla de utrisque judicia sæpius inspersit. Notat etiam, ubi inveniri possint MSti quorundam autorum labores; quod utile multis modis esse potest. De Scaligerianis & Salmasianis scriptis multi illic nominantur inediti, de quibus nullam apud alios mentionem fieri vidi. Non pauca ex hoc autore didici, quæ faciant ad historiam virorum doctorum. Adjunctæ etiam sunt imagines. Scripsit idem Italicâ lingua Historiam Poëtarum Græcorum, & qui in Græcâ linguâ carmina scripsere: quæ in folio edita est Neapoli 1678. Alius Nicolaus Crassus Venetorum Patriciorum elogia scripsisse perhibetur.

53 GALEAZIUS GUALDUS PRIORATUS scripsit linguâ Italicâ librum cui titulus *Scena d' huomini illustri d' Italia*, qui editus est Venetiis 1659. in 4. quô continentur varii viri illustres ex Italicâ gente, & doctrinâ & fortibus factis celebres: Hos enim viris doctis miscet.

54 HIERONYMUS GHILINUS scripsit Theatrum hominum literatorum Italicâ linguâ, quod Venet. Ann. 1647. in 4. editum est; ac penè eôdem modô ac formâ, quâ Laur. Crassus suos Viros doctos descripsit, libros editos ac ineditos diligenter recenset. Hujus rei magnus usus est in notitia exoticorum Autorum, qui rariores sunt apud nos.

55 ANDREAS THEVETUS scripsit imagines & vitas virorum illustrium Gallorum in fol. Paris. An. 1648. Gallicâ linguâ. Longè plenior est illic narratio, quàm apud cæteros autores Gallos, qui vitas popularium suorum descripserunt: Quorum omnium Elenchum vide apud Sorellum in Bibliothe-
56 câ Gallicâ p. 150. ubi & judicia de iis. * Simili ratione ISAACUS BUL-

LART

LART librum scripsit Gallicâ linguâ, magnifico titulo: *Academia Scientiarum,* quâ Vitæ, Elogia, Historica & imagines hominum illustrium, qui aliquot à seculis inclaruerunt, continentur. Liber editus est Amstelodami in folio Ann. 1683. duobus voluminibus.

JOHANNES PAPIRIUS MASSONIUS in Senatu Parisiensi & in re- 57
giâ Advocatus, edidit Paris. 1656. in 8. Elogia sua, inscripta Petro Segvierio, Franciæ Cancellario. Partes duas elogiorum fecit: prima Regum, Ducum & Heroum vitas recenset; altera virorum eruditorum, sed quos Gallia protulit; breviter omnia, nec sine panegyricis coloribus. Invenies tamen nonnunquam, quæ ad rem seu notitiam literariam prodesse possunt.

JULIUS CÆSAR CAPACCIUS scripsit elogia illustrium mulierum 58
ac Virorum in 4to Neapoli 1608. * Ne mulierum quidem laudes celari de- 59
bent, quas & olim habuimus & nunc habemus doctissimas. Non invidiosum Viris esset, has sibi adjungi Veneres. Habuimus Philosophas, Poëtrias. Ante aliquot annos in Academiâ Patavinâ publicam facultatis philosophicæ lauream reportavit cujusdam Procuratoris S. Marci filia Elena Cornara Piscopia; De illâ habetur in Ephemeridibus Gallicis, & apud Gregorium Letum in Ital. regnant. part. 4. lib. 1. p. 43. & seqq. In Theologiâ eandem petitura erat, nisi obstitisset Cleri autoritas; Indignum enim credebant, mulieri docendi in Ecclesiâ munus conferri, cum sacris literis hoc repugnet. Consilium hoc in animo habuit Capaccius, ut feminarum quoque illustrium memoriam celebraret; quod nostro tempore fecit Thomasius: cujus extant de eruditione feminarum aliquot dissertationes Lipsiæ habitæ. Vir doctissimus *Otho Sperlingius* integrum in Mulierum doctarum gratiam opus molitur, à primis temporibus ad nostra usque productum. Capaccius gentis suæ feminas recensuit & viros. J. B. Fregosus scripsit de feminis, qui doctrinâ excelluerunt, teste Ghilino *part. 1. Theatr. p. 96.* Vincentius Placcius de scriptis & scriptoribus juvenilibus ac muliebribus librum promisit.

JANI NICII ERYTHRÆI fictum nomen est; verum, Johannes Vi- 60
ctorius Rossius, sive Johannes Vincentius de Rubris. Magnæ dignitatis Vir in aulâ Romanâ Pinacothecas Virorum illustrium scripsit in 8 quæ nomen quidem Coloniæ præferunt; sed in Batavis impressæ sunt An. 1643. & 1645. Exquisitus Latinæ linguæ nitor in hôc opere est. Multa memorabilia habet circa rationes vivendi & studendi viris eruditis singulares. Multa de eorum controversiis & disputationibus, artibus, technis, libris; quæ omnia illic magnâ cum utilitate & voluptate legi possunt. Ut enim erat Vir & doctus & prudens, ita multa observat in vitis doctorum virorum, quæ non observarunt alii. * De illo videtur loqui Maresius *Ep. 27. lib. 2. Nuper Italus tres* 61
libros de viris illustribus edidit, fermè omnibus Italis, qui his 50 annis vixerunt. Inter hos vix quinque sunt in literis latinis tolerabiles. Sed maligna hæc censura est:

Est

Digitized by Google

Est enim optimus labor, &, quod potissimum est, characteres ἠθικοὺς virorum doctorum magnâ curâ proponit. Quod si omnes æquè famâ celebres non sunt, tamen & vulgo ignoratos nosse interest, in quibus plus interdum sapientiæ, quam in aliis, latitat.

62 SCÆVOLÆ seu GAUCHERII SAMMARTHANI & ABELII illius filii extant Elogia Vitæ & alia opera edita in 4. Parif. Ann. 1633. Fuere viri eruditissimi, judicio solido, & ab omni adulatione remoti. Verùm Oratoris potiùs quam Historici partibus funguntur. Nihil enim de scriptis illorum habent, quod tamen potissimum hic erat. Characteres & lineamenta potiùs ducunt. Scævola ob Poëmata sua Virgilianum aliquid spirantia notissimus eruditis. Quidam illum omnibus sui seculi Poëtis præferunt. Varia de iis & Abelii Sammarthani Poëmatibus judicia collegit Bailletus *part. 3. tom. 4.*
63 *de Poëtis p. 166. & seqq.* * De his Elogiis ita Maresius lib. 2. Epist. 25. *Nostrorum vitas Sammarthanus scripsit versu, quam prosâ, melior, cujus soluta oratio etiam poësin redolet. Ea fere sunt uniusmodi, & in doctorum Catalogum multos è Senatu & alios refert: qui multa scripta reliquerunt, quique alioquin non magni fuerunt in literis nominis.* Laudat eo loco Michaëlem Marolium Villa-Lupensem Ab-
64 batem, qui vitas scribendas fusceperit, de quo nihil hactenus vidi. * Promisit & Guido Patinus Epist. 133. ad imitationem Sammarthani, Elogia Gallica: *J' ay autrefois ramassé bien de mémoires pour faire des Eloges Latins des François illustres en Sience, à l' imitation de Mr. Scevola de Ste. Marthe, à quoi je pourrai travailler l' Hiver prochain pendant les soirées mais le nombre des malades me fait peur, c' est ce qui fait que je n' ose le promettre absolument.* Et in fine Epistolæ hæc habet: *Si Dieu me fait la grace d' en venir la, je ferai mes éloges plus beaux, plus curieux, & plus historique qué ceux de Monsieur de Sainte Marthe, ausquels ils ne céderont que pour l' expression. Je n' y mettrai que d' honnêtes gens & dont le mérite fera la d gnité.*

65 VITÆ JURECONSULTORUM non sunt plenè tractatæ. Si veterum haberemus vitas diligenter descriptas, multum hinc lucis accederet Jurisprudentiæ: imprimis si commentationes illorum ad leges cum curâ recenserentur, quantum de iis haberi possit è fragmentis JCtorum, quæ in
66 Pandectis habentur, & ex Oratoribus & Historicis. * Si non omnibus numeris absolutum, saltem non inutilem præstitit laborem *Johannes Bertrandus*, Præses Tolosanus, cujus extant de Jurisperitis libri duo, Lugduni Batav. recusi An. 1675. in 8vo. Promisit plenius de JCtis veteribus opus Vir doctissimus *Ægidius Menagius*, ut videre est in Præfatione illâ, quam præmisit amœnitatibus Juris civilis, quæ nunc auctiores editæ sunt. Quod si illud opus ad finem perducturus sit, gratulabimur orbi erudito. Cura circa recentiores JCtos quorundam exigua est, ut *Joh. Fichardi, Rutilii, & Guidonis Pancirolli*, qui postremus diligentius rem suam instituit. Ejus de claris legum

gum interpretibus libri quatuor prodierunt Venetiis in 4to An. 1637. & de-
nuo ibidem An. 1655. Germanorum JCtorum vitas usque ad sua tempora
dedit Melchior Adami. Speciales quorundam JCtorum vitas descripse-
runt *Cujacius & Balduinus*: quanquam hic *Antonio Matthæi* ut plagiarius va-
pulat; nam elogio Massonii indignatur, qui ipsum Cujacio comparaverat.
Sed de his plura aliô locô. * Nuper adeò laudabile consilium suscepit *Fri-* 67
dericus Jacobus Leickherus, qui Lipsiæ Anno 1686. Decadem Vitarum inte-
grarum, non in Compendium contractarum, edidit, ut *N. Boërii, A. Augustini,*
F. Hotomanni, B. Brissonii, Pithæi, G. Budæi, A. Goveani, J. Cujacii, J. Bertrandi,
G. Pancirolli, quæ à viris doctis scriptæ & ab illo notis eruditis illustratæ sunt.
Promisit plures se ita junctim editurum, quo non Jurisconsultos tantum,
sed viros doctos omnes, sibi obstringet. In Theologorum quoque Medi-
corum & Philosophorum vitis nihil perfectum & absolutum est.

Enarravit quoque PAULUS PELISSONIUS vitas eorum & scripta, 68
qui Academiæ Gallicæ interfuerunt, de quâ singularem ille librum scripsit
supra nobis memoratum. De hujus Academiæ consiliis & censendi ratione
multa monet Bailletus *Tom. II. p. 163. 164. 165.* Idem cujusdam *du Saussay* Epi-
scopi mentionem facit, qui collectionem Scriptorum Mysticorum, qui pri-
mo seculo vixerunt, instituerit. Vocat multæ lectionis virum, sed simpli-
ciorem & exigui judicii. Eodem loco pag. 171. recensetur *Launoii Historia*
Collegii Navarræi. Bonciario delata fuit provincia scribendi de viris illustri-
bus Perusinis, teste *Eryth. Pinacoth. I. pag. 99.* Anglorum, virorum tam illu-
strium quam doctorum, aliquot vitas descripsit William: Winstanleus li-
bro, cui titulus: *England's Worthies.* Proponuntur hic vitæ à Constantino M.
usque ad mortem Cromvvelli. Liber Anglicâ linguâ editus est Londini
An. 1660. in 8.

Non omittendi quoque sunt insignes artifices, Statuarii, Pictores, Mu- 69
sici, Architecti, quorum vitæ etiam notandæ sunt. Disputatur quidem à
nonnullis, an eorum Vitæ scribi mereantur, præcipuè à Patricio *dialogo de Hi-*
storiâ octavo. Sed rectè contrariam sententiam defendit Vossius de *arte histori-*
câ Cap. 17. * GEORGIUS VASARUS, tam pennâ quam penicillo celebris, 70
scripsit Italicâ linguâ tomis aliquot vitas pictorum & statuariorum, & archi-
tectorum illustrium: qui liber editus est Florentiæ apud Juntas An. 1568.
in 4to. De illo videatur Ghilin. *Theatr. part. 2. p. 117.* Adeò solliciti etiam Itali
fuerunt, ut excellentium artificum vitas descriptione dignas judicarint:
* Quod utinam aliis quoque gentibus persuaderi posset. Facit enim hoc ad 71
conservationem ipsarum artium & inventorum singularium. Habent enim
plerumque singuli artifices aliqua, quæ ipsorum ingenio debentur: quæ si
cum delectu & bonâ fide notarentur, magnum in vitâ civili usum haberent.
Ne quid dicam de commodis, quæ inde ad Mathematica & Physica studia

pervenirunt. Turpe est, Germanos nostros non esse eâ de re sollicitos, inter quos magna est artificum industriorum & solertissimorum copia, quorum ipsa sæpe cum autoribus pereunt inventa. De pictoribus quibusdam in Germanicâ linguâ memoriæ quædam apud Sandratum extant: sed infinita
72 alia possent colligi. * Ingens aliquod corpus & Systema, quô omnium pictorum, veterum & recentiorum, vitas comprehendit, moliebatur *Franciscus Junius*, qui olim ipse de picturâ librum edidit. Ostendit mihi ipsi, cum essem in Batavis, librum à se scriptum, satis copiosum & vastum; qui an unquam edendus sit, ambigo: Typographum enim, qui sumptus erogare vellet, invenire non potuit. (yy) Nunc fortè vivere desiit vir ille tum temporis octo-
73 genarius * Nostrâ ætate *Carolus Dati* scripsit Vitas Pictorum antiquorum, Florent. editas Anno 1667. in 4to.

CAP. XX.
DE FRUCTU OMNIS HISTORIÆ BIBLIOTHECARIÆ.

Transitio. 1. Magna Historiæ Bibliothecariæ utilitas. 2. Hinc universalis aliqua Scientia speranda. 3. Consilia ejus adornandæ proponuntur. 4. Quirini Kulmanni 5. & aliorum promissi labores. 6. Librorum ineditorum investigatio publicè utilis. 7. Eorum multi veris autoribus per plagium surrepti. 8. Catalogi omnium autorum conficiendi methodus. 9. Inventorum & experimentorum commemoratio. 10. Ejusdem utilitas. 11. Nova Machina Urinatoria, cujus ope per æquas ambulare possumus. 12. Ea jam tum à Pegelio 13. & Petro Mormio publicè proposita. 14. Magna ex inventorum historia utilitas. 15. Inventorum scriptores ex antiquis. 16. Becchers liber Germanicus, cui titulus Stulta Sapientia, & Sapiens Stultitia laudatur. 17. Itineraria Monconisii, Tevenotii, Ogerii laudantur. 18. Et epistolarum nonnulli Scriptores. 19. Ex Patini Epistolâ inventum singulare pro calefaciendis conclavibus producitur. 20. Joannis Pellii consilium pro scientia Mathematica universali adornanda. 21. Idem fieri in cæteris disciplinis potest. 22. Summa inde eventura utilitas. 23. Placcio aliqui in hoc argumento libri promissi. 24.

1 PErcensuimus hactenus Autores Bibliothecarios, qui vel de Bibliothecis in universum, vel de Bibliothecis singularum Facultatum ac omni re literariâ egerunt; ita tamen, ut non omnes minutias persecuti simus, indi-

(yy) Franc. Junii Labor iste de Pictoribus, una cum Libris ejus III. de Pictura auctioribus, Roterodami A. 1694. in fol. sub hoc prodiit Titulo: *De Pictura Veterum Libri III, tot in locis emendati, & tam multis Accessionibus aucti, ut plane novi possint videri. Accessit Catalogus adhuc ineditus Architectorum, Mechanicorum, sed præcipue Pictorum, Statuariorum, Cælatorum, Tornatorum, aliorumque Artificum, & Operum, quæ fecerunt, secundum seriem Literarum digestus.* Debetur hæc Editio Viro Celeberrimo, Joh. Georg. Grævio, qui Vitam etiam Junii præfixit.

Digitized by Google

indicium tamen dederimus, unde illæ petendæ: Nunc dicemus aliquid de fructu hujus laboris, ne quis existimet, intra solam nomenclaturam rem illam consistere. * Monuimus jam in ingressu operis, quantum momenti sit in 2
historiâ literariâ, & quam difficile sit illius fundum emetiri, quam difficultatem utilitas infinita solari poterit; Quare fuerunt non pauci, qui conatus quosdam ad rem illam attulerunt, sed irritos hactenus & spe suâ destitutos. Non verò adeò desperata res esset, si certò ordine & probè dispertitis operis
instituereretur. * Fuerunt, qui universales scientias methodô secretâ & singu- 3
lari excogitarunt, cum crederent, se summas omnium rerum rationes animô complecti posse, atque ita universali quôdam typô omnis doctrinæ abdita se comprehensuros. Sed steriles fuisse hos labores jamdudum compertum est: Sola perfectæ omnium rerum cognitioni viam sternit Bibliothecaria notitia; quæ, quamdiu non est tota exculta, non sperari poterit perfecta & universalis omnium seculorum & artium doctrina. At verò rem infinitam postulas, dixerit aliquis: Imò non est infinita, & satis commodè finibus suis coërcebitur, modò in promptu sint subsidia ad illam rem ido-
nea. * Sunt verò ad illa sumptus necessarii à Magnatibus subministrandi, 4
quod palmarium in hôc negotiô est; Privatorum enim sortem & conditionem conatus illi excedunt: deinde Doctorum ad eundem scopum conspirantium æqualis propensio, unius prudentis & docti viri auspiciis ordinata; qui si laborem illum per disciplinas distinctum susceperint, à pluribus aliquot annorum cursu faciliùs hoc expedietur negotium, quam ab unô homine integrô seculô.

Seligantur ergò homines singuli in arte suâ & disciplinâ, quam profitentur, excellentissimi, qui laborem hunc aggrediantur. Distinguantur primùm disciplinæ notionales à realibus; in illis intricatior proficiendi ratio est, ob multitudinem sectarum & opinionum, non tamen omninò impossibilis: in realibus disciplinis, ut Physica & Mathesi, quæque illis subordinantur, promptiùs procedere possumus; in singulis verò peculiares quædam rationes ineundæ sunt, secundum quas institui hæc tractatio debeat.
* Fuit ante aliquot annos *Quirinus Kulmannus*, juvenis ingenio non desti- 5
tutus, qui in Prodromô suô quinquennii mirabilis, & in epistolis de arte magnâ sciendi, seu de combinatoria, magnô apparatu promisit artes magnas, ut vocat, artem nempe magnam eloquentiæ solutæ & ligatæ, artem magnam sciendi, artem magnam scribendi, linguas discendi, commentandi, Critices & multa alia: quæ ille, quasi divinô spiritu edoctus, proponere hominibus voluit, ut essent prodigiorum ac miraculorum instar. Verùm hactenus præter titulos non vidimus: & fuit ille homo, utut ingeniosus, nesciò quibus fanaticis opinionibus imbutus, quæ infringunt omnem hujus doctrinæ apparatum. Erat verò illa non tam speculatione inani quam

lectione diligenti & attentâ veterum ac recentiorum scriptorum autorum absolvenda: quam viam homo ille spernit in solis ingenii, alioquin non vulgaris, commentis subsistens. Pleraque enim illa, quæ ut nova ac divinitus quasi inspirata venditat, vel ab aliis jam tum designata fuere, vel ex re

6 ipsâ facilè se produnt. * Fuerunt & alii, ut Lullius, Paulus Scalichius, qui singulares rationes commenti sunt novæ ac universalis doctrinæ. Sed, cum vetera omnia spreverint, non potuerunt rectô ordine incedere. Commentitia enim omnia fuerunt, & illi αὐτοδίδακτοι, de quibus lib. 2. plura.

7 Ut itaque rectiore viâ incedatur, conficiatur Catalogus omnium autorum in singulis disciplinis, atque ille exhibeat Synopsin omnium librorum ejus disciplinæ, qui vel jam publicati sunt, vel adhuc MSti in Bibliothecis delitescunt. De MStis publicâ Magistratus curâ indagandis jam suprà c. 7.

8 dixi, & nunc denuo moneo: * multæ enim sunt de surreptis per plagium ineditis libris virorum doctorum querelæ. Legatur de hoc argumento Rittershusii ad Richterum Epistola, quæ habetur in Richterianis p. 104. *Equidem mirari satis non potui,* ille ait, *tam apud veteres Græcos & Latinos, quàm superioris seculi, viros magni nominis aliena scripta tota transscripsisse, & sine ulla immutatione aut mentione autorum pro suis edidisse. Bodinus lectiones Turnebi in Oppianum pro suis vulgavit. Quid Scioppius Gipbano harpagârit, notum est doctis. Hoc non æque omnibus, Davidem Origanum Mathematicum libros Georgii Rollenbagii de Prognostico Calendariorum & Nativitatum pro suis edidisse. Arnoldus Clapmarius hoc nomine accusatur ab Eberbardo à Wethe. Optimi Piccarti nostri p. m. scripta in furaces hujusmodi manus incidisse, nemini hîc ignoratur: ut nec illud, ejus lectiones in Tragæd.*

9 *Senecæ hanc ipsam ob causam publicam lucem fugere.* * Iidem autores secundum tempora & ordinem annorum, quibus opera eorum primùm excusa, dispescantur; tertiò Catalogus exhibeatur ipsorum operum, Catalogus secundum ordinem annorum, atque in singulis summaria & lemmata non capitum tantùm, sed & eorum, quæ in capitibus continentur, annotentur. Tales Catalogi si instituantur, exempli gratia in Physicis, primùm autores veteres secundum ordinem & seriem annorum essent numerandi: si illorum integra extent opera, ea in compendium contrahenda brevissimum; si fragmenta,

10 illa etiam suô locô ponenda. * Hinc ad generalem physicam progressus fieri deberet, & secundum ordinem rerum notandæ essent variorum autorum sententiæ: qui veteres consentiunt cum recentioribus, ad unum ordinem referendi. In speciali Physicâ notari ista deberent singula, quæ ad praxin ipsam sunt deducta, quæque in naturâ ipsâ ita inveniuntur, notatis semper autoribus & annis, quibus singuli vel libri, vel inventa lucem viderunt: quæ si accuratè sint omnia notata, atque indices plenè omnia repræsentent, magna inde nascetur utilitas. Statim enim patebit, quid cuique vel vete-

rum

rum vel recentiorum circa principia physica in mentem venerit, sive nova constituendo, sive vetera illustrando.

Hinc statim pateret, si nova dogmata ab aliquo protrudantur in publicum, an illa recocta sint, vel per plagium alicui surrepta, vel novâ quâdam ratione interpolata. Specialia quoque inventa unà innotescerent, sique illa simul proponerentur, ex illò analogismô homini soleru plura inveniendi subministraretur occasio: Dici enim non potest, quanta sit conceptuum fertilitas. Sola enim commemoratio illorum experimentorum, & perpetua è principiis deductio similia moliendi, & ex iisdem principiis deducendi, occasionem suppeditat. * Fuere nunc, cum hæc scribo, qui Machinæ alicujus inventionem proposuere, quâ non unus tantum homo, sed integri exercitus, sine pontibus impunè per aquas ambulare, gladiis pugnare, ignes & tela jaculari possent. Publicis relationibus in omnium notitiam res illa venit, ferebaturque Cl. Dn. Wagenseilius hujus inventi artifex, de quo tamen alii ante ipsum jam dudum cogitarunt. Quod clarissimo huic Viro forte ignotum: neque enim illius inventum in dubium voco, & possunt pluribus eadem sæpe in mentem incidere. * Idem tamen, quod nemo animadvertit, jam sub hujus seculi initium Principibus & Rebuspublicis, inter cætera sua arcana obtulit Magnus Pegelius, cujus jam suprà mentionem fecimus. Ex enarratione autem circumstantiarum utrinque collatarum idem patet esse inventum. Unde manifesto exemplo videre possumus, quam multa in seculis prioribus per socordiam hominum neglecta, quæ alio tempore iterum in conspectum producuntur. Ita verò apud Pegelium verba habent p. 116. *Quomodo in Naufragio quocunque submersionis seu interitus discrimen omne semper & ubique certo vitare liceat. Qui item sine sanitatis seu valetudinis aut alio notabili corporis incommodo, adeoque sine aquarum, fluctuum, procellarum, pluviarum, frigoris pernicioso aliquo impedimento seu noxa ibidem interea dormire, jacere, sedere, stare, cibum capere, & quocunque velis, te ipsum promovere seu viam dirigere valeas. Res etiam tuas, quæ mole seu quantitate non nimiæ fuerint, vel ex his, quæ tibi cariora sunt, unà tecum salvare poteris: imò hominem, quem velis, alium vel plures etiam, si sic efformaveris, absque ullo ullius hinc incommodo, simul tibi cohærentes gratos & suaves sic socios, tibique vitam suam & quicquid una salvarint debentes, aque liberabis. Præterea medio hoc eodem, quocunque etiam extra naufragium, pro rerum tuarum firma & tuta conservatione, & pro quiete noctu & aliàs & in navi & in curru & domi uti & frui licebit, seu conjunctim toto simul, seu parte illius una, duabus vel quotcunque volueris. Hæc omnia & singula omnino sunt & perdurantia & sumptuum faciliorum. Alias si capite seu ore solo aquarum immunis esse cupis, media occurrunt exigua & levia.* Illa Anno 1604. scribebat Pegelius, surdis narrans fabulas, neque quisquam ad illius oblata arcana, ut fieri plerumque solet, respexit.

Digitized by Google

14 Anno 1630. Petrus Mormius in arcanis Collegii Rosiani detectis p. 41.
Ordinibus Belgicis simile inventum, quod tamen minoris videtur effectus
esse, quam superius illud, obtulit. Ita verò illic: *Arcanum mortem arcens vio-
lentam triplex est: unum defendit ab aquis, alterum ab armis, à fame tertium. Pri-
mum horum non est tanta difficultatis, quin possit excogitari etiam ab obtuso & præ-
pingui ingenio; at quia non est apud incolas hujus patriæ usitatum, ubi tot discri-
mina mortis ab aquis grassantur, maritimis tempestatibus, aliisque fortuitis casibus,
judicavimus, nobis indecorum haud fore, si illud publico usui communicandum offer-
remus. Facillimè instrumentum hoc & portari & admoveri potest; quo quisque mare
aditurus muniri debebat; ut, si tempestas, vel nox obscura inter scopulos, aut aliud
periculum à nave submergendâ, aut ab hostibus perfringendâ ingruat, eo munitus
mergi in gurgitem nequeat; sed saltem fluitando super aquis animam Deo commen-
dandi tempus supersit; aut venti vel manuum remigantium beneficio atque pedum
circa littus aliquod ferri queat, aut amicâ nave excipi, aut alio quopiam fortunato
eventu servari.*

15 Magna profectò hæc est Principum & opulentorum hominum igna-
via, qui pulcherrima inventa, solâ avaritiâ ducti, perire sinunt; cum ta-
men, si vel maximè illa non succederent, comparari tamen quolibet pretio
& in publicos usus reponi deberent. Haberent fortè secula futura, quod
sibi elaborarent, si nostrorum stupor illa non caperet. In tam multis u-
num experimentum multis congerendis opibus forte inserviret, & impen-
sas largissimo fœnore resarciret. Quam multi in res voluptuarias & vanas
exhauriuntur thesauri, unde mera in Rempublicam & cives damna redun-
dant, cum modicis sumptibus immensæ parari utilitates possint. Non exi-
guum profectò hoc Reipublicæ arcanum esset, si quis Princeps vel aliqua
Respublica, certos pro novis inventorum præmiis reditus constitueret,
quod & ingenia excitaret, & magno fructu Rempublicam bearet. Quanta
hujus, de quo agimus, inventi utilitas sit, quis non videt? Sed nemo ta-
men hactenus, quod sciam, inventus est, qui inventorem allicere aliquo
præmio velit. Denique & hoc utile erit, inventorum historiam consigna-
16 re, quod olim multi fecerunt: * nam de inventis scripsere ex antiquis Sca-
mon, Cydippus Mantinensis, Antiphanes, Aristodemus, Aristoteles, Philo-
stephanus, Strato peripateticus, Heraclides Ponticus, Ephorus, Theophra-
stus, Philochorus &c. de quibus *Jonss. Histor. Philos. lib. 1. cap. 12.*

17 Hoc *Joannis Joachimi Beccheri* consilium fuit, qui in libello Germanico
variorum inventorum historiam recensuit. Titulus est *Stulta Sapientia*, &
Sapiens Stultitia: duas ergo libri partes facit, quarum prima, cui Stultæ Sa-
pientiæ titulus, ea continet nostri temporis inventa, quæ stulta visa omni-
bus fuere, & feliciter tamen successerunt; altera pars, cui Sapientis Stultitiæ
titulus, de illis inventis agit, quæ magno molimine & consilio excogitata,
in

Digitized by Google

in irritum ceciderunt. Elegans liber est, multaque scitu digna continet, aliosque invitare potest, ut similem inventorum recensum instituant.
* Nunquam expeditior ad illa perveniendi via est, quam in peregrinatio- 18
nibus. Si quis ergo in itineribus diligenter observationes instituat, eas aliquando editurus, is bene profectò de re literariâ merebitur. Suprà laudavi *Monconisium*, cui addi potest *Thevenotius*, qui multa apud varias gentes vel mechanica vel naturalia inventa consignavit. Laudandus quoque hâc in re *Carolus Ogerius* est, cujus extat Iter Danicum, Svecicum & Polonicum, quod ille Legato Memmio additus Secretarius dictione latinâ nitidâ descripsit. Habentur illic variarum rerum civilium, naturalium, fortuitarum, lepidæ narrationes, quæ legentem mirificè delectant. Plerumque & illi, qui suam scripsere vitam, silentio præterire non solent, quæ illi memorabi-
lia in vitâ observarunt. * Ex Epistolis nonnunquam talia colligi possunt, 19
præcipuè talibus, quæ Physici sunt argumenti, quales Bartholinus, Licetus,
Sorbierius, scripsere. Nonnunquam etiam in aliis talia deprehendas. * Ita 20
in Guidonis Patini Epistolâ 153. recensetur inventum Itali cujusdam pro componendâ ex terrâ quâdam compositâ massâ inflammabili, citra tamen odorem & fumum, quâ calefieri quasi in momento conclave aliquod possit. Verba ipsa adducere ab hôc locô alienum non est. *Il y a ici un Italien qui dit avoir été mandé exprés pour un certain secret, qui est d' une terre composée qui échauffe incontinent une chambre, sans odeur & sans fumée. Plusieurs ont été nommés pour en voir l' epreuve, dont il y a eu deux Medecins, savoir Monsieur Matthieu & moi Mr. Blondel, Guenaut, Brayer & Moriffet s'y sont aussi trouvés. Nous avons signé que ces boules de terre faisoient un feu beau & clair sans fumée & sans aucune mauvaise odeur. Il nous dit qu' il en donnera un cent pour 10. sous. Chaque boule est plus grosse qu' une bale de tripot.* Hæc & similia colligenda omni studio sunt, insigni aliquando usui futura.

In Mathematicis idem consilium dari potest, & dedit jampridem *Joh.* 21
Pellius, Anglus, in suâ Matheseos ideâ, epistolâ scilicet de meliorando studio Mathematico, quæ reperitur in collectionum philosophicarum Anglicarum quintâ, quæ Anno 1682. prodiit. Consilia illic suppeditat, quomodo Pandectæ universales Mathematicæ confici possint, quibus colligantur ex Mathematicis libris & inventis, quæ ante nos fuere; & veluti consectaria inde deducantur, citatis sub finem cujusque periodi aut propositionis autoribus antiquissimis sequentibusque; omnibus nota inusta, ubi vel in furtô deprehensi fuerint, vel mutuati suppresso autoris nomine fuerint, vel aliorum inventa sibi audacter arrogaverint. His Pandectis ita concinnatis pateret omnibus, quantum ordinis, soliditatis & perspicuitatis singulis inesset, quid artifex artifici præstaret. Magno porro lucro cederet notitia autorum in unum conspectum producta, neque anxiâ esset circa libros inquisi-

quisitione opus: tolleretur quoque inordinata illorum lectio: quicquid peccatur diversis methodis, confusionibus, tautologiis, paralogismis, id simul omne pateret, & constaret omnibus, in quos lapides offendere quis possit. Verum enim est, quod Autor ille ait, etiam paralogismorum debere esse notitiam, & errorum, qui à Viris celeberrimis non solùm, sed & hominibus ineptis & indoctis commissi sunt. Nam & ex errorum notitia veritatis patet via, & plus interdum ex illo, quod paradoxon videtur, discitur, quam ex ipsis præceptis, veràque illa & accurata methodo. Fiet enim ita, ut errores ipsi vitemus, & quid ex usu nostro reque ipsâ sit, rectius percipiamus. Id non in Mathematicis tantum, sed etiam omni adeò doctrinæ prodest.

22 * In cæteris disciplinis idem præstari posse, quod in Physicis & Mathematicis, dubium nullum est, modò res ita instituatur, ut veterum recentiorumque Autorum accurata inter se constituatur σύγκρισις: quod ut fiat, primùm autores omnes diligenter notari, tum excerpta accurata secundum ordinem capitum disciplinæ institui debent; in iis verò excerptis ordo ille adhibendus, ut omnes opiniones veterum recentiorumque autorum quasi per indicem notentur, præcipua & palmaria argumenta illis subjiciantur.

23 * Qui labor, si per aliquot annos continuetur, eò tandem rem redigere poterimus, ut singularum disciplinarum perfectissima Systemata habeamus, quæ in unum corpus compingi deinde possint, atque ita mirificè augeri possit res literaria cum maximô, tam docentium quam discentium, emolumento; imò ausim ego vel datô pignore certare, si curæ isti seriò insisterent Magnates, sumptusque & Bibliothecas suppeditarent, viros deinde doctos, & suis singulos laboribus aptos huic negotio præficerent, vel uno decennio rem omnem in singulis disciplinis absolvi posse. Quod si fieret, unus liber in singulis disciplinis pro Bibliothecâ esset, cessarentque omnia illa impedimenta, quæ nascuntur è confusâ tot autorum lectione.

24 *Fortè aliquid hujus rei molitur Placcius, qui in librorum suorum Catalogo promisit Historiæ literariæ Compendium Universale, migrationes artium & scientiarum varias summatim exhibens. Idem de ratione status Reip. literariæ hodiernæ, corruptela atque remediis illius, librum & varia in Verulamii egregios de augmentis scientiarum libros augmenta promisit.

CAP. XXI.

DE LOCORUM COMMUNIUM SCRIPTORIBUS.

Bibliothecarum notitia instar Locorum Communium est. 1. Bibliotheca Thuanæ Locorum Communium ideam proponit. 2. Dassiliandri & Johannis Ray peregrinantium diligentia in notandis Viris doctis eorumque scriptis. 3. Locorum commu-

communium studium nonnullis malè contemnitur. 4. Maresii 5. & Sorelli iniquior censura refellitur. 6. In Locis communibus concinnandis aliquis etiam judicio locus est. 7. Ipsorum Autorum interitus à Locorum Communium Scriptoribus quibusdam creditur. 8. Constantini Porphyrogenneta excerpta. 9. Defectus è nimio Locorum Communium studio. 10. Modus in illis colligendis tenendus. 11. Illi per amanuenses colligendi. 12. Virorum doctorum παρεκβάσεις non contemnendæ sunt. 13. Salmasii Opus in Solinum laudatur. 14. Quidam datâ operâ in unum argumentum omnes Locos communes exhauriunt. 13. Eo nomine notatur Caussinus in Aulâ sanctâ, & Cornelius à Lapide. 15. Martinengi glossa in Genes. cap. 1. 16. Rosselii Comm. in Pimandrum. 17. Mersenni Commentarius in Genesin. 18. Veteres magnam excerptorum curam habuerunt. 19. Referuntur antiquorum excerptorum compilatores. 20. Medii & recentiores excerptorum Scriptores. 21. Vincentii Specula. 22. Zwingeri & Beyerlingii Theatra Vitæ humanæ. 23. Polyanthearum Scriptores, 24. Langius, 25. Gruterus. 26. Magirus cæteris præfertur. 27. J. B. Bernardi Seminarium Philosophiæ Platonicæ & Aristotelicæ. 28. G. J. Vossii liber de Idololatria & Physiologiâ laudatur. 29. Voëtii Disputationes selectæ. 30. Disputationes & dissertationes argumenti rarioris diligenter colligendæ. 31. Tassoni Pensieri diversi. 32. Idem Carnificis panegyristes. 33. Bonifacii Historia Ludrica. 34. Pontani Attica Bellaria 35. & Progymnasmata. 36. Ravisii Officina. 37. Laurentii Polymathia. 38. Welschii Idea antiquitatum. 39. Ejusdem opera affecta. 40. Jac. Gothofredi Corpus Antiquitatum Juridicarum. 41. Galleotti Martii de doctrinâ promiscuâ liber. 42. Ejusdem alter de rebus vulgo incognitis deperditus. 43. Sorbieri Epistola. 44. Casparis Dornavii Amphitheatrum. 45. Bisciolæ Horæ succisivæ. 46. Majoli Dies Caniculares. 47. Locorum Communium Scriptores titulis adscititiis luxuriant. 48. Menochii Trattenimenti Eruditi. 49. Cælii Rhodigini Antiquæ lectiones. 50. Pancirolli libri Memorabilium. 51. Watisoni Supplementum. 52. Ejusdem Unio sapientiæ 53. Conradi Lycosthenis Apophthegmata 54. Erasmi apophthegmata. 55. Lycosthenis similia. 56. Ejusdem Auctaria in Officinam Ravisii. 57. Idem facetias Brusonii edidit. 58. Emblematum Collectanea. 59. Giovanni Ferro Theatro d' Imprese. 60. Philippi Picinelli Mundus Symbolicus. 61. Adagiorum scriptores. 62. Adagia à gnomis differunt. 63. Welschii Opus Adagiorum panglottum. 64. Kuhlmanni Opus Adagiorum Universale. 65. Adagialium Collectio utilis. 66. Erasmi Opus de Adagiis, 67. defenditur adversus Rhodiginum 68. & Verdierum, 69. Jani Gruteri Florilegium Ethico-Politicum. 70. Bibliotheca Exulum. 71. Berlucii Adagia selecta. 72. Josephi Langii Adagia, 73. in certos locos distributa. 74. Jac. Duporti Gnomologia Homeri. 75. Bogani Homerus Hebraizon. 76. Michaëlis Neandri LL. CC. 77. Philosophici Græci, 78. Aristologia Pindarica Euripidis, 79. LL. CC. Philosophici Latini. 80. Rottmari 81. & Barlandi Proverbia Virgiliana. 82. Acutè dicta veterum Poëtarum, nullius momenti.

menti. 83. Haynecii medulla Terentiana, Tulliana. 84. Adagia Græcorum, Zenodoti, Diogeniani, Suidæ 85. Adagia in aliam linguam an transferri possint? 86. Apostolii proverbia 87. Adagiorum sacrorum scriptores. 88. Hebraica Plantavitii, Drusii & Buxtorffii. 89. Vorstii adagia Græca N. Testamenti. 90. Zehneri adagia sacra, 91. similitudines 92. & paralipomena. 93. Detrii 94. & Novarini Adagia sacra. 95. Italica adagia. 96. Angeli Monosini liber de Italicâ linguâ & adagiis laudatur. 97. Julii Varini Schola vulgi. 98. Optima adagii disponendi methodus. 99. Alii adagiographi Itali recensentur. 100. Gallicorum adagiorum Scriptores pauci. 101. Belgica adagia, 102. Hispanica Nunnesii. 103. Mal Lara. 104. Commentarius in adagia Medica Hispanica de Rieros. 105. Anglicorum adagiorum Scriptores. 106. Jac. Howel. 107. Dictionarium Powels. 108. Sermones ex adagiis concinnati. 109. Germanicorum adagiorum scriptores, Franck, Agricola, Friderici, Henischius, Eyering, Lehmannus, Tappius, Winckler. 110. Langstons Poëseos Græcæ Medulla. 111. Draxii Bibliotheca Scholastica. 112. Plures Proverbiorum scriptores recensentur. 113. Freigii Ciceronianus. 114. Rivii Loci communes Philosophici. 115. Schielen, 116. Zimmermanni, 117. Ficheti, 118. Benzii & aliorum Loci communes. 119. 120.

1 INter præcipuos Historiæ Bibliothecariæ fructus est, quod jam supra diximus, ut habeamus quasi universales quosdam locos communes: atque ita optimæ & à præstantissimis autoribus congestæ Bibliothecæ instructæ sunt, ut locorum communium quasi imaginem quandam exhibeant.
2 * Quales jam suprà Bibliothecas plures commendavimus, atque inter illas præcipuè Thuanam illam. Fuit in illa ingens MStorum indubiæ vetustatis copia, & in magnâ Autorum sylvâ operosus selectus, ad cujus solam librorum compactionem viginti millia scutatorum nummorum & amplius consumpta sunt. Collecta hæc Bibliotheca est Scaligeri, Casauboni, Puteanorum fratrum, Salmasii, Grotii, Sammarthanorum fratrum, Sirmondi consilio. In peregrinatiouibus suis Thuanus apud omnes gentes Bibliopolarum angulos excussit, ut optimos secum libros adduceret, quod à Josepho Quesnel in præfatione hujus indicis prolixiùs recensetur. Id enim in peregrinationibus eruditus præcipuè attendere debet, ut Viros doctos eorumque opera inquirat.
3 * Ita *Theophilus Dassiliander* in Commentario suo Itinerario an. 1585. edito urbes Italiæ non describit tantùm, sed & viros doctos eorumque opera recenset. Ita *Johannis Ray* in Itinere per Germaniam, Italiam, Galliam, cujus historia Londini An. 1673. Anglica lingua edita est, præter Observationes Topographicas, morales & Physiologicas, quicquid ad Viros doctos, rem literariam, scripta doctorum pertinet, diligentissimè recensuit.
4 * Quoniam ergo ipsæ Bibliothecæ locos communes præstant, ideoque & locorum communium scriptores ac collectores Bibliothecariis ano-

à nobis accensebuntur. Sunt enim variæ doctrinæ quasi promi-condi, neque tam comtemtim habendi, ut vulgo à sciolis quibusdam habentur; qui, nisi ipsi ex aliorum Locis communibus profecissent, arctè profectò secum habitarent.

Sunt inter Gallos aliqui, qui omne illud Locorum Communium studium ad ignavos homines ablegandum putant, è quibus Maresius lib. 1. Epistola 2. alto supercilio nonnullos è Germanis despicit. Hos enim illic tangit, etsi non nominet, Plinium illis opponens, qui non ingentia volumina ex variis autorum locis consuta dederit, sed qui de universâ rerum naturâ scribere aggressus rem omnem, quæ propè infinita videbatur, paucis libris & ordine præclaro complexus sit: cum ex recentibus quidam minimas ejusdem historiæ naturalis partes tot sint voluminibus persecuti. *Nimirum*, inquit ille, *Plinius autorum, quos sequitur, verba, non nisi rarò, idque breviter, cum opus est, adducit: sed ab illis desumpta materiæ stylum tantum suum accommodat, & opus quasi suo Marte, non hians neque interruptum, conficit. Longe aliter isti: quam plurimos siquidem & prolixos locos in libros suos conferre student: plerunque etiam gravibus rebus, quæ minutias omnes respuunt, spinosas & importunas Criticæ disquisitiones, & Grammaticas, si Deo placet, quisquilias inspergunt: à quibus splendida materies refugit, & non aliter contaminatur, Ac Arretinæ violant crystallina testæ.* Sed futilis hæc profectò morosi censoris querela est: Alia est Plinii scriptio, alia eorum, qui Locorum Communium collectanea congerunt. Plinius historiam naturalem continuo filo deductam sibi proposuerat; sed cæteri illi Locorum Communium scriptores, si quidem partibus suis rectè fungi vellent, diligentiùs, & ut rei fides ex relatione accurata constare possit, omnia conquirere, & lectori judicanda relinquere debebant. Quod si fecisset quoque Plinius, non laboraret in multis ejus fides. Stulta est verborum parsimonia, ubi rerum quæritur evidentia. * Nimis in Locorum 6
Communium scriptores iniqvus est Sorellus libro *de Cognitione bonorum librorum cap. 2. p. 61.* minimè idoneus arbiter, Huarti quandam sententiam adversus illos pronuncians. Ille scilicet in Examine ingeniorum publica lege coërcendos putabat homines, magis memoriâ quam judicio pollentes, ne illi libros scribant: quales ipse Locorum Communium scriptores interpretatur. * Quasi scilicet nullo illis in libris congerendis judicio opus 7
sit; cum in selectu tamen rerum illud maxime requiratur, ac interdum eodem judicio præditus esse debeat, qui pro usu aliorum quædam seligit, quam qui ipse selectis utitur. Prævenit enim aliorum industriam, & quasi ideam omnium animo præcipit, qui materiam tot rerum argumentis ministrat.

Parata & alia in Locorum Communium scriptores calumnia est. Ajunt aliqui eorum culpa tot bonos nobis periisse Autores; sive enim diffusi 8

 auto-

autores in compendium trahantur, pro usu vel publico vel privato; sive
centones consarcinentur ex pluribus; sive pro arbitrio in Codicem singu-
larem aliqua memorabilia excerpantur; illa *ἀποσπασμάτια* in lucem inter-
dum mittuntur, cum paulatim è memoria hominum dilabuntur vera illa
& genuina opera. De singulis illis egit Lomeierus *libro de Bibliothecis cap. 8.*
circa finem, & pleniùs illa exemplis illustravit Bailletus *de Judiciis doctorum*
9 *tom. 1. part. 2. cap. 11. à pag. 449. ad pag. 469.* * Constantinus Porphyrogenneta
ex autorum multorum scriptis politicis & Physicis in certas classes, quæ ma-
ximè utilia, colligenda curavit, ut de re omni in promptu essent exempla,
è quibus paucula aliqua Peirescius servavit, cujus beneficio in publicum
illa edita sunt. Quas si eclogas omnes haberemus, utilissima multa ex Auto-
ribus excerpta superessent, quæ nunc cum ipsis autoribus interierunt. Præ-
stat saltem aliqua nobis antiquorum autorum relinqui fragmenta, quæ ta-
men horum Collectorum industriâ servantur, quam ut omnis illorum pe-
reat memoria.
10 Negari id quidem nequit, esse quendam etiam Locorum Communium
abusum. Nam quô quis locos communes magis instructos habet, eò mi-
nus chartæ parcit, omnia corradit, conscribit, ut magnum librum, magnum
malum, pariat. Quo nomine Germani sæpe exteris ridentur, qui in omnes
crimen illud consvetâ sibi maledicentiâ diffundunt. Plurimos sanè nomi-
nare possem, qui eo modo libros conscripserunt, qui quidem gloriæ parum
inveniunt apud eruditos, idque præmii loco conseqvuntur, ut exscribi sine
plagii suspicione possint; & eatenus commendandi sunt, quatenus illo-
rum insaniâ frui prudentior aliquis possit. Scribunt illi, non quod scribi
debet, sed quod potest; imò quod nec debet, nec potest. Si ad usum trans-
ferre velint studia, plerumque hîc talia ingenia deprehendas, qualia de-
11 scribit Gabriel Naudæus in *Syntagmate de studio liberali*, sub initium. * Qua-
re multi Viri prudentes omne studium, quod in Locos Communes im-
penditur, ut bonæ mentis & judicii corruptelam damnant, quorum tamen
sententia probari mihi nunquam potuit. Separandus enim usus ab abusu
est. Est etiam modus in illâ re tenendus, ac parciùs in illo colligendi la-
bore versandum esse suaserim, ne labore insano judicii vis atteratur. Re-
ctiùs aliquis fecerit, si sæpius ad exercitium & usum, cui fini omnia conge-
12 runtur, transferat, quam si magnas inter opes inops eis uti ignoret. * Qua-
re, quicquid inter legendum sine incommodo tuo breviterque tanquam
per lemma (diffusas enim descriptiones nihili facio) notare potes, notes
velim: vel si opibus non destituaris, amanuenses alas non ineruditos, qui-
bus rem illam committas; sed, qui tuo judicio in colligendo utantur. Id
Salmasius aliique viri præstantissimi fecerunt.
13 Evenit tamen nonnunquam, ut & viri eruditi & principe inter literatos
loco,

Digitized by

loco, in locos illos communes uberiùs ſe diffundant, vaſtisque digreſſioni-
bus ſcripta ſua extendant: Quibus ego ignoſcendum omnino arbitror,
quod utilitas ſumma eam, ſi qua eſt, culpam rependat. Multum intereſt in-
ter indoctorum hominum & doctorum παρεκβάσεις. Hi enim ſemper uti-
lia promunt; & lectoribus ſuis commodant, etiam cum extra oleas vagan-
tur. * Quam ob cauſam vaſtum illud *Salmaſii in Solinum* opus, quod ego 14
Oceanum eruditionis Philologicæ vocare ſoleo, mirificè mihi placet: non,
quod non multis abſtinere potuiſſe in illo commentario, ac per leges metho-
di debuiſſe Salmaſium judicem; ſed, quod ex locuplete penu, velut ex
horreo quodam, liberali manu tot tantasque opes promat, magno uſui o-
mnibus futuras. Magnus enim in illo ſcripto theſaurus & velut aurifodina
latet, atque unicè penè nunc profuit illi, qui vaſtum Lexicon Philologicum
nuper concinnavit, relatis ad literarum claſſes commentationibus, quæ pri-
mùm ad Solini verba alligatæ erant. * Reprehendit Guido Patinus *Epiſ. 17.* 15
hanc in Cauſſino & Cornelio à Lapide ſcribendi rationem, qui omnia cum
pulviſculo converrant & in unum librum conſtipent. Cujus hæc verba:
*Celui de la Cour ſainte eſt veritablement plein de rapſodies & principalement au 3. &
4. Tome. Ce fut l'avarice du Libraire qui preſſa ce bon Père d'augmenter le nombre
de ces volumes, afin de gagner davantage, & néanmoins le bon homme étoit épuiſé.
Il avoit mis tout ce qu'il ſavoit de bon dans les deux premieres Tomes. Un autre Je-
ſuite nommé Cornelius à Lapide en a fait de même. Il a commenté presque toute la
Bible en 12. Tomes: mais il a mis plus d'erudition dans ſes deux premiers ſur les li-
vres de Moiſe & ſur les Epitres de S. Paul, qu'il n'y en a dans les dix autres. Il eſt
d'un homme Savant comme d'un ſac; quelque plein qu'il ſoit il s'epuiſe, & enfin de-
meure vuide, à for ce d'en tirer.* * Eodem modo in unum librum omnia con- 16
ſtiparunt *Aſcanius Martinengus* gloſſa magna in cap. 1. Gen. ubi penè omnia
quæ ad totam rerum naturam pertinent, congeſſit; * ſimiliter *Roſſelius* com- 17
mentario in Hermetis Trismegiſti Pimandrum, omnes diſciplinas ineptè
conſarcinavit. * *Marſennus* quoque comment. in Geneſ. ſylvam variarum 18
rerum, ſed eruditam, complexus eſt.

Nos jam ad enarrationem illorum autorum, qui collectanea & Locos
communes ſcripſere, procedimus. * Fuere ejus generis ſcriptores apud an- 19
tiquos non pauci, qui in certo genere collectanea quædam ſcripſere; etſi
univerſalia ab illis non habeamus. * Hujus exempla in utroque Plinio, 20
Gellio aliisque habemus, & argumento ſunt librorum Excerptorum apud
veteres nomina. Hoc ſpectant libri commentarii, ita dicti à commentando,
quod in memoriam nobis revocent, quæ lecta ſunt; Straboni Hypomne-
mata dicti. Gellius etiam memorias & conjectanea, quod multa in unum
aggerantur, vocari teſtatur. Quæ JCti digeſta vocant, loci communes ſunt.
Habent & Græci ſuas χρηστομαθείας, de quibus Mauſſacus in præloquio no-

 tarum

tarum ad Harpocrationis Lexicon, quod nomen Böclerus excerptis suis Terentianis imposuit, ἐκλογάς, quas Latini electa vocant. Tales sunt Stobæi Eclogæ Electorum librum Plinium scripsisse accepimus, de quibus libris fusiùs agunt Hermannus Hugo *libro de primâ scribendi origine cap. 31.* & Clariss. Schefferus *libro de Stylo, cap. 12.* Græci excerpta epigrammatum Ἀνθολογίας nomine appellabant, de quorum autoribus, colligendi modo mul-
21 ta doctissimus Vavassor *libro de epigrammatibus, cap. 16.* commentatur. *Nunc ad recentiores scriptores descendemus, è quibus generaliores illos seligemus: nam omnium, qui quâcunque in arte & disciplinâ collectanea scripserunt, ratio nunc haberi nequit; habebitur, cum ad disciplinas illas pervenerimus. Fuere jam tum barbarô illô seculô ante παλιγγενεσίαν literarum nonnulli, qui in omni genere collectanea scripserunt, sed cellarum fœtores spirantia. Hinc tot illorum sunt specula, repertoria, quodlibeta, deflorationes, quæ vel ipso nomine suô produnt elegantias suas, de quibus non est ut solliciti nunc simus.

22 VINCENTIUS BELLOVACENSIS EPISCOPUS primus è luto aliquantulum emersit. Fuit ille ordinis Dominicani, natione Burgundus. Ejus extant quatuor specula, videlicet doctrinale, naturale, morale & historiale. Vasti illi libri sunt, & non contemnendâ diligentiâ congesti; sed ubique perlucet istius seculi ruditas. Sub doctrinali speculo comprehendit dogmata Metaphysica, Logica, Theologica: sub speculô naturali comprehendit Physica & Mathematica; totum plenè Plinium exscripsit, & omnes autores Geoponicos: in speculo historiali incipit historias ab initio mundi, usque ad annum Christi 1244. quas alius usque ad annum 1444. continuavit. Atque hæc causa esse videtur, quod Vindingius in Additionibus illis ad Dekeri librum de scriptoribus Anonymis putat, hoc speculum historiale totum ab alio quodam Vincentio esse confectum. Ejus in historiâ non magna fides est; nota enim est Monachorum in illô genere industria. Est tamen nonnunquam, ubi in sterquiliniô hôc auri aliquid apparet. Habuere illi nonnunquam libros, aut descripsere, qui ad nostras manus non pervenerunt. In speculo morali habentur omnes illæ materiæ, quæ ad philosophiam moralem & civilem spectant. Variæ quæstiones circa hoc negotium, quasi per lancem Saturam, è Scholasticis congestæ, aliquô tamen ordine: sed de omnibus illis libris hoc pronunciandum, quod Horatius de cujusdam Poëtæ carminibus:

Cum flueret lutulentus, erat quod tollere velles.

Profuerunt tamen hi labores illis, qui postea libros ejus generis ediderunt.

23 THEATRUM VITÆ HUMANÆ THEOD. ZWINGERI & LAUR. BEIERLINGII vasta exhibent volumina, per omnes rerum titulos deducta,

cta, magis tamen ad eloquentiam quam philosophiam instructa: quæ enim ad scientias pertinent, modico apparatu proponuntur, materiæ morales & civiles, quarum usus in eloquentiâ præcipuus est, majori curâ sunt congestæ. Melius faciunt, qui excerpta ad disciplinas, quà disciplinas, spectantia sejungunt, quarum singulis singularem ego librum destinari vellem. Zvvingeri theatrum vitæ humanæ aliquoties editum est, cujus ille primus autor non fuit: nam à Conrado Lycosthene virô eruditô, ab apophthegmatum & similium collectaneis celebri, initia sua accepit. In primis molesta est tam anxia & sollicita rerum divisio, quæ nescio quam μικρολογίαν sapit, in hôc scriptorum genere inutilem; distrahit enim animum & oculos inquirentis. Sub eôdem titulô à Beierlingio Antverpiæ liber ille prodiit, sed accommodatiore ordine alphabetico, & longè auctior. Ille itaque posterior labor præferendus est Zvvingeri laboribus.

Theatris illis vitæ humanæ subjungendi sunt POLYANTHEARUM SCRIPTORES, quorum usus præcipuus est in eloquentiâ & in Dissertationibus scribendis. Continent enim gnomas, apophthegmata, similia, exempla: * secundum quem ordinem Polyantheam suam congessit *Josephus Langius*, cujus extat sub illô titulô liber in foliô editus, non quidem inutilis, sed ordine illo non satis ad usum accommodatus. * Hunc laborem postea continuavit *Janus Gruterus*, Vir in colligendo diligentissimus, ut testantur tot ejus libri: sequitur eandem methodum, quâ usus est Langius; superat vero mole Langii librum, qui gravatur nimis exscriptione integrarum penè orationum, quibus integra folia complentur, quod tamen in Catalogis τῶν γνωμικῶν fieri non debebat. Utriusque libri extat Epitome in usum tyronum. * Illos vero utriusque labores longè superavit *Tobias Magirus*, cujus extat liber similis, sub titulo *Polymnemonis*, elegans & concinnus, ac pulcherrimo ordine digestus, qui per se aptus sit enthymemata subministrare orationem aut dissertationem aliquam scripturo. Magnô sane tædio ac labore sublevat ille quærentes, dum sub specialibus titulis adferuntur sententiæ ejusdem argumenti. Quo labore suo pene videtur aliquâ ex parte præstitisse, quod volebat Schraderus, qui peculiarem Thesium & Enthymematum Rhetoricorum librum conficiendum suadet, cui conficiendo vel supplendo mirificè prodesse potest. Id dolendum est, non adjecta fuisse postremæ editioni auctaria illa, quæ Autor ille, dum viveret, libro suo adjecerat. Noluerunt scilicet Bibliopolæ ære illo redimere, quod postulabant hæredes, atque ita in lucem ediderunt nulla addita syllabâ.

24 25 26 27

28 JOH. BAPTISTA BERNARDUS scripsit Seminarium totius Philosophiæ Aristotelicæ & Platonicæ, editum Lugd. an. 1599. in fol. Si titulo illius libri fides habenda est, opus est admirabile, quod Philosophorum Græcorum,

corum, Latinorum, Arabum, quæstiones, conclusiones, sententiasque omnes integras & absolutas, perspicuâ methodô congestas, complectitur. Non quidem præstat, quod promittit titulus; est tamen non contemnendi usus liber in evolvendis sententiis Philosophorum, tam Peripateticorum quam Platonicorum, atque adeò indicis potius alicujus vicem tenet, & de aliquâ re scripturo subsidia suppeditat. Judicio tamen illum oportet uti suo, qui ejus operâ utitur, neque temerè illi soli fidere sine collatione ipsorum locorum. Namque in sententiarum congestione sæpe nimius est & tautologus, sæpe etiam deficit. Laudandus tamen liber est, quod nullus ipsi similis scriptus est, ideoque in pretio habendus. Et mihi quidem videtur liber ille non ex lectione ipsorum autorum, quod fieri debebat, sed ex eorum indicibus compaginatus.

19 GERHARDI JOHANNIS VOSSII liber de Idololatriâ & Physiologiâ Christianâ inter locorum communium scriptores laudari debet. Penus hic panditur variarum rerum, ut LL. CC. titulo insigniri omnino debeat, non tamen temerè scriptorum, sed optimo judicio digestorum, quos suâ industriâ ex rerum universitate collegerit. Nam cum de Idololatriâ inscribit, videtur argumentum huic libro quæsivisse, ne sub collectaneorum titulo nomen ejus vilesceret. Quod certè ad physica illa attinet, illa non aliâ occasione ipsi nata, nec diffitetur in Præfatione operis. Quare noctium Leidensium titulo insignire voluit exemplo A. Gellii, quod tamen consilium postea mutavit, atque suo de Idololatriâ operi velut appendicem adjecit, quæsito utcunque connexionis argumento. Liber est profectò totus aureus, & magno apparatu rerum refertus. Theologiæ Gentilis primordia quanquam jecerit Gyraldus, & alii ante ipsum, ipse tamen longè locupletiora & accuratiora dedit illa omnia, suo interposito ubique judicio. Utinam postremam ejus partem de rebus naturalibus ita elaborasset, certè complexum totius universi liber iste sisteret. De hoc libro ita Grotius judicat; Aliis quidem titulos plus, quam præstat, promittere; hunc vero librum plus præstare, quam titulus promittit. Penè idem habuisse consilium videtur hujus libri argumento, quod habuit commentario suo in Solinum Salmasius, in quem omnes suos locos communes exhausit. Est enim ille Comentarius de omnium rerum nomenclatura Criticus. Optima editio prodiit Amstelodami 1668. in fol. Simile argumentum tractant, quod ad physica illa attinet, rerum naturalium scriptores, ut Gesnerus in omni animalium genere, & Aldrovandus, qui post Gesnerum ampliore theatro illa omnia proposuit, quanquam plura ex ipso Gesnero ceperit; ne quid dicam de aliis, qui in re metallicâ, gemmariâ similibusque scripserunt, de quibus suo loco.

SIBER-

GISBERTUS VOETIUS in Diſputationibus ſelectis inter locorum 30
communium ſcriptores referri potiùs debet, quam inter dogmaticos accuratos. Ut enim vir fuit multæ lectionis potiùs, quam judicii, ita magno ſtudio cumulavit autores in doctrinâ, quam proponit. Habentur vero varia in iſtis libris Theologica, Phyſica, moralia, civilia, hiſtorica: Quo nomine prodeſſe ad omne ſtudiorum genus poſſunt. Selegit materias non vulgares, autorumque locos diligenter congeſſit. Notandi ſcil. ſunt tales autores, qui, velint nolint, largiuntur de ſuo citra aliquod plagii crimen: ſimiles quippe iis, qui aurifodinas oſtendunt, quæ deinde ab aliis occupatæ juſtos efficiunt & bonæ fidei poſſeſſores. Quanquam enim, qui pauld peritior eſt illarum rerum, facilè ſubolfacere poſſit, quibus indiciis profecerint aliqui, objici tamen illis crimen non poteſt, quod in communes fontes facile ſit unicuique in-
cidere. * Atque hîc in univerſum de omnibus diſputationibus & diſſertatio- 31
nibus monere velim, eas diligenter collectas locorum communium vicem præſtare poſſe: Solent enim plerumque autores earum in omnibus congerendis, quæ quacunque ratione ad argumentum pertinent, eſſe operoſi, & maximè ſingularia congerere. Seligendæ verò ſunt, quæ de argumentis rarioribus ſcriptæ ſunt: quarum vaſtum numerum, ſi quis agat, facilè quis congerat; ac velim eas accuratiùs notari, quod conſilium Cinelli fuit in Bibliotheca volante. In Juriſprudentiâ multæ ſunt exquiſitiſſimorum argumentorum diſputationes, quæ prodeſſe JCtis variis in rebus poſſunt.

ALEXANDER TASSONUS mirabilis ingenii homo fuit, Italus, ſin- 32
gularem ex eo laudem quærens, quod optima ſcripta veterum ac recentiorum communi omnium ſeculorum & hominum judicio approbata, moleſtiſſimâ & invidioſâ cenſurâ vexaret, ſemper in illis quærens, quod carperet & reprehenderet, & nodum nonnunquam in ſcirpô. Scripſit Italicâ linguâ librum, cui titulus; *Penſieri diverſi*, i. e. variæ cogitationes, in quo multa notabilia & vexata problemata proponuntur, Phyſica, moralia, civilia, Hiſtorica, quorum rationem indagat. Dignus liber lectu eſt. Prodiit Venet. An. 1646 in 4to. Credo verò hunc librum natum eſſe primùm autori ex excerptis. Non immunis ab illius cavillis fuit Homerus è veteribus, cujus ineptias 500. ſententiis voluit oſtendere; Non Franciſcus Petrarcha è recentioribus, quem integro libro caſtigavit, ab aliis viciſſim convitiis, ut par erat, exceptus.
Integras in Italia Academias ſcriptis contumelioſis provocavit. * Ut oſten- 33
deret ingenium ad paradoxa natum edito libello Carnificis ſe panegyriſten præſtitit, quo aliquorum riſum, aliquorum indignationem incurrit, in aliquam certè infamiæ partem ipſe venit. Eriſticorum ejus ſcriptorum Catalogus habetur apud Leonem Allatium in apibus urbanis, unde deſumptus præfigitur huic libro. Inter illos libros præcipuè nominari debet, quem de

hiſtoriâ Eccleſiaſticâ ſcripſit, in quâ paſſim Baronii Annales examinat, & eorum fidem labefactat.

34 BALTHASAR BONIFACIUS Hiſtoriam ludicram edidit. Vir ille penè infinita ſcripſit, ut ſolus Bibliothecam facere poſſit, diffuſæ lectionis, nec tamen nullo judicio. Scriptorum ejus Catalogus habetur in ultimô capite Hiſtoriæ ludicræ. Ipſa verò hiſtoria ludicra varia habet ex hiſtoriis collectanea, & quidem ſelecta, de quibus non facilè cogitarint alii. Occurrunt non pauca ex naturalibus, ac multa ſubminiſtrantur de argumentis ſelectis aliquid dicturo. Prodiit Bruxell. anno 1656. in 4to.

35 JACOBUS PONTANUS, Jeſuita doctus, Attica bellaria, ut vocat, ſcripſit, i. e. varia collectanea hiſtoriarum, rituum, ſalium, facetiarum, in quibus multa occurrunt notatu digna, quanquam argumenta tamen vulgaria interdum immiſcentur. Poſtrema editio prodiit Francof. 1644. in 8.

36* Idem Progymnaſmata in lucem edidit, in quibus per rationem colloquiorum varia proponit in uſum linguam latinam addiſcere cupientium, ac eorum, qui antiquitatum aliarumque rerum notitiam ſibi parare velit. Simili modo per colloquiorum *formam* alii collectanea varia dedere, ut *Torquemada* in Hexaëmero ſuo, *Eraſmus Franciſci*, *Harsdorfferus* in variis ſcriptis, *Martinus Zeilerus* in Dialogis ſuis Germanicis.

37 JOHANNIS RAVISII Officina liber utiliſſimus eſt ad omnem doctrinam. Nam exempla vera, fabuloſa ſub titulis ſuis collegit; ſed breviter admodum, ne nimiâ mole opus gravaretur. Ad carmen ſcribendum non parum conducit, ubi exempla fabuloſa utramque paginam faciunt. Horum autem magna ac benè digeſta ibi farrago eſt, & ita compendioſè inſtituta, ut carere illo non poſſint, qui exercitia oratoria & poëtica tractant. Exiguo illo libro feliciùs uti poſſumus, quam diffuſis Zvvingeri & Beierlingii libris. Ipſa illa officina dudum non ampliùs comparuit in officinis librariis. Ejus epitome aliquoties impreſſa eſt. Prodiit Genevæ 1626. in 8vô. Hoc librô tanquam locis communibus in hôc genere uti quis poteſt, adjectis vel in margine, vel mundâ chartâ interpoſita, quæ illic non notantur.

38 JOSEPHUS LAURENTIUS, Lucenſis, ſcripſit Polymathiam, ſive variæ antiquæ eruditionis libros ſex, quos ille voluit eſſe tanquam Pandectas antiquitatum, tam Romanarum quam aliarum. Placet ſanè conſilium iſtius viri: quanquam imperfectum opus, & infinitis modis poſſit ampliari. Editus primùm eſt in 4to liber, ſed poſtea plenior in fol. prodiit Lugduni a. 1666. Collectanea illa inſtituta ſunt ſub formâ Diſſertationum de materiis antiquariis, Viris doctis, tam in quam extra Italiam, inſcriptarum: editio illa in 4to præfationes habet præmiſſas, in quibus moleſtâ κακοζηλίᾳ ſemper Lipſianizat, quas omiſit in ſequenti editione, quæ loco illarum rebus auctior eſt. Præter collectanea nihil præſtat ille Autor; rara judicii apparet vis; quintus & ſextus

sextus liber per indices & lemmata varias antiquitates congerit; adjectis autoribus, qui de iis fusius tractarunt. Atque hîc hactenus intra conatus substitit autor, quos si perficere aliquis velit aut possit, quô ille bonô mactaret rem literariam! Hactenus enim mutila & inania sunt omnia, & ipsum illud Rosino-Dempsterianum corpus, quod in hôc genere tamen unicum penè est.
* Habuit, cum viveret, tale opus in animo *Georg. Hieron. Welschius*, Medi- 39
cus Augustanus, mirabilis doctrinæ Vir, elegantis ingenii & judicii, & linguarum penè omnium orientalium & Europæarum peritissimus, cujus ille specimina dedit insignia libris in lucem editis, de quo nos suprà plura diximus. Opera ejus per omnes propemodum disciplinas diffusa, historica, medica, physica fuere singularia. * Dolendum est, intercidisse morte ejus præ- 40
clara consilia, quæ nunc æstimare meliùs è scriptis jam tum editis possumus, in quibus omnia eleganti sermone scripta, nihil jejunum, & quod locos communes sapiat, aut eô filô contextum, quô texere sua plerumque solent, qui nunc scribunt in Germaniâ, qui tamen apud plebem doctorum ut lumina & sidera habentur. Operis illius, quod *Ideam antiquitatum* inscribere volebat, mentionem facit, qui ejus vitam descripsit *Lucas Schrökius*, sub titulo *Memoria Welschiana p. 71. & 72.* Si quis hoc in genere doctrinæ apparatum aliquem instituere velit, ille maturè ineunte ætate librum excerptorum antiquariorum conficiat, & per meros indices & lemmata excerpat adjectis autoribus. Quod si quis constanti operâ continuaverit, magnum sibi thesaurum comparare poterit, unde successu temporis opus aliquod universale prodire possit.
* Corpus antiquitatum juridicarum olim in animo habuit *Jacobus Gothofredus*, 41
JCtus consummatissimus, & nostrorum temporum Cujacius; sed præter ideam hujus operis nihil vidimus.

GALEOTTUS MARTIUS, Philosophus & Medicus Italus scripsit li- 42
brum de doctrinâ promiscuâ elegantem Francof. editum in 12. An. 1602. Exiguus liber est, sed continet multa memorabilia, Medica, Physica, Philologica, Mathematica. * Dolendum est, intercidisse libros ejus tres de rebus 43
vulgo incognitis, quos Matthiæ Hungarorum Regi inscripserat, à cujus Bibliothecariô Brassicanô cum excudendos accepisset Oporinus Typographus, ab Italô quodam furtim subrepti sunt, teste Neandro in præfatione illâ, quam de re Bibliothecariâ agentem præmisit Græcæ linguæ Erotematibus pag. 219.

SAMUEL SORBIERIUS Historiographus Regis Galliæ, Vir variæ 44
doctrinæ, Gallicâ linguâ epistolas scripsit varii argumenti, in quibus occurrunt Philologica, Philosophica, Mathematica, Medica, Historica, Poëtica, ad varios Galliæ viros doctos perscripta. Multos habemus autores, qui in epistolis collectanea scribunt: ad evitandum enim locorum communium titulum, talem aliquam formam libri comminiscuntur autores, ut tamen cum

aliquô apparatu videantur tradere collectanea sua. Multa habentur in illis, quæ spectant ad Historiam literariam recentiorum temporum. Cæterùm de epistolarum scriptoribus, sunt enim longè plures qui sub hôc titulo collectanea congesserunt, integrô capite agemus. Liber ille prodiit Parisiis an. 1660. in 4to. Plura ab illô Virô prodierunt, de quibus suô locô dicendi erit occasio.

45 CASPAR DORNAVIUS, Philosophus & Medicus, diligens fuit in nugis, sed eruditis. Aliàs quidem, Catullo dicente, *turpe est difficiles habere nugas*, sed pulchrum est habere doctas. Collegit ille ridicula rerum encomia, tam è veteribus quam è recentioribus autoribus, Græca, Latina, Germanica. Editus liber ille est Hanoviæ an. 1619. in fol. hoc titulo: Amphitheatrum Sapientiæ Socraticæ Joco-seriæ. Multa illic habentur, quæ ad honestam animi relaxationem faciunt, & cum voluptate legi possunt. Scilicet juvant etiam mimi in eruditorum theatro: mallem tamen omisisset quædam scurrilia Germanica. Ejus exemplo in Batavis prodierunt talium argumentorum scriptores uno volumine collecti.

46 LÆLIUS BISCIOLA Hispanus fuit. (zz) Scripsit horarum succisivarum duo volumina in fol. quæ edita sunt Ingolstadi typis Adami Sartorii an. 1611. Varia continet ille liber naturalia, moralia, historica; typis mendosè exscriptus est; pleraque ex Plinio & ejus compilatoribus, Solino & Vincentio, desumpta. Incidunt tamen nonnunquam, quæ notari merentur. Referendus est ad Locorum Communium scriptores gregarios: nam non ista judicii vis & industria è collectaneis illis relucet, quæ adhiberi poterat & debebat. Multos tales habemus libros, qui crambem eandem centies recoqvunt, & de chartâ in papyrum scribunt: E quibus omnibus si unum aliquod conficiatur cum judiciô volumen, per me quidem scriptorculorum illorum πᾶν ἀπόλοιτο γένος.

47 SIMON MAJOLUS scripsit Dies caniculares, ut vitaret locorum
48 communium simplicitatem. * Mirè ingeniosi sunt autores in titulis Locorum communium excogitandis, per omnia scientiarum genera: quemadmodum Postillarum scriptores, quorum facilè quis integrum Lexicon confecerit. Ita *Caspar de Reies* librum inscripsit *Campum Elysium jucundarum quæstionum*, cum collectanea tantum varia contineat; *Laur. Ramirez de Prado* librum miscelli argumenti Philologici inscripsit *Pentecontarchum, sive, quinquaginta militum ductorem, stipendiis Ramirezii de Prado conductum, cujus auspiciis varia in omni literarum ditione monstra profligentur, abdita pandantur, latebræ ac tenebræ pervestigentur & illustrentur;* Quo nil stultius excogitari potest. Quia 50. libro capita sunt, ideo pentecontarchum inscribit. Sunt autem omnia Philologi-

(zz) Lælius Bisciola, Jesuita, non fuit Hispanus (uti *h. l.* traditur), sed Mutinensis Italus. V. Nathan Sothvvelli *Biblioth. Jesuiticam p.* 537.

lologica, non quidem indocta, (nam Sanctium aliqui libri autorem volunt) sed titulus credo ab ipso Autore additus Thrasonismum Hispanicum sapit. Noster Majolus per modum Dialogi tractat argumenta, in quæ se diffundit. Olim aliquot tomis in 4to editus erat ille liber, novissima editio Francofurti in fol. prodiit tomis II. Totus liber est quasi cinnus rerum variarum, filo tamen meliore textus, quam Lælii Bisciolæ liber.

JOH. STEPHANUS MENOCHIUS edidit Italicâ linguâ, tomis sex, 49 varia collectanea, historica, Physica, sacra, moralia. Primum volumen sub ficto nomine Johannis Coronæ prodierat Romæ in 4to Ann. 1646. Titulus est, *le Stuore*, ad imitationem Stromatum Clementis Alexandrini conceptus. Alter tomus ibidem Ann. 1648. prodiit; uti & sequentes annis sequentibus sub Titulo *Trattenimenti Eruditi*. Selectiora sunt, quæ in his libris habentur, penè eo modo adornata, quo *Philippus Camerarius* horas suas succisivas adornavit, & *Petrus Mexias* varias suas lectiones, qui liber ex Hispanicâ linguâ nunc in Germanicam conversus est; quales adhuc plures habentur, quos recensere omnes non patitur instituti nostri ratio. Sufficiat præcipuos enumerasse. Cum ad disciplinas peculiares ventum est, non obliviscemur illorum, qui suæ disciplinæ locos communes scripsere.

LUDOVICUS CÆLIUS RHODIGINUS vir fuit doctissimus, rerum 50 naturalium & humanioris doctrinæ peritissimus, &, quod non parum ad laudes ejus facit, J. Cæsaris Scaligeri Præceptor. Extat ejus liber lectionum antiquarum titulo, quo continentur multa memorabilia, tam in naturali philosophiâ, quam in Medicinâ, præcipuè verò in humaniori doctrinâ. Est inter præcipuos Bibliothecarum thesauros, & vario modo utilis: Quæ enim per totam ille vitam collegit, vel observavit, in hunc unum librum videntur congesta, ut non immeritò Cornucopiæ vocari debeat. Extremam editionem procuravit Beckensteinius Bibliopola. Prodiit verò Francof. & Lipsiæ Ann. 1666. in folio.

GUIDO PANCIROLLUS Memorabilium libros duos scripsit, quo- 51 rum prior deperditarum, posterior noviter inventarum rerum est. Eos notis illustravit Henricus Salmuht. Multa continentur in illis memorabilia. * Eorum supplementum scripsit *Michaël Watsonus*, Collega quondam noster 52 in hâc Academiâ, in libro, cui Titulus: *Theatrum variarum rerum, exhibens Excerpta & Annotata in libb. de rebus memorabilibus*, Bremæ 1663. in 8vo editum. Illic in procemio varia referuntur, quæ ad historiam hujus libri pertinent, & ad res, quæ illô librô continentur. * Scripsit & Watsonus alium librum, 53 cui titulus: *Unio Sapientiæ*, Bremæ Ann. 1668. in 12. editum, quo habetur Synopsis totius Philosophiæ. Est & ille inter locorum communium scriptores referendus; nam coacervat potiùs memorabilia singularum disciplinarum, quàm dogmaticâ methodô procedit.

Digitized by Google

54 CONRADUS LYCOSTHENES vir fuit magnæ diligentiæ in variis
locis communibus digerendis, quibus penè immortuus fuit. Operi ejus
posthumo, ut dixi, manus injecit Zvvingerus, & sub titulo Theatri vitæ hu-
manæ publicavit, quibusdam de suis additis. Congessit Lycosthenes sub
titulis Apophthegmata virorum illustrium & sapientum, qui profectò uti-
lissimus labor est, optandumque, ut aliquis solidum corpus conficeret ex
omnibus illis scriptoribus, quorum permultos in omnibus habemus natio-
nibus, Germanis, Belgis, Gallis, Hispanis, quod non est hujus loci: plerique
autem sic scripserunt, ut secundum personas disponerent, non secundum
55 locos, vel nullo planè ordine congererent. * Præclarus est liber Erasmi, qui
Apophthegmata collegit secundum personas disposita, adjectô aliquô in-
dice, tum locorum gnomicorum, tum characterum, qui reperiuntur in
apophthegmatibus; quem librum Pontificii per invidiam tribuerunt Pau-
lo Manutio, eraso Erasmi nomine. Ille enim autor legitur in editione Co-
loniensi, quæ Ann. 1666. in 12. prodiit. Lycosthenis autem collectanea co-
56 piosiora sunt, & sub titulis ordinatiùs posita. * Idem similia optimâ metho-
dô digessit sub locorum communium titulis, quæ edita postea sunt à Zvvin-
gero, una cum additâ præfatione de methodô similium inveniendorum.
Liber utilis esse potest ad orationes, tam civiles quam sacras: ac operæ pre-
tium esset plurima talia colligere, quæ quasi semina sunt argutarum inven-
tionum. Primùm metaphoræ sunt, deinde similia, quæ quasi metaphora-
rum evolutiones. Hinc nascitur sæpe toti alicui, vel carmini vel orationi,
inventio: quarum rerum si magnam sylvam collegimus, dici non potest,
57 quantum hoc sit ad ornatum omnem in eloquentia subsidium. * Idem, ut
hoc obiter memorem, Ravisii Officinam auxit, & in ordinem commodio-
rem redegit, quod opus editum est Ann. 1552. in 4to. cujus altera deinde
58 editio prodiit in 8vo. * Idem ille *Lucii Domitii Brusonii* Facetiarum & Exem-
plorum libros in lucem produxit. Italus ille fuit, qui sub hoc titulo aliqua
collegit, quæ faceta videri poterant, sed tamen pauca: prodiit Basileæ in 4to
Anno 1559.

59 Refero huc quoque EMBLEMATUM COLLECTORES; Sunt enim
& illi, qui similium locos communes nobis suppeditant: Nihil enim aliud
est Emblema, quam, quod picturâ repræsentatur, simile. Cum enim simile
constet duabus partibus, πρότασει & ἀποδόσει; ita pictura exhibet πρότασιν,
lemma autem argutum, quod ipsi imponitur, ἀπόδοσιν. De ratione emble-
matum conficiendorum autores infrà nominabimus, neque hîc omnes em-
blematum scriptores nominare animus est, quorum vasta sylva est; illos
tamen recensebimus, qui in unum aliquod corpus emblemata collegerunt;
quibus qui rectè uti norit, multum subsidii inde accipiet ad poëmatum in-
ventiones, imò ad quamcunque orationem, præcipuè sacram. Non, quod
velim,

velim, orationes ſacras ſemper incruſtari apparatu hôc quaſi theatricô, ut
fecerunt nonnulli, qui integras Poſtillas emblematicas ſcripſerunt; aut, qui
omnia orationis membra picturis illis emblematicis exornant: hoc enim,
neſcio quomodo, videtur affectatum & comicum. Melius erit, ſi illis uta-
mur tanquam ſimilibus, quæ apta ſunt parere argutas inventiones, cum in
meditationes ſacras ſuper aliquot argumenta incidimus. * E talibus ſcripto- 60
ribus nominandus eſt GIOVANNI FERRO, qui omnes Italorum de Em-
blematibus labores uno volumine congeſſit, adjectis quorundam emble-
matum iconibus: procedit autem ſecundum ordinem rerum. Prodiit ille
liber Venetiis Ann. 1623. in fol. ſub titulo, *Teatro d' Impreſe.* Illud verò uti-
liſſimum eſt in hôc librô, quod indices varios adjecerit, quibus tanquam
locis communibus uti poſſumus. Primus eſt omnium emblematum cum
imaginibus & lemmatibus: primùm ponitur imago, res ſcilicet, quæ depicta
eſt, & illi ſubjiciuntur omnia lemmata quâcunque ratione, per totum librum,
huic ſubjecto applicata; ideoque ſtatim videre licet, quô in tertiô illa inter
ſe conveniant. Alter index, qui ſubjicitur, eſt locorum, ſub quibus ponen-
da ſunt Emblemata, ſecundum ordinem alphabeticum diſpoſitorum, & ſub
illis titulis, vel virtutum, vel vitiorum, vel aliarum rerum. Primò ponuntur
lemmata, lemmatibus ſubjicitur imago, unde ſtatim patet uno intuitu, quæ
qualesque imagines ac ſimilia uni alicui loco quadrent. Si jam in oratione
ſacrâ in talem locum communem incidas, quaſi ſylva quædam dabitur ſimi-
lium, quæ novis conceptibus (ut omnis analogiſmus fœcundus eſt) anſam
præbere poſſunt, qualia ſimilia conglobata mirificè ornant orationem ſa-
cram. Legi poteſt præfatio huic indici præmiſſa ab autore. Addidit deinde
tertium indicem ſolorum lemmatum, ſecundum alphabetum diſpoſitorum:
adjecta ſingula lemmata ſubjecto ipſi, qui index in inveniendis lemmatibus
emblematum uſui eſſe poteſt. Quæ, ut argutè ſonent, & nervosè propo-
nantur, meditationem ſæpe longam requirunt; Valdè enim facit ad emble-
matum venuſtatem. Quartò adjecit indicem autorum, qui certis emble-
matibus uſi fuerunt, tanquam charactere quodam gentilitio. Quintò addi-
dit indicem generaliſſimum, tam rerum omnium quam emblematum & per-
ſonarum. Altera pars ejus libri, vel potiùs novus aliquis liber, qui inſcribi-
tur *Umbræ apparentes*, ab eôdem autore eſt. Continuat idem argumentum, in
quô multa de uſu emblematum. * Hunc laborem hujus Autoris, quanquam 61
utiliſſimum, ſuperat tamen alius Italicâ linguâ ad exemplum ejus ſcriptus,
qui nunc in linguam Latinam converſus eſt. Ejus Autor eſt Abbas *Philippus
Picinellus*, Liber itidem Italicus prodiit Venetiis An. 167 . in fol. Latina verſio
Coloniæ A. 1681. iterumque A. 1687. curante *Auguſtino Erath.* Singulare hoc
habetur in illo autore, quod Emblematum plerorumque lemmata, è quibus
illa Poëtis deducta ſint, oſtendat. Solent enim lemmata à Poëtis deſumi ſub
hemi-

gitized by

hemistichii alicujus specie. Elegantissimus liber, & maximè utilis, atque alteri illi præferendus: Omnium autem rerum classes ordine persequitur, quam ob causam *Mundum symbolicum* vocat autor. Indices adjiciuntur quatuor copiosissimi, Lemmatum, Applicationum, rerum notabilium, & locorum S. scripturæ. Continentur verò hîc non solum Johannis Ferri, sed multorum aliorum, emblemata, quorum index præfigitur.

62 Quandoquidem suprà de similium collectoribus diximus, nunc non erit incommodum etiam de ADAGIORUM SCRIPTORIBUS dicere. Est enim ille labor pernecessarius & maximi usus. Non est hujus loci de Adagiorum naturâ & requisitis dicere: id enim plerique præmittunt scriptores
63 adagiorum suorum collectioni. * At verum est, multa vocati adagia, quæ non sunt, sed gnomæ, sententiæ breves: contrà verò longè plura latitare apud Poëtas, Comicos præcipuè & Satyricos, quæ vel adagia, vel adagiorum loco esse possunt. Horum absolutum corpus hactenus nullum habemus.
64 * Promiserat is, quem suprà laudavi, *Welschius* opus Adagiorum Panglottum,
65 quod cum ipso intercidit. * *Quirinus Kuhlmannus* promiserat in *Prodromo quinquennii sui mirabilis*, ut vocat, tale aliquod adagiorum corpus universale; sed illa fortassis in fumum cum aliis ejus promissis abiere. Meo consilio si standum hîc esset, nollem adeò sollicitè distingui adagia à cæteris sententiis
66 argutis: ratione enim usus & finis conveniunt. * Suaserim ego, ut quis ab ineunte ætate locos communes conficiat Adagialium, quo referat non tam adagia, quam illa παροιμιώδη adagialia, quæ inveniuntur in Poëtis, Comicis, Satyricis, scriptis eristicis, quod hactenus nemo fecit. Quanti verò usus res illa sit, deprehendent, qui stylum aliquando operi eleganti admoturi sunt. Qui promptuarium habent istis collectaneis refertum, illis quasi sub manu crescent raræ inventiones, argutæ meditationes, & similia.

67 ERASMUS ROTERODAMUS primus fuit inter adagiorum Collectores, quod opus ipsi suo tempore profectò fuit difficillimum: Nam credo illum plus laboris operæque huic scripto impendisse, quam multis aliis.
68 * Liticulam illi aliquando movit Cælius Rhodiginus, quasi surripuerit sibi aliqua circa adagia meditata; sed non habet, quo jactet se Rhodiginus, quod guttulâ unâ vel alterâ hunc fontem auxerit: paucula enim sunt, quæ in opere ipsius antiquarum lectionum habentur de quibusdam adagiis.
69 * Etiam Verdierius nugacissimus ille veterum & recentiorum censor p. 158. ungues suos in hoc opere figit, cui similem ille ne paginam quidem scribere poterat. Multæ sunt operis ejus editiones, Frobeniana est emendatissima. Edidit & Henricus Stephani è typographeo suo. Nova editio omnium est corruptissima, licet cæteris locupletior: nam adjecta sunt Erasmi Chiliadibus Cognati, Junii, & aliorum autorum adagia. Liber est, quô nemo carere

rere potest Latinæ linguæ paululum studiosior. Sufficere tamen tyroni epitome ejus potest, & in Germania & Amstelodami nitidior edita. In quâ præterea laudandum est, quod adagia suis sub titulis ponantur, quod non fit in magnô opere, ubi index supplet locorum communium titulos.

JANI GRUTERI Florilegium Ethico-politicum aliquot tomis multarum gentium adagia complectitur. Colliguntur in hôc librô sine ordine breves sententiæ, & adagia Græcorum, Latinorum, Germanorum, Italorum, Belgarum, Hispanorum, Gallorum, Anglorum; sed confusum chaos est, & planè non ad usum: esset verò maximè, si sub titulos redigerentur. Uti tamen hôc librô vel sic possumus, & si tantum temporis ipsi impendere velimus, redigere possumus in ordinem. Sed multa hîc habentur, quæ vix argutæ sententiæ laudem merentur: nam effata omnia, vel moralia vel civilia, in adagiorum censum venire non debent. Notulas aliquas breves adjecit, ubi sententiarum sensus obscurior, præsertim in Publii Mimi sententiis, quæ omnium sunt argutissimæ. * Neque gnomæ & jambi, quos ipse confecit, sunt contemnendi, qui & in Polyantheâ ejus leguntur, & seorsim in libro, cui titulus *Bibliotheca Exulum*, habentur. Tres ejus libri partes constituuntur. Editus est Francofurti 1610. in 8vo. 70 71

JOH. ANTONIUS BERLUCIUS Adagia selecta ann. 1631. edidit in 8vo, cum eleganti præfatione, in quâ exhibetur methodus usurpandi, imitandi ac inveniendi adagia. Continentur in illo libro adagia Græca, Latina, tum & hemistichia adagialia, apud Poëtas occurrentia; sed nimium brevis est in colligendis iis: multa enim obscuriora sunt, quam ut sic statim intelligi possint. Sed ab illis fortè ad Erasmi Chiliades remitti possumus: tituli sunt magnâ curâ dispositi, quod optimum in hôc librô est. Cæterum omnia illa referuntur adagia & adagialia sine autore & teste, quod fieri tamen non debebat: nisi enim apud autores rectum eorum usum inquirere possimus, frustraneus ille labor est, deinde dubius semper quis hæret, an verum sit adagium, quôve sensu usurpandum. Multa quoque afferuntur, quæ adagiorum nomine non digna sunt: Liber interim non contemnendus, cujus telam si quis pertexat, atque illa, in quibus deficit, suppleat, præclarum ille opus concinnare possit. 72

Collegit & Erasmi Adagia, aliasque sententias proverbiales, Græcas, Latinas, Germanicas sub certis locorum communium titulis JOSEPHUS LANGIUS, quæ Argentorati Anno 1596. in 8vo impressa sunt. * Loci verò illi concepti sunt secundum seriem illam, quam Sturmius olim excogitavit, & in Compendio suo Latinæ linguæ ac Thesauro Elocutionis Græcæ secutus est *Joannes Benzius*. Quorum locorum insignis sanè usus est, si illa methodus in omnibus adhibeatur. Proponitur animo idea rerum inter se connexarum. Sed adagia, cum ad varias actiones speciales referri soleant, istis generalibus titulis non possunt omnia comprehendi. Subjungendi itaque 73 74

Digitized by Google

generalibus illis titulis sunt specialiores, ut fecit quidem Langius: Sed illi pauciores sunt, longèque plures requiruntur.

Dixi suprà, hemistichia aut versus integros Poëtarum adagiis æquiparari. Si quis iis commodè utatur, magnam elegantiam conciliat sermoni, inprimis Epistolis, ac isti dicendi generi, quod numerô & periodis non morosè nimis
75 adstringitur: nam in oratione seriâ vel nullus, vel rarus earum usus. * Est verò Homerus omnium Poëtarum Pater & Princeps, adeoque adagia aliqua ex illo collecta venustiora præ cæteris sunt Edidit itaque JACOBUS DUPORTUS, Cantabrigiensis, Græcæ linguæ in Academiâ illâ Professor, *Gnomologiam Homeri*, Cantabrigiæ An. 1660. in 4to, Illô in librô sub titulis certis collegit sententias Homericas, quarum aliquæ adagiorum titulum merentur; aliquæ tantùm sententiarum nomen. Laudabilis quoque ille labor est eam ob causam, quod duplicem parallelismum adjecerit, unum è locis S. Scripturæ, quibus Gnomæ Homericæ vel affines, vel non absimiles, alterum è gentilibus scriptoribus, Poëtis, Oratoribus: addidit passim Notas Criticas. Subjecit triplicem indicem, sententiarum, locorum Scripturæ, & vocabulorum, ideoque non solùm in eloquentiæ usum, sed & ad exegesin
76 commendari labor ille potest. * Quo argumento se *Zacharias Boganus* Anglus exhibere voluit, cujus extat *Homerus Hebraizon*, quô in librô collegit phraseos Homericæ textusque Hebraici & Græci in S. Codice parallelismos.
77 * Imitatus videtur *Michaëlem Neandrum* Duportus in hoc opere, cujus extant super varios Poëtas Græcos Excerpta sententiosa, non scholarum tantùm
78 bono publicata, sed & viris usui futura. * Habemus ab illo Locos Communes Philosophicos Græcos Lipsiæ 1588 à discipulo ejus Johanne Vollando editos, in quibus sententiæ & versus ad moralem doctrinam pertinentes
79 habentur; * item Aristologiam Pindaricam, Aristologiam Euripidis, aliorumque Poëtarum Græcorum. Certè viro illo nemo diligentior in informanda optimis præceptis juventute, cui multum tum temporis debuit Ger-
80 mania nostra. * Idem quoque locos communes Philosophicos Latinos sub titulo: *Ethice vetus & sapiens veterum Latinorum Sapientum & Poëtarum* An. 1585. edidit, quibus adjiciuntur versus proverbiales Leonini & Germanorum sapientum sententiæ proverbiales.

81 Quod in Homero fecit Duportus, id ante illum in Virgilio fecerat VALENTINUS ROTMARUS, quanquam dissimili ingeniô & judiciô, addo & labore; nam imperfectum opus est, & longè plura nobis dare poterat. Scripsit Centurias V. & Decurias tres versuum proverbialium. Liber editus est Ingolstadi ann. 1570 in 8vô, qui rarò reperitur: sed tamen sperni non debet, cum ad ejus exemplum institui plura talia possint. Aliqua ex illo excerpsit Rudolphus Goclenius in praxi artium generalium, ubi agit de analysi affectionum troporum, & ex Eclogis Virgilianis Rotmariana adagialia

d by Goog

gialia in hunc locum conjecit. *Idem quoque in Virgilio *Barlandus* fecit, cujus 82
extant Versus proverbiales, Basil. A. 1539. in 8. editi. Spachius in Nomenclatore Philosophico quoque nominat Hieronymi Clocii versus proverbiales ex Virgilio Cremonæ apud Vincentium Conctum 1562 in 8. editos, quos ego non vidi. Si quis in Juvenalem & Horatium similem laborem suscepturus esset, vel omnes eorum versus adagiales sub titulos redigere vellet, quod neminem hactenus fecisse memini, promptuarium aliquod hôc in genere habituri essemus. Sed pauci sunt, qui Veneres illas intelligunt. Qui Flores Poëtarum collegerunt, non pertinent ad hanc classem; nam illi simplices sententias & descriptiones tantùm exhibent.

Prodiit & liber cum illo titulô: *Acutè dicta omnium veterum Poëtarum*, Pa- 83
risiis An. 1664. in 12, cujus autor non adjicitur, nisi fortè Philippi Briëtii sit, cujus Syntagma de Poëtis miserum certè & jejunum præfigitur. Magnificum aliquid spirat titulus; nam, ut frons libri promittit, opus editum est ad usum Sereniss. Ducis Gvisii: Sed tenuis labor est, &, ut verè dicam, ineptus, quamquam titulus faciles emptores allicere posset. Certè, cum nucleos deberet colligere, non nisi cortices collegit, & præterea ex omnibus Poëtis paucissima, quæ nec gnomæ sunt, nec adagia, nec phrases, nec descriptiones. Totus inanis supervacuusque labor est. * Hayneccii Medulla Teren- 84
tiana, Tulliana, sententias tantùm continet. Ita Christoph. Dibuadius flores & sententiosè dicta è Senecæ Tragœdiis collegit.

Adagia Græcorum è Zenobiô seu Zenodoto, Diogeniano & Suidæ colle- 85
ctaneis partim edita, partim Latinè reddita, publicavit Andr. Schottus, Antverpianus è Societate Jesu, quæ edita sunt Antverpiæ ann. 1612. in 4to: liber est optimus & rarus, omnino noscendus elegantioris literaturæ studiosis: collecta sunt non secundum locos communes, sed secundum initiales literas adagiorum. Notas eruditas adjecit Schottus, quibus partim obscuriora, quæ non satis ab autoribus explicata, exposuit, partim locis parallelis illustravit: pleraque certè illorum jam tum in chiliadas suas retulit Erasmus, sed suavius est & utilius ex ipsis fontibus haurire. * Ac reperiuntur tamen 86
multa ab Erasmo non notata, fortè quod non attenderet, vel quod civitate Latinâ nondum donata: Neque enim omnium gentium adagia omnibus conveniunt; sed est quidam lepor linguæ, quædam occasio inveniendi adagia, non statim aliis nationibus cognita. Usus omnium magister est; quanquam tamen per συμβολισμὸν cæterarum gentium effici formarique in aliâ linguâ adagia possunt. Sed delectu & judicio hîc opus est. Imò si adagiorum loco non erunt, vel simile aliquod aut argutam phrasin suppeditabunt. Adjiciuntur proverbiis illis Græca proverbia metrica, quorum loca in margine notavit Schottus, & Parallelismis, tum Græcis tum Latinis, illustravit. Adjecti sunt indices locupletes, tam Latinus quam Græcus.

Digitized by Google

87 * Michaëlis Apostolii proverbia Græco-Latina à Petro Pantino cum notis ejusdem & aliorum in 4to Lugd. Batav. Ann. 1619. & in 8vô antea Basileæ Anno 1538. edita.

88 *Adagiorum sacrorum* Scriptores segregari à plebejis & civilibus debent; pleraque enim illorum ita sunt comparata, ut communis illa oratio respuat & profanum aliquod sonent, si profanô sermone temerentur: latitant illa permulta in Codice V. & N. Testamenti, nondum dignè satis excussa.

89 * Hebraica adagia collegerunt *Plantavitius, Drusius, & Buxtorffius*, qui è Rabbinis sub titulis illa collegit, arguta profecto & in quibus multum est sapien-
90 tiæ reconditæ. * De adagiis N. Testamenti Diatriben scripsit *Joh. Vorstius*, quæ edita est Coloniæ Brandenburgicæ in 4to ann. 1669. Latitant in scriptis Patrum antiquioribus insignia adagia, quorum collectio utilissima est; sed
91 pauci sunt, qui in hôc genere suam exercuerunt industriam. * E nostratibus Theologis JOACHIMUS ZEHNERUS adagiorum sacrorum Centurias V. scripsit, quas ex universo Bibliorum Codice collegit. Editus est liber Lipsiæ in 4to Ann. 1601. Adagia illa parallelismis illustravit, tum Patrum tum gentilium quoque scriptorum, quæ prodesse magnopere possunt ad
92 orationes sacras. * Scripsit & *similitudines Biblicas*, quæ adagiis ac censeri
93 optimè possunt, & ad eundem usum transferri. * Ultimo loco scripsit similitudinum Biblicarum παραλειπόμενα, pro ratione materiarum convenientium in locos communes digesta. Addidit deinde indicem, quo disponit similia secundum Scripturam, quæ prodierunt Lipsiæ anno 1604 in 4to.
94 * Scripsit & adagia sacra *Martinus Delrio* Hispanus, autor satis notus è Dis-
95 quisitionibus suis magicis aliisque scriptis. * Habentur verò illic adagia è patribus excerpta; sed imperfectus ille labor est, quem quidem *Aloysius Novarinus* ampliorem suscepit, publicato ejusdem argumenti libro, qui tomum ultimum constituit Lectionum suarum. Prodierunt Novarini etiam scripta duobus tomis in folio, quibus multa continentur curiosa ex antiquitate sacrâ collecta, inprimis quod ad ritus nuptiales sacros & hostias eucharisticas attinet.

96 Non negligendæ sunt vernaculæ exterarum gentium deliciæ. * Habet Italica lingua miras Veneres, omniumque argutissima est in explicandis animi sensibus; quod docent tum poëmata tum dissertationes ab illâ natione scriptæ, apud quam quasi in legem abiit, ut non nisi argutè efferant animi sensa; in quibus ita versantur, ut fastidium excitent nimiâ argutiarum
97 copiâ. * Quod ad proverbia illorum attinet, primô locô recensebo *Angeli Monosinii* florem Italicæ linguæ libris 9. comprehensum: in quorum quinque prioribus agit de congruentiâ Florentini sermonis cum Græco Romanoque, ubi præter phrasin & Syntaxin plus mille proverbia conferuntur & explicantur. Prima itaque pars illius libri adagiorum est συγκριτική com-

comparativa, quæ demonstrat, quæ adagia Italis cum Græcis & Latinis sint communia. In ultimis 4. recenset peculiaria & propria adagia, tresque illorum chiliades. Addidit indices adagiorum & rerum notabilium uberrimos; sed locos communes vel titulos non adjecit. Elegans est & doctus liber, editus Venetiis ann. 1604, in 4to. Prodiit, si rectè memini, altera ejus locupletior editio.

JULIUS VARINUS edidit elegantem librum, cui titulus: *Scuola del* 98
Volgo, qui editus est Veronæ ann. 1642. in 12. Habentur in illô libellô proverbia Italica, secundum actiones humanas disposita, quibus simul per connexionem aliquam prudentia quædam moralis & civilis ex istis adagiis efflorescens inculcata, quam ego methodum omnibus proverbiis applicatam vellem. * Cum enim illa nascantur ex actionibus hominum, earumque 99
circumstantiis, è quibus has sententias velut universalia colligit populus, elegantissimè eò referuntur. Ideoque elegans titulus est, quem Autor præposuit huic libro, quod vocet illum Scholam vulgi: nam vulgi hæc sapientia est, ejusdemque schola non solum, sed & sapientum. Nam de his quoque interdum verum est: Vox Populi, Vox Dei. Non ineleganter Draxe in Præfat. Bibliothec. suæ scholasticæ: *Veteris Philosophiæ reliquias nobis prægustandas propinant, sunt ingenii cotes, dotes, & indices: sunt vitæ ordinandæ norma & amussis: vitia humana non tam salse & scitè quam cum autoritate quadam exagitant: sunt memoriæ subsidia & promptuaria: declamaturis & subito dicturis amplum & aptum è re nata sermonis apparatum auditoribus accommodatum subministrant: orationem nostram allegoricè, ironicè, metaphoricè, & hyberbolicè enunciatis voculis decorant & exornant.* * Est & alius quispiam *Orlandus Pesquetus*, qui pro- 100
verbia Italica congessit ordine alphabeticô, & in thesauro Gruteri habetur; sed cæteri illi præferendi. Mentio etiam fit, si rectè memini, in postremis Ephemeridibus Gallicis novi cujusdam autoris, qui proverbia Italica congesserit, cujus mihi nunc nomen excidit. Alii nominant *Thomasi Buoni* Proverbia Italica, Venet. 8. 1604. & 1606. duobus tomis edita, quæ non vidi.

Gallicorum Adagiorum scriptores pauci sunt, quantum ego quidem me- 101
mini: Bibliotheca certè Thuana, quæ illos memorare deberet, paucos habet de hôc argumentô scriptores, quem tamen ex gente suâ collegisse, verosimile est, quos nancisci potuit. Solùm illic habentur proverbia Gallica à *Joh. Ægidio Nuceriensi* edita, & liber quidam proverbiorum Gallicorum sine autore. Eorum aliqua collegit Gruterus, & Florilegio suo adjecit. Extant quædam de proverbiis Gallicis dissertationes, à quodam *Fleury de Belingen* Hagæ Comitis Ann. 1653. editæ, hoc titulo: *Essays des Proverbes & autres questions curieuses proposee & exposee en forme de Dialoge* Gallus aliquis *le Duc* scripsit librum: *Proverbes en Rimes, ou rimes en proverbes*, Paris. 12. 1665.

101 *Belgica Adagia* collegit singulari libellô *Samuel Brun:* inprimis autem
illa, quæ metrica sunt. Habentur & apud Gruterum alii autores; Sed parcior
103 fuit in illis colligendis gens illa. * *Hispanica Fernandus Nunnez* Professor Elo-
104 quentiæ & Græcæ linguæ in Academiâ Salamanticensi collegit. * Addidit
Juan de Mal Lara Proverbiorum Hispanicorum Centurias X. cum titulo: *La
Filosofia vulgar,* ubi proverbiorum explicationem prolixam subjungit. (*aaa*)
105 Editus est liber Anno 1621. in 4to. * Scripsit & alius *Juan Soropan de Rieros*
librum Medicum, è proverbiis Hispanicis concinnatum, ubi proverbia Me-
dica examinat & commentario illustrat. Titulus libri est: *Medicina Espannola
contenida en proverbios vulgares ennra lengua.* Singularis ille proverbiorum
usus est, qui nemini aliàs in mentem venit, quo in artis medicæ doctrinam
illa adhibentur. Est vero elegans liber, ac multa habet ad eam rem pulchrè
aptata adagia. Aliquot adagia Hispanica in rythmos Belgicos convertit
Constantinus Hugenius, quæ inter poëmata Belgica reperiuntur.

106 *Anglica Adagia* variis autoribus collecta sunt, primùm à *Cambdenô* in Re-
liquiis Antiquitatum Britannicarum, Anglicâ linguâ scriptis, (vocantur *Re-
107 mains*). Post illum alii quidam autores non satis cogniti. * Tandem *Jacobus
Howel* παροιμιογραφίαν Anglicam edidit, cæteris omnibus locupletiorem.
Ex omnibus postea quidam anonymus I. R. instituit collectionem Angli-
corum proverbiorum, hâc methodô, ut primùm ponat sententias proverbia-
les ordine Alphabeticô dispositas, deinde phrases proverbiales, tunc similia
proverbialia, tum rythmos proverbiales, quos seqvuntur proverbia rustica, &
tandem proverbia singulis in Angliâ regionibus vernacula. Si quis attentè
illa perlegerit, tum Italicorum & Gallicorum magnam convenientiam cum
Germanicis adagiis animadvertet. Liber editus est Cantabrigiæ An. 1670.
108 in 8vo. * Extat inter Anglos cujusdam *Powels* Dictionarium Anglico-
Italico-Gallicum in fol. Adjiciuntur illi Dictionario proverbia Anglica,
109 Gallica & Italica, non exiguâ curâ congesta. * Eorum peritiam ut osten-
dat Autor, Epistolas aliquas & oratiunculas ex meris proverbiis in tribus his
linguis concinnavit; quod in Latinâ linguâ fecit ingenii ostentandi gratia
Faustus Andrelinus, cujus epistolæ proverbiales Helmstadii recusæ Ann. 1662,
secundum exemplar Coloniense, quod Ann. 1509. prodiit. Quod & in Ger-
manicâ linguâ tentavit integrâ aliquâ Comœdiâ, (cujus tamen exemplum
ab Italo sumserat) Harstorfferus in parte 2. seiner Gesprach-Spiele in fine.

110 *Germanicorum Adagiorum* scriptores aliquos etiam habemus: inter illos
sunt *Sebastianus Franck,* Autor variis in Germanicâ linguâ scriptis historicis
notissimus, cujus adagia prodierunt Francof. Ann. 1541. in 8vo. non utique
contemnenda. Edidit postea *Agricola* proverbia Germanica cum explica-
tione,

(*aaa*) Proverbia XXI. Hispanica Rythmis Germanicis expressit ipse Morhofius, sub finem Poematum suorum Germanicorum, *p.* 467--471.

tione, & *Fridericus Petri* singulari librô cui tit: Der Teutschen Weißheit / qui cæteris omnibus locupletior videtur, verùm omnes sine ordine instituunt: Hamburgi prodiit Ann. 1605. Prodiit & à *Georgio Henischio* Thesaurus linguæ Germanicæ, quem Lexici instar esse voluit, in quo sub singulis vocibus adagia diligenter notavit. Verùm non fuit absolutus ille liber; pervenit enim tantùm usque ad literam H. Collegit Proverbia Germanica tribus tomis adjectâ explicatione rythmicâ *Eucharius Eyering*, Islebiæ in 8vo. Ann. 1601. edita. Titulus libri est *Copia Proverbiorum*. Habentur in illo selecta proverbia, notatu digna: licet explicatio rythmica ad modum rudis poëseos germanicæ sit instituta. Sed tamen & in illâ multa sunt non adeò inepta. Ex his autoribus, adjectis quibusdam aliis, collegit postea *Christophorus Lehmannus* Florilegium suum Politicum, cujus extant tres partes in 12. editæ Ann. 1643. Multa illic habentur arguta; quæ, quoniam sub titulis sunt disposita, interdum argutos conceptus epigrammatibus præbere possunt. Exemplô suô hôc demonstravit Kindermannus in aliquô carmine nuptiali, & *Joh. Heywood* Anglicâ linguâ 300 Epigrammata super 300. Proverbia scripsit. Schuppius aliquô locô librum hunc adeò commendat, ut post S. Biblia illum legi velit. Collationem Latinorum Adagiorum cum Germanicis instituit singulari librô *Tappius*, qui labor non contemnendus. Ante aliquot annos *Paulus Winckler*, Consiliarius Brandeburgicus, tres Chiliades sententiarum Germanicarum adagialium collegit, sub titulo gute Gedancken / Gorlitzii Ann. 1685. in 12. editas, quæ sunt elegantes & argutæ.

Mentio suprà facta est de versibus sententiosis & adagialibus, eos colligi 111
unum in volumen interest. Non ita pridem JOHANNES LANGSTON in lucem edidit *Poëseos Græcæ Medullam*, Londini ann. 1679. in 8vo. quo collegit secundum Alphabeti literas initiales versus Græcos, vel adagii aliquid vel gnomas habentes, & eum quidem in finem, ut memoriæ mandari possit à tyronibus, penè eodem modô, quo *Seidelius* portam suam Græcæ linguæ edidit: Melior autem hîc selectus est. Idem jam antea ediderat similem in Latinâ linguâ laborem, sub titulô *Lusus Poëtici Latino-Anglicani*, qui postea auctior prodiit: de quo, cum hactenus non viderim, judicare haud possum.

Alius Londini 1616. in 8vo liber prodiit sub titulo *Bibliotheca Scholastica* 112
instructissimæ per *Thomam Draxe* congestus, & Principi regio Carolo inscriptus; ubi Latina, Græca, Gallica, Anglica adagia & versus sub titulis aptis reponuntur. Utilis quidem ille liber est, verùm longè plenior dari apparatus poterat, ideam tamen aliquam similia tentaturo subministrabit.

Atque hæc dicta sufficiant de proverbiorum scriptoribus, quorum ad- 113
huc alii sunt, quos non nominavi, ac datâ operâ omisi. Adjici etiam his possunt *Proverbiorum Arabicorum* Centuriæ II. cum interpretatione Latinâ & scholiis *Josephi Scaligeri*, & *Thomæ Erpenii*, quorum locupletissima editio prodiit

in

in 8vo Lugd. Batav. ann. 1613. Edidit quoque *Andreas Tſcherningius*, Profeſſor Poëſeos in Academiâ Roſtochienſi, ex Erpenianâ editione proverbia Arabica, quæ in Germanicam linguam convertit, ſcholiis quibusdam adjectis. Edita quoque eſt *Perſicorum proverbiorum* centuria, collecta & verſione notisque illuſtrata à *Levino Warnero*, Lugd. Batav. in 4to ann. 1644. Recenſentur ab aliis Parœmiographi, quos videre mihi non contigit. Eraſmus *lib. 17. epiſt. 3.* de omnibus Adagiorum ſcriptoribus ſui temporis agit. Iſraël Spachius nominat *Hub. Suſannæi* proverbiorum Ciceronianorum Connubium, qui error eſt, & à Martino Lipenio quoque transſumptus: non enim de proverbiis, ſed adverbiis liber ille agit. Laudantur quibusdam *Ferrieri collectanea proverbiorum*, Colon. 1612. *Fungeri Proverbiorum Farrago* Lugd. Batav. in 8vo 1585. & 1595. *Germbergii Proverbiorum Centuria XV.* Baſil. 8vo 1583. *Gerſchovii Centuria Locmannia* Proverbiorum Arabicorum diſtichis Latinis expreſſorum, Gryphisvv. 8vo 1635. *Henrici Stephani* Proverbia Epigrammatica vel Epigrammata proverbialia. Scripſit & *Aloyſ. Cynthius* de Origine vulgarium Proverbiorum, Venet. 1526. Eſt *Jac. Mejeri* Hortulus Adagiorum, Paſil. 12. 1677. & plura alia à Lipenio diligenter congeſta: Quæ cum non viderim, nihil de illis pronuncio. *Seiboldi Adagia Latino-Germanica* multa habent lutulenta & plebeja.

114 JOH. THOMÆ FREIGII Ciceronianus, Baſileæ ann. 1669. editus, etiam inter locorum communium ſcriptores referendus eſt, cujus liber hôc titulô prodiit, uſui eloquentiæ inſerviens. Concinnavit ille è ſcriptis Ciceronis quaſi Encyclopædiam aliquam, omnia verbis Ciceronianis aptè inter ſe connexis exprimens; in ordine inſtituendô, ut ſolent Ramiſtæ, ſatis diligens, cujus ille typum & ſchematiſmum præmiſit. Ad Deum verò & hominem omnia retulit: hominis locos dividit ſecundum partes, cauſas, adjuncta. Sub adjunctis comprehendit omnes artes virtutesque. De rebus moralibus & civilibus diſſertaturo Loci Ciceroniani ſtatim patent, quibus exornari oratio, vel rerum argumentis vel verborum delectu, poteſt. Nunquam enim penè oratio ſcribitur, quin vel tota, vel quâdam ſui parte in loco aliquo communi verſetur: atque ſic proderit oratori liber ille, quemadmodum ſacro oratori prodeſſe poſſunt libri de virtutibus & vitiis ſcripti, ut *Peraldi ſumma virtutum & vitiorum*, *Creſollii Anthologia* de ſelectis piorum hominum virtutibus, de quibus infrà dicendi locus erit, cum ad Eloquentiæ ſacræ ſcriptores perventum. Idem Thomas Freigius in iſtô librô ſuô p. 508. uberiores locos communes promiſit. *Hæc*, inquit, *hactenus ex Ciceronis monumentis, locorum communium demonſtratio fuit: vix juſtâ unius aut alterius menſis meditatione ſic nobis conſcripta, memoriâ locos ex aliis alios ſuppeditante. Equidem pleniores illos juſtioresque locos mentis quadam deſignatione jam delineatos, ex omnibus omnium temporum ſcriptoribus, poëtis, hiſtoricis, philoſophis, oratoribus, medicis,*

juri-

jurisconsultis, theologis congestos, aliquando plenius editurum me confido. Ubi enim melius aut vita humana utilius hoc literarum otium, quamdiu mihi eo uti licet, collocabo? Interim ejus majoris operis ac laboris specimen hic noster Ciceronianus esto, qui, qualia extera futura sint, aestimanda benevolis lectoribus relinquat. Sed nihil ex illis, quod ego memini, lucem vidit, magnopere in multis profuturum. Eodem modo è Poëtis moralis doctrinæ locos communes *Henricus Stephani* congessit.

Edidit & JOHANNES RIVIUS Athendoriensis *locos communes Philosophicos*, quorum tomus tantùm primus Glauchæ, suburbio Salinarum Saxonicarum ann. 1580. in fol. editus est; Qui quanquam liber utilissimus est, continet enim multa singularia, ad Grammatices, Dialectices & Rhetorices cognitionem; generalissima tamen illa διατύπωσις est per tabulas, ut vulgo vocant, analyticas. Ideoque ad Encyclopædiarum scriptores potiùs, quam ad locorum communium scriptores referendus est: Proponuntur enim integræ illic disciplinæ. * Est J. G. SCHIELEN *Bibliotheca enucleata*, sive Aurifodina artium & scientiarum, Ulmæ an. 1679. in 4to. magnifico hoc titulo edita, in quâ tamen per merum indicem citra summariam rerum commemorationem varia coacervantur, quæ usui interdum esse possunt. * Sunt ZIMMERMANNI Analecta, in quibus varia philologica & critica colliguntur. * Generalem aliquam locorum communium ideam sic satis commodè instructam, non tamen omnino sterilem, sed autoribus & materiis utcunque differtam, subjecit ALEXANDER FICHETUS *Arcana studiorum methodo* Lugduni, ann. 1649 editæ, de quâ nos suprà. * JOHANNES BENZIUS solos tantùm titulos locorum communium comparandæ rerum & exemplorum copiæ accommodatorum edidit bonâ ratione ex Sturmii doctrinâ dispositos, quam Sturmius è Mylæi de scribenda rerum universitatis historiâ cepisse nonnullis creditur; de qua nos libro sequenti plura. * Sunt in Theologicis, Moralibus, Historicis, Politicis, varia promptuaria, adversaria, ut Canisii, Hondorffii, Dinothi & aliorum. In Gallica linguâ multi libri sub titulo Collectaneorum (Recueil) & discursuum prodierunt, ut *Montaigne* & plurium aliorum, de quibus *Sorellus* in Bibliothecâ Gallicâ legatur. Nos illa hic omittimus, & quoniam plerique ad certas disciplinas pertinent, datâ occasione de iis dicemus.

115

116

117

118

119

120

CAP. XXII.
DE EODEM ARGUMENTO ET DE POLYGRAPHIS.

Locorum communium Scriptores plures recensentur. 1. Antoninus Imperator. 2. Proclus in χρηστομαθείᾳ poëtica. 3. Macrobius, 4. Plutarchus, Athenæus, 5. Sene-

Seneca, 6. Licetus, Parrhasius, Pignorius, &c. 7. Referuntur varia Mellificia, Promptuaria &c. 8. Indicum scriptores. 9. Qui allegationibus multis utuntur. 10. Quo abusu JCti potissimum notantur. 11. Petrarchæ de his judicium. 12. Alii circa allegationes abusus notantur. 13. Erasmus, Melanchthon, Gesnerus, à Scaligero malè ut Locorum Communium scriptores sugillantur. 14. Cardanus Gesnerum reprehendit. 15. De Vadiano iniquum judicium Vossianum. 16. De Montano & Voëtio judicia. 17. 18. Consilium de colligendo in unum librum, quicquid eximii in aliis omnibus sparsim reperitur. 19. Cartesii de eo judicium. 20. Polygraphi. 21. Oligographi vel Bradygraphi. 22. Multorum seculorum labores ab uno Polygrapho in Compendium trahi solent. 23. Exempla in Aristotele, Hippocrate, Galeno, Theophrasto, Plinio, Varrone. 24. Librorum fata ex imperiis pendent. 25. Etiam ab ingeniorum diversitate. 26. Varii scientiarum gradus ratione hominum & seculorum à Cardano ingeniosè deducti. 27. Polygraphi multi apud veteres & recentiores. 28. Cardanus Polygraphus. 29. Scaligeri de Polygraphis judicium. 30. Campanella, 31. Caramuel, Polygraphi. 32. Joach. Fortii consilium de multis libris scribendis. 33. De Henrico Stephani polygrapho judicium Vavassoris. 34. 35. Maresii querela de vitiis polygraphorum. 36. Francisci Macedo incomparabile ingenium. 37. Fuit πολυγραφώτατος. 38. Elogia ejus invidenda. 39. Opera & vasta & multa recensentur. 40. Collectores librorum in historiis & disciplinis. 41.

1 MUlta superiore capite de Locorum Communium Scriptoribus diximus, sed longè plura restant, quam ut paucis pagellis illa enarrari
2 possint. * In antiquis ut multi sunt, ita Antoninus quoque Imperator eò referendus est, in libris τῶν εἰς ἑαυτὸν, sive, de vitâ suâ ad se ipsum, quos excerptorum nomine vocat Barthius *Adversar. lib. 51. cap. 16. & lib. 1. cap. 11.* ac uberioribus collectaneis illustravit Thomas Gatakerus, ut
3 moralium sententiarum thesaurus esse possit. * Procli χρηστομάθεια poëtica ad hanc quoque classem pertinet, quam edidit Schottus Hanoviæ 1615. in 4.
4 * Fuere vel per dialogos instituta talia collectanea, quod fecisse videmus
5 Macrobium in Saturnal. libris, * vel methodo erotematicâ, ut Plutarchus in
6 quæstionibus convivalibus, Athenæus in Deipnosophistis; * vel per Epi-
7 stolas, ut fecit Seneca, cujus Epistolæ non sunt nisi sententiæ congestæ, * ac multi è recentioribus, qui quæsita per epistolam scripserunt, ut Fortunius Licetus, cujus extant multi hoc titulo libri, Janus Parrhasius, Laurentius
8 Pignorius. * Et quis recenseat omnia nostro tempore Mellificia, Promptuaria, Calligraphias, Æraria, Apparatus, Parnassos, Scintillas, Flavissas, Flores, Florilegia, Miscellanea, Semestria, Otia, Promulsides, Conjectanea, Varias Lectiones, Observationes, Dies Caniculares, Sylvas, Adversaria, Singularia, Præcidanea, Analecta, Dies geniales (quo titulo Alexander ab Alexandro opti-

optimum librum edidit, à Tiraquello commentario illustratum), Stricturas, Exercitationes, Florum Sparsiones, Spicilegia, Memorabilia, Benedicta, Laudabilia, Notabilia, Cinnos, Politias literarias, quo titulo Angelus Decembrius librum edidit, homo doctior quam eloquentior, quod Barthii *Adversar. lib. 1. c. 2.* judicium est.

Referendi etiam huc Indicum Scriptores sunt, qui & ipsi Locorum Communium scriptores, nisi quod titulos solos ponunt, & lectores ad libros ipsos remittunt; quales sunt in Codice sacro omnium linguarum, ut vocantur, Concordantiæ; in Jurisprudentiâ Brederodii & Bertachini repertoria, Doringii Bibliotheca, qui tamen ne primam quidem Alphabeti literam absolvit; in Medicinâ Antonii Musæ Index super Galenum; in Philosophicis is, quem supra laudavi, Bernhardus. 9

Omnes denique illi scriptores huc pertinent, qui digressionibus, allegationibus crebris in scriptis suis utuntur: quanquam ii ineptè plerumque rem suam instituant. * In iis malè plerumque audiunt JCti, qui notissima quæque infinitis testimoniis confirmant. Ridebat hunc morem Paulus Sarpius: Videatur Fulgentius in ejus Vitâ p. 151. Gall. edit. * Quidam in vanam ac inutilem pompam istis allegationibus paginas complent, quod in Thoma Messanensi reprehendit Franciscus Petrarcha singulari epistolâ, quæ inter epistolas Philologicas à Goldasto collectas prima est: *Animadverti,* scribit ad illum, *te in scriptis tuis omni studio, ut appareas, niti. Hinc ille discursus per ignota volumina, ut ex singulis aliquid decerpens rebus tuis interseras. Plaudunt tibi discipuli, & omniscium vocant innumerabilium autorum nominibus attoniti, quasi omnium, quorum titulos tenes, etiam notitiam sis adeptus. Docti autem facilè discernunt, quid cujusque proprium, quid alienum sit: & rursus, quid mutuum, quid precarium, quid furtivum, quid è medio haustum, quid à prætereunte delibatum. Memoriam ostentare puerilis est gloria; Viro, ut ait Seneca, captare flosculos turpe est: quippe quem fructu deceat gaudere, non floribus. Tu verò in hâc ætatis parte venerabilis, & in tuâ professione clarissimus, imò, ut non semper pungam, sed interdum ungam, solus sine exemplo nostri temporis earum, quibus es deditus, literarum princeps, nescio qua juvenili animo, dimissis finibus tuis, in alienis pratis otiosus & vagans, inclinata jam die, interlegendis flosculis tempus teris. Placet ignota tentare, ubi sæpe viam non inveniens aut vageris, aut corruas: placet illorum sequi vestigia, qui scientiam quasi mercimonium aliquod ante fores explicant, cum interim vacua domus sit. Certè tuum est, ad id potius niti, ut sis aliquid plus, quam videris. Operosa semper & periculosa jactantia est. Adde quod, cum magnus videri voles, innumerabilia incident, quæ te non modo veram ad mensuram redigent, sed infra etiam contrahent.* 10 11 12

Huc illi quoque pertinent, qui autores deperditos citant, suppressis iis, unde hauserunt, hâc ambitione ducti, ut ipsi postea pro veris autoribus laudentur: de quo artificio Thomasius *lib. de plagio §. 260. & §. 573.* eodem 13

à Petrarcha sale defricandi. Defendit tamen eos Thomasius, qui multos eosque sæpe minutos autores allegant, qui ex aliis deprompserunt sua, quàm ipsos fontes, qui fortè non sunt ad manus. Vide eum *libro de plagio* §. *173*. Et hoc vel ideo debere fieri ille putat, ne in plagii suspicionem incidamus: etsi non desunt è Scholasticis & Melanchthonis scholâ, qui hanc inter se *κοινωνίαν* habuere, ut citra plagii crimen verba sententias mutuò transscriberent, inque usum suum verterent, quâ de re idem videatur *eodem libro* §. *192. 193. 194.* Obtinuit & in allegationibus multorum morbus, qui ipsi quosvis autores, modò ignotos, etiam cum elogiis nominant; ac sunt alii, qui miserè ambiunt aliorum in scriptis magna se elogia. Hos notat Menzinus in libro de literatorum hominum invidiâ cap. 8. cujus hîc verba apponemus: *Cum cur ositate non bonâ laborent invidi, altera quoque addatur nota, gloria scilicet enormis quadam cupido; literatorum enim plerosque is intus alit spiritus, & eò feruntur, quò ducit, imo jubet, ambitio. Hinc speciosis librorum titulis eruditissimos legimus, & doctissimos, quibus nec puerorum fabellas, aut si quid levius est, intelligendum concesseris. Atque illud sedulò curant alieno in scripto, cum ipsi interim desides sedeant, & falso gaudeant testimonio. Nec longè diverso, & quidem ridendo, utuntur artificio, qui obnixè & illud curant, ut in aliorum monumentis nomen suum grandioribus deformatum literis inspiciant omnes, & majoris auxilio characteris tacitum non prætermittant. Exiliunt itaque gaudio, & penè desipiunt; atque eos tantummodo libros non oderunt, qui ejusmodi adulationis stigmate notentur; alios omnes, qui de illis ne verbum quidem fecerunt, utpote insulsos & illepidos, damnandos prorsus & abjiciendos pronunciant. Hunc igitur morem, qui nuper apud nostros inolevit, probare vix possum, cum, nulla habita personarum ratione, eos promiscuè doctos inter & eruditos inscribi video, qui bonas artes vix à limine salutarunt. Dijudicandum enim est, quo quis encomio dignus, imo tacendum potius, quam ridiculæ adulationis nota subeunda.*

34 Negari non potest, hoc allegandi cacoëthes à Germanis plus, quam necesse est, frequentari, unde sinistra exterorum de iis judicia. Hinc Scaliger in Excerptis à Fabro editis p. 80. ubi de Erasmo, Melanchthone, Gesnero judicia fert, ita de iis: *Hi tamen tres simul componendi magni locorum collectores fuerunt potius, quam suum aliquod in medium proferentes; quod vitium cum omnibus Germanis familiare habent. Duos tantum excipio, Georgium Agricolam & Beatum Rhenanum.* Hæc illic, sed manifestâ maledicentiâ in bonos viros, jactantur. De Erasmo improba hæc calumnia est, nec minus de Melanchthone & Gesnero. Non reprehendendi sunt, quod locos communes scribere voluerunt rei literariæ juvandæ gratiâ, quorum tum temporis, cum renascerentur literæ, magnus erat usus. Et gratiæ illis agendæ erant. Id verò Germanorum esse fatum solet, ut eorum operâ & industriâ exteri feliciter utantur, quod ut dissimulare tutiùs possint, convitiis & contemptu eam

eam à se suspicionem amoliri conantur. Cæterùm Erasmi divinum judicium
tot scripta loqvuntur, nec ipsa invidia diffitebitur. Ipse quoque Scaliger
alibi adversus Patris sui acerbissimas invectivas Erasmum tuetur. Sunt &
Melanchthonis & Gesneri scripta maturo satis judicio & stylo rei accom- 15
modato adornata, de quibus jam suprà diximus. * In Gesnero Cardanus
lib. 10. Paralipomenon in Historia Lapid. & Metallor. p. 525. reprehendit quidem,
quod Plinio nimium addictus quædam falsa suis admiscuerit, rejectis Geor-
gii Agricolæ verioribus sententiis; sed magnis tamen elogiis ornat. *Cogor,*
inquit, *aliquid dicere adversus præstantissimum virum & amicissimum, simulque de bo-
nis literis & de me benè meritum; quam invitus, Dii nôrunt.* Videmus hîc, quam
discrepent interdum hominum judicia: Ipse enim Scaliger alibi de tribus
illis honorificè judicat. * Non dissimile exemplum est de Vadiano, quem 16
inter omnes Germanos penè unicum commendat Scaliger in alteris Sca-
ligerianis sub titulo: *Les Allemans.* Sed de hujus Commentariis super Me-
lam Isaacus Vossius dicit, quod rus & stivam oleant: quod rusticum judi-
cium ille, qui notas alteris Scaligerianis adjecit, meritò reprehendit. * Ita 17
Montani dissertationes laudibus effert Maresius *lib. 1. Epist. 30.* contemnit
Malebranche *lib. 2. de inquirendâ Veritate cap. 5.* ut inter stultos & vanos [*les
pedans*] numeret: qui quidem, ut Diogenes Platonis fastum alio fastu, ita
Montani vanitatem & arrogantiam aliâ vanitate calcare videtur. * In Voë- 18
tio Sarravius *in Epist. p. 158.* ut & nos suprà, tumultuarium scribendi modum
notat: *Nonnulla istius Viri,* inquit, *olim legeram, in quibus satis multa congerere per
πολυαναγνωσίαν videbatur; sed parvo aut nullo judicio congesta.*

Jam præcedente capite aliqua de Locis Communibus per certos Ana- 19
gnostas colligendis monueram, ac sanè magna ejus rei utilitas esset. Ipsi
Anagnostæ multum in studiis eos juvant, quo sunt audita lectis jucundiora
& tenaciùs hærent: quâ de re Scaliger *Exerc. 308.* Et hæc quidem collecta-
nea in historicis, politicis, moralibus, magnum usum habebunt, non æquè in
Philosophicis, quantum ad doctrinas & conclusiones; nisi fortè ad historiam
respexeris. * Quam ob causam probare neque ego consilium illud possum, 20
quod Cartesio non nemo proponebat, de quo habetur in *Epistolarum ejus par-
te 2. Ep. 100;* consilio scilicet de colligendo in unum librum, quicquid eximii
in aliis omnibus sparsim reperitur. Eâ de re verum ille judicium interpo-
nit: *Vereor,* inquit, *ut possibile hoc sit consilium: nam præterquam, quod sæpè diffi-
cillimum est de alienis scriptis judicare, & utilia ex illis desumere, relictis inutilibus, ve-
ritates in libris huc atque illuc sparsæ tam inconnexæ sunt, & ab invicem independen-
tes, ut plus industriæ & ingenii requiri putarem ad illas in corpus unum concinnâ pro-
portione & ordine juxta consilium autoris componendas, quam ad tale corpus propriâ
arte fabricandum: Non quod proptereà sint spernenda aliena, siquidem utilia reperi-
antur; sed nequaquam puto, tempus præcipue adhibendum esse illis colligendis. De-*

Digitized by Google

nique si quispiam Scientiarum fundamento investigando par esset, is esset culpandus, si vitam tereret in illorum particulis per Bibliothecarum angulos latentibus disquirendis: qui verò ad hunc tantùm laborem idonei fuerint, neque scient sagaciter eligere, neque electa sapienter disponere. Reprehendit eum porrò, quod religionem cum scientiis misceat, & quod ex his conficere velit scientiam aliquam universalem, quam possint adolescentes ante vicesimum quartum ætatis annum intelligere & addiscere. Rectè hæc à Cartesio cogitata improbantur: Nam quod in Politicis Lipsius Centonibus ac variis Autorum sententiis doctrinam de principatu congesserit, & in artis & præceptorum formam redegerit, non tam ex autoribus ea præcepta & regulas collegit, quàm antea sibi cognita his velut emblematibus illustrare voluit. Atque in his feliciùs illa tentari possunt, quam in cæteris scientiis.

21 Ad locorum communium scriptores referri quoque debent Polygraphi; nam & hi, cum in multa se diffundant, multa ipsi ex aliis coacervant, ut soli
22 Bibliothecam scribant. Non idem eruditis sensus est. * Aliqui annos integros trahunt in libris scribendis, & in eorum expolitione penè vitam omnem impendunt: Aliis una nocte velut fungi nascuntur libri. Utrinque peccatur: Nam & nimia cura sæpe obest perfectioni operis; est, ubi impetus pulchriora cogitata extundit, cum illi, qui manum de tabula tollere nesciunt, nimiâ diligentiâ rem perdant. Media est inter præcipitantiam & procrastinationem via. Quidam Cunctatores sunt & Lentuli, quidam Celeres & Fulminei: utrique, prout ingenium hominum est, rem vel perdunt vel restituunt. Judicii effectus est cunctatio, & qui magna moliuntur, cunctari solent. Sunt tamen & torpida ingenia & testudinea, qui tardo gressu eò procedunt, quò Aquilæ uno volatu. De utrisque operosè egit Bailletus libro *de Judiciis doctorum, tom. 1. part. 2. c. 11.* ac multa tam ex antiquis, quam recentioribus produxit exempla. Nos illos Oligographos vel Bradygraphos mittimus, & de Polygraphis, tanquam qui ad Bibliothecarios scriptores propius accedunt, pauca
23 monebimus. * Scribendorum librorum nullum esse finem jam tum sapientissimus Salomon dicebat; Ac est reverâ res infinita: Ut enim cogitationibus hominum nullus statui finis potest, ita nec libris, qui cogitationum partus sunt: quibus lectores tandem deerunt, redeuntibus semper novis, qui ad temporis sui genium accommodatiores sunt, & antiquorum luminibus officiunt. Ita, quod prudenter notavit Cardanus *Paralipomenon lib. 1. cap. 13.* fieri solet, ut singulis temporibus collectis in unum multorum laboribus unus pro multis legatur, in cujus scriptis omnium præcedentium sententiæ & splendidiùs comprehendantur, ut seculo magis florido & à viro sapientiore de-
24 scriptæ. * Ita Hippocrates majorum suorum scripta collegit, ita Aristoteles & Galenus. Reliqvum Aristotelis collegit Theophrastus; Plinius Romanorum & Græcorum scita coacervavit; antea feliciùs multo, sed prolixiori ser-

mone

nione, tentatum à Marco Varrone. Et hi denique superstites sunt, quos æ-
quare non licet ingenio aut felicitate seu ornatu. * In Historia præsentia non 25
necessaria multis habentur, obsoleta spernuntur mutatis locis, nominibus,
moribus. Prima ætas historiarum est in imperio nascente rudis & fabulosa;
secunda, dum viget & fluctuat imperium, atque tum historiæ vigent. Ubi
deciderit, & senescit imperium, linguæ mutantur, & historiæ & scripta sene-
scunt. Poëtica ob figuras & numerum diutius durant, præsertim in lingua
elegante. Mathematica, quia ad rerum usum pertinent, ac simul jucunda
sunt, & sub sensum cadunt, durabiliora sunt, semperque per gentes & secula,
instigante usu & necessitate, resuscitantur. Quæ verò è naturalibus & me-
dicis disputationi subjacent, ut ambiguæ fidei, ita non ab omnibus æstiman-
tur, aut diu in pretio sunt. Hinc est, quod tam multa Philosophorum & ipsius
Aristotelis scripta periere. Ciceronis opera cum linguæ latinæ cultu efflore-
scere cœperunt, sique illa decidet, ea quoque intercident.

Accedit ingeniorum diversitas, eorum vel sublimitas vel humilitas, un- 26
de sua quoque fata libri habent, si temporum & hominum simul conditio ex-
pendatur. * Extat elegans Cardani Observatio *lib. 2. Paralipom. cap. 5.* quod 27
hominum cognitio circulo quodam redeat, nec longiùs progrediatur. Hu-
mana cognitio, seu ad unumquemque, seu ad gentem unam, seu ætatem,
seu ad universum genus referatur, non in infinitum procedit; sed nec lon-
giùs digreditur ab inscitia, aut, ut honestiùs loquar, à primis principiis: un-
de philosophi decepti sunt latè, aut nugantur, si non erraverint. Omnes
gentes & secula & ætates circa suam sapientiam aut eruditionem revolvun-
tur, & iidem etiam homines. Parum autem distat hæc sapientia à cognitio-
ne principiorum, & eorum, quæ sensu acquisita sunt. Neque enim tota hu-
mana natura longiùs recedit, etiamsi non impediretur calamitatibus, quia
non potest ulteriùs procedere, quam singuli homines: qui etsi adjuti longa
plurium seculorum seriei sapientia, non tamen sine prioribus posteriora in-
telligere possunt; quæ, dum colligunt, meditantur, mors obrepit: & ob id
quasi nescientibus nobis, quæritur homo spectatæ fidei ac sapientiæ, cui cre-
dere possumus, ut posteriùs intellecta pro principiis habere liceat, atque ul-
terius discendo progredi. Ob hæc felici seculo natus illi Aristoteles dicitur,
cum eam doctrinam amplexus sit, quæ inter sapientiam mediam & exactam
humanam reposita sit. Hic ergo diagramma octo circulorum ob oculos
ponit Cardanus. Centrum eorum est omnium istorum, quæ intelligi possunt,
ignorantia, qualis in infantibus ac belluis. Qui hoc ambit circulus, est co-
gnitio principiorum, velut à septimo an. ad quartum decimum. Secundus
circulus est eruditionis juxta ætatem, à quarto decimo ad vigesimum pri-
mum. Tertius circulus est eruditorum simpliciter; quartus est Sapientum
regionis suæ: quintus Sapientum seculi sui: sextus sapientum simpliciter:
septi-

septimus sapientissimorum, in quorum ordine ille posuit Hippocratem, Aristotelem, Theophrastum, Plotinum, Euclidem, Archimedem, Apollonium &c. Octavus est divinorum; cujus excessus est juxta rationem centri in circulo: unde, qui habuerit in primo, parum melior erit sapientissimo: si quis autem in ultimo erit, velut immortalis; quod forsan vix contingere potest. Quælibet tamen hujusmodi melior est absolutissimâ sapientiâ humanâ. Quærunt tamen homines fructum excessus sui circuli, & ob id manent adhuc monumenta clarissimorum virorum: non ergo infinitum est hoc nostrum humanum scire, ut à centro ignorantiæ recedit, sed in se ipsum circulo revolvitur & maximè juxta mundi ætates. Id quod quasi demonstratione aliquâ ingeniosus & εὐφαντασίωτος Cardanus ob oculos ponere voluit. Alibi *libro 16. Paralipom. cap. 1.* tria hominum illustrium genera constituit, qui ex actionibus præclaris famam sibi acquirunt. Sunt verò illi immodici, fortunati, sapientes: qui iterum vel bifariam vel trifariam jungi possunt, atque ex horum conjunctione omnem illustrium hominum differentiam fingit exemplis ubique adductis. Ex his, quæ diximus, apparet, omnes illos, qui maximè sunt πολύγραφοι, atque omnia complecti animo volunt, nihil ad perfectionem scientiæ humanæ conferre posse; sed, cum omnia in orbem redeant, suis finibus subsistere, & ad ipsos carceres relabi.

28 Fuisse multos inter veteres polygraphos ex historiâ discimus; sed & ex errore titulorum multi autoribus adscripti, quos illi non scripserunt, ut notat Jonsius in *Hist. Philosoph. lib. 1. cap. 2. pag. 17.* Idem *lib. 2. cap. 8.* de Stoicis nonnullis Philosophis aliisque agit, quorum multi vastique extiterunt libri. Magnum eorum Catalogum texuit Bailletus loco suprà citato. In his sunt Interpretes Sacri Codicis, librorum Juris, apud quos penè in legem abiit se mutuò exscribere, & molem augere librorum. Agit hic de Trismegisti libris, quos 36529. nonnulli numerant, de Callimacho Cyrenæo, Aristarcho, Zenone, Epicuro, Chrysippo, Theophrasto, Didymo, Servio Sulpicio, Varrone, Galeno, Esdra, S. Augustino, Alberto Magno, Thoma, Raimundo Lullio, Wiclefo, Alphonso Tostato, Johanne ab Indagine, Paracelso, Luthero, Zvvinglio, Melanchthone, Calvino, Bulingero, Musculo, Rudolpho Gualtero, Moyse Amiraldo, Salmerone, Bellarmino, Cardinale de Lugo, Gretsero, Schotto, Suaresio, Vasquez, Lorino, Cornelio à Lapide, Sanchez, Hazarto, Nirembergio, Petavio, Theophilo Raynaudo, Labbeo, Escobaro, Kirchero, Antonio Diana, Petro d' Alva & Astorga, Caramuele, Josepho Pellizero de Salas, Lope de Vega, Baronio, Raynaldo, Ughello, Cardano, Aldrovando, Liceto, Bartolo, Cujacio, Fabro, Barbosa, Farinaceo, Vincentio Mariniero, & quibusdam aliis, de quibus ille singularia quædam memorat.

Carda-

Cardanus inter polygraphos à Bailleto numeratur, & meritò: nam 29
ipse inter illos numerari gaudet. Etenim *Paralipomenon lib. 2.* disertè ait:
*Atque hâc parte hucque duobus satis fœlix tum editis jam 126. libris, conscriptis aliis
penè 200. & 60. propè autores jam de nobis in suis libris mentionem faciunt.* Quæ,
cum puerili quâdam ambitione ab illo dicantur, mirum non est, à Scaligero
illum ob πολυγραφίας affectationem exagitari, præsertim, cum & in libris de
subtilitate dixerit: *Generaliter quis non habendus est in pretio in aliqua arte, qui
non multum scripserit, præterquam in Pöësi & Mathematicis*; quæ vellicat Scaliger
Exerc. 341. ac adversus illum sustinet, temeritate atque inscitiâ compelli nos
ad multa scribendum. * Sed ille iniquior in Cardanum est, quæque in con- 30
temptum ejus operum adducit, meras calumnias spirant. Fuit Cardanus
sanè magni ingenii homo, ac in pretio habendus est, quicquid etiam Sca-
ligero videatur. Etsi enim non pauca in illo sunt, quæ nescio quas in-
eptias sapere videntur, multa tamen in illo sunt egregia atque admiratio-
ne omnino digna.

Thomas Campanella, quem à Bailleto omissum miror, inter præcipuos 31
nostri temporis polygraphos etiam numerandus est. Portentum ingenii
fuit, & omnes ferè disciplinas ad sensum suum reformavit. Quæ edidit ipse,
non multa quidem sunt, etsi satis illa operosa & spissa volumina. Inedito-
rum longè major numerus est, ut ipse de libris suis librum scripserit, ubi
illorum historiam recenset. Plura de illo in Polyhistore Philosophico. * Ca- 32
ramuelis à Lobkovvitz ut multi, ita singularis ingenii sunt labores, de qui-
bus peculiaris Index ab ipso Autore editus est, additusque Bibliothecæ
Ordinis Cisterciensis, quam Carolus de Visch publicavit: verum plurimi
sunt inediti. * Etiam Joachimus Fortius Ringelbergius, Vir inexhaustæ di- 33
ligentiæ, ut inter polygraphos compareret, omnem operam impendit. No-
tatu digna sunt, quæ ex ejus libro de ratione studiorum narrat Melchior
Adami in ejus vitâ. *Fuit ipsi in animo, si vita daretur mediocriter longa, opuscula
conscribere millena, quorum corpori universo inde titulus esset Chilias. Nullum perfe-
cit librum, nisi, dum à typographo excuderetur, in quo hunc observavit modum: Antè
omnino animo concipiebat totum corpus operis futuri; deinde in tabulâ ligneâ maximæ
amplitudinis rubricâ titulos solùm capitum delineabat. Circumspiciebat hîc diligenter,
num cuncta benè cohærerent: ubi res visa exigere, alios auferebat, alios addebat, muta-
bat, transponebat. Titulorum capita, dum excogitatio recens esset, rudi oratione leviter
singula in singulis chartis depingebat: quos ordine ponebat in tabulâ, ubi titulos prius col-
locarat. Hos postremo magnis scribebat typis, quò libri ordo universus aspectu uno
posset comprehendi. Tum singulis diebus capita aliquot ad prælum absolvebat: pri-
mum illis leviter descriptis aliquid addendo vel adimendo, deinde decorè, suaviter, nu-
merosè omnia eloquendò.* * Inter polygraphos censeri etiam Henricus Ste- 34
phani potest, Vir, si quis alius, ad juvandas bonas literas promptissimus.

35 * Sed in illo, quod multorum polygraphorum vitium esse solet, *μικρολογίαν* & multarum rerum inutilium constipationem damnat Vavassor in libro de Epigrammate cap. 17. *Ex Petro Puteano,* narrat ille, *accepi quondam, Jac. Aug. Thuanum & sæpe Stephano & vehementer autorem fuisse, ut libros edere veterum pergeret sanè, quoad vellet, & quamdiu suscepta opera non pœniteret; scribere ipse libros desineret prorsus: ista ratione multò rei literariæ magis profuturum, magis sibi: quod illi consilium, ut audio, dederat antea Petrus Pithæus, vir eruditus in primis valdeque prudens. Sed quæ causa utrique hominem sic admonendi? Non una, opinor; Quod facilis quidem & solutus in scribendo, sed parum castigatus esset; quod ad minuta & frivola laberetur sæpe & adhæresceret; nimium præcipiens, nimium emendans; omnia loqueretur de omnibus, assiduè de se; cum scriptorem præterire multa, & reticere, & dissimulare oporteat, de rebus vero suis verbum facere nullum, nisi necessario, sit pars*
36 *aliqua non tantum modestiæ, sed etiam prudentiæ.* * Eadem quoque de vitiis polygraphorum querela est Maresii *libr. 2. epist. 9.* ubi è polygraphiæ insano studio in hæc & similia scriptores abire vitia judicat, ut rarum omnino sit, si quis in *πολυγραφίᾳ* rationem judicii & prudentiæ habeat.

37 Reperiuntur tamen nonnunquam (neque enim negari potest) Heroës quidam literarii, ut appellare sanè possumus, qui quasi in Oceanos librorum & scientiarum se diffundere possunt, sine aliqua *ἀκρισίας* notâ, & cum omnium etiam doctorum stupore & applausu. Non possum hîc præterire maximi profectò viri & planè *θαυμαστοῦ*, P. Francisci à S. Augustino Macedo, Lusitani, olim membri Soc. Jesu, postea Minoritæ, Lectoris Jubilati, Publici Professoris Patavini, insignia opera. Non adeò in vulgus nota est viri hujus historia, nec à quoquam pleniùs, quam Gregorio Leti in Italia regnante, parte 3.
38 & 4. tradita: * Quare hoc loco, ubi de polygraphis agimus, inter singularia ævi nostri miracula recenseri omnino hoc exemplum debet. Ita de eo parte 3. lib. 3. Leti: *E' un ingegno trascendentissimo, e mostroso, e senza di alcun dubbio uno de maggiori Letterati che sien viventi. In Roma l' anno 1658. per tre interi giorni tenne publiche Conclusioni di quasi tutto lo Scibile, e l' istesso qualche tempo doppo, fece perotto in Venetia. Discorre all' improviso dottissimamente sopra di qualsivoglia materia, sì in prosa come inversi Latini, ed hà dato in luce fino ad hora piu di quaranta suoi Libri, molti de' quali sono anche in foglio. Hà poco meno di ottanta anni, ed in una età così grave, continuamente, ò studia, ò scrive. E pure, vergogna del nostro Secolo, quando morrà, si potrà di lui dire quello che esso medesimo scrisse à carte 12. del dottissimo Abate Ilarione Rancati. Et tamen, tantus hic vir domesticis duntaxat insignitus honoribus occubuit, & Monastico indutus habitu sepelitur.* Cumulrat inde plura
39 elogia, quæ hîc præterimus. * Pag. 209. adducit Patr. Archangeli de Parma testimonium, quo nihil admirabilius, quam quod de poëmate extemporali
40 plane portento simile scripsit, atque ita habet: *interrogarunt & probarunt hominem innumeris quæsitis & argumentis Doctores ac Magistri omnium ordinum, quibus*

ipse

ipse ad votum respondit, ac si præmeditata omnia habuisset, tanta felicitate, ut nunquam titubarit, nunquam dubitârit, nunquam hæserit, nunquam cunctatus fuerit. Imò sæpe accidit, ut arguentibus, quæ objiciebant, aut obliviscentibus, aut male recitantibus, ipse dicenda subministraret & corrigeret: Inter quos fuit unus, qui S. Scripturæ locum malè citarat; & alter, cui locus Virgilii memoriâ exciderat; & tertius, qui nonnullos autores suspectos pro suâ sententiâ allegaverat. Primo igitur testimonium S. Scripturæ correxit: secundo versus Virgilii suggessit: tertio subtraxit suspectos autores, & idoneos subministravit. Jam verò actio novissima de carmine extemporali admirabilis visa est omnibus. Is fuit enthusiasmus hominis, ut plusquam duo millia versuum repente effuderit, & argumenta sibi proposita extemporali carmine reddiderit: inter quæ fuerunt duo, Gigantomachia & Furor Medeæ filios occidentis. Hæc ille vix audita suscepit, & versibus ornavit ingenti plausu & admiratione. Fassi sunt omnes, nunquam se simile quidquam vel vidisse, vel audisse: nec sibi persuadere potuisse, unum hominem tot tamque diversa genera scientiarum complexurum fuisse. Mirati & acumen, & eruditionem, & eloquentiam, & venæ poëticæ ubertatem. Terminavit actionem Epigrammate in laudem urbis Venetiarum pari omnino illi celeberrimo, ab insigni Poëta Jacobo Sannazario composito: Quod, quia excellens habitum fuit, in Bibliotheca Publica S. Marci Autoris manu scriptum affigi jussum, & præterea ad usum communem typis mandatum. Itaque eum virum dignum Senatus judicavit, qui civitate Venetâ donaretur, & cui cathedra Patavina, quæ tunc vacabat, liberali stipendio præter consuetudinem aucto assignaretur. Depingi vero eum suis sumptibus curavit Illustriss. ac Excellentiss. Dominus Antonius Grimanus, tunc Orator ad summum Pontificem destinatus, & hodie apud ipsum Legatus. Sed pictura opus non erat ei, cujus fama futura erit immortalis. Quis non cum stupore legat, quæ alii cum stupore audierunt. * Neque sane le- 40
via & vulgaria ejus carmina fuere, qualia quis ab homine Scholasticis, philosophicis tricis immerso exspectaret, sed excelsa, sublimia, erecta; dictione, inventione & acumine admirabili: quale illud est, quod in Reginam Christinam ab illo scriptum habeo. Elegans in Helenam Piscopiam, Virginem doctam, Epigramma extat apud eundem Leti *part. 4. lib. 1. p. 71.* & inscriptio argutissima in Bibliothecam Baptistæ Nanni *p. III.* Operum ejus Catalogus integer neque apud Nicolaum Antonium, neque apud Alegambium extat. Ipse verò catalogum ad Magliabechium scripsit, quem hîc è Gregorio Leti *part. 4. lib. 5.* apponam, ut & ingenii summi & inexhaustorum laborum hic specimen sit. Scripsit in Societate Jesu constitutus *Apotheosin S. Francisci Xaverii Epico carmine, Olisipone ann. 1621. Apotheosin S. Elisabethæ Reginæ Lusitaniæ Epico carmine, Conimbricæ ann. 1624. Theses Rhetoricas in unum volumen conjectas, Madriti ann. 1628. Epitomen Chronologiæ ab orbe condito ad Christum natum an. 1634. Artem Poeticam justo volumine. Hæc non vidit lucem. Elegias VII. Has in libris non numero. Typis mandata sunt Lugduni ann. 1626. Vitam Domini D. Ludovici de Amide, Lingua Hispanica in 4. Madriti ann. 1633. Historiam recentium Martyrum Japonensium,*

Digitized by Google

eâdem linguâ in 4. Madriti ann. 1632. In ordine S. Francisci hi ab illo libri prodierunt: *Apologeticus pro Lusitania vindicata. Paris. ann. 1641. in 4. Jus succedendi Regnum Lusitaniæ cum Historia Lusitaniæ liberatæ, & Schemate Genealogico Competitorum de Regno Lusitaniæ, Paris. eodem anno in fol. Elogia Gallorum, Aquis Sextiis eodem ann. 1641. in 4. Descriptio Villæ Juquii, & Sanctæ Baumes, i. e. Speluncæ S. Magdalenæ, Aquis Sextiis eodem ann. 1641. versibus in 8. Panegyricus Urbano VIII. Apes Barbarinæ, Lyra Barbarina. Roma Vetus & Nova, carmine Heroico in unum volumen conjecta, Romæ anno 1642. in 4. Honor vindicatus, Rupellæ an. 1642. in 8. Philippica Portugesa Hispanice, Olisipone 1643 in fol. Propugnaculum Lusitano Gallicum Paris. an. 1646 in fol. Laurus Harcourtica, Parisiis an. 1647. in 4. Cortina Augustini Paris. an. 1648. in 4 Tessera Pontificia pro dignitate & autoritate Papæ, Londini an. 1652. in 4. Controversia Ecclesiastica inter fratres Minores, Londini 1653. in 8. Lituus Lusitanicus contra Tubam Anglicanam, Londini 1652. in 4. Mens divinitus inspirata Pontifici Innocentio X. super quinque Propositiones Jansenii, Londini 1654 in 4. Scrinium Augustini, Londin. 1654. in 4. Domus Sadica, id est, Familia Nobilium Lusitanorum cum eorum gestis descripta, Londini an. 1654. in fol. Rosa Alexandrina, id est, Electio Pontificis Alexandri VII. cum Panegyrico & Poëmatis omnis generis, Romæ ann 1655. in 4. Pallas Togata, id est, Regina Sueciæ ad fidem conversa, Romæ an. 1656. in 4. Encyclopedia, Romæ an. 1657. in fol. Vita S. Jo. de Matha, & Felicis de Valois, Fundatorum Ordinis Redemptorum SS. Trinitatis, Romæ an. 1660. in 8. De Clavibus Petri, Romæ an. 1660. in fol Archigymnasii Romanæ Sapientiæ Descriptio, Romæ 1661. in 8. Theatrum Meteorologicum, Romæ an. 1660. in 12. Diatriba de Adventu S. Jacobi in Hispaniam, Romæ 1662. in 8. Controversiæ selectæ, Romæ an, 1663. in 12. Schola Theologica Positiva, Romæ an. 1664. in fol. Assertor Romanus, sive Vindiciæ Romani Pontificis, & Pontificatus, Romæ an. 1666. in fol. Vita Theresiæ & Sanciæ Reginarum Lusitanarum, Romæ an. 1667. in 8. Concentus Euchologicus Ven. 1668. in fol. Vita S. Turibii Archiepiscopi Limani, Venetiis 1668. in 4. Pictura Veneta, Venetiis 1669. in 4. Collationes S. Thomæ & Scoti ad 2. Sententiarum, Patavii in fol. Azymus Eucharisticus, Veronæ an. 1673 in 8. Disquisitio Ecclesiastica super Azymo Eucharistico, Veronæ 1673. in 4. Commentationes duæ Polemicæ pro S. Augustino &c. Veronæ 1674. in 4. Responsio ad Notas Critici, Veronæ an. 1674. in 4. Myrothecium ex documentis Moralibus, Patavii 1675. in 4.* Libri, qui perierunt: *Historia expeditionis Brasilicæ ad Bahiam recuperandam. Anno 1625. in 4. Liber de generibus & differentiis styli, tum Rhetorici, tum Poëtici, tum Historici, tum Epistolaris, Conimbricæ 1626. in 8. Vita Pii Viri Domini Joannis Laici Jesuitæ, tum Latinè, tum Lusitanicè in 8. Scientia Rhetorica, Madriti scripta in fol. casu amissa. Scientia Poëtica, Opus accuratissimum, Madriti in fol. Æmulorum fraude interversa. Bella Hispanorum cum Gallis, linguâ Hispanicâ, Madriti in 4. Invenietur apud Ducem de Villa hermosa. Descriptio Poëtica Heroico carmine Palatii Madritensis rusticani. Reperietur in Bibliotheca Comitis de Olivares 3. millia versuum Epicorum. Adversaria collecta ex omnibus operibus*

Digitized by Google

ribus S. Augustini. Ingens tomus. Hunc Guardianus mei ordinis, quod erat interpunctus, & ex chartis solutis malè compositus, putans esse aliquod opus inutile, combussit, magno meo dolore, & aliqua, opinor, doctrinæ Augustinianæ jactura. Vita S. Rosæ Limensis Dominicanæ, quæ prima omnium scripta fuit, servatur ad Minerv. Romæ in 4. Libri confecti & in lucem edendi: *Historia de Bello Lusitanico, dudum, ex quo fui in Angliam missus, interrupta: cujus libri duo, ad ideam Titi Livii, sunt confecti; & meam adhuc exspectat perfectricem manum. Liber de Conciliis universalibus, & particularibus in fol. Liber Apologeticus contra Caronem & Valsium, Romanæ Ecclesiæ Adversarios in 4. Calamitas erudita in 4. Diatriba de Opinione probabili in 4. Lucerna Maccedi in 8. Dissertatio de validitate Matrimonii Ethnicorum, præsertim Tunchinensium Barbarorum in 4. Traductio Ludovici Camonii Principis Poëtarum Lusitaniæ in Latinam linguam Heroico tem carmine, Opus magni laboris & accurationis, in 4. Continet Myriadem fermè versuum totidem Poëtæ versibus respondentium. Subdit prælo, tertium tomum Collationum in 3. Sentent. S. Thomæ & Scoti. Habet præ manibus librum inscriptum: Prosper redivivus contra Narratorem* [hoc est, contra Patrem Noris] *Urget alium, cujus titulus est: Accipiter, sive Spamuerius, Rafrerii plumis vestitus, deplumatus, & viginti quinque errorum convictus* [Rafrerii per anagramma Ferrarii]. Subjungit huic suo catalogo illa: *Erit, qui velit nosse opera vaga & solitaria. Hæc, quod sunt plurima, ægrè numerari possunt, & ægrius inveniri. Verum obiter attingam. Panegyricos dixi quinquaginta tres. Orationes Latinas habui sexaginta. Laudationes, sive Funebres Orationes, triginta duas. Poëmata Epica recitavi publicè quadraginta octo. Elegias composui centum viginti tres. Epitaphia centum quindecim. Epistolas dedicatorias ducentas duodecim. Familiares septingentas. Poëmata Epica justa bis mille sexcenta. Elegias quingentas. Odas centum decem. Epigrammata, & id genus alia plusquam tria millia. Comœdias Latinas quatuor. Satyram unam Hispanicè. Carmina, quantum recolendo præterita consequi possum, omnis generis, quæ scripsi, ac ex tempore fudi, ea opinor centum & quinquaginta myriades posse conficere. Tandem de animadverto, de multis me quæstionibus fuisse consultum: Earum Responsa, quæ sunt dispersa, si colligantur, ingentem Tomum efficient.* Accenset alios Gregor. Leti *Panegirico sagro, del Serafico Padre San Francesco, Discorso Academico, qual goda con più diletto la Rappresentatione Comica ò Tragica, ò missa di un Palco; se un Cieco che senta, ò un Sordo che veda. In Padoua per il Cadorino 1676. in 4. L'Academico Umorista Romano, Ricourato Padouano,* & nonnulla alia.

Accensendi sunt & Locorum Communium & Bibliothecariis Scriptoribus 41
illi, qui minutos, vel unius vel multorum, autorum labores in volumina colligunt, ne illi intereant, sed publico bono serventur. Rectè ergo etiam illos Bibliothecarios vocabimus, cum multa volumina colligendo Bibliothecam faciant, & Bibliothecis inserviant. Ita in libris sacris habemus Bibliothecas Patrum, Biblia Critica: in Jurisprudentia Oceanum Juris, seu Tractatum Tractatuum. In historicis medii ævi in volumina colligendis, quam diligentes

fuere

fuere Goldastus, Freherus, Lindebrogius, Schardius, Urstisius, Reuberus, Pistorius Reineccius, Meibomius, cujus nepos novum nunc corpus promittit, Bangarsius, Pithœus. Laurentius Straussius in Theatro Sympathetico multos, qui de Sympathia & Antipathia rerum scripsere, congessit. Gruterus in Face Critica omnes scriptores criticos suorum & præcedentium temporum collegit; sub nomine Rhanutii Gheri Poëtas Gallos & Germanos. Elzevirii & Blauii in Rebuspublicis & Atlantibus edendis operosi fuere. Hortlederus, Lundorpius scripta ad res Germanorum pertinentia voluminibus certis complexi sunt. Sunt, qui Concilia & Synodos, universales ac particulares, Historicos Hispaniæ, Galliæ, earumque gentium, in unum corpus compegerunt. Habemus Theatra Chimica, artem auriferam, in quibus Chimici Scriptores continentur. De quibus singulis nunc non est dicendi locus.

CAP. XXIII.

DE EPISTOLARUM SCRIPTORIBUS.

Epistolarum Scriptores ad rem & historiam literariam multum conferunt. 1. Hi quid à biographis differant. 2. Magna est in commercio epistolari jucunditas. 3. Difficultates in scribendis Epistolis ex Erasmo producuntur. 4. Cum Responsoriis edendæ. 5. Epistolæ secundum seriem temporum ordinandæ. 6. Lacunæ in illis indagandæ. 7. Indices addendi. 8. Doctorum hominum literæ in unum corpus colligendæ. 9. Rolandi Maresii Epistolæ Philologicæ laudantur. 10. Græcorum Autorum Epistolæ. 11. Ciceronis Epistolæ ad eloquentiam & cognitionem status Romani maximoperè commendantur. 12. Illarum præstantia defenditur. 13. Ciceroniani κακόζηλοι ab Erasmo aliisque notati. 14. Erasmus inclementius Ciceronem tractavit. 15. Jul. Cæs. Scaligeri Declamationes adversus illum. 16. Sed & ille in Erasmum injuriæ. 17. Multi fuere inepti Ciceronis Censores. 18. Ejus Epistolæ ad Atticum ob prudentiam politicam laudandæ. 19. Plinii Epistolæ à quibusdam Ciceronianis malè præferuntur. 20. Michaëlis Neandri Elogium de illis. 21. Seneca Locorum Comm. Scriptor. 22. Ejus & Pliniorum latinitas impugnata. 23. Patrum quorundam Epistolæ. 24. Sidonii Apollinaris Epistolæ ob historiam commendandæ. 25. Cassiodori Epistolæ. 26. Petrarchæ, 27. Gasparini, 28. Aretini, Philelphorum &c. Epistolæ. 29. Angeli Politiani Epistolæ. 30. Magnum Barthii de eo elogium. 31. Diversum Manutii judicium. 32. Hermolai Barbari epistolæ. 33. Scaligeri, 34. Erasmi, 35. Scioppii, 36. Floridi Sabini, Pauli Cortesii, Capaccii de Politiano judicia. 37. Petr. Bembi, Joh. Casæ aliorumque Italorum Epistolæ. 38. Rudolphi Agricolæ, 39. Marsilii Ficini, 40. Joh. Pici Mirandulani 41. Thomæ Mori Epistolæ. 42. Epistolarum obscurorum virorum autor Ul-

daricus

Digitized by Google

Ulricus Huttenus. 43. Erasmi Epistolarum opus Commendatur. 44. De stylo ejus judicia. 45. De stylo Barthii & Grotii judicium. 46. Comparatur stylus Erasmi cum stylo Budaeano. 47. Multa in illo Historica sacra & civilia. 48. Vincentii Fabricii 49. & aliorum de his Epistolis elogia. 50. Melanchthonis Epistola earumque variae partes. 51. Statum illorum temporum in sacris exhibent. 52. Stylus Melanchthonis. 53. Camerarii Epistola laudantur. 54. Aonii Palearii Epistola ad indolem Ciceronis scripta. 55. Goldasti Epistola Philologica. 56. De Manutii Epistolis varia elogia & judicia. 57. Quid Muretus de Italis in universum senserit. 58. Bunelli Epistola. 59. Mureti epistola. 60. De iis judicium Erythrai & Scaligeri. 61. Rogeri Aschami epistola, 62. Joh. Sturmii elogium. 63. Bonciarii, 64. Reinesii Epistola. 65. Christiani Daumii Lexicon vocum medii avi. 66. Casauboni Epistola. 67. Earum dictio. 68. Compositio varia aliam indolem stylo largitur. 69. Julii Caes. Scaligeri, 70. Josephi Scaligeri Epistola ab ipso, & Gallica ad hunc scripta commendantur. 71.

Epistolarum Scriptores ad Bibliothecarios omnino referendi sunt: Ex 1
illis enim multa hauriri possunt, quæ ad omnem rem & historiam literariam pertinent, ubi à vitarum scriptoribus discesserimus. * Biographi 2
multa exponunt Scriptorum consilia & arcana; Elogiorum quoque scriptores: quanquam hi in laudem proniores sunt, ut Sammarthani, Crassus, Ghilinus aliique, de quibus supra; quibus addi possunt Monumenta illustrium Virorum & Elogia Trajecti ad Rhenum à Zylio publicata ac picturis Tobiæ Fendtii illustrata ann. 1671. in fol. Sed omnes illi testimonium de aliis perhibent: in Epistolis verò sui characterem ipse Autor depingit. Quod si enim è colloquiis eruditorum proficimus, etiam ex epistolis, quæ colloquia absentium sunt, magni ad nos fructus redundabunt; præsertim cum secretiora in illis tractari soleant. * Historia, vel civilis vel literaria, 3
præteritorum temporum nobis jucunda erit, quam ex epistolis virorum illustrium nobis eò pleniùs ob oculos ponere possumus, quo evidentior est in illis typus rerum & personarum practicus, unde perspicaci aliquâ solertiâ multa eruent, qui historiæ illorum temporum non sunt omnino ignari. Commendat hoc Vincentius Fabricius epistolâ, quæ est inter eas, quæ cum cæteris ejus poëmatibus novissimè prodierunt, secunda: *Quem non delectent,* inquit, *familiares isti, & quasi à præsentibus habiti virorum magnorum sermones: quorum imago est Epistola? quantum ibi jocorum; quantum etiam querelarum; & quatenus per ludum inter amicos licet, conviciorum? An non te felicem crederes, si licuisset annos aliquot conversari cum Politianis, Manutiis, Erasmis, Caseliis, Scaligeris, Lipsiis, Muretis; eorum mores, vitam, etiam cum in latis rebus, cum in tristibus essent, cum serio aut per remissionem agerent aliquid vel scriberent, inspicere? Jam verò talium Epistola cum omnibus te conjungunt quodam, & dulcissimo contubernio.* Hæc quidem

Digitized by Google

4 quidem rectè Vincentius. * Sed varia sunt in Epistolarum Scriptoribus consideranda; variæ ipsis scriptoribus difficultates in epistolis edendis proponuntur, de quibus nemo plenius, quam Erasmus in Epistolâ 1. unde hic adducemus nonnulla: *Ad epistolas scribendas fortasse non ita valde videri poteram ineptus; verum aliaque multa res erant, quæ me ab hoc genere deterrebant. Primùm, si epistolæ carent veris affectibus, neque vitam ipsam hominis repræsentant, jam Epistolæ nomen non merentur: Quales sunt Senecæ ad Lucilium, atque adeò inter eas, quas olim scripsit Plato, quasque ad Apostolorum (ut apparet) imitationem scripserunt Cyprianus, Basilius, Hieronymus, Augustinus, permultæ sunt, quas libros rectius appellaris, quàm epistolas. Porrò, quas nobis reliquit, nescio quis Bruti nomine, nomine Phalaridis, nomine Senecæ & Pauli, quid aliud censeri possunt, quam declamatiunculæ? Verum autem illud Epistolarum genus, quod mores, quod fortunam, quod affectus, quod publicum simul & privatum temporis statum, velut in tabula repræsentat, cujus generis ferè sunt Epistolæ Ciceronis, Plinii, & inter recentiores Æneæ Pii, aliquanto plus habet periculi, quam historia rerum nuper gestarum; periculosæ (ut inquit Flaccus) plenum opus aleæ. Proinde, si quid edendum sit in hoc genere, nulli velim autor esse, ut ipse vivus edat, sed Tyroni cuipiam hoc det negotii. Quanquam hic in edendis patroni sui monumentis plus studii, quam judicii creditur adhibuisse. Sive laudes, sive vituperes aliquem, non deerunt, qui offendantur. Ut ne commemorem esse quosdam, qui ne laudari quidem sustineant libris editis: sive, quod dedignentur à quovis nominari, sive quod vereantur, ne cui veniant in suspicionem φιλοκολακίας. Quo magis admiror divum Bernardum Epistolas suas evulgasse, in quibus tot nomina carbone notantur. Nunc si quis Jacobitæ aut Carmelitæ meminerit, vel suppresso nomine, nisi multa cum honoris præfatione, res videtur digna lapidatione. Jam & illud est incommodi, quod, ut sunt res mortalium, ex amicissimis nonnunquam redduntur inimicissimi: & contra, ut & illos laudatos, & hos doleas attactos. Postremò ne famæ quidem Autoris satis consulitur, quod plerique ex una quapiam Epistolâ totum æstimant hominis ingenium, cum aliquoties scribamus uvidi, nonnunquam dormitantes, interim lassi, interim etiam ægroti, aut aliud agentes, nonnunquam alieno stomacho, frequenter ad ejus, cui scribimus, vel captum, vel judicium, orationis habitum attemperantes. Unde fit, ut imperitis veniamus in suspicionem inconstantiæ, cum ea varietas, ætati, affectui, personis & rebus in diversum mutatis, sit imputanda. Hæc cum alium quamlibet felicem ab edendis epistolis meritò deterreant, me tamen illud peculiariter dehortabatur, quod, cum mihi semper fortuna non solum humilis fuerit, verumetiam constanter iniqua, neque is vitæ tenor, ut eam velim aut possim ab omni crimine vindicare, non erat, cur vellem utriusque multa vestigia superesse. Atque hæc ratio fortassis & illos moveret, ad quos scribimus, qui, quod per literas velut in sinum effutiant amiculi, nolint omnibus prodi; cum sint, qui nati Gratiis iratis nihil non interpretentur in pejorem partem. Sæpenumero fit, ut, quod in convivio aut inter candidos homunculos dictum gratiam habet, si idem loco non suo dicatur, atroces excitet tragœdias. Hæc quidem*

de

de causa pauciores admiscuimus ex his, quibus respondemus, & tamen aliquot adjecimus, præsertim eruditorum: partim, quod me piguerit laboris, quem Angelus Politianus ferè sumit, in repetendo argumento Epistolæ, cui rescribit; partim quod, ut addat argumentum, tamen aliquid lucis ac vitæ videtur deesse, ni prius legas eam, ad quam respondetur. Hæc ex Erasmo prolixiùs adducere placuit. * Illud tamen ego velim, in epistolarum scriptoribus semper responsorias adjungi; ita rectius de omnibus judicaremus. * Velim & tempora epistolarum sollicitè adnotari. Quæ duo non sine causâ desiderat in Epistoliographis Thomasius præfatione illâ, quam Boxhornii epistolis à se recusis præmisit. Quare laudanda est Manutii, Siberi, in ordinandis Ciceronis epistolis opera, unde multum lucis historiæ accedit. Idem Johannes Aurifaber in Luther., Joachimus Camerarius in Melanchthonis Epistolis fecit. Commendat eo quoque nomine Boxhornianas Thomasius. * Reperiuntur & in nonnullis epistolis lacunæ, vel ænigmatica & peregrina nomina, quorum in Scaligerianis & Casaubonianis epistolis clavem dedit Colomesius opusculis suis literariis adjectam: qualia in Philippi Melanchthonis Epistolis passim quoque reperiuntur. Sed talia facilè è frequenti lectione detegi possunt, quod de se ait Vincentius Fabricius epistolâ modò laudatâ: unde Thomasius quoque loco citato adduxit: *Memini me non indiligenter legisse antehac, quæ extant, eruditorum literas, nec verò nunc, quoties otium ad eam rem fert, intermitto. Unde tantum, præter alia, profeci, ut nihil ferè occultè in Lipsii, Scaligeri, Baudii, talium epistolis notetur, nullus carpatur, (nomen enim nunquam ferè, ut scis, exprimitur) quem ego non, quis fuerit, vel divinem, vel sciam.* * Illud denique magnopere reprehendendum est in plerisque Epistolarum scriptoribus, nullum illis adjici indicem, qui de potissimis literarum contentis docere possit. Pauci admodum Epistolarum libri sunt, qui hoc nomine commendari possunt, Erasmi, Richteri, Boxhornii, (edit. Lips.) * Illud quoque ego suaserim, si quis hanc operam sumere velit, ut eruditorum literas, hinc illinc in scriniis nonnullorum latitantes, perquirat, atque in unum corpus compingat, alioquin, nisi hoc fiat, perituras. Næ is optimè de re literariâ mereretur. Nos jam Epistoliographos recensebimus, potissimùm eos, quorum ad historiam literariam usus est. Primò ergo loco nobis nominabuntur

ROLANDI MARESII Epistolæ Philologicæ. Quoniam enim ille in epistolis suis de rebus agit, quæ ad rem & historiam literariam pertinent, meritò primo loco nobis ponitur. Gallus fuit ille, vir doctus, cujus extant duo libri Epistolarum Philologicarum, ad varios, tum in Galliâ tum extra Galliam, viros scriptarum: Singulæ epistolæ continent argumentum aliquod de ratione studiorum instituenda. Jam enim de Grammaticis scriptoribus, jam de Poëtis, jam de Loc. Comm. colectoribus, de versionibus, de Jurisprudentiâ, Theologiâ Scholasticâ, Antiquariis eloquentiæ singularibus, 10

 Histo-

Historicis agit. In singulis multa habentur de viris doctis judicia. Prima editio primi libri prodiit Parisiis ann. 1650. in 12. Altera prodiit post mortem Autoris auctior: nam Launoius & Valesii fratres omnes epistolas in ordinem collegerunt, & singulis breviaria sua præfixerunt, in duos libros dispescendo. Prodiit Parisiis in 8. Ejus Elogium habet Petrus Hallæus, quod adjunctum legitur vitæ Henrici Valesii, ubi simul habentur Epistolæ Maresianæ ad Valesios scriptæ. Novissimè ann. 1687. Cl. Rechenbergius Lipsiæ & Francofurti recudi fecit. Rationes hujus sui libri reddit *Epistol. 1. lib. 2.* Idem *Epist. 19. lib. 1.* de eo agit, cur epistolæ nostrorum ab epistolis veterum tantopere differant degenerentque, Cujus hanc rationem dat, nos non secundum artem & ἀνάλυσιν Dialecticam procedere, quod Cicero aliique faciebant; ii præterea inter publica negotia studia tamen sua non omittebant, sed semper aliquid scribebant. De Epistolarum variis generibus idem *lib. 1. Epist. 1.*

21 E Græcis Aldus olim Venetiis duobus tomis autorum 177. epistolas excudit. SOCRATIS, ANTISTHENIS, ARISTIPPI, XENOPHONTIS, ÆSCHINIS, PHILONIS, PHÆDRI & aliorum Socraticorum Epistolas edidit Leo Allatius. Cujacius epistolas Græcas uno volumine collegit cum interpretatione Latinâ: quâ versione nullam futiliorem habet Barthius *Advers. lib. 40. c. 19.* putatque illam Cujacio affingi. De ARISTÆNETI Epistolis earumque interprete vide Barthium *Advers. lib. 45. cap. 6.* De verô earum autore idem disquirit *lib. 55. cap. 8.* LIBANII 40. sunt editæ Cracoviæ: quasdam ineditas epistolas Holstenius misit Lambecio, multaque de Aristæneto habet in iis epistolis, quas ad se scriptas commentariis suis de Bibliothecâ Vindobonensi inseruit Lambecius. Inter recentiores habemus

22 Budæi Epistolas Atticas, singulari venustate scriptas. * Inter Latinos principem locum CICERO disertissimus ille Romuli nepotum tenet, cujus habemus Epistolas ad Familiares, ad Atticum, ad Q. Fratrem, Brutum, tum civili sapientia plenissimas, tum ad amussim genuinæ Eloquentiæ factas: è quibus eas, quæ ad Atticum missæ sunt, viri doctissimi rectiùs familiares fuisse nominandas censent, cum earum pleræque videantur genere sermonis abrupto & extemporali scriptæ. Caselius *Libello de Ludo Literario rectè aperiendo* in Tironum gratiam familiares Epistolas deligendas suadet ex omnibus Ciceronis Epistolis, quæ familiari filo ac epistolis proprio scriptæ sunt.

23 * Nam certè Epistolæ ad Familiares, ut Ludovicus Vives putat, non eo sermonis genere conscriptæ sunt, quo domi utebatur Cicero; in multis sunt lectissima argumenta, selectis etiam verbis tractata: Scribuntur ad Reip. Romanæ viros principes: ac indicat facilè ipse numerus ac periodorum mensura curam illam, quæ non adeò reperitur in Epistolis ad Atticum, ubi multa sunt abrupta & hiantia. De præstantiâ Epistolarum Ciceronis singularem

Digitized by Google

larem Dissertationem Jac. Pontanus scripsit, quâ Ciceronis eloquentiam contra novatores nonnullos, Erasmum Politianum & Belgam quendam Anonymum, defendit, monstratque quam in omni Epistolarum genere, quod adeò multiplex & varium est, unicè triumphet Cicero. Nam & rebus accommodare argumenta, argumentis elocutionem, elocutioni numeros & decentem illam copiam novit; ut, qui simile præstiterit, è totâ antiquitate inveniatur nemo, ipso Senecâ teste: *Compositio Ciceronis una est; pedem servat curatam, lenta & sine infamia mollis.* Sed ipse in stylo interdum varius est: Scripsit enim nonnulla juvenis, quæ senex improbavit; cujus exempla affert Sebastianus Corradus in *Quæstura suâ*, libro elegantissimo, in quo tota Ciceronis vita refertur. De *vario Epistolarum Ciceronianarum genere* commentarium Henricus Stephani edidit laboriosum, nec indoctum. * Erasmus, 14
adversus quem disserit Pontanus in laudata dissertatione, junior adhuc quædam scripsit, non tam contra Ciceronem, quàm contra malos Ciceronis imitatores in Dialogo, cui *Ciceroniani* nomen fecit. Non potuit enim ferre homo perspicacissimus, Longolium aliosque se efferre Ciceronianorum nomine, quasi illi soli Latinè loqui scirent, reliqui omnes barbaro ore creparent, cum illi vim imitationis Ciceronianæ neutiquam intelligerent, Centonum potiùs fartores, quam veri imitatores; quorum fœtus, ut judicat Vir doctus, Ciceroni, non ut homo homini, sed ut simia, similis esset.
* Sed fervore disputationis abreptus quædam licentiùs in Ciceronem dixit, 15
quorum tamen postea pœnituit. Nam ipse non semel temeritatem suam accusat. * Causa tamen nulla erat, quæ commovere Julium Cæsarem Scali- 16
gerum ad tam acerbas declamationes potuerit, quas Eloquentiæ Romanæ Vindices appellat, in quibus miris modis lacerat Erasmum. * Sed & ipsum 17
postea suæ acerbitatis pœnituit, quam invidendo elogio in mortem ipsius conscripto expiavit; & filio ejus teste in Excerptis Scaligerianis suppressæ sunt illæ orationes, aliaque, quæ contra Erasmum scripserat Pater. * Sed 18
vetus ille error est, quod olim Quintilianus de Scholasticis dicebat: *Neminem inter illos fuisse, qui non sibi persuaderet, se ante Ciceronem numerari debere.* Id & hodie hominibus nonnullis accidit, Scholasticis præcipuè, parum in usu dicendi exercitatis. Viri etiam docti, ingeniosi, si aliam viam ingressi fuerint, ut sunt hominum ingenia varia, facile abripiunt in suum errorem alios; qui, cum gloria sua capiantur, non obloqvuntur aliorum judicio. Lipsius quoque Ciceronem magnificis laudibus evehit, passim tamen in Ciceronis imitatores declamat. Non injuriâ itaque Franciscus Vavassor *lib. de Epigr. p. 163.* Robertum Constantinum reprehendit, qui in Lexico suo Græco-Latino Budæi Epistolas ad lectionem commendat, ac Justum Lipsium, quod in Epistolis Angelum Politianum Ciceroni & Plinio socium adjungere voluit. De variis Epistolarum Ciceronianarum Commentatoribus legi potest Spachius

in Nomenclatore Philosophico. Legi etiam potest Oratio Mureti *XVI. lib. 2.* quâ vir ipse eloquentissimus ostendit Epistolarum Ciceronianarum præstantiam.

19 * Ciceronis Epistolæ ad Atticum ob prudentiam politicam in primis commendari debent: statum enim Reipublicæ, qualis tum erat, describunt; ita, ut quemadmodum Cornelius Nepos ait, eas qui legat, non multum illorum temporum historiam desideret. E Ciceronis epistolis extemporalem se facundiam nactum fatetur Hermannus Buschius, teste Freinshemio, *Orat. 4. p. m. 46.* De Ciceronis Epistolis extat Sidonii judicium ambiguum, quod examinatum vide à Barthio *Adversf. lib. 47. cap. 9.*

20 Post Ciceronem in Latina lingua PLINII JUNIORIS EPISTOLÆ adeò nonnullis placuerunt, ut vel ipsi Ciceroni anteponant: In quo tamen errare illos certum est. Rectè de illo Ludovicus Vives: *Plinius succinctus & festivus, facetus & acutus, & frequens concinnis sententiis, doctis atque acutis ingeniis mirificè est aptus, qui scholasticas inter se mittunt epistolas & umbraticas, quibus oportet plus ornatus & condimenti adjungi, quando rebus non perinde nituntur.* Nam certè non elucet in illis tanta rerum varietas, tantus orationis splendor, qui in Ciceronianis Epistolis de rebus gravioribus ad viros principes scriptis. Sed nostro tempore adeò delectavit dictio Pliniana nonnullos, ut normam illam dicendi sibi proponant: A plerorumque enim scriptis exulat ille numerus ac justa illa sermonis copia, quam in Cicerone deprehendimus; argutiæ vero, breves periodi, numerus non valde quæsitus, sententiis hinc inde & dicteriis Græcis & Latinis conspersa ac penè obruta dictio delectant. Etenim cum Epistolæ ad Familiares & Viros eruditos de rebus scholasticis scriberentur, non adeò fortassis absurda erat hæc styli affectatio; quæ tamen in vitium incurrit, si ad viros graves principesve in re seriâ & deliberanda argumentis hoc modo scripseris.

21 * Mirè prolixus in ejus laudes est Michaël Neander in præfatione Erotematum suorum p. m. 241. *Plinius*, scribens, *in Epistolis suis ita petit & commendat, ut extorqueat: ita gratias agit, ut referat: ita offert, ut largiatur: quâ modestiâ laudat? quo ardore invehitur, quibus rationibus se alterumve purgat & tuetur? quam festivè, quam verè gratulatur? quàm breviter, quàm lucidè narrat? quam aptè, quam lepide jocatur? flentem, si lamentatur, videas, unáque collacrymabis; movet nemo benignius, nullus hortatur blandius: qua omnia Vir emunctus, acutus, acer, ea verborum puritate, varietate, compositione vestivit, iis luminibus, sententiis, salibus adspersit, ut nihil tersius, floridius, concinnius, nitidius, succulentius, acutius aut dici aut excogitari posse videatur.*

22 SENECA in Epistolis Locos communes scripsit: Ejus enim epistolæ nihil aliud sunt, quàm farrago variarum sententiarum in unitatem argumenti redactarum. Tota Philosophia moralis Stoica quasi per lancem saturam in iis exhibetur; quam, cum comprehendere non poterat Seneca justô aliquô Systemate, aut unius libri argumento, in epistolas conjecit vagi argumenti mate-

Digitized by Google

materias, quia sic commodiùs illa proponi poterant. Nihil est ejus scriptis argutius & sententiosius; quæ ego volvenda & revolvenda suaserim, ut promptitudinem habeamus variarum rerum & argumentorum in moralibus & civilibus; addo & in sacris ad populum orationibus, quibus illa mirificè subvenire possunt. * Ad orationis corpus formandum legi non debent: nam 23
sic instituta orationis forma extra hoc argumentum laudari non potest. Erasmus in Seneca sordidas voces reprehendit, sed defenditur à Buchnero *lib. de Com. dic. ratione cap. 15.* Sanctius quoque in *Minerva lib. 3.* latinitatem Senecæ multis in locis claudicare ait, qui tamen eo deteriorem in latinitate utrumque Plinium facit.

TERTULLIANUS multum Africitatis habet, judice Ludovico Vive: 24
Asper enim est, & verbis monstrosus. CYPRIANUS mollior aliquanto, quanquam ejus gentilis, uti & AUGUSTINUS; sed minus tersus ac comtus. HIERONYMUS ardens & vehemens, ut videatur semper ad judices dicere de causâ capitali. AMBROSIUS lenior & placidior. SYMMACHUS sui seculi penè Cicero habitus est; sed mirum quantum distet ab Arpinate isto. Ejus Epistolæ editæ sunt ex recensione Lectii & Jureti. Extant & in eundem Scioppii Observationes. * SIDONIUS APOLLINARIS Giraldo Gal- 25
licum & Barbaricum aliquid redolere videtur Dialogo 5. de Poëtis, quem tamen Barthius post Claudianum pro optimo Poëta habet, ipse non satis accuratus eorum censor. Epistolas scripsit stylo obscuro & perplexo, multum trahentes ab infectione illorum temporum, in quas tamen extant Commentarii doctissimi Savarronis & Sirmondi. Cæterùm in carmine, quod & observavit Vives de tradendis disciplinis, non adeò deprehenditur orationis scabrities, quam in Prosâ: numerus enim illam vel operit vel sustinet. De hoc similibusque autoribus rectè judicat Maresius lib. 2. ep. 1. *Sidonius, quanquam scabri & molesti sermonis affectator, ob multa, quæ epistolis inserit, suorum temporum acta nusquam alibi invenienda, satis in pretio est. Quantumvis enim barbari scriptores, quorum libri viventibus ipsis propter verborum squalorem, vel quod aliud vitium, fortasse negligebantur, si historiam suorum temporum scripserint, vel quid historicum suis scriptis admiscuerint, postea tamen recipiuntur. Historia enim quoquo modo scripta delectat, & licet insulsè scriptam, tamen quoniam notitiam temporum habere desideramus, & nos quidquam, quod usquam gestum sit latere dolemus, ambabus ulnis amplectimur.* * CASSIODORUS Gothica stribligine totus plenus est: 26
Qui omnes elegantiæ studioso ab imitatione excludendi sunt.

Post illa tempora magno intervallo, velut stella inter densissimas tene- 27
bras, emicuit FRANCISCUS PETRARCHA, qui tamen multum trahit ex rubigine ac situ temporum suorum. * Multo post primus in Italiâ aliquid 28
Latinè balbutire cœpit GASPARINUS, cujus Epistolas Ludovicus Vives laudat, quod in seculo doctorum primæ. * Huic succedunt LEONHARDUS 29

BRUNUS ARETINUS, parum etiam cultus, & PHILELPHI duo, Pater & filius, sententiis inanes & subfrigidi, POGGIUS, quem garrulum & nugatorem vocat Lud. Vives, *Æneas Pius II. Pontifex, Silvius, Campanus, Sabellicus, Pomponius Lætus*, de quibus judicia vide Ludovici Vivis Instit. Epist. Cæterum Leonhardus Aretinus *lib. 8. Epist. Basil. 1535.* in 8. editis singularia argumenta Philologica & historica comprehendit, quæ pertinent ad statum illorum temporum. Nam non pauca occurrunt de artibus aulæ Romanæ; ut lib. 3. Epistolam habet de infelici statu Romanæ curiæ; item de artibus, quibus oporteat uti illos, qui Episcopatus ambiunt à Pontifice Romano, & plura alia. Notissimus alioquin ille autor est: Fuit enim & ille inter primos resuscitatores literarum in Italiâ, ac multa ex autoribus Græcis in linguam Latinam convertit.

30 ANGELUS POLITIANUS, quem Scaliger in excerptis dicebat primum sui temporis caput extulisse in literis, Ludovico Vivi acumine & festivitate amabilis, nisi quod laudis nimiâ cupiditate supra epistolæ limites assurgit. Ludit ille non rarò, & lascivit; multus est in materiâ minutâ sui ostentator; & dum selectas quasdam voculas quærit, circumducit lectorem pluribus, tum verbis tum sensis, orationem onerans, quàm erat opus. Quod judicium Ludovico Vivi Claudius Verdierius in *Censione suâ pag. 156.*

31 sublegit. * Magnus est Politiani Panegyristes Barthius *Advers. lib. 47. cap. 5. Inter ea*, inquit, *ingenia, quæ restaurandis literis cum favente fato præfuerunt, vel cum primis, nescio etiam an ullo pari, semper ego æstimavi Angelum Politianum: tanta in eo viro dexteritas; quocunque literarum se verteret, fuit, ut nec nunc satis admirari dotes incomparabiles possit, licet nonnunquam tanto Heroi iniquior, Posteritas. Nec admiratus ego solùm hunc hominem semper sum, sed quæ ejus in scribendo singulares Gratiæ sunt, amavi etiam, affectu sanè tenero; Quare minus etiam patienter tuli sordida pædagorum judicia, qui ne quid minus in hoc, quam in aliis scriptis divinitati jam consensu docti Orbis transscriptis, sapere videantur, nescio quas vernilitatis notas inusserunt, vel inurere certè conati sunt, longè doctissimis ejus monumentis.* Idem lib. 19. Advers. cap. 17. de eo: *Stilus latinitate Romanos ipsos adit, Atticas Athenas, si ita fari licet, Græcitate. Inventionum verò acumine, lectionis varietate, judicii dexteritate, singularis illius hominis felicitas fuit, eaque quo rarior in utroque genere orationis pari laude cui contingere solet, eo in isto gratior. Adde, quod pueritia incidit in seculum Sophistis dominantibus plusquam barbarum, quorum dogmata etiam tamen ita calluit, ut non minimum laborasse dicatur ad elegantiam Latinam traducendis. His velut cumulus accedit in vulgari quoque Italorum nunc Idiomate rotunditas suavissima, qua plures etiam nulli alii rei studentes longè post se reliquit.* Etiam

32 Maresio *lib. 2. cap. 1.* Politianus valde politus & elegans videtur. * Quam ab his diversum Manutii judicium! qui se cum Politianis & Erasmis miserè errantem in viam reductum à Bunello ait, ob hoc judicium reprehensus à Ma-

à Maresio *lib. 2. epist. 4.* qui cum istis viris errare mavult, quàm cum Bunello & Manutio sapere, quorum epistolæ rerum sint inopes, verbis canoræ. Sed non desunt, quæ & huic responderi possunt, de quo alio loco plura. * HERMOLAUS BARBARUS, cujus epistolæ Politianis epistolis mistæ, durus esse videtur, qui quoddam styli genus affectavit ex obsoletis & recentibus vocabulis mistum. 33
* Utrumque multis laudibus effert Germanus Brixius epistola ad Erasmum, quæ est inter Erasmianas libri quarti octava. Scaliger ipse in primis illis excerptis à Fabro editis ait, se tribus inter omnes literarum suscitatores invidisse, Gazæ, Angelo Politiano & Pico Mirandulano. Politianum Poëtam excellentem vocat, & in omnibus aliis, præterquam in epistolis, quarum stylum imitari nolit nimis elatum & oratorium, sed potius Cæsaris, Cassii, Planci, Bruti & aliorum apud Ciceronem; maximè vero Mutii & Cincinnæ & Plinii secundi, qui tamen non sit superioribus conferendus, uti nec Cicero, qui non simplici stylo sæpissimè utatur. 34
* Erasmus *lib. 12. ep. 7.* in Zasio laudat Politianicam Venerem ac delicias, cujus viri ingenio semper ita sit delectatus, ut nullo æquè, in quo summa sit eloquentia. 35
* Reprehendit & Scioppius in lib. *de Rhetoricarum Exercitationum generibus* pag. 15. in Politiano, aliquem κοινισμὸν, quod scil. utatur verbis è variæ ætatis scriptoribus dissimillimis petitis. Ita enim: *Ab hoc vitio non satis Politianus cavet, etsi id eum ingentibus virtutibus aliis redimere fatendum est.* Atque hoc vitium ille omnes Transalpinos affectare nimis licenter ait, qui non tam judicii & elegantiæ, quam variæ eruditionis laudem ferant. Excipit tamen è Germanis *Rudolphum Agricolam, Joh. Rivium, Anton. Schorum, Franciscum Fabricium:* ex Gallis *Muretum, Hotomannum* &c. Ex Britannis *Thomam Morum, Buchananum,* quem ille omnibus Italis præfert. 36
* Floridus Sabinus *pag. 10. Apolog.* Politiani Epistolas Plinianis præfert. Paulus Cortesius Ep. de imitatione in Politiano reprehendit, quod nullum imitetur, atque ita vitiosam & dissimilem scriptionem instituat. De Politiano videatur & Cappaccius *Elog. lib. 2. pag. 350.* 37

PETRUS BEMBUS Italus, si credimus Joh. Casæ in vita ejus ab illo scripta, ad verum Romani sermonis genium aliquid scribere cœpit. Jacebat tum Cicero, & autores illi ætatis aureæ. Sollus ille illorum pretium reduxit, atque Ciceronianum quid stylo expressit. Præter enim Politianum, quem Joh. Casa minus dulcem ac minus elegantem vocat, nemo erat, etiam ex illis, quos nominavimus, laude aliqua styli dignus. Magni faciendus itaque is autor est ob honorificum adeò testimonium Joh. Casæ, qui Romanæ linguæ peritissimus fuit, ut hodieque ejus scripta, utut pauca, magni æstimentur Italis. De Longolio Casa, Bembo, Sadoleto, Lazaro Bonamico, Romulo Amasæo Muretus agit *volum. 2. oratione 16.* deque iis judicat. Legendus de Bembo Capaccius *Elog. parti 2. p. 263.* De Sadoleto idem *ibid. pag. 265.* De Victorii Epistolis *ibid. p. 267.* Cujus Epistolas, utut Latinas, ob nimias tamen 38

amba-

Digitized by Google

ambages non probat Scaliger. Joh. Sturmius lib. Acad. ad Lipp. ita de Italis:
*Bembus & Sadoletus scribere maluerunt Latine quam loqui. Et quanquam Sadoletus
facilior, quam Bembus; tamen Bembus plus voluisse, Sadoletus non plus potuisse vide-*
39 *batur.* * RUDOLPHUS AGRICOLA vir doctissimus paucas scripsit epi-
stolas, quæ operi ejus inseruntur, non illas quidem indoctas, sed Ludovici
Vivis judicio in multis emendandas. Nam si ipse sua emendasset, maximis
40 quoque Veterum potuisset comparari. * MARSILII FICINI Epistolæ ru-
41 di stylo de rebus philosophicis agunt. * JOHANNIS PICI MIRANDU-
LÆ Epistolæ non destituuntur flore eloquentiæ purioris Latinæ, quarum
aliquæ tenerâ ætate scriptæ, aliquæ provectiore, refertæ rebus mysticis, ut
erat ille sui temporis prodigium. Eas epistolas Christophorus Cellarius
Cizæ ann. 1682. recudi fecit, notulis quibusdam atque indice adjectis.
42 THOMAS MORUS, magnæ vir autoritatis ac magnæ eruditionis, epi-
stolas aliquas scripsit, quæ inter opera ejus reperiuntur, non quidem adeo
accuratè ad genium Linguæ Latinæ scriptæ, sed, quæ tamen laudem nitidi
sermonis affectabant, eo præsertim tempore, quo superatâ barbarie, nova
lux literarum effulgere cœpit. Tum exagitati fuere scriptores barbari, ac
perpetua inter illos & eruditos bella, quorum felicissimus propugnator fuit
43 Erasmus Roterodamus. * Barbarorum hominum striblíginem eleganter de-
pinxit *Uldaricus Huttenus* Eques Nobiliss. in Epistolis obscurorum virorum:
Is enim verus earum Autor est; De quibus Erasmus *lib. 22. ep. 31.* lepidissimas
narrat fabulas, quam scilicet illæ primùm magno à monachis plausu fuerint
exceptæ, tanquam in honorem monachorum scriptæ.

44 ERASMI Epistolis nihil est suavius & acutius. * Latinitas in illis non
45 mala; non quidem talis, quam ad imitandum aliquis proponere sibi debeat,
(hîc enim antiqui scriptores omne ferunt punctum) sed nativa, extempora-
lis & interdum aliquem ex rebus colorem trahens, quod accidit interdum
scriptoribus doctissimis, Grotio, Salmasio ac aliis. Illi enim autores, prout
res sunt, quas tractant, prout in autores scribunt, à quorum lectione recen-
tiores discedunt, stylum suum formare solent. Id enim velim notet hîc ali-
quis, viros doctos, qui multos autores legunt, cum cura eos emendant, aut
multam scriptoribus philosophicis impendunt operam, vel medii ævi auto-
res diligentiùs legunt, plerumque ab illis aliquid vitii trahere, nec accuratè
adeò scribere, quàm eos, qui unum, & quidem optimum, Ciceronem scilicet
sibi imitandum proponunt. Quemadmodum, quibus cum variis genti-
bus commercium est, lingua nonnunquam inclinari solet, ita & hîc fieri
consuevit cum scriptoribus barbaris, vel non accuratè latinis, familiariùs
46 conversantibus. * Eam causam existimo, quod Barthius, diligentissimus
medii ævi scriptor lector & emendator, nihil tam insulta, quam in ligata ora-
tione scripserit, quod elaboratum esset. Grotius quoque, ut ipse in præfat.
Poëma-

Poëmatum suorum fatetur, in stylo varius est. Jam enim Virgilianum aliquid, jam Statianum aut Claudianæum aliquod carmen scribit. In prosâ vehementer etiam variat. In libris Philosophicis interdum barbarismos admittit, & Philosophorum Scholasticorum linguâ loquitur. In historiâ Tacitum non infeliciter exprimit; in Epistolis Plinium. Salmasio nonnunquam *σόλοικα* exciderunt. * Ipse quoque Erasmus stylum suum excusare mavult, 47 quam prædicare, ut in *epist. 20. lib. 24.* ubi Budæana præ suis extollit, ductus modestiâ, in quo longè aliter ego sentio. Quam enim Budæana dictio ab Erasmianâ differat, nemo rectiùs ostendit, quàm Longolius in epistolâ quâdam, quam Ludovicus Regius in vitâ Budæi adducit. Vide & in Erasmi *lib. 1. ep. 11. & 12.* Scaliger in Excerptis suis Budæum ait nihil nisi imitando scribere potuisse, semperque locos communes phrasium consuluisse, cum quippiam scriberet. Joh. Sturmius in libro Academico ad Philippum Lipp. Erasmum quoque Budæo præfert, atque ita de Erasmo: Erasmus copia & varietate contentus Italorum spernebat in scribendo sollicitudinem. * Cæterum 48 Erasmi Epistolæ propter rei literariæ multiplicem cognitionem legendæ, & velut ad locos communes redigendæ sunt. Vastum hoc opus est variarum ejus epistolarum, non quidem omnium; nam multæ etiamnum ineditæ sunt, & earum multæ MStæ in Bibliotheca Gudiana asservantur. Ipse Erasmus *lib. 27. Epist. 42.* non diffitetur, multas sibi esse epistolas ex tempore scriptas & dictatas, quarum nullum ille exemplum servaverat; doletque multas ex illis in vulgus emanasse. Cornucopiæ meritò dixeris variarum rerum. Continentur in illô librô arcana Status Civilis, Ecclesiastici, Literarii illorum temporum, faceta nonnunquam & jocosa, ut ipse fuit ingeniô mirè festivô, e. g. cum morem osculandi in Britanniâ describit, *lib. 5. Ep. 10.* & jurgium ancillæ cum herâ *lib. 5. Ep. 6.* Editio Epistolarum illarum Frobeniana editione Londinensi & cæteris longè melior est & correctior: multis enim mendis hæc postrema scatet, quanquam aliquâ parte locupletior. Index huic operi subjectus utilissimus est. Lites in Theologorum palestris tum ventilatas, & quicquid ad illarum historiam pertinet, illic deprehendes. Quanquam Erasmus se medium semper gesserit, studium tamen partium non rarò deprehendes. Magna fuit ejus viri veneratio, & meritò quidem, ingenium excellens, vastum, diffusum, fœcundum, acre, promptum, ad omnia paratum, in decus & miraculum seculi natum. Triumphare duobus his civibus Batavia potest, Erasmo & Grotio, quibus pares postera secula non facilè datura sunt. * De his Erasmi epistolis ita Vincentius Fabricius 49 epist. 1. *Unius Erasmi epistolas cum lego, præter quandam renascentium disciplinarum quasi historiam, inprimis legentem tenent, quas circa exortum purioris doctrinæ scripsit. Quippe qui medius & utriusque partis, nihil gratiæ (quis enim in Epistola ad amicum?) nihil det odio, quid autem in istis sibi placeat, in illis displiceat, generoso candore exponat.*

ponat. In quibus tamen nihil magis, quam ſingularem viri verſutiam, qui hos ita ſibi
50 *demereri potuit, ut illos nos offenderet, mirari ego ſoleo.* * Multa in Eraſmi laudem Baudius *lib. 2. Epiſt. 27.* Multa Germanus Brixius in Eraſmi Epiſtolis *libr. 4. Epiſt. 8.* Editio ultima prodiit Londini ann. 1642. in fol. cum Melanchthonis, Thom. Mori & Ludovici Vivis epiſtolis.

51 MELANCHTHONIS Epiſtolas illis ſubjungimus. Jam ſuprà in laudem iſtius Viri multa dicta ſunt, cum de vitâ ejus ageremus. Faciunt vero
52 ejus epiſtolæ non parum ad ſtatum rei Literariæ & Eccleſiaſticæ. * Ut candidum illi viro pectus fuit; ita ſine fuco & ornatu ſcribit in epiſtolis, in quibus nonnunquam multas deprehendes ejus querelas de turbato Eccleſiæ ſtatu, de pravis & ſeditioſis quorundam conſiliis Theologorum, multa quoque ſuppreſſis nominibus & per ænigmata ſcribit. Ejus Epiſtolæ prodierunt in fol. & dehinc ſparſim alia quædam volumina epiſtolarum ad Joach. Camerarium & alios ſcriptarum; in quibus tam candidus, ut nec neceſſitas ſuas domeſticas diſſimulet. Diverſis temporibus eas ediderunt Manlius, Peucerus, Pezelius, Saubertus, & Anonymus quidam partem earum ſextam, ut vocat, Lugd. Batav. Ann. 1647. Optat verò Thomaſius in præfatione Boxhornianarum epiſtolarum, ut quis in ordinatum corpus illas congerere velit: qui ſanè labor utiliſſimus foret. Non dubito plures adhuc Melanchthonis latitare epiſtolas: Vir enim in iſto negotio poſitus plures procul dubio ſcripſit; quæ, ut omnes edantur, rei Theologicæ & literariæ
53 intereſt. * Stylus in eo planus, liquidus, nec ſuis deſtitutus elegantiis: quanquam non impetus ille ac fervor ſit, qualis in Eraſmianis, non tamen ideo culpandus: animi enim eſt character ſermo, & ex illo idem in dictionem transfertur, huic ingenio domeſticam & vernaculam. Ut enim ipſe animus moratus eſt, ita vel ἤθη paſſim elucent, vel ex ſententia, aut affectus vehementiores. Unde non falluntur, qui ſingulare aliquod divinationis epiſtolaris genus commenti ſunt, tum ex ipſo charactere ſermonis, tum literarum, quod argumentum ſingulari libro tractavit Camillus Baldus.

54 JOACHIMI CAMERARII Epiſtolæ elegantiſſimæ ſunt. Fuit ille illuſtre Germanorum nomen, ac ſuperioris ſeculi Phœnix, cujus elogia conglobata videas à Thomaſio in *Præfatione 75. in laudibus Joach. Camerarii.* Tot tantaque in lucem edidit ſcripta limatiſſima, ut inter Germaniæ Heroas literarios meritò referendus ſit. Hujus extat Libellus novus epiſtolas Virorum doctorum ad ſe & alios ſuasque continens, ab ipſo vivo editus Lipſiæ Ann. 1568. in 8. Promiſerat in præfatione plures doctorum epiſtolas, quas collecturus undique erat. Vehementer enim commendandum, & hujus viri exemplo etiam nunc à nobis faciendum eſſet. Poſt mortem ejus prodierunt Francof. An. 1583. libri 6. Epiſtolarum familiarum venuſtarum & deli-

delicatulatum; quæ, ut ſunt eleganti ſtylo ſcriptæ, ita multa continent re-
rum literariarum illius temporis. Hinc Anno 1595. ibidem quinque libri
poſteriores Epiſtolarum à filiis editi. Fuere ipſi commercia literaria cum
plerisquè totius Europæ Viris eruditis, de negotiis talibus ſcriptæ, quibus
delectantur literati.

Vixit circa id tempus AONIUS PALEARIUS, cujus editæ ſunt Ora- 55
tiones & Epiſtolæ, quæ feliciter adeò exprimunt Ciceronem, tum qua dictio-
nem tum qua numeros, ut dubitem, an præferendus illi aliquis ſit. Prima
editio Baſil. in 8vo prodiit, altera Bremæ, quam procuravit Matthias Marti-
nius in uſum Scholæ Bremenſis. *(bbb)* Paucis, quod miror, etiam Viris do-
ctis & acerrimis latinitatis cenſoribus cognitus iſte autor fuit; ſed meretur
profectò inter præcipuos numerari. Hic mihi quis diſcrimen imitationis
videat: Nam longè aliter ſonat, quod Palearius ſcribit, quam Longolius &
alii inepti Ciceronis imitatores. De Longolio videatur judicium Ludov.
Vivis in Inſtit. ſuâ Epiſtolicâ. *Nimia curæ imitationis*, inquit ille, *bonam natu-
ram corrumpit: Verba habet Ciceroniana nimiæ religionisne an ſuperſtitionis obſerva-
tione, &c.* * MELCHIORIS GOLDASTI Epiſtolas Philologicas jam ſu- 56
prà memoravimus. Nunc, cum de Epiſtolis agimus, cenſeri etiam inter il-
larum Scriptores debet. Non vero ſcripſit ipſe Epiſtolas, ſed collegit tan-
tùm à Viris doctis ſui temporis ſcriptas, varii argumenti, ſed philologici:
centuria integra eſt, prodiitque Francof. ann. 1610. Operæ pretium face-
ret, qui talem laborem continuaret.

PAULUS MANUTIUS magnam aſſecutus eſt in exprimendo ſtylo 57
Ciceroniano felicitatem, cujus epiſtolæ magnâ diligentiâ ac curâ conſcri-
ptæ ſunt, atque ut Scioppius nobis narrat, tanto labore, ut menſes aliquot
uni epiſtolæ interdum impenderit. Scilicet, quem antea laudaverat, quod
nemo, qui ſanus ſit, ad puritatis & elegantiæ Latinæ ſummam quicquam Ma-
nutio defuiſſe dixerit; mox tamen colaphum illi impingens, ex nimiâ illâ
curâ factum eſſe judicat, ut Manutii epiſtolis, quamvis elegantiſſimis, ne-
quaquam ea ſit gratia, quæ hominem, niſi valde otioſum, ad literam lectio-
nem invitet. Puriſſimus ſanè autor eſt, ac penè unicus è recentioribus, quem
ego Ciceroni jungi poſſe arbitror. Quod Scioppius dicit, tædium lectionis
repetitæ inde oriri, ſi quid veri judicat, ex illo fortè eſt, quod plerumque de
negotiis familiaribus ſcribat. Sed nos hîc de rebus non ſolliciti, dictionis
præſtantiam commendamus. Aliquot ejus epiſtolarum editiones ſunt, quas
recenſet examinatque Thomaſius in præfatione noviſſimæ editionis Lipſi-
enſis, cui, ſi verum fateri velimus, non multum diligentiæ acceſſit. Extant
adhuc aliquæ ejus Epiſtolæ ineditæ apud viros doctos, atque unam ejus be-

(bbb) Noviſſima ac Nitidiſſima, imo novis etiam Acceſſionibus locupletata, Orationum, Epiſtolarum ac Poematum Aonii Palearii Editio prodiit Amſtelod. A. 1695. in 8vo.

nè longam servat Cl. Gudius, ipsius Manutii manu scriptam, quam ipse Epistolarum Manutii Reginam vocare solet. Muretus se Manutio minorem fatetur, & Maresius Muretum eo majorem facit. Scaliger certè in Excerptis illis primis à Tanaq. Fabro editis neminem magis Romanè loqui ait. Capacc. *lib. 2. Elogiorum*, bonæ latinitatis amatorem nominat, qui tamen à splendido & magnifico Orationis genere abesse visus sit, dum ab humili epistolarum
58 stylo non discessit. * Muretus cum in *Orat. 16. volum. 2.* omnes Italos, inque his Johannem Casam in scribendo omnium politissimum maximeque limatum, & ab omnibus ineptiis remotissimum, Manutium, virum in scribendis Latinis epistolis singulari lepore ac venustate præditum laudasset, ita tamen de iis in universum judicat: *Et tamen in tanto ardore animorum, tanta ingeniorum contentione atque æmulatione, tantis propositis præmiis, nemo adhuc extitit, cui simpliciter & sine ulla exceptione ea laus tribui possit, ut bene latinè scripsisse dicatur.* De Casâ & Manutio ita judicat: *Hi quemadmodum illud consecuti sunt, ut hæc laus verè ac merito propria Italiæ haberetur, eique cæteræ omnes nationes scribendi elegantia facilè cederent: ita illud negari non potest, multos nævos multasque maculas, quod bonâ omnium veniâ dictum sit, illorum omnium scriptis aspersas esse, quæ planum faciant, illos vidisse quidem, quid optimum esset, & viam, quæ ad illud ferret, ingressos longè processisse: sed longè tamen ab eo, quo intendebant, substitisse.* Octavianus Ferrarius in libro de Sermonibus Exotericis *pag. 42. Edit. Venet.* magno Manutium elogio ornat. Vocat eum *virum acerrimi & elegantissimi judicii, qui Romanæ laudem eloquentiæ nobis ita vestiat hoc tempore, ut priscos illius autores, quorum habentur in honore scripta, partim exæquet, partim vincat orationis genere ipso flexi-
59 bili, nitido, & sine satietate dulci.* * Manutii Epistolis jungi solent BUNELLI epistolæ in editione illâ Parisiensi, quam Henricus Stephani edidit. Sunt & seorsim editæ. Ejus exemplo Manutius edistolas suas scripsit, ut ipse fatetur. Nam mirus in illis est Latini sermonis nitor.

60 MURETI Epistolæ plus vigoris & spiritus habere videntur: Neque enim solliciti adeò imitatione scriptæ apparent ut Manutianæ, quæ dejicere quodammodo & supprimere animum videntur. Cum enim in formulas & phrases intenti sumus (in his scilicet mirè fœcundus Manutius est, atque ex earum variatione continuâ prima, ut ipse fatetur, eloquentiæ fundamenta jecit,) minor rerum cura est, unde efflorescere suâ sponte nativa quædam, & argumento magis conveniens, facundia solet. Multa in Mureti epistolis
61 occurrunt ad rem literariam pertinentia. * De Mureto Erythræus *Pinacoth. I. num. 5.* ut ipse peritissimus artifex, verè judicat: *Quis nostrâ ætate sermonis genere usus est, adeo gravitatis, doctrinæ prudentiæque referto, & in quo præterea omnes verborum, omnes sententiarum illigentur lepores, præter hunc? quis magis Latinè, purè, dilucidè suaviterque locutus est unquam, &, quod refert, qui oris pressu & suavitate appellandarum literarum se magis hujus civem urbis, non peregrinum, significaret?*

scarti? Scaliger in Excerptis laudat, ut numeri ac periodorum singularem artificem.

ROGERUS ASCHAMUS Anglus Reginæ Elisabethæ fuit à Latinis epistolis, cujus epistolas Thuanus elegantissimè scriptas judicat. Penè unus è gente Anglica est, cujus stylus veterem latinitatem sapit. Cum Joh. Sturmio singularem coluit amicitiam amicitiam; cujus exemplo erectus, elegans dicendi genus sectatus est. 62
* Ac fuit ipse Sturmius vir eruditissimus, non Rhetor tantùm optimus, sed & qui feliciter stylo exprimeret veteres autores minimè fucato, ac puro, cujus & epistolæ in pretio haberi merentur. Epistolæ ejus prodierunt Hanoviæ in 12. ann. 1610. Idem & Anglicâ linguâ libellum de informandâ juventute scripsit. 63

M. ANTONIUS BONCIARIUS Perusinus, Academicus Insensatus atque Mureti discipulus fuit, è cujus disciplinâ profectus totum vitæ tempus in instituendâ juventute consumpsit, cujus ille specimen in Patre dedit; qui, cum annos septem & quadraginta natus uxore âmissâ se Societati Jesu vellet adjungere, ne ob Latinæ linguæ ignorantiam repelleretur, brevi temporis spatio ab illo Latinis literis imbutus est. Edidit ille Epistolas elegantes & tersas, aliquoties recusas. Editio secunda Marpurgi Cattorum An. 1604. prodiit. In Epistola Dominici Passionæi, quæ p. 396. editionis hujus habetur, narratur omnis illa methodus, quâ in Parente informando usus est Bonciarius. 64

THOMAS REINESIUS, Medicus & Consul Altenburgensis, tam in suâ arte quàm in omni literaturâ fuit doctissimus, & scriptis editis omnibus satis notus. Ejus extant variæ Epistolæ in 4. editæ, una cum responsoriis inter Hoffmannum, Christophorum Adamum Rupertum, Christianum Daumium, Viros doctissimos & celeberrimos: (*eee*) plures extiterunt ineditæ in Bibliothecâ Bosianâ, quas ille ad viros doctos per Galliam, Italiam & Germaniam scripserat. Ejus Epistolæ ad Hoffmannum & Rupertum editæ sunt Lipsiæ anno 1660. & in illis ad Hoffmannum multa habentur de re Medicâ & Physicâ philogemata: in iis, quæ ad Rupertum, multa quæ pertinent ad interiorem historiam Romanam, ad familiarum Romanarum genealogiam, & similia: in iis denique, quæ ad Chistianum Daumium, multa sunt, quæ ad latinitatem medii ævi pertinent, & ad autores vulgo incognitos. 65
* Nam Christianus Daumius jam à multis annis hoc volvit saxum, ut conficiat aliquod Lexicon copiosum, quod exhibeat voces Latinæ linguæ corruptas & medii ævi. Omnium ille labores superabit in hoc argumento. Est & dili- 66

(*eee*) Extant etiam Thomæ Reinesii Epistolæ ad Joh. Vorstium Philologico-Theologicæ, Coloniæ ad Svevum A. 1667; ad Nesteros, Patrem ac Filium, Archiatros Saxonicos, Medicæ, Lips. A. 1670. in 4to, & ad Joh. Andr. Bosium Critico-Philologicæ, cum Bosianis ad ipsum, a Joh. Andr. Shmidio Jenæ A. 1700. in 12. publicatæ.

gentiæ ſpecimen ſordes collegiſſe, ut ſecuriores eſſe poſſimus de elegantiis. Magnum Reineſianarum Epiſtolarum ad ſe ſcriptarum volumen in Bibliothecâ ſuâ ſervat illuſtris Dn. Gudius. Quod ad ſtylum attinet, familiaris iſte, argutus, ſententioſus, compoſitioni non adeò ſtudens, aut anxiè affectans Tullianam grandiloquentiam.

67 CASAUBONI Epiſtolæ ultimâ editione prodierunt, curante Grevio,
ut prima earum editio prodiit operâ Gronovii; ſed poſtrema longè auctior
68 eſt in 4to. edita ex officinâ Beckenſteiniana, Francofurti. (*ddd*) *Multa ſunt
in illo libro ſingularia, quæ tam ad hiſtoriam literariam quam civilem illius
temporis pertinent: ſtylus familiaribus ſcatens elegantiis & argutiis; Græ-
69 cæ linguæ flores, adagia ubique apparent. * Compoſitio quidem Ciceroniana non eſt, neque, ut ipſe fatetur, ſe multum cruciavit in verborum delectu; ſed tamen miram omnia elegantiam ſpirant. Etenim compoſitio interdum omnem ſermonis faciem commutat, cujus exemplum habemus in Camerario, de cujus ſtylo Philipp. Melanchthon *lib. 4. epiſt. 206.* ita judicat; Quod, cum antea Ciceronis verbis & phraſibus uteretur, compoſitionem verò periodorum aliam haberet, poſtea, cum etiam hanc ad Ciceronis normam inſtitueret, ſeipſum quaſi ſuperarit. Qui græcis formulis in ſcribendis epiſtolis delectantur, multas tum ex Caſauboni, tum ex Reineſii epiſtolis colligere poſſunt. Recenſentur hîc quoque ſæpe arcana quorundam eruditorum, quorum nomina non ſunt edita, quæ detexit aliquâ ex parte Colomeſius in *Clave Epiſtolarum Scaligeri & Caſauboni*, quæ addita eſt opuſculis ejus literariis. Non tamen ille omnia notavit. Ritterſhuſius in Epiſtolâ ad Richterum ſcribit, ſe plures habere Caſauboni Epiſtolas, p. 201. *Ipſe jamdudum conſilium cepi colligendi magni Caſauboni literas ad Germanos ſcriptas εἰς ἓν σῶμα, ἤγουν σύνταγμα, quarum eſſe tantum numerum ſcis, ut juſtum corpus facilè queant efficere.* Ab eo credo impetravit plurimas Gronovius, quas editioni ſuæ adjecit. Extat ad Richterum ejus de illâ re epiſtola. Ejus Epiſtolas Richterus quadam ad Gronovium epiſtolâ Romæ combuſtas nunciat p. 240. Latitant & in Bibliothecâ Gudianâ multæ Caſauboni Epiſtolæ.

70 JUL. CÆSARIS SCALIGERI Epiſtolæ, ut omnia, ſummo ingenio & judicio ſcriptæ. Totus nervoſus eſt & rerum plenus, vehemens ipſi ingenium, audax, acre, judicium penetrans; nonnunquam etiam cavillatorium, ut ſolent viri etiam ſummi aliquâ in relabi. Adverſus Cardanum & Eraſmum virulentum ſcribendi genus inſtituit; nonnunquam in illos ſummè injurius: ſed hæc nunc extra inſtitutum noſtrum. Ejus extant Epiſtolæ & Orationes,

(*ddd*) Novem Epiſtolarum Iſaaci Caſauboni Editionem, Græviana etiam auctiorem, una cum Vitis illius, Filiique Merici, prolixioribus, iſti Jungendis, ante Annos jam plures, expectari a ſe, in Epiſtolis ad me diverſis, juſſit Vir Doctiſſ., Theod. Jenſonius ab Almeloveen, Med. D. & Acad. Hardervicenæ Profeſſor,

nes, in quibus multa continentur, quæ in historiâ literariâ tunc temporis agitabantur: multa ex illis discas, quæ ad ipsius conditionem & vitæ genus pertinent, multa de ejus libris, studiis: amarulentæ illic multæ & rixosæ ad alios epistolæ, quibus beneficia sua exprobrat. Duplex illarum epistolarum, vel potius triplex editio est; una Tolosæ prodiit in 4. cum Orationibus adversus Erasmi Ciceronianum: altera editio in 8vo prodiit Lugd. Batav. alia editio Hanoviæ an. 1612. in 12. ubi plures, quam in cæteris editionibus habentur epistolæ. Adjectæ sunt Orationes elegantissimæ ab illo conscriptæ, quæ non habentur in cæteris editionibus, ut Oratio in luctu filii, magnorum affectuum plena: item Oratio, quâ parentat illis, qui in bello Turcico ad Viennam ceciderunt; fragmentum de laudibus anseris, & luculenta de verbo *Inepti* Oratio; quâ tota oratione illud agit, ut demonstret Latinæ linguæ aptitudinem in rebus efferendis præ Græca: plena est optimis observationibus. Sunt & ejus duæ epistolæ à Joach. Morsio Leidæ anno 1619. in 4to editæ, quæ non extant inter cæteras epistolas.

Non minor Parente filius JOSEPHUS SCALIGER, cujus & extant Epistolæ. Ejus viri maxima sunt in rem literariam merita, qui velut Pater quidam literarum per universam Europam salutandus est. Ex ejus ludo prodierunt, quos Batavia habuit, vir illustres. Ejus Epistolæ eruditione omnigenâ plenissimæ sunt; præter dictionem enim tersam & argutam proponuntur illic Philologica, Medica, Mathematica, Chronologica, & quæ ad orientalem literaturam pertinent: judicia multa de viris doctis, de libris, quæ legere, quæ excerpere debent harum rerum curiosi. Ejus Epistolarum aliqua παραλειπόμενα in 12. à Jac. Revio, si rectè memini, publicata sunt. Sunt & Epistolæ Gallicâ linguâ ad Scaligerum scriptæ. Liber ille rarissimus, atque multa continet singularia de libris & viris eruditis: editus autem est post mortem Scaligeri *à Jac. Revio*, Hardevici ann. 1624. in 8vo, hôc titulo: *Epistres Françoises des personnages illustres & doctes à Monsr. Joseph. Just della Scala.* Habentur hîc explicationes multorum locorum in Autoribus classicis, consultatur cum Scaligero de rebus plurimis. Si hæ epistolæ conferantur cum cæteris, facient ad intelligentiam plurimarum rerum, quæ obscuræ aliàs videbuntur. Cæterum & intelligendis difficilioribus Epistolarum Latinarum locis proderit clavis Colomesiana, de quâ superiùs diximus. 71

CAP. XXIV.

CONTINUATIO PRIORIS ARGUMENTI.

Continuatio. 1. Claud. Sarravii Epistol. laudantur. 2. Earum supplementa cum multis aliis ejus Viri epistolis latitant in Bibliothecâ Gudianâ. 3. In ineditis multa

multa habentur de liticulis eruditorum. 4. Latini Latinii Epistola. 5. Fortunius Licetus polygraphus. 6. Summus hic Aristotelis encomiastes. 7. Ejus quæsita per epistolam. 8. Erythræi epistolæ. 9. Naudæi 10. & Reinesii diversa de illo judicia. 11. Contra Reinesium defenditur ab Autore. 12. Salmasii Epistolæ. 13. Pauca earum sunt edita. 14. Morisotti Epistolæ luculentæ. 15. In Bartholini Epistolis Physicæ & Philologicæ observationes. 16. Epistolarum pretium plerumque neglectum. 17. Eobani Hessi Epistolæ. 18. Pauli Sarpii Epistolæ. 19. Iniquum de illo Cardinalis Perronii judicium. 20. Hugonis Grotii opus Epistolicum πολυτιμότατον. 21. Quo stylo sint conscripta. 22. Qui ex illo fructus haberi possint. 23. Balzaci Literæ selectæ Gallicæ, 24. Latinæ. 25. Howelii iniquius de Gallicis & Balsacianis literis judicium. 26. Gallica grandiloquentia. 27. Diversa judicia de eloquentia Balsaci. 28. Lis Poëtica de præstantia Vini & Cerevisiæ inter Guietum & Grotium. 29. Pignorii Symbola Epistolica. 30. Cartesii Epistolæ. 31. Conringii σύνταγμα Epistolicum è Præfationibus congestum. 32. Puteani Pompa Prosphonetica. 33. Collectiones Dedicatoriarum suadentur. 34 Sturmii Prolegomena. 35. Tanaquilis Fabri Epistolæ. 36. Emendantur in illis autorum loca, 37. Fabri audacia. 38. Ejusd. liber de unione religionum. 39. Calamitates domesticæ. 40. Caselii Epistolæ sparsim editæ. 41. Ejus elogium. 42. Operum ejus Collectio à multis instituta. 43. Ejus epistolæ ad viros Principes. 44. Epistolarum ineditarum à Drunsfeldio volumen procuratum. 45. Epistolæ ineditæ in Bibliothecâ Gudianâ. 46. Josephi Scaligeri elogium de Caselio. 47. Petri Martyris Anglerii Epistolæ Politicæ. 48. Aliæ à Puteano collectæ, 49. Item Foxii & Ossati &c. laudantur. 50. Stylus Epistolarum Civilium, 51. Naudæi, 52. Sepulvedæ, 53. Barlæi Epistolæ. 54. 56. De hujus Poësi judicia. 55. Petri Gruteri κακοζηλία Lipsiana. 57. 69. Fr. Martini facetæ Epistolæ. 58. Lauri Epistolæ, 59. Poëmata, & cætera scripta. 60. Strena de Nihilo Passeratio subrepta. 61. Ejus liber de annulo pro nubo B. Mariæ virginis. 62. Lipsii stylus. 63. De Lipsii epistolis Maresii 64. & Nicolai Heinsii judicia. 65. De imitatione styli Lipsiani judicium Autoris. 66. Bertilius Canutus, 67. Puteanus, 68. Petrus Gruterus, 69. Cœlius imitatores Lipsiani. 70. Centuria V. Epistolarum Lipsianarum novarum è Gudianâ Bibliothecâ edi possunt. 71. Zeileri Epistolæ Germanicæ ad LL. CC. scriptores referendæ. 72. Coppini, 73. Philalethæ, 74. Laurentii Epistolæ. 75. Wowerii Epistolæ 76. magnis auctariis è Bibliotheca Gudianâ amplificari possunt. 77. Lindenbrogii in Wowerium maledicentia. 78. Plagii accusat ob Tractat. de Umbrâ Jano Guilielmo subreptum. 79. Miltoni Epistolæ familiares. 80. Ejus solœcismi, 81. poëmata Anglica sine rhythmis. 82. Schickhardi & Berneggeri Epistolæ mutuæ mathematicæ. 83. Georgii Richteri Epistolæ adversus Patinum defenduntur. 84. Quædam variorum earum argumenta recensentur. 85. Baudii Epistolæ. 86. quo stylo scriptæ. 87. Baudii amores. 88. à Petro Scriverio descripti. 89. Bongarsii & Lingelheimi Epistolæ. 90. Jacobi Velliani epistolæ. 91. Italici libri rarò ex Italia exportantur. 92.

Job.

Joh. Nic. Saulii Carrega, 93. Henckelii, 94. Boxhornii, 95. Patini Epistola. 96. Jacobi Howeli Epistola Anglica 97. cornu copia variarum rerum exhibent. 98. Buchneri, 99. Calvini, 100. Theologorum remonstrantium, 101. Martini Ruari, 102. Christiani Liberii Epistola. 103. Le Secretaire Critique du Sieur B. P. dit du Jonquier. 104. Varii Epistoliographi recensentur, Calcagninus, 105. Sacratus, 106. Rycquius, 107. Casonius, 108. Ferrarius, 109. Cabeliavius, 110. Ramus, Becmannus, Omphalius, 111. Perpinianus, 112. Languetus, 113. Fabricius, 114. Heinsius, 115. Turnerus, Robortellus, Siberus, 116. Femina etiam, Olympia Fulvia Morata, 117. Westonia Laura, 118. Aloisia Sigea. 119. Principum Luneburgensium & Joh. Val. Andreæ literaria commercia. 120. Collectores variarum epistolarum, Michael Brutus, Melchior Junius. 121. Epistolæ Indicæ & Japponicæ. 122. Nienhoffii itinerarium Chinense ex his epistolis excerptum. 123. Epistolæ Italicæ ab Aldo Manutio, 124. à Bartholomæo Zucchi, 125. Antonio Bulifone collecta. 126. Aloysii Groti cæci Epistolæ Italicæ, 127. Johannis Donnæ Anglicæ. 128. Medicæ variorum epistolæ. 129. Epistolæ ecclesiasticæ antiquorum. 130. it. de negotiis societatis Jesu. 131. Peregrinatorum Epistolæ Busbequii, 132. Sorbieri. 133. Politicæ Perezii, 134. Pasquierii, 135. Viglii Zwichemii ab Aytta. 136. Petri de Vineis. 137.

VAstius hoc est, quod suscepimus, argumentum, quàm ut unâ tractatione absolvi possit. Tantus enim Epistoliographorum est numerus, ut, si omnes recensere animus sit, voluminis integri, non aliquot paginarum, res sit. Neque instituti nostri est, omnia cum pulvisculo hîc congerere: præcipuos ex illis tantùm enumeramus, inprimisque illos, qui historiæ literariæ inserviunt; Quam telam, quandoquidem semel orsi sumus, nunc eo, quô cœpimus, filo continuabimus. Prodeat itaque nunc post superiores à nobis enumeratos 1

CLAUDIUS SARRAVIUS Senator Parisiensis, genere & doctrina vir illustris, magnam habuit cum eruditis sui temporis familiaritatem: hinc frequens ipsi epistolarum cum ipsis commercium super varii generis argumentis. Miscentur illic Historica, Philosophica, Philologica, Theologica, neque ulla illic epistola est, quæ rerum sterilis sit, & solâ mutuâ civilitate absolvatur. Judicia illic habentur de Viris doctis, de editionibus librorum, de locis Autorum corruptis, & plura alia; neque stylô incultô, sed eleganti planè & terso. Inprimis id laudandum est, quod plerumque subjiciantur virorum doctorum responsoriæ: quod non ita fit in aliis, quodque desideravit Vir Clariss. Thomasius in *Præfat. Epistolarum Boxhornii.* Observatur etiam accuratè ordo temporis, quod non ita in aliis. Viri autem, à quibus ad Sarravium, & ad quos Sarravius scribit, longè sunt celeberrimi, Salmasius, Grotius (quorum plures illic reperiuntur) Heinsii, Alexander Morus, Gronovius, 2

Digitized by Google

novius, Blondellus, Voſſii, quanta nomina! Ut duo memorem notabilia è
magnô illorum numero; unum eſt, quod de Bodini Dialogo habet aliquot
in locis, cujus jam ſuprà facta eſt mentio; alterum de fragmento ex Ana-
ſtaſio Bibliothecario, de Johanna Papiſſa. Liber modicus eſt in 8vô editus
3 ann. 1654, Arauſione in Galliâ. * In editis multæ ſunt lacunæ, quibus habe-
bantur nonnulla, quæ tunc temporis non poterant publicari. Illa nunc
omnia è Bibliothecâ Gudianâ ſuppleri poterunt: poteritque Vir illuſtris ter-
4 tiâ parte auctiores dare has epiſtolas. * In illis occurrunt multa de literatis
arcana, quæ non niſi in aurem dici poterant; multa de Heinſio, ejusque
controverſiâ cum Salmaſio habentur. Heinſium vocat doctorem monoſyl-
labum; pleræque ad Salmaſium ſcriptæ. Gallicæ latinis miſtæ. Ut aliqua
memorem: Tenuiter de Zuerio Boxhornio judicat, quem multa ſcribere
ait, at parum conſideratè, adducendo autorum loca ſibi non ſatis perpenſa.
Theodoreti editionem à Sirmondo procuratam imperfectam vocat, quod
16 vel 17 libros, qui ſunt Theodoreti, & Athanaſio vulgò adſcribuntur, ve-
rum ſub nomine Theodoreti à Photio citantur, omiſerit. Grotii de Salmaſii
libris de Uſuris ac Mutuô judicia recenſentur; ac inter alia damnat Salmaſii
ſententiam Grotius, quâ *rem alienam teſtamento relinqui poſſe* negaverat. Multa
hîc de eruditorum liticulis, ſtudiis, judicia. Optimè mereretur de literatis
Vir illuſtris, ſi epiſtolas impreſſas cum ſupplementis recudi, atque ineditas
addi curaret. (eee)

5 LATINUS LATINIUS Viterbienſis, Vir doctiſſimus, magni apud
Pontificios nominis, cujus elogium videas apud Lipſium *Cent. 2. Miſcell. Epi-
ſtolarum 39. & 75*, magnæ peritiæ in Conciliorum hiſtoriis & in Canonibus
veteris Eccleſiæ. Scripſit epiſtolas multas tum Cardinalium tum ipſius Pon-
tificis nomine, cui ab epiſtolis fuit; in quibus multa ſunt, quæ pertinent ad
ſtatum Eccleſiaſticum & civilem, multa quoque de Autoribus judicia, & lo-
corum quorundam emendationes. Editus liber eſt Romæ ann. 1659. in 4to.
Poſt mortem ejus ante annos aliquot prodiit ejusdem Autoris Sylloge aliqua
variarum obſervationum, in varios autores ſacros & profanos, Poëtas, Con-
ciliorum & Canonum ſcriptores, quæ publicata è ſchediaſmatibus ejus Ro-
mæ, ſub titulo Bibliothecæ in folio.

6 FORTUNII LICETI, Medici & Philoſophi Patavini extant multi li-
bri magnâ mole congeſti & ſcripti. Jure optimo inter Polygraphos hic nume-
randus, quo fit, ut non usque adeò ſelecta ſemper ſcribat. Laudari tamen
ob

(eee) Claudii Sarravii, & Amicorum, Epiſtolæ 275, è Voto Morhofii, ſuppletis Lacunis, auctiores e Biblioth. Gudiana jam prodierunt, adjectæ Gudii ipſius, & Amicorum ad eum, aliorumque Virorum Doctorum, Epiſtolis, a Gudio conquiſitis, in Editione, quam Pet. Burmannus, Joh. Georg Grævii Auſpiciis, A. 1697. *in 4to maj.* curavit, Ultrajectina.

Digitized by Google

ob variam eruditionem meretur, quam in Medicis, Philosophicis, & Philologicis habuit. * Totus Aristotelicus ad superstitionem usque; quod vel eo patet: nam sententiam de viâ lacteâ ut meteoro defendens maluit in gratiam Aristotelis duplicem fingere γαλαξίαν, unam æthercam, alteram sublunarem adversus omnem rationem & veritatem, ne ulla in re falsus videri posset Aristoteles.] Ejus extat quoque liber cum titulo: *De pietate Aristotelis Adversus Deum & homines*, totus in laudem Aristotelis scriptus, & vel æternam ipsi salutem pollicetur. * Misit ille in lucem *quæsita per epistolam* sex, septem, in 4. spissis voluminibus, quibus tractantur argumenta Medica, Philosophica, Philologica, de quibus ipsum consuluerant Viri eruditi. Sed tamen & inter Locorum Communium Scriptores tueri nomen suum potest. Janus Parrhasius Philologus ante Licetum simili titulo de argumentis Philologicis scripserat. Ejus extant quæsita per Epistolam in Thesauro seu Face Criticâ Gruteri. 7 8

JANI NICII ERYTHRÆI, cujus jam suprà toties mentio facta est, elegantes extant Epistolæ, stylô cultissimô scriptæ, rebusque refertæ, quæ ad historiam illorum temporum pertinent. Multa ex illis discas, quid Romæ, quid in Italiâ totâ rerum gestum sit; qui viri literati vixerint, quid præclari in lucem ediderint: de quibus judicia hinc illinc interspersit. Nemo hoc tempore Ciceronem magis æquavit, & auream illam Romanorum scriptorum eloquentiam, quam Vir ille: quare & ratione styli & rerum legi potest. Ejus Epistolæ editæ sunt Coloniæ Ubiorum, (vel potius Amsterodami; locus enim falsus) ann. 1645. in 8vô. * Ejus dictionem vehementer extollit Gabriel Naudæus *Epist. 93.* Ita enim ad illum scribit: *Quæcunque prosâ & versâ oratione scribis, ita me capiunt & delectant omnia, ut præ te uno veteres meæ deliciæ Bembi & Politiani videantur mihi illiberales esse & infaceti.* * Iniquius est Reinesii de illo Viro judicium, qui *epist. 66.* ad Rupertum scribens, judicium in illo desiderat, atque Rupertum, ut ex loco illo apparet, sibi habet ὁμόψηφον. Ita enim; *Nicii Romani, quæ prodiere, omnia nunc habeo, & lego; judicium in eo desidero & ipse; itemque majorem Græcæ literaturæ cognitionem, à qua imparatior est. Ejus epistolis delector ideo, quod res urbanas & doctos hâc ætate homines ex iis possim cognoscere. Videtur hoc solum quæsisse istô scribendi genere, ut quantum Latina lingua valeat, experiretur. In Vitis multa memorabilia observo in Exemplis τὸ ἐπίφορον εἰς μυθάρια sua superstitioni accommoda.* * Velim illa judicii παροράματα detexisset Reinesius, quæ ego, nisi fortè in Exemplorum libro, non deprehendo. Sed ea ipse excusat. Græcæ linguæ imperitiam ubi prodat Nicius, non inveni, Latinè enim scripta sunt omnia. Si ita grassari judiciis velimus, essent fortè & in Reinesianis scriptis, quæ ad censuram vocari possent. 9 10 11 12

SALMASII Epistolæ prodierunt post mortem istius Viri, doctrinâ variâ plenæ, ut fuit ille Vir diffusæ lectionis & ingenii; sed paucæ illæ sunt, quarum ego longè plures ab illo scriptas esse existimo. * In tantâ enim ce- 13 14

 lebri-

lebritate hominum viventi penè quotidianum fuit epistolarum commercium, quarum αὐτοσχεδιάσματα ipsi perierunt, & in angulo apud Viros doctos sparsim latent. Ut enim extemporalis fuit in omni lectione suâ, omniaque, prout semel conceperat, in typographiam miserat, ita vix credibile est, epistolas illum descripsisse: dolendum tamen est, intercidisse illas in quibus fortasse multa fuerunt, quæ prodesse orbi literato potuerint. Apud Sarravium non paucæ ejus epistolæ leguntur, quas in opere illo epistolarum non deprehendas. Reperiuntur & in Bibliothecâ Gudianâ nonnullæ.

15 CLAUDIUS MORISOTTUS, Vir doctus apud Gallos, scripsit epistolas varii argumenti. Ejus opus est, quod inscribitur *Orbis Maritimus*, sed, quod profectò spei & voto Virorum eruditorum non respondet. Multa illic debuisset agere de commerciis maritimis de bellis maritimis & similibus argumentis, de quibus pauca admodum & satis jejuna. Ejus epistolæ varia continent Philologica; sed triti & obvii argumenti. Tituli & capita epistolarum nonnunquam magnifici aliquid minantur; sed tamen accidit illis, quod Horatius ait:

turpiter atrum
Desinit in piscem mulier formosa supernè.

Nonnunquam ineptâ aliquâ declamatiuncula totam epistolam absolvit. Nonnulla etiam carmina sua & elegias adjecit, ut singulares in tædioso & prolixo opere delicias; sed quibus parum inest delicatati, modò sordibus & vitiis prosodicis immunes essent. Editæ sunt in 4to. Scripsit etiam libros Fastorum Christianorum, ad exemplum Ovidii, sed nihil est in illis poëtici spiritus.

16 THOMAS BARTHOLINUS Epistolarum Centurias aliquot edidit, tum quas ipse ad alios scripsit, tum quas alii ad ipsum scripserunt: in quibus agitur de argumentis Medicis, Physicis & Philologicis. Bene meritus est Vir ille de omni doctrinæ genere, nec in ipsâ senectute suâ desiit benè mereri, nec epistolas suas bono publico invidit:

17 * Quod ejus institutum utinam & sequerentur Viri docti; multa enim ex epistolarum commercio disci possunt, quæ tamen plerumque negligenter habentur à Viris doctis; tum, quod sibi nota scribant & familiaria, & facilem illorum jacturam habent, cum tamen illa omnia pretium ab annis capiant, & apud posteritatem demum illo, quo merentur, numero habeantur. Quod siquis in epistolas tales incidere possit, cum distrahuntur Bibliothecæ virorum doctorum, is tanquam thesaurum comparet: plerumque enim spernuntur ut leviora.

18 EOBANI HESSI Epistolæ sperni non debent. Fuit ille suô tempore Poëta magni nominis, magnis Virorum doctorum familiaritatibus implicitus. Illius epistolæ à Joach. Camerario collectæ vel ideò in pretio habendæ, quod tanti Viri nomen præferant: nam ad illum pleræque scriptæ faceti qui-

Digitized by Google

quidem argumenti plerumque; sed tamen in quibus multa etiam reperiantur notatu dignissima. Ejus libri jam suprà à nobis facta est mentio in *Cap. de Vitar. scriptor.* descriptio quippe vitæ ejus præmissa est his epistolis. Prodiit liber Norimbergæ ann 1553. in 8vô.

PAULI SARPII Epistolæ jam suprà à nobis commendatæ, cum agere- 19
mus de Vitarum Scriptoribus. Sunt verò illæ Italicâ linguâ scriptæ, quæ anno 1673. in 12. demum publicatæ sunt; in quibus omnia penè sunt politici argumenti. Nam ferè de omnibus Europæ rebus, ut tum erant, judicia instituit: inprimis de statu Venetô, Pontificiô & reliquorum Italiæ Principum. * Ineptum est & malignum Cardinalis Perronii de eo judicium in 20
Excerptis illis suis; qui de illo ita: *Ie ne remarquay rien d' eminent en cet homme; il a un bon jugement & bon sens, mais de grand sçavoir point, je ne vis rien que de commun, & un peu plus que de Moine.* Adversus solem hoc loqui est. Qui norunt, quantas, qualesque res gesserit Sarpius, quibus ille doctrinis excelluerit, illi non supra Monachum, sed & supra Cardinalem, ac ipsum hunc Perronium, sapuisse largientur.

HUGONIS GROTII Epistolæ à Viro maximo profectæ summo in 21
pretio esse omnibus debent. Tot certè tantaque Vir ille scripsit, ut seculi nostri Phœnix meritò dicendus sit. Paucæ ejus epistolæ editæ primùm fuerunt, quarum ipsum tamen magnum scripsisse numerum verosimile est, tantâ negotiorum civilium mole, in tanto eruditionis apparatu. Ejus epistolæ ad Gallos aliquoties editæ, ultimaque editio Lipsiæ prodiit curante Gesenio anno 1674. in 12, in quâ id laudandum, quod indicem iis adjecerit, quem ego omnibus epistolis adjectum vellem: Nam & utilissimus est, & multo labore levat legentes. Nunc tandem opus vastum Epistolarum Grotianarum prodiit, quod hactenus in Bibliothecis Virorum illustrium delituerat, quodque Isaacus Gruterus à Blauio jam dudum typis destinatum testatur in quâdam super Opera nonnulla Verulamii Latina præfatione. Continentur in illis varia, ut fuit ipsi ingenium ad omnia natum, Politica, Ecclesiastica, Theologica, Juridica, Philologica, judicia de libris. * Nec deest illi orationis cultus, quanquam stylus ipsi interdum ex 22
argumento sordes aliquas trahat, & se ad hominum, quibus scribit, indolem componat. Reperiuntur enim interdum epistolæ simplici planè humilique dictione scriptæ, ac sine ullâ morosâ meditatione. Sed cum rem aliquam unicè agit, nemo ipso vel dulcior est Poëta, vel elegantior orator, aut nervosior Historiographus. Adeò ubique Vir ille domi est, & velut in fundo suo dominatur. Quam in Politicis epistolis ingenio rerum attemperare calamum debeat earum scriptor, ille novit, qui in hoc negotio versatur: ubi verborum cura superstitiosa quidem non est, sed debent illa ad rei expressionem singulari ratione esse accommodata; Quod Erythræus

Pinacoth. Ill. n. 27. in Francisco Visdomino notavit. In his Grotii Epistolis multa sunt, quæ statum universæ Europæ suo tempore denudant, quæ aliunde difficulter petuntur. * Rectè ergo, qui præfationem ad Lectorem scripsit,
23 de his epistolis judicat: *Ut Theologica, Philologica, & quæ ad Historiam Ecclesiasticam, ac Jurisprudentiam pertinent, missa faciamus, non pauca hinc hauriri poterunt ad illustrationem hujus nostri seculi historiæ mirè conducentia. Dum enim magno Sueciæ Cancellario Axelio Oxenstierna res in Galliâ gestas refert, multa suppeditat, ex quibus de Gallia tum temporis consiliis artibusque ac conatibus Cardinalis Richelii, certius aliquando ferri poterit judicium, quam ex iis, qui ejus ævi historiam datâ opera scripserunt. Uti enim ex Ciceronis epistolis multa discimus, quæ frustra in temporum illorum Historicis requiramus, quippe quibus multa ignota fuerant, quæ Ciceroni patuerunt, qui & Virorum in Rep. Romana Principum facta dicta, suspiciones, suaque ipsius cogitata sine fuco aperit: ita ex Grotianis Epistolis, quæ inter Suecos & Gallos agitata sint, quæ post siparium acta, utriusque gentis artes, timores peccata, tutius sæpe cognoscemus, quam ex scriptis, quæ eo animo edita sunt, ut honori alterutrius Gentis consuleretur. In historiis cavent plerumque scriptores eorum partibus officere, inter quos vivunt, eorum peccata dissimulant, hostium vero commissa augent, & vividis coloribus pingunt. At in Epistolis candidiùs agitur, liberè notantur, qui aliquid vituperio dignum admiserunt, laudatur virtus ubicunque reperiatur. Præterea hic multa occurrent, quæ solent negligi ab historiarum scriptoribus, at sine quibus de Principum rebus gestis vix satis tutò judicari potest. Notum est nimirum, Legatos ad Principes, à quibus sunt missi, vel ad eorum Ministros, teneri quam sæpissime possunt Commentarios rerum, quæ aguntur ac dicuntur in Aulis, in quibus versantur, mittere, etiamsi nihil habeant, quod scribant, præter rumores: quia ex rumoribus istis sæpe, quid sint acturi hostes, aut etiam, quod aliquando minoris non est momenti, quid de rebus judicent Principes, & ad quas inclinent partes, optimè colligitur. Imperitè ii judicant de ejusmodi Commentariis Legatorum, qui eos contemnunt, quod falsos rumores in iis annotatos aliquando deprehendant. Inter artes politicas, quibus ducuntur populi, terrentur hostes, animi alliciuntur vel alieniores fiunt, rumores esse cautè atque in tempore sparsos, ii demum ignorant, qui sunt omnium historiarum, imò vitæ communis, ignari. Itaque & talia nosci, & historicorum & omnium eorum, qui historiam amant, multum interest; id autem aliunde resciri nequit, quam ex Epistolis eo ipso tempore scriptis, quo evanidi rumores spargebantur.* Verè hæc de opere illo Epistolico prædicant, qui ediderunt; Qui si indicem rerum quoque adjecissent, optimè sanè de nobis meriti fuissent: Nunc in illo vasto opere multa latent, quæ non nisi magno labore erui possunt. Sunt tamen & secundum temporum seriem epistolæ dispositæ, quod ad historiam magnoperè conducit. Putaverim ego sanè plures etiamnum ineditas esse viri hujus epistolas: ac vidi ego non paucas in Bibliothecâ Gudianâ, quas ego in illo opere extare non credo.

JOH.

JOH. LUDOVIC. BALZACI Literæ selectæ, Gallicô sermone scriptæ, 24
Amstelodami apud Elzevirios editæ ann. 1656. in 12. Apud populares suos varia expertus est judicia ob novum aliquod dictionis genus in Gallico sermone: Est enim argutus, floridus, metaphoris aliquantulum indulgens; quæ scribendi ratio quibusdam, qui castigatiores videri volebant, displicuit. Nam Satyræ adversus illum scriptæ & integri libri, quos ipse tamen validè satis
excepit & retulit. * Latinas epistolas scripsit, quæ raræ sunt, in quibus singula- 25
ris quidam linguæ Latinæ nitor, & Gallica quædam facundia, optimè ad sermonis Latini genium applicata. In Gallicis epistolis habentur singularia de re-
bus literariis & Autoribus judicia. * Non has tantum, sed & aliorum Gallorum, 26
epistolas perstringit Jacob. Hovvelius in literis suis familiaribus, Anglicâ linguâ scriptis; Nam epistola 1. dicit, Vicinas suos transmarinos, vernaculâ linguâ scribentes, stylo uti marcido, qui similis sit corpori carnoso sine juncturâ & arteriis. Vocat eorum expressiones hecticas & meris verbis flatulentas, aranearum telas, quæ non stringant Lectores. Elegantissimè sonant Anglica verba: *Others there are among our next transmarin neighbours Eastward who write in their own language, but their stile is so soft and easie, that their Letters maybe said to be like bodies of loose flesh Without sinews, they have neither Joynts of art, nor arteries in them; they have a Kind of simpering and lanck hectic expressions made up off a bombast of words and finical affected complements only: I cannot wel away with such sleay stuff, with such cobweb-compositions, where there is nostrength of matter, nothing forthe Reader to carry away With him, that may inlarge the notions off his soul: One shal hardly find an apogthegm, example, simile or any thing of Philosophy, History, or solid Knowledge, or as much as one new created phrase, in a hundred of them; and to draw any observations out of them, Were as if one went about to distil cream out of froth; Insomuch that it may be said of them, what was said of the Eccho, That she is a meer sound, and nothing else.* De Balzaci literis ita judicat: *I return you your Balzac, by this bearer, and when I found those Letters, wherein he is so familiar With his King so flat, and those so Richelieu, so peff'd with prophane hyperboles, and larded up aud down down with such gross flatteries, with others besides which he sends as Urinals up aud down the world to look into his water, for disoovery of the crazy condition of his body. I forbore him further.* Verum gentili illi odio paululum hîc indulgere nobis videtur bonus Hovvelius. Quæ etim ille in literis requirit, ad literas quà literas propriè non pertinent, ac possunt vel sine his elegantes scribi literæ. Quis enim apophtegmata, exempla, similia, in epistolis, quà talibus, quærat? Neque enim Declamatores sunt Epistoliographi. Ac vereor, ne Galli Anglis, ac ipsi Hovvelio, qui prodigi in his & similibus sunt, affectationem, etsi ingeniosam, exprobrent.
* Illæ Epistolæ, quas junior edidit, turgent metaphoris, & aliquid Asiatici 27
sonant. Maturiore ætate temperavit sibi paululum, & quod tumidum antea

tea

tea videbatur, in mollius dicendi genus commutavit. Si quid ego judico, Gallicæ illius eloquentiæ, vel potius grandiloquentiæ, quam genti illi familiarem in Sulpitio Severo, Eucherio aliqui, in Budæo Erasmus notavit, specimen in illo quoque observare mihi videor. * Magna interim partium studia fuerunt in Gallia adversus hujus viri eloquentiam, aliis ut novam integris libris damnantibus; aliis ut perfectissimi sermonis exemplum imitantibus. Historiam omnem ejus rei prolixâ dissertatione complexus est Sorellus in Bibliothecâ Gallicâ. * In Balzaci Epistolis notari merentur, quæ habet de lite inter Guietum & Grotium super præstantiâ vini & cerevisiæ p. 313. Francisci Guieti rusticum epigramma pro vino adversus Batavos cerevisiæ potores illic legatur. Grotii verò Phaleucus pro cerevisiâ inter poëmata ejus reperitur.

28 (margin, beside "cimen in illo quoque…"); 29 (margin, beside "habet de lite…")

30 LAURENTII PIGNORII Symbolæ Epistolicæ plenæ sunt bonæ frugis. L. Pignorius Professor Patavinus varia in lucem misit docta & laboriosa. Is Symbolarum epistolicarum librum primum edidit Patavii an. 1619. in 8vô, quem plures non sunt secuti; in quibus varii argumenti multa cumulantur, præcipuè verò antiquaria. Multa illic sunt, quæ ad Jurisprudentiam & Historiam pertinent. Elucidantur autorum varia loca, explicantur inscriptiones veteres. Optimus est pro Criticis & antiquariis liber.

31 RENATI CARTESII Epistolæ pleræque Physici argumenti sunt. Novæ Philosophiæ autor fuit Cartesius, quæ tamen non ita nova est, ut non apud antiquos ejus dogmata appareant, ut per singula capita facilè demonstrari posset. Fuit qui illa ex Mose deducere voluit, primis scilicet Geneseos capitibus, quod ipsi Cartesio ne quidem per somnium in mentem venisse opinor. Ejus hypotheses vix per se sunt intelligibiles, nisi illustrentur vivâ doctrinâ. Mathematicas certè corporum affectiones, & quidquid ab iis operationum dependet in naturâ, ut sunt permultæ, nemo profundiùs & exquisitiùs demonstravit, quam Cartesius. Post mortem ejus editæ sunt Epistolæ in 4to, Lugd. Batav. quæ ad Viros doctos scriptæ sunt super dubiis Philosophiæ suæ locis. Nullo itaque ex commentario meliùs intelligi potest doctrina Cartesiana, quem præbent Epistolæ. Multa illic proponuntur rariora naturæ Φαινόμενα, in quibus explicandis illic suum exercuit ingenium. Gallicâ etiam linguâ plures scriptæ.

32 HERM. CONRINGII Epistolæ prodierunt Helmstadii in 4to, junctim editæ, quæ prius sparsim editæ fuerunt, & librorum frontispiciis præfixæ. (fff)

Ejus

(fff) Herm. Conringii Epistolis addenda sunt duo illarum, ad Ferd. Fürstenbergium, Episc. Monasteriensem, & Steph. Baluzium, Syntagmata posthuma, ob variam Eruditionem, Antiquariam imprimis & Historicam, commendanda, quæ, cum Ueriusque Responsoriis, Helmstadii A. 1694. in 4to, edidit Casp. Cörberus, Eloqv. in Acad. Julia Professor, plurium ad Eruditos alios, quæ has sint secuturæ, spem simul injiciens.

Ejus enim Viri celebritate commoti multi, qui monumenta ingenii publicarunt, ipsius operam sollicitaverunt in præfationibus operibus suis præmittendis; Eas in unum corpus redegit, quo continentur multa Theologica, Historica, Physica, Politica, Philologica, prout argumenta librorum se ipsi
obtulerunt. * Adjecit quoque librorum suorum præfationes, quod olim 33
quoque fecit Ericius Puteanus, qui è præfationibus & dedicationibus librorum, quos ipse confecerat, peculiare Syntagma collegit, sub titulo, *Pompe Prosphonetica*, usui fortè futurum singulari illis, qui dedicatorias epistolas scri-
bunt. * Consilium non adeò spernendum, si quis corpus aliquod selectio- 34
rum dedicationum ex variis Autoribus collectum conficeret. Solent enim in iis cumulari floridi styli argumenta, enthymemata encomiastica, quorum præcipuus in orationibus Panegyricis usus est; ne quid dicam de usu illo in
argumentis librorum quasi summariâ notitiâ cognoscendis. * Eo modo 35
JOHANNNIS STURMII quoque præfationes sub titulo Prolegomenorum in unum corpus collectæ sunt, Tigurique editæ, in quibus, ut editor Toxites rectè sentit, sunt multarum artium rerumque optimarum insignes loci, quarum usus non minori cum utilitate quam judicio explicatur. Hic de Dialecticis, de viâ intelligendi Platonis Dialogos, de imitando Cicerone, contentione inter Erasmum & Longolium ortâ, de verborum *ἀναλόγει* ac delectu, delectione Ciceronis, de Demosthenis atque Æschinis discrimine, de dicendi artibus, de historiæ utilitate, multa proponuntur.

TANAQUILIS FABRI Epistolæ Philologici argumenti sunt. Vir do- 36
ctissimus fuit, Philologus, Græcarum literarum peritissimus, velocis, sed &
audacioris ingenii, Salmuriensis Academiæ Professor: * Multa ex ingenio 37
suo in autoribus reposuit, etsi MStis libris destitutus; quæ tamen ipsi temeritas nonnunquam feliciter cessit ingenii solertiâ sæpe præcipienti, quod
alii magnô labore in MStis requirunt. * Non semel tamen aliis ob auda- 38
ciam suam vapulat scriptoribus: nam corrigit sæpè pro lubitu mendosa loca: *destruit, ædificat, mutat quadrata rotundis.* Multa suarum conjecturarum complexus est his epistolis, quarum libri duo sunt, quibus autorum veterum loca adversus omnium sententias explicat, ob festivitatem ingenii & acumen magno in pretio habendus. Aliquem epistolarum illarum locum, ubi Livium reprehendit, ut qui quondam Latinæ linguæ vocem non satis intellexisset, sugillarunt Ephemeridum scriptores Gallici, qui tamen ab ipso probè
depexi libro quodam Gallico, cui titulus: *Journal du Journal.* * Scripsit, ut 39
hoc obiter memorem, de Religionum Unione librum Gallicâ linguâ, quo nec Pontificiis nec Reformatis placuit; illorum vitia in nuditate suâ sistens, horum verô invidiam incurrens, quod jungere Gryphes equis laboraret:
qui liber & Belgicam linguam conversus est. * Cæterum magnæ fuerunt 40
istius Viri calamitates domesticæ, de quibus sæpe conqueritur: filiam do-

ctam habuit, quæ hodie libros scribit in gratiam Delphini; quæ & ipsa dicitur imitari Patrem. Edidit quoque prima Scaligeriana, quibus præfationem præmittit, in quâ de fatis suis queritur. De hoc Viro Patin. Epist. 77. legatur.
41 JOH. CASELII Epistolæ inter Germaniæ nostræ κειμήλια literaria, ut
42 omnia istius Viri, meritò referendæ. * Lumen ille Germaniæ fuit, Græcè &
Latinè doctissimus, Orator, Philosophus & omnium literarum Vir, Rostochiensis primum Academiæ, hinc Helmstadiensis, Professor, suô exemplô, consilis, præceptis totam tum temporis Germaniam penè informavit; à Principibus in consilia, tam literaria quàm civilia, adhibitus. Huic Helmstadiensis Academia illos progressus debet, quos in solidioribus & elegantiobus studiis fecit. Ex ejus enim schola prodierunt Viri dictissimi, ad ge-
43 nium antiquitatis & veræ sapientiæ formati. * Ejus opera utinam haberemus omnia uno volumine comprehensa. Jam diu laboratum id fuit Serenissimis Ducibus Luneburgicis, ut omnia ejus opera prodirent undecunque collecta, sed hactenus res non præstita fuit. Habuit in animo olim Henricus Ernstius Opus Caselianum constituere, qui indicem scriptorum ejus imprimi curavit, cui tamen multa desunt. Beatus quoque noster Sperlingius idem consilium agitavit, in cujus Bibliothecâ pleraque ejus scripta asservata fuerunt. Magnô illum elogio Grotius in epistolâ ad Gallos 154.
44 ornat. * Præcipuæ autem ejus Epistolæ editæ ad Viros Principes, in quibus multa de istorum temporum statu civili & literario, multa de Viris doctis judicia. Illa tunc temporis Principum cura erat, quæ nunc (nam ista seculi nostri perversitas est) ad Pædagogos ablegatur. Editus ille liber Helmstadii ann. 1619, curante Fuchtio. Editæ & aliæ quædam ejus sunt Epistolæ, Vagetio curante, Humburgi, & iterum aliæ ejusdem ad Victorium cum ejus responsoriis, quæ aliquoties editæ sunt, in Victorii autem epistolis omissæ, quod, ut Böclerus quæritur, tantum decus Germaniæ aliqui inviderent.
45 * Nunc verò Anno 1687. Opus Epistolicum Caselianum per *Justum à Dransfeld* Pædagogii Göttingensis Rectorem, Francofurti editum est, exhibens epistolas ad Principes nobiles, Viros celebres, propinquos, cives ac familiares, quæ in Fuchtianâ & Vagetianâ Editione non comparent, ac in XVI. libros ex ipsius Autoris Adversariis & MStis tributum. Præmittitur Conringii ad illum epistola, in quâ de reliquis scriptis Caselianis nonnulla narrantur, isque autor ad cætera quoque, quæ collegit, edenda impellitur:
46 Quod ut facere velit, etiam nos obtestamur. * Est & in scriniis Gudianis integra Epistolarum Caselianarum centuria, hactenus non editarum, nisi fortè in novâ illâ collectione Dransfeldianâ quædam ex iis habentur. Caselii 37 epistolæ reperiuntur in volumine Epistolarum αὐτογράφων Blocii, de quo Lambecius *lib 1, de Bibliotheca Vindobonensi p. 55.* in quo multæ aliæ sunt

sunt *Gruteri, Camenrii, Giphanii, Rittershusii, Sturmii &c.* epistolæ. * Magnificum stylo Caselii elogium tribuit Jos. Scaliger lib. 3. Ep. 270. *Multi*, inquit, *Latinè pauci Romanè loquuntur: & si qui forte Romanè; at rarò illum Ciceroniani seculi genium assequuntur. Qui hunc leporem in tuâ oratione non agnoscit* (scribit ad Caselium) *is quid sit Latine scribere, nescit. Quid de versiculis tuis dicam? Qui quantum ab omni fuco & ambitione remoti sunt, tantum Romana illius priscæ simplicitatis & amœnitatis habent Catulliana.* De Caselii Epistolis legi potest Epistola Vincentii Fabricii 7. ad Henr. Vagetium. 47

PETRI MARTYRIS ANGLERI, Mediolanensis, Epistolæ Politici argumenti sunt. (Fuit ille Protonotarius Apostolicus & prior Archiepiscopus Granadensis, & Regi Hispaniæ à rerum Indicarum consiliis. Editæ sunt in fol. an. 1630. & Amstelodami in fol. an. 1670. apud Elzevirios, cum epistolis Ferdinandi de Pulgar. Totum opus politicum est, & Thesauri instar, continet enim arcaniora status consilia, tam Germanica quam Gallica & Hispanica; multa quoque, quæ ad res Indicas & commercia pertinent: quæ etiam causa fuit, quod Elzevirii recuderent librum tam utilem. Magni faciendæ sunt epistolæ talis argumenti, quæ mirificè prosunt ad notitiam Rerumpublicarum. Vehementer illas commendat Bosius *Introductione in notitiam Rerump. cap. 5. §. 11.* qui tamen, quod miror, hujus Martyris mentionem non facit. 48

* Politicas tales epistolas magnâ curâ inquisivit Petrus Puteanus, & ejusdem laboris socios habuit Peirescium, Antonium Lomenium, è quibus integrorum voluminum Bibliothecam, amplius quadringenta, confecit (connumeratis præter epistolas aliis instructionibus & memoriis) Illa quadraginta librarum millibus empta Regio Archivo inserta sunt. 49 * Ejusdem viri curâ servatæ sunt epistolæ *Foxii* & *Ossati*, de quibus ita judicat Rigaltius in *vitâ Petri Puteani*; post Pauli Sarpii Tridentinam historiam nihil extare, unde queant Aulæ Romanæ artes pernosci clariùs & certiùs. 50 Collegit & ille multas Scaligeri epistolas hactenus ineditas, & Peirescii Epistolarum volumina duo grandia, quibus continentur ad naturalis historiæ totiusque literaturæ notitiam Observationes elegantissimæ, teste eodem Rigaltio in ejus vitâ pag. 50. Ut obiter, hæc memoremus, extant Politici argumenti Epistolæ Æneæ Silvii, Forstneri de negotio Pacificationis Osnabrugensis. * In his epistolis non 51 tam doctrina multa, quam rerum usus requiritur, ut de Lanfranco Margotio Erythræus *Pinacoth. I. n. 71.* testatur, qui sine multis literis in scribendis epistolis longè doctissimorum hominum industriæ anteivit. Etenim rem, de qua scribendum esset, *videbat acutè, explicabat dilucidè, sententias adhibebat illustres, quæque non tam haberent venustatem, quam dignitatem & pondus. Verba erant non illa quidem elegantissimo sermone, sed quæ rem maximè explicarent. Omnia scribendi genera noverat, eoque utebatur, quod cum ejus, qui scriberet, eorumque, ad quos*

scribebatur, personis congrueret. Quæ de Epistolis Grotianis magnam quodque partem dici possunt.

52 GABRIEL NAUDÆUS Epistolas aliquas scripsit. Doctissimus Vir fuit, & magnæ ἐμπειρίας Bibliothecariæ, ipse Bibliothecarius Cardinalis Mazarini, & postmodum Reginæ Christianæ, olim Cardinalium Francisci à Balneo & Franc. Barbarini. Epistolæ post mortem ejus editæ Genevæ an. 1667. in quibus extat rerum literariarum sui temporis non exigua notitia. Multa ejus sunt de viris doctis judicia, in quo tamen partium studiis interdum aliquid tribuit. Vide Epistolam ejus 65, in quâ Fortunium Licetum penè in cœlum extollit laudibus, & reliquis suorum temporum Philosophis præponit, amore Peripateticismi ductus. Cæterum rariora aliqua ab ejus eruditione quis exspectaverit, quam illic habentur.

53 JOHANNIS GENESII SEPULVEDÆ Epistolæ multa continent memorabilia. Fuit ille Cordubensis, Caroli V. Historiographus, Græcè & Latinè doctissimus, cujus sunt præclara in rem literariam merita. Latinè vertit Aristotelem & Alexandrum Aphrodisæum in libros Metaphysicorum. Genus orationis ipsi fusum, tractum, & cum latinitate quadam profluens. Fuerunt ipsi cum Erasmo quædam liticulæ: scripsit Epistolarum libros 7. in quibus multa varii argumenti, Theologici, Philosophici, Philologici, Historici, Mathematici. Habentur judicia de Autoribus. Editæ sunt illæ cum cæteris ejus Autoribus operibus Coloniæ Agrippinæ Anno 1602. in 4to.

54 CASP. BARLÆI Epistolæ facetiis & salibus persperſæ multa istius tem-
55 poris notabilia sæpe memorant. * Fuit Barlæus Philosophus & Poëta præstantissimus, quanquam à Batavis ipsis non magni æstimatus; ingenium fœcundissimum & festivissimum habuit, in Elegia, Scazonte & Phaleucis mirè suavis & argutus, in Epicô carmine luxuriâ nimia penè molestus: Quam ejus loquacitatem contemptim habuere Heinsius aliique castigatiores Poëtæ. Id certè verum est, in delectu verborum non multum se cruciasse, sed primos impetus plerumque esse secutum & ingenii sui ubertatem. Misero fato periit, puteo submersus; an sponte an casu, incertum. De morte ejus jam suprà di-
56 ximus. * Ejus extant epistolæ, quas non adeò ob dictionem legi velim, quam ob argutias & urbanitatem: Facetiarum plenissimus est, ubique jocis circumfluens; ac incidunt nonnunquam, quæ ad historiam literariam sui tem-
57 poris, præcipuè in Batavia, pertinent. * Lepida inter alias Epistola est 71. quam ad Petrum Gruterum Ludimagistrum scripsit, hominem in stylô κακόζηλον & antiquarium, ubi per mimesin perpetuam eum cum stylo suo exagitat. Est verò Gruterus etiam inter simias Lipsianas; sed qui præter κακοζηλίαν Lipsianam mirè ineptus est in frigidis allusionibus & verbis antiquatis.

58 FRANCISCI MARTINI Epistolæ Barlæanis jungi possunt; idem enim planè character in illis est, & penè festivitate superat Barlæum. Fuit concio-

concionator Epensis; editæ sunt Hardervici anno 1653. in 12. Dictio non contemnenda, nitida planè & florida; elegantes in illa occurrunt joci, ut de rebus vulgaribus ita ingenio illis superiore concepti. Recensentur interdum aliqua inter Professores Leidenses friguscula, & aliqua de eorum scriptis judicia.

JOH. BAPT. LAURUS, Urbani VIII. cubicularius, Vir doctus, inter 59
alia scripta Epistolarum Centurias 2. edidit, quæ Coloniæ Agripp. anno 1624. in 8. impressæ. Continentur in illo libro multa ad historiam literariam sui temporis pertinentia. Dictio in illo mediocris: magnum certè illi elogium suspendit Erythræus *Pinacoth. I. n. 141.* Magni habitus fuit à Pontifice Urbano VIII, qui in deligendis ingeniis magnam curam adhibuit. Edidit Autor ille, teste eodem Erythræo, Theatri Romani Orchestram, in quâ de viris illustribus Romæ versantibus agit, quam nondum vidi. * Edita sunt ab illo 60
poëmata, & inter illa unum, quod inscribitur de *fabricatione calcis*, ingeniosum, quod cum Sylvis ejus prodiit. Habentur quoque illic *lib. 2. Ægyptiados*, quibus agit de Mariæ in Ægyptum fugâ. Adjiciuntur *Epigrammata* non spernenda. * Reperitur inter epistolas ejus p. 174. & inter sylvas lib. 3. Strena 61
in Calendas Januarias, qua *Nihil* donat Amico in epistolis ejus, de quo carmine, quid judicare debeam, non habeo; Totidem enim verbis in Passeratii Strenis legitur, in quibus multa alia habentur carmina ejusdem commatis. De illo nos jam suprà *cap. 9. n. 21.* quædam diximus. Et mirum sane est, in sylvis Poëmatum Lauri idem carmen poni. Laurum è Passeratio id habuisse, tempus & omnia arguunt. * Idem autor de annulô pronubo D. Mariæ Vir- 62
ginis scripsit, in quô mirabiles historiæ de annuli istius miraculis, qui cæcis visum restituerit, quô temerè tacto ab homine profano digitus exaruerit, cujus gossypium circumpositum tangentis temerè manus adusserit, & infinita alia suis autoribus relinquenda.

De JUSTI LIPSII Epistolis dici hîc multa possent. Considerari illæ 63
vel ratione dictionis, vel ratione rerum possunt. Vehementer senex à juvene discrepat. Cum enim in juventute suâ Ciceronianam dictionem sequeretur, maturioribus annis penè novum eloquentiæ genus sibi finxit, in quo argutiæ, adagia, hemistichia, græcæ sententiæ, quorum in familiaribus inter eruditos epistolis usus esse potest; Tales enim epistolas illa ornant, in cæteris locum non habent, ubi enthymematibus agendum, & sermo πεπλασμένος requiritur. * Maresius *lib. 1. ep. 7.* sermonem poëticum in illo 64
agnoscit, qui Statium referat sibi pro summo Poëta habitum, cujus scriptio valde sit adstricta, & crebrâ parenthesi interrupta. Idem ibid. *ep. 49. ad Heinsium* in illo reprehendit antiquorum verborum nimium usum, audaciam in scribendo, dictionem parenthesibus & interrogatiunculis interruptam. * Respondet illi N. Heinsius: *Non desunt Lipsio suæ Veneres. Habet nescio quid,* 65

quò lectorem trahat, & quod prorsus improbare non possis. Ut non tam illi succenseam, quam ineptissimis mortalibus, qui imitandum sibi illum proponunt, idque tam præposterè, ut vitia ejus exprimant plerumque, virtutes non assequantur. Imitatus neminem Lipsius, ac proinde nemini imitandus. Memoriam ego tanti Viri sanctè veneror. Nec negarim tamen, magna illi ex parte labem eam deberi, quam tu Belgis nostris non immerito adscribis. Quod nisi ὁ θαυμάσιος Scaliger juventuti nostræ pessum eunti salubribus succurrisset monitis, in Lipsii locum à Curatoribus hujus Academiæ opportunè subrogatus, futurum vix erat, ut tantam tot præclarorum ingeniorum, quæ annis quinquaginta proximis in Batavia nostra eluxerunt, messem mirarentur exteri. Nec labes tamen illa solos Belgas & Germanos, sed Gallos etiam vestros, infecisse videri potest. Magnam partem de illo vera sunt, quæ in Excerptis Scaligerianis dicun-
66 tur. Henricus Stephani Latinitatem Lipsii singulari libro notavit. * Neque unquam ego svaserim, ut, antequam aliquis robur in stylo acquisiverit, inexercitatus adhuc Lipsianæ lectioni adsvescat, aut ejus flosculos in usus suos excerpat. Qui illum imitati sunt, infeliciter rem suam gesserunt: Nam vel exscripserunt nonnulla ac sententias quasdam compilarunt, vel planè inepti fiunt, dum dictionem ejus exprimere tentant, per se non laudabilem.
67 * BERTILIUS CANUTUS in suis Epistolis omnem in imitatione Lipsianâ gloriam quæsivit, ut vel in ipso libri titulo illam jactet: Sed ille periodos
68 Lipsianas tantum congerit, & lacinias ex illo consuit: ERYCUS PUTEANUS Lipsii successor, felicior quidem, ejus imitator fuit ac evitavit quidem abruptam illam brevitatem, tot sententiarum hiatus & præcipitia, frequentatas interrogatiunculas, alliterationes exiles & similia, quæ Lipsio familiaria vitia sunt: sed, dum illa vitavit, in vitium περισσολογίας & ταυτολογίας incidit. Cum enim brevitatem affectaret, id effecit, ut tribus quatuorve periodis absolveret, quæ Cicero unâ periodo mediocri absolvere potuisset. Scripsit Puteanus aliquot centurias, quæ vivo illo editæ sunt, earumque plena editio Francof. 1663. prodiit. Post mortem ejus Epistolarum apparatus post-
69 humus in 7. Centurias distributus Lovani Ann. 1663. editus est. * PETRUS GRUTERUS, cujus suprà mentionem fecimus, λιψιανίζειν in epi-
70 stolis suis voluit, cui à Barlæo illusum est. * Longè eoineptior est, qui Lipsium imitatus, COELIUS in suâ Institutione Epistolicâ, κακοζηλίαν Lipsianam docet, ipse vehementer ridiculus. De his simiis Lipsianis lege
71 præfationem Thomasii in Epistolas Manutii. * Lipsii plures supersunt epistolæ ineditæ, quæ in Chiliade illâ non habentur. Jam tum Meursius, Boxhornius aliique sparsim quasdam edidere. Testatur Monconisius in *Itinerario suo part. 2. pag. 150.* Hugenium omnes habere literas Lipsii adse scriptas, ac Sorbierius in literis suis alicubi refert Christianum Hugenium ostendisse sibi aliquot volumina epistolarum à Viris doctis ad Lipsium scriptarum. Vir illustris Marq. Gudius tot habet ejus ineditas, ut Chiliada jam editam quinque augere centuriis possit.

MAR-

MARTINI ZEILERI Epistolæ Germanicæ ad locorum Communium 72
Scriptores potius referendæ sunt. Vir ille fuit πολύγραφος nostro seculo, non indoctus, certè rerum multarum compilator. Scripsit autem plura Germanicâ linguâ, quam Latinâ. Solum illud, cujus suprà memini, de Geographis & Historicis, Latinâ linguâ prodiit, è libris Vossianis maximam partem compilatum. Ut linguâ Germanicâ varia Itineraria scripsit, quibus multa memorabilia continentur, ita sub dialogorum & Epistolarum habitu complexus est varia argumenta naturalia, moralia, civilia, historica. Scripsit ultra sexcentas epistolas, quæ junctim prodierunt in 4to anno 1657, Ulmæ.

AQUILINUS COPPINUS, Eloquentiæ Professor in Ticinensi Gymna- 73
sio, epistolarum libros 6. scripsit, in quibus occurrunt non pauca de viris doctis in Italiâ judicia, multa quoque rerum naturalium quæ ipsi in diversis Italiæ itineribus obvenerunt. Elegans inter alia est descriptio illa *lib. 1. p. 29.* itineris Taurinensis. Inter alia hic meminit, sibi visum in montibus illis multorum gigantum mortuum efferentium imaginem, adeo expressam phantasmate quodam vel nube, ut nullus pictor imitari illam potuisset. Quod, an simile fuerit *Morgana Φαινομένω*, an vero ita ipsi visum per sensuum aliquam fallaciam, nunc non disquiram. Ille alioquin in nubibus his speculandis mirè ingeniosus & verbosus est. Editæ sunt epistolæ illæ Mediolani ann. 1613. in 8vô.

LUCILLI PHILALTHÆI Epistolæ scriptæ sunt ad varios in Italiâ Vi- 74
ros doctos diversi argumenti. Continentur in illis multa illorum temporum à Viris doctis acta & edita. Fuit verò ille Medicinæ Professor; juvenisque has epistolas scripsit, editas Papiæ ann. 1564.

JOSEPHI LAURENTII jam suprà mentionem fecimus, ubi de poly- 75
mathiâ ejus egimus. Ejus extant epistolarum Centuriæ 2. editæ Lucæ anno 1638. Stylus in illis κακόζηλος: nam & ille autor inter simias Lipsianas. Apparent nonnunquam stricturæ aliquæ ingenii, quæ tamen iterum ineptiis deturpantur. Scriptæ verò sunt ad viros illorum temporum celeberrimos; & in eis interdum aliquid latet, quod notatu dignum sit. Judicia in illo multa de viris doctis & operibus eorum; quibus tamen fides haberi non potest, cum panegyristen potius, quam sincerum censorem agat.

JOHANNES WOUWERIUS, vir doctissimus, è Brabantiâ oriundus il- 76
lustri è familiâ, tandem in Holsatiam venit, magnis admotus muneribus, Consiliarius Principis & Præfectus Gottorpiensis, cujus extant varia scripta, inter quæ præcipuum est de Polymathiâ. Ejus epistolæ editæ sunt Hamburgi anno 1608. (ggg) in 8vo cum Syntagmate de Græcâ & Latinâ Bibliorum inter-

(ggg) Epistolarum Joh. VVouvverii Centuriæ II. Hamburgi, non A. 1608. (licet hunc exempla quædam in Titulo indicent, quæ Morhofio Sphalmate isto Typographico imposuere

interpretatione. Variæ hîc inſtitutæ ſunt de multis rebus literariis conſultationes & judicia: nam multa, quæ agitabantur illo tempore inter viros literatos, his in epiſtolis recenſentur. Scriptæ illæ ſunt ad illuſtres ejus temporis viros, Scaligerum, Meurſium, Heinſium, Gruterum, Scriverium & plu-
77 res alios, cum quibus non niſi erudita tractari poterant. * Epiſtolas ejus multas ineditas ſervat illuſtris Gudius: latitant & aliquæ inter MSta Biblio-
78 thecæ Hamburgenſis. * Frider. Lindenbrogium tamen neſcio quomodo is ſemper infenſum habuit: ſuperſunt enim Lindenbrogii tum in Bibliothecâ Hamburgenſi, tum in Gudianâ, Epiſtolæ, quibus illi acerbè inſultat. Vocat
79 illum hominem cum latrante nomine (à baubando). * Multa in illo plagia notat, ac in aliquâ epiſtolâ hæc de illo habet, ejus de Umbrâ Tractatum inter plagia recenſens: *Quem noviſſimè edidit librum tenebricoſum umbratilis ille, inter doctiſſimi optimique viri Jani Gulielmi ſchedas repertum ajunt: in quo id tamen præſtitit, quod aliam illi veſtem induit, & ſuo more turpavit. Nam & carmina, quæ paſſim intermixta, non adulteri hujus fuerunt, ſed Scholæ Schleſwicenſis Rectoris, viri eruditi & probi, qui etiam nunc vivit, & id apertè fatetur.* Epiſtola hæc ſcripta eſt Hamburgi ann. 1613. Gravis hæc in illum virum injuria eſt, & neſcio quid acerbitatis ſapit. In aliis epiſtolis paſſim in eum invehitur, ac plura ejus plagia notat. Nos lites illas in medio relinquimus. De Polymathiâ ejus per plagium Caſaubono ſubreptâ ſuprà diximus. Idem Lindenbrogius, ut ex epiſtolâ illâ apparet, vitam ejus integro ſcripto divulgare in animo habuit, quæ certè in laudem ejus minimè concepta videtur. Cæteroquin vitam ejus Clariſſ. Dn. Adamus Olearius peculiari oratione deſcripſit.

80 JOH. MILTONI Epiſtolæ Familiares extant libello exiguo. *(bbb)* Non ignobilis fuit Autor Miltonus, quod è ſcripto Anti-Salmaſiano conſtat, quem ille exagitarat, argutiis & ſalibus cauſam commendans, à Salmaſio non iis,
81 quibus poterat, argumentis defenſam. * Id ſingulare in illo notari poteſt, frequentem illum eſſe in Solœciſmis & Barbariſmis Salmaſio objiciendis, cum tamen & ipſe ſit σόλοικος ſæpe & barbarus, ut quadret hîc illud Juvenalis, ſat. II.

Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus.

Ejus commatis ſunt illa in præfatione: *Tuis Grammatiſtis te vapulandum propino*, & pag. 21. *populus aſſentitus eſt*, & pag. 141. *res noſtras hallucinante.* Sed talia viris

ſuere), ſed 1618, ſexennio poſt Autoris, A. 1612. defuncti, obitum, a Geverhardo Elmenhorſtio ſunt editæ, Centuriam etiam Tertiam in præfatione pollicito In Bibliotheca Hamburgenſi plures ducentis ſuperſunt, omnes αὐτόγραφοι, & ad ſolum Sebaſtianum a Bergen, JCtum ac Urbis iſtius Conſulem, exoratæ.

(*bbb*) Joh. Miltoni Epiſtolæ etiam exſtant Politicæ, publico Parlamenti, ſive Senatus Anglicani (cui a Secretis fuit), nomine ſcriptæ, & a Joh. Georgio Pritio Lipſiæ A. 1690. *in 12.* denuo recenſitæ, quæ lectionem, ob ſtylum pariter atque Argumenta, merentur.

viris doctis interdum præter intentionem excidunt, qualia in Scaligero & Casaubono non pauca notavit Scioppius, delicatus illarum sordium collector, qui ingens domi sterquilinium talium observationum habuit, quod publicare voluit cum titulo Herculis κοπροφόρος. * Quicquid tamen ejus sit, 82
ostendunt Miltoni scripta virum vel in ipsâ juventute: quæ enim ille adolescens scripsit carmina Latina, unà cum Anglicis edita, ætatem illam longè superant, quà ille vir scripsit poëmata Anglica sed sine rhythmis, quos ut pestes carminum vernaculorum abesse volebat, quale illud 13. libris constans, *the paradise lost.* Plena ingenii & acuminis sunt, sed insuavia tamen videntur ob rhythmi defectum, quem ego abesse à tali carminum genere non posse existimo, quicquid etiam illi, & Italis nonnullis, & nuper Isaaco Vossio in libro de poëmatum cantu, videatur. Epistolæ ejus paucæ sunt, in quibus tamen non pauca de autoribus veteribus, recentioribus, domesticis, exteris judicia, quæ legere & nosse operæ pretium est. Editæ sunt Londini an. 1647. in 8.

WILHELMI SCHICKARDI & MATTHIÆ BERNEGGERI Epi- 83
stolæ mutuæ hoc in loco præteriri non debent. Præclari viri ambo fuerunt: magna Schickardi rerum Hebraicarum & Antiquitatum Judaicarum peritia, literis his propemodum immersi & innutriti. Testantur illud doctissima ejus scripta de jure Regio Hebræorum, quod nunc cum commentario Carpzoviano prodiit; & alii ejus libri, exteris omnes magno in pretio habiti. Salmasius certè in defensione causæ Anglicanæ multa ex ejus fontibus hausit, quod & Bœclero in primo Musei sui specimine notatum est. Quis Berneggerus fuerit, notum omnibus est è commentariis in Historicos optimos. Uterque Mathematicis studiis impensè deditus fuit, ideoque epistolæ illæ, quæ publicatæ sunt Argentorati ann. 1673. in 12. pleraque Mathematici argumenti continent: Peirescii de Schickardo subnectitur judicium huic libello.

GEORGII RICHTERI Epistolæ planè non sunt illo loco habendæ, 84
quo habet Patin. *Epist. 106.* Meledicum est & falsum, quod de illis ait: *J'ai vû les Epitres de Richterus, il y a quelques bonnes choses, quelques-unes de mediocres, & tout l'ouvrage est assez mal fagoté.* Non facilè memini pleniores bonæ frugis epistolas, quam hæ sunt. Fuit Richterus JCtus, Consiliarius Reip. Norimbergensis, ac Academiæ Altorfinæ Procancellarius, vir undequaque doctissimus, ut patet è paucis illis schediasmatibus, quæ edidit: neque enim ob molem negotiorum in tam amplâ civitate vacare totus literis potuit. Magni habitus à Batavis, Gallis & Anglis, quod testantur literæ ad ipsum scriptæ. Ipsi Heinsius dissertationem inscripsit de servis natura, quæ adjicitur Orationibus Heinsianis, in qua agitur de eo, an JCti Philosophis contrarientur, quando illi servos natura esse negant, Aristoteles autem aliquos natura

Digitized by Google

servos statuit. Ejus Epistolæ selectiores editæ sunt uno volumine in 4to. Norimbergæ an. 1662. Ubi habentur non ipsius solum, sed & illorum, quæ ad ipsum scriptæ sunt, epistolæ, plenæ argumentis Theologicis, Juridicis, Politicis, Medicis, Philosophicis, Historicis, Geographicis, Philologicis, Criti-
85 cis. * Quod titulus promittit, præstat liber uberrimè: Sunt enim multa notatu dignissima, quæ ad historiam literariam novissimi temporis pertinent, in illis datâ occasione notata. Multa sanè disci ex illis possunt: addita sunt præterea literarum quarundam spicilegia, à Professoribus Altorfinis, Hoffmanno, Ruperto, Rittershusio, Dinnero, (*habuit enim Academia hæc viros semper insignes,*) & aliis viris doctis scripta. Sunt hîc aliquot Gruteri Epistolæ, in quibus multa notabilia: est prolixa epistola Christophori Arnoldi ad Georg. Richterum p. 496. & seqq. ubi multa egregia habentur de Originibus Germanicæ linguæ. Additur index rerum & argumentorum in singulis epistolis: judicium de Barclai Argenide prolixè habetur p. 783. ubi tota illius fabulæ compages examinatur. Habetur elegans carmen Gruteri trochaicum in Galenum Casp. Hoffmanni, editioni quidem paratum & summis curis & molestiis elaboratum, sed hactenus, quæ invidia nostrorum temporum est, nondum editum, non sine magno rei Medicæ & Philologicæ damno: Fuit enim Hoffmannus vir longè doctissimus, Medicus, Philologus consummatissimus. Reperitur illud carmen p. 534. & seqq. quo graphicè depingit Magnatum desidiam in procurandis optimis artibus. Videas & illic p. 539. miserum Gruteri statum.

86 DOMIN. BAUDII Epistolæ etiam in tyronum manibus sunt. Nemini ignotus Baudius, salibus & facetiis ubique diffluens. Vir fuit doctissimus,
87 Poëta inprimis in Jambis felicissimus. * Dictio ejus, si judicium Scaligeri in Excerptis Puteanæis audimus, sapit phrasin Neroniani temporis. Est enim in illo quidam flos sermonis ad poëtismum aliquantum accedens, & colorem aliquem è Plauti argutiis trahens, qui ipsi scriptor familiaris fuit quem imitaretur, & ita imitatus est, ut non esset κακόζηλος. Epistolare enim argu-
88 mentum inprimis inter familiares non respuit jocos & sales. * Vir fuit meliore fortuna dignus, si ipse faber ejus esse potuisset. Habuit familiaria vitia, quæ vehementer ipsi obstiterunt ad altiora tendenti, Venerem & Bacchum; amoribus enim paulo plus, quam licebat per honestatem & ordinem, deditus fuit: Quod occasionem dedit eleganti illi Centoni Virgiliano, quem Dan. Heinsius in ipsum dissimulato nomine scripsit, qui reperitur inter poë-
89 mata ejus p. 426. * Accessit postea, vel in famam vel in infamiam Baudii, quod Petrus Scriverius ederet librum cum titulo: *Dominici Baudii Amores*, in quo ille congessit omnes, quæ de hôc argumento habentur in Baudio, epistolas; adjectis aliis similis argumenti, non omisso etiam centone illo Heinsiano, cui Dom. Baudii nomen ipsi præscripsit, quod dissimulârat in poëma-

tibus

tibus suis Heinsius. Omnia in illo libro lepida, grata futura iis, quos trahit illa voluptas; amatoribus scilicet, sed eruditis. Nec mirum est, delectatum fuisse hôc labore P. Scriverium, qui & ipse totus ad has delicias compositus fuit, si fides habenda est illis, quæ narrat Colomesius in opusculis suis; illic enim mirabilis historia de illo habetur p. 101. quem illic vide.

JACOBI BONGARSII & GEORGII MICH. LINGELSHEIMII Epistolæ editæ sunt Argentor, an. 1660. in 12. Erat Bongarsius vir suo tempore magni nominis, sub Henrico IV. negotiis publicis sæpe admotus, præcipuè in legationibus ad Germaniæ Principes. In iis tamen negotiis multa scripsit erudita, & quidem juvenis notas doctissimas in Justinum; senex publicavit ingens volumen Gestorum Dei per Francos. Post mortem ejus editæ fuerunt tum hæ Latinæ epistolæ, tum aliæ Gallicâ linguâ, quæ nuper admodum Parisiis lucem viderunt. Lingelsheimius itidem vir in publicâ dignitate constitutus, & ad Helvetios Legatus, olim Bongarsio ab epistolis, literas Bongarsianas unà cum suis publicavit: fuit enim inter illos commercium literarum mutuum. Habentur in his multa, quæ pertinent ad statum Germaniæ superiorum temporum, ad aulas Principum, tum temporis intestinis malis turbatissimas; habentur & de rebus literariis notitiæ non contemnendæ. 90

JACOBI VECTIANI Itali Epistolæ ad varios viros doctos, Italos præcipuè, scriptæ. Scripsere & ad ipsum multi literas, in quibus non pauca reperias rerum Romanarum & Italicarum, tam in literis quam in statu civili. Quis ille fuerit, aut cujus conditionis, dicere non possum, cum liber ille, qui ad manus meas pervenit, & titulo & præfatione careat: neque locus impressionis constat. Rarum tamen Autorem esse oportet, cum nusquam invenerim in Indicibus & Catalogis. Notandus itaque, si fortè ad manus aliquando veniat. * Ac sunt sanè multi tales libri, qui in Italiâ editi in lucem à membris Societatum & Collegiorum, quæ illic plurima sunt, sed nunquam ex Italiâ exportantur. Vidi ego interdum Autores & Commentatores cultissimos in veteres Autores, quos ego nunquam nancisci potui, quacunque etiam diligentia quæsitos. In hoc Autore nostro multa observavi Italorum scripta passim laudata, de quibus nec vòla nec vestigium apud nos apparet. 91 92

JOH. NICOLAI SAULII CARREGÆ Libri 3. Epistolarum editi sunt Genuæ anno 1603. & inscripti Joh. Vincentio Imperiali, de cujus Museo supra mentionem fecimus in Vitarum scriptoribus. Editi sunt postea alii libri 3. ibid. an. 1619. quos tamen non vidi. Tractantur hîc singularia nonnunquam argumenta, in quibus totæ versantur Epistolæ: Magis enim ad eloquentiam ostentandam scripsit autor ille, quam negotiorum causa, ideoque non adeò multa ex illo disci possunt de rebus, quæ ad historiam literariam pertinent. Luculenta illa est *lib. 2. pag. 129.* quâ reprehendit populares 93

suos, qui linguâ Hetruscâ quam Latinâ scribere malunt. Manutius aliquas ad ipsum scripsit epistolas, in quibus illum laudat à nitore styli, ut laudari revera debet.

94 BALTHAS. HENCKELII Epistolæ carcerales raræ sunt, quas semel tantum vidi. Prodierunt Holmiæ an. 1640. in 8. Fuit Henckelius Suecicus Consiliarius & negotiorum Gestor per Germaniam, durante bello Germanico-Suecico. Inciderat is in manus Pontificiorum & Jesuitarum, qui illum carcere inclusum diu tenuerunt. Epistolæ ejus varia habent Suecorum consilia, Jesuitarum machinationes, & arcaniora quædam istius belli, quæ alibi expressa non facilè inveneris: stylus non contemnendus.

95 M. ZUERII BOXHORNII Epistolæ non carent venustate, quanquam pleræque familiares & extemporales. Sarravii enim judicium, quod suprà adduximus, paulo asperius in illum est. Occurrunt multa in illis Philologica argumenta. Sunt vero omnes posthumæ. Poëmata, quæ adjiciuntur, acumine & elegantiâ non destituuntur. Recudi illas curavit Thomasius cum luculenta præfatione.

96 GUIDONIS PATINI Medici Regii Epistolæ Gallicæ selectæ Paris. 1683. in 12. editæ sunt. Non fuit temerè, qui audaciora & liberiora de libris & viris publicis, privatis, doctis, indoctis, judicia consignaret. Non putârim illum editioni vivum destinasse has epistolas; nam post mortem ejus editæ sunt. Perpetua hîc in Chymicos & Pharmacopolas cavilla. De negotiis status & religionis, de rebus sacris summâ παῤῥησία judicatur. Ne quid de facetiis dicam, quibus condiuntur epistolæ. Infinita in illis observari possunt, quorum maximus in Historiâ literariâ, non solùm, sed & medicâ & civili, usus est.

97 Non debent hîc quoque omitti JACOBI HOWEL Equitis Angli & Secretarii Regii, Epistolæ familiares, Anglicâ linguâ scriptæ. Publicata earum quarta editio est Londini in 8. 1673. hoc titulo: *Epistolæ Ho-Elianæ, familiar letters domestic and forren Historical, political, philosophical.* * Mixta hîc sunt
98 negotiis civilibus literaria, magnaque illa rarissimarum rerum varietas mirificè legentem delectat. Agitur hîc de rebus Anglicis, Gallicis, Italicis, Germanicis, Hispanicis, Belgicis, Danicis, Suecicis, unde multa ad historiam eorum temporum observari possunt. Insperguntur nonnunquam Poëtici sales & facetiæ. Physica & medica non omittuntur. De rebus literariis disquiritur. Historiæ rariores narrantur. Characteres & lineamenta virorum illustrium & doctorum, tam in Angliâ quam in aliis locis, ab illo proponuntur. Elucet denique ex stylo varia & elegans eruditio. Ut pauca recenseamus: docta est illa de Linguis totius orbis dissertatio, *Volum. 2. epistolis 56. 57. 58. 59. 60. 61.* proposita. Quam memorabilis est illa *Volum. 3. Sect. 6. ep. 9.* historia de columbæ in Johannis Oxenhami omniumque ex ejus familia morientium agone

Digitized by Google

agone apparitione, *Vol. 4. ep. 30.* recenset Epitaphium Principis Britannici in in America ante 600. annos sepulti. *Vol. 3. ep. 9.* prolixè agit de habitatoribus orbium cœlestium *Ep. 22.* agit de vaticiniis Nostradami & similibus. Illud quoque notabile est, quod *Vol. 1. sect. 5. ep. 5.* observat insignem similitudinem vultuum Nobilitatis Holsaticæ & Anglicæ, unde colonias hinc in Angliam ivisse auguratur. Infinita propemodum hîc occurrunt observatione dignissima. Quare operæ pretium faceret, qui has epistolas in Linguam vel Latinam vel Germanicam converteret.

AUGUSTI BUCHNERI Epistolæ tomis 2. prodierunt Dresdæ ann. 99
1679. & 80. in 8vô. Erat Vir ille ad omnem nitorem literarum factus, Orator optimus & Poëta certè inter Germanos suo tempore princeps. Benè meriti fuerunt de orbe literato, qui has ejus epistolas publicarunt, in quibus multa sunt de rebus literariis judicia. Emendatur nonnunquam aliquid in Autoribus: stylus elegans, quanquam concisus. Formata tamen ipsi è Cicerone dictio est: quantum verò ad *τὸ περιοδικὸν* attinet, ab illo diversa. Quantus ille Ciceronis æstimator fuerit, videas ex epistola illa luculentissima, quæ est *partis 2. 32.* ad Schneiderum, Ducis Holsatiæ Consiliarium, qui ipsius consilium rogaverat de Curtio, an scilicet illius stylus ad eloquentiam Romanam sufficere posset. Sed totus in aliam partem inclinat Buchnerus, qui Curtii declamatoriam indolem multum abesse judicat à puritate nitoris Romani. Solum itaque Ciceronem illic ad omne scribendi genus, epistolare, oratorium, historicum unicè commendat. Ne quid dicam de variis rebus & judiciis, quæ habet de Autoribus, tam veteribus quam recentioribus. Inprimis elegans est illa scripti cujusdam Czarncoviani refutatio, quæ habetur *part. 2. ep. 129.*

Inter Theologos JOH. CALVINUS Epistolas nitidissimas scripsit. 100
Extant illæ seorsim editæ Lausannæ ann. 1576. in quibus continentur multa ad statum religionis illorum temporum pertinentia. Stylus in illo non contemnendus: id enim operam dabat Calvinus, ut castigatè scriberet. Sunt verò tales epistolæ magnifaciendæ; & jam supra monuimus, Hottingerum instar thesauri habuisse epistolas Theologorum, quarum ille magnum volumen congesserat. * Habemus ita quoque epistolas Theologorum, inprimis 101
Remonstrantium, quæ in Belgio editæ sunt. (iii) *MARTINI RUARI Dith- 102

(iii) Epistolæ Remonstrantium (Jac. Arminii, Joh. Utenbogardi, Conr Vorstii, Hug Grotii, Gerh. Joh. Vossii, Sim. Episcopii, Casp. Barlæi, & aliorum) Ecclesiasticæ ac Theologicæ bis sunt editæ, primum quidem a Phil. Limburgio & Christ. Hartsoekero, Theologis Arminianis, Amstelod. A. 1660. in 4to (quæ Editio prior, in Idioma etiam Belgicum transfusa, ibidem A 1662. in 8vo prodiit), deinde autem, longe emendatiores, & plusquam 300. Epistolis auctiores, a solo Limburgio, Amstelod. A. 1684 in fol. Hæc posterior Editio, 645. in universum complectens Epistolas, merito suo Historiæ

marsi (*kkk*) Epistolæ, Viri quidem doctissimi sed Sociniani, in Bataviâ editæ sunt in 8vo; in quibus multa habentur, quæ ad historiam Socinianismi pertinent. Multæ illic sunt ad Grotium epistolæ, quæ ipsum Socinianismi suspectum faciunt: multæ etiam ad alios Theologos, quas illi fortè abesse inde velint. Erat verò ille Vir doctus, Græcæ Latinæque linguæ scientissimus, ac præterea omnium illarum controversiarum, quæ Socinianis intercedunt cum Orthodoxis, præ aliis gnarus, disputator acutus, cui accedebat notitia antiquitatum sacrarum. Primus certe fuisse creditur, qui Grotium in partes Socinianorum traxerit, ut vel inde ingenium hujus Viri conjicere possimus, cui tantus Vir potuerit succumbere. Miserè tamen vixit, & paternâ in Holsatiâ hæreditate excidit, ob religionem legibus Imperii vetitam.
103 * Similis mihi commatis videntur nescio cujus CHRISTIANI LIBERII Epistolæ, quas nuper editas deprehendi: nam, quantum ex superficiariâ lectione patet, itidem Socinianus videtur. Nomen, ut quilibet videt, fictum est; sed tamen acumen ingenii cum Ruaro non comparandum. Quod si idem ille est, qui nuper de scribendis, legendis & æstimandis libris exercitationem Paræneticam scripsit, satis arguit ipse liber, minoris ingenii esse. Inseruit quædam in illo libello de plagio literario & Thrasonismo Theologorum, aliisque hodiernæ μισοβιβλίας causis.

104 LE SECRETAIRE CRITIQUE DU SIEUR B. P. *dit du Jonquier*, in scenam etiam Epistoliographorum, ut mimus, prodeat. Autor ille has Epistolas Criticas scripsit, ut insultaret vitiis eruditorum. Multa hic habentur arguta & satyrica de literatis, de libris, & de perversâ studendi methodo, quæ legisse delectat & prodest. Habent scilicet omnes penè eruditi & omnes penè artes aliquid, in quo deliciari amant. Est amabilis quædam in multis etiam artibus insania ac intemperantia, censoribus eruditis nunquam non notata, majori cum fructu studiis utilioribus impendenda, quam ille sale Satyrico defricat. Præcipuè Medicos & Chimicos exagitat. Prodiit ille libellus Amsterod. 1680. in 12.

105 Vastissimus Epistoliographorum numerus est, quos recensere omnes
106 non possumus. * CÆLII CALCAGNINI Epistolæ doctissimæ, & optimè scriptæ. PAULUS SACRATUS Canonicus Ferrariensis scripsit libros 6. epistolarum, Ferrariæ impressos, de quibus Joachimi Camerarii extat judicium, quod is suâ manu ad exemplum suum adscripsit: *Consanguineus fuit, sororis filius Sadoleti, hic Autor, à quo ad hoc elaboratum scribendi genus fuit adsue-*
107 *factus: cujus exemplum utinam nostri quoque homines sequerentur.* * JUSTUS RYCQUIUS Epistolarum duas Centurias scripsit, quibus continentur multa Philo-

storiæ Ecclesiasticæ atque Literariæ Studiosis, non minus quam ipsis Theologis, ob multiplicem usum, est commendatissima.

(*kkk*) Mart. Ruarus non Dithmarsus fuit, sed Crempæ, Stormariæ Oppido, Holsatus,

Digitized by Google

Philologici argumenti. De Epistoliographis ævi sequioris agit Barthius *Adverſar. lib. 9. cap. 19.* Idem de Salesburiensis Epistolis, *Adverſar. lib. 13. cap. 12.* * DOMINICI CÆSONII Epistolarum selectarum centuriæ 5. Bonon. Ann. 108
1623. editæ non planè contemnendæ: Sed nescio quâ affectatione laborant, ac leviculas verborum allusiones quærunt, cujus exemplum *ep. 19. Cent. 3.* * OCTAVIUS FERRARIUS humaniorum literarum Professor 109
in Academiâ Patavinâ Epistolas quasdam scripsit Prolusionibus ejus additas, qui compositioni non adeò studere videtur. * In CABELLIAVII Literis re- 110
perias quoque nonnunquam, quæ tollere velis. * P. RAMI Epistolæ nonnul- 111
la illorum temporum historica tangunt, & in CHRISTIANI BECMANNI Epistolis notatu digna occurrunt. JACOBI OMPHALII paucæ sunt ad familiares epistolæ, quas subjecit libro suo de elocutionis imitatione & apparatu. * PERPINIANI optimi Oratoris epistolæ collectæ sunt, ac nuper 112
cum Vavassoris Poëmatibus editæ, quibus multa de locis Rhetoricæ communibus deque erudiendâ in Græcis Latinisque literis juventute habentur. * LANGUETI, (*lll*) cujus elogium amplissimum habet Thuanus, Episto- 113
læ multa habent rerum civilium sui temporis. * In VINCENTII FABRI- 114
CII Epistolis nativa quædam elegantia est, quam ejus quoque elaboratissima carmina ostendunt. * NICOLAI HEINSII multæ procul dubio erunt 115
Epistolæ ineditæ, sed paucæ ejus in Theatro Cometico Lubienitzii exhibentur. * ROB. TURNERI Epistolæ aliquem antiquæ dictionis genium ha- 116
bent. FR. ROBORTELLI Epistolæ de rebus philologicis nonnulla habent. SIBERI Epistolæ elegantes & non pauca ad rem literariam pertinentia notant. Inprimis illa observanda, quæ in Henrici Decimatoris Sylva reprehendit. * Veniunt & in hunc censum feminæ eruditæ: OLYMPIÆ FUL- 117
VIÆ MORATÆ, cujus præclarum est apud Thuanum encomium, *Cælii Carionis* epistolis mistæ, non sunt omnino eloquentiæ Latinæ gloriâ privandæ. * Habemus & EILSABETÆ JOHANNÆ WESTONIÆ Episto- 118
las. LAURÆ BRIXIANÆ epistolas edidit Patavii Jac. Phil. Thomasinus. * Supersunt & ALOISIÆ SIGÆÆ Epistolæ MStæ, Nicolao Antonio teste. 119
Hispanorum Autorum, qui vulgò ignoti sunt, varias epistolas peculiari indice notavit Nicolaus Antonius *p. 600. Biblioth. Hispana.* Epistolarum, quibus itinera Indica & Æthiopica describuntur, Autores Hispanicos idem *pag. 631.* eodem loco recenset. * Etiam Principum epistolæ de rebus eruditis laudari 120
hîc merentur, quales Luneburg. Principum dedit *Joh. Val. Andreas in Seleniana Augustalibus.*

Non

(*lll*) Huberti Langueti, Consiliarii & Legati Saxonici, Volumen ingens Epistolarum, de rebus ævi sui, sive Seculi XVIti declinantis, Historico-Politicarum, ad Augustum, Saxoniæ Electorem, ejusque Ministros interioris admissionis, Secretiorem, sub titulo *Historia Arcanæ Seculi XVI*, Halæ Saxonum A. 1699. in 4to, a Joh. Petro Ludovico, Professore Halensi, ex Archivo, ni fallor, Electorali, est publicatum.

Digitized by Google

121 Non desunt miscellarum EPISTOLARUM COLLECTANEA à variis instituta, ac optandum esset, ut plures haberemus, qui hanc operam orbi literato navarent. Extant Epistolæ Principum, Rerumpublicarum & sapientum Virorum, simul editæ Venetiis apud Jordanum Zilettum an. 1575. Extat & aliud quoddam volumen, quod *Job. Michael Brutus* collegit, quo habentur potissimum Philologica: sunt & editæ epistolæ clarorum virorum Lugduni in 8vô typis Elzevirianis, ann. 1617. Iisdem Elzeviriis curantibus prodierunt Principum & illustrium virorum epistolæ, Amstelodam. ann. 1644. quo continentur epistolæ, quæ inveniuntur in Historicis Græcis & Latinis. Ante illos quoque *Melchior Junius* singulare volumen talium episto-
122 larum collegerat. * Editæ sunt epistolæ *Indicæ & Japponicæ* à Patribus Soc. Jesu, Lovanii ann. 1570. quibus continentur variæ relationes de rebus naturalibus, commerciis Indicis, negotio Religionis per Jesuitas promoto, &
123 plurima alia memorabilia; è quibus multa excerpserunt, qui postea Itineraria illa Chinensia & Japponica conscripserunt. * Itinerarium certè Chinense Nienhoffii, quod Latinâ Belgicâ & Germanicâ linguâ prodiit, penè
124 omnia capit ex his epistolis, Trigautii expeditione Sinensi, aliisque ejus argumenti scriptoribus, addito tantùm suo Itinerario. * Sunt & variæ literæ Italicâ linguâ ad viros illustres scriptæ. Epistolæ illæ collectæ sunt ab *Aldo Manutio* tribus tomis in 8vô. Habentur in illo variæ *Pauli Manutii* & ad Manutium scriptæ epistolæ, & longè plures illustrium Italorum, qui tum temporis præcipuum inter Italos nomen habuerunt. Nolo illorum Catalogum hîc texere. Sunt vero illæ rebus illorum temporum literariis refertæ, quarum notitia homini erudito prodesse multis modis potest. Est & civilium rerum interdum aliqua illic notitia. Stylus Italicus pro ratione illorum temporum cultus. Nimirum sunt tales autores magno in pretio habendi: Quædam in illis nonnunquam deprehendas, quæ frustra alibi quæsiveris. Commendat talia ipsa raritas. Prodiit ille liber apud Aldum Vene-
125 tiis, ann. 1554. in 8. * Editæ sunt & Italicâ linguâ literæ ex optimis scriptoribus collectæ, à *Bartholomeo Zucchi* Academico Insensato Perusino, Venetiis 1606. in 4to sub titulo: *L' Idea del Segretario.* Verum hæ in Eloquentiæ tantum usum collectæ sunt sub titulis variorum generum epistolarum, com-
126 mendatoriarum, gratulatoriarum, petitoriarum &c. * Congestæ etiam editæque Puteolis sunt in 12. ann. 1685. Literæ Historicæ, Politicæ & eruditæ variorum autorum ab *Antonio Bulefone*, Bibliopola Puteolano, de quibus agitur in *Actis Lipsiensibus* ann. 1686. Mens. Decemb. p. 610. Promisit & Lambecius Comm. de Biblioth. Vindob. lib. 1. sub finem, Syntagma Epistolarum clarorum virorum.

127 Solent & in exoticis linguis elegantes scribi literæ, quarum & ad eloquentiam usus est: In quibus merito recenseri debent acutissimi autoris

ALOY-

ALOYSII GROTI Epistolæ, qui vocatur *Cieco d' Adria*, Venet. 1601. in 4to editæ. Notissimus ille apud Italos est, qui quanquam oculorum usu privatus, in utrâque oratione elegantissimè scripsit: Quod præter ejus epistolas orationes quoque & carmina testantur. * In Anglicis JOHANNES DON- 128
NE, Decanus Ecclesiæ Paulinæ, Poëmatibus Anglicis & Sermonibus sacris celebris, Epistolas Anglicâ linguâ scripsit, Londini editas 1651. in 4to, quæ elegantissimæ & argutissimæ sunt. Sed illi scriptores huc propriè non pertinent.

Qui certa argumenta Epistolis accommodarunt, longè sunt plurimi, ac jam suprà eorum scriptorum aliquos sparsim recensuimus. * Medicas 129
Epistolas scripserunt *J. Cæsar Benedictus*, *Langius*, *Horstius*, *Rossæus*, *Matthiolus* aliique. * De Epistolis Ecclesiasticis antiquorum egit *Franciscus Bernardi-* 130
nus, Ferrarius libro *de Antiquo Ecclesiasticarum Epistolarum Genere*, qui liber Helmstadii à Mejero recusus, Ann. 1678. * *P. Oliva* Generalis in Soc. Jesu ordine 131
extant Epistolarum tomi aliquot, de negotiis Soc. Jesu, quorum prior Romæ in 4to, Bononiæ in 8. 1668. prodiit, posterior Venetiis 1683. in 4to. Integra est epistolarum chilias, ac maximoperè commendatur in Actis Lipsiensibus Anno 83. Mens. April. & August. * *Monconisius* & *della Valle* epistolis itine- 132
raria scripserunt. Habemus & Busbequii Epistolas. Peregrinatorum eruditorum Epistolæ magnam utilitatem in re literariâ præstant; Nam συλλήβδην repræsentant ea, quæ serò vel nunquam in hominum notitiam veniunt. * Laudanda in his est *Sorbieri* diligentia, qui in Relatione itineris 133
Anglici Gallicâ linguâ scripta multa de eruditis Angliæ, libris, inventis, memorabilia notavit, sed liberiore censura in Anglorum invidiam incurrit: Adversus illum enim singularem librum *Thomas Spraat* scripsit linguâ Anglicâ sub Epistolæ formâ ad Dn. Wren. Titulus est: Observations upen Sorbiers voyage. * *Antonius Perezius* Hispanicas epistolas scripsit, omnes Po- 134
litici argumenti. * In Gallicâ linguâ *Pasquierii* Epistolæ scriptæ, quibus tu- 135
multus Parisienses describuntur. Sunt & alii autores, quos vide apud Sorellem. * *Viglii Zwichemi ab Aytta* Epistolæ Politicæ & Historicæ ad Joachimum 136
Hopperum scriptæ & Leovardiæ an. 1661. editæ multa rerum Frisicarum habent. * Sunt & *Petri de Vineis* libb. 6. Epistolarum Historico-Politicarum Am- 137
bergæ 1609. editi.

CAP. XXV.

DE EPISTOLIS INEDITIS ERUDITORUM.

Ineditarum Epistolarum præ cæteris ratio habenda est: 1. præcipuè familiarium. 2. Tria Epistolarum genera, officiosæ, negotiosæ & familiares. 3. Syntagmata talium literarum conficienda. 4. Joh. Pistorii 5. & Pauli Cyprai Epistolæ MSta. 6. Epistolæ

Digitized by Google

stolæ à Zacharia Lundio, & ad ipsum, 7. & Virorum celebrium ad Meursium scriptæ. 8. Quorum virorum nomina recensentur. 9. Friderici Lindenbrogii epistola MStæ. 10. Fellerus & Daumius editionem Epistolarum nonnullarum promiserunt. 11. Harduici Smidenstädtii Epistolæ. 12. Ejusdem Loci Comm. Oratorii, 13. & Tractatus de imitatione Ciceroniana. 14. Magnus Epistolarum ineditarum thesaurus in Bibliotheca Gudianâ. 15. Epistolæ Germanorum & Belgarum apud illum αὐτόγραφοι superstites recensentur. 16. Lepida historiola de Latino Hegingensi ex Epistola Melanchthoniana. 17. Systema integrum novum Melanchthonianarum Epistolarum ad bis mille confici potest. 18. Gallorum Epistolia αὐτόγραφα recensentur. 19. Comitis Avauxii singularis erga Gronovium liberalitas & humanitas. 20. Ex Italorum autographis Epistolis recensentur complures Epistolæ Alciati, 21. Cæsaris Trivulcii. 22. Locus Plinii ex eâ illustratus. 23. Augusti Valdi Epistolæ. 24. Ejus in Plinium notæ militari furore perierunt. 25. Nizolii ad Majoragium Epistola reprehensoria. 26. Majoragii in Nizolium libri Reprehensionum. 27. Sebast. Corradi, 28. Calcagnini, 29. Macigni, Majoragii Epistolæ. 30. Ejus duæ Orationes, olim è Bibliotheca Gudiana editæ, quæ in Orationum volumine non inveniuntur. 31. Commentarius ejusdem in Virgilii Georgica MStus. 32. Pyrrhi Ligorii, 33. Bernardini Baldi, 34. Thomæ Phædri, 35. Cardani, Palearii, Cœlii Rhodigini, 36. Jani Parrhasii, 37. Francisci Ciceræi &c. Epistolæ. 38. Pauli Manutii elegans Epistola, 39. cujus scribendæ occasio refertur, 40. & quia inter cæteras ejus non comparet, hic adjicitur. 41.

1 EGimus hactenus de Epistoliographis, ac præcipuos eorum enumeravimus, qui in lucem miserunt epistolas suas. Sed ineditarum epistolarum, quæ hinc illinc in Bibliothecis latitant, major nobis cura esse
2 debet. * Quoniam enim illæ divulgatæ typis non sunt, multa hîc abscondi ad historiam literariam pertinentia credibile est, præcipuè si maximè familiares literæ sint.
3 * Sunt enim Epistolæ varii generis: Quædam officiosæ tantum, & in solâ civilitate subsistunt; earum non est, nisi in eloquentiâ usus, Neque illæ ad nos hoc loco pertinent, etsi illarum scriptores hîc miscuerimus, ne postea alio loco multa repetenda essent. Sunt, quæ de negotiis domesticis & vulgaribus agunt; quarum exiguus hîc nobis usus est. Civilia negotia, relationes historicæ ad civiles usus pertinent. Maximè verò hîc prodesse possunt literæ secretæ & familiares, quas vel vivi autores edi inter cæteras noluerunt, vel quæ in scriniis virorum doctorum delitescentes, non eâ fine scriptæ sunt, ut publicarentur. In his enim plurima latent rei literariæ arcana. * Illas præcipuè indagare debemus in viro-
4 rum illustrium bibliothecis, atque inde conficere Syntagmata: Quod si ab omnibus pari industriâ institueretur, bono id publico foret. Saltem in publicis bibliothecis ad tempus custodiri tales chartæ deberent, ne interciderent:

derent: Nam crescit illis cum tempore pretium, & ab antiquitate major erit æstimatio; aç impunè tum in lucem mitti poterunt, postquam invidiæ locus ampliùs non est.

Multa quoque discere è talibus epistolis interdum possumus ad historiam patriæ pertinentia, quorum nulla in publicis monumentis superest me-
moria. * Communicavit mecum Vir Clarissimus & amicissimus *Petrus Axenius* 5
Epistolas Latinas superiore seculo in Holsatia ad Johannem Pistorium, Præpositum Eyderstätensem, & ab eodem scriptas, quibus non pauca habentur historica de statu provinciæ Civili & Ecclesiastico. * Venerunt ad manus *Bal-* 6
thasaris Heldi, amici nostri optimi, & diligentissimi veterum monumentorum indagatoris, *Pauli Cypræi* Epistolæ MStæ, quibus multa de patriæ rebus memorantur. * Ejus quoque indicio mihi innotuit, superesse apud Secre- 7
tarium & Archivarium Regium *Dn. Mothium* Epistolas multas à Zachariâ
Lundio, Viro docto & insigni Poëta, & ad eundem scriptas: * Item magnum 8
volumen Epistolarum, à viris Celeberrimis ad Joh. Meursium Seniorem scriptarum, quod ex Bibliothecâ Seelfeldianâ ab eodem Lundio descriptum; Nec ille, ut audio, Orbi erudito invidebit, si erunt, qui typis promulgare
velint. * Nomina eorum, qui has literas scripserunt, mecum communicavit 9
Johannes Möllerus, Flensburgensis, qui totum volumen 730 epistolas continere testatur, & omnigenæ eruditionis Thesaurum, ac rei literariæ quoddam Archivum in literis ad me datis vocat. Continentur verò hîc Epistolæ *Adolphi Vorstii, Alph. Miniati, Andr. Riveti, Andr. Schotti, Ant. Fayi, Balth. Eonifacii, Balthas. Lydii, Ben. Aub. Maurerii, Bonav. Vulcanii, Car. Paschalii, Casp. Barthii, Casp. Bartholini, Casp. Er. Brochmanni, Casp. Hofmanni, Gevartii, Christ. Frisii, Ravii, Thomæi, Christoph. Coleri, Bulæi, Chr. Sig. Donaueri, Corn. Pynaskeri, Corn. van der Myle, Conr. Rittersh. Cyr. Herdesiani, Dan. Heinsii, Dav. Hæschelii, Dion. Gothofredi, Domin. Molini, Erycii Puteani, Everh. Vorstii, Eustath. Swartii, Franc. Dousæ, Frid. Lindebrogii, Taubmanni, Georgii Episcopi Cantuar. Georg. Lud. Frobenii, Georg. Mich. Lingelshemii, Georg. Remi, Georg. Queccii, Gerh. Joh. Vossii, Geverh. Elmenhorstii, Guilh. Coddæi, Hadr. van der Burchii, Herib. Rosweydi, Henr. Ernstii. Henr. Spelmanni, Hug. Grotii, Jac. Aug. Thuani, Jac. Bongarsi, Gilloti, Gruteri, Lectii, Monavii, Jani Gruteri, Rutgersii, Joh. Bapt. Lauri, Joh. Bedecheri, Joh. Brantii, Joh. Cabeliavii, Joh. Cluveri, Joh. Drusii, J. F. Gronovii, Joh. Georg. Herwarti, Joh. Heurnii, Joh. Loccenii, Joh. Kirchmanni, Joh. Lydii, Joh. Phil. Parei, Joh. Polyandri, Joh. Ravii, Joh. Wowerii Hamb. Joh. Wowerii Antw. Joh. Utenbogardi, Jos. Scaligeri, Isaaci Casauboni, Justi Lipsii, Lamb. van der Burchii, Lamp. Alardi, Lucæ Holstenii, Ludov. Contareni, Marci Velseri, Marquardi Freheri, Mart. Lydii, Maxim. Urientii, Melch. Goldasti, Metroph. Critopuli, Mich. Piccarti, Nic. Fabr. Peirescii, Nic. Rigalti, Ol. Wormii, Olig. Rosakranzii, Otton. Heurnii, Pauli Merulæ, Pauli Petavii, P. Sarpii, Patritii Junii, Pet. Bertii, Pet. Castellani, Pet. Cunæi, Pet. Denaisii, P. Gruteri, Pet. Pantini, Pet. Scriverii, Phil. Jac. Maussaci,*

Digitized by Google

Reg. Brederodii, Sixt. Amama, Sixt. Arceri, Steph. Job. Stephanii, Theod. Canteri,
10 *Theod. Donſæ, Ubb. Emmii, Vinc. Marmerii.* * Friderici Lindenbrogii, cujus jam ſuperiori capite mentio facta eſt, Epiſtolæ MStæ ad aliquot Centurias in Viri Illuſtris & Excellentiſſimi Domini REINOLDI BLUMII, in aulâ Electorali Palatinâ quondam Præſidis & Cancellarii, Bibliotheca latitant, ut à Filio ejus *Arnoldo Blumio*, Illuſtriſſ. Comitis, Domini CHRISTIANI DETHLEFI RANTZOVII Ephoro digniſſimo, Amico & Convictore meo honoratiſſimo, narratum eſt: quibus ego publicam lucem optarem, ſi exorari poſſet Vir Excellentiſſimus, ut illas prælo ſubjiceret. Nam ex cæteris Lindenbrogianis, quæ in Bibliotheca Hamburgenſi latitant, patet, multa in illis haberi notitiâ Orbis literati non indigna. Jam quædam ſuperiori capite ex illis adduxi de plagiis Wouvverianis: Ac communicavit nuper mecum (ut ὡς ἐν παρόδῳ memorem) de eodem argumento nonnulla *Job. Mollerus*, qui ex epiſtolâ ejus ad *Petr. Puteanum* die 23. Jul. an. 1618. ſcriptâ, hæc de *Wouwerio* excerpſit: *Amo te ob communicatas Wouwerii literas: Quamvis tanti non erat, tabellarium iis portandis oneraſſe quarum lectione nemo quicquam vel doctior vel melior redditur: ſed nec aliud ferè quicquam ex iis diſcitur, præter hominis vaniſſimi futile ingenium & mores, ad ambitionem ac arrogantiæ typhum factos. Nam de eruditione nunc dicere ſuperſedeo, quæ ſanè parum ſupra vulgum erat, adeo ut, ni illam alienis coloribus, velut Æſopi cornicula plumis, ornaſſet, ſæpe nuda deſtituta fuiſſet; Velut in Italiâ contigit, cum Carmen ab illo in laudes horti cujusdam Nobilis Florentini exigeretur: Miratique ſunt docti, quâ ratione factum eſſet, ut qui paulò ante ob verſionem Pſalmi Davidici cujusdam, valde eleganter atque concinne numeris comprehenſi, ſummum Pontificem in admirationem rapuerat, ejus nunc vena adeò exaruiſſet, ut ne Hexaſtichon quidem ſatis dignum, horti parietibus quod adſcriberetur, extrudere potuerit. Sed ignorabant boni illi viri hujus hunc noſtrum autorem eſſe, illius verò Carminis Baudium. Hanc ille artem norat, aliena exſcribere & interpolare, ſchema illis novum induere, & ſic pro ſuis venditare. Idcirco non magis credas, librum, quem expetis de Cognitione Veterum Novi Orbis illius fuiſſe, quàm certo tibi perſuadere potes, quos de Bibliorum Interpretibus compoſuit, Caſauboni & Gelaſini eſſe. Nihil enim in Hebraicis intelligebat, imo ne autores quidem legerat, quos laudat. Geographiæ autem planè ignarus erat. Itaque aut vanidicâ jactantiâ fumum amicis vendidit, aut ſi quid hujus argumenti penes ſeſe habuit, id abſque dubio in Italiâ nactus fuit, ubi totos menſes Jac. Mazzonii aliorumque virorum doctorum variis Obſervationibus deſcribendis impendit, uti Aurelius Blondus Florentiæ mihi narravit. Non minus vera de aliis ejus Syntagmatibus referre poſſem, quæ tibi quoque & fratribus tuis in partem notiſſima ſunt, ad quos ſcis, quid de colligendis tranſmittendisque Marcilii viri doctiſſimi commentariis ſcribere ſolebat.*
11 * Narràvit, neſcio quis, etiam Cl. Fellerum ad editionem paratas habere multorum virorum celebrium epiſtolas. Scribit & ad me Amicus, Chriſtianum Daumium, Virum doctiſſimum, Epiſtola-

rum

rum à Camerario, Barthio, Reinesio, Casaubono, Heinsio scriptarum, unam propediem Centuriam editurum.

Invenimus passim in Vitarum scriptoribus notatas virorum doctorum 12
Epistolas ineditas, quæ cum blattis & tineis pugnant, quas nemo respicit, aut in lucem educere laborat. Ita in Elogio Hartvici Smidenstädti Oratoris & Poëtæ in Academiâ Helmstadiensi apud Boissardum *in Iconibus Virorum Illustrium, part. 3. p. 88.* memoratur, quod prematur in Bibliotheca ejus relictâ præstans volumen Epistolarum illustrium & Scholasticarum. Fuisse virum illum doctissimum, ex elogio Henrici Meibomii patet, aliisque ejus scriptis
ineditis. * Nam & eodem loco refertur, premi in ejus bibliothecâ *Opus ab-* 13
solutissimum, in quo totam Cyclopædiam ita in Locos Communes digesserit, omniumque scientiarum rerumque capita & tractationem ita disposuerit, ut futuro oratori, sive cuiquam etiam ex tempore dicturo, voluti locupletissima Eloquentiæ Bibliotheca, quovis loco & tempore in promptu, atque in infinitum expedita esse queat. Malè profectò agunt, qui publico usui talia scripta invident. Nam in eloquentiæ apparatu vehementer laboramus; neque hactenus fuit, qui Locos Communes idoneos in lucem dederit. Quod si hujus operis superest hodie memoria, id agere deberent viri eruditi, ut ab interitu hoc scriptum vindicaretur,
& in publicum usum protraheretur. * Ejus quoque de Imitatione Cicero- 14
nianâ Tractatus editus, qui exquisitissimus ibidem vocatur, nunquam mihi visus est. Inter Opera Autorum, à Melchiore Adami, Laur. Crasso, Ghilino aliisque notata, multæ reperiuntur ineditæ epistolæ, quarum omnium recensere Catalogum nunc non possumus.

Non possum, quin hîc quasi in publico theatro Orbi literato magnum 15
illum Epistolarum Thesaurum, quem in incomparabili suâ Bibliothecâ servat Illustris Marquardus Gudius proponam. (mmm) Integra ille volumina facilè complebit Epistolarum, ab omnium Gentium Viris doctis scriptarum, quorum ἀυτόγραφα singulari felicitate in ejus manus inciderunt. Dixi præcedente capite, integras illum habere Centurias, Wouvverianarum, Caselianarum, Sarravianarum, Erasmianarum, Casaubonianarum, Lipsianarum. Ex his Lipsianis conficere potest, ad Germanos Centuriam unam,
aliam ad Gallos, tres ad Batavos. * Habet è Germanis & Belgis ἀυτόγραφα 16
Epistolarum, *Barthii, Baudii, Calixti, Cabeliavii, Christophori Cöleri, Dillberri, Elmenhorstii, Gebhardi, Gruteri, Gronovii, Höschelii, Heinsii, Hofmanni, Laurenbergii, Meursii, Piccarti, Remi, Rhodomanni, Rittershusii, Ruarii, Rutgersii, Sizmanni, Taubmanni,*

(mmm) Multæ jam ex Epistolis Eruditorum, quas Vir Illustris, Marqv. Gudius, asservabat ἀνεκδότους lucem aspexerunt publicam, in Appendice satis vasta, pauculis ipsius Gudii, Amicorumque ad illum, Epistolis, Ultrajecti A. 1697. *in 4to* excusis, a Pet. Burmanno, Editore, auspiciis Grävianis, adjecta, Plures tamen, ni fallor, ædendæ supersunt.

Digitized by Google

*manni, Velseri, Calvisii, Foppi & Leonis ab Aizema, Starckii, Baubini, Beati Rhenani,
Böcleri, Tychonis Brahei, Joachimi Camerarii, senioris & junioris, Theodori Canteri, Ju-
lii Pflugii, Cluverii, Ubbonis Emmii, Flemmingii, Casparis Gevartii, Huberti Giphanii,
Melchioris Goldasti, Hug. Grotii, Lucæ Holstenii, Joannis Secundi, Athanasii Kircheri,
Joh. Kirchmanni* (quarum magna copia est) *Johann. Kirstenii, Friderici Linden-
brogii, Lingelsheimii, Lutheri, Mallincrotii,* (cujus extat epistola prolixa, quâ in-
ter Erasmi & Jesuitarum merita comparationem instituit) *Meursii, Joachimi
Morsii, Ludovici Nonnii, Johannis Oporini, Johann. Rhadii, Joannis Rivii, Heriberti*
17 *Rosvveidi, Isaaci Vossii, Jungermanni.* * Est in illis lepida ad *Joachimum Rungium*
Calend. Febr. Ann. 1560. manu *Melanchthonis* scripta epistola, quâ bella de
Latino Hegingensi narratur fabula: Cum Gallicus Legatus coram Maximilia-
no in conventu Constantiensi luculentam haberet orationem, Maximiliani
filius Philippus Fridericum Saxoniæ ad ducem dixit: *Friderice, hic Vir est elo-
quens.* Tum Comes Hohenzollerensis horrendo sono inquit: *Domine Le-
gate, vos debetis iterum venire post carnis privium.* Displicuit sonus & Stentorea
vox Philippo, qui ad Fridericum inquit: *Quale est hoc Latinum?* facetè tum
â se derivat Fridericus responsionem in Gregorium Lamparterum, Cancel-
larium Wurtenbergicum; Is interrogatus ait, *Vos Principes scitote, hoc Lati-
num esse Hegingense.* Ubi, inquit Philippus, hoc dicitur? Oppidum est, respon-
det Cancellarius, hujus Comitis Hegingen, ubi lineæ telæ horridissimæ te-
xuntur; ibi & hoc Comitis Latinum textum est. Abiit ex illo tempore hoc
in proverbium, & *Hegingense Latinum* pro barbaro & solœco sermone Latino
18 usurpatum est, ac sæpe in aliis epistolis hoc joco utitur Philippus. * Me-
lanchthoniarum Epistolarum, tam editarum quam ineditarum, bis mille ad
Collectionem Londinensem ex hoc illustri promptuario adjici possunt.
Observavi etiam inter illos *Salvii*, Legati Suecici celeberrimi, literas ad Me-
dicum Judæum de Castro, quibus illum rogat, ut librum de tribus imposto-
ribus quovis pretio sibi comparet.

19 E Gallorum autographis epistolis primum locum merentur *Comitis A-*
20 *vauxii*, Legati Regii, Epistolæ. * Magnus erat ille literarum ac literatorum
Patronus, qui pro dedicatione Livii Gronovio mille imperiales donavit.
Hoc de illo memorabile narratur: Cum is Daventriam transiret, pedes ad
Gronovium, tum ibi eloquentiam docentem, ac nihil tale expectantem,
ivit; Cujus insuetatam comitatem cum miraretur Gronovius, ita ad illum
Legatus: *Tu eam artem doces, quam ego exerceo.* Sunt porrò *Bongarsii, Bour-
delotii, Chanuti,* (ejus, qui Vitam Cartesii scripsit, & Librum Memoriarum)
*Stephani Claverii, Colladonii, Frontonis Ducæi, Sebastiani Gryphii, Ludovici Jacobi, Ca-
roli Labbei, Pelisonii, Perraultii, Salmasii, Josephi Scaligeri,* Epistolæ.

21 Ex Italis *Andreæ Alciati* manu XXX. scriptæ epistolæ sunt, quibus multa
22 habentur singularia. Est *Cæsaris Trivultii* ad Pomp. fratrem elegans epistola,
quâ

quâ observatio aliqua pronitur circa locum Plinii, *lib. 36. c. 5.* de statuâ Laocoontis, & liberorum ejus à dracone interfectorum. Inventa verò fuit illa statua in ruinis Titi Imperatoris, à Cive, qui pro 700. nummis aureis vendere noluit Nobili Romano, à Pontifice postea vindicatam. Hanc statuam cum liberis & serpentibus Plinius ex uno lapide factam esse prodidit. Sed ille de eâ ita in hâc epistolâ: *Statuam ipsam, quam Plinius cum liberis ex uno lapide factam prodidit, Johannes Christophorus, Romanus, & Michael Angelus Florentinus in urbe Româ primi nominis statuarii negant ex uno lapide confectam: ostendunt compagines plus minus quatuor, sed eas tam occulto loco conjunctas, tam appositè ferruminatas circumlitasque, ut non nisi ab ejus artificii peritissimis id facilè intelligi possit. Quare aut Plinium deceptum affirmant, aut alios voluisse decipere, ut opus fieret admirabilius. Neque enim tres statuas magnitudinis justa tot tamque mirabilibus Draconum nexibus complexas in uno tantum lapide ullis instrumentis potuisse formari. Magna est Plinii autoritas, & nostri artifices suis nituntur rationibus; nec vetus est verbum contemnendum, felices fore artes, si de iis soli artifices judicarent. Sadoletus miro judicio non minus eleganter Laocoontem cum liberis calamo descripsit, quam illos ipsi opifices celo expoliverunt.* * Elegans hæc est ex illâ epistolâ ad locum Plinii 23
observatio, celeberrimorum artificum judicio firmata. Nam de *Michaële Angelo de Bona rota*, cujus vita vasto volumine descripta est, constat, adeò illum artis suæ peritum fuisse, ut Veneris statuam in terram à se defossam pro antiquâ vendiderit. * Sunt in illis *Augusti Valdi* Epistolæ, Viri doctissimi, cu- 24
jus pluribus fama innotuisset, si notæ ejus in Plinium, magnâ curâ scriptæ, in lucem missæ fuissent. * Nam ut de eo Pierius Valerianus libro de *Infe-* 25
licitate literatorum I. p. 44. ipse cum suo Plinio à militibus Hispanis Germanisque Romam aggressis, miserè cruciatus interiit. *Non minus, ait, crudeliter occubuit Augustus Valdus, Patavinus civis, qui Romæ per tot annos bonas literas tantis ab eo vigiliis, sudoribus, & peregrinationibus acquisitas professus erat, qui non solum voce, verum etiam scriptis eruditionem omnivariam ab interitu vindicabat; quam autem miserabili mortis genere vitam finiit! Incidit enim in Romanam cladem, Hispanorum illam & Germanorum prædonum sævitiam acerbissimam, cujus ante oculos direptâ domo, in vinculis habitus, pretiosissimam librorum supellectilem, laboresque illos suos, quos præsertim in Plinium elucubrarat, coram dilacerari, & in usum culinæ incendi conspexit, & in eo mærore omnibus aliis incommodis conflictatus, propter arrogantem eorum crudelitatem, quibus nihil unquam fuit improbius, dum modica fortuna vir insatiabilem barbarorum sitim tributis explere nequit, qui omne senectutis suæ viaticum jam excusserant, è loculis, post cruciatus varios fame demum consumptus perhibetur.* * Extat inter *Marii Nizolii* nonnullas prolixa epistola, manu ejus scri- 26
pta, sed erudita, ad Majoragium, quâ ipsum reprehendit ob *Antiparadoxa*, quæ adversus Ciceronis Paradoxa scripserat. Comminatoria illa est Nizolii epistola, quâ ipsi acerbam refutationem minatur, nisi ab his suis in Ciceronem inve-

invectivis absistat & παλινωδίαν cantet. Sciendum est, Calcagninum adver-
sus Ciceronem scripsisse Disquisitiones in ejus Officia. Ciceronem vero Ma-
27 joragius defendit, eam ob causam vehementer à Nizolio laudatus. * Postea
verò, cum ipse Majoragius Anti-Paradoxa adversus eundem scriberet, acer-
bissimam ad illum epistolam, quam modò nominavimus, scripsit Nizolius;
quâ irritatus Majoragius duos libros Reprehensionum adversus Nizolium
28 edidit, satis dentatos. * Cui liti tandem intercessit *Sebastianus Corradus*, Vir
politissimæ latinitatis, cujus illic quoque reperitur epistola αὐτόγραφος, quâ
29 conciliationem inter illos tentat. Sunt & plures ejusdem autoris. * *Calca-
gnini*, Viri summi, cujus alioquin XVI. extant libri Epistolarum Criticarum
30 & familiarium, etiam illic habentur epistolæ ineditæ. * Ad illum habetur
ibidem quoque *Matthæi Macigni* Veneti epistola responsoria, qui Macignus
in scientiis Mathematicis excellentissimus fuit, multos vetustorum Græco-
rum Mathematicorum MStos Codices habuit, quorum quam multi hodieque
in Bibliothecâ Gudianâ comparent. *Majoragii* quoque non paucæ ibi inve-
31 niuntur epistolæ tersæ, ut omnia ejus Viri, & elegantes; * Editæque jam
olim ex ipsius Bibliothecâ ejusdem nitidissimæ Orationes duæ, altera de *lau-
dibus auri*, quâ Ecclesiasticorum vitia falsè traducuntur; altera *Apologetica
contra Gaudentium Merulam*, in quâ plurimæ ejus vitiosæ lectiones notantur
& castigantur. Hæ inter veteres autoris schedas Mediolani primùm repertæ,
32 & Ultrajecti Anno 1666. in 4to typis descriptæ. * Latet & ibidem MStus
33 Majoragii in Virgilii Georgica Commentarius. * *Pyrrhi Ligorii* Neapo-
litani ibidem sunt Epistolæ, Viri doctissimi, à quo XXIV. vasta antiquita-
34 tum volumina inedita superesse perhibentur. * *Bernardi Baldi*, ejus sci-
licet, qui in Vitruvium notas & Lexicon scripsit, illic vidi epistolas. Ejus
in catalogis vidi quoque notatas Epistolas, in quibus cum aliarum artium
præcepta, tum philosophiæ, illustrare contendit, Mediolani 8. an. 1558. editas:
35 sed librum ipsum non vidi. * Non desunt *Thomæ Phædri* Epistolæ, quem Pie-
rius de *Literat. Infelic. lib. 1. p. 47.* vocat affluentissimum eloquentiæ flumen,
quo non alius suo tempore clarior, neque vehementior fuit, Romanæ ca-
thedræ decus & ornamentum: sed qui miserabili fato interiit, ut ibi proli-
36 xè describit Pierius: * *Hieronymi Cardani* epistolæ sunt, quæ in operibus ejus
non comparent, etiam *Aonii Palearii*, eloquentissimi Viri, aliquæ, quarum
nullum in editis vestigium est, *Cœlii Rhodigini* ad Erasmum epistolæ haben-
37 tur. * Inter *Jani Parrhasii* epistolas una est, quâ de arcanis familiæ, incestis
cognatæ cujusdam, amoribus scribit ad Lascarem, quem rogat, ut à Ponti-
fice veniam earum nuptiarum impetret. Scribit autem literas Latinas, qui-
bus Græca verba, & nonnunquam periodos immiscet, ne secreta scilicet
38 proderentur. * *Fr. Ciceræi* illic quoque epistolæ sunt, item *Bembi, Lazari Bona-
mici, Romuli Amasæi*, quorum magna suo tempore in Latinis literis gloria fuit:
Horum

Horum enim cura & industria res literaria crevit; eorum exemplis, & præceptionibus præcipuè ad eloquentiæ studia incitati sunt, qui postea ad hæc animum applicuerunt. Sunt *Octavii Plati*, *M. Antonii Regiensis* ad Majoragium, *Benedicti Theocreni* ad P. Juvium Epistolæ; *Dom[illegible]ci Molini* ad Meursium: *Balthasaris Bonifacii* etiam epistolæ sunt; si illæ hoc loco dignæ & his principibus miscendæ videntur: Fluit enim lutulentus illi sermo; etsi rerum copiâ non destituatur. * *Pauli Manutii* cum plures sint, una est longa, & valde elegans 39
ad Cratonem à Crafftheim, Medicum Cæsareum, scripta, cum Româ discessum pararet, plena querelarum. * Vocatus ille Romam erat, ut illic 40
Curæ Typographicæ præesset in editionibus SS. Patrum procurandis, cui rei argentei typi destinati erant, & stipendia adsignata. Verum, cum res illæ non ex voto procederent, & in rei familiaris angustiam eam ob causam veniret Manutius, Crato à Crafftheim illi Cæsareæ munificentiæ subsidia obtulit: Ad quæ splendida promissa erectus Manutius, elegantissimam hanc & svavissimam epistolam eucharisticam scripsit, quâ vix elegantior in toto opere reperitur: Nam meras charites spirat, omnesque animi recessus effundit. Scriptam autem à Manutio hanc eo tempore fuisse epistolam, ex epistolâ *5. libri 9.* ad eundem Cratonem scriptâ probari potest; His enim verbis finit epistolam: *Ad illam superiorem epistolam, Romæ scriptam pluribus verbis, exspecto, quid respondeas.* Hæc vero scripta erat Venetiis. X. Kalend. Nov. An. 1570. Sed altera illa inedita scripta est Romæ Idibus Juniis ejusdem anni, unde apparet, eandem illam esse, quam Manutius extremis illis verbis designat. * Non erit hoc, ut puto, Lectoribus ingratum, si illam ipsam epi- 41
stolam, in Manutii epistolis ob certas fortè causas omissam, quam mecum Vir Excellentissimus communicavit, appendicis loco huic capiti, atque toti libro primo Bibliothecario, qui in argumento de Epistolarum scriptoribus finitur, subnectam, purpuramque hanc panno nostro assuam.

PAULI MANUTII EPISTOLA lib. IX. Epistolarum ejus post epistolam IV. inserenda.

Paulus Manutius Aldi filius JOHANNI CRATONI S. D. Viennam.

Nihil minus placet, quam ut, nullâ propositâ re, nullâ certâ sententia, ad te scribam. Occurrit enim mihi tua dignitas, occurrit autoritas; cogito, quam tibi personam tua virtus imponat, quæ te premant onera, quæ negotia distrahant: nimirum, cum tuæ scientiæ tuoque consilio salus & incolumitas commissa sit ejus Imperatoris, qui multa regna, multas provincias imperio, omnes virtutes animo complectitur, gravissimam Christianæ Reip. partem sustines. Cur igitur ita sim ineptus,

atque adeò tam adversus communibus commodis, ut inani te literarum genere interpellem; & quem salutares illæ curæ detinent fixa & locata pro publica Majestate tuenda, ad privatæ rei cogitationem ac studium vocem? Verum tamen, quia nec res ipsa, ut ego interpretor, privatim ad me unum pertinet, sed aliquâ ex parte cum publica utilitate conjungitur, & ex tuis literis velle te meâ causâ multum, ex omnium sermone, posse plurimum intelligo, male prorsus mereri videar de studiis meis, ac de me ipso, nisi opportunitatem istam nactus amoris officiique tui, agam tecum de statu meo, quantum res ipsa postulat, & quantum mihi per humanitatem tuam licet, per quam licere video plurimum. Etsi enim jaceo, nec recenti, nec levi, sed inveterato jam difficiliquẽ morbo; tamen si Tu, tantus Vir, ad me erigendum ac recreandum accingeris; si istam scientiam, istam artem adhibes, quæ sæpe bonis viris in calamitate opem ac salutem attulit, cur dubitem, quin voluntatem atque industriam meam felicitas illa utrique nostrum pariter exoptata, consequatur? Quod si secus acciderit, suum tamen humanitas tua fructum non amittet: ego enim, quod volueris conatusque sis, in tua laude ponam; quod non perfeceris, ad meam fortasse culpam, vel ut æquius de me ipso sentiam, ad meam certè fortunam transferam. Nam & præclarus artifex perfectam animo speciem intuens, cum ipse nihil in arte possit, opus tamen imperfectum subjectæ materiæ vitio relinquit. Nec tamen is ego sum, cujus animum immoderata quædam opum honorumve cupiditas augat. Habeo magnam gratiam naturæ meæ, quæ me ad hanc insaniam nunquam impulit, majorem etiam iis Viris, quorum præceptis eruditus ad hanc diem ita vixi, itaque posthac, ut spero, vivam, ut neque summa cupiam, nec summa adeptis invideam. Sed quia virtus, licet à se ipsâ pendeat, externa tamen quædam non recusat, propterea mediocritatem earum rerum, quæ fortunæ bona quidam vocant, nunquam contempsi, elaboravi etiam, ut consequerer: & planè me consecutum credidi, cum decem abhinc annis Romam veni. Quis enim aliter crederet, cum à Pontifice maximo vocarer, cum hîc vigere dicerentur, ac semper antea viguissent artes illæ, quibus ab ineunte ætate meum studium dederam: cum ipsum denique nomen urbis Romæ nihil tenue, nihil angustum, sed ampla & magna polliceri omnia videretur? Hoc loco non faciam, ut aut de meis ipse meritis detraham, quod certè non debeo, non enim commisi, ut meam in re mandatâ diligentiam, operam, fidem requirere quisquam jure possit; aut alios carpam, quod ab institutis meis longissime distat; tantum dicam, & id ipsum invitus: Nescio quo fato mihi fontes aruisse, qui profluere solebant; benignitatem, quæ antea patebat, ita clausam in me esse, non modo, ut nihil ejusmodi, in quo vel copia vel splendor inesset, sed ne mediocritas illa quidem, quæ repellit incommoda, quæ honestatem ex parte saltem aliquâ tuetur, mihi adhuc obtigerit. Ac vide tamen æquitatem animi mei: rei domesticæ jacturam, quæcunque est, facilè fero, libenter dissimulo, do operam, ut obliviscar; quod antiquam colere frugalitatem, quod illam parvo contentam, omnium laudandarum artium parentem altricemque, disciplinam retinere cogar, non irascor; & hanc ipsam fore crederem

derem liberis meis non contemnendam hæreditatem; At multa desunt! Ego deesse mihi quidquam nego, abesse multa confiteor, quæ tamen ipsa, ni fallor, ejusmodi sunt, ut si largè suppetant, nihilo fiam melior, si absint penitus, aut si minima sint, sicuti sunt, nihilo deterior. Ergo, quod ad hanc jacturam attinet, tranquillo satis animo sum: illa me dies noctesque vexat, illa mihi penitus insidet hæretque cura, quod, si quem studia mea fructum ferre, si quid posteris industria mea prodesse poterit, id periisse totum, ac perire quotidiè magis intelligo. Hæc sunt mea detrimenta, optime Crato; atque utinam mea tantum essent, ferrem facilius, & quoquo modo quasi foverem ac mollirem dolores meos. Nunc quod publico tamdiu commodo defuerim, quod jacere studia mea per annos decem, quod ingenium languere sim passus, quod denique fundamentis adolescentiæ præclare jactis, ætas gravior exspectationi non responderit, id cum recordor, penè totus ipse mihi displiceo: & quanquam culpa vacem, me tamen culpâ non libero, sed quasi communis causæ desertorem accuso. Una relinquitur in amore tuo consolatio: etsi nihil præstares aliud, hoc ipso tamen consolaris, quod ægritudini meæ sociam se adjungat ægritudo tua, & dum tu æque doles atque ego, id efficis, ut ego non æque doleam atque soleo. Sed illa pars literarum tuarum, in quâ de Maximiliani Imperatoris admodum propensa ad liberales disciplinas voluntate significas, & addis, opem ab eo si petam, fore, ne frustra petam, ea verò pars animo meo tanquam labanti quiddam, quod consisteret, instillavit. Alius alia cara sunt: non eodem sensu, non eodem omnes ingenio natura finxit: ego, quarum rerum illecebris capiuntur multi, ita plerasque non amo, ut averser penitus ac fugiam. Literis pascor, his voluptatem nullam præfero, ac ne confero quidem; harum consuetudine nihil suavius experior, nihil dulcius. Et quemadmodum, si Solem è mundo Deus auferat, statim in hoc orbis terræ communi domicilio summus horror, summa sequatur incommoditas; sic adempto mihi literarum usu, plena tenebris omnia, plena molestiis, otium injucundum, negotium perdifficile videtur. O mi crato! O mi, inquam, suavissime Crato! (jam enim audeo, tuâ fretus facilitate, familiariter ac planè blande tecum agere) Tune is es, qui mihi me ipsum longo intervallo restituas? qui has aliquando tenebras tuo lumine expellas? cujus munere excolantur, & rursus florere incipiant studia mea? Confer huc, obsecro, opes tuas, quas intelligo esse maximas, ingenii, prudentiæ, autoritatis. Digna prorsus tuis officiis, digna tuo patrocinio causa est: nam si pro literis agitur, cur humilis & obscura videatur? Si apud Imperat. sapientissimum, veræ solidæque gloriæ cupidum; cur difficilis aut dubia? Merces autem rectè factorum nulla præstantior: aut uberior, quam ut usuram vitæ quam brevissimam æternâ nominis memoriâ compenset, posterisque tradita, literarum beneficio, pulcherrima virtutis effigies amorem conciliet, laudandi voluntatem commoveat imitandi studium excitet. Præclarum ducitur quàm plurimis imperare mortalibus, gentes nationesque subigere, dare leges, jura præscribere: hæc magna videntur, & expetenda in primis; sed hæc ipsa sæpe motus temporum labefactat, sæpe vis hominum convellit, sæpe ad alienam

fortuna potestatem transfert: urbes & oppida intereunt; vestigia vix apparent: nomina simul interire, & cum aspectu memoriam quoque tolli, scriptorum virtus & industria non est passa. Decet igitur, cum tu Maximilianum vehementer ames, cum illius gloria maxime servias, id curare te inprimis, quod & maximum est amoris argumentum, & ad ejus gloriam maxime pertinet. Bonis enim viris, quorum excludi numero me non arbitror, & ita doctrinarum in studio versantibus, non ut sibi tantum vivant, privata delectatione contenti, sed ut ingenii monumenta relinquere, & posteritati patere suam industriam velint, quæ mihi semper studiorum ratio probata vehementer est, iis tu si otium das, &, qua vales apud Imperatorem gratia, conficias; vide quot bona consequantur. Ipsum Imp. ornabis immortali gloria, probitati & virtuti amissam prope dignitatem restitues, fueris tu quoque magna laude; quanquam Te quidem hoc spectare non oportet, (ad eam enim laudem, quam adeptus jam es, propemodum accedere nihil potest) sed tamen frueris eorum amore & observantia, quos tibi tua merita, tua benignitas adjunxerit. Equidem, si hoc per Te assequar, ut ex turbulento negotii genere emersus, ad tranquillitatem perveniam, & quod reliquum vitæ contigerit, in optato literarum portu, interpellatore nullo, vacuus omni cura degam, nulla res erit tanta, quam non & me tibi debere confitear, & libenter tua causa suscipiam. Istam quidem virtutem, quæ me à molestissimis occupationibus ad suavissimam quietem & aptissima naturæ meæ studia traduxerit, feram in oculis assidue, colam animo semper, fortasse etiam futuris gentibus ignotam esse non sinam.

Vale. Romæ, Id. Jun. M. D. LXX.

FINIS LIBRI PRIMI.

POLY-

Digitized by Google

POLYHISTORIS LITERARII LIB. II. METHODICUS.

CAP. I. DE DELECTU INGENIORUM.

Transitio ad librum secundum. 1. *Ingeniorum delectus habendus.* 2. *Magistratuum hic cura desideratur.* 3. *Animorum notitia maxima scientia.* 4. *Sui cognitio difficilis.* 5. *An detur ars sapientes gignendi liberos?* 6. *Ingeniorum vis ex corporis temperamento.* 7. *Huarti & Quilleti consilia recensentur.* 8. *Ingenia, qualia cunque sint, excolenda.* 9. Εὐφυΐα, εὐμαθία, 10. *Ingenium.* 11. Εὐφυΐα *theoretica & practica.* 12. *Quæ distinctio defenditur.* 13. *Quatuor Stoicorum personæ, quibus homines induuntur.* 14. *Hoc ipsum ad præsens negotium accommodatur.* 15. Εὐμαθία *in quibus consistat.* 16. *Ingenia quædam sine disciplina summa.* 17. *Rara tamen sunt.* 18. *Judicii & imaginationis ratio in ingeniis habenda.* 19. *Judicium theoreticum & practicum.* 20. *Imaginationis descriptio.* 21. *Ejus operatio.* 22. *Ad Imaginationem Eloquentia & Poësis præcipuè referri solent.* 23. *Orator & Poëta* εὐφαντασίωτος. 24. *Excellentissimi illi, qui Phantasmata sua judicio moderantur.* 25. *Virgilius hac parte prævalet Ovidio & aliis Poëtis.* 26. *Idem in panegyristis, Causidicis & Historicis requiritur.* 27. *Rejicitur sententia Huarti, qui imaginationem & intellectum sibi contrariari statuit.* 28. *Falsum est, eos qui linguis, calligraphiâ, eloquentiâ excellunt, intellectu singulari destitui.* 29. *Pueri Grammaticæ artis capaces non sunt.* 30. *Notantur Grammaticarum tricarum architecti.* 31. *Quidam absque Grammaticis præceptis Latinam linguam percalluerunt.* 32. *An Pueri illi intellectu singulari præditi, qui Grammatices præcepta non satis capiunt?* 33. *Poëtæ & Oratores ad omnia apti.* 34. *De eorum singulari aptitudine ad Jurisprudentiæ studia, Goësii Tuldeni & Grotii sententia.* 35. 36. *An*

Digitized by Google

Concionatores eximii singulari intellectu destituantur? 37. Phantasia usu frenandus. 38. Phantasia pollens ingenia inventiva. 39. Illa Φοςτικά. 40. Hetruscis quare capriciosa dicantur. 41. Ingeniorum quinque formæ. 42. AGILIA ad res arduas non satis apta. 43. TARDA, quæ ad solida studia magis apta, 44. Exempla horum recensentur. 45. Sunt hæc illis præstantiora. 46. ACUTA ET MEDIOCRIA, & ÆQUALI QUADAM RATIONE MISTA, 47. ac tandem HEROICA. 48. Ingenia secundum metalla æstimata. 49. Signa ingeniorum accuratè dignoscenda. 50. Sex præstantis ingenii signa è Tuldeno. 51. Quæ ad quatuor partes revocantur. 52. Ingeniorum varii affectus & defectus. 53. Hinc pari ratione diversa ingenia haud tractanda. 54.

1 POstquam libro primo de re bibliothecariâ & literariâ, deque scriptoribus illis, qui ad eam pertinent, generatim egimus, nunc secundo hôc libro de Methodô in doctrinis instituendâ acturi sumus. Quemadmodum scilicet, qui ædificium aliquod parant, primum res operi necessarias comportant, hinc ideam sibi aliquam præfigunt, quam in exstruendâ domo sequantur; ita in libris ac literis non veluti in rudi ac indigestâ mole versandum est. Nam quanquam illa substerni menti nostræ operatrici, velut chaos aliquod, debet, tamen certâ ratione omnia tractanda ac digerenda sunt, & methodus aliqua nobis præfigenda est, quam
2 sequamur. * Quoniam verò statuario non sufficit ad artem, officinam habere omni genere instrumentorum apparatissimam, nisi materiam, in quâ operationem instituit, habilem nactus fuerit; neque enim è quovis ligno, ut in proverbio dicitur, fit Mercurius: ideoque primùm de ingeniis eo-
3 rumque delectu instituendo solliciti erimus. * Nam magno hoc literis totique Reipublicæ damno est, nullam hîc planè esse Magistratus curam; cum in eo Reipublicæ maximè felicitas sita sit.

4 Felices vocabant eos Stoici, qui nossent, quo genio uterentur, ac εὐδαίμονες dicebantur, quibus bonus obtigerat Genius. Verum cum eâ solertiâ pauci sint, ut suum deprehendere ipsi ingenium possint; nam certè aliquid vulgari ingenio majus est illi, quo pauci fruuntur, qui se ipsum satis explorare possit, ac plerumque comparatione ad alios institutâ, bonique
5 Præceptoris ope id addiscitur. * Nobis enim obsistit Φιλαυτία, & insita quædam de rebus nostris opinio, quæ mentis illud lumen in nobis non rarò extingvit. Aliorum ergo consilia & judicia incorrupta sequi oportet, dandaque opera nobis est, ut aliorum ingenia animi nostri ἀκριβία (quod facilius est) discernere discamus, ac videamus, quænam quibus doctrinis
6 aptiora ingenia à naturâ ipsâ formata sint. * Non defuerunt, quod mireris, qui singularis sapientiæ humanæ rem habuerint, sapientes gignere liberos; ut de Democrito narratur, divinum illum & cœleste pharmacum invenisse,

venisse, quod fortunatos & sapientes homines efficeret. Quid Democritus hoc suo pharmaco intellexerit, altioris indaginis est. Qui de liberis consilio quodam & arte gignendis præcepta scripsere, quasi Promethei instar novos sibi homines è meliore limo fabricaturi, illi ultra naturæ opificem sapere ac fata ipsa in ordinem redigere mihi velle videntur: * Nam, quanquam qui- 7
dem negari nequit, magnam inesse animis è corporis temperamento vim, ac Galenus singulari libro, *quod mores temperamentum corporis sequantur*, id propugnat; corpus enim ex alimento crassiori compactum plerumque spiritus stupidiores in liberos à se genitos transmittit; magna quoque ingeniorum è mundi plagis, loco nativitatis, educationis, nutritione ipsâ varietas est; tamen extrinsecus pleraque accidunt, & à sublimiori principio animarum origo arcessenda est.

Igneus est illis vigor, & cœlestis origo,

atque ex humili casâ & sordido rure sublimia ingenia prodierunt, multaque testantur exempla,

Magnos posse viros, & magna exempla daturos
Vervecum in patria crassoque sub aëre nasci.

* Quare frustra est cum omnibus suis artificiis Huartus Hispanus, qui in *Scru-* 8
tinio ingeniorum modum tradit, quo parentes generare possint filios sapientes, ac tali præditos ingenio, quale id requirunt literarum studia. Hunc præcipuè autorem secutus mihi videtur is, qui se *Calvidium Letum* appellat, cujus genuinum nomen est *Claude Quillet*, unde hoc per anagramma formatum est, ut nos docet Bailletus libr. de Judic. doctorum tom. 4. part. 5. de Poëtis, num. 1511. Ille, qui Abbas fuit, scripsit poëma non inelegans, cui titulus: *Callipædia*, sive de pulchræ prolis habendæ ratione. Poëma in libros 4. dispescitur, quorum primô de sponsorum ad pulchram prolem deligendorum conditionibus; secundô de legibus in concubitu servandis, astrologicis cautelis; tertiô de curâ prægnantum, viribus imaginationis; quartô de promiscuis ad pulchritudinem parandam præceptis; agitur. Sed, ut rectè judicat Bailletus, plusquam decet Abbatem, & ultra, quàm honestas patitur, argumento huic indulsit autor: magis enim in illâ arte se Abbas, quàm Laicorum exercitatissimus se profecisse ostendit, ut vel ipsi se Naturæ magistrum præbuerit. Dictio quoque non satis castigata, & vulgaria pleraque in carmine, longeque à Sammarthani judicio absunt, qui de *Pædotrophia* poëma libris tribus distinctum scripsit, sed elegans, in quo genium poëticum Virgiliano proximum agnoscas.

Verum mittamus illos animarum fabros, atque illud mirabilis παιδείας 9
genus: & potius, cum exspectare alia non possimus, quam

Qualia nunc hominum producit corpora tellus,

ita quoque, quales invenimus in pueris *partes divinæ mentis & haustus æthereos,* præ-

Digitized by Google

præceptis & doctrinis, ut fundum aliquem, excolamus. Atque hîc primùm illa ingeniorum varietas nobis consideranda est, de quâ non immeritò illud dixeris: *Quot capita, tot sensus.* Nam ut infinita propemodum vultuum, ita animorum, diversitas esse videtur.

10 * Neque nostrum hîc institutum est, omnes animorum characteres persequi: illam tantùm animi facultatem indagabimus, quæ ad disciplinas discendas apta est, sive εὐφυΐαν appellemus, sive εὐμαθίαν. Sed illud latius patet nomen, & ad omnes quoque virtutes morales & actionem se extendit; hoc verò propiùs ad nostrum sensum pertinet; in cognitione enim versatur: Quanquam nec εὐφυΐα ab εὐμαθία sejungi debeat, ac boni mores cum omni disciplinâ conjungendi. De εὐφυΐα pulchre Aristoteles 3. Nic. 5. §. 41. & 42. *Appetitionem finis nemo sibi suo arbitratu optare potest; sed ita natum unumquemque esse oportet, ut quasi lumen mentis habeat, quô & judicare rectè, & id, quod verè bonum est, sumere atque optare possit. Ille item benè informatus est à Naturâ, cui hoc illius beneficio benè constitutum est: eò quod maxima sit ac pulcherrima isthæc res, quamque ab alio neque consequi neque discere aliquis possit; sed talem obtineat quisque, qualis ipsi à naturâ data est, adeòque quod ipsum illud, benè & pulchrè à naturâ factam compositamque esse hanc partem, sit perfecta & vera naturæ bonitas,* Quod Aristoteles de naturæ bonitate ad mores & virtutes apta dicit, idem in quâcunque doctrina præsupponimus.

11 * Nisi enim quis εὐφυὴς sit, & ingenium commodum habeat, frustra omnia erunt: Ingenium requirimus, quæ vox ab aliquibus pro ipsâ εὐφυΐα accipitur: quanquam in eo Piccolomineus dissentit, cum ingenium de omni ingenio, quocunque se habeat modo, dicatur; εὐφυΐα verò de bono tantum intelligatur.

12 * Alexander Aphrodis. duplicem constituit εὐφυΐαν, theoreticam alteram, alteram practicam; atque ex suo hôc sensu Aristotelem in variis locis interpretatur.

13 * Quam distinctionem, etsi sunt, qui impugnant, res tamen ipsa loquitur, eam summè esse necessariam, atque in ingeniis se statim ostendere. Ut ego quidem existimem, jam tum in ipsis παιδαγωγίας primordiis probè hæc esse perpendenda, atque ex illis propensionibus omnem futuræ doctrinæ mensuram ineundam. Ex eo enim fines studiorum ponendi sunt; ac infelices omnino erunt, qui ab hoc scopo, quem natura illis præfixit, dilabuntur.

14 Scitè admodum ex Stoicorum mente à Cicerone lib. 1. de officiis quatuor constituuntur Personæ, quibus homines induuntur. Duæ ab ipsâ naturâ; una communis, quâ sumus omnes & rationis participes & præcellentes bestiis; altera propria, quæ ipsa est indoles cujusque privata. Tertia Fortuna est, quam casus aliquis, vel tempus, vel nascendi conditio imponit, ut si quis sit Rex, nobilis, dives: Quarta est, quam nobismet ipsis judicio nostro accommodamus, ut si vel ad Philosophiam, vel jus civile, vel eloquentiam nos applicamus. Quæ omnes, cum in unam personam coalescunt

Digitized by Google

lescunt, ita se gerere quisque debet, ut nihil in singulis peccet. * Ex illis 15 quatuor personis secunda, quam propriam dicunt, illa est, quam hîc consideramus; Nam tertia & quarta huic demum superveniunt, quamvis persona illa secunda ex illarum coalitione aliâ quâdam ratione temperetur. * Nam *εὐφυΐα* illa vel *εὐμαθία* generalis, quæ in homine est, quandam ab his limitationem capit: aliter enim illa dirigenda est in Rege, & nobili, quàm in privato, aliâ quoque ratione instituenda est, cum ad certum scopum studia nostra tendunt. Et tertiæ quidem personæ certi præterea Characteres morum inhærent, qui maturè in illâ ducendi sunt, & ad *εὐφυΐαν* accommodandi; Quales Historiæ penicillo quam optimè exprimuntur, & ex his quasi præfigurari à bonis doctoribus debent. Lineamenta illa generalia *lib. 2. Rhetoricorum* Aristoteles duxit, Sed è lectione Historicorum, Satyricorum, Comicorum, atque ex ipsâ observatione vitæ longè notari plura possunt. De quibus nos in sequentibus plura.

Εὐμαθία his tribus absolvi videtur, 1. Celeritate apprehendendi, 2. Sa- 16 gacitate, 3. Memoriâ; adeò ut qui tria illa conjuncta habeant, ad discendum sint aptissimi. Sed tamen nec omnes illæ partes omnibus insunt ingeniis. Quosdam destituit memoria, cum & apprehensione & sagacitate valeant. Quidam memoriâ præcellunt, sed in apprehendendo tardi sunt, neque sagacitate multum pollent. * Sunt, qui ab artibus & doctrinâ averso 17 animo sunt, quibus tamen ingenii gloria deneganda non est: Nam, etsi per regulas & præcepta illis non fulciatur ingenium, suo tamen quodam instinctu ad magna procedit. Testatur id Cicero in Orat. pro Archiâ: *Ego multos homines excellenti animo ac virtute fuisse, & sine doctrinâ naturæ ipsius habitu propè divino per se ipsos & moderatos & graves extitisse fateor: & illud adjungo, sæpiùs ad laudem atque virtutem naturam sine doctrinâ, quàm sine naturâ valuisse doctrinam.* * Quæ etsi quidem interdum occurrant exempla, tamen non 18 omnes ita comparati sunt, ut soli naturæ relinqui possint, ideòque *εὐμαθία* in illis adjuvari informatione alicujus magistri debet.

Intellectus hominis præcipuè rectitudine judicii & imaginationis æsti- 19 mari solet. Illud actum mentis notat, quo illa inter res discernit, atque plures inter se ideas componit, vel affirmando & eligendo, vel negando & rejiciendo. Utriusque in singulis disciplinis habenda ratio est, sed ita, ut in quibusdam imaginatio primas, secundas judicium teneat; in quibusdam contrario se hæc modo habeant. Sine judicio certè omnis inanis phantasia & imaginatio est, nullaque omnino ars & scientia rectè vel discitur, vel exercetur: nam ab illo quasi in ordinem rediguntur phantasmata. * Judicium 20 hoc, si circa disciplinas intellectu eminentes versetur, judicium Theoreticum voces licet, vel Aristotelicâ voce *εὐσυνεσίαν*; nam & in illis maxime judicio locus est: si ad actionem refertur, prudentiæ nomen invenit, quâ senes

præ cæteris, ut multitudine eventuum eorumque collatione exercitati, ex-
21 cellunt. * Imaginatio illa actus mentis est, cum sese ad phantasma quoddam seu vestigium, cerebro impressum, applicat, super quibus simulacris intellectus deinde ratiocinatur; Qualis à sensibus plerumque impressio o-
22 ritur. * Imaginatione ad inferiora dilabitur mens, & ex speculatione Phantasmatum universalia colligit, cum intellectus rationes puras, ac nullis coloribus vestitas, res divinas spiritualesque comprehendit. Potentiâ hâc ima-
23 ginante, ut rerum imagines, ita & similitudinem earum concipimus. * Quare ad omne genus disciplinarum in quibus imaginatio regnat, extenditur. Inter eas principatum tenet Oratoria & Poësis. Præcipua elocutionis vis in imaginatione consistit: ut enim voces ipsæ & sententiæ sunt imagines rerum; ita ipsarum inter se sunt imagines in metaphoris, tropis, similibus, allegoriis, figuris Rhetoricis, cæterisque sermonis ornamentis. Ipsa illa ἤθη & πάθη ubique hîc regnant, quibus perpetua est characterum & actionum expressio, adeò ut, quod pictor suis, id Orator & Poëta suis quasi coloribus
24 exprimat. * Quare ex monitu Quintiliani & Orator & Poëta debet esse
25 *εὐφαντασίωτος, qui sibi res, voces, actus secundum verum optime fingat.* * Habet & illa suos gradus imaginatio, neque in omnibus æquali se modo habet. Quidam celerius imaginantur, & velociori ex imaginatione disciplina auditores imbuunt; ut de iis, qui translatis benè utuntur, loquitur Aristoteles. Nam cum ingenii solertia se phantasmatibus miscet, in omnes partes se imaginatio extendit, atque ex se ipsâ parit plura, nectens è simulachris simulachra, illaque sibi quasi subordinans, ut copiâ ipsâ sæpè laborent, qui tali phantasiâ pollent; Quales ad Poësin sunt aptissimi, ut hâc suâ facultate sæpè
26 abutantur, si rationem & judicium non seqvuntur. * Quo nomine Ovidius quibusdam notatur, qui laxiores phantasiæ habenas datâ operâ sæpè mittit: neque enim ignoravit sua vitia, sed amavit; cum Virgilius ita Phantasiæ indulgeat, ne quid nimis: summum enim ubique judicium apparet. Non deerat etiam Virgilio ille impetus, & concipiendi celeritas, neque eam neglectui habebat; ut nunquam habere debent, qui laudabile aliquid scripturi sunt: sed posterioribus cogitationibus ita expoliebat, ut de 50. versibus, uno
27 calore profusis, vix decem retineret. * Oratores, Declamatores, Panegyristæ, Satyrici, Causidici, omnesque qui simulatione quâdam opus habent, imaginatione præstare aliis debent; ita tamen, ne extra orbitam illa feratur: sic vel stultitiæ, vel tandem amentiæ, propior futura est. Historici, etsi in descriptionibus, orationibus, Phantasiæ indulgent, in ipsâ tamen Historiâ secundum optimi judicii normam instituere omnia debent.

28 Non possum hîc laudari Huarti sententiam, qui imaginitivam & intellectum ita sibi contrariari existimat, ut, qui imaginativâ prævalet, intellectu valere non possit; Nam planè aliter ego colligo: Cum enim omnis nostra cogni-

Digitized by Google

cognitio procedat à sensibus, atque tantum sciamus, quantum illis nobis de-
monstratum sit; sequitur hinc, eum, qui in concipiendis rerum imaginibus
felix & fœcundus est, eò magis quoque intellectu valere, cum ille, his quasi
fundatus, in varios se cogitationum orbes dispergat, siquidem organa ipsa
non sunt vitiata, omniaque rectè se habent. Occultis illæ inter se nexibus
facultates junguntur, neque altera alterius operam facilè destituit: Imagi-
natio quasi viam sternit, & cuniculos agit, quibus se non ingerere non potest
intellectus, eâdem promtitudine hunc quasi typum & indicem suum secu-
turus. * Quare falsæ sunt illæ opiniones, eos, qui Latinam linguam egre- 29
giè noverint, vel Calligraphiâ vel Poëtica excellant, inhabiles esse ad specu-
lativas scientias: quas abundè refutatas vide ab Antonio Possevino *lib. 1. de
Culturâ ingeniorum, cap. 15. 16. 17. 18.* Nam sanè in Grammaticis & Linguis ju-
dicio plurima relicta sunt, neque phantasiæ tantum hæc res & memoriæ est.
Ego quidem sic existimo, eandem esse Grammatices difficultatem, quæ est
vel Metaphysices & Logices, atque adeò ineptos illos esse, qui illius minu-
tiis puerorum ingenia torqueant. * Nunquam ego tam felicis quenquam 30
puerum ingenii fuisse arbitror, qui Grammatices artem illâ ætate apprehen-
dere potuerit: nam usus & maturior ætas, quæ ad philosophiam apta est,
illa demum docebit. * Quo magis miror esse homines, qui tricas tricis au- 31
gent, ac novas Grammaticas Philosophicas comminiscuntur, quibus expe-
ditiùs, si Diis placet, informentur pueri. * Ipse Grammaticæ Philosophicæ 32
faber Scioppius statim in initio Grammaticæ suæ fatetur, se nullam didicisse
Grammaticam Latinam, sed post nominum verborumque declinationes
memoriæ mandatas ex quotidiano Latinè loquentis usu & lectione auto-
rum, sex mensium intervallo Latinæ linguæ intelligentiam consecutum.
Idem de Covvlæo Anglorum Poëta egregio testatur in ejus vitâ Operibus
Poëticis Covvlæi præmissâ Thomas Spraat, nullâ ratione inculcari ipsi po-
tuisse præcepta Grammatices & Prosodiæ, cum tamen & in solutâ & in ligatâ
oratione optimè, etiam primâ ætate, scriberet. * Malè tamen colligit Huar- 33
tus, puer si in Grammaticis non proficiat, esse hoc argumentum boni intelle-
ctus; quia in imaginativâ & memoriâ debili eò præstantior intelligendi
vis sit: Non enim hæc idonea ratio est; sed, quia intellectus puerilis non-
dum capax est disciplinæ Philosophicæ per modum Systematis ordinatæ.
Quoniam verò in linguâ ipsâ & Poësi sine artis præceptis proficit, præclari
hoc intellectus documentum, cujus se aliquando vis in aliis disciplinis
exeret: * Id enim certum est, multisque exemplis constat, poëticâ & ora- 34
toriâ facultate præ cæteris insignes omnibus studiis ad miraculum usque
fuisse aptissimos. * Incidit hîc, quod in Viri clarissimi W. Goësii Præfatione 35
in Rei Agrariæ Autores, quos ille notis illustravit, legere me memini. Ita
verò ille: *Cum rogabar, ne favere vellem multæ eruditionis Candidato, quod & Poëta*

& Criticus esset, non adeò me res ea non deterruit, ut exinde propensiori in eum, quàm anteà, ferrer studio. Atque is ad eam, quam exoptabat, dignitatem promotus vel solus documento esse posset, quam vani sint, qui tam stultis præjudiciis hæc studia damnant & proscribunt.
36 * Diodorus quoque Tuldenus, JCtus egregius, in aureo illo, quem de *Cognitione sui* libro scripsit, *lib. 3. cap. 1.* ita de Oratore: *Quamvis Jurisprudentia altiorem spiret prudentiam, quàm eloquentia; verus tamen Orator non ingenii tantum vi, sed & scientiæ amplitudine Legulejum antecellit.* Grotius quoque in epistola 179. ad Gallos: *Jurisconsulti munus,* ait, *virum magnum non faciet, nisi eloquentia accedat, cujus & præcepta & exercitatio magnam diligentiam exigunt: præsertim cum, ut veteres nos docent, orbem quendam disciplinæ ea res in se complectatur.*
37 *Quare nec illud simpliciter probaverim, quod Huartus statuit, Concionatores eximios rarò singulari intellectu præditos: Etsi enim in multis, quos vulgus præstantissimos judicat, hoc contingit; ii tamen, qui veræ eloquentiæ rationes seqvuntur, non destituuntur singulari rerum intelligentiâ. Non enim eloquentis titulum merebitur, qui intelligentiæ suæ documenta etiam in ipsâ oratione non ostendat; neque hæc sejungi possunt. Et sane illi, quos antiquis nostrisque temporibus eloquentiâ præ cæteris excelluisse vidimus, incomparabili intellectu præditi fuerunt, ejusque multa specimina dederunt. Vel unus Cicero absolutissimum in hoc genere exemplum dabit: nam si judicium eâ de re ferendum est, non *οἱ τυχόντες*,
38 sed præstantissimi in istis doctrinis producendi sunt. * Id tamen negari non debet, magnos accidere ingeniis ob phantasiæ exorbitantiam abusus; Quæ nisi judicii freno coërceatur, in omnes se disciplinas diffundit. Tractari tamen hæc ingenia ita à prudentioribus debent, ut, remotis inanibus, illa
39 quæ solida sunt, in illis exquirantur. * Plerumque enim ingenia phantasiâ uberiore peccantia aliquid sapientiæ recondunt, quæ in usum cedere publicum possit: Qualia sunt, quæ ad inventionem variarum rerum naturæ quo-
40 dam instinctu feruntur. * Quæ, etsi in speculationes inanes sæpè abripiuntur, & *φορτικὰ* esse solent, atque ut Huarti verbo hâc in re utar, *capriciosa;* indulgendum tamen illis paululum à prudentioribus est, ne fructu illo careamus, qui vel è volaticis illorum cogitationibus haberi potest. Ac verum profecto est in hominibus illis, quorum ingenia dementiæ aliquam speciem præ se ferre videbantur, latuisse nonnunquam quædam, quæ in iis
41 non quæsivisses, arcana. * *Ingenia inventiva,* inquit Huartus, *Hetruscâ linguâ capriciosa appellantur ob similitudinem, quam in eundo investigandoque cum capris habent.* Atque hæc aliis ingeniis jungenda ille suadet. *Ut providi bonique pastores magno ovium gregi quandoque dodecadem caprarum solent adjungere, quæ breviore viâ ac gradu promtiore ad nova quædam pascua, & ad gramen nec dum tritum depastumve oves conducant: haud secus convenit esse inter literatos quædam hujusmodi capreæ velut ingenia, quæ ovili aliorum intellectui nova naturæ secreta ac*

contemplationes nondum ante cognitas atque exploratas pandant, quibus exercentur.

Patet ex illis, quæ diximus, pro variâ judicii, phantasiæ, affectuum temperie, varias esse ingeniorum formas, quæ probè examinandæ sunt. Nos illas ad quinque reducimus. 42
* Ac primo quidem loco à nobis ponuntur Celeria excitata & agilia ingenia, qualia ab imaginationis promptitudine nasci solent; de quibus jam multa diximus. In vulgi oculos illa incurrunt, atque ab iis præcipuè æstimari solent. Non deest illis acumen & extemporalis oratio, sed quæ aures potius impleat, quam pectus saturet. Joci illis in promptu & sales: sed, cum res seria agitur, cum argumenta in medium proferenda de Republicâ salutari consilio gubernanda, omnis illa subtilitas ingenii retunditur, & velocitas illa ob inconstantiam nulli usui est. Solent tali ingenio plerumque esse præditi, quos præcoces appellamus: nam rara est in illis constantia, nisi singulari ratione & divinitus excitatum ingenium sit. In illis nihil æstimandum, nisi quod primum omnium excidit, id enim ingenium redolet. Si labor & cura accesserit, omnia corrumpentur & in nihilum redigentur. 43
* His ex adverso opponuntur Tarda ingenia, quæ quidem non celeriter comprehendunt, sed judicio pertinaci rebus immorantur, atque adeo assiduitate suâ, præcipuè si quædam illis sagacitas juncta sit, istorum celeritatem sæpe antevertunt: Nam plures ex maturitate justâ fructus colligunt. Et illa quidem ad Rempublicam regendam peridonea ingenia sunt: Omnia enim in statu suo conservare potius, quam res novas moliri laborant; cæterum in rebus novis excogitandis segniores sunt. 44
* Vidi ingenia, quæ stupida quis credidisset, sed subito postea quasi è veterno quodam evigilantia omnium in se oculos converterunt: nam quasi ex cellâ promtuariâ quæ ante per silentium collegerant, depromere & summa judicii vi rerum intima penetrare videbantur. Ex hoc genere inter antiquos Demosthenes, Virgilius, Thomas Aquinas fuere: atque hic posterior eam ob causam *Bovis* nomine appellatus fuit. Solent illi profunda disciplinarum omnium penetrare, in civilibus solidâ instructi esse prudentiâ. In sermone semper hæsitant, ut oratio illis non fluere, sed stillare, videatur. Extemporales non sunt in inveniendo, sed ubi rem attentè contemplantur, ad fundum omnia perspiciunt. Verba illorum plena sensuum sunt & emphatica. Quicquid agunt, serio agunt; atque ubi assiduitas vel exercitatio accesserint, in omni doctrinâ palmam ferent. Modestiam semper præ se ferunt; nunquam φορτικοὶ & superciliosi. Unde Huartus rectè inter ingenii excellentissimi notas retulit, si naturâ humilis sit, si sua non æstimet. Hinc fit, ut, qui latitant eruditi, plus interdum sapientiæ recondant, quam qui illam in publicâ luce jactitant. 45
* Tot mihi exemplis hujus rei veritas constat, ut ego in puero malim aliquam tarditatem, quam celeres & præcipites animi motus: 46

 tus:

tus: Hos enim ab illis superari semper observavi. Quare & Astrologi, si qua illis fides est, Mercurii, qui ingeniorum director habetur, & agilitatem illis parare creditur, felicissimum positum non adeò laudant, cum Saturni benè locati tarditas profunditatem intellectus largiatur. Quod si cum corporibus mentes comparare fas est, hi de naturâ fixi participant, cum illi ad volatilium indolem accedant. Quo magis autem illa, quæ fixa sunt, constantia sunt & ἐνεργητικὰ, ita & plus roboris tales animi habent.

47 Medio inter hæc ingenia loco sunt duæ eorum formæ, quarum altera ex utrâque illâ formâ mista, altera aliquid præter hæc excellentius habere videtur. Nam cum agilia ingenia naturæ magis instinctu agant, tarda arte & labore proficiant, illa temperata ita ex utrâque illâ indole sunt, ut exiguo labore multa præstent, cum ingenita vis in illis arte major sit. Ad quasvis illa scientias apta sunt, sed tamen ultra mediocritatem non assurgent. In his vero & ingenii præstantia ac agilitas cum labore maximo conjunguntur, ac natura cum arte æqualiter certat: Quare inter ordinaria ingenia prin-
48 cipatum tenent. * His denique quintam aliquam formam omnium præstantissimam addiderim, quæ, ut inter elementa, quasi quintæ alicujus essentiæ loco sit: quâ notabuntur illi seculorum Phœnices, Heroës, divino quodam instinctu ad omnium rerum cognitionem, ad novarum artium inventionem animati. Tales fuere artium & disciplinarum inventores, imperiorum Statores, Imperatores, Ecclesiæ reformatores similesque, quales vix
49 multi uno seculo nascuntur. * Comirius in eleganti oratione de arte parandæ famæ, Platonem ut puto eâ in re secutus, hominum ingenia cum metallis comparat. Sunt in illis plumbea, sunt aurea, sunt vitrea, sunt è variis metallis mista, quorum singulorum ille artes & rationes in famâ parandâ recenset. His ego adderem illa plusquam aurea, quæ etiam plumbeos homines suâ virtute & luce in aureos mutare possint.

50 Pro variis his classibus facilè à quovis signa vel præstantium vel stupidorum ingeniorum colligi possunt, in quibus tamen nihil temerè definiendum: sæpè enim, quæ tarda videntur, successu temporis, pro mutatione temperamenti in meliorem statum immutabuntur, ut non paucis exemplis constat eorum, qui ex morbo singularem ingenii felicitatem consecuti sunt; sæpe quoque certo naturæ impulsu ad peculiares quasdam artes feruntur, in quibus supra fidem proficiant, cum in cæteris planè desipiant, ut multis exemplis Huartus probavit *lib. 1. cap. 3.* Sæpè à studiis & lectione abhorrere quosdam videmus, qui tamen sibi relicti plus præstent solius naturæ benefi-
51 cio. *Sex præstantis ingenii signa Diodorus Tuldenus JCtus doctissimus in præclaro illo de Cognitione sui opere *lib. 3. c. 3.* posuit, quæ hic notabimus; I. est justus ad res sublimes instinctus, ut cum in Philosophiâ ad Dei & Naturæ contemplationem feruntur, à cavillatiunculis & tricis abhorrent; in histo-

historiâ ad factorum illustria documenta respiciunt, non ad ritus vel fabulas, aut otiosas philologias: uno verbo, quæ nolunt difficiles habere nugas. II. est ubertas claritasque principiorum, cum ad illa potius, quam ad auctoritates feruntur. III. felicitas in conjecturâ, quando ingenium tenuissimâ curâ adjutum extendit & dilatat se ipsum, quod partim ad docilitatem, partim ad imitationem pertinet: cum quo conjungi potest illud, quod IVto loco posuit: sagacitas conjectantium dextrè rerum eventuumque proximas causas. V. est celeriter unum ex alio colligere & aptè connectere. VI. est facilè & aptè imagines concipere. * Hæc Tuldenus signa constituit, quæ 52
tamen ad illas quatuor τῆς εὐμαθείας partes à veteribus traditas *μνήμην, μίμησιν, ἀγχίνοιαν καὶ ὀξύτητα* revocari possunt. * Sed longè plura in in- 53
geniorum delectu consideranda sunt. Sui sunt singulis affectus, sui defectus, in quibus prudenter dijudicandis præcipua magistri cura esse debet; quod non tam præceptis & regulis, quam ipso usu discitur. Multa de his Autor Anglicus disseruit in libello *of the different Wits of men, i. e. de diversis hominum ingeniis.* * Quare in informatione ad singula illa perito doctori at- 54
tendendum est: & consequitur hinc, diversæ indolis ingenia ab uno magistro pari ratione tractari non posse, quæ tamen unâ vulgò disciplinâ conjungi solent. Unde fit, ut tardiores in Scholis publicis sint studiorum progressus, quam in privatis, ubi ab homine & doctrinâ & prudentiâ, tam communi quam didacticâ, instructo, quod profecto non leve aliquid & exiguum est, longè felicior ingeniorum cultura exercetur. Sed de his in sequentibus plura.

CAP. II.
DE OFFICINIS BONARUM MENTIUM.

EDucatio Juventutis præcipua Magistratus cura. 1. Ægyptii, Spartani, eo nomine laudantur. 2. Magistratuum incuria notatur. 3. 5. Chinensium hac in re industria. 4. Ludimagistri officium non vilipendendum. 6. Seligendi ad id munus peritiâ & bono judicio præditi. 7. Scholasticum munus cur optimi quique defugiant. 8. Impp. Valentiniani, Valentis & Gratiani de Academica juventutis disciplinâ constitutio. 9. Ad horum imitationem excitantur Magistratus. 10. Præcepta Παιδαγωγίας à vetustis Philosophis scripta. 11. Melanchthon & Erasmus præcipui literarum & Scholarum emendatores. 12. 13. Westphali primos elegantiorum literarum ludos instituerunt, operâ Rudolphi Agricolæ & Langii. 14. Hinc illa in Belgium & Germaniam disseminata. 15. Alexander Hegius laudatur. 16. Elogium Westphalæ Nationis. 17. Autores de Scholis instituendis. 18. Inter eos præcipuum locum meritò tenet Joannes Sturmius. 19. Malè ab ejus methodo Scholæ Germanicæ abierunt. 20. Enarrantur ejus scripta Scholastica, 21. & ab iis recessisse Scholas dolet Autor. 22. Sunt illa scripta ab Henrico Strobandio in unum volumen colle-

Digitized by Google

collecta. 23. Volumina III. Institutionis literatæ laudantur. 24. seqq. Eorum recensio generalis. 24. 25. 26. Dissertationes Belgicæ de studiorum ratione. 27. Screvelii Palæmon, 28. Gulielmi Mechovii Hermathene. 29. Emundi Richerii Obstetrix animorum. 30. Mollnari Syllecta Scholastica, 31. Joannis Henrici Heideggeri Opuscula de ratione Studiorum. 32. Et de corruptelis studiorum dispiciendum est. 33. Ludovici Vivis de tradendis disciplinis earumque corruptelis libri. 34. Vogleri dissertationes de ingeniorum delectu & hodiernis studiorum corruptelis laudantur. 35. Cura de tollendis hisce obstaculis. 36.

1 DElectu ingeniorum benè instituto, excolenda illa probè sunt: nam ut terra etiam inhabilis culturâ perfici potest, ità & ingenia animique facultates certis quibusdam subsidiis ornari & adjuvari possunt, ejusque rei cura ad eos, qui Reipublicæ præsunt, pertinet, neque perfunctorie, ut nunc fit, res illa agi debet. Neque enim ad Parentes tantùm, quanquam præcipue quidem ad illos, sed & ad Magistratus educationis cura referri debet; quique boni Legislatoris munere olim functi sunt, juven-
2 tutis educandæ rationem etiam habuerunt. * Apud Ægyptios & Spartanos, præ cæteris gentibus, formandis puerorum animis multum operæ impendebatur. Illi in Principibus erudiendis, & ad mores, quales voluerunt, componendis, diligentissimi fuere: Hi, cum ad militiam Rempublicam instituissent, iis moribus & studiis Pueritiam & Juventutem imbuerunt, quibus ad
3 Patriæ defensionem & rem strenue gerendam opus esset. * Sed de moribus populi per disciplinam publicam formandis nemo nunc cogitat; & hæc cura ad solos parentes remitti solet; cum publicè tamen & ad diuturnitatem
4 & ad ordinationem Reipublicæ intersit, benè moratos esse cives. * Soli Chinenses hîc præ cæteris gentibus nunc sapiunt, qui præcipuam morum cu-
5 ram habent. * In artibus quoque & scientiis addiscendis non ea Magistratus industria est, qualem esse conveniebat, & Reipublicæ intererat. Nulla est publica ingeniorum & studiorum censura, & si qua est, exigua est, & hominibus incuriosis ac indoctis sæpe permittitur. Quâ de re justissima querela est illustris Viri Seckendorffii de *Statu Christianismi libr. 3. cap. 6. §. 3.* qui & pietatis morumque studia à linguis sejungenda, & majore curâ tractan-
6 da rectè existimat. * Neque tamen nulla hic prudentia opus est in ingeniis dijudicandis, in admovendis informationi hominibus idoneis, in doctrinis
7 ordinandis, in defectibus corrigendis. * Pro vili officio habetur pueritiam moderari; deliguntur ad hoc opus homines nullâ propemodum peritiâ & nullo judicio præditi, cum ad primam etiam puerorum informationem eximio judicio opus sit. Sub talibus enim magistris & melius proficiunt pueri, & sibi profutura discunt: sub imperitis & fatuis verò animus statim primâ illâ tincturâ corrumpitur, quo nihil est perniciosius; ut deinde vel per

per totam vitam imperiti maneant, vel majore operâ dediſcenda illis ſint, ſi dediſci poſſunt, quæ in juventute perperam didicerunt. Videmus, ſub unius præſtantis Viri diſciplinâ paucis annis eò progredi pueros, quò nunquam aliàs fortè perveniſſent, ut provocare etiam viros poſſint. * Nemo 8
præterea eſt, qui muneri Scholaſtico admoveri cupiat, ob contemptum, qui illud vitæ genùs comitatur, & ob exiguum ſtipendium; cum & luculenta illis conſtituenda ſint prœmia & honore etiam afficiendi. E Scholis poſtea mali mores protruduntur in Academias, qui illic in ſummâ libertate ferociam ſumunt. Doctrinæ olim malè inſtitutæ hîc ſub optimis etiam doctoribus rarò corriguntur. Hinc in Republicâ & Eccleſiâ malitia & ignorantia triumphabit. * Memorabilis eſt *Imperatorum, Valentiniani, Valentis &* 9
Gratiani. l. 1. Cod. Theod. de Studiis liberalibus Urbis Romæ & Conſtantinopolis conſtitutio, luculento ab H. Conringio commentario illuſtrata; ex quâ apparet, curâ Imperatoriâ dignum fuiſſe habitum negotium, ut juventus ſtudiis idoneis informaretur, neque malos mores inferret in Rempublicam. Quare, quicunque ad urbem diſcendi cupiditate veniebant, jubebantur ad Magiſtrum Cenſus provincialium Judicum, quibus copia erat danda veniundi, ejusmodi literas proferre, ut oppida & natales, & merita expreſſa tenerentur: deinde primo ſtatim introitu profiteri illa ſtudia, quibus incubituri eſſent. Jubebantur Cenſuales inquirere in hoſpitia eorum, tum adventantium tum commorantium, ut ſcirent, num Studioſus illis ſtudiis vacaret, quæ ſectaturum ſe promiſerat; adeoque perpetuo Cenſualium judicio committebatur totum hoc ſtudiorum ad reditum in patriam tempus, quod ad XX. ætatis annum definitum erat. Iidem Cenſuales providere debebant, ut ſinguli eorum tales ſe in conventibus præberent, quales eſſe debent, qui turpem inhoneſtamque famam & conſociationes, quæ criminibus ſunt proximæ, fugiendas æſtimârint: ne ſpectacula frequentius adirent, aut vulgi intempeſtiva convivia appeterent. Illud vero duriusculum erat, (quod ab Impp. frequentiora juvenilis petulantiæ exempla fortè extorſerunt) eos qui non ita in urbe ſe geſſerunt, quemadmodum liberalium rerum dignitas poſcat, publicè verberibus afficiendos, ſtatimque navigio ſuperpoſitos abjiciendos urbe domumque remittendos. Additur porrò huic conſtitutioni clauſula, quâ ſe ſollicitiſſimos hoc in negotio oſtendunt Impp. *Verum ne hæc perfunctoriè fortaſſe curentur, præcelſa Sinceritas tua officium cenſuale commoneat, ut per ſingulos menſes, qui vel unde veniant, quive ſint, pro ratione temporis ad Africam vel ad cæteras provincias remittendi, brevibus comprehendat.* * Utinam has 10
curas nunc imitarentur Principes atque Magiſtratus, atque in unum hoc opus ſedulò incumberent, optime illi de genere humano atque de omni poſteritate mererentur. Si honeſta doctoribus illi conſtituerent ſtipendia, in mores juventutis pravos ſeverè animadverterent, præmiis ad virtutes & ſtu-

dia allicerent, industrios & ingeniosos honoribus ornarent, egestate pressa ingenia stipendiis sublevarent, novis & salutaribus inventis favore & opibus suis subvenirent; rectius illi Reipublicæ providerent, eamque in omne ævum stabilirent.

11 In præceptis bonæ παιδαγωγίας suppeditandis jam tum ab antiquis au-
toribus laboratum est. Si Laërtio in Vitis Philosophorum fides habenda est,
Aristo Chius περὶ σχολῶν sex libros composuit, tum & Cleomenes Παιδαγω-
γικὸν scripsit. Ipse quoque Pythagoras παιδευτικὸν scripsisse dicitur, & Aristo-
teles, Theophrastus, Aristippus περὶ παιδείας, tum & Plato & Chrysippus:
quæ omnia temporum injuriâ perierunt. Superest è veteribus aureolus
Plutarchi περὶ παίδων ἀγωγῆς libellus, quo utilissima de hoc negotio præce-
12 pta continentur. * Superiori seculo, cum reflorescere inciperent literæ,
multi fuere è viris doctis, qui hâc quoque parte laboranti Reipublicæ con-
siliis succurrerunt: in quibus præcipuè Melanchthon & Erasmus mihi no-
minandi, quorum ille communis Germaniæ Præceptor de omnibus per
Germaniam Scholis benè meritus fuit, tum quod de instituendis illis præ-
cepta daret, tum quod omnes disciplinas recenseret, & in luculentum ordi-
nem redigeret, in ipsis quoque optimis latinitatis autoribus enucleandis
multum temporis insumeret: Unde hodieque supersunt tot in Ciceronis Epi-
stolas, Orationes, Virgilium aliosque autores notulæ non profectò conte-
mnendæ, & in quibus multum eruditionis latet, quas ex ore ejus nonnulli
13 exceperunt. * Erasmus utilissimos quoque de instituendâ juventute libellos
14 edidit. * Sed tamen & ante hos Duumviros in Germaniâ, & quidem apud
Westphalos, quibus illa præcipuè laus debetur, bonarum literarum & lin-
guarum celebres ludi fuere instituti, cum exemplo suo incitaret ex Italiâ in
rura Westphala deducens Musas Rudolphus Agricola, & consilia Rudolphus
15 Langen Eques Westphalus doctissimus urgeret. * Tum in urbe Monaste-
riensi ludi elegantiorum literarum, barbaris illis magistris repudiatis institu-
ti, statimque per totam Westphaliam plures apertæ fuerunt Scholæ, quibus
formata ingenia: hinc per totam Germaniam bonas doctrinas disseminarunt.
16 * Daventriæ tum versabatur Alexander Hegius, homo Westphalus, Langii
quondam condiscipulus: è cujus disciplinâ magnus ille Erasmus prodiit, &
17 ad Belgas æque ac Germanos bonæ artes propagatæ sunt. * Scilicet ut ab
hâc quondam gente Germaniæ virtutis gloria adversus Romanos asserta fuit,
cum illorum victricia arma non sine insigni clade repellerent; ita primi hu-
maniorum literarum tropæa in Germaniâ erexere. Majoribus postea passi-
bus & animis hæc stadia decurrerunt in Germania viri docti, ut vel cum ipsis
Italis de principatu contenderent, & magnâ cum curâ in Scholis rectè ador-
nandis certatim à Viris doctis laboratum fuit.

18 Non enumerabo hîc omnes, quotquot de Scholis earumque institutione
hoc

Digitized by Google

hoc tempore scripserunt. Multi enim sunt multorum libelli & dissertationes de hoc argumento *Camerarii, Chytræi, Neandri, Burenii, Maphæi Vegii, Vitruvii, Roscii, Vergerii, Mosellani, Frischlini, Bilstenii, Alstedii* & aliorum. * Inter eos 19
omnes merito principe loco nominandus est *Joannes Sturmius*, Argentoratensis Academiæ Professor, cujus extant varia de Oeconomiâ Scholarum scripta; ejusque consilia Scholastica non Germaniæ tantum urbes, sed & peregrinæ secutæ sunt. * A cujus methodo utinam non abiissent 20
Scholæ Germanicæ, substitutis variis obscurorum hominum compendiis: ita verum linguæ Latinæ nitorem non corrupissent, nec à Regiâ viâ aberrassent. Nunc cum quilibet barbarus & incultus sub ingenii aliquâ & compendii specie novas sibi rationes docendi discendique condit, protruduntur primum in Academias, hinc in Rempublicam, homines & orationis & rationis usu non satis instructi; unde certissima aliquando barbaries exspectanda. * Scripsit suo tempore Sturmius librum de *literarum ludis re-* 21
ctè aperiendis, quo de ordinibus & progressionibus studiorum, de horis, ratione docendi, de resolvendis orationibus, de interpretationibus autorum, publicis lectionibus, privatis studiis, exercitiis scholasticis, multa habentur. Scripsit *Epistolarum Classicarum* libros tres, quos Classicos ideò vocat, quia ad Classium Scholasticarum Argentoratensium præfectos eos dedit, quibus rationem in singulas illas informandi adolescentiam præscribit. Illic quasi ἀνακεφαλαίωσις, designatio & partitio operum habetur, quam ille in superiori libro ὡς ἐν τύπῳ declineaverat Diligenter illa legere debent, qui Scholis præsunt; multa enim ex illis discent, quæ ad ἐμπειρίαν Scholasticam pertinent. Scripsit *Epistolarum Academicarum* librum ad Scholarchas, & singularum disciplinarum Professores, quibus de universâ in Academiis docendi ratione agit. Scripsit *Scholæ Lavinganæ Oeconomiam* ad Philippum Ludovicum & Joannem, Comites Palatinos Rheni, Illustrissimi Principis Wolffgangi Filios. Agitur hîc de officiis singulorum Præceptorum, de Legibus Scholæ, de lectionibus per curias & classes instituendis: ex quo veluti typo Scholæ instituendæ idea peti potest. Scripsit de *Educatione Principis* libellum ad illustrissimum Principem Guilielmum, Ducem Juliacensium, & de Nobilium puerorum informatione librum, titulo *Nobilitatis Literatæ* ad Werteros fratres. De *Exercitationibus Rhetoricis* librum Academicum ad Philippum Comitem Lippiarum scripsit; item alium *de amissâ dicendi ratione*, & quomodo ea recuperanda sit, ac de *Linguæ Latinæ resolvendæ ratione*, quibus præclara habentur ad Linguæ Latinæ facultatem parandam præcepta, variaque afferuntur consilia de copia rerum & verborum obtinenda. *Sæpe ego miratus sum, quare 22
à tam salutaribus consiliis recesserint, quæ hoc seculo institutæ sunt, Scholæ; cum nemo quidpiam sanius rectiusque docere eo in genere possit, quàm docuit Sturmius: in cujus scriptis, quæ apud recentiores scriptores habentur,

 egre-

egregia penè omnia delitescunt. Scripsit ille varios ad eloquentiam omnem
rectè excolendam egregios libros, ut de *Imitatione, Elocutione*; scripsit *com-*
23 *mentarios in Aristotelem, Hermogenem & Ciceronis libros*, & plurima alia. * Sed
illi, quos modò enumeravi, libri, quoniam ad rem Scholasticam & Juventu-
tis accuratam informationem propiùs pertinent, uno volumine collecti
sunt, & Torunii Borussorum editi Anno 1586. curante *Henrico Strobandio*,
Consule & Scholarcha Torunensi, viro literato, deque literis benè merito;
qui in suæ non tantum Scholæ sed & in omnium usum hæc scripta Sturmiana
suis sumptibus, laudabili profectò exemplo, recudi fecit, ut in Inscriptione
hujus operis Joanni Sturmio facta Rector & Pro-Rector ac Collegæ Scholæ
Torunensis testantur, qui & præfationem ad Lectorem addiderunt de scho-
lis & libris Sturmianis, qui illo volumine continentur, quod illi Institutionis
Literatæ Tomum primum, & à Sturmii nomine Sturmianum inscripserunt.
24 * Subjecerunt Scholæ Argentinensis sive Epistolarum Joannis Sturmii classi-
carum & Academicarum *χηματισμοὺς* à *Joanne Ludovico Havenreutero* confe-
ctos, quibus quasi quædam omnium librorum Sturmianorum *ἀνακεφαλαίω-*
σις continetur. Hinc & alios, qui de Scholarum instituendarum, docendi
discendique ratione scripserunt, invitarunt, ut sua ad editionem transmitte-
25 rent. * Quare sequenti anno prodiit, hôc ipso Strobandio curante, *Institutio-*
nis literatæ tomus secundus, cum præfatione amplissimâ ejusdem Scholæ Toru-
nensis, quâ agitur de ministris Ecclesiæ, cur Scholas, politias atque œcono-
mias sibi commendatas habere debeant, quæque illis officia præstare tenean-
tur. Hoc tomo continentur Actus tres Academiæ Argentoratensis, 1. Clas-
sicorum, 2. Baccalaureorum, 3. Magistrorum, sub Melchiore Junio habiti. Et
in primo illo actu de ratione examinandi & visitandi Scholas inferiores agi-
tur: adjiciuntur lectiones tum in Academiâ, tum in Scholis institutæ, cum
orationibus nonnullis. Cætera ad ritus & solennia Academica in gradibus
conferendis potiùs pertinent, quàm ad rem Scholasticam. Habentur in illo
tomo porrò Introductio novæ Scholæ Altorffinæ Norimbergensium, exposi-
ta aliquot doctorum Virorum orationibus. Augustani Gymnasii ad D. Annæ
constitutio ac docendi discendique ratio ab *Hieronymo Wolffio* delineata; &
ejusdem autoris de expeditâ utriusque linguæ, vel privato studio discendæ
ratione, & aliæ quædam commonefactiones. His additur ejusdem *Wolffii* de
Augustani Gymnasii instauratione deliberatio, & Somnium de expeditâ in
bonis autoribus interpretandis progressione. Sequitur *Joannis Rivii* de ratio-
ne docendi libellus, & Ludi literarii Magdeburgensis ordo, leges ac statuta,
26 autore *Godescalco Prætorio*. * Addiderunt sequenti Anno 1588. Tomum ter-
tium, cum præfatione de Magistratus Politicis titulis & officiis in reliqua tria
vitæ genera conferendis. Continentur illo docta variorum scripta: *Jodoci*
Willichi consilium de formando studio in quolibet artium & sacrarum & pro-
phana-

Digitized by Google

phanarum genere, duobus commentariis distinctum; quorum prior de Verborum, posterior de Rerum copiâ agit: Harmonia de ratione Institutionis Scholasticæ à *Joanne Garcæo* conscripta, in usum Ludi literarii Brandenburgensis in Marchiâ: Institutio Joannis Friderici, Ducis Pomeraniæ, scripta per *Philippum Melanchthonem*: Ratio studendi generalis *Pauli Eberi*: *Victorini Strigelii* de ratione docendi *καθόλικα θεωρήματα*: *Petri Vincentii* disciplina & doctrina Gymnasii Gorlicensis: Curriculum hibernum studiorum Scholæ Gorlicensis; Oratio *Laurentii Ludovici* de ratione docendi discendique puerilia Grammatices elementa, quæ Methodicæ appellatione continentur: Ratio administrandi Scholas triviales, proposita à *Friderico Widebramo*, *Joanne Stösselio*, *Maximiliano Morlino*, *Martino Miro*, *Laur. Lindemanno*, *Luca Tangel* Visitatoribus Ecclesiarum & Scholarum in Ducatu juniorum Principum Saxoniæ: Ordo studiorum, qualem sibi Adolescentes, qui ad Academias accesserunt, vel jamjam accessuri sunt, præscribi expetere soleant, autore *M. Stephano Prætorio*: *Σκιαγραφία* Scholæ trivialis rectè aperiendæ, conscripta pro Gymnasio Jutrebocensi, & edita à *M. Joanne Grunio*, Norimbergensi, ejus Gymnasii Rectore: Scholæ Cremsensis in Austriâ descripta formula, edita à *Joanne Matthæo*, Theologo & Professore Wittenbergensi: Pædagogii illustris Gandershemii inauguratio, constitutio, classes, leges: De optimâ studiorum ratione in omni studiorum genere Methodus, autore *Leopoldo Dickio* JCto: Ejusdem Christianæ & civilis vitæ Compendium. Promiserunt iidem quartum tomum; sed ille, quantum mihi constat, nunquam prodiit. * Fuere qui- 27
dem in Belgio variæ dissertationes de studiorum ratione in singulis disciplinis editæ, duobus in 12. libris, in quorum altero Hugonis Grotii; altero Johannis Gerhardi Vossii Dissertatio primas tenet. Ille ex officina Elzeviriorum Amstelodami Anno 1643. hic Trajecti ad Rhenum Ann. 1658. prodiit. Verum illi de Scholarum œconomiâ in universum non agunt, sed de singulis tantùm disciplinis: Quanquam & hi ad autores istos referendi; partem enim eorum constituunt. Iis vero enarrandis nunc supersedebimus. Erit de iis commodior in sequentibus dicendi locus.

De Scholis earumque institutione qui generatim egerunt, præter eos, quos modò enumeravi, non adeò multi sunt. Ex illis, quod è re suâ erit, petere poterunt, qui bonarum mentium officinas instituent. * Laudari tamen 28
etiam meretur *Schrevelii Palamon*, sive Diatribæ Scholasticæ, continentes tum quæ ad laudem & commendationem Scholarum spectant, tum quæ ad *εὐταξίαν* earum & œconomiam. Agit hic de Natura, Educatione & disciplinâ: de tribus, quæ sub disciplinam cadunt, corpore, appetitu, ratione: de iis, quæ tum respiciunt appetitum, tum rationem: de Institutione publica & privata: de officio boni Præceptoris: de officio discipulorum: de institutione gratuitâ & mercenariâ: de disciplinâ Scholasticâ: de præconiis literariis seu scholasticis,

29 ſticis. Ad ipſam verò docendi rationem non deſcendit. * Extat Viri doctiſ-
ſimi, & Amici, dum viveret, optimi *Guilielmi Mechovii* Hermathene, elegans liber de rectâ inſtitutione juventutis Scholaſticæ, Francofurti 1673. editus, quo graviſſima & ſalutaria de illis rebus monita habet, maximo illis, qui Scholis ordinandis præſunt, uſui futura. Multa hîc copioſe & accuratè diſquirit de officiis Magiſtratus, Inſpectoris, Parentum, Præceptoris, Diſcipulorum; de præceptis diſciplinarum eorumque uſu, de Exercitatione, Auditione, Lectione & Interpretatione, Colloquio, Scriptione, Verſione, Imitatione, Exercitatione proprio Marte inſtituenda, Paraphraſi, Amplificatione, Variatione, Exercitiis Oratoriis, Meditatione, Ediſcendis, Retractatione, Collatione, Emendatione, Repetitione & Interrogatione, Concertatione Juventutis, Studio excerpendi, Loco ſtudiis apto, Tempore diſcendi, Ante-Scholaris, qui Scholas nondum frequentant, Amphithalamio Encycliorum, Palatio Humanitatis, Legibus Juventutis, præmiis & pœnis Scholaſticis, morbis
30 Scholarum, Bibliothecâ literariâ, Exercitiis corporis: * Quæ omnia ad Methodum & rationem docendi pertinent, de quâ ſpeciatim nos dicturi ſumus: quanquam & huc omnes illi autores pertinent; è quorum tamen numero unum, qui penè inſtar omnium eſt, præterire hîc non poſſum, *Emundum Richerium* in doctiſſimo libro, cui titulum obſtetricis animorum fecit, qui Ambergæ 1608. in 12. editus eſt, ac uberrimè de omnibus illis, quæ ad infor-
31 mandam juventutem pertinent, agit. * Collegit & *Albertus Mollnar* varios eâ de re tractatus ſub titulo *Syllectorum Scholaſticorum*, Heidelbergæ 1621. edi-
32 torum; * uti & *Joann. Henricus Heideggerus*, Tiguri Ann. 1670. De Studiis inſtituendis ſeorſim ſcripta plurima ſunt, nondum in volumina collecta, ut Hegendorphini, Fungeri, Oſiandri, Freigii, Nathan, Chytræi &c. quæ ego voluminibus certis colligenda ſuaſerim.

33 Ad hanc claſſem referendi quoque illi ſcriptores ſunt, qui de defectibus in informandâ juventute, & corruptelis ſtudiorum, agunt. Ut enim ad ſanitatem intereſt, non ſanitatis tantum regulas præſcribere, ſed & morbos omnes noſſe & avertere; ita & hic corruptelis ſtudiorum cognitis rectius de ipſis
34 doctrinis judicabimus. * Hac in re laudabilem operam præſtitit *Ludovicus Vives*, qui non ſolum de tradendis diſciplinis, ſed & de cauſis coruptarum diſciplinarum aureolos planè ſcripſit libellos, plenos bonæ frugis ac diligentiſſi-
35 mè omnibus doctis legendos. * In eodem argumento verſatur *Valentinus Henricus Voglerus*, qui doctiſſimas de delectu ingeniorum & hodiernis ſtudiorum corruptelis diſſertationes ſcripſit, quibus de cauſis agit, quæ profectus
36 ſtudiorum in Scholaſticâ & Academicâ informatione morantur. * Digniſſima hæc conſideratione res eſt, omnibusque qui Reipublicæ curam habent, providendum, ut, ſublatis his obſtaculis, majores in mente excolendâ & in ſtudiis progreſſus faciamus.

CAP.

Digitized by Google

CAP. III.
DE FACULTATUM ANIMI SUBSIDIIS.

Facultates animi certis quibusdam adminiculis excitari debent. 1. Quæ excitatio malè communiter negligitur. 2. Exemplo corporis & corporearum actionum. 3. Per assuefactionem insolita in Motibus, 4. affectibus, 5. appetitu fieri possunt. 6. Qua ratione voluntati, affectibus, appetitui frena injicienda. 7. Exercitatio rectè ordinata præcipuum in facultatibus animi augendis subsidium. 8. Ejus quædam prudentia est. 9. Per eam varia in Scholis Sophistarum ad ostentationem specimina instituta. 10. Memoriæ narrativæ præprimis adsuescendum. 11. Erasmi Bartholini Dissertatio de Consuetudine laudatur. 12. Per assuefactionem & exercitationem crebram orta ars, quâ à nativitate surdi, ac per consequens muti, ad loquendum institui possunt. 13. Wallisii specimen. 14. Holderi, Sibscotæ eâ de re liber. 15. De illâ arte Rudolphi Agricolæ testimonium. 16. Exemplum in Sabaudiæ quodam Principe. 17. Aliud è Digbæo prælatum. 18. Quidam solâ naturâ duce loquentes intellexere. 19. Ejus exempla. 20. Bonneti liber Hispanicus de hoc argumento laudatur. 21. Quis ille fuerit? 22. Petrus Pontius hujus artis inventor; 23. quod multis testimoniis probatur. 24. Nicolaus Antonius Emanuelem Ramiresium de Carrion artis hujus inventorem constituere videtur, 25. à se ipso dissentiens. 26. Refellitur ejus opinio de Ramiresio isto. 27. Helmontius Filius aliqua de hâc arte scripsit. 28. Specimen hac in re à Wallisio datum. 29. Bonneti methodus recensetur. 30. 32. De arte pronunciandi qui scripserint, 31. Autores de hoc argumento ad singularem in negotiis civilibus usum uno volumine colligendi. 33. Aristotelis Scaligeri & Molinæi contraria sententia refellitur. 34.

1 QVemadmodum ad fruges è terrâ producendas subsidiis quibusdam, tam naturalibus quam artificialibus, indigemus; ita ad scientias addiscendas adminiculis quibusdam opus est. Ut ager fructus ferat, excitanda illa naturæ vis est, quæ terræ fœcunditatem augeat; ita ut mens in rerum apprehensione & dijudicatione expeditior sit, illæ animæ facultates, quibus illa intelligit & dijudicat, erigendæ rectis quibusdam rationibus & acuendæ sunt. * Videmus, educatione juvenum animos ita formari posse, ut labores tolerent, à voluptatibus abstineant: sed ad animi facultates firmandas & augendas, ut quis rectè meditetur, ut in inveniendis rebus celer sit, ut memoriâ & judicio polleat, paucissimi præcepta suppeditant; cum id fieri tamen multis modis possit. Nam vel solo exercitio rectâque applicatione illas augeri posse quotidie vidmus; quemadmodum, qui scopum ferire discunt, continuo usu propiùs accedunt, roburque lacertorum 2

rum intendunt. Solet quidem vulgato verbo dici, quemlibet esse fortunæ
suæ fabrum; sed longè hoc rectiùs de ingenio dicetur, quemlibet esse inge-
nii sui fabrum: Magis enim in potestate hominis est flectere, in quamcun-
que velit partem, ingenium, & qui fortè sunt ejus defectus emendare, ut
appetitus & affectus suos domare quis constanter perpetuâque voluntate
potest.

Quod si corpora nostra videamus, ad miraculum illa per consuetudinem
3 & exercitationem quotidianam in motus insolitos impelli possunt: * Quod
4 in funambulis patet, qui super fune extenso sine ullo metu ambulant, sal-
tant, in gyros se torquent, de turribus delabuntur, ad quæ hiant & stupent
5 earum rerum ignari, & in iis inexercitati. * In doloribus perferendis vi-
demus quosdam adsuefactione stipitibus & truncis similes, ut Spartanorum
quondam pueri adversus omnes dolores obstinati erant, qui ad sanguinem,
imo ad necem, cædebantur, neque voce tamen ullâ aliquem sensum osten-
debant. Novimus vel ipsum aëris usum, sine quo vivere alii non possunt,
diuturnâ consuetudine ad benè longum tempus inhiberi posse, quod in uri-
natoribus videmus. Quidam rebus ignitis versandis habiles manus fece-
re. * Sunt, qui abstinentiâ à cibis inediam ad aliquot annos tolerarunt: qui
6 ingurgitatione crebrâ helluones tricongii fiunt; continuâ voracitate ita pro-
ficiunt, ut vel soli, quod decem hominibus sufficiat, unâ cœnâ absumant: qui
frigora intensissima, qui sitim ad stuporem usque perferre possint. Cumque
hæ fieri in corporibus mutationes possint, non secretâ quâdam, sed maximè
naturali ratione, quis non multò magis animos variarum figurationum ca-
paces crediderit? modo sibi ipsis non diffidant homines, atque ea se præ-
stare posse credant, quæ alios præstare vident, atque illud sibi præfigant, quod
labor improbus omnia vincat. * Voluntati nostræ, affectibus, appetitui no-
7 stro leges vel ipsi ponimus, vel alii illis ponunt nam vel religione, vel opi-
nione validâ, sive illa ex institutione, sive aliâ persuasione oriatur, vel exem-
plo simili, quod illustre sit, & in oculos incurrat, vel affectu contrario frena
illis injicimus; sive verè hoc fiat, sive simulatè. Illud Philosophia moralis
urget; hoc verò in civili conversatione fieri videmus: Sunt enim, qui vo-
luntatem suam adeò tegere possunt, ut ne exigua quidem ejus nota vix ullo
vultus charactere deprehendi possit. Ut ergo simili ratione facultates intel-
lectus in nobis ad expeditiorem apprehensionem & usum formentur, nobis
laborandum est.

In his mediis Exercitatio rectè ordinata præcipuum sibi locum vindi-
8 cat. Ex eâ enim habitus formatur. * Est verò & illâ prudentia quædam obser-
9 vanda, ut attemperetur ingeniis & finibus, ac recto ordine instituatur. Per
gradus illa suos ducenda est & per partes, nonnunquam obliquè, & per quan-
dam, ut ita dicam, consequentiam: Est enim, ubi Exercitatio plena ac per-
petua

petua magis turbat & impedit, quam promovet, ſtudia; Quare interdum
quibusdam adminiculis illi ſubveniendum eſt. Ac primò quidem, ut omnia
rectè fiant, opera danda eſt; hinc ut promptè & expeditè & cum quadam
alacritate ac animi jucunditate. * Fuerunt in veterum Sophiſtarum Scholis, 10
qui in utramque partem de omni argumento dicere potuerunt, quod non
niſi continuo exercitio factum eſt. Sunt, qui frequenti uſu omnia in ridi-
culos ſenſus detorquent. Quantum memoriæ, vel exercitatione vel pecu-
liari aliqua arte, ſuccurratur, notum eſt, & de eo nos infrà plura. * Multum 11
prodeſt ad res magnas & negotia gerenda, ſi quis maturè adſueſcat memo-
riæ narrativæ, ut cum circumſtantiis temporum, perſonarum, locorum, omnia
memoret & deſcribat, & quæ ab aliis narrantur, ex lectione vel auditione in
ſummam aliquam contrahat. * Incredibilis Exercitationis & conſuetudinis 12
vis, per quam non in educatione tantùm, ſed & in quibuscunque aliis rebus
ſtupenda fieri poſſunt, de quo legatur doctiſſima illa *Eraſmi Bartholini* Diſſer-
tatio, quæ eſt inter *quæſtiones* ejus *Academicas* nona.

Quanta Exercitationis rectè ordinatæ vis ſit, vel ex eo patet, quod in illo, 13
qui ob naturalem ſurditatem vocis & linguæ uſum non habet, adeò intendi
vis imaginativa & apprehenſiva poſſit, ut è motu labiorum, quem viſu obſer-
vat, literas, è literis verba incredibili celeritate intelligat, & ad illa reſpon-
dere ſciat; quod arte ſingulari & certis præceptis à quibusdam cum ſtupore
audientium effectum eſt. Dixi alibi eâ de re prolixiùs, ſed nec loco hoc præ-
termittendum id videbatur, quoniam vel ſolo illo exemplo mirifica phanta-
ſiæ & ingenii vis arte adjuta oſtendi poteſt. * Suſcepta fuit ab Anglis qui- 14
busdam illa mutorum inſtitutio, ejusque ſpecimen *Walliſius* dedit; cujus ex-
tat prolixa eâ de re epiſtola ad *Dn. Boilium* ſcripta, in *Actis Philoſophicis Anglicis*,
Num. 61. * Fuerunt & alii inter Anglos, qui integris eâ de re libris egerunt: 15
Holderus in libro *de Elementis loquendi*, cui additur Tractatio *de Informatione
muti & ſurdi:* (liber editus eſt Anglicâ linguâ Londin. 1669.) Georg. Sibſco-
ta in libro Anglico, cui titulus: *Deaf and Dumb mans Diſcourſe, or concerning
thoſe, Who are born Deaf and Dumb*, edito Lond. 1670. cum additione libri de
ratione loquelæ creaturarum inanimatarum. * Non recens natam illam ar- 16
tem è Rudolpho Agricolâ conjicere poſſumus, qui *lib. 9. de Invent. cap. ult.* vi-
diſſe ſe teſtatur ſurdum à primis vitæ annis &, quod conſequens eſt, mutum;
didiciſſe tamen, ut quæcunque ſcriberet, aliquis intelligeret, & ipſe quoque,
tanquam loqui ſciret, omnia mentis ſuæ cogitata perſcribere poſſet. Quod etſi
in dubium vocare videtur Ludov. Vives *lib. 2. de animâ, cap. de diſcendi ratione*,
nullam tamen ejus cauſam habuit, præſertim cum fide dignus teſtis & *αὐ-
τόπτης* fuerit Agricola; nunc verò tot experimentis res illa probata eſt:
* Nam non in Angliâ tantum Holderus & Walliſius experimenta inſtitue- 17
runt, ſed & in Sabaudiæ quodam Principe ingenioſiſſimus Comes Emanuel

Digitized by Google

18 Thesaurus specimen aliquod exhibuit: * ac meminit Digbæus tract. *de natura corporum cap. 28.* Sacerdotis cujusdam Hispani, qui fratrem natu minorem Connitis stabuli Castellæ, à nativitate surdum, improbo labore ita erudiverit, ut modò lumen non abesset, aut tergum non obverteretur, è motu oris, labiorum aliarumque partium, perfectè intelligere voces loquentium, ad interrogata respondere, vocabulorum vel in incognitâ sibi linguâ sonum & accentum accuratè ad alterius pronunciationem reddere potuerit; nisi quod
19 tonum vocis eundem servare non poterat. * Refert & Schottus in *Physicâ Curiosâ lib. 3. cap. 33.* novisse se in Sicilia quendam è Soc. Jesu, qui surdus erat penitus, & tamen promptissimè de quâvis re tam cum suis, quam cum exteris egerit, tametsi nullum perciperet verbum, dummodo labiorum motum loquentium videret. Atque id non tam per disciplinam, quàm instinctu naturæ
20 bonitateque ingenii factum est. * Nam & alius P. Layman singulari quodam casu surdus factus, ut illic testatur, assiduâ oris loquentium observatione didicit visu percipere, quod non poterat auditu. Refert & Zvvingerus in *Physiol. Mod. cap. 25.* Jacobum Oecolampadium, cum Sacerdos Basileæ esset, inter alios habuisse auditorem plebeum, sed surdum, qui tamen verba illius intellexerit ex eo, quod intentis & inconnivis illum oculis intueretur. Quoniam ergo naturam & ingenii indolem hîc præstare talia videmus, quidni
21 certis quibusdam regulis adjuvari natura posset? * Librum in hâc arte dudum, ante, quam Angli eâ de re cogitarunt, scripsit aliquis Johannes Paulus Bonnetus, ediditque Madriti in 4. An. 1620. ac Regi ipsi inscripsit. Titulus est: *Reduction de las lettras y arte para ensenar a ablar los mudos,* i. e. *Reductio literarum & ars informandi mutos.* Non dubitat huic Autori inventionem hujus artis adscribere Caramuel in *apparatu suo philosophico lib. 1. disp. 2. n. 16.* qui epi-
22 gramma quoddam in eam artem illic scripsit. * De autore vero, quem Sacerdotem, credo per errorem, Digbæus vocat, non satis certa omnia: nam ipse se *Barletservant* vocat. Quid autem muneris hoc sit, Nicolaus Antonius in *Bibliothecâ suâ Hispana* sub hujus Viri nomine doceat: *Joannes Paulus Bonet Aragonius Regi nostro à munere quodam, quod Burgundiæ domus vocabulo BARLETSERVANT apud nos audit, & à tormentariæ rei ministerio* (entratenido cerca de la persona del General de la Artilleria) *magnoque Castellæ Connestabili à secretis.*
23 * Ante tamen Bonetum Petrus Pontius Benedictinus Monachus hanc artem exercuit, ut constat è Valesio *lib. de Sacr. Philos. cap. 3. Petrus Pontius,* inquit ille, *Monachus S. Benedicti, Amicus meus, natos surdos docebat loqui, non aliâ arte, quam docens primum scribere, res ipsas digito indicando, quæ characteribus illis significarentur; deinde ad motus linguæ, qui characteribus responderent, provocando.* Unde patet, pro informationis hujus fundamento scripturam fuisse adhibitam, quod
24 in exemplo sui temporis etiam notarat Rudolphus Agricola. * Meminit & ejusdem artis in Hispaniâ inventæ Stephanus Roderic. Castrensis *Comm. in libr.*

libr. Hippocratis de Aliment. Sect. 2. p. 247. ut mirer, Franciscum Lanam in *Prodromo all' arte maëstra c. 4.* negare, quicquam de arte istâ præceptis traditum, ut solus ille ac primus eâ de re forte videatur cogitasse; ac aliqua præcepta, sed quæ exigua sunt & nullius momenti, suppeditasse. Pontius vero ille, quantum scitur, nihil edidit, ac videtur Bonnetus illam Pontii, qui ætate Valesii An. 1590. vixit, artem hactenus occultatam, suo tempore An. 1610. publicasse. Ita enim Nicolaus Antonius loco suprà citato: *Nempe mira hac res, ut muti verba efferrent, in artem ivit apud nos egregiâ industriâ Viri perspicacissimi Petri Pontii Benedictini Monachi, quam videtur Bonetus publicasse.* Idem de eo testatur Nicolaus Antonius sub nomine Petri Pontii, ubi præterea Fr. Joannis de Castanniza Benedictini testimonium ex Historiâ de Vitâ S. Benedicti adducit, qui & ipse Dn. Gasparum de Gurrea filium Gubernatoris Arragoniæ discipulum ejus hujus rei testem affert. Legi quoque de eo potest Ambrosius Morales *in descriptione Hispaniæ fol. 38.* qui testatur, eum loqui docuisse fratres duos & sororem Castellæ Connestabilis, de quorum altero, Petro à Velasco nuncupato mirum esse ait, quæ & quanta intra vigesimum ætatis annum, ad quam vixit ætatem, didicerit, quoniam ultra vernaculam suam linguam locutus fuerit, scripseritque Latinam ferè absque solœcismo, quandoque & eleganter, tum etiam Græcos characteres scripserit. Adducit & Morales schedulam manu illius scriptam, qua respondet roganti per manualia signa de arte istâ & formâ, quam sibi adeò utilem expertus fuerat. Ex iis, quæ adduximus, patet, Digbæum, cum Sacerdotis meminit, qui librum talem scripserit, Pontium intellexisse, cum ars ab illo profecta fuerit, quæ à Boneto est publicata. * Hìc vero iterum turbat Nicolaus Antonius, qui immemor 25
eorum, quæ de Petro Pontio dixerat, Emanuelem Ramiresium de Carrion Prieguensi Marchioni Hispaniarum Magnati à secretis & à curâ formandi eloquii, quia mutus natus erat, Inventorem vel Doctorem hujus artis facit, Ita enim de illo: *Hic apud nos artem invenit, aut certè solus exercuit ætate suâ literas & aliqualem usum docendi mutos, quod quidem in eodem Marchione, atque item in D. Ludovico à Velasco Fraxini Marchione Connestabilis Castellæ fratre & in aliis præstitit.* * Hoc vero antè de Petro Pontio dixerat, tùm Nicolaus Antonius, tum 26
Ambrosius Morales, quod Petrum de Velasco fratrem Castellæ Connestabilis superiore seculo in loquendô informaverit, cum Emanuel Ramirez de Carrion hoc seculo vixerit, & post Bonetum, qui An. 1610. librum suum edidit, librum Hispanicâ linguâ primum 1611. hinc 1619. publicavit cum hoc titulo; *Maravillas de naturaleza, en que se contienen dos mil secretos de cosas naturales.* Planè hæc inter se non conveniunt, neque expediri à me hic nodus potest. Ab isto sanè Ramiresio scriptum fuisse de arte illâ librum, non meminit Nicolaus Antonius, & tamen quasi subdubitans vel inventorem, vel certè solum hujus artis suâ ætate Magistrum constituit; quæ manifestè cum cæteris pugnant.

 *Imò

27 * Imò vero expressis verbis legitur in judicio illo, quod Antonius Perez Ab-
bas Benedictinus Bonneti libro præfigit, Petrum Pontium Monachum Bene-
dictinum principium huic arti dedisse. Quare omnino illa, quæ de inventio-
28 ne Ramiresii ait, falsa sunt. * Nostro quoque tempore Helmontius Filius in
Alphabeto suo vero Naturali Hebraico quandam de surdi & muti in linguis infor-
matione dissertationem instituit; sed horum autorum mentionem nullam
29 fecit. * Testis est quoque Monconisius *in Itinerario suo Anglico p. 50.* se apud
Wallisium vidisse nobilem Anglum mutum & surdum, qui Doctore illo tan-
tum in legendo profecerit, ut librum Anglicum expeditè legeret, atque jam
tum alterum hoc exhibuisse specimen Wallisium, qui præterea exiguam illi
differentiam in pronunciatione τȢ B & τȢ P ostenderit, exilem scilicet nasi mo-
30 tum, cum litera B pronunciatur. * Bonnetus ad certam artem regulas revo-
cavit: Nam in primo libro agit de literarum naturâ & variâ apud varias gen-
31 tes pronunciatione, quæ erudita sunt. * Sed tamen & ante illum de hoc ar-
gumento egerat Hieronymus Fabricius ab Aquapendente libro *de locutione
ac ejus instrumentis*, Scaliger in libro *de causis Latinæ linguæ:* post illum Malin-
crotius *tractatu de libris*, & Petrus Montanus in singulari libro Belgico, sed
erudito, *de arte pronunciandi*, quo neminem hactenus accuratiorem vidi. Mi-
hi quoque aliquando *de Philosophia Alphabetaria* quædam scribere propositum
32 fuit. * Libro secundo ad rem ipsam propiùs accedit, ac ostendit, quomodo
mutus figuram & pronunciationem literariam per manualem demonstra-
tionem & motum oris ac labiorum doceri possit: hinc procedit ad reliquas
Grammaticæ partes, & orationis constructionem integram. Aliqua etiam
33 de cifris & linguâ Græcâ adjecit. * Ego omnino svaderem, ut non Hispani-
cus tantùm ille liber, sed & cæteri, qui in Anglicâ linguâ scripti sunt in Lati-
nam linguam conversi uno volumine colligerentur; non in mutorum tan-
tum usum, sed & illorum, qui in aulis Principum, in foro, atque adeò in omni
vitæ genere versantes, mussitantes etiam intelligere velint, atque secreta è
longinquo rimari colloquia; Cujus rei quantus esse possit, facilè quivis in-
34 telligit. * Nos insigne hoc exemplum, quo exercitationis crebræ vis in in-
tellectu augendo confirmatur, omittere noluimus, quo falsitas sententiæ
Aristotelis ostendatur, qui libr. *de Hist. Animal. 4. c. 9.* surdos natos vocem qui-
dem emittere ait, sed sermonem nullum: cui accedit etiam Scaliger in com-
mentario, cum ait: *Arte & voluntate fit sermo, itaque docemur: Surdi autem non
docentur, ideò non loquuntur.* In Aristotelis quoque verbis argutatur, quod vo-
cem emittere dicat. Malè quoque Molinæus *Physic. lib. 8. c. 24.* judicat: *Cæ-
cus natus potest per auditum erudiri; at quicunque est surdus à nativitate, est mutus &
planè indisciplinabilis.* Et Aristoteles primo Metaphysicorum auditum disci-
plinæ sensum vocat, cum per visum, atque ut ita loquar, intuitivè procedere
posse videamus.

CAP.

Digitized by Google

CAP. IV.
DE SUBSIDIIS DIRIGENDI JUDICII.

Judicium ac memoria præcipuæ ingenii partes. 1. Memoriæ summa necessitas & utilitas. 2. Attamen memoria sine judicio manca & mutila. 3. Judicium summam omnibus disciplinis manum imponit. 4. In judicio dirigendo præcipuum studium adhibendum est. 5. Logica dirigendo judicio subsidia ministrat. 6. Illius usum multi parùm curant. 7. Illius usus latius patet, quam vulgo creditur. 8. Logica est clavis reliquarum scientiarum. 9. Verulamius quatuor artes Logicæ subordinat. 10. Quarum posteriores è prioribus fluunt. 11. Quibus & Didactica est addenda. 12. Ars inventiva artium, & examinis seu judicii principia sua è Logica deducit. 13. Quæ ex parte hactenus neglecta. 14. Generalis inveniendi & ratiocinandi regula traditur. 15. Pueri in prima ætate rerum ordinatâ cognitione imbuendi. 16. Böcleri eâ de re sententia: 17. Batei Janua. 18. Comenii Janua ad informandam juventutem non rectè adhibetur. 19. Ad periodorum cognitionem pueri maturè ducendi. 20. Scioppii Mercurius bilinguis. 21. Schola latinitatis Gothæ edita. 22. Böcleri desiderium. 23. Autores, qui de Polymathiâ scripsere, ad hanc rem inepti. 24. Mechovii propositum. 25. Mylai universitatis Historia. 26. Διατύπωσις generalis rerum. 27. Comenii orbis sensualium pictus. 28. Quædam in illo desiderantur. 29. Sturmii & Joh. Benzii Loci. 30. H. Weitzii Via regia ad linguam Latinam. 31. Joh. Joachimi Beccheri Novum Organum laudatur. 32. Ejus usus in inventione ac meditatione. 33. Beccheri Methodus didactica. 34. Ejus Method: pars I. & II. edita. 35. Tertia lucem non vidit. 36. De eodem Becchero judicium. 37. Schola Naturæ, Artis & Actionum humanarum, quomodo instituenda. 38. Quid per scholas istas intelligatur. 39. Beccheri Theatrum Naturæ & Artis. 40. Theatrum tale Principis sumtibus instruendum magno foret usui. 41. Methodus Mechanica practica. 42. Exercitationes Theatricæ in juventute non omittendæ. 43. De Comenii Ludis Comicis quid sentiendum. 44. Verulamii de Theatrica actione judicium. 45.

DUæ sunt præcipuæ Ingenii, ut ita dicam, partes, Judicium & memoria. 1
* Hæc quidem plurimum æstimatur, nec immerito, quod in omnibus 2
disciplinis maximus ejus usus sit: Tot enim in singulis sunt præcepta, tot variæ res memoriâ comprehendendæ, sine quibus nihil omnino effici potest. Philosophus universam rerum naturam, tot corporum, tot artium nomenclaturas & regulas animo tenere debet; Theologus Veteris Novique Codicis libros, ac Patrum decreta; JCtus leges ac responsa veterum prudentum; Medicus herbarum, morborum, medicamentorum nomina in

 prom-

Elocutionis, sive *traditionis*. * Sed hæ posteriores quasi per consequentiam ali- 11
quam è prioribus procedunt, quatenus nimirum judicium conducit ad me-
moriam: Nam & memoria per se inesse multis potest, & sine his adminicu-
lis excoli; elocutio, etsi suis quibusdam præceptis contineatur, tamen refer-
ri etiam ad Logicam debet, quatenus benè ordinatis conceptibus formæ ar-
gumentorum, schematismi & verba ipsa subserviunt. * Addenda his est Di- 12
dactica, aliqua doctrinæ de Methodo propago, quæ suo quodam peculiari
modo & secundum sua principia consideranda est.

Inter has artes, quas vocat Verulamius rationales, artem inventivam, 13
quatenus ad artem refertur, desiderari ait: *Inventiva*, inquit, *ars est, altera ar-
tium & scientiarum, altera argumentorum & sermonum:* hanc esse obviam ait, il-
lam à nemine excultam. * Non nego quidem, sed id factum nescio per quam 14
hominum illa studia tractantium socordiam: quanquam & non pauci etiam
barbarâ illâ ætate fuerint, quibus his similia, quæ Verulamius proponit, in
mentem venerunt. Ac sanè principia eadem Dialectica ad tales conclu-
siones formandas deducere posse, quilibet videt. Deinde & ars illa Judicii
& directionis sive Examinis, quâ de experimentorum ratione agitur, ex iis-
dem principiis promanat. Quanquam enim Verulamius speciales quos-
dam modos enarrat, quibus tale examen institui possit, possunt tamen omnes
illi è doctrinâ causarum atque è locis Dialecticis deduci, quod Topica illa
particularia, quæ vocat, sive Articuli Inquisitionis satis ostendunt: In omni-
bus enim illis experimentorum inventionibus occulta quædam argumen-
tandi ratio reconditur, ex aliquo locorum Dialecticorum deprompta; quâ
de re pluribus nunc agere non possumus.

Generalis in meditando ac inveniendo & in omni ratiocinationis actu 15
regula est, quam & Spinosa in tractatu *de Emendatione Intellectus* posuit, ut re-
rum differentias, convenientias & oppugnantias, rectè colligamus, quò
ideas nobis claras & distinctas formemus, & ex earum progressu, qui ab
exiguis principiis ad majora se axiomata & conclusiones dilatat, quicquid
argumento nostro conveniens est, deducamus. * Quare non malè faciunt, 16
qui jam in primâ ætate pueros rerum cognitione benè ordinatâ imbuendos
judicant, ut rerum universitatis ideæ illorum animis obversentur. * Præter 17
alios præcipit hoc Vir Clarissimus Böclerus in Dissertatione MStâ de Studiis,
quæ amici operâ ad manus meas pervenit, sed imperfecta, & intercedente
Viri Clarissimi obitu non absoluta. Ita ille: *Nunc illud monebimus, maturè seu
post vulgares & primas literas praeceptas dandam esse operam, ut ingenia ipsam rerum
universitatem, quo fieri commodissimè potest modo, cognitam & in obvio conspectu posi-
tam habeant. In hoc enim consilio facilè omnes convenire & congruere videmus; quan-
quam viam ingrediantur non unam. Dolendum sanè est, non esse in hunc diem libellum
huic proposito idoneâ ratione inservientem. Annisi sunt complures Viri eruditi Dialogis*
rem

rem conficere: quibus ut aliàs suus non denegatur usus; ita ad hunc finem nondum profecerunt. Illud autem per se intelligitur, in libris, quibus universitas rerum quaeritur, rationem verborum & linguae eatenus habendam esse, ut e.g. in latinis non nisi latina &
18 *autoritatem habentia, & sic in aliis linguis, adhibeantur.* * Hæc Böclerus, qui eâ occasione de Januâ Comenii judicium suum interponit, atque ejus loco commendat Batei Januam, duodecim centuriis auctam.

19 De Comenii Januâ habendum est, illam planè è Scholis illis, ubi Latinitatis genuinæ, ut æquum est, cura habetur, eliminandam. Nam ut rerum aliqua notitia ex illâ haberi possit; tamen exigua illa est, nec satis convenienti ordine, quod præcipuum eâ in re est, proposita, & vocibus ac phrasibus barbaris passim scatens, quæ corrumpere bonam juventutis latinitatem possint: Quicquid etiam Apologiâ pro suæ Januæ latinitate scripta contendat
20 Comenius; nam & ipsa alterâ apologiâ indigeret. * Ne quid nunc dicam de eo, ad Latinitatem tales libros planè commendari non posse, quoniam per mera axiomata proponuntur, in quibus nulla est periodica consequentia suis particulis connexa, cui maturè adsuescere pueri debent. Ut eum in finem Sturmius sententias ex autoribus secundum ordinem & quantitatem periodorum collegerit, quas ubi legerit didiceritque puer, & numeri & consecutionis idea in animo hærebit; quod magno postea ad numerosè scribendum subsidio erit: Nam talia è veteribus disci autoribus consultius est, qui concinniorem vocum positum & accuratius aurium judicium ha-
21 buere. * Exhibuit etiam Scioppius Mercurium bilinguem, de cujus me-
22 thodo ille in præfatione Grammaticæ & Mercurii sui pleniùs agit. * Commendare etiam Böclerus Scholam Latinitatis Gothæ editam in hunc usum videtur; quæ, ut ille ait, *universitatem rerum cordato quodam judicio ac contextu*
23 *complectatur.* * Sed pleniorem tamen ille laborem & accuratiorem desiderat, suadetque ut è centonibus Ciceronianis tale opus conficiatur, in memoriam sibi fortassis non revocans, quod Freigius in Ciceroniano suo aliquâ ex parte
24 effectum hoc dederit. * Garzoni tamen liber, cui Titulus: *Piaza universale*, qui ex Italico in Germanicum sermonem conversus est, & alii Miscelli scriptores, *Alexander ab Alexandro*, *Cælius Rhodiginus* ab hos usus non referendi: quemadmodum nec *Polydorus Virgilius libro de Inventoribus rerum*, quod Lambe-
25 cio visum est. * De defectu Institutionis in rerum cognitione etiam Mechovius in Hermathene suâ conqueritur tract. 3. cap. 4. *Nescio, an deesse hîc queraf juventuti libellum de rerum naturâ, in quo ex optimis scriptoribus nonnihil de mundo, de cœlo, de elementis & de cæteris rebus, quantum ad hanc ætatem satis foret, conscripta tenerentur, ne plane instar hospitis ac peregrini in hâc patriâ suâ tempus transigeret. Mihi id sæpius in animo fuit, κοσμοπολίτας meos consulere, sed hora ruit, ac tempus nec opinanti elabitur.* Unde tale aliquod opusculum in animo habuisse Virum doctissimum conjecerim, quale è centonibus veterum scriptorum concin-

Digitized by Google

concinnandum suadebat Böclerus, & quale ille specimen Ethicum in Parænetice suâ, optimo sanè consilio, dedit. * Non venit etiam Böclero in men- 16
tem *Christophorus Mylaus*, qui Universitatis historiam non contemnendo ordine & opera in lucem edidit.

Verum illa omnia majori apparatu instituuntur, quam in illâ ætate 17
necesse est. Sufficit generalis illa rerum διατύπωσις, per sola vocabula ac phrases argumento convenientes determinanda: cætera enim supplere docendo doctus magister potest: * Quo consilio Comenius, quanquam 18
latinitate non satis castigatâ, prudentiâ tamen didacticâ minimè destitutus, ut patet è vastis ab illo conscriptis voluminibus, illum *Orbem suum sensualium pictum*, ut in ipsa inscriptione βαρβαρίζει, edidit. Res minimè contemnenda: Nam sic per imagines res ipsa oculis sistitur, & vocabula ac verba eò pertinentia eâdem operâ discuntur. * Sed mallem ego elegantioribus pi- 29
cturis talem libellum illustrari, atque omnia nitidius & accuratiori ordine ob oculos poni. Ordo enim præcipuè hîc attendendus, ponenda omnia connexa, affinia, contraria sub eâdem serie, ut ea conjunctim memoriæ infigantur. Ita animo inhærebunt simul fontes illi, unde vel argumenta inveniri, vel sententiæ amplificari possint, eritque hoc quasi universale pro copiâ rerum & verborum instrumentum. * Hoc in animo olim habuit *Sturmius* ejusque 30
discipulus *Joh. Benzius*, qui omnem latinitatem locis LXXVI complexi sunt; secundum quem ordinem primò vocabula memoriæ imprimebant pueri, collectanea phrasium instituebant adultiores, ut in Latinâ & Græcâ linguâ peculiaribus libris *Joannes Benzius* ostendit. Poterant & sententiæ ac theses, vel politicæ vel ethicæ, sub titulis eodem modo ordinatis colligi. Ita ad omnem palæstram dicendi disserendique instructus fieret, qui huic viæ insisteret. Nam in methodo nihil magis turbat quam varietas, ac constantia facit, ut firmiores omnia radices agant. * Huc quoque respexit *H. Weizius*, qui aliquot 31
foliis *Viam regiam ad linguam Latinam Hafniæ Ann. 1661.* edidit. In cap. 1. de rebus agit, quas secundum classes suas, serie non male ordinatâ, divisit. Cap. 2. agit de modis rerum, quo omnia in ordinem redigit, quæ ad qualitatum, relationum &c. classes pertinent. Cap. 3. agit de motibus rerum, ubi actiones, passiones, durationes earum dispescit. Cap. 4. agit de actionibus hominis per certa objecta, diversos status, circumstantias variatis. Cap. 5. de modis motuum, actionum & passionum. Cap. 6. de circumstantiis rerum motus aut quietis. Cap. 7. de cohærentiis rerum & actionum. Cap. 8. de multiplicatione rerum & verborum. Atque sic ille sub 500. generalibus titulis omnem vocabulorum, quibus res & actiones continentur, seriem non ineleganti ordine disposuit: quibus uti poterunt, qui vel meditantur aliquid, vel phraseologiam colligent, aut similia instituunt.

32 Simile consilium *Joh. Joachimus Beccherus in Novo Organo pro verborum copiâ in quâvis materiâ expeditè acquirendâ* proposuit, Latinâ Germanicaque lingua nunc edito; in quo pars 1. rerum actiones & passiones seu verba continet: pars 2. rerum prædicata & qualitates seu adjectiva: pars 3. actionum & qualitatum circumstantias & modos, seu adverbia, præpositiones, conjunctiones & interjectiones: pars 4. habet sermonis subjecta seu substantias. Singulas partes secundum 15. titulos generales physicos pro generalissimâ partium combinatione disponit. 1. Substantiam. 2. Qualitatem. 3. Quantitatem. 4. Locum. 5. Tempus. 6. Gustum. 7. Odorem. 8. Visum. 9. Auditum. 10. Tactum. 11. Potentiam agendi. 12. Voluntatem. 13. Rationem. 14. Virtutem & vitium. 15. Theologica & qualitates promiscuas. Singulos titulos iterum dividit, atque hâc ratione Systema integrum omnium vocum in linguâ occurrentium, philosophicâ quâdam ratione ordinatum exstruit;

33 Quod non copiæ tantum verborum, sed & meditationi ac inventioni rerum inservire potest. Est enim inventio nil aliud, quam ut meditando conjungamus, quæ cum re conveniunt; sejungamus, quod repugnat: Qui analogismus licet hîc in vocibus disjunctis consistat, operatio intellectus & ratiocinatio facile sociabit, quæ de se prædicari vel simplici vel argutâ & enthymematicâ oratione possunt. Ac profectò non omnino vana sunt, quæ ipse Autor in præfatione de hoc suo organo prædicat: *Ut ad secundarium hujus organi usum veniam, qui revera primarius est, & ipsum ἔργον dici posset, immensum illum esse scias, & ita comparatum, ut infallibili articulatione & consequentia te ad tertiam connexionem deducat, quæ pariter in omnium rerum cogitationumque humanarum structuris locum obtinet, & ex cujus vero, claro & distincto intellectu totum humanæ sapien-*

34 *tiæ lumen exurgit.* * Proposuerat sibi Beccherus tribus libris succurrere juventutis informationi, & hoc suum consilium prolixè enarrat in Methodo suâ

35 didacticâ & appendice ejus, libris Germanicâ linguâ editis. * Primâ parte Methodi practicæ continebatur vocabulorum à primitivis ordinata deductio: cujus laboris etiam alios jam ante socios habuit. Pars secunda illo, quod jam recensemus, continetur organo, habetque vocabula omnia sub illis, quos enarravimus, concordantiarum titulis, secundum significationes

36 suas posita. * Tertia pars ab illo promissa, sed nunquam in lucem edita, dedisset nobis concordantiarum titulos de subjectis prædicatos, iisdemque alligatos & combinatos. Ita enim ipse: *In tertiâ parte combinabuntur notiones, prædicabunt omnes partes orationis & significationum tituli de se invicem: ita, ut omnium subjectorum naturam per quindecim titulos, e. g. quæ dura, quæ levia, quæ alba, quæ sonora omnia sint &c. in quo corpora conveniant, in quo aversentur, scias, ita totam physicam practicam & omnes comparationes proprias habebis; ex quibus omnes definitiones & hypotheses omnium scientiarum fluunt.* Sed hujus partis tertiæ defectum nunc utcunque supplet pars secunda, quæ, ut diximus, ad hos

usus

usus ab homine mediocriter ingenioso commodè adhiberi potest. * Fuit 37
illi viro versatile ingenium, quod in omnia se diffunderet, ac singulari perspicacitate comprehenderet. Ideoque virorum doctorum consideratione digna sunt, quæ ille in Methodo suâ Didacticâ proposuit; in qua multa reperiuntur, summo in re literariâ usui futura. Plura etiam nos docuisset, si Methodus ejus Gnostica de acuendâ ratione & formando judicio, quam promisit, in lucem prodiisset. Sed de ejus methodo didacticâ nos infrà plura dicemus: nunc tantùm de novo ejus organo verba fecimus, quatenus illud directioni intellectus in apprehensione, collatione, illatione rerum, inservire possit. Neque enim hactenus habemus, qui prædicata omnia accuratiore ordine digesserit; ac profectò dolendum, tertiâ illâ parte, quâ applicationem prædicatorum ad subjecta docet, per ejus obitum nos fuisse fraudatos. Et cæteri illi libri, ut *Polyhistor Jonstoni, Pexfelderi apparatus*, omnesque Nomenclatores & Januæ hunc usum nobis non præstant, quorum defectus accuratè ille in methodo suâ denudavit. Multa quoque in orbe isto picto Comenii non sine ratione improbat, etsi imaginum ille usus, qui ipsi non placet, non omnino est improbandus.

Sæpe ego in votis habui, ut Schola quædam Naturæ, Artis & Actionum 38
humanarum publica in juventute instituatur. * Per Scholam naturæ intel- 39
lectam velim Systema aliquod corporum naturalium benè ordinatum; ubi per vivam corporum demonstrationem & vocabula meliùs memoriæ inhærerent, & ideæ de rebus intellectui sisterentur. Nulla enim efficacior ars mnemonica est, quam cum in rem præsentem veniunt discipuli. Per Scholam artis intelligo omnia opificum & artificum instrumenta, quæ certis quibus-
dam receptaculis omnia asservarentur, & pueris explicarentur. * Ac postea 40
in easdem cogitationes dilapsum quoque Beccherum deprehendi, qui in Methodo suâ Didacticâ part. 2. circa finem Ideam aliquam *Theatri Naturæ & Artis* proposuit, atque in epilogo appendicis suæ inter alia talis Theatri institutionem promisit. Sed amplissima illa promissa irrita fuere, neque talia
privatorum sumptibus effici possunt. * Id verò certum est, si Princeps ali- 41
quis tale Theatrum instrueret, aut in Academiis, quemadmodum Bibliothecæ publicæ, inveniretur, major confluxus studiosorum has impensas facilè resarciret: Immensos enim fructus illa res præstaret, multisque laboribus, molestiis & impensis studiosam juventutem sublevaret. Alios quoque etiam illiteratos curiosiores alliceret, unde multis accessionibus tale Theatrum augeri possit, & tota rerum universitas in unam domum compacta spectatori-
bus exhiberi. * Sed in mechanicis artibus consultius fortassis esset ipsos adi- 42
re opifices. Cum enim instrumentorum natura ex usu ipso rectius discatur, ipsa illa applicationis αὐτοψία plus informabit. Promiserat & Beccherus *Methodum Mechanicam prælitam*, qua ope decem Axiomatum Mechanicorum

omnium opificiorum praxin docere velit, & brevi quidem tempore; ita ut accuratiùs ipsis opificibus sciant, ac intra anni tempus multas artes mechanicas simul discant studiosi; de quibus tamen nihil comparuit. Et talis theatri intuitu improbabat Comenii orbem pictum Beccherus, qui tamen Theatri hujus defectu suum quoque usum habet.

43 Atque hæc Schola Naturæ & Artis intellectui perficiendo in scientiis & apprehensione ac dijudicatione inserviret. Actionum humanarum Schola ad prudentiam formandam subsidia subministraret, eaque per actiones theatricas instituenda. Morosi enim sunt & inepti homines, qui juventutem ab his exercitiis arcent, aut omnem Theatri usum, cultioribus gentibus familiarem, è Republica tollunt. Ut in Republicâ Comœdia schola populi est; ita in scholasticâ juventute Schola actionum per Theatricas actiones proponi potest. Longè firmius hærent in animo exempla virtutum per actionum simulachra proposita, atque illa ipsa actio characterum moralium & civilium lineamenta in animis teneræ juventutis ducet, ne postea in conversatione stipites sint, aut in alium sibi orbem delati videantur. Posset in his ordo quidam observari, ut quæ Philosophiæ moralis & civilis præceptis velut theoreticè exhibentur, ex historia per actiones exemplares in theatro proponantur.

44 * Comenius Philosophorum historiam hâc ratione discipulis inculcari volebat: qui & pro specimine Diogenem Cynicum in theatrum produxit. Idem quoque Januam suam in ludos Comicos communicavit, meritò hoc suo consilio explosus à Becchero: Nam in rerum apprehensione simplex & benè ordinata doctrina requiritur, ad quam Comœdia, quæ non nisi actiones repræsentare apta est, nihil planè per se conferre potest. Quare prudentes Scholarchæ inter operas Scholasticas, exercitationes illas Theatricas non tantùm non improbarunt, sed ipsi præceperunt.

45 * Ipse quoque Verulamius, Vir autoritate suâ & sapientiâ Πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων cum in libro de Augmentis scientiarum, de arte Pædagogicâ agit, Actionem illam Theatralem *lib. 8. cap. 4.* vehementer commendat.

CAP. V.
DE ARTE LULLIANA SIMILIBUSQUE INVENTIS.

Continuationis series. 1. Cardani ars Inventiva ex Logica petita. 2. Aristoteles usum Categoriarum primus ostendit. 3. Raimundi Lullii studia. 4. Lulliana artis inventio. 5. An ex Arabico libro illa descripta? 6. Petri Montui testimonium examinatur. 7. Verulamius eam artem contemnit. 8. Berneggeri, 9. Keckermanni, 10. Hamelii, 11. Sorelli judicium. 12. Quænam arti isti objiciantur. 13. Autor artis hujus olim contemtor nunc mitius de ea judicat. 14. Potest ea in quibusdam

busdam emendari. 15. *Respondetur ad objecta.* 16. *In quibus ars hæc versetur.* 17. *Artis abusus non tollit usum genuinum.* 18. *Artem negligere magna quandoque ars est.* 19. *Loci oratorii non rarò oratorem monent.* 20. *Suo exemplo id probat Autor.* 21. *Cardani monitum de inventione.* 22. *Typus artis Lullianæ recensetur.* 23. *Consistit in circulis variè inter se conversis.* 24. *Autores, qui eam defenderunt ac commentariis illustrarunt, recensentur, Alstedius,* 25. *Joh. de Riera,* 26. *Bernhardus de Lavinheta,* 27. *Paulus Scalichius,* 28. *Jordanus Brunus,* 29. *Petrus Gregorius Tholosanus,* 30. *Cornelius Agrippa,* 31. *Julius Pacius,* 32. *Claudius Clemens,* 33. *Sebastianus Izquierdo,* 34. *Petrus Hieronymus, Sanchez de Lizaraco.* 35. *Aug. Nunnez Delgadillo, Petrus de Gvevara,* 36. *Jaimus Januarius, Franciscus Marzal, Petrus Cirvelo,* 37. *Nicolaus de Hauteville, Ivo Capuccinus,* 38. *Cornelius Gemma, Ægidius Moncurtius, Bisterfeldius, Petrus Morestellus, Crist. Kriegsmannus,* 39. *Alstedius.* 40. *Athanasius Kircherus,* 41. *Defectus Lullianæ artis ab illo notati.* 42. *Caspar Knittelius.* 43. *Variæ praxes ab illo propositæ.* 44. *Ejusdem analogica.* 45. *Emanuelis Thesauri Index categoricus.* 46. *Defectus septem artis Lullianæ notati.* 47. *Ars Lulliana à Kirchero emendata perfectior.* 48. *Knittelii tabula combinatoria ejusque usus.* 49. *Ejusd. variæ artes & arcana.* 50. *Jani Cæcilii Frey Via ad artes.* 51. *Uldarici Staudigl Logica Practica.* 52. *Lulliana prædicata quomodo ad prædicamenta reduci possint.* 53. *Jordani Bruni Artificium perorandi commendatum.* 54. *Alstedi consilium de copia rerum & verborum.* 55. *Pluribus recensetur.* 56. *Nova Eloquentiæ methodus Anonymi* 57. *l' Oeuvre des Ouures de Jean Belot.* 58. *Vinc. Placcii Excerpta Rhetorica.* 59. *Ejus de inventione oratoria judicium.* 60. *Leibnizii Dissertatio de arte combinatoria laudatur & recensetur.* 61. *Breissaci rota pro consilio militari.* 62. *Quirini Kuhlmanni ingenium jactabundum.* 63. *Portentosæ artes & libri à Kuhlmanno beneficio artis suæ novæ Combinatoriæ elaborandi recensentur.* 64. *Idem Pandectarum juris civilis methodum artificiosam, subtilem promittit.* 65. *Ejusd. de Kircheri arte combinatoria judicium.* 66. *it. de arca artium Kircheriana.* 67. *Magna de rotis suis combinatoriis jactat.* 68. *Arcanum Steganographicum rejicit.* 69. *Lexicon universale harmonicum, & alia plura promittit.* 70. *seqq. De illis omnibus quid tandem judicandum sit.* 78. *Lullianos terminos ut sibi quis familiares reddat, non disvadetur.* 79. *Francisci Pomey artificia Inventionum.* 80. *Ficheti Consilium de arte Lullianâ.* 81. *Quando illa utiliter adhibenda.* 82.

DIximus superiori capite multa de Logices ad judicium dirigendum subsidio, quodque ex ejus fontibus quidam generalem rerum διατύπωσιν pro usu tali moliti fuerint. Produximus è Verulamio, quæ ille de arte inventiva, tum argumentorum tum artium ipsarum, veræ Logices propagine, sed hactenus desiderata proposuit; * De quâ tamen jam 1
2

 tum

tum Cardanum animo quædam agitasse accepimus: Nam *Fr. Bonneus* in præfatione Tractatus *de ratione docendi* hæc habet: *Non me fugit, Cardanum de artis cujuspiam inventione, quam ille Logicam appellabat, gloriatum sæpius fuisse, quâ possent omnes artes jam inventæ addisci, ac nondum inventæ excogitari.* Ubi hæc jactet Cardanus, equidem non memini. In libro unico *de Secretis cap. 9.* ubi plurimos secretorum libros recenset, secundum librum eorum agere ait de specialibus modis libros conficiendi, & de propria cujusque disciplinæ Logica. *Confectus est*, inquit, *hic à me & vocatur Dialectica.* Ea, sed admodum brevis, extat in tomo I. Operum à Naudæo editorum. Agit hîc quidem de inventionibus artium, & quidem ad ductum Galeni, qui de eodem argumento aliqua scripsit; sed exigua illa sunt. De libris conficiendis pauca quædam monet. Ostendit etiam, quomodo è Logica orta sit ratio profitendi extemporanea, cujus exemplum ostendit in textuum Hippocratis explicatione, gloriaturque, se hoc munus non solum rectè, sed & cum non parva admiratione præstitisse. Concludit denique, nullam disciplinam esse, quæ non ex communibus Dialectices præceptis tota possit resolvi, & quod multa ejus beneficio indagari secreta possint. *Liquet*, inquit, *ab hoc libro* (Dialecticam intelligit) *neque pauciora neque minus insignia responsa petere licere, quam à præstanti aliquo Dæmone. Nam homines ex sensibus, speciebus cognoscunt: Dæmones ex concursu generalium effectuum, ut quod hoc tempore, loco, conditione, qualitate, ætate, temperaturâ, moribus, hæc contingunt, quæ nulli alii evenire poterunt. Unde fæcunda eorum cognitio. Sic & ex hâc arte ad speciales substantias & individuas vocatas, tum effectus & eventus descendere licebit.* Conjungi cum hoc ejus libro Tractatus ejus de Inventione potest, qui in tom. 10. habetur.

3 Ad meditandi, disserendi, amplificandi, usum jamdudum quidam aliqua excogitarunt, quæ è Logicorum fontibus hausta; etsi ut novas aliqui artes proposuerunt. Fallor an ipse Aristoteles occasionem illis inventis dederit, cum Rhetoricor. *lib. 2. cap. 7. §. 11.* agit de amplificando beneficio, cum ita ait: καὶ περὶ ἁπάσας τὰς κατηγορίας σκεπτέον· ἢ γὰρ χάρις ἐστιν, ἢ ὅτι τοδί, ἢ τοσονδί, πότε, ἢ τοιονδί, ἢ πῦ. *Ac perlustrandæ sunt animo omnes categoriæ: Spectatur enim beneficium re ipsâ, magnitudine, qualitate, tempore loco.* Ex prædicamentorum enim fontibus illa διατύπωσις depromitur. Quare non tam ipsius *Emanuelis Thesauri*, in libro suo Italicâ linguâ scripto *Canocchiale Aristotelico, seu de Ingeniosâ elocutione*, inventum est tantopere illi deprædicatus Index Categoricus, quam ipsius Aristotelis. De hoc prædicamentorum usu videatur Sturmius in libro *de resolvendâ linguâ Latinâ*, Jodocus Willichius *libro de copiâ verborum & rerum*, Winckelmannus in *Horto & Arbore Philosophicâ* pag. 135. Sed de hoc Prædicamentorum usu in sequentibus plura.

4 Videbat hos defectus in indagatione rerum Vir suo tempore ingeniosissimus

sissimus variisque occultioribus scientiis magnum nomen promeritus *Raimundus Lullius* è nobili apud Majoricanos familiâ oriundus: Cumque philosophica studia eo tempore non adeò essent exculta, ac in Latinâ Græcaque linguâ mera barbaries regnaret, magnam tamen ille rem ausus est, cum hæc consilia animo agitaret, quæ nemini isto tempore facilè in mentem venissent; * Nam in eremum, ut ipse ait, secessit, ut eò melius his speculationibus vaca- 5
ret, divinam etiam revelationem, ut pretium rei conciliaret, jactans. * Quæ 6
etsi conficta videntur, non induci tamen possum ut credam, quæ è Petri Montui libro de *unius legis autoritate lib. 5. cap. 5.* adducit Gabriel Naudæus in *Apologia Hominum Magiæ insimulatorum cap. 14.* ex Arabe Abezebron manifesto plagio omnia cepisse Lullium: Nam Naudæus in Lullium eo in loco præter rationem iniquior est, ac alia manifestò falsa de illo refert. * Quid vero Petrum 7
Montuum, ut hæc scriberet, impulerit, ignoro. Nam hujus sententiæ rationes nullas adductas video, neque unius Viri fide recipi illa possunt, qui fortè Arabica non legit vel intellexit, vel planè talia confinxit; cum & ipse Lullium totamque illam artem contemptui habeat. * Acerbior quoque in Lul- 8
lium ejusque artem Verulamii censura est, qui *de Augm. Scientiar. lib. 6. cap. 2.* circa finem, vocat *Methodum Imposturæ*, quæ quibusdam Ardelionibus procul dubio acceptissima fuerit. *Methodus*, inquit ille, *scientiæ alicujus guttulas aspergit, ut quis sciolus specie nonnulla eruditionis ad ostentationem possit abuti. Talis typocosmia nihil aliud fuerit, quam vocabulorum artis cujusque massa & acervus ad hoc, ut, qui voces artis habeant in promptu, etiam artes ipsas perdidicisse existimentur. Hujus generis collectanea officinam referunt veteramentariam, ubi præsegmina multa reperiuntur, sed nihil, quod alicujus sit pretii.* * Extat & prolixa in illam artem Ber- 9
neggeri declamatio, Oratione *de parandæ doctrinæ modis illegitimis*, quæ est inter orationes ejus secunda. * Parum quoque honorificè de eâ judicat Kecker- 10
mannus in *Præcognitis Logicis tractat. 2.* ubi de variis suæ & superiorum ætatum scriptoribus Logices judicat, unde pleraque illa, quæ adversus eam artem dixerat Berneggerus, ἀυτολεξεὶ, quod in Viro doctissimo miratus sum, descripsit. * Hamelius in *lib. 3. de mente humanâ cap. 2. §. 3.* idem in illis locis 11
Lullianis vitium agnoscit, quod in Dialecticis; quod fontes nimis generales præbeant, in quos qui animum intendat, non corpori prospicere, ex Fabri judicio, ait, sed abrupta quædam, ut forte ad manum venere, jaculari. * Sorel- 12
lus in libro *de perfectione hominis tractat. 4.* multa de hâc arte, cujus ille summam recenset, sed simul demonstrare laborat, mancam eam esse & mutilam, neque illa, quæ sibi proposuit, exhaurire omnia. * Quod si omnium istorum, 13
quæ adversus illam artem dicuntur, summam colligas, ad hæc capita facilè reducuntur. 1. quod omnium scientiarum principia misceantur, quæ ad illam generalitatem non possunt reduci. 2. Quod loci communissimi sint, quorum non sit adæquatus in dicendo usus; cum in quâlibet oratione ea rem con-

conficiant, quæ è propioribus argumentis petuntur. 3. Quod ordo non ſit accuratus, & in multis ille concinnior dari poſſit.

14 Primum quidem non nego fuiſſe & me inter illos quondam, qui hanc artem contempſerunt, ac pro levi & futili commento habuerunt. Verum cum poſtea non ſpernendum ejus uſum animadverterem, multosque, qui Lullianam artem inſectantur, de aliquâ arte inventivâ generali tamen ſollicitos viderem, atque adeò non tam rem ipſam, quam Lullium, contemnere, honeſtiùs de illâ arte mihi judicandum duxi. Præſertim cum Viri magni nominis, ac Philoſophiæ etiam Peripateticæ addicti, non ſolum ſummè com-
15 mendarent, ſed etiam commentariis uberrimis illuſtrarent. * Ac primùm quidem non contendam cum aliquo ſuper eo, annon fortè in quibusdam emendari illa Lulliana commenta poſſint, & accuratiore ordine deduci: neque barbarum ejus dicendi genus negabo; non enim in elegantioribus literis illi ultra ætatem ſuam ſapere licuit. Quare & Scioppius libro de ſtylo hiſtorico illum vocat *lutulentum & ineptum ſcriptorem, ſed tamen portentoſi acu-*
16 *minis*. * Sed illa nunc ſeponenda ſunt, neque ubi de rebus ipſis agitur attendenda. Ea verò, quæ adverſus rem totam afferuntur, minimè ejus momenti ſunt, ut illius inventi rationes evertant: Nam principia ſcientiarum in unum quaſi chaos confundi, inepta querela eſt; quod fieri oportet, cum tale aliquod ὄργανον generale quæritur. Neque confunduntur illa; ſed ſuis generalibus terminis ſatis diſtingvuntur. Atque ita fieri ſanè debet, ſi ad praxin deſcendit Logica, atque ſuum inſtrumentum cæteris ſcientiis applicabit. Non enim inſtrumentum à ſuâ materia divelli poteſt. Quare & nuper recentior aliquis ſcriptor ſub Logices Practicæ titulo hanc artem propoſuit.
17 * Tota hæc ars verſatur in Subjectorum & Prædicatorum connexione. Ut verò ſubjecta per omnes diſciplinas, ita & prædicata per illas vagari debent. Interim tamen ſuas ſibi res ſalvas habent cæteræ diſciplinæ, quæ ſuis quaſi tribubus diſtinctæ, οἰκεῖα retinent principia. Neque is hujus artis ſcopus eſt, quem nonnulli, ac fortaſſe ipſe Lullius, ineptè jactat, quaſi una illa Encyclopædia omnium ſit, illisque rejectis una hæc inſtar omnium eſſe poſſit.:
18 Præcipuus enim artis hujus uſus in dicendo ſe exerit. * Eſto & hoc, ineptè in illius artis applicatione verſari nonnullos, qui communiſſimis & forte fortuna oblatis utuntur, quod Hamelius aliique objiciunt, atque ita temerariam aliquam loquacitatem, non veram eloquentiam formari; tamen nec hoc genuinum ejus artis uſum tollit. Quemadmodum neque Locorum Dialecticorum uſus rejiciendus eſt, quod illis aliqui non rectè uti nôrint. Ipſa illa Enthymemata Rhetorica Ariſtotelis, quæ maximè οἰκεῖα ſunt, & magno numero ab illo proponuntur, niſi incidant in benè ſubactum judicium, quod delectum in illis inſtituere novit, in futilem aliquam loquacitatem cedent. Artifex verò ea, quæ rebus inſunt, quæque ὑπάρχοντα cauſæ ſunt, minimè negligen-

gligenda sibi & quam plenissimè proponenda existimat. Iis nugatoribus,
qui ad extemporalem loquacitatem bonis præceptis abutuntur, bonam men-
tem precor. De cætero non aliter hæc doctrina comparata est, ac multæ aliæ.
* Multa sunt, quæ ad artis regulas revocari posse, dubium nullum est: si ta- 19
men arti nimis inhæreas, insuavia omnia fient, & nonnunquam inepta. Ar-
gutiarum aliqua ars est; sed si secundum illam semper dirigantur, frigidus
interdum videberis. Habet aliquid naturæ impetus imperve stigabile, quod
nescio quomodo ad regulas alligari se non patitur; ipsum tamen etiamsi non
observaveris, ad artis regulas quam optimè factum deprehendetur. Sed
natura ipsa quasi omni arte superior per exempla & specimina sua arti regu-
las subministrat. Prolixus est in hoc demonstrando Autor artis cogitandi
part. 3. cap. 17. qui tamen eâ re ad locorum vel Dialecticorum vel Lulliano-
rum inutilitatem probandam abusus est. Etsi enim non semper ad tales
locos recurrant Oratores, etsi quidam etiam ineptè iis utantur; tamen in
illis eloquentiæ perfectio efficit, ut non attendant; hi inscitiâ suâ artis auto-
ritatem non evertunt. * Esto, non cogitare Oratorem de his locis, quemad- 20
modum illi, qui ambulant, non solliciti sunt, quomodo motus in articulis
excitetur: est tamen sæpe, ubi locus oratorem monet, si forte alicubi hæreat,
ut in Bibliotheca plures secundum ordinem rerum dispositi scriptores sug-
gerunt, quæ sine hoc subsidio in mentem non venissent. Sed judicii boni
est seligere ex illo acervo, quæ sunt optima. * Sæpe hoc mihi evenit vel car- 21
men vel orationem scribenti, ut dum ὑπάρχοντα ejus animo perpendo, infi-
nita propemodum per omnes κατηγοριῶν & generalium attributorum classes
eunti, sub manu nascuntur, unde paucissima in usus meos excerpo: Plerum-
que tamen sine operosa cogitatione mentisque deductione illa mihi succur-
runt, suntque in iis optima, quæ prima, & ingenii prævenientis στοχασμῷ ci-
tra notabilem locorum ἀναγωγὴν suggeruntur. * Unde verum deprehendo, 22
quod Cardanus libro de Inventione dicebat, inventionem potentiâ esse infi-
nitam, actu finitam. Nam subsistendum in aliquo præcipuo est, ne infinitè
mens nostra vagetur, quod interdum statim illa occupat, interdum anxiâ
indagine quærit ac investigat.

Typus hujus artis in eo consistit: Primum duos circulos subjectorum 23
ponit Lullius, majorem & minorem. Ille continens & immobilis dicitur do-
micilium substantiarum, & generalia hæc subjecta ordinat, *1. Deum. 2. Angelum.*
3. Cœlum. 4. Hominem. 5. Imaginativum. 6. Sensitivum. 7. Vegetativum. 8. Elementati-
vum. 9. Instrumentativum. Subjectum instrumentativum consideratur vel na-
turaliter, vel moraliter. Naturaliter consideratum habet in se novem prædi-
camenta accidentis: Unde efficitur alter circulus subjectorum, minor con-
tentus & interdum mobilis, sedes accidentium, in quo *1. Quantitas. 2. Quali-*
tas. 3. Relatio. 4. Actio. 5. Passio. 6. Habitus. 7. Situs. 8. Tempus. 9. Locus. Instrumen-

tum

tum moraliter consideratum, prout conjunctum est vel cum virtute vel cum vitio, novem numerat virtutes totidemque vitia. His terminis *πάντα νοητὰ καὶ ὄντα* subsunt. Hos subjectorum circulos excipiunt circuli Prædicatorum. Prædicata verò vel sunt absoluta, vel respectiva. Illa sunt *1. Bonitas. 2. Magnitudo. 3. Duratio. 4. Potestas. 5. Cognitio. 6. Appetitus. 7. Virtus. 8. Veritas. 9. Gloria.* Habet verò hic circulus in pleno triangulum, in quo resident termini generaliores, *Essentia, Unitas, Perfectio.* Illis prædicatis generalibus specialia longo ordine, tam cognata, quam repugnantia substerni possunt, quæ leguntur apud Petrum Gregor. *lib. 3. Syntax. artis mirabilis*, & Alstedium *in Clave artis Lullianæ.* Respectiva prædicata sunt. *1. Differentia. 2. Oppositio. 3. Concordantia. 4. Principium. 5. Medium. 6. Finis. 7. Majoritas. 8. Minoritas. 9. Æqualitas.* Quæ & ipsa speciales terminos continent, quorum non contemnendus in amplificationibus usus est, quâ de re suo loco. Additur circulus compositus ex quæstionum formis, quarum beneficio subjecta prædicatis suis copulantur, ut formari ex iis conclusiones possint, suntque hæ. *1. Utrum,* referens se ad Possibile. *2. Quid,* ad Quidditatem. *3. De quo,* ad materialitatem. *4. Quare* ad Causalitatem. *5. Quantum* ad Quantitatem. *6. Quale* ad Qualitatem. *7. Quando* ad Tempus. *8. Ubi* ad Localitatem. *9. Cum quo,* ad instrumentum vel modum.

24 * Atque ex his circulis variè per rotas inter se conversis omnia illa, quæ vel disputando vel dicendo quærimus, eruuntur; ut in ipsis illis Autoribus, qui artem Lullianam commentariis illustrarunt, prolixius legi potest. Lullius ipse scripsit Artem brevem & magnam Inventivam, Demonstrativam, Artem mixtionis principiorum, librum de Auditu Cabalistico, Arborem scientiæ.

25 Non defuerunt inter Philosophos, qui artem illam ambabus, quod ajunt, manibus amplexi fuerunt, operososque in eam commentarios scripserunt; non pauci tamen ut rem anxiæ & obscuræ diligentiæ damnarunt; è quibus Keckermannus suprà nobis nominatus fuit, quem diligentissimè refutavit
26 Alstedius in *Clave Artis Lullianæ cap. 4.* * Extat & *Joh. de Riera* Tractatus, in quo respondet omnibus, quæ hucusque objecta sunt Doctrinæ Raimundi Artis Lullianæ usum per omnia disciplinarum genera, Logicam, Rhetoricam, Physicam, Mathematicam, Mechanicam, Medicinam, Metaphysicam, Theologiam, Ethicam, Jurisprudentiam, barbarâ quidem dictione pro sui seculi genio, sed magnâ tamen curâ, nec spernendo ingenii acumine, osten-
27 dit. * *Bernhardus de Lavinheta*, cujus opera, rejectis illis, quæ ipsi aliena à scopo hoc videbantur, Coloniæ Ann. 1612. recudi fecit Joh. Henricus Alstedius.
28 Variè autem à multis & interpolata & illustrata sunt illa Lulliana. * *Paulus Scalichius de Lika* Comes Hunnorum, S. Theol. Doctor, ac postea Electoris Brandenburgici primarius Consiliarius, inter cætera opera Epistemonis Catholici libros edidit: ubi libro 12. agit *de revolutione Alphabetaria, sive perfectissimâ ad omne genus scientiarum methodo;* hanc quoque Lullianam doctrinam explica-

plicare laborat, sed plus intricare videtur, dum Cabalisticis subtilitatibus miscet, in terminis etiam reducibilibus eorumque oppositis discrepare à Lullio aliisque videtur. * *Jordanus Brunus* Nolanus, Vir ingeniosus, ut ex ejus libro 29
de *Universo & Mundis* patet, & meliore fato dignus, aliqua ad hujus artis dilucidationem scripsit; quæ inter est ejus liber de *progressu & lampade venatoriâ* Logicorum Ann. 1587. editus, & alius de *Specierum scrutinio & Lampade Combinatoriâ Lullii Doctoris Eremitæ omniscii propemodumque divini*, Pragæ 1588. editus: In cujus præfatione promittit, se propediem sub titulo *Lampadis Cabalisticæ* aliquid permagni momenti in lucem producturum, quod Vir ille divinus sub inscriptionibus Auditus Cabalistici & Septemplicis arboris occuluerit & obsignarit: quod an lucem viderit, ignoro. * *Petrus Gregorius Tholosanus* 30
JCtus, & Academiæ Pontimussanæ Professor Syntaxin artis mirabilis ad Lullii methodum quidem scripsit, sed de arte ipsâ nihil apud illum habetur. * *Cornelius Agrippa* commentarios uberrimos in eam artem scripsit, ita tamen, ut magis intricare videatur, & in libro de vanitate scientiarum eodem cum cæteris omnibus loco habeat. * *Jul. Pacius*, optimus ille Organi Aristotelici editor, 32
libris quatuor artem Lullianam emendavit, qui Valentiæ Ann. 1618. in 8. editi sunt. * *Claudius Clemens* Burgundus *Prodromum Scientiarum Artiumque liberalium scripsit, ad Peripateticæ Scholæ & Cabalisticæ doctrinæ* [ut titulus habet] *purissimos fontes revocatum, Venetiis Ann. 1651.* editum, qui tamen eo in libro intra Logicæ se terminos tenet. An illum Prodromum alii sint secuti, ignoro. Sed hâc ratione tricarum nullus finis erit, si scholasticæ minutiæ cum Lullianis illis misceantur. * *Sebastianus Izquierdo* Pharum quoque Scientiarum, vastum librum, edidit, in quo artis hujus campum latissimum ostendit, in quo de combinatione aliqua addidit, quæ ingenio non destituuntur. 34
* Ex Hispanis Ann. 1613. & 1619. Turiasone in 4to edidit *Petrus Hieronymus* 35
Sanchez de Lizaraço, Arragonius, Decanus & Canonicus Ecclesiæ Turiasonensis *Methodum generalem & admirabilem, ad omnes scientias facilius & citius addiscendas, in quâ Raimundi Lullii ars brevis explicatur, & multis exemplis variisque quæstionibus ad praxin, quod nunquam factum* legitur [sic enim titulus habet] *apertissimè reducitur.* Idem, teste Nicolao Antonio, artem magnam similiter explicatam, aliosque plusquam triginta diversarum rerum tractatus, prælo, quod propriis sumptibus domi instruxerat, propediem subjecturus erat, nisi mors editioni curæque intercessisset. * Hispanicâ linguâ de hâc arte scripse- 36
runt *Augustinus Nunnez Delgadillo*, *Petrus de Guevara*, & *Joannes Arce de Herrera* Apologiam pro Raimundo scripsit. * *Jaimus Januarius* superiore seculo *Ar-* 37
tem Artium Raimundi, & Franciscus Marzal Artem generalem illustratam, Petrus Cirvelo itidem Artem Raimundi scripserunt. Raimundi Lullii libri ipsi cum Jordanis Bruni, Agrippæ & Valerii de Valeriis illustrationibus junctim editi Argentorati in 8. 1617. * Gallicâ linguâ hanc artem quoque proposuit *Nico-* 38

laus de Hauteville libro, cui titulus *Art de Discourir.* Paris. in 12. Ann. 1666. Extat
39 & *Ivonis Capuccini* Parisiensis *Digestum Sapientiæ* tomis 3. in folio. * Ab aliis laudatos libros, *Cornelii Gemmæ Cyclognomica* tribus tomis Antv. 1659. edita; *Ægidii Moncurtii* Typum omnium scientiarum 8. Lugd. 1591. editum; *Bisterfeldii* Phosphorum Catholicum seu Epitomen artis meditandi; *Petri Morestelli* Encyclopædiam ad Artem magnam Lullii, Lugd. 8. 1646. editam; *Christ. Kriegsmanni* Pantosophiæ sacro-prophanæ, à Raymundo Lullio in artem redactæ, ab ipso elimatæ ac locupletatæ Tabulam, Spiræ 8. 1671. editam; nec
40 vidi, nec legi. * *Alstedii* Clavem Artis Lullianæ & veræ Logices, Argent. 1610. in 8. editam jam suprà nominavi, qui magnus Lullii Hyperaspistes est. Idem quoque Criticum scripsit de *Harmoniâ Philosophiæ Aristotelico-Lulliana & Ramea*,
41 Herbornæ in 8. 1610. editum. * Saltavit & in hoc theatro *Athanasius Kircherus*, centum ille doctor artium, *qui artem magnam sciendi seu combinatoriam* scripsit. Amstelodami 1669. in fol. editam. Opere hoc artem illam Lullianam re-
42 concinnare voluit, quæ & inde *Kirchero-Lulliana* dicitur. * Defectus aliquos in illo emendare, novisque exemplis illustrare laborat, multa alia extemporalis eloquentiæ & poëseos parandæ τεχνήματα venditans; quâ de re etiam alii ante illum cogitarunt. Rarò enim in viâ ab aliis non tritâ ambulat: sed hæc inepta sunt, & ad futilem ac inanem pompam commenta, de
43 de quibus nos suo loco. * Compendium aliquod artis Lullio-Kircherianæ *Caspar Knittelius* è Soc. Jesu proposuit in libro, cui titulus: *Via Regia ad omnes scientias & artes, h. e. Ars universalis scientiarum omnium artiumque arcana faciliùs penetrandi.* Liber Pragæ editus in 8. An. 1682. & An. 87. recusus. Multa in il-
44 lo libro promittuntur singularia arcana. * Primum de arte combinatoria agit, monstratque quoties inter se numeri, literæ, res, propositiones combinari, & ipsarum combinationum combinationes inveniri possint: quod ille inventionis artificiosæ in scientiis humanis unicum instrumentum vocat. Hâc arte omnes figuras earumque modos in Logicâ, omnes primarum qualitatum combinationes in physicis inventas ait. Eo beneficio Kircherus *Musarithmicam suam*, quâ quilibet Musicæ imperitus ad componendi notitiam pervenire possit; item *Polygraphicam Universalem*, quâ quis uno tantùm idiomate instructus cum omnibus totius orbis nationibus literarum commercium instituere possit; tum *Arcam mathematicam*, quâ imperitus ad quævis recondita mathematica respondere possit; deinde *Artificium linguarum, palmari arculâ inclusum*, in quo omnes totius mundi linguæ ad unam reducuntur; nec non *Artificium rhetoricum & poëticum*, quo quisque etiam Oratoriæ & Prosodiæ rudis orationem & carmina ex tempore scribere possit, & plurima alia, invenisse dicitur. Verùm, quod ad linguarum artificium attinet, hujus inventi primus *Becherus* autor fuit, qui ante Kircherum *Characterographiam Universalem* scripsit, ac artificium illud poëticum aliquis *Webbius*, Anglus, dudum ante

Kirche-

Kircherum exposuit; de quo nos suo loco. * Agit porrò de arte Analogicâ, 45
quæ sanè non spernendum usum habet. Comprehenditur illâ verò arte ea intellectus operatio, quâ, quod Subjecto convenit uni, per analogiam tribuitur alteri, ac fundamentum omni inventioni argutæ subministrat. Izquierdo Translationem vocat. Ejus usus magnus in artibus ac experimentis inveniendis est; quod & Verulamius multis exemplis in *Novo suo Organo* & libro *de augmentis scientiarum* notavit. * Pro usu poëtico & oratorio in 46
meditando & argutiis adhiberi commodissimè præcepta Emanuelis Thesauri possunt, ejusque Index Categoricus. Agit de Hebræorum Cabala, ac Pythagoræorum prædicamentis, quæ ut obscura ac inutilia rejecit. * Hinc 47
de Categoriarum seu Prædicamentorum & Locorum Dialecticorum usu agit, & ad artem Lullianam procedit, cujus defectus VII. notat. 1. quod per unam literam plura significet Lullius (quod ego illum, nec sine ratione, consultò fecisse autumo) 2. quod memoriâ excellentissimâ illa vix teneri possint. 3. quod impossibile sit in hâc arte quidpiam præstare, nisi quis jam antè in scientiis versatus sit. (Et hoc ego non pro defectu habeo, sed pro necessario requisito præsuppono, ut ipse Autor in sequentibus p. 90. præsupponit: Ad disputandi enim & dicendi finem illæ artes primariò inventæ sunt.) 4. quod ars Lulliana non demonstret, quot sint combinationes seu conjunctiones possibiles ex terminis datis; (quod ut supervacuum ego consultò prætermisisse puto.) 5. quod non agat de quaternariis ac de quinariis combinandis. 6. quod non rejiciat combinationes inutiles. 7. quod stylus Lullii barbarus sit. * Tandem Artem Lullianam à Kirchero emendatam ut perfe- 48
ctiorem proponit. Illa verò consistit in eo emendatio, quod nova comminiscatur Alphabeta, aliis literarum formis alioque ordine, quæ mihi res exigua videtur. Deinde terminos enumerat, ad prædicata tam absoluta quam respectiva, reducibiles: sed ad certum numerum non reduxit; quod tamen ante ipsum fecit Petrus Gregorius Tholosanus, qui sub unaquaque litera & cognata & repugnantia collocavit. Disserit porrò Knittelius de hujus artis usu, qui major sit in libris scribendis, quam in argumentatione subitâ inveniendâ, quæ multam exercitationem requirat; in probandis & oppugnandis quibuscunque propositionibus quarumcunque scientiarum. * Subjun- 49
git Tabulam Combinatoriam, in quâ per artem combinatoriam principia tam absoluta quam respectiva Lulliano-Kircheriana ita disponuntur, ut eâ, quicquid in humanarum divinarumque rerum scientiâ lateat absconditum, erui possit. Ejus usum per definitiones, divisiones, probationes, oppugnationes deducit, variisque exemplis, Theologicis, Juridicis, Medicis, Mathematicis, Chimicis, Metaphysicis, Politicis, Moralibus, Rhetoricis, Poëticis, Mechanicis illustrat. * Addit ultimò varias praxes & arcana, ut vocat, quo- 50
modo de quâcunque re propositâ statim librum concipere & in capita divi-

dere, de quâcunque re ex tempore disserere, argumentari, librum facilè memoriâ retinere, de quocunque themate orationem formare, orationem mentalem per horam, dies & septimanas protrahere, rem quamcumque describere, per apologos & fabulas proponere, Emblemata & Hieroglyphica invenire, cum Grammaticis primordiis philosophiæ naturalis & moralis mysteria addiscere, ingeniosè ex libris furari, de quâcunque re historias expeditè scribere, adversaria de quâcunque re facere, majorem librum expeditè in compendium redigere, Locos Communes, tum pro disserendo, tum pro memorando, quocunque proposito themate in corpore nostro velut stigmata circumferre, de quâcunque materiâ consilia dare, omnes argutias ad unam regulam reducere, assumptum thema in infinitum multiplicare, ex falso

51 rem demonstrare, quidlibet per quidlibet probare, possimus. * Quædam ex illis arcanis jam tum *Janus Cæcilius Frey* in Via ad scientias, linguas, sermones extemporaneos novâ & expeditissimâ, libro Parisiis primò edito, & Jenæ ac Arnstadiæ recuso Ann. 1674. docuit, qui & titulum libro Knitteliano commodasse videtur. Ejus tamen mentionem à Knittelio factam non memini.

52 * Superiore Ann. 1686. quidam *Udalricus Staudigl* Benedictinus, Romæ edidit Logicam Practicam, quam & Nobilium Logicam vocat, seu omnium scientiarum ac artium organum universale, cui in multis cum Knittelio convenit: Nam & de arte combinatoriâ & arte Analogicâ agit, & præterea multa immiscet, quæ etiam à Knittelio adducuntur. Partes duas hujus suæ Logicæ facit, primam Theoreticam, alteram Practicam. In prima de prædicabilibus, prædicamentis earumque tabulis & divisionibus; item de enunciationibus & syllogismo agit. Parte alterâ agit 1. de quæstionibus. 2. de Methodo. 3. de Terminis Reducibilibus ad sua prædicamenta. 4. de Dialectica, 5. de arte Analogicâ, quam explicatiùs Knittelio proponere videtur: considerat enim Analogiam per comparationem Substantiæ ad Substantiam, Substantiæ ad Accidens, Accidentis ad Accidens. 6. de arte Combinatoriâ. In eo tamen differt hic à Knittelio, quod pleraque, quæ Knittelius ad Locos Lullianos, ille ad usitata illa Prædicamenta deducat, atque secundum eorum ordinem praxes suas instituat: Quod feliciter sanè illi succedit, & suprà nos ex ipsius Aristotelis consilio commendavimus, & suo loco pluribus eorum

53 usum ostendemus. * Ac possunt sanè omnia illa prædicata Lulliana ad prædicamenta reduci, nisi quod in iis prædicamentis, ut in Qualitate Actione & Relatione, quorum usus in dissertando latiùs patet, specialiores tituli ponantur; Qui si per subdivisiones generalibus titulis suis subordinentur, eodem res redit.

54 Artem hanc Lullianam, quatenus ad Rhetoricam refertur, operosiùs, etsi obscuriusculè persecutus est, ac nova quædam amplificandæ orationis alphabeta invenit, *Jordanus Brunus* ingenioso certè neque spernendo conatu,

Digitized by Google

jus non exiguus esse usus possit. Prodiit liber hoc titulo: *Artificium pero-*
randi traditum à Jordano Bruno, Nolano Italo. * Edidit Alstedius Francofurti 55
Ann. 1612. qui in *Consilio suo de copiâ rerum & verborum*, (quod cum *Sadileti* (Al-
stedii) *omnium Facultatum & Studiorum Censurâ* Argentorati Ann. 1664. prodiit;
ubi de orationis variatione per Alphabeta Lulliana agit; Schematismum
quoque Alphabetorum Jordani Bruni cum aliquot exemplis proponit.
Primùm ille loca Enthymematum ad certa genera applicata ex Aristotele ali- 56
isque Rhetoribus, sed novo quodam modo interpolata, proponit. Parte se-
cundâ de copia verborum agit, illiusque artificium per sex Alphabeta tra-
dit. *Primum continet terminos generales* sub locis 26. dispositos, quorsum omnia
propemodum referri possunt, quæ dici de re aliquâ solent. *Secundum est Alpha-*
betum Indumentorum, quæ vocat autor, quod non spectant ad orationis mate-
riam, sed tantùm ad externam formam. *Tertium est modorum*, qui sunt velut colo-
res, quibus indumenta imbui & exornari possunt. Atque ista duo Alphabeta,
secundum & tertium, combinantur. *Quartum est Complicationis*, quod certâ
quâdam tabulâ combinatoria proponit, quæ notis per longitudinem & lati-
tudinem ductis omnem variandi rationem ob oculos ponit: Alstedius se
hanc variationis messem sæpe attonitum adspicere ait. Subjungit hic duo
Alphabeta Practica, quorum *primum* secundum suos locos & titulos contineat
formulas oratorias; *alterum* contineat terminos accidentales, ut notas inter-
jectionis, subjunctionis, graduationis, relationis, differentiæ, continuatio-
nis, quæ ex prædicatis Lullii absolutis & respectivis suppleri possunt. * Et 57
hæc quidem Rhetorica praxis non est spernenda profectò, ac multum habet
usum, & *novæ eloquentiæ methodo, Rhetoricam Aristotelicam & Lullianam complecten-*
ti, simulque scientiarum generale seminarium aperienti (ita enim titulus habet) *ab*
Anonymo Parisiis Ann. 1663. in 12. editæ præferenda videtur: Nam hîc tantùm
præcepta Lulliana recoquuntur leviter mutata, & quasi in συνόψει exhibentur,
ipsa verò praxis & applicatio ad artem Rhetoricam omittitur. * Fuit & Gal- 58
lus aliquis *Jean Belot*, qui in libro, cui titulus: *l'Oeuvre des Oeuvres ou le plus*
parfaict des sciences Steganographiques, Paulines, Armedelles & Lullistes, Lugduni
An. 1654. in 8. edito, Dialecticum & Rhetoricum artificium secundum ar-
tem Lullianam, aliâ quâdam ratione interpolatam, cum mirificis elogiis
proposuit. Ejus beneficio ille orationes, conciones, citiùs quam pyrum vul-
pes comest, confici, imo ex tempore haberi posse, gloriatur. * Cæterùm ar- 59
gumentorum & enthymematum omnium, quibus ad disserendum uti possu-
mus, fontes & locos felicissimè atque uberrimè digessit Vir Clariss. *Vincentius*
Placcius in Excerptis illis Rhetoricarum Accessionum, integrè olim edenda-
rum, una perpetuâque διατυπώσει delineans, quicquid vel è locis Dialecti-
cis ad Oratorem pertinet, vel Loci Communes & proprii Rhetorici Aristote-
lis, ac denique ipsa illa rerum series ac ingenium illi suggesserunt: ut profe-
ctò

ĉtò meritò gloriari possit, nihil apud cæteros Inventionum fabros, quantum
60 ad argumenta, novi esse, quod non suis illis axiomatibus contineatur: * Et
rectè sane judicat, cum ait, *ad scientias non tam multitudinem quæstionum aut pro-*
bationum, quam soliditatem definitionum, accuratiorum divisionum & membrorum sin-
gulorum suis essentialibus & propriis attributis insigniendorum subordinationem justam
requiri: è tanto vero numero inventorum (ut latitant multa) *utilia seligere summæ*
difficultatis rem fore, nisi peculiari arte utilia ab inutilibus secernantur.

61 Sollicitum ea res quoque habuit virum ingeniosissimum & præ cæteris
omnibus tam intricato negotio parem *Gothofredum Guilielmum Leibnizium*, qui
in dissertatione de arte combinatoriâ Lipf. An. 1666. in 4to editâ, subtilissi-
mas de hâc arte observationes instituit. De arte Lullianâ judicat p. 33. quod
tota ejus methodus potius dirigatur ad artem ex tempore disserendi, quam
plenam de re datâ scientiam consequendi. Defectus multos illic, tum in
terminorum numero, nominibus, combinationibus, ostendit; quorum me-
delam frustra à Kirchero speravit. Titulus subjectorum rectè ordinatos ait.
Laudat Joh. Henrici Bisterfeldi Phosphorum Catholicum, suprà nobis me-
moratum; doletque ingeniosi Viri *Joh. Hospiniani* Steinani Prof. Organi Ba-
sileensis, quem promiserat libellum de inveniendi & judicandi facultati-
bus, in quo emendationem doctrinæ Topicæ paraverat, locosque recensue-
rat 180, maximas 2796. insigni rei Logicæ damno interiisse. In arte combi-
natoria ejusque novis regulis ac præceptis inveniendis multum laborat,
usumque complicationum ac transpositionum per universum scientiarum
orbem ostendit: nova quoque Artis Meditandi seu Logicæ Inventionis se-
mina spargit. Nam in modis figurisque Syllogismi indagandis, discernen-
dis, miram ille solertiam adhibuit. Inter alia quoque in Beccheri Polygra-
phias artificio, suprà nobis memorato, defectus notavit; hocque quondam
ab Hispano illo, cujus meminit Digbæus *cap. 28. n. 8, de Nat. Cap.* & Caspar
Schottus in *Technicâ Curiosâ lib. 7.* consilium fuisse agitatum ait: quâ de re
62 tamen apud Digbæum nihil extat. * Elegans quoque est illud Dn. de Breis-
sac inventum, quod ex Harsdörfferi *Supplementis Schwenterianis part. 2. sect. 10.*
prop. 25. recenset; qui omnia, quæ in re bellicâ attendere bonus Imperator
debet, ita complexus est, ut novem rotis ex papyro concentricis & se invi-
cem circumdantibus, promotâ quâcunque leviter rotâ, nova quæstio nova-
que complexio prodeat.

63 Multa nova, mirabilia, stupenda nobis inventa promiserat *Quirinus*
Kuhlmannus, Juvenis ingeniosus, sed ἐνθουσιαζόμενος, & nescio quo impetu
agitatus, mirificus rerum suarum præco; quæ è longè accuratiore, quam vel
Lulliana, vel Kircheriana, methodo, ac divinitus inspiratâ, profluxisse ven-
ditat; & extant quoque peculiares ejus ad Kircherum de novâ illâ arte com-
binatoriâ epistolæ. De Lullio tamen magnificè ille sentit. *Legimus*, inquit,
Lulli-

Lullium & relegimus, Lulliumque in ipso Lullio rarò in Lullistis legimus. Nec mirabamur tam paucos Lullium vix ac ne vix quidem cepisse, multos etiam sanctissimum hominem severioribus obeliscis pupugisse, quia illius lectionem interpretationemque sine afflatu lumineque divino fuere aggressi. * Cæterum in illis Epistolis mirifica jactat, ac in 64
Prodromo Quinquennii sui mirabilis hos librorum titulos enarrat, è quibus sunt: *Ars magna eloquentiæ soluta & ligata,* universali methodo ad omnes Europæ populos directa, quæ *capitis* loco Kircherianæ Combinatoriæ posset inservire; in qua innumerabilis & prope infinita verborum copia per lusum ingenii comparatur, ut quilibet de quâvis re vel extemporaria carmina possit fundere, vel copiosè, ornatè, promptè ad stuporem usque disserere: *Ars magna sciendi,* in quâ methodo planè admirandâ omnes scientiæ proponuntur, ut aliquis hoc unico scripto confisus de omnibus rebus disserere possit; quod scriptum Artis Lullio-Kircherianæ *pedes* esse posset, & pro materia habebit Theologiam, Jurisprudentiam, Medicinam, Philosophiam, Philologiam cum artibus Mechanicis: *Ars magna scribendi*, quâ via docebitur scientias augendi, & methodus facilis librorum, inanium excessum, utilium defectum cognoscendi, illum vitandi, hunc emendandi, tantâ perfectione, ut nullus mortalium librum edere posset, quem non ista ars scribendi comprehenderet; nec ullus hominum tam insulso judicio præditus sit, qui hâc institutione libros doctos, novos, utiles, omni rerum scientiâ plenos, levissimâ operâ edere non posset: *Ars magna linguas discendi*, qua felicissima instituendi methodus in Tomis duobus docebitur: *Ars magna commentandi*, sive commentarius, omnibus Criticis palmam gloriæ præripiens; & ad omne genus scriptorum Romanorum perfectissimus; quod unicum opus tot mille Criticos Philologosque ad unitatem reducet: *Ars magna Critices*, viam accuratam ostendens de omnibus omnis generis scriptoribus judicium formandi & firmandi: *Ars magna, seu Harmonia Adagiorum* omnium populorum, Ebræorum, Arabum, Græcorum, Latinorum, Anglorum, Italorum, Hispanorum, Gallorum, Belgarum, Germanorum &c. universali methodo ad gloriam usumque omnium gentium eruta: *Ars magna Historiæ specialis Hominis*, Status Politici, Ecclesiastici, Oeconomici Regnatoris. Tomus I. debet continere totius vitæ, h. e. ingressi, progressi, egressi Synopsin, arte universali elaboratam, omniumque vitarum & rerum gestarum suarum scriptores & imagines Cæsarum, Regum, Electorum, Ducum, Principum, Pontificum, Cardinalium, Comitum, Baronum, Nobilium, togatâ sagatâque historiâ illustrium, omnium populorum Europæorum, antiquorum, neotericorum, mortuorum, viventium, ordine Alphabetico concinnatorum, cum tot specialibus indicibus, quot populi, si indices Ethico-Politico-Chronologicos excipias. In hoc autem opere omnes Historici ad unitatem reducuntur. Tomus II. possidere debet compendium Eruditorum Europæorum, h. e. omnium Theologorum,

JCtorum, Medicorum, Philosophorum, Philologorum, scriptis Græcis, Latinis, Germanicis, Italicis, Gallicis, Hispanicis, Belgicis, Anglicis, Hebraicis, &c. illustrium, antiquorum, neotericorum orthodoxorum, mortuorum viventium vitam, accurata brevitate narratam, libros & nominatos & judicatos, ordine etiam Alphabetico. Indices adduntur juxta materias librorum, ut uno quasi oculo unusquisque perspici possit, quâ de materia quilibet scripserit. Mirandum etiam hoc est, quod alii magnis voluminibus descripserunt, hoc unico indice longè perfectiùs hîc absolvitur, & ad unitatem reducuntur Scriptores quales quales Tomus III enarrat nomina, inventa, scriptores Artificum Opificumque, in universâ historiâ scriptisque eruditi orbis notorum, neotericorum, antiquorum, omnium populorum, inventis egregiis ad generis humani salutem clarorum, methodo ante dictâ. Promittit porrò *Bibliothecam Bibliothecarum*, cui cedent omnes Bibliothecæ terrarum, cum omnes in unico volumine comprehenduntur. Nam Scriptores Theologici, Juridici, Medici, Philosophici, Philologici omnium linguarum, gentium, populorum ex ingenti suâ multitudine ad unitatem deperditam virtute methodi universalis reducuntur, generali dispositione: nec de opere illo (inquit autor hic) perficiendo desperassem, tantâ judicii acrimonia à Deo instructus, nisi Omnipotens consummatione seculi laborem absumeret. Revocamus enim omne scibile ad corpus suum, singulis scientiis proprium, quod universali artificio tam concinnè est conceptum, ut cunctos disciplinæ suæ scriptores possideat, solis indicibus, nedum ipso opere, scriptoribus optimis præstans. Instruitur simul ex corporibus singularum scientiarum specialibus *corpus universale*, iterumque ex istis *corpus corporum Universalissimum*. Addit ad hujus libri commendationem: *Nullus nostratium esset tantæ lectionis Philologus, Philosophus, Medicus, JCtus, Theologus, qui denegare auderet, quod innumera in hoc Corpore Corporum sibi ignorata non legisset; nec aliquod legisset antea, cujus copia hic deesset. Et quanquam Corpus Corporum omnium eruditorum diligentiam provocaret, tantæ tamen facilitatis esset, ut adolescentis judicii industriaque mediocris*
65 *captus illud caperet.* * In Epistolâ I. ad Kircherum sub manu se habere dicit *Corpus Juris Civilis Romani*, cui restituet Pandectarum methodum, per tot secula deperditam, artificiosam, subtilem, simplicem, leges maximè illustran-
66 tem, & infinitas rixas exortas finientem. * In Epistolâ alterâ ad Kircherum ejus artem combinatoriam imperfectionis arguit: *Si oretenus tecum agere possem de arte tuâ Combinatoria, ad oculum ostenderem, qua tu nondum credis, in eâ Lulliana doctrina contraria, imperfecta, nimis operosa, simulque tui amore paucis invenerem methodum facilem simplicemque, in quâ si Combinatorium tuum volumen scripsisses, operâ longe minore & artem disputatoriam, quam te præcipuè intendisse perspicio, generalissimè absolvisses, & aliena industria mille volumina disputatoria ejusdem magnitudinis ex tua digesta materia elaboranda reliquisses, Inventoris laude in millenis*

bis

his operibus te manente. Nam cum arte magnâ universali ita comparatum est, ut cum numeris. Sicuti enim ab unitate omnis numerus profluit, ipsaque omnium finis iterum existit; sic ab arte methodicâ centrali omnes cæteræ artes pendent, & iterum in matrem suam se filiæ resolvunt. * De Arca Artium Kircherianâ non ineptum fert 67
judicium: *Video te cistam confecisse, in varia receptacula distinctam, in quâ omnium scientiarum rationes universales & demonstrativæ ad respondendum exhibentur. Verissimum est, puerum, impuberem, idiotamque cistæ tuæ assuetum, posse ex istâ ad tot quæstiones respondere, ad quot responsiones suggeruntur. Hæc inventio prorsus ejusdem est notæ, cujus illa, quâ Gallus quidam Parisiis Arithmeticam in unâ rotâ 37. circulis constante docuit, & Germanus quidam ad 6441. quæstiones de distantiâ urbium inter se, unâ tabulâ juxta modum Pythagoreum respondit. Fateris enim ipse, hanc tuam methodum eodem modo, quo Polygraphia & Musurgia tua, constare, in quibus eandem inventionem deprehendo. Sed lusus est ingeniosus, Ingeniose Kirchere, non methodus, primâ fronte aliquid promittens, in recessu nihil solvens. Sine cistâ enim puer nihil potest respondere, & in cistâ nihil præter verba intelligit; tot profert, quot audit, sine intellectu, ad instar psittaci; & de illo jure dicitur, quod Lacon de Philomela: Sunt verba, prætereaque nihil. Datur autem methodus tam facilis, tam simplex, tam expedita, cujus ope pueri, impuberes, idiotæ viâ facillimâ in eruditos evadunt, h. e. in scientes, nunquam autem ingenio destituti in prudentes & sapientes.* * Multa passim de Rotis 68
suis Combinatoriis jactat, quibus ordinatis unus homò millies mille, imò millies millies mille scribas vincat, qui tamen primarius rotarum scopus non est, sed grandior longè restat: nempe notitia providentiæ æternæ, orbisque terrarum motus. * De Arcano Steganographico Kircheri & Beccheri 69
ita judicat: *Omnes suo voto exciderunt, linguarum harmoniam naturalem minimè attendentes, maximamque confusionem in linguas introducentes. Scias, vir sagacissime, linguæ universali omne Alphabetum linguarum ex asse contrariari, ejusdemque farinæ esse proverbiales linguarumque propriissimas formulas. His de causis omnes Steganographi, Alphabeti ordinem servantes, proverbialesque dictiones novo artificio superare nescientes, littus arant, universali simplicique harmonia amissa.* * Hanc artificialem 70
linguam, naturalem, universalem in Lexico Universali Harmonico & Corpore Adagiorum Harmonico se traditurum promittit. * In Rhetoricis inau- 71
dita nobis narrat: *Non pauca artificia Rhetorica deprehendi, à quibus tanta rerum copiâ dicens impletur, ut singulis diebus ex tempore Orationem realem, singulis diebus Solis propriam habere, & per aliquot mille annos, imo in infinitum sic posset continuare.* Artificium Poëticum Kircherianum, quod ille artificio Latinitatis Trithemiano suppar existimat, ego jam suprà ab Anglo Webbio propositum demonstravi, rectè contemnit: nam *in nullis se speciem, in omnibus rem quærere* ait. * De Rhetoricâ suâ variatione in Prodromo ait: *O Tulli, Tulli: nullus Ro-* 72
scius gestibus suis tecum certare ausus fuisset, si hanc Varietatem sermonis calluisses: non ausus fuisset, si modo unicum nostrum Pinacem Naturalem seu Physicum tentasses.

Unde patet, eâdem ſcilicet via, fortaſſe tamen accuratiori, quâ Emanuel Theſaurus, eum uſum eſſe, indice ſcil. Categorico. De hâc ſuâ arte amplius ait: *Artem magnam noſtram dicendi ſeu Combinatoriam auſpicamur, quâ ad Eloquentiæ cognitionem brevi adquirendam methodus oſtenditur; quod uti inventum novum eſt, ita quoque ejus ſubſidio inſtructus quilibet, de quavis re propoſita, infinitis penè verborum Combinationibus diſſerere poterit. Kircheri Ars magna ſciendi eſt Ars Artium; noſtra Ars magna Dicendi Porta illius eſt. Quod viatori eſt Herma, ſcribæ calamus, Geometræ circulus, infanti ſerperaſtra; id toti Encyclopædiæ Polypædiæque circulo verborum Combinatio ſive Ars noſtra Dicendi. Video illam (ni ſi fallor) cum Veſpaſiano*
73 *exclamare: ego Nilus ſum, haurite.* * Promittit Artem Apophthegmaticam, *in qua methodus quædam mirabilis ex Apophthegmatibus Imperatorum, Regum, Electorum, Principum, Comitum, Nobilium, & omnis generis ordinum Eruditorum eruenda, cujus ope homo Germanica lingua ſolùm peritus, de omni ſcibili copioſe poſſit diſſerere:*
74 *Artem Tragicam, *quæ XII. Tragædias contineat, præcipuam Romanorum, Græcorum, Germanorum, Gallorum, Italorum, Anglorum, imo Ebræorum &c. antiquitatem Ethicam Politicamque Aulico-practicam concludens; Græcos, Latinos, Belgicos, Italicos Gallicosque Poëtas Tragicos Germanorum linguâ exprimens: in qua ſimul Tragica artificia, è centro Tragœdiæ inventa, nunquam viſa monſtrentur:* * Artem Comicam, *quæ XII. Comœdias poſſideat, omnium gentium amœnitates, virtutes, deliciasque docens, quæ Comœdiam veram Germanicam admirandâ methodo prima erit monſtratu-*
75 *ra.* * Artem magnam Poëticam, Verſificatoriam, Rythmicam, *in quâ porta ad Germanicam triplicem Poëſin aperienda, multa millia carminum genera docenda, epitheta pluſquam 100000. Poëtica, virtute inventorum novorum Artis alphabetorum eruenda; verbo: in paucis quibuſdam tabellis methodus demonſtranda tantæ perfectitudinis, ut Teutonica lingua cum omnibus aliis non de copiâ ſolum, ſed de ipſo principa-*
76 *tu elaborationis poſſit contendere facillime.* * Prætereo clavem ejus Æternitatis, Æviternitatis, Temporis, Tractatum de Homine Microcoſmo, de Homine Deo, Homine Diabolo, Reſurrectione è Naturâ demonſtratâ; Tractatum de illuſtribus ſeculi hujus Centumviris, Artem magnam Antiquitatis, omnes antiquitates omnium urbium, gentium, populorum univerſali methodo continentem: Tacitum Politicum, Theoretico-Practicum, novâ, ſtupendâ, inauditâ methodo deſcriptum, cujus Tomus prior monita, poſterior exempla
77 contineat. * An crediderit aliquis, unum hominem & quidem juvenem tot laboribus parem, ſi cætera omnia ſibi ſatis conſtarent? Hactenus præter titulos illos nil vidimus, qui ingenium quidem oſtendunt; ſed an eventus promiſſis reſpondere potuerit, ambigo. Multa ſunt illic, quæ etiam aliis in mentem venerunt, ac humano etiam ingenio ſibi relicto præſtari poſſunt, quæ tamen ille quaſi divinitus inſpirata venditat. In arte illâ Combinatoriâ & artificio Rhetorico an aliorum labores ſuperarit, vix dixerim. Eoſdem tamen fontes adire debuit, ac verum eſt de illis infinitis variationibus, pluri-

Digitized by Google

plurimas illarum inanes esse, ac ad temerariam loquacitatem potius, quam ad veram eloquentiam ducere, nisi quis optimo consilio & judicio moderetur, quod nullis comprehendi tabulis, etiam accuratissimis, & ἐκ Διὸς δέλτων excerptis potest; sed suo quodam arcano ductu optima quæque & aptissima præcipit, ac argumento suo applicat. Quamcunque denique in partem verses omnem illam artem Lullianam & Combinatoriam, nihil est nisi Logices quædam propago, quâ continetur ars disserendi, seu inquirendi ac respondendi de rebus omnibus, quæ & Gassendi sententia est in libro de *Logicæ Origine & varietate cap. 8.* ubi omnem illam doctrinam Lullianam per compendium proponit, ac nihil in illâ agnoscit, quod non etiam Logicæ tribui possit. * Verùm cum usus ille sit multo maximus, & ad inventionem & 79
verborum & rerum Hodegetæ instar esse possit, non dissuaserim, ut familiares sibi terminos Lullianòs quis reddat: non ut operosas secundum illam seriem dissertationes datâ operâ instituat, sed ut in memoriam sibi revocet, si qua non statim occurrant; quemadmodum in Buccellini officina Epithetorum, vocabulorum sylva, sub pedibus Poëticis ordinata, non commodas tantum voces, sed & novas interdum per tacitam mentis combinationem meditationes suppeditat. * Ex iisdem Analogiæ & artis Combinatoriæ fon- 80
tibus procedit illud *Fr. Pomey* artificium in Candidato suo Rhetorices, quo ex forte fortuna objectis ac substantivis & adjectivis, laudem, vituperium significantibus, & medio modo se habentibus, argumenta educit.

Hoc quoque monitum non spernendum est Alexandri Ficheti, qui in 81
arcana Studiorum methodo cap. 5. hæc habet: *Utere etiam Lulliano secreto; omnia de omnibus dicito, communem locum habeto, quem mutato nomine omnibus ut cothurnum tragicum aptes. Naturæ & Artis & Politicæ partes omnes ut speculum habe præ oculis, & materiæ, de qua disserendum est, adscribe illa omnia. Ita fiet, ut locupletissima redundet oratio. Ita Oratores Græci in Panegyricis Deiparæ, Crucis, jejunii & rerum aliarum elogia, definitiones conglobatas coacervant, Cœlum, Solem, Lunam, Astra, Paradisum, ignem, aërem, pluviam, manna, fontem, mare, terram, gemmam, aurum, arborem, phœnicem, Reginam, aulam, thronum, sceptrum, coronam, ducem, vexillum, aciem castrorum, arma, victoriam, thesaurum &c. vocitantes: percurrunt ætates, puerorum, virorum, senum; status Regum, Sacerdotum, militum &c. provincias enumerant. Ita Justitiam in cœlo, in terris, & ubique rimabatur orator Auspicalibus curiæ feriis. Ita Piseus in suis concionibus aliquid ex singulis disciplinis & linguis in prata sua tit rivos aquarum & salientes derivat. De qualibet virtute dicere licebit ea omnia, quæ suprà dicta sunt, esse fontem bonorum, Reginam rerum, Solem orbis terrarum, virorum robur, ornamentum matronarum. De Rege dices eadem, Deum, Dei Vicarium in terris, basim & columnam status, caput, oculos & cor imperii &c. Sic enim etiam percurruntur partes humani corporis & templorum, aræ, sacra, victimæ, &c. Varietate tamen erit utendum ut larva, ne ars pateat oculis: Loci interni & externi, argumen-*

ta, refutationes, motus adhibendi erunt, & figura; eaque industria magnum dicturis via compendium erit complanatum: Cyprianus & Tertullianus oratione de patientia locos omnes percurrunt oratorios, efformantque in animis dicendi modum optimum. Præter hæc serva tibi arcanam artem, quam nulli pandas æmulo: vendita & extolle more mysteriorum merces tuas; eas tamen ne vende, sed absconde & secretum prodere noli. Hæc Fichetus, qui Oratori, præsertim sacro, non malum hîc consilium
82 suppeditat. * Incredibile enim est, quanta incidere meditationum ac rerum varietas possit, si quis in Themate sacro & verbis Textus præcipuè metaphoricis per artem illam analogicam procedat, quod felicissimè sæpè à nobis tenatum est. Illud verò in his artibus quis dictum sibi velit, nullum earum usum fore, nisi sufficienti disciplinarum notitiâ instructus quis prius fuerit, & promptâ Latinæ linguæ facultate; quod & Alstedius in clave suâ monuit his verbis: *Nil emolumenti ad te redibit ex hâc arte, nisi jam antè sis paulo versatus in studio linguæ Latinæ. Verba ex Lullio non addisces, sed modum differendi. Diligenter igitur excole linguam Latinam, ut eleganti paraphrasi & periphrasi possis tegere barbariem terminorum Lullianorum.*

CAP. VI.
DE MEMORIÆ SUBSIDIIS.

Memoria in omni vitæ genere usus eximius. 1. Illa vel est naturalis vel artificialis. 2. Memoriæ singularis Exempla in Mazonio, puero Cantabrigiensi. 3. Phantasia admirabilis in puero Italo. 4. Ut & in infante 6. annorum 5. Memoriæ artificialis primi natales à Græcis arcessendi sunt. 6. An Cicero illa usus fuerit. 7. Talis memoriæ exempla memorabilia recensentur. 8. Insigne ejus exemplum refertur in puero Corsico. 9. Id quod ad Dæmonis suggestionem refert Voëtius. 10. Mnemonica Artis Lullianæ propago. 11. Jordani Bruni in hâc arte libri obscuri & ænigmatici. 12. De libro clavis magna dicto judicium. 13. Obscuritas principiorum artis hujus. 14. E libris Jordani Bruni monstratur, 15. maximè è tractatu de arte memoriæ. 16. Cujus partis prima exemplum. 17. Pars secunda recensetur. 18. 19. it. pars tertia. 20. it. recensetur liber ejus de compositione imaginum, ubi novis tricis omnia permiscentur. 21. Joannes Belot, 22. Ars hæc olim non nisi vivis præceptoribus tradita, ut tantò magis celaretur. 23. Rosselii liber. 24. Julii Camilli theatrum, 25. seqq. Sturmii, 26. 30. Marafioti de eo judicia. 27. 32. Summis laudibus effert illud theatrum Riccius. 28. quod contrà Lilius Gyraldus aspernatur. 29. multa cura in theatro struendo adhibita, nec tamen perfici potuit. 31. Petri Ravennatis, Rombergii, Ludovici Dulcis, Laurentii Gulielmi, Matheoli Perusini, Monlei, Ravelini, Alberti, Meyssoneri, Menzingeri libri. 33. Alstedii hac de arte scripta. 34. de Azevedo, Gesvaldi libri. 35. Hujus Cornucopia. 36. Pegelii artificium. 37. Schenckelii

art

Digitized by Google

ars Mnemonica, 38. à Ravellino, 39. Cuirot interpolata. 40. Joannis Austriaci, Marafioti, Spangenbergii, 41. Autoris Anonymi, 42. Adami Bruxii libri. 43. In quo consistat ars Mnemonica. 44. Varia variorum methodi recensentur. 45. Schenckelii novem lectiones hujus artis. 46. In Philosophicis disciplinis rarior ejus usus. 47. 49. Winckelmanni Logica Mnemonica improbatur. 48. Königii Mnemonica Geographica per alea lusum rejicitur. 50. In iis, quæ ad phantasiam potius, quàm ad judicium pertinent, ars hæc etiam in disciplinis Philosophicis adhibetur. 51. In Codicis sacri, 52. librorum juris, 55. 56. Medicina 57. historiâ & in ipsa universali historia Mnemonices usus. 58. 59. Joh. Bunonis, 53. 55. 60. Winckelmanni, 54. 60. ac aliorum in hoc genere labores 56. Dieterici 60. & Heinlii Specimina Historico-Mnemonica. 61. Usus in linguis addiscendis contra Beccherum adstruitur 62. Henrici Schævii imagines pro Hebræâ & Græcâ linguâ. 63. Ejusdem vocabularium mnemonicum in lingua Latina. 64. Schickhardi & Waemuthi Lexica Mnemonica pro Hebræâ linguâ. 65. Idem in aliis linguis fieri potest. 66. Rogeri Baconi triduana in linguis informatio. 67. De qua plura refert & judicat Anton. Wood. 68. Usus in orationibus recitandis. 69. Mnemonica non solùm per imagines, sed & alia artificia expediri potest. 70. Expeditissimè fit numerorum per verba & literas. 71. quod per exempla monstratur. 72. Quâ inventione se jactat Winckelmann. 73. Varia artificia in Orationibus extemporalibus. 74. Quorum ratio exponitur à Jan. Cæcil. Frey. 75. Aliud subsidium in casu necessitatis refertur. 76. Mnemonica Notaria Marcelli in Chronologicis, 77. ejusque opera inedita. 78. 80. Uppendorffii Schematismus Geographicus. 79. Ars notaria quid sit. 81. Tironis liber de signis. 82. Ars signorum & Character universalis Dalgarniis, 83. Caramuelis, 81. Frischii, 84. Beccheri & Kircheri. 85. Wilkinsii. 86. Ars Tachygraphica. 87. Chartiludia Mnemonica 88. De iis judicia Berneggeri, 89. Autoris. 90. Sorelli. 91. Caramuelis informatio compendiaria in linguis, 92. & ars Mnemonica. 93. 95. Berneggeri de tali informatione judicium. 94. Moderatus Mnemonices usus laudatur. 96. Memoria naturalis exercitatione crebra acuitur. 97. Sinistra quorundam de hâc arte judicia. 98. De Berneggeri orationibus judicium. 99.

MEmoriæ quanta in disciplinarum apprehensione vis sit, quantus in omni vitæ genere usus, nemo ignorat: Illa enim promiconda omnis scientiæ est, ac nisi illa benè constituta sit, materiamque judicio subministret, quam subigat, dispenset, ordinet, sterilia omnia erunt & inania, cæteræque animi dotes claudicabunt. Qui civilibus ac divinis studiis, qui etiam naturalibus animum applicuere, memoriâ opus habent, ut totum illud disciplinarum vastissimarum latifundium animo comprehendant. 1
Illa vero duplex est, naturalis alia, alia artificialis. Quibusdam naturæ beneficio ea ad miraculum & stuporem promptissima obtigit: cujus exempla multa, 2

detur. Exempla eorum, qui beneficio hujus artis prodigiosa memoriæ specimina exhibuerint, à testibus fide dignis narrantur. * Carneades omnia, quæ 8
legit, volumina, memoriter recitare potuit. Idem in versibus, quos semel audivit, fecit Theodectes. Julius Cæsar legere, audire, quaternas de rebus maximis epistolas dictare, quintam ipse scribere, ac si calamum poneret, septenas pariter dictitare solitus fuit. Seneca 2000. nomina semel audita è memoria reddere potuit. D. Augustinus *de Animâ & ejus Orig. lib. 4. cap. 7.* insignem refert de quodam suo amico Simplicio historiam, qui quoscunque Virgilii versus interrogatus recitare potuit, ac integras Ciceronis orationes. Amicus quidam Francisci Petrarchæ omnium, quæ legit & audivit, ita memor fuit, ut & tempus & locum, quo illa legerit vel audiverit, post multos annos significare potuerit. Joannes Picus Mirandula audita semel à recitante carmina & directo & retrogrado ordine recitare potuit. Bernardus Lavinheta refert, se quendam JCtum docuisse hanc artem, quâ unâ nocte omnes rubricas decretalium memoriæ mandaverit. * Id verò omnem fidem supe- 9
rat, quod de juvene quodam Corsico refert testis fide dignissimus & πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων Muretus *Variar. Lection. lib. 3. cap. 1.* cui cum magnam vocabulorum copiam, significantium, nihil significantium, barbarorum, non cohærentium, Muretus proposuisset, ut ille dictando, puer, qui illa excipiebat, scribendo fessi essent, juvenis vero unus alacer ac recens assiduè plura, & vel 36000. posceret; ὁ δαιμόνιος ἐκεῖνος (hoc elogio illum ornat Muretus) fixo in terram vultu planè omnia eodem ordine, nusquam prope insistens, nusquam hæsitans, auditoribus stupentibus, reddidit: deinde ab ultimo incipiens sursum versus pervenit ad primum; rursus ita ut primum, tertium, quintum, ac sic deinceps omnia diceret, & quo quisque voluerat ordine, sine ullo errore omnia referret; Atque hæc ita animo hæserunt, ut vel post annum ea recitare potuerit. Eam artem Franciscus Molinus Patritius Venetus ab eo didicit, qui intra sex septem dies nomina amplius quinquaginta sine ulla difficultate aut eodem, aut quocunque alio libuisset, ordine recitavit. Addit Muretus: *Hæc ego vix auderem literis prodere, mendacii suspicionem verens, nisi res adhuc esset recens, & Nicolaum Lippomannum, Petri Alexandri filium; Lazarum Mocenicum, Francisci filium; Georgium Contarenum, Laurentii filium, Patritios Venetos optimos & nobilissimos adolescentes, aliosque præterea innumerabiles ejus rei testes haberem: à quibus, si mentirer, vanitatem meam coargui nollem.* * Voë- 10
tio planè non adstipulor, qui hæc ad Dæmonis suggestionem refert.

Quandoquidem ergo tot testibus & speciminibus ars illa nitatur, minimè illa spernenda videtur, quicquid etiam alii, qui eam non intelligunt, judicent. * Habetur illa artis Lullianæ quasi propago quædam, atque iisdem 11
superstructa principiis creditur. Nam cum ordinem rerum præsupponat memoria, ars verò Lulliana de rebus omnibus ad certos ordines & classes

redigendis sollicita sit, ea quasi per se ex iis consequi videtur, nisi quod alius applicandi modus forte adhibetur. Ipse Lullius expressis verbis hoc innuit, suntque qui vel puerum septennem eâ methodo per omnia scientiarum adyta se circumducturum cum felicissimo successu promittunt, & quædam ejus rei laudari exempla solent: Verùm tantis nebulis omnem illam artem, quatenus ex Lullio deducitur, involvunt ejus magistri, ut nec Oedipus ipse

12 conjectando assequi possit. * *Jordanus Brunus* summi ac profundi ingenii Vir, peculiaribus libris multa de hâc arte promittit. Edidit enim libros tres Francofurti An. 1591, in 8. *de Imaginum, Signorum, & Idearum compositione, ad omnia inventionum, dispositionum & memoria genem:* & Parisiis An. 1582. librum *de Umbris Idearum*, implicantibus artem quærendi, inveniendi, judicandi, ordinandi & applicandi ad internam scripturam, & non vulgares per

13 memoriam operationes explicatis. * Refert vero in illis se ad alium librum, *Clavem* quam vocat *magnam*, quâ omnis inveniendi ratio contineatur; quæ an edita sit, ignoro. Sed fortè & illa Clavis, si edita est, aliâ clave indigere videbitur; Nam ita de eâ ipse Jordanus ait: *Qui ex Clavi magna poterit elicere, eliciat: non enim omnibus dabitur adire hanc Corinthum.* Ille vero se hanc artem ad summum perduxisse gradum venditat; *Nobis*, inquit, *ita successisse præsumimus, ut quicquid ab antiquioribus hâc de re fuit consideratum, præceptum & ordinatum (quatenus per eorum scripta, quæ ad nostras devenere manus, extat explicatum) non sit conveniens pars inventionis nostræ, quæ est inventio supra modum prægnans, cui appropriatus est liber Clavis magna.* Rationem addit: *Nobis cum datum est illam invenisse & perfecisse, nec locis materialibus (verificatis seu per sensus exteriores) ultra non indiguimus, nec ordini locorum memorandorum ordinem adstrinximus; sed puro phantasiæ architecto innixi, ordini rerum memorandarum locorum ordinem adligavimus.* Idem in Arte memoriæ, libro de umbris addita, p. 16. *Committe communia communibus; minus communia minus communibus; propria propriis; proprioribus atque propriissimis propriora atque propriissima. Hic habes considerandi locum, quo non modo ab omni oblivionis formidine exemptus fiat; verum quoque ad perfectiores effigiandi & inscribendi usus, item in ordinando & methodum methodorum inveniendo promptior atque securior efficiaris. Et habes istud modo suo in radicibus primis Clavis magnæ.* Idem pag. 33. ibid. de Clave suâ: *Modorum quoque, quibus termini adjiciuntur, plurimi & innumeri tibi occurrere poterunt, dummodo fueris in agitatione Clavis magnæ peritus: illa quippe fons est omnium inventionum.*

14 Quód ad principia attinet, ea obscurissimis quibusdam notionibus ita involvuntur, ut meris in tenebris versari videatur, qui in illis methodi lucem quærit: pleraque enim allegorica, ac typici termini sunt, unde per longinquam hariolationem mens autoris indagari debet, cùm tamen nexus in illis nullus deprehendi possit ob defectum eorum, quæ viam apprehensioni & combinationi sternant, ordinem turbatum, & occultatas convenientiæ rationes

Digitized by Google

tiones. Quare in libro de Compos. Imaginum 1. c. 10. ita de se ait: *Nos quamvis non ita scribamus, ut ab omnibus & per omnia intelligi velimus, vel possimus etiam; nullus tamen est, cui (si attentâ fide & fideli aderit attentione) juxta sufficientiam cujuscunque, in quâ versatus est, disciplina plurimum juvare & aliquâ placere forte non possimus.* * Triplex ille Ens constituit, Metaphysicum, Physicum, Logicum. 15
In divinis seu metaphysicis est Idea; in naturalibus forma sive vestigium Idearum; in postnaturalibus ratio, quæ in primam atque secundam intentionem distinguitur, quam ille Idearum umbram appellat. In his umbris triginta intentiones quærit libro de Umbris Idearum, ac rotam constituit 30. elementis & signis in circumferentiâ notatam, cujus centrum est terra umbram conicam spargens. Hinc progreditur ad triginta Idearum conceptus, primo simpliciter, secundo cum intentionibus umbrarum complexè concipiendis. Illis subjungit rotam idealium intentionum, iisdem elementis ac signis notatam, cujus centrum est Sol. Paucissima verba addit de complexione, quæ fit concursu primæ rotæ cum secundâ. *Oportebit*, ait, *volentem per se ipsum artem generalem ad habitus intellectus, voluntatis & memoriæ captare (licet eam inpræsentiarum ad memoriæ perceptionem contrahamus) primò callere elementarium primum cum suis significationibus: secundò secundum: tertiò secundum deducere per primum. Prima duo nos præstitimus; tertium ipsius industriæ committimus.*
* Illis subnectit Artem memoriæ, qua applicatio & intentionis universalis 16
contractio contineatur. * Verum illa axiomatibus proponitur adeò obscu- 17
ris, ut ænigmata omnia esse videantur. Parte I. Axiomate XII. allegat librum Clavis magnæ, in quo habeantur duodecim Indumentorum subjecta; Species, Formæ, Simulachra, Imagines, Spectra, Exemplaria, Indicia, Signa, Notæ, Characteres & Sigilla; sed duodecimum omittit: in quibus omnibus parum ego discriminis deprehendo. * Parte II. agit de subjectis; ubi primum 18
subjectum ex principiis Clavis magnæ constituit phantasticum chaos, quod se habere videatur quam nubes ab externis impulsa ventis, quæ pro impulsuum differentiis atque rationibus, infinitas omnesque subire valeat specierum figuras; ita tamen, ut immaterialia subjecta non admittantur, de quibus se in *arte artium & facultate facultatum* acturum promittit. Agit porrò de varietate subjectorum, eorum extensione, distantia (constipatio enim & confusio fugienda, ut in omni scriptura & signatura non literæ super literas, non sigilla super sigilla apponi debent) de subjectorum repetitâ excursione, quomodo ex consuetudine habitus acquiratur; ut quemadmodum legentes & cytharizantes de literis & tactu chordarum non cogitant; ita sine magnâ animi intentione è characteribus illi impressis, qui artem hanc callent, memorare possint. Invenisse enim, ait, viam committendi singulis quibuscunque subjectis integros quosque terminos retinendos, & majora longeque plura, ut ex arcanis magnæ Clavis videri possit. Considerat in subje-

ctis affectivitatem, facultatem scilicet afficiendi cum aliqua varietate, quæ vel ab externâ vel internâ causâ venit, quæ per appositiria subjecta exprimenda sit. Agit deinde de Adjectis, per quæ intelligit ea, quæ sunt subjecto sive physico, sive technico, sive phantastico apposita, ad aliquid per solertem cogitationis apparatum præsentando, effigiando, notando, vel indicando, ad picturæ scripturæque similitudinem exprimendam vel significandam. Figuram hîc, sine tamen typo, designat verbis obscurissimis, de quâ tamen miracula nos exspectare jubet: *Excellentissima plerque alia per hanc figuram pertractari possunt: sed minimè hîc locus est. Hoc unum dixerim, quod si attentius eam contemplacere cum rationibus hic explicitis, artem figurativam talem poteris adipisci, qualis non solum memoriæ, sed & cæteris omnibus animæ potentiis, mirum in modum subveniendo conferet.* Illa adjecta ulteriùs explicat, & per decem categorias
19 deducit. * Succedit de Organo tractatio, quâ modum exponit, quo anima utitur in recolligendis suis ideis, habetque multa abstrusa Φιλοσοφήματα, ad actum imaginationis & memoriæ declarandum: ubi hoc notabile proponit, quod mora longior non faciat ad rei apprehensionem, sed formæ activitas; quæ, quo celerior est, eo magis apprehendere faciat rem sibi ob-
20 jectam. * Tertiâ parte considerat operandi formam, ubi suam præ antiquis praxin extollit. Duplicem autem habet Praxin, Verborum & Rerum, quam per varias rotas mobiles ac immobiles proponit; quas nemo, ut nec ipse diffitetur, suo ductu intelligere poterit, nisi à vivo præceptore doctus. Mi-
21 rè tamen hoc invento sibi plaudit. * Ex altero illo de Compositione Imaginum libro nulla huic inferri lux potest: nam novis illic tricis omnia permiscentur. In prima ejus parte agit de Subjectorum variationibus, conditionibus, quibus subjecta parantur ac disponuntur: de atriis diversorum generum atque campis. Atria habet, secundum ordinem 24. literarum, viginti quatuor, (quæ alii loca appellant) singula atriorum nomina ab alphabeti literâ in ordine incipiunt: ut Altare, Basilica, Carcer, Domus, Equuleus, Fons, Gladius &c. Habet duodecim Adcinentium Cubilia: habet 15. campos. Parte secundâ enarrat imagines duodecim principum, qui rerum omnium secundi mediique sunt effectores. Tertiâ parte tractat de triginta sigillis. Verum hæc omnia labyrintho simillima videntur, unde sine Ariadnes filio te nunquam extricaveris; Summo enim studio Vir ille omnia implicuit & involvit: Nos tamen recensere quædam ex iis, etiam non satis intellecta, voluimus, si qui sint, qui hæc μετέωρα captare & in sensum ac ordinem redigere velint: qui si erui ex collatione librorum horum posset, im-
22 probus certè labor nec tamen inutilis subeundus esset. * Proponit & *Johannes Belot*, Gallicus Autor, cujus in superiore capite mentionem fecimus, artem ex Lullio memorativam: sed & illa est manca & mutila, neque rectè secundum certa principia ordinata videtur, quemadmodum Mnemonica illa

Digitized by Google

illa Bruniana: Satis enim patent ejus generalissima principia, sed quæ ex iis deducit, miris inter se nodis contorquentur.

Sed mittemus viam hanc confragosam & asperam, quam alii planio- 23
rem, nec istis terminorum sentibus & scrupis obsitam, nobis sternunt. Diu hæc ars non nisi vivis præceptoribus tradita, nec certis comprehensa regulis fuit, ne scilicet divulgato arcano illa vilesceret; vel ita involuta fuit, ut nullus inde fructus ad lectores promanaret. Non ignorarunt illam è Scholasticis multi. D. Thomas eâ usus fuit. Sed plerique eam celârunt. Superiore seculo exeunte multi hujus artis præcepta in publicum ediderunt.
* Extat *Cosmi Rosselii* Thesaurus artificiosæ memoriæ, Venetiis An. 1574. in 4. 24
editus. Præcipua vero ejus tractatio versatur in Locorum distributione, figuris rerum, applicatione figurarum ad memoranda, & memorandorum ad figuras. Locorum scilicet sollicita debet esse disquisitio, in quibus assumendis magna autorum est variatio; aliqui naturales, aliqui artificiales præferunt. Metrodorus ex antiquis in iis signis, per quæ Sol permeat, trecentos sexaginta locos posuit, è quibus munimenta memoriæ quærantur, & rerum imagines animis hominum inferantur. * *Julius Camillus* non ad artem remi- 25
niscendi solùm, sed & generalem usum locos universales commentus est.
* Mentionem artis ejus reminiscendi facit *Hieronymus Marafiotus* in suô de ar- 26
te Reminiscentiæ libro statim sub initium. *Joannes Sturmius* in libro de linguæ Latinæ resolvendæ ratione de locis, in quos eam resolveret, sollicitus cap. 1. de hoc Julio Camillo narrat, quod primus cœperit solvere linguam Latinam, eamque dividere partibus ipsius hominis: putavit enim se in homine posse invenire omnem ordinem universitatis; & in dividendo homine dissolvere & dividere posse omnem copiam & varietatem vocabulorum: In hominis ossibus siquidem natura inveniatur terræ; in sanguine natura caloris & ignis; in spiritu aër; in urinâ aqua &c. Postea tamen ipse hanc rationem improbavit, & *theatrum* instituit, in quo universitas naturæ possit videri, digeri, distingui, cumulari. * Theatrum illud divisit septem Planetis. 27
In Planetis observavit uniuscujusque proprietates, quod & fecisse Jordanum Brunum in libro de *Compositionibus imaginum* videmus. Editus verò est liber illius de hac re linguâ Italicâ, ut Sturmius loco citato testatur. * Im- 28
mensæ illius laudes sunt apud Riccium in *præfatione Apparatus Latinæ locutionis*, qui suos defectus suppleri posse credidit hoc theatro, quod tum non editum erat. *Id à Julio Camillo*, inquit, *Viro in hâc unâ præcipiendi facultate facilè principe cumulatè absolutum exspectare licebit, qui in suo theatro ita ad sua capita, vel unumquodque quod homini in mentem dicere venire possit, ex ordine digestum habet, ut inde vel infanti Latina oratio, in calamum scribenti, quam uberrimè confluere possit. Quod quidem divinum opus, ne aliquo maligno fato nobis intercipiatur (nam aliquot annos ad regiam voluntatem nobis proferri, æquo animo perferri potest)*

29 *summis precibus à Diis immortalibus contendendum est.* * Sed tamen totum hoc divinum opus Lilius Gyraldus *Dialog. 2. de Poëtis nostri temporis* contra Riccii judicium aspernari audet: *Fuit,* inquit ille, *Julius Camillus Forojuliensis Polyhistor, qui in disciplinis novas quasdam methodos se invenisse gloriabatur, ut theatrum illud suum, quo miraculosè conclusas disciplinas prædicabat, ad ostentationem & quæstum potius, quam ad erudiendos credulos adolescentes: unde non modo ab amicis, sed & à principibus viris grandem pecuniam interdum extorquebat.* Quare tacitè pungit Riccium, Virum alioquin latinè doctissimum, qui in epitaphio ipsi scripto vocavit *virum ad omnia scientiarum omnium sensa mirificè eruenda, & scientias ipsas in suum ordinem aptè constituendas naturæ mirè factum, de Latinis literis inprimis optimè meritum;* Cum tamen carmina ejus invitis Musis
30 & Minervâ composita Gyraldus, & rectè quidem, judicet; * Sturmius verò
31 optimi judicii in linguâ Latinâ Camillum fuisse fateatur. * In hoc opere versatus ille fuit annos quadraginta, nec profecit; nam tanquam mysterium quoddam celavit, ac tandem ab amicis ejus, non ab ipso, hæc edita est theatrica ratio. Illam exponere aliquatenus ipse Camillus in Carmine ad Petrum Bembum videtur, quod in delitiis Poëtarum Italorum reperitur. Totam sibi displicuisse ait Sturmius, qui satius putabat esse sequi ordinem naturæ, aliosque locos commentus est, ad quos ille linguæ Latinæ phrases re-
32 ferret. * Verum Julius Camillus ad artem memoriæ simul respexit, ut expressè testatur Marafiotus. *Julius Camillus,* inquit, *suæ arti reminiscendi locum quærens, delectabilem illam omnibus curiosis intellectibus theatri sui ideam reperit, quam pro universali loco memoriæ habens particularibus distinxit mediis, variisque Deorum imaginibus exornavit, ut eo promptior memoria fieret, quo distinctior sit locorum & imaginum apparentia.*

33 Non est exiguus eorum numerus, qui hanc artem præceptis suis illustrarunt: nam præter memoratos sunt *Petrus Ravennas*, qui scripsit librum hoc titulo: *Phœnix seu introductio ad artificiosam memoriam comparandam,* Vincent. 4. 1600. & Colon. 8. 1608. editum. *Rombergius in Congestorio artificiosæ memoriæ*, cujus doctrinam *Ludovicus Dulcis* sub forma Dialogi Italicâ linguâ Venetiis in 8. 1562. edidit. *Laurentius Gulielmus, Matheolus Perusinus, Franciscus Monleus* in libris de arte Rhetoricâ, *Franc. Martinus Ravelin. in Arte Memoriæ* exemplis auctâ, Francof. in 8. 1615, editâ *Joan. Mich. Alberti in libro de omnibus ingeniis augendæ memoriæ*, Bonon. 4. 1591. edito. *Meyssonerus in Pentagono Philosophico-Medico, sive Arte nova reminiscentiæ*, Lugd. 4. 1639. editâ. *Mentzin-*
34 *gerus in præceptis de naturali memoriâ confirmandâ*, Argent. 1568. editis. * *Joh. Henricus Alstedius* tot artium & disciplinarum faber hanc quoque partem intactam non reliquit. Scripsit enim *Theatrum Scholasticum*, in quo cum aliis proponitur *Gymnasium Mnemonicum* de perfectione memoriæ & reminiscentiæ, Herbornæ in 8. 1610. editum. Scripsit & *Systema Mnemonicum*, Francof.

Digitized by Google

cof. 8. 1610. *Trigas Canonicas*, quarum 1. est Artis Mnemologicæ Explica-
tio, Francof. 8. 1611. editas. * Extat Hispanicâ linguâ scriptus liber *D. Joan- 35
*nis Velasquez de Azevedo Fenix de Minerva y arte de Memoria que ensenna sin maë-
stro a aprender y retiner, Madrit An. 1620. 4. Italicâ linguâ Patavii editus est
F. Philippi Gesvaldi liber, cum titulo *Plutosofia*, qui pleniùs illam artem pro-
ponit, & eorum, qui ante se de hâc arte scripserunt, methodum examinat.
* Idem in Lectione IX. ubi agit de locis per Circulationem, quâ intelligitur 36
color Rhetoricus, singularem *artem & methodum de multiplicandis conceptibus*,
sub titulo *Cornucopia* promisit, quæ convenire cum rotis illis combinatoriis
Lullianis videtur. * Promiserat & *Magnus Pegelius*, suprà nobis laudatus, in 37
illo suo Thesauro rerum selectarum pag. 115. *Efformationem perquam pusil-
*lam, quam dum certo modo apud te recondis, reddere sive repetere & sic meminisse
*potes summas rerum, quas seu legis, seu audis, seu animo intentus concipis, sic ut sine
*morâ interjectâ ullâ è vestigio, vel quando velis & quidem ordine eodem tum &, ut
*velis, inverso seu retrogrado ordine easdem repetere valeas, etiamsi dicta rerum cà-
*pita centena vel plura, eaque vel similia, vel utcunque diversa, suo ordine, quocun-
que oblata fuerint. Quod an à cæteris Mnemonices doctoribus intactum
fuerit artificium, dicere equidem non possum. * Prodierunt Lipsiæ & Fran- 38
cof. 1678. in 8. *variorum de arte memoriæ tractatus selecti*, quibus perspicuâ me-
thodo doctrina illa traditur. In iis primo loco habetur *Gazophylacium artis me-
moriæ, illustratum per *Lambertum Schenckelium Dusilvium*: quod sub *Martini Som-
meri nomine Venetiis editum est. Et iste quidem Schenckelius artem hanc
passim magno cum successu nec sine insigni suo lucro exercuit. Edidit qui-
dem nonnulla, verùm omissione vocalium literarum præcipua artificia ob-
scuravit, quæ tamen ab oculatis deprehendi facilè potuerunt. Et extat *Arn.* 39
Backhusii quædam super illa Clavicula. * Eam quoque artem Schenckelia-
nam *Fr. Martinus Ravellinus* explicatiorem dedit, cujus jam suprà mentionem
fecimus, estque & illa Collectioni Lipsiensi addita. Sunt & libelli exigui, ti-
tulo *Schenckelii detecti & redivivi*, editi, quibus Methodus & Praxis Schenckelia-
na ostenditur. * Hanc Schenckelianam methodum, sed multis accessionibus
auctam, Gallicâ linguâ proposuit *Adrian. le Cuirot*, sub titulo, *Magazin des* 40
sciences; Paris. 1623. in 12. editam. Ejusdem *Schenckelii Methodus de Latinâ lin-
guâ intra 6. menses docendâ, edita est Argent. in 8. An. 1609. * Continentur in
collectione illâ Lipsiensi porrò *Johannis Austriaci*, tum & *Hieronymi Marafioti* 41
libri optimè ordinati, *Johannis Spangenbergii* Erotemata etiam illic habentur,
minimè contemnenda, qui melioris intelligentiæ gratiâ in hanc methodum
simpliciorem artem redegit. * Cæteris tamen omnibus, quos modo enume-
ravi, præferendus videtur perspicuitate & methodo Anonymus scriptor in 42
libro, cui titulus: *Ars memoriæ localis, plenius & luculentius exposita, quam ante-
hac nunquam, unà cum applicatione ejusdem ad singulas disciplinas & facultates,
Lipsiæ

Lipsiæ 1610. in 8. edita, qui in Academiâ Lipsiensi hanc artem docuit, ut ex præfatione apparet, in quâ & Terrentium in eâdem arte magistrum laudat, alterum ævi nostri Simonidem, quem Academia Lipsiensis non semel cum stupore audiverit, aliena, quantum vellet quis, recitantem ut sua. Adhibet in quibusdam locis notas & characteres græcos, ac verba trajecta; sed facilè illa detegi possunt: & adjecta est quædam pro eorum explicatione clavicula. Ingenua ejus confessio hæc est: *neminem tam ineptum esse debere, ut ex hâc arte sibi speret omnis scibilis notitiam: quod artis quidem respectu non impossibile esse judicat; sed vel negligentiam nostram, vel occasionem, vel vitæ brevitatem impedimento esse, quo minus ad omnium rerum cognitionem pervenire queamus: sufficere, hâc arte sibi comparare posse disciplinarum necessariarum absolutissimam notitiam,*
43 *non necessariarum superficiariam.* * Non parum lucis huic arti attulit *Adamus Bruxius in Simonide suo redivivo*, seu Arte memoriæ & oblivionis, Lips. An. 1640, in 4. editâ, tabulis comprehensâ. Nam omnia figuranda, voces, sententias, tempora ad certum ordinem revocat, certasque singulis quasi per indicem imagines adsignat, magno usui futuras, qui ad praxin hujus artis se applicabunt. Subjecit *Nomenclatorem Mnemonicum*, quem externâ specie puerilem, magno tamen usui futurum dicit. Sed dissimulavit ejus usum, quem paulo sagacior facilè deprehendet.

44 Tota artis hujus ratio in eo consistit, ut Locorum, rerum formandarum,
45 imaginum, connexionis, certa & bene ordinata methodus observetur. * In Locis dispescendis magnâ sollicitudine versantur multi. Loci sunt vel naturales, vel artificiales, de quibus eorumque conditionibus Roscellius, Ludovicus Dulcis multa tradiderunt; sed scrupulosa admodum, neque magno usui futura; in quibus examinandis operosus est Philippus Gesualdus, qui, me quidem judice, omnium accuratissimè hanc doctrinam persequitur. Multa enim contra Roscellum & alios de Locorum delectu non sine ratione disputat: Locos imaginarios planè rejecit, Locorum etiam naturalium parciorem esse usum vult, sed artificiales omnibus præfert. Multa hìc de sensibilitate, immobilitate, invariabilitate distinctione, numero, diversitate, lumine, quantitate, distantiâ, successione, solitudine, altitudine, situ, signatione numericâ, proportione locorum ordine motus, personis immobilibus in locis de locis numerabilibus, locis directis & transversis, locis alternatis, locis in progressu, & regressu, locis per circulationem disquirit, de quibus aliis ne cogitatum quidem vidi. Multa quoque habet de Imaginibus, earumque collocatione, rebusque per imagines collocandis. Johannis Austriaci quoque in iis
46 laudanda est diligentia. * Schenckelius novem lectionibus universam artem includebat. Prima erat in vocabulis apprehendendis, secunda in sententiis memoriæ mandandis: tertia in librorum ac orationum summariis argumentis recensendis: quarta in vocabulorum non intellectorum apprehensione: quin-

uinta in Oratione memoriter recitanda, & ab auditore memoriâ excipienda: ɛta in disputatione & Syllogismis proponendis: septima in collocatione rorum, citatione autorum, dictatione & scriptione diversarum literarum: tava in applicatione artis ad omnes facultates: nona & ultima in regu- circa hanc artem in universum observandis. Sed omnia pleniùs ab Ano- mo suprà laudato explicantur.

De Arte omni Mnemonicâ ita ego judico, in iis disciplinis, in quibus 47 benè ordinatis & connexis principiis omnia deducuntur, supervacuum e ejus usum: Qui enim hîc imaginibus juvare velit memoriam, duplici o- rabit conceptu, cum simplex cognitio è rectè deductis principiis proveni- s, per ipsum illum ordinem memoriæ se ingerat. Per imagines autem ve- s rerum nexus confunditur, ac quasi nebulis quibusdam involvitur. Quare nullatenus probo *Stanislai Mink von Weinsheun* vel, qui sub illo nomi- 48 latet, *Winckelmanni* institutum, qui *Logicam Mnemonicam sive memorativam* nscripsit Hallæ Saxonum Anno 1659. in 12. editam. Cum enim judicii n potissimùm talis disciplina requirat, neque ideò à pueris apprehendi sa- possit, ejus per Phantasiam novis imaginibus imprægnatam turbabun- r Circuli. * Idem de Metaphysicâ, Physicâ, Ethicâ, Politica dico. Studia 49 athematica, quoniam in figuris jam tum versantur, stultum esset novis erare imaginibus; nam figuræ ipsæ in sensus incurrunt, & imaginem in- lectui sistunt. * Ineptum itaque est consilium *Königii*, qui Geographiam 50 quidem Mathematicam per aleæ lusum pueris proponendam suasit, edito m in usum cum operosis figuris libro, quem Imperatori magno apparatu scripsit. Ipsæ illæ chartæ Geographicæ coloribus suis distinctæ Mnemoni- m artificium oculis exhibent, in quibus pueros septennes ita exercitatos di, ut objectâ chartâ nominibus nudâ, qualem Joannes Strubius in hunc tem edidit, sine ullâ hæsitatione loca urbium & regionum digitis signarent. e illis generalioribus imaginibus quibus Europa Virgini, Draconi volanti, rica Leoni, Italia pedi &c. comparari solet, nunc non dicam: nam illæ antasiam juvant in regionum finibus imprimendis, ut stellæ in cœlo per rtas quasdam imagines signari solent. Neque de nominibus urbium di- m, quæ per imaginum figuras memoriæ commodiùs infigi possunt. * Cæ- 51 um ad omnia, quæ in disciplinis occurrunt, quatenus in facto consistunt, l ad memoriam & phantasiam potius, quam ad judicium, referuntur, uti- er adhiberi imagines Mnemonicæ possunt.

Sic in facultibus, quas vocant, Theologiâ, Jurisprudentiâ, Medici- 52 , illæ non spernendæ sunt. Cum enim Theologus in sacro Codice præ- uè occupetur, ad historiam sacram & argumenta capitum memoriæ im- imenda non parum conferent subsidia Mnemonica; * Cujus specimen 53 imium ostendit his studiis celebratissimus *Johannes Bruno* libro Germa-

54 nicâ linguâ edito, Anno 1680. ſub titulo: Bilder-Bibel. * Ante illum *Winckel-*
mannus generali aliqua tabula ideam Veteris Novique Teſtamenti comple-
xus eſt, libello Germanico, Bremæ Ann. 1679. edito, cui titulus Sontags-
Arbeit. In illis tamen tabulis, præcipuè Bunonianis, fortè nimiam imaginum
55 conſtipationem & exilitatem improbaveris. * Sed labore improbo, non in
his tantùm, ſed & in aliis, Vir optimus defunctus eſt. In Jurisprudentia
enim, ubi pleraque conſtant autoritate librorum juris, ſimilem ille laborem
ſuſcepit, quo per omnes juris civilis, Canonici & feudalis libros non ſolum
titulos & eorum nexum, ſed & ſingularum legum & paragraphorum argu-
56 menta per imagines magnâ & ſollicitiſſimâ curâ expreſſit. * Antea quoque
Anonymus aliquis *Introductionem Mnemonicam*, cujus beneficio rubricæ Inſti-
tutionum & Pandectarum corporis Juris Civilis ſpatio breviſſimi temporis
memoriæ mandari poſſint, ſed ſine loco impreſſionis & tempore addito,
publicavit. Imagines hîc ſatis eleganter depictæ & benè ordinatæ, ſed ad
ſolos ille titulos tantùm reſpexit, non habitâ numerorum ratione. Alius
quoque *Nicolaus Bulacherus* Lipſiæ tabulas Inſtitutionum ſummarias additis
57 imaginibus mnemonicis edidit. Sed & ille imperfectus labor eſt. * In Me-
dicinâ etiam ad Nomenclaturam ſimplicium prodeſſe Ars Mnemonica poſ-
ſet. In Hiſtoricis præcipuè uſus ejus artis ſe exerit. Habemus in illis Tabu-
las de IV. Monarchiis, variè interpolatas & recoctas. Quæ enim primùm ſi-
ne autore circumferebantur, ab *Henrico Schævio, Winckelmanno, Bunone* refor-
58 matæ fuere. * *Winckelmanni* extat *Cæſareologia* cum Tabulâ Mnemonicâ, quâ
59 Cæſarum nomina & tempora exhibentur. * *Buno* multa de rebus geſtis ad-
jecit, per omnes Monarchias & regna, additâ prolixâ explicatione. Idem
Hiſtoriæ Univerſalis Ideam Mnemonicam alio labore per millenarios & ſecula de-
ductam in juventutis uſum edidit, connotatis iis, quæ ad revolutiones &
mutationes imperiorum & regnorum pertinent; Qui labor profectò lau-
dem ſuam meretur. Uſus verò hîc eſt locis naturalibus, non caſtris. Quæ
60 cum in omnium manibus ſint, illis immorari nolumus. * Extat in hiſtoriâ
artis Mnemonicæ ſpecimen à *Johanne Theodoro Dieterico* puero undecimum
agente annum exhibitum, qui Hiſtorico-Chronologicam ſeriem à Julio Cæ-
ſare usque ad regimen Ferdinandi III. memoriter in publico conſeſſu reci-
tavit, ductu *Winckelmanni*, quod editum eſt Gieſſæ Haſſorum Anno 1653.
Aliud ſpecimen hujus artis è Scholâ *Bunonis* exhibitum narrat *Frommannus*
61 *de Faſcinatione lib. 3. part. 4. ſect. 1. cap. 4.* * Tale ſpecimen Hiſtoricum à con-
ditu orbis usque ad excidionem Hieroſolymorum per Titum Veſpaſianum
factam in Academiâ Roſtochienſi *Johannes Heinl*, Holmiâ Svecus, beneficio
hujus artis, & ductu *Caſpari Cloſen*, qui & in præfat. ejus ſpeciminis laudat
Petri Laurenbergii inſtitutiones Mnemonicas nondum editas, dedit, quod edi-
tum eſt Roſtochii Anno 1660.

In

Google

In Linguis addiscendis non contemnenda sunt Mnemonica subsidia. 62 Beccherus quidem in Methodo suâ didacticâ nullam hîc Mnemonices rationem habet, ac laborem Bunonis aspernatur: Putat enim, radicibus cognitis derivata facili negotio addisci posse, si literas initiales & terminationes quis in ordinem redigat, Syntaxin quoque levi negotio in compendium reduci posse. Quod aliquâ quidem ex parte verum est. Neque ego in Syntaxi, quæ ex naturali quâdam combinatione dependet, aut in derivatis, magnopere Mnemonica artificia quæsiverim. Sed in radicibus tamen cujuscunque linguæ ediscendis illa usui esse possunt. * Hebraicarum Radicum & Græ- 63 corum primitivorum seriem benè inventis & ordinatis imaginibus olim *Henricus Schævius*, meus quondam Præceptor, Vir ingeniosissimus deduxit, quas etiamnum possidet Ægidius Neudorffius, Scholæ Heidensis in Dithmarsiâ Rector, vetus è condiscipulatu amicus. * Idem Schævius in linguâ 64 Latinâ vocabularium mnemonicum edidit, characteribus rubris nigris & mixtis distinctum pro trium generum cognitione. Alii aliis artificiis mnemonicis extra imagines feliciter usi sunt. * Ita *Schickhardus* in Horologio 65 Hebraico artificio allusionum usus est, ac Collega noster honoratissimus *Matthias Wasmuthus* Hebraicarum radicum Lexicon perpetuis allusionibus ex aliis linguis adornavit, quibus tirones cum optimo successu eas apprehendunt. * Idem in aliis Græcâ ac Latinâ linguâ fieri potest: & notavi ego 66 voces è Germanicâ & vulgaribus linguis adeò Græcis & Latinis esse affines, ut facillimo negotio ex earum similitudine addisci possint. Quæ res non ludicrum tantum, sed & maximè serium usum habet: Nam illa affinitas è secretis, atque maximè philosophicis ac naturalibus, causis orta est; de quo alio loco plura. * Incidit hîc, quod *Antonius Wood* in Historiâ & Antiquitati- 67 bus Universitatis Oxoniensis lib. 1. ad Ann. 1292. memorat è MSto libro consummatissimi suo tempore philosophi *Rogeri Baconi*, quo Joannem Londinensem discipulum suum Clementi IV. commendat, qui hæc de se ipso narrat, quod *ex quo Alphabetum didicerit, annos quadraginta in scientiis linguisque acquirendis posuerit, totoque illo tempore, exceptis duobus quibusdam annis, & labores infinitos exantlaverit, & impensas tamen haud minores fecerit: posset tamen quadrante vel ad summum dimidio anni virum sedulum & literarum tenacem totâ suâ eruditione imbuere; modo ipsi tabulas aliquot analyticas conficere liceret, quas discipulus ille suus & in initio sequeretur, & subinde consuleret. Imò in dubio non ponebat, quin assidua diligentia viro præmonstraret, quâ ratione vel trium dierum spatio tam perfectam linguæ Hebraicæ cognitionem nancisceretur, ut exactè comprehenderet, quicquid sancti Patres virique olim sapientes in dilucidando sacro Textu scripserint.* * Ad- 68 dit Antonius Wood: *Adeò non Horologii Hebræi primus inventor Schickhardus. Porrò autem & quicquid ad sacrum eundem textum emendandum pertinet, se promisit ostensurum. Quin etiam spopondit, tres tantum se dies deposcere ad aliquem in*

linguâ Græcâ sic erudiendum, ut quæcunque non tantùm de materiâ Theologicâ, sed & Philosophica conscripta sunt, clarè innotescant. Profitetur insuper, unicâ se hebdomadâ Geometriam, altera verò Arithmeticam penitus aperturum. De iis promissis verò Autor ita judicat: *Hæc an viis vulgaribus præstiturus esset, an verò methodo Trithemianâ, hoc est, Steganographiâ & Polygraphiâ, neque mihi satis constat, neque ipse explicat Baconus.* Fortè & in hoc Baconus ad artem Mnemonicam respicit, quæ isto tempore inter mysteria custodiebatur. Quomodo linguæ vulgares facili viâ per Latinam addisci possint, monstrat Winckelmannus in *Proteo suo*, Oldenburg. 1657. linguâ Germanicâ edito, pag. 121.

69 In Orationibus, quæ ad Principes & ad populum habentur, magno illa ars usui est. Sive enim memoriter à nobis aliqua recitanda sunt, adjumento erit in iis retinendis; sive respondendum ad illa sit, quæ alii proposuerunt, etiam hîc illa locis & imaginibus suis, veluti quibusdam characteribus, succurret: Quam ob causam Oratori Ecclesiastico & Civili vehementer prodesse poterit. Et sanè obtineri potest continuo exercitio, ut in hâc arte exercendâ adeò promptus quis sit, ut perinde ipsi sit, an legat orationem, an è characteribus ac imaginibus animo impressis recitet. Quod in lectione literæ præstant de verbis, hoc in recitatione imagines præstant de sensibus: Unâ enim imagine integra periodus comprehendi potest. Ergò quo quis felicior ac promptior in imaginibus concipiendis de re memorandâ erit, (quod exercitio modico facilè ab homine, qui εὐφαντασίωτος est, impetrari potest) eo expeditius sine ullâ hæsitatione, quasi ex chartâ legeret, recitabit.

70 Sunt præter imagines & loca, quæ aliquam curam & molestiam requirunt, alia quædam artificia Mnemonica non sanè contemnenda: Neque enim refert, utrum imaginibus, an aliis characteribus, connexio illa rerum

71 concipiatur. * Expeditissima est numerorum per literas exprimendorum ratio, quæ literæ verbo aliquo memoriali comprehendi possunt, quod connexionem cum re, cujus reminiscentia quæritur, habeat; Quod inventum centum boum mactatione dignum vocat Winckelmannus in *suo Horto &*

72 *Arbore Philosophiæ* p. 118. * Ita in Historicis solent anni mundi vel æræ Christianæ, vel ætatis Imperatorum, certo aliquo verbo memoriali exprimi, quod valde commodum est. Eâ ratione *Henricus Schævius* per appositionem verborum memorialium Titulos Digestorum & Codicis eorumque numerum memoriæ imprimit: ego illud in Institutionum & Decretalium titulis tentavi. Quis enim cum audit titulum *Locati conducti*, non facilè reminiscatur vocis PasCha? quia à Paschatis tempore illi contractus iniri solent. Et hîc PS significat numerum libri, litera C numerum tituli. Titulo de termino moto jungitur vox SyNCoPe. Syncope de medio tollit, ita & lapis qui terminum notat, de medio tollitur, & in illâ voce literæ SN significant librum,

73 literæ CP titulum. * Hâc inventione adeò se felicem prædicat Winckelmannus

mannus, ut in hæc verba erumpat: *Maximè à te peto, ut si hoc omnium scientiarum secretum intellexeris, perpetuò serves occultum, nec mysterium tam mirandum transfundas in indignos. Porci enim non sunt unionibus exornandi, nec pretiosis onerandi margaritis.* Remittit quoque ad *Relationes suas ex Parnasso, de Arte Reminiscentiæ,* Giessæ in 12. Anno 1661. editas, ubi plura de usu Alphabeti numerici habet. Aliam quoque & expeditiorem per literas numerandi rationem idem pag. 210. *Horti sui Philosophici* proponit, de quâ ita ille: *Modum habeo, quo numerum omnem sufficienter & literis paucis consignare potero & scribere; latent in singulis passibus plura mysteria, ut quanto ex his majora inveneris, tanto restent ampliora invenienda. Via paratur tibi incipienti, in quâ proficienti non est difficile successu temporis invenire multa rara & maxima.* Non explicat verò ille, ad quos præterea usus numeri illi literarii applicari possint, quod fortè sibi secretum servavit: Nisi forte etiam res illis numeris per hypothesin aliquam notatæ revocari simul in memoriam possint; quod fortè in circulis illis Lullianis Subjectorum, Prædicatorum, Quæstionum, quæ novenario numero, ut numeri ipsi, comprehenduntur, observari posset. In lectione librorum, si paginas aut capita memoriæ imprimere velis, fortè etiam usus illorum esse poterit. *Johannes Buno* in variis quoque libris suis Mnemonicis feliciter talibus literis usus est. * In extemporali oratione memoriter recitandâ literis & vocibus quasi signis & characteribus uti docet Janus Cæcilius Frey in Viâ ad Scientias, cap. 1. *Sume,* inquit, *tibi versus aliquos, aut orationem novissimam; v.g. versus Virgilii:* Arma virumque cano &c. *vel aliquem psalmum notissimum, aut orationem Dominicam* Pater noster, &c. *Jam igitur prima periodus incipiat à primo vocabulo* Pater; *secunda periodus à vocabulo* noster; *tertia à vocabulo* qui es; *quarta à voce* in cœlis; *& sic deinceps. Oportet autem tales voces materiæ, de qua dicturus es, applicare, similitudine aliqua aut dissimilitudine instituta, v.g. sit loquendum de Pythagora, ita fieri potest:* Pater *omnis sapientiæ humanæ & divinæ meritissimo jure censendus est Aristoteles.* Noster *Orbis nostèrque monumenta, nostrique auctores hujus rei & veritatis amplum ubique dant testimonium, & referre facilè foret.* Qui es *inter Græcos eloquentissimus æstimatus Demosthenes, Isocrates, & tu, Marce Tulli, qui es disertissimus Romuli nepotum, annon ubique id fatemini?* In cœlis *non tot micant stellæ, quot honorificis testimoniis de Pythagora libri sunt referti. Quo facto impossibile est, humanitus loquendo, memoriam fallere, quamvis in longissima oratione. Imò brevissimo momento repeti potest longissima quamvis oratio.* Cap. 2. proponit literalem & syllabicam memoriam: *Vocabulum aliquod finge, aut potius vocabulum notum accipe, cujus literæ aut syllabæ tibi repræsentent primas literas aut primas syllabas materiæ, quam proferre tibi constitutum est; v.g. sit mihi loquendum de* Alexandro, Romulo, Mercurio, Orpheo, *sumam hoc vocabulum* armo. *Ergo A. significat Alexandrum, R. Romulum, & sic deinceps; Vel sit mihi loquendum de* Argonautis, *de* Mari, *sumam hoc vocabulum,* Arma. *Itaque prima syllaba refert vocabulum* 74

primum, secunda secundum. Idem quoque à Schenckelio & aliis Mnemonicis
75 scriptoribus notatum vidi. * Quod part. II. cap. 9. Jan. Cæcil. Frey proponit, præter reminiscentiam verborum, inventionis rationem exponit: nam quia perpetuus rerum analogismus est, ideo è certis cujusdam versus verbis meditata sua perpetuâ applicatione depromet ad dicendum planè imparatus. Ut de mente autoris constet, locum totum apponam: *Praeceptum hoc apprimè utile concionatoribus, Advocatis aut aliis, quibus ex tempore aliqua habenda oratio, non præmeditatis: & quo præcepto habitus admirabilis est jam regnanti summo Pontifici Religiosus quidam, à quo coram collegio Cardinalium concionaturus, in ipsâ cathedrâ, petiit ut thema daret concionis; quo dato, ex tempore omnibus admirantibus concionatus est. Præceptum autem hoc est per duo instrumenta dialectica, scilicet similitudinem & dissimilitudinem omnium rerum. Omnes enim res aliis sunt similes & dissimiles propter analogiam. Itaque de quâcunque re sive termino simplici sive propositione, discurrendum est, accipe aliquem versum notum, v. g. Arma virumque cano, Troja qui primus ab oris &c. Jam sit mihi discurrendum de Deo, de femina, de diabolo, de literis; statim, præsertim si aliquis habet aliquam cognitionem rerum, sese offerunt similia, v. g. per* arma, *gravia bella fermè sunt pro Religione & Deo. Item maximorum bellorum causæ fuerunt mulieres, ut Helena & Penelope &c. Jam similitudo est inter virum & Deum. Servire enim Deo regnare est. Jam de feminis constat; Vinum enim & mulieres faciunt apostare sapientes viros. Per* cano, *Musica, hymni Deo gratissimi. De femina, Sirenes quot & quales deceperunt? Per* Trojæ, *Respublicas & regna Deus aufert, delet pro libitu, ut Trojam, Babylonem. De femina, Helena, ruina Trojæ; Penelope Procorum &c. Et sic ordine per omnia licet differere de omnibus. Debent autem similitudines istæ considerari, quod Vetus Testamentum nil aliud sit, quam similitudo & figura Novi; & hodie sunt, qui totum Plinium in morali sunt. In hoc tota ars fuit Advocati illius* ALARI;
76 *& hodie fermè omnes conciones in istis consistunt.* * Novi, qui hoc artificio utantur, ut periodos periodis semper connectant, transitum commodum suppeditante ultima periodi voce, sive illa subjecti sive prædicati vicem subeat. Quoniam enim nulla vox est, quæ non alia vel suo ambitu comprehendat, vel ab alio comprehendatur, sub notione generis, speciei, totius, partis, causæ, adjuncti &c. aut alio quodam modo affinitatem, similitudinem ac dissimilitudinem cum aliis habeat, facilè ab aliquo verborum prompto coagmentari periodi periodis possunt, atque ita qualecunque orationis filum texi, modo id attendat talis Declamator, ut, quoad fieri possit, enthymematicis transitionibus utatur, quæ ratiocinationis aliquam speciem præ se ferant. Sed illa inter præstigias artis oratoriæ referenda, neque à viro cordato adhibenda, nisi aliquo necessitatis casu.

77 Signis & characteribus quidam etiam feliciter utuntur in conceptibus exprimendis loco imaginum; Cujus rei exemplum elegans nuper dedit in Chronologicis *Marcellus*, Parlamenti Parisiensis Advocatus. Edidit ille libel-
lum

lum exiguum, Amstelodami 1686. recusum, sed in quo multæ tamen historicæ notitiæ per signa exponantur. Titulus est: *Tablettes Chronologiques*; in quibus à nativitate Christi ad nostra tempora per seriem seculorum Chronologia deducitur; ita ut quælibet pagina seculum absolvat, eademque secundum regna lineis distributa sit, cum numero annorum regiminis. Ab altera parte nomina secundum Alphabeti seriem posita, signis quibusdam notata sunt, quæ mortem naturalem vel violentam, potentiam, tyrannidem, imperii novi constitutionem, sapientiam, crudelitatem, fortitudinem, mollitiem, eruditionem &c. indicant; quæ omnia uno quasi intuitu patent. Eodem modo *Tabulas ille Chronologicas Ecclesiasticas* edidit Amsterodami Anno 87. recusas in 8. quibus ille notis, quarum numerus ultra 40. excurrit, significat valorem Conciliorum, eorum rejectionem, dignitates Cardinalitias, Archiepiscopatus &c. Fundatores Ordinum, Religiosos, Interpretes Scripturæ, Hæreticos, Prædicatores, Casuistas, Juris Canonici scriptores, Historicos, Philosophos, Mathematicos, Oratores, Poëtas, scriptores dubios &c. ut ita paucis pagellis multa omnino hoc compendio comprehendat. Scriptæ sunt illæ Tabulæ linguâ Gallicâ. * Promisit & alia, quæ ad artis Mnemonicæ specimina 78
referri possunt, *Tabulas scilicet Cosmographicas* continentes descriptionem exactam omnium mundi partium, cum particularibus illarum. * Aliquam hu- 79
jus consilii partem jam tum ante executus est *Johannes Uppendorffius* in *Schematismo suo Geographico*, Rigæ edito, in quo certis signis sedes Impp. Regum, Electorum, Ducum, Archiepiscopatus, Academiæ, Parlamenta, Urbes Imperiales, Hanseaticæ, Emporia &c. notantur. * Promisit idem *Mundum Arithme-* 80
ticum, in quo triplex humano generi commodum proponitur. 1. Literarum & vocum suâ cuilibet auxiliante patriâ linguâ terrarum ubique facilis & enucleata communio. (De illo invento jam tum Beccherus & Kircherus cogitarunt.) *2. Ordo censendi populos, exercitus, imò regna, quantumvis numerosissima, brevi tempore. 3. Citata per aëra decursiones, ab antiquis frustra vel levi commodo pro signis duntaxat militaribus tentatæ, nunc classiariorum ignium, tintinnabulorum & cæterorum id genus ope atque quolibet jussu, tam politico quàm militari, perfecta.* Scribet Tractatum *de similitudinibus, ex quibus efficiuntur notitiæ rerum. Quid sit illud, quo meminimus, & quam habeat vim? Literarios Prodromos, sive jucundissimam memoriæ vel judicii, tam in pueris quam in adolescentibus, præparationem, lusibus & exercitiis juxta mentem D. Hieronymi in epistolâ ad Letam viduam illustratam. Opus cum machinis.* Gallicâ linguâ promisit libros: *Amphitheatrum Principum, in quo per machinas informatio magnatum proponitur:* Tractatum *de notis & figuris, qui reducuntur in quaternarium, & quibus modo breviori, distinctiori, quam per literas, repræsentari possint omnes cogitationes etiam arcanæ & abstracta.* Ubi in lucem illa mittentur, judicari de illis poterit. * Talia artificia etiamsi ad artem Mnemonicam referenda, ta- 81
men peculiari nomine ars Notaria vel notatoria dici solet, quâ per notas bre-

breves multa significantur. Apud Sinenses viget illa ars, quâ verba & sensus uno aliquo charactere exprimuntur. Talem *Notariam artem* promisit *Cara-*
82 *muel à Lobkowitz.* * Romanis quoque talis in usu ars fuit, qui per sigla sua di-
83 centis verba assequi poterant, extatque *Tironis* de Signis illis liber. * Apud Anglos *Georgius Dalgarn Artem Signorum* scripsit, Londini An. 1661. editam, in quâ characterem universalem, sive linguam Philosophicam, fundavit, quâ homines diversissimorum idiomatum, spatio duarum septimanarum, omnia animi sui sensa non minus intelligibiliter, sive scribendo sive loquendo, cum aliis communicare possint: præterea etiam juvenes Philosophiæ principia & veram Logicæ praxin citiùs & faciliùs multo imbibere, quam ex vulgaribus Philosophorum scriptis. Adjecit & Lexicon Grammatico-Philosophicum unâ in tabulâ repræsentatum, quo Methodo Prædicamentali
84 omnes res exhibentur cum adjectis vocibus & signis confictis. * Cum hâc intentione convenire videtur Ludovicéa illa Lingua, quam auspiciis Potentissimi Galliæ Regis Ludovici XIV. moliebatur *Joachimus Frischius*, Gymnasii Rigensis Professor, cujus ideam aliquot ille foliis Thoruni Ann. 1681. edidit. Principia, ut ipse in titulo habet, è Theologiâ, Mathesi, cæterâque Philosophiâ, nec non arte mnemonicâ sunt petita, & in classes Entium distributa, non modò linguarum jam existentium voces in suâ formalitate essentiali aut accidentali, proximâque cum rebus convenientiâ & differentiâ dijudicantur; sed & nova lingua naturalis, rationalis, universalis & quasi primæva omniumque facillima, concinnatur. Sed huic labori fata inter-
85 cessere. * Commune aliquod in omni linguâ literarum commercium per numeros instituit *Becherus in suo charactere pro notitiâ linguarum universali* Fran-
86 cof. Anno 1661. edito *& Kircherus in suâ Polygraphiâ.* * Multum huic studio laboris quoque impendit *Johannes Wilckins* in vasto libro, quem de *Reali Charactere & Philosophicâ linguâ* Londini Anno 1668. in folio edidit. Magnâ ille curâ rerum classes distribuit. Quâ ratione etiam illis prodesse poterit, qui rerum illâ ordinatione inventioni aliquod subsidium ex analogismo petunt.
87 * Pertinent & ad hanc classem, *qui artem Tachygraphicam vel Brachygraphicam* docuerunt, de quâ aliquot libri apud Anglos & Belgos prodiere.
88 Solent & à quibusdam commendari pro Memoriæ subsidio certa Char-
89 tiludia. * Meminit Berneggerus *Orat. 2. de paranda doctrina modis illegitimis* suprà laudatâ, alicujus Chartiludii Logici ante centum annos suo tempore confecti. *Hujus farina,* inquit, *videri queat Monachi cujusdam, Ordinis Minorum, Thomæ Murneri Argentoratensis, Doctoris Theologiæ, chartiludium scriptum annis abhinc centum, & quod excurrit: cujus ope intra spatium unius mensis etiam indoctos ac rudes artis Logicæ ad miraculum usque peritos effecisse se jactat, ut suspicio suboriretur, aliquid magicarum artium intervenisse. Pollicitus etiam est, se daturum quatuor libros Institutionum Justinianearum in similem chartularum lusoriarum formam redactos.*

ctos. Quo præclaro munere an Studiosos Juris beaverit, mihi non constat; Nec enim vidi. Logicum chartiludium, stoliditatem artis vanissimæ detestatur. Rectè hâc quidem in re Berneggerus judicat. * Ineptus talium mechanicorum inventorum in disciplinis usus est, præsertim in Logicis. Nullus enim rerum nexus est. In sententiis vel vocabulis aliquibus addiscendis, pueris fortè utilia esse poterunt. Ergo non demum à Gallis hæc chartiludia nostro tempore inventa, qualia ego Geographica vidi. * Illi enim hæc pro informatione Principum commendarunt, à quibus rectè dissentit Sorellus in Scientiâ suâ Universali Gallicè scriptâ tract. ultimo illius libri, cujus verba hîc apponam:
90
91

On peut dire le mesme de quelques Methodes que l'on a trouvées pour reduire la Cosmographie, la Geographie, la Chronologie & l'Histoire, mesmes la Logique & autres Disciplines, en des jeux de Cartes. Si l'on se servoit seulement d'abord de ces sortes d'inventions, on ne servit qu'embrouiller l'esprit des enfans; Lors que l'on voudroit apres les instruire tout de bon, ils croiroient toujours joüer, & parleroient plustost de Ieu que de Science. On ne sçauroit aussi apprendre beaucoup de choses par une maniere si contrainte, dautant qu'une Carte ne peut porter qu'un nom, & quelques qualitez sans rien approfondir davantage; D'ailleurs, il semble indigne de la majesté des Sciences de les traitter si bassement. Que si la Methode en est estimée ingenieuse, & si elle sert de recreation ceux qui ont reçeu d'autre part une instruction plus forte, il ne faut point esperer que ce soit de la vraye erudition procede.

Multa quoque memoriæ subsidia promisit *Joannes Caramuel Lobkowitz*, mirificarum disciplinarum Architectus. Nam in Catalogo operum suorum, quem ipse publicavit, quique in *Bibliothecâ Scriptorum ordinis Cisterciensis* reperitur p. 179. ubi Grammaticam suam Latinam nominat, ait: Puto formam totius Linguæ Latinæ à clari ingenii juvene posse horâ intelligi, & mense addisci, si istæ novæ institutiones admittantur. Puto materiam feliciùs acquirendam, si etiam ante tradetur. * Tradatur prius lingua materna ex arte & regulis, quam unusquisque addiscere posse videtur unâ hebdomade; & si hanc semel altè percalleat, poterit quodcunque aliud idioma acquirere uno aut altero mense. Hæc ille quidem magno hiatu promittit, & supra Rogerus Baco non nisi triduum postulaverat. * Sed Berneggerus in laudatâ oratione fallacem hujus rei eventum notavit, *Non ita multis abhinc annis talem quendam subitæ doctrinæ magistrum in hâc urbe vixisse nostis, qui ut posset jejunæ supplicium vitæ tolerare, famemque solari suam, ausus est Græcæ linguæ unius alteriusque septimanæ spatio parandæ notitiam pacto certo pretio promittere. Et invenit ille quidem aliquot adolescentes credulos, peneque dixero stultos, qui se ei dederunt in disciplinam & exploraturi, quid ferat hic dignum tanto promissor hiatu; Quos postea tamen emunctis loculis, veluti corvos biantes, egregie delusit, &, cum carnem peterent, ne carnis quidem umbram ostendit.* * Idem tamen Caramuel de memoriæ ita judicat eo in loco, quo novam se memoriæ artem traditurum promittit: Puto
92
93
94
95

artem memoriæ alterâ indigere memoriâ; interim quid alii dixerunt & docuerunt, examino & methodum commodissimam trado, qua possit juvari memoria.

96 Ut tandem hanc de Memoriæ subsidiis tractationem concludamus, tenendum est, in rebus, quæ ad memoriam propriè pertinent, historiis, factis, lectione librorum, orationum recitatione insignem posse esse hujus artis usum (quam ob causam non ineptè suadet *Schefferus in Graphice* pag. 23. pueros in pingendo maturè erudiendos) in disciplinis verò firmiorem ab ipso re-
97 rum nexu & ordine, memoriam exspectandam. * Denique non desunt, qui etiam naturali memoriæ plus virium accedere quotidianâ exercitatione posse existimant, quemadmodum è palæstra semper habitiores pugiles recedunt, & continuo usu etiam membra novum robur acquirunt; præsertim si non obruatur confusâ multorum lectione, quæ nulla certa post se ducit vestigia, & firmiora & altius imprimenda, si eædem semper ducuntur eodem tenore in disciplinis lineæ. Extat eâ de re parænesis umbratica in *Paganini Gaudentii Instar. Academic. pag. 129.* cum epigrammate de Lullianâ Memoriæ arte
98 contemnendâ. * Legi & in illo argumento potest illa jam suprà nobis memorata *Jacobi Lectii*, JCti doctissimi, de memoriâ Oratio, qui etsi non hanc artem aspernatur, tamen in eâ plus ostentationis, quàm frugis, esse judicat: quâ in sententiâ plane illi ὁμόψηφος est in oratione citatâ *Berneggerus*, ut ipsa ejus verba transscribat, scriniorum ejus hâc quidem in parte compilator.
99 * Sed ille has forsan extemporales, & inter negotia deproperatas, orationes typis non destinavit. Nam filius illas post mortem Viri citra controversiam doctissimi, & qui magnum, dum viveret, Germaniæ ornamentum fuit, edidit.

CAP. VII.
DE METHODIS VARIIS.

Methodus est genuina Logices propago. 1. vel generatim vel speciatim accipitur. 2. quid sit. 3. Oweni Guntheri Tractatus de Methodo laudantur; 4. qui post Aristotelem 5. & Galenum eam doctrinam proposuit. 6. Methodi utilitas. 7. Methodus universalis. 8. particularis. 9. hac observata nullis opus est gnostologiis, &c. 10. Erhardi Weigelii Analysis Aristotelica ex Euclide restituta laudatur. 11 In illa novaturire quibusdam dicitur. 12. Aristotelis interpretes in hâc arte tradendi segnes. 13. Aristotelis Analyticam male impugnat Nizolius. 14. Adversus quem disputatur. 15. Nizolii cum Majoragio contentio. 16. Ramus in Methodo Aristotelica novator. 17. Verulamii de illo judicium. 18. Ejus perpetuas dichotomias carpit. 19. Ramus multa debet Agricolæ & Ludovico Vivi. 20. Ejus methodum refutavit Digbæus. 21. Cartesii doctrina de Methodo 22. ab Autore

artis

Digitized by Google

artis cogitandi in compendium redacta. 23. Peripateticorum in tractanda methodo incuria. 24. Autor Medicinæ mentis in hâc doctrinâ laudatur. 25. Ejus liber recensetur. 26. Autor is mathematicis studiis se totum applicuit. 27. Algebræ studio primus in has cogitationes incidit. 28. Summa ejus doctrinæ capita recensentur. 29. Artis inveniendi præcepta generalia. 30. 33. Definitiones, 31. Axiomata, Theoremata quomodo formari debeant. 34. Imaginabilium, Mathematicorum, & Physicorum certa classes, quorum rationes indagandæ. 33. Impedimenta sex indagandæ veritatis. 35. 37. 38. 41. quorum remedia simul docentur. 36. sqq. Baudelotii de Dairval liber de usu Peregrinationum, 39. Museum Italicum Joannis Mabillon & Michaelis Germain laudantur. 40. Methodus veritates incognitas indagandi. 43. Artis inveniendi specialiora præcepta nondum edita. 44. Verulamii de Methodo cogitata. 45. Variæ Methodi distinctiones. 46. quæ parùm utilitatis promittunt. 47. Methodus Exoterica & Acroamatica. 48. Pythagorica Methodus per numeros 49. à Theodoto Osio restaurata. 50. Chinensium methodus philosophandi per lineas. 51. quæ ex ipsis confucii fontibus recensetur. 52. Eorum mirum acumen. 53. Philosophia eorum mysteria habet non omnibus intelligenda, 54. Methodus Cabalistica, 55. à multis delineata 56. à Scalichio recocta. 57. Quâ methodo multi egregiè profecerunt. 58. Quatenus conveniat cum arte Lulliana. 59. Renaudotii Specimina. 60. Budæi judicium de talibus methodis. 61. Scaligeri desiderium de barbarorum doctrinâ discenda 62. Autores recentiores Cabalistici. 63. Roberti Fluddii scripta 64. 66. & Philosophandi ratio. 65. Methodi particulares. 67. Non nisi unam agnoscit Autor Medicinæ Mentis. 68. quod re ipsa refellitur. 69. Autores qui ἐγκυκλοπαιδείαν scripserunt. 70. Sorelli scientia universalis. 71. Martianus Capella, 72. Euphues. 73. Alstedius. 74. Judicium de ejus ἐγκυκλοπαιδεία. 75. In artibus Mechanicis ejus diligentia, 76. ut & Thevenoti, 77. Velschii. 78. Alstedii ἐγκυκλοπαιδεία Biblica. 79. Velschii Pædia in Cyclisco. 80. J. Fortii Ringelbergii Encyclopadia. 81. Ejus vitæ mirabilis conditio. 82. Antonius Zara. 83. Vossii opus artium. 84. Havemanni Methodus. 85. Claude Fleurus. 86. Autores qui de Methodo studiorum scripsere, recensentur. 87. 88. 89. 90. quid de illis statuendum sit. 91. Leichneri Apodictica Scholarum reformandarum ratio. 92. Baco Verulamius. 93. Beyeri Lux mentium. 94. Velschii Somnium Vindiciani. 95. Leibnitzii Methodus Jurisprudentiæ. 96. Anonymi desideria literaria. 97. Thomæ Broun Pseudodoxia Epidemica. 98. Schookii judicium de Methodistis. 99. Universalis Methodus vix speranda. 100. Quædam datâ operâ occultantur. 101. Sermones Exoterici & Acroamatici. 102. Octaviani Ferrarii liber de sermonibus Exotericis. 103. Παιδεία quæ. 104. Ἐγκύκλια μαθήματα. 105. Ἀκρίβεια mathematica in omnibus observari nequit. 106. quâ tamen quidam felicissimè in scriptis suis usi sunt. 107.

1 DE Methodo ipsâ, genuinâ illâ ac primariâ Logices propagine, dici etiam
hîc quædam debebant: Quoniam enim Methodici titulo totus ille li-
ber inscribitur, de Methodo præcipuè hîc agi debere ratio ipsa dicti-
2 tat. * De Methodo itaque agi potest, quatenus generatim ea vox ac-
cipitur, atque universam illam inveniendi demonstrandique rationem si-
gnificat, & quatenus illa omnibus applicari disciplinis ac meditationibus
nostris potest; Cujus propaginem esse diximus omnes illas artes, quas In-
3 ventivarum titulo aliqui salutant. * Est verò Methodus nihil aliud, quam
Ordo, quo ex principiis ac nobis cognitis deducuntur incognita; sive id
4 in ipsis scientiis sive in Syllogismis fiat. * *Owenus Guntherus*, Philosophiæ Ari-
stotelicæ quondam in Academiâ Juliâ Professor, Vir doctissimus, & cui mul-
ta se debere ait in præcognitis suis Logicis Keckermannus, *Methodorum tra-
ctatus duos* scripsit, *continentes totius artis Logicæ medullam, facultatem omnium
scientiarum ac demonstrationum principia inveniendi, dijudicandique rationem*, Helm-
stadii 1586. in 8. editos: qui mihi in hoc genere ita semper placuerunt, ut
parum à novatoribus hâc in re novi præstitum existimem, nisi quod appli-
catione ad Mathematica ac Physica exempla negotium hoc optimè illustra-
5 rint. * Hæc est illa, quæ libris τῶν Ἀναλυτικῶν Aristotelis doctrina continе-
tur; quorum duæ partes sunt. Priores duo analyticorum libri docent ra-
tiocinationis formas construere: posteriores duo libri παιδείαν seu eruditio-
nem complectuntur indagandi dijudicandique materias in singulis disci-
6 plinis. * Hanc scilicet partem Logices εὑρετικὴν & κριτικὴν ab usu non mo-
do populari remotam, sed multis etiam parum eruditè usurpatam, suis Me-
thodorum libris illustrare conatus est Guntherus, junctis illis, quæ apud
Platonem & Galenum (cujus extat de optimo genere docendi liber) occur-
7 runt. * De hâc Methodo Plato in Phædro & passim pluribus agit, eamque ut
divinum inventum commendat: Est enim intellectui, tam theorico quam
practico, instrumentum paratissimum, ut & acutè intelligamus, & rectè aga-
mus; Quare & per habitum organicum Methodum definivit Guntherus.
8 * Ille vero habitus Methodicus vel in integrâ scientiâ tractandâ, vel in ali-
quâ ejus parte, exercetur. Methodum Universalem διδασκαλίαν vocavit Ga-
lenus, à quo tamen dissentit Guntherus: nam διδασκαλία ad unam aliquam
tantùm disciplinam pertinet; Methodus autem est communis quædam
scientiarum norma nulli propriæ mancipata disciplinæ; cum non singula-
rum disciplinarum ἐπίστητα cognoscat, sed ipsas scientias, quarum singulæ
9 sua ἐπίστητα perspiciunt, dijudicet examinetque. * Methodi particulares
pro ratione duorum summorum generum, Substantiæ & Accidentis, duo ha-
10 bent instrumenta, definitionem & demonstrationem. * Quibus patet, nul-
lis nos opus habere vel Gnostologiis, vel Hexologiis & Intelligentiis, quas
mustei illi Disciplinarum fabri nobis extuderunt: nam solâ Logices & Me-
thodi

thodi doctrinâ illud absolvitur, quod ad disciplinas ordinandas pertinet.
* Hujus doctrinæ summum usum cum perpenderet *Erhardus Weigelius*, Ma- 11
theseos Professor in Academiâ Jenensi celebratissimus, Vir egregia & singu-
laria in arte suâ inventa summam laudem promeritus, atque demonstrandi
artem è Mathematicis principiis quasi è fundo aliquo peti debere rectè ju-
dicaret, *Analysin Aristotelicam ex Euclide restitutam* scripsit, quæ *genuinum sciendi
modum & nativam restauratæ philosophiæ faciem per omnes disciplinas ichnographicè
depingeret*; editaque est Jenæ An. 1658. * Eruditionem ille eximiam in do- 12
ctissimo hoc opere ostendit, non omnibus quidem fortè probatus, quod in
aliquibus vel rebus, vel terminis nonnullis novaturire videatur; sed inge-
nium tamen & ἀκρίβειαν non vulgarem in Commentario illo deprehendas.
* Hujus sui consilii rationes prolixius in Inscriptione libri ostendit, cum in 13
tot Aristotelis Interpretibus & Scholasticis nihil planè inveniret, quod pul-
cherrimum ipsius opus Ἀναλυτικῶν rectè explicaret, eorumque verum usum
demonstraret. *Deprehendebam homines istos*, inquit, *totâ die non nisi de mente Præ-
ceptoris, consiliorumque ipsius sensu ad ravim usque & nauseam decertare: alios hoc,
alios istud suppeditare consilii: omnes tandem, vera quippe & prisca Architectonicâ
(quam obscuris aliquantum regulis, observatione & resolutione Mathematicarum, quas
ipsis videre non contigit, fundatis, Præceptor tradiderat) ignaros in solis liminibus &
superliminaribus conclavium hærere, eaque, nescio quo ruinæ metu, labore non necessa-
rio quidem, immenso tamen & tantùm non Herculeo, statuminare operosè satagentes:
tectorio insuper gypsoque quàm pulcherrimè incrustantes; illigatisque emblematibus,
quam fieri posset, elegantissimè convestientes, tempus omne consumere: substructionibus
interim intimioribus ob instaurationis & cultus defectum omnimodè corruentibus. Quos
quidem hominum istorum errores, ut primum diu & diligenter attendens, ex merâ vera
& prisca Architectonica, quam à Mathematicis discendam Aristoteles non nesciebat,
ignorantiâ, indeque regulis Aristotelicis non intellectis, sed pro placito uniuscujusque
perversissimè explicatis, ortum suum traxisse & originem deprehendi; ex eo nihil in opta-
tis magis habui, quam videre tandem aliquando, qui omnimodam Philosophici istius
ædificii ruinam præventurus, Aristotelicam istam Architectonicam, hactenus satis per-
versam, è mathematicarum machinarum inspectione & resolutione, quibus tota nititur,
restitueret, modumque postea, collapsam ferè pretiosissimam structuram ab interitu vin-
dicandi, exinde ostenderet.*

Et hæc quidem, quæ de Methodo ac demonstrandi ratione ab Aristotele 14
dicta sunt, satis sibi constant, ut mirer, quomodo *Nizolius* in libris *de rerum
principiis & verâ ratione philosophandi* omnem demonstrandi rationem ab Ari-
stotele luculenter adeo traditam de medio tollere conatus fuerit. Extat enim
libro quarto cap. 2. de falsâ demonstratione & scientiâ Pseudophilosopho-
rum, & simul de inutili falsoque posteriorum Analyticorum libro. * Adver- 15
sus illum peculiari operâ se disputaturum promisit Vir ingeniosissimus *Leib-*

Digitized by Google

nitzius in præfatione, quam iteratæ libri Nizoliani editioni præmisit. Quanta illa sunt *παράδοξα*, qvum universalia in rerum natura negat? quibus sublatis, demonstrationis etiam magnam partem tolli necessum est. Quis ferret Logicam disciplinam Oratoriæ, Metaphysicam Physicæ subordinari? quas
16 separandas esse ratio ipsa dictitat. * Verùm ille studio partium abreptus multa disputavit adversus ipsam veritatis rationem, per occasionem litis cum Majoragio institutæ. Cum enim Majoragius adversus Ciceronem quædam scripsisset, Nizolius prolixam, sed acerbam, ad ipsum epistolam scripsit, quam in Bibliothecâ Gudianâ MStam servari suprà dixi. Ergo Majoragius duos Reprehensionum libros in Nizolium scripsit, qui hos de verâ philosophandi ratione Nizolio extorserunt. Maluit Nizolius elegantiorem aliquam philosophandi rationem, abjectis terminis philosophicis ac barbaris,
17 quibus tamen major subest rerum expressio. * Et fuit in multis Nizolio *ὁμόψηφος* Ramus, magnus in re Dialecticâ non tantùm, sed & in omni philosophiæ parte, Novator: Novam etenim, ut in singulis disciplinis, ita
18 universam Methodum instituit, * de quo tamen ita judicat Verulamius de Augm. Scientiar. lib. 6. cap. 2. *Methodus veluti scientiarum architectura est. Atque hac in parte melius meruit Ramus, in optimis illis regulis (καθόλου πρῶτον, κατὰ παντὸς, καθ' αὐτὸ, &c.) renovandis, quam in unica sua Methodo & Dichotomiis obtrudendis. Veruntamen nescio quo fato fit, ut humanis (sicut sæpius fingunt Poëtæ) rebus pretiosissimis semper adhibeantur perniciosissimi quique custodes. Certè conatus Rami, circa illam propositionum limam, conjecit eum in epitomas illas & scientiarum vada, auspicato & felicis cujusdam genii ductu processerit oportet, qui Axiomata scientiarum Convertibilia facere attentaverit, & non simul ea reddiderit Circularia, aut in semet recurrentia. Conatum nihilo secius Rami in hac parte utilem fuisse non inficiamur.* Ergo tamen, quæ bona in Ramo habentur, ab Aristotele potius transscripta,
19 Verulamio judice, quàm ab ipso excogitata sunt. * Methodum quoque Ramæam perpetuis dichotomiis incedentem carpit ibidem in initio capitis Verulamius: *De unica Methodo & Dichotomiis nil attinet dicere: fuit enim nubecula quædam doctrinæ, quæ cito transit: res certè simul & levis & scientiis damnosissima. Etenim hujusmodi homines, cum Methodi suæ legibus res torqueant, & quæcunque in dichotomias illas non aptè cadunt, aut omittant, aut præter naturam inflectant, hoc efficiunt, ut quasi nuclei & grana scientiarum exiliant, ipsi aridas tantùm & desertas siliquas stringant. Itaque inania compendia parit hoc genus Methodi, solida scientia-*
20 *rum destruit.* * De Ramo & Ramæorum doctrina legi Caselius potest in suo *Νέῳ* & Prodidascalo. Cæterum ille jam tum Agricolæ & Ludovico Vivi suorum philosophematum originem in multis debuit, de quo nos alio loco plu-
21 ra. * Methodum Rami refutavit duobus libris *Everh. Digbæus* Lond. 8. An. 1580. editis: qui & *Theoriam Analyticam viam ad Monarchiam scientiarum monstrantem* Londin. in 4. Anno 1579. edidit.

Do-

Doctrinam de Methodo peculiari quâdam curâ sibi explicandam sumpsit Cartesius, vir ad Philosophiam animo acerrimo instructus. Totam hanc artem ad quatuor Regulas vocavit, quæ tamen, si verum fateri velimus, Aristotelicis jam tum præceptis continentur. * In compendium traxit *Autor* 22
Artis Cogitandi parte quartâ. Methodum duplicem facit: vel enim veritatem inquirit, estque Analysis, sive Methodus resolutionis, quæ dici poterat methodus inventionis: vel inventam docet, & est Synthesis, sive methodus compositionis, quæ & appellari potest methodus doctrinæ tradendæ. Integrum corpus scientiæ rarò analyticè tradi ait, cum analysis in usu tantùm sit ad quæstiones solvendas. Atque hîc varia quæstionum exempla proponit, monstraturus, quomodo in his procedendum: quorum maximam partem excerpsit è schedis MStis Cartesianis, quas à Dn. Clerceliero habuerat. Multa tum è mathematicis tum è physicis adducit pro illustratione hujus doctrinæ, quæ ibi cum fructu legi possunt. * Nam cæteri Autores Pe- 23
ripatetici, qui de methodo tractarunt, parci admodum sunt in exemplis distinctè proponendis. Quoniam enim plerique ex illis mathematicæ artis & solidioris physicæ, & præcipuè ἐμπειρίας naturalis rudes fuere, quæ firmiorem ἀποδείξεων fundum huic doctrinæ substernunt, mirum videri non debet, si mutilam illam & in multis erroneam dederint. Cæterùm nihil penè novi ab illis, qui tamen nova se dixisse putant, dictum est, quod non commodâ deductione è principiis Aristotelicis arcessi possit.

Nuperrimè eandem doctrinam *Tschirnhausius*, Academiæ Scientiarum 24
Parisiensis membrum, viâ, quoad fieri poterat, expeditâ & accuratâ proposuit, nisi quod veterum præcepta planè seponat, suumque omnino ductum sequatur: cujus tamen Regulæ Generales & cum Cartesianis & cum ipsis Aristotelicis, quas Guntherus expressit, in multis conveniunt. Libri titulus est: *Medicina mentis sive tentamen genuinæ Logicæ, in quâ disseritur de Methodo detegendi incognitas veritates.* Editus vero est Amstelodami 1687. ac Regi Galliæ inscriptus. * Prima parte agit de causis, quæ nos in varios errores deducunt; 25
quid propriè nos delectet, & quam variæ sint circa illa, quæ delectant, deceptiones; quod sit omnium constantissima delectatio veritatis detectio, atque hujus via per nos ipsos indagari possit. Parte secundâ artis inveniendi generalia præcepta proponit, quibus adjuti nunquam in falsa incidamus, sed potiùs veritatem semper certò assequamur; adeo, ut hisce mediis absque ullo errore ulterius progredi possimus, continuò & quantum nobis libuerit, semper nova detegendo, si modo adsit animus & satis temporis nobis supersit ad nosmet ipsos ad id studium applicandos, idque exiguo lab ore. Excludit hîc primò cognitionem illam, qualis ex Locis Communibus, arte Lullianâ, prædicamentis, locis Topicis, Florilegiis, de re aliquâ in pompam potius & admirationem ignorantium hauriri & proponi solet: quâ nihil solidæ viritatis

tatis indagabitur, sed millies ab aliis dicta recoquentur, variis etiam dubiis
27 & controversiis incerta. * Cum ergò solos Mathematicos nullas fovere
controversias videret, aut eas, si quæ exurgerent, statim componi, hoc indicio judicabat, hos solos exoptatam methodum attigisse. Illis ergo studiis se applicuit, ut videret, num idem mutatis mutandis in aliis possit obtineri; quod ipsi felicissimè successit. * Algebram igitur primùm adiit, de quâ ita:
28 *Cum ego, quam veteres Algebram, recentiores vero Analysin speciosam vocant, mihi comparassem, magnâ meâ delectatione observabam, & quod ibi promittitur, non falsò jactari, & reverâ plus in eâ præstari, quam antehac ullâ spe conceperam. Licet verò statim non potuerim perspicere, quomodo idem in omnibus aliis scientiis possit effici; quia tamen me hactenus præstantior latebat methodus, in hac ingenium meum colendo vehementer fui occupatus. Ubi eò denique progressus eram, ut quendam adverterem habitum, tam in solvendis iis difficultatibus ab aliis mihi propositis, quam præcipuè in iis, quas mihi ipse formaveram, intimiùs secretam hujus methodi naturam perlustrando notavi, quicquid ignotum est eâdem prorsus ratione non solùm in Mathematicis, sed & in omnibus aliis scientiis, posse detegi.* * Primò ergo ponit certitudinis humanæ fundamen-
29 tum illa, in quibus præcipuè intellectus operatio manifestatur; nimirum quæ à mente nostra statim sine contradictione (à cujus studio remotissimum jubet esse veritatis indagatorem) concipi possunt, e. g. Totum parte suâ majus esse, In circulo omnes radios absolutè esse æquales &c. unde infinitæ aliæ veritates educi possunt, ac vice versâ sequitur, ea quæ concipi non possunt, falsa esse. Sed in fundamento illo rectè ponendo, ne ab imaginatione decipiamur, præcipit: Multa enim tantùm imaginatione percipi ait, quorum tamen conceptus certus dari non possit, ut in sonis, coloribus, aquâ, aëre, metallis &c. Quare duo criteria discernendi intellectus & imaginationis commendat. 1. Multâ experientiâ & frequenti utriusque differentiam indagare, quod tamen difficile admodum est, nec à quolibet præstari potest. 2. Ut æqualitatem intelligendi respiciamus: nam quæ verè concipimus, ea etiam aliis, ut nobiscum concipere possint, explicare possumus, ut in demonstrationibus Mathematicis fieri videmus, quas omnes æquè bene intelligunt; cum ea, quæ imaginatione percipiamus, variis variè, non æqualiter, percipiantur. Necesse proinde erit signa dari, quibus certiores fiamus, utrùm rem concipiamus, an imaginemur: nam ex confusione duarum facultatum illarum maximi nascuntur errores. Format deinde sibi ipsi varias objectiones, quibus impugnari illa sua veritatis criteria possunt, ad quas operosè ac
30 eruditè respondet, * Hinc disquirit, quâ quis ratione semper absque errore possit progredi nova continuò detegendo: ubi primo omnes possibiles conceptus, quos mentem observare posse videmus, nobis magno acquirendos studio suadet: ex iis definitiones primum fabricandas docet, è definitionibus proprietates educit, quæ appellat Axiomata: ex definitionibus inter

se

se omnibus modis junctis veritates derivatas exstruit, quas Theoremata
vocat. * Definitiones à nobis formari posse demonstrat, & ut definitio ali- 31
qua bona sit, primum rei, quæ concipitur, formationis modum, quam ge-
nerationem vocat, considerare nos jubet, atque ex ea definitionem adorna-
re. * Quod ut eò promptiùs fiat, tres Regulas generales ponit; quarum 32
prima est de rebus cogitatione ad sua summa genera deducendis, cum qui-
bus cuncta entia diversam naturam, h. e. nihil commune ac diversam gene-
rationem habere observantur vel concipiuntur. * Constituit autem tria co- 33
gitationum genera circa Imaginabilia, Mathematica, Physica, ad quas classes
omnia entia reduci possint. Secunda regula est: Omnibus ad ultima gene-
ra reductis observandum esse, vel ratione vel experientiâ, quæ in quolibet
genere ea sint, quæ omnibus singularibus concipiendis semper adsint. Ter-
tia regula est: Omnes conceptus formatos sic esse ordinandos, ut sibi succe-
dant juxta numerum, quo plura possibilia seu elementa succedere expo-
scunt. Prima elementa imaginabilium, quæ sensu percipiuntur, constituit
fluida & dura, rationalium puncta, rectas atque curvas, Realium, materiam,
motum & quietem, sine quibus nihil amplius concipi possit. * Hinc ad 34
Axiomata & Theoremata fabricanda procedit, ac magnam exemplorum è
Geometricis petitorum copiam subjungit, quibus præcepta ac regulas suas
illustrat, adjectis nonnullis physicis demonstrationibus de Montibus ar-
dentibus, quæ ex eodem fonte promanant, quam methodum ex Algebra
primùm deductam vehementer extollit. *Hæc est*, inquit, *nec ulla alia existit
methodus, quâ omnes, qui Algebræ student, utuntur, & cujus ope talia solvuntur proble-
mata, quæ cuivis humano ingenio indissolubilia primo intuitu videntur: Proposito enim
problemate, res integra quasi jam inventa ob oculos ponitur, ut ita clarè appareat, quæ-
nam res hic sibi invicem conjungantur: harum naturæ seu definitiones vel jam notæ
sunt, vel re ipsâ exhibentur: deinde unaquæque diversarum naturarum seorsim ex-
penditur, & per diversam æquationem simplicissimis, quantum fieri potest, characteri-
bus exprimitur: tandem singulæ harum æquationum variè inter se tamdiu comparan-
tur seu junguntur, donec unica inde oriatur æquatio, cui hæ naturæ quæ antè diversis æ-
quationibus exprimebantur, inclusæ, hoc est, omnes simul junctæ sint, & quæ proinde clarè
ostendit, quo pacto proposita quæstio sit solvenda.* De hâc Algebra speciosa *Cartesius,
Beaumontius, Vieta, Schootenius* pluribus agunt. * Hinc procedit ad illam tra- 35
ctationem, quâ ratione veritatis acquisitio exiguo labore perficiatur: quod
ut fiat, omnia impedimenta primùm removet, in quibus primum locum te-
nent errores, in quorum originem inquirit, ac quædam ejus rei in imagina-
bilibus, rationalibus, ac realibus enumerat. In realibus subtilissimos errores
vocat, quando cum realibus imaginabilia confunduntur, quod in princi-
piis naturæ ponendis à subtilissimis nostri temporis Philosophis factum;
atque inde varias enatas sectas, & multa dominari etiamnum præjudicia

Hhh osten-

36 ostendit; * Quorum remedium quærit 1. in accuratâ operationum intelle-
ctus ab imaginationis operationibus distinctione. 2. In eo ut intellectus
in veritate investiganda adjuvetur ab imaginatione directâ à bonâ indagan-
dæ veritatis methodo. Insigne enim, & supra quam credi potest, utile adju-
mentum in indagandâ veritate intellectui adferre ait imaginationem benè
gubernatam. Adjumentum autem hoc esse 1. à vocibus. 2. à characteri-
bus. 3. à motu. 4. ab externis experimentis. Hoc modo imaginationem
hostem intellectus, & noxiam ei, conciliari posse contendit, ut inposterum
37 ad eundem possit collineare scopum. * Secundum impedimentum est, quod,
quæ cognita sunt, non magnifaciamus, nec attentè meditemur; cujus re-
media quoque proponit. Tertium impedimentum illi est, quod nimis ad
utilitatem alicujus notitiæ respiciamus: Contentos enim nos eo solo esse
jubet, quod novam quandam veritatem detexerimus: nisi enim ita face-
remus, viam ad utilissima quæque nobis occlusuros. Præclaris hîc exem-
plis demonstrat exiguam naturæ potentiam, quæ in abstractione suâ pa-
rum utilis videtur, in progressu & applicatione infiniti usus esse, quod pa-
teat magnetis, vitri, nitri & sulphuris usu, quorum subjectorum variâ ap-
plicatione stupendæ operationes successu temporis sint productæ. Quis
enim credidisset, solâ aciculæ magneticæ directione ad septentrionem mul-
torum aureorum milliones lucrari, Orbem novum detegi potuisse? Ac talia
infinita excogitari è levissimis & contemtis vulgo experimentis posse cer-
38 tum est. * Quartum impedimentum Indispositionem nostri facit, quâ non
semper apti sumus ad veritatem inquirendam; cujus varia remedia recen-
set. Quintum impedimentum illi est eruendarum veritatum nimis longa
series; cui remedium è partitione operis bonoque ordine & numero quæ-
rit. Ejus exempla recenset, & elegantissimâ dissertatione ostendit, quo-
modo imaginatio extendi possit, ut uno folio comprehendere possimus in-
tegro libro materiam præbitura. Imaginationem verò extendi docet con-
versatione cum doctis, & colloquiis mutuis, ubi tum omnia, quæ incide-
runt, statim consignanda sunt; lectione eorum, quæ in illo genere scripta
39 sunt à viris doctis. * Et sanè quantum conversationi tum cum Viris doctis,
tum peregrinis, tribuendum sit, superiore libro singulari capite diximus,
& singulari libro Gallicè scripto de *l'utilitè des voyages Baudelotius de Dairval*,
Paris. Ann. 1686. edito prolixè declarat: ubi de usu & commodis peregri-
nationis in antiquitatum indagandarum studio multa disserit, ac exempla
40 varia novarum in iis observationum congerit. * Eandem operam in variis
literariis monumentis per Italiam conquirendis impenderunt *Joannes Ma-
billon & Michaël Germain*, Presbyteri, qui illa libro singulari, cui titulum *Musei
Italici* Paris. Ann. 1687. editi fecerunt, collegerunt. Hinc in formatione
prudentis magistri, quomodo imaginatio nostra ab ipsâ pueritiâ augeatur,
copio-

Digitized by Google

copioſâ & eruditâ diſſertatione exponit; quâ de re in ſequentibus plura.
* Sextum impedimentum ponit, quod commoditate ſæpe deſtituamur ad 41
effectum deducendi ea, quæ ad executionem in veritatis acquiſitione re-
quiruntur, certis vitæ negotiis adſtricti. * Cui remedium hoc opponit, ut 42
ſemper noſtram in ſtudiis inclinationem ſequamur, ita quicquid aggredie-
mur, facillimum fore, ac multa nos effecturos ait. * Parte tertiâ de metho- 43
do detegendi incognitas veritates agit, quam inſtituit 1. reſpectu noſtri, ſi
noſtras inclinationes, ut jam antè dixit, ſequamur. 2. reſpectu ſcientiarum,
quarum cognitio magis neceſſaria eſt quam aliarum, quibus magis delecta-
mur; ut ſtudia mathematica, quorum cognitione ad methodum diſcendam
magis indigemus, licet aliis magis delectemur: hæc enim viam omnibus
cæteris ſternunt 3. reſpectu ſcientiæ, quæ ſummam delectationem omni-
bus afferret, modo ipſis eſſet nota. Per quam Phyſicam intelligit, quam vo-
cat ſcientiam univerſi accuratâ mathematicorum methodo à priori demon-
ſtratam, & evidentiſſimis experientiis ipſam imaginationem convincenti-
bus à poſteriori roboratam. * Ita librum hunc ſuum concludit, & ſpecialiora 44
de arte inveniendi præcepta promittit, quæ ut in lucem Vir ingenioſiſſimus
proferat, vehementer optamus.

In doctrinâ de Methodo multa quoque magnus ſcientiarum amplifi- 45
cator *Baco Verulamius* inveniſſe ſibi nova viſus eſt; ſed non ſatis illa diſtin-
cta atque ad bene ordinatas regulas revocata. Quare obſcura pleraque
ſunt, & planiorem explicationem requirunt. Diſtinguit ille *lib. 6. de augm.* 46
Scient. cap. 2. Methodum in initiativam & magiſtralem: illam dicit, quæ ipſa
ſcientiarum myſteria recludat & denudet; altera illi eſt, quæ uti iis docet,
& ulteriorem progreſſum ſibi propoſitum habet, atque telam à priori tradi-
tam pertexendam docet. Vocat eam Traditionem Lampadis, ſive Metho-
dum ad filios, quam eleganter his verbis deſcribit: *Artibus idem uſu venit
quod plantis: ſi plantâ aliquâ uti in animo habeas, de radice quid fiat, nil refert; ſi
vero transferre cupias in aliud ſolum, tutius eſt radicibus uti, quam ſurculis. Sic traditio
(quæ nunc in uſu eſt) exhibet planè tanquam truncos (pulchros illos quidem) ſcientia-
rum, ſed tamen abſque radicibus, fabro lignario certe commodos, at plantatori inutiles.
Quod ſi, Diſciplinæ ut creſcant, tibi cordi ſit, de truncis minus ſis ſollicitus; ad id curam
adhibe, ut radices illæſæ etiam cum aliquantulo terræ adhærentis extrahantur. Cujus
quidem generis traditionis, Methodus Mathematicorum in eo ſubjecto ſimilitudinem
quandam habet; generatim autem non video quid aut in uſu ſit, aut quid quis inqui-
ſitioni ejus dederit operam; proinde etiam inter deſiderata numerabimus.* Diſcrimen
porro facit inter Traditionem per Aphoriſmos & Methodicam. Illam lau-
dat, quæ multa ſæpe in receſſu habeat: Aphoriſmi enim ex medullis & inte-
rioribus ſcientiarum conficiuntur, & magnam notitiam præſupponunt; nam
abſcinditur illuſtratio & excurſio, deductio, connexio, varietas, exemplo-

rum descriptio practicæ. Traditio Methodica sæpe specimen artis ostendit; sed si solvantur, segregentur & denudentur pleraque, ad nihilum recident. Narrat aliud Methodi discrimen, cum scientiæ traduntur per assertiones adjectis probationibus, aut per quæstiones una cum determinationibus. Distinguit inter Methodum universalem & particularem, subjectæ materiæ, quæ tractatur, accommodam. Nam ut Topicas particulares ad inveniendum excogitavit Verulamius, ita methodos particulares ad tradendum adhiberi vult. *Videmus enim,* inquit, *nimium generalia (nisi deducantur) parum informare; quin potius hominum practicorum ludibrio scientias exponere, cum nihilo magis ad Practicam faciant, quam Chorographia Ortelii universalis ad viam monstran-*
47 *dam, quæ Londino ducit Eboracum.* * Hæc quasi nova quædam de Methodo proponit Verulamius, quæ ab aliis notata non fuerunt. Verùm in iis non video, quid magnopere adjuvare vel docentes vel discentes possint: Nihil enim hic ex stabilibus solidisque principiis deductum est.

48 Illud è veterum instituto commodè notavit, esse quandam Methodum Exotericam & Acroamaticam, ut illi libros scripserint alios Exotericos, alios Acroamaticos. Acroamatica Methodus sive Ænigmatica veteribus in usu fuit, cum secretiora selectis auditoribus proponerent. Illa Pythagoræ, illa veterum Cabalistarum, informandi ratio fuit, qui per numeros ac symbola
49 occultarum scientiarum mysteria tradebant. * Quod Pythagoras numeris multas occultas doctrinas complexus fuerit, nunc eò minus dubitabimus, cum videamus hodie numerorum figuratorum beneficio intricatissima problemata solvi posse. Nihil enim refert, quibus notis animi sensa expli-
50 centur, an literis, an aliis quibusdam characteribus. * Et fuit sanè teste *Ghilino* in *Theatro hominum literatorum* p. 219. *Theodotus Osius,* qui librum scripsit, cui titulus: *Meditationes Rhythmicæ in duas partes distinctæ, quarum una theoricam, altera practicam facultatis sciendi per numeros, sive restitutam Pythagoraorum doctrinam pollicetur;* Qui an editus liber nunc sit, ignoro: Nam ex præfatione libri ejusdem autoris, qui inscribitur *Novarum opinionum & Sententiarum Sylva,* quo multa continentur nova de rebus nonnullis & abstrusiora cogitata, apparet, tum, cum liber ille ederetur, nondum fuisse publicatum. In isto verò libro aliqua hujus commatis sæpe habentur, ut in capite 61. Autoris istius sensum & doctrinam Typographus in illa præfatione ad Lectorem pluribus exposuit: *Observabit Lector, eum in his scrutiniis non usum scholasticis argumentis, neque vulgaribus ratiociniis, attamen nec etiam simpliciter opinatum fuisse, neque ex solo mentis discurrentis impulsu sensisse, sed mathematicis aliquando, & sæpe metaphysicis argutiis, quæ melius ad demonstrationes impellunt, si bene à sensibilibus abstracta transferuntur ad intellectualia sua. Ad quæ dedit animum diuturnum ferme & longi temporis studium, quo indulgens applicuit naturæ & proprietati numerorum abstractorum à corporibus, & qui solo intellectu percipiuntur. Quorum doctrinam habemus professos fuisse*

fuisse Pythagoreos, at non posteris tradidisse, sive exaltatione famæ suæ, sive potius veneratione doctrinæ, quam tanquam super humanitatem excellentem ab aliis humanis studiis censerent separandam. Quod tamen de hac rimatus autor scripturis consignavit, nondum prodiit in lucem; unde cum aliqua ab ipsa eruta legantur in hoc libro pro fulcro aliquot sensuum suorum, poterit lector vel eis fidem impartiri, vel præterire, judicióve suo probare reprobareve, dum unicuique homini quodlibet sibi opinari licet.

Ab hâc Pythagoræorum philosophandi ratione non aliena illa Chinen- 51
sium videtur, qui per lineas certo modo figuratas non physica tantùm, sed
& moralia, politica & omnium superstitiosarum artium principia, complexi
sunt, certâ & immotâ aliquâ serie, in numeris tamen & proportionibus fundatâ. Proposuit illa *Martinus Martinius* in historiâ Sinensi libro 1. & nunc ex
ipsis Confucii fontibus eam doctrinam in Europâ jussu Regis Galliæ quatuor Societatis Jesu Patres Anno 1687. publicarunt. Videatur *Confucii istius
Proœmialis declaratio. Part. 1. paragraph. 6.* * Omnium rerum duplex materiale 52
constituunt; Perfectum, quod notant lineâ longâ continuâ; Imperfectum, quod lineâ interruptâ exprimitur, quæ ex Chao proveniunt, (agnosce hic formam & materiam). Hæc principiorum quasi duo maria in alia duo minora divisa cum eâdem secretione perfecti & imperfecti, quæ quasi quatuor elementa sunt. Ex his porrò octo pari modo divisa extitere, octo abiere in sedecim, illa in 32, hæc in 64, & tandem in multa minuta quasi fluentia rivulosque, servatâ semper primæ divisionis atque secretionis normâ. Illa duo principia, quatuor imagines ex duobus principiis natæ; octo figuræ ex quatuor imaginibus promanantes; 64. figuræ quibus liber mutationum comprehenditur, illic in tabulâ exhibentur, adjectis nominibus subjectorum naturalium. In his figuris ac lineis ad Philosophicum sensum explicandis, mirum est, quam solertes sint Chinensium philosophi. Moralis illa atque politica explicatio Confucii, quam illic adducunt hujus libri concinnatores, plena profectò pulcherrimorum sensuum est, quæ perpetuâ serie ex illarum ductu ac nexu evolvitur. Imaginibus illi & numeris πυθαγορίζειν ante ipsum Pythagoram videntur. Mirum certè videri possit, quomodo in illas speculationes primi devenerint Chinenses; nam Confucius, qui annos 551. ante Christum natum vixit, hæc ex antiquissimis autoribus se consignasse scribit. In omni penè gente talia observes, cum rerum causas indagant, præcipuè in Orientalibus, quibus omnis Philosophia ænigmatica est. Indagatione scilicet ducuntur ad nescio quæ abstracta, quæ vel per numeros vel figuras utcunque exprimunt. Cum enim videat mens humana, quædam esse illis corporeis altiora, ac potestates quasdam hæc inferiora sub se continentes, nihilque in naturâ norit magis abstractum à rebus, Spirituum vero nullam habeat notionem, ad numeros & figuras dilabitur, easque vel ut causas, vel ut signa quædam rerum archetypa pro veris causis venditat. In

quibus omnibus non quidem adeò certi quid deprehendimus, ut pectus saturare possimus, aut aliqua super hoc fundamento exstruere; Sed arguunt tamen illud, ferri naturâ suâ animos ad generales quosdam conceptus & naturas rerum spirituales seu æternas; quas etsi explicare conceptibus idoneis non possunt, sufficit tamen, eorum conceptuum umbras quasi inhærere menti.
53 * Laudari certè ex eo Chinensium ingenia debent, qui dudum ante Pythagoram & Platonem nescio quid illi Philosophiæ simile animo speculati sunt. Pythagoræi enim & Platonici ab Ægyptiis, ut puto, edocti, ad efficientem causam potissimum respiciunt, & Physicam quandam Metaphysicam, ut Verulamius vocat, professi sunt. Si verò accuratius rem pensitaverimus, non videntur hæc temerariâ aliquâ ratione, sed summo consilio, à principibus Chinensium philosophis excogitata. Vix enim in umbraticis illis conceptibus rectus observari ordo posset, ni clariores Ideæ illos primùm produxissent, ut pro signis & notis inservirent iis, qui ad occultam hanc Philosophiam admittendi aliquando erant.
54 * Occultiorem autem fuisse illis in physicis doctrinam, qualem Ægyptii olim professi sunt, ac mille fabulis involverunt, ut tot viri doctissimi & nuper Cl. Tollius luce meridianâ clariùs ostenderunt, totus ille istius philosophiæ nexus ostendit, in cujus explicatione mirè se torquent, qui ad omnia alia dilabuntur, interpretes. Si enim illud universale principium, quod illi *Li* appellant, & de quo tam intricata illi proponunt, rectè pensitaveris, nîl in illo aliud notatum observabis, quàm illud universæ naturæ πρῶτον ἐνεργητικὸν, quod omnia mista solvit, vinculisque suis ligat; de quô tot miracula prædicant occultioris Physicæ magistri. Conferatur procemialis declaratio *partis secundæ paragraph. 1.* libri citati, & miraberis, quam hæc cum Chimicorum doctrinâ conveniant. Illorum sensum non ceperunt, qui illa interpretati sunt. Est illud Chinensium Li nihil aliud, quam illa Cabalistarum linea viridis, quæ ubique gyrat. Fuisse verò apud illos Chemiæ scientiam vetustissimam notius est, quam ut in dubium vocari debeat.
55 Ad Ænigmaticam illam Methodum Cabalistarum Hebræorum doctrina referenda est, de quâ nos *lib. 1. cap. 10.* De tali Methodo universali Cabalistica, quâ *Picus Mirandula* usus sit, & ad fastigium scientiarum omnium pervenerit, multa quoque mirifica narrat Fichetus in libro de arcanâ studiorum methodo, p. 27. *Hujus mysterii*, inquit, *ea vis est, quam in Cabala triginta & quinquaginta portis intelligentia ex arcanis Hebræorum eruit Reuchlinus, ut scientiam rerum omnium & mundum doctrinarum universum quasi vivâ in tabellâ depictum subjiciat oculis, ordine planè admirabili. Denique continet omnia, & singula, singulaque ut omnia & omnia ut singula ad amussim explicat, efformatque illum, quem desideramus, hominem, ex omnibus conflatum compositumque disciplinis.* An ad illam methodum quoque respexerit Agrippa, an subtiliorem & diviniorem velit, & quæ ex afflatu doctos formare possit, de quâ nos *lib. 1. cap. 12. num. 3.* aliis conjiciendum relin-

relinquo. * De Cabala veteri notissimi sunt præter ipsos Hebræos, *Reuchlini*, 56
Joannis Pici, *Hacspanni*, *Buxtorffii*, *Hottingeri*, aliorumque labores. *Gaffarellus* Indicem Codicum MStorum Cabalisticorum, quibus usus est Picus, edidit
Paris. 1651. * Hujus Hebraicæ methodi reliquias se dare venditat *Paulus* 57
Stalichius in *Epistemonis Catholici* libro 12, qui inscribitur: de *Revolutione Alphabetariâ, sive perfectissimâ ad omne genus scientiarum methodo*, quam ante 12. annos ad Carolum Austriæ Archiducem scripserat, sed aliâ planè ratione institutam, ut conferenti patebit: etsi hanc posteriorem suam ipse ut perspicaciorem priori præferat in recentiori illa editione; In quâ perpetuo dialogo omnia tractat, cum in priori per capita procedat, ac pluribus exemplis
suam doctrinam illustret. * Hanc ille artem miris modis illic extollit: lau- 58
dat ibi Petrum Daguinum Mediatum, virum totâ Italiâ celebratissimum, qui 17. ætatis anno, cum vix prima hausisset literarum elementa, septem tantùm mensibus huic artificio incumbens, omnibus doctissimis viris miraculo habitus sit; Jacobum Januarium, qui cum septem egisset lustra à literis penitus alienus, in tantum hâc arte profecerit, ut nulli doctorum hominum sit postponendus. Laudat Ferdinandum Cordubam Hispanum, Raimundum de Sabunde, Jacobum Fabrum Stapulensem, Carolum Bovillum, qui omnes hâc arte profecerint; Andream, Petrum, Jacobum, Fratres Canterios, qui unicâ cum sorore primi adhuc decennes in omni disciplinarum genere egregiè disseruere; è quibus alter Cornelii Agrippæ præceptor fuerit, cu-
jus eruditionem nemo ignorat. * Hanc artem corrupisse illeait *Raimundum* 59
Lullium, ab Hebræis acceptam: Quod si verum est, fortassis non de nihilo est, quod ab Arabibus eam descripsisse quidam opinati sunt; quâ de re suprà diximus. Hujus artis corruptæ Lullianæ imitatores omnes fuisse dicit, excepto Pico Mirandulano & Capnione Phorcensi, ex quorum monumentis se illam restauraturum promittit. *Nisi quisquam*, inquit, *inde jecerit fundamenta, frustra in illa Lullianâ dispositione laborabit: quam & nos ad Hebraicam veritatem dum eniteremur ante lustra tria reducere; sicut etiam publicis typis Oporini excusa prostat: parum plus effecimus, quam vel Lullius ipse, vel Agrippa. Reliqui enim, ut Lavinheta & his similes nedum barbari vocibus, sed re ipsa quoque sunt: licet suâ ætate summa admirationi fuerint, & aliquid in speciem præstiterint;* sed quod ad solidam eru-
ditionem pertinet, nihil in illis ingeniis deprehendes. * Hujus artis procul 60
dubio præceptis aliquis Theophrastus Renaudotius Medicinæ Doctor in Galliâ pueros instituit, ut intra annum & in latina lingua & in artibus liberalibus ad omnia interrogata responderent, cujus rei historia exiguo libello cum ipso examinis actu ac subscriptione testium Anno 1636. publicata est.
* De hâc, utut secretâ, sciendi & disserendi methodo, sive Lullianâ, sive Caba- 61
listicâ reformata, ego tamen illud Budæi libro de Philologiâ fol. 63. dixerim: *Artis ad naturam est quadam imitatio, non æquipantio. Sunt enim longe uberiores venæ natu-*

naturâ atque capaciores, quam loculatæ illæ sedes artificis inventionis, magisque est ars naturæ felicis & beatæ accurata adjutrix ad delectum, si quid hâc in re mei judicii est, quam ad copiam prolixa, suppeditatrix & magnifica. Excutiant illa Hebræorum sacra, qui eas literas rectius intelligunt; certè plura in Cabalæ mysteriis latent, quam sola illa Scalichio adeò celebrata Methodus: Rerum enim occultarum in iis thesauri sunt, unde in cæterarum gentium fundos tot rivi defluxerunt. In Orientalibus superesse in hunc usque diem plurima abstrusæ sa-
62 pientiæ monumenta, non ego dubitârim. * Ad illa forte respexit *J. Cas. Scaliger*, cum *in Hipponacte suo* p. 403. querelam illam de suis studiis instituit:

Plus pœnitet me temporis, quod impendi
In Grammatistas & leves locutores,
Vanas poëtarum atque perditas nugas,
Quam barbarorum quæ leguntur in libris.
Hæc est mearum tota summa summarum,
Stultum ac supinum, plumbeique delirii,
Rebus relictis consenescere in verbis.

63 Hujus Cabalisticæ doctrinæ recentiores scriptores aliquot in folio voluminibus collecti sunt; in quibus est *Ricii de Agriculturâ cœlesti*, *Francisci Georgii* Harmonia mundi, quibus multa è naturâ sonorum ad philosophiam & Theologiam applicantur. Sed de iis verum est, quod Verulamius ait loco suprà citato. *Hoc Acroamaticum sive Ænigmaticum docendi genus posterioribus temporibus dehonestatum est à plurimis, qui eo tanquam lumine ambiguo & fallaci abusi sunt ad merces suas adulterinas extrudendas. Intentio autem ejus videtur, ut traditionis involucro vulgus, profanum licet, à secretis scientiarum summoveretur, atque illi tantùm admitterentur, qui per manus Magistrorum parabolarum interpretationem nacti sint, aut proprii ingenii acumine & subtilitate intra velum penetrare possint.* Quandam ex Cabalâ Theo-philosophicâ mistam doctrinam profitentur, quæ è Paracelsi, Weigelii, Guthmanni, Böhmii, Fratrum Roseæ Crucis scholâ scri-
64 pta prodierunt. * Est his quoque annumerandus *Robertus Fluddius*, Anglus, mirabilis ingenii homo: Multa enim è Cabalistis, ex numerorum doctrinâ, Tetragrammati admirabili potestate, atque è sacris literis, ad rem naturalem applicat, & sui sensus quoddam Systema Physicum ex illis conficit. * In ma-
65 thematicis multa egregia invenit, in quibus admodum operosus fuit: Nulla enim Matheseos pars est, quam ille non attigerit in libris suis, Mechanices peritissimus, superstitiosas etiam artes diligenter excoluit, quarum Hyperaspistes est, quas ipse etiam exercuit per omnia divinationum genera. E thermoscopio, seu vitro, ut vocat, Calendario omnium phænomenorum naturalium rationes, & totius mundi constitutionem, explicare laborat; quod instrumentum ex ipso Moyse deducere vult, aitque se invenisse illud in Codice quodam ante 500. annos scripto, graphicè delineatum. Spiritum huic vitro

vitro inclusum illi, qui mundi magnâ machinâ concluditur, proportione respondere ait. Quare & omnes circulos cœlestes & plagas in illo præfigurat. Ex eo quoque de natura morborum judicat: hominem enim ut microcosmum cum macrocosmo & hoc instrumento, ac spiritum vitro inclusum cum spiritu corporis nostri comparat. Hieroglyphicum morborum corporis & animi typum eo in instrumento ob oculos ponit; similiter & urinarum borealium & australium scalam in eo repræsentat, uroscopiam convertens in uranoscopiam. Quare mirabiles morborum definitiones extruit in libro suo de essentia Morbi. Morbi autem illi inter meteora referuntur, atque à ventis (quos Spiritus & Angelos facit) ortum habere tradit. Quam suam sententiam ut stabiliat, SS. literarum, Galeni & Hippocratis autoritate sæpè abutitur. Ratione itaque totius macrocosmi morbos dividit in empyreos, æthereos, elementares, in plaga septentrionali procreatos, tenebrosos ex plaga occidentali ortos, præternaturales, æstuosos, ad plagam meridionalem spectantes. Causas morborum plerasque externas facit, à seminario meteororum & à victus ratione. Tu mihi vide lepidum illud sanitatis munimentum, quod *libr. 4. Myster. Morbor. extruit*, ubi & dæmones morborum architectos unà cum ipsis morbis depingit; quibus adjunguntur etiam Angeli
ἀλεξίκακοι, omnes nominibus suis appellati. * Scripsit etiam librum, cui ti- 66
tulus: *Utriusque Cosmi, majoris & minoris, Metaphysica, Physica & Technica*, ubi positis ob oculos schematibus ipsum opus creationis demonstrare laborat. Multa quoque de Musica mundanâ è Monochordi contemplatione philosophatur. De quibus omnibus alibi plura.

Sed mittamus illam Methodum, quæ admirationi potius excitandæ, 67
quam veritati inquirendæ inservit, ac procedamus ad methodos particulares scientiarum, in quibus non convenire posse earum doctores, mirum non est, cum in universali non conveniant: quâ semel rectè stabilita, non multum
erat de particularibus laborandum. * Certè Autor Medicinæ Mentis ut rem 68
inutilem habet ipsarum scientiarum & methodorum multiplicationem; cujus hæc verba part. 2. p. 23. *Veri Philosophi Philosophia sive unicum studium est ars inveniendi. Si hæc, de quibus modo sum locutus, animadvertissent, simul vidissent non tot dari disciplinas, quot ipsi profitendo enumerant, sed tantummodo unicam, unde omnia, quæ sciri datum est, derivantur; quæ est ars sæpius memorata, inveniendi per nos ipsos. Hanc qui sibi comparavit, omnes alias bonas scientias unà cum eâ sibi acquisivit, aut ea absque alterius adjumento semper sibi acquirendi potentiam habet: quin omnes utiles scientiæ, quæ ab aliis præter hanc statuuntur, non nisi hujus artis specimina sunt. Ab hâc scientiâ vulgares philosophi longius remoti sunt, quam vulgus existimat. Qui de scientiarum vanitate scripserunt, non in eo errarunt, quod istorum philosophorum scientias ad catalogum vanarum sive inutilium relegarunt; sed in eo, quod ex merâ ignorantiâ (uti perfacilè quis videbit, modo eos autores vel paululum perlustraverit) omnes omnium philo-*

69 *philosophorum scientias sine ullo discrimine eâdem censurâ notarunt.* * Verùm tantum abest, ut convenientia in methodis particularibus sit, ac eâdem viâ omnes incedant, ut penè singuli sibi semitam sapiant, & quot capita penè tot sensus sint, magno argumento, etiam illâ ab Aristotele traditâ analyticâ parum instructos esse plerosque. Non est hujus loci, omnes illos recensere autores, qui diversâ in disciplinis methodo usi sunt; de eo enim in Polyhisto-
70 re Philosophico plenius agetur. * Quidam Encyclopædiam uno complexu & sub unâ quasi scientiâ generali tradiderunt, ut fecit *Sorellus* in libro Gallicâ
71 linguâ scripto, cui titulum Scientiæ universalis (*Science universelle*) fecit. * Sub generali & corporalium & spiritualium rerum divisione omnem philosophiam comprehendit. In quatuor tomos dividit. In primo agit de Terra, Aqua, Aëre, Cœlo & Astris: secundo de Meteoris, Lapidibus, Metallis, Plantis, Animalibus, Animâ hominis, Angelis & Deo: tertio de usu, melioratione, perfectione & imitatione rerum in mundo: quarto de usu idearum, quæ producunt scientias & artes, de linguis, scripturâ, numeris. Addidit his refutationem errorum vulgarium tractatumque, in quo examen Encyclopædiarum instituit, suique consilii rationes in concinnatione hujus scientiæ universalis exponit. Verùm præcipuos aliquos tantùm recenset ac non paucos omittit. Sciagraphiam ac rationem sui operis in fine Bibliothecæ Gallicæ tradit. Cæterùm & alia, quæ pro subsidiis scientiæ universalis inservire possunt, in tractatu Gallico de *perfectione hominis*, quem in Germanicam linguam Baro de Stubenberg convertit, Norimbergæ Ann. 1660. editum.
72 * Sunt, qui sub schemate fabulæ amatoriæ universam philosophiam tractant, quod fecit *Martianus Capella libro de nuptiis Philologia & Mercurii & septem artibus*
73 *liberalibus*, in quem autorem Grotius annos 14. natus scripsit. * Non multum dissimilis argumenti est fabula illa ab Anglo quodam inventa, & in linguam Belgicam translata, ac Amsterodami 1668. edita. Titulus est: *De vermaakelcke Historie Zee en landt-Reyze van Euphues ofte een Ontleedinge des Vernufts.* Proponitur hîc sub specie Historiæ fictæ ratio conversandi ac educatio nobilitatis eruditæ methodusque studiorum instituendorum. Voluerunt illi Autores utile dulci miscere; cumque præcepta nuda severitate suâ ingrata sint, hâc novâ specie vestita illa magis fortè arridebunt. Verùm ut illa Sorelliana
74 Methodus historica, ita hæc Poëtica & comica est. * Scientias & disciplinas particulari methodo tractatas uno volumine congessit *Joh. Henricus Alstedius.*
75 * Operosa fuit illius Viri diligentia, non tantùm in consuetis disciplinis in compendium redigendis; sed etiam in novis inveniendis. Valde enim largus est in titulis novarum artium, quos effinxit interdum, ut nova res videretur, quæ in aliis disciplinis jam tum pertractata erat, & pertractari debebat. Nam si quis de partibus omnium disciplinarum singulares disciplinas conficere velit, ut faciunt ejus exemplo nunc multi, non dividere accuratè & methodi-

thodi-

thodice, sed discerpere disciplinas videretur. In uno objecto multa nova formalia considerari possunt, neque statim nova inde disciplina formanda est. Atque hinc factum est, ut, cum Alstedius nimiam diligentiam affectaret, negligentior fieret. *Gamkerus in præfatione Cinni sui* parum magnificè de hoc opere sentit. Neque ego suaserim inde quis Philosophiam discat: Suam enim quandam methodum sequitur à publicâ & usitatâ diversam, & uni disciplinæ detrahit sæpe, ut eò locupletiorem disciplinarum orbem habeat. Hinc quas succiplenas habere poterat, reddit suâ curaturâ junceas. * In 76
nonnullis tamen laudanda ejus est diligentia, qui primus tentavit artes mechanicas ad sua redigere principia, & sub formâ disciplinæ proponere; non plenè quidem, prout rei conditio postulabat: sed laudabile tamen erat prima ejus rei lineamenta duxisse; quæ an rectè ducta sint, nunc quidem non disputo. Solet per canones procedere. Istarum verò artium principia more mathematico essent proponenda. Sunt enim mathematicæ propagines; Ac optandum esset, ut aliquis emunctioris naris Philosophus, Physicus præcipuè ac mathematicus, hoc argumentum sibi sumeret tractandum; Præter enim speculationem non pauci inde fructus redundarent in Rempublicam. * *Thevenotius* illud in animo habuit, qui ad hoc opus perficien- 77
dum omnes super hoc argumento scriptos libros conquisivit, ut superiore libro jam tum diximus. Architecturæ Navalis specimen præclarum dedit *Witsenius*, qui vastum de eâ arte volumen Belgicâ linguâ scripsit. * *Velschius* 78
quoque *digressiones autumnales in officinas variorum Artificum*, quibus nonnulla arcana illorum minusque cognita enarrantur, promiserat. * Ut ad Alste- 79
dium redeamus fœcundum encyclopædias scriptorem, idem quoque *Encyclopædiam Biblicam* scripsit sub titulo *Triumphi Biblici*, in quo omnium disciplinarum Systema è S. Scripturâ concinnat. Quâ ratione ego è libris Juris, aut ex Hippocrate & Galeno similem Encyclopædiam conficere velim. * Vel- 80
schius quoque *Pædiam in Cyclisco* occasione Encyclopædiæ Alstedianæ meditatus fuit, cujus consilium *Schröckius* in ejus vitâ fusius exponit: *Proficuum maximè reputavit, si quis ejusmodi institutum, resectis inutilibus omnibus, & prolixis exscriptionibus omissis, prosequeretur, Orbique literato aliquando non latius diffusam ἐν κύκλῳ παιδείαν repræsentaret, sed nervosius contractam atque exasciatam exhiberet παιδείαν ἐν κυκλίσκῳ, non tam nove, quam modeste inscriptam. Hinc ipse multa etiam hâc de re meditari cœpit. Aliquando igitur hanc daturus erat, consilium in longè minori opere multo majus Alstediano sibi fuisse, ipso opere demonstraturus. Nec enim artes populares omittere animus erat, nec institutiones Grammatices omnium linguarum, maxime orientalium, Pangrammatices nomine eas complectens; Pantechnices quoque nomine artes omnino omnes comprehensurus, cum istarum omnium commoda, arcana & ἐγχειρήσεις, quantum poterat, explorare conatus fuerit. Quibus etiam Emporeticen, Alstedio neglectam, aliasque similes, Politices non minus, quam Oeconomices suboles ac*

socias adjungere constituerat; non minus etiam Stratioticen ejusque partes, & similes quasdam alias. Sed opus hoc imperfectum reliquit. Keckermanni Encyclopædia ma-
81 jori ἀκριβείᾳ scripta est. * *Joachimus Fortius Ringelbergius* exiguo quodam libro Encyclopædiam complexus est, nec operosâ methodo, sed potius ἐν συνόψει omnia proposuit. Ingenium tamen illa sapiunt. Mathematicis studiis fuit addictus: nam tres libros Astrologicarum Institutionum scripsit. Tersam perspicuamque dictionem sectatur. Laudavit illum Erasmus singulari quo-
82 dam epigrammate. * Mirabilis vitæ ejus conditio fuit. Primùm enim in aulâ Maximiliani pictorem, Celatorem ac Calligraphum egit. Anno decimo septimo Lovanii linguæ Latinæ elementa discere cœpit, ac brevi multum profecit. Quæ ille in Encyclopædiâ suâ de disciplinis attingit, pauca sunt, sed occurrunt tamen in illâ brevitate observatu digna. Suave illi dicendi genus est, neque terminorum scabritie involutum. Vitam suam ipse descripsit in libro de ratione studii, qui *Cyclopædiæ* ejus Basil. Ann. 1541. in 8. editæ annexus est; ac plurima rei literariæ suppeditat non spernenda consilia; etsi in nonnullis ea ridicula ac non imitanda. Omnia ejus opera edita sunt apud Sebastianum Gryphium, cum Encomiasticâ Hyperii oratione. Hunc librum ita amavit Thomas Erpenius teste *Vossio de scientiis Mathematicis cap. 36. §. 10.* ut recudi curaret Lugduni: Huic enim libro ille adscribebat, se
83 istos in literis fecisse progressus. * Aliqui generatim tantùm agunt de omnibus disciplinis, earum naturâ constitutione, ut fecit *Antonius Zara* in sua *Inge-*
84 *niorum & scientiarum Anatome.* * Tale fuit fortassis opus, quod meditabatur *Vossius*, quodque in libro de *Theologiâ Gentili lib. 6. cap. 8.* ipse cito eo titulo: *Opus artium & Constitutio omnium artium & scientiarum;* quod vel ineditum hactenus est, vel imperfectum ab autore relictum. Ἀποσπασμάτιον ejus videtur liber *de quatuor artibus popularibus, Philologiâ & scientiis Mathematicis.*

85 Ad hanc classem quoque pertinent illi scriptores, qui consilia in singulis disciplinis addiscendis suppeditarunt. Fecit id *Haverannus in Methodo* suâ,
86 Hamburgi An. 1673. editâ: * *Claude Fleury* in libro Gallicè scripto, cui titulus: *Traité du Choix & la methode des etudes*, i. e. de selectu & methodo studiorum,
87 Bruxellis Ann. 1687. edito. * Cæterùm Autorum, qui consilia & methodos pro instituendis studiis, vel generatim vel speciatim, scripsere, vastus est numerus, quorum aliqui singularibus voluminibus collecti, de quibus hoc libro cap. 2. egimus. Prodiere in Belgio quoque aliquot voluminibus tales dissertationes. Amsterodami An. 1645. prodiit libellus, ubi congeruntur *H. Grotii Epistola de hoc argumento ad Benjaminum Maurerium; Gabrielis Naudæi Bibliographia Politica & Syntagma de Studio liberali; Clapmarii Nobilis Adolescentis Triennium; Coleri de ordinando studio politico epistola; Additamentum ex Job. Caselii Νέοι; Jacobi Focani dissertatio de Studiis; Joachimi Fortii de ratione studii liber; Erasmi Roterodami tractatus ejusdem argumenti; Casparis Barlai Methodus studio-*

rum

rum præscripta Ducibus Megapolensibus; Ejusdem Methodus Morum, præscripta Ducibus Luneburgensibus; Thomæ Campanellæ de libris propriis & rectâ ratione studendi Syntagma; Leonardus Aretinus de studio & literis; Scioppii Consultationes de Scholarum & studiorum ratione, prudentiæ & eloquentiæ parandæ modis; Ludovici Crocii instructio de ratione studii Theologici; Joannis Loccenii de studio Juris dissertatiuncula epistolica, cum excerpto ex Epistolâ Hugonis Grotii; Johannis Heurnii de studio Medicinæ bene instituendo dissertatio; M. Hortensii Dissertatio de studiis Mathematicis rectè instituendis; Sebastiani Foxii Morselii de studii philosophici ratione Epistola; Petri Angeli Bargæi, quo ordine scriptorum historiæ Romanæ monumenta sint legenda, libellus; Joannis Caselii Epistola de studio liberalis doctrinæ decente equestri loco natos, de peregrinatione nobili, de oratione civili perspicua; Scioppii Diatribe de compendiosa & facili linguam Hebræam condiscendi ratione; Joannis Alberti Bannii dissertatio epistolica de Musicæ naturâ, origine, progressu & denique studio benè instituendo. * Prodiit alter talium scri- 88
ptorum tomus Trajecti ad Rhenum An. 1658. in quo habentur *Gerb. Joh. Vossii Dissertatio bipartita, cujus pars prior agit, quibus disciplinis perfecta constat eruditio, altera, quomodo variæ disciplinæ optimè addiscuntur; Ejusdem Introductio in Chronologiam; Ejusdem appendix de imperiis, quæ potissimum in historiis celebrantur; Ejusdem de ratione universam legendi Historiam dissertatio; Ejusdem de imitatione oratoriâ & poëticâ; Lipsii de ratione legendi Historiam epistola, de recitatione in conventu publico & privato, de notis & notariis veterum, Institutio epistolica, de distinctione & interpunctione, de bibliothecis libelli; Hermanni Vulteji de studio juris; Ægidii Mommerii de ratione legendi discendique jura; Jacobi Acontii de investigandarum tradendarumque artium ac scientiarum methodo; Johannis Hoornbeckii brevis institutio studii Theologici; Henrici Morreise dissertatio de Manuductione studiosi juris per Academiam & Rempublicam; Joannes de Raei dissertatio de subsidiis, gradibus ac vitiis notitiæ vulgaris in natura contemplatione & officio Philosophi circa eandem; Regula Vitæ Sapientis, Harmonica, tranquilla actuosa, negotiis obruta, liberaliter otiosa, peregrinantis denique.* * Sunt & 89
dissertationes aliorum in hoc tomo, quæ jam in Amstelodamensi habentur, quibus denuò recensendis supersedeo. Collegit & Heideggerus hujus generis libellos nonnullos, libro Tiguri An. 1670. edito; in quo *Henrici Bullingeri de ratione studiorum; J. Jacobi Breitingeri Hypomnemata subitanea; Francisci Junii F. F. Paranesis; Henrici Bullingeri Institutio pro peregrinaturis.* Cætera, quæ hîc habentur, ab aliis jam in censum relata sunt. * Verum longè plures illis 90
addi possunt, è quibus præcipui, prout memoriæ illi succurrunt, à me consignabuntur. *Amphilochii Epistola græca de studiis rectè formandis, cum notis Joach. Zehneri; Alstedii Cynosura Studiosorum; Caselii Academicus, Νέ©-, Propoliticus, Rhetor, & plures alii; Arndius de studio linguæ Latinæ; Ruperti Methodus studii Philologici; Mitternachts Pædia; Pomarii Consiliarius Scholasticus; Hyperius de ratione studii Theologici; L. Kepleri Methodus conciliandarum sectarum Medicarum; Veridici de Justiniano Ratio corporis juris reconcinnandi; Leibnitzii Methodus nova Jurisprudentiæ;*

Scheurlii Statua Mercurialis; Budens de studio literarum commodè instituendo; Blumertii de Nobilis Institutione; Joach. Pastorii Palæstra Nobilium; Schefferus de Nobilium informatione; Blumii Orator reformatus de Eloquentiæ in Scholis restauratione; Böcleri Manuductio ad autores classicos, Germanicâ linguâ; Bonnæus de ratione discendi; Burenii de statu Scholæ philosophicæ in Academia Rostochiensi; Bodini Methodus Historiarum; Reineccii Methodus legendi Historicos; Henelii Statua Mercurialis ad Jurisprudentiam; Hobokenius de Politices studio; Kilembergii Statua Mercurialis Theologica; Goclenii Praxis Artium generalis; Latomi de trium linguarum & studii Theologici ratione; Puteanus de Collegio trilingui; Nunnesius de studio Philosophico; Ofiander de studiis instituendis; Puteani Methodus literarum; Frischlini Methodus institutionis puerilis; Dresserus de ordine discendi; Ernstii Methodus docendi juris; Fabricii Meditationes circa scientiarum ideam atque principia; Freigii Pædagogus; Fungerus de puerorum disciplina; Gallucii Oratio de doctrina fuco; Ausonius de studiis, cum commentario Minois; Mureti Institutio puerilis; Philippi Cattieri Exercitationes de studiis; Gribaldi Methodus studendi in jure; Academicus Somnians Lepidi Philalethæ Sannionis Utopiensis Satyra in perversam studendi methodum An. 1659. in 12. edita; Misonis Erythræi Ludicra & Satyrica, quæ ad studia literarum atque literatos maxime spectant, excitandis ingeniis, erudiendæ juventuti, Salisburgi An. 1687. in 12. edita. Rolandus Maresius in suis Epistolis, ac præcipuè lib. 2. ep. 30. Cornucopia quoddam talium consiliorum exhibet. Promisit etiam Ferretus, qui Musam Lapidariam scripsit, tales epistolas consultationibus literariis refertas. Infinita hic adduci possent ejus generis.
91 Sed de iis suo loco plura, cum ad ipsas disciplinas perventum est. * Hic quoque illud verum est, multos esse consiliarios & parum consilii, atque à pluribus coquis rarò ad palatum cibos apparari. In tot Viis difficile est veram inve-
92 nire semitam, dum suo quisque sensu abundat. * Proposuerat ante multos annos Vir doctus, ac Professor in Academia Erffurtensi clarissimus, *Eckhardus Leichnerus de Apodictica Scholarum reformatione* consilia, singulari eam in rem
93 edito libro. Sed nihil tamen effectum est. * Huc quoque pertinent, qui augmenta scientiarum varia proposuerunt; in quibus primum locum merito occupat magnus ille *Baco Verulamius*, qui inter Anglos primus signum sustulit ad amplificandos scientiarum terminos; cujus postea vestigia secuti sunt, & hodie quoque sequuntur, tot in Angliâ Viri docti, qui in Physices &
94 Matheseos studio illustrando omni conatu conspirant. * Ex mente Verulamii quædam in suâ Universali Methodo instituere voluit *Johannes Beyerus* libro, cui titulus: *Filum Labyrinthi vel Cynosura, sive Lux mentium universalis, cognoscendis, expendendis & communicandis universis rebus accensa*, Cassoviæ in Hungariâ 1663. edito. Verùm obscurat potius Verulamii sensus omnemque phi-
95 losophiam, quam ut lumen aliquod accedat. * *Velschius* etiam noster multa talia in animo habuit: cujus extat *Somnium Vindiciani sive Desiderata Medicinæ*, Augustæ Vindelicorum Ann. 1676. edita, ubi multa proponuntur, quibus non

non Medicinam tantùm, sed & omnem rem literariam augere voluit. Magna sane ejus obitu jactura facta est. * *Leibnitzius in suâ Jurisprudentiæ Methodo* 96
consilia, quibus augeri disciplinæ possint, suppeditavit. * Est & *Anonymus,* 97
qui libellum *desideriis literariis* plenum publicavit. * Qui de erroribus & de- 98
fectibus in doctrinis agunt, etiam huc referendi: ad viam enim ipsam iter sternunt, qui devia deflectere docent. Ut sunt, qui de corruptis artibus, quemadmodum *Vives*, egerunt; aut de erroribus vulgi scripserunt, ut *Thomas Broun* in sua *Pseudodoxia Epidemica*, quo titulo ille librum Anglicâ linguâ scripsit, in Belgicam linguam conversum hoc titulo: *van de allgemeene dwaelingen des Volcks*; sed nunc ille auctior Anglicâ linguâ prodiit. Multa sunt in illo libro notatu dignissima. Aliqui per Lexica universam philosophiam tradunt, Hippolyti lacera potius membra, quam integrum corpus, exhibituri, ad quæ sedibus suis restituenda Æsculapio aliquo opus sit.

Inter tot tamen Methodos semper nova desideratur Methodus. Adeò nun- 99
quam nobis satisfacimus; ac justa sanè est *Martini Schoockii* in præfatione libri *de Scepticismo* querela: *Non inficias eundum, multos occurrere Viros egregios, quos fatendum est, in ordinanda sive universali, sive particulari methodo, plurima cum ratione monuisse; quæ si observarentur, & labor compendiosior redderetur, nec periculum foret à variis erroribus, quos veritatis insignibus velatos, vix ipsi senes exuere possint, quod à teneris eos imbiberint, diuque in sinu suo quam arctissimè foverint; sed dum adversa fronte inter se concurrunt, & unusquisque ex asse sua methodo, licet aliorum quoque observationibus substructæ, omnem laudem & gloriam vindicare contendit, ultra methodum vix proceditur, disciplinæque non solum sperato destituuntur ornamento, sed ipsi quoque discipuli in vestibulo solo detinentur. Laudare possem ultra viginti Viros celeberrimos, qui intra seculum varia evulgarunt scripta, aut de methodo, aut de perficiendis disciplinis, aut de augmento eorundem; qui tamen parum aut nihil in unaquaque disciplina pro illius perfectione præstiterunt.* * Et sanè fieri vix posse videtur, 100
ut ea in re convenire possint Sapientes: nam ex quo Sapientia præceptis tradi cœpit, studio quædam obscurata sunt, ne paterent omnibus arcana: neque etiamnum utile est, omnia in vulgus ferri scientiarum mysteria.
* Quare nec consultum est, nec fieri poterit, ut unâ aliquâ clarâ & distincta 101
methodo omnia proponantur. * Ex hâc diversâ docendi ratione diversi libri 102
apud veteres orti sunt, quorum aliqui exoterici, mathematici, hypomnematici & usuales; aliqui exoterici, acroamatici. Lectiones exotericæ publicè instituebantur: Acroamaticæ paucis eisque dignis auditoribus habebantur.
* Videndus est de illa re *Octavianus Ferrarius in libro de Sermonibus Exotericis,* ac 103
in libro de *Disciplina Encyclio*; quos è Bibliothecâ Goldasti Francofurti recudi fecit Goclenius An. 1606, cui præfixa est elegans *Goldasti* epistola *de Crypticâ veterum Philosophorum disciplinâ.* * Multa hîc de *παιδεία* Ferrarius, quam ille 104
singularem vult esse vel facultatem vel habitum, quâ quis rectè de rebus omni-

Digitized by Google

omnibusque scientiis judicat. Definit enim per experientiam; atque ille παιδείαν habere dicitur, qui in rerum tractatione diutinâ exercitatus collecta ad usum principia scientiis atque artibus cunctis suppeditat, simulque illa esse cognoscit, ac analyticâ scientiâ instructo velut minister ejus offert. Verùm in illis de παιδεία & disciplinâ Encyclio à Ferrario dissentit Goldastus:
105 * Neque enim per disciplinam Encyclion ἐγκυκλοπαιδείαν, intelligit Goldastus, qui περὶ ἐγκυκλοπαιδείας singularem librum moliebatur, in quo probare voluit, ἐγκύκλια veteribus μαθήματα propriè dicta, quibus primum etiam pueri informabantur: mathematicæ enim artes populares erant, atque iis primum instituebantur ingenui pueri, neque ad acroamaticos sermones admittebantur, qui in his rudes erant. Quod quidem in nostris Scholis quoque fieri deberet: illæ enim quasi ansæ Philosophiæ sunt, ac mirificè acuunt ingenium. Non potest etiam eam ob causam Methodus aliqua universalis institui, quod omnium rerum, imaginabilium præsertim, accurata non possit dari scientia, ac multa in problematicâ incertitudine subsistant, etiam in na-
106 turalibus. * Quare si vel maximè velis mathematica incedere ἀκρίβεια, non licebit in omnibus. Hâc ergo parte succumbimus, ac fit sæpè ut illâ methodi ἀκρίβεια confisi temerè de rebus, quas non apprehendimus, judicemus, ea-
107 que ut ficta & falsa repudiemus. * Borellus in libro de motu animalium aliisque scriptis felicissimè mathematicâ methodo in veritates inquisivit. Etiam Spinosa hujus methodi fuco Ethicam suam profanam incrustavit, cui eâdem methodo à Blienburgio responsum est.

CAP. VIII.

DE VARIIS IN DOCTRINA PARANDA COMPENDIIS.

Methodorum scriptores quidam recensentur, & quidem Aristotelici. 1. Scherbius, Neldelius, Zeidlerus. 2. Alii via mathematica incedunt. 3. de quibus judicium. 4. 7. Thomæ Angli Euclides Metaphysicus. 5. Malebranchii liber de inquirenda veritate. 6. Hobbesius in plerisque cum Aristotelis doctrina consentit. 8. Compendia & præcepta quædam studiorum è Ficheto & Fortio proposita. 9. Nosse facultates omnes, unam profiteri. 10. Certum sibi scopum præfigi debere. 11. Incertus Ficheti scopus non est scopus. 12. Triplex scopus à Fortio constituitur. 13. Amandos esse labores, luxum contemnendum. 14. Opes contemnendas. 15. Affectandas laudes. 16. Peritiam legendo, audiendo, docendo, scribendo comparandam. 17. Solitariam lectionem improbat Fortius. 18. Peritia per Anagnostas paranda. 19. Lectionis præcepta è Bacone Verulamio 20. & è Ficheto. 21. In libris vastis sufficit summariorum lectio, quæ capitibus præmitti solent. 22. Libri dogmatici summo cum studio legendi. 23. Periti doctrinarum

Pro-

Digitized by Google

Professores audiendi & Percontationibus crebris utendum. 24. Viva vocis magna commoda. 25. In prælectionibus publicis minus assiduum suum Tironem vult esse Fortius, sed minus rectè. 26. Docendi occasiones semper quærendæ. 27. Quomodo docendum. 28. Quæ ejus utilitas. 29. Præcepta in scribendo observanda, è Fortio & Ficheto. 30. Remedia pro tædio pellendo. 31. Peregrinationes. 36. 37. Fortii consilia quædam παράδοξα. 32. 33. seqq. Cultus eloquentiæ in scribendo adhibendus. 38. Extemporales impetus non negligendi. 39. Exercitia corporis aliaque consilia παράδοξα Fortii. 36. 40. seqq. de quibus ipse Fortius judicium profert. 43. Consilia studiorum variant ratione personarum & finium. 34. 44. seqq. Piccolomini liber de institutione hominis nobilis. 45. it. libri ejusdem argumenti. 47. seq. Nimia festinatio in studiis vitanda. 50. Petavii Oratio in hoc argumento commendatur. 51. Sorellus eandem festinationem damnat. 52. Præcocium ingeniorum exempla recensentur. 53. 55. Raro illa felicia. 54. & prudentibus viris meritò suspecta. 56. Ingenia talia lentè tractanda, nec obruenda. 57. Feliciores ὀψιμαθεῖς. 58.

DE methodo superiore capite egimus, de quâ multa dicenda supersessent. Multos de eâ rectè ordinandâ sollicitissimos vidimus, sed nemo tamen hactenus ad illorum monita respexit. Qui Aristotelis doctrinam sequuntur, ita eam amplexantur, ut neminem ex alia tribu vel hiscere adversus illam patiantur: * Quam præter illos, quos suprà enumeravimus, Altorffini quondam, & in his *Scherbius* in variis scriptis, præcipuè dissertatione adversus Ramistas; apud Lipsienses *Neldelius* libro de Usu organi Aristotelis; & hodie quoque Regiomontani, & ex illis *Zeidlerus* singulari libro, cui titulus, *Analysis Posterior, sive de variis sciendi generibus & mediis eo perveniendi, Regiomonti An. 1675. edito*, plane ad mentem Magistri sui exposuerunt. * Qui viâ Mathematicâ incedunt, ita suo sensu ducuntur, ut Aristotelicam illam in consilium admittere nolint; Cum tamen id potiùs agendum, ut utraque Methodus, quæ convenire debent, si quid veri habent, in consonantiam reducatur. Sed utrobique fortè peccatur. * Hi, qui mathematicâ viâ unicè incedunt, ad sensuum evidentiam omnia redigunt & mechanicam quandam certitudinem, cui ita indulgent, ut in iis, quæ sensibus nullâ ratione subjacent, ne latum quidem unguem ab illâ sibi discedendum existiment, similes, ut opinor, illis, qui rerum mensuras confundunt. Imponit tamen hæc species sæpe incautis imaginariâ quadam certitudine, & *fallit pede regula varo*, ut in Ethices illo Fabro videmus. * Qui similem methodum in rebus nationalibus & spiritualibus sequitur *Thomas Anglus*, ex Albiis East Saxonum, libro cui titulus *Euclides Metaphysicus*, Londini An. 1658. edito, vix sua omnibus probaverit, etsi in præfatione ejus libri de triumphatâ Principiorum Sapientiæ ignorantiâ tropæa se moliri jactet. * Novissimè quoque *Malebranchius* in libris de *inquirenda veritate* prolixè Mathematicam hanc methodum com-

1 2 3 4 5 6 (margin paragraph numbers, in order: 1 at line 1, 2 at "vel hiscere", 3 at "Qui viâ Mathematicâ", 4 at "tiam reducatur", 5 at "varo", 6 at "pientiæ ignorantiâ")

mendat, ac operosè satis Cartesianam de methodo doctrinam cum Aristotelica confert; Nam parte secunda lib. 6. ubi Cartesianas regulas proposuerat, aliquot capitibus demonstrare laborat, Aristotelem in Physicis suis nihil demonstrasse, cum nullam harum Regularum partem observarit. Ipse quoque Arithmeticam & Algebram duas constituit scientias, quæ sint fundamenta cæterarum omnium. *Non credam*, inquit, *esse quicquam utile, quodque accurate ab hominibus sciri possit, ad cujus cognitionem Arithmeticæ & Algebræ ope pervenire non*
7 *possint*. Sed de eo alii viderint. * Ego certè miror, quî factum, ut Lyncei isti homines suâ istâ methodo velut divinâ aliquâ virgulâ secreta veterum, nemini in dubium vocanda, non penetraverint; cum tamen veteres illi philosophi suis suffulti principiis, quæ in analogismis potius & conjecturis interdum subsistebant, tam prodigiosa extuderint, in quibus hodieque stupemus, ac vel ignorantiam nostram profitemur, vel, quia nihil scire sine hâc methodo nos posse credimus, istâ pervicaciâ armati pro mendaciis ac fabulis habe-
8 mus. * Hobbesius tamen in suâ Computatione seu Logica cap. 6. methodum illam mathematicam omnibus non convenire judicat, & in plerisque cum Aristotelis doctrina consentit.

9 Subjungo nunc, quæ aliqui speciatim consilia in studiis ac doctrinis discendis tradidere, quæ hîc quoque referri debent. Qualia præcepta etsi magno numero dari possunt, & inprimis è vitis virorum doctorum formari: nam ut regulæ exempla producunt, ita ab exemplis regulæ peti possunt: etsi quoque in libro primo, ubi de conversatione eruditâ agimus, non pauca adduximus, & ex ipso studiorum scopo consilia variant; tamen illa, quæ nunc occurrunt, præcipuè ex *J. Fortio Ringelbergio & Alexandro Ficheto*, quorum ille in libro de ratione studiorum, hic in arcanâ studiorum methodo quædam nota-
10 vit, apponemus. * Primum Ficheti præceptum est: *Nosse Facultates omnes, unam profiteri:* Vir enim eruditus qui ex omnibus artibus existit, nullâ in re hospes esse debet. Uni tamen & propriæ incumbendum est facultati; de reliquis, quod in rem nostram facit, delibandum. Qui simul & intempestivè adoriuntur omnia, Ardeliones vocantur, risuque & sibilo excipiuntur: qui propositum mutant, quotidie tirones sunt, nunquam Magistri. *Summus non erit*, inquit Fortius, *qui non ex unâquâque disciplinâ decerpserit, quod ad scopum suum conferat. Id citra laborem effeceris, si nihil attigeris, nisi locos communes; de quibus,*
11 *cum dabitur occasio, libellum conscribemus.* * Secundum, quod primo loco J. Fortio ponitur, est: *Certum sibi scopum præfigi debere.* Nam pauci complectuntur animo bonarum artium curricula omnia: Amici hîc in consilium adhibendi, ingenium nostrum explorandum, quid valeant humeri, quid ferre recusent: periti Magistri consulendi sunt: difficultas, diuturnitas studiorum expendenda: humaniorum literarum & philosophiæ loci communes, & classico-
12 rum autorum lectio nunquam omittenda. * Incertus scopus, quem Fichetus

tus hîc nominat, non est scopus; atque ut ad illum nulla linea tendit, ita
nulla consilia pro illo suppeditari possunt. * Triplicem scopum constituit 13
Fortius. Nam vel in tertiis, vel in secundis, vel in primis consistere cupi-
mus. Erecta ingenia semper sibi summum locum præfigunt. *Humilis, pavidi
& abjecti est animi*, inquit Fortius, *mediocrem esse velle. Equidem me in mille partes
discerpi malim (dispeream si secus loquor ac sentio) quam remittere animum ad sum-
ma evadendi:* * Tertium est J. Fortii: *Amandos semper labores & contemni luxum* 14
debere. Non potest esse magnum, quod sine pulvere & sudore continget;
neque unquam desperandum. *Idem Fortius inter regulas suas etiam hanc 15
ponit: *Opes debere contemni: nihil enim videtur*, inquit, *accommodatius, nihil ma-
gis necessarium penuria, cujus beneficio omnes artes inventæ sunt: Equidem eo ingenio
sum, semper fui & semper ero, ut summam inopiam, quam summas opes malim. Me-
tuerem enim, ne perniciosa esca mentem occuparet meam.* Sed hoc inter cætera
ejus paradoxa referendum. * Quartum est: *Affectandas esse studioso laudes.* 16
Nihil enim potest eruditio sine laudum cupiditate; laudum cupiditas sine
eruditione. Alterum alterius præsidio semper innititur. * Quintum est: 17
Peritia comparetur legendo, audiendo, docendo, scribendo. In singulis multa spe-
cialia observanda. * Solitariam lectionem omnino damnat Fortius: *Ea ma-* 18
ximum, inquit, *fastidium affert & vehementer obtundit ingenii vires. Si autorem lege-
re libeat, cum alio id fieri velim. Mirabile enim ex alterius præsentiâ oritur judicium.
Adeò ut si adsit quispiam tanquam apertis oculis res ipsas introspicere te; si nemo,
somniare duntaxat existimes. Ad hæc cum proferenda sunt studia, caligant in luce &
omnia nova offendunt, ut qui soli didicerunt, quod inter multos faciendum est.* * Fi- 19
chetus hic inter arcana divitibus commendat, ut aliorum oculis legant, alie-
nis manibus scribant, alienis studiis proficiant, Anagnostas habeant, qui au-
tores indicent, compendio referant verbo vel scripto, quicquid est in optimis
libris scitu dignum, auditu jucundum, æstimatione pretiosum. *Hâc arte*, in-
quit, *quamplurimi hodie paucis nummis & sportulis exhauriunt omnes virorum doctissi-
morum Bibliothecas. Paupertas eruditissima divitum auro sustentata: studet illis, scribit
illis, suas illis refundit opes inæstimabili fœnore, & majori eos solatio remuneratur, maximè
cum gratis pro optimatibus elaborat lucubrationes, quod Religiosorum eruditorum est
negotium perpetuum. Hic modus affinis est Regum felicitati, qui ad mensam inter epula-
rum illecebras pascuntur escâ doctrinarum, & in ipsâ lectuli quiete, auditione rerum opti-
marum acquiescunt. Hanc etiam industriam magnâ ex parte imitantur, qui collatâ cum
aliis studiorum operâ spolia dividunt militiæ: juvant enim sese mutuo eruditi, & doctus
doctum acuit, commilitique jura tuenda putat. Simili arte nundinantur ingressum
Bibliothecarum alii, librariorum officinas frequentes adeunt, indices eorum percurrunt,
& Gesneri & aliorum Dictionariûm scriptorum: scruta librorum scrutantur & coë-
munt. Bibliothecas hominum doctorum licitantur. De Papyrii Massoni Musæo quan-
ta & quam pretiosa venierint, scio. Hæ sunt lucrosissimæ omnium nundinæ, nostræ maxi-*

mè tempeſtate, cum apud Bibliopolas ſumma eſt veterum eruditorumque autorum in-
opia, omnibus lucro inhiantibus, & vulgares duntaxat libros, qui uſu teruntur & con-
20 *ſuetudine quotidianâ, excudentibus.* * Baco Verulamius Sermone fideli 48. illa
non contemnenda præcepta ſuppeditat. *Temporis nimium in lectione & ſtudiis*
terere, ſpecioſa quadam ſocordia eſt; iisdem ad ornatum mollius abuti affectatio mera
eſt, quæ ſe ipſam prodit. Libros non legas animo contradicendi & diſputationum præ-
liis concertandi; neque rurſus omnia pro conceſſis accipiendi, aut in verba autoris ju-
randi; neque denique in ſermonibus te venditandi; ſed ut addiſcas, ponderes, & judi-
cio tuo aliquatenus utaris. Sunt libri, quos leviter tantum deguſtare convenit; ſunt
quos deglutire, curſimque legere oportet; ſunt denique, ſed pauci admodum, quos ru-
minare & digerere par eſt; hoc eſt, libri quidam per partes tantum inſpiciendi; alii per-
legendi quidem, ſed non multum temporis in iisdem evolvendis inſumendum; alii au-
tem pauci diligenter evolvendi, & adhibita attentione ſingulari. Invenies etiam libros
haud paucos, quos per alios & vicaria opera legere ſufficiat, eorumque compendia tan-
tum deſumere. Verùm hoc fieri nolim, præterquam in argumentis humilioribus, &
autoribus minoris pretii. Lectio copioſum reddit & bene inſtructum; Diſputationes
& Colloquia promptum & facilem; Scriptio autem & Notarum collectio perlecta in a-
nimo imprimit, & altius figit. Itaque ſi quis in notando ſegnis ſit aut faſtidioſus, me-
moria illi opus eſt bona: ſi Colloquiis ſe non exerceat, requiritur ei ingenium prom-
ptum; ſin in legendo parcus ſit, hoc ſolum relinquitur, ut artificio quodam utatur,
quo videatur ea ſcire, quæ neſcit. Hiſtoriarum lectio prudentes efficit; Poetarum
ingenioſos, artes Mathematicæ ſubtilitatem donant; Naturalis Philoſophia judicium
profundum parit; Moralis gravitatem quandam morum conciliat; Dialectica & Rhe-
torica pugnacem reddunt & ad contentiones alacrem; abeunt (ut ait ille) ſtudia in mo-
res. Quin & vix occurrit in intellectu impedimentum aliquod inſitum, aut naturale
21 *quod non ſtudio quopiam idoneo emendari & edolari poſſit.* * Ad lectionis com-
modum hæc Ficheti præcepta inſerviunt. *Multum legamus, non multa. Feſtine-*
mus lente: obruitur enim memoria multitudine, feſtinatione judicium ingeniumque
corrumpitur. Convivas imitemur, oportet, qui cibis non ingurgitant ſeſe, quos non con-
coquerent, ſed ſedatâ fame & lento dente veſcuntur, eâque menſurâ & modo, ut dige-
rere & in ſuccum ſuum demutare queant dapes illatas. Valebit hoc ſi ea legamus,
in quibus magnâ attentione opus: utpote diſciplinarum ſcriptores, quo-
rum argumenta connexa ſunt, qui fundamenti loco ſubſternendi cæteris
22 ſunt. * Alioquin in libris vaſtis, quales ſcribere JCti ſolent, Hiſtoricis & ſi-
milis generis ſummariorum lectio, quæ præmitti capitibus ſolent, ſufficiet.
Multa enim in illis ſunt aliena, quæ ſine diſpendio prætermitti poſſunt.
23 * Pertinet ad tales quoque libros dogmaticos & cum cultu ſcriptos hoc præ-
ceptum Ficheti: *Non eſt interrumpenda lectio notis exſcribendis, ſed ad finem à ca-*
pite ad calcem pertexenda atque reguſtanda denuo, ut ars dicendi judiciumque com-
bibatur, tum notæ per otium ſignis poſitis indicatæ excerpentur. Bis & ter quod pul-
chrum

crebrum est, imo libri præcipui terendi & præ manibus habendi sunt semper: eam ob rem ille ut Amasium suum circumferebat Homerum semper, Hesiodum alius, hic Tullii familiares Epistolas. Quare in omnibus fontes quærendi sunt, qui enim fontes invenit, multum & multa legit, cum principiis insint omnia: qui rivulis irretitur, licet multis, legendo multa parum aut nihil legit: mea æterna erunt, ajebat ille apud Valerium Maximum, tua horaria. Fontes autem dicuntur autores scientiarum, & in facultatibus principes. Rivuli interpretes, Analecta, Murileguli, Minorum gentium libri. Fons eloquentiæ Cicero, Historiæ Livius, Poëseos Homerus, & magna ingenia fontibus capiuntur, mediocria rivulis. De illis quoque libris verum hoc est Ficheti præceptum: *Sic legendi libri, quasi non simus amplius lecturi, sic haurienda in scholis sententiæ, quasi repetituri non simus: sic de fonte aureo & torrente hauriendum, quasi deinceps haurire non liceat. Ita fiet, ut accuratissime studia obeamus: etsi enim nonnulla crebro retractanda sint, quæ in usum veniunt occupationum, omnia tamen repetenda non sunt.* Accidit sæpe, ut quædam studia Genio nostro adversentur, quibus tamen necessario vacandum est. In his utiliter suadet Baco Verulamius sermone fideli 36. *In studiis quicquid à naturâ alienum repereris, stata tempora tibi præfigas ad ejusdem exercitationes & meditationes. Sin autem cum Genio tuo convenerit, de statis horis ne sis sollicitus: cogitationes enim tuæ sponte illuc convolabunt, prout negotia & cætera studia permittent.*

In audiendo & percontando diligentissimum vult esse suum Tironem Fortius. *Accedant*, inquit, *ad Professorem, interrogent liberè, sed paucis quæstionem absolvant: nam mora viris doctis semper infesta est. Si is dedignabitur respondere, currendum ad alios. Nihil refert, quisnam ille sit, cujus ope opes nostræ augeantur.* Fioravantus in libro Italica lingua scripto Dello Specchio di scientia universale libr. 3. cap. 20. ad discenda omnia hoc secretum, quod ipse summum habet, præscribit, ut virorum doctorum conversationem quæramus, atque in omnibus negativam sententiam arripiamus, ita hâc occasione à viris doctis elici omnem doctrinam sine nostro labore posse. Quod tamen non ubique nec apud omnes bene procedit. Plerumque contradictionibus offenditur animus. Quare nisi certâ moderatione id fiat, non probaverim. * Fichetus docet cap. 10. audiendos sæpe esse viros doctos de pulpito dicentes. *Uno*, inquit, *momento temporis effundunt in sinum nostrum, quod longissimo plurimorum annorum labore coacervarunt, atque hoc nullo nostro labore magnaque cum animi nostri voluptate contingit. Velint nolint, cum videri docti appetant, sua prodant arcana omnia necessum est, quæ etiam necessitas ut Tantali saxum nobis incumbit: itaque mutui fures doctrinarum sumus, dum audimus & spectamus invicem: sunt enim oculi & aures scientiarum omnium administri & proxenetæ. Est & aliud commodum in lucro reponendum maximo, quod ex hominum eruditæ lectionis ore audiuntur autorum citationes ignotorum, & discuntur pretiosa rerum reconditarum nomina. Idem judicium de consuetudine & conversatione doctissimorum esto. Eadem enim ab illis elicia*

familiaritate & arte blandissime suffuraberis, eadem disces & forte docebis. Mutua enim hæc est inter eruditos & ingenuos opera, nam callidi nostra furantur, & sua non depromunt, absit supercilium vincendique studium ab hujusmodi familiaritate, adsit discendi docendique benevola modestia, quam in Nepotiano dilaudat Hieronymus, quamque in veterum libris exploratam habemus atque perspectam. * In audiendis prælectionibus publicis non usque adeò assiduum suum vult esse tironem Fortius, meo quidem judicio minus rectè: nam si Doctores in illâ arte excellunt, quam profitentur, vivâ voce plus docebunt, quam è multis libris capias.

27 * In docendo maximum profectus præsidium, nec immerito, collocat Fortius: *Simul atque* (inquit) *in literarum judicio promoveris nonnihil, enitere ut per totum diem, si fieri possit, doceas; ea doce, quæ noveris, si non omnia nosti. Sedulo curandum, ut vel prece vel pretio habeas unum, cui ea, quæ velis, possis recitare. Si pro horis singulis exiguam pecuniam dederis auditori, atque hoc modo quatuor aut quinque aureos expenderis, tantum comperies te profecisse, tum in literis tum in formâ docendi, ut vel palam ea audeas profiteri.*

28 * Porrò nunquam docendi munus etiam ab imparato omittendum suadet: *Relicta ostentandi libidine quoquo modo affectum te esse senseris, sive per totam noctem vigilaris, sive altior cogitatio te impedierit, ad exercitium velut ad messem currito.* In Prælegendo omnem superstitionem vitandam suadet. Si quis locus occurrat obscurus, eum intactum potius relinquere suadet. Nam è prælectione magis fructum quam gloriam quærendam esse judicat. Sæpe mihi, ut hoc meo firmem exemplo, cum ad docendum maximè imparatus accessi, in extemporali prælectione necessitas ipsa extudit, quæ longâ meditatione non incidissent. A docendo omnem abesse vult invidiam: *Si literatus me invisat*, inquit, *non occultabo ea, quæ assidua peperit consuetudo: verum ultrò ipsa prodam tradamque alteri ferrum, quo me superare possit, si velit. Sic enim aliis indicando sæpe studii modum ipse meliorem semper inveniam, quem exercitatio illa suggeret docenti.* Quod Fortii consilium non erga omnes æque laudandum: dissimulanda enim aliqua erga illos esse, qui ingenuitate nostra abuti volent, ipsæ communis prudentiæ regulæ dictabunt. In docendo omnes cavillationes & sophismata abesse jubet, quæ chartarum lusibus comparat, in quibus omnia ficta sunt.

29 * Suadet porrò, ut etiam pueri ea, quæ didicere, statim doceant alios, proposito singulis mensibus aut præmio aut honore aliquo illi, qui vicisset; quod in declamando suaserat Fabius. Sic enim uberiorem relaturos fructum & juventuti rectius consultum fore existimat. Novi ego, qui in numerosa prole rem optimo cum successu ita instituerunt, ut natu majores minores semper docerent; quâ mutuâ æmulatione excitati fratres feliciter in studiis progressi sunt. Fichetus quoque inter arcana sua etiam τὴν διδασκαλίαν commendat. *Ad comparandam*, inquit, *solidam doctrinam via tritissima certissimaque est docere. Signum enim scientis est posse docere, imò & gradus ad scientiam firmissimus.* Textor magni faciebat

ciebat hoc docendi exercitium : _Hoc exercitio miram tibi rerum copiam comparaveris. Ubi decies rem eandem docueris, plus te senties profecisse, quam si fugiens lucem magno te domi labore confecisses. Per singulos dies duodecim docere horis solebam; præterque ipsas semel interim declamare, vel de Deo, vel de mundo, aut thematibus aliis exercitationis causa. Nonnulli insanire me vociferabantur, sed utinam sic ab ineunte ætate contigisset insanire. Tanti ego facultatem istam facio, ut malim judicium adolescentis, qui perpetuo docuisset, etiam res humillimas, quam ejus, qui solitaria domi lectione autores optimos perlegisset. Multa sæpe legi, sed mensis unius intercapedo memoriam ita deleverat omnem, ut vix dum scirem, quos legissem. At quæ alios docui, ea tam mihi perspecta sunt, quam corporis membra ipsa. Ea non aliter quam solis splendorem ante oculos hærere sentio. Horum cognitionem firmam esse, certam esse, frugemque proferre amplissimam experimento comperi. Horum memoriam vix morte credam extingui posse. Quoties me_ (idem in Annotationibus ait) _insanum vocarunt, cum per integrum mensem quotidie docerem ab ortu solis ad occasum? quoties dixerunt fieri non posse, quin ante finem mensis inter labores exspirarem? Fatigor quidem, id non nego, etiam pene usque ad spiritus defectionem; sed fatigatio ea dulcis est._

In scribendo tum Fortius tum Fichetus utilia præcepta suppeditarunt. 30
Ille scribendo omnem operam impendere jubet, cætera omnia floccipendere: _Ubi perveneris ad provectiora, puta te tantum profecisse, quantum quotidie scripseris. Etiam si natura facundus es, dedita opera loquaris incomposite. Nam fere fit, ut qui loquuntur accurate, minus erudite scribant. Dum enim rerum illarum voluptate afficiuntur, imperfectiores oportet sint in altero. Nemo pari cura res duas unquam tractaverit. Nulla prælectio mihi tanti est, ut cogitationis aliquid illi velim tribuere. Id namque me à scopo meo averteret. Ea solum profero, quæ primum veniunt in mentem, quæ exercitatio longa mihi comparavit. Et si loquendum esset cum viris summis, etiam in cœtu maximo, ne verbum quidem unum præmeditarer, tam libens ineptè, quam apte sententiam exprimerem. Quod si res majorem curam postularet, talem rem, talem cœtum veluti pestem fugerem, ac stili amorem continerem in pectore. Certe neminem unquam vidi (nisi me memoria fallat) docte scribentem, cui valde in promptu fuit colloquendi disserendique ratio._ * In scribendo tædium hâc ratione evitare docet. _Statue ac_ 31
vove voluntate firma, te eo die non cœnaturum, quo non tot paginas, non tot versus, ut decreveras, scripseris. Quod si acciderit delinquere, tu tibi ignoscere noli, volo cœna careas. Abstinere à cibo non parum quandoque ad corporis valetudinem facit, & alacriorem reddit animum. * Si librum editurus es, hoc consilium suppeditat. _Dic_ 32
chalcographis parent sese, librum te dare velle excudendum, etiamsi ne paginam quidem paraveris. Tum facile totam voluminis speciem animo concipere, inde singulas parteis leviter in comœdiarum argumenti modum describere, denique quotidie, quantum illis satis erit, absolvere poteris. Cum sic inceperis aliquid, perficere debes, velis, nolis. Id ego in omnibus pene libris feci, ac etiam in isto. Quod consilium autoris non sane in omnibus, quæ scribimus, placeret. Quædam levi negotio etiam ab otiosis scri-

Digitized by Google

ſcribi poſſunt; quædam attentiorem meditationem requirunt, qualia ſunt dogmatica, in quibus certa principia ponenda, & è principiis multa deducenda ſunt. Ac ipſe Fortius non tanquam præceptum, ſed tanquam conſilium commendat: nam in ſequentibus ita: *Non diſplicet editionem premi, quo commendatior liber exeat. Mora tamen aliquid habet incommodi. Hominem facit tranquillum, deſidem, otioſum, ignavum, ſomnolentum. Et neſcio quam adferat ſuperſtitionem, dum diſſimulat quadam, dum rogari vult, ut librum emittat. Quare animus, qui graſſari velit, nuſquam patiens moræ ſit.* Sæpe etiam accidit, ut ipſe notavit Fortius, quod ad ſtylum aptiores ſimus, ac omnia nobis ſponte profluant; ſæpe non niſi labore atque longâ cogitatione quicquam poſſimus comparare. Unde aliqui minus recte colligunt, non eſſe ejusdem autoris,
quæ non pari curâ perſcripta ſunt. * Idem ne noctis quidem tempus à ſcri-
33 bendo vacuum eſſe vult: *Noctu ad manum tabulas ceratas vel lapideas habe, aut membranas, quas oſſibus aduſtis in uſum cum præparant. In his ſomno intermiſſo notare poteris, quæ libebit, ac luce diurna melioribus typis reſcribere. Easdem tecum circumfer ſemper, ut cum in mentem aut venuſta verborum connexio, aut rerum obſervatio ulla inciderit, ſcribere ipſam in iis queas. Bonam partem libri hujus in tenebris ſcripſi, quando ſomnus me ob calculi dolorem reliquerat, idque cum Sol adverſa nobis figeret veſtigia nocte vagante in medio cælo.* Quod Fortius hic præcipit, jamdudum, antequam Fortiana illa legerem, feci. Multa ego carmina in tenebris, cum ſomnus me deſtitueret, palimpſeſto illevi, quæ inſequenti die elaboravi. Diligenter notari quoque vult Fortius, quod per ſingulos dies profeceris, ejusque ſuadet
34 ephemeridas inſtituendas. * In his tamen omnibus pro ratione ætatis ac ingeniorum temperies quædam adhibenda eſt. *Ratio in his habenda eſt*, ut præcipit Fichetus, *nationum & ætatum: alia Gallis, alia Italis, Hiſpanis, Germanis ſunt ingenia; alia juvenum & ſenum vires, alia pericula. Alii diutius ſtudendo, meditandoque perdurare poſſunt, alii non item: temperamentum quoque expendendum. Bilioſi alacriores promptioresque ſunt; ſed difficilius & laborioſius ſtudent. Pituita qui concreti ſunt, tardiores ſunt, at non ita fatigantur. Melancholici obſtinatiores laborando habentur. Sanguinei medii ſunt. Illorum omnium caloribus æſtivis pomeridianis periculoſa eſt contentio. Eſt quædam in ſtudiis literarum ingluvies & avaritia, quæ nocet animo, non concoquenti, ſicut cibus avidius ingeſtus ſtomacho. Ne mihi ſis Helluo librorum, ſed Amicus. Modus ergo adhibendus eſt, qui rebus omnibus eſt ſalutaris. Illi enim diutius & felicius ſtudent, qui valent diutius. Valent autem illi diutius, qui ſtudiis moderantur ſapientius; qui autem effrenata ſciendi cupiditate procurrunt immoderatè, auferrique ſe ſinunt, in ipſo limine corruunt, ut Claudii cantherius, fractis momento cor-*
35 *poris & animi viribus.* * Temporis quoque ratio habenda. *Illud nempe, quod eſt ab otio, à recreatione diuturniore, à deambulatione & corporis exercitatione ludicra proximum, maxime opportunum eſt. Dici enim vix poteſt, quantos animus, corporis motu concitatus, impetus habeat, ait Plinius Junior, quantòve curſu calamus fluat, otii inter-*

cape-

expedine recreatur. * Ut gratiora illa studiorum intervalla sint, duo remedia 36
præscribit Fortius: *Alterum ut bene nutrias corpus, ambules, ludas, conviveris, corpus vino impleas, ac aliis modis recrees mentem. Idcirco nonnulli ante concionem integros vini cantharos spiritu uno exhauriunt. Alterum ut multum dormias. Incredibile enim, quantum lucis, quantum alacritatis, res ea adferat animo.* In hunc finem subinde quoque locum mutandum esse suadet Fortius: *Meâ sententiâ senis ferè mensibus aut singulis annis urbem quæres aliam. Curas omnes, quæ hunc impedire morem possint, abdicabis. Equidem infelicissimos voco, semperque vocabo, dies illos, quibus usquam ultra mensem desederim. Quod si profecturos metus inanis periculorum terreat, cum Cæsare dicant: nunc te Fortuna sequamur. Peregrinatio præcipue confert ad exercitationem. Postquam enim in unâ urbe continua lectione eos, qui te audiunt, fatigaveris, transire licebit in aliam, ubi rursus novos habiturus sis. Sunt præterea res complures, tum in campis quos peragramus, tum in civitatibus, ad quas venimus, quæ nos impellunt ad altiora. Nam animus & varietate mirè excitatur, & sæpenumero rerum conspectu novarum permotus efficit ea, quæ domi nunquam agitasset.* Quod tamen consilium omnibus placere ad omnem studiorum rationem non poterit. Est enim, ubi continuæ locorum mutationes studia potius turbant, quam
juvant. * Cui jungendum etiam hoc παράδοξον est de libris, quos secum 37
vehere debeat Studiosus: *Qui alium petere locum decrevit, & longam ingredi viam, libros secum conferat solùm, in quibus diligenter res aliquas notaverit. Quod si in volumine duæ tantum tresve paginæ notatæ sint, eas è libro eximat, reliquum vendat. Nec sit adeo sordidus, ut exigua jactura rei conatum remoretur. Cogitet semper, si ad summa pervenerit, non defuturas opes. Superiore anno Basileam profecturus è novo opere Plinii secundum librum à me notatum excidebam, ut mecum ferrem. Amicus interveniens me mentis esse parum sanæ opinabatur. Sic tractavi libros complures, semperque faciam, cum id postularit occasio. Tametsi mihi essent novi codices Ciceronis, Platonis, Demosthenis, grandi comparati ære, omnes tamen paginas erumperem, in quibus scitu dignum aliquid scripsissem, quando esset proficiscendum.* Et hâc quidem ratione
verè Excerpta adornarent studiosi: quæ mihi tamen displiceret. * Quibus 38
animus non est, ut scribant, suadet Fortius, ut politè loqui discant: *Discant hi, quemadmodum res omnes memorare eleganter possint. Illorum tamen gloria*, inquit, *à nostrâ laude distat, quantum momentum ab æternitate.* Præcipuè verò in scriptione eloquentiæ curam adhiberi vult: *Adhæc do operam*, inquit, *ut numerorum gratia sit, sive concentus cohæreat, aut per omnes periodi partes, si tersius quicquam scribere coner, aut saltem in fine. Ubi oratio desinet, quæro spondæos, trochæos, epitritos, quartos, παιῶνας secundos, tertiosve; sed per vicissitudinem. Postrema cura est, ne multi sint fines sententiarum, qui pedes eosdem habeant. Insuave enim quiddam, periodos tres seu quatuor eandem habere παιῶνα, epitritum, aut alium quempiam orationis exitum. In pedum concentu omnem propemodum elegantiam pono. Sed maxima hic varietas exquiritur. Quocirca majorem multo tum laudem tam oc-*

casionem ostentandæ doctrinæ consequeris, si ita occulto nexu orationem vinxeris, quam si scripseris carmen. Illic namque varietatem, quâ ipsa inprimis natura gaudet, hic unum duntaxat florum genus proferre potes. Numeros equidem vitam vocaverim orationis; quod haud obscure apparebit, si sententiam numerosam solveris iisdem servatis transpositis verbis. Quippe quæ ante efficax erat, ea soluta ridicula videbitur. Quamobrem in omni opere prima curarum esse debet, ut res sive membra cohæreant, proxima ut verba seu modulatio numerorum. In libris excudendis, inquit ille, *cum speciosum aliquem vocum contextum, aut verba duo ornata invenio, lætitia exulto majore, quam si aurcum reperissem. Tum mirus splendor pectus illustrat, hâc dulcedine vivimus, hoc dulci gaudio mens tranquilla fruitur. Ea mihi sententia est, atque ut spero, ad vitæ exitum permanebit, ut pro singulis vocibus nitidis, significantibus, appositis, singulos recipere aureos nolim, etiam si summa me premeret inopia. Malo dictionem esse decoram, aut voces duas commissas apte, aut splendide dictum aliquid in opusculis meis, quam aureum in manibus.*

39 * In scribendo duplicem quoque modum tradebat Quintilianus: Aut enim profunduntur impetu subito omnia, ut occurrunt, ac deinde secernuntur & limantur accuratâ diligentiâ; qui modus est eorum, qui prompto & celeri sunt ingenio; nam alioqui dum moratur mens in elaborando, cogitationes optimæ prætervolant: Aut nihil chartæ committitur, nisi diu expensum; quæ ratio morosior est ac tardiorum ingeniorum. In his prior illa ratio mihi placet, quam ego plerumq; sequi soleo. Quæ subito ingenii calore inciderunt, quæcunque illa demum fuerint, sive argumenta sive ornamenta rerum, in carminibus hemistichia, sine modo ac ordine, modò ad rem faciant, diligenter chartis consignare soleo. Hinc commodiori tempore elaboratio eas meditationes perficit, quæ nisi notata primum fuissent, periissent omnes, è quibus δευτέραι φροντίδες plura animo

40 suggerunt. * Ad conservationem sanitatis, quò eò melius studiis vacare possis, παραδοξώτερα quædam Fortii consilia sunt; E quibus illud de exercendo corpore: *Longa quies enervat corpus, & calculum parit; ideo præcepere, ut studiosi quandoque æreum globum manu agitent, torqueantque ad fatigationem. Verum hoc exercitium nonnihil aufert temporis. Modum igitur alium excogitavi. In vestibus interioribus aliquando consuo plumbum dissectum in minutas laminas tanti ponderis, ut utraque manu universam levare molem vix possim. Has induo mane, hoc robur corporis commodè sustentat. Caveo tamen, ne inferior sive pars plus æquo prematur. Id facio ad octo ferè dies, donec æstu laboris nimium membra accenduntur. Sed pondus dictum sensim augetur ac minuitur: Repentina namque mutatio lædere non parum naturam solet. Milonem sequor, qui quotidie vitulum ferre solitus, tandem gestavit taurum. Hâc ratione tempore eodem & scribo & firmo valetudinem.*

41 * Ne nimio somno indulgeat, saxa seu ligna per transversum lateri supponit. Ea namque principio non senties, & post horas aliquot duritie magis, quam

42 prius, premente membra sponte excitaberis. * Illud quoque in conveda-

morosum nunc videri possit, cum temporis parsimoniam hâc ratione handam scribit: *Si qui ad te accesserint, qui res vanas, quæ nihil ad artes facere videntur, proferant, fuge repentè ad studia tua. Satius est, ut illi tuam mirentur insensibilitatem, quàm tibi pereat tempus. Illud enim unus aut alter, hoc tota sentiat posteritas. Quot volumina possent scribi intra horas illas, quæ per annum pereunt?* Cui simile illud est: *Accitus ad convivium, ubi fore putabis eos, quorum audire nugas debeas, ne accedas. Satius esset corporis membrum amittere, quàm cogitationem per horas duas tam inanibus fabulis impediri.* * Hæc vir ille pluraque alia in discendo 43
docendoque compendia suppeditavit, de quibus ipse ita judicavit: *Scio me scripsisse in hoc libro multa, quæ otiosorum hominum fabulas non effugient: nec me scripsisse pœnitere. Nam parvipendo judicium eorum, quibus diversum institutum est, hoc est, qui decreverunt lentè omnia aggredi, quæ ad mentis decorem faciunt, ac vigilantius quærere, quæ ad corpus pertinent.* Pleraque ex illis non sunt spernenda, è quibus, quæ commoda videbuntur, in usum nostrum vertemus.

Magnus hîc nobis panderetur campus, si doctrinæ & methodi consilia 44
pro ratione personarum, & scopo eorum, qui studiis incumbunt, expendere vellemus. Si quis reipublicæ aliquando habenas tractabit, is ad suum finem omnia diriget, ac cuilibet sua facilè prudentia dictabit, quos intra limites continere se debeat. Secerni hîc debent *τὰ ὑπάρχοντα* à supervacuis, rerum momenta ab ornatu & cultu, & hujus in pompam & decoram sui ostentationem multa assumi debent. Sapienter Baco Verulamius sermone fideli 52. *Non volitabit alicujus fama per ora virûm, neque benè alata erit sine plumis aliquibus ostentationis. In actionibus magnis ingenia jactabunda vivacius negotia impellunt. In Ducibus & viris militaribus gloriosum esse non inutile est, Jactantia instar vernicis videtur esse, quæ ligna non solum splendere facit, verum etiam durare.* * In hunc sco- 45
pum integri à multis libri scripti sunt, è quibus nominabo nunc *Alexandri Piccolomini* librum Italicâ linguâ, *della Institutione di tutta la vita de l'Huomo nato nobile & in Citta libera*, in gratiam Alexandri Colombini scriptum, & loco muneris Lustrici donatum, editumque Venet. Ann. 1552. in 8. Hic è Peripateticâ & Platonicâ Philosophiâ traduntur omnia, quæ in moralibus, Politicis, Oeconomicis ad felicitatem Viri nobilis faciunt: de exercitiis quoque corporis rectè instituendis instituitur dissertatio, deque cæteris disciplinis omnibus, quatenus illis uti Juvenes nobiles debent. A tertio ad quartum ætatis annum in matris sinu puerum nobilem bonis moribus, pietate & linguæ rudimentis imbui jubet, à quinto ad decimum institutione grammaticâ & humanioribus literis; à decimo ad decimum quartum, Dialecticâ, Rhetoricâ, Poëticâ, Picturâ, exercitiis musicis & corporis informari vult, meo quidem judicio immaturè nimis. Non enim illa ætas Dialectices & Rhetorices capax est. Post annum decimum quartum ad Mathematica studia nobilem suum ablegat, quorum vel ante Rhetoricam & Dialecticam puerile in-

Digitized by Google

ingenium capax esse potest. Hinc illi totum illum Ethices & Politices cam-
46 pum aperit. * Verùm in iis ad ingenia respiciendum est: Neque enim, ut non omnis fert omnia tellus, ita quodlibet ingenium, quâ quis requirat
47 ætate, his vel illis studiis aptum est. * Conferri cum his Piccolominianis possunt, quæ *Bloemertius* in libro de Nobilis informatione, *Pastorius* in palæstrâ Nobilium & *Schefferus* in libello de Informatione Nobilis, consilia sup-
48 peditarunt; de quibus capite de Pædagogia regiâ pluribus agemus. * Ducis belli studia aliâ ratione debent esse comparata. In his utilissima consilia subministrat *Gabriel Naudæus*, cujus extat eruditissimum Syntagma de *studio militari*, Romæ in 4to An. 1637. editum, & Illustrissimo Juveni Ludovico ex Comitibus Guidiis à Balneo inscriptum. Nullam scientiarum partem, quæ quidem prodesse Duci militari poterat, intactam in accuratissimo opere reliquit, pulcherrimis præterea digressionibus commentationem hanc or-
49 nans. * Diriguntur etiam ad usum Ecclesiasticum ac Academicum Studia: In singulis ratio peculiaris habenda est: Præferendæ enim hîc disciplinæ huic scopo inservientes cæteris. In feminis quoque aliam studiorum rationem quæsiverim, quam in viris, si forte & illæ studiis animum excolere vellent.

50 In omni tamen studiorum genere velocitas & nimia festinatio vitanda est, quicquid etiam quibusdam volaticis ingeniis videatur. Canes festinantes, ut in veteri verbo est, cæcos pariunt catulos, nihilque solidi in scientiis disci potest, ubi omnia superficiariâ operâ tractantur. Nisi forte quis ad pompam uti studiorum quorundam simulachris malit, ut solent quidam genere nobiles, qui ad summa in Republica munia gerenda non satis apti,
51 solis titulorum phaleris existimationem apud plebem sustentant. * Legenda est super hoc argumento elegans, omnibus eloquentiæ luminibus picta, *Dionysii Petavii* de discendi ratione, oratio, quæ inter cæteras ejus nona est, ubi Crassi dictum lib. 3. de Oratore: *Nisi quod quisque cito potuerit, nunquam omnino posse perdiscere*, solidissimis optimisque rationibus refutat. Omnem ergo ille præcipitatam discendi rationem ut studiorum pestem à bonarum mentium officinis eliminat. Stultum enim esse ostendit, cum in corporis illis exercitiis non nisi diuturnitate temporis ac multo usu proficiamus, in literarum studiis, ac operosissima eloquentiæ doctrinâ, subitò nos velle uno quasi spiritu haurire omnia, cui totam vitam optimi quoque
52 oratores impenderunt. * *Sorellus* itidem in scientiâ suâ Universali circa finem singulari capite de magnâ & perfectâ methodo agit; Ubi omnem illam docendi rationem, quæ exiguo tempore fit, damnat, enumeratque varia exempla talis institutionis, quæ malè cesserunt. Ac sanè rarissimè adeò felicibus esse ingeniis licet, ut exiguo tempore, ac primâ statim ætate, multa

ma-

magnaque comprehendant. *Fuere interdum singulari quodam fato ad 53
res magnas destinati, qui maturè admirabilia in literis specimina dederunt. (a) Talia in *Torquato Tasso, Mazonio*, exempla recenset Erythræus. Nostro seculo *Grotium* & *Heinsium* habuimus, in ipsâ puerili ætate & libris & carminibus editis celebres. Prodigio similia sunt, quæ de *Marta Marchina*, virgine Neapolitana, penè infante, memorat *Erythr. Pinac. III. n. 75.* quæ à nemine, nisi fortassis divinitus, edocta egregiè Græcam, Latinam & Hebraicam linguam noverat, tum Philosophicis, Philologicis ac Liberalibus omnibus disciplinis non leviter erat, sed literatè perita; deinde Epigrammata Græca, sed Latina inprimis, eleganter arguteque conclusa fundebat ex tempore. Singulare quoque *de Jacobo Martino Modonesio* exemplum ibi memoratur, qui septennis puer à *Joh. Bapt. Mezetto* Servita omnibus scientiis imbutus, adversus omnes accuratè disputare potuit. * Sed infelix hujus rei eventus fuit, 54
testaturq; *Athanasius Kircherus in epistolâ ad Quirinum Kuhlmannum*, Modonesium illum ab omni postea ingenio destitutum, stupidumque & nulli rei aptum fuisse. Quod & *Jacobo Marchisetto* Pisaurensi contigit, qui tredecim annos natus totam Aristotelis Philosophiam complexus est, ut omnes in examen provocare ausus sit, postea tamen illam admirabilem ingenii vim amisit; epistolis tamen scribendis à Pontifice admotus: de quo videatur *Erythræus Pinacoth. I. n. 72.* De omnibus Romanis ingeniis judicat Favoritus in Virginii Cæsarini vitâ, quæ inter Poëmata septem illustrium Poëtarum habetur, illa primâ ætate statim sapere, sed rarò esse vitalia ac à vigore illa concidere. Multa ejus generis exempla collegit *Balthasar Bonifacius in Historiâ ludicrâ lib. 19. c. 10*, qui talia etiam apud veteres non rara fuisse ostendit. * Recentiora multa 55
exempla collegit Colomesius in notis ad Quintiliani Institutiones, quæ in opusculis ejus literariis habentur, prooemio libr. 6. ad illa verba, quibus filii sui decennis, jam præclara ingenii specimina edentis, obitum deplorat: *Non flosculus fuit ut prior, sed jam decimum ætatis ingressus annum deformatos fructus ostenderat.* In his sunt *Plinius Junior*, qui decimo quarto anno Tragœdiam Græcam scripsit; *Avicenna*, qui decennis literas humaniores calluisse, & totam Encyclopædiam ante annum ætatis decimum octavum absolvisse dicitur; *Philippus Beroaldus*, qui adhuc puer Servii in Virgilium errores prosecutus est; *Ludovicus Stella* quindecim annorum adolescens, qui Aureliæ Lucianum, Aristophanem, Theodori Gazæ Grammaticam frequentissimo audito-

(a) Ingeniorum præcocium Historiam diligentissime omnium Gallico sermone est persecutus Adr. Bailetus, Biblioth. Lamonianæ Præfectus, in Tractatu, Parisiis A. 1688. in 12 edito, *des Enfans devenus Celebres par leurs études, ou par leurs écrits*; cui Appendix etiam peculiaris *περὶ τῶν ὀψιμαθῶν (les Esprits tardives)* est adjecta. Utriusque (Libri pariter atque Appendicis) Supplementum promittit Sebast. Kortholtus, Poeseos Professor Kiloniensis.

ditorio explicuit, cujus memoria à Joachimo Fortio literarum monumentis est consignata; *Nicolaus Borbonius*, qui Ferrariam carmen scripsit anno decimo quarto; *Stephanus Boëtianus*, qui de servitute voluntaria anno decimo sexto scripsit; *Aldus Manutius* Pauli filius, qui anno decimo quarto Commentarium de Orthographia scripsit; *Claudius Salmasius*, qui Nilium & Barlaamum de primatu Papæ recensuit ac emendavit nondum quatuordecim annos natus, (cujus laboris ne senem quidem pœnituit) & anno ætatis decimo quinto Florum cum notis edidit. Plura exempla recensent Tiraquellus in Opere de Nobilitate & Jure primogenitorum pag. 435-448. Leo Allatius in
56 Apibus Urbanis p. 144. & seqq. * Sed prudentibus viris semper prodigiosa illa præcocium ingeniorum maturitas suspecta, quæ succo tandem suo destituta extinguitur. Quintilianus eodem, quem supra laudavimus, loco filii sui exemplo testatur, quod observatum sit *celerius occidere festinatam maturitatem & esse nescio quam, quæ spes tantas decerpat, invidiam, ne videlicet ultra, quam homini datum est, nostra provehantur.* Ipse Aristoteles in Rhetoricis ex vetere Poëta reprehendere videtur magistros nimis anxios & sedulos, qui pueros ni-
57 tuntur triduo Philosophos efficere. * Ego cum ingeniis istis præcocibus lentè festinandum, neque obruenda doctrinæ mole, suaderem, etiamsi illi sustinendæ pares fortè viderentur. Et sanè, quod Erythræus quoque *Pinacoth. III. n. 36.* notat, sæpe acerrimis ingeniis deest idonea informatio ac opes ad doctrinam parandam necessariæ. Nec desunt, qui Magistrorum etiam industriam vincant, ac per ludum & jocum plus præstent, quàm summâ alii diligentiâ; quale exemplum in Carolo à Servâ notavit *Erythræus Pinacoth. I.*
58 *n. 88.* * Ex adverso fuere ὀψιμαθεῖς, qui cæteris omnibus superiores summam ac immortalem gloriam sunt consecuti, ut *Jul. C. Scaliger* ac *Isaacus Casaubonus*, qui sera sua studia cum Danielis Heinsii præmaturis confert *Epistola 198.* felicitatem Danielis Heinsiii adolescentis, cum ad Casaubonum literas has scriberet, prædicans. *Sanè*, inquit, *cum eâ ætate essem, qua te nunc esse ex magni Scaligeri literis conjicio, bonorum autorum nomina paucis admodum exceptis, ne fando quidem audiveram unquam.* Legimus senes ipsos feliciores sæpe pueris progressus in studiis fecisse. Exemplum ejus rei dedit *Bonciarius*, qui patrem suum, septimum & quadragesimum annum agentem, hominem illiteratum, nisi quod legere scribereque sciret, semestri spatio linguam Latinam docuit, ut in Ordinem Patrum Societatis Jesu sacerdotis munere functurus cooptaretur, ad quam sine linguæ Latinæ peritiâ nullus ipsi accessus fuisset. Methodum, quâ usus est, describit *Dominicus Passionæus Epistolâ ad Scipionem Barnabæum*, quæ inter Bonciarii epistolas reperitur pag. 396. Videatur & *Erythræus Pinacoth. I. n. 53.*

CAP. IX.

DE METHODO IN LINGUIS, LATINA PRÆCIPUE ET GRÆCA, DISCENDIS TENENDA.

Linguæ, scientiarum vehicula, ante omnia addiscendæ. 1. Lingua Latina an è conversatione & usu disci possit? 2. seqq. Roberti Gentilis pueri septennis exemplum. 3. qui anno ætatis undecimo lectionis Virgilianas edidit. 4. Ejus liber de Methodo brevi. 5. Sermo Latinus per colloquia non satis purus obtinetur. 6. Italorum superstitiosa in loquendo abstinentia, 7. & in scribendo industria. 8. quæ morosa industria reprobatur. 9. Montanus à primâ infantiâ linguam Latinam ex usu didicit. 10. Memorabile exemplum pueri quadrimi, 11. ejusque historia prolixius recensetur, 12. 17. seqq. cum commodis hujus novæ methodi 13. 18. & incommodis vulgaris illius. 14. 16. multa nondum inventa difficilia; inventa facillima videntur. 15. Respondetur contrariis. 19. Grammatices præcepta non minus difficilia, quam ulla alia scientia. 20. Methodus hæc nova cogitanda relinquitur. 21. Civitas aliqua Latina an institui possit? 22. quod affirmatur. 23. ejusque institutio præscribitur. 24. Obstantibus respondetur. 25. Magni Pegelii consilium de Scholâ pro linguis erigendâ. 26. An naturali dispositione ad repentinam linguarum notitiam detur aditus. 27. Historia è Mottæo Vayero de Gallo aliquo, qui dormiens linguas omnes loquebatur, quarum ipse erat ignarissimus. 28. Via per institutionem brevis esse debet. 29. Ficheti consilium. 30. Beccheri compendium. 31. Autoris Medicinæ Mentis consilium pro linguis addiscendis affertur. 32. Beccheri Compendia Grammatica, 33. Kuhlmanni, 34. Rosii Methodus à Mormio proposita, 35. Schenckelii liber. 36. Tuningii & Grunandi exemplum de linguâ Latinâ intra sex menses discendâ. 37. 38. Sorelli iniquum judicium de Montani informatione. 39. quod refellitur. 40. Methodus le Maire, qui Hebræam, Græcam & Latinam puerum octennem eodem tempore docuit. 41. quâ via incesserit. 42. Sorelle eam improbanti occurritur. 43. Tanaquilis Fabri Methodus, quâ filium suum à 10. ad 14. annum in Græcâ & Latinâ linguâ informavit, 44. Calligraphia an puer necessariò instruendus, 45. illa methodus per aliquot paginas latè recensetur. 46. Homeri lectio cur puerili ætati præ ceteris conveniat, 47. comica studia pueris non negligenda, 48. Virgilius cur Homero sit difficilior, 49. Livii Historia pro pueris difficilior, 50. Tanaqu. Fabri filia doctissima. 51. filius 14. annorum autoribus optimis legendis occupatus. 52. censura methodi à Tan. Fabro in informando adhibitæ. 53. seqq. Poëtarum lectio suadetur, 55. Periodica connexio pueris ante omnia inculcanda 56. Gnomæ morales. 57. Stylus sedulò formandus, 58. Plauti fabula à puero nondum legendæ. 59.

PRima, quæ disci debent, Linguæ sunt, scientiarum vehicula, in quibus multum temporis consumimus, antequam eò perfectionis perveniamus,

mus, ut nostro Marte quicquam agere possimus. Vernaculæ sine magno
negotio addisci possunt, modò parentes, præceptores, famuli, & alii, cum
2 quibus conversamur, incorruptè loquantur. * Quod si Græca ac Latina
lingua eâ etiamnum methodo addisci possent, non tanto nunc apparatu o-
pus esset, citiusque ad ipsas disciplinas transire possemus. Quam ob cau-
sam in eam cogitationem multi venerunt, ut linguam Latinam è conver-
satione cum latinè loquentibus potiùs, quam è Grammaticis præceptis &
3 lectione, addiscendam suaserint. * Ejus experimentum in filio *Roberto* Pa-
ter *Albericus Gentilis* cepit, qui septennis puer Latinè, Gallicè, Anglicèque lo-
cutus dicitur; quod Pater ad illum non nisi Latino, Mater Gallico, qui
ei proprius erat, & Anglicano sermone (Oxonii enim vivebat) familia reli-
4 qua uteretur. * Nondum octavum attigit annum, cum Virgilium illi Pater
prælegeret; ut patet ex commentariis, quos lectionum Virgilianarum titulo
filius sub ingressu undecimi anni edidit. Ut felicior ergò fuerit Tanaq. Fa-
bri filio, de quo postea dicemus, qui 14. demum anno Græcæ ac Latinæ lin-
5 guæ autores optimè intelligere potuit. * Vidi ab ipso illo *Roberto* titulum
libri Anglicâ linguâ scripti super hoc argumento, in Bibliothecæ Oxoniensis
catalogo extantis, qui ita habet: *Roberti Gentilis le chemin abregè or à Methode for attaining of sciences in a short time.* i. e. *Via brevis, sive Methodus brevi tempore discendi scientias, Londin. 1654. in 8.* Sed hactenus librum ipsum videre mihi
non licuit. Et fateor sanè, Patris tam docti colloquiis proficere quadante-
6 nus in linguâ Latinâ potuisse puerum. * Cæterum colloquia cum iis, qui
linguam Latinam accuratissimè loqui nequeunt, magis turbant sermonem
7 Latinum, quam juvant; * ut & Itali nonnulli de industriâ sermonibus Latinis,
etiam cum Viris doctis, abstinendum existiment, ne dictio aliquid ex idio-
tismo trahat, quem in colloquiis Viri etiam docti vix evitant, licet elegan-
8 ter aliàs scribant. * Quam ob causam Scioppius Manutio insultat, qui qua-
drimestre tempus in unâ epistola scribendâ exegerit. Ac vidi sanè Viri ali-
cujus celebris (nec gentem nunc nec nomen viri memorabo) αὐτόγραφον
epistolæ in Bibliothecâ Gudianâ, qui mirabili & anxiâ diligentiâ eam scripse-
rat; nam 4. vel 5. chartæ folia in formâ majore compegerat, singulis paginis
tres quatuorve ad summum periodos inscripserat, spatio interlineari amplis-
simo; singulis penè verbis & phrasibus variationes superscripserat, atque
ipsa loca, unde illæ desumptæ, notaverat; neque illas tantùm, sed & positus
& juncturas verborum, adverbiorum, epithetorum, synonymorum è Nizo-
liano Lexico adjecerat; numero quoque & pedibus clausularum connota-
tis. Hanc ille rationem in singulis periodis ad finem usque tenuerat, atque
in hoc labore 4. menses exegerat. Inceperat enim (quod manu suâ annota-
verat) corrigere has literas die 6. Aprilis, finierat Kal. Augusti, An. 1596.
9 * Non probarim ego morosam adeò & scrupulosam diligentiam; etsi hoc
exem-

exemplo ostendi possit, quantâ accuratione usi sint viri docti in sermone Latino & puro acquirendo. Sed ita potissima vitæ pars in solâ linguæ Latinæ cognitione elaberetur.

Non omittenda hîc videbantur memorabilia eorum exempla, qui à primâ infantiâ solo usu & colloquio mirabilem loquendi latinè promptitudinem nacti fuerunt. In his est *Montanus*, vir apud Gallos celebratissimus, qui in dissertationibus (*Essays*) quas Gallicâ linguâ scripsit, *lib. 1. cap. 25.* suo hoc exemplo probat. Verba ejus in Latinum conversa ita habent: *Pater meus in disciplinam me dedit Germano homini in Gallicâ linguâ rudi, sed in Latinâ versatissimo, cujus ille operam amplissimo stipendio conduxit. Hærebam illi semper in amplexibus, aderántque alii etiam pueri linguæ Latinæ non ignari. Nihil in ædibus nisi Latinum audiebatur; non mater, non famuli nisi Latinis verbis, quæ è conversatione ceperant, ad me præsentem utebantur: unde & mater & famuli tantum in linguâ Latinâ profecere, ut mea verba intelligerent, & in rebus quotidianis mecum sermones breviores instituere possent. Sex annos natus enim, cum de Gallicâ linguâ nil amplius, quam de Persicâ aut Arabicâ scirem, atque ita sine Grammatica, sine præceptis, & plagosâ institutione Latinam linguam didici, ut tantum scirem, quantum ipsi in illâ linguâ Pædagogi, qui me miscere suis discipulis non poterant. Nam cum cæteris discipulis thema daretur in linguam Latinam convertendum, mihi dabatur Latinum, barbarismis & solœcismis defœdatum, quod ego in elegantiorem sermonem converterem. Nicolaus Gruchius, qui de Comitiis Romanorum scripsit, Gulielmus Gerentus, qui commentatus est in Aristotelem, Buchananus Poëta Scotus, Antonius Muretus, præceptores mei domestici, sæpe ad me dicebant, me linguâ Latinâ in primâ ætate puerili adeò promptè locutum, ut mecum confabulari vix auderent. Buchananus de Institutione puerorum se aliquid scripturum susceperat, quâ in re meo potissimum exemplo uti se velle significabat.* 10

Aliud exemplum ante hos 19. annos Parisiis Regi ipsi propositum fuit, 11 quod fidem superare videtur; sed tamen tot testibus confirmatum dubitare de rei veritate nos non sinit. Erat infans 4. annorum, qui adeò expeditè loquebatur Latinam linguam, ut Regi omnibusque prodigio propemodum fuerit. Illam intra duos annos, ex quo à matris uberibus primum amotus fuit, apprehenderat. Nullum committebat errorem vel inflexione, vel in Syntaxi, adeo ut quosdam de industria sólœcizantes correxerit. Cum aliqui dicerent: *Ubi ibis à prandio?* ille emendavit: *Quo ibis.* Aliis dicentibus, *conscendere in equo;* ille regessit: *conscendere in equum.* * Ejus historiæ relatio, 12 cum ratione istius informationis, singulari libello Gallicâ linguâ tradita est, atque ex eâ in Anglicam conversa prodiit Londini An. 1669. hoc titulo: *An Examen of the Way of teaching the latin tongue to little children by use alone, London. 1669. in 12.* Operæ pretium profectò est, ejus libri summam hoc in loco recensere, cum libellus ille fortè in paucorum manibus sit. Pater hujus infantis duos habuit amicos, latinè accuratè doctos, quibus in hâc informatio-

næ usus est, quorum præcipua cura fuit, ut, quæ cum puero fabularentur, selecta essent, tum quà voces, tum quà argumenta, eosque reprehenderent, qui minus rectè loquerentur; Adeò ut non tam promiscua collocutio, quàm methodus colloquendi, illi intellectum habiliorem redderet, quàm aliàs est in pueris ejus ætatis: Poterat enim puer aptè de rebus plurimis judicare, atque eandem rem variatis verbis & phrasibus efferre. Cum aliqui illum, qui equis præest, *Agasonem* vocarent, ille *Equisonem* substituit. Hanc informandi methodum Autor ejus libelli, quicunque ille est, antiquam & infallibilem esse ostendit, miraturque non imitari hoc exemplum etiam alios.
13 * Omnes vernaculas, & exoticas linguas usu continuò ad summam perfectionem perducimus, quare & linguâ Latinâ idem fieri posse rectè existimat, neque ad hanc requiri ingenia cæteris excellentiora, sed judicium etiam è conversatione cum magistris latinè loquentibus acui. Duo huic similia exempla adducit puerorum eodem modo informatorum, in quibus nihil puerile deprehensum fuit, exceptis motibus & gesticulationibus, quæ ab illâ ætate
14 separari nequeunt. * Præterea metus ille, quo cohibentur in ludis pueri, & impedita illa naturæ libertas multum detrahunt solertiæ naturali, quæ hâc ra-
15 tione magis excitatur. * Multa quidem dubia circa hanc rem moveri posse fatetur Autor; verum multa ille ait difficilia videri, quæ nondum inventa sunt, inventa verò facillima videri, quod exemplo Typographiæ, acus magneticæ, & circulationis sanguinis probat. Linguæ Latinæ autem tantam esse utilitatem, ut quævis difficultates superandæ sint, quò hunc finem tam citò
16 assequamur. * Prolixè ostendit è defectibus communis illius Methodi in linguâ Latinâ discenda, in quâ tantum temporis verbis impendendum, quo ad disciplinas ipsas expeditius iri possit, utilitates hujus viæ brevioris. Pri-
17 mum, inquit, à 6 vel 7 anno ad 17 vel 18 in collegio detinetur puer, intra quod tempus quot ambagibus circumducitur? Discendæ omnes inflexiones, accidentia vocum, connexio sententiarum, distinguendæ significationes, proprietates, Syntaxeos regulæ: Quæ omnia tædiosissima pueris sunt, & pœnas scholasticas provocant, quibus efferatur animus, & ad odium literarum inducitur. Hic Declinationum, Conjugationum, personarum, articulorum, Heteroclitorum, Constructionum perplexitates notandæ sunt, quibus velut equuleis & fidiculis torquetur illorum animus. Qui in scri-
18 bendo, vertendo, phraseologiis, exercitiis Rhetoricis labores suscipiendi? Posset compendium per lectiones quidem institui, ut non sit opus prolixitate illâ regularum; sed in loquendo & scribendo deficiet, atque tum ad priorem viam recurrendum est. Quod si ad Philosophicas disciplinas admoventur, penè nitorem linguæ Latinæ dediscunt. Ideoque exigua quædam & imperfecta summo labore & impensis in scholis discuntur, ne quid de temporis irreparabili jacturâ dicamus; cum alterâ illa methodo omnia simul compre-

hendi

hendi possint. * Accuratiùs ergo in illam novam methodum inquirit. Infans 12 mensium erat, cum primum informationi illi traderetur. 17 Pauca illa vocabula vernacula, quæ à nutrice & matre hæserant, statim oblivioni tradita fuere. Iisdem magistris alius datus 31 mensium, qui multa jam vernacula loquebatur, intra 2, vel 3. hebdomadas omnia abolita, eorumque loco tantum de Latinâ linguâ intra mensem hauserat, quantum de vernaculâ antea sciret. Ex iis pueris major natu cæterorum quasi magister est. Famuli quoque tantum de linguâ Latinâ sciunt, quantum opus est ad quotidiana illa exprimenda. Atque ita Latinam præ vernacula didicerunt: quam methodum Quintilianus quoque Romanos secutos testatur, qui primùm Græcâ, tum Latinâ linguâ pueros informarunt. Facilè autem posse pueros plures linguas simul sine confusione discere; quod exemplo Constantinopolitanorum & Brabantorum probat, constatque è superiore exemplo Roberti Gentilis. Quare & pueri jam vernaculam loquentes è conversatione cum latinè loquentibus facilius, quàm per præcepta, latinam discere possunt. Hanc viam facillimam esse ostendit Autor cap. 6. Quoniam enim de discendâ linguâ ne cogitant quidem, ideoque eò facilius discunt, & expeditiùs ludis jocisque illa inculcatur, summa cum jucunditate, citra Orbilii alicujus plagas, procul ab omni metu & dolore, qui affectus puerorum animos dejiciunt, & serviles reddunt ex ingenuis, neque pravorum affectuum, iræ, indignationis semina insperguntur, quæ cum magistrorum ferulis implantari solent. Nunquam enim pœnæ in pueros statui debent, nisi ob actiones honestati & justitiæ repugnantes; quam ob causam eò attentiores in conversatione tam innoxiâ & humanissimâ erunt pueri. Neque opus est, nobis ipsis necessitatem castigandi hâc viâ imponere ob negligentiam, cujus pœnæ in communi methodo interdum vix evitari possunt. Seligenda sunt in colloquiis non seria tantum, sed & maximè ludicra; in quibus nil agunt vulgares Scholæ. Argumenta quoque de artibus, de historiis variisque rebus immiscenda sunt, in quæ quotidiano sermone non facilè deducimur. Atque hinc occasiones de industriâ captandæ & sapienti consilio dirigendæ. Cap. 7. agit de brevitate hujus methodi, quâ intra novem annorum spatium pleraque disci possint, particularibus artium & scientiarum exceptis, cum vulgari viâ ne unam quidem Latinam linguam eo temporis spatio discamus. Per usum ergo, ut cap. 8. fusius deducit, accuratior quam per præcepta & regulas cognitio habetur, constructiones, proprietates verborum simul apprehenduntur; copia, promptitudo loquendi acquiritur, quam vix totâ vitâ vulgari illa viâ nobis paramus. Major quoque linguæ ipsius extensio est: nam plura in familiari colloquio incidunt, de quibus silent libri & Scholæ. Ad lectionem quoque longè paratior accedet, ut itaque è lectione postea supplere possit, quæ in conversatione defecerunt.) Puer ex illis novâ methodo institutis sexto ætatis an-

no Phædri fabulas intellexit, quas alii vix 12°. intelligerent. Quare omne illud tempus, quod alii Grammaticæ impendunt & versionibus, ille impendere lectioni potest, Autores omnes quatuor annis citius leget, decem annis citius intelliget, & duplo longius tempus illis, quam alii faciunt, qui serò ad bonos autores accedunt, insumere poterit. Fieri denique non potest, quin habitus ille à primâ nativitate per 8. & 9. annos continuatus alterum superet, qui à 14. & 15. anno incipit, & per tres quatuorve annos tantum continuatur, & accessione Rhetorices & Philosophiæ vel interrumpitur, vel constringitur. Quod si verò illis loquendi latinè necessitatem impones, crucem illis figere videberis; inviti enim ad loquelam latinam adigentur, eamque multis solœcismis corrumpent, ut itaque omne hoc scholasticum exer-
18 citium non linguæ, sed scriptioni, inservire videatur. * Hujus utilitatis secundum hanc novam methodum hæc porrò consectaria educit. I. Professionis selectum instituendum: capacitas enim filiorum, inclinationes ex ipsâ illâ maturâ repræsentatione artium & principiorum rectiùs dijudicantur, tum à parentibus tum ab ipsis filiis, unde magna in societatem civilem commoda promanant. Artes denique ipsæ melius excolentur, si illæ à non invitis suscipiantur, & facilè ad summam perfectionem deduci possunt. II. Bonorum morum perfectionem. Illa enim è maturâ illâ per lectionem bonorum autorum & artium informatione speranda, cum cæteroquin vel ineptiis vel voluptatibus tempus transigatur, si extra parentum consuetudinem alibi illi educentur. Hæc enim informatio Parentum inspectioni & obedientiæ illos magis adstringet, neque facilè contagium è conversatione malorum in primâ pueritiâ trahent. In firmiore ætate positi, & rectiore habitu adversus malitiam armati ipsi pravos mores faciliùs emendabunt.

19 Non omittit idem Autor incommoda, quæ comitari hanc methodum videntur; sed quæ leviuscula sunt. 1. Quod Matres à consuetudine filiorum per aliquot annos removeantur. 2. quod peregrinam linguam rectiùs norint ipsâ vernaculâ. 3. quod tempus à 7. usque ad 16. annum vacuum sterile ac otiosum videatur. Sed facilè illa removet obstacula autor. Primum vix attendendum est. Quæ enim mater duorum annorum jacturâ nolit totius vitæ commoda redimere? Secundum facilè tollitur: nam vernacula lingua, postquam Latinam didicerit puer, se ipsam non avertendo ingerit. Tertium planè ridiculum est. Quæ enim causa otiosum intra illud tempus esse jubeat puerum? Quot sunt Autores, Historici, Oratores, Poëtæ, in quibus legendis occupabitur ejus industria. Mathematicæ multæ artes etiam in illâ pueritiâ rectè addisci possent, ac aliæ etiam scientiæ, quâ de re fusè Autor no-
20 ster agit cap. 11. * Ostendit enim, Grammatices præcepta, quæ primùm proponi solent, æque difficilia esse, quam ullam aliam vel artem vel scientiam. Quâ ille sententiâ planè non fallitur. Abstractiones in Grammaticis æquè sunt

ut in Metaphysicis. Infinitivum importat abstractionem ab omnibus personis. Modi, Casus etiam sub abstractione & quasi in ideâ aliquâ intelligendi. Regula aliqua Syntaxeos plus difficultatis interdum habet, quam Theorema Mathematicum. Genealogiæ Principum eâdem facilitate addiscuntur, quam derivationes nominum. Porrò sunt & Mechanicæ artes, quarum principia nosse valdè acuit puerorum ingenium, quarum demonstrationes jam suprà inter consilia acuendi ingenii proposui. Neque enim ineptè Socrates judicavit, cum solos artifices & mechanicos, ut Hortulanos, Textores, Statuarios, Pictores, Pistores, Piscatores, Tinctores &c. veram rerum cognitionem habere dixit: hi enim homines Philosophiæ fundamenta jaciunt.

Illa ex Autore hoc anonymo copiosiùs adducere volui. Res enim attentâ consideratione ac imitatione digna est. Ac velim ipse autor esse iis, qui de emendandâ juventutis informatione curas suscipiunt, ut seriò de hâc methodo cogitent. * Non ineptè Autor ille Regi Galliæ suadet, ut talem aliquam Civitatem Latinam instituat, quâ solâ conversatione Latinam linguam doceantur pueri; fore hanc curam tanto Rege dignam, atque inter cætera magna opera fortè primo loco ponendam, & facili negotio opus hoc conficiendum. * Ego sanè ipsi planè adstipulor & credo intra 20. annos extrui talem societatem posse, quâ omnes etiam opifices latinè loquantur. * Seligantur ad hoc opus 6 vel 7 homines, accuratam linguæ Latinæ notitiam habentes, in quibus tamen si quid forte desideraveris, lectio autorum facilè postea emendabit leves defectus; illi hâc methodo informent pauperum hominum liberos utriusque sexus aliquo numero. Hi postea linguâ Latinâ firmati opificium aliquod discant, qui locum huic exercitio destinatum incolant; ita fiet, ut brevi tempore talis societas adornetur. * Facilè quivis intelliget, sumptus hos immensa utilitate ita resarciri posse, ut maximo etiam lucro esse queant. Posset & à privatis locupletioribus, qui magnam sæpe pecuniæ vim in ludicra & voluptuaria impendunt, collatis impensis res illa institui. Posset & Græca, & quævis alia, lingua unà cum Latina eâdem ratione addisci: Non enim confunduntur pueri pluribus linguis, ut jam antè aliquot exemplis ostensum est. Fortassis Scholarum pretium quibusdam vilescere videretur. Sed quid tum postea? Illæ pro artibus & disciplinis satis, quod agant, habebunt. Sed vix erunt, qui ad hæc consilia respiciant: ac miror sanè Regem Galliæ, qui quam facillime hæc effecta daret, eâ de re non cogitasse, præsertim cum tam luculento exemplo incitaretur.

21 22 23 24 25

26 Non facilè dixerim, an huc fortè etiam respexerit *Magnus Pegelius*, cujus sæpe mentionem fecimus, qui in Thesauro rerum selectarum statim in principio novam Scholarum institutionem proponit. Ejus designationem hîc adducere non inconveniens erit. *Schola sive docendi & discendi ratio puerilis, qua juniores inprimis & alii quicunque etiam adultiores linguas quascunque, Latinam,*

Græcam, Hebraicam, & quasvis alias hodie in mundo usurpatas, seu populares & vernaculas, imò binas vel ternas simul, &, quantum rerum humanarum fert conditio, integrè addiscunt; Sic ut linguis hujusmodi & audita & lecta mox & plenè percipiant, & quicquid obvenerit seu conceptum fuerit, expeditè eloquantur. Id quod communiter hactenus, præsertim in Græca & Hebræa lingua, cùm aliis, tum ipsis etiam hæc docentibus, & in hisce consenescentibus denegatum fuit; qui quasi scribendo tantùm hinc inde hæc compilant, & sic fœtum aliquem undique tandem efformant. Qua item ratione rerum omnis generis in Philosophicis & Politicis occurrentium optimarum & selectarum, earum præsertim, quæ usui communi sine futilibus & phantasticis figmentis sunt accommodæ, & scientia, & prudentia, & usus acquiritur. Idque cum linguis, sive dum de rebus hisce sermo confertur, eodem planè & modo & tempore. Insuper hinc vita communis, affectio & animus hominis, & interea dum sic discit & deinceps, suavior, moderatior, & ad omnia quæcunque obeunda habilior & excitatior redditur. Præterea ad perspicuam, claram & expeditam rerum undecunque occurrentium Enunciationem, ad Affabilitatem & ad corporis totius & vultus convenientes, & rebus quibuscunque ex proposito accommodatos, gestus & mores, quotidiana auditione, intuitu & usu proprio discentes perducuntur. Quin etiam præter verba in sese ipsa, & in sese compositiones eorum seu locutiones sive phrases. Rerum quoque undecunque cognitarum seu oblatarum justam conceptionem seu apprehensionem, sive recordationem & convenientem applicationem, seu ad se distributionem, sive ut res apta ordine suo & debito animo occurrant, & hinc extemporali oratione proferantur (idem de scriptione, ut par est, accipe) suppeditat, adeoque hoc modo propositionum plurium & sic orationis totius conformationem elargitur. Et hæc quidem, ut cætera omnia, sine præscriptionibus & regulis seu Grammaticis seu Dialecticis seu Rhetoricis perhibitis ullis, sine perniciosa, & contra orationis & veritatis finem fictitia extensione, circumductione, affectatione, pompa, fuco &c. ex naturali & rebus quibusvis dato accommodato usu certo & insigni, Omnia tam magnatibus, quam inferioribus quibuscunque, ex voto convenientia. Ex quibus etiam quot numero sunt, eique indolis præclaræ, & ad summa adeoque ad omnia quasi nati, qui linguam Latinam, & hinc ea quoque, quæ hanc comitantur, non sine gravamine & hinc inde quandoque desiderio & affectione: idque ex maceratione dicta, quam ingenia eximia multa non ferunt. Et hoc totum tempore brevi & sine molestia, adeoque cum docentium pristinorum etiam, si sic vere velint, & discentium singulari delectatione, & varia subinde recreatione, ex singulari hic primum aperto, monstrato & convicto usu, & mediis hinc natis & hic præscriptis consimilibus; Sine ullis Grammaticis aut aliis hujusmodi ab autoribus & scriptoribus effictis, peregrinis, coactis, molestis, moratoriis hucusque introductis regulis, præceptis, hinc inde circumductionibus & solitariis quasi tormentis. Unde simul judicii & rationis communis usu posthabito, singularis quædam imaginatio, persuasio & animi phantasia exoritur. Modus quoque singularis & perinde facilis, quo legere benè & scribere commodè tirones & alii discunt: item ut ex ipsâ lectione seu mox ex literarum aspectu linguam quamcunque vel ex usu præsente, vel ut cupis veterum ha-

tenus latente more, pronunciare & consimiliter scribere consuescant. Quomodo & syllabarum quarumcunque quantitas dicta, etiam earum, quæ regulis vel autoritate tantum patent, ex ipsâ & pronunciatione & scriptione mox & per sese cognoscitur. Quæ prolatione non adhibita & exaudita quantitas quoque talis in vanum hactenus usurpata fuit. Qui alias etiam, & quomodocunque eadem momenti est minoris. Possunt item suo quodam hinc modo alii quicunque homines linguam aliquam ignorantes, cujuscunque ætatis fuerint, quibus ministri vel unici seu hominis cujusvis linguam talem ignotam cum alia vernacula seu cognita una quacunque promptè eloquentis conversatio assidua vel crebra contingere potest: etiam extra hunc scholasticum conventum, & apud suos & ubique terrarum, & inter negotia, linguam quamcunque sine omni impedimento & molestia, tantum ex aliquo aliàs parvi æstimato, attamen singulari usu, & jam prima vice discendo incohare, & tempore exiguo intellectum & usum mediocriter inibi acquirere, & sic vita prioris neglectum parte non contemnenda restituere. Unde & urbes quædam, eæque inprimis aliàs minus potentes, incolis, ædificiis, mercimoniis, quæstu & alimentis augmentum capere, & celebritatem acquirere poterunt. Imò & hinc hominum congregatio & cohabitatio, adeoque urbis novæ & Reipub. primordia constitui & sensim perfici valebunt. Magis minuve, ut plura & perfectiora media oblata & usurpata seu impensa fuerint. Additur hisce contrariorum pro larva veterana undecunque conquisitorum demonstrativa, item refutatio. Licet ex veritate seu re ipsâ traditâ & in se præsertim confirmatâ, fucus pristinus quoque se ipsum omnino detegat & palpandum offerat.

Proposuimus hactenus linguarum cognitionem viâ Conversationis parandam; cui jam subnectimus alteram illam Institutionis viam: Neque enim credibile est, viâ aliqua extraordinariâ derepente alicui linguæ intelligentiam oriri posse, nisi modo fortè miraculoso, qualem nemo sibi nunc facilè promittere poterit. Nisi forte etiam naturali aliquâ dispositione ad linguarum notitiam repentinam aliquos ferri posse credamus, quod de quibusdam maniacis affirmare non veretur Huartus, qui linguam incognitam neque antea notam loquuntur; cujus ille exempla aliqua, & Pomponatius in libro de Incantationibus adducit, qui astrorum dispositionem hîc quoque in subsidium vocat. * Non possum hoc loco præterire insigne ac memora- 28
bile exemplum hominis Galli, cujus mentionem facit *Mottaus Vayerus tomo 2. Operum Gallicorum, epist. 61. p. 657.* qui quacunque linguâ interrogatus, eâdem in somnis respondere potuit, cum præter Gallicam non nisi rudem Italicæ & Hispanicæ notitiam haberet. Vocabatur is *le Fevre*, habitabatque Rotomagi. Vino adusto aut Hippocratico plenus felicior in linguis per somnum loquendis fuit, quàm aliàs. Fuit, qui illum appellavit Candanensi linguâ, cui eadem ille respondit. Alius Anglico sermone aggressus est, & eodem respondere audivit. Fuit qui Tupinambarum voces, quas in itinerario legerat, recitabat, cum ille peregrinas voces regereret, quas adstans

forte nauta Tupinambicas esse intellexit. Recitavit aliqua Græca verba ex oratione Dominica, Thema natalitium. Præfecto navis in somno clarâ voce designavit prædixitque morte violentâ obiturum, quod caput Algol in ascendente haberet, qui & postea duello periit. Vigilans ille dormire videbatur, nam obtusi aliquid & stupidi præ se ferebat, cum dormiens multo alacrior ac vigilantior videretur. Cum evigilaret, nihil de actis suis reminisci poterat, nisi quod ex intenso capitis dolore ipse judicaret, multis se quæstionibus & responsionibus vexatum fuisse. Monstrosum hoc omninò videtur ac altioris indaginis. Sollicitissimus illo loco in causis hujus rei indagandis est Vayerus. Sed non solvit omnes nodos, neque nos hîc iis recensendis immorabimur.

29 Ad viam Institutionis in Linguis procedimus. Eam oportet esse quam brevissimam. Non enim probo illos, qui multitudine Regularum & Exce-
30 ptionum onerant animos juveniles. * Verum ego deprehendo, quod Fichetus in Arcanâ suâ Methodo cap. 12. monere voluit: *Unum admoneo in linguis perdiscendis, quas eruditas vocamus, Hebraicis, Arabicis, Græcis, omissis tricis minutarum observationum, tribus lectionibus tradenda legendi, declinandi atque conjugandi principia; quartam, rationem investigandi Thematis ac Radicis: tum ad legendos & interpretandos autores progrediendum & componendum; hoc probavi in viris ingeniosis: pueri diuturniore paulo indigent labore & studio. Vernaculæ porrò linguæ, Italica, Hispanica, Germanica, Anglica, usu & similitudine cum Latina & Gallica percipiuntur, & lectione ac versionibus, ut vocant, columnis hinc inde oppositis. Quanti porrò sit linguarum peritia, pretio ipsarum scientiarum pensitandum est & famæ doctrinæ.* Plerique nunc ita linguas tractant, non ut linguam doceant,
31 sed ut Grammaticos faciant, quæ res omnium absurdissima est. * Beccherus in suo opere didactico magnum se compendium docuisse nos existimat, quod viâ derivationis pueros magnam vocabulorum copiam discere posse ostenderit; cum ego tamen hoc ut supervacuum seponendum esse existimem. Hoc labore annos ille transigit. Hæc suâ sponte in legendis autoribus occurrent citra ullam memoriæ fatigationem. Pauca sunt vocabula, quorum usus in sermone civili est, cætera quis curet? Artium scilicet & Opificiorum vocabula, quæ in ipsâ Româ vix omnes noverunt. Variè in addiscendis linguis peccatur: quidam nimium superstitiosi & operosi sunt in regulis & præceptis; quidam exiguo tempore addisci posse volunt. E qui-
32 bus tamen hi cæteris tolerabilius peccant. * Autor Medicinæ Mentis *part. 2. p. 192.* rectè de linguis addiscendis judicat. Etsi ea, quæ de compositione sermonis dicit, cum moderatione quâdam intelligenda sint; è quo locum paulò prolixiorem adducam, cum hoc argumentum optimè illustret. *Tres dantur in qualibet lingua perfectionis gradus. Horum primus est linguam tantùm intelligere, non item loqui posse, id quod in quavis linguâ omnium facillimè contingit.*

Etenim videmus peregrinantes incolas ejus regionis, quam adeunt, multo citius posse intelligere, quam eos alloqui. Secundus est præter intelligentiam loquentium aut librorum omnia etiam ordinaria sine hæsitatione posse eloqui, & hic gradus priore est difficilior. Tertius est difficillimus, ut eâdem linguâ de quavis materiâ exactè & quodcunque libuerit, differere, scriptumque possit componere. Cum itaque semper à facillimis sit exordiendum, non satis quis poterit mirari quare contra manifestam rationem vulgò à re difficillimâ, hoc est, ab ultimo gradu in puerorum institutione initium fiat. Est autem hujus rei ratio in promptu: quia omnes consuetudine ducimur, non sanâ ratione, & commissos hâc in re errores utut quis palpârit, vix tamen emendârit. Præceptor quippe hâc ratione supersedere multo labore potest, nec aliud facit, quam ut exercitia latinè reddenda discipulo proponat, reliquum quod est temporis ipse in otio transigit, sudante interim discipulo sibi soli relicto, seseque in omnem miserè torquente formam; ubi è contrario secundum methodum à me hic tradendam discipulo parum, præceptori multum, imò omnis ferè incumbat labor: quâ methodo si vulgares uterentur pædagogi, non tam multos simul discipulos, ut jam fit, præ nimio labore possent informare. Veruntamen, quia in his ad puerorum utilitatem tantùm est respiciendum, ultimi autem duo gradus seu utilitates in tradendâ quâvis linguâ, videlicet ut sciamus aut ore aut scripto omnia animi sensa cum aliis communicare, multo difficiliùs acquiruntur, nec tantum semper, quantum primus gradus, habent usum, imò si vel maximè eos tibi reddideris familiares, temporis tamen tractu, ni exercitium quasi continuum adsit, abeunt in oblivionem. Acquiritur verò multo facilius primus gradus seu utilitas bonos intelligendi autores, continuum semper habet usum, nec adeò obliviani est obnoxius; quin & hoc acquisito gradu, reliqui duo multo etiam faciliori negotio obtineri poterunt. Neminem sanè credo existimare, me hic sanæ rationi contraria tradere, licet consuetudini quàm maximè adversetur, me primum solum hic amplecti gradum. Si verò non alius tibi fuerit scopus, quam ut puer autores e.g. Latinos quosvis discat intelligere, eò cum licebit hâc, quam traditurus sum, methodo adeò facilè pervenire, ac tam brevi, ut, licet à decimo aut duodecimo ætatis anno demum fecerit discendi initium, id non impediturum sit, quo minus sat adhuc temporis supersit ad æque magnos deinceps, ac quivis alius, qui vulgari ducitur viâ, progressus faciendos in studiis, nec dicam majores. Etenim hic non erit necesse, ut puer multas Grammatices regulas magno labore ediscat tædiosissimas, & ne quidem benè intellectas, ullamque syntaxin, quæ tam subitò oblivioni ac memoriæ traditur; nec quoque, si ita placet, necesse erit, ut ulla vocabula technica, quæ monstra pueris videntur, in rationem veniant: sed sola hic post necessariam lectionem requiretur declinatio & conjugatio cum verborum copiâ. Ne verò hic denuò multas fingas difficultates, hæ declinationes & conjugationes juxta ordinem tradi solitum à puero, ut vulgò fit, memoriæ non sunt mandandæ, sed primò tantum scripturâ consignandæ, tum plurima vocabula, ad se in illâ scripturâ exercendum, sæpè secundum hunc ordinem varianda erunt; si denique satis tibi in hisce exercitatus videbitur, extra ordinem variè interrogando discipulum, & quidem vernaculè, efficien-

dum est, ut tandem latinè absque ullâ hæsitatione respondere sciat, aut vice versâ, si tu latinè quæsiveris, ipse vernaculè respondeat: id quod breviori, ac quis opinatus fuerit, tempore obtinetur. Sono enim sæpè audito, quia sic per responsionem certi in nostra imaginatione motus frequenter se invicem subsequuntur, puero adeò, continuatâ aliquantulum hâc repetitione, facilia evadunt, ut, in ipso præter attentionem rogato, isti fere motus tandem excitentur, & ita levissimo negotio respondere sciat. Sed hoc ipsum, si magnâ ideò facilitate, majori certe quam vulgò utilitate efficitur; quandoquidem vocabulorum variationes non occurrunt in libris secundum ordinem regularum Grammatices; unde fit, ut pueri grammatico ordini assueti soleant hic hærere; id quod in hâc nostrâ methodo non accidit, quâ turbato quomodo libet ordine æque promptè respondere didicerint. Verùm hæc levia sunt. Maxima tibi fortè videbitur difficultas, unde haurienda sit vocabulorum copia? Fortè ex Lexico, Januâ quadam linguarum, similibusque libris? Verùm, quia multa hîc sæpe discuntur vocabula, quæ tam parum ex usu sunt, ut priusquam aliquando in autorum lectione occurrunt, eorum aliquoties potuerimus oblivisci, colliges facilè hæc magno tædio, exiguoque è contrario fructu perdisci. Dices fortè, quia is, qui multæ fuerit lectionis, suspicari facilè potest, an aliquod occurrens vocabulum multi fuerit usus nec ne; indicem idcircò multorum vocabulorum ei fore tali percurrendum cautelâ, ut puero edìscenda seligat vocabula, quæ judicârit frequentioris esse usûs, reliquis posthabitis. Consilium utique bonum, quod etiam, si sequentia addideris, suum poterit habere usum: quin ausim spondere tam pauca numero tunc collectum iri vocabula ad multos autores intelligendo sufficientia, ut si primum hæc alicui narraveris, vix tibi hâc in re fidem sit adhibiturus. Verùm hîc communicabo unâ cum tota procedendi methodo, quod magis profuerit, ut puer quosvis autores Latinos brevi intelligere discat. Sumatur liber, quem aut puer jam tum satis in vernaculâ linguâ cognoverit, aut talia continuerit, quibus eum quàm maximè delectari sciveris; in hujus libri qualibet parte explicandâ operam dabis, ut omnia in eo occurrentia vocabula, te continuo rogante, ipso autem respondente, memoriæ mandet: secundo, jubeas eadem vocabula omnia ipsum declinare vel conjugare, extra ordinem, ut suprà docui, ipsum indesinenter interrogando: tertio, his peractis, ipsi ipsum explices textum. Non video, quid hîc obstet, quin, si vel stupidissimus fuerit, longè minori opus habeat labore ad interpretationem Latinorum autorum addiscendam, quam si aliquid ex vernaculo in Latinum transferat sermonem, vel, ut fieri vulgò solet, componat. Quanto autem hæc omnia successu, si sæpe diu continuentur, quantâque porrò fiant utilitate, facilè tibi apparebit, quia hæc ita continuando per totos autorum tractatus plurima vocabula sæpissime repetuntur. Continuato aliquantisper hoc negotio, sensus etiam trium quatuorve vocabulorum detectus faciet, ut reliquorum sensum facilè divinet. Si tandem multum hoc continuetur exercitium, quæ ratio loquendi apud Latinos sit consueta, quæve inusitata, quidque bonam sapiat latinitatem & quid non, multaque ejusmodi alia, vel ex ipso phrasium audito sono levi negotio dijudicabitur. Memini equidem me vidisse puerum annorum circiter decem, qui duorum annorum

spatio

*ſpatio omnes Latinos autores vulgatos benè intelligendi ſibi habitum comparârat, tan-
tùm inde quod varios autores interpretandi conſuetudinem ſibi habuit commendatam:
quanquam, ut hoc efficeret, multa ipſi erant imprimenda haudquaquam neceſſaria.
Quid itaque hic ſperandum ſit, ipſe judicaveris. Ubi autem eum eò perduxeris, ut li-
bros vulgares Latinos absque ulla difficultate capiat, nec non, ſecundum ea, quæ ſupra
dicta ſunt, ardorem in ipſo excitaveris varios evolvendi libros, eos ipſi exhibendo, oſten-
det tibi luculenter experientia, quàm incredibiles brevi in linguæ notitiâ progreſſus ſit
facturus; adeò ut, ſiquidem è re ſuâ fuerit, ac poſtulaverit neceſſitas, ut ſibi acquirat
reliquos duos gradus circa profectionem in eâ linguâ, facili quoque conatu eò pertin-
gere queat; tum demùm fuerit operæ pretium bonam, ſi placuerit, Grammaticam,
nec non aliquem in Latinâ linguâ exercitatiſſimum adhibere, quocum de rebus variis
frequenter & doctè ſermones habeat, arreptoque calamo de rebus diverſimodè ſe ſcri-
bendo exercere, aliaque compluria exercitia: hæc ille ſibi acquiret minore difficultate,
quàm alii in Scholis, ſed æquali perfectione. Hæc ergo ad benè intelligendum, quæ ad-
minicula, ut imaginatio circa veri & falſi notiones quàm latiſſimè extendatur, quò dif-
ficultatem habeat minorem, ſufficiant.* *Proponit etiam Beccherus quædam Gram- 33
matices & Syntaxeos compendia, quæ Praxi Didacticæ ſuæ ſubnectit; ubi
ſub typis Declinationum & Conjugationum regularium & irregularium, re-
gularum variarum moleſtiam evit; quâ de re etiam Autor Medicinæ Men-
tis loco citato. * Quirinus Kuhlmannus quoque inter ſumma ſua arcana 34
divinitus inſpirata methodum hanc novam Grammaticam refert, quæ pla-
nè cum Beccherianâ convenit. Ita enim ille in Epiſtola de arte Combinato-
riâ pag. 22. *Si puerum docerem Grammaticam, uno opere cum Declinationibus Con-
jugationibusque docerem illum caſuum, numerorum, temporum, perſonarum applica-
tionem ſimpliciſſimam ad omnia, hactenus maximos viros latentem.* Sed non late-
re etiam alios admirabile hoc ſecretum, ſex annis ante hanc Epiſtolam Kuhl-
manni editam Beccherus in Methodo ſuâ didacticâ oſtendit. * *Mormius* 35
quoque in Arcanis Collegii ſui Roſiani ſingularem in linguarum cognitio-
ne informationem memorat p. 68. *Roſius Doctor noſter, condolens ærumnis & im-
penſis, quas faciunt parentes, qui filios ſuos Latinis literis imbuendos tradunt; ſudo-
ribus item, quibus juvenes pluribus annis anhelant, unicæ linguæ hujus gratia, tum &
adultis, qui propter diuturnitatem & difficultatem à tanto gentium vinculo arcentur;
excogitavit methodum familiariſſimam & facilem, quâ ad ſummum anni ſpatio Lati-
nam linguam intelligere & eloqui quilibet poſſit, cujuscunque ſit ſtatus ætatis & condi-
tionis. Imò ſi quis diligentius incumbat, menſe ſexto re deſideratâ potietur. Regulæ
ad id ſunt faciles intellectu, & ità nobiles, ut etiam linguæ cujuslibet vernaculæ ratio-
nes & proprietates edoceant. Noſtri vero diſcipuli cum aliis, qui vulgari methodo dant
operam, diſputando congredi amant; qui cum hanc methodum ignorent, noſtri vero no-
rint utrumque, ut nil perfectius deſiderari queat, ad ſingula illi obmuteſcunt. Hac
etiam methodo omnes aliæ linguæ doceri poſſent, ſi nobis vacaret eam illis accommo-*

dare. Regulæ enim illæ ex naturâ omnium linguarum & proportione secretâ, quâ omnes inter se conferuntur, sunt erutæ. De hoc arcano librum conscripsimus, cum tabulis rem ad oculos demonstrantibus, quem amici in lucem edi sæpius petunt: verùm hæc temporum malignitas periculum est ne solidam literarum culturam minus dignè sit habitura.

36 * De linguâ Latinâ intra sex menses docendâ *Schenckelius* ille Mnemonices
37 Magister singularem librum scripsit. * Extat quoque *Jani Rutgersii* Epigramma inter Poëmata ejus in Gerhardum Tuningium, qui sex mensibus accuratissimè linguam Latinam didicerit, unoque triennio totum studiorum
38 cursum absolverit. * Geinandi quoque pueri singulare exemplum est, de quo Grotius in Poëmatibus, pag. 190.

Linguas in ipsis doctus incunabulis
Quas poscit usus, exuisti infantiam,
Reptasti ad artes inde properatus puer,
Et imbibisti, quicquid est sapientiæ,
Cum lacte primo.

Invidendum est elogium, quod ipsi tribuit p. 184, atque his verbis concludit:

Inferiæ tuis Epinicia sume tropæis,
Nam qui digna dares, ipse, sed unus, eras,
Artifices nasci tecum non possumus omnes:
Hoc est Naturæ se superantis opus.

39 * *Sorellus* libro de *Scientia Universali*, capite de *perfecta methodo tom. 4. p. 539.* non multum favet methodis illis, quibus infantes celerem Latinæ linguæ cognitionem acquirunt, etsi non negat, compendia quædam adhiberi posse. Quare Montani illam informationem elevare videtur, quod ipse Montanus non multum se ex eâ fructum habuisse queratur, loco supra citato: quodque linguæ vernaculæ usus plus ad vitam civilem conferat. Methodum illam porrò ait potius Ludimagistro formando inservire, quam homini eleganti, & ad
40 vitæ civilis usum admovendo. * Sed frivolum hoc esse judicium quis non videt? Nam quod Montanus postea in Collegiis corruptam sibi latinitatem primam puriorem queritur, hominum indoctorum colloquiis factum est. Quod si prudens illa manuductio Parentis semper adfuisset, & conversatio hominum literatorum, aut ipse in legendis autoribus sedulus fuisset, non amisisset illam elegantiorem latinitatem: fuere & alii, qui plures eodem tempore linguas docere voluerunt, per subsidium unius linguæ generalis, cui quasi inædificarent cæteras, cujus rei autorem nominat aliquem *des Vallées.*
41 Sed parum ait hoc consilio effectum fuisse. * Fuit & alius *le Maire*, qui re ipsâ præstitit, quod alter ille promiserat. Informavit enim infantem octo vel novem annorum, ut Hebraicam, Græcam & Latinam mediocriter sciret. Poterat enim vertere in eas linguas themata proposita, & libros oblatos in vul-
42 garem linguam transferre. * Processit autem illâ methodo, ut simul cum

lectione

lectione autorum præcepta Grammaticæ traderet, prœmia proponendo pro
certo vocabulorum numero, quæ è lectione memoriæ infixerat. * Improbat 43
hanc docendi linguas methodum sine ulla ratione Sorellus. Est enim illa
primæ illi, quæ per consuetudinem & conversationem instituitur, similis, &
post illam præcipuo loco habenda. Quod enim objicit Sorellus, facilè obli-
vioni tradi posse, quæ hâc ratione docentur, nullius momenti est. De eo vi-
derint, qui informationi præsunt; viderit ipse puer, & continuo exercitio
facultatem illam alat & sustentet. Deinde, quod ad cæteras artes & scientias
quasi stupidus visus sit puer, ut idem objicit, non tam methodo huic, quam
inhabilitati peculiari tribuendum est. Nulla enim causa in illâ methodo est,
quæ talem effectum producere possit. Voluit ille ludum aperire, sed non
paucioribus, quam 50 Discipulis, quorum singuli mille libras Gallicas pro
Minervali darent; vel paucioribus etiam, si pretium, quod pro 50 posceret,
solverent. Verùm cum nemo inventus sit, qui summam illam impendere vo-
luerit, irriti hi conatus fuere.

Illustre exemplum similis penè informationis in linguâ Græcâ & Latinâ, 44
ac in præcipuis ejus linguæ autoribus prælegendis dedit Tanaquil Faber,
qui filium suum ab anno 10 ad 14, quo ille immaturâ morte sibi ereptus,
utrâque linguâ plenè expolivit, ut cum viris certare posset. Edidit Gallicâ
linguâ hanc methodum suam exiguo libello, cui titulus: *Methode pour com-
mencer les humanités Grecques & Latines à Saumur 1672. in 12.* Ipse in epistolâ ad
illustrissimum virum de *Morangy* Consiliar. Regium de hâc suâ methodo te-
statur. *Hoc certè liquido affirmem, intra pauculorum annorum spatium ita institui &
informari posse, ut, qui viâ pervulgatâ deducti fuerint, puerulos dicas, illos autem viros
esse, & ad splendorem literarum natos dejeres.* Eò magis autem prodesse hæc me-
thodus aliis poterit, cum non inanem ideam Autor ille exhibuerit, sed ipsâ
illa praxi deduxerit, ut eò major fides historiam recitanti, quam consilium
suppeditanti, haberi debeat. Scripserat ille jam Anno 1652. ad *Claudium Sar-
ravium* epistolam, quâ de pueris humanioribus literis imbuendis agit; quæ
operi Epistolarum Sarraviano additur; sed tum, cum ille hæc scriberet, ejus
experimentum nondum in filio fecerat, quanquam in autorum prælectione
specimen amicis dederat nondum προπαιδείᾳ necessariâ instructis. Quâ de
causâ magnâ hujus sui consilii fiduciâ scribit: *Tam id equidem scio perfici posse,
quam me scio vivere.* Optimam in linguis & rebus ipsis informationem in ac-
curatâ veterum autorum lectione collocat. Dum enim alii altiùs hoc nego-
tium repetentes πλατωνικώτερα διώκουσιν, dum delectum ingeniorum haberi
vellent à principibus, qui non sunt eâ sapientiâ instructi, aut veterum tem-
porum mores & disciplinam reduci, aut novos quosdam cœlo lapsos Docto-
res dari, tempus & ætas labitur, atque iis studiis tenera ingenia mancipari
queritur, quibus insulsa barbaries hominum animis implantatur. Sed abs-

que veterum autorum lectione Faber suos malit liberos opiliones esse & merum rus, quam iis dare literis operam, quas hodie doceri videmus. In autorum ergo lectione prima & linguæ utriusque & philosophiæ vestigia ponere jubet, Methodum vero, quam præscribit, paucorum ait hominum esse & eorum præcipuè, qui opibus idoneis instructi. Conduci peritorum Magistrorum operam, & in Scholas fortè induci autoritate Magistratus talem me-
45 thodum posse existimat. * Hanc methodum consilio viri alicujus illustris publico hoc libello exposuit Faber, unde nos pleraque excerpta hic dabimus, cum non sit in omnium manibus, isque non exiguo multis esse usui possit.

Primùm filium suum ante decimum ætatis annum non nisi legendo & pingendis literis dare operam voluit; neque calligraphiam multum quæsivit, quoniam illa, si à teneris ingeniis affectatur, sollicitos magis quam incitatos ostendat, neglectior vero scriptura plus ardoris & Phantasiæ arguat: Quo quidem judicio ab Huarto discedit, qui calligraphiam ad vim imaginationis nimiam referebat, quam ille à puero abesse volebat. Ante sextum an-
46 num frustraneam in scribendo operam impendi judicat: Primùm, ut legat accurate, curandum est. Decimo anno (Pater autem duodecimo demum anno rudimentis studiorum admotus est) Latinæ linguæ elementa ingressus est; statimque cum Latinis nominibus Græca quoque legere incepit, quem laborem per quinque dies continuavit, ob illas, quas vocant, in Græca linguâ abbreviaturas. Eum in finem illi magnum Alphabetum Roberti Stephani dedit, unde singulis diebus paginam descripsit, ac postea, cum ab hâc operâ cessaret, singulis tum hebdomadibus, quæ semel didicerat, repetiit. In Latinâ linguâ ita rem instituit. Descripsit illi primùm Nomina, Pronomina, Verba, Præpositiones, & magnum numerum Adverbiorum, unà cum eorum significationibus, chartâ grandiusculâ in 4to complicatâ. Et sic ille omnes Grammatices libellos adornari vellet, cum imaginativam puerorum vim & memoriam adjuvent. Paradigmata quoque non in alteram lineam, si fieri possit, trahi volebat. Quare & Autorum editiones majusculas, grandiore typo impressas, minutis illis præfert, seque ex illis citiùs centum, quam ex his sexaginta, versus memoriæ mandare eodem temporis spatio potuisse testatur.

Ante nomina ipsa clarè & accuratè explicabat rationem Generis, Casus, Numeri & Declinationis, quæ repetenda ipsi crebrò fuere, ita tamen, ut paucis verbis ad interrogata responderet. Damnat enim magistrorum morem, qui multa ac inordinatâ loquacitate aures & animos puerorum obtundunt. Idem in Pronominibus & Verbis fecit, atque ei sedulò inculcavit, si primum verbum accuratè sciret, etiam reliqua intra 5 dies non ignoraturum, quod & res ipsa comprobavit. Ne vero, dum Verba tractat, memoriam fugiant Nomina, singulis diebus illa, cum cubitum it, ac lecto surgit repetenda.

Ex

Ex omnibus vero Orationis partibus mobilibus nulla difficilior est, quàm Verbum. Ideoque diutius se in his, quam in Nominibus tenere voluit, usque dum accuratè ad has quæstiunculas responderet: Quid est *audiet?* Quid Gallicè significat? *Audire*, an non pluribus locis reperitur? Quid *amatum iri* &c. In singulis Conjugationibus tria paradigmata dari vult, ut Activum *amo*, Passivum *amor*, Deponens *contemplor*. Nam deponentia quodammodo turbabunt, antequam continuo exercitio usum & differentiam deprehendat. Et hoc quidem modo plus effici unâ hebdomade posse, Faber ait, quam ab aliis quatuor mensibus.

Mense uno & dimidio exacto, singulis diebus tres quatuorve lineas Latinâ linguâ exhibuit, e. g. *Neque enim datum est cuilibet homini, imperare cupiditatibus suis, & virtutum Christianarum exempla constanter sequi.* Ex his bene instructus respondet: *Datum est*, est præteritum passivum neutrum; *cuilibet* est dativus singularis pronominis compositi; & sic in cæteris; in Verbis numeros, tempora, modos; in nominibus casus nominavit, etsi Syntaxeos nondum peritus. Objicit hîc sibi Faber, puerum, qui vocum significationem non nosset, in flexionibus illarum hæsitaturum: cui verò ille experientiam contrariam opponit: Hîc enim non agi ait, nisi de terminationibus Nominum & Verborum, quod accuratè memoria comprehensurus sit puer, si rectè interrogationes durante illo Declinationum & Conjugationum cursu instituantur. Ejusdem rei se in Græcâ linguâ periculum ait fecisse: Cum enim eam doceret aliquando adolescentem, perfectè illam didicisse, licet significationem ignoraverit: quæsitum enim, utrum nomen, an verbum; cujus casus nomen; cujus modi, temporis, verbum sit, in nullo errasse. Idem in Hebræâ, Italicâ, Hispanicâ & omnibus linguis fieri posse, neque quenquam linguarum informationem hactenus rectè instituisse existimat.

Intereà ne tædium, ut aliquando fieri solet, suboriretur puero, fabulas de Diis Deabusque gentilium narravit, totaque hebdomade in his narratiunculis detinuit; quæ ita oblectarunt pueri animum, ut quatuor integras horas de die interdum impenderit; Quas postridie manè repetens firmiter memoriæ inhæsisse Pater comperit: Quoniam enim ludicra in his multa sunt, ea per se tenaciùs hæserunt, ut postea Æneida, Metamorphosium libros, & Iliada prælegenti illa denuò explicanda non fuerint.

In conjugationibus satis exercitato doctrinam præteritorum è Grammaticâ alterâ Vossii, quæ in margine significationes cujusque verbi cum casu, quem regit, adscriptas habet, proposuit. Omisit hîc composita, exceptis iis, quorum significatio remotior erat; quod multum temporis & laboris imminuit. Paululum ultra mensem durabat hoc exercitium, & interrogabat puerum simul de regimine verborum, cum de præteritis & Supinis illum interro-

terrogaret, magno sane emolumento: Nam eâ ratione ne advertens quidem prolixam & difficilem Grammatices partem didicit, Syntaxin scilicet, quæ vehementer fatigare solet puerorum animos. Quare nec tempus illi peculiare destinavit. Et quoniam magna verborum copia in linguâ Latinâ est, quorum significatio cum Gallicâ linguâ convenit, in his leviter, in cæteris accuratius versatus est. Quo consilio numerum verborum quartâ parte, magno informationis compendio, imminuit. Præterea singulis diebus, cum cubitum iret, has interrogatiunculas suas repetiit: Quod ille vehementer ad memoriam exercendam omniaque firmius illi imprimenda commendat. Miscebat illis laudes & blandimenta, quæ animum pueri erigebant, ut ad quævis subeunda promptissimus esset.

His Grammaticæ rudimentis noluit praxin & ipsam compositionem subjungere. Absurdum enim existimat à compositione initium in linguâ addiscendâ facere. Cum enim tres gradus linguæ constituat, primum intelligere, secundum componere, tertium loqui, quos gradus etiam natura ipsa servet; eam nos sequi debere existimat. Quemadmodum enim ad ædificium exstruendum materiâ indegemus, sine quâ nec ipse Archimedes quicquam effecerit; ita verbis eorumque sensu nos primùm vult esse instructos. Ad lectionem ergo puerum suum ducit, proponendo ipsi librum, cujus dictio & facilis & perspicua sit, materia historica vel fabulosa. Ubi usus illum paullulum firmaverit, in vernaculam linguam convertere jubet, quam primùm ipsi magister suppeditet puram & simplicem, sine ullis circumlocutionibus, quæ pueri intellectum turbant. Initium hîc factum parvis lineis, quæ singulis diebus augebantur; talique progressu plus præstabatur tribus mensibus, quàm tribus annis vulgari viâ: Quod suâ experientiâ didicisse Fabel fatetur.

Seligi ergo vult primò librum, cujus constructio sit facilis, minimè implicata & figurata, voces & meditationes non abstrusæ, argumenta fabulosa vel historica. Moralibus enim meditationibus fatigari pueros, neque illis delectari existimat. Phædri fabulas difficiliores pro tironibus habet. Quoniam verò non sit talis historicus, qui respondeat primo puerorum captui, duo vel tria capita historica è S. *Johanne* secundum versionem vulgatam, quæ summè simplex est, ut omnis Syrorum & cæterorum Orientalium stilus, atque ideo huic scopo maximè conveniens delegit: cum præterea notitiam argumenti è lectione quatuor Evangelistarum in Gallicâ linguâ haberet. Quæ singulis diebus lecta fuerunt (fuere autem paucissima) accuratè fuerunt explicata, & vespertino ac matutino tempore repetita, singulisque novis lectionibus initium ab illa, quæ præcesserat, captum fuit. Ita intra quindecim dies, singulis diebus duas minutas in duodecimo paginas prælegendo, tria capita absolvit.

Hæc

Hæc inter, ut ad ulteriorem autorum cognitionem puerum manu duceret, mappas illi Geographicas explicuit, sine quibus Historici intelligi non possunt. Hic primùm docuit situm partium principalium, plagarum & ventorum nomina in linguâ Latinâ, hinc partes Europæ antiquæ, nihil de urbibus, fluviis & montibus monens. Monstravit promontoria, sinus, freta & similia. Monstravit postea partes Europæ antiquæ secundum quatuor plagas. Quærebat de situ Hispaniæ, Galliæ, Germaniæ, Italiæ. Ubi erraverat, in mappa errores ostendebat: Qui labor adeò benè successit, ut in chartâ inani notare situs locorum potuerit. Europæ subjungebat Asiam & Africam notando tantum loca generaliora.

Postea Eutropium legendum dedit; & primum quidem exiguam epistolam ad Imperatorem Valentem, & primam libri periodum: Quæ, etsi initio difficiliora visa sunt, iteratâ lectione & vespertinâ ac matutinâ repetitione firmas in animo radices egerunt. Interposuit his rudem cognitionem mapparum Italiæ, Græciæ & Siciliæ; ut sciret tantùm præcipuos populos, urbes, fontes, montes &c. Sed repetitâ Eutropii lectione monstravit Hetruriam & Latium antiqvum Ortelii & circuitum maris Mediterranei, ab Ægypto ad Pontum Euxinum &c. quæ tenuis cognitio Geographica vehementer postea profuit Historicos, Homerum, Virgilium explicanti. Hoc institutum, ut sanè æquum est, mirificè Faber commendat.

Eutropio subjunxit Aurelii Victoris libellum de Viris illustribus, ejusdem cum Eutropio argumenti, sed styli cultioris; quem exiguo tempore absolvit. Commendat ejus usum Faber pro adolescentibus, sed seriem temporum à magistro vult ostendi, quo quisque tempore vixerit. Laudat sententiam Scaligeri, qui minutos illos historicos plus utilitatis ad historiam Reipublicæ, quàm majores illos, afferre judicavit. Hinc Justinum aggressus est, qui valde placuit puero ob magnam eventuum varietatem & novitatem argumenti; in quo ille tres de die paginas editionis Elzevirianæ absolvit, prætermissis locis difficilioribus e. g. de antiquitate Scytharum & Ægyptiorum, de Sicilia, orationem Mithridatis, quæ postea tamen reassumpsit. Adhibitæ fuere semper in subsidium mappæ Geographicæ. Hanc Justini lectionem ter magna cum voluptate absolvit.

His hactenus ita absolutis, ad Græcam linguam accessit, cujus Grammaticam eâdem ratione, ut antea Latinam, concepit. Habebantur in illa tantum paradigmata simplicia Nominum & Verborum, & copia Adverbiorum usitatorum cum numeris; qui primo omnium in lingua aliquâ addisci debent: quod & antea in linguâ Latinâ factum. His enim non rectè apprehensis, semper in versionibus ad dictionaria cum magno dispendio temporis recurrendum est. Addidit exiguum diagramma præpositionum, cum earum regimine & significationibus communioribus, cæteris ad usum ipsum rejectis:

Quam præpositionum doctrinam eò diligentiùs in linguâ Græcâ, quàm Latinâ excolendam vult Faber, quod majoris in eâ usus sit. Solet enim verbum ex hâc vel illâ præpositione compositum tres diversos interdum regere casus, & diversas habere significationes. Hoc diagramma spatio sex horarum didicit, sed ne oblivisceretur, quotidie repetendum fuit. Docuit hinc nomina, pronomina, & primum verbum vivâ voce, ac relegendo repetere jussit, usque dum perfectè sciret. Ad primæ conjugationis normam & cæteras flectere docuit, ita, ut singulis diebus novam proponeret, ad primam applicando, & per cognitionem, quam de figurativis habebat, exercendo. Atque ita methodo facillima sex conjugationes ad unam reduci posse ostendebat. Hinc processit ad verba circumflexa, quæ non aliâ ratione conjugari monstravit, quam ultimum illud verbum. Excepto enim Indicativo in quovis modo, non habere nisi unum tempus, quod contractionem recipiat. Quod ut verum esse ostenderet, conjugare jussit verbum φιλέω sine contractione, & applicare ad verbum τύπτω: quod optimè, etsi primum quibusdam in locis hæreret, successit. Sollicitissimus fuit in explicanda proprietate novem *mutarum*, quæ suis conversionibus & mutationibus omne in Etymologia & conjugatione Græcæ linguæ punctum ferunt. Ad hæc quoniam pauci attendant, hinc fieri judicat Faber tam paucos esse, qui genium admirabilis hujus linguæ rectè intelligant. Multum etiam in augmentis puerum suum exercuit.

Restabant jam verba in *Mι*, quæ negotium facessere videbantur, neque sine causâ. Hanc terminationem, ut plures alias, è Scythicâ linguâ descendere observat Faber; cujus rei veritas è Scholiastis, qui supersint, pateat. Ille hæc verba à sextâ conjugatione descendere ostendit, quodque Perfectum, Plusquamperfectum, Aoristus primus & Futurum eâdem ratione conjugentur. Tria ergo tempora restant in Indicativo, scilicet Præsens, Imperfectum & Aoristus secundus. Jam Imperfectum & Aoristus secundus eandem terminationem & flexionem habent. De tribus temporibus non nisi duo supersunt, quæ facilis sunt conjugationis, præterquam quod Aoristi passivi Verborum Barytonorum omnem illam difficultatem tollant. Probat hoc exemplo verbi τίθημι; non enim nisi figurativam vel terminationem cujuscunque Aoristi respicere nos jubet. Quando enim Aorist. 2. Passiv. ita conjugatur, ἐτύπην, ἐτύπης, ἐτύπη, annon eâdem ratione in primo verbo Anomalo, Aoristus 2. Indicativ. conjugatur ἔθην, ἔθης, ἔθη; & in secundo verbo ἔστην, ἔστης, ἔστη; & in tertio ἔδων, ἔδως, ἔδω. Nulla hîc mutatio nisi figurativæ. In quarto ἔφυν, ἔφυς, ἔφυ eadem ratio conjugationis est, quæ in primo; nisi quod figurativa quartæ conjugationis appareat loco figurativæ primi verbi. Quæ cum non ita distinctè & secundum analogiam vulgo doceantur, frustra hæc memoriæ inculcari queritur Faber. Cum hæc memoriâ firmiter teneret filius, in diversis reduplicationis generibus exercuit; vespertino ac matutino tempore verba

in

in *Mi* & contracta, omnemque Grammaticam repetiit, quæ adeò ad unguem nôrat omnia, ut sæpè inter lusus cantillando illa profunderet. Oblectabat se puer sono linguæ Græcæ, quem ille suaviorem in hâc, quàm in Latinâ linguâ jam tum eâ ætate sentiebat. Quod pueri judicium miratus Pater, confirmavit ejus sententiam. Non est, inquit ille, in Græcâ linguâ vel *strat*, vel *crat*, vel *quit*, vel *bunt*, vel *trant*, vel *mit*, vel *put*, vel *git*, quæ terminationes in verbis Latinis occurrunt. Hoc quoque utiliter instituit Faber, ut filius omnia genera verborum sine argumentis conjugaret, quò maturè disceret, non esse illa ad verbi tempora noscenda necessaria: Sufficere enim hanc notitiam qualis sit figurativa Futuri & Præteriti. Fecit verò hoc eam ob causam, quod Poëtæ augmenta plerumque rejiciant, quorum lectio morari postea potuisset puerum, verba ipsi nova fuissent visa, ni satis maturè conjugatione tali huic rei adsuevisset. Hinc olim Græcis verbis augmenta defuisse Faber existimat.

Magno ducebatur desiderio legendi Puer Græcos autores. Pater ut exploraret ejus profectus, librum Græcum impressum ostendit, cujus ne unicam quidem vocem intellexit, nisi quod ad has interrogationes: *Estne hoc nomen, verbum? quis casus? quod tempus?* mediocriter respondit. Interea Ovidii Metamorphoseon librum, ut fabulis recrearet, ostendit, seque prælecturum promisit, postquam Græcum S. Matthæi Evangelium inceperit. Quâ spe ille animatus, in Græcis lectionibus diligentiorem se præstitit. Pater primùm pauca proposuit, ac verba difficiliora ad marginem notare jussit, statimque Metamorphoses incepit, quarum liber primus & secundus difficiliores ob argumenti gravitatem illi visi sunt. Sed, cum ad illa, quæ captui ejus accommodatiora erant, accederet, adeò lectione Metamorphoseon delectari visus est, ut illis absolutis, novos sibi Metamorphoseon libros posceret. Cui Pater: faciemus ex uno repetendo duos, quod ipsi statim placuit. Interim Matthæum & Marcum in Græcâ linguâ levi opera percurrit, simul Latinæ linguæ fundamenta repetens. Hæc lectio Evangelistarum adeò benè cessit puero, ut, cum non difficilis visa sit, ad alia alacrior redderetur. A Verborum conjugationibus repetendis nunquam tamen cessavit, adeò ut tædium puero è frequenti repetitione rerum, quas optimè nosset, suboriretur. Postea S. Lucam, & S. Johannem opinione celeriùs absolvit.

His absolutis, Dialectorum doctrinam proposuit, ita ut ad duas reduceret, Ionicam & Doricam: cum plerumque horrere hanc doctrinam soleant Tirones ob prolixitatem. Sed facilem illam fore promittit, si quis rectè rem instituat: Cæteris enim Grammaticis rudimentis cognitis, non multum hanc doctrinam pueros turbaturam judicat. Ut hoc filio ob oculos poneret, declinare jussit nomina Græca secundum duas Dialectos, & ad marginem nominis notavit casus dialecti capaces. Idem in Verbis fecit; atque hoc exercitium per sex dies repetendo semper continuavit, Nam totum

hoc dialectorum negotium pro nudâ repetitione habet; quæ varietas non tam molesta, quàm grata puero visa est. Satietatem in omni informatione fugiendam jubet Faber, atque hoc magnum arcanum commendat, ut varietate tædium fallamus.

Dum his intentus erat puer, aliquas Æsopi fabulas Græcas interposuit, repetitis semper Dialectis; Quarum praxin ut ostenderet, duo exigua poëmata Græca, alterum de pugnâ murium & ranarum, alterum de Leandri amoribus, explicuit. Fabulas & historias modo, quàm potuit, ridiculo exposuit, ut ei firmiùs in memoriâ hærerent. In Mappâ Hellespontum ac urbes Sestum & Abydum ostendit, ac interea Metamorphoseon libros levi percussatione iterum absolvit. Postea Homeri Iliada puero non sine autoris elogio,
47 quod semper fecit, proposuit. * Hìc Faber παράδοξον, sed rem observatione dignissimam, commendat, Homeri lectionem puerili ætati præ cæteris convenire. Provocat ad suam experientiam & virorum illustrium exempla. Ipse anno ætatis 14. Homerum legere incepit, cùm anno 12°. primum Musæ nomen declinare incepisset. Josephus Scaliger studium Græcæ linguæ in Homero & tribus Tragicis Poëtis incepit. Idem fecere antiqui Græci: Se tamen ideo à Novo Testamento initium fecisse ait, quod Communis Grammaticæ lineamenta primùm sibi ducenda videbantur, antequam ad Poëtas accederet, quæ in antiquis cum materno lacte imbibebantur. Rationes, quare Homerum vel Historicis vel Oratoribus præferat, has affert: Prosaicos sermonum circuitus vastiores esse pro pueris, multas esse in illis inversiones, trajectiones, hyperbata, verba à suo regimine nimis remota, adeò ut, quanquam pueri omnem periodi compositionem intelligant, hìc tamen se expedire nequeant. Multa quidem in Homero sublimia, sed compositionem facilem ac perspicuam, & rationem ejus concipiendi maximè naturæ conformem. His addit alias rationes, non minoris momenti, 1. quod Homerus quasi Commentarii instar sit pro omnibus Poëtis, Oratoribus, Philosophis, Epicuro excepto. 2. quod ex illo verum particularum usum, unde elegantissima Hellenismi pars dependet, discere possimus, in quibus regnat Homerus; nisi fortè Herodotum illi jungere velimus. Ejus rei rationem discere nos jubet è Rhetore Cassio Longino. Præterea Puer citius versus Homeri 50. memoriâ tenebit, quam 15. lineas elegantis orationis Prosaicæ. Ac si versus benè memoriæ mandaverit, non facilè animo illi excident: mensuræ enim & numerorum ratio voces semper in memoriam revocabit, quæ sine labore insigni puerorum animis ultro se ingerit. *Ego*, inquit Faber, *unâ horâ citius 100. versus Homeri memoriâ comprehendam sine hæsitatione, quam sex majores periodos Ciceronis, quin alicubi impingam.* Hanc Homeri Iliada usque ad 12. librum continuavit, ac interea, ne exercitium Latinum deesset, Salustium explicuit, in quo primò bellum Jugurthinum præ Catilinario, nec sine causâ, placuit.

Duo-

Duodecimo Iliados libro absoluto satietas puerum ejus ceperat; Ideoque statim Pater: Quiescat ille per quinque hebdomadas, postea ejus nova cupido incesset; ac Phædri fabulas prælegit magnâ cum pueri voluptate. Vehementer delectabatur Legatione Canum cæterisque fabulis. Et hoc Phædro quasi viam illi sternere voluit ad Terentium; cum in tota Latinitate non sit autor qui cum Terentio comparari rectius possit, quàm Phædrus. Ne Græcam linguam negligeret, primam Aristophanis Comœdiam, locis
quibusdam omissis, exposuit. * Hujus lectionis magnam voluptatem cepit 48
puer, ut semper illam reposceret, cumque in eâ esset, sibi in theatro inter histriones versari videretur. Comœdiæ, Ludiones, Histriones mirificè acuunt puerorum ingenium multasque ideas amœnas phantasiæ sistunt. Non tollendæ à studiis sunt amœnitates, alioquin ipse eorum amor peribit.

Jam libros Æneidos Virgilianæ illi ostendit, argumenta singulorum librorum strictim priùs enarrans, & in mappa Geographica Æneæ iter ostendens. Adjunxit etiam mappam Italiæ antiquæ, repetiitque Eutropium & Victorem usque ad Tiberium, quoniam nominum multorum 6. Æneidos mentio recurrit. Quæ cum quasi per ludum jocumque fierent, & Aristophanis Fabula Plutus absoluta, Fabulam Nubes incepit omnemque Theatri veteris
faciem illi ante oculos posuit. * Hinc ad Virgilii Æneida accessit, quæ puero 49
longè difficilior Iliade visâ est; nam versus Homerici fluere ipsi naturali quâdam facilitate præ Virgilianis videbantur. Quod pueri judicium Pater miratus, exhortabatur tamen illum ad lectionem Virgilianæ Æneidos, cujus versus duriores tantùm ob duritiem linguæ Latinæ viderentur. In prælectione ipsâ se notaturum loca promisit, quæ magis minusve placerent, unde postea ipse judicium formaret, quare Virgilius difficilior videretur. Post lectam Aristophanis Comœdiam Nomina & Verba Græca secundum dialectos repetiit: Quâ repetitione semper opus esse ait, ne memoriâ excidant, quæ semel didicimus. Interea Iliada Homeri ad librum vigesimum sine ullâ notabili difficultate continuavit.

Varietatis gratiâ Terentii Fabulas his subjunxit, omissis Prologis, qui difficiliores sunt; & paulisper sepositis Græcis autoribus, ut adeò brevi temporis spatio absolverit Terentium & Amphitruonem Plauti: ex quâ unâ Comœdiâ plus se voluptatis, quam ex omnibus Terentii, accepisse ajebat. Brevem quoque Chronologiam à Trojæ expugnatione ad finem Imperii Tiberiani in ejus usum delineavit, unde quæstiunculas minutas ad Eutropium & Justinum ipse formavit, Paterque illi proposuit: e. g. *Quot anni intercedunt inter Darium & pugnam Marathonicam, usque ad natum Christum? Quot à pugna navali Salaminia ad Alexandrum? Quot ab Epaminonda ad Jul. Cæsarem?* Præ cæteris memoriam illi fixam esse voluit in sextâ Olympiade & Urbe conditâ, primo,

 secun-

secundo, tertio bello Punico, tribus magnis bellis Civilibus, Nativitate Christi. Proposuit seriem Regum Persicorum & Ægyptiorum, cujus magnum in Historiâ usum esse ait.

50 Voluit his subnectere Livii Historiam, quem in finem illi ostendit Chartam Urbis Romæ à Pyrrho Ligorio delineatam; sed autorem hunc difficiliorem pro pueris deprehendit: Periodos enim habere longiores, quam ut duabus absolvi respirationibus possint; quarum se non exiguum numerum notasse ait, & gigantes præ cæteris periodis nominat. Quare post absolutum tertium primæ decadis librum, hoc autore relicto, ad Iliada Homeri se recepit, quam puer expeditissimè sine ullâ remorâ intelligere potuit. In totâ hâc informandi ratione facetias & ridicula quædam inspersit, quod optimum ille deprehendit, pro tædio evitando, animo alacri conservando, & memoriâ firmandâ. Verum, cum in eo esset, ut Iliada repeteret, & quatuor ultimos Æneidos libros, qui faciliores visi sunt, absolveret, immaturo obitu circa finem

51 anni 14. patri ereptus elegantissimus puer fuit; * cujus jacturam filia, quam reliquit T. Faber, doctissima, commentariis in bonos autores editis celebris, supplevit. Pater verò hoc filio affectus sui & præclaræ indolis monumentum

52 extare voluit, quod exemplo etiam aliis esse possit. * Ac sanè memorabile est, puerum 14. annorum bis absolvisse Iliada, Æneida Virgilii, Terentium, Metamorphoses Ovidii, Salustium, primam Comœdiam Plauti, primam & secundam Aristophanis, tres primos libros Livii, præter Eutropium, Aurelium Victorem, Justinum, Fabulas Æsopi, quinque libros Novi Testamenti. Quid non his fundamentis superstrui potuisset usque ad annum ætatis vigesimum? Quare miseram bonæ juventutis sortem deplorat Faber, quæ ineptorum magistrorum culpâ plerumque perditur, bestias potius quam homines disciplinâ suâ efficientium. Primum Magistrum requirit doctum; neque id tantum, sed & qui paterno affectu amet discipulum, omniaque accuratè exigat, procul ab omni fastu, tœdio, iracundiâ, quæ omnia corrumpunt, remotus, non plagosus, non molestus, sed patientissimus, & humanitate pueros & quasi quibusdam deliciis in officio retinens.

Mihi ab hoc loco non alienum visum est, si insigne hoc specimen, quod feliciter in rem ipsam deductum est, fusiùs hic exponerem: nam qui consilia scholastica alias suppeditant, magno se offerunt numero. Sed intra ideam

53 plerique subsistunt. Hic vivo exemplo plus docetur. * Non miror præstare hoc in puero decenni Patrem potuisse, & credo sane, vel citius hoc fieri potuisse. Benè successit illa informatio, quia Pater fuit, qui seriò atque ex animo omnia egit, qui ipsum urgere continuis exhortationibus potuit, qualem operam à conductis magistris nunquam exspectes. Unus fuit, atque in u-

54 num omnem suam industriam convertit. * In Methodo nihil magnoperè desidero, nisi quod omnem ab hac ætate praxin in componendo sermone cessare voluit,

voluit, cujus leve exercitium, & velut προγύμνασμα, tam in prosâ quam in
ligatâ, instituendum arbitror. Pro lectione primâ vulgatæ versionis Latinæ
Bibliciæ ego elegissem minuta quædam colloquia, qualia à multis scripta ha-
bemus. Est enim Vulgatæ dictio quodammodo à genio emendatæ latinita-
tis alienior. * Poëtarum lectionem cæteris autoribus præferendam non im- 55
probo, quin potius multis ex causis suadeo, præcipuè quod animus sublimio-
re quodam spiritu excitetur & numeroso dicendi generi maturè adsuescat,
& concinnitati sermonis hæc lectio viam sternat. * Velim tamen à sermone 56
soluto enthymematico & periodico non omnino arceri tironem. Non pa-
rum in illo situm est, ut maturè consecutionem periodicam per particulas
causales, conditionales, exceptivas, adversativas &c. cognoscat. In quem
usum breviores epistolas Ciceronis, & maximè familiares selegit Sturmius,
item sententias secundum diversitatem periodorum ordinatas. Alia est ser-
monis in Historiâ ordinatio, qui perpetuâ narratione, & quasi per membra
fusus decurrit. * Neque ego gnomas morales breves & alicujus momenti 57
in hoc primo studiorum curriculo damnaverim. Hærent animo earum re-
rum ideæ, etsi non satis illâ ætate intellectæ. Deinde pro Justino, quanquam
in historiâ elegans compendium præstat, malim alium aureæ ætatis scripto-
rem, Cornelium Nepotem. Sat maturè historia discitur. * Ad styli forma- 58
tionem major opera insumenda est. Habet illa Romana aureæ ætatis dictio
aliquid singulare in vocum delectu, positu, concinnitate, significatione
phrasium, cum alii autores à Romanâ illa puritate multum discedant. Et
me quidem judice præstat è lectione optimæ dictionis prima ducere linea-
menta sermonis, quàm è variarum ætatum misturâ pravo illum succo im-
buere, non facilè postea eluendo. Hærent animo ac recurrunt primi illi
autorum circuitus, formulæ, particularum nexus, ac postea non animad-
vertentibus se ingerunt. Faber verò, ut videtur, literatorem potius è filio,
quàm Oratorem ad puræ antiquitatis gustum, formare voluit. Ac videmus
sanè plerisque Criticis, quò doctiores illi sunt, inesse peculiarem aliquam
dictionis ideam, quam non è genio classicorum autorum, sed eorum, in
quorum lectione frequentes sunt, vel à quorum lectione recentes venerunt,
ipsi sibi formant. Nimirum si in Eloquentiâ formandâ, quod fieri primâ
debet ætate, à Cicerone paucisque aliis discesseris, turbabuntur omnia.
Quare nec Plauti fabulas miscerem cum cæteris illâ ætate, quod fecit Faber, 59
etsi puero illæ præ Terentianis placuere, cum à civili & usitato sermone lon-
giùs discedat ejus dictio, neque pueri satis distinguere Comici ac ridiculi
sermonis ideam norint, quam præ cæteris affectavit Plautus; ne quid de
Archaismis & confictis phrasibus dicam. Quanquam enim optimæ notæ
latinitas in illo sit, magno tamen cum judicio, cujus capax tenera ætas non-
dum est, legi debet. Si sermonem purum & aureum velis, omne subæratum
remo-

Digitized by Google

removeas necesse est, usque dum maturioris ætatis usuque firmatæ judicio sequiorum ætatum scripta securè tractari possunt. Præterea labore continuo tenerum pueri ingenium nimis obrutum videtur, quod ipsi exitio fuisse crediderim. Etsi enim omnia per ludum jocumque agantur, tamen cum semper in cogitationibus imperatis detinetur animus puerilis, labefactare teneros spiritus illa assiduitas cum violentiâ quâdam conjuncta videtur; qui ex intervallo, quo sibi relinqvuntur, majores impetus resumunt.

CAP. X.

DE CURRICULO SCHOLASTICO.

IN privata institutione nonnunquam felicior via 1. in scholis publicis securior illa est. 2. Præcocium ingeniorum privatâ informatione educatorum scopuli. 3. Philautia scilicet. 4. & voluptatis. 5. cur communi potius viâ cum aliis incedendum sit. 6. Scholasticæ informationi magna cura à magistratu debet impendi. 7. Defectus in illo. 8. Maximè in ingeniorum censura. 9. Curriculi scholastici tempora varia. 10. Ramus nimis angustum constituit. 11. Michaëlis Neandri consilium enarratur. 12. & de eo judicium interponitur. 13. Jeremiæ Hölzlini Hexastica scholica recensentur. 14. 16. & in uno malè sentire ostenditur. 15. ejus consilium privatæ informationi aptius videtur. 17. Sturmii Methodus scholastica proponitur & laudatur. 18. 20. breves & argutas styli sententias is rectè improbat. 19. Ejusdem Sturmii epistolæ classicæ plenius hanc deducunt. 21. Cum quâ conspirat Caseliana. 22. quæ methodus proponitur. 23. quâ Logices studium ad Academias rejicitur. 24. Nicod. Frischlini consilium 6 annos præscribit. 25. Caspar Scioppius quatuor. 26. id quod, præsertim in pueris, vix procedit. 27. Wolfgangi Ratichii methodus non omninò improbanda. 28. quæ recensetur. 29. & contra objectiones defenditur. 30. Latinitas è Januis ac Portulis malè formatur. 31. quæ nec emendata in scholis admittenda sunt. 32. Vogelii Ephemerides linguæ Latinæ rejiciuntur. 33. Clenardi singularis quædam methodus exponitur. 34. festiva ejus docendi ratio describitur. 35. ejusd. epistola utilissima. 35. 36. ad grammaticam informationem prudentia opus est. 37. Rhenii labores scholastici utiles. 38. Becheri methodus in puerorum informatione primâ non suadenda. 39. Consilium medium indicatur. 40. Wendelini institutum. 41. Beccheriana praxis insufficiens. 42. Mechovii curriculum scholasticum laudatur. 43. Antescholanorum informatio. 44. Scholasticorum institutio. 45. Lenta ad Academias festinatio suadetur. 46. Uberior docendi methodus è libris desuper Scriptis investiganda. 47. Monita quædam compendio proponuntur. 48.

1 IN privatâ institutione felicius quidem citiusque omnia procedunt ad præcocem aliquam maturitatem; quemadmodum arbores, quas singulari curâ ab aëris injuriâ custodiri ac curare culturâ nostrâ solemus, ce-

teras,

teras, quæ è communi fundo ſuccum trahunt, tempore vincunt. * Sed ſecu- 2
rior in ſcholis benè inſtitutis via eſt, in quibus etſi tardiores ſint progreſſus, firmiora tamen illic ponuntur veſtigia, & cum ipſo judicio practico, quod cum annis accreſcit, quaſi ſolidatur doctrina. * Rara eſt præcocium inge- 3
niorum felicitas, geminique ſcopuli ſunt, ad quos naufragium facere ſolent, capitales ſcilicet animi corporisque peſtes: illa philautia; hæc voluptates.
*Debet cupidine laudis accendi animus puerilis; ſed oritur hinc quædam 4
primùm ambitio, quæ extinguenda non eſt, niſi à curſu ipſo revocare properantes velimus. Sed ſuccedit hinc contemptus aliorum, quos infra ſe poſitos vident, & vana quædam perſuaſio, quâ ſe plus præſtare poſſe, quam per ætatem licet, exiſtimant. Linguis, hiſtoriis, ſcientiis ad miraculum excoli multi poſſunt, judicio tamen practico, quod demum ab annis & uſu venit, deſtituuntur. Hinc fit, ut ſibi ſapere contenti ſeniorum monita negligant, neque fructum ex converſatione eruditâ, qui maximus eſt, reportent. * Ab 5
alterâ parte voluptatum ſtimuli illos ſollicitant, ad quas eò ingenioſiores, quò doctiores ſunt, unde facile in ignaviam & ſocordiam prolapſi, à priſtinâ illâ virtute degenerare videntur, ut à teſtudinibus ſæpe ipſæ Aquilæ vincantur. Qui in his vel per naturæ ductum modum tenere norunt, aut prudentis magiſtri monita ſeqvuntur, illi ad maxima eluctari poſſunt.

Verùm cum paucorum tantùm, quos æqvus amavit Jupiter, illa fortuna 6
ſit, communi potius viâ ad ſtudia cum aliis contendamus. Nam & in ſocietate puerili & juvenili ſemina quædam ſparguntur officiorum civilium, quorum in Republicâ olim uſus erit. Quis non hîc præcepta ſuppeditavit? Quis non novam aliquam methodum confinxit? aut potius in devia abduxit: Nam non tam multis ducibus, quam peritis & prudentibus, hic utendum eſt. * Quemadmodum verò, ut Respublicæ perennes ſint, vel pru- 7
dente Legiſlatore formari debent, vel ſalutaribus legibus conſervari; ita in Scholâ inſtituendâ optimis peritiſſimisque Cenſoribus opus eſt. Non ſufficit, idoneos admovere juventuti Magiſtros, ſed conſtitui debent, qui totius rei ſcholaſticæ curam habeant, idonei Ephori; in quibus plerumque peccatur: * Solet enim hæc cura Sacri Ordinis Viris demandari, qui non o- 8
mnes æque iis ſunt doctrinis exculti, ut de re ſcholaſticâ rectè ſtatuere poſſint. Etſi enim pietatis præcipua quidem ratio habenda eſt, tamen & linguæ, & artes, quæ in Scholis tractari debent, non minori curâ excolendæ ſunt.
* De Cenſurâ ingeniorum nihil dicam: vix enim à noſtri ſeculi moribus 9
impetrari illa poteſt: quanquam multæ ſunt virorum graviſſimorum de hoc defectu querelæ, multorum deſideriis illud quæratur. Videatur Calixtus Oratione *de rectâ juventutis inſtitutione & Præceptorum officio* Mechovius *Hermath. tract. 1. cap. 3. n. 13.* Legi quoque eâ de re poteſt Jeremias Höltzlin,

Ppp Holſa-

Holsatus, (b) doctissimus ille Apollonii Commentator, in eleganti dissertatione, cui titulus, *Hexaëtia Scholica*, Dörtmündæ An. 1615. impressâ, ubi curam hanc Republicâ dignam esse ostendit, & emendationem Scholarum serio optat.

10 Curriculum Scholasticum non æquis intervallis definitur. Ac sunt sanè ejus laxiores & ampliores termini constituendi, quoniam ingeniorum non est æqualis conditio. Tempora ergo ita ponenda sunt, ut tardiora ingenia cum cæteris eodem stadio ad metam pertingere possint. Sunt, qui nimis

11 ampla spatia; sunt qui brevia nimis & angusta præscribunt. * Ramus, Freigio teste, Philosophiam cum Eloquentiâ ita conjungendam censuit, ut cum puerum septimo anno acceperit, anno decimo quinto ætatis perfectus Philosophus sit, & jam aptus ad Rempublicam: Quod nec privatâ nec publicâ informatione effici potest. Etsi enim id scientiis addiscendis tempus sufficere videatur in ingenio excellentiore, non erit tamen ad rempublicam & publicam functionem aptus, judicio practico, quod in illam ætatem non cadit, destitutus, nisi forte in speciem & pompam aliqua suscipiantur. Quod si enim moralis & civilis doctrinæ non est idoneus auditor Juvenis, è sententia Aristotelis, quomodo ille in vitâ exercebit?

12 *Michaël Neander*, Vir doctissimus, & multæ in informandâ juventute *ἐμπειρίας*, Germanicâ linguâ consilium de informandâ juventute edidit, Islebi Ann. 1583. in octavo editum, in quo ille monstrat, quomodo puer à sexto ætatis anno ad 18. pietate, linguâ Latina, Græcâ, Hebraicâ, Artibus & universâ philosophiâ institui possit. A sexto anno usque ad initium noni puerum exerceri vult legendo in utrâque linguâ, Germanicâ & Latinâ: cui usui adhibendum suadet Compendium Grammaticæ Philippi, ut simul cum literis ejus libri usum familiarem sibi faciat. Anno nono ad compendium Grammatices & regularum ac exemplorum explicationem manuduci, in vocabulis sententiisque brevibus de virtutibus & moribus, dictis scripturæ, ediscendis exerceri vult, interjectis aliquot pro Musicâ & Calligraphiâ horis. Decimo anno Melanchthonis Grammaticam parvam unà cum Syntaxi puero explicat, in declinationibus, conjugationibus, formationibus, casuum, temporum, per continuas interrogationes ac responsiones exercet, expositionem locutionum Latinarum & formularum orditur, quas è Cicerone, Plauto & Terentio in hunc usum collegit, quibus erudita lingua Latina,

(b) Jeremias Höltzlinus (qui Alumnorum initio in Acad. Altorfinæ Noricorum fuit Ephorus, hinc Gymn. Ambergensis Conrector, Hammonensis autem, & Scholæ postea in Batavia Brielanæ, Rector, tandem vero Linguæ Græcæ Professioni Leidæ A. 1632. admotus, illic A. 1641. decessit) patriam agnovit, non Holsatiam, uti h. l. traditur, sed Civitatem Noribergensem. V. Ant. Thysii *Or. Fun.*, illi habitam; Franc. Martinii *Epistolas p. 310.* & VVittenii *T. I. Diar. Biogr.*, *ad A. 1641.*

na, adeoque omnia argumenta, de quibus in communi hominum vitâ sermo
institui solet, non spernendo invento continentur, ac seorsim à Neandro edi-
tæ sunt: atque ex iis, ubi memoriæ mandavit, Themata pro versione propo-
nit. E Grammaticâ & Nomenclatore repetitiones crebras instituit, & hanc
telam undecimo quoque anno pertexit. Duodecimo anno Autores Latinos,
Ciceronem, Terentium, Virgilium, Ovidium illi exponit, hinc phrasium
sententiarumque excerpta colligere jubet, & ad Prosodiam & versus scriben-
dos manuducit. Tribus sequentibus annis Græcæ linguæ rudimenta & au-
tores prioribus jungit, eâdem ferè methodo procedendo, ut in linguâ Lati-
nâ; Cui fini etiam locutiones Græcas eodem quoque ordine, secundum
tria causarum genera, ut in linguâ Latinâ, collegit, aliumque libellum de re
poëtica Græcorum, ad exercitationes poëticas in Græcâ linguâ instituen-
das edidit. Anno 16. Hebrææ linguæ rudimenta superioribus addit, & de-
mum 17 & 18. anno per Dialectices, Rhetorices, Physices, Chronologiæ,
Ethices, Geographiæ compendia circumducit, atque ita ad Academias il-
lum suum discipulum ablegat. * Quâ in methodo tempora, quæ studio 13
Grammatico impenduntur, nimis protrahuntur, antequam ad lectionem
autorum admittatur puer: nam ex usu & lectione suppleri defectus Gram-
matices majori cum fructu possunt. Deinde in exercitationibus Rhetoricis
parcior est, quam velim: cui plus ego temporis impendendum existima-
verim.

Jeremias Höltzlin, cujus suprà mentio facta est, curriculum paululum an- 14
gustius discipulo suo definivit, sex scilicet annos, à septimo ætatis anno us-
que ad decimum tertium, unde & Hexaëtia Scholica inscripsit. Ac quoniam
tota informatio tribus actibus continetur, quorum primo via ad Gramma-
ticam munitur; secundo ipsa Grammatica cum orationis illius autoribus
traditur; tertio his Græci sermonis, nec non Dialecticæ & Rhetorices stu-
dium adjungitur; idcircò de his ipsis ordine agit, præmittens tres quasi ca-
nones generales, quorum primus est in tradendis artibus progressum esse in-
stituendum à facilioribus & notioribus, ita ut semper priora posterioribus
facem præferant: Secundus est, Plus diligentiæ & temporis conferendum
ad finem, quam ad ea, quæ ad finem: Tertius, cum finis sit mensura eorum,
quæ ad finem, quicquid ad eum non pertinet, omittendum esse. Posterius
verò cum priore comparatum semper finis rationem induere, atque ita non
solùm artes totas alias aliis esse ὑπηρετικὰς, ut tradidit Aristoteles, sed artium
etiam partes alias aliis inservire, & proinde alias quodammodo ὑπηρετεῖν,
alias ἀρχιτεκτονικὰς esse. Primùm ergo hic diligentiam in syllabis rectè colli-
gendis impendi, ac simul ad pingendas literas pueros manuduci vult: Cal-
ligraphiam enim vehementer laudat. Grammaticam succinctam & semita-
riam adhibendam primùm judicat, & abstinendum à Grammaticis defini-

 tioni-

tionibus & regulis intricatioribus, quarum sensum non capiunt pueri; rem ipsam quàm simplicissimè proponendam; Latina, quæ non intelligant pueri, non discenda, ne ipsa quidem præcepta Grammatica, nec Syntaxin, cujus regulæ per numeros distinctæ. Versionis materiam ex probato autore pro exemplo regulis applicandam suadet. His jam præmunitis ad ipsam Grammaticam, qui secundus totius πραγματείας actus est, progreditur: in quâ tamen nimis scrupulosum tironem suum esse vetat; ita ut ex usu potius & lectione sibi Grammaticas observationes formet, quam è Grammaticis autores explicat. *Utile*, inquit, *est, sibi Grammaticam coagmentare hunc in modum. Prima illa rudimenta jam apprehensa in libro hos ad usus quæsito per intervalla & lati diducantur; tituli exceptionum, heteroclisiarum, ellipseon, figurarum, ordinibus à magistro monstratis disponantur, & postea depromptis ex autore ad declarandum sumpto exemplis compleantur. Quod ubi fiet, multo minore cum tædio ars ista à quocunque non tam discetur, quam invenietur, & perbrevi temporis spatio res Grammatica feliciter parabitur; & firmius tenebitur; ejusque fructus cumulatior ipso in opere capietur. Nec adeò referet omnia ibi exempla, aut aliqua reponat: quod è nonnullis positis reliqua facilè possint æstimari.* Phraseologias ab aliis concinnatas non multùm ad usum puerorum commendat, ut ut bonas, & à viris doctis congestas. Cum enim formulæ & phrases illic infinitæ ponantur, quæ tamen plerumque κατά τι dicuntur, & consideratione seu χρήσει certâ; non posse à pueris earum usum dijudicari. Quare phrases & formulas ex iis, quos legit, autoribus colligendas
15 potius suadet, quam ut alieno labore collectis utatur. * In quibus autoribus Plautum Ciceroni prætulisse miror, nam Rami erroribus etiam hâc in re male adstipulatur, ac planè ineptè judicat, cum Ciceronis quam Plauti scripta faciliore cum latinitatis jactura aboleri posse existimat. Neque enim latinitas tam è vocabulis, quorum amplior seges in Plauto est, quam ex decente illo & civili cultu censenda. Cum hoc labore aliquid Ovidiani carmi-
16 nis jungendum esse existimat. * Tertio actu, qui Græcæ linguæ & Dialectices Rhetoricesque cognitione illi absolvitur, similiter Græcam Grammaticam rudem & inchoatam primùm requirit, quam altera excipit postea plenior. Eam duplicem quoque ille habet, unam prosaicam, alteram metricam. Illa communem linguam tradet; hæc dialectos, quibus poëtæ utuntur, de quibus multa immiscet erudita: Fuit enim Græcæ literaturæ peritissimus, ut commentario in Apollonium ostendit. Quæ de Dialecticis porro apud illum habentur, Rami Scholam sapiunt, cujus ille partibus addictior fuit. In Rhetoricis variationem per figuras & Aphthoniana progymnasmata commendat; atque ita discipulum suum anno decimo tertio ad ἐγκυκλοπαιδείαν totam aliasque scientias ablegat.

17 Verùm præstat, ut jam ante dixi, in Scholis publicis non tam breve spatium præstituere, quò pertingere omnes scopum sibi præfixum possint: Nam

Höltz-

Höltzlini conſilium privatæ, quam publicæ informationi, aptius videtur.
* In tota hâc Scholarum Oeconomiâ adornandâ miram induſtriam, ut jam 18
ſuprà diximus, *Johannes Sturmius* oſtendit, cujus conſiliis pleræque per Germaniam Scholæ inſtitutæ. Scripſit is primo librum de *Ludo literario rectè aperiendo*, quo generatim de re ſcholaſticâ egit, & in certos ordines labores ſcholaſticos diſtinguit. Incipit à poſtremo ordine, qui ipſi nonus eſt. Ad illum ſub quintum ſextumve annum duci jubet puerulum, ut legere ſcribereque diſcat, breviore catechiſmo, flexionibus nominum & verborum exerceatur, & breviores Ciceronis epiſtolas, ad Terentiam & Tironem, exponere incipiat. Quod uno anno melioris ingenii puerum abſolvere poſſe exiſtimat: de quo tamen ego dubitaverim. In ordine octavo, anno ſcilicet ſeptimo, primis ſex menſibus tradit duabus quotidie horis Grammaticam breviorem, & reliqvum temporis duas itidem horas, Eclogis Virgilii & Epiſtolis Ciceronis tribuit. Diſſolvere jubet Epiſtolas, flectere ac variare verba ſingula, eaque rurſus conjungere. Rationem conſtruendæ orationis in poſteriores ſex menſes differt, jungendo Epiſtolas Ciceronis & Virgilii Eclogas, ut alternatim hæ tractentur, & quatuor horæ lectionibus de die impendantur. Proponere tum Magiſtrum jubet ſententias germanicâ linguâ, quas puer formis Latinis commutet: carminum quoque modulationem, ſed exercitio potiusquam regulis, ſuſcipiendam ſuadet. In ſeptimo ordine Anno octavo & ſingula prioris anni acta ſemper repetenda, & verſuum modos & ſyllabarum quantitates perdiſcendas monet; cui una de die hora ſuffecerit. Ciceronis libris de Amicitiâ & ſenectute aliam horam tribuit. Tertiam Æneidi Virgilianæ, vel Catullianis & Tibullianis carminibus caſtioribus in hunc uſum ſelectis. Quartam horam ſtylo, propoſitis ex explicatis Ciceronis locis thematibus, & verſibus in ordinem redigendis aſſignat. Interim & memoriam exercere, & ſemel memoriæ mandata repetere jubet. Atque ita tribus annis conſequi poſſe putat puerum, ut Latinæ atque dilucidæ orationis præcepta teneat. In ſexto ordine, anno ſcilicet nono vel decimo præcepta primum in memoriam revocanda, quam tradenda nova. Hîc horam unam deſtinat Æneidos & Catullianorum Horatianorumque carminum lectioni; ſecundam explicationi inſignium locorum communium, argumentationum, periodorum benè ordinatarum, figuratorum exemplorum, è Cicerone depromptorum, quæ memoriæ etiam mandanda, & ad imitationem proponenda, tribuit. * Nam 19
breves illas & argutas ſententias ideo damnat, quod memoriam vaſtent, aciem ſtyli diſtrahant, ſæpèque illæ ineptè ſcriptis interponantur. Quod ſapienter ſanè ab illo monitum eſt. * Ex Terentio poſtea & Plauto, inter- 20
poſitâ his Cæſaris hiſtoriâ, qui quotidiani ſermonis verbis hiſtoriam conſcribere maluit, quædam proponit. Tertia horâ iterare jubet, & ad ſtylum accommodare, quod eſt utilius; ſive in proſâ, ſive in carmine hoc fiat. Quartam

Digitized by Google

tam horam emendationi compositionis tribuit. In Ordine quinto, Anno vel 10, vel 11, sex primis mensibus semel quotidie ex Græcæ linguæ præceptis Grammaticis quid proponere jubet; sequentibus tribus mensibus paucas facilesque Æsopi fabellas Græcas; & postremo trimestri Demosthenis Orationes Olynthiacas. Secundâ horâ in Officiis Ciceronis, si priores libri sunt superiore anno absoluti, versabitur. Tertiâ vel Georgica Virgilii, vel Oratio aliqua Ciceronis explicabitur. Quarta scripturæ & compositioni relinquitur, ita tamen, ut libri de ornamentis orationis scripti, quæ è Ciceronis libris Rhetoricis sunt petenda, conjungantur. De Elocutione enim prius, quam de inventione laborandum. Verborum copia tum comparanda, & sententiarum formulæ cumulandæ. In Ordine quarto anno vel 11, vel 12, informationis quinto horis duabus alternatim cum Cicerone Demosthenem, cum Virgilio Homerum jungit. Tertiam primis sex mensibus Grammaticæ Græcæ impendit. Quartâ cum styli exercitiis præcepta Herenniana & partitiones Ciceronis jungit. Neque sine ratione Ciceronis libros cæteris compendiariis libellis præfert. Addit illis Salustium & Plautum, ubi tempus supererit. Atque hîc prolixè de ratione resolvendi orationes, & colligendis phrasibus agit; quâ de re singularem quoque librum conscripsit, & nos alibi pleniùs. Interserit etiam quædam de commentationibus; quibus adsuescere pueros maturè vult. Argumentum illis ad narrandum, aut probandum, aut amplificandum proponit, spatium dat, eâdem horâ, quâ docendum erat, ad cogitandum, ut, quod antea scriptum adferre consueverant, id jam meditatione atque cogitatione comprehensum pronuncient. Quod exercitium sanè præclarum est, & promptitudinem aliquam in dicendo & cogitando efficit, magno postea usui futurum, ubi ad rem ipsam & negotia vitæ civilis ventum est. In Ordine tertio, Anno vel 12. vel 13. præcepta Rhetoricæ Dialecticis jungenda suadet, Ciceronis Topica & Aristotelis Dialectica, Demosthenis & Æschinis adversarias orationes explicandas: Commentationes continuandas, & partes integras sumpto ad cogitandum tempore, oratione Latinâ memoriter dilatandas, tum scilicet, cum domo reversi fuerint. Ad Livium etiam nunc progredi in Historiis vult. In Ordine secundo, Anno 13. vel 14. Demosthenis orationem pro Ctesiphonte explicari, dialectica præcepta ex Aristotele continuari, eâdemque horâ dialogum è Platone & Cicerone velut in exemplum proponi suadet. Partitionibus Oratoriis scribendo & commentando insistendum, & ad firmius judicium omnia exigenda. In ordine primo, anno scilicet 14 vel 15 viam ad primas artes maximasque disciplinas aperit adolescentibus, repetitis tamen prioribus, atque sic benè præparatos
21 ad Academica studia transmittit. * Explicatiùs singula postea deducit in *Epistolis illis Classicis*, quas ad singulorum Ordinum vel Curiarum præfectos scripsit, additis tum novis præceptionibus, tum exemplis. Multa hîc de ordine

ne in vocabulis discendis servando, de volumine sententiarum per periodos digestarum, de Ephemeridibus faciendis, de modo explicandi epistolas Ciceronis, de formulis sententiarum pro stylo exercendo, de carminum, exemplorum volumine, & pluribus aliis utilia monentur. Praxin ulteriorem in *Schola Laringanâ* exhibet. Quæ omnia egregia sunt, optimoque consilio instituta.

Sturmianis consiliis meritò accenseri debent Caseliana. Nam in variis scriptis rem scholasticam Caselius, quâ potuit diligentiâ, emendandam ornandamque suscepit. Extat ejus libellus similis cum Sturmiano tituli *de ludo literario rectè aperiendo*, in quo pleraque cum Sturmianis conveniunt, nisi quod Sturmius majori ἀκριβείᾳ in operarum scholasticarum partitionibus usus sit. 22
* Primùm in infantibus pronunciationem literarum & calligraphiam majori, quàm fieri solet, curâ tractandam suadet. Grammaticam ille simplicem, quæ in solis nominum & verborum inflexionibus & exiguis regulis syntacticis consistat, requirit, cætera ab usu & lectione discenda suadet, adhibitis tum in consilium uberioribus commentariis Grammaticis. Interpretationem planam & perspicuam præscribit, sermone germanico Latino, pro puerorum capacitate, citra commentariorum prolixitatem, quos tamen veteres & novos perspectos Magister ipse habeat. In interpretatione moralia immisceri vult, ut eorum idea animis teneris maturè hæreat: Quam ad rem Terentium, ac præcipuè Horatium laudat. A Cicerone prima sermonis lineamenta potius, quam à quopiam alio ducenda præcipit, à loquendo tamen abstinere tirones jubet, ne purum sermonem corrumpant. Sermones quosdam & Dialogos, sed ductu præceptoris, Latinâ linguâ instituendos; Declamationes intempestivas fugiendas suadet. Carminum modulatio ex usu potius & lectione, quam præceptis operosis, illo judice, discitur. Ad Græcam linguam hinc tironem suum vocat, è lectione potiùs, quam præceptis multis, hauriendam. Scriptionem non suadet, ob magistrorum imperitiam & nullum ejus linguæ usum publicum: Tanti enim non esse, ut quis impuro sermone Græco scribere discat, cum de puro desperandum sit. * Hebræam ad Academias rejicit, Logices & Dialectices præcepta vel ad Academias differt, vel summa tantùm eorum rudimenta proponi vult. Neque enim in hoc suo ludo Disputatores vel Sophistas formabit discipulos, neque vitio hoc magistris vertendum esse judicat, si non magnam Logices scientiam habeant, quæ maturius judicium requirat. Eventurum ut vel, quæ prima jacta sunt in his fundamenta, hinc in Academiis sint abjicienda, & majore molestiâ dediscenda, vel nunc humanitatis studia segniùs tractentur. In Rhetoricis compendia primùm proponit, & ex Aphthonii progymnasmatibus aliquid. In Musicis exerceri pueros vult; in Mathematicis quoque quibusdam, ut Arithmeticâ & Geometriâ, primâ statim ætate, etiam linguâ Germanicâ, si haberi possit, qui pueros

Digitized by Google

pueros illa doceat. Nam his ſtudiis quoque apud veteres pueri exercebantur.

25 Eſt & *Nicodemi Friſchlini* conſilium non ſpernendum de ratione inſtituendi puerum ab anno ætatis ſexto & ſeptimo ad annum usque decimum quartum; ita ut præter duas aut tres maternas linguas etiam Latinam diſcat rectè loqui & ſcribere, Græcam verò mediocriter intelligere: inſuperque rudimenta Dialecticæ & Rhetoricæ ad uſum ſcribendi conferre, & primo quidem anno puerum docet, ut rectè literas legat & pingat; ſecundo initia Etymologiæ, & è ſuo Nomenclatore uſitatiora nomina non ſolum inflectere, ſed etiam intelligere, & præcipuas loquendi formulas docet, ſimulque ad Syntaxin præparat. Tertio & quarto anno reliqua Etymologiæ præcepta & præcipuas regulas Syntaxeos, unà cum declinationibus & conjugationibus Græcis ſimplicioribus tradit, uſum quoque mediocrem Latinæ linguæ è Dialogis ſacris & ſelectioribus epiſtolis Ciceronis comparandum docet. Quinto anno reliqua præcepta Latinæ, & præcipua Græcæ Syntaxeos (quæ conjungi ſemper ob affinitatem vult) tradit, unà cum reliquis declinationibus & conjugationibus Græcis, & ex breviſſimis Proſodiæ regulis carmen retexere docet, & inſuper ex Cicerone & Terentio laudabile ſcriptum conficere. Sexto anno præter exercitationem Græcæ & Latinæ linguæ ad rudimenta Dialecticæ & Rhetoricæ manuducit, & ad perfectam iſtarum artium cognitionem præparat. Quæ Friſchliniana informandi ratio cum Holtzlini methodo quodammodo convenire videtur, qui & ipſe ſex annis ſcholaſtica abſolvit ſtudia.

26 Minori annorum numero *Caſpar Scioppius* contentus eſt. Is enim in Conſult. 3. de Scholar. & Studiorum ratione quatuor tantùm annos requirit, quibus non modò Latinam linguam probè intelligant, & cum Grammaticæ regulis tum doctorum conſuetudini congruenter Latinè ſcribant, ſed etiam Logicam, Rhetoricam, Phyſicam, Metaphyſicam, hoc amplius autem Ethicæ & Politicæ elementa addiſcant; ſic, ut idonei ſint, qui Profeſſoribus Academicis, Philoſophiam, Theologiam Jurisprudentiam & Medicinam docentibus,

27 multò, quam alii, melius & fructuoſius operam dare poſſint. * Verùm iſta in homine provectioris ætatis vel ſaltem adoleſcente effici quodammodo poſſe non negaverim; in pueris, quorum ingenium iis ſtudiis aptum non eſt, ut fieri poſſit, vix conceſſerim. Ut enim in linguis forte compendia quædam cum pueris inſtitui poſſint, in ſcientiis verò maturiore judicio opus eſt; præſertim in Ethicis & Politicis, quorum idoneos auditores eſſe juvenes negavit Ariſtoteles.

28 In linguâ Latinâ addiſcendâ compendioſiorem ſibi viam inveniſſe viſus eſt *Wolffgangus Ratichius*, quæ non contemnenda quidem videtur, modo ejus peritiæ & patientiæ Præceptorem quis nanciſci poſſit, quam ille requirit.

* Primùm vernaculam aliquam Linguam præsupponit, quâ animi sui sensa 29
commodè exprimere puer possit, hinc in linguâ Latinâ puerum informaturus literas docet tum scriptione, tum vivâ voce, earumque potestatem explicat, pronunciationemque exprimit, earum postea connexionem & Syllabisationem tum vivâ voce, tum scripto ostendit: Quibus peractis, statim in manum autorem idoneum sumit, sed unicum, e. g. Terentii Comœdias. Ab initio 4 vel 5 lectionibus voce tardissimâ & quasi semifractâ discipulo præit, qui oculis & animo præeuntem sequitur, atque ita inconcinna pronunciatio silentio devitatur, donec crebrâ præceptoris iteratione concinna reddatur. Nam præceptore absente omnis privata repetitio discenti interdicta est. Postmodum ipsa prælectio hâc methodo procedit, ut 1. summa futuræ lectionis luculenter linguâ notiori proponatur. 2. Lectio sequatur distincta & perspicua, probè observatis commatis & punctis. 3. Expositio seu interpretatio ipsius textus. 4. Textus relectio & repetita interpretatio. Terentii sex sunt Comœdiæ: singulis hebdomadibus unam præceptor absolvit, singulis diebus, imò singulis unius diei horis actum totum, ut fabulæ tractus cohæreat, & intellectui sistatur. Præceptor primò legit periodum integram, deinde commota istius periodi denuò legit, & germanicè interpretatur, ad sensum solum, non ad constructionem respiciens, atque ita ad finem actus. Quæ prima Terentii prælectio nihil aliud præstat, quàm ut discipulus 1. Latinè legere discat, 2. summam & sensum totius autoris imbibat. Atque ita sex hebdomadibus totus Terentius absolvitur, bis terve in unâ horâ uno actu repetito, & die Saturni, pluribus horis, tota Comœdiâ. Nihil verò hactenus de Grammaticâ discipulus audivit. Alteris sex hebdomadibus Terentius denuò ab initio ad finem eodem modo exponitur; sed circa finem matutinæ assumit Præceptor libellum Paradigmatum, & primò ad conjugationes se confert, prælegit conjugationem primam activam, unà cum interpretatione singularum personarum sæpissimè, sequentibus diebus cæteras conjugationes, depromptis ex auctore exemplis, quæ similiter flectit, additâ singulis germanicâ significatione. Tum passivæ conjugationes præleguntur eâ cautelâ, ut passiva non ex analogiâ formentur, sed è solo autore petantur. Hinc prælegit paradigmata declinationum per intervalla secundum earum ordinem, exempla ex autore adduntur ad singulas declinationes, prout se obtulerint, citra interpretationem casuum germanicam. Interim ad finem tendentibus hebdomadibus, discipulos tentat præceptor, num in conjugationibus & declinationibus prompti sint? respondebit verò discipulus omnia è libro. Tertiâ vice aliis sex hebdomadibus, dum Terentium repetit eodem modo horis matutinis, pomeridianis Grammaticam proponit, exemplis ex autore desumptis, ita tamen, ut ad Syntaxin nondum accedat. Dehinc applicationem præceptorum Grammaticæ hoc modo instituit.

Horâ primâ diei scenam unam Terentii integram exponit, sparsim faciliora nomina & verba explicat. In cæteris horis scena examinatur accuratiùs, quoad verba solùm, diductis exemplis per verbi accidentia: ubi discipuli ipsi libros Grammaticos unà cum Præceptore inspiciunt. Altera die sequens scena hoc modo examinatur, quoad nomina observato ordine substantivorum & adjectivorum. Tertiâ die pronomina, inde adverbia &c. cum suis accidentibus, ut Grammatici vocant. Hinc Præceptor incipit conjungere verba & nomina, & integras phrases ex autore deducit per conjugationes, substantiva cum substantivis, adjectiva cum substantivis &c. ut, Facio illi injuriam, facis illi injuriam, facit illi injuriam &c. idque exercitium per aliquot hebdomadas continuatur. Hâc ratione Comœdia una intra mensem circiter absolvitur, ut horâ matutinâ autoris textus exponatur, in cæteris Grammatica potissimum tractentur. In tali exercitio declinandi & conjugandi detinet discipulum usque ad quartum mensem, à tempore tertium inchoati Terentii, seu inchoatæ Grammaticæ in cæteris quoque Comœdiis. Tum ad genuinam vocum significationem, speciem & figuram deducitur, ad præterita & supina &c. exceptiones in Grammaticis. Postquam jam Etymologiam universam cum præcipuis exceptionibus tenet, ad Syntaxin accedit, quæ ipsi jam quasi sponte fluit è copiâ vocum, phrasium, scientiâ flectendi, conjugandi, declinandi, derivandi, componendi. Tum jubetur ipse discipulus Terentium legere & interpretari, auscultante præceptore & monente, si quid erraverit; tum è Latina in Germanicam transferre, atque ita totum in succum & sanguinem poterit convertere. Quod intra anni spatium commodè effici posse, Autor ille testatur.

30 Sed erunt fortassis, qui leve quid existimabunt, intra anni tempus eò usque in Latinâ linguâ progredi: præsertim cum Scioppius in *Præfat. Grammatica Philosophica* tantùm post nominum verborumque declinationes memoriæ mandatas, se è quotidianâ Latinè loquentium consuetudine, sex mensium intervallo profecisse dicat, ut, quicquid usus ejus ætatis posceret, enunciaverit; cum hi Terentiani auditores latinè tamen loqui toto anno non didicerint. Qui hoc objiciunt, meminerint, plus esse in quotidianis colloquiis ad linguam discendam efficaciæ, quàm in quâcunque informatione aliâ: secundas tamen à primâ hâc maximèque naturali methodo tenet illa, quæ è lectione autorum procedit. Et in Ratichianâ tamen illâ methodo, primis illis lineamentis benè è Terentio ductis, juncta simul arte Gram-
31 maticâ, facillimus deinde ad cætera progressus fuit. * Illi certè longè præferenda est, quæ vel è Januâ Commenii, Patrum Hibernorum, Mercurio Scioppii, Portulis, Atriis simile quid promittit. Nihil solidi è scopis illis dissolutis discitur, in quibus nulla est compositio, plena barbarismis omnia. Sermoni studendum est, qui non meris enunciationibus, sed nexu periodico decurrere debet: qui, etsi à puero primùm non capitur, per consuetu-

dinem

dinem tamen animo auribusque inhæret. E ſermone ergo ſimplici quidem,
ſed rectè ſuis particulis juncto, potiùs nomina verbaque diſcenda ſunt, ſi illa
ſic nuda pueris proponere nolumus, quod primâ ætate ſufficere poſſit.
* Quâcunque ergo ratione emendentur vel Comenii vel alterius Januæ 32
(nam in illius Januâ multa talia emendari voluit V. Cl. & amicus noſter optimus *J. P. Titius*) non poſſum à me impetrare, ut earum uſum in Scholis probare poſſim. Quorſum enim opus, ad lacunas confugere, cum puriſſimos
habeamus fontes? Si vocabulorum res agitur, illorum cognitio vel ultrò è
lectione nobis occurret, ut non ſit magnopere de iis laborandum. Denique
ut vel culinæ, vel opificiorum gratiâ iſtâ farragine pueros maceremus, nulla
nos neceſſitas jubet. Talium rarus in ſermone civili uſus eſt. Legatur tamen
eâ de re Vir Clariſſ. *J. P. Titius in Diſſertatione de Adminiculis Linguæ Latinæ primâ*, ubi
Hiſtoria libellorum didacticorum Comenii plenior proponitur, & operosè
de eorum uſu & correctione agitur. * Nihilo meliores illis Januis ſunt *Ephe-* 33
merides linguæ Latinæ ab Ezechiele Vogelio Pædagogii Göttingenſis Con-Rectore
ſcriptæ, quibus unius anni ſpatio, duabus ſingulorum dierum profeſtorum
horis, totam linguam Latinam, omniaque ejus vocabula docere vult. Conſtant verò Ephemerides variis ſententiis, vel confictis, vel à veteribus autoribus petitis, ſecundum dierum & alphabeti ordinem, obſervatâ neſcio quâ
ineptâ alliteratione in vocibus. Has memoriæ mandare pueros jubet, ex iis
Grammaticam & Syntaxin diſci, themata latinè ſcribendi conformari, ex iis
colloquia inſtitui vult. Verùm non opus eſt, ut labori inutili immoremur.
Legatur prolixa earum Ephemeridum didactica, Lipſ. Ann. 1621. edita.

Simile quidpiam Ephemeridibus illis ante ipſum commentus videtur 34
Clenardus, ad cujus ego imitationem Vogelium inſtituiſſe ſuas exiſtimo, ſed
longè diſſimili profectò ingenii acumine, induſtriâ & judicio. Ille pueros
analphabetos, poſtquàm primò literas oſtendit, & publicâ voce pronunciavit, omnia docet minutis dialogis, ſed Latina linguâ factis, quibus Grammatica, & quæcunque alia quotidiana, argumenta comprehendit, ſententias
etiam & adagia, ſecundum Alphabetum ordinata, vocis alicujus occaſione,
quæ legat ſemper relegatque puer. Ille tamen, quod mireris, ipſe Grammatica
rudimenta non niſi Latinâ linguâ proponit, unde quotidiano iſto ſono & Grammaticam, & linguam ipſam diſcunt pueri. * Inſtituit ille aliquando ludum 35
talem Braccaræ, quem ipſe feſtivè, ut valdè facetæ ſunt omnes ejus epiſtolæ,
deſcribit. Non puto ingratum Lectoribus erit, ſi quædam de illis, ſunt enim
rariores hæ epiſtolæ, adducam. Ita verò ille *lib. 2.* ſub finem prolixæ illius &
elegantiſſimæ epiſtolæ, quam ad Chriſtianos de profeſſione Arabicâ militiâque conſtituendâ adverſus Mahometum ſcripſit; *Periculum facturus de ingenio
puerorum, civium aliquot liberos publico dono docere cœpi, tam expertes linguæ Latinæ,
ut ante eum diem ne literam quidem audiſſent. Et primâ ſtatim horâ, cum res jam vul-*

gata fuisset, concurrebant complurimi, commoti, ut fit, novitate, adeò, ut crescente in dies multitudine locus auditores non caperet. Nulla enim ætas in novo Gymnasio desiderabatur, & omne genus mortalium confluebat. Non deerant, qui vix annum quintum agerent, non sacerdotes, non servi etiam Æthiopes, & quidem natu grandes. Quin & parentes unà ludum frequentabant cum filiis, nec minus præceptori morem gerebant, quam obedientes discipuli. Cumque solus versarer in tam disparibus ingeniis, & apud rudes ne verbulum quidem sonarem nisi Latinum, sic sensim assiduo usu processit negotium, ut intra paucos menses, & loquentem satis omnes intelligerent, & minimi etiam utcunque Latine balbutirent, cum vix nossent Alphabetum. Neque enim tenellam ætatem eo trahebam, quod aliquid haberet molestiæ, nec per antiphrasin interpretabar ludum, sed revera ludebam in Scholis. Erant mihi servuli tres; quos suprà nominavi, non sanè periti Grammaticæ, verum domestica consuetudine tantum consecuti, ut me perciperent, quicquid dicerem, & contra Latinè responderent, licet identidem peccantes in Priscianum. Hos in ludum productos dialogos agere jussi, spectantibus discipulis, & cum eis multis de rebus sermonem miscebam, attentissimo auditorio, adeò miraculi loco fuit, quod Æthiopes loquerentur latinè. Heus Dento, inquam, salta: mox unum atque alterum edebat saltum, videntibus spectatoribus. Tu Nigrine, repe nobis per pavimentum: sine mora quadrupedem agebat, magis etiam in cachinnos solutis, quotquot aderant. Carbo jussus currere cursum statim expediebat. Sic & alia multa non tam voce docebam, quam gestu, ut per jocum vocabula puerorum animos subirent; Minimaque cura fuit, ut initio canones objicerem Grammaticos, rem non satis amœnam: Sed omnem adhibebam artem, ut quemadmodum mercatores in variis regionibus usu perdiscunt idiomata, sic in tanta frequentia omnibus in locis streperent voces Latinæ. Quin & illud piaculum erat, primis diebus quippiam scribere, sed oculis in præceptorem intentis, aures assvescebant audiendis vocibus. Et si quando sese offerret vel sententia, vel adagium pauculis verbis comprehensum, per discipulos in orbem ibat, & tota Scholâ jactabatur, velut, Manus manum fricat, me interim rem gestu declarante. Nam & hoc decretum erat, non solenni pompâ docere, & aliquid meditatum afferre; sed, quicquid obiter ac primum occurrebat, de eo fabulabar. Si quem conspicerem insigni naso, videndo & contrectando naso fungebar docentis officio, & obiter mungebat Dento nares. Inde jussi adferre candelam, &, tu Nigrine, inquam, munge candelam: quam si imprudens extingueret; irato vultu objurgantis speciem præbebam, & simul videbant, quid esset candelam accendere, quid extinguere: hinc labimur ad sevum, & candelas sevaceas, inde ad cereum, ceram, ellychnium, & cætera quæ otiosis arbitrari poterant, ut utar verbo Gelliano. Dum sic nugamur, & quamvis sermocinandi ansam temerè reperimus, sæpenumero sine omni tædio tres horæ nobis imprudentibus abibant, cum summa puerorum voluptate. Quibus rebus factum est, ut à parentibus pueri contineri non possent, quin summo diluculò pergerent ad Scholas, velut gestientes audire præceptorem: adeo ut horam quandoque unam anteverterent, & noctu nihil aliud somniarent, quam comœdias nostras scholasticas. Postquam sermo La-

tinus

tinus familiarior factus, tandem inſtillavit Grammaticam, nominumque declinationes majuſculis characteribus in parietibus ſuſpendit; è quibus, qui noſſent ſcribere, deſcriberent, diligenter cavens, ne cuiquam codex typis excuſus eſſet, ut eò accuratiùs memoriæ imprimerent. * Deficit hîc quidem 36
Epiſtola, & editor Cluſius notat, morte præventum non abſolviſſe: verùm tota illa praxis Grammatica prolixè ſatis recenſetur eodem libro ſecundo, *Epiſtolâ prolixâ ad Joannem Vaſeum ſcripta pag. 187.* Edit. Hanovianæ. Declinationes & conjugationes docet, antequam vel terminationes nominum & verborum, vel caſus & tempora nominat; quæ poſtea eò firmius inhærent. Nihil de paſſivis & deponentibus agit, niſi omnibus activis conjugationibus abſolutis. Procedunt hæc omnia per dialogos, quibus quotidiana Grammaticis miſcentur. Sententiis potius ex bonis autoribus, quam aliis exemplis, illuſtrari vult: quod conſilium feliciter executus eſt in Grammaticâ ſuâ Latinâ Cl. Bütnerus. Verùm ea plenius ex ipsâ illâ epiſtolâ haurientur, quæ profectò lectu digna eſt; ac vidi in catalogis vel hanc Clenardi Epiſtolam, vel aliam de hoc argumento diſſertationem ſeorſim editam. * Certum 37
eſt, eſſe quandam in illa re ἐμπειρίαν, & quandam etiam in ipsâ praxi grammaticæ informationis prudentiam, ad quam non omnes apti ſunt. Quare non ſpernendi ſunt Autores, qui in his minutiis laborarunt; quales quidem multos habemus: Sed non omnes thyrſigeri Bacchi ſunt, omnes laurigeri Phœbi. * Superiorum temporum memoriâ *Johannes Rhenius* variis li- 38
bellis non malè de re Scholaſticâ meritus fuit, cujus *Pædagogia ſeu Methodus Inſtitutionis puerilis* conſilia non pauca exhibet.

Qui novam methodum, de quâ nos quoque ſuprà, excogitavit *Joh. Joa-* 39
chimus Beccherus, ab iſto invento ſuo non tam amplos ſperare fructus poteſt. Etſi enim ingenium illi non deeſt, & ad linguæ notitiam grammaticam, ac diſſertationes extemporales inſtituendas, non inutilis labor eſt, latinè tamen, nec grammaticè ſolùm ſed & eleganter, dicere ſcribereque cupientibus parum proderit. Non juvat ſola verborum & rerum copia, niſi adſit prudentia, quæ delectum inſtituere doceat, quod ex iſtâ vocabulorum farragine, ut ut bellè ordinatâ non facilè diſci poteſt, niſi maturè ex Autoribus idoneis illam facultatem hauriamus. Quin potius dato pignore certare auſim, puerum methodo Beccherianâ informatum, totum ſiccum & enervem in omni compoſitione ſuâ fore, pluſque ex illo invento utilitatis ad viros vel juvenes jam tum omni genere ſcholaſticarum exercitationum ſubactos perventurum, quam pueros hâc primùm arte erudiendos. Vocabula per derivationem & terminationes diſci citiùs poſſe, uti Beccherus vult, nemo quidem negaverit. Sed ego potius Oratorem quam Grammaticum formare malim.
* Conſultius ergo erit, vocabula ſub locis generalibus, quales Beneius præ- 40
ſcribit, diſpoſita ſecundum cognationem, differentiam, contrarietatem, ad-

juncta &c. puerum discere, magno posteà usui in amplificatione futura, ubi
41 quædam scribenda sunt; ductu tamen antiqui autoris. * Etsi enim hunc u-
sum in phrasibus bonis, alphabetico ordine congestis, quærat *Marc. Frid.
Wendelinus* in memoriâ Rudolphi filii, neque ejus causæ nullæ sint; tamen à
boni autoris verbis benè ordinatis solidiora ejus rei ponuntur fundamen-
ta. Ex ipsis tamen vocabulis & phrasibus feliciùs ego rem illam, quàm è cla-
vibus & januis confici posse, Wendelino libens concesserim. Neque malè
judicat Wendelinus, cum ait: *Vocabulorum sylvam citius ego totam memoriæ &
ingenii mediocris adolescentulo me impressurum puto singulari quodam puerili, & pene
ridiculo, memoriæ adminiculo* (quod velim prodidisset) *quam clavis integra partem
mediam assiduo soloque interpretationis labore. Ausim deposito pignore cum quovis con-
tendere, & hoc addo, vocabulorum notitiam è Lexico paratam longè certiorem & expe-
42 ditiorem fore alterâ, quam assidua clavis dederit interpretatio.* * Et nihil sanè Be-
cheriana Praxis Anni secundi & tertii in opere isto tironem juvabit, conjun-
cturum isto suo artificio nomina & verba, quæ Latinæ linguæ indoli refra-
gantur: quod è solâ & assiduâ autorum antiquorum lectione & imitatione
demum observandum est; ne quid de numero & concinno positu dicam,
qui aliunde, quàm ex iisdem fontibus, disci non potest.

43 Amplius studiis Scholasticis spatium indulsit Vir, dum viveret, harum
rerum peritissimus optimusque Mercuriorum sculptor, Mechovius. Nam in
doctissimâ suâ *Hermathenâ tractat. 3. cap. 2. 3. 4. 5.* hoc argumentum copiosis-
simè tractavit, ut nil quicquam addi posse videatur. Primos ille septem an-
nos Antescholanis concedit, qui intra contubernium parentum educati,
nondum ad publicas scholas accedunt; Scholasticis totos 14 annos, ut ita-
que ante annum 21. è Scholis non exeant, suæ sententiæ suffragantem lau-
dans Sturmium, qui tamen anno 15 scholastica studia absolvit, & altero loco
44 sub illo annorum numero Academica fortè studia comprehendit. * In Ante-
scholanorum informatione veterum mores à nostris discrepant; quibus,
cum in linguis non multùm laborandum, statim ad rerum cognitionem
convertere se potuerunt. De his multa Quintilianus, qui ne infantiam
quidem ipsam cessare à literis vult. Nostri in formandâ voce, legendo, scri-
bendo, primis pietatis rudimentis, vocabulis Donati, quæ vocant, tirociniis
tempus hoc consumunt, quibus rectè quidem Mechovius Tabulas Geogra-
phicas jungi posse existimat. Vossius historiam sacram & civilem per imagi-
45 nes illis quoque inculcari suadet. * In Scholasticis primum septennium in
παιδεία τῶν ἐγκυκλίων & in *ταῖς λογικαῖς τέχναις*, alterum in humanitatis, Dia-
lecticæ studio ac initiis Philosophiæ transigi vult. Hîc primùm de Gramma-
ticæ informationis ratione tenendâ, de exercitiis Grammaticis, de Græcæ lin-
guæ rudimentis, Musicâ, Geographiâ, Poëticâ, Historiâ universali, Chronolo-
giâ, quantum satis est, posterioribus annis discenda præcipit. In altero septen-
nio

nio Grammaticæ elegantioris cultum, Terentii & Epistolarum Ciceronis lectionem, exercitia tam Latina quàm Græca ex autoribus optimis Latinis & Græcis, Poëtarum non lectionem solum, sed & imitationem accuratiorem, per varias metaphrases aliaque exercitia, Eloquentiæ themata ad orationum Ciceronis ductum adornanda, Historiæ plenioris studium, Mathematicarum disciplinarum elementa, denique Dialecticam compendiariam commendat; atque sic è ludo suo emancipatum Academiæ tradit. * Quàm benè cum Republicâ ageretur, si lentis illis modestisque gradibus primùm ad Academias, & 46
ab illis ad cathedras, tribunalia & subsellia procederemus. Sed volatica hodie omnia sunt & superficiaria, cum plurima pars juvenum solam ostentare speciem, quam solidam præstare eruditionem, malit; Quò fit, ut propediem barbaries omnia occupet, & ubique improbitas & ignorantia triumphet.

Si quis in his rebus paululum curiosior est, is cæteros, qui super hoc ar- 47
gumento scripti sunt, libros adeat, diligenterque, in quibus conveniant vel discrepent, notet. Sua enim cuique inventa & cogitata sunt; quæ inter se comparata, utilitatem non exiguam afferent. Legi possunt, quæ aliquot tomis cum Sturmianis illis junctim prodierunt, aliique seorsim editi, de quibus jam suprà plura diximus. Hìc de studiorum non solùm, sed & morum regimine, de legibus scholasticæ societatis, pluribusque aliis explicatè agitur, quæ ab instituto nostro sunt aliena. Eorum quasi compendium Mechovius in libro suprà laudato exhibet. * Nos summa quædam hujus tractatio- 48
nis capiti velut in compendio sub finem proponemus, quæ in scholasticâ informatione commodiùs instituendâ attendi merentur. 1. Compendia lectionis & scriptionis uno labore conjungenda, ut utilia, cum legimus, simul scribamus. 2. Grammaticæ rudimenta brevissimè proponenda. Ea Emund. Richerius in *Obstetric. Animorum c. 3. n. 8.* sex mensium spatio à pueris percipi posse affirmat, qui & *Grammaticam Obstetriceam* scripsit, cujus tantùm titulum in Catalogis hactenus legi, ipsam verò non vidi. Grammaticæ Philosophicæ, (quicquid Scioppius magno hiatu de illis promittat) à Scholis omnino proscribendæ. 3. Latinæ linguæ Græca statim in primordiis jungenda, quod facili negotio fieri potest, & in hunc finem unam pro utrâque linguâ Grammaticam Cl. Dn. Bütnerus scripturus est. 4. In tenerrimâ ætate Mathematicarum quarundam disciplinarum prima lineamenta magnâ utilitate duci possunt, ut Arithmetices, Geometriæ, Picturæ, Geographiæ. 5. Absit ab omni proposito præcipitantia. Quæ hìc peccantur, ea multo temporis dispendio postea luuntur. Multi citiùs ad scopum pervenissent, si tardiùs incedere voluissent. 6. Quamprimum orationis solutæ exiguam facultatem habuerit puer, poëtas legat, carmina memoriæ mandet: Magnum hoc ad ingenii exaltationem, ad concinnitatem in sermone omni soluto adjumentum est. 7. Sententiæ partim periodicæ, partim breves & acutæ, secun-

cundum virtutum capita memoriæ mandentur, uti & dicta præcipua biblica secundum locorum ordinem. 8. Omnia nova meritò debent esse suspecta: varietas confusionem, simplicitas constantiam studiorum parit. 9. Qui sublimes scientias pueris proponunt, ante solidam linguarum cognitionem, cum ratione ipsâ insaniunt, illosque insanire docent. Qui in Scholis incipiunt fieri magistri, in Academiis denuò fiunt pueri, & postea ad omnes res inepti. 10. Locutionem, Declamationes extemporales, ut pestem puræ latinitatis, fugiant: Illa tamen cum peritis, & qui emendare è vestigio errores velint, institui potest. 11. Qui pro antiquis autoribus recentiores vel religionis vel alius causæ prætentu substituunt, intempestivâ pietate puerorum studia corrumpunt: quo nomine religiosulos & semidoctos Scholarum Inspectores Jacobus Martini reprehendit. Legendus super hoc argumento præ cæteris Mechovius in Antiph. 12. Qui disputationes tironum instituunt, eos Caselius facetè acies gruum & pygmæorum instruere, minusque sapere, quam qui historiam somniorum conscribere jubent, judicat; Hofmannus Medicus Altorffinus ludum impudentiæ vocat, in quo ad duritiem frontis erudiantur adolescentes. 13. Præceptores etiam in primâ infantiâ optimi deligantur: non eruditi solum, sed & optimo judicio practico præditi, cujus prima lineamenta impressa per totam vitam discipulum comitabuntur; plusque exiguo tempore sub magistro tali proficiet puer, quam cum à stulto homine, utut non indocto, pravos mores induet, totâ vitâ vix exuendos. Plura hîc de Exercitationibus Scholasticis dici possent: sed illa suo loco reservamus.

CAP. XI.
DE CURRICULO ACADEMICO.

Academiam accessurus doctrinam moresque idoneos afferat. 1. 5. seq. Censura morum Academicorum à nonnullis acerbior instituitur. 2. Iis respondetur. 3. Lineamenta in prima officina malè ducta, vix in altera rectius formantur. 4. Quod iis remedium. 6. Scholastica studia in Academiis non deserenda, sed perficienda. 7. Cujus rei utilitas indicatur. 8. Græcæ Latinæque linguæ studium summè necessarium. 9. penè in Academiis elanguit. 10. Eloquentia ferè negligitur. 11. Logica doctrina præ cæteris commendatur. 12. Analytica & Hermeneuticæ utilitas. 13. Ars hermeneutica nondum satis exculta. 14. Disputationes tironum non permittendæ. 15. Caselii sententia. 16. Arithmetica & Geometria diligenter excolendæ. 17. Historicæ cognitionis utilitas. 18. Hæc studia, utpote fundamenta præprimis tractanda. 19. Pansophiæ titulo instituta compendia ad solidam doctrinam noxia. 20. Crudis studiis imbuti maximo cum damno Ecclesiis & Rebuspp. præficiuntur. 21. Honorum Academicorum gradus in indignos collati. 22. Studiis παρασκευαστικοῖς imbutus expeditius in reliquis progreditur. 23.

Juve-

Digitized by Google

Juvenes docendo se ipsos informant. 24. Non cuivis tamen permittendum, ut doceat. 25. Φιλονεικία in Academiis noxia 26. & omni ratione prohibenda. 27. Peripatetica philosophia termini meritò moveri prohibentur. 28.

E Scholis in Academias tironem nostrum, velut in alterum orbem, deducimus. Miserè jam cum illo agitur, nisi doctrinam illo ordine dignam moresque idoneos afferat. Hìc enim prima & ingenii & judicii ipsi experimenta capienda; quibus ubi succubuerit, & fortuna & salus ejus periclitabitur. * Non desunt, qui integris libris malos, qui in Academiis vigent, juvenum mores acerbiùs insectantur. * Horum ego censuram equidem non reprehendo: sunt enim eorum querelæ verissimæ, & quotidianâ experientiâ confirmantur. Verùm meminerint tamen illi, non generari in Academiâ pravos mores, sed propagari. Si in puerorum rectâ educatione domi officium facerent Parentes, in Republicâ Magistratus, in Scholis Magistri; non esset fortè, quare Academias accusaremus. * Nunc verò, cum è primâ officinâ, tùm quâ eruditionem tum quâ mores, mala lineamenta ducta sunt, an sperari potest, ut ex alterâ illâ officinâ novi & rectiùs formati Mercurii prodeant? præsertim cum libertas, quam durioribus coërcere legibus non licet nec expedit, plenius aliquod bonæ mentis arbitrium requirat. Valet hìc, si usquam, illud Lucretii: 1 2 3 4

- - - in fabricâ si falsa est regula prima,
Normaque si fallax rectis regionibus exit,
Et libella aliquâ si ex parte claudicat hilum:
Omnia mendosè fieri, atque obstipa necessum est,
Prava, cubantia, prona, supina atque absona tecta,
Jam ruere ut quadam videantur velle, ruantque
Prodita judiciis fallacibus omnia primis.

Multo rectius ergo sibi suisque consulunt, qui vel domi suæ sub bono magistro, vel in Scholis publicis benè institutis ad eos ætatis annos adolescentes detinent, ut & eruditione & judicio firmati, non facilè vel pravis malorum suggestionibus vel suâ ignaviâ se abduci patiantur. Nisi forte iis sint opibus instructi Parentes, ut prudentis ephori uti operâ possint. Quo ii, qui excellentioris ingenii sunt (ii enim ad lapsus proni) maximè indigere videntur. 5

Adeat ergò Academiam Adolescens, sed tum demum, ubi studium Scholasticum feliciter emensus fuerit. Nisi enim hæc studia in Academiam intulerit, rudis hinc stipesque redibit, quibuscunque etiam phaleris titulisque ornatus. Nam sanè, qui 6

Olim truncus erat ficulnus, inutile lignum,

nunc non repentè fiet Mercurius. * Et verò ipsa studia scholastica ne nunc 7

Digitized by Google

quidem seponere debet, sed summâ perficere diligentiâ, cum iis per totam vitam præsidiis quocunq; in genere niti possit. Nemo enim unquam fuit, quem his studiis operam dedisse pœnituerit; plures fuere, qui neglectum eorum
8 nimis serò doluerunt. * Ac videmus sanè omnes illos, qui philosophiæ humanitatisque studia in Facultates intulerunt, maximos fecisse in iis progressus, atque primas occupasse, cum eorum rudes ne quidem in tertiis subsisterent. Est quoque per se stultum ad metam tendere sine viâ, quam illa studia currenti substernunt: neque quicquam sani verique vel in Jurisprudentiâ, vel in Medicina, addo & in Theologiâ, quatenus rationi subjicitur, sciri potest, nisi ex iis fontibus, è quibus illi rivi defluunt, hauriamus.

9 Primùm quidem Græcæ Latinæque linguæ diligentior cultura, sine quibus muta ac elinguis penè est omnis doctrina, cum primo anno institui in Academias deberet, nemo est, vel paucissimi, qui ad eas respiciat. Et his tamen fulcris niti, his quasi pedibus ingredi, plus dicam, his alis volare debe-
10 mus. * Querebatur jam suo tempore Johannes Caselius, magnus in solidâ doctrinâ suo tempore Hercules, de hâc in Academiis socordiâ & negligentiâ: Nam in eleganti illo libello, qui Νέος καὶ Προδιδάσκαλος ab illo inscribitur, narrat, quomodo se Juvene in Wittebergensi Academia *Vitus Vinsemius, Georgius Cracovius, Philippus Melanchthon*; in Lipsiensi Joachimus Camerarius, Gregorius Bersmannus Historicos ac Poëtas Græcos magnâ ingenii ubertate interpretati fuerint. Viveret ille & veniret nunc in Germaniæ Academias, & in Græcâ linguâ plerosque obmutuisse, in Latinâ balbutire, seculine dicam an
11 magistrorum vitio, deprehenderet. * Donarem Græcam; sed in Latinâ linguâ & eloquentiâ tantam passim regnare ignorantiam, quis non indignetur? Et verò omnis illa Eloquentiæ facultas saltem ex Latinis Autoribus, si Græcos fastidias, haurienda est. Quid enim vel Germanicâ linguâ loquetur Orator sacer? quid in subselliis Senator? in aulis Legatus? nisi eloquentiæ lineamenta ex optimo magistro disertissimo illo Romuli nepotum duxerit. Consultus aliquando, quâ viâ ad eloquentiam sacram iretur; rectius respondi, si quis Ciceronis Orationes legeret relegeretque sæpius: Illi me albis dentibus riserunt, ut indigna & absurda locutum; Sed viri docti satis intelligunt, quid ego senserim: non posse scilicet artificia etiam in oratione sacrâ meliùs, quàm è summo in eloquentiâ magistro disci. Nunc verò, ut quisque sibi sapit, ita sibi loquitur, non Auditori; qui, ut in Satyrâ Horatianâ Drusonis debitor

Porrecto jugulo historias captivus ut audit.

Quod alumno suo nutricula vovet, *& sapere & fari recte, quæ sentiat*, id
12 alumno quoque Academico nostro nos voveamus. * Quomodo fari rectè debeat vidimus; nunc etiam ut sapere discat monemus. Ad sapientiam verò omnem viam sternit τῶν λογικῶν doctrina, quæ τρόπος ἐπιστήμης dicitur
&

& ὄργανον, sine quâ minus efficere possumus, quam sine malleo & incude faber
ferrarius, sine amussi & norma architectus, sine serrâ & dolabrâ scriniarius,
sine penicillo pictor. Ideò scilicet in Academiis vivimus, ideô studiis in-
cumbimus, ut rationem excolamus; & rationis tamen ac ratiocinationis ar-
tem plerique aspernantur: Quoquid stultius fingi possit non video. Fun-
dum benè subactum volumus, semina illi inspergemus, neque vomere &
aratro, neque marculo usuri. Nil sciri in scientiis solidi potest, nisi hâc du-
ce, digitumque intendente. Hæc illa divina virgula est, quæ thesauros sci-
entiarum indagat: hâc bolide profundum doctrinæ Oceanum exploramus:
hâc acu magneticâ incognitas ἐγκυκλοπαιδείας terras venamur. Latè patet
divinæ hujus scientiæ usus; neque categoriarum numero, vel nudâ syllo-
gismorum fabricâ tantum definitur. Sine illâ enervis omnis oratio, verita-
tis lux in opaco est, scientiarum definitiones claudicant, methodus omnis à
viâ regiâ aberrat. Sæpius suprà dixi, & nunc repetens iterum iterumque
monebo, non esse superficiariam huic disciplinæ operam impendendam.
* Neque sententiæ meæ refragabitur, qui perpendet quanta Analyticæ, quan- 13
ta Hermeneuticæ utilitas sit, quæ geminæ Logicæ propagines per omnem
disciplinarum fundum grassantur, & individuæ scientiis omnibus comites
adhærent; In quibus hodieque, quæ desiderent, docti habent. * Nam ars 14
Hermeneutica, quam singulari libro se deducturum promiserat *Conringius*,
& ante illum *Caselius* in libro suprà laudato, nondum exculta est. Neuter ve-
rò promissa sua explevit. Caselius in Νέῳ suo quidem se testatur jam dudum
ΕΡΜΗΝΕΥΤΗΝ suum animo designasse, ac debere juventæ, qui alios erudiet,
alios confirmabit. Sed ejus nec vola nec vestigium in Catalogis Operum
Caselianorum vel editorum vel ineditorum reperitur.

Ne verò quis existimet, dum Logicam adeò Tironi Academico com- 15
mendo, me illum in Cathedras novum Sophistam detrudere, qui perverso
nunc in Academiis more, puris de rebus disputationes miseras & jejunas in-
stituat, quarum ille ignarissimus est. Pestis illa juventutis est, & tamen ille
mos nunc ita invaluit, ut suum officium facere non credantur Doctores, nisi
disputatiunculis nugatoriis omnia subsellia perstrepant. Sunt, qui loco le-
ctionum, quibus principia ipsa explicari debebant, disputationes instituant
inter tirones, ridiculo profectò ac inutili consilio. * Qui mihi fidem non habe- 16
bunt, habeant Caselio, præclaro his in rebus judici. Ita ille in suo Νέῳ καὶ Προ-
διδασκάλῳ: *Hoc studium divinum* (Logicum intelligit) *magna diligentia colendum
judico; nec minus verò privatim, quàm publicè: Sed disputationes tironum non minus
mihi ridiculæ sunt, quam instructa acies gruum & Pygmæorum, de qua Poëtæ fabulantur;
ac malè novitiis consulunt, qui eos in acie disputationum collocant, quasi egregia faci-
nora designaturos, qui nec clypeum tenere, nec hastam vibrare, ac ne pedibus quidem fir-
miter consistere valeant; quin ii disputationum spectatores, disputantium auditores fru-*

stra ferè opinor sint. Ut sine materiâ & instrumento ne tuguriolum ædifices, ita sine doctrina & certo de rebus conferendi modo eruditum sermonem nullum instituas, atque institutum ab aliis ne quidem satis intelligas. Non est enim, ut vel in sutoria puer momento magistrum æquet: nec hic ferat illum sibi obloquentem in arte tam vili: quin dicto sibi audientem esse jubet; interrogandi fortè ei potestatem faciat, si humanior sit. In paulò honestioribus diu docent, diu exercent alumnos; nec iis judicii partes infimas permittunt. Sunt profectò adolescentum opiniones nihil aliud, quam vigilantum somnia. Res enim ipsas nec oculis nec animo viderunt; mens in ea ætate imbecilla, usus rerum nullus. Hoc igitur efficitur, ut ab initio de rebus non cognitis, nulla explorata ratione controvertentes, ad veritatem nunquam perveniant; sed vel semper, quicquid sit, de quo agitur, animo hæreant, & à quovis facilè huc illuc, non jam rationibus, sed verborum flabellis impellantur, aut opiniones, vel ab aliis acceptas, vel à se excogitatas, ita mordicus teneant, ut nullis rationibus, quantumvis certis & evidentibus, ab iis se dimoveri patiantur, sed valeant etiam volubilitate linguæ tueri. Dum enim non tacent, etiamsi ad rem nihil dicant, se superiores esse & ipsi existimant, & habent sui similes, qui assentiantur.

17 Debet & inter studia *παρασκευαστικὰ* suus mathematicis nonnullis disciplinis locus assignari, præcipuè Arithmeticæ & Geometriæ, quæ ingenium ita acuunt, ut cos ferrum: Logicæ doctrinæ vel ideo subsidio est, quod ars demonstrandi nullis aliis exemplis quam geometricis pleniùs declarari atq; ob oculos poni possit. Animum quoque in rebus apprehendendis certiore viâ ducit, ut non facilè ad falsa declinet. Sunt enim in multis rebus nescio quomodo *ἀπαίδευτοι* & *ἀναίτιοι*, qui planè *ἀγεωμέτρητοι* sunt, ut pueriles sæpe errores & cuivis palpabiles prodant. Quantum hæc studia efficaciam in ingeniis excitandis habeant, testatur Caselius in libro modo laudato: *Vidi*, inquit, *quos stupidos diceres, tanquam è profundâ vorragine emersisse, præsidio Geometriæ.* Numeris quantum tribuerint veteres, nemini incognitum est, & eo in loco pluribus persequitur Caselius.

18 Historiæ tanta ad omnem doctrinam utilitas est, ut sine illâ nihil planè effici possit. Ejus plenior cognitio habenda est, non tantum illius, quæ Politicæ fundamenta substernit, sed & illius, quæ ad Theologiam, & ad omnes scientias manuducit. Historiæ omnia penè debemus, quæ sciri possunt: nam qui *ἱστορήματα* cujuscunq; doctrinæ accurate novit, plus omnibus in illa magistris sapit. Eâ de re pluribus egimus *lib. 1.* ubi de fructu Historiæ literariæ disse-

19 ruimus. * In his se disciplinis exerceant juvenes, his illi studiis incumbant, atque ita incumbant, ut ex earum fontibus non tanquam canes è Nilo hausisse videantur. Et illæ quidem omnibus, ad quodcunque se vitæ genus verterint, exhauriendæ sunt. Qui Theologiæ, qui Jurisprudentiæ, qui Medicinæ operam daturi sunt, præter hæc, in Metaphysicis, Ethicis & Politicis, Physicis, non levi industriâ versari debent; Sunt enim illæ, quasi radices, è quibus

bus cæteræ propullulant, ac in ramos fructusque diffunduntur. Est verò in illâ palæstrâ aliquot annos sudandum, donec firmo latere lacertisque validis in majori te theatro athletam sistere possis.

Non possum probare illum, qui passim in Academiis viget, morem, quo 20
tres quatuorve disciplinæ intra anni tempus levi aliquâ percursatione absolvuntur, specioso Pansophiæ titulo. In quibus suscepta tumultuaria opera sufficere videtur ad Facultates, ad quas illicò transitus fit. Et hi quidem omnino præmeditati ad eas accedere sibi videntur, satis se jam Philosophiæ præsidiis instructos rati, cum aliquot in singulis disciplinis vocabula memoriâ comprehenderint. * Nam sunt, qui & hanc operam nimis sibi mole- 21
stam aspernantur, & statim supervacaneo hoc ac inutili studio relicto ad metam properant, ne quid temporis sibi pereat, vel cathedram sacram vel Reipublicæ subsellia occupaturis. Quo fit, ut, cum imperiti vel semidocti ubique primas teneant, verè doctis ac prudentibus vix in tertiis subsistere liceat, aut illi æternùm exulare jubeantur. Quid hinc Scholis, quid Ecclesiis, quid aulis expectandum sit, facilè prudentes intelligunt: nam barbaries tandem, exclusa in perpetuum verâ sapientiâ, dominabitur.

Paulatim etiam in hos mores publicâ & regiâ viâ itur, dum honorum gra- 22
dus, quondam adeò sanctè habiti, & in eos tantum collati, quos ardens ad æthera virtus evexerat, nunc quibusvis, qui vix prioribus labris degustarunt doctrinam, quam profitentur, ut has ostentent ad populum phaleras, suspenduntur. De Gallicarum Academiarum moribus vide, quæ Menagius scribat epistolâ illâ, quam Amœnitatibus suis Juris præmisit: *Bene hodie*, inquit ille, *cum Jurisprudentiâ ageretur, si ejus studio triennium, ut ætate Cujacii, impenderetur. Sed, ô tempora! ô mores! non triennium, non trimestre tempus, vix triduum ei impenditur. Citatis equis uno die urbem Aureliam petunt Juris Candidati: altero, Licentiatus, quod vocant, ibi gradum sumunt: tertio, Juris Consulti Lutetiam redeunt; ut, quod joco olim de se Marcus Tullius, triduo se Jurisconsultos profiteri seriò velle videantur: Advocati quarto die fiunt: quinto, veniâ ætatis à Principe impetratâ, (quâ indulgentiâ nihil perniciosius esse contendo) Judices sine legitimo examine facti, de fortunis, de vitis hominum judicant. Reipublicæ tam noxium morem à Petro Seguerio, Franciæ Cancellario, Guillelmo Lamonione Senatus Principe, Dionysio Talonio, Achille Harlæo, Hieronymo Bignonio, Regiis Triumviris, pro eo, quo in Rempublicam flagrant, amore, brevi emendatum iri speramus, quotquot sumus, qui notitiam boni & æqui profitemur. Imo emendare jam cæperunt: Audio enim Principis decreto & consulto Senatus statutum nuper fuisse, ne quis in posterum ad Licentiatus gradum, sine quo nemo Advocatus fieri potest, certè non debet, pervenire possit: nisi qui annum integrum in Academia celebri Juris studio posuerit: utque nemo, nisi qui quadriennium in foro versatus, voce aut scripto juverit Clientes, (est enim Ordo Advocatorum seminarium omnium Magistratuum) Judicum consortio adjungatur.*

Benè

23 Benè fecerit Tiro noster, si aliâ ac securiori viâ incesserit, si studia illa
παρασκευαστικὰ majore diligentiâ tractaverit: in quibus & ipsis sæpe inve-
niet quod vitæ civili magis idoneum reddat, & expeditius ad gloriam, hono-
res, nominisque immortalitatem iter sternat: ad Facultates verò se applicans
dimidium facti, qui tam benè cœperit, habebit; cumque alii in luto pulvere-
que repent, hi alis per sublime ferri videbuntur. De Doctorum officiis hìc
solliciti non erimus. Si præficiuntur muneri Professorio Viri omni doctrinâ
instructi, omnibusque eo nomine spectati satis, illi videbunt, ne quid detri-
menti capiat res literaria. Quæ sint in Academiis professiones constituen-
dæ, quid in singulis publicè privatimque docendum, de eo prolixè egit Jo-
annes Sturmius *in Epistolis suis Academicis*, quas Classicis suis subjunxit. Sed in
illis & locorum & auditorum ratio habenda est.
24 Non parum & hoc in Academiis viventi proderit, quod & Fortius Rin-
gelbergius præcepit, ut, qui aliquos in disciplinâ progressus fecerit, alios suo-
rum commilitonum, hâc parte philosophiæ minus exercitatorum, erudiat,
numerato etiam pretio, ut habeat, quibus prælegere possit. Oratores, Histo-
ricos, Poëtas, (Caselii idem hoc consilium est) vicissim legant, ita ut qui quo
die interpretis munus gerat, meditatus accedat, cæteri ejus diligentiâ eru-
25 diantur. * Sapienter tamen idem addit: *Hìc adolescentulos moneo, ut non te-
merè, nec de æqualium puerili suasu aut insusurratione, sed de consilio docti viri audi-
ant, quem audituri cunque sunt. Si qui ab iis, quæ publicè docentur, abhorrentia, sive
cum iis pugnantia promittunt, ad eos ne se applicent, ac perplexis & insulsis opinioni-
bus, quam veritate imbui, & apud imperitos videri quam esse docti malint. Hoc enim
agunt Sophistæ, ut ex inanibus doctrinæ umbris & sapientes videantur, & compendiis suis
26 consulant.* * Id verò eò diligentius cavendum est, quò proniores in *Φιλονεικίας*
esse juvenes solent, qui solâ novitatis specie inducti nubem pro Junone sæ-
pe amplectuntur. Quanta è talium magistrorum, quanta è studiosorum
Φιλονεικία mala in Ecclesiam, Rempublicam totamque rem literariam in-
commoda promanarint sæpe, dici vix potest. Vide Voglerum in dissertatio-
27 ne de studiorum hodiernis corruptelis. * Quare mihi potius placeret, salu-
taribus legibus huic obviam ire licentiæ, omnemque illam novaturiendi li-
bidinem ense resecare, ne pars sincera in eundem pruritum trahatur. Con-
venit enim doctoribus prudentibus, ut omnes in partes vigiles oculos cir-
cumferant, ne quid stolidioris vel pestiferæ doctrinæ serpat ac paulatim ani-
28 mos inficiat. Neque Magistratus hìc cessare officium debet. * Non malè
suis rebus quædam Academiæ consuluerunt, quæ veteres Peripateticæ Phi-
losophiæ terminos movere prudenti instituto prohibuerunt. Quod etsi qui-
busdam asperum nimis & durum videtur, qui libertatem philosophicam sem-
per crepant, sciant tamen illi, publicam philosophandi formam necessa-
riò tenendam esse, quæ in præcipuis partibus ita ab Aristotele adaptata est
in

Digitized by Google

in Logicis, Ethicis, Politicis, Rhetoricis, ut non facilè emendari possit. Ne quidem in Physicis principiis ejus doctrinam publicam repudiandam existimem, supplendam tamen novis illis inventis, cumque iis quodammodo conformandam: Quod feliciter à nonnullis tentatum est.

CAP. XII.

DE PÆDAGOGIA REGIA.

Methodus Principis informandi à vulgari differt. 1. In quem finem Principis studia dirigenda. 2. In principe etiam doctrina requiritur. 3. Autores qui de principum institutione scripserunt. 4. Mores præ cæteris in principe spectari debent. 5. Ipsi etiam in puerili ætate virtutes instillandæ. 6. Consilium Autoris Anonymi Galli. 7. Ephori prudentes seligendi. 8. Ingenia principum consideranda. 9. Linguæ ex usu & conversatione discendæ. 10. An lingua & scientiæ simul discendæ. 11. Grammaticis minutiis non est macerandus Princeps. 12. ab Autorum interpretatione abesse quoque debent Grammaticorum tricæ. 13. Fabulæ Æsopicæ, sententiæ, adagia politici usus proponenda. 14. Styli exercitium in moralibus & historicis occupetur. 15. Historici prælegendi. 16. Politica ex illis diligenter notanda. 17. Difficiliora prætereunda. 18. Historia patria iis jungenda. 19. Sententiæ Politicæ Lipsianæ commendantur. 20. Chronologia. 21. Methodus in disciplinis Theoreticis per compendia instituenda. 22. Quòd si velit, per ampliora spatia duci potest. 23. inter mathematica potissimum militaria & navalia inculcanda. 24. In Physicis è Museis & Gazophylaciis informandus. 25. Naturalium secretorum scientia Principem maximè ornat. 26. imò ad prudentiam civilem facem accendit. 27. In Practicis disciplinis quæ ratio tenenda. 28. Nec Poëtarum, comicorum lectio Principi negligenda. 29. Theologia in quantum ad fidem necessaria, addiscenda. 30. Subsidia à conversatione 31. Anagnostis, 32. Bibliothecis, 33. Nobilium Pædagogia operosior esse debet, quam Principum. 34. nec milites literarum expertes esse decet. 35.

A Communi didacticâ sejungenda est illa, quæ cum Principibus instituitur. Nam, cum illi, qui studiis operam dant, singuli certos sibi fines 1
propositos habeant, ita in Principibus maximè ille spectandus, qui studia omnia eò dirigere debent, ut populo suo benè imperent, ut suam non solum salutem, sed & populi curent & attendant. * Cum ergo 2
privati eas studiorum partes sectantur, quibus sibi benè sit, & se in statu privato felices fore existimant, Principes ἀρχιτεκτονικὸν illud, quod in sapientiâ omni est, & ἡγεμονικὸν sibi servare debent, quo illi omnia, etiam civium studia, in Reipublicæ bonum ordinent. * Ideoque ita omnibus imbutus esse literis 3
debet Princeps, ut non quidem ad omnes minutias descendat, ut illi faciunt, qui

qui hæc in Republicâ particularia tractanda suscipiunt; sed generatim tamen atque universè de iis judicare, & ex sapientiorum ingenio illa ordinare possit. Inepti sunt & stolidi, qui infra Principis dignitatem esse existimant, linguis & disciplinis applicare animum: Ii enim non Principes se formare meminerunt. Si qui sunt in Republicâ cives cæteris & doctiores & moratiores, ut esse sanè debent; nam incondita turba regitur à prudentioribus; omnium & prudentissimum, & si fieri potest, doctissimum esse Principem, qui cæteris etiam doctioribus & melioribus imperet, necesse est: si non in minutissimis doctrinarum partibus, saltem in eo, quod ad ἡγεμονικὸν propiùs pertinet. Graviter in illorum opinionem invehitur, qui à Principibus abesse omnem doctrinam volunt, Caselius in eâ epistolâ, quam Cyri pædiæ Xenophontis subjunxit.

4 Magnus est eorum numerus, qui de Principe instituendo scripserunt, tam inter veteres, quam inter recentiores, quorum plerique mutuò se exscribunt. Xenophontis Cyri pædia nemini ignota est, & Plutarchi libelli de eo argumento. E recentioribus multi sunt, qui dum de institutione principum agerent, omnia penè Philosophiæ moralis & civilis præcepta in eo argumento exhauserunt. *Conradi Heresbachii* extat liber *de educandis erudiendisque principum liberis, Francof. ad Mæn. 1592.* editus; quem *Joannes Sturmius* in libello *de Educatione principis* ad Illustrissimum Principem Gulielmum, Ducem Juliacensem scripto, à pietate, prudentiâ, doctrinâ commendat. Erat verò illi Principi à Consiliis Heresbachius. *Marci Antonii de Principum doctrinâ* extant libri novem, sub forma dialogi scripti, Francofurti recensente Zacharia Palthemio Ann. 1603. editi. *Erasmi quoque Roterodami* eâ de re extat epistola: *Caselii* etiam *Oratio* Xenophontis Cyri pædiæ à se editæ addita. Sunt porrò *Hier. Cagnoli* liber de rectâ Principis Institutione, Colon. 1577. in octavo editus: *Farnesii Diphthera Jovis*, seu de antiquâ principis gloriâ & institutione libri tres, Mediolani An. 1607. in 4. editi: *Heroaldus* de Institutione Principis, Paris. Ann. 1617. *Marnixii* de eodem argumento libellus: *Leonis Bacovii* Delphinus seu de primâ Principis institutione, Paris. 1671. in 4to editi. Est & Regum Principumque Institutio ab incerto autore Gentis Sueticæ, ante secula non nulla Svetico sermone conscripta, quam ex mandato Illustrissimi Regii Cancellarii Comitis Magni Gabrielis de la Gardie in sermonem Latinum convertit, notisque accessoriis illustravit Johannes Schefferus, edititque Holmiæ Svecorum Ann. 1669. in folio. Plerique tamen & penè omnes ad mores potius hîc, quam ad doctrinam, respiciunt, de quâ nos hoc loco potiùs sumus solliciti.

5 Negari id quidem nequit, esse in principum disciplinâ præ cæteris omnibus mores & officia consideranda, & judicium practicum omni curâ excolendum: Hoc enim illi, qui imperio præest, præcipuè exercendum est. Debet tamen

tamen & intellectus perfici bonis literis, quarum usus & existimatio in Republicâ à Principis judicio practico dependere debet. * Earum cognitio præcedere in ætate Principis puerili debet, ut semper fieri æqvum est. Major tamen in virtutum lineamentis maturè ducendis etiam hîc diligentia impendi debet & potest: Etsi enim privatæ sortis homines talia ad maturiorem ætatem referunt, Principes tamen, qui in juventute sæpè Reipublicæ clavo admoventur, earum simulacra animo infixa habere debent; Qui quanquam per ætatem absolutam moralium cognitionem habere vix possint, eorum tamen semina è conversatione Virorum sapientum in tenerrimâ etiam ætate non infeliciter sparguntur. * Operosus est in ejus rei declaratione Anonymus quidam Gallus, qui elegantem scripsit hoc titulo librum, Amstelodami apud Danielem Elzevirium Ann. 1679. in 8. editum. *de l'education des enfans & particulierement de celle des princes où il est montrè de quelle importance sont les sept premieres annees de la vie.* Toto libro nihil aliud agit, quam ut monstret, quomodo singulæ virtutes implantari animis tenellis possint, præsertim iis, qui operâ sapientum uti possunt; quod feliciùs in principibus, quam in privatæ sortis hominibus, fieri potest. In illâ enim ætate, ait, exiguo labore spiritus imbecilles flecti posse, vel per metum levis pœnæ, vel per spem exiguæ & innocuæ voluptatis. Pudor, Metus, Curiositas, Credulitas quatuor illi ansæ sunt, quibus animi ipsorum tenelli prensari, & ad certum finem duci possint. De singulis ille multa utilia præcepit, quæ velim ego Principum informatoribus vel informatricibus (nam & graves matronæ in illâ ætate plus viris possunt) esse commendatissima.

6 (margin, beside "Earum cognitio")
7 (margin, beside "Operosus est")

8 Ut ad doctrinam veniamus, eam ego Principis dignitati & genio attemperandam omnino svaserim. Præcipua hîc cura est in Viro & doctrinâ & virtutibus etiam civilibus ornatissimo, teneræ Principum ætati præficiendo: Nisi forte alium informationi, alium moribus Parentes præfectum velint. Sed tamen & in illo, qui studiis præest, omnia illa morum requisita abesse minimè debent: Amicè enim illa conspirant, & mutuas sibi operas tradunt. Characterem talis Ephori optimè describit *Joannes Schefferus* in libello de *Generosi nobilisque informatione literariâ.* * Diligentissimè hîc discernenda sunt Principum ingenia, sintne Φορτικὰ, tardiora vel obstinata. Singulorum indoli attemperandæ sunt doctrinæ methodi. Pernicia enim & agilia summariâ cognitione per intervalla sine morosâ assiduitate informanda & velut in cursu per lusum jocumque propellenda sunt; tardiora & moderatiora planiore viâ per doctrinarum adyta circumduci possunt, ita tamen, ut tædium omne evitetur. 9

10 Primum est linguarum studium. Hîc si velint Principes, cum deesse illis opes & subsidia non possint, compendiosiore viâ quam privatæ sortis homines procedere possunt. Conversatio & colloquia crebra hîc facilè, quam ve-

lint, linguam quam commodissimè illis instillaverint. *Equidem*, inquit J. Pastorius in Palæstrâ Nobilium cap. 2. *quod de collegiis, in quibus domestici omnes non aliâ linguâ quam Latinâ uterentur, & ego alibi, & alii ante me monuere, id à nemine citius, quam à nobilibus* (quanto magis à Principibus?) *dari posset effectui: quippe qui facillimè omnium sumptum eum facere ac sustinere queant. Et miror de tali instituto in locis ad rem eam oportunis non cogitari diligentius, neque inter tot viros magnificos, & ad pia alioquin opera propensos, reperiri aliquos, qui tale velut Latium extra Italiam fundare, si non pro vulgo, saltem pro nobilibus pueris, aggrediantur.* Disseruimus eâ de re suprà cap. 9. è mente Gallici autoris prolixiùs. Nunc verò ubi illa desunt subsidia, vulgari viâ etiam principibus incedendum est: Quâ vix tamen tantum proficient, ut vel loqui vel scribere expeditè Latinam linguam possint. Neque ego id valde requiram, cum & temporis multum hic impendendum sit, & Principi sufficere possit, si linguam accuratè intelligat, quod multâ autorum lectione impetrari facilè potest. Nam styli exercitio, ut quis emendatè scribat, triplo majus tempus impendi debet, quam si solâ linguæ intelligentiâ quis contentus esse velit.

11 Fortassis & hìc audiendos quis existimet, qui linguam & scientiam simul disci volunt, quo sibi invento plaudere præ aliis Comenius visus est: Compendia enim, si usquam, in principibus sectari volent, non per multas ambages circumducendis. Verum Comeniana illa methodus non præstat, quæ illa magno hiatu promittit. Mallem ego in nudis nominibus & verbis, secundum ordinem rerum dispositis quamcunque *διατύπωσιν*, qualem Becherus instituit, quàm istam Comenianam farraginem: etsi illo consilio parum

12 in tenerâ illâ ætate proficeretur. * Nugantur, qui per chartularum lusum vel bella grammaticalia regularum Syntacticarum usum efformari posse credunt, nam laborem potius duplicant, animosque novis imaginibus onerant. Non alia, quàm per usum, lectionem & colloquia, compendia linguæ etiam hìc haberi possunt. Grammaticis enim præceptis qui macerare Principem velit, aliàs in tenerâ istâ ætate inutilibus, næ is delirus esset: Neque enim Grammaticus è Principe formandus est, quem neque privatæ sortis hominem esse necesse est, satis & absque minutiis regularum, etiam ipsâ in linguâ doctum & disertum. Linguæ vulgares, Gallica, Italica, per lusum jocumque sola disci conversatione Magistrorum possunt.

13 In Autorum lectione ac interpretatione, sed eorum, qui Principi conveniunt, multum poni diligentiæ debet. Procul hinc esse debent Grammaticorum & Criticorum tricæ. Ne in puerili quidem ætate negligenda sunt, quæ

14 virtutem prudentiamque augere possunt. * Seligendæ e.g. sunt fabellæ Æsopicæ, Apologi civilis usus, quales multi sunt, eorumque usus in vitâ civili declarandus. Jungi possunt adagia *πολιτικώτερα*, Emblemata, symbola; sententiæ breves & acutæ, quarum omnium exempla quædam collegit, & velut in

gustum

gustum dedit, Joachimus Pastorius in suâ *Palæstra Nobilium cap. 5. 6.* * Si styli 15
exercitium placuerit, moralia, civilia argumenta & historica, quibus πρακτικὸν aliquid subsit, seligenda. Si epistolas malis, fingantur occasiones scribendi super negotio aliquo morali vel civili. Continua earum rerum tractatio, accedente splendore illo externo, animos puerorum etiam in sublimem quendam statum extollit, ut ideas sibi earum rerum formare incipiant, quæ in humiliore fortunâ constitutis, & angustiâ rerum pressis, non facilè etiam per operosa præcepta se ingerunt. * Historici omne punctum ferant, præcipuè 16
illi, qui Principum ac Imperatorum vitas scripsere, ac Reipublicæ Romanæ originem & progressum. * In his Præceptoris industria omnes se in partes 17
versabit, ut illud, quod verè πολιτικὸν est, ex iis exprimat, Principique instillet. * Si quæ non satis plana videntur & obscura, neque valde ad rem perti- 18
nent, ea præterire securè potest. *Memini*, inquit Sturmius, *me hoc consilium dedisse meis, ut in hujusmodi scopulis facerent, quod boni aratores in semente & messe faciunt, qui spineta & radices arborum altas, & saxa prærupta, arando & metendo prætereunt, si impensa fructum superet: sic etiam illi notent ea loca, quæ utiliter in præsenti cognosci non possint. Veruntamen ut illi, quæ cum emolumento possunt, saxa evertunt, & truncatas arbores effodiunt, & spinas evellunt; sic etiam illis operæ pretium esset in iis sententiis subsistere, quæ intelligi possunt, etiamsi sint difficiles, & si absque iis lumen cæterorum obscuretur.* Monstravit Böclerus in peculiari dissertatione, cui titulus: *Historia Schola Principum*, quanta ejus doctrinæ utilitas sit. * His demum hi- 19
storiæ patriæ accuratior notitia subjungi deberet, omnisque domestici status rationes & arcana, accrescente ingenio & judicio, explicatiùs proponi. Romani quondam etiam in Senatum pueros induxerunt, ut quasi in rem præsentem venirent, & ipsam rerum civilium scenam intuerentur. * Politico- 20
rum præceptis, nisi generalissimis, macerari illum nolim. Firmiùs hæret, jucundiorque est, quæ in historiâ invenitur veriùs, quam discitur, civilis prudentia. Non displicebunt etiam hìc sententiæ, è bonis autoribus excerptæ, & ordine systematico nexæ, quales dedit in aureo Politices suæ opere Lipsius, in quod ut hoc ὡς ἐν παρόδῳ memorem, Bœcleri utilissimas notas è privatis ejus prælectionibus collectas, publico Orbis Literati bono non invidebit Illustrissimi Comitis RANZOVII Consiliarius, *Nobiliss. Dn. Frisius*, qui suo consilio prima latinitatis lineamenta à juniore Comite Friderico b. m. feliciter ex iis sententiis ducta testatur, ut has postea sententias firmiter memoriæ infixas habuerit. * Chronologia Historiæ brevior adnecti debet, eaque duplex, qua- 21
rum altera sub titulis seculorum & annorum præcipuas Rerumpubl. mutationes signet; altera sub titulo Rerumpublicarum annos mutationum notet. Quibus jungi quoque Geographicarum tabularum explanatio debet.

In scientiis & disciplinis non omnia cum pulvisculo converrenda sunt. 22
Neque enim ad minutias singulas, in quibus Professores earum satis, quod

agant, habent, descendendum est. Seligenda sunt compendia breviora,
quale fortassis non spernendum est, quod *Joachimus Fortius* Ringelbergius
dedit: nam mira brevitate multa complexus est, nec sordido sermone: Con-
tinuus enim ille sermo hîc magis arriserit, quam schematismi tabularum, qui-
23 bus res minutatim discerpuntur. * Quod si verò eô ingenio præditi sint prin-
cipes, eamque adhibere diligentiam velint, circumducantur per ampliora
scientiarum spatia. Neque enim dedecori illis erit ad fundum usque haurire
omnia, modò in uno studio immodici intemperantesque non fuerint. Abs-
trusior eruditio non obtundit civilem prudentiam, ut multi existimant. Ac
fuere olim & nostro tempore Principes eruditissimi, qui felicissimè impera-
runt: Fuere qui pro usu Principum singulas penè disciplinas in compen-
dium traxerint, ut *Mottaus Vayerus* & *Philippus Labbeus*, quorum extant, Geo-
graphia, Logica, Rhetorica, Physica &c. Principum. de quibus viderint qui-
24 bus ea conferendi otium est. * Mathematicas disciplinas ita tractari ve-
lim, ut nullius rudis sit; militarem verò accuratiùs intelligat, & navalem:
25 Magnus enim earum usus in republicâ est. * Physicam potius ex ipsâ na-
turâ, quam è libris, discat. Si Musea & Gazophylacia rariorum naturalium,
naturali serie ordinatorum, illi exhibeantur, si domus illi Salomonia, qualem
optabat *Verulamius in sua Atlantide*, exstrui possit, ut ille rariora naturæ & artis
contemplari queat, hîc sub unum conspectum reduci posset tota rerum na-
26 tura; Quâ de re etiam nos suprà diximus. * Nihil magis ornat Principem,
addo & venerabilem facit, quam ista studia, præsertim, si & naturæ quædam
secreta teneat. Ea olim Regum cura fuit, qui arcanissima naturæ sibi serva-
runt, neque in vulgus elabi passi sunt. De Chinensium Regibus notum est,
quam illi Astrologiæ cognitionem affectent, quasi & Rex, qui insigni orbis
parti præest, conscius quoque universi istius regiminis esse debeat. Taceo
de utilitatibus, quæ ex istis studiis in rem publicam ratione redituum è com-
27 merciis, ex opificiis, è fodinis & similibus promanant. * Potest & ipsa natura-
lium rerum cognitio ad prudentiam civilem facem accendere, si earum ima-
gines ad politicam transferantur; quod sagaci doctori facillimum erit.
Ejus pulcherrimam ideam subministravit *Joach. Pastorius libri sæpius laudati
cap. 26.* & totum illud agit in sua Philosophiâ Chinensium celebratissimus
Philosophus Confucius, quæ nunc Regis Galliæ jussu in lucem edita est. Ele-
gantissima planè illa sunt & perpetuâ allegoriâ Physica Principia civili doctri-
næ hîc accommodantur, ut jam suprà quoque diximus.

28 In Practicis habitare totus debet. Moralis philosophia potius per exem-
pla quam subtilia præcepta inculcanda est: Nam qui illam sub castelli specie
repræsentavit, inque eo munimenta singula virtutum nomine signavit, con-
trario vitiorum castello oppugnata, nescio quam scenicam doctrinæ speciem
ostendere voluit, quæ mihi sanè probari non potest. Videatur de eâ *Sorellus*
in

in scientia Universali Tom. 4. cap. ultimo. In Politicis Loci Communes, qui apud historicos occurrunt illustriores, qualesque notavit Pastorius *cap. 15.* proponi vel ad exercitia Rhetorica, si eò usque descendere velit Princeps, vel ad lectiones possunt. Nam excerpta minutiora Principi non conveniunt. * Lectionem Poëtarum, Comicorum, Tragicorum, Satyricorum, Principi 29 quoque commendat Caselius. In his vitæ omnis character ob oculos ponitur, & plenior quædam vel Ethica vel Politica, quàm in Chrysippi & Crantoris præceptis, continetur. Corporis exercitia, quia ad rem literariam non pertinent, mittimus. Illa non segniter Principi tractanda. * Quæ ad Theolo- 30 giam pertinent, ita sunt exhibenda, ut, quantum illi satis ad salutem, fidem ac civilem directionem sit nôrit. Rectè enim Caselius: *Ut exquisita linguæ ratio ad Grammaticum, ut causæ forenses ad Jurisconsultum: ita quæ in Ecclesia moventur de religione ad Collegia Sacerdotum referenda sunt.* * Denique in tot Viris 31 doctis, quorum consortio pro lubitu uti potest, scientias vivas habet Princeps. Horum ex conversatione plus, quam multâ lectione, discitur. Non parum etiam hoc juvabit, si ejusdem disciplinæ socios excellentis ingenii pueros habeat, quorum exemplo ille incitetur, ac simul erudiatur.

Multa præterea Principibus subsidia sunt ad scientias & bonas artes, 32 modò ipsi intelligant, & opibus suis parare sibi longè meliores thesauros non omittant. Possunt illi Anagnostas alere, quorum oculis legant, quorum manibus excerpant, quorum ore quotidie sine molestiâ suâ & labore erudiantur. * Quantum denique commodi capient è Bibliothecâ, quam sapientis viri 33 consilio adornare possunt instructissimam? Hîc intra museum suum compingere possunt omnem orbis doctrinam, & quid singulis seculis in literis omnibusque disciplinis præstitum sit, recognoscere. Qui per hæc subsellia Principem circumduxerit magister, plus illum brevi tempore docuerit, quam multis annis è quotidianis capere lectionibus possit. Verum in illis est, &, si quis recte uti noverit, amplissimum compendium, quod & brevitate sua placere, & vastitate saturare pectus possit. Rectè Schefferus in libello de Informatione nobilis p. 24. *Scire*, inquit, *unde quid peti debeat, cum inquirendum est, ejusque ratio perspicienda, est penè dimidium ipsius didicisse.* Imò plus quam dimidium & totum ego dixerim: Nam cum felicitatis ejus participes esse nequeant tenuioris conditionis homines, illis, quæ à magistris didicere, contenti esse debent, & hi, qui Bibliothecarum fontes adire possunt, ab ipsis magistrorum magistris omnium seculorum disciplinam haurire possunt.

Qui è nobilium ordine literis operam dant, siquidem ex illis se com- 34 mendare Principi & Reip. velint, ultra privatorum diligentiam procedere debent. Etsi enim in Principe modica interdum doctrina sufficere videtur, horum tamen industria supplere debet, quod illic deficit. Cum privati iis se disciplinis mancipant, quibus vitam sustentent, hi complecti omnes

debent, ut de iis judicare saltem possint, cum idonei sunt muneribus homines præficiendi. Juris scientia accuratior in illis requiritur, quam in Principe quis non adeo desideraverit. Architectonicam denique Politices scientiam totam in usus suos verterint necesse est. Et hæc tamen studia, quibus Reip. prodesse possunt, intra nobile illud triennium facile absolvent, quod illis Joannes Sturmius in libro *de Nobilitate literata* ad Werteros fratres præscripsit. Ac mihi sanè principum subselliis dignus videbitur, quique in Reip. gubernaculis secundas teneat, si hoc ille curriculum bene confecerit. Ab illis sejungendi sunt omnes, qui studiis in speciem & pompam abutuntur, & si inter imperitos docti tueri nomen possint, satis se officio suo functos existimant; Quales ad summa in Republica munera sustinenda

35 inepti sunt. * Ne milites quidem carere literarum præsidiis velim; Mathematicis enim ac historicis studiis militaris peritia verè perficitur, de quo doctissimus *Naudæus* in libro de *Studio militari* omnino legendus est.

CAP. XIII.

DE EXERCITATIONIBUS IN SOLUTA ORATIONE INSTITUENDIS.

Exercitatio ad scriptionem necessaria est. 1. Compositio sermonis Latini non differenda ad maturiorem ætatem. 2. Quinam ex eo defectus oriantur. 3. Exercitia per gradus in pueris instituenda. 4. Periodica junctura statim pueris inculcanda 5. Versionis reciproca utilitas. 6. Themata versionum per imitationem puerilem primùm è Cicerone & Terentio depromenda. 7. Edisci etiam classici Autores nonnulli debent. 8. Böcleri consilium pro instituenda pueritiâ expenditur. 9. Exercitationes ab illo institutæ non probantur. 10. Autorum varii generis & ætatis mistura stylum turbat. 11. Themata Historica & Epistolaria primùm suppeditanda pro formandâ utraque periodo, narratoriâ & Enthymematicâ. 12. Imitationis maximus usus & præcipuus. 13. Qui de eâ scripserint. 14. 16. Sturmius cæteris præfertur. 15. Aschamus exemplorum copiam in imitatione docenda desideravit. 17. Ejusdem Aschami liber, titulo: Præceptor, Anglicâ linguâ scriptus, laudatur. 18. J. C. Scaligeri opus de Exemplis Eloquentiæ 19. Rapini Comparationes, 20. Smidenstäts Observationes Oratoriæ. 21. Nostra exempla quare addita sint. 22. Non contemnenda talia, & ut minutiæ scholasticæ rejiciendæ. 23. Studium imitationis malè plerunque negligitur, 24. Imitationis ratio, quæ in re consistat. 25. Manutiana imitatio. 26. Contra Aschamum defenditur. 27. Ex consilio Hermogenis per χιασμὸν & προσλήψιν instituenda, 28. Variationes per figuras Rhetoricas, 29.

1 PArum consiliis omnibus efficitur, nisi ad rem ipsam accedamus, & fabricando fabri fieri discamus. Exercitatio omne in stylo punctum feret. Nisi

Nisi manum admoveamus operi, mentem in partes omnes versemus, & ad
certum quoddam exemplar sermonem nostrum exigamus, nunquam vel
ad mediocre loquendi genus perveniemus. Quemadmodum Pictores pri-
mum rudia lineamenta signant, & imagines ante oculos habent, quas in-
tueantur, & earum ductu suas formant, hinc corpora ipsa sibi delineanda
proponunt, ac coloribus ornant; ita orationi post prima illa Grammatices
lineamenta plenior quidam habitus ex optimo aliquo autore circumponen-
dus. * Non desunt, qui omnem compositionem sermonis Latini in puero 2
damnant, & ad maturiores annos seponunt; quibus ego nunquam assentire
potui: * Eveniet enim, ut, quod primis annis neglexere, sero discant, & vel 3
viri titubent. Cum enim jam tum accuratè autores intelligunt discipuli, ne-
scio quæ socordia & ignavia imitationem corrumpit. Nam alterâ parte tar-
ditas quædam detinet, & fastidium ex morâ illâ, quam intellectus in com-
positione habere debet, cui gratior accedit è lectione novorum autorum ob-
lectatio; alterâ parte, dum rigor exigentis magistri abest, remissio quædam
obstat. Ac novi sane viros, in omnium Autorum lectione, in disciplinis
omnibus versatissimos, cum ad scriptionem ventum est, asperos, hiulcos,
omnique elegantiâ destitutos. Adeò etiam in compositione à teneris assue-
scere multum est. * Frustra hîc aliqui imbecille puerorum judicium cau- 4
santur, compositionem, quæ sine judicio institui nequeat, naturâ ipsâ intel-
ligentiâ posteriorem esse. Nam sanè non statim ad Epistolas vel orationes
scribendas accedimus. Per gradus procedendum est. Primùm per simpli-
ces propositiones Regulis Syntacticis accommodandas, ut in Tyrocinio suo
fecit Rhenius. Ubi lectione firmatus puer est, quis tam stupidus esset, ut
non unam alteramque periodum suis membris & particulis nexam capere
possit, præsertim si è phrasibus Epistolæ Ciceronianæ simplicioris formetur.
* Nam periodicam illam juncturam etiam pueris, quàm primùm fieri potest, 5
inculcandam cum Sturmio ob eximium ejus usum suaserim. Et hinc sanè
fieri existimo, quod è multis etiam doctissimorum virorum scriptis absit vera
vocum & periodorum concinnitas, quoniam nulla illi rei cura maturè satis
impenditur. Hæret verò in teneris animis illa à prudente ac perito doctore
sæpiùs ostensa atque repetita concinnitas.

Primum tamen inter hæc exercitamenta locum tenet versio è Latinâ in 6
vulgarem linguam, atque ubi maturius judicium est, reciproco labore in La-
tinam linguam repetita conversio. Præterquam enim, quod in memoriam
ipsa autoris verba revocat, diversitatem utriusque linguæ evidentiùs ob ocu-
los ponit, & ad concinnum verborum positum Romanis atque Latinis auri-
bus familiarem manu ducit. Sed tamen aliquo judicio opus hîc est, ac diffi-
cilior labor ille est, quam si periodos aliquas Germanicas in Latinam linguam
tiro converterit. * Versionem Thematis Germanici in Latinam ego pro 7
lubitu

lubitu non instituendam suaserim. Non probo illos, qui Historias quascunque vertendas proponunt, inter quos est, qui universalem aliquam historiam, per certas pericopas distinctam, phrasibus in margine adjectis, huic fini publicavit. Nunquam aliquod Thema detur, nisi quod è quadam Ciceronis Epistolâ, vel Terentii scenâ, per imitationem confictum. Imitatio illa prima puerilis vel epistolam vel historiolam fingat, è phrasibus Ciceronianis vel Terentianis totam concinnatam: cujus exempla suppeditavit Schorus in aureolo suo libello de *Methodo docendæ discendæque Latinæ & Græcæ linguæ;* cujus vestigia Magistrum nostrum sequi velim; Eo enim modo phrases in
8 usum converti primùm debent. *Suadet Maresius *Epistolâ Philologicâ 29. lib. 2.* ediscendos autores Classicos nonnullos, Terentium, aliqua Ciceronis. *Nam,* inquit, *si exempli causâ quinque aut sex Ciceronis libros firmiter in mente habeant, nullibi in eo deinceps hærebunt: raroque quid in Latinis scriptoribus occurret, quod non intelligant; nec fortè quicquam erit, quod Latino sermone purè & eleganter exprimere non possit.* De quo postremò tamen, si usus & exercitium non accesserit, ego dubitaverim. Autor est Sturmius in libro de *Exercitationibus Rhetoricis*, ut Ciceronis Orationes per discipulos dividantur, publicè è cathedrâ memoriter recitentur. Ita aliquos memoriâ comprehensuros, aliquos ex ipsâ recitatione & continuâ auditione fructum ex omnibus illis orationibus habituros.

9 Scripsit post multos alios, quos suprà laudavimus, Germanicâ linguâ consilium de Institutione puerorum Vir nunquam satis laudatus, & maximum Germaniæ nostræ decus *Böclerus*, quod editum est Argentorati An. 1679. in 12, & sequente anno 1680. alius liber ibidem editus est, cum titulo: *Minervæ Tyrocinium, sive Praxis Bœclerianæ Institutionis.* Multi in his libellis de Autorum explicatione, interpretatione, Regulis Grammaticis, elegantiis, deteguntur vulgarium Magistrorum errores. Comeniana quoque sub examen vocan-
10 tur, ac meritò è Scholis relegantur. * Verùm in styli exercitiis ipsi assentire non possum. Quæ ille vult ex Historiâ desumi, collatis semper ejusdem historiæ apud cæteros autores, Historicos, Oratores, Poëtas, aurei, argentei, æneï seculi parallelis, quæ tiro noster legat, & è quibus orationem variet.
11 * Ego verò malim purissimos, & nullâ seculi sui labe infectos, ut nihil de variâ orationis formâ dicam, in usum adhiberi; ne quid è posteriorum temporum scoreis purioris latinitatis auro adhæreat: Cur enim tot autores nosceret puer? an ad orationis copiam? ea aliunde, quàm ex illâ autorum mixturâ purior haberi potest, & potius ex uno, quàm è multis quærenda. An forte ob historiæ notitiam? illa verò hîc non valde attendenda videtur. Minuta enim omnia sunt & discerpta. Neque velim ego in primâ ætate Historiam cum Latinitatis dispendio disci, cujus potior nunc ratio habenda est. Nam

Quo

Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
Testa diu,

neque ullâ arte postea eluentur sordes, quas semel oratio contraxit. Non dicam de varietate numeri, periodorum, positu verborum, quæ & ratione autorum, characteris & ætatum vehementer discrepant; in quâ positus tiro, quid sequi, quid fugere debeat, omnino ignorat, & inæqualem stylum, asperum, confragosum formabit. Quantum in dictione ipsâ discriminis sit, facile discerni potest, siquis inter se contulerit. Lege apud Virgilium historiam de Trojæ ἁλώσει. Huic si quis Petronii, non multum ætate minoris, de eâdem historiâ jambos jungi atque in unum chaos confundi imitatione posse existimaverit, næ ille vehementer falletur: Etsi non deerit fortè, cui Petroniana satis pulchra & minimè contemnenda videbuntur. Sed aliter judicabit, cui naris non obesa est, si legerit, quæ doctissimâ illa censione suâ in iis notavit elegantis ingenii Vir Jacobus Tollius, *Cap. 3. Fortuitorum Criticorum.*

Argumenta ergo pro Thematibus seligi velim, non ex scientiis & Historicis, ut vult Sorellus; nisi fortè imitatio quædam è Ciceronis libris philosophicis, aut è Cæsaris ac Nepotis historiis instituatur sed præcipuè ex Epistolis Ciceronis similes fingendo, ita tamen, ut & Themata Historica vel potius narratoria eis jungi velim. Discat formare Tiro periodum, qualis in narratione abhiberi solet, & Enthymematicam, quali in epistolâ & oratione utimur: Hæc enim præcipua sunt, in quibus dictio exercenda; Decurrit enim vel per narrationes oratio, ut in stylo Historico; vel per enthymemata, ut in Epistola & in elaboratâ Oratione. Habet illa narrantis dictio suos quosdam particularum nexus, membrorum locationem & proportionem, sermonem pendulum, à reliquâ oratione distinctum. Oratoria per particulas illativas, conditionales, exceptivas, adversativas semper in orbem redit, & magis se suppleam & copiosam ostendit. Utriusque dictionis exemplar in antiquis autoribus quærendum. 12

Omne ergo punctum, me quidem judice, in exercitatione omni Rhetorica feret IMITATIO, sive illa puerilis sit, sive virilis & oratoria. Quicquid sapimus, quicquid discimus, quicquid agimus, omne ab imitatione est, & excellens sibi archetypum proponit. Quidni ergo in & Oratione formandâ eâdem methodo ducamur? * De imitatione multa sunt Rhetorum præcepta, sed nondum idoneis exemplis omnia exhausta. E veteribus Dion: Halicarnassæus præclara de imitatione Historicâ scripsit, pollicitus etiam quædam de Oratoriâ & Demosthenicâ, quæ per injuriam temporis interciderunt. * Sed inter recentiores nemo est *Johanni Sturmio* peritissimo Rhetori præferendus. Multa ille variis in libris: *Exercitationibus Rhetoricis: De amissâ ratione discendi: Nobilitate literatâ, totoque libro de hoc argumento* docet, quæ au- 13 14 15

rea & egregia tota sunt, omnibusque eloquentiæ cultoribus nocturnâ diurnâque manu versanda.

16 * Ex Italis, sed illo longè inferiores, multi hoc argumentum sibi quoque tractandum sumserunt, è quibus præ cæteris *Bartholomaus Riccius* eminet. Sunt alioquin *Cœlii Calcagnini, Gilberti Cognati, Foxii, Gyraldi, Joh. Pici Mirandulani, Petri Bembi, Jacobi Omphalii, Joannis Sambuci, Gerardi Joannis Vossii*, de eodem argumento libri: de Terentianâ imitatione *Michaël Ferrerus*; de Ciceronianâ *Stephanus Doletus, Henricus Farnesius; Andreas Schottus in Tullianis Quæstionibus, Christophorus Mylaus, Laur. Palmurenus*, & nostro tempore *Cl. Sagittarius* scripserunt. Sed nostri instituti ratio non patitur, ut hîc præcepta cumulemus, quorum copiâ forte laboramus.

17 * Plus in exemplis est, sine quibus omnia languent, nihilque proficimus. Quam ob causam *Rogerus Aschamus*, Reginæ Elisabethæ à secretis, magnus Sturmii amicus, & penè solus in gente Anglâ Ciceroniani gustus, in epistolâ ad Sturmium, quæ inter Maresianas appendices pag. 589. habetur, de exemplorum defectu in omni illâ præceptorum sylvâ conqueritur; qui locus, ut hîc legatur, dignus est. *Docere perspicuè & perfectè, quâ ratione Cicero vel Demosthenem vel Platonem imitatur, singularis, fateor, doctrina, summi judicii & raræ laudis existit. Sed hæc laus adhuc præceptionis tota propria est. Aliud volo; plus requiro. Opifex nobis & Architectus opus est, qui separata conjungere, rudia perpolire, & totum opus construere artificiosa ratione noverit. Et illud, meâ certè opinione, hoc modo. Hinc Demosthenis locum, illinc Ciceronis produci cupio. Tum, digito Artificis, me primum duci volo ad ea, quæ in utroque sunt aut eadem aut simillima: Deinde, quæ sunt in hoc addita, & quo consilio, tum quæ sunt commutata, & quo, ac quam vario artificio, sive id in verborum delectu sive in sententiarum forma, sive in membrorum circumductione, sive in argumentorum ratione consistat. Nec uno aut altero exemplo contentus ero. Numeris multa, genere varia, ex Platone, ex Isocrate, ex Demosthene, & ex Aristotele in libris Rhetoricis, exempla expeto. Patior præceptorem parcum esse in præceptorum traditione, modo liberalem se & largum in exemplorum non solum productione, quod laboris est & diligentiæ, verum etiam tractatione, quod est doctrinæ & judicii, ostendat. Horum volumen, illorum paginam ipsam requiro. Nec mihi molestum erit, si eâdem viâ & ratione Cæsarem cum Xenophonte, Salustium cum Thucydide, Livium cum Polybio, Virgilium cum Homero, Horatium cum Pindaro, & Senecam etiam cum Sophocle & Euripide conjungat: nisi forsan satius erit facere, quod hi prudenter faciunt, qui perfectè scribere volunt: hærent enim hi, & defigunt se totos in uno, & eo perfectissimo exemplo, nec se vel distrahi ad varia, vel deduci ad deteriora exempla libenter patiuntur. Tamen si carmen pangere vellem, nihil Virgilio divinius, nihil Horatio doctius, nihil possum proponere. Sed ad dicendi facultatem ipsum Ciceronem, si non solum certè potissimum volo. Et dari mihi exemplum cupio, Ciceronem Imitatorem, non Imitatorem Ciceronis. Equidem amplector unicè Ciceronis imitationem: sed eam dico & primam ordine, & præcipuam dignitate, quâ Cicero ipse Græcos, non quâ Lactantius olim, Omphalius nuper, aut quâ multò felicius*

licius quidam Itali, Galli, Luſitani & Angli Ciceronem, ſunt ſecuti. *Nam quisquis fue-*
rit non ſolum diligens, ſed etiam cum peritus doctrina, tum prudens judicio obſerva-
tor, quibus veſtigiis inſiſtit, & quos gradus facit ipſe Cicero, dum Græcos ſequitur, aſſe-
quitur aut præcurrit, & ſcienter animadvertit, quibus in locis, & quâ ratione hic noſter
ipſis Græcis plerumque par, ſæpiſſimè ſuperior evadit, is demum tutò & rectâ viâ ad
imitandum ipſum Ciceronem perveniet. *Qui enim intelligenter videt, quomodo Cicero*
ſecutus eſt alios, perſpiciet ille longè feliciſſime, quomodo ipſe Cicero ſit ſequendus. Hæc
ad Sturmium tum Aſchamus ſcripſerat, ſed nondum editus erat integer
Sturmii de Imitatione liber, in quo ille magnam undique exemplorum far-
raginem congerit. * Fortaſſis & ipſe in libro Anglicâ linguâ ſcripto pluri- 18
bus exemplis illam de Imitatione doctrinam perſecutus eſt. Titulus libri
ita habet, in Catalogo Bibliothecæ Oxonienſis mihi lectus (nam librum
ipſum non vidi) *The Schoolmaſter*, or *the plaan Way of teaching children to un-*
derſtand the Latin tongue. Lond. 1571. Ille verò à Sturmio ſubſidia exſpectat
pro hoc libro ſuo. Ita enim ſcribit in ſuprà laudatâ epiſtolâ: *Mitte igitur,*
& quam primum mitte: ut Præceptor meus, qui nunc eſt fere nudus & planè de for-
mis, iſtinc aliquem elegantiorem mutuans amictum, nonnihil cultius veſtitus, & inde
ſuperbior factus, in lucem audacius prodeat. * Supereſſet nobis *Opus de Exemplis* 19
Eloquentiæ J.C. Scaligeri, in quo ille autores Latinos cum Græcis contulit,
quodque ipſi à Pædagogo Petrocorio ſubreptum eſt; ut ipſe Scaliger in Epi-
ſtolâ ad Boëtium libro commentarii in Hiſtor. Animal. Ariſtotelis præfixâ,
queritur; minus nunc in illâ re laboraremus. * Niſi fortè quis nunc Rapi- 20
num in Comparationibus ſuis aliquâ ex parte hoc confeciſſe exiſtimet. Sed
ille generali quadam cenſione contentus, ad ſingularia non adeò deſcendit.
* Memini & videre me in neſcio quo librorum catalogo notatas *Hartvigi Smi-* 21
denſtächi Obſervationes Oratorias ad Ciceronis dilatatam copiam refertas, & exemplis
adjectis imitationi in dicendi uſum utrumque notatas, Helmſtadii Ann. 1594. in 4. editas;
ſed librum ipſum non vidi Autor ille magni ſuo tempore nominis, & ab Hen-
rico Meibomio eleganti encomiaſtico carmine ornatus. * Quam exemplo- 22
rum utilitatem cum & ipſe viderem, pro juventutis ſtudiis eorum aliquam
farraginem huic capiti ſubjungere volui: quæ, etſi non vetera, ſed mea
ſunt, neque ego ut omnibus numeris abſoluta vendito (ſunt enim quædam
ex illis datâ occaſione ſine operoſâ meditatione, ac interdum extemporali
labore, à me ad calamum dictata) non erit tamen, ut puto, tironibus inutilis
opera, quibus potiſſimùm toto hoc opere meo inſervire volui. * Quod ſi 23
fortè erunt, qui has minutias contemnendas exiſtimaverint, illi ſciant, ni-
hil minutum aut leve eſſe, quod cum juventutis commodo conjunctum
eſt. Eraſmus (at quantus vir!) qui cavillatorum voculas, ob ſcholaſticos
labores μικρόλογον vocantium, effugere non potuit, illorum judicium vili-
pendebat. Ego quoque utilitatem, quæcunque etiam ſit, omni pompæ va-

næque gloriæ præferendam, ac illam præcipuè sectandam mihi proposui.

24 * Sæpe ego vicem juventutis dolere soleo, quæ in his primordiis destitui à magistris solet. In Scholis rari sunt præceptores, qui veram imitandi rationem ipsi didicerunt. In Academia plerumque illa studia spernuntur, tum à Studiosis, qui ad alia properantes studia illa ut minutiora fastidiunt. Non raro etiam ipsi Doctores talia despicatui habent. Cum Autores linguæ Latinæ eduntur, variæ lectiones, rituum antiquorum observationes, emendationes vocum utramque implent paginam. Pulchra hæc quidem omnia, neque reprehendenda, si illud μηδὲν ἄγαν observetur. Sed orationis & carminis artificium, imitationes veterum, in quibus ego præcipuam Critices partem consistere puto, nemo respicit, plerique alto supercilio, ut res scholasticas & ad pueros ablegandas, aspernantur. Sturmii, Erythræi aliorumque utilissimi in Ciceronis orationes Commentarii vel ignorantur vel contemnuntur. Quò fit, ut pauci è Criticis veram Romani genii eloquentiam in oratione exprimant. Nam & glossematibus intersperssum, & diversarum ætatum phrasi commistum, & tum doctrinâ ipsâ, tum ejus mensurâ varium & inæqualem stylum in plerisque deprehendes.

25 Consistit imitandi ratio non in eo, ut consuantur passim è Cicerone sententiæ, quod Itali nonnulli κακόζηλοι fecere; sed ut similitudine aliqua omnis autoris dictionem, formam, phrasin, sententiam, numeros exprimas; Quæ non nisi à perfecto Oratore demum præstari possunt. Nobis hîc suffe-

26 cerit, si dictionem aliquâ ratione expresserimus. * Primum inter imitandi exercitia hoc nobis est, si periodos dilatatione membrorum & variatione sententiarum, figurarum quoque adjectione, in aliam formam compegerimus; Quam imitandi rationem Manutius secutus, eos in oratione Latinâ progressus fecit, ut ab hâc unâ exercitatione omnem sibi eloquentiam profluxisse fateatur. Ita vero ille lib. 1. ep 4. *Exquisitas sententias de Cicerone exceptas, aut de Terentio, tacitus in animo versabam, eas ornabam verbis quam poteram lectissimis, ut quasi vestitu orationis mutato, cum eædem essent, aliæ tamen viderentur. Erat non dissimilis in verborum figuris commentatio. Si quas notaveram illustriores, ad alias sententias ita traducebam, ut interdum eandem locutionem ad res propè innumerabiles accommodans, quasi ex una cerâ plures imagines, nec tamen ejusdem generis, effingerem. In hac exercitatione quantum esset utinam aut mature cognovissem, aut serò cognitum avideque arreptum vis occupationum non extorsisset. Equidem, si quis me neget in scribendo quicquam esse, non pugnabo: sed si quid sum, ab hac una esse*

27 *contendam.* * Non video caussam, quare Aschamus eam Manutii rationem in epistola suprà laudatâ insectetur; Hac enim ratione imitatio instituì præcipuè debet: ac sanè juvenis, qui hâc viâ ductus fuerit, ad cæteras quoque orationis virtutes exprimendas non ineptus invenietur. Neque sanè in multorum præceptorum subtilitate illa res consistit, continua exercita-

tio, quæ periti Doctoris auspiciis instituitur, omnia efficiet. Non nego quidem neque negaverit fortè ipse Manutius, plura esse in imitatione attendenda, verùm non omnia simul disci possunt, sed per gradus eundem. Primùm certa signare vestigia discimus; hinc quomodo decorè eamus; postea quomodo saltemus. Si quis ad Manutii sensum variare primùm sententias didicit, cætera accrescente judicio & continuata lectione ultro sequentur.

* Inter veteres Hermogenes hunc modum præscripsit, ut 1. per χωρισμὸν sive 28 separationem, 2. per πρόσληψιν seu assumptionem procedamus. Per χωρισμὸν periodum in aliquot sententias dividemus, has sententias deinde per πρόσληψιν augebimus. Unaquæque sententia constat subjecto & prædicato: subjectum est vel totum vel pars, vel genus, vel species; ex assumptione ergo generis augebimus speciem, totius partem, & vice versâ. Prædicatum vel actionem vel passionem notat. Actio habet causas vel efficientes, vel instrumentales, vel adjuncta, vel effecta. Passio itidem suos modos & circumstantias. Amplificari ergo tota oratio variè potest ex assumptione generis ad speciem, totius ad partem, finiti ad infinitum, confusi ad distinctum, antecedentis ad consequens è propositionum conditionalium, comparatarum, crypticarum, in plures simplices resolutione &c. de quibus singulis pleniùs lib. V. dicetur. Horum exempla non pauca cap sequenti adducuntur planè eo modo instituta, ut volebat Manutius, & Quintilianus *lib. 16. cap. 5.* ut item Hermogenes, & ex Hermogene Sturmius præscripsit.

* Quoniam etiam sententiarum variæ figurationes sunt & σχηματισμοὶ, ideo 29 sententiam Ciceronianam per illas figuras, quales Emanuel Thesaurus ordinem rerum secutus in opere suo de ingeniosâ elocutione cap. 5. pag. 190. designavit, expressam dedimus: Quem ordinem nunc sequi maluimus, etiamsi nec ille usque adeò placeat, neque à quoquam hactenus rectè sint è mentis apprehensione & motibus, unde deduci debent, deductæ. Adjicimus & enthymematicæ dilatationis exemplum quæ à prioribus parum differt, nisi quod Rhetorum artificia pressiùs sequatur. Plures alias Exercitationis species Schefferus in Gymnasio Styli enumeravit, quas vel ad Rhetoricam tractationem remittimus, vel hîc etiam prætereundas duximus, utpote quæ ex hoc fonte deriventur. De Commentatione necessariâ quoque exercitatione jam suprà diximus.

CAP. XIV.

EXEMPLA IMITATIONUM.

Exempla imitationum apponuntur. 1. Et quidem dilatationis periodicæ Imum ex ep. Cic. II. lib. 5. ad Fam. periodo prima. 2. quæ in propositiones resolvitur. 3. & deducitur. 4. II. ex ep. 4. lib. 6 ad Fam. per. ult. 5. quæ resolvitur. 6. & de-

& deducitur. 7. III. ex epiſt. 21. lib. 10. Fam. in fin. 8. quæ reſolvitur & deducitur. 9. 10. IV. ex ep. 29. lib. 10. init. quæ reſolvitur & deducitur 11. 12. 13. V. formida ex ep. 17. lib. 12. Fam. 14. quæ decies variatur. 15. VI. formulæ ex ep. 8. lib. 1. Fam. 16. per 77. figuras oratorias variata. 17. VII. epiſt. 17. lib. 11. 18. quæ per periodos amplificatur. 19. VIII. dilatationis periodicæ ex ep. 3. lib. 10. Fam. 20. IX. it. X. imitationis compendioſa. 21. 22. XI. dilatationis enthymematica, ex ep. 3. lib. 13. Fam. 23. cujus argumenta recenſentur. 24. & dilatatio ſubnectitur. 25. ſvadetur exercitium ligatam orationem in ſermonem ſolutum convertendi. 26. cujus exemplum XII. datur ex epiſt. 9. lib. 1. Horatii. 27.

1 QVoniam ſuperiore capite n. 22. exempla quædam imitationum nos daturos promiſimus, ideo illa hîc apponere voluimus, quæ vel diſcipulis, vel etiam Magiſtris ſpeciminis loco eſſe poſſint, quo in illâ palæſtra modo exerceri debeant. Ego certè, quoties privatis illa exercitia Scholis inſtitui, magnum ex iis fructum deprehendi.

2 Exemplum dilatationis periodicæ I. ex periodo 1. Ep. 11. lib. 5. Fam. Cic.

GRata tibi eſſe officia mea non miror; cognovi enim te gratiſſimum omnium; idque nunquam deſtiti prædicare, nec enim tu mihi gratiam modo habuiſti, verùm etiam cumulatiſſimè retuliſti. Quamobrem reliquis tuis rebus omnibus pari me ſtudio erga te & eadem voluntate cognoſces. * Re-

3 ſolvitur in has propoſitiones. 1. Grata tibi fuerunt officia mea. 2. Id ego non miror. 3. Es enim homo gratus. 4. Quod multis rebus cognovi. 5. Illud ſemper prædicavi. 6. Non enim tantùm gratiam habuiſti. 7. Sed & retuliſti. 8. Invenies me eundem erga te. 9. In officiis atque rebus omnibus.

Deductio. 1. *Tam effuſa in me tua eſt humanitas, longèque excelſior, quam in*
4 *te mea, ut omnia, quæ à me proficiſcuntur officia, utut parva ſint & exigua, non modo verbis in majus extollas, ſed omni genere officiorum non exæquare tantùm, ſed omni opera ſuperare contendas.*

2. *Tu quidem illud ſolenne tuum ſervas, qui, quos induiſti à tenerâ ætate ab optimis Doctoribus mores, ita ſemper excoluiſti, ut nunquam ab illis deſciſceres: quo minus mirum mihi viſum eſt nunc, cum planè non exſpectarem, & nulla mea in te tanti eſſent merita, tantum gratiarum reponi.*

3. *Tantum apud te grati animi fidelis memoria valet, ut vitam tibi ipſam acerbam putes, niſi pietate, comitate, fide ſtudiisque omnibus erga amicos, notos, ignotos illuſtraveris.*

4. *Annales quosdam virtutum rerumque tuarum texere mihi viderer, ſi, quæ tu dediſti grati animi documenta maxima, percenſere numerando velim: Nam profectò infinitum hoc eſſet, neque exiguâ poſſet epiſtola comprehendi.*

5. Nulla

5. Nulla mihi dies abit, quin ob oculos illa mihi versentur, in animis hæreant; idque beneficiorum tuorum memoria efficit, ut cum te in oculis etiam absentem feram, illa mihi semper in ore sint & sermonibus, & erga omnes illa deprædicem & extollam.

6. Longè tu semper abfuisti ab illorum moribus, qui cum opere ipso strigosi sunt & parci, verbis tamen copiosi gratias, quas re ipsâ non præstant, linguâ semper circumferunt, vel etiam mussitant illas & silentio sepultas conservant.

7. Tantum verò abest, ut in amicorum officiis quicquam tibi existimes dissimulandum, ut potius non verbis tantùm illa omnia mirifice ornes & augeas, sed pro plumbeis & æneis beneficiis pluquam Diomedæa permutatione aurea reponas.

8. Quæ tua tam præclara & aurea beneficia si ferreâ fronte exciperem, homo essem omnium ignarissimus & ingratissimus. Ego verò illa non solum liberè agnosco & deprædico, sed &, quoad ejus fieri potest, paria paribus respondebo.

9. Quare ne minimam quidem causam & occasionem prætermittam, quâ tibi inserviam, omnemque vel officii umbram & speciem, quæ mihi ostenditur, arripiam: imò omnia, quæ in potestate meâ sunt, & me ipsum cum omnibus, quæ à me proficisci possunt, officiis, studiis, beneficiis tibi tradam.

Exemplum II. ex periodo ultima Epistolæ 4. libri 6. Fam. 5

Verba sic habent: Ego, quæ te velle, quæque ad te & ad tuos pertinere arbitrabor, omnia studiosè diligenterque curabo: quæ cum faciam, benevolentiam tuam erga me imitabor, merita non assequar. * Periodus hæc in 6
sequentes propositiones resolvi potest. 1. Ego omnia studiosè diligenterque curabo. 2. Quæ te velle intellexero. 3. Quæ ad te & tuos pertinere arbitrabor. 4. Quod, cum facio, parum tamen mihi fecisse videor. 5. Nam benevolentiam tuam tantùm imitor. 6. Merita non assequor.

Deductio 1. *Cum tot obsidearis negotiis, ut earum te penè moles opprimat, me* 7
autem strenua nunc exerceat inertia, nihil tam grave arduumque mihi erit, quod tuâ causa non confecturus sim, qui otia negotiaque mea tuis utilitatibus postpono.

2. Quicquid enim tu voles, legis mihi instar erit, qui omnes tuos nutus observo: quicquid me rogabis, imperatum mihi existimabo: quicquid jusseris, velut ex Apollinis tripode prolatum oraculum venerabor.

3. Nihil erit, quod ego in tuam gratiam non suscepturus sum: nulla me revocabunt molestia, — neque fervidus æstus Dimoveat studio, neque hiems, ignis, mare, ferrum: Nil obstet mihi, *dummodo tuis commodis inserviam, & ex meâ operâ tu aliquem fructum persentiscas.*

4. Quæ etsi omni conatu agam, etsi Herculeos tibi labores impendam, tanti tamen illi mihi non erunt, ut illis virtuti tuæ satisfactum existimem.

5. Quoties enim tuum intueor exemplum (ejus autem species quotidie mihi ob oculos versatur) toties in me omnem illam facultatem exstinguit; ut, dum te in officiorum certamine superior esse laboro, vix paribus assequi passibus præeuntem possim.

6. Quare

6. Quare te potius à tergo sequar, tuisque vestigiis insistam, cui umbra hæc Amici circumducenda est: beneficiorum enim tuorum luce mea exigua officia ita absorbentur, ut non nisi vel umbris vel obscuris coloribus illustrari à me possint.

8 Exemplum III. ex fine Epist. 21. lib. 10. ad Fam.

Verba Autoris sunt: Meam dignitatem commendatam habeas rogo. Concupiscere me nihil oportet: habeo te & amantissimum mei, & quod optavi, summæ autoritatis. Tu videris, quantum & quando tuum munus apud
9 me velis esse. * Resolvuntur hæc in has propositiones: Meam dignitatem tibi commendatam habeas, rogo. 2. Nihil ego nimium desidero. 3. Tu es mei amantissimus. 4. Tu es summæ autoritatis. 5. Quod ego semper optavi. 6. Quantum mihi inservire possis & quando. 7. Hoc tuæ prudentiæ committo.

10 Deductio. I. (1.) *Ea inter nos semper viguit, quæ ab ineuntibus annis exercuit, amicitia, ut subrustici pudoris sit, si in te rogando cunctari velim. Meam enim dignitatem cum tibi commendatum ivero, tu timidiusculum me & in amicitia nimium verecundum reprehendere jure possis.*

(2.) Id tamen nunc facio, & quoniam mos ita rogandi est, te rogo, ut, quæ ad honorem ac fortunam meam tuendam pertinent, tibi curæ cordique esse patiaris.

II. (1.) Non ego ex illis sum, qui & multa & vehementer desiderant, ut facere pueri & mulierculæ solent, qui rerum obtinendarum cupiditate ita flagrant, ut nullum sibi modum finemque statuant.

(2.) Ego verò ita cupio, ut non insaniam; neque quicquam ambitiosius facere consuevi, ut voti mei compos fiam; nihil à te, quam quod communia amicitiæ jura postulant, requiro.

III. (1.) Jam dudum illam tibi legem ipse dixisti, ut in amore non solùm amicis respondeas, sed etiam desideria illorum antevertas.

(2.) Etsi enim multi sunt, quibus ego utor familiariter; etsi non desunt, qui officia mihi sua & studia non sine pompa & apparatu obtrudunt; nemo tamen unus est, qui te affectu vincat, adeò omnibus tu palmam præripis, ut de principatu certamen quoddam iniisse videaris.

IV. (1.) Nec tantùm inane amicitiæ nomen mihi ostendis, sed magnum illi autoritas tua robur circumponit; qua cum illa munita est, omnia mea causa perrumpit obstacula, ut nihil in fortunis negotiisque meis curandis imperium & inexpugnabile esse videatur.

(2.) Pendet ab ore & consiliis tuis Senatus, omnes te venerantur & suspiciunt; officiis te sibi concilians, ut in omnium, superiorum, mediorum, inferiorum animis regnum aliquod tibi exstruxeris.

V. (1.) Quam in possessionem cum te ipsum jam dudum virtute, prudentia, affabilitate miseris, ita evenit, & evenisse gaudeo, ut semper animo meo præcepi.

(2) Quæ

Digitized by Google

(2.) Quæ ut diuturna tibi sint propriaque bona, eo nunc magis omnibus votis expeto, quo majores ex illis amicitiæ fructus persentisco.

VI. (1.) Itaque tui arbitrii res erit (tibi enim me totum & trado & debeo) quid velis possisve in me meisque fortunis augendis, quem ego ut voluntate & propensione mihi addictum, ita facultate suâ omnia exhausturum confido.

(2.) Nulla in re tibi molestus ero neque tempora modosque præfigam; quod importuni facere flagitatores solent; à quorum ego moribus planè abhorreo.

VII. (1.) Ego modestia tibi mea probari malo, quàm obtundendo injucundus videri; ut gratiam favoremque tuum, ne in fastidium degeneret, integrum conservem.

(2.) Meum est providere, ne imprudentia mea prudentiam tuam, quam in rebus meis semper ostendisti, intervertam, plus enim tu mihi sapis atque prospicis, quam ego ipse intelligo, aut à me poterat exspectari.

Exemplum IV. ex initio Epist. 29. lib. 10. ad Fam. 11

De meo studio erga salutem & incolumitatem tuam, credo te cognoscere ex literis tuorum, quibus me cumulatissime satisfecisse certò scio: nec his concedo, quanquam sunt singulari in te benevolentia, ut te salvum malint, quam ego. * Resolvitur in has propositiones. 1. Vehementer faveo 12 saluti incolumitatique tuæ. 2. Id cognosces ex literis amicorum. 3. Illi contenti erunt meis erga te officiis. 4. Illi quidem vehementer tibi favent. 5. Sed ego operam dabo, ut illos studiis meis vincam.

Deductio *1. Adeò mihi salus tua semper cordi fuit, ut in rebus atque negotiis* 13 *tuis curandis hanc mihi legem dixerim, ne qua in re vel segnis vel minus officiosus viderer.*

2. Quæ cum mea quotidiana studia fuerint, semper enim tu in animo hæsisti, semper tua mihi imago ob oculos versari visa est, non defuisse existimo quotidianos observatores amicos tuos, qui hæc ad te accuratè perscriberent.

3. Ideoque vel illorum testimonio vincam, qui de officiis meis testari possunt; atque ut puto etiam volent; nam & illorum utilitatibus non modo defui, sed & omnino eorum causa, quæ potui, feci; tam officiis operosus, quam opere officiosus.

4. Certum est, te illos habere tibi amicos, quos meritis reddidisti tibi obnoxios, quis enim tam vecordis esset animi, quis adeo bonæ mentis bonique sensus expers, ut beneficia sibi præstita non agnoscat, ea apud alios commemoret, atque suis compensare allaboret.

5. (1.) Verùm sint illi amici tui; prædicent illi te, atque in cœlum efferant; officiis te prosequantur, colant, observent; ut illi te unum sibi vindicent, non patiar, nam descendam cum illis in pulchrum de principatu inter amicos tuos certamen; qui (quæ Dei Termini formula fuit) nemini concedo. (2.) Non ego quidem fidem illorum in dubium voco: Quam enim verbis promittunt, credere nolle summa esset diffidentia. Ego tamen re ipsâ præstabo verborum parcum quidem, sed opere effusum, ut majores meos in salute tuâ curanda conatus, quam illorum, deprehendas.

14 Exemplum V.

Formula Ciceronis hæc est ex Epist. 17. lib. 12. F. Grata vehementer est memoria nostri tua, quam literis significasti; quam ut conserves, non quod de tua constantia dubitem, sed quia mos est ita rogandi, rogo.

15 *Variatio* 1. Nihil est nostri memoriâ jucundius, quam literæ tuæ nuper mihi declararunt; illam ut propriam perpetuamque esse velis, penitus te rogo, non quod de voluntate constantiaque tua dubitandum mihi esse existimem, sed quia solenne illud nostrum in Epistolis servandum est.

Variatio 2. Invaluit illa increbuitque scribendi consuetudo, ut amicis nostri memoriam ubique cantemus: hunc itaque morem potius secutus, à te contendo, ut, qui fuisti, noster esse velis; non ut fidem tuam ac amorem, quem literis tuis mihi repræsentatum esse gaudeo, inexploratum aut incognitum mihi credam.

Variatio 3. Multum te ob literas tuas amo, quibus te nominis mei cupidissimum studiosissimumque cognovi: hunc ut animum mihi serves, à te majorem in modum peto; non quod te tam volaticum mobilemque in affectibus esse existimem, sed quoniam ille mos est, ut mutuis verborum lenociniis, qui literas scribunt, se invitent.

Variatio 4. Eo libentiùs tuas complexus sum literas, quo illæ in memoria nostri pleniores uberioresque fuere. Huic amori tuo ut constantiam adderes, rogarem, si ullam in te inconstantiam dissimilitudinemque rerum & consiliorum unquam deprehenderem. Hanc cum de te vel cogitasse piaculum foret, quo verborum tamen pompæ satisfiat, ut me porro ames, rogatum volo.

Variatio 5. Magna affectus tui vis ex epistola tua elucet; multa illic est nostri memoria, ut nihil fieri potuerit honoratius, nihil mihi acciderit jucundius. Non levi fortassis te affecerim injuriâ, si rogarim, ut in isto amore perseveres: levitatem enim in te amantissimo mei viro accusari viderer. Rogo te tamen, atque ideo rogo, ne quicquam ab amore consueto alienum admisisse videar.

Variatio 6. Mirificam è literis tuis accepi voluptatem, quod in memoria tua penitus nomen nostrum insedisse intelligam. Nihil igitur tota cogitatione mea vehementiusque optaverim, quam ut, qualem te hactenus ostendisti, semper nobis præstes, & amori nostro insenescas. Quo etsi te arguere, ut vagum instabilemque videar, tu tamen benigniùs amicorum vota interpretaberis, qui in isto literarum commercio ambitiosius in officiis se provocare consuerunt.

Variatio 7. O nos felices, qui literis tuis non solùm honorati, sed studiis officiisque tuis ornati sumus! Quod si ad hunc officiorum cumulum perenni-

jucunditas accesserit, omnia à te habebo: sed parum circumspectè habiturum me dico, qui jamdudum in plenissimam animi tui possessionem missus, nunquam, nisi temeritatis te accusem, inde ejici possim. Dabis tamen veniam, si ex more literarum iterumque te, ut in amore perseveres, rogaverim. Paulo enim meticulosior & λογοδαίδαλος amor esse solet.

Variatio 8. Si quid rerum mearum gratum mihi unquam fuit, ut ἔπαινος ἥδυστον ἄκουσμα esse solet, nihil sanè magis me movit, quam honorifica ista nostri memoria, quæ in literis tuis paginam utramque facit. Quid mihi optabilius, quid suavius, quam ut firmissimam hanc habeam tuam benevolentiam. Rogarem te, ut hanc mihi serves, nisi levitatis suspicione tam præclaram opinionem tuam ferirem. Quoniam verò vulgo ita fieri solet, ut, qui officiis certant, etiam verborum prodigi esse soleant, te, ut favere mihi porrò velis, non rogo solùm, verum etiam obsecro.

Variatio 9. Vide quanta in te sit suavitas, qui non literas tantùm humanissimas mihi dedisti, sed tot laudibus præterea ignobile nomen nostrum cumulas, ut mihi nunc ipsi placere incipiam, postquam apud te tam gratiosum me esse intelligo. Serva mihi hunc animum sartum integrumque, vir maxime. Sed parum ego catus orator ad te venio, qui, cum ita rogo, læsæ amicitiæ reus videri poteram, dum suspicioni levitatis aut inconstantiæ locum apud me reliquum esse ostendo. Eris tu vel non rogatus noster. Neque tamen has preces nostras, si te rogavero, in sinistram partem rapies: Facio enim, quod ii, qui amicitias ambiunt, facere solent, ut precibus verbisque obtundant, studiisque omnibus amorem eblandiantur.

Variatio 10. Non mediocrem animo voluptatem cepi, cum tuas legi, tot amicitiæ tuæ cumulatus documentis. Quam his favoris tui tropæis triumpho? Rogarem te denuò, ne hunc favorem nostri ulla obliterari oblivione sinas, neque te aliorum insusurrationes mihi auferant, si propensissimam voluntatem tuam ulla diffidentis specie tentare fas videretur. Scio me memorem monere & currenti calcar addere; Nam vel suspiciones meas tuis officiis vinces: Oro tamen ut amare nos pergas, potius ut officioso meo pudori consulam, quam ut fidem tuam ulla suspicione adspergam.

Exemplum VI. Variatio Formulæ per Figuras. 16

Formula Ciceronis hac est epist. 8. lib. 1. ad Familiares: Tu velim tibi ita persuadeas, nullam rem esse vel minimam, qua ad te pertineat, qua mihi non charior sit, quàm mea res omnes

1. *Est Cognitio.* Quod rerum tuarum major mihi cura sit, quàm mearum, id tibi puto certis speciminibus esse cognitissimum. Dubitare certè te nunquam sinam. 17

2. *Ignoratio.* Quanti tibi mea fides sit, ignoro equidem. Eam mihi esse scias velim, ut vehementiùs de salute tua laborem, quàm mea.

3. *Ostensio.* En dextram cum hoc calamo! En fidem cum hoc animo, qui non tam suus, quam tuus est! & quem nullæ tangunt curæ nisi tuæ.

4. *Narratio.* Quid alii de fide sua tibi narrent aut jactent, parum tu ad animum revoca. Id scio, surdis sæpe narrari fabulas, cum amicorum fidem imploramus. At hæc ego tibi narro, non fabulas, sed amici oracula: Nihil mihi amicitia tua esse jucundius, qui fortunas tuas inter meas reputo: salute tua meam contineri existimo, cujus ego majorem, quàm meæ ipsius, rationem sum habiturus.

5. *Didascalia.* Qui nihil nescis, id unum à me docebere, vel reclamantibus Philosophorum scholis, ne numero quidem differre amicos, ac nos præcipuè; cum te in mei velut possessionem dudum vocaverim. Quicquid tu volueris, id ita volo, ut nec mea voluisse cupidius; quicquid jusseris, ita exequar, ut nec mea exequi promptius possim.

6. *Affirmatio.* Crede mihi, nihil est, quod tuâ causâ non velim. Vel me ipsum, si jusseris, odero, ut amem tua.

7. *Negatio.* Nunquam fiet, ut à meo animo tuus vel latum unguem dimoveatur. Pereant, qui inter nos divortium volunt. An unquam per me desertæ jacuerunt res tuæ? Nunquam. Citius mihi oculos, os, manus negaverim, quàm ut illos ad nutus tuos cæcutire, hoc ad jussa tua obmutescere, has tibi compressas atque desides esse patiar, qui tuo spiritu magis vivo, quàm meo; tuis oculis magis mihi prospicio, quàm meis; tuo ab ore pendeo; tuis manibus fulcior atque sustentor.

8. *Ironia.* Qui suis utilitatibus ducuntur, suis in rebus gerendis, opibus corradendis, centimani Briari, in aliorum auxiliis vix Scævolæ, eos amicos appelles, iis committas, si quid rectè curatum velis. Sint procul à nobis istæ virtutum & amicitiæ pestes! A me nihil eorum metues. Patet tibi cum animo fides, hominis magis tibi quàm sibi obnoxii, magis tuis rebus, quàm suis rebus invigilantis.

9. *Reticentia.* De rebus tuis angeris? Me vide; in me recipio. Sapienti satis.

10. *Præteritio.* Non dicam jam, quanta in me tua semper fuerint merita: vivunt tamen illa, ob oculos versantur, manibus palpantur, aures vellicant, animo insident, ut mearum citiùs rerum, adeoque mei ipsius, quam tui tuarumque rerum, me capiat oblivio.

11. *Jusjurandum.* Ne vivam, nisi vivo tuus. Hos ego oculos tango, quibus te fero. Hanc ego dextram testor, fidei mei pignus, nihil me omissurum diligentiæ, in rebus, quæ ad te pertinent, vel cum dispendio mearum, rectè curandis.

11. Testatio. Quid tui causâ fecerim, tuæ magis deprædicant, quàm testantur literæ. Quid porrò facturus sim, faxo, ut re potius ipsâ, quam meo tibi testimonio constet. Ubi enim in rem præsentem venero, ita ad ea, quæ sunt è re tuâ, animum advertam, ac si nullo in momento res meas sim positurus.

13. Animadversio seu Epitasis. Accedam ad res tuas curandas. Nam meæ sunt: meæ sunt, quia tuæ. Tu amicum me habeas, sed inertem, sed suarum rerum satagentem, sed amici rebus securum? Adeone tua tibi vel diffidentia vel modestia imponit, ut fidei amici nihil committas, nullum humeris onus ejus imponas?

14. Parenthesis. Si me amas, (amas autem, quàm qui maximè) non committes, ut ab alio (alii enim alia magis & sua, quàm tua curabunt) res tuæ curentur; qui non ut alienas (nihil enim inter amicos alienum est) sed ut meas, & plus quam meas, planeque ut tuas curabo.

15. Correctio. Tantum mihi non est à rebus meis otii, aliena ut curem; sed curo tamen tua. Imo hæc non sunt aliena, sed mea. Sed ego illa curo, plus, quàm mea, quo tu plus oculis istis ac me ipso mihi charior.

16 Repetitio. Quoties tuas mihi literas mittis, toties præconis cujusdam voces audire videor, qui mihi suum *hoc age* inculcet. *Hoc* scilicet *age*, non quod tuum est, sed amici tui negotium. Quod ideo magis tuum est, quia non est tuum, sed amici negotium.

17. Admiratio. Papæ quàm tu mirabilis homo! Novum hoc mihi monstrum est; nova in amico, in familiari, verecundia, tam intempestiva modestia. Non audes in me rejicere tua negotia, cui nihil magis est in votis, quam tua ut impleat vota, & in tuis sua?

18 Exclamatio O fortunatum illum felicemque diem quo negotiorum tuorum me facis participem. Jam demum te verè amo, quia te me amare video, ut fidei meæ aliquod specimen requiras, quam ita tibi totam cum animo ipso addico, ut nec ipse in aliquam ejus partem admitti velim.

19. Exaggeratio Quis credat, tanti tibi nomen meum esse, ut negotio tuo arduo conficiendo homuncionem hunc præficere non dedigneris. Ego verò tanti beneficii memor, omnem ei rei curam, operam, diligentiam, nervos, vires, vitam spiritumque ipsum impendam.

20. Extenuatio. Res tuas benè ut curem rogas. Quàm hoc rogare ridiculum est. Hominem tui amantissimum studiosissimumque, qui quâ polles autoritate, imperare potes, quo flagras amore, debes. Jube, impera, tuus sum, mancupii tibi jure acquisitus; quanquam & tuæ mihi preces, quemadmodum magnatum, sunt imperia. Nunc cum me rogas, currentem incitas; qui, tui ut maximam habeo reverentiam, ita majorem rerum tuarum curam gero, quàm mearum.

Digitized by Google

21. *Memoratio.* Memorem mones amice. Et nunc hærent mihi in animo tua juſſa, ac, dum ipſe mei memor ero, hærebunt. Citiùs enim mei ipſius, quam tui tuarumve rerum, quas diligentiſſimè curabo, mihi oblivio obrepet.

22. *Præſagitio* Quæ mihi in mandatis dediſti, eâ, quâ debeo, fide exſequor: & jam neſcio quid mihi animus præſagit boni, fore, ut quam primum ad vota tua, imò ſupra illa, expediantur. In me, quod accredas mihi velim, mora non erit ulla: Id enim prædico tibi, habiturum te quidem aliquos, qui res tuas eâ, quâ ſuas, diligentiâ, neminem, qui majori quàm ſuis impendit, curaturus ſit.

23. *Dubitatio.* Tene audiam potius, an me, dubito. Tu rebus tuis rectè curandis me præficere vel non vis, vel non audes. Ego verò volo, & ſi me audis, tibi, ut mihi, quæ vis, imperes, impero. Res enim tuas diligentiùs, quam meas, curabo. Amici non ſumus, ſi tu, an imperes, ego, an faciam, dubitemus. Neque tu fidem meam in dubium, ſcio, vocabis, nec tuam ego fiduciam.

24. *Inquiſitio.* Nunc ego quæro abs te, quare alii potiùs, quàm mihi res tuas curandas commiſeris: quando me vel infidum vel negligentem in rebus tuis inveneris, qui plerumque à meis, quàm à tuis, ſum omiſſior. Juſtas certe conquerendi adverſus te cauſas habeo, Actio conſtituetur. Tu mihi & reus & judex eris, niſi te ipſum condemnaveris, cave ne te condemnem. Centum enim epiſtolarum numerum ſolves, antequam te abſolvam.

25. *Interrogatio.* Ain vero? Non te mihi gravem fore tuis negotiis? An hæ amico, an te, an me dignæ voces ſunt? Quâ tu mihi fronte id occinis? quo animo? an mea tibi fides ſuſpecta? An tua ego unquam ſegniùs curavi? An meæ ſunt tot occupationes, ut tuis excludar? fuitne ſemper major apud me in tuis, quàm in meis rebus, ſollicitudo? Quis obſequio, officiis, induſtria promtior? reſponde, ſi vir es; defende te, ſi amicus.

26. *Reſponſio* Visne ut in me negotii hujus moles recumbat? En Atlantem, qui ferat animo intrepido, nec latere infirmo. Vis hominem induſtrium, diligentem? En tibi, qui tua omnia ita geret, reget, gubernabit, ut nihil à te ipſo ampliùs expectes.

27. *Interpretatio.* Amicus tuus ſum, id eſt, res tua, Utere illâ, prout libet: verbo innue, occultos interpretabor ſenſus. Optimus amicus amici interpres eſt, i. e. omnia quæ vult, ille volet alter, Manus alter alteri commodabit; ora, animos, res amici curabit, plus quam ſuas.

28. *Occupatio.* Ergone nullum fuit è tot negotiis, quæ inter amicos quaſi dividis, cui me admoveres. Jam ſcio, iterum veterem mihi cantilenam occines: Tot negotiis circumſideris, ac penè opprimeris, ac nova quæris. Nolo tuâ facilitate abuti, nolo publicis detrahi, quæ meis impendis tempora. Tu verò aufer mihi iſtas excuſatiunculas. Non ita aulæ ſervio, ut inſervire amicis vel nolim, vel non poſſim. Totas citiùs dies, omnes, quæ ſuperſunt, horas,

ras, omnia momenta aulæ & mihi eripiam, ut tibi tuisque rebus impendam. Aulam denique res suas sibi habere malim, quam, ut à tuarum mihi rerum cura sit discedendum.

29. *Fictio.* Quod rerum tuarum curam mihi imponis, gaudeo: committe huic homini omnia. Finge ex tuo ingenio promptum, alacrem, officiosum. Argum me finge, qui centenis oculis invigilet. Briareum finge, qui centum manus ad opus tuum adferat: non fallam spes tuas & vota, mea etiam vota meumque genium fraudaturus, ut tua impleam desideria, tuæ me accommodem voluntati. Finge denique novam aliquam mei in Te μεταμόρφωσιν: Sic idem tecum & plus, quam tu ipse, & cupiam & exequar.

30. *Imaginatio.* Jam videor mihi te videre morosum, meditabundum, circumspicientem omnes angulos, circumcursitantem omnes plateas, prensantem amicos, quos in negotio tuo expediendo consulas. Ad me non respicis. Quin dic; quid velis. Illud mihi Pythagoreum: αὐτὸς ἔφα, tibi erit αὐτὸς ἐποίησε. Ni enim ego, quicquid tu dixeris, ita effectum dederim, ut ipse non possis accuratiùs, omnem apud te fidem decoxero.

31. *Expressio.* Ego tuas res non curem? Plus quam meas. Si Jovis quadrigas inscenderis, aut Diogenis accenderis lucernam, parem in alio fidem frustra quæras. Manibus pedibusque saxum hoc tuum volvo. Si mihi centum linguæ essent, centies hæc tibi inculcarem; nihil esse, quod non tui causâ cupiam. Si centimanus essem Briareus, vel centies effecta darem, quæ semel tu facta cupis.

32. *Prosopopœia.* Si charta hæc consiliorum meorum particeps loqui tecum posset, quæ vellem, candorem tibi nostrum vel ipso colore suo confessa desideria nostra panderet, quibus in obsequia tua rapimur. Si ipsa fides hæc scriberet, me puto rebus tuis unicè commendaret.

33. *Apostrophe.* Agite ergo. Ite literæ nostræ ad virum nostri amantissimum. Ite atque hæc ei in aurem: Heus tu, si quid curatum velis, huic homini curandum da.

34. *Ratiocinatio.* Nulla mei tibi cura est. Quid ita? Rogas? Quia nullam mihi vis esse tui tuarumque rerum curam. Ego vero rogo te non solùm, sed & pro jure meo contendo, ut in earum partem me admittas. Debes enim, quia amicus: velle debes, quia fidei meæ certus. Ejus puto non pauca habes specimina. Quid enim? Annon semper ita curavi res tuas, ut nec tu ipse diligentiùs?

35. *Conclusio.* Amicus meus es. Ergo fac, ut te videam, non nomine, sed opere ipso talem. Feci, inquies, juvi, quibus potui, re, opera, consilio. Sed tuo bono, mutuus amicorum amor est. Ergo & reciproca sunt officia. Nisi enim respondere officiis me velis (cupio certè, quàm qui maximè) cum omnia mei causâ agis, nihil agis, ac ipso beneficio es ingratus.

36. Epi-

36. *Epiphonema.* Cum in omnibus & consilia & operam tuam requiro, ita omnia agis mea, ut nec ipse diligentiam meam requiram. Ego vero cum tui causa omnia agere velim, ne minimâ quidem in re nostrum desideras officium. Ista quidem vis, aut, ut mollius dicam, fraus est. Heu quàm est miserum, ita vivere, ut, si vel maxime nolis, vivas tamen ingratus! Quam est hoc in amicitia ambitiosum! addo, quam callidum! Ut solus bene mereri videaris, amici excludere officia.

37. *Compendium.* Nihil est, quod tibi tuarumque rerum commodo impendere nolim: Nihil adeò mihi dulce est & suave, quorum ego jacturam non facere malim, quam ut tuæ amicitiæ per negligentiam meam vim inferam. Plenum tibi in operas, res, consilia, fortunas, salutem, vitam denique meam, jus transscribo, atque ut paucis multa dicam, tibi toti me totum.

38. *Perplexitas.* Quid agam? Hinc animum timor distrahit: hinc amor: illinc mea etiam commoda. Hujus ego Jovis in me fulmina temerè concitare nolim. Te ut iratum mihi habeam! Sancta amicitiæ lex prohibet. Commoda mea ut negligam? Amici, uxor, liberi intercedunt. Quid velim ego nolimve nescio. At certe tui causâ vel cum salutis meæ dispendio velle omnia debeo.

39. *Approbatio.* Hem istud est amicum esse! O factum bene! Beasti me tuis literis, quibus rerum tuarum curam mihi imponis. Jam te amicum esse sentio, tuque me eum esse, faxo sentias, cui statutum est omnia ferre atque pati, quam ut in te aut in fortunas tuas iniquius aliquid constituatur.

40. *Imperium.* Hoc tibi edico, severitate plus quam prætoria, ne cuiquam alii, quam mihi res tuas commendes. Eam tibi legem jus amicitiæ ponit, sanctum, inviolabile: ut parendi mihi necessitatem imposuit, plus in rebus tuis, quàm meis laboraturo.

41. *Admonitio.* Quidvis impera. Dictum factum. Visne curem res tuas? Meæ erunt.

Unum illud repetens, iterumque iterumque monebo,

ne mihi magis, quam tibi ipsi diffidas.

42. *Obsequium.* Non ero, ut ille in fabulâ ad mandata claudus, cæcus, mutus, mancus, debilis. Quæ enim apud Maronem ventorum Deus, mihi tibi liceat, non fumos vel ventos vendenti.

Tuus est ô Amice, quid optes,
Explorare labor, mihi jussa capessere fas est.

43. *Blanditia.* Nunc amo te, anime mi, ocelle jucundissime, cum in negotiorum tuorum consortium me admittis, qui tuis immori malim, quàm meis immorari.

44. *Salutatio.* Salvete mihi vel centies, quæ salvum mihi nunciastis amicum nostrique memorem: ut vos exosculor: ut lego lubens! Nihil enim ista

Digitized by Google

ista memoriâ mihi accidit suavius: præsertim, cum ea obsequiis officiisque mutuis fovetur. Quæcunque etiam jussa feratis, ferte, mea semper reportature obsequia.

45. *Apprecatio.* Dii te ament, Amicorum optime, pro amore in me tuo. Jam enim (quod bonum faustumque tibi mihique sit.) totum expedivi negotium: tam benè processisse primum hujus amicitiæ specimen, tui causâ gaudeo, mei causâ triumpho, qui omnia moliturus sum, ne pœnitere te amicitiæ meæ possit.

46. *Veneratio.* Gravissimum est, quod fidei meæ commisisti, negotium, ac periculosæ plenum opus aleæ: videbo tamen, ut illis difficultatibus te eripiam, nulla etiam supplicia formidaturus. Deum veneror, ne tam præclaram bene de te merendi occasionem mihi è manibus elabi sinam.

47. *Abominatio.* O factum male! Annon pluris tibi sum, quam homo ille mercenarius, cujus tu fidei res tam arduas commisisti? Aufer lucellum illi, & abierit fides, quæ non excedit loculorum amplitudinem. Certiora à me, quam ab illo homine, rei tuæ præsidia expectare potuisses, debuisses. Ut tuas enim erigerem res, vel meas paterer desertas.

48. *Objurgatio.* Verberavi te hactenus cogitationis tacito duntaxat convitio, nunc te palàm objurgo, Euclionem temporum, prædonem literarium, helluonem librorum, amicitiæ desertorem, causæ tuæ proditorem: qui in tam arduo tuo negotio non tantum tibi otii sumis, ut amico res tuas commendes, qui certè diligentius quam suas, aut tu ipse tuas, gesturus esset. Dicam ego hanc tuam vel socordiam, vel superbiam, vel astutiam? Nam certe vel salutis tuæ curam abjecisti, vel me huic rei ineptum existimas, vel denique hoc tam pertinaci silentio artes quasdam, quibus dissui amicitia solet, alere mihi videris. Vel mores tuos muta, vel amici nomen abjice.

49. *Irrisio.* Vis scire quid agam? Albis, quod ajunt, dentibus te rideo, qui dignum abstulisti diffidentiæ tuæ prœmium: cum amicum haberes, cui securè crederes omnia, quæsivisti alios, quorum vel malitia, vel negligentiâ res in summum discrimen tuæ deductæ. Nunc, cum nemini obtrudi possunt, ad me itur.

Disce fidem nostram, monite, & non temnere Amicos.

I nunc, & impone illis negotia, qui tam pulchrè tibi imponunt.

50. *Execratio.* Malè sit morbo illi, qui me hactenus rebus & meis & tuis subtraxit. Nunc postquam ille à me recessit, ad me redeo, & ad te, & ad tua negotia, quantus quantus sum, omni fide, officio, servitio, tuus.

51. *Optatio.* En erit unquam

Ille dies, mihi cum liceat tua noscere jussa!

Totos ego menses compressis manibus sedeo, totos ego annos expecto, nec

Digitized by Google

quicquam in literis tuis comparet, in quo fidem periclitari velis, quam tibi propriam perpetuamque spondet amicus.

52. *Vocatio.* Ubi jam sunt illi Aretalogi, philosophâ suâ sententiâ, ignavâ operâ? Jam veniant, & viros se præstent, verbis adeo splendidi. Nunc illi delitescunt, ne quisquam eorum domi est. Tu, si sapis, veteribus amicis, quorum tibi spectata fides est, utere. Inter eos me habes semper tuum, & ὄργανον ἔμψυχον. In tua sum potestate, & quæ de tuis in mea esse vis, in tua esse non desinent.

53. *Votum.* Si quid habes, in quo amici fidem requiris, en! tuus sum; ad aram enim fidei me tibi nunc sisto. Tibi victimam me voveo: Tibi me totum omniaque mea consecro.

54. *Obsecratio.* Non desinam te fatigare precibus, ut meâ tandem utaris amicitiâ, nisi ipse habeas inutilem: quâ ne me afficias injuriâ, tibi supplico. Quanquam vulgus, ut vetus habet verbum, amicitias utilitate probet; vinculo tamen aliquo amicitiæ illæ contineri debent, ne collabascant.

55. *Commendatio.* Qui multos commendare tibi soleo, nova apud te commendatione ipse apud te egere mihi videor. Adeo enim oblitus mei es, ut operam nostram nullâ in re desiderare videaris; cum nullis libentius quam tuis rebus curam intendam.

56. *Concessio.* Scribe modo: tuis ego desideriis subscribam. Nihil ita meæ potestatis erit, ut non ipse velim tuæ. Omnibus, quibus potero, officiis tibi commodaturus.

57. *Gratiarum Actio.* Gratias tibi ago, quod magno me beaveris beneficio. Quod enim majus contingere amico beneficium possit, quam ad officia beneficiaque invitari? Utinam eorum aliquam partem implere possem, quæ ad Te ornandum pertinent.

58. *Recusatio.* Odi aulicos illos verborum apparatus, quibus adversus Amicum uteris. Annon nosti Græcum illud: ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ. Nolo blanditias, jussa volo; quæ, quo severiora, eo mihi blandiora: quo tu me minus rogas, eo promptiora tibi mea erunt officia.

59. *Exultatio.* Cum meâ diligentiâ effectum tibi viderem, quod tu efflagitabas cupidissime, exultare lætitiâ & triumphare gaudio cœpi. Et hunc ego à negotiis tuis fructum primus capio, primum hoc mihi quod fit gaudium, tuum vero secundum. Quam affectui meo prærogativam non invidebis, ut, qui studio ac efficiendi desiderio me ipsum & industria præveni, tua quoque gaudia prævenirem.

60. *Jactantia.* Nunc ego de rebus tuis benè à me gestis gaudeo: Hanc enim mihi gloriolam in hoc amicitiæ certamine vindico; nulli fide, diligentiâ concessurus. Tu modò cave, ne tua vel diffidentiâ vel socordiâ gloriæ huic nostræ quicquam detrahatur; quam ita custodire cupio, ut, si idem mecum velis, res tuæ jaceant nunquam.

61. Gra-

Digitized by Google

61. *Gratulatio.* Jam licet acclamem tibi *feliciter* & mihi, de feliciter expedito negotio; nec potes tam tibi ipsi, aut alii tibi ita gratulari, ut ego mihi gratulor, atque in sinu de hac felicitate tua, quæ & mea est, gaudeo. Nihil enim mihi gratius unquam accidet, quàm si per meam operam grati aliquid tibi accidere possit.

62. *Plausus.* Plaude, jam peracta tua est fabula. Ego Roscius in hâc scenâ personam tuam perbellè tractavi. Successit è voto res. Quid vis amplius? Tibi plaudo.

& mihi plaudo
Ipse domi, simulac numos contemplor in arca,

quos tibi industria mea extorsit. Plura tui causâ, si velles, vellem.

63. *Ejulatio.* Heu mihi! Adeone me à bonâ fortunâ derelictum, ut tui causa efficere nihil valeam, qui velim omnia. Non equidem omnia possumus omnes, in aulis præsertim, in quibus ab unius Jovis nutu pendent omnia. Sed & hîc interdum Semideis & Diis Tutelaribus & Satyris aliquid licet.

64. *Exprobratio.* Satisne tibi causæ esse ingrato putas, quod omne inter nos amicitiæ commercium sublatum velis. Nam certè amicitiam sustulisse mihi videris, qui fomenta ejus tollis, ac ista mutuorum officiorum solatia. Quænam hæc satietas est? quod fastidium te à nobis abalienavit? Omnes alii etiam, quos non satis nosti, à Te habent, quod agant; ego nihil, qui & animo tibi sum conjunctissimus, & rerum tuarum gerendarum cupidissimus.

65. *Pœnitentia.* Jam penè promissorum meorum me pœnitet, cum tam segniter res tuæ mihi procedant; non mea quidem, sed unius moratoris culpa. Hæc mihi penè quotidiana sunt supplicia. Ipsa itaque necessitas mihi manum injecit. Ubi removero hæc obstacula, ita res expeditas dabo, ut nec me pœnitere laboris, & hujus ipsius tædii possit, nec te meæ amicitiæ.

66. *Spes.* Benè te sperare jubeo: In portu enim tua causa navigat, jamque ad optatum finem res omnes spectant. Jam gaudeo impletas Tibi esse à me spes tuas, quas de me conceperis. Atque ut ita semper speres, rogo. Ego illud operam dabo, ne spes tuas fides nostra destituat.

67. *Desperatio.* Quanta spe decidi! Actum de amicitia nostra est! animam agit, nisi tu succuras. Ne quid enim dissimulem, non mediocriter animi angor, quod ab alio quam à me, cujus tamen fidei olim credebas omnia, negotia tua velis curari. Ego vero ad insaniam cupio. Tu vide, ne hoc mœrore & desiderio contabescam. Jam istæ res meæ mihi sordent, ipse mihi displiceo, cum displicere tibi studia mea video.

68. *Timor.* Metue, ô bone, quem non metuis. Habemus interdum amicos, qui blandi sunt oris, amari verò pectoris. Ego profecto non parum tibi tuæque causæ metuo, qui parum adeo tibi ipsi metuis. Mira alacritate omnia

observo, omnia etiam tuta timens. Notæ enim mihi sunt hominum insidiæ. Atqui ita, spero, lento & suspenso gradu ipsam causæ arcem invadam.

69. *Verecundia.* Pudore confectus penè sum, cum à rerum tuarum curâ exclusum me esse sentio, quem unum atque unicum amicum appellare toties consuevisti; qui tuis rebus eam semper adhibuit diligentiam, quam non adhiberet vel suis vel aliorum negotiis. Nunc itaque verecundia deterritus, pluribus te verbis non rogabo, ut quicquam mihi oneris imponas: Metuo enim, ne si repulsam feram, secundo pudori animus ipse succumbat.

70. *Audacia.* Magnum in me facinus tui causa suscepi: jacta jam est alea. Atque utinam videre posses, quo vultu, qua confidentia, quibus cervicibus, quo spiritu, negotia tua subeam. Nulli cedere paratus, nec ipsos equuleos formidaturus, ut rem tuam tibi conficiam, quæ meis omnibus meaque salute mihi est charior.

71. *Impudentia.* Jam ergo os ferreum & perfrictam tibi frontem opponam, qui nullis moveri precibus potes. Ingeram me negotiis tuis vel te invito. Velis, nolis, morem te mihi gerere oportet, homini, qui eâdem, quâ hæc à te audacia petit, (animos enim addit amicitia) effecta daturus est. Si me importunius hæc flagitare miraberis, cogita non erubescere amici literas.

72. *Excandescentia.* Totus in fermento sum, neque cui succenseam scio. Non mihi: Nihil enim eorum, quæ ad rerum tuarum curam spectant, è manibus dimitto. Indignor tamen, ac propemodum ringor, me nihil adeò promovere. An itaque cum fato meo expostulem? Sed & hoc stultum est, & homine prudenti indignum tibi videbitur. Ego potius impatienti desiderio tempus illud, quo tua mihi vota implere liceat, expectabo.

73. *Minæ.* Quæ (malum!) ista cunctatio? Hæc tua mihi verba aures circumsonant: Væ illi, qui has mihi moras nectit, & cujus ego culpâ istam apud te suspicionem incurro! Si non fecero ignavo huic homini mala aliquo pacto, me esse dicito ignavissimum. Habebis etiam in me vel Fabium aliquem, qui cunctando etiam res tuas sit restituturus.

74. *Nemesis.* Non ergo impunè tibi abiit ista nunc injuria. Jam par ego pari. Tu me à tuis exclusisti negotiis, ego te à meis. Jam disce inposterum, suo pretio amici æstimare fidem.

75. *Miseratio.* Miseret me tui, qui adeò cum difficultatibus rerum tuarum conflictaris, nec ex iis eluctari angustiis potes. Ergone amici tui ita tibi excidit memoria, ut in earum partem eum admittere nolis, qui eâ fide tua curat, ut fideliùs non possit sua?

76. *Confessio.* Nullæ mihi magis curæ, quàm res tuæ, sunt. Eâ enim me, fateor, ambitione teneri, ut inter amicos tuos, & qui plurimum tui causa cupiunt, principatum quendam affectem.

77. *Deprecatio.* Parce, precor, ô Amice: satis pœnarum jam luimus. Citiùs enim aquâ & igni mihi interdixeris, quàm officiorum communioni, quæ ex amicitiâ oritur; sine quâ vel ipsa mihi vita acerba est.

Certum est in sylvis inter spelaa ferarum
Malle pati,

quàm iis carere utilitatibus, quas tua mihi parit amicitia, quæque in eo præcipuè consistunt, si tibi ullâ ratione utilis esse obsequio ac operâ meâ possim. Quâ in re omnem pono diligentiam.

Exemplum VII. exhibet Imitationem quandam Epistolæ 17. lib. 11. 18

1. *Cum tot tantisque beneficiis à Te cumulatus sim, neque adhuc ad manus se dederit occasio, quâ dignam meritis tuis gratiam referrem, pudor me, neque, ut arbitror, reprehendendus, deterret, ne novis tibi molestisque literis aures obtundam.*

2. *Quibus me beneficiis ornavit, quibus laudibus cohonestârit Agapetus, tibi non est incognitum: omnes certè ut virum bonum integrumque mirabili benevolentiâ prosequuntur.*

3. *Hic vacuam Senatoriam dignitatem ambit: quo in proposito, si quis auram illi aliquam afflare poterit, id effecerit, ut in portu salus ejus navigatura sit, ipseque summum hoc beneficium interpretabitur.*

4. *Jam ante perpensum & exploratum habeo, neminem fore ex amplissimo vestro ordine, qui plus ad illum juvandum facultatis, ad ornandum autoritatis, ad negotium conficiendum voluntatis, allaturus sit, quam Tu, qui in Senatu regnas, omniumque consiliorum princeps es & architectus; atque præterea hominem ita complecteris, ut vel sponte cæteris, qui valde petituriunt, prensatoribus anteponas.*

5. *Ideoque de manu, ut ajunt, in manum tibi trado hominem, rogoque, ut eum, quibus potes modis, ornes ac tuearis: quâ ex re magnam perpetuamque voluptatem me capturum, scias velim.*

6. *Præterea non mihi tantùm id gratum, sed & Reip. rationibus accommodatum esse non ignoras, neque tibi quicquam majori fructui gloriæque esse poter t, quàm, si de unâ quod ajunt, fideliâ duos parietes dealbaveris; Commodi publici servantissimus, & amicorum non incuriosus. Vale!*

Amplificatio prioris exempli. 19

Periodus I.

1. Tantis ego à Te beneficiis ornatus auctusque sum, ut nulla mihi dies eorum memoriam exstinguere possit, nullo quantocunque officio vel partem tuorum meritorum assequi me posse confidam.

2. Nam quanquam diu multumque in omnes occasiones intentus, omnibus votis quæsiverim, quâ in re parem, non dicam, gratiam tibi referrem,

rem, sed gratum saltem animum & beneficii memorem ostenderem; de spe tamen illa conatuque adhuc sum depulsus.

3. Itaque tot meritis tuis obrutus, tot nominibus tibi obstrictus, vere-cundè dubitanterque tibi scribo, cum grave sit viro prudenti, novum nomen facere, qui in veteri penè conturbet.

4. Perfricabo tamen frontem, neque nunc humanitate tuâ abuti grave mihi erit, postquam semel verecundiæ fines sum transgressus.

II.

1. Non, ut arbitror, animo tuo excidit, cui nihil mearum rerum ignotum est, & cujus in sinu omnia deponere consuevi: quibus me beneficiis ornarit Agapetus, quibus præsidiis, consiliis, opibus, cum fortunæ iniquitate colluctanti subvenerit, quam fidenti animo partes ille meas semper susceperit.

2. Accedit commune omnium hominum suffragium, qui ut integritate spectatum, civilis officii non ignarum, notæque & expertæ fidei hominem, in cœlum laudibus extollunt, omnibusque in exemplum proponunt.

III.

1. Senatoris locum fato affinis tui non ita pridem vacuum cum multi affectent, nemo unus, me quidem judice, est præter Agapetum, qui in locum demortui surrogari mereatur.

2. In amplissimum hunc ordinem ut cooptetur ille, cupiditate ardet incredibili; etsi nihil ambitiosius more prensatorum facturus sit, qui satis in virtute suâ præsidii ad Spartam illam ornandam se habere existimet; nisi forte futuri sint, qui modestiam ejus suam putârint occasionem.

3. Quare amicis illi opus est, qui dextram porrigant, qui suis nervis rem agant, suis consiliis viam muniant, ut totum ex sententiâ ejus negotium conficiatur.

4. Quod nisi fiat, ne ille cum omni solertiâ suâ jaceat vereor, & nunc quidem illa sine exitu deliberatio futura sit.

5. Quâ in re si juvare ipsum, ut sane potes, volueris, omni observantiâ, omnibusque officiis te prosequetur, & ut parem referre gratiam possit, omni conatu enitetur.

IV.

1. Nam si per ordinem vestrum oculos circumfero, singulorumque rationes & consilia perpendo, Tu solus eris, qui & me & illius cogitationes officiis viceris, atque adeò omne desiderium nostrum exhauseris.

2. Novi enim tuum ingenium, qui, quicquid facere statuisti, prolixè cumulateque facis, proque amicis omni contentione tibi dimicandum existimas.

3. Multum præterea in Senatu nomen tuum est, qui omnia prudentiâ tuâ

Digitized by Google

tuâ gubernas & moderaris, ut gravius futurum sit verbum tuum ad illam rem unum, quàm aliorum sexcenta.

4. Nec metus nobis ullus erit, ne te æmulorum auferant consilia: amas enim hominem, atque ita amas, ut omnia, dummodo cupiditati illius satisfacias, sis postpositurus.

V.

1. Quare, etsi in hoc negotio apud Te Virum prudentissimum proficere possumus suadendo, gratia tamen nunc contendimus & rogando ut Agapeti nostri causam omnem suscipias, & ad eam voluntatem, quâ ipsi cupis, meâ quoque commendatione tantus cumulus accedat, quantum me abs te amari mihi perspectum exploratumque est.

2. Sic enim tibi persuadeas velim, si ex nostrâ sententiâ rem confeceris, omnium tuorum officiorum, quæ & multa & magna sunt, unum hoc optimum maximumque me existimaturum.

VI.

1. Verùm de me, ut tibi videbitur: tacita enim hæc relinquam; tametsi officium necessitudinis minime videtur repudiandum.

2. Neque enim in Reip. negotiis amicitiæ jura vel planè abjicienda vel dissimulanda sunt: neque omnino peccabimus, si utriusque rationes, cum à decoro & honestate non discedunt, cum doli utilitatisque nostræ abest suspicio, conjunctas habeamus.

3. Magni verò hoc ad Remp. interest, si ad gravissima consilia hoc præcipuè tempore accesserit, & amplissimo ordini adjungatur homo non opibus tantùm & amicitiis florens, sed peritiâ & usu rerum insigni ad omnia instructus, ut qui in quascunque partes versatus semper τετράγωνος sibique similis existat.

4. Non dissimulabo & illud, quam ob privatas rationes te in eo esse consilio expediat, qui publicam utilitatem, cum oportunissimam se tibi jam occasio præbeat, in tuum commodum convertes.

5. Magnus quoque ad honorem gloriamque tuam cumulus accedet, quem omnes Reipublicæ bono invigilantem, de salute civium sollicitissimum, in oculis ferent, & in cœlum laudibus extollent.

6. Quare è manibus tibi tam splendidam occasionem labi non patieris: In quamcunque enim partem agitaveris negotium, omnes Viri, amici boni, addo & Senatoris numeros implebis. Senatus in te fidem & honestatem, Agapetus noster favorem, ego amorem, omnes in Te officium studiumque prædicabimus.

Exemplum VIII. ex Epist. 3. lib. 10. ad Famil.

1. Etsi rarus ad nos hospes venit Agapetus, ita tamen attemperatè hodiè venit,

Digitized by Google

venit, ut quasi Deus è machina advolasse videretur. Magnæ mihi voluptati fuit, variis de rebus miscuisse sermones, qui ne momentum quidem horæ perire mihi passus sum, quo non ab ore ejus pependerim. Erat enim vel eam ob causam jucundior hæc confabulatio, quod consilia, animum, mores, atque adeo vultum mihi tuum in suavissimis sermonibus suis quodammodo repræsentaret: nam vel ex oculis ejus legere poteram, quæ literis tuis committere non es ausus.

2. Mirificè ille mihi tuam in re bellicâ peritiam singularem prædicavit, quæ quotidie magis enitescit, & nunc majoribus quasi theatris proponitur. Nihil dicam de justitiâ tuâ, quâ provinciam tuam gubernas, sagacissimus consiliorum omnium moderator, in quâ ille efferenda copiosus & frequens fuit. In rebus verò gerendis neminem te consideratiorem, & ad omnia momenta circumspectissimum, & præsenti animo esse affirmabat. Accedunt virtutibus tuis tam variis tot rerum experimentis spectatis mira consuetudinis suavitas, facillimi mores, aditus molles, minimè triste ingenium, quo quasi coagulo & vinculo familiaritates contrahuntur & retinentur. Quæ ut ille in cælum extollebat laudibus ita è conversatione frequenti mihi non ignota, adhæc commemorabat mihi inusitatam tuam liberalitatem, qui non, ut quidam solent, inanibus te promissis amicos tuos tractare, sed reipsâ juvare dicebat, tum demum, ubi omne ad rem auxilium emortuum est, vel solâ oratione beneficus. Libenter amplector tales amicos, apud quos si nomen nostrum in gratia sit, in cœlo mihi versari videor.

3. Quod vinculum, quæ res deest nostræ conjunctioni? Nam à pueris & à majoribus vetustus amor, consuetudo, studia paria, excreverunt, & quantum memoriâ præterita repetere possum, mutuis semper officiis parentes, filii, affines, cognati, certavimus. Te jam inde à puero delegi, quem amarem, quem in sinu foverem omnibusque deliciis provocarem, & coaluit cum ipsis annis nostra familiaritas; ut ab ætate, ita à virtute quotidiana sumens incrementa, cum studio meo, tum judicio tuo confirmata.

4. Hinc est, quod mirabiliter tibi favemus, te tuâ virtute frui cupimus, dignitatis tuæ amplificatores. Cujus eò majorem rationem habere debemus, quo arctior mei tuique honoris est conjunctio, ut de salute meâ sollicitus mihi esse videar, cum in tua laboro.

5. Vide verò, quantum tibi decoris, quantum dignitatis adjunxeris, qui summis ornatus honoribus in illud ascendisti fastigium, quo abjecti aliorum animi non pertingunt. Ipsa tibi virtus hanc gloriæ viam patefecit, illa facem prætulit, illa signum sustulit, illa solida honoribus tuis fundamenta subjecit. Comitata verò res tuas est in usitata quædam felicitas, & quædam commoditas, prosperitasque vitæ. Nam cum omnibus opibus circumflueres, facilè molestias omnes avertisti, contentiones malevolorum superasti,

ut nullæ jam amplius tempestates tibi sint metuendæ. Atque illa omnia consecutus primo ætatis tuæ gradu, eaque adolescens ornamenta habuisti, quæ viri demum magnis laboribus molitionibusque vel exblandiri solent, vel extorquere. Expugnasti æmulorum machinationes, quas vel ingenii tui acie prævisas summovisti, vel animi tui constantia oppressisti.

6. Nihil equidem cogitatione complecti possum, quod tuæ dignitati accedere possit, nisi unum illud, quo per omnium annalium memoriam triumphare poteris, ac immortalem tibi lauream suspendere. Vides misera hæc & calamitosa Reip. tempora, quæ jam aliquot procellis submersa penè fuit, illi te totum impende, ruituram & propemodum jacentem erige, libertatem exstinctam in vitam revoca, cives sibi ipsis redde, consiliis, ope, omnibus illis præsidiis, quæ vel prudentia tibi suggessit, vel fortuna commodavit. Nam si quis mihi rerum illarum sensus est, hanc ego palæstram nulli, nisi tibi, designare possum, in quâ ingenii robur exerceas. Hanc viam ut ineas, ipsa te Reip. luctuosa facies invitare videtur: ipse svadeo, hortor, impello, vel socius, vel minister consiliorum tuorum futurus; ne sit, quo mihi diffidas. Cujus tantum abest ut causam vel suspicionem habeas, ut de nullius hominis amore certior esse possis: qui, ut tuâ causâ omnia cupio & volo, ita Reip. causa, cum in tuam incidit, cupere & velle debeo; ut itaque causam communem habere videamur.

7. Solet tibi etiamnum, ut puto, in mentem venire illius temporis (neque enim ulla te præteritarum rerum cepit oblivio) cum occultæ quædam de te jactarentur voculæ, ad temporum genium & indolem composuisse te mores animique sententiam, & timidiorem in nutibus aliorum observandis fuisse: Ac penè mihi persuasum fuisset, quod populi rumore spargebatur, nisi Te animumque tuum & mores rectiùs novissem, ut rumorem hunc, qui jam per se raucus factus est, contemnendum arbitrer. Multa sæpe silentio transmittimus & dissimulamus, autoritate & potentiâ æmulorum territi ac suppressi, cum alia omnia intus sentiamus, neque in publicum consilia nostra proferamus, ne quid dissensione nostra & immaturo conatu turbetur, quod idoneo tempore prolatam rem feliciùs ad exitum perducet. Idem te fecisse nulla dubitandi causa est, præsertim cum posteriorum temporum eventis mihi constet, non fuisse illum animi tui sensum, quem frons, vultus, verba atque externa illa species tua, præ se ferebat.

8. Quandoquidem verò facta nunc est aliqua rerum commutatio, nihilque jam obstat, quominus publicæ tuæ voces audiantur, illaque in luce omnium proponantur, quæ mussitanda tibi antea fuerunt, nunc vel me non monente, quæ tua prudentia est, intelligis, quid tuorum sit nervorum, quidve tua autoritate accedere rebus nostris momenti possit. Qui aliorum vereri judicia antea debebas, & timidiusculè in nonnullorum voluntatibus hærebas.

bas, nunc non singula digitis dimetiri opus habes, cum tuum ad arbitrium cæteri libentissimè omnia conferant, dissensionesque malevolorum obmutescant. Exspectat te celsissima dignitatis sedes, qui ad consulatum propediem vocaberis. Vivis in illà ætate, quæ vires, nervos, efficacitatem, animum vigilem & ad omnia momenta circumspectum, commodare rebus gerendis potest. Tanta præterea sunt in te naturæ & doctrinæ præsidia, tanta virtutis ornamenta, ut nemo lingua, nemo manu promtior in senatu habeatur, & ad eloquentiam tuam Respublica tota quasi attonita videatur. Circumspice senatum omnem, & quam habeamus Reipublicæ speciem, animis oculisque versa, nemo est, qui ruenti libertati lacertos lateraque supponat: unus solus inventus es, in cujus prudentia positas omnes nostras spes habemus.

9. Quare nisi in te ipsum velis esse injurius, tuamque dignitatem vilipendere, quæ ut rectè factorum comes à viris bonis repudianda non est, & cujus amor honestis ingenitus animis esse solet: Illa tibi cura nunc unicè suscipienda est, ut gloria tibi cumulatior veniat, omniumque annalium memoria celebretur.

10. Ac sanè, si quid ego rectè judico, nulla tibi firmiora esse possunt ad famam parandam subsidia, hoc tempore, quo Resp. undique tempestatibus obsessa præsens exspectat naufragium, quam si tu peritus gubernator à scopulis, syrtibus in quietum libertatis portum deduxeris.

11. Scribo hæc ad Te, sed verecundè & dubitanter: vehementer enim animi pendebam, utrum has ad te literas darem, an has cogitationes meas in obscuritate & silentio reponerem. Sed vicit tandem atque expugnavit titubantem animum amor, quem Reip. quem tibi ipsi debeo: cujus geminis incitatus stimulis, nihil habeo, quod excusem. Neque enim, quâ es humanitate, in sinistram partem interpretaberis, quæ bono à me animo scripta vel res ipsa testari potest. Tantum autem abest, ut pædagogiam in te exercere animum induxerim, quasi meo tibi consilio demum discendum, quid ex re tua sit, ut à te sapientiæ prudentiæque monita ipse exspectem, tuæque sententiæ (neque enim diversa à me sentire potes) subscribam.

12. In eodem prudentiæ civilis ludo instituti sumus, atque eò uterque consilia nostra dirigimus, ut salus populi suprema Reip. lex, ejusque gloria & libertas integra sit & illibata. Finem itaque scribendi faciam, ne, quæ epistola mihi scribi cœpta est, in librum exire videatur.

13. Tu verò ita existimes velim, solo amore, non inani aliquâ in rebus civilibus σοφιστείᾳ me inductum hæc scribere. Interea persuasissimum habe, nullam in animum altiùs curam descensuram, quam quæ in salutem dignitatemque tuam impenditur. Quantum enim me ipsum diligo, tantum in te adhi-

Digitized by Google

adhibeo diligentiæ, qui pro amici rebus tanquam meis, omni, non modo contentione, sed & dimicatione, elaborabo.

Exemplum IX. ex Epistola 74. lib. 13. Cic. ad Fam. 21

Non puto te fugere, quæ & præsens tecum egerim, & per literas de Lucii Oppii familiaris mei & L. Egnatii negotiis. Et novi sanè tuum in me amorem & observantiam, ut non facilè crediderim, te rerum mearum & amicorum oblivisci velle, nisi & mei ipsius obliviscaris. Ne vero ipse & literis in te parcior, & in causis amicorum segnior videri possim, iterum de amicorum salute ago per literas; quorum tu causam agas, etiam atque etiam rogo; cavebisque quantum in te erit, ne mihi iterata hac commendatione acta sint agenda. De L. Egnatii negotiis inprimis velim cogites: nosti enim, quanti hominem amem, quanta sit nostra familiaritas; ut vel eo solo, si me ames, ad desideria mea implenda possis debeasque permoveri. Puta eundem esse eum, qui petit, & eum pro quo petit: nec tam illi tu hoc officium crede, quam mihi, exhibiturum; qui in re meâ non magis laborarem, dum laboro in re amici, quæ etiam est è re meâ. Fac ergo, ne inter solos nos dispereat amor noster & illaudato perimatur silentio, quod profectò fiet, nisi etiam aliis amoris nostri constantia summusque animorum consensus innotescat. Sit ergo L. Egnatius quoque inter illos, qui è facili tuo assensu cognoscat, quanti tu me æstimes: ne ille dubitet, se à me æstimari. Triplicem itaque amicitiam uno quasi solidabis & conservabis officio, tuam erga me, meam erga te, tuam atque meam erga L. Egnatium. Vide ne tam splendidàm bene merendi occasionem prætermittas; quod te vehementer rogo.

Exemplum X. ex epist. 75. lib. ejusdem. 22

Perscripsi ante hos octo dies ad te de negotio amici, quod multis tibi nominibus ivi commendatum: quamvis propter silentium hactenus tuum vix, quid sperare habeam, constet. Peccare in amicitiam nostram quodammodo viderer, si bis peterem à te, qui vel ad nutum solebas esse promptus. Cum vero sciam, tantis te distineri implicarique negotiis, ut facilè non quidem amicitiæ officia, sed illorum maturationem, memoriæ possint subripere, iterum mitto has meas, quæ aurem tibi vellicent; præsertim cum C. Aviani Flacci amor me ad scribendum adegerit, cujus causa nihil non tentaverim, &, mehercule debeo. Quod si in memoriam hæc tibi revocare attinet, quæ nescire te recens tempus non sinit, nosti quid præsens ego non solum tecum egerim, sed & quàm tu mihi humanissime responderis. Nec poteram facilè credere, abiisse tibi ex animo argumentum Epistolæ, quam de eo accuratè scripseram. Sed putavi tamen, me ejus commodis non vigilaturum, si aliquam scribendi occasionem prætermitterem, frequentiam literarum vocans in

Digitized by Google

in subsidium commendationis. Non poteram deesse amico, cujus preces mihi sunt imperia: quamvis in suspicionem me à te adduci posse videar, quasi indubium vocem eam, quam semper hactenus tam erga me, quàm erga alios, exhibuisti, constantiam. Ignoscas tamen, si desideriis amici occupatus, vehementius flagitem; quæ & semper æquissima esse credidi, & tibi non ingrata.

23 Exemplum XI. Dilatationis enthymematicæ ex Ep. 5. lib. 13. ad Fam.

In hâc multa enthymemata & argumenta coarctantur, ob quæ commendari debeat Fusius Memmio. Epistola ita habet: *A. Fusium, unum ex meis intimis, observantissimum studiosissimumque nostri, eruditum hominem & summa humanitate tuaque amicitia dignissimum, velim ita tractes, ut mihi coram recepisti. Tam mihi gratum id erit, quam quod gratissimum. Ipsum præterea summo officio & summa observantia tibi in perpetuum devinxeris.*

Habet illa Epistola octo argumenta, duo à persona Ciceronis, duo à
24 persona Fusii, quatuor à persona Memmii desumpta. Illa si singula Syllogisticâ formâ proponantur, magnus apparatus argumentorum nascetur: si per suas partes, quas Rhetores tradunt, dilatetur, longè major apparatus erit. *Primum* argumentum est, quod sit unus ex intimis Ciceronis. Hinc talis Syllogismus: Quicunque ex intimis meis est, illum præ cæteris debeo commendare. Atqui Fusius &c. E. Majori propositioni potest addi alia ratio; Nam amicorum commoda sunt mutua. Minori addatur ratio per comparationem: nemo est inter amicos meos, cui plus fidam. Illustretur aliâ similitudine vel proverbio. Conclusio hîc omitti potest, & cæteris omnibus argumentis subjici. *Alterum* argumentum est: Q. studiosissimus nostri est, debet commendari, &c. Majoris ratio est: amor enim amorem provocat. Minoris: nullum officium, quod amicus amico præstare potuit, prætermisit. Addi potest illustrationis loco enumeratio. *Tertium* à persona Fusii: Qui eruditus est debet commendari. Majoris ratio est: eruditio enim omnium bonorum complexum habet, & per se jucunda est & honor illi debetur. Minoris ratio addi potest, quia omnibus eruditis se talem probavit. *Quartum* est: Q. summe humanus est, commendari meretur. Majoris ratio hæc: humanitas enim vinculum est, quo homines inter se colligantur. Minoris: quod plurimos viros insignes sibi hâc ratione devinxerit. Sequuntur argumenta à Persona Memmii. *Quintum* est: Qui amicitiâ tuâ dignus est, ille debet tibi commendari. Ratio Maj: delectum enim inter amicos habes. Min: Virtutes enim in illo sunt, quæ tibi in pretio, honestas & fides. *Sextum* est: Q. promisit, se amicum suscepturum, ille servare debet. Majoris ratio: nam in eo versatur boni viri & amici fides. Min. nosti,

Digitized by Google

nosti, quid nuper inter nos de illo actum fuerit. *Septimum* argumentum: Quodcunque gratum amico amicus esse novit, præstare debet. Atqui Memmium sibi Fusium habere commendatum, gratum est Ciceroni amico, E. Majoris ratio hæc est à contrario: Si ignotos nobis conciliamus quâcunque re, multo magis amicorum benevolentia conservanda est. Minoris ratio: Nisi id gratum esset, non tam operosè tantoque studio id à te contenderem. *Octavum* argumentum: Q. novum amicum sibi parare potest, occasionem non debet prætermittere. Major. ratio: aucto amicorum numero, fortunas nostras augemus; nihil est ad vitam suaviter ducendam commodius: oblata occasio arripienda est. Illustretur simili: nemo thesaurum sibi sponte oblatum respuit. Minoris ratio: ipse ambit; ego illi me proxenetam fore pollicitus fui. Nos exemplum dilatationis ex hâc epistolâ proponemus.

Etsi non temerè amicorum negotia turbare soleo, nunc tamen hanc mihi epistolam 25 *imperavit amor, quem virorum optimo, uni ex meis intimis, debeo, qui me parario tuam se exorare posse amicitiam sperat. Et sunt sanè multa, quæ me inducunt, ut hoc ipsi officium denegandum non esse existimem. Nam cum meâ causâ ipsi cupio, tum tuâ; neque ipsius virtus contemptim habenda est, quæ vel majoribus theatris proponenda videbatur. Ac primo quidem ipso intimo amico fruor, quales tenerrimè amare solemus, inter quos præ cæteris mutua illa florere debent officia. Unus inter omnes amicos meos est, quem consiliorum socium omnique cogitatione conjunctum habeo. Ac nosti, etiam inter amicos valere, quod vulgato verbo dicitur: Multos esse laurigeros, paucos Phœbos: multos thyrsigeros, paucos Bacchos. Multos quidem habui & nunc habeo, qui mecum loquuntur suavissimè, quotidianas apud me salutes deponunt, verbis magnifici, linguâ factiosi, inertes operâ: Neminem unquam, qui majori me observatione coluit, plusque beneficiorum in me cumulavit. Cui sanè nisi memorem animum præstitero (provocat enim amorem amor, & trahuntur beneficia beneficiis) ingratum me hominem ac inofficiosum omnes, tuque ipse, cum tibi illa non sint incognita, dixeris. Verùm non meo solum nomine ejusque in me meritis vestram metiri amicitiam volo. Satis in ipso virtutum est, quibus omnium hominum sibi favorem facilè attraxerit. Nihil ipso fieri potest eruditius. Literis omnibus artibusque est instructus, quibus & per se honos debetur, & omnium bonorum complexus ac consociatio continetur. Omnibus sane viris doctis dudum se talem probavit, qualem meâ tibi commendatione ornatum propono. Si suavitatem nosses hominis summamque humanitatem (quo nullum efficatius in hominum conciliatione vinculum est) nullum ad custodienda vitæ civilis munia præsidium paratius, rueres in amplexus hominis, qui omnes sibi cives officiis, obsequiis, studiis mirificè devinxit. Amabis itaque hunc hominem, quem amore dignum suæ virtutes declarant, quem tua sibi conciliare laborent. Si enim consilia tua sequi vis in delectu, quem inter amicos constituere soles, nemo erit tuis moribus accommodatior, & te ipsum tuasque virtutes, & quicquid tibi charum amplumque est, summam denique honestatem & fidem, quâ nihil acceptius in amicitiâ est, in ipso deprehendes. Meministi ipse, quos inter nos sermones de illo*

misim-

miscuerimus; quæ tu ipse mihi pollicitus fueris. Nihil verò tu etiam primoribus labris polliceri soles, quin promisso fidem subdas. Neque inter illos es, qui amicorum de amicis spernere judicia solent: tuorum etiam voluntati obsequi honestas interdum jubet, si illi non honesta tantum, sed & utilia suaserint. Non ignoras, quàm in prensandis ignotorum hominum amicitiis seduli esse aliqui soleant & ambitiosi. Quo minus dubito, aque te sollicitum fore, cum in mea conservanda, tum in illius, qui favorem tuum ambit, benevolentia arripienda, ut ille in tuâ sibi gratiâ parandâ summopere laborat. Nisi enim hoc mihi gratum esset, nisi ille tanto amicitiæ tuæ desiderio flagraret; non ego tam operosè id à te contenderem, nec ille tam sollicitè & quasi cum convicio commendationem sui flagitaret. Denique si nihil te movet, illud moveat, quod amicum tibi novum paras, etiam antiquis illis antiquiorem tibi futurum. Nosti verò, quàm amicorum accessionibus fortunas etiam nostras augere soleamus, quam nihil sit ad vitam suaviter ducendam commodius, si amicis quasi fulcris quibusdam & præsidiis res nostras muniamus. Quo te beatum fore minimè dubito, si occasionem, quæ tibi me parario offertur, ut thesaurum divinâ virgulâ oblatum, accipere non detrectaveris.

26 **Exemplum XII. quo è ligato in sermonem solutum convertitur Epistola.**

Est & hoc dignum Tirone exercitium, ut poëticam orationem vinculis solvat, & ad orationis liberæ habitum efformet. Facillimè hoc fit in epistolis Horatianis, quæ versu quidem scriptæ, ita tamen, ut sermonibus videantur propiores. Si enim periodos aliter formes, atque illa immutes, quæ quodammodo numerum & dictionem poëticam sapiunt, nullo negotio elegantem epistolam in soluta lingua conficies: cui usui accommodatius erit, si aliquando formulas ex Cicerone parallelas congeras, quibus sensum eorum, quæ in Ciceronis epistolis occurrunt, eleganter varies. Idem quoque tentare poteris in Ovidianis Epistolis, quæ plus habent poëtici, formularum tamen elegantiâ etiam cum Cicerone certant: quem parallelismum notavit *Henricus Stephani in Differt. de Vario Epistolarum genere.* Ac possunt tales formulæ ex epistolis poëticis inter reliqua etiam colligi, usui futuræ illi, qui cum judicio & delectu illis utetur. In Horatianis epistolis præire nobis potest Lubinus, qui perpetuam paraphrasin in Horatii Poëmata edidit. Sed is, quia sensus verborum investigat, multaque circumscribere opus habet, quoniam paraphrasis est, & commentarii vice fungitur, non eam habet
27 sermonis compositionem, quæ convenit epistolæ. Nos exemplum proponemus *ex Epist. 9. lib. 1.* quæ est commendatoria, sed quæ mira brevitate omnia ista comprehendit enthymemata, quæ poterant afferri ad aliquem commendandum, quem potius coacti, quam sponte, commendamus.

Quanti tu me facias, Claudi Nero, Septimius unus intelligit. Vehementer enim rogavit, precibusque suis quasi coëgit, ut commendare se tibi ac tradere vellem, hominem

nec

nec ingenio tuo, nec domo tuâ, qui optimos eligere soles, indignum. Nam quoniam me propiori tibi junctum amicitia censet, facile quid apud te efficere valeam, ac me ipso quidem novit accuratius. Multa quidem causabar; sed cum verendum mihi esset, ne data me opera extenuare amicitiam nostram putaret, tui favoris meaque potentia dissimulatorem, aut utilitatum amici incuriosum, ut sequi meas rectius possem, atque ita apud amicum in culpam incurrerem; perfricare frontem apud te malui, urbanorum more hominum, per impudentiam extorquens à te, quod modestiâ vel non poteram, vel non audebam. Quod si apud te violata modestia, amici causâ, reus non tamen vituperer, rogatum te peramanter velim, ut in domesticorum tuorum numerum hominem bonum tibique, ut spero, ad omnia obsequia promptissimum recipere ne dedigneris.

CAP. XV.

SYLLOGE EXEMPLORUM,

Strictiore imitatione ex Epistolis Ciceronis, quas Melchior Junius secundum omnia genera collegit, expressorum.

Exempla imitationis strictioris ex epistolis Ciceronianis, & quidem commendatoria. 1. cum alia ejus argumenti. 2. eadem variata. 3. duæ alia ejus argumenti. 4 5. cum responsoriis. 6. 7. petitoria. 8. 9. eadem variata. 10. cum responsoria. 11. adhortatoria. 12. & responsoria. 13. suasoria cum responsione. 14. 15. consultatoria cum respons. 16. 17. officiosa cum respons. 18. 19. conciliatoria cum respons. 20. 21. consolatoria. 22. eadem amplius deducta. 23 alia cum responsione. 24. 25. gratulatoria. 26. eadem variata cum respons. 27. 28. 29. eucharistica cum resp. 30. 31. laudatoria. 32. reprehensoria. 33. expostulatoria cum respons. 34 35. querula cum respons. 36. 37. nunciatoria cum respons. 38. 39. Imitatio quomodo instituenda 40. est triplex. 41. puerilis imitationis ratio. 42. phrasium collectio. 43. earumque connexio, juncto exemplo. 44.

Epistola Commendatoria ex Epist. 9 lib. 6.

Nihil potest Agapeto nostro fieri jucundius, nihil nostri amantius. 1
Quare ab ineunte ætate illum omnibus horis in oculis fero, complexu teneo, non ipsius tantùm, sed & patris favore officiisque ad hominem illum arctiùs mihi jungendum incitatus. Mira in illo est eloquentiæ vis; abundat præterea doctrinæ incredibili varietate & copia; ut non tam meâ commendatione, quam suis niti virtutibus possit, ac animis non irrepere tantùm, sed & blanditiis studiisque suis rapere posse videatur. Nihil ergo attinet, argumenta circumspicere solicitiùs, quibus favore tuo dignum esse ostendam. Plenam, ut puto, apud te merebitur fidem nostra de

de illo homine, non opinio, sed æstimatio: Cui accedit imposita mihi quædam necessitas, ut ipsi benè cupere debeam, & res ejus, quoad fieri potest, ornare, ac salutem ejus tueri. Idem tibi apud omnes animus & eadem voluntas, qui amore tuo semper complecti soles notæ & expertæ fidei homines, artibus variis instructos, & ad Reip. munia tractanda adhibere. Quo magis etiam hunc Agapetum nostrum inter clientes tuos numerabis, qui non suis solùm moribus suisque virtutibus commendatur, sed nostro præterea suffragio adjutus, apud te aliquo numero & loco haberi meretur. Curabis igitur hoc negotium, non ut alienum, sed ut meum, itaque tuum: quoniam ut mihi te cupere non ignoro, ita ejus hominis causâ omnia, quæ potes, (potes autem omnia) te velle confido. De tuis omnibus officiis id mihi gratissimum fore credas velim, cui officia mea studiaque ad omnes bene merendi occasiones intenta, ipseque me, quantus quantus sum, & omnia mea obsequia commendo. Vale.

Alia commendatoria ex Epistola 16. lib. 11. Cic. ad F.

Adeò te quidem impeditum tenent civilia officia, perpetuisque clientum incursationibus, studiis, sermonibusque obsideris, ut non nisi per cuniculos obrepere tibi ausit hæc epistola. Quare negotium hoc dedi fratri meo, ut molles aditus & mollia fandi tempora observans, attemperatè tibi traderet has literas. Quemadmodum enim salutatores crebri & importuni obturbare solent; ita epistolæ non loco redditæ vires, oculos, voluntatemque hominum occupatorum violant. Si vero ab rebus tuis gravissimis tantum est otii tibi, ut epistolam hanc legere non dedigneris, si frater meus te nunc inficientem & vacuum deprehendit, facilè me animum tuum expugnaturum confido. Agapetus noster sacro ordini initiari cupit, & Spartam Sacerdotis ambit; In ejus consuetudinem me penitus immersi, non blanditiis assentationibusque illectus, sed virtute, doctrinâ, optimisque moribus. Quare illum in familiarissimis meis esse volui, ac multos jam eo utor annos. Nihil ergo mirum, si ejus causâ & cupio & volo, quem existimationis meæ studiosissimum cupidissimumque esse scio. Illud etiam me non parum commovet, quod homo ad omnia officia factus, difficillimo plane rerum nostrarum statu, eis sibi me beneficiis obstrinxit, ut, nisi apud me grati animi & fidelis memoria superesset, ἀχαριστίας mihi crimen subeundum sit, quod ego toto animo detestor & abhorreo. Quæ, cum in civium nostrorum sermonibus ac mentibus hæreant, an unquam ex animo meo discedat illorum memoria? Ita ergo existimes velim, me petere munus sacrum. Quanquam enim Agapetum nostrum virtus sua commendat, & divinæ humanæque scientiæ cognitio profundior, tamen, quasi hæc non ita essent, meo

meo potissimum impulsu, hoc negotium gerendum suscepi; ut si fortasse ipsi non est, à mea procuratione aliquod causæ æquissimæ accedat momentum. Firmiter enim mihi persuadeo, habituras apud te aliquid ponderis preces meas: quanquam ratum pensumque nihil habes, nisi quod justum sanctumque est. Id tamen magis nunc curabis, cum à me tibi commendari videas: quem ut inter amicos tuos repones, ita desideria explere, quoad poteris, non gravaberis. Quoniam ergo in senatu & populo regnas, operam dabis, ut illorum plurimos Agapeto nostro conficias. Loquaciores, quam velim, sunt literæ meæ; ut solent esse, quæ in desideria & affectus se diffundunt. Finem igitur scribendi faciam, ubi hoc unum tibi ingessero, de innumerabilibus tuis in me officiis nullum mihi unquam fore gratius. Vale.

Eadem variata.

Cum tu semper sis occupatissimus, diesque omnes & horas in Reip. negotia impendas, in Reipublicæ commoda peccare videbor, si te gravioribus intentum rebus literis meis avocare ausus fuerim. Ideo in mandatis illi dedi, qui has tibi traditurus est literas, ne te ex improviso aggrediatur, sed mollia fandi tempora dispiciat, quibus te & alloquatur, & literas legendas exhibeat. Si enim rectè te novi, non committes, ut conqueri de studiis officiisque tuis amici possint, qui totus ad officia factus, nullâ in re illorum desideriis deesse soles. Non fallar ergo spe & opinione meâ, si literas meas attentè perlegeris, atque omnia illa, quæ à te peto, facillimè impetraturum me confido. Spartam Sacerdotis ambit atque petit noster. Habes rem totam, quæ me ad scribendum impulit, cujus mihi causæ nec leves, nec paucæ sunt. Non ignoras ipse, quam sanctum amici nomen sit, cujus causa cupere velleque omnia debemus, quæ quidem nostræ facultatis sunt. Fuit mihi verò cum hoc homine atque per longum usum quasi inveterata amicitia atque familiaritas, ut injuriam ille gravem interpretari possit, si in re, quæ maxime ad illum pertinet, destituerem. Conversatio mihi cum illo penè quotidiana est, quâ ita oblector, ut omne mihi tempus acerbum existimem, quod sine illo transigendum est. Non attinet nunc memorare, quàm ille in rebus meis curandis, ornandis ac juvandis, fuerit sollicitus, ut beneficiis ejus obstrictus, atque illi propemodum obnoxius vivam. Quæ me causa præ cæteris omnibus impellit, ut, quibus possum officiis, ipsi voluntatem meam declarem, ne tantorum beneficiorum memoriam planè exuisse videar, ac ingratorum hominum numero, qui rectè de rebus judicant, me adscribant. Tu ergo tibi non rem ipsam tantùm, non Agapetum nostrum, sed & me ipsum Tibi propone, quasi ipse Spartam illam ambirem, teque ut mei causâ sollicitus sis, rogarem. Nam, quanquam Agapetus no-

ster aliena commendatione non indiget, iis ornatus virtutibus, quæ omnium facilè ferire oculos possunt, quæque à nemine ignorantur; tamen, ut nunc sunt tempora, quibus ipsa quoque probitas patrono indiget, ego omnem rem auspiciis meis agendam esse decrevi. Quod si ergo meus tibi amor cordi est, de quo ego quoque minimè dubitandum esse existimo, illum nunc erga me affectum ostende, ut desiderio Agapeti per tuum & auxilium & consilium satisfiat. Quod si te eâ in re difficilem non præbueris, omnemque tuam industriam, fidem, curam in hoc negotio rectè curando impenderis, non Agapetum tantùm æternum tibi devincies; sed & illam, quæ inter nos est, amicitiam novo quasi fulcimento firmabis.

4 *Alia commendatoria, ex Ep. 17. lib. 13. quâ Principi erudito Studiosus ad munus Scholasticum ab Academiâ commendatur.*

Philomusum optimæ indolis, præclaræ spei, singularis industriæ juvenem, sinu nostro fovimus, atque omni operâ nostrâ, monitis, consiliis, præceptis ita percoluimus & expolivimus, ut neque nos laboris nostri, neque illum pœnitere fructuum possit, quos ex conversatione ac familiaritate nostra percepit. Quare è multis, quos Academia hæc alit, civibus unum hunc designavimus, quem amore nostro complecteremur, & consiliis commendatione que nostrâ ornaremus. Itaque cum spes illum teneret, fore, ut & apud Te, Princeps Serenissime, aliquo numero esset, si nobis in pretio fuisse intelligeres, sinceris virtutum in officinâ nostrâ educatarum testibus, ad Te viam affectavit, & tuâ motus clementia & suo ductus consilio, quod ipsi probatur maximè, cum nobis non displicere intelligeret; qui ita ipsi cupimus, ut rem literariam in patriâ ab ipsius eruditione ornari magis cupiamus. Non ergo sollicitiùs argumenta circumspicimus, quæ apud Te in gratiam illum ponant, cum ipsum per tot annos spectata probitas & eruditio ostendat omnibus, neque Virtus ejus tam sit obscura, ut nostrâ illâ declaratione demum illucescat. Non ipsi hederam suspendimus, non laudibus illum cumulamus, quod assentatorum est, aut qui gratiam aliquam blanditiis suis aucupari volunt: sed, quod virorum bonorum est, & à nobis requiri poterat, vitæ eruditionisque luculentissimum ipsi testimonium perhibemus: Quo plus apud Te prudentissimum rerum æstimatorem perficiet, quàm elogiorum emendicatis lenociniis. Cupit ille palæstræ Scholasticæ admoveri, non impar huic congressui Achilles: imo, si rem rectè putare velimus, πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων suam ipse causam aget suis virtutibus. Quam nos de eo opinionem habeamus, quod judicium, his literis testamur. Non ille majora viribus affectat, magna in illo ingenii vis, lacertos affert & latera, jam pridem ad hoc studiorum genus præparata. Tu verò, Princeps maxime, pro ingenii tui perspicacitate summâ ita hæc definies, ut non tam nostro, quàm tuo

tuo stetisse judicio videaris: Qui, quod in Principe rarum est, penetrare ista animi tui solertiâ potes. Cui si ille causam suam probaverit (probaturum autem auguramur) nullam ille vel rigidissimi censoris de se sententiam subter fugiet.

Alia commendatoria ex lib. 2. Epistolâ 6. 5

Nondum constante famâ atque omnium sermone celebratum erat, te iter tuum ad urbem directurum, cum negotium villico dedi, ut has ad te perferret literas: sed tamen, cum propiùs te abesse ab urbe non incertis rumoribus spargeretur, compertum vero haberem, dudum te commovisse Asiâ, tantæ mihi molis res illa visa est, ut præmaturè factum dici non posset, si literæ ad te mitterentur quas primo quoque tempore mitti rei necessitas efflagitabat, & ipse vehementer cupiebam. Quod si mea in te studia ac officia eo loco numeroque habentur, quo tu semper habes; soles enim summis ad cœlum efferre laudibus, quæ ego vix humi repere contendo; pudentius à te, si quæ magna negotia deposcenda essent, aliquid per literas flagitarem. Perincommodè enim accidit illis, ac non parum sollicitos habet, qui eos, ad quos scribunt, à se beneficiis affectos existimant. Armatæ enim illæ preces sunt, & qui ita petunt, vim potius inferre modestiæ ac pudori alterius, quàm precario, & leniter, & bonis verbis petere videntur. Nam remunerationem officiorum exspectant, & merita meritis compensari volunt. Quoniam verò beneficia in me tua nemini sunt obscura, adeoque in ipsâ luce in oculis omnium versantur, estque liberalis ingenii, illi, cui accepta multa fers, ferre plura, non habui ambiguum, à te per literas contendere, in quo omnia experiri necessitas quædam cogit. Maximè quidem illustria atque insignia tua sunt merita, quibus à te devinctus ornatusque immoderatâ quâdam profusione sum: quo enim non studio magnificentiæ prolaberis supra sortis tuæ mensuram? sic tamen mea fert opinio, superari me beneficiis tuis, utut innumerabilibus, utut amplissimis, non posse, humerosque nostros oneri tuo ferendo pares futuros. Sed non parum certe facultate meâ confisus, omnia favoris tui argumenta in me cumulari patior, quorum velut semina voluntas mea concipiat, largiore aliquando proventu refundenda. Quocunque me animo & cogitatione converto, Reipublicæ nostræ mecum commentor statum: & quoniam instat consulatus mutatio, in eam deductus sum cogitationem, neminem digniùs, quam Milonem, Remp. sustinere posse. Existimo enim, nullam meam operam esse tantam, quæ ipsi non debeat impendi, aliquam etiam pietatis rationem habendam esse. Nemo unus est, qui vehementiùs de eo laboret, aut honori ejus inserviat magis, quam ego; neque unquam mihi pensi quicquam erit, quam si toto pectore ad illum ornandum incumbere possim. Magni enim tum ad decus, tum ad fortunas meas, interest.

tereſt. Hujus tamen totius negotii conditor, ut intelligo, eſſe poteris, modo id præſtare in animum induxeris. Quoniam enim unus illa potes, in te omnes noſtras ſpes habemus; neque quenquam miniſtrum, ſocium, adjutorem habebimus. Multa ſe nobis dant ad manum argumenta, quæ quaſi prora ſunt & puppis ſpei noſtræ obtinendæ. Firmiſſimâ benevolentiâ bonorum hominum muniti ſumus, in quorum animos influxit, me ex Tribunatu illi januam quaſi patefaciente; ut ſpero, te habere cognitum. Non deſunt nobis benignitates plebis, in quam ille ſe penè totum profudit, benigno alloquio, comitate, invitando, beneficiisque, quos poterat, ſibi conciliando. Habet juvenes genere nobiles, ingenio promptos, gratiâ florentiſſimos, ſibi devinctos. In omni enim officiorum genere eminet ac præfulget in ipſo decori ac honeſti dignitas. Adeſt ipſi præter aliorum parata mea quoque ſuffragatio: nec deerunt forte, qui autoritatem meam ſequentur. Quanquam enim ipſe habeo exiguam efficiendi facultatem; tamen, quia optima atque æquiſſima ſuadeo, & publicæ rationes poſtulant, ut quædam neceſſitas rei ſit impoſita, credo omnes libenter ſententiam meam amplexuros. Deeſt conſiliorum noſtrorum architectus quidam & machinator, quem te deſignavimus, in quo quaſi prærogativam ſuffragiorum omnem eſſe exiſtimavimus. Nemo unus eſt, qui tecum æquari conferrique poſſit, ut in te quaſi corpus unum & conſilium totius ſenatus eſſe videatur. Quod ſi memoria hæc in referenda gratiâ jucunda eſt, ſi me bonum, ſapientem, & civilis officii non ignarum, atque ex eo dignum judicas, apud quem beneficium ponas, juſtam rem & facilè oratam à te eſſe volo, ut hâc me ſollicitudine liberes, hujus gloriæ cupidum foveas atque ſuſtentes, & conſpiratione conſenſuque tuo ad eum decorandum incumbas. De ipſo amico affirmatè tibi promitto, ſi ad ejus amicitiam aggregare te dignatus fueris, non temerè habiturum, in quo major eniteat virtus, modeſtia, æquitas, altitudo animi, quique honoris tui ſtudioſior cupidiorque futurus ſit. In me verò non parum honorum cumulaveris, ut tum demum cognitiſſimum habiturus ſim, eundem te fuiſſe in laude meâ prorogandâ & extendendâ, qui fueris in ſalute conſervandâ. Ego niſi teſtatum tibi ſciviſſem, cum has ad te literas darem, quàm maximis beneficii vinculis obſtrictus Miloni ſim, quàm mihi omnes machinæ ſint adhibendæ, quàm mihi præfulcienda atque præmunienda ſint amico ſtudia, quàm omni operâ, curâ, diligentiâ in hoc incumbendum ſit; crebrioribus te literis appellaſſem. Nunc tibi negotium omne & totum hunc hominem trado de manu in manum, omniaque, quæ nobis chara atque ampla ſunt, in fidem & patrocinium tuum collata volo. Unum hoc tibi declaro, ſi à tuâ virtute perfectum hoc ſit negotium, majoribus beneficii vinculis tibi, quàm Miloni, obſtrictus ero. Non enim mihi tam incolumitas mea ac ſalutis conſervatio cordi eſt, quam me referendæ gratiæ voluntas dele-

delectat; cujus mihi grata æstimatio animo residet. Cujus ut voti compos fiam, tu ex omnibus unus facile præstabis. Vale.

Responsoria ad commendatoriam Studiosi ex Ep. 11. lib. 5. 6

Mirificus tu semper officiorum meorum præco es, atque in ipsis ornandis adeo effusus, ut jam placere mihi ista incipiant, postquam tuâ interpretatione studioque semper fiunt ampliora. Itaque nihil miror, pro nuperrimo beneficio meo, quantulum illud etiam est, tantum mihi gratiarum reponi. Gratissimum enim te semper fuisse comperi, eamque animi virtutem, quam tu cumulatissimè semper præstitisti, quibus possum, laudibus efferre non desistam. Ferream mihi frontem oportet esse, nisi amoris illius stimulis moverer, animumque in te pronum summisque studiis propensum ostenderem. Quod ut faciam, nullam patiar elabi è manibus occasionem, omnes ipse circumspiciam. Quare τὰν ἀμφοῖν amplexus fui, quod mihi suppeditasti bene de amico tuo merendi documentum. Vix degustaveram literas tuas, ac statim misi ad hominem, si quid esset, quâ in re commodare ipsi possem, nihil me omissurum in rebus ipsius & negotiis tractandis; sed omnem industriam, omnes animi vires impensurum. Quare ad ipsum scribas velim, moneasque, ut ille mihi adsit frequens salutator, sollicitet, interpellet, nullamque rem adeo gravem existimet, quam ego non ipsius causa confecturus sim, si virium illa mearum sit & facultatis. Voluntatem certè meam semper sibi habebit obnoxiam: neque enim mihi quicquam gratius esse poterit, quam si (quod vulgari verbo ajunt) de unâ fideliâ duos possim dealbare parietes, uno scilicet officio & novum parare, & veterem confirmare amicum. Vale.

Responsoria ad Commendatoriam, sub primarii Senatoris persona, modestè se excusantis, quod in petitione magistratus juvare illum nequeat, ex Ep. 2. lib. 10. ad F. 7

Malè sit morbo illi, qui me lecto affixum tenuit, prohibuitque, ne in Senatum venirem, cum tua ageretur causa: Cui ego me totum impendere ut voluerim, ita non licuisse, ægrè fero: neque tam malè habuit ipse morbus meus, quam quod segnior nunc in amici negotiis tractandis videor. Neque sanè res vel me præsente omnino confecta fuisset: scis enim, quam suspectæ æmulis voces meæ, quam illi mea judicia non tacitè tantum convellant, ac libidine quadam in transversum rapti, vim veritatis negligant; modo in alia omnia abeant, & ægrè mihi faciant, cujus honestior videri poterat oratio. Nemo secum reputat, quid tua vel aliorum virtus mereatur; vel favoribus omnia patent, vel nummis; virtus omnis post favorem & nummos est. Et religio mihi fortè fuisset, tot hominum perversè sentientium judicio te expo-

 nere

nere; à quibus si repulsus fuisses, existimationi tuæ labes meo jumento adducta fuisset. Vitio itaque mihi non vertes, si in tuâ re expediunda omnia abjecerim consilia, vel ad publica consilia vocatus. Si quæ res sunt privatæ, quibus operam meam destinasti, impera quidvis, in tuâ me potestate fore confirmo. Neque in publicis tibi unquam deero, modo ipse non turbem negotium, cujus conficiendi securior per alios via est: Ad tuam enim utilitatem omnia refero, eoque consilia mea dirigo, ne saluti tuæ obsistant, cum tu profutura existimas, de meâ vel dignitate vel commodo parum sollicitus. Rectius itaque, me judice, facies, si cogitationem omnem de Spartâ hâc obtinendâ abjeceris, & in aliam, quæ ultro tibi offertur, animum tuum converteris. Vale.

8 *Petitoria, quâ à Patrono commendationem petimus ad Principem, pro Spartâ aliquâ obtinendâ, ex Ep. 30. lib. 7.*

Ut nullam diem sine linea abire Apelles volebat; ita tu nullum sine literis perscriptis tabellarium. Multæ inter nos magnæque intercedunt officiorum rationes, quas nunquam adeò accurate subduxeris, quin potissima in acceptis meis referre sit necesse: quibus ego solvendis si par non sum, addico me tibi ex ære tuo mancipium, quo utaris fruarisque, prout commodum tibi visum fuerit. Tui enim beneficii res est, quod aliquo loco sumus, quod in luce hominum sermonibusque versamur. Quod placere viris doctis, & quidem eorum principibus possumus, à tuâ autoritate procedit. Quando ergo nos semel reddidisti tibi obnoxios, adde superioribus tuis beneficiis unum hoc maximumque, ut tua commendatione innotescamus viro illi magno, quem omnes suspiciunt, admirantur, in cœlum evehunt laudibus, si qua tibi ulla homuncionis hujus cura est. Hâc me ambitione laborare non diffiteor, ut viro illi placere incredibiliter cupiam. Quæ si in me non reprehendenda est penitus, tu facies commendatione tuâ, ut voto hoc nostro fruamur, qui & apud illum in gratiam me ponere potes, & quod ab amico sperare licet, cupis. Nullum mihi hoc beneficio tuo majus obtingere potest, gratulabimurque nobis, si per te impetraverimus, quod tam anxiè à nobis quæsitum est. Dabimus vicissim operam, ne in ingratum hominem tot merita tua collata esse videantur.

9 *Alia petitoria, ex Epist. 20. lib. 15. quâ quis Amicum per Galliam & Italiam peregrinantem petit, ut sæpius scribat.*

Etsi juxta cum ignarissimis scio, quo in loco te deprehensuræ sint meæ literæ, jam κοσμοπολίτην, totoque cœlo, totque terris à me disjunctum, dedi tamen Agapeto nostro, ut non illas tantùm tibi afferret, sed & librum, quem nuper

nuper in lucem misimus. Quod si ergo ipsi tam felici esse licet, ut in te incidat, habe hoc amoris nostri monumentum, lege, cense, & quid tibi super hoc argumento videbitur, rescribe. Tuas enim literas, ut diuturnam explere sitim cupiens, exspecto, quas cum tu promiseris frequentissimas, adeò malum nunc nomen es, ut totus obmutescas. Sunt vero causæ & graves & multæ, quæ te potiùs ad scribendum lacessant, quam me, qui excusatus ero, si frequentiùs etiam scribenti tardius respondeam. Nusquam tu certo loco consistis, atque eò, quorsum te impellunt vel repentina vota & desideria, vel occasiones temporum & locorum, itinera tua dirigis; cum hîc ego patriæ, domui, imo parietibus affixus & libris, exspectare semper possim, unde unde tuæ ad me advolent literæ. Quod si hoc tibi contemnendum videtur, tantine apud te patriæ amor est & cognatorum tuorum, ut eorum memoria tibi obversetur animo, ut aurem vellicet; de quibus omnibus certior fieri non nisi literis meis potes? Accedunt denique tua negotia, quæ fidei meæ commendasti; de iis certè explorare te convenit, utrum feliciter curentur, an segniùs expediantur, si molestum tibi est, novis exterarum rerum deliciis animum earum cupidissimum pascere. Quod facere tamen solent amici, tam exiguo certè officio non difficiles futuri, ut necessariorum integram sibi amicitiam conservent. Illud movere te quoque poterat, nos tui studiosissimos tuæ salutis causâ angi, ne te forte aliqua, ut fieri solet in itinere, pericula circumveniant, aut ex incommodis cœli peregrini valetudo tua aliquid detrimenti capiat. Quâ ut nos sollicitudine liberes, tibi omnino danda est opera. Quare si nos amas, scribe, & ita scribe, ut literas à te habeamus non jejunas ac strigosas, sed & frequentissimas, & rerum novarum plenissimas: quas si preces nostras aspernaris, etiam cum convicio pro jure meo & necessitudine nostrâ efflagito.

Eadem Epistola variata. 10

Quæ ego nuper edidi Schediasmata, ad te jam recta tendunt, ipsâ in viâ, antequan Lutetiam devenies, deprehensura, nisi, quod non crediderim, nimis festines. Nactus hominem idoneum, cui rectè dare poteram, volui te quoque participem rerum mearum facere, si quid in illis esset, quod tibi non ingratum vel quo alios mihi conciliare amicos posses. Fateor enim, hâc me duci gloriolâ, ut tenentur plerique, qui in literario hoc pulvere desudant, ut innotescere cupiam viris doctis, quod fieri nunc te parario potest, qui in Galliis, velut in patentissimo totius orbis literati theatro nunc versaris. Sed illa rerum mearum cura levior est, quàm ut earum gratiâ te interpellem: majus est, quod nunc excruciat sollicitumque habet, tui scilicet desiderium; cujus igniculi tantum abest ut absentiâ tuâ sint exstincti, ut potiùs in flammas erumpant, tuique memorem semper animum consumant, nisi literis tuis subinde

inde refocilletur: quas frequentiores ad me ut mittas, peto. Multæ etenim causæ sunt, quæ ad scribendum te impellere debent, meque excusent, si paulatim ab hoc officio sim remissior. Tu itinera semper lenta & minuta conficis, incertumque est, in istâ percursatione terrarum, ubi literæ te meæ sint deprehensuræ. Ne itaque inanis mihi labor sumendus sit, rectiùs facies, si de rerum tuarum statu me feceris certiorem, quocunque in loco vixeris. Neque enim fallere possunt tabellarii, ac tenet me mira rerum novarum cupiditas, cum tibi quotidie se offerant, tam in re civili, quàm in literaria, quæ scire meâ intersit. Sunt præterea multa alia, quæ domi tibi præstare possum officia, quibus cum ego occupor, ita urgeor, ut parum mihi ad literas scribendas temporis supersit; quod deesse tibi in istis peregrinationibus nequit. Quid enim facilius, quid honestius, quam otia sua amicis impendere, quæ ne quidem laboriosa tibi esse possunt, etiam cum integros epistolarum libros ad me miseris. Ut enim indefesso nunquam deest discendi argumentum, ita scribendi occasio nunquam potest esse injucunda. Nunc hæc primò ex te cupio cognoscere, quid novi moliatur Rex Galliæ, quorsum fulmina sua missurus sit ille Jupiter. Nos enim, qui procul ab hoc Jove sumus, non procul sumus ab ejus fulmine. Tu certè, qui propior es, minùs pertimescis. Quod si quæ alia sunt, quæ ad Remp. pertinent, scribe, ut, quo statu nos simus, quid metuere, quid sperare habeamus, existimare possimus. Tuæ mihi literæ erunt pro oraculis, & in illorum fide acquiescam. Vale, tuumque amorem nobis integrum conserva.

11 *Responsoria ad petitoriam amici, qui opem nostram atque auxilium imploraverat in lite de honore suo cum aliquo susceptâ, ex Ep. 6. lib. 11.*

Venit ad nos Agapetus noster, homo diligentissimus tuique studiosissimus, ac tuas mihi literas obtulit, quibus negotium tuum forense mihi commendas, opemque meam eâ in re sollicitas. Arripui ego hanc benè merendi de te occasionem, ambabus, quod ajunt, manibus. Neque enim quicquam gratiùs accidere potest, quam si rebus tuis utilem præstare operam possum; quas ita ad me pertinere persuadeas tibi velim, quàm si meum in istis commodum unicè versetur. Ideoque cum causas haberem & graves & multas, ne in Senatum venirem, cum tuâ causâ disceptaretur; scis enim, quæ mihi cum nonnullis adversaria sit; tamen mutavi consilium, cum tuâ causâ quidvis me cupere & debere fas esset, ne per meam absentiam tuæ existimationi periculum aliquod excitaretur, si in lite tuâ dirimendâ aliquid temerè cupidèque à nonnullis decerneretur. Nosti enim, quanta sit animorum immoderatio apud homines, qui vel jura sibi esse nata negant, vel eorum rudes

des sunt & ignari; quo hominum genere nihil est injustius. Maturè ergo, & veluti Θεὸς ἀπὸ μηχανῆς consiliis quorundam interveni, tuisque partibus adjunxi homines prudentissimos tuique amantes: quorum solertia factum est, ut in causâ hâc superior esses. Verum nolo hæc tibi in os ingerere, aut mea prædicare beneficia: ipse, qui literas tuas reddidit Agapetus, cum viderit, quæ tuâ causâ egerim, omnia narrabit. Neque deerunt alii tibi amici, qui hæc ad te perscribant. Illud exploratum habeas velim, me totum in tuâ potestate esse, omniaque facere, & porrò facturum, quæ ad decus & fortunas tuas augendas pertinere intellexero. Quo studio, etsi plures tibi habes addictos, id tamen operam dabo, ut summum & dignitatis & gratiæ inter amicos tuos tenere gradum possim. Vale.

Adhortatoria, quâ aliquis ex Ordinibus Status Belgici Collegam hortatur ad Remp. masculè defendendam, ex Ep. 3. lib. 10. cujus fusior amplificatio cap. 14. n. 20. data est. 12

Nullæ me magis recreant deliciæ, quam tuæ literæ; quæ rarius ad nos veniunt, cum mitti subinde soleant. Forsitan in luto hærent cum suis tabellariis, quo viæ omnes nunc penè intercluduntur; vel naufragio terrestri perierunt, immisso omnibus campis Neptuno. Quare me vehementer tuâ causâ sollicitum opportune resollicarunt sermones, quos cum Arnoldo ad nos revertente de te habui, & plurimos & pergratos. Prædicabamus uterque virtutes tuas, quibus nihil potest fieri præclarius; prudentiam per omnia rerum momenta diffusam, suavitatem tuam incredibilem, quæ tamen à gravissimis moribus non deflecteret, quodque omnium mihi gratissimum est, amicitiam tuam jam ab ineunte ætate tot experimentis spectatam, tot testibus confirmatam. Quibus de causis nisi tibi cuperem, bipedum essem perditissimus, ab omni bonâ mente honestatisque studio derelictus. Amor ergo meus impulit, ut ad te scriberem; & quoniam omnia summa tum opibus, tum prudentia in Rep. complecteris, animum tibi meum declarare volui, cum ipse tibi & per te Reip. benè prospectum vellem. Sic enim existimo, neque me fallet, ut arbitror, opinio, eodem abs te animo, quo abs me profecta sunt, accipi debere, neque ob summam virtutem æquitatemque tuam vel suspicari sinistram mentem possum. Vides, quid afflictæ patriæ tempora requirant, quæ illi spes, quæ res, quàm miseræ sint, quem illa velut è machina Deum exspectet. Tu verò vivis publico bono, in te ora convertunt omnes, in te velut in anchora sacra confidunt; nec puto, falli illos opinione suâ, modo tu præstes, ne spe suâ dejiciantur. Nosti optime, quid hactenus in tuam virtutem injurii rumusculorum sparserint nebulones nonnulli, quasi scilicet negligentiùs salutem publicam tractaveris, parumque pensi habueris,

ris, an staret caderetve Resp. Illis ego os, quoties tulit occasio, obturavi; neque persuadere mihi possum in re vel minima fuisse abs te peccatum, qui animum habes ad temporum & fortunæ fulmina jamdudum obfirmatum; aut si quicquam remissius egisti, servasse te puto vires integras & latera Reip. ruinam minitanti, alio tempore magis profutura. Nunc ergo cum in illum statum res nostræ sint deductæ, ut spei vix locus relictus sit, foris nos vellicante Gallo, domi insidias struentibus Catilinis, animum tuum extende, exprome istorum consiliorum thesauros, atque in id curam cogitationemque impende, quâ arte averti à Rep. extrema possint pericula. Hæc tibi, ut est ad Reip. salutem honestissima, ita unica ad tuam gloriam, via. Nisi publico amore ductus hæc scriberem, vix excusari posset mea audacia. Nunc verò cum his stimulis agitatum me ipse sentire possis, da operam, ut eidem à tuo ingenio profecti te fortiùs incendant stimuli; quo dignitatem, quæ per se summa est, tam præclarâ occasione ad posteros, & ultra omnia secula extollas. Vale.

23. *Responsoria ad priorem epistolam, ex Ep. 4. lib. 10.*

Ita plane est, ut scribis; viæ omnes interclusæ sunt, neque quisquam ad vos excurrere tabellarius per has viarum molestias potest, quo factum est, ut sileat inter nos literarum commercium, quod nullo tempore mihi tecum potest esse ingratum. Nihil enim profectò est, quod tui causa subire nolim: patent tibi mea officia, totus ego tuus sum, & in tui amorem tot me impellunt causæ, ut vel sine literis tuis nominis tui memoria mihi semper in animo hæreat, imò planè ob oculos merita tua versentur. De meâ itaque fide ne dubites, rogo, qui in te colendo patriam mihi constituerim sanctitatem: parebo tuis consiliis, quæ ut sunt prudentiæ plenissima, ita affectum tuum omnibus numeris absolutum testantur. In utroque te admiror, qui, ut amorem mihi tuum declarares, prudentissimo consilio subvenisti; ut prudentiam ostenderes, bonæ voluntatis quasi nuntio atque interprete usus fuisti. A me ipso, imò à bonâ mente abirem, si tuis ego monitis locum non relinquerem; ideoque vel sola voluntatis tuæ declaratio animum nutantem confirmaret. At verò nihil dubito, nullâ in re hæreo, eodem spes votaque mea collineant, quò tu respiciendum esse putasti. Quid autem esset, cujus gratia ab hoc proposito me paterer dimoveri? dudum ego tot fortunæ beneficiis mactatus, cujus ego favorem ambiam? cujus lucri spes me illiciat? qui cum semper mihi honorem propositum habuerim, unum hoc bonæ famæ beneficium rebus meis addi posse sperem. Quicquid itaque meis movere potero viribus, id ut Reip. bono fiat, omnem operam curamque impendam. Scis, quanta sit sensuum & animorum nostrorum conspiratio: Nam vel absentem videre mihi videor, ac audire salutaria instillantem præcepta, quæ quidem adeò tena-

tenaciter animo meo insident, ut in tuis totus habitare consiliis videar. Insanæ plebis rumusculos, non est, ut cures; non norunt illi, quid intus geratur, & secundum speciem rerum judicant, earum verò abditas causas non perrumpunt. Videbis aliquando, me rem omnem ita gessisse, ut non sit, de quo reprehendere me jure possis. Ego certè nihil impensiùs cupio, quam ut tibi virisque bonis mea placeant studia: placebunt autem, si Reip. illa sunt salutaria, & mihi ipsi non ingloria, qui post Reip. bona meo & amicorum honori secundas tribui. Vale.

Suasoria ad aliquem Reip. causâ absentem, ut reditum in patriam maturet. ex Ep. 10. lib. 4. 14

Quandoquidem apud nos silent omnia, dum ubique regnat armorum strepitus, atque adeò omnibus bonis hominibus obturatum os est, quas à me literas exspectes, nisi miseriarum plenas, & quotidianæ calamitatis commemoratione querulas? Sed ne has quidem opus esset scribere, cum propediem oculatum te hujus scenæ spectatorem fore inaudivimus. Quoniam verò ad te noster proficiscitur Theophilus, non sine literis meis dimittere volui, ut has tanquam monitrices haberes, quæ de reditu in patriam maturando injicere cogitationes possent. Nemo in totâ urbe est, qui desiderium tui ampliùs ferat: implorat opem tuam ipsa Resp. atque ipsa hæc senatus subsellia altâ voce te inclamare videntur. Venies ergo, si me amas, si rempublicam, si patriam non odisti, quæ tuo nunc indiget consilio: neque obices tibi poni ab amicis potiùs patieris aut à negotiis non adeò necessariis; plura sunt domi custodienda, quam foris recuperanda. Non desunt fortè hîc, qui oculos tuos non ferunt, qui tuam absentiam in suum vertunt commodum. Non est, ut illorum suspicionibus & cavillationibus movearis. Tu potius id age, quod agendum tibi esse, ipsa honestas, ipsa officii ratio clamitat. Quod si & rei familiaris curam non abjecisti omnem, etiam illa te movere poterit, & domum pertrahere. Ego certè mearum partium esse ratus sum, ut tibi statum nostrum proponerem, ut consilia ipse cum nobis capias, quid afflictis his temporibus nobis omnibus sit agendum. Vale itaque, &, si potes, advola.

Responsoria ad Suasoriam de reditu, ex Ep. 4. lib. 11. 15

Frustra sim, si, quod alii facere solent, fucatis verborum lenociniis tua in me officia collaudem: faciant, qui per cuniculos & blandimenta favorem tuum ambiunt. Res ipsa certe loquitur, quo me amore semper complexus fueris, quæ propria tibi perpetuaque fuerint adversus me studia. Imò, si rectè te novi, ingrata auribus tuis accidet illa beneficiorum tuorum commemoratio: quæ etsi sunt cumulatissima, & mihi quotidie ante oculos versantur, tu

Digitized by Google

tamen tegi illa mavis, quàm in publicum produci. Oſtendiſti ſanè non ita pridem ſingularem in me monendo affectum, pro ſalute meâ excubans, etiam cum ipſe non animadverto, & negotiis peregrinis immergor. Suades reditum in patriam iis argumentis, à quibus discrepare mea conſilia neutiquam poterunt. Certe ſi aliter ſentirem, reprimere me tua admonitio deberet; ſi dubitarem, hortatio impellere. Tu ſcilicet unus es, qui mihi cupiat, unice inter tot meos propinquos & neceſſarios, qui vix ad animum admittunt mea negotia, ſuisque potiùs commodis intenti, à me meisque fortunis oculos dejiciunt. Rara profectò illa fidei & benevolentiæ exempla ſunt, eoque gratiore animo recolenda. Nihil itaque cunctatus, arripui monitu tuo itineris conſilia, & quamprimum cœlo ſicciore viæ complanabuntur, hinc diſcedam, propediem, ut ſpero, vos firmos valentesque viſurus. Me interim, usque dum veniam, meritorum ac virtutum tuarum paſcet memoria; quas, ut animo meo propoſitas ſemper habeo, ita tacitus nunc quidem veneror; ſed dabitur, quod ſpero, aliquando occaſio, quâ affectum tibi meum fortunæ felicitatisque tuæ ſitientiſſimum declarem.

16 *Conſultatoria, quâ conſilium damus amico, quid tempore belli in ſummâ rerum perturbatione faciendum: ex Epiſt. 14. lib. 14. Cic. ad F.*

Tot tantisque documentis animus tibi conſtat meus, ut nulla in re dubitare de fide ac amore meo poſſis: Neque enim mihi tam ipſa ſalus cordi eſt, quam mihi eſt veſtra, hoc præcipuè tempore, quo ſumma vobis imminent atque atque extrema pericula. Increbeſcit de adventante exercitu fama, eaque vobis non obſcurè minatur. Ac vereor ſanè, ne ſuperveniat vobis illa tempeſtas, velut ex improviſo fulmina in caput veſtrum excuſſura: circumſpicietis, ſi ſapitis, effugia, ut elabi aliquò commodè poſſitis; niſi intercludant vos atque circumveniant, quod vereor, difficultates, quales metuere omnes poſſumus. Quo in ſtatu res veſtræ ſint, ipſi, ut opinor, non ignoratis, & hoſtis fortaſſe meliùs, quam vos ipſi, novit. Facilè enim vel è ſinu veſtro vobis fieri poſſunt inſidiæ, jugulum libertatis veſtræ petituræ. Quam gravia illa pericula viris honeſtis ſint futura, facilè vos ipſi intelligitis. Quis enim modus adſit hoſtili furori, per omnia impunè graſſanti, atque internecionem ipſam intentanti? In ipſo veſtigio capienda vobis non ſolùm ſunt conſilia, ſed & in effectum deducenda. Si quid mearum opum rerumque eſt, quibus indigetis, nihil in me patiar deſiderari. Quod ſi maturè effugere hanc procellam animus eſt, mecum eſſe belliſſimè poteſtis, & ſecuro in loco ſpectare ſtrepitus & turbas ferocientis militis. Sin locum tenere & exſpectare fortunam veſtram animus eſt, id operam date, ut

Digitized by Google

ut illum præsentem semper habeatis, & ad quoscunque casus obfirmatum. Erunt, qui consilio suo etiam vos juvent, cognati mei, habetis etiam fortis vestræ socios, viros graves, omnique rerum palæstra exercitatos: ad hos respicite, & quomodocunque res ceciderint, virtutem constantiamque vobis dignam ostendite. Vale.

Responsoria ad Consultatoriam, ex Epist. 2. lib. 4. 17

Ut nunquam mihi tuæ literæ sunt ingratæ, ita difficillimo hoc tempore, ut diuturnam explere sitim cupienti, venerunt. Verebar enim, ne rebus tuis jam fluctuantibus animo concideres, & quid consilii tibi capiendum sit, ignorares. Dum de his cogitamus, mutuosque cum amicis sermones cædimus, tanquam lupus in fabula venit epistola tua, quæ te in his difficultatibus lupum tenere auribus nunciabat. A me itaque consilium expetis? sed quod? nam & me ipsa mens in his turbis destituit, atque omnia etiam pejora veretur. Certe vel cum gladiatoribus in arena illud capere vix licet: major enim & propior vis mali est, quam ut locum relinquat humanæ prudentiæ. Quod enim illis contingit, qui medio in mari ab immani & subitâ procellâ deprehensi, non velum maturè complicare aut ventis subducere possunt, non clavum alio flectere; sed irruente aquarum & turbinum impetu in naufragium præcipitantur: idem nobis in hâc calamitate evenire videmus. Sola itaque in Deo & in animo forti spes posita erit; vel si in fugâ præsidium esse potest, è vestigio vobis discedendum est & evolandum in loca vicina & munita. Quod etsi sine magnâ bonorum jacturâ non fit, tamen nihili hæc habenda sunt, & in lucro deputandum, si vitam, si salutem, si conjugem liberosque salvos exportare possis. Noli itaque moras nectere, sed id primum tibi nunc esse puta, abire in tempore. Si quid officiis meis, consiliis, opibus, re denique ipsâ juvare potero, id ab amico exspectes velim. Vale.

Officiosa, ex Epistola 29. lib. 10. Cic. ad F. 18

Cum de fortunæ tuæ iniquitate ad me perlatum esset, amice suavissime, ita tuo ego malo percussus fui, ut meo non potuerim magis moveri. Sumpsi itaque in manus calamum, & has amoris mei testes literas ad te exaravi, quibus animum tuæ salutis cupidissimum tibi declararem, & me non secundis tantùm rebus tuis, sed & adversis, & penè eversis, amicum ostenderem. Nihil mihi erit tam carum è fortunæ beneficiis, quin partiri illud cum amico in extrema necessitate velim: depromentur tuæ saluti omnia, erogabuntur pecuniæ, quot quantasque jusseris; quicquid literis, officiis, studiis denique meis, commendatione apud alios amicos, efficere potero, id in tui gratiam à me fiet omnino. Nam etsi non desunt, qui de officiorum gloria mecum contendunt: habuisti enim (an nunc habeas, ipse noveris) amicos & plurimos &

& necessitate tibi conjunctos; me tamen hâc laborare laudabili ambitione credas velim, ut in iis appetam principatum, neque à quoquam me vinci patiar, ad utriusque fortunæ vultus idem semper & τετράγωνος. Quam animi constantiam si exspectare etiam ab aliis potes, ut solent pauci admodum esse fortunæ iniquioris comites; in hac tamen calamitate felicem te prædicabo, qui, opibus ereptis, quas largior fortunæ manus tribuerat, in amicorum præsidio nunc potes confidere, & in sinu eorum conquiescere. Me certè quam cumulatissimè amici partes impleturum, neque unquam à veteri illo animo, quem adversus te tuosque habui, discessurum promitto. Vale.

19 *Responsoria ad Officiosam, ex lib. 10. Epist. 11.*

Obruor tuorum officiorum cumulo, ut, quid primum postremumve laudem, non inveniam. Singulis enim me reddidisti tibi obnoxium, atque ita tuum, ut & possessione & usu tibi videar mancipandus. Falleris, si gratias à me exspectas; tanta enim tua sunt beneficia, ut me elinguem reddant, & in eorum cogitatione tantùm, cum verba mihi hæreant, defixum. Quid enim ad beneficium tuum hoc addi potest? Cum enim à me fugerent amici, trepidarent omnes, qui mihi erant conjunctissimi, tu solus te saluti meæ impendisti, & cum timidè in medium consulerent nonnulli, tu tamen in me juvando principatum tenuisti. De fortunis, de vita, de dignitate meâ decernendum erat, iis tuo beneficio fruor intactis atque intemeratis. Intervenisti enim, ut è machina Deus, eo tempore, quo minimè exspectabam, eo loco, quo tua autoritas unico mihi fuit præsidio. Quæ si mecum reputo omnia, parum ego fecisse videbor, si vel vitam ipsam pro te profudero. Nihil est meorum officiorum, quanta etiam illa sint, quibus ullam meritorum tuorum partem mihi videar assecutus. De eo sanè animi angor, vivendum atque moriendum mihi esse ingrato. Tu verò, quæ tua benignitas est, animum hunc potiùs nostrum respicies, quam ullam bene de te merendi facultatem, divini in eo Numinis bonitatem imitatus, cum ita omnes virtutibus tuis supergrediaris, ut tenuibus etiam officiis solâque virtutum tuarum memoria & prædicatione tibi satisfactum putes. Vale.

20 *Conciliatoria, ex Epist. 17. lib. 6. Cic. ad Famil.*

Nulla mihi dies abit, quin de te cogitem; ita animum meum occupasti nominis tui memoriâ, ut tum demum suaviter me vivere putem, si tua mihi obversetur imago, ut summè humani, ita summe docti hominis, & paternâ etiam necessitudine mihi conjuncti. Sed ego propioribus malo causis tuam ambire amicitiam & favorem, quam longinquis illis, & quæ mihi cum pluribus esse possunt communes. Scilicet ut præstantissima forma per se allicit ama-

amatores, & sui venerationem incutit omnibus, ita pulcherrima illa virtutum tuarum imago facilè in animo meo quotidianas illas formas delet; certè non tam efficaciter illæ me movent. Accedo itaque ad te, quasi Herculis cujusdam Gallici catenis raptus, atque tuis me tibi compedibus obstrictum sisto, te tuaque consilia, quo me traxeris, secuturum. Quod si & illam, quæ tibi cum parente intercessit, conjunctionem aliquo habere loco velis, etiam hæc te causa impellet, ut & filium in ejusdem amicitiæ hæreditatem admittas. Hâc itaque fretus fiducia te mihi patronum delegi, imò in te colendo patriam mihi constitui sanctitatem: tibi res meas dirigendas ornandasque trado; tibi, ut studia mea consiliis juves, ut cursum exitumque illorum designes, supplico. Quâ in animi fluctuatione si tu tanquam beneficum sidus mihi affulseris, portum ac metam votorum meorum mihi videor assecutus. Ac videor mihi videre tempus, quo in hoc virtutis & bonarum artium certamine, te hortatore, triumphos agam. Totus interim ego tuus ero, & si quid ab homuncione hoc proficisci officiorum potest, tuo nomini tuæque gloriæ omne consecrabitur. Vale.

Responsoria ad Conciliatoriam, ex Epist. 18. lib. 6. 21

Mirificè gratulatus mihi fui, cum tuas legerem literas, de accessione amici, qui mea, qualia etiam sunt, provocare officia voluit. Non est, crede mihi, tam gratum, insigni aliquo augeri thesauro, quam si amicum inveniam novum. Sed quid dico novum? cum inter veteres censeri mereatur, cujus à parente ad nos quasi per manus tradita familiaritas est. Enimvero commodè tu mihi in memoriam revocas paternam illam necessitudinem, quâ me nunc etiam post fata parentis obstrictum esse sentio, ut in amicitiam tuam sponte me immergere velim, si tu in mea arripienda esses segnior. Excute itaque omnem animo trepidationem, & qualem ipse me esse vis, talem habe, meisque officiis arbitratu tuo utere, si quâ in re tibi illa profutura esse existimes. Verùm ut tu largior es facultatis meæ interpres (meo enim me pede metior, & quam parum in iis rebus possim, quarum expetis à me consilia, novi optimè,) ita tamen operam dabo, ne te spes illa frustretur; saltem aliquo officiorum proventu, si tam fœcundam tibi messem promittere non possum. Rogo te interim, ut hunc mihi animum conserves, & amorem illum, cujus igniculos resuscitasti, nullo tempore exstingui patiaris. Vale.

Consolatoria in adversa fortuna atque exilio, ex Ep. 18. lib. 9. Cic. ad Fam. 22

Si quis unquam ex amicorum calamitatibus doloris mihi sensus fuit cortus, est sane maximus, quem ex incommodo tuo, quod à pessimorum hominum insidiis tibi illatum est, persentisco. Quare cum hoc malo te quasi subito

bito fulmine consternatum existimarem, mearum esse partium duxi, ut vel literis meis erigerem animum tuum, &, si possem, re ipsâ juvarem; Etsi ipse eo loco sum, ut aliorum indigere potiùs consolatione videar, quem amicorum suorum calamitates æque ùt suæ affligunt. Verum ut virtutis & sapientiæ præsidia in omnibus meis casibus robur animo meo subjecerunt, ita tu quoque nunc locum illis relinques, & ad hæc fortunæ tela te Achillem quasi πάνοπλον ostendes, vel Antæi instar è casu ipso novas vires resumes. Quid enim est, quod te angere magnopere possit? qui meminisse potes & sane debes, hominem te esse natum, eaque conditione vivere, ut fortunæ vicissitudines, quas in hac vita sustinemus, subterfugere non possis. Imò, si recte rem putare velis, non est, quod fortunæ magnopere succenseas, quæ plura in te bona largissimâ manu cumulavit, ut leviore hoc malo illorum redimere invidiam posse videaris. Cum enim plerumque aliorum exemplo vel felices nos faciamus, vel infelices (nam felicitate illa, quam animo suo possidet sapiens, nemo est contentus) ab utraque parte ejusdem vitæ fortunæque homines circumspice: & te præ cæteris illis ornatum commodis videbis, qualia ne votis quidem suis homines tibi similes promittere sibi potuerunt. Florent illa virtutum tuarum prœmia, & ita quidem florent, ut fructus earum nulla tibi invidia eripiat, nulla temporum calamitas intervertat. Hâc itaque parte securus, si jacturam tuam bonorum tuorum cumulo appenderis, ut illis supra omnes te constitutum, ita hac omnibus te inferiorem esse deprehendes. Percense enim modò animo, quot quantæque strages nobilissimorum hominum in Republica fuerint, quam illi vita, fama, salute, fortunis omnibus eversi, ne minimam quidem, si vita ipsis salva est, spem sibi reliquam sentiant. Rempublicam ipsam vide, nihil profecto est in illa, quod tenere bonos homines tuique similes possit; omnia flagitiis & sceleribus sunt oppressa; animam agit libertas, judicia & leges corrumpuntur; ipsa denique Salus morientem civitatem servare non potest. Quid ergo est, quod te hîc teneat? an quod cadaveri ejus velis immori, & communi cum vectoribus ejusdem navis perire naufragio? Itaque felicem te, qui ex illorum hominum consortio abis, non tam ab ipsis relegatus, quam ipsos à te, quod Diogenes faciebat, relegans. Vivere igitur tibi potes, & ad te bonamque mentem redire, postquam ab illis discesseris. Venies & ad nos tui amantissimos, omnibusque officiis, omni necessitudine conjunctos; quorum hospitiis, amplexibus, animis gratissimus hospes excipieris; quorum quotidiana colloquia facilè omnem, quam animo concepisti, ægritudinem tibi abstergent. Denique & solari in hac calamitate te possunt honesta hominũ judicia, qui injuriam tibi factam norunt non solùm, sed & suis sententiis damnarunt. Ne quid de iis dicam, qui solam potentioris tui hostis autoritatem secuti, eam, quam ore protulerunt, sententiam toto animo & pectore execran-

citantur, eam publice contrariaque ſententia damnaturi, ſi, quod verè ſentiunt, impunè etiam in judicio efferre poſſint. Quare ne te vel relinquere alios, vel deſertum ab amicis putes, quorum ut aliqui clam tibi favent, ita multi palàm tuas partes ſequuntur; me habebis, quem ſemper habuiſti, omni officio, ope, operaque tuum, qui te ſemper & obſervet & colat & diligat. Vale.

Eadem Epiſtola amplius deducta. 23

Quemadmodum aliorum morbis difficulter medentur, qui ipſi totius corporis doloribus oppreſſi ſunt; ita parum mihi conſideratè agere videor, qui te erigere afflictum & excitare abjectum cupio, cui ipſi optandum erat mali ſui levamentum. Acerbiſſimum enim dolorem hauſi ex tuo incommodo, tuique causâ intimis ſenſibus angor. Tu tamen mihi ita hæres in medullis, ita te fero oculis, ut, quicquid eſt in pectore meo reliquum conſilii & opis, id omne tibi cupiam impendi. Singulari itaque ſtudio à te contendo, ut te ipſum adhorteris & indures, ac dolori tuo manum injicias, ne ille te virum, & quidem ſapientem virum, proſternat. Noſti vetus illud, homines nos eſſe, & nihil humani à nobis alienum. Quod ſi te parum conſolatur, vide in quo motu temporum, quanta in converſione rerum & perturbatione verſemur, qui non modò ſuccum omnem & ſanguinem amiſimus, ſed etiam colorem & ſpeciem priſtinam civitatis. Quæ ſi recte apud animum reputaveris, moderatiore animo malum tuum feres, & moleſtias parvas ac leves facileſque toleranter experieris. Plura virtutis & induſtriæ ornamenta in te ſunt: elucet vel cæteris exſtinctis ſola tua ſanctitas & prudentia: habes, quæ quidem in homine dicuntur bona, parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, divitias. His tuis tam excellentibus bonis gaudere jure potes, quæ in unum collata ſunt. Et nunc te mordet, unico & leviſſimo bono fraudari, & in tanta rerum omnium ſpoliatione levi aliquâ deminutione multari. Quot quantaque tuo labore quæſita & collecta ſunt? quæ tuâ virtute perfectâ? quibus tu ornamentis præſidiiſque redundas? ut vel in invidia atque odio apud nobiliſſimos homines tui novi hominis virtus & induſtria videatur. Cum illi vel in ipſo gloriæ portu naufragium fecerint, tu exiguam accepiſti injuriam & penè nullam, qui hanc rei familiaris lacunam facilè explebis. Tua reſpicis quidem mala, & tantùm privata; nec vides, quæ nobis imminent publica. Quanta rerum noſtrarum varietas atroci hoc & difficili Reip. tempore! ut nemo propemodum conjectando aſſequi poſſit, qui curſus rerum, qui exitus futurus ſit. Quam invalidum eſt legum auxilium? quo prolapſa illarum ſanctionibus cuſtodita diſciplina? Rogantur novæ, rumpuntur rogatæ: judiciis iniquis exſorbetur ſanguis civium; quos non iniquæ litium procellæ pervertunt, quibus ſæpe ab his in majores

Digitized by Google

plagas incidendum est? His tam malis temporibus & moribus, annon fecundas atque prolixas ejus res dicemus, qui minimo cum damno ex illa Rep. evolaverit. Tu verò, qui & ipse præsidia tibi genueris, optimos liberos, fortunarum tuarum participes: qui nos plurimosque alios ad tuam amicitiam aggregavasti, omnes amore ac officiis flagrantissimos, qui consuetudine quotidianâ, familiaritate, aditu, congressione nostrâ fruaris, seria jocosque nobiscum celebres, his opibus quasi per ludum & per negligentiam hunc casum tuum sustentabis. Nosti ipse, quam sint multi, iique optimi viri, qui judicium de te latum, non cogitationis tantùm tacito convicio verberent, sed & magna vocis libertate perstringant. Ac nosti, quæ sit quorundam animi infractio & demissio simili nutu ac renutu unius potentioris hominis voto respondentium: quanta fuerit in hac ipsa tua causa honestorum hominum dubitatio, hæsitatio, tractusque verborum. In quæ omnia ubi considerationem intenderis, non turbulentè, sed silentio ferre has plagas debes. Me quidem certè tuarum actionum, sententiarum, voluntatum, rerum denique omnium socium comitemque habebis, & illud profectò, mihi te neque cariorem neque jucundiorem quenquam esse, cognosces.

24 *Alia Consolatoria ex Epist. 14. lib. 5.*

Nihil ad me literarum hactenus datum fuisse miror equidem, cum te frequentem in hoc officio invenerimus semper; nisi forte in museum tuum te abdidisti, atque ibi Musis vacans, aliquid literis mandas, quod nomini tuo immortalitatem pariat, & doctis sit in pretio. Quod si ita est, vehementer laudo consilium, quod his fontibus exstinguere dolorem tuum valis, quos sapientia ipsa tibi propinat. Sin, quod vereor, doloris te vehementia ab hominum consuetudine avocat, luctui tuo quasi immoriturum, ex lege familiaritatis nostræ acerbam in te sententiam pronuncio, ut qui magnâ te, magnâ alios, injuriâ afficias, cum te Reipublicæ, cum te amicorum utilitatibus subtrahis; quibus, nisi fallor, plus debemus, quam ut nos ipsos inutiliter affligamus. Ego verò non solum sapientiam, sed & prudentiam tuam, hîc testem voco, an causa tibi sit idonea, ob quam angaris animo, teque perpetuis lacrymis & doloribus excrucies. Tu scilicet, qui abdita philosophorum arcana perrupisti, non senties, non intelliges, quod quilibet in populo; atque te ipsum vivus vidensque conficies? Quam aliqui in te pertinaciam; qui gravius quid dicent, furorem interpretabuntur. Quis enim ad te fructus, quæ utilitas ex hoc mœrore promanat? an, quod morbos in caput tuum lacessis? an quod fata tua præcipias ipse & præcipites? an quod tu intra parietes compressis sedes manibus, lacrymis & vigiliis te maceras, gemitibus & suspiriis omnem vitalem succum exhauris, Reipublicæ cavetur, ne detrimentum capiat?

piat? an amicis consulitur, spem atque præsidia in te ponentibus? an denique tibi ipsi ex ægritudine salus, è dolore gaudium, è sollicitudine quies, è desperatione spes exspectanda? O vero te miserum! imò bis miserum, qui ipsum te vis esse miserum, & ipsas miseriarum tuarum causas adeò perditè amas. Scilicet ut tu dispellas, novam, quemadmodum Cæcias, malorum nubem attrahis: & erat tamen prudentis animi, omnes illos evitare scopulos, quibus naufragium tuæ salutis sis facturus. Quare, si rationes non admittis, & has surdo narramus fabulas, saltem nos audi tui amantissimos; quos dolor tuus ita affligit, ut suo non possint vehementiùs affligi: vel precibus nostris te expugnari patere, ut ad consuetudinem nostram te recipere, atque ex illâ lenire dolorem, velis. Non equidem te his præceptionibus meis velut in ordinem redigere laboro, aut pædagogiam aliquam in te exercebo. Si tibi studia nostra ingrata fuerint, quantum tamen in me est, monere te volui, atque à quotidiano luctu avertere: Duo enim sunt, quæ me in diversam partem trahunt; quorum alterum hoc est, ut rationibus nostris tuam voluntatem adjungas; alterum, ut nulla re tibi molestus esse velim. Vale.

Responsoria ad Consolatoriam ex Ep. 15. lib. 5. 25

Nihil nisi amorem tuæ spirant literæ: adeò, ut in fronte animum geris, ita in his affectum tuum prolixè exponis: de quo mihi gratulor quidem, sed ut ad animum admittam, à me vix impetrare possum, istis doloribus afflictus, ut nulla mei erigendi spes superesse videatur; tuque qui amici quidem partes agis, planeque tuas, frustra omnino labores. Quid enim in hac calamitate, quæ subito nec opinantem oppressit, in qua nec consilii locus est, nec spei, faciendum existimas? ad amicos ut fugiam, suades? sed quos? quam enim rarum hoc miseris nomen est! Neque enim nescire potes indolem hominum, qui rebus nostris secundis secundos se ostendunt, adversis se avertunt, & quasi contagio quodam infectos fugiunt. Pauci fuerunt, & tu fortè solus, qui malis nostris indoluisse visus es, eò majoris mihi nunc æstimandus, quo te promptiorem propioremque mihi in his angustiis ostendis. Unum hoc est, quod animum mihi prostratum refocillat, tuque mihi totus theatrum es in urbem fugienti, in qua inter turbas & negotia forensia multa quidem, quæ turbant, nihil, quod delectare possit, deprehendo. Accedit temporum summa iniquitas, quæ, cum virtute nostrâ stare poteramus, suo quodam turbine in casum rapiunt, & communi ruinâ involvunt. Omnia enim sunt indies graviora & acerbiora exspectanda. Ad literas me ablegas & studia, ut in iis consenescam, & in earum sinu has molestias deponam? Magnifica quidem hæc & honesta est oratio. Sed vellem ego hîc te videre Hectorem & Achillem, qui tam forti animo sit ut hoc præsidio munitus, ferre hos insultus æquo animo possit. Vellem, qui os philosophum sonas, etiam pectus hoc nobis præstare

Digitized by Google

possis; qui homines sumus, & miseriarum sensum exuere non possumus. Nam ut illam è Stoa sapientiam profiteamur, à nobis non impetramus, cujus magistri suâ ipsi doctrinâ in ruborem dati in mediis suppliciis atque in equuleo ipso se felices gloriantur. Omnes scilicet extra necessitatis tela constituti mirificè animosi sunt, & generosum illud pectus ostentant, trepidaturi, ubi calamitatum moles oppresserit. Sustineo tamen me, ut possum, studiorum consuetudine, ut, cum ab aliis contemplationibus animus avocatur, paulatim memoriam malorum deponat. Quare ut frequentiora nobis sint & quotidiana illa subsidia, te mihi præsentem velim, ut mutuis confabulationibus segniorem ad arripienda hæc levamenta animum excitem, & minus me miserum esse credam, quo magis cogitationum frequentia animum meum obtundo, & ad malorum sensum callum illi obduco. Venies itaque ad nos dudum desideratus hospes; imò in hoc ludo ad constantiam patientiamque novus quasi Doctor, cujus ab ore & præceptis pendeam, & illa, quæ nunc animum meum excruciant, dediscam. Vale.

26 *Gratulatoria de Consulatu, ex Epistola 8. lib. 15.*

Etsi, quæ à te veniunt literæ, semper mihi sunt exoptatissimæ, nuper tamen me mirifice delectarunt, & magnam mihi lætitiam attulerunt, quod summis te in Rep. honoribus ornatum esse intelligam. Quoniam itaque etiam ad meam utilitatem pertinere existimo, si qua nova salutis dignitatisque tuæ lux effulserit, affectus gaudii in hanc epistolam erupit, quâ tibi de honoribus tuis gratularer, quos proprios perpetuosque tibi & Reip. salutares esse volo. Ingratissimus essem omnium, nisi & me istius tui gaudii sensus percuteret, quem ego in oculis tuli semper, in quo ego colendo patriam constitui sanctitatem: cujus ego beneficiis propemodum obrutus vivo, ut nullam meritorum partem mihi videar assecutus, si vel vitam pro salute tuâ profudero. Accedit parentis tui voluntas in me propensissima, qui in me ornando, & adversus omnes fortunæ insultus tuendo, nullam unquam occasionem prætermisit. Quæ cum animo reputo, totum me vobis debitorem profiteor, &, quoad spiritum duxero, profitebor. Quare cum hæc mihi quasi hæreditaria à vobis bona sint & perpetua, ineptus ego sim, qui officiosis vos precibus obtundam, & ad nova officia invitem. Quod enim semper fecisti, ne nunc quidem, istis honoribus auctus, facere intermittes; qui non es inter illos, qui ad fortunæ secundioris vultus frontem suam fingunt, & in inferiore loco positos despiciunt. Imò, si te recte novi, ea animi tui honestas, ea generositas est, ut honores tui vel eo nomine tibi gratiores existant, quod novam bene merendi de amicis occasionem nactus, me quoque & ornandum & juvandum animo promptissimo suscepturus sis. Vale.

Eadem

Digitized by Google

Eadem Epistola variata. 27

Etsi quotidiana mihi de te est cogitatio, nihilque rebus tuis gratius; majore tamen non facilè lætitiâ elatus fui, quàm cum primum in Rep. locum nuper tibi oblatum, rumore publico intelligerem. Quare statim exarsit mihi animus, & aurem amor ipse vellicavit, ut ad te scriberem, & eum, quem in sinu meo foveo, affectum, quia coram non licet, eminus & per epistolam declararem. Neque enim aliter fieri æquum erat, præsertim, cum te amarim semper; & nunc etiam in illa honoris accessione te mihi omni officiorum genere, observantia, studio prosequendum existimem. Non excidit animo superiorum temporum memoria, cum ego adversa cum fortuna conflictatus, tuam tanquam Herculis alicujus opem sensi, qui mihi præsidio esset, & ab omni injuriâ defenderet: nam de secundis meis rebus non dicam, quibus etiam alii promptos facilesque amicos habuere. Accedunt à Patre tuo tot tantaque beneficia, quorum etiam nomine ego tibi obstrictus sum, atque æternùm me tibi obnoxium profitebor. Totum me ergo tibi trado, tuis tuorumque vinculis tibi obligatum; neque quoad vivam, ab isto quasi mancipii jure, quod tibi in me acquisitum est, discedam. Nunc tantùm à te etiam atque etiam contendo, ne in illo honoris fastigio constitutus, me clientem tuum aversaris; sed eò majorem in me ornando tuendoque operam ostendas, quo major tibi bene de me merendi occasio nunc subministratur.

Responsoria ad gratulatoriam de dignitate recuperata, ex Epist. 14. lib. 4. 28

Venerunt ad me literæ tuæ humanitatis tuæ amorisque plenissimæ, quibus de honoribus in me collatis gratulabaris, omniaque fausta & felicia apprecatus, iis me laudibus ornasti, quas ego si agnoscerem, nimis de me magnificè sentirem. Ego vero voluntatis tuæ in me declarationem omni elogio potiorem habeo, cum amici partes impleas: nam cætera etiam assentatoribus tecum poterunt esse communia; à quorum specie tantum tu abes, ut tibi in laudibus meis largiori credere malim, quam te in aliquod fucatæ amicitiæ crimen adducere. Gratias itaque tibi ago, quales ab amico exspectaveris; animo quidem prompto, sed non satis sereno, si ad horum temporum difficultatem respexerim. Dubitare enim profectò possis, utrum consolandi argumentis animum sub onere labantem erigere, an gratulationibus, velut magnum aliquod bonum adepto, applaudere æquius videatur. Quæ enim in publicis his calamitatibus animo quies, dignitati autoritas, fortunæ constantia exspectanda? ubi omnia ad casum spectant, & nulli quidem sunt, qui ruentem hanc molem sustentant, tibicines, nulla securitatis publicæ præsidia,

Digitized by Google

omnia insidiis, dolis circumveniuntur. Itaque gaudio parum afficior, quod metus iste temperat, qui

Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.

Dabo tamen operam, ut mihi adversus fortunæ insultus præsidia circumponam, ut dignitatem hanc, quâ possum arte & virtute, sustentem. Ego vero tuum, quo me prosecutus es, officium agnosco, atque eo nomine me obstrictum tibi sentio: & si quid hoc tempore studio operaque mea prodesse tibi potero, nihil earum rerum omittam, quæ ad te juvandum ornandumque pertinere videbuntur. Vale.

29 *Responsio ad gratulatoriam de novis nuptiis, ex eadem Epistola.*

Intervenit nuptiis meis, velut capra ad festum, tua epistola, qua amores meos feliciter evenire vis votisque uberrimis prosequeris. Itaque feliciores fortioresque amores meos esse necesse est, tui accessione amoris vetisque munitos. Nam certe parum hoc tempore in amoribus gratum est, quo nihil nisi cædes, rapinas, bella, calamitas publica ostendit. Quam jucundos ergo Veneris amplexus putas, cum mala nos undique incurrunt. Scilicet nunc res domestica curanda est & firmanda, cum Resp. ruinam minatur. Novus ego ad hanc navem vector accessi, quam tempestates undique circumsistunt, cui in proximo est naufragium. Hæc cum animo meo revolvo, penè est, ut ipse meam damnem stultitiam, meque in publico malo delicias sectaturum, &, ne solus peream, uxorem tanquam alteram fato victimam oblaturum. Verùm sumere ex ipsa audacia animos oportet, & ferream non solùm frontem, sed & cataphractum pectus seculo ostendere; cui etiam hæc est *una salus misero nullam sperare salutem.* Ego amori tuo totum me trado, tuo hoc officio fatorum acerbitatem solaturus; meis autem studiis, obsequiis, officiis omnibus, voluntatem in te propensissimam testaturus. Vale.

30. *Eucharistica, ad aliquem, qui commendatos à nobis benigne tractaverat, ex Epist. 12. lib. 13.*

Cum multa sunt argumenta, quibus propensissimam tuam erga me voluntatem collegi; tum illud præcipuè est, quod Agapetum nostrum, quem tibi literis meis commendaveram, omni officiorum genere es prosecutus. Neque enim is solùm mirificè humanitatem tuam laudat; sed & alii commemorant, quibus & tu & ille usus est familiariter. Quantâ verò ipse voluptate perfusus fuerim, non satis literis exprimere possum; cum hominem illum ob virtutem & optimos mores tenerrime amem, atque ita amem, ut è necessariis meis vix aliquem ardentiùs amare possim. Nolo hîc beneficiis tuis, quæ in ipso mihi præstita sunt, novos è verborum & gratiarum pigmentis colores quærere, ne quid auribus dare & blanditiis quibusdam assentari tibi videar: Id tantùm te

te rogo, ut affectu isto, quo ipsum amplecti cœpisti, porrò amplecti velis; non quod dubitem, te hoc me non rogante facturum; sed quod ita rogare moris sit; & ego amico, quacunque re possim, gratificari velim, si non re ipsa, saltem verbis, officiis & omni genere humanitatis. Nulla res magis vel me, vel illum, tibi reddere poterit obnoxium, exiguæ quidem facultatis, sed maximæ optimæque voluntatis homines, ad imperia, imò ad nutus tuos advolaturos.

Responsoria ad gratiarum-actoriam, ex Epist. 19. lib. 10. sub personâ Patroni ad Studiosum. 31

Adeò sunt exigua mea in te beneficia, ut magnificam illam gratiarum actionem non mereantur: tamen, quando ita voluisti, ut extaret hæc voluntatis tuæ erga me declaratio; vel ideo gratum mihi hoc tuum fuit officium, quod amoris tui non esset evidentius argumentum. Accessit novum huic affectui tuo argumentum, eâ, quam nomini meo inscripsisti, dissertatione, doctâ sanè & eleganti: quâ ut ingenii tui promptitudinem ostendisti, ita & aliis significare voluisti, quanti me faceres, & quo loco haberes. Quare meæ potius partes sunt, ut gratias tibi largiore manu metiar, novisque officiis, cum vetera nomina jamdudum tibi expuncta, obnoxius tibi fiam. Id sanè operam dabo, ut nihil in me patiar desiderari eorum, quæ ad te juvandum ornandumque pertinere videbuntur. Fallam interim otia mea tuæ Dissertationis assidua lectione, atque ita fallam, ut plus ab illa ingenio meo contemplationis relinquatur. Quandoquidem igitur tam benè tibi tempora in studiis posita apparet, omnes tuos nervos, spiritus, operam diligentiamque omnem in hæc impendes: ut digna laborum tuorum prœmia aliquando reportes, & Reipublicæ administrandæ promtiorem aliquando manum adhibere possis. Vale.

Laudatoria ex Epist. 15. lib. 11. 32

Nihil me magis hoc tempore delectat, quam quod tuis nonnunquam literis animum pasco, quæ nuper oportunæ venerunt, & quid in literis nunc moliaris novi, significarunt. Quid ego hîc in te laudem? an officium? an propensam in me voluntatem? an divinum tuum ingenium, quod tot novas erudito orbi delicias extundit? an denique ipsos illos ingenii fœtus, assiduo labore perpolitos, quos, ut Phidiæ signum, statim ubi aspexerint, probant viri docti? Quare nihil jam amplius, quod scribam, est, nisi ut currenti stimulos novos addam, teque horter, ut orbem eruditum porro scriptis tuis doctissimis beare velis; quos ita avidè exspectant omnes, ut qui diuturnam explere sitim cupiunt. Vale & nos ama.

Repre-

Digitized by Google

33 *Reprehensoria ex Epist. 17. lib. 16. Cic. ad Fam.*

Vix oculis meis credere potui, cum in tuâ, quam mihi inscripseras, dissertatione aliqua offenderem, quæ non è tuo promptuario, sed aliunde, desumpta videbantur. Laudo quidem officium, atque eo me nomine tibi obstrictum esse profiteor; Verùm, ut dicam, quod res est, non placuerunt mihi plumæ illæ, quibus te corniculam Æsopicam ostendisti: ideoque non parum tibi succenseo, qui in partem hujus prædæ me quoque vocare voluisti, cum nominis mei titulum non tuo, sed alieno, fundo præfigis. Et nosti vero, liberales non esse, qui de alieno largiuntur: quid verò putas ad hæc dicturos, ubi viderint, homines doctiores, & in literis benè exercitatos, qui hîc nasum rhinocerotis habent, & vel è longinquo Caci raptoris vestigia odorantur? Quare te etiam atque etiam hortor, ut, si qua tibi supersunt hujus scripti exemplaria, in publicum evolare non sinas, ne dedecus tuum, quocunque illæ tandem chartæ pervenerint, circumferant. Non succensebis amico bene monenti, ut qui tuum honorem ad se quoque pertinere putat, eoque labefactato, ut suâ quâdam injuria afficitur. Tu interim & studia tua omniaque negotia ita tractes velim, ne quid valetudo tua detrimenti capiat. Vale.

34 *Expostulatoria ex Epist. 5. lib. 5. Cic. ad F.*

Etsi nihil ad te literarum dare constitueram, à quo bene longo tempore nihil ad me perscriptum fuit, precibus tamen Agapeti nostri permotus fui, ut literas has ad te mitterem, ejusque negotium tibi commendarem: si fortassis, cum non meâ, sed aliorum causâ, scribo, aliquas à te literas exsculpere possim, quarum adeò parcus es; nescio utrum scribendi tædio, an mei odio. Illud certè vix crediderim, cum quotidianum te in literis ad alios scribendis esse sciam; in dandis recipiendisq; salutationibus solennem; etiam, cum nihil opus est, pollicentem, imò obtrudentem officia. Hoc itaque potiùs videtur, simultatibus te nescio quibus inductum, abalienasse à me animum. Accepi enim, nescio quibus rumusculis occultis, te famam meam lacessere conviciis, & quibus potes artibus, luminibus meis obstruere. Quod, ut improbum non solum est & hominis parum officiosi, ita ἀχαριστίας quoque notam tibi inurit. Quid? an jam adeò priorum temporum oblitus es? cum à meo consilio, ore, præceptis, penderes totus, eaque haberes ad studia adjumenta, absque quibus si fuisset, nunc non haberes tela, quæ in me jaceres, meo mihi exitio excitatus. Quodsi harum rerum memoriam deposuisti, saltem id animo reputa, ut hæc omnia non essent, qua fronte ausus sis lacessere senem juvenis, præceptorem discipulus, civem civis. Quam insignis impudentiæ notam si non agnoscis, frons tibi omnis periit, & cum fronte bona mens, quarum

rum mutua esse solet conspiratio. Has ut devorarem & concoquerem injurias, à me impetrare non potui, neque certè silere ad illas debui, ne mussitando cresceret injuria. Reliquum ergo est, ut rescindam potius, quam dissuam amicitiam, semper, ut video, insidias mihi structuram. Ut tamen satisfacerem roganti amico, causam ejus tibi commendare volui, ut si non amicitiâ mea inductus, saltem honestate impulsus id facias, quod æquitatis ratio & bonæ leges abs te requirunt. Vale.

Responsoria ad expostulatoriam, ex Ep. 28. lib. 7. 35

Scripsisti ad me literas; quid dico literas? quot verba, tot convicia: Nihil enim ad illam acerbitatem addi potest, quâ me non innnocentem modò, sed & bene de te merentem, excipere non es veritus. Enimvero mitius tractari debebam, & ea æquitatis lege, quam tu tibi ipsi simili in casu dixeris. Quis enim probet, damnari aliquem inauditum? læsæ amicitiæ sententiam pronunciari in hominem, qui se nunquam vel dicto vel facto gravem fuisse, meminisse potest? Rogari priùs debebam, neque tam facilè aures falsis rumoribus fuissent accommodandæ; Quibus qui duci se patitur, impingit, ubi minimè cogitat. Si tu hîc esses, tantùm abest, ut reprehenderes levitatem vel perfidiam, ut potiùs industriam & fidem & studia mea laudares, quæ tibi etiam ignoranti & non advertenti sanctè à me custodita fuerunt. Ejus rei documentum non contemnendum est, quod, cum famam tuam roderent clandestini hostes, ego solus te defendendum susceperim, tacentibus illis, quos tu primicerios tuos salutas. Etsi verò de te querendi causæ sunt & justæ & graves, homini tam atroci injuriâ affecto, eam tamen ad animum nunc admittere nolui, vel hoc ipso amicitæ meæ constantiam testaturus, quæ te etiam vacillante persistat & tibi etiam renuncianti & repugnanti fidem suam sartam tectam integraque officia conservet. Cum enim sciam, animi vehementiam semper esse cum amicitiâ conjunctam, & quò flagrantior ea sit, eò magis suspicionibus & rumusculis esse obnoxiam, in benigniorem partem ego animum tuum interpretabor, atque id ipsum vehementiæ amoris adscribam, quod inconsulto illo calore peccatum est. Quo magis me spes illa tenet, fore, ut sopito hoc frigusculo, ad ferventiora redituri simus officia. Nosti enim vetus illud Comici: amantium ira amoris est redintegratio. Quare etiam atque etiam te rogo, ut hanc animo tuo suspicionem ejicias, ne tibi ab illis, qui divortium inter nos volunt, imponi patiaris. Altioribus fixa radicibus nostra consuetudo est, quam ut levibus illis susurris & volaticis conjectiunculis exstirpetur. Ero semper, quem habuisti, amicus tetragonus; neque ab officio meo dejiciam oculos, si tu veri amici partes non deposueris. Vale.

36 *Querula, ex Epist. 16. lib. 14. Cic. ad Fam.*

Scribo ad te literas; non quod causas scribendi habeam, sed ne literarum illud commercium, quod inter nos mutuum est, rumpere primus, aut officiorum cursum sufflaminare videar. Familiarius itaque, ut solent amici, inter nos confabulemur de rebus, quæ quidem ad te parum pertinere videntur, nisi fortè amici etiam negotia tibi non negligenda esse duxeris. Non ignoras, quantis à me beneficiis ornatus sit Agapetus noster, quàm illi ope, consilio, studio operaque profuerim semper; & ille tamen animum suum, quem mihi toties professus est obnoxium, ita exuit, ut, conversâ in hostilitatem amicitiâ, hostium meorum partibus se adjunxerit, & multa nefaria consilia machinatus fuerit. Ne quid de conviciis dicam, quæ in me effudit, & quorum ego commemoratione tibi molestiam creare, mihi dolorem refricare, nolo. Hæc tamen in sinum tuum effundere volui, tum ut meo exemplo cautior diffidere amicis discas, tum ut in hoc malo levamen aliquod tuo consilio præstes. Non soleo facilè vel de fortunâ meâ, vel amicis, conqueri, meâ sorte meoque fato contentus: verùm tanta est hujus injuriæ indignitas, ut animum meum exulceratum nihil mitigare possit. Cui enim jam fidas? cui animum tuum committas? si, quos in animo atque in oculis ferebas, amici fidem omnem suam decoxerint. Ad te itaque confugio, quem præsenti in me animo semper fuisse novi, ejuratâ Agapeti amicitiâ; tibique omnia mea studia, & quicquid unquam mihi dulce est, consecrabo. Vale.

37 *Responsoria ad Querulam, ex Epist. 25. lib. 7.*

Nihil est, quod magis animum recreat difficillimis his temporibus, quam tuarum suavitas literarum: quæ, ut officiis sunt plenissimæ, ut rerum, quæ geruntur, memoriam mihi exhibent; ita nullo non tempore possunt mihi esse gratæ. Utinam his paribus officiis respondere possem: sed nihil est, quod tuâ notitiâ dignum sit. Celare te tamen ut amicum non possum, quæ mihi nuper cum Agapeto contentio orta sit, quem ex amico mihi inimicum reddidi, quod pecuniam reposcerem, quam ipsi mutuò dederam. Nam cum tricas è tricis necteret, diesque solutioni constitutos semper falleret, pulsandus tandem actione apud judicem mihi fuit, ne ære meo exciderem eo tempore, quo maxima me urgebat necessitas, & à me solvenda erat summa pecuniæ non exigua. Rupto itaque amicitiæ nostræ vinculo, calumniis & conviciis incessit non immeritum tantùm, sed & bene hactenus de ipso merentem. Vides, quæ ab amicis exspectandæ sint gratiæ. Quos enim beneficiis tibi reddidisti obstrictos, eosdem tibi inimicos & hostes paras. Neque sanè ipsi vitio verterem has in solvendo debito tricas, si ipsum egestate pressum

in

Google

in angustias aliquas redactum iri nollem: Nam florere ipsum opibus & pecuniâ, exploratissimum habeo; ut itaque fraudulentus ejus animus ubique perluceat. Quare cum videam, malo consilio ipsum exuisse amici animum, & omni se adversus me armasse nequitiâ, dignis hominem hunc excipiam modis, atque ita tractabo, ut & mihi satis domi consilii adversus homines scelestos esse sentiat. Has apud te querelas depromere atque in sinum tuum effundere volui; si fortassis, quæ autoritas tua est, argumentis expugnare animum hunc fraudulentum possis, & bonis verbis eò inducere, ne turpem hanc maculam nomini suo inuri patiatur. Fortâssis enim, si amici non habet, sui tamen rationem habiturus est. Vale.

Nunciatoria de adventu, ex Epist. 23 lib. 9. 38

Cum multæ solent esse scribendi causæ, tum præcipuè una novitatis princeps & palmaria multis est; quod in amicorum literis narrationes rerum novarum potiùs, quàm alia argumenta, respiciant. Quæ vero exspectes ab amico vetere, nisi vetera, mores antiquos, priscam fidem, quæ apud novaturientes amicos rarô esse solet. Hâc parte tibi spectari maximè cupio; & nisi me omnia fallunt, tot annis jam spectatus fui; & nihil tu fortè ipse hoc novi anni tempore, quo mala nostra tot quotidie nova nascuntur, à vetere amico exspectaveris. Illud tamen novi narro tibi, me intra octo proximos dies iter ad vos meditari, quod εὐαγγέλιον tibi fore, minimè dubito. Jam enim videre mihi videor, quâ fronte excepturus sis, quo ore, quibus amplexibus hominem tui amantissimum. Integram hebdomadem destinavi tuis colloquiis. Vivemus itaque unà, confabulabimur, non tam cibis corpus, quam deliciis literariis animum, refocillaturi. Placuit enim maturare iter, quod in vernum tempus differre cogitaveram, cum te pedibus laborare intelligerem; si fortassis dulci illo Musarum balsamo, è confabulationibus nostris stillante, mitigari doloris tui acerbitas possit. Exspecta itaque hospitem, & cum ipso facetias omnes, jocos, veneres, lepores. Nam Saturnalia apud te agere, & urbanitates meas deponere constitui. Tu interim omnem operam dabis, ut pedes paulatim tibi officium facere discant, ac animo præsentiore esse possis. Vale.

Responsoria ad nunciariam de adventu, ex lib. 16. Epist. 12. 39

Magnopere me tuæ exhilararunt literæ, variis molestiis & ægritudinibus ex temporum nostrorum difficultate conflictantem: Opportunè enim adventum tuum mihi significabant; quod mihi tam gratum fuit εὐαγγέλιον,

Quale sopor fessis in gramine; quale per æstum
Dulcis aqua saliente sitim restinguere rivo.

Sed nolim tamen, ut mei causâ te in valetudinis periculum conjicias atroci hâc hyeme, quæ & exstinxit multos per sævitiam frigoris, & ad gravissimos morbos fomitem subministravit. Sed tamen & ab instituto tuo revocare te nolo, ne videar renuere hospitem jucundissimum, cujus ego saluti ut consultum cupiam, amor impellit, qui in varias partes nunc discinditur. Idem enim & jungi tecum, & à te disjungi cupit. Quod si vincere hujus tempestatis sævitiam idoneo vestium apparatu potes: si valetudinis constantia permiserit; tantum abest, ut dissuadere tibi iter velim, ut & alas tibi aptari, & Cyllaros & Pegasos currui tuo jungi cupiam, quò ad nos advoles potius, quam adrepas. Vide itaque, ne in via diutius hæreas, sed alternatâ corporis recreatione frigoris vim infringas. Sat cito ad nos veneris, si firmus valensque veneris. Reviviscent tuo aspectu Musæ nostræ, quæ jam totæ obmutuerunt & obtorpuerunt, novos à te spiritus resumpturi. Animus certe noster, qui prostratus est & jacet penitus, tuis ita erigetur colloquiis, ut molestiarum & tædiorum memoriam saltem illo, quo nobis ades, tempore, sit depositurus. Interim quotidie pueri mei ante portas erunt, ut tuum mihi adventum nuncient.

40 Hæc sunt, quæ in juventutis usum hîc producere volui, ut his exem-
plis viam sibi sternerent. Ut ad eum modum imitatio instituatur, apparatu
aliquo & copia verborum opus est. Non enim hîc tam Ciceronis verba &
41 periodi, quam ipsa enthymemata, attenduntur. * Triplex ergo imitatio
est: 1. puerilis, quâ è phrasibus Autoris Classici sermo compingitur. 2. Am-
plificatoria, quâ periodi ex Autore Classico in multas diffunduntur, eodem
argumento retento. 3. Oratoria, quâ variato argumento eadem enthyme-
mata aliis verbis ac periodis efferuntur. Ejus exempla in hâc Sylloge ex-
42 hibentur. * In primâ illâ multum curæ industriæque insumendum est. Etsi
enim puerilis illa dicitur, virum tamen maturo judicio requirit, qui dextra
applicatione phrases omnes in bene compositum sermonem compingere
nôrit; qualis sub epistolæ formâ quam commodissimè institui potest. Ego
ante multos annos pro usu isto omnes Terentianas elegantias, quæ in Co-
mœdiis ejus habentur, epistolis complexus fui, quibus in exercendâ juven-
tute feliciter quidam usi sunt. Sed perierunt mihi chartæ, ab aliquo sub-
reptæ. Neque sanè indignus Viro docto labor esset, ac optimè de juven-
tute mereretur, si quis talia Themata Epistolaria concinnaret: neque ta-
men nullum ingenium & judicium in eo requiritur. Hæc linguâ Germa-
43 nicâ proponi pueris possent, ut in Latinam convertant. * Ad eundem mo-
dum olim ego è phrasium libellis epistolas pro tali usu concinnavi. Verùm
cum Phrases illæ solutæ & vagæ sint, neque verborum cursu connexæ, non
habebunt illum ex eo labore fructum pueri, quem è verbis ac phrasibus
recte

Digitized by Google

recte ordinatis habere possunt. * Ejus tamen exemplum hic apponam 44
epistolam exprobratoriam, è phrasibus illis extantioribus, quæ in primis septem foliis Medullæ Latinitatis Wendelini habentur, concinnatam: *Quanquam* abalienandus *tibi planè* jure amicorum *videar, volens tamen ego nunquam* ab *ea* jure abii, *vel abibo.* Abhorret *& animus & auris tua* à nobis; *sed fac tamen, ne* abhorreat à fide & à vero: Tantum *enim* abest, *ut ego aliquid amicitiâ tuâ indignum admiserim,* ut potius absit *ab hoc omnis mea* culpa, *& nunquam me* abduci *ad hoc crimen passus sim, vel levissimis malevolorum hominum rumusculis. Et quî tu* abis ad istas ineptias *& suspiciones illas,* ab recenti memoria *præsentissimi amoris, quem paucis* abhinc diebus à me tibi exhibitum *esse ignorare non potes, dum* à me *integram illam summam* persolvi, *quam* à te *debueras. Jam &* in mores *tuos* abit *alter ille tuus, qui nescio quid mali de me suspicatur, & quædam mei causa tentavit; sed cui* non *tam* impunè abibunt *omnia. Adeo parum literarum* ab eo vidi, *ut qui* paucorum dierum iter ab illo absum, *longe gentium abesse videar. Hoc ego quidem audacter affirmo, quandoquidem illi plurimum* abest de exactâ prudentiâ, *multum illi* (absit verbo invidia) *ad amicitiam nostram contulisse. Nunc quidem ingratissimus ille* se ex conspectu meo abdit, *& plane illi* animus abest, *me vel coram, vel per literas, compellandi. Nec tu* à levitate *ejus multum* aberrasse *videris. Aut redite uterque ad frugem, & bonam mentem, aut valete, & res vestras vobis habete.* Eodem modo particularum A, AB, AD usum è foro Romano, & Tursellini de particulis libro, prolixâ aliquâ & certi argumenti epistolâ ostendi. Sed in istis aliquid inviti & subornati esse, nec evitari posse, quivis facilè videt.

CAP. XVI.

DE EXERCITATIONIBUS IN ORATIONE LIGATA INSTITUENDIS.

Discrimen ligatæ orationis & solutæ. 1. quorum in ligata oratione ratio habenda sit. 2. Habent singula carminum genera specialem suam rationem. 3. Præceptis poëticis non nimis immorandum. 4. Usus hic omnia docet. 5. Commentarii in poëticam Aristotelis prolixi plus turbant, quam juvant. 6. Imitatio anima poëseos. 7. Imitatio duplex. 8. Altera in poëmate ad rerum & actionum naturam exprimendo; 9. altera in poëmatis scriptione. 10. De ultimâ hic agimus. 11. quomodo ista instituenda, 12. Prima exercitatio est Metaphrasis: 13. altera imitatio per dilatationem, variationem, & contractionem similium locorum. 14. Virgilius quos Poëtas imitatus sit. 15. Reliqui Virgilium imitantur. 16. Exemplum elegans Virgilianæ imitationis è Catullo. 17. quæ per singulos partes ostenditur. 18. Catullum tamen Virgilius elegantiâ superavit. 19. Aliud exemplum Hora-

Horatiana imitationis è Virgilio in Epod. 2. de laudibus vitæ rusticæ. 20. Plenior ejus imitatio in paraphrasi Jacobi Wallii. 21. ostenduntur fontes dilatationis poëticæ. 22. Ejusdem ep. Odæ Metaphrasis nostra Elegiaca. 23, & alia quædam Metaphraseon nostrarum exempla. 24. seqq. Imitationis crebra utilitas. 29. in inventionibus sit imitatio cauta. 30. Exempla Epigrammatum, alterius è Mureti quodam à Niendalio, 31. alterius è Martiali à nobis per eandem imitationis rationem dilatati. 32. Descriptiones dilatatæ. 33. Exemplum ex Ovidio. 34. Praxis conscribendi carminis per sententias & lemmata, figuris, expolitionibus ornanda. 35. Hac methodo alicujus Poëtæ carmen est resolvendum & imitandum. 36. Habent & antiqui Poëtæ suos nævos. 37. qui adeò morosè haud examinandi. 38. Ecloga I. Virgilii in suas sententias & ornamenta resoluta. 39. Carmen II. lib. 1. Sylvarum Statii de Equo Domitiani resolutum 40. de Ovidii poëmatibus judicium. 41. Horatii Odæ à Parthenio resoluta. 42. Odæ Cominiane ad Ducem Condæum de Lælliis usu διατύπωσις exhibetur. 43.

1 HAbitus Orationis ligatæ à solutâ in omnibus diversus est, dictione,
2 compositione, periodo, numeris, inventione. * Habenda est Epithetorum, cæterorumque ornamentorum, comparationum, Exemplorum, fabularum, iconographiarum, ratio.
3 * Et in ipsis Poëmatibus suo singulari quodam genio singula carminum genera constant, tam ratione dictionis, quam ratione numeri & periodi. In Hexametro carmine alia ratio & compositio est Eclogæ, alia Satyræ, alia Heroici generis sive Epopœiæ. Et in ipsa Epopœiâ quantum à Virgilio poëtarum Heroicorum principe differunt Statius, Claudianus, Lucanus. Habet suas Elegia, suas Epigramma, elegantias: de quibus multa dici possunt, & suo loco dicentur. Sed nos nunc hoc loco tantùm progymnasmata illa poëtica producemus, rationem monstraturi, quâ se in optimo ac divino planè studio tyrones exerceant.

4 Quandoquidem verò is, qui carmen scripturus est, apparatu aliquo opus habet, præsupponimus hîc prima rudimenta prosodiæ, mediocrem linguæ latinæ cultum. Institutiones poëticas non pauci scripsere, in quibus tamen cum judicio versandum est, ne ingenium vel præceptorum subtilitate extenuemus, vel eorum mole obruamus. Utrâque ratione obtunditur ingenium, & ad exercitium ineptum redditur: & novi ego plures, qui in arte hâc excelluerunt, lectione potiùs Poëtarum & exercitio eò pervenisse, quo
5 prolixis præceptis tardiùs pervenitur. * Præcipuum in illo negotium versatur, si quis, præsuppositis Rhetoricæ & Prosodiæ adminiculis, id quod in carmine ejusque generibus artificium latet, multa observatione didicerit: quod peritus Magister longè expeditiùs exemplo præstabit, quam multis
6 præceptis. * E veteribus Aristoteles est, ut Philosophiæ omnis, ita hujus quoque magister: sed dolendum, ejus de Poëtica librum non pervenisse ad nos

nos integrum: quæ illic habentur, ad Dramaticam poësin tantùm pertinent, utpote quæ cum Epica seu Heroica principem locum obtinet: Consistit enim in imitatione actionum. Reliqua Poëmatia breviora sua quædam singularia præcepta habent, quæ fundamentum tamen in illâ primâ habent. Quamvis enim Colossus Rhodius majori apparatu & accuratiore συμμετρίᾳ partium spectatur; tamen & minora sigilla suâ proportione gaudent; estque etiam in minuto carmine sua quædam imitatio, tum morum, tum affectuum, aliarumque rerum, quæ sunt cum actionibus hominis connexæ. In Aristotelis Poëticam commentatores habemus bene multos, è quibus Heinsium nostro usui seponerem. Cæteri Commentatores non tam Poëtæ, quam Rhetores in carmine scribendo, sunt, id est, nimiâ & anxiâ Aristotelicorum præceptorum explicatione animos lectorum fatigant.

Imitatio universæ Poëseos quasi anima est. * Consideratur autem illa 7
duplici ratione: primùm, quatenus illa ad exemplum rerum & actionum 8
instituenda est; secundò, quatenus ad exemplum alicujus Poëtæ componi
debet. * Priori modo considerata versatur ἐν τῷ φυσικῷ & ἠθικῷ actionum 9
exprimendo; * posteriori modo ad generales illas imitationis, tam oratoriæ 10
quam poëticæ, leges dirigitur, quæ in ipso poëtandi exercitio consistit. Primus imitandi modus proponit perfectissimam imitandi ideam in ipsa rerum natura formatam; alter præceptoris & poëmatis vetusti exemplo agere
nos jubet. * De hoc itaque posteriore modo tantum agemus: ille enim 11
præmitti debet, cujus beneficio primum illum & præcipuum imitandi mo-
dum obtineamus. * Non debet verò hæc imitatio ita institui, ut versus 12
hinc illinc è Poëtis congestos, quasi per centonem quendam, consuamus. Illud enim non est imitari, sed furari; nisi quis ingenii causa datâ operâ tales centones è Poëtis conficiat, ut fecit Ausonius in centone suo Nuptiali, & Dan. Heinsius in aliquo centone in Baudium conscripto; quales & collegit singulari libro Henr. Meibomius. Si quis verò tales versus undique compingat, & sic se imitatorem præstet, à plagii crimine liberari non potest. Imitationem puerilem, quæ in concinnatione phrasium & versuum primâ compositione consistit, nunc seponimus: nihil enim illa artis habet. Quæ
cum artificio instituitur, eosdem fontes agnoscit, quos Oratoria. * Primum 13
hic exercitium est Metaphrasis, carminis ex uno genere in aliud traductio; sed cum libertate aliquâ evagandi. Tales Metaphrases aliquot Odarum Horatianarum in Elegias concinnavit ediditque Henricus Meibomius, ac
nos infrà aliquot earum exempla dabimus. * Plenior illa imitatio non ali- 14
ter instituitur quam Oratoria, per χωρισμὸν & per πρόσληψιν; quâ de re jam suprà diximus. Χωρισμὸς est, cum una periodus in plures secatur. Πρόσληψις sive Assumptio dicitur, cum assumuntur ad genus species, ad totum partes, ad actionem causæ & circumstantiæ, ad distinctum indistincta, ad definitum in-

indefinita, & vice versâ. Si quis illa duo bene cum judicio usurpare norit in
oratione qua solutâ qua ligatâ, bonus imitator erit, & talis quidem, ut depre-
hendi vix possit. Harum imitationum omnia exempla congerenda sunt, in-
15 primis ex antiquis: Nam antiqui eadem viâ processerunt. * Virgilius in
Eclogis Theocritum imitatus est, in Georgicis Hesiodum, in libris Æneidos
Homerum, imò ipsos illos Latinos, qui ante se scripserant, Ennium, Lucre-
tium, Catullum: quos omnes tamen ita imitatus est, ut omnes superaret.
Imitationes ex Græcis singulari libro congessit Fulvius Ursinus, & eleganti
commentario Germanus Valens Guellius, qui Antverpiæ in fol. prodiit,
16 ubi diligenter notat loca è Græcis transsumpta. * Ut Virgilius antiquiores,
ita Virgilium recentiores imitati sunt. Cæteri enim omnes, Horatius, Sta-
tius, Claudianus, Virgilium imitantur, ita tamen, ut, quod Virgilius fecerat,
non superent Autorem suum, sed longe ab ipso superentur. Quod *Alexan-
der Rossaus in Virgilio suo Triumphante* aliquatenus ab oculos posuit.

17 Illustre Virgilianæ imitationis exemplum est in loco illo libro IV. Ænei-
dos à versu 305. ubi interjectis aliquot dialogismis locum apud Catullum de
Ariadnâ à Theseo desertâ, qui invenitur in Epithalamio Pelei & Thetidos,
omnem transtulit, ita ut Enthymemata, sententias & figuras, ordinem quo-
que verba & periodos mutaret. Querela Didonis ab Ænea desertæ planè
conveniebat cum hoc argumento; & eleganter eam imitationem delinea-
18 vit *Bartholomaus Riccius lib. II. de Imitat. p. 42. seqq.* * Ariadna apud Catull. sta-
tim ab effectu iracundiæ incipit, v. 132.

Siccine me patriis abductam, perfide, ab oris,
Perfide, deserto liquisti in littore, Theseu!

Respondet versus Virgilianus 305. 306. Ariadne huic indignationi insistit, v. 135. ad 140. Virgilius paucioribus versibus idem objicit Æneæ v. 307. 308. Addit autem Dido argumentum à periculo. Virgilius v. 9. 10. addit argumentum à loco incerto, quo perventurus sit v. 311. 312. 313. Quæ argumenta à Catullo omissa sunt, quoniam non conveniebant. Dido apud Virgil. rursus se ad preces & lachrymas convertit, & cum Ariadna pactos Hymenæos objicit, Dido per eos ipsos Æneam rogat, ac horum voluptate eum artificiosè tentat. Meritum quoque objicit, quæ pleraque ap. Catullum; quanquam non illo ordine, v. 314. 315. Sequitur apud Catull. Locus communis de perfidia virorum, v. 141. ad 146. quem locum communem brevi sententia complexus est Virgilius loco alio, v. 373. Nusquam tuta fides &c. Post perfidiam objectam ingratum suum accusat, & nominatim præstita officia exprobrat Catull. v. 147. ad 157. Id quoque Virgilius expressit, v. 373. ad 375. Ariadna fratris mortem quam amatoris se maluisse dicit, ac pro tanta in eum fide relictam se esse feris avibusque dilacerandam queritur: Dido Nomadum Regum, Libycæ ac Tyriæ gentis in se odium, deinde pudicitiæ

Digitized by Google

citiæ violatum nomen postremo mortem ipsam objicit v. 320. ad 323. Apud Catullum Ariadna Theseo objicit crudeles natales v. 152. ad 155. idem imitatur Virgilius v. 365. 366. 367. Hactenus per negationem processit Virgilius, cum Catullus per interrogationes. Jam etiam interrogationibus utitur Virgilius v. 368. 369. 370. Apud Catullum Ariadne conqueritur, suum jam longè fugam arripuisse, v. 165. 166. Idem facit ap. Virg. Dido, v. 582. 583. Ap Catull. Ariadne optat nunquam advenisse Thesea, v. 167. ad 172. Dido id ipsum imitatur v. 657. 658. Catullus Ariadnam desperabundam inducit v. 171. ad 183. Didonem etiam Virgilius v. 534. ad 547. Catullus tandem Ariadnam ad diras & execrationes perducit, v. 184. ad 197. Hunc locum Virgilius copiosissimè ac splendidissimè imitatus est, Apostrophen faciens ad Solem & Hecaten.

Patet ex illis, quæ adduximus, qualis Virgilio in imitando fuerit ratio. 19
Adeò presso enim pede secutus est Catullum, ut harum literarum imperitum esse oporteat, qui hæc non sentiat. Mutavit interim ordinem, quem Catullus observavit, & dialogismis cum Anna sorore interjectis fusiùs traxit orationem Didonis. In historia quoque recensenda longior est Virgilius; sed ita ille expressit Catullum, ut, qui Catulliana post hæc Virgiliana leget, jam non inveniat, quod ipsi magnopere placeat. Ille enim adjectione figurarum vivacium, argumentorum patheticorum, dictione quoque ipsa, quæ horridior paulum est apud Catullum, adeo omnes numeros absolvit, ut vix ab humano ingenio aliquid addi posse videatur.

Aliud illustre imitationis exemplum, quo Horatius Virgilium expressit, 20
notavit *Bernardinus Parthenius* in eleganti libro Italica lingua scripto *Della Imitatione Poëtica lib. 1. p. 18. seqq.* ubi monstrat, quomodo Horatius jam dilatârit, jam contraxerit Virgilii locum *Georg. II. libro extremo in Epod. 2. de laudibus vitæ rusticæ.* Quod exemplum idem Autor repetiit in elegantissimo *Commentario suo super Horatium*, illo loco, quo nemo accuratiùs ostendit artificium Poëticum. Initium plane idem est. Virgilius sic:

O fortunatos nimium, sua si bona norint,
Agricolas!

Horatius: *Beatus ille, qui procul negotiis &c.*

Virgilius significaturus, solutum esse omni cupiditate, omni ambitione, omni metu & periculo, agricolas, sic scripsit:

- - - quibus ipsa procul discordibus armis
Fundit humo facilem victum justissima tellus.

& inferiùs:

Illam non populi fasces, non purpura Regum
Flexit, & infidos agitans discordia fratres, &c.

His addantur illa:

- - - - - - nec ferrea jura,
Insanumque forum aut populi tabularia vidit.
Sollicitent alii remis freta cæca, ruantque
In ferrum, penetrent aulas & limina Regum.

Hos versus breviùs ita extulit Horatius:

Non excitatur classico miles truci,
Nec horret iratum mare
Forumque vitat, & superba civium
Potentiorum limina.

Sequitur apud Horatium:

Ergo aut adulta vitium propagine, usque:
Aut tondet infirmas oves.

Locus hic amplior est, quam Virgilii, eoque felicior. Virgilius unicum tantùm artificium rustici meminit, cum dicitur illi:

Agricola incurvo terram molitus aratro.

Horatius dilatatione hîc usus est per enumerationem. Sequitur apud Horat.

Vel tum decorum mitibus pomis caput
Autumnus arvis extulit,
Ut gaudet insitiva decerpens pyra
Certantem & uvam purpura.

Virgilius sic:

Et varios ponit fœtus autumnus, & alte
Mitis in apricis coquitur vindemia saxis.

Quod Virgilius contraxerat, Horatius ad species deduxit. Pergit Horatius:

Qua muneretur te, Priape, & te pater
Sylvane, tutor finium.

quod prius ita Virgilius dixerat:

Fortunatus & ille, Deos qui novit agrestes,
Panaque, Sylvanumque senem, Nymphasque sorores.

Virgilius porrò:

Spelunca, vivique lacus, aut frigida Tempe,
Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni.

Illa verba eleganter Horatius illustravit dilatatione sententiarum & membrorum:

Libet jacere, modo sub antiquâ ilice, usque
Somnos quod invitet leves.

Virgil. *Venit hiems, teritur Sicyonia bacca trapetis.*
Vid. Horat. illo loco: *Aut cum tonantis annus hibernus Jovis.*
& quæ sequuntur, usque ad illa verba: *Jucunda captant præmia.*
Confer illa cum loco Virgilii, ubi describit opera hiberna rusticorum:

Sed

Sed tamen & quernas glandes cum stringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta,
Tum gruibus pedicas & retia ponere cervis,
Auritosque sequi lepores, dum figere damas &c.

Apud Virgil. hæc porrò habentur:

Interea pendent dulces circum oscula nati
Casta pudicitiam servat domus.

Hæc splendidissimè dilatavit Horat. his Versibus:

Quod si pudica mulier in partem juvet, &c.

Reperiuntur in Virgil. & illi versus:

Hanc olim veteres vitam coluere Sabini
Hunc Remus & frater. Additque postea:
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.

Quo respexit Horat. in secundo illo verso suo:

Ut prisca gens mortalium.

Si quis jam conferat paraphrases illas soluti sermonis hujus loci apud *Frischlinum*, cujus extant in Virgilium paraphrases; & *Lubinum*, cujus extant in Horat. paraphrases, videbit varietatem dilatationum. * Nos hîc aliud exemplum 21 paraphraseos poëticæ ejusdem Odæ Horatianæ dabimus, quæ insignis admodum est, ex *Jac. Wallii*, Poëtæ nitidissimi, Poëmatibus, ex qua patebit mira illa fœcunditas locorum ex adjunctis, genere & specie, ex toto & partibus, quibus præ cæteris utuntur Poëtæ; ut multis exemplis demonstravit *Bern. Parthenius* in libro suo de imitatione Poëtica. Primus versus apud Horat. est:

Beatus ille, qui procul negotiis
Ut prisca gens mortalium.

Vide, quàm eleganter primum illum versum Wallius ampliavit ex loco generis & speciei, adjectis poëtismis. Secundum autem versum in parenthesi positum, rejicit ad alium locum. Sic verò ille:

Felix sorte suâ, quem non ignava sequentem
Otia rus patrium dulci complectitur umbra,

E 3 commatibus facit 2 periodos, additione prædicatorum,

Longè illi curæ insomnes comitumque laborum
Invisa facies, quæ multa & magna moventem
Huc celerem atque illuc rapiant, perque ardua versent.

Horatius. Paterna rura bobus exercet suis.

Dilatat hæc verba Wallius per ἐξεργασίαν & descriptionem ex adjunctis, & per divisionem verborum, & additionem novorum prædicatorum.

Ipse sibi semper vacat, aggrediturque quod instat,
Arvaque, quæ quondam proavi non magna tenebant,
Exercet, patiens operum, armentoque quotannis

Digitized by Google

Sortitus subolem, fortissima corpora, tauros
Inde legit, quos dehinc domitos assuescere cogat
Servitio, & terram impresso proscindere aratro,

Solutus omni fœnore.

Dilatat hæc verba Wallius per partitionem illarum rerum, quæ ad fœnus spectant, & per comparationem cum fœnore rustico.

Non pretio nummos redimit pretiove redemptos
Occupat & fœnus tabulis subducit avaris;
Fœnus amat, quod sponte sua justissima tellus
Et gravidæ pecudes & messis reddit & arbor.

Nunc adjicit dilatationem secundi versus per exergasiam & descriptionem ex adjunctis, & dilatationem periodicam.

Sic olim, ut perhibent, cum fraudum ignaræ vigeret
Simplicitas, neque fastus adhuc aurique cupido
Improba criminibus nomen posuisset honestum,
Innocuæ vixere animæ, parvoque beatæ.

Nec excitatur classico miles truci.

Hæc Wallius dilatat per augmentum Sententiarum, additâ figurâ comparationis, dilatatione periodicâ & descriptione ex adjunctis:

Quid refert, alius thalamo sublimis eburno,
Ille thoro, cui sponda salix aut fissile robur,
Componat caput? heic mulcet reficitque jacentem
Alta quies lecto non abrumpenda saligno.
Quippe ubi nec prima nec sera tempora noctis
Distinguunt litui, rumpuntque silentia cantu.

Nec horret iratum mare.

Wallius hæc iterum periodicè dilatat, subjectum & prædicatum novis adjunctis illustrando, additis ex loco causarum sideribus, tempestatem cientibus.

Non si discordes miscent freta fervida venti,
Æquoreos horret fremitus, humilisque pavensque
Numina conclamat, ne quid nimbosus Orion,
Ne quid atrox peccet Boreas, laceraque carinæ
Addat opes pelago.

Forumque vitat

Prolixè hæc verba dilatat Wallius per enumerationem rerum forensium:

\- - - *Vitat fora, vitat & æstus*
Undantis populi: nec quid tabularia, nec quid
Jura ferant, meminit. Non illum aurora morantem,

Quæ se non alibi, primumque ostendit Eoum
Pulchrior, ad lites clamosaque jurgia cogit:
Nec jam defessus longas evolvere causas
Orando ingratos queritur se condere soles.

- - & superba civium
Potentiorum limina.

Wallius hæc dilatat 1. per fig. Permissionis & comparationem aulicorum, quorum officia prolixè ab adjunctis describit, & comparat cum scopulis marinis.

Sollicitent votis alii invidiosa potentum
Arbitria: obsideant aditus, atque alta superbis
Atria porticibus, certatimque oscula pugnent
Præripere, & primas Dominis jam mane recenti
Dicere blanditias. Has ille Caphareа saxa,
Has prudens metuit Symplegades, & sibi fasces
Ac trabeas sinit emeritum exorare clientem,
Semotus longè populo & civilibus undis.

Ergo aut adulta vitium propagine
Altas maritat populos.

Wallius hæc dilatat præmittendo generales sententias & confusas: unde procedit ad distinctam de laboribus circa vites, quam dilatatione circumstantiarum & adjunctorum describit:

Ergo illum aprici colles campique feraces
Curarum expertem accipiunt. Hic imperat arvis
Ipse suis, terræque docet parere volentes.
Nec regum, sua regna videns, suspirat honores.
Nunc vites serit, & verni cum palmitis ætas
Prima viret, tenerum virgis furcaque bicorni
Tollit humo: dein & validi propagine fœtus
Populeas latè stirpes ulmosque maritat.

Aut in reducta valle mugientium
Prospectat errantes greges.

Wallius hæc dilatat per διάλυσιν verborũ in integras sententias conversorum:

Nunc illum procul umbrosa sub fronde morantur
Secessus pulchri nemorum, vallesque reducta
Faunorum domus. Hic pingues errare juvencas
Prospectat: longè resonant mugitibus agri,
Pascuaque & noti gregibus sitientibus amnes

Inutilesque falce ramos amputans
Feliciores inserit.

Mirè hæc dilatat & exornat Wallius (ex loco adjunctorum & consequentium in varia membra illa partiendo & elegantibus metaphoris illustrando

Venerit insitio; juvat hunc, juvat arboris illum
Felicis fruticem peregrino includere ligno:
Finduntur nodi; resecantur, inutile pondus,
Silvestres rami: ramus felicior alter
Inseritur: surgunt udo nova germina libro;
Mirantur platani malos; mirantur & ulmi
Ignotas glandes; & non gentilibus ornus
Stat curvata pyris, nec sese agnoscit in illis.

Aut pressa puris mella condit amphoris,
Aut tondet infirmas oves.

Dilatat hæc Wallius per simplicem exergasiam, additione quarundam circumstantiarum:

Nunc apibus fœtis cellas distentaque melle
Horrea rimatus populas, purisque recondit
Aurea dona cadis: nunc mollis vellera lanæ
Infirmo pecori frondente sub ilice tondet.

Vel cum decorum mitibus pomis caput
Autumnus arvis extulit,
Ut gaudet insitiva decerpens pyra
Certantem & uvam purpuræ

Dilatat hæc Wall. Sententiarum augmento, epithetis & periphrasticâ dictione poëticâ.

Inde, ubi formosum pomis & mitibus uvis
Frugifer autumnus flavis caput extulit arvis,
Quam juvat, hic atque hic, ut se maluve pyrusve
Obtulit, & pomis oculos dextramque legentis
Prima vocat, fœtu gravidos adducere ramos,
Felices ramos, quos ipse inolescere nuper
Et genus invitis docuit committere truncis:
Quam juvat & plenis pendentem vitibus uvam
Carpere, certantem Tyrios anteire rubores.

Qua muneretur te Priape, & te pater
Sylvane, tutor finium

Late hæc explicat Wallius, addendo sententias ætiologicas, & enumerando officia rustica, quæ beneficio Numinum rusticorum bene cesserint. Describit & ritum ipsum.

Dum tibi, quod fruges & munera divitis horti
Servaris, furum custos aviumque Priape,

Primi-

Digitized by Google

Primitias fert in calathis, falcique saligna
Pampineam circum intexit, sua vota, coronam,
Teque vocat, Sylvane pater: tibi pinguia culta
Tuta refert, tibi depulsos à messibus apros
Et morsus pecorum, aversumque à palmite caprum,

Libet jacere modo sub antiqua ilice,
Modo in tenaci gramine.

Dilatat hæc multiplicando sententias & periodos, incipiens figurâ occupationis, cui respondet. Describit æstum Solis à conjunctis Solis sideribus, addendo epitheta sua, & adjuncta nova cumulando.

Forte aliquis Soles, dum nulla hic porticus Arcton
Excipit & Boream, sub iniqui sidere cancri
Ardentes metuat. Sed enim nisi nuda per agros
Corpora messorum sudore fluentia cernas;
Ignores prope, quid rapidi vis ignea Phœbi,
Quid Leo, quid Cepheus sitiensque canicula possit,
Nunc juvat æstivos ortus vitare sub altâ
Ilice, nunc viridi submittere corpus in herba,
Qua ripa & ripis natæ frondentibus umbræ
Æstibus & medio suadent decedere Soli.

Labuntur altis interim ripis aquæ,
Queruntur in silvis aves,
Fontesque lymphis obstrepunt manantibus,
Somnos quod invitet leves.

Hæc simplici conversione metrica & membrorum multiplicatione dilatat.

Interea gelidi fugiunt per gramina rivi.
Arboribusque vagantur aves: nemus omne querelis
Personat, irriguo qua fons argenteus agro
Labitur attritos inter levis unda lapillos
Obstrepit & dulces invitat murmure somnos.

At cum tonantis annus hibernus Jovis
Imbres nivesque comparat:
Aut trudit acres hinc & hinc multa cane
Apros in obstantes plagas.

Hæc mirificè explanat per prolixam venationis διατύπωσιν, cui mixtæ descriptiones elegantissimæ ex adjunctis apri & canum, coloribus Virgilianis illustratæ: Enumerantur antecedentia, conjuncta & consequentia venationis; quæ cum non attigerit Horatius, magna cum voluptate leguntur.

At cum jam pluvia & nivibus canaque pruina
Frigidus hibernum contristat Jupiter annum,

Quæ non aucupiis, quæ non venatibus illic
Gaudia proveniunt? altis de montibus actus
Fertur aper, frustra ille animos setasque comantes,
Arrigit, & spumis albet ferventibus ora,
Fulmineumque acuit nodosa ad robora dentem:
Audaces instant Umbri, fortesque Molossi,
Albanumque genus, non certi cedere, quanquam
Nunc hos obliquo, nunc illos dissipat ictu.
Tantus amor prædæ est, & sævi gloria morsus.
Nec minus & cursu juvenes jaculisque fatigant
Setigerum; hortantur sese & latrantibus addunt
Cum clamore animos; dum tandem in retia trudant
Frendentem & teretes nodos differre parantem;
Accurrit victor, splendentique ilia ferro
Transadigit: lato sequitur de vulnere sanguis,
Procumbitque ferox, & adhuc in morte minax sui.

Aut amite levi rara tendit retia
Turdis edacibus dolos.

Amplificat hæc verba Wallius per descriptionem hujus venationis uberiorem: Instrumenta enim, & quæ cum illis conjuncta sunt, ad extensionem sententiarum, adducit.

Forsitan & tutas placeat levioribus ire
In prædas studiis: venit hinc quoque grata voluptas,
Ex facili capienda: plagas & retia levi
Distendit furca, turdosque invitat edaces
Callidus & sparsis incautos fallit olivis.

Pavidumque leporem, & advenam laqueo gruem
Jucunda captat præmia.
Quis non malarum, quas amor curas habet,
Hæc inter obliviscitur.

Extendit illa Wallius per ἐξεργασίαν poëticam, & enumerationem curarum, quas simpliciter & indistincte hic ponit Horatius.

Aut pavidum sequitur leporem, laqueoque tenaci
Strymoniam captat volucrem, jucunda laboris
Præmia. Quis non hæc inter, quotcunque malorum
Secum amor infelix trahit, invidiamque metumque
Et spes ambiguas, & quas pudor ipse repulsas
Ingeminat curas, & nunquam longa fruenti
Gaudia, nubiferis tradit diffundere ventis?

Quod

Quod si pudica mulier in partem juvans
  Domum atque dulces liberos;
Sabina qualis aut perusta Solibus
  Pernicis uxor Appuli;
Sacrum vetustis exstruat lignis focum,
  Lassi sub adventum viri:
Claudensque textis cratibus lætum pecus,
  Distenta siccet ubera:
Et horna dulci vina promens dolio,
  Dapes inemptas apparet.

Hæc Wallius per simplicem conversionem metricam uno vel altero epitheto addito dilatat:

Quid si contigerit priscis quoque moribus uxor,
Quæ castum servet thalamum, quæ remque domumque
In partem juvet, & dulces educere natos?
Qualis erat Tatio quondam regnante Sabina,
Duratas callosa manus, aut Appula mater
Sole rubens. Quid si posito cum fessus aratro
Vir redit, illa focum lignis & cortice sicco
Exstruat, ac lento textis de vimine septis
Includat lætum pecus & turgentia siccet
Ubera? Si, quanquam calices & pocula ponat
Fagina, vina ferat, quæ dulci condita levit
Ipsa cado, mensisque dapes apponat inemptas
Delicias faciles.

Non me Lucrina juverint conchylia
  Magisque rhombus aut scari,
Si quos Eois intonata fluctibus
  Hiems ad hoc vertat mare.

Dilatat hæc Wallius per figuram Permissionis & additionem epithetorum aliorumque verborum, vel actiones vel adjuncta significantium.

--- Non me tum regia, non me
Regum epulæ teneant, per me conchylia testis
Tuta suis saxo maneant affixa Lucrino;
Per me securus Calabro natet æquore rhombus,
Et sine fraude scarus depastas ruminet herbas.
Si quem forte procul fluctu tumefactus Eoo
Adria jactatum nostris acceperit undis,
Aut Tyrrhena fremens ad littora verterit Eurus.

Non Afra avis descendat in ventrem meum,
Non attagen Ionicus
Jucundior, quam lecta de pingvissimis
Oliva ramis arborum,
Aut herba lapathi prata amantis, & gravi
Malvæ salubres corpori,
Vel agna festis cæsa terminalibus,
Vel hœdus ereptus lupo.

Dilatat hæc Wallius per immutationem membrorum, additionem verborum, epithetorum, descriptionem Terminalium, sed succinctam:

Non mihi tum Libya, non mollis Ionia pictas
Mittat aves: tantum glauco mihi Palladis arbor
Canescat fœtu, pinguesque ministret olivas
Obvia me lapathi prato gaudentis aperto
Herba juvet, malvaque leves gravibusque salubres
Corporibus, vel quæ lactens cadit hostia festo,
Termine sancte, tuo, cum te vicinia supplex
Defixum colit, & serto frondente coronat:
Aut mea, quod satis est, hilaret convivia cano
Præda excussa lupo, villis stillantibus, hædus.

Has inter epulas ut juvat pastas oves
Videre properantes domum!

Dilatantur hæc per descriptionem ex adjunctis.

Ut juvat has epulas inter spectare bidentes
Cum sese è pastu referunt! ut cruribus ægrè
Ubera circumeunt! ut multo lacte gravatas
Ad mulctram injussa veniunt, gaudentque levari.

Videre fessos vomerem inversum boves
Collo trahentes languido.

Dilatatq; hæc per simplicem conversionem metricam & immutationem verborum.

Ut juvat ex agro reduces spectare juvencos
Longorum fessos operum & grave robur aratri
Vomere suspenso attrita cervice trahentes.

Positosque vernas, ditis examen domus,
Circum renidentes Lares.

Iterum hæc dilatat simplici conversione metrica.

Ut juvat & vernas numerosa examina villa
Lucentes ignes circum latosque penates
Aspicere agresti curantes corpora mensa.

Hæc

Digitized by Google

Hæc ubi locutus fænerator Alphius
Jamjam futurus rusticus,
Omnem relegit Idibus pecuniam,
Quærit calendis ponere.

Eleganter hæc dilatat Wall. descriptionibus luculentis, enumeratione partium & adjunctorum (1) circa fœnus, omnemque rem collybisticam. (2) circa agriculturam, variaque ejus officia & instrumenta.

Dixerat hæc dives positis in fœnore nummis
Alphius, atque aliud meditans, & totus in illo
Damnabat tabulas, loculos damnabat & aurum
Innocui ruris sero intellecta voluptas.
Una est ante oculos, una suspirat in illa.
Nunc placet arvorum cultus, nunc cultus habendo
Impensus pecori: subeunt modo fervida pleno
Musta lacu, modo qui pomis exuberat annus,
Et modo delectant saltus venatibus apti:
Omnia persuadent curas mutare priores,
Jamque empturus agros exacta relegerat æra
Idibus. At (victrix adeo natura recurrit)
Has eadem lucro servat ponitque Calendis,
Protinus agrorum oblitus vitæque beatæ.

Atque hoc illustre est exemplum paraphraseos poëticæ. * Ex quo patet 22 mira illa fœcunditas locorum, quæ sunt è conjunctis, adjunctis, antecedentibus, consequentibus, toto, partibus, genere & speciebus, indefiniti & definiti. Quibus omnibus si quis jungat phrasin elegantem poëticam, metaphoras vivaces poëtismos, fabularum allusiones, nunquam in talibus argumentis sterilis deprehendetur. Et hoc sibi exercitium continuum quis velit, si in carmine proficere velit; imo & ad solutam orationem labor iste proderit, modo quis differentiam poëticæ & oratoriæ dictionis probe observet. Plura sunt exempla apud eundem Auctorem tam nitidarum paraphrasium. Reperiuntur & apud *Car: de la Rue* Poetam Gallum inter Idyllia ejus paraphrases plane his similes, ac elegantissimæ omnino, quales in exemplum poni debent Poetices tironibus.

Subjungemus huic paraphrasi longiori strictiorem nostram, quâ eandem in Elegiam transfudimus. 23

Felix o nimium felix, quicunque relicta
Urbe procul curis tempora liber agit;
Quique vetustorum læto de more Quiritum
Exercet bobus rura paterna suis.
Qui sibi non magnas injusto fœnore quærit
Ipse, nec immenso fœnore limat opes.

Non illi dulces rumpent fera classica somnos,
Incutient nullos tympana nauta metus.
Non ligno vitam committet nauta doloso,
Non flebit raptas naufragus, orbus, opes.
Ille fori strepitus, tricas & jurgia vitat,
Patriciæ appendix nec stat, & umbra domus.
Ille vel attondet vitim, fingitque putando:
Cui tenerum fulcit populus alba latus.
Ille ex arboribus ramos sine lege fluentes
Amputat, & ramos inserit ille novos.
Jam videt erranteis subducta in valle juvencas
Atque suum gaudet non numerare pecus:
Jam legit aërii mellis cœlestia dona,
Queis sibi non emptas condiat ille dapes;
Aut savo ut nudos à frigore protegat artus,
Mollia lanigeræ vellera tondet ovis.
Aut ubi maturis præcinctus tempora pomis
Autumnus gravidis jam caput abdit agris;
Lætus adoptivis carpit nova munera ramis,
Inque manus cupidas pensilis uva venit.
Uva venit, Tyrio quæ non concesserit ostro,
Hellespontiaco munus itura Deo.
Hæc nisi Sylvano gratus donaria servet,
In patrii fines quod vigilavit agri.
Ille modo antiqua recubat sub tegmine fagi,
Et modo gramineo sternitur ille toro.
Interea placidis strepuerunt fontibus undæ;
Plurima per sylvas carmina fundit avis.
Hæ querulo mentes mulcentque foventque susurro,
Et faciles somnos garrula suadet avis.
Hinc ubi jam nivibus piger horret & imbribus annus
Et resides stringit frigore Caurus aquas.
Jam populatorem per sylvas excipit aprum,
Seu malit positis illaqueare plagis;
Aut turdis levi rara amite retia tendit,
(Hos bonus ille dolos insidiasque struit.)
Aut abit in lepores felix prædator inermes,
Aut mensis captat præmia grata grues.
Non illum duræ frigufcula conjugis angunt;
Non animum curæ, quas amor abdit, edunt.

Ille

Ille sua queritur sylvis & fontibus iras
Conjugis, & mala dat cuncta ferenda notis.
Quod si casta domum bene quæ curaverit uxor,
Quæ famulos, socii, quæ sacra jura tori:
Appula ceu rapidis excocta à Solibus uxor,
Quale decus duro, fusca Sabina viro,
Ligna foris subdat claro lucentibus igne,
Solamen fesso, cum redit ille, viro.
Et letum includ. ns lento de vimine textis
Cratibus exoneret sedula lacte pecus:
Hornaque vina cado dulcissima munera promens,
Ponat, quos dederant rura benigna, cibos.
Non Lucrina mihi placeant conchylia, rhombi,
Non venient mensis fercula lauta scari.
Si quos, Eois cum sese fluctibus effert,
Ad mare Tyrrhenum turbida vertat hiems.
Non ego barbaricis impleverò viscera ferclis,
Et peregrina meam pascat Orexin avis,
Felices oleæ si detur carpere fructus,
Et succos baccis elicuisse novos:
Si doceant molles ventrem mitescere malvæ,
Si lapathum mensis prata dedere meis.
Me juvet esca, lupi raptus de faucibus hædus,
Agnaque, quæ festo, Termine, cæsa tuo.
Interea reduces, epulis dum pascitur illis,
Ubera balatu plena queruntur oves.
Et tardos inversa sequuntur aratra juvencos,
Pabula cum lassi notaque tecta petunt.
Rustica lucentes famulantum turba coronat,
Appendix regni non inhonora, focos.
Alphius hæc reputans, felicia prædicat arva,
Præque suis grati fœnora ruris amat.
Jamque suburbanos urbi præponit agellos,
Hos ut emat, relegens Idibus æra novis
Illa sed exstinguunt venientes vota calendæ,
Alphius ad tabulas, lucraque nota redit.

Huic Metaphrasi nostræ alia Metaphrasium nostrarum subjiciemus exempla. 34

Ex Horatii Oda I. lib. I.

Mæcenas prisco qui Regum sanguine natus,
Præsidium Musis dulce decusque meis.

Sunt queis pulverei rident certamina Circi,
Ut virides palmas, munera pulchra ferant.
Hunc si Romulidæ multis insignibus ornent,
Non pascant tituli, & nomina vana juvent.
Illum fœcundis si messibus horrea rumpant,
Et patrios nitido vomere findat agros.
Quicquid agas, studiis nunquam dimoveris istis,
Attalicas quanquam sis dare promptus opes.
Navibus ut vasti pavidus secet æquora ponti,
Committens dubiis lucra ferenda notis;
Per mare velivolum placida cum navigat aura,
Tum sibi mercator plaudit opesque parat.
Sed cum tempestas se toto turbida cælo
Explicat, inque undis fracta carina natat,
Tædia tum subeunt vitæ non vana prioris,
Quæsitas pelago spernit & odit opes,
Rura beata vocat, felices rure colonos;
Si dederis illi littus, arare velit.
Cumque silent venti, discussaque nubila cælo,
Mox quassas reficit sedulus ille rates,
Fortunæ veteres animo censusque recurrunt,
Et miser esse nequit, pauperiemque pati.
Est, qui nec veteris contemnit pocula vini,
Atque dies multos sæpe bibendo trahit:
Seu viridi patulæ sedeat sub tegmine fagi,
Seu penes irriguas ille recumbat aquas,
Multos castra juvant, & cæci prælia Martis,
Arma, enses, litui, tympana, pila, tubæ;
Bella illis animos & cædes pectora pascunt,
Queis matres teneræ, queis doluere nurus,
Pervolitat sylvas venator & horrida tesqua,
Non inhibent noctes, frigora, turbo, nives,
Seu ille æri pedi cava tendat retia cervo;
Seu populatorem sternat anhelus aprum,
Me miscent superis doctorum præmia laurus,
Et nemora & nymphæ me Satyrique juvant.
His ego commistus vulgi commercia sperno,
Dum mihi castalidum sacra foresque patent,
Si mihi se faciles Clio, Polyhymnia præbent,
Argutæque dabunt carpere fila lyræ.

Si tu me Lyricis Mæcenas vatibus addis;
Tunc ego me regem, tunc vocitabo jovem.

Ex Od. XXII. lib. I. 25

Cui pietas cordi est, qui crimine liber ab omni
Vivit, & est recti justitiaque tenax;
Non sicas metuet, non vincula, tela, catastas;
Non qua se salvum casside præstet, eget.
Seu adeat positos calidis sub solibus Indos,
Seu per Barbaricas transeat ille plagas.
Nam mihi dum sylvam nuper percurro Sabinam,
Otia dum sector, dum Lalagenque cano;
Occurrit lupus, & tamen hic me fugit inermem,
Cui clypeum probitas, cui dabat arma fides:
Quale nec in sylvis tellus alit Appula monstrum,
Monstrorum genitrix, quale nec Afra dedit,
Excipiat rigido tellus subjecta Boota,
Quam Sole aversam nix glaciesve tegit.
Mittar ad exustos vicinis solibus agros,
Lætus ego Lalagen semper amabo meam.

Ex Od. XIV. lib. II. 26

Posthume præcipiti, labuntur tempora cursu,
Nec pietas magis his injicit ulla moram,
Non si Plutonem tauris placare trecenis,
Non auri dare si multa talenta velis;
Exores rigidum: nos Styx atra hauriet omnes,
Quicunque hic annos ducimus atque dies,
Imperitet populis, terram proscindat aratro,
Conduntur tumulo sarcula, sceptra, pari,
Ut late quatiat magnus sua sceptra Tyrannus.
Hac quoque falce suâ mors furibunda metet.
Mœnibus & telis sit Rex, sit milite tutus,
Hunc ex insidiis mors galeata petet.
Frustra vesanis tergum subduxerit armis,
Qui procul à belli fulmine cautus agit:
Frustra pestiferis autumnus territat auris;
Frustra est qui timida Nerea mente fugit.
Omnibus est adeunda palus Acherontis opaci,
Et Plutonia nos regna domusque vocant.
Grata tibi tellus linquenda torique pudici,
Non conjux posthac basia læta feret.

Quos colis, ex hortis cupressus odora sequetur,
Funeris appendix sola futura tui.
Quæ tu centenis servaras clavibus, hæres
Dignior expanso gutture vina bibet.

27 Ex Od. II. lib. I. Carm.

Optima Leuconoë ne sit tibi discere cura,
Quem tibi Dii finem, quem dederintque mihi:
Vivere num Priami liceat, vel Nestoris annos,
An extrema tibi nunc oriatur hiems.
Ne tu Chaldææ quæras oracula sortis,
Ne tu fatidicas inspice stulta rotas
Oblectes animum, nec dulcia vina relinquas,
Deliciis ventrem pasce animumque novis.
Nam quoque dum loquimur, nos invida fugerit ætas.
Ne tibi sit cura crastina, sera dies.

28 Ex Od. II. Lib. II. Carm. Horat.

Euclio si fueris, si munificentia desit,
Nullus ab argento splendor honosque tuo est.
Munificus vivet longos Proculejus in annos,
In fratres cunctas qui pius hausit opes.
Latius & regnes, auri si nulla cupido est;
Si non immodicas quæris anhelus opes
Quam si tu Lybicas conjungas Gadibus oras
Subsit & arbitrio Pœnus uterque tuo.
Ipse sibi indulgens paulatim augebitur hydrops,
Ni fugiat morbi causa, nec ipse fugit.
Diffidet à populo virtus magnumque Phraaten,
Felicem solio cum sedet, esse vetat
Hæc vulgi plausus & inania schemata temnit:
Non illi phaleræ, non placuere togæ.
Hæc fasces, regnum diademaque deferet uni,
Qui magnas magno pectore spernit opes.

29 Hæ imitationes, ut in majoribus carminibus, ita & in carminum partibus locum habent, & in carminum variis generibus. Ita ex oda facies Elegiam, ex Elegia Odam, ex brevi aliquo sententioso carmine integram vel odam, vel Elegiam. Ut si forte ex Catonis Distichis brevibus odas morales conficias, vel Elegias per χωρισμὸν & πρόσληψιν dilatatis sententiis. Quale exercitii genus continuum & quotidianum esse debet illi, qui ad aliquam in carmine gloriam adspirat. Ubi imitationibus multis te exercueris, jam liberiori uti calamo poteris in Odis & Elegiis, sumendo theses, quas ductu quidem

dem argumentorum Oratoriorum tractabis, sed modo tamen poëtico & singulari quodam ornatu, quem semper carmen præ oratione solutâ requirit; de quo postea dicemus. * Procedit illa imitatio etiam in ipsis inventionibus; ubi tamen cum modestiâ & judicio versandum est, ne quid aliis sublegere videamur. Possunt enim inventiones ex aliis facile excogitari, manuducente nos quadam vel metaphorâ, vel sententia. 30

Exemplum talis imitationis in Epigrammate invenias apud *Laurentium* 31
Niendalium in Poëmatibus suis. Scripserat Muretus in Poëmatibus suis juvenilibus hoc Epigramma:

Sutor es & pistor, lanius, lenoque coquusque,
Mercatorque bonus, causidicusque bonus.
Te tamen in tota non est mendicior urbe,
Nec quem paupertas arctius agra premat.
Dic agedum, qui fit (nam res est mira, Corelli)
Cum tot res facias, rem facere ut nequeas.

Retinuit Niendalius, dissimulato tamen autore, inventionem & vim acuminis; sed antecedens seu protasin hujus Epigrammatis Niendalius per πρόσληψιν multarum specierum dilatat, ut penè nimius illa in re sit.

Nosti blandisona Philerge canna,
Incautas trahere in plagas volucres:
Nosti squammigeros aculeatis
Hamis fallere, cassibusque pisces.
Nosti pinsere, navigare nosti;
Nosti pingere, literasque nosti,
Nosti, quod nova nupta cum marito
Novit, cum thalamum subit pudicum:
Nosti, quod meretrix torum relinquens,
Vino pelliculam replere adusto.
Nosti cudere, sarcinare nosti;
Nosti suaviloquum sonare carmen;
Nosti suavisonos ferire nervos.
Nosti ducere, pracinente chordâ,
Motus ad numerum lyra canentis;
Nosti texere tela sportulasque,
Et pellucida flare vitra nosti.
Nosti concoquere optimum metallum,
Nosti concoquere optimum Falernum.
Nosti, cum moritur vel hic vel ille,
Praconis voce funus indicare.
Mentiri quoque, si quid illud artis,

Unus præ reliquis, Philerge, nosti.
Es custos ovium boumque custos,
Es tonsor bonus, & malus Machanor,
Mercator bonus es, bonusque sutor,
Patronus bonus es, bonusque tutor.
Et totis agis hoc & hoc diebus.
Si desit, quod agas, Philerge, nobis.
In toto tamen oppido, Philerge,
Non mendacior ullus est Philergo;
Nemo pauperior, Philerge, quàm tu.
Quid dicam? Magis hoc magisque miror,
Cum tot res facias, Philerge semper,
Rem tamen facias, Philerge, nunquam.

32 Eâdem ratione, si quis Epigramma illud breve Martialis: *Omnia castor emis: Sic fiet, ut omnia vendas,* In Epigramma circumscriptum mutare velit, hoc modo instituet, ut Antecedens: *Omnia Castor emis*, per figuram enumerationis dilatarit:

Quid non Castor emis? talenta fundis,
Ut possis Tibi comparare fundos,
Villas, prædia, vineas & hortos.
Percursas fora, nundinas, tabernas,
Et merces Tyriasque Cypriasque,
Et quod venerat ultimis ab indis,
Præsenti licitaris usque nummo:
Mercaris tabulas, specilla, gemmas,
Sculpta Phidiaco sigilla cælo,
Pocla murrhina, vina digna poclis,
Aulæa Attalico superba cultu.
Nil tibi satis est: sed hinc ubi omnes
Exhausti loculosque zonulasque,
Quid nunc castor ages? inepte Castor?
Emisti omnia, Castor, empta vendes.

Ita Consequens, in quo acumen consistit, eleganter Antecedens prolixius deductum terminabit, dum lectoris animus, per ambages illas suspensus, inexspectato brevi acumine vehementer delectatur.

33 Inter exercitia Metaphrasium ac Paraphrasium, aliarumque imitationum referri possunt etiam descriptiones variæ, Temporum, Locorum, ut veris, Æstatis, Sylvarum, Montium, Iconographiæ; item comparationes, quæ inter ornamenta carminum sunt. Hic ad ductum veterum se exerceat Tyro, jam
34 contrahendo, jam dilatando. * Sic apud Ovid. *lib. 1. Fastor. à vers. 152. ad v. 156.* describitur ver. Id imitatione per 12. versus ita extendes;

Hæc

Hæc est, quæ variis se floribus induit æstas:
Incipiunt menses ire diesque novi.
Protrudit gemmas vitis rediviva tumenteis,
Spondens Lenæi munera magna Patris;
Arboribus redeunt, volucrum solatia, frondes,
Quas rigidi excussit tristior aura jovis.
Fœcundos nunc Terra sinus Naturaque solvit,
Et teneris sese frugibus ornat ager.
Tum lætus fervet genialibus ignibus aër,
Plurima quem variis cantibus implet avis.
Hinc agni saliunt, saliunt per prata juvenci,
Et pullis misti rure vagantur equi.

Ex illis, quæ prolixè adduximus, facile patet, quæ in conscribendo carmine 35 praxis institui possit. Prout jam igitur varia carminum genera sunt, ita varie instituenda inventio, dispositio & elocutio. Integri Poëmatis Epici dispositio eleganter à *Mambruno in Epopœia*, & *Masenio in Palæstra Eloquentiæ ligata* præfigurata est; qui de eo legi possunt. Nos huic rei hic immorandum non putamus, cum nemo facile integra poëmata scripturus sit. Quare in minora illa carmina potius industriam nostram convertemus. Et in Heroico genere habemus primo Eclogas, deinde carmina encomiastica minora, in varias occasiones concepta. Quod ad Eclogas attinet, etiam illæ super certo argumento generis Demonstrativi scriptæ. Nam vel gratulamur in illis, vel dolemus, vel simile quidpiam facimus, interveniente Dialogismo, qui pro ratione personarum colloquentium institui debet. Argumenta verò in illis debent esse humilia, rustica, pastoritia, & per allegorias tales ad argumentum princeps applicata. Id tamen probe notandum est, formulas colloquentium poëticas singulari studio notari debere. Quâ in re præire possunt illæ Locor. Communium dialogisticorum ideæ, quas suppeditavit Starckius, Isagogæ suæ Epistolicæ adjectas. Quæ autem subsunt sententiæ, quasi per lemmata notari possunt. Illa lemmata amplificantur poëticis formulis, comparationibus, descriptionibus, &c. ita tamen, ut pro ratione poëmatis in omnibus servetur modus.

In reliquis carminibus eodem more procedes. In his argumentorum Rhetoricorum loci sunt manifestiores, ut in equo Domitiani quem Statius laudat, & in pluribus aliis. Plerumque enim Demonstrativo generi subjiciuntur Eucharistica, Soteria, Epinicia, Propemtica, Valedictoria, Salutatoria, Prosphonetica &c. in quibus unde argumenta primaria desumantur, Rhetorici libri suppeditant. In his delectus instituendus est, & argumenta vestienda ornatu poëtico. Si quis autem carmen cujuscunque generis scribere velit, hanc sequatur methodum, ut, ubi necessaria argumenta circumspexerit,

Digitized by Google

totum illum sermonem nudum & enthymematicum resolvat in sententias breves seu lemmata, quarum sententiarum in prolixiori carmine forte 20. vel 30. erunt. Has sententias enthymematicè vel syllogisticè se exhibentes, connectat certis quibusdam figuris, formulis, Poëtis usitatis: amplificet, illustret vel per expolitiones, vel per assumtiones, finiti ad infinitum, partium ad totum, specierum ad genus, distincti ad confusum, causarum, ad effecta, adjunctorum ad subjecta & vice versâ: vel per comparationes & exempla fabulosa. Huic methodo, si quis insistat, facili negotio carmen concinnabit. Hâc methodo, quam ipsi antiqui Rhetores suppeditarunt, plerumque ipse usus fui; & vidi postea eandem institutam à *Bernh. Parthenio* in Comment. Horatiano, ubi per omnes odas Horatianas ostendit primò sententias carminis, & deinde ornamenta Rhetorica & Poëtica.

36 Ut carmen eâ ratione scribere discas, exemplum tibi praefigas alterius cujusdam Poëtae, vel antiqui, vel recentioris, notesque, quâ ratione ille in scribendo carmine versatus fuerit. Resolve in sententias, atque illis sententiis ornamenta subjice: ita statim prodibit carminis artificium, & facile animadvertes ingenium Poëtae. Ubi hiant illa, neque satis sibi respondent, ut fit in
37 indoctorum hominum carminibus, contemnere tale carmen potes. * Sed habent tamen antiqui etiam & optimae notae Poëtae suas παρεκβάσεις & digressiones, quae ita interdum à proposito discedunt, ut non revertantur: qui ta-
38 men eam ob causam reprehendendi non sunt. * Non enim adeò morose ad Rhetorices leges Poëtarum libertas adstringitur. Sed tamen & in ipsis episodiis quaedam est concinnitas & quoddam, ut ita dicam, temperamentum poëticum, quod facile hanc ἀμεθοδίαν excusat. Et est in minoribus poëmatibus major interdum Episodiorum licentia, quam in majoribus. Quoniam majora poëmata perfectius aliquod systema habent, quam minora; & in perfectiore systemate, si quid excedat, facilius observetur, quam in minori aliquo carmine. Quemadmodum in homine perfectae staturae defectus magis in oculos incurrunt, quam in nano aut pygmaeo: ideoque episodia majori modestia in illo carminis genere adhibenda sunt. Ut illa res clarior sit, exempla quaedam subjiciemus.

39 Laudaturus erat Augustum Virgilius ob agrum, bello amissum, ejus beneficio redditum. Ergo duos de sorte suâ colloquentes inducit. E quibus infelicior sic orditur. *Melib. Tu Tityre in securo laetoque otio vivis.* (illustratur exergasia & adjunctis otiosorum hominum rusticorum, & συγκρίσει suae sortis.) *Tit. Haec ego otia Principi debeo.* (Illustratur perpetuâ allegoriâ & applicatione rituum sacrificii ad cultum Principis. Gratiarum actio per ritus illos sacros, quibus Dii coluntur, explicatur.) *Melib. Non invideo. Ego vero deteriore loco sum, cujus tristia ego omina habui.* Amplificatur per hypotyposin suae sortis, quae consistit in damno agrorum & pecorum. Adjiciuntur omina per enumerationem.

Digitized by Google

tionem. Id enim familiare rusticis & simplicibus hominibus esse solet. Quis est ille Deus, qui tot otia tibi fecit, simpliciter: quo transitus fit ad cætera) *Tit. Roma præclarissima urbs est.* (Non directe respondetur statim ad quæstionem, & narratio quasi è longinquo incipit. Laudatur Roma per comparationes rusticas & per figuram correctionis & contentionis cum Mantua) *Mel. Quid tu Romam?* (per simplicem quæstionem.) *Tit. Spes libertatis me eò vocavit, quam sperare alibi non licebat, etsi plurima ejus causâ tentavi* (Tres sententiæ amplificantur 1. per Chronographiam & enumerationem circumstantiarum 2. enumerantur enim rustica opera; quæ libertatis gratia fecerant.) *Mel. Mirabar ego, cum tui desiderium his omnes teneret* (Illustratur hoc desiderium per enumerationem votorum, & per figuram imaginis.) *Tit. Eundum mihi illic fuit &c. Vidi illic juvenem &c. Ille libertatem, ille agros reddidit.* (Prima sententia amplificatur per interrogationem & responsionem, & per illustrem Metaphoram à cultu divino petitam. Secunda iterum illustratur de aliquo adjuncto & Metaphora à cultu divino petita. Tertia illustratur per ἐξεργασίαν à rebus & operibus rusticis petitam.) *Melib. Contentus esse potes hâc fortunâ: etsi inculta omnia. Tuam illic felicitatem exspectes.* (Tres sententiæ iterum illustrantur. Prima simpliciter proponitur. secunda per descriptionem illustratur. tertia itidem per descriptionem & per enumerationem deliciarum rusticarum.) *Tit. Nunquam memoriâ excidet hoc beneficium.* (Illustratur per figuram τȣ ἀδυνάτȣ.) *Melib. Mihi desperandum est. Abeundum hinc mihi nunquam redituro. Alius hac occupabit,* (Tres sententiæ illustrantur. prima per enumerationem locorum. secunda per ἀποϱίαν sub forma quæstionis propositam. tertia per quæstiones abruptas & exclamationes per figuras, ironias. Insere nunc Melib. &c. per Apostrophen ad capellas suas.) *Tit. Mane mecum hâc nocte. Habeo poma. Jam vesperascit.* (Illustrantur hæ sententiæ per descriptionem ulteriorem ex adjunctis & chronographiam.)

Secundum exemplum, è Statii Carm. II. Lib. 1. Sylv. quod est encomiasticum in Equum Domitiani.

Equum hunc Poëta laudat 1. *à causa efficiente.* Unde hæc moles in forum pervenit? Amplificatur per enumerationem variorum operum, quæ sub figura dubitationis & interrogationis proponitur: an è cœlo venit? an è Siculis caminis? an manu Palladis perfectum, per contentionem cum aliis operibus: ubi notentur formulæ connectendi: nunc, age fama prior miretur &c. Hunc non cepisset; ipse nec Æneas &c. Adde quod ille nocens. Martem non amplior portat. Nec veris majora putes: Adduntur variæ exergasiæ & aliquæ hypotyposes, sed breviores. Laudat 2. hunc equum *ab adjuncto circumstantiarum,* & loci, & à quatuor positionibus. Hinc limina pandit Tiberius; cum quo Domitianum comparat, ita ut hunc illi præferat. & tu mitior illo. A latere Julia templa. Hinc regia Pauli. A tergo templum concordiæ. Amplificantur hæc expo-

Digitized by Google

e. g. primam Odam resolveris, his sententiis continetur: Quidam agonibus Olympicis student: quidam agriculturæ operam impendunt: quidam navigationibus & mercaturæ student: quidam voluptuariam vitam sequuntur: aliqui militiâ, alii venationibus se exercent. Ego verò poëtica studia amo, quæ me celebrem reddent, singulæ sententiæ ornantur variis descriptionibus, Metaphoris poëticis, Epithetis insignibus, assumtionibus ab adjunctis, enumerationibus partium; atque ita tota hujus odæ compages absolvitur, ac videtur Horatius totam hanc Odam per imitationem desumpsisse à Virgilio, cujus sunt hi versus lib. 1. Georg.

Sollicitant alii remis freta cæca &c.

Exemplum nobis erit elegans illa Oda, quæ reperitur apud Cominium, 43 Poëtam Gallum, ad Principem Condæum, lacte victitantem. Hâc Oda Poëta elegantissimus Principi gratulatur de lactis cibo, illudque consilium laudat; variisque exemplis, fabulosis præcipuè, ostendit, lac esse Heroum cibum. Pulcherrimæ in illo sunt descriptiones & ornamenta è fabulis comprehendi potest his sententiis. 1. Ne pudeat lacte vesci (per amplificationem à contrario & exergasiam.)

Ne sit pudori lacte regales mero
Mutare, Borboni, dapes;
Luxu & remoto, pellere innocentibus,
sitim famemque poculis.

2. Ille fuit cibus aurei seculi, (dilatatur per descriptionem prolixiorem à variis adjunctis, quæ respondent simplici cibo ab effectis.)

Haud alius olim, Rege Saturno, cibus
Heroas aluit, & Deos:
Cum pura adhuc, recensque ab autoris manu
Natura nesciret dolum:
Rivisque latice candido manantibus
Curam & labores mergeret,
Tunc illa lacti concolor proles suo,
Agitabat ævum lætius,
Nec quid senectus, quidve lautitiæ comes
Foret podagra, noverat;

3. Tunc Jupiter ubera capellæ junxit, eamque cœlo transtulit (per Phraseologiam elegantiorem.)

Tunc & capellæ plena siccantem ubera
Tellus adoravit Jovem:
Qui, ne sibi unquam tam bonus deesset liquor,
Nutricem Olympo transtulit.

4. Apollo pastor factus, ut lacte vesceretur (per Phraseologiam & αἰτιολογίαν.

Apollo

Apollo dulci rore cum cuperet frui,
Servavit Admeti boves:
Mammasque crebro suxit, ambrosia ut vetus
Abstergeret fastidium.

5. Hercules lac bibens cœlo viam lacteam fudit, (per Phraseologiam & descriptionem viæ lacteæ breviorem.)

Hoc ipse madidus nectare Alcmena puer
Nova fecit orbi sidera:
Quot ab ore guttæ, dum bibit, defluxerunt;
Tot iêre per cælum faces.

6. Qui lacte vescuntur, fortes sunt. (Transitus fit per prolepsin, dilatatur per Phraseologiam ex effectis synonymicam.)

Languere inerti, ne tamen crede otio,
Queis molle placuit poculum
Lac auget animos. Inde magnorum venit
Effector operum spiritus,
Puroque bilis igne, cognata & ferens
Superas ad arces pectora
Æthereus ardor.

7. Constat hoc exemplo Herculis, Davidis (per descriptiones prosopographicas & amplificationes actionum à circumstantiis.

sic feros idem Hercules
Lactantis in matris sinu
Elisit angues; seque consiliis Deûm
Patrioque deberi polo
Jam tum probavit. Sed quid exemplis fidem
De fabulosis quærimus?
Ephrataus ille pastor, immanes manu
Cui lusus ursos frangere;
Cui sæpe presso gutture horrendum fremens
Succubuit in sylvis leo;
Virtutis unde robur indomitæ hauserat,
Et cor pavere nescium?
Per sola patrios rura sectantem greges
Succo fovebat vivido,
Expers aratri vitula, & infestis lupos
Lacessere audax cornibus.
Hinc funda victrix, & Palæstinus caput
Suo ense truncatus gigas:

8. Tua

8. Tua facta testantur à lacte magnos tibi triumphos excitatos. (Hic se totum effundit Poëta, & per enumerationem prælia & res gestas Ducis Condæi recenset, additis descriptionibus præliorum à variis adjunctis. Adduntur epitheta Hyperbolica. Comparatio cum leonis catulo.

Tibi ipse testes, Borboni, an lac Martios
Restinguat ignes pectore.
Dicat Batavo mutuam incladem & probrum
Male fœderatus cœlibes;
Epulisque opimis frustra, & ardenti mero
Germanus iram suscitans.
Valles Senefi strage cumularunt suâ,
Vinoque rubrum & sanguine
Auxere Sabim. Pinguia obscœnas adhuc
Pascunt volucres corpora.
Seu cum Libyssæ matris expressum bibit
Mammâ furorem turgidâ.
In Bella catulus fertur, & sævos boum
Tristique custodum nece
Exercet ungues.

9. Tibi bibito lacte, vigor redit. (Simpliciter.)

efficaci poculo
Ad arma sic vigor redit,
Nova & juventus.

10. Nuperi triumphi te juvenem ostenderunt. (per brevem descriptionem.)

Te quidem nuper tribus
Cum vidit auctum laureis,
Hostesque trepido fugere cogentem gradu,
Alsatia juvenem credidit.

11. Nunc tuo exemplo lac Heroum cibum facis (per Synonymiam phrasium.)

Nunc ergo dum te rore vitali fovet,
Viresque fessas recreat;
Lacti vicissim reddis antiquum decus,
Meritosque honores asseris.
Nam jure dici meruit Heroum cibus:
Quando ipse fecisti tuum.

12. Jam Galli omnes lac vino præferent. (per synonymiam phrasium, & allusiones ad nomen & insignia.

Jam Gallus omnis, nomini fovens suo,
Præ delicato nectare

Fastidiosus dispuet suetas dapes.
Spretique dona Liberi.
Jam rursus imbre lota divino, novum
Trahent nitorem lilia.

13. Felix illa juvenca, quæ liquorem hunc regali alumno fundit. (Hic singulari artificio Poëta Apostrophen facit ad juvencam, comparando illam cum Io, & spondendo illi sidera, quæ omnia Poëtismum sapiunt. Talia, enim mirificè ornant carmen, & colores poëticos addunt. Descriptiones breviores illustrant sententias.)

At tu liquores qua gravi nunquam ubere
Summittere almos desinis,
Juvenca felix! si potest quicquam meum
Spondere carmen, & potest;
Non fabulosis clara Grajûm versibus
Io tibi se præferet:
Ex homine quanquam facta bos, Dea ex bove
Templo remugit aureo;
Populosque blanda voce poscentes opem
Oraculis conterruit.
Dicere quondam nobiles inter feras
Tenere Olympi pascua:
Vernosque cornu ducere aurato dies,
Tauri marita lucidi.
Interea olentes perge regali memor
Herbas alumno carpere:
Præstesque Francis, lactea ut servus via
Condæus ad superos eat.

His sententiis elegans illa oda comprehendi potest. Quæ ad ornatum pertinent, seorsim observentur: elegantes phrases, significantia epitheta, variationes pulchræ. Vel unum lactis nomen sæpe περιφράζει. Jam enim vocat pocula innocentia, laticem candidum, bonum liquorem, dulcem rorem, nectar, molle poculum; succum vividum, rorem vitalem, delicatum nectar, imbrem divinum, liquores almos. Metaphoræ illustriores, fictiones, comparationes notari itidem debent. Quod si in reliquis Poëmatibus majoribus concinnandis eadem ratione usus fueris, facili negotio ad carmen scribendum te præparabis. Exemplis enim aliorum nos ipsos instruimus.

FINIS LIBRI SECUNDI.

POLY-

Digitized by Google

POLYHISTORIS LITERARII LIB. III. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΟΣ.

CAP. I. DE EXCERPENDI RATIONE.

Excerpendi necessitas. 1. Illa male à nonnullis impugnatur. 2. exempla Platonis & Thami Ægyptiorum Regis. 3. Sacchini liber de ratione libros legendi laudatur. 4. ob abusum aliquem non tollendus excerpendi usus. 5. Excerpendi omissio viris doctis deplorata. 6. Excerpendi utilitas. 7. Autores aliquot de Excerpendi ratione recensentur. 8. Drexelius, 9. Philomusus, 10. Sturmius, Benzius, 11. Fogelius in Lexico Homonymorum, 12. Udenius. 13. Schraderus. 14. Keckermannus, Bonnaus, 15. Excerpta usui & scopo nostro accommodanda. 16. Vincentii Placcii liber de arte Excerpendi laudatur. 17. Ejus machina scrinii literati. 18. Modus in Excerpendo non usque adeò operosus esse debet. 19. Excerpta minus necessaria per amanuenses potius instituenda. 20. Autor excerpendi studium neglectum dolet. 21. Adversaria de omnibus rebus, quæ legimus, videmus, audimus, cogitamus, paranda. 22. Sarpii, 23. Welschii, 24. Tschirnhausii ea methodus. 25. Sacchini libri gemini Excerptorum. 26. Adversariorum magnus usus. 27.

Postquam superiori libro, cui Methodici titulum fecimus, multa de methodo in studiis diximus, huic librum tertium, quem παρασκευαστικὸν inscripsimus, nunc subjungimus, qui cum eo connexus videtur, in quo de ratione Excerpendi, tum in Eloquentiâ, tum in disciplinis, agemus: In illa enim quasi quædam præparatio ad doctrinam consistit. Ut qui domum exstructurus est, lignis & lapidibus opus habet: ita qui egregium aliquid in quocunque doctrinæ genere conatur, silvam prius con- 1

gerere debet ad opus suum idoneam. Quorsum enim multa legere proderit, nisi cum fructu legantur, & in usus nostros, velut in horrea quædam, seponantur? Quemadmodum scilicet bonus Pater-familias promptuaria habet, è quibus familiam sustentat; Ita vir doctus suas quasdam opes congerit,
2 quibus bonam mentem alat, ac famam sibi excitet. * Nolo hic de necessitate excerpendi multa præfari: sunt enim, qui de eo copiose satis disputant adversus illos, qui excerpendi studium ut supervacaneū & molestum rejiciunt, minimè hâc in re audiendos. Non desunt, qui, quod de literarum inventio-
3 ne in universum judicarunt, etiam ad excerpendi rationem applicent. * Plato jam tum in Phædro disputavit plus detrimenti adferre sapientiæ libros quàm præsidii. Nam cum literarum inventor Theuth Ægyptiorum Regi Thamo inventum illud memoriæ & sapientiæ remedium esse prædicaret, Regem contra dixisse narrat, potius oblivionem allaturas propter negligentiam recordandi. *Quippe qui*, inquit, *externis confisi literarum monumentis res ipsas intus animo non revolvent: quamobrem non memoriæ sed monitionis remedium invenisti. Sapientiæ quoque opinionem potius quàm veritatem discipulis tradis. Nam cùm multa absque Præceptoris doctrinâ perlegerint, multarum rerum periti vulgo, cum ignari sint, videbuntur. Consuetudine quoque molestiores erunt, utpote, qui non sapientia ipsa sint
4 præditi, sed opinione sapientiæ subornati.* * Et hæc tria incommoda nunc quoque, inventâ Typographia, Sacchinus in eleganti libro *de ratione libros legendi cum profectu cap. 10.* passim in re literariâ dominari judicat. *Plerique omnes*, inquit, *ut quicquid in adversaria retulerunt, omissâ curâ sunt, segnique animo, tanquam ipsi jam tenerent, quod commisere membranis: ac non potius eâ re scrinia illorum quam ingenia docta videri possent. Quin etiam cum doctrina ex eo bonorum sit genere, quæ nec amitti nec auferri possunt, nihil proclivius factu est, quàm ut ejusmodi commentaria
5 igne, aquis, furto, ab tineis & blattis aliisque casibus pereant.* * Hæc quidem non omnino falsò dicuntur, sed quia non solum Excerpta, sed omnem rem literariam & librorum usum tollunt, qui ita judicant, potius ad majorem utilitatem ea in re respiciendum est, quàm ad eos, qui hominum inventis per socordiam suam non recte utuntur.

6 Fateor multos etiam sine excerptis Viros non doctos solùm, sed & fermè insignes fuisse; quos tamen in juventute negligentiores fuisse, in serâ ætate impensè pœnituit. Johannes Sturmius, qui in libro de linguæ Latinæ resolvendæ ratione adeò operosè colligendi modum in phraseologiâ describit, de se ipso ait: *Sed ego non feci, & dolet me non fecisse, atque utinam monitus fuissem à Præceptoribus ut hoc facerem, utilior vobis esse possem hoc tempore, quam sum.* Idem vel in senectute ad hunc excerpendi laborem paratum ipse ait, omissis gravioribus, si socios ejus laboris nancisci possit. Quare juventutem magnopere hortatur, ut maturè isti operi se accingant. *Quod nos*, inquit, *senes totâ nostrâ ætate assecuti non sumus: vos paucissimorum annorum labore, & labore facillimo, vobis*

bis comparabitis. Casaubonus quoque in *Epistola 309.* eâ de re queritur: *Dolet mihi, quod multa legerim in nostra bibliothecâ, quæ jam-pridem in adversaria mea non retuli.* * Excerpendi studium ex adverso multa sunt quæ svadeant. 7
Provocat enim legentium attentionem excerpendi industria; ipsa illa scriptio intelligentiam juvat, &, quod præcipuum est, certissimæ hoc oblivionis remedium est.

De Excerpendi ratione non pauci scripsere, tàm generatim, quàm speciatim, de quibus dicas, illis pene, quot capita, tot esse sensus. * Notissimus 9
est Drexelii liber, cui titulus: Aurifodina artium & scientiarum, in quo multa proponit excerpendi consilia, sed quæ multis non placuerunt, ob eorum multitudinem & distractionem. Plerique omnes, qui de methodo studiorum agunt, aliquid de excerpendi ratione immiscent; quorum omnia consilia enumerare quid attinet? Generatim aliqua *Franciscus Sacchinus* in libro supra laudato tradit. * Extat cujusdam *Philomusi* è Soc. Jesu libellus, cui ti- 10
tulus; *Industria excerpendi brevis, facilis, amœna, à multis impedimentis, quibus adhuc tenebatur, exoluta, Constantiæ Ann. 1684. editus.* Ille geminos libros facit Locorum & Adversariorum, atque adeò omnia cujuscunque farinæ miscet; Quod mihi omnino displicet. Cur enim Phraseologica, Sententiosa, Oratoria, Physica, misceantur, atque in unum cumulum confundantur? Quam molestum erit, in isto singula acervo quærere? Neque enim compendium illa methodus præstat; sed potius turbat. Quibus arctæ res in eruditione sunt, illi de singulis pauca congerunt. Quibus verò magnæ opes sunt, illi, nisi per suas sedes distincta singula habeant, non in benè ordinata penu, sed in chao quodam, versantur. * Alii ordinem rerum in verbis & rebus sectan- 11
tur, alii eo ordine, quo, quidquid illis occurrit, in commentarios suos referunt, qui tamen indices benè dispositos illi subjiciunt. Ordinem rerum secutus est *Sturmius*, & ex ejus consilio *Benzius*, suntque eorum διατυπώσεις eâ de re editæ; Quæ fateor insignem utilitatem in amplificando & in argumentis præstant, dum omnia inter se connexa, quasi sub unum obtutum cadunt. Sed tamen & molesta sunt vacua illa chartarum spatia, quæ evitari non possunt. * Commendavit & nuper ad methodum generalem locorum 12
communium Martini Fogelii Lexicon Homonymorum, qui illud edidit Cl. Joannes Vagetius, optimè de viro optimo meritus & meriturus, si cætera ejus inedita in lucem protraheret. * Scripsit & ante aliquot annos *Udenius* 13
Germanicâ linguâ librum, cui titulus: *Excerpendi ratio nova, Northusæ Anno 1681. in 4.* editum: qui tamen præcipue ad locos communes in orationibus sacris concinnandis consilia suppeditat, non utique spernenda: sequitur enim Viri Clarissimi Chr. Schraderi methodum. * Ille commentario in Rhet. 14
Aristot. de excerpendi ratione quædam se editurum pollicitus est, & circumferuntur quædam ejus de hoc argumento privatis Scholis proposita, quæ

ante obitum ut audio optimus senex perfecit, ut typis promulgari possint. Cæterum minimè eam probat methodum, quâ uno in libro omnia confun-
15 duntur. * Scripsit & *Keckermannus* de locis communibus faciendis consilium Logicum. Legi etiam *Bonnaeus* libro *de Ratione discendi p. 129.* potest, qui facit locos communes 1. Theorematicos, qui secundum ordinem disciplinarum instituuntur. 2. Historicos, ubi sunt Prosopographici, Topographici, Mythologici, rituales, rerum gestarum, loci morales exemplorum. 3. Locos glosse-
16 maticos pro linguis. Sed iis recensendis non immorabimur. * Nos potius rationem, quæ nobis commodissima in plerisque disciplinis videbitur, hîc proponemus. Qui eis utetur, in quantum suo scopo commodum videbitur, sibi applicabit: Quilibet enim è fine sibi proposito, ut omnium studiorum methodum, ita excerpendi rationem metiri debet. Quemadmodum enim non eadem vel vestis vel domus mensura omnibus convenit, sed secundum vitæ conditionem, fortunarum amplitudinem vel tenuitatem, adornari so-
17 let; ita Excerptorum planè dispar ratio & forma est. * Edidit superiori anno Vir Clarissimus, *Vincentius Placcius* de arte excerpendi librum singularem, quo ille summa diligentiâ omnes qui de hoc argumento scripsere, Autores, omnes excerpendi formas & modos, singulorumque commoda, incommoda & præcepta, recenset. Multa hîc de Excerpendi ratione per lemmata, per
18 Schedas, de Excerptis Methodicis, Alphabeticis, Commentariis, Adversariis, Socialibus, de libris Excerptorum laxiori compage ordinandis. * Proponit & sectione X peculiare cujusdam Anonymi Scrinii literati inventum, à se verò multis modis emendatum, cujus ope quam commodissime institui cujuscunque generis excerpta possint. Prolixe illam machinam ejusque apparatum illic descripsit, additis iconibus & exemplis; Quæ singula legere in libro isto possunt rerum illarum curiosi, atque inde suo usui accommodare. Non enim eandem omnibus convenire Excerpendi rationem, non ea-
19 dem Excerpta, ipse agnoscit Vir clarissimus *libri sui cap. I. §. 9.* * Nos de Excerptorum formâ usque adeò hîc solliciti non sumus, quin potius existimamus, eum, cui thesaurum & opes colligendi facultas non defuerit, loculos facile inventurum, quibus reponat. Ita enim instituere excerpta tyronem meum velim, ut non multum sibi negotii anxiâ & scrupulosâ diligentiâ facessat, potius verò ad utilitatem rerum, quam methodi subtilitatem, respiciat. Parum refert, quo loco, quo ordine arma quis posita habeat, modo in promptu sint, cum ad pugnam ventum est. Et accidit plerumque, ut, quemadmodum illi, qui in nummis opibusque congerendis nimis sunt studiosi, rarò iis rectè uti norint, ita qui Excerptis nimis insudant, omniaque illis scrinia plena habent, cum quid in medium proferendum est, jejuni & steriles evadant, ac ingenio suo, quod sui nunquam juris & arbitrii est, semper diffi-
20 dant. * Quare ego excerpendi laborem, qui & tædiosus est, ac ingenium fati-

fatigat, in rebus non admodum necessariis per amanuenses institui malim:
nam & hic jucundius è consilio Martialis erit, si & in literis nobis sit *Res non
parta labore, sed relicta* vel per homines nostros nostris auspiciis nobis acquisi-
ta. * Ego certè Excerptis congerendis non multum operæ me impendisse 21
fateor, etsi aliorum diligentiam laudo, meæque in his negligentiæ succen-
seo, magno tamen in lucro reputaturus, si aliorum mihi operâ uti conces-
sum fuerit. Nunc ego memoriâ promicondâ contentus scribo multa, quæ
fallat quidem nonnunquam, & res suas repetenti raro respondeat, plerumq;
tamen, cum argumenti occasio sollicitat, ultro offerat, & quasi ex capsula de-
promat. Sed nos ad excerpendi rationem redimus.

Utilissimum est, non tantum sub Locis Excerpta digerere, sed & Adver- 22
saria quædam conficere, in quibus congeramus, quicquid unquam cogita-
tum à nobis est, in lectione autorum, aut in quotidianâ meditatione: deinde
quicquid vel vidimus, aut ab aliis nobis narratum est. Non credat quis,
quot ex illo fructus redundare possint. * Fecit id Vir maximus *Paulus* 23
Sarpius: quarum notarum integra restare volumina testatur in ejus vitâ *Ful-
gentius p. 134. 135. 136. edit. Gallic.* Illis nihil acutius & eruditius fingi posse ait.
* Idem fecit & πολυμαθέστατος ille *Welschius*, ut in vita ejus refert *Schröckius* 24
p. 61. n. 27. * Ex his cogitatis velut ideis quibusdam integri postea libri gi- 25
gnuntur; Id quoque experientiâ suâ testatur Tschirnhaus. in Medicinâ men-
tis part. 2. p. 176. *Quia raro ob tot hujus vitæ impedimenta est possibile, ut semper sat
temporis habeamus rem quandam accuratè, ut decet, methodo tractandi, utilissimum,
quod hîc facere possumus, est, ut, si bona nobis cogitationes suggeruntur, (id quod non
raro præter spem in media cum aliis conversatione, dum ne quidem de veritatis acquisi-
tione cogitamus, accidit) singulis eas diebus, eoque, quo in eas incidimus, ordine conscri-
bamus. Hoc ego dum feci, observavi, me sic brevi tempore sat multas observationes,
quæ mihi fundamento fuerunt ad multa ex iis utilia derivanda, sic congessisse, quæ alias
memoriâ dubio procul excidissent; quin non potui relegendo recordari, me eorum, quæ
consignaveram, cogitationes unquam habuisse.*

Idem quoque svasit Sacchinus in *libr. supr. laudato cap 3.* ut gemini libri 26
conficiantur, alter Adversariorum generalis, quo, ut lectio quodque submi-
nistrat, omnia colligenda sunt; alter secundum ordinem titulorum con-
gestus. Quemadmodum negotiatores geminos habent libros, pusillum
unum, alterum grandem: illum adversaria aut ephemeridem, hunc calen-
darium & codicem dixeris. In eum singulorum dierum rationes accepti
expensive tumultuarie referunt, nempe serie illa, quam obtulit usus: in
hunc transferunt inde disponuntque certa in loca, quæ conservata volunt.
Hujus sui instituti rationem hanc habet: *Priorem librum*, inquit, *confici volo,
in quem continenter, ut occurrunt, quæ ex quopiam opere seliguntur, notentur, quia
magna est oblectatio, atque opportunitas, si uno quasi contuitu, quæ in uno quopiam
libro*

Digitized by Google

libro sunt egregia, recognoscas. Id autem fieri non poterit, si in ordinem, non lectionis sed rerum, excerpta dispenses: Sparsa enim erunt in plurima capita, quæ magnum insulsumque negotium sit singula perscrutari. Deinde ille contuitus, quo consequenter excerpta recognoscuntur, operis totius memoriam refricat. Præterea multa offeruntur legenti egregia, quæ certum in caput nullo modo, aut ægrè, possis referre: quæ tamen in adversariis nullo labore consignabuntur, nec magno opere, cum voluntas feret, invenientur. Itaque prior hic labor id genus adversaria conficiendi meâ sententiâ multum voluptatis habet, multumque commoditatis: neque ullius tædii declinandus est metu. Altera autem opera disponendi in sua loca, & capita, quæ ad eandem rem faciunt, manifestum pretium habet: Namque sub titulo (exempli gratia) Amicitiæ, Prudentiæ, Timoris, ac rerum hujusmodi, tàm multa brevi videbis coacervata ex operibus, quæ legeris, ut ipsemet mireris. Hæc ille, cujus minimè spernenda consilia sunt, idemque Sturmius in libro de linguæ Latinæ resolvendæ ratione probat.

27* Et sanè, quod ad Adversaria attinet, ea magis, quàm cæteri Excerptorum libri, sunt necessaria. Novi enim Viros doctos, præclarorum autores librorum, qui nullis aliis libris, quam temerè congestis Adversariis usi fuerunt, quæ semper secum etiam in itineribus habuerunt, & in iis obvia quæque statim consignarunt.

CAP. II.

DE EXCERPTIS PHRASEOLOGICIS.

EXcerptis Verborum cura præcipua impendenda. 1. In oratione tria attendenda, ut sit pura, ornata, copiosa. 2. Excerpta secundum hanc distinctionem institui debent. 3. Willichii methodus colligendi secundum ordinem categoriarum. 4. Quibus difficultatibus prematur. 5. Exemplum excerptorum Willichianorum. 6. Sturmii methodus illi præfertur. 7. Julii Camilli consilium de Locis inutile. 8. Loca quatuor generalissima excerptorum. 9. Excerpta non ab uno sed à multis eadem methodo instituenda. 10. Locorum Sturmianorum & Lullianorum aliqua convenientia. 11. Lulliani loci Ficheto laudati. 12. Beccheri excerpendi institutum. 13. Benzius Sturmii consilia secutus in Græcis & Latinis vocibus laudatur. 14. 15. Ejus dispositio locorum in Latinis. 16. Magnum copiæ subsidium à Methodo Sturmiana. 17. Particularum separata Excerpta & Rhetorica. 18. Rhetorica collectanea. 19. Encyclopædia Philologica Placcii laudatur. 20. divisis operis diversarum rerum phrases à diversis colligendæ. 21. Donii Hermathene laudatur. 22. quanquam in illa omnium coacervatio incommoda sit. 23. suadetur index & ordo alphabeticus. 24. Schönslederi & Benzii collectanea conjungenda. 25. Accurata titulorum divisio non parum sæpe incommodi habet. 26. præstat quandoque titulos suo arbitrio disponere. 27. Basilii Fabri Sorani phraseologica collectiones laudantur. 28. Unus potius autor excerpendus & familiaris

liaris reddendus est. 29. Tituli in Fabri collectis non satis accurati. 30. præ aliis Schönslederi apparatus commendatur. 31. Quintiliani sententia reprehenditur 32. & objectis respondetur. 33. Jul. Pollucis diligentia laudatur. 34. Verum delectus origo est eloquentiæ. 35.

PRima Excerptorum cura in oratione versatur, quorum eò major habenda ratio est, quò magis nitidæ orationis cultus viro docto necessarius est. Multa enim sunt & varia & minuta, ad quæ attendere debent, qui orationis nitori student, singularibusque observationibus, quæ & judicio & longo usu demum instituuntur, addisci debent: Cum Excerpta rerum & scientiarum faciliori negotio, vel ex methodo singularum disciplinarum, vel nostro arbitrio, adornari possint. * Sunt vero in Oratione tria, ad quæ respicere debemus; Primum ut pura, deinde ut ornata, hinc ut copiosa sit. * Puritas ergo dictionis primum locum occupabit. Hanc ut obtineamus, variis opus erit Excerptis, Grammaticis & Lexicis. Svadet *Vives* libro de Adolescentum institutione confectionem talium librorum, sed non distinctè satis eo in argumento versatur. * Proposuit *Jodocus Willichius* in libro *de verborum copiâ comparandâ* modum, quo nomina sub titulis communibus colligenda sint, exemplis de veste, togâ, horto, vineâ, in medium allatis. Nam sub Titulo vestis primum omnes phrases, quæ huic subjecto conveniunt, recenset, subjungi vult deinde derivata & composita. Hinc ad species vestium, ex natione, ex colore, à materiâ, descendit. Deinde ad vestes ratione formæ consideratas procedit, & sic in cæteris. Sed ille modus à vulgatâ Lexicorum ratione non differt, nisi quod classibus suis singula distingvuntur, quod non æquè illi faciunt. Hinc verò verba pro categoriarum ordine disponere docet, quâ de re ipsum audire juvat: *Prima ratio hæc esto, quam docendi gratiâ prædicamentalem appellare visum est. Et sicut locupletiores arcas cistulis aut marsupiis refertas in promptu retinent, ut ex horum singulis alia atque alia numismata aut depromant aut recondant: Ita studiosi adolescentuli vel in dicendo vel in scribendo, cum usus poscet, locos suos in manibus teneant, quos ex prædicamentis certius petent, quam aliunde, cum sint omnium rerum & vocabulorum, quæ istarum signa sunt, veluti promptuaria, & certa spatia sic designent, ut sub singulis plerisque locis justum intervallum intersit, & eum servabunt ordinem. Primò adsit ejus nativa significatio seorsum posita. Deinde formulæ dicendi substituantur eâ diligentiâ, ut verba nunc cum nominibus constructa puris, nunc cum impuris, hoc est, quibus præpositio aut adverbium, aut dictio una aliqua accessit, integræ subnotentur, juxta cum Autoris libro, paginâ & interdum versu: postea idem faciendum est in translatâ significatione, & hanc subinde variare nemo addubitabit: utrobique autem derivata & composita juxta cum agnatis & synonymis adscribenda sunt.* * Subjungit hinc abacum substantiarum, sed methodo non benè satis ordinatâ. Neque illa disponendi ratio omnia colligenda ita comprehendet, ut facilè postea inveniantur, nisi longinquis

1 2 3 4 5

subdivisionibus tituli deducantur; Unde labor inquirendi augebitur, & in
collocando tyro per varia notionum genera distrahetur. Quod si sub titulis
istis generalissimis omnia sine discrimine ponantur, quam in vasta ille sylvâ
6 errabit! * Rectius hæc intelligentur, si exemplo aliquo Willichii hæc sen-
tentia illustretur. Assumit ille duas ex oratione Ciceronis pro Archiâ pe-
riodos resolvendas. In prima ita rem instituit: Ingenium est in substantiâ
Phrasis: Si quid in me est ingenii; Item: Sentio quam exiguum sit inge-
nium. Exercitatio est in Actione. phrasis: si qua sit exercitatio dicendi, Item:
In exercitatione dicendi me non inficior mediocriter esse versatum. Ratio
est in qualitate; Phrasis: Si hujusce rei ratio profecta sit. Item: Si ea ab
optimarum artium studiis & disciplina profecta sit. Item: Ab eadem ra-
tione nunquam abhorruit. Tempus in Quando; Phrasis: Ab exercitatio-
ne nullum confiteor ætatis meæ tempus abhorruisse. Fructus in Qualitate;
Phrasis: earum omnium fructum vel inprimis Licinius à me repetere prope
suo jure debet. Repetere in actione est; Phrasis: repetere ab aliquo fructum
jure suo. Satis vel ex unicâ hac periodo consilii ejus ratio patet, sed nemo
non videt, hanc colligendi rationem molestam & tædiosam futuram, nisi
aliis classibus & distinctionibus multitudini verborum sub adeò paucis titu-
lis locandorum subveniatur. Exemplum ejus plenius suppeditare possit
Emanuelis Tesauri Index Categoricus, de quo & libro 2. actum est & infrà
7 pluribus agetur. * Expeditiorem verò viam optimus ille dicendi magister
Sturmius ingressus est. Nam vigesimo post anno in Academiâ Argentinen-
si linguæ Latinæ resolvendæ methodum tradidit, quam Joannes Lobartus
Borussus postea in lucem Argentorati Anno 1581 edidit. Ipse tamen ante
annos 36, cum Argentinam primum venerat, in libro de amissâ dicendi ra-
tione *lib. 1. cap. 11.* hujus methodi mentionem fecerat, & specimine aliquo
è Ciceronis oratione Quintianâ, sed rudiori & imperfecto, ejus usum o-
stenderat. Ut ego suspicer, Jodocum Willichium, qui anno 1550 librum
suum de rerum & verborum copiâ comparanda edidit, hoc exemplo inci-
8 tatum fuisse. * Sturmium vero *Julius Camillus*, de quo libro secundo *c. 6.
n. 25. seqq.* à nobis dictum est, excitaverat. Ejus vero consilia quia magis
acuta erant, quam fructuosa, rejecit Sturmius & rerum ordinem secutus com-
9 modius rem omnem proposuit. * Invenit itaque quatuor loca generalis-
sima, 1. τὰ θεῖα. 2. τὰ φυσικά. 3. τὰ τεχνικά. 4. τὰ ἀνθρώπινα. Singula sub-
dividit naturali suâ serie & ordine, quem Dialectica suppeditat, ita ut ordi-
nem prædicamentorum in iis attendat, saltem quinque priorum. Quanti-
tas, qualitas, relatio, actio potissimum circumstantiis res omnes definiunt.
10 * Talia excerpta svadet Sturmius à multis instituenda uno tempore. Si enim
doctiores acciperent singulos auctores & singulas orationes, & eas resolve-
rent diversas non easdem, insignem ille copiam integro biennio compor-
11 tari posse existimat. * Habet illa methodus aliquid Lullianæ arti simile, quæ
omnem

omnem universitatis rerum notitiam una connexione proponi vult, usui futuram, ut in disserendo & philosophando, ita & in colligendo. * Alexander Fichetus certè, cujus libro secundo mentionem fecimus in *arcanâ sua Studiorum methodo in appendic. capitis 3.* Lullianis insistere locis jubet, ac Ideam locorum communium, quam methodo suæ subjunxit, ad has rationes ordinavit. Insigni hanc methodum præterea elogio ornat. *Hujus mysterii*, inquit, *ea vis est quam in Kabala triginta & quinquaginta portis intelligentia ex Arcanis Hebræorum eruit Reuchlinus, ut scientiam rerum omnium & mundum doctrinarum universum, quasi viva in tabellâ depictum, subjiciat oculis ordine planè admirabili: Denique continet omnia & singula, singulaque ut omnia & omnia ut singula ad amussim explicat, efformatque illum quem desideramus hominem, ex omnibus conflatum compositumque disciplinis, quem Orator optabat, quem Tacitus indicat, quem describit Quintilianus.* Ac certè verum est quadantenus convenire Lulliana hæc loca, quæ illis tamen, ut ego puto, accuratiora; cum prædicata distinctiore ordine proponant. * Beccherus quoque in novo suo organo id egit, ut ti- 13
tulis generalissimis verba omnia disponeret, usui in collectione & amplificatione futura, de quo *lib. 2. c. 4. n. 32.* * Sturmii consilia, quod ego sciam, 14
nemo secutus est, aut eum in se laborem suscepit, præter Joannem Benzium, qui discipulus Sturmii fuit, ejusque luculentum specimen dedit in Thesauro Elocutionis Oratoriæ Græco-Latino Basileæ Ann. 1581. in folio edito, quo præstantissimos Græciæ Oratores resolvit: Quod sane opus omnibus in Græca eloquentia collectaneis præferendum est. * Idem quoque in latina 15
linguâ simile quid tentavit, sed compendium tantum ab illo habemus, vel sic tamen magno usui futurum. Quem si ille laborem ad exemplum Græcæ linguæ instituisset, adductis integris auctorum sententiis, & apposito loco, haberemus profecto in illo genere opus elaboratissimum. Nunc rudimento illo contenti simus, quod Argentorati Anno 1596 sub titulo compendii Thesauri Latinitatis puræ in 8. prodiit. * Loci omnes LXXVI. sunt, sub 16
quibus ille totam linguam latinam, ut antè linguam græcam, disposuit, vocabula quoque simplicia eo ordine pueris ediscenda antea in lucem miserat. Ipsos quoque locos, nudos scilicet titulos, in usum excerpta colligentium Argentorati Ann. 1588. in 12. edidit. In singulis locis ita rem instituit, ut primo ponat nomina Substantiva cum Synonymis, tam simplicibus quam metaphoricis, his subjungat adjuncta sive epitheta, quæ pleraque ad prædicamentum quantitatis vel qualitatis pertinent: Hæc excipiunt Actiones, quæ phrases continent. Hinc seqvuntur Personæ cum Synonymis: Hinc adverbia; quibus singulis sua quoque subjiciuntur Adjuncta & Actiones. Hinc eodem modo procedit ad cognata, affinia, contraria. In Thesauro Græco præter hæc addit σύνθετα sive conjuncta, & sententias, quas παραδείγματα vocat. Exemplo esto Locus 47. Fortitudinis. Hic pri-

mo loco est substantivum cum Synonymis. *Fortitudo, Virtus, Animus, Magnanimitas, Strenuitas, Vires, Robur, Nervi.* Subjiciuntur Adjuncta & Actiones. Hinc sequitur Persona cum Synonymis, *Fortis, Vir, Virilis, Animosus, Magnanimus, Fidens, Strenuus, Vehemens, Acer, Alacer, Magnus, Altus, Celsus, Excelsus, Erectus, Validus, Robustus, Nervosus.* Subjiciuntur & hic adjuncta & actiones. Seqvuntur adverbia *Fortiter, Viriliter, Animosè, Strenuè, Naviter, Vehementer, Acriter, Nervosè.* Seqvuntur jam porro *Audacia, Ignavia, Securitas, Periculum, Otium, Labor, Celeritas, Tarditas, Patientia, Impatientia, Constantia, Pertinacia, Inconstantia* cum Synonymis, Personis, Verbis, Adverbiis, singulaque cum adjunctis & Actionibus, ut si de Fortitudine quid dicendum sit, tam phrases quam sententiæ mirifice variari possint, ut amplificationibus propemodum infinitis quasi via sternatur. Quis enim tam stupidus esset, qui, cum præ oculis omnia, quæ
17 rei insunt, habeat, ex illa sylvâ ligna usibus suis apta non comportet? * Et sanè ad hunc usum potissimum respexit Sturmius. *Valeant*, inquit ille, *libri de copia rerum & verborum, valeant Onomastici, valeant Thesauri linguæ Latinæ & Græcæ: nullo loco erunt, si cum hac ratione comparabuntur, & si hæc ratio, quæ sola copiam ostendit, & viam præmonstrat orationis copiosæ conficiendæ, à vobis perficietur. Hoc si feceritis,* [alio loco ait] *eumque laborem continuaveritis annum unum & alterum, & decem communicaverint operas suas inter se, videbitis quantam copiam, quantam lucem vobis hæc ratio sit allatura, non solum in rebus intelligendis, verum etiam in differendo de quacunque re proposita. His enim locis distributis & completis, quotiescunque vobis dicendum erit, oratio vos non deficiet, & quæ Aristoteles habuit prædicabilia, id est, applicabilia, vos habebitis applicata; quæ Aristoteles habuit vacua, vos rebus & verbis habebitis condensata.* Qui plenius horum excerptorum specimen velit, ille adeat ipsum illum de linguæ Latinæ resolvendæ ratione librum, ubi initium orationis Tullianæ pro domo suâ resolvit, & exemplo vocabuli VIS ra-
18 tionem adornandi unius loci ostendit. * Idem tamen etiam Particularum locos seorsim faciendos svadet, eorumque insignem utilitatem ex recensione Particulæ CUM TUM, quæ in illo libro habentur accuratissima, ostendit. Sed de particularum usu & sensu earum investigando alibi plenius à nobis agetur: Est enim hæc linguæ Latinæ pars minime, prout fieri debe-
19 bat, exculta. * Rhetorica quoque collectanea separata ab illis habet, quæ quamvis ad τὰ τεχνικὰ referri possint, utilius tamen erit, illa à generalioribus illis distinguere, ne nimiâ mole excrescat ille liber, & accuratiora sint, quæ
20 seorsim instituuntur hac in re Excerpta. * Possent & cætera omnia τεχνικὰ huc referri & tota illa Placcii Encyclopædia Phraseologica, quâ secundum ordinem scientiarum locutiones proprias & Latinas ex bonis autoribus excerptas circa quamlibet materiam exhibebit, autoribus ubique nominatis. Eam promisit Vir eruditus & ad rei literariæ bonum multa & præclara moliens, neque fallitur, cum ait in Historiâ Excerptorum, opus utilissimum & tam

Digitized by Google

tam vendibile futurum, ut, si fami aut lucro scriberet, aliud nullum sibi præ manibus capiendum censeat: Quod ut facere velit eum rogo. * Consilia 21
illic quoque suppeditat, quibus tale opus quam absolutissimum dari posset, si divisis operis alius rei vestiariæ phrases è *Ferrario* & *Rubenio*, alius rem culinariam ex *Apicio*, alius militaria ex *Lipsio* &c. excerperet. Notum est in ædium partibus hoc fecisse Grapaldum. Bartholomæus Riccius quoque observationes locutionum de Re Rustica congesserat quæ ipsi incendio perierunt. Johannes Starckius quoque *Technologiam Phraseologicam* pollicitus est, quæ lucem non vidit. * Scioppius quoque in auctario Grammatices philosophi- 22
cæ *Joh. B. Donii Hermathenas XX libros*, quibus ipsa rerum descriptio cum vocibus & phrasibus continentur, laudat, eique Principum munificentiam optat. * Sed habet illa omnium uno in libro coacervatio quædam incom- 23
moda etiam in optimo ordine, & præstat technica illa sejungi, ut eò paratiora ad manum sint. Neque enim semper vacat istam titulorum seriem recensere animo, juvenibus certè & minùs exercitatis illa res sæpe cum difficultate erit conjuncta. * Ego vero omnibus votis optarem, ut Stur- 24
mianâ istâ methodo quam plenissimum tale opus elaboretur, in phraseologiâ præcipuè magno usui futurum, ita tamen, ut inquirendi difficultas indice adjecto alphabetico sublevetur: Habet enim & alphabeticus ordo suos usus. * Nunc quando sperare tale opus vix licet, utamur in Latina 25
linguâ Benzii compendio, & Schönslederi apparatum, librum utilissimum, illi jungamus. Ita quæ apud Schönslederum per literas Alphabeti disjecta sunt, cognata, affinia, Synonyma, Benziano illo rerum indice quasi è latibulis suis educentur, eoque facilior labor erit, si Benzianis vocabulis numeri paginarum, qui in Schönslederi apparatu malè omissi & à nobis reponendi sunt, adjiciantur. * Mallem ego tali opere universali à viro docto & sagaci 26
ordinato uti, quam tironibus autor esse, ut illâ ratione excerpta instituant, non parum tædii & difficultatis in titulis inveniendis & rectè locandis vocibus habitura; præsertim cum & alia attendenda sint in oratione & ad Excerpta sua referenda, quæ non commodè ad Sturmianos locos reduci possunt: Quo intuitu sunt, qui ordinem non adeo sollicite quærendum volunt, Viri summi & qui in literis magna præstiterunt. * Sæpe, quæ nostro instinctu quo- 27
cunque ordine collegimus, plus non juvant, quam quæ aliorum consilio colligenda suscepimus. Quamdiu adest ille, qui methodum colligendi dirigit, omnia expedita erunt: sed ubi suo arbitrio relinquentur tirones, sæpius hærebunt & in convenientibus titulis inveniendis vehementer laborabunt. Quando enim omnes illæ notiones ab initiis & primis ac remotis sedibus arcessuntur, tenet illa cogitatio animos anxieque circumducit. Quare præstat interdum titulos, quos res ipsa suppeditat, sine ullo ordine ponere, qui accuratius sæpe formabuntur, cum ex rei sensu formantur, quam

Digitized by Google

ubi longâ reductione ad prima illa sua elementa revocantur. Quemadmodum in ipsâ corporum *ἀναλύσει* inutilis est & supervacanea opera, si ad illa *ςοιχεῖα* prima reducere omnia velimus, plus verò utilitatis habet ad proxima illa, quæ rem componunt, respicere: ita & in oratione fieri æqvum est. Quare mihi semper placuit methodus illa, ut tituli ex occasione inter legendum obvii ponantur, facile per indicem postea in ordinem redigen-

28 di. * Collectio verò eâ formâ institui potest, qua usus est Basilius Faber Soranus *in Locis Observationum ex Epistolis familiaribus Ciceronis, qui Lipsiæ Ann. 1576. editi sunt*, & in libello *de Synonymiâ Terentii ibid. Ann. 1562.* edito. * Fecit verò

29 certo consilio, ut ex uno potius autore, sedula lectione trito, quam ex multis temerè lectis excerperet. Sic enim unum familiarem effici autorem judicat, cum cæteri, qui ex omnibus aliquid mutuantur & describunt, ab omnibus simul avocent; Unius vero autoris familiari & assiduâ lectione orationis virtutes, ab autore de industriâ occultatas, sæpe deprehendi, & quidem rectè, putat. Præterea fixam & immotam quis regulam habebit, ad quam in omni imitatione respiciat. Idem Lipsius in *Instit. Epistol. cap.* [illegible] servandum autumat, qui Phrases seorsim poni vult, Tullii solas, Plauti & Terentii solas, Historicorum solas: cum tamen ipse in usu ad hæc non atten-

30 dat, sed omnia misceat. * Sed tamen & in titulis ponendis non satis accuratus est Basilius, ac Lexica excerpta Phraseologicis miscet. Cur enim sub titulo *Abhorrendi* ponam ista: *Abhorrent à communibus præceptis. Cum ab ea sententiâ Pompejus valde abhorreret: Abhorrebam ab urbe relinquendâ?* quæ rectius ad titulos *Nolle, dissentire*, referrentur. Ita: *Incredibile gaudium nobis objicitur* non ad titulum *objiciendi*, sed ad titulum *gaudii* pertinet; Nisi forte ad Lexica excerpta referre velis. Quare istud Terentianum: *Quæ si non astu providentur, me atque herum pessundabunt*, sub titulo *Pessundare* ponitur, nec potius ad titulum *periculi* refertur? nam ad magnum, quod instat periculum, sensus verborum respicit, qui semper in illis excerptis attendendus est: vis e-

31 nim sententiæ, non significatio verbi, quæritur. * Titius in *Manuductione ad Excerpendum n. 18. & 21.* Schönslederi Apparatum, Comenii Lexicon Latino-Latinum, aut Calvisii Thesaurum pro Duce assumit, cujus vestigiis insistere jubet eum, qui Phrases colliget: tùm ne labor in colligendis iis, quæ alii notarunt, inutiliter insumatur; tum ut via ipsi certa sit, quâ ducatur. Ego præ cæteris omnibus Schönslederi apparatum, ut jam antea feci, commendo, optimo delectu adornatum, sed qui augeri multis modis posset, tum ex aliis ejusdem generis scriptoribus, Basilio Fabro, Pareo, (cujus in Calligraphia etsi multa bona sunt, incondita tamen titulorum & autorum variæ ætatis farragine obnubilantur) tum novis collectaneis, qualia solertibus Scholarum Rectoribus quotidiano labore, cum autores classicos juven-

32 tuti prælegunt, coacervari facili negotio possunt. * Non audiendus ergo est

est Quintilianus, præclarus aliàs eloquentiæ Magister, cum *lib. 10. cap. 1.* omnem illam synonymorum colligendorum rationem damnare videtur. *Equidem scio*, inquit, *quosdam collecta, quæ idem significarent, vocabula solitos ediscere, quo facilius & occurreret unum ex pluribus, & cum essent usi aliquo, si breve intra spatium rursus desideraretur, effugiendæ repetitionis gratiâ sumerent aliud, quo idem intelligi posset. Quod cum est puerile, & cujusdam infelicis operæ tum etiam utile parum: turbam enim modo congregat, ex quâ sine discrimine occupet proximum quodque. Nobis autem copia cum judicio paranda est: vim orandi, non circulatoriam volubilitatem, spectantibus. Id autem consequemur optima legendo & audiendo.* Hæc illo loco Quintilianus parum consideratè scribit. Nam cum antea dixisset, verba aliis alia esse magis propria, aut magis ornata, aut plus efficientia, aut melius sonantia, quæ nota non solum esse omnia debeant, sed in promptu atque in conspectu, ut facilis ex his sit optimorum electio: quomodo electionem illam instituet Orator, nisi collegerit & in numerato habuerit? quomodo in numerato habebit, nisi consignaverit, vel edidicerit? 33
* Dixeris, ultro se ingerent lectione multâ frequentata. Sed quid vetat usu percepta memoriæ causâ congerere? In memoriâ certe hærere debent; modo cum delectu & judicio adhibeantur, quod præ cæteris requirit Quintilianus. Vernacula erat ac domi nascebatur illis oratio. Quid tum? Etiam in notissimâ nobis lingua, illustres formulæ, verba sonantia, non semper memoriæ succurrunt, ut ego Italis, Gallis in suis; nobis in Germanicâ linguâ omnino quædam notanda existimem: ut Græci oratores ipsi verba historica, politica, oratoria, poëtica, diligenter notarunt, quorum vel fragmenta vel indicia nobis supersunt. * Certe Pollucis magna diligentia fuit in or- 34
dinandis & non solum secundum varios locos disponendis vocibus, qua in re aliquid Sturmiano consilio simile est, sed in synonymis & affinibus congerendis, cujus rationem ipse addit (z) ὡς ὑπαλλάττειν δύνασθαι, ut subalternantia aut transmutata in orationis habitu variando habeamus (z) καὶ δὶς ἕκαστα ἂν δηλωθείη, ut sint scilicet δηλωτικὰ & explanatoria, quibus in periphrasibus & circumductionibus utamur. * Ac sanè, si vocum delectus 35
origo eloquentiæ est, delectum illum cum curâ & collectione quadam institui debere ipsa res loquitur.

CAP. III.

DE EXCERPTIS SINGULORUM VERBORUM, ET OBSERVATORIIS.

Excerpta circa verba singula instituenda. 1. de copia tamen verborum magis oratori laborandum est. 2. Thomasii Excerptorum Methodus. 3. Liber Lexicus, quid

quid contineat. 4. Indicum concinnandorum molestia non est ista, quæ Fichete videtur. 5. anxia ista distinctio libri Lexici haud est necessaria. 6. Liber observationum quomodo instituendus. 7. Barbararum civilium vocum collectanea instituenda. 8. Germanicarum vocum Excerpta. 9. in delectu vocum quæ notanda. 10. Non omnia confundenda, sed merè latina à merè criticis & philologicis separanda. 11. Glossemata Quintiliani. 12. Aliorum observationes nostris jungenda. 13. Particularum collectanea. 14. Placcii Methodus in Vocabulorum observationibus laudatur. 15. Ordo Excerptorum Thomasianorum in observationibus recensetur. 16. Non elegantiæ tantum, sed & simplices loquendi formæ, notanda. 17. Formularum collectio in excerptis oratoriis docetur. 18.

1 DE Phrasibus colligendis multa superiori capite diximus. Sed in Phrasibus solis illa cura excerpendi non subsistit. Plura sunt circa verba consideranda, quæ hanc excerpendi industriam requirant. Ut oratio culta sit, etiam simplicium verborum debet esse nitor, cultus, puritas. Nihil in illis debet esse peregrinum, solœcum, barbarum. Quare hæc primo loco cura nobis suscipienda fuisset, nisi Lexica aliqua ex parte eâ nos suble-
2 varent. * Ego de copiâ verborum prius mihi agendum duxi, cum de illâ magis Oratori laborandum sit quam de simplicibus verbis, quæ ad Grammaticos & Criticos magis pertinere videntur, & quæ ille supponit. Vide-
3 bimus Virorum doctorum aliqua consilia. * Extat *Cl. Thomasii in Erotematibus Rhetoricis* consilium de Locis communibus in eloquentiâ faciendis. Tres ille libros Excerptorum facit. 1. Librum Lexicum. 2. Observatorium. 3. Formularum. Sed nos, quæ ex his ad oratoria pertinent, nunc sepone-
4 mus. * In Libro Lexico sub singulis vocum titulis ordine fortuito colligi vult, I. voces raras, singulares, ignotas, alioque & elegantiori quidem sensu usurpatas; Quod consilium jam olim quoque Quintilianus *lib. 1. cap. 12.* suppeditavit: *Id quod inter prima rudimenta non inutile est, demonstrare, quot quæque verba modis intelligenda sint. Circa glossemata etiam, id est, voces minus usitatas non ultima ejus professionis est diligentia.* Ita Statilius olim integro libro singularia Ciceronis collegit. II. Flexiones vocum, si in nominibus rarum aliquem casum, aut in verbis præteritum, supinum aut participium rarius inveneris. III. Phrases, ubi eorum differentiam à Germanismo notari vult. IV. Epitheta, quibus & Adjectiva & Adverbia comprehendit. V. Apposita, quo nomine non synonyma tantum, sed & cognata & affinia, quæ verbis copulata inveniuntur, complectitur. VI. Opposita, quorsum etiam refert particulas, quæ se excipere solent, aut respectum aliquem inter se habent. VII. Differentias à vocabulis affinibus: quæ ut internoscantur, porro singulis præfigi certas quasdam notas jubet. Quæ quidem omnia bene habent, & notari [illegible] rimum possunt; postea verò sub suis titulis communibus inter phrases locari:

locari: illic enim melius inveniuntur, ac usui sunt. Ac pleraque illorum jam tum
isto ordine in suo apparatu disposuit Schönslederus, quibus adjici ista possunt ex
autoribus, qui singulatim ista omnia tractant, ac in lectione autorum notata. Ni-
hil tamen prohibet geminos habere locos communes, tam secundum voces sin-
gulas, quam titulos rerum dispositos: interdum enim his, interdum illis prom-
ptius utemur. * Phrases itidem sub titulis collocandas suadet Thomasius, se- 5
riem amplexus, quâ utitur in elegantiis suis Calvisius: quanquam ego etiam
hìc fortuitam locationem malim, facilè dehinc indicis subsidio in ordinem
redigendam. Non enim Ficheti judicium me terret, qui rerum ordinem præ-
ferens Indicem plenum tædii & fastidii opus, & laborem Psyches intricatissi-
mum pronunciat. *Nam cum notæ*, ait, *quæ ad eandem rem pertinent, unoque in
loco paratæ & ad manum esse deberent, sparsæ sint ut Osiridis membra, locis mille, mille
notandi sunt numeri, paginæ adeundæ mille, quæ res ad restim redigit.* Non sanè
tanti est ista difficultas, quam ille his coloribus depingit. * Possunt & multa 6
eorum, quæ seorsim à Thomasio notantur, ut Epitheta, Apposita, Opposita &c.
ad titulos phrasium transferri, ut non sit necesse tam anxiè & operosè illa di-
stinguere; præsertim cum jam tot Autores viam hanc straverint. * In ob-
servationibus vocum ego selectum aliquem instituí malim, ut disjungantur 7
Civilia, Oratoria, Poëtica, Singularia, id est, quæ semel tantum dicuntur, du-
bia ob varias lectiones, Comica, qualia sunt Plautina plurima, nequaquam in
seria oratione usurpanda. Sunt & Germanismi vel ex Vorstio vel è lectione
ipsâ notandi. * In Civilibus consulendum est *Opus formularum Brissonii*, ac 8
Indices illi Freinshemiani & Böcleriani in Historicos confecti. Sæpius enim
apud illos aliâ significatione voces accipiuntur, quam fieri vulgò solet. No-
vi Virum prudentem, qui voces & phrases barbaras civiles, in scriptis publi-
cis barbari seculi, & iis, quæ nunc à Viris in Republicâ viventibus scribuntur,
occurrentes, qualia sunt Acta publica, Capitulationes, Transacta, quorum ali-
qua Goldastus & alii collegerunt, excerpsit, tum ut ipse intelligeret eorum
sensus, ac ad eorum genium, si opus est, loqui posset: Multum enim eâ in re
consuetudini indulgendum. * Idem labor suscipiendus est illi, qui in Ger- 9
manicâ linguâ civilem eloquentiam affectat. Colligendæ enim illi sunt è Re-
cessibus Imperii, Actis Lundorpii, Epistolis publicis, aliisque scriptis, phrases,
formulæ, particulæ &c. quæ frequentius ibi occurrunt, & civilis usus sunt. Nec
credat facile aliquis, quam sit hoc adjumento futurum rerum negotia tractan-
ti. Id ut faciamus, suadet etiam *Schraderus* Commentar. in libr. 3. Aristotelis.
De Poëticis postea dicemus. * Multa ad delectum vocum pertinentia *Buchne-
rus in libro de commutata ratione dicendi* habet. Imprimis verò hìc notari de- 10
bent 1. Vocum propriæ acceptiones, 2. variæ significationes, 3. translationes,
quas posteriores, si quis velit, ab his sejungere & ad synonymorum loca trans-
ferre potest. * In his excerptis liberum unicuique esse potest pro fine & sco- 11

po suo, si quis ea, quæ ad latinitatem quâ talem pertinent, ab iis, quæ merè Critica & Philologica videntur, separare velit. Nam ad eloquentiam utilius est, si illa, quæ puræ Latinitati inserviunt, seorsim habeantur, ne laborem in-
12 quirentis gravent. * Philologica verò & critica excerpta, quæ propriè *γλωσσήματα* vocare videtur Quintilianus, multa habent observata de peregrinis, etiam de corruptis vocibus, barbarismis, etymologiis, quæ si cum illis con-
13 junguntur, mire omnia confundentur. * Fundus horum excerptorum est 1. in optimis classicisque autoribus, quicquid ipsi observavimus aliique Viri docti, illuc pertinet. Modus autem observandi præscribitur quam optimè à *Schoro in præfatione phrasium Ciceronianarum*. 2. Pertinent huc commentarii Criticorum, è quibus seligendi sunt, qui ad aureæ vel argenteæ ætatis Scriptores notas scripserunt, & ad genuinum vocum usum præ cæteris respiciunt. Quicquid enim illi jam tum observarunt, velut in lucro deputandum est. Itaque illa tantum notentur quam brevissimè ac velut per indicem ad ipsos autores remittendo, si ipsos autores habeamus. Observata singularum vocum & phrasium, si ipsi peculiares libros huic negotio destinare nolimus, poni possunt ad Lexici alicujus marginem, aut Grammatici perfecti operis, quale
14 Vossianum est. Ita & aliorum & nostra observata juncta habebimus. * De particulis seorsim etiam collectanea instituenda essent. Nam, quamvis intermisceat quædam Thomasius titulis suis communibus; plura tamen possunt de iis notari.

15 Non contemnendus est modus ille, quo doctissimus Placcius in vocum rariorum collectione usus est. Nam ut *ex Historiâ Excerptorum ejus* libro de arte excerpendi annexâ discimus, vocabula, quæ in Calepino habentur, Anagnosten sibi prælegere jussit, omissis testimoniis, iis quæ sibi rariora videbantur, plumbagine subductis, Illa in chartis per plicaturam infractis exscribenda curavit, spatio relicto, quo notarentur à Calepino omissa. Hæc iterum, cum labor cresceret, per indicem contraxit, signis additis, quæ voces antiquatas, novatas, poëticas, Græcas, barbaras, suspectas, notatas aliis partim & vindicatas, alioque discrimine notabili, observatu præ aliis dignas, quà separatas quà constructas, frustrà apud alios Lexicographos quæsitas, secernerent. Parvo illo semper ad manum posito codicillo felicissimè se usum profitetur. Primum enim vastorum voluminum mole tractanda supersedere potuit, deinde ob coadunationem vocum rariorum, uno intuitu, semotis allegatis sese conspectui exhibentium, promptior earum inventio fuit: Quod certe imitatione dignum compendium est.

16 Secundus Excerptorum liber Thomasio Observatorius dicitur. Quanquam enim & illa, quæ in priori occurrunt, observationum nomine appellari possint, ac appellentur etiam ab aliis, maluit tamen ita distinguere. Ea, quæ hîc sub titulis locantur, duplicis sunt generis. Pertinent enim vel ad copiam

piam verborum, vel ad collocationem eorundem. Copiam verborum ad
septem fontes revocat, 1. Synonymiam, 2. Commutationem, 3. Æquipol-
lentiam, 4. Dilatationem, 5. Tropos 6. Figuras dictionis, 7. Figuras sententiæ.
Ad priores quatuor refert variationem, dilatationem, extensionem, absorptio-
nem, una cum figuris Grammaticis. Variationis plurima sunt genera, quæ
recensentur studiosissime ab Erasmo, ad cujus exemplum similia notari pos-
sunt. Vult autem hic non quælibet sed illustriora notari, ac ea præcipue, in
quibus Germanica nostra lingua dissidet à Latina, e. g. cum Latini plura-
lem adhibent nos singularem; cum illi Conjunctivo utuntur, nos Indicativo,
& contrà &c. Dilatatio fit per Epitheta & verba, quæ Extensioni inserviunt,
ut, volo, possum, do, eo, facio, ac similia, e. g. velle aliquem mulctatum,
pro mulctare; dare expeditum, pro expedire &c. Absorptio est, cum fit mu-
tatio constructionis, aut modi finiti in infinitum, aut participium vel Ge-
rundium particulam aliquam abolevit: Ubi illa absorptionum exempla præ-
cipuè notanda, quæ à lingua Germanicâ sunt aliena. Cum quibus tamen
non confundendæ sunt Ellipses & Pleonasmi, quorum itidem exempla sunt
notanda. Ad collocationem verborum refertur divulsio; cum voces, quas
ordo naturalis conjungi postulabat, aliis interpositis dirimuntur. Interposi-
tio est, quando vox una vel altera interponitur, aut integrum comma, vel
etiam quasi Periodus, quorsum & Parentheses referendæ: Antepositio, cum
vox, quæ sequi debebat, antecedit: Postpositio, cum contrà. Pertinent &
huc particulæ, verba, nomina periodos incipientia ac finientia, vel conne-
ctantia, quæ diligenter notanda: quorum quantus usus sit, nemo facile
credet, nisi qui exercitio didicerit. Notari etiam seorsim possunt parti-
culæ vel verba, membra Orationis, Historiæ, Epistolæ inchoantia, quæ
vehementer juvant ipsum scribendi exercitium. Cæterum cum multa pars
horum omnium collecta ab elegantiarum Scriptoribus ac Grammaticis
observatoribus, legere illa potes, quæ ab aliis jam notata sunt, & in unum
aliquod corpus congerere, iisque deinde addere, quæ tua lectione observa-
veris. * Rectè etiam monet Thomasius, non elegantias tantum illas, sed 17
& formas loquendi simplices esse notandas. Non enim semper elegantiis
est locus, estque ubi fastidium pariant, nimis frequenter adhibitæ. Idem Stur-
mius suadet, non marmora tantum, sed & lapides & lateres ad orationis structu-
ram comportandos. * Formulas nos ad Excerpta Oratoria rejecimus. 18

CAP. IV.

EXEMPLA EXCERPTORUM LEXICORUM ET OBSERVATORIORUM.

*Excerpta lexica & Observatoria etiam Græcis in usu: Adducuntur exempla Phry-
nichii Strabii, 1. Epitersis, 2. Hegesianacis, Parmenionis, Galeni, Lavinii. 3.*

Talia è commentatoribus circumspectè colligenda. 4. Exempla quædam nostri libri lexici, Primum de voce Insanus, Insania, Insanire. 5. Ejus varia significationes. 6. Possunt & ad librum phraseologicum referri. 7. utilius tamen in libro lexico notantur. 8. Loca integra autorum in iis Excerptis non mutilata enotanda, 9. Improbatur eam ob causam VVendelini Medulla Latinitatis. 10. Secundum exemplum de voce corpus. 11. Hujus varia significationes. 12. Verba civilia. 13. Singularia. 14. Dubia vel falsa. 15. Comica. 16. Lectio Plautina judicium requirit. 17. Poetismi solutæ orationis. 18. Germanismi laudabiles. 19. Ii temerè non affectandi. 20. Germanismi vitiosi. 21. Dilatationes & Extensiones. 22. Parentheses. 23. Connexiones Periodorum. 24. Connexiones Historica notanda. 25. Voces sonantiores & polysyllabicæ notandæ. 26. Minores formulæ phrasibus accenseri possunt. 27. plures classes excerptorum observatoriorum dantur. 28. Johannis Rivii Excerpta in verbis recensentur. 29. Titii Diatriba de arte numerandi laudatur. 30. Σολοικοφανῆ veterum autorum ad Excerpta observatoria pertinent. 31. Boni Autores non secundum Grammaticorum regulas, sed hæ secundum illos judicandæ sunt. 32.

1 PRoposui Thomasii methodum, à quâ non magnopere dissentio, nisi quod
in libro Lexico distinctius verba proponi velim. Ac fuit illa excerpendi methodus admodum vetusta, ut discimus ex Photio, qui meminit cujusdam Phrynichii Strabii, qui de verbis oratoriis, historicis, vulgaribus, libros 37. scripsit, quorum titulus: Σοφιστικὴ παρασκευὴ h. e. Apparatus Orato-
2 rius. Et exstat adhuc aliqua Epitome ejus, à Petro Nunnesio in lucem edita. * De verbis comicis ac Tragicis Epiterses Grammaticus scripsit, ut liquet ex Stephano
3 de Urbibus. * De Poëticis Hegesinax Alexandrinus, ut ex Athenæo discimus. De Historicis Parmenio Byzantius. Galenus nominum πολιτικῶν libros quinque scripsit. De verbis sordidis scripsit Publius Lavinius, ut patet ex Gellio *lib. 20.*
4 *cap. 10.* Plures autores veteres enumerat Schefferus *libro de Stylo cap. 11. §. 12.* * Colligi talia multa possunt è Commentatoribus in Autores, quorum studium laborem nostrum levabit. Sed circumspectè tamen etiam in his versandum: Nam & illi nonnunquam labuntur.

5 Ut exemplum aliquod adducamus, ad librum Lexicum referas hæc de vo-
6 ce *Insanus, Insania, Insanire.* * Voces illæ apud veteres singulari significatione interdum accipiuntur. 1. Pro vehementia omni & excellentia in re seu bona seu mala, ut: Plaut. Trinumm. Act. 3. Scen. 2. *Insanum malum* i. e. magnum: Bacchid. Act. 4. Sc. 5. *Insanum magnum negotium.* Mostell. Act. 3. Sc. 4. *Insanum bona portiuns* Ausonius de Crœso: *dives insanum in modum.* Hinc Casaubonus ad Athenæum *lib. 13. cap. 5.* docet, Veteres, cum aliquid vehementer extollerent, solitos tanquam exclamantes orationi suæ vocem μανία inserere: unde manarunt illæ locutiones, μανικὸν ὅσον μέγα i. e. *insanum magnum,* Virgilius *turbines insanos* vocavit.

cat, & fluctus. Quin & ipsi Hebræi hâc loquendi formulâ utuntur. Nam vox הלל significat 1. insanire, 2. laudare, 3. splendere, 4. jactare, 5. insano impetu agitari: quæ significationes in eo conveniunt, quod cum vehementiâ quadam conjunctæ sint, vid. *Jerem. cap. 46. v. 9.* Græcis etiam frequens admodum est: Illi enim magnum amorem & studium voce *μανίας* exprimunt. Ita *δοξομανὴς* gloriæ cupidus, *ἡλιομανὴς* cicadæ epitheton, *χρυσομανὴς*, *ἱππομανία* studium equestre, *ὁπλομανία* studium militare. Ad copiam etiam & luxuriem illis transfertur, ut sunt voces, *καρπομανὴς*, *ξυλομανέω*, Ita apud Latinos. Plinius *lib. 16. v. 27.* vites insanas vocat, id est insolitæ fertilitatis. Hinc singularibus plane significationibus ad alia transfertur. Cicero pro magnificis in ædificando sumptibus voce illâ utitur, pro Milone col. 777. B. *Insana substructiones.* Autor ad Herenn. lib. 4. col. 71. G. *Tametsi in Tusculano quidem cœpi insanire & in iisdem fundamentis ædificare.* Ad Quint. Fratrem lib. 3. ep. 1. *Ea villa, quæ nunc est, tanquam Philosophia videtur esse, quæ objurget cæterarum villarum insaniam.* Huc pertinet illud Plinii lib. 18. c. 5. *Optimum est alienâ insaniâ frui,* i. e. sumptuosa ædificia ab aliis magnis sumptibus & laboribus exstructa exiguo pretio sibi comparare, eaque inhabitare. Falsus itaque est Erasmus, qui eundem horum verborum sensum existimat, qui est versiculi illius vulgati:

Felix, quem faciunt aliena pericula cautum.

Si quis enim cætera antecedentia & sequentia inspiciat, facile verum hunc esse sensum videbit. Accipitur etiam vox *Insanire* de quocunque immoderato sumptu, Plaut. Milit. Glorioso. Act. 3. Sc. 1. v. 159. *Quid opus hospes sumptu tanto nostri gratia? insanivisti hercule.* Huc referendum quoque illud Virgilii Eclog. 3. *Insanire libet quoniam Tibi,* i. e. Sponsionem facere sumptuosam. Et illud Terentii Phorm. Act. 4. Sc. 4. vers. 37. *At primo homo insanibat,* id est, incredibile pretium poscebat.

Patet vel ex unico hoc exemplo, quomodo congeri observationes singularium significationum in libro Lexico debeant. * Quanquam etiam istæ acce- 7
ptiones omnes ad librum phraseologicum sub titulis suis possint reponi, e. g. sub titulo *ædificandi:* Cœpi insanire in Tusculano. Insanæ substructiones. Sub titulo *Habitandi vel Commodi:* Insania aliena frui. Sub titulo *sumptuum:* Quid opus fuit hoc sumptu nostri gratia? Insanivisti herculè. Sub titulo *laudandi:* Insanum bona porticus, (quanquam hæc magis Comica, quam Oratoria phrasis est) Sub titulo *laboris* vel *negotii:* Insanum magnum molior negotium. Sub titulo *pretii* vel *æstimationis.* Primo homo insanibat, i. e. incredibile pretium poscebat. Atque sic notata magis usui in scribendo esse possunt. * Utilissimum tamen est 8
etiam seorsim in libro Lexico notare, cum mirè hoc faciat ad loca similia in autoribus explicanda, ad quod prodesse liber phraseologicus sub titulis digestus non potest. Debent etiam ipsa verba singula rariora sub titulis phraseologicis notioribus consignari: quod facit *Schönslederus in Apparatu eloquentiæ*, & sua-

9 det etiam *Titius in Manud. ad Excerpendum.* * Loca etiam integra tam hic, quam in aliis libris excerptoriis, notanda sunt: ex appositis enim judicium de vero sensu ferendum est, patetque ex eo, phrasin alia occasione dictam probam & lauda-
10 bilem, ad aliam translatam ineptam fieri. * Quam ob causam reprehendendi sunt Autores, qui phrases ita nudè congerunt, ut fecit Wendelinus in Medulla Latinitatis. Cui viæ si semper institeris, quæ sic colliges, plenioris alicujus Lexici vicem præstare poterunt. Nunquam tamen observationibus ipsis ita fidem habeas, ut loca ipsa Autorum non conferas.

11 * Simile Exemplum est, quod ad hanc classem pertinet, etiam illud, quod Jodocus Willichius libro *de verborum copia comparandâ cap. 15.* affert de Voce *Corpus*, puod proprie est massa ex artubus, ossibus, nervis &c. constans, aut aliqua
12 mole rei corporeæ. Cic. 2. de Oratore. *Corpus sine loco intelligi non potest.* * Corpus pro carne. Cicero: *Et vires & Corpus amisi.* Idem 2. de Nat. Deorum *ossa* vocat *subjuncta Corpori.* i. e. carni. Conjunctim dicitur ap. Martialem: *Inque omni nusquam corpore corpus erat.* Apud Ciceronem *corpus defensionis* per translationem dicitur. Lucretius. lib. 2. mare salsum *Neptuni corpus acerbum* vocat. Idem: *Condensa Corpora lapidum.* Idem ventos *cæca corpora* vocat. Accipitur pro opere scripto Cic. *A principio conjurationis usque ad reditum nostrum videtur mibi modicum quoddam corpus confici posse:* pro tribu & turba populari. Livius: *sui corporis Regem creare volebant.* Cajus *Collegiorum corpus* dixit. Cicero *contemptationem corporum* dicit. Cic. ad Attic. *ad corpus ejus accederet.* Addimus his illa. Corpus pro *homine ipso* quemadmodum & σῶμα apud Græcos. Notat Voss. *Inst. Orat. lib. 4. p. m. 141.* Vid. Magius *lib. 1. Misc. cap. 12.* Radulph. Fornerius *lib. 2. Rer. quotidian. c. 26.* Huc pertinet Anglica illa loquendi ratio *No-body; som-body, nullum corpus, aliquod corpus:* id est: *Nemo, Aliquis.* Solent & *Servi* ita vocari. Epiphanius in Ancyroto. δεσπότης ὀγδοήκοντα σωμάτων. Herus octoginta corporum. Atque hoc nomen credo cum *pecoribus* commune habuisse, quæ & corpora vocabantur. Apertè habetur in *l. si servus 21. §. Et ideo ait. 2. ff. de Evictionibus & dupli stipulationibus.* Vide & Casaub. *cap. 10. lib. 5. Animadversionum in Athenæum* & inprimis Maussacum in *notis ad Harpocrationem p. 125.* Gatakerum in *dissertatione de Novi Instrumenti stylo cap. 10. p. 104.* Corporati inter Studiosos qui dicantur in *l. 1. Cod. Theod. de stud. liberal. urb. Rom.* videatur Conring. in *Differt. ad illam legem p. 49. 50.* Infinita talia notari possunt, & nunc aliquâ ex parte Hofemannus in *Lexico suo Universali Philologico* hujus laboris rudimenta posuit, in quo ego accuratiorem autorum designationem, unde illa deprompta fuerunt, requiro.

13 Eodem modo colligantur seorsim, vel saltem notis distinguantur. *Verba Civilia.* Civilis sensus est, cum apud Curtium dicitur. *Avarè ac superbe imperare.* Phrasis enim hæc de Tyrannico regimine intelligenda est. *Suis vel alienis auspiciis rem gerere* quid sit, is sciet, qui novit apud historicos *auspicii* voce intelligi

telligi adminiſtrationem atque executionem cum ſumma poteſtate conjun-
ctam, de quâ videri poteſt integra diſſertatio Böcleri de Auſpicio Regio. Pau-
latim inſurgere apud Tacitum *lib. 1. Annal. cap. 2.* eleganter explicat Böclerus
in Commentario ad illum locum *num. 8. & 9.* & Heinſius in laude Aſini. Cum
apud Curtium dicitur Perſarum imperium magis concuti quam affligi, nota-
bis per concusſionem ſignificari converſionem Reip. vel mutationem ſtatus,
per afflictionem everſionem & interitum. Atque hæc omnia notanda bene
ſunt, ut de civilibus rebus loquentibus civiles phraſes, quibus paſſim utuntur
hiſtorici, non deſint. * 2. *Singularia.* Quò referas e g. iſta. *Vacuefacere* ap. Ne-
potem; *Leno* pro Legato apud Juſtinum. lib. 1. *Latatio* pro Lætitia ap. Cæſa- 14
rem, *Noctuabundus, Sylva vindicata, Muginari, Puniri* aliquem pro Ulciſci. *Raudu-
ſculum*, id eſt, pecuniola, æs enim veteribus Raudum vocabatur. *Tagax, mu-
lierosus, dieticula*, al. legunt: *diecula* & complura alia, quæ ap. Ciceronem occur-
runt, & colligi poſſunt è Frobenii penu Tulliano. *Adoptatisſimus* pro Exoptatis-
ſimus (ita legunt MSS: Gothofrediana editio habet optatisſimus, quâ voce
Ciceronis filius utitur *l. 16. epiſt. fam. p. 21.*) Huc refer etiam, quod ibidem ha-
bet: *Omnia velles mihi ſucceſſa*, quod Henricus Stephanus in Pſeudo-Ciceronia-
no ne latinum quidem credit, quanquam alii defendant. Vide *Taubm. ad Plau-
ti Pſeudolum Prolog. verſ. 8. Voſſ. de Analogia lib. 4. cap. 13. Dextella* pro dextra
Cic. ad Attic. lib. 14. epiſt. 23. Calculo, onis, pro Calculatore. His & ſimilibus vel
planè non vel parcius utendum. Plura eorum ſingularium è variis Autori-
bus dedit Balbinus in *Veroſimil. humanior. diſciplinar. cap. 3. & in Notis ad hac
Veroſimilia. 3. Dubia vel falſa ob varias lectiones.* * Quorſum referas *Præmiari.*
Suet. Tito; cap. 7. *Nundinari præmiarique ſoliti.* Hîc vocem præmiari quidam 15
exponunt, præmia largiri, alii præmia accipere. Alii legunt prædari. Rectius
itaque abſtinetur hâc voce. Ita Bembus utitur voce *multisſimus*, quod putaret
apud Ciceronem ita legi. At legitur in correctioribus exemplaribus: *Ex multis
meis miſeriis* non *multisſimis. Adhibere fidem* pro credere vulgo in uſu eſt, & niti-
tur autoritate loci corrupti ap. Ciceronem de Divinatione lib. 1 Rectiora enim
exempla habent: *Fides eſt habenda*, non adhibenda. *Delenitio* ap. Ciceron. 2. of-
fic. legitur. Sed emendatiores Codices habent Delectatio, *Dememiniſſe* multi
dicunt pro oblivisci, decepti corrupto loco apud Martialem lib. 1. epigr. 59. *Ipſe
jubet mortis dememiniſſe Deus*, ubi rectius legitur *Te meminiſſe.* Apud Plau-
tum legitur Act. 1. Sc. 1. Amphitr. *fugam in ſe convertitur.* Dubia hîc lectio
eſt, ut phraſis ſecurè adhiberi nequeat. 4. *Comica.* * Qualia infinita apud Plau-
tum occurrunt, quæ ſeorſim ponenda ſunt, cum ſint ad ſeriam & civilem 16
orationem inepta, niſi forte in epiſtolis familiaribus, dialogis, ſatyris, aliisque
ſcriptis ludicris, ea joci gratiâ inſpergas; quanquam & hîc judicio opus ſit.
* Subactum itaque judicium requirit lectio Plautina, ut mirer, in lectione au-
torum Plautum prætuliſſe Terentio Scioppium in epiſtolâ de *compendioſâ lin-* 17
gua

gua Latina exactius cognoscendæ ratione, quæ additur tractatui ejus de arte critica. Quod si in exemplum proponamus *Act. 1. sc. 1. Amphitr.* statim videbimus, quam multæ ibi occurrant serviles argutiolæ, inaniter nonnunquam confictæ, nec temerè imitandæ. Quot enim hîc occurrunt phrases, quibus verberatio describitur, nunquam sic in alia oratione usurpandæ. *Advenientem hospitio pugno accepturus est. Pugnis facit hodie ut dormiam. Pugnos edere* pro vapulare. Sic in Rudente Act. 3. Sc. 4. *Jam tibi messis in ore fiet mergis pugneis*, Pœnulo Act. 1. Sc. 3. *majorem partem in ore habitas meo.* In eâdem scenâ Amphitruonis, *Homines quatuor in soporem collocasti. Is me interpolabit meumque os finget denuo. Qui pugnis os exossas hominibus. Faciam ego hodie Te superbum.* Nec usurpaverim ego temere alias phrases, quæ ibi occurrunt v. g. *penetrare se in fugam. Pallium alicui detexere. Advenisti audacia columen consutis dolis. Optimo optimo optimam operam des. Nequiter ferire malam mala discit manus. Vulcanum in cornu conclusum geris.* Quæ omnia nescio quid frigidiusculi acuminis habent. Comicam Plauti & Terentii latinitatem nuper singulari libro collegit in libro cui titulus *Hortus Comicus* Bartholdus Feind. Hamburg. 1688. edito. titulis per classes rerum divisis. Sed vellem hîc Comica à pura latinitate fuisse sejuncta.
18 5. *Poëtismi in solutâ Oratione occurrentes*,* Sic e. g. planè poëticum est apud Tacitum lib. 2. Annal. *Scevinus promptum vaginâ pugionem vetustate obtusum increpans, asperari saxo, & mucronem ardescere jussit.* Livius dicit alicubi: *Pugna senescit.* Sic frequenter ap. Tacitum occurrit: *Occultus odii, turbidus consilii; Cuncta corporum* &c. Apud Florum multa talia habentur. 6. *Germanismi laudabiles*,* Qua-
19 les sunt, *Accredere alicui, Adjurare alicui. Non possum ad nummos pervenire. Vestis bene sedet. Febrim nancisci. Morbum nancisci. Magnum se facere. Facere se hilarem: Pro felici aliquem aspicere* &c. de quibus plenâ manu Vorstius. Sed magnâ hîc
20 cautione opus est, ne malâ juncturâ phrases illæ vitientur.* Quod si quis integram vel epistolam vel orationem è meris Germanismis, utut laudabilibus, concinnet, vix crediderim Latinis auribus illum se probaturum: Etsi enim phrases
21 per se bonæ essent, affectatione tamen illa gratia orationi periret. 7. *Germanismi vitiosi*, Quorum integram sylvam suppeditant Barbarismorum notatores: Vossius de Vitiis sermonis, Vorstius de Latinitate meritò suspecta, Borrichius in Cogitationibus de linguæ Latinæ ætatibus, Cellarius in Antibarbaro & Curis po-
22 sterioribus. 8. *Dilatationes & Extensiones.* e. g. *Faxo acceptum* pro accipiam ap. Plaut. Cic. 1. off. c. 9. *Non patiar te desertum*, pro: non deseram. Id. ad Attic. lib. 1. ep. 5. *Non committam post hac ut accusare me de negligentiâ possis*, pro: non accusabis. Plaut. *doctè illam perdoctam dabo.* Terent. *Exornatum dabo.* Seneca Tragicus: *Demersas dabo.* Cicero: *Cupiditates domitas habere.* Plautus: *Carens fui*, pro Carui. Cic. in Orat. *Est, ut scis, his verbis loquens Socrates.* Cic. de Divinat. lib. 1. *Faciendum videtur, ut diligenter etiam atque etiam argumenta cum argumentis comparemus*, pro Comparanda sunt. Pertinent huc etiam extensiones

per

per particulas ab, ad, de, in, ut: *Fulgor ab auro, si mihi secunda res de amore meo es-*
sent, pro amoris mei. *Adeone vobis videmur esse idonei*, in *quibus sic illudatis*. Trium
verborum *Esse, Facere, Habere* ut magnam extensionem in latina lingua esse docet
Riccius in Apparatu Elocutionis Latinæ, sub voce *Esse*; ita variè in Dilatationibus
illa adhibentur: Quibus *Dare, Mittere, Ponere* & alia nonnulla addi possunt.
Magnus sanè earum dilatationum usus est in copiâ orationi conciliandâ, in qua
Plagiasmi magnam partem obtinent, de quibus pluribus infrà agemus. * 9. *Pa-* 23
rentheses. Quarum magna interdum elegantia est in Oratione tam solutâ
quam ligatâ. In Orationibus non pauca passim occurrunt. In Poëtis quò
magis elegantiæ illic habent, diligentius notandæ. Tales e.g. sunt. *Ignoscite*
fasso. Sic credidit alma vetustas. Sæpe (recordor enim.) Quis posset credere? Sic me
mea fata trahebant. Parenthesis octo versuum est apud Virgil. 12. Æneid. De
artificio hujus Poëseos vide Scaligerum libr. 5. cap. 3. libri de arte Poëticâ. *Si*
mens non læva fuisset. Quis talia fando temperet à lachrymis. Quod minimè reris.
Res est non parva. Ut potius reor & potius Dii numina firment. Qui Te feliciter at-
tulit Eurus (Eurus enim attulerat) si qua est modo corporis umbra. Insanire libet quo-
niam Tibi. Liceat concedere veris. Ne me incuses. Si quis modus. Nobis meminisse
relictum * 10. *Connexiones Periodorum*. Ita notabilia Periodorum principia hæc 24
sunt, ut inter legendum occurrerunt consignata, quæ in meliorem ordinem di-
geri possunt; Etsi sic coacervata promptius se usui nostro ingerunt. *Occurrit*
ex alio aliud. Neque inficior. Nec sum ignarus. Non deprehendo illorum sollicitudi-
nem. Nondum commemoravi. Non alienum erat hoc loco. Ac primò quidem illud
prætereundum haud est. Jam verò magnæ circumspectionis opus est. Sed satius esset hæc
silere, nisi ex se calamitates magna loquerentur. Dubito autem hic an-an-Oportunum
erat hoc loco. Non poterant ista satis occupare industriam tuam. Neque verò tan-
tùm de hoc, sed & de illo. Quanquam nescio magisne-an. Ita habeo & animum in-
duco meum. Illud etiam me commovebat. At enim aridam orationem non sequitur
affectus delectationis. Atque adeò mihi concedendum est magis quod. Ad illecebras ata-
tis accedebat etiam forma. Quid illud quanti tandem faciendum putatis? Et quis-
quis est, qui putat. Nisi Orpheum audire præstat. Mihi quidem neque fas videtur.
Quanquam ego mihi sic persuadeo. Sed de his audietis in Locis. Longum est ire per
singula. Mitto jam. Non credat hoc quisquam. Præterea accedit. Præcipuum. Pro-
ximum. Adhæc. Huc pertinet. Huic geminum est. Quid? quod. Quin etiam. Nam ad
illud quod attinet, si-si-si postremò. Hæc & multa alia colligi possunt, si velis
distinctè, ratione membrorum Orationis, ut fecit Hugues, aut sub certis Par-
ticulis, quibus illæ formulæ respondent, ut fecit Elias Major in *libro de varian-*
dâ oratione, & multum adferent ad orationem elaborandam adjumenti. * In- 25
primis utile erit connexiones Historicas notasse, quibus vel ab uno membro
ad aliud, vel ab historiâ ad historiam, vel à Circumstantiâ ad Circumstantiam
pervenitur. Eæ enim multum sæpe negotii facessunt. * Voces numerosiores, 26
sonantiores, grandiores, polysyllabicæ seorsim collectæ ac sub pedibus suis dispo-

Digitized by Google

ſitæ inſervire numero oratorio formando poſſunt. Hunc colligendi modum vehementer ſuadet Scioppius in Epiſtolâ Conſultatoriâ de Stud. *Illud non poſſum, quin diligenter animis Studioſorum inſtillem, ut in lectione Ciceronis ſtudiosè cum vim verborum ſimplicium inveſtigent, eruant, erutasque in librum obſervationum referant: tum compoſitionem & numeros à Cicerone, tanquam perfectiſſimo Oratore, fre-*
27 *quentatos obſervent.* * De Formulis agetur, ubi ad Oratorios Locos communes pervenero. Minores verò formulæ accenſeri phraſibus poſſunt. Ita e. g. in Heautontim. *I, 1. verſ. 4. 5. & 6.* formula eſt, quæ refertur ad Titul. monendi. *Verſ. 9. & 10.* formula eſt expoſtulandi, quibus vel inter phraſes locus poteſt aſſignari.

28 * Hæc quaſi ſpeciminis loco adduximus, quæ de verbis in excerptis obſervatoriis notari poſſunt. Neque enim decem illas claſſes tantum quis eſſe exiſtimet. Longè plura occurrunt, quæ ſeorſim colligi merentur: ut oſtendere præ aliis voluit Johannes Rivius Athendorienſis in libro *Locorum Communium Philo-*
29 *ſophicorum*, cujus mentionem *lib. I. c. 21. n. 115.* fecimus. * Primum enim Locos vocum primæ impoſitionis, ut vocat, dedit, quibus comprehendit ſimplicia rerum per claſſes certas deductarum vocabula, & quidem è ſolâ Herodoti hiſtoriâ, illum enim quaſi in exemplum & ideam Univerſalem Locorum ſuorum Philoſophicorum propoſuit, Græcasque loquendi rationes, immiſtis interdum latinis, ex eo auctore collegit. Typus ille generalis habetur. p. 102. eſtque ad modum Sturmianarum claſſium, ſed diverſâ tamen methodo, inſtitutus. Hinc procedit ad vocabula ſecundæ impoſitionis, quibus illi primæ impoſitionis quaſi quibusdam notionibus Grammaticis cohibentur, Eorum Locos 31. fecit: ut τὰ γενικὰ καὶ ἰδικὰ, Generalia & ſpecialia. Idem multa, diverſum ſignificantia, Agnomina, Cognomina, Denominata, Gemini nominis, πολυώνυμα, Comparativa, ſuperlativa, poſſeſſiva, Diminutiva, Gentilia, Localia, Comprehenſiva, Partitiva, Relativa, χρονικὰ, ea ſcilicet, quæ tempus ſignificant, Arithmetica ſive Numeralia, &c. Quorum multa ſeorſum poni non merentur, ſed addi phraſeologicis Excerptis poſſunt, aliqua vero locum omnino in libro Obſervatorio merentur, ut illa quæ
30 ad numeros exprimendos pertinent: * Quorum colligendorum utilitatem ſingulari Diatriba *de Arte numerandi numerosque Romano more efferendi*, per ſimplices numeros, Decadas, Hecatontadas, Chiliadas, Cl. Titius oſtendit. Neque ſane cuivis in promptu erit illa numeros exprimendi facultas, ſed accurata & multâ ex autoribus claſſicis obſervatione paranda erit: Neque adeò diſtinctè è Gronovii libro de pecuniâ vetere aut aliis haberi poſſunt. Et præterea utiliſſimum idem Vir doctiſſimus laborem impendit in re pecuniariâ veterum, cum noſtrorum temporum moneta comparanda, geminarum tabularum Schematiſmo in lucem edito. Sed hæc & multa alia in Titulis iſtis Rivianis ad τὰ τεχνικὰ generatim conſiderata referri poſſunt. Non exiguum tamen hinc fructum referet, qui Titulorum ſpecialium διατυπώσεις in Autore ipſo recognoſcet. His ſubjungit Locos 35. Exegeticæ Grammaticæ maxime proprios, Sequun-

quuntur deinde conjuncta vocabula & περὶ τῆς τῶν φράσεων εὐπορίας, Loci XX. quorum quidem usus aliquis in Grammatica arte, in Phrascologicis excerptis, quà talibus, nullus est; Hîc enim Titulos requirimus è visceribus rerum, non è Grammaticis technicisque notionibus, depromptos. Quæ de Periodis sequuntur, ad Rhetoricam potius quam ad Grammaticam pertinent. Loci Syntaxeos variæ ad observatorium quidem librum referri possunt: Sed in illis, quæ obvia, nec rariora sunt, supervacanea colligendi opera est: ac notari talia ad accuratioris Grammatici opus possunt. * Inter illos tamen Rivianos Titulos ille: 31
Σολοικοφανῆ veterum: locum in observatorio libro meretur. Qualia multa in Auctoribus classicis, in Digestis è veterum JCtorum libris excerptis, reperiuntur: è quibus nonnulla congessit *Anton. Matthæi in Collegio Fundamentorum juris Diss 12. corollar.* ut verè σόλοικα judicans, quæ tamen satis latina & exemplis optimorum autorum probari possunt: ut ineptè vapulare illis Priscianum existimet: * Neque enim Grammaticorum regulis boni subjici Autores debent, 32
sed ex illis Regulæ formari, vel Regulis exceptiones poni,

CAP. V.

DE EXCERPTIS CRITICIS, EXEGETICIS, ANTIQVARIIS,

Excerpta Critica & Exegetica ad Autorum explicationem pertinent. 1. Critica à Grammaticis differunt. 2. Excerpta critica variarum Lectionum. 3. Exegetica Excerpta quomodo instituenda? 4. Commendantur pro usu commentationis 5. Indices Autorum, qui libris subjiciuntur, utilissimi. 6. quibus deficientibus, excerptorum libri conficiendi. 7. Indices in Face Criticâ Gruteri. 8. qui tamen in pluribus istius tomis desiderantur. 9. Usus talium Excerptorum in Legibus Romanis, 10. in Codice Bibliorum. 11. Biblia Critica, quidque in iis desideretur. 12. In scriptis Hippocratis & Galeni, Hofmanni officinalia. 13. J.C. Scaligeri & Bodæi à Stapel commentarius in Theophrastum. 14. Salmasii Hyle Iatrica. 15. VVelschius laudantur. 16. Excerpta Antiquaria quare Criticis jungi possint. 17. quid contineant. 18. quomodo instituenda 19. Josephi Laurentii Polymathia. 20. Censura Maresii circa intemperiem quorundam Criticorum. 21.

AD hanc classem referuntur quoque *Critica & Exegetica* Excerpta, etsi 1
enim non ad Orationem ipsam pertinent, pertinent tamen ad Autorum explicationem, unde oratio formatur, iisque inservire possunt, qui commentaria in Autores parant, aut dissertationes super argumento aliquo philologico scribunt. * Critica à Grammaticis differunt: Nam etsi suprà men- 2
tionem fecimus Glossematum & Collectaneorum Lexicorum, diversa tamen

hæc ab illis ſunt, & inſtituuntur ad ſenſus autorum inveſtigandos, quæ ego vo-
3 carim ad diſtinctionem cæterorum Excerpta Critica & Exegetica. * Adornari
autem illa hoc modo poſſunt: Senſus accuratos in Autoribus quærimus, vel è
variarum lectionum inveſtigatione, vel ex ipſo verborum ſenſu. Quod ad
varias lectiones attinet, illæ è MStis codicibus conſignari, vel ad margines li-
brorum poſſunt, vel libris ſeparatis ſecundum Autorum paginas diſpoſitis;
Nam ex collatione illarum ad veros ſenſus Locorum Autoris pervenimus.

4 Exegetica Excerpta ita adornanda ſunt: Adſcribenda ſunt ad margines
Autorum loca Autorum, qui explicant illa verba; vel ſeparatus adornari liber
5 poteſt ſecundum ordinem librorum Autoris: * Illa excerpta ſi à prima juven-
tute inſtituantur, nunquam deeſſe poterit materia in autores commentaturo,
vel lectiones ſuper illos inſtituturo. Habemus tot libros adverſariorum, ob-
ſervationum, quibus varia autorum loca explicantur: Illa omnia referre ad has
velut ſedes ſuas poſſunt. Illuſtrantur nonnunquam data occaſione in alio-
rum commentariis autorum loca; etiam hæc referri illuc poſſunt. Non credat
aliquis, quanto uſui talia excerpta ſint. Sic quoties occurrit aliquid ad Vir-
gilium, illud ad marginem Virgilianorum operum ſcribatur: ita fiat & in aliis.
6 * Subſidio hic eſſe poſſunt indices Autorum vel laudatorum, vel emendatorum,
7 qui ſubjungi ſolent libris Criticis. * Hi ſi in omnes Autores eſſent, & accurate
ſatis conſcripti, ſuperſedere hoc colligendi labore poteramus. Verum cum in
plurimis illi deficiant, ac tumultuarie ſint conſcripti, nec loca Autorum ſtatim
8 conſpicua ſint, rectius ipſi tales Excerptorum libros conficiemus. * Reperiun-
tur quidem indices in Tomum 3. & 4. *Facis Criticæ Gruterianæ*, in quibus ac-
curate notata ſunt Autorum loca ac verba ipſa, addito ſemper autore, ubi ex-
9 plicatio invenienda; * Sed in reliquis Tomis labor ille deſideratur, qui tamen
in tali opere, & quod ad illos uſus concinnatum eſt, ſumme eſſet neceſſarius;
10 Eum enim in finem Gruterus hos libros junctim edi curaverat. * Eodem modo
in Legibus Romanis vel in Sacro Codice Excerpta Exegetica quis conficere po-
terit, magno futura uſui, ſi labor cum ætate & annis creverit. Nam in expli-
catione Legum Romanarum vehementer vacillamus; eſſetque talium excer-
ptorum ad explicationem legum maximus uſus, ipſis etiam JCtis non obſervatus.
Plerique enim ex illis parum de interpretatione genuina Legum Romanarum
ſolliciti, ad auream praxin omnia conferunt: in quâ ſolida legum interpretatio,
quæ ex his ſubſidiis petenda eſt, pro Scholaſticis tricis & inutili labore habetur.
Illud tamen certum eſt, infinita reſtare in his agenda, quæ talium excerptorum
beneficio confici poſſunt, ut nunquam defutura ſit materia JCto, ſi novas Com-
mentationes ſcribere in Leges velit, & quidem eruditas: cum vulgares illi Com-
11 mentatores non niſi cramben coctam centies recoquere ſoleant. * Quis eorum
12 excerptorum in Theologicis uſus, quilibet ſane facile intelligit. * Hinc ſane Bi-
blia Critica ortum ſuum trahunt, in quibus illud fortaſſis deſiderandum eſt,

quod

quod nimis concise omnia tractentur, & Autorum loca non satis accuratè notentur. Ex his tamen magnum usum in Theologiam inferri, stupidus certe esset, qui negaverit. * Neque adeò in Medicis talium excerptorum usus contemnen- 13
dus est. Etsi enim non tam autoritatibus, quam rationibus, illa constent, est tamen, ubi Hippocratis & Galeni verba aliam aliamque interpretationem admittunt: est ubi in nominibus morborum, in nominibus materiæ medicæ, magnus Philologiæ usus est, quem aliquâ ex parte demonstrarunt *Hoffmannus* in variis suis Lectionibus Medicis, in Officinalibus suis * *Jul. Cæs. Scaliger* in Commen- 14
tario in Theophrastum de Plantis; *Bodæus* Stapel alio in eundem Autorem commentario; * *Salmasius* commentario in Polyhistora Solini, qui & ipse opus 15
vastum de materia medica præ manibus habuit, cujus prolegomena jampridem edita. Nunc vero ipsum opus de *Synonymis & Homonymis & Hyles Iatricæ* inter appendices Polyhistoris Soliniani nuper recusi curante Lantino prodiit, quo ille mirifice Medicorum labores juvat, non Latina solum & Græca, sed & Orientali Nomenclatura rerum & lectione instructissimus. * Multa in his præstare 16
potuisset Hieron. Velschius, Vir ut in medicinâ, ita & in Græcâ & Orientali literaturâ, consummatæ eruditionis.

Jungi his possunt *Excerpta Antiquaria*. Quanquam enim illa ad Histo- 17
ricos videntur pertinere, nolim tamen misceri cum illis. Cum enim Historica vel ad Civilem usum congeruntur, vel ut accuratior ipsa historia habeatur, nimis prolixum & tædiosum esset, in isto cumulo ista quærere. * Continent verò 18
Excerpta Antiquaria ritus variarum gentium circa res certas. * Jam verò me- 19
thodus illa colligendi varia esse potest: vel enim respicimus ritus illos, secundum solennia actionum humanarum institutos, atque sic ordo talis adhibendus esset, qualis in Antiquitatibus Rosini & Dempsteri. Sed præstat potius sequi ordinem rerum, illisque collectaneis deinde subnectere indicem rituum, secundum varias in Republ. actiones dispositorum. Placet itaque mihi, nuda hic consignari lemmata rituum, adjectis Autoribus, qui de illis agunt: nam exscribere nimis prolixum esset. Velim deinde lemmata illa numerari, appositis in fronte numeris, si forte unum lemma ad plures titulos pertineat, ut non opus sit, integrum exscribi, sed tantum paginam alterius tituli & lemmatis numerum poni. * *Josephus Laurentius in Polymathiâ suâ* libros & indices tales confecit se- 20
cundum Alphabeti seriem, sed non ille ordo observatus est, qui debebat, & paucula illa tantum sunt; possuntque longè plura illis addi. Deinde neque lemmata sunt numerata, neque sub titulis diversis repetita. * In his omnibus tamen, si 21
ad usum transferantur, modus tenendus est à viris doctis, ne in Maresii censuram lib. 2. epist. 44. incurrant. Ita verò ille: *Nec plurimorum hujus ævi eruditorum morem æmulari convenit, qui toti sunt in apicibus syllabarum examinandis, vocibusque appendendis, & in Criticis quisquiliis & in Grammaticis: nec in ullius libri licet accuratâ editione unquam acquiescunt, sed semper hærent: aliunde etiam nimii in antiquo-*

rum ritibus usque ad minutias & extremam anxietatem enucleandis & observandis: quorum pleraque talia sunt, ut ea ignorare Quintilianus fortasse inter Grammatici virtutes habiturus fuerit, & longe majora ac potiora in libris quærere, nec circa voces resque minimi ponderis & inutiles consenescere oporteat.

CAP. VI.

DE EXCERPTIS ORNATÆ ORATIONIS.

Excerpta ad ornatam dictionem pertinentia. 1. phraseologia ex scriptoribus Seculi aurei struenda. 2. Ornatus orationis unde petendus. 3. Phrases simplices & Expressiones differunt. 4. Exempla afferuntur. 5. Expressiones etiam ex autoribus dijudicandæ. 6. Ad eas accedat non nimis maturè tiro. 7. librorum phraseologicorum defectus hac in re notatur. 8. Johann. Merryweather in Anglis suis nimiam expressionum curam damnat. 9. Quæ causa malæ & impuræ latinitatis. 10. Elegantiarum collectio & usus difficilis. 11. Anonymi Galli liber; La maniere de bien penser &c. laudatur. 12. cujus nævi elegantissimis meditationibus pensantur. 13. in elegantiis maximè judicio opus est. 14. Primum inter expressiones locum habent Translata. 15. horum abusus cavendus. 16. Robortelli in iis colligendis consilium. 17. Mosellani Adagialium collectio periit. 18. Robortelli judicium de diversitate Translatorum aureæ & sequiorum ætatum. 19. Metaphoris quænam accenseantur. 20. Consilium de notandis translatis in Schönledero. 21. Expressiones etiam è recentioribus colligi possunt. 22. Joh. Michaelis Brutilaus. 23. Adagiorum collectio huc pertinet. 24. Tituli quomodo formandi. 25. quæ ad istiusmodi collectanea referenda. 26. Adagialia è Poëtis Græcis, Latinis. 27. Balandus, Rotmarus laudati. 28. Adagialia quædam ex Ecl. 1. Virgilii afferuntur. 29. Horatii sermones laudantur. 30. Caselii de iis judicium. 31. Adagialia quædam ex Sat. 1. adducuntur 32. Eorum collectio magni usus. 33. ut & metaphorarum collectio. 34.

1 Cum de iis, quæ ad puram dictionem pertinent, Excerptis quinque prioribus capitibus egerimus, jam ad ea venimus, quæ ad ornatam dictionem referri possunt. * In Oratione omni primum ad proprietatem, hinc ad
2 cultum respicimus; proprietas consistit in phraseologiâ pura, seculi aurei: Nam ex ejus seculi scriptoribus phraseologia exstruenda est, inde corpus
3 orationis formandum. * Inde cultus & ornatus additur, qui non tam ex ipsâ linguâ, quam conceptibus quibusdam argutis & analogismo rerum, nascitur & phrasi superimponitur, sed tamen & ille suos quosdam limites agnoscit, quos rei & characterum natura illi circumponit, & quandam etiam cum genio linguæ
4 convenientiam habet, * Non habemus commodam in latinâ lingua vocem, quâ

quâ exprimamus, nisi forte Græca, non adeò aptâ, voce Emphases, vel latinâ
Expressiones dixeris. Hæ verò à phrasibus ipsis probè sunt distinguendæ, ne-
que permittendum pueris, qui nondum firmato judicio sunt, ut iis temerè
utantur. Quod nisi observetur, putida & affectata oratio cum ætate in habi-
tum ibit. * Sic e. g. phrasi purâ dico *magnas in illo opere moras ducit.* Expressio 5
est: *Dum molitur dum comitur, annus est.* Item: *plusquam Ulyssæis erroribus in
hoc opere cicumducitur.* Item: *testudineo gradu ad metam procedit.* Phrasis est:
rumor cessavit: Expressio: *Rumor raucus factus est.* Phrasis est: *Securus jam sum*
Expressio: *His tempestatibus prope solus sum in portu. In alteram aurem dormio.
Aliorum naufragia ex terrâ intueor. Omnibus machinis inexpugnabilis sum. Extra
teli jactum sumus. Res est in vade salutis. In portu navigo. Subducere jam navim
possum in pulvinarium.* * In his semper ad res ipsas, semper ad Autores respi- 6
ciendum est, & ad genium linguæ, si aliunde, non ex classicis autoribus infe-
rantur: si denique Comici vel Satyrici characteris Expressiones sint; Qualia
non discernunt tyrones nullo usu exercitati. * Separanda autem illa statim sunt, 7
ut ea mature cognoscere discat tyro, nisi forte jam tum in usum communem
cesserint: Tum enim eodem jure cum cæteris phrasibus, quæ civilis usus sunt,
censentur. * Vulgarium, quos habemus, librorum Phraseologicorum ille de- 8
fectus est, quod puras phrases cum expressionibus misceant; deinde nec vo-
cum phrasiumque propriæ significationes, aut particularum usus, accuratè ex-
hibentur, quas in numerato habere oportet primaque ex iis, ut in pingendo
tirones solent, lineamenta ducere, antequam elegantiarum colores adhibea-
mus: Nam expressiones magnam partem ex ingenio dependent, nisi quas for-
te Autorum usus magis familiares fecerit. Scripsit *Johannes Merryweather*, 9
Religionis Medici Translator, Anglicâ linguâ dissertatiunculam, cui titulus:
Directions for the latin longue Londini 1681. impressam, in eo nobiscum consen-
tiens, popularesque suos reprehendens, qui nihil eleganter dictum existiment,
nisi quod poëticis oratoriisque coloribus pictum sit; * Unde fiat, raros admo- 10
dum in gente suâ esse genuinæ Latinitatis scriptores. Quod ingenuum ejus
de sua gente judicium laudandum est, præ illis, qui & Ciceroni & Virgilio
æquales Oratores & Poëtas venditant. * Talium elegantiarum collectanea & 11
censuram instituere difficile est: Difficillimum rectè iis uti, quod summum
judicium requirit. * Fuit inter Gallos superiore anno Anonymus quidam, qui 12
librum scripsit, ejus tituli; *La maniere de bien penser dans les Ouvrages d' esprit.*
elegantem sanè & doctum, quo ille argutias & expressiones quasdam tam ve-
terum quam recentiorum scriptorum congerit, censuramque eorum instituit:
Quâ in re profecto maxima Critices pars consistit. * Nam licet sint in ipso il-
lo Censore quæ censuram quandam mereantur; quâdam enim πατριδομανία 13
laborat: Condonari tamen illi talia in ista elegantissimarum meditationum
copiâ æquum est. Id tantum miror, cum haberet inter antiquos, præcipuè
Her-

Digitized by Google

Hermogenem in libro de Ideis, qui uberrimos harum elegantiarum fontes re-
14 cluderent, suo potius ingenio niti voluisse. * Neque sanè ita hæc à phantasiæ libertate dependent, ut nihil certi in illis constitui possit; sed maximus judicii in phantasiâ dirigenda labor est, ne illa ultra limites feratur. Caute satis ab Aristotele, Longino & aliis τὰ ὑψηλὰ & μετέωρα, frigida tumida, distinguntur, in quæ vitia incidunt expressiones non recte formatæ.

15 * Primum inter ornamenta locum sibi vindicant Translata. Metaphora enim, præsertim si illâ latitudine accipiatur vox, qua usus est Aristoteles, fons est omnis culturæ & ornatus, imo omnis argutæ inventionis, quæ in rerum analogismo consistit. In Translatis magna vis est Orationis exaltandæ & ad varias
16 ideas formandæ. * Ab ejus vero usu mollis, urbana, acuta, sublimis, gravis est
17 oratio; ab abusu puerilis, inepta, frigida. * Consilium hoc colligendi translata suppeditat Robortellus Comm. in Aristot. Poëtica p. 264. *Nostra hâc ætate* (inquit) *putârim nil utilius esse, quam ex veterum libris, qui dicendi laude floruerunt, omnes translationis formas modosque colligere, ac animo ita complecti, ut pro suis aliquis utatur, quando opus fuerit: Periculum enim est, si ex se confingat, ne disparem*
18 *habeant analogiam, ne duriores sint, ne minus cognita, ne inusitata.* * Hoc aliquando Petrus Mosellanus in animo habuit, de quo Melchior Adami in vita ejus: *Erat Mosellanus Metaphorarum observantissimus, earumque è Cicerone aliisque optimis scriptoribus magnum acervum collectorum instar Adagiorum Erasmi editurus opus, si annos aliquot supervixisset.* Sed periit hoc opus non exiguo rei literariæ damno.
19 * Nam ut in vocum vero & proprio usu autoritas omne punctum fert, ita nonnunquam in translatis, quod Robortellus quoque loco supra laudato notavit: *Quod si Ciceronianas translationes* (inquit ille) *& eorum qui eadem ætate vixerunt, conferas cum illis, qui postea scripsere, jam labefactatâ ac corruptâ Romanorum linguâ ob infusam peregrinitatem videas multum discrepare, magisque capiere illis quam his: Venustæ illæ sunt, pares ac convenientes rebus, notæ, aptæ ac suaves, remque ob oculos ponunt, quasi præsentem intuearis: Hæ horridæ, obsoletæ, & à rebus ignotis ductæ, dispares.* Scilicet qui optimè judicio in vocum delectu usi fuere è præceptis eloquentiæ & indole seculi optima, ii eodem in translatis sine controversiâ usi sunt. De Flori translatis & argutiis vide quid judicet Grevius in Præfatione commentarii in illum scripti. Vide & nostram Dissert. de Patavinitate Livianâ. cap. 7.

20 Metaphoris accenseri debent omnes illæ vel rerum vel actionum argutæ expressiones, quæ apud antiquos tum Oratores & Historicos, tum Poëtas, habentur, quibus & addi illa à recentioribus excogitata possunt, non utique spernenda. Etsi enim hic primæ partes meritò antiquis tribuuntur: tamen in secundis ab his omninò etiam recentiores consistunt. Nam quanquam in his aliqua autoritatis & usus, præcipua tamen rerum ipsarum ratio habenda est.
21 * Cum neminem habeamus, qui è veteribus Autoribus Translata collegerit,

legerit, ut compendium aliquod ſequatur Tiro, in Schönslederi apparatu lineolis varii coloris illa ſubducat, ut in oculos legentis illa incurrant. Sic e. g. ſub titulo *acquirendi* ſubducas lineolâ. *Aliquid nummulorum expreſſeris. Videt ſe nihil poſſe ab eo abradere. Quibus allegationibus eam ſibi legationem expugnavit.* Sub titulo *Accipiendi* ſubduces: *Ex eo auro quod exterebratum eſſet Decerpſimus LXXX. HS.* Doletus in commentariis Latinæ linguæ notata diligenter congeſſit, ſed non ſub titulos redacta.

E recentioribus autoribus quoque talia colligi poſſunt. Sunt in Lipſii, 22 Baudii, Barlæi aliorumque epiſtolis, in Satyricis ſcriptoribus & ſimilibus, multa ejus generis, quæ obſervari merentur. * Johannis Michaelis Bruti Epiſtolæ ele- 23 gantisſimæ, quas *lib. 1. c. 23. & 24.* neſcio quâ incuriâ omiſimus, multas tales expresſiones tam Enthymematicas, quà morales, quà affectuoſas, quam argutas habent. Quis enim illa non inter elegantias tales ſeponat? cum e. g. *lib. 4. epiſtolar. p. 155.* ita epiſtolam concludit: *Quod rectà hinc ad Te non avolo, videor mihi Prometheus neſcio quis, non prout ille olim Caucaſi rupibus, ſed pertinaci deſiderio, quod me dies noctesque peredit, crudeli tabe tui videndi complectendique affixus.* Illis enim verbis expresſio deſiderii, ad cujus titulum etiam referenda, proponitur. Ita cum alibi *p. 162.* hæc verba habentur: *Non geſtare clitellas equum generoſæ indolis, non clitellarium conſpici aureis phaleris ornatum: non præfici pecori venaticum canem, non ſagacem, cujus ſit in venatione certior uſus &c.* hæc ad titulum: *Digna vel indigna dignis vel indignis tributa* referenda ſunt: Infinita ſunt, quæ è variis auctoribus pro hoc inſtituto colligi poſſunt.

Pertinent huc porro Adagia & *παροιμιώδη*, quæ vel jungi prioribus, vel 24 ſeorſim colligi poſſunt. De Adagiis eorumque ſcriptoribus prolixe *lib. 1. cap. 21.* egi. * Sub certis titulis ſimplicibus adagia collecta habemus, ut Eraſmiana illa, 25 quæ & Langius ſeparato libello ad locos Sturmianos vel Benzianos redegit. Verum tituli illi non ſufficiunt. Solet enim in adagio aliquo & ſubjectum & prædicatum involvi, adeoque integra ſententia exhiberi, quæ ſub generalisſimo titulo ſubjecti diffusè nimis quæritur, niſi velimus unum idemque adagium ſub duplicem imò interdum triplicem titulum referre. Nam vel ad ſubjectum enunciationis vel ad prædicatum referendum eſt, vel ad tertium aliquem conceptum, qui è connexione ſubjecti & prædicati oritur. Ne itaque in vaſtâ ſylvâ quærere neceſſum ſit, quod ad ſcopum noſtrum facit, præſtat titulos vel lemmata ſententioſa formare, quæ integram ſententiam exhibeant, vel ſubjectum poteſt per additionem alicujus adjectivi ad certum aliquem & plenum ſenſum reſtringi. * Ad hæc itaque collectanea referenda ſunt. 1. Omnia adagia è 26 veteribus auctoribus. 2. Omnia adagialia & *παροιμιώδη* ex omnibus autoribus cujuscunque ætatis & linguæ, præcipuè tamen Græcæ & Latinæ, quanquam & cæteræ linguæ maximam ſubminiſtrent talium copiam, quæ ſine ullo ordine collegerunt varii Autores. 3. * Omnia hemiſtichia vel verſus Græci & Latini, qui argutum 27

 ſenſum

sensum habent; qualia infinita sunt apud Poëtas Græcos & Latinos, præcipuè apud Satyricos & Comicos, quorum usus in his omnibus longè est maximus, &
28 qui sæpe de rebus conceptus formant, quos frustra apud alios quæsiveris. * Exemplum ejus suppeditare potest *Barlandus & Rotmarus* in Centuriis Proverbiorum Virgilianorum, è quibus aliqua excerpsit Goclenius in Praxi Artium Generalium pag. 64.

29 E Virgilio, ut exemplis quibusdam consilia nostra illustremus, multa elegantissimè ad varia applicari possunt; sive versus integros & cæsos sermoni, sive sensum eorum inseramus. Sic e. g. ex Ecl. 1. *Namque erit ille mihi semper Deus* ad tit. *Patroni, laudandi, gratias agendi*, referri potest. *Sic canibus catulos similes, sic matribus hædos*, referri potest ad titulum *comparationis disparium*: sive: *Minima cum magnis comparata*. Quo referri etiam possunt illa: *Tantum alias inter caput extulit urbes, Quantum lenta solent inter viburna cupressi.* Idem ad titulum *prærogativæ* vel *excellentiæ* referri potest. *Ipsæ Te Tityre pinus, Ipsi Te fontes, ipsa hæc arbusta vocabant* vel seriò vel Ironicè usurpari potest de præsentiâ alicujus desideratâ, vel necessariâ vel supervacaneâ. *Non licebat tam præsentes alibi cognoscere Divos*, id est, non habebam alibi fortunam adeò faventem: referendum ad titulum *fortunæ, favoris Principum*. *Nec mala vicini pecoris contagia lædent* referendum ad titulum *conversationis malæ*. *En queis consevimus agros* referendum ad titulum: *Laboris irriti*.

30 Horatio nihil hoc in genere præstantius est, qui ut omnes vitæ rationes in Satyris suis complexus est, ita flosculos suppeditat, quibus mirum in modum ornare sermonem nostrum possumus. Ego certè Satyras ejus omnes memoriæ mandari velim, tum in vitâ ipsâ, tum in sermone usui futuras. Elegantissima omnia sunt, dictio nitida &, si numeros tollas, sermoni soluto apta. Urbanitas in eo mira, sales candidi, ex abdito erutæ sententiæ, argutiæ non coactæ, meræ Charites, omni occasioni aptæ. Summum in illo Viro ingenium fuit, nec immerito Augusto & Mæcenati in deliciis, cujus genium satyricum nemo ex antiquis, nemo è recentioribus, ullâ imitatione assecutus est. * Vide quæ in ejus lau-
31 des scribat Caselius in Νείῳ suo, eum vitæ magistrum commendans. *Affirmare non dubitem*, inquit ille, *qui in hoc Poëtâ multum operæ posuerit, eumque ita perdidicerit, ut ejus versus non in ore natos aut extemporantos, ut putatur, non memoriâ teneat (nec verò non sunt, qui hoc præstiterint,) sed probè intellectos ad usus vitæ transferat, hunc posse rebus suis suorumque rectè in omnibus aliquid boni consilii invenire: nec minus idem patriæ rectè consulat, præsertim si & ad historiam se conferat, spectans id, quod potissimum ostendimus.*

32 Exempla quædam hic afferemus, quæ locum in Excerptis nostris merentur. Lib. 1. Sat 1. agit de μεμψιμοιρίᾳ, è quâ illa notari possunt. *Cætera de genere hoc (adeo sunt multa) loquacem Delassare valent Fabium*, referri ad titulum *prolixitatis* potest. *Si quis Deus, En ego, dicat, jam faciam quod vultis* potest referri ad Titulum:

lum: *Quid ſi ita fiat?* vel *Poſito.* *Quid cauſæ eſt merito quin illis Jupiter ambas Iratus buccas inflet:* referri poterit ad titulum *Principum odia.* *Ridentem dicere verum Quid vetat?* Titulus: *E jocis ſeria.* *Ut pueris olim dant cruſtula blandi Doctores, elementa velint ut diſcere prima* Titulus: *Blanditiæ utiles.* *Ore trahit quodcunque poteſt atque addit acervo*, poterit eleganter applicari ad hominem δωρόφαγον, rapacem & avarum ſubſtituendo voci *Ore* vocem *Ungue.* *Non uſquam prorepit & illis utitur ante &c.* Hi verſus eleganter applicari poſſunt ad hominem diligentem & in ſtudiis conſtantem, ſi leviter ſic immutaveris:

Non uſquam prorepis, & illis uteris ante
Quæſitis ſapiens: nam te neque fervidus æſtus
Dimoveat ſtudiis, neque hyems, ignis, mare, ferrum,
Nil obſtat tibi, dum ne ſit te doctior alter.

Quid juvat immenſum te argenti pondus & auri &c. poteſt per ſimilitudinem referri ad Tit. *Eruditio occulta.* Poteſt etiam applicari ad *Locorum communium collectores* opere ipſo ignavos. *Quid habes pulchri conſtructus acervus?* poteſt referri ad malos ſcriptores, non niſi locos communes accumulantes exiguo judicio præditos; Titulus: *Collectio inutilis.* *Cur tua plus laudes cumeris granaria noſtris?* Elegans adagiale, quo contemnenti noſtram inopiam reſpondere poſſumus. Poteſt referri ad titulum αὐταρκείας. *Quia tanti, quantum habeas, ſis* poteſt referri ad titulum *divitiarum & autoritatis.* *Quid facies illi? jubeas miſerum eſſe libenter,* *Quatenus id facit* referri poteſt ad titulum *contemnendi vel permittendi.* Permitte illum ſuo ingenio vivere. *Populus me ſibilat, at mihi plaudo* ſolitariè accepta propoſitio referri poteſt ad hominem arrogantem, qui judicium populi de ſe contemnat. *Tu tanquam parcere ſacris Cogeris aut pictis tanquam gaudere tabellis* poteſt referri ad titulum *inutilis parſimoniæ*, ſive: *non uti rebus ad uſum deſtinatis.* Applicari poterit ad ſenem effœtum, qui juvenculam uxorem duxit. *Horum Semper ego optarim pauperrimus eſſe bonorum* refertur ad titulum: *Contemnendi ut bonum inutile.* *Infelix operam perdas, ut ſi quis aſellum. In campo doceat parentem currere frenis* poteſt referri ad varia 1. *ad titulum fruſtranei laboris* 2. ad titulum: *Inſtitutio infelix.* *Eſt inter Tanaim quiddam ſocerumque Viſelli* referri poteſt ad titulos *differentiæ, diverſitatis, medii.* *Nemon', ut avarus Se probet at potius laudet diverſa ſequentes?* poteſt referri ad titulum *Philautiæ.* *Exacto contentus tempore vitæ Cedat, uti conviva ſatur* poteſt referi ad titulum: *Mors ſenis* * Infinita talia ex Horatio, Virgilio, Terentio, Plauto, Juvenali &c.
colligi poſſunt, magno uſui ad omne orationis genus futura, præcipuè ad acri- 33
moniam ſtyli; ad varias meditationes, &, ſi quis credere velit, etiam in ſacris:
Mater enim omnis acutæ inventionis Metaphora eſt. * In quorum collectio-
ne ego induſtrium diligentemque eſſe tironem meum velim, qui magnum 34
ſuo tempore ex eâ re fructum perſentiſcet.

CAP. VII.

DE EXCERPTIS COPIOSÆ ORATIONIS.

Excerpta copiosæ orationis, quæ præcipuè Oratoria vocanda. 1. In iis ad tria attendendum est, nempe ad Τὸ πεπλασμένον, Συσηματικὸν & Ενθυμηματικὸν 2. πεπλασμένον in quo consistat. 3. de excerptis amplificatoriis pauci egerunt. 4. Autoris ad Herennium consilium pro copiosâ oratione. 5. Verborum Synonymia simplex. 6. Aristidis de Synonymia consilium. 7. ea petitur è phraseologicis libris. 8. exempla synonymica amplificationis. 9. Verborum communium usus in dilatationibus 10. Prædicata Lulliana. 11. Sunt absoluta vel respectiva. 12. Exempla proponuntur. 13. Eodem modo & integræ sententiæ variantur. 14. In expressionibus affectuum differunt formulæ & figuræ. 15. ut & in expressionibus actuum intellectus. 16. Verba ista generalia diligenter notanda. 17. referri possunt ad generalissimos titulos. 18. qui recensentur. 19. sqq. Verba Essendi, Affirmandi, Negandi, 20. dubitandi. 21. Volendi, Nolendi. 22. Affectuum. 23. πλαγιασμὸς Περιβολαὶ, Προσλήψεις 24. Exempla Πλαγιασμῶν ex oratione pro M. Marcello. 25. Figurarum 26. sententiarum amplificatarum, collectanea. 27. de Meifarti mellificio oratorio judicium. 28. Sententiarum amplificatarum usus. 29. Excerpta ex oratione pro M. Marcello. 30.

1 VIdimus de Excerptis puræ & ornatæ orationis: Venimus ad copiosam,
2 & ad Excerpta, quæ præcipuè dicuntur oratoria. * In iis ad tria attendendum est, 1. ad τὸ πεπλασμένον. 2. ad τὸ συσηματικόν. 3. ad τὸ ἐνθυμηματικόν. In quibus singulis excerpta suâ quâdam ratione ordinanda sunt.
3 *Τὸ πεπλασμένον orationis consistit præcipuè in decenter copiosâ ac figuratâ oratione. Copia orationis vel à verborum & sententiarum circumductione est,
4 vel à mensurâ periodicâ. *Primum itaque de Excerptis amplificatoriis agemus, in quibus pauci hactenus industriam suam exercuerunt. Multi sunt, qui de copiâ verborum ac dilatatione & Amplificatione scripserunt, inter quos Erasmus & Ludovicus Regius singularibus libris egerunt, & nos suo loco, sed de Excerptis formandis nemo distincti aliquid docuit. Nos *lib. 2. cap. 13* & *cap. 14.* tum præceptis tum exemplis ostendimus, quomodo sententiæ per assumptiones sint
5 amplificandæ. * Eandem methodum *Autor ad Herennium col. 67. 68.* ubi de expolitionibus agit, præscripsit, diserteque ait; quod *multò maximè per eam exercemur ad eloquentiæ facultatem.* Bene itaque fecerimus, si talium Expolitionum vel Amplificationum, quæ apud optimos Oratores occurrunt, Excerpta instituerimus. Nos ex oratione Ciceronis pro Marcello talium Excerptorum specimen ostendemus.

Omnis

Omnis Amplificatio consistit in dilatatione, tum verborum tum sententia- 6
rum, & primùm simplex est synonymia. *Disertè Aristides in libro *de Dictione Civi-* 7
li, quem è Græca in latinam linguam convertit notisque illustravit *Laurentius Nor-*
mannus, Vir doctissimus, hoc præcepit, cum ita ait: *Ratione Elocutionis fit circumdu-*
ctio, nempe si vocabula idem valentia adhibeantur. Sciendum verò, quæ significatu con-
veniunt, quadam consecutione mutuâ jungi, quadam contra quam consentaneum fuerat.
* Verborum idem significantium farrago è phraseologicis libris peti debet, tum 8
ex observatione crebrâ. * Ita cum Cicero hîc dicit N. 2. *Dolebam, & vehemen-* 9
ter angebar, inter synonyma referri debet. Ita N. 6to, *laudes extenuare verbis,*
easque detrahere, N. 4to, *merito, atque optimo jure*; & plura alia in hâc oratione
occurrentia. Ita N. 6. *fortuna sibi vindicat & penè omne ducit suum.* Neque simpli-
citer hæc Synonymia, sed & κατ᾽ ἀπόφασιν, sive per negationem institui solet, ut
statim in primâ periodo hujus Orationis: *Diuturni silentii finem hodiernus dies at-*
tulit; idemque initium dicendi. * Si à simplicibus verbis & phrasibus discesserimus, 10
veniendum est ad *communia verba*, quæ quasi genericam aliquam naturam ha-
bent, quibus uti possumus in dilatatione verborum & sententiarum, per periphra-
ses, descriptiones & similia. * Vocamus autem Communia verba, quæ non termi- 11
nantur in aliquod subjectum, qualia verba communia possent sub titulis Lullia-
nis ad τὰ πρακτά præcipuè accommodatis comprehendi. * Suntque illa prædi- 12
cata communia tam absoluta, quam respectiva. Absoluta sunt bonitas, magni-
tudo, duratio, potestas, cognitio seu sapientia, appetitus, virtus, veritas, gloria.
Respectiva sunt differentia, concordia, oppositio seu contrarietas, proprium,
medium, finis, majoritas, minoritas, æqualitas, & quæ singulis opponuntur.
* Sub singulis comprehenduntur plura vocabula generalia, atque illa vocabula 13
generalia magnam sub se iterum continent sylvam nominum, verborum & ad-
verbiorum, e.g. hic in oratione N. 12. habetur: *Clementia tua judicio conservati*
sumus. Satis fuisset: Clementiâ tuâ conservati sumus; vel, judicio tuo conser-
vati sumus; sed jungit Cicero verbum commune cum singulari. Judicium enim
latius patet, quam clementia. Ita N. 13. *Etsi aliqua culpa tenemur erroris hujus;*
satis erat dixisse: etsi errore humano tenemur. Ita N. 14. *Tantum apud me grati*
animi fidelis memoria valuit; cum sufficeret: tantum apud me gratus animus va-
luit. Ita N. 24 *Si ad humanos casus accedat sceleris consensio*; suffecisset: si ad huma-
nos casus accedat scelus. Et tales non verborum tantum, sed etiam sententiarum
& formularum amplificationes infinitæ occurrunt, à vocibus illis communibus
assumptæ. Sic in primo exemplo vox *Judicium* est communis, referenda ad titu-
lum *Cognitionis*, potestatis. In exemplo secundo vox *culpa* referenda ad titulum
malitiæ bonitati oppositæ. In tertio exemplo vox *memoria* referenda ad titulum
generalem cognitionis. In quarto vox *Consensio* referenda ad titulum genera-
lem prædicati Respectivi Concordiæ; & talia infinita occurrunt. * Sententiæ in-
tegræ eodem modo per communes voces variari possunt; quæ voces etsi è ter- 14

minis illis generalissimis inveniri facile possunt, & applicatione ad illos terminos, eorumque contraria eò magis ampliari, præcipuè tamen referuntur vel ad actus intellectus, vel ad motus animi. Proveniunt itaque à facultate intelligente tum formulæ, tum figuræ, quæ eam ob causam figuræ sententiarum vel τῆς διανοίας dicuntur, vel à motu animi, & itidem hinc oriuntur formulæ vel figuræ, quæ figuræ affectuum dicuntur. Formulæ in illo consistunt, quod dicam, me scire, intelligere, opinari &c. Figuræ tales sunt, quæ scientiam & sententiam per se gignunt: nam omnes illæ figuræ sententiarum docent aliquid distinctius auditores de re, quam proponimus; Ut figura distributionis enumerando vel species, vel partes, magis dulucidam facit orationem, & intelligentiorem reddit auditorem.

15 * In formulis & figuris motuum sollicite distinguuntur formulæ & figuræ ab Hermogene, ejusque diligentissimo Commentatore *Sturmio lib. 1. de Universa ratione Elocutionis Rhetoricæ c. 24.* Nam cum Orator verba motuum præmittit, ut cum dicit, se mirari, se terreri, remissior ille motus est, & vix nomen figuræ meretur. Cum autem affectus ipsis verbis exprimitur, & nihil præmittitur, tum vera figura est: animus enim ipse ideam hujus affectus verbis imprimit. Ita in Exordio Orationis pro Milone Cicero dicit, se terreri; quod mollius & remissius est, quam si terrorem vultu, gestu, trepidatione & oratione ipsâ exprimat. Quod si itaque verba talia motuum in sententiis præmittantur, πλαγιασμὸς est, & obliquatio: si integris periodis prologus contineatur, aliquid figuræ sapit, etsi non sit ipsa figura.

16 * Similiter accidit in expressionibus actuum intellectus, quæ varios suos gradus habet. Nam cum dico, me aliquid scire, opinari, æstimare, mirari &c. non tam figuram illud facit, quàm formulam. Si verò affectum illum admirationis exprimam ipso sensu, *Papa! quanta enormitas est, quantum prodigium!* Ipsa figura admirationis sub ratione exclamationis proponitur.

17 * His verbis generalibus, quæ exprimunt vel intellectum, vel affectum, vel aliquid quod illo pertinet, frequenter utitur Orator ad amplificandam & dilatandam Orationem, quæ proinde diligenter notari debent, & ad terminos suos generales reduci, quos terminos hic quasi per indicem dabimus, ut velut Alphabetum quoddam sint, quo tanquam elementis quibusdam dilatetur Oratio, his formulis adjectitiis ubique suffulta.

18 Generalissimi Tituli, ad quos omnes communes voces ac formulæ referri possunt, sunt Verba *1. affirmandi & negandi, 2. volendi & nolendi, 3. laudandi & vituperandi, 4. suadendi & dissuadendi.* Quibus contineri omnia illa possunt, quæ quomodocunque ad tria causarum genera referuntur. Nam generis judicialis communia verba accusare & defendere ad laudare & vituperare reduci possunt. Pleraque, quæ in dicendo occurrunt, vel in rebus, vel in facto, vel in faciendo versantur.

19 * Voces & formulæ, quibus affirmamus, variè formantur. *1. Per verba, quæ simpliciter ad asseverationem pertinent, ut:* statuo, judico, sic censeo, credo, sic statui semper, sic mihi persuasum est, sic sentio, & ita sentio, & sæpè dis-

mi, adducor ut putem, illud affirmo, confirmo, etiam illud adjungo, idem ego contendo, non dubito, non vereor, non est verendum, certum est, luce clarius est, non dubium est, nulla dubitatio est, in dubium non venit, non ambigitur, nemo negat, negari non potest, nemo ignorat, potestis recordari, sic perspicio, cui perspicuum non sit? fateor, non inficior, exploratissimum habeo, narro tibi, testor. Cic. l. 1. De Orat. *Adest ferè nemo, quin acutius atque acrius vitia in dicente quam recta videat*, h. e. omnes vident. Id. lib. 1. fam. 3. *nemo est, quin cogitet, quam sit metuendus victor iratus*, h. e. omnes scimus. Verrin. 3. *Neminem vestrûm ignorare arbitror, judices, hunc sermonem vulgi atque hanc opinionem populi Romani fuisse*, i. e. Vos scitis. Verrin. 4. *Me dies, vox, latera deficiant, si hoc nunc vociferari velim, miserum indignumque apud eos diem festum* esse, i. e. miser apud eos dies festus est. Duplicantur in his πλαγιασμοὶ. His ex adverso contraria poni possunt. 2. *Per verba simplicis essentiæ vel conditionata*, ut evidens est, manifestum est, patet, fieri non potest, contingit, necessarium est, facile & difficile, sunt illa ejusmodi ut &c. qualia præsupponunt asseverationem, vel dubitationem, vel negationem. 3. *Per verba, quæ intellectum vel propriè, vel metaphoricè inferunt*, e. g. Cognosco, intelligo, experior, perspicio, sentio, judico, hoc ego te doceo, subodoror, prædico, præsagio, prævideo. Vide vocabula sub termino Lulliano Cognitionis. * Comprehenduntur sub illis contrariæ voces, dissentire, displicet, nescire, juxta cum ignarissimis scio, nescio quo pacto &c. 4. *Per verba opinandi*, puto, credo, existimo, duco, arbitror, opinor, videtur; qualis πλαγιασμὸς Rhetoribus ἐνδοίασις dicitur. 5. *Per verba ἐπικρίσεως*, e. g. rectum, justum, æquum honestum, utile, necesse, dulce, odiosum, molestum, acerbum, indignum, miserum, ridiculum est, satis est, parum est, nimium est, magni interest, stultitia est me illi vitio vertere, Placet, Non oportet. Quæ actiones pleræque judicantur à qualitatibus bonis vel malis, ideoque verba bonitatis Lulliana hîc applicari possunt. 6. *Per verba συγκρίσεως* seu comparationis, superlationis, exæquationis, e. g. supra quam credi potest, ultra hominum fidem. 7. *Per verba illativa & concludentia*, e. g. Sic ego colligo, sic fert ratio mea, &c. 8. *Per verba testimonii*, e. g. ajunt, dicunt, perhibent, auditum est; fama, rumor est; in proverbio est, creditur, veteres comprobant autores, Dialectici persuadent, per manus traditum est, audivimus ex majoribus, multi prodiderunt, multi sunt autores, placet Philosophis hoc, majores natu dicere audivi, annales refertos habemus, legimus in annalibus, est in monumentis literarum, relatum est apud Historicos, *Plato* definit, declaravit, &c. Ex his contraria facile formari possunt.* Dubitandi verba quasi intermedia sunt e. g. dubito, non est verosimile, non liquet, &c.* Verba volendi exprimuntur 1. *per phrases generatim voluntatem significantes*, e. g probo, placet, hæc mea mens est, hic sensus, 21 ita mecum constitui, deliberatum est, hæc dudum designavi, instructa ad illam 22 rem omnia, tentare, eligere, repudiare, cunctari, festinare. 2. *per generalia verba faciendi & fiendi*, quoniam facta ad voluntatem referuntur, e. g. Soleo mirari, non

est

20

eſt meæ conſuetudinis rationem reddere, faciam profectò, non committam ut, &c, non repugnabo, non refragabor. 3. *per verba poteſtatis*; quo referri poſſunt cæteræ voces ſub hoc prædicato Lulliano contentæ, e. g. In tuâ poteſtate eſt, nihil impedit, nihil prohibet, nihil vetat; tuarum virium, tuorum nervorum res eſt; *qua res in civitate multum poſſunt, ha contra nos faciunt; eſt in tuâ poteſtate, ut ille in me ſatis ſibi præſidii eſſe putet.* Cic. 4. *per verba cauſæ efficientis, impulſivæ, finalis.* Quoniam enim omnis oratio verſatur in aliquo facto vel faciendo, ideoque è cauſis verba communia multa deſumi poſſunt, e. g. Ideò hoc factum eſt; omnem operam impendit, ut hoc ageret: ideoque omnes phraſeologiæ diligentiæ, procurandi, laboris, induſtriæ, conatus, omneſque voces, quæ actionem generalem exprimunt, huc pertinent. Cic. 5. fam. 1. *Summa tua autoritas fecit, meumque de tuâ ſingulare virtute judicium, ut magni meâ intereſſe putarem, & res eas, quas geſſiſſem, tibi notas eſſe, & non ignorari à Te*; i. e. res geſtas tibi notas facere volui. 5. *per verba af-*
23 *fectuum:* ea enim ad actiones referri debent. * Volumus facienda vel ſimpliciter, vel cum affectu. Facta affectu vel exaggeramus, vel elevamus. His verbis vel morata, vel pathetica fit oratio; prout formulæ vel affectum vel virtutem exprimentes admiſcentur. Quando verba affectuum proponuntur ſententiis, ea Hermogenes inter exempla προσλήψεως ſeu aſſumptionis numerat. Formulæ à virtutibus & vitiis deſumptæ moratam reddunt orationem, ſi illis per aſſumptionem ſententiæ amplificantur. Ideoque verba, quæ ſubjiciuntur prædicato Lulliano Bonitatis & Virtutis, hic convenient. Poſſunt & cæteri omnes πλαγιασμοὶ Lullianis prædicatis in amplificatione ſententiarum jungi. Exaggeratio poteſt inſtitui per verba magnitudinis & virtutis, quæ apud Lullium habentur. *Laudandi & vituperandi* communes voces & formulæ è prædicatis Lullianis pro rei, de quâ dicitur, naturâ, derivari poſſunt. E loco enim adjunctorum, unde omnis laudandi & vituperandi ratio dependet, ſunt deſumpta. *Suadendi & diſſuadendi* formulæ per omnem ſermonem generis deliberativi ſunt diſperſæ.

24 Solet talis amplificatio per πλαγιασμὸν convenire cum περιβολῇ. Sententiæ enim è rectis mutantur in circumductas ſive compoſitas per πλαγιασμὸν, περιβολὴν & πρόσληψιν. Πλαγιασμὸς conſiſtit in illâ obliquatione per verba & formulas; περιβολὴ fit καθ' ὑπόθεσιν, vel per conditionalem ſententiam inſertam vel præmiſſam, e. g. *Si quid in me eſt eloquentiæ, ejus vel inprimis fructum Licinius repetere debet.* Recta eſt ſententia: Eloquentiæ meæ fructum à me repetere Licinius debet; vel κατ' ἀπόφασιν, per negationem contrarii, e. g. *Qui profectò, ſi nihil ad percipiendam colendamque virtutem literis adjuvarentur, nunquam ſe ad earum ſtudium contuliſſent.* Pro quo dixeris: literæ valent ad virtutem. Tertiò per propoſitionem relativam, e. g. *Quia tua voluntas ea videbatur eſſe, ut prorſus, niſi confirmato corpore, nolles navigare*; pro eo diceres: nolebas navigare, ſed hoc exemplum æque poteſt ad πλαγιασμὸν referri. Ita Cic. pro Archia: *Nunc inſidet quædam in optimo virtus, quæ dies noctesque animum gloriæ ſtimulis concitat*; pro

eo

eo quis diceret: Virtus concitat. Sed poteſt hoc exemplum æqvè ad πλαγιασμὸν referri, & qvidem ad titulum, exiſtentiæ. Inſidet in optimo virtus. Verba enim exiſtentiæ ſub ſe continent omnia verba generalia, vel exiſtentiam, vel inhærentiam, vel præſentiam, aut ſimile quid ſignificantia. πρόσληψις multos habet modos, ut jam ſupra dictum eſt.

Nos jam ad Orationem pro M. Marcello nos convertemus, & quicquid 25 in eâ πλαγιασμῶν & προσλήψεων, in uſum eloquentiæ Studioſorum notabimus, ut ad hoc exemplum obſervata & excerpta amplificatoria ſua inſtituant. Totis duabus primis periodis nihil aliud continetur, quam hæc ſententia: Hodie de reſtituto Marcello dicere debeo. Tota itaque periodus prima eſt quaſi παρασκευαστικὴ, & nihil aliud quam πλαγιασμὸν per integram periodum deductum continet: Quare ad formulam aſſeverandi vel dicendi pertinet. Cætera expolitionibus ornantur & figuris, de quibus poſtea. Verba etiam illa: *tacitus nullo modo præterire poſſum*, pertinent ad formulas affirmandi, dicendi, aſſeverandi. Poteſt etiam hæc formula, quæ formula ſimul connectendi eſt, referri ad variationem particulæ *etiam*. *Conſervatam ac reſtitutam puto*, pro, reſtituta eſt, πλαγιασμὸς eſt, & ad verba opinandi refertur. Formula hæc referenda ad verba affectuum & ἐπικρίσεως. *Dolebam & vehementer angebar, cum viderem, virum conſtitutum in eâ fortuna*, pro, fortuna ejus erat afflicta. *Nec mihi perſuadere poteram, nec fas eſſe ducebam, verſari* me &c. *quod Marcellus à me iniquè diſtractus fuit:* Formula referenda ad verba ἐπικρίσεως. *Intellectum eſt mihi quidem in multis, & maxime in me ipſo, ſed paulo ante in omnibus*, πλαγιασμὸς, qui referendus ad verba intellectus & ſenſus (notetur hic obiter variatio conjunctionis copulativæ, *& maxime in me, ſed paulo ante in omnibus*. *Ille quidem fructum omnis vitæ cepit, cum* &c. Videri poterat quaſi πρόσληψις effectus aut πλαγιάσμὸς verbi generalis *eſſe* vel *fieri, aut factum eſſe*. Nam e.g. ita dicere poſſum: *Ille fructum omnis vitæ anteactæ hodierno die maximum cepit, cum honores illos conſecutus eſt*, pro: ille honores hodie conſecutus eſt; eſtque talis generalis formula *eſſendi vel fiendi*, reflexa ad titulum generalem *bonitatis & magnitudinis*. *Eſt verò fortunatus ille* &c. Referenda hæc formula eſt ad verba *Eſſe vel Exiſtentiæ, ad circumſtantiam temporis relata*; Simpliciter enim dicere poterat: Marcellus maximo beneficio à te affectus eſt. Nota iterum variationem Conjunctionis Copulativæ per Comparationem: *cujus ex ſalute non minor pene ad omnes, quam ad illum ventura ſit, lætitia, perveneris*. *Quod ei quidem merito ac jure optimo contigit*. Hæc periodus ſeparatim ponitur, ſed partim refertur ad præcedentem, partim connexionem præſtat propoſitioni ſecuturæ; Ideoque vel ad formulas πλαγιασμῶν, vel ad formulas connectendi referri poteſt. Si ut πλαγιασμὸς conſideratur, referenda eſt ad formulam *eſſe vel fieri, factum eſſe*, h.m. *Quod ei merito atque optimo jure contigit, ut hoc beneficio afficeretur*. Quæ ſequuntur periodi aliquot, hanc propoſitionem continent: *Laus reſtituti Marcelli cæteras Cæſaris laudes ſuperat*. Tota hæc periodus:

dus: *Nullius tantum est flumen ingenii* &c. adhiberi potest, cum dicimus de rebus magnis vel absolute vel comparate. Absolute: *nullius tantum flumen est ingenii, qui enarrare res tuas possit*, pro: res gestæ tuæ sunt maximæ. Comparato sensu ita adhibetur, ut primum amplissimè laudentur, quæ minora visa sunt, ut eò ampliora sint, quæ sequantur. Referatur ad formulas *asseverandi*, & separatim illa: *tamen hoc affirmo, & hoc pace dicam tuâ, nullam laudem esse ampliorem*, i. e. nulla laus major est. *Soleo sæpe ante oculos ponere idque libenter crebris usurpare sermonibus*. Mirabilis hîc πλαγιασμὸς est ad rem magnam significandam; & referenda hæc formula est ad verba *intelligendi & cogitandi*. *Quæ quidem ego, nisi ita magna esse fatear &c. amens sim*: Pertinet hæc formula ad formulas *asseverandi*, reflexa ad titulum generalem *magnitudinis*. Duplex quasi πλαγιασμὸς esse videtur; primus: *fateor esse magna*, pro, sunt magna; secundus: *nisi magna esse fatear, amens sim*. Est πλαγιασμὸς περιβολῇ auctus. Additur tertio *Hyperbole: ut ea vix cujusquam mens aut cogitatio capere possit*. Elegans exemplum in rebus magnis exaggerandis. Potest etiam integra hæc formula ad verba Syncritica referri; Tota enim hæc formula comparationem auget, cum simplex sententia: hæc facta tua omnium facta superant, vel, factum tuum priora tua superat. *Nam bellicas laudes* &c Periodus hæc nihil aliud dicit, quam bellicæ laudes non sunt propriæ Imperatorum. Hæc sententia dilatatur vel πλαγιασμῷ vel assumptione, præmittendo verba generaliora; quæ resolvuntur in formulam generalem negandi. Nam si ita formes sententiam: *Negant quidam laudes bellicas esse proprias Imperatorum*; Formula illa negandi per Expolitiones exprimitur: *solent extenuare verbis, easque detrahere ducibus*. *Totum hoc* &c. *est inquam tuum*: ad titulum asseverandi per iterationem verborum refertur. *Domuisti gentes*: Amplificatio sententiæ per πρόσληψιν adjunctorum & circumstantiarum, ut in superiori periodo per πρόσληψιν partium. *Quia & naturam & conditionem, ut vinci possent, habebant*, pro, vinci poterant. Referendus ille πλαγιασμὸς est ad verba generalia *esse*, sive simpliciter, sive per conditionem. *Nulla est tanta vis* &c. Vere magna & ampla est hæc periodus, & crescit antitheris, expolitionibus crebris. Notetur subjectum totius periodi, quod in meris Infinitivis consistit, præmitti, & prædicatum postponi per resumptionem subjecti; cujus formula: *hæc qui faciat*. Ita enim instructa periodus numerosior est, quam si ita concepta fuisset: Qui animum vincit, iracundiam cohibet, non ille cum summis viris comparandus, sed &c. Ita enim traheretur sensus, & membrum nimis cresceret. Referenda est hæc quoque formula ad verbum generale *faciendi, vincere, cohibere, temperare, extollere, amplificare: hæc qui faciat*. Estque hic, quod benè notandum, πλαγιασμῦ postpositi exemplum. Deinde duplex est πλαγιασμὸς: posterior enim formula ad verba *Epicritica* pertinet. *Non ego enim cum summis viris* &c. Potest & eadem formula referri ad verba *Syncritica*: est enim formula comparandi per ὑπερβολήν. Ita hic comparat, ut ponat extra omnem comparationem.

nem, quæ summa est exaggerationis nota. Duæ hæ periodi sequentes nihil aliud in se continent, quam hanc sententiam: Qui seipsum vincit, major est omnibus, & hæc sententia per χωρισμὸν, per exaggerationes & αὐξήσεις in plures periodos distrahitur. *Quo studio incendimur?* Ita vel simpliciter, vel per interrogationem possumus dicere; quo studio incendimur, cum tua legimus. Referri potest ad verba generalia *affectuum*, & in specie *amoris, desiderii*, i.e. ac si diceremus: res tuas gestas libenter legimus. *Gratias agere gestiunt:* πλαγιασμὸς per verbum generale affectus. *Cum lacrymas viderem, omnium memoria pectus meum effodit*, pro, tactus sum commiseratione Marcellorum, quibus tu dignitatem restituisti. Etsi hîc enthymema latet, referri tamen potest ad formulas generales affectuum, & quidem commiserationis. Est etiam hoc exemplum περιβολῆς per enunciationem relativam. *Hunc tu igitur diem antepones:* Possunt hæc verba etiam inter formulas referri, si subintelligantur, quæ hîc sunt præmissa. Ita enim institui sermo potest: *Hunc tu diem* &c. *jure antepones, quo hoc beneficio nos affecisti*, i.e. magno beneficio nos affecisti. Referri potest ad verba ἐπικρίσεως vel συγκρίσεως & superlationis. *Vereor hoc* &c. Referri hæc formula potest ad verba generalia *intelligendi dicendi & affirmandi*, reflexa ad titulum *magnitudinis*, & accommodatur rei magnæ, de qua dicturi sumus. *Atque hoc quam late pateat, attendite:* Est quasi πρόσληψις pollicitationis, quando aliquis se aliquid magni probaturum promittit: potest etiam ad verba generalia *intelligendi* referri, etsi accedat figura ἐπιστροφὴ, prout si diceret: hoc judicium multa complectitur. Nam si quis vocem *Attendite* per Synonyma amplificaret, rectius hujus formulæ usus pateret. *Jam verò animis vestris putate, atque ante oculos vobis ponite, quam late judicium pateat*, pro: late judicium patet. *Judicavit à pleriisque susceptum*, pro: absolvit à crimine perduellionis. Vox itaque *judicavit* inter πλαγιασμὸς referri debet. Referenda est hæc formula ad verba ἐπικρίσεως. Πρόσληψις est causarum, qua amplificat sententiam. De pace agendum esse existimavi &c. Tota periodus nihil loquitur, nisi hæc verba: Ego pacem semper sectatus sum, quam ille circumloquitur per verba generalia *opinandi*, & in contrariam partem flectendo sententiam per generalia verba *affectuum*, scilicet *doloris*, & verba *negandi*. Formula illa referri potest ad verba generalia *persuadendi*, vel etiam *asseverandi, notum est, manifestum est, Tantum apud me grati animi memoria valuit, ut nihil illi denegandum arbitrarer.* Est etiam formula morata. Sententia enim: nihil ipsi denegavi, Amplificatur è loco gratitudinis. Possunt enim & tales formulæ è virtutum locis amplificatæ seorsum colligi. *Quod quidem meum consilium minime obscurum fuit.* Hæc verba, etsi hic sententiam complent, tamen reflectunt ad superiora, & potest illa formula adhiberi, cum aliquid asseveramus; & referri sub titulos, *manifestum est*, h. m. *Meum consilium minime obscurum fuit, cum illa res inter nos disceptaretur. Ex quo nemo* &c. Tota hæc periodus hanc sententiam habet: Cæsar voluit pacis autores conservare; estque in hâc sententiâ quadru-

plex πλαγιασμὸς, 1. ex verbis ἐπικρίσεως, 2. ex verbis dubitandi, 3. ex verbis voluntatis. 4. iterum ex verbis ἐπικρίσεως. Estque hæc sententia sub modo conclusionis seu illationis concepta 1. *ex quo nemo erit tam injustus rerum æstimator,* 2. *qui dubitet.* 3. *quæ Cæsaris voluntas fuerit.* 4. *cum pacis autores conservandos censuerit.* *Atque id minus mirum fortasse tum, cum esset incertus exitus.* Est formula periphrastica particulæ præsertim, minus mirum, fortasse, cum. Est itidem formula connectendi generalior. Potest etiam inter πλαγιασμὺς referri sub verbo generali *fiendi* vel *facere*: Atque id minus mirum fortasse tunc accidit, cum esset &c. *Is profecto declarat, se maluisse,* pro: Is voluit vincere. Πλαγιασμὸς referendus ad verba generalia *Voluntatis*, estque duplex. 1. declarat, se voluisse vincere. 2. verbum *Velle* per comparationem contrarii variatur h. m. *se maluisse non dimicare, quam vincere.* Ut obiter significem, quod omittatur alteri particularum comparativarum quæ absconditur in voce *Maluisse.* Dici enim alias potuisset, se voluisse non tam dimicare, quàm vincere. *Quoties ego eum, & quanto cum dolore vidi extimescentem?* πλαγιασμὸς duplicatus cum περιβολῇ & figurâ exclamationis. Is enim sensus est: Marcellus ferocitatem victoriæ extimescebat. Additur πάθος doloris. Referendus itaque hic πλαγιασμὸς est ad generalia verba *sensuum*, aut ad verba *affectuum*, doloris. *Vidimus* &c. Sententia hæc est: Bellum finitum fuit, & in urbe pax fuit. Amplificat per πλαγιασμὸν verbi *videndi*, & ἐξεργασίαν phrasium. *Ut dubitare debeat nemo, quin multos, si fieri posset, Cæsar ab inferis excitaret.* 1. Est πλαγιασμὸς, ad verba dubitandi referendus. 2. Elegans deinde formula hîc latet, referenda ad verba συγκρίσεως; & talis quidem, quæ involvit voces superlationis, quibus ipsa ὑπερβολῆς figura additur. Exprimitur autem hîc summa clementia. Imitari possis in multis aliis rebus. Sic si hominem misericordem velis depingere: *Adeo affectim amat miseros, ut dubitare debeat nemo, quin multos, si fieri possit, ultimis suppliciis destinatos eriperet, nocentesque absolveret, quàm ut innocentes damnaret.* Præterea hæc formula in multas alias figuras converti potest. *Alterius vero* &c. In his verbis 1. est notanda singularis trajectio vocum, quæ recto ordine ita locari debuisset: Nihil amplius dicam, quam nimis iracundam fuisse victoriam alterius partis, id quod omnes verebamur. Cicero vero ita maluit, & proposuit verba: alterius vero partis, ut sensus efficacia major esset, & commodior cum prioribus nexus. Duplex hic est πλαγιασμὸς, 1. per generale verbum *dicendi*, 2. per generale verbum *metuendi*: estque præterea περιβολὴ per particulas relativas, cum figura præteritionis: nihil amplius dicam, quàm id, quod omnes verebamur. *Cogitandum esse dicebant:* πλαγιασμὸς est, & quidem duplex, referendus ad verba *opinandi* & dicendi. *Quare gaude* &c. Tres periodi nullam aliam in se habent sententiam, quam: Gratulamur tibi; per figuras & multos πλαγιασμὺς & περιβολὰς ita ornata, ut in exemplum similium formularum esse possit. Πλαγιασμὸς est ex verbis *affectuum* reflexis ad

ita-

titulum *bonitatis.* *Quare gaude iſto tuo tam excellenti bono:* alter πλαγιασμὸς *eſt, & ſimul περιβολή.* *Cætera cum tua recordabere &c. felicitati tuæ congratulabere.* Referenda eſt formula ad verba generalia *ſciendi*, vel *intelligendi*. Tertius πλαγιασμὸς & περιβολὴ eſt: *De nobis quoties cogitabis, toties* &c. Referenda hæc verba ſunt ad formulam *cogitandi*. Titulus ille bonitatis augetur ex cauſis efficientibus hujus beneficii; Quoniam enim hæ periodi ſola in gratulatione conſiſtant, gratulatio autem fiat de bono aliquo obtento, ut hic ex laude Clementiæ: & verò bonitatis ac felicitatis multæ ſint tum cauſæ, tum partes, non commodius amplificabitur, quam ex iis vel cauſis, vel partibus, quæ generali illo bonitatis titulo continentur. Primo enim ponit generalem illum titulum boni: *Quare gaude iſto tam excellenti bono.* Amplificat partim per cauſas, partim per effecta, cum enumerat illa, fortunam, gloriam, naturam, mores, fructum, jucunditatem, virtutem, felicitatem; (quæ duo ſibi hîc opponuntur ad amplificationem rei ex comparatione contrariorum) liberalitatem, ſapientiam; & hæc omnia conſiderat, tum ratione ipſius beneficii, tum ratione illorum, quos beneficio affecit, ita tamen, ut omnia in autorem retorqueantur. Poteſt etiam tota hæc formula referri ad formulam *gratias agendi*. Notetur elegans variatio particulæ *potius*. *Etſi perſæpe virtuti, tamen plerumque felicitati*, i. e. potius felicitati tuæ congratulabere. Poteſt etiam tota hæc formula: *Cætera cum tua recordabere*, usque *congratulabere*, referri ad verba *ſyncritica* & formulas comparationum. Ad eadem verba *ſyncritica* referenda hæc eſt formula: *Quæ non modo ſumma bona, ſed nimirum audebo vel ſola dicere:* ad verba ſuperlationis, *ſupra quam credi poteſt.* Eſt etiam πλαγιασμὸς: quæ *audeo dicere*, pro: quæ ſunt. Notetur etiam hic poſitus particularum: *non modo, ſed nimirum.* alias enim dici ſolet: non modo, ſed &c. *Noli ergo in conſervandis bonis defatigari.* 1. πλαγιασμὸς hîc eſt, ad verba generalia *faciendi* referendus. 2. eſt formula *diſſuadendi:* noli defatigari. *Sed quinam eſt iſte tam demens?* πλαγιασμὸς ille eſt, etſi omittantur, quæ ſequi debent. Integra enim ſententia hæc eſt: nemo hoc patrare auſit. Poteſt referri ad verba *aſſeverandi* & *negandi*. Utrâque enim ratione conſiderari poteſt formula. Immiſcetur πάθος. Idem πλαγιασμὸς eſt in verbis ſequentibus: *Non eſt credibilis tantus in ullo furor.* *An, ſi tui nihil cogitant ſceleris, cavendum eſt?* Per interrogationem & περιβολὴν format ſimplicem enunciationem. Non inimici tui facient, περιβολὴ eſt: *Si tui nihil cogitant ſceleris*, πλαγιασμὸς: *Cavendum eſt, ne quid inimici*, referendus eſt ad verba *metuendi*. *Cum in animis hominum*, &c. περιβολὴ eſt, formata è verbis generalibus, *occultum eſt.* *Nam quis eſt?* Periodus elegans eſt, conſtans πλαγιασμῷ, expolitionibus & aſſumptionibus illuſtrata. Expolitiones ſunt *rudis, nihil de ſalute cogitans, qui non intelligat.* Aſſumptiones ſunt adjuncta illa, vel potius ſpecies illæ, tum 1. ponit res in genere. 2. aſſumit

Rempubl. hinc salutem communem & privatam. Recta sententia hæc est: Omnium salus in te uno posita est. Referendus est iste πλαγιασμὸς ad formulas *asseverandi* vel voces *sciendi & intelligendi. De te dies noctesque cogitans extimesco.* Est & ille πλαγιασμὸς vel potius περιβολὴ, fundata πλαγιασμῷ: Nam participium cogitans involvit particulam conditionalem vel causalem: cum cogito. Recta sententia hæc est: Ego tantum doleo, te immortalem non esse. Referenda est hæc formula vel ad verba *intellectus*, *cogitandi*; vel si vocem doleo & extimesco respicimus, ad voces *affectus*. *Quem Deum, etsi cupiat, opitulari Reipubl. credamus?* Referenda hæc formula est ad titulum Impossibilitatis, vel ad verba *syncritica*, sub titulo superlationis. *Omnia sunt tibi excitanda, Cæsar.* Sententia hæc est: Resp. tibi iterum erigenda est. quam ille variat per πρόσληψιν partium, in quibus Resp. consistit. *Non fuit recusandum, quin* &c. Elegans est πλαγιασμὸς. Referendus est ad formulas *asseverandi*, vel ad vocem generalem *sciendi*. Sententia recta hæc est: multa in bello civili turbantur. *Nam tuam vocem invitus audivi.* Formula est referenda ad vocem generalem improbandi. Recta sententia hæc est: non laudanda tua vox est. *Si ita vis.* Formula hæc ita posita notanda est, & ἐπιπλήξεις illæ, si ita vis, si ita placet, quasi blandiendi gratia adjectæ, quibus utimur, quando cum majoribus nobis res est, quibus adversari nolimus. Formula illa: *addo etiam si placet*, est variatio conjunctionis copulativa ET. *Quare omitte quæso istam doctorum hominum in contemnenda morte prudentiam.* Formula *dissuadendi & dehortandi: neque noli nostro periculo sapiens esse. Sæpe venit ad aures meas, te dicere*, pro: dicis. Πλαγιασμὸς est, referendus ad verba *sensuum*, *audiendi: Scilicet. Tum id audirem, si tibi soli viveres.* Πλαγιασμὸς est & περιβολή. Recta sententia est: non credo. Πλαγιασμὸς consistit in verbis: *tum id audirem.* Περιβολὴ in illis: *si tibi soli viveres.* Res tuæ gestæ complexæ sunt. Vox *Complecti* est inter illas, quibus Cicero ad sensus abundantiam exprimendam utitur, ut sunt multæ aliæ in lectione autorum notandæ. Cum enim illæ vi vocis amplitudinem aliquam significent, inter voces etiam communes referri possunt. *Tantum abes à perfectione*, pro: nondum fundamenta jecisti. 1. Notetur hic periphrasis particulæ *nondum*: Tantum abes à perfectione, ut. 2. πλαγιασμὸς etiam est, referendus ad verba vel *asseverandi*, vel *negandi*, vel etiam essendi & *sciendi*. Si specialiorem titulum velis ad verba *perfectionis*, vel etiam *imperfectionis*. Potest etiam referri ad formulam *improbandi* aut *dissuadendi* h. m. *Tantum abes à cogitationum tuarum summo opere, ut fundamenta consiliorum nondum jeceris. Gloria te esse avidissimum, quamvis sis sapiens, non negabis:* pro: gloriæ cupidus es. πλαγιασμὸς est, auctus vel περιβολῇ, vel ἐπεμβολῇ, referendus ad verba *ajendi* vel *negandi*. ἐπεμβολὴ vel περιβολὴ est: *quamvis sis sapiens. Quicquid enim est.* Per γνώμην effertur, quæ est formula, referenda ad verba *syncritica* seu *superlationis*.

Quid

Quid si rerum tuarum immortalium hic exitus futurus sit, ut relinqueres. πλαγιασμὸς est, referendus ad verba generalia *essendi, accidit, contingit* idem est, *Vide quæso,* ne. Tota hæc periodus nihil aliud in se continet, quam rectam hanc sententiam: Resp. in hoc statu relicta, non tantam tibi gloriam pariet. Est itaque quasi περιβολὴ: *quod si rerum tuarum immortalium* &c. formata per particulas conditionales. Deinde illa quoque verba: *Vide, ne ista divina virtus admirationis plus sit habitura, quam gloria,* πλαγιασμὸν habent ex comparatione; assumitur enim alius effectus ad effectum gloriæ. Utraque enim tam admiratio, quam gloria est effectus virtutis. Referri quoque potest hæc formula ad verba *Syncritica,* & quidem ad talem titulum: *simplices sententiæ per comparationem amplificata. Hæc igitur tibi reliqua pars est, hic restat actus, in hoc elaborandum est, ut* Remp. constituas. Elegans est πλαγιασμὸς, expolitione auctus, referendus ad verba *faciendi* vel *agendi:* & hoc quoque notandum est, quod sit sub formâ *asseverandi* prolatus: quo respectu etiam ad formulas *asseverandi* referri potest, & ad formulas hortandi & suadendi. Quoniam enim hortatio & suasio faciendum aliquid præsupponit, ideoque verba *faciendi* generalia, eorumque periphrases & synonyma, ut: laborare; curam diligentiam adhibere; industrium, solicitum, anxium esse, & similia, maxime huc pertinent: quæ ut augeantur sensu, verba affectuum illis jungi possunt. *Tum te si voles, satis diu vixisse dicito.* Iterum hoc exemplum πλαγιασμῶ est referendum ad verbum *affirmandi. Quid est enim hoc ipsum: quod cum venerit.* πλαγιασμὸς, quo exprimitur solum futurum tempus. Etsi enim hîc sensu quodammodo diverso usurpetur, tamen in imitatione potest pro πλαγιασμῷ accipi, e.g. *Quid est enim omnino hoc ipsum, quod cum venerit, statim in aspectu ipso extinguetur?* Ejus recta sententia hæc est: Res illa non erit diuturna. Referendus hic est πλαγιασμὸς ad verba generalia *essendi,* proponitur autem sub forma interrogandi. Nam & tales formulæ, quæ indumenta orationis dixeris, probe sunt notandæ. Nam talium indumentorum, ut voco, variæ occurrunt formæ, quibus in variandis sententiis uti possumus; possuntque omnes illæ formulæ verborum generalium sub certo quodam tali indumento proferri, ut multa applicatione quasi quibusdam numeris in se ductis, singulæ sententiæ singulis modis amplificari, vel potius variari possint. Ad vitandam enim Orationis nauseam ista indumentorum varietas conducit: quâ de re alio loco plura. *Nec verò hæc tua vita ducenda est* &c. Pertinet hic πλαγιασμὸς ad verba affirmandi. Tota hæc periodus nihil aliud continet, quam hanc sententiam: Nisi Remp. conserves, incerta erit tua gloria. Illustratur per ἐξεργασίαν. Sententia quoque hæc proponitur sub modo *asseverandi,* per iterationes verborum. *Huic inservias, hic te ostentes oportet.* Referenda est ad formulas *suadendi* & hortandi. *Obstupescent posteri.* Elegans exemplum προσλήψεως; assu-

Digitized by Google

assumuntur enim partes ad totum declarandum, quod una hac sententia continetur: Mirabuntur posteri res gestas tuas. *Erit inter eos &c.* Hujus periodi sententia hæc est: Rerum tuarum fama incerta erit apud posteros. Quæ sententia etiam superiori periodo continetur, merisque expolitionibus dilatatur. Illa enim verba: *Vagabitur modo nomen longè atque latè: sedem quidem stabilem & domicilium certum non habebit;* nihil circumloquuntur, quam incertitudinem. Uno enim verbo hæc poterat exprimere. πλαγιασμὸς est in illis verbis: *Erit inter illos, qui nascentur, magna dissensio, cum alii &c.* Referendus ad verba generalia *consensus vel dissensus*, vel etiam *dubitandi*. Referri quoque potest ad formulam *dubitandi*, cum scilicet res plures proponuntur, quas Cicero per διαίρεσιν proponit. Illa quoque verba: *Alii fortasse aliquid requirent*, itidem πλαγιασμὸν in se continent, ac referenda sunt ad verba generalia *desiderii*, e. g. Illud magnopere requirunt eruditi homines, ut ingenii tui monumenta in publicum proferas &c. *Servi igitur iis etiam judicibus*, pro: ratio quoque habenda est posterorum. Potest referri ad verba generalia *Curandi*, & præterea exhibet formulam *hortandi*. *Et quidem haud scio, an incorruptius, quam nos.* Est periphrasis particulæ *forsitan*. Et, & rursus, &, notetur usus Conjunctionis Copulativæ. *Id autem etiamsi tunc ad te non pertinebit, nunc certe pertinet.* Formula periphrastica est, quâ exprimitur particula *præterea* Est quoque πλαγιασμὸς: *pertinet ad te, esse te talem ut,* i. e. debes sequi gloriam, ideoque ad verba generalia *faciendi* vel etiam *debendi* referri potest. Est & *hortandi* vel *suadendi* formula. *Diversæ voluntates:* Exemplum προσλήψεως est. assumuntur enim adjuncta & species ad sententiam unam exprimendam, quæ est hæc: Dissentiebant inter se cives. *Restat, ut unum velint, qui modo habent.* Exemplum est περιβολῆς, per particulas conditionales. Potest etiam inter πλαγιασμοὺς referri, si e. g. ita proponas sententiam, quasi non modo tantum habeat sapientiæ, sed & sanitatis, ut tam imprudenti consilio suum adjungat. *Quare omnes te & hortamur & obsecramus*: Formula hortandi. Omnes idem sentiunt. Potest referri inter formulas πλαγιασμοῦ, & referri ad verba *sentiendi*, uti & illa, quæ sequuntur: *Ex omnium precibus & lacrymis sentire potuisti, quam gratum tuum nobis fuerit beneficium.* Adduntur hic verba affectus. *Sed quia non est:* Plena est hæc periodus πλαγιασμοῖς. Ejus sententia hæc est: Ego pro omnibus loquor. *Quod fieri intelligo: lætari omnes sentio*, pro: omnes lætantur. *Cum id sollicitudine, curâ, labore, tamdiu præstiterim.* Etsi hic non illo sensu verba capiantur, tamen ad πλαγιασμὸν referri illa formula potest, & quidem ad verba generalia *laborandi* h. m. Sollicitudine, curâ, labore hoc præstiti, ut tandem res illa ad optatum finem perduceretur.

Et hæc quidem exempla Plagiasmorum & Assumtionum pleraque sunt, quæ in hac oratione occurrunt. Unde patet, nihil esse in Oratione circumductâ

ductâ frequentius, quo illa dilatatur. Hæc exempla, ſi ex omnibus Ciceronis operibus fuerint notata, incredibile eſt, quantus ex illis cumulus effici poſſit. Referri verò illa exempla non tantum ad verba communia, ſed & ad illa, quæ verbis communibus comprehenduntur, poſſunt: & vix aliter, quàm ſententiarum titulis exprimi poſſunt, & nos in ſequentibus ſententiarum amplificatarum ex hâc ipſâ oratione indicem dabimus. Occurrunt tales πλαγιασμοὶ præcipuè in Orationibus, ubi numeroſior debet eſſe oratio & magis periodica. In cœteris non ſunt adeò frequentes: in Epiſtolis ad Atticum rara illa ſunt exempla, cum in illis nihil ſcripſerit Cicero, quod circumductum illud & περιβεβλημένον dicendi genus ſapiat. Quare & in illis, qui brevi dicendi genere utuntur, tales formulæ non apparent, ut in Tacito, Seneca & Plinio. Multa hìc ſunt, quæ ad titulum vel abſolutè vel comparatè laudandi referri poſſunt. * Occurrunt etiam aliæ ad amplificationem im- 26
primis pertinentes figuræ, quæ ſeorſim notari poſſunt, & ſermonem πεπλασμένον ex ornamentis conſtituunt. Colligi autem talia vel ſub titulis figurarum, vel ſub titulis rerum poſſunt. Exaggerationes in ſpecie ita dictæ, quarum locus eſt in demonſtrativo genere, hìc frequentes ſunt, & paſſim per totam Orationem occurrunt, & conſiſtunt in figuris, quæ ſpeciatim rem ampliorem faciunt. Ita e. g. in hac Oratione n. 21. per ἐπίθεσιν augetur Oratio: ad *graviſſimam, querelam & atrociſſimam ſuſpicionem.* Omnia enim adjectiva intendendi, ut: maximus, optimus, ſummus, eximius, egregius, ſingularis, admirabilis, incredibilis, divinus, præclarus, inuſitatus, inauditus, innumerabilis &c. ad hanc figuram pertinent. Item voces: tot, talis, tantus; & adverbia intendendi: valde, vehementer, unicè, maxime, egregie, etiam atque etiam, majorem in modum, miris modis, miris exemplis, immane quantum, mirum quantum, nimium quantum, huc referenda. Pertinent & ex oppoſito particulæ minuendi. Nam & in extenuando poteſt etiam quædam eſſe exaggeratio; item illa adjectiva & adverbia, quæ per λιτότητα intendunt, ut: non modicum, non exigium, & ſimilia. Exaggeratio fit per βεβαίωσιν & juramentum, ut in hâc oratione n. 10. *Parietes, medius fidius, gratias tibi agere geſtiunt.* Magna pars Exaggerationis in conglobatione verborum & ſententiarum conſiſtit. Conſiſtit verò conglobatio ex enumeratione, eſtque conglobatio coacervatio vehemens vocum, res diverſas ſignificantium, ut congeries ſimplex Synonymorum coacervatio. Talis conglobatio occurrit hic num. 29. *Obſtupeſcent poſteri certe imperia & provincias &c.* Exaggeratio per reticentiam non parum auget Orationem, cum certe ex eo, quod ſilemus, ejus quantitas concluditur. Differt à præteritione, quæ leviora ſe omittere fingit. Fit illa per ἀποδίωξιν, cum aliquid rejicimus & removemus; vel cum vehementius de re loqui parcimus, ut in hâc oratione n. 17. *Alterius vero partis nihil amplius hic dicam, crudelitam futuram fuiſſe*

Digitized by Google

victoriam &c. Est etiam quædam Exaggeratio, quæ fit per adumbrationem: quæ vocatur, cùm ex effectu vel consequente rei magnitudo tacitè concludenda relinquitur. Talis est, quæ occurrit hic n. 14. *Tantum apud me grati animi fidelis memoria valuit*, ut &c. Exaggeratio quædam fit per comparationem στοχαστικὴν, quando scilicet ex majore posito minus conjicitur, & ex minori posito majus. Fit vero στοχασμὸς vel in verbis, vel in integra sententia. Ex majore conjicitur minus in illo exemplo n. 24. *Si verè ad humanos casus &c.* Solet etiam majus per ἀδύνατον designari in integra sententia, ut hic n. 17. *Ut dubitare debeat nemo, quin multos C. Cæsar ab inferis excitaret, si posset: quoniam ex eadem acie conservat, quos potest.* Ex minori conjicitur majus in illis Ciceronis verbis, n. 17. *Vidimus tuam victoriam, præliorum exitu terminatam gladium vaginâ vacuum in urbe non vidimus.* Paucula hæc Figurarum colligendarum exempla adduximus, quæ ad laudem facti in Demonstrativo genere pertinent. In cæteris figuris simili modo rem instituamus colligendo è Ciceronis Oratione figuras & schemata, quomodo illa partibus Orationis, ejusque argumentis respondent: ille enim scopus semper respiciendus est.

27 Nunc ad Sententias amplificatas procedimus, quarum ego collectionem singularem suadeo. Nam etsi illi tituli πλαγιασμῶν & προσλήψεων varietatem nobis exhibeant, quam imitari possimus, tamen scopus ille, quo tendit sententia amplificata, etiam respici debet, & ex eo tituli formari. Cicero in Orationis III. Catilinariæ exordio sententiam illam: *Rempublicam conservavi*, magnificâ & sonorâ periodo hoc modo amplificavit, ut Reipublicæ vocem quasi in partes tribueret, per enumerationem commatibus intercisam, ut eò numerosior & concinnior esset periodus, & epithetis ornatum: conservandi vero actionem è loco causarum efficientium, adjuvantium, adjunctorum, illustraret, eleganti metaphorâ & quasi imagine, cum fauces fati voce adjectâ. Insinuat verò periodus in principio, non membris sed incisis ampla, ex recensione causarum, adjunctorum, ac periculorum & beneficiorum ob oculos constituta magnitudine amoris in patriam affectum, qui plenitatem quendam spiritum & hiatum requirebat. Quid enim hâc periodo sonorum magis excogitari posset? *Rempublicam, Quirites, vitamque omnium vestrum, bona, fortunas, conjuges liberosque vestros, atque hoc domicilium clarissimi Imperii, fortunatissimam pulcherrimamque urbem, hodierno die, Deorum immortalium summo erga vos amore, laboribus, consiliis periculisque meis, flamma atque ferro, ac penè ex faucibus fati ereptam, & vobis conservatam atque restitutam videtis.* Similiter Catilinaria IVta pericula sua exaggerans & πάθος commiserationis in auditoribus movens, in se verò ἦθος amoris erga patriam ostendens, hanc sententiam: *ego nullo in loco tutus sum*, per μερισμὸν locorum publicorum, ad personam Consulis relatorum & singulorum respectu securitatis periculo op-

posita

positæ descriptionem dilatat: *Ego sum ille Consul, P. C. cui non forum, in quo omnis æquitas continetur; non campus Consularibus auspiciis consecratus; non curia, summum auxilium omnium gentium; non domus commune perfugium; non lectus ad quietem datus; non denique hæc sedes honoris unquam vacua mortis periculo atque insidiis fuit.* In his, etsi πλαγιασμοὶ & προσλήψεις notari possunt, tamen tituli sententiarum seorsim poni debent suo ordine; neque opus est, ut labor ille describendi duplicetur; Signa tantum poni possunt, quæ remittant ad numeros & paginas. Ita hæc sententia: *Rempublicam conservavi*, ad vocem conservandi & ad vocem Reipublicæ referatur. Altera; *nullo in loco tutus sum*, referatur ad titulum generaliorem Securitatis publicæ. Nam generalem titulum semper ego præmitti velim. Talium sententiarum amplificatarum pauca exempla collegit *Nicasius Baxius* in *Medullâ Eloquentiæ*, quæ hîc Kiloni cum meâ præfatione de omni in Eloquentiâ excerpendi ratione edita est. (a) * Congessisse è recentioribus his quodammodo similia *Meisartus in Mellificio suo Oratorio* videtur: unde non tam mella, quam lutum sæpe legunt tirones: verum sine discrimine, nec eo ordine, quem desideramus, nec ad illum usum. Denique è lacunis maximam partem haurit, quod felicius è fonte ipso ac rivulis limpidioribus hauriri poterat. * His sententiis amplificatis ita utemur, ut ad illarum exemplum respiciamus, aliaque expressione imitemur. Nam qui ex his velut centonibus orationem consuunt, eorum prima tirocinia non quidem culpaverim: sed quibus maturum in oratione judicium est, ita has temperabunt formulas, ut eosdem quidem sensus retineant, verba tamen ipsa non describant, ac ordinem interdum invertant; recto tamen in omnibus adhibito judicio.

28

29

Ex Oratione pro M. Marcello hæc excerpemus. 1. *Hodie mihi verba facienda sunt.* Diuturni silentii, -- more dicendi. 2. *De re magna dicturus sum.* Tantam mansuetudinem, -- præterire possum. 3. *Fortunam adversam amici ægrè fero.* Dolebam enim -- distracto. 4. *Dignus est beneficio.* Est fortunatus ille -- præstantior. 5. *Res magnas gessisti.* Nullius tantum est flumen, -- amens sim. (Tribus enim periodis nihil aliud, quam hoc dicitur.) 6. *Res tua cum cæteris conferri non possunt.* Soleo sæpè ante, -- victoriis illustratæ sunt. 7. *Bellicæ laudes minores sunt.* Nam bellicas laudes, -- ducit suum. 8. *Laus hæc tibi propria est.* At vero hujus gloriæ C. Cæsar, -- propriam fatetur. 9. *Victor es multorum populorum.* Domuisti gentes immanitate -- abundantes. 10. *Se ipsum vincere maxima victoria est.* Domuisti gentes, -- simillimum Deo judico. 11. *Gloria tua summa est.* Itaque Cai Cæsar -- conticescet. 12. *Dignus laudibus es.* Te vero, quem præsentem intuemur, -- complectemur. 30

(a) *Medulla Eloquentiæ* Nicasii Baxii Editio Novissima, ab ipso Morhofio curata, & *Præfatione de omni in Eloquentia excerpendi ratione aucta*, Kilonii A. 1685. in 8vo prodiit.

13. *Hæc tua maxima laus est.* Hunc tu igitur diem, -- tantum afferat laudibus. 14. *Vicisti te ipsum.* Et cæteras quidem omnes -- victis remisisti. 15. *Restituit adversarium libertati.* Nam cum M. Marcellum, -- bellum esse susceptum. 16. *Pacis consilia semper ego sectatus sum.* Quo quidem in bello, -- armorum fuerunt. 17. *Amici infortunati partes cum meo periculo amplexus sum.* Hominem sum secutus voluntarium. 18. *Victor clementissimus fuisti.* Vidimus tuam Victoriam, -- conservat, quos potest. 19. *Ferocia hostium destribitur* n. 7. 18. Alterius vero partis, -- contulisse. 20. *Gratulamur tibi de tanto beneficio.* Quare gaude tuo isto, -- congratulabere. 21. *Laus tua maxima est.* De novis quos in Republica, -- commodata esse videantur. 22. *Conserva bonos viros.* Noli quæso in conservandis, -- senserunt. 23. *Tua vita omnium vita continetur.* Quis est omnium tam ignarus -- pendere omnium. 24. *Omnium salus in te uno sita est.* Equidem de te dies noctesque, -- in unius anima consistere. 25. *Vellem te esse immortalem.* Equidem de te, -- animā consistere. 26. *Malo geminato non facile medemur.* Si vero ad humanos casus, -- opitulari posse credamus. Imi[illegible] modo e. g. Si ad hostium exterorum ferociam rebellionis etiam accedat insidiarum consensio, quem Deum, etiamsi cupiat, Reip. opitulari credamus) 27. *Reipublicæ consulendum est.* Omnia tibi sunt excitanda, -- legibus vincienda sunt. (Possumus hanc formulam ad quodcunque negotium, in quo diligentia & industria opus est, applicare, si per μερισμὸν singulas ejus rei circumstantias adducamus.) 28. *Bellum multas calamitates secum trahit.* Non fuit recusandum, -- fieri prohibuisset. 29. *Tuo consilio vive.* Quare omitte quæso, -- sapiens esse. 30. *Gloria tua nondum perfecta est.* Nunc cum omnium salutem -- jeceris. 31. *Gloria non vixisti satis.* Idem 32. *Plus ultra tentandum est.* Parumne igitur, inquies, -- cum est aliquid amplius. 33. *Gloria tua imperfecta est.* Quod si rerum tuarum -- quam gloriæ. (Hanc postremam formulam per imitationem applicare ad multa possumus. Ita e. g. de studiis dicere possis: Vide, quæso, ne pulcherrima tua studia admirationis plus quam fructus sint habitura. Potest hæc posterior formula etiam referri ad formulas hortandi vel dehortandi.) 34. *Respublica servanda est.* Hæc igitur tibi reliqua, -- vixisse dicito. 35. *Respublica composita satis diu vixisti.* Hæc ergo -- vixisse dicito. 36. *Nihil diuturnum est.* Quid est enim omnino hoc ipsum diu, -- futura sit. 37. *Illa tua vita est, quæ est immortalis.* Iste tuus animus nunquam, -- quæ laudet, exspectat. 38. *Gloria tua imperfecta est.* Vita quidem tua, quæ miretur, -- multa habet; nunc etiam quæ laudet, exspectat. (Idem est, quod antea: Virtus tua admirationis plus habet, quam gloriæ.) 39. *Posteri mirabuntur res gestas tuas, vel celebris eris.* Obstupescent posteri, -- legentes. (Potest hæc sententia ad alia negotia applicari, e. g. Obstupescent posteri certè virtutes, lucubrationes, ingenii monumenta, æstum, fervorem, pugnas in re literaria, innumerabiles, incredi-

incredibiles de barbarie victorias & triumphos.) 40. *Fama tua incerta est.* Vagabitur modo nomen tuum, -- salute patriæ restinxeris. 41. *Discrepant multi inter se sententiis.* Diversæ voluntates, -- quid liceret. 42. *Unus nobis Dux erit.* Jam omnis fracta dissensio armis, -- salvi esse non possumus. 43 *Nos te defendemus.* Omnes tibi, -- pollicentur. 44. *Interpres aliorum sum.* Sed quia non est, -- fieri intelligunt. 45. *Magna mea fuit diligentia.* Quod autem summæ benevolentiæ, -- præstare debeo.

CAP. VIII.

DE EXCERPTIS ORATORIIS SYSTEMATICIS.

TO Συςηματικὸν Orationis in formulis consistit. 1. Formulæ primo sunt communes & generalissimæ. 2. Formulæ ad tria causarum genera 3. & ad specialia cujusque generis relatæ. 4. Connexiones minores periodorum. 5. Starckii Loci communes Epistolici, Dialogici. 6. Melchioris Junii Resolutio Orationum Ciceronis in Formulis colligendis laudatur. 7. 11. Exordiorum Formulas Cicero 8. & alii Oratores habuerunt. 9. Exempla formularum ex Oratione pro M. Marcello. 10. 12. 13. Connexiones Periodicæ minores. 14. Harum non exigua utilitas. 15. Connexiones varii sunt generis. 16. Particularum Periodicarum usus non est in Carmine. 17. Connexiones Reales. 18. Connexionum minorum exempla ex Oratione pro M. Marcello. 19. Collectanea Periodorum. 20. Cicero Periodorum talia collectanea habuit. 21.

EXcerpta, quæ ad τὸ συςηματικὸν Orationis pertinent, complectuntur formulas, tam majores quam minores, quibus illa connectitur, vel de membris ad membra transitus fit. Formulæ ligamentum præbent orationi, & quasi vinculum aliquod præstant, quo partes inter se cohærent. Ut enim in corpore membra suis quibusdam tendinibus & nervis ligantur, ita his formulis partes orationis, tam majores quam minores. * Si quis librum è formulis singularem conficere velit, disponere illum debet secundum causarum genera; quibus præmittendæ sunt formulæ communes seu generalissimæ, quæ omni orationi citra considerationem alicujus causæ applicari possunt. Sunt enim generalia quædam in Orationibus & in Orationum omnium partibus, quæ seorsim sunt notanda, & non nisi crebra lectione, annotatione & usu, disci possunt. * Tertiò subjungendæ sunt formulæ, quæ ad certa causarum genera pertinent, & in iis causarum generibus occurrunt subordinata quædam, quæ seorsim singula colligi debent. Ita in genere deliberativo multæ occurrunt Orationum species, quæ ad genus deliberativum reducuntur. Enthymemata tamen è locis generis deliberativi capiunt, ut sunt adhortatio-

 nes

nes, dehortationes petitiones &c. Omnes enim circa τὸ faciendum versantur, ideoque necessario generis deliberativi argumenta assumunt.
4 * Sed insunt singulis illis Orationum speciebus suæ quædam formulæ peculiares, quæ distingui â cæteris debent, ut in hâc nostrâ Oratione, quæ ad genus demonstrativum referenda, quia est gratiarum actio, & singularem aliquem characterem delineat. Qui etsi locis generis demonstrativi utatur; versatur enim in laude facti; tamen illa figura Orationis, quam gratiarum actio ipsi circumponit, peculiares habet quasdam formulas, & singulares, quædam argumentandi & amplificandi modos à cæteris distinctos. Quæ proinde omnia
5 quam diligentissime notari debent. * Minores formulæ connectendi periodicæ, sive illæ per particulas sive per formulas instituantur, diligenter quoque notandæ sunt, &, ut puto, separatim colligendæ, de quibus supra cap. 4. di-
6 ximus. * Promiserat *Starckius* olim tales Locos Communes, quemadmodum
7 conceperat *Epistolicos* & *Dialogicos*; sed isti lucem non viderunt. * Talium Locorum Communium rudimentum subministrare poterit *Melchior Junius*
8 *in Resolutione Orat. Cic.* nam è lectione Orationum concinnari debent. * Ac videmus etiam ipsum Ciceronem talibus formularum collectaneis fuisse usum. Aperte enim de se ipso scribit, se codicem habuisse, quo collegerit varias Exordiorum formulas; ut, cum Orationi scribendæ accingeretur, inde, quæ in
9 suum essent usum, depromeret. * Testatur etiam Quintilianus, causarum patronos tales in promptu habuisse formulas, quibus illi ut Delphico quodam gladio uterentur, non immerito idcirco ab illo reprehensi, non qui his subsidiis, sed qui ineptè uterentur, & in Locis Communibus subsisterent, cum spe-
10 cialiora argumenta requirerentur. * In hâc Oratione ad formulas generales referatur: *Exordium formandi post diuturnum silentium.* Ad Exordia Generis Demonstrativi referas hanc formulam; *formula Exordiorum in re magna, beneficio, victoria &c. laudandis. Amplificandi beneficium aut factum in illo exordio.* Primò per figuram incrementi: Tantam mansuetudinem &c. n. 1. 2. ab adjunctis n. 2. & 3. *Amplificandi beneficium in gratiarum actione ab adjunctis, à*
11 personis reliquisque circumstantiis. 1, 2. 3. 4. * Vide *Junium in resolutione Orationis Ciceronis* p. 34. qui liber optimè in subsidium pro colligendis formu-
12 lis vocabitur. * *Attentionem parandi in Exordiis Generis Demonstrativi: De re magna dicturus sum.* Nullius tantum est flumen ingenii &c. *Docilitatem parandi ex Enumeratione* causarum, partium, adjunctorum. n. 1. & 3. *Benevolen-*
13 *tiam captandi apud illum, quem laudamus, & quem antea offendimus.* * Exord. Orationis pro M. Marcello. *Proponendi formulæ, per remotionem & comparationem.* Nullius tantum flumen &c. usque, consecutus est. *Formulæ Propositionis in Demonstrativo genere: per translationem laudis generalis ad specialem.* Nullius tantum flumen, usque, consecutus est. *Formulæ præparandi aditum ad Confirmationem. In Demonstrativo genere* cum personam laudamus è loco to-

tius

tius per comparationem & remotionem, n. 5. Soleo ſæpe ante oculos ponere, usque, victoriis illuſtratæ ſunt &c. *Formula comparate laudandi. Ad declinandum odium & invidiam primo immodice laudando, antequam extenuemus* n. 5. *Secundo per figuram Objectionis & quandam quaſi Proſopopœiam, cum odioſa potius aliis, quam nobis, affingimus* n. 6. Nam bellicas laudes &c. *Formula concludendi Enthymema.* Per γνώμην, ſub finem n. 7. Nunquam temeritas, usque, admittitur. *Reaſſumendi primarium Enthymema:* n. 9 Itaque C. Cæſar, n. 11. &c. *Concludendi Enthymema: per Apoſtrophen & Proſopopœiam*, n. 10. Te verò quem &c. *Transeundi ad Enthymema ab Enthymemate:* per πάθος miſericordiæ. Equidem cum C. Marcell. &c. *Laudandi beneficium: per translationem ſingularis ſtatus ad univerſalem.* n. 10. 11. *Concludendi gratulationem:* n. 11. Hunc tu igitur diem, usque, antepones. *Proponendi Enthym. per Paradoxon:* Et cæteros quidem omnes &c. n. 12. *Attentionem in medio Orationis excitandi per Paradoxon:* Vereor, ut hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu poſſit, atque ipſe cogitans ſentio. *Epiplexis* τȣ̃ παραδόξȣ, Αὔξησις τȣ̃ παραδόξȣ: Ipſam victoriam viciſſe videris &c. *Formula digrediendi:* Atque hoc Caji Cæſaris judicium quam late pateat, attendite. *Digreſſiones in laudibus eorum, quos offendimus, quando nos excuſamus*, n. 12. 13. *Purgationis formulæ*, quæ ad Genus Judiciale quoque referri poſſunt, n 13. *Purgatio per* μετάστασιν *ſive remotionem criminis*, n. 14 Neque unquam &c. *Purgare ſe ita, ut adverſarium invitum in noſtras partes pertrahamus:* Cicero purgaturus ſe Cæſari, quod ipſius partibus inſenſus fuerit, ita reſpondet, ut Cæſarem ſibi, tanquam pacis autori, maxime favere judicet, cum etiam hoſtes ſuos, ut pacem faceret, in curiam induxerit. n. 13. 14. *Amplificandi beneficium: à Contrario.* Cicero amplificaturus victoriam Cæſaris contendit cum ferociâ Pompejanorum, ſi vicerint, n. 16. 17. *Concludendi argumenta: per Proſopopœiam vel provocationem ad Deos*, n. 18. Ut mihi videantur Dii immortales &c. Pertinent & huc verba illa n. 17. cum Cic. Cæſari divinam clementiam attribuit his verbis: ut dubitare nemo debeat, multos Cæſar, usque, quos poteſt. *Concludendi gratulationem: per Apoſtrophen affectuoſam*, n. 19. Quare gaude, usque, videantur. *Reaſſumere in Concluſione purgationem:* n. 20. Noli igitur in conſervandis, usque, cenſerent. *Transeundi ad Confutationem:* n. 21. Nunc vero venio ad graviſſimam querelam. *Refutandi alicujus ſuſpicionem: Per inſinuationem ita ut non offendas)* 1. *ſuſpicionem non contemnendo.* Quam etſi ſpero falſam eſſe, nunquam tamen verbis extenuabo n. 21. 2. *Laudando prudentiam ſuſpicantis.* Tua cautio noſtra cautio eſt n. 21. vid. n. 23. 3. *Declaratione publici periculi*, ſi in alterutro peccandum ſit, malim videri nimis timidus, quam parum prudens, n. 22. *Reſpondendi negando: per Interrogationem* n. 22. 23. *per Dilemma*, n. 22. *Concedere objecta, ut validiore ratione reſpondeas:* n. 23. Sed tamen cum in animis hominum tantæ latebræ ſint. *Reſpondendi ad Objectionem: Ut gra-*

*vi*os

viorem faciat, quo gratiori responsioni locus esse possit, n. 23. *Elidendi Objectionem: Per inflexionem ad aliam partem* n. 23. Equidem de te dies noctesque cogitans &c. Cicero scil. auget suspicionem, 1. ut ostendat majorem curam pro vita Cæsaris. Denique ita respondet, ut non tam suspicionem Cæsaris, quam alios casus metuat: quod cum facit, ostendit, se sollicitum pro salute Cæsaris, & occasionem quærit, ut eum exhortetur ad componendam Rempublicam. *Adhortatione finire Refutationem:* n. 24. Itaque Cai Cæsar. n. 28. Hæc igitur, &c. n. 30. circa finem, n. 33. Quare omnes te, qui hæc salva esse, &c. *Transeundi ad novum membrum: per vicinitatem rei, & per sententias παρασκευαστικάς*, n. 25. 26. Quæ quidem, usque, audivi. Cæteræ periodi, quæ antecedunt, omnes quasi viam sternunt alteri parti Refutationis, quâ Cic. Cæsaris quoddam dictum confutat. *Confutandi alicujus dictum. Ita ne offendas.* Itaque tuam præclarissimam & sapientissimam vocem invitus audivi. Quare omitte &c. Noli nostro periculo sapiens esse. Sæpe venit ad aures meas &c. *Respondendi: per limitationem*, n. 26. Itaque illam tuam, usque, patriæ certe parum. n. 26. Credo, sed tum id audirem, si tibi soli viveres. *Transeundi ab uno membro Confutationis ad aliud: per interrogationem.* Quid si istud ne gloriæ quidem tuæ satis est? n. 26. circa finem. Quid est enim omnino hoc ipsum diu? n. 28. *Refutandi, per quæstiones & responsiones breves.* Parumne igitur? inquies, relinquemus, n. 27. per Objectiones, n. 27. per inficiationem. Tota Confutationis prima pars, n. 23. *Formula concludendi Orationem: Sed unde est orsa, in eodem terminetur oratio*, n. 34. *Concludendi Orationem nomine multorum habitam*, n. 34. Sed quia non est adstantibus omnibus necesse dicere &c. sentio, *Causas dicendi in fine Orationis allegare:* n. 35. Quod autem summæ benevolentiæ est &c. præstare debeo. *Concludendi Orationem Eucharisticam: Formula gratiarum actoria.* Itaque C. Cæsar sic tibi gratias ago, usque ad finem.

14 Connexiones Periodicæ minores majoris pene momenti sunt, quam cæteræ, & pene omnes consistunt in variatione particularum, quæ particulæ vel sunt causales, vel conditionales, vel argumentativæ, vel illativæ, quales præcipuè locum in Oratione Enthymematicâ habent, ut particulæ ordinis &
15 temporis & continuitatis in narratione & historiâ. * Earum particularum variatio vehementer prodest ad variationem periodicam. Qui ergo tales particulas vel aliis Synonymis vel formulis idem significantibus variare novit, non contemnendum habet orationis connectendæ artificium, in qua sæpe solliciti sunt, qui orationes scribunt. De iis quanquam jam cap. 4. egi, hic ta-
16 men ea repetere ductu Orationis Tullianæ pro M. Marcello volui. * Distinguendi hîc quoque sunt characteres: Nam aliæ connexiones poëticæ, aliæ orationis contentiosæ, aliæ narrationum & historicæ, in quibus omnibus ad-
17 hibere oportet accuratum judicium. * Poëma plane dedecent connexiones perio-

periodicæ, per quas in orbem volvitur oratio, ut: *Quandoquidem*, *Etsi*, *Tametsi*, *Veruntamen*, *Siquidem*, *Verum enim vero*, & plures aliæ; quales particulæ omnes pertinent ad oratoriam rotundandam periodum, nec occurrunt in carmine; Plerumque enim membratim illic procedit Oratio, & per commata trahitur sine aliquo notabili in orbem reditu; etsi Virgilius magis periodicus sit, quàm cæteri, ita tamen, ut ultra decorum poëticum non eat. * Neque 18
solum connexiones verbales, quæ consistunt in particulis & formulis, sed reales, quæ vicinitate rerum obtinentur, notandæ sunt. Ut enim perpetuus est rerum inter se analogismus, ita nihil adeo inter se diversum est; quin certâ quadam ratione jungi possit. Quare diligenter illæ notari debent. Non crediderim autem opus esse, ut sub certis titulis colligantur: sufficiet, si illæ in cumulum comportentur. * Ex hâc itaque oratione, quæ excerpi merentur, no- 19
tabimus. Non enim omnia exempla parallela & æquali ratione instituta notari debent. Nam cum frequentissimæ sint è causalibus particulis connexiones, ineptum esset, quoties occurrunt illæ particulæ, notare periodorum initia, sed tum demum notabuntur, si periphrastica aliqua formula particula causalis varietur. Idem quoque in cæteris particulis fieri debet. *Intellectum est enim mihi quidem in multis. Ille quidem fructum omnis vitæ cepit*, &c. *Ex quo profecto intelligis quanta in dato beneficio sit laus* &c. *Est vero fortunatus ille. Quod ei quidem merito atque optimo jure contigit. Soleo sæpe ante oculos ponere. Quæ quidem ego nisi fatear. Et certe in armis multum juvat. At vero hujus gloriæ socium habes neminem. Itaque Cai Cæsar, tuæ laudes celebrabuntur illæ quidem. Equidem cum Marcelli viri optimi lacrymas video. Et cæteros quidem omnes victoras Vereor, ut hoc, quod dicam, non perinde intelligi possit. Atque hoc Cæsaris judicium quam late pateat, audire. Quo quidem in bello* &c. *Quod quidem meum consilium* &c. *Ex quo nemo erit tam injustus rerum æstimator, qui dubitet. Atque id minus mirum fortasse tum* &c. *Atque hujus quidem rei Marcelli sum testis. Quoties ego illum, & quando cum colore vidi? Quo gratior tua libertas debet esse*: *Quo* hic est particula illativa, & videtur omitti præpositio *Ex*: ante enim ponebatur *ex quo*. *Alterius vero partis nihil amplius dicam, quam id, quod omnes verebamur* (observa hic singularem illam vocum trajectionem.) *Quæ quidem nunc tibi curanda sunt. Itaque illam tuam vocem invitus audivi. Sæpe venit ad aures meas. Nunc cum res tuæ complexæ sint, tantùm abest* &c. *Hic tamen modum definies. Quid enim est omnino hoc ipsum? Id etiamsi tunc ad te non pertinebit, nunc certe pertinere* &c. *Nisi te salvo, salvi esse non possumus. Itaque Cæsar sic tibi gratias ago*, &c. * Ad Orationis τὸ πεπλασμένον etiam Pe- 20
riodorum observationes pertinent. In his quoque collectanea institui possunt ratione partium Orationis, ratione enthymematum, affectuum, figurarum, ubi illæ longiores, breviores, ἐπεμβολαῖς multis refertæ. * Cicero- 21
nem talia periodorum habuisse collectanea vel ex ejus Oratore ad M. Bru-

Digitized by Google

tum discere possumus, ubi multas ex orationibus suis ad Græcorum Oratorum, Isocratis, Gorgiæ, exemplum formatas periodos recenset, ac sollicitam in illis verborum ac membrorum locationem ostendit. Sed illa sibi quisque pro lubitu formet, vel sub titulis argumentorum docentium, conciliantium & moventium, disponat.

CAP. IX.
DE EXCERPTIS ORATORIIS ENTHYMEMATICIS.

AD τὸ Ενθυμηματικὸν pertinent Loci communes Thesium. 1. Collectio Thesium instituenda secundum causarum genera. 2. Quæ non in civilibus solum, sed & in sacris orationibus proficua. 3. Baconis Verulamii Consilium Thesium & Antithesium colligendarum. 4. Quænam sint singulorum generum theses. 5, 6. Exemplum horum locorum peti potest ex Melchior. Jun. resolut. orat. Cicer. 7. generis judicialis usus hodiernus. 8. Theses vel nudæ colligi possunt vel una cum Enthymematibus. 9. axiomata Aristotelis generalia. 10. Exemplum ex Oratione Ciceronis pro L. Murana, quâ tractatur Locus communis: Jurisprudentia postponenda est eloquentiæ & rei militari. 11. Thesis contraria ex oratione pro Cæcinnâ adducitur. 12. cui consona est Aonii Palearii oratio elegans. 13. Theses morales ex Seneca & aliis petendæ. 14. Locorum communium collectio ex Oratione pro M. Marcello. 15. Loci morum quomodo instituendi. 16. 19. Argumenta sunt vel logica vel ethica vel pathetica. 17. hæc quandoque vel unico epitheto exprimantur. 18. Schraderus praxin excerptorum moralium docet. 20. Magiri Polymnemon laudatur. 21. Characteres hominum congerendi. 22. quâ methodo sint distinguendi. 23. Potissimum è Comicis & Satyricis notandi. 24. Theophrasti liber de characteribus laudatur. 25. Exemplum è Fabula Terentianâ Adelphis. 26. Comœdia, Satyra & Historia magis characteres istos exprimit, quam præcepta moralia. 27. Grotii & Lutheri judicium de Comœdiis Terentii. 28. 29. è fabulis quoque characteres eruuntur. 30. Nathanis Chytræi characteres Terentiani ἀνέκδοτοι. 31. Loci Affectuum. 32. quomodo isti disponendi. 33. Exemplo illustrantur. 34. Chambræus, Cartesius, Wilkisius, Placcius commendantur. 35. Loci Exemplorum. 36. Excerpta formularum Dialogisticarum. 37. Excerpta Epistolica. 38. Materialia & Formalia. 39. Melchioris Junii Schola Rhetorica laudantur. 40. Excerpta Epistolica etiam è Gallis, Italis, aliarumque gentium Epistoliographis, institui possunt. 41. Collectanea formularum epistolicarum 42. E quibus Autoribus illa colligenda. 43. Ruperti Excerpta Epistolica ubi & quomodo adhibenda. 44. Erasmi Roterodami

mi Formulæ Epistolares. 45. *Stephani collatio formularum Ciceronianarum & Ovidianarum.* 46. *Clarkij Formulæ rejiciuntur.* 47. *Schraderi, Titii, Schönslederi Excerpta rerum desiderantur.* 48.

AD τὸ ἐνθυμηματικὸν pertinent primo Loci Communes Thesium, id est, rerum omnium, quæ quomodocunque ad orationes pertinent, aut oratione proponi solent cujuscunque generis. * Institui vero illa Collectio Thesium secundum causarum genera potest. Cum enim objectum Rhetorices sit quæstio quælibet, præsertim civilis, illa vero duplex sit, infinita & finita: Infinita vero Thesis dicatur, finita hypothesis; & ab illa ad hanc plerumque progrediatur Orator, atque ex thesi argumenta desumat ad hypothesin suam probandam: consequens est, quo quis in thesibus eorumque argumentis versatior sit, eò majorem inventionis copiam habiturum. * Ideoque mature talium Thesium Excerpta instituantur, quæ non in civilibus solum, sed etiam Ecclesiastici argumenti, orationibus suam utilitatem exserent. Nam iidem fontes sunt, sive ad virtutes civiles, sive ad sacras respiciamus: Nisi quod illud discrimen observari debet, ut in thesibus civilibus enthymemata è prudentia morali & civili deprompta colligamus; in sacris & illa & inartificialia argumenta è dictis Scripturæ petita. * Vidit jam hujus rei utilitatem *Baco Verulamius* in libro suo de *Augmentis Scientiarum*, ubi specimen aliquod talium thesium & antithesium proponit. Idem negotium etiam *Schraderus in Commentario Rhetoric. Aristotelic.* commendat. * In Demonstrativo genere colligamus ea, quæ vel laudantur, vel vituperantur, vel simpliciter, vel comparate. Fundus earum rerum sit in omnibus Orationibus vel dissertationibus, quæ quomodocunque aliquid laudant, vel reprehendunt. Possunt & in subsidium vocari Poëtæ: nam & ex iis mutuari potest Orator. * In genere Deliberativo colligi possunt Theses ad consultationem pertinentes. Ideoque hic excutienda sunt illa themata, quæ apud Oratores & Historicos ventilantur: Singulis illis subjici argumenta possunt. * Exemplum horum Locorum communium quadam ex parte subministrare potest *Melchior Junius in Resolut. Orat. Cic.* ubi secundum tria causarum genera Orationes Ciceronis disponit, & secundum partes oratorias omnes ejusdem generis orationes examinat: Sed ille ex solo Cicerone sua tantum congessit, & partes orationis in fronte posuit, secundum quas colligit argumenta illa Ciceroniana. * In genere Judiciali, cujus exiguus est usus, aliquis tamen in argumentis affinibus, ut si expostulationes, exprobationes &c. instituendæ sint, colligemus varia genera criminum, de quibus institui exprobrationes vel accusationes solent: & notabimus sub illis varia argumenta, quæ ad illa probanda adhiberi solent. Locos etiam defensionum colligere possumus, quorum ma-

1 2 3 4 5 6 7 8

gnus apud Ciceronem cumulus est. Nunc quidem illorum non adeò magnus
est usus, cum eloquentia forensis desierit, JCti vero & Advocati non tam
per eloquentiæ subsidia, quam per disputationes forenses, omnia proponant.
In Ecclesiasticis non contemnendus hujus generis usus est, cum vitia taxa-
mus, & vitiosos homines oratione nostra redarguimus; Tum enim commu-
nia illa argumenta, quæ Oratori civili prosunt, facili negotio in sacra con-
verti possunt. Omnis enim illa doctrina statuum, qui in hoc genere occur-
runt, mirifice inservire huic scopo potest.
9 * Si quis itaque velit has theses congerere, ut compendium laboris &
temporis faciat, nudas theses potest colligere, & quasi per indicem addere
autores, sine enumeratione Enthymematum: si verò velit, etiam illa pote-
rit adjicere; eò distinctior & utilior labor ille futurus est. Quanquam &
intelligentibus facile erit revolvere autores, & tunc, cum opus est, apud i-
10 psos breviter enthymemata recensere, * Nos exemplo aliquo ostendemus
quomodo thesis sit notanda, & enthymemata simul secundum Aristotelem
apponenda. Quod non semper ita facere necessum est, cum axiomata Aristo-
telis sint generalia; enthymemata autem, quæ ad rem aliquam probandam
afferuntur, sunt specialia. Ut itaque inutilis videatur cumulatio, si quis ge-
neralia axiomata cum specialibus simul ponere velit. Nam hæc generalia
axiomata Aristotelica tanquam literæ & syllabæ præsupponendæ sunt illi, qui
11 sermonem aliquem scripturus est. * Ex Oratione Ciceronis pro L. Muræna
notetur hæc Thesis sub titulo Jurisprudentiæ: *Jurisprudentia postponenda est
eloquentia, & rei militaris scientia.* Hanc thesin ut Cic. probet, primò jurispru-
dentiam contemnire locis illis, quibus aliquid elevatur. Hi loci reperiun-
tur apud *Arist. lib. 1. Rhetor. c. 9.* ubi loci Demonstrativi generis occurrunt.
Debent vero hîc intelligi loci contrarii: nam Aristoteles directos posuit.
Postquam itaque primò thesis posita est, subjiciantur enthymemata; Juris-
prudentiæ dignitas non est tanta 1. quod in rebus minutis versetur, *ex loco
Aristotelico lib. 1. c. 9. 33. n. 25. & quæ eximia sunt* 2. quod omnibus nota minus
sint in pretio, *Aristot. lib. 1. c. 9. n. 26. quæ uni sunt propria.* 3. Quæ avaritiæ
vel ambitionis gratia novantur, sæpe ad libidinem hominum, ea parum æsti-
manda. *Ex loco contrario ejusdem capitis §. 3.* 4. Quod in ea multa sint de-
pravata & corrupta, ideoque ejus ars contemnenda: *ex loco contrario lib. 1.
cap. 7. §. 43. n. 40. Stabiliora infirmioribus sunt meliora.* 5. Quia jurispru-
dentia τὸ ῥητὸν potius respicit, quam æquitatem. *Arist. c. 13. §. 65. n. 4.* Se-
quuntur argumenta, quæ utilem esse negant jurisprudentiam ad gratiam pa-
randam, *ex loco Aristotelis Contrario lib. 1. c. 9. §. 26.* Hinc sequitur argumen-
tum à facilitate, *è loco Aristot. lib. 1. c. 7. n. 19. Difficilius est faciliori:* juris-
prudentia verò facilis. Quod ostendit Cic. quatuor specialibus argumentis,
1. quod jus omnes sciant, 2. quod præceptis minime obscuris contineatur.
3. quod

Digitized by Google

3. quod ab homine vehementer occupato disci possit. 4. quod neque jus scriptum vel non scriptum sit difficile, è loco speciei. Jam sequuntur argumenta comparantia, quæ ostendunt, jurisprudentiam postponendam eloquentiæ & arti militari. Enthymema primum petitur *ex Aristot. lib. 1. Rhet. c. 7. n. 43. Quod plures expetunt, melius est eo, quod pauciores:* plures vero expetunt eloquentiam, quam jurisprudentiam: illam vero quoniam propter difficultatem assequi nequeant, ad jurisprudentiam deveniunt. Enthymema secundum est *ex Aristotele ibid n. 5. Quæ majus aliquod bonum efficiunt, meliora sunt:* Eloquentia autem majora commoda affert, quam jurisprudentia: quæ per enumerationem explicat Cicero. Enthymema tertium petitum est *ex eodem loco n. 9. & 10. Quod minus altero indiget, melius est eo, quod indiget; & quod sine altero potest esse, melius est eo, quod sine eo non esse potest.* Eloquentia sine jurisprudentia esse potest, jurisprudentia vero non sine eloquentia, quia responsa & decreta JCtorum firma esse nequeunt, nisi Oratoris defensio adsit, & illa ipsa quoque eloquentia opus habeant, ut confirmentur; imo plane interdum enerventur. Quartum Enthymema est *è n. 15. ejusdem cap. Quod majoris principium est, melius est eo, quod minoris est principium &c.* Rei militaris peritia & Eloquentia homines ad summas dignitates evehunt; quod non facit Jurisprudentia. Enthymema quintum *ex eodem capite est, n. 39. Diuturniora meliora sunt brevioribus*; Eloquentiæ usus diutius, quam Jurisprudentia, durat, quæ prolixe deducit Cicero, Sextum Enthymema *ex eodem capite est, n. 3. & 68. Meliora sunt, quibus positis alterum sequitur. Bonum & utile est Reipublicæ, quod conservet statum.* Propter rem militarem, non jurisprudentiam, Roma omnium princeps est facta, ideoque jurisprudentiæ præferri debet.

Atque ita Locus hic Communis tractatus est à Cicerone. * Si quis jam 12
contrariam thesin velit, is notet locum contrarium Ciceronis ex Oratione pro Cæcinna, ubi ille prolixe de Jure & JCtis agit. Affert primo quatuor argumenta, quibus dilemmate eleganter respondet, quæ omnia ex illo notari possunt. Addit postea 7. Enthymemata positiva, quibus dignitatem & utilitatem Juris & JCtorum asserit. Enthymema primum est petitum ex *eodem cap. 7. n. 68. Bonum & utile est, quod conservat Reip. statum.* Est enim Jurisprudentia vinculum, non modo judiciorum, verum etiam utilitatis & vitæ communis, & leges fundamentum Reipublicæ præstant. Secundum argumentum consistit in dilemmate: Si propter juris interpretes jus civile contemnendum, aut illi periti sunt aut imperiti: si periti, qui non obtemperant, jus ipsum labefactant: si imperiti, qui illos vituperat, non jus civile, verum homines vituperat. Tertium Enthymema *ex cap. 7. n. 5. Quæ magnum aliquod bonum efficiunt,* &c. Per juris civilis scientiam suum cuique tribuitur, rerum dominia distinguuntur. Quartum Enthymema petitum est *ex eodem cap. n. 40. Stabiliora infirmioribus sunt præferenda.* Jus civile nec gratiâ inflecti, nec perfringi potentia, nec pecunia adulterari, nec aliâ ratione corrumpi potest: ut comparatione & exemplis ostendit. Quintum *ex n. 63. Quod ad multa est utile*

le &c. *it. ex n. 10. Quod vim habet prohibendi aut tollendi ea, quæ bonis adversantur.* Sine jure civili nemo sibi hæreditates salvas promittere poterit: jus enim à violentia & injuriis munit. Sextum ex iisdem locis est, & pene declaratio tantum superioris Enthymematis: Major hæreditas unicuique à jure civili in bonis, quam à parentibus ipsis, venit. Potest tamen *referri ad n. 11. c. 7. Quod principium alterius est, melius est eo, quod non est principium.* Septimum est *n. 22. Quo privari majus malum est.* Jus amissum plurimum nocet in Republica, ergo jus & leges magno
13 in pretio habendæ. * Si quis priori loco Ciceronis contra Jurisprudentiam locum directe oppositum velit, is legat *Aonii Palearii Orationem*, planè Tulliano genio scriptam, quam ille in *L. Muranam Ciceronianæ contrariam* scripsit.

14 Seligi tales Loci Communes multi è Cicerone possunt ac aliis, quæ ostendant, quomodo ad hypothesin suam probandam thesi possit uti Orator. Possunt his addi theses quæcunque morales, licet non omnino accurate tractatæ per enthymemata, sed vel exemplis tantum & similitudinibus, qualia invenias plurima in Senecæ scriptis, in quæstionibus ethicis & politicis, à variis autoribus tracta-
15 tis; præcipue è Melchiore Junio singulari Quæstionum Politicarum libro. * Ex Oratione pro M. Marcello has theses seu Locos communes colligere possumus: I. Generalis thesis totius orationis hæc est: *Gratiæ sunt agendæ ob restitutionis beneficium.* Quod variis probatur argumentis, tam docentibus, quam amplificantibus. Conferantur cum hâc oratione Oratio ad Quirites post reditum, Oratio ad Senatum post reditum, quibus idem locus traditur, & unde argumenta depromi possunt. Minores sententias, quæ enthymematibus non deductæ sunt, præterimus, quales passim implicantur formulis: argumenta tamen ethica in se continent, e. g. In summâ potestate rerum omnium modus tenendus. Qui in eadem causa, etiam in eadem fortuna esse debent. II. *Clementia major est virtus, quam fortitudo militaris, & major ex hâc, quam ex illâ gloria,* num. 2. 6. 7. 8. & seqq. III. *Clementia propria nobis est,* n. 7. IV. *Victoria sua modum tenere, summa virtus est,* n. 8. 9. 10. V. *Qui errorem suum fatentur, atque inviti in illum inciderunt, veniâ digni,* n. 13. VI. *Qui privato officio in offensam potentioris incidit, ei hoc in culpam imputari non debet.* VII. *Qui pacem in bello civili suadet, nulli culpæ est obnoxius.* VIII. *Videtur placidus praeferendus esse parti ferociori: nisi meliores partes sequatur,* n. 16. 17. 18. IX. *Insidiæ non sunt timendæ illis, qui publico beneficio venerabiles sunt,* n. 21. 22. X. *Eorum, qui Reip. præsunt, vita & salus multâ sollicitudine debet defendi,* n. 23. 24. XI. *Non complebit victoria suæ gloriam, qui laceratam Remp. non erigit,* n. 25. XII. *Qui Reip. natus est, & vivit, nunquam satis sibi vixit,* n. 26. XIII. *Vita principis & viri primarii in Rep. non annorum, sed meritorum, ratione definienda est.* n. 27. 28. XIV. *Diu non vixit, qui non gessit res perpetuas, & in omne ævum duraturas,* n. 28. 29. XV. *Sola virtutis bellicæ fama non parit tantam gloriam, quantam Reip. restauratio,* n. 30. XVI. *Ingrati cives sunt, qui bello civili composito animum rebellem retinent,* n. 31. 32.

16 Secundo instituendus est *Codex morum* seu *characterum*, in quo colligentur

illæ

illæ sententiæ, quæ idoneæ sunt subministrare argumenta ethica. * Notum enim 17
est, tria esse argumentorum genera, Logica, Ethica & Pathetica. Logica, sive
probantia vel docentia, afferuntur ad rem probandam, quorum copia colligi pot-
est in *Codice Thesium*: Morata & Pathetica per totam orationem sunt diffusa, &
maximam orationi conciliant gratiam. Nulla enim pene formula, nulla oratio
familiaris, quæ non iis utatur: quibus quo magis referta est oratio, eò illa viva-
cior & illustrior est. * Implicantur vero illa argumenta nonnunquam verbis, ut 18
unâ sæpe voce ac epitheto contineantur: Neque enim opus est, magno cum ap-
paratu illa proponere. Infinita talia occurrunt, non in Oratoribus tantum, sed
& Poëtis, præcipuè apud Comicos; qui, ut speculum vitæ humanæ omnium ani-
mos repræsentant, ita pleni sunt talibus sententiis, quæ ex abdito eruuntur atque
iterum aliis argumentis applicari possunt. *Fundamentum horum Excerptorum 19
ponendum est in *Aristotele lib. 2. Rhetor. c. 12 13. 14 17.* quibus ille hominum mores
describit secundum varios status. Hæc itaque omnia, & quæ hîc occurrunt axio-
mata, pro titulis usurpanda; Quibus titulis deinde subjungendæ sunt sententiæ
vel similes, vel specialiores. * Praxin illorum Excerptorum instituendorum di- 20
lucide satis ob oculos posuit *Schraderus Comment. lib. 2. Rhet. I. 10. p. 371.* * Inter Gno- 21
mologos non habemus, qui tali methodo collectanea sua instituerit. Solus Magi-
ri liber, qui *Polymnemon* inscribitur, aliquâ ex parte prodesse nobis potest, & ex illo
non exigua sylva propositionum moralium exsculpi: Nam summaria omnium
illarum sententiarum, quas adducit, in frontispicio ponit, unde per Synopsin ha-
beri omnium sententiarum similium usus potest. * Schraderus primum ponere 22
jubet generalia axiomata, quæ ad omnes homines ex æquo pertinent. Hæc in ge-
nere notanda sunt. Specialia referenda sunt ad homines certi status & conditio-
nis: ideoque generales tituli ponendi sunt divitum, nobilium, plebejorum, se-
num &c. Possunt etiam referri mores affectuosorum & iratorum, amantium
&c. si quis in codice affectuum characteres affectuum ponere nolit. Pertinent
etiam huc characteres nationum, quales passim occurrunt apud Historicos, &
quorum ideam dedit Barclajus. * Si quis accuratam hic distinctionem velit, quod 23
tamen non adeo necessarium est, posset homines in certas classes distribuere. In
prima classe continerentur homines generatim considerati, quæ de ipsorum mo-
ribus prædicari possunt. In secunda classe homines ratione sexus distincti, ut
viri & feminæ. In tertiâ classe homines ratione ætatis divisi, ut pueri, adolescen-
tes, juvenes, senes. In quarta classe considerantur variæ hominum societates, 1.
Societas conjugalis. Pertinebunt huc characteres conjugum, viduorum, vir-
ginum &c. 2. Societas herilis: quo pertinent characteres dominorum, famulo-
rum, servorum & eorum, qui sub his titulis generalibus continebuntur. 3. Socie-
tas patria, ubi parentum & liberorum characteres. Deinde homines ratione
ipsius civitatis considerati, varios subeunt characterismos, vel ut imperantes, vel
ut parentes. In imperantibus sunt Reges, vel absoluti, vel limitati, tyranni, opti-
mates

Digitized by Google

mates, oligarchici, tribunitii magistratus, vel democratici. In civibus sunt pro
varietate illorum varii characterismi, potentium, nobilium, religiosorum, erudi-
torum, militum, opificum, rusticorum; tum ratione munerum, quæ gerunt in
Republica, ut: Jurisperiti, Censores, vectigalium exactores, Quæstores, & si quæ
porro occurrunt genera: quibus omnibus suus est locus tribuendus, ac notan-
dum, si quid de illis memorabile in Historicis vel Poëtis occurrat, quod χαρακτη-
24 ρισμὸν aliquem sapiat. * Nusquam vero luculentiora exempla sunt, quam in Co-
mœdia & Satyra, quæ humanæ vitæ imaginem repræsentat. Quid enim plenius
& præstantius est, quam locus ille apud Horatium *lib 1. Satyr. 9.* ubi garruli homi-
nis & molesti mores describit? Nam ad generales hominum classes etiam per-
tinent homines ratione virtutum & vitiorum considerati, ut: superbi, avari, libe-
25 rales, magnifici, ostentatores, inepte seduli, assentatores, cavillatores &c. * De qui-
bus multa Theophrastus in suis Characteribus, cujus liber una cum doctissimi
Casauboni Commentario magno colligendi onere nos sublevabit, si, quæ in au-
tore & commentatore habentur, in suos locos redigantur.

26 Sumamus e. g. è Comœdiis Terentii illam, quæ Adelphi inscribitur, & educamus è quibusdam ejus scenis axiomata, tum ad affectus, tum ad mores spectantia, unde methodus & usus horum Excerptorum patebit. Act. 1. Scen. 1. introducitur Micio senex: Statim in primis versibus elucet affectus ille, quam φιλοστοργὴν Græci dicunt, parentum scilicet in liberos; ideoque inter characteres hujus affectus referendum est axioma: *Vehemens & acerba parentum sollicitudo est de liberorum salute.* Si ad codicem Morum referre velis, referre poteris ad parentum titulum. *Ex vers. 5.* hoc educas axioma: *Multum discriminis est inter suspiciones uxoris Zelotypa de absente marito, & cogitationes parentum de absentibus liberis:* hi enim pericula & res adversas; illi gaudia & voluptates absentium sibi imaginantur. Referri potest in codice affectuum, ad titulum στοργῆς; In codice Morum ad titulum, *Liberi & Parentes, Uxor & Maritus.* Potest etiam in codice Affectuum referri ad titulum *Zelotypias.* Ad versum 10. notandum est hoc axioma in codice Morum sub titulo Senum: *Senes sunt in minimis rebus anxii & φιλόψυχοι.* In codice Affectuum potest etiam referri ad titulum Amoris. E vers. 14. referatur ad titulum στοργῆς in codice Affectuum, & quidem ad illum titulum: *Erga quos? Liberi & quicunque in cura sunt aliorum, chariores sunt parentibus & curatoribus, quam ipsi sunt sibi.* E vers. 16. seqq. ad codicem Morum sub titulo Fratrum referatur; *Magna sæpe inter fratres natura, ingeniorum, voluptatum, morum & studiorum est dissimilitudo,* ut fratres illi Micio & Demea; de quibus Cic. in Catone & Horat. lib. 2. Epist. ult. Ex v. 17. ad codicem Morum referatur titulus *Urbani* & *Rustici: Vita urbana clementes & placidos facit, rustica duros & incultos.* Ex v. 19. ad titulum *Parsimonia* referatur: *Parce vivere & laborare virtutis est; sed si id semper fiat, rrprehensione non caret.* E v. 24. ad cod. Mor. sub tit. Parentes: *Ut amentur à filiis parentes, amabiles sunto.* Ex v. 25. ad eundem titulum referatur: *Parentis*

rentes filiis dent necessaria, quod est liberalitatis: prætermittant delicta tolerabilia, quod est lenitatis. Ex v. 7. ad tit. Filiorum referatur: *Filii liberaliter educati candorem & animum apertum habent; dura educatio fraudulentos & simulatores facit*, Ex v. 28. ad eundem titulum referatur: *Liberi, qui patrem fallere audent, alios tanto magis fallent.* Ex v. 30. ad eundem titulum referatur: *Pudore & liberalitate rectius tenentur liberi, quam metu.* Ex v. 33. ad eund. tit. *Filiorum delicta imputantur parentibus, ut quæ ex mala educatione orta.* Ex v. 35. 36. notetur *character parentum indulgentium*, qui quævis delicta filiorum quodam colore excusant. Ex v. 37. notetur hic *character hominis commodi:* Hominis commodi & elegantis est, non pertinaciter defendere sententiam. Ex v. 8. notetur hic *character imperantium:* In imperiis, quæ amicitia adjunguntur, potest esse gravis & laudabilis disciplina. Ex v. 39. ad eundem titulum Imperantium referatur: *Nulla violenta imperia diuturna.* Ex v. 40. ad titulum Metus in codice Affectuum referatur, & quidem ad tit. *Qui? Qui malo coactus officium facit, in metu est, & dum in metu est, bonus est; ubi metus cessat, ad ingenium redit.* Nam ut Mimus ait: Malus, ubi bonum se simulat, est pessimus; & licet vi cogatur, tamen omnia simulate & fraudulenter agit. Ex v. 43. ad affectum amoris & benevolentiæ, sub tit. *Qui?* referri potest: *Quos benevolentia nobis adjungimus, ultro & ex animo parent.* Ex v. 47. notetur character dominorum & patrum: *Domini per metum servos in obsequio retinent; Parentes per amorem & gratiam.* Ex v. 51 Notetur ad Cod. morum character hominum morosorum: *Morosi semper ad jurgia proni sunt*, ut Demea Terentianus. Ad titulum Liberorum referatur: *Liberi non emendantur jurgiis & verberibus.*

Hæc igitur ad exemplum sint, si quis è reliquis similia colligere velit, ac possunt eorum colligi infinita. * Nam Comœdia, Satyra, Historia, perpetuum quasi 27
theatrum exhibent actionum in vita civili. Historia recenset res verè gestas; Comœdia argumentum vel verum, vel fictum, velut rem gestam in theatrum producit: Satyra malas hominum actiones, quæ adversus bonos mores institutæ sunt, quasi per ludum jocumque reprehendit. In his plus latet characteris virtutum, vitiorum, officiorum, quàm in omnibus Philosophiæ Moralis præceptis. Omnis ex his ars noscendi homines, cum iis conversandi, exsculpitur, quam cum præsupponat Orator (Scire enim debet ille, cum quibus sibi agendum) longè felicius pleniusque, quam è Chrysippo & Crantore, sibi philosophiam practicam formabit. * Quod cum probe nosset Vir summi judicii & πολιτικώτατος Grotius, 28
Terentii fabulas legens, cum eam ob causam reprehenderetur ab aliquo, quasi rem se indignam faceret, respondit illi: Alia legimus in his pueri, alia viri. * Ipse 29
Lutherus noster, ut refert in præfatione libelli de Synonymia Terentii *Basilius Faber*, tanta voluptate Terentii fabulas evolvit, ut à negotiis vacuus duorum mensium spatio bis percurrerit integrum exemplar, atque in ejus lectione deprehensus dixit: perspicere se demum familiari Terentii lectione, quid artificii in eo autore inesset. * Ne fabulas quidem ipsas hic excipimus, estque eo in genere Phædri 30

Digitized by Google

Fabulis nihil elegantius. Ut enim ex historia elucet typus rei gestæ, atque ex illo
typo characteres hominum, vel virtutum, vel vitiorum: ita è fabula velut quo-
31 dam simulachro ficto rei gerendæ, ut gestæ, typus & character proponitur. * In
animo habebat Nathan Chytræus, omnes Terentii Comœdias, notatis morum
& affectuum characterismis in lucem edere. Qui profecto labor fuisset longè
utilissimus: sed solam ille fabulam Adelphos speciminis loco edidit, unde &
nos suprà nonnullos canones excerpsimus. Memini fuisse, qui pro Themati-
bus in latinam linguam vertendis discipulis sermones Germanicos proposuere,
perpetuo contextu è Comediis Plauti & Terentii, eorumque characteribus for-
matos, insigni cum juventutis fructu.

Ut Codex Morum, ita *Codex affectuum* quoque instituendus est. Argu-
32 menta enim Pathetica pro movendo auditore inserenda sunt Orationibus omni-
bus, præcipuè iis, quæ in singulari aliquo affectu versantur. Doctrinam hanc
de Affectibus plenissime tractavit *Aristot. Rhetor. 2. à cap. 1. ad 11.* Ubi legendus est
33 diligentissimus ejus Commentator Schraderus. * Disponendus itaque hic est li-
ber secundum affectus, qui titulos generalissimos repræsentant. Sub singulis
affectibus speciales tituli ponantur. *1. Qui? 2. Ob quæ. 3. Adversus quos.* Adjici his
quartus titulus potest: *Character.* Primum enim noscendus est affectus ex cha-
ractere suo. Secundo cognosci debet, qui soleant in tales affectus esse proni,
ut sciamus, quibus personis quos affectus tribuamus, vel ex nostro, vel ex alio-
rum ingenio. Tertio, quibus de causis. Hinc patet, quo in loco Orator enthy-
mematibus affectuosis uti debeat. Nam e. g. si iram provocet contemptus,
constat ex illa causa, hoc affectu utendum esse. Quarto, erga quos affectus ta-
les induamus, ut sciat Orator, an enthymematibus talibus uti possit apud suos
auditores, an sint illi homines, qui istis enthymematibus moveri possint. Ubi in
subsidium sumi potest codex morum: alii enim aliis pro conditione fortunæ &
munerum in hos illosve affectus sunt proniores. Possunt & in his affectibus plu-
res numerari, quos omisit Aristoteles & recenset Schraderus *Comment. in cap. 1.*
34 *lib. 2. p. 207.* * e. g. Si quis titulum velit facere: *Ira*, subjiciat primum *characteres*
hos, 1. quod sit insaniæ quædam species. 2. Affectionum pessima. 3 Dulcis. 4 Ve-
hemens, 5. Loquax. 6. Maledica. 7. Præceps. 8 Rabiosa in omnes 9. Inimica
rationis, & inops consilii. 10. Fluctuabunda. 11. Occultari nescia. 12. Sui imme-
mor. 13. Decoris oblita. 14. Monentibus refractaria. 15. In se ipsam sæviens.
16. Cum vi externâ conjuncta. Sub his titulis specialibus ponantur sententiæ,
similitudines, emblemata, adagia, exempla, omniaque, quæ characterem illum
illustrant, ut posuit hic nonnulla Magirus in Polymnemone. Hinc sequitur titu-
lus: *Qui soleant irasci*, Recensentur apud Aristotelem non pauci ex illo numero.
Illa axiomata pro titulis ponantur, & subjiciantur illis axiomatibus sententiæ bre-
ves, præcipuæ & argutæ, quales occurrunt in P. Mimi Gnomis, & eis, quas collegit
Gruterus. Novi etiam possunt canones adjici, vel ex solis illis collectaneis Ma-
giri:

Digitized by Google

giri: nam canones illi Aristotelici generaliores sunt, quibus plura specialia possunt subjungi. Ita irascuntur facile homines felices, & in autoritate positi, potentes, molles, senes, infantes, feminæ, ebrii, eruditi, occupati, insani irascuntur omnibus. Hinc subnectenda est classis illa: Quibus de causis? In his princeps est primo contemptus, ad quam pleræque etiam causæ referri possunt, Secundo inimicitia, quæ referri etiam ad priorem potest. Tertia classis: Quibus irasci soleamus, multos habet canones, & quidem viginti apud Aristotelem; quibus addi plures possunt: & in hac classe simul involvuntur causæ speciales. Suppleri hic etiam ex Magiro nonnulla possunt: contrarii quoque canones non in hac solum classe, sed in aliis ponuntur. Ita ad classem causæ referri debet, irasci nos non debere ob res leviculas & in potestate nostra non positas, ex classe tertia, rebus mutis & irrationalibus nos non debere irasci, non potentioribus, non furiosis, non tam personis, quam ipsis vitiis, imo ipsi iræ, hostibus publicis, qualis ira fortitudinis comes est. * Conferi possunt, qui de Affectibus scripserunt, Chambræus in libro Gallice scripto *de Characteribus passionum animi*, *Cartesius*, *VVillisius* & *Vinc. Placcii* elegantissimum compendium de affectibus in Accessionibus ejus Rhetoricis. 35 * Quarto *Codex Exemplorum* instituendus est: Magnam enim exempla vim habent in oratione. Exempla autem illa plenius proponi debent, quam in vulgaribus Locorum Communium libris. 36

37 Inter Oratoria Excerpta etiam illa numerari debent, quæ de Dialogis & Epistolis instituuntur. In quibus etsi simplicior dictio est, cultu tamen & illa suo non destituitur. Quod ad Dialogos attinet, præcipuum hic est connectendi methodus, quæ consistit in formulis mutuæ sermocinationis, quales colligi debent è Comicis & Dialogorum scriptoribus. Ideoque tales formularum tituli concinnandi sunt, quales neminem hactenus concepisse memini. In animo quidem habuit Starckius: nam in appendice Formularum Epistolarium promisit tales formularum Locos Communes, qui verò in lucem hactenus non prodiere. Solus ille titulorum syllabus, quanquam mancus & imperfectus, libello ejus de Stylo subjunctus est; sub quibus formulæ dialogisticæ è Dialogis Ciceronis, è Plauti & Terentii Comœdiis, item aliis quibusdam recentioribus, qui dialogos scripsere, colligi possunt. Ita felicior erit dialogorum concinnatio, de quorum conficiendorum ratione *Carolus Sigonius* singulari libro egit.

38 Dialogos excipiunt Epistolæ, in quibus dictio simplicior est, etsi in his non nunquam pro re nata stylus exaltari potest, si ad Viros illustres scribamus, & argumentum epistolæ ita efflagitet, ut in Dedicatoriis, Gratulatoriis. 39 * Collectanea in his duplicis generis formari possunt, materialia scilicet & formalia. Debent itaque sub titulis Generum Epistolicorum, ut Petitoriarum, Svasoriarum, Adhortatoriarum &c. colligi ex Autoribus argumenta, super quibus tales Epistolæ scriptæ sunt: qualia Collectanea ex Epistolis Ciceronianis jam tum instituit Buchlerus; quibus tamen nos jungere possumus alias ex bonis autoribus, tam veteri-

 bus,

40 bus, quam recentioribus Epiſtolis.* Subjicere etiam poſſumus Collectanea argumentorum & enthymematum, quæ in ſingulis epiſtolis, tum Ciceronis, tum aliorum adhibentur, ita tamen, ut per indicem tantum excerpamus. Quà in re viam prævivit Melchior Junius in Scholis Rhetoricis de conficiendis epiſtolis; qui liber magni ad epiſtolas contexendas uſus eſt. Si enim e. g. Conſolatoriam ſcripturus es, invenies illic omnia argumenta, quæ in hoc genere uſurpari poſſunt, collecta; notatis ſemper locis, ubi illa in Ciceronis Epiſtolis occurrunt. Ita ſcripturus epiſtolam, & ſimili argumento uſurus ex tot Enthymematum exemplis, unum idemque ſenſu exprimentibus, facilè imitationis beneficio tua quodammodo omnia propones, amputando, ampliando, condenſando, prout commodum tibi videbitur. Atque ita primum ego informari juvenes in epiſtolicis exer-
41 citiis velim, ubi prima Rhetorices tirocinia poſuere. * Neque ex ſolo Cicerone talia Collectanea inſtitui poſſunt, ſed ex aliis etiam ſcriptoribus, tum veteribus, tum recentioribus, tam Latinis quam Exoticis. Nam & in Gallica & Italica lingua ſunt Autores, omnibus ad eloquentiam deliciis inſtructi: & in his Collectaneis non tantum ad verba, ſed & ad ſenſus reſpicimus.

42 Materialibus Collectaneis ſubjicienda ſunt Formalia. Sub iſtis autem comprehendo omne illud, quod ad formulas pertinet: quod præcipuum pene in epiſtola eſt, adeo ut interdum ſolæ formulæ literas abſolvant, ſi ſint Salutatoriæ, neque in certo aliquo genere verſentur. Et illæ quidem formulæ vel ad nexum partium in Epiſtolis referendæ, ut ſunt formulæ Exordiendi, Connectendi, Transeundi ab argumento ad argumentum, & ſimiles vel habent in ſe argumenta Ethica & Pathetica, quibus præcipua illa & Logica argumenta quaſi inveſtire ſolemus. Eorum Collectaneorum rationem accuratam inſtituit *Starckius in Theſauro ſuo Epiſtolarum;* ubi omne illud, quod ad formulas pertinet, ſub certis ſuis titulis generalibus & ſpecialibus repoſitum eſt. Quibus etiam aliqui tituli addi poſſunt, qui forte in epiſtolis occurrunt, ſed pauci illi erunt: nam ſatis uberem
43 ille apparatum ſuppeditavit.* Formulas tamen longe plures vel ſolus Cicero ſuppeditabit: nam multas Starckius prætervidit. E recentioribus ſcriptoribus, qui caſtam ſatis latinitatem ſervant, ut Manutio, Paleario, Bunello, Bruto, Balzaco, aliiſ-
44 que autoribus, etiam Gallicis, longè plura colligi poſſunt. * Poſſunt & addi, quæ Rupertus in Mercurio ſuo Epiſtolari è Scaligero, Caſaubono, Wowerio aliiſque collegit, etſi illa non ſunt cum prioribus comparanda: Nitidior enim in illis dictio Latina eſt. Quanquam & hîc non tam ſemper ad dictionem, quam ad ſenſus & argumenta reſpicere ſolemus. Verum cum illæ epiſtolæ pleræque ſint familiares, ac dictione utantur facetâ, acuta, qua delectantur inprimis eruditi,
45 cum judicio formulis illis uti quis debet. * Collegit & Eraſmus Roterodamus in libro de ratione ſcribendarum epiſtolarum ſub ſingulis generibus quaſdam ſylvas, ut vocat, formularum & exemplorum; ſed pauca, & ſine ordine, nec memo-
46 ratis autoribus.* Henr. Stephani in *Diſſertatione de variis generibus Epiſtolarum Ciceronis,*

rmis, quædam etiam de formulis cujuslibet generis notavit; sed, ut mos fert ejus, confusa sunt omnia. Legi tamen possunt, quæ affert. Σύγκρισιν enim quandam instituit inter formulas Ciceronis, & Ciceronianas cum Ovidianis confert, e. g. in argumento consolatorio ex libris Tristium. * Clarkii Formulæ epistolares parum 47
bonæ frugis habent, ac multæ illarum nescio quibus è lacunis haustæ.

Atque hæc de Excerptis Oratoriis dicta sunto. * Vellem exirent tandem 48
in publicum, quæ Schraderus, J. P. Titius, & Schönsléderus promiserunt de Excerptis rerum! Ita plenior luculentiorque illi rei cura impendi posset, & oratoria etiam Excerpta lucem hinc aliquam acciperent. Schraderianus liber de Excerptis editioni, ut audio, paratus est. Titii postuma promisit Patre dignus filius Fridericus Daniel Titius. De Schönsledero vix quicquam sperandum existimo.

CAP. X.

DE EXCERPTIS POETICIS.

Apparatus poëticus ab Oratorio diversus. 1. Latinitas Poëtica. 2. Lexicon Translatorum poëticorum colligendum. 3. Cui index rerum subjiciendus. 4 Metaphoras tales collegit Petrus ab Area Baudoza. 5. Aristotelis ut Fr. Robortelli. 6. it. Sturmii 7. Baldai, 8. Buchneri de Metaphoris poëticis Testimonia. 9. Riccii opus de locutionibus poëticis incendio periit. 10. Rivola Sylva Translatorum Poëticorum. 11. Dieterici λεξίδιον poëticum. 12. Latini ejusmodi lexici idea promittitur. 13. Henrici Schavii Lexicon Statianum ac universale poëticum ad Mythologiam morte ejus periit. 14. è lexico isto Statiano exemplum de Hercule adducitur. 15. Phraseologiam poëticam qui scripserint. 16. Formularum Poëticarum collectanea. 17. Ornamentorum, Comparationum, Exemplorum sylloge. 18. Excerpta Idolographica & Prosopographica. 19. de his qui scripserint. 20. 21. Idolographia veterum. 22. Topographia poëtica. 23. Collectanea quæ Poëtis cum Rhetoribus communia. 24. Indices rerum à Poëtis laudatarum vituperatarum & descriptarum. 25. Farnabii index poëticus. 26. Ab iconologiis & typographiis differunt descriptiones minores. 27. In generibus tribus causarum differunt Rhetorum enthymemata à poëticis, quoad modum proponendi. 28. 35. Orationum & Figurarum poëticarum collectio, imprimis morum & affectuum. 29. 34. in quibus exprimendis Virgilius artifex est, postque eum Ovidius. 30. Poëtæ oratorum etiam apparatu uti possunt. 31. Exemplum è Virgilio. 32. plura exempla habet Laurent. le Brun. in eloquentia sua poëtica. 33. 35. Loci Communes Inventionum. 36. qua ratione illi concinnandi. 37. Eorum utilitas. 38. Hyle Inventionum poëticarum nostra. 39. Artificiorum à numero & periodis, collentissimus Virgilius. 40. qui artes illos notârint. 41. Connexionum

Digitized by Google

Sylloge instituenda. 42. Deckenii observationes Poëticæ laudantur. 43. & recensentur. 44. quænam in illis desiderentur. 45. Sejugatio, figura illustris. 46. Vechneri libellus de figuris commendatur. 47.

1 UT in oratione soluta opus est apparatu quodam, ita quoque in carmine.
Nam & hic verborum, sententiarum, amplificationum, ornamentorum,
2 Excerpta facienda sunt. A verbis itaque poëticis incipiendum est.*
Habent carmina suam, ut ita dicam, peculiarem linguam, imo & Grammaticam: occurrunt hîc verba, phrases, constructiones, figuræ, nullo modo Oratori usurpandæ. Quare recte fecit *Jacobus Masenius*, qui in *Palæstra sua lib. 2. c. 12.* singularem dissertationem posuit de Syntaxi phraseos poëticæ ejusque copia, qui eo de argumento legendus est. Videatur & *Fr. Robortellus in libro de artificio dicendi cap. de poëtico serm. disput. 1.* Cæterum verba quædam & voces in se spectatæ sunt poëticæ, solisque Poëtis relinquendæ, quod facile observabis, si carmen aliquod in prosam convertas. Est & alia membrorum & periodi structura,
3 etsi præcepta tamen structuræ Oratoriæ pro fundamento habeat. * Deinde translata sunt peculiaria, in quibus colligendis magna opera insumenda est Poëseos cultori. Confici itaque Lexicon aliquod potest, & verba secundum ordinem Alphabeti locari, quibus omnes illæ Metaphoræ poëticæ, quarum pleræque sunt καθ' ἐνέργειαν, per quas ἐμψυχία quædam sive animatio rei paratur, colligantur.
4 *Ubi Lexicon tale perfectum est, potest illi subjici index rerum, de quibus dicuntur talia vel Epitheta vel prædicata. Thesaurum habebis, si ex omnibus Poëtis tale
5 opus collegeris. * Quasdam Metaphorarum poëticarum, sed paucas, collegit *Petrus ab Area Baudoza in suis Poëticæ Elocutionis Formulis, quæ editæ sunt Lugd. Anno 1590. in 12.* & ante illud tempus sub nomine *Fundani.* Verum non ille ordo est, ut le-
6 genti statim occurrat. * Hujus nostri consilii multos magnosque autores habemus. Ac primo quidem ipse Aristoteles libro de Poëtica prolixè ostendit, quis translatorum usus: quod exemplis elegantibus in Commentario suo declarat *Fr. Robortellus p. 262. 263.* inter alia è Ciceronis libro *de Orat. 3.* locum adducens, qui improbat eorum exercitationem, qui Ennii narrationem conabantur aliis verbis exprimere. Cum enim ille optima verba translata occupasset, illi deterioribus exprimebant. Quare observat Robortellus: Si quis Virgilii versum lib. 4. Æneid. *Vulnus alit venis & cæco carpitur igni,* propriis verbis expresserit ita: *Affectionem amoris interiorem paulatim auget, & occulto consumitur amore:* totam langue-
7 re ac humilem fieri orationem. * Sturmius in libro de linguæ Latinæ resolvendæ ratione, optimus in hac re magister, ita cap. 4. *Poëta habent raras quasdam metaphoras, differentes ab Oratorum metaphoris: Cujus discriminis ignoratio facit scriptores nostri temporis impuros. Qui putat, quamvis metaphoram apud quemvis scriptorem esse bonam, is errat, & nunquam purè scribet. Oportet oratorias separare à poëticis: Oratores habent metaphoras quasi nativas quasdam; Poëtæ suas etiam quasdam nativas habent,*

sint, sed sunt contra naturam Oratorum. Testis est *Erythræus Pinac. II. n. 14.* de Maffejo nitidissimo scriptore: omnia Latina verba collegisse ac pro ratione temporum, quibus inventa vel usu recepta essent, distribuisse, tum quæque verba historicis, quæ poëtis, quæque oratoribus essent aptiora, notasse. * *Baldaus* Poëta in- 8
geniosissimus Germanus in elegantissima illa *Dissertatione sua de Studio Poëtico: Sunt varii loquendi modi. Qui cuique carminis generi conveniant, nasuti statim olorantur. Aliter rem historicus vel Orator effert, aliter Poëta, in ipsa poësi aliter Elegiacus, aliter Satyricus, à se remoti invicem plerumque non tam sono distantium verborum, quam structurâ totius artificii & fluctuantis spiritus, qui molem agitans sensa vitamque insinuat.* Et in eadem dissertatione Horatium multa verba in Satyris usurpare ait, quæ in Lyricis nunquam positurus erat. * De Metaphoris Poëticis ea- 9
rumque discrimine & abusu legendus etiam *Buchnerus libro de Commut. dic. rat. cap. 2. sect. 5. §. 13.* *Eam latinitatis poeticæ rationem singulari libro ostendere vo- 10
luit *Bartholomæus Riccius*, Vir doctissimus, benè de eloquentia meritus. Nam in præfatione istius libri, quem *Apparatum Latinæ Locutionis* inscribit, à se perfectum illud fuisse opus testatur, quod ipsi incendio periit. * Translatorum Poëticorum 11
in Italica lingua Collectanea, *Prospero Mandosio* in Bibliotheca Romanâ teste p. 173. molitus est *Clemens Rivola*: cum hoc enim elogio recenset: *La Selva de' Traslati Poetici opera assai voluminosa & nobile.* Sed morte præventus absolvere non potuit. * Vidit quoque separandum à sermone soluto Poëtismum, etiam in Græcâ 12
linguâ, *Johannes Cunradus Dietericus*, qui in *Specillo Chrestomatiæ Græcæ*, ubi multa ut de Græca linguâ, ita de omni didacticâ præclara habentur, λεξίδιον poëticum Græcum se daturum promittit. *Nos, quoniam in Latinâ linguâ nemo hactenus 13
fuit, qui hanc operam in se susceperit, ideam alicujus Lexici, quo translata poëtica contineantur, huic capiti subjiciemus. Quæ vestigia si & alii sequantur, nostra rudimenta perfecturi, non male de re literaria merebuntur.

Non inutilis etiam hic labor est, imo verò ad Poëtarum explicationem & 14
usum in epithetis & periphrasibus vehementer commendandus, si quis omnia, quæ occurrunt in Poëtis Mythologica, Prosopographica, nomina Heroum, Deorum, urbium, regionum, patronymica, epitheta, singulari Lexico ex omnibus poëtis formando comprehendat. Id in animo habebat *Henricus Sbavius*, meus quondam Præceptor, qui ipse tale Lexicon Statianum congesserat, editioni jam tum cum Paraphrasi Statiana paratum, nisi immatura viri mors hoc consilium abrupisset. E cæteris quoque Poëtis ubi discipulorum operâ eodem modo Lexica congessisset, inter quos mihi Senecæ Tragœdiæ obtigerant, tandem Universale aliquod Lexicon poëticum edere in animo habebat. Quanti hoc usus foret, ii intelligunt, qui in illis sæpe hærent, cum Poëtas explicant. * Supersunt 15
mihi Statiani istius Lexici quædam laciniæ, unde in exemplum, quæ de Hercule illic habentur, adducam. Numeri adjecti versus notant, qui citra librorum distinctionem à capite ad calcem per omnia Statii opera numerati sunt. Primum habet Historica. 2. Periphrases. 3. De nominata.

HERCULES *filius Jovis, ex Alcmena uxore Amphitruonis: unde & Amphitryoniades dicitur, factorum magnitudine celeberrimus, 6709. 6888. Juno illi infesta varia pericula concinnavit 146. 1611. Usa est ministerio Eurysthei Regis Argivorum, qui fatale jus in ipsum habuit. 1587. Numerantur præcipuè duodecim ejus labores, 915. In cunis duos serpentes à Junone immissos exanimavit. 840. 1612. Leonem Nemeaum jugulavit & ejus exuviis pro veste usus est. 2827. 4262. Aprum Erymantium occidit, 10178. Poma Hesperidum à vigili Dracone asservata reportavit, 1723. Hydram Lernaam interfecit, 1594. Diomedem crudelem Thraciæ Regem equis suis laniandum objecit, 1595. Busiridem cruentum Ægypti Regem ad aras mactavit, 1596. Clavam, arcum & sagittas gravissimas gestat, 1615. 1599. A Molorcho benefice hospitio exceptus fuit, 1593. In monte Oetâ se combussit, & Deus factus est, 1571. Apud Tirynthios cultus est. Hinc dicitur Tirynthius, 1565. 1689. Colitur & in Nemea Sylva, item Tiburi & apud Argivos passim 1587. Templum ei reparavit Pollius, quod prolixe describitur à vers. 1565. Fuit frater Bacchi, 1605. Amavit Hylam puerum, 647. Cum Age Nympha Arcadica concubuit, 1604. Thesbii quinquaginta filias omnes eadem nocte constupravit, 1607. Columnas suas erexit ad fretum Gaditanum, quod inde Herculeum dicitur, 1747. 2596. Hercules epitrapezius, effigies ejus sub poculo collocata prolixe describitur à v. 2770. Hinc vocantur Herculei labores 146. Herculeus alumnus, i. e. Hylas 647. Herculei Hortatus 1678. Herculea gymnas, 6168. Herculeus Paan, 6219. Herculea vires 8139. Herculea moles, 8497, Herculei lacerti, 8551. Herculeus Hamon 9902. Herculea noctes, i. e. Trinox, quam Jupiter ejus generationi insumpsit 8795. Ternox Herculea 13102. Herculea mater, i. e. Alcmena 12179. Herculeus Agylleus 11351. 1368. Herculea sagitta, 11365. Herculei nepotes 13547.*

Patet ex his, nihil esse hoc labore utilius. Plerumque enim in illis Poëtarum locis hæremus, neque sensus illorum satis percipimus. Talia inprimis apud Statium multa occurrunt, & apud alios Poëtas. E. g. *Geticus Maritus, pro Vulcano: Geticus Vates pro Orpheo: Geticum plectrum pro ejusdem Orphei lyrâ: Getica ornus, pro arboribus per ejus lyram commotis: Getici amores, i. e. Orithyia, quam Boreas rapuit ab Ilysso, Thraciæ fluvio. Getica volucres, i. e. Philomela & Progne. Arcadicus galerus, i. e. pileus Mercurii, qui Arcas est. Actaa faces, i. e. quæ in sacris Cereris vel Palladis præferuntur. Actai imbres, i. e. feraces. Ausonia toga, i. e. pacatus Italiæ status. Centaurica semina de Equis. Cilicum ver, i. e. odores suavissimi. Corycia coma, i. e. crocus. Cyclopum labores, pro validis & firmis. Cyniphii campi, i. e. Africani. Cyrrhaus hiatus, i. e. antra & umbra Parnassi. Dananeius Augur, i. e. Amphiaraus Argivus. Danaeius volucer, i. e. Perseus, Bisthonius ensis, propter Martem, qui ibi templum habebat* &c. Quæ si omnia in unum volumen ex omnibus poetis collecta sint, magnum hinc ad rem poëticam commodum esset: Sed nunc forte nemo hunc laborem susccepturus est.

16* Phraseologiam poeticam non ineptè concinnavit Nomesseus in Parnasso suo Poetico, adductis integris Poetarum locis. Concisas & excerptas phrases ac periphrases dedit Bacherius in Flavissis Poëticis, aliquoties recusis. Qui liber ideo utilissimus est, quod nominum propriorum, gentium & regionum, comparatio-

num

num Indices peculiares subjiciantur. Omnia sunt ex probatis autoribus desumpta, locis etiam nonnunquam additis; cum *VVeinrichius in Ærario suo* pleraque è lacunis hauriat recentiorum Poëtarum.

Ut nominum & phrasium, ita & Formularum ac Sententiarum Collectanea institui possunt, quarum usus maximus est in integris carminibus, quæ in aliquam molem excrescunt. Nam quemadmodum in Epistolis *Joh. Starckius* singulares quasdam Formulas collegit, easdem etiam daturus in Oratoriis: ita & in Poëticis illa dari possunt, ac promiserat quoque ipse Starckius. Attendendum hic est sedulo in carminum, præcipue Virgilianorum, lectione, quibus formulis membris membra connectat, à narratione ad narrationem transiens. Exiguum earum typum exhibuit Georg. *Fabricius lib. 2. de Re Poëtica.* Possunt & nonnullæ formulæ Epistolares Starckio notatæ, etiam in Poëticis habere locum, quarum exemplum habemus in Epistolis Heroidum Ovidii, absoluto omnis elegantiæ Romanæ opere. Tales e. g sunt. *Non possum eloqui: ne longum faciam: ut verum fatear: semper, nunquam, prius moriar: exprobrare jactantiam: irriti conatus, irriti sermonis,* &c. 17

Huc referri etiam debent illa Collectanea Ornamentorum, quæ in variis consistunt. 1. Comparationibus. Sunt enim Comparationes Poëtis, in primis Heroicis, familiares, ac mirifice ornant carmen. Cum enim Poëta pictorem imitetur, qui coloribus suis & luminibus ita rem ob oculos sistit, ut vivam oculis obversari credas: ita Poëta comparationibus mirifice rem ornat. Harum collectio diligenter instituenda est, non è Latinis Poëtis solum, sed & Græcis, Italicis, Germanicis. Hic enim patet, quam Poëta Poëtam imitetur. Virgilius Græcos; Virgilium cæteri imitati sunt, & ita quidem, ut, cum in simili re versantur, tamen Virgilio maxime sint dissimiles. Harum Comparationum librum integrum concinnatum edidit *Trognasius Antv. Ann.* 1610. ubi sub titulis rerum comparatarum Comparationes ipsas congessit; quæ multis augeri modis possent. Exigua Comparationum exempla dedit *Georg. Fabricius.* Indices talium Comparationum breviores habet *Masenius in Palæstra* sua, & *Bacherius in Flaviosis.* Infinitus talium numerus congeri potest, magno futurus usui, si non integris comparationibus instituendis, saltem in exaltanda per metaphoram phrasi. Metaphora enim est comparatio contracta; & comparatio metaphora per suos similitudinis terminos explicata. Quod de Comparationibus dixi, idem in exemplorum collectione faciendum. Illis enim Poëtæ frequenter utuntur, fabulosis tamen potius & fictis, quam veris. Eorum Indicem dedit Masenius in Palæstra: uberiora Collectanea Ravisius in officina, sed Poëticæ Illustrationes his addendæ sunt. Id enim præcipue quæritur. Nam apud Masenium & Ravisium nuda tantum exempla sine expressione poëtica recensentur. De Comparationibus Poëticis videatur *Buchnerus de Com. dic. rat. lib. 2. c. 8.* 18

Pertinent huc quoque Loci Communes idolographici & prosopographici. 19

Solent

Digitized by Google

Solent enim Poetæ, uti jam dixi, pictores imitari, ideoque virtutes & vitia ut personas introducunt, vel certis quibusdam rebus, vel personis, orationem affingunt; quæ propterea diligenter notanda sunt, ut habeamus exemplum, ad quod nostra inventa exigamus. Habemus idolographias Furiarum, Invidiæ, Somni, Musarum, Virtutum, quas passim apud Poetas reperias.
20 * Singularem de his idolographiis librum scripsit *Cæsar Ripa*, qui pene in omnes linguas conversus est, & nunc quoque in linguam Germanicam. Verum tamen ejus libri autorem *Jan. Nicius Erythræus* nominat *Johannem Zaratinum Castellivium*. Pinacoth. I. n. 27. Prodiit epitome quædam Germanica sub titulo Iconologiæ Poëticæ. Multa quoque illius libri transtulit *Harstorfferus* in libro Germanico de arte poeticâ titulo *Infundibili* edito, part. 1. & 3 sub titulis rerum, quas describit Phrasibus Poëticis.
21 * Post Cæsarem Ripam aliosque totum illud negotium idolopœias ad artis leges examinavit *Masenius in Speculo imaginum veritatis occultæ*, quo in libro fontes monstravit, ex quibus variarum rerum idolopœiæ deducendæ. Notavit quoque errores in arte idolographica à *Cæsare Ripa, Bocchio* aliisque commissos.
22 * Veterum idolographica ex hieroglyphicis *Pierius Valerianus* collegit, cui primæ hic defe- rendæ, ut qui antiquitatis interiora rimatus est. Sed & Masenius, quæ huc pertinent, ex hoc excerpsit.
23 * Referri etiam hic possunt fictæ Topographiæ, quæ passim apud Poëtas inveniuntur, qualis est e. g. apud Ovid. *Regia Solis, regia Somni. Invidiæ; apud Job. Secundum Regia reginæ pecuniæ.*

24 Vidimus Collectanea, quæ ad poëma scribendum per se pertinent: subji-
25 cimus illis Collectanea, quæ ipsis cum Rhetoribus sunt communia. * Quoniam itaque res vel laudantur, vel vituperantur, vel svadentur, vel dissvadentur, vel accusantur, vel defenduntur, vel simpliciter tantum describuntur; ideoque sub titulis materiarum notari potest, quicquid apud omnes generis Poëtas Græcos, Latinos, Gallos, Germanos &c. inveneris; sed per indicem tantùm: non enim suaserim, ut exscribas
26 * Sciagraphiam talium Locorum Communium dedit *Farnabius in Indice Poëtico*; sed tenuis tantum ille labor est, ac augeri multis modis potest. Summa enim ille tantum vestigia legit, & vaga lectione quædam observavit. Exempla talia collegit *Laurentius le Brun in Eloquentia sua Poëtica lib. 7.* ubi de characteribus Epidicticis.
27 * Ab his tamen sejungendæ sunt descriptiones minores, quando paucis versibus vel rem aliquam, vel tempus, vel locum describimus. Hæc enim potius referenda sunt ad Phraseologica. In his descriptionibus ut multus est Virgilius, ita & parcus. Nam duobus vel tribus versibus, sed verbis emphaticis, omnia absolvit. Legi potest de genio Descriptionum Virgilianarum *Bussiers in præfatione Scanderbegi sui.*
28 * Quæ ad genus deliberativum & judiciale pertinent oratiunculæ, consultationes, exprobrationes, querelæ, & similia, etsi eadem habeant Rhetorum enthymemata, tamen seorsim ea poni consultum est. Habent enim Poëtæ, quo differant ab Oratoribus proponendi modo. Tales oratiunculæ, epistolæ, frequentes occurrunt apud Virgilium reliquos-

liquosque Poetas Epicos, Ovidium in epistolis Heroidum. Nam Satyricos aliorsum remitto, quod plane in alio poematis genere versantur. Etsi enim eorum argumenta vel in genere demonstrativo, quatenus, vituperium continent; vel judiciali, quatenus aliquid accusant, versantur; alia tamen versandi ratio est. Satyricus enim genius ridendo magis verum dicit, quam seria oratione. Ideoque & phrasis Satyricorum sejungenda est à reliqua phrasi poetica: quemadmodum nec Comica phrasis omnis in seriâ oratione potest adhiberi. Distinguendæ enim sunt personæ, res & tempora. * Quemadmodum apud Oratores, ita 29
& apud Poetas morum & affectuum Collectanea sunt instituenda. Cum enim omnis poëseos vis in imitatione actionum consistat, actiones verò vel mores vel affectus exprimant, utrumque Poëtæ familiare esse debet. Sive enim Epicum carmen scribat, sive Tragœdiam, sive Elegiam, seu de bono aliquo gratuletur, de malo dolorem testetur, Satyramve scribat, omni loco & tempore morum & affectuum ipsi ratio habenda est. Perpendendi itaque canones Aristotelici, & horum ductu notandi ex Poetis sub his titulis illi characteres morum & affectuum, qui apud Poëtas occurrunt. * Vel solus Virgilius mirus in iis artifex uber- 30
rimam eorum messem dat. Si quis enim inter Poetas enthymematicus est, Virgilius est, qui summâ ratione & judicio scribit omnia, in quo mire vacillant cæteri Poëtæ. Ovidius post Virgilium cæteris omnibus præferendus est. Nam in Epistolis Heroidum, in libris Tristium, mira est affectuum & morum repræsentatio, adeo ut nonnulli in eo damnent declamatorias argutias, quod nimium immoretur argumento suo, & manum de tabula tollere nesciat, novis subinde argutiis, ultra quam par est, rem ornans: quâ in re nemo sibi præter unum Virgilium temperat, qui illam, quæ in tacendo consistit, eloquentiam optime didicit. Non enim plus dicit, quam debet, quæ maxima omnis eloquentiæ virtus est. Ubertate tamen illa vehementer auribus blanditur Ovidius, & solet elegantia, etiam nimiâ, vel doctis interdum placere. Affectuum certe & morum tanta apud illum copia est, ut locupletare præ cæteris locos nostros possit. Cætera quoque enthymemata, quæ in Locis quibuscunque Rhetoricis ad bonum & malum pertinent, etiam hîc notari possunt & debent. Versantur enim carmina in omnibus causarum generibus, & quoniam illa vel bonum vel malum pro fine habent, sive quod laudetur, sive vituperetur, sive suadeatur, sive dissuadeatur, seu accusetur, seu defendatur, eadem argumenta hic obtinebunt. Id tantum notandum, quâ ratione ab Oratore hic Poëta differat, & quomodo ille enthymemata sua proponat.

Etiam ex Oratoribus quædam in suum usum transferre Poëtæ possunt. Ut 31
à Poëtis spiritus sublimitatem & affectus sumunt Oratores, atque ideo illis poëtas commendant Grammatici, certe Quintilianus initium omnis institutionis puerilis à poëtis sumendum suadet; ita poëtæ etiam ab oratoribus multa mutuari possunt, aque debere illud facere judicat *Vavassor libro de Epigr. cap. 14. p. 159.*

32 à Quintiliani sententiâ, sed sine causâ, alienior. * *Nicolaus Borbonius, praclarus Virgilii imitator, dicere solitus fuit, summo sibi usui semper fuisse in scribendis versibus Ciceronem. Quod mihi tum profecto* (inquit) *mirum dictu ac ferme incredibile visum esset, nisi meminissem adolescentem me, ac potius puerum, deprehendisse non pauca, que Virgilius de Ciceronis sumpsisset. Atque hoc ipsum longo post intervallo animadverti observatum à Macrobio, & proditum scriptis etiam tunc, cum nihil esset necesse. Quippe cum ageret de iis, qua Virgilius prioribus surripuisset poëtis, non autem, scriptoribus orationis soluta.* Nec Tullio, inquit, compilando, dummodo undique ornamenta sibi conferret, abstinuit. *Nam & sententiam hanc,* o fama ingens, ingentior armis, *esse Tullii totam vult, neque falso vult: & versum hunc,* Proximus huic, longo sed proximus intervallo, *conceptum totidem verbis à Tullio antea, & ex ejus de Claris Oratoribus libro depromptum. Nuda ista & unica vox Virgiliana,* recubans, *nonne minus est aliquid minusque poëtam ac poësin redolens, quam Tullianum* illud, Epicuri philosophia, quæ in hortulis quiescat suis, recubans molliter & delicate? *Dicitur sine dubio à Cicerone multo nitidius ac latius,* platanus ad opacandum locum patulis diffusa ramis, *quam à Virgilio,* patulæ fagi tegmen, *ad umbraculum significandum profertur. Nec video, quamobrem plurima ejusdem Oratoris ab agitato mari, à ventis, à procellis, à turbinibus petita, ulli cedant tempestati Virgiliana. Et alia sexcenta sunt, ex quibus planum fiat, quantum quoquo modo adjuvent inter se orationis utriusque scriptoribus: Itaque sibi mutuas operas tradant, ut utiles sint poëta Oratoribus, poëtis Oratores necessarii.*

33 Hæc si diligenter notaverimus, in imitando deinde erimus promptiores, Huic fini inserviunt Loci illi Communes, quos in Eloquentia sua Poetica proposuit *Laur. le Brun,* qui farraginem exemplorum dedit è Locis Dialecticis declaratorum. Enthymematum verò oratoriorum nihil hic apparet, quorum in ratiocinando usus præcipue consistit, ut illorum in amplificando. De Affectibus idem *lib. 6. Eloq. Poët, part. 1.* exempla proposuit. Etiam Ethopœiæ & Pathopœiæ, orationes scilicet, quæ apud Poëtas occurrunt, ut Didonis morituræ apud Virgi-
34 lium & similes huc pertinent. * Huic fini etiam inserviet figurarum poëticarum Collectio, in primis affectuosarum, quæ mirifice poëma ornant. Cum enim etiam apud Oratores figuræ orationem quasi vivificent, multo magis in carmine facient; ideoque & illarum, ut omnium metaphorarum frequentior hic usus
35 est. * Quoniam vero genius poëticus ab Oratorio diversus est, ideoque expedit illas notasse, quæ singularem interdum carmini pariunt elegantiam. Suntque inter illas aliæ, quæ Epicum; aliæ, quæ Elegiacum carmen magis ornant, magna cum industria & delectu notandæ. Habent Lyrica carmina, Phaleuci, Anacreontes, Scazontes, quasdam sibi peculiares, ut numeros, ita figuras, quæ singularem unicuique generi elegantiam circumponunt. Collegit quoque exempla figurarum *Laurentius le Brun part. 2. Eloq. Poet.*

36 Possunt & peculiares Loci Communes Inventionum institui pro usu nostro

ſtro attemperandi, quibus illa enthymemata, quæ in ſingulis occurrunt, ſubjici poſſunt, una cum argutiis reliquisque artificiis, quæ in illis apud Poetas exemplis occurrunt. * Quoniam enim vulgò induſtria poetica noſtra occupatur in Epithalamiis, Epicediis, Gratulationibus &c. ſcribendis, ſub talibus titulis colligi inventionum genera, e. g. in Demonſtrativo genere inter titulos generales erit *Epithalamium.* Sequantur ſub illo titulo ſpeciales ex circumſtantiis negotii evoluti. Ita ex circumſtantia perſonæ conficias titulos: *Epithalamium Theologi, JCti, Medici, Mathematici, Philoſophi, Mercatoris,* &c. Ex circumſtantia temporis: *Epithalamium in nuptias tempore æſtatu, veris, hiemis, autumni, nundinarum* &c. *celebratas.* Cæteræ circumſtantiæ alia aliaque ſuppeditabunt, uſui tibi in inventione futura. Nam breviora carmina non ſemper per integra enthymemata procedunt, ſed argutâ aliquâ vel alluſione vel illatione abſolvuntur. Hæc etſi ingenium facile per ſe præſtet in ingenioſis, tamen, ſi exempla multa collecta habueris, novæ ſemper cogitationes & inventiones ſub manu creſcent; quæ ita formandæ ſunt, ne exſcriptum carmen videatur, & facile eſt novo aliquo colore rem incruſtare. Quicquid itaque apud Latinos, Germanos, Italos, Hiſpanos, eleganter excogitatum inveneris, his titulis accommodari poteſt. * Ac incidunt interdum aliqua, quæ tu ipſe inventioni novæ accommodare poſſis, de quibus non cogitarunt autores, quos legis. Præterea ex magna illa farragine, quæ uno intuitu tibi ob oculos ſiſtitur, facilè aliquid decerpes, quod ad rem præſentem faciat, vel varia miſcendo, vel nova ad eorum ſpeciem excogitando. Labor ille vehementer proderit illi, cujus in inveniendo phantaſia tardior eſt: ingenioſo vero novam dabit occaſionem ad rem & argumentum ſuum ornandum. * Ut hâc etiam parte juventuti lucem accendamus, ſubnectam huic capiti *cap. 12. Hylen aliquam inventionum,* ſed per indicem tantum è variis poetis meo ductu ab aliis congeſtam, quâ qui uti velit, Autores ipſos ad manum habere debet; Si quis autores ipſos non habet, per brevia lemmata ſummam inventionis exprimere poterit. Compendioſum etiam illi erit, qui Autores ipſos habet, ſi forte perlegere integra carmina nolit.

37 (beside "occurrunt. * Quoniam enim vulgò…") · 38 (beside "cogitatum inveneris…") · 39 (beside "dabit occaſionem…")

40 Solent carminibus ſuæ eſſe à numeris Veneres & certa quædam artificia, quæ mirificè ornant verſum; quales apud Virgilium, mirum numeri poetici obſervatorem, frequenter occurrunt, e. g. cum verſus terminantur monoſyllabis, ut: *procumbit humi bos: naſcetur ridiculus mus.* vel cum ſpondei multi adhibentur, ut: *media agmina circumſpexit: Illi inter ſeſe magna vi brachia tollunt.* Aut cum Dactyli & Spondæi ita miſcentur, ut rei naturam exprimant, ut cum de turri ruente ait: *Convellimus altis Sedibus impulimusque ea lapſa repente ruinam Cum ſonitu trahit.* Talia infinita apud Virgilium habentur quæ homo in iis non exercitatus contemnat, doctus vero & prudens admiretur. 41 * Ac ſunt, qui magnam eorum farraginem notarunt, *Jacobus Pontanus Inſtit. Poëtic. lib. 2 c 8. ſeqq. Job. Jovianus Pontanus in Dialogo, qui inſcribitur Actius. Jac. Ludovicus Strebæus in lib. de Electione verborum c. 9.*

& alibi. Laur. le Brun in Eloq. Poet. lib. 4. Jul. Cæs. Scaliger in Hypercritico suo omnibus pene paginis; nonnunquam etiam *Alex. Rossæus in Virgilio suo Triumphante. Nic. Erythræus in Præliminaribus Virgilianis*, cujus labores cæteros, quos in Virgilium meditatus est, lucem non adspexisse dolendum est. Promisit enim *Schema Patheticum Virgilianæ Poëseos: Librum de alliteratione seu syllabarum allusione*; de quibus Sylburgius in præfatione editionis Virgilianæ.

42 Connexiones poëticæ etiam hic non sunt prætermittendæ, quæ Excerptis Formularum vel addi possunt, vel ab his sejungi. Magnus earum connexionum usus est in prolixo carmine, ubi nihil magis interdum cruciat, quam membris membra connectere. Sunt autem Connexiones illæ vel membrorum majorum vel minorum: fiunt vel per particulas, vel per formulas. Occurrunt illæ in singulis periodis, cum cola colis junguntur.

43 Hæc ego scripseram, cum ex Actis eruditorum Lipsiensibus innotuit de Deckenii observationibus Poëticis Antverpiæ Ann. 1688 in lucem missis, (b) quas planè ad gustum meum esse ex ipsa argumentorum libri recensione observavi. Quare cum nusquam in officinis appareret liber ille frustrà à me quæsitus, ad manus tandem meas pervenit, ultro illum mittente, quâ est humanitate, Viro mihi amicissimo & celeberrimo *Joachimo Fellero*. Statim ut inspexi, gratissima fuit illa cogitationum nostrarum convenientia: Videbam enim ab illo autore plenius esse proposita nonnulla, quæ ego dudum & mente designaveram & discipulis meis privatâ informatione tradideram; & nunc his chartis notavi.

44 * Parte prima congessit ea, quæ ad Amplificationem Poëticam pertinent, Distributiones, enumerationes, descriptiones, egressiones, comparationes, inductiones, Synonyma, Periphrases, Invocationes, narrationes, Sermocinationes, Figuras, Fictiones, carminum artificia, ut Epithalamiorum, Genethliacorum &c. Sub quibus singulis certa Inventionum lemmata ponit.

45 * Hæc quanquam optime comparata sint omnia, confusa tamen ornamenta rebus ipsis & τῷ ἐνθυμηματικῷ & ad generalem amplificationis Poëticæ titulum relata displicet. Pars secunda proponit characteres Affectuum, satis quidem copiose, quæ tamen multis augeri modis possint: Quod si enim solos Ovidii Tristium libros percurras, longè plures ex eo solo Tristitiæ characteres ego olim notavi, quàm notavit Deckenius. Nullos quoque morum characteres observavi, qui omnino characteribus affectuum jungendi sunt. Parte tertia ea proponit, quæ delectabile reddunt poëma, acuminum fontes, in quibus ducem Masenium habuit. Parte quartâ Ornamenta poëtica complectitur, in his numerat figuras, quarum exempla adducit, sed insignes quasdam omisit, inter quas est *Sejugatio* nemini, quod sciam, quam *Danieli Vechnero* in libello de Figuris notata.

46 * Est verò illustris illa & maximè conspicua, ut in Ovidiano illo;

Demo-

(b) Johannis Dekeni, Jesuitæ, *Observationes Poeticas, Exemplis illustratas*, Morhofius itidem, ad Exemplar Anni 1688. Antverpiense, triennio post, Anno scilicet fimoreuali 1691., Kilonii *in 8vo*, adjecta Præfatione sua, curavit recudi,

Digitized by Google

Demophoon ventis & vela & verba dedisti:
Vela queror reditu, verba carere fide.

Ita nos in quodam Carmine:

Fulmina sic agiles servant, sic flumina, motus:
Fluctibus hac, flammis illa vibrata suis.

Illustria quoque ejus exempla è Ciceronis Orationibus notavit Vechnerus. Refert quoque ad ornamenta formulas & particulas poëticas ad certos titulos redactas; qui utilissimus omnino labor est, tum & modos loquendi singulares & alia nonnulla. Hunc ego libellum omnibus, qui artis poëticæ studio ducuntur, præ cæteris omnibus commendo, & ut pluribus usui esse possit, recudi velim. 47

CAP. XI.

IDEA LEXICI POETICI PRO TRANSLATIS

Promissa cap. præced. num. 13.

A.

1. Accendere. *Infandum* accendere *bellum*, Virgilius Æneid. 12. Idem lib 7. *belloque animos* accendit *agrestes*. Id. lib. 8. *quos justus in hostem Fert dolor, & meritâ* accendit *Mezentius irâ*. Id. lib. 10. *Nunc prece nunc dictis virtutem* accendit *amaris*. *Sol dicitur* accendere *diem*, Claud. de Consulatu Mallii. *Ante vetant, quam maturu* accenderit *annus Ignibus*, accenderit, i. e. accensus fuerit. Gratius Cyneget.
2. Acclinis. Claud. in Probin. Consulat. *arbore fultus* acclines *humeros*, *vid. Barth. ibi in Commentar.*
3. Acclinatus. Statius 4. Sylvar. 4. *occidit horror Æquoris & terris maria* acclinata *quiescunt.*
4. Adorare. Sarbievius lib. 1. od. 3. *de ramis arborum dicit. Pangæa gaudent brachia frondium Longe tetendisse, & procul obvios Currus* adorare,
5. Advena. Claud. 6. Conf. Honor. *Certis ubi legibus* advena *Nereus Æstuat: loquitur de maris fluxu & refluxu prope ostium fluvii.*
6. Ædificare corpora *de saltatoribus & funambulis*, Claud. Consul. Mallii, *qui sese jaculantur in auras*: Corporaque ædificant *celeri crescentia nexu.*
7. Æmulus. Claud. 6. Conf. Honor. *littora lunaribus* æmula *damnis, i. e. ad motum lunæ fluxum & refluxum maris patientia.* Æmulus *orbis dicitur Luna ratione Solis*. Claud. Conf. Probini. *Cum fratre retruso* Æmulus *adversis flagraverit ignibus orbis.*
8. Æs vet ustum, *i. e. imagines majorum*. Claud. Probin. Conf. *licet* ære vetusto *Floreat*,
9. Afflare, Afflari *de tenui halitu dicitur*. Virgil. *de homine defuncto:* afflatus *vicino sole refugit*. Stat. l. 9. Theb. *de fulmine: Fulminis haud citius radiis* afflata *repressius Combibit infestas &c.* Idem *de odore*

odore: Ogygii si quando afflavit *Iacchi Dulcis odor*. Claud. 1. de Raptu Proserp. afflataque *curru sidera Tanario.*

10. Allabi *pro accedere*. Virg. 6. Æneid. 2. *Et tandem Euboicis Cumarum* allabitur *oris.*

11. Alterna *Tethys, i. e. fluens & refluens.* Claud. 3. Conf. Hon. *Tethyos* alternæ *refluas calcavit arenas.*

12. Ambitiosus. Ambitiosa *colus, quæ intertexto auro fila trahit, dicitur* Claud. 4 Conf. Hon. *Quæ tantum potuit digitis mollire rigorem* Ambitiosa *colus.* Inc. *nimis* ambitiosa *rubeti progenies, i. e. rosa.*

13. Amare. Horat. I. od. 25. *Janua limen* amat.

14. Amicare *pro connectere*. Sarbiev. I, od. 4. *Et super collo tyrias* amicet *Fibula lanas.*

15. Angustare *pro cingere*. Stat. l. 4. *Rabidi cum colla minantia monstri angeret & tumidos animam* angustaret *in artus*. Id. l. 12. *At procul ingenti Neptuneus agmina Theseus* Angustat *clypeo*. Claud. 6 Conf. Hon. *viridique* angustat *Iaspide pectus.* Id. Conf. Probin. *quâ fine sub uno* Angustant *aditum curvis anfractibus Alpes.*

16. Anhelus. Silius Ital. *turbinem* anhelum *vocat*. Claud. R. Prof. *Vorticibus Phlegeton perlustrat* anhelis.

17. Animosus *de velis dicitur*. Sarb. I. od. 4. *Et repentinis* animosa *trudunt Carbasa ventis. Ita pilam, vel turbinem agitatum* animosum *dixeris.*

18. Animæ *pro ipsis hominibus inprimis heroibus apud Poëtas usurpantur. Ita* animæ *mori dicuntur, vel interfici. vid.* Barth. comm. in 1, Theb. v. 660.

19. Animari. Claud. Nupt. honor. *Mavortia signa rubescunt Floribus & subitis* animantur *frondibus hastæ.*

20. Arista *pro anno*. Virgil. *post aliquot mea regna videns mirabor* aristas. Claud. 4. Conf. Hon. *nec dum decimas emensus* aristas *Aggrederis metuenda viris.*

21. Armare *pro munire, instruere, addere.* Virgil. lib. 9. Æn. *Ungere tela manu ferrumque* armare *veneno*. Id. l. 10. *Vulnera dirigere & calamos* armare *veneno.* Claud. l. 1. de Rapt. Prof. *ceu turbine rauco Cum gravis* armatur *Boreas* Ibid. *Coge tuis* armata *dolis*. Id. 3. Rapt. *cui fundit ab antris Æolus* armatas *hyemes.* Id. 6. Conf. Hon. *Chaldæa mago seu carmina ritu* Armavere *Deos*. Id. Conf. Probin. *pulcherq; severo* Armatur *terrore pudor*. Venant. lib. 1. de vita Martini: armant *flamina flammas*. Nos *alicubi.* *lento Zephyros* armare *veneno.*

22. Assiduus. Assidui honores, *i. e. non interrupti altero alterum velut adsidente*. Claud. Conf. Mall. *Tam celer* assiduos *explevit cursus honores.*

23. Attonitus. Claud. in Conf. Mal. Attonitas *sermo qui duceret aures.* Senec. Herc. Fur. *Illum populi favor* attonitum *Fluctuque magis mobile vulgus Aurâ tumidum volvit inani.* Attonitum ignem *vocat* Martialis, *quo Scævola urebat manum*, lib 8 Epigr. 33. attonito *regnat in igne manus.*

24. Audax. *Remi* audaces. Claud. 3. Conf. Hon. audax *mamma de habitu Heroidum ad prælia euntium.* Claud. Conf. Probin. Audacem *retegit mammam.*

25. Audire *pro obsequi, de rebus inanimatis,* Virg. Georg. 1. *non* audit *currus habenas.* Ovid. Metamorph. V. *de mille sagittis Unam seposuit, sed quâ nec acutior ulla,*

Digitized by Google

illa, *Nec minus incerta est, nec quæ magis* audiat *arcum. Hinc surdos arcus Stat.* vocat *l. 10. qui non obsequuntur* Claud. Conf. Mall. *Desidis auriga non* audit *verbera currus.*

26. Aura. Virgil. l. 6. *Discolor unde auri per ramos* aura *refulsit.*

27. Aureus *pro pulcher.* Horat. Od. 5. l. 1. *Qui nunc te fruitur credulus* aureâ, *i. e. pulchrâ.*

28. Auritæ *dicuntur arbores Orphei testudinem secutæ,* Horat. l. 1. od. 12.

29. Aurora *pro populis auroræ.* Claud. Stilic. 1. *totam pater undique secum Moverat* Auroram.

B.

30. B*Landus* pro eo, quod non nocet. *Claud. Rapt. P. 1. blandique* leones Summisere jubar *Id. 4. Conf. Hon.* fulvamque impune pererrans Ægida tractasti *blandos* interritus angues. *Ibid.* irent *blanda* sub vincula tigres. *Id. Conf. Probin. blando* testetur gaudia fluctu. *Sidonius;* Lambebant teneros incendia *blanda* capillos.

C.

31. C*alcare. Claud. 3. Conf. Hon.* Tethyos alternæ refluas *calcavit* arenas. *Id. 6. Conf. Hon.* heu terra sinistris Auguriis *calcata* mihi. *Ibid.* patulum prospectans Narnia campum Regali *calcatur* equo. *Idem. Conf. Mall.* de excelso monte; & rauca tonitrua *calcat.*

32. *Calcatus. Claud. 6. Conf. Hon.* Meque minabatur *calcato* obsidere vallo.

33. *Cataphracta* poma vocat *Covvleius* nuces castaneas.

34. *Celare* Sol *celare* diem & promere dicitur. Horat. Alme Sol curru nitido diem qui Promis & *celas* aliusque & idem Nasceris.

35. *Cervix* pro forti & elato animo. *Claud. Nupt. Honor.* petulans *alta cervice* juvenca *Id. in Rufin. 1.* Cumque fide pietas altâ *cervice* vagantur. *De Tauro Stat. 2. Theb. cervixque* recepto Sanguine magna redit.

36. *Circumflexus,* i. e. in se rediens. *Claud. 6. Conf. Honor. Circumflexa* rapit centenus secula Consul.

37. *Circumfluus,* i. e. vehementer abundans *Catullus:* Et ille nunc superbus & *circumfluens* Perambulabit omnium cubilia. *Claud. Conf. Probin.* mens *circumflua* luxu.

38. *Citius,* i. e. ante. *Hor. I, 13.* Supremâ *citius* solvet amor die, i. e. ante diem supremam.

39. *Clemens. Claud. 3. Conf. Hon.* Veneris *clementes* pervolat auras. *Clementem* clivum vocat, qui molliter elatus *Rapin de Hort. lib. 3.* Ipse reclinato *clementis* ab aggere clivi Ordinibus longis lapsuros digere fontes.

40. *Cognatus. Stat. 1. Theb.* Unde graves iræ *cognata* in mœnia Baccho. *ibid.* nec enim velocius ullas Itque reditque vias *cognataque* tartara mavult.

41. *Collum* rebus inanimatis applicatum. *Claud. 6. Conf. Honor. Colla* triumphati proculcat Honorius Istri.

42. *Colligere. Claud. 3. Conf. Honor.* gentesque remotas *Colligit* auroræ, i. e. peregrinatur in Oriente.

43. *Combibere. Stat.* Fulminis haud aliter radiis afflata cupressus *Combibit* ingestas & stirpe & vertice flammas. *Claud. 6. Conf. Hon.* vestis radiato murice solem *Combibit.*

44. *Comere. Claud. 6. Conf. Hon.* vestesque & cingula *comit* Sæpe manu. *Petr.*

 Maur.

Maur. Hymn. in B. Bened. Sancta te *compsit* puerum senectus.

45. *Concolor* effosso auro dicitur Fossor Metallicus. *Stat.* Pallidus fossor redit erutoque *concolor* auro. *Sil. Ital.* effosso *concolor* auro.

46. *Confessus. Claud. 6. Conf. Hon.* vultusque palam *confessa* coruscos. *Claud. Conf. Mall.* Lene fluit Nilus, sed cunctis amnibus exstat Utilior, nullas *confessus* murmure vires.

47 *Conscius* de rebus inanimatis, *Claud. Conf Probin. conscia* tunc sonuit rupes, scil. ad adventum Deæ. *Lucan. lib. 1.* Et gens si qua jacet nascenti *conscia* Nilo.

48. *Consumere Stat. 1. Theb.* Spes anxia mentem extrahit & longo *consumit* gaudia voto. *Id. 2. Theb.* in absentem *consumit* prælia fratrem, i. e. animo meditatur pugnas nil profuturas. *Claud. Conf. Mall Consumant* totos spectacula montes.

49. *Contemnere, Claud. 4. Conf. Hon.* de Equo Castoris Cyllaro. Serviretq; tuis *contempto* Castore frenis Cyllarus.

50. *Convenire, Claud. 6. Conf. Hon.* Tua te benefacta morantem *conveniunt.*

51. *Copia oris,* i. e. eloquentia. *Claud. Conf. Mall.* Et tantas *oris copia* vincit opes. *Copia narium Horat.* pro odoribus.

52. *Coquere* pro fovere. *Stat. 2. Theb.* trucem secreta *coquebat* Invidiam.

53. *Cor longævum* pro prudentia. *Claud. Conf. Probin.* Ignea longævo frenatur *corde* juventus.

54. *Coronare* pro cingere. *Stat. 2. Theb.* clausâque nemus statione *coronant. Virg. lib. 9.* Objiciunt equites sese ad divortia nota Hinc atque hinc, omnemque aditum custode *coronant. Sarbiev. l. 1. od. 3.* laurigeris tibi thyrsis *coronatus* Cytheron.

55. *Cornu* pro quavis copiâ interdum à Poëtis usurpari solet. *Stat. 2. Theb.* de somno dicit, illos *cornu* perfuderat omni. Sed & *cornu* peculiariter somno adtributum. vid. Barth. ibi in Comm.

56. *Crinis* pro siderum radiis. *Claud. 4. Conf. Hon.* Stella *crine* retuso languida.

57. *Crudus*, i. e. immaturus, recens. *Horat. lib. 3. od. 11.* Nuptiarum expers & adhuc protervo *Cruda* marito. *Stat. 2. Theb.* Et si *crudus* amor. *Claud. 3. Conf. Hon.* Et *cruda* teneras exercuit indole vires.

58. *Culpa* pro amissione virginitatis ap. *Stat. 2. Theb.* primæque modestia *culpa* Confundit vultus. *Virgil. de Didone.* Huic uni forsan poteram succumbere *culpa.*

59. *Cunctari* signa cœlestia dicuntur illi, qui magno tenetur desiderio. *Stat. 1. Theb.* Longum signis *cunctantibus* annum Stare gemit.

60 *Currere* de rubore sensim genas inficiente. *Virgil. 12. Æn. v. 65.* cui plurimus ignem Subjecit rubor, & calefacta per ora *cucurrit. Id. Æn. 5. v. 250.* Victori chlamydem auratam, quam plurima circum Purpura Mæandro duplici Melibœa *cucurrit. Ovid. Ep. 5. Heroid. v. 37.* gelidusque *cucurrit,* Ut mihi narrasti, dura per ossa tremor. *Stat.* τὸ ambire percurrere exponit: sed falsa *cucurrit* Infula per crines.

D.

61. D*Amnum* pro decremento *Lunæ. Claud. 6. Conf. Honor.* nudataque littora fluctu Deserit Oceani lunaribus

bus æmula *damnis. Hor. IV. od 7.* *Damna* tamen celeres reparant cœlestia lunæ.

62. *Damnari* dicitur Luna eclipsin patiens. *Claud. de Conf. Mall* quæ linea Phœben *Damnet* & excluso pallentem fratre relinquat.

63. *Decentior* aër, i. e. magis serenus. *Claud. 6 Conf. Honor.* Ipse favens votis solitoque *decentior* aër.

64. *Decrescere* dicitur locus ex visu recedens in itinere. Totaque *decrescit* refugo Trinacria visu.

65. *Dedocere & dediscere. Hor. l. 2. od. 2.* numero beatorum Eximit virtus populumque falsis *Dedocet* uti Vocibus vid. Docere. *Stat. 2. Theb.* moneo regnorum gaudia temet *Dedoceas. Lucan. lib. 1.* longoque togæ tranquillior usu *Dedidicit* jam pace ducem. *Sulpit. Lupercus*: Sævaque *dediscet* prælia torvus aper. *Claud. præfat. de R. P.* Cordaq; languentem *dedidicere* metum.

66. *Dedignatus, vid. Indignatus.*

67. *Deprensus, deprendi*, Voces usitatæ Poëtis in re nauticâ. *Lucret. lib. 6.* Et quæcunque in eo tum sunt *deprensa* tumultu Navigia *Virgil. Æn. IV. Deprensis* olim statio fidelissima nautis, & *lib. 5.* Argolicoque mari *deprensus. Catull.* minuta magno *Deprensa* navis in mari vesaniente vento. *Stat. 1. Theb.* Ac velut hyberno *deprensus* navita ponto.

68. *Deprendere*, est rem obscuram detegere *Claud. 3. Conf. Hon.* arcanos Nili *deprendite* fontes.

69. *Descendere* pro decrescere. *Stat. 1. Theb.* de Bobus: Ardua modosos cervix *descendit* in armos. Ita *nos in Amorib. Cimbr* de Oloribus: Ardua queis patulas cervix *descendit* in alas.

70. *Desidere* dicuntur campi, cum avis evolat. Ita de Ganymede ab aquilâ rapto *Stat. 1. Theb.* Gargara *desidunt* surgenti & Troja recedit.

71. *Despumare. Claud. Conf. Probin.* quantas per Lydia culta *Despumat* rutilas dives Pactolus arenas.

72. *Detergere*, i.e. purificare *Claud. Conf. Mall.* de Justitia: tu prima hominem sylvestribus antris Elicis, & fœdo *detergis* secula victu.

73. *Detersus. Claud. 6. Conf. Hon.* Principis & Solis radiis *detersa* removit Nubila.

74. *Devexior dies*, i.e. occasus *Cl. de Conf. Mall.* quodcunque rubescit Occasu, quodcunque dies *devexior* ambit.

75. *Dies* varie usurpatur *Statio*, quæ tamen omnia imitanda non suaserim. Ita 1. *Theb.* est Sacra *dies* animi, pro conscientia: *projicere diem*, i.e. oculos eruere: longumque in secula digne Promeriture *diem*, i. e. ævum, & lib. 1. *Sylv.* stabit dum terra polusque, Dum Romana *dies. Id. lib. 1. Theb.* effusa sub omni Terra atque unda *die*, i. e. sub ortu, meridie & occasu. *Id. 2. Theb.* squalentem *diem* dicit pro tempestate pestiferâ. *In Eloq. Poët. Brun. part. 1. p. 204.* de flore protuberante: reserato captat amicum Ore *diem*.

76. *Diffundere* pro hilarem facere. *Ovid. lib. 4. Met.* generosi munere Bacchi *Diffudere* animos. *Stat 2. Th. diffuderat* Argos Exspectata dies. *Stat. l. 4. Sylv.* sacro *diffusus* nectare vultus Dux Superum.

77. *Discriminare, Claud. Conf. Prob.* nodus, qui sublevat ensem Album puniceo pectus *discriminat* ostro.

78. *Discere, Virg. Discit* mentiri lana colores. Ap. Græcos discere pro solere ponitur, ut in illo Empedoclis versu Αἶψα δὲ θνητὰ φύοντο τὰ πρὶν μάθον ἀθάνατ' εἶναι. Hic τὸ μάθον positum pro εἰώθεισαν. Et statim facta sunt mortalia, quæ didicerant esse (i. e. erant, vel *solebant* esse) immortalia. vid. Casaubon in Athen. lib. 10. c. 6. p. 452. n 30.

79. *Ditare* de fluvio dictum. *Claud. de Conf. Mall.* Maria quæ famulus *ditavit* Hyda spes. *Id. 3. Conf. Honor.* quas *ditat* Orontes.

80. *Ditescere. Claud. Conf. Mall.* de arenâ gladiatoriâ: largo *ditescat* arena sanguine.

81. *Docere* pro permittere, *Claud. 3. de Raptu:* Insolitisque *docet* galeam mitescere fertis. Ita & vox *jubet* usurpatur. *Id. 3. Conf. Honor.* submissus adorat Eridanus blandosque *jubet* mitescere fluctus.

82. *Doctus* Epitheton omnibus rebus Musicis applicatur *Claud. Conf. Mall. docti* riserunt floribus amnes. i. e. Musarum. Ita *docti* montes, laurus &c. *Claud. Conf. Probin.* & pollice *docto* jam parat auratas trabeas.

83. *Dolosus.* Ignes suppositi cineri *doloso*, *Hor. lib. 11. c. od. 1.*

84. *Domare, Stat. 2 Theb.* de Thracibus ait: lacte novo *domuisse* cruorem. In eundem sensum indomitum vinum dicitur *Lucan. lib. 10. indomitum* Meroë cogens spumare Falernum. *Id. ibid.* Fortunam virtute *domas, Id. Sylv. lib. 2. cap. 2.* qui pectore magno spemque metumque *domas. Id. 1. Theb. perdomitam* saxo Cererem vocat panem. *Claud. Conf. Probin.* Virtutibus ille Fortunam *domuit*.

85. *Dubitandum* lumen pro caliginoso. *Rutilius:* Sic *dubitanda* solet gracili vanescere cornu Defessisque oculis Luna reperta latet. *Claud. 4. Conf. Hon.* Visa etiam Stella die *dubitanda* nihil nec crine retuso Languida. *Dubii* flatus vel venti, *Claud.* Incertam Lunam vocat *Virgil. Æn. 6.* Lucem malignam *ibid.*

86. *Ducere* vox de Fatis propriè usurpari videtur. Ita Jupiter ap. *Stat. 1. Theb.* certo reliqua ordine *ducam. Ibid.* ævo *ducente*, i. e. implente oracula.

87. *Dulcis.* Genæ *dulces Claud. Conf. Prob.* dicuntur pulchræ, juveniles *Hor. Dulce* ridentem Lalagen amabo *Dulce* canentem. Epitheton *dulcis* non Elegiacis tantum poëtis, sed omnibus commune, de quo Balzac. Enthretien: 36. p. 352. & 353.

E.

88. *Ebrius amnis* de fonte artificiali vini. *Claud. Conf. Probin.* jam profluat *ebrius amnis* Mutatis in vina vadis *Ebria vestigia* dicuntur hominum ebriorum *Claud. Ebria* Mæonio fulcit vestigia thyrso.

89. *Ebur* pro lyrâ *Claud.* Pollice festino nobile duxit *ebur* Pro ædilitio honore *Hor. 1, Ep. 6. v. 53.* eripietque curule, Cui volet, importunus *ebur*, Buchn. p. 77.

90. *Edomitus.* Tuta per *edomitos* ut Salamandra focos. *Saut. Ann. Sacr. Poët. part. 2. p. 33.*

91. Effe-

Digitized by Google

91. *Effeminare*, pro deterius, mollius aliquid reddere. *Claud. l. in Eutrop.* de Eunucho Eutropo: trabeata per urbes Ostentatur anus titulumque *effeminat* anni.

92. *Emeritus* Phœbus pro occidente. *Stat. 2. Theb.* *Emeriti* confinia Phœbi, i. e. plaga occidentalis. *Biderman. Epigr. III, 79.* de foco perpetuo lucente: Et nusquam *emerito* ligna parata foco. *Ego in Epigr. in Conjug. Vetulæ & juvenis.* Illam fulcire *emeriti* pedes recusant.

93. *Equitare* de Ventis. *Hor. l. 4 Od. 4.* Per Siculas *equitavit* undas. Vid. Voss. Inst. Orat. lib. 4. p. 107. audax illa translatio, cui extra lyricum carmen ego locum dare nolim.

94. *Errare* de auroræ radiis. *Claud. de R. P. 11.* *Errantes* ludunt per cærula flammæ.

95. *Evinctus Virg. Eclog. 7.* Puniceo stabis suras *evincta* cothurno. *Id. lib 5. Æn.* Puniceis ibant *evincti* tempora tæniis. *Ibid.* Consequitur viridi Mnestheus *evinctus* olivâ. *Id.* Ipse caput tonsæ ramis *evinctus* olivæ. *Stat. Theb. 1.* famulumque *evincta* pudicâ Fronde manus. *Claud. Stil. 1.* roseisque *evincta* coronis Certantes Asiæ tædas Europa levaret. Unde patet, familiare id Poëtis verbum eâ in re esse.

96. *Exarmare. Boët. 1. Conf. c. 4.* *Exarmaveris* impotentis iram.

97. *Exasperare*, i. e. opus cælatum facere. *Cl. 3. Conf. Hon.* Brontes innumeris *exasperat* ægida signis.

98. *Exclamare* pro sonitum edere. *Juven. Sat. 6. v. 421.* Dominæ femur *exclamare* coëgit. Sed hæc audax & Satyrica est metaphora.

99. *Excusare* eleganter à Poëtis adhibetur. Ita de Nilo *Claud.* quod *excuset* raros fœcundis fluctibus imbres. *Stat. 2. Theb.* Virgineas libare comas primosque solebant *Excusare* toros dicit de puellis recens nuptis, quæ Palladi comas libare solebant.

100. *Exertus*: epitheton eorum, qui ad pugnas parati sunt. *Virgil. lib. 11.* medias inter cædes exultat Amazon Unum *exerta* latus pugnæ. *Valer. Flacc. l. 2.* Et Dolus & Rabies & Lethi major imago Visa truces *exerta* manus. *Stat. 1. Theb.* de pugnâ Polynicis & Tydei: tum vero erectus uterque *Exertare* humeros. *Claud. Conf. Prob.* niveos *exertus* lacertos. *Prudentius*: Nuda humeros, intonsa comas, *exerta* lacertos. *Sidonius*: Sederat *exerto* bellatrix pectore Roma. *Idem*: & *exertam* tetigerunt cornua mammam.

101. *Exspuere. Senec. Troad. v. 1068.* ubi hanc anilis *exspuam* lethi moram? reprehenditur hæc translatio à Buchn. de comm. dic. Ratione pag. 42.

F.

102. F*Aber, Fabricator. Lucret.* Nam dolor & morbus lethi *fabricator* uterque est. Magis appositè Virgilius, quam Lucret. *doli fabricator* Epeus. II. *Æn.*

103. *Famulus*: epitheton pro, subjectus. *Claud. 3. Conf. Hon.* *famulis* Gangen pallescere ripis. *Id. 4. Conf. Hon.* Ipse tibi *famulas* præberet Pegasus alas. *Id. de Conf. Mall.* & condita Pellæ Mænia, quæ *famulas* quondam ditavit Hydaspes. *Conf. Probin. Id.* Sic nobis Scythicus *famuletur* Araxes. *Id. Stil. 1.* Cum pro-

Digitized by Google

procerum jussis *famulantia* cernimus arma.

104. *Fatigare. Stat. 2. Theb.* Superos in vota *fatigant. Valer. Flacc.* mœstâque *fatigat* Voce Jovem.

105. *Favere* de agro aptiore. *Claud. Conf. Mall.* quæ gleba *faveret* Frugibus.

106. *Fax. Stat. 1. Ach. fax* vibrata medullis In vultus atque ora redit.

107. *Felix. Claud. Conf. Mall.* Quis *felix* oleæ tractus, i.e. magis aptus ad olearum proventum, *felicia* poma, i.e. mala aurea. *Coppleus: Felices* auræ, pro suavibus odoribus.

108. *Ferire*, de rebus variis. *Claud. Conf. Probin.* immensaque cornus in hastam Porrigitur, tremulisque *ferit* splendoribus Hebrum. vid. ictus, impulsus. *Id. Stilic. 1.* Cum semine jacto Terrigenæ galea matrem nascente *ferirent*: loquitur. de fratribus Cadmæis è terrâ prodeuntibus.

109. *Ferreus* pro torvo & rigido, applicatur rebus infernalibus quoque, ut Rex *ferrugineus Stat. 1. Theb.* de Furia, sedet intus abactis *Ferrea* lux oculis: & de Cerbero *2. Theb. Ferrea* tergemino domuisset lumina somno,

110. *Ferrugineus* epitheton rerum infernalium. Ita *Virgil.* Cymbam Charontis *ferrugineam* vocat. Ita *ferrugineam* frontem Strigi adscribit *Stat. 1. Theb.* De infernali nemore. *2. Theb. Stat.* Et *ferrugineum* nemus adstupet. *Claudian.* de Ditis vestimento: Tunc *ferrugineo* lacrymas detersit amictu. Nox etiam & omne nocti concolor eo epitheto effertur. *Virg.* de Eclipsi Solis: Cum caput obscurâ nitidum *ferrugine* texit. *Ferrugineum* colorem Nonius *cæruleum* exponit. *Et Stat.* Pythonem *cæruleum* monstrum vocat. 1. *Theb. Auson. Epist. 24.* Livor ubi ille tuus *ferrugineumque* venenum.

111. *Fessus. Fessa* viscera vocat *Claudian.* quæ jam amplius ad partum idonea non sunt, *de Rapt. Pros. l. 1. Fessaq;* post primos hæserunt viscera partus.

112. *Fidus* de eo, quod non lædit. *Ita Claud. Conf. Mall.* de igne joculari. *Fida* per innocuas errent incendia turres.

113. *Fidem servare* nivibus Ætna dicitur ap. *Claud. R. P. 1.* quod non ab ignibus ejus liquefieret: quare fumum *fidelem* vocat eodem respectu: fumoque *fideli* Lambit contiguas innoxia flamma pruinas. *Fideles venti* dicuntur, quod suspiria deferant ad amicas. *Fidelis ager* etiam in prosâ Ciceroni agnoscitur, lib. 16. ad fam. epist. 17.

114. *Flagellare* de crinibus humeros motu pulsantibus, de ramorum collisione.

115. *Flagrare. Flagrantes arenæ* dicuntur, quibus auri ramenta immiscentur. *Cl. 4. Conf. Hon.* Quis divitis algæ Germina *flagrantes* inter quæsivit arenas?

116. *Florere* de lumine & de gemmis, quemadmodum de *floribus* ardere & incendi dicitur. *Stat. 1. Theb.* de atriis cœli: radiant majore sereno Culmina & arcano *florentes* lumine postes. *Id. lib. 2.* arcano *florentes* igne smaragdi. *Lucret. lib. IV.* Bina lucernarum *florentia* lumina flammis. *Stat. 1. Theb.* de genis pubescentibus: Æternum *florere* genas. De exercitu *Claud. 3. Conf.*

Conf. Hon. *Flores* cristatis exercitus undique turmis. Alii legunt, fervet, quod mihi non adeo probatur. *Iaud. Conf. Probin.* Licet ære vetusto *floreat*, i. e. imaginibus majorum. *Id. 1. Stilic.* & viridi *floreret* milite sulcus: loquitur de fratribus Cadmæis. *Id. de Baccho.* crinali *florens* edera: Ita *nos* de infulatô, *floret* purpureâ caput tiarâ.

117. *Flos* de primâ lanugine. *Virgil. lib. 7. Æn.* Tum mihi prima genas vestibat *flore* juventa. Ita Græci ἀπὸ τοῦ ἄνθους barbam nominant ἀνθοφορῶνα. Sic à *Platone* dicti ἀνθοῦντες ἐν ὥρᾳ, qui incipiunt pubertatem. Ita *Nonnus lib. 25.* στάχυν ἥβης *spicam* juventutis dixit. *Pacuv.* Nunc primum opacat *flore* lanugo genas, ubi *Flom* alii legunt. vide *Scal. in Fest.* Sic *Claud. 6. Conf. Hon.* Conspicuas cum *flore* genas. *Ibid.* generum *florente* juventa. *Id. Conf. Probin.* Ante genas dulces quam *flos* juvenilis inumbret. *Id. 2. Stilic.* purpureo primæ signatus *flore* juventæ. *Lucan lib. 6.* Illa genæ *florem* primævo corpore vulsit. *Calpurnius. Ecl. 2.* quoties mollissima tango Ora manu, primique sequor vestigia *floris*, i. e. lanuginis. *Sammonicus Serenus:* Et gaudet rapto nudari *flore* pilorum.

Flores dicuntur absolutè ornamenta dicendi *Claud. Conf. Mall.* Grajorum obscuras Romanis *floribus* artes irradias. *Panegyrico in Serenam* Carmina dicit *flores*, quos neque frigoribus Boreas, nec Sirius urit Æstibus, æterno sed veris honore rubentes. Sidera dicuntur *flores*, & flores sidera apud Poëtas. Ita *Manil.* Tunc conferta licet cœli fulgentia templa Cernere seminibus densis totisque micare *Floribus.* Vid. Buchner. de Comm. dic. rat. p. 15. & Menag. Observ. in Malherb: poëmata p. 546.

118. *Fœdare. Claud. 6. Conf. Hon.* Quamvis assiduo noctem *fœdaverat* imbre.

119. *Fœdus* absolutè pro nuptiis. *Stat. 2. Theb.* nec plura tuus despexerat Oenous *Fœdera.*

120. *Formidatum:* formidatum clypei lumen *Claud. Conf. Probin.* Et *formidato* clypeus Titana lacessit Lumine.

121. *Frangere* vel *frangi*, pro curvari. *Ita Stat. 2. Theb.* Interiore sinu *frangentia* littora curvat Tænaros.

122. *Fragiles* aquæ, i. e. glacies. *Ovid. lib. 3. Trist. fragiles* effodiuntur aquæ.

123. *Frenari* Venti *frenantur* & undæ. *Cl.*

124. *Frui. Frui pœnâ, suppliciis* dicitur, quem delectant cruciatus sontium. *Claud Conf Mallii:* Qui *fruitur* pœnâ, ferus est. Id. *lib. 1. Rufin.* Crudelibus ante Suppliciis *fruitur.* Ita *Martial. l. 8. Epigr. 30.* Mutium Scævolam suâpte pœnâ frui dicit, cum urit manum suam: Adspicis ut teneat flammas pœnâque *fruatur* Fortis.

125. *Fulgur* de re quâvis splendida. *Claud. 3. Conf. Honor.* galeæ nec triste timentem *Fulgur. Idem 3. de Rapt.* Cristæ placato *fulgure* vernant, quibus scilicet flores inserti. Ita *Balde* vocat eleganter ahenæ *fulgura* barbæ.

126. *Fulmen* dentibus aprinis tribuitur. *Ovid Fulmen* ab ore venit, *Stat. 2. Theb.* Erectus setis & aduncæ *fulmine* malæ.

127. *Fulmineus. Claud. 6. Conf. Hon.* Barbara *fulmineo* secuit tentoria cursu. *Id.* Conf.

Conf. Mall. Obvia *fulminei* properent ad vulnera pardi, i. e. veloces. *Id. Conf. Probin. fulmineis* impellens viribus hostem. *Id. Stil. 1. fulmineum* perstrinxit iter.

128. *Fultus* pro comitatus *Claud. 4 Conf. Hon.* duplici *fultus* consorte redibat. pro confisus, *Claud. 6. Conf. Hon.* solio *fultus* genitoris eburno. Eodem modo vox subnixus usurpatur. *Claud. l. 1. de Rapt. Prof.* Ipse rudi *fultus* solio.

129. *Furari. Virg. Æn. 5.* Pone caput, fessosque oculos *furare* labori. *Nos* in carmine aliquo: Qui sciat obliquis *furari* vela procellis.

130. *Furere* de astris pestilentibus. *Cowleius:* non aëris ægri Circumfusa lues cœlumque *furentiaque* astra, de immoderato affectu, lætitiâ &c. *Horat. II, od. 7.* Dulce mihi *furere* est amico.

131. *Furiæ* de fluctibus dicuntur, *Claud. 3. Consul. Hon.* transnare sonoras Torrentum *furias. Stat. l. 4. Sylv. 6. v. 84.* honestas *furias* vocat fidem Saguntinorum in Romanos, qui maluerunt se ac sua perdere, quam desciscere à sociis. Versâ in rabiem fide *Florus* ait *l. 2. c. 6.* qui huic pro interpretatione est.

132. *Furtivus* pro occultus. *Rapin. l. 3. de Hort. furtivo* lubrica lapsu Unda.

133. *Fusus humo*, i. e. porrectus, jacens. *Stat. 1. Theb. Idem: effusa* sub omni Terra atque unda die, i. e. orbis totus ab oriente in occidentem extensus.

G.

134 G*avisus. Claud. Conf. Probin.* Dominum *gavisa* coronat Terra suum.

135. *Gemere*, pro sono aliquo ingrato, gemitui simili. *Claud. 3. Conf. Hon.* Ignifluisque *gemit* Lipare fumosa cavernis. Quicquid *gemit* undâ Ioniâ, terram intelligit, *Claud. Conf. Mall.*

136. *Gemitum maris* dixit *Florus* de navibus, reprehensus à Buchn. de comm. dictat. p. 28. Frigidus enim Florus in metaphoris est, vide eundem Buchner. ibid. p. 197. Videatur Grævii præfatio in Florum à se editum.

137. *Glaucus* inter epitheta Deorum marinorum, & fluvialium. *Claud. Conf. Prob.* de Tiberino: Illi *glauca* nitent hirsuto lumina vultu.

138. *Glisco.* Sanie *gliscit* cutis, *Stat. 1. Theb.*

139. *Glomerare* de rebus in orbem actis vel condensatis. *Virgil.* de apibus: magnum mistæ *glomerantur* in orbem. *Idem:* Quam multæ *glomerantur* aves. *Silius Ital. lib. 3.* nives vocat adverso *glomeratas* turbine. *Lucan. lib. 6. glomerataque* pubes In sua conversis præceps ruit agmina frenis. De Ætna *Claud. Rapt. P. 1.* quæ tanta cavernas Vis *glomeret?*

140. *Gravatus nube* dicitur dies nebulosus. *Claud. R. P. 1. de Ætnâ*, piceâque *gravatum* Fœdat nube diem.

H.

141. H*Abena* pro regimine. *Virg. Æn. 6.* classique immisit *habenas. Claud. Conf. Prob.* Sol, qui flammiferis mundum complexus *habenis.*

142. *Haurire* de velocissimo itinere usurpatur. Ut enim aliàs *carpere viam* est modicis ire passibus; Ita *haurire* est magno impetu magnam viæ partem implere; quemadmodum urnæ magnam

gnam aquæ vim uno tractu solent capere. *Stat. de Polynice 1.Theb.* Incertusque viæ per nigra silentia vastum *Haurit* iter. Rectius hoc de nave vel homine natante diceretur. *Virg. Georg. 4.* medium Sol igneus orbem *Hauserat. Haurire* pro occupare. *Virg. Georg. 3.* Exultantiaque *haurit* Corda pavor pulsans. *Lucret. lib. 5. haurire latus* ferro propenetrare: Ac latera & ventres *hauribant* subter equorum. *Virgil. lib. 10. Æn.* Per tunicam squallentem auro latus *haurit* apertum. *Lucret. lib. 6. de* vi venti: Arbusta evolvens radicibus *haurit* ab imis. *Lucan. lib 10.* de amore dicit: Quis tibi vesani veniam non donet amoris Antoni, durum cum Cæsaris *hauserit* ignis Pectus. *Stat. 2. Theb.* de Equo Neptuni: prior *haurit* arenas Ungula, postremi solvuntur in æquora pisces. *Id. ibid.* singultibus arctum *Exhaurit* thoraca dolor. *Claud. 4. Consf. Hon.* terramque & stagna propinqui *Haurirent* radii. *& Consf. Mall.* nitidis quisquis te (justitiam) sensibus *haurit.* Apud *Ciceronem* est: *mandata exhaurire,* i. e. perficere tota.

143. *Honestus* perpetuum Poëtarum epitheton. *Virgil. de Baccho.* Circum caput egit *honestum.* Eodem modo *Horat. II. Carm. 1.* Audire magnos jam videor duces, *Non indecoro* pulvere sordidos. *Stat. 2. Theb.* tunc ora rigantur *honestis* Imbribus, id est, Lacrymis virginem decentibus. *Honesta furia* quæ dicantur Statio, vid. Tit. Furiæ.

144. *Honor* dicitur omne id, quod pretium rei conciliat, vel eam ornat. *Im sylvarum honores Virgilio* dicuntur folia. Apud *Stat. Calydonis honos* de apro dicitur. *Stat. l. 10.* hi sertis, hi veris *honore* soluto Accumulant artus. *Claud. 6. Consf. Hon. de Eridano:* Non illi madidum vulgaris arundine crinem Velat *honos. Id. Ibid.* læta sub imagine pugnæ Armorum innocuos paci largitur *honores*: describit hîc choreas armatas, quas vocat armorum innocuos honores. *Id. Paneg. Serenæ:* Floribus æterno quos veris *honore* rubentes Fons Aganippæâ Permessidos educat undâ.

145. *Horrere* de pilis erectis dicitur. *Statius 2. Theb. de Tigride: Horruit* in maculas, id est, maculosos pilos.

146. *Hospes* novæ auræ, de eo, qui altius evolat, dicitur *Sarbievio lib. 1. od. 3.* Ibis sub pedibus pigras Urbes relicturusque gentes Attonitæ novus *hospes aura. Claud 4. Consf. Hon, de novâ stellâ:* alieni temporis *hospes* Ignis. *Hospes* honor, i. e. peregrinus. *Claud. 6. Consf. Hon.* quem non aliena per arva Imbuit *hospes honor.*

147. *Hyems* pro tempestate. *Stat. l. 5.* ferream *hyemem* dicit telorum tempestatem. Instamus jactu telorum, & *ferrea* nimbis certat *hyems.*

I.

148. *Jactantior,* i. e. majori magnificentiâ. *Stat.* Et septemgemino *jactantior* æthera pulset Roma jugo. *Claud. 4. Consf. Honor.* & notâ fruitur *jactantior* aulâ.

149. *Ictus. Stat. Th. 2.* vario strepit *icta* multu Regia.

150. *Jejunia* pro inopiâ. *Lucan. l. 4. v. 331.* Undæ *jejunia* dixit, pro aquæ inopiâ

 & siti,

& siti, reprehensus à Buchn. de Comm. dic. rat. p. 190.

151. *Ignescunt* spumis equorum frena. *Claud. 2. Ruf.* spumis *ignescere* frena. *Stat. lib 6.* spumisque & sanguine ferrum *Uritur. Claud. 4. Conf. Hon. Ignescunt* patulæ nares: de equo dicitur.

152. De *Igne* omnia dicunt veteres Poëtæ, quæ vivo animali conveniunt. Dicitur mori, vivere, nasci, extinguere, bibere, edere, trepidare, nictare, vorare, dormire, sopire, excitari, lambere, ali, pasci, nutriri &c. Vid. exempla congerentem Barth. comm. in 1. Theb. p. 174. *Ignis* dicitur fulgor gemmarum. *Stat. 2. Theb.* arcano florentes *igne* smaragdos. Claud. 4. *Conf. Hon.* fulgor Iberus Temperat *arcanis* Hyacinthi cærula *flammis. Id. ibid.* quis miscuit *ignes* Sidonii rubrique maris. *Id. 2. de laud. Stilic.* Et vario lapidum distinctas *igne* coronas. *Id. 6. Conf. Honor.* acies stupet *igne* metalli. Pro *amore Idem, Laud. Stilic. 1. ignesque* mariti Vincit cura Patris.

153. *Illabi* usitatissima Poëtis vox: eleganter dicitur de influxu siderum & de Diis. *Claud. 3. de Rapt. de Iride.* Illa colorato Zephyris *illapsa* volatu.

154. *Illaudatus.* Busiris *illaudatus Virgilio* dicitur. Ineptè hoc in Virgilio reprehendit stultissimus Censor Verdierius in Censione antiquorum Autorum p. 50.

155. *Imago jocosa*, i. e. Echo. *Horat. I. od. 12.* cujus retinet *jocosa* Nomen *imago? Id. od. 20. lib. 1.* ut paterni Fluminis ripa, simul & *jocosa* Redderet laudes tibi Vaticani Montis *imago.* Male reprehenditur à Scaligero hîc Horatius.

156. *Imbellis*, est, bello contrarius. Ita *imbellis oliva Valer. Flacco* dicitur, *Horatio imbellis cithara*, quæ pacis laudes canit. *Imbelles epulæ ap. Claud. 3. Consulat. Honor.* dicuntur, quibus catulus leonis nondum prædæ aptus vescitur. Jam negat *imbelles epulas* & rupe relicta Gætulo comes ire patri.

157. *Imber* vox ad multa transfertur. *Virg. Æn. 12.* Tempestas telorum ac ferreus ingruit *imber:* ad *Ennii* imitationem *lib. 8. Annal.* Hastati spargunt hastas, fit *ferreus imber. Nonn. lib. 22.* ὀμβρὸς οἰςῶν *imber sagittarum. Stat.* Ducat nubila Juppiter per orbem, Et latis pluvias minetur agris, Dum nostri Jovis hi ferantur *imbres. Idem 1. Theb.* vocat *putres sanguineo imbre genas*, quæ sanguine ex vulneribus stillante maculatæ erant. *Claud. Conf. Probin.* Sed largior *imbre* Sueverat innumeras hominum ditare catervas *Ib.* denso currentia munera *nimbo.*

158. *Immori veris* ventus eleganter dicitur, quando desinit tempestas. *Stat. 1. Theb.* ventis ut decertata residunt Æquora, laxatisque diu tamen aura superstes *Immoritur velis.*

159. *Impellere, impulsus. Stat. Achill. 1.* fax vibrata medullis In vultus atque ora redit, lucemque genarum Tingit, & *impulsam* tenui sudore pererrat. *Id. 2. Theb.* Ipse etiam gaudens nemorosa per avia sanas *Impulerat* matres Baccho meliore Cythæron. Vid. *ferire, ictus. Claud. Conf. Prob.* Collesque canoris Plausibus *impulsi* septena voce resultant *Id. de Rapt. Pros. 11. Impulit* Ionios

Ionios præmisso lumine fluctus Nondum pura dies.

160. *Implere patrias galeas*, i. e. pace, robore & ætate accrescente. *Claud. 4. Conf. Hon.* Jam *patrias imples galeas*, jam cornus avita Tentatur. *Stat. lib. 8.* de filio Regis Parth. Sumere tunc arcus ipsumque onerare videtur Patris equum, visusque sibi nec sceptra capaci Sustentare manu, nec adhuc *implere* tiaram. *Idem lib. 9.* silvestria cujus Nondum tela procax arcumque *implere* valebas.

161. *Improbus* pro immodicus, ut *improbus labor*, *apud Virgil. Valer. Flaccus lib. 6.* *Improba* barbaricæ procurrunt tegmina plantæ, i. e. calcei modum pedis excedentes, non purpurei, ut quidam volunt: nam ap. *Senecam improbi coloris* lacernæ, non purpureæ tantum intelligendæ sunt; sed quæ purpura præstantiore & colore magis saturo tinctæ sunt. *Idem improba arva* alibi vocat invidendæ fertilitatis. Plura de hâ voce vide ap. Gronov. de Sester. lib. 4 c. 8. p. 688 & 689. *Martial. l. 3. Improba* nec prosunt jam satureja tibi.

162. *Inane* i. e. inanimatum *Stat. 1. Th.* *Inane vulgus*, h. e. Manes, vid. Vacuus.

163. *Incendere & incendi* variis rebus attribuitur â Poëtis. Prata dicuntur *incendi* coloribus de contagio pestifero. *Stat. 1. Theb.* superjecto nebularum *incendit* amictu, ad exprimendam celeritatem contagii.

164. *Incertus.* Quale per *incertam lunam* sub luce malignâ Est iter in sylvis, *Virg. Æn. 6. dubiam* alii dicunt.

165. *Incestare* Poëtis usurpatur pro pollutione quâcunque. Ita *Virg. l. 6.* totamque *incestat* fumere classem. *Stat. 5. Silv.* quas *incestavimus* aras. *Id. II. Theb.* Illas ut summo vidit Pater almus olympo *Incestare* diem trepidumque Hyperionis orbem Suffundi maculis. *Claud. Conf. Mall.* non Latios *incestant* nomina fastos.

166. *Inclementia.* *Claud. Rapt. Prof. 1.* de Plutone: Diræ riget *inclementia* formæ.

167. *Indigena.* *Claud. Rapt. P. 1.* de Ætnâ: nunc vomit *indigenas* nimbos, i. e. ex se ortos.

168. *Indignari*, i. e. recusare, detrectare. *Claud. 4. Conf. Hon.* de Pegaso: melioraque pondera passus Bellerophontæas *indignaretur* habenas *Id. Conf. Probin.* Plaustro jam rara intermicat Arctos *Indignata* tegi, scil. â Lunâ lucente, *Id. 1. Rapt. P.* hinc *dedignata* teneri Concutit objectum rabies Tyrrhena Pelorum *Stat. 9. Theb.* cujus cum mollia signa Militiamque trucem sexum *indignata* frequento. *Id. l. b. 8.* accipit ille preces, *indignatusque* moveri. *Id. lib. 10.* quorum post funera mœsti Vitam *indignantur. ibid.* insignemque animam mucrone corusco *Dedignantem* artus pridem &c.

Indignatus, *Virg. 8. Æn.* Pontem *indignatus* Araxes. Ita *unda indignata* terris dicitur, *Stat. 1. Theb. indignata* sequi torquentem cornua Mithram. *Id. 2. Theb.* non *indignati* miserum dixisse parentem Oedipodem. *Indignans* pro invito. *Claud. 4. Conf. Hon.* patrio mentem furatus Olym-

po Continuit claustris, *indignantemque* revinxit. *Id. 6. Conf.* Hon. atque indignantes in jura redegerat Arctos.

169. *Induere* pro aliam formam acquirere, vel etiam alios mores assumere. *Virgil.* cum se nux plurima sylvis *Induit* in florem *Stat. Sylv. 1.* Nec tantum *induerint* fatis nova secula *crimen. Id. Theb. 8.* Cornipedes flammantur in hostem Corpora ceu mixti Dominis, irasque sedentum *Induerint. Claud. 4. Conf.* Hon. Auspiciis iterum sese regalibus annus *Induit Id. 3. Conf.* Hon. *Induc* mente Patrem. *Id. Conf. Prob.* cum floribus æquora vernis Bosphorus *indueret. Lucan. lib. 7.* nunquam tanto se vulture cœlum *Induit.* Homer. *Odys. 13. & 19* ὄρος καταείμενον ὕλῃ mons *indutus* sylvâ. Pari modo usus *Plin. Paneg. Trajani.* Ægyptus tantis segetibus *induebatur. Symmachus ep. 52. lib. 1.* rosas humo *exuit.*

170. *Inermis Orion* dicitur cum dubiâ luce fulget. *Claud. Conf. Probin.*

171. *Iners vulgus Averni,* i. e. manes apud Claudian.

172. *Infamis,* perpetuum Poëtarum epitheton rei, quæ ob causas aliquas in reprehensionem & odium incurrit, Ita *infames scopuli* Horat. ob crebra naufragia, *Infames aquæ* ob suffocationem multorum. *Infames Scyronæ* Petræ *Stat. 1. Theb.* ob latrocinia à Scyrone patrata. *Claud. Bell. Gildon.* insanos *infamat* navita montes. Eodem modo *illaudatus, inglorius.*

173. *Infelix* pro tristi, inauspicato, damnato. *Claud. 4. Conf.* Hon. Non *infelices* tabulæ.

174. *Inflammare. Claud. Stilic. 1.* pretio manus *inflammat,* i. e. donis corrupta.

175. *Infundi* pro applicari. *Ovid. Ep. 2. v. 93.* de amplexu: colloque *infusus* amantis.

176. *Inglorius* epitheton, quod Poëtis frequenter usurpatur, *Ita Stat. lib. 9. Ingloria cassis* dicitur cristis orbata. Eodem modo per στέρησιν multa concipiuntur Poëtarum epitheta. Ita *ap. Virg. illaudatus Busiris, inamabilis Styx,* ita *indecorus,* quæ suis locis vide. *Macrob. Sat. l. 6. c. 7.* Non *indecoro pulvere* sordidos, *Horat. l. 11. od. 1.*

177. *Ingratus* de agro, *Mart. l. 10. Epigr. 47.* Non *ingratus ager,* focus perennis.

178. *Inhorrescere.* Singularis gratiæ vox apud Poëtas, suavem concussionem cum leni sibilo denotans. *Virg. Georg. 1.* de aristis: Spicea jam campis cum messis *inhorruit, Id. Æn. 3. Inhorruit unda* tenebris. *Horat. 1, od. 13.* seu mobilibus veris *inhorruit* Adventus foliis *Stat. 1. Theb. de* Mercurio volante: tenuique exceptus *inhorruit* aurâ. *Claud. Conf. Prob. inhorruit* atrum Majestate *nemus.*

179. *Iniquus. Virg. lib. 7. Æn.* plaga *Solis iniqui,* h. e. Zona torrida.

180. *Injussus,* i. e. sponte. *Virg. 1. Georg. Injussa* virescunt Gramina.

181. *Innocuus* pro illæsus. *Virg. lib. 10.* & sedere carinæ Omnes *innocuæ:* ubi *Servius, innocuus* primo est, cui non nocetur. *Claud. 4. Conf. Honor.* subita cum luce comarum *Innocuus* flagraret apex. *Id. Conf. Mall.* de igne joculari. Fida per *innocuas* errent incendia turres.

182 *In-*

182. *Insidi astris* dicitur mons editus, *Stat. 2. Theb.* Stat ſublimis apex, ventosque imbresque ſerenus Deſpicit, & tantum feſſis *inſiditur aſtris.*

183. *Interficere* pro perdere, *Virg. 4. Georg.* Fer ſtabulis inimicum ignem, atque *interfice* meſſes.

184. *Invalidum venenum*, *Claud. Conſ. Mallii.* Laceris morientes crinibus hydri Lambant *invalido* furiarum vincla *veneno.*

185. *Inumbrare* de primâ lanugine eleganter dicitur. *Claud. Conſ. Prob.* Ante genas dulces quam flos juvenilis inumbret.

186. *Ira fulvi Leonis*, dicitur Sydus Leonis, ad rubrum colorem accedens. Ita *Claud. Conſ. Prob.* dicit, quod lunâ lucente *fulvi leonis ira* pereat. *Id Rapt. P. 1.* Deſpicit Ionias protentis rupibus *iras*, i. e. tempeſtates.

Irata terra unda dicitur, quod fluctibus ſuis alluit. *Stat. 2. Theb. irataque terra* Curva Palæmonio ſecluditur *unda* Lechæo.

Iratus dicitur Draco textilis exercitui prælatus & à vento actus. *Claud. 3. Conſ. Hon. Iratus* ſtimulante noto.

Irati vultus Lunæ dicuntur, cum rubet. *Claud. 4. Conſ.* Honorii. Decoloratos attollat Cynthia *vultus.*

187. *Irradiare* de floribus, quibus aliquid ornatur. *Claud. Conſ. Mall.* Romanis *floribus* arces *Irradiat.*

188. *Jubar* Serenitatem Solis paſſim apud Poëtas notat *vid. Barth. in 1. Theb. v. 343.*

189. *Jupiter* pro tempeſtate. *Virg. Georg. 2.* Et jam maturis metuendus *Jupiter* uvis. *Hor. lib. 1. Od. 22.* Quod latus mundi nebulæ *maluſq; Jupiter* urget. *Juvenal. Sat. 5.* fremeret ſævâ cum grandine *vernus Juppiter. Stat. 2. Theb.* per imbres Fulminibus mixtos intempeſtumque *Tonantem. Id. 10. Theb.* Sic ubi nocturnum tonitru *malus* æthera frangit *Jupiter. Claud. 1. in Eutrop.* nimboque minacem Sanguineo rubuiſſe *Jovem.*

190. *Juſſus. Plin. Cæcil.* de cerâ *lib. 7. Ep. 9.* Ut laus eſt Ceræ, mollis facilisque ſequatur Si doctos digitos *juſſaque* fiat opus.

191. *Juvari* dicuntur flumina à ſanguine cæſorum hominum. *Claud. 3. Conſ. Hon.* frigidus amnis Mutatis fumavit aquis turbaque cadentum Staret, ni rapidus *juviſſet flumina* ſanguis.

192. *Juveneſcere* de opere exſtructo. *Claud. 6. Conſ. Honor.* cinctosque coëgit Septem continuò montes *juveneſcere* muro.

193. *Juventus* de animalibus etiam dicitur: ita *pennata juventus* de apibus apud *Sautel. Juvenile* pro magno, violento, *Stat. l. 1. Sylv. Carm. 4.* & ſubiti præceps *juvenile* pericli. Ita Græci *νεανικὸς* pro violento & magno. V. Buchner. de C. D. R. p. 305. Galli quoque eo modo loquuntur. Malherbe *mes jeunes deſirs.* Vid. Menagii obſervat. in Malherbe p. 390.

L.

194. *Labi* dicuntur cœlites *Virg. Æn. 3.* At ſubitæ horrifico *lapſu de* montibus adſunt Harpyiæ. *Stat. 2. Theb.* ſupero ſi cardine *lapſa* Pallas &c. *Lapſus* pro volatu, *Valer. Flacc. l. 1.* Accepere Deæ celerique per aëra *lapſu* Diverſas petiere vias. *Idem:* Ecce autem molli

Zephyros descendere *lapsu* Adspiciunt. *Stat. Sylv. l. 1.* tua turba relicto *Labetur* cœlo. *Lucret. Lib. 6.* de fulmine: Et celeri ferme pergunt se fulmina *lapsu*. *Claud. Conf. Probin. lapsu* protinus uno, Quem poscunt, tetigere locum, vid. *allabi. Id. Rapt. P. 1.* serpentibus Triptolemi lapsum adscribit: *lapsuque* sereno erecti. *Labi* quoque de stellis usurpatur. *Virgil.* Vos, quæ *labentem* ducitis annum Sidera.

195 *Labor* apud Poëtas de virtute bellica signatè dicitur. *Virgil* Disce puer virtutem ex me *verumque laborem*, Fortunam ex aliis. *Valer. Flacc. l. 8. Argon.* Concipit optatum decus extremumque *laborem* Æsonides. *Claud. laud. Stil. 1.* An gelidam Thracen decertatosque *labores*, Hebro teste, canam. *Id. 1. in Eutrop.* in mercem veniunt Cilices, Judæa, Sophene, Romanusque *labor*, Pompejanique triumphi. De *liberis* dicitur *uteri labor apud Claud. 1. de Rapt. Prof.* tibi gaudia nostri Sanguinis, & caros *uteri* commendo *labores*.

196. *Lacesso. Virg. lib. 7.* æraque fulgent Sole *lacessita*, i. e. repercussa. *Horat.* quicunque Bithynâ, *Lacessit* Carpathium pelagus carinâ, vid. sollicitare. *Claud. Rapt. P. 1. de Ætnâ*, motibus astra *lacessit. Id. Conf. Probin.* Et formidato Clypeus Titana *lacessit* Lumine. vide Tentare.

197. *Lætus* generale Poëtarum epitheton, cum describunt rem jucundam, gratam, acceptam, uti vice versâ epitheton *tristis* omnia contraria significat. *Gratius Cynegetico: Lætas* venantibus artes, i. e. acceptas. *Sil. Italicus, lib. 1.* At Pœni succensi irâ turbataque luctu Et sævis gens *læta* ruunt. *Valer. Flaccus lib. 1.* Instat fama viri virtusque haud *læta* tyranno. *Stat. 2. Theb.* Exulibus quanquam patriâque fugatis Nondum *læta* Venus, *Ibid.* te *lætum* descendere regno justius fuit, i. e. non invitum, V. Gavisus. *Ap. Claud. Pluto ad Jovem:* cum te *lætissimus* ornet Signifer. *Idem Epithal. Palladii:* quæ *lætissimus* urbi *Sanguis* erat. *Virgil.* Quid faciat *lætas* segetes.

198. *Lævus* pro inauspicato, tristi. Ita *Virg. de Sirio: lævo* contristat *lumine* cœlum. *Stat. 1. Theb. de peste:* quis ab æthere *lævus Ignis*.

199 *Lambere.* Eleganter *Virgilius* de Ætnâ igni vomô: Attollitque globos flammarum & sidera *lambit*, *Æn. 3. Horat. 1, od. 22.* de levi tactu: quæ loca fabulosus *Lambit* Hydaspes. *Claud. Conf. Probin.* de Delo Apollinem excipiente: tunc insula notos *Lambit* amica pedes. Verum elegantius de *aquis* & *ventis* dicitur, quam de *terrâ*; est enim in iis quidam motus, quo quasi lambere videntur, qui non est in terrâ. *Sarbiev. lib. 1. od. 2.* Quod vexant hodie noti, Cras *lambent* hilares æquor Etesiæ.

200 *Lascivi* vocantur *lembi* ad ludum instructi. *Claud. Conf. Mall. Lascivi* subito confligant æquore *lembi*. *Lascivire* dicitur *galea* sertis coronata. *Claud. 2. Rapt. P.* Ferratus *lascivit* apex horrorque recessit Martius.

201. *Lassus mons* dicitur, qui jam ad planitiem inclinat. *Stat. 1. Theb.* quam molle sedens in plana Cytheron Porrigitur

tur *lassumque* inclinat ad æthera *montem*. De sanguine. *Stat. lib. 2. v. 669.* Membra negant *lassusque* ferit præcordia *sanguis*.

202. *Late* particula Poëtis usitata. *Virgil.* loca nocte silentia *latè*. Vide plurima in Indice Erythræi.

203. *Latrare* dicuntur *maria. Cl. Rapt. 1.* Hinc *latrat* Getula Thetys. *Latrans* pro cane; *laniger* pro ariete; *auritus* pro lepore; *hinniens* pro equo: Vide Buchn. de C. D. R. p. 79.

204. *Laxare Claud. Conf. Prob.* trepidas *laxaverat* Alpes Augustus.

205. *Levantes res* dicuntur prosperâ fortunâ. *Claud. Conf. Prob.* nunquamque *levantibus* alte Intumuit rebus.

206. *Libra animi cunctantis*, i.e. prudentia rerum momenta librans. *Claud. Stil, 1. v. 75.* vide Barth.

207. *Luctari Virgil. Cum* venti posuere omnisque repente resedit Flatus, & in lento *luctantur* marmore tonsæ. *Monconius carm. in Gass. de lucernâ:* pinguique natans luctatur olivo Fomes.

208. *Ludere* de luce & radiis auroræ. *Claud. de R. P. 2.* errantes *ludunt* per cærula flammæ. *Germ.* vocem spielen eodem modo usurpant.

209. *Lumen:* formidatum clypei lumen. *Claud. Conf. Probin.* Et *formidato* clypeus Titana lacessit *lumine*.

210. *Lunare*, curvare est. *Lunatam frontem* vocat *Claud. Rapt. Prob. 1.* cornua gerentem. Nec non *lunata* curvavit germina *frontis*.

211. *Lux. Stat. lib. 6. Theb.* Qualis Bistoniis clypeus Mavortis in arvis *Luce malâ* Pangæa furit. *Id. lib. 12.* campumque trucem *lux cuspidis* implet. *Id. Achill. 1.* fax vibrata medullis In vultus atque ora redit *lucemque genarum* Tingit, & impulsam tenui sudore pererrat.

M.

212. *Madidum aurum* dicitur, quod è Tago & Bæti depromitur. *Claudian. Consulat. Mall* qui splendida potat stagna Tagi *madidoque* intus conspergitur *auro*.

213. *Magister, Magistra*, pro epithetis interdum adhibentur. Ita lucem magistram dicit *Claudian. præfat. 3. Conf. Honor.* ad quam aquila pullorum suorum indolem explorat: Consulit ardentes radios & *luce magistrâ* Natorum vires ingeniumque probat.

214. *Malignus* de re quavis periculosa. *Virgil. lib. 11.* Angustæque ferunt fauces *aditusque maligni. Id. lib. 6.* Quale per incertam sylvam sub *luce maligna* Est iter. Ibi per *lucem malignam* intelligit *dubiam*, cui credi non potest. Ita *fatuos ignes* posses *lucem malignam* vocare. *Martial. lib. 12. Epigr. 56.* Nec sint basia multa nec *maligna*, i. e. quæ dente impresso fiunt, vel lasciva. *Stat. 1. Theb. de* vadis periculosis: jam jamque aut saxa *malignis* Exspectat submersa *vadis. Id. 2. Theb.* gemini procul Urbe *malignis Faucibus* urgentur colles. *Id. Sylv. 4, 3.* Sorbebatque rotas *maligna tellus. Phæd. maligna sedes.*

215. *Malus. Mala lux clypei* dicitur *Stat. Theb. 6.* vid. *Lux.*

216. *Mansurus* pro æternus. *Claud. 4. Conf. Honor.* Hinc natis *mansura* fides. *Id.*

Id. de Conf. Mall. Publica *mansuris* testantur *vocibus* æra.

217. *Marmor* vocatur mare placidum. *Virg.* Cum venti posuere, omnisque repente resedit Flatus, & in *lento* luctantur *marmore* tonsæ.

218. *Melior. Claud. 3. Conf. Hon. melioris* secla metalli. i. e. aurea. *Id. 4. Conf. Hon.* rediit *meliore magistro* Machina concentusque poli. *Ibid. de Pegaso: melioraque pondera* passus Bellerophonteas indignaretur habenas. *Baccho meliore, Statius luto meliore.*

219. *Memor. Horat.* Cadum Marsi *memorem* duelli.

220. *Mendax fundus Horat III. Carm. 1.* Non verberatæ grandine vineæ *Fundusque mendax.* Eâdem metaphorâ dicit *III. od. 16.* & segetis *certa fides* meæ. *Fidelis ager Cic. Ep. 17. lib. 16. ad Fam. ad Tyronem.*

221. *Mentiri* de re pictâ, sculptâ, textâ. *Sidonius de Dracone textili exercitui prælato:* patulo *mentitur* hiatu Iratam pictura famem. *De eod. Claudian. 3. Consulat. Honor.* multusque tumet per nubila serpens Iratus stimulante noto, vivitque receptis flatibus, & vario *mentitur sibila* tractu. *Mentiri* pro *fallere. Claud. 4. Conf. Hon.* quam felix arcus certique petitor Vulneris, & jussum *mentiri* nescius *ictum. Id. Conf. Prob.* sed perfida tantum Augusto geminisque *fidem mentita* tyrannis; loquitur de Alpibus, qui Eugenium ejusque magistrum quidem admiserunt, non transmiserunt. *Id. Stil. 1.* Et Gir notissimus amnis Æthiopum simili *mentitus* gurgite Nilum. *Inc.* de flore protuberante: ocius emergit viridem *mentita smaragdum* Gemma solo.

222. *Messis* dicuntur *fratres Cadmæi. Cl. Stilic. 1.* Dircæis qualis in arvis *Messis* cum proprio mox bellatura colono.

223. *Metalli melioris secula*, i. e. aurea. *Claud. Conf. Hon. Id. Conf. Mallii:* ductos video mores *meliore metallo.*

224. *Minari. Virgil.* geminique *minantur* In cœlum scopuli. *Stat. de Orione:* Magnus quanto mucrone *minatur* Noctibus hybernis & sidera terret Orion. *Id. lib. 4.* rabidi cum colla *minantia* monstri Angent. *Id.* Ducat nubila Juppiter per orbem, Et latis pluvias *minetur* agris. *Flumina minari* dicuntur *diluvia Claud. Conf. Mall.* Torrentes immane fremant lapsisque *minentur* Pontibus. *Id. Conf. Prob.* pariterque *minantes* Ardua turrigeræ surgunt in culmina ripæ. *Id. Stil. 1.* Contraque *minantia fata* Pervigil. *Minax unda Horat. lib. 1, od. 12.*

225. *Mitescere* dicitur *galea*, quæ sertis coronatur. *Claud. 3. de Rapt* Insolitisque docet *galeam mitescere* sertis.

Mitis flamma, quæ non lædit. *Sil. lib. 16.* Crispamque involvere visa est *Mitis flamma* comam,

226. *Moderari* de cingulo dicit *Sarbiev. I. od. 4.* Gemmeâ vestem *moderere* zonâ.

Modestus de flammâ non lædente. *Ignis modestus Sautel:* Dumque pias reprimit *miranda modestia* flammas.

227. *Molle* pro tenui. *Virgil.* Tunc agri pingues tunc & *mollissima vina. Calpurn.*

purn. Eclog. 2. quoties *mollissima* tango *Ora* manu, i. e. lanugine destituta. *Mollis* epitheton fluviorum. *Virgil.* ibat jam *mollior* undis *Euphrates*. Menagius Observ. in Malh. p. 395.

Mollire, *Claud. 4. Conf. Hon.* Quæ tantum digitis potuit *mollire* rigorem Ambitiosa colus? loquitur de tapetibus acu pictis. *Id. Conf. Mall.* duras fulcis *mollire* novales, i. e. arare. *Id. Conf. Probin.* Nam neque cæsariem crinali stringere cultu Colla, nec ornatu patitur *mollire* retorto.

228. *Mordax.* Quid rosa purpureos *spina mordacis* amictus Ostentare juvat? *Mordere. Claud. Conf. Probin.* Laxumque coërcens *Mordet* gemma sinum, i. e. quasi fibulâ connectit.

219 *Mori* de rebus inanimatis *Claud. Conf. Prob.* de arundine: Quam neque fas Zephyris frangi nec Sole perustam, Æstivo candore *mori*.

230. *Movere secum vel animo*, i. e. deliberare *Virgil.* Multa *movens* magno curarum fluctuat æstu. *Stat. 2 Thebaid.* quæ sint generis adscita repertis Fata *movet*.

N.

231. N*Atare lumina* dicuntur in agone mortis vel somno. *Virg. Georg. IV.* iterum crudelia retro Fata vocant, conditque *natantia lumina* somnus. *Natare umbra* dicitur, quæ vespertino tempore ponto incubat. *Stat. 2. Theb.* Ast ubi prona dies longo super æquora fines Exigit, atque ingens medio *natat umbra* profundo. *Stat. 1. Achilleid.* niveo *natat ignis* in ore Purpureus fulvoque nitet coma gratior aura: duriusculum est, quod hic de rubore dicitur, nec satis exprimit vox *nitere*.

232. *Nescire* pro *nolle*, *non posse*. *Stat. 9. Theb.* Liber amat campos, & *nescit* in antra reverti.

233. *Nihil* pro *penitus non Stat. lib 9.* More *nihil* Grajo. *Id. lib. 7.* Monitus iramque parentis Ede *nihil* parcens. *Ibid.* quippe *nihil* grassata fames. *Id. lib. 3. Th.* extremam *nihil* horrescentia mortem Pectora. *Id. lib. 2. Theb.* capto postquam *nihil* obstat amori Pœna. *Id. 1. Sylv.* Veste *nihil* tectæ. *Claud. de Conf. Mall.* Nil opis externæ cupiens.

234. *Nimbus. Nimbi Cilicum* pro balsamis. *Martial. lib. 1. epigr. 3.* Et *Cilices nimbis* hic maduere suis. *Claudian. 2. Rufin. pulveris* extolli *nimbos*. *Id. Conf. Prob.* denso currentia munera *nimbo*. *De telis Stat lib. 5. Theb.* Instamus jactu telorum & ferrea *nimbis* Certat hyems. *Lucan. lib. 4. telorum nimbo* peritura. *Id. alibi*: crebroque simillima *nimbo* Trans ripam validi torserunt tela lacerti *Claud. 1. Stilic.* Non equitum *nimbos* Latiis obsistere pilis.

235. *Nimius. Claud. Stil. 1.* Et quos interior *nimio* plaga *Sole* relegat: describit Zonam torridam, quæ credebatur inhabitabilis.

236. *Nitidi sensus*, i. e. defœcatus intellectus *Claud. Conf. Mall. nitidis* quisquis te (justitiam) *sensibus* haurit.

237. *Nives Capitis Horat. IV, od. 13. Carm.* pro canitie dixit, reprehensus ideo Quintiliano. lib. 8 Instit. Orat. sed defensus à Vossio Inst. Orat. lib. 4. p. 101.

238. *Nocens. Claud. Conf 3. Hon.* flammamq; *nocentem* Gradivi, i. e. sidus Martis.

239. *Nubes*. Variè hâc voce utuntur Poëtæ. *Stat. 2. Theb.* absolutè pro *curis & cogitationibus* posuit: talem sub pulvere *nubem* Consilio volvens. *Auson. nubem veterni* dicit. *Valer. Flacc. l. 3. nubem meri* vocat ebrietatem. Ita *nubes telorum, jaculorum, arenæ, pulveris* dicitur frequentissimè Poëtis, & omnem confusam copiam denotat. Ita *Sil. lib. 9. telorum nubem* & *lib. 2.* telorum *nubibus*. *Lucan. l. 2.* cœcâ telorum in *nube*. *Claud. Bell. Get. Nubes timoris* placet. *Id. Conf. Prob.* nec ignotâ rapiet sub *nube* vetustas. *Id. Stil. 1.* quot *nube soporis* Immunes oculi. *Hom. 4. Il.* νέφος πεζῶν *nubem peditum* appellat.

O.

240. OBlivisci de re inanimatâ. *Virg. Georg. 2.* Pomaque ingenerant succos *oblita* priores. *Colum.* Ambrosios præbent succos *oblita* nocendi.

241. *Obluctata* polo sidera *Cl. Conf. Mall.*

242. *Obstetrix. Brun. Eloq. Poët. part. 1. p. 104.* Huc Zephyris celeres, huc *obstetricibus auris* Dum ridet tellus.

243. *Obtexere. Claud. Stilic. 1.* Jaculis *obtexitur* æther. *Virg. 11. Æn.* cœlumque *obtexitur* umbra.

244. *Obtundere Claud. Conf. Mall.* Clementia tristes *Obtundit* gladios.

245. *Occurrere cœlo* pro erigi. *Stat. 1. Theb. de monte*, quâ plurimus arce Cythæron *Occurrit cœlo*.

246. *Opacus* pro cæcus: *Stat. 2. Theb. opacos* Tiresiæ vultus.

247. *Opifex* dicitur *timor*, qui in causa fuit, quod exstruerentur mœnia. *Cl. 6. Conf. Hon.* Profecitque *opifex* decori timor.

248. *Opulentia linguæ*, i. e. eloquentia. *Cl. de Consulatu Mallii.*

249. *Os* de flore. *Inc.* Reserato captat amicum *Ore* diem. *Nos labella* alibi diximus.

P.

250. PAllere *Virg. pallentes* ruminat *herbas. Id. Eclog. 3.* Diffusos hederâ vestit *pallente* corymbos. *Gaudia pallere* dicuntur post superata magna pericula *Stat. 1. Theb.* Magnaque post lacrymas etiamnum *gaudia pallent*, *Cl. Conf. Probin. Pallentes* herbis *thalamos* vocat Tiberini thalamos musco obsitos.

Pallor Auroræ dicitur *Statio*, cum diluculum incipit. *2. Theb. lib.* Utque toris primo complexa jacebat *Auroræ pallore* virum.

251. *Parturio. Horat.* Notus neque *parturit* imbres. *Claud. Conf. Mall. Parturit* innumeros angusto pectore mundos.

252. *Pater* pro *paterno affectu Claud. 3. Conf. Honor.* Indue mente *Patrem*. *Id. Conf. 4. Hon.* quantus in ore *Pater* radiat, i. e. Patris effigies. Pater etiam usurpatur pro *patrimonio Alberto ab Ines. od. 19.* Alter penates, alter & integrum In poculorum naufragio *patrem* Immersit.

253. *Pati. Claud. 4. Conf. Honor. de Pegaso:* Ipse tibi famulas præberet Pegasus alas Portaretque libens, melioraque pondera *passus* Bellerophonteas indignaretur habenas.

254. *Pauper* pro *raro*. *Virg. Æn. 12. Pauperibus* caulem foliis.

255. Pen-

255. *Pendere Virgilio capræ* dicuntur, quæ pascuntur in Montibus. *Stat. 2. Theb.* is *pendere* dicitur, qui in montis clivo ambulat: hinc arcto scopuloso in limite *pendens. Stat. ibid.* quoque de ætate illâ, quæ ad senium inclinat, usurpat: magnis cui sobria curis Pendebat somno jam deteriore senectus. *De currente Parthenopæo Stat. lib. 6.* Raraque non fracto vestigia pulvere *pendent*. Hinc *Pendula vestigia* dicit *Claud. Conf. Mall.* quæ in aëre facit funambulus: *Pendula* librato figit *vestigia* saltu. *Id. Conf. Probin.* His neque per dubium *pendet* fortuna pavorem. (Mallem ego hic *favorem* legeret.) *Avienus de navigante:* Incerto *penderet* sæpè profundo; non adeò eleganter ut ego puto.

256. *Perfidus. Perfida examina apum* vocat. *Claud. 6. Conf. Hon.* quæ alvearia migrarunt: solitæque oblita latebræ *Perfida* deplorat vacuis *examina* ceris.

257. *Perfundere Stat. de Fama 2. Theb.* totis *perfundit* mœnia *pennis*.

258. *Personæ* ponuntur pro *ipsis officiis*, *ut ap. Claud. Conf. Mall.* An tibi continuis crevit fiducia castris, Totaque jam *vatis pectora* miles habet? i. e. an militare studium *poëtica studia* expulit?

259. *Piger orbis*, i. e. Arctous. *Claud. 4. Conf. Hon. pigra palus.*

260. *Pigritia* pro honesto otio. *Martial. l. 12. Epigr. 4.* Tu das ingenuæ jus mihi *pigritiæ*.

261. *Pingere* pro exornare. *Virg. Eclog. 2. v. 50.* Mollia luteolâ *pingit* vaccinia calthâ: cujus versus elegantiam singularem examinat Buchn. de Comm. Dic. Rat. p. 46.

262. *Pius* frequentissimum Poëtis epitheton. *Virg. Pius* Æneas. *Stat. 1. Theb. de Virgine: Mira decore* pio. Claud. 3. *Conf. Hon.* Velaretque *pios* communis laurea *currus*, i. e. currus triumphales. *Id. 4. Conf. Hon.* Splendebatque *pio* complexus pignora *curru*. *Id. 6. Conf. Hon.* Circum membra rotat doctus purganda sacerdos, *Rore pio* spargens. *Ibid.* mediumque per hostem Flammatas *virtute piâ*. *Id. de Conf. Mall.* æthereos signantem in pulvere currus, Quos *pia* sollicito deprendit pollice *Memphis*.

Avienus: Pia volvuntur *cornua* Nili. *Paulinus piam columbam* vocat. *Sautel. pias flammas* vocat, quæ non lædunt: Dumque *pias* reprimit miranda modestia flammas.

263. *Placatus*. Cristæ *placato fulgure* vernant. *Claud. 3. de Raptu Proserp.*

264. *Pleiades* imbrium effectrices pro ipsis imbribus. *Valer. Flacc. l. 5.* Qualiter ex altâ cum Jupiter arce coruscat *Plejades* ille movens mistumque sonoribus imbrem. *Stat. 1. Theb.* Et plaga lucida cœli *Pleiadum* Boreæque & hiulci fulminis expers. Qui per *Pleiades* alia hic intelligunt interpretes, nugantur ad unum omnes.

265. *Plurimus*. Eâ voce sæpè utuntur Poëtæ in re longâ, editâ, prolixâ. *Stat. 1. Theb. de monte:* quâ *plurimus* arce *Cythæron* Occurrit Cœlo.

266. *Pondus* pro illo, qui equo insidet. *Claud. 4. Conf. Honor. de Pegaso:* me itaque

raque *pondera* passus. *Stat. Sylv. I. 1.* Bistonius portat sonipes magnoque superbit *Pondere.*

267. *Populari. Claud. Rapt. P. 1. de vento:* Putrida multivagis *populatur* flatibus antra. Ita *de amore: populatur flamma* medullas, ovium *populari vellera.*

268. *Populus astrorum: Capella*, sed frigidè, v. Buchn. p. 198.

269. *Porrigere* se dicuntur *montes.*

270. *Præcipitant curæ. Virgil. lib. II.* Sociis dare tempus humandis. *Præcipitant curæ. Stat. Theb. 1.* Sed si *præcipitant* miserum cognoscere *curæ.*

271. *Prædari.* Apes dicuntur *prædari rosas* Suam volucris *prædata* senectam Phœnix.

272. *Procumbere* dicitur, quod in planum porrigitur. *Claud. Conf. Prob.* Est in Romuleo *procumbens* insula Tibri. Vid. *sedere, porrigi, projectus.*

273. *Prodigus. Claud. Conf. Mallii* ferturque nocendi *Prodigus.*

274. *Proflare Deum*, i. e. Bacchum; est crapulam edormire. *Stat. 2. Theb.* Serta inter vacuosque mero crateras anhelum *Proflabant* sub luce *Deum.* Sed hoc Statii genium sapit.

275. *Profundus. Profundus Jupiter: profunda Juno*, i. e. infera.

276. *Projectus*, i. e. per planitiem extensus. *Valer. Flaccus de Nilo:* septem *projectus* in amnes. Mallem ego *porrectus.*

277. *Promittere se. Claud. 6. Conf. Honor.* atque omne futurum Te Romæ, seseque *tibi promittit* in ævum.

278. *Propinare pro* tradere *vel* præbere. Eâ metaphorâ passim utuntur nonnulli in oratione tam solu-ta quam ligatâ, non attendentes phrasin illam Terentii *in Eunuch. V, 9. 57.* Hunc comedendum vobis & deridendum *propino*, è personâ Parasiti æstimari debere, qui ad artem suam institutâ allusione risus captandi gratiâ propinandi verbo utitur: ne quid de eo dicam, legi in quibusdam MStis præbeo, non propino. Sed tamen, & alteram quidam MSti Codices tuentur. Non satis commodè itaque Jacobus Balde in Uraniâ victrice suâ, in tertiâ epistolâ: Tanquam si præsens cœlo delapsa sereno, Ora *propinasset*, sidereasque genas. Non est locus metaphoræ in hoc verbo, quatenus simplicem traditionem notat, sed vel in sensu ridiculo, ad personam Parasiti relato, ut apud Terentium; vel in sensu analogo: si eluvies *propinare* agris humores, aut Ganymeden *propinare* terris imbres, vel simile quid dixeris.

279. *Pudicæ frondes* dicuntur rami laurei, propter Daphnen in laurum mutatam. *Stat. 1. Theb.* ros pudicus aquæ Castaliæ dicitur, quia virgines Musæ illa lavantur: seu rore pudico Castaliæ flavos amor est tibi mergere crines.

280. *Pulcher* generale epitheton Poëtarum, quando rem aliquam laudant. *Claud. Conf. Probin. pulcerque* severo Armatur terrore pudor.

281. *Purus. Pura dies*, i. e. nocte non immista. *Claud. de Rapt. P. II.* Impulit Jonios præmisso lumine fluctus Nondum *pura dies*, i. e. crepera.

Q.

282. Q*Uærere* pro desiderare. *Ovidius de Erisichthone:* Inq; epulis epulas

las *quærit*. *Stat. 2. Theb.* jamque & sua *quærere* regna.

R.

283. RApiunt cœlum venti, de ventis inter se confligentibus. *Stat. 1. Theb.* dum cœlum sibi quisque *rapit*.

284. *Raucus*. Omnis sonus ingratus eo epitheto Poëtis exprimitur. *Stat. 1. Theb. de tempestate*: venturaque *rauco* *Ore* minatur hyems. *Id. 2. Theb. rauca tonitrua. Rauci rivi* dicuntur à *Claud. Conf. Probin. Cic. rumor raucus* factus est.

285. *Rebellis*, i. e. inquietus. *Claud. Rapt. Prof. 1. de Encelado*: *Cervice rebelli* In dextrum lævumque latus.

286. *Recursare* de memoriâ rerum præteritarum apud Poëtas usurpatur. *Virgil. Æn. 1.* sub noctem cura *recursat*. *Id. lib. 4. Æn.* Multa Viri virtus animo multusque *recursat* Gentis honos. *it. lib. 12.* Et mihi curæ Sæpe tuo dulci tristes ex ore *recursent*.

287. *Redire* pro recolligi. *Stat. 1. Theb.* de anguibus per extrema sibi connexis: Cærulei *redeunt* in pectore nodi.

288. *Regnare* de manu Scævolæ flammas perferente *Martialis lib. 8. Epigr. 33.* Adspicis, ut teneat flammas, pœnaq; fruatur Fortis, & attonito *regnet* in igne manus. De Sirio dicit *Stat. 1. Theb.* in totum *regnaret* Sirius annum *Claud. Conf. Probin.* tacitam Lunâ *regnante* per Arcton, i. e. magis splendente.

289. *Relegare* pro inhabitabilem facere. *Claud. Stilic. 1.* Et quæ Interior nimio plaga Sole *relegat*: describit zonam torridam.

290. *Relinqui* dicitur *Lucifer* disparentibus cæteris stellis ob auroram vicinam. *Luc. lib. 1.* ut ignes Solis Lucifero fugiebant astra *relicto*.

291. *Res. Rerum* pulcherrima Roma *Virgil. Georg. lib. 2. Et Æn. lib. 7.* nunc maxima *rerum* Roma colit *Ovid. 1. art. amand.* Ergo erit illa dies, quâ tu pulcherrime *rerum*, Quattuor in niveis aureus ibis equis. *Ita Claud. Conf. Prob.* dic maxima *rerum*. Romam intelligit.

292. *Ridere Virg.* omnia nunc *rident*. *Claud. Conf. Mall.* docti *riserunt* floribus amnes. *Id. Conf. Probin.* Oraque *ridenti* lanugine vestiat ætas.

293. *Rubigo* absolutè pro desidiâ *Claud. Conf. Mall.* infectum longi *rubigine* *ruris Ad tua signa vocas*.

294. *Rudis* pro inornato, *Virgil. lib. 9.* ille *rudem* nodis ac cortice crudo Intorque summis adnixus viribus hastam. *Rudis Luna* pro nova. *Claud. 6. Conf. Hon. Lunamque rudem* madefecerat Auster. *Rudes vena* pro intactis: Quantum stagna Tagi *rudibus* stillantia *venis* Effluxere duris.

S.

295. SAcer. Frequentissimum Poëtis epitheton. *Sacra ira* ap. *Stat. 1. Theb.* de irâ expostulantis cum Phœbo: *sacras* ira vocibus asperat iras.

296. *Sævus* Bacchi *odor* de vino dicitur *Stat. 2. Theb.* quod ad rixas Thraces incitat. Ogygii si quando afflavit Jacchi *Sævus odor*.

297. *Saucius* pro eo, qui verbis læditur vel passionibus animi turbatur. *Stat. 1. Theb* Juno his *saucia* dictis. Transfertur ad res inanimatas.

Ita Horat. I. od. 24. dicit *malum* celeri *saucium* Africo. *Claud. lib. 2. in Eutrop.* valuit pro vulnere terror, Implevitque vicem jaculi, vitamque nocentem Integer & solâ formidine *saucius* efflat. *Id. 4. Conf. Honor.* quo *saucia* vento Decolor iratos attollat Cynthia vultus, i.e. Luna rubens indicio ventosæ tempestatis. *Id. Conf. Probin.* ubi describit Romam curru per nubes vehentem: Cursuque rotarum *Saucia* dividuis clarescunt *nubila* sulcis.

298. *Scintillare* de gemmis, floribus, purpura, dicitur.

299. *Scrutari* mucrone latebras animæ, i. e. interficere. *Stat. 1. Theb.* atque imas animæ mucrone corusco *Scrutatur latebras. Claud. 4. Conf.* Hon. calidi *scrutatus stagna* profundi. *Id de Rapt.* P. 1. de vento subterraneo: *scrutatur iter.*

300. *Secare profundum*, i. e. navigare. *Claud.* inventa *secuit* primus qui nave *profundum.*

301. *Secundus. Secundum jus. Stat. 1. Theb. Jurisque secundi* Ambitus impatiens. *Claud. Conf. Probin.* sed primâ sede relictâ Anthemiis, de *jure* licet certare *secundo.*

302. *Sedere* pro in planitiem porrigi. *Stat. 1. Theb. de monte:* qui molle *sedens* in plana Cytheron Porrigitur. *Sedens Lactuca* dicitur, quia humilis, *Mart. lib. 10.* In quibus est *lactuca sedens* & sectile porrum.

303. *Seditio. Severus in Ætnâ*; lætæ theatri *Seditione. Sarbiev. Vocalem seditionem* dixit. Buchn. de Com. Dic. Rat. p. 199.

304. *Seges* de copiâ. *Virgil. lib. 7.* ferro ancipiti decernunt atraque longè Horrescit strictis *seges* ensibus. *Claud. 3. Conf. Honor.* nudique *seges Mavortia* ferri Ingeminat splendore diem. *Seges aëna* vocantur æreæ fistulæ in organo Musico veterum. *Claud. Conf. Mall.* Et qui magna levi detrudens murmura tactu Innumeras voces *segetis* moderatus *ahenæ* Intonat erranti digito, penitusq; trabali Vecte laborantes in carmina concitat undas.

305. *Semina* pro stellis *Manil. lib. 5. Buchn. de Comm. dic. rat. p. 26.*

306. *Senecta* pro antiquitate. *Claud. Conf. Mall.* Cecropiæ relegis secreta *Senectæ*, i. e. antiquitatis Græcæ. *Senium* pro reverentia. Firmatur *senium* juris, priscamque resumunt Canitiem leges, *Claud. 4. Conf. Hon.*

307. *Sequi. Claud. Conf. Probin.* prolem fata *sequuntur*, Stat. & vocem fata *sequuntur.* Sequi pro *flexibilem esse.* Sic *Plin. Cæcil. lib. 7. Epist. 9.* de cerâ, quæ ad arbitrium flexilis est: Ut laus est Ceræ mollis facilisque *sequatur* Si doctos digitos jussaque fiat opus.

308. *Serpere. Claud. 4. Conf. Hon.* Per tua lanugo cum *serpere* cœperit ora.

309. *Servire Claud. 4. Conf. Hon. de Cyllaro.* *Serviretque* tuis contempto Castore frenis Cyllarus. *Claud. Stilic. 1.* placidi *serviunt* legibus enses.

310. *Sidus* pro *fato* videtur accipi ap. *Stat. 2. Theb.* fraudes sine *sidere* cœptæ. *Germani:* Er hat kein Stern noch Glück. *Sidereus gener. Claud. Conf. Mallii.*

311. Si-

311. *Silentes* dicuntur Manes. *Vulgus silentum Stat. 1. Th. silentem populum* dicit infera.

312. *Sobrius* de igne non urente. *Sobrius* apposita procul abstinet *ignis* ab escâ. *Sautel. in epigr. de Agnete:* ita *modestus ignis*, pia flamma.

313. *Solari* frequenter Poëtis usurpatur. *Horat. II, od. 5.* nunc fluviis gravem *solantis* æstum. *Id. II, Sat. 6.* me sylva cavusque Tutus ab insidiis tenui *solabitur* ervo. *Stat. 2. Thebaid. solanturque* timorem. *Ibid.* tenerumque dolorem conjugis amplexu *solatur. Stat. lib. 4. Sylv.* nos otia vitæ *Solamur* cantu. *Claud. Cons. Mall.* pluviis *solabitur* æstum.

314. *Sodalis. Horat. I, od. 25.* Aridas frondes hiemis *sodali* Dedicet *Hebro*. Ita *lib. III, od. 18.* cratera vocat Veneris *sodalem*.

315. *Sollicitare. Tibullus Eleg. 7. lib. 1.* Et teneram ferro *sollicitavit* humum. *Claud. de Rapt. P. praef.* Et rudibus remis *sollicitavit* aquas. Falsus autem hîc est Barthius, qui putat hîc metaphoram esse ab inanimatis ad animata. Est enim *sollicitare* propriè loco movere.

316. *Splendida spuma* Tagi, i. e. aurum.

317. *Squalere* dicitur Poëtis, quod densitate & nova aliquâ facie horrorem incutere videtur. Ita *Virgil. 10. Æn. loricam* vocat *squalentem auro* propter copiam densitatemque auri in squamarum speciem intexti. Vide Gell. l. 2. c. 6. & Henr. Steph. Disc. Critic. Macrob. l. 6. c. 7. *Stat. 1. Theb.* per *squalentem diem* intelligit tempestatem nebulis pestiferis obsitam. *Sil.* Cærulæus maculis auro *squalentibus* anguis. *Claud. 4. Cons. Hon.* Libyæ *squalentis* arenas Audebit superare pedes. *Id. 6. Cons. Hon.* Neglecto *squalent* senio. *Id. Cons. Prob.* Filaque concreto cogit *squalere* metallo. *Id. de Rapt. Pros. 1. squalent* immania fœdo Sceptra situ.

318. *Stare* dicitur *annus* ob desiderium alicujus. *Stat. 1, Theb.* longum signis cunctantibus *annum Stare* gemit. *Stare* dicitur *fluvius* ob copiam cadaverum *Cl. 3. Cons. Hon.* frigidus amnis Mutatis fumavit aquis turbaque cadentum *Staret*, ni rapidus jussisset flumina sanguis. *Stare* dicitur quoque *fluvius glacie concretus. Claud. 3. Cons. Hon. stantemque* rotâ sulcavimus Istrum.

319. *Subire* usitatum Poëtis, inprimis *Statio. Claud. Cons. Mall.* Jam clavum totamque *subit* torquere carinam, i. e. incipit. *Claud. ibid. subit* ille loquentem Talibus, i. e. respondet.

320. *Sudare*, i. e. elaborare. *Sudata* marito *fibula Claud.* vid. Buchn. p. 71.

321. *Sulcus* de nubibus per lineas ductis. *Claud. Cons. Prob.* dividuis clarescunt nubila *sulcis*.

322. *Superbus* Virgilio pro *nobili & glorioso* dicitur, *lib. 1. Æn.* Conjugio Anchisæ Veneris dignate *superbo*. Ita *vox ferox, contumax, ferus*, laudabili sensu accipiuntur. vid. Buchn. de Comm. D. R. p. 194. 195.

323. *Surdus* pro eo, quod non obsequitur; etiam de rebus inanimatis. *Stat. lib. 10.* & *surdos* expedit arcus, i. e. quos attrahere nequit. Sed hoc genium Statianum sapit.

T. 324.

T.

324. Tacitus. *Tacita Arctos* dicitur, vel propter incolarum raritatem, vel propter frigus aut continuas noctes. *Claud. Conf. Prob. tacitam* Lunâ regnante per *Arcton.*

325. *Tegmen. Tegmen fagi Eclog. 1. Virgil.* dicit. Ita *tegmen cœli Lucret.* Vide de eo Alb Gentilem in Lectionibus Virgilian. ſtatim ab initio, ubi refutat quosdam vocem hanc carpentes.

326 *Temperare arva* dicitur *fluvius. Claud. Conſ. Prob. n.* Oebaliæ qui *temperat arva* Galeſus.

327. *Tempeſtas* variè apud Poëtas accipitur, & notat copiam aliquam tumultuariam & violentam. *Virgil. Æn. 12.* it.toto turbida cœlo *Tempeſtas telorum*, ac ferreus ingruit imber. *Id. de ſtrage lib. 7.* Quanta per Idæos ſævis effuſa Mycenis *Tempeſtas* ierit campos. Quæ hic *La Cerda* de terreſtri tempeſtate commentatur, nihil ad rem faciunt. *Virgil. lib. 11. v. 423.* Sunt illis ſua funera parque per omnes *Tempeſtas*. Obſervat hîc La Cerda, vocem *tempeſtatis* in re belli à Poëtis poni; ſed ad alia quoque paſſim video transferri. Ita *fermentationem vini* poſſes *tempeſtatem* dicere. *Tempeſtas* barathrumque macelli. *Horat. Tempeſtas comeſſationis*, vid. Inſt. Orat. Voſſ. l. 4. p. 103. *Claud. 3. Conſ. Honor.* Optatas audire tubas campique cruentâ *Tempeſtate* frui: ubi telorum & enſium inſultus, & cadaverum frequentiam per *cruentam tempeſtatem* intelligit. Ita ap. eundem eſt *tempeſtas pretioſa Tagi*, i. e. magna vis auri. *Id. Conſ. Mallii:* nullaque mutati *tempeſtas* proditur oris, i. e. impotens quidam affectus. *Baron. in Sylv. metr. 11.* de organo hydraulico Muſico: blanditurque *diſerta* canoro *Tempeſtas* numero. *Miſcell. noſtris p. 65.* Te non *tempeſtas calicum* Obruet. *Ibid. 44. Tempeſtas facunda* ſonat per pulpita: de eloquentiâ dicitur. *Vener. noſtr. p. 17.* Hinc *pia tempeſtas oculorum* ſpargitur, i.e. lacrymæ. It. in *Amoribus Cimbris:* dum gemina votorum fervet in aulâ *tempeſtas.*

328. *Tendere. Claud. Conſ. Probin.* non anxia mentem Spes agit, & longo *tendit* præcordia voto.

329. *Tener. Claud Conſ. Mall. teneri* primordia mundi.

330. *Tentare. Claud. Conſ. Probin.* & nulla ſub tempeſtate timentes. Solſtitio Meroën, bruma *tentabimus* Iſtrum.

331. *Ter* Poëtis pro aliquoties uſurpatur. *Virg. Ter* revoluta toro eſt.

332. *Terere* pro quovis tactu. *Claud. Conſ. Prob. de fluvio Liri:* Flavæque *terens* querceta Maricæ Liris.

333. *Terrere, Territare. Stat. Theb. 3.* de globo flammæ: volat ignea moles Sæva Dei mandata ferens, cœlumque triſulcâ *Territat* omne comâ. *Id.* Magnus quanto mucrone minatur Noctibus hibernis & ſidera *terret* Orion. *Id. Theb. 6.* Qualis Biſtoniis clypeus Mavortis in arvis Luce mala Pangæa ferit Solemque refulgens *Territat.*

334. *Torvus* pro ſeverus, gravis. *Claud. 3. Conſ. Hon.* Aſpera complecti *torvum* poſt prælia patrem. *Id. 4. Conſ. Hon.* quam *torva voluptas* Frontis, & auguſti majeſtas grata pudoris!

335. Tra-

335. *Trabi* dicitur *quies* multis curis interrupta. *Stat. 1. Theb.* Inachio tenuis sub pectore Regi *Tracta quies.*

336. *Tristis* perpetuum apud Poëtas rerum infernalium, inauspicatarum & ingratarum, epitheton. *Ovid. 1. de art. am.* Nec male odorati sit *tristis* anhelitus oris. Hinc *contristare*, pro maligno aliquo halitu afflare. *Virg. de Sirio:* lævo *contristat* lumine cœlum. *Id. Æn. 6. de Styge:* *tristique* palus innabilis undâ. *Stat. 1. Theb. de Tisiphone: Tristibus* exiluit *ripis. Ibidem* fluvium infernalem Cocyton *inamœnum vocat. Id. 3. Theb. armaque* in auro *tristia. Claud. 3. Cons. Hon.* galeæ nec *triste* timentem *fulgur. Id. Cons. Mal.* clementia *tristes* Obtundit *gladios. Ibid. tristem* figat crinita *Cometen.*

337. *Trux. Claud. Stil. 1.* lucosque vetustâ Religione *truces.*

338. *Tumidus* pro maturo. *Tumere* pro maturum esse. *Stat. 2. Theb. tumida* jam virginitate. *Id. Achill. 1.* Virginitas matura toris annique *tumentes. Claud. Epith. Pallad.* matura *tumescit* virginitas.

339. *Tumultus. Claud. laud. Stil. 1.* varios vocum *tumultus* dicit de variis linguis.

340. *Tundere. Catull.* Longum ubi resonans Eoûm *Tunditur* undâ scil. littus. *Claudian. Cons. Mall.* quicquid Tyrrhenâ tunditur undâ, quod gemit Ioniâ.

341. *Turba* catachresticè de rebus inanimatis. Vid. *Buchn. de Comm. D. R. p. 198. 199.*

342. *Tutus* pro cautus & vice versâ, *Buchn. p. 61. de Comm. dic. rat.* Mens male *tuta* i. e. sana, *Horat.*

V.

343. V*acuus* perpetuum inferorum epitheton, quia ibi non nisi vacuæ umbræ. *Inane* vulgus propterea Manes vocat *Statius. Vacuus Luna orbis* dicitur, quando non plenus *Sautel. p. 42.* Cynthia jam decies *vacuum* reparaverat *orbem.*

344. *Vectigalis* epitheton Poëtis familiare pro eo, quod officii gratiâ alicui præstatur, vel quod alicui quasi proprium & subjectum est, ut *vectigalibus votis* gratari Domino, *vectigalibus undis* plaudit Oceanus Victori &c.

345 *Venter. Virg. 4. Georg.* totusque per herbam Cresceret in *ventrem* cucumis. *Prop. lib. 4.* tumidoque cucurbita *ventre.*

346 *Verberare* pro quolibet contactu & motu *Lucret.* pontum ponto *verberari* dicit. *Stat. 1. Theb. de Tisiphone:* hæc vivo manus aëra *verberat* hydro. *Q. Cicero lib. 16. ad fam. ep. 26. Verberavi* te cogitationis tacito duntaxat convitio. Et sequenti epistola *idem:* Mirificam mihi *verberationem* cessationis epistola tua dedisti.

Verbera. Claud. Stil. 1. Exiguo clavi flexu declinat aquarum *Verbera.*

347. *Verrere* de lento & longo tractu, ut cum cometen dico verrere cœlum, astra.

348. *Vernare* de genarum lanugine *Mart lib. 2.* cum tibi *vernarent* dubia lanugine malæ. De galea floribus coronata *Claudian. 3. Rapt.* Cristæ placato fulgure *vernant. Claudian. 4. Consulat. Honor.* lanugine nondum *vernabant* vultus. *Prudentius* de Theodosii filiis, dominos *vernantes* flore juventæ.

tæ. *Claudian. Stilic. 1.* Senium *vernans* dicit vegetum & robustum.

349. *Vestire. Lucret.* Juventas Incipit & molli *vestit* lanugine malas. Hinc *vestis* pro *barba* ap. *Lucret.* Impubem molli pubescere *veste. Virgil. 8. Æneid.* tum mihi prima genas *vestibat* flore juventa. *Id. Georg. 2. de terrâ:* Quæque suo viridi semper se gramine *vestit. Martial. lib. 10. Epig. 51.* Ridet ager, *vestitur humus, vestitur & arbos. Senec. Herc. Oet.* Nondum teneras *vestire* genas. *Claudian. Cons. Probin.* Oraque ridenti lanugine *vestiat* ætas. *Id. vestitos* gramine campos. *Auson.* jugum vindemia *vestit.* Vid *induere.* Ita vox *investis* de imberbi dicitur. V. Lexic. *Claud. Rapt. Pros. 1.* de Cerere curru suo vectâ & subnascente per iter segete: *Vestit iter* comitata seges.

350. *Vetare. Stat. 2. Theb. de Sole:* Ac ipsi radios *vetat* esse sorori i. e. obfuscat.

351. *Veteranus juvenis. Sidonius:* Emerito splendet juvenis *veteranus* in auro.

352. *Violare.* Vox eleganter à Poëtis usurpatur, cum significare volunt rei splendidæ alicujus vel sacræ obfuscationem vel abusum, aut quamvis rei puræ tincturam. Ita *Stat. 1. Theb.* de aureis patinis, quarum splendor pingui cibo quasi adulteratur, pulchre dicit *aurum violare cibis:* quæ locutio inepte improbatur eo in loco Barthio, cum ad Virgilii aliorumque Poëtarum imitationem facta sit. Sic *Virgil. Æn. 12. v. 67. ebur* dicit *violatum ostro*, ad *Homeri* imitat. qui *μιαίνειν* usurpat. *Stat. Achill. 1.* Lactea Massagetæ veluti cum pocula fuscant Sanguine Puniceo, vel *ebur corrumpitur ostro. Juvenal.* vocem *violandi* rei præstantiori applicat, qui de Jovis statuâ aureâ dicit: Hanc rebus Latiis curam præstare solebat Fictilis, & nullo *violatus* Jupiter auro. Puto *violatum auro* dici, quod aurum furtis & sceleribus paretur, inquit *Lubinus* hic. At ego *violare* hîc existimo idem significare, quod *profanare;* est enim vox inter sacra etiam. Ita *Virgil. 2. Æneid. v. 189.* Nam si vestra manus *violasset dona Minervæ.* Ap. *Claudian. in Rufin.* Alecto dicit: jam cupio Stygiis invadere nubibus astra Et *flatu violare diem. Id. Rapt. P. 1.* de Cerere lacrymante: *violavit* oborto Rore genas. *Nos in Amoribus Cimbricis* de genis rubore intermistis genarum Lilia *Sidonio* placide *violaverat ostro.*

353. *Viridis* epitheton rerum marinarum. *Claudian. 3. Cons. Honor. virides* Neptunus in algâ Nutrit *equos. Stat. 1. Theb.* Ita *Deæ virides*, i. e. Nymphæ. *Virides* etiam Pardi vocantur ob maculas *Claud. 3. Stilic.* Tum *virides Pardos* & cætera colligit Austri Prodigia *Id. Cons. Mall.* Cum forte leænæ Nobiliorem uterum *viridis* corrupit adulter.

354. *Virere. Ovidius de Athen.* Ingeniisque opibusque & festâ *pace virentes. Sil. Ital. lib. 15.* Pars credunt torvos Patrui *revirescere* vultus. *Claud. Cons. Prob.* Per fasces numerantur avi semperque renata Nobilitate *virent. Ibid.* prima cum parte *virescere* ævi.

355. *Vivere* dicuntur *signa* singulari ingenio expressa, uti & *spirare.* Ita *Stat. Theb. 1. vivum aurum* vocat artificium signo-

signorum. *Claud. Conf. 4. Hon.* picturatumque metallis *Vivit* opus. *Vivere fontes* dicuntur, quos loqui & oracula promulgare tradunt Poëtæ. Vid. Barth. ad verf. 32. Claud. de 6. Confulatu Honorii.

Vivus. Viva pocula, i. e quæ puram aquam propinant. Balde in Lyric.

356. *Umbra* pro primâ lanugine. *Stat. 4. Thebaid.* Dum roseis venit *umbra* genis. Hinc *Claud. Conf. Prob.* genas cum flos juvenilis *inumbrat*, pro colore & sophismate politico. *Claud. Stilic. 1.* scelerique profano Fallax legitimam regni prætenderat *umbram*.

357. *Unda* pro multitudine populi. *Virg.* Mane salutantum totis vomit ædibus *undam*. *Stat. 2. Theb.* foribus cum immissa superbis *Unda* fremit *vulgi*. *Claud. 6, Conf. Honor. Undare* videres Ima viris. *Id. Conf. Prob.* populis *undare* penates. *Undare* de sermone. *Claud. Conf. Mall.* Mox *undare* foro victrix opulentia linguæ.

358. *Volvere secum vel volutare* pro cogitare usurpatur.

359. *Vomere* pro emittere *Virgil.* de ædibus homines emittentibus: Mane salutantum totis *vomit* ædibus undam. *Claud. 4. Conf. Honor.* Danubii totæ *vomerent* cum prælia ripæ. *Id. Conf. Prob.* Præceps illa manus fluvios superabat Iberos Aurea dona *vomens*. *Perf.* Dispositæ pinguem nebulam *vomuere* lucernæ. *Buchn. de Commut. dic. rat. p. 40.* reprehendit *Varronem*, qui dixit de nubibus, aquam *vomentes* inferam mortalibus, & ejus verbi in satyrâ locum esse putat. Si tamen is ad *Virgilii* exemplum respexisset, credo aliter sensisset. *Longinus* περὶ ὕψους *c. 2.* reprehendit Poëtam, qui ait, πρὸς οὐρανὸν ἐξεμεῖν, in cœlum *vomere*. *Tanaquil Faber in notis* turpem & fœdam locutionem vocat; mihi tamen aliter videtur, quia in monte ignes & lapides ejaculante facile locum invenit. Imò vox illa Latinis non æque turpis erat. vid. *Macrob. lib. 6. cap. 6.* Januas, quibus egrediebantur in Spectaculis, vocabant *vomitoria*. Vid. *Taubman.* ad illud *Virg. Georg. 2.* Mane salutantum totis *vomit* ædibus undam. *Id. Æn. 5.* Stupa *vomens* tardum fumum. *Id. Æneid. 7.* de Caco: atros ore *vomens* ignes. *Id. lib. 9.* de vulnerato Sulmone, dicit: *vomens* calidum de pectore flumen. *Id. lib. 11.* sanguinis ille *vomens* rivos cadit. Eodem sensu *eructare* accipitur. *Id. lib. 8.* Cacum in tenebris incendia vana *vomentem* dicit. *Id. eodem libro*, galeam vocat terribilem cristis flammasque *vomentem*. *Ibid.* de imagine Augusti in clypeo Æneæ: geminas cui tempora flammas Læta *vomunt*. Unde patet errare illos, qui turpem hanc vocem existimant, & è metaphoris poeticis ejiciunt.

360. *Urgere* verbum quod obscœnum sensum honestè exprimit. *Horat. lib. 1. od. 5.* Quis multa gracilis te puer in rosâ Perfusus liquidis *urget* odoribus.

361. *Vulnus* pro telo. *Buchn. de Comm. dic. rat. p. 72.*

d by Google

INDEX RERUM DE QVIBUS dicuntur Translata.

A.

Acies ſtupet igne metalli, i. e. ſplendore armorum, vid. numer. 152
Aditum cuſtode coronare, pro cingere, n. 54
Aer æger, qui peſte infectus eſt, 130
Aer decentior, i. e. magis ſerenus 63
Ære vetuſto florere, 116
Æſtum ſolantur fluvii, 313
Æther jaculis obtexitur 243
Ætna fidem nivibus ſervat 113
Ætna lambit ſidera 199
Ætna vomit nimbos indigenas 167
Ager fidelis 113
Ager ingratus 177
Agmina clypeo anguſtare 15
Alæ famulæ Pegaſo adſcribuntur 103
Alpes anfractibus curvis aditum anguſtant 15
Amazon exerta latus pugnæ 100
Amnis ebrius 88
Amnes docti floribus riſerunt 82
Amor crudus pro immaturo 57
Amoris flamma medullas populatur 267
Amictus Diti ferrugineus adfingitur 110
Animam anguſtare 15
Animos bello accendere 1
Angues blandi, qui non lædunt 30
Annus ſtare dicitur ob alicujus deſiderium 318
Aper prælia dediſcens 65
Aprorum dentibus fulmen tribuitur 126
Apes pennata juventus 143
Apes & aves glomerantur 139
Apes roſas prædantur 272
Apum examina perfida, quæ alvearia migrarunt 156
Aquæ infames ob ſuffocationem multorum 172
Aquæ fragiles, h. e. glacies 122
Aquarum verbera 346
Aquas remis ſollicitare 315
Araxes fl. famulari dicitur 103
Arbor veſtiri dicitur 349
Arbores juxta viam adorant obvios currus 4
Arbores auritæ Orpheum ſecutæ 28
Arcus ſurdi, qui non obſequuntur 25, 323
Arcus mentiri neſcius ictum 221
Arcum audiunt ſagittæ, ſcopum attingentes 25
Arctos tacita 324
Arena diteſcit ſanguine, pro redundat 80
Arenæ nubes 240
Arenæ flagrantes 115
Arenas rutilas Pactolus deſpumat 71
Arma famulantia 103
Arma triſtia 336
Ariſtæ ſuaviter inhorreſcunt 178
Artes lætæ, h. e. gratæ venantibus 197
Arva invidendæ fertilitatis improba nuncupantur 161
Arundo moritur 229
Aſtra peſtilentia furere dicuntur 130
Auræ obſtetrices 241
Auræ clementes Veneris 39
Auræ felices, pro bonâ fragrantiâ 107
Aures attonitæ 23
Auroræ pallor dicitur diluculi adventus 150

Aurum madidum dicitur è Tago Bætique depromptum 212
Aurum cibis violare, pro patinæ splendorem pingui cibo obfuscare 351

B.

BAcchi sævus odor de vino dicitur 296
Basia maligna, quæ dente impresso fiunt, vel lasciva 214
Bellum accendere 1
Bibere igni tribuitur 152
Boreas rauco turbine armatus 21
Bosphorus æquora induere dicitur floribus 169

C.

CAcus ignes vomit 358
Cadus Marsi duelli memor 219
Cadmæi fratres messis vocitantur 222
Calamos veneno armare. 21
Calicum tempestas 327
Calydonis honos aper 144
Campi dicuntur desidere, sursum volante ave 70
Campi gramine vestiti 349
Caput honestum, i. e. venerandum 143
Caput tiara floret purpurea 116
Capitis nives pro canitie 237
Capræ pascentes in montibus pendere dicuntur 255
Carmina flores appellantur 117
Cassis ingloria, cristis orbata 176
Caulis pauperibus foliis, h. e. raris 234
Cœlum umbra obtexitur 243
Cœli tegmen 325
Cœlites labi dicuntur ob velocitatem 194
Cœruleum monstrum Python vocatur 110
Cera flexilis sequitur doctos digitos 307
Ceres saxo perdomita, i.e. panis 84
Cervix in armos descendens pro decrescens 69
Cervix rebellis in dextr. lævumque latus 285
Cilicum nimbi, pro balsamis 234
Cingula manu comere 44
Cingulo vestem moderari 226
Cinis dolosus, à quo periculum, ne ignem alat 83
Cithara imbellis, quæ pacis laudes canit 156
Classi habenas immittere 141
Clivus clemens, molliter elatus 39
Clypeus Martis refulgens dicitur terrere Solem 313
Clypei fomidatum lumen 309
Color ferrugineus pro cœruleo 110
Columba pia 262
Colus ambitiosa 12
Copia sæpe exprimitur per cornu 55
Coronæ igne lapidum distinctæ, i. e. fulgore relucente gemmarum exornatæ 152
Corpora ædificant saltatores 6
Cometes tristis 336
Crater Veneris sodalis vocatur 313
Crimen induere dicuntur secula 169
Crinali hedera florens Bacchus 116
Crines humeros flagellant 114
Cruorem Thraces lacte domant 84
Cucumis in ventrem crescens 344
Cupressus fulmine afflata 9
Cura animo recursans 286
Cursus fulmineus, i. e. velocissimus 127
Currus pii triumphales 262
Currus non audiunt habenas & verbera aurigæ 25
Cutis sanie gliscens 138

Digitized by Google

Cyllarus servire dicitur 309
Cymba Charontis ferruginea 110

D.

DAmna Lunæ, i. e. decrementa 6
Deæ virides, i. e. Nymphæ 353
Deos magico ritu armare dicuntur carmina Chaldæa 21
Dentibus apri fulmen tribuitur 126
Dictis saucia Juno 297
Dies devexior, i. e. Occasus 74
Dies nube gravatus pro nebuloso 140
Dies pura, quæ non est immista nocte 281
Dies squalens, tempestas, nebulis pestiferis obsita 317
Dies incestari dicitur, quando serenitatem amittit, 165
Diem flatu violat Alecto 358
Diem Sol accendit 1
Diem Sol promit atque celat 34
Doli fabricator Epeus 102
Dolis armari 21
Dolorem solari amplexu 313
Dormire de igne 152
Draco textilis iratus dicitur, 186
it. mentiri 221

E.

EBur ostro violatum 358
Edere, excitari de igne 152. 311
Emensus decimas aristas, i. e. decem annos natus 20
Enses serviunt legibus 309
Epulæ imbelles 156
Equus contemnit dominum 49
Equus Cyllarus servit 309
Equi Neptuni virides, quod in algâ nutriti 353
Equorum nares ignescunt 151
Examina apum perfida, quæ alvearia migrarunt 256
Exercitus turmis florens 116

F.

FAcunda tempestas 317
Fagi tegmen 325
Fasti incestantur ignobili aliquo nomine 165
Fata proprie ducere dicuntur 85
Femur exclamare dicitur 98
Ferrum spumis & sanguine uri dicitur 151
Ferrum veneno armatum 21
Ferreus imber 157
Ferrea hiems vocatur telorum copia & tempestas 147
Fibula sudata, i. e. elaborata 310
Fides mansura, pro æterna 216
Flamina armant flammas 11
Flammæ errantes ludunt per cœrula, 49. 108
Flamma mitis, pia, quæ non lædit 225. 262
Flamma territat commâ cœlum 338
Flammæ de gemmarum fulgore 152
Flatus dubii 85
Flos protuberans diem ore captat 75
Flores scintillare dicuntur 298
Floribus docti amnes riserunt 81
Floribus induere dicitur Bosphorus æquora 169
Fluctus mitescere jubet Eridanus 81
Flumina juvantur à sanguine cæsorum hominum 191
Flumina minantur diluvia 124
Fluvius arva temperat 316
Fluvius ditat 79
Fluvius glacie concretus, item cadaveribus impletus, stare dicitur 318
Focus emeritus 92
Foci edomiti 90
Foliis pauperibus caulis, pro raris atque paucis 254

Fon-

Fontes Nili deprendere, pro detegere 68
Fontes viventes, qui oracula edebant 355
Formidine ſaucius 297
Fortunam domare virtute 84
Frena equorum ſpumis igneſcunt 151
Frons lunata vocatur, quæ geſtat cornua 210
Frons ferruginea Strigi tribuitur 110
Frondes pudicæ dicuntur rami laurei, propter Daphnen in laurum mutatam 279
Fulcire vetulam emeriti recuſant pedes 92
Fulgur triſte galeæ 336
Fumus fidelis 113
Fundus mendax 220

G.

GAlea ſertis coronata laſcivit 200
Galea coronata floribus dicitur placato fulgure vernare 348
Galeæ fulgur applicatur 128
Galeam ſertis miteſcere docens 81
Gaudia pallent poſt ſuperata magna pericula 250
Gemmæ ſcintillantes 298
Gemmarum fulgor ignis vocatur 152
Genæ dulces 87
Genæ ſanguineo imbre putres 157
Genæ pubeſcentes florent 116
Genæ lanugine vernant 348
Genarum lux 211
Genas violare oborto rore, pro lacrymis perfundere 352
Genarum lilia 352
Gladii triſtes 336
Glorioſus atque nobilis Virgilio ſuperbus eſt, 322

H.

HAſta rudis pro inornata 294
Haſtæ floribus animantur 19
Hederâ crinali florens Bacchus 116
Honor hoſpes i. e. peregrinus 146
Honores aſſidui 22
Humeros acclines fultus 2
Hyems rauco ore minans 284
Hyemes armatas Æolus ab antris fundit. 21

I.

JAculorum nubes 239
Jaculis æther obtexitur 243
Janua limen amat 13
Jaſpide pectus anguſtare 15
Ignis attonitus, ob Scævolæ manum 23
Ignis non urens, ſobrius 312
Ignis levis, de peſte 198
Ignis modeſtus de flamma non lædente 226
Imago Auguſti flammas vomere dicitur 359
Imbre fœdare noctem 118
Imbres raros Nilus excuſat fœcundis fluctibus 99
Imbribus honeſtis ora rigare, i. e. lacrymis 143
Incendia fida 112
Incendia blanda, i. e. innoxia 30
Indoles cruda, nondum matura, rudis experſque rerum 57
Indomitum vinum, quod aqua nondum dilutum 84
Infera dicuntur polus ſilens 311
Infula per crines currit, h. e. ambit eos 60
Ingeniis virere 354
Ingenua pigritia pro honeſto otio 260
Invidiam coquere, pro fovere 52
Jocoſa imago, i. e. Echo 155

Iſter

Ister glacie obductus stare dicitur 318
Istro colla tribuuntur 41
Irâ accendere hominem 1
Iræ sacræ dicuntur adversus Phœbum susceptæ. 295
Iter fulmineum 117
Iter haurire 142
Jubet Eridanus fluctus mitescere 81

L.

LAbor improbus, i. e. immodicus 161
Lacte cruorem domare 84
Lactuca sedens, i. e. humilis 302
Lambere ignis dicitur 152
Lana discit mentiri colores 78
Lanugo flore sæpius exprimitur, 117
Lanugo genas inumbrat, 185
Lanugo ridens, est, quæ juvenum ora vestit 292
Lanugo per ora serpit. 308
Lanugine genæ vernant 348
Laurus docta 82
Lembi ad lusum parati, vocantur lascivi 200
Leones blandi, qui non nocent 30
Lethi fabricator morbus & dolor 101
Linguæ opulentia, i. e. eloquentia 248
Littora æmula damnis lunaribus 7
Littora frangentia, i. e. curva 121
Locus in itinere visum fugiens, seu ex visu recedens, decrescere dicitur 64
Lorica auro squalens 317
Luci vetusta religione truces 337
Lucifer relinqui dicitur disparentibus stellis reliquis ob præsentem auroram 290
Lumen dubitandum 85
Lumine lævo contristare cœlum, h. e. sinistro, tristi 198
Lumine cœlum floret 116
Lumina ferrea Cerbero affinguntur 109
Lumina glauca Tiberini 87
Lumina natant in agone mortis vel somno 231
Luna dicitur æmulus orbis 7
Luna eclipsin patiens damnari dicitur 61
Luna dubitanda, incerta, dubia 85
Luna regnare dicitur 288. 164
Luna rudis, pro novâ 194
Lunæ vultus irati appellantur, quando rubet 186
Lunæ orbis vacuus, i. e. nondum plenus 343
Lux ferrea Furiæ tribuitur 109
Lux maligna, i. e. dubia 214
Luxu circumfluus animus 37

M.

MAlus Africo saucius 292
Mamma heroinarum audax dicitur, quâ arcus innitebatur 14
Manes silentes 311
Manus pretio inflammata, i. e. muneribus corrupta 174
Manus Scævolæ in igne regnans 188
Mare placidum marmor dicitur 117
Maria terris acclinata 3
Maria latrare dicuntur 103
Marito cruda virgo 57
Mavortia seges ferri, de gladiorum copiâ 304
Meri nubes vocatur ebrietas 139
Metum dediscere corda dicuntur 65
Metum domare pectore magno 84
Messes interficere, pro perdere 188
Milite floret sulcus 116
Mons sylva indutus 165
Mons excelsus astris insiditur 181
Mons calcat rauca tonitrua 31

Mons lassus, i. e. jamjam ad planitiem inclinans 201
Mens cœlo occurrit, pro erigitur 245
Montes docti 82
Monstrum cœruleum, i. e. Pytho 119
Moram exspuere 101
Mori igni tribuitur 157
Mori quoque dicuntur animæ 18
Mundus tener Poëtis qui primum conditus 319

N.

NAres equorum ignoscunt 151
Narium copia, pro odoribus 51
Nemus coronare, pro cingere 54
Nemus inferorum ferrugineum 110
Nereus advena, cum in fluxu est 5
Nictare de igne 152
Nilus excusat raros imbres 99
Nilus confitetur vires murmure 46
Nili cornua pia 262
Nimbos indigenas Ætna vomit 167
Nives adverso turbine glomeratæ 139
Nivibus Ætna fidem servat 113
Nodi redeunt in pectora 287
Notus imbres parturiens 251
Novæ auræ hospes 146
Nubes aquam vomunt 359
Nube gravatus dies, i. e. nebulosus 140
Nubila detersa Principis & Solis radiis 73
Nubila rotarum cursu saucia dicuntur, illo scil. quo Roma per nubes vehit 297
Nux se in florem induit. 169

O.

OCulos furari labori, est, à labore acquiescere 129
Oculi immanes nube soporis 139
Oculorum pia tempestas, i. e. lacrymæ largæ & decentes 327
Odor afflare dicitur 9
Odor sævus Bacchi, i. e. vini 296
Oliva imbellis, i. e. abhorrens à bello 156
Opibus virere 354
Orbis æmulus Luna vocatur 7
Orbis Lunæ vacuus dicitur, nondum plenus 343
Ora mollissima, h. e. lanugine destituta 227
Oris copia, pro eloquentia 51
Orion inermis dicitur, quando dubia luce refulget 170
Orion minatur noctibus hibernis, & sidera terret 224. 333
Otia vitæ cantu solari, 313

P.

PAce virere 354
Pactolus despumat rutilas arenas 71
Pardi fulminei, i. e. veloces 127
Pardi virides ob maculas 353
Pascitur ignis 152
Patrem mente induere, pro ejus mores imitari 169
Pater torvus, h. e. gravis, severus 334
Pedes vetulæ emeriti 92
Peditum nubes, Homero usurpatum 239
Pestis incendere dicitur propter celeritatem, quam cum igne participat 163
Perdomita saxo Ceres, est panis 84
Petræ infames ob latrocinia scil. ibi commissa 172
Phœbus emeritus, pro Occidente 92
Pluviis æstum solari 313
Pocula viva, quæ puram aquam propinant 35
Pœna frui 124

Pollex doctus 82
Poma cataphracta, sunt nuces castaneæ 33
Poma felicia, i. e. mala aurea 107
Poma oblita dicuntur succos priores 240
Prata dicuntur incendi coloribus 163
Pretio inflammata manus, i. e. donis corrupta 174
Procellis vela furari 129
Prœlia consumere, 48
Profundum secare, pro navigare 300
Prudentia περιφράζεται cor longævum 53
Pudor terrore armatus 21
Pulveris nubes 239
Pulvere non indecoro sordidus dux 143
Purpura scintillans 298
Purpura circum chlamydem cucurrit, h. e. cinxit chlamydem 60

Q.

Quies multis curis interrupta trahi dicitur 335

R.

Rami arborum adorare dicuntur obvios currus 4
Regio decrescere dicitur in itinere ex visu recedens 64
Remi audaces 24
Reverentia per senium exprimitur 306
Rex ferrugineus, i. e. Pluto 109
Ridere amnes dicuntur 81
Ripæ famulæ Gangis 103
Ripæ tristes, Stygis 336
Rivi rauci 184
Roma jactantior æthera pulset, i. e. majori præstantia atque majestate fulgebit. 148
Rore pio spargere dicitur sacerdos 161
Ros pudicus aquæ Castaliæ, quia virgines Musæ illa lavabantur 279
Rubeti ambitiosa progenies 121
Rubor per ora currit, i. e. genas inficit 60
Rupes conscia 47

S.

Sagittæ obsequentes arcum audire dicuntur 25
Salutantum unda, pro multitudine 356
Sanguis lassus, qui stillare cessat 101
Sanguinis rivos vomere 359
Sanguine ditescens arena 80
Sanguineus imber de sanguine, copiose ex vulneribus stillante 151
Sceptra situ squalent 317
Scopuli in cœlum minantur 114
Scopuli infames, qui male audiunt ob naufragia 172
Secula circumflexa, i. e. in se redeuntia 36
Secula fœdo victu detergere, i. e. purificare 72
Secula crimen induere dicuntur 169
Secula melioris metalli, i. e. aurea 218
Sedes maligna 214
Senectus pueritiam comere dicitur 44
Senium vernans, vegetum & robustum 348
Sensus nitidi, i. e. defœcatus intellectus 236
Sidera curru afflata Tænario 9
Sidera dicuntur flores 117
Sidus Leonis iratum dicitur, ad rubrum colorem accedens 186
Signa cœlestia cunctari dicuntur festinanti 54

Signa singulari ingenio expressa vivere & spirare dicuntur 355
Sirius lævo lumine cœlum contristat 336
Smaragdi igne arcano florent 116
Sol accendit diem 1
Sol celat atque promit diem 34
Solis caput tectum dicitur obscura ferrugine 110
Soli habenæ tribuuntur 141
Sole nimio plaga, i. e. Zona torrida 235
Somno comu affingitur 56
Soporis nubes 239
Spectacula montes consumere dicuntur 48
Spes gaudia consumit longo voto 48
Squalens dies ponitur pro pestifera tempestate 75
Spuma splendida Tagi aurum nominatur 316
Stellæ crinis tribuitur 56
Stupa fumum vomens 319
Styx tristis unda vocatur 336
Sulcus florere dicitur viridi milite 116
Suppliciis frui 124
Surdi arcus non obsecundantes flectenti 25
Sylva solatur hominem solitudine gaudentem 313
Sylvarum honores folia 144

T.

TAgi pretiosa tempestas, h. e. magna vis auri 316
Tellus maligna 214
Telorum tempestas ac ferreus imber 157. 234. 317
Telorum nubes 239
Tethys alterna 11
Thalami herbis pallentes dicuntur Tiberini musco obsiti 250
Theatri lætaseditio 303
Tigres blandæ, i. e. mites, nil nocentes 30
Timor opifex dicitur, quo impellente mœnia exstructa 247
Timoris nubes 239
Timorem solari 313
Tonitrua mons calcare dicitur 31
Tonitrua rauca propter ingratum sonum 284
Tremor per ossa currens 69
Trepidare de igne 152
Turbo anhelus, animosus 16. 17
Turmis florere exercitus dicitur 116

V.

VAllum calcatum 32
Vela animosa dicuntur 17
Vela procellis furari 129
Venenum ferrugineum 110
Venenum invalidum 184
Veneno ferrum armare 21
Veneno Zephyros armare 21
Ventus subterraneus iter scrutari dicitur 298
Ventus immoritur velis, residente tempestate 158
Venti dubii 85
Venti fideles 113
Venti equitant per undas 93
Venti & undæ frenantur 123
Venti flatibus populantur antra 267
Venti inter se confligentes cœlum rapiunt 283
Vento saucia Luna 297
Venæ rudes, pro intactis 294
Vestis Solem combibens 43
Vestis, pro barbâ 349
Vestem cingulo moderari, i, e, præcingere sese 226

Vestes manu comere 44
Vestigia pendula, quæ funambulus in aëre facit 255
Vestigia ebria de ebriorum gressu 88
Vetustas sub ignota nube rem rapere dicitur 259
Vetusto ære florere 8
Vinum indomitum, nulla aqua dilutum 84
Vina mollissima 227
Vires murmure Nilus confitetur 46
Viribus fulmineis impellere hostem 127
Virgo cruda marito, pro immatura 57
Virginitas tumida, i.e. matura 338
Virtus haud læta, h. e ingrata tyranno 197
Virtutem accendere prece 1
Viscera fessa 111
Vivere, vorare de igne 152
Umbra obtexitur cœlum 243
Umbra natare dicitur, quæ vespertino tempore ponto incubat 231
Unda indignata terris 168
Unda terræ irata 186
Undæ jejunia pro aquæ inopia 150
Vocibus mensuris, h. e. æternis, publica æva testari 216
Votis vectigalibus domino gratari 344
Votorum tempestas 327
Uri dicitur ferrum spumis & sanguine 151
Uteri labores, i. e. liberi 195
Vulgi unda, i. e. multitudo 357
Vulgus inane, i. e. Manes 161
Vulgus Iners averni h. e. inferi 171
Vulneratus dicitur vomere calidum de pectore flumen 359
Vultus Tiresiæ opacus 146

Z.

Zephyri veneno armati 21

CAP. XII.

HYLE INVENTIONUM POETICARUM.

INventionum poëticarum hyle promissa exhibetur. 1. Epichoremata Hermogenis. 2. unde desumantur. 3. Ἐργασία vel epenthymemata Hermogenis. 4. Fr. Robortellus lib. d. artificio dicendi. 5. Inventio gratulatoria de dignitatibus collatis. 6. quæ varia est. 7. prout variæ sunt dignitates. 8. id quod deducitur è locis περιστατικοῖς, juxta versic: Quis, quid, ubi &c. 9. Symbola dignitatum conferendarum. 10. Gratulatio de Doctoratu. 11. in quacunque facultate. 12. instituitur juxta versiculum citatum. 11. 13. 15. ex argumento disputationis inauguralis. 14. Gratulatio de Rectoratu Academico. 16. in quacunque facultate. 17. Subsidia ab insignibus Rectoratus. 18. Gratulatio de novo anno. 19. Inventio à strenis afferendis. 20. Gratulatio de natali. 21. de victoriis. 22. Exempla gratulationum de dignitatibus. 23. de natali primo. 24. de natali anniversario 25. de novo anno. 26. de victoria. 27. miscella gratulatoria. 28. Inventiones in epithalamiis cum exemplis generalibus. 29. Exempla specialia à no-

à nomine sponsorum 30. à personis matrimonium ineuntibus. 31. à tempore. 32. ab occasione amoris. 33 ab adjunctis. 34. à genere carminis. 35. miscella. 36. Inventiones in epicediis. 37. exempla generalia. 38. specialia à nomine. 39. à persona. 40. à loco & tempore. 41. à genere mortis. 42. ab argumentis patheticis & consolatoriis. 43. à moralibus. 44. à ritibus & antiquitatibus. 45. à forma carminis. 46. miscellanea. 47. Exempla carminis soterii. 48. encharistici. 49. propemptici. 50. gratulatorii de adventu. 51 dedicatorii 52. encomiastici personarum, 53. variarum rerum. 54. in imagines. 55. Sylloge variarum invectivarum & satyrarum. 56.

PRomisi cap. 10. n. 39. Inventionum poëticarum aliquam ὕλην in juven- 1
tutis usum, id nunc facturus quasi Speciminis loco præmittam pleniora quædam exempla. * Sunt vero hic etiam, ut Hermogenes vocat, Epiche- 2
remata quorum κεφάλειον seu propositio certa esse debet. * Illa Epi- 3
cheremata, docente eodem Hermogene, desumuntur è locis περιστατικοῖς, προσώπυ, πράγματος, τόπυ, χρόνυ, τρόπυ, αἰτίας, quæ ille Enthymemata vocat, ac vulgato illo versu, *Quis, quid, ubi, quibus auxilius, cur, quomodo, quando,* continentur. * Ἐργασία ac deductio ipsa, quæ Hermogeni consistit in Ex- 4
emplo & collatione seu παραβολῇ ex iisdem locis sumitur, sicut res postulat: Atque hæ probationes in illa Ἐργασία collocatæ Hermogeni vocantur Epenthymemata. * Quæ singula fusius proponit *Fr. Robortellus libro de arti-* 5
ficio dicendi, capite, quo de methodo perquirendi artificii in Scriptis Poëtarum antiquorum agit, p. 19. & 30. * Monstrabimus ergo, quomodo in lo- 6
cis illis περιστατικοῖς inventio poëtica formari possit, exemplo gratulatorii carminis, & quidem primò de dignitatibus collatis.

Varia hic est inventio pro varietate dignitatum, quæ conferuntur, qua- 7
rum omnium accurata delineatio propter rerum multitudinem dari nequit. *Dignitates sunt vel sacræ vel civiles, vel militares, vel scholasticæ, vel sum- 8
mæ vel inferiores. Sacræ sunt Episcopatus, Archiepiscopatus &c. Civiles, Regnum, Ducatus, præfecturæ &c. Militares etiam variæ. Porrò ratione temporis sunt dignitates perpetuæ vel ambulatoriæ, vel transmittuntur ad hæredes, vel ad vitæ tempus durant, ut Consulatus, Legationis dignitas &c. Aliæ sunt succesfivæ, aliæ electivæ. Singulæ species pro sua conditione propria quasdam inventiones parere possunt, quæ ad certa capita vocari nequeunt. * Nos utemur hîc locis περιστατικοῖς, qui vulgato versiculo com- 9
prehenduntur, *Quis, quid, ubi* &c. *Tò quis* comprehendit laudem personæ, cui dignitas defertur, I. à qua defertur, quod si is Princeps sit, in promptu sunt loci communes apud Poëtas Panegyricos, veteres, & recentiores, Claudianum, Barlæum &c. *Tò quid* continet laudes ipsius dignitatis, ubi de magnitudine ejus, de majestate & præeminentia, multa dici possunt. *Tò ubi*

loci circumstantiam, si ea deferatur in solenni loco, in templis, sub dio, quod quibusdam locis fit, coram altari, in urbe aliqua præcipua. Hic Poëta varias habebit occasiones fingendi allocutiones, ad Deum, ad genium loci &c. Item descriptiones Topographicas, in quibus studiosiores præ Oratoribus sunt Poëtæ. *Tò quibus auxiliis* involvit concomitantes & impulsivas causas, inter quas referri possunt electio & successio. Si electio, dicas, illum virtute sua meruisse dignitatem, non emendicatis suffragiis, casu, dolo, fraude, quod concordia fuerint omnium suffragia. Si successio, dicas, hæreditarias esse in illo virtutes, &, data occasione, commendetur successionis jus, quod illustrari poterit variis comparationibus à natura animalium, arborum, agrorum petitis. Antecessor quoque poterit laudari, ita tamen, ut successor præferatur. Si qua fuerint singularia omina vel divina auspicia, ad hanc quoque classem pertinebunt, ac licet Poetæ libere nonnunquam ista fingere, sed videat, ne alia fingat, quam quæ sunt poëtica: Historica enim fingere salva veritatis lege non licet. *Tò cur* causam finalem notat, quæ salus est publica, Reip. legitima vel in toto vel in parte administratio, jurium conservatio, gentis & imperii incrementum, sacrorum cura, tribunalium & justitiæ incorrupta administratio, literarum, Academiarum, Scholarum, rei militaris cura &c. de quibus Magistratus vel Principis alicujus officiis, tàm in pace quàm in bello, plenum Claudianus exemplum præbet in laude Stiliconis, aliisque Panegyricis carminibus, uti & Barlæus. *Tò quomodo* involvit varios ritus, in ipsa dignitatis collatione observari solitos, quò pertinent præces, unctiones, investituræ, infulæ, pallia, fasces, coronæ, laurus, sceptra, claves, gladii, annuli, poma aurea, & si quæ alia sunt auspicii Regii, vel Ducalium, vel Episcopalium, & aliarum dignitatum symbola, ad quæ variæ allusiones formari pos-
10 sunt. * Hinc in subsidium vocari possunt, qui de symbolis illis scripserunt. Generatim de plerisque agit *Böclerus in Disput: de Auspicio Regio, Sylvester Petra sancta de tesseris gentilitiis, de sceptro Berneggerus, de infulis Episcopalibus, pileo &c. Solerius. De annulis Licetus, Kirchmannus.* Potes etiam huc referre symbola proverbialia vel gnomica Regum & Principum, quæ collegit Reusnerus. Poteris etiam ad ritus veteres & aliarum gentium mores, data occasione, alludere. *Tò quando* tempus notat. Hic considera, quo anno, die, mense fiat, & si quod memorabile antiquitus gestum sit: Perpende etiam, an in pacato statu an in turbulento sit respublica, an præsenti tempore memorabile aliquid in re publicaa geratur &c.

11 In GRATULATIONE DE DOCTORATU eodem modo procedes. *Ad τὸ quis* pertinent inventiones, quæ à nomine, patria, gente, familia, aliisque, quibus fungitur officiis, peti possunt. Si sit Consiliarius, Advocatus, Sacerdos, Archiater &c. Si ægrotus, absens, præsens &c. e.g. *in Sparmannum Archiatrum Christinæ Reginæ.* Boxhornius in poemat: p. 24. *de fra-*

tribus

tribus geminis eodem tempore promotis idem p. 6. *ad Patrem cùm filiorum quartus promoveretur*, id. p. 27. *ad patriam Hagam: de aliquo in Jurisconsultorum ordinem cooptato*, idem p. 30. *ad aliquem in patriam redeuntem, postquam laurea medica decoratus fuerat.* Bannin. p. 96. *ad urbem Alcmariam cum quidam J.U.D. renunciaretur.* p. 185. Ad *τὸ quid* pertinet ipse gradus, qui confertur, ubi in genere formari possunt Loci communes de dignitatibus, quod sint virtutum præmia, ubi comparare potes Studia cum certaminibus athletarum, eorumque præmiis, ludis olympicis &c. De titulis virtute & Studiis dignissimis eorum insignibus: posset etiam, si videretur, invectiva institui in indignos graduum captatores, merito de gradu dejiciendos. * Quod attinet 12
ad gradus singularum facultatum, digredi potes in laudes Theologiæ. *Vide carmen de Theologo perfectissimo Francisci Vavassoris in Parnasso Societatis Jesu p. 62.* Si in Jurisprudentia tractetur locus communis de ejus laudibus, describatur Juris consulti, Advocati, consiliarii, officium. *Vide characterem causarum Patroni in gratulatione Doctorali ad Johannem à Dans apud Boxbornium p. 14.* & in simili gratulatione *carmen de officio boni Advocati apud Niendalium, in poematibus p. 84.* Si in medicina; suppeditare locos communes possunt *Satyræ Medica Jacobi Balden.* Si in Philosophia, amplissimus per singulas disciplinas campus patet. * *Tò ubi* notat locum, qui est celebris aliqua Acade- 13
mia, templum, collegium: possunt ad locum allocutiones formari. Ita *Leidam alloquitur Boxbornius in creatione Doctoris p. 7. Tò quibus auxiliis* notat causas socias & concomitantia, ut si sub celebri Præside instituatur promotio. *Exemplum vide apud Niendalium p. 60:* si Principis sumtibus fiat, si solus, vel cum aliis, ejusdem vel diversarum facultatum, promoveatur, si nuptias eodem tempore celebret, ubi variæ inventiones ratione variarum facultatum institui possunt. Possunt & fingi Veneris, Astrææ, Sophiæ, Eusebiæ, Pallados &c. certamina. *Vide ap. Boxbornium p. 14. & 15. in quendam proximè post nuptias Doctorem juris renunciatum.* * Ex argumento disputationis inauguralis inven- 14
tiones desumentur, e. g. in *quendam post disputationem de lue venerea Doctorem medicinæ creatum,* Vide Boxhornium *p. 48. Laus febris quum Johannes Regius post habitam de febri disputationem medicorum ordini insereretur.* Vide eundem p. 11. *in quendam post publicam de angina disputationem Doctorem medicinæ creatum,* vide eundem, p. 18. *in quendam post disputationem de hæredum institutione earumque querela Doctorem creatum,* vide eundem p. 26. *in quendam post disputationem de nuptiis Jureconsultorum ordini inscriptum,* p. 41. Potest etiam ad Patrem dirigi gratulatio, cujus sumtibus instituitur solennitas, vide Boxhornium p. 17. *In quendam post honores obtentos matrimonium ineuntem,* miscellanea nostra poëtica p. 75. Possunt etiam allocutiones fingi ad Astræam, Apollinem, Musas, e. g. *allocutio ad Themidem in creatione Doctoris juris,* Boxhornius p. 40. ad philosophiam in creatione Magistri, *in quendam post disputatio-*
nem

Digitized by Google

nem medicam de luxatione membrorum Doctorem medicinæ creatum. Vide primitias Parnassi nostras. Ad *Arminium, quum post disputationem de dysenteria medicinæ Doctor crearetur.* Bannin. p. 88. *ad alium post disputationem de angina Doctrem Medic:*
15 *creatum* id: p. 175. * Ad τὸ *Cur* refertur causa finalis, quæ est in Theologiâ fidei defensio contra Hæreticos &c. In jurisprudentia justitiæ administratio: in medicina salus hominum, à qua pendet salus publica: In Philosophia veritas in contemplatione, beatitudo in actione. Hæc singula fusius deduci & applicari possunt. Τὸ *Quomodo* continet ritus in promotione adhiberi solitos, quales sunt infula, annulus, amplexus, liber clausus & apertus, faces ardentes. Si singuli ritus ad singulas facultates applicentur, varios pro re nata inventiones formabis. V. exemplum in Miscellaneis nostris p. 48. *in pileum.* Τὸ *quando* tempus notat, si fortè conferantur honores vel in juventute, vel media ætate, vel die natali, anno ætatis Climacterico, si tempore belli, pestis &c. e. g. *in quendam sub egressum canicularium feriarum licentiæ gradum adeptum* Boxhorn. p. 77. *in Medicum medio bellorum tumultu creatum, p. 23. in quendam prima juventute Doctorem juris creatum*, p. 53.

16 In GRATULATIONE DE RECTORATU ACADEMICO præcipuè inventiones deduci possunt, *à personis, earumque conditione.* Hæ in genere sunt literati. Hic dices, quomodo Musis cum Imperio conveniat, non esse Tyrannicum sed virginale & placidum: non jam inter steriles tantùm Parnassi arenas dominari Apollinem: non jam amplius boves pascere, sed selectissimos juvenes, (aut sic applica: Apollo olim boves pavit, Tu nunc curabis, ne ille leonibus, Ursis, lupis imperet; tu à Circæis poculis, quæ in feras mutant, abduces) Musas latius imperium habere, quam Reges, quæ ipsis
17 dominantur Regibus. * Si Theologus est, per fictionem poëticam induces Pietatem leges imperio ejus præscribentem, quod eo perfectius erit, quo perfectior est virtus illa, quæ in illo imperat. Dic imperium ejus Hierarchiam, sed innoxiam, quod contra Gigantes θεομάχους militet. Si juris consultus, induces Astræam, Themidos oraculum in Helicone: novum aliquod judicium instituendum, in quo non Paris Veneri, sed Phœbus Minervæ palmam tribuat; tribue illi Pallada armatam Clypeo & hasta, eandemque pacifica olea decoram: dic illum docere omnes, quomodo suum cuique tribuant, & sibi ipsi. Si Medicus est, dic: Apollinem illum esse, qui & Musarum & sanitatis præses sit; tollere illum debere morbos Musis pestiferos ac noxios, per distributionem allegoricam, *v. carmen nostrum in Rectoratum Marchii in primitiis Parnassi.* Si Philosophus est, & quidem primò Metaphysicus, monstra, quemadmodum illi imperium conveniat in Musas, qui dominatur cæteris disciplinis: monebis, ut abstrahat omnes à malitia, & nihil concrescere sinat vitiorum, curet, ut omnes sint uni (ex Pythagoræ præcepto) veri, boni &c. Si Physicus, dic illum secundum naturæ leges imperaturum; dic, totam hanc re-

rum

rum naturam nihil aliud esse, quam magnum Imperium, ad cujus exemplum ille imperaturus sit. Apollinem & novem Musas nihil aliud esse, quam decem orbes cœlestes: hic monstra Planetarum & orbium cœlestium cum Musis convenientiam. (*Videantur Platonici*) Si Poëta, ostende Helicona, Pindum &c. Etiam in his montibus inveniet auri fodinas, his Castaliis fontibus rigabit Musarum agros, ut varii generis germina felicius crescant, cedri, lauri, viles etiam alni. Si Ethicus, omnes in illo dic virtutes imperare, & mediocritati assvetum, etiam hîc medium facile obtenturum. Etiam hic pro summo fine esse beatitudinem. Si Politicus; dic hoc imperium quandam esse rem publicam, ubi Philosophus imperet, & Philosophi obediant, Rectorem à Rege non differre, (*huc refer ea, quæ de regno sapientis in philosophia Stoica differuntur*) vigere hic societates, exclusa tamen conjugali, quæ inter virgines Musas non admittitur, ut quæ non corporis sed mentis tantum partus suscipiant. Nullos hic esse servos, sed omnes liberos (*V. Lipsii manuductionem ad Philosophiam Stoicam*) suam Regi hic esse majestatem, sua regalia, sua Musis esse vectigalia, suas nundinas, suos vasallos, sua feuda, quibus investiantur, Doctores, Licenciati, Magistri, ut Comites, Barones, Nobiles: etiam hic esse equites sed Pegaseos, bella etiam geri, sed cum barbarie & ignorantia, sed in Musarum area, non in arena gladiatoria. Posses hic formare acclamationes ad imitationem veterum. Si Mathematicus est, dic illum omne tulisse punctum, totum esse teretem & rotundum, quemadmodum virum bonum discribit Horatius; effecturum illum, ut imperium suum sit quasi quidam circulus, in quo extrema à centro seu medio virtutis æqualiter distent: Dic illum omnium rerum mensuram initurum, æqualia inæqualibus, paria paribus misturum. Si Orator & Poëta, dic illum instar Herculis Gallici eloquentiæ catenis omnes sibi devincturum. * Possunt secundò *ab insignibus inventiones* duci, qualia sunt sceptra, purpura, aureæ claves. Hîc subsidia suppeditabunt, *Berneggerus in Oratione quadam de sceptro, Bœclerus de auspicio Regio, Idem in Apollonis sceptro ad Comitem Gustavum de la Gardie, Rectorem Upsaliæ creatum, Ericus Puteanus in purpura Austriaca ad Principem Ferdinandum, ubi purpura qualitates confert cum Cardinalitia dignitate.* Tertiò à *tempore* inventio petetur, si fortè dies festus sit, aut quodam memorabili facto insignis. Ratione temporis, cùm semestris dignitas sit, possit comparari cum dictatura Romanorum &c. 18

In *gratulationibus de novo anno* partes possunt constitui quatuor, è quibus, quod commodum erit, adhiberi potest, primò gratulamur de exantlato anno, ubi considerabis circumstantias varias, an annus fuerit Climactericus, an Periodicus aliquis vel similis, an dies novi anni in natalem ejus incidat, cui gratularis. An annus inter morbos vel alias fortunæ difficultates sit exactus, (tùm enim in subsidium vocabis ideam carminis Soterii) an peregrè, an domi; tùm dices solis laborem eum imitatum esse, cumque eo domum rediisse: 19

An in bello vel pace. Ratione personæ variari etiam possunt argumenta gratulatoria, si Princeps sit, dicas illum cum Consulibus Romanis annum pandere & fastos, conferre seculo felicitatem. Si Theologus vel Sacerdos, dicas, ad illum non pertinere tempora sed æternitatem, vel potius veteres annos & mores antiquos, non nova secula. Si Consiliarius, jureconsultus, gratuleris illi de præterito anno, ex quo sibi ipsi formaverit vel præviderit prudentiâ futurum annum & cæteros: comparabis illum cum Jano bicipiti; Si Medicus, mille illi salutes & de morbis triumphos precare. Si Philosophus, dic illum supra annos esse, ipsis dominari astris, ipsique tempori, cui ipse orbes suos præscribat, quod numeris suis includat: Si dives sit, precare crumenis & arcis ejus Janum Patulcium & Clusium, qui justo tempore largiatur & recondat. Possumus *secundò ad varios ritus* tam Veteres quam recentiores alludere, de quo nos alibi copiosè diximus. Possumus *tertiò gratias agere pro præstitis beneficiis*, ubi ineatur personarum ratio: Subsidia hic petes ex idea carminis Eucharistici. * Possumus *quarto strenas afferre* vel veras vel fictitias, Hæ ad morem veterum dari possunt, argutè ad illas applicatione facta: vel fictione aliquâ poëtica excogitari, prout personæ, cui illæ offeruntur, conveniunt. Et ea quidem ratione Passeratius varias obtulit Memmio strenas, auram, nugas, columbam, olivam, morum, ficum, palmam, psittacum, laurum, rosam, olorem &c. quæ tamen mihi non adeò probantur, quoniam indistinctè nullo habito convenientiæ discrimine offeruntur. Vid. *primitias Parnassi nostras*, ubi varias omnium facultatum Professoribus strenas exhibemus. Ita Theologo vel sacerdoti posses offerre claves Jani, Sphæram cœlestem cum omnibus circulis & astris, quod continua allegoria rei præsenti applicare posses, Jurisconsulto libram, gladium, fasces, fortunæ rotam, Medico coronam quernam, civicam, pro servatâ salute civium, serpentem exuvias exsuentem, Phœnicem, Chimico Jovem lapidem, Philosopho circulum, quo ipse annus & tota rerum universitas notatur, dolium Diogenis, saxum Sisyphi, rotam Ixionis: Metaphysico nihil, omnia, rem, Chimeras, universum, unum, verum, bonum. Physico, flores ex hortis, atomos, semper vivum, similesque herbas, Laurum è sylvis, aurum è fodinis, uniones è mari, ovum, quod omnium rerum principium facit Orpheus, Mathematico annum ipsum & secula, puncta, pyramides, Oratori fulmina, mella, Caryotas, Thursos, bona verba, Poëtæ Pegasum, fontes Castalios, laurum. Ethico centrum. Politico horologium, Patri familias opera & dies. Possent etiam in forma emblematis efferri. Sed talia infinita excogitari possunt, ac solent mire in talibus sagaces esse Oratores sacri, qui Strenas pro concione largiuntur. Videatur Stegmannus in Christognosia suâ, sub titulo Christi Strenophori. Videndum tamen, ne in nugas prolabamur, ut facilè fieri potest, si nimis in talibus operosi simus. Debet enim modus esse in rebus. Possumus quinto varia

varia ἤθη & πάθη immiscere, vota pro incolumitate & felicitate ejus, cui gratulamur.

In *gratulatione de natali* inventio ducetur primò à *personis*, ubi sunt Majores, Parentes, de quibus loci Rhetorici consulantur, secundo à *tempore*, quod antecessit partum, ubi oracula, auguria, Tertio *à partu ipso*, ejusque adjunctis, quæ sunt apparatus varii, basia, cantilenæ ad cunas, dies festus, anni tempus, ver fœcundum, solstitium vegetum, autumnus gravidus, hyems genialis. Ornamenta poëtica addantur, de partu mirabili è spuma maris, cerebro, femore, Jovis, Chao: de educatione à columbis, à capra Amalthæa: allocutiones ad stellas, auroram, patriam, Lucinam, bonam Deam &c. Quartò ab *ἤθεσι seu votis* ad infantem, ad parentes, de familiæ incremento. Si masculus, gratulare de hærede felicitatis ac indolis patriæ, de bellicâ virtute, de studiis, si fœmineus, pulchritudinem, ingenium Matris in illo commenda. In *anniversario natali* inventiones à laude personarum additis ornamentis poëticis omne punctum ferent. 21

In Epiniciis sive gratulatione de victoriis convenient primò *loci personales*, laus scilicet victoris ex adjunctis huic argumento aptis, quæ sunt quatuor illæ virtutes Imperatoriæ à Cicerone in Oratione pro L. Manil. notatæ. Secundò *loci, quibus factum laudatur* omniaque illa Enthymemata apud Aristotelem de honesto & pulchro. Tertiò *loci communes, difficile, impossibile*, & quæ sub his continentur. Quartò *loci octo amplificatorii* apud Aristotelem. In his omnibus latent specialia illa, gravitas facti propter firmitatem munimentorum, aliaque impedimenta objecta, fatum, auguria, hostium ferocitas, patriæ salus, libertas publica, gloria post mortem superstes, vota omnium pro longævitate. Possunt addi varia ornamenta Topographica, pathographica, descriptiones è locis adjunctorum, pugnarum, periculi. Possunt addi comparationes & exempla more Poëtarum. 22

SYLLOGE EXEMPLORUM

I. In GRATULATIONE DE DIGNITATIBUS. Gratulatio de Præfectura equestri & maritima *Deliciæ poët. Scot. tomo 1. p. 71.* de Inauguratione Jacobi Regis, *p. 251. & 275.* Ludovici XIII. *p. 339.* In coronatione Reginæ *tomo 2. p. 71.* Jacobi *tomo 6. p. 227. & 154.* De tribus Regnis unitis ad eundem, *p. 279.* De Episcopatu Wallius *p. 41.* Senatui populoque sub Episcopo pacem optat, *p. 49.* Ad Marcellum in prima pueritiâ legioni patriæ præfectum. *p. 91.* De Episcopatu post amplissimos honores, *allusio ad gentilitiam tesseram, quercum & leonem, p. 197.* In duos Episcopos simul consecratos, *Wallius, p. 318.* In inaugurationem Episcopi *Hoschius p. 34.* ad Belgium cùm Marchio militiam regiam administrare inciperet *p. 53.* In inaugurationem Episcopi, *p. 66.* gratulatio de dignitate senatoria ipsis Jan. Cal. *Neubusius p. 190.* De Consulatu *p. 203.* gratulatio ad Ferdinandum, *Parnassus societatis Jesu, p. 559.* 23

Maximilianus Bavariæ Dux Cæsari Bononiam restituit, *tomo 2. p. 157.* In novam purpuram Cardinalis, *p. 563.* *V. plurima exempla in poëmatibus Barlaeanis.* Ad *gratulationem de Doctoratu & Rectoratu* pertinent illa ad Philosophiæ Professorem & creatum Medicinæ Doctorem Daniel Heinsius *p. 118.* Ad Castorem & Pollucem geminos fratres, quum uterque Licentiam in utroque Jure reportaret, *p. 397.* Ad Martinium juris Doctorem creatum, *p. 398.* ad Regem Sveciæ; cùm JCtorum Ordini aliquis insertus esset, *p. 399.* Ad Thysii Filium, J. D. creatum, *p. 400.* Ode ad Gernandum 13. ætatis anno Philosophiæ Magistrum creatum *p. 502.* De Rectoratu *Scoti tomo 1 p 332. it. tomo 2. p. 224.* Ad Leonem Belgicum domi militiæque vulneribus & morbis affectum, cum aliquis, cui Leo inter signa erat, Medicus crearetur, *Wallius p. 416.* In J. D. creatum *Bannin. L. 2. Elegia 10.* ad urbem Hornam cùm ejus civis Medicinæ Doctor fieret, *p. 61.* in quendam die suo natali J. Doctorem creatum *p. 62.* In promotionem juris, *p. 90, 98, 168, 189, 184.* In honorem Doctoralem Vossii *Barlaeus p. 108.* Ad Dorislaum ex pædagogo D. J. creatum, *p. 290.* In quendam D. J. creatum *Baudius p. 107.* ad quendam Philosophiæ Professorem *p. 110, p. 115.* Ad Episcopium Magistrum creatum *p. 430.* In Metaphysicæ Professorem Medicinæ Doctorem creatum, *p. 447.* in quosdam D. J. creatos *p. 523, 534.* In laurum Philosophico-Medicam. Sententia Apollinis *Placcii poëmata p. 236.* Gratulatio de Doctoratu juris *Neuhusius, p. 199, 219, 244, 245, 252, 301, 233, 337, 397.* De gradu Medico *p. 215, 247, 304, 399.* De gradu in Philosophicis, *p 207.* De Rectoratu scholastico *p 396.* Ad Academiam Regiomontanam Magistros creantem *Pastorius p. 91* In D. J. creatum *Nicolaus Heinsius p. 193.* In quendam Medicorum ordini insertum *p. 196.* In duos fratres D. J. creatos, *p. 272. it. p. 277.* De Theologiæ Doctoratu *p. 278.* In Rectoratum Academic. Cunæi *Barlaeus.*

24 II. IN GRATULATIONE DE NATALI PRIMO. Vide tria genethliaca carmina variis inventionibus elaborata apud *Jacobum Balde*, tomo 2. Poematum, (1.) carmen in filium Comiti de Tylli natum (2.) comiti Palatino Philippo Wilhelmi nomine totius collegii scriptum. (3) in Filiolam eidem Principi ipso festo trium Regum natam, sub persona trium Gratiarum. Tertio carmini ab ipso Autore artificium subnectitur. De filiolo primo genito Marchionis Montoserii *Zevecotius p. 37.* Fons bellaqueus Delphini natalibus baptismate sacer, Idyllion *Scoti p. 282.* Epigramma ad Patrem baptismate suscipientem filium. Comparatio cum Achille, Stygiâ undâ tincto, *p. 286.* Genethliacon Ducis Andium tertio partu geniti. Comparantur tres filii Geryoni *p. 286.* Ducis Aureliensis ad Regem Patrem, *p. 306.* Oda qua celebrantur Principis Scoto Britanni natales *tomo 2. p 98.* de natâ filiâ prima vice p. 382. ad ejusdem uxorem de partus difficultate, ibidem. Ad Gulielmum Comitis Swartzburgensis filium ex themate natalitio concinnatum, *Wallius p. 76.* In infantem Principis Arau-

-rausiorum natum post victam Hispanorum classem, , *Barlæus L. 2. Heroicorum p. 350.* in natum Galliarum Delphinum, eadem die & hora, qua Amstelodamo discessit Avia Maria de Medicis *ibid. p. 356.* in Delphinum Galliarum *in Delic. poët. Gallor. Passerat. p. 108. tomo 3* Genethliacum nobilis pueri *p. 344.* In Delphinum Regis Galliarum *Nicolaus Heins. p. 205.* V. eundem L. 4. Elegia 4. Genethliacon Jacobi IV. Regis Scotorum, *Buchananus p. 309.* In natalem Delphini Galliarum, *Baudius p. 633.* Carmen constans ex meris Chronostichis in cunas filioli nati ad natalitia Christianæ salutis, *Neubusius p. 26.* Cunæ Auriacæ in nat. Princ. Arausf. *Hugenius in momentis desultoriis p. 5.* Genethliacon Delphini *Laur le Brün Eloq. poët T. 2. p. 488.* baptismus Dominici Prioli. Infantis crepundia & cunabula *Bonifac. L. 9. Musarum carmine 61. & seqq.* Marinæ Mauræ puerperium *ibid carmine 64.* ad Patrem gratulatio pro nato filio, *ib. carmine 79.* Ad patrem Bernhardum de filiolo Polo Nano, nato, dum Pater civitati Bellonæ præsideret, comparat cum Hercule, *ib. carmine 103.* Genethliacon ab ominibus inventione petita, *lib. 10. carmine 138.* Miraculoso Galliarum Delphino *Stratenus in Venere Selanda p. 58.* Ad eundem Genethliacon *id. p. 165.* Nova Gallia Delphinum salutat *Laurentius le Brün opusculis selectis p 486.* Nænia pro puero ad somnum provocandum: Nænia nutricis: Næniæ aliæ nugatoriæ, *Jovianus Pontanus lib. 2. de amore conjugali à p. 3351. ad p. 3358.* Ad Lucinam parturiente Piccolominea Sannazarius *L. 1. Elegiarum: p. 97.* de partu Nisææ *id. lib. 1. Epigr p. 147.* in filiolam natam Hugenio post quartam prolem masculam *Barlæus p. 494.* Genethliacon epicum *Delic poët. Ital. T. 1. fol. 213.* infantis Tuscani *fol. 351.* filii Gonzagæ oda T. 1. *fol. 222.* Amstela exsultans super Galliarum Delphino *Keuchenius p. 122.* ad JCtum cui uxor primo partu gemini sexus progeniem peperisset *p. 130.* in Principem die Lunæ natum *Bruno Mengelmoes p 279.* in Principem Auriacum sexto conventu die Solis nona vespertina denatum, & filium ejus posthumum mox natum, *id. p. 280.* Omen Genethliacon, ad serenis: Principem *Albertus ab Ines oda 63.* Ad uxorem suam, cùm esset gravida *Daniel Heins. p. 382.* In filiolum primo genitum Hugenii *p 393.* Allusiones aliquot in nepotulum Cornelii & Martini natum Petroni ad mare in hospitio publico, cùm de munimentis maritimis comitia agerentur *Neubusius p. 104.* In natalem Delphini vigesimo post connubium anno nati, *Pastorius parte 1. Sylvarum p. 68.* in natalem Principis Polonorum *p. 68.* Ad quendam cum ei uxor in mari filium peperisset, *p. 117.* Choreæ (Ballet) in natalem Fridericæ Amaliæ principis Danicæ à Vito Beringo scriptæ.

GRATULATIONES DE NATALI ANNIVERSARIO. Ad Fulgentium Stephani natalem in Januario celebrantem, Zevecotius *lib. 1. Elegia 2.* in natalem amicæ *p. 142.* Ad Jacobum VI, Angliæ Regem, *Scoti T. 1. p. 13. p. 221. p. 301.* comparat cum sole. Mensis Julii fatalia, quo natus, maritatus & ad honores promotus fuit, *T. 1. p. 489.* In natalem Dionysii Vossii Prosopopœia Uranies ad natum quondam puerum, *Bannin. L. 2. Eclog. 8.* in annum suum 60 exactum 25

Galli T.3.p.723. Genethl. Rosinæ Melissæ. Ad nomen alluditur *p. 716.* De Climacterico magno *p.714.* In natalem Ovidii ab eo proximum, qui natalis Minervæ est, *Daniel Heinsius L.2. El.9.* in natalem Josephi Scaligeri oda. p.504. In natalem diem, sextum Februarii Electori Brandenburgico ejusque filio eundem, Carmen nostrum. In Cosmi Medicæi natalem X. *Nicolaus Heins. L. 2. El. 2*, in filium primogenitum Ludovici XIV. *L. 4. El.4.* in natalem Reginæ Christinæ *p. 146.* In natalem Kinschotii *p. 267.* in natalem annum Josephi Scaligeri, qui tanto æstu nobilitatus fuit, ut plerisque calidioribus locis vineæ fuerint exustæ, tria epigrammata Rutgersii *Nic.Heins.p.133.* Ad Boxhornium Vincentius Fabricius de utriusque natali, qui in eundem annum & diem incidit. *Fabric.p.126.* in natalem Nic. Heins. *id.p.193.* in natalem patris sui *Grotius p.209.* in Pascha anni 1612, natalem suum 30. *idem p. 218.* in Natalem 31. *p.238.* in natalem senis, *p.251.* in natalem parentis sui *Nic. Heins. l.1 El.5.* Elegia de natali suo Lotichius *l.2.El.8.* in natalem Vincentii Fabricii El. Nic. Heins. *Fabric.p.218.* in natalem amicæ suæ *Winsemius in amoribus p 272.* In natalem suum jambus *Hugenius p.323.* Ad Episcopum Taurisinum in natalitiis Christi, quibus & Flaccus natus perhibetur, editum, *Bonifacius l.8. Mus. Carm. 55. & 56.* In festo die Divi Sannazarii Martyris sibi natali, *Sannazarius l.2. Eleg. p. 189.* in natalem amici *id. p. 131.* in natali Altilii Vatis *id l.1. Epig p.156.* Ad Slusenium tertio post Phlebotomiam die natalia celebrantem *Keuchenius in Mus. Juvenil.p.88.* in decimum Augusti diem natalem suum. Alludit ad sidus virginis *p.139.* in aliquem festo purificationis Mariæ natum *Bruno Mengelm. p. 306.* Genethliac: Belgicum in Princip: Arausionensem duodecennem. Pro munere donat horologium & alphabetum principale, *id. p. 372.* Ad aliquem eodem secum anno, die, hora, sidereque natum, *Bisselius in delic. æstat. p.372.* In Caroli V. natalem *Johannes Secundus p. 103.* In natalem Douzæ Lipsii elegia. *Douzæ poëmata p.665.* in quendam, cum ipso natali die periculum evaderet. *Miscellanea Genethliaca.* Prosopopœia Parisiensis Academiæ Regis filiæ sub natalem principis natalibus restituta *Scoti T.1.p 272.* ad urbem Gandavum, in qua Carolus V. natus est. *Becanus p. 75.* In quendam ipso natali die D. J. creatum *Bannin.p.62.* Ad Arnoldum van der Walle in cunis adhuc vagientem, cum ei olivam pacis in spem olim colendæ poëseos mitteret. *Wallius p. 225.* Genethliacorum vanitates irridet. *Caldenbach. l.1. oda 23.* Genealogia Nassoviorum. *Grotius p. 28.* Ad puerum suum in die natali Virgilii. *Lotichius p. 143.* Carmen de excellentia sexus feminini *Hugenius p. 46, 47.* Carmen Eucharist. pro Genethl. *Bonifacius l. 9. Mus. Carm. 65.* Puerperium turturis jocoserium. *Gudberlethius in poematibus à p. 25. ad p. 42.* ad S. Ignatium ut Regi Ludovico sobolem impetret. *Jominus l. 1. oda 10.* Ad maciem in die natali *Balde l. 1. oda 54.* Irridet Genethliacos *id. l. 2. oda 24.* In vaticinium infelix de partu Losiæ *Barlæus T. 2. p. 455.* In natalem 800. urbis Siticæ *Bruno T.1.p.39.* in falsum de nato princ. rumorem *p. 279.* Generosa liberæ gentis Genethlia *Albertino ab Ines oda 4.* Justum

stum Lipsium in die natali ad geniale epulum invitat. *Douza poem. p.654.* Vide Genethl. varia *Antonii Chanuti* in virginem Mariam variis inventionibus exornata *in Parnass. soc. Jesu. T.2. à p. 190.* quæ mutata applicatione ad Principum nativitates referri possunt.

III. GRATULATIONES DE NOVO ANNO. V. Passeratii strenas integro libro. *Constantinum Hugenium in poemat. Belgic p. 300, 659. 1069. Parnass. soc. Jesu T. 1. p.533.* Basia pro strenis data *Scoti T. 1. p. 55.* Strena ad Regem Britanniæ *ibidem p. 83.* Strena ad ProRegem ex Anagrammatismo *p.280* Flores pro strenis *T 2. p.333.* Epigramma de Jano bicipite *p. 474* In Cal. Jan. *p. 383.* Strena retrograda, *p. 384.* Strena ad Galatham *Bannin. in poemat. Belgicis p. 145.* Opitius carmen German. in Cal. Jan. *Sylvis poetic. p.22. & 28.* Jacobi Catzen Cantilenæ in novum annum in *Hofgedachten p.79. & seqq.* Hugenii Strena ad quatuor filios *in moment. desult. p. 50.* ejusdem epigramma in Schurmannæ Studium novum novi anni tempore *Ib. p. 369.* Ad eandem *p. 379. & 376. Taubmannus in Melodæsia p. 1, 42, 44, 65, 229, 369, 370, 371, 456.* Strena ad Pontificem anno 1666. Inventio ex numero Romano anni. *Nic. Heins. in carm. adoptiv. p.93. V. Nathan. Chytraum in fastis sacris.* Gratulationes in Cal. Jan. plurimas habet *Neubusius p. 1,2,14,15,16,18,20,21,23,24,29,32,41,42,47,51,52,61,70,71,72,75,79,83.* In quendam ipsis Cal. Jan. in Senatorum ordinem electum. *p. 190. id p.216,217,* Ad discipulos *p.254.* Ad parentem *p.274,359. &c.* Carmen seculare in Cal. Jan. *Balde Lyr. lib. 3. p.187.* Barbiton pro Strena *id. Sylv. lib 5. oda 7. p. 130.* Salutatio ad pontificem centone Virgiliano Ital. *T. 1. fol.334.* Strena qua gratias agit pro beneficiis, *Bruno p.42. parte 1.* Strena ad amicam *id p.14. p.123.* Ad Consulem *p.293. parte 2. Id p.294.* Alphabetum Christianum pro Strena *p.219. parte 2. Sidronii Hosschii* fausti anni apprecatio ad Leopoldum *p.85.* Vota Belgarum ad eundem *p.87.* Vota ex Victoriis Belgicis *p.89.* pro incolumitate princ. *p 90.* pro rebus in Germania gestis *p 94.* ex ascititiis insignibus 98, ex honesta animi relaxatione 102, ex venatione *p.103,* ex aucupio 105, ex arte Musica, 107, ex picturis 108, ex historia, philosophica & poesi, 110, ex virtutibus *p* 113. &c. Carmina pro strena missa ad princ. *Boissardus p. III, Flemming. Epigramm. lat. Epigr. 23, 27.* in novum annum in Moscovia celebratum *l 9. Epigr. 26.* Strena ad Pontificem *Bonaventura, Baronius in Heioicis p 39, 40,* querela de temporis fuga in Cal. Jan. *Vinc. Fabric. p. 135.* Allocutio ad se ipsum *p.141.* Querela, quod longam potius vitam quam bonam precemur. *Id. p. 146.* In sigillum aureum pro strena datum *Menagii poem. p. 55.* Strena ad fratres Hugenios. Inventio è 12. Zodiaci signis *Barlæus T 2. p. 111.* De pareliis Lutetiæ visis anno 1539 finiente, Carolo V. Cæsare, Cal. Jan. anno 1540 urbem ingressuro epigr. *Adeotati Seba (Theodori Beza)* ipsi Imperatori oblatum *Galli parte 3, p. 692.* Ejusdem Xenium Poeticum ad duos Poetas ibid p.694. In Cal. Jan. ad Fuscum, *Sannazarius l 2 El p. 111.* humanæ vitæ fuga *Joninus l. 4, p. 145. Buchananus l. 3. epigr.* varias strenas distribuit Regi, Regi-

Reginæ, discipulis, Episcopo indocto, aliisque Principibus & Matronis *à p. 351, ad 357.* Strena ad Comitem Gordonium *Jonstonus Epigr p.*419, & 420. Strena ad Cubicularii Regii Conjugem, *p.*428. ad Regem, qua recensitis muneribus, quæ dare posset, nihil Regi dari dicit, cujus non pretiosius exspectet ἀντίδωρον *p.*229. querela annuli à Gordonio ad se missi Cal Jan *p.*354. De variis ad Cal. Jan. & strenas pertinentibus *V. Ovvenum l. 1. Epigr. 62, 96, 142. 164, Lib. sing. Ep. 71. l. 1. Ep. 19. L. 2. Ep. 4, L. 3 Ep. 16.* Oraculum Julii Mazarini Cal Jan. *Balzak p.* 18. vota modesta Cal. Jan. Epigr. *Scoti p.* 128. Musca Jano oblata, *p.* 249. De Cal. Jan. Epigr. *Scoti p.* 432. Theocrene pro Hippocrene ad Scotorum Regem *p. 141. T. 2. p. 120.* Xenium ad parentem *p.* 180 Meditatio de tempore in Cal. Jan. *Flemming poem. German l 1. Sylv. p. 32 L 1 oda 5 Poemata German. V. ap. Tscherningium in Vere p. 17, 20, 192, In prodromo æstatis p. 20, Salomonem von Golau in Epigr. Germ. Chil 1. Cent. 9. Ep. 11. Chil. 2. Cent. 3. Ep. 4. 27. 28. Ib. Cent. 15. Ep. 83. 84 86 99. Cent.*
27 *10. Ep. 31 Chil. 3. Cent. 5. Ep. 38. 98. Chil. 2. Cent. 2. Ep. 3.*

IV. GRATULATIONES DE VICTORIA. *Ad Regem Galliæ* post pugnam in Alpibus *Balzack p. 9.* ad eundem *El. p. 10.* Ecloga Alcon in victoriam Princ. Auriaci *Banning p. 120.* In eandem ejusdem Panegyricus *p. 111.* ad fortissimum Principem post urbem expugnatam *Balz. p. 23.* Ostenda capta. *Scoti T. 1. p. 125.* Regis post confecta bella prosopopœia *Scoti p. 274.* Post bella unio Ecloga *p. 428.* Deditio arcis ad Regem *p. 151.* De profligata Hispanorum classe, *p. 534.* ad Archiducem Austriæ cum expugnata Dünkerka Flandriam ab armis Gallicis liberasset. *Wallius p. 19.* Victoria Cæsaris per Metaphrasin odæ 12. l. 1. Horatii *p. 155.* Oliva pacis ad orbem Christianum id. *L. 3. El. 1. Vid. & seqq. Eleg. usque ad 7. affinis argumenti.* Ad Davidem de leonis & ursi cæde *Becanus p. 17.* De victoria ad Nordlingam, *p. 83.* De Mosa hosti erepta *Hoschius p. 68.* Brisacum capta seu Panegyris, Soxoniæ Duci dicta. *Barlæus p. 107.* Epinicium in captam classem Mexicanam *id: p. 292.* Vesalia capta, *p. 213.* Olinda capta, *p. 242.* V. *plura exempla ib: p. 252, 260, 278, 284, 307, 329.* Ad Principem Auriacum post expugnatam Hispanicam Classem, *Banning. L. 1. sylv. Carm. 1.* In expugnatam Hispaniarum classem *p. 39.* Leucatha triumphans libri duo *Parnass. soc. Jesu T. 1. p. 410.* ad Meracum obsidione liberatam *p. 427.* In Regis Galliarum expeditionem, *p 517.* Ludovici XIII. Panegyric. T. 2. p. 649. it. 652. gratulatio ad Monckium de liberata Britannia *Nic. Heins. p. 82.* In victoriam Lotharingicam Ludovici XIV. *p. 207.* de Breda expugnata *in*
28 *adoptivis p. 51.*

V. MISCELLA GRATULATORIA. Excusatio silentii in gratulando. *Balz. p. 36.* ad Regem, qui ereptus fuerat periculo incendiariorum *Scoti T. 1. p. 435.* ad quendam Musicum *Wallius p. 200.* ad militum Tribunum Carthusiano ordine initiatum, *p. 217.* ad Xaverium Militiæ suæ insignia in Indiam inferentem, *Wallius p. 305.* Ad quosdam, soc. Jesu ingressos, *p. 334, 350, 365* Ad quen-

quendam cùm Josepho Sacellum dedicaret, *Becanus p.7.* Ad Gulielmum cùm templi primum lapidem poneret, *p.97.* Ad Plosium in ordinem equestrem cooptatum, *Banning.p. 159.* ad quendam Legatum ad Angliæ Reginam, *Baudius p.97.* Gratulatio de Syndicatu *Placcius p.122.* Gratulatio ad quendam manibus hostium elapsum, *Neubusius p.39.* de Quæstoratu, *p.174.* de Secretariatu *p.176.* de Disputatione juridica, *p 177.* ad aliquem artem cum marte commutantem, *p. 242.* in disputantem de cœlo *p.263, &c.* Ad emeritum Douzam *Grotius p.176.* Urbani Octavi Pontificis triumphalis pompa *Parnass soc. Jesu T.2.p.139.* Pompa Regia Regis Galliæ *T. 2. p.641.* Gratulationes in orationes habitas *Nic Heins.p.201.* ad quendam de principatu Romuli disputantem *p.233.* In disputationem juridicam *p.268.* ad Curatorem Academiæ electum, *p. 73.*

IN EPITHALAMIIS Inventiones ducuntur I. *à personis,* ubi loci Rhetorum excutiendi, Considerentur adjuncta personarum, Nomina, amoris occasio, vel vera, vel ficta, Vera, ut pulchritudo, virtus, sponsi vel sponsæ, factum ad fictiones pertinent Veneris & Cupidinis consilia & machinationes, qualia multa in Poetis & amorum scriptoribus inveniuntur. (V. hortos Veneris Blyenburgii, in quibus congeruntur varii LL.CC ejusmodi rerum ex omnibus Poetis) Professio sponsi, unde perpetuæ allusiones formari possunt, affectus mutui, studia, desideria, inter præsentes & absentes, si sponsa ægre expugnata fuerit, si literæ multæ scriptæ sint. Hic varia fingi possunt, pro ut ipse ingeniosus amoris affectus est, cujus Characterographia tàm apud Pathologicos scriptores, quam apud Poetas perquiratur, salutationes, carmina missa, insomnia, excubiæ ad amicæ fores, convivia &c. II. Inventiones peti possunt *ab adjunctis* vel circumstantiis. Hic LL.CC. de amoris suavitate, vehementia, potentia, conjugii laudibus, locum inveniunt. *V. Barlæi dialogi nuptial & Jacobi Lydii sermones convivales, quæ adduntur facibus ejus Augustis :* Item descriptiones festivitatis nuptialis cum antecedentibus & consequentibus, & thalami ab ornatu, colloquiis ante & post thalami conscensum, cujus generis multa ap. *Joh. Jov. Pontanum libris 3. amorum conjugalium.* Antiquitates quoque huc referri possunt, ad quas eruditæ allusiones institui solent, de quibus antiquarii scriptores. *V Aloysii Novarini Tomum Electorum sacrorum, qui inscribitur Aquæ nuptiales.* A tempore inventiones etiam peti possunt, si ver, æstas, autumnus, hyems sit, dies festus, caniculares, Bacchanalia, December, Saturnalia, nundinæ, dies lunæ, solis, veneris &c. III. Ab ἤθεσι *seu affectibus mollioribus* multa duci possunt. Pertinent huc omnia vera, ficta, vota pro felicitate, & fœcunditate, varii loci morales de amore, IV. A *forma Carminis* inventio peti potest, si illud vel Epicum vel Anacreonticum, vel dithyrambus, vel cento, vel Ecloga, ita tamen, ut cæteri etiam loci innectantur. Elegans exemplum est Epithalamii apud *Statium in nuptias Stellæ & Violantillæ,* in quo pene omne quicquid est Enthymematum & ornamentorum quasi coacervari videtur. 29

 Sub-

30 Subjiciemus exempla ſpecialium inventionum, quaſi per lancem ſaturam collecta, & quidem I. A NOMINE *ſponſorum & inſignibus:* Carmen Belgicum in nuptias cujusdam Königii *Bruno p. 198. & 199.* Inventio è nomine Petri *Taubmannus in Melodæſia p. 642.* è nomine Zimmermanni *idem, p. 257.* In nuptias ſponſæ Barbaræ. *Idem p. 235,* E nomine Mariæ, ubi de dulcore amoris *p. 243.* In nuptias Margaritæ von Hengſt & Sponſi Türcken Carmen Belgicum *Brunonis p. 65.* V. ſimile apud eundem *p. 82.* In nuptias cujusdam Luciæ, *idem p. 259.* Leo liliger & Leæna Roſifera. Inventio ex teſſerâ Gentilitia. *Bonifacius in Muſis l 5. p. 235.* In nuptias Chriſtiani & Chriſtinæ *Hoffmanni in epigr. p.* 198. In nuptias Gailii & Sandiæ. Inv. Gailius practicus in thoro, ut ille JCtus in foro, anchora amoris in arena figenda. *Id. p.* 200. In Pruſſum, ſponſam Preuſſiam ducentem, *Id. p.* 168. Vide Carmina noſtra in Libro venerum: Carmen Pancratium in nuptias Pancratii, Venerem piſcatricem, oleariam, fontanam &c.

31 II. A CIRCUMSTANTIA *Perſonarum matrimonium ineuntium.* An virgines viduis ſint præferendæ? *Eleg. Henr. Meibomii.* Deformes pulchris eſſe præferendas *Fabricius L. 2. Eleg. 5.* Pulchras deformibus eſſe præferendas *ibid. Eleg. 8.* Puellas ſimplices prudentibus eſſe præferendas *ibid. Eleg. 9.* Prudentes ſimplicibus &c. *ibid. eleg. 10.* In nuptias alicujus cereviſiarii, qui Oenopolæ filiam ducebat. Sine Cerere & Libero friget Venus *Hofm. p.* 199. In nupt. Typographi. Prælum amoris *idem p. 180.* *Epithalamium in eruditum ſcripturus multas inventiones applicare poterit ex Heinſii ad Jacobum Primerium epiſtola, qua agitur: An & qualis viro literato uxor ſit ducenda?* Venus Cimbrica ſeu in nuptiis Chriſtiani IV. Daniæ Regiis *Barlæus l. 1. Heroic. p. 75.* Venus Britannica *id. l. 2. Heroic. p. 290.* In nupt. Ennonis *id. p. 321.* In nuptias Hofdii Poëtæ Batavi ſecundùm ſponſi *id p. 469.* amatorem Regi ſimilem eſſe. *Vinc. Fabric. el. 3. l. 2.* Amatorem mancipio & captivo eſſe ſimilem *ibid. el. 4.* In aliquem ſponſum Eccleſiaſten. *Zuber. poëm. part. 1. p. 14.* Epithalamium in Notarium. Inventio ex officio & nomine *Henr. Bruno Mengelmoës p. 46.* In nupt. Anton. Matthæi JCti *Boxhorn. Poëm. p. 3.* In nuptias Jacobi VI. Scotorum Regis & Annæ Danorum Regis filiæ in Dania celebratas, Georgio Scotiæ Mareſchallo Regis ſui vices obeunte *Scoti T. 2. p. 323.* In nupt. Arminii Theologi & Medici: *Banning p. 60.* Epithalam. In Calendrinum ſacerdotem. *Hugen. In moment. deſult. p. 190.* In Philoſophi nuptias: Philoſophus eget uxore, claudit: Tendimus huc omnes, thalamum properamus ad unum. *Hofman. p. 172.* Huc etiam ille L. C. pertinet uxorem ſtudiorum & actionum finem eſſe *id. p. 169.* Chamæleon grammaticale ludicrum. *Gudberlethius p. 102.* Epithalam. in Vexilliferum, Invent. à re militari ad rem uxoriam applicata *Henr. Bruno p. 220.* Epithalam. in nuptias peregrinatoris. Invent. à peregrinationibus Sponſi petita. *Id. p. 117.* Epithalam. in JCtum, Invent. proceſſus juridicus in judicio Veneris. Carmen

Belgic.

Belgic. *id p.* 209. In nupt. JCti. Inv. ex officio *id p.* 161. In nuptias principis Mechlenburgici *Nic. Heinſ. p.* 156. *nov. edit.* Epithal. ſenatoris. *Grotius p.* 90. conſtat variis fictionibus. Epithal. Conſiliarii. deſcribitur hic Veneris Regia & Amorum ſtudia circa nuptias. *Grotius p.* 102. In nupt. Principis Arauſionenſ. *id. p.* 112. Epithal. in nuptias Joh. Bourellii, qui commendatur à variis peregrinationibus *Id. p.* 109. In viduam, antea viro militari junctam, *Bruno p.* 167. Carmen Belgicum in Triglandium ſacerdotem. Invent. à ſanctitate conjugii *id. p.* 349. Carmen Belgicum in nuptias Vidui & Viduæ. *id. p.* 351. Venus Batava *Barlæus Heroic. p.* 363. conſtat fictionibus & laude viri nobilis Epithal. in nupt. Conſtant. Hugenii equitis, & Principi Auriaco à ſecretis *id. p.* 385. Amor ſapiens in nupt. Grafii. tota invent. eſt de ſapientia amoris. posſunt applicari nupt. Philoſophi *id. p.* 510. In nuptias Conſulis *Barlæus p.* 549. Venus Conſularis in *noſtro Venerum Libro* In nupt. Redii Equitis, rerum Indicarum Præfecti *Barlæus p.* 434. Epith. in Principem Naſſovium. *Banning p.* 123. Epith. in comitem. *Wallius p.* 204. Epith. in Jacobum Pelitium J. D. Inv. à peregrinationibus. *Barlæus T.* 2. *p.* 74. in nupt. Mylii militis, Inv. à re militari ad Venerem applicata, *id. p.* 135. in nupt. Pickeri, inv. à peregrinationibus Indicis deſumta. *id. p.* 140. in nupt. Hemskerckii JCti & Poëtæ. *id p.* 141. in nupt. Cullinii JCti. Applicantur libri juris & proceſſus ad rem veneream, *id. p.* 145. In nupt. Grotenhuſen JCti eadem inventio *p.* 145. In nuptias Boy Advocati & Poëtæ eadem invent. *p.* 147. In nupt. Polii J. U. L. ead. inv. ſed aliis admiſta. Tractatur L. C. de conjugii dignitate *p.* 148. In nupt. Gronovii Hiſtoriarum Profeſſoris. comparat uxorem ejus cum toto mundo *p.* 149. poteſt hæc invent. applicari ad Phyſicum vel Medicum. In nupt. Matth. Voſſii Hiſtoriographi &c. Comparat ejus officia cum officio mariti *p.* 151. In nupt. Helmontii. J. D. invent. à re juridica *p.* 154, In nupt. Jonckeri comparat bellum Martis cum bello Veneris, ſponſamque cum toto orbe *p.* 156. In nupt. Antonii Matthæi JCti inv. à re juridica *p.* 179. In nupt. Arminii Medici inv. è rebus ſex Hippocratis, inter quas etiam Venus. Applicat rem medicam rei uxoriæ *p.* 184. In nupt. Corn. Blau Mathematici & Typographi *p.* 203. In nupt. ſecundas ſenis Theologi *p.* 212. In nupt. Fratrum duas ſorores ducentium, alluditur ad geminum conjugium *p.* 223. In nupt. Utenbogardi quæſtoris. alludit ad officium *p.* 246. In thalamum Joh. Fontani Medici. *Boxhorn. p.* 99. In nupt. Sponſi Batavi & ſponſæ Anglæ. Amor Batavis jungit toto diverſos orbe Britannos *id p.* 60. Epith. In Hoſdium Poëtam. Plempius in quisquiliis *p.* 96. in Thal. Joh. Fontani Medici *id. p.* 99. in nupt. Chriſtiani Caſſii. inv. à negotiis Aulicorum. *Vinc. Fabricius p.* 99. In nuptiis Lateri JCti *id. p.* 188. In nupt. officialis aulici Belg. *Henr. Bruno p.* 40. In Mart. Braſſium Poetam laureatum *Taubm Melod. p.* 266. In nupt. Corn. Mylii JCti, inv. ab officio *Baud. p.* 411. In nupt. Niporti JCti & Secretarii, ab officio adduntur fictiones & proſopopœiæ

Veneris. *Nyendalius p. 23.* Epithal. in Regem Galliarum Henricum IV. & Mariam Medices. Inv. à laude utriusque Principis, allocutione facta ad solem diei hujus præsidem *Baud. p. 69.* In nupt. Mathematici & Mechanici. à professione *Flemming p. 158.* Phaleuci an conveniant nuptiis Principum. *Taubm. p. 22.* In nupt. Medici filii & sponsæ Medici filiæ *idem pag. 233.*

32 III. A TEMPORIS CIRCUMSTANTIA. In nupt. circa ipsum solstitium celebratas, *Vid. Veneres nostrat.* In nupt. die Martis celebratas *Boxborn. poëmat. p. 51.* In nupt. die Jovis celebratas. *Vid. venerem Joviam in libro nostro Venerum.* In nupt. Gregorii die celebratas. Vigilantia amoris *Hofman. p. 181.* Hyemem amatori maximè aptam esse, *Fabricius L. 2. El. 1.* Æstatem amatoribus aptam esse, *id. eleg. 2.* Epithalam. inventio à tempore verno. *Bruno p. 61.* In nupt. Bambeckii inv. à verno tempore, cujus attributa & effectus cum rei venereæ attributis comparat *Barl. p. 199.* In nupt. Appelboem. inv. à verno tempore, alludit & ad ejus officium *p. 267.* In nupt. Jacobi Pergens à verno tempore *p. 350.* Carm. in nupt. à Schagen, in quo singula disticha annum celebrati matrimonii indicant *Baud. p. 649.* Paul Flemmings carm. German. verno tempori applicatum *p. 149.* In nupt. hyeme & tempore belli celebratas *Flemming. p. 162.*

33 IV. AB OCCASIONE amoris. Epithalamium in nuptias Theodori Boulii & Gertrudæ Bouliæ, inventio petita est ex fab. de origine Conjugii. *Banningius l. 2. eleg. 1.* In nupt. Petri Boor Secretarii uxorem de rure ducentis. Inv. præfert sponsam è rure urbanis. *Barl. p. 183.* Ad Joh. Vesalium Epith. occasione ejus, quod dixerat, se novum hortum conducturum. *Taubm. in Melod. p. 256.* introducitur colloquium socrus & sponsæ *id p. 235.*

34 V. AB ADJUNCTIS *descript. scilicet nuptiarum, amoris rituum &c.* In secundas nupt. Hofdii *Hugen. in moment. desultor. p. 8.* In nupt. secundas de Brederode *p. 139.* Dissvadet secundas nupt. 6. Epigr. *id. p. 146.* In tertias nupt. Redekeri, *Vid. Veneres nostras.* Ad amicum secundas nupt. svadentem. *Hugen. moment. desult. p. 347.* Soliloquium amantis sponsi ad sponsam & ad noctem primam, *idem p. 186.* In nupt. Birckmanni. Inventio: Quod uxor sit omnium actionum & studiorum finis. *Hoffman. p. 169.* Domum ductio sponsæ, repetitur versus intercalaris: Ducite rite domum mea carmina ducite sponsam, *Henr. Bruno p. 217.* op eene Brüet op de lüet speelende *id p. 165.* Henr. Bruno describit festivè actum amoris in JCtum *p. 217.* In nupt. Hofdii Poëtæ Batavi secundum sponsi. *Barlæus p. 469.* Epithalamii in nupt. peregrinatoris Inv. à peregrinationibus sponsi petita, *Bruno p. 239.* Dithyrambus Trochaicus Gudberletii *p. 133.* In Consiliarium viduum, & sponsam viduam. Epithalamium in Gronovii nuptias, allocutio ad noctem, quæ describitur à variis amœnitatibus amorum. *Nic. Heins. p. 282.* In ægrotum sponsum *Henr. Bruno p. 24.* Domum ductio Mariæ van der Dühn. describitur ipsa deductio, & adduntur vota pro prole. *Grotius p. 99.* Divas invitat ad nuptias & festivitatem earum describit

ſcribit *Bruno, p.* 202. Epithal. quo eleganter deſcribitur amoris actus. *Bruno p.* 187, *it.* 191, *it.* 193. *it.* 196. In nupt. ſecundas *Barl. p.* 520. In nupti Kerckhofii ſponſam Anglicam ducentis. Inv. potiſſima eſt, quod amor etiam placere poſſit peregrinus *id. p.* 526. In nupt. ſecundas *id. p.* 541. In nupt. Boyenburgii ſecundum ſponſi, *id. p.* 427. De immani lecto Metellani ad ornatiſſimam ejus conjugem. *Scoti T.* 2. *p.* 386. Epith. in Graſii ſecundas nupt. tractat. de neceſſitate & utilitate conjugii *Barlæus p.* 143. In nupt. Van der Hagen. deſcribit apparatum amoris ejusque ſvavitatem & neceſſitatem. *id. p.* 268. In nupt. Jac. Pergens deſcribit ſvavitatem amoris & exemplum totius naturæ amantis allegat. *id. p.* 350. In nupt. Helmontii. Inv. à deſcriptione nupt. & commendatione conjugii, *p.* 356. In diem anniverſarium nuptiarum Hofdii *p.* 364. In nupt. Gronovii. Non eſſe cœcum amorem. *Boxhorn. p.* 64. Carmen nuptiale, quod tibicinem alloquitur, eique præſcribit varios chorearum modos. *Joh. Jov. Pont. lib.* 1. *amorum conjug. p.* 3314. Heſperum alloquitur, *p.* 3316. Uxorem lecto ſurgentem alloquitur *p.* 3318. Elegiam alloquitur, conjugali amori adſit *p.* 3309. animum ſuum alloquitur, *p.* 3326. In nupt. Giphartii & Ravenſtenii. Supplicium ſumitur de ſponſa, plectitur corpore, quæ ore rea eſt, *Bruno p.* 178. In nupt. Petri Fabri ſecundum ſponſi. *Taubm. in Melodeſia, p.* 246. Epithal. in Hofmannum à laude ſponſæ, *p.* 278. In Joh. Specknerum. Deſcribit eleganter geſtus amantium, *p.* 282. In nupt. Aberti à Scagen. Deſcribit eleganter & feſtivè congreſſum nuptialem, & addit Epitaph. virginitati *Baud. p.* 646. & 649. In nupt. Kirchmanni. Deſcribit ib. congreſſum nuptial. partim ejusque invent. ducit ab opere ejus de Funer. Rom. *p.* 650. In nupt. Henrici IV. Reg. Gall. ad veſperum citius ſolito irruentem *Baud. p.* 622. Liflãndiſche Shnee-Gräfinn, quo carm. deſcribitur eleganter feſtivitas nuptialis una cum actis thalami. Flemming *p.* 163. Deſcribit eleganter ſvavit: amoris *id. p.* 352. In nupt. Henr. Tſerlingii laudat amorem comparatione facta cum tota rerum natura, *id. p.* 355. Pleraque Flemmingi carmina ex iſta inventione petita. Actio furti contra ſponſam, ut reſtituat cor raptum. *Taubm. Melod. p.* 285. Deſcribit ſoliloquia ſponſorum *p.* 243. Gevartii hymenæus pacifer Vid. Columeſium in opuſculis p. 101.

VI. A FORMA SEU GENERE CARMINIS. Carmen pancrat. in nupt. Pancrat. *Vid. veneres noſtras.* Cantio nuptialis ex latinis & Belgicis verſibus mixta *Bruno pag.* 201. Parodia nupt. ex omnibus metris Boethianis conflata. *Id. p.* 205. Dithyrambus Trochaicus in nuptias Conſiliarii vidui & ſponſæ viduæ *Gutberletius p.* 133. Carmen in Anacreonticum Taubmanni, columbæ nuptiales. In *Melodeſia p.* 129. Carmen Belgicum, cujus omnes verſus in unum rhythmum terminantur, *Bruno p.* 165. Philandri ad Neæram Enthuſiaſmus *Gutberletius p.* 90. Feſcennina carmina in nupt. Fontani *Plempius in quisquiliis p.* 102. Feſcennina in thorum Dimeri *p.* 104. In nupt. Bontii *p.* 106. 35

Thyrsis. Lyrico-Bucolicum *Caldenbachius lib. 3. Lyricorum carmine 19.* In nupt. Electoris Brandenburgici. Quod Phaleuci conveniant nuptiis principum *Taubm. p. 227.* Cento nuptialis Ausonii.

36 VII. MISCELLA: Μισόγαμος satyra, *Hugenius in mom. desultor. p. 287.* Varias inventiones non ex certo fonte desumtas, sed quicquid in buccam venit, quocunque modo, festive tamen ad nupt. applicavit *Jan van der Veen à p. 201. usque 335.* Odæ nuptiales ad virgines hospites, *Bruno p. 167.* Hymnus ad virgines hospites, *Bruno p. 167. p. 63.* in discessum filiæ Regis Britanniarum nuptæ Principi Palatino *Grotius p. 221.* Melidoriæ amores laudat *Scoti p. 127.* Laus amicæ *Ibid. p. 149. p. 177. T. 2. p. 479. Vid. Banning. p. 8. p. 16. p. 18.* Ubi agit de laudibus Fulviæ suæ, invectiva in nimium puellarum cultum *Joh. Jov. Pontanus. p. 3336* Excusat se quod pro centum Phaleucis 40. scribat in nuptias *Taubm. Melodes. p. 272.* Numerat Phaleucos suos quos scribit in nupt. *id. p. 232* Excusatio, quod carmen scribere nequeat *p. 233.* Excusatio carminis & querela quod sibi inventio desit *p. 253. Vid. Pierii Winsemii amores.* Elegans epigr nupt. est ap. *Martialem l. 4. Epigr. 13.* Ubi tractatur L. C. de æqualitate nuptias contrahentium.

37 IN EPICEDIIS inventiones ducuntur I. *à laude Personarum,* Consulantur loci Rhetorum. II. *πάθεσιν sive querelis,* ubi varii affectus excitentur & variis figuris res ornetur. Præcipuè hic considerantur jactura publica vel privata è morte, Spei eversio, si immatura ætate decesserit, proponatur desiderium nostrum, inducantur prosopopœiæ valedicentis mundo, laboribus, conjugi, liberis, amicis, aspirantis ad cœlestia, contemnentis mortem, Usui hic esse poterit *Dan. Heins. elegantissimum poema de contemtu mortis.* Solent alii expostulare cum fatis & Diis, in morbos, pestem, bella, invectivas formare, res inanimatas ad luctum convocare, quod ineptum interdum est. Possunt augeri affectus è circumstantiis, à genere mortis & à personæ conditione desumtis, si morbo vehementi decubuerit, si bello, undis perierit, si puer, senex, maritus, eruditus, Princeps, miles &c. perierit. III. *à consolationibus.* Hic conveniunt omnes illi LL. CC. de fragilitate humana, de mortis necessitate &c. Vid. *Nesselii meditationum novissimorum de la Serre varia scripta,* quod jactura in hæredibus & liberis resarciri possit, quod Christiano homine indignum sit, lugere beatos, quod luctu nihil proficiamus, fato esse acquiescendum: quod tumultibus mundi eripiamur, quod mala non sint cumulanda: quod cœlesti gaudio fruatur defunctus. IV. *à ritibus & antiquitatibus* ad quas alludere sæpe solemus. *De ritibus funeral. Kirchmannus amplissime scripsit.* V. *à forma carminis,* quod est vel Elegiacum rei funebri inprimis aptum; illud præcipuè quod numero & periodo Græcis usitata, & Catullo familiari scribitur, & quali utitur *Heins. in Monobiblo suo.* Jambus quo plerumque usus est *Baudius,* qui integrum librum Jamborum funeral. scripsit: ἐπίμικτον, quod nullo constat certo genere sed vario me-

metro compingitur, quale in uxoris suæ obitum fecit *Dan. Heins. p.* 121. Solent
& epigrammate sive inscriptione Epicedia comprehendi, de quo *Masenius in*
arte argutiarum, & *Boldonius in Epigraphice* sua. * Exempla Epicediorum multa 38
sunt in Statio *L. 1 sylv. carm.* 1. Epitaphium in Glauciam puerum Atedii Meli-
oris *L. 2. sylv. carm.* 6. consolatio ad Flavium Ursum de amissione pueri *l. 3. sylv.*
carm. 3. Lacrymæ Hetrusci in morte parentis *L. 5. sylv. carm.* 1. In uxorem pie-
tas *L 5. carm.* 3. Epicedium in patrem *L. 5. carm.* 5. Epicedium in filium suum
vide apud *Sidronium Hoschium*, Elegiacum præstantissimum novem elegiis,
quibus cursum vitæ humanæ cum mari comparat. Vid. *Laurentium le Brun T. 2.*
eloquentiæ poetic. p. 505. Ubi plurima exempla habet Epitaphiorum & inscripti-
onum *usque ad p.* 586. Varia exempla inventionum in unum virum doctum
invenias in Epicediis, quæ vitæ Puteani adduntur à Rigaltio scriptæ.

Exempla specialium inventionum hæc sunt. I. A NOMINE in Hospi- 39
talii obitum, in exsilio mortui *Galli p. 91. T.* 3. In Firmini Durii obitum Firmus
& durus Studiis: hinc firmum illi nomen post fata durat, *p.* 158. in obitum Go-
hemii cognomento solitarii in vita solitarius, post mortem volitat per populi
ora, cui quondam solitudo grata, nunc ad plures abiit, *p.* 161. De insignibus
Farnesianis, (liliis) ejusdem tumulo incisis *p.* 215. Francisci Prothei tumulo.
Hominem fuisse in vita Vertumno similem *p.* 429. In obitum felicis Poloni *Phi-*
lomathus p. 52. Fortunati *Pontanus p.* 3387. Junii Juniani Maji *p.* 3399 *Puellæ Ro-*
stiæ 3394. Joh. Oecolampadii lampas in æde sacra *Hoffm. p.* 680. In obitum Mu-
sculi, *p.* 681. In obitum Hyperii nomen è superis ductum *p.* 683. in obitum Ur-
sini Theologi. Inv. Ursus defendit agnos contra lupos *p.* 684. In obitum Se-
cretarii Renard carmen Belgicum *p.* 330. In obitum Posthumii. *Itali. Fol.* 230.
In obitum Cartesii Physici *Hugenius p.* 379. alludit ad nomen Renati. In obi-
tum Fabri *Taubm. p.* 511. In nupt. cum Anna quadam, Anna fuit nunc
Anna perenna erit, *p.* 386. In obitum Brandii Camerarii ad nomen alluditur
Hoffmannus p. 153. In obitum Maji ultimo Februarii *Grinisius p.* 253. In obitum
Gallæ sterilis Pontanus 3420.

II. A PERSONA *ratione professionis vel ætatis, vel conditionis* Praschii ele- 40
gans elegia, in obitum Patris. In tumulum Phrynes meretricis *Zuberus p.* 57.
In tumulum Lauterbacchii Poetæ *id. p.* 27. In obitum Gustavi M. *Balzak. p.* 18.
ad Franciæ Cancellarium de obitu fortissimi sui generi *id. p.* 18. In obitum Me-
nardi Poëtæ elegantissimi, Inv. Deos ipsos Mercurium Phœbum deprecatos
esse mortem ejus *id. p.* 54. In obitum Nymphæ præstantissimæ virginis, quam
laudat à poesi, eloquentia, Musica, *id. p.* 64. Inv. non jam habere Numina, cu-
jus ore canant, cujus animum inspirent, olim quidem Apollinis oraculum de-
fuisse, nunc vero ipsum Phœbum & Musas mori, *id. p.* 66. In Borbonium Græcæ
linguæ Professorem, Sacerdotem, Oratorem, Poëtam, *id. p.* 106. Ad eundem
inter cœlites agentem. Inv. quàm Tibi jam dulce est mendacia Græcorum, &
arte

artem Tuam inter cœlitum carmina contemnere *p.* 107. Amyntas de Thyrside heu jam non suo, id est, in funus juvenis fortissimi & amici sui *p.* 111. In obitum Thomæ Rhædi à doctrina varia, prudentia, peregrinationibus, laudati. *Scoti T.* 1. *p.* 51. In funere Raphaelis Thorii Medici & Poetæ præstantissimi *Scoti p.* 61. Epicedium illustris puellulæ, quæ à variis dotibus laudabatur, *p.* 109. In Principis Aurelianens. in pueritia mortui obitum, *p.* 117. Veneris lacrymæ super morte Adon. potest applicari in obitum puelli *p.* 178. Epitaphium Petri Ronsardi. *Poetæ Galli p.* 279 in obitum Nobilissimæ Matronæ Bassompieriæ. De laude illustris fœminæ cum fictionibus intermixtis *p.* 375. Epicedium Thomæ Kreigii Poëtæ, JCti &c. ad filium *p.* 330. Davidis Blackii profectio in patriam cœlestem *T.* 2. *p.* 81. In obitum amici, quem laudat ab eximiis dotibus *T.* 2. *p.* 104. Epitaphium Roberti Rollocii Pastoris, *p.* 114. Tumulus Joh. Metallani Scotiæ Cancellarii *p.* 116. In conjuges simul febre mortuos *p.* 148 *Vid. Miscellan. nostra p.* 72. Epitaphium fratris Scoti *p.* 255. Tumulus Camilli. Comparatio cum Camillo Romano *p.* 382. Epitaphium Glennusii dum pacis conditiones proponeret mortui *p.* 384. Epitaphium Matronæ *p.* 386. Cardinalis Lotharingiæ. Sepulta hic est belli fax cui aqua inspergenda *p.* 387. Epitaphium Henrici IV. Galliar. Regis circa tempus nuptiarum mortui *p.* 386. Elisabethæ Henriettæ. Laudatur à pulchritudine *p.* 487. Kinneri tumulus *p.* 488. in obitum van der Haagen. Poëtam illum carminibus immortalem factum, *p.* 489. Lessus in obitum summæ spei Princ. Jacobi VI. *p.* 514. in Manes Medici & Philosophi. Inv. Fotius orbis volumen ita didicit, ut jam extra orbem feratur *p.* 549. Epitaphium Scaligero ut Regio sanguine orto *Dan. Heinsi. p.* 53. eidem ut temporis emendatori, *p.* 54. eidem ut linguarum omnium perito, & antiquæ Astrologiæ illustratori *p.* 55. Manes Lipsiani *p.* 61. ad Lipsium post scriptum postremum ejus, Lovanium, mortuum *p* 66. In obitum Memmii Consiliatii *Galli p.* 3. *p.* 79 *p.* 87. 92. *& sq.* De Thuani obitu ad Fratrem *p.* 97. 98. in equitem fortissimum, *p.* 101. in Nobilissimam Matronam, sed sterilem, *p.* 102. Ronsardi Poetæ Epicedium *p.* 108. *& sq.* In obitum Aurati Poetæ & Interpretis Regii *p.* 105. causarum Patroni tumulus. 145. Epitaphium JCti *p.* 146. Equitis tumulus *p.* 147. (Jam capta in urbe victor cadit,) Civis Romani tumulus *ibid.* in Turnebi obitum *Galli p.* 149. 202. Epitaphium à marito uxori positum *p.* 157. Epitaphium Amiralii Galliarum *p.* 163 Epitaphium Maritæ statim post nuptias mortuæ, *p.* 165. In Manes Puteani *ibid.* Epitaph. illustris fœminæ, laus à virtutibus *p.* 196. in mortem Galliarum Regis *ibid.* Poetæ Nænia Pentasyllabica *p.* 205. Tumulus Claudiæ conjugis Regiæ. Claudia facta est Jovis Conjux, *p.* 240. Epitaph. magni Medici *p.* 242. In obitum Matris Regiæ *p.* 242. in tumulum militis *p.* 256. In duos conjuges uno tumulo compostos *p.* 258. Epitaph summi Navarchæ, qui terra atque mari floruit astra tenet *p.* 261. Epicedium in senem *p.* 349. Ad manes Ronsardi Poetæ *p.* 463. Tumulus Præsidis Alealmi *p.* 456.

La-

Lacrymæ ad bustum Patris *p.* 366. &c. in obitum Perusii Poetæ Tragici *p.* 470. Memoria Thuani consiliarii. (à munere laudatur comparatione facta cum Medicina) *p.* 472. Castanii equitis Epiced. *à p.* 504. *ad* 512. In Thuani obitum (describitur vita *p.* 519. In ejusdem obitum prima juventute mortui *p.* 521. In obitum Jani Dousæ prima ætate in peregrinatione exstincti *p.* 515. ad 532. Epitaph. Dousæ Patris *p.* 532. Epiced. in Justi Lips. obitum *p.* 538. Advocati Epitaph. raptus est ad tribunal Rhadamanti *p.* 593. Epitaph. Budæi *JCti* (Inops mortuus non est, qui cœlo animum terræ corpus reddidit, nobis monumenta ingenii) *p.* 593. In mortem Francisci, & duorum ejus liberorum *pag.* 597. Francisci I. Francorum Regis tumulus *p.* 658. Francisci Galliarum Delphini tumulus, *p.* 659. Caroli Francisci Gallorum Regis filii tumulus, *p.* 660. in obitum ProRegis *p.* 660. in obitu trium Galliæ Regum Secretarii *p.* 663. In obit. immat. Casimiri Comit. Palat. *p.* 666. Epitaph. Patri positum *p.* 680. Epitaph. matri ante 15 annos se puero exstinctæ positum *p.* 668. In obit. Patrui, Senat. Paris. *p.* 669. sororis charissimæ *p.* 669. Stellæ curiæ præsidis *p.* 670. Eobani Hessii Poëtæ *ibid.* Porti Crensii *p.* 671. duorum conjugum uno eodemque die exstinctorum *p.* 671. Poëtæ Obesi, *p.* 673, Mathematici in ipso ætatis flore mortui *p.* 674. Sambuci Poëtæ *p.* 675. virginis lectissimæ *p.* 673. Lamonii juvenis admirabilis, *p.* 676. Martini Lutheri & Philippi Melanchthonis *p.* 678, & 679. Bulingii candidissimi viri. (Cur fleamus mortuum, qui vivit aliis & sibi) *p.* 680. duorum amicorum *p.* 681. Gvvaltheri filii unici, *p.* 681. amici Alcoini *p.* 686. Zwingeri (terra cœlum capit) *p.* 687. Epitaph. Monadii Medici *ibid.* in ejusdem obitum trium linguarum periti *p.* 808. in obitum amici *ibid.* Medici *p.* 689. Pythæi JCti à *p.* 819. ad 836. Henrici III. Galliæ & Poloniæ Regis *p.* 877. Prevotii *p.* 1075. Francisci I. Regis *p.* 1080. Albæ spinæ *p.* 116. Borbonii *p.* 1680. Ronsardi catarrhis & vigiliis exstincti, *p.* 1120. Epitaph. Francisci I. *p.* 1130. Consiliarii Regii *p.* 1131. In obit. amicæ *p.* 1135. Crucii Militis fortissimi *p.* 1134. Boneri Marte & arte clari, *p.* 1136. Brixii Poetæ (Gallia deplorat Poetam suum, qui cives suos sæpius deplorabat) *p* 1144. Jacobi Regis Scoti *T. 1. p.* 480. Virginis Metellanæ præmatura morte exstinctæ (virtutes numeravit Parca non annos) *p.* 603. In tumulum duorum Conjugum, *p.* 609. In obit. Ducis Lennovii (non hæc unius Viri mors sed publica clades est) *p.* 612. Quinquennis puellæ, *p.* 615. Annæ puerperæ, (comparat illam cum Phœnice) *p.* 616. Comitis Moraviæ (à variis dotibus laudatur) *Jonstonus p.* 355. Boccii vatis *p.* 418. Maritæ Jonstonæ, *p.* 400. Nobilissimæ Heroinæ *p* 411. Ecclesiastæ *p.* 425. Mercatoris *p.* 426. Epithalamium in cœnobio desponsæ (possit inservire Epicedio in sponsam) *Wallius p.* 151 Idyllion Thestylis in puellam rusticam in ipso religioso Divæ virginis cultu exspirantem, *Becanus p.* 10. In Hoschii obitum Idyllion & aliquot elegiæ, præmissæ *poëmat. Hoschii*

à p. 1. ad. 12. Epitaphium in Metaphysicum *Banning. p.* 166. In obitum Botanici singularis, *p.* 181. in Banningiam cognatam *p.* 185. In tumulum elegantis puellæ, *p.* 191. Panegyricus Gustavi Adolphi *Barlæus p.* 45. *it. Winsemius.* Manes Bavari *Barlæus p.* 91. Gallia plorans *p.* 159. in funus Princ. Mauritii *p.* 181. In obitum Rutgersii Legati (laus à doctrina & variis virtutibus, *p.* 376. In obitum Shnellii *p.* 420. Mariæ de Jonge inter primos Mariti amplexus exstinctæ, *p.* 479. cujusdam post sponsalia exstincti, *p.* 401. alicujus prælio adversus Turcam cæsi, *p.* 536. Episcopii Theologi *p.* 545. Consulis *p.* 533 Erpeni Professoris Orientalium, *p.* 76. *T.* 2 Pauwii Anatomici (Prosopopœia mortis) *p.* 79. Histor. Professoris *p.* 139. Consulis *p.* 175. *juvenis p.* 209. Syndici, *p.* 211. Realii Equitis domi forisque non uno munere functi, *p.* 221. Mylii, *p.* 222 recens maritæ. *p.* 261. Vorstii Medici, *p.* 284. Præfecti Dongriæ orientalis *p.* 316. Manes Molini Senatoris Veneti (Neptunus introducitur. Venetiæ urna Molini, purpura, Adria &c) *à p.* 319. *ad* 325. In obitum Joh. Isaaci Pontani, *p.* 366, Advocati *p.* 383. Nobilissimæ Dominæ 387. filiolæ triduo post matrem mortuæ 390. Jacchæi Philosophi (in Te multa secula moriuntur) *p.* 418. Uxoris suæ *p.* 468. Principis Mauritii, *p.* 474. Parentis sui *p.* 479. Patrui *ibid. & p.* 480. Casimiri Gubernatoris Frisiæ *p.* 559. In obitum Grotii, *p.* 574. Exclamatio in fun. divitis, cùm sepeliretur *Balde in lyricis p.* 68. de aliquo quinquies viduo *id. p.* 70. Ara in memoriam defunctorum conjugum posita *p.* 81. In obit. Kelleri Rectoris *p.* 16. Genovefa mortem sponsum suum nominare solita (inserviet Epicedio in sponsam) *p.* 134. In fun. Princ. Bavariæ filii *p.* 187. Matris *p.* 299. Cancellarii Aulici *p.* 3571 Fratris *Sarbievius. lib.* 3. *oda* 24. In fun. Palatini filii immaturè defuncti, *ibid. oda* 26. ad quendam conjugi justa persolventem, *lib.* 4 *oda* 30. In obit. JCti professoris *Niendalius p.* 37. ducis militaris, *p.* 154. scitissimæ infantulæ *p.* 155. Ecclesiastæ *p.* 162. Scotani Professoris Theologi & Sacerdotis (Telluris hospes vivit ætheris cibis) *p.* 186. Epitaph. Jacobi VI. Regis Scotorum. *Buchananus p.* 339. Reginæ Scotorum 16. anno ætatis exstinctæ, *p.* 340. Valli Doctissimi, (lux ejus vel in tenebris micat) *p.* 341. Præsidis *p.* 342. Fontani Poëtæ & causidici *ibid.* Orbonii adolescentis summæ spei, *p.* 34. Juvenis generosi *p.* 344. Stuarti Pro-Regis Scotiæ *p.* 345. Celebris viri *p.* 346. In obitum Catzii. *Bruno Mengelmoës* in obit. Vossii *p.* 163. Boxhorn. (tacet ævi facundia, quæ hoc ore locuta est) *p.* 204. Consulis *p.* 223. JCti & Syndici (Vectigal & debitum naturæ solvit) *p.* 331. Typographi, *p.* 332. suavissimæ infantis, *p.* 333. Virginis, *p.* 336. Pharmacopæi sub insignibus aurei annuli habitantis *p.* 366. Medici. *Delic. Poëtarum Italorum fol.* 16. Columelli *f.* 95. Poëtæ & Logici *f.* 98. Politiani, Poëtæ & Philologi *f.* 174. Beroaldi Philol. *f.* 176. Puellæ *ibid.* Cardinalis *à f.* 185. *ad f.* 195. Medici & Poëtæ *f.* 262. Critici *f.* 285. Coqui *f.* 35. Pictoris. *f.* 336. Puellæ post nativitatem statim mortuæ *f.* 337. adolescentis armorum & literarum laude insignis, *f.* 341. Gisii Ducis oda *f.* 364. Infantis *f.* 366.

Sylviæ pulcherrimæ fœminæ dialogismus *f.* 367. Medici *T.* 2. *f.* 42. Sponsæ *f.* 105. Puellæ, *f.* 106. uxoris *f.* 125. pictoris, *f.* 129. Epitaphia aliquot insignium Philologorum *f.* 175. & 176. in obitum illustris Viri & fœminæ *f.* 212. Leuciæ pulcherrimæ *f.* 254. Conjugis *f.* 252. illustris Matronæ, 256. Theologi *Fabritius* *p.* 148. Parentat dulcissimæ suæ Phyllidi *p.* 178. in obit. uxoris Dan. Heinſ. *p.* 106. elegantis puelli *p.* 149. Cornel. Vossiæ *à p.* 155. *ad p.* 162. Principis Sophiæ Heidevvigis oda *Gutberletius p.* 199. Advocati & Scabini Scholarchæ *p.* 242. Ecclesiastæ, *p.* 254. JCti *p.* 258. Infantulæ notæ *p.* 250. Patris. *Joh. Secundus p.* 176. Cancellarii Caroli V. (comparat illum cum Mercurio) *p.* 182. Cæsaris filiæ, *p.* 181. puellæ castæ *p.* 183. Viri doctissimi *p.* 184. Musici *p.* 185. Matronæ clarissimæ prosopopœia *p* 186. formosi juvenis *p.* 188. fratris *p.* 189. uxoris *p.* 190. Patris *ibid.* adolescentis JCti *p.* 191. Reginæ Angliæ à Rege repudiatæ *à p.* 201. *ad p.* 210. Equitis Sidnei *Baud. p.* 195. Ducis militum febri exstincti *p.* 208. Matronæ *p.* 210. filiolæ post partum exstinctæ, *p.* 223. Philippi Hispaniarum Regis *p.* 224. Lipsii *p.* 230. Professoris Theologi *à p.* 232. *ad* 247. Filii Regis Britanniæ *p.* 250. Theologi *p.* 270. fratris *p.* 527. Fortissimi Herois *p.* 640 In Manes auriacos *Hugen. in mom. desultor. p.* 65. Epitaph. Musici elegantissimi interfecti, *p.* 55. in sepulchrum Gustavi Regis Sveciæ *p.* 86. in obit. Infantis Hispaniæ, *p.* 86. Filioli Barlæi *p.* 101. Historiographi *ibid.* Realii Indiæ Expræfecti philosophiæ magneticæ peritissimi *p.* 198. Bernhardi Saxonis *p.* 145. Syndici in patria mortui *p.* 155. Baronis de Gent. *p.* 156. pictoris præstantissimi *p.* 159. Mylii Senatoris *p* 161 In Mercatorem Atlantis scriptorem (terra huic levis sit, qui omnem terram ut Atlas gessit) *p.* 166. in obit. Viri fortissimi *p.* 179. fratris designati *p.* 187. Medici & pictoris (fecit homines immortales, & vetuit mori) *p.* 197. Matronæ ditissimæ *p.* 199. Ecclesiastæ (vita cum via comparatur) *p.* 307. Pueri quinquennis *p.* 309. illustris feminæ *p.* 319. Urbani Pontificis poëtæ *p.* 333. Senatoris Medici *p.* 359. Theologi *p.* 367. Salmasii *p.* 389. Dan. Heinſ. *p.* 395. Principis Saxoniæ *Taubm. p.* 143. Præceptoris sui *à p.* 288. *ad p.* 298. Equitis Saxonici. *p.* 298. Clarissimæ matronæ *p.* 306. Juris Candidati *p.* 308. Sturmii Eloquentiæ Professoris 325. Theologi *p.* 383. Mathematici *p.* 352. Sacerdotis *p.* 385. recens nuptæ *p.* 386. Conjugis decies parentis, *p.* 416. Consiliarii *p.* 451. In obit. varias fortunæ vices experti Bellisarii, *Baron. p.* 66. Caroli V. *p.* 67 Alexandri Cardinalis de monte alto (Alexander par fit Cynico & mons altus tegitur exigua spelunca) *p.* 68. Cardinalis (mors pallida erubescit de rapta purpura) *ibid.* Marchionis Canetti *p.* 61. Poetæ suavissimi (miratur cur illi nemo Epitaphium scripserit. Quia vocalis Poeta abiit, omnes literæ fiunt mutæ & liquidæ) *p.* 70. Infantis Hispaniarum *p.* 71. Theologi Junii *Grotius p.* 187. Infantis *p.* 194. Lipsii *p.* 211. & 250. Theologi Bezæ, *p.* 114. Arminii Theologi (tractatur L. C. de hæreticis & schismatibus) *p.* 121. Uxoris Martinii *p.* 235. Merulæ *p.* 256. Inter bellica tempora mortui

Digitized by Google

p. 257. Scaligeri, *p.* 260. puellæ formosissimæ *Lotichius l.* 3. *El.* 3. Viri docti *El.* 7. Mycilli Poetæ *l.* 4. *El.* 2. Melanchthonis *El.* 4. Equitis Francii *el.* 5. Fratris *p.* 136. JCti *p.* 146. amici, *p.* 141. Crucigeri Viri docti, *p.* 231. sanctissimi Viri *p.* 138. Rubenii Philologi *Nic. Heins. p.* 72. Viri docti *p.* 78. sororis suæ & Viri illustris *p.* 107. Puteani viri incomparabilis Scazon. *p.* 183. optimi Viri & summi Theologi, *p.* 191. Petri Scriverii Philologi *p.* 203. Medici, cum post ejus mortem pestis augeretur *p.* 232. Erpenii Orient. Literarum Professoris, *p.* 333. Clusii clarissimi Viri *p.* 336. & 337. In funus immaturum Viri Clarissimi *p.* 352. Gonzaga Victor à morte superatus (applicari potest in obit. Theologi) *Guinisius p.* 116. In obit. Maji ultimo Februarii die (nolite hoc anno ver sperare, nam hyberno tempore Majus obit) *Guinisius p.* 253. Ducissæ *p.* 254. Thomæ Aquinatis sepulchrum gloriosum. *Parnass. Soc. Jesu. T.* 1. *p.* 538. Stephonii Sacerdotis & Poetæ *idem p.* 166. *T.* 2. Elogium funerale Trompio & Salmasio scriptum. (comparantur studia cum militia) *Hofman. p.* 163. Ad Henr. Nicolai de improviso sponsi obitu, *p.* 172. Circulus mortalitatis in obitum Braunii (alludit ad omnes figuras Mathemat.) *p.* 191. & 192. Nobilis Genevensis *Philomathus* (Pontifex Alexandex VII.) *In Musis juvenil. p.* 18. Mariæ Medices Mantuæ Ducis, *p.* 57. Viri doctissimi senis *p.* 67. Manes Juniani in obitum Medici Junii *Janus Douza à p.* 459. *ad p.* 475. filii sui *à p.* 478. *ad* 492. Walerandi variis legationibus & muneribus ap. Regem defuncti, *p.* 294. Amici *p.* 495. Præsidis Curiæ *p.* 498. Poetæ Critici *p.* 138. JCti *p.* 331. Comitis Ducis militiæ equitum præfecti *Joh. Jov. Pontanus, p.* 3375. Puellæ sub nomine amatoris *p.* 3378. Prosopopœia puellæ, *p.* 3379. Ad sepuchrum fratris querela *p.* 3380. tumulus Nobilis *p.* 3381. Eremitæ viatoris Prosopopœia *p.* 3338. In obit. Viri literatissimi *ibid.* Marulli Poetæ *p.* 3382. Episcopi & Poetæ *p.* 3384. Oratoris ac Philosophi *ibid.* Genii Prosopopœia in obitum Poetæ *ibid.* Parentum prosopopœia in obit. Puellæ 3385. In obitum Villici *p.* 3386. puellæ defunctæ, *ibid.* Astrologi 3387. Matronæ castissimæ *ibid.* Musici celebris, *p.* 3388. Equitis *ibid.* juvenis eruditi *p.* 3389. Juvenis fortissimi & formosissimi, *p.* 3390. Musici insignis, *ibid.* Grammatici *p.* 3391. Fabularum scriptoris *ibid.* Prosopopœia Matris in obitum infantuli, *p.* 3392. Matronæ pauperculæ sed pudicæ, *ibid.* Prosopopœia Urnæ è tumulo *p.* 3393. in obitum Rosæ puellæ ante diem mortuæ *ibid.* Candidæ virginis *p.* 3395. Viridellæ *ibid.* Pruinæ puellæ, *p.* 3396. Sulpitianæ *ibid.* Eumolpæ servæ *p.* 3397. Patris querela de obitu filii *p.* 3400. In obit. Puellæ, Matris, aviæ maternæ, materteræ, aviæ paternæ *p.* 3402. Morosæ fœminæ *p.* 3404. Puellæ malè sepultæ *p.* 3406. Trium Grammaticorum *ibid.* Poetæ, Patris, sororis. &c. *p.* 3408. Uxoris *p.* 3412. Matronæ fœcundissimæ *p.* 3413. ancillæ *ibid.* infantuli dies quinquaginta nati *p.* 3415. puellæ naufragæ, Matronæ Conjugis. Pictoris per prosopopœiam ad Maritum *p.* 3416. & 19. parum pudicæ; literati Adolescentis, infantuli innominati *p.* 3420. Infantuli bis mortui & nunquam

quam editi (ex utero cæsi) *p. 3425.* puellæ formosissimæ, *p. 3427.* sui ipsius
p. 3430. Epicedium Tragici Poëtæ. *Menagius p. 25.* Saraceni Viri docti *p. 86.*
Poetæ facetiss. *p. 793.* Poetæ teneri. *p. 101.* in obit. fœminæ à quarto puerperio
Flemming. ep. l 5. p. 123. Medici. ibid. *Cap. 5.* Pii & frugalis Ecclesiastæ *carm. 6.*
tumulus novercæ. *carm. 8. & 9.* Matronæ post nupt. mortuæ *11.* Musici. *12.*
Medici. 13. Mercatoris docti 16. Rectoris scholæ. 18. pueri belli 21. puellæ
nobilis 22. Tyllii 16. puellæ 27. Buchanani 28. Sacerdotis 30. Duarum Virginum una morte abreptarum 42. Taubmanni 47. inter hyacinthos tumulati 48. Oweni 53. &c. &c. Epitaph. sibi vivo L. 6. Carm. 1. passim in hoc V. plura exempla.

III. A. LOCI ET TEMPORIS *circumstantia.* Alcimedontis Romani 41
tumulus, qui obiit in Quirinali paucis ante diebus, quam urbs ab exercitu
Cæsareano caperetur. *Balzac. p. 28. & p. 30.* Epitaph. Roberti Junii post reditum in patriam mortui *Scoti p. 22.* Cygnea cantio in fun. Sandovii post reditum in patriam mortui. *Vid. nostrum librum funerum p. 31.* In duo Scoticæ gentis lumina ad septentriones & meridiem nuper exstincta *Scoti p. 121.* Epitaph. Lyndesii extra patriam mortui, *p. 122. T. 2.* De Lipsio inter bella civilia mortuo *Heins. p. 65.* in calend. Novembr. Pythæo emortuales & natales, *Galli T. 3. p. 164.* In Timoleontis Brisaci obitum à Vere. *p. 116.* In obit. Juvenis ex Italia & Gallia redeuntis *Banning. p. 162.* In obit. Plosii in Gallia exstincti. *Barlæus p. 435.* Henr. Ploos ab Amstel. in flore ætatis per Galliam peregrinantis, rebus humanis erepti. *Niendalius p. 50.* Filii Regis Angliæ, cujus singula disticha tempus involvunt, *Baudius p. 261.* Ducis Guisici, Regis Francisci &c. Chronosticha varia *à p. 482. ad 486.* Winshemii circa vernum tempus mortui. *p. 315.* In puellam initio Maji nuptam, fine mortuam. *Pontanus p. 3380.*

IV. A GENERE MORTIS vel ejus variis causis. In Bergerium à pe- 42
de secto mortuum. *Zuberus, p. 82. Vid. Miscellan. nostra in Exequ. Dehnsii* In obitum fortissimi juvenis Marchionis Pisanii pro patria occumbentis ad matrem. (Non potuisse filium splendidius implere vota parentis) *Balzac. p. 30.* Euryalus Rupellensis, qui in certamine navali contra Regium exercitum fortissimè dimicans, tandem viribus exhaustis, alieno & suo sanguine respersus, nec victor, nec victus in mare cecidit. *idem p. 51.* in juvenem ipso prælio exstinctum, *p. 111* Epitaphium Moravi carcere & aqua intercute exstincti *Scoti p. 72.* In obit. Ducis Buccinganii à Philtono cultro exstincti *p. 74.* Tumulus præclaræ virginis inter Choreas exstinctæ, *p. 128.* Epitaph. in Ducem Hispanum, qui urbem, sparsis nucibus, occuparat, & glande plumbea, transfixis faucibus, interiit. *p. 273.* In fratrem suum cœlibem, naufragio exstinctum (quia uxorem non habuit, Thetis illum generum accepit) *p. 373.* Epitaph. Stuartæ, illustris feminæ, in carcere mortuæ (cum aula illi carcerem dederat, Jupiter pro illo suam aulam) *p. 376.* Epigr. ad noviss. Galliæ Martyres, *p. 108. & seqq.*

Ad Carolum, Gallorum Tyrannum, sanguinis inusitato fluxu pereuntem (quem sanguinem biberas. non poteras concoquere) *Scoti T 2. p. 112.* In mortem Mariæ, Scotorum Reginæ, decollatæ, *p. 112.* Paulatus cum duobus Brickmaldiis in eodem lecto contrucidatis. *p. 110.* In Classis Iberæ & Ducis Gvisii interitum, *p. 133.* De peste grassante nænia, *p. 372.* Lacrymæ in obitu Sethoni *p. 504.* in obit. Comitis Brisiaci in prælio suo pro patria mortui. *Galli p. 154.* Epitaph. ProReg. Belgii globulo plumbeo transfixi *p. 155.* In aquis mersum (Nihil isto tumulo mollius, jacet enim in Veneris cunis) *p. 157.* De eodem Venetiis nato, & in mari mortuo (in æquore natus, in aquis animam reddidit) *p. 157.* & aliud *p. 158.* De animali occiso prope insigne Ensis regii *p. 204.* Tumulus Mariæ Golottæ in juventute exstinctæ *p. 424.* in tumulum à rivale occisi *p. 456.* In Tumulum Gvinæi, inter prælia mortui (prævidit Jupiter novam Gigantomachiam, ut ergò cœli defensor esset, eum vocavit) *p. 452.* Epiced. Castanii in prima juventute prælio exstincti *p. 105.* Epiced. Castanii Equitis *p. 504.* Stephani Doleti exustio. Musæ voluerunt rogum fonte Castalio exstingvere, Jupiter autem prohibuit, & cælo velut Herculem è flamma recepit *p. 596.* In Garnerium, aquis exstinctum. *p. 656.* In Borbonium Ducem in arca obtruncatum. *p. 660.* In obit Lud. Borbonii, in bello transfosso equo inter prælia occisi. *p. 661.* In Culingium equis dilaceratum, (cui patria tumulum denegavit, illi tota natura, ipsaque patria parente & anima sua destituta fit cadaver) *p. 661.* In eundem, everso corpore in cruce suspensum, *p. 662.* ad ejus uxorem super hoc obitu *ibid.* In obit. Cunegundis gemellorum partu mortuæ. *p. 676.* *Vid. miscell. nostra p. 71.* In obit. infantulæ simul natæ & mortuæ *p. 677.* in parricid. advers. Henr. IV. tentatum *p. 718.* In parricidam gravissimo sed justissimo supplicio affectum *p. 719.* In amantes, à viro simul confossos *p. 1118.* In Robertum Junium, hydrope exstinctum. (Qui fontes Castalios siccaverat, aquis jugulatur) *Scoti T. 1. 604.* In mortem violentam. *p. 613.* In supplicio affectos, *p. 684.* Elegiæ in mortem duorum militum Hispanorum, quorum alter hostili telo, alter amore commilitonis cæsi complexu ad Rupellam occubuit. *Hoschius p. 123. ad 141.* In Claudium & Rudolphum, Aquæviras martyres. *Wallius p. 312* angitur propter rumorem de mersa aquis amica. *Banning. l. 1. & 13.* ad Isam fluvium, cum in eo submersus esset Frider. Henr Reg. Bohem. filius primogenitus *p. 44.* In obit. Herois ictu lapidis in obsidione exstincti. *Barlæus p. 10. T. 2.* in extractionem fœtus per uncum *p. 447.* In necem Ducis Friedlandiæ *p. 454.* Epitaph. Domini van Duden, in eodem loco mortui quem ipse occupaverat. *p. 199.* Inclyta mors in pugna Lycia Pappenheimii. *Balde Lyr. p. 24.* de funesto Wallensteinii exitu *p. 109.* In obit. Crucis f. Crucei Abbatis in cruce exstincti. *Buchananus p. 341.* Episcopi Epitaph. suspendio exstincti Vituperatorium, *p. 34.* In maritum flammis exstinctum & maritam ἀνδρόχειρα *Itali f. 175.* Epitaph. Tabellarii in itinere occisi. *Job. Secun-*

Secundus p. 193. Epitaph. Thomæ Mori decollati. (Dialogus inter hospitem, & civem, & in ejusdem mortem nænia) *p.* 196. *ad* 201. In obit. Constantiss. Martyris Angeli merulæ jambus. *Baudius p.* 204. In obit. infortunatiss. Ducis Bironii Franciæ Mareschalli decollati *à. p.* 485. *ad* 489. Vid. ibi plura Epitaphia in Principes, violenta morte exstinctos. Epitaph. Musici interfecti *Hugen. Mom. desult. p.* 65. in tumulum convitiatoris, qui accusationem publicam ex officio intentaturus obmutuit, & mox animi ægritudine obiit. 6. Epigr. *p.* 85 & 86. In mortem scelesti, à plebe discerpti mox à patrato immani facinore *p.* 136. In ProRegem Hiberniæ securi interfectum *p.* 157. in mortem pulcherr. Matronæ sub ponte Londinensi submersæ Epigr. *p.* 175. &c. Epitaph. infantis in utero matris suffocati *p.* 178. Epitaph. Thuani criminis rei, quod à se improbatum in gratiam amicorum celaverat *p.* 180. In ejusdem mortem imperitia carnificis lanienæ similem *p.* 181. In mortem Cinckmarcii Galliæ Hippocomiæ præfecti, *ibid.* In mortem Marchionis propugnaculi minis obruti. *p.* 144. In obit. Archiepiscopi, capite truncati. (Hoc capitis schismate Ecclesia in duas partes scinditur) *p.* 345. In obit. infantis festinato occasu exstincti *Banning p.* 70. Epitaph. Pungii pro patria morientis. (Hoc, pro quo jacuit, nunc jacet ille solo) *Grotius* 239. In Marchionem Pisanium, prælio Nordlingano fortiter dimicando, occumbentem. *Nic. Heins. p.* 153. Manibus Colonii Lugduni peste exstincti *p.* 318. In obit. Bensoti Præfecti Sclopeto transverberati carmina 6. *Janus Douza à p* 478. *ad* 483. Centurionis ictu tormenti extincti *p.* 479. Claudii Puteani Senatoris ap. Gallos regii supplicio exstincti, *p.* 500. in obit. Colvii comment. in Apuleji asinum ictu mulæ mortui, *p.* 138. Tumulus puellæ ripa oppressæ. *Pontanus p.* 1396. Nymphæ à rusticis cæsæ *p.* 1398. In adulterio occisæ *p.* 3405. Ducis militiæ à securis ictu mortui *Flemmingus lib.* 5. *Ep.* 24. Pappenheimii *ibid.* comitum ab Indis interfectorum *p.* 51. virginis parietis mole obrutæ *p.* 79.

V. AB AFFECTUM MOVENTIBUS παθητικῶν & *argumentis Consolatoriis.* Consolatur aliquem de excessu amici *Zuber. p.* 23. Consolatur ali- 43
quem ob obit. uxoris *p.* 45. *it p.* 49. Consolatur aliquem super morte filioli *p.* 33. Prosopopœia Alcimedontis morientis pridiè ante occupationem urbis Romæ *Balzac. p.* 29. Ad Melibœum Nisam cœlo receptam intemperantius lugentem Funde potius rosas & thura, quam lacrimas, quas non sitiunt Numina) *id. p.* 53. Ad Georgium Strachanum popularis sui obitum undatim lachrymantem *Scoti p.* 141. Margaretæ Macchiæ Matris super immatura & tristi morte IV. filiorum lachrymæ *p.* 364. Brickmaldus ad supplicium tractus primo Tyrannum, deinde preceres, ac tandem Christum alloquitur *T.* 2. *p.* 110. Epitaph. Alex. Artuthneti (Defleo in te privata & publica incommoda, tuis verò commodis gratulor) *p.* 110. Querela in obitum Scaligeri *Heins. p.* 56. Threnus elegia Catulliana in eundem *p.* 58. Luctus Memmii Patris

tris ſuper obitu filii *Galli T. 3. p.* 80. Ad Rapinum ſuper filii morte: (Quem genuiſti patriæ, impendis Patriæ) *p.* 165. Ad eundem ſuper morte alterius filii (ſat benè, pro patria qui cecidere, jacent) *Ibid.* Egenors voces in funere Farneſii *p.* 215. ad Macrinum in Morte Patris conſolatio *p.* 471. Ad Puteanos fratres de morte Patris *p.* 512. *ad* 519. Elegia ad Epiſcopum fratris ſui obitum deflentem. *Scoti T. 1 p.* 528. Ad Ducem Bullonïæ filiam deflentem. *Jonſtonus p.* 312. Ad ſe ipſum cùm Sidronius Hoſchius amicorum & Poetarum maximus è vivis exceſſerat. *Wallius p.* 116. Ad Patrem de obitu Fratris *Banning. p.* 101. In obit. præmat. Dionyſii Voſſii ad Patrem *id. p.* 130. De Hortenſio lugente obitum Schickardi *Banning. p.* 166. Ad Corn. van der Mylen de obitu filii conſolatio *Barlæus T. 2 p.* 113. in fun. conſolatio Stoica. *Balde Lyr. p.* 45. ad Patrem ſuper obitum filii. *p.* 239. Conſolatur aliq de obitu fratris & Patris. *Sarbievius L. 3. od.* 24. 25. Conſolatio Mariti de obitu uxoris. *Bruno p.* 330. proſopopœia Pici Mirandulani. *Itali T. 1. f.* 65. ad Bembum in filii obitum oda Pindarica *f.* 134. ad manes Poetæ *f.* 242. In obit. Tunii Elegia conſolatoria ad fratrem *T. 2 fol.* 29. Ad manes amici *T. 2. fol.* 147. ad Gonzagam de obitu uxoris *f.* 123. ad vice Comitem in Maximillæ uxoris obitum oda. *f.* 226. Amatoris lacrymæ ad tumulum ſponſæ *fol.* 283. Ad Carolum Sabaudiæ Princ. de obitu matris, *f.* 257. proſopopœia Mariti in obit. conjugis *Gudberlethius p.* 236. Proſopopœia pie defuncti Parodia ad Horatium *L. 2 od. 2. p.* 253. In obitum Patris querela. *Secundus p.* 176. alloquium moribundi ad amicos Jambus. *p* 202. Proſopopœia Puteani moribundi ad uxorem Jambus *Baudius p.* 212. Proſopopœia filiorum ad matrem Eliſabetham. *p.* 216. Proſopopœia Mariti in morte conjugis *p.* 222. Conſolatio ad matrem ſuper mortem infantis *Hugen. p.* 148. ad amicum de inſperata fratris morte conſolatoria *Albertus ab Ines od.* 45. Conſolatoria oratio verſibus intermixta in obit. fratris ſui ad Patrem *Grotius. à p.* 329. *ad* 337. ad Regem de obitu matris, (Non fac, ut tibi Regi dominetur mœror Tyrannus) *Gvinifius p.* 254. ad Maximum Patrem filii natu minimi obit. lugentem. *Hofman. Ep. p.* 167. conqueritur de obit. amici deſideratiſſ. *Philomathus od. p.* 25.

44 VI. MORALIA S. LL. COMMUNES. Mortem vitari non poſſe *Wallius p.* 125. Carmen de termino vitæ *Barlæus p.* 181. Choreæ mortuales. *Balde Lyr. p.* 104. De æternitate *p.* 140. Omnia divina providentia gubernari, *p.* 203. Heliotropion ſeu mens hominis ad Deum verſa *p.* 277. Carm. votivum pro εὐθανασίᾳ *p.* 278. Corona Regia tegumentum humanæ miſeriæ, *p.* 302. in quendam poëmata ſua de vanitate mundi inter negotia poſcentem, *p.* 213. autor de ſepulchro ſibi proſpicit, ſupervacuam Epitaphiorum curam irridet. *p.* 230. Hymnus ſpirantis ad cœleſtem patriam, *p.* 231. Meditatio mortis ex interitu arborum, *p.* 279. aſpirat ad cœleſtem patriam. *Sarbievius L. 1. od.* 19. Exceſſus è rebus humanis *L. 2. od.* 5. ſepulchra & tumulos ſibi Regum Scholam eſſe, *l. 2. od.* 29.

omnia

Omnia humana caduca esse & incerta *l. 3. od. 12.* Optatum genus mortis. *Itali f. 275.* Cujusmodi tumulum post vitam cupiat *f. 276.* In deliberatam mortem. *Secundus p. 125.* Cupio dissolvi, & esse cum Christo. *Baudius p. 53.* Humanæ vitæ fuga. *Joninus Lyr. l. 4. od. 30.* Quod mors sit pallida, & callida, frigida, & rigida. *Baronius p. 133.* Fuga humanæ gloriolæ od. *p. 161.* suspiria ad cœlestem paradisum *p. 224.* Elegia de humanæ mortalitatis miseriis *p. 237.* Stoicus Christianus, mortem non esse timendam. *Albertus ab Ines od. 2.* Miserum esse, qui nunquam fuit miser. *od 14.* Rerum humanarum vicissitudines. *Nic. Heins. p. 76.* Cœlestes deliciæ elegia. *Gvinisius p. 139.* varia moralia Epicediis inservientia habet Balde in libro de vanitate mundi. Sepulchralis urna pro fonte in atriis Romanorum. *Philomathus p. 54. 55.* Vid. Dan. Heins. libro de contemtu mortis.

VII. A RITIBUS ET ANTIQVITATIBUS. Allocutio ad manes Hieronymi Wolffii *Zuber p. 10. parte 1 poëm.* Veneris lacrymæ super mortem Adonidos *Scoti p. 178.* Epitaph. Metellani Scotiæ Consiliarii. Inv. à diluvio & pluviis continuis mortem ejus præcedentibus *p. 367.* In defectum lunæ, qui supremam Scaligeri noctem præcesserat. *Heins. p 52.* Epitaph. Budæi à pluviis & diluviis continuis. Galli *p. 593.* Mausoleum Arausiorum Principis. *Barlæus p. 96.* De more ungendorum cadaverum *Balde p. 123.* In infantis morte matris Auriacæ luctus aere tempestuoso. *Hugen. p. 148.* In obit. Schillingi à variis ritibus tumulandi. *Taubm.* p. 320. In obit. Clusii inter flores tumulati. *Nicol. Heins.* p. 335. & 387. De pluvia in Magii obitu. *Gvinisius* p. 253. Viatoris Prosopopœia in obit. Ducissæ Calabriæ *Job. Jov. Pont.* 3377. Puellæ in florem versæ 3398. Matris ad filiæ tumulum varia dona p. 3401. 45

VIII. A FORMA CARMINIS. Amici obitus sub Pastoris Iolæ personâ defletur *Balzac.* p. 101. Ecloga Daphnis in obitum Principis *Scoti* p. 101. Idyllium nostrum Adonis in obitum Principis Meclenburgici. Ecloga Philomela in mortem Amaryllidos pulcherrimæ puellæ *Scoti* p. 418. Ecloga altera ejusdem argumenti p. 420. Ἀποθέωσις Liddelii Philosophi & Medici *T. 2. p. 550.* Jacobi Augusti Thuani *ἀποθέωσις Heins.* p. 38. Scaligeri *ἀποθέωσις* p. 49. Thyrsis ecloga in obitum ejusdem p. 59. Francisci Lotharingi tumulus. Colloquium inter hospitem & sacerdotem *Galli T. 3. p. 14.* Epitaph. in seipsum p. 171. Poetæ nænia pentasyllabica p. 205. Ἐπίμικτον in obit. Gesneri p. 677. Ecloga Alexis in obit. Henrici Bellagi p. 818. Epimicton in fun. nobiliss. Poetæ *Balde Lyr. p. 139.* Ecloga Alcon in obit. præmaturum juvenis Itali *T. 1. f. 61.* In obit. Cardinalis *ἐπίμικτον fol. 91.* Eclogæ tres in obitum Bembi Cardinalis *f. 178. ad 184.* *ἐπίμικτον* in mortem uxoris dilectissimæ *Hugen. in mom. desult. p. 36.* in obit. fratris *ἐπίμικτον Grotius p. 188.* Dialogus inter viatorem genium & sacerdotem in obitum Civium Hidruntinorum *Pontanus* 3376. Colloquium inter viatorem & genium p. 3381 46

Digitized by Google

47 IX. MISCELLANEA. Ad Jacobum Regem ægrotantem, cum Cometa apparuit ante mortem Reginæ. *Scoti T. 1. p. 70.* in rumorem de cæde Regis Jacobi. *id. p. 70.* Epitaph. quod sibi ipsi scripserat. *Galli T. 3. p.* 110. Cor Henrici III. à Monacho occisi, p. 144. In Passeris interitum p. 159. in lacrymas & versus Henr. III. super cædem Gastii p. 160. In Cor Caroli Saldanæ à conjuge sepultum ;. Epigr. p. 166. Brutus moriens p. 189. Tumulus hominis furacis, absumto patrimonio mortui. p. 442. Ad Maculum Pomponium, cùm falsò diceretur in Alpibus occubuisse *Galli p.* 594. Ad Chloridem falsò nunciata morte Pomponii p. 608. De Psittaco specie quadam mœroris Domino ægrotante mortuo p. 689. Epitaph. Acantulæ] p. 690. epitaph. in obesum (amplissimus vir hic jacet) p. 691. Κενοτάφιον Thesaurarii suspensi *ibid.* In obit. Præsidis palô affixi. (Qui malè sederat judex malè stat post mortem) *ibid.* in obitum Mureti (Nulla dignius in urbe quàm Roma mori debebat) Cinædus. *ibid.* de ignobili Arverno in sepulchro nobili posito *p.* 1146. Epitaph. trium simiarum *Scoti T. 1. p. 609.* Eudemiæ umbra scribit ad Eudemium. *Jonstonus poëm. p.* 320. ad Ludovicum de Rohmen commune sibi & conjugi defunctæ sepulchrum erigentem. *Wallius p.* 208. causas dat, quare ob pestilentiam non discedat *Barlæus p. 62. T. 2.* in anatomiam Spigelii. *p.* 153. Diræ Francisci Petrarchæ in tumuli sui violatorem *p.* 317. In Cleopatræ obitum. *Itali T. 1 fol. 64.* Epitaph. Canis. *ibid fol. 82.* Tumulus canis *fol.* 197. Catuli *fol.* 213. Tumulus Epicurei *fol.* 334. Tumulus Barbatillæ catellæ *fol.* 347. In catellum virginis Ursulæ mortuum *od. T. 2. fol. 148. & seqq.* Epitaph. Penelopes meretriculæ *fol. 258.* Manes turturis. Lusus Saturnalitius. *Gudberletius p. 2.* In mortem senis cujusdam Pædagogi *Joh. Secundus pag. 189.* ad Bersum Jano Douzæ parentantem Jamb. *Baudius p. 197.* Epitaph. vetulæ uxoris viri non senis *Hugen p. 95.* in Principis infantem mortuum gypso efformatum, *p. 147.* Epitaph. Mulieris prodigæ. *p. 183.* exstincti crapula *p. 188.* in Cippo fratris tumulo à vidua imposito. *p.* 194. Catella veneno casu sumto interempta. *Hugen p.* 387. Epitaph Lepusculi. *Taubm. p* 357. excusat se, quod non scribat elegiam in morte amici. *p.* 385. Epitaph. canicula leunculi *p.* 497. oda de pestilentia. *Joninus in Lyr. lib. 1. od. 16. & 17.* Vid. Samsonis, Bellisarii, Caroli V. Hannibalis, Lucretiæ, epitaph. ap. *Baronium in metris Miscell., à p. 66. ad p. 73.* Impiæ & informis vetulæ epitaph. *p.* 72. Simonides Poëta mortuum sepelit. *p.* 97. in effig. Scaligeri paulò ante mortem expressam, *Grotius p.* 262. Elegia de se ægrotante. *Lotichius l. 1. & 6.* cujus bonam partem descripsit. *Bertilius Canutus in eleg. p. 71.* De Lojola, cujus in sepulchro visa sunt sidera. *Gvinisius p. 289.* Epitaph. sepulchro incisum. *Philomatus p. 112.* Inscriptio sepulchralis Rhythmica *p.* 139. Alia inscriptio Rhythmica *p.* 142. Inscriptio *p.* 142. Epitaph. Adonidis ex Græco redditum *Janus Douza p.* 521. Tumulus morosæ fœminæ *Pontanus p.* 342. Certeri hominis furacissimi 3404. Mendici 3405. hominis bibacissimi 3406. Rusticani 3420. Inertissimi

tissimi nani, Ichthyophagi, Pegasi, aviculæ Sturni. Vocis motoriæ, Meretriculæ *p. 3420. ad 25.* Achillis sepulchrum. *Bonifacius in Musis p. 22.* Herculis & Alexandri *p. 26. & p. 31.* Inferiæ Cleopatræ ad tumulum M. Antonii *p.* 47. In mortem Caballi. Parodia ad passerem Catulli. *Menagius p. 61.* Mausolea Regum Persarum. Flemming. *lib. 6. cap* 15. Imperatoris Ferdinandi. 38.

Subjiciemus his minora quædam carminum genera, non adeò frequentis usus, ut *Soteria, Eucharistica, propemptica, valedictoria, & salutatoria, Epibateria, dedicatoria*, quæ singula ad demonstrativum genus pertinent, ac præcipua Enthymata à laude vel personarum vel factorum capiunt. Exemplum Soteria est ap. *Statium lib. 1. Sylv. carm. 4. Pro Rutilio Gallo.* Elegantissimum quoque exemplum est in itinerario Gallico Monconisii, ubi Gassendo gratulatur de valetudine recuperata. Exstat Barlæi gratulatio ad Hugenium febri liberatum *Heroic. p.* 396. Ad Cardinalem Mazarinum gravissimo morbo liberatum, *Balzac. p. 17.* Morbus Scarronis *id p 57.* Corydon ad autumnum, cum Phœbum suum ea anni tempestate ægrum videret. *Scoti p. 113.* ad Lud. Duræum Medicum, ut febris quartanæ ægritudine se levet. *T. 2. p. 147.* ad Matrem misericordiæ cùm Sidronius Hoschius in gravi morbo carmen illi vovisset, si convalesceret. *Wallius p.* 37. ad Aloysium Lauenbach, sanguinem vomentem. *id. p. 253.* ad eundem, cum à gravi morbo nondum liberatus se ad literas dedisset, *p. 263.* Votum Matri misericordiæ cùm à lethali morbo liberatus esset, *Hoschius p.* 29. pro valetudine alicujus votum *p. 79.* 48

Eucharistici carminis exemplum est ap. *Statium lib. 4 Sylv. carm. 2.* Apud Barlæum est eucharisticon pro torque aureo à Britanniæ Rege oblatum. Ad Bernerum pro muneribus missis. *Zuberus parte 1. p.* 43 ad Martam Ingolstadiensem pro corona natali die ad se missa. *p. 90.* ad Cancellarium. *Balzac. p.* 34 gratiarum actio, cùm in privatum cubiculum admitteretur. *Scoti T. 1. p.* 66. expostulatio cum Jacobo Rege, quod munus non accepit *p. 71.* Corydonis carmen Eucharisticum *ib. p. 69.* armilla à Melidoria donata *p. 115.* Eucharisticon pro domo, in qua habitabat *T. 2. p. 361.* gratias agit pro carmine in se conscripto, *p. 503*, ad senatum annua præmia juventuti erogantem *Wallius p. 91.* Eucharisticon ad Antonium de Burgundia, cùm emblemata in lucem daret, *p. 353.* Antonio cum annua præmia juventuti donaret. *Hoschius p. 61.* 49

In *Propemptico*, quo iter alicui gratulamur, inventiones ducuntur vel à tempore, vel à loco, vel à conditione personæ iter facturæ. In tempore adjuncta ejus considerabuntur, num æstivum, hyemale, commodum, incommodum. Locus est vel is, à quo fit discessus, qui consideratur cum relatione ad personam. Convenient hic loci Rhetorum in laudibus locorum. Similiter locus, ad quem tendit, describatur ex iisdem locis, & à desiderio amicorum expectantium. Locus, per quem quis tendit, vel mare est, vel terra, si prius, allocutiones fingantur ad Deos marinos, ventos, tempestates, nautas, 50

navem ipsam. Si posterius, optamus illi Pegasum, aquilam Ganymedis, injurias aëris deprecamur. In Conditione personæ est, quod vel munus publicum sustineat, ut Legatus, ubi excursus fieri possunt in Principem mittentem, expeditionem ipsam, virtutes Legati, spem Patriæ. Si Dux est exercitus, Locus communis de bello feliciter gerendo conveniet: Si literatus, multa de studiis, de ingenio fingere possumus ἤϑη & πάϑη ubique misceri possunt, contestatio doloris, desideria amicorum, vota pro felici reditu. Exemplum est ap. Barlæum ad commensalem, cum Britanniam adiret. In discessum Poëtæ (Phœbus è nubibus abiit.) *Zuber parte 1. p. 12.* ad amicum navigaturum. *Zevecotius pag. 46* ad amicam Coloniam proficiscentem. *id. p. 61* ad amicam navigaturam. *Fabricius p. 71.* ad Regem Jacobum VI. Angliam petentem. *Scoti T. 1. p. 40* ad Daniæ Regem, cum ex Anglia solveret *ibid pag. 117.* aliud Propempticon *p. 137* ad Jacobum VI. Scotia discedentem, *p. 241.* Propempticon Legati ad Regem Britanniæ. *p. 281* desiderium Patriæ ad Regem abeuntem *p. 372.* ad Regis è Scotia discessum. *T. 2. p. 470.* Propempticum Charitum Abredonensium ad Regem *p. 566.* è Belgio in Indiam abeunti *Wallius p. 102.* Ad eundem Idyllion Amyntas *p 166.* ad amicam navigantem *Banning. p. 15.* ad quendam de pestis secessu *id. p. 20* In abitum Boulii Phaleucium *id. Hendecasyll. 7.* ad Walæum in Galliam discedentem *p 137.* ad Balium in peregrinas oras discedentem *ibid. p. 161.* in abitum Martini, *p. 189.* Valedicit Regi Britanniæ. *Scoti p. 266. T. 1.* in quendam, cùm è Belgio in Germaniam revocaretur. *Hoschius p 70.* In suum ad urbem Venetam appulsum *Scoti p 268.* ad nobiles duos fratres, qui Silesiam repetebant *Barlæus Heroic. p 392.* ad equitem, cum Haga Leidam repetebat. *ibid. p 445.* ad Jacob. van der Burg *p. 533.*

51 Ad *Epibateria sive gratulationes de adventu* ista pertinent. Hylas redux. *Balzac. p. 55.* Nympha hospes. *id. p. 64.* ad Regem Jacobum Parthenam urbem ingredientem, *Scoti p. 18.* Ecloga 1. Amaryllis cum Rege Jacobo in Scotiam reduce. *ibid. p. 33.* Amaryllis exsultans ad Regem ingredientem urbem *p. 36.* Ad Daniæ Regem Angliam ingredientem *p. 88.* Ad Regem Scotiam revisentem. p. 374. Patriæ sub Amarillis nomine gratulatio de reditu ex Anglia ad Jacobum Stuartum Scotiæ Pro-Regem. *T. 2. p. 163.* ad Regem in Scotiam redeuntem *p. 233.* ad Reginæ Angliæ Oratorem Pictavium ingredientem *p. 351.* De Scotiæ procerum reditu ab exilio *p. 365.* de Pompa introitus in urbem Regis Jacobi *p. 519.* in reditum Regis in Scotiam *p. 500.* ad Gandavillanum oppidum Regi Catholico restitutum primò ingredientem. *Wallius p. 240.* ad Florentium, cùm in navi à Batavis captus suæ provinciæ redderetur. *p. 327.* ad Belgium de Ferdinandi gubernatoris navigatione *Becanus p. 79.* ad eundem de mora illi in Italia injecta. *id. p. 81.* ad Philippum Regem *p. 86.* Gandavensis urbis in ejus adventu gratulatio *p. 89.* ad Ferdinandum, cum primùm in Belgium veniret. *Heschius. p. 44.* adventus Reginæ Britanniæ. *Barlæus p. 155.*

155. Mauritius redux *p.* 335. in adventum Principis sub vesperam post superatam Grollam. *p.* 343. De eodem Principe ad Isalam *ibid.* in adventu amicæ. *Banning. l. 1. eleg.* 12. In adventum nobilis Poloni in Academiam Leidensem. *Banning. p.* 49. Expostulat cum amico, quod diutius, quam convenerat, abfuerit, *id. p.* 77. Ad quendam post Medicinæ gradum in patriam redeuntem *id. p.* 96. ad Principem Auriacum, expugnata Hispanorum classe, reducem. *id. l. 1. sylv. carm.* 1. ad cognatum è Gallia & Anglia reducem. *p.* 158. ad quendam ut, desinente pestilentia, in urbem revertatur. *p.* 177. ad quendam, qui Golium de cœli aspectu consulturus erat, quando in urbem rediturus sit. *id ibid.* In quendam ex Italia, Gallia, Sicilia reducem *p.* 190. De Pareliis Lutetiæ visis anno 1539. finiente, Carolo V. Cæsare Calend. Jan. urbem ingressuro Epigrama Theodori Bezæ, Galli *parte 3. p.* 692.

Ad *Dedicatoria* pertinent hæc. Ad Ursinum Poëtam sibi non visum, cui 52
carmina offert. *Zuberus poëm. parte* 1. *p.* 30. Dedicatio carminum ad alios. *Id. p.* 34. 30, 63. 76, 78 83, 94, 99. ad Christinam Reginam, cum quædam opuscula illi mitteret *Balzac. p* 25. ad Comitem *p.* 27. De Poësi amatoria ad Patrem Februarium *id p.* 134. Lusus rustici dedicati Consiliario Regio *id. p.* 137. Dedicatio hymnorum ad Regem. *Scoti T.* 1. *p.* 142. Dedicatio Eclogarum ad Regem *p.* 417. carmen de anatome *T.* 2 *p.* 36. dedicatio sacri carminis ad Regem *p.* 84. ad Scævolam *p* 385. ad ordines Hollandiæ cum illis carmina emblematica offerrentur *Wallius p.* 71. dedicatio carminum ad Pontificem *p.* 187. ad Arnoldum van der Valle adhuc in cunis vagientem, cum ei olivam pacis in spem colendæ olim poëseos mitteret. *id. p.* 225. ad Claudium Comitem, dum Ferdinando Theses quasdam dedicaret. *Becanus p.* 99. Dedicatio hymni in Christum *Barlæus p.* 1. aliæ dedicationes *p.* 28, 46, 49. Mittit ad Barlæum carmina sua. *Banning. p.* 73. ad Nyendalium, cùm carmina sua bellica illi traderet *ibid. p.* 86. Disputationes Ethicas dedicat Heinsio *p.* 126. Ad legatos Principis Holsatiæ in Persiam, cùm ei dedicaret aliquid *id. p.* 140. Laurentio Reali carmina mittit *p.* 169. referantur huc dedicationes singulorum librorum in Martiali,

Subjungimus hisce *encomiastica personarum variarum rerum*, quæ apud 53
varios Poetas inveniuntur. Panegyricos in Imperatores, Principes, Duces, viros Literatos, Consiliarios &c. Vid. ap. Claud. & Barlæum passim. Ad Regem Christianissimum. *Balzac. p.* 10. Ad Claudium Memmium Regis Galliæ Legatum *id. p.* 19. Ad invictissimum Heroa Ludovicum Borbonium *id. p.* 12. Laus Gavini Consiliarii *id. p.* 26. & 27 Olor Gallicus ad Principem Henricum *id p.* 31. Ad Antonium præsulem *id. p.* 107. Pompa Regia Ludovici XIII. *Petavii Panegyr. XI. Parnass. Soc. Jes. p.* 642 Panegyricus in Pontificem Urbanum VIII. in quo ejus poemata potissimum laudantur *id. p.* 639. Panegyrici de Ludovici XIII. rebus ad Rupellam gestis *p.* 649. & 652. Vid.

 ibid.

ibid plura Petavii Panegyr. sacros. Laus Caroli Britanniæ Principis *Barlæus ap. Scotos p 78.* Jacobi I. *p 83. T. 1 ibid* Princip. Henrici *p. 91.* Comitis Roberti Cœcilii *p. 104* Panegyricus ad Regem *ibid. p. 302.* Scoti Cancellarii Directoris *p. 304.* Panegyricus Jacobi I. *p. 318.* Regis Galliæ Ludovici XIII *p. 338* Elisabethæ Angliæ Reginæ *p. 411.* Vid Jonstoni Heroes *ibid. T. 2. p. 118. & 119.* Ad Jacobum VI. Regem & Poetam *T. 2. p. 142.* De Catharina Medicea, *p. 381.* Laus Nasonis *p. 488.* Laus Jacobi Regis *p. 509.* Ad Carolum IV. Lotharingiæ Ducem Wallius poem. *p. 67.* Laus Heinsii *Banningius L. 1. El. 3.* Boxhornii *id. p. 20.* Catsii *p. 53.* Vossii ab insigni eruditione *p. 46.* Barlæi *p. 50. & 73* Salmasii *p. 70.* Heinsii *p. 126.* Laus duorum fratrum, *p. 171.* Consulis Foresti *p. 72.* Graswinkelii causarum Patroni 172. Gronovii 176. Annæ Schurmanniæ *p. 176.* Mestertii *p. 183.* Declamatoris eximii *Balzac. p. 89.* Elegantissimi Poetæ, sed aulici infortunatissimi *id. p. 62.* Poetarum Scotorum *Isaacus Gruterus in carm. Encomiast. editioni Poetarum Scotorum præfixo.* Viri duri ac honesti. *Scoti p. 73.* puellæ Aurelianæ *p. 72.* Medicinæ Doctoris *p. 219.* Cohortium Scoticarum Dictatoris *p. 296.* Viri constantis *p. 304.* Daphnidos Poetæ Encomium sub Ecloga repræsentatum *p. 421.* Cœliæ *T. 2. p. 114.* Estheræ Anglæ bellæ pictricis *idem p. 119.* Guldenstein hospitis sui *p. 139.* Tychonis Astrologi *p. 142.* Puellæ, cui nomen Barbara *p. 174.* Vid. Carmen Barlæi in uxorem suam ejusdem nominis *l. 2. Eleg. p. 88.* Joh. Gordinii *Scoti p. 174.* Rhodenburgii Taubmannianæ Cathedræ Successoris *p. 260.* Laudes fœminarum pulchrarum, amicorum, amasiorum &c. *Vid. magnam copiam. in libro Blyenburgii, quem inscribit Veneris Blyenburgicas, in quo collegit varias materias de amoribus, illasque sub certis titulis congessit. Vid. ibid. titulum de epithalamiis & de amoribus. Adolphus à Dans l. 3.* de laudibus Elisabethæ. Vid. panegyrin heroicam Caroli V. ap. Masenium in palæstr. *p. 214.*

54 *Variarum rerum laudes.* Laus capri *Balzac. p. 130.* Equus Domitiani *Statius L. 1. Sylv. c. 1* Laus Rosæ *Scoti p. 181.* Violæ *p. 183.* Lilii *p. 185.* Croci *p. 186.* hyacinthi *p. 187.* Papaveris *p. 190.* Lavendulæ *p. 192.* Nardi *p. 193.* Thymbræ *p. 194.* Lini *p. 197.* Iridos *p. 199.* Fœniculi *p. 201.* hastæ *p. 202.* Ensis *p. 206.* Cassidis *p. 207.* Fluvii Mosellæ *ap Ausonium.* Montis Ætnæ *ap. Corn. Severum* Villæ Tyburtinæ Manli Vopisci *ap. Statium L. 1. sylv. c. 3.* Balnei Claudii Hetrusci *id. l. 1. carm. 5.* Calendarum Decembrium saturnalium *ibid. Carm. 6.* Calend. Maji simul vernum tempus eleganter describitur, & laudatur. *Buchananus p. 282.* Villæ surrentinæ Pollii Felicis, *Statius L. 2. carm. 2.* Psittaci *ibid. Carm. 4.* Leonis mansueti *ibid. Carm 5.* Herculis Surrentini *ibid. l. 3. c. 1.* Consulatus Germanici *id. l. 4. c. 1.* viæ Domitianæ *id. l. 4. carm. 3.* Herculis Epitrapezii *id. l. 4. Carm. 6.* Laus Bruxellæ *Zevecotius el. 10. l. 2.* Laus invidiæ *Caldenbach. Lyr. 2. c. 2.* Balneorum Dianæ *Balzac. p. 90.* vitæ rusticæ *id. p. 138. & 140.* Genius novæ Basilicæ ad venalia mercimonia exstructa. *Scoti p. 129.* In fontem juventæ ap. Thaduanos.

Scoti p.373. Laureæ Poëtarum coronæ *p.31.* Laus Musæi *p.105.* Hymnus in Hygeam *p.107.* & *Balde in præfat. satyr. Medicarum.* laus historiæ. *Scoti. p. 114.* Pacis sanctæ 119. Encomium domus Ledintonæ, *p. 167.* Laus artis typographiæ & pyxidos nauticæ. *Scoti p.350.* Sacellum Musis & Musicæ dedicatum. *p.350.* Laus monarchiæ, *p. 383.* Rusticæ vitæ μετάφρασις Epodi secundæ Horatianæ. *Wallius in poëmat. p. 163.* Literatum Philomathi otium celebrat *id. p.190.* Laus antiquitatis *id. p. 259.* In cultissimam elegiam *Hoschii id. p. 332.* In Lyram Sarbievii *id. p. 333.* Poëtas vitæ Magistros esse. *id. p. 347.* Belgium Musarum sedem esse *id. p 369.* ad Petrum Classenium lucubratiunculam de rebus creditis evulgantem *id. p. 375.* Laus absynthii pro absynthio in monte D. virginis retinendo *id. p. 88.* Elegia de regno à Christina deposito *Becanus carm. 1* In opera Theologica posthuma Leschii. *Hoschius p. 37.* Ad Montmorenum idyllia sua edentem *id p. 41.* In Viferii opus medicum Antidotarium *id. p. 59.* Laus Theriacæ, *Banning. p. 55.* Encomium Torvitatis. *Jacob. Balde* Disputationis de morbis capitis *Banning. p. 91.* In Burgersdici Institutiones logicas *id. p. 135.* In Boxhornii quæstiones Romanas, *p. 142.* De Scriverii commentario Venatico *p. 147.* in ædes splendidas Matenæsii *p. 156.* In theatrum urbium Hollandiæ Boxhornii *p. 163. & 164.* In Vossiorum annales *id. p. 165.* In Elisam Dansii *id. p. 167.* Laudat poëmata Rutgersii *id. p. 175.* In orationem Boxhornii de majestate eloq. Romanæ *id. p. 177.* In Delmenhorstii Etymologicon, *id.* p. 183. In Screvelii Carmen de peste, cùm illa paulo post cessaret *id.* p. 181. Laus Patavii *Lotichius l 3. eleg. 4.* Laudat oblectationes ruris *ibid. eleg. 8.* laudat monumenta in agro Nemausensi *id 2. l. eleg. 10.* Allocutio ad rempublicam Venetam. *Barlæus in heroic.* p. 97. In spectacula exhibita Amstelodami ad adventum Mariæ de Medicis &c. *id.* p. 153 & 157. artis gladiatoriæ laus *id.* p. 457. in physicam Jachæi *id. in eleg.* p. 117. In Metaphysicam Jachæi *id.* p. 128. In nummos argenteos, Cæsarum imaginem exhibentes. *id.* p. 123. In partem australem Hollandiæ aquis submersam *id.* p. 121.

Incomiastica in Imagines. Vid. l. 1. Epigr. Naudæi, quo continentur variæ illustrium Heroum imagines. Vid. Adolphi à Dans peculiarem librum, quem inscribit Imagines. In effigiem Caroli V. à Constantino Hugenio metallo donatam. *Barlæus in eleg.* p 121. in effigiem Richelii *id. in her.* p. 173. in effigiem Elisabethæ Bohemiæ Regis Friderici Palatini Comitis filiam *ibid.* p. 178. In effigiem deformis Camillæ *Scoti.* p. 177. Elegia ad pictorem, quomodo velit pingi Glycinnam suam. *Scoti* p. 143. *T. 2.* Banningii elegia ejusdem argumenti p. 28. In imaginem Glycinnæ. *Scoti. T. 2.* p. 178. in Homeri effigiem p. 179. In imaginem Epici Poëtæ *Menagius* p. 81. In effigiem Heracliti, Ciceronis, Virgilii, Catonis, Platonis, Aristotelis, Pythagoræ, *ibid.* p. 179. In effigiem matronæ singularis exempli *Balzac.* p. 52. In effigiem fœminæ, quæ se ipsam depinxerat

xerat, *id.* p. 53. de Diana ad Pictorem *id.* p. 89. in effigiem Flavii Domitiani Cæsaris. *id.* p. 128. imago Aloysiæ. *Barleus inter Scotos* p. 135. & 136. in effigiem Tychonis Astrologi. *Scoti T. 2.* p. 142. In effigiem Ducis Brunsvicensis Augusti *Vid. epigr. nostra selecta*, p. 1. In effigiem Principis Cimbriæ, Friderici, item Cæsaris Leopoldi &c. *Vid. primitias nostras Parnassi.* In effigiem Mauritii Theologi *id. vid. miscell. nostra poëtic.* p. 31. In imaginem Poëtæ elegantissimi. *Menagius* p. 76. *item* p. 77. in imaginem Christinæ p. 79. & 81. In imaginem virginis. *Menagius* p. 87. In imaginem Brunonis Carthusianorum Parentis p. 86. In imaginem Historici p. 93. In imaginem Cardinalis Mazarini *p.* 94. In suam imaginem, quam amico mittit, *p.* 95. In effigiem Rosillæ defunctæ. *Janus Douza p.* 238. In effigiem Johannis Secundi *p.* 237. Vid. epigrammata multa in effigies *ap Barl. miscell. l. 2.*

56 *Sylloge variarum invectivarum & satyrarum.* Inter recentiores Satyricos nemo Jac. Balde melior. Scripsit is satyras medicas, Satyram de eclipsi solis, contra Tabaccum, contra pingues & macilentos, in podagricos, de vanitate mundi &c. Vid. Sulpitiæ satyram de corrupto reipublicæ statu, cum notis Boxhornii & Val. Catonis Diras, cum notis Arnoldi. Apud Gallos prodiit Liber. var. satyr. Le Cabinet satyrique anno 1666. Le Parnasse satyrique du Sieur Teophile 1660. Jani Gulielmi Laurenbergii & Rachelii Satyræ Germanicæ. Apud Belgas Vid. Jost van de Vondels Heckeldicht. Nebulo Nebulonum per Petrum Baardt. Haerlem anno 1634. Vid. Masenii satyr. I, in avarum, in nimiam opum cupiditatem sat. 2. in imperitum Controvers. Scriptorem sat 3. In superbum sat 4. Vid. Buchanani fratres fraterrimos in Franciscanos scriptum. Vid. Heinsii Scazontem in Scioppium *p.* 75. In barbaros quosdam, qui sub verorum JCtorum & Medicorum nomine bonas literas allatrant, *p.* 73. in Maledicum quendam Pædagogum sibi soli eloquentiam vindicantem. *p.* 98. Consilium Collegii medici Parisiensis de mania Hypermori Medicastri pro Buchanano scriptum. *Jonstonus p.* 185. Onopardus furens. *Jonstonus p.* 193. Tumulus Onopardi *p.* 207. in rabulas duos, Patrem & filium, *p.* 242. De furoribus Brentotyphæis *p.* 300. Baudii jambi in Scioppium, *p.* 169. In Pseudo-Celtam *p.* 170. In tres Juris perversores, *p.* 171. In famosum rabulam, à quo indignis modis circumventus erat *p.* 172. & 173. Adversus insignem falsarium *id. p.* 178. In duo Gallicani nominis opprobria *p.* 180. In Typhæum *id. p.* 184. In quendam sine nomine fragmentum satyræ *p.* 192. Nicol. Heinsii Scazon in Alastorem, in Salmasium, ut videtur, scriptus *p* 165. *noviss. edit.* Ejusdem Lusus Saturnalitius in Corn. Cossum & Francisc. Santram Poëtastros *p.* 87. Menagii Gargilius seu Metamorphosis Gargilii Macronis Parasitosophistæ in Psittacum. *Menagius poëmat. p.* 3. in epulo parasitico *p.* 3. ubi præterea vita Gargilii Mamurræ continetur. Caroli Feramusii Hemera Macrini Parasito Grammatici ad Cessum epulum Parasiticum *p.* 3. Indignatio in Gargilium

gilium Anagrammatiſtam *Menagius p. 68.* In Macronium nothum *id p. 56.* Proſopopœia Gargilii ad ſe ipſum *id. p. 57.* in Hermogenem avarum *id. p 52.* In Albemanni libellum de morte, quem cordi ſuo dedicaverat *p. 58.* In Cottam ſcriptum quoddam *id. p. 89. & 90.* In malum medicum Hermogenem *p. 90.* In Sabellum pædagogum *p. 70.* in Lupam mulierem deformem *p. 98.* Amator decrepitus ad Cupidinem *Menagius p. 100.* Indignatio in Theonem Ludimagiſtrum ExJeſuitam laudatorem ineptiſſimum Cardinalis Faletæ *epul. paraſ. p. 310.* In quendam ſemigrammaticum viri doctiſſimi ſcripta chartarum cacatarum convitio traducentem *vid. miſcellanea noſtra p. 88.* In cujusdam carmen euchariſticum ex Secundi carmine exſcriptum *ibid. p. 91.* in oſculum ab anu illatum. *p. 44.* Lubini ſatyræ tres in malè doctos Academiarum peſtes. *Roſtochii 1618.* In invidum *Zevecotius l. 3. eleg. 17.* miſeria ſeculi *id. p. 167.* In ſycophantam genere & moribus infamem; *id. p. 178.* In Mopſalum, qui ſibi adoleſcentiam objecerat. *Fabricius p. 182.* In formoſam virginem deformi marito nubentem *id. p. 184.* Diræ in Catarrhum *Gudberlethius p. 82.* Diræ in culices Mydenſes *Barlæus miſcell. L. 1. p. 360.* ad Zoilum & Momum. *Gudberlethius p 85.* De hypercritico Galeſo ad Menagium *Balzac. p. 48.* De non optimo Poëta, quem per humanitatem ſummam laudaverat *id. p. 67.* Orbilius ſatyra *p. 67. & 68.* In Grammaticum Geneſatem *p. 71.* Ad Marc. Licinium de vita Mamurræ *id. p. 72.* Crudelis umbra. Hoſti mortuo non eſſe fidendum *id. p. 77.* ad Metellium de Boſco Roberto Poëtaſtro & Criticaſtro *id. p. 73. ad 76.* in ſenem ægrotum amantem *id p. 80.* In Galathei inſaniam *p. 81. ad 83.* De temeritate novæ & profanæ Criticæ *p. 100.* Balzac. in Amyntæ audaciam *id p. 121.* in Tiberium Cæſarem *id p. 123.* ad eundem in morbo mortem ſæpe optantem *id. p. 124.* De libertatis ſpe poſt mortem Tiberii *p. 124.* Indignatio in Poetas Neronianorum temporum *id. p. 125.* Ridendæ lacrymæ ad Franciſcum Mariam Fulvium in obitum Poetaſtri *p. 130.* Philomela ingratum canens *p. 135.* Valedicit aulæ *Scoti p. 61.* in Camillam deformem puellam *iidem p. 118, 119, 122, 129, & 130.* Ad Camillæ matrem pulchram de deformi filia *p. 130.* In Vappam circulatorem 139. 141. in quendam incondito & obſcuro verſu Oſtendam captam deſcribentem *p. 116. & 117.* in quendam cauſidicum cognomine Regem *p. 433.* in Quindecimviros litem ſibi protrahentes *ibid.* Deteſtatio conſpirationis de perdenda pulvere pyrio tota aula *p. 433.* expiatio *p. 434* In Jeſuiticum pulveris pyrii conatum *T. 2. p. 200.* Diræ in febrim *p. 106.* Fibra Thuſca cum catulis *p. 111.* Ad Carolum Galliarum Tyrannum ſanguinis inuſitato fluxu pereuntem *p. 132.* ad Venetos de Papa *ibid.* in Myſtomaſtyga *p. 117.* in pediculoſum Grammatiſtam 117. In Italum ſororem ſuam inviſo Scoto obtrudentem *p. 137.* in Philippum Hiſpaniæ Regem tria epigramm. *p. 138.* in rebelles, qui Ducem Parmenſem ſecuti ſunt, alluſio ad nomen *ibid.* in aulicum quendam mandato Regis ex aula diſcedentem, *p. 140.* In cuculum quendam Cauſidicum

Digitized by Google

sidicum *p.* 141. & 142. in corruptum Senatorem, nummus νόμ@ *p.* 174. In gallum cuculum (accrescit Domino, quod alieno fundo inseritur) *p.* 175. In Gyllam lascivam *p.* 177. Echo in meretricem *p.* 176. in Janum Virbium *p.* 177. Apologia contra Theonis cujusdam nomen suum occultantis calumnias & contumelias *p.* 337. de bello civili ad juventutem Gallicam *p.* 376. De Dardano mercatore annonam exurente *p.* 387. In Christianorum carnificem, *ibid.* Diræ in Bajulum, qui urnam fregerat. *Wallius p.* 262. in Pædagogum ἄτιμον Parodia ad Catulli Phaselum *carm. illustr. Poët. Ital. T.* 2. *p.* 351. In Hermogenem pessimum Poëtam *p.* 351. in Planum impostorem *p.* 352. in Virianum Pseudo-Poëtam *p.* 354. in sciolos quosdam *p.* 365. In Franciscanum quendam, 372. in Theodorum Bezam & Buchananum *p.* 373. In Jesuitas Comœdia sub nomine Lojolæ edita Londini anno 1648. In Ducem de Alba, Janus *Douza. poëm p.* 127. & *seq.* In Morum *p.* 129 In invidum *Zuberus parte* 1. *poëm. p.* 7. in hominem inconstantem *id. p.* 31. in quendam unum scriptum pluribus dedicantem *p.* 19. In nasutum *id p.* 20. in quendam gloriantem de amicitiis Magnatum *p.* 24. & 25. In verborum aucupem. *ibid.* In Cachecticum, quem toties invisens domi non offenderat. *id p.* 28. in Vulpionem *ibid.* in Poëtam ineptum laureatum *p.* 29. in Willium sibi minantem *id p.* 31. in Quinquillum Medicum nunquam sanantem *id. p.* 31. In Patrem Lenonem & filiam Meretricem, *ibid.* in quendam primarium *p.* 34 In Rontam, non nisi mortuos Poetas æstimantem. *p.* 35. In Philobiblum post mortem suam scripta editioni destinantem *ibid. p.* 34 in Bibianum semper se invitantem & nunquam domi inventum *p.* 50. In collegium Patrum Viennensium (Parodia ex l. 12. Mart. Ep. 95.) *p.* 51. in quendam fœdam uxorem ducentem *p.* 55. In Philosophum superbum *ibid.* in pessimum nebulonem *p.* 56. In quendam generis fungini poëtam *id. p.* 61. In Lipsio-Mastyges *id. p.* 65. In quendam nulla sibi munera pro carminibus mittentem *p.* 67 In Luscavii immanes Ronchos, *id. p.* 68. In Trollum stultum alieni artificii existimatorem *p.* 78. in parcius convivium Torgæ *pag.* 78. in pappulum omniscium, *p.* 80. in Epistrum seu nimis credulum *id p.* 82. In Ramistas *p.* 84. In parvum *p.* 94. In honores indignis collatos, *p* 96. & 97. In Aristomachum de vino scribentem *p.* 105. In Strigonum epigrammata sua poscentem *p.* 87. in quendam Georgium ebrium *p.* 89. in Latruscum invidum *p.* 51. in quendam, paupertatem sibi objicientem *p.* 87. In Quarculum *p.* 97. in Querlini uxorem semper pedentem. *p.* 87. In Pignantiam ebriam Maritum deplorantem *p.* 88. In Matthæum Bonficinum, hominem simplicem, *p.* 95. in Margum *p.* 96. In Grungrasianam Maritum verberantem *id. p.* 47. in Crispum *p.* 60. in Diglossum *ibid* In quendam, qui se Dominum vocarit *p.* 61. in priscam virginem. *p.* 10. In Picem & Cantorem eadem utentes uxore *p.* 12. In Sixtum laude datâ indignum *p.* 15. in vitam aulicam *p.* 58. & 59. In quendam nulli credentem *p.* 68. in scripta Poëtica sorti suæ exitiosa *id. p.* 36. In girgillum *p.* 37.

in Plandum allatrantem *p.* 78. In quendam qui ſchomnia pronunciabat pro ſomnia *p.* 29. In fuſculam *p.* 36. In locum ubi vivit *p.* 60. Aeroſophum *p.* 76. In Cardopum *ibid.* In Auſtraſiam, *Balzac. p.* 13. in puerum præcipitem *p.* 14. In lubricum omnia vendentem *Zuberus p.* 87. In lurcum, ſe ejus favorem nihil æſtimare *p.* 86. objurgatorium in ſe ipſum de credulitate ſua *Jul. Cæſar. Scalig. poëm.* 47. In judices, qui ancillam, arcas effringentem, abſolverant, *id. p.* 33. In ſuam Arthritidem *p.* 48. In invidum quendam Medicum *p.* 49. In barbariem ſui temporis. *p.* 46. In larvatos græcarum literarum ſectatores *p.* 34 *Vid. Jul. Cæſ. Scalig. L.* 2. *Poëmat.* quem inſcribit Nemeſin. in Medicum. *id. p.* 101. *V.* 3. *Libr. Scalig. Teretismata*, in quo Satyræ inveniuntur. In Calvi impuritatem. *id. p.* 611. Vid. ejusdem Atam. In calvum & mulum ſuum *p.* 616. In monſtrum invidentiſſimum, 614. In multitudinem furum ſui temporis 619. De Pædagogorum colluvie, qui medicinam primoribus literis temerè profitentur. 607. In quendam Noctuinum, qui fugit ignis ſupplicium *p.* 381. In Noctuini perfidiam *p.* 173. Diræ in Lycorium, *ibid.* In Sedulium. *ibid.* in quendam Caciatrum, qui fuerat Carthuſianus *p.* 397. Ad Striges *p.* 382. In Doletum *p.* 401. In Strumam. *p.* 418. & 419. Vid. tot. Libr. XIII. partis I. variis ſatyris plenum. In quandam Roſomachum cuculatam 192. *part.* 2. In quendam Medicum & Legulejum *p.* 194. In Calvum. *p.* 176. *idem.* In anum nubere parantem *Barlaus L.* 2. *Eleg p.* 81. Diræ Franciſci Petrarchæ in tumuli ſui violatorem improbum. *id. l.* 1. *Miſcell. p.* 317.

CAP. XIII.

DE EXCERPTIS AD DISCIPLINAS ET FACULTATES PERTINENTIBUS.

Excerpta diſciplinarum ſecundum cujusque ordinem inſtituenda. 1. *Excerpta Phyſica.* 2. *In Phyſica ſpeciali utiliſſimus per indicem excerpendi modus.* 3. *Et Medico utilis futurus.* 4. *Cogitata notanda.* 5. *Velſchii Philomathetica* 6. & *Axiologa antiquorum.* 7. *Capponi cogitationes.* 8. *Bernhardus in theſauro Rhetorico per indicem excerpta congeſſit.* 9. *Mathematica excerpta.* 10. *quomodo ad uſum Phyſicum dirigenda.* 11. & *quomodo inſtituenda.* 12. *Velſchii ſermones fideles.* 13. *Loci communes Morum:* 14. *Characteres hominum in vita civili utiliter notantur* 15. *Loci communes Politici duplices, Methodici & axiomatici.* 16. *Excerpta axiomatica ex Hiſtoricis præcipuè petenda.* 17. *qualia à Conſtino Porphyro genneta olim collecta potiſſimam partem perierunt.* 18. *Iſta excerpta quomodo diſponenda.* 19. *Weiſii ad hæc manuductio.* 20. *Excerpta hiſtorica.* 21. *Excerpta notitiarum politicarum.* 22. *quomodo ordinanda.* 23. *Conringii conſilium.* 24. *Excerpta memorialia,* 25. *horum utilitas ſumma.* 26. *Excerpta ſpecialis.*

Digitized by Google

cialissima. 27. rituum in conventibus & actis publicis. 28. it. commendatoriis. 29. Excerpta Juris publici 30. Loci communes Historici, 31. Theologici, Exegetici, 32. Dogmatici, Controversiarum, 33. Oratorii sacri. 34. In Jurisprudentia itidem Exegetici, Dogmatici, 35. Practici. 36. Autores practici juris qui dicantur. 37. Collectanea Medica 38. An in illis exegetica alicujus usus. 39. Secundum materiam medicam instituenda, 40. Botanica, 41. Chimica. 42. Collectanea in mineralibus quomodo construenda. 43. In his magna cautela opus. 44. Collectanea de rebus animalibus. 45 Autores materiam hanc tractantes. 46. Practica morborum ac subjectorum ratione adornanda. 47. Simplicia, herbagista diligenter notanda 48 Historiæ felicium curationum à plebejis institutarum 49. Sympathetica & superstitiosa non omnino negligenda. 50. Circumstantia loci, corporum, climatum & alia diligenter notanda. 51. Collectanea Medica ratione subjectorum. 52. Pantotheca singularis Machinæ ad colligendum & excerpendum inventa descriptio è Bodini Dialogo inedito de abditis rerum sublimium arcanis. 53.

1 EXcerpta disciplinarum non possunt commodius institui, quam secundum disciplinarum ordinem, quanquam & promiscuus placere possit, indice accurato labor inquirendi sublevetur. Sed tamen ordo iste proderit, ut connexa se simul oculis sistant. Excerpta illa magna
2 sui esse possunt in disciplinis ipsis. * Et quidem, quod ad Physicam attinet, secundum duplicem partem generalem & specialem instituenda illi excerpta sunt. In parte generali colligantur sub suis titulis Philosophorum placita & sectarum diversæ sententiæ circa principia. Deinde subjiciantur quæ sunt apud omnes disputata in utramque partem, è quibusvis Philosophis tam Græcis quam Latinis, veteribus & recentioribus. In parte speciali diffusior est colligendi ratio. Tota enim historia naturalis huc refer-
3 tur. * Per indicem itaque sub singulis Physicæ specialis titulis, tùm ex historiâ naturali veterum, Aristotelis, Plinii, Æliani, Solini; tum recentiorum, ut Vossii, Salmasii aliorumque, qui observationes, experimenta, diaria & similia, scripserunt, omnia congerantur. Incredibile est, quam quis thesaurum
4 suum locupletare possit, si maturè huic ordini & studio insistat. * Medico eò utilior futurus est ille labor, quod Specialium illa cognitio magis ad artem illam pertineat, qui animalium plantarumque historiam seorsim ponere debet: accuratius enim circa hæc argumenta illi versandum est. Possunt eodem modo, ut in parte generali, illic notari varii autores, variæ sententiæ, & in utramque partem disputatæ. Argumenta autem illa strictim poni debent, non diffusè. Qui id sedulo fecerit, illi nunquam vel disputandi vel
5 commentandi occasio defutura est. * In his præcipuè locum habet illa co-
6 gitationum nostrarum in Adversariis consignatio, de quâ suprà dixi. * Eo modo

modo conscripsit doctissimus *Velschius Philomathetica* sua: nam ut Schröckius
in ejus vitâ testatur, *sine ullo ordine, ut in mentem veniebant, conjecit omnia, quæ
alicujus momenti aut considerationis videbantur, tàm ad Naturæ cognitionem, quàm
ad Medicinæ usum, ac quarumvis aliarum artium incrementum. Unde Syllabi cen-
tenarii septem enati, quos octavo Ægyptiorum adauxit. Ut verò hoc simplicissime
enumeravit; ita brevissimis expositionibus additis, quid sibi videretur, edixit, hanc solam
ob causam, ut aliorum judicia venari posset, & subtiliora ingenia excitaret, quò ma-
turis deliberationibus experimenta caperent, & remp. literariam ditarent. Postquam
enim vidisset, societatem Regiam in Angliâ id jamdudum agere, & secutos mox Gal-
los, deinde Italos, & nunc quoque Germanos, suas quoque Cogitationes eandem ob cau-
sam proferre constituerat.* Subjuncturus etiam illis erat, ut in præfat. Heca- 7
tosthex ipse memorat, Axiologa antiquorum, *ut tanquam incognita & pleris-
que neglecta ceu nova reducantur, quorum plena Chilias designata est, ex Hippocrate,
Aristotele, Theophrasto, Galeno, Plinio, Athenæo, Græcis. Medicis, editis & ineditis,
Ebusina & Arabibus cæterisque Orientalibus & Latinis desumta: quæ omnia omis-
sis speculationibus ad solam praxin sive experientiam direxit.* Sed hos thesauros
cum cæteris ejus ineditis acerba tanti Viri mors nobis eripuit. * Etiam 8
Capponus *Cogitationum de rebus naturalibus*, ut menti irrepserant, è calamo
præcipitatarum libros tres scripsit, teste *Gregorio Leti Ital regn. part. 3. lib. 2. p. 90.*
* Et talia quoque in Rhetoricis & Poëticis institui possunt, si ad disciplinam 9
potius & commentationem, quam ad praxin respiciamus. Talium excer-
ptorum specimen in Rhetoricis dedit *Bernhardus in Thesauro suo Rhetorico* su-
periori seculo in Italia edito, qui ex omnibus veteribus & recentioribus
Rhetoribus per indicem excerpta ad artem pertinentia congessit.

Excerpta talia institui in omnibus disciplinis possunt, ubi ipsa disci- 10
plinarum methodus ordinem ostendet. * In Mathematicis, quorum maxi-
ma utilitas est, præter disciplinaria Excerpta etiam miscellanea institui pos-
sunt, quoniam disciplinæ illæ latissimè se diffundunt. Quicquid itaque pro-
blematum, variorum artificiorum mechanicorum, vel ab aliis inventum le-
gitur, vel per analogiam à nobis potest inveniri, illud sub titulis classibus-
que rerum, quas Physica subministrat, congeri potest atque ita pro diverso
fine diversa methodo adornari excerpta illa possunt. * Quemadmo- 11
dum enim Physica & Mathesis mutuas sibi operas tradunt, ita conjungi il-
la excerpta possunt, estque penè nulla pars Physices, quin Mathematica ali-
quâ speculatione vel experimento adjuvetur. * Quod si quis ad illustratio- 12
nem Theorematum Mathematicorum specialia experimenta mechanica pro
exemplis adducere velit, tum pro titulis ipsis concipiantur theoremata ma-
thematica, & pro exemplis subjiciantur experimenta rerum naturalium me-
chanica, quæ ex hoc principio mathematico fluunt. Conducit hoc ad scientiæ
perfectionem, cum ex ipsis fundamentis eruuntur rerum affectiones. Qui

ad seculi nostri genium philosophari in rebus naturalibus velit, excerptis utatur tali modo institutis, & experietur, quam hoc sibi profuturum sit. Est sanè & in Excerpendo quædam ἐμπειρία, quæ ex ipsa Virorum doctorum praxi discenda est.

13 * Editurus erat πολυμαθέστατος Velschius *Sermones fideles de modo legendi & Excerpendi:* Nam ut Schröckius testatur, relictâ de hâc materiâ Drexelii laboriosâ & tædiosâ diligentiâ sedulò observavit, quo pacto ad tantas eruditionis opes viri docti pervenissent.

14 In practicis disciplinis eadem colligendi ratio est, si disciplinas ipsas earumque professionem & explicationem spectemus, si vero usum in vitâ civili, aut ad alias disciplinas, alia institui excerptorum ratio debet. Quatenus moralis philosophia usum habet in civili conversatione, quatenus Oratori accommodatur, varia sunt excerpta. In conversatione ac vita civili utilis est doctrina de hominum moribus.

15 * Ideoque characteres hominum ratione ætatum, statuum, notari debent: quales etiam esse usui possunt in Rhetoricis, de quibus suprà diximus. Usum characterum in re civili ostendit *Böclerus* in *Characteribus suis Velleanis* & *Brochmannus in Ethicâ suâ historicâ.* Sed illa Characterum ratio ad personas pertinet; nos potius hîc rem ipsam spectamus variasque vitæ statuum, affectuum, virtuosorum & vitiosorum conditiones. Talia excerpta sub titulis classibusque Virtutum & vitiorum colligi possunt, ut fecit quadam ex parte *Mechovius in Parænetice* suâ & *Magirus in Polymnemone.*

16 Politica Excerpta primum methodo disciplinæ institui possunt, ad usum commentationis & disquisitionem controversiarum. Secundò methodo axiomaticâ instituuntur, quatenus ad usum practicum referuntur, habentque pro fundo non tam generalia Politices præcepta, quam Historicos præcipuè pragmaticos.

17 * Quoniam enim in enarratione rerum gestarum typus aliquis civilis & practicus è rerum circumstantiis elucet, ideoque quam optime ex illis talia colligenda.

18 * Fuerunt jam olim, qui consilium hoc suo probarunt exemplo: nam *Constantinus Porphyrogenneta* Leonis Philosophi filius suo tempore ex Historiis quasi flores in unum corpus collegit, & in 53. partes digessit, singulos locos duobus libris comprehendens, è quibus non nisi duo libri ad nos pervenerunt; alter videlicet de Legationibus à *Fulvio Ursino* & *Davide Höschelio* editus, alter de Virtute, & Vitio: quos *Nic. Peirecius* ære suo redemit ac Græcè Latineque *Henricus Valesius* edidit. Reliqui libri omnes desiderantur: qui si inveniri alicubi possent, non exiguum prudentiæ civili & historiæ lumen afferrent. Multa etiam illic habentur è libris deperditis Historicorum, quæ frustra nunc quærimus: Nam in iis, utut paucis, quæ servavit nobis Peirescius, occurrunt aliqua è libris Polybii deperditis excerpta.

19 * Excerpta illa institui possunt per axiomata ex historiis & earum circumstantiis contrahenda: Unicuique axiomati numerus adden-

addendus: locus ex historico apponendus: Spatium aliquod seu intervallum relinquendum, ut possint parallela exempla ex aliis Historicis vel observationibus addi. Si quod axioma ad titulos diversos referri potest, sub altero ponatur, sub altero per numeros citetur. Quod si Loci communes integri apud Observatores & Commentatores politicos tractentur, sola autorum loca notari possunt. Quod si ex omnibus Commentatoribus tales Locos communes instructos haberemus, via præstructa esset illis, qui de chartâ in papyrum scribunt, & cum e. g. in locum Flori incidunt, omnia exempla parallela, quæ aliquis fortassis commentator in Salustium aliumque autorem congessit, dissimulato Autore, describunt, quod alius iterum faciet, cum in similem alterius Autoris locum incidet. * Scripsit *Cl. Weisius* Manuductionem ad Locos Communes Politicos, qui pene in eâdem nobiscum sententiâ est. Indicem is addit locorum Politicorum, sub quibus tituli speciales disponi possint. Sed puto magis specialem hîc esse operam impendendam, inprimis in axiomatibus collocandis. * Quod si in Historicis interpretandis operam quis ponere velit, Locos communes exegeticos in illos exstruere potest, eo modo, quo supra diximus apponendo semper ad Historici locum, locum commentatoris, ubi nota quædam politica habetur. 20 21

Sunt & alii Loci communes Politico-Historici, quos inscribere *Excerpta Notitiarum Politicarum* possumus. Notitæ autem vocabulo notari apud Autores solet cognitio Politico-Historica uniuscujusque imperii, ut habemus Notitiam imperii Orientalis & Occidentalis, Notitiam domus Augustæ similesque libros. Hanc viam nobis monstravit Aristoteles *lib. 1. Rhet. c. 8.* ubi suadet, ut quisque mores gentium sibi reddat familiares. * Loci itaque communes ita ordinandi sunt, ut ponantur tituli generales imperiorum. His subjiciantur speciales e. g forma regiminis, populorum origo, migrationes, leges, judicia, proventus & commercia, utilitates publicæ, finis & scopus. His enim capitibus præcipuè omnia constant in Republica. Sub singulis notentur 1. quæ ex veteri historia habentur 2. quæ ex recentioribus Historicis aut itinerariis peti possunt 3. quæ experientiâ nostrâ vel alienâ constant 4. è relationibus publicis, in quibus tamen delectus instituendus est, ne falsa pro veris accipiamus. 5. prudentum hominum judicia 6. nostræ etiam conjecturæ. * Talia adversaria concinnari jubet *Conringius* in Prolegomenis Collegii sui Rerumpublicarum, quibus se ab adolescentiâ ipsâ usum fuisse fatetur, unde ipsi magna illa rerum politicarum notitia succrevit. In quibus autem rebus propriè consistat notitia alicujus imperii, ibidem secundum omnes causas definit. Legendus quoque est Bœcleri liber *Historia Schola Principum.* 22 23 24

Est & alius quidam colligendi modus, sed viris in negotiis ipsis versantibus convenientior, cum sibi ipsi observationum suarum excerpta & 25

com-

Loci Communes Historici vel secundum regnorum ac populorum seriem institui possunt, vel secundum numerum annorum & seculorum, vel secundum seriem rerum. Primus modus parum differt à locis communibus politicis, de quibus supra diximus. Secundum ordinem seculorum institui illi possunt pro usu chronologico. Ac possunt omnia tabulis quibusdam & laterculis comprehendi, primò pro Rebuspublicis illustrioribus, quarum tituli in fronte cujusvis laterculi ponantur, & illis mutationes secundum seriem seculorum subjiciantur: Secundò pro seculis, quibus vice versâ subjici Rerumpublicarum mutationes possunt. Si quis Chronologica excerpta secundum rerum capita disposita velit, uti poterit Chronologiâ Alstedianâ, quæ eleganti methodo disposita est. Titulos, qui illic deficiunt, facile supplere poterit, nova notata Alstedianis addere, & errores ab Alstedio commissos corrigere. 31

Venimus ad Facultates, quas vocant. In studio Theologico pro vario scopo institui excerpta possunt. Quemadmodum in Philologicis & Philosophicis locos communes Exegeticos adornandos esse dixi, ita & hîc notentur explicationes locorum scripturæ vel Philologicæ vel Dialecticæ, vel ex ipsâ etiam Theologicâ doctrinâ desumptæ. Illa omnia vel distingui vel misceri possunt pro lubitu. In Criticis exemplo suo præivit *Polus*, in quibus collectaneis non pauca tamen multi desiderant. *Dorschei Biblia numerata* post mortem ejus edita omnia miscent, Philologica, Critica, Dogmatica, Practica, sed omnia sunt per indicem tantum notata. Fortassis non spernendus labor esset, si quis Dogmatica & Practica cum curâ colligeret. Talia institui collectanea è Theologis Practicis Anglis optabat Verulamius. Similis pene labor *Crowei*, qui indicem edidit Scriptorum Exegeticorum in libros & loca Scripturæ, sed ille ad minuta & specialia non descendit. Ad talia Excerpta conficienda indices illi locorum Scripturæ S. qui libris adjungi solent, viam quodammodo sternunt. Sed è lectione ipsâ accuratius omnia notabuntur. 32

Loci communes Dogmatici, qui proprio nomine Loci Communes Theologici dici solent, colligendi seorsim sunt. Quibus etiam, si ita visum fuerit, misceri controversiæ possunt. Ordinem ipsum Theologiæ Systema suppeditat. Autorum, qui locos communes scripserunt, explicationes quasi per lemmata poni possunt. Qui singulari libro vel unum locum integrum vel ejus partem explicuerunt, hi diligenter notandi. Commodum & hoc est, ut in omnibus disciplinis, ita etiam in Theologiâ, secundum materiam dispositos habere Scriptores controversiarum. Si quis illas præ cæteris excutere velit studiosius, singulari libro destinari possunt, ne in uno cumulentur omnia. Possunt pro singulis sectis adornari libri, si quis in illis operosior esse velit, in quibus ordo alius non est, quam locorum controversorum. Svaserim in excerptis 33

Locorum communium Theologicorum, si singularibus libris colligantur controversiarum excerpta, ponenda tantum esse summa controversiarum capita, & remittendum ad excerpta controversiarum. Si quis historiam potius quam dogmata ipsa respiciat, secundum titulos sectarum & seculorum adornare excerpta possit. In omnibus enim usus & scopus respiciendus est. De cætero cum in Facultatum studio multa occurrant specialissima, tum ratione muneris, tum ratione ipsius doctrinæ: alium enim sibi scopum habet propositum Ecclesiastes, alium Doctor vel Professor Theologiæ: ita pro vario illo fine & scopo etiam in specialissimis argumentis colligenda quædam sunt. Accidit interdum, ut de casibus conscientiæ consulantur Theologi: Quapropter etiam illâ in re institui promptuaria possunt, collectanea scilicet casuum ex Autoribus, qui de his argumentis scripsere, ut sunt sanè multi, tum Scholastici Theologi, tum nostrates.

34 Ad Theologica excerpta etiam referri possunt Oratoria sacra, quorum fundus est Scriptura S. Patres aliique scriptores Homiletici. Quoniam vero oratio sacra præter argumenta fidem facientia, quæ ipsi cum Rhetoricâ civili sunt communia, in exegesi & διδάξει versatur, usui esse possunt illa excerpta, quæ Textualia vocamus, secundum libros Biblicos adornata. Possunt & ipsi Loci communes Theologici, tituli virtutum sacrarum, & quæcunque argumenta pro titulis poni, & sub iis utilia per indicem colligi, ut fecit in *Repertorio suo Cl. Wittenius.* De cætero Oratoria excerpta, de quibus suprà diximus, etiam his accommodari possunt & debent.

35 Excerpta in Jurisprudentiâ pene simili modo institui possunt. Primò exegetica formanda sunt ad Leges, illa colligenda è JCtis non solum, sed & è Philologis, qui vel super leges speciales scripsere, vel qui in miscellaneis suis nonnunquam leges explicant, vel illustrant, vel in iis aliquid emendant. Notari etiam potest, quicquid ad historiam ejus pertinent. Atque illa pertinent ad verbalem legum sensum. Quæ ad explicationem & doctrinam ipsam referuntur, quanquam sub titulis certis aliaque colligi formâ possunt; non inconsultum tamen erit, si etiam quasi per indicem ad leges apponantur: in explicationibus enim legum magnus eorum usus est, si quis illa semper in promptu habeat. Notari etiam simul possunt leges, quæ contrariæ videntur, ac autores per indicem designari, ubi illæ conciliantur. Si quis velit perfectos Locos communes adornare, colligat illos secundum methodum Pandectarum, reducendo ad Digestorum titulos etiam cæterorum librorum titulos, exemplo Schotani in Examine Juridico. Possent etiam è jure Canonico, Feudali, Statutario, suis convenientia locis adjungi. Si quis excerpta pro novis in jure argumentis colligere velit, alium sequi ordinem debet. Nam sub titulis materiarum colliget, quæ vel in libris Juris vel in Jureconsultis inveniet. Multa enim consideratione Jurisconsulti digna, de quibus vix peculia-

ria

ria in Jure loca occurrunt. Quo in labore si quis sedulus fuerit, facilè de selectis argumentis quædam scribet. Et sunt, quibus librorum indices in instructâ bibliothecâ officium hoc præstant. Sed de iis omnibus aliquando copiosius alio loco agam.

Loci communes Practici in Jure formandi è scriptoribus practicis. Tituli 36
horum excerptorum formari possunt secundum titulos Pandectarum, vel secundum materias juridicas. Specialissimos titulos facere possunt leges; sub legibus notentur casus singulares. Subjiciantur Autores, qui tales casus decidunt. Formentur illa excerpta, quantum fieri potest, per lemmata. Exemplum talium Locorum communium suppeditat Index practicus super opera Carpzovii. Jam verò si quis ex omnibus autoribus practicis, qui interdum incidenter aliquos casus proponunt ac solvunt, tam veteribus Bartolo, Baldo, Jasone &c. quam recentioribus, illa omnia colligat, quæ illuc pertinent, mature sibi acquiret cognitionem talium rerum, quæ utilissima per omnem vitam futura est, si quis vel de Jure responsurus sit, vel causam aliquam ut Patronus aget. Ita enim nunc Jurisprudentia comparata est, ut plus sæpe valeant præjudicia & Doctorum sententiæ, quam ipsæ leges Quare si quis casum in terminis, ut loqvuntur, pro se allegare possit, is non parum in judicio proficiet. Quod si quis JCtum vel Judicem aliquando acturus sit, is maturè satis sibi de talibus excerptis prospiciat. * Fundus horum collectaneorum in 37
practicis autoribus est: Sunt verò omnes illi practici, qui de actionibus, processibus scripsere, item de præsumptionibus, probationibus, testibus, omnibusque illis, quæ ad processum pertinent: deinde qui consilia, decisiones, sententias receptas tradidere, item qui de omnibus materiis Juris agunt, non tam ut leges explicent, quam ut observationem earum in praxi ostendant, quales sunt multi, Itali præsertim & Hispani, qui libros operosos scripsere, præcipuè de argumentis practicis. Bibliothecam aliquam præstat liber ille, qui vocatur *Oceanus Juris*, multis constans voluminibus, quo continentur particulares illi tractatus veterum Autorum Bartoli, Baldi, Jasonis, Accursii, Decii &c. Ex omnibus illis si quis tales locos confecerit, mirifice his in rebus proficiet, non quà scientiam solum, sed & quà lucrum & opes. Talia enim excerpta meræ sunt aurifodinæ, neque gratis conficiuntur.

Pergimus ad Collectanea Medica, atque hic è Physicis patet, de quibus 38
suprà egimus, quomodo illa construenda sint. * Non est hìc exegeticis col- 39
lectaneis adeò opus, cum non tam autoritate, quam ratione & experientiâ, studium medicum constat. Interim si quis Academiæ labores suos destinavit, aut libris scribendis operam dabit, illi non inutilis labor futurus est, si ad Hippocratis libros notet (1.) Commentatores (2.) loca, quæ tam à Medicis quam à Philologis illustrantur (3.) experimenta in morbis ipsis vel ab aliis vel ab ipso probata, è variis observationum practicarum libris. Idem in Gale-

no fieri posset; sed opera ejus nimis sunt diffusa, quàm ut tam vasto Oceano
quis se credat. Si *Hoffmanni* commentarii prodiissent in lucem, uno illo possemus esse contenti.

40 Possunt & collectanea secundum materias institui, quod aliqui fecerunt.
Pro physiologicâ cognitione, secundum classes rerum naturalium & Physicam specialem ordinanda illa sunt. Sed misceri uno omnia libro non possunt.
41 * In Botanicis peculiaria institui debent 1. Herbarum in natura, quæ herbaria
viva appellantur. 2. Historica & Medica de iis, magno futura usui, quæ apud
Herbarios veteres & recentiores, Theophrastum, Dioscoridem, Plinium, Tabernæmontanum, Simonem Pauli, aliosque notata sunt, illa per indicem
tantum colligantur. *Benjamin Priolus* in Appendice historiæ suæ Gallicæ promisit tractatum de universâ re plantariâ, sed præter titulum adhuc nil vidimus, & dubito an unquam proditurus sit. Certè multæ magnæque disputationes circa rem herbariam sunt. Conferendi *Scaliger, Bodæus à Stapel* in Theophrastum *Salmasius* in Solinum & in Hyle Iatricâ. Addendus etiam est *Hoffmanni Tractatus de Officinalibus.*

42 Subjungi illis collectaneis etiam possunt Chimicæ operationes, & quidem singulis herbis ex *Angelo Sala* aliisque Scriptoribus recentioribus, è *Conradi Gesneri Euonymo*, & colloquiis ac communicationibus cum Chimicis Usitatas & officinales præparationes jamdudum collegit *Schröderus in Pharmacopœia*, in quam extant *Hoffmanni* commentarii. *Zvvelfferus* in Pharmacopœia
43 sua, & qui pleraque ex illo cepit *Feburius* Gallus, ac plures alii. * Ut in Botanicis, ita & in Mineralibus institui collectanea possunt. Tituli formandi secundum classes Mineralium. Subjiciendæ illis sunt (1.) præparationes rudiores in fodinis ex Agricola, Erikero, Lohneisen &c. (2.) præparationes officinales communes, è libris Pharmaceuticis, quos modo nominavimus. (3.) secretiores præparationes è communicationibus privatis notandæ. Conjici in hunc librum omnia possunt audita, visa, cogitata. Exierunt hodie in lucem talia collectanea, historiæ laboratoriorum, & nuper quædam invi-
44 tis autoribus subrepta ac publicis typis promulgata. * In his præcipuum locum merentur, quibus viva manus accessit, & quorum fides in dubium vocari non potest. Solent enim hîc multi promissis esse divites, multas operationum vias ostendere, quas ipsi non ivêre, à quibus sibi quisque caveat: inprimis si ad metallica tendant, quorum integram Chiliada *Johann. Joach. Becherus* edidit. Sed ab illis sibi quis temperet, nisi opum & temporis irreparabilem facere jacturam velit. Multa enim sunt ab impostoribus & agyrtis conficta: in multis etiam, quæ bono fundamento nituntur, ἐγχειρήσεις quæ-
45 dam celantur. * De rebus animalibus collectanea quoque singularia institui possunt, in quibus notentur (1) physiologica vel circa genesin illorum seu ortum, vel circa anatomen è vastis commentariis Gesneri & Aldrovandi
per

:r indicem : è cæteris scriptoribus, observationibus anatomicis similibus-
ie, qualia nunc plurima in Diariis & Ephemeridibus eruditorum occur-
nt, majori cum curâ: Illi enim accuratius hoc in argumento versantur.
Colligendæ sunt Medicæ præparationes ad varios morbos ex animalibus
imaliumque partibus. * Rudem ejus laboris ideam dedit *Gulielmus van den* 46
ʃcb. in Historiâ animalium Medicâ Bruxellis Ann 1639. edita. Multa talia collegit
bdarrahmanus Ægyptius in libro de *proprietatibus ac virtutibus Medicis Anima-*
m, Plantarum ac Gemmarum, quem ex Arabico latinitate donavit Abrahamus
hellensis Parisiis è MSto codice Cardinalis Mazarini An. 1648. editum. Sed
ılta in illo vana sunt & superstitiosa. E similibus excerptis natum videtur,
ıliquod eorum specimen præbet, *Königii Regnum Vegetabile*, *Animale & Mi-*
ıle

In Praxi Medica aliter res instituenda est. Nam hîc ad illum finem omnia 47
erenda sunt, ut morbis rectè medeatur Medicus. Cætera enim, quæ con-
unt in præparationibus & operationibus, ad theoriam sunt referenda:
tinent enim tantùm ad cognitionem subjectorum, licet aliqua operatio
edat. Sed in praxi medica omnia applicantur ægrotis: ideoque & ra-
ne morborum, imo & ratione subjectorum & individuorum, collectanea
a instituenda. Ratione morborum ita illa ordinanda sunt, ut ponantur
rborum tituli. Subjiciantur illis characterismi, causæ, signa diagnostica,
:etur in quibus illa fefellerint interdum, quod vel ab aliis vel nostrâ praxi
ervatum est. Subjiciantur remedia, vel methodica vel specifica, impri-
simplicia. Et hîc quidem, quod ad simplicia attinet, magnam curam
oendendam existimo Medico, ut simplicium vires in singulis morbis pro-
notet, quorum singularem usum & prærogativam doctissima παραινέσει
:uit R. Boilius, quæ additur Dissertationi ejus de Specificorum remedio-
n cum corpusculari philosophiâ concordiâ. * Inprimis notanda sunt me- 48
amenta εὐπόριστα, domestica, rustica. Plus interdum illis efficitur, quam
ltis pretiosisque compositis. Unde fit, ut empirici & plebei homines de-
ratis sæpe morbis medeantur, quibus non possunt mederi Medici omni
arte instructi. * Memorat *Agricola Observationibus in Poppi Chymiam*, fuisse 49
:icum in superiore Germaniâ, qui felicissimè Cancrum curaverit, quod
li poterant vel Medici vel Chirurgi. Et ille tamen succo unius herbæ id
cit, quam in sylvâ Herciniâ legerat, Medicisque monstraverat, sed omni-
ignotam. Fiaravantus in *Coron. Med. lib. 2. cap. 16.* recitat historiam de
oeratâ urinæ suppressione à vetulâ pulvere ignotæ herbæ curata, quam
lis medicamentis tollere potuerunt Medici. Novi, qui dysenteriam,
rum curarint felicissimè, frustrà id tentantibus Medicis. Talibus experi-
ıtis insidiæ struendæ sunt à Medico, & quâcunque fieri potest arte, quo-
que pretio comparanda. His principiis primum crevit medicina, quibus

si accedat usus & judicium Medici in principiis artis suæ probè subacti, rectius ille applicabit, quam plebei homines, qui causas rerum non æquè scrutantur. Præterea magno illa res adjumento est Medico in loco aliquo certo praxin instituturo: Statim enim novit vel commoda illius vulgaris Medicinæ, vel errores. Notavit *Thomas Bartholinus* diligenter Medicinam Danorum domesticam, & singulari illam libro complexus est. Praxin quoque utilissimam instituendam plantis indigenis docet Olaus Borrichius *libro de usu plantarum indigenarum*. Quod si facerent etiam cæterarum nationum Medici, & quidem eâdem fide & diligentiâ, non parùm augeretur res Medica.

50 Ego nec sympathetica illa, imo nec superstitiosa, quibus vulgus uti solet, prætereunda censeo. Etsi enim in illis ineptiæ nonnunquam miscentur, prudens tamen Medicus facilè, quid in illis vel veri vel vani sit, facile existimabit, ubi ad judicii Lydium lapidem omnia revocaverit. Latitant sæpe in rusticorum & vetularum observatiunculis, quæ non credas, magnisque contemplationibus occasionem dare possint. Talia multa in Theatro Sympathetico Norimbergæ edito, in Maxveldii Medicinâ Magneticâ, occurrunt; Cujus libri mentionem *lib. 1. Polyhistoris nostri c. 11. n. 13.* fecimus. Ille quidem à Medico Heidelbergensi Cl. Francio An. 1678. editus est; Sed parte practicâ mutilus, ut ipse MStum accepit: Sed deprehendi postea, eundem pene librum in paucis discrepantem à quodam *Samuele Boultono* Anglicâ linguâ Anno 1656. editum. Sed tamen & ille Autor, quisquis est, fatetur, non omnia sua esse, sed aliunde, & ut ille suspicatur, à quodam Chimico D. Everardo transsumpta.

51 Diligenter in talibus Excerptis notandæ sunt circumstantiæ personarum, quibus adhibentur vel adhibita sunt remedia. Loci, Cibi variatio corpus ipsum variant. Evenit interdum, ut quibusdam prosint medicamenta, minimè verò aliis: Obstat enim singularis corporis dispositio, quod vel è purgantibus manifestum est, quæ apud aliquos vim suam planè perdunt, & in emetica vel diaphoretica degenerant. Pro variatione etiam Climatum remedia variant, quod vulgò parum consideratur à Medicis. Hinc fit, ut, cum principia Medicinæ à Græcis sint tradita & remedia morborum, Medici, qui sub frigido climate curationes instituunt, alios interdum effectus sentiant. Præterea herbæ originariæ alicujus loci majorem sæpe vim habent, quam transplantatæ, imò interdum planè aliam. Homines, qui continuo vini potu utuntur, aliam administrationem medicam requirunt, quam qui aquæ, lacti, cerevisiæ & crassioribus cibis adsueti sunt. Omnis enim corporis sanguis, succi & humores, è varietate ciborum & potus alterantur, atque inde ingenio ipsi omnibusque morbis sua indoles est. Omnes illas circumstantias attendere Medicus debet. Potest quidem aliorum etiam colligere observationes & formulas; sed illis non usque adeò securè insistet,

cum

cum ipsi, qui observationes Medicas scribunt, non sint semper adeò diligentes in notandis circumstantiis. In consiliis Medicis interdum illæ operosius excutiuntur quam est necesse. * Possunt & Collectanea institui ratione sub- 52
jectorum, quæ necessaria ego esse Medico puto ad cognoscendam hominum naturam. Est enim singulis subjectis sua quædam *ἰδιοσυγκρασία*, quæ etiam per ætates mutari solet, quam diligenter notare debent Medici, qui è felici curatione gloriam & lucrum sperant. Sanè in hâc arte dies diem docet, & prioris discipulus posterior dies. Qui antea, etsi ceu digitos unguesque suos omnia Medicorum scripta noverat, historicam tantum cognitionem habuit, nunc judicii etiam regulas sequi debet. Sub titulis itaque personarum notandum est, quibus morbis aliquis laboraverit, quâ ætate, quâ constitutione, & similia. Ita felicius procedere potest Medicus in aliis morbis, qui forte subjectum illud occupabunt.

Ad finem hæc perduxeram, cum singulari casu mihi ab Amico Bo- 53
dini ineditus hactenus Dialogus de *abditis rerum sublimium arcanis* (cujus supra *lib. 1 c. 8. n. 7.* mentio facta est) offerretur. Quem cum perlegerem, ipso illo primo libro, quo occasionem Dialogi illius Bodinus exponit, Coronæi Pantothecam descriptam vidi, quâ ille universam rerum naturam omnemque ejus supellectilem & instrumentum mirabili solertiâ collegerat, ac omnia quæ legerat & audiverat, velut in promtuarium aliquod contulerat. Statim hîc in mentem mihi venit Scrinium literatum Cl Placcii, cui illa Pantotheca quodammodo similis videbatur, nisi quod rerum naturalium collectioni potius destinata ad istud Naturæ & Artis Theatrum Beccherianum, (de quo lib. 1. cap. 4 n. 40) quodammodo accederet. Quoniam vero etiam ad excerpendum & colligendum machina illa instituta fuit, operæ pretium me facturum existimavi, si è libro rarissimo omnem ejus, ut illic legitur, delineationem proponam. Ita verò hæc habet: *Illud optimum, quod Coronæi domus cum infinita librorum ac veterum monumentorum varietate & copia, tum etiam instrumentorum, sive ad Musicam, sive ad omnes artes Mathematicas, refertissima esset; nihil tamen mihi rarius visum est, quam* Pantotheca *quadrata sex pedum, divisio cujusque pedis in sex Apothecas quadratas, numerum ex quadrato XXXVI. in se ducto conficiebat capsulas mille ducentas nonaginta sex. Senarium autem selegerat, quod is numerus solus inter digitos perfectus esset, ac latissimè in universâ naturâ pateret, non modo ad plurium animantium ætates, quæ hoc numero terminantur, verum etiam, quod in totâ naturâ sex tantum corpora sint perfecta, sex tantum colores simplices, sex sapores simplices, sex harmonici concentus, sex tantum metalla simplicia, sex locorum situs, sex etiam sensus cum sensu communi. Pantothecam ex oleâ, id est, ex incorru tibili prope materiâ fabricari jusserat, ut mundi universitate ejusque supellectilem & omne instrumentum contineret: principio imagines octo & quadraginta inerrantium siderum, Planetarum, Cometarum, similiumque impressionum, elemen-*

Digitized

elementorum, elementarium corporum, lapidum, metallorum, fossilium, stirpium, animantium, quæcunque nancisci poterat, ordine quæque suo, aptaverat. Et quoniam stirpium ac insectorum omnium forma exigua pantothecâ nec contineri, nec haberi propter raritatem poterant, pictura vel scriptura vel genere quæque suo capsulis denotabantur, ut Caper, Rhinoceros, Cobras Indicus, hisque similia: Cætera vel inferri curaverat, vel illata coëmerat. Seorsum autem stirpes integras aut radices grandioribus chartis habebat contentas, sic tamen ut particulam stirpium & animantium capsulæ quæque continerent, eo tamen ordine, ut extrema primis, media utrisque, omnia omnibus, aptâ serie cohærerent: Quippe terram inter & lapides argillam & cretam utriusque naturæ media collocarat, inter aquam & adamantes Crystallum, inter lapides & metalla Pyrgiten sive marcasitarum genus, inter lapides & plantas Corallium, inter animantes & stirpes ea, quæ Zoophyta dicuntur, inter animantes aquatiles ac terrestres amphibia, inter aquatilia & volatilia pisces volatiles milvum inquam & loliginem, inter volatilia terrestriaque bruta vespertilionem. Sic autem compleverat Panthothecam, ut sex coloribus simplicibus capsulæ distinguerentur, ad memoriam firmiorem, & adversâ luce ita collocarat, ut omnia facile prospicerentur, neque enim ad angulos rectos dirigebatur, ne quid è capsulis excideret; nec rursus in plano jacebat, quò minus lucis reciperet: Sed hypotenusæ modo innixa parieti species omnes eminus intuenti reducto velo proderet, ut temporis diuturnitate singula sæpius legendo fideli memoriæ commendarentur. Et quidem in eo tantum profecerat Coronæus, ut omnes loculorum species animo comprehensas haberet, quæ utilitas non modo in iis, quæ Pantothecâ continebantur, sed etiam in rebus omnibus, quas audiret & legeret, sese ostentabat. Neque enim scribendo vel legendo tempus terebat, ne tantundem de valetudine detraheret, sed audiendo, differendo, meditando, judicii vim acerrimam sibi compararat. Et cum cibum caperet, aderat Anagnostes, qui tantisper aliquid legeret, dum fames ac sitis commodius jucundiusque expleretur. Hæc est illa Pantothecæ descriptio, quam Coronæus primus ex illis Collocutoribus, cujus in ædibus cæteri convenerant, ita instructam habuit. Prodigio penè simile est, exiguo hoc spatio totam Naturæ œconomiam potuisse concludi, Ego eam ob causam hîc producere ejus machinæ delineationem volui, ut de eâ Viri docti arbitrentur.

P.2 CE.398

POLYHISTORIS LITERARII LIB. IV. GRAMMATICUS.

CAP. I. DE LINGVIS ET SCRIPTVRA.

1. Grammatices Vindiciæ, contra ejus Contemptores. 2. Ejus Divisio & Partes. 3. Hominum præ Brutis circa Sermonis Usum Prærogativa, frustra a Scriptoribus quibusdam Priscis ac Modernis (Plutarcho, Sex. Empirico, Porphyrio, Hier. Rorario, Is. Vossio, &c.) Brutis partim Rationem, partim Sermonem, vindicare ausis, extenuata. 4. Primus Sermonis ac Linguarum ortus a Deo, non autem Casu, aut Consensu Hominum Fortuito, cum Diod. Siculo, Greg. Nysseno & Rich. Simone, derivandus. 5. Autores, qui Literas, & earum pronunciationem, Physice consideraerunt, Pet. Montanus, Cordemoy, Joh. Wallisius, Wilh. Holderus, &c. 6. De Arte Natu Surdos & Mutos Linguas & Artes docendi Paralipomena quædam. 7. Ars per nutum ac Digitos Conceptus Mentis exprimendi, a Joh. Bulvvero tradita. 8. Scripturæ Præstantia ac Necessitas. 9. Literarum Ortus a Deo, juxta Judæos. Inventæ illæ, juxta Paganos, vel ab Assyriis, vel a Taauto sive Hermete Ægyptio, vel a Cadmo. Scriptores de Literis, Jos. Scaliger, Herm. Hugo, Gvilb. Postellus, Car. Cæs. Baudelot, Claud, Molinettus, &c. 10. Literarum Cœlestium, Angelicarum, Adamicarum, Henochearum, & ejusdem furfuris aliarum, Hyperaspistæ recensiti, ac, Thomæ Bangii exemplo, explosi; Autores item, qui Alphabeta varia collegerunt, enumerati. 11. Ars e Scriptura de Hominum ingenio divinandi, a Camillo Baldo tradita.

SUccedat nunc, perductis ad finem Bibliothecario & Methodico Polyhistoris Literarii libris, queis de Excerptis quoque librum adjungere visum est, jure suo, quod illi olim nos assignasse meminimus, 1

Liber Grammaticus. Ita nimirum decet, ut postquam generatim fontes literariæ πολυιστορίας monstravimus, singulas nunc ejus partes justo ordine percurramus.

Dum vero Grammaticam nominamus, non sane multum præjudicatas nonnullorum opiniones morabimur, quibus omne id sordidum atque vile est, quod è Grammatica proficisci audiunt: arte nimirum, quæ, prout ipsi judicant, vix aliud quid præter puerile τὸ ἀναγινώσκειν καὶ τὸ γράφειν edoceat: hinc objectum toties quasi convitii loco Scaligeris, Casaubonis, Salmasiis, aliisque viris magnis nomen Grammaticorum: quod tamen non illi minus, quam nasutiores quilibet laudi potius, tantum abest ut ignominiæ, duxere. Tolle enim Grammaticam, & frustra te senties conari, quicquid uspiam feliciter in literis peragendum sumsisti. Enimvero prolixe de usu & præstantia hujus artis disserere nostri nunc instituti non est: factum id jamdudum ab aliis, è quibus unum nunc Joh. Wovverium Polymath. c. XIX. nominamus, & à nemine, qui sapere optat, in dubium temere vocabitur. Unum hoc monere sufficiat, falli, qui Grammaticen nihil præter lectionem jejunam, rudemve scriptionem docere persuasi sunt, cum hæ præliminaria solum artis absolvant: ipsa interim proprie in intellectu, scriptorum prompta expositione, & in recte loquendi scribendique ratione consistat. Τό γε μὴν γράφειν καὶ ἀναγινώσκειν γραμματικῆς τῆς ἀτελεστέρας; ait Philo Judæus lib. περὶ τῆς εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδου: τῆς δὲ τελειοτέρας, ἀνάπτυξις τῶν παρὰ ποιηταῖς τε καὶ συγγραφεῦσιν. *Legere quidem scribereve Grammaticæ imperfectioris est, perfectioris vero, evolvere, quæ apud Poëtas & Scriptores occurrunt.*

2 Circa divisionem Grammaticæ variæ veterum opiniones sunt, quas studiose Joh. Wovverius Polymathiæ c. 8. & Phil. Jac. Maussacus in Dissertatione Critica Notis in Harpocrationem præmissa collegerunt: Posterior tamen, uti perpetuus Wovverii insectator est, ita eum in hac etiam de divisione Grammaticæ controversia passim carpit. Communiter suam artem in τεχνικὴν seu μεθωδικὴν, quæ rationem recte loquendi edocet; ἐξηγητικὴν quam auctorum enarrationem transfert Quintilianus; & κριτικὴν, seu judicium Grammaticorum filii dividunt. Ipse tamen Quintilianus Grammaticen in duas tantum partes distribuit, tertiam utrique immixtam ratus Instit. L. 1. c. 4. Nobis peculiari de Critice libro agere constitutum est. De Grammatice nunc exordiamur; &, cum τεχνικὴ prima pars ejus de linguis & scriptura inprimis agat, generatim ante omnia de iis dispiciendum est.

3 Linguæ usum una cum ratione homini à prima sui creatione innatum eo minus à quamplurimis dubitatum semper fuit, quo illustrius istud donum est, quod hominem à brutis animantibus, queis nec ratiocinium competit, neque sermo, secernit. Fuere quidem olim æque ac recentioribus ævis, qui & his rationem tribuere non dubitarent: Plutarchus peculiarem librum

librum sub dialogi forma scripsit *περὶ τοῦ τὰ ἄλογα λόγῳ χρῆσθαι*: T. II. Opp. p. 965. (quanquam Franc. Vavassor *de Ludicra Dictione p. 215.* illum Dialogum falso ab homine parum ad sententiam operis attento inscriptum putat,) qua in opinione non ablusisse illum à veterum philosophorum placitis præter dogma *μετεμψυχώσεως* Sextus quoque Empiricus fidem facit, qui l. II. de Philosophia, Opp. p. 172. non solum ab Empedocle brutis æquè & plantis, rationem diserte attributam fatetur, sed & probabiliter id asseri omnino censet: *εἰ γὰρ*, inquit, *πάρεστιν αὐτοῖς ὁ προφορικὸς λόγος, ἀνάγκη καὶ τὸν ἐνδιάθετον αὐτοῖς παρεῖναι· δίχα γὰρ τούτου ἀνυπόστατός ἐστιν ὁ προφορικός. Nam si est eis quæ profertur oratio, necesse est etiam, eis inesse internam rationem: nam sine ea non potest consistere, quæ profertur, oratio.* Et Porphyrius libro *περὶ ἀποχῆς* hoc uno inprimis argumento ad absterrendos ab esu brutorum homines nixus apparet. quod parem illa nobiscum rationem habeant; cui sententiæ Philo etiam & Maimonides Judæi accedunt: superiore autem seculo Hieron. Rorarius, Exlegatus Pontificius, novus æquè & ingeniosus hyperaspistes accessit, qui duobus libris, mole quidem exiguis, sed non sermonis nitore minus, quam ingenio, commendandis, demonstrare annisus est: *quod animalia bruta ratione melius utantur homine.* Edidit opusculum istud, quod manu auctoris scriptum Romæ nactus erat, primus Gabr. Naudæus, Puteanis fratribus nuncupatum Paris. 1645. recusum postea Amstelodami 1666. in 12. Porphyrius vero, sicut ad evehendam brutorum animantium dignitatem exæquandamque hominibus nihil non tentat; ita colloqui etiam illa inter se, certoque sermonis genere sua sibi mutuo cogitata aperire, probatum it: quod idem ut confessum arripere Sextum Empiricum modo vidimus: & de Apollonio Thyanæo Philostratus ejus vitæ scriptor refert, illum passeres colloquutos intellexisse: sic & Lucretius ait:

- - - Varii sensus animalia cogunt,
Multa tamen cum sint, varias emittere voces

His & aliis *ὁμόψηφος* è recentioribus Is. Vossius lib. de Viribus Rythmi p. 66. non dubitat, *animalium, quæ vulgo bruta creduntur, meliorem quam nostram hac in parte vocare conditionem, utpote, quæ promtius & forsan felicius sensus & cogitationes suas sine interprete significent, quam ulli queant mortales: præsertim, si peregrino utantur sermone* Verum hæc partim aperte falsa sunt; *nec omnino quisquam*, uti recte Lactantius *de Ira Dei c. 7, modo qui sapiens videri velit, rationale animal cum mutis & irrationalibus coæquaverit:* partim, si aliqua sui ratione vera sint, nequaquam tamen ratio, sed solers quædam sagacitas, non sermo vox eorundem, sed cognatum aliquod sermonis humani est: *Dignoscant invicem se vocibus, &, cum irascuntur, edant sonum jurgio similem: cum se ex intervallo vident, gratulandi officium declarent voce, quæ, licet nobis incondita videatur, ipsis tamen verba sit: demum in omni affectu certas vocis notas exprimant, quibus habitum*

Digitized by Google

mentis ostendant ; quæ omnia admittit loco cit. Lactantius; semper tamen effato ejus verissimo *proprius homini sermo est, in illis quadam similitudo sermonis:* hominum sane conversationi neutiquam comparanda, cum hæc & rationem pro fundamento habeat, & distincte singula animi cogitata eloquatur.

4 Videbatur hæc hominis prærogativa tanti, ut multis gentilium à Deo orta crederetur: cui quidem opinioni Christiani eo lubentius accessere, quo certius è Scripturis Deum cum Adamo collocutum, hunc brutis nomina imposuisse, Evam cum serpente sermones miscuisse sciverant: quæ & alia argumenta, ut è multis unum nominemus, Brianus Waltonus *Prolegom. I. in Biblia Polygt.* deducit. Non omnes tamen uno modo gentiles de his senserunt: potius Diodoro Siculo l. I. Biblioth. Histor. p. 8. & Vitruvio l. II. de Architectura c. I. homines primitus more bestiarum voces inarticulatas & confusas protulisse videntur, donec per timorem congregati, sensimque sibi mutuo assuefacti voces flectendo, & de rebus singulis verba quoque apta fingendo notam sibi omnium interpretationem fecerint. Diodorum sibi explodendum sumsit Eusebius Præp. Evang. l. I. c. 7. Nihilo tamen secius repertus jam antiquis temporibus inter Christianos doctores Gregorius Nyssenus est, qui Orat. XII. contra Eunomium Deo indignum existimaret in Grammaticorum quasi censum deprimi, & linguam homines edocuisse credi: ipsummet potius hominem auctorem sui sermonis extitisse eodem fere, quo Diodorus, modo ratiocinatur. Nysseni sententiam avide arripit, & expositam pluribus tuetur, scriptor recens & celebris Rich. Simonius Histor. Crit. Vet. Test. l. I. c. 14. & 15. l. III. c. 21. qui, non multiplicanda præter rem miracula Dei ratus, cum ratione religionem, quoadusque fieri possit, mavult conciliari. Videri tamen poterunt, quæ Simonio opponit Joh. Clericus auctor libri, qui sub titulo *Sentiments de quelques Theologiens de Hollande sur l'Hist. Crit.* lucem aspexit, epist. XIX. p. 122.

5 Quandoquidem vero prima linguarum rudimenta literæ sunt: *Primordia Grammaticæ artis*, ait Isidorus Orig. l. I. c. 3., *literæ communes existunt, quas librarii & calculatores sequuntur: quarum disciplina velut quædam Grammaticæ artis infantia est:* ita recta earundem pronuntiatio, & ad ipsa organa accommodatio physice quoque considerari potest. Pauci tamen thema istud tractarunt. Præcipuus est Petrus Montanus, Delphensis Ecclesiastes, qui Belgica lingua librum scripsit, cui titulus: *Bericht van eene niewe Kunst, genaamt de Sprakkonst.* Delph. 1635. in 4. in quo literarum, vocalium & diphthongorum sonos, earumque formationem, satis, ut mihi quidem videtur, accurate examinat. Certe magna diligentia & cura naturam literarum & pronuntiationum in omnibus linguis explicuit, ac nemo fuit, qui ipsum hoc quidem in argumento superarit. De eadem materia secundum Cartesiana principia agit scriptor Gallus, Cordemoy, in libro, quem inscripsit: *Discours Physique*

ſique de la Parole: in quo non ſolum de ratione ſoni in literis, ſed & quomodo verba prolata in ſpiritus animales operentur, & perſuadere poſſint, multa eleganter diſſeruntur: dignum certe judicavit librum Societas Regia Anglicana, quem in linguam ſuam couverteret. Ex Anglis ipſiſmet hanc materiam de vocum flexione tangit *Joh. Walliſius* in Prolegomenis ſuæ Grammaticæ Angl. quæ nihil aliud ſunt, quam Diſſertatio de natura literarum & pronuntiatione. Cum vero Actorum Soc. Regiæ ſcriptor, hujus mentionem faciens, ante Walliſium ait neminem hunc ſibi laborem ſumſiſſe; in eo fallitur: nam Hier. Fabricius ab Aquapendente idem argumentum tractaverat in Operibus ſuis: tum ille, quem ſupra nominavi, P. Montanus, & præterea alii nonnulli. Walliſium ſecutus alius quidam Theol. Doctor, idemque membrum Societatis Regiæ William Holder, 1669. in 8. librum de elementis loquelæ vernaculo idiomate Londini publicavit: *Elements of Speech. or an eſſay of enquiry into the natural production of letters*, quo in libro pluſcula notaſſe mihi videor vel è Montano deſcripta, vel certe ὁμόψηφα. Quid in libro de Ortu Sermonis egerit Mericus Caſaubonus, ignoro, cum nunquam librum eum, quantacunque diligentia quæſitum, videre licuerit. Neque prodiit unquam, quantum ſcio, Ægidii Menagii de Linguis liber generalis & amplus: quem in præfatione ſuarum Originum Gall. promiſit. Non pauca vero huc ſpectantia hauriri poſſunt è Bern. Mallincrot, viri doctiſſimi, de Natura & Uſu Literarum tractatu Monaſterii 1638. in 4. edito: nec non è Gerh. Joh. Voſſi de Arte Grammatica libro I.

Ex accurata iſthac obſervatione motus organorum factum eſt, ut certis regulis à monacho quodam Hiſpano, Petro Pontio, ars comprehenſa ſit, qua ſurdum natu, & hinc mutum, etiam ſolo viſu mediante eousque tandem produxit, ut & loqueretur ipſe, & ab aliis quacunque lingua prolata recitare potuerit ac intelligere, etiamſi lingua ex informatione ſibi ſolum cognita loquerentur: qua de re cum jam lib. Methodico c. 3. prolixe ſatis egerimus, non eſt, cur hic denuo actum agamus. Id tamen addimus: Emanueli Ramirerio de Carrion, de quo perturbate nonnulla poſuiſſe Nic. Antonium monebamus, non Velaſcium Fraxini Marchionem, ſed alium tamen illuſtrem diſcipulum obtigiſſe; nimirum è Sabaudorum Principum ſtemmate Emanuelem Philibertum, Carigniani Ducem, qui hodieque ſupereſt, & trium quatuorve linguarum peritiam, Carrionio manuducente, eam nactus, ut, quamvis non loquatur: hoc enim deeſt: ſcribat tamen promte & intelligat. Recentiſſima omnium artis hujus exempla ſunt, quæ apud Belgas impigro labore ſuo Joh. Conr. Ammann, Scaphuſa Helvetius, Med. D., dedit. Aliquot enim ille ſurdas loqui edocuit, & teſtem ejus rei *Surdum Loquentem*, Amſtelod. 1692. Latino idiomate editum, Petro Kolardo, cujus filiam ita informaverat, nuncupavit: quin imo tam certam ſe reddidiſſe 6

ſuam artem confidit, ut in epiſtola nuncupatoria promittere auſit: *Surdum non fore, modo ſana ipſi mens conſtet, nec lingua ſit impedita, nec ætas immatura, qui ſe præceptore bimeſtri ſpatio non expedite ſit locuturus.* Quoque magis propriam eſſe Ammanni eam methodum agnoſcas, ſanctè teſtatur in præfatione, ſibi, antequam ipſe excogitarit, ne veſtigium ejus apud ullum auctorem occurriſſe. Ceterum, cum ſolo viſu verba loquentium ſurdi aſſequantur, fit, ut etiam voce maxime ſubmiſſa loquentes, vel potius ſibilantes intelligant: quod idem Auctor de ſuis diſcipulis teſtatur.

7 Et hæc quidem prima exprimendorum conceptuum noſtrorum & maxime naturalis via eſt, quæ per linguam fit. Eſt &, quæ nutu digitisve, quam amantium eſſe linguam Ovidius, amorum magiſter, docet, inſtituitur. Ejus artem aliquam tradidit Anglus quidam, Joh. Bulvver, è quo excerpta nonnulla apud Harsdœrfferum in ſeinem Geſprächſpiel und im Teutſchen Secretario reperias.

8 Longe vero illuſtrior eſt, aptiorque ſua cogitata aliis communicandi modus, per ſcripturam, quam ſermonis imaginem eſſe ſymbolumque res ipſa clamat. Sane enim, ſi præſentes ſermone humano maxime affici & edoceri quam aptiſſime ſolent; eſt tamen, ubi ſcriptura vim loquelæ exſuperat, atque vivo ſermoni ſermo pictus præfertur. Scriptura nempe ad abſentes loquimur, & remotos longa locorum temporumque intercapedine, æquè ac ſi nobiſcum viverent, compellamus: hac hiſtorias temporum conſignamus, quæ, ſi per oralem ſolum traditionem propagentur, incredibile dictu, quantum fabularum pro veris breve tempus attrahat, & renitentibus fruſtra poſteris obtrudat: imo evaneſcit prorſus rerum, licet egregie geſtarum memoria, ni literæ & ſcriptura in ſubſidium advocentur. Ita cum ſcientiis quoque comparatum. Non hodie de tot magnorum olim virorum nominibus, nedum dogmatibus ſupereſſet quicquam, ſi ſcripturæ beneficio careremus, quod unum tot illuſtres antiquorum labores excolendis uberius animis noſtris datos ſervavit. Furere profecto magis, quam humano more loqui cenſentur merito, qui ſcripturam & literas rei humanæ peſtem vocant, è noſtro ſodalitio exterminandam. Quanto ſanius viri ſapientes ſummis illam in cœlum laudibus extulerunt, & originem ejus inveſtigantes DIs acceptum tantum beneficium referebant.

9 Et quidem, ſi Judæos audias, Deus extra dubium literarum inventor eſt, quippe qui ante conditum mundum Legem literis igneis nigris dorſo ignis candidi inſcriptum penes ſe habuit. Ita quidem nugantur hi. Plinius Hiſtor. Nat. l. VII. c. 56., de *literarum* ortu verba faciens, *æternum* earundem *uſum* pronuntiat: quod effatum multis diſceptationibus anſam dedit; ſine dubio autem ita accipiendum eſt, ut una cum hominibus, quorum ortum neſcit Plinius, ortas arbitretur. Dum vero ibidem ex Aſſyria literas in orbem

bem manasse credit; latet in eo vestigium veritatis, cum Assyriam primo statim tempore ab hominibus cultam (si non omnino Paradisus ibi fuit) dubium nullum sit. Alii ex Ægypto potius primitias literarum arcessunt, quod non solum Gellius à Plinio adductus facit, sed dudum ante Gellium idem Diodorus Siculus docuit, & Philo Biblius in proœmio ad Sanchoniathonem, cujus hæc verba sunt: *τῶν ὑφ' ἥλιον γεγονότων πρῶτος ἐςι τάαυτος ὁ τῶν γραμμάτων εὕρεσιν ἐπινοήσας, καὶ τῆς τῶν ὑπομνημάτων γραφῆς κατάρξας:* apud Eusebium Præp. Evang. l. 1. c. 9. hunc vero Taautum Ægyptia voce eundem esse, quem Græci *ἑρμῆν* (Latini Mercurium) vocant, Philo mox addit. Græci ceteri communiter ferme Cadmo literarum inventionem tribuunt, & è Phœnicia ad Iones illas pervenisse tradunt: hinc Jonicæ literæ Herodoto omnium antiquissimæ. Legi ea de re præcipue Josephi Scaligeri eruditissima dissertatio meretur, quam de Literis Jonicis ad illustrandum Eusebii locum scriptam suis Animadversionibus Eusebianis p. 110. seqq. inseruit; ut & Bocharti Geographiæ Sac. P. II. l. I. c. 20. quod totum huic materiæ impendit. Multum quoque studii & doctrinæ Hermannus Hugo, Jesuita, in pulcro de Ratione scribendi apud veteres libro ostendit: prodiit ille liber Antvverp. 1617. in 8. ex officina Plantiniana: multa ibi habentur de characteribus variis variorum generum: de re notaria veterum Græcorum & Romanorum, & similia, quæ apud ipsum auctorem videri possunt. Juvabit quoque lectorem Guil. Postellus de Phœnicum literis; seu de prisco Latinæ & Græcæ linguæ charactere, ejusque antiquitate, origine & usu Paris. 1552. in 8. nec non Gerh. J. Vossius de Arte Grammatica l. 1. c. 9. & 10. Carolus Cæsar Baudelotius de Dairval libro Gallico *de l'utilité des Voyages, & de l'avantage, que la recherche des antiquitez procure aux sçavans* Paris. 1686. in 12. cujus P. II. postquam de variis linguis, Chaldæa, Phœnicia, Punica &c. earumque characteribus prolixe actum est; Græcas etiam & Latinas literas auctor per ætates certas distinguit, deque uncialibus, capitalibus, quadratis & minusculis literarum elementis erudite disquirit. Referri quoque huc poterit P. Claudii Molinetti Historia de Fatis Literarum Romanarum, inserta Ephemeridibus Eruditorum Gallicis A. 1684., in qua non prius auctor ad Latinas literas transit, quam omnium originem ab ultima inde antiquitate repetiisset, hinc mutationes varias & fortunam elementorum Rom. eleganti commentariolo exponit.

Qui è S. Scriptura fundamenta dirimendæ litis istius quærunt, ii par- 10
tim in cœlo stellis efformatas esse literas sibi persuadent, eamque Scripturam vocant Angelicam; quos inter eminet Jac. Gaffarellus in tractatu Gallico quem *Curiositez Inouies* Curiosa inaudita, de Sculptura Talismanica Persarum, horoscopo Patriarcharum, & lectura Stellarum, inscripsit, edidítque Paris. 1637. Latine versa postmodum & recusa Hamb. 1676. Merito

autem

Digitized by Google

autem Gaffarellum, Judæis ipsis, è quibus ista mutuo petiit, ineptiorem, rejicit & confutat late Thom. Bangius Cœli Orientis Exerc. II. Habet & formas literarum Angelicarum aliaque de iis varia Athan. Kircherus T. II. Oedipi Ægyptiaci. Alii Adamo domum scripturæ acceptum ferri debere arbitrantur. In his Suidas uti ceteras artes omnino omnes, ita literas etiam ab Adamo profectas non dubitat: immemor tamen sui alibi, nunc Setho, nunc Abrahamo, nunc Cadmo & Phœnicibus earum inventionem tribuit. Adamo inventum id aliquot rationibus Theod. Bibliander adstruxit in libro de communi ratione linguarum. Et quo minus de veritate asserti illius dubitaretur, reperti complures sunt, qui formas literarum Adamicarum è vetustis marmoribus eruerent. Ita Laurent. Schraderus illas è columna Vaticana descriptas Memorandis Italiæ, 1592. Helmstadiæ à se editis, una cum 13. alphabetis, ut vocant, aliis, inseruit; 24. inventores literarum in universum credens: atque adeo duplo plures, quam Joh. Matthæus Lunensis, in Tract. de Rerum Inventoribus, ab Augustino Justiniano Paris. 1520. edito, in quo iti linguarum inventores narrantur. Ceterum rudis nimium figura literarum apud Schraderum est, & longe nitidior character, qui in *Aurea Virga*, i. e. 70. alphabetis à Jac. Bonaventura Hephurno, Scoto, S Francisci monacho, Romæ 1616. nitide editis, reperitur: ut & in *Tabellis Alphabetariis* variorum characterum variis gentibus usurpatorum Francof. 1596. per Joh. Theodorum & Joh. Israël de Bry æri affabre incisis. Videas in his libris, & ex iisdem in Bangio, alphabeta Adamicum, Henocheum, Noachicum, vetus Assyrium, Mercurianum, Isiacum, aliaque hujus generis plura. Defendunt præterea characteres illos Adamicos Angelus Roccha in Commentario Bibliothecæ Vaticanæ: Claud. Duretus in Historia de Linguis Universi inferius memoranda, Theseus Ambrosius in Appendice Introductionis in Chaldaicam, Syriacam, Armenicam & x alias linguas, Papiæ 1539 excusæ. Quibus omnibus se opponit, adductis atque confutatis eorum rationibus, Thomas Bangius in Cælo Orientis Exerc. I. & II. (qui liber An. 1691. sub titulo *Exercitationum de Ortu & Progressu Literarum* denuo excusus est,) Nemo tamen usque adeo παράδοξος, in erudiendis Graphices ab Adamo inventæ principiis, est ac Joh. Petrus Ericus, Isennacensis, qui in libro suo, quem *Renatum è mysteriis Principium philologicum* inscripsit, ediditque Patav. 1686. in 8., Adamum inducit cum nomina animalibus, secundum sonum cujusque, seu sonorum voces, imponeret, à volatilium concentu vocales, à terrestrium strepitu consonantes semivocales, à mutis natalibus mutas mutuatum, postea ex animalium rugitu & grunnitu loquelæ elementa composuisse, eaque intelligibilia reddidisse: v. Act. Er. Lips. A. 86. p. 328. seq. Verum, missis hisce paradoxis, nunc ad Bangium revertimur. Credit is, dedisse forsan originem literarum inventioni Adamum; sed ita, ut magis cœperit formare à posteris suis expo-

expolitas, quam ut integer certorum elementorum ordo ab illo fluxisse credi queat. Ita reliquos, qui literarum inventores dicuntur, certos suarum quemque gentium characteres excogitasse forsan, non vero statim propterea scripturæ repertores dici mereri. Henochum revera scripsisse librum extra dubitationis aleam ponit, qua in re Brianum Waltonum sibi consentientem habet Proleg. Bibl. II., dissentientem vero Rich. Simonium, cui prophetia Henochi nonnisi è traditione Judæ Apostolo fuisse nota videtur. Nec desunt, quibus columnæ Sethianæ, quarum unam suo adhuc tempore stetisse Josephus l. 1. Antiq. c. 3. auctor est, suspectæ admodum, si non penitus fabulosæ, videntur. Et quis, in tanta rerum ultima antiquitatis caligine, certi quid absque hæsitatione proferre ausit? Interim non tamen dubitandum videtur, quin haud procul ab origine generis humani scripturæ inventum arcessendum sit. Conferri præter auctores, qui de Lingua & Scriptura agunt, & superius recensiti sunt, meretur quoque Caramuel, qui in Apparatu Philosophico multa, quæ illuc spectant, habet. De Literarum Dimensionibus tractatum scripsit Geofry.

Ceterum, ut in verbis ore prolatis, ita & in literis manu exaratis physicum aliquid, quod de ingenio ac moribus hominum testetur, latet: ita, ut 11
ars quædam prognostica inde formata sit. Rabbinos aliquos ea de re cogitasse legi: & est inter Italos Camillus Baldus, Bononiensis, Philosophiæ olim in academia patria Professor, qui de Divinatione Epistolari librum Italica lingua scripsit, translatum postea in Latinam, & editum Bononiæ 1664. in 4.

CAP. II.
DE VARIIS SCRIPTURÆ MODIS.

§. 1. Literæ sive Figuræ Hieroglyphicæ Ægyptiorum, de quibus Horus Apollo, Nic. Caussinus, Joh. Pierius Valerianus, Ath. Kircherus, Laur. Pignorius, aliique, scripsere. 2. Æthiopum, Scytharum, Sinensium, Peruvianorum. 3. Græcorum & Latinorum Notæ Cryptographicæ & Tachygraphicæ, harumque Inventores, & varii de iisdem Scriptores. 4. Notæ Tyronis, Senecæ, Cypriani, Joh. Pici, & aliorum. Joh. Trithemii Polygraphia, à Gustavo Seleno in Cryptographia illustrata. Alii Tachygraphiæ, Steganographiæ, & opposita huic Artis Decifratoriæ, Scriptores recentiores. 5. De Charactere sive Scriptura Universali, Linguis omnibus communi, & Linguæ Universali inserviente, Conatus & Scripta Georg. Dalgarni, Joh. Wilkinsii, Galli Anonymi, Ath. Kircheri, J. Joach. Becheri, de quibus, uti & Andr. Mülleri Clave Sinica, sobrium fertur Judicium. 6. Typographiæ Inventio, Germanos inter & Batavos controversa, Germanis, Gallorum complurium suffragiis allegatis, vindicatur, Scriptores hujus Argumenti recensentur, Discrimen Typographiæ Europææ, & hac antiquioris Sinensium, ex

Is. Vossio ostenditur, Abusus Artis nobilissima deplorantur, & Typographi potioris Eruditi recensentur.

1 SCripturæ licet maximus & incomparabilis usus sit, id unum tamen adhuc deesse videbatur, quod lente nimis rem suam peragat, & longis calami tractuum ambagibus id eloquatur, quod multo breviori spatio lingua dicit. Accedebat, quod quicquid per eam semel literis mandatum est, promiscue statim cuivis patesceret, cum res non omnes omnium oculis exponendæ olim judicarentur. Nati exinde partim arcani atque sacri, partim usui ταχυγράφων inservientes varii scriptionum modi sunt, queis per compendia longus sermo abstrusis quibusdam notis aut imaginibus inclusus contineretur.

Ægyptii, sapiens olim & ob id notissima toto orbe gens, cum in vulgus nollet inventa sua spargi, literas hieroglyphicas, ceu symbola rerum, excogitavit; quæ suo se nomine statim, quam sancte fuerint in intimis templorum adytis custodita, produnt. Ab Hermete inventa gloriabantur, & non solum extraneos ad ea difficillime admittebant, (quod exemplum Pythagoræ ostendit, qui, circumcisus licet, & à Polycrate viro potentissimo commendatitiis literis instructus, ægre tamen admissus est) sed & paucis ex ipsorummet sacerdotum ordine latentia figurarum mysteria pandebant. Successu temporum non secreta tantum, quæ recondi in delubris voluerant, verum alia quoque characteribus istiusmodi notabant; cippos maxime, quorum nonnulli super sunt adhuc. Varii vero auctores in eruendis abstrusarum figurarum significationibus desudarunt. Ex antiquis restat ORUS, sive HORUS APOLLO, quem *Horapollinem* nonnulli vocant, auctoritate scilicet Photii atque Suidæ nixi; quos falli tamen, & Horum Ægyptium ab Horo seu Horapolline Græco Grammatico diversum, probabiliter contendit Caussinus. Scripsit Horus iste Niliacus (ita enim vocatur, non à flumine, sed ab urbe Ægypti Nilo, de qua Hecatæus apud Stephanum) *Hieroglyphica* Ægyptiaco sermone: Græce ea vertit Philippus nescio quis recentioris ætatis Græcus. Græca Latine transtulit, ediditque Basil. 1518. Bernardinus Trebatius, Vicentinus. Novam versionem publicavit Paris. 1551. in 8. Joh. Mercerus; alia editio Romæ excusa est ex Merceri aliisque versionibus conflata 1606. in 12. sed cum gravibus eam erroribus scatere deprehendisset Nicol. Causinus, errores expunxit, notas & observationes addidit, subjunctis insuper ex Clemente Alex. & Epiphanio, quæ huc pertinebant atque Polyhistorem Symbolicum, libris XII constantem, adjecit: totumque librum *de Symbolica Ægyptiorum Sapientia* inscriptum publicavit Paris. 1618., Coloniæ postmodum 1631. in 8. recusum. Jam ante vero quam Causini editio prodiisset, Græce Horapollinis Hieroglyphica correcta & suppleta David Hæsche-

Hæſchelius 1605. in 4. edi curavit Auguſtæ Vind. E recentioribus laudem meret Joh. Pierius Valerianus, cujus *Hieroglyphica, ſeu de ſacris Ægyptiorum aliarumque gentium literis Commentarii* Lugduni 1610. editi, & inde multoties in Germania recuſi, Italice etiam Venetiis 1625. typis exſcripti, in omnium manibus ſunt. Secutus hunc celebris Athanas. Kircherus, vaſtiori adhuc molimine iſta myſteria aggreſſus, varia ejus ſtudii monumenta reliquit, *Oedipum Ægyptiacum*, cujus pars una *Theatrum Hieroglyphicum* ſiſtit, Romæ 1654. *Obeliſcum Pamphilium*, ſeu interpretationem novam Obeliſci hieroglyphici, quem Innocentius X. P. R. erexit. ibid. 1650. *Obeliſci Ægyptiaci*, inter rudera Minervæ effoſſi, *interpretationem* Hieroglyphicam. Romæ itidem 1666. & alia forſan, quæ huc pertinent. Uti vero non male hoc ſuo ſtudio meruit de re literaria Kircherus, ita num ſemper vera etiam ſuis ſuſpicionibus aſſecutus ſit, dubitandi locus ſupereſt. Certe Oedipum ejus ſpernit Iſaacus Voſſius, & amicos Kircheri nolle ab ipſo ſcriptum ait; *Caſtigat. ad Objecta Hornii c. XII. p. 338.* Ita Pariſiis cum aliquando ludibrium jocantibus nonnullis, & neſcio quam informem ſtatuam, pro cippo afferentibus, debuiſſe legi. Pertinent ceteroquin huc *Laur. Pignorii Menſa Iſiaca*; ſeu vetuſtiſſimæ tabulæ æneæ, ſacris Ægyptiorum ſimulacris cælatæ, explicatio; quæ Venetiis 1605. & Amſtelod. 1670. lucem publicam aſpexit, nec non Mich. Meyeri Arcana Ægyptiorum & Græcorum Hieroglyphica, ſine loco & anno impreſſionis in 4. edita.

Non vero Ægyptii ſolum, ſed Æthiopes etiam atque Scythæ, hieroglyphicis characteribus uſi deprehenduntur, ut è Pherecyde Syro apud Clementem, & è Diodoro Siculo, bene Cauſinus animadvertit. Hinc eo facilius ad Sinas & Japones, à Sinenſibus ad Peruvianos, penetrare potuerunt; nec opus eſt, ut cum Kirchero neſcio quas Ægyptiorum ad Sinas colonias ſomniemus, quas merito ut intempeſtive admodum adſtructas ridet l. c. Voſſius. Vide quæ de literis Sinenſium Spizelius in libro de Re Literaria eorundem collegit, & Kircherus Oedipi T. III. Diatr. I. 2

Græci & Latini, quanquam hieroglyphicis abſtinebant, habuerunt tamen σημεῖα ſua ſeu notas, quibus vel ad occulte, vel ad breviter ſcribendum, uſi ſunt. *Notarios* Latini, Græci ταχυγράφυς & σημειογράφυς à notis ac σημείοις vocabant, queis cura ſcribendarum compendiariis characteribus rerum commiſſa erat: quique adeo frequenter in publicis æquè & privatis negotiis adhibebantur, ut nihil crebrius apud auctores, quam illorum mentio occurrat. Ita laudant hanc artem è veteribus Plutarchus, Dio, Suetonius, Seneca, Martialis, Auſonius, Hieronymus, Iſidorus, Suidas, alii, quorum loca paſſim à recentioribus allegata videre eſt. Sed, ut omnium rerum eſſe etiam quidam abuſus poteſt, ita hæc inprimis ars notaria fraudibus multis, ſcriptorumque corruptioni, patuit, præſertim, ubi, inoleſcente jam barbarie, 3

barie, genuina notarum interpretatio expiravit: qua re motus publica lege vetuit Imp. Justinianus *per signorum captiones & compendiosa ænigmata codicis sui textum conscribi.* Inventores artis illius varii à variis perhibentur. Lipsius lubenter Græcis gloriam daret, & nominatim Xenophonti, motus auctoritate Diogenis Laertii. Salmuthus, in Not. ad Pancirollum, ex Æliano Myrmecidem Milesium, & Callicratidem Lacedæmonium celebres ea arte fuisse tradit. Latini tamen ad se trahunt: quorum alii Ciceroni ipsimet & Mæcenati, alii libertis eorundem literionibus, gloriam inventarum istiusmodi notarum adscribunt. Peculiarem de Notis Romanorum librum Sertorius Ursatus, Patavinus, scripsit, qui 1672. Patavii in fol. excusus est. Valerii Probi de Siglis, seu de interpretandis Romanorum literis, librum è MSS. quam plurimis altero pene tanto auctum, notisque illustratum, Soræ 1647. in 4., Henr. Ernstius publicavit. Diligentem quoque, in clandestina scribendi ratione docenda, operam Rob. Valturius navavit l. VII. de Re Militari c. 17. (prodiit ille liber Veronæ 1483. fol.) longe vero majorem ac diligentiorem, Henr. Salmutho judice, Joh. Bapt. Porta, in IV, libris de Furtivis literarum notis, (Mompelgardi A. 1593. in 8vo excusis) & l. XVI. Magiæ Naturalis. Verum nec ipse Salmuthus cum Pancirollo debita sua laude fraudandus est, qui studiose admodum rem hanc exponit Nov. Repert. Tit. XIV. Conferatur præterea elegans Lipsii epistola cent. I. ad Belgas, ep. 27., Petri Bembi Cardin. epistola ad Julium II. P. R., l. V. ep. 8., Wovverii Polymathia c. VI. Vossii de Arte Gramm. l. I. c. 41., & Becmanni Notitia Orbis c. IX. p. 391.

4 Extant adhuc *Notæ M. Tullii Tyronis*, liberti Ciceronis, quas ille ad signandas voces excogitavit, mistis, quas Ann. Seneca parens, Lipsio judice, addidit, quasque Cyprianus, Trithemio referente, earum insuper vocum notis auxit, quæ ad usum Christianorum necessariæ fuerant. Rarissimæ jam ævo Trithemii erant, qui, cum forte fortuna illas ex Abbatiæ cujusdam bibliotheca an. 1497. vili pretio à monachis rerum imperitis emisset, multum sibimet in sua Polygraphia gratulatus est. Nostro autem ævo Janus Gruterus, è duobus Codicibus, suo uno, altero Joh. Pistorii, Notas Tyronis & Senecæ, cum Cyprianicis una immistis, edidit, Corpori Inscriptionum adjectas. Neque vero dubitat in præfatione Gruterus, fore notas has usus alicujus, & glossarii quasi locum expleturas in libris, qui meris istiusmodi notis conscripti hic illic forsan in bibliothecis lateant: qualis ille codex est, quem è Dacia Julio II. missum, & Hygini de Syderibus commentariorum portionem comprehendentem, Bembus l. c. refert: aliusque Curtii codex Bongarsianus, cui sub finem, & variis ad marginem locis, notas istiusmodi illitas ipse Gruterus narrat. Inprimis vero memoratu dignum Psalterium notis istiusmodi descriptum, & Argentorati servatum, cujus historiam, lepidam

pidam simul, his verbis Trithemius c. l. exponit. *Biennio post* (nempe ab acquisito Notarum Tyronis codice, adeoque ann. 1499.) *eques Argentinam in causis ordinis mei ascendi, admissusque per Joh. Keisersbergium, insignem loci concionatorem, in bibliothecam majoris Ecclesiæ, Psalterium reperi totum hisce Tullii & Cypriani notis exaratum, aureisque capitellis decentissime scriptum. Superscriptio autem ab ignaro mysterii talis fuerat extrinsecus posita:* Psalterium in Armenica Lingua. *Ego doctorem adhibui, falsitatem ostendi, ita rescribendum admonui:* Psalterium notis Ciceronis descriptum: *quod fecerit, nec ne, incertum habeo, quoniam ad eam bibliothecam postea non sum reversus.* Pertinent quoque huc Notæ Mathematicæ, Astronomicæ, Chymicæ, Jatricæ, quas, in Scriptoribus Mediæ & infimæ Græcitatis repertas, è Codicibus MSS. eruit, & cum explicatione Glossario suo Græco annexuit, Carolus du Fresne. Distinguenda tamen à se invicem sunt σημεῖα notariorum, celeri solum scriptioni inservientia, & notæ, quæ ad κρυπτογραφίαν spectant. Illorum rationem uti vix quisquam restituet: quoniam, nisi quis à pueritia artem illam studiose didicerit, ægre rem difficillimam assequetur: ita suaserim tamen studiosis, ut ad celeriter exscribendum notas proprias, & quidem quamplurimas, sibi constituant, sicut legimus Joh. Picum Mirandulanum proprias sibi notas constituisse, quibus libros suos conscripserit, qui propterea, ut in Vita Patrui Joh. Franc. Picus testatur, à nemine post ejus obitum legi potuerunt. Harum vero artem Joh. Trithemius in Polygraphia sua tradere aggressus est. Usus earum antiquissimus deprehenditur: ut enim Scytalam Lacedæmoniorum taceamus à Gellio l. XVII. c. 9. Noct. Attic. fuse satis descriptam: nec Cæsaris etiam, nec Augusti arcanos scribendi modos, quos Suetonius detegit, memoremus; nihil aliud suis notis primum Cicero voluit, quam occulte scribere: ita enim l. 13. ad Atticum: *Et quod ad te de decem legatis scripsi, parum intellexti credo: quia διὰ σημείων scripseram.* Talis occultæ scriptionis, uti diximus, ars illa est, quam tradere, suis tamen mysteriis involutam, voluit Trithemius Abbas: quæ evolvit postea scripto in ejus Polygraphiam Commentario Illustrissimus GUSTAVUS SELENUS, i. e. Augustus Brunsvic. Dux, edita in fol. Lunæb. 1624. *Cryptographia.* Jam ante Selenum tractarunt idem argumentum Abr. Colornus in *Scotographia Italica*, Dan. Schvventerus in *Steganographia aucta*, Casp. Schottus in *Schola Steganographica*, & passim apud Magiæ naturalis scriptores singularia hujusmodi artificia monstrantur. Nuspiam tamen æquè floruit illa & celeris & occultæ scripturæ ars, studiove majore culta est, quam apud Anglos, qui, cum veterum notas, celeritati scribentium consulentes, non amplius restare vidissent, novas ipsi notas commenti sunt, librisque peculiaribus exposuerunt: quales sunt Thomæ Willis Manuductor artis Steganographicæ: *The Schoolmaster in the art of Stenography.* Lond. 1947., Thomæ Schelton *Tachygraphy or Shortwriting.* Joh. Wilkins *Mercury, or the Swift Messenger,*

senger, aliique à Becmanno Hist. Orbis c. 9. p. 391. laudati. Quibus addi Belga etiam Scriptor, J. S. S., Verbi Div. Minister, potest, qui artem brachygraphicam certis quibusdam regulis est complexus, & distincte admodum tradidit. Lugd. Bat. 1666. 8., Germanice quoque postea, sub *Tachygraphiæ* Titulo, editam. Nec minor apud Anglos Cryptographiæ in bellis præcipue civilibus erat usus, modo per cipliras, modo per notas alias facta scriptione; cui tamen multum obfuit opposita illi Decifratoria, quam vocant, ars, quæ ex characterum ductu, frequentia & nexu inter se eorum sensa occulta investigat, si Alphabetum quidem sit ordinarium, & characteres linguam cognitam exprimant. [Multum inprimis valuit illa arte superstes hodieque vir celeberrimus, & in scientiis Mathematicis plane incomparabilis, Joh. Wallisius, cujus manu scriptam vidimus, seu potius enodatam Legati cujusdam Gallici ad Polonos, March. Bethunensis, Epistolam, meris numeris adeo abstruse scriptam, ut inextricabiles videantur labyrinthi, è quibus tamen vir doctus se miro artificio expedit.] Editus quoque hanc in rem Gallicus quidam liber est. *L' interpretation des chiffres, tirée de l' Italien du S. Ant. Maria Cassi, Secretaire du Grand Duc de Toscane, augmentée & accommodée particulierement à l' usage des langues Françoise & Espagnole. Paris.* 1641. 8. Memini mecum quondam communicatum ab Aurato Equite Scoto quodam artificium Steganographicum, ipsi magno pretio comparatum, quod decifrationi obnoxium non esset. Id vero postea in Thaomaturgo Schotti, vel Physico, vel Mathematico, publicatum inveni. De Cryptographia recentiorum Græcorum Leo Allatius epistolam ad Car. Moronum scripsit.

5 Nondum tamen in his occultarum scriptionum inventis doctorum quorundam solers ingenium acquievit. Amplius progressi beneficio characterum istiusmodi universalem linguam moliti sunt, ita nimirum, ut pictos in charta characteres unaquæque gens patria lingua legere reddereque possit. Est qui hoc saxum inprimis magno conatu volvit Anglus scriptor, Georg. Dahlgarnus, cujus hic liber splendido admodum titulo in lucem prodiit: *Ars Signorum: vulgo, character universalis & lingua philosophica, qua poterunt homines diversissimorum idiomatum spatio duarum septimanarum omnia animi sui sensa non minus intelligibiliter, sive scribendo, sive loquendo, mutuo communicare, quam linguis propriis vernaculis. Præterea hinc etiam poterunt juvenes Philosophiæ principia, & veram Logicæ praxin, citius & facilius multo imbibere, quam ex vulgaribus Philosophorum scriptis.* Londini 1661. in 8. Sed scriptum hoc eruditionem affectatam & pædagogeum nimis olere judicat Becmannus. Præter vero Dahlgarnium Joh. Wilkins, membrum Societatis Regiæ, & postea Episcopus Cestriensis, aliam philosophicam quandam linguam invenit & characterem, è figuris Mathematicis concinnatum: Liber Anglica lingua scriptus prodiit Lond. 1668. in fol. hoc titulo: An Essay towards a real character, and

and a Philosophical language. Admodum vero operosus est in rebus naturalibus & arte factis sub suas classes redigendis, quæ opera in illo laudanda est. Inest enim signis rerum, ut sunt voces, eadem divisio, quæ rebus ipsis: inest porro ipsis vocibus certus quidam & inseparabilis character, è quo dijudicari tota lingua potest, & pene mathematica demonstratione significationes deduci: ille character latet in solis terminationibus, quæ quasi formam largiuntur vocabulis, ut certæ quædam consonantes materiam ipsi voci, radices scilicet, quæ plerumque ex aliis linguis sunt transsumtæ. Commendari utique meretur Wilkinsius, quod linguarum fundamenta philosophica haud sane levi opera fuerit persecutus. Similem laborem linguæ alicujus Philosophicæ in animo habuit olim Gallus ille, cujus Cartesius P. I. Ep. III. ad Mersennum scribens meminit. Exposuerat Mersennus Cartesio istud viri institutum, ejusque de illo judicium poposcerat: quapropter Cartesius rem omnem solidissime examinat, determinatque, quoad procedi possit in hoc negotio. Linguam putat inveniri posse commodiorem & breviorem; Grammaticam quoque faciliorem, & communissimos aliquot characteres, secundum quos intelligi possint omnium linguarum sensus; sed ulterius procedere non audet. Nam, quod Gallus ille jactabat, per hanc artem suam, linguæque suæ cognitionem, ceteras omnes, & dialectos illarum, cognosci posse, id plane falsum putat Cartesius, & in ostentationem argumenti confictum. Athanas. Kircherus & Joh. Joach. Becherus artem commenti sunt, qua notis numerorum, secundum ordinem dispositorum, universalem in quacunque lingua sensum exprimere quis possit & scribere, legere, & sine interprete intelligere. Kircheri liber sub titulo *Artis Polygraphicæ* Romæ 1665. fol. in vulgus exiit: Beccheri liber inscribitur: *Character pro notitia linguarum universali: inventum steganographicum hactenus inauditum.* Francof. 1668. Beccherus ille vir fuit non contemnendi ingenii, sed varii, & in multa distracti. Multa animo concepit pro augendis scientiis, multa quoque ipse invenit disciplinarum subsidia; & in Mathematicis Chymicisque quædam singularia. Ita & in didacticis nonnulla monuit viros doctos, pro quibus illi gratiæ debentur: atque hoc ipso libro suo, cujus usus revera aliquis est, gloriam meruit, quod primus laborem eum susceperit. Nam Dahlgarnus, Wilkinsius & Kircherus, post Becherum scripsere; videturque is nonnullis in locis indicare, se viam Kirchero stravisse: quod & verum existimo; quanquam alia Kircherus via incedat: facile enim est consilio semel detecto, novam formam superinducere. Neque vero propterea contemnendum Kircheri artificium est; plane ad eum modum excogitatum, quem suggesserat Ep. 109. P. 1. Cartesius: nec inutile illud consilium, modo non operosa negotia expedienda sint: tunc enim labor molestus fiet. De dictionis elegantia hic frustra laborabitur: talis enim epistola non

non concinnius ſcribetur, quam Latina oratio à Latinæ linguæ ignaro conſcribenda; de quo invento gloriatur Kircherus, ſed tanquam arcanum ſibi ſervat. Meminit ejus in libro ſuo de Arte Combinatoria. Similiter docet, in Arte ſua Muſica, cantilenam conficere beneficio cujusdam inſtrumenti illum, qui Harmonicæ artis ignarus eſt. Verum in his inventis plus eſt ſubtilitatis, quam utilitatis: par ſane eſt, componere aliquot verba ſecundum ordinem ab alio inſtitutum. Non hic hominis, ſed pſittaci, labor eſt. Utut enim oratio grammatice compoſita ſit; utut cantilena nihil peccet adverſus harmoniam; ingenium tamen, judiciumque ἡγεμονικὸν, quod rem totam conficit, abeſt. Inveniri autem talia facile poterunt ad imitationem aliorum: dudum enim in iſtiusmodi cogitationes venerunt viri aliquot eruditi. Cæterum idem fere, quem Beccherus tenuit, modus eſt Caramuelis in Apparatu Philoſophico p. 128., ubi de literis Sinicis agit. Pertinet quoque huc promiſſum Andr. Mülleri Greiffenhagii, Præpoſiti olim Berolinenſis, qui in Clave ſua Sinica, tanto promiſſa ſtrepitu, ope characterum Chinenſium (quorum lectionem facile, & facilius quam ullius alius ſcripturæ, expediendam in ſe ſuſceperat,) mulierculas etiam & pueros, intra paucos dies, ſe docturum ſpopondit, ut nihil non integrorum contextuum, ex quibuslibet libris aliisq; congrue ſcriptis chartis, non Sinice quidem, ſed Latine vel Germanice, vel Anglice, vel Gallice, vel Belgice, vel alias, legant. Verum & Clavis Sinica, & quicquid una cum ea promiſſum eſt, in fumum abiit, foco nimirum ab ipſomet Auctore moribundo injecta. Et ſane, qui linguam univerſalem moliuntur, in vanum omnes videntur laborare: nam lingua ab uno homine conficta, utut ſpecioſa & in rationibus philoſophicis fundata, nullum habet uſum niſi impetrari conſenſus poſſit. Imo & in characteribus excogitandis nemo hactenus ita felix fuit, ut ab aliis receptos ſuos viderit. Poſſibilem interea ſcripturam iſtiusmodi univerſalem eſſe, recte Becmannus judicat, l. ſæpius cit. idque liquere ait: *I. ex characteribus Chymicis, Aſtronomicis, Muſicis, Arithmeticis, &c., qui ab omnibus Europais æquè intelliguntur, licet diverſis pro varietate linguarum verbis expreſſi. II. Ex Chinenſium charactere, quem Chinenſes, Coreani, Japoni, Tonchinenſes & Conchinienſes æquè intelligunt, licet communi ſermone non participent. III. Quia gentes, licet verbis diſcrepent, conceptu rerum tamen conſentiunt: ſi igitur & charactere conſenſerint, qui res & conceptus, non autem verba, deſignet, non dubium eſt, quin, quod ſcribitur eo, omnes æquè intellectura ſint.*

6 Arti Scriptoriæ reſpondet Typographia, à Germanis inventa, quicquid contradicant Batavi, quorum cauſam Marcus Zuerius Boxhornius Diſſert. ſingulari egit, Lugdun. Batav. A. 1640. in 4. edita; ſed quos injuſte ejus inventionem ſibi vendicare luculentis demonſtrat argumentis Gabr. Naudæus, in Additionibus ad Hiſtoriam Ludovici XI. Gallice ſcriptis, c. 7. Pariſ. 1630. in 8. Idem agit ſingulari libro Bernh. à Mallincrot de ortu & progreſſu

gressu artis Typographicæ, Colon. Agr. 1640. in 4. Neque invident Germanis eam gloriam Cl. Molinettus in sua de Fatis Literarum Historia, supra jam à nobis laudata; qui, è præfatione Epistolarum Hieronymi, Romæ 1467. impressarum, producit quædam, ut Germanos, non Belgas sanctæ, quam vocat, artis inventores probet. Joh. de la Caille, typographus & bibliopola Parisinus, qui suæ arti illustrandæ integrum librum 1689. in 4. vernaculo sermone dedit, inscripsitque: *Histoire de l'Imprimerie & de la Librairie:* æquè ac Molinettus, Joh. Guttenbergium, Argentoratensem, (non Laur. Costerum, neque Joh. Mentelium, quod aliis eruditorum videtur) primum typographiæ inventorem tradit. Ut jam taceamus Adr. Bailletum, qui T. II. P. I. suorum Judiciorum (*Jugemens de Sçavans*) Germanis eandem laudatissimam artem acceptam fert, quanquam ejus expolitionem aliis nationibus tribui debere mox addat: & Joh. Mabillonium, qui T. I. Musæi Italici, ex Joh. Aleriensis epistola ad Paulum II., probat, Conradum & Arnoldum Germanos primos artem typographicam Romam invexisse: expleto sic Cardinalis Nic. Cusani voto, qui id, referente Molinetto, unice semper optarat. Certe omnibus elogiis atque panegyricis digna illa ars est, quam præfiguratam in Apocalypsi credidit Mich. Stifelius, celeberrimus sui temporis Arithmeticus, sub specie equi, cui insidebat ille, cui nomen erat, *Verbum Dei.* In libro illo Germanica lingua edito, sub titulo: Eine sehr wunderbahrliche Wörterrechnung samt einigen Merckzahlen Danielis und der Offenbahrung Johannis 1553. Regiomonti. Operosissime auctor numeros Propheticos per literas latinas explicans mirabiles inde sensus elicit, quibus ipse mysterii vim inesse persuasus est. Neque sane absque labore & ingenio illa perfici potuere. Ceterum est, quæ ut alias artes plures, ita typographiam quoque multis, antequam Europæis innotuisset, seculis à se usurpatam jactat, Asiatica Serum sive Sinarum gens. Certe mille & quingentis annis eam apud illos esse antiquiorem If. Vossius capite de Artibus & Scientiis Sinarum, quod est Variar. Obs. XIV., refert. Neque vero cum nostra eadem omnino est. *Seres,* ait Vossius, *non uti apud nos fieri solet, singulos suos characteres separatis exprimunt formis: hoc enim apud illos commode fieri non possit, propter immensam characterum multitudinem: sed singulas pagellas singulis insculpunt tabellis ligneis, haud multum absimili ratione, ac apud nos imagines æri aut ligno insculpuntur, quæ postea committuntur prelo. Hoc pacto efficiunt, ut vili pretio, minimo labore, & brevissimo tempore, quorumvis librorum editionem absolvant.* Dispar igitur apud utrosque artificium: Europæorum sine dubio longe majus magisque ingeniosum, quicquid contradicat Vossius: quanquam Sinense forsan facilius fortunæ lusus evitet, & laboriosum multo minus sit. *Siquidem non multa, uti nos, simul excudunt exemplaria, sed, si emptor accesserit, sumtis tabellis, iisque atramento suo librario tinctis, & interposita singulis tabellis chartæ fascia, centum vel plures aliquando pedes longa, unius vel duarum*

horarum ſpatio perficiunt editionem voluminis, quod, exemtis tabellis, ita complanatas habet oras, quantum vix habeant noſtri, qui cultris circumciduntur, libri. Hæc iterum Voſſius, ingens Serum admirator: qui hac una ratione optime typographorum jacturæ conſuli poſſe putat; cum noſtri nimiis impenſis haud raro bona omnia perdant, vana ſpe & inanibus promiſſis confiſi. Addit inſuper, imitatos complures compendioſam Sinenſium typographiam fruſtra tamen fuiſſe, ſeu atramenti, ſive chartæ minus bibulæ, culpa factum ſit. Poſſet forte concinnius minutis linguarum Europæarum characteribus, quæ ligno affabre inſculpi vix poſſunt, culpa tribui. Sed quicquid demum ejus ſit, non ſane tam è re orbis literati eſt, ut compendioſe, quam ut emendate, libri publicis typis exſcribantur: cum contra videas nihil minus vulgo in officinis typographicis attendi. Conqueſtus jam olim de illa typographorum, ſive ignorantia, ſeu avaritia, Henr. Stephanus in epiſtola ad quosdam amicos eſt, quam ſuæ de Vitis Stephanorum Diſſertationi Theod. Almelovenius ſubjecit: longe gravius adhuc in Querimonia Artis Typographicæ, ibidem reperiunda ſtomachatus. Nempe correctioni typorum adhiberi viros, qui vix tria verba Latina, totidemque Græca, norint; & his nobiliſſimos quosque utriusque linguæ ſcriptores committi: hoc vero nihil aliud eſſe, quam furioſis gladios in manus tradere, multa cum indignatione ſcribit Stephanus. Quid diceret, ſi hodie noſtras officinas intraret? Longe aliter in domo patris Roberti Stephani, quem unum omnibus fere omnium ætatum typographis anteponas, res agebatur. Decemviratum is quendam literarium domi habuit, ex omnibus pene nationibus conflatum: horum præcipui correctorio munere fungebantur: ipſe tamen revidit omnia, proprio & accurato ſtudio libris à ſe editis conſulturus: imitatus nimirum, ſed & longo intervallo ſupergreſſus, Aldum, & qui ante Aldum, vel eodem cum illo tempore, emendandis typis manum admoverant Marcum, Muſurum, Janum Laſcarem, Demetrium Chalcocondylam, aliosque viros iſtorum temporum ſummos. Uti vero hæc ad inſtitutum noſtrum nonniſi indirecte ſpectant, ita recenſendis eruditis typographis non immorabimur. Satis nota ſunt, nomina Jodoci Badii Aſcenſii; Mich. Vaſcoſani; Sebaſt. Gryphii, Adr. Turnebi; Mamerti Patiſſonii; Guilielmi & Claudii Federici Morellorum; Andr. Wecheli, Chriſtoph. Plantini, Johannis & Balth. Moretorum, trium Manutiorum, Franc. Raphelengii, Hub. Golzii, Andr. Turriſani, qui ſocer Aldi fuit, & Federici, Andr. Filii Philippi & Bernardi Juntarum, Dan. Bombergi; Joh. Frobenii, Joh. Oporini, Joh. Amerbachii, Hier. Commelini, aliorumque recentiorum, (ut ſunt Cramoiſii, Petiti, apud Anglos theatrum Sheldonianum; apud Batavos Elzevirii, Blavii &c.) qui noſtros typographos penitus in ruborem dant: & utinam ita darent, ut de emendatione ſolliciti imitandos, ut Batavi ſibi antiquos ſumerent. Alia illorum

Digitized by Google

lorum querela est, qui tot futiles & nullius pretii libros obtrudi mundo per typographos indignantur; certe neutiquam spernendi. Neque vero quis propterea damnandam artem egregiam censuerit: cum nihil tam bonum sit, cui non vitio hominum mali quid admisceatur. Legi ea de re meretur *Nicolaus Francus*, elegantis ingenii homo, sed qui ob satyras tandem furcæ supplicio periit, in tractatu Italo *Utile e Danno delle Stampe*.

CAP. III.

DE LINGUA UNIVERSALI ET PRIMÆVA, ALIAQUE DE LINGUIS GENERALIORA.

§. 1. An Lingua olim Universalis exstiterit, & an ea fuerit Hebræa, Franc. Merc. Helmontii Delineatio Alphabeti Naturalis Hebraici explosa. 2. Joh. Webbius Chinensem primævam fuisse statuit, de cujus genio complura afferuntur. 3. Georg. Stiernhelmius & Ol. Rudbeckius Sveticam, Cl. Salmasius M. Z. Boxhornius & Phil. Cluverius, hujus, aliarumque modernarum, Matrem, Scythicam sive Celticam. Ad. Boborinzii de Slavonica Liber commendatur. 4. In asserendo Belgica, sive Cimbrica, Primatu Conatus Abr. Mylii laudem, Joh. autem Goropii Becani & Adr. Schrieckii risu & exibilatione digni. 5. Jac. Hugonis absurdi pro Latina, & in Roma Italiaque Originibus vestigandis, Labores, similesque Joh. Pet. Erici, in primæva Dignitate Linguæ Græcæ vindicanda. 6. De Besnierii Jesuitæ Reunione, quam vocat, Linguarum per Latinam, & Conatibus Variorum in Lingua Universali excogitanda frustraneis, judicatur. 7. Scriptores de Linguarum Natura & Attributis, in genere: Henr. Schævius, Ath. Kircherus, Ol. Borrichius. 8. Scriptores de Linguarum Harmonia, Thom. Hayne, Gvilh. Lamplugh, Christ. Nirmuthanus, Georg. Cruciger. 9. Conr. Gesnerus, Sigism. Gelenius, Mer. Casaubonus, Steph. Skinnerus. 10 Scriptores Historiæ Linguarum, Claud. Duretus, Edv. Brerewood, Theod. Bibliander, Jos. Scaliger, &c.

QVemadmodum in superiori capite auctores nonnullos recensuimus, qui characterem universalem ad intelligendas omnes totius universi linguas commenti sunt: ita eorundem nonnulli partim, partim & alii quidam, cogitare cœperunt, annon aliqua analogia vocum ratione soni cum re significata naturalis sit, unde lingua naturalis vel extiterit olim, vel investigari etiamnum denuo possit. Olim quidem universalem istiusmodi linguam extitisse apud veteres adeo constanter creditum est, ut, observante Bocharto *Geograph. S. P. I. l. I. c. XV.* Eusebius & Josephus, & cum his gentiles etiam scriptores, Sibylla & Abydenus, diro certo tradiderint: quin & Plato tam persuasus ea de re erat, ut brutis quoque communem 1

fuiſſe linguam illam fabularetur. Sed quænam tamen fuerit ea lingua, non una omnium mens eſt, aliis Hebræam, aliis veterem aliam, aliis demum novam aliquam ex omnibus collectam, pro univerſali lingua venditantibus. De Hebraicæ linguæ primatu controverſiam inter philologos tantis conatibus agitatam non movebo. Notum eſt, multos magni nominis viros Hebræam, qua ſcripti S. Codicis V. T. libri ſunt, primam omnium aſſerere atque univerſalem; è quibus Bochartum & Buxtorffios nominaſſe ſat eſt. Longius adhuc progreſſus FRANC. MERCURIUS HELMONTIUS in *Libello* quem *Alphabeti vere naturalis Hebraici delineationem* inſcripſit, Annoque 1657. Sulzbaci in 12. edidit, demonſtrare annifus eſt, Hebræam linguam adeo eſſe naturalem, ut characteres ejus hominibus velut connati ſint: &, hæc ſomnia ſua ut evidentius ob oculos poneret, delineationem quaſi anatomicam exhibet figurarum, quas organa loquelæ deſtinata faciunt, cum ſonus alicujus literæ effertur; eamque figuram cum characteribus Hebraicis convenire vult. Verum & libellus ipſe miris ineptiis, ac plus quam Cabbaliſticis nugis refertus eſt, & imagines, quas inciſas æri adjecit, jure dicas ægroti veteris meditantis ſomnia myſtæ. Neque vero viciſſim deſunt, quibus omne id diſplicet, quod de Hebræa lingua aſſeritur, & interiiſſe prorſus lingua prima hominis, eademque univerſalis, exiſtimatur, ita ut nonniſi tenues reliquiæ, hinc illinc è linguis ſuperſtitibus hauriendæ, ſuperſint. Gregorius Nyſſenus in ea, quam ſupra allegavi, Or. XII. adverſus Eunomium, Hebræam linguam demum in Ægypto ſingulari miraculo Dei natam, parum ſane veriſimiliter, credit: hinc & à Simonio deſertus. JOS. SCALIGER *Epiſt. 362. ad Steph. Ubertum* Phœniciam potius appellandam cenſet linguam, quam Hebræam vulgo vocamus, quippe quam Abrahamus (transeuphratenſis dictus) à Phœnicibus didicerit: hos vero nativum linguæ primigeniæ florem atque nitorem etiam tum propter rarum exterarum gentium appulſum ad eos tractus (antequam Sidonii Tyriique maris imperium obtinerent, non exploratos) ſervaſſe integrum, Scaliger conjectat; cum in regione Aſſyriæ, in qua nata primi hominis lingua eſt, ob innumera gentium commercia, crebraſque imperiorum mutationes, florem iſtum diu retinere non potuiſſet. Falluntur itaque, qui hanc Scaligeri epiſtolam à vulgari opinione diſſidere, & Hebrææ, qua ſcriptus eſt S. Codex, linguæ primigeniam vetuſtatem dubiam reddere ſuſpicantur. Grotium vero, Capellum, alioſque plures viros doctos, id facere è philologorum ſacrorum libris abunde patet; queis litem iſtam dirimendam relinquimus.

2 Dum vero ad alios pergimus ſimilis controverſiæ tractatores; primo ſe nobis JOHANNES WEBBE offert, Anglus homo, qui edito peculiari libro, Anglica lingua ſcripto, Sinenſium linguæ primam antiquitatem adſtructum ivit: *Hiſtorical Eſſay, that the Language of China is the primitive language. Lond.* 1669.

1669. in 8. Argumenta ejus præcipua sunt, quod terra illa fuerit inhabitata ante exstructionem turris Babylonicæ: & quod ejus incolæ linguam suam, simplicissimam longe, semper pertinacissime servarint, peregrinis gentibus non immixti. Atque id verum omnino est; sunt enim nonnulla singularia ejus linguæ, quæ in aliis non deprehendas: tota enim lingua musica est, & ex accentu vario significationes suas sæpe accipit una aliqua vox; quæ ratio est, quod sit omnium difficillima. An vero hinc sequatur, omnium esse primam, aliis judicandum permitto. Certe prima hujus gentis exordia, æquè ac ceterarum, fabulis permixta sunt, ut itaque argumentum illinc peti non possit. Potest & innata quædam genti alicui ad certum sonum inclinatio ita corrumpere linguam ex aliis deductam, ut ægre ejus origo appareat. Gutturales & nasales literæ dominantur in hac lingua (ut hoc obiter addamus), & secundum illarum pronuntiationem tota etiam lingua inflectenda est. Totam ejus fabricam ANDR. MULLERUS, ipse quamvis imperitus illius, demonstrare ac docere alios voluit, uti supra monitum jam est: ediditque *Inventum Brandeburgicum* atque *Propositionem ad Clavem suam Sinicam*; quo libello è Kirchero aliisque extraxit nonnulla, quæ ad eam linguam spectant.

Suedicæ, seu Scythicæ potius antiquæ linguæ, (quam cum Suedica eandem facit) primævam antiquitatem assertum ibat GEORGIUS STIERNHIELM, nobilis Suecus, vir in patria antiquitate versatissimus. Meditabatur ille, si diutius vixisset, *Runam Sueticam*, magnum lexicon universale, quo demonstrare sibi proposuerat, linguam Scythicam omnium esse primam, reliquasque linguas ex hac una ortas, atque hujus esse dialectos. Equidem de toto opere judicium ferri non potest, cum nihil auctor publicarit, nisi synopsin quandam capitum, ideam magni operis proponentem; quam, prout in manus meas venerat, ob argumenti dignitatem, & memoriam auctoris, totam meo de lingua Germanica commentario inserendam curavi: Nec vero ipsum opus absolutum est; neque etiam schedæ hujus argumenti post Stiernhelmii mortem inventæ digeri à quoquam potuere: potest tamen ex ejus Glossario Ulphila-Gothico quod prodiit, & ad Gothicæ linguæ illustrationem non parum facit, multum ejus peritiæ hauriri. Plura de hoc auctore loco allegato videri possunt: ubi & OLAUM RUDBECKIUM virum clarissimum laudamus, qui in *Atlantica* sua, &, quod istam secutum est, *Lexico*, antiquitates Sueo-Gothicæ linguæ & gentis summo studio persecutus est: superasse etiam censendus Stierhelmium: cujus *dissertationem de Linguarum Origine*, aliamque *de Scandia antiquorum Gothorum sede contra Cluverium* prodiisse ex aliorum allegatione comperimus. Quæ Sueticæ proxime accedit Linguam Runicam variis scriptis OLAUS WORMIUS illustravit: editis *Monumentis Danicis*, & *Literatura Runica, una cum Lexico ejus linguæ*, adjecta quoque *disserta-*

 tatio-

tatione de prisca Danorum Poësi: Hafn. 1651. in fol. Verum Sueci controversiam illi movent, ac si plurima à Sueco quodam, Joh. Buræo, habuerit, quæ ad ejus libri structuram pertinent. Magna enim est apud Suecos copia lapidum sepulchralium, quibus illi characteres inscripti sunt; in quibus interpretandis & in lucem protrahendis diligentissima Sueca natio est: cui fini peculiare etiam Collegium Antiquitatum & linguarum septentrionalium apud illos institutum est. Sane multa adhuc latere circa Scythicam magnam linguam, ejusque propagines Gothicam, Suecicam, Germanicam, eruenda, viri doctissimi dudum agnovere. *Salmasius in Hellenistica P. II. c. 2. p. 366*, Græculorum inanem in jactitanda antiquitate fastum retundens, *Nulla*, inquit, *Europa fere gens, nec Asia, quin à Septentrione promanaverit. Inde propagines profecta populorum, quibus Europa Asiaque pleraque partes consita fuerunt. Scythia igitur, qua ad septentrionem omnes ferme gentes evomuit cum suis linguis, qua Europam & Asiam inundarunt. Ut autem vastissima illa Scytharum regio fuit, & late porrecta ad Orientem & Occidentem, versus Meridiem eructando varias hinc in Europa, inde in Asia, produxit gentes.* Idem alibi prærogativam linguæ Germanicæ præ Græca & Latina passim, quod antiquitatem attinet, concedit, à doctissimo Joh. Elichmanno suo, ut videtur, multis rationibus, linguarumque ostensis cognationibus, persuasus. Hinc illi Σκύθης, Γέτης & Γότθος idem est: homonymi quoque Δᾶοι, Δάαι, Δάσαι, Δάκοι, & postremo Dani, existimantur. Eodem tempore MARC. ZUER. BOXHORNIUS simile quid de lingua Scythica in animo habens, quale Salmasio in mentem venerat, antiquitatem ejus & primatum integris libris asserere moliebatur. Verum immortuus labori est; comparuitque post ejus obitum imperfectus *Originum Gallicarum* liber, cui additum fuit *Lexicon antiqua Lingua Britannicæ*, Britannico-Latinum: editus est Amstelod. 1654. in 4., & habet utique multa præclara magni operis initia: repetuntur ibi etiam, quæ libellis peculiaribus antea editis seorsim Boxhornius tractaverat: ut in libello de Dea Nehalenia, cujus simulacrum aliquo in loco effossum nonnullorum quæstionibus de vetustate linguæ antiquæ Scythicæ ansam dedit. Edidit præterea dissertatiunculam de Græcorum, Romanorum & Germanorum linguis, earumque symphonia, Mallincrotio, Harsdœrffero & Buchnero, inscriptam, quæ addita est Grammaticæ Regiæ, quæ pro Regina Sueciæ Christina à Johanne Matthia, Episc. Strengnensi, edita est Lugd. Bat. 1650. in 12. sed syllabus ille vocabulorum harmonicus occurrit & in Originibus Gallicis. Gallicas autem Origines librum illum Boxhornius vocavit ob Celtas, antiquos Galliæ populos, è Scytharum propagine oriundos: & quorum ramus cum lingua in Belgium quoque penetravit. Scripsit de convenientia prisci Gallorum sermonis cum Phœnicum lingua Caput vir omnes fere alios in hoc eruditionis genere supergressus SAMUEL BOCHARTUS Geographiæ suæ Sacræ P. II. l. 1. insertum,

p. 42.

p. 41., in quo è nominibus Deorum, dignitatum, officiorum, rerum bellicarum, vestium, animalium, plantarum: Geographicis tandem chorographicisque vocabulis, istam cognationem magno vastæ doctrinæ apparatu ostendit: simul data occasione vocum Anglicarum, Germanicarum, Suecicarum, analogiam addens. Multum quoque illi Celticæ lingua PHIL. CLUVERIUS tribuit *German. Antiq.* l. I., eamque per maximam Europæ partem, Hispaniam nempe, Germaniam, Galliam, insulasque Britannicas & Illyricum, longe lateque diffusam fuisse, integris aliquot prolixis capitibus demonstrare nititur. Quod dum refert *Lambecius l. II. Biblioth. Vindob. p. 92*; simul se de illa re ex professo in Prolegomenis Annalium Austriacorum acturum spondet: neque solum, quæ ex Tacito aliisque auctoribus colligi loca possint, sedulo congesturum, verum &, quæ à Cluverio, ut & à Wolffg. Lazio de Migr Gent. l. IV., à Conr. Gesnero in Mithridate, aliisque recentioribus auctoribus, eo de argumento scripta sint, accurate examinaturum. Uti vero spes omnis de Justo Lambecii opere cum tot aliis penitus dudum decollavit: ita contenti simus oportet Auctore, quem ipse in antecessum laudat, ut ad hanc materiam solide pertractandam plurimum profuturum: nimirum ADAMI BOHORIZI *Arcticis Horulis succisivis de Latino-Carniolana literatura, ad Latinæ linguæ analogiam accommodata; Witteb. 1584. in 8.* editis: hoc enim libello, tanquam linguæ Slavonicæ Grammatica, non tantum Moscoviticæ, Rutenicæ, Polonicæ, Bohemicæ & Lusaticæ linguæ cum Dalmatica & Croatica cognationem indicari memorat: sed & ipsam orthographiam, tam Cyrillicam seu Moscoviticam (qua, præter Janizaros Bosnenses, Ruteni atque Moscovitæ utuntur), quam Glagoviticam seu Coraticam, synopticis aliquot tabellis comprehendi.

Enimvero, ne nimis evager nunc in orbitam redeundum est: &, quicquid de antiquitate linguæ Scythicæ Celticæve dictum hactenus fuit, cum ABRAHAMO MYLIO, viro doctissimo, ita intelligendum, ut Hebrææ cedat. Habemus viri hujus *de Lingua Belgica cum aliis linguis communitate* librum, magna cura elaboratum, editumque *Lugd. Bat. 1612.* in 4. in quo de antiquitate linguæ istius, ejus convenientia cum Latina, Græca, Persica; deque illius convenientiæ causis: tum de linguæ Belgicæ origine, & latissima per nationes quamplurimas diffusione, erudite & cum judicio agit: argumentisque, ut mihi quidem videtur, solidis, linguæ illius prærogativam præ Latina & Græca sufficientissime demonstrat. Editi præterea sunt aliquot istius auctoris libri posthumi *de Migratione Populorum, & Origine Animalium*; sed imperfecti in 12. Non ita sobrie eruditeve rem pertractarunt JOH. GOROPIUS BECANUS; & ADRIANUS SCHRIECKIUS, RODORNIUS. De illo Scaliger dicebat, mirari se, esse homines, qui quicquid somniarent, pro oraculis haberi vellent. Et sane haud immerito. Namque is novam plane 4

plane atque inauditum hactenus, simul tamen & ridiculam omnino sententiam nugacemque, protulit de primatu linguæ Cimbricæ (ita enim Belgicam suam vocat), à qua & Hebræam, & linguas omnes ceteras, defluxisse existimat. Fateor, aliquis huic viro fuit in illo argumento sensus: nam antiquitas istius linguæ, ut omnis Germanicæ, Græca & Latina superior est: sed in rationibus & in caussis hujus sui argumenti deducendis enthusiasta plane & fanaticus est. Mirabiles ac ridendæ occurrunt apud ipsum ineptiæ, sæpe ultra cabbalisticas Rabbinorum subtilitates argutæ: cujus exemplum est, cum de vocibus Mann & Nahm philosophatur, quasi scilicet in ipso hominis nomine Cimbrico æterni quoque τῦ λόγυ nomen sit reconditum: sed infinita apud illum sunt talia, quæ admiratores aliquos, plures derisores, inveniunt. Non negari tamen potest, primum illum venisse in has cogitationes non omni sui parte absurdas: ac habentur apud illum argumenta pro antiquitate linguæ Germanicæ non contemnenda. Sed ineptias viri non probo; qualis illa est; cum ex alphabeto suo Hebraico, è Cimbrica tamen lingua constipato, concinnat cujusdam orationis genus, qua Deo commendat præceptor suos discipulos. Hisce talibus argutiis ille totos libros implet; queis si quis indulgere velit, omnium linguarum cognationem facile ostendet, & omnium inter se vocum affinitatem demonstrabit. Si enim licitum est, pro lubitu voces contrahere, divellere, ac analogismos & composita fingere, ex albo atrum, & ex atro album efficiemus. Libri, quos edidit eam in rem Becanus, vasti in folio sunt, impressique Antvverpiæ omnes 1569. & 1580. *Origines Antwerpianæ: Hieroglyphica, Hermathene, Vertumnus, Gallica, Francica, Hispanica, Indo-Scythica:* Videatur de iis judicium *Scaligeri ad Velserum Epist. 146.*, & Justi Lipsii Epist. 44. Centur. III. ad Belgas. Goropio Becano aliquanto sanior est, quem comitem supra illi addebamus, ADR. SCRIECKIUS. Is Hebræam quidem linguam primigeniam agnoscit, & in Becanum aliter sentientem invehitur: sed ipse nescio quam cerebrinam linguam Hebræam comminiscitur, cujus cum Celtica, ut prima ejus propagine, convenientiam ineptis allusionibus, quæ Becanianis nihil stultitia concedunt, passim jactat: ex Celtica vero illa omnium linguarum, populorum ac nationum, primordia deducit. Scripsit *Originum Celticarum libros XXIII. Ypris Flandriæ editos 1614. in fol.* in quibus, si originationes ineptas segreges, bona multa sunt: Post Origines *Monitoria* concinnavit *prima & secunda, ibid. 1615.* luci exposita.

5 Major adhuc longe insania est JACOBI HUGONIS, Belgæ Insulensis, qui librum scripsit ultra omnia Becaniana & Schriekiana deliria absurdum, cui titulum fecit magni apparatus & pompæ: *Vera Historia Romana, seu Origines Italiæ ac Romæ, ad hunc diem ignota.* At vero μετὰ πολλῆς φαντασίας in hoc famæ theatrum irruens istud Horatianum, si quis alius, lectoribus occinendum

nendum meret: *Spectatum admissi risum teneatis amici.* Quantum enim est in titulo venditare originem Latii, Italiæ, Romæ, ante hanc diem ignotam, è tenebris longæ vetustatis in lucem productam; quasi primordia Europæ & Latii primævi Annales demonstravit? cum interim nihil aliud agat, quam quod Latinam linguam facit Japheticam & generales aliquas sibi syllabas fingit, unde phrenetica quadam licentia voces Hebræas, Græcas, Latinasque deducit; ut mirum sit, in tantas ineptias hominem sanæ mentis incidere potuisse: multa ibi de Japheti in Italiam adventu, multa de Æneæ ac Trojanorum appulsu in typum facit. Verum ipse titulus, & imagines operi præfixæ, ostendunt argumenti absurditatem. Nihilominus, ut eo illustrius esset scriptum, ipsimet Pontifici Rom. Alexandro VII. nuncupatum Romæ A. 1655. in fol. prodiit. Bene tamen Censores addiderunt, rerum, quæ in illo libro tractantur, fidem penes ipsum Auctorem esse debere. Non felicior in asserendo Græcæ linguæ radicali primatu fuit JOH. PET. ERICUS, cujus jam supra mentio aliqua injecta est, in *Principio Philologico.* Quis enim ferat hominem Mosis nomen *ἀπὸ τῦ μόσχυ* deducentem: quasi, ob tuberculos in fronte prominentes, sic dictus sit; & hinc occasionem captarit Aaron, in Mosis absentia vitulum erigendi? Quis Adamum quasi *ἄδημον*, peregrinantem atque è Paradiso exulem, vocatum: Cainum ab *κυαμός*, leguminum genere Deo oblato, dictum, etiam somnians sibi imaginari queat? Interim sibi multum placet Auctor, & grandi opere *de omnium vocabulorum Europæorum originibus* idem se demonstraturum minatur.

Aliam, sed prudentiorem viam, in eligenda præ cæteris Latina lingua ivit BESNIERIUS quidam, Jesuita Gallus, qui vernacula sua lingua tractatum scripsit, cui titulus: *La reunion des langues: ou l' art de les apprendre tous par une seule 1674.* in 12. Duxit in hoc opusculo lineamenta quædam magni operis, quo, prout sub una lingua omnes disci possint, monstrare moliebatur. Elegit vero Latinam linguam pro regula omnium reliquarum; principia posuit solum generalissima, specialiora secum retinuit; quæ si secundum sua principia adornare vellet, perfectissimam habere deberet omnium gentium æquè & linguarum notitiam, quæ an in unum hominem cadere possit, judicent alii. Ego certe, uti regulas ejus & principia spernenda non duco, sed satis ingeniose excogitata existimo; ita tamen an res perfici possit ipso exercitio, de eo dubitare ausim. Possunt utique principia mutationum in linguis ratione dialectorum, ratione temporum, ratione vocalium & consonantium, denique ratione organorum, quasi in idea proponi, & proposita dudum ab aliis sunt: ast vero ad individua & ad praxin ipsam descendere hoc opus, hic labor est. Præterea vix credo, linguam Latinam huic negotio aptam esse, ut quæ omnium linguarum una cum Græca artificiosissima est, & à naturali via recedit. Facilis vero redde-

 retur

retur hac ratione, si quidem Besnierii aliusve similis conatus procederet, via ad universalem linguam, cujus reductionem aliquando futuram *Phil. Cluverius in Germania Antiqua* sperat: & de qua sua exponit desideria J. AMOSUS COMENIUS in *Via Lucis*, ubi de universalibus libris, universali schola & universali lingua, multa habentur. Promisit & PETRUS BORELLUS in Catalogo operum edendorum, quem addidit *libro de Antiquitatibus Gallicis*, Gallice Paris. 1667. in 4. scripto, *tractatum de Lingua universali*: à quo tamen, si è ceteris ejus scriptis augurari licet, non admodum præclara possunt sperari.

7 Ægre, ut jam semel monuimus, à quoquam homine tale quid expectari potest: frustranei potius sunt conatus omnes. Non vero eorum æque, qui vel generaliter de linguis agunt, earumque naturam examinant: vel historiam earundem exponunt: vel harmoniam. HENR. SCHÆVIUS, vir doctissimus, Professor quondam Gymnasii Stetinensis, primus ex iis, qui de linguis generatim egere, prodeat: Scripsit nimirum *Dissertationes Philologicas de origine linguarum & quibusdam earum attributis*; *Stetin. in 4.*: qui liber rarior est, cum pauca ejus exemplaria excusa sint. Decem vero dissertationes de hoc argumento sunt, selectæ omnes, & cum cura expensæ. Erat enim vir ingeniosissimus, & in his rebus accurate doctus. Dissertationibus Schævianis brevem addimus dissertatiuneulam, sed doctam & argutam, viri eruditissimi OLAI BORRICHII Medici Hafniensis *de causis diversitatis linguarum*, Hafn. in 4. 1675. editam: in qua de causis linguarum ex ipsa earundem natura, ex conformatione organorum, & natura gentium, judicat. Non æque felix ATHAN. KIRCHERUS operosum pro more suo de hoc argumento librum conscripsit, inscripsitque *Turrim Babel*, in fol. 1679., plenum iconibus: sed in quo parum invenias, quod ad rem ipsam pertinet. Nam historia linguarum satis tenuiter tractatur, cum tractari hoc loco quam copiosissime deberet. De lingua Germanica, ut hoc exempli loco proferam, non satis sincerum fert judicium, & raro vias novas aperit, ubi non habuit antecessores.

8 THOMAS HAYNE, Oxoniensis Anglus, scripsit *de Linguarum Harmonia*, seu de lingua in genere, & de variarum linguarum cognatione, dissertationes, Lond. 1648. in 8. editas: quo ille libello per propositiones certas argumentum hoc tractat, & principia nonnunquam ponit, secundum quæ instituenda sit illa linguarum inter se cognatio, derivatio, mutatio, in quarum causis inveniendis admodum diligens ille auctor est. Consilium ejus est, lexicon aliquid harmonicum universale instituere, cujus adornandi præcepta tradit, illudque commendat in pleniorem linguæ Hebraicæ cognitionem, quippe cui primatum absque ulla hæsitatione defert. Non damno viri institutum, cujus utilitates multas ipse recenset: inprimis usui est in origi-

originationibus correctioribus. Verum, quod ad pleniorem linguæ Hebraicæ cognitionem talem operam requirat, in eo videtur aliquantulum suæ opinioni indulgere. Testatur inter alia idem vir doctus, asservari in Bibliotheca Oxoniensi MSS. opus *Guilielmi Lamplugh*, Angli, quo vocabula Latina, Græca, Anglica, cum Hebraicis vocibus conferantur. Scripsit ante Haynium tale *Dictionarium Harmonicum*, Francof. 1625. fol. impressum, CHRISTIANUS NIRMUTHANUS, in quo harmoniam linguæ Latinæ cum Græca, Gallica & Italica, ostendit, & in præfatione operis utilissimas regulas subministrat de mutatione & permutatione literarum. Simile institutum tenuit GEORGIUS CRUCIGER, qui *Harmoniam Græcæ, Latinæ & Germanicæ linguæ* edidit, vocibus per tabularum schematismos dispositis, quod molem libri vehementer auget. Editus est ille liber Francof. 1616. fol., eam solum ob causam scriptus, ut ostenderet auctor, linguas illas ab Hebræa derivari: quod ut efficiat, mire torquet tum Hebræas, tum aliarum linguarum voces.

Longe minor, quoad molem libri, *Mithridates* CONR. GESNERI est, 9
in quo de differentiis linguarum agit, tum veterum, tum earum, quæ hodie apud nationes diversas in toto terrarum orbe in usu sunt. Nimirum ut in omni studiorum genere se exseruit viri hujus diligentia, ita in hoc quoque doctrinam suam & industriam ostendit. Libellus exiguus est, & pauca solum de illo argumento delibat, cum nimis vastum sit de differentiis omnium linguarum disserere: est tamen elegans variarum observationum eam in rem factarum, quasi tot nucleorum, collectio. Editio prima prodiit Tiguri 1555. in 8., post id tempus auctior variis exemplis, & quibusdam notis, in lucem emissa per Casp. Waserum. Gesnero alium addimus æque celebrem superioris seculi virum, SIGISMUNDUM GELENIUM, qui præter alia, queis innotuit orbi erudito, *Lexicon*, ut vocat, *Symphonicum*, Basil. 1537. in 4. edi curavit. in quo vocabulorum Latinorum, Germanicorum, Slavonicorum, cum Græcis concentum, labore sane utili, ostendit: operæque pretium est, tales vocum parallelismos instituere, quippe quod ad illarum originationes non parum conducit. Maxime vero commendari meret labor Gelenii ob linguam Slavonicam, cui multa insunt Græcæ & Latinæ affinia, prout Lambecius quoque loco supra citato annotavit. Ut vero triumviratum virorum eruditissimorum in hac palæstra occupatorum compleam, MERICUM CASAUBONUM, Isaaci F., præcedentibus duobus adjungo Is *commentationem de IV. linguis*, Hebraica, Græca, Latina & Saxonica, ortus *primam ejus partem edidit de lingua Hebræa & Saxonica Lond. 1650. in 8.* Multa ibi sunt elegantia atque curiosa: multa quæ ad historiam utriusque linguæ pertinent: monstratur & Saxonicæ cum Græca cognatio perpetuo quodam vocabulario deducta. Errat tamen auctor doctissimus,

Digitized by Google

cum è Græca Saxonicam linguam deducendam putat: lingua enim illa vetus Anglica Saxonum Germanica genuina est: hæc vero prima Scythicæ soboles, quæ originem Græcæ & Latinæ dedit; qua de re supra jam actum est. Taceo nunc STEPH. SKINNERI *Etymologicon Anglicanæ linguæ*, Lond. 1671. fol. publicatum, in quo auctor XII. linguarum, maxime septentrionalium & occidentalium, parallelismum instituit: sed qui, licet magna de hoc suo labore polliceatur, nihil minus quam veras Anglicanarum vocum etymologias atque adeo scopum suum assecutus est.

10 Ab harmonia linguarum, ad earundem historiam progredior; quam superficiarie solum attigisse Kircherum modo dixi. Prolixius atque data opera idem argumentum aggressus CLAUDIUS DURET in libro Gallico, quem inscripsit *Thresor de l' Histoire des langues de cet univers*; Coloniæ 1613. in 4. impresso: de originibus, perfectione, mutatione, conversionibus & excidiis linguarum omnium se acturum promisit: & ea quidem diligentia linguas omnes, quarum historiam pertexit, in titulo enarravit, ut nec animalium nec avium linguas omiserit. Utilissima vero ex variis auctoribus ea, quæ ad linguas spectant, uniuscujusque gentis collectanea sunt. Exhibentur & alphabeta varia, quæ tamen an satis genuina sint, ambigo. Ceterum diligentia in eo Dureti libro laudanda: neminem enim novi, qui parem industriam huic argumento adhibuerit: quanquam non desint, qui per compendium aliquid tentarint: ut *Edu. Brerevvoodus in Scrutinio Linguarum & Religionum*: Francof. 1659. in 12. *Theodorus Bibliander* in libro *de ratione communi omnium Linguarum & literarum*: Tiguri 1548. edito in 4. Conferri etiam meretur Jos. Scaliger, tum in Dissertatione de Jonum literis, & epistola ad Steph. Ubertum, supra laudatis: tum in Diatriba de Europæorum linguis, quæ inter Opuscula Scaligeriana, à Casaubono Paris. 1610. edita, comparet: brevissima illa, & quam binæ aliæ, æque breves similisque argumenti, seqvuntur: nempe de Hodiernis Francorum linguis: & de Literarum Pronuntiatione. Istud mirum, quod in prima diatriba Scaliger quatuor Europæ matrices, ut ille vocat, majores, quæ per omnia inter se discrepent, vocat Græcam, Latinam, Germanicam, Slavonicam, cum & prior & posterior biga multum cognationis inter se habeant. Scaligero addendi Joh. Christoph. Becmannus in Historia Orbis P. I. c. 9. Christoph. Crinesius in Discursu de Confusione Linguarum Norib. 1629. vulgato: J. Henr. Hottingerus in Smegmate Orientali. J. Henr. Heideggerus Exercit. XVI. de linguis & literis Patriarcharum, Amstel. 1667. in 4. Brianus Waltonus in Differt. de Linguis Orientalibus, Davent. 1658. in 12. Chr. Besoldus in tractatu de Natura Populorum, & Linguarum ortu ac immutatione, Tubingæ 1623. in 4. Henr. Kippingius in Exercitationibus Sacris, aliique plures. De linguis exoticis, earumque origine & mutatione docte Wa-

fius in præfatione Lexici sui Anglicani differit: & inprimis eleganter succinčteque, circa Britannorum & Gallorum linguas veteres ac hodiernas, idem argumentum tractat Joh. Wallisius in docta suæ Grammaticæ præfatione.

CAP. IV.
DE LINGVIS VULGARIBUS EUROPÆIS.

§. 1. Multiplex peritiæ Linguarum Exoticarum Utilitas. 2. Πολυγλωττία singularis Theod. Bibliandri, Bernh. Baldi, Jos. Scaligeri, & aliorum, miraculosa autem Liburni peste laborantis, & Galli dormientis. 3. Linguæ Germanicæ præ aliis prærogativa, & Scriptores, qui supersunt, Vetustiores, Paranetici à Goldasto editi, Willeramus, Otfridus Weissenburgensis, Ulphilas, aliique Gothici & Anglo-Saxonici superstites. 4. Culturæ ejus incubuere jam olim Otfridus, & ipse Carolus M., Grammaticæ Vernaculæ Scriptor, post Literarum vero παλιγγενεσίαν Joh. Camerarius à Dalburg, Andr. Althammerus & Jod. Willichius, quorum Conatus è Græca eam derivandi improbatur. 5. Mart. Lutherus, in Lib. de Nominibus Germanorum propriis, de quo complura afferuntur, & Conr. Gesnerus, Opus de iisdem peculiare molitus. 6. Recentiores alii, Origines ejus in Græca itidem perperam vestigantes, & Joh. Claubergius, illis hac in re cordatior. 7. J. G. Schottelius, Joh. Clajus, G. P. Harsdörfferus, Joh. Vorstius. 8. Lexica & Glossaria Germanica Corn. Kiliani & Georg. Henischii edita, Marqu. Freheri, Franc. Pithœi, Frid. Lindebrogii & Joh. Bernh. Zinzerlingi, affecta. 9. Glossariorum Exoticorum Scriptores, qui Germanicæ etiam Linguæ illustrandæ inserviunt, enumerantur. 10. Lingua Gallica, & studii, quod ejus Culturæ impenditur, laudes. Immodici ejus obelo notantur Encomiastæ, imprimis Ant. Verdier, &, qui Latinæ matri eam prætulit, Joh. Laboureurius, à Slusio & Is. Vossio confutatus. 11. Gallorum Scriptores Etymologici, Joh. Picardus, Henr. Stephanus & Joach. Perionius, è Græca Linguam suam perperam derivantes, & à Jos. Scaligero ac Casp. Barthio, Germanicæ Vindice, merito explosi, Joh. Is. Pontanus. 12. M. Z. Boxhornius, Car. du Fresne, Æg. Menagius, aliique è Menagii Præf. enumerati. 13. De Menagii & Vaugelasii Observationibus Grammaticis in L. Gall., Ant. Fureterii & Acad. Francicæ Lexicis illius, & Scriptoribus ejusdem Criticis, sæpe ineptientibus. 14. Jac. Hovvelius Linguam Gallicam è Britannica, Joh. Henr. Ottius è Germanica, derivat. 15. De Grammaticis Gallicis, Scriptorum Galliæ Vernaculum Multitudine & Nomenclatoribus, jactantiaque, Vitio illis familiari. 16. Italicæ Linguæ Genius; Dictionarium ejus ab Academia della Crusca editum. Pauli Benii, in illa Græcæ Latinæque præferenda, stulta Jactantia, Hier. Rorarii Popularis verbis castigata. 17. Originum ejus Scriptores, Æg. Menagius & Oct. Ferrarius, Franc. Alunni, Bened. Floretti & Aug. Mascardi, in illam merita. Scriptorum ejusdem

Vernaculorum Nomenclatores. 18. Lingua Hispanicæ, è Gothica & Latina mixtæ, Genius, Originum ejus Illustratores, Scriptorumque Laudes. 19. Linguæ Anglicæ Commendatio, & è Saxonica, aliis permista, ortus, Scriptores de illa Historici, Etymologici, Grammatici, Lexicographi. Poëtæ ejusdem potiores, horumque Vindices adversus Gallos.

1 POstquam ita de generalioribus quæ linguas & scripturam attinent, dictum est: ad ipsas nunc linguas speciatim pedem promovere congruum existimamus. Ubi quidem ab iis, quæ vulgares ac vivæ sunt, auspicabimur: de Europæis primo, tum & de Asiaticis, nonnihil dicturi.

Equidem utilitatem peritiæ linguarum exoticarum plurimam in quovis studiorum genere nemo temere negabit, nisi qui tot libris egregiis orbem literatum in maximum sui detrimentum carere æquo animo patietur: atque adeo simul culturam animi, magna sui parte hinc hauriendam, somnolenta nasutaque ignavia contemnet. Certe non à politico homine solum, quod omnes largiuntur, istarum cognitio requiritur, sed & à polyhistore, cui ob tantam librorum omnis generis farraginem linguæ utique tenendæ sunt. Quantum philologo prosint, ostendit *Freinshemius* in comparatione versionum in quatuor priores libros Annalium Taciti, annexa *Specimini Paraphraseos Cornelianæ*. Theologo autem, in conferendis variis S. Scripturæ versionibus; in legendis meletematibus aliorum; in excolendo Historiæ Ecclesiasticæ studio, adeo non inutiles linguæ sunt; ut potius omnes ejus conatus mire juvent: quod plurimis magnorum virorum exemplis constat. Neque vero, ut omnes istas linguas loquatur Polyhistor opus est: dummodo intelligat scripta: alias enim major longe diligentia requiritur, otiumque, quod aliis studiis rectius poterat impendi. Ut autem linguas multas intelligas, res adeo difficilis non est, cum sint pleræque inter se cognatæ, & è Germanica Latinaque inprimis mistæ.

2 Superiore seculo THEODORUS BIBLIANDER Helvetius: *Vir* (judice Mich. Neandro) *magnus sive doctrinam, seu linguarum multiplicium scientiam, sive literas spectes, sive plurimarum rerum cognitionem consideres*: adeo callens plurium linguarum erat, ut, in Comment. de Ratione Communi omnium liguarum & literarum, de se ipse scribat: consecutum se gratia Dei O. M., cujus dono totum id adscribit, facultatem aliquam scribendi aut loquendi, aut certe judicandi de iis linguis, quæ totum terrarum orbem longe lateque possident. vid. Neandri epistola dedic. Erotematum L. Hebr. p. 10. sq. Helvetio Italus succedat insigni linguarum variarum peritia clarus, BERNHARDINUS BALDUS, quem Erythræus, in Pinacotheca I. p. 7., refert, præter Latinam atque Græcam, Hetruscamque vernaculam, adeo

adeo exacte Germanicam, Gallicam, Hispanicam & Illyricam, caluisse, ut eas non aliter ac si vernacula quæque fuisset loqueretur: non minus in Hebrææ, Chaldaicæ, Arabicæque cognitione pares paucos, superiorem forte neminem, habuisse: investigasse præterea veterem Siculorum atque Narbonensium linguam, & ea rythmos plures juvenem composuisse: quin & Hetruscam veterem, ante tot secula sepultam, assecutum tamen è perpaucis æneis tabulis, quæ ab Eugubino Senatu asservantur, non sine magna admiratione, testatur. Eadem linguarum ope inprimis etiam ad summum illud & stupendum eruditionis cacumen ascenderunt Scaligeri, Salmasius, Bochartus, aliique nonnulli. Prorsus autem singulare, atque ob id ipsum memorabile, est hominis cujusdam Liburni peste laborantis exemplum; quem, Narsete Italiæ Exarcha, Fulgosus refert, in domo Valeriani, Romæ, cum putaretur pene mortuus, statim ad se reversum vocato domino illi nunciasse, vere se in cœlo fuisse, ibique intellexisse, quot & qui ex domo peste morituri essent, iisque nominatis affirmasse dominum superviturum. Et, ut fides dictis haberetur, ostendisse se omnes linguas callere: atque ea ipsa hora cum domino Græce locutum, aliarum quoque linguarum cum his, qui earum notitiam habebant, periculum fecisse, cum ante solam Romanam didicisset. Et ubi biduum ita vixisset, correptum denuo, & in rabiem prope versum obiisse, securosque illum, quos nominaverat, domino superstite. Hæc ex Fulgoso repetit, causasque naturales ejus rei indagat, licet non satis assequatur, Joh. Marcus Marci, in Philosophia Veteri restituta, P. III. p. 274. Simile exemplum ex Mottæo Vayero, in libro nostro Method. c. 9., relatum fuit de Gallo, qui dormiens omnes, etiam Indicas linguas loquebatur: quas vigilans omnino nescivit.

Age vero, ut propius accedamus, prodeat nunc e linguis primo loco GERMANICA, cujus tanta est antiquitas, ut certare cum Græca & Latina possit; ceteras vero, Italicam, Gallicam, Hispanicam, longe nobilitate antecedat. Et dolendum quidem est, adeo segniter linguam vernaculam à Germanis tractari, ut in tot scriptorum numero vix aliqui sint, qui origines intelligant. Inter vetusta Germanicæ linguæ monumenta numerandi sunt *Paranetici veteres, à Melch. Goldasto editi: Insulis* 1604. in 4. *Tam bene* nimirum (judice Conringio in præfat. ad Tacitum de Mor. Germ. quæ inter epistolas ab ipso relata est, p. 42.) *editis antiquis Germaniæ monumentis, de patria meritus, ille vir est; ut absque dubio Athenienses illum in Prytanæo aluissent, si in illud ævum incidisset.* Non adeo æquus Goldasto Scaliger est: qui laudat equidem veterum verborum Germanicorum apparatum: seque ex Paræneticis ab illo editis dictionarium quoddam earum vocum in suum privatum usum concinnasse memorat, mallet tamen, loco parænecticorum, quorum pretium nihili æstimat, vetera instrumenta publicasset

Digitized by Google

set Goldastus: e quibus nempe de nobilium familiis disci semper aliquid potuisset. v. Excerpta Scaligerana p. 95. & 154. Pertinent insuper ad antiquam Teutonum linguam libri aliquot sacri: qualis est Willerami, Monachi Fuldensis, Paraphrasis Cantici Canticorum, quam Paulus Merula Lugd. Bat. 1598. in 8. edidit, è codice tamen mendosissimo, misereque interpolato: quod è Lambecio patet, qui T. II. Biblioth. Vindob. p. 765., genuinum operis Willerami exemplar, ipsiusque auctoris ævo scriptum, non solum asservari in C... ea Bibliotheca luculentus testis est, sed & amplum paraphraseos specimen una exhibet; notas vero in illam paraphrasin 1655. Lugd Bat. edidit Franc. Junius, *Ottfridi Weissenburgensis*, noni seculi scriptoris, librum Evangeliorum ab auctore (si Trithemio credimus) *Gratia Theodiscæ* inscriptum, Francicoque rythmo veteri descriptum, Basil. 1571. 8. sub *ficto Achillis Gassari nomine* publicavit *Matth. Flacius Illyricus* hoc titulo: Evangelienbuch in alt Fränckischen Reymen durch Ottfridum von Weissenburg/ Münchn zu S. Gallen/ vor siebenhundert Jarn beschrieben: jetzt aber in den Truck verfertiget. Enimvero non hiulco solum & mentoso codice Flacius usus est, cujus lacunas Lambecius ex optimæ notæ Cæsareo codice supplevit l. II. Bibl. Vind. n. 420., sed & multum alias cum Trithemio deceptus deprehenditur. Neque enim Ottfridus monachus S. Galli fuit, sed Weissenburgensis, quod Alsatiæ cœnobium est; nec unquam librum suum inscripsit *Gratiam Dei Theotiscæ*, seu, ut Trithemius habet, *Gratiam Theotistæ*, sed *Volumen Evangeliorum*: neque etiam opus istud versio Evangeliorum est, IV libris absoluta; sed potius Harmonia quædam seu Diatessaron Evangeliorum, V libris constans: quæ omnia observavit l. c. p. 419. Lambecius, exhibetque titulum, prout in vetustissimo MSS. Codice Vindobon. habetur, h. m. *Incipit Liber Evangeliorum primus, Domini gratia Theotiste conscriptus.* Addit, asservari in bibliotheca Cæsarea ejusdem Ottfridi solutam Psalterii versionem: e qua Psalmum primum Lambecius p. 461. sq. una cum Oratione Dominica, sub finem codici annexa, exhibuit. Eo magis autem commemorari Ottfridus hoc loco meret, quo majus suo tempore studium ad excolendam Germanam linguam adhibuit; de inculta ejus, quæ vulgo videbatur, asperitate multum in præfatione sui Evangeliorum libri questus. Quin (directe id Trithemius *in Catalogo* referente,) exemplo Caroli Imperatoris Magni, conatus barbariem linguæ Teutonicæ ad regulas grammaticales reducere, illud & ex parte perfecit. Idemque adeo Trithemius *Polygraphiæ l. VI.* nonnihil ejus Grammaticæ, quam à Carolo inceptam, ab Ottfrido auctam absolutamque, refert, in manus suas incidisse, locuples testis est. Cujus aliud præterea testimonium ea de re, alias *ἀνέκδοτον*, è codice MSS. Lambecius l. II. Comment. p. 464. sq. refert. Inprimis vero illustre veteris linguæ Germanicæ monumentum Gothi-

Digitized by Google

ca ſunt Ulphilæ Evangelia: ex argenteo codice à Franc. Junio cum doctiſſimis notis Thomæ Mareſchalli Dordraci 1655. in 4. in lucem publicam una cum Gloſſario Gothico Junii emiſſa. Addi poteſt Hiſtoria Gothrici & Rrolfi, Gothica lingua ſcripta, & ab Olao Verelio edita: nec non Anſileubi cujusdam, Gothorum Epiſcopi, Gloſſarium quod e veteri bibliothecæ Moyſacienſis codice erutum ſe vidiſſe Mauſſacus, in Diſſertatione Crit. Harpocrationi præmiſſa p. 355. ed. Pariſ., auctor eſt, inibique plura Gothorum aliorumque populorum barbara vocabula explicata refert. De Literis & lingua Getarum ſive Gothorum Commentarius Anonymi, a Bonavent. Vulcanio Lugduni Bat. 1597. in 8. editus, huc quoque inprimis ſpectat; cujus auctorem Anton. Morillonium eſſe, Granvellani Cardinalis Secretarium & bibliothecæ præfectum, Uſſerius olim ſuſpicabatur; quod dum in *Selecta Bibliotheca* Colmeſius p. 158. refert, addit. *Ce ſoupçon n'eſt pas, à mon avis, mal fondé, y ayant dans ce Commentaire des remarques aſſez recherchées, & qui ne s' accordent pas mal avec le grand ſavoir, que l' on attribue à ce Morillon.* Referri etiam merito ad antiqua Germanicæ linguæ monumenta poteſt, quiçquid ſcriptorum Anglo-Saxonicorum ſupereſt, ab Anglis ſtudioſiſſime conquiſitum evulgatumque. *Erat enim*, ut ait in ſuæ Grammatices præfatione Walliſius, *illa Anglo-Saxonum lingua antiquæ Teutonicæ propago; ut & Francica illa in Galliam advecta, & hodierna Germanica, Belgica, Danica, Suevica, Boruſſica, aliaque affines linguæ. Et fere pure manſit in Anglia, ſeu impermixta, usque ad Normannorum tempora: niſi quod voces aliquot Cambricas admiſerit, & Cambrica vice verſa ex hac nonnullas. Quamvis enim Dani interim hic pedem poſuerint, nulla tamen inde linguæ mutatio ſecuta eſt: nam & eorum lingua vel plane eadem erat, vel ſaltem maxime affinis.*

Ut vero revertamur, unde divertimus pauliſper: non adeo aſperam eſſe incultamque linguam Germanam, ut delicatiorum auribus ſe inſinuare non poſſit: quod Iſaacus Voſſius lib. de Poëmatum Cantu criminatus eſt: jam alibi ſufficienter, niſi fallor, evictum dedi: ſimul & graviores aliorum voces, præcipitis, ignorantiæ teſtes, confutavi: allegatis pro linguæ noſtræ vera antiquitate, &, quæ naturæ omnium maxime vicina eſt, ſimplicitate, rationibus, & virorum clariſſimorum teſtimoniis haud contemnendis. quæ jam repetere tædioſum foret. Dignum vero memoratu eſt, iis etiam ſeculis, queis dira barbaries regnabat, & vernaculæ Francorum, ſeu Germanicæ linguæ culturam nemo ne per ſomnium quidem ſperaſſet: fuiſſe tamen, qui tentarunt id, & curam patriæ linguæ non omnino abjiciendam putarunt. De Ottfrido Weiſſenburgenſi dictum paulo ante, Scriptore ſeculi Carolini, quam avide is horridiora linguæ eorum temporum removeri deſiderarit. Fertur & ſub ipſius CAROLI M. Imperatoris nomine Grammatica prodiiſſe: ita enim Eginhardus in vita Caroli *Incoavit &* (Carolus) *Grammaticam patrii ſermonis; Menſibus etiam juxta*

propriam linguam vocabula imposuit, cum ante id tempus apud Francos partim Latinis, partim barbaris nominibus pronunciarentur &c. Recensetque Eginhardus mensium & ventorum nomine à Carolo inventa. Gtammaticam ejus adhuc superesse ex parte sunt qui perhibent: Sine dubio, ut in omni bonarum literarum genere, auspiciis magni Imperatoris, erectæ ubivis scholæ sunt: ita, ut non in vernacula hospites forent in alienis linguis erudiendi, provida Divi Principis cura cavit. Neque id frustra. Nam curam gessisse linguæ patriæ viros ejus seculi doctos haud perfunctoriam RABANUS etiam MAURUS fidem facit: cujus non solum *Glossarium Latino-Theodiscum in tota Biblia Veteris & Novi Testamenti* MSS. *Petr. Lambecius*, Vir in conquirendis optimæ notæ libris longe solertissimus, e quadam Tyrolis Bibliotheca eruit, inseruitque Bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensi: de quo ipse Lib. II. *Biblioth. Vind.* c. 5. p. 416. videri potest: sed & ejusdem Rabani *Glossa Latino-Theotisca de partibus humani corporis; ut & de Inventione linguarum ab Hebraico ad Theotiscam*, supersunt, quas ex ejus ore olim *Walafr. Strabo* excepit: *Melch. Goldastus* vero in eunte hoc seculo edidit *T. II. Rerum Alemannicarum* Francof. 1606. P. I. p. 65. & 66., eædemque comparent inter *Opera Rabani Colon. 1627. edita.* Alius sequiorum temporum Germanicæ linguæ investigator, KERO, Monachus S. Galli, fuit: cujus *Interpretationem Vocabulorum barbaricorum* (ita ille Germana vocat) Goldastus idem eodem loco, à p. 69. usque ad 92., publici juris fecit. HUGUICONIS, *vetustissimi & amplissimi Terminista*, nomen conservavit nobis *Clivensis olim Cancellarius, Gerhardus de Schuren*, cujus *Lexicon Germanico-Latinum*, sub titulo *Teuthonista* Coloniæ 1477. emissum, vidi: quodque, ut annexa sub finem subscriptio testatur, *vocabulorum materiam* exhibet *ex diversorum terministarum voluminibus contextam:* cuique non Huguiconis solum labor, ut in præfatione auctor ait, pene totus immistus est, sed & inserti integri aliorum tractatus. Patet sane ex his, non neglectum à Germanis unquam suæ linguæ studium: quod non solum, præter ea, quæ jam allata sunt, Glossarium Latino-Germanicum MSS. in Kiloniensi Bibliotheca asservatum, probat: sed & secuti aliorum labores. Postquam enim renasci paululum literæ, caputque primis modo initiis levare denuo cœperunt: inventus statim unus atque alter Germanus, isque inprimis etiam eruditus, est, qui Origines suæ linguæ altius repetitum iret. JOH. CAMERARIUS de DALBURG nobili apud Vangiones gente Dalburgiorum, hodieque clara, oriundus: Episcopus Wormatiensis: JCtus, Gesnero in Bibliotheca teste, celeberrimus, & Rudolphi Agricolæ auditor; hanc primus post renatas literas gloriam investigatarum nostræ linguæ originum ab Aventino reportat, qui eum aliquot millia Græcorum ac Teutonicorum vocabulorum, quæ utraque lingua idem significent, collegisse refert. Dolendum profecto, non in lucem prodiisse, opus extra controversiam eruditum, viri, quem

quem plura excellentis ingenii opuscula, tam metro, quam prosa oratione, scripsisse, sed non in lucem venire passum, Gesnerus l. c. auctor est. Idem argumentum deinde attigerunt ANDR. ALTHAMERUS in *Scholiis ad Tacitum* Noribergæ 1536. in 4. editis, qui Germanos antiquos Græcæ linguæ non omnino ignaros è vocum convenientia ostendere sategit: & JODOCVS WILLICHIVS, Medicus & Theologus, Academiæ Francofurtanæ ad Viadrum Professor; qui & ipse, in eruditis (Mich. Neandro judice) *commentariis in Tacitum*, Græcam linguam Germanis fuisse familiarem credidit: & *sua adbuc ætate, prope Prussiam, gentem, quæ dicatur* die Bockheiligen *extitisse testatus est, Græca lingua, sed corrupta, utam.* Quinimo adjecit: *circa Caroli magni tempora Græcis literis Teutones Germanica scripsisse: adeo, ut omnes rationes suas, omniaque acta Græce, usque ad tempora Rudolphi Habspurgici, scriberent. Tunc enim primum Germanicas literas Latinis literarum elementis scriptas fuisse: quemadmodum ex vetustissimis rationibus idipsum longe certius colligi possit.* Hæc e Willichio excerpsit MICHAEL NEANDER, celeberrimus ille polyhistoriæ atque omnis humanioris literaturæ stator, in *Descriptione Orbis Terræ*, P. I. p. 279 sq., ubi non miror equidem, illum præcessoribus in eo assensum præbuisse, quod Germanica lingua e Græca ortum traxerit: hoc enim pro ingenti, quo in Græcas literas ferebatur, amore sibi persuaderi passus, cum plurimis aliis commune habet. Istud vero, quod Sorabos, gentem, quæ inde a Moravia per Lusatiam, Marchiamque Brandeburgicam, usque in Borussiam, longo tractu, sed non æque lato, porrecta habitat, & à Deastro quondam suo, hircino capite deformi, scomma in se derivatum sensit: quod hos, inquam Slavonicæ veteris linguæ dialecto usos semper, hodieque utentes, Græce unquam locutos credit: ingens error est: Uti neque illud ferendum, quod Germanos ævo Carolino Græcis characteribus acta sua consignasse existimat: cum vix unus & alter Eruditorum ejus ævi Græcas literas vel primis, quod ajunt, labris degustavit. Profecto, si inspiciendi antiqua diplomata, ad quæ provocat Willichius, ipsi unquam occasio concessa fuisset, vel doctissimo etiam Neandro: neuter assertionem falsissimam posuisset.

5 Neandro jungimus, quem mirifice semper æstimavit, B. LVTHERVM, qui circa vernaculam quoque grammaticen occupatus *libellum de Nominibus propriis Germanorum* edidit sæpius recusum: Ursellis 1559., Wittebergæ 1611., alibique: nonnunquam & ἀνωνύμως prodiit: ut in Opere Historico Simonis Schardii Basil. 1574, ubi hunc titulum præfixum habet: *De nominibus propriis Germanorum opusculum Studiosi Antiquitatis.* Idem titulus & in Schardii Redivivi T. I. mansit. Ultimo *cum notis Gotfridi Wegeneri* Theologi jam Regiomontani, excusus est. Totum vero hunc B. Lutheri libellum passim interpolatum, mutatoque saltem ordine, insigni plagio RVD. GOCLENIVS *Lexico suo Philosophico* inseruit: ne verbulo quidem

ejus mentione facta; cum tamen plurima Lutheri αυτολεξει retinuisset: sed omnino suis miscet, & prorsus ita se gerit, ut ex alieno labore hausta, ne divinando quidem, si nesciat, facile quisquam assequatur. Quapropter haud immerito Goclenium virgula percussit censoria *Thomasius de Plagio* §. 449. & 450. Idem, circa nomina propria Germanorum, virorum æque & mulierum, labor CONR. GESNERUM tenuit, qui, in catalogo Operum suorum, se aliquot illorum millia secundum terminationes disposita habere refert: atque ita de iis judicat: *Apparet in singulis ferme certa aliqua significatio, ut vel ominis gratia, vel saltem non temere, sed certam ob causam, imposita videantur, sicut & apud Græcos fere. Nihil enim antiquius in nostra lingua, & unde, qualis ante multa secula fuerit, magis appareat, extare puto.* Frisius, qui catalogum Gesneri suæ Bibliothecæ inseruit, addit, *Marcum Widlerum*, Tigurinum, id opus, à Gesnero inchoatum, auxisse, ejusque editionem polliceri. Verum nihil ejus excusum est: uti nec absolutæ Gesneri Vocum Germanarum Origines, quas meditari se, l. c., sibi tamen ipsi diffisus, narrat.

6 Uti vero locum Taciti, libro de moribus Germanorum, Althamero & Willichio de lingua Germanica nonnihil cogitandi occasionem dedisse modo diximus: quod idem supra de Phil. Cluverio relatum fuit: ita Matthias Berneggerus quoque ansam inde captavit Quæst. XI. in Tacitum simile argumentum tractandi: sed & ille cum tot aliis è Græca linguæ Germanicæ etymologias aucupatur: quod præterea faciunt *Georgius Christoph. Peiskerus* in Indice pro Græcæ & Germanicæ linguæ analogia evulgato Lipsiæ 1685. in 12. latius id in Lexico Græco-Germanico-Analogico sese deducturum minatus: & *Jos. Maria Bellini* in epistola ad celeberrimos Actorum Lipsiensium Collectores; cujus ipsi in Actis suis Anni 1686. p. 419. seq. mentionem faciunt: sed postremi inprimis hujus etymologiæ nimium duræ coactæque sunt, quam ut assensum facile reperire possint.

Imo vero omnibus: si vel maxime Rigaltii, Meursii, Vossii, Cangii, aliaque magna nomina communi opinioni, seu errori potius, accedant: audacter olim jam occursum abs me non diffiteor, neque nunc sane ejus me opinionis pœnituit. Inter alios, qui mecum in ea sententia conspirant, JOH. CLAUBERGIUS est, in *Arte Etymologica Teutonum è Philosophiæ fontibus derivata*; editaque *Duysburgi* 1663. in 8. Exiguus ille liber est, & breves tantummodo 22. regulas complectens: quas promulsidis loco magno operi *de Causis Linguæ Germanicæ*, quod moliebatur vir doctissimus, præmisit: ast vero tam doctus ille, tamque in crisi, quam adhibet, ἀκριβὴς, ut cum Scaligeri, Vossii, Sanctiive circa Latinam linguam laboribus componi posse alibi haud immerito à nobis assertum sit: ubi & excerptas regulas istas damus.

De cetero Grammatica nostræ linguæ accurata, & quæ sufficere animo harum

harum rerum avido poſſit, inter deſiderata magis noſtra, quam inter ea quæ habemus, ponenda eſt. Congeſſit quidem *Magnum Opus Grammaticum* JUSTUS GEORGIUS SCHOTTELIUS, cui præmiſit Panegyricos in laudem Linguæ Germanicæ ſcriptos; addiditque Lexicon Etymologicum (Brunſvigæ A. 1663. in 4. maj.), ſed vehementer ſæpe in vocum derivatione fallitur. Inter optimas Germanas Grammaticas numerari meret *Joh. Claji*, edita Jenæ 1651. in 12. Præterea non contemnendum eſt, multaque continet notatu digna *Specimen Philologiæ Germanicæ à Georg. Phil. Harsdærffero* ſcriptum Norib. 1646. in 12. Aliud *Specimen Obſervationum in Linguam vernaculam* publicavit Colon. Brandeb. 1669. in 12. *Joh. Vorſtius.* De Dialectis linguæ Germanicæ *Gaſp. Scioppius* in Conſultationibus egit, Conſult. II., p. 28. & ſeq. Verum, uti hæc omnia magis cœpta quam perfecta ſunt; ita quid de iis aliorumque ſimilibus laboribus judicemus, in allegato ſæpius noſtro de Lingua Germanica commentario fuſe indicatum eſt.

Quod Lexica concernit; illorum, quæ alicujus momenti ſint, admo- 8
dum exiguus certe numerus eſt. Antiqua enumeravi jam ſuperiore ſeculo bene meruit de Germana lingua CORNELIUS KILIANUS, edito lingua Belgica *Etymologio Teutonicæ linguæ*: quod multoties recuſum, atque à Lipſio, aliisque viris eruditis, magni æſtimatum, tandem ſub titulo *Kiliani Aucti* miſere truncatum eſt: ut indignabundus quiritatur in præfatione ad Notas ſuas in Willeramum Fr. Junius. Noſtro ævo MARQUARDUS FREHERUS *Lexicon Etymologicum* magnum meditatus eſt: ut & Ὀνομαθέτην ſeu de Nominibus propriis Alemannorum: prout in ejus vita Melch. Adami teſtatur. Verum nihil horum in lucem prodiit: uti nec à Franc. Pithœo quicquam, quem in Gloſſariis Germanorum antiquis habilem inprimis eſſe, multumque tempus triviſſe, Scaliger in Excerptis Scal. p. 95. refert: optatque proin, ut Leges Longobardicas cum Gloſſario edat. Præfert vero illum *Goldaſto*, cujus *Gloſſarium* T. I. Rerum Alemannicarum ſubnexum habemus. Utinam & haberemus Gloſſarium FRID. LINDENBROGII, de quo in Epiſt. 144. ad Gallos Jano Cordeſio ſcribens Hugo Grotius ita: *Laborat nunc Lindenbrogius in concinnando Lexico veteris ſermonis Germanici, & multa habet adjumenta, quæ nec Spelmannus, nec alii habuerunt. Erit id opus eruditis nec ingratum, nec inutile.* Sicuti vero vix quiſquam aptior ad id operis Lindenbrogio fuiſſet; viro in antiquis iſtiusmodi Gloſſariis verſatiſſimo: ita maxime dolendum, intercidiſſe promiſſum id. Nam, quod MSS. ejusdem Gloſſarium in Hamburgenſi bibliotheca hodieque ſervari ajunt; ſuſpicor eſſe *Gloſſarium Latino-Theotiſcum* quod paſſim ipſemet allegat. Unum, quod de illo habemus, Gloſſarium eſt *Codici Legum* ab eo edito ſubjunctum 1613. A. 1616. in lucem prodiit GEORG. HENISCHII, viri docti, liber, *Theſaurus Linguæ & Sapientiæ Germanicæ* inſcriptus: atque utinam totus prodiiſſet,

usui haud contemnendo futurus: quippe qui omnia uniuscujusque vocis synonyma, derivata, phrases, composita, epitheta, proverbia, antithetaque, una exhibet studiose congesta. Verum non ultra partem primam, quæ litera *H* terminatur, perventum est. Mitto nunc affectum JOH. BERNH. ZINZERLINGII, Professoris Rostochiensis, Lexicon, quod concinno quidem ordine digestum, sed tamen immaturum ab auctore præmature defuncto relictum est. Expectat adhuc nostra lingua virum eruditum, qui dignam homine Germano atque docto operam eo animosius suscipiat, quo alacrius gentes alias, Gallos, Italos atque Anglos, certatim ad evolvendas suarum quamlibet linguarum origines concurrere videt.

9 Interea proderunt ad Germanicæ illustrationem, præter ea, quæ diximus, ii etiam auctores, qui de vocibus mixo-barbaris, terminis forensibus barbaris, feudalibus, aliisque horum generum, commentati sunt: quos inter G. Joh. Vossius in Tr. de Vitiis Latini Sermonis; (quem doctissimus vir, nostræque, dum viveret, Germaniæ decus, Thom. Reinesius infinitis in locis emendavit, interpolavit, auxit: servaturque istud exemplar cum libris Reinesianis reliquis in Cizensi Bibliotheca.) Joh. Meursius, Nic. Rigaltius in Glossariis Græco-Barbaris: Godefr. Wendelinus in Glossario Legum Salicarum, Antvverpiæ edito 1649: Henr. Spelmannus in Archæologia Lond. 1626. Gul. Somnerus in Glossario Saxonico-Anglico Oxon. 1659. Carolus du Fresne in Glossario Græc. Latinoque, & si qui alii hujus instituti libri sunt. Multa enim in iis continentur, quæ Germanicæ originis sunt: falso licet utplurimum è linguis aliis deducta.

10 Germanam ut in multis, præsertim in constructione, matrem agnoscit; ita sequatur nunc presso pede LINGUA GALLICA, omnium, quotquot Europa habet, vulgarium cultissima nitidissimaque: & quæ ob ingentem bonorum librorum omnis generis apparatum (prætereo enim nunc insertum ipsi linguæ incomparabilem nitorem), non facile à quoquam viro docto, nedum polyhistore, ignorari potest. Equidem elogia linguæ hujus, ut à Germano homine conscribantur, opus non est, cum prolixa satis apud ipsosmet Gallos reperiantur. Jam suo tempore *Antonius Verderius*, in præfatione Bibliothecæ p. 23., verbosus in laudes suæ vernaculæ, illam nonnisi e lectissimis Græcæ, Latinæ, Italiæ recentioris, aliarumque, si quæ sint, celebriorum linguarum flosculis, non à vulgo hominum, sed eruditissimis Gallicæ gentis viris adhibito insigni selectu constipatam credit: quos propterea miris encomiis extollit; Poëtasque ac Oratores Gallos, Græcis & Latinis palmam dubiam reddere posse persuasus est. Hæc & alia Verderius superiore seculo non sine multis verborum ampullis jactitans, præcipuas tamen Gallicæ linguæ elegantias ignoravit. Quam in immensum enim ex illo tempore creverit linguæ ejus nitor, nemo ignorat: & vel ex eo dijudicari potest,

poteſt, quod, inter poëtas primo loco Petrum Ronſardum laudat: quem tamen nonniſi rudem materiam & initium magni poëtæ Balzacius nominandum judicabat. Sed nec defuere ſecutis temporibus linguæ Gallicæ ſui encomiaſtæ: inprimis poſtquam in ejus incrementum celeberrima Academia Francica, auſpiciis Richelii Cardinalis, erecta eſt. Atque ut è ſexcentis unum nominemus: JOH. LABOURERIUS, Gallus nobilis, eo audaciæ proceſſit, ut Latinæ ſuam linguam præferre libro peculiari non dubitavit: prodiit libellus ille hoc titulo: *les Avantages de la Langue Françoiſe ſur la Langue Latine. Pariſ.* 1669. in 8. ſtudio Sam. Sorberii, Medici & Hiſtoriographi Regii procuſus. Additæ in fine duæ Sluſii epiſtolæ ſunt, quibus linguæ Latinæ primatum contra Labourerium defendit, totidemque hujus reſponſiones: ab utroque enim Sorberius quaſi arbiter ejus litis electus erat. Iniquum vero eſt, ſpurium matri pulcerrimæ, ancillam dominæ præferre. Magisque propterea laudem meret Anonymus elegantiſſimi libelli auctor, qui *Hiſtoire de la Bataille entre les Anciens & les Modernes* inſcribitur; & non ita pridem lucem aſpexit. Multa quidem ibi in laudem ſcriptorum Gallicorum dicuntur: ſed non ita tamen, quin Græcis & Latinis poëtis ac oratoribus præ Gallicis palma ipſomet Apolline judice, tribuatur. Quanquam in eo viciſſim haud parum iniquus auctor ille ſit; quod Anglicam, noſtramque Germanicam linguam, barbaris, (quæ ipſi Suecia, Danica, Polonica, aliæque ſunt) accenſet: ſuam vero ſimul ignorantiam indicio manifeſto prodens. Ut autem ad Labourerium revertamur: is inter alia documenta, queis adſtruere ſuam opinionem vult, Horatianam quoque Oden apponit, ejusque una tralationem à celebri poëta Gallo factam: ut ſic è comparatione appareat, quantum Gallico Latinus ſermo concedat. Enimvero recte Iſaacus Voſſius, lib. de Viribus Rythmi p. 36. & 39., longe aliud ſentit, & judicio viri ingenioſiſſimi, ut vocat, minime acquieſcere poteſt. Certe levia ejus, & tantum non futilia argumenta ſunt: jureque iis iſtud laudati Voſſii ep. 47. opponas: *Quanto melius Romani, qui, licet gloriæ ſuæ ſtudioſiſſimi eſſent, nunquam tamen ſuam tum Græca auſi ſunt committere linguam: quin potius eam propemodum barbaram eſſe affirmant, ſi cum hujus ſermonis ſplendore & elegantia conferatur. Etiam, qui florentiſſimis vixere temporibus, ſufficere ſibi hanc laudem teſtantur, ſi non ut æmula, ſed ut diſcipula Græcæ linguæ haberetur Latina.*

Uti vero idipſum de ſua lingua in oppoſitione ad Latinam Gallorum 11
plurimi agnoſcunt fatenturque: ita circa origines atque etymologiam ejus minus inter ſe conſentire deprehenduntur. E Græcia petendum linguæ Gallicæ ortum jam olim *libris V. de priſca Celtopædia* Pariſ. 1556. editis *Joh. Picardus, Toutrerianus*, contendit, qui & lingua & philoſophia vicinos Græcis Gallos exiſtimat: Idem vir doctiſſimus, *Henr. Stephanus*, peculiari Gallico tractatu evincere anniſus eſt: *de la Conformité du language Françoiſe avec le Grec,*

Digitized by Google

Græc. Parif. 1610. (quæ tamen prima editio non eft) Et inprimis coævus Picardo *Joach. Perionius* magno conatu idem argumentum tractavit: ediditque Parif. 1555. in 8. *Dialogorum libros IV de linguæ Gallicæ origine, ejusque cum Græca cognatione.* Viciffim vero jam olim huic opinioni, quæ omni probabilitate caret, à viris doctis occurfum eft. *Fruftra laborant*, ait Scaliger in Primis Scalig. p. 99., *Perionius, H. Stephanus, & alii, in Gallicæ linguæ ex Græca repetenda origine, ac utriusque cognatione probanda, quafi res ita fe haberet: cum certiffimum fit, & hanc, & Hifpanam Italamque, à Romana Italaque corrupta fluxiffe. Hinc non mirum, fi fæpiffime ineptiant in fuis etymologiis frigidiffimis: ut vel ex hoc uno Perionii exemplo patet, qui* maifon *deducit à Græco οἶκ☉-, cum fine dubio originem trahat* à manfione. Sic recte omnino Scaliger: cui *Cafp. Barthium* quoque addo, qui in fuis *Adverfariis* locis aliquot mentionem hujus controverfiæ facit: L. XIII. c. 4. Picardum fibi confutandum fumit: eoque ait omnia deduci poffe; Teutonifmum, Latinifmumque fingulas fere voces & modos loquendi univerfos dediffe hodierno Gallicifmo. Propius adhuc iftud l. XLIII. c. 20. tangit: ubi vocum nonnullarum è Latinis in femi-barbaras, & ex his femi-veteribus in hodiernas Gallicas deformationem haud infeliciter tentat. Aliud tamen de prifca Celtarum lingua ftatuit: quam interiiffe penitus & abolitam ægre fert: nifi quod è monumentis, quæ hic illic fparfim apud auctores adhuc fuperfunt, corrupta tamen uno fato omnia aut mutata, colligit, illam cum veteri Germanica infignem cognationem habuiffe: l. XL. c. 17. Quemadmodum & l. XLVI. c. 1. Germaniæ gentem atque nomen Francorum, contra Turnebum, docte atque ftrenue vindicat: confentientem Joh. Ifaac. Pontanum in Originibus Francicis, allegans *libro*, ut ait, *adeo docto, adeoque acuto, ut nihil clarius & inftructius hujus generis extare exiftimem, aut ab alio quoquam poffe in medium proferri*: (longe aliud, ut hoc ὡς ἐν παρόδῳ addam, ftatuente Menagio, cui in epift. nuncupatoria fuarum Orig. Gall. Pontani Origines Becanianis non videntur multum faniores.) Caroli M. linguam patriam Germanam puram putam fuiffe idem Barthius l. XXII. c. 6. probat: per barbaram vero, quam linguæ Francicæ ante Carolum immiftam Walafr. Strabo auctoreft, Gothicam, vel è Vandalorum Hunnorumque reliquiis corruptam, indigitari fufpicatur.

12 Marci Zuerii Boxhornii Origines Gallicæ fupra jam memoratæ funt: ut adeo nunc earum mentionem brevibus denuo innuiffe magis, quam feciffe, fufficiat. Carolus du Frefne breve Etymologicon vocabulorum linguæ Gallicæ Gloffario fuo Græco fubjunxit: quod tamen magis indicis vicem præftat, remittitque femper ad utrumque Gloffarium, in quibus fufe fimul originationes iftæ deducuntur. ÆGIDIUS MENAGIUS, vir dudum orbi erudito è fcriptis variis notiffimus, dudumque immortalitatis famam adeptus, in hoc etiam circa fuam linguam genere eruditionis quantum valeat, often-

extensurus, Origines Linguæ Gallicæ: *les Origines de la Langue Françoise: Paris.* 1650. in 4. edidit, nuncupavitque Puteano. In epistola nuncupatoria postquam eos, qui Latinæ Linguæ origines explicarunt, antiquos pariter & recentiores non sine addita crisi, recensuisset: Gallorum, quotquot sua de vernacula prodierunt, labores ne quidem verisimiles censet. Verba ejus apponam, ut simul de viris doctis, qui id argumentum ante Menagium attigere, constet. *Les Origines Françoises de Budeé, de Bays, de Henry Etienne, de Nicod, de Peronius, de Sylvius, de Picard, de Tripault, de Guischard, de Pasquier, ne sont pas seulement vraysemblables: & on peut dire avec verité, que les etymologies jusqu' icy ont esté l' écueil de tous ceux, qui en ont écrit.* Addi his à Menagio enarratis auctoribus Claud. Fauchetus potest; Præses Curiæ Monetalis apud Parisios: qui superiore seculo similem librum edidit: nimirum *Recueil de l' Origine de la Langue Françoise, Ryme, & Romans.* è quo Verderius locis aliquot suæ Bibliothecæ nonnulla excerpit non contemnenda. Requirit vero Menagius ab eo, qui cum successu versari isto in negotio vult, omnium prope, non Europæ solum, sed & Asiæ, linguarum cognitionem, aliaque quamplurima, quæ sibi etiam deesse magnam partem non negat. Laudat vero præcipuum adjutorem suum atque impulsorem operis, Franc. Guietum, cui & origines infinitas, & modum eas per analogiam quærendi, se debere gratus agnoscit. Multum præterea se adjutum addit à Puteano, Hadr. Valesio, Nubleo, Sarasino, Salmoneto, Bocharto, Launoyo, Launæo, Doujatio: ut à tantis nominibus non possis nisi selectissima expectare. Et sane rebus etiam ac etymologiis elegantioribus plenus liber est. Sed patitur tamen suos quoque manes Menagius: &, ob imperitiam linguæ Germanicæ, quam cum omnibus suis dialectis ob immensam vocum, quæ è Germania in Galliam transmigrarunt, copiam pernoscendam evoluturo Gallicas origines ipse fatetur, in etymologiis haud raro labitur. Sarravius, qui recens è prælo opus in Sueviam Christinæ Reginæ & Is. Vossio misit, ita ad hunc in Epistolis p. 315. *Hic habes linguæ nostræ origines, collectore & editore Menagio: cujus votum est, tantum scire, quantum scit ejus liber. -- Multa addentur in secunda editione, de qua jam cogitatur. In tam vasto quippe argumento semper suppetet scribendi materia, & possit quilibet symbolam conferre.* Quid judicarit de lectis his Originibus Regina Sueciæ, legi in Sorberianis potest, p. 138., ubi in hunc modum illa jocatur. *Certainement M. Menage est un tres-sçavant & tres-honnête personnage: mais il est le plus incommode du monde: il ne sçauroit laisser passer le moindre mot sans son passeport; il veut sçavoir d' ou il vient, & ou il va.* Ceterum, si Sorberium ipsummet audis, de Menagianis originibus magna tibi promittere non potes, quippe quæ *rumori faciendo potius, quam serio juvandis disciplinis, ut omnia ejus viri, tentata sunt. Erat enim homo laudis sitibundus, genii non magni, sed labore improbo, immiscens se vividiorum ingeniorum ludis, quorumvis eruditorum imitabundus:*

neque tamen feliciter: cum in ejus libris multum quidem variæ lectionis, sed parum ratiocinii inveniatur. Ita quidem Sorberius, qui quamvis unicæ veritati litasse videri velit, non satis tamen ab affectuum intemperie purgatum animum, sed ea potius infectum, ostendit: pertinetque ad eos Menagii criminatores, à quibus se ipse in Anti-Bailletto vindicat: Secunda illa Originum Menagianarum editio, quam, cum prima vix prodiisset, ab auctore paratam ipse & Sarravius testantur, demum post fata Menagii lucem publicam aspexit, sed tam multis tamque magnis accessionibus locupletata, ut priori nonnisi rudimenta posterioris absolvisse credendus sit. Curam editionis in se *Simon de Val-Hebert* suscepit, emisitque hoc titulo. *Dictionaire Etymologique; ou Origines de la L. Fr. &c. Parif. 1694. fol.* Luculentam huic editioni *Besnierius* Jesuita Dissertationem præfixit, in qua non solum à malevolorum cavillis strenue Menagianam eruditionem, ingenium, famam, & laborem in struendo Etymologico, vindicatum it: sed & generatim de præstantia librorum hujus generis agit. Etymologica omnium prope gentium percenset: eorum antiquitatem è vetustissimis temporibus, longoque seculorum usu, eruit: utilitatem in omni scientiarum genere commonstrat: & ipsius quoque astis etymologicæ principia proponit.

Neve quid nitidissimæ editioni deesset: adjecit insuper Val. Hebertus PETRI CASANOVÆ (Mr. de Caseneuve) *Origines:* quarum expectationem haud exiguam scriptor Vitæ ejus, Bern. Medonius, Nic. Heinsio nuncupatæ, his verbis jam olim excitaverat: *Linguæ Gallicæ Origines, opus summo acumine, ingenio, & multorum annorum emendationibus, elimatum ad finem usque perduxerat: quo sine dubio explevisset omnium exspectationem, si ullis amicorum aut rationibus, aut precibus, adduci potuisset, ut mature typis mandaretur. Atqui solitus erat, hos ingenii sui fœtus ultra maturitatem fovere.* Idem prorsus cum Medonio de Casanova judicasse Menagius ipse deprehenditur; qui, in præfatione primæ suarum Originum editionis, & magni se ceteros viri ejus labores æstimare ait; &, si de illius Originibus quicquam re adhuc integra inaudivisset, suo se inecepto destiturum fuisse fidem facit.

13 Neque vero solum de Etymologiis Gallicis bene mereri *Menagius* decrevit: sed & de iis quæ Grammaticen, constructionem & elegantias, attinent: quam in rem Origines Proverbialium apud Gallos locutionum meditabatur. Has vero cum non dedisset, dedit tamen orbi literato *suas in Malherbam, Gallorum poetarum*, ipso judice, *principem, Notas una cum ipso Poëta textu, Parif. 1668. in 8.*, quæ vel propterea commendandæ sunt, quod varia ad historiam literariam pertinentia una immiscet. Molitus, ut in præfatione refert, adhuc juvenis illas notas erat: primitias suarum lucubrationum daturus: sed a viro quodam docto monitus distulit: communicavit interim multas observationum suarum cum *Vaugelasio*: cujus observa-

ſervationes, *Remarques ſur la Langue Françoiſe* adeo celebres, totiesque recuſæ ſunt, ut anonymus quidam Gallus auctor in libro, quem inſcripſit: *Nouvelles Obſervations, ou Guerre civile des François ſur la Langue. Pariſ.* 1688. Menagium, Vaugelaſium, &, quem iis addit, Jeſuitam Bouhurſium, æque rigidum & inexorabile judicium circa ſuam linguam exercere perhibeat, ac apud inferos Minos, Æacus & Rhadamanthus, exercere olim crediti ſunt. [Diceret, rigidiorem tamen adhuc, magisque inexorabilem, *Academiam Franciam* Pariſienſem: quæ ut ANTONIO FURETERIO, ſocio quondam ſuo, ſed expulſo licentiam emittendi Lexicon Univerſale non invideret impediretve, permoveri nullis rationibus, nullis quoque ſatyris, potuit. Notæ ſunt illæ lites, nec hoc loco repeti opus habent. Prodiit tandem, poſt ingentem plurium annorum digladiationem, & poſt ſævum grammaticale bellum, Roterodami apud Batavos, cum in Gallia bibliopolam non reperiret, *Lexicon Univerſale Antonii Fureterii; omnes Gallicas voces, antiquas ac recentiores, cum terminis quarumvis artium & ſcientiarum, evolvens*, A. 1690, ubi tamen per antiquas voces non veteres Francicæ Celticæve indigitantur; ſed, quæ præterlapſis poſtremis ſolum ſeculis uſurpatæ, nunc in deſuetudinem abierunt. Ex quo autem impreſſum publice Fureterii paulo ante impreſſionem defuncti opus eſt; Francica Academia in perficiendo ſimili fœtu, quem ultra 50 annos ingenti parturitione geſtarat, non ceſſavit: ediditque tandem illum Pariſ. 1695., ſpiſſis duobus voluminibus comprehenſum. Quanquam vero miris ex eo tempore laudum cumulis à panegyriſta quodam vel onerata, vel ornata, Francica Academia ſit: non tamen viciſſim defuit, qui ſub titulo *l'Apotheoſe du Dictionaire de l'Academie Françoiſe* nuperrime barbariſmos, falſas vocum evolutiones, aliaque iſtiusmodi, partim in epiſtola Lexici nuncupatoria ad Regem, partim in ipſo opere, reperiunda ſalſe perſtrinxit.] Mitto nunc tot aliorum Dictionaria; quæ magno quidem numero affluxere, ſed utplurimum non magni momenti ſunt: cui rei Menagius *Supplicem Libellum Dictionariorum Gallicorum* à ſe editum, & in Anti-Bailleto vindicatum, aptavit. Certatum quoque inter Gallos de lingua ſua ſæpius præter rem, & de lana caprina litem inter Grammaticos eorum motam nemo negaverit; niſi qui phraſes multas commendari ab hoc, & inter elegantisſimas reponi, ignoret, quas alter non ut inelegantes ſolum rejicit, ſed & ut barbaras proſcribit. Næ faciunt quandoque intelligendo, ut nihil intelligant. Habet nimirum lingua Gallica ſuos Criticos, uti doctos, ita inſulſos etiam & ineptos homines, æque ac Germanica noſtra, cui a novis grammaticaſtris adeo facies ſæpe defœdata eſt; ut Slavonica potius, quam

Germanica, videatur. Auctores, qui ad puritatem linguæ Gallicæ aliquid contulere, studiose enarrat peculiari capite *Sorellus in Bibliotheca Gallica*, & annectit judicia.

14 Unum addimus tot Gallis Anglum, Jacobum Hovvelium, qui, Epistolarum familiar. volum. IV. ep. 19., prolixe de ortu, de mutatione ac variatione linguæ Gallicæ, disquirit. Ortum e Britannia derivare vult, quia detur multorum veteris Britannicæ Gallicæque linguæ verborum manifesta cognatio: quia *Gallia*, nomen regionis, idem quod Britannorum *Wallia* sit: quia juncta olim fuerint isthmo regna Galliæ & Britanniæ, quæ nunc freto à se invicem divelluntur: quia frequens olim Gallorum in Britanniam iter, ut a Druidibus instruerentur, quod sine cognitione linguæ Britannicæ fieri non poterat: & quæ alia habet vir doctus argumenta parum utique firma, nisi Celticam antiquam (quam à Romanis rerum dominis plane apud Gallos extinctam vult) & Britannicam veterem ex una Scytharum lingua ortas, adeoque ea ratione cognatas inter se, arbitretur. Docte vero eadem epistola de expolitione linguæ Gallicæ, de variis ejus dialectis & proverbiis, agit: Inter alia celeberrimum istud lemma equitum periscelidis: *Honny soit, qui mal y pense*: ita explicat, ut a maculatis infantum fasciis metaphoram esse deductam, & in malevolos dicterio applicatam, arbitretur. E Germanis *Joh. Henr. Ottius* in *Franco-Gallia* sua Gallicarum vocum è Germanis ortarum originem tradere aggressus est.

15 Grammaticas Gallorum non recensebo, cum infinitæ propemodum sint, & quæ præ ceteris emineant ubivis notæ, Exactissimam parat adhuc Academia. Multo minus de librorum ea lingua scriptorum ingenti copia quisquam dubitat: cum jam superiore seculo magnum in folio volumen meris Gallicorum Auctorum librorumque recensionibus adimplerit diligentissimus *Antonius Verdier*, nempe *Bibliothecam* suam, Lugduni 1585. editam. Cui successit Claud. Sorellus, & ipse talis Bibliothecæ Auctor, ut & Franc. Grudeus Crucimanius (de la Croix du Maine) sive de Cruce Cenomanensi: de quibus omnibus vid. P. I. Polyhist. p. 203. seq. Posset tamen adhuc altero tomo minimum augeri Verderianus Sorellique labor, neque sic omnes recenserentur. De Poetis infra mentio recurret. Politioris ingenii fœtus plurimos ea lingua tulit; debita sane laude non fraudandos, modo non intolerandus tumor bona nonnullorum ingenia fœdaret. Solos se homines, se solos ingenio præditos, ridicula sæpe ostentatione jactitant: cum haud raro videas delicatulos nodum in scirpo quærere: & cum plurima magno strepitu locuti sunt, nihil vel parum dicere. Certe non adeo obesæ naris, vervecum ex patria, crassove sub aere nati, sumus Germani (vel quæcunque demum illi nobis convitia

tia impingant), quin fumum vendi ab iis sæpius, & præter vocabula vix quicquam rei in ipsimet censorum rigidiorum scriptis occurrere, animadvertamus. Sed hæc obiter.

ITALICA LINGVA gravior aliquanto & severior Gallica est, magno in pretio ipsis Gallis. E Gothica, Germanica & Latina, coaluit: Syntaxis plane Germanica est. Uti vero Galli Francicam suam academiam excolendæ linguæ vernaculæ destinatam habent: ita jam ante hos Itali simile institutum tenuere, viguitque inprimis apud illos (ut jam Humoristarum Romanam, & Intronatorum Siennensium Academias taceamus) Florentinorum *Academia della Crusca*, jam ante ab initium seculi hujus nostri clara: quippe cujus Dictionarium, seu, ut vocant, *Vocabularium* linguæ suæ jam 1592. *in fol. Venetiis* primo lucem publicam aspexit: recentiore dein editione plus semel recusum. Quanquam non eo apud omnes applausu, ut auctores quidem speraverant, receptum est: sed à *Paulo Benio* tam strenue acriterque impugnatum, ut Thomasinus palmam Benio porrigendam judicaverit. Male Benium habuit, quod Academici debitis Torquati Tassi laudibus detraxisse viderentur: cujus vero ille poëma de capta Hierosolymorum urbe tanti æstimat, ut Homeri, Virgiliique laboribus anteferendum ducit. Verum de Tasso reliquisque Poetis Italis, qui & multi & egregii sunt, in Poëtico Polyhistore dicendum erit. Illud non ferendum, quod communi cum Italis Gallisque multis, sed & præpostero amore suæ vernaculæ abreptus *Benius Latinæ* etiam & Græcæ linguam Italam præferre non erubescit. Non potest vana ista jactantia melius retundi, quam gravissimis rationibus, verbisque stomachabundis Itali doctrina & facundia præcellentis *Hier. Rorarii*, qui in tractatu, *Quod bruta melius ratione utantur homine*, lib. II. p. 81., postquam luscinias singulari sui cantus excellentia contentas reliquos contemnere memorasset, subdit: *Quanto rationis capaciores, quam nostratium nonnulli, qui vernaculam linguam, vere vernaculam, à vernis Gothis & Vandalis ortam, Latinæ præferre audent, cujus majestate amissum orbis imperium, ob eam unam non de possessione penitus dejectis adhuc retinemus.* Hinc vilem-redditurus linguam Italicam, cum Gallos, Hispanos, Germanos, Turcas irrunentes, cladem que Italiæ inferentes, ei originem dedisse, narrasset: *I nunc*, ait, *& te Romanæ stirpis propaginem jacta. Ab his nempe barbaris hæc lingua, quam veluti filiolam exosculari, originem hausit: qui, cum Latine loqui vellent, nec possent ejus excellentiam magis exprimere, quam sturni nostram solent, præclaram istam, quam Latinæ (si Deo placet) anteponis, condidere.* Dignissima lectu sunt, quæ sequuntur, quippe in quibus eloquentiam & poësin veterum cum Itala recentiore confert, tum horum objectionibus satisfacit, exclamatque tandem. *Hercle non possum me continere, cum videam Latini sermonis candorem, & quasi sacramentum quoddam, quod per tot secula tam*

sancte, tam religiose custoditur, apud peregrinos, apud barbaros, apud hostes: àmedia in Italia natis non pollui modo, verum etiam aboleri; non ob aliud, quam ob imperitiam, & quod vel ad minimam eloquentiæ partem ascendere posse desperant. Qui ergo Latinus sermo barbaras gentes liberalibus artibus ditavit, qui leges docuit, mores instituit, viam ad omnem sapientiam munivit: quem ipsi barbari tanquam Deum de cœlo delapsum suspiciunt, ac venerantur, quod illo duce videant se in media barbarie natos sic erudiri, ut non amplius barbari dicantur: hunc Itali, ejus alumni, pravo judicio, insipido gustu, ferro, igne, quacunque vi, persequentes extinguere conabuntur.

DI probibite minas: DI talem avertite casum!

Non piguit ista paulo prolixius referre: non, ac si penitus Italam damnaremus linguam, quam potius magni æstimamus, fatemurque adeo, in scriptionibus Italos acumini magis, quam verbis inaniter sonantibus, studere; præstantesque plurimos illorum oratores prostare: sed ut justus matri Latinæ honos constet; & perversus seculi novaturientis pruritus valeat abeatque.

17 *Origines linguæ Italicæ*, æque ac maternæ Gallicæ, scripsit *Ægidius Menagius*, quarum editio postrema, Genevæ in fol. 1685. prodiit. Scriptas eas ab auctore solum, ut in Italia inclaresceret, cum Sorberio asserere temerarium foret: neque diffitendum tamen est, in multis illum, ob ignorantiam Germanicæ linguæ, falli. Scripsit alias idem vir doctissimus in Casam & Tassum, poëtas Italos: sed de quibus alibi. Origines linguæ hujus alias *Oct., Ferrarius Patavii* 1672. in fol. orbi erudito dedit: sed quas non vidi: uti nec *Origines Italicas Monosini*, quas Menagius allegat. Primus ferme, qui magnam famam claritatemque linguæ Italicæ attulit, *Franciscus Alunnus*, Ferrariensis, est, edito duplici fœtu bene meritus: quorum prior Dictionarium est, hoc lemmate: *Le Ricchezze della lingua volgare: Venet.* 1551. alter inscribitur *la Fabrica del Mondo; nella quale si trovano le voci del Dante, del Petrarca, del Bocacci, &c. Venet.* 1562. Jac. Gaddius, *de Scriptoribus Non-Ecclesiast. T. I. p. 24.*, tertium quoque librum ejus viri addit *Osservatione sopra il Petrarca.* Reliquos, qui bene de Italica lingua meruere, non memoro, biga solum excepta virorum, qui maxime in soluta ejus linguæ oratione excelluerunt. Unus illorum BENEDICTUS FLORETTUS est, quem Erythræus Pinacoth. II. p. 106. refert, in cognoscendis funditusque percipiendis Etruscæ linguæ divitiis, omnes fere nervos ætatis industriæque suæ consumsisse: usque adeo, ut ad Cruseani lexici marginem, quo utebatur, multa perperam dicta correxerit, multa etiam nova atque egregia addiderit. Hinc ei libro tantus honor est habitus, ut à multis viris illustribus atque summis expetitus tandem Joh. Carolo Mediceo, Ferdinandi Hetruriæ Ducis germano, cederet: qui thesaurum se accepisse ratus omni custodiæ subjecit. Major tamen adhuc gloria est AUGUSTINI

STINI MASCARDI, cujus dignitatem eloquii, summamque in Hetrusca lingua dicendi peritiam, Tullianæ Latinæ comparandam censuit idem Janus Nic. Erythræus Pinacoth. I. p. 112. Verba hæc sunt, postquam à variarum rerum insigni peritia commendasset Mascardum. *Verum omnium in se oculos Hetrusci sermonis inprimis novitate convertit, qui sermo ita ejus est proprius, ut, quemadmodum à Marco Tullio Tullianum, à Salustio Salustianum dicendi genus, est ortum, ita etiam à peculiari ipsius dicendi scribendique ratione novum genus, Mascardio nomine, deducatur. Etenim in hujus orationem omnes virtutes conveniunt, quæ cadere in summam ac perfectam eloquentiam possunt; est enim translatis frequens, sententiis celebris, verborum luminibus splendida, compositione suavis, majestate sublimis, sine arrogantia gravis, sine vanitatis suspicione elata, sine cincinnis, fucoque puerili ornata atque composita.* Hæc Erythræus, qui in sequentibus actionem quoque in eo viro summi oratoris fuisse docet. Ceteros, uti dictum, oratores auctoresque Italos nunc præterimus: quos in omni scientiarum genere egregios abunde prodiisse nos non latet Atque utinam, ad Gallorum exemplum, omnium eorum catalogus uno volumine comprehensus prostaret! Nimis enim exigua est Ant. Franc. Donii Florentini, Bibliotheca Italica, scriptoribus atque translationibus Italis recensendis dicata equidem, sed longe impar. Prodiit Venet. 1550. in 12. multoties repetita. Grande opus Bibliothecæ Historicæ Italicæ, referente Labbeo, Raphael Triquetus, Traxineus moliebatur; sed nihil dedit. Parabat & opus tale ANT. VERDERIUS, supra laudatus: jamque maturandæ editionis ejus, *in præfatione ad supplementum suum Gesnerianum*, spem fecit his verbis: *Scito, lector, me nunc amplissimam scriptorum Italicorum nomenclaturam apparare, in qua diffuse, quos libros singuli eo sermone conscripserint, aperio: argumento quin etiam sæpissime singulorum librorum explicato. Quod opus propediem, si Deus dederit, em[illegible]am: sicut enim Gallicam Bibliothecam nuper in vulgus protuli; ita non abs re mihi facturus videor, si & Italicam, ubi hominum ingenia florent, propter mirificum meum in eam linguam amorem, in studiosorum gratiam & utilitatem emisero.* Eo magis vero dolendum est, conatum hunc omnem penitus intercidisse, quo majori videbatur diligentia Verderius eam historiam pertractaturus. [De Neapolitanis scriptoribus, tum qui ex eo regno vel urbe orti sunt, tum qui illuc se contulerunt, amplum opus habemus NICOLAI TOPPII Patricii Theatini & J. U. D. in II. Partes distinctum excusumque in fol. *Neapoli A. 1678.* hoc titulo: *Bibliotheca Napoletana, & Apparato à gli Huomini Illustri in Lettere di Napoli, e del Regno; delle famiglie della citta e religione, che sono nello stesso regno: delle loro origini per tutto l'anno 1678.* Prolixe ibi de auctorum notitia adductis quoque aliorum scriptorum testimoniis & elogiis agitur; recensentur scripta non Italica solum, sed & Latina; adduntur quandoque epitaphia, & alia hujus generis studiose admodum colliguntur. Cum vero, ut in istius-

istiusmodi scriptionibus solet, multa adhuc deesse viderentur, supplementum Toppii *Addizioni Copiose* adornavit an. 1683. in fol. ibid. editum *Leonardus Nicodemus*: qui & auctores plurimos addit, & auctorum Toppio memoratorum scripta, quæ ille ignoravit. Uterque ordinem alphabeticum observat, & adeo veteres non negligunt, ut & Pythagoras apud Toppium compareat, quia Crotonæ obiit, & Cassiodorus aliique apud Nicodemum.]

18 Non adeo multum ab Italica lingua differt LINGVA HISPANICA, quam & inter eas, quæ è Latina ortæ sunt, matri proximam Barthius judicavit. Multa vulgo de illius majestate ab Hispanis creuntur, adeo, ut in proverbium abierit, cum Deo Hispanice ob majestatem esse loquendum. Orta vero una maxime è Gothicæ cum Latina commixtione est, &, quem esse genium Gothici idiomatis Baco de Verulamio observavit, lenes in aspiratas utplurimum mediasve mutat. Origines linguæ Hispanicæ à Covarruvia scriptas allegat atque spernit, in præfatione suarum Originum Gall., Menagius. Alias adornavit Romæ 1606. BERN. ALDRETE hoc titulo: *Origen, y principio de la lengua Castillana*: in 4. Habemus & ejusdem Auctoris Antiquitates Hispanicas & Africanas, Castellano sermone Antvverpiæ 1614. in 4. editas, quæ multas multarum vocum Hispanicarum origines simul pandunt. Libri cetera Hispanis nec pauci, nec justa, aut exquisita etiam, eruditione destituti, scribuntur: cum ipsa regio, uti post alios Erythræus refert Pinacoth. III. p. 163., magna cœli salubritate, puritateque spirituum, aptos præcipue suos incolas reddat, ingeneret una laborem, patientiam & sollicitudinem, ut non in theologia minus, quam bonis artibus, excellant. Verum raro admodum ad nos isti libri perveniunt. Theologi supra modum scholasticæ philosophiæ addicti sunt. Politici & Poëtæ laudem merent: ut alibi ostendetur.

19 Restat adhuc ex Europæis vulgaribus LINGVA ANGLICA, quæ tamen non propterea ultimo, si dignitatem spectes & necessitatem, loco ponenda est: imo potius ob quamplurima scripta Theologica, non practica minus, quam quæ scientiam pariunt, & Ecclesiasticas antiquitates mire illustrant: tum & philosophica, præsertim physica, quorum major est ibi, quam apud ullas alias gentes, copia, inprimis tenenda est. Ut nunc Historicos civiles libros, & ingenii elegantioris fœtus, queis se mutuo certatim exercent Angli, taceam. Fundamentum illius linguæ, & quasi solum lingua Saxonica est, unde & hodieque Anglo-Saxonica vocatur: quæ amplius quidem publica non est, sed qua leges patriæ & antiqua monumenta plurima conscripta sunt, quorum multa Speelmannus, Seldenus, aliique, edidere. De harmonia linguæ Anglicæ veterisque Saxonicæ peculiare schediasma scripsit Thom. Brovvn, quod inter Opera ejus Anglico idiomate Lond. 1686. excusa prodiit. Sed vero miscentur

tur cum iſta veteri Saxonica multæ Britannorum veterum voces, multa Latina, Græca, Danica, Gallica, quæ pro lubitu illis levi mutatione fiunt Anglica: de quibus mutationibus, earumque cauſis, docte agit in præfatione Lexici ſui *Waſius*: & *Joh. Walliſius* in præfatione *Grammaticæ ſuæ Anglicanæ*, quæ compendioſiſſima & fere optima eſt, prodiitque 1664. in 8., quamplurimis inde locis & annis repetita. De excellentia linguæ Anglicæ in *Guil. Cambdeni* libro, qui inſcribitur *Remaines*, (i. e. *Reliquiæ*) reperitur aliquid, ut in ejus Britannia ſparſim linguæ Origines quoque attinguntur Lexicographi apud illos plurimi ſunt: *Joh. Minsheu*, cujus *Dictionarium Hiſpano-Anglicum & Anglico-Hiſpanum* Londini 1623. excuſum circa vocum origines nonnunquam curioſius exſpatiatur: *Thomas Thomaſius*, à quo *Dictionarium Latino-Anglicum, & Anglico-Latinum*. Lond. 1615. editum habemus: præterea *Waſius*, *Riderus*, *Gouldmannus*, *Coleſius*, aliique. Poëtas Anglos, contra Sorberium Gallos nimis extollentem, vindicavit *Thomas Spraat*, non minus eleganter, quam docte, in Obſervationibus ad ſcriptum Sorberii Anglico ſermone procuris. Idem argumentum celeberrimus Anglorum Dramaticus, *Joh. Dryden*, tractavit in libro cui titulus: *An Eſſay of Dramatick Poeſy* Lond. 1668. in 4. evulgato. Et ſane, ut, in Epico Carminum genere, *Joh. Miltoni* inſigne poëma *The Paradis Loſt* Gallos omnes in epicis infeliciores longo poſt ſe intervallo reliquit: ita & Drydeni aliorumque nonnullorum Dramata palmam iis ſi non præripere, profecto admodum dubiam reddere, poſſunt. Enimvero hæc hujus loci non ſunt, ſed in alium differenda.

CAP. V.

DE LINGVIS ORIENTALIBUS ET COGNATIS.

§. 1. Quantam ſibi illarum peritiam, itineribus in ipſum Orientem ſuſceptis, Georg. Gentius & Gvilh. Poſtellus paraverint. 2. Linguæ Hebrææ Characterum, Vocalium & Accentuum, Antiquitas inter Criticos controverſa. Grammaticorum ejus in docenda illa Cacoethes. Mich. Neandri Erotemata Grammatica commendata. Caſp. Scioppii, in Diatriba de ratione eam addiſcendi, turpe plagium. 3. Doctrinæ Accentuum Hebræorum Scriptores. 4. Lexicographi Hebræi. 5. Autores, qui Bibliothecas Scriptorum Hebræorum, ac Rabbinicorum, deque rebus Hebræis commentatorum, congeſſere. Nonnulla obiter de Judaiſmo Ariſtotelis fictitio inſperſa. J. C. Wagenſeilii Juſta in Plagiarios Literaturæ Rabbinicæ ineptos Invectiva. 6. Linguæ Arabicæ in Vocibus Luxuries ac Fœcunditas, aliquot Exemplis & Teſtimoniis oſtenſa. Uſus ejusdem multiplex. Peregrinatores per Orientem, aliique Eruditi, qui MSSta Arabica, aliaque Orientalis,

Digitized by Google

talia, studiose collecta, in Europam invexerunt, celebrati. Herm. Conringius, ob iniquius de istis Judicium, notatus. De Versionibus & Lexicis Linguæ Arabicæ nonnulla. 7 Lingua Ægyptia, seu Coptica, cum Græca Cognatio. Ath. Kircheri in restituenda illa Labores. Er. Vindingii de his Censura. 8. Linguæ Punicæ Historumena Thomæ Reinesii. Fragmentum ejus insigne, in Plauti Pœnulo reliquum, à Philologis compluribus illustratum. 9. Linguæ Persicæ, cum Germanica Convenientia, à J. Lipsio, Joh. Elichmanno & Sam. Bocharto, demonstrata. Λείψανα ejus à Guilh. Burtono collecta. Lexica potiora ἀνέκδοτα.

1 EX Europa tendimus nunc in Orientem, non fuse, quid de linguis illius dici posset, inquisituri, sed pro instituti nostri ratione paucis delibaturi, quæ ab aliis operoso magnorum voluminum apparatu dicta sunt. Quemadmodum vero multum in omni genere studiorum prodesse linguarum Orientis peritiam facile omnium consensu constat: ita sunt, qui, earum flagrante cupidine incensi, orbem fere totum longis itineribus peragrarunt: ut eo promptiorem linguarum Asiæ Africæque sibi notitiam pararent. Est inter eos nomen haud incelebre GEORGII GENTII, cujus Historiam Judaicam, seu versionem libri *Schephet Jehuda*, Amstel. 1651. excusam, aliaque pauca, habemus. Is olim aulæ Saxonicæ Electorali à ministeriis, studio linguarum orientis captus, munere abdicato Vienna Constantinopolim petiit, & hinc late Asiam omnem per complures annos emensus, rediit tandem in Bataviam, è Belgio Dresdam, linguarum omnium, Medicæque artis apprime gnarus: ibi vero, cum & itineris diuturnitate ignotus esset omnibus factus, & morum inculta simplicitate nemini placere studeret, spretus in obscuro latuit, ab amico veteri, quem unum adhuc reperetat, sustentatus: hoc autem defuncto, senex admodum & miser Berolinum abiit, ibidemque in summa pauperie, quam ostiatim petita stipe sublevabat, ferme præ senio delirus, fatis concessit, postquam ultra octuagesimum nostri seculi annum vitam protraxisset. Celebrior adhuc longe Gentio GVILIELMUS POSTELLUS superiore seculo fuit, & ipse per annos bene multos Asiæ Africæque hospes: quas more antiquorum philosophorum discendi causa peragravit. Linguarum adeo callens fuit, ut referente in Elogiis Teissierio, per universum orbem se sine interprete commeare posse jactarit. Edidit XII *Linguarum characteres & legendi modum*: qui liber, Mich. Neandro in præfatione ad Erot. Ling. Ebrææ p. 11. referente, *præceptiones Grammaticas XII. & Lexicon totidem linguarum continet: Hebrææ videlicet, Chaldaicæ veteris, Chaldaicæ recentioris, quam à transitu fluminis vocant, Samaritanæ, quæ prisca Hebraica est; Arabica vel Punica; Indica; Græca, Georgianæ, Tzeruianæ, Hieronymianæ vel Illyricæ, Armenicæ & Latinæ.* Paris. 1538. Gesnerus in Bibliotheca, fol. 291. dum hunc Postelli librum recenset, addit; in singulis illis (linguarum

guarum expositionibus) rarissimas Christianorum, in diversis orbis partibus agentium, historias haberi, quibus illæ linguæ sint in sacrorum usu. Nihilominus, post tantum de tot linguis strepitum, Jos. Scaliger de Postello aliter sensit: Arabismi imperitiam illi impingens, quam, partim è familiari conversatione, eodem cubiculo per aliquot dies usus, deprehenderit, partim è versione Alcorani ostendi posse persuasus est. *Sed nondum*, ait, *hebdomadem integram mecum habitaverat, cum in carcerem conjectus fuit, homo, quem insania ab omnis malitia suspicione vindicare poterat. Et qui aliter de eo judicant, longe decipiuntur.* Hæc Scaliger Epist. 362. Plura de Postello non addimus, de quo jam alibi à nobis dictum: unum addo, qui variorum de illo varia testimonia collegit, Paulum Colomesium in Gellia Orientali p. 60. seqq., qui videri poterit. Nunc ad linguas.

Earum princeps HEBRAICA habetur: quanquam non desint, qui ejus primatum impugnent. De antiquitate linguæ Hebrææ dictum jam supra. De characterum ejus, punctorum vocalium, accentuumque antiquitate vel novitate inter criticos acriter disputatum est: quorum principes Ludov. Cappellus & Joh. Buxtorffius uterque suos asseclas habuit, qui litem hanc strenue resumserunt. Literarum, quales hodie sunt, quadratarum antiquitatem præter alia argumenta ex numorum veterum inscriptionibus vulgo impugnant: quo tamen argumentationis genere non usque adeo decidi rem, quin in adversam quoque partem ventilari posset, observat vir in rei numariæ studio ante omnes alios laudem meritus Ezech. Spanhemius Differt. II. de Præstantia & Usu Numism. p. 66., ubi nonnulla de Samariticis & Hebræis characteribus è numis haurienda exponit. Petrus Lambecius, in Commentario de Bibl. Vindobon. l. III. p. 55., Codicem quendam Cæsareæ bibliothecæ recenset, qui post alia Alphabetum quoque Hebraicum contineat, literis ab hodierna scribendi ratione valde diversis exaratum, & adjuncta explicatione Græca illustratum: cui subjuncta quoque Nomina Hebraica IV. Archangelorum, ceterorumque Angelorum, & IV. fluviorum paradisi, cum interpretatione. Figuras vero literarum non addit vir doctus, neque etiam, an Samaritano vel cui demum characteri accedant, quicquam dicit. Inquirant hoc, quibus id licet. De Grammaticis Hebræorum, earumque delectu, nihil dicam: abundet quilibet suo sensu: hoc certum, complures hodie discere docereque Grammaticam, non ut linguam sciant, sed ut fiant faciantque Grammaticos. Non trivit ignobilem viam hanc doctissimus MICHAEL NEANDER, cujus *Erotemata Linguæ Hebrææ* è Grammaticis, quæ superiore seculo scriptæ sunt, sola profero, excusa Basil. 1567. in 8. Certe, si in eruditissima ejusdem præfatione, quam Erotematibus Græcis præfixit, quamplurima ad notitiam literariam contineri alibi dictum à nobis est: non minorem arbitror Hebrææ rei literariæ lucem

Hebræis Erotematibus suis attulit. Ibi enim, in præfatione, de variis viris doctis in studio linguarum orientalium celebribus agit, ut & de lingua Hebræa in universum, deque Rabbinorum scriptis: tum exhibet Erotemata: & Erotematibus annectit varia Rabbinorum de Christo testimonia, haud utique contemnenda: hisque demum postponit Catalogum & Bibliorum, prout variis editionibus excusa sunt, & aliorum scriptorum plurium, quæ ad Orientales linguas spectant, maxima sane diligentia undique conquisitum, ita, ut æquiparari Græcis Erotematibus Neandri Hebræa absque hæsitatione possint. Aliud judicium meret GASPAR SCIOPPIUS, homo Latinæ quidem linguæ ad miraculum gnarus, ast non æque linguarum Orientis: quarum tamen ne imperitus videretur, *Diatribam*, edidit *de compendiosa & facili linguam Hebraam & Chaldaam addiscendi ratione*, quæ tum separatim, tum cum aliis libellis de studiorum ratione, 1645. & 1658. in 12. apud Batavos excusa est. Verum turpi plagio surreptam Joh. Buxtorffio, Filio, totam hanc Diatriben observat Placcius de Pseudonymis p. 254.

3 In accentibus Hebræis quæsita nostro seculo nova aliqua doctrina, est, cui occasionem primam dedit Samuel Bohlius. Hunc secutus Caspar Ledebuhrius, improbo plane labore collectis è S. Codice exemplis, certis regulis rem complexus est. Hinc Augustus Varenius, Professor Theologus in Academia Rostochiensi, commentariis exegeticis in libros V.T. editis usum accentuationis ostendit, ac omne negotium accentuatorium diffusis præceptis jam a multis retro annis integro libro complexus est, sed qui hactenus nondum editus inter discipulorum, doctorumque virorum, manus latet. Demum & Cl. Matthias Wasmuthus symbolam suam in rem accentuatoriam contulit in Hebraismo suo, ut vocat, Restituto: ut aliorum nunc Spicilegia transeam.

4 Idem vero memoratus paulo ante Bohlius formales quasdam significationes radicum Ebraicarum quæsivit: ad quas reliquæ unius radicis significationes, velut ad genericos quosdam conceptus, referantur. Earum Lexicon aliquod MSS. olim inter schedas meas habui, quod nunc habet à me amicus. Lexica Hebraica Forsteri, Pagnini, Avenarii, Buxtorffii, Cocceji, aliorumque, satis nota sunt: & memorata studiose Aug. Pfeiffero in Critica S. c. V. §. 10., qui & multos inesse his omnibus defectus non diffitetur. Rarissimum linguæ Hebrææ Lexicon, & cujus nonnisi unum exemplar in toto orbe extare putat, Petrus Lambecius recenset inter libros MSS., qui à Sebast. Tengnagelio Cæsareæ Bibliothecæ legati sunt: titulus est *Mechaberoth*, seu Compositiones *R. Salomonis ben R. Abraham*, Antiquius istud lexicon Kimchi Libro Radicum est, quippe jam seculo XII. scriptum, collectumque, ut additur, ex R. Saadii Gaon, R. Jehudæ B. Chi-

Chiug, R. Jonæ B. Gana, Arabicis Gloſſariis: item è R. Samuel Hannaggid & R. Salamon Hakkaton. v. Lambec. L. I. Bibl. Vind. p. 177.

Qui vero plura de libris Hebraicis, Rabbinicis reliquisque Orientalibus cognoſcere deſiderat, adeat Joh. Buxtorffii Bibliothecam Rabbinicam, libro de Abbreviaturis additam: J. Henr. Hottingeri Bibliothecam Orientalem, Heidelbergæ 1658. in 4. excuſam: Johannis Plantavitii, Epiſcopi Lodovenſis, Bibliothecam Rabbinicam Florilegio ejusdem Hebraico, Lodovæ 1645. edito, ſubenxam: qui omnes magno ſtudio ſuis laboribus functi ſunt. Omnes autem locuplete librorum auctorumque numero longe ſuperavit Judæus de polyhiſtoria ſuæ gentis ſollicitus R. SCHABTAI BEN JOSEPH, cujus liber inſcriptus *Labia Dormientium*, excuſusque Amſtelod. in 4. 1681., Hebraico idiomate ingentem ſegetem aperit, in certas, haud incongruo ordine, claſſes diſtributam, ſcriptorum omnis generis Rabbinicorum, quæ ut eo felicius indagaret, varia per Europæ Synagogas itinera multorum annorum ſpatio ſuſcepit. Mole hunc, non auctorum Apparatu, vicit JULIUS BARTOLOCCIUS, emiſſis in lucem tribus ſat magnis in fol. voluminibus, quæ *Bibliothecam magnam Rabbinicam* inſcripſit, ordine alphabetico juxta auctorum nomina digeſtam; excuſamque Romæ 1672. 1678. & 1683. Prolixe ibi de vita & ſcriptis cujuscunque diſſerit, & quandoque integras ferme diſſertationes immiſcet, qualis eſt, quam de Judaiſmo Ariſtotelis habet T. I. p. 471., ubi cujusdam R. Gedaliæ ben Jachija inſaniam recenſet, Ariſtotelem Hieroſolymitanum, Koliæ filium, de tribu Benjamin, aſſerentis: eaque occaſione fuſe in originem putidi erroris inquirit, &, non ſine probabili ratione, è loco Euſebii L. IX. c. 5. Præpar. Evang. male intellecto deducit. Neque vero mirum cuipiam videatur, admiſſum inter Rabbinos Ariſtotelem: facilis enim & Chriſtianis, & Gentilium Philoſophis Medicisque, aditus ſine invidia pateſit, quotquot ulla ratione illuc referri poſſe videntur; adeo, ut Æſopo etiam inter Rabbinos locus ſit. Mirum inde non eſt, licet in magnam molem opus creverit, non tamen ad umbilicum per omnes alphabeti literas eſſe deductum. Supplementum Bartoloccio ſcripſit Car. Joſephus Imbonatus, ſeu Bibliothecam Latino-Rabbinicam, Romæ 1694. Verum & hic, dum ſcriptores undecunque corradit, erroribus haud raro jocularibus locum dedit. Poteſt interim, ex his Bartholoccii atque Imbonati laboribus, longe plurimorum è recentioribus, qui Hebræam eruditionem præ ſe tulerunt, notitia hauriri. Quam juvabit quoque Pauli Colomeſii Gallia Orientalis, Hagæ. Com. 1665. in 4. edita, quæ Gallorum, qui linguam Hebræam, vel reliquas orientales, excoluerunt, Vitas, opera, & judicia variorum de iis, ſiſtit. Daturus ſimilis inſtituti libros de reliquis etiam Europæ provinciis Colomeſius Italiam Orientalem bibliopolæ jamjam tradidiſſe fertur, ſed quæ neſcio qua fraude ſurrepta eſt. Interim notari meret juxta celeber-

rimi WAGENSEILII expostulatio, qua, in Sota p. 101., in plagiarios Rabbinicæ eruditionis invehitur; quorum neque finem esse, nec modum, indignatur, & oppido paucos, qui profiteantur, quorum corticibus notent, quibusve adjutoribus usi sint: sed se Talmud inspexisse, sibi lectos Rabbinos, suas se in medium versiones afferre, videri velint: idque eo ægrius fert, quo se certius *in scenam producere posse novit Viros egregios, qui non contenti ea gloria, quam in divina humanaque litteratura partibus aliis, doctrina & industria sua, ad invidiam usque sibi paraverant, dum etiam reliquæ scientiæ insignem in Rabbinicis literis peritiam adjecisse se credi postulabant, & Rabbinorum dicta, Raymundis, Buxtorffiis, Seldenis, Coccejis, Voisiniis, Schickardis, clam erepta, cumularunt, hic quidem turpiter se dederint, eruditis suis alioquin scriptis fœda inurendo stigmata.* Monet vero Wagenseilius, nusquam periculosius, quam in hoc genere plagiorum, errari, quæ se utplurimum ipsa prodant. *Nam,* ait, *dum non satis tenent, quid alii citent, aut quomodo, proinde ipsi nunc ex libris Vulgarium Rabbinorum faciunt Talmudicos, nunc hos in illorum convertunt: jam propria nomina pro appellativis; appellativa pro propriis, accipiunt: conjungunt divellenda, separant quæ cohærent, commutant priora cum posterioribus: exscribunt testimonia cum vitiis typographicis: laudant nobis* R. Raddak, R. Raschi, R. Rambam, R Smag., *& si qui sunt spissi ridiculique errores alii.* Exempli loco dein Petrum Galatinum profert: & *Dominicum Garciam*, Hispanum, qui cum in Complutensi academia *Hebrææ linguæ moderator primarius* extitisset, edidissetque Cæsaraugustæ 1606. superbo titulo *Propugnacula Religionis Christianæ contra obstinatam perfidiam Judæorum*, quibus confectam rem omnem ipse existimarat; puerili tamen errore R. Salomonem censuit esse auctorem libri, *Directoris Dubitantium* (qui Maimonides est), aliosque errores plusquam putidos committit. Hæc e doctissimi Viri libro excerpsisse e re utrique videbatur: simulque ista de Hebræa lingua sufficiant. De Antiquitatum enim Hebraicarum scriptoribus alio in loco dicemus.

6 ARABICA Lingua omnium inter Orientales diffusissima est, ob infinitam pene vocabulorum multitudinem, dum una res, pro variis accidentibus, quibus distinguitur, varia habet nomina, ut ex Anton. Giggeji & Jac. Golii Lexicis patet: Quinimo tantam esse linguæ ejus luxuriem P. Angelus à S. Josepho, in Gazophylacio Persico, observat, ut 1000. habeat vocabula, quæ gladium, 80. quæ mel, 500. quæ leonem, & 200. quæ serpentem significent. Divina nomina, seu attributa, uno plus mille, Arabice & Persice exarata, se Latine interpretaturum promisit Petrus a Valle, Epist ad Tengnagelium. *Tantum est pelagus illius sermonis,* ait Josephus Scaliger Epist. 90. ad Casaubonum, *ut, quo plura in illo discimus, eo plura occurrant, quæ sine magistro nunquam didicero.* Hæc ille Scaliger, cui tam familiaris sermo Arabicus, ut ad lexicon Antonii Nebrissensis ultra

2000.

20000 vocum, & inter eas minimum 8000 radicum (alibi scribit 14000), è variis Arabum variorum scriptis, collegerit: ut, in iisdem Epistolis p. 531 & 646., refert. Nihilominus tamen, non obstante ejus difficultate, jamdudum salivam eruditis ea lingua movit, quod audirent, multos veterum philosophorum, libros in hanc linguam conversos, apud Arabes latitare, ut inde jactura eorum restaurari possit: multa etiam Medicis ex Arabibus haurienda, quæ absque illorum lectione prorsus ignorarentur. Hinc Isaacus Casaubonus, jam ætate paulo provectior, eam addiscere cœpit: quod idem Salmasius etiam vir facit. Alii in Orientem profecti magna secum literata spolia retulerunt Petrus à Valle; (qui ipse, in variis epistolis ad Morinum datis, ut & in ea quam ad Sebast. Tengnagelium scripsit, quamque libro I. Comm. de Bibl. Vindob. Petrus Lambecius sub finem p. 165. sqq. inseruit, sua studiose recenset) Reinardus quidam Mathematicus (cujus bibliothecam Arabicam, summo labore & sumptu collectam, absorptam tandem, post collectoris mortem, à Vaticana refert atque dolet Holstenius in epistola ad eundem. Tengnagelium, ap. Lambec. T. I. Comment. de Biblioth. Vindob. p. 110.), Jac. Golius, qui thesaurum suum Leydensi Bibliothecæ intulit; de quo maxime Holstenius l. c. gaudet, & *orbi Christiano gratulatur, incidisse in illorum manus, qui nihil publico invident, & qui ex isto thesauro evulgando laudis materiam quærunt:* Nicol. Clenardus, qui & linguarum & religionis causa secessit in Africam, ac de fructu suæ profectionis in epistolis agit: Christianus Ravius, qui suorum librorum titulos Spolio Orientis annexuit: Eduardus Pocockius, aliisque. Nicol. Peirescius, sublime istud Galliæ litteratæ sidus, cum in Orientem ipse proficisci non posset, nullo tamen sumtui, ut inde libri sibi asportarentur, peperit, quorum aliquando numerum haud contemnendum naufragio amisit; ut è prolixa ejus ad Joh. Morinum epistola, quæ inter Morinianas (sub titulo Antiquitatum Ecclesiæ Or. emissas) 36. est, videre licet. Eodem tempore bis jam memoratus Vindobonensis Bibliothecæ præfectus, Sebast. Tengnagelius, omnia tentavit, ut Cæsaream Bibliothecam Arabicis quoque Persicisque libris, vel quicunque demum ex Oriente comparari possent, locupletaret: nam, ut erat studio earum linguarum mire deditus, suis sumptibus undique libros eos conquisivit, præstititque etiam, ut insigni tandem copia abundaret, quæ post ipsius mortem Augustæ Cæsaris suppellectili legata cessit. Catalogum exhibet Lambecius l. I., à. p. 168. usque ad 184. Verum, si Conringio aurem præbeamus, non adeo magni Orientales libri æstimari merentur, qui scilicet, quicquid boni habent, à Græcis hausere, & magnam quoque partem meræ Græcorum translationes sunt: quæ vero propria Arabum, longe infra Græcam eruditionem subsident: Persicum vero, Cophticum, vel Æthiopicum quid, aptum sapientiæ,

entiæ, ne ex fama quidem accepimus, quod non liceat longe plenius ex editis aliorum scriptis addiscere. Ita quidem Conringius in Epistola de Biblioth. Augusta p. 64. sq., qui, ut ipse eodem loco historiam excipit, ejusque e libris Orientalibus hauriendæ aliam esse rationem fatetur: ita se non in omnibus audiendum simul subobscure innuit; eamque solum ob rationem istud scripsisse videri posset, ne Augustæ sui Principis Bibliothecæ aliquid alicujus momenti deesse fateri necesse habeat. In eo autem Conringio haud sane cunctanter assentimur, tantos Principum, Rerumque publicarum sumtus, tantos privatorum labores, licet non sine aliquo successu fuerint, parum tamen in Auctorum veterum restitutione orbem litteratum juvisse. Suntque inter ipsosmet barbaros libri melioris notæ rari admodum, magno pretio veneunt, & rarius adhuc peregrino vendendi prostant: ut ex aliquot Petri à Valle epistolis liquet. De incomptis Arabum versionibus, queis Græcos auctores male transtulerunt, earumque causis, videndus Salmasius, in præfatione ad Tabulam Cebetis, Græce & Arabicæ editam. Præter Lexica linguæ Arabicæ, quæ edita sunt, MSS. aliquot Glossaria atque Dictionaria Arabica, Arabica-Turcica, Syro-Arabica, libellosque ejus linguæ Grammatices, in Cæsarea Bibliotheca asservari Catalogus Tengnagelianus, apud Lambecium, l. c., fidem facit. Memorat & ibidem sua lexica MSS. P. à Valle. Salmasius l. c. Joh. Elichmannum, refert lexicon Arabicum locupletissimum absolutissimum parasse, cui nihil nisi forma & ordo defuerit, materiâ jam undique congesta; Verum illud cum auctore intercidit.

7 ÆGYPTIACA vel COPTICA lingua multum cum Græca, & ratione characterum & vocum, affinitatis habet: ita, ut scribendi morem etiam Græcis veteribus usitatum observet: neque enim separat voces, sed literas unius lineæ velut unicam vocem conjungit; Morino teste, in epistolis. De voce Coptarum unde derivanda sit, num à Copto celebri Ægypti emporio: an ab Ægyptus, quæ & quandoque Æcyptus scribitur, quærit Salmasius in Epist. p. 100. & 178. Loco posteriore admiratur laudatque Athan. Kircheri promissa, quæ de restituenda antiquissima ea lingua dederat: cum antea primum se existimasset Salmasius, qui ad id muneris obeundum animum applicuerit: Fecit etiam Kircherus quod potuit, tum in Prodromo Copto, tum in Lexico. An vero tam integram ille messem exhibuerit, ut ne quidem spicilegium supersit, quod è promissis concludebat Salmasius, dicant alii. Videatur interim, si tanti est, Erasmi Vindingii Dissertatio de Linguæ Græcæ & Ægyptiacæ affinitate, in qua nonnulla contra Kircherum habet. prodiit Hafn. in 4. A. 1660.

8 De PUNICA lingua tradit aliqua Thom. Reinesius, in libro, cui titulus: ἱστορούμενα linguæ Punicæ, 1636. Altenb. in 4. Superest ferme unum, sed insigne

insigne ejus linguæ fragmentum, in Plauti Pænulo, quod doctorum ingenia exercuit. Reinesius de illo, in epistolis ad Daumium, agit p. 309. Sam. Petitus, diu ante illum in Miscellaneis eum Plauti locum explicare aggressus, Salmasio tamen Grotioque se adeo non probavit, ut Pluto cæciorem illum in plerisque deprehendisse scribat Salmasius ad Grotium Ep. 18. Post eum itaque Samuel Bochartus feliciori eventu istud negotium in se suscepit, deditque explicatos Plautinos versus P. II. Geogr. Sac. l. II. c. 6., qui totum cetera eum librum evolvendæ Phœniciæ Punicæque linguæ impendit, &, si quis alius, de illa bene meritus est. Mentionem versuum Plautinorum alicubi in Epistolis Jos. Scaliger facit (ep. 362. p. 643.), putatque illam Pœnoli dialectum parum à puritate Hebraismi abesse. *Tempore enim Elisæ*, ait, *quæ coloniam Pœnorum in Africam deduxit, universa Phœnicia puro Hebraismo utebatur, ut & literis, quæ hodie supersunt apud Samaritas, & quæ puræ sunt Phœniciæ.* Post hos omnes Joh. Clericus quoque prolixe satis in sensum versuum Plautinorum inquisivit, in nonnullis à Bocharto dissentiens T. X. Biblioth. Univers. Histor. Conferendus quoque huc Ant. Borremansius est, Var. Lect. c. 14.

PERSICÆ linguæ cum Germana convenientiam integro libro ostendere voluit JOH. ELICHMANNUS, ut testatur Salmasius in præfatione ad Tab. Cebetis, cum Arabica Versione (Latine ab Elichmanno translatæ) editam his verbis: *Quod ad hoc ævi latuit plerosque eruditorum, ex eadem origine compererat fluxisse Germanicam & Persicam linguam, ad hanc illum conjecturam ducente infinita vocum copia, utrique linguæ communium, sed & verbis similiter terminatis, eodem modo compositis, aliisque multis argumentis.* Hæc de Elichmanno Salmasius, viro, *cui*, ipso judice, *in intima linguæ Persicæ cognitione vix videtur Europa parem tulisse, fortassean & vix feret.* Verum immatura mors, quam acerbe ibi Salmasius deplorat, & conatum hunc egregium intervertit, & gloriam Germano nomini invidit. Ne vero effectui quid dedisse Salmasium, aut amori in linguam patriam Elichmannum, obvertas: en tibi Bochartum, qui, cum de Persarum lingua in suo Phaleg nonnulla disseruisset; l. I. c. XV. *Hanc*, ait, *quod viri docti scribunt accedere ad Germanicam, in tanta locorum intercapedine nemo sibi facile persuaderi sinat. Tamen rei probandæ tot exempla congerunt, ut ab invitis pene fidem extorqueant.* Allegat insuper epistolam 44. Cent. III. ad Belgas Justi Lipsii, qui nempe jam ante Elichmannum simile quid in lingua Persica, adductis in medium exemplis, observavit. Quædam λείψανα veteris linguæ Persicæ, quæ quidem apud priscos scriptores reperiri poterant, collectiva edidit & explicavit *Guil. Burtonus*, Londinensis, quæ adjecta sunt ejus *Historiæ Græcæ linguæ*. *Lexicon Persicum priscarum vocum*, pretiosum volumen, possidere se refert in epistola ad Tengnagelium sæpius laudata Petrus à Valle, *ætate nostra à docto viro (Persa) ingenti cura elaboratum, & apud Persas magnæ existimationis, cujus exemplar, quod habeo, unicum, ut puto, in Europa au-*

ctoris nepos propria manu exaravit, ejusque scriptioni & auctor ipse adhuc vivens Sphahani, librumque novis quotidie observationibus augens plurimum diligentiæ adhibuit, ut illius opus in Europam nonnisi correctum perfectumque asportaretur. Ipse Petrus à Valle Dictionarium sex mille circiter vocum Persicarum Italica versione illustratarum composuit è Doctrina Christiana, quam Jesuitæ in regia Lahor eleganti stylo scripserunt. Quanquam vero omni studio nixus Petrus à Valle sit, ut imprimeretur hoc Lexicon suum Romæ typis Congregationis de Prop. Fide: non id tamen, quantum memini, factum est: uti nec ingressum Lexicon linguæ Persicæ, quod Adamus Olearius affectum habuit, sed an & ad finem perduxerit ignoro.

CAP. VI.

DE LINGVA GRÆCA.

§. 1. Linguæ Græcæ Necessitas & Utilitas à Viris doctissimis inculcata. 2. An Judæis eam discere licuerit, inquisitum. 3. Historia ejus tradita à Laur. Rhodomanno & Guilh. Burtono, Origines ab Æg. Menagio promissæ. De Literis Græcis Diss. Jos. Scaligeri. Franc. Guieti, J. Franc. Grandis, & aliorum, Labores in illa Etymologici. 4. Grammatici Græci Veteres Inediti obiter memorati. Ex Editis Basilius M. Ψευδώνυμος, Phrynichus, Helladius, Apollonius Dyscolus, Proclus, Moevis, Joh. Philoponus, Thom. Magister, Theod. Gaza, & alii, recensentur. Additur παρέκβασις de Græcis Literaturæ suæ in Europa Instauratoribus. 5. Scholiastæ Poëtarum Græcorum Veteres, lucem Grammaticæ sæpe fœnerantes, enumerantur. 6. Grammatici Græci Recentioris ævi ἐξοχώτεροι, Ang. Caninius. 7. Nic. Clenardus, Urbanus Bellunensis. 8. Mich. Neander (cujus etiam simul Discipulus, Laur. Rhodomannus, ob L. Gr. peritiam, & Venam in ea Poëticam præstantem, extollitur.) 9. Matth. Devarius de Particulis L. Gr. 10. Franc. Vigerius de Idiotismis L. Gr. 11. Joh. Posselius, Ant. Schorus, aliique Phrasium & Adagiorum Græcorum Collectores. 12. Jer. Tschonderus. 13. Mart. Crusius & Nicod. Frischlinus. 14. Grammatici alii moderni, uti & Scriptores de L. Gr. & Lat. convenientia. 15. Joh. Conr. Dieterici Chrestomathia Græca promissa. 16. Scriptores de Dialectis. 17. Scriptores de Accentibus. Origo & Novitas illorum à Cl. Salmasio, Is. Vossio & Henr. Chr. Henninio, detecta. Bibliotheca Græca, ab Henninio & Joh. Meursio promissa. 18. Controversia de Pronunciatione Linguæ Græcæ Historia & Scriptores. 19. Prolixior Historia Certaminum, de Dialecto Hellenistica, & Styli N. T. puritate, Literariorum. 20. Scriptores, qui Stylum Homericum cum Phrasi Librorum Sacrorum contulerunt.

De

DE Græca lingua nunc, illa omnis eruditionis ac sapientiæ nutrice, di- 2
cendum est. Omnia, quæ ad illam spectant, persequi nostri instituti non est, utpote qui non volumina scribimus, sed præcipua tantum sectamur, ac ab aliis omissa. De summa quidem ejus præstantia & necessitate convictos arbitror, quotquot in humanioribus studiis vel leviter saltem emergere laborant: atque, ut in uno historiæ literariæ capite persistamus; quot quæso nos auctores laterent, si Græca literatura careremus? Enimvero, uti singulæ bonarum artium è Græcia suum ortum trahunt; ita verissime Erasmus l. X. Epistolarum scribit: *Hoc unum expertus video, nullis in literis nos esse aliquid sine Græcitate.* Latius hoc argumentum alii deduxe. Plena sunt istiusmodi commendationibus Mich. Neandri scripta. De præstantia & necessitate linguæ Græcæ Orationem Matthæus Dresserus habuit Orat. lib. III. p. 25. Dissertationem de ea scripsit more suo egregiam Ludovicus Cresollius in Mystagogo. Idem, in libro de Natura & viribus Rythmi, Isaacus Vossius passim adstruit: & nihil tam enixe Isaaco filio, in Salmuriensi academia degenti, commendavit Claud. Sarravius, (*alter ille Peyrescius, gente nobilis, dignitate nobilior, doctrina nobilissimus, amicitiis clarissimus, ac studiis erga literas & literatos omnibus suspiciendus:* quo illum elogio Steph. le Moyne ornat) quam familiarem prorsus Græci & Latini sermonis usum. Sed quid multis? nemo eruditus est, qui non Græca summo studio perdiscenda ducat.

Quo in loco apud Judæos Græca lingua sit, eruditissimus *Wagenseilius* 3
exponit *in Sota* p. 967. seqq. Nimirum pugnant inter se Apellæ variis sententiis scissi: cum ne Gemaræ quidem, seu commentario Talmudico, cum suo textu conveniat. Futile est, quod illa refert, Chasamonæorum temporibus, cum Hyrcanus & Aristobulus fratres in se mutua oppugnatione ruerent, execrabilem esse publico edicto declaratum, qui Græcam linguam filium edoceret: cum Aristobulus Peripateticus, Philo & Josephus, in Græcorum scriptis & sapientia mirum quantum versati, maximum quoque inter suos nomen habuerint. Non minus aperte falsum, quod Mischna refert, tempore belli cum Tito tale scitum prodiisse: nam usque ad Justiniani Imp. tempora Græcam Bibliorum interpretationem in Synagogis lectam, Novella nos ignorare non patitur. Successu temporis vero abrogata in Synagogis Græca Legis lectio est, & plane in desuetudinem abiit; quod & nisi fallor, unum Maimonides voluit in eo loco, ad quem Celeb. Wagenseilius stupet: cum ait Maimon. *pridem in desuetudinem abiit lingua Græca, confusa est ac periit.* Non sane videtur de linguæ interitu in universum loqui, sed de ejus usu in Synagogis. Hinc neque ipsemet ignoravit Græca, nec Judæi Hispani pari cum antiquis, insania acti sunt: sed potius, observante eodem viro doctissimo, longe prudentiores se præstiterunt, dum Philoso-

Digitized by Google

losophiam Græcam discendi facultatem saltem iis, qui adultæ ætatis sunt, adimere haud fuere ausi.

3 Historiam Græcæ linguæ Laurentius Rhodomannus, ipse linguæ ejus peritissimus, peculiari oratione deduxit, quæ addita est Orationi Petri Mosellani de variarum linguarum cognitione paranda, Jenæ 1634. Versatur etiam hoc in argumento Guil. Burtonus, Anglus, qui peculiarem de eo libellum conscripsit, editum Londini 1657. in 4. & qui exigua brevitate sua non pauca continet ad historiam Græcæ linguæ pertinentia. Multa habet inprimis de antiquo ejus in Anglia usu, deque scholis Græcis illic ante Christum natum institutis: de quo argumento agit quoque Ant. Wood in Antiquitatibus Oxon., sub initium: Adjecit quoque Burtonus λείψανα linguæ Persicæ, ut jam cap. anteced. dictum: sed, dum origines ejus ex Græca deducere molitur, fallitur, cum pleraque sint Germanica, ut ostendit Boxhornius in Dissert. peculiari ad Blancardum, Curtii editorem, scripta, quæ invenitur in editione Curtii Blancardiana. Origines linguæ Græcæ promisit Ægid. Menagius *Observ. in Malherb.* p. 361. & 389., sed non dedit. De literis Jonicis ac Græcis, earumque cum Phœniciis affinitate, prolixam & eruditam Dissertationem Jos. Scaliger suis Animadversionibus Eusebianis inseruit p. 110. seqq., in qua de inventione earum & natura fuse satis disquirit. JOH. FRANC. GRANDIS promisit librum, cui titulus: *Demonstratio philologica; qua patet, Hellenismi & totius ferme Grammaticæ Græcæ rationem, ipsamque anomaliam, tam nominum, quam verborum, in sola literarum, sive alphabeti cognitione, constare.* Ast non magis quicquam ejus libri prodiit, quam FRANCISCI GUIETI labor. Peculiare is aliquod consilium habuit Latinas voces à Græcis derivandi, in quo prima omnia, unde cetera deducerentur, monosyllaba esse voluit. Hoc profundum studii genus, quod ante ipsum nemini in mentem venerat, totum vitæ Guieti tempus occupavit. Sed, cum sollicite rem illam celaret, ne admissis quidem amicis intimioribus, post mortem ejus omnis industria periit, nec vel divinando è superstitibus schedis rationem operis istius quisquam assequi potuit. Refert Anton. Periander, seu potius, qui sub ficto nomine isthoc latet, Joh. Albert. Portnerus, celebris Ratisbonensium JCtus, *in vita Franc. Guieti, addita editioni Terentii Bœclerianæ.* Originem linguæ Græcæ è monosyllabis hauriendam Isaacus quoque Vossius animadvertit, in libro de Natura Rythmi p. 44., cujus locum, cum & ad commendationem sermonis Græci, & ad illustrationem præsentis instituti, haud parum faciat, apponam. *Sed neque invidiosum fore arbitror, præsertim apud gnaros, si dixero: priscum Græcorum sermonem ex omnibus iis, quorum superest notitia, non primum tantum tenere locum, sed & illum tenere sine æmulo, ne ipso quidem contradicente olim omnium gentium victore populo. Nec tamen existimandum, istiusmodi eum fuisse ab ipsis statim incunabulis. Primam quippe hujus si excutiamus origi-*

originem, nihilo meliorem aliarum gentium linguis eam fuisse deprehendemus: asperam, scabiam, & omnis dignitatis & elegantiæ expertem, fuisse, vel inde satis intelligas, quod vix alia, quam monosyllaba, priscis temporibus habuerit vocabula, seu illa nomina essent, seu verba. Hucusque Vossius, qui in sequentibus augere pergit istam antiquissimæ linguæ Græcæ barbariem, & modos, quibus illam ope Musices ac Poëseos expoliverint, exponit. Ceterum, quænam ineptitiæ in vocum etymis, ob ignorantiam Græcæ linguæ, hic illic commissæ sint, singulari oratione docuit Joh. Conradus Dietericus, in Græcia Exulante, sive, de infelicitate seculi superioris ob Græcæ L. imperitiam Dissertatione, Marpurgi edita in 4. 1640.

Grammaticos Græcorum quod attinet, eorum sane & fuit olim, & est adhuc, larga fœcunditas, & ferme dixerim abundans: nisi quod apud recentiores plus exscribitur Grammaticarum, quam scribitur. Olim quidem magno numero prostitisse librorum Grammaticorum, qui modo linguam in universum, aut communem Phraseologiam, evolverant, modo unius solum dialecti, Atticæ inprimis, rem omnem fusius explicarant, non crebræ solum allegationes recensionesve Athenæi, Photii, Suidæ, Magni Etymologici, &c., facile probatum dant: sed & editi partim Græcorum veterum Grammaticorum fœtus; partim adhuc inter inedita bibliothecarum latentes, idipsum extra omnem dubitationis aleam ponunt. (Ut taceam, jam Pompeji M. ævo Romæ Asclepiadem Grammaticum opus de Grammaticis vastum conscripsisse, cujus sextum librum à Suida, undecimum ab auctore vitæ Arati allegari, observat Jonsius de Script. Histor. Philos. p. 205. sq.) Atque, ut ab ineditis incipiamus, magnam satis eorundem farraginem, è Regia maxime Parisiensi Bibliotheca, Phil. Labbe recenset in *Nova Bibliotheca MSSrum. P. IV. p. 103. sqq.* Non minorem apparatum in Anglicis aliisve celebrioribus bibliothecis asservari, testantur, qui viderunt. Ii vero, qui typis editi prostant Græci veteres Grammatici, omnes tam antiqui non sunt, ut non magnam partem eversam CPlin. demum secuti sint. Quanquam enim sub *Magni Basilii* nomine *de Grammatica Exercitatione liber* Græce apud Morell. Paris. 1585. in 8, & jam diu ante Florentiæ 1515, lucem aspexerit: suppposititium tamen esse fœtum, Manueli Moschopulo debitum, jam pridem Rob. Stephanus in emendatissima sua editione A. 1545. monuit; observante Placcio *de Script. Pseudon.* p. 158. Antiquior Moschopulo & eversa CPli *Phrynichus*, quippe jam Photio memoratus, & eodem referente sub Marco Aurelio & Commodo Impp. vivens, libellum reliquit de Dictionibus Atticis: cujus editio prima Zach. Calliergo debetur, Romæ 1517. inde repedita est Venetiis apud Asulanum, 1524, & Parisiis apud Vascosanum 1532: optima editio est & nitidissima Augustana 1601. in 4., studio Dav. Hœschelii, cum ejusdem, & prolixioribus Petri Joh. Nunne-

sii notis, in lucem publicam emissa. Alios ejusdem Phrynichi tractatus Grammaticos, sed qui non supersunt, Photius atque Suidas recensent. Notandum vero, in ipsius Nunnesii notas Anonymum quendam eruditissimum, quem Casaubonum esse suspicantur aliqui, doctissimas notulas confecisse: uti Menagius refert in Anti-Bailleto T. I. p. 170. ubi & errorem Bailleti castigat, qui, Heinsium Nunnesii notas publicasse, pro suis, & proinde sugillatum a Salmasio fuisse, scribit; quod utrumque longe falsissimum est: cum Nansii correctiones in Epictetum pro suis ediderit Heinsius, & proinde sit à Salmasio in præfatione ad Simplicium censoria virgula percussus. Nihil ibi de Phrynicho, vel Nunnesio, cogitatum. Phrynicho jungit ob simile institutum Photius Cod. 158. *Helladium*, cujus Lexicon Suidæ insertum inscriptio testatur: Chrestomathiam vero, prolixe, idem Photius Cod. 279. excerpit. Verum quicquid, hujus superest nonnisi fragmentum est. Totum habemus *Apollonii Dyscoli* (seu *Difficilis*, ut Gesnerus vertit), Alexandrini Grammatici, & Phynicho adhuc senioris, de Constructione Orationis librum; Græce Venet. 1495. apud Aldum excursum in fol. item Florentiæ 1515 in 8., & cum Latina versione Franc. Porti, ejusdemque & Frider. Sylburgii notis, in 4. Francof. apud Wechelos 1590. Apollonio, in editione Augustana, adjuncta etiam *Procli* Chrestomathia est ab Andr. Schotto Græco-Latine, additis quoque Nunnesii notis, edita. *Mœridis* Atticistam, Photio olim lectum, nunc in Vaticana Bibliotheca latere Frisius refert: sed & in Gallicis & Anglicis Bibliothecis. Esse narrat Salmasius, qui, in Comment. de Hellenistica, eum à se lectum passim allegat, & p. 46. in tota ejus συλλογῇ nihil frequentius notatum ait, quam differentiam nominum Atticorum & ἑλληνικῶν. Usus quoque eo libro est, cum Glossarium suum Græcum conscriberet, Carolus du Fresne: & Steph. le Moyne illud MSS. possedit. allegatque in Not. ad Var. Sacra p. 479., in eo tamen errat, quod Atticistam nomen viri putat, quod libri est. *Johannem Grammaticum*, quem & Philoponum vocant, & *Corinthum* quendam, subjecit suo Linguæ Græcæ Thesauro Henr. Stephanus, qui & cum Lexico Scapulæ edi solent. *Thomæ Magistri* Selectæ Dictiones Atticæ Romæ 1517, Parif. 1532, & nuperrime Franeckeræ 1690. prodierunt: [Constituerat aliquando Martinus Brunnerus, Gr. Linguæ Professor Upsaliensis, Thomæ Magistri librum, recensitum a se, & cum Codicibus MSS. collatum, nova editione publicare: quam in rem subsidia If. Vossii per Nicol. Heinsium imploravit: uti constat ex epistola Heinsii ad Vossium, quæ inter Colomesii notas in Gyraldi Dialogos de Poëtis legitur p. 67. sed non credo editum esse quicquam.] Post eversam CPolim, *Theodorus Gaza* primus Introductionem in Grammaticam scripsit, magno omnium applausu, magnoque ad id stipendio conductus, Græcæ Venet. apud Aldum 149. fol.

excu-

excusam, repetitamque postmodum editione Græco-Latina Basileæ 1523. in 4. Nimirum erat inter novem exules è Græcia Romam profugos, qui præcipue Græcas literas in Occidentem & Septentrionem intulerunt, haudquaquam postremus. Sunt vero illi Bessario Cardinalis, Eman. Chrysoloras, Demetr. Chalcocondylas, tot egregiis discipulis clarus: Leon. Aretino, Franc. Barbaro, Fr. Philelpho, Bapt. Guarino & Poggio Florentino, cujus Institutiones Grammaticæ Græcæ variis locis impressæ sunt: Theod. Gaza, Joh. Argyropulus, Georg. Trapezuntius, Marcus Musurus, Mich. Marullus, & Joh. Lascaris: qui postremus, ex Illustri Lascarina Imperatorum familia oriundus, Medicæam Bibliothecam insigni Græcorum codicum thesauro ditavit; cum legatus à Laurentio Medicæo CPlin. ad Bajazetem missus omnes Græciæ Bibliothecas scrutaretur. Eodem Lascare auctore Leo X. P. R. (Laurentii Medicæi F.), ipsam propemodum Græciam in Italiam quasi in novam coloniam deduxit. Pueros enim ex tota Græcia, in quibus vis ingenii & bona indoles inesse videbatur, cum suis præceptoribus, Romam evocavit, ut linguam Romani suam ipsis commodius traderent, vicissimque suam illi Romanis. v. Miræi *Biblioth. Eccles. T. II. p.* 17. De singulis prolixe satis agit, eorumque simul icones è museo P. Jovii exhibet, Petrus Lambecius *T. VI. Comment. de Biblioth. Vindob. Addit. II. p.* 274. *sqq.* Addendus vero his novem Græcis decimus Antonius Eparchus est, Corcyrensis, qui superiore seculo per aliquot annos Venetiis Græcas literas docuit, prosecutusque est elegiacis versibus ruinam Constantinopolis, demum Corcyram regressus inter suorum literatos consenuit: is quoque centum codices Græcos secum attulit vanum, Imperatori Carolo V., & Francisco I., Galliarum Regi, oblatos: uti Lambecius *T. V. Bibl. Vind. p.* 118. refert: e quo, & aliis, varia de Eparcho collegit Stephanus le Moyne, Proleg. ad varia Sacra, Lugd. Bat. 1685. in 4. edita: queis nempe e codice Sarraviano, catalogum inseruit contentorum in volumine quodam, quod Eparchus olim Francisco R. dono obtulerat. Præterea è Græcis, quibus Græca eruditio multum debet, Hieronymus Spartiata, nec non Franciscus Portus, Cretensis, & Æmylius, Francisci filius, memorandi sunt, omnes laboriosissimi: ut & Nicolaus & Zacharias Calliergi, Cretenses itidem quorum utrique curam impressi primo Magni Etymologici; posteriori insuper collectionem Scholiorum Theocriti, debemus.

Ceterum vendicant sibi suo jure præcipuum locum inter Grammaticos Scoliastæ Græci, utpote quorum magna pars ad *ἐξηγητικὴν* ferme tota componitur: quanquam & immista haud raro sint historica, & auctorum hodie incognitorum allegationes; quæ eo magis commendabiles illorum labores reddant. Familiam inter eos, nemine contradicente, ducit EUSTATHIUS, Thessalonicensis Sec. XII. Archiepiscopus, eruditissimati-

mus commendator Homeri, cujus vastum opus, & omni doctrina, grammatica præsertim atque historica, refertissimum, Romæ primum IV. voluminibus 1550., & Basileæ Vol. III. An. 1560, prodiit. Priusquam vero recuderetur opus integrum, epitomen ejus, sub titulo *Cornu Copiæ, sive Oceani Enarrationum Homericarum, ex Eustathio excerptarum*, concinnavit, atque uni justo volumini inclusit, *Hadr. Junius* Basil. 1558, scilicet privarentur in universum labore Eustathii, quibus ad totum opus coëmendum sumptus non sufficerent. Sunt præterea alia in Homerum Scholia, quæ Didymo vulgo adscribuntur, & sub ejus nomine tam apud Aldum & Basileæ aliquoties, cum Homeri textu, quam Lugduni Batav. ex editione Schreveliana, excusa sunt. Verum uti jam superiore seculo Jacobus Bedrotus, cum ea scholia sine Homeri textu ederet, Argent. 1539. in 8., in præmissa præfatione, num recte illa Didymo tribuantur, dubitavit, & *ἀνωνύμῳ* potius esse censuit, qui Didymum toties laudat & allegat: ita Henr. Stephanus quoque idem sensit, & Heracleoni potius vindicanda judicavit: quem secutus in Dissertat. de Stylo N. T. Thom. Gatakerus, quamplurimos, & tantum non omnes, secum sentientes reperit. Recentissima illorum scholiorum optimaque editio, quæ simul inedita prius scholia multa dedit, est nupera Cantabrigiensis 1689. in 4., sed Iliados tantum, cui ut succedat Odyssea, optandum. Non longe ab Eustathio collocandus *Apollonii Argonautæ Scholiastes*: seu, quod aliis videtur, scholiastæ tres, Lucillus, Sophocleus, Theon, quorum labor in unum collectus apud Aldum primo, tum Basileæ 1521. & 1549., tum & apud H. Stephanum prodiit in 8. Utilissima scholia illa sunt, & accurata, multumque ad veterem polyhistoriam conducunt. E reliquis, præcipue commendari merent *Scholiastes Aristophanis*, prorsus egregius ille, & inter optimæ notæ commentatores numerandus; cujus editionem primam apud Aldum Marcus Musurus adornavit Venet. 1502., inde Florentiæ 1515. & Basil. 1548. recusam: revidit vero, cum antiquis Codicibus contulit, supplevit, suisque insuper Græcis quoque scholiis auxit Odoardus Bisetus, Genevæ 1607. *Scholiastes Sophoclis*, Florentiæ apud Juntas, Venetiis apud Aldum, & Francofurti plus semel editus: *Isaacius Tzetzes*, Johannis frater, *Lycophronis* commentator, fratre multo eruditior, & inter optimos locum tenens: excusus una cum Joh. Meursii in Lycophronem Notis, Lugd. Batav. 1597. apud Raphelengium: *Johannis Tzetzæ in Hesiodum scholia*, una cum Scholiis Procli, Moschopuli, Johannis Diaconi, qui & Pediasimus & Galenus, Johannis cujusdam Protospatharii ἐξηγήσει φυσικῇ τῶν ἡμερῶν Ἡσιόδου, & antiquis in Theogoniam Scholiis *ἀνωνύμοις*, Venet. apud Trincavelum 1537. in 4. edita sunt; quæ postmodum nitido charactere denuo imprimi curavit Lugd. Batav. 1603. ad Aucadolescens Dan. Heinsius: Ejusdem Johannis Tzetzæ Scholia in Homeri Iliadem, sed mutila non contemnenda tamen, in Bibliotheca Paulina Lipsi-

Lipsiensis Academiæ asservantur. Prætereo nunc Scholiastas Pindari, Æschyli, Euripidis, *Φαινομένων* Arati, Theocriti supra jam memoratum; Thucydidis, aliosque plures: neque enim nunc instituti ratio patitur, ut de singulis fusius agamus. Optandum vero, ut curatius aliquando Scholiastarum veterum historia ex antiquorum monumentis erueretur: multum illa orbi literato prodesset: instigandusque adeo vir ille eruditissimus è nostris est, qui spem ejus historiæ aliquando fecit, ut eam impleat.

Pergimus ad Grammaticos recentiores: quos quidem si enumerare omnes animus foret, in immensum caput hoc extendi necessum foret. Enimvero paucos recensebimus atque potiores. Primus sit ANGELUS CANINIUS, Italus seculi superioris, linguarum longe peritissimus, eoque nomine per Italiam, Hispaniam, Galliam & Hungariam, clarus doctor *Hellenismum* scripsit, librum mole quidem non magnum, sed nec vulgaris etiam eruditionis. Equidem Josephus Scaliger Caninium plagii accusat, eumque è cujusdam Hispani Franc. Vergaræ Grammatica optima quæque desumsisse, additis de suo nonnullis, criminatur, in Excerptis Putean. p. 148. Ast affectui Scaligerum indulsisse, &, quanquam in primis Scaliger. p. 47. ei se nihil invidere profiteatur, invidisse tamen, dubitare nos non sinit subjuncta statim Tanaq. Fabri nota. *Is est Angelus Caninius, Anglarensis, quem nos, si quid in hoc genere sapimus, omnibus Grammaticis Græcis, quot sunt, quot fuerunt, longe anteponendum esse judicamus. Nam, quod quidam de Vergara dixerunt, id nec probatur, nec videtur verisimile. Liber ipsius editus est Lutetiæ Paris. 1555. apud Guil. Morellium, in 4. Thesaurus Hellenismi dici potest. Nunc illum cum maxime lego, neque pænitet me operæ.* Hæc Faber, candidior judex, cui quodammodo præivit Jac. Gretserus, dum, in præfatione suæ Grammatices, Clenardo atque Varennio Vergaram facit longe inferiorem; & præsertim ordinem ejus perturbatum & implicatum notat. Ceterum editus etiam ille Caninii Hellenismus in 8. Paris. 1578., cum auctario Caroli Hauboesii, prodiit. Thuanus, Caninium suæ Historiæ inserturus, de ejus patria Scaligerum interrogavit, ut è Gallicis ad Scal. epistolis videre est p. 319. 6

Caninium sequatur NICOLAUS CLENARDUS, vir doctissimus. Scripsit is *Institutiones Linguæ Græcæ*, Paris. 1549. in 8., 1553. in 4. apud Wechelum, & multoties alibi, impressas, quas pro absoluto perfectoque opere habent nonnulli. De ejus tamen (ut & de Caninii) defectibus jamdudum monuit *Henr. Stephanus*, in *Dialogo de Infidis Linguæ Græcæ magistris*: qui & supplementum scripsit hujus Grammatices, quod, una cum Frid. Sylburgii recognitione, Francofurti editum est. Gretserus, loco paulo ante cit., queritur, in singulos prope annos nova facile Clenardum prodire: novis notis, notationibus, animadversionibus, paralipomenis & censuris, quasi vinculis & compedibus onustum. *Scaligero* in Scaligeranis *clenardus diligentissimus potius* 7

Gram-

Grammaticus, quam doctus ulla in lingua, videtur: Sed & hoc ego judicium nimis ambitiosum esse crediderim.

Adhuc ante Caninium & Clenardum, URBANI BELLUNENSIS, Monachi Franciscani, *Institutiones Grammaticæ* ab Aldo primum, tum à Curione summa cura Basileæ, cum præfatione Henrici Glareani, excusæ prostant 1524. 1535. & 1939. in 4., quo quidem in scripto auctor non sane contemnendam operam posuit, & à viris doctis probatam. Et qui posset aliter, qui, ut in præfatione testatur, *Grammaticorum ingentem copiam ex omni propemodum Europa collegit, moxque eos omnes sane quam accurate perlegit, habitoque delectu rerum annotatu dignarum, duos composuit libellos, quorum alter tyronibus manum leviter præberet, alter penitiora profectis paululum recluderet.* Atque, ut eo magis suum istud opusculum probaretur, laudabili instituto de passionibus dictionum ex Tryphone; de spiritibus ex Theodorito; ac de Dialectis ex Corintho excerpta, suis Institutionibus adjunxit.

8 Post hunc MICHAEL NEANDER memorandus est, ille meritissimus Gymnasii Ilfeldensis rector, ubi tot præclaros viros formavit, & inter alios *Laurentium Rhodomannum*, ex Gymnasii Stralsundensis Rectore Professorem Historiarum Wittebergensem; cujus quidem promotio num Scaligeri commendatitiis, Electori monstratis, debeatur, ut ipsemet in Excerptis Puteanorum jactat, incertum. Hoc certum, adeo in Græcis literis, & poësi inprimis, excelluisse Rhodomannum, ut admirationi stuporique fuerit ipsimet præceptori Neandro, ut & Dav. Chytræo, Joh. Caselio, Mart. Crusio, Nicod. Frischlino, Joh. Leunclavio, Henr. Stephano, Christ. Plantino, aliisque viris ejus ævi in Græca eruditione principibus, & ut idem *Scaliger Epist. 401.* ad illum data miris cum elogiis extollat, scribatque inter alia: *Equidem memini, quum illa tua insitate venustatis Lestiaca, Iliaca, & reliqua, tacito nomine tuo prodiissent, non potuisse me continere apud amicos, præsertim apud Germanos, quin ea dicerem cum præstantissimis Græcorum certare, multis etiam longe præstare: quod qui negare vellet, aut imperitum aut malignum esse.* Sic & Gallus Jesuita eruditissimus, *Franciscus Vavassor, lib. de Epigrammate c. 17.* Rhodomanni Græca poëmata, qui rarus Gallorum in Germanos candor est, Jul. Cæsaris & Josephi Scaligerorum carminibus præfert, & ipsis antiquis dubiam reddere posse palmam censet. Optimis vero ejus poëmatibus accensenda inprimis etiam Palæstina est, purissimo versu Græco scripta, & ad invidiam usque nitida: cui præfationem in laudes Rhodomanni effusam Mich. Neander præfixit. Inter cetera Græca ejus poëmata encomiasticon quoque carmen in præceptorem suum, Michaelem Neandrum, extat, (quem scilicet, ipso Neandro teste, in amore semper habere, amore etiam & sermone nunquam desiit,) prolixum non minus ac egregium, quod in libro ejus Physico reperitur. Ceterum, ut ad Neandrum nunc propius à laude discipuli redeamus, ut

ut ille vir in omnibus pene disciplinis utilissimos longe libros scripsit; ita Erotemata ejus Græca aliquoties edita, satisque vel è nostris quoque superioribus libris nota sunt, ita, ut nec de prolixa præfatione, longe eruditissima, quæ nonnullis editionibus præfixa est, quicquam dicere attineat.

MATTHÆUS DEVARIUS, vir Græce doctissimus aurcum plane librum *de particulis linguæ Græcæ* scripsit, qui olim Romæ An. 1588. in lucem emissus in 4., postea A. 1657. in 12. in Anglia, recusus est. Liber est omnibus elogiis dignus, & miror, illum tamdiu latere potuisse. Namque & nunc, recusus licet, etiamnum rarissimus est: cum tamen ne unus quidem nec veterum, nec recentiorum, in hoc argumento quicquam tentarit, huic operi comparandum, quod, proin sedulo juventuti harum rerum cupidæ commendandum existimamus, quippe, in quo maxima elegantiæ Græcæ pars proponitur. Ceterum idem ille Devarius est, qui copiosissimum indicem in Eustathium, Homeri interpretem, summo utique labore confecit. Quinam vero reliqui ejus in Lingua Græca fuerint labores, ipsemet, in dedicatione & præfatione sui de particulis libri, exponit. 9

Ob similem laborem Devario FRANCISCVM VIGERVM, Gallum, Jesuitam, surrogamus, doctissimum: cujus *de Idiotismis præcipuis linguæ Græcæ* liber aliquoties, sine addito nomine Auctoris, lucem aspexit Paris. apud Sebast. Cramoysi 1627. in 12. 1644. in 12., & alias: una cum nomine auctoris prodiit Lugd. Bat. in 12. 1680. Multa sunt in illo libro recondita, quæ ad Syntaxin Græcam spectant: magna etenim cum cura ac diligentia differentiam Attici sermonis notat, ceteraque linguæ Græcæ scita eleganter pertractat; quibuslibet sub certis regulis, juxta Grammatices ordinem, locatis. Certe facem præfert Vigerus hoc suo libro ad pernoscenda linguæ Græcæ interiora. Consilium opusculi patet ex præfatione, quæ quasi in antecessum & παρασκευὴν legi potest. 10

JOHANNES POSSELIUS, Rostochiensis Græcæ linguæ Professor, rem Grammaticam Græcam variis libris a se editis locupletiorem reddidit. Ejus extat *Syntaxis Græca*, non contemnendum opus. Scripsit & *Calligraphiam*, Francof. 1590. in 8. editam, librum ad conficiendam orationem Græcam utilissimum: quanquam omnibus numeris absolutus non sit; Benziique Thesaurus illi præstet. Est tamen usus apud tyrones non contemnendi. Multa sane ad perfectum aliquod opus hujus argumenti requiruntur, neque illud studium Græcæ linguæ nunc est, ut quis tunc sibi laborem sumere velit: ideoque in pretio habendi, quos nancisci possumus. Maxime in hoc genere commendari meretur ANTONIUS SCHORVS, aurei libelli auctor *de ratione docendæ discendæque Græcæ & Latinæ Linguæ*, Argent. 1549. in 8. editi, in quo, ex Isocratis parænesi ad Demoni- 11

monicum, modum ostendit, quo phrasium in lingua Græca, quas perpetuo cum Latinis confert, observationes instituendæ sint. Extat & *Mich. Neandri phraseologia Isocratis*, quam ille, ex hujus Orationibus collectam, & sub titulis locatam, retentis sui auctoris verbis integris, vulgavit Basil. 1557. in 8. Ejusdem instituti est JACOBI BILLII, Abbatis Græce eruditissimi, *Locutionum Græcarum, in communes locos per alphabeti ordinem digestarum, volumen*: quod Paris., vergente ad finem superiore seculo, lucem publicam aspexit. Poëticarum phrasium congeriem collegit *Joh. Phil. Pareus*, *in Mellificio Attico*, quanquam & illic non minus, quam in Calligraphia ejus Romana, delectum majorem, & distinctiorem ordinem, quis requirat. Porro &, in flosculis sententiarum, formularum solennium, adagiorum, pro ornatu orationis colligendis, aliqui salubrem operam navarunt. Legas itaque *Mich. Apostolii*, *Andr. Schotti Proverbia*: *Jani Gruteri*, *Gnomas Jambicas*, quas, in Opere Adagiorum suorum, ex omnibus gentibus collectorum, congessit Francof. 1610. in 8. Ex Homero sub titulis collectos habemus versus, qui Adagiorum instar nonnunquam Latino sermoni inspergi possunt, à Jacobo Duporto, in libro, cui titulus: *Gnomologia Homeri*, duplici parallelismo illustrata, uno ex locis S. Scripturæ, quibus gnomæ Homericæ aut prope adfines, aut non prorsus absimiles afferuntur: altero ex gentium scriptoribus. Cantabrigiæ 1660. in 4. Formulis istiusmodi nemo aptius & adposite magis utitur, quam Casaubonus & Reinesius in suis epistolis: e quibus excerpere illas potest, qui bilinguis in epistolis esse vult. Revertor nunc ad Grammaticos.

12 JEREMIAS TSCHONDERUS, in Gymnasio Vratislaviensi Græcæ L. Professor, scripsit *Systema Grammaticæ Græcæ*, quod magno elogio extollit Gaspar Scioppius. Nam in fine *Consultationum* suarum *de studiis*, ita habet: *Græcam Schonderi Grammaticam qui nancisci potest, magno paradigmata, multasque regulas, addiscendi labore se levatum lætabitur.* Et verum utique est, magna diligentia tradidisse auctorem illum Grammatices præcepta: plenissime simul & compendiosissime Dialectorum & Poëtismorum ad singula præcepta applicationes instituit; syntaxin ordinate proponit, usumque particularum monstrat: quanquam Matth. Devarii liber in hoc labore multum illi profuerit; ut, præter alia, ex syllabo auctorum patet, quos nominat. Editus est liber Jenæ An. 1618. in 8.

13 MARTINUS CRUSIUS, Professor Græcæ linguæ Tubingensis, multa edidit in lingua Græca. Variæ ejus extant Commentationes Grammaticæ, & cum Nicodemo Frischlino lites, qui & ipse Grammaticam Græcam scripsit, & in ea, quavis data occasione, Crusium sugillat. Sed erat Frischlino ingenium satyricum, quo magnas sibi calamitates, & exitium, attraxit. Equidem Crusius vir non adeo emunctæ naris, sed diligens tamen

men & laboriosus, erat, & in vulgari illa Græca versatissimus, cujus varia ab illo extant monumenta in ejus *Turco-Græcia*, Epistolarum ab ipso ad Græcos modernos, & horum vicissim ad illum, scriptarum: multos enim impendit sumtus in literas ultro citroque latas. Habetur vero in illis eximia notitia status religionis, qualis nunc est in Græcia, cujus cum nostra Aug. Confessione Symbolismus haud raro luculentus ostenditur.

Non vacat autem, recensere omnes Grammaticos, illos præcipue, 14
quibus pro lege est se mutuo exscribere, ut quidem recte mea sententia judicat Dietericus in Specillo Chrestomathiæ Græcæ, qui addit; inter tot Grammaticorum compendiorum Auctores vix unum esse, quem in omnibus sequi possis. Ostendimus Auctores præcipuos, unde plerique ceperunt sua, vel in compendium traxerunt: De reliquorum, qui supersunt, nonnullis, carptim brevia dicemus. Est nempe Grammatica Ott. Gualtperii, Theoph. Golii, Jac. Gretseri (sua utique laude non privanda, cujus jam septima editio ante An. 1606. Ingolstadii prodiit) Johannis Varennii, Mechliniensis, qui Lovanii Græcas literas docuit, Syntaxis Græca, Basil. An. 1536., & iterum cum annotatiunculis Joach. Camerarii, apud Oporinum Anno 1550 edita, quam laudat, & Vergaræ sine controversia præferendam ducit, Gretserus. Alex. Scoti, qui & in Clenardum scholia scripsit, prodiit Colon. A. 1633. in 8. Rich. Croci, Angli, in Grammaticam Gr. Introductiones & Tabulæ Grammaticæ Colon. An. 1520. excusæ commendantur à nonnullis; quos inter præcipue Erasmus eum Auctorem, ob linguæ Græcæ peritiam, vehementer extollit. Extat quoque Petri Rami Grammatica Græca, Paris. An. 1567. & Francof. 1580. in 8. edita. Alia item ejusdem auctoris Francof. An. 1581. prodiit, quæ in id scripta est, ut, quantum differat lingua Latina à Græca, ostendat: quod argumentum licet à Ramo plene pertractatum non sit, est tamen conatus operis haud vulgaris. Utilissimum enim est, nosse differentiam linguarum a se invicem & convenientiam; cum utrumque faciat ad proprietatem Latinæ Linguæ, & ad Idiotismos rectius cognoscendos. Convenientiam Græcæ linguæ cum Latina descripsit Daniel Vechnerus, in libro, cui titulus Hellenolexia, seu Parallelismus Græco-Latinus, imitationem Græcorum in lingua Latina ostendens. Liber non ita pridem recusus est, utilissimus sane, e quo maxime patet græcissatio linguæ Latinæ: editus est dudum Argentorati An. 1630 in 8. Jacobi Welleri Grammatica laudatur ob declinationum species in compendium redactas: verum non fuit hoc ejus inventum, sed Laurentii Rhodomanni, qui, *in Philomuso suo*, jam tum ejus meminit; quod Wellero dissimulatum. Extat quoque Græca Grammatica Joh. Caselii, à Nathane Chytræo edita Rostochii An. 1581. in 4. Francisci Sanctii Grammatica, Antwerpiæ eodem anno in 8. procusa, exiguus

libellus est, sed ob auctoris nomen in aliquo pretio habendus, qui fuit in Salmanticensi Academia Rhetorices & Græcæ linguæ professor. Græcæ Vulgaris hodiernæ Grammaticam Simon Portius, Theologus Romanus, scripsit, nuncupavitque Cardin. Richelio Paris. 1638. in 8., quam tanti æstimavit Carolus du Fresne, ut recusam Glossario suo Græco præfigeret.

15 Dolendum vero, intercidisse consilium JOH. CONR. DIETERICI de *Opere χρηστομαθείας Græca*, cujus Synopsin, seu, ut ipse vocat, *Specillum*, editum habemus. Sex ille partes operis ejus facit. I. Breviarium; in quo artem Grammaticam tradere meditatus est. II. Radicale, ut vocat, quod primitiva Græca, eorumque deducta, certis regulis proponere debuit, pene ea ratione, qua Andr. Pauli in Thematologia Novi Testamenti usque est. III. partem facit Theatriolum sententiarum, sex ordinibus distinctum: quo in loco multa de Auctorum Græcorum delectu non aspernanda habet. IV. Pars illi est Inventarium Harmonicum, quo recenset vocabula ac Phrases cum Latinis convenientes, & è Græcis deductas voces Latinas (Quo consilio Jac. Masenius in Palæstra Styli Romani, l. II. c. 2. & 3., à Græcis derivata peculiari Lexidio complexus est). Sequitur apud Dietericum V. pars, Rationale vocum, ubi etyma ac origines vocabulorum, investigat. Sextam denique partem vocat Flavissam Poëticam, qua proponere voluit lexidion vocum & translationum Poëticarum, quas quidem à ceteris optime sejunxit. Addit denique Mantissam artificii mnemonici, quam illorum ingeniis, qui non adeo incapaces artis istius sunt, tantum commendat. Memini, Henricum Schævium Eilhardi Lubini Clavem L. Gr. ad artes mnemonicas redegisse, atque vis non sine aliquo successu Græcæ linguæ radices pueros docuisse.

16 Hæc de Grammaticis in universum. Partes grammatices sigillatim nonnulli peculiaribus libris exposuere. Dialectorum Græcarum originem & naturam prolixe, & more suo eruditissime, pertractavit Salmasius in suo *de Hellenistica Commentario*, inprimis P. II. inter alia contendit, male κοινὴ dialectis annumerari: quippe quæ tum demum invaluerit apud Græcos, ubi ceteris dialectis abolitis sola ἑλληνικὴ (quæ olim in dialectorum censu fuerat Thessaliæ ac Macedoniæ incolis usitata) per Macedones introducta ubique fuerit: quare motos ait illius temporis Grammaticos, qui quatuor dialectos ab antiquis traditas scirent, viderentque vigere ubique locorum in Græcia linguam illam, quæ κοινὴ vocabatur, hanc quintam addidisse dialectis antiquis quatuor, quæ proprie tamen dialectus non sit. Egit quoque de dialectis fuse Henr. Stephanus in *Thesauri parte ultima*. Omnem vero ejus aliorumque de dialectis doctrinam tabulis commode & succincte inclusit Jacobus Zvvingerus Prof. Basileensis, quæ cum Scapulæ Lexico edi solent.

17 De Accentibus Græcis peculiares libros scripserunt Antonius Dangalie-

heres, & Phil. Labbe: quorum hic editus est Lugduni 1650. in 12., alter ibid. A. 1655. in 12. Et hi quidem nihil de accentuum novitate tradunt. Cl. Salmasius, in ea epistola ad Sarravium, quam *libro I. P. I. nostri Polyhistoris, c. 7.*, totam excerpsimus, Aristophanem primum & prosodiæ, & accentuum, repertorem facit: Byzantium nempe, Grammaticum sub Ptolemæis Philopatore & Epiphane clarum, ut in alia iterum epistola, inter Sarravianas p. 241. & 242, semet explicat. Neque id sane falsum, quippe quod ex Apollonio, Arcadio, aliisque Græcorum Magistris, didicit: uti, post Salmasium, ISAACUS VOSSIUS lib. de Viribus Rythmi observavit p. 18., qui simul brevem historiam Græcorum accentuum literariam subjungit, his verbis: *Hujus* (Aristophanis) *discipulus Aristarchus, præceptoris insistens vestigiis, auxit & illustravit accentuum numerum, idemque studium tenuit Dionysium Thracem, Aristarchi auditorem. Nec aliam insitere viam, qui postea in schola Alexandrina sibi invicem successere: Apollonius nempe Dyscolus, Orion, Herodianus, Apollonii Dyscoli filius, Alexander, Astyages, Origenes, Agapetus, Philoponus, Sergius, Apollonius junior, Aristarchus junior, Johannes Charax, Herodianus Magnus, Auxenius, Georgius Chœroboscus: qui omnes quanto ætate posteriores, tanto pluribus præceptis accentuum rationem involverunt, ut multa horum quæ supersunt, satis declarant scripta.* Quemadmodum vero Salmasius l. c. negare non potest; non propterea, quod inventi dudum accentus fuerint, eorum quoque, in scriptione marmorum, numismatum, codicumve usum, fuisse: imò potius nullum codicem nongentorum aut mille annorum deprehendi fatetur, cui, nisi forte à recentiore manu, appicti accentus ulli sint: ita hoc etiam inprimis Vossius pro novitate accentuum hodiernorum urget: olim scilicet, florentibus etiamnum Græciæ rebus, longe aliam prosodiæ & accentuum fuisse rationem persuasus: ad quæ roboranda veterum Grammaticorum *Dionysii Thracis, Apollonii Alexandrini, Æl. Dionys. Halicarnassensis, Aristarchi junioris, & aliorum*, quæ supersunt scripta & fragmenta allegat, colligitque, *non Grammaticorum olim sed musicorum fuisse officium, notas, seu diagrammata prosodica, unde cantus cognosceretur, appingere poematis.* E quibus omnibus concludit; repudiandos in poëtarum lectione Græculorum recentiorum accentus, *qui nihil aliud signant, quam sonum absonum, ridiculum, & versus, qui cantari nequeant; denique quidvis potius, quam carmen:* contra apponendos alios, qui pedum ac rythmorum rationem observent: cujus laboris specimen ipse in tribus Homeri versibus exhibet. His Vossii aliisque novis rationibus nixus *Henricus Christianus Henninius*, idem παράδοξον eleganti dissertatione adserere conatus est, quæ sub titulo ἑλληνισμῦ ὀρθωιδῦ Trajecti ad Rhen. An. 1685. in 8, in publicum exiit. Sane, uti hæc opinio suis, probabilibus etiam, fundamentis destituta dici non potest, probataque Henninii dissertatio, ipsomet id referente, compluribus apud Belgas eruditis primi ordinis est: ita eo magis optandum, ut aliæ ejusdem viri duæ Dissertationes,

by Google

tiones, quas se jam paratas habere ait, excudantur: quarum una inscribitur ἑλληνισμὸς εὐμαθητ☉, & annexum *indicem Bibliotheca Graca* habebit 1. *Philologorum*, seu Grammaticarum, Lexicorum, Phraseologiarum, particularum linguæ Græcæ, similiumque scriptorum. 2. *Literatorum*, qui Græcas antiquitates illustrarunt. 3. *Auctorum Gracorum*, qui ab Homero ad captam usque CPlin urbem scripserunt. & 4. *MSS. Gracorum ἀνεκδότων*, quæ hic illic in Bibliothecis latent. Incidit hac occasione, ut id ὡς ἐν παρόδῳ, sed tamen non extra oleas, addam, JOHANNEM MEURSIUM, egregium illum Græcæ antiquitatis vindicem, sub manibus simili labore *Bibliothecam Gracam*, ac *Bibliothecam Atticam*, habuisse: Atque, ut erat prorsus eximia in eruendis colligendisque rebus Græcis solertia, stupendique laboris vir: ita neque hoc in opere cessavit: sed jam ad finem perduxerat Atticam Bibliothecam, quæ scriptores Athenis oriundos continet: & in quatuor libros Alphabetico ordine distributa Holmiæ in Regia Suecorum bibliotheca MSS. servatur: hinc vero ut communi eruditorum usui, per Clar. Normannum, vel alium virum doctum, eruatur, sane perquam optandum est. *Graca* vero *Bibliotheca* Meursii, quæ ibidem latet, & omnium Græciæ provinciarum auctores itidem alphabeti ordine digestos recensere debuerat, manca nimis est, & non ultra primam δυάδα literarum assurgit. His ita de Meursio inspersis, nunc ad Henninii promissam alteram dissertationem revertor: eam inscribit Ῥωμαϊκισμὸν βαρβαρόφωνον: demonstrabitque, Græcos hodiernos, eorumque sequaces, vitiose literas & diphthongos Hellenismi enunciare.

18 Atque ita nos manuducit sua hac promissione Henninius ad controversiam de genuina linguæ Græcæ pronunciatione, multa utrinque contentione, scriptisque multis, inter literatos agitatam: quibusdam hodiernum & vulgarem pronuntiandi morem, quo diphthongos *αι* per simplex *ε*, *οι* vel *ει* per *ι* simplex, efferunt, quemq; nunc jotacismum appellare nobis liceat: aliis contra vehementer eam pronuntiationem impugnantibus, & oppositum adeo esse clarum manifestumque contendentibus, ut contrahiscere idem sit, ac os nullum, vel potius pugilis, habere. Sic utraque causa suos patronos, sua etiam argumenta, habet. Mihi tamen semper potior est visa posteriorum sententia, qui jotacismum istum improbant. Id equidem præfracte adeo negare non ausim, aliquo tempore, & apud aliquos Græciæ populos fuisse talem pronuntiationem in usu: namque observatum est in inscriptionibus Græcis vetustissimis (è quibus potissimum, & è versionibus Latinis, quando, Græcas literas æquali charactere exprimunt, res decidenda est,) pro *η* & *οι* substitutum fuisse purum jota: sed tamen hæc rem nondum decidunt. ISAAC. VOSSIUS, qui, suarum in *Melam Observationum* l. I. c. 11. p. 69. *se de Literis & pronuntiatione lingua Graca scripturum*, promiserat, *in libro de Natura Rythmi* p. 15. graviter in eos invehitur, qui credunt, *beta* literam sonasse ut

vita,

vita, aut vocales *η*, *ι*, & *υ*, eodem pacto pronuntiatas fuisse: contra is non solum florentibus adhuc Græciæ rebus, sed & quamdiu steterit Romanum imperium, diversum accidisse, audacter asserit: aliam tamen diphthongorum esse rationem fatetur: quanquam enim utraque earundem vocalis exaudita in veterum pronuntiatione fuerit, priusquam Græcia Romanis serviret: sub Nerone tamen, & Claudio, cum nimium delicatuli esse homines cœpissent, diphthongos Græcas una cum Latinis, frustra etiam renitente Claudio, expirasse. *Non tantum insolens quid* (ita Vossius p. 16.) *sed & vastum, & rusticum, præ se ferre videbantur diphthongi* AI & OI: *Nec defuere credo, qui fauces non satis patere, nec sine dolore in tam latos sonos diduci & explicari posse, adfirmarent. Sine mora itaque à Romanis transiit vitiosus hic pronuntiandi ritus ad Græcos; gentem adulandi peritissimam, frustra reclamantibus doctis & antiqui moris studiosis: qui, licet aliquandiu restitere, brevi tamen & ipsi quoque in mollius loquendi genus concessere: & adeo quidem, ut Trajani & Adriani seculo bivocalium usus penitus cessasse videatur. Hinc est, quod in illis marmoribus, quorum inscriptiones factæ sunt post ea tempora, mera diphthongorum confusio appareat, cum* E *pro* AI, I *pro* OI *vel* EI, *passim occurrat, cum tamen in vetustioribus lapidibus orthographiæ ratio optime sibi constet.* Hæc Vossius, cujus ego judicio multum in hoc negotio tribuo: est enim illarum literarum doctissimus, &, in ista multitudine auctorum, qui de hoc argumento scripsere, procul dubio nova quædam vidit & observavit. Scripserunt alioquin de pronuntiatione linguæ Græcæ *Joh. Chekus, Anglus*, cujus de illa controversia *disputationes, cum Stephani Wintoniensis Episcopi VII. epistolis*, junctæ prodierunt Basil. An. 1555. *Thomæ Smithi de recta & emendata pronuntiatione linguæ Græcæ* liber Paris. apud Rob. Stephanum an. 1568. in 4. excussus est. *Adolphi Mekerchi, Brugensis, de veteri & recta pron. l. Gr.* scriptum Plantinianis typis Antvverp. 1576. in 8. impressum est. Henr. Stephanus vero integrum corpus auctorum, hanc materiam evolventium, collegit, hoc titulo: *De lingua Græca ac Latina vera pronuntiatione commentarii doctissimorum virorum.* An. 1587. in 8. Scripsit præterea *Job. Cajus, Londinensis, Medicus* clarissimus, πολύγραφος (ut è Gaddio de Scriptor. Non-Ecclesiast. Frisiique Bibliotheca liquet) & Collegii cognominis apud Cantabrigienses fundator, *de Pronuntiatione linguæ Græcæ & Latinæ, cum scriptione nova* Londini 1574. in 4. Adversus totacistas disputat quoque Laurent. Ramirez de Prado in Πεντηκοντάρχῳ suo, Antvverp. 1612. edito, c. 34, qui & hac in parte profligare ignorantiam vulgarem voluit. Contra vero non ita pridem Joh. Rodolph. Wetstenius, Græcarum literarum in Academia Basil. Professor, doctusque vir, omnes has de pronuntiatione Græcæ linguæ lites, editis de illa Orationibus Amstelod. 1681. in 8., ita resumsit, ut jotacistarum partes agat, & sollicite ad adversariorum argumenta respondeat: nondum tamen persuasit.

Digitized by Google

19 Ad doctrinam de Dialectis, cujus supra mentionem fecimus, pertinet quoque πολυθρύλλητος illa, & tot infestis acerbisque scriptionibus actitata, de Hellenistica Lingua controversia: cui occasionem primam Josephus Scaliger, tum *in Animadversionibus Eusebianis* p. 134., tum in conversatione familiari dedit: à quo, magistro suo, haustam opinionem DANIEL HEINSIUS, *in Prolegomenis suarum Exercitationum Sacrarum*, earumque perpetuo decursu, magno conatu uberius expolire peculiaremque Dialectum ejus, in translatione τῶν LXX., & stylo Novi Testamenti, obviam, constituere annisus est. Cui vero se acri scriptione opposuit: CLAUDIUS SALMASIUS, tum *in Commentario de Hellenistica*, Lugd. Bat. 1643. in 8. edito; tum in Funere & Ossilegio Hellenisticæ, ibidem eodemque anno procuso, cum Heinsius scripta dissertatione sui vindicias tentasset. Et scripsit quidem Salmasius eo eventu, ut causa Heinsium cecidisse viri docti palam tum judicarent. Ita enim Sarravius ad Alex. Morum Epistol. p. 71. *Omnes docti & probi in amici nostri sententiam palam eunt. Familiam duxere Gerh. Vossius, Constantinus Imperator, Joh. Latius: quos numeri innumeri secuti sunt.* Hos inter non ultimum ipsummet Sarravium fuisse, alia ejus ad Gronovium, quem noverat Heinsii amicum, verba testantur *Epist. p. 69. Sed quid de ejus* (Salmasii) *Hellenisticis censetis? Tu præsertim quid de Ossilegio? Nisi enim me viri amor turbat, vix aliquid majori cum fructu, venustate & elegantia, ab eo unquam scriptum fuisse edico.* Hinc, cum Martinum Schoockium, Ultrajectinum, *Rogum Funeris Hellenistici* moliri audivisset; *Viderit ille*, inquit, *num molesta tunica indutus in ipsa tæda lucere velit;* p. 87. Nihil vero hujus edidit Schoockius: sed auctor est Dissertationis de Hellenistica lingua, Lugd. Batav. 1643. in 8. evulgatæ, quam ab Heinsio ipso scriptam male Salmasius suspicabatur, eapropter castigatus à Placcio *in Anon. Detectis* p. 66. Præter Salmasium vero alium quoque adversarium, non minus acrem, & eruditum, nactus est Dan. Heinsius, amicum olim, & quod mireris, contra Balzacum defensorem, JOH. CROSUM, cujus *Observationum Sacrarum Pars prior*, Genevæ 1645. in 4. publicata, Heinsii Prolegomena discutit: & multis profecto egregiis atque eruditissimis observationibus scatet. Sarravius, quem paulo ante laudavimus, *in Epist p. 135.* ita de Croji libro ad Morum. *Reddita mihi sunt amici tui observationes in Prolegomena jacentis & afflicti auctoris, pro quibus magnas tibi debeo & ago gratias. Opus est eruditum, varium, elegans, multijugi doctrina & lepore refertum. Placet præsertim θυμὸς ἀγῶνος, quo hominem audacter, nec sub persona, aggreditur. Si autem in solo pene hærens προπυλαίῳ tot inscitiæ & ἀπειρίας portenta profligavit, quid non speremus amantes, ubi ipsa adyta reseraverit?* Quæ sequuntur, non addo, cum è Salmasianis relationibus hausta justo acerbius Heinsium perstringant; (de quo alibi in epistolis dignius atque moderatius loquitur) ut recte etiam Colomesius in Gallia Orientali p. 186. observavit. Certe, uti Leydenses edi-

ta An. 1646. Apologia Heinsium tuiti sunt, ita nihil amplius à Crojo lucem in hac controversia aspexit: quanquam ipse plures adhuc Observationum partes sub finem editæ promiserit. Utrum vero earundem editio à collegis Croji impedita sit (à quibus, *cum barbarum istud facinus illis displiceret, Crojum sui officii admonitum resipuisse*, Nicol. Heinsius, D. F., sibi narratum refert, *Not. in Ovid. T. l. p. 375. edit. in 12.*), an alia illum causa retardaverit, incertum. Servare partes reliquas Croji Observationum nepotem ejus D. Roure, è Colomesio *l. c.* didici. Adeo vero rejicit Hellenistarum nomen in LXX. Interpretibus vir ille doctus, ut eos potius *Ex-hellenistas & Aphellenistas* dici debere p. 254. *Observ.* asserat. Neque etiam substitit inter hos triumviros controversia: sed & *Matthæus Cotterius*, scripta *de Hellenistis & lingua Hellenistica Dissertatione*, Heinsio se exposuit, & complures alii, modo pro Heinsio, modo contra illum, argumentum hoc pertractarunt; quos recensere nimis prolixum foret. Inprimis vero recruduit illa lis inter *Richardum Simonium* & *Is. Vossium*: quorum ille, Salmasium, nonnisi de umbra asini disputantem, lites de nomine tantum concitasse, scribit: hic vero Simonium vulgi more loqui ait, non attendentem, res esse mortuas, nisi vocum accesserit potestas. Videantur eorum scripta ἀμοιβαῖα: Simonii Castigationes, & Vossii Responsiones. Quemadmodum vero plerisque negandum non videbatur, peculiarem esse librorum N. T. & LXX. Interpretum loquendi modum: ita *Græcum Synagogæ* illum vocavit Simonius, cum *Hellenisticum* non vellet. Salmasius vero *idiotismos, solœcismos, barbarismos*, sacro etiam textui immistos asserere non dubitat: quod cum nimis durum aliis videretur, eo ipsi tetenderunt, ut puram omnino esse, nec Hebraismos, nec idiotismos, & multo minus solœci quid barbarive, redolere evincerent. Hoc jam, ante lites Hellenisticas, probare Henr. Stephanus est conatus, in erudita quadam *præfatione, quam Novo Testamento à se in 12. edito præfixit*: insecutus cum Sebastianus Pfochenius, *Diatriben de Linguæ Græcæ puritate absque Hebraismis* edidit Amstel. 1629. in 8., inde aliquoties recusam. Post lites Heinsianas idem valide, conquisitis undique scriptorum profanorum locutionibus, assertum ivit operoso *Annotationum in Nov. Test. volumine*, Wittebergensis Academiæ clarum sidus, *Erasmus Schmidius*; prodiit illud Noribergæ an. 1658. in fol. Haud segnior discipulus Schmidii, *Balthasar Stolbergius*, & ipse Græcæ L. Professor Wittebergensis, non solum variis *Exercitationibus*, quas, *uno Tractatu comprehensas*, post auctoris fata, *Clar. Schurzfleischius* præfatione ornavit, Witteberg. 1685. in 4., solœcismos & barbarismos, Novi Fœderis dictioni tributos, profligare strenue molitus est: sed & paratum jam editioni opus magnum reliquit, summa diligentia elaboratum, quo puritatem styli N. T. ostendere satagit. Servatur illud adhuc manu auctoris scriptum à *Theod. Dassovio*, LL. Or. in eadem Academia Professore, viro clarissimo, & Stolbergiani tori successore: qui

Digitized by Google

& edendi operis plus semel ad amicos spem fecit. Eodem proposito scripti apud Anglos *Joh. Pricai* Commentarii in N. T. sunt, qui & junctim uno volumine Londini lucem aspexerunt An. 1669., & in Opus Criticorum S. Scripturæ Interpretum una recepti sunt, ut à barbarismis Novi Testamenti phrasin vindicent. Enimvero, ut jam olim Pfochenio sese *Thomas Gatakerus* opposuit, magnum in omni re literaria nomen, edita *Dissertatione de stylo Novi Testamenti, Londini* an. 1648. in 4., utque *Is. Casaubonus, in Notis ad N. T. à se editum,* auctoritati soceri sui Henr. Stephani non cessit: ita Wittebergensibus viris doctis *Joh. Henr. Bæclerus* brevi quidem, sed eruditissima *Dissertatione de Lingua N. T. originali* (quam recudi, suæque de eodem themate addi, Celeb. Lipsiensium Theologus *D. Joh. Olearius* curavit,) ea objecit, quæ nondum, soluta, si verum fateri decet, etiamnum prævalent. Mediam ille viam tenet, &, quid in Salmasii opinione, quid in sententia Heinsii, culpandum sit, egregie & cordate, tectis tamen semper nominibus, exponit. Contra eos vero, qui puritatem Græci sermonis in N. T. asserunt, multisque corrasis undique similibus locutionibus probant, illud inprimis monet: *non esse quæstionem, an phrases & verba, quæ in Novo Testamento occurrunt, è perreptatis scriptorum profanorum monumentis possint erui; (præsertim si raro hic, ibi vero semper, occurrant) sed, an tota dictionis indoles, faciesque styli, totumque orationis corpus, conveniat cum ea Græcitate, quæ in profanis scriptoribus occurrit. Ex hoc enim principio de idiomate esse judicandum.* Eandem cum Bœclero viam *Jac. Bolius* trivit, Regiomontanus Professor, qui an. 1647. in 4. peculiarem edidit dissertationem hoc titulo: *Justa & moderata absentia ab exequiis, & justis funebribus, funeri linguæ Hellenisticæ excusatio & venia, quam ab iis, qui, Idiotismum Hebræum in Tabulis Testamentariis Novi Fæderis Salvatoris nostri J. C. negando, funus linguæ Hellenisticæ procurant; iis vero, qui, Solœcismos & barbarismos eidem impingendo, prorsus efferunt & contumulant, - - impetrare conabitur &c.* uti Placcius loco sup. cit. indicat. Ex Italis docte & copiose materiam istam, in utramque partem differendo, tractasse *Petrum Lasenam* Erythræus in *Pinacoth. I. p. 105.* auctor est. Verum longe plures adhuc philologi eruditi supersunt, quorum tractatibus illustrata & pertractata illa controversia est: Glassius noster & Joh. Vorstius; uterque in Philologia Sacra: ille carptim, hic luculenter: Caspar Wyssius in Dialectologia Sacra: Georg. Pasor in Idea Dialectorum N. T., Joh. Olearius supra laudatus in Dissertatione de Stylo N. T. Anton. Borremansius in Variis Lectionibus c. 1., Joh. Leusdenius in Philologo Ebræo-Græco: & tot alii, quos nunc præterimus.

20 Sunt alii, qui conformitatem phraseos Græcæ & Hebraicæ aliquot libris integris tradidere: ut *Zacharias Boganus*, Anglus Devoniensis, cujus extat *Homerus* Ἑβραΐζων, seu comparatio Homeri cum Scriptoribus Sacris, quoad normam loquendi: editus est ille liber Oxonii An. 1658. in 8. Simili labore

d by Goog

bore Homeri Hebraismos annotavit *Jacobus Cappellus* in Vindic. Casaub., l. IV. c. 11, 12. Eandem operam phraseos Homeri cum Syriasmo collatæ jamdudum ante hos *Angelus Caninius* promiserat, Buchnero teste in Paraphrasi suæ Eclogæ de Philosophia: Idem promiserat & Heinsius in Sacro Aristarcho.

CAP. VII.

DE LEXICOGRAPHIS GRÆCIS, ET GLOSSARIIS ANTIQUIS.

§. 1. Lexicorum Græcorum Historia Scriptores. 2. Lexicographi Veteres Editi, Autor sc. Magni Etymologici. 3. Suidas. 4. Jul. Pollux. 5. Harpocration. 6. Hesychius Alexandrinus. 7. Stephanus Byzantinus. 8. Lexicographi Veteres Inediti, Phrynichus, Helladius, Pausanias. 9. Photius (Patriarcha Cpol) 10. Joh. Zonaras, Eudemus, Arsenius. 11. Cyrillus Alexandrinus, aliique complures, magnam partem Anonymi. 12. Glossarum diversa acceptio. Glossariorum apud Veteres Copia. 13. Glossariorum, à Pet. Daniele, Henr. Stephano, Bonav. Vulcanio, Car. Labbeo, J. Rutgersio, editorum, Historia.

UTi præcipua ἐξηγήσεως Græcæ pars è Lexicis atque Glossis haurienda est; imo & etymologiarum ratio ibi omnium maxime habetur; ita de his nunc post Grammaticas, quorum pars magna sunt, justam tractationem institui res ipsa jubet. De eorum ratione in universum, origine, instituto, differentiis, aliisque notatu dignis, magna sane diligentia, & judicio haud minore Phil. Jac. agit Maussacus, in Dissertatione Critica, suis in Harpocrationem notis præmissa. Attigit quoque istud argumentum Joh. Wowerius c. IX. suæ Polymathiæ: quem Maussacus identidem, sed nonnunquam immerentem, castigat. De Lexicis Græcis præterea Dissertationem edidit Joh. Henr. Bœclerus, quæ reperitur inter Dissertationes ejus Academicas: videndus quoque Matth. Martinius, in præfatione Lexici sui Philologici, [& post hos Joh. Alb. Faber qui Exercitationem de Lexicis Græcis Decadi Decadum, Lipsiæ 1689. editæ, annexuit: quam vero nunc secundis curis plus altero tanto auctiorem, & accurato studio recognitam paratam habet, propediem editurus] 1

Etymologiam vocum Græcarum non Platoni solum, cui primo illam curam Dionysius Halicarnassensis adscribit, sed & Philosophis aliis, nec non JCtis, Poëtis, Comicis, & Tragicis, imo & Christianæ Theologiæ Magistris, cordi fuisse eleganter Maussacus, ex ipsorum monumentis, ostendit. Hinc nata jam olim varia variorum Etymologica, quæ nunc peri- 2

Digitized by Google

periere, & è quibus conflatum, quod ſupereſt adhuc, MAGNUM ETY-MOLOGICUM eſt, pulcherrimum iſtud antiquitatis Græcæ fragmentum, magnumque penu grammaticæ, in quo & originum & analogiæ doctrina, ex veterum ſententiis, copioſiſſime proponitur; hiſtoriæ item & antiquitatis monumenta paſſim attinguntur: adeoque liber omnino neceſſarius ad linguæ rerumque Græcarum cultiorem notitiam. Auctor illius ignoratur, licet nonnulli Marcum Muſurum (qui in Thomaſii de Plagio Diſſert. vitio typographi male Martinus ſcribitur), alii Nicolaum & Zachariam Calliergos; Nicam, cum Politiano, alii, pro eo habeant. Muſurus cum Calliergis primum editi ejus curam geſſit, cum Venet. 1499. publicaretur: hinc nata de iis, ut auctoribus, ſuſpicio. Unde vero ſuam de Nica opinionem hauſerit Politianus, & annon falli potuerit, incertum. Juvat illum, quod Phil. Labbe, in Bibliotheca Nova MSS., Supplem. II. p. 170., è Catalogo Scipionis Tettii, Neapolitani, Nicæ Lexicon quoque inter alia recenſet. Quicquid ſit, Chriſtianum fuiſſe compilatorem Etymologici, & non nimis antiquum, ea, quæ Mauſſacus profert, & allegationes auctorum recentium, ignorare nos aut dubitare non patiuntur: Plagiariis eum accenſet Caſaubonus, & cum Caſaubono Thomaſius, qui etiam ab iſto crimine non excuſandum exiſtimat *l. c.* §. *663 ſeqq.* Interim perneceſſarium & utiliſſimum Græcæ linguæ ſtudioſis librum eſſe, ipſe uſus omnium optime probat. Poſt primam ejus editionem, alteram Venetiis A. 1549. excudit, non Aldus, uti perperam auctor Catalogi Thuanei prodit, (deceptus, ut videtur, Delphini anchoræ circumplexi pictura, quæ alias Aldi inſigne eſt); ſed Federicus Turriſanus, Andreæ, qui Socer Aldi fuerat, filius. Is non magno ſolum ſtudio Etymologicum emendavit, verum & de ſuo adjecit nonnulla, aſteriſcis notata: quæ tamen adeo non ſpernenda Frider. Sylburgius judicavit, ut ex omnia novæ editioni à ſe procuratæ inſereret: prodiit illa Heidelbergæ ea officina Commeliniana A. 1594., cum Sylburgii notis & indicibus præſtantisſimis. [Iſaacus Voſſius MSS. hujus Etymologici Codicem longe antiquisſimum poſſedit, quem &, ne nimia vetuſtate exeſæ literæ prorſus evaneſcant, deſcribi ſumma fide curavit: eſt vero is edito longe amplior: atque utinam è Leydenſi Bibliotheca, in quam cum reliquo ejus Viri librario apparatu tranſiit, editum aliquando iri ſpes eſſet: & non idem experiatur fatum, quod catalogus Bibliothecæ Voſſii, juſſu Guilh. Sancrofft, Archiepiſcopi olim Cantuarienſis, à Paulo Colomeſio elegantisſimo ordine confectus, jamque non ſolum paratus editioni, ſed & Londinenſi cuidam typographo ab amico, cujus relationi rem totam debeo, in manus traditus, ut propediem edatur: cujus tamen editio vel
3 dilata nimium, vel omnino omiſſa eſt.]

Præter Etymologicon Magnum *ἀνωνύμως*, SUIDÆ ETYMOLOGI-CUM

CUM quoque superesse, diversum à Lexico & ineditum, in Bibliotheca Palatina olim asservatum, sequentia Maussaci verba evincunt, quæ cum ad pleniorem libri notitiam haud parum conducant, huc è Dissert. Crit. p. 341. sq. transcribam. *Ex professo* (ita ille) *huic parti* (etymologicæ) *incubuere ultimæ antiquitatis auctores, Suidas & Etymologus. Et Suidas quidem, cujus Etymologicum, Mich. Apostoli; manu in Creta, ἀπὸ πρωτοτύπε πάνυ διεφθαρμένε (ut ipse testatum reliquit), descriptum, in luculentissima Electoris Palatini Bibliotheca servatur. Opus, ut ego judico, pernecessarium: sed, nisi me fallit conjectura, quamvis nunquam in illud inciderim, in glossarii modum potius, quam Etymologici, confectum. In hanc sententiam me duxere varia, quæ à Joh. Meursio, in Glossario suo Græco-Barbaro, ex eo proferuntur fragmenta: quid enim illa præter verba κατὰ γλῶσσας explicata?* Cave in his Maussaci verbis ultimam antiquitatem pro ultima abhinc, i. e. prima, accipias, cum ultimam ad nos versus indigitet, quæque antiquitatis titulum ferme ultima promeretur. Sine dubio autem, cum universo Palatinatus literati thesauro, in molem Vaticanam istud Suidæ Etymologicum transiit, e quo aliquando liberatum iri compedibus spes nulla omnino est. Ceterum, quod, ad illam de Etymologico Suidæ in Glossarii modum scripto Maussaci suspicionem attinet; possunt utique glossemata etymologiis esse interspersa, quæ non statim faciem libri mutant: quemadmodum in Magno Etymologico innumera vocabula 25 aut 30 diversarum nationum afferri, & glossematice explicari, ipsemet Mausšacus p. 360. l. c. refert, allatisque exemplis pluribus probatum dat. Nempe istiusmodi peregrina vocabula ortum primo Glossis, tum & Lexicis, præbuerunt, quæ omnia fuse laudatus auctor exponit; Et, quid discriminis inter Glossas Lexicaque sit, quod nullum arbitratur Casaubonus; magnum Wowerius credit, ipse medius commonstrat.

Negari interim non potest, adeo strenue Glossatores Lexicographos, & hos illos vicissim, mutuo transcripsisse, compilasseque, ut in morem res prorsus abierit. Postulatur vero inprimis ejus criminis SUIDAS, paulo ante memoratus, cujus Lexicon nil nisi centonum, ex variis auctoribus, haud raro præter rem silentio pressis, conquisitorum, congeriem, seu ῥαψῳδίαν potius esse, viri gravissimi Beatus Rhenanus, If. Casaubonus, Andr. Schottus, aliique haud pauci, non sine omni stomachatione, memorant: a quibus non adeo multum in diversum abit Q. Septimus Florens Christianus in Notis ad Irêneam Aristophanis; & Maussacus, nisi quod hic non succenset Suidæ, sed eum commendat potius, & de ejus nomine, aliisque Suidis, contra Politianum & Gyraldum erudite disseruit l. c. p. 373. sq. Excusandum quoque a plagio Suidam sibi sumit Thomasius *Dissert. de Plag. Liter.* §. 551., quippe quem & fontes, e quibus hauserit, præmisso Lexicorum catalogo, indicasse, & a recentiori manu plus semel interpolatum

latum

latum, haud immerito credi poſſe cauſatur. Mereri ſane illud eruditionis & rerum quarumvis pretioſiſſimarum penu, ut hoc quicquid eſt plagii condonetur, cum Reineſio ſciſcit, cum id omne nonniſi in commodum Orbis eruditi vergat. Utique, dum Philoſophorum plerorumque vitas exhibet, eo non infimum locum inter βωγεάφȣς ſibi vendicare Jonſius *de Scriptor. Hiſtoria Philoſ. l. III. c. 20. p. 308.* judicat, plura aliquando de eodem daturus, ni mors egregios conatus oppreſſiſſet: ſecutus autem in hoc de Suida Judicio Voſſium eſt *de Philologia c. 14. §. 9.* Prima Suidæ, eademque rariſſima, & longe emendatiſſima editio Græca, Mediolani prodiit A. 1499 in fol. ſummo ſtudio Demetrii Chalcondylæ procurata: typis Joh. Biſſoli & Bened. Mangoli Carpenſium, quos cum in finem advocarat: ſed id tamen, ne perfecta ſit, incommodi habet, ut lemmatibus aliquot deſtituatur, quæ in Aldina editione anni 1515. conſpiciuntur: habet tamen & ipſa quædam, quæ in Aldina non ſunt, (ſiquidem non diffitetur in Græca præfatione Chalcondylas, ſe ex aliis quoque libris Suidæ ingeſſiſſe, quæ deeſſe adhuc ipſi videbantur) ſed pauciora. Poſt Aldinam prodiit tertia Baſileenſis An. 1544. Frobenianis typis exſcripta, quæ nec ipſa omnibus cum Aldina conſentit. Tres has Græcas Suidæ editiones Latina excepit Hier. Wolfii A. 1564., & ſecundis curis iterata 1581., ſed quæ nonniſi Hiſtorica Suidæ ſelecta, & Latine translata, ſiſtit. Suidam integrum Latine vertit Seculo jam XIII, Robertus Groſthead, ſeu Capito, Epiſcopus Lincolnienſis, ſui ævi miraculum & ob ſummam eruditionem ſtupor. Nondum quidem edita illa verſio eſt, ut ſunt plures ejus viri labores *ἀνέκδοτοι*, ſed ejus tamen in Hiſtoria meminit Matthæus Paris, & ex hoc Balæus de Scriptor. Angl. Cent. IV. p. 306., qui & Roberti Animadverſionum in Suidam librum allegat. Noſtro ſeculo Suidam integrum Latine reddidit verſione liberiore, notis inſuper atque emendationibus illuſtratum, Æmil. Portus, II. Tomis Genevæ 1619. editum; ut adeo vaſtus liber ſit. Enimvero non omnino probata eruditis iſta Suidæ verſio eſt; ſeu obtineat hic, quod ſub finem ſuæ in Harpocr. præfationis laudatus ſæpiſſime Mauſſacus verbis juſto durioribus ſcribit; *ſana mente præditis & literis, ut decet, imbutis ludibrio eſſe & contemptui, quotquot è trivio interpretum Pollucem, Suidam, aliosve id genus auctores, in Latinam transfundere inſtituunt:* ſeu aliud obfuerit Porto, Viro cetera doctiſſimo. [Ita enim non in verſione ſolum, ſed & emendationibus, impegiſſe illum Pearſonius, in eximiis ad Hieroclem Prolegomenis p. 31. notat. *Suidam*, inquiens, *admodum infeliciter transtulit, maculisque pluribus aut affectum invenit, aut affecit.* Ipſummet vero Joh. Peaſſonium novam & luculentam Suidæ editionem moliri, refert Mericus Caſaubonus in Not. ad Hieroclem p. 181. Quodſi hanc molitionem abſolvere datum fuiſſet viro ſummo, haberemus hodie Suidam, emaculatum

tum, illuſtratum, & tantum non omnibus numeris abſolutum. Hos autem fata non ſivere. Quæ ſuperſunt apud Anglos ex ejus collectione, maximam partem ſpectant Auctorum nomina, è quibus exempla toties *ἀνωνύμως* producit Suidas; inſperſis & hic illic emendationibus; ut ex ore Clar. Dodvvelli amicus hauſit. Plane itaque convenire videntur collectanea Pearſonii cum Reineſiano ad Suidam apparatu. Infinita ſiquidem Thomas Reineſius, profundæ eruditionis in ac inter præcipuos noſtræ Germaniæ numerandus, margini ſuæ Suidæ allevit, ad ejus illuſtrationem aut emendationem facientia. Nam & ipſe aliquando Suidam edere meditabatur, nil utique, ſi perficere meditata ætas ſiviſſet, conceſſurus Pearſonio. Sed & cum ipſo omnis illa ſpes evanuit. Servatur interea Suidas Reineſii, ex Genev. editione, cum reliqua viri ejus ſupellectile in bibliotheca Cizenſi: è qua illum aliquando videre licuit. Idem Reineſius, *Epiſt. XLVI. ad Rupertum*, Thomæ cujusdam Hieromonachi Cretenſis, Suidæ Epitomatoris, meminit, cujus liber MSS. in Dresdenſi Seren. Electoris Bibliotheca aſſervatur, hoc titulo. *Ἀπὸ τοῦ Σουίδα παρεκβολὴ καὶ συνάθροισις λέξεων χρησίμων, τῶν μᾶλλον τετριμμένων ἐν λογογράφοις καὶ ῥήτορσι, κατὰ στοιχεῖον διηκριβωμένη.* Breviſſima vero eſt ea Epitome, & quodvis verbum uno tantum alio reddit: nulla nomina propria, nulla hiſtorica, nullas ſcriptorum auctoritates, habet.] Vitas Cæſarum, è Suida excerptas, Tomo III. Scriptorum Hiſtoriæ Rom. Minorum, Francof. apud Wechelos A. 1627. excuſo, Græce & Lat. Frid. Sylburgius inſeruit; quas jam A. 1557. in 8. Wittebergæ Latine edi curavit Hermannus Wittekindus. Taceo nunc Adagia, è Suida per Andr. Schottum excerpta, editaque cum Scholiis Antvverp. 1612. in 4., & ſi quæ alia Suida ſeparatim prodierunt. Id unum addo, adeo multum juvare polyhiſtorem Suidæ Lexicon, ut ne carere quidem illo poſſit, quisquis vel tantillum in hiſtoria literaria antiquiore proficere animum induxit.

4 Strictior in Grammatices circulo obſervando, & qui nunquam temere excurrit, JULIUS POLLUX eſt, Grammaticus Commodi ævo clarus, cujus Onomaſticon, X. libris conſtans, ac ſub eleganti titulorum diſpoſitione rerum nomina exhibens, habemus, primum ab Aldo Venetiis A. 1498. & 1502: tum Florentiæ apud Juntam & Baſileæ, ſed utrinque plane ad Aldinum exemplar, editum. Optima illius editio Wolffgango Sebero debetur, qui cum Palatinis atque Auguſtano Codicibus textum contulit, emendavit, notas & Indices laborioſiſſimos adjunxit: atque adeo præclare de Polluce meritus eſt. Fatetur tamen Rod. Gualtheri verſionem, quam adjecit, nimis caſtigatam non eſſe: (ſicut & Scaliger, ea ſe magis traduxiſſe Gualtherum quam commendaſſe, ſcribit *in Epiſt. p. 485.*) prodiit liber apud Wechelos A. 1608. in 4. Neque etiam ita emaculare potuit Pollucem Seberus, ut non quamplurima emendanda ſuperſint: quod ipſe etiam in præfatione agnovit,

Digitized by Google

vit, & hinc non solum Casauboni, atque Hœschelii, manus socias imploravit, sed & à Jungermanno è codice Pollucis MSS. nova ac non pœnitenda promisit. Colomesius, *in Biblioth. Choisie p. 105. seq.*, aliquot adhuc Onomastici codices MSS. recenset, atque refert, Bonav. Vulcanium aliquando novam ejus editionem promisisse, *mais*, addit, *il s' est contenté de nous la prometre.* Extant breves quædam Notæ Joach. Kuhnii, Gryphisvvaldensis, Professoris Argentinensis, in hoc Onomasticon sane eruditissimæ, & magnam ostendunt hujus viri in isto litteraturæ genere peritiam: impressæ sunt Argentorat. An. 1675. in 12. [Is ipse vir celeberrimus, cui egregiam Pausaniæ editionem debemus, novam nunc Pollucis faciem apud Belgas excudendam summa diligentia parat; quæ ut optatum finem nanciscatur, in omnium votis est.]

5 Felicior Polluce HARPOCRATION eruditissimos longe viros nactus est, qui ei emendando bonas horas impenderent. Quamvis enim, ejus Lexicon Decem Oratorum per integros centum & quod excurrit annos, à prima sui editione, quæ Venetiis ab Aldo 1503. una cum Ulpiani in Demosthenem commentariis data est, misere afflictum jacuerit; secunda editione Venetæ Anni 1527. (quam ab Aldo itidem & Asulæno procuratam nescio quo calami festinantis errare Maussacus asserit, cum Aldus jam An. 1516. diem clauserit supremum) magis etiam deformatum: Surrexit tamen, sub initium hujus Seculi, Philippus Jacobus Maussacus, tum juvenis, exquisiti judicii & subactæ eruditionis; postmodum Senatus Tholosani Præses: qui, ope MSS. codicum, totum Harpocrationis Lexicon, mancum hactenus & hiulcum, restituit, emendavit, Dissertatione præliminari Critica, toties jam nobis laudata, & notis uberioribus, illustravit, Parisiis An. 1614. in 4., nihilque oblitus est eorum, quæ ad commendandum auctorem suum undecunque facerent. Anno sequente 1615. Notarum in Harpocrationem Appendicem, Claud. Salmasio nuncupatam, edidit, Plutarcho de Fluviorum & Montium nominibus, Tholosæ à se primum edito, annexam in 8. Lectiones vero Græcas, Operis Harpocratiani interpretes, ut & volumen de derelictis ab Harpocratione vocabulis rhetoricis, non dedit, licet in præfatione promiserit, uti nec Indicem Auctorum in Lexico allegatorum, quem privata industria sibi confecisse, & ad finem libri sui scripsisse Alex. Morum, Colomesius in Bibliotheca selecta p. 113. refert; ubi & de Maussaci scriptis editis ac promissis, eruditione, morte, clarorumque virorum elogiis, succincte agit. Non tamen memorat singularem casum, quem illi accidisse referunt, ut, cum linguæ Græcæ extra controversiam longe peritissimus esset, ex morbo quodam adeo ejus usum perderet, ut ne legere quidem amplius Græce sciret. Obiit An. 1650. Post Maussacum Gallus alter celebris Henricus Valesius, ille tot lucubrationibus exquisitis inter principes literatorum clarus, Harpocrationi, quo frequentissime utebatur, manus obstetrican-

cantes admovit, ac tum in ipsum notas confecit, tum in Maussaci Dissertationem & Notas, novas denuo Animadversiones composuit; quas è Bibliotheca Guilh. Prusteau, Antecessoris, Aurelianensis, nactus vir celeberrimus, Jac. Gronovius, publico non invidit; sed Lugduni Batav. An. 1682. edidit: è quibus quamplurima, non Critica solum, sed & ad indagandam veteris fori Græci rationem, hauriri possunt. Nam, cum id præcipue institutum tales Lexicographos, qualis est Harpocratim, qualesque Julianum, Diodorum, atque Philostratum, Photius in Biblioth. Cod. 150. recenset, tenuerit, ut è χ Rhetoribus, quorum vitas Plutarchus describit, Demosthene, Antiphonte, Andocide, Lysia, Isocrate, Isæo, Æschyne, Lycurgo, Hyperide & Dinarcho, voces Alphabetico ordine dispositas explanarent, non potuit certe non quamplurimum fori veteris una inspergi: eoque magis commendandum Jurium Studiosis est Harpocrationis Lexicon. Cujus, post Maussaci & Valesii curas, novam editionem Nicolaus Blancardus, cum sua Latina versione, Notis ad Dissertationibus Duumvirorum istorum integris, nitidissimo charactere procuravit Lugd. Bat. 1683. in 4., additis, præter auctorum ab Harpocratione allegatorum Catalogum, suis ipsiusmet annotationibus. [Enimvero pessime à Jacobo Gronovio propterea exceptus, qui, in novissima sua Harpocrationis editione, quam nuper cum optimæ notæ Codice Florentino, & Aldina editione, Xylandri, Fabri, Sylburgii, Freheri, Rutgersii & Heinsii, manibus notata, collatam, Lugd. Bat. 1696. in 4. emisit, quavis occasione data in Blancardum acerrime invehitur, tum versionem ejus, tum notas & emendationes, acerbissime perfricans. Illud præterea in præfatione, adductis Maussaci ad Meursium literis, observat, Meursium ab edendo, ut constituerat, Harpocratione, nonnisi precibus ac blanditiis Maussaci motum, abstinuisse.]

HESYCHIUS Alexandrinus: quem cum Milesio ejus nominis plu- 6
rimi perperam confundunt, ut jam olim in Bibliotheca Gesnerus animadvertit, non attendentibus id licet recentiorum haud paucis: Lexicon reliquit, ex antiquioribus, quorum nomina ipsemet in præfatione refert, collectum: quod in cœlum alii laudibus extollunt, Auctoremque cum Heinsio *Grammaticæ eruditionis Abyssum*, aut cum Sarravio *Jovem Grammaticorum*, nominant: alii cum Reinesio eruditionem, quæ passim illi tribuitur, potius Auctoribus, quos excerpsit, tribuendam judicant, nesciuntque, cum nihil pene ejus sit, quomodo eruditum ἐξαιρέτως fuisse colligere debeant? Vix vero dubitandum est, primorum judicia prævalere, tot magnis suffragiis Scaligerorum, Casaubonorum Salmasiorum, Vossiorum aliorumque eruditorum tantum non omnium subnixa. Quodsi enim centies aliena passim ab indoctis inserta cum Barthio Adversar. l. XLII. c. 26. afferamus, aut cum Tanaq. Fabro pretiosissimo Hellenismi Thesauro carbones admixtos è Græ-

citate vulgari concedamus: manet tamen thesaurus, & absque Hesychio plurima Græcorum magni etiam momenti, circa voces, antiquitates, Auctores, ignorarentur: Magnam proinde gratiam eruditi orbis inivit Aldus, qui, inter tot alios Scriptores Græcos, Hesychio quoque primus vitam dedit. Hujus editionem secuta Hagenoensis anni 1521., quæ communissima, & Basileensis apud Cratandrum. Exinde multi nequaquam de plebe viri, cum depravatis lectionibus scatere auctorem optimum indignarentur, ad emendandum illum & perpoliendum manus sedulas admovere cœperunt, certatim quasi novam ejus editionem promittentes: Joh. Meursius, Dan. Heinsius juvenis adhuc, Joh. Casp. Suicerus, qui per Vorstium Specimem suarum notarum ad Reinesium miserat, uti patet *ex Rein. Epist. 26. ad Vorstium. p. 56. sqq.* Horum labores, cum separatim non prodiissent, nempe quod ad finem non sunt perducti, conjunctim tamen suo modo in nitidissimam Lugdunensem apud Batavos editionem Hesychii 1668. in 4. fluxere quam Cornel. Schrevelius, dum viveret, adornavit variis virorum doctorum castigationibus ditiorem melioremque. Præterea cogitasse aliquando de editione Hesychii Alex. Morum, è Sarravii epistola, A. 1639. ad illum data, liquet; ubi ita Senator Clarissimus; *Ante annos XL. ille Heinsius, magnæ tunc, quam non implevit, spei adolescens, totum se prædicabat in Hesychio adornando, ejusque editionem, ut opus confectum putares, proxime sequentibus scilicet nundinis, ut moris erat, pollicebatur. Credibile est, illum eam provinciam dudum Nicolao F. demandasse. Sed nunc hic tantum cogitat de Ovidio emaculando. Itaque occupa. Dignus enim Grammaticorum ille Jupiter, in quo tua desudet industria: tum, quia multa habet peregrina, quæ non cuivis sunt obvia, tum quia tot tantisque scatet lectionum monstris, ut in his debellandis non possis existimare operam tuam malè positam. Omnes certe linguæ Græcæ studiosos isto labore tibi devinxeris.* Hæc Sarravius, in Heinsium utrumque vehementior quam decebat, non memor, susceptam & à Salmasio olim novam editionem Hesychii, quæ non prodiit, licet ejus, defuncti jam, emendationes Clementius Vitæ scriptor brevi excudendas promiserit. Morus vero nihil omnino præstitit. Quæ de peregrinis vocibus ait, Maussacus etiam *in Diss. Crit. p. 356.* uberius per exempla confirmat: & quoad Phœnicia Bochardus, *Chanaan. l. II. c. 11.* [Apud Anglos is, qui Suidam edere moliebatur, Joh. Pearsonius de Hesychio idem, referente l. c. Merico Casaubono, cogitabat: sed utrumque cogitabat solum, Deo aliter disponente. Richardus Bentlejus vero, Anglus itidem doctissimus, in erudita illa ad Clar. Joh. Millium epistola, quam Historiæ Joh. Malalæ, Oxonii 1691. à se in 8. editæ, subnectit, post tot magnorum Criticorum castigationes se quinque plus minus millia mendorum in Hesychio, aliis nondum observata, posse producere, dato etiam specimine, profitetur.]

Dubi-

Digitized by Google

Dubitari poteſt, num in Lexicographorum Græcorum cenſum STE- 7
PHANUS quoque BYZANTINUS Grammaticus, ἐθνικόγραφος, referri debeat, quippe qui, licet ordine alphabeti procedat, præcipuum tamen ſcopum habet enumerationem provinciarum, gentium, urbium, marium, &c., adjectis una illorum Originibus, conditoribus, aliisque, ſeu veris, ſeu fabuloſis rebus: verbo: inſignem ex inſtituto agit Geographum. Aſt vero, ſicuti jam olim Guilh. Xylander in præfatione ad Stephanum obſervavit, ubique deprehendi in hoc auctore permulta, quæ proprie pertineant ad Grammaticam Græcam, & vocabulorum Græcorum etymologiam; illaque ipſa judicat præclara, multisque modis cognita digna, atque etiam ad multa menda ex auctoribus tollenda plurimum conducere arbitratur: ita hoc idem Jacobus Gronovius inculcat: Theodorus Ryckius vero falli putat, quotquot Geographica pro ſcopo inprimis Stephano fuiſſe contendunt, cum ille ἐθνικὰ ſcripſerit, i. e. Gentilia, quæ à gentium, regionum, urbiumve nominibus, deducuntur, nomina fœminina æque ac maſculina, adeoque opus mere Grammaticum ſcribere animum induxerit. Qua in re licet haud dubie fallatur, mixtusque ex utroque Stephani ſcopus ſit, patet tamen hinc, eum haud injuria inter Lexicographos recenſeri, cujus Opus egregium Lexicon Geographicum eſt. Utinam integer Stephani labor (quem περὶ πόλεων alii, alii rectius ἐθνικά, inſcribunt) ſupereſſet: cum nonniſi epitome Hermolai Grammatici CP. qui juxta Suidam ſub Juſtiniano claruit, omnium conſenſu reſtet. Multa enim ex Ethnicographi vaſto opere, quod ultra 30. libros complectebatur, in Excerptis Conſtantini Porphyrogenneti, ſeu, ut vulgo audiunt, Peyreſcianis, quæ cum ſuis notis Henr. Valeſius edidit è Peireſcii Bibliotheca depromta, ut & in Euſtathii Commentariis in Homerum ac Dionyſium Periegetem, allegantur, quæ in compendio amplius non ſuperſunt, uti poſt alios Berkelius obſervavit: & dubitationem hac in re omnem ademit fragmentum Stephani de Oraculo Dodonæo, quod, è Bibliotheca Seguieriana, Samuel Tennulius, Vir Cl. & Jacobi Gronovii avunculus eruit, Amſtel. 1669. editum in 4. & iterum à Gronovio ipſo, cum triplici verſione Lat., & Diſſertationibus Lugd. B. 1681. in 4. editis Stephani exemplaribus longe auctius. Quinimo ne Hermolai quidem, quam habemus, Epitome omni parte ſua ſatis integra eſt: potius multos hiatus habuit, quos partim ſupplevit Berkelius, partim vero & hiantes reliquit; ut in κε poſtrema & quæ ſequuntur κη, κι, κλ, κν, & prima à κο incipientia. Nicol. Lloydius integro Stephani exemplo uſum Janum Parrhaſium ſuſpicatur, diſſentiente Berkelio: & Joſ. Scaliger ad Gruterum, in epiſtola quadam, Nicol. Sophianum, Corcyræum, medio ſuperioris ſeculi clarum, præter alios Græcos codices multos, integrum quoque Stephanum, cum toto κ & λ,

 poſ-

possedisse scribit: uti Colomesius in Biblioth. Sel. p. 49. annotat. Magno autem in pretio semper Stephanum fuisse, ex eo colligi potest, quod, post primas ejus editiones, tot summi nominis viri ad eum a mendis perpurgandum manum adjecerint: Primus qui ederet, iterum Aldus fuit, communis ille renascentium Auctorum Græcorum parens, Venet. 1502., quem secutus Junta Florentiæ 1521. eam editionem iteravit. Non multo post Joh. Hartungus, cum tot lectionum monstris Auctorem egregium deturpatum videret, ei emendando manum admovit: e cujus cura, & Oporini officina, propediem prodituram Stephanum, Simlerus in Bibliotheca promittit. Cum vero non sequeretur ista editio, aliam, suo tempore egregiam, Guilh. Xylander Basil. 1568. adornavit: non cum versione Latina, ut Simlerus refert, neque enim id ob tot Grammatica commode fieri posse in præfatione indicat, sed mere Græcam. Hujus margini plurimas emendationes inter legendum Joh. Scaliger allevit, adeo, ut emptum illud exemplar Sebast. Tengnagelius, referente Lambecio, Cæsareæ Bibliothecæ inferret. Idem in Stephano, quod Scaliger, If. Casaubonus fecit, qui & notas in eum auctorem aliquando ad Canterum Ep. 2. scribens promisit: cujus codicem postmodum Lucæ Holstenio à Bibliothecario Regis Angliæ, Patric. Junio, communicatum novimus. Majore strepitu extremis Scaligeri temporibus, negotium emendandi, vertendi, & illustrandi Stephanum, in se Claud. Salmasius suscepit, sed absolvit nunquam: nisi quod suum exemplar cum duobus Codd. Palatinis MSS. magno studio contulit, & in Exercitationibus Plinianis sæpissime Stephanum emendat: Omnem vero lapidem, in ornando Stephano, movit Lucas Holstenius (ille, qui magnum Syntagma Geographorum Græcorum edere aliquando molitus est, quorum Catalogum Lambecius T. I. Comment. de Bibl. Vindob. p. 113. sq. recenset) qui Salmasii librum ab If. Vossio impetravit, Codices, numos, auctoresque inspexit, adeoque notas eruditissimas confecit, quas, dudum post ejus mortem, è Bibliotheca Barberina nactus Theod. Ryckius tandem Lugd. Bat. 1684. separatim fausto omine evulgavit, quæ in omnium manibus nunc sunt: ut & recentissima & accurata Stephani ipsius editio à doctissimo viro, Abrah. Berkelio, plurimorum annorum sudoribus elucubrata, emissaque in lucem, post ejus mortem, cum versione Latina, notis ipsius laboriosissimis ut & Salmasianis, & Jac. Gronovii (qui postremus vir Cl., & insignem Codicem Perusinum, à se, dum apud Italos versaretur, collatum, pro fundamento suarum annotationum habet: & in præfatione eximie modum librorum, in quos divisum olim Stephani opus fuerat, ostendit) L. B. 1688. fol. Decennio illam antecesserat Judæi Lusitani, Thomæ de Pinedo, Amstelodamensis, Editio; sed quam non admodum commendat Colomesius

Bibli-

Biblioth. Select. p. 46. seq., qui præterea Bened. Ægium, Spoletanum, Ezech. Spanhemium, & Venetorum Bibliothecarium, Gradenigum, Stephano insudasse memorat. Ægii versionem Latinam Stephani, in Vaticana Bibliotheca servatam, ope Steph. Gradii, Bibliothecarii, descriptam impetravit Theod. Ryckius, secumque in Bataviam asportavit, illam cum notis Holstenii, ipsoque Stephani textu, editurus, ni jam à Pineda atque Berkelio se præventum vidisset.

Atque hæc de Lexicis Græcis antiquorum dicta sunto, quæ prodierent. Sunt vero præterea plurima plurimorum adhuc, vel certorum Auctorum, vel ἀνωνύμων, ἀνέκδοτα, quæ hic illic in Bibliothecis latent; aut quorum fragmenta etiamnum edita prostant: ut ea jam taceamus, quorum mentio apud Photium, Suidam, aliosque Auctores, fit, sed nil nisi nomen superest. De PHRYNICHI Eclogis, quæ per Dav. Hœschelium editæ sunt, supra jam dictum est: nullo modo autem illæ cum Lexico ejusdem Auctoris operoso admodum confundendæ sunt; cujus nempe 36. libros, à se visos, Photius in Bibliotheca Cod. 158., cum elogio insignis doctrinæ, sed nec sine censura prolixitatis nimiæ, & ἀκυρολογίας recenset. Servari hoc Phrynichi Lexicon alicubi MSS. è catalogis ineditorum, quos suo Supplemento Gesneriano Ant. Verderius subjunxit, didici. Ceterum, quod de Phrynicho monebamus, idem de HELLADIO capiendum, cujus ætatem in Theodosii Jun. tempora incidisse, & Lexicon in Suidam transscriptum, Suidæ titulus testatur: sed qui non solum cum Helladio Besantinoo (quem ipsum à nonnullis perperam in duos dividi Jonsius de Scriptor. Hist. Philos. p. 13. monet) neutiquam confundendus est, quippe cum hic diu jam ante illum sub Licinio & Maximiano vixerit, juxta Photium, qui ex ejus Chrestomathia haud contemnenda nobis fragmenta Cod. 279. conservavit, & quæ separatim edidit cum notis Joh. Meursius: sed & Lexicon ipsummet mire esse epitomatum oportet. Nam Photius Cod. 145. integris septem voluminibus comprehenso se vasto Helladii opere usum refert: tantæ molis erat: Uti vero, non Scriptoribus solum, verum & reliquis, qui πολυμάθειαν in pretio habent, istud Helladii Lexicon prodesse, Photius l. c. animadvertit, quippe quod, præter voces, etiam elogia Rhetorum & celebrium Poëtarum contineat: ita, quæ ex alterius Helladii Chrestomathia supersunt, Græcam profecto linguam haud vulgariter illustrant. EROTIANI Lexicon Dictionum Hippocratis, seu, ut Græca habet inscriptio, τῶν παρ' Ἱπποκράτει λέξεων συναγωγὴ, ab Henr. Stephano primum A. 1564., tum Venetiis, cum Commentario Barthol. Eustachii A. 1566., edita, multum dissidii de vero Auctore inter eruditos peperit, cum Erotiani nomen alias inauditum esset. Omnium vero probabilissima videtur Maussaci opinio, qui, in Differt. Crit. ad Harpoer. p. 354., scribarum vitio, pro Herodiani nomine, falsum Erotiani irrepsisse suspicatur.

tur. Fueritque adeo hoc etiam scriptum nonnisi quoddam ἀποσπασμάτιον de multis, quæ ab Herodiano, Alexandrino Grammatico, & sub Marco Imp. claro, confecta Suidas auctor est: sicut & Carolus du Fresne, in conficiendo Glossario suo Græco, Distributionibus Herodiani, ἐπιμερισμοῖς κατ' ἀλφάβητον, ab Eustathio laudatis, usus est. PAUSANIÆ Lexicon, ad evolvendas præcipue Atticas locutiones compositum, licet non nimis verbosum, adeo magni Photius æstimavit, ut id cum Æl. Dionysii Halicarnassensis Lexico ex duplici editione conjunctum sufficere existimaret ad pernoscendam Atticam dictionem. *Bibl. Cod. 153.* Hoc vero Lexicon adhuc superesse, catalogus Scipionis Tettii, Neapolitani, testatur, quem Labbeus *Nova sua Bibliotheca MSS.* inseruit p. 171.

9 Sed & ipse PHOTIUS, ult. erat inexhaustæ eruditionis promus condus, in Lexigraphis nobis memorandus venit. Siquidem & ejus Lexicon multis visum, multisque, quod inprimatur, dignissimum judicatum est. Possidere illud Illustrem Virum, Marq. Gadium, P. I. nostri Polyhistoris p. 177. dictum est. Antea eundem codicem, crassum satis, se in Bibliotheca Is. Vossii Hagæ Comitis vidisse, Colomesius, de Scriptis Photii *in Paralip. ad Cavum p. 273.*, refert. Habuit & illud Lexicon olim Rich. Thomsonus, ex Italia secum asportatum, quod post reditum cum Jos. Scaligero communicavit, ut ex hujus Ep. 235. videre est, ubi Thomsonum ad id edendum instigavit. [Extat præterea in Bibliotheca Mendozana & Schoziana, ut ex Labbei Nova MSS. Bibliotheca p. 173. constat, iste Photii liber: & in Anglia Londini pars ejus apud Celeberrimum Thom. Galeum latet, qui ejus editionem aliquando moliebatur, eamque ob rem ad Marq. Gudium scripserat, ut vel ipsummet Photiani Lexici Codicem, vel sane descriptum, bona fide edendum sibi mitteret; vel, si hoc etiam displiceret, acciperet ipso tamen sub conditione certa edendi, quæ Galeus prompto animo missurus erat, qui multa simul de antiquitate codicis, & de reliquis, quæ ad illum pertinere existimabat, erat perconatus. Verum, cum, sueto sibi more, Gudius conditiones nec audire, nec accipere, sustineret. Galeus etiam, mutilum edere librum nolens, ab incepto destitit. Utinam vero nunc tandem in reipublicæ literariæ bonum exeat: duriore, post mortem Viri Amplissimi, Domino liberatus. Vereor tamen, ne nimia libri magnitudo & editorem absterreat, si quis forte de illlo cogitaverit; & multo magis adhuc Bibliopolam: siquidem spissis duobus in fol. voluminibus constat. Esset vero operæ pretium edi Lexicon, quod nec Grammaticarum, nec Literariarum rerum copia, Suidæ, Hesychiove, aut cuicunque demum alii lexico, cedere fidem faciunt, qui viderunt.

10 Non minore desiderio quam nos Photianum Jos. Scaliger JOH. ZONARÆ Lexicon flagitavit. Nota alias Historia Zonaræ, quæ perpetuum ille

ille sibi nomen peperit. Lexicon vero, quod in Henr. Stephani *ἀνεκδότοις* Codicibus latere latere Scaliger scivit, his à Casaubono, illius genero, verbis Ep. 46. petiit: *Sed Lexicon Zonaræ, quod in illis ἀνεκδότοις reperiès, tuam quoque operam flagitat; quod utinam mensem unum habere liceret! certe neque te pœniteret expleta sitis mea (avidissime enim illud desidero,) neque opera nostra in illud collata; siquidem ejusmodi est, quale amici retulerunt. Si vobis tanti, nostro voto satisfacere, nihil est, quod gratius nobis facere possis: sin autem, æquo animo feremus.* Haud obscure inde conjici potest, quantæ fuerit Scaligeri cupido: præsertim, cum Ep. 48. suam istam petitionem repetat. Ast non indeptus sit, quod petierat, incertum. Casaubonus equidem in se recepit. quod potuit, sed videtur sibi non suffecisse. Digna sunt ejus verba, quæ apponantur: *De Zonaræ Lexico* (ita respondet Ep. 176. p. 199.) *subirascor tibi. Sic enim id petis à me, quasi diffideres daturum, si possem. Tene id de me potuisse cogitare? facis mihi magnam injuriam: testor Deum! Videbo igitur, quid possit fieri: &, si ulla μηχανῇ possum, statim id curabo ad te mittendum. Volo tamen scias, nondum mihi visam τῦ μακαρίτυ Stephani Bibliothecam: non dico ab ejus obitu, sed omnino invisam esse eam nobis. Tanta fuit in optimo sene ἀναρμοστία τῶν τρόπων.* Hæc Casaubonus, qui in sequenti epistola, se id negotii apud Paulum Stephanum, affinem, serio acturum, denuo spondet. Mireris interea inconditam Henrici austeritatem. [Zonaræ Lexicon vero ter in Vindobonensi Cæsarea Bibliotheca MSS. adest: ut è Dan. Nesselii Supplem. Lambeciano liquet: in qua & Eudemi Lexicon: quod à Suida in titulo operis laudatur, atque è Regia Galliæ Bibliotheca usurpatum Carolo du Fresne est; & Arsenii, asservantur.

CYRILLI, ArchiEpiscopi Alexandrini, Lexicon, juxta ordinem Al- 11
phabeti compositum, in Regia Parisiensi & Colbertina Bibliothecis extare, indicat laudatus vir maximus du Fresne: qui & hoc, & præterea Philemonis Lexico Technologico; Nicomedis Jatrosophistæ, & *ἀνωνύμων* XVII. Auctorum, Lexicis; (è quibus unum notæ optimæ, foliis 167. constans, ante omnia commendat,) Etymologico item ex Orione Thebano in compendium contracto; alioque Etymologico *ἀνωνύμυ*, in conscribendo laboriosissimo Græcitatis mediæ infimæque Glossario, usus est. Ant. Verderius, in illis catalogis MSSrum, quos suo Supplemento Gesneriano addidit, Cyrilli Lexicon ter etiam relatum sistit. Sed, cum id tertia vice refert, nescio quid Scriptori ejus Catalogi in mentem venerit, recensenti *S. Cyrilli ArchiEpiscopi Alexandrini Lexicon de Legibus Matthæi Blastari; in charta bebraina.* Nempe earum legum Cyrillus lexicon confecit, quas ferme integro post ejus ævum millenario Matthæus Blastares in unum Syntagma conpilavit! Fuit, cum suspicarer, Glossographum forte Cyrillum innui, de quo paulo post: sed nec hoc quadrat. Dicendum igitur, somniasse catalogi auctorem, cum hæc scri-

beret; aut Codicem vitiosissime inscriptum fuisse. Et sunt sanæ, in iis Catalogis Verderianis, libri complures, ad quorum titulos rideas: v. g. *Cyrilli Alex. Expositio in S. Hierotheon Areopagitam: Justini Philosophi & Martyris Explicatio in S. Dionysii Areop., Episcopi Atheniensis, Hierarchiam Eccles. S. Apostoli Lucæ Evangelistæ Medicinale, continens præparationes seu curas, quas se vivo fecerit; liber appellatur XII. curarum. Liber sancti & justi Lazari, qui IV. diebus sepultus fuit apud inferos, & quemadmodum excitavit illum Christus, libri IV., quos videntes Apostoli tres eorum absconderunt, unusque inventus est, estque primus, in urbe Roma, prout Cardinalis S. Crucis retulit:* & aliæ istiusmodi nugæ. Sunt tamen & immisti libri egregii. Ut in Lexicis tantum subsistamus, videas ibi Joh. Tzetzæ Lexicon Rhetoricum juxta alphabetum: Lexicon Justiniani Magni (quis ille non capio) bis relatum: & Cabi Polydori Lexicon. Cyrilli Lexicon Herbarum in catalogo Scipionis Tettii, apud Labbeum, est *l. sæpius cit.*, quod iterum alterius Cyrilli, alteriusque generis, est ab eo, quod du Fresne ad manus habuit. Allegatur & ibi Athanasii Lexicon artis sacræ; quod alias est ignotum: &, si per τὴν ἱερὰν τέχνην chemia intelligitur, ut alias in istiusmodi lexicis librisque illa communiter indigitari consuevit, annotante Cangio, sine controversia spurium. *vid. du Fresne præfat. Gloss. Gr. §. XXII.* Non desunt tamen & sacra, id est, Biblica sive Christiana Lexica: ut enim Glossas in Jobum, Proverbia, aliosque libros Biblicos; item in Athanasium à Cangio allegatas usurpatasque, non memorem, integrum Lexicon Biblicum Salmasius vidit. *Vidi integrum* (ita ipse *de Hellenistica p. 157.*) *Lexicon satis crassum Anonymi MSS., quo Veteris & Nov. Testamenti voces exponuntur, quod & totum percurri.* Tale lexicon in Augustana etiam Bibliotheca servatur: *Expositio vocum occurrentium in Epistolis D. Pauli, & XII. Prophetarum, & libris Regum.* V. Catal. Reiseri p. 80., ubi & aliud refertur *Dictionarium vocum Græcarum, collectum ex Autoribus variis, tam sacris, quam profanis.* Claudat agmen Lexicographorum (non enim nimium de iis dicendum est) Auctor Anonymus, cujus insigne Lexicon, multis veterum fragmentis refertum, in Collegio Jesuitarum Claromontano se vidisse Colomesius in Particularibus p. 104. his verbis refert: *Etant au College de Clermont, avec Mr. Vossius, je me souviens, qu' entre autres Manuscrits, que nous montra le P. Cossart Bibliothecaire, il y avoit un Lexicon Grec in folio, sans nom d' Autheur, fort bien écrit, ou je lûs quelques fragmens tres-considerables d' Autheurs, que nous n' avons. Si quel cun vient à avoi assez de credit sur l' esprit des Jesuites, pour les obliger à les publier, ou à permettre, qu' on le publie, j' ose me persuader, que les Doctes n' en trieront moins de profit, qu' ils font tous les jours de Pollux, d' Hesychius & de Suidas.* Possent adhuc plura de Lexicis Diogeniani (quod Hesychius compilavit) Juliani, Maximi (quæ in Labbei Bibliotheca MSS. nominantur,) Longini περὶ λέξεων Ἀττικῶν (cujus meminit in præfatione ad Longinum de Sublimi Tollius: & Svidas in titulo) Pollionis, Timæi,

mæi, Boëthi, aliorumque, apud Photium recenſitis, addi: ſed nimium excreſceret tractatio, quæ nunc potius contrahenda eſt. Sufficiat adhuc animadvertiſſe ſummam Græcorum veterum in lexicis adornandis exactitudinem, qua non ſolum dialectis, ſed & ſingulis dicendi generibus, peculiaria aptarunt. Hinc Lexica X Oratorum; Lexica Puræ Ideæ, Styli Gravis, Sermonis Politici: Platonica: aliaque horum generum: quæ ſane, quantopere expoliverint ſuam linguam Græci, abunde manifeſtum reddunt.]

Aliud adhuc Lexicorum genus Gloſſæ ſunt, ſeu GLOSSARIA, à va- 12
riis varie collecta. Et primitus quidem, uti *γλώττας* per *ἀπεξενομένην διάλεκτον*, aut *ἀπειλήπ]ȣς τὰς τῶν βαρβάρων φωνὰς*, interpretabantur, vel etiam omne id, quod inuſitatius & per metaphoram dictum erat, ſub Gloſſarum nomine comprehendebant: ita priſci, quos apud Athenæum & Suidam paſſim laudatos legimus, *γλωσσογράφοι*, Callimachus, Democritus, Seleucus, Philetas, Simmias Rhodius, Philemon, Pamphilus, Clitarchus, Timachides, Hermonax, Nicander Colophonius, Amerias Macedo, aliisque, nihil aliud maximam partem egiſſe credendi ſunt, quem ut, non obſervato ſemper Alphabeti ordine, peregrinas, aut inſolitas voces, notioribus redderent: *vid. Woweri Polymath. c. IX. & Mauſſaci Diſſertatio Crit. p. 362. ſeq.* Recte vero Henr. Stephanus, *in præfat. Gloſſarii à ſe editi*, recentiorem vocat eam Gloſſarum ſignificationem, qua pro ſcholiis & interpretatione linguæ ſecretioris accipiuntur, abuſumque potius, quam uſum vocis: recte etiam, ex loco Quintiliani, male intellecto, errorem eum hauſtum animadvertit, è quo ſe, ut id credat, inductum ingenue Cujacius, *in Orat. de Ratione docendi Juris*, fatetur: cum tamen apud veteres, ipſumque adeo Fabium, eodem Stephano monente, Gloſſæ non expoſitiones vocum obſcuriorum & minus frequentium, aut etiam peregrinarum, vocatæ ſint; ſed illæ ipſæ voces, quæ tales erant. Verum invaluit nunc penitus conſuetudo, ut priori ſignificatu Gloſſas & Gloſſaria capiamus. Fuiſſe vero priſcis etiam temporibus inſignem Gloſſarum iſtiusmodi copiam, vel ſola Pariſienſis Regia & Colbertina Bibliothecæ luculenter evincunt: quæ nimirum Carolo du Freſne XXII. Gloſſaria variorum generum ſuppeditarunt: partim Grammatica ad Ariſtophanem, Lucianum, Herodotum, Homerum, &c, partim Exotica: ut & Chemica: Jatrica: Botanica: Juridica: partim Eccleſiaſtica in Athanaſium & Gregorium Naz. & Biblica: *vid. Index Auctor. Cangii p. 35. ſeq.* ut adeo nullum ſtudii genus ſine gloſſis facile fuerit.

Quanti vero pretii Gloſſæ iſtæ ſint, vel ex eo concludi poteſt, quod ſtatim, 13
ac innoteſcere eruditis ſuperiori ſeculo cæpere, omnium applauſu & elogiis exceptæ ſunt. Primus, qui è Monaſterio S. Germani à Pratis Gloſſas

Græcas atque Latinas eruit, Petrus Daniel, JCtus Aurelianensis celeberrimus, cui & Servium, Virgilii Scholiasten, debemus, extitit. Hic primum Adr. Turneto, & Cujacio, inde misit, apud quem Scaliger illas quoque vidit. Exinde in manus Henr. Stephani, quanquam non ex eodem codice, similes Glossæ pervenerunt: qui, cum insigne illarum pretium perpenderet, & quantum illæ vocum antiquarum egregie explicent, primi plurimarum in Græca æque & Latina lingua vocum Doctores, penlitaret, non ultra celandum ratus, quod proderat, An. 1573. Glossaria duo, unum Latino-Græcum, & Græco-Latinum alterum, quasi in Supplementum sui Thesauri, anno præcedente editi, cum annotationibus & excerptis ex ineditis Glossariis aliis, evulgavit, è duobus vetustis Codicibus: Et quidem obtinuit certe apud eruditos, quod cupiebat, Stephanus, nempe ut eas Glossas antiquissimas, magnæque auctoritatis, pronuntiarent, Philoxenum auctorem rati, qui sub Justino Seniore Consul Romanus fuit: qua tamen in re dubium magis illos, quam verum, asseruisse, Auctor præfationis ad novissimam Editionem Labbeanam observat. Post Stephanum eadem Glossaria, sub Philoxeni nomine, Lugd. Batav. edidit Bonavent. Vulcanius, emendationibus munita A. 1600, adjunctis una Isidori Hispal. Glossis Latinis; nec non Grammaticis nonnullis, qui de proprietate utriusque linguæ scripserunt, Collectione vocum Græcarum, in quibus diversus accentus significationem immutat, &c. Longe felicius vero, & majore nisu, aggressus Glossariorum editionem Carolus Labbeus, à Petro fratre adjutus, illa inter se contulit: & post emissas in lucem primo Glossas Basilicorum seu Juris Græci, quas è variis Regiis Codd. MSS. collegerat, notisque etiam illustrarat, Paris. 1607. universa Cyrilli, Philoxeni, aliorumque, Glossaria in partes duas, Græco-Latinam & Latino-Græcam, digessit, cum MSS. contulit, castigationes adjecit, omnesque adhibuit laborem, quo emendata satis & nitida illa in orbem denuo exirent. Vere autem Jos. Scaliger, qui præcipuus Labbeo ad id laboris in se suscipiendum suasor impulsorque fuerat, divinavit, fore, ut molestia ipsi à typographorum imperitia creetur, Ep. 232. p. 594., siquidem, cum jam anno seculi nostri IV. laborem in digerendo absolvisset vir doctus, adeo tamen editio non festinavit, ut ne ipse quidem, A. 57. hujus ævi defunctus, illam viderit: sed demum A. 1679. Parisiis illa, obstetricante alio quodam viro erudito, tandem carceribus liberata prodiit. Quodsi vero à Barthio, Adversf. l. I. c. 1., Glossæ Basilicæ extolli meruere: & idem alibi, l. XIV. c. 8. recte judicat: *Glossas veteres Latinas, Græcasque, copiæ bonarum rerum cornu dicas, adeo profunde eruendæ quædam, nec pauca, in illis habeas, si inquirere velis;* merito sane in pretio Glossæ Labbeanæ habentur, quæ & apud Salmasium in ejus scriptis paginam utramque faciunt. Non tamen æqua omnium Glossarum auctoritas statuetur. Cur Cyrillo tribuantur, auctor præfationis ad

Gloss.

Gloss. Labb. aperit; nempe, quod H. Stephanus eas se ad calcem scriptorum nonnullorum Cyrilli reperisse testatur. Incertum igitur adhuc, an Cyrillus sit auctor? &, quis ille Cyrillus, multo incertius. Alexandrinum esse Episcopum, nemo, quod sciam, credit: licet mille abhinc annis antiquiorem complures statuant. Verum, quicquid hujus sit, parum interest: modo de bona libri ipsius nota constet. Aliud Glossarium Græcum, è vetusto Codice, Janus Rutgersius Lugdun. Batav. 1618., una cum libris VI. Variarum Lectionum suarum, edidit. Iterum aliud MSS. Casp. Barthius possedit: aliudque allegat variis in locis Salmasius. Neque omnino dubium est, varia adhuc, quæ nescimus, Glossaria hic illic in Bibliothecis celebrioribus latitare.

CAP. VIII.

DE LEXICOGRAPHIS GRÆCIS RECENTIORIBUS.

Ex istis celebrantur §. 1. Joh. Crestonus. 2. Varinus Phavorinus Camers. 3. Gvilh. Budæus. 4. Joach. Camerarius. 5. Lexicon VII. Autorum Basileense. 6. Henr. Stephanus, ejusque Epitomator Joh. Scapula, & Elemendator Joh. Conr. Dietericus. 7. Rob. Constantinus, Gvilh. Robertsonus, Joh. Crispinus. 8. Joh. Bentzius. 9. Joh. Casp. Svicerus, cujus etiam Thesaurus commendatur Ecclesiasticus, e Patribus Græcis congestus. 10. Lexicorum ac Indicum in Certos Autores Architecti, Corn. Schrevelius, Æm. Portus, Wolfg. Seberus, &c. 11. Linguæ Græco-Barbaræ modernæ Lexicographi, Sim. Portius, Nic. Rigaltius, Joh. Meursius, &c. 12. Car. du Fresne, reliquorum omnium recentissimus pariter atque præstantissimus. 13. Monita nonnulla de Autorum Græcorum, Juventuti proponendorum, delectu, Versionum Latinarum fide Lubrica & Defectibus, & Latinis Oratoribus, Historicis ac Poëtis, Græcos studiose semper imitatis. Animadversio in L. Allatii de Thucydide Errorem. 14. Scriptores moderni, de Græcorum Poëtis & Arte Poëtica commentati.

Post enumerata Veterum Lexica Glossasque jure merito addimus nunc, veluti partem prioris tractationis, recentiorum, non omnium sed optimorum tamen, Lexicorum recensionem. Nec enim poterat iste labor capite antecedente una tractari, quo suum tamen sibi locum vendicare aliquatenus visus est; ne in molem caput unum excresceret, justamque mensuram suam excedat. Omnium vero primus, qui, post renatas è veteri lethargo literas, Lexico Græco-Latino conficiendo manus admovit, JOH. CRESTONUS, seu, ut alii vocant, CRASTONUS fuit, 1

Digitized by Google

Placentinus Italus natione, Carmelita & Doctor Papiensis. Hic enim, circa A. D. 1480. & sequentes clarus, atque, ob eruditionem, referente Simlero in Bibliotheca, à Gvil. Tardivo, Bono Accursio, Franc. Philelpho & Ptolem. Spagnolo, commendatus, præter Grammaticam Græcam Lexicon quoque Græco-Latinum scripsit, Venetiis 1492. editum. Uti vero tum infantilis adhuc renascentium literarum ætas extitit, ita non adeo mirandum, si, post complures in eo deprehensos errores, varii ad illud opus accurandum aut supplendum accesserint: quod quidem non adeo accurate factum Henr. Stephanus, in epistola de statu suæ typographiæ, his verbis perstringit. *Iis, quæ circumferuntur, Lexicis Græco-Latinis primam imposuit manum monachus quidam, F. Joh. Crastonus, Placentinus, Carmelitanus: sed, quum is jejunis expositionibus (in quibus vernaculo etiam sermone interdum, i. e. Italico, utitur) contentus fuisset, perfunctorie item constructiones verborum indicasset, nullos auctorum locos proferens, ex quibus illæ pariter & significationes cognosci possint, multi postea certatim multa, hinc inde sine ullo delectu ac judicio excerpta, inseruerunt: donec tandem, indoctis typographis de augenda Lexicorum mole inter se certantibus, & præmia iis, qui id præstarent, proponentibus, quæ jejuna, &, si ita loqui liceat, macilenta antea erant expositiones, adeo pingues & crassa reddita sunt, ut in illis nihil aliud, quam Bœoticam suem, agnoscamus.* Nimirum sugillat Stephanus, quæ sub variorum auctorum nomine Lexica sæpius, variato semper habitu, recusa & recocta Basileæ sunt: sed de quibus paulo post.

2 Crestono longe accuratior VARINUS PHAVORINUS CAMERS, Episcopus Nucerinus, sub initium seculi superioris, utilissimam Græcæ Linguæ Studiosis operam duplici nomine novavit: dum & *Thesaurum Græcum, seu Cornucopiæ & Hortos Adonidis,* apud Aldum in fol. A. 1504. edidit, eoque insignem veterum Grammaticorum collectionem (qui in Bibliotheca Gesneriana enumerantur) complexus est: & *Lexicon,* seu uberrimos Græcæ totius linguæ commentarios, ita adornavit, ut Hesychii, Suidæ, Harpocrationis, aliisque ineditorum adhuc Lexicorum laboribus compilatis, in unum corpus, quicquid ad explicandas voces Græcas pertinuit, omissis historiis & nominibus propriis, conflaret. Editum primo est Romæ An. 15--, deinde Basileæ mox repetitum A. 1538., cum uberrimo indice, minutissimis tamen typis: Simlerus & tertiam Parisinam editionem addit Morellii, sed de qua certi quid mihi alias non constat. Ceterum, ut jam olim Gesnerus mirabatur, non memoratos, in præfatione Varini, Suidam & Hesychium, quos tamen totos ille transscripsit: ita, post edita ipsorummet horum Lexicographorum volumina, non adeo magni usus esse Varinum, licet in magna gratia apud studiosos sit, Jos. Scaliger Epist. 235. judicat: cui succinens etiam Maussacus, in Dissert. Crit. ad Harpocr., illud insuper observat, errores, quos Phavorinus forte in Suida & Hesychio invenit, retentos tantum non omnes,

&

& in corpus unum redactos. Sunt tamen alii, qui & emendatiorem nonnunquam in Varino, quam in editis Suidæ & Hesychii exemplaribus, lectionem offendi animadvertunt, & usum ejus nonnimis extenuandam censent, cum multa præsertim habeat Varinus, quæ, ex aliis haud dubie : ineditis adhuc lexicis hausta, frustra in Suida, Hesychio & Harpocratione, quæruntur.

Varinum excipiat GVILIELMUS BUDÆUS, magnus ille non generis, uniumve splendore minus, quam literis, in Gallia suo tempore vir, Consiliarius Regius, & libellorum supplicum magister ; omnis literaturæ lumen, qui primus in Gallia suscitavit bonarum literarum amorem. Erasmo par habitus fuit, imo superior à nonnullis. Et sane, quamvis aretam, ut ex epistolis colligi potest, amicitiam cum Budæo Erasmus coluisse videri voluerit : ab eo tamen præreptam sibi pulcerrimam doctrinæ gloriam æmulatum calumniis aliorum faces admovisse, cumque Budæo principem in literis locum invideret, tacite illius existimationem, quam aperte invadere, ausus non sit, cuniculis oppugnare non desiisse, Sammarthanus in Elogiis auctor est : quod & non adeo à vero absimile videtur. Uti vero Græcam inprimis linguam Budæus ita percalluit, ut nemo illum ejus peritia vinceret ; judiceque Græcorum doctissimo, Jano Lascare, Vir ille summus, quod nulli dum extra Græciam nato contigerat, veterem Atticorum facundiam adæquavit : quod eodem I. Sammarthanus refert : ita, plus eum in Græcis calluisse Erasmo, dubium ferme nullum est. Testantur de hac ejus incomparabili prorsus eruditione Commentarii Græcæ Linguæ ; in quibus an immensam lectionem potius, num judicium exasciatum, aut rerum insignem varietatem, primo stupeas incertum. Prodierunt primo Parisiis A. 1529, Francisco Regi Græca epistola nuncupati, tum apud Basileenses recusi 1530. Sub vitæ finem vero Budæus plus tertia parte auxit illos, editos post mortem auctoris ex officina Rob. Stephani Paris. 1548., quam editionem itidem Basileenses A. 1556. repetivere. Ex hoc fonte omnes sua hauserunt lexicographi recentiores : adeo omnia diligenter est persecutus. Probe id suo tempore jam agnovit Jos. Scaliger : qui nunc quidem, post Budæi commentarios, facile esse Græcis incumbere, judicavit, cum omnem ille ejus linguæ naturam, omnes elegantias exhauserit : omnium Græcorum totius Europæ maximus, & cui similem Gallia non datura sit. *vid. Excerpta Scalig. utraque.* Displicuit tamen, quod nullo ordine, more Locorum communium, suos Commentarios scripsit : Alii ex oratoribus & historicis, philosophisque illum omnia protulisse observant, è Poëtis parum Franciscus Floridus ægre tulit, nihil Budæum Latinis, nec eruditionis, nec judicii, reliquisse, præferreque vilissima Græcorum præstantissimis Romanorum :

apud

Digitized by Google

apud Gaddium de Scriptor. Non-Ecclef. T. I. p. 98. Verum hæc nihil quicquam obſunt Budæo, neque ſummam operis elegantiam minorem reddunt.

4 Jungimus Budæo ſuo merito JOACHIMUM CAMERARIUM. Erat ille, dum viveret, apud Germanos vere literatorum Hercules, & non cum vulgo nominandus: Sed potius ſui temporis phœnix, omnium doctrinarum non ſuperficiaria, ſed ſolida ſcientia, instructus: ubique domi fuit, ſeu in Mathematicis, ſeu in enarratione auctorum, ſeu in Philologicis, aliquid ſuſceperit. Ejus quoque extant *Commentarii utriusque linguæ, in quibus est diligens exquiſitio hominum, quibus partes corporis humani appellari ſolent, additis & eorum functionum nomenclaturis, & aliis his accedentibus, poſitis fere contra ſe Græcis & Latinis vocabulis. Baſil. 1551. apud Hervagium.* Hic titulus libri eſt, qui ſatis, quid ſe contineatur, aperit: Sane quamplurima de Græcarum vocum origine, aliisque ſcitu neceſſariis, inibi notata non ſolum inſpectio probat, ſed &, quod ejus plumis ſe ornare non deſinunt lexicographi, Nempe ubi primam glaciem heroës fregerunt, viamque patefecerunt, facile ſuo exemplo alios excitarunt, linguæ iſtius adornandæ ſocios.

5 Interea temporis, dum Budæus atque Camerarius Baſileenſium prela fatigabant: variis ſæpe formis prodiit à variis auctoribus recognitum, emendatum, interpolatum, donec in ſpiſſam tandem libri molem excreſceret, LEXICON VII AUCTORUM BASILEENSE, cui viri, ſi titulum ſpectes, ſine controverſia eruditiſſimi ſuas curas impenderunt; nempe G. Budæus, Jac. Tuſanus, Conr. Geſnerus, Hadr. Junius, Rob. Conſtantinus, Joh. Hartungus & Joach. Hopperus; adeo, ut putares, nil niſi exactum à tantis nominibus tibi expectandum. Sed tamen hoc ipſum lexicon illud eſt, quod paulo ſuperius ab Henr. Stephano traductum animadvertebamus, & quod ille, uberiori deductione, infinitis ſcatere erroribus vitiisque, oſtendit: dum contraria vocibus nonnunquam ſignificatio detur; conſtentur voces duæ in unam, aut novæ & Græcis inauditæ cedantur; auctorum loca perperam allegantur, aut duo itidem malo omine confundantur & quas alias ille errorum graviſſimorum claſſes magno numero recenſet. Et, ne in virorum doctiſſimorum, qui præfiguntur, nomina injurius videretur: *Pauca,* dicit, *ex Budæo, aliisque idoneis auctoribus, & ea quidem parum fideliter deſcripta: (utpote parum intellecta,) multa contra ex Lapo Florentino, Leonh. Aretino, aliisque ejusdem farinæ interpretibus (ut ſimiles haberent labra lactucas,) in opus illud tranſtulerunt. Ex iis quidem certe locis, in quorum interpretatione felix fuit Laur. Valla, pauciſſimos protulerunt; ſed, pro perverſo ſuo judicio, perverſiſſimas quasque ejus interpretationes delegerunt egregii illi Lexicorum, ſeu conſarcinatores, ſeu interpolatores, quibus tanquam gemis illa inſignirent.* Hæc Stephanus, in Epiſtola de ſuæ typogr. ſtatu, ab Almeloveenio Vitis Stephanorum

norum subjuncta: quem, ne affectibus abreptum in sui Thesauri laudes hæc præpostere criminatum, suspiceris; consentit illi Conr. Gesnerus, in Catalogo librorum suorum: nam, cum ab initio statim revisum à se aliquoties, & ex auctoribus fide optima emendatum, Lexicon Græcum retulisset; (licet non semper promotus ea fide, qua decuit, à typographo labor sit:) *Quod si alii etiam, addit, multi Lexicorum corruptores potius, quam Authores, observassent, non usque adeo aliquot millibus locorum corrupta hæc volumina hactenus in publicum prodiissent, non solum typographicis erratis passim innumeris absurdissimi referta, propter imperitiam illorum, qui ad prœla corrigunt; sed ipsorum etiam Authorum, quorum plurimos idcirco sua nomina profiteri puduit.* Discrimen tamen inter illas editiones faciendum est, nec omnes promiscue pro mendosis & conspurcatis rejiciendæ: ultimam, à se locupletatam, ex officina Hier. Curionis, Basil. 1560. prodiisse Gesnerus scribit, & sunt adhuc aliæ, è quibus haud utique contemnendum fructum studiosi hauriant, licet mala etiam bonis immixta deprehendantur. Usus tali Lexico Basileensi semper ad manus olim est celeberrimum Jenensis Academiæ decus, Joh. Andr. Bosius, atque ad ejus marginem plurima annotavit. Omnium præcipuus ille defectus est, quod vocabula non solum sub radicibus non ordinantur, sed ad illas ne remittuntur quidem.

Longe accuratior proinde HENRICUS STEPHANUS, Alpha illud Lexicographorum Græcorum, sub primitivorum serie derivata, & sub derivatis composita & decomposita, primus omnium, Herculeo labore, & exquisitissimo omnis Græcæ literaturæ apparatu, congessit, in *Thesauro Linguæ Græcæ*, qui vere promptuarium & horreum totius Græcismi est: cujus vasta IV. voluminum moles multo vastiorem Auctoris peritiam, & prodigiosum laborem, abunde testatum reddit. Absoluta ejus impressio est An. 1572. cum hoc Epigrammate in fronte tituli *Thesaurus Lectori*: 6

Nunc alii intrepide vestigia nostra sequantur:
Me duce plana via est, quæ salebrosa fuit.

Nec vanum certe istud Stephani distichon fuisse eventus docuit. Omnes enim illum exscribunt, Inprimis vero dolendum, post exantlatos tot immensos labores, impensamque in Thesauri impressionem suam omnem substantiam, bonum Stephanum, lucri loco, quod haud vulgare inde speraverat, damnum rei familiaris irreparabile sensisse: cum non solum à principio statim, & priusquam liber totus imprimeretur, nonnulli, nimiam molem veriti, ejus institutum aversarentur: sed & maxime propterea, quod in epitomen redigendum Thesaurum JOH. SCAPULA, olim famulus Henr. Stephani, suscepit: qua re ut de juventutis commodo non male, imo optime, ita de Stephano longe pessime, meritus est: omnes enim, relicto Thesauro,

Digitized by Google

Scapulæ Epitomen sibi compararunt, ut adeo ad extremam ferme paupetiem miser redactus sit. Luxit ipse suam sortem hoc Epigrammate:

Thesauri momento alii ditantque beantque,
Et faciunt Crœsum, qui prior Irus erat.
At Thesaurus me hic ex divite reddit egenum,
Et facit, ut juvenem ruga senilis aret.
Sed mihi opum levis est, levis & jactura juventæ,
Judicio haud levis est si labor iste tuo.

Sunt nihilominus, qui post distracta prioris editionis exemplaria, Stephanum suum Thesaurum recudisse perhibent, præfixo in titulo epigrammate, quo salse Scapulam exagitarit; dum se ægrum prius à scapulis nunc sanum in theatrum redire scribat. Verum, si quicquam hujus epigrammati in libri titulo excusum est, citiùs titulum, quam universum Thesaurum, denuo impressum crediderim: nunquam enim eæ vires Stephano rediere. Quanquam vero summo, qui in hominem cadit, studio confectus ille Thesaurus sit; non tamen immunem ab erroribus, aut Auctor unquam ipsemet venditavit, aut crediderunt alii. Ipse, in laudata sæpius epistola de statu Typographiæ suæ, postquam fuse suum Thesaurum cum reliquis lexicis composuisset: *Absit*, inquit, *ut sibi quisquam persuadeat, ita me aliorum errata proferre, quasi ipse sim ἀναμάρτητος, & hominem me esse non meminerim, i.e. eum, cujus sit errare, labi, nescire, decipi. Imo vero me & colloco in hoc numero, & jam nunc in meo opere esse, in quibus lapsum me existimem, ingenue fateor.* Idem & alii observant JOH. CONR. DIETERICUS, Professor Academiæ Giessensis, variis commentariis in Historicos & S. Codicem notissimus, Auctarium quoddam sub manu habuit ad illum Stephani Thesaurum, in quo crassos ejus errores se detecturum est pollicitus; Sed, cum viveret, non invenit typographum, & post mortem ejus omnis ille labor in irritum cecidit. Fuit autem vir ille linguæ Græcæ peritissimus, &, deprehendere id quodammodo licet è quibusdam libellis exiguis, Marpurgi Cattorum editis: inter quos est Dissertatio, cui titulus: *Græcia Exulans, seu de infelicitate seculi superioris in Græcarum literarum ignoratione:* & alia quoque Dissertatio, sub titulo *Specilli Chrestomathiæ Græcæ*, ibid. 1649. in 4. edita, ubi varia sunt, quæ spectant ad Veneres Græcæ linguæ, copiam & ornatum verborum, tam in oratione soluta, quam ligata. Ad Scapulam ut redeam, prima ejus editio Basileæ 1579. lucem publicam aspexit: ultima, & usui commodissima, prodiit Amstelodami apud Elzevirios, cum Latino Indice copiosissimo, quem Laurent Martius, Palatinus, summa diligentia confecit, ediditque primum Basil. 1630. Adjectæ præterea, ut in ultimis Basileensibus, Jac. Zwingeri, Medici & Philologi insignis, de Dialectis Græcorum, uberrima hypotyposi deductis, tabulæ: Corinthus de Dialectis: ut & epitome quædam Glossario-

rum

rum Græco-barbarorum Rigaltii & Meursii; & Epitome etymologica, ex Magno Etymologico contracta. Prodiit ista Scapulæ nitidissima plane editio Lugd. Bat. 1650. in fol.

Priusquam Thesaurus Stephani prodiisset, alium *Græcæ Linguæ Thesaurum* 7
ROBERTUS CONSTANTINUS congessit, qui etiam haud parum eruditis probatur. Bœclero certe majori cum judicio scriptus, quam Thesaurus Stephani, visus aliquando est: & quanti Conr. Gesnerus Constantinum æstimarit, satis hæc ejus verba indicant, quæ in Catalogo librorum suorum, post mentionem de Lexicis Græcis Basileensibus, habet: *Ceterum hoc anno*, inquiens, *quo hæc scribo, 1562. Genevæ prodiisse audio longe copiosissimum emendatissimumque Græcæ linguæ Thesaurum, à Rob. Constantino, incomparabilis doctrinæ viro adornatum ex Joh. Crispini officina.* Constat hic Thesaurus II. Tomis, & secunda editione ab Æmil. Porto auctus est Genev. 1592. Quodsi Colomesio credimus, Guilielmus Robertsonus etiam Græcæ Linguæ Thesaurum scripsit, quem, 80000. vocabulis ab Hillio quodam Anglo auctum, Londini An. 1676. in 4. prodiisse, auctor est *in Bibliothec. Selecta p. 80.* Mihi alias nil de Robertsoni Thesauro constat; & vereor ne cum Roberto Constantino forte confundatur Robertsonus: quanquam & hunc, tot millibus vocabulorum auctum, in 4. prodiisse, cum antea justa duo in fol. volumina complevisset, credibile nullo modo sit. Viderit itaque Colomesius oportet, quod nos latet: quemadmodum & eodem loco Joh. Crispini, Genevensis typographi, Lexicon ab Eduardo Grant 4 aut 5000 vocum auctum, Londini 1581. in 4. excusum, narrat.

Alium adhuc Thesaurum Elocutionis Oratoriæ Græco-Latinum scripsit 8
JOH. BENZIUS, Bruxellensis, qui Argentorati Græcas literas docuit, ex officina Hervagiana Basil. 1581. in fol. in lucem emissum. Magnam vir ille operam in ornanda Græca lingua locavit: quamvis non tam pertineat ad auctores Grammaticos aut Lexicographos, quippe qui ornatum potius verborum spectat, & ad Rhetores magis referendus est. Non incommode tamen huc referri potest. Neque vero ordine alphabeti suum hunc laborem digessit, sed sub 66. titulis generalibus, ceu locis totidem communibus, ad quos præcipua universitatis rerum commodissime revocari posse persuasus erat. Sub his titulis primo loco abstracta posuit, sive substantiva: post hæc adjectiva, seu concreta: tandem verba: tandem adverbia. Iterum vero sub unoquoque horum, veluti tot titulis specialibus, exempla ex auctoribus optimis locavit: tum σύνθετα, seu complexas voces, quibus varie rem unam oratores eloquuntur: porro ἐπίθετα illarum vocum: & tandem ipsissimet phrasium atque elegantiarum πράξιν: subjecto Latino indice uberrimo. Eundem ordinem, in Thesauro Eloq. Latinæ, tenuerat, (edoctus illum à Joh. Sturmio, magno in Germania Rhetore.) de quo

P. II. nostri operis p. 9, 10. dictum fuit. Auctores Græci, è quibus Thesaurum compilavit, præcipui sunt, Demosthenes & Isocrates: præterea Plato, Aristoteles, Xenophon. Non habemus profecto auctorem ullum, qui Veneres linguæ Græcæ diligentius, & majori judicio, congesserit: quas enim alias habemus Calligraphias, vel Posselii, vel Neandri, vel Paræi, non sunt cum hoc labore conferendæ.

9 JOH. CASP. SUICERUS duplici nomine suum, inter Lexicographos Græcos, locum meret: partim ob *Lexicon*, quod concinno non minus ordine, quam insigni vocabulorum copia, magno labore adornavit, Tiguri 1683 in 4 editum: quod sane usui studiosorum maxime accommodatum ac proficuum est. Quemadmodum vero idipsum nonnisi minus Lexicon est, & quasi epitome Majoris, quod, immenso prope labore collectum & dispositum, ordine naturali, duobus in fol. Tomis, aliquando se editurum spem fecit: ita multo majorem gloriam Viro Clarissimo paravit *Thesaurus Ecclesiasticus*; Amstelodami 1682. in fol. in lucem datus: in quem dum voces & locutiones Patrum Græcorum, à Lexicographis vulgo vel omissas, vel non pro dignitate expositas, summo plurimorum annorum studio, congessit, ritus simul, & alia ad Antiquitatem Ecclesiasticam pertinentia, magno numero immiscet: ut adeo non possit non φιλαρχαίοις in re Ecclesiastica longe plurimum prodesse. Quanquam, ut sunt labores hominum imperfecti, & huic Thesauro deesse quædam, eruditorum aliqui observarunt: quos inter Cl. Schurzfleischius, in Dissertatione Academ. de χειροτονίᾳ §. 14.

10 Taceo nunc Lexica Græco-Latina minora, & quæ uni inprimis Auctori, aut dialecto, scripta sunt, sua tamen laude minime carent: ut sunt Cornel. Screvelii Lexicon, quod præcipue Homero resolvendo inservit: Æmyl. Porti Lexicon Pindaricum Hanov. 1606. in 8. Lexicon Jonicum, Herodoto illustrando; & Doricum, Theocrito, Moscho, Bioni, aliisque, explanandis accommodatum: Hanov. 1603. in 8., quo Dictionariorum genere non minus certe incipientium inprimis labor juvari solet, quam indicibus quibusdam, qui suo modo ad Lexica reduci possunt: partim, quod omnium sunt absolutissimi, ut Wolffg. Seberi Index in Homerum est: partim quod una verborum, in illo auctore occurrentium, Analysin dant, qualibus instructos habemus Hesiodum, cura Screvelii: Herodianum cura Balth. Scheidii, aliosque.

11 Ceterum, cum successu temporum Græcitas regionis genium imitaretur, atque, ut hæc variis variorum barbarorum irruptionibus patuit, eorumque domicilium facta est: ita & lingua sensim sensimque tantum barbarismi attraxit, ut hodie Græciam in Achaja media atque Peloponneso quæras: nulli-

nullibique corruptior Græca lingua sit, quam Athenis, & in Areopago. Factum hinc, ut in Patrum, Auctorumque aliorum ævi recentioris, scriptis ubivis iste se barbarismus prodat, fueritque adeo necessum, ad Byzantinorum scriptorum lectionem peculiaria quoque Lexica Græco-Barbara strui. Carolus du Fresne, qui in hoc studio omnes omnium labores longo post se intervallo reliquit, & de quo mox aliquanto prolixius agendum erit, in præfatione sui Glossarii Græco-Barbari §. II., enumerat eos, qui ante se simile quid in ornanda illa sparta tentarunt: Stephanum à Solio; Dion. Gothofredum; Nic. Rigaltium; Joh. Meursium; Christoph. Germanum; Gerasimum Vlachum; Simonem Portium; Carol. Annibalem Fabrottum; Jac. Gretserum; Joh. Morinum, & Jacobum Goarum. Ex his aliqui particularia tantum Scriptoribus Byzantinis Glossaria subjecerunt: alii sparsim illud negotium in suis scriptis notisve attigerunt: alii forte aliter; neque enim omnes vi si nobis sunt. Simon Portius, Romanus, Doctor Theologus, is ipse, qui τῆς Ρωμαϊκῆς γλώσσης, i. e. Græcæ Vulgaris, Grammaticam, Cangii Glossario præfixam, dedit, *Lexicon Latinum, Græco-Barbarum & Græco-Literatum* edidit Paris. 1635. NICOLAUS RIGALTIUS celeberrimus olim Regiæ Parisiensis Bibliothecæ custos, *de verbis, quæ in Novellis Constitut. post Justinianum occurrunt, Glossarium μιξοβάρβαρον* Paris. 1601. in 4. edidit, atque, ut erat in suis laboribus exactissimus: judiceque Scaligero vir talis, è cujus quotidiano congressu aliquid semper disci poterat; quamobrem & Carolo Labbeo, Glossariorum supra recensitorum editori, & Rigaltium amicum habeat, omnique officiorum genere prosequatur auctor est: *Epist. p. 591.*: ita, in Glossario etiam, suis partibus strenue functus deprehenditur: nisi quod, dum exiguam solum barbarorum vocabulorum particulam, nempe Juridica, selegit, imperfectus nimium labor est. Uberior JOH. MEURSIUS Glossarium suum Græco-Barbarum primo An. 1610. apud Elzevirios in 4, tum, secunda editione 1800 vocibus auctum, ibid. 1614. dedit.

Verum, cum & ab hoc nequaquam è materiæ dignitate pertractatum opus videretur, exhaustumve vocum Græco-Barbararum pelagus; Joh. Bapt. Cotelerius, & Emericus Bigotius, Viri duo Clarissimi, quos, Cangio dicente, in perfecta Græcæ linguæ, ut & ceterarum disciplinarum, cognitione consummatissimos esse, nemo nescit, CAROLUM DU FRESNE, Dominum DU CANGE, adierunt, ut, quemadmodum Latinitati mediæ atque infimæ vasto III. voluminum Glossario lucem prorsus egregiam affuderat, ita & Græcitatem eodem modo illustrandam in manus sumeret. Id quod & ille, senex admodum licet & jam morti vicinus, non minus prompte quam feliciter, in se suscepit; conquisitis undique, & immensa diligentia pervolutatis, editis, ineditis, Theologorum, JCtorum, Medicorum, Chymicorum, Philosophorum, Grammaticorum, Historicorum, ætatis mediæ atque infimæ, 12

Digitized by Google

monumentis longe plurimis: è quorum accurata pervestigatione emersit tandem *Glossarium ad Scriptores Mediæ & Infimæ Græcitatis*, non minus vocabulorum, quam omnis generis rerum, una inspersarum insigni copia admirandum. In præfatione, luculenter admodum causas corruptionis linguæ Græcæ exponit, totiusque declinationis ejus historiam. Prodiit illustre opus Lugduni 1688. in fol. II. Tomis, ultimusque viri laboriosissimi conatus est, qui, paulo post absolutam ejus editionem, prope stans obiit; de Byzantina Historia inprimis ante alios omnes meritus, quam non suo solum peculiari volumine, ingenti eruditionis apparatu, illustratam dedit, sed & in ornandis edendisque Chronico Paschali, Zonara, Annæ Comnenæ Alexiade, aliisque Auctoribus, insigniter juvit. Hæc vero cum hujus loci non sunt, prætereo. Non silebo tamen elegans epigramma, quo doctus quidam inter Gallos vir *de la Monnoye*, in Latinum & Græcum Cangii Glossaria ingeniose lusit h.m.

Ausonios postquam Grajosque effusa per agros
Barbaries Romam pressit utramque diu:
Cangius, hanc vinclis qui tandem & carcere frenet,
Res mira! è Gallis ecce Camillus adest.

13 Et hæc de Lexicis sufficiant; quorum usus juventuti vel ob id maxime commendandus est, ut ad colendam linguam pulcerrimam eo alacrius accedant. Quod vero Auctorum Græcorum delectum attinet, certum est, antiquos recentioribus præferendos: ac tyronibus quidem inservire possunt Orationes Historicorum Græcorum ab Henr. Stephano & Eilhardo Lubino collectæ. Quanquam enim vulgo Novum Testamentum eligere soleant; negari tamen non potest, peregrinitatem aliquam dictionis Græcæ illic occurrere: adeoque, licet ante omnia Novum Testamentum ab adolescentibus penitus imbibendum sit; addi tamen & alios priscos auctores Græcos oportet. Neque enim in lectione veterum à Latinis interpretibus standum, quos sæpe multumque insigniter falli fallereque videt, quisquis Græca consulit: & apparet idem ex frequentibus eorundem castigationibus, quæ in virorum doctorum scriptis passim obvias sese præbent. Unus instar omnium Barthius recentiores illas antiquorum auctorum versiones, prout vulgo excudi solent, adeo non fert, ut novam inde barbariem extimescat. Nam dum, *l. XL. Adversar. c.19.*, de Epistolicis Græcanicis loquitur, quæ Genevæ junctim excusæ sunt: *Dolui*, inquit, *cum earum interpretationem dari Jac. Cujacio vidi, & Juris, Antiquitatumque, & linguæ Græcæ, solertissimo: qua jurare ausim tota Latinitate futiliorem non inveniri traductionem: licet in hoc campo ad arbitrium fere suum debacchentur homines de Schola, qui neminem ullum Græcum auctorem sine futili versione jam fere excudi faciunt: adeo denuo in judi-*

judiciis vulgi regnare incipiunt, quibus uno jam fere seculo ipsorum tyrannis excussa erat. Idem, l. XLV. c. 6., istud de versionibus auctorum Græcorum argumentum resumit, ostenditque, quanti momenti res sit, Latine Græcum exprimere: quod quidem omnium optime Josiam Mercerum, interpretem Aristæneti, fecisse putat. Conferendi insuper de Latinis Græcorum translationibus sunt Pet. Nannius Συμμίκτων l. I. c. 3., & Ant. Borremansii Var. Lection. c. 11. Sane Latini ipsimet, suam semper linguam Græcæ postposuere, pauperemque arbitrati sunt, si cum illa componeretur: quod non probat Barthius l. LVIII. c. 9., multum errari in judiciis talibus persuasus. Negari interim non potest, tum demum Romanos ad aliquem in scribendo, vel perorando, canendove, gradum sublimiorem ascendisse, cum Græcos sibi imitandos sumserunt; uti Cicero Demosthenem, Thucydidem aliosque Livius, & Virgilius Homerum. De Thucydide illud obiter memorandum: graviter hallucinatum Leonem Allatium, dum eum à Cicerone *pene pusillum* dici perhibet: cum tamen non solum absurda hæc locutio foret, sed & Cicero, *l. II. Epist. ad Quintum F. ep. 12.*, de Philisto Syracusio verba faciens dicat; *Siculus ille capitalis, creber, acutus, brevis, pene pusillus Thucydides*: longe alio sensu, uti cuivis patet: quam quem Allatius male ceperat, haud immerito proin à Franc. Vavassore notatus, de Dictione Ludicra p. 167. Quæ de poëtis Græcis Theocrito, Homero, Hesiodo, Virgilius sua fecerit, singulari industria collegit Fulvius Ursinus libro Antwerpiæ in 8. edito hujus tituli: *Virgilius collectione Græcorum scriptorum illustratus*: cui rei præterea inservire possunt Germani Valentis Guellii Commentationes & Paralipomena in Virgilium; Antwerp. apud Plantinum in fol. A. 1580. excusa.

De Poëtis Græcis eorumque ætatibus peculiari libro posthumo egit 14
Gerh. Joh. Vossius, quem tamen ineditum mansisse mallet Colomesius in Bibliotheca Selecta. Artem Poëticam, quantitatem syllabarum, phrases etiam poëticas, tradiderunt Colemannus, Neander, Pareus. Satyricam Græcorum Poësin peculiari tractatu exposuit Isaacus Casaubonus, in duos libros diviso, editoque Paris. 1605. in 8. sed is dudum rarior esse cœpit.

CAP. IX.

DE LINGVA LATINA.

§. 1. *Scriptores de Literis Latinis atque Orthographici, quorum Princeps est Cl. Dausquejus. 2. Originum L. Lat. Scrutatores Etymologici, Isidorus Hispalensis (merus Rhapsodus,) Jul. Cæs. Scaliger, Celsus Cittadinus. 3. Melch. Inchoferus, Seb. Corradus, Joh. Niess. (Historiam L. Lat. Libris persecuti peculiaribus) 4. Gerh. Joh. Vossius, Matth. Martinius, Joh. Fungerus, Chr. Becmannus, Chr. Daumius.*

5. Lati-

5. Latinitatis Priscæ & Agrestis ruderum, seu Vocum antiquatarum, Collectores, Eilh. Lubinus & Janus Guilh. Laurembergius, additis Recentioribus quibusdam, Vetusto isto Sermone commentatis. 6. Nomenclatorum Scriptores, Hadr Junius, Henr. Schevius, Joh. Joach. Becherus (de cujus etiam Scriptis aliis Didacticis fertur Judicium,) Jac. Engelbrecht. 7. Lexicon perfectum Linguæ Latinæ deest. 8. Lexicographi Ævi barbari rudiores, Papias, Nestor Dionysius, &c. 9. Recentiores, qui post Literarum vixere παλιγγενεσίαν, Nicol. scil. Perottus, Ambr. Calepinus. 10. Rob. Stephanus, ejusque σύνεργοι ac Plagiarii, Epitomator item Marcus Frid. Wendelinus. 11. Steph. Doletus, Joh. Frisius. 12. Marius Nizolius, ejusque Thesauri Ciceroniani Continuatores, & Ant. Schorus, Thesauri itidem Ciceroniani Scriptor. 13. Henr. Decimator. 14. Casp. Scioppius, cujus Mercurius ἀνέκδοτος est. 15. Ol. Borrichius, G. M. Königius. 16. Basil. Faber, ejusque Continuatores, Aug. Buchnerus, Jac. Thomasius, Christoph. Cellarius, Tob. Magirus. Monita de subsidiis Lexici conficiendi, imprimis Autorum Indicibus. 17. Latinitatis Ævi medii corrupta Lexicographi, Gerb. Joh. Vossius, Joh. Pet. Titius, Joh. Vorstius, 18. Car. du Fresne, Vossio, & cæteris omnibus, luculentior. 19. Solœcismi Virorum Doctorum à Casp. Scioppio, Franc. Vavassore & Joh. Pet. Titio, notati. 20. Phrasium L. Lat. (quarum Selectus prudentis simul inculcatur necessitas) Collectores, Hadrianus VI, Pont Rom., Aldus Manutius, Ant. Schorus, C. Scioppius, Georg. Crauserus, Wolfg Schönslederus, Hub. Gifanius, &c. Barn. Brissonii Opus de Formulis & solennibus Verbis Pop. Rom. commendatur, & à Scaligeri Censura vindicatur.

1 A Græca Lingua, cujus beneficio omnes scientiæ ad Romanos, omnesque artes transierunt, ad Linguam Latinam nunc progredimur, de qua συλλήβδην quædam dicturi sumus, cum plenius alibi egerimus. De literis videatur Hermannus Hugo in libro de prisca scribendi origine, supra laudato: Vossius in Arte Grammatica: Scioppius in Arte Critica, Noribergæ 1597. & Amstel. An. 1668. in 8. edita: ubi multa habet scitu necessaria de literis, quorum beneficio MSSrum antiquitas vel novitas internosci potest. Bivocales, sive diphthongas quasdam vir summi apud Anglos ob inexhaustam plane doctrinam nominis, Thomas Gatackerus, peculiari Dissertatione, Londini 1646. in 8. in lucem emissa, impugnavit: ubi etiam multa disserit de literarum quarundam sono germano, natura genuina, figura nova, idonea scriptura veteri atque vera. Inprimis vero diligenter orthographiam Latinam, juxta temporum seriem explicatam, dedit CLAUDIUS DAUSQUEIUS, seu *Dausquius*, libro, cui titulum fecit *Antiqui novique Latii Orthographia, II. Tomis in fol. Tornaci An. 1632.* Magna profecto cura opus elaboratum est, atque ita omnem apud veteres scribendi rationem evolvit, ut illa in lapidibus, inscriptionibus, monumentisque publicis, varia-

variavit: atque adeo utilissimam arti criticæ operam navavit. Non parum enim negotii facessit scripturæ varietas in veteribus monumentis, è qua tamen, bene intellecta, statim judicium de antiquitate scripti formari potest: quare, ut characteres hi accuratius dignoscantur, opera danda est. Attigit nonnihil ejus argumenti Henr. Stephanus, in præfatione Glossariorum è se editorum: sed parcissimus est, pleniorque & illo, & reliquis ad unum omnibus, Dausqueji liber, complexus omnia, quæ tum veteres, tum recentiores, de hoc argumento scripsere. Sunt autem illi Victorinus Velius Longus, qui Romæ prodiit An. 1587. in 8. Cassiodorus, cujus de Orthographia libellus prodiit separatim, cum notis Cariolani, Antwerpiæ 1579. in 8. Bedæ liber de Orthographia, quem Hanoviæ 1609. imprimi curavit Hel. Putschius. Aldi Manutii junioris, Pauli F., opusculum de Orthographia, diligentissime è libris antiquis, tabulis, numis, lapidibus, congestum editumque ab ipsomet Venetiis 1566. in 8. Hier. Cardani de Orthographia tractatus, qui T. I. ejus operum reperitur; & forsan alii.

Origines atque etymologiam Latinæ Linguæ Veteres jam Grammatici, Varro, Festus, Flaccus, Isidorus, pertractarunt, conatu non nimium felice: vapulatque, ob compilatos veteres, Isidorus præsertim plurimis; quapropter haud raro castigantur: qui modo *rhapsodiam* vocant ejus Origines, *è pluribus undecunque consarcinatam*, quod B. Rhenani judicium est: mox cum Jano Dousa auctorem ipsummet *fartoribus Semipriscis* annumerant, *centonumque sarcinatorem* vocant: qua de re vid. *Jac. Thomasius Diss. de Plagio §. 474.* Potest cetera veteribus suo modo adnumerari nomenclatura variorum utensilium, alias ignota, quæ in Instrumento plenæ Securitatis, à Naudæo è Bibliotheca Paris. Regia Romæ in 4. edito, continetur. E recentioribus JULIUS CÆSAR SCALIGER magnum opus Originum Linguæ Latinæ moliebatur, 24. libris absolvendum, quod una cum ipso tamen intercidit. Nec adeo multum, si prodiisset etiam, inde fructus speravit Menagius, in sua Originum L. Gallicæ ad Puteanum epistola nuncupatoria, hunc in modum scribens: *Jule Cesar Scaliger, un des premiers Critiques, & le premier Philosophe de son tems, a composé des Origines de la Langue Latine jusqu' à 24. livres. La grosseur de cet ouvrage étoit si prodigieuse, que durant sa vie il ne se trouvoit point de Libraire, qui en voulut entreprendre l' impression, & il a été perdu apres sa mort. Mais pour les etymologies, qu' il a inseré en son livre des Causes de la L. Latine, & qui ne sont pas meilleures que celles des anciens, nous pouvont juger, que cette perte n' a pas été grande.* Post Scaligerum, Celsus Cittadinus, vir, judice Erythræo, in legendis explicandisque veterum Latinorum monumentis, ea eruditione ac scientia præditus, ut paucos pares, superiorem haberet neminem: & qui specimen suæ eruditionis dedit *Dialogum de Origine Usus, quo plurali numero singularis persona cœpta est nominari*, referente eodem J. Nicio Pinacoth. II.

p. 71., is, inquam, Celsus præ manibus habuit opus de Ortu & progressu linguæ Latinæ & vulgaris Italicæ; prout Gassendus in Vita Peiresciana memorat: verum ne ab hoc quidem aliquid in lucem exiit.

3 MELCHIOR INCHOFERUS, Jesuita Bavarus, aliqua ex parte hunc utriusque defectum supplevit Historia sua Sacræ Latinitatis, quam libris VI. comprehendit, ediditque Monachii An. 1638. in 8. Optimus profecto liber est, multaque proponit eruditissima, & scitu maxime digna, quæ spectant ad ortum, progressum & mutationes istius linguæ, quæ præcipue ab illo sunt tradita; dum statum Latinæ linguæ, per omnia secula, usque ad ipsam barbariem & recentiora tempora, deducit. Habentur præterea singularia nonnulla de causis corruptæ linguæ Latinæ, ejusdemque ad nostra usque tempora conservationis. Gothos, qui vulgo corruptæ Latinitatis incusantur, ille ab hoc crimine absolvit, eosque potius, ut Latinæ linguæ conservatores, honorandos existimat; non omissis quoque Curiæ Romanæ laudibus, quam scilicet de propagata imo canonizata lingua Latina præclare meruisse persuasus est; qua in re non quidem omnino fallitur; sed simul tamen, monachorum socordia misere deturpatam linguam pulcerrimam, negare non poterit. Laudandum, quod l. III. c. 10. confutandos sibi Laborerium & Sorberium sumit, Latinæque linguæ prærogativam præ Gallica debitis argumentis extollit. Illud vero perridiculum quod, l. V. c. 2., beatos in cœlo Latine aliquando locuturos existimat. Ante Inchoferum, Sebast. Corradus luculentum librum de lingua Latina scripsit, in quo multa continentur de mutationibus ejus linguæ, aliæque observationes egregiæ: quapropter & eum librum maximopere commendo. Versatus in eodem argumento est Johannes Niess *in libro de ortu & occasu Latinæ linguæ, cum ejusdem instaurandæ modo*, qui tamen non ea diligentia, qua poterat, argumentum istud tractavit, Dilingæ 1627. in 12.

4 Præcipuum vero in hoc studiorum genere, ut in aliis fere omnibus, nomen acquisivit Gerh. Joh. Vossius, Etymologico suo [quod haud ita pridem, Isaaci Filii additamentis auctum, nova facie prodiit.] Multum illud præcellit Lexico Martinii, qui Vossii præceptor erat, sed multa immiscet aliena, quæ judicium ejus tantum non esse produnt, quantum erat discipuli: quanquam & in discipulo passim deprehendas præceptoris sui vestigia, adeo quidem clara, ut typographus, qui Martinii Lexicon edidit, sibi ab opere Vossiano damnum metuens, plagii crimen intentasse dicatur hujus editori, Elzevirio, qui id A. 1662. in fol. primum excudit. Præfixus est utilissimus liber de permutatione literarum in etymologia investiganda, quam doctrinam Vossius eo loco plenissime proponit, cum, qui ante illum in hoc argumento fuere occupati Grammatici, leviter illud saltem attigerint. Joh. Fungeri Etymologicum Latinum, Francof. in 8. An. 1605. editum, &

Chris.

Digitized by Google

Chris. Becmanni Origines, cum his quidem comparari non possunt, habent tamen interdum, quæ in aliis non invenias: Becmannus inprimis, qui erat elegantis ingenii vir, & in luculenta sua præfatione de Latinitate non pauca notatu digna observat. Versabatur usque ad vitæ finem eo in argumento *Christianus Daumius*, qui Indices Latinæ linguæ Analogicos, & Indagatorem Radicum, dudum promisit, ut patet ex Epistolis Reinesio-Daumianis, ubi multa inveniuntur ejus argumenti. Ac publicavit jam pridem Daumius tractatum de causis amissarum quorundam Latinæ linguæ radicum, ut & multarum vocum derivatarum: quod est Commentationum ejus de Latinæ linguæ *ἀναλογίᾳ* & usu *ἀποσπασμάτων*, Cygneæ 1642. in 8, eoque libro contineri fundamenta quædam voluit magni operis, quod moliebatur: absoluti nimirum suis numeris Lexici Latini, præcipue illarum vocum, quæ ætate sequiore in usu fuerunt; quam ob causam magna diligentia pervolutavit omnia illa, quæ nancisci potuit, scripta eorum temporum, edita, vel inedita. Etsi vero in ejus Dissertatione, quæ prodiit, omnia non probem; multa tamen inibi habentur & docta, & subtiliter excogitata; & solidiora haud dubie ab illo expectanda fuerant, ni mors illum una cum conatibus intercepisset.

Antiquas veteris illius & agrestis Latinæ linguæ voces è paucis, quæ 5
hic illic in fragmentis Nævii, Pacuvii, &c., supersunt ejus ruderibus utili labore collegit, post Eilhardum Lubinum (qui jam A. 1594. Amstelod. in 8. edito *Antiquario*, seu priscarum & minus usitatarum vocum interpretatione, id tentavit) JANUS GUILH. LAURENBERGIUS, qui & ipse, sub *Antiquarii* titulo, collegit omnes voces antiquas & obsoletas, easque explicuit Lugdun. Batav. 1622. in 4. Adjecit & in fine veteres glossas quasdam Græco-Latinas, quas ediderat Henr. Stephanus; & ex iis tantum excerpsit, quantum ad illustrationem hujus sui Antiquarii facere existimabat. Continentur enim in Glossariis illis voces, quarum nec vola, nec vestigium, in ipsis Auctoribus est: unde apparet, fuisse in ipsa etiam aurea ætate plebejas voces in publico usu, sed non ita foro & civitate donatas, ut in orationis civilis usum cooptarentur. Inveniuntur in iis interdum voces, è quibus restitui suspecta auctorum loca possunt, cum occurrant ibi vocabula, quæ homo imperitus facile, ut peregrina & barbara, expungeret, quæ tamen genuina & Latina sunt, quanquam rarioris usus. Fuere autem aliqui inter eruditos, qui, dedita opera, ex priscis illis vocibus orationem contexuerunt ingenii ostentandi gratia: inter quos doctissimus Mariangelus Accursius in Dialogo, quem Oscos & Volscos inscribit: Jul. Cæsar Scaliger in Poëmatibus, libro Teretismatum p. 103., ubi pædagogum aliquem inducit antiquo isto sermone loquentem: & Jac. Balde in Dramate quodam Osco. Referendum quoque huc carmen Philoxeni Gonæi, seu qui se illo nomine texit, Casp.

 Barthii,

Barthii, ea lingua scriptum, quod statuæ suæ Mercuriali Henr. Jul. Scheurlius adjecit.

6 Ad voces linguæ Latinæ perdiscendas comprehendendasque, Nomenclatores partim, partim & lexicographi data opera manuducunt. Optimus HADRIANI JUNII Nomenclator, Antwerpiæ in 8. A. 1577. editus, tanta cura adornatus est, ut non ignominiæ sibi auctor duxerit, quandoque in media opificum viliorum turba in cauponis sedere, unaque compotare, quo accuratius, vel inter pocula instrumentorum proprias appellationes in lingua vernacula edisceret: teste Colomesio in particularibus relationibus, quæ inter ejus Opuscula habentur; p. 131. sq. qui & addit, Joh. Sambucum propterea alieniorem à Junio factum; cum causam sordidæ societatis ignoraret. Alium Nomenclatorem HENR. SCHÆVIUS edidit Mnemonicum; atque, ut erat vir doctissimus, & in omni disciplinarum genere versatissimus; ita hic etiam contemnendus non est: Masculina nigro; fœminina rubro charactere signavit: neutra utroque comparent. Consilium nomenclaturæ prolixius exponitur in præfatione libri, cujus altera editio prodiit Heidelbergæ 1673. in 8. Mihi commodius videtur, verba nominibus suis jungi, eo, quo derivantur, ordine, quod consilium nuper amplexus est JOH. JOACH. BECCHERUS, vir, qui omnibus pene disciplinis se immiscuit, adeoque ad Latinæ etiam linguæ rudimenta felicius tractanda consilia proposuit, in *Methodo sua Didactica*: in *Praxi ejus methodi*, & in *Organo* suo, quomodo possit tyro rerum vocabula, Grammaticam, & significationem integri sermonis, addiscere beneficio derivationis à primitivis: cui rei potissimum inservit Praxis illa, velut in specimen primo loco procusa. Fateor, non demnendam esse ejus viri industriam; sed fuit illius diligentia pene nimia & superstitiosa. Collegit ille sub suis primitivis derivativa, quæ non sunt omnia notæ melioris: citra delectum enim obsoleta, & nova, & barbara, simul proponuntur tyronibus ediscenda, quod illorum animos imbuit non optimo colore. Ut in vocabulis praxin suam ostendit, ita aliud subsidium est commentus in enuntiationibus formandis, & sententiis: cui scopo scripsit novum Organon, in quo sub classibus conceptuum universalium ac prædicamentalium disponit voces: cujus quidem dispositionis usus, præter illum, quem ipse intendit, alius quoque esse possit non contemnendus in inveniendis conceptibus argutis: nam cum hi fundentur in analogismo rerum, quilibet intelligit, eo feliciorem fore hanc operam, si directorio indicum istiusmodi categoricorum uti possumus. *Methodus Didactica* edita est *una cum Appendice* Monachii 1668. in 4. *Novum Organon* Viennæ 1671., quod postea distinctius prodiit, & cum Germanicæ linguæ additione, & cum subdivisione paragraphorum, Francofurti, si recte memini, in 8. Tertius tomus illorum librorum

rum nondum lucem vidit, quo proponere argumentationum fontes voluit: sed, ut ipse nihil certi promisit, ita nec dedit quicquam, dum viveret, aliis nempe perplurimis occupationibus negotiisque districtus.

Becchero, ob argumenti similitudinem, jungimus JACOBUM ENGELBRECHT, qui Complementum Latinæ Linguæ scripsit: quo, certæ methodi beneficio, derivata & composita omnia, e facillima suis in classibus analogia, solo aspectu tyronum memoriæ infigantur. Distinguit nimirum voces secundum classes rerum & terminationes: & sane in terminationibus, nisi fallor, idea totius linguæ latet; ut ego quidem existimem, totam aliquam linguam breviori spatio posse comprehendi, si quis ad terminationes illas respiciat: prout enim sunt conceptus de rebus, ita pene ipsa natura determinat terminationes, quæ si respiciantur, statim judicari de ipsa vocis significatione potest. Primitiva enim & simplicia pauca sunt, quæ, si memoria teneat puer, & ideam harum terminationum habeat, ipse sponte eliciet, & sine operosa memoria, voces a primitivis secundum hunc ordinem derivatas. Hoc consilium fuit Engelbrechti, quod in lingua Græca præterea secutus est Andr. Pauli, qui *Thematologiam Novi Testamenti* concinnavit, qua docet secundum hunc ordinem investigare significationes vocum. Ejus consilii ratio explicatur in præfatione libri, qui prodiit Lubecæ 1661. in 12. Verum de methodis hujus generis alibi.

Nomenclatoribus Lexicographi succedant. Hic vero cum pudore 7
nostri seculi dicendum est, non habere nos perfectum aliquod Lexicon Latinum. Græca lingua ea parte longe felicior: nam Thesaurus Stephani adeo copiosum dedit apparatum, ut paucis vel emendari, vel augeri, possit: at in Latina lingua omnium opera fuit imperfecta, & in partibus tantum exculta. Conquestus est ea de re Olaus Borrichius in libello *de Lexicorum Latinorum Jejunitate*; ubi pluribus demonstrat, quantopere laborent vulgaria illa Lexica, etiam optima: & illud sub *Fori Romani* nomine toties repetitum, & à novis plagiariis interpolatum. Hactenus tamen tot prodierunt instrumenta conficiendi plenioris Lexici, ut mera ignavia sit, non impendi operam diligentiorem. Habemus notas, commentationes, indices doctissimorum virorum in auctores pene omnes, e quibus vel solis, si conferantur, & cum judicio digerantur, Lexicon egregium confici possit. Atque illa cura pertineret ad voces tantum, non ad phrases, in quibus congerendis laboriosum est Forum Romanum; cui certe ex his virorum doctorum curis magna fieri accessio posset, qua parte sæpe Forum Romanum deficit.

Non potuere vero non lutulenti esse Lexicographi, qui e luto bar- 8
bariei seculorum superiorum vix tandem conspurcati misere emerserunt: namque, ut ex aqua nascitur Venus, non ex luto; ita nec linguæ Latinæ

Digitized by Google

Veneres e barbarorum temporum sterquilinio peti possunt. Eapropter sufficiat, nomina illorum apposuisse, ne ignorentur: quanquam & occurrant interdum apud illos nonnullæ glossulæ, quas è vetustioribus auctoribus transscripserunt. Primus illorum Papias est, Lombardus, circa A. C. 1100. clarus, juxta Trithemium, qui eum scribit, Grammaticorum omnium suo tempore fuisse clarissimum, Græco & Latino sermone instructum. Scaligero, *in Excerptis Putean.*, futilis est, & tot errores habet, quot verba. Contra vero Casp. Barthius, primo statim suorum Adversariorum capite, *non semper futilem veterum glossariorum compilatorem* vocat; imo, *l. LV. c. 4*, quæ ex veteribus Grammaticis undecunque corraserit, *raro non notabili aliqua explicatione ornasse* ait: diffidet etiam quoad ejus ætatem à Trithemio, &, l. III. c. 3. Adv., non diu post Henrici II. Imp. tempora, i. e. post A. C. 1000, eum scripsisse è Catalogo Imperatorum colligit, quem in voce *Ætas* Papias habet, ubi in Henrico II. desinit. *Vocabularium* vero Papiæ, de quo nobis hic sermo, & quod aliquamdiu apud imperitos auctoritatis aliquid obtinuisse Raphael Volaterranus memorat, Venetiis A. 1491. impressum prodiit. Sequuti hunc Nestor Dionysius, Novariensis Minorita, Papiam in ordinem redigens, ipse ab aliis redigendus, cujus Dictionarium Argentorati A. 1507. excusum est: Joh. Werdena in sua *Gemma Gemmarum*; Johannes de Janua, & Simon Januensis, qui tamen vix ab illo ipso limine, quod nomen profitetur, linguam Latinam salutarunt.

9 Nebulas horum hominum dissipavit NICOLAUS PEROTTUS, Saxoferratensis, Sipontinus Episcopus: cujus præclarum opus *Cornu Copiæ*, seu Commentariorum Latinæ linguæ volumen (quod idem commentarius in Martialem est,) omnem Latini sermonis elegantiam & rationem nisu eximio complectitur, tum quæ apud Martialem occurrit, tum quæ ad Martialem ex aliis ab ipso afferuntur. Optima ejus editio prodiit apud Aldum Venetiis An. 1513, quæ postmodum Basileæ apud Curionem & Walderum aliquoties iterata est. Et sane honor illi viro habendus, primo purioris Latinæ linguæ collectori, unde sua præcipue derivarunt, qui post illum scripsere. Equidem amolitur à se intentatum crimen istud Angelus Politianus *in Miscellaneis*, cui objectum fuerat, factam ipsi ante Perotti editionem ejus archetypi inspiciendi copiam, Urbinatium Duce in gratiam Laurentii Medicis tradente. Verum id omne ita à se depellit Politianus, ut ad editi exemplaris αὐτοψίαν provocet. *vid. Thomasius de Plagio §. 525.* Sed si excusandus est Angelus, certe non idem merentur alii Perotti strenui transscriptores. Hos inter non minimus AMBROSIUS CALEPINUS: qui quidem, si in nomine aliquod omen est, per anagrammatismum *Pelicanus*, sanguine suo & succo minorum gentium Lexicographis vitam dedit: fuitque diu sacra studiorum anchora, ad quam confugiebant, qui in Latina lingua

se exercere volebant. Sed ipse interim Calepinus merus Perotti descriptor est, quapropter acerbis passim censuris Scioppii & Franc. Floridi vexatur; à quibus non adeo multum abludit Erythræus, Pinacotheca II. p. 102. Stetit olim, & in scholis regnavit, adversus omnes censuras, & prælа typographorum calefecit, ac loculos ditavit, bonus ille Calepinus, qui toties coctus & recoctus parum sapit. Illi enim aliena ova supposuerunt passim nonnulli, & fœtus quoscunque, undecunque corrasos, sub Calepini persona in theatrum produxere: tandem & nova mole, novarum linguarum mistura, auctior liber ille prodiit, quasi conjuratum esset ab omnibus typographis in unum hoc Lexicorum chaos, quo, tanquam illo Bacchi dolio, & cicer, & pisa, & allium, & lana, & omnia, continebantur. Quæ, cum omnia illic sint permista, nihil solidi & genuini deprehendes: non possunt enim simul & semel disci & colligi tam diversa; quoque ornatus magis illis auctariis liber fuit, eo magis deformatus, &, ut simius ille apud Claudianum, claro deformis amictu. Prodiit post longe plurimas editiones Lugduni A. 1587. recognitus à Jano Passeratio, & Ludovico Lacerda: sed, ut puto, abusi sunt typographi horum virorum nomine, ut eo promptiores invenirent suis mercibus emptores. Videatur de hoc Passeratii Calepino Borrichius *de Lexicorum Latinorum Jejunitate.*

Longe vero vicit Calepinum, quacunque etiam manu auctum emendatumve, exquisito labore ROBERTUS STEPHANUS, dum ab aliis decem 10 viris Tusano, Budæo, Baisio, similibusque doctissimis adjutus incomparabilem illum Latinæ Linguæ Thesaurum elucubravit; cujus hic titulus est: *Dictionarium, seu Latinæ linguæ Thesaurus, non singulas modo dictiones continens, sed integras quoque Latine & loquendi & scribendi formulas, ex Catone, Cicerone, Plinio Avunculo, Terentio, Varrone, Livio, Plinio secundo, Virgilio, Cæsare, Columella, Plauto, Martiale: cum Latina tum Grammaticorum, tum varii generis scriptorum, interpretatione Paris. 1536. fol.* Nova editione ingenti accessione auctus III. Tomis prodiit A. 1542., tandem & Lugduni 1573. repetitus, sed dempta tamen male præfatione, in qua suos adjutores Stephanus enumeraverat. Mirum, quam à plagiariis conspiratum sit in hoc opus: nam tanquam ad prandium paratum venerunt, non suis laboribus opus alienum exornaturi, sed submoto auctoris nomine suum impudentissima audacia reposituri. Ita Cælius Secundus Curio, sub ROMANI FORI nomine, Theodosius Trebellius, sub titulo Promptuarii, Basil. apud Oporinum 1547. excusi, alii sub aliis titulis, presso veri auctoris nomine, Thesaurum Stephani ediderunt, cujus facti, certe minus ingenui, nulla ab ipsis ratio redditur: nisi forte eam ob causam hoc evenit, quod, ascitis in societatem viris tot eruditis, partem aliquam hujus laboris in se jure quodam derivare voluerint. Alii, ne nihil omnino in eo opere recuso viderentur egisse, auctius id,

id, &, si DIs placeret, emendatius procudere annitebantur, intrusis vocibus & loquendi modis, qui, à genuina Latinitate alieni, prius à Stephano ob id ipsum repudiati fuerant: qua de re lepidam historiolam refert Henricus, Roberti F. Stephanus, *in Epistola de Statu suæ Typographiæ p. 161. edit. Almeloo.* *Quum pater meus,* ait, *Venetiis agens, quandam officinam typographicam ingressus esset, in qua excudebatur ejus Thesaurus Linguæ Latinæ, sumpta in manus charta, oculos statim in quoddam vocabulum conjecit, quod se olim rejecisse, dum opus illud construeret, recordabatur. Miratus ergo, suum exemplar afferri ad se jussit, quod memoriæ suæ non omnino fidendum putaret. Ibi certe vocabulum illud non invenit, sed margini adscriptum, ut insereretur, videt. Tunc eum, cujus manu adscriptum erat, convenire, &, quo id consilio fecisset, interrogare. Hic vero non aliud respondere, quam se non vocabulum hoc solum, sed aliquot alia itidem adjecisse: qua, cum patri meo ostendisset, ea ipsa esse comperit, quæ itidem olim rejecerat. Qua ex re tanto dolore exarsit, ut continere se non potuerit, quin illum aliosque, qui ad ditandum præclaris hisce divitiis Thesaurum operam suam itidem locarant, asinos Arcadicos vocaret.* Hæc dum narrat Henr. Stephanus, suo Græcæ L. Thesauro paria plane fata ominatur; eadem & secuto tempore, si non graviora expertus. Ceterum habet tamen & hoc Rob. Stephani Lexicon suos defectus: sæpe enim è corruptis auctorum exemplaribus loca non sana afferuntur: multa quoque *παροράματα* in ipsa phrasi: sed tamen ob phraseologiam quam maxime commendari meret: nullum enim habemus Lexicon ea parte plenius instructiusque. Excerpsit ex illo *Medullam* suam *Latinitatis* MARCUS FRID. WENDELINUS, addito in tyronum usum locupletissimo indice Germanico. Liber non contemnendus est, de quo in præfatione Wendelinus multa magnifica promittit, putatque ex nullo libro commodius addisci posse linguam Latinam, quam ex hoc, si perpetuæ instituantur imitationes, & sermones continui ex istis phrasibus connexi, qui, Germanica propositi lingua, in Latinam converti debeant. Sed, quod primarium est in imitatione, hic deficit: sermonis scilicet nexus, unde potissimum dependet omnis linguæ genius: deinde sermones ita concinnati nescio quid inepti sapiunt, si secundum ordinem istum alphabeticum instituantur, quod *ταυτόλογον* & jejunum videtur. Quanquam enim obtendit Wendelinus, longo tempore opus esse, si ex lectione perficere velimus; omniumq; rerum Latinitatem uno auctore minime comprehendi: tanti tamen omnino res esse videtur, ut plus temporis illi impendatur ab initio, quam ut immatura festinatione ista tela præter rem abrumpatur. Deinde, postquam structura sermonis ex lectione auctorum satis in solido locata est, facile in ceteris, ubi auctores deficiunt, Lexicorum opem implorare possumus.

11 Inter plagiarios Rob. Stephani STEPHANUS DOLETUS, Lugdunensis typographus eruditus, etiam referendus est, sed subtiliores: namque alia

Digitized by Google

alia methodo dispofuit opus fuum, & è Stephani materia novum ædificium exftruxit. Commendari quoque meret labor illius: nam, quæ tumultuarie apud Stephanum hic diftincto fecundum fignificationes fuas ordine exhibentur. Neque tamen propterea à plagii crimine abfolvendus eft, licet ipfemet adhuc illud, fibi à Carolo Stephano objectum, diluere omni ftudio fit annifus; qua de re legi poteft Thomafius de Plagio Literario §. 409-412. Nempe nimium fubito creverunt in molem *Latinæ Linguæ Commentarii*, qui ante Thefaurum Rob. Stephani, & Nizolii, magnitudine Laur. Vallæ Elegantias non fuperabant: fruftraque exfcribendi licentiam Lexicographis conceffam Doletus pertendit, qui Barthol. Riccio infuper atque Lazaro Bayfio eum in modum turpiter abufus eft, nunquam eos nominans, nifi ubi caftigat. Prodiere Tomi II. Commentariorum Lugduni apud Sebaft. Gryphium A. 1538. in fol., Guil. Budæo nuncupati. Tertium adhuc tomum addere fibi propofuerat auctor, collocatione oratoria, compofito & numerofo dicendi genere, in univerfum acturum: fed quo minus deftinata perficeret, fati acerbitate factum: quippe vivicomburio mifer ob religionem exuftus eft, meliore fortuna dignus utique, & vir doctus. Extat in mortem ejus epigramma Theodori Bezæ, quod legitur *in Deliciis Poëtarum Gallorum*, fub nomine Adeodati Sebæ Erat unus è præcipuis Ciceronis admiratoribus, quapropter Erafmi Ciceronianum, tum in præfatione fui operis, tum in ipfomet Commentationum corpore, haud raro acriter fugillat. Scripfit & libellum de phrafibus Latinæ linguæ, qui folet edi cum Huberti Sufannæi *Connubio adverbiorum Ciceronianorum.* Dedit etiam Formulas Latinarum locutionum illuftriorum, quæ ferme in Commentariorum fupplementum fcriptæ funt. Cum vero jam tum, paulo poftquam excufi funt, Commentarii nimio vænire pluribus viderentur, Compendium Doleti vir quidam doctus Bafileæ A. 1540. adornavit: funtque etiamnum Commentarii ipfimet rariffimi. Uti vero Doletus è Thefauro Stephani fua maximam partem haufit; ita genuina Fori Romani filia eft *Lexicon Trilingue Job. Frifii*: totum nempe opus ex illo Foro excerptum eft, auctorum nomina negligenter addita, libris capitibusque omiffis. Prodiit Argentorati An. 1611. fol. Minoris formæ Lexicon Frifii in 8. Tiguri 1586, fæpeque aliàs, excufum proftat.

Superiore feculo, cum in unum Ciceronem quafi conjuratum effet ab eruditis, ftudiofe admodum collectæ funt voces Ciceronianæ ac phrafes; fuitque MARIUS NIZOLIUS, Brixellenfis, qui Thefaurum Ciceronianum, feu, ut primo vocabantur, *Obfervationes in Ciceronem*, ordine alphabetico digeftas, fcriberet, prima vice An. 1520. Bafil apud Rob. Winter editas. Exinde vero plurimis iftum Thefaurm acceffionibus auxerunt Bafilius Zanchus, Cælius Secundus Curio, Marcellus Squarcialupus, & Jacobus 12

Cellarius. Atque est utrique præclarus liber, & ad Latinitatem Ciceronis utilissimus: tamen & multa ei operi desunt. Neque enim existimandum est, quæ à Cicerone prætereuntur, babara esse, aut rejicienda: hinc fit, ut illa vocum barbararum farrago, quam adjecit operi Cellarius, sub isto ordine multa recenseat, quæ non erant atro carbone notanda. Postremo prodiit, nisi fallor, ex officina Hervagiana Basil. An. 1583. in fol. Videnda vero de hoc Nizolii Lexico Leibnüzii præfatio in Nizolium de Natura Philosophandi.

Alium à Nizolio Thesaurum Ciceronianum ANTON. SCHORUS edidit, is ipse vir laude dignissimus, qui primus incorruptam pandere viam ad Latinitatem veram aggressus est, & cujus præfationem in Phrases Ciceronianas, Coloniæ 1578. in 8. editas, auream Franciscus Vavassor vocat, ob egregie monstratam observandi è veteribus rationem. Thesaurus Ciceronianus vero brevis quidem est, nec omnia disertissimi oratoris comprehendit, sed pleraque singularia, & significationibus divisa. Edidit illum, cum præfatione & elogio suo, Joh. Sturmius Argentorati apud Rihelium 1580, in 8., apud quem ejusdem doctissimi auctoris libri II. de ratione discendæ docendæque Latinæ & Græcæ linguæ prodierunt A. 1571. in 8. Utinam ejus liber de Particulis Linguæ Latinæ non intercidisset, habuissemus profecto Thesaurum auro cariorem.

13 HENRICI DECIMATORIS Thesauro miror pretium aliquod Borrichium statuere, homo enim ineptus fuit, & in Latinitate nihilo plus sapuit, quam occisa sus, quod ex ejus Sylva vocabulorum deprehendas, quam mirismodis exagitat Siberus passim in Epistolis & opusculis suis, monetque, ceu pestem fugiendam esse tyronibus. Monendum tamen, fuisse inter utrumque lites agitatas publice, ac argutissima sunt, quæ in Decimatorem scripta edidit Adamus Siberus.

14 Quodsi prodiisset *Mercurius Trilinguis* CASP. SCIOPPII, id est, Lexicon, quod præ manibus habuit, & absolvit; haberemus omnino, de quo nobis præclara quæque polliceri possemus. Fuit enim Scioppius homo, licet summe maledicus, in Grammaticis tamen, si quis alius nasutus & doctus. Servatur istud Lexicon adhuc *ἀνέκδοτον* Patavii apud Joh. Michaëlem Pieruccium, Professorem Juris, ubi & reliqua ejus scripta latent, teste Gaddio *T. I. de Scriptor. Non-Eccles. p. 210.* Vidit & legit illum librum Marqu. Gudius, qui mihi asseveravit, esse dignissimum, qui publicis typis exscribatur: esse enim accuratas inibi de lingua Latina observationes.

15 OLAUS BORRICHIUS, cujus de Jejunitate Lexicorum Latinorum Dissertationem jam aliquoties allegavimus, librum conscripsit integrum, cui titulus: *Cogitationes de variis Latinæ linguæ ætatibus:* quibus integrum continetur Lexicon vocum Latinitati restitutarum, quæ à Vossio, Scioppio, aliis-

aliisque, rejectæ erant. Præmisit elegantem Dissertationem de variis variæ Latinæ linguæ ætatibus, & charactere scriptorum secundum genium temporum illorum. Editus est liber Haffniæ An. 1675. in 4. Præcesserat jam istas *Cogitationes Syllabus quarundam vocum*, quæ tanquam barbaræ rejiciuntur à Vossio, adversus censuram illius vindicatarum. Feliciter, quod nec ipse diffitetur, in eo labore usus est Borrichius GEORG. MATTHIÆ KOENIGII, Professoris Altdorffini, Lexico, seu, ut ipse appellat, *Gazophylacio Latinitatis*, qui liber ante annos non ita multos prodiit, in 4. modicus, nec tam diffusus, ut alii: & multa tamen in eo habentur, quæ frustra in operosissimis aliis Lexicis quæruntur, ipsoque adeo Foro Romano. Usus vero est in concinnando hoc Lexico opera Christiani Daumii, qui magnam impendit curam, ac sollicite disquisivit Latinitatem genuinam. Comparent in illo voces, aliis ut barbaræ notatæ & rejectæ, quarum ille auctoritatem diligentissime apposuit.

Omnium nunc manibus teritur, velut in Calepini locum surrogatus, 16
BASILII FABRI* *Thesaurus Eruditionis Scholasticæ*, secundum ordinem primitivorum & derivativorum collocatus: cujus quidem exigua primum ipse rudimenta posuerat Lipsiæ A. 1571. impressa, & repetito sæpe labore dehinc auxerat, sed imperfectum tamen reliquit. Admovit postea illi expoliendo manus Augustus Buchnerus, & Auctariis insignibus locupletavit: verum unus vir tam vasto labori non suffecit, quanquam illa, quæ adjecit, optima sint, & ex optimis observationibus, tam suis, quam aliorum, deprompta. Nova Buchneri Additamenta, post Auctoris mortem, ab ejus hæredibus Bibliopola editor coëmit, queis nonnulla addidit Jacobus Thomasius. Dicitur & Francofurti ad Viadrum uberior latere vocabulorum collectio, quam Tobias Magirus ad Fabrum sibi collegerit, quod si verum est, non inanis fortasse fuerit labor ille, si è ceteris Magiri, viri diligentissimi, scriptis eum judicare velimus. Miror autem, Bœclerum Foro Romano Fabrum à Buchnero revisum præferre, *in Dissertatione de Lexicis*. Quamvis enim illi sui defectus sint, quos, præter alios, Caspar quoque Scioppius in Consultatione II. notavit: longe plura tamen jure in Fabro desiderari possunt, adeo ut causa, cur præferatur Foro Romano, nulla omnino sit. Reperiuntur equidem in Fabro quædam notatu singularia, quæque alibi frustra quæras: ast vero parcior illorum numerus est, quam ut Lexici perfecti nomen sustinere queat. [Quapropter & toties jam, post Buchnerum atque Thomasium, Christoph. Cellarius, Vir Celeberrimus, &, si quis alius, peritia linguæ Latinæ exquisita clarus, Fabrum auxit, locis innumeris emendavit, resecavit quæ nihil attinebant poni, Auctorum loca diligentius apposuit, atque adeo totum pene Fabrum recudit: subinde tamen vel addenda vel corrigenda denuo deprehendens.] Nec potest adornari Lexicon

con justum, suisque partibus absolutum, ni operas inter se conferant viri eruditi, ut unus hunc, alter alterum auctorem, secundum indices componat, unde postea Lexicon aliquod universale formetur: quod consilium est Borrichii. Tot vero sunt hodie observationes egregiæ Grammaticorum atque Criticorum, indicesque luculenti, è quibus confici tale Lexicon posset, ut longe maxima laboris parte sublevatos se sint sensuri, quotquot tale opus aggredientur. Discernendi tamen indices sunt, nec promiscue omnes commendandi: ante omnes alios commendari merent Bœcleriani & Freinshemiani in Historicos; quemadmodum Gifanii in Lucretium: ceteri non sunt pari cura congesti; sed, contenti nuda nomenclatura, de usu & acceptione vocum civili nihil monent, quod tamen fecisse maxime è re erat. De defectibus indicum istorum vide Vorstii præfationem in Cornel. Nepotem à se editum. De usu Indicum in Poëtis legi potest Horatius Tuscanella in præfatione ad Catulli, Tibulli, Propertiique opera, à se in indices digesta; Basil. 1569.

17 Ne vero barbaris quoque seculis aliquid deesset, aut linguæ Latinæ in pejus mutatæ copia ignoraretur, cura Duumvirorum, eruditione ac meritis longe clarissimorum, obstitit: Prior GERHARDUS JOH. VOSSIUS de Vitiis Latini sermonis, & Glossematis Latino barbaris, libros IV. dedit Amstelodami An. 1645. in 4., collegitque in iis voces, quæ barbaræ sunt & exoticæ. Sed dum in earum censum etiam illas refert, quæ revera barbaræ non sunt, censuram incurrit Scioppii primo, qui peculiari libello, Ravennæ 1647. edito, Vossium castigat, & postmodum Borrichii. Nobis non placet, admiscuisse illum barbarismos omnibus notos reliquis, qui minus cogniti & vulgo etiam apud literatos in usu sunt. Nam glossemata quidem, & voces barbaræ, prima statim fronte occurrunt, apparentque tales: sed quæ, sub specie Latinitatis, vel oculatissimos fallunt, eæ fuissent à ceteris separandæ. Nec tamen illæ omnes ea diligentia sunt hic notatæ, qua fieri poterat: sed longe plures adhuc restant. In compendium tamen illas traxit Joh. Petr. Titius in Manuductione ad Excerpendum, adjectis aliis nonnullis: tum quoque Joh. Vorstius in libris de Latinitate falso & merito suspecta, qui tamen id argumentum plenius copiosiusque exsecutus est: Sed vero barbaræ & peregrinæ voces longe plures sunt, quam notavit in hoc exiguo libro Vorstius. Vossii libros multo auctiores edere in fol. Isaacus filius aliquando sibi proposuerat, quod ex ejus ore Colomesius refert, in Bibliotheca Selecta p. 146., qui tamen dilationem promissi non nimium ægre fert. *Mr. Vossius*, ait ille, *promettoit de faire r'imprimer ce livre de M. son Pere in folio, beaucoup plus ample. Cependant nous n'avons pas vû jusqu'ici l'effet de sa promesse. Quand cet ouvrage ne paraîtroit point, nous n'aurions pas de peine à nous en consoler, puisque le*

Digitized by Google

le docte & infatigable M. du Cange vient de nous donner son Glossaire, en trois volumes in folio.

Nempe Vossium longo post se intervallo reliquit alter, qui in hoc im- 18
menso prope vocum barbararum campo desudavit, CAROLUS DU FRESNE. Dici vix potest, quantum studii attulerit, vir ille summus, & quanta ex innumeris prope monumentis copia, non res minus, quam voces atque phrases semi-barbaras, depromat *in Glossario suo Latinitatis mediæ atque infimæ*, Parisiis An. 1678. III. voluminibus edito. Profecto Augiæ stabulum illo, stupendo plane, labore non tam repurgavit, quam ornavit, potuissetque summo jure Herculem κοπρoφόρον inscribere opus suum, quem titulum olim Gaspar Scioppius Invectivæ in Scaligeri, Casauboni, aliorumque virorum doctissimorum, nævos grammaticos, à se colligendos, destinaverat. Aurea vero in illo Glossarii Cangiani stercore longe plurima sunt, & veluti in fodina scoriis circumsepta latent. Præmittitur elegans Dissertatio de caussis corruptæ Latinitatis: & subjungitur alia de inferioris ævi numismatibus, præcipue Constantinopolitanis; qualia & in loculentissimo de Familiis Byzantinis Opere infinita producit illustratque. Recusum Glossarium Latinum est Noribergæ A. 168-. Tomis II. Appendix ad illud in Glossario Græco reperitur, nequaquam spernenda.

Ceterum, quod de Scioppii in colligendis virorum doctorum solœ-
cismis instituto diximus, illud ex parte in *Infamia Famiani* ipso jam opere 19
effectum dedit, notavitque varios Fam. Stradæ, cui præcipue libellus ille oppositus est, Scaligeri, Casauboni, Lipsii, barbarismos. Mirum enim est, quam sæpe viris etiam magnis, & Linguæ Latinæ sine controversia longe gnarissimis, solœcismi atque barbarismi excidant: qui quidem tum eo magis feriunt oculos, cum ab iis prolati sunt, qui adversarios suos, forte in pari parorámate deprehensos, acriter sugillare solent. Hos inter Josephus Scaliger crebro aliis vitia istiusmodi orationis objiciebat, ipse interim adeo non immunis, ut Alexander Morus magnam suæ præfationis partem, quam secundæ editioni Thesauri Temporum Scaligeriani præmisit, similibus peccatis, sive excusandis, seu emolliendis, impenderit. Idem in Salmasio notatum: cui, cum præfervidus atque præceps fuerit, solœcismorum affatim excidisse, non adeo miratur Franc. Vavassor; quam quod Joh. Miltonus, probri loco eam Salmasio segetem vitiorum objiciens, festive eopse loco Solœcismi flagitium admittat, dum dicit; *vapulandum se præbuit.* Vid. Vavassor de Epigrammate c. 22. p. 300. seqq., qui præterea Thuani, Bezæ, Casauboni & Rich. Montacutii, lapsus similes, sed modeste, ostendit; in postremo tamen ægre fert, quod, qui nec satis pure, nec sine solœcismis, Epistolas Photianas transtulerit, ipsum tamen Photium turgentem atque inflatum in epistolis, atque Asiaticum dicere audeat: quod secus Vavassori videtur in eo Aucto-

 re,

re, cujus tam prudens de multiplici ratione scribendi optimorum auctorum, tamque sincerum habeamus judicium. Conferatur quoque Titius in Manuductione ad Excerp. p. 157, qui quasi per lancem saturam pluscula istius generis exempla collegit.

20 Lexicis auctoribus, (ut nunc in viam è diverticulo redeamus) annumerandi sunt etiam illi, qui phrases Latinæ linguæ collegerunt, quorum magnus est numerus. Est vero in selectu phrasium magna quoque cautio adhibenda: multæ enim sunt phrases, quæ communiter pro bonis & optimis habentur, & sunt tamen sæpe à recentioribus absque veterum auctoritate confictæ. Ita ut hic, si quid bene judico, maxime audiendus sit Franc. Vavassor, qui, in hanc materiam, *libro de Epigrammate c. 14. p. 162*, forte data occasione delatus, monet, in excerpendis phrasibus scriptoribus antiquis novos non admisceri debere, cum novi illi, etsi maxime laudabiles, atque ad veterum bonitatem & præstantiam aspirent, non ii tamen sint, quibus in dictione utriusque linguæ, quæ jamdudum in usu esse desiit, recte credatur. *Itaque,* ait porro, *probare nunquam potui aut Rob. Constantinum, qui in Lexico Græco-Latino, quemadmodum appellat, Budæi epistolas proferret; aut Justum Lipsium, qui in epistolis Angelum Politianum Ciceroni & Plinio socium adjungeret, aut Franc. Sylvium, qui recentioribus aliis quibusdam locum esse vellet inter antiquos. Quam enim fidem obtinere ista novitas potest apud eruditos, nisi, quam ab annis & antiquitate acceperit? Quo magis etiam prudentiam requiro non paucorum tantum hominum, sed nationum & Academiarum, quæ superiore seculo prælegerent pueris, & traderent in manus docendi causa, & editis quoque commentariis illustrarent, fabulas Æsopi Planudeas, Emblemata Alciati, Erasmi Colloquia, Dialogos aliorum: non contemnenda quidem illa singula, sed tamen auctoritate carentia, quam sola potest afferre seculi vetustas, quo linguæ, nunc quidem intermortuæ, maxime vigerent.* Hæc Vavassor, qui Hadrianum Cardinalem in libro de modis Latine loquendi; Aldum in Elegantiarum libello, & Anton. Schorum in libr. de phrasibus Latinæ linguæ, diligenter & curiose partibus suis functos judicat. Est vero Hadrianus is ipse Caroli V. Imp. præceptor, qui postea factus Pontifex Rom. nomen suum retinuit, & Hadrianus VI. vocatus est: licet id non animadverterit in Bibliotheca sua Josias Simlerus, sed ex uno perperam duos fecerit: qui error in Bodlejanum quoque catalogum irrepsit. Prodiit vero ejus opusculum, Carolo, tum Principi Hispaniarum, inscriptum, aliquoties: Basileæ 1518, Coloniæ 1522. 1528. 1533. Cui postremæ editioni ejusdem Hadriani Venatio, hendecasyllabis purissimis descripta, & Iter Julii II. heroico carmine expressum, accessere. De Schoro dictum jam est, qui primas in hoc genere sine dubio tenet, & hinc à Vavassore plus semel legendus recte judicatur. Secutus quoque ejus consilia Scioppius in breviorem ordinem phrases Schori redegit, ut ipse testatur in *Epistola de compendiosa linguæ Latinæ cognoscendi*

Digitized by Google

scendi ratione, quæ additur libro ejus *de Arte Critica.* Equidem scriptor vitæ Scioppii, Confutationi Tabulæ Burdonianæ præmissæ, Giphanio furtim surreptas à Scioppio refert Observationes Latinæ linguæ, & ex iis corrasa ejus opuscula, queis primum orbi innotuit, conqueritur: prout videre est apud Thomasium *de Plagio* §. 542. Verum potius ea Schori videntur: quem præterea exscripsit ante annos aliquot Georg. Crauserus, editis *Scintillis Tullianis*, quas Schoro pene unice debet, nisi quod interdum ex aliis auctoribus quædam admisceat, & Germanica addat. Sunt tamen & Schori phrases cum Germanis editæ. Quid de Wendelini labore judicem, paulo ante dictum. Magis laudari meretur Wolfg. Schœnslederi Apparatus Eloquentiæ, qui sub communibus vocibus phrases synonymicas, ex optimis auctoribus selectas, sistit, ut antea ex solo Terentio fecerat Basilius Faber. Promptuarium Schœnslederi tyronibus inservit. De utroque ejus libro judicium vid. apud *Titium in Manuduct. ad Excerp.*, §. 18. & 21. Oberti Giphanii Observationes linguæ Latinæ, quas à Scioppio compilatas modo retulimus, prodierunt Francof. 1624. in 8. sua utique laude non privandæ: post quas memorandæ etiam Stephani Doleti Formulæ Latinæ linguæ, & Joh. Godeschalci observationes Latini sermonis, Coloniæ 1540. auctiores editæ. Pene oblitus fueram operis aurei, quod primo etiam loco memorandum fuerat, Barnabæ Brissonii de Formulis & Solennibus Populi Rom. verbis, Parisiis A. 1583., Francofurti, & Genevæ, plurimis vicibus recusit. Magno usui opus hoc ad proprietatem linguæ Latinæ & eloquentiam civilem futurum non immerito commendat Bœclerus, *in Dissertatione de Comparanda linguæ Latinæ facultate* (si modo ea Bœcleri est, contra quam in præfatione ad Notitiam Imperii tam acriter protestatur.) Longe aliter de Brissonio judicat Scaliger tum in Epistolis l. I. ep. 8. & 9., tum in Excerptis Scaligeranis utrisque. *Immanem* vocat *librum de Formulis, in quo plus laboris, quam industriæ sit collatum: pauca in eo bona, maximamque partem à studiosis esse coacervatam: Brissonium nihil tam metuisse, quam ne liber nimis brevis sit: neque sic tamen collectas omnes formulas. Vellem omnes colligi, & edi selectiores; Brissonius in suo munere capiebat utraque manu.* Hæc & alia Scaliger, qui idem de libro ejus de Regno Persarum judicat, parumque dignitati atque existimationi suæ illum consuluisse censet. Quicquid autem hujus sit, non nimium certe deprimendus Brissonii labor, sed, ut ipse Scaliger nec judicium, nec delectum, in scriptis ipsius deesse fassus est, ita, quin in plurimis bene cesserint illius conatus, dubitari non decet.

CAP.

CAP. X.

DE GRAMMATICIS LINGVÆ LATINÆ.

§. 1. Grammaticæ Latinæ Subtilitas & Difficultas, 2. Grammatici Veteres, & seorsim editi, & junctim à Dion. Gothofredo ac El. Putschio evulgati. 3. Inter Recentiores eminent Eman. Alvarez, Franc. Sanctius. 4. Gasp. Scioppius (cujus genius maledicus obiter notatur.) 5. Jul. Cæs. Scaliger. 6. Laur. Valla, & Elegantiarum ejus Scholiastæ. 7. Q. Marius Corradus. 8. Gerh. Joh. Vossius, omnium optimus, Thom. Bangius. 9. Joh. Matthiæ, Autor Gallus de la Nouvelle Methode pour apprendre facilement la Langue Latine. *10. Joh. Rivius, Nicod. Frischlinus, Thom. Linacer, Joh. Ern. Bütnerus, Gvilh. Bateus, Cæl. Secundus Curio. Additur Censura de Joh. Georgii Seyboldi, J. A. Comenii, Caramuelis & Thomæ Campanellæ, Laboribus exigui pretii Grammaticis. 11. Scriptores varii de Particulis & Elegantiis L. Lat, Desid. Erasmi Lib. de Copia Verborum & Rerum commendatus.*

1 PRocedamus nunc ad auctores, qui structuram Latini sermonis ad regulas vocarunt, i. e. Grammaticos. Hujus vero artis subtilitates longe majores sunt, quam quis parum in iis exercitatus credat: æque enim difficilis est Grammatica, quam vel Metaphysica vel Logica, ideoque non cadit in pueros, qui rectius ex usu linguam Latinam, quam è regulis Grammaticis, discunt: sunt tamen iis communissima quædam artis principia imprimenda, artificio potius aliquo mnemonico, quam regularum multitudine.

2 Veterum Grammaticorum partim integra adhuc scripta supersunt, partim eorundem fragmenta. Familiam inter omnes ducit M. Terentius Varro, cujus de Lingua Latina librorum 24. quod superest, virorum doctissimorum Anton. Augustini, Adriani Turnebi, Petri Victorii, Jos. Scaligeri, notis & emendationibus ornatum variis in locis prodiit: optima Editio est, quam, cum horum omnium notis junctim collectis, publicavit Henr. Stephanus An. 1581. in 8. Pompejum Festum & M. Verrium Flaccum itidem Jos. Scaliger post alios castigavit, & ante illum adhuc Ant. Augustinus, Venet. 1560. & Paris. 1576, in 8. Nonium Marcellum præter alios notis illustravit Josias Mercerus Paris. 614, cum prima ejus editio Tusculani A. 1522, una cum Varrone & Festo, fuisset procurata. Collegit hos atque alios plures veteres Grammaticos in unum corpus Dionys. Gothofredus, suasque ad illos notas addidit, Genevæ 1595. in 4. Quanquam, si verum fateri velimus, Auctores hi etymologiam potius tractant, quam ut artis Grammaticæ regulas

Digitized by Google

regulas pertractent: suntque in iis etymologiis multa eorundem deliria; cum nemo infelicius in hoc studiorum genere sit versatus, quam ipsi Romani, ut sunt plerique nationis vernaculæ Grammatici pessimi verborum interpretes. Aliud corpus veterum Grammaticorum, & quod propius ad artem, prout nunc eam accipimus, accedit, ab Elia Putschio collectum, & è MSS. veteribus restitutum, Hanoviæ lucem publicam aspexit A. 1601. in 4. maj.

Deliria veterum Grammaticorum primus ostendit, & saniora substituit, *Emanuel Alvarez*, Hispanus, è qua natione primi orti sunt linguæ Latinæ restauratores, quod Grammaticam attinet: est enim illa gens præ ceteris perspicax, & in occultis rebus indagandis haudquaquam infelix: veruntamen Alvarez non absolvit omnia, sed aliis post se aliquid elaborandum reliquit. Prodiit ejus Grammatica Dilingæ in 8. A. 1574. & Venetiis 1580. Absolvit autem felicissime, quod alii inceperant, Hispanus alter, FRANCISCUS SANCTIUS: multa enim Latinæ linguæ abdita primus revelavit, ac infinitos Grammaticorum veterum errores redarguit. Ejus extat *Minerva*, seu de causis Latinæ Linguæ commentarius; in quo multas Grammaticorum regulas explodit, & sub constructione elliptica multa in Latina lingua fieri ostendit, de quibus alii regulas superfluas cadunt. Rarior ille liber fuit olim in Germania, quem ipse auctor Salmanticæ in 8. An. 1587., & in Italia etiam, ediderat; donec eum apud Batavos è Bibliotheca sua recudi curaret Marqu. Gudius, qui & præfationem dignam lectu præfixit. Atque hic Sanctius auctor fuit, qui fenestram ceteris patefecit, tum Scioppio, cui & Auctarium Sanctii debemus, (& post quem Jac. Perizonius Minervam Sanctii multo etiam insignioribus additamentis auxit Francker. 1687. in 8.) tum Vossio, aliisque; cujus adhuc plura extant opuscula, quæ apud nos raro videntur, digna, quæ in lucem protrahantur: vide de illis Nicol. Antonium in Bibliotheca Hispana Nova. Adscribi etiam haud abs re solet Sanctio Laurentii Ramiresii de Prado *Pentecontarchus*: sub hoc enim thrasonico atque prorsus inepto titulo insignem librum edidit, optimis observationibus criticis plenum, Antwerp. A. 1612. in 4. Et forte constituerat stipendio suum hunc Pentecontarchum Ramiresius: nam Fr. Sanctius genuinus ejus auctor est. 3

IV. Præter notas vero, in Minervam Sanctii scriptas, CASPAR SCIOPPIUS *Grammaticam* quoque *Philosophicam* edidit, hoc titulo propterea insignitam, quod causas Latinæ linguæ accuratius indaget. Verum, si recte hunc titulum tueri velit, poterat aliter suam methodum instituisse. Habentur autem in eo libro multa Grammatica problemata, accurate excussa, multaque ex occultis protracta quasi & denudata. Prodiit Amstelodami A. 1659. in 8. & secunda editione plurimis in locis insigniter è sche- 4

dis auctoris, qui paulo ante mortem accuratius omnia recognovit, locupletata, A. 1664. Grammaticæ plura alia adduntur sub fictis nominibus; v. g. Mariangeli à Fano Benedicti Auctarium ad Grammaticam Philosophicam, Pascasii Grosippi: (i. e. Casp. Scioppii) Paradoxa Literaria: item Animadversiones in Vossium de vitiis Latini sermonis, de quibus supra. Nempe in id unum maxime incumbebat Scioppius, ut maximos quosque viros aggrederetur, & utplurimum acerbissimis scommatibus petulantissime præscinderet, qua in re magnus artifex erat, deditque specimen illius insigne libro fœdissimo, quem *Scaligerum Hypobollmaeum*, i. e. Elenchum Epistolæ Josephi Burdonis Pseudo-Scaligeri de vetustate & splendore gentis Scaligeræ, nuncupat, Moguntiæ 1607. in 4. editum: & in quo innumerabilia habentur scommata; elegans convitiorum & calumniarum sterquilinium sistentia. Verum hæc non sunt hujus loci.

5 Diu ante Sanctium ac Scioppium, bene meruit de Latina lingua JULIUS CÆSAR SCALIGER, à Burden, Josephi pater, qui novo suo cognomine ansam fabulæ Burdonianæ, à Scioppio excogitatæ & in scenam productæ, dedit. Is, ut erat acutissimus rerum non minus philosophicarum, quam philologicarum observator, ita de Causis Latinæ linguæ, ad Sylvium Cæsarem filium, libros XIII. subtilissimos composuit, Lugduni primum A. 1540. apud Sebast. Gryphium publici juris factos: qui, uti primus signum in isto studio sustulit, quod alii deinde secuti sunt, ita primo etiam loco numerari debuisset. Multa profecto docet egregia, & quæ a vulgaribus illorum temporum sordibus erant maxime aliena, quæ etiam se in studiis nullo in tempore sectatum, ipsemet, in præfixa ad Sebast. Gryphium epistola, non diffitetur.

6 Scaligerum in sedulo linguæ Latinæ cultu ætate adhuc antecessit LAURENTIUS VALLA, celebris suo tempore scriptor, & rigidissimus Latini sermonis custos. Scripsit *Elegantiarum Latinæ linguæ libros VI.*, qui tum inter opera Vallæ Basileæ A. 1540. alibique separatim excusi sunt, tum scholiis Guyberti Longolii, aliorumque doctorum virorum, illustrati Coloniæ apud Joh. Gymnicum 1539. Cum Poggio Florentino controversias Grammaticas Valla aluit, & uterque se mutuis maledictis lacerarunt. Exstant ejus in Poggium Antidoti libri IV, quibus ventilantur & vellicantur multa Latinæ linguæ interiora, Coloniæ 1527. in 8. Prodierunt etiam cujusdam Joh. Theodorici, Joh. Rænerii, aliorumque nonnullorum, annotationes in Vallæ libros de Elegantiis Basil. 1541. in 8. Præterea eosdem suis notis ac observationibus illustrasse Angelum Roccam, Bibliothecarium Vaticanum, Erythræus in Pinacoth. I. p. 105. refert, ubi & Observationes Latinæ linguæ, de occultis ejusdem locis, ac de scribendis epistolis lucubrationes, recenset. Priusquam vero adhuc prodiissent Elegantiæ Vallæ, eas furto ablatas pro suis edidisse Antonium Raudensem, atque in-

intentatum à Valla crimen plagii joco & urbanitate deputiſſe, Jac. Thomaſius obſervat Diſſert. de Plagio §. 531.

Vallæ ſubjungimus Italum alium, QUINTUM, MARIUM, CORRADUM Martianum, qui de Copia Latini Sermonis libros V. ſcripſit, Venetiis A. 1582. in 8. editos. Non usque adeo autem convenit ille titulus libro huic: eſt enim grammaticus, & de analogia verborum agit; copia autem verborum ad Rhetores pertinet. Utiliſſimus cetera liber eſt, quanquam ſententiæ quædam apud illum ſint, quas ſequi nollem: magnam enim licentiam admittit in vocum analogia, putatque, licitum eſſe fingere voces ad aliarum compoſitionem, quod minime tamen fieri poteſt: qua de re merito illum reprehendit Olaus Borrichius, in cogitatis ſuis de Variis Latinæ linguæ ætatibus, in præfatione: qui tamen, exceptis his, p. 211. vocat virum acerrimi judicii & dictionis cultiſſimæ. 7

Omnibus vero Grammaticis Latinis palmam facile præripuit maximæ diligentiæ Vir, GERH. JOH. VOSSIUS, cui conſummatum opus de ArteGrammatica debemus, Amſtel, A 1635. in 4. editum, & ſecunda vice, poſt auctoris obitum, A. 165--, ſub Ariſtarchi titulo, multo auctius recuſum. Sane hoc quoddam quaſi penu eſt rerum Latinarum: ſed ſunt tamen in magno illo cumulo non pauca, quæ vel cenſuram aliquam mererentur, vel ab illo omiſſa ſuppleri poterant. Interim nemo hactenus fuit, qui perfectius abſolutiusque opus Grammaticum dederit, Sanctii veſtigia quædam in eo deprehenduntur, quæ interdum ſequitur, interdum refutat. Subjungi autem Voſſio poſſunt, & una cum illo adhiberi, *Thomæ Bangii* Obſervationum Philologicarum libri II., Hafniæ A. 1640. in 8. excuſi. Namque, ut magnam habuit ille vir rerum Grammaticarum peritiam, curioſa varia ſuis his obſervationibus immiſcuit, & ſubtilitates Grammaticas, de quibus nihil innotuit Voſſio, vel minimum non notatæ ſunt. Additus eſt ſub finem index abſolutiſſimus triplex, in quo omnes minutiæ quæri ac inveniri poterunt. 8

Chriſtina, Sueciæ Regina, in ſui uſum conſcribi etiam Grammaticam Regiam, ut vocatur, curavit, quæ quidem exiguo libello traditur, & in titulo Johanni Matthiæ, Epiſcopo in Svecia Strengnenſi, adſcribitur, à nonnullis vero pro M. Z. Boxhornii fœtu reputatur, cujus de Symphonia Linguarum Diſſertatio illi adjecta eſt. Nihil autem habet admodum peculiare Auctor, quicunque demum ille ſit, cum nonniſi in Compendio Grammaticam Latinam tradere ſibi propoſuerit. Dignior eſt, qui non ſine laudis præfamine in hanc Grammaticorum claſſem referatur, Gallus Auctor anonymus, qui & compendioſam & copioſam ſcripſit Grammaticam. Complexus ſcilicet omnia ſuorum anteceſſorum, Sanctii, Voſſii, aliorumque, neceſſaria multitudine tantum exemplorum abſtinuit. Hinc liber non adeo ſpiſ- 9

Digitized by Google

sus est, minuto tamen charactere in 8. majori impressus. Scriptus est lingua Gallica, in gratiam Gallicanæ juventutis: maluit enim sequi Auctor ille Rolandi Maresii consilium, qui Grammaticam linguæ ignotæ eadem lingua scriptam pro absurda & inepta re habet: cujus quoque consilium, alias inter Epistolas Maresianas reperiundum, præfixit operi suo Gallus. Titulus libri hic est: *Nouvelle Methode pour apprendre facilement la langue Latine; contenant les regles des Genres, des Declinaisons, des Preterits, de la Syntaxe, de la Quantité, & des Accents Latins, mises en Francois, avec un ordre tres-clair & tres-abregé: presentée au Roy, augmentée d' un grand nombre des remarques tres-solides, & non moins necessaires pour la parfaite connoissance de la Langue Latine, que pour l' intelligence des bons Auteurs. Tirée de tous ceux, qui ont travaillé sur cette langue, avec plus de soins, & plus de lumiere: avec un traité de la Poësie Latine, & une brieve instruction sur les regles de la Poësie Françoise. Septieme edition, chez Pierre le Petit, A. 1667.* Præmissa est præfatio Rolandi Maresii. Haud immerito autem mirifice istum librum probat Placcius *de Scriptor. Anon.* p. 109. seq., qui D. Trigny ejus auctorem facit, & dignissimum judicat, qui, à capite ad calcem in Latinam linguam translatus, ab eruditis legatur, quapropter & ipse versionem in se suscepit, eam, ni majora obstent negotia, aliquando daturus.

30 Addi Grammaticis memoratis possunt *Joh. Rivii*, viri doctissimi, & qui inter præcipuos nostræ Germaniæ eruditos locum tuetur, Grammaticæ libri VIII, omni laude dignissimi, Lugduni An. 1591. in 8. excusi. *Nicodemi Frischlini* Syntaxis Latina, maximopere commendata à Scioppio in Epistola de compendiosa Linguæ Latinæ cognoscendæ ratione. *Edmundi Richerii* Ars Figurarum, Paris. 1605. edita. *Thomæ Linacri* de Emendata structura Latini Sermonis libri VI, Parisiis An. 1532, & Coloniæ dein ac Basileæ, repetitis identidem editionibus, procusi. Maximopere enim viris doctis superioris Seculi commendantur: Sic multa Latinæ linguæ mysteria in iis ostensa Ludov. Vives judicat de Discipl. p. 521. Erasmus, in Epistolis, passim prolixus in ejus laudes est; exacti virum judicii & severi vocat, qui non quemlibet temere probet; ac, de Operibus ejus apud Badium imprimendis loquens, nil ab eo non omnibus numeris absolutissimum expectare se profitetur. Mich. Neander, in Præfatione ad Erot. Græcæ L. p. 121., libros emendata structura copiosos vocat, doctos, & omnium in hoc genere præstantissimos. *Joh. Ernesti Bythneri*, Conrect. Stadensis, Grammatica etiam non contemnenda est. Fuit ille vir doctus, & e Sanctio & Scioppio inprimis, collatis etiam aliis, præcipua in compendium elegantissimum redegit, rei Grammaticæ, ut videtur, præ aliis peritus: quid in ea præstiterit, & amplius sit præstiturus, docet luculentissima libri præfatio, in qua generalis habetur recensio Grammaticorum, præcipue recentiorum, è qui-

à quibus quid in usum suum converterit, magna cura & industria proponit. Laudandum in hoc compendio, quod ordinatiores regulas instituat, quam ipse Scioppius & Sanctius, quodque exempla regularum consistant in meris sententiis, ne pueri inutili exemplorum farragine graventur, & simul tamen ea discant, quæ usui esse possint. Placet & illud, quod Germanico idiomate Grammaticam Latinam moliatur, in usum incipientium, & aliam, qua una eademque opera possint Græcam & Latinam linguam tyrones, secundum easdem regulas, perdiscere. Et hæc omnia quidem satis bene instituta sunt: præstat enim Grammaticas concinnare omnium optimas, ad quas recurrere puer sæpe possit. Interim ego potius suaserim, non esse ab initio fatigandos puerorum animos his subtilitatibus; sed, ubi prima jacta sunt rudimenta declinationum, conjugationum, præcipuarumque regularum, rectius usu ipso, quam multitudine præceptorum, perdisci linguam Latinam, pene ad eum modum, quo Nic. Clenardus usus est, de quo alibi. Habemus quidem & *Joh. Georgii Seyboldi* alicujus varia adminicula & tyrocinia Grammatica, sed lutulenta sunt illa, & ab homine ejus linguæ non admodum gnaro scripta: vix itaque adhiberi possunt, nisi probe emaculata & perpurgata. Quod idem judicium de *Joh. Amosi Comenii Janua* ferendum, licet ea multis probetur, & ipsemet apologiam ejus scripserit. Non citius barbarismorum scabies affricatur, quam prima illa institutione, majorique negotio res dediscitur, quam discitur. Aliam Januam Linguarum, nomine Hibernorum Salmanticensium Jesuitarum, à *Guilh. Batteo* quodam, ejus Societatis Hiberno, Salmanticæ An. 1611. editam, & ad Latinam præcipue linguam accommodatam, refert Placcius *in Catal. Pseudon.* p. 207., idque opus à Philippo Alegambio admirabile vocari annotat. Legi etiam de re Grammatica potest Cælii Sec. Curionis Dissertatio de Perfecto Grammatico, tribus libris deducta, & ejusdem de Literis doctrinaque puerili libri V, & libellus de ratione docendi Grammaticam. Caramuelis & Campanellæ Grammatica nugatoria est, & pene fanatica.

De particulis, quarum accuratissima cognitio esse debet, egerunt Hadrianus Cardinalis, Pareus, Durerus, Godsch. Stewechius, Horat. Tursellinus: qui omnes diligenter legendi. Ant. Schori liber de particulis, ut jam supra monitum, nunquam prodiit. Elegantias vero, præter Vallam, & qui in eum commentati sunt, colleget *Franciscus Sylvius*, Ambianas, de quo illud inprimis notatu dignum, quod, cum prius horride, insolenter, & ad claustralem usque fœtorem barbare, scripsisset, adeo tamen sedula bonorum auctorum tractatione sermonem suum emendaverit, ut à se totus diversus, & alius plane scriptor, visus sit; aliisque regulas haudquaquam contemnendas dederit: qua de re Franciscus Vavassor de Epigramm. p. 256. seq. legi potest. *Augustinus Dathus*, Senensis, Orator & Philosophus, atavorum me- 11

moria ingenii & eloquentiæ non vulgaris scriptor, juxta Barthium Adversar. l. LIII. c. 13. p. 2513., & ipse Elegantias edidit, sed quæ multi adeo pretii non sunt, cum ipsemet Auctor contra illas haud raro peccet. Pertinent quoque huc *Jacobi Ludov. Strebai* de verborum electione, & collatione oratoria libri II, Basil. 1539. in publicum emissi: *Parei* Observationes & Elegantiæ Calligraphiæ additæ: Joh. Buchleri & Georg. Vogelmanni Regulæ elegantiarum: &, qui se ex omnibus istis quasi Pinnum fecisse putat, *Christophorus Arnoldus* in Ornatu Linguæ Latinæ. Subjungendus qui de copia verborum & rerum agit, aureus libellus Erasmi, in quem commentarium non contemnendum scripsit Joh. Micrælius.

CAP. XI.

DE LINGVÆ LATINÆ AUTORIBUS AUREÆ ÆTATIS.

[*De horum, uti &, tribus seqq. Capitibus, de Argenteæ, Æneæ ac Ferreæ Ætatis Scriptorum, Vita, Biographis, Stylo ac Genio, Scriptis (Editis, Ineditis ac Deperditis,) Editionibus, Commentatoribus, Censoribus æquis pariter ac iniquis, aliisque ad illorum accuratiorem spectantibus notitiam, ἀξιομνημόνευτα & rariora quamplurima, diligenter undecunque conquisita, larga manu exhibentur.*]

§. 1. *Catalogus Scriptorum Recentiorum, de Antiquis L. Lat. Autoribus ex professo commentatorum.* 2. *Monitum, quorum Typographorum Editiones aliis sint præferendæ, & Invectiva in Editiones Variorum (quas vocant) Batavicas.* 3. *Divisio Scriptorum L. Lat. Veterum in Quatuor ætates, Stylique in singulis mutatio. Impostura Literaria Car. Sigonii & M. Ant. Mureti, suos fœtus Autoribus priscis supponere aggressorum. Mich. Hospitalii de Lite Satyra Vetusti Poëtæ esse falso ab Henr. Stephano, Casp. Barthio, aliisque, credita. Styli multiplex in singulis etiam ætatibus variatio, Criticis non raro crucem figens.* 4. *Inter Scriptores Ætatis Aureæ primi celebrantur ENNIUS, LUCILIUS, ceterique, quorum Fragmenta tantum supersunt, Poëtæ Latini Vetustissimi ac rudiores, M. item PORCIUS CATO, qua occasione de Distichis etiam Moralibus DIONYSII CATONIS, longe Junioris, disseritur.* 5. *M. PLAUTUS, (ubi obiter Judicium additur de Editionibus Vett. Autorum Gallicis, in Delphini usum publicatis.)* 6. *P. TERENTIUS.* 7. *M. TULLIUS CICERO, de cujus etiam Scholiastis Vetustioribus, ASCONIO PEDIANO, MARIO VICTORINO, aliisque, complura insperguntur.* 8. *C. SALLUSTIUS CRISPUS.* 9. *C. JULIUS CÆSAR & A. HIRTIUS PANSA.* 10. *CORNELIUS NEPOS, ubi obiter etiam nonnulla adduntur de Josepho Iscano, Poëta Sec. XIII. Anglo, ejusque Historia Belli Trojani, Nepoti olim perperam adscripta.* 11. *T. LIVIUS.*

12. T.

Digitized by Google

12. T. LUCRETIUS CARUS. 13. C. VALER. CATULLUS, ALB. TIBULLUS & SEX. AURELIUS PROPERTIUS. 14. P. VIRGILIUS MARO, ubi etiam de SERVIO, aliisque Virgilii Exegetis Veteribus, Nicolaique Erythraei Indice Virgiliano, & Scriptis plurimis affectis, differitur. 15. Q. HORATIUS FLACCUS. 16. P. OVIDIUS NASO. 17. M. VITRUVIUS POLLIO. 18. ÆTHICUS ISTER, controversæ ætatis Cosmographus.

Dicendum nunc de Auctoribus Latinæ linguæ, eorumque optimis editionibus, quos nosse præcipuum sane est, quanquam omnes editiones cumulare velle ineptissimum foret. Jamdudum hoc argumentum viris doctissimis dignum visum est, quod suis commentationibus illustrarent. De antiquis quidem editionibus consuli cum fructu possunt Conr Gesnerus, & Continuatores ejus, Jos. Simlerus & Joh. Jac. Frisius, in Bibliotheca: atque Israël Spachius in Nomenclatore Scriptorum Philosophicorum & Philologicorum, Argent. 1598. in 8. edito. Auctores ipsos plurimi commemorant: Hadrianus Cardinalis (secuto post tempore ejus nominis VI. Pontifex,) in elegantissimo de Latino Sermone commentariolo, quem suo de Modis latine loquendi libro præfixit, & in quo Auctorum in certas ætates divisorum dictionem accurate examinat: Franc. Floridus Sabinus, qui in calumniatores Plauti simul & aliorum Latinæ linguæ scriptorum Apologiam scripsit, Basil. 1540. editam: Balthasar Castilioneus, P. I. Aulici sui, Venetiis 1587. Italico Sermone excusi: Ludov. Vives in Tr. de Disciplinis: David Chytræus in lib. de Ratione Discendi, & ordine studiorum in singulis disciplinis instituendo: Degoreus Whear, in Relectionibus Hyemalibus de ratione & methodo legendi utrasque historias, civiles & Ecclesiasticas; Oxon. 1625. & 1635. editis, & in Germania Norib. An. 1660. in 12, curante Christoph. Arnoldo, recusis: Balth. Bonifacius in Historia Ludicra, l. XV. c. 2-8, ubi diligenter varia de Auctoribus Latinis collegit; quanquam jam antea quoque 1617. Venetiis de Romanæ historiæ scriptoribus Excerpta dederit: Helmstadii A. 1674, curante Joh. Eberh. Busmanno, iterum in 4to publicata, Gasp. Scioppius in Consultationibus: Gerh. Joh. Vossius in Historicis & Poëtis Latinis, nec non in Arte Historica, alibique passim: Gasp. Barthius in recensione Auctorum Latinorum, eorumque editionum, quam sedecennis adhuc adolescentulus ediderat, sed cujus senem adeo non pœnituit, ut in Adversariorum Opus lib. L. c. 9. omnem transscriberet: Olaus Borrichius in Cogitationibus: Joh. Henr. Bœclerus in libello de Scriptoribus Græcis & Latinis; ut & in Dissertatione de Eloquentia Civili: Henr. Jul Scheurlius in Statua Mercuriali: Val. Henr. Voglerus in Introductione in Notitiam Scriptorum, quam haud ita pridem Vir Cl. Henr. Meibomius novo additamento auctam prodire jussit: Mart. Hanckius in 1

Libb.

Libb. duobus de Rerum Romanarum Scriptoribus: Leo Allatius in Tr. de Erroribus magnorum virorum in dicendo: Franc. Vavassor in libris de Dictione Ludicra, de Epigrammate, alibique: Melch. Inchoferus in Historia Linguæ Latinæ: Mart. Zeilerus in Indice Historicorum: Christ. Daumius in lib. de Amissis radicibus linguæ Latinæ: Gabr. Naudæus in epistola quadam de studio humanitatis: Franc Mottæus Vayerus in peculiari quodam Opusculo de Historicis Latinis: [&, ut alios nunc taceamus, nuperrime Joh. Alb. Fabricius in diligentissima Bibliotheca Latina, Hamburgi edita 1697. in 8.]

Prius vero, quam ad specialem recensionem ipsorummet auctorum pergamus, pauca solum generaliora de editionibus ac de ætatibus præmonenda sunt. Nimirum, quanquam recentiorum longe plurium editorum ea laus sit, ut, ob insignes curas, Auctoribus à se castigatis editisque impensas, haud immerito palmam vetustioribus nonnullis editionibus præferant: ita negari tamen vicissim nequaquam potest, multum hic subesse discriminis, & quicquid ex Manutiorum, Stephanorum, Juntarum, Gryphii, Plantini, Frobenii, & similibus officinis, prodiit, adeo, sæpe nihil recentioribus concedere, ut potius harum etiam haud paucis præstent, pretioque MSSis codicibus (è quibus opera doctissimorum virorum ea omnia emendatissima prodiere) non multum inferiores à viris criticis existimentur. Sane ne comparandæ quidem illis sunt ineptæ Variorum editiones, quam nuper pestem bonis auctoribus Bibliopolæ Batavi inducere cœperunt, reclamantibus frustra viris doctis: nec defuerunt emtores stultitia quidem bibliopolis pares, qui se sic sumtuum atque operæ compendium facere posse existimabant. Illi interea, lucri spe, non cessabant in bonorum commentatorum sævire viscera, & quomodocunque lacinias aliquas consuére: operam venulem commodantibus pædagogis nescio quibus, qui in auctorum scriptis nihilo plus sapiebant, quam sus occisa. Variæ sunt variorum Criticorum de his editionibus querelæ & regulæ, Gronovii, Grævii, Heinsii: Mericus Casaubonus, in peculiari dissertatione de editione Homerica Belgarum, vehementer illos typographos exagitat. Vid. Borremansii Lect. Var. c. 7., & Sarravii Epistolas p. 317. ubi solam typorum elegantiam commendare scribit doctissimus Senator, Curtium, Suetonium, Florum, quos ita cum variorum notis Belgæ ediderant; non vero laborem editorum: atque eos proinde cum Gronovii altioribus in Senecam curis ne quidem comparandos jure merito censet. Olim editiones variorum parabantur, cum junctim uno corpore exhiberentur integri virorum doctorum commentarii, non mutilati, ut habemus Livium, Cæsarem, Svetonium, aliosque hac forma editos: isti sunt è commentariis optimi: quanquam è recentioribus etiam commentarios variorum habeamus non contemnen-

nendos, qui curante Gronovio, Heinsio atque Grævio, prodierunt: nam & ipsi notas suas adjecerunt integras, & ex aliis commentationibus excerpserunt ea, quæ essent optima: quorum judicio itaque cum collectanea ista instituta sint, haberi in pretio debent: Clar. tamen Grævius, quantum in se est, hanc pestem abolere conatur, editis plus semel integris auctorum annotationibus. Sic Svetonium, sic Ciceronis Epistolas, edidit, aliaque quotidie molitur. Bene etiam rei literariæ consuluit, qui editioni Scriptorum Historiæ Augustæ apud Belgas A. 1671. recusæ præfuit, curavitque, ut non truncatæ prodirent Gruteri, Casauboni Salmasiique notæ, sed integræ: quod in repetita editione Sallustii, & aliis forsan adhuc, recte factum.

Solent Latini auctores in ætates certas distingui, quarum vulgo 3
quatuor enumerantur; aurea argentea, ærea, ferrea: queis Scioppius luteam atque ligneam addit; ipse tamen in Indice Auctorum, Paradoxis Literariis subjuncto, & in Consultationibus, non satis secum convenit. Possunt vero, secundum diversitatem ætatum illarum, notari Linguæ Latinæ mutationes, tam in vocibus simplicibus, quam in phrasibus, dictione tota, imo & scriptione: Quare, qui emunctioris naris sunt critici, statim è dictione libri divinant, cujusnam ille non tantum ætatis, sed & auctoris, opus sit. Verum longo ad hanc rem opus est exercitio, cujus peritiam tamen Guil. Cantero, Critico sagacissimo, Melch. Adamus in illius vita adscribit. Vix autem sperare in quoquam tantum peritiæ criticæ poterimus, ut non decipi aliquando se patiatur: imo, quam sæpe viri etiam summi ea in re decepti sint, aliquot exemplis superiore atque nostro seculo patuit. Ita Consolatio Ciceronis diu ambiguos viros doctos tenuit; nec defuere, qui ab ipsomet scriptam Romano eloquentissimo Consule judicarent: donec omnibus manifestum fieret, à Car. Sigonio scriptam, callideque Ciceroni suppositam. Josephus Scaliger, quo viro nemo magis intima quæque secreta critices penetravit, sibi tamen insigni fraude vidit impositum à Mureto, qui carmen à se compositum, pro veteri, nuper è vetusto codice eruto ipsi, obtruserat, & in assensum quoque pertraxerat virum magnum: qui tamen, postquam secuto tempore sibi fuisse illusum comperisset, adeo graviter tulit Mureti dolum, ut sese vindicandum salso hoc epigrammate putaverit:

Qui rigidæ flammas evaserat ante Tolosæ,
Muretus, fumos vendidit ille mihi.

Reus autem actus aliquando Muretus Tolosæ criminis Sodomiæ fuerat, & jam ignis supplicio destinatus, fuga sibi consuluit: quæ res occasionem dedit epigrammati. vid. Colomes. Cimel. Liter. c. 19. Opusculorum p. 39. seq., & Erythræi Pinacoth. I. p. 13. Henr. Stephanus, inter alia veterum opu-

 scula,

Digitized by Google

scula, Satyram edidit de Lite, scriptam à veteri poëta ratus, quem ignoto Galeoti nomine designat. Eam satyram Gasp. Barthius quoque totam suis Adversariis l. V. c. 17. inseruit, & in eam κρίσιν exercens, homini prisco aut semiprisco adscribit: ut à recentiore aliquo scriptam, & vetustæ ætatis nomen mentitam, crederet, à se impetrare non potuit: Et tamen Michaelem Hospitalium, Cancellarium Gallicum, ejus esse Auctorem non solum Deliciæ Poëtarum Gallorum, à Ranutio Ghero collectæ, evincunt, quarum Parti II. p. 71., inter Hospitalii Poëmata, ista quoque de Lite satyra inserta est: sed & Ant. Verderius, qui, in Bibliotheca sua Gallica, diserte Hospitalio istam Satyram deberi testatur. Atque adeo deceptus haud dubie Casp. Barthius est. Ita & alii seducti, qui nimium in hac arte sibi tribuebant: magna enim ac circumspecta cautione hic opus est. Sane, si priscus etiam haud dubie Auctor sit, nec certo tamen seculo definiri ætas illius possit, multis sæpe disputationibus, dissensuque multo inter doctos agi consuevit: cum, quod inprimis etiam annotandum, non ejusdem notæ omnes unius ætatis scriptores sint: Imo habet aurea ætas interdum, quos aliquis ad ferream rejiceret, si solam dictionem videas. Nam, ut varia est scriptorum indoles, varius status & conditio; ita sermonem temperabunt: aliter scribet è plebe homo, aliter, qui reipublicæ administrandæ adhibetur, & civili eloquentiæ adsuetus est. Hinc non mirum, si fallat interdum unius ætatis dictio. Justinum aliqui ad argenteam ætatem referunt, ut qui Trogi Pompeji, purissimi scriptoris, historiam in epitomen redegerit: sed falluntur illi vehementer suo judicio: Sic enim & Florum Livio quis æquiparare possit, cum ejus Historiam in epitomen redegerit; & tamen ænea sunt illa Flori scripta præ Livii aureis: est enim totus tumidus ac ineptus phrasi & dictione, ideoque cum judicio legendus, nec ad Latinitatem formandam adhibendus, quanquam utile compendium Historiæ Romanæ exhibeat.

4 Ceterum ut ad auctores nunc ipsos propius accedamus, ENNIUS agmen ducat, inter antiquos Ciceronis ævum adhuc antegressos inprimis clarus: Ovidii judicio ingenio maximus, arte rudis, erat: illum tamen vehementer extulit Josephus Scaliger, scripta ejus, si solum integra haberi possent, omnium juniorum, Lucani, Statii, Silii Italici, & similium, jactura facile redempturus; prout in Excerptis Scalig. Puteanorum est. Verum nihil integrum Ennii habemus. Fragmenta Enniana huc illuc è scriptis veterum in unum corpus colligere jam olim in animo habuit Ludov. Vives, ut pollicetur in Not. ad Augustinum de Civ. Dei l. II. c. 21.: id vero nunquam ab illo est præstitum. Tentarunt idem Robertus ac Henricus Stephani; in Fragmentis Veterum Poëtarum; sed postea Hieronymus Columna separatim illa collegit, & cum Notis suis ac Vita Ennii edidit Neapoli 1590. in 4. Hinc Paulus Merula Ennii Annales & Fragmenta, cum Commenta-

mentario, denuo edidit Lugd. Batav. 1595 in 4. De emendatione versuum quorundam Enniarum apud Gell. l. XII. c. 4, quam Hub. Gifanio Lipsium per insigne plagium surreptam sibi tribuisse narrat Scioppius, videndus Thomasius est in Catal. Plagian. §. 492. Ennii æquales sunt Livius Andronicus, Nævius, Cæcilius Statius, Pacuvius, Attilius, Lucilius, Afranius, M. Porc. Cato: quorum omnium vitam Casp. Sagittarius speciali commentatione persecutus est: libellus prodiit Altenburgi 1672. in 8. Luciliana Fragmenta edidit singulari libro, cum commentario, Franc. Douza Lugd. Bat. 1597. in 4. Ceterorum fragmenta solent cum Ennianis jungi. Adscribuntur Catoni quoque libri Originum, quorum fragmenta Joh. Annius Viterbiensis cum aliis ejusdem generis publicavit. Uti vero è tot vetustorum scriptorum testimoniis dubium nullum est, à Catone libros originum olim scriptos fuisse; ita quæ publicavit Annius dudum sunt à viris doctis proscripta: quamvis Mazzam & Macedum Annius suos vicissim habuerit defensores; de quibus l. I. c. 6. nostri Polyhistoris abunde. Alia Catonis fragmenta collegit ediditque Anton. Riccobonus, quæ habentur in ejus de Historia libro Venetiis 1568. in 8. Basil. 1589 edito. Eadem auctiora postmodum edidit, libris Catonis de Re Rustica adjunxit, & notis illustravit, Ausonius Popma, Frisius; optime Scioppio judicante, de illo auctore meritus: post cujus editionem suas quoque Joh. Meursius illi curas impendit, ediditque Popmæ ac suis notis instructum Catonem Lugd. Bat. apud Raphelengium 1597: quæ editio Franeckeræ 1610. repetita est: Libros Catonis de Re Rustica præter, Popmam & Meursium, ediderunt Aldus, Venetiis 1514. in 4, una cum Varrone, Palladio atque Columella, ejusdem argumenti scriptoribus: & Rob. Stephanus, itidem scriptorum rei rusticæ collector, nitidissima editione Paris. 1543. in 8. A Marco Porcio Catone vero plane alius est junior quidam, distichorum moralium auctor, cui Catonis nomen præfigitur, non quod vir ejus nominis illa scripserit, sed quod dignæ Catone sententiæ videantur. Dionysii nomen illi præfigi solet: quod inde fieri Lambecius suspicatur; quoniam *dium* veteres Catonem vocaverint: ut Horatius Serm. l. I. Sat. 2,

- - - - - - - - Macte
Virtute esto: inquit sententia dia Catonis,

Sed hanc conjecturam suo loco relinquo. Dignum certe libellum Josephus Scaliger habuit, quem, post Maximum Planudem, Græcis distichis conversum exprimeret: quod & idem Joh. Mylius & Matth. Zuberus fecerunt. Horum omnium versiones, & Germanicam insuper Mart. Opitii, conjunctim, una cum Scaligeri suisque notis, edidit Christianus Daumius, Gygneæ 1672. in 8. Olim, in emendando Catone hoc, diem unum consumsit Desiderius

Erasmus: ob quem laborem à Budæo reprehensus est, quod exiguum adeo opusculum tanto viro indignum videretur: verum non siluit ad eas incusationes Erasmus, nec se præter rem aliquid suscepisse est fassus: ut ex Epistolarum libro I. videre est.

5 Ennium & Catonem sequatur PLAUTUS, qui inter primos Latinæ linguæ auctores est, non tamen pueris, ut quidam voluere, prælegendus, nisi id fiat à viris judicii subactioris, qui multiplicem dictionem Plauti, neque ita promiscue ad usum & imitationem commendandam, probe discernere noverunt. Edmundus certe Richerius, in Obstetrice animorum, prolixe agit de Plauti Latinitate è puerorum manibus excutienda. Notum est Horatii judicium in Arte Poëtica:

At nostri proavi Plautinos & numeros &
Laudavere sales: nimium patienter utrumque,
Ne dicam stulte mirati; si modo ego & vos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto,
Legitimumque sonum digitis callemus & aure;

quod sane verum est, quicquid etiam alii judicent adversus Horatium. Legi potest dissertatio Dan. Heinsii de hoc loco Horatiano, quæ addi solet Terentii editionibus. Scripsit & Henr. Stephanus dissertationem de Plauti Latinitate, quæ addita est Dissertationi ejus de Latinitate falso suspecta; ubi secundum certas classes disponit insolentiores Plauti voces & phrases. Plane vero miror, quid Barthium moverit, lib. L. Adversar. c. 9., ut prolixe Plautinam lectionem Tullii ac Terentii præferendam suaderet. *Nemo*, inquit, Plauto *magis proprie locutus est, nemo magis ad usum: ut, qui Ciceronem, hoc seposito, juventuti prælegunt, hoc mihi videantur agere, ut scilicet, priusquam Latine, eloquenter doceant tironem scribere.* Verum valeat ille cum suo judicio: neque enim statim ab orationibus elaboratissimis quis incipere suadebit tironibus. Plautus vero, quanquam in phrasi purus sit, quod in illo agnoscit Franc. Vavassor in libro de Ludicra dictione; tamen, ob admixtos archaismos multos, phrases fictas & ex ingenio personæ inventas, ineptit, qui puerum in has ambages ducere velit. Lipsius Plautum prætulit Terentio; qua in re merito reprehenditur à Balzaco, in suis Dissertationibus, Gallica lingua editis, quæ adjiciuntur Socrati ejus Christiano, p. 81, 84. Nec mirum hoc Lipsii judicium cuiquam videri debet: nam, ut ipse fuit in oratione mire interdum κακόζηλος, ita ex suo ingenio judicavit Plautum. Præferendum hic potius seculi Augustei judicium, quod expressit, ut vidimus, in sua Arte Poëtica Horatius. Plauti editiones variæ recensentur à Gesnero & Spachio in Nomenclat. Philosophico p. 207., de quibus illic legi potest. Varii sunt in illum scripti Commentarii, tum cum auctore juncti, tum seorsim editi. Antiqua

tiqua variorum editio prodiit Venetiis in fol. 1511. & iterum 1522. in 4., Parisiis apud Rob. Stephanum in fol., & Lugduni apud Seb. Gryphium 1540. in 8. Commentarii sic junctim editi sunt Bern. Saraceni, Joh. Petri Vallæ, Pii Bononiensis, Pyladis Brixiani, Ugoleti, & Franc. Marii Grapaldi Joach. Camerarius & Georg. Fabricius versus in ordinem redegerunt, & breves notulas addiderunt, uti & Joh. Sambucus Dionys. Lambinus commentarium in illum scripsit, qui in fol. editus est Paris. 1587: Janus Dousa Plautinas Explanationes seorsim, & auctori junctas: Valens Acidalius divinationes in Plautum scripsere. Edidit & Philipp. Pareus Plautum cum suo Commentario & Lexico, qui liber editus est Francof. 1610. in 8: sed huic quidem viro solenne est alios exscribere, & male audit, ut fucus ad criticorum pabula: ideo enim Lexica scribit, ut possit commentarios aliorum, dissimulatis semper nominibus, in ordinem alphabeticum compilare. Multo utiliorem Plauto navavit operam Frider. Taubmannus, è cujus editione ter iste Comicus lucem vidit, non solum luculento commentario illustratus, sed & iis fragmentis auctus, quæ è deperditis fabulis pauca adhuc vetustas nobis servavit. Secunda editio Francof. 1621. in 4., & tertia Wittebergæ prodiit. Præterea Boxhornius Plauto operam impendit, cujus notæ cum excerptis variorum prodierunt Lugd. Batav. 1645. in 8. Aliam exinde dedit Joh Frider. Gronovius. Comœdia Plauti, quæ Queroli sive Aululariæ habet titulum, & ab Aulularia inter Plautinas omnium consensu receptas diversa est, primum est à Petro Daniele edita, cum notis, apud Rob. Stephanum Paris. 1564.: eandem postmodum, ad Camerarii codicem collatam, in versus digestam, & præterea elegiaco Vitalis Gallici novo carmine expressam, cum Notis P. Danielis, Conr. Rittershusii & Jani Gruteri, Heidelbergenses Commelini 1595. repetivere; & tandem Phil. Pareus secundæ sui Plauti editioni Spiræ 1619. in 4. illam addidit. Enimvero satis constat, fabulam illam ad Plautinam ætatem nullo modo quadrare: & videndus de illa Barthius l. XLIV. Adversar. c. 13., qui Plautum equidem, sed multo juniorem, illius Auctorem facit. Punicorum, quæ in Pœnulo Plautino sunt, explicationem primus tentavit Josephus Scaliger in libris de Emendatione Temporum, qua de re ipse etiam in Excerptis Puteanorum gloriatur: post illum Grotius in Epistolis ad Gallos, Ep. 113. ad Salmasium, aliqua ejus comœdiæ est interpretatus: de ceteris Punicarum reliquiarum interpretibus, Thoma Reinesio, Sam. Petito, Sam. Bocharto, Joh. Clerico, supra c. V. diximus. Novissimam Plauti editionem, in Delphini Galliæ usum, adornavit Paris. 1679. in 4. Jac. Operarius. Non autem hic diffitendum existimamus, Auctorum illorum, quotquot ea ratione in Gallica prodiere, perpaucos esse, quorum editio novi quid secum afferat, aliisve præferri tantopere mereatur, nisi quod magnificus plane atque splendidissimus typorum chartæque

nitor gloriam Regis indicant, harum etiam rerum curam gerentis. Ea vero methodo editores isti utuntur, ut interpretationem seu paraphrasin Latinam auctoris primo præmittant, deinde notas adjiciant veteres, si vetus aliquis commentator reperiatur; secus aliorum auctorum è fontibus decerptas, ita ut non integra illorum verba retineantur, quod in Batavis variorum editionibus fit, sed aliis reddantur. Index subjicitur plenior, ad verborum structuram & ad phrasin accommodatus, ut Latinæ linguæ simul ratio haberi possit.

6 Post Plautum Comicus alter in scenam prodeat TERENTIUS, optimus linguæ Latinæ auctor, quem Grotius quidem tanti faciebat, ut secum semper ferret: ac propterea increpatus à viro quodam politico, respondit: alia in illo legere pueros, alia viros. Magna enim in ejus fabulis elucet morum actionumque civilium diversitas, & quidam quasi character. Plauto longe superior judicio est: & recte omnino pronuntiavit in Epistolis Erasmus p. 1766. in una Comœdia Terentiana plus judicii esse, quam in omnibus Plautinis: quicquid etiam contradicat Scheurlius, qui aliud, non è singulis tantum fabulis, sed & è fabellarum pagellis, patere falso persuasus est. Stat. Mercurial. P. II. Sect. II. c. 3. p. 91. Idem tamen c. 4., in laudes Terentii non parcus, eum à Jos. Scaligero sene semper lectum, & à Joh. Caselio etiam, inter deambulandum colloquendumque cum suis, in manibus perpetuo gestatum refert. Veteres quidam Grammatici inepte de Terentio judicarunt, dum nonnisi verborum ac dictionis proprietatem in illo laudant, in assequendo vero cœmediæ genio ignaviorem censent: Sane hic ut minuti Grammatici judicarunt, nec se Poëseos, nec Rhetorices, nec civilis prudentiæ, gnaros haud obscure fassi: quorum qui non omnia arcana plane excussa habet, frustra de comœdia judicabit: est enim comœdia imitatio omnium actionum humanarum in societate civili, quæ tantum artis habet, quantum ipsamet actio. Atque in hoc artificio Terentius Plautum longe superat: cujus propterea lectionem Casp. Barlæus Lunæburgensibus quoque Ducibus, in epistola ad illos scripta, commendandam duxit. Editiones Terentii plurimæ omnino sunt: magnam earundem copiam recenset Spachius in Nomencl. p. 208. seqq. Haud immerito autem Barthio lib. L. Advers. c. 9. elegantissima omnium & nitidissima habetur, quæ cum commentario Æl. Donati à Frider. Lindenbrogio Francof. 1623. in 4. curata, & in paucorum manibus est. Tritior Bœcleriana, quæ prodiit Argentorati 1617. in 8., ceteris etiam jure merito præferenda non solum ob elegantem commentarium, & accuratas metri recensiones, sed & ob Chrestomathiam Terentianam, quæ adjicitur: id est, indicem elegantiarum Terentianarum. Quanquam enim jam antea Jac. Kockertus indicem adornaverit non contemnendum, Bœclerianus tamen ille est ad usum accommodatior:

datior: est & in Terentium index Augustini Gambarellæ, quem nunquam vidi: Adjecit vero suæ editioni Bœclerus notas Franc. Guyeti, Galli doctissimi, sed morosicris, de quo jam superius aliquando dictum. Est & quædam variorum editio, Lugd. Batav. 1644. excusa, sed non magni momenti. In Delphini usum prodiit Terentius, cum interpretatione ac notis Nicol. Cami, Paris. 1675. Vitas Plauti, Terentii ac Ciceronis, peculiari commentatiuncula exposuit Casp. Sagittarius, ediditque Altenburgi 1671. in 8.

Incedat nunc M. TULLIUS CICERO, prioribus duobus multis modis illustrior, & in aurea Latinæ linguæ ætate primas extra controversiam tenens: cujus aurei oratoris si libros omnes, & librorum editiones, persequi vellemus, multarum paginarum res foret: nos igitur tantum potiora sectabimur. In illo viro majestas Romanæ eloquentiæ & sapientiæ summum apicem est consecuta. Tot seculorum judicio princeps habitus, obtrectatores non invenit, nisi homines malos aut indoctos. Fuere inter antiquos tales malevoli Asinius uterque: Pollio pater, & Gallus filius; quorum ille quidem permultis occasionibus inimicum animum, succo loliginis atræ plenum, in Ciceronem ostendit, ut ex Senecæ Suasoria VI, & Gellii lib. XVII. c. 1. Noct. Att., jam alibi observavimus, cum ejusdem de Livii Patavinitate convitium abstergeremus: hic, vero insaniæ paternæ hæres, libros de Ciceronis suique patris Asinii comparatione scripsit, in iisque hunc illi longissime anteposuit, & indigna multa evomuit in Ciceronem: quæ non solum ut prodigiosa Gellius execratur, sed dudum ante Gellium Claudius Imperator Ciceronis defensionem satis eruditum, memorante Suetonio c. 41., adversus Asinii Galli libros concinnavit. Ejusdem cum Asiniis furfuris Largus Licinius fuit, cujus liber infando, ut ait Gellius, titulo, Ciceromastix ferebatur. His constans reliquorum veterum, in laudando veris elogiis Cicerone, consensus, atque etiam indignatio in vituperatores istos, haud abs re potest atque debet opponi. Fassi enim omnes cum Quintiliano Instit. Orat. l. XII. c. 1. sunt, stetisse illum in fastigio eloquentiæ, cui quid adjici posset etiam ignorare sese ajebant. Et, quanquam nec ipse Cicero sua omnia, præsertim juvenilia, approbarit, sed & coërcuerit ipse, & ab amicis Bruto, Calvoque observata æquo animo tulerit: quamvis etiam Quintilianus summam Ciceroni perfectionem adscribere vereatur, quippe cui nonnihil vitiorum etiam adhæsisse non dubitat, adeoque perfectum omnibus partibus Oratorem adhuc quærat; mox tamen addit: *ego non audeam dicere, aliquid in hac, quæ superest, æternitate inveniri posse eo, quod fuerit perfectius.* Hæc cum veteres magni nominis oratores judicaverint, &, quæ vis veritatis est, ne ipse quidem juratus hostis, Asinius Pollio, in Historia sua justum Ciceroni elogium (quod M. Seneca Suasor. VII. nobis conservavit) denegare sit ausus: quid tandem de recentioribus nonnullis Ciceromastigi dicemus, quos inter eminet 7

Digitized by Google

net Petrus Ramus, qui, in ejus eloquentia, ſi Dis placet, aliquam multa deſideravit, ſciolus & ſophiſta potius, quam verus Philoſophus. Alii quidam ἑλληνομανεῖς, inter quos & Budæus, Latinos omnes præ Græcis contemnentes, etiam de Cicerone minus honorifice ſentiunt: ſed illi ſunt ingenio ſuo relinquendi. Budæus certe in phraſi Latina nihil habet, quod magnopere laudari debeat, utut cetera vir doctiſſimus. Verum ſane eſt, multa Græcis debuiſſe Ciceronem; ſed ita tamen debuit, ut magiſtros deinde Græcos ſuperaret, quod nec ipſimet diffitebantur: uti vel ex uno Dion. Longino perſpici poteſt, qui in eruditiſſimo ſuo de Sublimitate, libro, Sect. XII., eleganter admodum oſtendit, quid inter Demoſthenem atque Ciceronem interſit. Extat hujus argumenti integra atque luculenta Renati Rapini diſſertatio, Gallico idiomate ſcripta, qua copioſius, & per partes, Auctor exſecutus eſt, qua in re alter alteri, vel præſtet, vel par ſit. Conferendus præterea in hanc rem Leo Allatius lib. de Erroribus magnorum virorum in dicendo p. 48. ſeq., & Eraſmus in Epiſtolis p. 1708. Quæ ad vitam Ciceronis attinent, ſingularibus libris ſunt deſcripta, qui vehementer conducunt ad intelligentiam rerum, quæ in Cicerone ſunt. Ex antiquis ſcriptoribus vitam Ciceronis, eo modo conſignatam, reliquit Plutarchus in Parallelis: ſed cum ab eo multa omiſſa deprehendiſſet Leonardus Aretinus, ſupplenda cenſuit illa ſcribendumque librum de Vita Ciceronis peculiarem, quem propterea *Ciceronem Novum* vocabat: teſte Jac. Gaddio *de Scriptor. Non-Ecclef., P. I. p. 136, in Cicerone, & in Leon. Aretino P. II.* Sebaſtianus Corradus, vir doctiſſimus, inter alia, quibus optime de bonis literis meruit, eruditiſſimum de Quæſtura librum reliquit, Venetiis 1537. excuſum, in quo non ſolum Ciceronis vita per dialogum proponitur. Sed & inprimis multa, quæ ad opera ejus atque ſcripta pertinent, afferuntur: quinimo deſcribuntur eodem libro M. Ciceronis filii vita; Q. T. Ciceronis fratris, & eorum tandem, qui ſcribunt ad Ciceronem: ut adeo, judice Mich. Neandro in præfat. Erot. Gr. Ling. p. 154, omnibus Ciceronem lecturis & expoſituris non ſolum lectu dignus, ſed & neceſſarius & utilis ſit. Rariſſimus olim fuit, donec Joh. Frider. Gronovius Lugd. Batav. 1667. eum nova editione nitidiorem in 12. edi curaret. Extat & Franciſci Fabricii, Marcodurani, Hiſtoria Ciceronis ad rationes temporum alligata: dum ſcilicet, ſecundum annos Urbis & Conſulum, ſcripta & res geſtas Ciceronis diſtinxit. Liber ad lectionem Ciceronis utiliſſimus eſt, ac propterea aliquoties recuſus: ſecunda editio prodiit Coloniæ 1570. in 8, eſtque dehinc nonnullis Ciceronis editionibus addita. Poſt hunc alii fuere, qui Ciceronis vitam ſcripſerunt: Chriſtoph. Preiſius, Pannonius; Benedictus Herbeſtus, Polonus; Jac. Angelus de Scarparia; qui nonnunquam conjunctim edi ſolent: poſtremi librum ab interitu vindicavit, Romæ inventum, atque in lucem emiſit Berolini 1553. in 8. Wolffg. Periſterus,

nus, Borussus. Verum hi omnes compendiosam magis, quam locupletem, Ciceronis historiam ediderunt: quibus accensendi etiam Jacobus Masenius l. II. Palæstræ Orat., carptim vitam Ciceronis percurrens, Petr. Ramus, in cujus Ciceroniano varia occurrunt, quæ ad Ciceronis vitæ, laborum, ac periculorum historiam pertinent, & Casp. Sagittarius in libello de Vita Cicer. qui inprimis Fabricium sibi, quem sequatur, proposuit. Et sane hujus libro nil venustius fieri posse judicat Andr. Schottus, qui & ipse de interpretibus Ciceronis, historia operum illius, eloquentia & imitatione, elegantissimum librum scripsit, eique titulum fecit *Tullianarum Quæstionum:* qui editus est Antvverpiæ 1610. in 8. Multa hic discutiuntur, quæ spectant ad imitationem & lectionem tam genuinam, quam pravam. Notum est, quam superiore seculo κακοζηλία Ciceronis insaniverint nonnulli, quos integris libris acerbissime viri quidam doctissimi exagitarunt. Spectat huc Erasmi Dialogus Ciceronianus, quem ille juvenis adversus homines conscripsit: male propterea exceptus à Jul. Cæsare Scaligero, qui acerrimas in Erasmum invectivas edidit pro Cicerone. Sed Erasmus præceps judicium suum postea correxit ipse, & Ciceronis lectionem atque imitationem præ omnibus inculcavit: quemadmodum & non minus Scaligerum suæ in Erasmum acerbitatis plus semel pœnituit. De hac re vero, & de prava illa imitandi ratione, alibi à nobis dictum est. Marius Nizolius huic fini scripserat Thesaurum suum Ciceronianum, quem Henr. Stephanus libello peculiari exagitavit, cui titulum fecit *Nizoliodidascalus*, seu Monitor Ciceronianorum Nizolianorum; ubi defectus ejus lexici plenius recensentur. Paris. 1578. in 8. Edidit quoque Stephanus Dialogum alterum, cui titulus *Pseudo-Cicero:* in quo non solum de multis ad Ciceronis sermonem pertinentibus monetur, sed & quis delectus editionum, & quæ in legendo cautio adhibenda sit. Paris. 1577. in 8. apud auctorem. Plura de his Ciceronianis κακοζήλοις legi possunt apud Taubmannum in Dissert. de Lingua Latina. Pergimus nunc ad editiones Operum Ciceronianorum. De ineditis videatur Hier. Cardanus in libro de clarorum virorum vita & libris; qui reperitur in operum ejus Tomo X. Illustre inter deperdita Ciceronis opus est de Republica, cujus jacturam merito lugemus: supererat adhuc tempore Petri Pictaviensis monachi, observante Barthio Adversar. l. XXXII. c. 5. Idem Barthius ibidem c. 18. refert, superfuisse illum ante annos non adeo multos in Monasterio quodam Rittershusio, cujus in rei fidem citat Joh. Henr. Meibomium: Verum errat procul dubio Barthius, tum in nomine Monasterii, quod nequaquam Rittershusium, sed Riddaghusanum, dici debuerat; tum in nomine ipsius Meibomii: nam Henricus Meibomius, pater, quem is intelligit, quodam loco hujus libri faciens mentionem, *periit*, inquit, *iste thesaurus in bello Germanico.* Perierunt quoque libri Ciceronis de Gloria: nisi, quod magnam partem

Digitized by Google

transscriptos illos à Petro Alcyonio in libro de Exilio, quem conscripsit, Colomesius annotat Cimel. Literar. c. 15. Operum, quæ supersunt, editiones plurimæ sunt. Venetæ editiones male audiunt apud Scioppium in Syllabo Latinæ linguæ, Paradoxis Literariis adjecto; ubi sic ille: *Ciceronis editiones Venetæ recentiores flammis aboleri debebant, cruces vero figi typographis ut documento sint aliis, ne tam deformem Veneto nomini maculam imprimant.* Quam ille caussam tam acerbi judicii habuerit dicere non possum: neque etiam Aldi aut Pauli Manutiorum editiones eum his verbis sugillare opinor, quorum ille primus Opera Ciceronis junctim edidit: hic vero inter præcipuos ejusdem M. Tullii emendatores & commentatores omnium consensu numerari meruit. Prodiit editio Pauli Venet. 1540. & 41. Aldinæ magnitudinem & paginas plane exprimit Riheliana Argentinæ 1540., post Andr. Naugerii & P. Victorii correctiones, à Joh. Sturmio emendata. Uno anno hanc antevertit editio Ciceronis à Roberto Stephano Paris. An. 1539. elegantissimis typis data è codicibus Petri Victorii. Ipse vero Victorius omnium, Judice Cl. Grävio, ingeniorum sui temporis princeps, & cui uni præ reliquis salutem M. Tullius debet, è vetustissimo Mediceo codice illum primo Venet. 1537. edidit: postremas vero ejusdem curas optima editione Juntæ Florentini an. 1571. dederunt. Dionysii Gothofredi editio vehementer placuit Barthio Adversar. l. L. c. 9, & index in Ciceronem, quem ille multis Nizolianis habet præstantiorem. Ceteroquin inter Ciceronis editiones optima est Hamburgensis illa Frobeniana, A. 1618. fol. excusa. Debetur potissimum Jano Guilielmio, Lubecensi, juveni doctissimo, qui nullis laboribus in hoc opere procurando pepercit. Ejus conatus à Suffrido Petro, Frisio, adjuti sunt, qui collationem cum MSS. diligenter à se institutam cum Guilielmio communicavit. Adjectus est operi index; cui titulus: *Penu Tullianum decem cellis seu indicibus expromens, quicquid uspiam divitiarum in Ciceronis opibus habetur.* Collegit Georgius Ludov. Frobenius: procuravit editionem Janus Gruterus, in cujus manus & Suffridi Petri & Jani Guilielmii notæ pervenerant: ceterum index ille separatim quoque editus prostat. Fuerunt alii, qui in animo habuerunt universa Ciceronis opera edere: quos inter Andr. Schottus, cujus conatus mors interrupit. In Belgio prodiit nitida satis editio, Cornelio Screvelio accurante, cui Guilielmii & Gruteri aliorumque notæ, sed selectæ additæ sunt, 1661. in 4. eadem deinde 1687. Genevæ (licet Basileam titulus præ se ferat) recusa est. Integram vero Hamburgensem Gruteri editionem recuderunt Londinenses typographi in fol., sed nitoris magis, ut videtur, quam emendationis habita ratione demptis quoque præter rem capitum numeris. Lond. 1681. [Male vero omnes fecisse, & nescio quo se conspurcasse luto, V. Cl. Jac. Gronovius arbitratur, quotquot in recudendis Ciceronis operibus Gruterianum textum secuti sint, quem scilicet ipse pro men-

mendosissimo habet, & occasionem inde arripuit novam Ciceronis editionem, cum variis Codicibus MSS. collatam, & à se emendatam, publicandi; quod Lugduni Bat. 1692. forma duplici in 4. & in 12. præstitit: præter Gruteri atque Guilielmii notas, suas quoque adjiciens: Orationibus insuper totum Asconii Pediani Commentarium, & Anonymum Scholiasten addens.] Jamdudum quoque adornandam per partes Ciceronis editionem absolutissimam vir magnus, Joh. Georg. Grävius, sibi sumsit; deditque orbi literato Epistolas Ciceronis ad Atticum & ad Familiares, ut & libros Officiorum, cum P. Manutii aliorumque integris, & suis notis: nunc Orationes pari instituto parat:] adeo, ut spes sit, nos ab ejus manu locupletissimum opus aliquando habituros. Reliquas editiones, Elzevirianam 1642, X. tomis minoribus comprehensam: Blavianam 1657. tomis totidem; Hervagianam tomis 4, aliasque Basileenses, Lugdunenses, Parisienses, Francofurtenses, Genevenses, nil moror: jam enim plus satis de editionibus dictum est. Habentur inter opera Ciceronis quædam, quæ nomen illius mentiuntur: ut orationes illæ Ciceronis & Salustii mutuæ; de quibus vid. Sanctius in Minerva p. 258, qui miratur Quintilianum, Linacrum, Vallam & cæteros, putidas istas & barbaras oratiunculas non vidisse ab aliquo sciolo & barbaro esse compositas. Longe rectius id animadvertisse monuisseque Pet. Victorium & Seb. Corradum. Idem Sanctius l.c. p. 253. Pauli Manutii oscitantiam castigat, qui titulos Paradoxorum ipsimet Ciceroni adscripsit: cum nugæ sint ea lemmata ab imperitis Grammaticastris præfixa; velut omnes istiusmodi tituli ad Martialis Epigrammata, ad Horatii Odas, & ad Valerium Maximum: non solum alieni ab instituto autorum, sed & alienissimi haud raro. De Orpheo Ciceronis dubitandum non est quin suppositititius sit, idque deprehendet, qui vel unam solum alteramve periodum perlegerit. De Consolatione diximus jam, eam à Car. Sigonio confictam, ut imponeret doctis personata eloquentia sua: sed fucus haud diu post animadversus est. Historia ejus rei continetur in Epistolis quibusdam, quæ habentur in Ant. Riccoboni Descriptione Gymnasii Patavini. Commentatores Ciceronis tam in omnia ejus opera, quam in libros singulares, sunt longe plurimi. E veteribus ad nos pervenit Asconius Pedianus, qui Vespasiani ævo floruit, cujus tamen Commentariorum maxima pars injuria temporum intercidit: in reliquis emendandis & restituendis laborarunt Paulus Manutius, Franc. Hotomannus, Titus Popma Frisius: [& post hos omnes Joh. Frid. Gronovius, è cujus emendatione Jacobus filius Asconium, uti diximus, publicavit. Primus Asconium in Helvetia, in monasterio S. Galli, invenit Poggius Florentinus; Aldus postea impressit. [Præter Pedianum vero restat adhuc alius quoque Scholiastes Antiquus, quem nescio qua occasione acquisitum sive Pithœus seu Petavius ad Is. Vossium misit, & ab hoc impetravit Jac. Gronovius, ediditque.] In libros de

Inventione ſcripſit Marius Victorinus; Seculi IV. ſcriptor, ac præceptor Hieronymi: cujus in Ciceronem commentarius Venetiis 1500, Coloniæ 1535. apud Joh. Gymnicum & 1537, Pariſiis apud Rob. Stephanum, ex caſtigatione Guyb. Longolii, alibique lucem publicam aſpexit. Venetam editionem inprimis commendat Caſp. Barthius, eamque facile locum codicis MSS. tueri cenſet: qui cetera ipſummet Victorinum optimæ notæ veteribus Criticis accenſendum plane non dubitat, Adverſar. l. XXXVI. c. 1. E recentioribus in ſingulos Ciceronis libros complures extant commentatores. Librum de claris Oratoribus expoſuit Sebaſt. Corradus: eſtque hic ejus commentarius impreſſus Florentiæ 1552. Idem in epiſtolas Ciceronis omnes, tam familiares, quam ad Atticum, juſta commentaria ſcripſit, quorum illa Baſileæ, hæc Venetiis excuſa ſunt. In Partitiones Oratorias Claudius Minos ſcripſit, Francofurt. 1584. In Oratorem, poſt Corradum, Melch. Junius, Argent. 1585. Joh. Sturmius quoque, magnus eloquentiæ per Germaniam magiſter, edidit in eundem librum commentaria. Exiſtunt præterea ejusdem Sturmii & Claudii Minois commentarii in ſpeciales quasdam orationes. In omnes Ciceronis Orationes varios variorum Commentarios Franc. Hotomanni, Joach. Camerarii, M. Ant. Mureti, Adr Turnebi, Val. Erythræi, aliorumque, in unum corpus congeſtos, junctim edidit Oporinus Baſil. 1553. in fol., quem Lugdunenſes A. 1574. ſecuti ſunt. Vaſtum volumen, ſeu potius tomos II. Commentariorum in tertiam orationum Ciceronianarum partem, ſtruxit ediditque Pariſ. A. 1631. Nicol. Abramus, Soc. Jeſu (is ipſe, qui Nonni Paraphraſin Johanneam cum notis ſuis, ſane doctiſſimis, eleganti editione Cramoiſiana 1623. dedit,) in quo commentario tam hiſtorica, quam rhetorica & grammatica longe plurima, expediuntur. Plures orationum Cicer. explanatores recenſet magno numero Spachius Nomencl. Philoſ. p. 189. ſeqq. Commentarii P. Victorii, & doctorum virorum plurium in libros Cic. de arte Rhetorica in unum quoque corpus collecti ſunt, editique ab Aldo juniore Venet. 1546. in fol., quos etiam Baſileæ neſcio quo anno recuſos vidi. Qui in Epiſtolas Ciceronis ſcripſerunt, magno numero apud Spachium l. c. p. 313. ſeqq., ut & à Cl. Grævio, poſt præfationem in Epiſtolas Famil., recenſentur. Atque hic etiam omnes illos noviſſima editione ſua collegit. Eminet vero inter omnes Paulus Manutius, cui palmam in eo genere nemo dubiam reddet. Gaddius T. I. p. 98. Budæum quoque refert Commentarium in Epiſtolas familiares ſcripſiſſe, de quo nihil alias mihi conſtat. Philoſophica Ciceronis à variis illuſtrata ſunt. Libri de Legibus prodierunt cum Commentario Adr. Turnebi, Pariſ. 1557. in 4. Tuſculanæ Quæſtiones cum Commentario Joach. Camerarii Pariſ. 1558, & cum notis Franc. Fabricii 1568., Academicæ Quæſtiones cum Commentario Turnebi 1553. Libri de officiis, primus recentis typographiæ partus

exti-

extiterunt, editi an. 1466. Commentatores eorum sunt Aldus Manutius, Car. Langius, Fulv. Ursinus, Dion. Lambinus, Franc. Fabricius, Des. Erasmus, M. Ant. Muretus, Joach. Camerarius, Petr. Victorius, Phil. Melanchthon, Hier. Wolffius, Xystus Betulejus, Wolffg. Anemœcius, Pet. Balduinus, Pet. Ramus, Franc. Sylvius, El. Vinetus, Sam. Rachelius, alii. Tanti nempe omni tempore viris doctis officia Ciceronis visa sunt: quorum pretio vel inde etiam decedere aliquid Hugo Grotius olim existimabat, quod omnium manibus terantur. Ceterum commentatores modo laudatos quinque priores integros, reliquos omnes magno cum judicio excerptos, dedit, suasque insuper notas, verbis ac rei lucem uberrimam affundentes, adjecit in exquisitissima Editione sua Joh. Georg. Grævius, Amstelod. 1688. in 8. Cato Major Ciceronis, Lælius, Paradoxa, & Somnium Scipionis jungi solent Officiis, & hinc plurimorum quoque laboribus illustrantur. Seorsim Catonem Majorem illustravit Ludov. Vires libello, cui titulus, Animæ Senis: cui addi quoque potest Gabr. Paleotus in Tr. de Bono Senectutis. Lælium, seu de Amicitia Dialogum, illustravit Victorinus Strigelius, & alii nonnulli. In Paradoxa fuse, copiose, &, ut Wolffius judicat, ad ostentationem ingenii sui, scripsit M. Anton. Majoragius. In fragmentum libri VI. de Republica, quod sub titulo Somnii Scipionis superest, è veteribus copiose scripsit Macrobius: in quod etiam extant Ludov. Vivis Vigiliæ. Atque hæc de editionibus & Commentatoribus Ciceronis dicta sufficiant. Ceterum, si eloquentiæ Ciceronianæ reprehensores supra enumeravimus, paucis etiam censores alii nunc sunt enarrandi. Exquisitissimos Ciceronis libros Officiorum aggredi, & criminationibus seu calumniis potius variis onerare, veritus non est Cælius Calcagninus, editis eam in rem anno 1543. Disquisitionibus: sed queis M. Anton. Majoragius & Jacobus Grifolus commodum occursum ivere, ille Dispunctionibus, hic Defensionibus, maledica convitiatoris crimina dispungentes: ac proinde etiam dignas merito judicavit Cl. Grævius, Dispunctiones Majoragii, quæ una cum Calcagnini Disquisitionibus, in nova sua Officiorum Cic. editione recuderentur. Verum ipse ille defensor Ciceronis Majoragius alia ratione Censor illius est, seu iniquus potius reprehensor, dum nempe Paradoxis Ciceronianis Anti-Paradoxa opposuit, Ciceronem plane ignarum Philosophiæ, & totius Dialectices expertem, demonstraturus: quam fœdissimam calumniam vocat, & contuntendam sibi sumit Sanctius in Minerva p. 151. seq. Jam olim vero Marius Nizolius, non diu post edita Anti-Paradoxa, Majoragium data ad illum objurgatrice Epistola confutare instituit: sed pessime ab hoc exceptus primo Apologia, tum &, cum Nizolius Antapologiam opposuisset, duobus Reprehensionum libris, Mediolani A. 1549. editis. Conciliatorem inter litigantes egit Seb. Corradus: prout lib. I. Polyhistoris, p. 318. epistolis ineditis

editis Gudianis, commemoravimus. [quæ, cum editæ jam sint, dicta tum temporis confirmant, suntque hoc ordine legendæ. Nizolii epistola ad Majoragium num. XLVII. p. 132. seqq. Majoragii ad Cicerinum n. XL. & XLI. p. 126. & tres Corradi ad Major. XXXIV. XXXV. XXXVI. p. 121. seqq.] Versus Ciceronis, in quibus pangendis non nimium felix videbatur orator incomparabilis, ludum etiam de se jocumque inimicis dedisse notum in vulgus est. Sed tamen jocos illos magis lingua, quam animo, fuisse dictos Janus Nic. Erythræus existimat, cui versus M. Tullii nitidissimi lepidissimique videntur. Idem Nicius ægre fert, objectam Ciceroni ab Hieronymo imperitiam linguæ Græcæ, ac si vim ejus sermonis in vertendo parum feliciter esset assecutus. Ipse vero se magna perfundi voluptate profitetur, quoties dulces ac perspicuos locos illos perlegat: *quod sibi non contingere ait in iis, qui, hanc bene interpretandi laudem suam esse propriam ajentes, ita perplexe, ita insuaviter, ita inamœne loquuntur, ut celeriter fastidio & satietate à se homines abalienent.* Neque etiam credibile ullo modo esse addit, eum, qui in ipsa Græcia à magistris optimis edoctus toties Græce declamarit, ac commentatus sit, Græci sermonis proprietatem ignorasse. vid. Pinacoth. III. p. 34, 35. De plagii crimine, cujus à Græcis jam olim reus postulatus Cicero, ab Hieronymo autem absolutus est, vid. Thomas. de Plag. Liter. §. 392. Nos, de Cicerone plus satis pro instituti ratione dictum putantes, ad alios nunc auctores Latinos pergimus.

8 Et quidem is, qui historiam ejus, quod Catilinariam conspirationem attinet, exposuit, cetera non usque adeo amicus Ciceroni, CRISPUS SALLUSTIUS, eum primo excipiat; qui non eandem ab omnibus laudem retulit: inveniunt enim multi in eo quod reprehendant. Brevitatem illi tribuunt omnes: ea vero, judice Quintiliano l. X. c. 1, nihil apud aures vacuas atque eruditas potest esse perfectius; alii contra vitio illam ei vertunt. Quos inter Joh. Petrum Maffejum quoque fuisse Erythræus refert Pinacoth. II. p. 51. *Illud,* inquiens, *in eo ferendum non erat, quod Sallustium Crispum, Romanæ decus historiæ, ad sui judicii calculum revocare & damnare audebat; ideo fortasse, quod divinam ejus prudentiam, illustremque brevitatem, qua nihil est in historia dulcius, se imitari posse diffideret: nam tantum quisque laudat, quantum se imitari posse non desperat.* Jul. Cæs. Scaliger lib. IV. Poëtices c. 14. plane miratur, & sibi nondum compertum ait, quamobrem Sallustio attributa sit ab omnibus præter ceteros brevitas: qui enim prælongas haud raro conciones inserat, quas nullus habuerit Imperator; qui toties ad alia à proposito exspatietur; qui, Catilinianæ conjurationis historiam traditurus, ipsamet urbis Romæ initia arcessat; illum vero prolixum potius, vel etiam nimium, supervacuumque, vocandum censet. Sub finem capitis tamen, in eo ipse brevitatem Sallustii agnoscit, quod tribus verbis integras expleat sententias, non circumducat, non

non interponat, asyndetis utatur, & omittat verba. Quapropter causas omnino habuit, ut Scaligerum confutaret, Leo Allatius, in libro de Erroribus magnorum virorum in dicendo p. 36, qui legi potest. Judicium Barthii de Sallustio vid. Adversar. l. XLVIII. c. 19. Scheurlii in Statua Mercur. Sect. II. P. II. c. 8. & Bœcleri in Dissert. de Eloq. Civili. Scioppius, in Dissertatione de Rhetoricarum Exercitationum generibus p. 13. & 14, Sallustium exagitat, ut κακόζηλον, verborum obsoletorum & archaismorum strenuum affectatorem; quod etiam non omnino falsum est. In scribenda historia Crispus Thucydidem sibi imitandum sumsit: uti deinde Sallustium imitatus Tacitus est. Fuit, cum Sallustius, doctorum apud Romanos hominum judicio, primas inter Historiographos Latinos partes obtinere visus est. Hinc Martialis:

Hic erit, ut perhibent doctorum corda virorum,
Primus Romana Crispus in historia.

Editiones ejus variæ sunt. Ut enim Aldinas, Argentoratenses, Colonienses, taceamus: prodiit in fol. Sallustius cum notis integris Variorum Basil. 1564. Auctores notarum atque commentariorum illorum sunt Barthol. Zanchus, Henr. Glareanus, Jac. Bononiensis, Joh. Chysost. Soldus, Jod. Badius Ascensius, Laur. Valla, Omnibonus Leonicenus, Vincent. Castilioneus. Aliam editionem integris notis variorum H. Glareani, Joh. Rivii, A. Manutii, Aus. Popmæ, J. Palmerii, Pet. Ciacconii, Fulv. Ursini, El. Putschii, J. Doussæ, & suis, instructam Francof. in 8. edi curavit Janus Gruterus. Similiter Ludovicus Carrio Sallustium à se recensitum, suisque & Joh. Rivii, Manutii, Cypriani à Popma notis illustratum, è Plantiniana officina in 8. 1579. prodire jussit. Est quoque inter optimas auctoris hujus editiones memoranda, quæ ex recensione Pet. Victorii Florentiæ apud Juntas 1576. in 8. excusa est. In Belgio Ant. Thysius, cum selectis variorum notis, Sallustium prodire jussit Lugd. Bat. 1649. in 8: Aliam integris aliquorum notis instructam ejus editionem accuravit Joh. Frid. Gronovius 1665. in 8. Joh. Jansonius nitidam quoque Sallustii editionem dedit Amstelod. 1667. in 12, vel propterea commendandam, quod quamplurima deperditorum veterum Historicorum fragmenta, ab Auson. Popma collecta, subjuncta habet. In usum Delphini Sallustium Dan. Crispinus edidit Paris. 1674. in 4. Præter illos vero commentatores, quos diximus, Laurent. Crassus Paulum quoque Benium, morosum istum veterum Auctorum censorem, memorat in Elogiis Hominum Literator. P. II. p. 83, & Johannem Delphinum, patritium Venetum, Patriarcham Aquilejensem, quem in Bellum Catilinarium scripsisse refert p. 109. & 111. Notis politicis & historicis Sallustium illustravit Christoph. Ad. Rupertus: Noribergæ 1671. in 8.

9 Sallustio atque Ciceroni coævus, C. JULIUS CÆSAR, tot rebus maximis

mis gestis æternum per universum orbem nomen adeptus, inter auctores etiam Latinæ linguæ præcipuos locum haudquaquam infimum sibi vindicat; nempe non minus insigni facundia, quam fortitudine exquisita, clarus. Illum certe Manutius Historicis Latinorum omnibus præfert, *in præfatione Commentarii in Cæsarem:* & Ludov. Vives, *in Lib. de Tradendis Disciplinis*, adeo Cæsaris libros commendat, ut prima etiam ætate, una cum Epistolis Ciceronianis, legendos existimet: quem tamen ea in re haud immerito confutavit Joh. Schefferus *lib. de Stylo.* Sunt, qui putent, librorum de Bello Gallico auctorem Cæsarem non esse, uti nec eorum, de civili sive Pompejano: de prioribus id Ludov. Carrio, de posterioribus Franc. Floridus Sabinus affirmavit. Julio nempe Celso (qui tamen seculi XV scriptor nonnisi recensuit commentarios Cæsaris & emendavit) eos adscribentes: quos Ludovicus Caduccus male Orosium secutus Suetonii opus esse, existimabat. Verum iis omnibus satisfecit Gerh. Joh. Vossius, *in Historicis Lat. l. I. c. 13. p. 61*, quanquam & jam olim Lipsius dissensum suum ad Carrionem non dissimularit, Epistolic. Quæstion. l. II. ep. 2. [Hujus tamen, ut puto, Carrionis vestigiis inhæsit auctor ridiculæ opinionis nescio quis; quem Isaacus Vossius, prudentem cetera, magnæque apud suos auctoritatis, vocat, sibique in familiari congressu sæpius affirmasse refert: scriptam à se, post plurium annorum cogitationes, luculentam de Cæsaris de Bello Gallico Commentariis dissertationem; quæ invictissimis argumentis omnia illa falsa esse evinceret: nec Cæsarem transiisse unquam Alpes, nec vidisse Galliam. Quæsitum vero, quibus rationibus & testibus tantam rem peregisset? respondisse: mille testium loco, ad hoc probandum, suffecisse sibi rectos bonosque sensus, quos semper sequeretur. *vid. Is. Voss. Respons. ad Objecta Crit. Sim. p. 336.* Sane vix poterat quicquam magis ab omni ratione bonisque sensibus alienum excogitari: si modo ita censuerit serio quispiam, & non joco Vossius suis lectoribus imponat.] Stylum Cæsaris, quem in commentariis adhibet, strigosum Masenius vocat: inepte sane: non poterat enim alio sermonis genere uti Cæsar, commentarios scribens, quibus succiplena aliqua oratio non conveniebat. Et adeo quidem nihil purissimæ Cæsaris Latinitati quicquam præjudicat istud Masenii judicium, aut Lipsii quoque, qui lib. IV. Poliorcet., Dial. IX, non nimium præclare de illa sentit, ut eis contra facile Quintilianus, peritissimus dicendi magister, os obstruat; cum lib. X. c. 1. Instit. ait: *C. Cæsar, si foro tantum vacasset, non alius ex nostris contra Ciceronem nominaretur: tanta in eo vis est, id acumen, ea concitatio; ut illum eodem animo dixisse, quo bellavit, appareat. Exornat tamen hæc omnia mira sermonis, cui proprie studiosus fuit, elegantia.* Exprimendum sibi è Græcis Cæsar haud infeliciter sumsit Xenophontem. Fidem in Commentariis C. Cæsaris desiderant nonnulli, quos inter olim Asinius Pollio inprimis multa desideravit; sed qui assiduus erat optimorum

rum quorumvis calumniator, non adeo à nobis attendi meret. vid. de ea Vossius pater *in Histor. Lat. l. c.*, & Scheurl. *in Stat. Mercuriali, P. II. Sect. II. c. 9.* Septem de Bello Gallico libris Commentariorum Cæsaris octavum adjecit A. Hirtius Pansa, familiaris ejus, Balbo nuncupatum Idem & Commentarios de Bello Alexandrino, & de Africano cum Juba, composuisse eo majore consensu creditur, quod ipsemet in epistola ad Balbum à se scriptam bellorum eorum historiam fidem facit. Sed tamen, jam Suetonii tempore, dubitatum fuit, Hirtius an Oppius horum æque & Hispaniensis bellorum in commentarios relatorum auctor sit: ita tamen, ut Suetonius ipse magis ad Hirtium propendere videatur. *vid. Sueton. Cæs. c. 56.* Hispaniense bellum à Balbo descriptum suspicatur Vossius. Idem Julii Celsi Commentarios de Vita Cæsaris, an. 1473. editos, primus indicavit. [Clar. Grævius vero in elegantissima Cæsaris editione nupera A. 1697. in 8. denuo eos edidit] Græcus librorum de Bello Gallico interpres, quem, ex Bibliotheca Pauli Petavii, primus Gothofr. Jungermannus edidit, num Theodorus Gaza, an vero Maximus Planudes, sit, ambigit, in lib. de Claris Interpr., Huetius; ita tamen de illa judicat, ut nec impuram dicat esse, nec invenustam. Prodiit illa Jungermanniana Cæsaris variorum (Henr. Glareani, Aldi Manutii, Franc. Hotomanni, Joh. Brantii, Andr. Schotti, Fulvii Ursini, aliorumque, & ipsiusmet Jungermanni.) Commentariis integris illustrati editio Francofurti 1606. in 4., etiam 1669, sed parum feliciter, recusa. Plurimæ vero sunt Cæsaris editiones aliæ Aldinæ, Gryphianæ, Plantinianæ, Basileenses, Parisinæ, &c., quas recensere hic nimis longum foret. Ex recensione Jos. Scaligeri prodiit Cæsar Lugd. Batav. 1606. in 8, sæpe per Germaniam, sed, ut fit, infelicius semper recusus. Cum variorum selectis notis Cæsarem Arnoldus Montanus Lugd. Bat. 1651. & 1680. in 8. dedit: in usum Delphini Paris. 1678. Joh. Godwinus. Dedit etiam superiore seculo Cæsaris Commentaria, à se emendata, suisque & Hotomanni commentariis illustrata, Jac Strada: Francof. in fol., quæ editio plane egregia est. Ineditas Dionysii Vossii notas in Cæsarem in Isaaci fratris bibliotheca latuisse, Colomesius in Opusculis p. 141. refert. Silentio autem hic prætermitti non debet insigne plagium Fulv. Ursini, quem suas in Cæsarem notas maximam partem Petro Ciacconio, amico, debuisse, &, illius tacito nomine vulgasse, jam olim Joh. Brantius, & ex eo Thomasius Diss. de Plag. Liter. §. 583, annotavit. Namque, ut erat Ciacconius in emendandis Auctoribus mire sagax, adeo, ut, dicente Erythræo Pinac. I. p. 192., auctorum eorundem animi immigrasse quasi in ipsum, suamque illi de iis rebus, quæ erant in quæstione, sententiam quodammodo aperuisse, viderentur: ita nihil minus erat, quam suarum rerum ambitiosus aut invidus, sed cum amicis quam lubentissime omnia communicavit. Ita factum, ut & ad Fulvium notæ in Cæsarem pervenirent: quas cum,

Digitized by Google

post Ciacconi mortem, ab Andr. Schotto Joh. Brantius accepisset, suo domino à Fulvianis separatas restituit. Ceterum est quædam Italica Operum Cæsaris translatio, ab Andr. Palladio, architecturæ civilis & militaris peritissimo viro, adornata, editaque Venetiis 1619. in 4, quæ maximi habenda est, omnibus quippe Commentariis accuratior meliorque, ob exquisitam rerum & actionum per imagines repræsentationem. [Parem imaginum curam Clar. Grævius quoque gessit in postrema, quam nuperrime dedit, Jul. Cæsaris nitidissima editione, A. 1697., una cum Jul. Celsi libro de vita Cæsaris, Ultrajecti, uti diximus, emissa.]

10 Ante Cæsaris dictaturam, eo Dictatore, & postea, vixit CORNELIUS NEPOS, M. Tullii amicus, familiarisque, teste Gellio, optimus Latinitatis auctor, è cujus tot scriptis, quæ apud Veteres laudantur, & quorum historiam accurate Vossius exposuit *Hist. Latin. l. I. c. 19,* nonnisi vitæ illustrium Imperatorum, nec ea quidem integræ, hodie supersunt: siquidem quæ de Romanis Imperatoribus scripsit, excepta Attici Vita, & Catonis Vitæ compendio, perierunt. Vulgo Æmilius Probus dicitur, & sub hoc nomine veteres aliquot editiones prodierunt: suntque haud pauci, qui Æmilium auctorem putant esse vitarum, quæ exteros Imperatores sistunt. Sed eos vehementer falli, & Æmilium Probum librarii fuisse nomen, qui Cornelii Nepotis vitas Theodosio Imp. obtulit post Savaronem, Vossius l. c. ostendit. Idem, tacito quidem nomine, Barthium confutat, existimantem, vitas illas Cornelii ab Æm. Probo in compendium esse redactas, solamque Attici vitam integram adhuc atque genuinam superesse: qua in re multum falli Barthium, nec operis concinnitatem ævum Theodosianum admittere, non Vossius solum ostendit; sed & Janus Gebhardus, in Spicilegio suo ad præfationem Corn. Nepotis, & in Not. ad vitam Datamis: Scioppius quoque, nasutus adeo veterum auctorum censor, nihil in Nepote reperit, quod sequiorem ætatem spiret. Utinam haberemus ceteros ejus auctoris libros Chronicorum, Exemplorum, librum Illustrium Virorum, qui scriptis inclaruerunt, qualem de Historicis Græcis se scripsisse ipse in vita Dionis Auctor est, & de Latinis Historicis, alium ab illo structum, tum ex antiquo Gifanii quodam codice, tum ex rationibus aliis, Vossius observat: neque dubitat, vitam Attici, Ciceronis, ampliorem Catonis, singulas ejus libri partes fuisse. Quicquid ejus sit, haberemus utique, si modo superessent plures præstantissimi Scriptoris fœtus, magnos historiæ & Latinitatis thesauros. Prodierunt Opera Nepotis, quæ supersunt, cum emendationibus & notis Dion. Lambini, Paris. in 4. 1569., quanquam Obertus Gifanius multum de surreptis sibi à Lambino per plagium notis suis conquestus sit: qua de re vid. Thomasius de Plagio Liter. §. 448. lit. e. In colligendis fragmentis Nepotianis omnes facile vicit Andr. Schottus, à cujus manu eximiam habemus Nepotis editionem,

tionem, Francofurti in fol. 1609. excusam. Eodem loco anno præcedente 1608. Vitæ Imperatorum Cornelii, cum notis Lambini, Guyb. Longolii, Hier. Magii & Joh. Savaronis, lucem aspexerunt. Savaroniana editio primo Paris. minutiore forma An. 1602. prodiit. Jani Gebhardi Lugd. Bat. 1644. in 12. & Lipsiæ An. 1653. Joh. Henr. Bœcleri editio sexies minimum prodiit Argentorati: nam hoc ipse in præfatione testatur sextæ suæ, An. 1656, cum egregio Commentario pragmatico, ut solent esse Bœcleriani, & indice doctissimo, excusæ. Indicem illum Bœcleri Vorstius augere voluit, falsa se etiam expunxisse, & transposita suis locis reddidisse, gloriatus in præfat. suæ editionis, A. 1661. Lipsiæ in 8. vulgatæ: ubi multa de Corneliani, aliorumque indicum, defectu habet. Enimvero malam ea re gratiam iniit apud Bœclerum, qui multa reprehendit in hoc indicis sui augmento, *præfatione Comment. sui in Vellejum*. Apud Batavos cum notis variorum, Rob. Keuchenio curante, in lucem emissus est Nepos Lugd. Bat. 1675. in 8, quo ipso anno Parisiis, in Delphini usum, Nicol. Courtin eundem edidit. Est & quædam hujus anni Oxoniensis editio, è Theatro Sheldoniano profecta, quæ reliquis Græcorum Impp. ex MSS. vitam Aristomenis Messenii additam habet. Aug. Buchneri notulæ, cum quibus aliquoties excusus Cornelius est, ab Auctore minime videntur eum in finem scriptæ, ut ederentur: siquidem nuda tantum est paraphrasis Latina atque Germanica. Omnium vero Nepotis editionum absolutissima mihi videtur, quam adornavit Joh. Andr. Bosius, secunda vice, cum luculentissimo indice, suisque notis edita Jenæ in 8. 1675. [Commodissima etiam est, quam ad juventutis usum, Chronologicis atque geographicis tabulis, notisque novis, in structam emisit Clar. Christoph. Cellarius Lipsiæ 1689. in 12.] Pomponii Attici vitam separatim, cum notis, Glossario, & Nomenclatore, Henr. Ernstius apparavit Lugd. Bat. 1617. in 16. Daretis Phrygii, qui circumferuntur, de Bello Trojano libros VI. à Corn. Nepote translatos crediderunt olim nonnulli: nemo hodie, cum omnes immane dictionis discrimen videant: ut adeo Vossius haud abs re in Glandorpio id credente judicium desiderarit: *de Histor. Lat. l. III p. 701.* Interim ex hac de Nepote, Daretis interprete, fama erronea error alius, atque is multo gravior, ortus est: ut nempe Cornelio adscriberetur Carmen heroicum libris VI. historiam Belli Trojani pandens, exprimensque Daretem, cujus Auctor prima etiam facie sese prodit recentiorem, quanquam non indoctus ille sit, imo sæpe plusquam opus erat argutulus: cujus Censuram instituit Masenius *in Palæstra Eloq. Ligatæ, l. II. c. 6. & 14.* Est vero is auctor Josephus Iscanus, sive Devoniensis, vel Devonius, sive demum Excestriensis (omnibus enim istis nominibus compellatur, viderique potest ratio illorum apud Vossium *l. c. p. 450,*) sub initium Seculi XIII., Johanne tum apud Anglos sceptra moderante, clarus: Balduino Cantuariensi ArchiEpiscopo, patrono

suo, & hos, & alios libros plures, nuncupans. Adeo magni vero istud Iscani de bello Trajano carmen, tot figuris atque descriptionibus ornatum, facit Gabr. Naudæus, in Addition. ad Historiam Ludovici XI. p. 149., ut cum Joviano Pontano & Hier. Fracastorio ejus Auctorem comparet. Fatendum tamen, quanquam in illo sint non pauca, quæ laudem, præsertim in ea seculorum barbarie, justissimam utique merentur, longe tamen inesse plurima frigida atque affectata. Primus illud Poëma publicavit Albanus Torinus, Basil. 1541. in 8, nostro autem seculo A. 1620. cum notis Samuel Dresemius, Dithmarsus: qui &, in præfatione ad lectorem, de Iscano auctore multa habet.

11 De TITO LIVIO, historiæ Latinæ principe indubio, aurei Augustei ævi maximo ornamento, & in quo grandio sublimitas dictionis cum lactea ubertate summum fere apicem consecuta videtur, eo nobis nunc brevioribus esse licet, quo plenius de illius sermone, libris, deperditorum spe vel exigua vel nulla, monumentis, æmulis, Criminatoribus, er., in Dissertatione satis ampla de Livii Patavinitate egimus, quam hic in compendium contrahere plane non lubet. Tantum de editionibus quædam commemorabimus. Omnium primæ sunt Romanæ duæ, quas eodem tempore bini Italiæ Episcopi, Joh. Andreas Aleriensis, & Joh. Anton. Campanus Interamniensis, adornarunt dederuntque novo tunc imprimendi artificio, excusas ille an. 1470. hic 1471. & 1472. Istas insecutæ sunt Mediolanensis A. 1478, Tarvisina à Luc. porro recensita 1481., Venetæ duæ apud Barth. Zanetum una à Portesio A. 1498, & altera à Georg de Rusconibus, Mediolanensi, 1501. procurata. Inde Jodocus Badius, Ascensius, Paris. A. 1513. munitam variis lectionibus Livii editionem exhibuit: Et, cum omnes hactenus editiones in libro 33, & magna parte quadragesimi, finiissent auctorem Moguntinenses A. 1518. ediderunt, Ulr Hutteni & Erasmi Epistolis honestatam. Eodem anno, & insecutis duobus, Aldina minoris formæ III tomis apud Asulanum excusa est, cum quamplurimis optimæ notæ Codicibus collata: quam hæredes Phil Juntæ Florentiæ A. 1522. denuo expresserunt. Post has Editiones memoranda præcipue Basileensis Frobeniana A. 1535, quæ non solum tres Decades, ab aliis jam excusas, stitit, sed & dimidiam quartam è monasterii Laurisseni bibliotheca erutam: curam gerentibus Sim. Grynteo, Erasmo & B. Rhenano, una cum Notis virorum doctorum quorundam, & chronologia Henr. Glareani. Exinde epitomas amissorum librorum, quas reliqui hactenus neglexerant, studiose adjecit, Liviumq; omnem, serio castigatum, suis scholiis & nova Chronologia illustravit, Car. Sigonius, operæ impensas ferente Paulo Manutio, Venet. 1555. qui denuo editionem istam A. 1566. repetiit, demptis tamen nonnullis Sigonii scholiis, & interspersis aliquibus Franc. Robortelli atque Glareani: hæc tamen iterum omisit Aldus nepos, & Sigonianam editionem solam

lam tertium expressit A. 1592. Manutianum textum expresserunt quoque Francofurtenses, & notas Variorum Virorum doctorum adjecerunt Tomis II. in fol. 1578. Aliæ sunt Francofurtensium editiones, quæ Jani Gruteri nomen præscriptum habent in fol. & in 8. 1619, sed queis non adeo multum ejus curæ accessit, cum, ob absentiam viri docti, mendosissime excuderentur. Adjectæ sunt illis editionibus notæ in Livium Wilhelmi Godelevæi, cum quibus antea Londini A. 1589. in 8. jam excusus erat. Transeo nunc editiones alias Francofurtenses, Basileenses, Argentoratenses, Lugdunenses, Parisienses (nisi quod ex his ultimis unicam Mich. Vascosani de anno 1551. commemorabo,) & quæ aliis etiam in locis infinitæ propemodum excusæ sunt. XLIII. initium, quod ad eum usque diem deerat, è Bambergensi quodam pervetusto Codice, eruit A. 1615. Joh. Horrion, Jesuita illius loci, qui descriptum illud Barthol. Urbinati transmisit, hujus cura mox Venetiis, cum notulis, Ant. Quærengi, editum: sed A. 1617. ipsemet Horrion inventor emendatius multo fragmentum illud Paderbornæ, tacito licet suo nomine, vulgavit. Et quanquam Vossius, *in Hist. Lat. p. 94.*, fucum fecisse Horrionem non dubitet, nec genuinum esse Livii fœtum partem illam credat; vindicat tamen illam animose Joh. Frid. Gronovius, vir eruditissimus, & cui uni Livius longe plurimum debet, *in præfat. suæ edit.* in qua & magno studio Livianas editiones recenset, & de suo instituto ita differit, ut nihil ab eo esse prætermissum, quod ad ornandum ullo modo auctorem præstantissimum pertinere existimabat, facile videas; idque magis adhuc, si textum ipsum atque notas evolvas. Ter autem editio Gronoviana semper emendatior nitidiorque in lucem prodiit: primo quidem in 12. an. 1645. 4. vol., tum tribus in 8. maj. A. 1665, subjectis unicuique paginæ, non (ut in prima editione factum) separatim excusis notis Gronovii, queis Sigonii integræ, & selectæ Variorum adjiciuntur: demum tertia vice A. 1679 eadem forma, filio Jacobo obstetricante, edita est, & ab hoc etiam adjectæ notæ novæ. [Nec vero dubium, quin idem V. Cl. Jac. Gronovius, si quando forte nova editione repeti Livius opus habeat, eum multo emendatiorem adhuc editurus sit, cum Marqv. Gudii Livium, cum triginta circiter MSS. codicibus studiosissime collatum, interea nactus sit, ingens novæ editionis adjumentum] Ante Gronovium Dan. Heinsius quoque in restituendo Livio laboravit, & recensitum à se ex officina Elzeviriana tribus tomis in 12. an. 1634 emisit, quæ editio A. 1653. repetita est. His omnibus tamen editionibus præstat adhuc Parisina, in Delphini usum à Joh. Doujatio luculente admodum, tomis V., an. 1679, 80 & 81, adornata: quæ, præter interpretationem vocum difficiliorum, notas tam Criticas, quam Historicas aut Philologicas, Effigies clarorum Romanorum è numis petitas, fastos magistratuum, aliaque ad illustrandum Livium pertinentia, Supplementa etiam Liviana integra, à Joh. Freinshemio

CV libris adornata, continet. Nempe, cum maxima operum Livianorum pars interciderit, absque etiam magnâ recuperandi ſpe; medelam ingenti jacturæ haudquaquam vilipendendam attulit Joh. Freinshemius, & ex aliis ſcriptoribus, ſtilo non inconcinno Supplementa Liviana ſtruxit: quorum quidem libros X primos, ſecundæ Decadis Supplementum, Holmiæ A. 1649. in 12. Chriſtinæ Suec. Reginæ nuncupatos, edidit: redux ex itinere munereque Suecico, decem illis, jam editis, 50. alios adjecit, nempe Decadis quintæ dimidium, tum integras ſextam, ſeptimam, octavam, nonam, decimamque dimidiatam, Argent. A. 1654, recuſas ibidem 1672. in 4. Reliquos autem 45. libros, decadis decimæ partem poſteriorem, tum undecimam, duodecimam, decimam tertiam atque decimam quartam, cum apud Hæredes diu in ſcriniis delituiſſent, ab iisdem redemtos, tandem Doujatius publicavit: ut adeo juſtum nobis hiſtoriæ Romanæ ſyſtema dederit; Priores 60. libros Freinshemianos Galliæ quoque, una cum Livii operibus tranſtulit; Gallus auctoris hujus interpres, Petrus Ryerius, Lugduni 1663. in 12, tom. XIV. Itala veſte Livium induit Jac. Nardus, Venet. in fol. 1554. Germanicæ etiam verſiones Livii duæ ſunt, Zachar. Münzeri una Hanov. An. 1568. fol, & recentior altera Argentinenſis A. 1574, cui nomen Interpretis additum non eſt. Hæc de editionibus atque translationibus Livianis: nunc de vitæ ejus hiſtoria duobus verbis quædam annectemus. Sebaſtianum Maccium de Hiſtoria Liviana volumen integrum, idque ſatis amplum, ſcripſiſſe Jan. Nic. Erythræus Pinac. I. imag. 152. teſtatur. Vitam Livii ſingulari etiam libro deſcripſit Jac. Phil. Thomaſſinus, in quo magno cum apparatu recenſetur fabula de brachio Livii reperto, & Patavii denuo non ſine magna pompa ſepulto, exſtructo etiam una monumento; qua de re Laur. Pignorius quoque in Originibus Paduanis, Ital. idiomate ſcriptis, agit. Verum non recte cepiſſe bonos illos viros inſcriptionem, quæ de Livio quodam liberto agit, primus illos Marq. Gudius monuit, cui tamen aurem non præbuere, ne ſcilicet pretioſum antiquitatis κειμήλιον ipſis interiret. Aliter tamen ſenſit Gronovius, qui, cum in prima editione inſcriptionem iſtam propoſuiſſet, monitus in iterata delevit. Conf. Voſſius de Hiſtor. Lat. l. I. c. 19, & Scheurlius Stat. Mercur., P. II. Sect. II., c. 9. p. 115. ſq.

12 Ab Hiſtoricis aureæ ætatis ad Poëtas vel pergimus, vel revertimur, poſtquam ſcilicet ſupra jam de eorum aliquibus dictum eſt. Primum vero hic nominamus celebrem Epicureæ Philoſophiæ ſectatorem, TITUM LUCRETIUM CARUM, cujus de Rerum Natura libros VI. per intervalla furoris, è poculo amatorio contracti, ſcriptos, & à Cicerone poſtmodum emendatos, habemus. Latinitatem ejus tanti æſtimavit Joſ. Scaliger, ut eo ne quidem eſſe meliorem Latinæ linguæ auctorem judicaverit *Prim. Scalig. p. 104.* Utrum plures quam VI, qui ſuperſunt, libros ſcripſerit, quod contra aliorum opinio-

opinionem Lambinus probatum it, in medio relinquimus: illud haud dubie verum est, graviter, eleganter & docte scriptos esse libros, quos habemus, quod Conr. Gesneri judicium est: nec desunt, quæ ad loca Ciceronis atque Quintiliani, Lucretio facilitatem sermonis & ingenium abrogantia, obverti possunt; prout inter alios monet Henr. Jul. Scheurlius Stat. Mercur P. II. Sect. II. c. 5., de Lucretio prolixe agens. Primus Lucretium è veteribus membranis edidit Hieron. Avantius apud Aldum Venet. A. 1500. in 4. & 1515. in 8, inde Florentiæ atque Basileæ recusum: sed, cum mendis pene infinitis scateret, medicas illi manus admovere cœpit Mich. Marullus, ipse tamen audaci nimis correctione plurima corrumpens; sed in aliquibus interim non infelix. Post hunc idem Joh. Bapt. Pius tentavit: cum cujus Commentario Lucretius A. 1514. ap. Jod. Badium Paris. editus est fol. Utroque longe fuit felicior Dionys. Lambinus, qui edidit probe castigatum à se Lucretium cum commentariis Paris. in 4. 1563. Hanc editionem Gifaniana secuta est: ab Oberto nempe Gifanio mille locis emendata, notis, ac inprimis Indice copiosissimo, instructa Antvverp. 1566. in 8, & Lugduni Batav. apud Raphelengium 1595. recusa: qui etiam multa in illa editione præstitisse sibimet ipsi visus est: verum pessime cum illo labore suo exceptus Gifanius, triplicisque plagii reus verbis atque carminibus mordacissimis à Jano Dousa & Lambino actus; ac si nempe, in emendando Lucretio, scrinia Lucæ Fruterii, (popularis sui eruditissimi juvenis, Brugensis, qui moriens commentationes suas amico Gifanio publicandas commiserat,) Victoris Giselini, ipsiusque adeo Lambini, compilasset: qua de re prolixe admodum Thomasius Dissert. de Plagio Literar. §. 445, 446, 447, 448. agit, ipse ad excusandum in lite cum Lambino Gifanium eo promptior, quo iniquiorem callidioremque illius animum ex epistolis Mureti atque Gifanii mutuis collegit. [Enimvero, etsi de Lambini maligno etiam animo nobis constet, non minor tamen impudentia Gifanii quoque fuit, si Scaligerum audias, in epistola Scip. Gentilem, quæ est in Appendice Gudianarum XXV., p. 356. ita scribentem. *Audio Gifanium testamento sua opuscula & lucubrationes Rittershusio legasse ea conditione, ut ab eo ederentur. Memini me ante biennium illi longam epistolam scripsisse, in qua non solum locos Lucretii, de quibus consuluerat me, explicabam, sed & multa alia adjeceram, quibus editionem Lucretianam exornaret: quam, tametsi accepisset, tanta tamen fuit ejus impudentia, & negaret, ad se pervenisse. Idque semper solebat facere, ut sibi attribueret ea, quæ ab aliis didicerat, & si quis plagii eum postulare vellet, haberet ἀπολογίαν paratam, se nullas literas accepisse. Bis terve ausus est apud amicos nostros queri, se nihil literarum à nobis accepisse, qui omnes, quas illi scripsi, recte accepit. Sed eum hominem nunquam fuisse puto, qui & in illis sordibus, quas omnes norunt, vixit, & nullum amicum sibi quæsivit, & qui bene de illo meriti erant, illis se quoque nihil debere profitebatur. Interest tamen Reip. litera-*

Digitized by Google

teraria, ejus lucubrationes edi. Fuit enim doctior, quam probior, & nos ejus doctrinam probamus, mores exsecramur. Hæc Scaliger, qui ferme eadem de Gifanio] in Excerptis Puteanorum narrat, sordidam inprimis ejus avaritiam in magno divitiarum apparatu dominantem perstringens, sed Lucretium tamen magni æstimat. Post ejus mortem, ait, Jesuitam nescio quem complures schedarum Gifanianarum surreptas Romam abstulisse. Ceterum Lambini editio multoties quoque repetita est, cum in tertiæ demum præfatione Gifanium sit aggressus, & illam tamen ante annum 1569. prodiisse necesse est, quo ipso nempe hic de illata sibi gravi injuria queritur ad Muretum. Editionem Parisiensem anni 1570. expressit Francofurtana A. 1483. in 8. Nostro seculo Dan. Pareus Lucretium, cum notis suis, atque Lexico elegantiarum Lucretianarum, in lucem emisit Francof. 1631. in 8. sed lexicon istud maximam partem è Gifanii indice compilatum est. Post hunc Johannes Nardus Florentiæ A. 1647. in 4. Lucretium, paraphrastica explanatione, & annotationibus illustratum, dedit, physice tamen magis, quam philologice, commentatus. Exinde strenuam, in emendando Lucretio, operam navavit Tanaquil. Faber, cui debemus Poëtam istum, Salmurii A. 1662. in 4. typis exscriptum, & Fabri annotationibus expolitum [Editionem illam, absque tamen Fabri notis, additisque Mich. Fayi argumentis librorum, minuto admodum charactere, repetiit Neapoli Bulifonius A. 1693 in 12.] Prodiit & apud Belgas Lucretius. In usum Delphini Michaël Fayus eundem apparavit Paris. 1680, [infelicissime tamen istud negotium aggressus, censente nupero Lucretii editore, Thoma Creechio, qui rejecta Fayi barbara, ut vocat, interpretatione, novam paraphrasin atque notas uberiores adjecit; præter ceteros interpretes bonæ notæ Gifanium, Lambinum, & alios, inprimis etiam secutus Gassendum, quippe quem lucem maximam Lucretio, in suo de Epicuri Philosophia opere, affudisse recte animadvertit. Prodiit illa Creechii Editio Londini A. 1695. in 8, cum ante 13. annos 1682. ibidem Anglica ejusdem versio prodiisset, magno Anglorum omnium applausu. Gallice poëtam illum, cum notis suis, edidit Baro de Coutures Paris. 1685. in 8.]

13 Prodeant nunc Triumviri amorum, purissimi nequitiarum Scriptores, C. VALER. CATULLUS, ALBIUS TIBULLUS, & SEXT. AUR. PROPERTIUS, in quibus sane omnia sunt mollicula, delicatula, tersa, limpidæque Latinitatis. Ut à Catullo incipiam, nolo prolixior esse in ejus elogio, non possum tamen præterire stultos censores, & inter illos præcipue Jacobum Gaddium, qui libro suo de Scriptoribus Non-Ecclesiast. T. I. p. 115. ita loquitur, vel rudit potius: *Majoris famæ ac existimationis poëta, quam præstantiæ & molis, cum pauca & parva poëmatia ediderit. Docti nomen obtinuit, cujus rationem ignoro, & libere fateor ignorantiam meam.* His ita pro insigni sapientia sua

suis dictis, Pet. Victorii judicium de Catullo carpit, qui Var. Lect. l. XXIV. c. 15., Catullo nihil ingeniosius, nihil expeditius, excogitari posse, dicit. Gaddius contra iterum p. 186. sub Florido Sabino: *Judicarem doctum*, ait, *Catullum, si non legissem ejus carmina, in quibus nullam inveni doctrinam.* Sed nos hominem illum inficetum cum bellis suis judiciis valere jubebimus, qui ad censuram de poëtis ferendam æque aptus est, ac asinus ad lyræ cantum judicandum. Firmiora sunt tot seculorum testimonia, à quibus *Docti* cognomen velut proprium Catullus indeptus est, tot eruditissimorum virorum judicia, quam ut turbare nos possit aliquis Gaddius. Cum quo eandem fovit sententiam seu furorem Johannes Ciampolus, qui cum Virginio Cæsarino & aliis, inito quasi fœdere, vetera, pura atque incorrupto nitore fulgentia contemnens, ea de causa in Catullum quoque graviter invectus est, sed neminem sapientem movit: vid. Erythræi Pinac. III. p. 214. Jul. Cæs. Scaliger, Docti nomen male Catullo esse ab antiquis tributum, autumavit, cujus rationem ignorat ipse, & nil nisi vulgare reperit. Verum ei respondit Henr. Jul. Scheurlius in Stat. Mercurial., P. II. Sect. II. c. 6., & Catullum ex merito defendit; quem alibi ipse etiam ille Scaliger contra Cardanum strenue tuetur Exerc. 341. de Subtil. Ast tamen non audiri Muretum cupio, qui, perverso quodam affectu raptus, ita extollit Catullum in epigrammate & elegia, ut omnes alios præ illo contemnat. Martialem, si cum illo comparetur, vocat aliquem è trivio scurram; plane ut Ovidii eligias Victorius nescio cujus barbarismi, vernilitatis & affectationis, incusat: Hi vero distinguere non norunt inter elegiæ naturam, & inter dictionis characterem: utut enim Catullus superet dictionis puritate, epigrammatis tamen genio superatur. Andr. Naugerius, nobilis & poëta Italus, quotannis solenne instituebat, quo Manibus Catullianus tria exemplaria Martialis, velut victimam, immolabat. Josephus Scaliger, Jul. Cæs. F., *nunquam plura apud ullos auctores se legisse* dicebat, *quæ se magis ad interpretationem S. Literarum ducerent, quam apud Aristophanem, Catullum, Tibullum, Propertium, & ejusmodi salavissimos auctores Prim. Scaliger. p. 20.* ad quæ verba Tanaq. Faber annotat, respexisse Scaligerum haud dubie ad locos nonnullos Mosis, canticum canticorum, historiolam, quæ in libris Regum est, librum Ruth, versiculos aliquot epistolæ ad Romanos, & similia. Verum nimis profane locutus uterque est: nec decent Christianos istiusmodi cogitationes: neque verum est, si demum è lascivis istis stercoribus auri quid forte peti potest, è profanis scriptoribus aliis non multo etiam plura, ad S. Scripturæ illustrationem, hauriri. De Catullo alias pluribus agunt Vives p. 541. Bœclerus de Scriptor. Gr. & Lat. p. 43. seq., Barthius in Adversariis passim, lib. LII. c. 15., l. VIII. c. 22., & alibi. Idem de Tibullo l. IX. c. 19., de Propertio l. XXXII. c. 9., Catullum primus e tenebris eruit, judiceque Barthio, ex

 mem-

membranis vetustis, bona fide exhibuit, simul & recensitum suis commentariis illustravit, Ant. Parthenius, Lacisius, Veronensis, Venetiis A. 1488. per Andream de Pataſcichis excuſum. Ann. 1493. recuſa editio iſta ibidem eſt, additique Tibullus cum Bernardini Veronenſis, & Propertius cum Phil. Beroaldi Commentariis. Hinc ſecuti Commentatores alii magno numero: & ut plurimum junctim triga iſta Poëtarum lucem aſpexit. Sic illos edidit, ſuis commentariis & ſcholiis illuſtratos, Muretus apud Aldum jun. Venet. 1562. in 8. Joſ. Scaliger, cum caſtigationibus eruditiſſimis, queis tamen, ut ipſe jurat, nonniſi Menſem unicum impendit, ex officina Patiſſoniana Pariſ. 1577. in 8. Junctim deinde horum duumvirorum labores Antverpiæ 1582. in 8. recuſi ſunt: Scaligeri etiam apud Commelinos Heidelbergæ 1600. auctiores. Interea etiam cum Achillis Statii, Luſitani, commentario Catullus impreſſus eſt Venet. 1566. in 8., & è recognitione Jani Douſæ Lugduni Bat. apud Raphelengium 1592. in 12. Indicem in tres hos poëtas laborioſiſſimum Horatius Tuſcanella compoſuit, emiſitque cum iisdem Baſileæ 1569., recuſum Hanoviæ 1608. in 8. ſed recte Bœclerus illum indicem magis laborioſe, quam erudite, ſcriptum judicat. Vaſtiorem adhuc indicem, & præterea vaſtum quoque commentarium & abſolutiſſimum, in eosdem poëtas ſcripſit Joh. Paſſeratius, Pariſ. in fol. A. 1608. emiſſum; quo opere nihil perfectius eſſe viſum Scioppius cenſet. Joh. Livineji & Jani Gebhardi commentarios, cum indice Tuſcanellæ, Catullo, Tibullo atque Propertio adjunxerunt Francofurtenſes A. 1621. in 8. Omnium Commentarios, notas, obſervationes, emendationes, paraphraſes, in unum corpus congeſſit Pariſienſis typographus, Ourrius, A. 1604. in fol. Apud Belgas cum variorum notis Triumviros noſtros procuravit Simon Abbes Gabbema, Friſius: multo accuratiorem vero editionem, cum integris aliquorum & nonnullorum ſelectis notis, exhibuit Clar. Grævius Lugduni Batav. A. 1680., qui in præfatione rationem inſtituti abunde aperit. Poſt hos omnes novo commentario Catullum explanavit Iſaac. Voſſius, & inprimis bene de illo meruit Londini 1684. in 4, apud Belgas paulo poſt repetitum ſuum laborem videns. Moliebatur ſimilem in Tibullum atque Propertium, ſed non dedit. In Delphini uſum Pariſiis 1685. omnes tres ita publicavit Philippus Sylvius, ut obſcœna, queis ſcatent iſti amorum impuriorum magiſtri, & ob quæ merito Chriſtianis exoſi ſunt, è corpore ipſo carminum reſecaret, & ſub finem libri adjiceret; qua re num conſuluerit magis caſto pudori, an laſcivam ſalacitatem juviſſe etiam haud parum videri queat, aliorum eſto judicium. De Tibullo atque Propertio illud præterea annotandum, Elegias illorum, plerumque more Græco ſcriptas, ad venuſtatem Ovidianam haudquaquam accedere: deeſt enim ornatus ille figurarum & argutiarum; quem dum alii Victorius, Muretus, Vavaſſor, reprehendunt, male judicant. Epiſtolia

amatoria, quæ lib. IV. carminum Tibulli extant, & à nomine Sulpitiæ ordiuntur, Barthius Adversar. l. LIX. c. 16., p. 2811. cum à Tibulli stylo plane abscedere, seculumque aliud sapere, videret, Sulpitiæ illius poëtriæ esse suspicatur, quæ sub Domitiano cum marito suo Caleno clara fuerat, & cujus satyra apud Juvenalem & Ausonium reperitur.

Incedat post hos Phœnix ille poëtarum Latinorum, P. VIRGILIUS MARO, cujus tot sunt Editiones atque Commentatores, ut numerari vix possint: tot nempe circumducit ille secum aquilas, philomelas, sed & addo regulos & graculos atque picas: non enim omnes, qui in illum scripsere, paris præstantiæ sunt. Nihil vero sapit in poëticæ eruditionis genere, cui Virgilius non sapit: quem, præter Poëticæ facultatis laudem, ad quam adspirare nemini licet, in omni doctrinæ & eruditionis genere excelluisse, peculiari libro, eoque satis amplo, ostendit Sebast. Maccius, de quo vid. Erythræus, Pinac. I. imag. 152. Fuere quidem, & olim, & nostro tempore Virgiliomastiges nonnulli, ingenio non destituti, sed nullius plane judicii. Militant contra pro Virgilio omnium seculorum suffragia, quorum judicio potius standum, quam unius alteriusve hominis inepti. Frustra ipsi objicitur aliena inventio, cum à Græcis illum omnia hausisse ajunt: nam, si vel maxime illud in dubium magna sui parte vocari non potest, rudera tamen ille veterum ita coagmentavit, ut splendidiorem domum inde extrueret, quam à Græcis factum usquam repererat. vid. Thomasii *Diss. de Plagio Lit. §. 576. seq.* Haud dubie etiam ex dignitate materiam isthanc pertractasset Menagius si Dissertationem de plagio Furtis & imitatione Poëtarum, quam in Not. in Malherb. p. 157. promiserat, per fata absolvere illi licuisset. Nihil sane decedit famæ eximii pictoris, qui antiquam aliquam historiam penicillo suo delineat: ingenium siquidem & judicium illius vel in minimis quoque circumstantiis elucescit. Quare inepti sunt, qui inventionem in Virgilio desiderant: nam tam in toto, quam in partibus operum illius, ea elucet. Quid Homero præstet, dudum notavit Jul. Cæs. Scaliger, in lib. V. de Re Poëtica, c. 2. & 3., ubi luculenter istud argumentum exsequitur: Barthioque *Adversar. lib. LVIII. c. 9.* judice haud immerito totius antiquitatis judicio opponi potest, quippe qui *non rationibus, sed demonstrationibus*, egit: adeo quidem certis, *ut neminem fuisse aut futurum etiam esse* credat, *qui eas possit ita confutare, ut liberi judicii hominem in contrariam capta pro Scaligero sententiam deducere possit.* Hæc Barthius quem hic profecto sui plane immemorem fuisse oportuit: quippe qui alio in loco, *lib. XLVII. Adv. c. 22.*, postquam de imitatione Homeri, quam perpetuo sectatus Virgilius est, disseruerat, ita scribit. *Et hæc Virgiliana imitatio adeo mihi omni comparationi Homerum eximere videtur, ut, illum ipsum Scaligerum uno perpetuo errore totos illos suos divinos de Poëtica commentarios attaminasse, sæpius dixerim, dum Virgilium*

Homero opponere, aut etiam praeferre, molitur. Nihil enim aliud agit ista molitio, nisi quod in summa peritia summam ostendit imperitiam: non videns aut attendens, minime convellere Homerum ex usu esse Virgilium laudantis; sed ita in hoc Latino agnosci demum posse perfectionem, si perfectiorem etiam, quam vel perfectissima esse possit, in fonte, doctore, magistro, modimperatore, unicoque omnis Poëseos Apolline contemplere. Poterant ne magis contraria ab eodem dici? Sed pergimus. Post Scaligerum idem argumentum latius summaque eruditione pertractat Renatus Rapinus, Jesuita Gallus, elegantissimo libello, quem *Comparaison d' Homere & de Virgile* inscripsit, & qui Parisiis primo A. 1669. in 12. editus, ibidem postea A. 1684. in 4. una cum aliis istiusmodi Comparationibus Rapinianis recusus, in Belgio Gallice & Latine etiam prodiit. [Jacobus Tollius quoque in Accessione Animadversionum suarum ad Longinum, Trajecti ad Rhen. 1694. in 4. nitidissima editione à se editum, comparationem Virgilii & Homeri instituit p. 271. seqq., & imitationem Homeri in Virgilio plane non negat, sed ita, ut omnia in hoc compta magis, & omni cultu curaque exornata, grandia simul, magnifica, illustria, splendida, & quamvis laudem vincentia, deprehendat: in eo tantum Homericis inferiora, quod, ad illam affectuum veritatem atque δεινότητα non accedere ipsi videntur: quod aliis tamen viris doctis longe secus videtur] Quid in Eclogis Virgilio Theocritus, & hic illi vicissim praestet, docuit nos elegantissima Dissertatione de Carmine Pastorali idem, quem modo laudavimus, Ren. Rapinus cum Eclogis ejus edita Paris. 1659. 4., & apud Batavos in 12. recusa. & Barthius, postquam *Adversar. l. XLI. c. 26.* plurima esse Theocriti inaccessa Maroni, plurima vicissim Virgilii Theocriticis meliora, esset fassus: *Tamen,* ait, *Graecus scriptor immani intervallo Latinum relinquere videtur.* Hinc & alibi idem Barthius inconvenientia quaedam in Eclogis Virgilianis notat: quale est, cum Ecl. I. pastorem Virgilius inducit, vicinam urbem Romam quae aut qualis sit ignorantem, & eundem tamen mox de Arari atque Tigri, remotissimis imperii Romani fluminibus, perite disserentem. *vid. Adversf. l. XXVII. c. 3. & 4.* idem *l. XXX. c 24.*, Bucolica ista Virgilii triennio esse scripta, è scriptore vitae Virgilii observat; quem, vel Tiberium vel Aelium Donatum esse, sine ratione à quibusdam viris doctis dubitari judicat. Tanaqu. Faber nonnunquam Virgilium nimis esse turgidum putat. *In ea sum sententia* (ait in Not. ad Longin. p. 250.) *Virgilium saepe hypertragicum esse, & dithyrambico tumore turgidum; qui tumor tamen fere plerumque ὑπόκενος, & inanis plenus reperictur, si omnia πρὸς αὐτὰς ἀνασκοπῆς.* Promittit & ibi Faber, se aliquando ejus rei exempla prolaturum. Commentarios in Virgilium tum totum, tum speciales ejus libros, habemus permultos: neminem vero, qui artificium Poeticum Virgilii, quod summum est, latius data opera ostenderit. In animo illud habebat Bernardinus Parthenius Spilenbergius, ut ipse meminit in

in præfatione Commentarii Horatiani: sed in lucem illum unquam editum fuisse dubito. Fuisset autem præclarum opus, quantum conjicere licet ex commentario ejus Horatiano, de quo postea. Editiones Virgilii longe plurimæ sunt. Inter primas est, quam Aldus Venetiis in 8. an. 1503. edidit. Cum Servii commentariis pulcerrima editione Rob. Stephanus Parif. 1532. in fol. Virgilium exhibuit, ibidem 1541. in 4. recusum. Cum Servii, Donati, Probi, Grammatici, Julii Pomponii Sabini (cujus in Virgilium commentarios jam antea separatim Oporinus A. 1544. excuderat) Phil. Beroaldi, Joh. Hartungi, Jod. Willichii, Georg. Fabricii, Ludov. Vivis, Adriani Barlandi, & aliorum, Commentariis in fol. Basileæ 1575. Virgilii Opera prodierunt. Plures alias Basileenses non tango. Mauri Serivii Honorati (hoc enim integrum docti commentatoris nomen est) commentarios, eruditis omnibus longe acceptissimos, ex antiquissimis exemplaribus, meliores atque auctiores protraxit, deditque summa cura una cum Virgilio ipso recensitos, Petrus Daniel, Parif. 1600. fol. quæ editio reliquis merito præfertur, & in pretio viris literatis est, Servium quippe multo pleniorem, & haud paulo accuratiorem, sistens. Eandem deinde, Salmasii manibus tritam, & hic illic ad oram codicis emendatam, laudabili studio expresserunt Batavi in ea editione, quam cum integris Servii ac Donati, & selectis variorum notis, in 4. Lugduni *1646.*, nitidissimis & emendatissimis typis, publice exscripserunt, obstetricante Cornelio Screvelio, qui & alteram editionem Lugduno-Batavam in 8., priore recentiorem, è Servii & Donati aliorumque commentariis compilatam, adornavit, sed quæ cum priores in censum non venit. Præter Servium ac Donatum alium quoque veterem Virgilii Glossatorem optimæ notæ laudat vehementer Barthius Adv. l. XXXIII. c. 13. qui è priscis nempe Grammaticis interlinearia præstantissimi codicis annotata congesserit: sed eundem, nescio cujus tenebrionis imperitia maxima glossarum parte truncatum non sine multa indignatione commemorat. Libri Æneidos, cum allegoriis Platonicis Christoph. Landini (à Florido Sabino acriter alicubi traductis) Venetii 1507. in 4. & Basileæ editi sunt: cum Lamberti Hortensii Commentariis ibid. 1596., Joh. Ludov. de la Cerda commentarii perpetui primum per partes Madriti 1608. & Lugduni 1612. & 1617., tandem & junctim Coloniæ, duobus in fol. tomis, editi magni diligentia omnia ferme explicant, quæ in Virgilio occurrunt: adjicitur & paraphrasis, qualem in aliquot Æneidos & Georgicorum libros jam ante instituerant Nicod. Frischlinus & Jac. Pontanus, cum cujus commentariis Virgilius August. Vindel. 1599. lucem aspexit. Editio Frider. Taubmanni, Francof. 1618. in 4. procusa, commoda usui est: & adjecta quoque duo poëmata Culicem & Cirin, alias utplurimum omissa, habet. An. 1589. ex officina Commeliniana in 8. prodiit Virgilius ex correctione Joh. Pierii Valeriani, una cum Fabii Plan-

ciadis Fulgentii libro de expositione Virgilianæ continentiæ, Junii Philargyri commentario in Bucolica & Georgica, Fulvii Ursini notis, Velio Longo, & Cassiodoro de orthographia. Phocæ nescio cujus Grammatici Vitam Virgilii, versibus descriptam cum Operibus Virgilii Genevenses 1610. ediderunt. Germanus Valens Guellius commentationes & paralipomena in Virgilium Antvverp. 1575. fol., una cum ipso Auctore, edita scripsit, in quibus accurate parallelismi Græci notantur: eodem scilicet instituto, quo jam olim Paulus Manutius locorum Homeri insigniorum, quæ Virgilius imitatus est, comparationem instituit; & Georgius Fabricius in Imitationibus Virgilianæ lectionis: quos etiam Fulv. Ursinus secutus est, dum Homeri, Theocriti, Hesiodique Græca, quæ Virgilius versibus Latinis expresserat, collegit, ediditque sub hoc titulo: *Virgilius cum Græcis Auctoribus collatus.* Antvverp. in 8. 1568. In restituendo Virgilio, multum operæ impendit quoque superiore seculo Nicolaus Erythræus, inprimis utilissimum & plenissimum indicem conficiendo, in quo tamen illud desideres, quod nudæ voces absque ullis interpretationibus ponuntur, cum hæ tamen necessariæ omnino fuissent. Editus primum est Venetiis 1539., postmodum sæpius eadem in urbe repetitus sed adeo putidis mendis conspurcatus, ut nil supra: quapropter Joh. Opsopæus atque Frider. Sylburgius castigandum tum auctorem, tum indicem magno, in se labore susceperunt, edideruntque Francof. 1583. in 8., quæ editio Venetis omnibus præferenda. Nuncupavit illam Sylburgius Natali Comiti, memoratque in epistola ista plures Erythræi tractatus, quos vel absolutos, vel inchoatos, vel ipsummet hic illic in Indice Virgiliano allegare observat: nempe *Indices in Ovidium, Martialem, Theocritum, Callimachum: in Lucretium non solum indicem, sed & annotationes. Inprimis vero,* ait Sylburgius, *exoptandus videtur Index in Homerum, in quo expositum à se scribit, quid Græcorum & Latinorum Poëtarum quisque ex uberrimo isto fonte acceperit. Nec minus expetendos reos, quos in Sallustium, Cæsaris Commentarios & Ciceronem, conscripsit Indices. JCtis quidem certe non inutilis fuerit index quem in Pandectas Juris Civilis edere paravit. Præter hos indices meminit etiam aliarum lucubrationum: è quibus Commentarios de Lingua Latina, mox post Virgilium, à Studiosis expectari jubet: Stoicum quoque, seu Etymologicum, à se scriptum testatur; & Mithridatem 60. & amplius linguarum à se concinnari, itemque librum de origine linguæ vernaculæ: de Alliteratione quoque, seu syllabarum allusione, justum à se esse libellum confectum, nec non de pathetico Virgilianæ poëseos schemate: præterea librum de Poëtica & perfecto poëta. Ad hæc justum librum de dignitatum nominibus ac titulis: de vocibus animalium: de coloribus: de nucum, malorum, pirorum, ficuum, uvarum & olearum generibus: de insulis duos item libros, quorum alteri Navis, alteri Equi titulum fecerit: & tertium de Ventis, quem Æoliam inscripserit.* Hanc adeo largam segetem librorum promiserat Erythræus: & nihil omnino tamen

cjus

ejus in lucem prodiit, quod haud immerito Sylburgius l. c. miratur. Ceterum, indicem ejus Virgilianum, ad quem nunc regredimur, Batavi etiam in illa editione recuderunt, quam tribus tomis in 8., cum Servii & Donati integris, & variorum selectis notis, Jac. Emmenessio curante adornarunt Lugd. Batav. 1680. In Delphini usum Paris. 1675. Virgilius prodiit, cum notis Caroli de la Rue, sive Ruei, illius scilicet, cujus Idyllia elegantissima extant. Thom. Farnabii & Joh. Minellii editiones Virgilianas, in Belgio & Germania identidem repetitas, norunt omnes: tyronibus inserviunt eorundem labores, & ex alienis utplurimum hausti sunt. Catalecta Virgilii, quæ adjici operibus illius solent, & quorum dubia est auctoritas, peculiari commentario illustrata sunt à Jos. Scaligero & Frider. Lindenbrogio, cum quorum notis prodiit *Appendix Virgiliana* Lugd. Batav. 1595. in 8. & 1617. Præter Catalecta vero, quæ diximus, Appendici alia quædam, & quamplurima veterum poëtarum deperditorum fragmenta, adjecta sunt. Priapeja etiam carmina illi insunt, fœdissima illa, sed eleganter scripta: quæ, post Scaligerum Scioppius quoque recensuit: dignum patella oporculum: è cujus cura Patavii 1664. in 8. & Amstelodami seorsim, & una cum Operibus Scioppii, edita sunt. Equidem Angelus Politianus Priapejorum Virgilio tributorum auctorum Ovidium esse persuasus fuerat, sed haud immerito dissentit ab illo Claud. Verderius *Censur. in Auct. p. 156.* Ceterum adeo omnium nationum applausum tulit Virgilius, ut in singularum prope vernaculas etiam transfusus sit, Hispanicam, Italicam, Gallicam, Anglicam, Germanicam: sed non eadem apud omnes felicitate.

Poëtarum vel omnino omnium, vel certe Latinorum, principi addendus nunc suo merito, qui dextrum latus claudat, Lyricorum Princeps, Pindarique, velut Virgilius Homeri, assiduus imitator erat Q. HORATIUS FLACCUS, quem Godellus, in suis ad Malherbium Poëtam Gallum Dissertationibus (*Monf. Godeau Discours sur les Poëmes de Malherbe,*) tanti fecit, ut ejus odas Græcis præferre haudquaquam dubitaverit. Franc. Florido Sabino Sermones ac Epistolas Horatius tam venuste condidisse visus est, ut in illis egregius, in his autem prope inimitabilis, videretur: referente Gaddio *T. I. de Scriptor. Non-Eccl. p. 185.*, poteritque ipse Floridus conferri *Lection. Subcisiv. p. 120.* Mich. Neander Artem Poëticam Horatii equidem sine arte traditam; sed libros Carminum, vel jucunda inventione, vel puritate sermonis, vel figurarum cum novitate, tum varietate, majores omni non solum vituperatione, sed etiam laude judicat: Pindaricis nempe accuratiores, & sententiis crebriores: ut nectar merum Criticis interdum videantur: *Præf. Erot. Gr. L. p. 192.* Hæc illi. Contra Horatio non admodum æquus est Claud. Verderius, cujus tamen ineptum de Horatio judicium nequaquam dignum, quod hic apponatur, existimamus. Legi potest in ejus

ejus Censura Auctor. p. 57. Præterea inter adversarios Horatii numeratur Jul. Cæs. Scaliger, qui non solum de illius Arte Poëtica abjecte sentit, satyræ propius accedere totum opus, quam arti; sed & in Hypercritico in eundem indignis sane modis invehitur: quamobrem non solum à Wallio *in Poëmatibus p. 224.* iterum ipse Scaliger castigatus est; nec non à G. Joh. Vossio *de Poëtis Lat. p. 29.* (qui observat, inscriptionem libri de Arte Poëtica non magis ab Horatio ipsomet fluxisse, quam titulum Epistolæ ad Augustum de Veteribus & Novis Poëtis, aut illius ad Numicium de Finibus Bonorum: Veram itaque libri de Arte Poëtica inscriptionem esse Epistolam ad Pisones.) sed multo amplius etiam confutatur Scaliger à strenuo Horatii defensore, eodemque luculento admodum Commentatore, Bernardino Parthenio, Spilenbergio, qui tam solide, tam eleganter, adversus Scaligerum omnia illa loca, quæ atro iste lapillo notaverat, vindicavit, ut vix credam hiscere adversus illum quenquam posse. Nonnisi semel vero mihi contigit viri eruditissimi Commentarium Horatianum videre, ann. 1584. Venet. in 4. apud Dominicum Nicolinum impressum: & crediderim pauca ejus exemplaria esse excusa, cum in nullis pene Bibliothecis publicis, quarum ego Catalogos pervolvi, inveniatur. Et tamen longe præstantissimus ille est: novam siquidem commentandi viam ingressus Auctor, de verbis Horatii enodandis non adeo sollicitus, artificium poëticum magno studio ostendit, atque ita perspicue ob oculos ponit, ut neminem in eo genere habeat, qui cum ipso conferri possit. Dolendum, non in omnes Horatii libros illum scripsisse: neque enim satyras, nec Epistolas, attigit, sed tantum Carminum atque Epodon libros. Scripsit idem Carmina varia: & de Imitatione Poëtica libros V. ad Maximilianum Imp., Venet. 1565. in 4. editos: sed quos hactenus non vidi. Ex antiquis Horatii commentatoribus scholiastæ supersunt, Helenius Acron, & Porphyrion, quos jam superiore seculo Henr. Petri, Horatio junctos, Basil. 1545. in lucem emisit: quanquam commentarios istos auctorum nomina mentiri, cucullatamque barbariem inepte tam præcellentibus scriptoribus, Acroni & Porphyrio, nuncupari Reinesius judicat *Defens. Var. Lect. p. 107.* Eosdem tamen decennio post emendavit, admiscuitque C. Æmilii, Junii Modesti & Terentii Scauri annotatiunculas, Georg. Fabricius: Basil. 1555. fol. Ipsius Horatii editiones longo ordine recenset Spachius *Nomencl. Philos. p. 197. 198. 199.* Antiqua admodum est Argentinensis A. 1498., cum Commentariis Jac. Locheri. Ex Aldi officina Venetiis A. 1519. prodiit. Inter Commentatores optimus videtur Lævinus Torrentius, cujus Commentarius in Horatium, cum ipsomet Auctore, & Pet. Nannio in Artem Poëticam Horatii, Antvverp. A. 1608. in 4. apud Balth. Moretum lucem vidit. Pet. Gualtherus Chabotius vastos in Horatium commentarios consarcinavit, Grammaticos, Logicos, Rhetoricos, nimia,

nimia, & plusquam pædagogica diligentia, Basil. A. 1591., quanquam Torrentius illo etiam usus deprehendatur, &, quæ in eo bona repererat, in suum inde commentarium transtulisse videri queat. Dionysius Lambinus inprimis multum Horatio emendando atque illustrando impendit, cum cujus prolixo commentario prodiit Poëta noster Francofurti ex officina Wecheliana A. 1577. in fol., repetita editione postmodum denuo Paris. 1605. fol., una cum Adriani Turnebi atque Theodori Marcilii Lectionibus Horatianis datus. Memini & recentiorem Francofurtensem in 4. vidisse. Ceterum insigne plagium Lambini, in explicando suis commentationibus Horatio, ex Mureti epistolis, Thomasius annotavit *de Plag. Lit. §. 448. p. 200.* Scilicet, cum admonitus à Mureto Lambinus esset, de locis quibusdam Horatianis, quos adeo imperite erat interpretatus, ut omnibus eruditis debere ludibrium videretur: ille non est veritus dicere & scribere, eam ipsam sententiam, à qua monitu Mureti discesserat, ipsiusmet Mureti fuisse, eaque propter his ipsis argumentis Muretum exagitare instituit, quæ ab hoc in suæ sententiæ oppugnationem acceperat. Veteres Scholiastas, Acronem & Porphyrionem, si modo genuini sint, auctiores, cum suis in Horatium Commentariis, edidit Jac. Cruquius Antvverp. 1578. in 4. Cruquianos autem commentarios parvi pendunt Tanaq. Faber *P. I. & II. Epistolar. ep. 2. & 54.*, & Barthius Adversar. l. XLII. c. 22. Eodem circiter tempore Guilh. Xylander, doctissimus vir, Horatium, ad optimas quasque editiones accuratissime castigatum, & copiosis annotatibus illustratum, emisit Heidelberg. 1585. in 8. Quinquennio post Basileæ A. 1580. Horatius, cum omnium, quotquot tunc noti erant, 40. circiter veterum & recentiorum commentatorum, curis in fol. editus est. Jani Rutgersii Editio, quæ primum apud Rob. Stephanum juniorem Paris. 1613., & deinde apud Jansonium Amstel. 1619., edita, præter præclaras in Horatium ipsum emendationes, insignes quoque in vitam Horatii, à Suetonio haud dubie scriptam, ac utplurimum ejus Poëmatibus præfigi solitam, castigationes continet, cum prius esset illa inquinatissima. Dan. Heinsius bene etiam de Horatio meruit duplici editione; prima apud Raphelengium L. Bat. 1609. in 8., & auctiore multo curis posterioribus, præfixoque libro de Satyra Horatiana eleganti utique, & qui multa de Satyræ natura, & scriptoribus satyricis, præclara habet: nec non fragmentis Lucilii ac Timonis, apud Elzevir. 1612. Joh. Bondii & Minellii paraphrases marginales, quemadmodum Farnabianæ in Virgilium & Martialem, tironibus utiles sunt; sed illi alieno ingenio sapiunt, & interdum verba Auctorum, quos excerpere aggrediuntur, corrumpunt. Minelliana tamen paraphrasis Lipsiæ, cum Commentario Frider. Rappolti in Satyras, Epistolas, Artemque Poëticam, plane eximio, est recusa. Supplementum Commentariis Rappoltianis addidit gener Joach. Fellerus

Lipsiæ 1675. in 8. Tom. II. In Delphini usum bina vice Horatius, & à duobus etiam viris, adornatus est, Petro Rondelio primum, Jesuita Tolosano, Tolosæ 1683. in 8., tum & à Ludov. Desprezio, Paris. in 4., quæ posterior, jussu Regis adornata, priore melior est, indiceque omnium verborum auctior. Dudum vero talem Indicem confecit Thom. Treterus, ediditque Antvverpiæ apud Plantinum 1576. in 8., quem postea omnibus Horatii editionibus accommodavit Dan. Avemannus, in libro, cui titulus, *Hodegeta Horatianus*, qui editus est Brunsvvigæ 1667. in 8. oblongo. Paraphrases in Horatium ediderunt Anton. Cerutus, & Eilhardus Lubinus, quibus sensus verborum commode explicatur. Cum variorum notis Corn. Screvelius Horatium edidit Lugd. Batav. 1663. in 8. Memoranda adhuc editio Horatii ab Henr. Stephano profecta, scholiisque & argumentis ab eodem illustrata: cujus secundæ editioni, Genevæ 1588. editæ in 8., Diatriben de hac sua editione Horatii, & variis in eum observationibus, adjecit. Artem Poëticam separatim paraphrasi & commentariolo explicavit Joh. Sambucus A. 1564. in 8. editam: nec non Franc. Robortellus, Pet. Victorius, F. Luisinius, Vincent. Madius, Paulus Benius, aliique. Epistolarum libri prælectionibus methodicis Claudii Minois explanati sunt, iisdemque Logica analysis & moralis doctrinæ ratio illustrata, Paris. 1584. in 4. Præterimus Theod. Pulmanni, Joh. Hartungi, M. Ant. Mureti, Franc. Irenici, aliorumque annotationes, commentationes atque editiones Horatianas, aliunde vel satis notas, vel hauriendas. Non vero hic prætermittendus Mæcenas Joh. Henrici Meibomii, liber doctissimus, & qui ad Horatii ac æqualium Poëtarum intellectum haud parum facit. Nec sine magno fructu etiam amœnissima Horatii cum Pindaro comparatio legi potest, quam Gallico sermone scripsit Franc. Blondellus, ediditque Paris. 1673. in 12., & quæ à Batavis recusa, utplurimum Rapinianis comparationibus addi solet, nimirum ob materiæ atque eruditionis paritatem simillima. Alius è Gallis, vir eruditissimus, Andr. Dacerius, Annæ, Tanaq. Fabri doctissimæ filiæ, maritus, Horatium in vernaculum sermonem transfudit, & non solum, in præfigenda uberiore vita Horatii, scriptorumque serie juxta temporum rationes collocanda, occupatus fuit, sed & amplissimis commentariis ita exornatum dedit, ut nec vocum figurarumque & epithetorum sedula enodatio, nec sensus allegorici evolutio, neque adeo ad verborum aut artis explicationem quicquam, jure desiderari possit. Prodiit voluminosum opus tomis X. Paris. 1691. Anglicis versibus Horatianas Odas, & librum Epodon, Thom. Havvkins, & Henr. Rider expresserunt, Londini aliquoties editas.

16 Alterum Virgilii latus occupet jam, qui, per complures annos in Augusti Imp. aula æque gratus acceptusque, tandem sinistro fati acerbioris sidere in exilium pulsus est, P. OVIDIUS NASO, Scriptor tersissimus, & meri-

merito ætati aureæ accensendus, quicquid etiam contradicant alii, ad argenteam illum, qua vi, qua injuria, rapientes. Sane Veneres omnes in Ovidium quasi conjurarunt, adeo totus mollis est, delicatulus, venustus, argutus. Neque est, quod moremur morosos istos Censores, Pet. Victorium, qui inclementissimo judicio, corruptam nescio qui Latinitatem in Ovidio deprehendit; Muretum, Scriverium, Vavassorem, vel idem in poëta pulcerrimo accusantes, vel declamatorium nescio quid infra aurei seculi genium deprehendentes, aut, quod Lipsius fecit, non bonum judicantes Poëtam Ovidium. Scilicet, suos interdum in judicando manes patiuntur viri doctissimi; &, ut palatis hominum, ita & ingeniis, aliquid indulgendum est. Mihi quidem barbarus videtur, qui barbatili arguat elegantias Ovidianas, queis illo Carmen Elegiacum plane ad fastigium deduxit, adeo ut elegiarum pulchritudini vix quicquam addi etiam posse videatur. Non omnino tamen luxurians ejusdem ingenium, &, qui sequebantur exinde, nævos defendimus: quos à veteribus, Seneca, *Natural. Quæst. l. III. c. 27.*, Quintiliano *l. X. Instit. c. 1.*, aliisque, notatos, à recentioribus denuo sub incudem vocatos, scimus. Et hos inter Buchnerus etiam est, *libro de Commutata Rat. Dicendi p. 237. & 407.*, qui inprimis nimium in synonymis & ταυτολογον esse Ovidium animadvertit. Non satis ex dignitate illum semper scripsisse, præsertim in Metamorphoseon libris, notat aliquot locis Adversariorum Barthius *l. XLII. c. 18. l. LVIII. c. 9. 10 &c.*, qui tamen elegantissimum, ingeniosissimum & eruditissimum cetera fuisse, non diffitetur. Insensus olim Ovidio erat Marcus Marullus, sed adversus istum defensionem Ovidii in se suscepit Franc. Floridus Sabinus *Apolog. p. 48.* (è qua nos etiam aliqua excerpta damus libro de Patavinitate Livii; ubi Dan. Heinsium quoque, copiam Ovidii defendentem allegamus.) Conf. Vives *de Disciplinis pag. 541.*, Erasmus *l. I. de Copia Verb. c. 3.* Vossius in Institutionibus Oratoriis & Poëticis, aliique Editiones Ovidii & Commentatores varios Spachius recenset p. 193. Vetusta est editio Aldina & rarior, Venet. 1501. & 1503. tribus voluminibus in 8. impressa: quamvis jam ante hanc Veneta A. 1485. & Parmensis 1489. prodierit. Cum variorum notis, commentariis ac scholiis integris, Opera Ovidii ediderunt Joh. Hervagius Basil. 1550. fol., & multo amplius, III. in fol. voluminibus, Wecheliani Francof. A. 1601. Eminent autem inter eos, qui, vel emendando, vel illustrando Ovidio, operam navarunt, *Hercules Ciofanus*, Sulmonensis, adeoque popularis Ovidii, cujus in omnia Ovidii opera observationes, una cum præmissa poëtæ vita, Plantinus excudit Antvverp. A. 1583. in 8., & quas nonnullis in locis Barthius castigat *Advers. lib. XXXI. c. 3. Raph. Regius & Jac. Micyllus*, quorum notis illustratum Ovidium Hervagius impressit Basil. 1543. fol. *Andr. Naugerius*, è cujus castigatione purior Naso prodiit ex officina Plantiniana 1565. in 12. *Jac. Pon-*

tanus, cujus in Metamorphoseων opus extat commentarius, una cum Valerii Andr. Desselii in Ibin & Franc. Sanctii notis, Antvverpiæ 1618. fol. procusus: Tristium & de Ponto libri jam, cum ejusdem Pontani commentario, & Hortulo Ovidiano, præcesserant Ingolstad. 1610. fol. Ut in libros Amorum & Heroides scriberet, sanctitas Jesuitica non permittebat. *Carolus Neapolis*, qui in Fastos Ovidianos scripsit Commentarium, Antvverp. A. 1639. publici juris factum, sed qui mihi sapere Puteaneam officinam videtur. In eosdem Fastos scripsit etiam J. Bapt. Guarinus, teste Gaddio p. 219. *Dan. Heinsius*, è cujus recensione Ovidius Lugd. Bat. A. 1629. 3. vol. in 12. in orbem exiit. Vicit tamen omnes filius Danielis, *Nicolaus Heinsius*, quem ipsum Ovidii genium appelles, adeo feliciter in carmine illum imitatur. Propterea eundem sibi etiam elegit, quem inprimis magno studio emacularet: &, cum id per annos plusculos præ se ferret, ironiam Sarravii evitare non potuit, prout ex Epistol. hujus ad Alex. Morum p. 15. patet. Dedit tamen, magno cum virorum doctorum applausu, Heinsius primo Ovidium à se recensitum Amstelod. A. 1658. in 12., mox iterum 1661. tribus in 12. voluminibus, cum notis suis, quæ editio, & nitore, & præstantia, reliquas fere omnes superat. Excusat equidem Heinsius festinationem editionis; sed non nimiam tamen illam fuisse, ex epistola Sarraviana modo allegata, discimus, quæ scilicet, jam A. 1639. scripta, occupatissimum Ovidiano labore Heinsium nobis narrat. Heinsianum textum servarunt postmodum reliqui Editores omnes Ovidii, Corn. Screvelius, qui eum Lugd. Bat. 1661. in 8. 3. volum., cum variorum notis, dedit; Burchardus Cnippingius, alterius Batavæ editionis, cum Nicol. Heinsii omnibus, & variorum selectis notis, editæ, curator Amstelodami 1670. 3. volum. in 8., atque Daniel Crispinus, Helvetius, qui, in Delphini Galliæ usum, Lugdun. A. 1689. in 4. Ovidium, interpretatione ac notis, indiceque omnium vocabulorum, ornatum exhibuit. Gallicos in Ovidii Heroides Commentarios scripsit Claudius Bachetus Meziriacus, quos eruditissimos vocat, commendatque lectoribus suis, Menagius *Observ. in Malherb. p. 329.* Prodierunt Burgi Sebusianorum A. 1626. in 8vo. Proposuerat etiam sibi aliquando Salmasius emendationes & notas in Ovidium scribere, teste Crasso *in Elogiis T. II p. 211.* Verum, inter tot alios viri summi conatus, iste quoque una evanuit. Metamorphoseos Ovidianæ Epitomatorem, qui prosa oratione libros singulos in compendium redegit, Luctatium Placidum, laudat Barthius *Adversar. l. X. c. 8.*, idem, de Halievtico male Ovidio tributo, *l. XLVIII. c. 11.* alibique, videndus.

17 Claudat agmen scriptorum Latinorum aureæ ætatis vir Mathematicis artibus ævo Augusteo clarissimus M. VITRUVIUS POLLIO, quem pro Marco Lucium, in editione Florentina anni 1496., contra codicum plerorumque

rumque fidem, dici, Vossius *de Scientiis Mathemat. p. 292.* observat. Aliter circa nomen Vitruvii errare Andr. Alciatum, qui Pollionis nomen labefactavit, & Janum Parrhasium, qui Veturrium Rufum nostrum auctorem hunc appellari voluit, Casp. Barthius annotat *Adversf. l. I. c. 10.*, ibidem de stilo Vitruvii tale ferens judicium. *Est stili genus in hoc auctore, quod alii ævo cuilibet potius des,* (quam Augusteo,) *si certa fides absit: coactim nimirum eruditionem Græcam sapiens, & manum opificis, non ingenium scriptoris, olens.* Sic & Scioppius peregrinitatem & plebitatem in Vitruvio agnoscit: hoc item alii: & hinc, post curas aliquot virorum doctissimorum, obscurus tamen & difficilis scriptor est. Post illam antiquissimam Florentinam editionem, quam diximus, Vitruvii de Architectura libros X. ad Augustum Imp., castigatos à se, Venetiis A. 1511. dedit Joh. Jocundus, quæ editio apud Juntas Florentiæ A. 1522. recusa est. Inde Guil. Philander Castilioneus, emendando illustrandoque nostro manus admovens, præstantissimas notas quæ præ ceteris commendari merent, in eundem conscripsit; ediditque ita Vitruvium primo Romæ A. 1544. apud Joh. Andr. Dossenam: qui, mox Parisiis 1545. & Argentinæ 1550. repetita, tandem cum auctioribus notis Lugduni 1552. in 4. prodiit. Post Philandrum, Daniel Barbarus ad ornandum Vitruvium accessit, ediditque & Latinum, cum notis suis atque figuris, & Italice à se versum Venetiis 1567. in 4. Inde Bernardino Baldo, Urbinati, occasionem Vitruvii illustrandi Vespasianus Gonzaga, Sabionetæ Princeps, dedit, qui virum istum doctissimum, præter prodigiosam linguarum variarum peritiam (de qua alibi hoc ipso commentario actum,) Mathematicas etiam artes omnes apprime callentem, accersivit ad se, & in locis Vitruvii obscurissimis difficillimisque, præter eum, alio interprete aut magistro usus non est. Atque hinc natum præclarum Opus de verborum Vitruvianorum significatione, seu perpetuus in Vitruvium commentarius: præfixa ejusdem vita, Augustæ Vindel. 1613. in 4. emissum: quod, uti loquitur Erythræus *Pinacoth. I. p. 5.* immortalem illi famam apud Transalpinos homines peperit. Conf. Gaddius de Script. T. I. p. 81., cujus de Baldo judicium quid obstat quo minus hic apponamus: *Bernard. Baldus*, ait, *vir doctissimus fuit, multarum linguarum, multarum scientiarum. Scripsit & Latina poëmata omnis generis, in singulis præcipuos imitatus. Edidit quoque varia Mathematica & Theologica. Omnium regionum historiam ac descriptionem aggressus absolvere non potuit.* Totum vero Baldi Lexicon Vitruvianum, integras item Guil. Philandri notas, & excerptas Dan. Barbari, una cum adspersis Claud. Salmasii haud paucis, & Scamilli Impa... Vitruvianis nova ratione expositis, quæ olim Augustæ separatim ... in nova atque nitidissima editione sua, multis iconibus æri in...ta, junxit Joh. de Laet Lugd. Batav. 1647. in fol. Cum autem

è lectione Vitruvii ad architectos etiam, Latinæ linguæ ignaros, multum fructus redundet, mirum non est, si in vulgares etiam linguas translatus sit. Sic, præter illam Barbari, quam diximus, Italam versionem, alia antiquior, Mediolani A. 1521. cum commentario Cæsaris Cæsareani excusa, extat: Germanica etiam versio Vitruvii à Gualthero Rivio, Medicinæ D. adornata, Basileæ A. 1575. fol. lucem aspexit. Gallice autem ut quam accuratissime redderetur Architecturæ magister Pollio, ipse etiam Colbertus, dum in aula Regis Gall. primas teneret, curam gessit, deditque id negotii Claudio Perralto, Medico & regiæ Scientiarum Academiæ membro insigni, qui A. 1673. sex priores de Architectura libros, figuris affatim, suisque etiam notis, illustratos, Paris. fol. prodire fecit. Molitus etiam aliquando in Vitruvium aliquid Hier. Cardanus erat, sed nihil dedit. Conf. alias de Vitruvio Vives *de Disciplinis p. 524.* & Vossius *de Scient. Mathem. p. 463.*, ubi docet, extare etiam incertum, sed veterem fortasse scriptorem, qui ex Vitruvio Architecturam compendio construxerit, editum à Guil. Postello Paris. 1540. apud Mich. Vascosanum.

18 Quod si Barthio aurem præbeamus, pertinet adhuc ad ætatem Latinitatis auream Æthicus, Ister, cujus Cosmographia cum Antonini Itinerario semper excudi solet. Hujus enim stilum adeo Vitruvianum genus scribendi referre ait, ut nihil similius viderit: censetque adeo Barthius, fuisse Æthicum quendam mechanicum, Julii Cæsaris ætate, qui primum forte Cosmographiam literis conceperit. *Advers. l. XLV. c. 13. & 18.*; ubi interpolatum tamen mirum quantum à Christianis eum scriptorem suspicatur, & inprimis ab homine ævo Theodosii M. claro. Contra G. J. Vossius, qui non recte Barthium cepit, ad Theodosii tempora ipsiusmet Æthici ætatem, cum Simlero & aliis, collocat, quanquam nonnihil fluctuabundus: *de Hist. Lat. p. 692. & de Scient. Mathem. p. 411.* Sunt utrique suæ rationes, quæ commodius ibi legi possunt. Antonini Itinerarium Barthius haud dubie etiam ab eodem Æthico scriptum retur: quam recte non dico, nec inquiro nunc, sed me magis cum Vossio sentire fateor *de Philologia p. 52.* Plane autem insaniunt, qui Cosmographiam Æthici, seu Julii Oratoris (ut habent codicum aliqui,) Julio Cæsari adscribunt. Prodiit jam apud Aldum Venet. A. 1513. in 8. Æthicus cum Antonino, exinde Lugduni, recusus, & Basil. A. 1575. cum scholiis Josiæ Simleri, & additis fragmentis similibus è bibliotheca P. Pithœi; prodiitque illa editio etiam Parisiis 1577. Auctiorem & emendatiorem editionem, ex antiquissimis schedis, Cl. Salmasius promiserat: verum satis habuit promisisse.

CAP.

CAP. XII.

in quo pari celebrantur diligentia, & accuratione Critica,

AUTORES LINGVÆ LATINÆ EX ÆTATE ARGENTEA.

1. M. MANILIUS. 2. C. JULIUS HYGINUS. 3. CÆSAR GERMANICUS, Arateorum Interpres. 4. T. PHÆDRUS. 5. VELLEJUS PATERCULUS. 6. VALERIUS MAXIMUS. 7. CORN. CELSUS. 8. L. ANNÆUS SENECA, Philosophus, M. ANNÆUS SENECA, Rhetor, & SENECA TRAGICUS. 9. M. ANNÆUS LUCANUS. 10. T. PETRONIUS ARBITER. 11. POMPONIUS MELA. 12. GRATIUS, Cynegetici Scriptor. 13. A. PERSIUS FLACCUS. 14. Q. CURTIUS RUFUS.

EXcrevit præter opinionem in molem justo majorem caput præcedens, 1 quod scriptores Latinos, ad ætatem auream pertinentes, recensuit. Nunc ad argenteam ætatem, quæ ab Imperii Tiberiani temporibus ad Vespasianorum usque tempora supputari solet, pedem promovemus. Et in ea primum ponimus MARCUM MANILIUM, Poëtam & Astrologum celeberrimum: ut sic à Mathematico scriptore caput istud incipiat, velut præcedenti colophonem Vitruvius atque Æthicus imposuere. Quod vero Manilium attinet, seu, ut alii vocant, Plinii præsertim adducti auctoritate, Manlium, cujus poëma Astronomicon ad Augustum Imp. scriptum habemus, diversa admodum de ejus ætate recentiorum est opinio. Quamplurimi enim nequaquam ad argenteum, sed omnino ad aureum seculum illum referendum ajunt, quippe qui sub Augusto vixerit, extremis ejus temporibus scribens. Alii contra demum ad ferream ætatem Manilium relegant: qua in sententia fuit Gaspar Gevartius *in Electis*, idemque sensit olim Ger. J. Vossius *l. II. de Arte Grammat. c. 26.*, nempe Theodosii temporibus eum demum vixisse tradentes, celebratum à peritia Astronomica à Claudiano Poëta & Julium Firmicum qui sub Constantino M. vixerat, etiam imitatum. Verum revocavit deinde istam sententiam suam Vossius *de Poëtis Lat. p. 36.*, & legenti sibi Manilium iterum iterumque omnia Augusti temporibus convenire videri, fassus est. Hinc Buchnerus, neque Gevartii, neque Vossii, rationibus adductum se profitetur, ut Manilium Augusteo ævo eximat: *de Commut. Rat. Dic. p. 326.*, & Barthius sub Augusto scripsisse Poëtam hunc dubitare non posse certo pronuntiat, quicunque modo finem libri primi perlegerit. Quod idem etiam asseverat Salmasius, & male Theodorum Manlium, quem Consulem creatum laudat Claudianus, & qui pedestri sermone librum de Rerum Natura, causis naturalibus & astris scripserat, cum Manilio Poëta confundi, notat: *præfat. ad Luc. Ampelium suum.* Et quem-

quemadmodum, hoc semel posito, plane absurdum est, Firmicum à Manilio, multo quippe antiquiore, usurpatum existimare; contra neque Manilium à Firmico visum, aut ad imitationem propositum, unquam fuisse, pluribus argumentis se ostendere posse idem Salmasius fidem facit, *de Annis Climacter. p. 587.*, cum aliâs Scaliger exscriptum haud raro totidem verbis à Jul Firmico Manilium contendat, & assentiatur G. J. Vossius. Ceterum, uti stylus Manilii jam asperior nonnihil ævo aureo est, & extremis ejusdem annis cusus; ita non male adeo fecisse putabimur, si Scriptorem, cujus vita ad Tiberium magna ex parte pertigit, Scioppium secuti ad argenteam ætatem referimus. Neque vero integrum ejus Astronomicon superest, sed solum libri V., & quinto tamen aliquid deest. Iidem libri Maniliani ob res & Materiam difficiles admodum & obscuri sunt. Interim Auctorem eorundem, quanquam non principibus poëtis, annumerandum, ornatissimum tamen vatem, & multis ex tumidis buccinatoribus ingenio priorem, recte Barthius judicat, *Advers. l. X. c. 26.* Lud. Vives de Discipl. p. 541. *Manilii Astronomicon*, ait, *grave est, sed didascalicon & sine motu, quemadmodum de Arato Quintilianus inquit: etsi hic noster assurgit nonnunquam, & ardentius spirat.* Primus Manilium edidit Poggius Florentinus Bononiæ A. 1474., quam editionem MSto Codice haudquaquam minorem habet Barthius *l. I. c. 8.* Decennio post Florentiæ Laurent. Bonincontrius, cum notis suis, eundem evulgavit A. 1484., postmodum ab Aldo editus est Venet. 1499. fol., & ab Hervagio Basileæ 1551. fol., utrinque cum Firmico, Arato Græco & Latina Germanici Cæsaris versione, aliisque adhuc similis instituti scriptoribus. Editus etiam est Romæ apud Mazochium in 4., & Lugduni apud Tornesium 1566. in 16., Jos. Scaliger autem, cum in Manilio complurima inquinata, corrupta, aut obscura, deprehendisset, ad emendandum non minus quam illustrandum Romanum Astronomum sese applicuit, atque id suis Annotationibus consecutus est, ut omnium vel laudes, vel invidiam, mereretur. Edidit primo Paris. A. 1577. apud Mamertum Patissonum in 8, quæ editio apud Commelinum Heidelb. 1590. in 8. denuo prodiit, Franc. Junii Variis Lectionibus & notis auctior: [in quibus præclare multa esse observata, Gerh. Joh. Vossius monet, eaque minus candide à Scaligero celata ait, Epist. 24. ad Hug. Grot. p. 81.] Auctior secundis curis Scaligeriana editio, à Raphelengio Lugd. Bat. in 4. 1600. excusa est. Tertiam vero, multis iterum additionibus locupletatam, una cum Thoma Reinesii & Ism. Bullialdi quibusdam animadversionibus, Argentinæ procuravit Joh. Henr. Bœclerus A. 1655. in 4. Quanquam vero tantum sibi ipsi tribuerit Scaliger, ut, neminem ita prout ipse Manilium, intelligere posse, jactitarit, Juniumque accusarit delirii ob tentatam locorum aliquot correctionem, *in Excerpt. Putean. p. 215.*, non semper tamen acu rem tetigisse Scaligerum, sed in emendationibus crebro impegisse, aliquando non

non ſatis bene intellexiſſe Manilium, Caſp. Barthius paſſim in Adverſariis animadvertit, *l. I. c. 8. IV. 3. VI. 10. XVIII. 12. & 18. XXII. 15. &c.* Qui & Franc. Junium parum attente codice ſuo, quem poſtmodum Barthius etiam inſpexit, uſum obſervat. Colomeſius *in Opuſculis p. 101.* Caſp. Gevartium ait ſibi Commentaria in Manilium, jam parata typis, & propediem edenda, monſtraſſe. Nihil tamen eorum prodiit Salmaſius vero multum inſeruit Manilio illuſtrando tum in Exercitationibus Plinianis, tum in Diatriba de Annis Climactericis & Aſtrologiæ veritate. In uſum Delphini editus eſt Manilius, cum Commentar. Mich. Fayi, Scaligerique & Pet. Dan. Huetii notis, Pariſ. 1679. in 4. Guido Fabricius Boderianus Manilium Gallicis verſibus exprimere olim cœpit, jamque librum primum ad finem ſe perduxiſſe ad Scaligerum ſcribit, reliquos etiam adjecturus, ad quod nogotium curas Scaligerianas ſibi longe plurimum profuturas ait. *V. Ep. Gall. ad Scal. l. I. ep. 17. p. 28.*

Cum Manilii Aſtronomico, in Aldina & Hervagiana Editionibus, excudi etiam ſolet C. JUL. HYGINI Aſtronomicum Poëticum, ſeu Hiſtoria ſiderum: fabulas de eorum in cœlum translatione narrans. Non in eodem vero pretio Hyginus apud omnes habetur. Nam, qui eum Auguſti Cæſaris libertum credunt Polyhiſtorem, & Palathinæ Bibliothecæ præfectum, de quo Suetonius agit de Illuſtr. Grammaticis c. 20., illi ad ætatem auream eum referunt, quod Borrichius facit, & alii. Contra, nonnullos deprehenſa in Hygini ſcriptis barbaries offendit, ne idem crederent, & mentio *ſuorum Imperatorum,* quæ Auguſti ævo non convenit; adeoque ad Antoninos potius illum auctorem referendum cenſet Barthius *l. II. Adverſ. c. 20.*, aut potius veterem Hyginum ab alio neſcio quo recentioris ævi homuncione contractum putat, ſimul & alia quædam ex aliis Autoribus conſtipata, ut non integer Hyginus amplius ſuperſit, ſed contractus parum judicioſe & interpolatus. Priori Barthii opinioni non multum adverſatur Voſſius *de Scientiis Mathem. c. 34. §. 8.*, & adſtipulatur Joh. Schefferus, qui conjunctim Hygini opera Hamburgi & Amſtelodami A. 1674. in 8. edidit, in Diſſertatione de vero hujus operis Auctore ætate atque ſtilo, quam libro præfixit. Addidit vero etiam Schefferus tum ſuos, tum Thomæ Munckeri Commentarios. Separatim alias Hygini Liber Fabularum editus eſt Baſileæ 1570. Heidelbergæ 1599. Poëticon Aſtronomicum præter alias editiones Venetiis 1485. lucem publicam aſpexit. Gromaticon ejus, ſive librum de Caſtrametatione, primus edidit Adr. Turnebus Pariſ. 1554. in 4., poſtmodum Nicol. Rigaltius illum notis illuſtrarit: & Petr. Scriverius ſuo Vegetio adjunxit Lugd. Batav. 1607. Fabularum liber cum Palæphato, Phurnuto, Fulgentio, aliisque ſcriptoribus mythicis, Pariſ. 1578. in 8. editus eſt, & Amſtelodami 1681., cum Notis Th. Munckeri.

3 Non minus ratione instituti, quam temporis, jungi prioribus duobus, Manilio & Hygino, solet CAESAR GERMANICUS, qui Arati Poëtæ Græci Phænomena Latino carmine expressit. Equidem hunc Cæsarem Suidas & Julius Firmicus C. Julium Cæsarem Dictatorem fuisse scribunt: sed eos falli, & Cæsarem Domitianum, à victis Germanis Germanicum dictum, ejus μεταφράσεως autorem esse, Vossius contendit de Poëtis Lat. p. 48. Plurimi Cæsarem Germanicum esse magnum illum Augusti Imp. nepotem, Drusi F., credunt, quod etiam haud improbabile. Præter Bononiensem editionem anni 1474., Aldinam & Hervagianam, quæ Manilium, Hyginum, Firmicum, ipsumque, Aratum, aliosque, una cum metaphrasi Germanici, exhibent, omnium optima est & elegantissima Arateorum editio, quam Hugo Grotius Lugd. Bat. in 4. A. 1600. adornavit.

4 Hyginum Augusti Imp. libertum diximus. Alius ejusdem Imperatoris libertus est TITUS PHÆDRUS, Thrax, cujus Fabulæ, sub Tiberio Imp. scriptæ, elegantissimæ Latinitatis, & plane aureæ, certatim commentariis virorum doctissimorum illustratæ sunt. Expertus equidem & hic Autor rigidos Latinitatis suæ Censores est, delicatulos illos, qui omnem fere cibum fastidiunt: sed repressit illos, atque optimi sermonis auctorem strenue defendit, Joh. Schefferus. Vide, si placet, quæ de ea re libro de Patavinitate Livii p. 159. diximus. Diu autem in scriniis veluti sepultus delituit Phædrus, donec illum protraheret, ederetque libros ejus V. Fabularum Æsopicarum, jambis elegantissimis scriptos, Petrus Pithæus, cum Notis suis, Conr. Rittershusii & Gasp. Scioppii, qui postremus Auctarium quoque fabellarum ex aliis auctoribus adjecit: Augustoduni 1596. in 12., repetita mox illa editione Lugduni Bat. 1598. in 8. Insequente anno Nic. Rigaltius Parisiis Phædrum cum suis notis emisit: estque ea editio curis secundis Rigaltii Paris. 1617. & tertiis 1630. recusa. Rigaltianis notis suas adjecit in librum I. Phædri Petrus Axenius Hamburgi 1671. in 8. Textum ex emendatione Rigaltii retinuit, suasque Phædro notas, & Gallicam Albini nescio cujus versionem, apposuit Tanaq. Faber: Salmurii 1657. in 4. & 1665. [Verum & de Rigaltianis, & Fabri curis, abjectissime judicat Marq. Gudius Epist. VII. ad Nic. Heinsium p. 8., ubi postquam satis diu in Tanaq. Fabri Epistolas & alia varia φλυαρίας, ut ille loquitur, documenta, esset invectus; de Phædro etiam ejus ita scribit. *Quam sunt inanes ad Phadrum conjectura, in quibus nihil sani reperio: misere omnem operam ludit ὁ κεράστης. Si quis mihi fidem non habeat, loquatur Phadrus ipse:*

. . . Materiæ tanta abundat copia,
Labori Faber ut desit, non Fabro labor.

Inspice locum, & ridebis præsagientis sibi suavissimi fabulatoris venustum oraculum; *non*

non indigna est ἐπιγραφή, quæ curis Salmuriensibus præfigatur. Hoc inprimis non possum exputare, quod judicio Rigaltianam tertiam editionem typis repeti curaverit. Nulla est minoris fidei & probitatis. Rigaltius ibi contra veterum librorum Auctoritatem, locis paulo corruptioribus, aut plane deletis, aut frivole mutatis, suo arbitratu textum turpiter deformavit, pessimo exemplo, ut lectori ne minimam quidem rationem audaciæ suæ redderet. Pergit Gudius, idque exemplo probare, & tum in Salmasii emendationes nonnullas Phædri stilum stringit] Fabrum in adornando suis studiis Phædro excepit Joh. Schefferus, & omnino ter illum edidit, suis & Franc. Guieti notis, indiceque Freinshemii locupletissimo, illustratum, Upsaliæ 1663. 1666. & Hamburgi 1673. in 8. Addidit quoque Albini versionem Gallicam. Posthumas Joh. Freinshemii in Phædrum notas cum indice Henr. Holstius Argent. 1664. in 8. edidit. Scripsit & in eundem auctorem notulas quasdam Isaac. Neveletus, & Joh. Ludov. Praschius. In usum Delphini illum edidit Paris. 1675. in 4. Petrus Danetus. Apud Batavos, cum figuris æneis & notis Variorum, Joh. Laurentius: Amstelod. 1667. in 8. Post tot multorum criticorum labores, multi supersunt tamen in textu Phædri errores, ac vincet omnium conatus, si quando in lucem prodibit, Marq. Gudii Commentarius, qui Vir Illustris, Rigaltiano codice usus, magnam invenit emendationum copiam, quas non observaverat Rigaltius ipse. [Rogatus fuerat olim Gudius à Scheffero, ut ipsi Phædrum edituro notas suas una edendas communicaret, verum abnuit ille, quanquam paucis diebus colligi sua, & in ordinem digeri posse, fassus, rationem vero denegati officii istius adjecit graviora in itinere suo negotia. *vid. Epist. cit.* Nihil omnino dedit autem ille, dum viveret: nunc post mortem ejus, in Belgio esse, qui digerat, & qui editionem Phædri paret, ajunt: quod ut quamprimum fiat optandum est: neque enim vulgaria Gudius promittit] Refert in Epistolis ad Scaligerum Gallicis Nicol. Fabricius Peirescius, se ex Pinello aliquoties audivisse, Scaligerum esse in Phædrum aliqua molitum, cujus rei certitudinem exposcit. Verum nihil earum Animadversionum unquam comparuit. *vid. Ep. 46. lib. I. & ep. 39. lib. III.* In Rigaltiana Phædri editione multas esse notas Salmasianas Laur. Crassus testatur Elogior. P. II. p. 210. Ceterum de dictione Phædri inprimis etiam conferri merent Vavassor *de Ludrica Dictione p. 205 seqq.* & Barthius *Adversar. l. XLVII. c. 10. & l. LII. c. 3.*, qui eum à censura nasutulorum defendit, simul loca quædam illustrat.

Poëtas insequatur elegans ejus temporis Historiæ Romanæ scriptor, VELLEJUS PATERCULUS, seu Cajus ille, seu Publius, sive demum Marcus vocatus fuerit, miles olim, & sub Tiberio in Germanico bello peditum præfectus, in Pannonico sub eodem legatus; postea, abdicata militia, historiam rei Romanæ scribere aggressus est, librisque duobus com- 5

pendium illius dedit; quorum prior tamen, gentium aliarum historiam enarrans, magna sui parte mutilus est. Postquam Vellejum primus Beatus Rhenanus, cum quibusdam notis Joh. Alb. Burerii, è typographia Frobeniana, Basileæ A. 1520. in lucem protulisset, nescio quid Andr. Asulano in mentem venerit, ut, in præfatione ad Livium à se editum, graviter ob id in Basileenses inveheretur, velut spurii scriptoris intempestivos admodum protrusores, queis omni modo propterea detractum cupit. Verum longe aliter omnes eruditi judicarunt, queis Vellejum inspiciendi cura fuit: recteque Lil. Greg. Gyraldus, Dial. II. de Poëtis, insulsam vocat sequiorem illam suspicionem Asulani. Atque hinc certatim Vellejum illustrarunt Jac. Bongarsius, Valens Acidalius, Janus Gruterus, Justus Lipsius, Jac. Schegkius, Aldus Manutius junior, Fulv. Ursinus, Frid. Sylburgius, Godeschalcus Stevvechius, Gerhardus Vossius adolescens, Gerardi Johannis F., Christoph. Ad. Rupertus, Joh. H. Bœclerus, alii, quibus ob passim observata in Vellejum etiam Scaliger & Salmasius annumerari merentur. Ex omnium horum laboribus notas, quas præcipuas judicabat, excerpsit, ediditque ita, Anton. Thysius Lugd. Bat. 1668. in 8. Bœcleri editio duplici vice prodiit, elegantissimo commentario instructa; semel illi adjecta etiam est dissertatio de Amnestia, sed quæ in editione secunda, Argent. 1663. in 8. excusa deest, & loco ejus adsunt Characteres politici Vellejani, elegans libellus, seorsim & ipse A. 1672. editus, quo examinat auctor descriptiones personarum, quas instituit Vellejus coloribus politicis. Editio Lipsii cum Tacito procurata est apud Moretum Antvverpiæ A. 1607., postquam an. 1592. jam cum illius emendationibus prodiisset. Aldus Manutius suam Venet. A. 1581. in 8. exhibuit. In Delphini usum Rob. Riguez, Jesuita, Vellejum, paraphrasi, notis & indice vocabulorum omnium, instructum, dedit Paris. 1675. in 4. [Nuper etiam A. 1693. Vellejus Oxonii editus ab anonymo quodam viro docto est, additique Henr. Dodvvelli, viri eruditissimi, Annales Vellejani.] Fragmentum quoddam Velleji magno strepitu Wolffg. Lazius è bibliotheca Cæsarea protraxit; sed cui se opponunt, falsique nominis fragmentum, ex Abbate Urspergensi depromptum, ostendunt Velserus & Vossius, ille Rer. Augustan. l. III., hic de Hist. Lat. l. I. c. 24. p. 120. seq.

6 Sub eodem Imp. Tiberio vixit VALERIUS MAXIMUS, paulo tamen, ut observat Vossius, post Vellejum, quippe qui Sejano turpiter adhuc adulatur, quem contra Valerius interemptum jam vehementer exagitet. Dictio tamen ejus tam aspera est horridaque, ut jam olim Erasmus, in Ciceroniano, Afro magis similem esse, quam Italo, eum Auctorem judicarit, nec magis Ciceroni similem, quam homini mulus. Hinc in varias opiniones itum à viris doctis. Plerique non integrum Valerium, sed ejus epitomen

men, tantum superesse volunt: quod tamen non usque adeo certum. Reliquit Exemplorum, seu dictorum factorumque memorabilium, libros IX. In exemplaribus scriptis hujus auctoris tantam esse varietatem, notat Barthius Adverſ. l. XIX. c. 15., ut componere nova veteribus adorsus vix scias, quorsum vertere sententiam velis. Idem Barthius l. I. c. 10. Valerium Maximum, minime ex genio seculi locutum, Vitruvio leviorem invidiam facere posse ait: adeoque quin ipsiusmet Valerii labor is quem habemus hodieque supersit non dubitat. Conf. Ludov. Vives de Discipl. p. 521. Antiquissima Valerii Maximi editio est Veneta, quæ apud Joh. Forolivium, cum Omniboni Leoniceni commentariis, A. 1482 in fol. prodiit. Alia Veneta est anni 1494. cum commentario Oliverii Arzignanensis, cui postmodum Jod. Badius Ascensius notas suas adjecit, & recudit ita Valerium Paris. 1522. Prodiit & Aldina Valerii Maximi editio, aliaque iterum Veneta, cum notis Sebast. Corradi: Basileenses aliquot suis notis illustravit Henr. Glareanus: Steph. Pighius autem repurgando è codicibus MSS. auctori horas bonas optimo cum successu impendit, & locis sexcentis castigatum, cum suis notis, edidit apud Christ. Plantinum A. 1567 in 8. Repetitis inde editionibus Justus Lipsius quoque suas notas adjecit: ibid. 1585. & 1592. in 8. Hanovienses Lipsii Pighiique curis Christoph. Coleri animadversiones adjecerunt A. 1614. in 8. Extant & in Valerium Christ. Ad. Ruperti Dissertationes & observationes, seorsim editæ, una cum observationibus ad Vellejum, quibus multa, quæ ad variam eruditionem & civilem prudentiam spectant, continentur. Ex his omnibus excerptis systema editionis Valerii cum variorum notis confecit Anton. Thysius Lugd. Batav. 1651. 1655. & 1670. in 8. Joh. Vorstii editionem Berol. 1672. in 8. nemo ignorat. In Delphini usum edidit Valerium Maximum Petrus Josephus Cantelius Paris. 1679. in 4.

Ad hanc classem Auctorum etiam pertinet CORNELIUS CELSUS, 7
qui castissima Latinitate sua, qua rem difficillimam, artem Medicam, expressit, id consecutus est, ut Latinorum Hippocrates, & Medicorum Cicero, diceretur. Sed mendis plena sunt hactenus opera ejus. Primum prodiere apud Joh. Rubeum, cum ejusdem notis, Venet. 1493. in fol., inde sæpius Venetiis, Parisiis, Basileæ, Lugduni, Aureliæ Allobrogum, Hagenoæ repetita sunt, & notis identidem variorum doctorum virorum, Bapt. Egnatii, Guil. Pantini, Rob. Constantini, Jerem. Thriverii Brachelii, Balduini Ronssei, Pet. Pauvvii, Joh. Cæsarii, Joh. Ant. van der Linden, emendatus illustratusve est, sed multa tamen supersunt in ipso textu sphalmata, MSS. codicum & Criticorum defectu nondum sublata. Et miror sane, ex tam ampla Criticorum gente neminem fuisse hactenus, qui sufficientem laboranti medico manum medicam adhibere voluerit. Optima fere est editio,

 quæ

quæ cum notis Brachelii & Ronſſei Lugd. Batav. 1592, apud Franc. Raphelengium, in 4. excuſa eſt: Lindeniana Elzevirianis typis in 12. 1657. prodiit. Nuper vero A. 1687. inſignis ille Philologus atque Medicus, Theodorus Janſonius ab Almeloveen, non minus nitidam, quam emendatam Celſi editionem, Amſtelodami in 12., adornavit, inſeruitque illi Scholia, quæ inter legendum ſuo codici Iſaacus Caſaubonus adſcripſerat, addit & Rob. Conſtantini notulas, tum locos ubique parallelos, tam ex ipſomet Celſo, quam quæ ex Hippocrate ad eum illuſtrandum facerent, appinxit, indiceque rerum & verborum locupletavit. Uberrimum indicem, ſeu Lexicon potius, in Celſum, una cum Variis lectionibus & notis, olim Joh. Rhodius confecerat, quæ, cum ampliſſimis ſuis commentariis medicis, Philologicis, Antiquariis, in Celſum edere moliebatur Thomas Bartholinus, verum utriusque curas longe utiliſſimas ferale Bibliothecæ Bartholinianæ incendium ſufflaminavit: qua de re Bartholinus in Epiſtola de incendio Bibliothecæ ſuæ queritur. E laboribus Rhodii Vita tamen Celſi ſuperſtes manſit, quam editioni ſuæ Almeloveenius præmiſit. Ceterum aliorum quoque virorum doctorum molitiones in Celſum evanuerunt. Fuit Tonningæ Medicus quidam doctiſſimus Jacobus Holſtius, qui à multis annis ſaxum hoc volvit: ac vidi ipſe aliquando commentarii ejus partem aliquam, quem ille triplicem ſtruxit, Medicum, Philologicum & Grammaticum: ſed, cum MSS. codicum copia fuerit deſtitutus, non ſatis feliciter hoc in argumento verſari poterat: aſt tamen luce dignus labor illius eſt, quam an aliquando aſpecturus ſit, dubito, cum jam ipſe fatis conceſſerit. Similiter Joſ. Scaligeri, Joh. Walæi, Ælii Everh. Vorſtii, Jac. Mentelii, conatus in Celſum perierunt.

8 Quodſi vero de Juſtino, num recte ad ætatem argenteam referatur, dubitarunt aliqui, de M. ANNÆO, & L. AN. SENECIS dubitari haudquaquam poteſt. Pulcerrima utriusque Rhetoris ac Philoſophi, opera illa ſunt, & inprimis hujus ſcripta ſapientiæ moralis pleniſſima. De ſtilo Senecæ jam tunc aliquid à nobis dictum, cum de ejus Epiſtolis ageremus lib. I. Recte ſane judicavit Quintilianus, *Inſtit. lib. X. c. 1.*, ejus imitationem adoleſcentum manibus excutiendam, cum Eloquentia Senecæ dulcibus vitiis abundet, quæ facilius, quam ſaniora, à juventute in imitationem trahuntur: quare, ut à robuſtioris ingenii hominibus, & ſeveriori lectione ſatis firmatis, legatur, ſuadet Luculentum de Seneca & prolixum judicium Eraſmi vid. in Epiſtolis ejus, lib. XXVIII. ep. 12., p. 1663., cui addi etiam poteſt Gronovius in epiſtola nuncupatoria ſui Senecæ. Patinus tanti Senecam fecit, ut eum, Plutarcho & Ariſtoteli junctum, Bibliothecam integram conſtituere poſſe crediderit. Præcipuæ Senecæ editiones ſunt Pariſienſis, quæ cum Ferd. Pinciani, M. Ant. Mureti, Nicol. Fabri,

Jani

ized by Google

Jani Gruteri, Franc. Jureti, Andr. Schotti, aliorumque, notis A. 1637. in fol. excusa est: Lipsianæ aliquot, Antvverpiæ, Lugduni Batav. & Amstelodami, diversis formis editæ, & identidem à Lipsio revisæ: inprimis vero ceteris præstant Gronovianæ duæ, quarum prior Amstelodami apud Elzevirios 1659. in 12., IV. voluminibus, lucem publicam aspexit; posterior junctas quoque Lipsii notas integras, & in Rhetorem Senecam Andr. Schotti curas, ut & notas Joh. Schultingii, habet, prodiitque iterum apud Elzevirios 1672. in 8., voluminibus tribus. Miserat jam olim Gronovius A. 1650. suas in Senecam notas, tum adhuc MSS., Sarravio, ejusque judicium flagitarat: ad quod petitum ita Sarravius Epist. p. 317. *Naudæo tuas in Senecas notas tradidi. Mihi sane eximiæ videntur: fere enim omnes ad ipsum textum contuli, ut melius de illis judicarem. Tibi gratulor, quod istis nactus sis typographum, virum honestum & locupletem: nec possit typos suos nobilitare meliori & magis vendibili libro. Perge ergo in isto quoque Seneca literas demereri. Te sane solum istis in regionibus excellere video, & eruditam crisin exercere.* Moliebatur jam tum quoque Gronovius Senecæ Tragici editionem, ut ex eadem epistola Sarravii clarum fit, in qua moneta, ne curam ejus suscepti in se operis deponat. Neque etiam factum id, sed, inprimis ope cujusdam Florentini optimæ notæ codicis, Tragicum Senecam esse præclarissime emendatum res ipsa probavit, cum A. 1661. ille in 8. cum notis Gronovii prodiret. Notas autem ex Avtographo parentis auxit, adjecitque variorum selectas, Jac. Gronovius Amstelod. 1682. in 8. Quam aliâs circa Senecam Tragicum inter se varient autores, & ut à nonnullis ille idem cum Philosopho judicetur, ab aliis ejusdem filius: rursus ab aliis frater, aut ex fratre nepos: demum à nonnullis non unus omnium Tragœdiarum Auctor, sed varii reputentur, ut hic prolixe recenseatur, opus non est, cum ex aliorum scriptis abunde notum sit. Tantum de dissensu Lipsii & Scaligeri aliqua subnotabimus. Mutarat ordinem Tragœdiarum Lipsius, Troadas magistelli potius, quam Senecæ opus esse judicabat, Octaviam plane spreverat, & sub Domitiano scriptam futilem & ineptam ajebat. Contra Scaliger pueriliter maximum criticum judicasse inquit; Troadas Divinam tragœdiam, omniumque principem, vocat, neminemque Lipsio assensurum confidenter affirmat, nisi imperitos. Novem illarum unum genium, unum parentem agnoscit. Octaviam optimum poëma à domestico Octaviæ, Senecæque amico scriptum autumat. Et id quidem eo animo dicit Scaliger, ut, se nemini ista critica sua concessurum, multa cum confidentia inculcet. *Epist. 247. & 414.* Neque tamen propterea omnibus persuasit: sed aliter, præter multos, quos non nomino, judicarunt Gronovius, & Barthius Adverſ. *lib. XLIV. c. 25.* Jac. Gaddius Franc. Florido Sabino succenset, quod Lection. Subcisiv. p. 119. Senecam Tragicum nullo in subsellio ponat, cum tamen comparate

Digitized by Google

rate solum Floridus loquatur, &, si Græcis comparetur Tragicis Seneca, illum multo esse minorem dicat: adeoque male idem Gaddius: *Erratum palmare,* ait, *vel flagitium potius, committet (Sabinus) suo judicio, dum Senecam, Latinæ Tragœdiæ Monarcham vel Dictatorem ne nominat quidem inter Latii Tragicos imitandos; sed nos mittit ad Græcos, illo iniquissime præterito. Hic me continere non possum.* Verum, seu se continere possit Gaddius, sive nequeat, parum interest, cum Hispanicus ille tumor in Seneca à nemine peritiorum negetur. Ampliore commentario illustravit Senecam Tragicum M. Anton. Del Rio, ediditque Antvverpiæ 1576. in 4. Jamdudum ante hanc editionem apud Jodocum Badium Ascensium, cum ejusdem & Bernardi Marmitæ Cajetani commentariis, 1514. Seneca Tragicus in fol. & apud Aldum 1517. prodierat, ab Hier. Avantio castigatus, & præmissa hujus de variis carminum Senecæ generibus Dissertatio. Avantii Dissertationem, cum alia de eodem argumento Georgii Fabricii, copulavit, adjecitque suæ editioni, Petrus Scriverius quam ex recensione sua, cum integris J. Lipsii, Franc. Raphelengii, Q. Septimii Florentis Christiani, Hier. Commelini, Jos. Scaligeri, Jani Gruteri, Dan. Heinsii & Joh. Is. Pontani, Lugd. Batav. 1621. in 8. emisit. Scripserat etiam Lectiones in Senecæ Tragœdias Mich. Piccartus: verum illæ in manus rapaces inciderunt, atque ob id ipsum suppressæ sunt, ut eo tutius plagio aliorum inservirent: prout ex epistola Nic. Rittershusii ad Richterum notat Thomasius Dissert. de Plagio §. 188. Cum notis selectis variorum edidit Senecam Ant. Thysius Lugd. Batav. 1651. in 8., brevissimis vero notulis instructum Oxonienses è theatro Sheldoniano 1679. in 12. dederunt Farnabianam editionem taceo, quæ etiam spernenda non est.

9 Senecæ Nepotem ex fratre addimus M. ANN. LUCANUM, Cordubensem Poëtam, cujus Pharsalia varia doctorum virorum judicia subiit. Hugo Grotius tanti eum fecit, ut, referente Patino in Epistolis, illum perpetuo in sinu gestaret, & nunquam ambularet sine Lucano. E contrario tantopere illum spernunt alii, ut ne quidem inter Poëtas ferant, sed ad Historicos ablegent. Sic jam olim coævus scriptor Petronius illum sugillavit: *Ecce,* scribens in Satyrico, *belli civilis ingens opus quisquis attigerit, nisi plenus literis, sub onere labetur. Non enim res gestæ versibus comprehendendæ sunt, quod longe melius historici faciunt, sed per ambages, Deorumque ministeria, & fabulosum sententiarum tormentum præcipitandus est liber spiritus; ut potius furentis animi vaticinatio appareat, quam religiosæ orationis sub testibus fides.* Idem etiam noto epigrammate innuit Martialis, de quo vid. Vossius de Histor. Lat. l. I. c. 26. Quintilianus Instit. l. X. c. 1. Oratoribus magis quam Poëtis annumerandum censet Lusanum, ardentem, & concitatum, & sententiis clarissimum. Nihilominus illum adeo magni fecit Trajanus Boccalinus, ut, Relat. 86., cum

cum Virgilium Imperatorem Heroicorum constituisset, Lucanum ejus faciat Vicarium. Male utique, cum Statius minimum par, melior autem Claudianus sit. Ceterum Statius, quem modo diximus, Genethliacon Lucani scripsit, quod in Sylvis ejusdem reperitur, & in eo versum quoque hunc posuit.

Bætim Mantua provocare noli.

Hunc versum cum Anton. Mancinellus pro Lucano Virgilio præferendo allegasset; Franc. Floridus Sabinus, acerrimus Mancinelli hostis, longe aliter & in opprobrium Lucani explicat, quasi nempe à Statio Virgilius admoneretur ironice, ne Lucanum, miserum poetam, provocet ad certamen, eadem ratione, ac si fortissimum Achillem moneres, ne imbellem Thersitem forte sibi adversarium posceret. Addit Floridus, *Subcisiv. Lect. l. II. c. 20. Quodsi non hæc fuit Statii sententia, nihil unquam stultius prolatum fuisse affirmarem.* Persuasissimus enim est Sabinus, ne juvenilia quidem Virgilii carmina cum Lucano ulla ratione comparari posse, sed *Culicem* Maronis plus artis & elegantia habere, quam omnia ad unum Lucani scripta; unicamque Eclogam Virgilianam sexcentas Thebaidas Statianas ingenio, judicio, candore, antecellere. Adeo autem ægre fert istud Floridi judicium Jac. Gaddius, ut, postquam illa verba: *Quodsi non hæc* &c. recensuisset, *p. 185. T. II.* mox ita suam epicrisin addat: *Hæc merito possem usurpare de Florido scribente. Intolerabile est hoc judicium sine judicio, cum Ecloga illa sint, longe impares mole ac dignitate poëmatibus epicis Statii, Lucani, Ovidii, Claudiani, Valer. Flacci: ut prætercam Tragica Senecæ, Lyrica Horatii: aliorum Latii principum elegias, satyras. Impares etiam illas judico poëmatiis heroicis Sannazarii, Pontani, Fracastorii, Vidæ, Politiani, & recentiorum.* Verum hoc longe ineptius est hominis imperiti judicium, quam ut ullo etiam modo ferri possit. Ita vero semper judicat Gaddius, & ineptit, ne sui dissimilis forte videatur. Simile est, cum alibi Lucanum ait orationis præstantia meliorem Homero, nec deteriorem Virgilio, videri posse, quicquid etiam scripserint Jul. Cæs. Scaliger, Idololatra Virgilii, & Lil. Gyraldus, Virgilii & Homeri nimius cultor. Nempe his longe præstat judicio Gaddius, sæpe vix mentis compos. Scaliger, *de Re Poëtica l. III c. 26*, Lucani orationem vocat superbam, & minacem quæ auditorem invitum, atque alibi animo hærentem, ubi vult tenere aut trahere, abigit: tyranno haud absimilem, qui mavult metui, quam amari. Idem prolixe, in comparatione Lucani cum Nicandro, ostendit *l. V. c. 15.* Gyraldus *in Historia Poëtar. Dial. IV.* [Operum nuper editorum P. II. p. 138.] *De Lucano*, ait, *sic statuatis velim, ut eum non modo cum Virgilio non conferatis, ut Statius fecit & Martialis, sed eum neque secundum, neque tertium, dicatis: vel, si dixeritis,*

- - - Longo proximus intervallo:

Digitized by Google

cum neque in quadrigis cum secundum numeremus, aut tertium, qui vix è carceribus exierit, cum palmam jam primus acceperit; ita nec in poëtis, qui tantum absit à primo, vix ut in eodem curriculo esse videatur. Sunt tamen quadam in Lucano, quæ qui sine Virgilii comparatione spectavit, satis magna dicat, quæ, si cum judicio & delectu legantur, non indigna sint imitatione: id tamen caute, & diligenter, ne vitia specie virtutis irrepant. - - - Illud ausim de Lucano affirmare, quod M. Tullius de Cordubensibus suorum temporum poëtis: qui eos nescio quid pingue & peregrinum sonare putabat. Hæc ibi Gyraldus, qui in sequentibus etiam præcipitem Lucani calorem notare pergit. De comparatione ejus cum Virgilio, agit August. Mascardus *de Arte Historica p. 444.*, atque idem, quam non habeatur poëta, p. 551. conferendus. Peritiam rei Astronomicæ hauriri etiam è Lucano posse, crediderunt nonnulli, &, cum Jos. Scaliger, in libris de Emendatione Temporum, illorum errorem castigasset, seu potius notasset errata Lucani, hyperaspisten Poëtæ egit Franc. Insulanus, Parisiensis, edita adversus Scaligerum Apologia Mathematica pro Lucano Paris. 1582. in 4. Verum acri Epistola, ad Mamertum Patissonum scripta, librum illum excepit Scaliger, nec magis scientiæ astronomicæ Insulano, quam Lucano ipsi, relinquit: Ait inter alia: *Tu* (Insulanum ita alloquitur,) *qui neque, quid sit poësis, quod quidem aperte clamaret tua carmina, neque quid astronomia, nisi quod quidam tibi dictavit, scis; tu, inquam, nos docebis & poësin Lucani & Astronomiam: qui, si propius totum opus Lucani putare volueris, non solum nullam Astronomiæ peritiam in eo homine reperies, sed & importune semper interjectam rerum cælestium mentionem, & levem, vanum & ostentatorem juvenem illum fuisse deprehendes.* Sed quorsum ea nos hic apponemus, quæ prolixe apud Scaligerum ipsummet Ep. III. tota legi possunt. Interim, licet nævis hisce, notatis hactenus, scatere Lucanum negari utique non possit, recte tamen in eo aliqui entheum ardorem & furorem illum poëticum animadverterunt: & inter alios quoque Gaddius, qui libro V. tali furore abreptum præcipue agnoscit; ubi describens maximam tempestatem, qua jactitatus in navicula Cæsar est, extraordinarias animi conceptiones & hyperbolas effudit, immodicas certe, sed sublime & peracutum Poëtæ ingenium indicantes; quæ hac ætate Italis placerent, supra modum amantibus & admirantibus acumina & sensa inusitata, ac supra commune fastigium evicta. Et eundem quoque eloquentiæ genium seculo Neroniano fuisse, probe Barthius animadvertit, adeoque condonandum aliquid, vel ex isto quoque capite Lucano, haud abs re monens: ipse etiam in eodem doctrinam haud vulgarem, spiritumque prorsus heroicum, agnoscit: propter, grave, nervosum & acutum vibransque & penetrabile sententiarum pondus, quibus universa ejus oratio mirifice floret, adeo, ut in eo genere parem nullum unquam habuerit. vid. Adversf. l. LIII. c. 6. toto; & de auctore vitæ Lucani l. XXIII. c. 3. Conf.

Roland.

Roland. Maresius Epist. l. I. ep. 8. Hallervordius in Spicilegio p. 126., Mich. Neander Erotem. Gr. L. præfat. p. 192. seq. Vives de Disciplinis p. 520. (quem tamen, dum Virgilio Lucanum præfert, falli, Scaliger haud abs re in Primis Scaligeranis p. 149. monet), & alii. Est vero Lucanus inter primos Latinæ linguæ auctores, qui, post artis typographicæ inventionem, typis exscripti sunt, nimirum Romæ A. 1469. cura Joh. Andreæ, Episcopi Aleriensis, impressus in fol. Eodem seculo Venetiis, & haud multo post initium insequentis Parisiis, in lucem prodiit Lucanus variis virorum doctorum, Joh. Sulpicii, Verulani, Phil. Beroaldi, M. Anton. Sabellici, & qui Parisiis eum suis typis excudit, Jodoci Badii Ascensii, aliorumque, illustratus: repetita quoque ejus Editio cum Lamberti Hortensii, Sulpiciique, notis Basil. 1578. in fol., & Francofurti, cum Jac. Micylli aliorumque annotationibus, in 4. Nemo vero diligentiorem utilioremve operam Lucano navavit, quam Hugo Grotius, è cujus recensione primo prodiit ille apud Raphelengium Lugd. Batav. 1614. in 8., cum notis: hinc altera vice una cum notis Farnabii editus in 12. 1651. Uberrimum indicem Theod. Pulmannus adjecit. Servavit hunc; & Grotii, Farnabiique integras, reliquorum selectas notas, collegit in sua Lucani cum variorum notis editione Corn. Screvelius, Amstelod. 1658. in 8., cui quoque Supplementum Pharsaliæ Lucani libris VII. ab Anglo homine, Thoma Majo, scriptum adjecit, quod antea separatim A. 1640. Lugd. Batav. prodierat. Eadem vero editio Screveliana Lugduni in Gallia A. 1670. repetita est. Jac. Gaddius refert, Joh. Bapt. Guarinum aliquid in Lucanum scripsisse: sed nihil vidi. Forte igitur ineditum illud est, velut notæ Joh Wovverii in eundem poëtam, quæ MSS, in Bibliotheca Gottorpiensi adservantur.

Quem paulo antea Lucani Pharsaliam sugillasse diximus, T. PE- 10
TRONIUM ARBITRUM, in eadem Neronis Imp. aula vixit, Massiliensis, Eques Romanus, atque etiam aliquando Consul, nulla alia ferme re, quam erudito luxu ad id famæ atque dignitatis prolatus, referente Tacito, atque hinc inter paucos familiarium Neroni adsumtus est, elegantiæ arbiter, dum nihil amœnum aut molle affluentia putaret, nisi quod Petronius approbavisset. Tandem vero tamen ab æmulis Cæsari redditus invisus, venas sibi præcidit, per intervalla obligatas iterum, resolutasque, ut eo mollius vitam expelleret, essetque coacta mors fortuitæ similis. Impurissimum ille Satyricum moriens jam loco testamenti conscripsit, in quo Principis flagitia sub nominibus exoletorum, feminarumque, lascivissima scriptione, sed tersa tamen nitidaque perstrinxit. Fuerunt, qui Petronium, Satyrici Auctorem, eundem cum Petronio Bononiensi Episcopo fuisse arbitrarentur, seculi post C. N. quinti præsule, vitæ sanctitate claro. Verum iis haud immerito

Digitized by Google

succenset, acriterque turpem adeo *ἀνισορησίαν* castigat, Lil. Gyraldus de Poët. Lat. Dial. IV. Quanquam autem non integer supersit Petronius, sed primo exiguum tantum ejus fragmentum prodierit, idque immani lascivarum spurcitierum ingluvie scatens; mirum tamen, quam multi Christianorum restituendo, illustrandoque turpi nequitiarum promocando insudarint, bonasque interdum horas male perdiderint. Prima ejus editio est Veneta A. 1499., quam infinitæ propemodum aliæ sunt secutæ: non paucas tantum recensebimus. A. 1610. Helenopoli, ut titulus præ se fert, Melch. Heimsfeldius Goldastus, cum variorum notis, Petronii Satyricon dedit, Francofurti alia, cum variorum integris notis A. 1621. in 8. prodiit, & alia multo amplior in 4. A. 1619., in quam Pet. Pithœi, Joh. Wovverii, Joh. Alex. Brassicani, Joh. Aurati, Erici Memmii, Alph. Delbenii, Claud. Puteani, Jac. Bongarsii, Mam. Patissonii, & Joh. Weizii notæ, emendationes & observationes, ac Josephi Anton. Gonzalez Commentarii, confluxerunt, adjectis præterea Joh. Pet. Lotichii vastis Excursibus Physico-Medicis, queis longe plurima ad rem Veneream facientia continentur: hac enim parte ad superstitionem usque diligens fuit Lotichius, eamque in rem, ne forte aliquid talium elegantiarum fecisset, Scioppii notulas adjecit, queis hic venereas phrases in Petronio occurrentes verbis Germanicis expressit, nempe, ut se diligentem ostenderet Commentatorem, monstraretque similes habere labra lactucas. Perstringit illum Lotichii commentarium satis acriter Goldastus in Epistola quadam ad Casp. Hoffmannum, quæ in Mantissa secunda Epistolarum, Georg. Richteri Epistolis addi solitarum, p. 555. legitur. Ita autem ibi Goldastus. *Vides, quantum à te, tuo instituto ac judicio, Lotichius dissideat. Volebam hominem amicum hac occasione ad lectionem veterum Medicorum deducere, quorum illum prorsus expertem & negligentem esse advertebam: sed judicio destitutus, nec in bonis Auctoribus versatus, nobis undiquaque compilavit, quæ ad grandem efficiendum librum convasare, ex Cornucopia, Calepino, Textoris Officina, Erasmi Chiliadibus, & consimilibus scriptis, poterat, ut tandem monstrosum, horrendum & insanum magnum istud commentum pareret.* Ceterum est & quædam Petronii editio, cum notis Joh. Burdelotii criticis & glossario Lugduni Batav. 1645. in 12. vulgata. Eodem anno Ultrajecti Petronium, cum notis variorum, in lucem emisit Simon Abbes Gabbema. Posthæc insigne aliud fragmentum Petronii, integram fere Cœnam Trimalcionis describens, in Dalmatia Tragurii, è Nicol. Cippici Bibliotheca, eruit Marinus Statilius, i. e. vero nomine Petrus Petitus: atque id, Oratore Veneto, qui tum Romæ degebat, auctore à Paulo Frambotto, typographo Patavino, editum est Patavii A. 1664., præmissa præfatione, quæ rem omnem uberius edocet. Hoc exemplum Nicol. Heins. ad Joh. Schefferum transmisit, qui Upsaliæ A. 1665. recudi curavit, cum notis Indiceque suo, & Dissertatione præliminari, qua genuinum istud

istud fragmentum asserit. Hinc edidit Thom. Reinesius Lipsiæ 1666. in 8., cum Schefferi suisque notis: is quidem non omnia supposita, sed tamen aliqua à barbara manu agnoscit; dissentitque in nonnullis à Scheffero, qui vicissim illi quædam reposuit in Appendice seorsim edita. Sequenti Anno 1667. Christoph. Arnoldus fragmentum Petronii Traguriánum denuo edidit Noribergæ in 8., cum Joh. Caji Tilebomeni conjecturis, Hadriani Valesii & Joh. Chr. Wagenseilii Dissertationibus Epistolicis, & aliorum Clarissimorum virorum judiciis, quibus res illa in utramque partem disputata est. Tilebomenius, quem per anagramma Jacobum Mentelium esse Placcius aperit de Pseudon. p. 166., genuinum, ut videtur, agnoscit, cujus præfatio multa prolixe de Petronianis editionibus in universum commemorat: Valesius, Wagenseilius, & alii quidam, diversum judicant, de fide Statilii & MSS. codicis dubitantes: queis accedunt etiam Placcius l. c. & Joh. Frid. Gronovius, lib. Novo Observat. p. 198. & Franc. Vavassor Epigrammatum lib. II. ep. 81. 82. 83. Tandem vero productus codex MSS. ille Dalmaticus Romæ est, & scriptura ejus satis antiqua observata, ut dubium quoque amplius nullum superesset. Id docent me literæ Clar. Schefferi, A. 1669. Mense Martio ad me scriptæ, quarum verba apponam. *Ego nihil habeo, quod nunciem, nisi hoc unicum, quod scribam non meis, sed Clar. Falconerii verbis, ex epistola Romæ exarata ante sex hebdomadas ad Nobil Nicol. Heinsium. Exciderat, inquit, pene, quod Cl. Schefferum scire præcipue interest, allatum huc tandem è Dalmatia Petroniani fragmenti codicem, quem, constanti eruditorum omnium suffragio, ante 300. circiter annos scriptum fuisse constat: ut inde validissimum argumentum peti possit ad eorum opinionem evertendam, qui id fragmentum supposititium asserere præcipiti judicio conati sunt. Nemo enim erit, cui persuadeant, ea ætate quenquam fuisse, cui Petronii larvam gestare, atque in Autore supposito parvo edendo, qui ea tempestate, ut credibile est, vix eruditioribus notus fuerit, gloriam quærere in mentem venire potuerit. Ex his verbis*, inquit porro Schefferus, *potes intelligere, me non esse tam stolidum, ut visus sum aliquibus per Germaniam.* Post tantas itaque magnorum virorum lites, tandem istud fragmentum suo loco apud Petronium insertum est, in optima Editione, quam, cum Variorum Commentariis, Amstel. 1669. in 8. Mich. Hadrianides procuravit. [Exinde vero surrexit, qui, præter istud fragmentum Petronianum, non alia solum multa, sed totum, si credere fas est, Satyricon Petronii, Albæ Regali à Christianis A. 1688. expugnatæ, erutum, sibique à Du Pinio quodam, Gallo nobili, sub Imperatore stipendia merente, communicatum Franc. Nodotius, itidem miles, Roterodami A. 1693. in 12. in lucem publicam exire jussit, non sine confidentissima Criticorum provocatione, quos non temere nova fragmenta ista rejecturos autumat. Atque idem etiam Gallus alius, Satyrici Interpres, sensit: cujus versio, cum Latino Nodotii, apud Belgas

Amstelodami (etiamsi Coloniam titulus præ se ferat) A. 1694. in 12. prodiit. Verum is nimius Petronii petulantiarum amator est, adeoque non mirum, si avide, quæ ad eum supplendum Nodotius produxerat, approbavit. Sunt alii, neque ii in arte Critica postremi, queis de Nodotiana Petronii Editione aliter visum est.]

11 POMPONIUS MELA, Geographus Latinorum celeberrimus, collocari adhuc ante Senecas debuisset, si strictam adeo ætatis seriem in singulis auctoribus sequeremur. Namque is sub Claudio Imp. vixit, Hispanus natione. Libri ejus III de Situ Orbis primum ab Aldo Venetiis, tum & Florentiæ apud Juntas editi sunt: scholiis, emendationibus ac animadversionibus illustrati castigatique à Joh. Pet. Olivario, Joach. Vadiano, Hermolao Barbaro, Ferdinandi Nonio Pintiano, aliisque. Posteriorum duorum castigationes Melæ, à se emendato, & spicilegio notarum aucto, addidit Andr. Schottus Antvverp. 1582. in 4. Sed tamen nemo melius, aut tam bene de Mela meruit, quam Isaacus Vossius, qui autorem illum è plurimis MSS. codicibus emendatum, & eruditissimis longe Animadversionibus illustratum, Hagæ Com. 1658. in 4., non sine magno doctissimorum virorum applausu, dedit. Sed, cum in notis suis nimis frequenter, & præter rem etiam, Salmasii Plinianis in Solinum Exercitationibus insultasse Jac. Gronovio Vossius videretur; nova ille editione Melam Lugd. Batav. 1685. in 8., cum suis annotationibus, dedit, Vossium subinde haud paulo vehementius castigans. Verum neque Vossius impune se perstringi passus est, edita Londini 1686. in 4. Appendice observationum ad Melam, in qua Gronovium strenue depexum dat: [quam tamen acerbitatem Gronovius cum concoquere non posset, magno animi efferati impetu in nova sua Melæ editione, nuper A. 1696., post obitum Vossii, vindicavit.] Refert alias Scioppius, se Madriti, apud Joh. Fonsecam, Petri Ciacconii Commentarium MSS. in Melæ de Situ Orbis libros vidisse.

12 Meruerat quoque supra jamdudum memorari GRATIUS, Poëta Augusto rerum potiente clarus, memoratusque Ovidio, quique adeo magis ad ætatem auream referendus foret. Scripsit Cynegeticon, sive de Venatione librum, qui hodieque, sed non integer, superest: editus à Sebast. Gryphio Lugduni cum aliis A. 1537., à Petro Pithæo inter Poëmata veterum Parisiis 1590. in 12., à Casp. Barthio, tum duodecenni (vid. Adverss. lib. LVII. c. 17.), Hanov. 1613. in 8., & qui commentarium elegantissimum in Gratium scripsit, à Joh. Ulitio Lugd. Batav. 1653. in 8. Sed, cum hic Barthium, in eo commentario suo, sæpe & acriter refutasset, occasionem Matthæo Lago dedit, ut singulari Dissertatiuncula Barthium adversus Ulitium tueretur, Lipsiæ 1659. in 4. Manutius in quadam epistola de Gratii Cynegetico

Digitized by Google

getico judicat, eidemque, quod miror, Petrum Bargæum, novitium scriptorem, præfert.

Ceterum refertur etiam ad argenteam ætatem Lucano coævus Poëta alius, A. PERSIUS FLACCUS, Satyricus sæpe plus quam ferreus, imo saxeus: nam satyrica ejus dictio supra modum horrida est, & Juvenali, ætate licet inferiori, postponenda. Extat antiquus in illum Scholiastes, non Cornutus, licet id nomen in Codicibus aliquibus præ se ferat, cum tamen Cornutus fuerit Persii præceptor, sed Acron, ut probabilius aliqui opinantur: vid. Placcius *de Pseudon. p.* 179. Indiget autem aliquo scholiaste Persius, nimium aliàs obscurus, & propterea contemptus Scaligero aliisque nonnullis: sed quem tamen recentiores aliquot commentatores adeo egregie illustrarunt, ut vix quicquam amplius desiderari jure queat. Antecellit omnes Isaacus Casaubonus, cujus commentarium Jos. Scaliger in epistolis satis extollere non potest: prodiit primo Paris. 1605. in 8., aliquoties deinde recusus: optima editio est, quæ Londini à filio Merico Casaubono Lond. A. 1647. in 8vo est procurata. Veterem scholiasten è Bibliotheca sua primus Pet. Pithæus publicavit. Cum variorum integris commentariis, El. Vineti, Joh. Britannici, Phil. Beroaldi, Ang. Politiani, Pet. Pithæi, Theod. Marcilii, prodiit Lutetiæ 1613. in 4. Jodoci Badii, Joh. Britannici, Joh. Bapt. Plautii, Ant. Nebrissensis & Joh. Murmellii Commentaria jam A. 1551. fol. junxerat Basileæ Frobenius. Paraphrasin in Persium scripsit Eilhardus Lubinus, quæ additur ejus Commentario in Juvenalem, (cum quo scilicet utplurimum edi Persius consuevit) Hanov. 1619. in 8. Scripsit & Frider. Ceruthus paraphrasin, quæ Veronæ A. 1600. prodiit in 4. Indicem omnium vocabulorum Jos. Langius composuit, cum Juvenale Friburgi A. 1608. in 8. editum. Barthol. Fontii commentarium eximium in Persium, alias ἀνέκδοτον, Augustus, Dux Brunsuicensis, adhuc junior, edidit, memorante Conringio de Biblioth. Augusta p. 86. Cl. Salmasii notas etiam plusculas accessisse ad nitidissimam Juvenalis & Persii editionem Lugduno-Batavam, quæ, Screvelio procurante, cum scholiis veteribus, A. 1648. edita est, Laur. Crassus Tom. II. Elogior. p. 210., & Clementius in Vita Salmasii p. 67. testantur. Alia editio Batava cum notis variorum A. 1684. prodiit. In usum Delphini à Ludov. Prateo Persius est, una cum Juvenale, datus Paris. 1684. in 4. Th. Farnabii Wedderburnii & Joh. Bondii labores tironibus inservire possunt. De patria Persii singularem dissertationem scripsit Ludov. Aprosius teste Greg. Leti Ital. Regn. P. I. l. III. p. 372. seq. 13

Obscurum Poëtam Historicus excellentissimus, Q. CURTIUS RUFUS, excipiat, cujus dictio omnium consensu præ ceteris, ob nitorem in verbis, argutiam in sententiis & orationibus, & periodorum concinnitatem, commendanda est. De ætate autem infinitæ propemodum eruditorum virorum 14

rorum lites: dum aliqui ad Augustum, ad Claudium alii, ejus tempora referenda putant; Trajanum nonnulli imperasse autumant, cum scriberet Curtius plurimi Vespasianum: Barthius ad Theodosiana tempora illum refert. Demum nonnulli plane supposititium esse fœtum censent, ab Italo nescio quo, ante hos trecentos annos, effictum. Nolumus, in allegandis variarum opinionum Auctoribus, esse prolixiores, quandoquidem id non solum à Vossio in Historicis Latinis, l. I. c. 28., factum, sed & multo adhuc fusius à Freinshemio, qui omnes quotquot reperire potuit, virorum doctorum de Curtio opiniones suæ editioni inseruit. Declamatorium quid, & argutias scholæ umbram ostentantes, in illa floriditate Curtii Barthius agnovit, l. XXVII. Adversar. c. 15., atque id in orationibus præcipue patefieri contendit: cui non obscure consentit etiam Buchnerus, Epist. P. II., Ep. 32. p. 116. seq., qui argutam comtulamque brevitatem Curtii, & propius ad dulcia illa, quæ Fabius vocat, vitia accedentem, adolescentibus unice ad imitandum proponi non probat; cum multo citius illi simplicem Cæsaris Nepotisque facilitatem, aut fusam orationem Tullii, quam anxium istud & elaboratum, demorsosque sapiens ungues dicendi genus assecuturi videantur. Interim tamen neque rejicit Curtium, neque inter fictos ab impostoribus auctores ablegat: quod præter illos, qui à Freinshemio allegantur, fecit quoque nescio quis Gallus, Guidonis Patini præceptor, de quo Patinus ipse Epist. 27. p. 96. seq. videri potest. [Multo majore vero, quam omnes, qui præcesserant, apparatu Joh. Clericus, Vir Cl., in libro de Arte Critica, nuperrime in lucem emisso, Curtium è genuinorum Latinorum auctorum numero excludere allaborat, eique rei probandæ totum partis secundæ librum impendit. Enimvero, si in Bibliotheca Florentina Codex Curtii, septingentis minimum abhinc annis, Luca Holstenio judicante, scriptus, latet, & si eum vidit in illa Bibliotheca Celeb. Wagenseilius, approbatque Holstenianum judicium (quod utrumque in Pera Juvenil. Libror. T. IV. p. 178. testatur, & facit) frustra profecto è scribendi ratione, è vitiis in Geographia commissis, similibusque aliis, Curtius auctor novellus esse & impostor probatur: ut alias multas rationes taceam, quas loco cit. Auctor celeberrimus apponit,] Editiones Curtii studiosissime recenset Joh Freinshemius, qui cum egregiis plane supplementis, Commentario luculento, & omnigena eruditione referto, indiceque amplissimo, Curtium Argentorati A. 1640. 2. tomis in 8. edidit. Ea editio Freinshemiana postmodum semper reliquis omnibus præstare existimata est, & recusa Argentorati 1670. in 4., à Belgis autem excerptæ Freinshemii notæ ceteris variorum adjectæ sunt. Præterea suas curas Curtio impenderunt. Franc. Modius & Valens Acidalius, nec non Matthæus Raderus, cum cujus commentario Curtius Coloniæ A. 1628. in fol. editus est. Elegantem quoque editionem Curtii, iconismis

nisimis multis interstinctam, & notis ad explicationem auctoris facientibus illustratam, dedit Ultrajecti A. 1685. in 8. Sam. Pitisticus: nec non aliam, à se novis supplementis, notis, tabulisque Geographicis, instructam, Christoph. Cellarius Lipsiæ 1688. in 12. [Utraque vero tum Pitisci, tum Cellariana, A. 1693. iterum recusa est.]

CAP. XIII.
QUO AUTORES ÆTATIS ÆNEÆ LATINI RECENSENTUR.

§. 1. C. PLINIUS SECUNDUS, Hist. Nat. Scriptor. 2. C. PLINIUS CÆCILIUS SECUNDUS, Epistolographus, & PANEGYRISTÆ VETERES, Pacatus, Mamertinus, Nazarius, &c. 3. M. FABIUS QUINTILIANUS, & Declamationes ei jungi solitæ. 4. C. CORNELIUS TACITUS, & AUTOR Dialogi de Causis Corruptæ Eloquentiæ. 5. SEX. JULIUS FRONTINUS. 6. L. ANNÆUS FLORUS. 7. SILIUS ITALICUS. 8. VALER. FLACCUS. 9. PAPINIUS STATUS. 10. DEC. JUNIUS JUVENALIS. 11. M. VALER. MARTIALIS. 12. SULPITIA Poetria. 13. C. SUETONIUS TRANQUILLUS.

SUb Vespasianis, ad quorum tempora Curtium à nonnullis relatum paulo antea diximus, æneam Latinorum scriptorum ætatem cæpisse, argentea nonnihil pejorem, sed tamen meliorem ferrea, statuentibus multis assentimur. Sit itaque primus, qui in aula Vespasiani magni nominis vir fuit, & familiariter admodum Imperatoribus usus est, C. PLINIUS SECUNDUS, Naturalis Historiæ conditor, ob quod opus servatum causam profecto habet literatus orbis, cur sibi gratuletur: ut vicissim etiam tot aliorum ejus laborum (quos longo ordine Plinius junior recenset Epist. lib. III ep. 5.) jacturam ægre fert; inprimis dolet Germania deperditos de Bellis Germanicis libros XX. Nam, licet, eos in Bibliotheca Augustana latere, se alicubi legisse Gesnerus in Bibliotheca memoret, nihil tamen ejus in Catalogis MSS. Augustanæ Bibliothecæ reperitur: nec abs re G. Joh. Vossius Gesnero esse fucum per epistolam ab aliquo factum suspicatur, cum jam Symmachi ævo non usque adeo obvii illi Commentarii fuerint, de Histor. Lat. lib. I. c. 29. Indignum quoque profecto, nondum hactenus prodiisse Naturalis Historiæ editionem tam docto seculo dignam, sed in tenebris macularum suarum tam pulchrum opus diu adeo delituisse. Neque enim ullum è veteribus auctoribus esse credo, qui fœdioribus erroribus sit oppletus, queis non sine magno labore medicina adhiberi potest. Nec suppetit ea MSS. Codicum copia, quibus supplere hos defectus possimus: nam &, qui adsunt codices, corruptissimi sunt, si Jos. Scaligero, & Tanaq. 1

Digitized by Google

Fabro fides Prim. Scalig. p. 20., à descriptoribus nempe, Monachis utplurimum Benedictinis, imperitissimis rerum harum, depravati. Est tamen Codex unus Plinii notæ optimæ in Bibliotheca Gottorpiensi. Primus emendando Plinio manus admovit Hermol. Barbarus, postea Sigism. Gelenius, & Beatus Rhenanus, è quorum curis aliquoties Basileæ Plinius prodiit: Ferdin. Nunnez, seu Nonius, Pintianus, & Steph. Aquæus, Commentariis & Observationibus Plinium illustrarunt, ille MSS. duobus usus. Post hos, Jacobus Dalechampius Plinium ad MSS. codices recognovit, suisque notis ac observationibus illustratum dedit Lugduni in fol. 1587., sed quem non adeo feliciter suo labore functum Scaliger testatur Prim. Scaligeran. p. 69., ubi ita: *Dalechampius, vir alioqui bene doctus, Plinium emendandum & excudendum suscepit: sed, qua est audacia, omnia invertet & corrumpet: quia, quod multi solent, si hoc illudve vocabulum non arridet, statim immutat, ac sæpe in deterius.* [Vatem fuisse Scaligerum, & audaciusculas esse omnes Dalechampii conjecturas, nec ullas omnino ex iis sat felices, Joh. Harduinus ait, adeoque non pauciores sibi pugnas cum illo, quam cum Amanuensibus corruptoribus, conferendas fuisse adjicit.] Recusa est editio Dalechampii Francof. 1608. in 8. Cum emendationibus Salmasii Plinius Lugd. Batav. apud Elzevirios, tribus in 12. tomis, editus 1631. Cum Variorum, Pintiani, Gelenii, &c., suisque notis eum procuravit Joh. Frid. Gronovius Lugd. Bat. 1669., 3. vol. in 8., sed commentaria tenuia sunt, & lectorem sæpissime destituunt. [Interim, quas Gronovius notas in libros posteriores Plinii, inde à vicesimo incipiens, anno 1648. ediderat, tanti Harduinus, haudquaquam prodigus aliorum encomiastes, æstimat, ut suas observationes illis similes universas optet.] Extat & Jac. Milichii Commentarius in librum secundum Plinii, Lipsiæ editus apud Vœgelinum: sed ille res potius ipsas tractat, quam sensum auctoris investigat. [Sunt præterea longe plurimi, qui per partes Plinium illustrarunt, modo librum integrum, modo libri particulam, aut operis totius prologum, sibi explicandum sumentes, quorum integrum Catalogum Harduinus recenset.] Insignes in Plinium labores elucubraverat, & typis mandaverat, Augustus Valdus, sed qui maligno fato à militibus discerpti sunt & incendio consumti, referente Pierio Valeriano de infelicitate Literator. p. 44. Locum lib. I nostri Polyhistoris, p. 117. seq., excerpsimus. Petrum Ciacconium notas in Plinium scripsisse testatur Scioppius, eidemque consentiens Jan. Nic. Erythræus, Ciacconi Majorum Vigiliarum Opus in Plinium extare scribit Pinacoth. I. p. 191., quod tamen editum non credo. [Sane nec Harduinus, diligentissimus talium librorum investigator, illud novit, adeoque ne quidem nominat.] Quam maxime vero ad Plinii illustrationem faciunt Claud. Salmasii Exercitationes Plinianæ, quæ nihil aliud sunt, quam vastissimus in C. Jul. Solinum, Plinii exscriptorem & epitoma-

tomatorem coævum, Commentarius, Parisiis A. 1629., duobus in fol. voluminibus, primum vulgatus: & recusus A. 1689. Trajecti ad Rhenum: in quod opus Salmasius omnes fere vastæ eruditionis suæ thesauros, credo, exhausit: omniumque meruit admirationem. [Sed tamen infensior illis Harduinus est, &, licet plurima iis inesse erudite dicta non neget, esse tamen ait plurima ab illustrando Plinio aliena: difficillima pleraque sicco pede transmissa queritur, quæ bona sint & Plinianis locis aliquid lucis afferant, ea fere tota ex alienis hortis esse subrepta: quæ ab ipso primum excogitata, pleraque nigrum theta poscere. Hæc de Salmasianis Exercitationibus justo (si maxime deprecetur) acerbiora Joh. Harduinus, celeberrimus Jesuita Gallus: qui Plinium nova ac splendidissima facie, & à sordibus mirifice perpurgata, Parisiis, in usum Delphini, A. 1685., quinque voluminibus in 4., dedit, exquisitum opus & æternitate dignissimum: ad quod edolandum non solum MSS. codicibus Regiis, Colbertinis, Vaticanis, Lugdunensibus, San-Victorino, Rhedonensi, usus est, sed & editos omnes libros Plinii, & commentatores, & veteres scriptores Græcos Latinosque magna copia, nec minore diligentia judiciove, evolvit, ut sic Plinium sibi redderent, interpretatione ac notis eruditissimis illustraret, nec non indicibus amplissimis ornaret. In præfatione Editores & Commentatores omnes longo ordine, addita de quamplurimis crisi sua, commemorat, tum & uberrime instituti rationem exponit. Præterea, cum librum primum, qui nihil aliud, quam index totius operis ab ipsomet Plinio confectus est, simulque auctores, queis usus erat in conficienda sua Historia Naturali Plinius, studiosissime recenset, cum eum, inquam, hactenus mire corruptum, ope codicum MSS. egregie restituisset, Indicem Auctorum illi annexuit, quo juxta seriem alphabeti dispositorum auctorum, quotquot à Plinio uspiam allegati sunt, omnium historiam pro instituti ratione luculenter exponit: adeoque modis omnibus de suo Auctore bene mereri studuit.]

Referemus huc quoque haud immerito Plinii ex sorore Nepotem & ex adoptione filium, C. PLINIUM CÆCILIUM SECUNDUM, qui & Plinius minor dicitur, ille Trajani Imp. familiaris, splendidissimis muneribus functus. Ejus extat Panegyricus arte magna, nec minore dictionis concinnitate, compositus, quem haud abs re prudentiæ civilis Imperatoriæ penu dicas: & Epistolæ elegantissimæ, quas ob concinnam adeo brevitatem, ipsismet Ciceronianis nonnulli præferunt; cum contra Politianus (Epist. I.) & alii, totum illud Plinii seculum aspernantes, Plinios etiam Senecis judicent ratione styli deteriores. Conjunctim Panegyricus & Epistolæ aliquoties prodierunt: inprimis vero commendanda editio, quæ, cum If. Casauboni notis, adjectis una Pacati, Mamertini atque Nazarii Pa-

Digitized by Google

negyricis, ex officina H. Stephani A. 1591. in 12. prodiit. Panegyricum seorsim, cum doctorum virorum notis, edidit Matth. Berneggerus Argentinæ 1635. in 4. Alios quosdam Commentatores in illum videas in Opere Panegyricorum, Parif. 1643. edito in 12. Epistolas notis ac observationibus, indicibusque amplissimis, illustravit Claud. Minos Parif. 1588. in 12., quæ rarior editio est, nec notæ illæ comparent in editione Buchneriana, Francofurt. ad Viadrum 1664. in 8. excusa, cum notis Aug. Buchneri ipsiusmet & aliorum, addito quoque Plinii Panegyrico, ceterisque Panegyristis Latinis, sed sine commentario. Multum operæ, post hunc & alios, in Plinii epistolis emendandis illustrandisque, posuit Jac. Thomasius, qui præfatione fuse de singulis Editionibus agit: tum ipsimet libro suas & aliorum, partim integras, partim selectas, animadversiones adjecit, Lipsiæ 1675. in 8. & 1685. [Denique nuper etiam A. 1693. Christoph. Cellarius Plinii Epistolas & Panegyricum, cum novis suis Commentariis, sane quam elegantissimis, tabulis nonnullis Geographicis, queis ad intellectum Epistolarum Plinianarum opus esse putabat, & novo Latinitatis indice, Lipsiæ in 12. exhibuit.] Memoranda inter epistolas Plinii potissimum illa, qua Christianorum mores describit, adeoque causam agit persecutionem passorum: quam præter alios noster etiam Chr. Kortholtus peculiari commentario 1674. Kilonii illustravit. Veteres Panegyricos, adeoque in iis etiam Plinium, in usum Delphini, edidit Jacobus de la Baune Parif. 1676. Est vero, ut hoc obiter hic addamus, pro temporum varietate, varia quoque horum Panegyristarum Latinitas; inceduntque ii, qui post Plinium scripsere, miro dictionis tumore, verborumque intempestivo admodum poëtismo: ut adeo non temere iis uti quis debeat, nisi qui prius aureæ ætatis scriptoribus se firmaverit.

3 Plinii junioris præceptor fuit, prout ipse id Edist. lib. II. ep. 14. indicat, M. FABIUS QUINTILIANUS, ille veteris eloquentiæ strenuus resuscitator, totiusque Italiæ magister optimus: in quo Hispanitatem (erat enim Calaguri, oppido Hispaniæ, natus) perperam à Franc. Philelpho esse notatam, libro de Patavinitate Livii dictum à nobis est c. 9. Ejus Institutiones Oratorias, sub Domitiano Imp. scriptas, elegantissimum opus, primus in Constantiensi Concilio, in Salsamentarii officina, reperit Poggius Brandolinus, seu Florentinus, referente in Elogiis Jovis. Eæ vero multoties per Italiam, Germaniam, Galliam, Belgium & Angliam impressæ sunt. Adscribuntur illi quoque Declamationes XIX, quæ in quamplurimis Editionibus, una cum Institutionibus, conjunguntur, sed quas non esse hujus Quintiliani, jam olim Erasmus, & cum eo non pauci, dubitarunt. Alias itidem CXLV. Declamationes Quintiliani, quæ ex 388. supersunt, à Pet. Pithœo partim emendatæ, partim primum editæ, pariter ejus nomen mentiri, longe pluri-

plurimi arbitrantur. Prodiit illa Editio Pithœana, Paris. apud Mamertum Patissonum 1580. in 8. recusa, Heidelbergæ apud Commelinum 1594. in 8., & una cum Institutionibus Genevæ 1591. ac 1604. in 8. Alias memoratu digna est editio illa Quintiliani, quam, cum Pet. Mosellani, Joach. Camerarii, Ant. Pini suisque commentariis, Petr. Gallandius Paris. 1549. apud Vascosanum in fol. publicavit. Edidit illum quoque cum suis commentariis Dan. Paræus: sed, ut ille semper est plagiarius, & criticorum potius simius, quam filius; ita hic quoque Ludov. Cresollii Theatrum Rhetorum, Vacationes Autumnales, librosque de pronuntiatione & actione, strenue exscripsit. Editio variorum Quintiliani prodiit Lugd. Bat. 1665. in 8. Breves notulæ Pauli Colomesii in Institutiones Quintiliani in ejus Opusculis, Ultrajecti 1669 in 12. editis, leguntur. [Oxonii haud ita pridem Edmundus Gibson Institutiones Quintiliani nova editione in lucem emisit, è tribus MSS. codicibus emendatas, & novæ cujusdam hactenus ineditæ declamationis (cum reliquæ aliâs editæ non adsint) accessione locupletatas. Memorat quoque, Henr. Dodvvellum, V. Cl. Annales, Quintilianeos apud se confectos habere; vitam oratoris hujus uberrime exponentes. Prodiit liber Oxon. 1693. in 4., ajuntque nunc Argentinæ illum denuo recudi. Anno præcedente 1692. Oxonienses Quintiliani Declamationes ediderant, & quidem solas XIX priores, miseras illas quas vocant 145., à Pithœo editas, ne quidem suis laboribus dignas judicantes. Adjectus vero etiam est Dialogus de causis corruptæ eloquentiæ, qui à nonnullis, sed male adscriptus Tacito, cum ejus Operibus una edi solet, ab aliis Quintiliano, & hinc in Genevensi aliisque editionibus hujus reperitur: de quo paulo post]

Eodem cum Plinio & Quintiliano tempore vixit C. CORNELIUS 4
TACITUS, nempe qui à Vespasiano inde ad Trajanum publicis muneribus functus est; Plinio etiam, prout ex Epistolis liquet, familiaris: plane singularis prudentiæ vir, eamque ob causam maximis quibusque principibus semper in oculis gestatus. Maledicum enim est judicium Scioppii, qui libro suo de Stilo Historico Tacitum malignum & solœcum Autorem, atque adeo nequitiarum Magistrum juventuti è manibus excutiendum putat: substitutis (quæ pietas viri est) Siracidis sententiis & Machiavello. Non magis sanum erat, quod de stilo ejus dixit Alciatus, eum præ Pauli Jovii scriptis mera esse senticeta; aut quod Æmil. Ferretus Tacitum non satis Latine scribere judicabat. Satis duobus his obviam ivit Vossius de Histor. Lat. l. I. c. 30., qui tersam, elegantem & limatam Taciti dictionem agnoscit. Sed tamen nonnunquam Tacitum nimis Politico ingenio suo indulsisse, magisque finxisse, quam indagasse aut exposuisse actionum eorum Imperatorum, quorum historiam exponit, causas, haud abs re aliqui animadverterunt, Rupertus sc. in Observat. ad Histor.

Univ. Besoldi p. 281. sq., &, qui consentit illi, Gallus Jesuita Bohursius, in libello elegantissimo ἀνωνύμως edito, quem inscribit *La maniere de bien penser sur les ouvrages de l' esprit p. 308.*, ubi hunc in modum de Tacito: *Tacite est à la verité un grand Politique, & un bel esprit, mais ce n' est pas un excellent Historien. Il n' a ni la simplicité, ni la clarté, que l' histoire demande: il raisonne trop sur les faits: il devine les intentions des Princes plûtost qu' il ne les découvre: il ne raconte pas les choses, comme elles ont été; mais comme il s' imagine, qu' elles auroient pû être. Enfin, ses reflexions sont souvent trop fines, & peu vraysemblables.* Conferendus etiam huc scriptor plane eximius, Renatus Rapinus, in Meditationibus suis ad Historiam (*Reflexions sur l' Histoire*) *p. 293. sq.*, qui, quid in Tacito laudem, quid vituperium mereatur, candide exponit. Ceterum Commentariorum in hunc Auctorem integra pene Bibliotheca extat, quorum catalogum inire peculiaris dissertationis res est. Sunt, qui in illum Criticas notas; sunt, qui Politica commentaria scripserunt. E Criticis, seu Philologis, post Franc. Puteolanum, Phil. Beroaldum, Beat. Rhenanum, Andr. Alciatum, Vincent. Lupanum, Marcell. Donatum, Æmil. Ferretum, M. Vetranium Maurium, Fulv. Ursinum, Josiam Mercerum, Curtium Pichenam & M. Ant. Muretum, inprimis clarus Taciti Commentator Justus Lipsius est, qui tanto eum amore deperibat, ut integrum teneret memoria, nullusque dubitaret, quin, etiamsi interiret Tacitus, è sua, Lipsii, memoria restitui commode iterum posset: Juvenis eum primo edidit Antvverpiæ 1574. in 8., mox secundum, deinde tertium, quartum, atque quintum revidit. Et post tot tamen suas repetitas identidem curas atque emendationes Lipsium, Tacitum non intellexisse, & nihil minus fecisse quam ut eundem illustraret Bohursius, libello allegato p. 358., contendit: quod tamen judicium nimis acerbum est. Aliâs non diu, post editum primo Tacitum, Lipsius cum Mureto de locorum quorundam emendatione acriter digladiavit, dum nempe Muretus eas Emendationes, sibi surreptas quereretur, & vero pernegaret Lipsius. Historiam fuse satis Jac. Thomasius exponit *Dissert. de Plagio Liter. §. 115. seqq. & 222.*, qui Lipsium non omnino à plagii crimine absolvit. Tendit eodem liticula, quam cum personnato scriptore, Pompejo Lampugnano (Palatini Electoris Consiliario,) Lipsius aluit, & quæ, tum è Thomasio ll. cc., tum è Placcio *de Pseudonymis p. 216.*, peti potest. Post eum Ludov. Aurelianensis (d' Orleans), in Tacito emendando, suam operam collocavit Paris. 1622. in fol. editam: sed parum feliciter omnino; quandoquidem audacissimus in corrigendo, seu potius, quo nihil pejus in arte Critica, ex ingenio suo depravando Auctore est, neque adeo multam gratiam promeruit. Cum variorum notis Tacitum Janus Gruterns edidit Francof. 1607. in 8. Si Indicem velis, Tacitus Matth. Berneggeri præstat ceteris, editus Argentorati 1664. in 8., cui nempe præstantissimum indicem Mel-

Melchior Freinshemius (Johannis aut frater, aut Agnatus) subjecit. Moliebatur Johannes Freinshemius, qui præfationem præmisit, longe ampliorem Taciti editionem, paraphrasi, commentariis indiceque luculentissimis instructam; jamque ediderat A. 1641. Specimen Paraphraseos Cornelianæ in Tiberiani Principatus annos XV., cum versionibus quinque linguarum comparatum; quod si ad finem perduxisset, non fuisset labor inutilis. In Germaniam Taciti seorsim editi sunt Commentarii Andr. Althammeri, Jod. Willichii, Cyriaci Lentuli, Georg. Casp. Kirchmajeri, Herm. Conringii. In Agricolam extat Commentarius Mich. Virdungi, Matth. Berneggeri, Marc. Zvver. Boxhornii. Commentatores Politici hujus quidem loci non sunt, sed notari tamen nomina nonnullorum possunt: Scipio Ammiratus, qui inter optimos est, cujusque in Tacitum Discursus Italico sermone conscriptos Juntæ 1598. in 4. Florentiæ excuderunt: Phil. Cauriana, itidem Italus, qui vernaculo sermone in quinque que primos Annalium libros scripsit Romæ 1609. in 4., & Trajanus Boccalini itidem peculiari commentario Italico; qui & in Relationibus suis ex Parnasso hic illic de Tacito lectu dignissima & jucunda inspergit. Latine in Tacitum Commentarios Politicos adornarunt Annibal Scotus Francof. A. 1609., qui aphorismos politicos extraxit: Christoph. Forstnerus, cujus notæ & dissertationes elegantissimæ, Argentorati & in Belgio, nisi fallor, impressæ, in omnium manibus sunt: Joh. Henr. Bœclerus, à quo Notas Politicas in primordia Annalium Taciti & Historiarum libros, Argent. A. 1664. editas, habemus: Andr. Canonherius, à quo Quæstiones & discursus in primos duos Taciti libros, Romæ 1609. in 4. editi, fluxerunt: & forsan alii. Pulcerrima editio Taciti, cum notis Variorum, à Joh. Frid. Gronovio adornata, prodiit Lugduni Bat. tomis II. in 8., quam ille moriens Regi Galliæ inscripsit. Integræ illic notæ sunt Lipsii, Rhenani, Ursini, Mureti, Pichenæ, Mereri, Gruteri, Acidalii, Grotii, Freinshemii, & selectæ aliorum. Gronovius integras notas suas adjecit, quas seorsim antea publicaverat: adjecit iis quoque Excerpta variarum lectionum è codice Oxoniensi Jac. Gronovius. In Delphini usum Abbas quidam Julianus Pichon, tomis quatuor, ab anno 1682. ad 1687., Tacitum edidit: Post hunc vero Theod. Ryckius, cum MSS. codicibus collatum, suisque illustratum animadversionibus, Lugd. Bat. 1687. in 12. emittit. Solet cum Taciti Operibus una excudi Dialogus de causis corruptæ Eloquentiæ, quem tamen ejus non esse, ob evidentissimam maximamque stili disparitatem, docti fere omnes consentiunt. Quintiliano autem, qui alicubi se talem librum scripsisse refert, tribuunt plerique, queis tamen contradicunt Lipsius, Barthius, Vossius, & Tanaq. Faber, incertum ejus Auctorem existimantes, & propterea abjudicantes Fabio, quod Auctor dicit, se quæsturam, tribunatum, præturam, Romæ

Romæ accepisse; cum de Quintiliano constet eum nihil unquam dignitatis in republica esse consecutum. vid. Voss. Hist. Lat. p. 159., cujus in eo quoque judicium approbamus, quod Autorem Dialogi, quisquis demum ille sit, disertum & sani omnino judicii fuisse scribit. Conf. Barthii Advers. lib. XLIV. c. 8. Placcius de Pseudon. p. 261. Tan. Faber Not. ad Longin. p. 239. & Ger. Langbainius ad eund., qui satis etiam exinde concludi posse, falso tribui Quintiliano dialogum istum, arbitratur, si quis ea, quæ ad finem libri octavi dicit Quintilianus, cum iis quæ in Dialogo dicuntur, conferat. Vossius alibi, nempe de Natura Rhetor. c. 15. p. 107., præter Tacitum & Quintilianum, quibus Dialogus adscribi solet, Junium quoque Gallionem nominat, M. Annæi Senecæ filium secundo genitum, Luciique fratrem, quem Eloquentia claros etiam suæ ætatis viros vicisse ex ipsius patris, tum & Statii, testimoniis confirmat. Ceterum, cum se Tacitus politicis adeo probarit, mirum non est, si in omnium cultioris Europæ gentium linguas translatus sit Italicam, Gallicam, Germanicam, Belgicam, Hispanicam, Anglicam: & in aliquibus etiam plus semel versus compareat. Sed tamen non ejusdem quoque generis versiones omnes sunt: sane enim, quantis obscuritatibus Tacitum Itala versione sua involverit Bernardus de Avanzatis, Interpres ne quidem ipsismet suis civibus, Florentinis, intellectus, sed è Latino semper Taciti textu explicandus, enarrat prolixe Erythræus Pinacoth. III. p. 218. seq.

5 Sub iisdem plane Imperatoribus, sub queis clari erant Tacitus, Pliniusque, floruit quoque SEXT. JULIUS FRONTINUS, cujus Stratagemata una cum Vegetio Paris. 1607. edita sunt. Ejusdem de Aquæductibus & Cloacis libelli ab Onuphrio Panvinio Commentariis Reip. Romanæ inserti sunt Paris. 1588. in 8vo. Opera omnia, cum notis variorum. Arnhemii prodierunt: ut & Amstelodami 1661. in 8., curante Rob. Keuchenio, qui suas quoque Notas adjecit.

6 Frontino L. ANNÆUM FLORUM addimus, historiæ Romanæ scriptorem compendiarium, qui sub Trajano Imp. scripsit: quanquam & Hadriani tempora illum attigisse, eumque ipsum fuisse Poëtam, cujus in Cæsarem, & Hadriani vicissim in illum, versiculos Spartianus narrat, persuasus non sine ratione est Vossius, de Histor. Lat. l. I. c. 30. Dictionem si spectes, ad ætatem ferream referendus videtur, adeo multa in illo sunt non tantum non Latine, sed etiam stulte, dicta. Est enim in illo nescio quæ ventosa & panegyrica loquacitas, metaphoræ ineptæ & pueriles: ut adeo pessime faciant, quotquot ipsum ad Latinitatem tironibus commendant. Est tamen historiæ Romanæ non inutile compendium, cujus jacturam facilius ferremus, si Livium haberemus integrum. Florum insigni plagio ex-

Digitized by Google

exscripsit, nulla ejus facta mentione, Jornandes Gothus, historiam rei Romanæ à Romulo ad Augustum narrans; sed & idem barbato, qui sequitur, stilo suo sorex sui ipsius proditor. vid. Thomas. de Plagio §. 472., qui è Vossio eam observationem hausit. Variæ vero sunt Editiones Flori. Prodiit Venetiis apud Aldum 1521., una cum Polybio à Nic. Perotto Latine reddito: cum annotationibus Joh. Camertis Basileæ 1518. & 1532: cum Frid. Sylburgii notis Francof. 1588., Tom. I. Scriptorum Historiæ Rom., ex recensione & cum notis Eliæ Vineti Pictavii 1554: cum notis Jan. Gruteri & Claud. Salmasii, tum adolescentuli adhuc, Heidelb. 1609: neque virum Salmasium ejus in Florum collatæ operæ puduit, quippe qui Florum denuo, cum amplioribus notis, & Luc. Ampelii Libro memoriali, Lugd. Bat. 1638. in 12. vulgavit. Freinhemiana Flori Editio Argentorati A. 1632., & iterum 1636 in 8., summo studio est adornata, nec temere cuiquam alii concedit, seu textum, seu notat, & chronologiam, sive demum indicem, spectes: recusa etiam A. 1669. Extant & Observationes Politicæ & Philologicæ in Florum, Christoph. Ad. Ruperti, seorsim editæ, in quibus multum bonæ frugis est. Optime enim de Historicis meritus est Vir ille, ut testantur ejus scripta, pleraque posthuma: nam ipse mature fatis concessit. A. 1680. Celeb. Joh. Georg. Grævius Florum, cum suis unius notis, edidit Ultrajecti, in qua Editione illud præcipue laudandum, quod subjecerit imagines & numos, in quibus vel Imperatores, vel alii clarissimi viri, vel Actus denique reipublicæ & antiquitates repræsentantur: quibus oculo una cum historia objectis, tenacior inhæret memoria rerum illarum. Præmisit & luculentam Dissertationem de Flori stilo, in qua per totum Florum excerpit inepte ac effectate dicta, à quibus cavere sibi debeant, qui eum legunt. In usum Delphini prodiit Florus, notis illustratus ab Anna, Tanaq. Fabri filia, virgine tum, nunc uxore Andr. Dacerii, cujus fama cum Patris fama pari passu ambulat. Paris. 1674. in 4.

Paulo ante Florum, nempe sub Domitiano, Historiam belli Hannibalici, sive Punici II., heroico carmine descripsit SILIUS ITALICUS, magnis dignitatibus in republica functus, (eo enim anno, quo Nero periit, Consul erat): opibusque clarissimus: sed minorum gentium poëta, quippe qui magis fidem historicam, quam ingenium, in subsidium adhibuisse videtur. Sane illum poëtam omnium antiquorum maxime tavtologum, & ingenio postremum, vocat Barthius Advers. lib. XXXIII. c. 3., idque plenius ostendit c. 4., secutus jam olim ita censentem Plinium juniorem Epist. l. III. ep. 6. Scripsit in illum Dan. Heinsius, 12. circiter aut 14. annos natus, Crepundia, quæ vocat, i. e. notas Lugduni Batav. apud Raphelengium 1600. & Cantabrigiæ in 12. edita: quibus additur quoque Dissertatio de veræ criticæ 7

ticæ apud veteres ortu, progressu, usuque. Jam vero A. 1483. Venetiis, cum Petri Marsi commentariis, Silius editus est: & cum locuplete Commentario Claud. Dausqueji A. 1618. in 8. [Nuper etiam à Christ. Cellario Lipsiæ, cum notis, vulgatus.]

8 Ut erat ferax virorum doctorum ætas, qua Vespasiani imperabant, ita pertinent quoque huc poëta M. Valer. Flaccus, Statius, Martialis, Juvenalis, de quibus nunc sigillatim dicendum. Et quod quidem VALERIUM FLACCUM attinet, qui ætate reliquos antecedit, illum unum è Latinis felicissimum in Epico carmine, post Virgilium, fuisse Nicol. Heinsius, peritissimus de his judicandi artifex, censuit. Argonautica ejus (quæ morte præventus juvenis ad finem perducere non poterat,) post alios Commentatores, notis egregiis illustravit Ludov. Carrio, Antverp. 1585. in 8. apud Plantinum, una cum Flacco primum editis, & deinde additis Justi Zinzerlingii notis, Lugduni 1617. in 12. denuo recusis. Inde Lampertus Alardus Flaccum, cum suis, Christoph. Bulæi & Joh. Weizii notis, adjecto indice luculento, edidit Lipsiæ in 8. 1630., omissis tamen notis Zinzerlingianis, quas interim subinde compilavit: volueratque illas vindicare Zinzerlingii filius, si supervixisset. Nitidissima autem est & emendatissima editio Valerii Flacci, quam Amstelodami A. 1680. Nicol. Heinsius edidit, cum præfatione, in qua de curatoribus priorum editionum, notarumque Auctoribus, agit.

9 Flaccum sequatur Epicus poëta alius, PAPINIUS STATIUS, generosus Vates, ut eum Buchnerus nuncupat, magni si quisquam alius spiritus, & haud procul à Virgilio locandus. Quanquam enim longe illo minor sit, ob tumorem istum & loquendi catachresticum morem; ingenii tamen in eo magna est præstantia. Putarim interim cum judicio legendum: multa enim sunt apud illum audaci furore dicta, quæ temere imitari nemo debet. Dissuadeo igitur omnino ejus lectionem in prima ætate, in qua ad imitationem optima sunt proponenda. Nam plus est in illo phantasiæ, quam judicii, ac verissimum, quod Borrichius de illo dicit, eum instar Alexandri, ut magnis virtutibus, ità magnis vitiis, scatere. Paganinus Gaudentius peculiarem librum de audacia stili Statiani conscripserat; de quo sic ipse in Epistola ad Jac. Gaddium, quæ præfixa est hujus libro de Scriptoribus Non-Ecclesiasticis: *Librum ego scripsi, editionique paratum habeo, de Audacia stili Statiani, cui multa antiquaria philosophica atque alia, admiscentur. Magni nempe facio Statii sublime ingenium. Dum autem audaciam illi tribuo, non hoc ago, ut eum reprehendam; tantum cupio lectorem cogitare, an imitatione dignos judicet quosdam dicendi modos, qui in Thebaide, atque alibi, occurrunt.* Hæc ibi Gaudentius; sed cujus liber non magis in publicum exiit, quantum scio, quam similis Casp. Barthii, quo contra Scaligerum demonstratum dare volebat,

lebat, non frustra Statium tumiditatis argui: vid. *Adversar. l. II. c. 18.* Prodiit Statius, ut editiones alias taceamus, ex emendatione & cum scholiis Joh. Bernartii, Antvverpiæ 1595. in 8. Sed vehementer illam editionem perstringit Barthius Advers. lib. VI. c. 4. Cum notis Gasp. Gevartii editus est Lugduni Batav. 1616. in 8. Sylvarum libri cum paraphrasi marginali Thomæ Stephani, ut & libri duo Achilleidos, prodierunt Cantabrigiæ 1651. in 8. Commentarium in Statii Sylvas scripsit Domitius Calderinus, quem vero Dominicum de Caldariis vocari debere alicubi Colomesius annotat, editum separatim Venetiis, & Paris. 1600. Cura Joh. Frid. Gronovii recensitus prodiit Statius Amstelod. 1653. in 12., cum jam antea A. 1637. Hagæ Comitis ejus in Statium Diatribæ editæ fuissent. Est vero illi de notis in Statii Sylvas lis nata cum Emerico Cruceo, qui se Mercurium Frondatorem vocat; quem eleganti & festivo scripto, cui titulus Elenchus Anti-Diatribes, Paris. 1640. in 8., Gronovius retudit. Anno 1664. Cygneæ in lucem editus est vastissimus Casp. Barthii in Statium commentarius, duobus spissis in 4. voluminibus constans, cum indice Christ. Daumii; in quo quanquam non pauca sint laudabilia, longe tamen plura limam merentur. Veterem Scholiasten Placidum Luctatium (quem Scaliger & alii Lactantium vocant) produxit, suasque adjecit notas, Frid. Lindenbrogius Paris. 1600. in 4. Magnam illi operam olim Henr. Schævius impendit, cujus paraphrasis & Lexicon Statianum prælo paratum erat, sed illius morte omnis labor periit. Sic & periit labor Wovverianus, de quo Jos. Scaliger in Epistolis p. 658., aliam tamen ob causam, nescio quam, sufflaminatus. Gallice Statium convertit Mich. Marollius Paris. 1658. in 8. Prodiit & Paraphrasis Gallica, cum notulis Franc. Guyeti & aliorum.

DEC. JUNIUS JUVENALIS, Poëta satyricus post Horatium primo 10
statim loco ponendus est. Quanquam enim non desint viri eruditissimi, qui Juvenalem Satyræ leges minime implevisse judicant, ut Buchnerus de Commut. Rat. dicendi p. 28. observavit; sunt tamen vicissim, qui immerito iniquius de illo censeri autumant. Ita Jac. Gaddius de Scriptoribus Non-Eccles. T. I. p. 264. *Juvenalem,* ait, *quidam existimantes non Satyricum poëtam, sed declamatorem, Horatio in Satyricis imparem, perperam judicarunt: siquidem, cum prima satyræ pars sit objurgatio, in hac unice regnat & triumphat Juvenalis. Nec desideratur in eo risus aliquando, excitatus à festiva & salsa urbanitate. Admirandis autem Acuminibus & sententiis vicit Horatium in satyris. Sextam Juvenalis satyram Scaliger divinam totam vocat, & quæ grandem spiret poëtam: primam valde celebrat: decimam vero appellat optimam, ac longe præfert primæ Horatii.* Jos. Scaliger, *in Excerptis Putean. p. 133., Juvenal est un admirable Poëte: il y a de belles choses a dire la dessus: c'est un si beau poëte à prix de Perse, qui s'est plûs à écrire obscurement:* Idem, in *Primis Scalig. p. 95.* Juvenalem excellentem

poëtam vocat, & in quo præclara multa sint. Miratur tantum, cur se dicat scripsisse stilo Lucilii, cum nihil sit dissimilius. Non minora loquitur Mich. Neander *in præfat. Erotem. Ling. Gr. p. 192.*, qui Horatium Juvenali, neque argumentorum varietate, neque dexteritate tractandi, neque ubertate inventionis, neque crebritate sententiarum, neque acrimonia reprehensionis, neque acumine dicendi, neque facetiis aut urbanitate, parem judicat: sed Juvenalem longe accuratioris satyræ auctorem esse, candidum, ac satyricorum facile principem. Extat in Juvenalem Vetus Scholiastes, cum ipsis Satyris à Pet. Pithæo editus Paris. 1601. in 4. Hunc Scholiasten, cum pervetusto quodam & optimæ notæ codice MSS. Gerh. J. Vossii (cui multa quoque Anonymi scholiastæ annotamenta erant addita) collatum, auctiorem & emendatiorem edere olim Pet. Lambecius moliebatur, eaque in re Avunculum suum Luc. Holstenium consuluit: cui vero hic Epist. 8. ita respondit. *Probo eam, quam Juvenali, veterique scholiastæ, operam impendis; cum & me aliquando idem studium incesserit. Sed quotquot istorum Scholiorum exemplaria inspexi: inspexi autem plurima & antiquissima: à Pithœanis illa toto, quod ajunt, cælo discrepant, ut frustra ex illis medelam locis hiulcis speres.* Labores Lambeciani in lucem non prodierunt, sed extant tamen in Bibliotheca Cæsarea Vindobonensi. Solet Persio jungi Juvenalis: atque adeo pleræque editiones, quas sub Persio enumeravimus, etiam ad hunc sunt referendæ. Addendus iis commentarius in satyras Juvenalis, à Domitio Calderino scriptus, editusque Romæ 1474. in fol. Juvenalis Nicol. Rigaltii prodiit apud Stephanum 1613., Bonav. Gangrei Paris. 1614, in 8., cum Cælii curionis, Britannici, aliorumque notis, Basil. 1551. fol. Sunt & aliæ ejus Editiones, de quibus sub Persio egimus.

21 M. VALERIUS MARTIALIS, argutissimus Epigrammatum scriptor, longe magis adhuc quam Juvenalis adversa Criticorum judicia expertus est, Mureti, Gyraldi, Volaterrani, Naugerii, de quibus in libro de Patavinitate Livii nos aliquid cap. 9. p. 128. memorasse meminimus: addimusque nunc solum ea, quæ indignabundus Balth. Bonifacius, in Conjecturis in Martialem, dicit; cum ait: *Ælius Verus Cæsar, apud Spartianum, diu noctuque hunc poëtam evolvens, & Virgilium suum appellavit: at non tetricus ille censor Claudius Verderius, qui eum parasiten obscurum, & Poëtam scurrilem, impudentissime nominavit: at non atrox ille incendiarius, vir alioquin eruditus ac nobilis* (Andr. Naugerius), *cujus nomini mea Musa parcendum existimavit, qui Martialem quotannis, quod virgunculas Musas depadicasset, publice comburebat. Cujus facti indignitate commotus me non continui, quin conceptam inde indignationem effunderem.* Mich. Neander, l. c. p. 194., postquam obscœnitatem Martialis devitandam monuisset, de reliquis ejus ita judicat. *Multa ejus Epigrammata divina plane sunt, in quibus & sermonis castitas, & argumenti species luculenta est: versus vero candidi, nume-*

numerosi, pleni, denique optimi. Obscœna resecare è Martiali visum nonnullis est, unde nati ejusde Castratores, Conr. Gesnerus, Matth. Raderus, aliique plures, quorum aliqui, in titulo mira de hoc suo resecandi studio promittentes, nihil tamen in textu ipsomet præstiterunt: de quibus omnino consulendus Vavassor lib. de Epigrammate c. 20., qui de toto hoc studio detruncandi plura lectu dignissima affert. Scripsit commentarium in Martialem jam decimo quinto ruente seculo Domitius Calderinus, Laurentio Mediceo nuncupatum, editumque Venet. 1493. in fol., in quo præter emendationem autoris, quam è quinque codicibus MSS. instituit, multa è veterum Græcorum, Latinorumque disciplina observat. Nostro seculo similem Commentarium struxit adolescens, ac pene puer adhuc, Laurent. Ramirez de Prado, Paris. in 4. 1607. editum: in quem tamen multa congesta sunt, quæ jam prius ab aliis erant observata, annotante Scaligero Epist. 466. Hinc non adeo mirum, si ex Pierii Hieroglyphicis, aut ex Raderi Annotationibus, etiam nonnulla, tacitis auctoribus, videantur subrepta; qua de re Jac. Pontani & Raderi verba allegat Thomasius *de Plagio Liter.* §. 137., & Placcius *de Pseudon. p. 228.* integrum librum Claudii Musamberti, seu, ut evolvit ille, Theodori Marcilii, Commentariorum in Laur. Ramiresii Hypomnemata ad Martialem, Paris. 1607. in 8. impressum, memorat, quo Ramiresius traducitur. Verum haud abs re addit Placcius, longe magis esse audiendum l. c. Scaligerum; qui, si puerilem ardorem inclarescendi, nimiumque alios vituperandi pruritum, demas, egregiam adolescentis indolem vehementer etiam collaudandam putat, parumque abest, quin ipsi præferat Theod. Marcilio. Idem Placcius, *eod. lib. p. 243.*, in eam adducitur suspicionem, ut non tam Ramiresium adolescentulum discipulumque, quam Franc. Sanctium, ejus præceptorem, auctorem esse commentariorum in Martialem conjiciat; velut & Latinæ Grammaticæ, seu (quo nomine notior est) Minervæ Sanctianæ auctor aliquando Ramiresius falso jactatus est. Matth. Raderi vastus in Martialem commentarius Mogunt. in fol. A. 1627. prodiit. Ex emendatione Hadr. Junii, cum indice omnium vocabulorum, cura Jos. Langii Martialis Argentinæ A. 1595. in 12. lucem aspexit: cum commentariis Variorum, & indice Langii, Paris. 1607. in 4. Prodiit & Editio, cum notis Variorum integris, è museo Pet. Scriverii, Lugduni Batav. 1619. in 12. De Thom. Farnabii notis, sive paraphrasi potius, parum benigne judicat Franc. Vavassor, in lib. de Epigrammate pag. 288. Is. Vossius commentarium quoque in Martialem scripturus fuit, si credendum Colomesio. Desid. Heraldus, jam in scribendis animadversionibus in Martialem accinctus, Scaligerum, ut suppetias suarum notarum mitteret, oravit Ep. 67. Ep. Gallii. ad Scaligerum. Scaliger autem quædam Martialis Epigrammata Græce vertit, quæ, cum præfatione Is. Casauboni

 Paris.

Digitized by Google

Parif. in 8. edita funt. In catalogo Bibliothecæ Thuanæ reperitur Index in Martialem feorfim editus Auctore Pet. Etloifio in 8., de quo tamen nihil mihi conftat. Cæfaris Zarotti, Philofophi & Medici Veneti, Commentaria in Martialem Medica Venetiis A. 1657. in 4to prodierunt.

12 Ne vero viri folum famam eruditionis fibi eo tempore vindicare poffent, SULPITIA effecit Poëtria, quæ de corrupto Reipublicæ ftatu, cum Domitianus publico edicto philofophos urbe exegiffet, fatyram fcripfit. Reperitur illa in libello, quo continentur Epigrammata & Poëmata veterum, è Bibliotheca Pet. Pithœi edita, Parif. 1590. in 16. Reperitur & inter poëtas fatyricos minores, quos M. Z. Boxhornius recenfuit, atque Commentariis illuftravit Lugd. Batav. 1633. in 12. Accedit & Jani Doufæ Schediafma in Sulpitiæ fatyram, A. 1633.

13 Agmen Auctorum æneæ ætatis claudat præclarus Vitarum veterum Imperatorum fcriptor, qui fub Trajano atque Hadriano inprimis claruit, C. SUETONIUS TRANQUILLUS, cujus, ut jam ceteras taceamus, elegans editio prodiit cum Commentariis variorum integris, Phil. Beroaldi, Lev. Torrentii & If. Cafauboni (qui alias & feorfim finguli prodiere) Parif. 1620. in fol. Cafauboni Commentarium, qui ceteris fere omnibus præftat, & à Scaligero fatis laudari non poteft, J. H. Bœclerus, cum fuis Differtationibus politicis, edidit Argentor. in 4. 1647 adjuncto indice locupletiffimo. Sunt & Matthiæ Berneggeri Differtationes in Suetonii Cæfares aliquot, Argentor. 1655. in 4. editæ. Quæ cum notis Variorum Lugdun. Batav. A. 1656. in 8. lucem afpexit, Editio Suetonii Joh. Schildio curante, bona eft, in qua multa nova funt, ab aliis non obfervata; Salmafianæ etiam obfervationes multæ. Omnium optima vero illa Editio, quam Ultrajecti A. 1672. in 4. Joh. Georg. Grævius nobis dedit, cum integris Commentariis atque notis Læv. Torrentii, If. Cafauboni, Theod. Marcilii, Franc. Guieti, Joh. Frid. Gronovii, & ipfiusmet Grævii: Achillis Statii item & Eliæ Vineti ad libros de Grammaticis & Rhetoribus: denique etiam adjectus index copiofiffimus Berneggeri, quem Typographus à Freinshemii hæredibus redemit. Edidit quoque Suetonium Carolus Patinus, fuisque notis, ac præcipue numifmatibus, illuftravit Bafil. 1675. in 4. Longe pluribus autem Iconibus & felectis notis Suetonium illuftratum dedit Sam. Pitifcus Ultraj. 1690. 2. Volum. in 8. In ufum Delphini Auguft. Babelonius Parif. 1684. In Suetonii Julium Cæfarem exftant Jac. Zevecotii Obfervata Politica elegantiffima, qui & in cæteros Cæfares Notas Politicas fcripfit, fed breviores.

CAP.

Digitized by Google

CAP. XIV.

QUO AUTORES LATINI ÆTATIS FERREÆ RECENSENTUR.

§. 1. JUSTINUS Historicus, Trogi Epitemator. 2. AULUS GELLIUS. 3. APULEJUS. 4. Q. SEPT. FLORENS TERTULLIANUS 5. CENSORINUS. 6. JULIUS OBSEQVENS, M. AUR. OLYMPIUS NEMESIANUS, T. JUL. CALPURNIUS, Q. SERENUS SAMMONICUS, RUTILIUS NUMATIANUS. 7. Scriptores Sex Historiæ Augustæ, ÆL. SPARTIANUS, JUL. CAPITOLINUS, ÆL. LAMPRIDIUS, VULCATIUS GALLICANUS, TREBELLIUS POLLIO & FLAV. VOPISCUS. 8. SEX. AURELIUS VICTOR. 9. MINUTIUS FELIX. 10. ARNOBIUS. 11. L. CÆL. LACTANTIUS. 12. AMMIANUS MARCELLINUS. 13. FLAV. VEGETIVS RENATVS 14. Q. AVRELIVS SYMMACHVS. 15. DEC. MAGNVS AVSONIVS. 16. CL. CLAVDIANVS. 17. AVRELIVS PRVDENTIVS, & Poetæ Christiani cæteri, à Georg. Fabricio junctim editi. 18. DRACONTIVS & VENANTIVS FORTVNATVS. 19. MACROBIVS. 20. SEVERVS SVLPITIVS. 21. C. SOLLIVS APOLLINARIS SIDONIVS. 22. MARTIANVS CAPELLA. 23. ANICIVS MANLIVS SEVER. BOETHIVS. 24. M. AVRELIVS CASSIODORVS. 25. SCRIPTORES FINIVM REGENDORVM. Accedunt Monita de Latinitate Pandectarum, uti & Scriptoribus Ævi Medii, ob Historiam, non autem Stylum, legendis, generalia. 26. Appendix de Inscriptionibus Antiquis, Latinis pariter atque Græcis, earumque Collectoribus, inprimis Jano Grutero, Thoma Reinesio, Marq. Gudio, Raph. Fabretto, Seb. Maccio, Joh. Zaratino, Joh. Seldeno, Jac. Sponio, Guilb. Fleetwodo, &c.

AB Antoninis ferream ætatem Latini sermonis supputari debere judicant haud abs re plerique. Sed tamen sunt, qui sub iis Imperatoribus vixerunt, auctores bini, de quibus non recte severam adeo sententiam pronuntiari aliqui putant. Prior illorum est Justinus, alter Gellius. JUSTINUM equidem inter Argenteæ etiam ætatis scriptores cooptant, cum Trogus ille, cujus Epitomen ipse contexuit, Augusti vixerit ævo, & vero probabile sit, Justinum Trogi verba in pluribus retinuisse. Sed enimvero supra monuimus, ita Florum etiam ætati præstantiori, quam æneæ, adscribendum fore, qui Livium in epitomen contraxit. Rectius itaque Scioppius, Justini ætatem, qua vixit atque scripsit considerans, eum ferreæ ætati adscripsit: quamvis diffitendum non sit, ejus Latinitatem non esse 1

usque

usque adeo ferream: imo Floro multo melior est puriorque. Ceterum primus libros ejus Historiarum (ut vocavit ipse) Philippicarum XLIV, maximi sane æstimandos, edidit Aldus Manutius, *de Externis Historiis* inscriptos: atque is Aldus etiam sibi ab Amico quodam persuaderi passus est, extare in illius bibliotheca Trogum ipsum, & brevi etiam edendum: sed deceptus insigniter. vid. Vossius de Histor. Lat. l. I. c. 19. p. 100. Præterea apud Rob. Stephanum in lucem emissus est Justinus Paris. A. 1543. in 8. Ibidem, ex emendatione Jac. Bongarsii, cum ejusdem notis, A. 1581. in 8. Cum Bongarsii, Franc. Modii & Matthiæ Berneggeri notis, indiceque luculento Joh. Freinshemii, Argentor. 1631. in 8. Cum notis Is. Vossii, Lugduni Bat. apud Elzevirios in 12. 1640. Cum notis Variorum, curante Ant. Thysio, ibid. 1650., & alia ex officina Hackiana nitidior multo meliorque, cura Grævii, qui notas integras virorum doctorum atque suas, una cum indice Freinshemiano, per Schefferum & Vorstium aucto, adjecit A. 1683. in 8. Prodiit & editio Tanaq. Fabri, cum notis ejus, Salmurii A. 1671.

2 AULUM GELLIUM vero, seu, ut alii scribunt, Agellium, ad ferream ætatem à Scioppio ablegari, non fert Vavassor de Ludicra Dictione p. 170., sed, quod & Lipsius fecit, optimæ Latinitatis autorem vocat. Variæ sunt ejus Editiones, quanquam multo plures à viris doctis promissæ, varia culpa seu infortunio, interierint. Insumsit noctes aliquas Gellio eximio cum successu Henr. Stephanus, queis propterea nomen quoque fecit: *Noctes Parisinæ Atticis Gellii invigilatæ*, quas, cum Ludov. Carrionis notis in Gellium imperfectis junctas, edidit Paris. 1585. in 8. Adjecit quoque Noctibus illis suis Apologiam pro Gellio contra iniquam Ludov. Vivis censuram, cui nimirum Gellius vocatur *homo rhapsodus plane, congestor potius quam digestor, & ostentator quam peritus: loquaculus sine eruditione, in verbis ac sententiis putidulus: legendus quidem, sed ita ut te rem levem inspicere scias:* & quæ alia indignissima & se & Gellio convitia Vives cumulat *de Disciplinis l. III. p 532. & 537.* Quapropter & Jos. Scaliger, in Excerptis Putean. p. 251., Vivem, ait, malo animo de Gellio judicasse; miror tamen, quod addat; *sed tamen bene.* Melius profecto egit Stephanus, qui defendit Gellium. Sed in eo male consuluit orbi literato Stephanus, quod Carrionis notas, quas perfectas jam, ut mandaret typis, acceperat, imperfectas tamen reliquit; cujus rei causam eam aperit in libris de Vita sua Thuanus; quod, ob rei familiaris angustias, cum jam non amplius sufficeret Gellio, Stephanus suis typis edendo, ad conducendos ab alio typos fuerit coactus: ortis autem inter utrumque rixis (ut erat plane morosus rixosusque Stephanus), ita suppressæ doctissimi Carrionis egregiæ animadversiones sunt. Quod, cum non nosset Barthius Adversar. l. XXXV. c. 6., male Carrionem ipsummet suas notas ad finem perducere non potuisse existimavit: recte cetera eas præstantissimas judi-

judicans: atque idem de nomine A. Gellii locisque aliquot cap. ſeq. 7. conferendus. Pet. Lambecius, inter alia molimina ſua, Lucubrationes quoque in Gellium Criticas numeravit, earumque Prodromum, una cum diſſertatione de Vita & nomine Auli Gellii, Pariſ. 1647. in 8. apud Seb. Cramoyſium edidit: ſed hunc prodromum Epidromus non magis ſecutus eſt, quam imperfectas Carrionis notas perfectæ. Similiter inter promiſſa evanuerunt Cl. Salmaſii Commentarius in Gellium; de quo, tum Clementius in catalogo Operum Salmaſii, qui ejus Vitæ Epiſtolis præmiſſæ annectitur, p. 68.: tum Laur. Craſſus Elogior. T. II. p. 211., videri poſſunt: Richardi Thomſoni nova editio Gellii, quam, è Codice MSS. bonæ notæ, meditabatur, teſte Joh. de Bumery in Epiſt. Gall. ad Scalig. l. III. ep. 9: editio Oberti Giphanii, quam, è ſpoliis Lucæ Fruterii, doctiſſimi juvenis, cui paratum jam editioni Gellium ſurripuerat, inſigni plagio parabat; teſte Scaligero in Excerptis Putean. p. 87. & 94. aliæque. Philippi Caroli Animadverſiones poſthumas in Gellium, ſed nec eas ob fatum auctoris integras, publicavit, cum præfatione de Gellio, Chriſtoph. Arnoldus Noribergæ 1663. in 8., additis quoque ejusdem Animadverſionibus in Curtium, & Diſſertatione de Criticis. Jodoci Badii & Petri Moſellani notæ Pariſ. junctim A. 1536. prodierunt. Cum Variorum notis, apud Belgas Gellium Lugd. Batav. A. 1666. in 8. apparavit Ant. Thyſius: cum ſuis & aliorum caſtigationibus obſervationibusque, Joh. Frid. Gronovius Lugd. B. 1687. in 8., cui editioni Index quoque Auctorum à Gellio citatorum acceſſit.

APULEJUM Afrum, monſtroſæ & vere Africanæ dictionis Auctorem, ad ferream ætatem, non ſolum Antoninorum tempus, quo vixit, ſed & ipſemet tumidus ac ineptus ſermonis character, ablegant. Melanchthon dicebat illum rudere cum Aſino ſuo. Et tamen is adeo nonnullis amatoribus ſuis perplacet, ut non ſolum pro ſatis Latino venditent, Plautique imitatore, ſed & Phil. Beroaldus non dubitaverit, Muſas Apuleji ſermone locuturas, ſi Latine loqui vellent. Viciſſim vero Franc. Floridus Sabinus acriter in Beroaldum, ob præpoſterum illum Apulejum imitandi amorem, invectus eſt. *Vitioſiſſimum ſcribendi genus*, dicebat, *ex Apulejo, Martiano, Capella, Sidonio, & ſimilibus, primus ſuis temporibus excitavit, & in multas Europæ partes, è quibus undique ad eum confluebant Auditores, ita diffudit, ut plurima adhuc ſuperſint ejus veſtigia, nec penitus deleri poſſint.* Hanc Floridi vocem de Beroaldo annotavit Gaddius T. I. Scriptor. Non-Eccleſiaſt. p. 79., ubi prolixe ſatis de Philippo Beroaldo utroque: (ſenior enim atque junior fuerunt) de illius virtutibus, vitiis ac operibus agit. Idem Gaddius, cum de Apulejo agit, l. c. p. 31., varia quoque de illo judicia variorum apponit: in eo tamen, ut mihi videtur, ineptus, quod Apuleji ſtilo nimis faveat, putatque, condonari illi figuras quasdam, Epitheta, & hujus generis alia, quoque

 poſſe;

Digitized by Google

posse; quia non scribat dogmata religionis, aut arcana Politices, aut historiam gravem. Sed non omittit tamen etiam allegare rigidos Apuleji censores; veluti Laur. Vallam, lib. in Antonium Raudensem; Jan. Parrhasium Epist. cent. II., Jac. Pontanum Progymnasm. P. I. n. 25., Franc. Robortellum, Joh. Bapt. Pium, Jac. Durantium Casellium, Justum Lipsium, Janum Guilielmium, Raph. Volaterranum: quorum singulorum loca adducit. Potest his addi, præter alios, Buchnerus de Commutata Rat. dicendi c. 13. p. 218. seq. & Daumius in lib. de Caussis amissarum Lat. linguæ radicum, ubi pluribus agit de Apulejo. Conf. quoque Jul. Cæs. Capaccius Elogior. lib. II. p. 242. Prodierunt Apuleji Opera, post Romanas, Aldinas, Basileenses editiones aliquot, Lugduni Batav. ap. Raphelengium 1588. in 8. cum notis Petri Colvii, Brugensis; cujus viri singulare illud fatum fuit, quod calce mulæ ictus perierit: à mula scilicet referens pretium laborum in Asinum Apulejanum impensorum. Extant de eo bina Jani Dousæ Epigrammata, quæ reperiuntur lib. V. Epigramm. p. 138. seq. Phil. Beroaldi prolixus est in Apulejum Commentarius, qui in 8. Basil. 1560. 3. volum., &, una cum notis Godeschalci Stevvechii, in fol. ibidem editus est. Scripsit & Apuleji Vitam Beroaldus. Sed quid de illo senserit Floridus, dictum jam. Multo abjectius adhuc illius mentionem facit Claud. Verderius, cum in Censura Auctorum p. 158. ita infit. *Phil. Beroaldus vir dictionariis quibusdam addictus fuit, è quibus sua eruit omnia: segnissimus: in Apulejum oscitat. Hujus si vellem errata omnia persequi, magni voluminis liber emittendus esset.* Extat vero elegantissimus Angli doctissimi, Joh. Pricei, Commentarius in Asinum Apuleji, Goudæ A. 1650. in 8. vulgatus. Opera ejus Geverh. Elmenhorstius Francof. 1621. in 8., cum suis & aliorum notis, egregia editione in lucem prodire jussit: cum castigationibus suis Bonav. Vulcanius A. 1594. Lugduni Bat., Apologiam Apuleji Commentario illustrarunt Is. Casaubonus Paris. 1594. in 4., Scipio Gentilis, Hanoviæ 1607. in 8., & Joh. Pricæus Paris. 1636. in 8. Casp. Scioppii Symbola in Apulejum recusa sunt Amstelod. 1664. in 8.

4 Immiscendi nunc, ferentibus ita seculis, Christiani quoque Paganis sunt, atque hos inter prodeat primus Afer, quem Africitatis multum habere, asperum & in verbis monstrosum, alibi diximus, Q. SEPTIMIUS FLOR. TERTULLIANUS, omni sane eruditionis genere tinctus, verum dictionis & ingenii elegantias ordinemque aspernantis. Primus eum edidit, è MSS. duobus, Basil. A. 1521. Beat. Rhenanus, cum notis haudquaquam aspernandis; quæ editio ter postmodum Basileæ, & bis Parisiis, repetita est: præstat reliquis vero, quæ, Paris. 1566., duobus in 8. tomis, nitidissimo charactere, impressa, integram quoque Franc Zephyri paraphrasin Apologetici habet, quæ alias tota nuspiam reperitur: observante Colomesio

ſio Biblioth. Choiſie p. 163. Jac. Pamelius exinde, cum notis ſuis, edidit Tertullianum Antvverp. A. 1579., quam editionem Pariſienſes A. 1583. recuderunt, & Colonienſes A. 1617. Commentatus in eundem eſt Ludov. de la Cerda ampliſſime, & tres Tertulliani ſuis notis illuſtrati tomos edidit Pariſ. 1624. 1630. & 1641., neque tamen ad finem opus perduxit, &, ut varia Philologica atque Antiquaria ſacra coacervat; ita ſupervacua nimis frequenter immiſcet. Non minus prolixe in eundem Auctorem ſcripſit Georgius Ambianenſis, edito tribus vaſtis voluminibus Tertulliano Reſuſcitato, Pariſ. 1648. & 1650., ſed minus tamen illo probatur. Pamelianis notis Franc. Junius ſuas addidit Francof. A. 1597. Omnium optime vero de Tertulliano meritus eſt Nicol. Rigaltius, quippe qui & ſummo ſtudio illum cum MSS. codicibus contulit atque emendavit, & ſuis illum notis atque obſervationibus doctiſſimis illuſtravit: primo quidem novem ſolum ejus libros edens, Pariſ. A. 1627., ſed deinde Tertullianum integrum A. 1634. Librarius, qui eam Editionem imprimebat, ne quid illi deeſſet, Anno ſequente 1635. Tomum peculiarem adjecit notarum & Commentariorum Rhenani, Pamelii, Junii, aliorumque, qui in Tertullianum ſcripſerant. Sunt & ſingulares libri Tertullianei aliquorum commentariis illuſtrati: ut ejus liber de Pallio cum notis Latinis & interpretatione Gallica Edm. Richerii Pariſ. 1600. cum notis Cl. Salmaſii Pariſ. 1622. quas tamen Dion. Petavius, ſub ficto Ant. Cercoëtii nomine latens, Animadverſionibus ſuis, Rhedonis (Pariſ.) A. 1622. in 8. editis, impugnavit: & cum ſe Salmaſius, Franc. Franci nomen aſſumens, anno ſeq. 1623. vindicaſſet, edita Confutatione Animadverſionum Cercoëtii, hic A. 1624. Maſtigophoros tres in Elenchum Franci edidit: atque hinc poſtmodum irreconciliabiles inter utrumque lites, odiaque immenſa, nata. Affectas vero Salmaſius notas quoque habebat in Tertulliani Apolegeticum, libros de corona Militis, de Spectaculis, de Habitu mulierum & cultu fœminarum: prout Laur. Craſſus in Elogiis T. II. p. 211. teſtis eſt: ſed nihil eorum dedit. Apologeticum Deſider. Heraldus, cum notis ſuis, Pariſ. 1613. in 4. vulgavit Ejus ad Nationes libros Jac. Gothofredus A. 1625. in 4., itidem notis illuſtratos. In Poëmata Tertulliani notas ſcripſit, poſt Junium, alioſque, Andr. Rivinus, Lipſiæ A. 1651. Omnium Tertulliani Operum nitidiſſima Editio eſt, quam Pariſ. A. 1663., cum Notis integris Nicol. Rigaltii ſuiſque, & ſelectis Pamelii, Lacerdæ, aliorumque, Phil. Priorius edidit, & quæ ibidem A. 1675. recuſa eſt.

Paulo poſt Tertullianum, nempe ſub Alexandro Severo, CENSORINUS ſcripſit librum de Die Natali, quem pereruditum, & Chronologis, ob connexas egregie æras potiores, utiliſſimum eſſe, jamdudum Voſſius monuit de Hiſtor. Lat. lib. II. c. 3. Nimiam tamen dictionis ſimplicitatem

in eo Barthius notat Adversar. lib. XIIX. c. 14., ubi locis ejusdem aliquot, è codice MSS., lucem affert. Prodiit vero libellus ille, ex officina Aldi, Venet. A. 1528., cum notis Ludov. Carrionis & Petri Joh. Nunnesii Hanov. 1615., ex recensione Eliæ Vineti, una cum Solino ejusdem, Pictavii in 4. A. 1568. Optima editio est Henrici Lindenbrogii, Hamburgi primum A. 1614. in 4., & deinde emendatior Lugduni Batav. 1641. in 8. impressa.

6 Memorandi porro carptim nonnulli, quorum fama non adeo magna est, & ætas tamen in hæc tempora incidit. Julius Obsequens, cujus de Prodigiis, quæ Romæ & in vicinia acciderunt, lib. II., post Aldinam editionem A. 1508. in 8., aliasque plures, Amstelodami A. 1689., cum notis Joh. Schefferi, prodierunt in 8. M. AUREL. OLYMPIUS NEMESIANUS, cujus Cynegetica, & T. JUL. CALPURNIUS, cujus Bucolica ad Nemesianum supersunt: uterque, cum Rob. Titii notis, Florentiæ in 4., & in Venatione Novantiqua Jani Ulitii, seu Venaticis & Bucolicis Poëtis, quos Ulitins cum notis Lugduni Bat. in 12. A. 1645. edidit, una cum Gratio prodierunt: ut & cum Casp. Barthii, duodecennis adolescentuli, notis Hanov. A. 1613. QU. SERENUS SAMMONICUS, cujus Carmen de Medicina extat inter Poëmata Vetera à Pithœo edita Paris. A. 1590. RUTILIUS NUMATIANUS, cujus Itinerarium ab eodem Pithœo, eodemque libro, editum est; quamvis jam antea Romæ A. 1582. in 8. à Josepho Castalione evulgatum, notisque illustratum.

7 Majoris longe momenti sunt, qui vocantur SCRIPTORES HISTORIÆ AUGUSTÆ, Ælius Spartianus, Julius Capitolinus, Ælius Lampridius, Vulcatius Gallicanus, Trebellius Pollio atque Flavius Vopiscus, quorum omnium ætas in Diocletianum, Constantium Chlorum, ejusque filium Constantinum M., cadit. Quamvis autem certo non satis constet, quæ Vita à quibus sigillatim scriptæ sint: nec præterea dictionis character aut Latinitas ea reperiatur, quæ tuto in imitationem trahi posset: nihilominus, ob rerum, quas tradunt, magna pondera, maximi haud immerito æstimantur; præsertim, postquam exquisitissimis Is. Casauboni Salmasiique annotationibus illustrati sunt. Junctim labores horum Duumvirorum, una cum sex iis Scriptoribus, prodierunt Paris. 1620. in fol. Prodierant jam antea Francofurti A. 1588. apud Wechelos, cura Frider. Sylburgii, Scriptores Historiæ Augustæ minores: sed multi erant illi collectioni, præter hos sex, additi: velut & in Editione Jani Gruteri factum; qui Scriptores Historiæ Aug. à Jul. Cæsare usque ad Carolum M. collectos, cum notis suis, in fol. A. 1611. Hanoviæ excudi curavit. Sed & ad illam Editionem Scriptorum Historiæ Aug., quam M. Z. Boxhornius Lugduni Batav. A. 1632., 4. voluminibus in 12., procuravit, plures pertinent: in qua scilicet Suetonius, nisi fallor, auspicatur, atque finit Ammianus Marcellinus. Sciendum vero

ro, esse nonnulla commentatum ibi Boxhornium, quæ ipsemet alibi non scripta mallet. v. Not. in Taciti Vit. Agric. p. 174. [Vossius profecto, cum infeliciter adeo tractatum ab illo Suetonium deprehendisset, nec de Historiæ Augustæ Scriptoribus sibi magnam spem fecit: sed, postquam ingenue, quid monendum in Suetonio Boxhornii sit, data ad ipsummet Epistola significasset: *Laudo*, pergit, *quod etiam cogites de aliis historiæ Augustæ scriptoribus: etsi difficile sit post Homerum* (Salmasium Casauboņumque) *Iliada scribere. Verum χαλεπὰ τὰ καλά. Nec tu, ut censeo, tam messem uberem, quam spicilegium, promittis: atque id colligo ex parte ea, quam miseras. Legi in iis, quæ satis arriderent, sed cogitare de singulis non licuit.* &c.] Ceterum recudendam sibi nitidissimis Characteribus, sed minore forma, Batavi Editionem sex Scriptorum horum sumserunt Lugd. Batav. A. 1670., 2. vol. in 8., ex officina Hackiana, &, præter Casauboni & Salmasii notas integras, Gruterianas etiam adjecerunt. Longe inferior illa est, quæ cum notis Variorum selectis, per Corn. Schrevelium A. 1661. est exhibita. Commoda vero atque emendatissima, quæ, cum notis Ulrici Obrechti, Argentorati A. 1677. in 8. lucem adspexit.

In Collectionibus illis Scriptorum Historiæ Augustæ, quas à Sylburgio 8
atque Grutero editas modo commemoravimus, reperitur quoque SEXTUS AURELIUS VICTOR, cujus libri de origine gentis Romanæ, de viris illustribus, & de Cæsaribus, ibi reperiuntur. Non spernendæ vero Latinitatis Auctor est, & sub Constantio Imp. claruit. Libellum de Cæsaribus, ab Augusto ad Constantium, primus protulit Andr. Schottus Antwerpiæ A. 1579. in 8. Prodiit deinde aliqua ejus Editio, cum Notis Variorum, And. Schotti, El. Vineti, Is. Casauboni, Just. Lipsii, Jani Gruteri, integris, Lugduni Bat. A. 1670. in 8. [& non ita pridem novam struxit Cl. Joh. Georg. Grævius Ultrajecti. In usum Delphini Anna Daceria, Tanaq. Fabri filia, dedit Paris. 1681. in 4.]

Anteverterunt adhuc ætatem Aur. Victoris Christiani aliquot scripto- 9
res Minutius Felix, Arnobius & Lactantius. MIN. FELICEM jam Lactantius commendavit. Extat ejus Octavius, i e. Dialogus de vanitate idololatriæ, & veritate religionis Christianæ, stilo satis pro illorum temporum ratione terso atque puro compositus, nec minus ingeniose. Diu jam & aliquoties editus fuerat Dialogus ille, priusquam extare crederetur: nempe qui pro octavo Arnobii contra gentes libro reputabatur, cum quo semper etiam prodiit. Verum animadvertit errorem, primusque detexit, JCtus celebris, Franc. Balduinus, edito, cum prolixa præfatione, Minutio Felice Heidelbergæ A. 1560. in 8., quem secuti postmodum Fulv. Ursinus, Joh. Wowerius, Geverh. Elmenhorstius, Desid. Heraldus, & Nic. Rigaltius, Minutium suis Commentationibus illustrarunt. Horum omnium

notas conjunxit, & stipatum iis Minutium, à se denuo recensitum, una cum Jul. Firmico Materno de errore profanarum religionum, Wovverii notis illustrato, edidit Lugd. Batav. 1651. in 4. Jacobus Oizelius. Sed, quod obiter addo, Oizelius ille plagiarius est, cui corniculæ jamdudum plumæ sunt evulsæ: ut patet ex Commentario, quem in Caji Institutiones scripsit, & qui pene totius ex Hier. Aleandri commentario desumptus est. Ceterum Minutius etiam, cum selectis Variorum notis, prodiit Lugd. Batav. 1672. in 8.

10 ARNOBII, qui sub finem secundi & initio tertii post C.N. Seculi clarus fuit, Latinitas mediocris est, sed sequior tamen. Barthius facundum atque doctum scriptorem, suo quodam & Afro dicendi genere, penetrante quidem & nervoso, sed parum polito & jucundo, usum, non male censet, Adversf. L. XLVIII. c. 4. Septem ejus libri adversus Gentes extant, quorum optima Editio est, quæ textum ex emendatione Cl. Salmasii accuratum, notas autem (ut titulus præ se fert) omnium, simul comprehendit, Theodori Canteri, Des. Heraldi, Gev. Elmenhorstii, & Godesch. Stevvechii, Lugduni Batav. 1651. in 4. Omissæ tamen sunt notæ Pet. Ciacconii & Fulvii Ursini emendationes, quæ Romæ A. 1583 in 4., cum Minutio & Arnobio, prodierunt. Omissus itidem Criticus Arnobianus Joh. Meursii Lud. Batav. 1598. in 8., una cum ejusdem Hypercritico Minutiano, editus: cujus ne obiter quidem meminisse bonos illos tam curatæ editionis Curatores, haud abs re miratur Phil. Labbe Dissert. de Scriptor. Eccl. T. I. p. 105., Meursiumque ornat elogio illustratoris Athenarum Lugduno-Batavarum, de tota Hollandia, adeoque & universa re literaria, bene meriti. Parabat justum Commentarium in Arnobium Salmasius, eique præfigendam Dissertationem de ratione nominum, cognominum & agnominum apud veteres: de quo suo proposito, tum ipse passim in Epistolis, tum & Cl. Sarravius, strenuus instigator in literis ad eundem, meminere: & ex his Ant. Clementius, in Catalogo Operum affectorum Salmasii, & Laur. Crassus in Elogiis. Sed evanuit tamen omne, quod sperabatur. Gasp. Barthius, Adversar. l. XLIII. c. 2., ægre fert, Arnobium ab Hieronymo inæqualem, nimium, & absque operis sui partitione confusum, dici; cum in præstantissimo Auctore ordo satis formosus, etsi minime Scholasticis Rhetorum legibus alligatus, compareat: Quapropter & Hieronymi locum pro suspecto habet, & (non satis tamen feliciter) emendat: Observat ceteroquin, Arnobium fuisse Lucretii imitatorem, cujus sæpe res & verba exprimat. Loca etiam aliquot l. c. c. 6. & lib. XLIV. c. 1., seu tentat, seu restituit: Gellenianæ imprimis editioni Arnobii non satis æquus, quippe quam totam ad Editoris captum reformatam, seu transformatam potius, animadvertit.

Multo

ogle

Multo autem Arnobio præferri meret L. CÆL. LACTANTIUS, ejusdem discipulus, & Crispi Cæsaris magister, cujus Tulliana Latinitas vehementer plurimis probatur. Et sane fluida est atque mire decora: non tamen usque quaque pura; sed sunt & huic Auctori admisti barbarismi: ut in ea ætate vix quisquam ab iis sibi satis cavere poterat. Infinitæ propemodum ejus Editiones sunt. Præcipuæ: Xysti Betuleji, Basil. in fol. A. 1563., cum pereruditis, Lambecio judice, Commentariis: Mich. Thomasii, Antvverp. 1587. apud Plantinum in 8: Josephi Isæi in fol. Cæsenæ 1646., Ant. Thysii, cum notis Variorum, Lugduni Batav. 1652. in 8. Servatii Gallæi, quæ & ipsa cum notis Variorum, ipsiusque Gallæi; Lugd. Bat. 1660. in 8., Thom. Sparckii Oxon. 1684. in 8. &c. Varias lectiones quasdam, è Codice Vindobonensi, excerpsit Lambecius lib. II. de Bibl. Vindobon. p. 288. In editione Oxoniensi Sparkii, ut & in Cantabrigiensi Anni 1685. in 8., comparet etiam Lactantii liber de Mortibus Persecutorum, exiguus quidem ille, sed usus maximi: quem primus è Colbertino codice quodam eruit, & Miscellaneorum Tom. II. Paris. A. 1679. inseruit, Steph. Baluzius, notis doctissimis illustratum: inde variis virorum doctorum observationibus atque notis illustrior redditus ille libellus est, Gisberti Cuperi, Joh. Columbi, Nic. Toinardi: Gallica etiam Maucroixii, atque Anglica Gilb. Burneti, versione donatus. [Notas omnium collegit, & secundis curis auctiores multo Baluzianas, non Cuperi solum, Columbi atque Toinardi, sed & J G. Grævii, Eliæ Boherelli, Thom. Galei, Jac. Tollii, suisque, junxit Paulus Bauldri. Ultraj. A. 1692. in 8., adjecta etiam Dissertatione Henr. Dodvvelli, & Theod. Ruinarti præfatione ad Acta Martyrum: nempe quas ad Lactantium partim, partim & historiam persecutionum facere arbitrabatur. Parat nunc novam Operum Lactantii editionem Chr. Cellarius] Poëmata quædam de Paschate, de Resurrectione, de Passione Domini, falso Lactantio adscribi nemo dubitat; ut carmen de Phœnice, & Luctatii commentarium in Tacitum, non dicam: notha omnia vid., præter alios complures, Placcius de Pseudon. p. 216. 11

Incedat nunc gravis Historicus, AMMIANUS MARCELLINUS, homo natione Græcus, & miles, & gentilium superstitioni addictus: sed qui optima fide res gestas Romanorum Imperatorum, inde à Nerva usque ad Valentis interitum, XXXI. libris, quorum XIII. tamen primi periere, descripsit: Latinitate tali, quæ expectari à tali homine, atque eo tempore, poterat. Gaddius, T. I. de Scriptor. p. 27., stilum ejus esse poëticum dicendum putat: sed est potius, pro ratione temporum, illorum aspere tumidus, & inflatione affectata horrens. Prodiit ille in Collectionibus Scriptorum historiæ Augustæ Sylburgiana Gruteriana; & Boxhorniana, in qua simul notis 12

notis aliquibus est illustratus, sed quæ non semper magni adeo momenti sunt. Longe majoris ducendæ animadversiones Frider. Lindenbrogii, cum quibus Hamburgi A. 1609. in 4. Ammianus prodiit. Postmodum Henr. Valesius eruditissimas notas in eundem composuit, ediditque Paris. 1636. in 4. Erat olim ille liber rarissimus: sed recusus postmodum est Paris. A. 1681. in fol., magnifica ac eleganti Editione. Frater Henrici, Hadrianus Valesius, Historiographus Regius, illam procuravit, addiditque Lindenbrogii observationes, & fratris annotationes, utrasque auctiores, collectanea variarum lectionum è codice Colbertino, suasque notas: ut & vitam Ammiani, à Claudio Chiffletio compositam. [Et tamen, quod vix sperandum videbatur; adhuc præstantiorem Marcellini Editionem elucubravit Jac. Gronovius, præter omnes eorum, quos enumeravimus suis quoque notis insignitam, & præterea faciebus Imperatorum, numis, obelisco, variisque imaginibus aliis, æri incisis, & ad explicationem illustrationemve auctoris mire facientibus, exornatam, Lugduni Bat. 1693. in fol. & in 4.]

13 Militem historicum excipiat Auctor de re militari scripto agens, FLAV. VEGETIUS RENATUS, cujus de Re Militari libri V., cum Commentario Godeschalci Stevvechii, prodierunt in 4. Paris. 1607., postmodum Lugduni Batav., Coloniæ, alibique, plus semel recusi. Extat & editio Petri Scriverii, cum ejusdem notis, Lugduni Batav. 1633. in 8., & alia iterum Franc. Modii. Omnium trium annotationes junctim cum Vegetio prodierunt Vesaliæ 1670. in 8. Idem Auctor de Veterinaria, seu Mulomedicina, editus est à Joh. Sambuco A. 1574. quamvis & jam antea Basil. A. 1528. apud Fabrum Emmeum fuerit excusus. In eum Vegetii librum Joh Rhodii Emendationes & notæ servabantur in Bibliotheca Thomæ Bartholini, sed quæ, una cum Lexico, quod additum fuerat, in ferali illius incendio conflagrarunt.

14 Eodem seculo, sub Valentiniano atque Theodosio Imp., clarus erat Q. AUREL. SYMMACHUS, Vir Consularis ac doctissimus, sed infensus Christianis. Ejus Epistolæ, cum Franc. Jureti & Job. Lectii notis, prodierunt Genevæ 1587. in 8., & cum additis X. Miscellaneorum libris Paris. 1604. in 8. Equidem Juretum Petrus Faber plagii postulavit, ob aliquam observationem notis ad Symmachum insertam; quam sibi surreptam ait: verum non tanti crimen est, ut attendi mereatur. vid. Thomasius de Plagio Liter. §. 415. & 477. Magis insigne est, digniusque notatu, plagium Casp. Scioppii, qui Oberto Giphanio, hospiti suo, integrum codicem MSS. Symmachi surripuit, & ex eo postmodum suas emendationes magnam partem hausit: tum quas in editione Symmachi Moguntiæ A. 1608. in 4. publicavit, tum quas in libris Verisimilium, in quibus quamplurima ejus loca restituit. Edidit Symmachum etiam Phil. Pareus cum Electis, Lexico & Calli-

Calligraphia Symmachianis, Neapoli Nemetum A. 1618. in 8. Latinus Latinius quoque in Bibliotheca Profana Symmachi locis aliquibus medelam tulit.

Symmacho coævus D. MAGNUS AUSONIUS, Poëta pro illa ætate 15 non contemnendus est; quanquam Jos. Scaliger vellet, illum nunquam Epigramma scripsisse. Ejus Latinitatem tanti Barthius æstimavit, ut, quicquid apud eum legitur, pro vere Latino habendum existimarit. *Nil enim quicquam*, ait, *sine antiquitatis exemplo posuit, ut fuit eruditior, quam pro eo ævo, & scriptorum eorum amator, qui nobis ademti sunt, nec sperantur unquam è tenebris emersuri oblivionis. Adversar. lib. III. c. 7.* Idem quoque divinitatem Ausonianæ poëseos admiratur c. 18., alibique passim eum scriptoribus suæ ætatis longe præfert. Epistolam vero, quæ sub Theodosii Imp. nomine ad Ausonium scripta libro Epigrammatum præfigi solet, plane spuriam judicat, L. XII. c. 12., ut jam ante nos Placcius annotavit de Pseudon. p. 264. Mich. Neander librum Epigrammatum Ausonii, magnam partem à Græcis acceptum, mira elegantia, parique ingenio, translatum ait: Præf. Erotem. Gr. L. p. 196. [Ita & Bohursius, rigidus alias veterum æque ac recentiorum Auctorum censor, nihil concinnius Epigrammate Ausoniano esse posse ait, in quo omnia miro artificio quadrent vid la Maniere de bien Penser p. 41.] Franc. Vavassor, lib. de Epigrammate c. 15. p. 171, de Ausonio. *Repræsentare nobis Ausonius Græcos velle visus est, quippe cum epigrammata scripserit: pauca supra centum, à Græcis amplius quinquaginta sumserit, vel ut æmulus, vel ut interpolator.* Idem vero Jos. Scaliger, quem de Epigrammatibus Ausonianis non satis ex dignitate judicasse diximus, singularem tamen curam Auctori illi impendit; ediditque adeo Lectiones Ausonianas, in quibus multa ejus emaculat, vitamque Ausonii capite ultimo succincte tradit. Prodierunt istæ Scaligeri Lectiones, cum Ausonio, adjectis quibusdam notulis Ad. Turnebi, Adr. Junii, Gu. Canteri, J. Lipsii, El. Vineti, Genevæ 1588 in 12., apud Jac. Stœrium. Plenior est editio Eliæ Vineti, una cum Scaligeri Lectionibus Ausonianis edita Burdegalæ A. 1590 in 4., quibus accessit Rerum Burdegalensium Chronicon, auctore Gabr. Lurbeo. Atque hæc est illa secunda editio Vineti, cujus post mortem Vineti editæ Scaliger in Epistolis meminit: Ep. 199., quæ & ipsa Ausonio illustrando tota insumitur, ubi simul parum æquè judicat de Vineto. Franc. Sylvius quoque vapulat, qui in Gryphum Ausonii erat commentatus. Nil eum nisi triviali moneta percussisse Scaliger ait: cum tamen multum bonarum rerum, ex philologia satis accurata depromptum, habeat, judice Ludov. Vive de Disciplinis p. 542., qui nullum se in bonis literis doctiorem nosse ait. Ceterum optima Ausonii editio est, quam procuravit Jac. Tollius, cum notis integris Jos. Scaligeri Mariangeli Accursii, Marq. Freheri, Pet. Scriverii: selectis El. Vineti, G. Barthii. Val.

Acidalii, J. F. Gronovii, J. G. Grævii, aliorumque Amstelodami apud Blavios 1671. in 8.

16 Ausonio addimus æqualem temporis ratione Poëtam alium, CL. CLAUDIANUM, qui ultra genium seculi sui floridus est, elegans, ac numerosus, sed in phraseologia intemperans, &, dum sublime sectaretur, καπηλος luxurie sua: quam ob rem à compluribus viris doctis notatur. Vid. præter alios Vavassor de Epigramm. c. 15. p. 170. 171. qui miratur, atque etiam ægre fert, Claudianum vulgo, ut purissimæ Latinitatis scriptorem, aut etiam Poëtam exquisitissimum ab aliis proponi, cum non major tamen ejus auctoritas sit, quam Ausonii & Prudentii. *Est ille quidem*, ait, *& dulcior structura versuum, quam Ausonius; & syllabarum mensura emendatior, quam Prudentius cum Ausonio: non is tamen, qui ad auream antiquitatem adspiret, neque dignus, qui conferatur cum Martiale, aut qui pereque ac Catullus discentium manibus teratur. Sed est hoc praclarum judicium seculi nostri quorundam, qui quanti pretii quisque apud nos scriptor esse debeat, maxime ignari, summis Poëtis medios anteponunt, infirmos & recentiores utrisque. Dixi porro, dulciorem Claudianum constructione versuum facili & expedita, & sine ullis salebris, aut elisionum quasi scabritie ac nodis: sed ea tamen dulcedine parum suavis & jucundus, quod idem omnium versuum cursus, idem tenor, nihil mutatis, quas vocant, cæsuris, varietur, ut, qui tres numero versus legerit, omnes legerit.* Pro Christiano eum habent aliqui, sed pro gentili plerique Augustini ac Orosii testimoniis subnixi. Barthius Victori Giselino præcipue indignatur, quod is, dum Prudentii nonnulla loca enarrat, Claudianum & Ausonium Christianos fuisse, sed à Symmacho paganismo redditos, confidenter affirmet, absque tamen addito ullo tantæ assertionis testimonio. Ipse simulatorem credit fuisse Claudianum, animive dubium, qui nec à Christianismo, nec à paganismo abhorruerit, *lib. I. Adversar. c. 7.* Quæ vero sententia suo auctori relinquenda. Memorat Gregorius Leti, Ital. Regnante P. IV. I. m. p. 335. Mazzam aliquem Vitam Claudiani, & Analogiam, quod fuerit Christianus, conscripsisse. Aliis longe satius, ut videtur, carmina in Christi honorem scripta, quæ inter Claudianea reperiuntur, ad Damasum pertinere. Prodierunt Opera Claudiani cum notis Steph. Clauerii, Jani Parrhasii, & Marci Ant. Detrii Paris. A. 1602. in 4. Jam antea Theod. Pulmannus Claudianum, ope veterum codicum, restituerat, emiseratque in lucem Antvverp. 1571. in 16. Cum Casp. Barthii commentario vasto, sed mendosissime edito, prodiit Claudianus Hamburgi 1650. in 4., cum jam ex ejusdem emendatione, & cum animadversionum libris, antea A. 1612., minore forma in 8., Hanoviæ lucem adspexisset. Inde Nicol. Heinsius, Claudiani præcipuus Cultor illum edidit elegantissime impressum, cum notis, Lugduni Batav. 1641. in 12., qui in multis reprehendit Barthium. Cum notis Variorum, Heinsiique integris, eundem

dem Poëtam nobis dedit Corn. Schrevelius Lugd. Batav. 1665. in 4. In usum Delphini ejus editionem adornavit, cum notis, Guilh. Pyrrhus 1677. Paris. in 4.

Accedat tertius poëta, sed haud dubie Christianus, optimusque morum magister, licet non optima semper arte carmina pangendi instructus, AURELIUS PRUDENTIUS: quem adeo in oculis tulit miratusque est olim Lucas Holstenius, ut animam jam agens ac moribundus per Ferdinandum Fürstenbergium, incomparabilis eruditionis Principem, & Episcopum postea Paderbornensem ac Monasteriensem, hymnum eum ex Cathemerinis Prudentianis, qui exsequiis defunctorum datur, recitari voluerit, atque eo pacto in solatium vitæ melioris mente erectus expiraverit: referente in Epistola nuncupatoria ad ad Ferdinandum Nic. Heinsio, qui, post aliorum omnium labores, in Prudentio emendando, egregiam plane operam navavit, ediditque librum nitidissima editione apud Elzevirios Amstelod. A. 1667. in 12. Antea dudum Victor Giselinus Prudentium ediderat, junctis quoque Thedori Pulmanni notis, Antvverp. A. 1564. in 8. Variorum Commentarios integros collegit, atque una cum Prudentio, à se castigato, emisit Joh. Weizius, Hanov. 1613. in 8., quæ editio præstantissima est. Ceterum in systemate Poëtarum Christianorum, à Georg. Fabricio edito, Basileæ A. 1564. in 4to, Prudentius quoque locum haudquaquam infimum tuetur. Sunt autem illi Poëtæ, qui corpore isto continentur, Tertullianus, Cyprianus, Victorinus Pitabionensis, Juvencus, Hilarius, Paulinus, Ambrosius, Damasus Papa, Victorinus, Afer Dracontius, quos non omnes tamen ea, qua decuit, fide Fabricius edidit. Meminit Heinsius, in præfatione suo Prudentio præmissa, Editionis Joh. Sichardi, quam mire depravatam ait; impressa est Antvverpiæ A. 1536., & postea Basil. 1540: imo &, antequam Antvverpiæ ederetur. Basileæ primo prodiit apud Cratandrum A. 1527. Huic Varias è codicibus variis lectiones, simulque conjecturas suas, alleverant Joh. Cauchius & Cl. Salmasius, queis postmodum usus in Editione sua Heinsius est, qui & à Grævio se adjutum profitetur, memoratque præterea, Franc. Juretum aliquando de edendo Prudentio cogitasse, ut & Geverh Elmenhorstium: sed à neutro esse præstitum quicquam: uti nec lucem aspexerunt notæ in eundem Auctorem Oberti Giphanii, quas reliquisse in Prudentium fertur, cum emendationibus Lucretianis sparsim nonnulla ejusdem loca correxisset. Aug. Buchnerus etiam in hymnos aliquot Prudentianos aliquid commentatus est. 17

Duobus verbis etiam de duobus Poëtis aliis dicemus. DRACONTIUM separatim edidit, cum notis, indice, & glossario, Joh. Weitzius Francofurt. A. 1610. in 8. Male autem Vossius de Poëtis ævo post Carolum M. 18

adscribit Dracontium, cum ad Theodosium juniorem Elegiam scripserit; ut jam ab aliis est notatum. VENANTII FORTUNATI Poëmata apud Oporinum edita sunt Basil. A. 1561. Hymnum ejus de Resurrectione Aug. Buchnerus edidit cum suis notis. Edita quoque sunt Venantii poëmata à Christoph. Brovvero Moguntiæ 1603. in 4. Fuit autem hic sexti seculi scriptor.

19 Antevertit igitur illum plus integro seculo MACROBIUS AURELIUS THEODOSIUS, qui sub Honorio & Theodosio juniore vixit, magnis in aula dignitatibus functus: cujus Opera varia maximam partem ex aliis Græcis & Latinis Auctoribus collecta sunt, quapropter & vehementer vapulat aliquibus ille, maleque inter plagiarios collocatur, cum ipse tamen in præfatione suum colligendi institutum haudquaquam dissimulet: quamobrem non immerito virum doctissimum à plagii intentato crimine Thomasius, cum Conr. Heresbachio, Ludov. Vive ac Thoma Reinesio, vindicatum it, Diss. de Plag. Liter. §. 503. Prodierunt Opera Macrobii, cum Castigatione Joh. Isaaci Pontani & Joh. Meursii, Lugduni Batav. A. 1597. in 8., iterum 1628. recusa. Postmodum vero revidit Macrobium J. Fr. Gronovius, ac præcedentium Duumvirorum notis suas quoque adjecit Lugd. Bat. 1670. in 8.; quæ editio optima. Præter hos in Macrobio emendando multum operæ studiique posuit Nicol. Heinsius, teste Luca Holstenio, qui antiquissimi exemplaris Neapolitani indicium illi se fecisse narrat Epist. 14. ad Lambecium, qui & ipse se Macrobio operam impendisse refert. Verum apud utrumque res intra conatus substitit.

20 Non omittendus vero nunc, qui Macrobium ætate adhuc superavit, ab initio statim seculi quinti clarus, SEVERUS SULPITIUS, scriptor elegantia Latinitatis suam ætatem plane superat. Editus est olim apud Oporinum, per Matth. Flacium Illyricum, in 8., ut cum notis Pet. Galesinii Romæ 1564. Scholia Galesinii retulit, & emendatum denuo, illustratumque, adjecta chronologia, Sulpitium Severum edidit Antvverpiæ Victor Giselinus A. 1574. in 8. Historiam ejus Sacram Carolus Sigonius quoque Commentario illustravit, Bonon. 1581. in 8., nec non Joh. Drusius Franekeræ 1607. in 8., & Joh. Vorstius Berolini A. 1668. in 12. Vastum opus vero in eandem Severi Sacram Historiam, sub titulo Bibliothecæ Sacræ, conscripsit Christianus Schotanus Franeck. fol. 1664. Omnium, quæ tum habebantur, Sulpitii Operum Editio nitidissima plane est Elzeviriana A. 1656. in 12, & alia, quæ cum notis Variorum à Georg. Hornio procurata est aliquoties, Lugduni Batav. impressa A. 1647. 1654. 1665. in 8, cui editioni Salmasianæ etiam notæ aliquæ accesserunt. Neque tamen adeo præclare sua illa editione meritum Hornium, sed plurima male posita aut omissa esse, peculiari dissertatione Sam. Bochartus ostendit: cujus dum meminit

Colo-

Colomesius, & simul Epistolas aliquot Sulpitii Severi à Dacherio & Baluzio editas, nulli adhuc Editioni operum illius illatas refert, optat, ut nova Severi editio à viro quodam docto suscipiatur, Biblioth. Select. p. 99. seq.

Eodem quidem seculo vixit, sed non eodem dictionis genere eadem- 21
ve puritate scripsit, C. SOLLIUS APOLLINARIS SIDONIUS, vir genere illustris, & reipublicæ primum, deinde & Ecclesiæ, magna pars. Ejus extant Epistolæ & poëmata. Quod prosam ejus attinet, plena est peregrinitatis, ac Latinitatem habet plane ferream: poësis vero est tolerabilis. Id enim observare possumus in Scriptoribus illis, Poësin tardius degenerasse, quam prosam: eam ob causam, quia in Carmine major vocum delectus adhibebatur, atque imitatio veterum necessaria qnadam lege præscribebatur. vide, quæ de Sidonio diximus, lib. I. Polyhistoris p. 179. Editus est Sidonius cum commentario Joh. Bapt. Pii Basil. A 1542. in 4. decennio post Lugduni ab Elia Vineto recognitus. Inde Joh. Savaro, Claromontanus, vir Illustris, doctissimum Commentarium edidit in Apollinarium, Paris. 1599. in 4, & post eum Jac. Sirmondus, è Soc, Jesu, Paris. 1614., & cum auctioribus notis A. 1652. in 4. Ambo doctissimi longe viri sunt, ac in medii temporis scriptoribus versatissimi.

Longe inferior adhuc Apollinaris Latinitate Martiani Capellæ stilus 22
est, quem *pecudalis eloquentiæ auctorem* C. Barthius vocat Adversar. lib. XXV. c. 13. Encyclopædiam scripsit, sub forma fabulæ alicujus de Nuptiis Philologiæ & Mercurii, ac septem artibus liberalibus; sermoni pedestri scriptam, sed cui metra sparsim admixta sunt. Tota hæc inventio Africam sapit. quæ plerumque monstri aliquid, & novi, parit. Stilus quoque ipse patriam auctoris spirat: pinguis dictio, audaces metaphoræ, verba insolita: sed tamen ingenio privandus non est. In eum Hugo Grotius annos XIV. natus commentatus est Lugd. Batav. 1600. in 8. Postea Joh. Frid. Gronovius illi emendando tempus aliquod impendit. Ita enim in epistola ad Virdungum (quæ reperitur in Mantissa V. Epistolar. Richterianar.) scribit. *Incidi in MSS. Capellæ codicem, quem cum editione Grotii conferre cœpi: non est quidem antiquissimus, sed ex antiquo tamen & probo exemplari descriptus. Non est quidem auctor ejus notæ, ut multum temporis in illo sit impendendum; quem barbarum Scaliger, lippitudinem Latinitatis vocat Scriverius: interim, cum nihil agam, hoc nihil agere aliquid agere est.* Primus imprimi Martianum curavit Vincentiæ A. 1499. Franc. Vitalis Badianus, postquam Thadæus Ugolenus illum semel in lucem protraxisset. vid. Voss. de Histor. Lat. lib. III. p. 713.

Sequenti ævo, sexto post C. N. floruit Vir, præter generis muniumve 23
splendorem, omni doctrinarum genere abundantissime excultus, ANICIUS MANLIUS SEVERINUS BOETHIUS, cujus num philosophiam,

d by Google

an eloquentiam, aut poësin, potius admirere, dubium est. Plane enim excellit, ac, doctissimorum quorumvis judicio, cuilibet superiorum & magnorum comparandus est. Ut vero cetera ejus plurima opera omittamus, libellus de Consolatione Philosophiæ, quem, in mediis calamitatibus carceris, partim prosaico, partim metrico scribendi genere composuit, incomparabilis fere est, totusque etiam imbibendus. Prodiit apud Jodocum Badium Ascensium Paris. A. 1502., cum ejusdem notis: additus Thomæ Aquinatis commentarius apud eundem 1514. Theod. Pulmannus illum è codicibus MSS. emendatum dedit Antvverpiæ in 12. Conr. Rittershusius Lugduni Batav. 1600. Joh. Bernartius, cum notis, Antverp. 1607. in 8. Petrus Bertius 1633. &, si recte memini, etiam cum variorum notis prodiit. Opera Boëthii omnia cum variorum notis Basil. A. 1570. in fol. lucem aspexerunt: jam antea ibidem 1546. & Venetiis 149.. excusa. [Libellus ille de Consolatione Philosophiæ in Gallicam quoque Anglicamque linguam translatus est: imo & in Germanicam eodem plane dicendi genere, quo est à Boëthio scriptus; nempe, ut prosaicæ dictioni versus immisceantur, iique haud parum profecto apti concinnique; operam commodante viro illustri dum viveret Christiano Knorrio, Lib. Barone de Rosenroth. Editus est post translatoris mortem secunda vice cum præfatione Franc. Mercurii Helmontii.]

24 Quam inter Gothos abstersit pro viribus Latini sermonis peregrinam stribliginem Boëthius, ea undiquaque conspersus incedit, qui in eadem Theodorici Regis Goth., & successorum aliquot, aula summis muniis functus est MAGNUS AURELIUS CASSIODORUS; cujus opera tam junctim, quam seorsim, prodiere. Conjunctim illa publicavit, duobus in 8. voluminibus comprehensa, suisque illustrata notis, Guil. Fornerius, Paris. A. 1588., Genevæ in 4. Pet. Brosseus 1601. & 1650. in 4. Tandem studiosissime omnia collegit, & emendata suis insuper notis ac dissertationibus illustravit, Joh. Garrettus, Bened. Monachus Rothmagi 1679. in fol., 2. tomis.

25 Sunt & non pauci incertæ ætatis: ut (quos unos è pluribus nominamus) Auctores Finium regundorum, quos cum observationibus suis Nicol. Rigaltius edidit, in præfatione de ætate singulorum disquirens, Paris. 1614. in 4., quosque postmodum iterata Editione, cum amplissimo Commentario, publicavit Wilhelmus Gœsius Amstelod. in 4. 1674. De Jurisconsultorum Latinitate, quæ in Pandectis reperitur, optime Sanctius judicavit Minervæ p. 259., male omnino illos facere, qui eos cum Cicerone comparant, aut Latini sermonis puritatem inde hauriri posse credunt. Non illud fuisse seculum Justinianeum, quod Latinas literas poliret,

Digitized by Google

liret: imo multa in Pandectis reperiri, quæ à genuina Latinitate abhorreant. Satis superque gloriæ scriptoribus juris tribui, si inter sui seculi homines eos præstantissimos dicamus. Medii ævi auctores plurimi sunt, quos ad ligneam, luteam, saxeamque ætatem Scioppius refert, & quos, ob barbaram sermonis stribliginem, neque legendos styli causa, neque etiam sollicite recensendos, puto. Quamvis non negem, esse inter illos, qui ultra genium seculi sese erigant: sed tamen iis secure fides in Latinitate haberi non potest. Plerique illorum vel Historici sunt, quorum Catalogum magno studio à Gerh. Joh. Vossio, &. qui notas in eum scripsit, Christ. Sandio, congestum invenies: vel Poëtastri, alios recenset idem Vossius in Dissertat. de Poëtis Latinis. Peritissimi in illorum lectione fuere Casp. Barthius, Thom. Reinesius, Chr. Daumius, qui in scriptis suis hic illic flosculos ex iisdem decerpunt. Barthius in nonnullos integros commentarios scripsit: ut in Guil. Britonem poëtastrum. Ego Latinitatis causa sterquilinium hoc movere consultum non puto: nec certe legerim, nisi ob historiam, cui singularem nonnunquam lucem præferunt, & in principum rerumque publicarum controversiis magna cum utilitate à politicis leguntur. Excelluit quoque, eam unam ob rationem inductus, in scriptorum medii ævi lectione Pet. Pithœus: cui addendi è Germanis Frid. Lindenbrogius, & Herm. Conringius: è Gallis Jac. Sirmondus, &, qui instar omnium fere unus est, Carolus du Fresne, seu Cangius: nec non superstes hodieque vir summus, Stephanus Baluzius: aliique. De temporibus obscurorum virorum dicere operæ pretium non erit. De Auctoribus, qui sub παλιγγενεσίαν Latinitatis orti fuere, dici quidem hic aliqua possent; sed commodius eos suis locis reservabimus: præsertim, cum de eorum bona parte jam dictum sit, quum de Eistolographis ageremus: ceteros inter oratores enumerabimus.

Jure merito autem inter antiquæ Latinitatis monumenta locum sibi vendicant Inscriptiones, quarum ingens Volumen, auspiciis Jos. Scaligeri & Marci Velseri, promotoribus compluribus viris doctis, collegit edititque Heidelbergæ 1603. fol. Janus Gruterus, cum uberrimis indicibus, quos ipsemet Scaliger summa cura, maximoque integrorum decem mensium labore, confecit: & qui tamen à nominis sui mentione omnino abstineri voluit. vid. Epist. 413. & seq. Scaligeri p. 703. Jam ante Gruterum Inscriptiones antiquas tales colligere cœperunt Conr. Peutingerus, Marc. Velserus, Jac. Mazochius: Pet. Appianus, Mart. Smetius, aliique: sed minor est collectarum numerus, quam ut cum Gruteriano opere comparari queat. Sed, cum & hic deesse adhuc longe plurimas accura- 26

cura-

curatior secutæ ætatis investigatio demonstrasset, supplementum velut illius, eadem plane methodo, adornavit volumen aliud, ferme non minus vastum, idque Commentariis illustravit, Thomas Reinesius; quod post mortem viri doctissimi Lipsiæ A. 1682. fol. lucem adspexit. Aliud adhuc Volumen præ manibus habet Marq. Gudius, Gruteriano & Reinesiano longe accuratius: totam enim Italiam perreptavit ad congerendos hosce thesauros. [Verum, uti Vir ille summus, nescio qua invidia, maluit secum retinere premereque quod habuit, quam cum erudito orbe communicare; ita Inscriptiones quoque suas in tres quidem tomos eleganter admodum digessit, nec tamen alii, qnamdiu viveret, edendas permisit. Nunc, post ejus mortem, in Clar. Grævii manus eas omnes pervenisse fama aliquando fuit; sed & illam non satis certam exinde comperi: potius adhuc in Gudiana, Bibliotheca tres illos Tomos asservari fidem αὐτόπται aliqui fuerunt: ut adeo ne nunc quidem eas Inscriptiones in lucem emissum iri spes sit. Interea Supplementum tale Gruterianum ac Reinesianum Italus quidam eruditissimus, Raphaël Fabrettus, moliri cœpit, jamque pars operis Romæ impressa est, dubiumque nullum, integrum proditurum, cum id urgeat Editor. Continebit ultra duo Inscriptionum, alias ignotarum, millia.] Præter hos Inscriptionum colligendarum edendarumque curam in se susceperunt Sebast. Maccius, qui è tota Italia congessit illas, comprehenditque uno volumine: teste Erythræo Pinac. I. p. 178. Joh. Zaratinus Castellinius: *adeo*, referente eodem Erythræo l. c. p. 51., *Inscriptionum veterum studiosus, ut in eis perquirendis interpretandisque pene mori videretur. Hinc fiebat, ut, quoad Romæ vixit, nullus fere dies fuerit paulo serenior, quin in aliquo prædio vel agro conspiceretur, ubi ex veterum villarum ruinis saxa vel lapides effoderentur: ut, si qua in eis tabulæ marmoreæ, Græcis vel Latinis notis insculptæ, inventæ essent; vel eas precio auferret, vel quod in eis scriptum esset, in sua pugillaria referret:* Georg. Gualtherus, cui collectionem Inscriptionum & tabularum Siciliæ atque Brutiorum debemus, cum animadversionibus ejusdem Messanæ 1624. in 4. editam: Carolus Cæsar Malvasia, qui Marmora Felsinea, seu Bononiensia, Bononiæ A. 1690. in fol. publicavit: Henricus [Cardinalis] Norisius, cui Caji & Lucii Cæsarum Cenotaphia Pisana, eruditissimis longe dissertationibus illustrata, & Venetiis in fol. 1681. edita, in acceptis ferimus. Sertorius Ursatus, qui Monumenta Patavia collegit, digessit, atque commentariis illustriora reddidit Patav. 1652. in fol. Joh Jac. Boissardus in Antiquitatibus urbis Romæ Francof. 1602. in fol Paul. Aringhus in Roma Subterranea Romæ 1651. fol. J. Bapt. Ferretius in Musis Lapidariis: Joh. Seldenus, qui Marmora Arundeliana, Græce inscripta & ex Oriente in Angliam

Digitized by Google

gliam allata, cum aliis vetustis Inscriptionibus, Commentariis suis illustravit Londini 1629. in 4., quibus postmodum Oxonii 167.. in theatro Sheldoniano splendide recusis, & auctis, suas quoque notas adjecit Humphridus Prideaux. Exinde Græcarum Inscriptionum major apparatus comparere cœpit: siquidem Jac. Sponius, Græcarum antiquitatum vindex, in itinere suo per Orientem nihil ferme tam avide inquisivit, ac propterea magnam Inscriptionum vim partim Itinerario suo literatissimo inseruit (cui in supplementum Georg. Wheleri, quem Comitem itineris Sponius habebat, Itinerarium addi meret), partim Curiosæ Antiquitatum Investigationi, Lugduni 1683. in 4. Gallico idiomate excusæ. Idem Sponius Supplementum quoque Gruterianum edidit Lugduni A. 1679. in fol., quod & 1683. recusum est; titulum dedit: *Miscellanea Erudita Antiquitatis:* queis secundum quoque Tomum A. 1685. adjecit. Taceo nunc Claud. Salmasii Explicationem duarum Inscriptionum Herodis Attici rhetoris, & Regillæ conjugis, una cum notis ad Dosiadæ aram, Paris. 1619. in 4. editam. Caroli Patini Commentarium in tres inscriptiones Smyrnenses; Patavii 1685. in 4. Joh. Smetii antiquitates Noviomagenses: Gisb. Cuperi Syllogen variarum veterum inscriptionum, ejus Harpocrati subjectarum: atque alia hujus generis scripta plura, quæ indies fere crescunt. E vastis illis Gruteri, Reinesii, Sponii, aliorumque corporibus Inscriptionum Syllogen præcipuarum selegit ediditque Londini in 8. A. 1691. Guil. Fleetvvoodi; quæ cupidos antiquitatum talium studiosos, & tamen emendis sumptuosis voluminibus impares, juvare potest. De inscriptionum veterum ætate dignoscenda, & stilo, quædam docere poterit Octavius Boldonius, in Epigraphica sua, vatissimo opere, nec ita tamen adornato, ut fieri vel poterat, vel debebat, Augustæ Perusiæ 1660. fol., de quo alibi mentio recurret.

FINIS LIBRI QVARTI.

POLYHISTORIS LITERARII LIB. V. CRITICUS.

CAP. I.
DE SCRIPTORIBUS CRITICIS.

§. 1. *Artis Criticæ cum Grammatica Cognatio & Usus multiplex.* 2. *Scriptores de arte Critica Historici, Joh. Wouvverius, Phil. Jac. Maussacus, Henr. Stephanus, Dan. Heinsius, &, qui artem ipsam methodice tradiderunt, Franc. Robortellus, G. Scioppius, Guilh. Canterus, Joh. Clericus.* 3. *Invectiva in PseudoCriticorum nimium emendandi Autores pruritum.* 4. *Jani Gruteri Thesaurus Criticus, sive Collectio Scriptorum Criticorum Recentiorum ἐξοχωτέρων.* 5. *Diversæ Criticorum Classes. Miscellaneorum Criticorum Scriptores potissimi, in Gruteri Thesauro haud obvii, Pet. sc. Victorius.* 6. *Adr. Turnebus.* 7. *Lud. Cœlius Rhodiginus, Justus Lipsius (de cujus Plagiis aliqua adduntur.)* 8. *Jac. Cujacius, Guilh. Canterus, Yvo Villiomarus (i.e. Jos. Scaliger.)* 9. *Thomas Reinesius, Casp. Hofmannus, Jac. Palmerius.* 10. *Andr. Schottus, Casp. Barthius.* 11. *Janus Rutgersius, Jos. Castalio, Sam. Petitus, Thom. Gatakerus, Sam. Bochartus.* 12. *Claud. Salmasius, Joh. Frid. Gronovius.* 13. *Desid. Heraldus, Laur. Ramiresius, Lat. Latinius, Tanaqv. Faber, Joh. Meursius Sen., Gisb. Cuperus, aliique in Belgio, vel antehac, vel etiamnum, celebres.* 14. *Is. Casaubonus, Henr. & Hadr. Valesii, Æg. Menagius, Querela de Criticorum numero indies decrescente,*

Sepes

SEpes veluti bonorum Auctorum, atque totius cultioris literaturæ, 1
est Ars κριτική, quam Grammaticæ partem Veterum nonnulli cen-
sent; alii vero diversam longe esse, & haudquaquam in unam cogi
debere classem, rectius arbitrantur: quos secuti proinde nos ita
Polyhistorem Criticum à Grammatico peculiari libro sejunximus,
ut tamen presso pede alter alterum, arctiori quippe junctum co-
gnatione, sequeretur. Quam vastus autem, & quantus Criticæ usus sit, in
dignoscendis ac dijudicandis omnis generis Auctorum, Græcorum, Lati-
norum, Sacrorum, profanorum, scriptis; in castigandis, emendandis ac re-
stituendis iisdem, & quæ alia artis exquisitissimæ munia sunt; ii demum
recte intelligunt, qui, sine illius adjumento, confusa omnia, & miserrimis
imposturis plena, fore animadvertunt.

Sunt, qui de illius usu aliqua generatim scripsere. Inservit huic insti- 2
tuto Joh. Wovverius cap. 16, 17, & 18. suæ Polymathiæ, qui haud contemnen-
da in medium profert. Phil. Jac. Maussacus, in præclara illa Dissertatione
Critica, quam Lexico Harpocrationis præfixit; quanquam iniquiori animo
in Casauboni plagiarium, ut male suspicatur, doctissimum Wovverium sit,
eumque toties, quoties potest, carpat. Henr. Stephanus in Dissertatione de
Criticis Veteribus Græcis & Latinis: Paris. 1587. in 4. edita: & Dan. Hein-
sius in Dissert. de veræ Criticæ apud veteres ortu, progressu, usuque, tum in
disciplinis ceteris, tum in sacris; quæ una cum Crepundiis ejus Silianis, &
Lugduni Batav. prodiit, & Cantabrigiæ 1646. in 12. est recusa. Qui Artem
Criticam ad regulas redegerit, novi neminem, nisi Franc. Robortellum, cu-
jus ea de re exiguus libellus exstat, Patavii 1557. & Francof. 1604. in 8. ex-
cusus; & Gasp. Scioppius, qui & hunc auctorem, & suum Commentarium
de arte Critica, & præcipue de altera ejus parte, emendatrice, edidit Nori-
bergæ 1597. in 8., quem Jodoc. Pluymerus, Amstelodamensis typographus,
A. 1662. in 8. recudi fecit: Docet inprimis eo libello Auctor, quænam ratio
in emendandis ex ingenio Latinis scriptoribus observari debeat. De ratio-
ne emendandi Græcos Auctores peculiare Syntagma conscripsit Guil. Can-
terus, quod Novis ejus Lectionibus additum prodiit Antvverp. 1571. in 8.,
& separatim Basileæ 1566. fol. [Nuperrime A. 1697., duobus in 8. tomis,
Artem Criticam, à se compositam, Amstelodami orbi erudito dedit vir do-
ctissimus Joh. Clericus; sed non talem tamen, cui non addi etiam adhuc
aliqua possint.]

Ceterum orta primum superiore seculo accuratior illa Critices tracta- 3
tio est paucis ante Scaligeros annis: quibus ipsismet deinde signa tollenti-
bus, secuti magno numero sunt scriptores, quos omnes hic recensere non
lubet, maxime, cum non unius commatis sint. Neque enim hic diffiten-
dum, quemadmodum nonnullorum è veteribus Criticis nimius emendandi

 pruri-

Digitized by Google

pruritus rei literariæ vehementer obfuit, & ridiculos non solum ipsosmet illos Criticastros reddidit, sed & immani lectionum Variantium, atque haud raro monstrosarum, mole optimos auctores pessime inquinavit: qua de re Veteres passim conqueruntur; ita recentiorum quoque Criticorum non pauciores, dum medicam manum admovere autoribus tentant, magis lacerant illos corrumpuntque: nimirum vel ea, quæ non intelligunt, in alia omnia pro captu inepte sæpius transmutantes; aut intempestiva corrigendi libidine, ut ingenium ostentent, nihil non, ut corruptum, mira audacia tentantes. Illorum ineptias castigant Henr. Stephanus in Epistola de statu typographiæ suæ: & Baco Verulamius lib. VI. de Augm. Scient. c. 4., qui propterea recte monet: *nisi Critici fuerint eruditi in scientiis illis, de quibus libri ab illis editi tractant, periculo diligentiam illorum non vacare.* Hos vero non minus depingit graphice, quam castigat, vir doctus, Phil. Priorius in præfatione ad Optatum Milevitanum, seculi IV. scriptorem Afrum, à se Paris. 1679. fol. editum, cum ait: *De meo illud assero, abstinuisse me ab illa Critica prurigine, qua sciolorum animis insedit, qui nihil præter mendosam scripturam crepant, luxatum locum, desperatum, depravatum, clamitant, & à se feliciter restitutum unius literulæ mutatione. Permulti sane sunt hisce temporibus, quorum intra has metas eruditio tota consistit, & qui, solidioris literaturæ ope destituti, in minutiis ejusmodi & λεπτολογήμασι tempus omne & ætatem misere impendunt. Hos bene valere jubeo: iis bonam mentem opto. Nobis non licet eo audaciæ perrumpere, ut veterum scripta tam temere corrumpamus.* Silicet, uti nihil adeo insigne est, cui non ob id ipsum aliquis abusus adhæreat, ita cum Critice idem actum.

4 Insigniores ævi superioris Critici, qui non nimis vastos commentarios scripsere, collecti sunt, septemque tomis in 8. chartæ majoris editi, à Jano Grutero sub titulo *Facis Liberalium artium, seu Thesauri Critici*, Francofurti 1601. 1604. 1605. 1606. 1607. & 1623. Sed de ultimo isthoc tomo, qui tam magno à prioribus intervallo prodiit, sciendum, illum non à Grutero fuisse curatum, ut reliqui, sed à Dan. Pareo suppositum, quo ille Gruterum sugillat, & acerbe in eundem invehitur, vindicaturus nempe hac demum ratione se à conviciis, quibus passim illum Critici exceperunt. Nihil attinet eos, qui his tomis congesti sunt, recensere: sufficiat illuc remisisse, indicasseque Thesaurum illum quasi Pandectarum instar esse Criticarum. Nos hic sparsim aliquammultos enumerabimus velut per lancem saturam Auctores, qui in illa Face non sunt. Fuit, cum in catalogo Nundinarum Francofurtensium accessorius Faci novus Tomus promitteretur: sed nec prodiit, neque, ut nunc sunt tempora, facile prodibit: solent enim illi Catalogi promissis esse divites, & corvos deludere hiantes.

5 Solent vero Critici suas divinationes, conjectanea, racemationes, præcidanea, verosimilia, suspicationes, Lectiones, Castigationes, pericula, &c. vel

vel autoribus ipsis adjungere; quorum multos jamdum supra recensuimus: vel eas edere separatim. Aliqui facultatum certarum auctores emendare solent, atque hinc habemus Criticos Sacros, Criticos in libros Juris, Criticos Medicos in Hippocratem, Galenum, aliosque, de quibus suo loco. Nunc tantum aliquos commemorabimus, qui vagi argumenti libros scripserunt, nec in certos autores, nec de certis argumentis. Sunt tales Petri Victorii Variæ Lectiones, libris XXV. constantes, multa refertæ eruditione & observationibus in bonos auctores linguæ utriusque; quæ Florentiæ 1553. in fol. apud Torrentinum, & ibidem A. 1582. apud Juntas, prodierunt. Erat Vir ille sine dubio literatissimus, & non per Italiam solum, sed & per totum orbem literatum, celeberrimus, nec Philologus tantum, sed & Philosophus & Orator insignis, quod doctissima ejus in Aristotelem atque Ciceronem Commentaria abunde testantur. Parum benigne alias de illo Jos. Scaliger judicavit in Excerptis Putean. Scalig. p. 251. Doctum vocat ibi, sed vulgare ingenium: Se juvenem magni aliquando Varias Lectiones illius æstimasse, in quibus tamen non habent nisi verba, & paucas conjecturas bonas, quippe qui multum in libris conferendis fecerit, sed non habuerit genium librorum. Miseras ait illum Epistolas scribere, & cum magnis ambagibus: &c. Quanquam vero postremum crimen aliqua ex parte verum sit: nam regnabat tum apud Italos circumducta illa & fusa scribendi ratio, & pene superstitiosa imitatio Ciceronis; quo factum, ut sæpe magis verborum culturæ incumberent viri eruditi, quam rebus ipsis; cum insecutis temporibus pressior dictio doctis placere cœperit: esse tamen à Scaligero in Victorium aliqua inclementius dicta, ut sunt in iis Excerptis plurima, negari non potest. 6

Adriani Turnebi Adversaria, elegans ac doctum Opus, varia in Latinos auctores varios observata continet, Paris. 1580. in fol. Tomis duobus editum, & recusum Argentorati 1599. De illo tam splendide Scaliger libro citato judicat, ut uno ejus libro plus haberi censeat, quam Victorii totis 37. Scripsit & alia Turnebus in Latinos auctores eruditissima, tum & alia nonnulla, inter quæ est elegans Dissertatiuncula adversus vini potum: in qua plane alia sentit, quam popularis ejus Guyetus. Lepidum est, quod de se puerulo Thuanus lib. I. de Vita sua narrat, se, cum aliquando obambulans in platea Adrianus Turnebus monstraretur, tanta aviditate faciem viri oculis suis hausisse, suoque impressisse animo, ut continuas aliquot noctes nil nisi Turnebum somniaret: nempe, qui tum jam incredibili doctorum virorum amorem tenella ætatula flagrabat. 7

De Ludov. Cælio Rhodigino diximus in Locorum Communium scriptoribus, qui & huc referri potest: nam multa habet ad emendationem Auctorum spectantia. JUSTI LIPSII Opera Critica, ut sunt Antiquæ

lectiones, Epistolicæ quæstiones, Electa, Variæ Lectiones, &c., variæ sunt eruditionis: nam & antiquaria multa habet, & emendat in Auctoribus. Sed plagii ille accusatur à multis, & forte non injuria. Nam Petrus Faber olim Agonistica sua ab illo in Variis libris suis, qui similis argumenti sunt, compilata clamavit, & nova tantum styli Lipsiani veste induta: & Jos. Scaliger refert, in libris de Militia Romana Lipsium omnia cepisse ex Franc. Patricio, qui Italice ea de re scripserit, scilicet in tractatu, quem inscripsit *La Militia Romana di Polibio, di Tito Livio, e di Dionigi Alicarnasseo dechiarata, e con varie figure illustrata.* Ferrara 1583 in 4. Ingenuum de Lipsio judicium est Jul. Cæs. Bulengeri, Viri alioquin non adeo acuti, cum Historiar. lib. XII. p. 389. illum, cum Scaligero & Casaubono comparatum, utroque minorem facit.

8 JAC. CUJACIUS Observationes scripsit, pleraque super textus Juris, sed quibus tamen immiscentur multa ad alios Auctores pertinentia. Vir fuit doctissimus, à quo se multa didicisse agnoscit Scaliger: cum se nauseantem jam omni bonorum studiorum gustu reficeret Cujacius, languentem recrearet, & jam prope deploratum, & sibi suisque rebus omnibus diffidentem, ad lucem iterum revocaret. vid. Epist. Scalig. 32. Eundem de se bene meritum Pet. Pithœus, Jac. Aug. Thuanus, aliique summis elogiis extulere. Observationes ejus, quas diximus editæ sunt Coloniæ 1598. in 8. In illas promiserat Jac. Franc. Grandis accuratam Criticen, sed quam ego nunquam esse editam comperi. GUIL. CANTERI novæ Lectiones additæ sunt Faci Criticæ Gruterianæ: ut & Franc. Floridi Sabini Subjeciva. Sed & plura scripsit Floridus, quam ibi habentur, & plura etiam Canterus. Canteri Syntagma de ratione ememendandi Græcos Auctores supra memoravimus. Novas Lectiones aliquoties recensuit auxitque, & libellum Variarum Lectionum in Græcis Bibliis à Plantino excusum concinnavit. Neque dubium, quin multo plura etiam ab illo expectanda fuerint, ni mors juvenem anno æt. 33. abripuisset. In laudata sæpius jam Face Critica habentur Yvons Villiomari Animadversa in locos controversos Rob. Titii. Sciendum, sub illo nomine latitare Jos. Scaligerum, qui tum, ut famam aucuparetur, Rob. Titium adortus est. Erant, priusquam verum nomen auctoris ejus libelli innotesceret, qui Cujacium ipsummet sub Yvone personato latere suspicarentur; sed mox Scaliger innotuit: qui tantum sibi ipsi cum sua illa scriptione placebat, ut Cujacium edendæ tali imparem judicaverit. *Mons. Cujas n' eust sceu écrire comme Yvo Villiomarus:* inquit in Excerptis Scal. p. 60.

9 THOMÆ REINESII Variæ Lectiones opus sunt multa doctrina refertissimum: in quo varia habentur ad historiam Romanam spectantia, ad genealogias, item Medica. Jungii iis possunt Epistolæ ad Hofmannum

&

Digitized by Google

& Rupertum, nec non ad Daumium & ad Nesteros: de quibus alibi. Adversus Lectiones Varias scripserat quædam Andr. Rivinus, Professor Poëseos apud Lipsienses: sed mox iterum à Reinesio confutatus, qui Variarum Lectionum suarum Defensionem Rostochii 1659. in 4. edidit. CASP. HOFMANNUS ipse etiam Varias Lectiones scripsit, quæ rariores sunt, & multas habent emendationes locorum Discoridis, Athenæi, Plinii, Hippocratis. Editæ sunt Lipsiæ 1619 in 8. JACOBI PALMERII de Grentemesnil Exercitationes extant in Græcos auctores, in quibus multa præclare emendantur Græcorum poëtarum, historicorum, oratorum loca. Vir enim ille in Græcis scriptoribus multum operæ impendit, belli, pacis ac literarum artibus ac disciplinis inclytus, ut eum Steph. le Moyne vocat. Exercitationes ejus editæ sunt Lugduni Batav. apud Gaesbergios 1668. in 4. Ejusdem Græcia Antiqua, posthumus liber, decennio post editus est apud eosdem 1678. in 4., una cum præmissa Autoris vita.

ANDREÆ SCHOTTI, Jesuitarum, Scaligero judice, doctissimi, Observationes Humanæ & Nodi Ciceroniani multa in Cicerone, Græcisque & Latinis Auctoribus aliis, pulcre emendant in lucem prodierunt Hanoviæ 1615. in 4. In CASP. BARTHII Adversariis, vastissimo Opere, vel potius vastioris operis parte (longe etiam plures libri, ut audio, adhuc inediti servantur,) multa quidem non contemnenda reperiuntur loca, & auctores haud raro eximie explicantur: sed tamen non usque adeo placet eruditioribus: est enim in judiciis præceps, in emendando temerarius, pluribus etiam frivolis & inanibus indulget. Atque, ut vir mirifici ingenii fuit & morosus, qua de re lepidæ aliquot historiolæ in Epistolis Buchnerianis leguntur; ita etiam Adversaria genium Scriptoris retinuere. Excusa sunt Francofurti 1624 fol. 10

JANI RUTGERSII Variarum Lectionum opus Lugduni Batav. 1618. editum eruditissimum est. Nec spernendæ Lectiones Variæ Josephi Castalionis, quas, Romæ 1605. impressas, extinctam propemodum apud Transalpinos de Italorum eruditione laudem revocasse Nicius Erythræus auctor est Pinacoth. I. p. 168., refertque, *se a Meursio audivisse, Varias Lectiones Castalionis, cum essent Lugdunum Batavorum allatæ, cum omnium risu exceptas fuisse, quod existimaretur, luteum esse negotium, nec dignum, quod lucem aspiceret, quoniam nullum jamdiu eruditum opus ex Italia prodiisset: sed, simul inspectum hoc, adeo probatum esse, ut sententiam mutaverint, statuerintque, esse Italis ingenium, dummodo adsit studium & exercitatio.* SAMUELIS PETITI Observationes Paris. 1614. in 4.; item Variæ ejus Lectiones A. 1633., nec non Miscellanea A. 1630. edita, multa habent Chronologica notata, & in Græcos Auctores animadversiones. THOMÆ GATAKERI Adversaria Londini 1659. in fol., item Cinnus ejusdem, seu Animadversionum variarum liber, in 4. 1651. emissa, multa emen- 11

Digitized by Google

emendant in Patribus Græcis, multa observant in textu Græco Bibliorum, & incidenter in aliis quoque auctoribus profanis. Vir enim fuit stupendæ lectionis, magnique judicii, & qui in commentando diligens atque operosus est. Similiter SAM. BOCHARTI scripta, Hierozoicon, Geographia Sacta, Criticis observationibus abundant, &, in hac quoque arte excelluisse virum cetera eruditione omni cumulatissime instructum, probant.

12 Nemo tamen adeo ut propriam, suumque veluti regnum, sibi Criticen vindicatum ivit, ac CLAUD. SALMASIUS, qui, quemadmodum nihil unquam scripsit, in quo non insignia multa Artis Criticæ vestigia deprehendas, ita inprimis, ut Autores cum notis & castigationibus absolutissimis editos taceamus, vasto illo Plinianarum Exercitationum opere, quantum in eo eruditionis genere valeret, demonstratum dedit: nec minus in libris de Usuris, Fœnore Trapezitico, Nautico, critica varia coacervat. Sed tamen suos quoque manes passus est incomparabilis vir, dum quandoque pro suis venditaret emendationes, quas dudum ante illum, aut Scaliger, aut alii Critici insignes, posuerant: quandoque etiam, intempestiva invidia percitus, ab aliis idonei quid scribi non ferret, suæ id decedere famæ arbitratus, quicquid aliorum laudi accresceret. Questus est inprimis de maligno isthoc animo Salmasii, magnum quondam nostri seculi decus, JOH. FRIDER. GRONOVIUS, in Epistola ad Anton. Clementium, Epistolarum Salmasianarum Editorem. Nam cum hic Epistolam quandam Salmasii ad Sarravium, Gronoviano de Sestertiis tractatui haud paulo iniquiorem, secum servaret, &, licet metu Gronovii ejus editionem supprimeret, legendam tamen describendamque aliis permitteret; Gronovius ab ea se contumelia vindicare decrevit, ediditque adeo acriorem epistolam ad Clementium, in qua mores Salmasii malos vivis coloribus depingit, ejusque simul plagia Critica pluscula recenset. Editæ sunt illæ epistolæ tum Salmasiana tum Gronoviana, ad calcem novæ editionis libri de Pecunia Veteri Romanorum, seu de Sestertiis, Gronovii; quem, cum primum vidisset legissetque Sarravius, plenum bonæ frugis esse censuit: licet postmodum, in Salmasii gratiam, aliter judicarit. Propterea autem Salmasius edito illi operi succensebat, quod sibi partem ablatam quereretur vastissimi operis, quod de Re Numaria veterum moliebatur. Sed, cum de mole illa ne particula quidem unquam prodierit; laudandus vel maxime Gronovius ob insignem fœtum: qui primo editus est Daventriæ 1644. in 8., tum auctior Amstelodami 1656. in 8., & tandem, tertiis curis è MS. auctoris auctus, à filio Jacobo Gronovio Lugduni Bat. in 4. 1691. Idem Gronovius Pater, ut erat in emendandis bonis Auctoribus accuratissimus diligentissimusque; ita more Criticorum seorsim quoque Observationum libros tres publicavit Amstelodami 1639. in 8., & Daven-

Digitized by Google

Daventriæ Monobiblon Observatorum in Scriptoribus Ecclesiasticis, 1651. in 8. nec non novum Observationum librum in 12. 1652., in quibus plurima sunt ad profanos & Ecclesiasticos Scriptores erudite & ingeniose excogitata: ne quod dicam de aliis ejus Observationibus seorsim editis in Statium, & Livium. Librum ejus de Sestertiis in compendium redegit Joh. Pet. Titius, addiditque Manuductioni suæ ad excerpendum

DESIDERIUS HERALDUS in huc quoque censum pertinet, 15
qui tam in scriptis suis adversus Salmasium, quam in adversariorum libris, & observationibus ad Jus Atticum & Romanum, aliisque similibus, non pauca critica erudita continet. Ut & LAURENT. RAMIREZ DE PRADO in Pentecontarcho suo, de quo libro jam supra aliquid nos dixisse meminimus. Sunt, qui Franc. Sanctio, Ramiresii Præceptori librum illum adscribunt: alii, ut Nicol. Antonius in Bibliotheca Hispana annotavit, ejus Sanctii genero, cujus nomen jam non succurrit. Verum Antonius, ipsimet Ramiresio, tot aliis nempe scriptis induto, adscribi debere Pentecontarchum, haudquaquam dubitat. LATINI LATINII Bibliotheca Latina nihil aliud est, quam Criticarum observationum in varios Auctores collectio, justis encomiis extollenda; quippe quæ præstantissima multa observata habet. TANAQUILI FABRI Epistolæ Criticæ, duobus voluminibus Salmurii 1659. in 4. excusæ, huc quoque pertinent, quamvis jam inter Epistolographos earundem mentio facta sit. Variorum enim auctorum, & imprimis Ovidii atque Aristophanis, loca corrupta emendant, in quibus ille suum ingenium satis exercet: nam pleraque conjecturis suis restaurare nititur, ingeniosis quidem, sed quæ solæ rem non conficiunt absque MSStorum ope. Guidonis Pancirolli Lectiones Variæ, Ant. Augustini Emendationes & Opiniones, Jac. Rævardi Conjecturæ, Scipionis Gentilis Parerga, juridica tractant, sed quæ tamen subinde in campos optimorum auctorum excurrunt, ac flores ibi colligunt. JOH. MEURSIUS longe plurima scripsit, quæ spectant ad illustrationem Græcorum auctorum, Græcaque antiquitatis. Is ipse scripsit etiam Exercitationes Criticas, Lugduni Batav. 1599. in 8. editas, quarum pars prima emendationes in Plautum, altera Miscellanea continet. Publicavit etiam observationum librum GISBERTUS CUPERUS Vir Illustris, qui in Senatu Ordinum Belgii Fœderati conscriptis Patribus annumeratur; atque ut est inusitatæ prorsus eruditionis, plurima habet singularia observata Prodiit liber Ultrajecti 1670. in 8. Novimus alias ejus Apothesin Homeri, Harpocratem [Notas in Lactantium de Mortibus Persecutorum] præter profundam omnium antiquitatum peritiam Criticen exactissimam indicantes. Alit præterea Belgium, tot olim illustrium ingeniorum mater, Duumviros in arte Critica præstantissimos, Joh. Georg. Græ-

vium, & Jac. Gronovium: queis Joh. Clericus etiam addi meret, & qui haudquaquam omittendus, ultimove loco ponendus fuerat, Marcum Meibomium. Heinsios, Grotios, Dousas, Vossios, & qui præterea olim de principatu Critico inter sese certarunt inclutæ Bataviæ filii, jam commemoravimus, cum de Auctoribus Latinis, eorumque editionibus, verba faceremus.

14 ISAAACI CASAUBONI etiam mentio tum plus semel facta, quem virum à Jos. Scaligero doctis omnibus sui temporis prælatum nemo ignorat: & quem peritia Artis Criticæ paucos sui similes habuisse, invidi etiam æmuli atque hostes fatentur. Sufficiat ejus Annotationes in Athenæi Dipnosophiςῶν libros commemorasse, qui instructissimum penu Criticæ eruditionis sunt. Idem tot aliæ ejus in bonos Auctores notæ abunde testatum reddunt. Neque hic sunt omittendi HENRICUS atque HADRIANUS fratres VALESII, quos tum Ammianus Marcellinus, tum notæ in Excerpta, quæ vocantur, Peiresciana, Historiæ Ecclesiasticæ Scriptores Græci, notis amplissimis instructi, aliaque, quanti fuerint, satis declarant. ÆGIDII MENAGII peritiam in re Critica ostendit luculentissimus in Diogenem Laërtium Commentarius, & liber de Amœnitatibus Juris Civilis. Verum in omnibus iis recensendis auctoribus qui huc spectant, nimis operosi esse non possumus. Neque tanta est hodie illorum seges, qualis superiore seculo, aut hoc nostro ineunte fuit: vergentibus ad barbariem literis, paucisque superstitibus, qui lacertos adversus segnem temporum nostrorum ignaviam movent.

CAP. II.

DE SCRIPTORIBUS ANTIQUARIIS.

§. 1. *Monita de Antiquitatum Græcarum & Romanarum Scriptoribus generalia. 2. Scriptorum Rei Nummariæ, imprimis Ezech. Spanhemii, Commendatio. 3. Antiquitatum Græcarum Scriptores, Joh. Phil. Pfeifferus & Joh. Meursius. 4. Antiquitatum Romanarum Scriptores præcipui, Joh. Rosinus, Thom. Dempsterus, Henr. Kippingius, Jac. Masenius, Pet. Jos. Cantelius. 5. Scriptores varii de Urbe Romana, ejusque Ædificiis, Familiis, Nominibus, Ordinibus & Cryptis Subterraneis. 6. Scriptores de Gentilium, imprimis Græcorum & Romanorum, Diis, Religione, Sacris, Sacerdotibus, Festis, Templis, Fastis, Annis, reliquisque temporibus. 7. De Græcorum & Romanorum Magistratibus, horumque etiam Jure, Legibus, Judiciis & Comitiis. 8. De Ritibus Nuptiarum, Puerperii, Dierum Natalium & Funerum. 9. De Re Vestiaria, tam in genere, quam in specie, Coma item, Annulis, Torquibus, &c. 10. De Re*

Re Militari, Nautica, Donariis & Strenis. 11. De Conviviis & Jure Hospitii. 12. De Ludis, tum Scenicis, tum aliis, ac Certaminibus Gymnasticis. 13. De Poculis, Sellis, Campanis, Tintinnabulis, Vehiculis, Fibulis, aliaque supellectile. 14. De Suppliciis, Cruce, Statuis & Pictura. 15. De Acclamationibus & Plausu, Triumphis, Archivis, Jurejurando & Auctionibus. 16. Scriptores de Antiquitatibus Romanis potiores, à Joh. Georg. Grævio, in Thesauro illarum, junctim recensiti.

SUbjungimus Antiquarios Criticis, ut qui inter se sunt quam maxime cognati: in eadem enim aurifodina utrique laborant, Græcis scilicet & Latinis Auctoribus, & utplurimum fit, ut, qui antiquitates scribunt, iidem κριτικὴν in Auctores varios exerceant. Intellectos igitur hic præcipue Græcarum Latinarumque antiquitatum Collectores atque vindices volumus, cum Septentrionalium populorum antiquitates proprie huc non spectent, utpote quæ parum ad elegantiam literarum conferunt. Proinde huc pertinent Auctores, qui primo in genere agunt de variis antiquitatibus miscellaneis sine certo aliquo ordine, seu id sub Polymathiæ, seu sub Electorum, aliove titulo, factum sit: Sunt enim illi in hoc genere velut Locorum communium scriptores; quorum etiam tum aliquam sylvam dedimus, cum de Locorum Communium Scriptoribus ageremus: queis accenseri merito possunt Alexandri ab Alexandro Dies Geniales, præsertim cum Andr. Tiraquelli & Christ. Coleri commentariis editi, Francof. 1594., etiam in Batavia recusi. 1

Multum quoque studium Antiquariorum juvant Inscriptiones, de quibus supra: nec minus Numismata vetera Græca & Romana. Adeo multi vero rem numariam veterem excoluerunt excoluntque indies, ut integram constituere Bibliothecam possint. Eos sic satis diligenter collegit Phil. Labbe in Bibliotheca Nummaria, quæ Bibliothecæ Bibliothecarum annexa est: sed tamen quamplurimi adhuc, præsertim qui post Labbeum inclaruerunt, addi possent, si istud nunc ageremus. Nemo melius usum numismatum declaravit, quam EZECHIEL SPANHEMIUS, Vir Illustris, in peculiari opere de Præstantia & Usu Numismatum, in quod non Criticarum minus, quam aliarum omnis generis observationum exquisitarum, magnum thesaurum congessit. Editum est illud opus primo Romæ 1664 in 4., & deinde multo auctius, apud Elzevirios Belgas, A. 166. in 4. Præmissa est Operi Præfatio de Autoribus omnis generis Numariis, editis atque ineditis. Batavica Lingua prodiit Joachimi Oudaan Roomsche Moogenheit/ (i. e. Romana Potentia,) quo in Libro Autor, Vir quidem non adeo literatus, sed Historiæ peritus, & instructissimo gavisus Nummophylacio, magna cura Historiam Romanam, ex nummis præcipue, instau- 2

Digitized by Google

ravit & illuſtravit. Et ſane Nummi interdum plus loquuntur, quam ipſi auctores, & repræſentata in iis picta rerum publice geſtarum, antiquitatum, hiſtoria rerum harum indagatores mire juvat. Spectant etiam huc gemmæ, annuli & ſimilia, quæ inſculptas ex antiquitate imagines varias oſtendunt.

3 Ceterum, qui de Græcis Antiquitatibus aliquod ſyſtema ſcriberet, neminem habuimus, antequam Joh. Phil. Pfeifferus Regiomonti A. 1689. in 4. libris IV. comprehenſum nobis daret; quod opus ſtudioſis tironibus inſervire ſatis commode poteſt, pro perfecto autem Græcarum Antiquitatum corpore nequaquam habendum. Eminet aliâs inter Antiquitatum illarum Evolutores, qui per partes rem ſtrenue egerunt, Joh. Meurſius, vir in iſto præſertim eruditionis genere ſummus, & cujus pene extat librorum Bibliotheca. Atticas antiquitates inprimis ſedulo illuſtravit, ut teſtantur varia ejus ſcripta, de quibus poſtea in ſpecialibus illis claſſibus videbimus.

4 Corpus Antiquitatum Romanarum curatum eſt à quodam Johanne Roſino, ſed quod verius Sceleton appellaveris: namque omnis auctoris opera in eo verſatur, quod lacinias Auctorum ſub ſuis quibusdam titulis congeſſit. In illum Thom. Dempſterus, Scotus, notas ſcripſit plenas bonæ frugis & doctiſſimas. Sæpe Commentarius ille una cum Roſino prodiit, additis figuris ligno inciſis, Pariſiis, Genevæ atque Coloniæ Agrippinæ; ſed nitidior editio eſt, quæ cum figuris æri inciſis lucem aſpexit Lugduni Batavorum. Verum, uti longe plura huic argumento addi poſſent; ita, ſi quis juſtum opus vellet conficere, tot conficiendi nunc inſtrumenta haberet, ut, præter laborem & mediocre judicium, non multum requiratur. Edidit quoque Henr. Kippingius collectanea quædam Antiquaria ſub generalibus illis titulis, quales nobis exhibet Roſinus: labor eſt non omnino inutilis: Occurrunt enim ab illo interdum quædam notata, quæ aliis forte in mentem non venerant: editus eſt liber Bremæ 1664. in 8. ſub titulo: *Recenſus Antiquitatum Romanorum novus & methodicus.* Compendiolum earundem Antiquitatum non inelegans paravit Jacobus Maſenius, quod reperitur in ejus Palæſtra ſtyli Romani hunc in finem ab illo ſcriptum, ut haberent tirones quaſi uno in conſpectu poſita ſumma illa Antiquitatum Romanarum capita. Cui tamen rei longe melius adhuc inſervit Compendium aliud, à doctiſſimo Jeſuita Gallo, Petro Joſepho Cantelio, compoſitum, alteraque vice editum Ultrajecti 1688. in 12., quod de Romana Republica inſcribitur, & civiles æque ac militares ejusdem res, non minus ſtudio accurato, quam concinno ordine, exhibet.

5 Quodſi vero ſpeciatim de certis Antiquariorum claſſibus agi deceat, ponendi ſunt primo loco Autores, qui de urbe Roma, ejus amplitudine, ædifi-

Digitized by Google

ædificiis, &c. scripserunt. Habemus vero non paucos hic, qui istud argumentum tractarunt. Sunt Justi Lipsii Admiranda urbis Romæ, ante quæ tamen & Itali fuere, qui viam huic operi straverunt. Est Alex. Donati Roma Vetus & Nova; liber doctus & olim rarissimus, editus Romæ 1639. in 4., sed postmodum in Patavia bis recusus. Est Georg. Fabricii Roma, Basil. 1587. in 8. edita, Joh. Barthol. Marliani Topographia urbis Romæ, cum præmissis observationibus de prænomine, nomine & cognomine, Romæ 1544. & Basil. 1550 publicata, atque illustrata Iconibus in fol. Justi Rycquii liber de Capitolio Romano, qui primum Gandavi in 4. 1617. prodiit; tum & in Gaesbergio A. 1669. in 12. Lugduni Batav. est recusus. Italice idem argumentum tractavit Lucius Faunus, edito libro delle Antichita della Cita di Roma Venet. 1558. in 8. Fauno jungendi sunt Pyrrhus Ligorius, Lucas Maurus, Ul. Aldrovandus & Vincent. Scamozzus, omnes Itali, & in describendis sermone vernaculo Romanis antiquitatibus occupati. Andr. Marianus Bononiæ in 8vo edidit de Ruinis urbis Romæ Epigrammata A. 1641. quibus, ut titulus habet miranda Urbis cognoscuntur, Sacra visitantur, Nova & Vetera Elogiis recensentur. Sed parum ea, in ipsis Ruderibus ob oculos ponendis laborant, licet non spernendæ illis insint argutiæ Epigrammaticæ. Pet. Angelus Bargeus de publicorum & privatorum urbis Romæ ædificiorum Eversoribus. Iconismos ædificiorum veterum elegantes dedit Ægidius Sadeler, sculptor Cæsareus, libro Italice scripto, sub titulo: Vestigi della Antichita di Roma, Pragæ 1606. fol. Jac. Laurus scripst de Antiquo Urbis splendore librum, qui prodiit Romæ 1612. in 4. Andr. Fulvius de eodem argumento librum edidit, cum annotationibus Hier. Ferruccii editum, Venet. 1588. in 8. De Familiis Romanorum velut per lancem saturam & lexicon egit Joh. Glandorpius, in Onomastico Historiæ Rom. Francof. fol. A. 1569. edito, qui liber rudimentum tantum operi justo præbet, & multis modis augeri posset: & auxit illum sane postea Fulg. Ursinus singulari libro de Familiis Romanorum, cui Anton. Augustini simile plane opus de XXX. familiis Romanorum adjunctum est. Romæ 1577. in 4. Uti vero è numis veteribus inprimis ista familiarum Romanarum historia hausta est; ita auxit illam, recognitam prius à se atque restitutam, Carol. Patinus Paris. 1663. fol. De nominibus Romanorum Franc. Robortellus librum scripsit Florent. 1548., & alium Onuphrius Panvinius Venet. 1558., cui & ludis Romanorum secularibus librum debemus: uti Robortello de Victu & Vita Populi Romani Paris. 1565. Generalia quædam ad Ordines reipublicæ Romanæ & familias spectantia tractavit Pet. Servius, in Juvenilibus Feriis, seu Antiquitatum Romanarum Miscellaneis Romæ 1640. in 8. editis. Romanorum officiales sub Imperatoribus in peculiari & diffuso libro descripsit Jac. Gutherius, quem de Offi-

ciis domus Augustæ inscripsit Paris. 1628. in 4. estque is liber haud ita pridem Lipsiæ recusus. Roma subterranea, seu structuræ & cryptæ Veterum Christianorum subterraneæ, cum iconibus repræsentatæ sunt ab Ant. Bosio Romæ 1632. Librum hunc, in Latinam linguam conversum, notis postmodum illustravit, ediditque duobus tomis in fol., Paulus Aringhus Romæ 1651. magnificum opus, &, quod historiam Ecclesiasticam attinet, commendandum: multa enim in illis notis habentur, ad hoc argumentum spectantia: In Epitomen postea redactus est liber a quodam Arnoldo Lubecensi, sub titulo: Unterirrdisches Rom. Amstel, in 12.

6 Veniamus nunc ad auctores, qui de Græcis Latinisque antiquitatibus particulatim egere: & primo hic compareant libri, qui de Diis & religione gentilium agunt. Vossius in libris suis de Idololatria hic omne punctum ferat: de quibus alibi à nobis abunde dictum. Diu ante illum de Diis Syntagmata aliquot publicavit Lil. Gregor. Gyraldus, varia eruditione, ut sunt omnia ejus viri, refertissima. Subtilius de Idololatria gentilium philosophatus est, & errorum origines indagavit, libro peculiari eam in rem scripto, Eduardus Herbertus, Baro de Cherbury, Amstelod. 1663. in 4. Verum ille tam inter Antiquitatum Scriptores, quam inter philosophos, commemorandus est. Systema Theologiæ Gentilis adornavit Tob. Pfannerus. [De Idololatriæ Origine & progressu nuperrime Anton. van Dalen librum edidit lectu dignissimum, Amstel. 1696. in 4.] Joh, Frieder. Herwartus Admiranda Theologiæ Ethnicæ mysteria, ut titulus habet, in lucem emisit Ingolstadii 1623. in 4., quo in libro demonstrare laborat magnetem lapidem antiquissimis populis pro Deo esse cultum: quam sententiam suam ut stabiliat, pleraquè Orientalium, Græcorum, Ægyptiorumquè, sacra huic argumento applicat, mirificis interpretationibus, ut facile est ingeniosis hominibus in interpretamentis suarum delitiarum. Reinesius illum quodam in In loco ingeniose ridiculum vocat. De Sacris, Sacrificiis & Sacerdotibus, sunt qui singularibus libris egerunt. Hos in argumento commendari meret Guilielmi du Choul, Consiliarii regii, liber de Religione veterum Romanorum. Lugduni in fol. lingua Gallica excusus, ubi & Italice & Hispanice prodiit. De Sacris & Sacrificiis Joh. Guil. Stuckius librum in fol. edidit Tiguri [nuper in Belgio, cum Antiquitatibus Convivalibus, reliquisque Stuckianis operibus, recusum], in quo multa sunt parum accurate & confuse tradita. De eodem argumento peculiari libro Jenæ 1659. in 8. edito egit Joh Saubertus. De vasis, quæ ad Deorum sacrificia, & eorum ceremonias pertinent, scripsit Lil. Gyraldus. De Vesta & Vestalibus speciatim Lipsius scripsit. De Cereris Eleusiniæ Sacris apud Græcos Joh. Meursius in Eleusinia Lugd. Bat. 1619. qui & de festo gemino Minervæ in Panathenæa & de festis Græcorum in Græcia Feriata egit: edidit quoque de Festis

ftis Græcorum singularem librum Pet. Castellanus, sed infra Meursium est. Saturnalia Lipsius exposuit libro peculiari. De Templis & ædificiis publicis scripseruit non tam generatim quam speciatim, nonnulli, ut de Capitolio Justus Rycquius, de quo dictum. Petrus Bertholdus peculiarem librum de Ara scripsit: Joh. Bapt. Bellus de Partibus templi auguralis, Tolosæ 1607. in 8., Joseph. Maria Suaresius de foraminibus lapidum in priscis ædificiis diatriben: Lugduni 1641, in 8. Nicol, Alemanni Diss. de Parietinis Lateranensibus, Romæ 1626. in 4to. De Fastis Romanorum è veteribus Ovidius superest, in quem extat Commentarius Caroli Neapolis, sub titulo: Anaptyxis ad Ovidii Fastos: Antwerpiæ 1639. editus, & Erycii Puteani sapiens officinam. Cujus Puteani de Nundinis Romanorum Libellus exiguus Lovanii A. 1646. in 12mo prodiit. De annis, mensibus, diebus & horis veterum librum, cum Calendario Græco & Romano, edidit Lilius Gyraldus. Multo autem præstantius Romanum calendarium illud est, quod Ægid. Bucherius Antwerpiæ A. 1613. in fol. publici juris fecit, postquam jam A. 1600. Amstelodami Sibrandus Siccama Calendarium fastorum ex veteribus monumentis, marmoribus, nummismatibus, aliisque antiquitatum fragmentis, auctum atque emendatum dedisset. De Veterum Romanorum Anno Seculari seu jobelæo, ejusque per seculares celebritate, eorumque chronologia, scripsit Pet. Taffinus, liber editus est Tornaci Nerviorum 1641. in 4. ut & Justus Rycquius, cujus liber prodiit Antwerp. in 8. A. 1625.

De Magistratu, Comitiis, Legibus, Judiciis, Romanorum varii sunt 7
auctores. Extat Wolffg. Lazii commentarius Reip. Romanæ, in quo multa de iis: ut & in Pet Fabri Semestribus: Scripsit & Franc. Hottomannus de Magistratu Romano, item M. Anton. Majoragius: nec non Paulus Manutius de Senatu Romano & de Legibus: Nic. Gruchius de Comitiis Parisiis A. 1555. in folio, adversus quem Carolus Sigonius tres Sententiarum libros scripsit: is ipse, qui antea de antiquo jure civium Rom. de Jure Italiæ; nec non de Jure Provinciarum: ut & de lege curiata magistratum & Imperatorum, & de ejus jure: de judiciis jurisprudentiæ Romanæ; de Consulibus, Dictatoribus & Censoribus, sigillatim libros plures ediderat. Andr. Alciatus de Magistratibus civilibus & militaribus Romanorum scripsit, edita simul Notitia utriusque Imperii: Guido Pancirollus de Magistratibus Municipalibus: & ipse Editor Notitiæ Imperii. Pertinet quoque huc Jac. Gutheri Notitia Domus Augustæ: Jul. Cæs. Bulengeri de Imperatore & Imperio Romano, ut & de vectigalibus reliquisque dignitatibus ac officiis Lugd. 1618. in fol. De Senatu Romano Car. Sigonius, sub ficto Joh. Sarii Zamoscii nomine, librum scripsit editum Venet. 1563. in 4, & recusum Argentor. 1608. in 8., cui editioni additus etiam est Joach. Perionii de Græcorum & Romanorum Magistratibus liber: ubi conferuntur utriusque gen-

gentis magistratus ac utriusque etiam parallelismus ostenditur: adjectus præterea Wilh. Possardi liber de Atheniensium Magistratibus, eorumque cum Romanis, Gallis, Venetis, Turcis, comparatione. Sed de Atticis Magistratibus accuratius libris aliquot egit Joh. Meursius, uno Regnum Atticum, altero Archontes, tertio Senatum Areopagiticum pertractans. Habebat in animo Cl. Salmasius ingens opus de Officiis domus Augustæ, teste Laur. Crasso in Elogiis T. II. p. 211, sed nihil dedit, nisi, quod sparsim, in notis ad scriptores Historiæ Augustæ, illud argumentum attigit. De Comitiis egit P. Manutius singulari libro, edito Bononiæ 1580. in fol.

8 De nuptiis, earumque ritibus Andr. Tiraquellus, Barn. Brissonius, Franc. Hotomannus, Albericus Gentilis, & alii, tractatus peculiares conscripsere. De Coronis nuptialibus quædam collegit Joh. Joach. Maderus, maximam tamen partem è Car. Paschalii libro de Coronis excerpta, qui recusus est Lugduni Batav. 1671. in 8. De Puerperio Joh. Meursius scripsit: de cujus ritibus vastum quoque librum parabat olim Thomas Bartholinus incendio absumptum. Ejus Synopsin misit ad filium Casparem, in eodem argumento occupatum: quippe cujus extat expositio Veteris in puerperio ritus, ex Arca sepulchrali antiqua desumpti: quæ edita est Romæ 1677. in 8. Referendus hic quoque Censorinus de Die natali, de quo supra: & Martini de Roa liber de Natali sacro & profano. Exstat & Joach. Hildebrandi de Natalitiis Christianorum Libellus. De ritibus Funerum Thomas Porcachius, homo Italus, vernaculo sermone scripsit, sed pauca, & non magnæ rei, Venet. 1574 in 4. Scripsit dehinc Claud. Guichardus Gallica lingua librum de Funeribus Romanorum, Græcorum, aliarumque gentium. Lugduni Gall. 1581. in 4. Utrumque præcesserat Lil. Greg. Gyraldus, de Sepulchris & vario sepeliendi ritu scribens Bas. 1539. in 8., quem cum Animadversionibus suis recudi fecit Helmstadii Joh. Faes A. 1676. in 4. Præcesserat & Onuphrii Panvinii liber de ritu sepeliendi. Joh. Meursii de funeribus Romanorum liber Hagæ Com. A. 1604. in 8. prodiit: & anno sequente 1605. Hamburgi luculentius de eodem argumento opus Jo. Kirchmanni. De Funeribus Christianorum Jac. Gretserus, Scheckgius, & J. Andr. Quenstädius egerunt.

9 De Vestitu multi sunt Variorum Commentarii. Primus, qui eam materiam pertractavit, est Lazarus Baysius: sed pauca sunt, quæ scripsit, & admodum imperfecta. Postea Octavius Ferrarius libros tres de Re Vestiaria edidit Patavii 1642. in 8., & quatuor alios ibidem in 4. 1654., opus profecto doctissimum, & quod argumentum hoc haud vulgariter illustrat. Idem postea continuavit Albertus Rubenius, qui supplet & emendat Ferrarium, addiditque nonnulla de lato clavo, & vestibus laticlaviis. Antwerp. 1665, in 4. Verum indigne id ferente Ferrario, qui se à Rubenio sub-

subinde stringi non passus. Analecta de Re Vestiaria illi opposuit Patavii A. 1676, quæ & 1685. denuo ibidem recusa sunt, in quibus Rubenium satis acriter castigat. Jam ante hos Claud. Salmasius rem vestiariam erat explicando aggressus, in suis notis ad Tertullianum de Pallio: promisitque tum amplissimos de omni hoc argumento Commentarios, quibus se insudare haud raro in Epistolis memorat. Verum, etsi adversus Kerkoetium, i. e. Dion. Petavium, suas has in Tertullianum notas, sub Franc. Franci nomine, etiam circa rem vestiariam, defenderit Salmasius, Commentarios tamen illos non publicavit. Absolvit attamen, & eorum etiam proxime edendorum spem Orbi literato fecit Divionensis senator, Jo. Bapt. Lantinus, cui Salmasianum de Homonymis Hyles Iatricæ Commentarium, Plinianis Exercitationibus, in Belgio editis, adjunctum, in acceptis ferimus. [Interea, cum Salmasius penitiore rei nummariæ notitia fuerit destitutus, è qua tamen quamplurima ad rem vestiariam hauriri potuissent alias non observata, nihil ab eo perfectum sperat Vir Illustris, Ez. Spanhemius, Epistola III. ad Morellium p. 189., qui & propterea laudabilem Ferrarii Rubeniique industriam magis attigisse celebre argumentum, quam pertractasse, judicat: & priorem inprimis Latinis magis literis, quam Græcis, accurate doctum, tum à tractatione veteris hujus amplissimæ, minimeque antea obviæ suppellectilis, si vulgares nummos, eosque jam tum editos, excipias, imparatum, ait in id argumentum incubuisse.] Separatim de Calceo Bened. Balduinus scripsit, cujus librum recudi fecit Amstelodami Andr. Frisius, addiditque Jul. Nigronum de caligis. De Personis & Larvis, earumque apud Veteres Usu & Origine Agesilaus Marescottus Librum Romæ A. 1639. in 8vo publicavit, qui rarissimus est. De Pileo, ceterisque capitis tegminibus, tam sacris quam profanis, Anselmus Solerius librum singularem scripsit, Lugduni editum A. 1655. in 4., qui postmodum in 12. Amstelodami recusus A. 1662. prodiit, addito vero Autoris nomine Theophili Raynaudi, qui sub Ans. Solerio delituerat. De pileo etiam egit singulari Dissertatione Henricus Thomas Chiffletius, quæ Lugduni A. 1665. in 4. edita est. Orationem de eodem argumento elegantem habuit Ant. Matthæus, JCtus celebris. De Capillamentis Conr. Tyburt. Rango singularem librum scripsit, Magdeb. A. 1662. in 12. editum. De Coma Hadrianus Junius & Cl Salmasius, de Barba Ant. Hotomannus egit. De Pænula Bartolus Bartholinus & Joh. Bapt. Donius. De Toga, tunica & tibiis veterum scripsit Aldus. De Annulis Fort. Licetus; postea Joh. Kirchmannus de eodem argumento: & multo latius, cum iconibus annulorum, Abr. Gorlæus in Dactyliotheca. Amstelod. 1650. publici juris facta: [& nuper aucta explicationibus Jac. Gronovii Lugd. Bat. 1695. in 4.] Egit quoque de Annulis Salmasius in libro adversus Heraldum scripto, de Testamentis subscribendis

bendis. De Annulis Signatoriis Georg. Longi prodiit Opusculum. De Torquibus aureis extat elegans Syntagma Joh. Schefferi, quod additum est Edmundi Figrelii libro de Statuis Romanorum, Upsaliæ A. 1656. edito in 8. De Armillis veterum librum scripsit Thom. Bartholinus.

10 De Militia Romana singularem librum Justus Lipsius scripsit, cui & Poliocreticon ejusdem addi solet: in quo multa de Machinis & Instrumentis militaribus habet, secutusque est, ut supra dictum, non sine plagii crimine Franc. Patricium. De militia Equestri antiqua & nova librum peculiarem Antvverpiæ 1631. in fol. edidit Hermannus Hugo. De Militia Romana multa etiam præclara annotarunt Henr. Savilius: &, qui plurima se nova reperisse plane persuasus erat, Claud. Salmasius libro eam in rem, jussu Principis Auriaci, scripto, quem Latine Georg. Hornius Lugd. Bat. A. 1657. edidit. Gallicos autem longe fusiores Commentarios, prout à Salmasio scripti sunt, idem, qui opus de Re Vestiaria possidet, Lantinus habet, ejusque Scripti nobis aliquando potiundi spem fecit. Commentatores Æliani, Vegetii, Frontini, aliorumque, supra jam memoratos, studio nunc prætcrimus. De Scutis Signisque militaribus non Romanorum solum, sed & aliorum gentium, egerunt Henr Speelmannus in Aspidologia sua, & Nicol Uptonus de studio militari, qui libri Londini simul editi sunt in fol. A. 1654. De studio militari, ejusque ritibus & legibus, prolixè egit Gabr. Naudæus integro libro Romæ A. 1637. in 4. Exstant & Rob. Valturii libri XII. de Re Militari, Veronæ A. 1472. & Parisiis apud Andr. Wechelum A. 1532. in fol. editi. De militia navali Joh. Schefferus, ante annos complures, Upsaliæ A. 1654. in 4. librum ediderat, quem altero tanto auctiorem dudum edidisset, si per typographi moras licuisset: miserat enim ad Elzevirium. Sed interim prodiit vastus liber Belgica lingua de Navium Architectura scriptus Auctore Witsenio, in quo multa deprehendisse sibi visus fuit Schefferus, è Schedis suis deprompta, ut ipse in literis ad me conquerebatur. De Donariis & votivis tabellis veterum Jac. Phil. Thomasius singulari libro egit, Utini A. 1639., & postmodum Patavii quoque 1654. in lucem emisso, quem Joh. Rhodio Colomesius in Opusculis Literariis vindicat. Pertinet quoque huc materia de Strenis, de quibus Theod. Marcilius quædam scripsit. Integrum hujus argumenti Commentarium de Re Donatica veterum promisit Valer. Chimentellius, cujus Synopsin adjecit libro suo de Sellis veterum, addito Glossario omnium Donaticorum, quæ habentur apud veteres.

11 De Conviviis exstat Joh. Guil. Stuckii liber, cui titulus: Antiquitates Convivales, in quo multa non recte, aut non, suo loco, posita. Eryci Puteani Reliquiæ convivii prisci Mediolani 1598. in 4. excusæ; & Joh. Ma-

nelphi

nelphi liber, cui titulus: Mensa Romana: Romæ 1650. in 4. editus. De Triclinio Romano eruditissimum Tractatum scripsit Fulv. Ursinus, cui Petrus Ciacconus viam monstravit, quippe cujus extat peculiaris quoque liber de Triclinio, 8. editus Romæ, una cum Ursini labore (quem hic nonnisi Appendicis loco ad Ciacconium esse voluit) 1588. postmodum plus semel apud Batavos recusus. Scripsit quoque de Conviviis Jul. Cæs. Bulengerus, Lugduni 1624. in 8. Pertinet quoque huc Jac. Phil. Thomassini liber de Tessera hospitalitatis & jure hospitii, quem, primo Utini in 4. 1647. editum, Andr. Frisius Amstelodami 1670. in 12. recudit.

De Ludis, prout varia illorum genera sunt, multi scripsere. De Theatro & ludis Scenicis in genere egit Bulengerus libro, Tricassibus A. 1603. in 8. edito, sed privatos tantum eo labore ac domesticos ludos exsecutus est, non publicos. Idem tamen & de Circo, ludisque Circensibus, qui publici sane erant, peculiarem tractatum composuit; de quibus itidem scripsit On. Panvinius. De Gladiatoribus & Amphitheatro Romano egit Justus Lipsius antequam Petrus Faber (qui Plagii Lipsium postulavit, Vid. Thomas. de Plagio, §. 487. & seq.) libros ἀγωνιστικῶν scripserat. Editus est liber Lipsii Lugduni Batav. 1591. De arte Gymnastica speciatim Hier. Mercurius scripsit Venet. 1573. quem librum, curis novis interpolatum, editurum se promiserat aliquando Andr. Frisius, &, si recte memini, dedit. De Alea Veterum Car. Paschalius & Andr. Senftlebius egerunt. De Saltationibus legendus est Joh. Meursius in Orchestra sua, quæ edita est Lugduni Batav. 1618. 4. Scripsit idem de Græcis ludis tractatum, sub titulo Græciæ Ludibundæ, Ibid. 1622. in 8vo. 12

De Instrumentis Romanorum, & suppellectile varia, multi egerunt. De Vasculis & Poculis Lazarus Baysius, sed modice tantum rem eam tangit, & hunc poculorum fundum non exhaurit; longe enim plura de eo scribere poterat. Extat & Nicol. Guyberti de Murrhinis poculis Dissertatio, Francofurti edita 1579. in 8. De Sellis veterum extat Dissertatio Valerii Chimentellii, addita Marmori Pisano de Honore Bisellii; Bononiæ, in 4, 1666. De Campanis ac tintinnabulis Commentarium Angelus Rocha in lucem emisit Romæ 1612. in 4. Scripsit & Hier. Magius eo de argumento librum, sed plane extemporalem, quod nec ipse diffitetur: prodiit fœtus Autoris posthumus, cum notis Franc. Swertii, Hanoviæ 1608. in 8., & Amstelodami apud Andr. Frisium in 12. 1664. est recusus. Est & Henr. Arnoldus Stockfleth, qui de campanarum usu apud veteres aliqua collegit, & edidit Altorfii A. 1665. in 12. De Curribus & Re vehicularia absolutum & plane perfectum Commentarium, duobus libris constantem, adornavit Joh. 13

Schefferus; qui, una cum Pyrrhi Ligorii de eodem argumento fragmento, Francofurti in 4. 1671. prodiit. Valentinus Paschalius, Utinensis, de Curru carmen aliquod facetum composuit, cum notis, in quibus habentur Antiquaria quædam, ad rem vehiculariam spectantia. Carmen autem in eos scriptum est, qui curru tum in rei familiaris, tum in salutis jacturam, abutuntur, eosque potius pedibus, quam curru, ire jubet: impressum est Bracciani 1637. in 4. De hoc Baschalio videndus Erythræus Pinacoth. Limag. 141. Non viderat hunc librum Schefferus, primum à me monitus. De varia Veterum Romanorum suppellectile, è terra effosa prope Noviomagum, agit in Antiquitatibus Naviomagensibus (Amst. 1645. in 4to.) Joh. Smetius, copiosiorem quoque de iisdem Tractatum promittens: sed, qui lucem, quantum memini, non vidit. Multa in Smetio præter alia de fibulis veterum Romanorum, quod argumentum quatenus usum præstat in re Medica exsecutus est Joh. Rhodius libro de Acia, quem edidit Thom. Bartholinus Haffniæ in 4. A. 1672., qui & libellum ejusdem Rhodii de Ponderibus & mensuris Medicis adjunxit.

14 De suppliciis & torturis extat Ant. Gallonii tractatus, in Batavis recusus, uti & Bourdelotii de eodem argumento. De Cruce Justus Lipsius scripsit, cui additamenta quædam subjunxere Georg. Calixtus, Thom. Bartholinus & Claud. Salmasius. Edidit & Jac. Gretserus amplissimum de Cruce Opus, quod in fol. & in 4. Ingolstadiæ, multoties excusum est. De Statuis & statuariis Edmundi Figrelii, viri doctissimi, extat liber, Holmiæ A. 1656. in 8. excusus, de quo paulo ante dictum, cum Schefferi de torquibus librum commemoraremus. Fuit Figrelius Regis Sueciæ, Caroli XI., præceptor, & ex Upsaliensi Professore Regius Consiliarius, sub nomine Greiffenhelmii notus. De Pictura plastica & statuaria librum scripsit Jul. Cæs. Bulengerus, Lugduni 1637 editum. De Pictura veterum opus insigne, scripsit, ediditque jam olim Amstelodami A. 1637. Franc. Junius in 4. quo tantopere plausum virorum doctorum temporis illius meruit, ut in Anglicum Belgicumque sermonem converteretur. Restat vero adhuc aliud ejus de Pictoribus celebribus opus, cujus tum una spem fecit. [Neque passus est diutius illo orbem litteratum carere Clar. J. G. Grævius: sed cum cathalogum pictorum, statuariorum, cælatorum, tornatorum, aliorumque artificum, à doctissimo Junio confectum, apud aliquem propinquorum ejus latere sciret; & præterea ipsum de Pictura opus, amplissimis additamentis ubique auctum, ibidem servari didicisset; impetratum utrumque opus conjunctim edidit, &, ut nil quicquam splendori ejusdem debito parceretur, curam gessit. Roterodami 1694. fol.] Iconismos antiquarum statuarum collegit Joh. Bapt. Cavalerius Romæ 1569. & 1583. Principia artis

tis Pictoriæ, è Veteribus Auctoribus tradidit Joh. Schefferus, in Graphice, Norībergæ 1669. in 8. edita.

Variæ præterea sunt singulares materiæ, quæ ad certa capita reduci 15
commode non possunt, sed de quibus tamen speciatim nonnulli egerunt. Sic de veterum acclamationibus & plausu libros VII. scripsit Franc. Bernardinus Ferrarius, Mediolani 1628. editos in 4. De Triumphis Onuphr. Panvinius Commentarium, ex veterum lapidum monumentis, composuit edieditque Venet. 1571. in fol., qui antvverpiæ A. 1596., & Helmstadii etiam cura Joh Joach. Maderi recusus est, qui suas notas addidit. Exstant & Franc. Modii Pandectæ Triumphales, quibus varios Iconismos repræsentat Triumphorum. De Archivis librum composuit Balth. Bonifacius, Venet. 1632. in 4. editum, & Helmstadii Maderi cura, in Syntagmate Scrptorum variorum de Bibliothecis atque Archivis, A. 1666. recusum. De Jurejurando Veterum peculiari tractatu egit Joh. Bapt, Hansenius Tolosæ 1614. edito in 4. De Origine, ratione ac solennibus Auctionum Junius Rabirius scripsit Paris. 1554. in 4.

Atque hæc per lancem Staturam de Antiquariis scriptoribus dicta suf- 16
ficiant, [quorum magnam partem, nempe præcipuos, qui Antiquitates Romanas illustrarunt, collegit nuperrime, in vasto non minus ac præclaro Antiquitatum Romanarum Thesauro, celeberrimus Joh. Georg. Grævius, unoque corpore longe splendidissimo junctos publico dedit, cum alias ægre hic illic solummodo pars offenderetur.] Occurrunt quidem adhuc alia minutiora, sed quæ omnia persequi nostri instituti ratio non permittit. Præstantiora tamen, & quæ scire inprimis interest, indicavimus.

Procedimus nunc ad Rhetores atque Oratores.

FINIS LIBRI QVINTI.

POLYHISTORIS LITERARII LIB. VI. ORATORIUS.

CAP. I. DE SCRIPTORIBUS RHETORICIS.

§. 1. *Rhetorica Grammaticæ & Critices Cognitionem prærequirit. 2. Scriptores ejus Græci, Princeps scil. omnium Aristoteles, ejusque Commentatores. 3. Demetrius Phalereus ὁ ψευδώνυμος ejusque Exegetæ, quibus alii de Periodis Scriptores adduntur. 4. Dionysius Halicarnasseus. 5. Hermogenes, variique ejus Commentatores. 6. Dionysius Longinus Cassius, ejusque Editores, Interpretes & Illustratores. 7. Rhetores alii Græci, ab Aldo Manutio & Leone Allatio junctim editi. (Additur Monitum de Sophistis in genere.) 8. Aphtonius, Theon, & Ulpianus, Demosthenis Explanator. 9. Rhetores Antiqui Latini, Cicero sc., Quintilianus, & complures alii, junctim à Pet. Pithœo editi. 10. Scriptores Rhetorici Recentiores, Ant. sc. Lullus. 11. Franc. Robortellus. 12. Franc. Patricius & Thom. Campanella, Novatores, Paulus Benius. 13. Joh. Sturmius. 14. Melch. Junius. 15. Aug. Buchnerus. 16. Valent. Thilo. 17. Lud. Cresollius, Nicol. Causinus, Jac. Masenius, Alb. de Albertis, Franc. Vavassor, omnes Jesuitæ. 18. Franc. Pomey, Janus Cæcil. Frey, Mich. Radau, Novatores, & Eloquentiæ (de qua simul fertur h. l. judicium) Extemporaneæ Magistri: Sigism. Lauxmin & Jac. Hugues, Jesuitæ. 19. Georg. Trapezuntius. 20. Joh. Lud. Vives. 21. Er. Roterodamus, Edm. Richerius, Jac. Omphalius, Joh. Benzius, Nicol Susius, Joh. Schefferus, Jovita Rapicius, Jac. Lud. Strebæus. 22. Gerh. Joh. Vossius, Rhetorum modernorum Princeps.*

Digitized by Google

cepr. 23. Pet. Joh. Nunnesius, cui adduntur Epithetorum, Adverbiorum, Synonymorum & Antithetorum, Collectores (Seb. Figulus, Hub. Susanneus, Steph. Ubelius & Aug. Gambarella). 24. Wolfg. Schönslederus. 25. Joh. Tesmarus, M. Z. Boxhornius & Chr. Schraderus, Disposit. Oratoriarum Scriptores. 26. Melch. de la Cerda & Joh. Matth. Mayfartus, quorum Collectanea Oratoria obelo notantur. 27. Joh. Clarckius & Car. Pajot, Rhapsodi ineptientes. 28. Car. Sigonius. 29. Seb. Maccius, & Aug. Mascardus, Styli Historici Censores. 30. Leo Allatius, qui de Erroribus magnorum Virorum in dicendo scripsit, explosus. 31. Rhetores è Gallis Vernaculi, Ren. Rapinus, Dom. Bouboursius, & aliquot Anonymi, 32. Rhetores Germaniæ Vernaculi, Christ. Weisius & Rud. Sadelerus.

EX quo de Grammaticis Criticisque Scriptoribus, &, quos his annexuimus, Antiquariis, actum à nobis est, nihil magis concinnum, quam ut ad Rhetores nunc Oratores progrediamur; videlicet quorum ars, si velit esse alicujus momenti, Grammaticen Criticenque haud dubie prærequirit: quum sine judicio, & Antiquitatum cognitione, infelix plane Orator sit, nedum Grammatices scientia destitutus eum in censum venire ullo modo queat. Contra subactus probe iis artibus animus magno se in Oratoria arte adjumento esse levatum, longeque felicius, quam si careret, progredi posse sentiet. 1

Ut autem communis omnis sapientiæ Artiumque omnium fons è Græcia arcessendus est: ita sane Eloquentiæ flumen haudquaquam ex alia regione profluit: sed inde potius hausisse sua Latinos magnos etiam & incomparabiles Oratores cernimus, atque ea unda totos prolui sese passos, quotquot uspiam clari Rhetores extiterunt. Sed vero inter Græcos etiam Rhetores late regnum tenet optimus maximusque eloquentiæ magister, ARISTOTELES, quo viro nemo plenius, in ista brevitate, subtiliusque artem Oratoriam tradit, quam exigua trium librorum mole fere omnem exhaustam cernas: excepta solum figurarum doctrina, quæ ab ipso non est exculta; neque Characterum diversitas, in quibus ceteri post Aristotelem præclaram operam posuerunt. Extat vero in Rhetoricos illius libros integra Commentatorum sylva, quos Israël Spachius, in Nomenclatore Scriptorum Philosophicorum, recenset. Græcorum veterum ἀνωνύμων Volumen Paris. 1539. in fol. publicavit Conr. Neobarius. E recentioribus M. Ant. Majoragius, Ant. Riccobonus, Pet. Victorius, ceteris meliores sunt; & præsertim præstat postremus, Florent. 1579. apud Juntas in fol. excusus: sed, si usum spectes, omnibus antecellit Christoph. Schraderus, Professor Helmstadiensis, cujus extat Commentarius in Aristotelis Rhetorica uberrimus Helmstadii 1674. in 4. editus. Solet alias objici Aristoteli aridum 2

Digitized by Google

aridum dicendi genus, & quod nihil minus quam eloquentiam præ se ferat. Attamen, & eloquentem illum fuisse, & male tantum ab interpretibus acceptum, defendit Leon. Aretinus Epist. lib IV. p. 177.

3 Proximus ab Aristotele Rhetor, cujus scripta nostram ætatem attigerunt, est DEMETRIUS PHALEREUS, si modo genuinus ille Auctor libri περὶ ἑρμηνείας, de Interpretatione, seu, ut alii vertunt de Elocutione, quem, sub Demetrii nomine, primus edidit. Aldus Venet. Græce in fol. A. 1508., & quem non solum Fred. Morellus Paris. 1555. in 8. recudit, sed & quem suis Commentationibus illustrandum sumsere viri doctissimi, Petrus Victorius Florent. A. 1562., Stanislaus Ilovius. Basil. 1557., Franc. Panicarola, paraphrasi Italice scripta, cui titulus: *Il Predicatore, overo Parafrase all libro dell' Elocutione di Demetrio Falereo:* Venet. 1609. Joh. Caselius, aliique. Panicarola etiam inprimis in eo occupatus est, ut præcepta Demetrii ad sacram Elocutionem applicet. Sed tamen non desunt interim rationes, quæ falso adscribi Demetrio illum librum persuadeant: quas inter inprimis eminet illa, quod Auctor libri Demetrii testimonio in tertia persona utatur. Ob hanc, & alias, Nic. Causinus, in libro de Elocutione, Demetrio fœtum illum abjudicat. Et, quanquam Gaddius, T. I. de Scriptoribus Non-Eccles. p. 155., affirmativam adversus Causinum tueatur; male tamen id fieri, perperamque tribui Demetrio librum, qui Dionysii Halicarnassei sit, Is. Vossius de Poëmatum cantu p. 91. monet. Ceterum extant præterea quædam opuscula Demetrii, quibus præcepta continentur de membris & incisis: de periodo ejusque partibus: de componendis Epistolis, & de Characteribus dicendi: quæ Latine apud Rob. Winter in 4. ex interpretatione M. Antonii Antimachi, Basileæ edita sunt: &, ob egregie monstratam periodorum rationem, legi omnino debent. Jungi iis possunt, ob vicinitatem materiæ, è recentioribus Strebæus de Electione verborum; Jovianus Rapita, Brixianus de Numero Oratorio: Sigism. Lauxmin in Praxi Oratoria: Joh. Sturmius & Val. Erythræus de Periodis: Pascutius de dignitate, copia, pedibus in oratione servandis: Joach. Fortius de formis dicendi & periodis: &c. sed de quibus paulo fusius infra.

4 Is vero DIONYSIUS HALICARNASSÆUS, cui librum περὶ ἑρμηνείας, Demetrio male adscriptum, deberi paulo ante è Vossio monebamus, aliis quoque scriptis editis de Rhetorice præclare meruit. Prostat enim *Ars* ejus *Rhetorica* de compositione orationis, elocutione, præceptis orationis panegyricæ, nuptialis, natalitiæ, &c., quam Græce primus excudit Aldus Venet. 1508. Latine postmodum transtulit M. Anton. Antimachus, & Basil. 1539. in 4. publicavit. Extat ejus de Compositione Orationis liber scriptus ad Ruffum, editusque Græce, una cum Arte Rhetorica Paris. 1547. apud

apud Rob. Stephanum nitidiſſime. Extant Judicia de priſcis oratoribus, eorumque Characteribus, qui liber eruditione multa & judicio inprimis refertus eſt, ſeparatim editus Venetiis A. 1513. apud Aldum. Pertinet quoque huc libellus *περὶ συνθέσεως ὀνομάτων*, de nominum collocatione, Argentorati à Joh. Sturmio, in ejus libello de Periodis publici juris factus. Ut adeo non hiſtorici minus, quam clariſſimi Rhetoris Criticique, nomen doctiſſimis lucubrationibus ſibi paraverit Dionyſius.

Sed tamen ſuperatur in Rhetorice tractanda, à duobus aliis, quos poſterior ætas tulit, HERMOGENE, qui Marci Aurelii tempore clarus erat, & LONGINO, quem, Zenobiæ in pretio habitum, interemit Aurelianus: uterque inter Rhetores magnum nomen. Et prior quidem ille plus valuit adoleſcens juveniſque, quam vir aut ſenex: quippe qui anno ætatis 15. tanto cum applauſu docuit, ut Marcum quoque Aurelium Imp. ad ſe audiendum acciret, haberetque admiratorem: contra vero, 24. natus annos, omnem illam ingenii præcocis vim, miro naturæ deliquio, absque morbi ullius vi, amiſit penitus, & ſibimetipipſi diſſimillimus vulgaribus è plebe hominibus poſthac accenſitus eſt: non ſine ſalſo Adverſariorum ſcommate, qui Hermogenem inter pueros ſenem, & inter ſenes puerum, dictitabant: prout è Philoſtrato refert Suidas. Decimo octavo autem ætatis anno libros illos ſcripſit, qui & tunc probati omnibus una conſenſione ſunt, & hodie ſuperſtites inter præcipua artis Rhetoricæ *κειμήλια* numerantur. Suntque illi; liber de Statibus: de Inventione libri IV: & liber de Ideis: quos primus Græce Aldus edidit Venet. A. 1508., tum Wechelus Pariſ. 1530. in 4. Exin latine vertit, ſed ineptiſſime & infeliciſſime (Conr. Geſnero in Bibliotheca annotante) Anton. Bonfinius, publicique juris fecit Lugduni in 8. A. 1538. apud Gryphium. Longe felicius vero, & vertit Hermogenem Latine, & Scholiis doctis illuſtravit Joh. Sturmius Argent. 1570. in 8., eo ipſo anno, quo Franc. Portus Herennium Græce ſolum, cum ſcholiis Græcis, ediderat Genevæ recenſitum à ſe. Poſt hos tandem novis Hermogenem commentariis illuſtravit, emiſitque Græco-Latinum, Genevæ 1614. in 8. Gaſp. Laurentius. E vetuſtioribus ſuperſunt quoque tres in Hermogenem commentatores, Syrianus, Sopater & Marcellinus, quos, in Corpore Rhetorum veterum XII. Græcorum, Venetiis 1508. in fol. excudit Aldus. Hermogenis de Ideis libros tantopere laudat æſtimatque Andr. Schottus; ut & methodum ejus Ariſtotelea ac Tulliana longe cenſeat ſubtiliorem, putetque, & olim fuiſſe paucos, & eſſe hodie, inter tot admiratores Hermogenis, ejusdem imitatores. *Præter Dionyſium enim Halicarnaſſeum* (ait) *in Rhetoricis, & Ulpianum, Græcum Demoſthenis explanatorem, quotus eam quisque hoc ſeculo tractat? Trapezuntii olim talem Rhetoricam cum ſtupore vidit Italia: duos fortaſſe Germania numerarit, Sturmium & Erythræum: Gallia Jul. Scaligerum libris de*

Poëtica: Hispania unum literis cognitum laudare potest. Pet. Joh. Nunesium, Rhetorem ac Philosophum, editis Rhetoricorum libris IV., Hermogenis quidem praeceptionibus & Aphthonii & Theonis; sed Tullianis exemplis. Hæc ille in Prolegom. ad Photium, quem, Hermogenis methodo, ubique Auctoribus suam κρίσιν addidisse observat.

6 Etsi vero ita celebre Hermogenis nomen sit, cedit illud tamen DIONYSIO LONGINO CASSIO, cujus plane aureolus περὶ ὕψους, de Sublimitate, Commentarius ingens doctis omnibus desiderium excitavit reliquarum Viri in eloquentia & Philosophia incomparabilis lucubrationum, quæ perierunt. Erat ille Malchi Porphyrii præceptor; & Zenobiæ, Orientis Reginæ à consiliis, & in studio Græcæ linguæ magister: quem, quod superioris Epistolæ, à Zenobia ad Aurelianum Imp. scriptæ, Auctor præcipuus suo consilio extitisset, occidi imperavit Cæsar gravi omnibus, ut Vopiscus refert, supplicio. Libellum, quem laudavimus, non minus accurata sublimitatis in oratione præcepta maximo lectorum bono suppeditantem, quam sublimi scriptione conditum ipsummet, primus è tenebris eruit, atque Græce evulgavit cum notulis, Basileæ 1554. in 4. Franc. Robortellus, mox Anno sequente Venetiis recusum. Inde A. 1569. recensuit librum, scholiisque Græcis illustravit Genevæ in 8. Franc. Portus. Latinam ejus versionem suscepere quidem in se, promiseruntve, M. Ant. Muretus in Commentario ad Catullum: & Andr. Dudithius, cujus versionem Latinam Hermogenis Longini περὶ ἑρμηνείας (ita enim non satis accurate conjungit), inter impressa Dudithii opera, recenset Clar. Teissierius, Addit. ad Elogia Thuan. T. II p. 133., sed rectius tamen puto Tanaq. Fabrum, tum Mureti, tum Dudithii, versiones sufflaminatas, vel fato, vel alia causa, credere. Fueritque adeo primus, qui Longinum in sermonem Latinum haud infeliciter convertit, Gabriel à Petra, atque sic Græco-Latinum Genevæ 1612. in 8., notis suis instructum, edidit. Fuere quidem, præter illum, nescio quis Paganus, aliusque Pizimentius, Latini interpretes Longini: quorum versiones etiam Versioni Petræ, & Græco textui, junxit, suisque simul auctorem prælectionibus illustrare conatus est, Carolus Malonesius, Bononiæ 1644. in 4. Enimvero adeo infelices interpretes illos judicavit Gallus interpres Boileavius, ut ne nominare quidem sustineat, scilicet, ne plus gratiarum reddere videretur incolis, quam merebantur. Et Tanaquil. Faber itidem, in Latio atque Græcia plane hospites illos atque peregrinos judicans, totam editionem Bononiensem temnit, dignitate, ut ait, omnium postremam. Ipseque adeo potius apparavit novam cum versione Petræ, & castigationibus notisque suis, Salmurii in 12. 1663. Promisit etiam notas uberiores: sed quas fato præventus non dedit. [Splendidissima vero est & emendatissima Longini Editio, quam Jac. Tollio debemus, post omnes virorum docto-

doctorum, qui præcessere, curas, è quinque MSS. codicibus eximie emendata, & notis illustrata eruditissimis uberrimisque. Ac, ne quid elegantiæ deesset, adjuncta quoque est nitidissima Gallica versio celeb. Boileavii, antea Parisiis duplici vice, cum ejusdem Andr. Dacerii notis, evulgata, sed & ipsa nunc novis notis Gallicis aucta à Tollio. Prodiit liber Ultajecti 1694. in 4. maj.] Ceterum, quantopere præclarissima illa de sublimitate præcepta inserviant oratori, dici vix potest: neque id profano solum, sed & sacro, si quis ea commode applicare queat: ut adeo libellus, ob eximium plane usum, omnibus commendandus, omniumque terendus manibus sit. Solet à nonnullis quæri, cur de eodem argumento scribentes, Longinus atque Hermogenes, idem tamen tam diversa & à se dissentiente ratione tractaverint? cui quæstioni Faber ita commodissime responderi posse putat, si dicatur, *μέγεθος* Orationis, de quo Hermogenes, & *ὕψος*, de quo Longinus, omnino à se invicem differre. Vid. ejus præfatio lectu dignissima, quam Longino præmisit.

Præter hos vero, quos diximus, Græcos Rhetores, sunt & alii adhuc, 7
quorum labores ad nostram usque ætatem pervenerunt, & quos, prioribus (si Longinum excipias) junctos, uno corpore è typographia sua Aldus A. 1508. in fol., 2. voluminibus, Venetiis editis, complexus est. Videlicet Aristides de Civili Oratione, *περί λόγυ πολιτικῦ*, qui *μελέταις* Sophistarum, i. e. Scholasticis declamationibus opponebatur, & cujus ingens Lexicon *ἀνωνύμυ* Photius recenset Biblioth. cod. 148. Apsini de Arte Rhetorica præcepta. Sopatri Quæstiones de componendis declamationibus. Alexandri Sophistæ de figuris sensus & dictionis liber. Menandri divisio causarum in genere demonstrativo: atque Cyrus sophista de statuum differentiis. Aliam collectionem, seu, ut ipse vocat, *Excerpta varia Sophistarum & Rhetorum*, Græce & Latine Leo Allatius Romæ 1641. in 8. publicavit. Verum hi omnes, quanquam sua laude privandi non sint, ad priorum tamen illorum gloriam haud quaquam ascandunt. Erat quidem laudabile Sophistarum, i. e. Rhetorum ævi recentioris, studium in colenda & perpolienda, cui inprimis studebant, orationis suavitate & concinnitate periodorum ac veluti quadam modulatione. Sed id ipsum, dum in eo nimii essent *κακοζήλυς* effecit, & nimia figurarum affectataque frequentia ridiculos & elumbes: quod vitium cum jam olim multos tenuerit, haud injuria etiam à Longino & Quintiliano notatum est. E recentioribus vero nemo melius id explicuit Ludovico Cresollio, qui, in Theatro Rhetorum A. 1620. in 8vo. Parisiis edito, & progressus in illo cultu orationis, & vitiorum historiam, habet.

Inserta quoque conspiciuntur Corpori Rhethorum Aldino, quod diximus, APHTHONII Sophistæ progymnasmata, seu Exercitamenta quædam 8

 ora-

tionibus Oratoriis, sæpe etiam refutavit. Editus est Basileæ in fol. A. 1558. Extant alias ejusdem de Exercitatione Grammatica liber, aliusque Pro gymnasmata Rhetorica tradens.

Eodem tempore clarus erat Rhetor Patavii FRANC. ROBORTELLUS, cujus beneficio extractum primo è tenebris Longinum nos debere supra indicabamus, vir doctissimus, & eloquentia imprimis insignis. Scripsit varia ad Rhetoricen spectantia de Rhetorica facultate librum, Florentiæ editum A. 1548., ut & alium de artificio orationis; in quo præcipue figurarum doctrina ad fontes & capita sua revocatur, & differentia oratoriæ & Poeticæ dictionis ostenditur. Instituit & Catalogum figurarum omnium, ex omnibus Auctoribus Græcis & Latinis, & ad generales quasdam divisiones reduxit, secundum animi vel conceptus, vel motus. Memorabile est, quod de hoc viro Joh. Imperialis refert in Museo Historico: eum, quum facundia longe plurimum valeret, ac sæpissime publicis in solennibus perorasset, infelici tamen conatu Carolum V. Imperatorem defunctum oratione panegyrica laudare conatum vix Exordium absolvisse, cum memoria ipsum destituerit, ut recitandæ orationi par amplius plane non esset. Accusant in illo aliqui superbiam, nimiumque in exercendis adversus pares aut superiores inimicitiis fastum, quo Sigonium, Egnatium, Muretum, Manutium, H. Stephanum, aliosque contemptim habere, & ludibrio aliorum pro viribus exponere, veritus non sit. Verum hæc non obstant, quo minus Rhetor ingeniosissimus dici haberique jure potuerit. 11

Quemadmodum vero Robortellus Veterum, quos magno studio sectabatur, placitis, & in arte Rhetorica præceptis, ubivis insistere solebat: ita alia plane via incessit eruditissimus Italorum, FRANC. PATRITIUS, cujus Viri multa fuere circa singulas fere disciplinas nova. Neque vero contentus in Philosophia innovasse omni, in Rhetorice insuper & Poësi nova multa dedit. Prodierunt Italica lingua ejus decem Dialogi della Rhetorica, Venet. 1560. in 4. Sed quænam præcipue illa sua scriptione intenderit, dicere nequeo, cum librum ipsum nunquam viderim. Addi vero meret Patritio THOM. CAMPANELLA, qui æque ut in aliis rebus omnibus, ita & in Rhetorica, mirus novator est, prout è Rhetoricis ejus liquet, quæ una cum Dialecticis & Poëticis suis edidit Paris. 1638. in 8. Neque tamen est hujus loci, recensere omnes viri paradoxologias. Ceterum eadem in Patavina Academia, in qua Patritius per annos aliquot publicum philosophiæ doctorem egit, Eloquentiam è prima sede, per annos 24. professus est PAULUS BENIUS, Eugubinus: cujus extant Oratoriæ Disputationes seu Rhetoricæ controversiæ, in quibus cum Veterum multorum, tum inprimis etiam Aristotelis, præcepta explanantur, & cum Platone Ciceroneque conferuntur. Prodierunt Venet. 1624. in fol. 12

13 E Germanis de Rhetorice nemo melius meruit JOHANNE STURMIO, quem virum quanti in eloquentia æstimarit, & quantopere aliis antetulerit, Andr. Schottus paulo ante monitum. Et fuit sane in oratoria facultate summus, suoque tempore communis fere scholarum per Germaniam moderator: cujus proinde longe plurimi sunt ad id studium libelli: de informanda juventute, de informatione Principum & nobilium: Epistolæ classicæ: liber de resolvendæ linguæ Latinæ ratione (Arg. 1581. in 8.) In partitiones oratorias Ciceronis Dialogos duos composuit Argentorati, 1539. in 8. editas, una cum libro de anima dicendi ratione, & quomodo ea recuperari possit. Liber ejus de Periodis, cum Scholiis Valentini Erythræi, editus est ibid. 1567. in 8. Liber de imitatione prodiit A. 1576. Hi omnes in pretio habendi, iisque jugendi plures alii, quos qui nancisci omnes poterit, non parum Eloquentiæ studium augebit.

E Sturmii schola prodiit MELCHIOR JUNIUS, orationis quidem
14 facultate Sturmio inferior, sed præceptis, ac artificio dicendi, non postponendus. Diligentia enim sua superavit magistri industriam; & tironibus eam ob causam aptior est, quod ad minutias se demittat, ad quas se Sturmius non demittit. Exstat ejus *Eloquentiæ comparandæ methodus*, Argentorati 1591. in 8. excusus liber, quo multa tradidit utilissima ad facultatem oratoriam sibi parandam, quæ subsidio esse possunt, si quis exercere vires suas velit. Exstant *Scholæ* ejus *Rhetoricæ* de contexendarum Epistolarum ratione: utilissimus profecto liber, qui Ciceronis Epistolas, secundum omnia genera epistolarum, & singulorum generum argumenta, disposuit, adjecta semper imitatione. Recusus est ille liber, cum Commentario Phil. Horstii, Jenæ in 8., & sub Epistolographiæ titulo editus. Scripta insuper est à Junio Resolutio orationum Ciceronis, secundum causarum genera, orationum partes & materias; unde præclara possunt haberi orationis amplificandæ subsidia, quacunque in parte Orationis aut cujuscunque generis versemur: nam Enthymemata, in singulis à Cicerone adhibita, diligenter notavit, quorum usus insignis esse potest, si quis in simili argumento occupetur. Adjectus est index utilissimus, ubi ὡς ἐν τύπῳ proponitur omnium orationum atque argumentorum summa & idea; Argentorat. 1594. in 8. Nec prætereundus hic ille Junii liber utilissimus, quem pro inveniendis argumentis Ethicis & Patheticis scripsit, & sub titulo: *Animorum conciliandorum ac movendorum ratione* in lucem emisit Montisbelgardi 1596. in 8.: ubi singula illa capita tam morum, quam affectuum, ab Aristotele proposita, exemplis, non tantum è Cicerone, sed & è Græcis Auctoribus, illustrat: atque adeo egregie inservit eloquentiæ, sive sacræ, sive humanæ, studiosis: quibus & aliis rebus multis esse commodo quæsivit: Collectione brevium orationum Politicarum, quas ex historicis, tam Græcis, quam Latinis, collegit,

legit, præfixa ſemper diſpoſitione Rhetorica: congeſtione Epiſtolarum: editione Orationum, ſub ejus directione Argentorati habitarum, quarum integri aliquot tomi proſtant, & in quibus occurrunt pene omnia, quæ ſub argumentum orationis venire poſſunt. Tam diligens erat ille Vir, & in profeſſione ſua ornanda profecto, ſi quis alius, ſollicitus.

Non minor illo, niſi ætate, ſed eruditione etiam multo major Witte- 15
bergenſis Eloquentiæ Profeſſor, AUGUSTUS BUCHNERUS, Orator atque Philologus celeberrimus, librum de commutata ratione dicendi ſcripſit Rhetoricum: in quo multa habentur egregia de figuris orationis: pleriſque tamen Grammaticis, cum Rhetoricas nonniſi parcius attingat. Prodiit ille libellus Witteb. 1665 in 12. Et poſt mortem Buchneri editæ quoque ſunt Epiſtolæ ejus & Orationes, quæ non ſolum ſtyli Ciceroniani flumen, ſed & artis ſublimitatem, abunde docent.

Non idem judicium de VALENT. THILONE ferri poteſt, Rhetore 16
potius, quam Oratore laudabili: cujus libri in argumento Rhetorico ſcripti non tamen usque adeo ſperni merent. Extant ejus Exercitia Oratoria, per omnia cauſarum genera: in 8. Regiomonti 1615. excuſa. Curtius Orator; quo tum reſolvit Orationes Curtianas, tum, quomodo amplificari poſſint, oſtendit: Pathologia, affectuum movendorum rationem exponens, una cum exemplis, eorumque ideis: Topologia Oratoria, ſeu praxis locorum Dialecticorum in Oratoriis, præceptis, exemplis atque ideis illuſtrata: Rudimenta Rhetorica de periodis, amplificatione & connexione: Quæ omnia partim Regiomonti, partim Amſtelodami, prodierunt, & è mediocrium claſſe ſunt.

Ceterum, ut in omni ſcientiarum genere, ita & in Rhetoricis, gnavos 17
ſe Jeſuitarum aliqui præſtiterunt, & eximie profuerunt publico. De LUDOV. CRESOLLIO dictum jam eſt, cum Theatrum ejus Rhetorum allegaremus, atque, ut non ſatis laudari poſſit iſte labor, narratum. Scripſit ille præterea Vacationes Autumnales de perfecta oratoris actione & pronuntiatione, libris III. Pariſ. 1620. in 4. editas, in quibus, è Scriptorum elegantium monumentis, geſtuum & vocum rationes pulcherrima copia & varietate explicantur, & vitia in agendo notantur. Opus plenum varia doctrina, quodqne artem illam, quam Veteres Hiſtrionicam vocabant (ad hanc enim pertinebat formare vocem & geſtum Oratoris, teſte Ariſtotele), luculente atque copioſiſſime exponit. Alius ex eodem Ordine, NICOLAUS CAUSINUS, de Eloquentia ſacra & humana libros XVI. compoſuit, Pariſ. 1643. in 4. editos, in quibus præ ceteris magna cura diverſitas Characterum explicatur: allatis uberrime exemplis tum ipſorummet Characterum, tum vitii in quovis ſtylo. Eſt tamen ad uſum accommodatior

datior JACOBI MASENII, Jesuitæ, Palæstra Oratoria, Coloniæ primo 1659. evulgata; in qua primum progymnasmata Eloquentiæ, hinc Exercitationes Rhetorum propriæ, ad lectionem simul & imitationem distribuuntur: adjicitur Resolutio & artificium Tullianarum Orationum. Scripsit & idem Palæstram styli Romani, Coloniæ eod. A. 1659. editam, in qua & genera styli persequitur & Characteres, omniaque diligentissime, propositis semper exemplis, illustrat: addito in fine antiquitatum Romanarum Compendio. Masenio ordinatius distinctiusque procedit, adeoque illi me judice præferendus est, MARTINUS du CYGNE, in cujus Explanatione Rhetorica omnium Ciceronis Orationum habetur Analysis secundum partes, Enthymemata, Periodos, & figuras, cum notis ad singulas Orationes, earumque Characteres. Excusus est Coloniæ 1670. in 8. liber ille, omnium in hoc genere optimus. Huic subjungimus ALBERTUM de ALBERTIS, Jesuitam alium, cui debemus Thesaurum Eloquentiæ Sacræ & Profanæ, per actionem contra ejusdem corruptores, olim Mediolani 1639., postmodum Coloniæ 1669. in 12., typis publicis exscriptum. Auctor præcipue invehitur in argutulos illos frigidosque affectatores, qui specie acuminum & sententiarum præpostere phaleratam orationem faciunt. Proponitur autem res omnis non methodo quadam didactica, sed singulari quadam atque insolita: ut mihi quidem videatur ipse Auctor Eloquentia ad notanda ejusdem Vitia abuti. Occasione vero hujus incidit nomen FRANC. VAVASSORIS, qui, ut erat ipse etiam ex Ordine Jesuitarum, bonisque literis apprime tinctus, ita insolitum tale, & nudius tertius introductum, dicendi genus ferre non potuit. Scripsit ille inter alia de Ludicra Dictione elegantissimum librum, ad Balzacium, Paris. 1658. in 4. Totoque eo impugnat plebejum istum jocandi in scribendo suorum popularium morem, quem communi nomine *burlesque* vocant. Demonstrat vero Vavassor, nulli vel Veterum, vel Recentiorum, tale dicendi genus in mentem unquam venisse: simulque utilissima longe plurima, quæ ad Rhetoricen faciunt, inspergit.

18 Neque tamen hæc ingenui Veterum æstimatoris, doctissimi Vavassoris, auctoritas socios ejus movit, ut, misso novandi studio, vetera & ipsi sectarentur. Quin potius, quotiens novus talis Orator in scenam prodit, totiens novo ille, & à reliquis diverso habitu, incedit. Referendus est ad hanc novatorum classem FRANCISCUS POMEY, Jesuita, cujus prostat liber hoc titulo: *Novus Rhetoricæ candidatus, altero se candidior:* editus Monachii: 1671. in 12. Instituit hic Rhetorices præcepta suo quodam ductu & genio: quanquam utplurimum novi nihil afferat, sed plus interdum turbet, quam juvet. Diligens tamen est in figuris & amplificationis præceptis; quæ vero ipsa tradit, singularia plane & peregrina: quale est illud subsidium inveniendi

niendi argumenta amplificantia, quæ progymnasmate VI. proponuntur; nam nullo artificio opus est, sed velut forte quædam capiuntur. Quam enim inane hoc est, ex iis, quæ cadunt sub oculos, statim invenire argumenta: Deinde è quibusvis substantivis & adjectivis, primo occurrentibus in Lexico? Hos vero modos Autor ille commendat. Non reddit, nisi inanes Locutores, ista inartificialis methodus; cui similis est illa Lulliana loquacitas, quæ etiam tamen aliquibus mirifice placet. Est certe quidem rerum omnium inter se analogismus, unde & deprehendere sagaci quadam connexione prædicata nonnulla, qualicunque ratione subjecto suo convenientia, licet: sed tamen hic modus artem jam præsupponit. Ac viderem ego sane, quam bellam mihi orationem concinnaret, qui solis hisce præsidiis munitus, nec multa arte Rhetorica imbutus, prodiret Orator in publicum. Non nego tamen, exercitatis in dicendi arte Viris aliquando necessitatis tempore, cum deficit memoria, talia in subsidium vocari posse. Qualia sunt illa, quæ commendat JANUS CÆCIL. FREY Part. II. c. 1. Viæ suæ ad scientias, linguas, sermones extemporaneos novæ & expeditissimæ, Parisiis olim editæ, postea recusæ Jenæ 1674. in 12. Tale est & illud subsidium, quo uti Concionatores alioquin solent, cum ultima vox periodi, substantiva inprimis, reflectitur ad novam periodum, ut connexione sensuum in voce ultima quæsita tandem exsurgat aliqua oratio. Extemporaneam elocutionem pro viribus etiam promotum ivit MICH. RADAU, in Oratore Extemporaneo, qui liber sub personnati primum Auctoris, (Georg. Beckeri) mox, sub vero ejus qui scripsit nomine, prodiit. Unicum ejus opus est, sub varia epicherematum forma orationes extemporales formare. Sed, si verum fateri velimus, nequaquam est plus facultatis extempore perorandi in hac ratione, quam alia: omnes enim orationes præsupponunt argumenta: sive illa non syllogismo, seu pluribus, comprehendantur: eodem res recidit. Interea tironibus eo modo non male consultum est; qui ad epicheremata elaboranda maturius, quam ad aliud progymnasmatum genus, præparari debent. Chriæ quoque ipsæ nihil aliud, quam syllogismi & epicheremata sunt, quorum medii termini, ut in scholis vocant, locis quibusdam Dialecticis sunt illustrati. Atque huic etiam scopo præcipue inservit alius Jesuita, SIGISM. LAUXMIN, Praxi Oratoria sua Francofurt. A. 1665. in 12. excusa, qua illud potissimum intendit, ut doceat, periodos & enthymemata conficere, atque ex iis Orationes integras: exigna quidem, quod non diffitendum, opera, sed tironibus tamen non inutili, in rudimentis artis Rhetoricæ per ἐπιχειρήματα ponendis. Nec defuit ex eadem Societate alius, qui connectendi ad transitionum artificium libello erudito ostenderet, JACOBUS HUGUES, cui titulum quoque fecit *Artificium Connexionum & Transitionum:* Moguntiæ primum, edito, si recte memini, ac

deinde Witteberga, obſtetricante G. C. Kirchmajero, A. 1657. recuſo. Eo majorem vero laudem meruit, quo certius conſtat, primum illum connexiones formare docuiſſe per periodos, membra majora & Minora, tam per particulas, quam per figuras & formulas, in proſa æquè & ligata Oratione.

19 Præterimus Jeſuitas alios: cum, qui ſuperſunt, præter eos quos diximus, in Rhetorica arte clari, pauci admodum ſint. Sunt vero & ante illos ponendi alii, quorum nomina prætereunda non duco. Quam ſplendide de GEORGIO TRAPEZUNTIO ſenſerit Andr. Schottus, atque ut eum recentioribus prope omnibus præferat, & ſuo merito doctis admirationi fuiſſe dicat, ſupra jam, cum de Hermogene diceremus, indicatum eſt. Et quid mirum, Rhetoricen ejus magni habitam, jamque olim *perpulchram* à Trithemio judicatam; cum ex optimis Ariſtotelis Hermogeniſque præceptis tota coaluerit, ſuppletumque ex alterutro habeat; quod alteri deeſt Prodiit ea Rhetorica Trapezuntii, poſt alias editiones, emendatius Baſileæ 1511. in 4., ibid. 1538. & Venet. 1560 in 4to.

20 Haudquaquam Trapezuntio minor JOH. LUDOV. VIVES intra paucos annos (erat enim ὀψιμαθής) nobiliſſimas aliquot lucubrationes docte prorſus & accurate conſcriptas, edidit: in quibus, ut ait Geſnerus, eloquentiæ ſapientiam ita conjunxit, ut nemo, eruditus, non cum aliquo fructu earum ſe lectionem hauſiſſe fateatur. Sunt vero lucubrationes illæ, quæ ad inſtitutum iſtud noſtrum pertinent, præter librum de conſcribendis Epiſtolis, qui in pretio habetur, commentarii de ratione ſtudii legendi interpretandique. De ratione colligendi exempla. Latinæ linguæ exercitatio. InPrimis vero ſpectat ad h. l. Rhetorica, ſeu de ratione dicendi libri III., ac de conſultatione liber; quos conjunctim Rob. Winter Baſileæ A. 1537. in 8. excudit. Pertinet quoque huc, ex aureo de tradendis diſciplinis opere liber Quartus, qui de corrupta Rhetorica agit, eique reſtituendæ ſubſidia undique conquirit.

21 Neque hic ſilentio prætermittendus ERASMI ROTERODAMI de copia verborum & rerum libellus utiliſſimus, notior nomine, quam uſu frequens: & qui tamen optimas profecto dat orationis ornandæ atque amplificandæ regulas. Edidit illum, cum Commentario & Exemplis, Joh. Micrælius anno, ni fallor, 1655. in 8. EDMUNDI RICHERII librum de figurarum arte, & cauſis eloquentiæ, Pariſ. 1605. in 8. editum, etiam nominandum arbitror, quippe in quo figuras Grammaticas egregie explanavit, ſed non æque Rhetoricas. Edidit tamen librum alium de arte & cauſis Rhetoricæ, quo methodum qnoque monſtrat eam ad uſum vitæ civilis revocandi. Pariſ. 1629. in 8. De Elocutionis imitatione ac apparatu JACOBUS OMPHALIUS, JCtus, edidit Opuſculum non contemnendum: nam

nam & optimas imitandi regulas proposuit, & formularum conficiendarum rationem dedit. Adjunctæ sunt ejus Epistolæ familiares in usum tironum, Paris. 1579. Col. 1602. in 8. Transeo Joh. Brenzii de figuris libros, Argentorati 1606. editos in 8., qui nihil aliud quam figurarum Catalogum, & applicata iis magno numero ex oratoribus & poëtis exempla continet. Neque admodum isthuc pertinet *Nicol. Susii* Lima Ciceroniana, quo libro generalia quædam de charactere & stylo præcepta continentur. Prodiit Antvverpiæ 1620. in 8vo, &, cum Nic. Vernuleji Rhetorica, Jenæ 1631. in 12. Magis adhuc sollicite de stylo agit vir doctissimus, JOH. SCHEFFERUS, in Gymnasio styli, Upsaliæ A. 1657. & 1665. primo, mox & Jenæ 1670. edito. Multa enim inibi de hoc themate, tum & de progymnasmatibus Sophistarum, & orationum variis characteribus, utilissima Collectanea & præcepta traduntur. De numero Oratorio libros quinque scripsit, & hanc doctrinam singulari cura explicatam dedit JOVITA RAPICIUS, Brixiamus. Elegans ejus editio prodiit Venetiis in fol. 1554 Recusus postmodum liber ille in Germania Coloniæ A. 1632. in 8vo, comitem nactus est Jac. Ludov. Strebæi de Electione & oratoria verborum collocatione librum, qui olim A. 1540. prodierat; & in quo, quæ ad numerum linguæ Latinæ, tam in prosa, quam in ligata oratione, spectant, exponuntur. Est alias iste Strebæus inter Ciceronis Commentatores, in cujus scilicet libros de Arte Rhetorica & de Perfecto Oratore scripsit.

Dum vero ita de iis agere instituimus, qui per partes solum artem Rhetorum pertractant, pene dememinisse videri possumus Virorum doctorum, qui artem integram magno conatu, neque minus felici, tradunt. Atque hic primum sibi ante alios omnes locum vendicat GERHARDUS IOH. VOSSIUS, cujus non solum de Natura & Constitutione Rhetorices liber, & subjuncta illi Tractatio de antiquis Rhetoribus, Sophistis ac Oratoribus, quam calluerit vir ille magnus artem lectissimam & quanta cura è veteribus collegerit, notum facit; sed multo luculentius adhuc operosæ & plenissimæ Oratoriæ Institutiones, opus mira diligentia concinnatum, & quod in Veterum Rhetorum lectione illum longe fuisse versatissimum demonstrat, quos etiam nisi habuisset antesignanos, vix adeo feliciter in hoc argumento versatus fuisset. Recte interim judicavit Buchnerus, lib. de Commutata Rat. dicendi p. 444., Vossio neminem temere post Aristotelem, orandi artem uberius & accuratius tradidisse. Multoties, tum in Belgio, tum in Germania, variisque formis, excusum recusumque Oratorium istud Opus Vossianum. Inter primas editiones ea est, quæ A. 1606. prodiit in 8., sed optima, quæ Lugduni Bat. 1643. in 4. lucem adspexit. Liber de natura Rhetorices iterata Editione auctior editus Hagæ Com, 1658. in 4. Reliquit & de imitatione Oratoria librum, suo Auctore non 22

indignum: & Rhethoricam contractam, quæ in usum scholarum fœderati Belgii scripta est, & ita Compendium Rhethoricæ majoris sistit, ut exemplis aliis utatur.

23 Vossium sequatur Hispanus PETRUS IOH. NUNNESIUS, magni nominis apud suos Vir & quem, uti supra dictum, Andr. Schottus ex Hispanis noverat, inter claros Rhetores nominandum. Nec putandum est, amicitiæ hic aliquid dedisse Schottum, quam cum Nunnesio arctiorem coluit: sed fuisse id commune Hispanorum suffragium, inde discas, quod ingenti stipendio à Barcinonensibus ad docendam ibi Eloquentiam Græcamque linguam evocatus est, referente de Scriptor. Sec. XVI. Miræo, c. 133. Rhetoricam ejus, cujus meminit Andr. Schottus, nunquam vidi: sed tantum, collectionem Epithetorum, quorum in amplificandis periodis magnus usus est, è Cicerone: qui liber, post plurimas Germanas atque Gallicas Editiones, Coloniæ quoque 1571. prodiit. Scripsit alias de Epithetis etiam Sebast. Figulus: ast quo melior est Nunnesius. Similis ferme labor est, quem de Adverbiis epithetorum vicem haud raro explentibus, sibi sumsit Hubertus Susannæus, qui Connubium Adverbiorum Ciceronianorum edidit; quod & seorsim, & cum Steph. Doleti formulis linguæ Latinæ simul, Argent. 1585. in 8vo. prodiit. Et quoniam semel scriptoribus hujus quoque generis indulgere cœpimus, nominabimus quoque Stephanum Ubelium, qui Synonima Ciceroniana edidit, collectis nimirum vocibus illis, quæ apud Ciceronem & alios conjunctim ponuntur vel vere vel apparenter synonymæ. Vehementer facit ille labor ad periodum concinnandam. Prodiit Leovardiæ 1607. in 8. Et ne quid genus vocum absque illustratione maneret; en tibi festivum libri titulum: *Antithetorum amica simultas, arbitris Plauto, Terentio, Cicerone, Cæsare.* Scripsit illum Augustinus Gambarella, & collegit inibi voces, quæcunque sibi aliqua saltem ratione opponuntur: ut sic eo faciliorem vocum proprietatem redderet addiscendam. Mediolani *1606.* in 4. Videntur quidem auctores, quos modo recensuimus, magis ad Grammaticum Polyhistorem, & caput de Collectoribus phrasium, pertinere: voluimus tamen, cum occasio se offerret, hic quoque eorum recensionem omittere præsertim cum ad Rhetoricen suo etiam modo spectent.

24 Hinc temperare nobis non possumus, quin adhuc addamus Wolffgangum Schoenslederum, Apparatus Eloquentiæ, Monachii primo *1630.* in 8. & sæpius alibi, evulgati, Auctorem: quo libro, dum Synoyma sub titulis generalibus collegit, optime omnino de eloquentia meruit, nullusque & ad usum accommodatior liber, quam ille: adeo optima semper ex auctoribus, non quibusvis, sed præcipuis, magno judicio collegit. Phil. Paræi minimum Calligraphiam, simili in arena currentem, longo post se inter-

tervallo relinquit, quæ merum chaos est, ac mira titulorum confusione summa imis miscet. Dolendum vero, non prodiisse Schoenlederi partem alteram, qua collecturus erat locos communes rerum: absolutissimos haud dubie, quantum ex hoc opere judicare licet, daturus. Sed nunc revertimur ad Rhetoricarum scriptores.

JOH. TESMARUS, Rhetoricæ in Bremensi schola Professor, scripsit 25
Rhetoricarum Exercitationum libros VIII., Amstelodami apud Elzevir. 1657. in 8. publici juris factos: quorum priores quinque sunt analytici, resolventes oratiunculas historicorum, poëtarum, &c., secundum genera causarum: reliqui tres proponunt ideas orationum, Epistolarum, carminum. Ideas Orationum edidit quoque MARC. ZUERIUS BOXHORNIUS, civilium plerorumque argumentorum, quorum in civili vita usus præcipuus est politices & Jurisprudentiæ studiosis. Liber editus est aliquoties in Belgio, & semel 1661. Lipsiæ recusus: in eo tantum reprehendi meret, quod artificium orationis non satis distincte exprimat: in quo longe magis sollicitus est Christoph. Schraderus in specimine Orationum Livianarum & Sleidanianarum, quæ itidem hujus sunt argumenti, & civilis eloquentiæ studiosis commendandæ. Ineditas aliquot ejusdem Boxhornii possideo.

Extant MELCHIORIS DE LA CERDA cujus mentionem supra, in- 26
ter Ordinis socios Jesuitas, facere dememinimus, Campi eloquentiæ, Coloniæ 1637. in 8. impressi; sed, me judice, pleni ruris: nam nihil uspiam selecti: descriptiones vagæ & variæ sine inventione ac ordine. Adjungo de la Cerdæ similis farinæ scriptorem, sed magnum tamen puerorum delicium, JOH MATTH. MAYFARTUM, scripsit ille Mellificium Oratorium, in quo Eloquentiæ flores è variis oratorum viridariis defracti, & in suas velut areolas sunt digesti. Tres vel quatuor ejus Tomi Lipsiæ prodierunt A. 1633. & seq. in 8. Non placet Viri istius labor: nam paucissima habet ex Cicerone, unde tamen mellificium suum locupletare unice potuisset. Tum & inter recentiores delectum non habet, sed promiscue è quibusvis colligit, cum præferendi fuissent probatiores. Denique nec ordo, nec ratio colligendi bona est. Longe distinctius & ordinatius procederet negotium, si quis secundum seriem vel thesium, vel rerum vel argumentorum & enthymematum, collectanea talia institueret: nec formulas cum rebus ipsis misceret, uti factum à Mayfarto cum rectius seorsim poni secundum omnes orationes partes debuissent: quod consilium sibi proposuerat Joh. Starckius, qui specimen ejus dedit elegans in Locis Communibus formularum Epistolicarum: sed labor iste in oratoriis præmatura optimi viri morte intercidit.

Æque sperandæ sunt ac de la Cerdæ & Mayfarti labores Transitionum 27
Rhetoricarum formulæ, à Joh. Starckio collectæ, editæque Londini 1628. in 8., quas miror etiam in Germania recusas. Etenim parum omnino bo-

næ frugis habet totus ille liber: & male faciunt, nec intelligunt linguam Latinam, qui eum pueris obtrudunt: totus enim ineptis quibusdam argutiis plenus est, vel ex ingenio suo, vel ex vernaculi sermonis adhærente vitio, confictis. Ut non possit adeo frugis quicquam ex eo libro meti: & infelices sane sunt, qui tirocinium suum in quisquiliis istiusmodi terere coguntur. Idem esto Judicium de *Thomæ Farnabii* Judice Rhetorico & Oratorio, Libello exiguo, Amstelod. 1659. in 12. edito, in quo Formulas quasdam, in Orationibus & Epistolis obvias collegit, sed, ut in porta cantherius, defecit, Henn. Arningio, & Ivaro Petri Adolpho, & quibus Formulæ itidem sunt congestæ palmam relinquens. Tale quoque est Tirocinium Eloquentiæ, seu Rhetorica Nova (si DIs placet), CAROLI PAJOT, qui, cum multa promittat, nihil omnino habet præter vulgaria artis præcepta, sumatim ex aliis Auctoribus, sive excerpta, sive descripta. Editum est misellum Compendium Dauderstadii 1673. in 8.

28 Pertinet quoque ad Rhetores CAROLUS SIGONIUS, cujus non solum inter Antiquarios scriptores mentio cum honore facta est, sed & tum, cum eum consolationem Ciceroni supposuisse diximus, & inferius inter Oratores forte recurret. Is ipse igitur librum de Dialogo scripsit. Venet. 1562. in 4. editum, in quo tradit præcepta Dialogi scribendi. Hanc vero scribendi rationem omnino ad eloquentiam pertinere, vel illud argumento est, quod ab eloquentissimis viris Græcis & Latinis frequenter fuerit adhibita, ut testantur Platonis & Ciceronis scripta.

29 Spectat quoque ad Rhetoricen scriptio historiarum. Rhetoris enim est, præscribere, quo charactere historia sit scribenda: quod argumentum diligenter admodum persequitur SEBAST. MACCIUS, Philosophus, Theologus, & JCtus, Eques & Comes Palatinus, in libris tribus de Historia scribenda, quos Venet. 1613. in 4. publici juris fecit. Idem argumentum postea fusius deduxit Augustinus Mascardus, libro elegantissimo Italica lingua scripto della Arte Historica, Venet. 1655. in 12. Est & Casp. Scioppii judicium de stilo historico, quod editum cum ejus Infamia Famiani, Soræ 1658. in 12.

30 Peculiare sibi & plane elegans argumentum è Rhetoricis pertractandum sumsit vir πολύγραφος admodum, & aliis è scriptis notissimis, LEO ALLATIUS, scripta de Erroribus Magnorum Virorum in dicendo Dissertatione Historica, ad Slingelandum, Protonotarium Apostolicum: Romæ 1635. in 8. Censuram illic instituit in Autores tum veteres, tum recentiores, monstratque, ubi illi defecerint in orationis Charactere idoneo exprimendo. Verum pleraque hausit ex Claud. Verderii stulta Auctorum censura, non apposito interdum illius nomine. Et sane Leo Allatius non valuit isto

Digitized by Google

isto judicio, ut censuram sibi in re tanta sumere potuisset: aliis plane hic ingeniis opus est.

Talia vero ubere proventu ferre inprimis hodie Gallia consuevit, in 31
qua pulcherrimorum librorum, ad Rhetoricen facientium, & vernaculo scriptorum sermone, magna satis copia est, inprimis postquam optimatum favore istiusmodi ingenia provocantur. Est, qui Rhetoricam Aristotelis in Gallicum transtulit sermonem, & eximiis insuper commentationibus illustravit. Aristotelem enim è Veteribus unum acu rem tetigisse haud abs re judicant, nec ab eo facile recedunt: quorsum & Renatus Rapinus legi meret in elegantissimis suis de Eloquentia cogitationibus: *Reflexions sur l'Eloquence:* quæ Miscellaneis ejus operibus, ad juvandas bonas literas scriptis, insertæ sunt. Est alias & Anonymus quidam, qui duobus libris Rhetoricam tradidit: quorum prior vocatur *de l'Art de Parler;* alter *de l'Art de Persuader* 1676. in 12. Non quidem differunt ejus Viri præcepta à communibus; sed occurrunt tamen aliqua commatis non vulgaris, fuitque vir sine dubio doctissimus, & judicii non contemnendi: Distinxit autem artem persuadendi ab arte dicendi, & priore illo agit de inventione enthymematum; altero de variis characterum generibus, figuris, ceterisque ad orationem ornandam pertinentibus. Taceo Renatum Bary, consiliarium & Historiographum Regium, qui librum edidit, sub titulo: la Rhetorique Françoise. Amstelod. 1669., inprimis quod figuras spectat non contemnendum. Ei dissertationem præliminarem præfixit Joh. Franc. Grandis, quæ intentionem Auctoris & operis pluribus declarat. Dirigit autem omnia ad sermonis Gallici genium, cum alter ille magis in communi & abstracto Rhetoricam proponat. Multa vero egregia, ad Rhetorices explicationem, libellis variis in medium attulit Dominicus Bourhours, Jesuita Parisiensis, qui utplurimum exemplis docet, quæ ex antiquis æquè ac recentioribus scriptoribus hinc illinc colligit, & sua deinde κρίσει examinat illustratve. Estque inprimis commendandus ejus libellus, quem Rationem bene cogitandi inscripsit, *la Maniere de bien Penser dans les Ouvrages de l'esprit:* in quo summo studio τὸ περὶ τὰς νοήσεις ἁδρεπήβολον, ut Longinus vocat, sive sensuum sublime, examinat, variasque in classes distributum ita egregie, allatis ubique plurimis exemplis, pertractat, ut non minorem fructum, quam delectationem, afferat. Editus est libellus secunda vice Amstelodami 1688. in 12., cui & in vicem partis secundæ additus libellus alius, sub titulo: *Pensées ingenieuses:* in quo itidem longe plurima ejus generis, & jucunda & utilia, occurrunt. Sunt & plures adhuc Gallici Eloquentiæ magistri, sed quos nunc quidem recensere non vacat.

In Germania lingua artis Rhetoricæ laborem in se suscepit CHRI- 32
STIA-

STIANUS WEISIUS, im Politischen Redner. Diu fuit ante ipsum desideratus talis labor: in quo tentavit tamen aliqua Rudolphus Sadeler in seiner Teutschen Rhetorica, & Meyfartus: neque displicuit mihi Sadeleri labor: qui, in Orthographia & Phraseologia sua Germanica, alio libro, monstravit veram contexendi Germanicas periodos rationem. Alioquin plerique Scriptores illi plus artis & eruditionis ostentare volunt in rebus ipsis, quam opus est. Et forte nimio cultu laborat Weisii Institutio: nam multa immiscet orationibus suis, inprimis civilibus, ornamenta, vel poëtica, vel alia, quorum nullus in aula usus est.

CAP. II.

DE ORATORIBUS ANTIQVIS PRÆCIPUE GRÆCIS.

§. 1. *Non recensentur hoc Capite Deperditi, à G. J. Vossio celebrati; 2. Nec Historici Græci, v. g. Herodotus ac Thucydides, quorum dictio commendatur: 3. Sed Oratores soli Græci, quorum aliqua hodie supersunt Monumenta, GORGIAS sc. LEONTINUS. 4. ANTIPHON, ANDOCIDES, LYSIAS. 5. ISÆUS. 6. ISOCRATES. 7 ÆSCHINES. 8. DEMOSTHENES. 9. HYPERIDES. 10. DINARCHUS. 11. LYCURGUS. 12. Mutatio Eloquentiæ Forensis & Degeneratio, post amissam Græcæ Libertatem, Romæ itidem deinceps observata. 13. Numerus Oratorum Græcorum hinc imminutus. 14. Oratores, seu Sophistæ potius Græci, sub Cæsarum Imperio celebres, DIO sc. PRUSÆENSIS, sive CHRYSOSTOMUS. 15 POLEMO Laodicensis & HERODES Atticus. 16. ÆL. ARISTIDES. 17. DIONYS. LONGINUS, HERMOGENES, PROÆRESIUS. 18. JULIANUS Imperator. 19. LIBANIUS. 20. HIMERIUS. 21. THEMISTIUS. (De singulorum Vita, Stylo, Scriptis, Editionibus, Commentatoribus, Memorabilia plurima, una cum Veterum atque Recentiorum de iis Censuris, haud parce exhibentur) 22. E Latinis Ævi Veteris Oratoribus, illi, quorum Scripta supersunt, Lib. IV., Cap XI. XII. XIII. XIV., jam sunt celebrati, cæteri autem, quorum Orationes perierunt, à G. J. Vossio,* in Lib. de Natura Rhetoricæ, *recensentur.*

1 A Rhetoribus venimus ad Oratores, quorum magnam vim olim Græcia tulit, omnis eloquentiæ, si cujusquam alius artis, certe mater. Nolumus autem hic congerere seriem aliquam oratorum, inde à Solone & Pisistrato, qui primi Eloquentiæ laude apud Athenienses floruerunt, auspicandam, pertexendamque usque ad postremas celebrium apud

Græcos

Græcos Sophistarum ætates: nam, cum hoc Vossius admodum studiose egerit, libro de Rhetorices natura & constitutione, c. 10, 11, 12., ad eum avidos rerum harum lectores ablegamus, de iis interim, qui ad nos usque e tot veteribus pauci pervenerunt, quædam dicturi.

Neque vero in numerum Oratorum computamus Herodotum, aut 2
Thucididem, Historicos. Quanquam enim neque priori lactea dicendi ubertas, melleumve velut quoddam eloquentiæ flumen; neque posteriori mascula eloquendi vis, & grave sententiarum pondus, desit, utraque antiquis adeo in pretio habita, ut Thucydidem decies sua manu descripsisse Demosthenes perhibeatur; Herodoti autem nequidem reprehensor Plutarchus famam eloquentiæ imminuere ausus sit: attamen in Oratorum censum, qui sive πολιτικὸν λόγον sectati causas in foro publicas egerunt, sive, Sophistarum in morem, ἐριςικὺς λόγυς inter discipulos fieri, instituto quodam dicendi certamine, curarunt, eos computare non possumus.

Inter Sophistas seu dicendi magistros veteres, qui eloquentiam in ar- 3
tis regulas compactam aliis tradiderunt, simul & ipsi scriptis orationibus inclaruerunt, antiquissimus est GORGIAS LEONTINUS, nomen apud Græcos longe clarissimum, & cujus aliquod Orationes hodieque supersunt ab Aldo, cum orationibus Æschynis, aliorumque Oratorum, Venet. 1513. fol., & ab Henr. Stephano iterum cum Oratoribus Antiquis editæ A. 1575. in fol. Fuisse vero Gorgiam inanis frigidique tumbris præposterum affectatorem, & qui præter rem, poëticum in morem, sua sæpe extulerit, jam olim Dionysius Halicarnasseus, Hermogenes & Longinus, annotarunt: quapropter & risui illum esse prudentioribus Longinus ait; & Hermogenes eum τοῖς ὑποξύλοις σοφιςαῖς *subligneis sophistis* annumerat. Cicero autem quotidianam ejus loquacitatem sine usu, & è scholis cantilenam vocat, omnibus spernendam eloquentiæ studiosis. Orat. l. 1. Conf. Longini περὶ ὕψυς liber, sect. III., & Langbænius atque Faber in Not., qui plura de his.

Virile magis dicendi genus, & quod non scholarum superfluas nu- 4
gacesve curas, sed politicum characterem præ se ferret, primus Antiphon invenit, teste Hermogene; is ipse, qui inter decem, quos numerant, Oratores antiquissimus, complures nobis orationes reliquit, è quibus illius in dicendo vim, & efficaciam in persuadendo, miris se artificiis insinuantem, sat abunde colligere est. Sequitur hunc non æque clarus Andocides: tum Lysias, Isæii, præceptor, ob nativam dictionis elegantiam, quam ubique, rejecto ardentiore & excelso dicendi genere, summo studio sectabatur, adeo multis olim adamatus; ut ipse solus etiam velut idea orationis Atticæ, in quantam ea tumori Asiano opponitur, regulaque & norma crederetur: quos tamen falli multum, neque Atticum Characterem intra an-

gustos nimis terminos *lucidi*, *tenuis* & *significantis*, includendum fuisse, rationibus pluribus & exemplis demonstrat Quintilianus Instit lib. XII. c. 10. Conf. Longinus de Sublim. sect. 35., ubi Lysiam Platone, cum quo illum comparat, longe inferiorem pronuntiat, vitiisque etiam abundare monet. Interea tamen magna eloquentiæ laus, & inprimis fluidæ & inaffectatæ gravitatis gloria, Lysiæ nullo modo abroganda est: sed potius omni modo appobandum Photii Patriarchæ, peritissimi judicis, judicium, quo Lysiam maximis quibusque orationibus, Demostheni, Æschyni, Platoni, comparat: Bibliothecæ Cod. 262. ubi & vehementer Paulo cuidam ex Mysia, quem Suidas Paulum Germinnm vosat, sophistæ succenset, cujus ineptissima censura, seu calumnia potius, complures Lysiæ orationes, velut spuriæ, perierint. Dionysius Halicarnasseus tantam in orationibus ejus ἐνάργειαν, i. e. evidentiam atque illustrationem, deprehendi testatur, ut nemo adeo lævus mente & ingenio tardus futurus sit, quin quæ repræsentat Orator, velut facta ipsemet intueri, & personis, quas introducit velut præsentibus interesse etiam, & cum iisdem conversari, propemodum videatur.

5 Lysiæ discipulus ISÆUs est, tam felix sui magistri imitator, ut nisi quos magno studio attendat, difficulter etiam characteris utriusque diversitas observante Photio, agnosci possit: quum alias Lysias in tanta facilitate, quam præ se fert & innata sua gravitate, difficillimus imitatu sit. Prodierunt Lysiæ & Isæi Orationes, ut & Andocidis & Antiphontis, in Corpore veterum Oratorum, quod Aldus Venet. 1513. fol. in lucem emisit; tum & in simili, quod Henr. Stephanus in fol. 1575. edidit. Aldi collectionem Latine vertit, edid itque Basil. 1566. Guilh. Canterus. Lysiæ orationes separatim quoque aliquoties prodierunt, Latine Basileæ interprete Franc. Fabricio: Græce & Lat., cum notis Jodori Van der Heidii, apud Wechelum Hanoviæ 1615. in 8, Simon Goulartius quoque duas Lysiæ orationes, Latine a se redditas, publicavit, cum ejusdem vita ex Dionysio Halicarnassensi apposita Paris. 1575.

6 Coævus Lysiæ, & Isæo nonnihil antiquior, erat ISOCRATES, Gorgiæ Leontrni discipulus, Orator adeo clarus, ut ejus domus velut quædam Academia videretur, in quam confluebat, quicquid erat juvenum, queis oratoriæ artis addiscendæ cupido animos insederat: neque id sane frustra; cum ex ejus ludo ut ait Cicero l. II. de Oratore tanquam ex equo Trojano, meri principes exierint. Sectabatur ille comptulam, nitidamque penitus, & quæ variis picturis schematibusque superbiret, orationem: quam ob rem, in seligendis verbis atque nominibus, in Colis, Commatibus digerendis, formandisque adeo periodis, & similibus, ad superstitionem usque sollicitus, censuram incurrit antiquorum complurium, à quibus in primis Dionysius Halicarnassensis in Isocrati vita legi meret. Commune omnium judicium est, aptiorem scholis, quam foro, Isocratis dictionem fuisse.

Et

Et ipse quidem Isocrates nunquam pro concione dixit, tot oratorum strenuus atque solers efformator: uti notum: quemadmodum & mora 10 vel 15 annorum, in adornando Panegyrico ab Isocrate consumta, ne pueros quidem latet. Orationum ejus prima editio, quam novi, Mediolanensis est, Græce in fol. A. 1493. excusa. Secuta hanc Aldina Venet. A. 1513., in corpore Oratorum, cui & Epistolæ Isocratis insertæ sunt. Postmodum sæpius Venetiis atque Basileæ, modo Græce, modo Latine, prodierunt: inprimis ex emendatione Hier. Wolffii, qui Latinam versionem cudit recuditque multoties. Ex ultima ejus recognitione editus Isocrates est Basileæ, apud Oporinum, Gr. & Lat., cum notis, 1570. in 8., postmodum Paris. 1615. Genevæ 1609. &c. ut & Cantabrigiæ, recusus. Verum & Genevenses duæ & Cantabrigiensis Editiones non satis emendatæ sunt. Taceo nunc tres primas orationes Isocratis, quæ, in scholarum usus, infinities separatim prodierunt.

Erat vero Athenis eodem, quo Isocrates tempore, & post ejus obitum, Oratorum Triga, qui, ut reliquos omnes haud dubie sua arte longo post se relictos intervallo vicerant, ita de palma inter se mutuo æmuli certabant: Æschines nimirum, Demosthenes & Hyperides, omnes in gerendis publicis magistratibus haud raro adhibiti, rebusque pro Græciæ libertate gestis clari. Primus eorundem, ÆSCHINES, tres nobis orationes reliquit plane eximias, nec minore elegantia dictionis atque puritate, quam argumentorum pondere & perspicuitate, insignes. Quartam orationem Æschinis, quæ à nonnullis ipsi tribuitur, *Deliacus* inscripta, ejus non esse, sed Hyperidis, jamdudum à Photio annotatum est: & è recentioribus, præter alios, à Conr. Gesnero in Bibliotheca. Eminet vero inter tres Æschinis, quæ supersunt, oratio contra Ctesiphontem, quæ in Demosthenem, & honores illi à senatu, censente Ctesiphonte, collatos, habita est; infelici tamen successu, cum victus à Demosthene Æschines in exilium, quod multam pecuniariam pendere vel non posset, vel nollet, pulsus sit. Adeo tamen Rhodiis, ad quos Æschines aufugit, admiranda illius Oratio, cum prælegeret, visa est, ut vinci ab alio potuisse stuperent: magnoque semper in pretio iis haberetur ille, scholamque celebrem erigeret, unde postea tertium dictionis genus emersit Rhodium, ab Attica puritate, & tumore Asiano, diversum, mistumque ex utroque: de quo vid. Quintilianus Lib. XII. Instit. c. 10. Ceterum Æschinem Demosthene multum esse in dicendo inferiorem, aliquot locis Cicero evincit, à quo neque Plutarchus, neque Photius, in diversum abeunt, nec quisquam temere, qui collatas utriusque orationes legerit. Editæ sunt ab Aldo & Stephano, in Collectionibus veterum Græciæ Oratorum: tum & una cum Operibus Demosthenis, in præstantissima editione, quæ quartis Hier. Wolffii curis Basileæ 1572. fol. debetur;

Orationem contra Ctesiphontem Latine verterunt edideruntque, vel cum Demosthenis oratione pro Corona, vel cum Ciceronis Operibus, Leonh. Aretinus, Joach. Perionius, & Dionys. Lambinus. Græcis etiam aliquoties separatim, cum Demostheniana *περὶ στεφάνου*, in lucem emissa est.

9 Ipsas autem DEMOSTHENIS orationes ut hic multum laudemus, opus non est: satis notum eas ab omnibus Veterum, quotquot artem oratoriam calluerunt, (ceteros enim cœcos admiratores ne quidem dicimus) summo cum stupore lectas, insitamque iis divinam propemodum vim persuadendi movendique, quo vellet, & exqnisitissimum illud *ὕψος*, quod ubivis in Demosthene regnat, non sine summis admirationibus agnita, & in cœlum laudibus sublata. Pleni de hoc sunt Cicero, Dionysius Halicarnassensis, Quintilianus, Plutarchus, Hermogenes, Longinus, Photius, Suidas: Auctorum pars ita de Demosthenis virtutibus agunt, ut simul vitiorum non obliviscantur; sed quæ, si ad virtutes componantur, propemodum omnia evanescunt. Ineptum esse ad jocos & facetias, in adversariis sine scurrilitate exagitandis, fatetur Longinus, de Sublimi sect. 34, eaque in re longe illi præferendum Hyperidem, animadvertit, harum facetiarum mirum artificem: verum facile istum, si quidem alicujus ille nominis est, defectum compensari mox addit ignea illa & omnibus inaccessa dicendi vi, qua non tam movet auditores, quam terret & obstupefacit, Demosthenes, ignito spiritu armatus. Non tamen parem, in omnibus ejus orationibus, esse artis sublimitatem, monet Photius, Cod. 265. p. 800., eaque propter nonnullas esse Demostheni à quibusdam abjudicatas narrat: verum & recte Criticos illos rejicit, & mirum non esse ait, si quis Autor diversas orationes, ut diverso tempore scribit, sic diverso quoque modo scripsisse aliquando deprèhendatur, cum id promiscue in rebus humanis accidat, ut non semper iidem simus, & in oratorum laboribus id sibi sæpissime obvenerit: *ἐγὼ δὲ εἰδὼς*, ait, *πολλάκις καὶ λόγους διαφόρων γεννιτόρων πολλὴν ἔχοντας τὴν ὁμοιότητα, καὶ διάφορον ἐργασίαν λόγων, τὸν αὐτὸν ἐγνωκώτων γεννήτορα· οὐ γὰρ ἀεὶ καθέστηκεν ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος κατὰ πάντα, ὥσπερ οὐδὲ ἐν τοῖς ἄλλοις, οὕτως οὐδὲ κατὰ τοὺς λόγους ἡ ἀνθρωπίνη δύναμις· ἄλλως τε οὐδὲ ἐν τοῖς καιριωτάτοις τῶν ἰδιωμάτων τοῦ ῥήτορος.* De Demosthenis comparatione cum Æschine, quam Cicero lib. de Claris Oratoribus instituit, vid. Vossius de Natura Rhetor. p. 80. Cum Cicerone ipso Demosthenem comparat Longinus, de Subl. Sect. 11., ubi &, si Tollium audimus, cum Platone illum prius comparaverat, quæ tamen pericope temporum injuria periit. Comparationem cum Cicerone, cum paucis absolvatur, & tamen elegantissima sit, nec ab instituto nostro aliena, age huc, è versione Jac. Tollii, apponemus. *Est hic* (inquit Longinus de Demosthene) *prærupta sublimitate strictior & concisior: Cicero ve-*

ro

ro magis fusus: nostrum, quod vi, celeritate, robore, vehementia animi denique, cuncta inflammet simul & abripiat, procelloso cuidam turbini, vel fulmini, recte comparaveris. Contra ea Cicero, velut longa lateque serpens flamma, cunctaque depascens, &, post multos gyros ac ambages, in se semper revoluta, cum copiosum habet ignem, tum qui perseveret, partitisque vicibus nunc hanc nunc illam materiæ partem corripiens, non ante cesset, quam cuncta absumserit, seque ipse expleverit atque satiaverit. En tibi discrimen inter granditatem Demosthenis atque Ciceronis: de hac enim sola Longino sermo. Uberius vero, operosis duabus Vitis idem argumentum Plutarchus est exsecutus, qui late nec minus docte singula utriusque exponit, secutus hunc è Gallis recentioribus elegantissimus Renatus Rapinus novam duorum Eloquentiæ principum comparationem scripsit vernaculo sermone, & quidem talem, quæ non potest non vehementer esse ad palatum omnibus, quotquot elegantiorum literarum gustu imbuti sunt. Longinus vero, præter hanc Demosthenis cum Cicerone collationem, aliam quoque ejusdem cum Hyperide instituit, è qua paulo ante nonnulla etiam à nobis prælata sunt, & quæ plane itidem est, ut sunt omnia Longini, ad unguem facta: Sect. 34. Plura de Demosthene, illiusque præstantia, non addo, cum ubique ejus Elogia occurrant. Atque utinam non laudaretur ille & algeret! quod commune bonorum Auctorum, & imprimis Græcorum, fatum Demosthenem quoque publicæ calamitati involvit; dum interea, desertis adeo limpidis fontibus, certatim ad lutosos impurosque rivulos decurrere homines imperitos, & se satiare iisdem, velut ipsius Hippocrenes aquis, cernimus. Sed surdo fabulam narramus. Demosthenis opera primus è tenebris eruit, & orationes illius 62., cum Libanii argumentis, & Vita Autoris per Libanium & Plutarchum scripta in lucem protraxit Græce, Venetiis 1504. in fol., magnus ille Græciæ renascentis stator, Aldus Manutius: qui, præcedente jam anno 1503., Ulpiani in 18. orationes Demosthenis Commentarios, una cum Lexico Harpocrationis (de quo supra suo loco à nobis actum), ediderat. Ulpiani scholia Demostheni ad marginem junxit, ubique textui adaptata, Joh. Hervagius Basileæ, qui, post Aldum, Demosthenis opera Græce excudit, adjecitque collectas à Joh. Oporino, ex Erasmi, Budæi, aliorumque, lucubrationibus Annotationes in 26. primas Orationes Demosthenis: promissis etiam notis in reliquas Orationes; & locorum quorundam variis lectionibus, ad vetustissimum exemplar, à Pet. Danesio collatum. Verum, observante Gesnero, horum postea nihil præstitum est. Interea, cum viri docti complures singulas hactenus orationes Demosthenis Latine reddidissent, primus omnia illius opera in eum sermonem transtulit, seu translatas ab aliis Orationes revidit, ediditque Hier. Wolfius, (nam etsi Carolus Clutinus, Parisiensis, orationes omnes Demosthenis, una cum Libanii argumen-

Digitized by Google

mentis, & Ulpiani Commentariis, ante Wolfium transtulisse à Mich. Neandro perhibeatur, ab eodem tamen illas, immatura morte præventus, non edidisse dicitur. Præfat. Erot. L. Gr. p. 131.) primo A. 1545., Tomis 5. in 8., apud Joh. Oporinum: &, cum ille doctissimi Wolfii labor eruditorum calculis approbaretur, factum est, ut mox secundum, atque item tertium, ederetur. Tandem vero, è quarta Interpretis recognitione, una cum Æschinis Orationibus, Commentariis Ulpiani, Wolfiique notis, prodiit elegantissima Demosthenis Editio, Basileæ apud Episcopum A. 1572., cum biennio ante Græce tantum, cum Commentariis Ulpiani, Paris. 1570. fol., ex Dion. Lambini & Guilh. Morelii recensione prodiissent. Francofurti vero A. 1604., apud Marium, Basileensis postrema Editio recusa est. Epistolas Demosthenis, in volumine veterum Epistolarum Græcarum, Venetiis 1499. in 4. publicavit Aldus.

9 Amicus Demosthenis & æqualis, HYPERIDES Atheniensis, nec segnior patriæ libertatis, quanquam jam expirantis, Promachus (pro qua & mortem oppetiit, ob Antipatro, lingua præcisa, interemptus) Orationes 52. genuinas reliquerat, Photii tempore adhuc superstites: è quibus tamen hodie nonnisi paucissimæ supersunt, & eæ quidem sub falsis nominibus, Æschinis, nempe cui Deliacus male vulgo tribuitur; & Demosthenis, cujus oratio de conventis cum Alexandro, Libanio judice, Hyperidi potius adscribenda est. Tanta autem fuit eloquentia Hyperidis, ut, Longino sententiam ferente, plures etiam virtutes, sed non tanti momenti, possederit, quam Demosthenes, cujus alias strenuus imitator erat: &, referente Photio Cod. 266., dubitatum ab aliquibus sit, uter ex duobus alteri præferendus esset; cum non deessent, qui pro Hyperide sententiam ferrent: quem etiam, si venustatem spectes orationis, dulcissimamque animos blanditiis penetrandi vim, Demosthene superiorem, ipse Longinus non diffitetur: cujus caput 34. hic omnino conferri meret. Mirum vero est, quod, cum Hermogenes Hyperidem carpat, ob non servatum, ut decebat, *τὸ καθαρὸν καὶ ἠθικὸν, tersum ac moratum genus;* Longinus contra in eodem laudet, quod *τό τε ἠθικὸν ἔχει μετὰ γλυκύτητος ἡδὺ, λιτῶν ἐφηδυνόμενον, in morata oratione suavitatem obtineat, eximia quadam dulcedine, absque satietatis & fastidii periculo, leniter imbutam.* Estque hic præferendus Hermogeni Longinus. Porphyrius, apud Eusebium Præpar. Evang. lib. X. c. 3., Hyperidem plagii reum agit, & ex Demosthene transtulisse in suas orationes, sed parum feliciter, aliqua suspicatur: quod nos quidem dubium arbitramur. Quidni enim in easdem cogitationes forte devenire potuisset uterque, absque ullius furti crimine. Facile autem intelligitur, dum, nonnisi inter Demosthenis Æschinisque orationes Hyperidianas legi, dictum est, nec aliam quoque peculiarem earundem Editionem produisse.

Super-

Digitized by Google

Supersunt adhuc è decem Oratoribus recensendi DINARCHUS & 10
LYCURGUS; quorum ille Corinthius Athenis causas egit, non tam ipse in
foro suas orationes recitans, quam aliis recitandas tradens. Obiit, juxta
Suidam, post Antipatri mortem, à quo præfectus Peloponneso fuerat, insi-
diis Polysperchontis interemptus. Photius vero cod. 267. post Antipatri
mortem illum Athenis, & actitasse causas, & felicissimam in civitate vitam
transegisse, scribit, amicumque factum Cassandro: cumque ob id ipsum
suis suspectus redderetur, chalcidem abiisse, & transacto ibi quindecennio
rediisse Athenas, ibidemque senem admodum, post bonorum suorum ma-
gnæ partis jacturam, decessisse. Ut adeo non audiendus hic Suidas sit.
In Orationibus suis Dinarchum aliquando Hyperidem, sed sæpius Demo-
sthenem, esse imitatum, idem Photius refert, à quo & incitatum ad effectus
commovendos, vehemensque dicendi genus, tum schematum quoque ty-
pum & varietatem imitando addiscere annisum ait: Non semper tamen
eadem felicitate, sed haud raro præter rem turgidus: quapropter & obser-
vante Hermogene *περὶ ἰδεῶν*, à nonnullis *κρίθινος Δημοσθένης, Demosthenes
bordeaceus*, falsè appellatus est. Porphyrius, loco paulo antea allegato,
Dinarchum in oratione I. contra Cleomedontem, multa è Demosthenis Or.
adv. Canonem totidem verbis descripsisse, notat. Ceterum, è 64. ejus Ora-
tionibus genuinis (quibus spuriæ connumeratæ numerum 160, Suida re-
ferente, confecerant), nonnisi tres hodie supersunt Græcæ ab Aldo Ste-
phanoque editæ. Græce & Latine Hanoviæ in 8. 1619. ubi & Lysias, &
Antiphon, & Isæus, ceterique, quos recensuimus, exceptis Demosthene &
Isocrate, duobus tomis in lucem editi sunt: præmissis quoque eorundem
Vitis è Philostrato, nisi fallor.

LYCURGUS Atheniensis in maximis, dignitatibus, (quippe qui per 11
annos 15 ærarii præfectus erat aliisque rebus bello & pace summis admo-
tus est) maximisque opibus, tanta tamen morum innocentia vixit, ut jam
morti vicinus se in fanum matris Deum, atque in curiam, deferri juberet,
quo ibi, si quis esset actæ hactenus vitæ accusator, pœnas criminum, si con-
viceretur, daret adhuc: nemine tamen, nisi Menesechmo, impudentissimo
calumniatorum, culpare in eo quicquam auso; prout Photius atque Sui-
das referunt. Orator erat haudquaquam extemporaneus, sed qui longa
meditatione, curisque longis, opus haberet, ingenio quippe natura tar-
diore sed quod ferrea laboris assiduitate correxit. Hinc factum arbitror,
ut urbanus nunquam aut suavis sit, sed serius semper, ubique fusus, ela-
tus, gravis, imo gravitatis propemodum exemplar, *ὃ χρὴ ζηλῶν μάλιστα τὰς
δεινώσεις*, ut Dionysius Halicarnassensis loquitur, Ejus Orationes, ab Al-
do Stephanoque editæ, a Cantero in Latinum Idioma transfusæ sunt.

Quem-

Digitized by Google

12 Quemadmodum vero vivida illa fori eloquentia, atque igneus ad populum perorandi vigor vix in alia niſi in libera republica, locum invenit: dum ſub principibus virtus iſta molleſcit veluti, & è concitato vehementique dicendi genere remisſius placidiusque; è gravi, maſculo ſublimique blandum, & quot placere magis, quam movere, ſtudet, evadit:ita ſane apud Græcos idem, poſt feralem Græcæ libertatis everſionem, accidiſſe, teſtis omni exceptione major Cicero nobis eſt: qui, lib. II. de Oratore, poſt recenſitos Iſocratem, ejusque diſcipulos, in dicendo principes, poſt nominatos Demoſthenem, Hyperidem, Lycurgum, Æſchinem, Dinarchum, illuſtres Cauſarum patronos: *Hi*, inquit, *aliique complures, etſi inter ſe pares non fuerunt, tamen ſunt omnes in eodem veritatis imitandæ genere verſati. Quorum, quamdiu manſit imitatio, tamdiu genus illud dicendi ſtudiumque vixit. Poſtquam, extinctis his, omnis eorum memoria ſenſim obſcurata eſt, & evanuit, alia quadam dicendi molliora ac remiſſiora genera viguerunt. Inde Demochares, quem ajunt ſororis filium fuiſſe Demoſthenis: tum Phalereus ille Demetrius, omnium iſtorum mea ſententia politiſſimus, aliique eorum ſimiles extiterunt.* Autor Dialogi de cauſis corruptæ eloquentiæ, quem aliqui Tacitum, nonnulli Quintilianum, alii Julium Gallionem, putant, idem ſane in Romanis quoque Oratoribus obveniſſe monet: ſcilicet, ut antiquus ille vividus dicendi character, ille impetus juſtaque in dicendo maturitas, quæ in Ciceronis, Grachi, Craſſi, aliorumque, Orationibus deprehenduntur ſucceſſu temporis in calamiſtros neſcio quos, & præpoſteros tinnitus deflecteret; quales in Mæcenatis Gallioniſque ſcriptis occurrant: quibus quidem tantopere Anonymus iſte indignatur, ut dicat, *malle ſe Oratorem vel hirta toga induere, quam fucatis & meretriciis veſtibus inſignire. Neque enim* (ita pergit rationem reddens) *oratorius iſte, imo hercule ne virilis quidem cultus eſt, quo plerique temporum noſtrorum Auctores ita utuntur, ut laſcivia verborum, & levitate ſententiarum, & licentia compoſitionum, hiſtrionales modos exprimant: quodque vix auditu fas eſſe debeat, laudis, & gloriæ, & ingenii loco plerique jactant, cantari ſaltarique commentationes ſuas.* Hæc ille: qui, inter ceteras corruptionis tam fœdæ cauſas recte etiam Reipublicæ Democraticæ in Monarchiam mutationem recenſet, Oratoribus nempe mirum quantum adverſam. Nimirum longe plura à populo obtinebant Oratores, quem à Monachis unquam expectare poterant: cum ſcilicet mixtis omnibus, & moderatore uno carentibus, tantum quisque Orator ſaperet, quantum erranti populo perſuaderi poterat. *Et quanto quis plus poterat dicendo, tanto facilius honores aſſequebatur, tanto magis in ipſis honoribus collegas ſuos anteibat. Hos ituri in provincias magiſtratus referebantur, hos reverſi colebant, hos & prætura & conſulatus vocare ultro videbantur: hi neque privati quidem ſine poteſtate erant, cum & populum & ſenatum conſilio & poteſtate regerent: quin imo ſibi ipſi perſuaſerant, neminem ſine eloquentia aut aſſequi poſſe in*

civi

civitate, aut tueri conspicuum & eminentem locum. &c. Hi tot similesque complures stimuli cum in monarchia penitus cessent, mirum non est, si remiserit etiam dicendi vis.

Atque adeo, ut ad Græcos nunc revertamur, magna fuit Athenis, 13 post nobilissimam illam Decadem, Oratorum penuria: cum præsertim id semper maximo studio agerent Græciæ ex antipatri & Antigoni stirpe Reges, ne quis Orator alicujus nominis Athenis esset, quem isti hostem, libertas vero adsertorem, experirentur. Præterea tot intestina Bella, quibus Græcia universa ambitione Regum, se mutuo atterentium, ad internecionem fere quassata est, ingenuis artibus nuncium ad tempus miserunt. Non tamen defuere unquam, qui dicendi artem excolerent inter Græcos; & qui Latinos, Roma ad se proficiscentes, instruerent: quorum, etsi à decem illis maximo intervallo sejunctorum, ductu ad id culmen Latina pervenit Eloquentia, vt victis longe Græcis inferioribus magistris suis, cum supremis etiam de palma decertare auderet. Sed de Latinis quidem, qui ad nostram pervenerunt ætatem, abunde supra. De Græcis, qui, ab illo Regum, Antigoni posterorum tempore, usque ad Imperatores Romanos viguerunt, nil propemodum, nisi nomina & Elogia, supersunt: de quibus Vossius.

Inter eos autem Recentioris ævi Sophistas (Græcos namque ad hos 14 nunc progrediemur,) qui sub Imperatoribus aliquod sibi nomen pepererunt, & ætate eminet, & dignitate, DIO PRUSÆENSIS, CHRYSOSTOMUS ab insigni facundia cognominatus. Hic sub Domitiano Imp clarus Sophista, mox Philosophus, & Philosophorum Apollonii Thyanæi, Euphratisque Tyrii, auditor & familiaris, cum à Principe Philosophos undiquaque pelli audiret, sponte ad Getas exulatum abiit. Inde reversus post Domitiani mortem, Trajano tam carus fuit, ut aurato suo receptum vehiculo assidere sibi à latere pateretur Princeps Dionem. Multis vero erroribus doctorum virorum ansam Autor iste præbuit: dum nonnulli cum Dione Cassio illum confundunt, (cujus tamen proavus maternus erat), quod à Raph. Volaterrano & Antonio Bonfinio esse factum annotat in Bibliotheca fol. 208. b. Gesnerus. Notandum tamen, cum Gesnerus Bonfinium, *Getica* Dioni Prusæensi tribuentem, castigat, eaque ex Suidæ auctoritate potius Dioni Cassio tribuenda existimat; falli & Suidam ipsummet, & Gesnerum cum illo, Vossiumque de Histor. Gr. p. 138., aliosque Suidæ Asseclas: siquidem Philostratus in Dionis Pruf vita diserte hunc Getica post exilium scripsisse testatur. Ceterum alii Prusæum à Chrysostomo Dione distinguunt, quod in Catalogo Bibliothecæ Bodlejanæ fit: demum alii, in recensendis ejus Editionibus, non satis accurate versantur: nam, in Catalogis Bodlejano & Thuanæo, refertur quædam Editio Dionis Græca Aldina in 8., cujus

tamen annus neutrobique appositus cernitur. At enimvero, cum Gesnerus, in Bibliotheca, Dionis orationes, ut ineditas, ex Diegi Hurtardi de Mendoza, aliaque itidem Itala Bibliothecis recenseat; qui tamen Aldinas Auctorum Editiones & noverat accurate, (quippe catalogum librorum, in Aldi officina impressorum, suis Pandectis inserens,) nec unquam omittere consuevit; non dubito, quin Aldinæ loco reponenda in Catalogis illis, Veneta alia sit, Anno 1551. apud Feder. Turrisanum, Andreæ, qui socer Aldi fuerat, filium, in 8. excusa, quam Simlerus recenset: & quam ab Aldo ipsomet editam forte inspectus obiter Delphinus, anchoræ circumplexus, persuasit, qui & alias Viris doctis imposuit. Proxima post Venetam Parisiensis est Græca Dionis Prusæensis Editio, apud Andr. Wechelum A. 1554. in 4. excusa. Hanc anno uno insecuta Latina Basileensis, ex interpretatione Thomæ Nageorgii, apud Oporinum impressa A. 1555. in fol., & Venetiis alia ab Hieron. Zenaro sive apparata, sive emendata, A. 1585, ubi & Græca quædam Editio Dionis in 4. 1567. prodiit. Demum nitidissimam Dionis Editionem Græcam & Latinam, è versione Nageorgii, revisa à se, una cum Is. Casauboni ad Dionis Orationes diatriba, doctissima præfixisque Excerptis Photii, Vita Dionis è Philostrato, & Synesii Censura, adornavit Paris. A. 1604. fol. apud Claudium Morellum Federicus Morellus, qui textum ipsummet è Regiis aliisque Codicibus MSS. emendavit, suaque insuper scholia, animadversiones & Conjectanea adjecit. Idem speciminis loco anno 1598. orationem Dionis unam de lege Græce & Latine ediderat in 8. Sunt vero & aliæ ejus Orationes separatim excusæ: v. g. de Ilio à Græcis non capto (id enim Dio audaci oratione, adversus omnem totius antiquitatis consensum, defendere aggressus est) Gr. & L., cum Scholiis Laur. Rhodomanni, ap. Wechelianos hæredes Hanov. 1604 in 8. quæ & sæpius alibi recusa est: de Homero Oratio Græce Paris. 1566., & Latine Basil. 1544. in 8. Orationes quatuor de servis, servitute & libertate Paris. 1555. in 4. Græc. Oratio de non temere credendo, Latine per Joach. Camerarium Norib. 1531. in 8., de regno Orationes 4. (sive, ut Interpres vocavit, libri: cui etiam accedit Casauboni Diatriba in Dion. c. 2., qui inepte orationes vocari putat, quas ipse Auctor διατριβὰς φιλοσόφους appellet,) Latine ab Andr. Mylio conversæ Rostochii 1578. in 4., & aliæ forsan adhuc plures. Ceterum eo cariora doctis Opera hujus Dionis sunt, quo magis non solum stili & orationis nitore, pro iis sane temporibus prorsus eximio, sed & rerum inibi contentarum momentis, eminent: non minus sapientem reddere lectorem apta, quam probum.

85 Dionis σύγχρονος erat sub Trajano POLEMO Laodicensis, quanquam & sub Hadriano adhuc vixerit: Sophista Smyrnensis, qui 56. annorum senex,

nex, morbo articulari confectus, ipse se vivum adhuc sepulchro ingessit. Orationes ejus aliquot, sive Declamationes potius (non alii enim nisi scholarum usui inserviebant istæ Sophistarum μελέται), junctas cum Himerii Declamationibus, edidit Græce Henr. Stephanus A. 1567. in 4., alias vero duas, cum Latina interpretatione & notis, A. 1637. in 8. Pet. Possinus. Hujus loci non est ejus Physiognomicon, quod Romæ primum Græce à Camillo Perusco A. 1545. in 4., & Venetiis Latine 1552., in lucem prodiit. Æqualis Polemoni, vel, ut alii referunt, Auditor erat HERODES Atticus, Sophistarum longe celeberrimus, & qui sui, dum viveret, nominis fama omnes facile anteibat, magnitudine sensuum, & sententiarum sublimitate, conspicuus. Superest una solum ejus Oratio de Republica, Græce ab Aldo, Stephanoque, Latine à Guilh. Cantero, Græce & Latine apud Wechelianos, Hanoviæ edita.

Utriusque horum, & Polemonis, & Herodis, discipulus, suis magistris non minor, ÆLIUS, ARISTIDES, sub Antonino Pio, & Marco, vixit, Adrianopoli Mœsiæ oriundus, sed Sophista Smyrnæus. Hujus Orationum neque finem, nec numerum esse, refert Suidas, & iden idem novas denuo reperiri ait. Verum, nihil numerus earundem præstantiæ derogavit, neque impedire potuit, quo minus amplissima ex iisdem Excerpta Photius suæ Bibliothecæ insereret cod. 246. 247. & 248. Vitam Aristidis, inter Sophistarum Vitas scripsit Philostratus. Eunapius, in Vita Libanii, eum θεῖον vocat. Orationes illius duas de laudibus Athenarum, & urbis Romæ, Aldus Collectioni suæ XII. Rhetorum inseruit A. 1513: postmodum Aristidis Orationes 56. Græce Florentiæ A. 1517. in fol. prodierunt. Latine illas reddidit Guilh. Canterus, cum cujus versione, & Variis Lectionibus, in duo volumina distributæ prodierunt apud Paulum Stephanum, Genevæ A. 1604., cum separatim Versio Canteri Basileæ A. 1566., apud Pet. Pernam, esset impressa. Neque vero solum orationibus de eloquentiæ studio bene mereri voluit Aristides, sed & Rhetoricis libellis aliquibus de civili, & de simplici oratione, quos Aldus A. 1508. publici juris fecit. Apologia pro Rhetorica arte contra Platonem tribus orationibus absolvitur, & quarta Periclem, Miltiadem, Themistoclem & Cimonem, quatuor viros, quod non adulatores fuerint, sed oratores, defendit. Aristidis orationes, cum scholiis Græcis, Romæ extare refert in Bibliotheca Simlerus, & illa scholia esse Sopatri conjectat, illius nempe, cujus præfatio in libros de Rhetorica, & de quatuor oratoribus, in Florentina Editione conspicitur. Refert quoque, Physicam Aristidis Romæ latere, cum prolegomenis cujusdam de vita ipsius, & arte dicendi. Artem vero illam Aristidis in dicendis, quæ præmeditatus fuerat, plane admirandam esse Vossius judicat, de Nat. Rhetor. c. 12. p. 87. Addit etiam eum ad subitam dictionem minus idoneum fuisse: quod ipse, ut excusaret, aje-

bat, non esse se ex eorum numero, qui vomerent, sed qui cum cura dicerent. Cujus dicti Eunapius in vita Proæresi meminit. Ceterum Jac. Gaddius perpetuum vitium in Aristidis orationibus parenthyrsum notasse vult; i. e. ineptam Affectuum concitationem, ubi tragœdia in nugis agitur, & in rebus parvis magnæ ad accendendum faces adhibentur, adeoque, ubi mediocribus opus est, modus omnis exceditur. De Scriptor. Non-Eccles. p. 51., quam recte, hic non inquiro: sane non perpetuum arbitror.

17 Post Aristidem claruerunt eloquentiæ laude Longinus Zenobiæ dicendi magister, & à scribendis Græcis Epistolis: de quo capite præced. actum, ut & de Hermogene Aristidis coævo. Proæresius, quarti post C. N. seculi Sophista, sub Juliano Imp., ad summum absque dubio apicem famæ, sua sibi facundia partæ, pervenit, aliquando pro Deo habitus: & quem, jam ante Julianum, etiam Constantinus magnis honoribus affecit. Sed, quia nihil ex ejus *μελέταις*, s. Declamationibus, quas ediderat, ad nos pervenit, malumus ad Eunapium lectorem remittere, facundissimum ejus vitæ Historicum & Panegyristam, quam nimis pauca de illo dicere

18 Posset vero, nisi Augusta dignitas illum sublimiori in gradu collocasset, Sophistis annumerari ipse etiam JULIANUS IMP., quo nimirum nemo magis Sophistas sui temporis coluit, nemo avidius est imitatus, nemo familiarius cum iisdem vixit. Extant profecto adhuc ejus Orationes aliquot, & Epistolæ complures, non à Scribis, ut mos alias Principum rarorum est, aliena manu, sed ab ipsomet compositæ, & ad omnem, pro illorum temporum genio, elegantiam factæ. Accedunt Cæsares & Misopogon, Satyræ duæ, prior in Imperatores, qui præcesserant, altera in Antiochenses, æquè ad ingenium ostentandum scriptæ. Ediderunt Juliani Opera conjunctim primi Petrus Martinius, Morentinus, Carolus Cantoclarus & Theod. Marcilius Paris. 1583. in 8., una cum Variis Lectionibus notisque & Latina interpretatione librorum aliquot: sed liber *περὶ βασιλείας*, ut & Hymnus in Solem Latine redditi sunt, quamvis de posteriori id affirment aliqui, & Marcilio versionem tribuant, in quo tamen falluntur. Ceterum Cantoclari Versionem non magni æstimat Vossius de Histor. Græc. lib. II. p. 250. sed illi aliam Petri Cunæi, etsi tum admodum adolescentis, Versionem, ut haud paulo feliciorem, præfert. Auctiora dedit opera Juliani, Dionysius Petavius, addita Latina Versione sua & notis. Paris. 1630. in 4., postquam ante sedecim annos tres ejusdem Orationes Panegyricas, è MSS. Regiæ Bibliothecæ primum erutas, separatim A. 1614., cum Latina Versione notisque suis, Flexiæ edidisset, quod ipsum Colomesio, ut videtur, imposuit, ut quædam tantummodo Juliani à Petavio edita putaret, Gall. Orient. p. 218. Tandem & nuper Vir Illustris, Ezechiel Spanhemius, Julianum emendatum denuo à se

Digitized by Google

à se, & lacunis aliquam multis suppletum, illustratumque notis, edidit Lipsiæ 1696. in fol., ita, ut ampliores adhuc Commentarii Tomo secundo expectentur. Ceterum, priusquam Opera Juliani à Viris doctis colligerentur, separatim aliqua illius identidem in lucem emissa sunt. Epistolas primus aliquot publicavit Aldus, in Collectione Epistolar. Græc. A. 1499. in 4. Misopogona, cum Epistolis, Andr. Wechelus Francofurti 1565. in 8. De Cæsaribus illud observandum, eos prout Vossius annotat de Histor. Græc. lib. II. c. 18. p. 250., in veteribus libris *Κρόνια*, i. e. *Saturnalia*, & *Symposium*, inscribit: mále, ut arbitror, cum è Suida constet, aliud plane à Cæsaribus scriptum Juliani, *Κρόνια* fuisse. Interea tamen, sub Symposii titulo librum prodiisse Basileæ, à Bonav. Vulcanio Latine versum, refert in Bibliotheca Gemeriana Simlerus: quem non recte inspexere, qui ex ejus testimonio perhibent, Misopogonem à Vulcanio esse versum & Basileæ editum. Idem Simlerus, in Strozzæ Bibliotheca duo Juliani in Solem Encomia servari refert: cum impressus nonnisi unicus hymnus extet.

Inter Sophistas eos, quibuscum Julianus Imp. familiare commercium Epistolicum coluit, & quos præcipue honoravit, haudquaquam postremus est LIBANIUS, patria Antiochenus, qui Rhetoricam artem (quam e veterum lectione suo inprimis ductu didicerat) Constantinopoli, tunc haud adeo pridem dedicatæ, Nicomediæ, & in patria sua, professus, magnoque auditorum concursu ubivis inclutus, à Juliano Imp. Quæstor factus est: à quo &, referente Socrate Hist. Eccl. L. II. c. 1., juvene adhuc Nicomediæ clam erat in Eloquentiæ magistrum electus. Est vero à secutis quoque Imperatoribus honoratus, adeo, ut Theodosius illum Prætorio Præfectum crearet: in qua etiam dgnitate senex admodum decessit. Si quis illum ex discipulis judicet, Basilio atque Chrysostomo, næ is magnum Oratorem illum putabit. Et tamen orationes Libanii, quarum magna satis copia hodieque superest, plane non eas esse, quas à tanto ingenio magistroque dicendi aliquis expectet, sed asperas, salebroso dicendi genere multaque obscuritate implicitas, omnes uno ore fatentur. Eunapius adeo adjecte de illis sentit, ut dictionem plane mortuam judicet, succo & sanguine, omnique adeo vita, destitutam, & cui vulgaria quoque desint, quæ alias vix pueris ignorentur: causam inde arcessit, quod destitutus magistro Libanius suo unius ductu omnia perfecerit. Verum hic nimis severe judicasse Eunapium, Libanio non usque adeo æquum, dubitari non potest. Sit enim in Orationibus ille salebrosus, sit obscurus, non tamen adeo elumbis est, nec pueriliter ignarus. Et qui posset, qui in epistolis, ne ipso quidem id Eunapio diffitente, mire comptus antiquisque sua puritate & elegantia, inspersoque identidem sale comico, comparandus est? Quanto rectius igitur de illo Photius censet; nulla alia re sibi magis 19

obfuisse Libanium, innatasque suæ dictioni gratias, & quæ vel in ipsa se festinatione sponte oggerebant, venustates corrupisse, ut in obscuritatem degenerarent; quam nimia diligentia, & præpostera rerum, quæ rectius negligi debebant, cura: cum de cetero vere Canon & regula sermonis Attici sit. Observat præterea, longe illum seipso præstare in gymnasticis declamationibus de objecto ficto scriptis, quam in Orationibus argumenti veri: quod ibi scilicet superstitiosas inanesque curas omiserit: quarum in his nimia copia. Audiamus ipsum. *οὗτος δὲ*, inquit *Cod. 90. ἐν τοῖς πλασματικοῖς αὐτοῦ καὶ γυμναστικοῖς λόγοις μᾶλλόν ἐστιν, ἢ ἐν τοῖς ἄλλοις, αὐτὸς ἑαυτοῦ χρησιμότερος· τῇ γὰρ πολλῇ περὶ τοὺς ἄλλους φιλοπονίᾳ τε καὶ περιεργίᾳ τήν τε ἔμφυτον τοῦ λόγου, καὶ αὐτοσχέδιον, ὡς ἂν τις εἴποι, χάριν ἐλυμήνατο καὶ τέρψιν, καὶ εἰς τὸ ἀσαφέστερον περιέτρεψε· πολλὰ μὲν ἐπισκοτίζων παρενθήκαις, ἔνια δὲ ἀφαιρέσει καὶ τοῦ ἀναγκαίου. τὰ δ᾽ ἄλλα ἐν τούτοις κανών ἐστι καὶ στάθμη λόγου Ἀττικοῦ ἐστὶ δὲ δόκιμος κἀν ταῖς ἐπιστολαῖς.* Nihil poterat mehercule magis sanum dici. Eruditionem Libanii, quæ in orationibus se ostendat, ipse etiam extollit Eunapius: & inprimis laudat veneres stili, comicasque urbanitates & lenocinia, quæ *τὸ κατὰ θύραν τερπνὸν καὶ γοητεῦον τὴν ἀκοὴν* vocat, *gratam sensibus suavitatem, atque aurium quandam veluti incantationem,* (*non illam à limine suavitatem*, uti nullo sensu Hadr. Junius transfert), & cui velut præcipuo eruditionis Capiti Libanium insudasse perhibet. Pro Christiano Libanium Amphilochius haberi vult, eum scilicet conversum & baptismum anxie à Basilio, suo discipulo, flagitantem, ferens, quum Julianum in Persia cæsum cognovisset. Verum, uti hoc ab Amphilochio eam solum ob rationem confictum videtur, ne forsan Marsilio, in cujus Vita fabulam illam narrat, detrahere aliquid de famæ magnitudine videretur: ita longe aliter se rem habere, & Libanium potius omnem cæsi Juliani invidiam in ipsosmet milites Christianos, quos in exercitu habuit, conjicere, ultionemque peculiari Oratione à Joviano Imp. flagitare, Langbænius observavit in Not. ad Longinum, æquè ridicule Christianis ab aliquibus accensitum, *περὶ ὕψους* Sect. 9. Libanii Opera, uti longe plurima sunt, ita per partes variis Editionibus prodierunt; sed non ita tamen, quin ineditorum hic illic magna satis adhuc copia sit. Ut jam taceam Epistolas illas, quas, cum Epistolis compluribus Græcis, Aldus publicavit A. 1499., Declamationes Libanii 39. editæ sunt Græce Ferrariæ 1517. in 4., quæ Editio longe rarissima est: ut è Gallicis ad Scaligerum Epistolis, quas Jac. Revius edidit, p. 165. patet: scribit enim ibi Christoph. Puteanus ad Scaligerum, nonnisi unicum in integra Parisiorum urbe exemplar repertum fuisse. Postea Desid. Erasmus aliquot Libanii orationes, cum Latina versione sua, edidit Basileæ in 4. 1522. Argumenta in orationes Demosthenis cum hujus operibus prodierunt. Epistolæ 12. ad Basilium M. inter opera Basilii. Aliæ ejusdem Epistolæ, Lati-

Latinitate donatæ per Franc. Zambicarium, Bononiensem, & emendatæ per Joh. Sommerfelt, cum Argumentis, prodierunt Cracoviæ 1504 in 4., prout Gesnerus in Bibliotheca fidem facit. Sed, cum idem refert, plurimas Libanii Declamationes jam olim satis crasso Volumine Romæ typis impressas; valde vereor, ne Ferrariensem editionem dicere voluerit, & memoriæ lapsu pro hac dixerit Romanam. Sed nemo magis, in Libanio è tenebris partim eruendo, partim vertendo, illustrando, emendandoque laboravit, quam Federicus Morellus, quippe qui non solum, in editis Libanii singulis orationibus, an. 1601, 1602, & 1605, suam diligentiam demonstravit; sed & omnia collegit illius Opera, Orationes, Declamationes, Præludia Oratoriā, Dissertationes, Epistolas, ediditque typis splendidis Paris. 1606. in fol. Tomum primum; alterum vero ibidem 1627., postquam intermediis annis 1610, 12, 13, 14. plurima itidem, aut singula, aut parvis collectionibus inclusa, Libanii edidisset. Quanto autem ardore Morellus traducendo in Latinum suo Libanio insudarit, sufficienter docere poterit Historiola, seu fabella, quam ex Is. Vossii ore Colomesius recenset in Particularibus p. 99. seq., ubi, neque morbum feralem suæ Conjugis, nec Agonem, neque denique mortem ipsam crebris nuntiis unum post aliud allata, abstrahi se à traductione Libanii passus fertur avidissimus translator. Et tamen invita plane Minerva, Musisque renitentibus, illam Versionem esse à Morello structam, non potest dubitare, quisquis evolverit: adeo ne Latinis quidem sæpe sensus est: quæ scribi ab illo potuisse longe magis adhuc miratur, qui eadem Græcis applicat, videtque toto sæpissime cœlo aberrare. Jamdudum est, quod idipsum monuit Henr. Valesius ad Socratem. Etsi locus nunc non succurrit; Ceterum, post Morellianam hanc operum Libanii Editionem, novos quosdam Sophistæ illius fœtus, antea ineditos, Varii protraxerunt è tenebris viri docti. Jac. Gothofredus ejus orationes aliquot, partim ad Imperatorum Constitutiones spectantes: partim templa gentilium à communi ruina, cui tum jussu Theodosii M. involvebantur, vindicantem, Græce & Latine, cum notis, vulgavit Coloniæ Allobr. 1631. & 1634. in 4. Descriptiones, & Progymnasmata Rhetorica, Leo Allatius Romæ 1641. in 8. publicavit. Quatuor orationes alias, & inter has eam, quæ occisi Juliani ultionem exposcit, hactenus ineditam; aliamque, quam pro seipso scripsit Libanius asperitatis criminatione in petito: (Gr. πρὸς τοὺς βαρὺν αὐτὸν εἶναι λέγοντας) itidem typis hactenus non exscriptam: nec non funebrem orationem Juliano sacratam, quam & corruptissimam, & ingenti lacuna mutilam, edidit Morellus, suæ integritati restitutam, paratas jam typis habet Vir quidam Clarissimus, & propediem, ut speramus, edet, Latina versione & notis doctissimis illustratas. Addet etiam Epistolas aliquot inedi-

ineditas Libanianas, sed quarum longe majorem adhuc numerum (trecentas credo) servat secum, aptiori occasioni destinatas.

20 HIMERIUS Sophista Prusia Bithyniæ oriundus, iisdem cum Libanio temporibus, eidem Imperatori Juliano acceptus fuit, & cum illo vixit: post cujus mortem peregrinationibus sese dedit, &, cum extinctum audiret Proæresium, concessit Athenas, ubi & senio, & comitiali morbo, consumtus tandem periit. Erat & hic non è multis unus, sed qui in paucis utique dicendi peritia excelluit, judicibus Eunapio, Photioque Suidas refert illum Proæresii æmulum Athenis scholam adversus eundem erexisse; quod etiam ex Eunapio concludi posse videtur, cum quidem Himerium, ad Imperatorem, non ex invidia in Proæresium, sed ut se ostenderet Juliano profectum refert, sed tamen nonnisi post mortem Proæresii Athenas esse reversum addit. Cæterum orationes Himerii laudat Photius, tum ob sententiarum floriditatem & vim, ad Demosthenis imitationem expressam, tum ob figurarum idearumque, apte cum argumentis commistarum sublime, cui dictio quoque satis pro dignitate respondeat, magno proprietatis, emphaseos & perspicuitatis studio elaborata. Et id ipsum Photium quoque sine dubio permovit, ut cum iam Cod. 165. de Himerio egisset, iterum tamen Cod. 243. ejusdem Declamationes in manus sumeret, prolixissimis Eclogis præclara quæque & eximia ex iisdem excerpens. Quæ supersunt Himerii Declamationes, cum Polemone editæ sunt ab Henr. Stephano Græce A. 1567. in 4.

21 Superest è Græcis adhuc unus, Sophistis temporum horum accensendus, THEMISTIUS, Euphrades a facundia dictus, seu, ut Hermol. Barbarus voluit, à perpetua librorum Aristotelis enarratione Ecphrastes: dubium, Philosophus major, an Orator: certe qui utroque hoc genere eruditionis tantopere præ reliquis eminebat, quanto profundius ea erat scrutatus. Floruit & ipse sub Juliano, tum juvenis, & usque ad Theodosium M. vitam magna cum nominis sui gloria protraxit: Christianis etiam ea inprimis re acceptus, quod Valentem Imp., hæresi Ariana imbutum, & acerrimum Orthodoxorum persecutorem, suis ipse, Ethnicus licet, rationibus à sævitie absterruit mitigavitque, prout Socrates L. IV. c. 32. & Sozomenus L. VI. c. 36. testantur. Persuasus enim enim erat Themistius, velle Deum varie ab hominibus coli, ut sic ea opinionum de se varietate attentos magis redderet ad reverendam majestatem suam Divinam animos, incomprehensibilem illius essentiam, & sui intellectus infirmitatem cogitantes. Philosophus erat Aristotelicus, atque hinc tantum non omnes Aristotelis libros suis Paraphrasibus illustravit, quorum & bona pars adhuc superest Venetiis A. 1534. in fol. Græce, Aldinis „apud Turrisanum, ni fallor, literis excusa: & ex Latina Hermol. Barbari versione Basil. 1533. in 4.

Græ-

Græce Editioni Venetæ insertæ quoque ſunt octo Themiſtii orationes: quas Latine vertit poſtmodum atque ſeparatim edidit Baſil. 1559. in 8. Hieron. Donzellinus. Has ipſas Emendatores, & ſex novarum acceſſione auctas, Græce iterum publicavit Henr. Stephanus A. 1562. in 8. Stephanianas 14. duabus auxit, Latine omnes vertit, notas & Conjectanea ſua addidit, Dionyſius Petavius Flexiæ 1613. in 8. Anno ſequente 1614. easdem, cum notis ſuis, edidit Pet. Pantinus Lugd. Bat. in 8. Auguſtales Themiſtii orationes, quarum ſex ſunt, à ſophiſticis declamationibus ſejunctas, jam A. 1605. Ambergæ in 4. cum notis ſuis ediderat Georg. Remus. Petavius autem, non contentus XVI Themiſtianas edidiſſe, earundem nova editione dedit XX, Pariſiis 1618. in 4. cum animadverſionibus & notis. Imo ne ſic quidem à conquirendo quievit; ſed tanta ſedulitate Veteres libros volutavit, ut, inventis novis 13., tandem XXXIII. Orationes Themiſtii poſſideret; jamque undecim novas Latine quoque reddiderat, cum eum mors abripit. Ergo ſucceſſit in labore Gabr. Coſſartius, &, cum hic itidem fato præventus Orationem poſtremam ſine verſione reliquiſſet, Joh Harduinus in ſe onus edendi Themiſtii ſuaſu Garnerii ſuſcepit; Auguſtales orationes juxta ordinem chronologicum, quo ſunt ſcriptæ, digesſit; reliquas eo, quo ſunt repertæ: Petavianis notis amplisſimas ſuas notas addidit, deditque adeo Themiſtium omnibus fere numeris abſolutum: Pariſ. 1684. in fol. Memini tamen audiviſſe me, Harduinum è Petavianis in Themiſtium animadverſionibus inſignem aliquam omiſiſſe, in qua Plinii locus quidam forte inſigniter reſtitutus deprehendatur: idque ideo factum ab Harduino dicebant, ut eo tutius latitaret illius plagium, emendationem ſibi, in ſua Editione Plinii, non ſine arrogantia adſcribentis. Verum hæc alii curent. Nos de Themiſtii Elocutione judicium Photii apponemus, qui 36. illius Orationes legerat, ut è Codice 74. Biblioth. conſtat: ita vero ibi de Themiſtio: *ἔςι δὲ τὴν φράσιν σαφὴς, καὶ ἀπέριτλος, καὶ ἀνθηρὸς, καὶ λέξεσι πολιτικαῖς, καὶ εἰς τὸ σεμνόντι ἐπικλινούσαις χρώμενος: dictione utitur perſpicua, quæ ſuperfluis caret, floridaque, tum locutiones adhibet, quales iis qui in foro & judiciis* (non in umbra ſcholarum) *verſabantur, & quæ gravitatem aliquam præ ſe ferunt:*

Et hæc de Græcis Oratoribus & Sophiſticis dicta ſunt. De Latinis, 23
ſi Ciceronem, M. Senecam, Quintilianum Pliniumque, excipias, de quibus ſupra, cum de Latinis Autoribus ageretur, actum ſimul eſt, nihil noſtram ætatem vidit: etſi feracisſimum Virorum doctorum Ciceronis ævum quamplurimos diſertisſimos viros, ipſiusque Ciceronis æmulos, tulerit: Q. Hortenſium, C. Curionem, C. Licinium Calvum, M. Brutum, M. Cælium, M. Callidium, C. Jul. Cæſarem Dictatorem: ævum Auguſteum non pauciores, M. Valer. Meſſallam Corvinum, C. Aſinium Pollionem, M, Por-

cium Latronem, T. Cassium Severum, T. Labienum, Sext. Jul. Gabinianum, C. Asinium Gallum Pollionis filinm, Junium Gallionem, M Senecæ filium secundo genitum: & alios à seculo quidem aureo Augusteo, quam hi remotiores: de quibus omnibus, ut & iis, qui ætate Ciceronem anteibant, serv. Galba, Tib. & Cajo Grachis, C, Carcone, Q. Catulo, &c., more suo diligentissime, collectis Veterum testimoniis, agit Vossius de Nat. Rhetor. c. 14. & 15., qui legatur. Barbarorum vero Seculorum Oratores, si si qui tamen præter Eccesiasticos extiterunt, nihil moramur; sed, omissis iis, ad recentiores Viros Eloquentiæ laude inclutos, & orationum scriptores progredimur.

CAP. III.

DE ORATORIBUS RECENTIORIBUS.

§. 1. *Horum Princeps est M. Ant. Muretus, (de cujus Imposturis quædam adduntur Literariis,) isti autem proximi Joh. Casa, M. Ant. Majoragius, Aonius Palearius.* 2. *Sequuntur Tarqu. Galluccius, Dion. Petavius, J. Bapt. Evangelista, Jul. Jul. Nigronus, Janus Passeratius, Oct. Ferrarius, Pet. Joh. Perpinianus, Vinc. Guinisius, Bonav. Baronius, Franc. Vavassor, Bernh. Stephonius, Jul. Cæs. Scaliger,* Itali plerique aut Galli. 3. Germanici ac Danici Oratores, *Phil. Melanchton, Ad. Theod. Siberus, Joh. Caselius, Aug. Buchnerus, Matth. Berneggerus, J. Freinshemius, J. Henr. Bœclerus, Mich. Virdungus, Mich. Piccartus, Thom. Lansius, J. Balth. Schuppius, Jac. Masenius, Thom. Bartholinus, Chr. Schraderus.* 4. Belgæ, *Dan. Heinsius, Petr. Cunæus, Casp. Barlæus, M. Z. Boxhornius, Dom. Baudius, Justus Lipsius, Eryc. Puteanus, Ant. Æmilius, Mart. Schookius.* 5. *Nicol. Nancelius, Jac. Crucius, Rein. Neuhusius, Hier. Donatus, Pet. & Joh. Vinc. Gravina, Ant. Nalagonellius, aliique e variis Gentibus Recentiores. (De singulorum, hactenus recensitorum stylo, aliisque Dotibus aut Vitiis, Judicia ab Autore proponuntur, tum propria, tum interdum etiam aliena.)* 6. *Panegyricorum Recentiorum Collectio Hanoviensis. Judicium de Er. Roterodami, Joh. Wouwerii utriusque, & Val. Thilonis, Panegyricis. Index Panegyricorum aliquot Recentiorum, sparsim editorum, &, ut junctim recudantur, dignorum.* 7. *Thesaurus Orationum Panegyricarum Gallicarum, A. 1665. editus. Italici Eman. Thesauri, Aug. Mascardi & Joh. Bapt. Mancini.* 8. *De Dictione* Modernorum *in Inscriptionibus, aliisque Orationibus, Argutiarum plus justo studiosa, Varia Eruditorum Censura, Exemplis* κακοζηλίας *istius nonnullis illustrata.* 9. *De Dictione Ludicra, quam Galli* Burlesque *vocant, a Franc. Vavassore impugnata, Judicium.* 10. *Inscriptionum Origo a Jac. Gaddio, Conjectura dubia, a Gra-*

Digitized by Google

tis derivatur. Eman. Thesauri Comm. de Eloquentia illarum Arguta Didascalicus. Inter Scriptores earum eminet idem Thesaurus, de cujus Plagiariis, Nic. Avancino & Job. Bapt. a Cruyce, quædam adduntur. 11. Coeteri earundem Artifices, Aloysius Juglaris, Laur. Pignorius, Octav. Ferrarius, Alb. ab Ines, Lamb. Villafanus (aliorum Plagiarius,) Octav. Boldonius, Franc. Poma, Hier. Boncompagnus, Pet. Labbe, Leo Matina, & de singulis Judicia. 12. Jac. Masenii & Christ. Weissii de Inscriptionibus argutis Libelli. 13. Inscriptiones J. Bapt. Masculi, Laur. le Brun, J. Ant. Petramellarii, & aliorum, deque iis Judicia.

UT superius seculum multos genuit fama Eloquentiæ suo merito insignes, & quos ipsismet Veteribus aliquando æquiparari potuisse, dubium non est: ita palmam omnibus præripit, sibi adeo deposcit, M. ANTON. MURETUS, Orator exquisitissimus, de quo jam aliquoties à nobis variis occasionibus dictum est. Inter alia recensuimus alicubi facetam illius imposturam, qua Scaligero versiculos aliquot, à se factos, pro Veteribus obtrusit: & cujus Erythræus in Pinacotheca, Colomesius in Particularibus aliique mentionem fecerunt. Addimus nunc aliam plane similem, qua, ut emendationem quandam suam Catulli eo felicius tueretur, versum sub Pacuvii nomine allegat, quem tamen ipse modo confinxerat, & qui nullibi alias reperitur: observante ad Catullum If. Vossio p. 46, qui addit: *Mirum, fraudem hanc non detectam fuisse à Scaligero, esse merito suspecta esse debuerant merces sub quocunque demum titulo è tam dolosa prodeuntes officina; utpote qui adulterinis hujus viri versibus deceptum se fuisse optime nosset. Sed profecto tanti apud Scaligerum ponderis fuit Mureti facundia, ut bis quoque ab eo passus sit se decipi.* Sed, ut ad Orationes Mureti nunc regrediamur, certe, seu sermonis numerique spectes eximiam puritatem & artificium, seu miram concinnitatem periodorum, Mureto peritior artifex non est; quam ob rem etiam Jos. Scaligero in Excerptis Puteanorum hoc nomine ceteris prælatus est. Editio Venetæ 1583. in 8. & Ingolstadiensis 1600. ceteris haud dubie præstant. JOH. CASÆ Monumenta Latina Orationes & Epistolas comprehendunt, tam nitido stilo scriptas, ut provocare ipsummet Ciceronem possint: adeo omnes perfectæ orationis numeros implent: prodierunt Florentiæ 1567. in 4. Est hic ille Beneventanus ArchiEpiscopus, quem de Sodomiæ laudibus librum scripsisse communis fama fert; quæ plurimis virorum fide digniorum testimoniis probari posset. Sed novimus defendisse Casam, in suo Anti-Bailetto, Menagium, variaque conquirere argumenta, quibus illum à tam immani crimine excuset. Interea tamen ipse Menagius non negat, prodiisse omnino lasciva istiusmodi Casæ juvenis Carmina, *Capitolo di Forni* inscripta, è quibus intentatum illi crimen haud difficulter 1

culter adstruxeris. Sed nos quidem illa tanto vehementius detestamur; quanto se magis alias styli puritas nobis probat. M. ANT. MAJORAGII orationes, conjunctim primo Venetiis 1582. in 4, & inde aliquoties, editæ & recusæ, exquisitæ Latinitatis laude privandæ non sunt. Fuit enim Vir ille nitoris in ista lingua studiosissimus: etiam, cum interpretaretur Aristotelis libros Lites ejus cum Calcagnino & Nizolio alibi relatæ sunt. Ad restituendam eo felicius Eloquentiam Latinam, morem declamandi in scholis, antiquis temporibus usitatum, reduxit, magnoque cum applausu Mediolanensium, quam id esset utile institutum, exemplis egregiis puerorum demonstravit. Idem quoque tentaverat aliquando AONIUS PALEARIUS, quo Viro nemo unquam felicius Ciceronem expressit, ut jam tum à nobis monitum est, cum ejus Epistolas recenseremus. Sane sunt ejus Orationes omnibus numeris absolutæ: ostenditque inprimis, quantum in dicendo valuerit; Oratio in L. Muræнam, quam Ciceroni contrariam scripsit Palearius, dictione, figuris, argumentis, adeo similem Ciceroni, ut nec ovum ovo possit esse similius. [Novam & nitidissimam operum ejus Editionem nuper apud Batavos Henr. Wetstenius dedit, Amstelod. 1696. in 8, cum præmissa optimi Palearii vitæ atque Mortis Historia.]

2 TARQVINIUS GALLUCCIUS, Jesuita, Orationes scripsit, & ob stilum, & ob materias, commendandas, Coloniæ 1618. in 8. DIONYSII PETAVII Orationes elegantissimæ sunt: ut fuit Vir in literatura subactus, quem unum pene inter omnes Jesuitas aliquo numero habuit Scaliger; forte non habiturus, si tam male se ab illo acceptum iri divinare potuisset. Prodierunt ejus orationes Paris. 1620. in 8., Coloniæ sequenti anno recusæ. JOH. BAPTISTÆ EVANGELISTÆ, Piceni, Orationes XLIV. magnum in titulo præ se ferunt elogium: dicuntur enim *Latinæ locutionis mirificam elegantiam, magnamque argumentorum varietatem accurate & docte dispositam continere*, Venet. 1596. in 4. Enimvero phraseologia in illis Orationibus Latina equidem est, sed supra modum coacervata, periodique immanes, quibus transmittendis vix spiritus sufficiat. Utitur quoqne JULIUS NIGRONUS, Jesuita, in suis Orationibus, Moguntiæ 1610. in 8. editis, prolixioribus periodis, quam decet cultam & elaboratam Orationem. JANI PASSERATII, qui Parisiis Eloquentiæ Professor & Interpres Regius fuerat, Orationes & Præfationes varii argumenti, ibidem 1606. in 8. & 1637. editæ, eleganter quidem, nec minus argute, scriptæ sunt, sed non servant Orationis illum tenorem, quem requirit castigata illa Ciceronis Eloquentia, nec tam nitidæ, tersæ aut numerosæ sunt. OCTAVII FERRARII Prolusiones, ut vocat, Epistolæ & formulæ, primo Patavii editæ, dein Chemnitii in Germania recusæ, similiter aliquid vernilitatis habent, etsi florido

florido stylo scriptæ. Optumus autem in numero PETR. JOH. PERPINIANUS, Hispanus homo, cujus Orationes, Monasterii in Westphal. 1601. in 8. & Coloniæ 1650. in 12. editæ, succi boni & stili sunt, nam & Latine, & periodice, scribit. Quapropter & tanti eum Janus Nicius Erythræus facit; ut, cum in Exteris omnibus etiamsi copiose eleganterque scribentibus, aliquid peregrinitatis deprehendere sibi videatur, nec orationem urbanitate quadam veluti coloratam; duos tamen, Gallum & Hispanum Oratores, excipiat, Muretum, & nostrum hunc Perpinianum: quorum in orationibus recinere quiddam & resonare adeo Urbanum ait, ut in Romana civitate nati, non autem in eam asciti videantur, Pinacoth. III. p. 74. Non contemnendæ etiam sunt VINCENTII GUINISII Allocutiones Gymnasticæ, Antverpiæ 1638. in 8. auctiores editæ, postquam A. 1623. in 24. primo prodiissent, argumentis rarissimis, & stilo sat bono, commendandæ: nisi, quod acumina interdum, plus quam decet affectant: neque tamen inelegantes sunt, sed in multis etiam salivem movere possunt. Sed BONAVENTURA BARONIUS, ut argutus possit esse, vel barbarismos interdum admittere non veretur, perpetuus frigidusque tumoris, haud raro puerilis, affectator. Ast FRANCISCI VAVASSORIS Orationes omnes complent Latini sermonis numeros: nihil ibi tumoris affectati, nihil frigidi barbarive, sed tersissima omnia, castigatissima, & quæ in summo floridissimæ elocutionis nitore nativi decoris longe plurimum ostentant: adeo, ut nihil illis nitidius sit. Editæ sunt Parisiis 1644. in 8., ob selecta etiam argumenta dignissimæ, quæ ab omnibus legantur. Alium Jesuitam BERNARDINUM STEPHONIUM, Sabinum, claris etiam Oratoribus accensendum, narrat nobis Nicius Erythræus Pinacoth. I. p. 160., quem non solum plane egregium fuisse poëtam ait, sed & non minorem præterea Oratorem: profertque inprimis ibi duas orationes Erythræus, quas qui legerit, meliores non desideraturum spondet: adeo nec verborum copiam, nec sententiarum splendorem, nec eorum pigmentorum, quæ ornant ac distinguunt orationem, quicquam iis deesse, fidem facit: tanto magis cum suo testimonio admittendus, quanto ipse erat artis peritior. JUL. CÆS. SCALIGERI Orationes, quæ paucæ sunt, & cum Epistolis ejusdem Lugduni Batav. 1600. in 8., alibique in Germania, editæ prodierunt, magnos spiritus habent, ut acre Viri ingenium & vehemens inde etiam facile pernoscas.

E Germanis, qui eloquentiæ laude claruerunt, primum merito nominamus PHILIPPUM MELANCHTHONEM, cujus orationes, in Tomos sex distributæ, sua etiam justa laude privandæ haudquaquam sunt. Candorem quendam & simplicitatem in dictione semper sectatus est Vir ille; atque id consecutus, ut suo tempore Philippicus stilus inter elogia audiretur: non assurgit unquam, aut vires vel robur aliquod ostendit, 3

sed tamen ita tractat argumenta, quæ tractat, ut nihil omittat eorum, quæ ad rei summam pertinent. AD. THEOD. SIBERI, qui Oratoriæ Professor in Academia Wittebergensi fuit, Orationes, elegantes quoque sunt, & multam habent argumentorum varietatem: nec destituuntur acumine, judicio & nervis. Editæ sunt Witeb. A. 1617. in 8. Longe vero his præferendæ JOH. CASELII Orationes, sparsim editæ, nitidæ, eruditæ, rerum varietate plenæ, eruditis magno in pretio semper, ut reliqua ejus Viri habitæ: ac optandum omnino esset, ut eximia ejusdem scripta junctim aliquando in lucem prodirent; in quibus colligendis laborarunt Henr. Ernstius, Marqu. Gudius, aliique. Non minore elegantia AUG. BUCHNERI Orationes nitent, vere castigatum purissimum, tersissimumque dicendi genus, quale in Cicerone est, mirumque periodorum artificium, ostendentes. Dissertationes ejusdem academicæ concisiores periodos, ad Plinianum genium institutas, amant. Matthiæ Berneggeri quoque Orationes, Argentorati 1640. editæ in 12., ut & Orationes Joh. Freinshemii, Francof. 1662. impressæ, admodum elegantes sunt, & tum argumento, tum stylo, laudabiles. In JOH. HENR. BOECLERI Orationibus magnus est spiritus, grandia & sonantia verba, quibus præ ceteris indulget, exquisita & ex optimis Historicis congesta dictio: editæ sunt Argent. 1650. in 8. Mich. Virdungi orationes ut & Mich. Piccarti, Professorum Aldorffinorum, potius ob argumentum, quam ob dictionem, commendandæ sunt, quanquam non usque adeo humi repant, puræ quoque & Latinæ sint. Thom. Lansii Orationes nemo Eruditus facile legerit, nisi ob materias, quas tractat. Joh. Balth. Schuppius in Orationibus suis plagiarius est, in quibus cetera, præter stili barbariem, & joculos quosdam triviales, nihil laude dignum invenias. Jac. Masenius in Exercitationibus Oratoriis jocoseriis aliquando non inelegans aut ineruditus Sophista est. Nec Thomæ Bartholini Orationibus deest vel acumen vel elegantia, in quibus argutissima & elegantissima de dolio Diogenis Oratiuncula. In Christoph. Schraderi Progymnasmatibus & orationibus nonnullis stilus ad antiquitatis genium, elegantiam & numerum, optime formatus est.

4 DANIELEM HEINSIUM, ut à Germanis ad Belgas nunc abeamus, non tam pro oratore quam Sophista haberi voluit Masenius, sed ipse Sophista merus & inepte se nonnuquam jactitans in palæstra, cui non semper par erat. Sane Heinsius, etsi Ciceronianum in eloquendo Characterem non servet, periodorum mensura & concinnitate infra illum subsistens, (ut plerique Batavorum non amant circumscriptum illud dicendi genus, sed potius libertas familiaris illis perplacet, qualis in familiari, vel Epistola, vel Sermone, usu venire solet) elegantissima tamen tractat argumenta, stylo inprimis comto & eleganti, quanquam non semper Ciceroniano,

niano, sed qui, ut arbitror Plinianum quid fere sapit. Prodierunt aliquoties Lugduni Batav. 1612. in 8., 1627. 8., 1657. in 12. & forsan pluries ejus orationes: queis Isaacus Vossius, delicatulus Censor, exprobrat perpetuam relativorum pronominum, *qui*, *quæ*, *quod*, repetitionem. Joh. Scaliger in Scaligerianis Heinsii quandam styli varietatem notat, prout scilicet ab Autoris hujus vel illius lectione recesserit, dicitque imprimis illum Lipsii, Mureti ac Erasmi libris captum, atque adeo inebriatum velut fuisse, spretis contemptim reliquis. *Heinsius vient quelquefois yvre de Lipsius, quelquefois de Muret, quelquefois d'Erasme; & dit, que les autres sont des asnes.* Æmulus Heinsii in Academia Lugduno-Batava Professor, PETRUS CUNÆUS, vir doctissimus atque disertissimus, ipse quoque Orationes publicavit, quæ admodum tersæ sunt ac Latinæ, & quas Aug. Buchnerus dignas judicavit, ut, cum sua præfatione, Wittebergæ recuderentur A. 1643. Qui eodem tempore, quo Heinsius & Cunæus, & ibidem, in eademque dignitate, vixit, CASP. BARLÆUS, ut in Carmine, ita & in Oratione, periodum contortam amat, membris non bene junctis, sed infinite per mera membra & commata vagatur, quanquam argutus satis & festivus declamator: suo enim quodam genio magis ad ludicra & festiva, quam ad seria, ducebatur. Dictio non semper satis pura: in phrasibus enim non diu se torsit, obvia rapiens ad argutos animi sensus exprimendos. In Marci Zueri Boxhornii Orationibus tumor aliquis verborum est, & quædam, ut ita loquar, vastiloquentia; quemadmodum & in Dom. Baudio, in phrasin Domitianei temporis, judice Scaligero, expressit. JUSTI LIPSII Orationes, Epistolis ejus additæ, plane alterius sunt styli, quam Epistolæ, & quidem melioris & Latinioris, ut judicat Scaliger *in Excerptis Put.*, qui Orationem de duplici Concordia, & illam, quæ est in obitum Ducis Saxoniæ, Latinissimas vocat, creditque etiam esse Lipsii, quanquam ipse suas neget; Miræus etiam à Melch. Goldasto scriptas referat Lipsioque suppositas credi velit: quod & idem vult Carolus Scribanius. vid. Placcius de Pseudon. p. 219. Erycius Puteanus, in Suada sua Attica λιψιανίζει, nec tamen assequitur Lipsii elegantias: ut sunt plerique, ausim propemodum dicere ad unum omnes, ejus viri in scribendi ratione imitatores frigidi, & puerili minutorum sensiculorum coacervatione plane insipidi & infelices. Et tamen Puteani dictio adeo placuit Anton. Æmilio, Professori Ultrajectino, in Orationibus suis, ut integras periodos & Lacinias ex ipso exscriberet, transferretque in suas, quæ lucem aspexerunt Ultrajecti 1651. in 12. Mart. Schookii Orationes non ubivis puræ sunt, sed interdum barbarismos admittunt, interdum aliquam styli philosophici striblliginem: prodierunt Daventriæ 1665.

Nicol. Nancelius, in Declamationibus suis, Paris. 1600. in 8. editis, merus declamator est, stylo interdum barbarus. Jac. Crucii etiam, Rein.

Neu-

Neuhusii, Melch. Junii, Chr. Ad. Ruperti, Rhetorum Porcensium, Orationes, ut sunt maximam partem à discipulis exercitii gratia conscriptæ, ita, non ob nitorem styli, sed ob materias forte, legendæ sunt. Hieronymum Donatum luculentas composuisse orationes Jac. Gaddius testis est: sed eas equidem ego nunquam vidi, uti nec Petri Gravinæ orationes & epistolas Neapoli 1589. in 4. impressas. [Alius est ab hoc recentissimus Autor, longeque disertissimus Joh. Vincentius Gravina hodieque superstes: cujus Opuscula, nuperrime 1696. in 12. Romæ publici juris facta, ostendunt, quantum vir ille in dicendi scribendique facultate profecerit, & quam omnem terse, eleganter, nitide, semet explicandi artem, tum & alios permovendi vim, unus optime calleat. Adjungendus illi Antonius Malagonellius, Summo Pontifici & Cardinali Spadæ ab Epistolis scribendis, cujus itidem permagna Romæ celebritas est: nec immerito, quod Orationes & Epistolæ, Romæ 1697. in 12. editæ, testantur, sane quam elegantissimæ: sed quæ tamen, ut fatetur quisquis est Autor præfationis, Vir doctissimus, non tam castigatam illam Ciceronis, aliorumve aurei seculi scriptorum, facundiam, quam Plinianum potius argutum, & quod florida sententiarum varietate aures permulcet, dicendi genus, ubique sapiunt. Uterque vero, & Gravina & Malagonellius, ex Arcadum Societate sunt, quæ hodie præ ceteris omnibus clara per Italiam est, & inprimis magno nisu ingenuarum artium incrementa promovet.]

6 Panegyrici Recentiorum, sparsim antehac editi, aliquot Voluminibus collecti, Hanoviæ prodierunt A. 1613. in 8, sed non omnes unius commatis. Eminet inter omnes Erasmi ad Burgundum Principem Panegyricus, optimus, multaque eruditione refertus, in cujus etiam stylo non facile quisquam habebit, quod desideret. Jo. Wovverius, Hamburgensis, in Oratione ad Christianum IV, Daniæ Regem, in multam luxuriem se diffundit: de quo, in Epistolis alicubi Jos. Scaliger judicavit, nimiam illum curam adhibuisse, & in locis communibus tractandis esse prolixiorem. Quemadmodum vero notum est, Hamburgensem à Wower, quem diximus, ab Antwerpiensi Senatore Joh. Wowerio, qui eodem tempore vixit, longe alium esse: ita cavendum, ne Joh. Wowerii Panegyricum ArchiDucibus Austriæ, Belgii Principibus, scriptum, Hamburgensi itidem tribuamus, qui Antvverpiensi debetur, & separatim apud Balthas. Moretum Antvverp. 1609 in 8. excusus est. Valent. Thilonis Panegyrici non ubique puræ Latinitatis sunt. Recensebimus vero hic Orationes aliquot, maxime Panegyricas, quæ, sparsim hic illic editæ, melioris commatis sunt, & dignæ, quæ junctim Voluminibus aliquot ederetur. Inter illas sunt Pierii Winsemii Oratio in memoriam Gustavi Adolphi, Suecorum Regis, quem ille Gustavum II. vocat, ipsummet directa, & excusa in Frisiis A. 1633. in fol. Ejusdem Regis Panegyricum

ricus Poëticus ab eodem scriptus sublimi Stylo, & Amstelod. 1632. in fol. editus: Ejusdem Winsemii Oratio in excessum Henrici Nassovii. Franekeræ 1641. fol. Oratio pro reparata æde Academica, ibid. 1643. Oratio in obitum Guilh. Stakmanni, Viri Consularis, A. 1641. & aliæ. Joach. Pastorii Gratulatio ad Regem Angliæ de Regno, Gedani 1661. in 4. Ejusdem Orationes de præcipuis Historiæ Autoribus, & de potissimis ejusdem argumentis: ibidem eodem Anno Alex. Mori Gratulatio super Venetorum de Turcis Victoria, Amstelod. 1658. in fol., Joh. Frid. Gronovii Gratulatio ad Guilielmum Arausionum Principem, cum Imperator per Belgium creatus esset, Amstelod. 1647. in fol. Ezech. Spanhemii Panegyricus ad Christinam, Sueciæ Reginam, Genuæ 1652. in 4. Ejusdem oratio genethliaca de nato Electori Brandenburgico filio Principe. Joh. Schefferi Oratio Valedictoria ad Christinam, Suec. Reginam, regno se abdicantem, Upsaliæ 1654. in fol. Ejusdem Oratio ad Regem Carolum (XI), cum primum Upsaliam studiorum causa veniret, Upsal. 1665. in 8. Georgii Ossolinskii Orationes, quas ut legatus habuit, Dantisci 1647. in 4. Staudii Oratio in excessum Caroli Gustavi, Regis Sueciæ, Stralesund. 1660. fol. Viti Beringii Oratio de Historia, Haffniæ 1651. fol. Ejusdem Oratio in memoriam Regis Daniæ, Friderici III., & Gratulatio ad Christianum V. Haffniæ 1670. fol. Bartholi Bartholini Laudatio funebris Friderici III., ut & Matthiæ Fossii Atrata Pallas, Haffniæ eod. anno. Ejusdem Bartholini Oratio in Excessum Christiani IV., Erasmi Bartholini Panegyricus in nuptias Christiani Alberti & Fridericæ Amaliæ, Haffniæ in fol. Elogium Forstneri a J. H. Bœclero scriptum in 4. & fol. J. Henr. Bœcleri Sceptrum Apollinis, sive Gratulatio de Rectoratu Academico Comitis de la Gardie; Argent. in fol. Aug. Blommertii Panegyricus in Ordines Hollandiæ, in fol.; Claud. Memmii Avauxii Elogium Franc Vavassoris, Paris. 1651. fol. Christiani Ostenfeldii Laurus Würtenbergica pro restituta Academia Tubingensi, 1652. fol. Dionys. Vossii Panegyricus dictus Principi Arausionum: Amstelod. 1633. in fol. Panegyrici duo in Cromvvellium Anonymi alicujus, 1654. in 4. Octavii Ferrarii Panegyricus in Ludovicum XIV., Regem Galliæ, Venet. 1666. in 4. Joach. Pastorii Calendæ Regiæ, sive Gratulatio ad Joh. Casimirum, Regem Poloniæ, de auspicato ejus in Thorunium, à se recuperatum, ipsis Calendis Januariis ingressu: Dantisci in 4. 1659. Eryci Puteani Purpura Austriaca, sive Gratulatio de Cardinalatu, Antvverpiæ 1635. in 4. Plures Orationes colligere poterit, qui volet. Illæ vero, quas enumeravimus, dignæ sunt, quæ colligantur & serventur.

Nec vero desunt inter Exteros Gallos Italosque, in vernaculo sermone Oratores Elegantissimi, quibus nonnunquam in Latina etiam lingua 7

Digitized by Google

commode utaris. Talis est liber, cui titulus: *le Thresor des Harangues*, Paris. 1665. in 12. editus: in quo continentur aliquot Orationes, in receptionibus Principum ac Regum; gratulationibus de matrimoniis, & aliis argumenti Politici panegyrici materiis. Sunt & Immanuelis Thesauri Panegyricorum tria volumina, Italico sermone scripta, argutiisque plenissima, è quibus nonnunquam petas aliqua, quæ inventionibus alia occasione inservire possint. Turin. in 8. Augustinus Mascardus Orationes Italicas argutiores, tam suas, quam aliorum, uno collegit libro, impressas Venetiis 1646. in 4., sub titulo: *Prose Volgari*. Joh. Bapt. Mancini Exercitia oratoria Italico sermone scripta, sub titulo: *Furori della Gioventa*, Bononiæ 1636., tumida aliquantulum sunt, & acumina habent affectata ac declamatoria.

8 Ceterum, sicut Itali utplurimum argutiis in suis orationibus indulgent, quos Galli etiam haud raro imitantur: ita non omnium calculum eo labore suo merent. Sane Franc. Vavassor, in libro de Ludicra dictione, & in oratione; pro veteri dicendi genere contra novum, horum generum acuminibus, quæ Hispanis originem debere magnamque cladem puritati Latinæ intulisse, monet, boni non multum tribuit, sed ex Orationibus propemodum proscripta mallet, nisi forte cum Augustei ævi acuminibus plane consentiant. Atque id in universum negari utique non potest, per Inscriptiones, præcipuum argutæ illius novæque dictionis fœtum, Italis primo debitum, ansam esse multis in lingua Latina corruptelis datam: quod, præter alios, etiam Bœclerus, in Museo, monet: sed qui tamen simul omne illud studium rejicere non audet: sed, postquam in utramque partem, diu disputasset, ferendum censet, si adhibeatur commode, & modus in reipsa servetur. At Historias & Panegyricos eo modo scribere velle, quod faciunt tamen aliqui, plenum frigidissimæ affectionis & ineptiarum videtur, nec immerito a Bœclero ex Historia atque panegyrico mixtum chaos vocatur. Est enim poëtismo propior, quam orationi, talis scriptio, & quæ utplurimum nil nisi coactum sapit frigidumque: Adeoque nihil omnino horum ad imitationem proponendum est, quanquam extantiora quædam acumina enotare nihil vetet. Contra ineptum vero usum Acuminum vide, quæ habet Famianus Strada Prolusionum Academ. lib. II. prolus. 12. Albertus de Albertis in Actione contra corruptores eloquentiæ passim: Oct. Boldonius in Epigraphica VI, Vavassor locis, quæ allegavimus: & lepida quædam Satyra Gallico sermone scripta, atque Heidelbergæ A. 1670. in 12. impressa, hoc titulo: *Nouvelle Allegorique, ou Histoire des dernieres troubles, arrivées au royaume de l'Eloquence*: qua, sub fictione belli alicujus Rhetorici, multi istius seculi scriptores argutuli perstringuntur. Jan. Nic. Erythræus etiam, passim in Pinacothecis, intempestivos istiusmodi argutiarum aucupes salse ex merito

rito perstringit: cum v. g. Franc. Carettonium ridet, qui summam eloquentiam in sententiolis venustulis ac vibrantibus, breviter arguteque conclusis, non in verborum ac sententiarum magnitudine ac splendore, nec in rerum argumentorumve copia, sitam esse putabat: atque hinc, in quadam Oratione sua, cum qua sibi mirum quantum sapere visus est, nil nisi concisum hoc membrisque minutioribus velut captum, dicendi genus, tot fere argutiis sententiarum refertum, quot verbis, adhibuit: in scholastico pulvere (& addit Erythræus) peringeniosis adolescentibus illustris, sed nec Summi Pontificis auribus satis digna locutus (dicebat autem ad Clementem VIII), nec Augustissimo illi Patrum purpuratorum Senatui apta, Pinacoth. I. p. 162. Alibi, quum de Fulvio Testa agit, integram talium hominum societatem nobis describit, quibus vetera pura atque incorrupta plane sordebant, & qui nil nisi argutulum, è suis officinis profectum, laude dignum existimabant: quorum insania complures etiam optimorum ingeniorum Viros ad pueriles nugas abripiat. vid. Pinac. III. p. 212. seq.

Alii, dum in jocis facetiisque acumen præpostere præ se ferrent, insana ejusdem affectatione in grande vitium prolapsi sunt: ortumque exinde illud dicendi genus, quod Galli *Burlesque* vocant, cujusque Specimen Scarron, & alii, apud Gallos dederunt, aliquid identidem è Belgica lingua vernaculæ immiscentes: sed quos singulari libro de Ludicra dictione impugnavit Franc. Vavassor, Paris. 1658. in 4. edito. Sed ut de cetero salibus facetis acumina adeo abroganda non sunt, ut potius vel maxime ad eadem requirantur: qua de re & Cicero, in secundo de Oratore, & è recentioribus alii: ita de affectatis acuminibus, seu in jocis, seu in Oratoribus, ea occurant, alio loco à nobis actum; cum aliquando penitius naturam acuminum & usum perlustraremus. 9

Interea recensebimus tamen insigniores aliquot Inscriptionum & Elogiorum, tali acumine elaboratorum, Auctores. Jac. Gaddius lubenter è Græcia originem eorundem arcesseret, sed dubius tamen est. *In Elogiis* (ita inquit T. I. de Scriptor. Non-Ecclesiast. p. 266., sub titulo Philoponi) *Latini superant Etruscos ac Græcos, qui hoc breve, sed egregium, curiosumque scribendi genus forsitan ignorarunt; certe minime nobis ostenderunt; ni tamen libeat elogia compellare laudationes heroum ac imagines, à Græco Philostrato ingeniose ac feliciter concinnatas. Nec inficior, egregia Thusco etiam calamo formata extare Elogia: scilicet liber Elogiorum Academiæ Ignotæ: atque non pauca Ponæ: sed hæc numero, varietate ac pondere, imparia videntur Latinis Elogiis Jovii, Folietæ, Sammarthani, Thesauri, Francisci del Monaco, & aliorum, quorum in hoc scribendi genere nomen eminet.* Verum, ut jam pressius ad acuminum argutiarumque magistros accedamus, nemo est, qui majore nisu, & feliciore etiam suc- 10

 cessu,

cessu, eam Eloquentiam omnem late pertractavit, certisque etiam præceptis scrupulose admodum inclusit, quam IMMANVEL THESAURUS, quem, per integros 40. annos, labori huic insudasse testis Boldonius est. Præcepta Inscriptionum argutarum dedit libro Italico, cui titulus: *Il Canocchiale Aristotelico, seu Idea del l'ingeniosa Elocutione* Venet. 1664. in 4. [Male omnino in libello de Disciplina Argutiarum Morhofii, qui A. 1693. prodiit, iste Thesauri liber *Pandochiale Aristotelicum* vocatur] Multa Thesaurus in illo libro affert egregia, de metaphora, tanquam fundamento omnis acuminis, &, secundum principia Aristotelica, omnem illam acuminis rationem indagat, additis ubique exemplis. Ipse quoque Inscriptiones peculiari Volumine edidit, de Genealogia Christi & Patriarcharum: item quas in funebribus apparatibus, natalitiis pompis, sacris celebritatibus, publicis Principum receptionibus, Regiarum ædium monumentis componi ponive debere existimavit: omnes simul Taurini 1666, in 12. editæ, & postea, splendidiore typo, Berolini in 4., curante Joh. Ravio. Infulatas ejus Virtutes, Oxon. 1638. editas, una cum Cæsaribus, quas ejus Autoris esse negat publicator Editionis Taurinensis, ego eidem tribuere non vererer. Scripsit & Orationes Panegyricas Thesaurus Italica lingua argutissimas, è quibus alios video multa sublegisse; inprimis Nicol. Avancinum in orationibus suis. Quemadmodum & Joh Bapt van de Cruyce Augustinianus, qui Genealogiam Christi, versibus expositam, Antwerpiæ A. 1654. publici juris fecit, è Thesauro omnia exscripsit.

11 Proximus à Thesauro locari meret ALOYSIUS JUGLARIS, cujus Elogia Sacra, cum Thesauro, Moguntiæ A. 1665. edita sunt, & Christi Servatoris Vitam & historiam complectuntur. Scripsit & LAURENTIUS PIGNORIUS Miscella Elogiorum, Allocutionum, Epitaphiorum &c. Patavii 1626. in 4. edita. Brevis est, & ad genium inscriptionum accommodatius omnino scribit: quæ enim per integra folia extenduntur, vix talem titulum merentur. OCTAV. FERRARII Inscriptiones, quarum pars. I. & II. Patavi, 1668; tertia 1674., prodierunt, Noribergæ etiam recusæ, acuminum parciores sunt. ALBERTUS AB INES in Elogiis Regum Polonorum, Cracoviæ 1655. in 4. editis, è Thesauro aliisque flosculos decerpit, quorum tamen nomina etiam apponit: & in præfatione nonnulla de hoc scribendi genere habet, Estque adeo modestior, quam Lambertus Villafanus, qui in Inscriptionibus suis, quæ poematibus adjectæ sunt, pene omnia è Thesauro & aliis est furatus. Non item amicus illi OCTAVIUS BOLDONIUS, qui *Epigraphicam* scripsit, seu Rationem Elogia Inscriptionesque pangendi, editam Augustæ Perusiæ 1660. in fol. Spissus liber est, & propemodum omnia Rhetorices præcepta nullo judicio coacervat, variasque digressiones instituit, parum ad rem ipsam facientes. FRANC.

PONÆ Elogia XII. Cæsarum, adjectis unicuique Elogio Epigrammatibus. Veronæ 1641. in 8. edita, acuta omnino sunt. Ediderat jam A. 1626. librum, in dialogi forma, de Epitaphiis ad morem antiquum afformandis *L' Epitaphio dialogo: nel quale si ingegna il modo di comporre gli Epitaphi all' antica:* sed quem non vidi. Videatur interim de Pona ejusque Scriptis Hier. Ghilinus in Theatro Hominum Literat., P. I. p 62. Pertinent vero huc præterea HIERON. PONCAMPAGNUS, qui Seculum Momi scripsit: seu, in corruptos Seculi mores Execrationes Elegiacas, Bononiæ 1667. in 4. editas. Sed ex ipso titulo apparet, parum subesse huic Viro judicii & elegantiæ. Coacervavit quasdam sententias sine magno delectu & judicio: cumque profiteatur acumen, satis interdum obtusus est. PETRUS LABBE scripsit Elogia varii generis, Gratianopoli 1664. in fol. edita (& recusa postmodum in Germania in 8), quibus addidit Carmina nonnulla. Argutus est pene in omnibus verbis; ita quidem, ut interdum frigus orationis non effugiat; neque enim aliter fieri potest, cum affectamus acumina. Non melior est LEO MATINA, qui librum scripsit, cui titulus: *Unguis Elogiorum Leonis Matinæ.* Facile ex hoc titulo de Leone judicium ferri potest. Tantum enim abest, ut habeat aliquid Elogiis acutis simile, ut potius totus frigeat torpeatque. Editæ postea sunt ab illo ducum Venetorum Icones & Elogia, A. 1665. in fol.

E Germanis JACOBUS MASENIUS, Jesuita, Artem novam Argutiarum, tam Epigraphicarum, quam Epigrammaticarum edidit Colon. 1660. in 12. Libellus non inelegans est, & secundum locos Dialecticos inventiones acuminum distinguit: tradit quoque modum inveniendi Apophthegmata acuta: Exemplaque tam sua, quam aliena, addidit. Speciminis loca acerba in Lutherum convitia habet. Alius nescio quis Jesuita *Justa Ferdinando III.* (inscriptionibus) *persoluta* edidit Osnabrugi. Scripsit quoque Vir doctus, CHRISTIANUS WEISIUS, in hoc genere aliqua, edito libro de Poësi hodiernorum Politicorum, seu de argutis inscriptionibus, Weisenfelsæ 1678. in 8., & multa habet de origine harum Inscriptionum & natura, nec non de usu & imitatione multa quoque exempla coacervat. Sed defuerunt illi plura subsidia: nam Thesauri librum Italicum non habuit, qui tamen primus est, qui in hoc genere quædam tentavit, & longe uberiores fontes, quam cæteri omnes, reclusit. 12

Sunt adhuc plures alii, qui in hoc genere quid scripserunt, ut *Joh. Baptista Masculus*, cujus extant Elogia, mihi quidem non visa, nisi, quæ excerpsit inde passim Jac. Masenius, & è quibus de ceteris judicare licet, esse neutiquam spernenda. Habet & *Laurentius de Brun*, in Eloquentia sua Poëtica, varia Inscriptionum Exempla, hinc illinc congesta, satis quidem elegantia. *Joh. Ant. Petramellarius*, Bononiensis, Eques S. Lazari Hierosolymi- 13

tanus, Elogia edidit; sed quæ acuminibus destituta censet, pluribusque examinat Gaddius T. I de Script. Non-Eccles. Est & Anonymus quidam, qui Regum Hungariæ Monumenta scripsit, Noribergæ 1663. Epitaphia editurus erat Famianus Strada; sed mors interclusit; teste in Elogiis Crasso P. I. p. 237. Ceterum cum his horum generum Inscriptionibus plane non confundendæ sunt Jac. Phil. Thomassini Inscriptiones Patavinæ, Patav. 1649. editæ in 4: namque in illis ea tantum habentur, quæ hinc illinc in templis atque monumentis sepulchrorum comparent, quæ plane alterius commatis sunt.

CAP. IV.

DE RHETORIBUS ATQUE ORATORIBUS SACRIS.

§. 1. *Nullum Discrimen Oratoria Civilis & Sacra, nisi quoad Argumentum, Precepta autem & Methodus plane eadem, ex Aristotele haurienda. Frustra igitur tot aliæ Methodi concionandi protruduntur, Patribus priorum Seculorum, Aristotelicam communem secutis, ignotæ, & ævo Scholasticorum barbaro primum introduci cœptæ. Artificia in Sacris etiam Literis, & Paulinis imprimis Epistolis, Oratoria. 2. Rhetores Sacri, sive Rhetoricæ Ecclesiastica Scriptores ἐξοχώτεροι: Desid. Erasmus Roterodamus. 3. Ludov. Wolzogenius. 4. Melch. Zeidlerus. 5. Franc. Panicarola, Demetrii Phalerei Paraphrastes, de cujus etiam Eloquentia Sacra singulari differitur. 6. Corn. Mussus, Eloqu. Sacra inter Italos Instaurator. Certamen Hispanos inter & Italos de S. Eloqu. palma, qua Hispanis tribuitur. Laur. à Villavincentio: Andr. Hyperii Plagiarius. 7. Ludov. Carbo, Paulus Aresius (Emblematis, quorum Usus nimius improbatur, delectatus,) Joh. Caramuel à Lobkovviz. 8. Renatus Rapinus. 9. Oratorum Sacrorum Varietas. Lud. Bailii Historia illorum. Censores Janus Nic. Erythræus & Frid. Borromeus. 10. Locorum Oratoria Sacra Communium & Subsidiorum Scriptores, Didacus Stella, Thom. Stapletonus. 11. Ludov. Cresollius. 12. Guilb. Peraldus, Franc. Labata, Joh. Euseb. Nierembergius, Aloysius Novarinus. 13. Pet. Aloysius, Janus Nicius Erythræus. 14. Jac. Masenius, Nicol. Avancinus, Franc. Salesius. 15. Dan. Bartolus, Jerem. Drexelius. 16. Pet. Berchorius. 17. Pet. Molinæus Jun., Pet. de la Serre. 18. Angli in hoc scribendi genere aliis superiores, imprimis Joh. Donne, (de cujus pro Αὐτοχειρία Libro complura adduntur.) 19. Jos. Hallus, Rich. Whitlock. 20. Rob. Boyle. 21. Henr. Hammondus, Anonymus Officii Christianorum Scriptor. 22. Angli alii, à Guilb. Crovveo, & Anonymo quodam, Libris peculiaribus enumerati.*

Digitized by

rati. 23. Oratores Sacri in Germania Lutherani complures, è quibus Conr. Dietericus, Salomon Glassius & Frid. Balduinus, speciatim commendantur. 24. Oratores Sacri & Scriptores Ascetici Hispaniæ potiores, Joh de Valdes. 25. Ludov. Granatensis. 26. Joh. de Aquila. 27. Alph Lobo, Didacus Perez, Franc. Arius, Ludov. de Ponte, Joh. Palafoxius, (de cujus Litibus cum Jesuitis nonnulla narrantur,) &c. 28. Oratores Galliæ Sacri ἐξοχώτεροι, Claud. de Lingendes & P. Castillonius, Jesuitæ. 29. Joh. Dallæus Jun., Alex. Morus, Pet. du Bosc. & Joh. Claudius, Theologi Reformati. 30. Lites de Prærogativa, & Plagio mutuo, inter Anglos & Gallos Belgasque, Hispanos item & Gallos, hoc in argumento versantes.

NOn differt Oratoria Sacra a Civili, nisi argumento: siquidem præce- 1
pta eadem sunt: persuadet Orator civilis, persuadet & Ecclesiasticus: si docet, Dialecticas interpretando rationes sequitur. Duplici proin ratione sacra considerari possunt; ut didactica, & ut parænetica: atque hactenus diversum quid est in Oratione sacra. Quamvis enim & in civili Didacticum genus aliquod commenti sint juniores Rhetores; id tamen proprie ad fontes Rhetoricos non pertinet: utut non negem, didacticam orationem etiam ornari coloribus oratoriis posse: ut ornari quidem potest hac in parte Oratio sacra, imo debet, ne jejuna nimis & macilenta videatur. Ceterum qui præcepta Orationis sacræ scripserunt, tot sunt, ut Bibliothecam pene soli conficiant: sed parum illis juvamur. Qui à communibus præceptis discedunt, tot habent Methodos, quot capita; facileque adeo quis ex illa confusione judicare poterit, quid de istiusmodi methodo sit statuendum. Sane nihil facilius est, etiam in oratione civili, quam novas invenire methodos: nec unquam desunt, qui malint artem Lullianam aliquam, aut novum huic simile in oratione commentum, quam puros illos limpidosque fontes, qui ex natura ipsius subjecti prodeunt. Enimvero non opus est his pluribus immorari. Unicus Christoph. Schraderus satis superque docuit, ne quid de Erasmo dicam, quam solis etiam Aristotelis præceptis rem omnem conficere possimus. Veram præterea eloquentiam ostendunt Veteres Græci & Latini Ecclesiarum Doctores, quibus si periret artificium oratorium, omnis scriptionis gratia periret. Hos duces in hoc genere habemus præcipuos; quorum exemplo si quis suam orationem instituere potest, is revera boni oratoris titulum merebitur. Erat enim illis plenissima omnium scientiarum cognitio: ideoque omnia, quæ ad populum dicebant, profundam doctrinam non minus ac singulare artificium spirabant. Post illa tempora, cum barbaries regnare inciperet, & omnia occupassent Scholastici, ceu liquidis immissi fontibus apri, prodigiosum nescio quod horridumque dicendi genus oriebatur, ut barbara locutio-

cutione ingratum, ita perplexis diſputationibus adeo involutum, ut propemodum nihil ſani ſubeſſet; ſed ſcoriæ pro auro Patrum, imò lutum. Hos vero temporum infelicium ineptiſſimos Poſtillatores, qui ſermones de tempore, ſimilesve, conſcribillarunt, quis non maximo cum faſtidio legat? & his tamen omnia diu erant repleta: optimi nugas proponebant, merasque argutias ſcholaſticas, quæſtiones, definitiones, diviſiones, terminos, quibus, dum pulcerrime rem egiſſe ſibi viderentur, omnia miſere lacerabant confundebantve: atque erant tamen interea, quod infelix ſeculi fatum fuit, Academici Doctores & Oratores plane, ſcilicet, eximii. Imo, quod longe adhuc magis mirere, tam altas ille modus radices in hominum animis egerat, ut, poſt renatam etiam literarum lucem, tamen ſupereſſent, qui mallent hirſuto illo aſperoque dicendi genere uti, quam cultiore nonnihil, & ad artis præcepta inſtituto. Quaſi vero Ars ſacrum interpretem dedeceret, aut tum demum recte proponerentur Sacroſancta myſteria, quum barbare proferuntur. Imo ſi Sacri Codicis Scriptores intuemur, ſi D. Pauli Epiſtolas, cœcus eſt, qui non egregia Oratoris artificia illic videat: non, quod ipſis, de induſtria multo labore conquiſitis, uſus D. Paulus ſit: ſed, quod, cum eruditus eſſet, non rejiceret id quod eſſet, & quod in ipſa ejus oratione fluebat. Quodſi igitur naturæ ductu gratior eſt oratio, ſecundum Oratoriæ regulas inſtituta: quidni illa arte utamur, quam divinam eſſe nemo negavit, utut à gentilibus ſcriptoribus traditam.

2. Verum miſſis his, quæ reipſa jam ſatis probant, recenſebimus nunc præcipuos aliquot Autores, tum qui præcepta oratoriæ ſacræ dederunt, tum qui ipſi Orationes ſcripſerunt. Atque hic locum principem ſuo merito aſſignamus DESIDERIO ERASMO, qui, uti paſſim, in Epiſtolis ſuis, librisque aliis, invehitur in ſui temporis ineptos è ſuggeſtu declamatores; ita viam oſtendit expeditam, qua incederent, qui Orationes Sacras ad populum eſſent habituri. Libri titulus eſt *de Ratione Concionandi*, Baſileæ editi A. 1536. in 8., & aliquoties recuſi. Toto hoc libro nihil aliud continetur, quam communia Rhetorices præcepta; quorum uſum in ſacris Orationibus oſtendit: adjunctis ſemper ſuorum temporum exemplis, quibus tum à monachis declamantibus peccatum fuit. Inprimis autem operæ pretium fuerit prælegiſſe, quæ ſunt fuſe ab illo, de allegoriarum uſu in concionibus, dicta lib. III. Ut enim tunc ſuperſtitioſa erat, & haud raro præpoſtera locorum moralium affectatio: ita nunc pene in illa tempora incidimus, ubi plus allegorici, quam genuini ſenſus, quæritur. Prolixus admodum ea de re Eraſmus eſt, &, adductis ubique veterum Patrum præcipuorum locis, oſtendit, quid peccetur eo in argumento, & quid laude dignum viciſſim ſit.

E Reformatis *Oratorem Sacrum* ſcripſit LUDOVICUS WOLZOGENIUS, i. e. de Ratione concionandi librum, Ultraj. 1671. in 8., quem ſane negari non poteſt, ſcriptum eſſe eleganti ſtilo: & in quo partim communia Rhetorices præcepta præſupponit Auctor, partim ſua quædam peculiaria in textus explicatione tradit. Carteſianæ Philoſophiæ addictus eſt, ideoque doctrinam de affectibus luculenter proponit, eorumque uſus oſtendit. In partibus Sacræ orationis multa nova docet, varioſque modos comminiſcitur. Ut in uno exordio v. g. admodum prolixus eſt, variaque tradit genera exordiorum: primo quidem illa, quorum in oratoria Civili uſus eſt, deinde propria quædam Oratori ſacro: reſpectu ſcilicet textus, ad quem illa referenda. Habet igitur baſes exordiorum varii generis: unam, quæ textui eſt innixa: alteram, quæ fundatur in connexione: aliamque iterum, quæ ſcopo innititur. Inventa baſi Exordiorum, viam habet eadem conſtituendi triplicem, Analyticam, Syntheticam, Syncriticam. Analyticum & Syntheticum illi eſt vel perfectum, vel imperfectum. Habet dein Exordia ex illis generibus mixta. Hæc vero omnia, ut mihi quidem videtur, plus habent ſubtilitatis quam uſus: ut & quæ de pronuntiatione & actione ſigillatim enarrata habet, prolixius tractantur, quam opus eſt; & excerpta ſunt, licet ſtrenue diſſimulet, ex Eraſmo atque Ludov. Creſollio. 3

E noſtris, ut ſexcentos ſilentio prætereamus, MELCH. ZEIDLERUS Rhetoricam Eccleſiaſticam ſcripſit, ad methodum Oratoriæ Civilis, quam Ariſtoteles, Cicero, aliique præſcripſerunt, adornatam, editamque Regiomonti 1672. in 8. Bonus autem omnino liber eſt, multisque exemplis uſum Ariſtotelicorum præceptorum oſtendit: ut ego quidem exiſtimem, hoc & Schradero Ducibus optimas poſſe Conciones formari, quod Argumenta ſpectat & Enthymemata. Sed ſtilus cultum requirit paulo accuratiorem, & qui ex ſententioſo dicendi genere, atque admirabili, ſeu ſublimi (cujus præcepta Longinus dedit, mirifice Oratori Sacro accommodata,) aliquid trahat: quale ſectatus eſt olim Ambroſius, quem Chriſtianum Senecam ob eam cauſam vocat Eraſmus. Præfatio, quæ Zeidleri libro præfigitur, oſtendit neceſſitatem artis Oratoriæ in concionibus: ad Patrum Veterum & Theologorum conſilia: de quo argumento Conr. Rittershuſius quoque videri meret Sacrar. Lectionum lib. IV. c. 13., ubi inter alia agit de S. Pauli Apoſtoli Rhetorica, atque è Chryſoſtomo oſtendit ſingulares eloquentiæ hujus Apoſtoli dotes, & ſtratagemata Rhetorica, quibus in Epiſtolis uſus fuerit. 4

Italorum ſui temporis Concionator longe celeberrimus fuit FRANC. PANIÇAROLA: de quo ſic Gaddius T. II, de Scriptor. Non-Eccleſiaſt. 5

p. 155. *Oratoriam Sacram reformavit, magnificum atque pulcherrimum Rhetorices ædificium attollens, Demetrii fundamentis innixum.* Nempe Demetrii Phalerei liber de Elocutione fuit, quem in omni perorandi ad populum ratione sua secutus est, quemque etiam, Itala paraphrasi illustratum, velut Sacræ Oratoriæ magistrum, ediderat, hoc titulo: *Il Predicatore: overo parafrasi al libro dell' Elocutione di Demetrio Falereo:* Venet. 1609., cujus libri jam supra, cum de Græcis Rhetoribus ageremus, mentio facta à nobis est. Quam vero mirifice Italis ista Panicarolæ Eloquentia, liquida, amœna, fusa, profluens, omnibus prædulcium sententiarum flosculis & amœnitatibus respersa, denique ars meris calamistris haud paulo licentius ad aucupium aurium efformata, sese probaverit: quam illius audiendi gratia concursus ex Italia tota facti sint: quam fuerit publicis civitatum legationibus à Romano Pontifice identidem expetitus: & quam ingenio, industria, memoria, actione, incredibili quadam ratione pollens, nimia suavitatis affectatione gravitatem Sacri Oratoris, & veram animos persuadendi atque perturbandi vim omnem perdiderit: eapropter prudentiorum aut risum, aut stomachationem justamque indignationem, expertus, legi prolixe potest apud Erythræum Pinacoth. I. p. 81. seqq., & III, p. 36., & comparationem instituit inter tres ejusdem temporis Sacros Oratores, Lupum, Toletum, Panicarolam: *Cumque tria,* inquit, *videantur esse, quæ Orator efficere debeat: ut doceat, ut delectet, ut moveat: docendi laus, omnium consensu, Toleto tribuebatur: Panicarolæ, ut animos eorum, qui audirent, devinciret voluptate: Lupo, ut permoveret atque incitaret animos, &, quocunque vellet, impelleret: neque quidquam frequentius in ore vulgi versabatur, nisi illud: Lupus movet, Toletus docet, Panicarola delectat.* Hæc Erythræus: qui Panicarolam sub vitæ finem, postquam Episcopus esset factus, cincinnulis atque fuco detractis, grave dicendi genus, & quod auctoritati munerique suo esset convenientius, elegisse refert.

6 Præceptor Panicarolæ (nam & sic aliquando scribitur) erat Cornelius Mussus, Italus, cujus invidendæ laudes extant apud Capaccium in Elogiis lib II. p. 360. Extant & Mussi ipsiusmet Homiliæ lingua Italica scriptæ: *Prediche Sopra il Simbolo de gli Apostoli, il Decalogo, le due Dilettioni di Dio e del Prossimo, e la Passione di Christo. Venet.* 1601, diffuso quidem stilo, sed elegentia ac multitudine rerum adeo refertæ, ut mihi sane impense placuerint. Vidi & alios Concionum illius Tomos Quadragesimales, Genuæ 1591. & Venet. 1596., quinque voluminibus in 4. constantes, &, nisi me omnia fallunt, alibi in Latinam Linguam conversos. Primus ille alioquin inter Italos est spiritus paulum in hoc doctrinæ genere evectioris: poteritque Hispanis Prædicatoribus opponi. Est enim alias inter Hispanos Italosque lis, cui nationi palma in hoc sacræ eloquentiæ studio debeatur, neutris per æmulationem

tionem cedentibus. Hispanis inter alios eandem assignat & vindicatum it Nicol. Antonius in præfatione Bibliothecæ suæ Hisp.: qui, etsi popularium causam ex amore in suos agere videatur, malim tamen hic potius cum illo facere, quam aliis. Lubet vero ipsa ejus verba adscribere, cum liber in paucorum manibus sit: *De Sacris*, inquit, *actionibus cum Italis nobis controversia est. Hi artificio prævalent, rhetoricantur; verbis, gestuque & tota corporis conformatione & motu, Veterum imitatores videri volunt: nostrorum strictior, & nec affectata est Eloquentia, non coagmentata domi oratione, aut verbis utuntur artificiose respondentibus; sed naturali, & quasi extemporali facundia, quidquid judicii, quidquid acuminis, quidquid eruditionis eliciendum est rebus ipsis, & argumentis persuadendis confirmandisque ex S. pagina ac Doctorum testimoniis, ingeniose ac prudenter impendunt. Eaque solerter inveniendi, excogitandi acute, atque apte in rem præsentem cogitationibus utendi, nota sic vulgo placuere, ut etiam Vernaculi sermonis conciones communiter apud Italos in ulnis gerantur, & propria horum linguæ interpretatione donentur. Nec paucos vidimus ex probatissimis, qui sic formam hanc nostram suam fecerunt, ut Italico sermone loquentes more concionarentur prorsus Hispano.* Ceterum splendidissimum Cornelii Mussi (ut ad eum nunc revertamur ... gium legi etiam apud Eman. Thesaurum potest, in Canochiali Aristo... co p. 458. Agit quoque de illo Isaac. Bullartius in libro quem vocat *Academie des Sciences*, ubi Cornelium Mussum vocat *Isocratem Italiæ.* Idem & Panicarolam laudibus effert: cujus in Demetrium Commentarius iterum prodiit Venetiis 1642. in 4., adjectis variis de Eloquentia Ecclesiastica Opusculis, Latine & Italice scriptis: nimirum additæ sunt Quæstiones Panicarolæ: Beda de S. Scripturæ tropis & schematibus: Augustinus de Rhetorica Ecclesiastica: & F. Laurentius à Villavincentio, Xeresanus, de formandis Sacris Concionibus, & de interpretatione S. Scripturarum populari. Ceterum est hic nequaquam silentio prætermittendum insigne Villavincentii, impudentissimi hominis plagium, qui totum hunc, quem modo diximus, librum, retento etiam titulo ipsomet, Andr. Hyperio surripuit, cujus labor primum A. 1552. apud Oporinum Basileæ in 8. lucem adspexit, deinceps sæpius recusus. Nec contentus hoc plagio Villavincentius, ejusdem Autoris librum alterum; qui *Theologus* inscribitur, *seu de ratione studii Theologici*, Basil. 1556. in 8. editum ab Oporino, & sæpissime recusum, pari immodestia exscripsit, transtulitque in suos de recte formando Theologiæ studio libros IV. (totidem vero Hyperius habet) Antvverpiæ 1565. in 8. Nempe, qui alias ob hæreticam pravitatem legi non poterant in Pontificiis terris libri, hos, nomine suo solo, velut antidoto, munitos, suis secure propinavit Villavincentius. Notavit plagium præter alios, Valer. Andreæ in Bibliotheca Belg. p. 49.

7 LUDOVICUS CARBO à Costiario, seu Costacciaro, Academicus Parthenius, & Theologiæ in Academia Perusina magister, scripsit librum, cui titulus: *Bonus Orator*, seu libros VII de Rhetorica divina. Editus est liber ille Venetiis 1595. in 4., & Auctorem utique eruditum demonstrat, qui toto libro nihil aliud agit, quam ut genuina Rhetorices præcepta ad argumentum sacrum applicet: erat enim in civili etiam oratione Rhetor minime contemnendus, quod varii ejus libri ostendunt. Alius Italorum, PAULUS ARESIUS, vernacula lingua librum scripsit *Arte di predicar bene*, Venet. 1611. in 4., quem vehementer laudat Crassus in Elogiis Hominum Literator. P. II. p. 90. 91. Scripsit idem & Sacras Orationes, seu, ut ipse vocat, *Lezzioni, Sermoni e Oratione diverse.* Super Evangelia liber ille scriptus est, & Emblematibus multis scatet, quorum tamen nonnisi modicum esse usum velim. Minime omnium enim placent, qui Emblemata velut in Scenam magno apparatu producunt, nec facile membrum unum suæ orationis dimittunt, quod non aliquo emblemate incrustatum sit, inepti Ecclesiastæ: qui phaleras istiusmodi haud raro nugaces ad populum puerosve, sive oblectandos, sive decipiendos, excogitatas non animadvertunt. Interea tamen multum quoque commodi afferre Emblematographi sacri possunt, si modo quis recte illis uti noverit: nec spernendi utique tales aut Aresii, aut Engelgravii, similiumque similes labores: sed possumus inventionibus eorundem uti modestius, & similium loco adhibere, quæ forte Emblemata esse commode non possunt. Videndum tamen, ut Allegoriæ nimiæ, frigidæve sint, ac vitium inde contrahat oratio. Singularis enim judicii est, bene transferre; ut optime docuit Aristoteles. Erasmus vero, quæ moderatio in iisdem adhibenda sit, docet libro III. de ratione concionandi. JOH. CARAMUEL, uti in omni doctrinæ genere libros edidit novitatibus plurimis refertos; ita quoque in hac palæstra sese ostendit: scripsit enim *Encyclopædiam Concionatoriam*: quo libri titulo quid sibi velit, augurari non possum, ut qui hactenus non vidi, sed ejus indicium solum debeo Laur. Crasso in Elog. Hom. Literat. P. I. p. 363.

8 His omnibus nulla ratione minor est, etsi mole libri plurimis cedat, elegantissimus REN. RAPINUS, Parisiensis Jesuita, in omni politioris literaturæ genere excellens, & jam plus semel in Polyhistore nobis laudatus. Is itaque in suis de Eloquentia Meditationibus, peculiarem quoque librum de Sacra Eloquentia dedit, *Reflexions sur l'Eloquence de la Chaire*, breviter quidem & succincte, sed magna cura pondereque multo, & vere ex dignitate argumenti, quod explicat, tum præceptis, tum exemplis luculentis, instructum: quæ è genuinis fontibus omnia summo judicio derivat.

Atque

Atque hæc de Rhetoribus sacris dicta sunto. Quanquam enim lon- 9
ge plures sint, atque adeo vix propemodum numerari possint, non tamen operæ pretium est diutius illis immorari. Suo hic solet quisque genio duci, &, quod de Oratoribus civilibus Quintilianus dicit; stili esse tantam varietatem, quanta vultuum humanorum: idem quoque de sacris Oratoribus verum est. Quidam artis præcepta pressius sequuntur: alii, missis his, libero spiritu impetuque feruntur: quod inprimis eximius ille Franciscanus, Joh. Vitarius, fecit, quem Erasmus, Epistol. lib. XV. ep. 14., multis elogiis, atque, ut videtur, omnino veris extollit: dignissimus qui legatur: tertii medium quærunt, quod sequantur: & sic suo quisque sensu abundat.

Historiam illustrium Concionatorum scripsit Ludov. Bail, ediditque Parisiis A. 1666., sub titulo: *Sapientiæ foras prædicantis:* qua illustrium per omnes ætates & Secula Concionatorum Elogia, Historias, artes, florilegia, nec non plurimas ex ineditis Codicibus lectiones exhibet: de quo vid. Spizelius Fel. Literat. p. 1033. & in Ephemeridibus anni *1666.* Galli Parisienses. Jan. Nic. Erythræus, scripto Dialogo, Vitia Sacrorum Oratorum perstrinxit. Scripsit quoque Frider. Borromeus, Cardinalis & ArchiEpiscopus Mediolanensis, librum de Sacris nostrorum temporum Oratoribus: teste Ghilino in Theatro Illustr. Viror. T. I. p. 50., sed quem non magis vidi, quam ejusdem de concionante Episcopo libros tres, quas Mediolani editos è Catalogo Bibliothecæ didici. Recensebo interim aliquos, qui vel ipsi Conciones Meditationesve scripserunt, vel Locos Communes Concionatoribus subministrant.

Et quidem è posteriori ordine primo prodeat, DIDACUS STELLA, 10
Hispanus, Ord. Fratrum Minorum, qui Commentarium in Evangelium Lucæ scripsit, Lugduni 1592. in fol. & Antvverpiæ 1665. editum: vere penu variarum meditationum super universam Christi Servatoris historiam: qui præclari omnino fundi vicem sustineat, quo utantur Evangelicas Pericopas pro concione explanaturi: & sunt sane passim, qui eo utuntur. Editum primo fuerat istud Opus Compluti apud Andr. de Angulo 1575. in fol. 2. tomis: sed prohibuit eam Editionem Index Romanus, & multa in eo opere, Luca Wadingo referente, quæ nimium pietatis studium, vel Concionatorius exaggerandi modus, extorsit, expungenda censuit. Editum postea hoc Opus aliquoties Parisiis & Lugduni, adjectusque Index, quo materiæ, quæ occurrunt in hoc commentario, ad dies Dominicos atque festos accommodantur. Ex illo in compendium sua redegit Thom. Stapletonus in Promptuario. Scripsit vero etiam Stella de ratione concionandi librum, seu Rhetoricam Ecclesiasticam, Salmanticæ 1576. & 1596. inde Venetiis, Lugduni, & Coloniæ editam, una cum ipsomet Commenta-

rio in Lucam. Cæterum obſervavi quædam in Joſephi Hallii Scriptis Aſceticis, quæ è Stellæ Commentario hauſta videntur.

11 Jeſuita doctisſimus, cujus jam ſupra, cum de Rhetoribus ageremus, mentio facta à nobis eſt, LUDOVICUS CRESOLLIUS, ſcripſit quoque, qui ad hanc claſſem Sacrorum oratorum pertinent, libros, *Myſtagogum, ſeu de ſacrorum hominum diſciplina*, Pariſ. 1629. editum, & *Anthologiam, ſeu Decadem de ſelectis piorum hominum virtutibus* Pariſ. 1632. in lucem emiſſam, cui altera quoque Decas An. 1638. ſucceſſit. Sane, uti præclari omnes hujus Viri labores ſunt: ita in his, quos nominavimus, exquiſitisſima è Scriptis Patrum collegit, & partim ipſemet commentatus eſt. Dictio præterea elegans, & mere Latina, cujus magnus uſus in ipſis rerum argumentis eſſe poſſit. Quanquam vero non ad finem perducta ſit illa Creſollii de piorum virtutibus Commendatio: id tamen, quod prodiit, certo modo ſuppleſſe, quod deeſt, ſua præſtantia credi poteſt.

12 Aliam virtutum vitiorumque tractationem Theologicam in ſe ſuſcepit GUILH. PERALDUS: edita *Virtutum Vitiorumque Summa*, Lugduni 1585. in 8. & Moguntiæ 1618. in 4. Non infeliciter & is, e Patrum aliorumque Autorum ſcriptis, varia non vulgaria collegit, quibus ipſe ſua quoque addidit, commode ſane uſui Concionatorum futurus, ſiquidem in tractandis vitiis ac virtutibus, locorum Communium inſtar eſſe poſſit. Quos etiam data opera, juxta ordinem Alphabeti digeſtos, ſcripſit, ediditque *Apparatum Concionatorum* FRANC. LABATA, Hiſpanus, Jeſuita Cæſarauguſtanus, primum Lugduni variis annis recuſum; & tandem novis Commentariis, iisque uberrimis à Guilh. Stanihurſto; cum cujus Auctario opus ſub titulo *Theſauri Moralis*, prodiit Antwerpiæ 1652. in fol., 2. volum. Non contemnenda quidem illa farrago eſt ampla ſatis nec uſu ſuo deſtituitur: ſed tamen, ut ſunt iſtiusmodi labores, admodum imperfecta: & cui, è Patrum ſcriptis, è quibus ſua maximam partem deprompſit, addi infinita poſſunt. Multa quoque, quæ vehementer ad locos communes oratoriæ ſacræ pertinent, JOH. EUSEBII NIERENBERGII Scripta prodiere: quorum Catalogus apud Philippum Alegambe in Bibliotheca Jeſuitica legi poteſt: nec minus apud Nicol. Antonium in Biblioth. Hiſpana T. I. p. 522. Etſi enim patre Tirolenſi, & matre Bavara, prognatus ſit ille, quia tamen Madriti natus eſt, inter Hiſpanos locum invenit, ibidem ſcilicet & omnem vitam terens. Fuit enim primus in Academia Matritenſi naturalis hiſtoriæ, & poſtmodum S. Theologiæ lector. Omni vero eruditionis genere cumulatum deſcribit Nierenbergium Antonius: maxime tamen formandis hominum moribus, & inſtillandæ erga Deum pietati vires ingenii atque eruditionis omnes adhibentem: puo factum, ait, ut Aſceticæ doctrinæ præceptor eximius atque paucis comparandus eſſet; ejusque libri, qui ſalutis

salutis negotium promovent, (& quorum magnum Catalogum recenset) vix è manibus ac sinu Hispanorum exfluerent, in alias quoque linguas translati. Non minori usui esse possunt, quæ feliciter in hoc genere commentatus est ALOYSIUS NOVARINUS, qui in IV. Evangelistas scripsit, eosque notis practicis illustravit: Mosen, Davidem, Salomonem, singularibus libris expendit: scripsit Amoris Delicias è Cantico Canticorum: Amoris Triumphum: Alchymiam spiritualem: Risum Sardonicum, seu dificta mundi lætitia: Sanctitatis Characteres: Horologium Spirituale de beneficiis Dei cognitis, & varia alia Opuscula, quæ tribus Tomis simul excusa sunt.

Magna spe nos de PETRO ALOYSIO implet Laur. Crassus in Elogiis Hom. Literator., P. I. p. 380., ubi narrat, eum edidisse in lucem Tomos II. super Evangelia, jamque in eo esse, ut tertium subjungat. Vocat ipse hoc Opus *Ærarium inexhaustum Oratorem Apostolicorum:* quo invidendo elogio omnibus sane videndi ejus legendique salivam movet: mihi vero visum id nunquam est, nec scio, Italica sit, an Latina potius lingua, scriptum. Poëta alioquin idem Crasso argutissimus audit: & memini me aliqua ejus Epigrammata videre, quæ laudem istam merentur; ut bene hinc etiam de non viso opere sperare ausim. Solet enim Poëticis ingeniis uberior patere ad præclaras meditationes campus. Contra non ita felix in iis fuit sæpius à nobis memoratus JANUS NICIUS ERYTHRÆUS, qui in Documentis suis sacris, & Homiliis, Coloniæ una cum reliquis ejus Operibus editis, præter nitidam Latinitatem, vix quicquam habet; nec unquam profundis meditationibus se immergit. 13

JAC. MASENIUS, cujus itidem jam alibi mentio facta à nobis est, præter Rhetoricos illos libros, quibus & civilibus & sacræ Oratoriæ non parum prodest, librum quoque Homiliarum scripsit, cui titulus *Concionator*, Coloniæ post annum hujus seculi septuagesimum excusum: in quo collecti sunt ejus sermones in Evangelia Dominicalia & Festivalia, ut vocantur: multa è Patribus collecta habent, multa quoque ab ipsomet Masenio addita, quorum usus in argumento sacro commodus esse potest. Viennæ NICOL. AVANCINUS Orationes edidit, de variis argumentis, tam Sacris, quam Civilibus, scriptas. Sed nimium in iis est argutiarum studium, quod ubivis frigide affectat. Scripsit & idem collecta è IV. Evangelistis de vita & doctrina D. N. Jesu Christi, quæ meditationibus ad singulos totius anni dies factis expendit: prodierunt A. 1674. in 12. Has meditationes sæpe per mera tantum lemmata exponit, & admodum brevis est: eam tamen ob rationem non plane negligendus, quod sæpe unica meditatio talis, metaphora aut Enunciatio, occasionem prolixæ inventioni dat; si tamen sobrie, non ridicule, tractetur. Idem de Meditationibus FRANCISCI 14

CISCI SALESII, profundi ingenii Viri, & Episcopi Genevensis, tenendum: quas ille multas & varii argumenti edidit: eminent tamen inter eas, quæ sunt de Amore Divino, Coloniæ, si recte memini, in 8. editæ: aureum opus, ut eas alicubi Nic. Antonius, in Hispana Bibliotheca, vocat: quanquam nec reliqui ejus fœtus contemni mereant. Certe Introductio ejus ad vitam devotam adeo Anglis probata est, ut in Vernaculam suam converterent, ederentque Londini 1616. in 8. *An Introduction to a devout life.* Vitam Francisci hujus Salesii descripsit, una cum addito Operum illius Catalogo, Carolus Augustus Salesius, Francisci gentilis propinquus, editam Lugd. 1634. in 4.

15 Addimus huic Jesuitam Italum, DANIEL. BARTOLUM, cujus moralia varii argumenti lucem aspexerunt, & in Germanicum aut Latinum idiomata pleraque transfusa sunt. Gegraphia ejus Moralis, Italice edita Romæ 1665. in 12., in linguam Latinam conversa prodiit Constantiæ in 8. A. 1674., multasque continet argutas admodum de variis argumentis, moralibus æque ac sacris, speculationes: quæ & in reliquis ejus scriptis magno numero deprehenduntur, suo usu in variis occasionibus conspicuæ. Et quid de HIEREMIA DREXELIO dicemus, celebri Jesuita Germano? cujus libri propemodum omnes argumenti practici & sacri meditationibus sylvam præbent, & proinde etiam magno studio teruntur, & seorsim & junctim editi, etiam in Germanicam linguam partim conversi.

16 Apertius vero Locos communes concionatoribus scripsit PETRUS BERCHORIUS, cujus *Dictionarium seu Repertorium Morale*, duobus in fol. Tomis, & *Reductorium Morale, perfectam officiorum & morum rationem complectens*, Tomo uno, qui tertius totius operis est, Venet. A. 1583. prodiit; Coloniæ Agripp. A. 1631. recusum. In Repertorio, secundum Alphabeti seriem, verba moraliter, è S. Scriptura, explicantur: in Reductorio autem sub classibus rerum continentur moralia: ut adeo conceptui meditationum illud Lexicon quam optime inserviat.

17 E Reformatis Gallis PETRUS MOLINÆUS, ut aliis in rebus multis excelluit, & inprimis πολύγραφος erat, *Veteranus Christi miles, fortisque Athleta*, ut eum Sarravius in Epistola quadam vocat: ita inter Asceticos ejus libros eminet ille, quem *de Pace animæ* Gallico sermone conscripsit, in Germanicum postea translatus, & multoties editus. Plures ejus alia extant in Galliis junctim edita; etiam Belgice, ni fallor: sed in Germanicam linguam versum nihil ab eo quicquam vidisse me memini, quam librum jam memoratum, & alium de Cognitione Dei. Sunt vero omnia ejus solida, & è principiis suis constanti & ornata oratione deducta. Longeque adeo superat Molinæus PETRUM SERRANUM, seu de la Serre, popularem suum

ſuum Scriptorem, alias haud incelebrem: cujus libri multi Theologici & Moralis argumenti extant, omnes etiam in Germanicam linguam noſtram converſi. Nimirum multa apud illum ſunt inania rerum & verborum ſimulachra, quæ tinniunt tantum & aures implent; non afficiunt animum aut movent. Nec reſpondet ſibi ſemper ille in operibus ſuis: interdum enim argutius ſcribit, interdum jacet, & humi repit: adeo, ut ſuſpicer, eum non ſemper fuiſſe uſum ſuo ingenio, & ex aliorum fontibus nonnunquam quædam in ſuum alveum derivaſſe. Liber ejus de æternitate argutiſſima multa habet, ſed mere gnomica, allegoriis multis veſtita.

Inprimis autem hoc Aſceticum ſcribendi meditandique genus exco- 18
luerunt Angli, apud quos ingens librorum talium numerus reperitur: è quibus ſi obſervationes Practicæ, omiſſis prolixioribus illis digreſſionibus & applicationibus, in ordinem colligerentur, tale opus emerſurum Franc. Baco Verulamius olim judicabat, quo, poſt Apoſtolorum tempora, nullum prodiiſſet in Theologicis melius. Nec cunctanter aſſenſum Verulamio præbuit Hottingerus, qui & rationes aſſerti ejus allegat, & magnum Scriptorum Anglicorum Catalogum, juxta literarum ſeriem digeſtum, exhibet, Bibliothecarii Quadrip. l. 1. c. 3. Vellem vero, ſélectum aliquem in illo Catalogo adhibuiſſet Hottingerus, nec, cum de Aſceticis eum ſolummodo acturum putares, alia quoque Theologica magno numero admiſcuiſſet: cum ſatius fuiſſet, ex ipſiſmet Obſervationum Practicarum (uti vocant) Collectoribus nonniſi præſtantiſſimos apponere. Inter quos numerandum puto JOHANNEM DONNE, Eccleſiæ S Pauli apud Londinenſes Decanum. Ingenioſiſſimum fuiſſe Poëmata ejus juvenilia oſtendunt, Londini A. 1633. in 4. edita, quæ anno ætatis 18. ſcripſit, plena argutiſſimorum conceptuum: quorum aliquot in linguam Belgicam vertit Conſtantinus Hugonius, à Carolo II. Rege ſollicitatus, qui inimitabilem Germanis & Belgis hujus Viri ſtilum putabat. Sermones vero Sacros elegantiſſimos & multos, & in varios S. Scripturæ textus, emiſit Londini diverſis annis. Scripſit & Meditationes ſuper morbo ſuo Sacras, quæ in linguam Belgicam converſæ, & Amſtelodami 1655. in 12. editæ ſunt. Scripſit & librum, quem à tali Viro ſcribi potuiſſe plane mirere, quippe qui αὐτοχειρίαν certis in caſibus licitam quoque eſſe affirmaret: titulus eſt: Βιαθάνατος: *that Self-murther is not ſo naturally a ſin, that it may never be otherwiſe*: editus vero liber demum poſt mortem Auctoris eſt: atque, ut ajunt, ipſo etiam, dum viveret ejus editionem ſerio deprecante prohibenteque. Londini 1648. in 4. At mox, cum prodiiſſet, adeo ſe multis hominibus probavit, ut haud pauci ejus lectione ad mortem voluntariam adacti memorentur: recuſus certe iterum Londini eſt, 1664. Et haud dubie dedit occaſionem ſcribendo alii libro neſcio-cujus Anonymi, qui pernicioſiſſimam opinionem ex animis hominum

evellere haud abs re tentabat: *Pellicanicidium: or the Christian Adviser against Self-murder: together with a guide, & the pilgrims pass to the land of the living.* Lond. 1653, in 8. Sed ad alia.

19 JOSEPHUS HALLUS, notissimus omnibus Scriptor est Episcopus Excestriensis, cujus varia extant, quæ plurimam partem, vel in Belgicam linguam, vel in Germanicam, conversa sunt. Biblicæ ejus Visiones meditationes morales continent in historias utriusque Testamenti; quarum usus ad argumenta Sacra non spernendus est. Scripsit & seorsim alia Opuscula multa, quæ in vernaculam nostram transfusa vidi. Nec minus strenue adversus Pontificios & Brownistas suæ Ecclesiæ veritatem libris aliquot defendit. Ingeniosus etiam est & argutus RICH. WHITLOK, à quo *ζωοτομίαν* habemus, i. e. Observationes, quibus Anatomen virorum per mortuos tractavit: Londini 1654. in 8.

20 Sed & ille celeberrimus nominis inter Anglos Vir, Physicæque inprimis doctrinæ magnus Restaurator, ROBERTUS BOYLE, Sacris meditationibus se impendit libro Anglico, cui titulus: *Of the Seraphic love, or Motives and incentives to the love of God:* qui, in Germanicam quoque linguam, conversus, der himmlische Liebes-Triumph dictus est. Occasionem scribendo dederat Vir Illustris, nescio quam mulierculam perdite amans: quem Boyleus, ut ab isto amore ad amorem purissimum sanctissimumque abduceret, eum, quem diximus, librum, eleganter scriptum, multisque repletum egregiis meditationibus, illi nuncupavit. Idem de Stylo S. Scripturæ librum composuit: aliumque, mole quidem exiguum, sed haudquaquam momentis, *de Natura*, in quo Deum in Creaturis monstrat.

21 Alias præstantissimus *ἀνωνύμου* cujusdam liber est Asceticus, omnibusque Anglis maximo in pretio habitus: *the Holy Duty of men;* quod Latine *Sacrum Christianorum officium* vocares: cui multum omnino tribuendum est, utpote optimis meditationibus undique repleto. Neque tamen hic omittendus inter Oratores Sacros & Anglos erit HENR. HAMMONDUS, summus Vir, cujus Homiliæ, ut adspersam ubivis exquisitam eruditionem, sine omni affectatione aut thrasonico frigore, ostendunt, ita non minor masculæ eloquentiæ ars, & illa animos penetrandi blanda vis, quæ se legentibus usque insinuat, & argumentorum pondere cito vel nolenti persuadet.

22 Sed quis omnes tandem recensere poterit? Et hoc peculiare Virorum aliquot institutum. Nam, sicuti Guilh. Crovvæus, Anglus, Elenchum Interpretum S. Scripturæ edidit Londini 1672. in 8., in eoque quotquot noverat S. literarum Commentatores Græcos, Latinos, Anglos, Gallos, Germanos, Hispanos, Italos, sedulo digessit (etsi imperfecta opera, cui plus altero

tero tanto propemodum addi potest,) eoque labore bene de ἐξηγήσεως sacræ studio meritus censeri debet: ita ad moralem quoque Theologiam & Homileticam aptatus præcipue index alius est Scriptorum Anglicorum, præcipue moralium, super Vetus & Novum Testamentum, editus Londini 1668. in 8, cui, tanquam locis communibus, addere quis potest Autores alios, quos observat: siquidem longe plures in ipsa Anglia quoque sunt, quam qui illic notantur. Possunt vero tum & aliarum nationum Autores simili plane modo addi. Quodsi quis ex omnibus quasi cinnum confecerit, & explicationes singulis textibus adjecerit, vastum ille opus posset consarcinare, & magni omnino in Sacris orationibus usus.

Si nostratium Sermones sacros recensere velimus, inprimis Vernaculo 23
sermone conscriptos, quos *Postillas* vulgo vocamus, unus iisdem liber non sufficeret. Et præterea nimis clara sunt notaque nomina Chemnitii, Arndii, Hunnii, Gerhardi, Glassii, Lütkemanni, Balduini, Schmidii, Dannhaweri, Geieri, Waltheri, Mülleri, Strauchii, quam ut nostra hic instituenda recensione opus haberent. Sunt & sexcenti alii, quos aut sponte præterimus, aut ne cognitos quidem satis habemus. Eos interea, quos nominavimus, ceteris palmam præripere, seu quod Exegesin dictorum Biblicorum, & pericoparum spectat, seu quod moralem eorundem applicationem, forte nemo negaverit. Latine Meditationes in Evangelia plane eximias composuit Conr. Dietericus, in celebri illa omniumque Studiosorum manibus suo merito trita *Analysi:* in qua non solum Evangelicas pericopas solide explicat, sed & in pertractandis locis communibus præcipue est, adhibitis quoque frequentissime Patrum Sententiis, operosus. Non minus præclare idem argumentum pertractat Salom. Glassius, Vir in Sacra Philologia, omnium longe versatissimus; & præterea solidæ pietatis laude clarus; in Explicatione Evangelicorum & Epistolarum Dominicalium & Festivalium: qui liber in omnium quoque manibus est: In allegoriis felix est ante omnes *Erid. Balduinus*, à quo *Christi Adventum Typicum*, & *Passionem Typicam, duabus partibus absolutam* habemus. Conquirit ille è Veteri Testamento typos, & ingeniose non minus ac eleganter ad Christum egregiis Meditationibus applicat.

Longe plura possent hic proferri ex omnium nationum Scriptoribus, 24
si id nunc nostri instituti res foret. Nondum enim è Gallis quenquam, produximus, quorum tamen, egregiorum, magna copia est: nec ex Hispanis, nisi unnm alterumve, cum prolixum eorundem Catalogum, sub finem Tomi secundi Bibliothecæ suæ, Nic. Antonius recenseat. Neque sane possumus, quin ex Hispanis proferamus unum, quem quidem Antonius nonnisi obiter fere memorat, sibi quippe ignotum, sed qui nobis maximopere conmendandus videtur. Est is JOHANNES DE VALDES,

qui, propter Commentarium in Epistolam Pauli ad Corinthios, Antonio memoratum, *Decem* quoque *Divinas Considerationes* Hispanico sermone scripsit, quæ à Claudio de Requisien, Parisino, in Gallicum idioma; à Cœlio Gurione vero Italicum semonem, conversæ sunt, editæque postremum Lugduni 1563. in 8. Plenissimæ pietatis illæ meditationes sunt, & plane ad gustum Theologiæ sincerioris scriptæ, adeo, ut nihil Pontificii fermenti occurrat. Et mirum omnino est, vixisse jam tum illo tempore homines sub illis Papismi tenebris latentes, qui altius rimati fuerint pietatis arcana. Dignus profecto esset liber, qui in linguam Latinam verteretur aut Germanicam: qui interdum adeo cum nostro Arndio conspirat, ut uno ore propemodum locutus videatur. Intime semper actiones nostras rimatur, veramque Christianismi praxin magna diligentia ostendit, ob id unice commendandus.

25 Solet alias ex Hispanis maximopere laudari, atque adeo ceteris anteferri omnibus, LUDOV. GRANATENSIS, de quo tacere mavult Antonius, quam pauca dicere, omnium quippe nationum hominibus mirifice probato: & in quo, ut ait, Deus illam sapientiæ atque eloquentiæ formam, qua arduum illud ac necessarium salutis negotium tractandum & familiare imbecillitati humanæ reddendum est, ostendere nobis & commendare voluisse videtur. Proponit quoque illum, ut exemplum eximii Oratoris sacris suis lectoribus Ren. Rapinus. Vix autem numerus iniri potest Concionum & librorum Asceticorum, quos edidit Ludovicus, & qui tanto omnium applausu, statim atque prodierunt, excepti sunt, ut, referente Nic. Antonio, in novem diversarum nationum, etiam barbararum, linguas converterentur: ipseque Granatensis modo ad Bracharensem ArchiEpiscopatum à Catharina, Lusitaniæ Regina, matre Sebastiani Regis; modo ad purpuratorum Aulæ Romanæ dignitatem Cardinalitiam à Sixto V, Pontifice, ultro peteretur; quem tamen utrumque summæ dignationis honorem ipse constanter abnuit. Catalogum librorum illius omnium exhibet laudatus sæpe jam Nicol. Antonius T. II. p. 31. seqq. Neque vero solum Conciones scripsit ille, sed & Rhetoricam Ecclesiasticam, Olyssipone primum 1576. in 4., & Coloniæ postmodum 1578. & 1582. editam: & Sylvam locorum Communium, qui in Concionibus occurrunt: Lugd. 1581. in 8. &c.

26 Stupebat vero ipsemet Ludov. Granatensis JOHANNEM DE AVILA, Almodovera Castellanum, qui cum alio hujus nominis Jesuita Madritensi confundendus non est, cujus tanta erat, ut ajunt, perorantis & insectantis vitia vis, ut vix concipi major robustiorve possit, ipsique propemodum muri ædium, in queis concionabatur, concuti, auditoresque, velut fulmine aliquo tacti, toti cohorrescere & ardere viderentur. Meruit sane iis orationi-

tionibus suis, & sacro per Hispaniam Bæticam munere docendi, nomen *Apostoli Bætici;* Speratque Nic. Antonius fore, ut aliquando Ecclesiastica ἀποθεώσει in Sanctorum numerum recipiatur. Non alio vero scripsit ille, nisi vernaculo sermone: quanquam aliqua ejus in Italicum sermonem, æque ac in Gallicum, Belgicum, Anglicumque, conversa sunt. Adeo scilicet omnibus magni fit: idque, si Andr. Schottum in Hispana Bibliotheca audis, non immerito. *Magna enim in dicendo ei fuit & scribendo energia, vis atque efficacia, ut, quæ velit persuadeat, sensusque rapiat & extra se ponat, nec doceat solum, sed & delectet, flectat denique ad omnem impetum. Summa sermonis venustas, quia verborum affectatio abest; & perspicuitas maxime elucet, quæ prima Orationis laus est Oratoribus. Christiana vero Eloquentia est ab animo profecta, non in labiis natans, ad ostentationemque, vel inanem gloriam captandam, plaususque imperiti vulgi comparata; sed communem utilitatem, salutemque animæ unice spectans.* Hæc Schottus, qui de Epistolis Avilæ æque præclare sentit: *in quibus*, ait, *tum alia innumerabilia, quæ lectorem, si utilitatem spectat, alliciunt & retinent, lectæque iterum invitant (expertus loquor,) tum vero maxime optimi verbi Dei præconis Evangelicæ prædicationis exemplum vivis coloribus ita depingit, ut nullum in eo genere pingi possit perfectius.* Et sane non de vulgo declamatorem fuisse, vel illud etiam argumento est, quod Hispali ob sacros sermones suos, velut reus impietatis aut hæreseos, ad Inquisitionis judices delatus est, coram quibus tamen, vel tacendo, nihilque omnino reponendo, Calumnias actorum retudisse dicitur à Nicol. Antonio: qui & Opera ejus edita, inedita, magno studio recenset; & Vitæ scriptores Ludovicos duos, Granatensem scilicet atque Munnozium.

Idem Antonius ex Hispanis Oratoribus sacris Ascetisque, præter eos, 27
quos enumeravimus, inprimis extollit *Alphonsum Lobo*, seu *Lupum*, Seraphicorum ordinis Franciscanum, & æqualem Avilæ, cum quo aliquibus comparatus est: etsi, si ad Eloquentiæ regulas severe exigeretur, Frider. Borromeo Card. judice, nec eloquentiæ multum haberet, nec doctrinæ, nec verborum nitor elucere in ejus Oratione, nec ordinis, nec gratiæ satis: ipsa tamen simplicitate sermonis, & pia gravitate, tum movendi animos vi magnum sibi nomen acquisivit. Celebrantur præterea Hispani Ascetæ, *Alphonsus Madritius*, ex Ordine Minorum: *Didacus Penz de Valdivia*, Joh. Avilæ discipulus, Ecclesiastes & S. Literarum Professor Barcinonensis: qui & Conciones plurimas, librosque Asceticos, Latine & Hispanice scriptos edidit, & librum de Sacra concionandi ratione: Barcinone 1588. in 4., Antverpiæ 1598. in 8. recusum. *Franciscus Arias*, Jesuita Hispalensis, Avilæ familiaris, cujus librorum magna pars à Joh. Busæo, Leonh. Credero, aliisque Jesuitis, Latine ex Hispano versi, in Germania prodierunt; & quos ad de-

sio, quam decebat. Quodsi è Gallis unus etiam aut alter addendus esset, ecquos rectius eligeremus, quam Jesuitas duos, quorum Rapinus meminit libro superius citato, quos omnium hujus seculi Oratorum sacrorum, sibi quidem notorum, perfectissimos fuisse censet. Unus eorum est Claud. Lingendius, *le Pere de Lingendes*, cujus non solum omnem habitum corporis atque mentis à natura prope ad sacrarum Oratoriam efformatum affirmat, cui subacta quoque Theologiæ omnis peritia accesserit: sed & inprimis eloqnentia fuisse plane admiranda. Audiamus ipsum, quandoquidem paucis verbis tantum non omne concionatoris egregii artificium pandit, ac velut ideam nobis aliquam repræsentat. *Ses raisons se soutenoient tellement* (ita de Lingendio Rapinus) *les unes les autres, que les dernieres étoient toujours plus fortes, que les premieres: & outre, qu' il n'y avoit rien de faux, ny rien d' égaré dans son raisonnement, que tout y étoit solide, la force de son discours alloit toûjours en s' augmentant comme par devicz pour frapper encore davantage les esprit à la fin, qu' au commencement. Enfin son veritable talent étoit d' éclairer pleinement l' entendement, & de toucher encor plus fortement le coeur. Tout son Discours étoit un éclaircissement merveilleux des matieres, qu' il traitoit: & apres avoir jetté dans l' esprit la semence des mouvemens, qu' il se proposoit par une abondance & un épanchement de lumiere, dont il étoit plein, il faisoit Ioüer tous les ressorts de l' ame par tous les mouvemens, dont il la sugoit capable d' etre touchée: & il enflammoit le coeur par tout ce, qu'il y avoit de feu & d' ardeur dans les passions, dont il sçavoit l' art par une Rhetorique particuliere, qu'il s' étoit faite. On ne craignoit jamait tant de le voir finir, que quand il étoit prest de le faire: car c' étoit alors qu' il entroit dans les coeurs, pour s'y rendre le máitre, & pour y faire ce, qu' il luy plaisoit.* Addit Rapinus, tantam fuisse ejus eloqnentiæ vim, ut nonnulli vitæ liberioris homines impii ausi non sint eum audire, veriti, ne rationum, ab ipso allatarum pondere vincerentur, & vel inviti ad saniorem redire mentem cogerentur. Enimvero præcipue terrendo suorum animos in officio tenere solebat: persuasus cum Quintiliano; naturaliter plus valere apud plurimos malorum timorem, quam spem bonorum. Cum contra longe alio modo suas ad populum sacras orationes efformavit alter è duobus, Castillonius, *le Pere Castillon.* Omne hujus artificium in eo inprimis se exerebat: quod sine arte se sua proferre simularet, & ingeniosissime cogitata, velut è vestigio sibi subnata, nosset eloqui: haud quaquam quæsitis argutiolis, aut fucatis, pictæ orationis incrustamentis, adsuetus, qui mos nonnullorum pessimus est: sed potius magnam simplicitatis neglectæque artis imaginem in arte summa; & in exquisita argumentorum collocatione nil præter ipsum naturæ ordinem; in efficacissima animos solidis argumentis penetrandi vi colloquentis speciem præ se ferre & retinuisse perpetuo videretur. Quo

factum,

factum, ut & gratissimus omnibus esset, & persuaderet, quodcunque vellet, pro lubitu: volebat autem semper in argumentis gravissimis.

29 E Reformatis Gallis celebres inprimis sunt *Joh. Dallæus*, junior, editis Sermonibus Sacris, rerum ubertate scatentibus, celebris: *Alexander Morus*, cujus concionibus, Genevæ editis in 8. nihil ingeniosius suaviusque. *Petrus Boscius*, magni nominis apud illos Vir; nec sane spernendus ullo modo Orator; *Job. Claudius*, cujus tempore motuum postremorum circa religionem in Gallia, magna inprimis in avertendis, quamdiu licuit, Ecclesiarum Protestantium, malis, pars fuit: nec minor apud suos æque ac Pontificios bene multos auctoritas. Hujus igitur Sermones etiam prodierunt, ingeniosi, ut sunt omnia Ejus Viri, solidaque Eloquentia commendabiles, dictione vero longe suavissimi.

30 Utrum Anglis sua surripuerint Galli, vicina quæstio est, nec tamen usque adeo magni momenti. Thomas Spraat, in observationibus suis ad Sorbierii Iter Anglicum, Belgas Theologuos hujus plagii insimulat. Sed quid inde? Ita fieri solet, & factum ab omni ævo est, ut gens altera alteri exemplo & disciplinæ esset. A græcis pleraque sua capiebant Latini: Græci ex Oriente & à Barbatis: Latini postea, prorogatione dominatus sui, pene totius terrarum orbis fuerunt pædagogi. Verum est, Anglos in hoc genere reliquas gentes antecellere: sed id nec difficile est, nec mirum est, cum otio abundent, & rebus omnibus, quæ ad digne elaborandum aliquid requiruntur. Hispanos Anglis Gallisque præfert Barthius: & asserere non veretur, omnes Gallorum libros Hispanis esse per plagium surreptos: injurio, & nescio qua affectuum intemperie protruso judicio. Sed hæc alius loci sunt: & à nostro instituto propemodum aliena. Ergo nihil amplius in Sacra Oratoria moramur, sed ad aliud argumentum procedimus.

FINIS LIBRI SEXTI.

POLY-

Digitized by Google

POLYHISTORIS LITERARII LIB. VII. POETICUS.

CAP. I.
DE SCRIPTORIBUS, AD ARTEM POETICAM FACIENTIBUS.

§. 1. *Poeseos Antiquitas, Dignitas, Utilitas. Invectiva in ejus Calumniatores, imprimis Tanaquillum Fabrum Juniorem.* 2. *Artis Poeticæ Magister Antiquissimus & præcipuus* ARISTOTELES, *qui contra Censores iniquos defenditur.* 3. *Poëticæ Aristotelis Editores, Interpretes & Commentatores, fuse enumerantur, duoque novissimi, Ren. Rapinus, Jesuita, & Andr. Dacerius (quorum de reliquis recitantur Judicia, sibi invicem contraria,) omnibus præferuntur. Controversia inter Rapinum, & Sodalem ejus, Franc. Vavassorem, de illius Scripto, Literaria.* 4. *Latinus Artis Poeticæ Scriptor, Q. scil.* HORATIUS FLACCUS, *cujus etiam Censores, Vindices Interpretes & Exegetæ, recensentur.* 5. *Græculi Ævi Medii, Anonymus Certaminis Homeri ac Hesiodi Scriptor, & Isaacus ac Johannes Tzetza. Latini Recentiores, Macarius Mutius, Camers.* 6. *Jul. Cæs. Scaliger, cui Plagium à Casp. Barthio, Editionibus autem ejus Genevensibus Falsi & Hæreseos Crimen à Possevino, frustra intentatur.* 7. *Jac. Pontanus, Gerb. Joh. Vossius, Laur. le Brun, Jac. Masenius, & aliquot Hispani.* 8. *Hispani de Comœdia & Tragœdia Scriptores, qua occasione adversus Nicol. Antonium, Comœdiam Hispanicam, ejusque præcipuum Instauratorem. Lupum Felicem de Vega, Græcis atque Latinis Comicis Tragicisve Veteribus præferentem, fuse disputatur, nec*

Digitized by Google

tamen vera istius laudes reticentur. 9. Scriptores de Poesi Dramatica Galli ac Itali, Pet. præsertim Cornelius, Novator & Jason Denores, Antiquorum Hyperaspistes; cujus Litium de Tragico-Comœdiis modernis cum Joh. Bapt. Goarino Historia, e Thuano reperitur, addito Niciæ, Comœdiæ Nicol. Machiavelli, Elogio. 10. Alii de Dramatica Poesi Scriptores, Joh. Dryden, Joh. Meursius, &c. Controversiæ, Dan. Heinsio, ob Fabulas Ethnicas Sacris, in Herode Infanticida, immistas, a Joh. Ludov. Balzacio motæ, Scriptorumque Utriusque, nec non Claudii Salmasii & Joh. Croji, quibus ista ventilata est, Eristicorum, Historia, adjectis Æg. Menagii & Autoris Judiciis. 11. De Satyris Scripta Franc. Robortelli, Is. Casauboni, Dan. Heinsii, Ezech. Spanhemii, Nicol. Rigaltii. 12. Artis Epigrammaticæ Scriptores, Thom. Correa, Car. a S. Antonio, Nicol. Mercerus, Franc. Vavassor, Jac. Masenius, &c. 13. De Epico Carmine Mambrunus, Torqu. Tassus, le Brun, Ren. le Bossu, &c., De Elegia Thom Correa; De Eclogis Ren. Rapinus & Æg. Menagius. 14. De Poematum Cantu & Rythmis Is. Vossius & Arius Barbosa: De Furore Poetico Pet. Petitus & Joach. Fellerus. 15. De Imitatione Poetica Bernh. Parthenius & Casp. Barthius. De Furtis Poetarum & Similibus Cogitatis, Antiades & Ægidius Menagius, ipse Plagiorum talium ab Adr. Bailleto insimulatus, contra quem in AntiBailleto se defendit. Dion. Longini & Autoris de his Judicia. Speronis Speronii in explicandis Scriptoribus obscurioribus Versutia. Monitum de Oratoribus a Poeta legendis. 16. Inter Autores, qui Syllabarum Quantitates collegerunt. Sam. Glonerus & Ol. Borrichius eminent. Magnorum Virorum in Metro Errores a Casp. Barthio, aliisque notati. 17. Mythologiæ Poeticæ Scriptores, Lil. Greg. Gyraldus, Gerh. Joh. Vossius, Nat. Comes, Henr. Schævius, Franc. Pomey, Jac. Masenius, Ezech. Spanhemius, Rob. Stephanus (Raph. Volaterrani Plagiarius,) Car Stephanus, a Thoma Reinesio & Nicol. Loydio emendatus & auctus. 18. Georg. Chœroboscus de Tropis Poeticis. 19. Collectores Phrasium & Epithetorum Poeticorum, tam Græcorum, quam Latinorum, varii. Consilium de ratione concinnandi Lexici Poetici. 20. Scriptores aliquot de Vernacula variarum Europæ Gentilium Poesi. 21. Philautia Poetarum a Jac. Gaddio & Casp. Barthio notata, ab Æg. Menagio defensa.

1 ABsoluta Eloquentia Soluta ad ligatam accedimus; quæ, ut antiquitate illam, nemine contradicente, multis etiam seculis anteit: ita dignitate profecto etiam haudquaquam illi tantillum concedere est existimanda: Ecquis enim nescit, omnem Veterum sapientiam, omnem Philosophiam, atque Theologiam, in Poetarum Scriptis reconditam fuisse? quis Tragœdiæ Veteris gravem in coërcendis emendandisque hominum animis vim? quis Comœdiæ non festivos minus & acres, quam salu-

ſalubres ad perfricanda Vitia Spectatorum, ſales? quis Epopœiæ ingentia ad virtutem, etiam in Heroum animis, incitamenta ignorat? Civilemque prudentiam, & ſubactiſſimam moralis Philoſophiæ, quandoque & Phyſices, peritiam, omnisque demum eruditionis multivarium apparatum uno quandoque poëmate delitiſcentem? Ut jam de Elegantia poëmatis nihil dicam. Certe, quanquam acriorem illum Jul. Cæſ. Scaligeri, indignantis, fervorem meum non faciam, qui *ne in hominum quidem cenſu reponendos* putarit, *qui Poëtarum lectionem damnent, agreſtes atque aſpero ſupercilio brutos homines:* tamen, nulla ratione detractoribus Veterum Poëtarum, ipſiusque adeo Poëſeos, accedendum ſerio, atque haud invitus, ajo. Fruſtra enim abuſus hic adducuntur, qui, hominum improborum ſcelere, ne è ſanctiſſima quidem noſtra Theologia abſunt, ceteras vero artes humanas omnes late pervadunt. Sed non opus eſt, ut hic Poëtices Apologiam ſcribamus, quam tot ſummi Viri ſatis jam defenderunt; & cui propria virtus inſtar clypei eſt, inanes Calumniatorum ictus impune excipiens confringensque. Scripſit, ut è plurimis unicum nominemus, adverſus iniquos illos hoſtes Poëticæ, Orationem elegantiſſimam Joh. Caſelius, de Arte Poëtarum inſcriptam, quam ut ſunt omnia ejus Viri plane eximia, legiſſe non pœnitebit. [Nuperrime vero novus præſtantiſſimæ Artis accuſatur, DI magno apparatu, in ſcenam prodiit, *Tanaquillus Faber,* Tanaquilli illius celeberrimi filius, quod mirere, Annæque Daceriæ germanus frater. Hunc, neque inſtitutio Patris, neque ipſa Poëtarum lectio, nec eruditiſſimæ Sororis exemplum, dimovere potuit, quo minus *de Futilitate Poëtices* futilem librum ſcriberet, Amſtelodami A. 1697. in 8. editum; quem legere profecto non poſſis absque tacita admiratione, qui in hæc frigida delabi Vir doctus potuerit: adeo nihil contra Poëticen in medium affert, de qua tamen loqui inſtituit: Poëtas ſolum ubique, & utplurimum præter rem, carpit, cete ſemper ἀπροσδιονύσως. Nec dubito, quin Daceria, ſi fratris librum legerit, jure etiam ſit uſurpatura illud Juliani: ἔγνων ἀνέγνων, κατέγνων.]

Miſſis autem his intempeſtivæ κρίσεως Autoribus, ad eos Scriptores accedamus, qui Artis præcepta tradiderunt. Primus omnium, qui glaciem in difficili argumento fregit, &, cum ante ſe neminem habuerit, viam feliciſsime invenit, poſterisque ſtratam egregie reliquit, ARISTOTELES eſt; quem etiam communi conſenſu eruditi primam tenere ajunt: præcipue, cum ex antiquis Græcis unicus etiam ille ſit, è Latinis Horatius non ſane melius Ariſtotele artem Poëticam explicuiſſe dici queat. Non ignoro equidem, multis rem creditu impoſſibilem videri, Philoſophum, qui meris ſpeculationibus per omnem ſuam vitam deditus fuit, nunquam ipſe Poëta, nunquam theatri praxin expertus, ſcribere tamen cum laude de Poëſi, ac

de tragœdiæ ratione aliquid potuisse. Alii mancum esse opus queruntur, maximaque sui parte temporum injuria mutilatum, ut adeo nihil perfecti ex residuis velut laciniis hauriri possit. *Aristotelis Commentarii,* inquit in præfatione suæ Poëtices Jul. C. Scaliger, *mutili sunt, ne quid liberius excidat nobis.* Jac. Gaddius *Tom. I. Scriptor. Non-Ecclef. p. 42. Licet Poëtica Aristotelis, quæ nunc extat, imperfecta sit ac mutilata; præterea subobscuris & parum firmis aliquando fundamentis subnixa, tamen duo de ea facultate volumina conscripserat, forte meliora & pleniora.* Taceo alios, qui idem sentiunt, & quorum numerus haudquaquam exiguus est. Enimvero, uti prius illud ἔγκλημα, quod proferebamus, solidissime Andr. Dacerius abstergit, ostenditque, Poëticen è Philosophia ortam, adeoque illius tractationem plane non esse ultra terminos Philosophi; dein multo esse ferendo de arte aliqua judicio aptiorem haud raro, multoque ad præscribendas regulas magis perspicacem, qui solidis speculationibus intima ejus perscrutatur, quam qui, dum artem ipse exercet, citius suorum fœtuum amore in transversum rapi ac cœcutire potest: ita, quod posterius attinet, non eadem omnium Doctorum mens est. Certe Nicius Erythræus Federicum Bonaventuram ostendisse refert, Aristotelis Poëticam non esse inchoatam aut mancam, sed absolutam & perfectam, si unicus tantum locus excipiatur, *Pinacoth. I. p. 276.* Idem alii censent. Quicquid autem ejus sit; ea profecto, quæ ab Aristotelis Poëtica residua nobis sunt, adeo bona sunt, & adeo è naturæ ipsius penetralibus hausta, ut meliora dari vix possint, atque ut non solum tragœdiæ, sed & Epopœiæ, ratio accuratissime explicetur.

3 Atque hinc etiam certatim à Viris doctis edita Aristotelis Poetica Latine, Italice, Gallice, Hispanice versa, notisque illustrata est. Separatim illam Græce edidit Aldus Venet. 1508. in fol. Græco Latinum adjecit, suosque addidit Commentarios Franc. Robortellus, Florent. 1548. fol., qui Basileæ postmodum apud Hervagium A. 1555. denuo impressi sunt. Post hunc idem opus in se susceperunt: Vincent Madius, Brixianus, & Barth. Lombardus, Veronensis; cum quorum Commentariis Aristotelis Poëtica prodiit. Venet. A. 1550., Petr. Victorius, Florent. 1573. fol. Ant. Ricobonus Venet. 1579. in 8: Dan. Heinsius qui Versionem recensuit & notas adjecit, Lugduni Batav. 1610. in 8. Idem in Dissertatione de Tragœdiæ constitutione Lugduni Bat. 1643. in 12. edita, Interpretem Aristotelis egisse dici potest. Paulus Benius, Eugubinus, Commentarium itidem Græco-Latinæ Aristotelis Poëticæ adjecit, & Platonis poëticam insuper ex ejus Dialogis collegit, Venet. 1616. Italice illam vertit & Commentariis illustravit Ludov. Castelvetro, Mutinensis, Basil. 1576. & 1582. liber mortem Autoris editus est; ipse enim an. 1571. ex hac vita migravit; Alium Commentarinm Italico idiomate scripsit in Aristotelem Alex. Piccolomineus Venet. in 4.

A.1575.

A. 1575. Præterea Aristotelis librum eundem explanandum sibi sumserunt Franc. Patricius libro, cui titulus: *Della Poetica la Deca Historiale, & la Deca Disputata* (prodiit Ferraræ A. 1584.) Ant. Sebast. Minturnus, Episcopus Uxentinus, libris VI. de Poëta Venet. 1559. in 4. editis. M. Ant. Majoragius libro simili, & M. Hier. Vida in libris III. de Arte Poëtica ad Franciscum, Delphinum Franciæ, Francisci Regis F., Basil. 1514. in 8. de quo Jul. Cæs. Scaliger: *prudens ille quidem multa bene monet, quibus cautior Poeta fiat, verum factum jam instruit, ut perficiat.* Demum Gerh. Joh. Vossius, in libris suis Institt. Poëtices, nihil aliud ferme quam Aristotelis Scholiasten egit. Verum, è tanta Commentatorum copia neminem tamen pro dignitate Aristotelis librum explicasse, celebris Poëta Gallus, Pet. Corneille, asseveravit, doctos quidem interpretes illos fuisse non negans, sed dum Grammaticos potius aut Philosophos agerent, illos id, quod Poësin inprimis attinet, & theatri rationem, utplurimum neglexisse, ait. Etsi vero non undiquaque vera locutus sit Cornelius, uti postea dicetur; attamen in iis, quos recensuimus, interpretibus Poëticæ Aristoteleæ multa moneri posse, alii quoque Viri docti observarunt. Ren. Rapinus, qui & ipse, post tot alios, libro Aristotelis, quem in hoc genere longe perfectissimum judicat, lucem suis meditationibus (*Reflexions sur la Poetique*) afferre, neutiquam vilipendendo, conatus est, speciatim, in præfatione sui libri, quid in unoquoque Commentatorum Aristotelis desideret, exponit, digna omnino, quæ huc apponatur, censura. Ita vero ille: postquam superiore seculo allatam Constantinopoli, Aristotelis Poëticam commemorasset: *Il s' eleva alors une foule de Commentateurs, qui écrivirent sur cette Poëtique, Dont les premiers furent Madius, Victorius, Robortellus, qui interpreterent assez literalement le texte de ce Philosophe, sans entrer fort dans son esprit. Ceux cy furent suivis de Castelvetro, de Piccolomini, de Beni, de Riccobon, de Majoragius, de Minturnus, de Vida de Patricius, d' André Gili, de Vossius, & de quantité d' autres. Mais Vossius a commenté Aristote en pur Scholiaste, Gili en Rheteur, Patricius en Historien, Vida en Poëte, qui veut plaire plus qu' instruire, Minturnus en Orateur, Majoragius & Riccobon en Dialectique, Beni en Docteur, qui a le jugement sain, quand il ne s' agit pas de l' honneur de son pais. Car il comparé mal-à-propos l' Arioste à Homere, & le Tesse à Virgile, dans un traité, qu' il en a fait exprés. Picolomini & Castelvetro l' ont fait en Critiques fort habiles, & mieux que les autres. Picolomini traite Aristote plus honnêtement que Castelvetro, lequel est un esprit naturellement chagrin, qui par une humeur contrariante se fait une loy de trouver toujours à redire au texte de ce grand homme, qu' il embarralle d' ordinaire en l' expliauant. Apres tout, c' est le plus habile de tous les Commentateurs de la Poëtique d' Aristote, & celuy, dans lequel il y a plus à apprendre.* [Hæc Rapinus non sine magno judicio: sed qui tamen & ipse, cum suo libro, e quo ista excerpta sunt, virgulam Censoris alius, non minus in omni

Digitized by Google

literarum cultiorum genere verſatiſſimi, ſuique adeo ſodalis, experiri neceſſe habuit. *Franc. Vavaſſorem* ajo, quem Rapini librum, editis Animadverſionibus (*Remarques ſur les Reflexions*) A. 1675. caſtigaſſe refertur in Menagianis, Editionis ſecundæ, (in prima vero Editione male dicitur liber de Epigrammate oppoſitus Rapino, quem errorem in Editione altera editor correxit.) Librum tamen ipſum non vidi, quod ægerrime fero: neque enim vulgare quicquam ab eo viro expecto. Non ingratum erit autem, ut puto, totam litis ejus Hiſtoriam lectori è Menagianis apponere. Ita igitur ibi: *Le P. Rapin a eu de grandidemeslez avec le P. Vavaſſeur au ſujet du livre des Reflexions ſur la Poëtique d'Ariſtote, qu'il fit imprimer chez Mugule, ſans y mettre ſon nom. Le P. Vavaſſeur, qui n'etoit pas contant de lui, mit au jour peu de temps apres des* Remarques ſur ces Reflexions, *dans lequelles l'Auteur reflexit, qu'il feint de ne pas connoitre, eſt fort mal mené. Le P. Rapin fit grand bruit, & ſe plaignit hautement du procedé de ſon confrere: qui répondit, qu'il ne devoit s'en prendre qu'à lui-méme, & que s'il eut eu dit, qu'il étoit l'Auteur des* Reflexions, *jamais il n'auroit écrit contre. Le temperament, que l'on trouva pour accommoder ces Peres fut de ſupprimer les Remarques du P. Vavaſſeur, ce qui ſe fit par l'autorité de Mr. le Premier Preſident de Lamoignon: de ſorte, que ce livre, qui eſt imprimé chez Billaine en 1675, & qui ne contient que 141. pages, eſt devenu fort rare.* Conf. Dictionarium Hiſtorico-Criticum Eruditiſſimi *Bailii Tom. II.* p. 934, qui diverſitatem Editionis Menagianorum obſervat. Ceterum lenire dolorem Vavaſſoris non viſi poteſt Verſio Gallica Poëticæ Ariſtoteleæ omni ex parte nitidiſſima, uberrimisque & eruditiſſimis notis affatim inſtructa, quam Clariſſimo Andr. Dacerio, Annæ Fabræ marito, debemus: quamque Pariſiis primo excuſam Belgæ nuper A. 1692. repetiverunt. Nihil illo libro accuratius, nihil magis in hoc genere exaſcitatum, ſeu rem ipſam, ſive dictionem ſpectes. Summo cum judicio expendit omnia, examinat, exemplisque uberrimis illuſtrat. Sane Tragœdiæ Conſtitutionem melius poſt hunc exponi poſſe, vix crediderim. Epopœiæ leges curavit equidem, cum Ariſtotelis verba id vellent, ſed tamen in his non tam ſcrupuloſe fuit ſollicitus, quam in tragœdia: ut qui noſſet, Viri doctisſimi Renle Boſſu librum, Autore ſuo, totoque Orbe literato dignisſimum, de Poëmate Epico omnem jam prope materiam dicendi de Epopœia ſurripuiſſe: tantoque cum ſucceſſu ſcriptum, ut melius omnino non poſſit; nec meſſis poſt tam amplam ſegetem, ſed Spicilegium ſolum ſuperſit. Inter Commentatores Poëticæ Ariſtotelis, Dacerius Pet. Victorium ceteris antefert, ut eruditione & accuratione, prudentiaque, præſtantem. Caſtelvetro autem adeo nihil tribuit, ut tum dicat fuiſſe bonum Interpretem, ſi Virtutes Interpretis omnes invertas: neque enim theatri leges ſciviſſe, nec affectuum neque characterum habuiſſe peritiam, nec rationes Ariſtotelis nec methodum,

consi-

considerasse, nec tam ad explicandum, quam ad contradicendum fuisse intentum: hominem multæ quidem lectionis cetera, nec sane rebus bonis in suo Commentario destitutum, sed quas quæsivisse tanti non sit: cum, præpostero suæ gentis amore, ad κρίσιν de Poësi ferendam plane inhabilis videatur. Meminit præterea Dacerius Mesnarderii Poëticæ: *la Poëtique Françoise de la Mesnardiere:* quam, etsi in aliquot Aristotelis Capita vicem Commentarii sustinere posset, ut indignam & nimis sterilem temnit. Laudat Abbatis Aubignaci librum, qui inscribitur *la Pratique du Theatre*, eumque priore infinities meliorem judicat, magis tamen Aristotelis supplementum, quam Commentarium. Mihi ut horum duorum neuter visus est, ita nec addo de iis quicquam. Tertium tamen, quem æque non vidi, Interpretem Aristotelis addo Hispanum, Joh. Antonium Gonzalez de Salas: cujus *Illustracion à la Poëtica de Aristoteles* Nic. Antonius memoratus. Italumque alium Josephum Baptistam, cujus Commentarium in Poëticam Aristotelis ineditum, & Autoris manu Italice scriptum servari, Laur. Crassus autor est, in Elog. P. I. p. 341.

Post Aristolem, è Veteribus de Arte Poëtica scripsit HORATIUS: quamvis fere dubium nullum sit, ab ipso titulum præfixum non esse, sed à librariis demum, aut verius à Criticis. Ipsam vero illam artem sine omni arte esse scriptam, Satyræ similiorem, olim Jul. Cæs. Scaliger judicavit: cui consentit ex parte Casp. Barthius, *Adverf. lib. XXXVII. c. 6.*, minime Huratium perfectam artem numeris includere voluisse arbitratus, alioqui frigidum artificem: sed more suo vagabundum docere, quæ obveniebant, quasi ludendo voluisse, parum sollicitum de iis, quæ Grammatici dicturi videbantur, quæque nunc à Criticis extundantur. Similia habet Barthius *lib. XLII. c. 22.*, ubi Scholia quædam in Artem Poëticam Horatii, è MSS. veteribus eruta (sed non magnopere æstimanda) publicat. Enimvero, ut jam supra, cum de Horatio inter Latinæ linguæ Autores ageremus, meritum est, immitem Scaligeri Censuram esse, præter alios, egregie à Bernardo Parthenio confutatam rejectamque: ita Barthium non est quod multis hic confutemus: cum id nostri instituti ratio non ferat. Commentatores Horatii sollicite recenset Spachius *in Nomenclatore Philosoph. p. 85.*, quo in loco plures etiam de Arte Poëtica scriptores commemorat. Retulimus ommentatores Horatii & nos supra, cum de Horatio inter Latinæ linguæ Scriptores ageremus: quibus nunc adjungimus Franc. Luisinum, Italum, cujus in Artem Poëticam Horatii Commentarium Venet. 1554. in 4. editum habemus: aliosque item Hispanos Lusitanosque, quorum notitiam Nicol. Antonio debemus. Sunt hi Achilles Statius, Lusitanus, cujus in Artem Poëticam Horatii liber Antvverpiæ 1553. excusus est. (Nescio autem, quid sibi velit,

quod

quod in titulo apud Antonium additur, *ex fontibus Græcis:* ni forte consultum simul è fontibus Aristotelem id significet.) Franc. Cascales, à quo Ars Poëtica Horatii in methodum redacta Valentiæ 1659. prodiit. Thomas Correa, Lusitanus, æmulus & æqualis Mureti, cum quo eodem tempore Romæ bonas literas docuit: postmodum Bononiæ: olim Jesuitarum sodalitio addictus, sed quod deseruit, & aversior semper ab eo fuit. Is Explanationes in librum Horatii de Arte Poëtica Venet. 1587. in 8. edidit, præter alia ad illustrandam ornandamque Poëticen facientia, de quibus paulo inferius suo loco. Fuit quoque qui Hispanico Carmine Artem Poëticam Horatii exprimeret, quam deinde cum variis Carminibus suis, sub titulo *Arte Poëtica Espannola* edidit, Vincentius de Espinel.

5 Hæc de antiquioribus Artis Poëticæ Scriptoribus: Plures enim non habemus. Nisi forte forte quis isthuc trahat Homeri & Hesiodi Certamen Ludicrum à nescio quo recentioris ævi Græco confictum, quod primum Henr. Stephanus A. 1573. in 8. Græce & Latine edidit: postmodum Dan. Heinsius pulcerrime Editioni Hesiodi, à se A. 1603. in 4. datæ, absque tamen Latina versione, annexuit. Verum, qui inde Poëticam artem hauriendam putat, fallitur profecto Posses vero huc rectius referre Isaacium & Johannem Tzetzas fratres, quorum ille in Accessu ad Scholia in Lycophronem, λίαν κάλλιςα καὶ φιλοτιμότατα, ut frater ait, de Poëmatum atque Poëtarum differentiis egit: hic vero tum peculiari libello, jambis extemporaneis, i. e. Versibus Politicis, scripto, tum strictim, & per summa capita, in præfatione ad Scholia sua in Hesiodum, idem Argumentum tractavit. Sed & in omnibus prope Græcis Scholiastis quamplurima ad Artem Poëticam apprime facientia reperiuntur. E recentioribus, sub initium seculi superioris, MACARIUS MUTIUS, CAMERI Eques, librum edidit de ratione scribendi Poëmata: quem Ant. Possevinus suo de Poësi Tractatui, de quo mox, addidit, una cum exemplo Poematis sacri, de Crucis victoria, seu de Triumpho Christi: quod alias Basileæ & Coloniæ prodierat. Fuit Mutius Amicus Angeli Politiani, ad quam Epistola ejus extat lib. 7. Epistolarum Politiani; ut jam olim Lil. Gyraldus annotavit.

6 Post hunc memorandus, ceterisque adeo præferendus omnibus est, JUL. CÆSAR SCALIGER, cujus libri de Re Poëtica, multoties Parisiis, Genevæ & Heidelbergæ editi, divini sunt: neque enim solum omnia Carminum genera percensentur inibi & explicantur, sed & ipsimet Veteres ac recentiores Poëtæ sub examen vocantur. Non nescio equidem, Scaligerum, cum hac Poëtice sua, plagii reum agi; & Barthium, in suis ad Claudianum notis p. 971. referre, surreptam esse à Scaligero materiam ejus libri omnem Lud. Cælio Rhodigino, præceptori suo, & trans Alpes latam postea,

postea, sub Scaligeriano nomine perperam prodiisse, cum Rhodigino adscribi debeat. Cujus relationis Autorem Barthius Qu. Sept. Florentem Christianum, in hujus notis ad Aristophanem, laudat: & motus ea re Thomasius Scaligerum plagiariorum Catalogo inferre non dubitavit, *Diss. de Plag. Liter. §. 537.* Enimvero, ut res ipsa mihi plane suspecta est, & crimen ex invidia potius confictum, quam è rei veritate intentum, videtur: ita sane mirabor Florentem Christianum, si id ipsum negare ausit. Etsi enim ejus notas in Aristophanis Comœdias, quæ post mortem illius prodierunt, nunc non anxie perquisiverim: habeo tamen prolixas, quas ipse edidit, notas in Aristophanis Irenam, Paris. A. 1589. in 8. publici juris factas: in quibus non solum toties cum elogio Scaligeri mentionem facit, quoties ejus nomen ponit, sed & ipsum de Re Poëtica opus *Divi Jul. Cæsaris Scaligeri opus perfectissimum vocat.* Alibi p. 11., postquam de nonnullis ad Comœdiam pertinentibus dixisset, ait: *Hæc aliaque similia qui certius & clarius intelligere volet, Hephæstionem, eruditissimum Grammaticum, legat, vel potius J. C. Scaligeri libros de Poëtica. Sane enim maximi illius herois ingenium vetustatem æquat, posteritatem & novitatem omnem superat: sed, quod miserum est, pauci sunt adhuc, qui ejus scripta aut legant, aut intelligant. Eum ego quotidie miror & miror magis: imo erit ille mihi semper Deus. Quidni enim hoc autumem de Clarissimo Viro, cum Philosophus ille σκοτεινὸς de humili & obscuro loco dixerit: Etiam hic sunt Dii?* Anne putes hæc de Scaligero, mortuo jam, & à quo cur sibi timeret nil quicquam habuit, dicturum fuisse Florentem, si pro turpi plagiario habuisset? an credibile est, eum *Dictatorem literarum; maximum Heroëm; Principem non solum Veronensium, sed omnium Criticorum, quorum interest vacare Musis: &, si Veteres etiam adducas, uno tantum Aristotele minorem* vocaturum fuisse, tum, cum de ejus Poëtica loquitur, si pro alieni laboris nefario usurpatore, & messore messis alienæ habuisset? Mihi sane id non videtur. Adeoque, aut fefellisse memoriam Barthium allegantem dicendum est: aut sibi cum sua accusatione minime constare Florentem: vel demum intrusam esse notis illius ab aliena manu pericopen, quæ ejus non erat. Quicquid demum ejus sit, à Scaligero tam turpe plagium esse commissum, ni liquidius demonstretur, non credo. Aliud crimen, non ipsimet quidem Scaligero, ejusve libro, prout ab ipso scriptus est, sed tamen Editionibus Poëtices Scaligeri Genevensibus, movet Anton. Possevinus *in libro de Poësi & Pictura, Ethnica, humana, fabulosa, collata cum honesta & Sacra:* (qui liber Lugduni A. 1595. in 8. & prætera Romæ alibique, editus est, pars etiam illius Bibliothecæ Sanctæ adjecta) hæreseos scilicet, quod mirere: queritur enim, multa esse ab Hæreticis Genevensibus inferta, quæ fidem Catholicam labefactent; nonnulla etiam ad artem ipsam spectantia. Parisinam vero Editionem ab his Emblematis

hæreticis liberam esse ait: & rationem corruptionis expositurus: *Eo proclivius*, inquit, *errores haeretici in opera Scaligeri irrepserunt, quod apud Joh. Crispinum Calvinianum primo* (A. 1561.) *editi sunt, licet locum suppresserit, ut venalia magis essent exemplaria: cum & qua Rob. Constantini, Medici, ad eundem Job. Crispinum de Scaligeri libris inserta est epistola, post ejusdem Scaligeri ad Sylvium filium praefationem, tollenda sit, nec ipse Crispinus à Senatu Parisiensi edendi eos Poëtices libros facultatem exprimere potuisset, nisi Lugdunensis typographi Ant. Vincentii, opera & nomine abusus fuisset. Quare & privilegium, & quod subjectum est, Franc. Beraldi Epigramma Graecum, tum in Scaligeri, tum etiam in ipsius Crispini, hominis pestilentis, laudem scriptum, pari cura ex hoc opere eximendum est.* Ingenue fateor, me hæc multo etiam minus credere, quam priora. Vix enim est, ut quisquam Poëticæ Theologica, præter Autoris mentem inserere voluisse credi possit: &, quod cetera attinet, non tulisset Jul. Cæsaris filius, Jos. Scaliger: tantus Criticus, tantusque patris hyperaspistes: quem hæc talia fugere non poterant. Quæ vero de expresso fraude privilegio Bibliopolæ Possevinus refert, haud invitus concesserim. Est hoc enim his hominibus familiare. Ceterum, quod *κρίσιν* Scaligeri concernit, non semper illa probanda est, quippe audacior haud raro & tantum non temeraria: id quod ex ejus judicio de Statio manifeste patet, quem nimiis laudibus extollit: ut de iis nil dicam, quæ in contemptum Homeri & Horatii affert, & quæ ab aliis confutata alibi indicavimus.

7 Habet interea eam gloriam sibi propriam Scaliger, quod primus & unus omnem Poëtices rationem doctissime explicuit, quod ne quidem post illum quisquam tentavit. Nam quæ *Jac. Pontanus* habet in institutionibus Poëticis, Ingolstadii 1597. editis: quæ item Gerh. Joh. Vossius in Libris III. Institut. Poeticarum, etsi non contemnenda sint; his tamen utique non sunt comparanda: sed plane alius generis præcepta. *Laurentius le Brun*, in Eloquentia Poëtica, non tam methodica & ornata de rebus Poëticis præcepta, quam nescio quos Locos Communes & Exempla Poëtica, ex aliis conscripsit potius, quam ipse scripsit, quæ tamen usui esse possunt, *Jac. Masenii* Palæstra Eloquentiæ Ligatæ præ ceteris mihi sese probat: quod commoda methodo utatur, præcipua, quæ apud alios inveniuntur, colligat, tum observata & notata alia, quæ alibi non invenias, ponat, semper allatis in medium exemplis. Fuerunt etiam Hispani, qui hanc artem in formam præceptorum redigere laborarunt. Ut enim de *Thom. Correa*, de quo paulo ante dictum est, oratione de Antiquitate dignitateque Poëseos, & Poëtarum differentia, Romæ in Gymnasio Sapientiæ habita, editaque à Ludov. de S. Francisco, non dicam: Artem Poëticam justo volumine tradidit Polygraphus ille nequaquam ineptus, *Franc. Macedus*; Sed quam lucem non

non vidisse, P. I. c. 22. Polyhistoris, ubi Catalogum operum Macedi exhibemus, monitum est. Hispanico sermone de Arte poëtica librum scripsit *Emanuel Faria de Sousa*, cujus Nic. Antonius meminit: qui & Ludov. *Alphonsum de Carvallo* refert librum edidisse de dignitate & præstantia Poëseos, omnique eo, quod ad artem illam pertinet: titulus est: *Cisne de Apollo, de las excellencias y dignidad, y todo lo que al arte Poëtica y versificatoria perteneçe. Medinæ 1602, in 8.* Ut jam Petri de Salas libellum de Arte Poëtica, ineditum, prætereamus. Philosophiam antiquam Poëticam concinnavit, editque Madriti A. 1596. in 4., Alph. Lopez, Pintianus, lingua Vernacula; inqua & Carmina quædam scripsit, sed misera: Antonio referente.

Iidem Hispani, in Comœdiæ quoque & Tragœdiæ ratione explicanda mire solliciti fuerunt. Quandoquidem non solum is ipse, quem Aristotelis Poëticam Commentario illustrasse supra diximus, *Job. Ant. Gonzalez de Salas Novam* quoque *Ideam Tragœdiæ* publicavit: & Dialogos omnem histrionicam Comœdorum artem complectentes, sub titulo *Viage entretenido*, Madriti 1583. editos in 8., Celebris Hispanorum comædus, ac inter primos gentis illius numerandus *Augustinus Roxas*: quibus etiam *Josephi Pellizerii de Salas Idea de la Comœdia de Castilla* addi potest: sed & eousque longo cultu productam putat Hispanam comœdiam Nicol. Antonius, ut, ipso judice, non vulgarium solum linguarum omnes Comœdiæ (nimis enim hoc parvum foret.) sed & Græcorum Latinorumque celebratissimæ illi, loco decedere non dedignentur. Si quæras, unde tantum dignitatis accesserit Hispano Dramati, & quis præcipuus ejus artifex? LUPUM (Hisp. Lopez.) FELICEM DE VEGA CARPIO tibi memorat, quem totam propemodum Divinam auram adeo sibi incubantem habuisse persuasus est, demonstrasseque prodigiosa illa copia & facillitate versus ingenio & urbanitate plenos fundendi; *ut tota, quanta est, antiquitas, ne dum proximiora retro Secula, quem Lupo comparent, se non habere necessario fateri debeant. Huic*, inquit in præfatione, *debetur Comœdia Hispana: in qua, compensatis nonnullis levioribus vitiis, cum majoribus pluribusque virtutibus, absque controversia regnamus.* Enimvero, ut negandum non est fuisse, in pangendis Versibus Vernaculis, præ omnibus Hispanis popularibus suis, felicem Lupum, cujus non ingenium minus natura ad Poësin aptissimum, quam immensa, & inexhausta versus fundendi vis, multorum admirationem excitavit (Ecquis enim non stupeat, cum, præter Epica Carmina, ceteraque varia prope innumera, quæ composuit, ab illo scriptas 1800. Comœdias, Sacras actiones 400, legerit? ita sane, neque Græcis illum esse, nec Latinis Gallisve, sine discrimine præponendum, res ipsa & Antonius ipse dicant. Nam, quod artem ejus Poëticam attinet, quam novam vocat, & quæ in Epicis Comicisque plane ab Aristo-

tele esse recedendum, novaque insistendum via, suadet, adeo illa Hispanis, at quantis Vegæ admiratoribus, displicuit, ut ne quidem inter Opera ejus admitterent una excudendam prout Rapinus in præfatione ad suas de Poëtica meditationes refert. Ipsas vero Comœdias, omnes Veterum prætergressas leges, effrenesque adeo, quis laudet, aut quis optimis anteponendas existimet? Audi Antonium. *Præter quamplures fictarum actionum repræsentationes, in quibus continebat se usque ad eum Comædia, nil ferme historia cujusvis generis, seu Græca, seu Latina, seu barbara, ac multo magis Hispana, celebrioris cujusquam eventus nota impressum habet, quod particularis Comœdiæ argumentum Lupus non fecerit. Idcirco minime ei vitio verti debet, quod, Veterum prætergressus leges, licere sibi existimaverit quascunque res & quomodocunque in theatrum invehere, historicis fabulosa, Comicis tragica, ridiculis seria, miscendo: ita, ut nullum socci & cothurni discrimen, nullæ intervallo temporis ac personis theatralibus præscriptæ leges liberum frenarent spiritum: dum tantum placeret populo, actionum hujusmodi vero Censori.* Mirabor, si rudis plebs optimus fabularum atque verus Censor est: si hoc virtus Poëtæ est, neglectis legibus, imo summis miscendo assensum vilis popelli quærere: si vitium non est socci & cothurni, i. e. Comicæ tragicæque actionis, discrimen tollere? Non sane video, qui non eodem jure possis loquacem rabulam, ad auram plebis captandam unice suis fucis intentum, & nescio quibus verborum sublimium lenociniis, in tenui charactere, pueriliter lusitantem, optimo Oratori præferre. Quanquam nolim profecto quicquam existimationi Vegæ detrahere: nec eum tam promiscue omnia confudisse censeo. Nolo solum Veteribus tanto supercilio præferri. Interea lubens illud quoque confiteor, & Hispanis omnibus Poetis longe longeque præstitisse Vegam, & exteris haud immerito admirationi fuisse. Quapropter, cum anno 1635. Madriti septuagenario major decessisset, non solum communi Hispanorum Poetarum luctu deploratus est, quorum labores peculiari libro congessit Joh. Pet. Montalbanus, & sub titulo *Fama Postuma* Madriti 1636. in 4. edidit: sed & Italis ejus casus acerbus fuit; à quibus eodem anno emissus in lucem Venetiis liber est: *Essequie Poetiche overo lamento delle Muse Italiane in morte del Signor Lope de Vega Poeta Spagnolo.* Imo & Gallis ejus Poesin perplacuisse, partim Bohursius Jesuita in libro, quem vocat *la Maniere de bien Penser sur les ouvrages de l'Esprit*, passim; partim Anonymus Autor Gallus, qui, sub Belli atque Pacis inter Veteres ac Recentiores historica fabula descriptæ, schemate elegantissimam, utrorumque comparationem instituit, locupletes testes sunt.

9 Sed, ut ad Comœdiam ac Tragœdiam redeamus à Lupo, qui nos paulo diutius detinuit: illius rationem omnem, legesque & regulas, præter Dan. Heinsium, quem supra diximus, & Aubignacum, inprimis magno studio exponere atque illustrare aggressus est PETRUS CORNELIUS, primas

mas inter Gallorum Dramaticos omnium consensu, tenens. Is de Dramatica Poësi librum composuit, in quo non solum Veterum præcepta sibi enumeranda, aut etiam explicanda putavit. Sed invenit & ipse aliqua, abiitque subinde ab Aristotele in diversum. Non tamen, si Dacerium audire velimus, eo successu id fecit Cornelius, quem fortasse sibi promisit; nec naturæ ordinem, sed suum secutus genium dissensit à Veterum præceptis; sæpius præter rem tantum, ut, novis his, quas sibi formabat, regulis, suis forte erroribus subveniret. *Vid. Dacerii præfatio Aristotelis Poëtica, à se versæ, præmissa, & notæ,* in quibus id, quod in præfatione notaverat, argumentis variis probat atque illustrat. De Poëmatis Cornelii hujus paulo inferius mentio recurret. Ex Italis, qui plane mirifici alias sunt ludorum Scenicorum magistri, ut & ex ipsa Dramatum copia, & vel excentum locis Erythræi, constat, C. JUL. CAMILLUS *Ideam Theatri* lingua vernacula vulgavit, Florentiæ in 4. A. 1550. editam: sed qualis illa nescio, cum non viderim: non magis ac JASONIS DE NORES, natione quidem Cyprii, sed Professoris tamen Patavini librum, quem inscripsit *Trattato intorno à quei principii, cause & accrescimenti che la Comedia, la Tragedia, & il Poëma Heroico ricevono dalla Philosophia morale:* Patav. 1587. in 4. de quo sane libro multum bonæ frugis mihi promitto, cum Vir fuerit absque controversia Doctissimus. Ediderat jamdudum interpretationem ad Horatii Epistolam de Arte Poëtica, ex quotidianis Tryphonis Cabrielii sermonibus haustam, Venet. 1553. in 8., eratque animosus Veterum legum tragicarum comicarumque vindex, quas contemni ab Italis sui ævi non sine dolore animadvertebat. Quapropter & lites magnas aluit cum Joh. Bapt. Guarino, quas, cum memoratu dignæ omnino sint, & ad hoc pertineant institutum, verbis Thuani ad A. C. 1590., è libro 99. Historiar., referemus. *Inter alia, quæ scripsit, cum, de Poëtica differens, Tragi-Comœdias Pastorales, quæ hodie inter Italos usurpantur, tanquam monstra quædam, & nullo veterum exemplo, contraque Poëticæ priscæ leges, ab imperitis rei antiquariæ introducta exagitasset, Baptista Guarinus, lectissimus Eques Ferrariensis, qui sub id Pastorem Fidum, magno plausu ubique in Italia exceptum, ediderat, eum sermonem ad injuriam suam pertinere existimans, defensionem, sub nomine Verati, publicavit: quam Apologia contraria statim Denores refutavit. Sed, dum alteram defensionem meditatur Guarinus, morte minime fatali Denores concessit. Quæ nisi dilectissimi filii* (ob homicidium finibus Venetis ejecti) *calamitate fuisset præcipitata, alterius Verati lectione accelerari potuisse credita est: tanta si quidem vi eloquentia simul & asperitate, ac verborum amaritudine, in Jasonem invectus est Guarinus, ut Archilochum ipsum, in Lycamben jambos stringentem, eo scripto superasse passim jactaretur.* Quicquid autem sit de acerbitate Guarini, quæ rectius haud dubie omissa fuisset; in re ipsa plus Assectarum invenit per Italiam Guarinus, quam de Nores: cum & Trajanus Boccalini, in suis, facetissimis

juxta & acutissimis, *Relationibus ex Parnasso, Centur. I. Relat. 31*, sibi à perstringendo Noresio temperare non potuerit, sed, ut fastidiosum nimis, & præpostere nauseantem, traducat: & ubivis Drama Guarini triumphaverit; in alias quoque linguas, Gallicam & Germanicam, uti notum, plus semel translatum. Probe tamen hic teneatur: non esse credendum, ac si promiscue permisceri Soccus & Cothurnus possent, & Tragico-Comœdiæ qualescunque valerent. Imo vel maxime hic judicio opus est, & raro aliquid elaboratur, quod, si recte examines, recta incessisse via dici posset. Sane falli, quibus vetera sordent omnia, & qui tum demum perditam in dramatibus conficiendis operam ludi censent, cum antiquorum, sive regulas, sive exempla, presso pede exprimenda imitandaque sibi quis sumit, vel unus quoque Nic. Machiavellus demonstraverit: qui, cum aliquando Comœdiam plane ad morem Aristophanis, & juxta regulas Veteres, Italico sermone scripsisset, atque etiam Florentiæ repræsentasset; tantum meruit omnium hominum applausum, ut, Paulo Jovio *in Elog.* c. 87. teste, *illi ipsi ex persona scite expressa in Scena inducti cives, quanquam præalte commorderentur, totam inustæ notæ injuriam civili lenitate pertulerint: actamque Florentiæ, ex ea miri leporis fama Leo X. Pontifex, instaurato ludo, ut urbi ea voluptas communicaretur, cum toto Scenæ cultu ipsisque histrionibus, Romam acciverit.* Nomen illi comœdiæ fuit Niciæ, ut ex eodem Jovio constat. Sed inter Machiavelli opera non comparet.

10 Ex Anglis, qui, præ ceteris propemodum omnium gentium aliarum Poetis, ad Dramata perpolienda ita accedunt, ut Veteres Comicos Tragicosque præcipue sibi imitandos sumant, magni nominis Tragicus Poeta, JOH. DRYDEN, præcepta Dramatica composuit, *An Essay of Dramatik Poesius* inscripta, editaque Londini 1668. in 8., quæ recondita multa continent, & artem egregiam prorsus egregie, data velut idea repræsentant. Ceterum ad Tragœdiæ rationem & naturam rectius pernoscendam haud dubie multum quoque conducit JOH. MEURSII liber, quem inscribit: *Æschylus, Sophocles, Euripides, seu de Tragœdiis eorundem, Lugd. Batav. 1619. in 4.* vulgatus: necnon *Franc. Porti*, Cretensis, Dissertatio de Tragœdia, una cum ejusdem Prolegomenis in Sophoclem edita. *Jac. Micyllus* etiam, in Prolegomenis ad Euripidem, de tragœdia egit [& multo adhuc luculentius Vid. Cl. *Josua Barnes*, novissimus Euripidis Editor Cantabrigiensis, in præmissa Dissertatione de Tragœdia Veterum Græcorum, deque Scena & illius apparatu, nec non de Musica theatrica, deque Versuum Tragicorum legibus] *Henr. Stephanus* quoque de tragœdia Sophoclis Dissertationem scripsit. Pertinent etiam huc libri amœbæi, inter *Joh. Ludov. Balzacum*, ac *Dan. Heinsium* commutati, quibus Epicrisin adjecit suam *Cl. Salmasius*. Nota est historia. Cum Heinsius in *Herode Infanticida*, Tragœdia sua, Lugd. Bat. 1631. in 8. edita,

edita, Angelos & Eumenides, sive Furias, in eadem Scena in theatrum induxisset: Balzacius, qui existimaret, male in Fabula argumenti Judaici rem superstitionis Græcanicæ admisceri, Dissertationem Gallicam opposuit Heinsio, ad Constant. Hugenium scriptam, Paris. 1636. in 8. (postmodum inter Opuscula Balzaci in Belgio 1651. in 12. recusam,) & in ea errorem istum ita examinavit, ut & exempla similia Oratorum atque Poetarum produceret, & rationes, ob quas ferri non queat talis error, studiose congereret: multa insuper alia, ad Dramaticam rem facientia, admiscens. Verum, cum eodem Anno Heinsius, qui castigationem non ferens, nequaquam sibi silendum arbitrabatur, Balzaco Epistolam Apologeticam reposuisset: tum vero, arbitrium litis sibi sumsit Claud. Salmasius, scriptaque ad Ægid. Menagium Epistola omne hoc argumentum latius exsecutus est, & Heinsium cum sua Apologia non bene admodum exceptum dimisit, quippe cum quo tum, cum scriberet, apertas etiam inimicitias alebat. Etsi vero interea, dum apud Menagium Epistola per aliquot annos delitesceret, sopitis inter Salmasium Heinsiumque litibus, mitius nonnihil agi cœpisset: nihil tamen hoc impedire potuit, quo minus prodiret Salmasiana Epistola, Parisiis 1644. in 8. Auctore scilicet editionem sero deprecante: ut è *Sarravii Epistolis* liquet *p. 88.*, qui addit: *Poteram aliquando tenerum istum, & nascentem fœtum suffocare: ἀλλ' ὅτως ἀςεῖον εἶδον τὸ παιδίον, ut sine summa injuria & crudelitate non potuerim ei lucis usuram denegare.* Recusa, post Salmasii mortem, Epistola illa est in Belgio, & Epistolis reliquis ab Ant. Clementio annexa. Biennio, antequam Salmasi Epistola lucem adspexit, *Joh. Croji* liber pro Heinsio adversus Balzacum prodiit, non apposito quidem nomine Autoris, sed ἀνωνύμως: *Responsé à la lettre & au Discours de Balzac sur la Tragedie d' Heinsius, intitulee* Herodes Infanticida, 1642. Statim atque prodiit liber hic, cognovissetque ex Alex. Moro Sarravius Autoris nomen, res prodigio simillima videbatur, quandoquidem jam tum paratum habuit Crojus grandem librum, in quo acriter Heinsii Sacras Exercitationes perstringeret, & cujus pars postmodum etiam est Genevæ excusa. *Ergo*, ait Sarravius *Epist. p. 54.*, *quem Gallice, h. e. quasi intra privatos parietes, opus ob musteum laudaverit, Latine, i. e. per totum orbem terrarum in re non nauci sugillabit. Explica mihi quæso istud quidquid est ænigmatis.* Hæc Sarravius, qui Gronovio imputandam libri hujus Editionem divinat: quem cetera non adeo magni æstimat, præsertim quod stilum concernit, ut qui dissipatus & incultus fluat: sed tamen & plurima in eo libro altissimam eruditionem sapere non diffitetur. Putat responsurum Balzacum. Sed hoc quantum memini, factum non est. Tetigit vero rem ipsam de præpostera Sacrorum cum profanis commistione, in Dramatibus, aut Poematiis aliis occurrente, *Menagius in Observationibus ad Malherbium* p. 279. ac, dum laudat Epistolam Salmasii adversus Heinsium, excusat

cusat tamen Sannazarium & Pet. Bembum, quorum alter in Carmine de Conceptione Christi, Mariam, cum ab Angelo salutaretur, Sibyllinos libros legisse ait; alter Christum Heroa vocat: uterque vero à Jul. Cæs. Scaligero perstringitur. *Mais*, inquit Menagius, *comme plusieurs docteurs de l'Eglise ont pretendu, que plusieurs mysteres de nostre religion se trouvoient marquez dans ces livres, je n'estime pas, que ce grand Critique soit bien fondé dans cette accusation. Je suis persuadé, qu'il reprend aussi à tort le Card. Bembo d'avoir usé du mot de Heros en parlant de nostre Seigneur: ce mot de Heros signifiant pas autre chose en cet endroit, qu'une personne extraordinaire.* Enimvero, si excusari potest Sannazarius, qui Sibyllæ folia præ vaticiniis Jesaiæ, Protea præ Angelo Gabriele, partus miraculosi præconem elegit, qui Dryades & Nereides in ea fabula produxit, non video, cur non & Heinsius veniam mereatur. De Bembo nihil dicam, cum omnino commodus esse possit sensus vocis Heros nisi loco plane non congruo adhibeatur. Posset interea ad argumentum istud cum fructu conferri Laurent. Gambaræ Tractatio peculiaris de abusu fabularum in Carmine, Venetiis nescio quo anno edita, in 12.

11 De Satyra *Franc. Robortellus* aliqua habet, subjuncta Commentario in Aristotelis Poëticam: sed pauca illa sunt, & tantum ad Horatium illustrandum scripta. Fusius idem exequitur institutum IS. CASAUBONUS in tractatu de Satyrica Græcorum Poësi, & Romanorum Satyra, Paris. 1605. in 8. edito, qui magnam esse utriusque differentiam, nec Græcorum Satyricam poësin cum Latina eandem esse evictum it. Cui vero se opposuit DAN. HEINSIUS scripsit duobus libris de Satyra Horatiana, Lugd. Batav. 1629. in 12., qui utriusque paritatem amico dissidio, adversus Casaubonum, propugnat: ast & ipse adversarium post fata expertus placidissimum, summum in omni genere Eruditionis Virum, Illustrem EZECHIELEM SPANHEMIUM. Hic enim in scitissima præfatione, quam Cæsaribus Juliani, Gallice versis à se, & luculentissimis Commentationibus Paris. 1683. in 4. illustratis, præfixit, postquam & Casauboni & Heinsii opiniones recensuisset, agit arbitrum, Heinsiumque falli ostendit: cum in Græcorum Satyrica Actus Comici Satyrorum, Faunorum, Silenorum, ipsarumque illarum personarum utplurimum saltationes actusve similes, & inter hos projecti sales, necessario fuerint requisiti; quorum nihil apud Latinos erat: ipsa etiam vocis significatione longe in diversum abeunte. Sed plura adhuc sunt argumenta, quæ apud doctissimos Autores, quos nominavimus, legi possunt. Satyram Juvenalis peculiari dissertatione explicavit NICOL. RIGALTIUS, quam Editioni Juvenalis Paris. 1613. in 12. annexuit.

12 De Epigrammate, & de iis quæ ad illud pertinent, doctissimum librum scripsit THOMAS CORREA, cujus jam supra mentio facta à nobis est, & quem male aliqui Gorræum, Erythræus in Pinacotheca I. p. 153. Choream

ream vocat: liber editus est Venet. 1569. in 4. & Bononiæ A. 1590, recusus. Præterea de Epigrammate scripserunt *Vincentius Gallus*, quem Octav. Boldonus in Epigraphia p. 32. laudat. *Carolus à S. Antonio Patavinus* Colon. 1650. in 8. qui non tam Epigrammatum conficiendorum præcepta dat, quam titulos, seu locos communes, sub quibus illa ordinat. De figurarum tamen cultu in Epigrammatibus prolixe agit *Nicol. Mercerus*, Paris. 1653. in 8. qui nihil aliud agit, quam quod Jul. Cæs. Scaligeri præcepta de Epigrammate, lib. III. Poët. c. 126. data, exemplis operose illustrat: sed, cum parum emunctæ naris sit, multa immiscet lutulenta, & quæ non sapiunt ætatis priscæ sapientiam & elegantiam: interea multum tamen sibi cum suo labore, etsi præter rem sane, placet. FRANC. VAVASSOR qui nitidissime quidem scripsit de Epigrammate Paris. 1672. in 8. sed specialia artis non tangit majorque, ut mihi videtur, in præceptis quam in exemplis, artifex est. Id vero inprimis agit, ut Petrum Nicolium, qui tum forte cum sua præfatione Epigrammatum aliquam collectionem in lucem publicam ediderat, confutet, perstringatque, & male literato Orbi consuluisse ostendat. Subinde tamen alios quoque castigat, ut c. 9. Th. Corream, qui, fabulis plane proscriptis, in Epigrammate nihil, nisi verum factumque, à poëta voluit adhiberi. Peculiare etiam caput habet de lasciva spurcitie ex Epigrammatibus exterminanda, quam alias sæpe solam Epigramma conficere, & tantum non necessariam esse. IS. VOSSIVS ad Catullum, & docti complures Viri, putant: contra quam opinionem Vavassor plane egregie insurgit. Annexuit libro de Epigrammate sua ipse Epigrammata libris tribus distincta: quæ, ut purissima sunt, ita non ubique acuminum satis habent: quippe quæ sciens volensque ille præteriit, & contemsit, nisi ævum saperent Augusteum. Edidit tamen anno 1675. Appendicem libri tertii Epigrammatum suorum, & paulo post librum etiam quartum. Scripsit & de Epigrammate librum *Cottunus*, Professor Patavinus, sed quem non vidi. *Jac. Masenius*, in *Arte nova argutiarum*, certos quosdam fontes invenit, ac perpetuis Exemplis illustravit.

De Epico Carmine extat Dissertatio *Mambruni*, quam Menagius *une docte & curieuse dissertation* vocat *Observ. in Malherb. p. 441.* Præterea *Torquati Tassi*, at quanti poëtæ! extant *Discorsi del Poëma Heroico* Venet. 1587. & Neapoli in 4. impressi: quem librum una cum poëmatibus Tassi (de quibus infra) tanti æstimant Italorum plerique ut & vicisse omnes ante se, & nihil addi à quoquam, nedum ex Aristotele, posse, persuasi sint, prout præter alios, e *Relationibus Boccalini* liquet *Cent. I Rel 28.* Sed agnoscunt tamen sagaciores errores Tassi, quos ne ipse quidem laudare aut dissimulare sustinuit: dum interea vicissim justissima laude admiranda illius Scripta non privant. Scripsit & *le Brun* aliqua de hoc argumento, quæ Virgilio suo 13

Christiano addidit: sed non adeo magnæ rei. Qualia sint *Camilli Pellegrini*, qui & ipse de Epica Poesi Italicum librum scripsit, non novi: cum non viderim. Omnes vero in hoc genere vicit, longeque supergressus est, quem paulo superius nominavimus, Gallus Eruditissimus, *Renatus le Bossu*, in vernaculo de Epico Poëmate tractatu, qui Paris. 1675. primum prodiit, dein apud Belgas 1693. recusus est. De Elegia librum *Thom. Correa* scripsit, Bononiæ 1590. in 4. editum, una cum libro de Prosodia. De Ecloga, seu, quod idem est, *de Carmine Pastorali*, est exquisitissima Commentatio *Ren. Rapini*, quam *Eclogis* suis Sacris addidit, plane ad genium puræ Latinitatis & dictionis ævi aurei conscriptis, ut cum antiquis etiam certare possit. Paris. 1659. in 4. Multa etiam de Ecloga habet non vulgaria Æg. Menagius *in Anti-Bailleto, T. I., n. LIV., p. 195. seqq.*, & inter alia probat, falli Bailletum, cum Tassum Pastores primum in theatrum induxisse putat: quod tamen, ut Menagius annotat, ante ipsum Augustinus Beccari Ferrariensis, fecit in Dramate, quod inscripsit, *Sacrificio*. Sed hæc recentiora tantum Carmina pastoralia attinent.

14 De veterum Poematum cantu, & Viribus rythmi, peculiarem librum conscripsit, cui præclara multa insunt, *Is. Vossius*, Oxonii 1673. in 8. editum: in quo Veterum Græcorum poesin, nova plane ratione juxta metri musicas leges explicatam, unam maxime æstimat. Eodem aut simili videtur instituto ductus homo Hispanus, *Arius Barbosa*, *Epometriam* scripsisse, in qua Veterum poematum cantum, & pronuntiationem poeticam, jam amissam, explicat: Nicol. Antonio teste. Liber Salmanticæ prodiit in 4., una cum Prosodia ejusdem, seu de Re Poetica, & recta-scribendi ratione libro. De Furore Poetico, quem ἐνθουσιασμὸν Græci vocant, quemque Longinus elegantissime circumscribit *γενναῖον πάθος, ἔνθα χρὴ, μεγαλήγορον, ὥσπερ ὑπὸ μανίας τινὸς, καὶ πνεύματος ἐνθουσιαστικοῦ ἐκπνέον, καὶ οἱονεὶ Φοιβάζον τοὺς λόγους. Audit sc. et nobilis affectus, atque ubi decet magnificus, qui velut furore quodam & cælesti aliquo mentis instinctu actus, fundit verba; & aliquid, ut ita dicam, grandius ore mortali loquitur, cum scilicet*, juxta Claudianum,

totum spirant præcordia Phœbum.

De hoc, inquam, Poetico furore elegantissimam dissertationem concinnavit, suisque præfixam Poematibus edidit, *Petrus Petitus*, Paris. 1683. in 8, dignissimam utique, quæ legatur. Egit & de eodem argumento *Bernardinus Parthenius*, Spielenbergius, in suo Commentario ad Horat. Od. III. 25. nec non *Lil. Gyraldus* Dial. I. de Historia Poetarum Dissertationem Academicam de Furore Poetico scripsit Clarissimus, dum viveret, Lipsiensis Poeta *Joach. Fellerus*, quæ & ipsa negligenda non est.

15 Idem Parthenius, quem modo laudavi, de Imitatione Poetica præclaros

Digitized by Google

ros quoque libros V. composuit, ad Maximilianum II. Imp. scriptos, editosque Venetiis 1565. in 4. Etsi enim illos evolvere nunquam licuerit; haud difficulter tamen conjicio, Virum doctissimum, qui in Commentario in Horatium tam pulcre de imitatione Horatiana subinde scripsit, quam alius quisquam, profecto multo etiam magis accurate hoc argumentum in Tractatu peculiari exsecutum: ut non dubitem eum, si haberi potest, ceteris omnibus esse anteferendum. Persii Imitationem Horatianam suo in Persium Commentario annotavit Is. Casaubonus. De Virgilii imitatione Homerica tot loquuntur, quot Poema utriusque attingunt. Aliorum Poetarum Latinorum studium in imitandis Græcis annotat Barthius Adversar. lib. XXXIV. c. 14, qui tamen non in omnibus æque felix est: aliquando enim, quæ ad imitationem Græcorum expressa putat ille, forte secus videbuntur aliis. Ceterum sub specie imitationis nunquam furta Poetarum admitti certum est: etsi vicissim nimis rigidi sunt & iniqui accusatores, qui promiscue imitationem, similemve sententiam pro furti argumento arripiunt. Sane enim quandoque fit, uti recte Menagius ad Malherbium p. 255. observat, ut in easdem cogitationes, eosdemque Versus, totidem conceptos verbis Poetæ incidant, absque tamen ut alter alteri quicquam surripuisse dici queat. Notat Menagius, Porphyrium apud Eusebium Præp. Evang. lib. X. c. 3., commemorare Aretadem, qui integrum de his librum scripserit. Inscribebatur vero liber Aretadis περὶ συνεμπτώσεως, & in eo multa etiam, ut testatur Porphyrius, plagia Eruditorum annotabantur. Festivum est, quod Hieronymus (& ex eo Menagius) ad illud Ecclesiastæ: *Nihil sub Sole novum;* de Donato, Præceptore suo, refert: eum, cum illa Terentii explicaret: *Nihil dictum est, quod non dictum sit prius;* stomachantem & indignabundum identidem exclamasse; *pereant, qui ante nos nostra dixerunt.* Hæc quidem, similiaque, quæ in veteribus ac recentioribus Poetis sæpius occurrunt, pro furtis reputanda non sunt. Atque hinc Æg. Menagius, qui de Furtis & Imitationibus Poetarum peculiarem librum se scripturum promiserat; *l. c. & in Addend. p. 559.*, de his etiam, quæ furta non essent, similibus eorundem cogitatis latius agere sibi proposuerat. Sed, dum cum illa sui libri Editione cunctatur Menagius, cogitur tandem à se amoliri plagii crimen, quo carmina ejus onerant Adr. Bailletus; qui tot Veterum ac Recentiorum dimidios versus integrosve, in Poematis Menagii, occurrere criminabatur, ut nihil aliud prope, nisi musivum opus sit, quicquid carminis ab illo fluat, è variis nempe Poetarum variorum frustulis artificiose congestum: transfusis etiam aliquando Latinis aliorum Carminibus ab illo in Græcum. Hæc igitur ut pro viribus dilueret Menagius, neque furtis annumerari posse, quæ suis aliena inseruit, neque peccatum esse à se quicquam ostenderet, operose *in Anti-Bailleto,* multis capitibus,

pitibus, laborat, *P. II. à pag. 202. usque ad 277.* §. *128-135.* simulque toti argumento lucem non exiguam fœneratur. Ex antiquis conferri ad rem eandem cum fructu potest Longinus, *lib. περὶ ὕψους sect. 13.* qui veterum & & celebrium ante nos Scriptorum imitationem quam maxime ad apicem illum sublimitatis conducere sapienter judicat: quum scilicet haud raro aliqui, alieno velut spiritu, ut Pythia Deliaco anhelitu, impleti, quædam illorum, quos assidue legunt & imitantur, Autorum præstantissimorum effluvia in se sentiunt delabi, tumque furorem illum, quasi ex Apollinis specu petitum, æqua cum aliis sublimitate ostendunt, *ὅταν ἀπὸ τῆς τῶν ἀρχαίων μεγαλοφυΐας εἰς τὰς τῶν ζηλούντων ἐκείνους ψυχάς, ὡς ἀπὸ ἱερῶν στομίων ἀπόρροιαί τινες φέρονται, ὑφ' ὧν ἐπιπνεόμενοι καὶ οἱ μὴ λίαν φοιβαστικοὶ τῷ ἑτέρων συνενθουσιῶσι μεγέθει.* Recte vero addit mox idem Longinus: *ἔστι δὲ οὐ κλοπὴ τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ὡς ἀπὸ καλῶν ἠθῶν, ἢ πλασμάτων, ἢ δημιουργημάτων ἀποτύπωσις: Quæ quidem imitatio tantum abest, ut furti nomine insimulanda videatur, ut potius velut quædam excellentium seu formarum, sive simulachrorum, aut operum, existimanda sit expressio atque exemplum.* Cur Poetis Latinis in historia Heroum Romanorum, si quando mentionem eorum faciunt, tot similia dicantur, Barthius Adversar. lib. XVIII. c. 18. Scholis declamatorum imputat, quorum industria gesta talia non solum repetita indies, sed & in omnes facies sententiis torta sunt. Conf. Vavassor de declamatoriis argutiis Ovidii. Singularis plane & mira furandi ratio est, quam de Sperone Speronio narrat Janus Nic. Erythræus Pinacoth. III. p. 202. *Semper ille ante se exiguos tenuium nescio quorum Autorum fœtus habebat: interrogatus cur id faceret homo sui ævi doctissimus? respondisse fertur: se furem esse literarium, & inprimis cupere sua furta esse occulta: idque sibi ex sententia eventurum putare, si pauperum tuguria persequeretur: unde si quid abstulisset, propter eorum, quos expilasset, obscuritatem omnibus etiam futurum esset incognitum: longe secus futurum esse, si furtificas in locupletum & illustrium Virorum domos manus vellet afferre, quorum res, propter ipsorum nobilitatem & amplitudinem omnium jam patent ad oculos: nam, si quid mihi vellem ex illis arrogare, ac proprium facere, continuo clamarent furem manifestarium, qui ea pro meis venderem, quæ jamdudum in illius vel illius beatissimi hominis suppellectile numerarentur.* Hanc Speronii rationem furandi ut haud dubie mirabuntur, quotquot è trivio parum bonæ frugis colligi posse intelligunt: ita non parum profecto suæ existimationi detrahit, quisquis hac via incedit ignobili & indecora. Nescio autem, utrum in Dramata, an in Dialogos, plumas alienas tam pulcre transtulerit Speronius, Æsopi graculum imitatus. Franc. Vavassor putat, Elocutionem in Carmine multa ab elocutione oratoria mutuari, adeoque Poetis orationum lectionem commendat, de Epigr. p. 159. Quod quidem aliqua ex parte verum est, sed nisi lectio Poetarum

Digitized by Google

tarum præponderet, periculum eſt, ne, ſuppreſſis ſpiritibus poeticis, lectio talis ex Poeta Oratorem faciat.

Inter eos, qui Proſodias, & Abacos quantitatum ſcripſerunt, optimus eſt, SAM. GLONERUS, qui è proſodia Gieſſenſium, aliisque collegit præcepta neceſſaria, ad quantitates vero ſemper Autorum verſus quoque ſignavit: quod non facit Henr. Smetius, cui propterea fides haberi ſemper non poteſt, quod corrupta nonnunquam ſequitur exemplaria. OLAUS BORRICHIUS *Parnaſſum in nuce* ſcripſit, quo, ſingulari compendio, paucioribus Verſibus plura quantitatum exempla comprehendit, quam Glonerus & Smetius; Haffniæ 1654. in 4. Idem *Linguam Pharmacopœorum* ſcripſit, quo libro de accurata vocabulorum in pharmacopoliis uſitatorum pronunciatione agit. Errores magnorum virorum in metro, utriusque Scaligeri, Bonav. Vulcanii, Gabr. Lermæi, Frid. Taubmanni, Joh. Aurati, Fulv. Urſini, Joh. Meurſii, H. Grotii, Car. Paſchalii, Achill. Statii, notat Barthius *Adverſ. lib. XVI. c. 3.* E Joſ. Scaligero ſeptem pedum verſum producit, quem poſt illum etiam obſervavit Vavaſſor *de Epigr. p. 193.* Quinarium jambum pro Senario Jul. Cæſ Scaligeri idem Barthius notat lib. XXVI. c. 25. ubi Angeli Politiani, Vincent. Opſopæi, aliorumque, hallucinationes in ſyllabis oſtendit. 16

Ad Poeſin fabularum cognitio neceſſaria eſt. Hanc vero diſcas ex LIL. GREG. GYRALDI *Hiſtoria Deorum*, quæ compluribus Syntagmatibus ab illo prorſus eleganter tradita eſt: & ex G. J. VOSSII *Theologia Gentili*, elaboratiſſimo opere, & gentilium ſuperſtitionum vere theſauro: quo elogio illud ornat Gisb. Cuperus *in Harpocrate p. 107:* quo in libro ipſe etiam mythicam gentilium Theologiam haud parum illuſtrat. Sed ſunt majora adhuc & plura operis Voſſiani elogia, è Grotii, Sarravii, aliorumque, Epiſtolis haurienda. Sed ſe quam optime commendat liber ipſe, cum legitur. Quæ ſub Fulgentii, Ruſpenſis Epiſcopi, nomine prodiit Mythologia, Auguſtæ Vindel. 1521. fol. cum Scholiis Philomuſi edita, non ejus eſſe, ſed Furii Publ. Fabii Fulgent. Plancridis, Grammatici, poſt alios multos Placcius obſervat de Pſeudon. p. 197. *Natalis Comes* in Mythologia ſua ineptus eſt, & allegoriis ſuis occupatus. *Henr. Schævii* Mythologia contracta, ob ordinem, tyronibus commendari poteſt, quibus etiam commode inſervit *Franc. Pomey*, Jeſuitæ, Pantheon Mythicum, ſemel iterumque in Germania Belgioque impreſſum. *Jac. Maſenii* Mythologia breviſſima eſt, ac propter indicem locorum communium exemplarium, quorum magnus in poemate uſus eſt, commendanda. [Luculentiſſima vero ſunt, & plane exquiſita, quæ in Commentariis ad Callimachum, nuperrime A. 1697. Ultrajecti editis, Vir noſtra laude multo major *EZECH. SPANHEMIUS*, de Deorum Veterum 17

 genea-

Digitized by Google

genealogia & historia, ex infinitis observationibus suis, congessit: quæ cum præstantissimis quibusque de palma certant.] *Rob. Stephanus* quoque Elucidarium Poeticum edidit, nominum mythicorum explicationem continens. Verum illud, maxima sui parte, totidem verbis esse è Raph. Volaterrani Anthropologia sic descriptum, ut errores quoque suos fecerit Stephanus, qui tamen interea nusquam suum Autorem nominavit, observat, nec ignoscit, Thomasius de Plagio Liter. §. 549. *Carolus Stephanus* Roberti frater, Lexicon Poeticum scripsit, multoties variis in locis, & præsertim Genevæ, excusum, recusum, auctum: sed semper tamen imperfectum est, multisque in locis corruptum. Emendavit illud, ac supplementum scripsit *Thom. Reinesius*, quod ineditum adhuc est. In Anglia magnis Accessionibus idem Stephani Dictionarium auxit, & simul locis prope innumeris emaculatum bis edidit, semel Oxonii A. 1671. iterumque Londini A. 1686. in fol. Nicol. Lloydius: sed etiamsi Editio illa prioribus longe melior sit, non ea tamen accuratio ubique adhibita est, quæ debebat: quantum ex inspectione fugitiva cognoscere licuit. Vellem ego Lexicon ita ordinari, ut volebat quondam Henr. Schævius: qui omnia veterum poetarum denominata & Epitheta mythologica consignari jubebat, exemplumque dabat in Lexico Statiano, quod hactenus ineditum est.

18 De Tropis Poeticis antiqui Autoris Græci, GEORGII CHÆROBOSCI, libellus, quem se MSS. in Italia vidisse Gesnerus in Bibliotheca testatur, à Leone Allatio Græc. & Lat. cum aliis quibusdam Rhetoribus, editus est, Romæ 1641. in 8. Idem libellus Græce etiam servatur MSS. in Bibliotheca Cæsarea, teste Lambecio T. IV. Bibl. Vindob. p. 23. Græcus illius titulus est: *Γεωργίȣ χοιροβόσκȣ περὶ τρόπων πάσης παλαιᾶς καὶ νέας γραφῆς.* Poeticos tropos 27, refert, *ἀλληγορίαν, μεταφορὰν, κατάχρησιν, μετάληψιν* &c. Meminit Georgii hujus alio quoque loco Allatius: nempe in Diatriba de Georgiis: observatque ibi; eum non recentem, sed satis antiquum fuisse, & ante Imper. Anastasii Dicori tempora, adeoque sub finem seculi post C. N. quinti, famam sibi comparasse: idque exinde colligi posse ait, quod Stephanus Byzantinus, Grammaticus, in libro de Urbibus, ejus testimonio utatur.

19 Phrases poeticas sub locorum communium titulis congessit *Nicol. Nomessenus* in *Parnasso Poetico*, Colon. 1602. in 8. edito, & mox appendice aucto; qui quidem optimus videtur: Virgilii phrases seorsim sub titulis sunt congestæ. Calligraphiam Ovidianam scripsit *Gregor. Bersmannus*. *Alexander Rossæus* Enchiridion Oratorium & Poeticum, in quo formulas oratorias Morelli Sermone Poetico expressit, Londini 1650. in 8. *Melch. Weinrichius* in Ærario Poetico phrases è Recentioribus potius, quam Veteribus collegit, quem

quem exagitat eapropter *Vincent. Fabricius*, in Pransu Parato, i. e. Satyra in Poetas, eorumque contemptores, Amstelodami edita. *Flavissa Poetica Bacharii* omnium optimæ sunt, propter elegantem ordinem ac digestionem synonymorum Epithetorum, comparatorum, phrasium, &c. Epitheta conscripta sunt à *Joh. Ravisio.* Ex eo, additis quibusdam suis observationibus, concinnavit Delectum Epithetorum Latinæ Poeseos *Nicol le Roux*, Paris. 1631. in 8. Græca Epitheta diligentissime collegit ediditque *Conr. Dinnerus*, Ad Epithetorum inventionem facit etiam *Joh. Bucelleni Officina I* quanquam & alias voces, substantiva & verba, apud illum reperire possis: indicem enim dedit 1. nominum, 2. adjectivorum & participiorum: 3. nominum propriorum; singulorum sub titulis pedum ita locatorum, ut in frontispicio paginæ statim pes, & subjectæ illi voces appareant: è quibus excerpere potes, quæ usui sunt accommodata. Hujus libri auctarium scripsit *Bobuslaus Balbinus* in Auxiliis Poetices, uti vocat. Verum habent & hi Autores sua vitia: multa enim in illis occurrunt barbara & antiquata: multa etiam in quantitatibus errata sunt: quare circumspecte iis utendum. Uterque vero inventionem debet Anglo cuidam homini, *Josia Webbe*, Med. Doctori Londinensi, qui A. 1626. in 8. librum edidit, quem inscripsit *Usus & Autoritas, seu Carmen Hexametrum & Pentametrum:* in quo ita particulas & verba Ovidiani poematis digessit sub suis pedibus, ut jactet, hoc artificio quemcunque artis Oratoriæ & Poeticæ ignarum orationem & poema scribere posse: quæ, quamvis stulta, jactantia metrorum tamen & pedum inventionem facilitat: qua in re præivit Bucelleno & Balbino. Exstat similis labor Georg. Matthiæ Kœnigii, qui in Græca lingua eo modo Epithetorum & Nominum Syllabum locavit. Libri titulus: *Tyrocinium Poeticum Græcum, Norib. 1637. in 8.* Ego vero phraseologiam poeticam longe aliter colligi & institui posse censeo. Concinnarem Lexicon aliquod Poeticum, quo notarem omnes illas voces, quæ singularem aliquem sensum, non tantum apud Classicos poetas, sed & nonnullos, præstantiores tamen, recentiores inveniunt: cum ratio phraseos poeticæ unice pene in translationibus, Poetis familiaribus, consistat: quanquam & aliqua Syntaxeos ratio diversam orationem Poeticam à soluta faciat. Huic Lexico deinde subjungi posset index locorum communium, qui remitteret ad voces ipsas. Sed de omni instituto illo, in lectionibus publicis plura diximus. Pene ad illud consilium nostrum institutæ sunt, quæ Lugduni A. 1590. in 12. prodierunt *Petri ab Area Baudoza, sive Baudoziani*, Poeticæ Elocutionis formulæ: à quo & Poeticæ Latinæ Thesaurus Lugdun. 1586. in 8. decem libris confectus est.

Extant & de vernacula gentium variarum Poesi scripta varia. De Germanica 20

manica nos peculiari libro egimus aliquando, ac tum Scriptores recensuimus omnes; tum quid præterea dici ad rem posset, congessimus: quæ nunc repetere opus non est. De ludis Poeticis apud Gallos fuse Joh. Casaneuve agit in libro, quem inscribit *Jeux fleurans.* De Castellana, seu Hispana Poesi scripserunt *Didacus Garcias de Rongifo*, Salmant. 1592. in 4. & *Mich. Sanchez de Viana*, Compluti, 1580. in 4. Itali de sua Poesi tot agunt, quotquot vel Guarinum, vel alios novi generis Tragico-Comici, aliarumque novitatum, Autores suos, contra veteris Poeseos propugnatores sibi defendendos sumunt.

21 Uti vero hoc Scriptionum genus utplurimum non sine præpostera sui admiratione adornari solet: ita philautia vulgare Vitium est, quod tantum non omnibus Poetis tribui solet: de quo multa Gaddius colligit *T. I. Scriptor.* ubi de Galeno agit: nec non ubi de Justo Lipsio. Addi vero & Barthius meret *Adversar. lib. XLIV. c. 25.* Nemo autem prolixius laudes poetarum, è philautia tali profectas, nec studiose magis, ex antiquis & recentioribus, collegit, simulque ut licitas defendit, quam Menagius *T. II. Anti-Bailleti p. 277-324.* qui scilicet ipse erat, ob nimias laudes suas & elogia, quæ ipse de se cumulare consueverat, ab adversario vanæ arrogantiæ accusatus.

CAP. II.
DE POETIS GRÆCIS.

§. 1. Poetarum Historiæ Scriptores, Antiqui sc. complures, obiter tantum nominati, e Recentioribus autem (de quibus paulo differitur prolixius) Pet. Crinitus, Pomp. Gauricus, Lil. Greg. Gyraldus (qui præ aliis commendatur, & adversus iniquam Jos. Scaligeri Censuram, Crimenque Plagii, a Jac. Gaddio objectum vindicatur,) Joh. Guidiccionius, Gerh. Joh. Vossius, Ol. Borrichius, Tanaqu. Faber, Casp. Celius. 2. POETÆ GRÆCI ANTIQUI: HOMERUS (de cujus simul Exegetis Veteribus, Porphyrio, Eustathio, Didymo ψευδωνύμῳ, Anonymis aliquot, & Actio Labeone, complura monentur.) 3. HESIODUS. 4. ORPHEUS & MUSÆUS. 5. ÆSCHYLUS. 6. SOPHOCLES. 7. EURIPIDES 8 ARISTOPHANES. 9. MENANDER. 10. PINDARUS. 11. Narratio de abolitis, per Monachos Græcos, cæterorum Poetarum Græciæ Lyricorum & Eroticorum Carminibus. 12. Lyrici, præter Pindarum, quorum aliqua supersunt, Græciæ reliqui, ANACREON, ALCÆUS, SAPPHO, STESICHORUS, IBYCUS, BACCHYLIDES, SIMONIDES, ALCMAN; ARCHILOCHUS item Jambographus, & alii Poetæ, quorum Fragmenta, non minus quam Lyricorum, Henr. Stephanus collegit, & cum istis junctim edidit. 13. PSEUDOPYTHAGORAS; Carminum

Digitized by Google

minum Aureorum Scriptor, in quo Hieroclis aureus exstat Commentarius, fuse h. l. celebratus. 14. *PSEUDOPHOCYLIDES.* 15. *THEOGNIS, MOSCHUS.* 16. *BION, THEOCRITUS, SIMMIAS RHODIUS.* 17. *CALLIMACHUS CYRENÆUS.* 18. *APOLLONIUS RHODIUS.* 19. *NICANDER COLOPHONIUS.* 20. *ARATUS.* 21. *DIONYSIUS PERIEGETES.* 22. *LYCOPHRON.* 23. *QVINTUS CALABER, TRYPHIODORUS, COLUTHUS, COINTUS SMYRNÆUS.* 24. *OPPIANUS & PHILE.* 25. *Fragmenta IX. Poetriarum a Fulvio Ursino, Philosophorum autem Poetarum ab Henr. Stephano, collecta & publicata. Oraculorum Sibyllinorum Variæ Editiones.* 26. *ANTHOLOGIA Græcorum Epigrammatum, a Maximo Planude collecta.* 27. *Poetæ Græci inter Christianos Veteres, APOLLINARIS, GREGORIUS NAZIANZENUS NONNUS, PAULUS SILENTIARIUS, JOH. TZETZES. Fragmenta aliorum, & hos inter Ezechielis, a Frid. Morello junctim edita. (De omnibus hisce Poetis Græcis fuse satis plerumque differitur, multaque de illorum Vita, Scriptis, Stylo, Editionibus, Scholiastis Veteribus, Interpretibusque & Exegetis recentioribus, Observationes, adjectis Eruditorum Judiciis, aliisque ἀξιομνημονεύτοις, in medium afferuntur.)*

SEquitur jam, ut Poetas nobiliores, Veteres ac Recentiores, enarremus: 1
quod quidem istitutum jam olim complures Græcorum æque & Latinorum Autores tenuit: adeo dignum est omni tempore visum doctorum Virorum curis argumentum hoc. Siquidem è Græcis, ut Gyraldus, in Epistola suis Dialogis præfixa, observat, Aristoteles, Zeno, Antiphon Ramnusius, Nicander Colophonius, Lobus Argivus, Demetrius Magnesius, Dionysius Phaselites, Damastes Sigeæus, Phania Peripateticus: (queis addi præ ceteris etiam debuisset Callimachus) ex Latinis M. Varro, & Volcatius Sediginus de Poetis scripserunt. E Recentioribus *Raphael Volaterranus*, in Anthropologia sua, quæ magna Commentariorum Urbanorum pars est, carptim de Poetis egit. Sub idem fere tempus *Petrus Crinitus* de Poetis Latinis libros V. composuit, Basileæ 1505. excusos. Orditur à Livio Andronico, & usque ad Sidonium Apollinarem, qui Theodosii M. tempore vixit, historiam 96. Poetarum continuat, stylo conciso, & qui, ut ipse ait in præfatione, Suetonium de Rhetoribus scribentem imitatur. Post Crinitum, cum restare adhuc sermo de Græcis poetis videretur, id operis in se *Pomponius Gauricus*, Poeta insignis, &, Antonio Teisterio *in Addit. ad Elogia Thuan.* referente, Lucæ Gaurici frater, suscepit, planeque ad imitationem Criniti scripsit: uti Paulus Jovius in Elogiis, & ex eo Jac. Gaddius, affirmant. Hos vero superavit accurato studio & labore suo *Lilius Gregorius Gyraldus*, eruditissimus & infelicissimus Vir; qui luculentissimos, & omni

eruditione refertos de Poetis Græcis & Latinis Dialogos composuit: editos primo Basileæ A. 1545., postmodum recusos inter opera Gyraldi, ibid. 1580. 2. tomis in fol. excusa [& nuper repetita Lugduni Batav. 1696., nitidissima Editione: in qua Dialogis Lilii notæ quoque doctissimæ Pauli Colomesii, antehac ineditæ, accesserunt.] Neque vero solum de antiquis Poetis extantibus atque non extantibus scripsit: sed & de recentioribus usque ad ætatem suam: ac de iis judicia semper sua annexuit. Novi quidem, quod Jos. Scaliger, in *Confutatione Fabulæ Burdonum*, dicat, p. 85., *neminem infelicius de Poetis judicasse, quam qui de Poetis scripserit. Lil. Greg Gyraldus, Vir multæ lectionis & magnæ eruditionis: siquidem de Poetis judicare Poetarum duntaxat sit, idque non omnium, sed optimorum:* quam in rem Cleanthis dictum allegat:

Οὐ γὰρ πλῆθος ἔχει συνετὴν κρίσιν, οὔτε δικαίαν,
Οὔτε καλήν· ὀλίγοις δὲ παρ' ἀνδράσι τοῦτο κεν εὕροις.

Enimvero, ut hic minus attendamus Scaligerum, qui alibi, uti Teissierius annotat, judicii laude Gyraldum non privari facit Viri affectus, qui, à Scioppio petulantissima planeque venenata Satyra irritatus, in toto hoc scripto se prodit adversus omnes, quotquot nomini Scaligeriano, & familiæ illustri quicquam detrahere velle videbantur. Dederat vero imprudens Lilius, nesciusque rerum ac litium futurarum, occasionem bello Bordonico, inter Scioppium & Scaligerum atroci calamorum pugna pugnato, dum Julium Scaligerum olim Burdonem vocatum fuisse dixit: quod deinde præter Gyraldi mentem in calumniam raptum est. Quanto rectius itaque hic Gerh. Joh. Vossio aurem præbebimus, qui, & ab affectibus liber, & ferendo judicio non minus atque Scaliger par, ita de Dialogis istis loquitur, lib. de Poetis Lat. p. 82. *Lilii Gyraldi extat historia, dialogis decem perscripta, de Poetis antiquis, duobus de sui temporis Poetis: opus, sicut magni ingenii & judicii, sic ingentis doctrina atque industria: ita, ut expectandum non sit, ut quis deinceps hanc denuo provinciam suscipiat. Est, ubi hujus vel illius poetæ Historiam accuratius aliquis tractare valeat, & sane id in paucis: at ab aggrediundo iterum tam vasto labore, non modo Eruditorum vulgus, sed etiam sanos omnes deterruit. Videlicet, post messem tam luculentam nihil fere, nisi quædam Spicilegia, reliquit.* Hoc Vossii judicium veritati etiam esse maxime conforme fatebitur, quisquis, spretis nonnullorum Lilio adversorum autoritatibus, librum ipsum æquo animo leget. Sed est utplurimum ingenuæ virtutis comes invidia, & probissimum quemque pessime suo dente habitum rodit. Fuitque hoc inprimis perpetuum fere fatum optimi Gyraldi, Thuano teste, ut, præter acerbissimos arthritidis cruciatus, & perpetuam duræ paupertatis miseriam, calumniatorum quoque injuriis assidue impeteretur. *Jac. Gaddius* inter hos etiam esse voluit, nec con-

Digitized by Google

contentus, tacito nomine Gyraldum subinde sugillasse, aperte etiam, ubi de illo agit, & ubi de Crinito, carpit illos præstantissimos Dialogos, modo, quod maligne, Pet. Criniti mentione omissa, ejus tamen scrinja compilaverit, *T. II. de Scriptor. Non-Eccles. p. 129.*; modo, quod multa è Scaligeri Poetica sublegerit Gyraldus: *p. 212.* Verum, uti stupidius nihil dici posset, quam hoc posterius, cum anno 1545. Gyraldus suos Dialogos ediderit, Scaliger Poeticen sexennio demum post A. 1551: ita prius etiam infirmis profecto conjecturis innititur: nec probavit unquam Gaddius plagium, cujus reum hominem innocentem audacter facit. Neque quis mihi hic Conr. Gesnerum forte obvertat, idem de Gyraldi plagio sentientem *Bibliothecæ p. 548. b.* siquidem longe modestius ille loquitur, nudamque suam conjecturam fatetur. *Crediderim*, ait, *Lil. Gyraldum, quicquid in eis* (Crinitis libris de Poetis Lat.) *scitu dignum legitur, transtulisse in suum opus de Poetis.* Hæc vero conjectura Gesneri facili negatione refelli potest. Sed de Gyraldo satis. [Prius tamen adhuc, quam illum penitus missum faciamus, age Epitaphium apponemus, quod sibimetipse scripsit, dum vixerat, & quod monumento, in Æde Civitatis Ferrariensis Cathedrali, insculptum est, Joh. Jensio referente.

D. M.

Quid hospes adstas? tymbion
Vides Gyraldi Lilii,
Fortunæ utramque paginam
Qui pertulit: sed pessima
Est usus altera, nihil
Opis ferente Apolline,
Nil scire refert amplius
Tua, aut sua. in tuam rem abi.]

Censuram Poetarum Italica lingua scripsit *Joh. Guidiccionius*; sed quæ ἀνέκδοτος adhuc est, referente *Gaddio T. I. p. 212.* Exinde *Gerh. Joh. Vossius* quoque librum de Poetis Græcis & Latinis conscripsit, quanquam non ediderit ipse, dum in vivis esset; sed editus tamen est non diu post mortem auctoris 1654. in 4: Verum, ut ipse in loco, quem paulo ante produximus, fatetur, nonnisi spicilegium superesse post largissimam messem Gyraldi; ita sane liber hic non adeo est à Viro illo summo exasciatus, ut reliqua illius scripta: præsertim, cum ultima manus non accesserit. Quapropter & Paulus Colomesius, in *Bibliotheca Selecta p. 89.* nunquam edendum fuisse judicat librum illum, ut qui tanto nomini ignominiam quasi afferat. Dignius Auctore suo est Opus de Poetis doctissimi Haffniensis Medici, *Olai Borrichii*, quo ille, præter magnam sermonis Latini elegantiam, magnum quoque in congerendo studium, & judicium in discernendo, ostendit. Prodiit quoque *Tanaq. Fabri*

Digitized by Google

libellus Gallicus Vitas Græcorum Poetarum in compendio exponens: *Abregé des vies des Poetes Grecs*, Salmurii, 1664. in 12. quem quidem ille, nonnisi in usum adolescentis alicujus nobilis confecit; sed tamen pro more suo eruditissimis observationibus, quæ captum adolescentis superant, & consummatissimis in doctrina Viris novæ videri possunt, hic illic implevit. Hinc passim à Colomesio, aliisque laudatur. Non memorabo jam Carmen *Casparis Cælii*, quo illustrium Poetarum vitæ describantur, referente Nic. Erythræo *Pinac. I. p. 231*, quum &, eodem teste, sine nitore scriptum fuerit, nesciamque num Veteres poetas, an solum recentiores, eo suo Poemate comprehenderit. Adeoque sine ambagibus nunc ad Poetas Græcos accedo.

2 Ex his nemo antiquior superest HOMERO, omnis Poeseos, Eloquentiæ & sapientiæ Græcæ, fonte: cujus tamen neque ætas certas, neque patria, definiri potest. Inprimis, quod patriam concernit; incertissima omnia: nimirum adeo ambitiose non solum unaquæque propemodum Græciæ civitas Homerum Civem suum optabat, sed & Smyrna Asiæ, & Phrygum Troja, & Ægyptiorum Thebæ, & Italiæ urbes Luca & Roma, ad scriptum suis Civibus Homerum multorum Autorum testimoniis vindicare possunt: qua de re Gyraldus *Dial. II.* prolixe agit, ostenditque, tantæ sententiarum diversitati occasionem haud dubie dedisse Homeros multos, quorum octo recenset, & qui postmodum in unum imperite conflati sunt. Peculiarem vero librum de Patria Homeri scripsit *Leo Allatius*, Chius, Lugduni 1640. in 8. editum: in quo Chium illum fuisse, cum Simonide & Harpocratione, contendit. Ceterum Homeri Poemata non ab ipso esse in literas relata, sed canticorum in morem recitata populo, indeque memoria servata, & tandem, non sine multa exemplarium dissonantia, in unum corpus congesta, jam olim, è Græcorum antiquiorum Scriptis, observavit Josephus, Judæorum Historicus lib. I. contra Appionem p. 1034, & cum eo etiam Plutarchus (qui de Homeri Vita & poesi librum conscripsit, alterumque de Dialectis apud Homerum occurrentibus,) nec non Stephanus Byzantinus, aliique conspirant. E quorum testimoniis patet, disjecta hinc illinc, & laceratis velut membris dispersa, Homeri opera partemque jam perdita, ne penitus interirent, magno ære à Pisistrato, Athenarum duce, esse conquisita, operaque 72. Virorum doctorum, quibus singulis (si credere fas, & non fabula potius ad exemplum historiæ de 72. Interpretibus Biblicis efficta est, omnia Homeri poemata Pisistratus in ordinem cogenda dedit, eo tandem esse ordine collocata, prout nunc sunt, Aristarcho inprimis Grammatico atque Zenodoto, qui primas omnium 72. consensu tenuerunt, opem ferentibus. Verum errare graviter Stephanum, dum Pisistrato Socios Aristarchum atque Zenodotum dat, quatuor integris mini-

minimum seculis juniores, Gyraldus, &, post illum, Langbainius *in Not. ad Longin. περὶ ὕψους Sect. IX.* annotarunt. Interea tamen per partes collecta olim Poemata Homeri fuisse inde etiam patet, quod, eodem Langbainio observante, antiqua partium Iliados nomina adhuc hodieque apud Autores reperiuntur: imo & Odysseæ, ut è Scaligeri Poetices lib. I. c. 41. patet, qui illa ex Æliano affert. Ceterum non poterat non hac ratione evenire, ut multi etiam spurii versus, nunquam ab ipsomet Homero scripti, simul una intruderentur: quibus tamen ut mederentur Grammatici, obeliscum apposuerunt. Quodsi inter ipsa Homeri poemata duo, quæ habemus, comparatio instituatur, Iliadem Odyssea multis modis esse præstantiorem nemo unquam negavit, quippe quam vegetus adhuc, & poetico spiritu totus turgens, conscripsit: quæque proin totius Carminis Epici πρέπον ubivis accurate servatum ostendit: cum contra, in Odyssea scribenda, jam ad senium proclivis fabulas & relatiunculas magis, solenni ejus ætatis vitio, amare cœpisset, neque amplius fabulæ unitatem servaret: prout ad Aristotelem de Poetica Paulus Benius: ac diu ante Benium Scriptor κριτικώτατος, Dionys. Longinus, l. c. observavit: qui posterior propterea Odysseam occiduo Soli comparat, magnitudinem sine ardoris vehementia retineari: aut Oceano intra semetipsum regresso, & sedato, æstu interiore littorum ambitu se continenti, absque tamen ut ingentium stagnorum magnitudo ipsa decrescat. De Virgilii cum Homero comparatione dictum est, ubi de Virgilio, inter Latinos scriptores, ageremus. [Illud nunc ex Menagianis de Ren. Rapini Comparatione duorum poetarum horum addendum est: Rapinum instituto illi difficili plane imparem à Menagio dici: nec Græca Homeri loca habuisse, nisi commonstrante suppeditanteque Tanaq. Fabro, quem tunc reducere ad Pontificios, seu, ut ipse loquitur, convertere ad fidem Catholicam voluerit. Notum alias, quod ad Annam, T. Fabri filiam, elegiam scripserit, ut deterreret alienaretque à Protestantium religione, Menagius. Sed de Patre ejus, per Rapinum tentato, nihil aliunde constat: nisi, quod Huetius, in Evangelica Demonstr. *Propos. III. §. 18*, refert, Fabrum paucis ante obitum annis, literis ad se datis, esse testatum, se de regressu ad Ecclesiam, in qua natus erat, Pontificiam cogitare; quod eum vero, morte præventum, non præstitisse dolet Huetius.] Merito autem, seu Virgilio præstet Homerus sive non, reliquis Epicis Poetis ad unum omnibus longissime anteferendus judicatur. Certe non Epicos solum, sed Poetas propemodum omnes, quin & Historicos, Philosophosque & Oratores, ex Homero, velut inexhausto fonte, hausisse sua, Longinus non solum observat *Sect. III*, exemplisque Stesichori, Archilochi, Herodoti & Platonis, clarum facit: sed & Ammonium Alexandrinum scripto peculiari libro exempla ad eam rem sigillatim omnia collegisse & notasse refert, ut lon-

giore demonstratione opus non sit. Et tamen sunt inter recentiores aliqui, qui Homerum vernaculis Poetis suis postponunt. Sic Dante Aligerio illum inferiorem judicat Leonardus Salviatus, Florentinus Eques, Oratione III. in laudem Florentiæ ac Florentinorum Autorum: aliqui Torqu. Tassum majorem habent, ut Scriptores vitæ ejus, Joh. Bapt. Mansus & Barthol. Barbatus: Claud. Achillinus Marinum prætulit. Sed, ut hi omnes præpostero suæ gentis amore abrepti sunt, nec Homerum unquam ipsi legerunt, ita judicium eorundem non sane magnopere attendi meret. Tassus profecto semel Homero inferiorem nunquam ipse dissimulavit. Tasso vero Marinum, multoque etiam magis dantem, cedere confecta res est. Alium vero Adversarium Italum Homerus in Alex. Tassono expertus est, atque, ut videri volebat, ceteris multo etiam magis formidandum. Etenim is Erythræo narravit, se quingentas Homeri sententias, & eo amplius, in unum Volumen collectas habere, quas editurus esset, stulte ridiculas. v. *Pinacoth. I p. 186.* Verum talem describit eodem loco Erythræus Tassonum, ut nec ejus autoritas facile ponderis alicujus esse queat: ambitiosulum scilicet, & qui suas laudes nonnisi cum aliorum vituperio stare posse existimabat: *Fuit*, inquit ibi, *ingenio magno, eleganti, atque amœno: sed turbulento superstitiosoque; quod clarorum Virorum, Poetica facultatis laude omnium seculorum suffragio principum, labores ad suæ censuræ rationem normamque redigeret.* Contra insano quodam amore in Homerum ferebatur *Claudius Belurgerius*, Gallus homo, & in Gymnasio Navarræo Parisiis magnus Græcarum literarum restaurator: qui, non contentus, Homerum semper in manibus habuisse, non, totum edidicisse, in templa detulisse secum, & sacrarum precum loco recitasse: non, pictam à celeberrimo pictore habere deformissimi Thersitis imaginem, qualem ipse ex Homero dictaverat, & qua nihil illustrius, nihil magis dignum visu, censebatur: voluit insuper ipsos Trojæ campos, vetustique Ilii loca, late omnia oculis suis usurpare, revertensque omnem perlustrare Græciam. Neque se à quoquam hominum dimoveri à proposito isto passus, relicta statione in Italiam abiit, conscensaque Venetiis navi in Ægyptum navigavit, inde abiturus in Asiam. Verum Alexandriæ molientem ista ferialis morbus oppressit: atque sic magno etiam Orbis literati damno interiit una insignis Commentarius in Homerum, quem infinito multorum annorum labore confecerat, & ad quem amplius perpoliendum tantum iter susceperat. *vid. Erythr. Pinac. I. p. 206. & Jac. Gaddius de Scriptor. Non-Eccles. T. I. p. 238.* Sed non solus ille Commentarius in Homerum Belurgerii interiit. Perierunt Veterum Græcorum longe plurimi. Adeo enim magnus Commentatorum illorum ab omni ævo numerus fuit, ut, Menagio in præfatione ad Malherbium dicente, magnam quoque efficerent Bibliothecam. Hodie perexiguus eorundem apparatus

tus est. Vetustissimus, qui hodie superest, Commentator Homeri, etsi nequaquam totius, est *Porphyrius:* à quo Quæstiones Homericas habemus ad Anatolium, speciminis loco magno operi in eundem Poetam, quod moliebatur, præmissas: in quibus selecta quædam loca Homeri per singulos ejus libros, servato eorundem ordine, exponit. Scripsit quoque Commentationem de AntroNympharum, cujus in Odysseæ libro XIII. mentio fit. Juncta hæc ab Aldo primum edita sunt, Gesnero teste, dein Romæ 1517. & 1518. in 4. Græce: tum Basileæ 1541, Hervagianæ Editioni Homeri addita. Quæstiones seorsim, cum suis annotationibus, Henr. Stephanus in lucem edidit A. 1566. Tiguri quoque seorsim A. 1542. in 8, Græc. & Lat. à Conr. Gesnero, & Argentorati 1539, una cum Anonymi morali errorum Ulyssis Explicatione prodierunt. Demum utrumque librum, & emendatum, & doctissimis observationibus suis illustratum, adjectumque libris de Abstinentia, in lucem emisit Lucas Holstenius, Romæ, 1630. in 8, quæ Editio Cantabrigiæ A. 1655. quoque recusa est. Post Porphyrium, *Eustathius, Thessalonicensis* Archi-Episcopus, nominandus est, post medium seculi XII. sub Manuele, Alexio & Andronico Comnenis, Impp. CPlitanis, clarus: nequaquam confundendus cum Eustathio alio, Archi-Presbytero, & Patriarcha postmodum CPlitano, qui sub initium XI. seculi clarus erat: à Marqv. Frehero autem cum priore idem perperam in Chronologia existimatur, ut Clar. Guilh. Cave, in Historia Liter. Scriptor. Eccles. p. 475. annotat. Scripsit ille Thessalonicensis Eustathius vastissimum Commentarium in Homerum: in quo non solum Scholiastarum reliquorum, ad morem Autorem suum Grammatice explanat: sed præter hæc perpetuo Poetæ artificium eruit & lectoribus ad imitandum, monstrata quoque methodo, proponit; neque præterit dictiones locutionesve & sensus prosaicæ orationi idoneos: tum Historiarum fabularumque immensum prope apparatum late congerit; & innumera alia, quæ prosunt. Editioues ejus operis Romanam A. 1550, atque Basileensem 1560, jam in Grammatico Polyhistore, ubi de Lingua Græca, agimus, commemoramus. Addenda tamen nunc mentio Editionis quinque librorum Iliados, cum Eustathii Commentario, Romæ A. 1542. in fol. excusorum. Prodierunt è typographia, quam Cardinalis nescio quis egregie instruxerat, & cui præerat Nic. Sophianus: factaque erat spes, reliquam Eustathii partem subsecuturam. Verum, uti Gesnerus (è cujus Bibliotheca p. 237. hæc habemus) è Sophiano cognovit, mox iterum dissoluta illa typographia est, omnisque edendi ex eadem Eustathium spes exspiravit. [Nihilominus tamen, in Catalogo Bibliothecæ Tellerianæ p. 393. commemoratur Eustathius integer Romæ 1542. apud Anton. Bladum, 4. voluminibus impressus. Igitur, cum duæ editiones Romanæ non sint & Bladus in Catalogo Thuanæo Editionem anni

Digitized by Google

anni 1550. excudisse legatur, dicendum forte, Typographiam, quam dissolutam certo affirmarat Sophianus Gesnero, post octennii moram, resumtis viribus, primo Tomo Eustathii, anno 1542. jam impresso, reliquos tres anno 1550. adjecisse: gerente curam editionis atque emendante Nicolao Majorano; qui & in ea, quæ in fronte tomi quarti legitur, præfatione, multa de Homero & Eustathio commentatur. Ipsum vero Indicem illum non Majoranus, Matthæus Devarius confecit. Ceterum, cum in Bibliotheca Frisii legeris, *Eustathii in Homerum & Dionysium de Situ Orbis Commentarios Romæ, & Basileæ, & Parisiis apud Rob. Stephanum, excusos;* cave id ita de Homericis Commentariis accipias, ac si illi quoque Parisiis prodiissent; cum nonnisi Dionysius, qui nec Romæ, neque Basileæ, impressus est, ex officina Rob. Stephani A. 1547. in 4, cum Eustathii Commentario emissus in lucem sit.] De Compendio Eustathii, quod Hadr. Junius confecit, ediditque, sub titulo *Cornu Copiæ:* ut & de Didymi, quæ vulgo vocantur, sed vel Heracleonis, vel alius Anonymi, sunt, Scholiis in Homerum, supra etiam satis dictum est. Memoratur quoque & laudatur alicubi Index Wolffg. Seberi in Homerum, omnes voces continens, editus apud Commelinos 1604. in 4. Alium Indicem confecit Ascanius Persius, qui Bononiæ A. 1591. in 8. prodiit. Homericæ Odysseæ in errores Ulyssis Græcam Anonymi Explicationem Hagenoæ in lucem protraxit A. 1531. in 8. Vincent. Opsopæus. In nonum Iliados librum Scholia pervetusti Autoris, è MS. Codice Pet. Victorii, descripsit olim Joh. Caselius, laudatque illa in libro de Ludo Literario. Ea postmodum Conr. Hornejus, à præceptore suo Caselio accepta, Helmstadiæ A. 1620, in 8. edidit. Neque vero solum Græcos interpretes Veteres nactus est Homerus, sed obtigit illi quoque Latinus, infelix tamen & barbarus, *Actius Labeo*, Flacci Persii, Satyrici Poetæ, æqualis: qui, ut, è Scholiaste Persii, Gyraldus Dial. VIII. observat, Iliada Homeri versibus fœdissime in Latinum vertit; ita quidem obscure, ut nec sua ipse agnosceret. De Editionibus Homeri recentioribus, quæ typis impressæ sunt, non est, cur admodum prolixi simus, cum Spachius longum earundem Catalogum enumeret *p. 178. Nomenclatoris Philos.* Scripsit quoque Mericus Casaubonus de optima editione Homeri Commentariolum: similemque diatriben Joh. Rud. Werstenius: sed neutrum unquam videre contigit. Inter primas Homeri Editiones (omnium primam enim vix est ut credam) numero Florentinam, An. 1488, duobus Tomis in fol., excusam. Splendidissima est, quam, cum reliquis Poetis Epicis Græcis, Henr. Stephanus 1566. edidit. Non minus nitida, quæ, cum Scholiis Didymi, Græce & Latine, Amstelodami 1656. in 4. C. Screvelio obstetricante, prodiit: Quanquam recentissimus Iliados Editor Cantabrigiensis haud parum accurationis in ea desideret. Merent adhuc adduci Parisinæ duæ Editiones, una Morelliana, 2. voluminibus 1562. im-

Digitized by Google

impressa in 4: & altera in 8. apud Adr. Turnebum 1554. Cum perpetuis Joh. Spondani Commentariis editus est Homerus in fol. A. 1583 Basileæ. Communissima fere est in studiosorum nostrorum manibus Editio Argentinensis [quam pro Basileensi, in Catalogo Bibliothecæ Tellerianæ p. 396. haberi miror] 2. voluminibus in 8vo, ex Oberti Giphanii Castigatione, cum ejusdem notis, edita primum A. 1572. sed postmodum plus semel, nisi fallor, apud Richelium, recusa: semel quoque Lugduni Batavorum, sed parum accurate. Ceteras Editiones studio hic non tangimus. Est vero translatus Homerus non solum in Latinam linguam, Versusque etiam Latinos à variis, sed & in vulgarem hodiernum Græcum Sermonem, superiore seculo A. 1526. Venetiis, in 4. per Nicol. Lucanum: nec non in Gallicum, & in Anglicum. Clavem Homericam, cum Appendice de Dialectis edidit Anton. Robertus, Duaci 1636. in 8. à qua diversa, ut puto, est illa Clavis Homerica, quæ, sine Auctoris nomine, Roterodami A. 1662. in 8. prodiit. Gnomologiam Homeri doctissimam scripsit assiduus ejus imitator, Jac. Duportus, in eaque Sententiarum Homeri duplicem parallelismum cum S. Literis, & Gentium Scriptoribus, instituit: Cantabrigiæ, 1660. in 4. Festivum est, sed profecto illiberale plagium Angeli Politiani, qui Iliados explicationem solenni Oratione Florentiæ auspicaturus nihil omnino dixit de illo Poemate, quam quod in Plutarchi libro, tunc nondum Latine translato, extiterat: tantumque placuit sibi cum illo labore, ut, monitus licet à Jano Lascare, non resipisceret, sed imprimendam quoque illam orationem daret: quo sic scilicet patefieret fucus: prout è Prudæo, Duareno & Heresbachio, Thomasius annotavit Dissert. de Plagio Liter. §. 525. Sed de Homero plus satis.

Pergimus ad HESIODUM, qui à nonnullis Veterum Homero antiquior, ab aliis multo junior, σύγχρονος illius vero à quamplurimis existimatur: quorum pars etiam, ut Philostratus aliique, certasse utrumque, coram Panide Rege, poetico agone referunt. Hesiodo, juxta Quintilianum, palma in mediocri dicendi genere concedenda est; ut qui raro assurgit, verborum tamen lenitate, utilibusque circa præcepta sententiis, commendabilis est. Sunt tamen, qui de illo inclementius judicant. Plane nihil intellexisse de ipsis rerum naturis, sed solum fabulas quasdam, quas ab Ascra, vici sui, Vulgo acceperat, ut solet simplex & imperitum pastorum genus, versibus utcunque narrasse, ait Guilh. Parkerus *Disp. IV. de Deo p. 378.* Ita Joh. Tzetzes & quamplurimi alii, nimiam simplicitatem Hesiodo exprobrant: Jul. Cæs. Scaliger ejus Opera & Dies, quæ rei rusticæ præcepta esse, & de agricultura agere constat, cum Virgilii Georgicis comparat, & præ his plane penitusque temnit. Verum horum omnium criminationes ægre admo- 3

 dum

dum Dan. Heinsius fert: ut qui nativam illam simplicitatem, purumque & æquale orationis filum, in Hesiodo non minus, ac in Homero admiratur, tantumque adscititio aliorum fuco præferendum judicat, quantum virgo castissima meretrici præfertur. Nec adeo in Philosophia infantem credi Hesiodum permittit. Scaligerum vero non scripturum fuisse acria illa in Hesiodum putat, si cogitasset, non hunc esse, qui hodieque supersit Operum ac Dierum liber, Hesiodi librum de Agricultura, quem sibi imitandum sumserit Virgilus, & cujus alii plures Veterum meminere: sed illum penitus intercidisse cum aliis ejusdem Poematibus, quorum exigua solum fragmenta supersunt. Adeoque eos etiam falli Heinsius censet, quotquot rei rusticæ præcepta contineri in Hesiodi libris ἔργων ajunt, cum Oeconomia præcipuum sit, quod intendat, & cujus pars agricultura non major, quam mercatura aut navigatio, aut quam justioris vitæ studium, sit. Theogoniam Hesiodo abjudicandam Heinsius retur, nec Platonem & Aristotelem, quoties illam sub Hesiodi nomine allegant, aliter id, quam ex vulgi opinione, facere, persuasus est. Alii Scutum Herculis alius esse Autoris credunt, Homericum Achillis Scutum imitari volentis: quod ex Veteribus Aristophanes Grammaticus censuit: contra vero diserte Hesiodo tribuebat Stesichorus. Interpretes priscos aut semipriscos Hesiodus varios nactus est. Operum quidem & Dierum Proclum, Platonicum magni nominis Philosophorum: deinde Joh. Tzetzam, qui & Procli perpetuus, & identidem ipsius Hesiodi, utriusque utplurimum intempestivus, Censor est: (Erat enim homo stulte arrogans, & qui solus sapere sibi videbatur: Grammatica tamen utilia multa habet,) denique Manuelem Moschopulum. Dierum Physicam explanationem scripsit libello brevi Johannes quidam Protospatharius. Scutum Herculis exposuerunt Scholiis suis Joh. Diaconus, Pediasimus: quem cum Johanne totius Bulgariæ Chartophylace eundem Conr. Gesnerus esse putat: iterumque Joh. Tzetzes. Theogoniæ Interpres obtigit iterum Johannes Diaconus, cognomento Galenus: & Anonymus antiquus, quem tamen & ipsum Tzetzam esse Basileensis Editio vult, cui non assentitur omnino, sed subdubitat, & vetustiorem putat variorum Scholiorum à Variis confectorum collectionem, Heinsius. Hos Scholiastas cum operibus Hesiodi primum excudit, Venetiis A. 1537. in 4. Hier. Trincavelus. Hinc Basileensis quædam Editio prodiit, Oporiniana, ni fallor, quam multo auctiora scholia illa, inprimis Tzetzæ, exhibere Heinsius scribit. Et hanc propterea ipse quoque Dan. Heinsius secutus est in pulcerrima Editione sua Hesiodi, quam, cum Græcis omnibus Scholiis, sollicite prius emendatis, & cum nova Introductione sua, notis item, Emendationibus atque Observationibus in Hesiodi textum & scholia, Lugd. Bat. in 4. A. 1603. ex officina Raphelengii, in lucem emisit. Post hanc

hanc Scholia nunquam edita sunt: etsi Summus Vir, Joh. Georg. Grævius, eorum denuo edendorum aliquando spem fecerit. Heinsii Editio autem, absque Scholiis, retenta solum ejus Introductione & notis quæ ad textum pertinent', Lugd. Batav. A. 1613. in 8. repetita est. Memini vero, in Joh. Croji Observationibus Sacris argumentum Operum ac Dierum Hesiodi, quod Græca lingua Heinsius præfixit, & ὑπόθεσιν διεξοδικὴν vocat, satis acriter perstringi, ut Græco-barbarum & quod latinam phrasin redoleat: quo in loco etiam Crojus alia quædam Heinsii Errata castigat. Reliquæ Editiones Hesiodi potiores sunt Aldina, quæ etiam prima est, 1495. in fol. una cum Theocrito, Theognide & Phocylide data; Frobeniana Græca, 1521. in 8. Græca & Latina cum Commentario Joh. Spondani, Rupellæ, 1592. in 8. cum notis à Corn. Screvelio collectis, & addito Indice Georg. Pasoris, Lugd. Bat. 1653. in 8. cum Variis lectionibus & notis marginalibus Jac. Lectii, Genev. 1606. In corpore Poetarum Heroicorum, Græco-Latino: quod Græcum H. Stephani præcesserat A. 1566, in quo etiam Hesiodus est: qui præterea prodiit cum variis lectionibus è MSS. codicibus Palatinis, & notis doctorum Virorum, ap. Commelinum, Heidelb. 1591. in 8. Inprimis elegans quoque est Joh. Georg. Gravii Editio, quam ille, probe à se magna cura, è codicibus MSS. If. Vossii, & antiquis interpretibus, librisque aliis, emendatam, tum & eruditissimis notis, quas Lectiones Hesiodeas vocat, instructam, Amstelodami 1667. in 8. edidit: adjectis quoque Jos. Scaligeri notulis quibusdam, & uberioribus Franc. Guieti, quas, ex libris, quibus hi Duumviri erant usi, excerptas, cum Grævio celeberrimus Emer. Bigotius communicavit. Meditabatur tum novam Editionem Vir eruditissimus, quæ & Schola Vetera & omnes recentiorum omnium notas, contineret: ut jam diximus: sed illa quidem sufflaminata videtur. Fuerunt vero varii, qui Hesiodum Versibus Latinis exprimerent. Sic Opera & Dies transtulit Ulpius Franekerensis, Frisius; nec non Nic. Valla: Theogoniam, Boninus Mombricius, Mediolanensis, Aspida Joh. Ramus de Goes, medio seculi superioris linguæ Græcæ in Academia Viennensi Professor. Hos omnes in sua Editione Joh. Oporinus excudit: ut & Pyladem Brixianum, qui Genealogiam Deorum Hesiodi Latino carmine quinque libris expressit.

Sunt, qui Homero Hesiodoque antiquiores statuunt MUSÆUM & ORPHEA: qui quidem tum non errant, si antiquissimos illos Poeseos inventores intelligunt, de quibus tam multa apud Græcos feruntur: sed adeo incerta, ut Aristoteles & Ælianus, & è Latinis Cicero, unquam fuisse Orpheum & Musæum dubitarent: quibus è Recentioribus Gyraldus Dial. II. & Vossius de Nat. Poet. c. 3, ut & lib. de Poetis Græc. c. 2. adstipulantur: Sed enimvero, si putant, Orpheum & Musæum, quorum Carmina hodieque

Digitized by Google

supersunt, (illius hymni scilicet, & hujus Poemation de Amore Herus & Leandri) eosdem esse cum illis antiquissimis, quo in errore Jul. Cæs. Scaliger fuisse videtur, næ tum graviter hallucinantur. Siquidem communi Veterum Græcorum consensu constat, nihil hymnorum carminisve, sub Orphei nomine, ante Pisistrati tempora, extitisse, quo circiter tempore, quinquagesima jam Olympiade, ab Onomacrito Atheniensi scriptos consentiunt hymnos. Argonautica vero etiam à recentiore quodam, quam Onoscrito confecta, dubio amplius caret. Prodierunt Orphica, quæ habemus, & quæ sane vilipendenda non sunt, primum ab Aldo A. 1517. in 8. una cum Musæo, Græce excusa: deinde & Latine Basileæ 1523. in 4. Notas marginales, & Varias lectiones, adjecit Jaç. Lectius, Genevæ 1606. Inseruit quoque Argonautica Collectioni Poetarum Epicorum Henr. Stephanus A. 1566. uti hymnos reliquaque fragmenta, Poesi Philosophicæ A. 1573. in 8. Postrema Editio omnium, quæ sub Orphei nomine supersunt, poematum est ab Andr. Christ. Eschenbachio curata Ultraj. 1689. in 12. Sed multo adhuc recentior Pseudo-Orpheo est Musæus, *qui*, ut Heinsius, in præf. ad Hesiodum, ait, *præter nomen, vetustatis ne hilum habet: adeo, ut ex molliculis illis Grammaticulis, aut dicendi magistellis, vel prima fronte fuisse appareat*, qui in umbra sua, & pulvere, luxuriari, & Veterum nomen induere, quam suum tueri, maluerunt: qui ne tam felici quidem successu digni fuerunt. Vossius illum post quartum à C. N. seculum fuisse, Musæumque Grammaticum esse dictum, observat. Editus est Musæus utplurimum cum Orpheo: sed præterea etiam, cum Commentario Dan. Parei, *Mellificio* ejus *Attico* subjunctus, Francof. 1627. In Anglicum Sermonem Musæus à Rob. Stapletono translatus est, editusque Oxoniæ, A. 1645. in 4. & diu ante versibus Anglicis expressus G. Chapmanno Londini, 1616. 8.

5 Antiquiores his sunt, longeque etiam præstantiores, Græci Tragici, quorum eximia plane triga nobis superest. Primus inter illos, ut qui & ætate ceteros anteit, imo, Quintiliano teste, tragœdias primus in lucem protulit, ÆSCHYLUS est, Atheniensis, nonaginta tragœdiarum, Suida referente, parens, & in ludis Olympiacis tredecies, vel, ut alii volunt, vicesies octies, victor: &, quod multo etiam majus est, mortuus quoque in Dionysiorum festo Athenis vicit: cum scilicet fabulas illius correctas posterioribus quoque Poetis in certamen deferre Athenienses permiserunt, factumque est, ut & hi eo modo coronarentur: quod inter alios filiis quoque Æschyli contigit, Euphorioni & Bioni: ut ex Philostrato & Quintiliano Vossius observat, de Poet. Græc. p. 30. Corrigi vero prius vitia Æschyli oportebat, quod esset equidem sublimis, gravis, & grandiloquus, sed sæpe usque ad vitium, & in plerisque rudis & incompositus: quod Quintiliani, bis

bis jam *è lib. X. c. 1. Instit.* allegati, testimonium Longinus etiam, in libro περὶ ὕψους, confirmat *Sect. 3.* ubi exemplum ὑποκένου ὄγκου, inanis tumoris, profert ex Æschylo: & *Sect. 15.* ubi diserte ait: illum, cum aliquando magnificas, vereque heroicas visiones in suis tragœdiis adhibeat, eas tamen nonnunquam rudibus & impexis, ac nondum subactis Sententiis vestire. Sed tamen non dedecere hanc sensuum atque dictionis singularitatem tragœdias, Dio Chrysostomus existimat, qui in Æschylo characterem antiquitatis, gravemque magniloquentiam, ab omni humilitate remotissimam, extollit. Ceterum è tot Æschyli tragœdiis, quæ olim fuerunt, hodie vix septem amplius supersunt. Sex primo tantum edidit Aldus, aut, qui post mortem illius officinam curavit, Asulanus, Græce, Venet. A. 1518. præfixo omnium Æschyli fabularum Catalogo, quod scilicet ab Autoribus allegatæ reperiuntur. Sed corruptissimam esse illam Editionem, omnes uno ore testantur. Igitur ad emendandas Æschyli tragœdias, ope MSS. codicum, accessit Franc. Robortellus, Ludovico etiam Castelvetro & Mich. Sophiano symbolas suas conferentibus: atque sic ab erratis infinitis purgatas, addita quoque septima, hactenus inedita, edidit Venetiis in 8. 1552. cum suis & Sophiani conjectaneis; mox & ex eadem officina scholia Græca in Æschylum, ex antiquis exemplaribus collecta, anno eodem in lucem emisit. Quo & ipso anno Parisiis Adrianus Turnebus sex Æschyli tragœdias, quæ in Aldi officina prodierant, magno studio emendatas Græce recudit, additis variis lectionibus. Quinquennio post, Petrus Victorius Æschylum multo etiam, quam ante fuerat, nitidiorem atque emendatiorem dedit: Agamemnone inprimis fabula, quæ mutila usque in eum diem fuerat, magno labore suæ integritati restituta; opem ad id ferente Barthol. Barbadoro: cui cur Frisius, in Bibliotheca, Hier. Mæum, omisso Victorio, adjungat, non capio. Præterea Victorius auctiora Scholia quoque dedit: quibus suas etiam observationes adjecit Henr. Stephanus, in cujus officina liber A. 1557. in 4. excusus est. Post hos cum restare tamen emendanda plurima, & inprimis pandenda carminum ratio videretur, Guilh. Canterus accessit, restitutumque à se mille locis, &, præter adscripta carminum genera, suis insuper notis illustratum, & Victorio nuncupatum, reliquit, in lucem emissum Antwerpiæ 1580. in 8. Idem quoque Canterus Latinam Æschyli, ceterorumque Tragicorum, versionem omnibus partibus elaboratam & accuratam, moliebatur, ut sub finem præfationis in Æsch. ipse indicat. Sed intercepit conatum immatura Viri mors, quæ juvenem 33. annorum anno 1575. abripuit. Latine vero Poetam hunc nostrum transtulit primus Joh. Sauromannus, estque Versio ejus apud Oporinum excusa: sed infelix admodum, & obscurissima: & cui vix interpretationis nomen relinquendum judicat Stanlejus. Promotheum jam antea Matth. Garbitius Latine verterat, Scho-

Digitized by Google

liisque additis ediderat apud Oporinum 1559. Septem-Thebanam stylo Veteri tragico Q. Septim. Florens Christianus felicissime reddidit: idem etiam eodem stylo Prometheum Desmotam reddiderat: ut & Jos. Scaliger Eumenides: neutra tamen, observante Stanlejo, lucem vidit: uti nec Editio Æschyli, quam Is. Casaubonus in Notis ad Strabonem promisit. Ipse vero modo laudatus Thomas Stanlejus splendidissimam Æschyli Editionem orbi literato dedit. Londini 1663. in fol. in quam non solum, quicquid à prioribus Editoribus Robortello, Sophiano, Turnebo, Victorio, Stephano, Cantero, notarum & Emendationum editum est, confluxit: sed quæ & denuo cum MSS Codicibus collata & emendata, nova versione Latina luculenta donata, atque amplissimo Commentario illustrata est: locupletato insuper Scholiaste Victorii, & novo è MSS. addito, insignis: ut nihil amplius prope deesse videatur. [Sed tamen multo adhuc illustriorem Æschyli Editionem paratam habet illustriss. Ezech. Spanhemius uberrimis ac eruditissimis longe Commentariis instructam.]

6 Æschylo non multo junior est Tragicus alter, SOPHOCLES, sed qui longe illum arte vicit, gravissimus & sublimis scriptor, ut qui, judicio Dionis Chrysostomi, amabat *σεμνήν τινα, καὶ μεγαλοπρεπῆ ποίησιν, τραγικώτατα καὶ εὐεπίστητα ἔχουσαν*, gravem & magnificam prorsus poësin, quæ aptissima tragœdiis esset, & summam artis peritiam ostenderet. Quapropter & *ἄνθος ἀοιδῶν*, flos poetarum, Simonidi dicitur, in Epigrammate, quod in Anthologia superest, lib. III. c. 25. &, cum à filio Jophonte Senex dementiæ, ob neglectam rem familiarem accusaretur, lecto coram judicibus Oedipo Coloneo, fabula, publice cum honore est absolutus: imo illa tragœdia ceteris etiam omnibus palmam præripuisse visa est: referentibus Cicerone, Suida, Philostrato. Conf. quoque Longinus *περὶ ὕψους*, Sect. 15. & 33. qui Sophoclem cum Pindaro ait nonnunquam ad instar rapidæ flammæ magno impetu cuncta corripere & inflammare: rursus tamen, ubi minime expectes, desubito restingui sæpe, & perquam infeliciter ex inopinato deficere. Neque tamen propterea quicquam ejus tragœdiis detractum, aut illi alium præferri vult: cum in aliis scilicet multo plures & majores errores agnoscat. Verum non ea mens aliis Autoribus fuit. Namque, ut mores Sophoclis non tangam, quos, cum Cicero, Plutarchus atque Philostratus, admodum pudicos describant, alii fœdos & lascivos faciunt: prout apud Gyraldum Dial. VII. legi potest: furta quoque seu plagia tam immania Sophocles ex sententia nonnullorum commisit, ut Philostratus Alexandrinus librum peculiarem *περὶ τῆς τοῦ σοφοκλέους κλοπῆς*, *de furtis Sophoclis*, Porphyrio apud Eusebium *Præp. Ev. l. X. c. 3.* referente, scripserit: è quo id Gyraldus & Thomasius annotarunt. E Tragœdiis ejus, quarum longe pluri-

plurimas composuit, septem adhuc hodie restant, quas primus in lucem Aldus Venet. A. 1502. edidit in 8. postea Simon Colinæus Paris. 1528. in 8. Scholia in Tragœdias Sophoclis, quæ Sophoclei, Theonis & Lucilii esse alio loco indicatum à nobis est, Romæ primo prodierunt, separatim, à nescio quo Græco homine, quem in præfatione ad Æschylum Pet. Victorius commendat. Ipsismet tragœdiis addita postmodum Scholia Græca sunt Romæ A. 1518. & quidem auctiora: quæ iterum deinde auxit & emendavit Bernardus Junta in binis Editionibus Sophoclis, quas excudit; & quæ Francofurti A. 1544. & 1555. recusæ sunt. Verum de his argumentis non æque præclare sentit, ut de prima Scholiorum Editione, Victorius: *Crevere*, inquit l. c., *opera cujusdam, qui magis numerum eorum augere voluerit, quam intelligentiam ejus Poetæ adjuvare studuerit: immiscuit enim cum ipsis nonnulla, doctrina & acumine priorum illorum indignissima.* Andr. Masius, in Commentario in Josuam p. 241. Scholiorum istorum Autorem Demetrium Triclinium fuisse suspicatus est. Sed sunt alia Triclinii Scholia, quam quæ diximus: nempe quæ ab Adr. Turnebo, una cum Sophocle emendato, Paris. 1553. in 8. edita sunt: & quæ præcipue de metris agunt, quibus in tragœdiis suis usus Sophocles est. Joach. Camerarius in Sophoclis fabulas argumenti Thebaici primo Commentationes scripsit, editas Hagenoæ apud Secerium A. 1534. in 8. quas etiam Romæ in admiratione fuisse, è Sabini literis, scribit ad Camerarium Melanchthon *Epist. ad Camer. p. 237.* Igitur his, ut videtur, laudibus animatus novam suarum Commentationum editionem paravit, Camerarius, qua notas in tragœdias omnes continet, omniumque præfixit argumenta: sed versionem nonnisi in tragœdias duas, eamque duplicem, habet: ad verbum unam, Ajacis Lorarii, & liberiorem alteram, Electræ. Ceterarum versionem propterea omisit, quod Vitum Winsemium in interpretatione Latina Sophoclis laborare audivisset. Prodiit liber Basileæ apud Oporinum in 8. 1556. Verum, ut in præfatione primæ Editionis non dissimulat Camerarius, se à Græcis Scholiis alicubi adjutum: ita fatendum sane, si quis notas Camerarii cum Græcis Scholiis comparet, parum omnino in illis reperire, quod non ex his pene ad verbum translatum sit. Sed non tamen propterea spernendæ sunt. Meminit vero Camerarius in Epistola ad Oporinum, quæ posteriori Commentationum Editioni præfixa est, copiosarum Expositionum Sophoclis, quas libro grandi in Gallia editas sibi narratum refert. Arbitror autem, famam illam falsam fuisse: vix enim adeo latere possent, quo minus apud alios Autores, aut in celebrium Bibliothecarum Catalogis, nomen illarum conspiceretur. Viri Ortelii, Winsemii, (hoc enim integrum Viri nomen est) Versio Latina tragœdiarum Sophoclis, ad verbum facta, Wittebergæ primo A. 1549. in 8. excusa est. Retinuit eandem in pulcerrima, quam habemus, Editione Sophoclis Henr. Ste-

Digitized by Google

Stephanus, qui ipse Tragœdias emendavit, notisque illustravit: tum scholia omnia Græca ἀνωνύμων æque ac Demetrii Triclinii addidit, & Camerarii commentationes adjecit; A. 1568. in 4., quam Editionem, sub initium nostri seculi, Henrici filius, Paulus Stephanus, A. 1603. recudit. Mireris autem, H. Stephani Dissertationem de orthographia Sophocli peculiari, & de tragœdia ejusdem; quæ cum notis illius in Sophoclem Euripidem (nescio an diversis ab iis, quas cum Autore ipsomet edidit) 1568. in 8. prodiit, non ipsi potius Poetæ præfixam esse. De cetero Sophocles è correctione Guilh. Canteri quoque Græce prodiit, Antvverpiæ 1579. in 12 & Lugduni Batav. 1593. Cum Scholiis Græcis & Versione Latina Cantabrigiæ 1667. in 8. Latine solum ex interpretatione Georg. Ratalleri, Antvverpiæ, 1570. in 8. Græce cum Latina Versione Winsemii, Heidelbergæ apud Commelinos 1597. in 8. Philoctteten Sophoclis fabulam separatim Latino carmine, dramatum stylum imitato, scitissime expressam, una cum Græco textu, & notis suis, Parisiis 1556. in 4. edidit Q. Septimius Florens Christianus. Ajacem lorarium simili Carmine Latino reddidit Jos. Scaliger. Andr. Dacerius Oedipum Colonenm & Philocteten elegantissime in Gallicum idioma transfudit, notisque illustravit, quæ tamen & ipsæ magnam partem è Græcis Scholiis natæ sunt. Prolegomena in omnes Sophoclis Tragœdias, una cum Vita Sophoclis, ejusque cum Euripide collatione: nec non Dissertatione de Tragœdia ejusque origine: & nonnullis Orationibus suis, in lucem emisit Franc. Portus, Cretensis, Æmylii pater, Morgiis 1584. in 4.

7 Tertius Fragicorum EURIPIDES, ætate minimus, non sapientia, neque arte est. Etsi enim gravem illum cothurnum Sophoclis, qui pene in proverbium abiit, in suis fabulis non ostendit, nihilo minus tamen animos penetrat, &, Quintiliano judice, *lib. X. Inst. c. 1.*, cum magis oratorio generi accedat, sententiis densus, & in iis, quæ à Sapientibus tradita sunt, pene ipsis par, in dicendo ac respondendo cuilibet eorum, qui fuerunt in foro diserti, comparandus est: in affectibus vero cum omnibus mirus, tum iis, qui miseratione constant, facile præcipuus. Huic judicio Quintiliani Longinus quoque, peritissimus harum rerum Censor, accedit, *lib. de Sublimi c. 15.* cum ait, Euripidem natura plane non ad granditatem aliquam aut magniloquentiam factum, improbo tamen labore suo naturæ aliquando veluti vim inferre, arteque in sublimitatem efferri, quotiescunque opus sit: præcipue tamen in exprimendis affectibus animi, seu perturbationibus, furoris ac amoris ante ceteros omnes felicem. Idem quoque Dionysius Haliacarnassæus censet: idem Dio Prusæensis, qui sapientiam Euripidis & exquisitam illam curam, ne neglecti quid uspiam videntur, nec citra persuasionis vim dictum; sed recta omnia, & non minus Oratorem decen-

decentia, qui persuadet, quam Philosophum qui maximopere prodest, admiratur. Nec sane inter minoris momenti elogia reponendum est, quod Socratis amicus fuerit & familiaris Euripides: & quod ejus mortem, cum aliter non posset, tragœdia ultus est, magnamque hostibus Socratis invidiam undique conflavit. Supersunt Tragœdiæ illius integræ XIX. ab Aldo Manutio primum Venetiis A. 1503. excusæ: dein Basileæ apud Hervagium A. 1537. in 8. recusæ: mox etiam à personnato quodam Dorotheo Camillo ad verbum Latine redditæ, & in lucem emissæ ibidem 1541. in 8. apud Rob. Winter. Aliam Versionem Latinam Euripidis struxit Gasp. Stiblinus, quam, una cum ejus præfationibus & annotationibus, Græco textui Euripidis adjunxit: tum & Joh. Brodæi notas in Euripidem addidit; præfixitque Jac. Micylli de vita Euripidis, ac de tragœdia, ejusque partibus, prolegomena, Joh. Oporinus Basileæ in fol. 1558. & 1562. Falluntur vero, qui Philippi Melanchthonis Versionem in hac Editione excusam ajunt. Nunquam enim, quantum scio, vertit Euripidem Melanchthon: & Stiblinus certe in Oporini editionum præfatione nimis clare indicat, se Autorem novæ tum à se concinnatæ interpretationis esse. Brodæi annotationes jam antea quoque Paris. 1545. in lucem prodierant. In septem primas Euripidis fabulas Scholia antiqua Græca è libris Veteribus collegit, non scripsit, ut male in Frisii Bibliotheca dicitur, ediditque apud Juntas Venetiis in 8. Arsenius, Monembasiæ Archi-Episcopus A. 1534. quæ deinde apud Hervagium Basileæ 1544. recusa sunt. Atque hæc eadem Scholia subjecit tragœdiis in sua Euripidis Editione Græco-Latina, Paulus Stephanus, Genevæ 1602. in 4. Emendaverat diu jam ante hanc Editionem Euripidem, & metro restituerat: non vero, ut perperam censent aliqui, Latine vertit, Guilh. Canterus, è cujus recensione prodiit apud Plantinum Græce A. 1571. in 16. Secutus Canteri recensionem Æmyl. Portus, Euripidem, una tragœdia, Danaë, etsi non integra, è Codd. Palatinis hausta auctiorem, cum addita Versione Latina Camilli recognita à se, & notis quibusdam, Heidelbergæ apud Commelinos A. 1597. in 8. imprimi curavit. Taceo nunc Editionem Græco-Latinam Euripidis, una cum Sophocle Æschyloque, in Corpore Poetarum Græcorum Dramaticorum, Genevæ 1614. editi. [Sed non silentio prætermittenda est postrema illa Editio Euripidis, omniumque longe optima, quam nuper Cantabrigiæ A. 1694. in fol. Vir Clar. Josua Barnes apparavit, ut, quæ non solum emendatissimasque exhibet tragœdias, quas alii jam publicaverant, una cum Scholiis Lat. Versione: sed & aliarum plus quam 60. fabularum fragmenta, tum Epistolas V. Euripidis & quæcunque alia poterant reperiri illius monumenta, collecta sistit: præmissis insuper doctissimis Dissertationibus duabus; quarum prior Vitam Euripidis, ferme Annalium in morem, diligentissime recenset: altera de tragœdia

Veterum agit, Scenæ apparatu, Musica, & legibus Versuum Tragicorum.] Fuerunt etiam, qui singulas Euripidis Tragœdias Versionibus Latinis ἐμμέτροις redderent: Sic Erasmus Hecubam & Iphigeniam in Aulide vertit; Georg. Buchananus Medeam & Alicesten; Hugo Grotius Phœnissas, quas Paris. 1630. in 8. edidit. Erasmi & Buchanani Versiones excusæ sunt ab Henr. Stephano in Collectione Selectarum Tragœdiarum Æschyli, Sophoclis & Euripidis, quas cum duplici Versione edidit in 16. A. 1567. Andromachen Euripidis, metrica versione transtulit Q. Sept. Flor. Christianus Hamburgi 1619. in 8. editam: ut & Cyclopem fabulam, quæ Paris. 1605. in 8. lucem vidit. Veterum Tragicorum, Comicorumque extantium & non extantium, fragmenta aut Excerpta, emendata prius, Latinis versibus expressit Hugo Grotius, Parisiis in 4. A. 1626. publici juris facta.

8 Pergimus nunc ad ARISTOPHANEM, Comicum Poetam, Euripidis æqualem & perpetuum adversarium, utpote in quem non solum illum invidia stimulavit, quod esset dramatum celeberrimus artifex; sed & hostilis in Socratem animus armavit. Erat vero Euripidi dissimillimus, si mores spectes, utpote pudoris omnis & honestatis contemptor: quo fit, ut fœdissimis spurcitiebus ejus Comœdiæ aliquando scateant. Sed, quod dictionem attinet & artem, dici vix potest, quam acutus, copiosus, doctus, mereque adeo Atticus, sit: ut vix possit ad linguæ Græcæ notitiam dignior Autor commendari: censente Theodoro Gaza: & cum illo omnibus, quotquot Græcas literas norunt. Prætereo nunc festivissimos jocos, salesque acerbissimos, quibus vitia Civium suorum etiam principum in civitate, dum describit, impetit & insectatur. Sane adeo placuisse Aristophanem Johanni Chrysostomo ajunt, ut perpetuo secum gesserit 22, quæ tum restabant, ejus Comœdias, & lectitarit. Contra Plutarchus Aristophani Menandrum longe præferendum censuit in libro, de utriusque comparatione scripto: cui tamen Nicod. Frischlinus sese opposuit in Defensione Aristophanis contra criminationes Plutarchi: quæ in fronte Comœdiarum Aristophanis, ab illo editarum, conspicitur. Restant vero è tot Comœdiis Aristophanis hodie nonnisi Undecim; nec eæ omnes simul repertæ. Sed novem tantummodo earundem primus in lucem è MSS. Codicibus protraxit. Aldus Manutius, queis statim Vetera quoque Scholia Græca adjecit, quibus, ut recte judicat, nihil aptius Græce discere cupientibus, nihil melius legi potest, Venetiis in fol. A. 1498. & iterum 1501. De Scholiis jam alibi monitum, magnam partem in Suidæ Lexico reperiri. Collegit illa, dispersa prius atque confusa, Marcus Musurus, qui & in ordinem redegit, & impressioni libri præfuit; prout ex præfatione illius Græca apparet. Post Aldum edendi Aristophanis curam in se Bernh. Junta, Florentinus Bibliopola, suscepit, & per Anton. Fracinum, à quo Arsenius Cretensis, Monembasiæ Archi-

Episco-

Digitized by Google

Episcopus, etiam sæpe in consilium advocatus est, recognitas novem illas Comœdias, Indiceque copioso auctas, denuo edidit in 4. A. 1515. Florentiæ: Et, cum eodem anno, post absolutam novem Comœdiarum editionem, ex Urbinate Bibliotheca Codicem Aristophanis esset nactus Junta in quo, præter illas novem, duæ aliæ reperiebantur; Lysistrata, quam, quod non integram haberet, omisit Aldus: & Θεσμοφοριάζουσαι, seu Cerealia Sacra celebrantes; non distulit earum Editionem, sed & eodem mox anno 1515. in 8. dedit: absque tamen Scholiis, quippe quæ non reperit. Observat vero Gesnerus, admodum corruptum fuisse illum Codicem Urbinatem, quippe in quo integræ nonnunquam dictiones mutilæ sint. Secutæ sunt Italas Editiones Aristophanis Basileenses Frobenianæ, quæ omnes XI. Comœdias complectuntur: prior quidem A. 1536. in 4. & altera 1548. in fol.; sed illa, si recte conjicio, scholiis instructa non est. Sine scholiis Græce quoque Parisiis, apud Gormontium, A. 1528. in 4. Aristophanis novem priores Comœdiæ prodierunt: omnes undecim ibidem apud Andr. Wechelum, referente Gesnero. Eædem Francofurti A. 1544. in 8. Græce lucem adspexerunt. Inde aliquamdiu tantum per partes editæ sunt Aristophanis Comœdiæ. Θεσμοφοριαζούσας, Græcis Expositionibus suis (antiquis enim carebant) edidit, & Francisco I. Regi Galliæ, nuncupavit Ægid. Bourdinus, Parisiis, 1545. in 8. *Irenam*, cum Latina Interpretatione, stylum Comicorum Latinorum imitata, & eodem genere versuum cum Græcis scripta; nec non uberioribus & doctissimis notis Q. Sept. Flor. Christianus, Jac. Aug. Thuano inscriptam Paris. 1589. in 8. Idem Florens *Lysistratam* quoque & *Vespas*, eadem ratione versas, & Commentariis illustratas, reliquit. *Plutum* uberrimis Commentariis illustravit Carolus Gerardus. Quinque Aristophanis Comœdias *Plutum, Nubes, Ranas, Equites, & Acharnenses*, Latina interpretatione donatas, edidit Francofurti A. 1586. in 8. Nicod. Frischlinus: quæ etiam A. 1600. Lugduni Batavorum, apud Raphelengium, recusæ sunt. Omnes, ut puto, Comœdias Aristophanis Latine transtulit Andreas Divus, Justinopolitanus, Venetiis, ut Simlerus refert, impressas. Ex his vero omnibus Editionibus Aristophanis conflata tandem, omnium præstantissima est: quam Genevæ in fol. A. 1607. Æmylius Portus, Francisci filius, excudi curavit: & cui, præter antiqua Græca Scholia, & illa quæ in Lysistratam Burdinus composuit, alia quoque Græca in integrum Aristophanem, eaque longe doctissima, accesserunt, Odoardi nempe Biseti, Charlæi Domini, Galli nobilis, qui ea cum Porto communicavit: tum Florentis Christiani in Lysistratam & Vespas Versio atque commentarii quas, à Claudio Florente, Q. Septimii filio, accepit; præterea Gerardi Notæ in Plutum; & Index tandem copiosissimus: ut sane melior Poetæ editio temere sperari non possit. Et tamen gravissime de eadem conqueritur Claudius Florens,

Epistola ad Scaligerum Parisiis data: truncata scilicet multa patris sui, mutatum ordinem & tantum non eversa omnia, indignatus. *Je n' ose vous parler de l'Aristophane:* inquit Epist. Gallic. ad Scalig. à Jac. Revio editarum, p. 51. *vous l'avez veu, je m' asseure, premier que nous: car l' ouvrage en est si laid, que je le puis avouer pour parent. Le mal est arrivé de l'avoir envoyé hors d' icy, & en ville, ou ils ne croyent aujourdruy qu' à leur teste. Ils ont méprise l' ordre, que je leur avois envoyé, ont retranché plusieurs choses de mon pere, l' epistre même à Mr. de Thou sur l' Irene, & y en ont mis des gens, qui n' ont du tout rien contribué à leur ouvre: puis ont tellement mêlé ce que je leur avois baillé, qu' il semble, que leur dessein avoit été plutot de l' étouffer, que de luy faire voir le jour.* Ita nihil est ex omni parte beatum. Et sane superesse adhuc hodieque longe plurima in Aristophane, post tot Criticos emendanda, dubium eo minus est, quo major est circa id doctorum omnium Consensus. Jos. Scaliger margini libri sui Emendationes plurimas adscripserat: quas retinuit dein illa Editio Aristophanis, quæ Lugduni Batav. apud Joh. le Maire A. 1625. duobus Tomis in 12. Græce & Latine. excusa est minutioribus typis. Tanaq. Faber, in Epistolis suis, quamplurima Aristophanis, quem unum scilicet in deliciis summe habebat, loca restituit: sed & integram Comœdiam, *Concionantes* dictam, secundæ parti Epistolarum annexuit, ingeniosissime emendatam à se, &, spreta Versione Andr. Divi, quem vix alternos Poetæ versus intellexisse, nec ullum Hellenismi sensum habuisse, ait, de novo Latine redditam. Mich. Neander, in præfatione ad Erotemata Ling. Græcæ p. 169. refert, Thomam Venatorium Plutum Aristophanis Latine vertisse: omnes vero Comœdias illius Sebastianum Guldebeck, Tigurinum, cujus tamen posterioris laborem nondum esse in lucem editum scribit: quod nec posthac factum autumo. Italum vero Interpretem omnium Comœdiarum, nescio quem, jam superioris seculi medio nactus Aristophanes est: prodiit enim Versio Anonymi Venetiis A. 1545. in 8. E Gallis nemo fuit, qui attingeret Aristophanem, interpres: usque dum Eruditissima Virgo tum, Anna, Tanaqv. Fabri filia, quæ hæreditario amore Aristophanem deperit, non diutius ferendum rata, ut illa suavitas Poetæ, ingenii mira quadam præstantia & recondita prudentia commendandi, Gallis suis ignoraretur, fabulas duas, Plutum & Nubes, elegantia summa, & quæ cum Græco ferme certare possit, in vernaculum Idioma transfudit: præmissa præfatione in laudes Aristophanis concinnata, & Observationibus longe doctissimis adjectis: Parisiis 1684. in 12. [Eædem Comœdiæ duæ nuper A. 1696. Oxonii, è Theatro Sheldoniano, Græce, cum Scholiis, nitidissime denuo prodierunt in 8.]

9 De reliquis Græcis Comicis, quorum olim magna copia fuerat, nihil superest. nisi fragmenta quædam. Equidem MENANDRI, quem paulo ante Aristophani à Plutarcho prælatum diximus, & cujus tam in Græcia, quam

quam in Latio, magnum nomen fuit, adeo, ut à Terentio in Latinam linguam converteretur, viginti & quatuor Comœdias integras, à Michaele Psello explicatas, extare ſcribit, in Supplemento Bibliothecæ Geſnerianæ, Anton. Verderius p. 57. ubi Catalogum Grammatici neſcio cujus librorum hinc inde extantium exhibet. Sed nusquam hactenus illæ Comœdiæ repertæ ſunt, minimum typis non impreſſæ. Fragmenta ſolum, è Stobæo, aliisque Autoribus, collecta, plus ſemel excuſa. Cum Philiſtionis ſententiis comparatas Menandri edidit, & notis illuſtravit, Nicol, Rigaltius Pariſ. in 8. 1613. Idem Janus Rutgerſius lib IV. Variarum Lectionum ſuarum fecit. Quantum vero amiſerimus in Menandro, dicat Quintilianus, *qui vel unum illum, diligenter lectum, ad cuncta ea, quæ præcipimus, effingenda ſufficere judicat: ita omnem,* ait, *vitæ imaginem expreſſit, tanta in eo inveniendi copia, & eloquendi facultas: ita eſt omnibus rebus perſonis, affectibus accommodatus -- Atque ille quidem omnibus ejusdem operis Autoribus abſtulit nomen, & fulgore quodam ſuæ claritatis tenebras obduxit. Inſtit. l. X. c. 1,* Menandri Sententias quæ ſuperſunt, ſententiis L. Comicorum, quorum opera interierunt, inſeruit, & in locos certos digeſtas Græce & Latine Baſileæ A. 1560. in 8. edidit Jac. Hertelius: quod idem Henr. Stephanus quoque fecit.

Sed à Dramaticis nunc ad Lyricos progrediendum eſt. Horum prin- 10
ceps PINDARUS, Sophocli coævus, Dorica dialecto ſcripſit, grave, ſed difficile & obſcurum carmen, jamque olim pro inimitabili habitus ab Horatio eſt, *l. IV. Carm. Od. II.* qui tamen unus omnium optime illum eſt imitatus, aut vicit etiam: qua de re legi Comparatio Pindari & Horatii meret, Sermone Gallico à Franc. Blondello ſcripta, quæ cum Ren. Rapini Comparationibus, poſt Pariſinam Editionem, in Belgio edita eſt. Myrtidis Poetriæ diſcipulus fuit Pindarus, & à Corinna, alia Poetria quinquies in certamine victus: qua de re Pauſanias, Ælianus, Plutarchus, agunt: & ex iis omnes, quotquot de Poetis ſcribunt, recentiores. Quatuor ejus Carmina, aut, Si mavis libros quos habemus, Olympia. Pythia, Nemea & Iſthmia, quæ laudes continent Victorum, qui in quatuor iſtis ludorum generibus apud Græcos vicerant, primus, qui omnes fere Græcos Autores, in lucem emiſit Venetiis A. 1513. in 8. Aldus Manutius. Biennio poſt A. 1515. Romæ Pindaro vetera Scholia Græca acceſſerunt, quorum partem Demetrio Triclinio eſſe vindicandum, ex præfatiuncula quadam, quæ poſt Olympia legitur, obſervat Geſnerus: excuſus eſt liber in 4., & non adeo multo poſt Florentiæ apud Juntas recuſus: nec non Francofurti apud Brubachium 1542. in 4. præfixa Pindari Vita, quam Thomas Magiſter compoſuit. Omiſſis Scholiis, Aldinam ſolum Editionem Pindari repetiit Baſileæ Andr. Cratander, A. 1526. in 8. curam Editionis gerente Ulr. Zvvinglio, qui & præfationem præfixit. Addita eſt, poſt Græcum textum Latina verſio ad verbum facta: Auctore Joh. Lonicero, qui poſt ali-

quot annos revisam eandem Versionem, una cum notis in Pindarum, quas, ut ipse non diffitetur, è Græcis Scholiis, aliorumque Virorum doctorum scriptis, hausit, recudi A. 1535. curavit. Liberiorem Pindari Versionem, quæ non adeo verbis sese adstringeret, struxit Philippus Melanchthon, quæ in Henr. Stephani manus pervenit: sed quam, etsi laudaret Stephanus, non tamen excudit in sua Pindari Editione, quam minutiore forma, sed commodissima, nec minus nitida, edidit, cum adhuc Ulrici Fuggeri esset Typographus, Heidelbergæ 1560. in 16. anno 1566. repetitam: cui suam Versionem ad verbum factam, ut tironibus inserviret, apposuit: etsi alias liberiorem magis amaret, comparareque Græcos Poetas ita ad verbum translatos cum arboribus soleret, quarum folia autumnus dejecit. Repetit, post Henrici obitum, illam Editionem Genevæ, sub initium hujus seculi, Paulus Stephanus: qui & idem cum Scholiis Pindarum, & Latina versione recudit A. 1599. in 4: quod ante illum Parisiis A. 1558. Guilh. Morellus fecerat. Nostro seculo Pindarum, cum Latina Paraphrasi, præter versionem apposita, & Commentariis doctissimis, Joh. Benedictus Salmurii in 4. 1620. edidit: &, qui illum adhuc præcessit, Erasmus Schmidius Wittebergæ 1616. in 4. qui & miro studio miraque felicitate emendavit Poetam suum, denuo vertit, metrorum rationem exactam dedit, de ipso Poeta, tum de Olympionicis, quorum luculenta una exhibetur Chronologia, & de carminibus lyricis, uberrime præfatus est: magnamque adeo apud Exteros laudem cum illa Editione sua consecutus est, ut qui in mentem poetæ altius, quam Criticorum ceteri penetrarit. Commentarii, quos annexuit, bonam partem sunt è Scholiis Græcis hausti: sed quibus ipse suas Observationes densa segete immiscuit. Memoranda hic quoque est Latina Versio Nicolai Sudorii, carmine lyrico, juxta numeros Horatianos, scitissime, ut antiquorum propemodum nulli cedat, exarata, quam, cum ejusdem Commentariis in Nemea, Feder. Morellus Parisiis A. 1582. in 8. emisit. [Rarissima jam à longo tempore fuit: bene vero actum, quod nuperrime illam recudi curarunt Oxonii, è theatro Sheldoniano, Clarissimi duo Pindari Editores, qui Poetam hunc, cum plurimis Codicibus MSS. collatum, Scholiisque non minus Græcis, ac Versione Latina, & excerptis Animadversionum Schmidii, quæ scilicet in Scholiis non continentur, ac Joh. Benedicti paraphrasi, tum Variis lectionibus notis novis, & copiosissimo Indice, illustratum, splendidissime A. 1697. in fol. ediderunt. Præfixa insuper nova Olympicorum ludorum Chronologia, cujus Autor Episcopus Lic. Abieldensis, Guilh. Lloyd est, & quæ æque ut Schmidiana Olympiadum cum Annis Mundi, ante Christum natum, ab Urbe condita, & Epocha Christianorum, collationem ostendit.] Italice etiam versus est Pindarus, & cum Commentario Alexandri Adimari Pisæ 1631. in 4. editus. Bened. Arètium Commentarium in Pindarum edidisse, A. 1587. impressum,

pressum, Catalogus Bibliothecæ Bodlejanæ testatur. Qui tamen, ut hoc obiter addam, male Pseudo-Pindarum, qui Epitomen Iliados Homeri heroico carmine Latino scripsit, & Hagenoæ primum 1531. deinde Basileæ 1541. editus est, cum Græco Poeta Pindaro confundit: qui idem Error in Catalogo Bibliothecæ Thuaneæ quoque deprehenditur. De Dorica Dialecto Pindari meretur quoque legi Salmasius libro de Hellenistica p. 28. qui ex Philopono observat, non puram illam, sed ex communi mixtam fuisse. Omisissem prope Lexicon Pindari cum Æmylii Porti, quo lectores non parum juvantur: prodiit Hanoviæ, 1606. in 8.

Lyricorum reliquorum etsi non contemnendus olim apud Græcos, 11
post Pindarum, numerus erat, hodie tamen vix quicquam, præter fragmenta, superest, quæ ex aliis Autoribus colligenda sunt. Cujus quidem infelicis fati causam non solum in temporum injuriam, sed & in præposteram Monachorum religionem, devolvi debere, Petrus Alcyonius observavit: cujus è libro de Exilio locum cum auro contra earum Colomesius duxerit, nec sibi ab eo in Cimelia sua Literaria c. 15. transscribendo temperare potuerit, age & nos apponemus. *Audiebam puer*, inquit, *ex Demetrio Chalcondyla Græcarum rerum peritissimo; Sacerdotes Græcos tanta floruisse auctoritate apud Cæsares Byzantinos, ut integra, illorum gratia, complura de Veteribus Græcis Poemata combusserint, imprimisque ea, ubi amores, turpes lusus, & nequitiæ amantum, continebantur: atque ita Menandri, Diphili, Apollodori, Philemonis, Alexis, tabellas, & Sapphus, Erinnæ, Anacreontis, Mimermni, Bionis, Alcmanis, Alcæi, carmina intercidisse: tum pro his substituta Nazianzeni nostri poemata, quæ etsi excitant animos nostrorum hominum ad flagrantiorem religionis cultum, non tamen verborum Atticorum proprietatem, & Græcæ linguæ elegantiam, edocent. Turpiter quidem Sacerdotes isti in Veteres Græcos malevoli fuerunt, sed integritatis, probitatis & religionis maximum dedere testimonium.*

Quanquam vero hæc ita sint, non tamen omnes Poetas Lyricos idem 12
interitus perdidit. ANACREONTIS profecto partem maximam (quis enim omnia ejus in universum, integraque Poemata speret?) è tenebris eruit, per multos labores, multaque, ut ait in præfatione, pericula, jugulatis custodibus multifariam ocularis & abruptis adamantinis vinculis, queis adstrictus bonus Acreon detinebatur, carceres perrumpens, Henricus Stephanus; qui idem Latino carmine Anacreontico venustiores & à corruptionibus puriores Odas expressit, ediditque primo A. 1554. in 4. majusculis literis, adjectisque uberioribus notis, qua quidem re magnam apud Viros doctos gratiam iniisse Stephanum ignotum nemini esse potest, quisquis exquisitam illam suavitatem Anacreontis, &, ut cum Cicerone loquar, mollitudinem carminis, consideraverit: quapropter & Jul. Cæs. Scaliger Anacreontem non solum μέλη dedisse, sed & in ipsis mella, inquit, Poet. lib. I. c. 44. Utut cetera negari non possit, nimiam ipsius Poetæ voluptatum cupidinem fuisse, vini Vene-

Digitized by Google

Venerisque, quod jam olim illi à pluribus objectum est: etsi Henr. Stephanus excuset. Hujus Stephani non fuisse Versionem illam metricam, quæ sub ejus nomine prodiit, sed Joh. Aurati, vel ut alii proferunt, Dorati, Colomesius, ex If. Vossii relatione, in Particularibus narrat, aitque Vossium id à Scaligeri manu, qua is id suo Anacreonti adscripserit, edoctum nosse. Verum adeo impudentem Stephanum ego sane non credo, nec impune id laturum pro certo habeo, cum post primam Anacreontis Editionem Doratus integros 34. annos vixerit, tam impudentem plagiarii imposturam nequaquam impunem laturus. Post primam illam Editionem Stephanus Anacreontem totum Latine vertit: ex Eliæ Andreæ versione vero, quæ itidem carmine Anacreontico scripta est, & apud Morellum Lutetiæ primo prodierat, Odas quasdam adjecit, & sic Anacreontem, cui brevissimas nonnullas Notulas sub Voluminis finem addit, minutiore typo exscriptum, Lyricis Poetis reliquis inseruit, & cum Pindaro, qui Volumen primum constituit, Tomo secundo edidit A. 1566. in 16. Sunt vero Lyrici illi, ALCÆUS, omnium antiquissimus, ut qui Pittaci, Atheniensium tyranni, qui inter septem Græciæ Sapientes numerari solet, æqualis atque etiam hostis fuerat, tyrannidem patriæ non ferens, quam in aliis etiam Civitatibus insectabatur: atque hinc *Stasiotica* scripsit, librum, quo tyrannos insectatus est, ob quod opus aureo plectro illum merito donari ait Quintilianus; qui in eloquendo Alcæum brevem, magnificum & diligen[illegible]m, Homeroque similem vocat: cum quo Horatius etiam conspirat, & è Græcis Dionysius Halicarnassensis, qui *τὸ μεγαλοφυὲς, καὶ βραχὺ καὶ ἡδὺ τοῦ Ἀλκαίου μετὰ δεινότητος, ἔτι δὲ καὶ τοὺς σχηματισμοὺς μετὰ σαφηνείας, ὅσον αὐτῆς μὴ τῇ διαλέκτῳ τι κεκάκωται, καὶ πρὸ ἁπάντων τὸ τῶν πραγμάτων πολιτικῶν ἦθος*, (*magnificum, breve suaveque dicendi genus Alcæi, cum eximia tamen gravitate conjunctum præterea figurarum usum, cui justa perspicuitas nisi ubi Dialectus nonnihil impedit, adhæret, & præ omnibus civile Characterem*) consideratione digna judicat. Enimvero, quicquid ejus hodie superest, ex Athenæo, Heraclide Pontico, Stobæo, Scholiaste Pindari, Aristotele Plutarcho, Hephæstione, Eustathio, excerpendum fuit. Sequitur Alcæum SAPPHO, insignis Poetria (à qua genus Sapphicum,) & quæ cum præstantissimis quibusque poetis certare poterat, mortalisque credebatur, & habitum hominis induta Musa: cujus, Longino *περὶ ὕψ. Sect. 10.* judice, illud erat præcipuum artificium, quod nosset *τὰ ταῖς ὕλαις συνυπάρχοντα μόρια ἅπασι τοῖς πράγμασι φύσει συνεδρεύει, ἐκλέγειν ἀεὶ τὰ καιριώτατα, καὶ ταῦτα τῇ πρὸς ἄλληλα ἐπισυνθέσει καθάπερ ἕν τι σῶμα ποιεῖν. Sermonis illas particulas, quæ rebus ipsis veluti connata sunt, & iisdem natura insident, semper maxime proprias & validissimas excerpere, & ex iisdem, aptissime inter se constructis, unum quasi corpus facere*: qua quidem exquisita particularum congerie non poterat non, & altitudinem suo carmini debitam conciliare, & vim in animos percellendos capien-

capiendosve habere, quam vellet ipsa. Certe Longinus meliorem artificii summi iconem exprimi non posse existimabat, quam si Odarium Sapphus apponeret: illud ipsum, quod Catullus non minore artificio Latinum fecit: Catullus inquam, qui Sapphus carmina unice deperibat, solaque præ omnibus aliis poematibus imitanda sibi proposuit. Aliud Sapphus canticum ad Venerem, non minus molle, Dionysius Halicarnassæus servavit, in libro de Structura sermonis. Præter hæc duo nihil Sapphus superest, nisi exigua quædam fragmenta: quæ tamen & ipsa ex Plutarcho Stobæo; Scholiastis Pindari, Apollonii Rhodii, Euripidis, Aristophanis, Sophoclis, Eustathio, Hermogene, Macrobio, Aristotele, Aristide, Polluce, Etymologici Autore, Athenæo, Hephæstione, Achille Tatio, Demetrio Phalereo, Maximo Tyrio, & Anthologia Epigrammatum Græcorum, Stephanus studiosissime conquisivit. Post Sapphon STESICHORUS ponitur, *ingenio validus*, dicente Quintiliano *Inst. l. X. c. 1* & *qui Epici carminis onera lyra sustineret. Reddit enim personis in agendo simul loquendoque debitam dignitatem: ac, si tenuisset modum, videtur æmulari proxime Homerum potuisse: sed redundat atque effunditur; quod, ut est reprehendendum, ita copia vitium est.* Similia sunt, quæ Dionysius Halicarnasseus, & quæ Hermogenes habent. Dignum memoratu est, quod Suidas de illo refert; Tisiam fuisse primo vocatum, sed Stesichori nomen accepisse, *ὅτι πρῶτος σὺν κιθαρῳδίᾳ χορὸν ἔστησε, quod primus cum cithara cantu chorum instituisset.* Filias habuit, quæ & ipsæ Carminum, laude inclutæ fuerunt. Carmina varia multorumque generum scripsit: de quibus Gyraldus videatur. Fragmenta, quæ habemus, non multa sane suppeditarunt Athenæus, Stobæus, Scholiastes Euripidis, Plutarchus Strabo, Plato, Eustathius, & Apollonii Rhodii Scholiastes. Nec plura IBYCI nobis restant, patria Rhegiensis Itali, qui in Samo Insula vixit, à latronibus tandem interemptus: qua de re & de ultione secuta, ut & de lascivo Ibyci in pueros amore, nec non de septem ejus operibus, multa è Veteribus colligit Gyraldus, Dial. IX. Fragmenta Stephanus collegit ex Athenæo, Plutarcho, Platone, Suida, Scholiaste, Pindari & Porphyrio. Sextus inter Lyricos Stephani, nequaquam juxta rationem ætatum collocatos, est BACCHYLIDES, ex Ceo insula, urbeque Julia oriundus, ut Suidas refert; adeo celebris Poeta, ut cum Pindaro ab Hierone, Syracusarum tyranno, prælatum Pindari Scholiastes scribat, è quo id annotavit Gyraldus, qui & ex Porphyrione notat, Horatium plus semel esse imitatum Bacchylidem: & ex Ammiano Marcellino refert, Julianum Imp. adeo carminibus Bacchylidis delectatum fuisse, ut & vivendi præcepta inde sumeret. Fueritque adeo Juliani ævo integer adhuc poeta ille necessum est, cujus exigua hodie frustula solum habemus, ope Autorum allegantium, Stobæi, Athenæi, Plutarchi, Dionysii Halicarnassei, Clementis Alexandrini, Scholiastarum Pindari & Apollonii Rhodii, ac Hephæstionis, conservata.

Digitized by Google

Bacchylidis Consanguineus, Suida teste, fuit SIMONIDES, ex eadem cum illo urbe & insula oriundus, tum pietate in Deos, tum variis inventis scriptisque, rebus & libris inclutus. Namque ab eodem Suida literas longas duplasque [Plinius has quatuor tantum ait, η, ω, ζ, ψ] invenisse dicitur, & tertium in lyra sonum: præterea artem quoque memoriæ: scripsisse vero Elegiaco carmine historiam regnorum Cambysis & Darii, lyrico historiam pugnæ navalis ad Artemisium, tum threnos, Encomia, Epigrammata, pæanas, tragœdiasque, & alia. Characterem ejus, dicendi tenuem quidem, at suavem, & in movendo commiserationis affectu virtute præcipua pollentem describit Quintilianus: l. c. Dionysius Halicarnasseus, in movendo affectu isto, etiam Pindaro judicat præstantiorem Simonidem: & præterea τὴν ἐκλογὴν τῶν ὀνομάτων, καὶ τῆς συνθέσεως τὴν ἀκρίβειαν, delectum verborum, & accuratam orationis ejus structuram, observare jubet. Longinus etiam in Visionibus Simonidem ceteris aliquando omnibus præstare docet, *de Sublimi Sect. XV.* Cetera, quæ de Simonide dici possunt, Gyraldus & Vossius studiose admodum congesserunt. Ille tamen labitur, cum, Simonidem annum ætatis nonagesimum nonum excessisse, è Suidæ testimonio refert: cum Suidas nonum & octuagesimum solum eum attigisse scribat. E tot vero Scriptis Simonidis nihil præter fragmenta superest, è Dionysio Halicarnasseo, Clemente Alexandrino, Athenæo, Scholiastis Apollonii Rhodii, Euripidis, Sophoclis, Stobæo, Plutarcho, Aristide, Platone, Aristotele, Philostrato, Galeno, Hephæstione, Thucydide, Polluceque, ab Henr. Stephano collecta, & in ordinem aliqua saltem ratione digesta. Ultimo inter Lyricos loco ponitur ab eodem Stephano ALCMAN, quem primum omnium, ratione ætatis, esse, è Veterum testimoniis Gyraldus, Vossiusque observant: Laco fuit, Carminum amatoriorum inventor, ut Suidas ait, & qui primus in Carminibus, alios quam hexametros versus adhibuit. Distinguendus ab Alcmane Messenio, itidem Lyrico. [Nuperrime asportatum Venetias è Græcia est monumentum aliquod marmoreum pervetustum, cui superscriptæ literæ, nimia temporis longinquitate exesæ docto cuidam apud Italos Viro Alcmanis hujus nomen & laudes continere visæ sunt: quapropter & æri incidi marmor illud Venetiis curavit A. 1697. in 4. una cum addita Dissertatione brevi, qua Conjecturam suam exponit atque tuetur. Enimvero, cum ille, quisquis demum fuerit, cui marmor erectum est, ut clarissimus militiæ Imperator celebretur, & non sine magna pompa sepultus, insculptusque marmori sit; Alcman vero, Poeta lyricus, nuspiam inter Duces militiæ numeretur, tum miserrime, pediculari morbo perierit, ut diserte Plutarchus in Sylla refert: vix est, ut locum Viri docti conjectura invenire queat.] Perpauca restant hujus fragmenta, ex Athenæo, Hephæstione, Scholiaste Pindari, Eustathio, & Plutarcho, collecta. Atque hi sunt octo, aut cum Pindaro novem

Lyrici

Digitized by Google

Lyrici Poetæ, quos uno Volumine collectos, & Latine versos, ut diximus, Henr. Stephanus semel iterumque publicavit. Adjecit etiam, quæ colligere potuit de Archilochi, celebris Poetæ, qui jambos & Elegias scripsit, & Longino, ob sublimitatem semel iterumque laudatur, Carminibus: tum Melanippidæ, Telestæ, Pratini, Erinnæ Lesbiæ, Alphei Mitylenæi, Juliani Ægyptii, Versus varios & Odas undiquaque mira industria conquisitas. Post primam illam Stephani Editionem seculo pene integro cessatum est: imo nunquam simul omnes Lyrici, ab eo tempore, sunt excusi; sed qui Alcæi, Stesichori, Ibyci, Bacchylidis, Simonidis, Alcmanis & Archilochi, reliquias legere voluerit, ad illam Stephani collectionem, aut Editionem Fulvii Ursini cum Notis Antvverpiæ A. 1568. in 8. excusam, recurrat necesse est. Anacreon tamen & Sappho, ceteris feliciores, doctissimos aliquot Editores, ac Interpretes novos, nacti sunt. Neque enim nunc nisi obiter memorabo Editionem septem Anacreontis Epigrammatum, quæ in Maximi Planudis Florilegio Venetiis, apud Aldi hæredes, A. 1521. excusa sunt: ut & Versionem Gallicam Remigii Bellaquei ἔμμετρον, quæ biennio statim, post primam Editionem Anacreontis, ab Henr. Stephano datam, in lucem emissa est A. 1556. Nostro seculo Tanaqv. Faber Anacreontis & Sapphus Carmina sub incudem vocavit, & postquam locis plurimis emendasset, & sub severioris quoque criticæ regulas coegisset, illustrassetque notis emisit in lucem Græca, Salmurii 1660 in 12. Moliebatur quoque Versionem Latinam, sed prosa oratione, utpote cui metricæ Versiones, & Carminis necessitate adstrictæ non solum duriora multa & obscuriora continere videbantur, sed & non satis perite intellecta aut conversa: quapropter illas sibi nunquam probatas non dissimulabat; quippe quæ doctis hominibus non necessariæ, semidoctis autem pene inutiles sint, atque adeo propter inevitabilem obscuritatem nonnunquam obsint. Destitit vero tandem ab omni Versione Faber. Hujus itaque Eruditissima filia Anna Daceria, tum quidem adhuc innupta, relictam sibi Spartam interpretandi rata, Gallica Versione prosaica Anacreontis & Sapphus quod superest transtulit, pro more suo prorsus egregie, ut sic notas etiam Gallis faceret delicias Græcorum: additisque Observationibus Criticis textui sui Autoris lucem haud vulgarem affudit, haud raro adversus suum ipsiusmet Parentem aliquid affirmare ausa: præmisit quoque vitam Anacreontis & Sapphus admodum luculentam, Parisiis, 1681. in 12. Mox biennio post alia est Poematum horum Græco-Gallica Editio insecuta, quæ quidem à Daceriæ versione non solum in eo discrepat, quod metri legibus adstricta est, sed & circa mentem Autoris haud raro, nec docte minus, quam ipsa à Parente suo in diversum abit. Autor illius Nobilis Burgundus est. Dominus de Longepierre, qui Vitam Anacreontis & Sapphus novam ipse quoque composuit, & in præfatione præmissa causas sui ab Anna Fabra dissensus aperit: Liber prodiit

Parisiis, 1684. in 12. postea Amstelodami, etsi falso Parisiorum nomen ibi quoque in titulo reperiatur, 2692. in 12. recusus. Prodiit & Itala quædam versio metrica Anacreontis, sed cui non adeo multum defert Fabra.

13 Jamdudum fuisset PYTHAGORAS recensendus, quippe multo Lyricis omnibus antiquior, si Carmina illa Aurea, quæ sub Pythagoræ nomine circumferuntur, revera etiam illius forent. Sed, cum doctiorum omnium consensu constet, Carmina illa non Pythagoræ esse, sed Pythagoræorum, & forsan, ut Joh. Picus existimabat, à Philolao confecta, non est cur loco non suo poni existimemus: præsertim, cum hic de Chronologia non simus solliciti. Ne tamen ea prætereamus, non solum antiquitas facit, quæ illis utique abjudicanda non est, sed & præstantia, dudum aliis commendata. Infinitæ sunt eorum Editiones, neque hic à nobis enumerandæ. Melioris notæ sunt, quas Vitus Amerbachius, Mich. Neander, Theod. Marcilius, Frid. Sylburgius, dederunt. Omnium vero optima, quæ cum aureo Commentario Hieroclis lucem adspexit, primo Latine solum, Basileæ 1543. in 4. Interprete Joh. Aurispa, Siculo, qui, ob utriusque linguæ peritiam, ab Estensi Principum familia in pretio habitus est, quique jam octogenarius librum Hieroclis transtulit, tanto quidem ardore animi, ut, per omnem vitam doctius nil, nilque magis proficuum se legisse, in præfatione profiteatur: adeo parum aut nihil à fide Christiana differre. Quemadmodum vero absque controversia recte de præstantia Commentariorum Hieroclis judicavit Aurispa: utpote quibus vix quicquam simile in omni antiquitate scriptum unquam est, nilque adeo prope comparandum; ita infelix admodum eorundem Interpres fuit: quandoquidem obscuram, inelegantem, tædiosamque lectu ejus Versionem esse Gesnerus queritur in Bibliotheca fol. 311. b. Igitur eo majores gratias promeritus est Joh. Curterius, qui, quadraginta annis post Aurispæ Latinam illam scabram Versionem, Græcum è MSS. Codicibus eruit incomparabilem Commentarium, &, cum nova Versione Latina doctissima, Parisiis 1583. in 8. in lucem edidit: Post id tempus Londini etiam recusum, una cum Theod. Marcilii notis in Pythagoræ Carmina, Mer. Casauboni notis in eadem & Hieroclem Joh. Pearsonii eruditissima præfatione, (in qua plurima notatu digna de Hierocle aliaque occurrunt,) fragmento Hieroclis de Fato, quod apud Photium superest, cui Latina etiam paulo liberior Hug. Grotii versio accessit, & Lil. Greg. Gyraldi Explicatione Symbolorum Pythagoræorum: Lond. 1654. in 8. Arabicam Carminum aureorum Pythagoræ Versionem, à Joh. Elichmanno erutam & Latine redditam cum præfatione sua edidit, Simplicii in Epictetum Commentariis adjectam, Claud. Salmasius, Lugduni Batav. 1640. in 4.

14 Æque vetustus est PHOCYLIDES, Milesius Philosophus, Olympiade 59. juxta Suidam, clarus: qui, præter Carmina & Elegias, Sententias quoque scripsit, quas, quod ex Sibyllinis Carminibus essent desumta, *κεφάλαια* vocavit.

cavit. Superest hodieque Carmen *νουθετικὸν*, i. e. admonitorium ad bene beateque vivendum, quod, post Frobenianus aliasque Basileenses veteres Editiones, Argentinæ à Vito Amerbachio A. 1561. à Mich. Neandro in Opere Aureo, Lipsiæ 1577. in 4. ab Henr. Stephano cum Poetis Gnomicis 1573. in 12. & in Poetarum Heroicorum Græcorum Corpore A. 1566. in fol. à Jac. Lectio in simili Corpore Genevæ 1606. & ab aliis sexcenties excusum recusumque est. Verum observat Jos. Scaliger, *Animadv. ad Euseb. Chron. p. 95. seq.* Carmen illud, quod sub Phocylidis nomine toties excusum est, etsi elegantia, nitore, verborumque cultu, cum quolibet Veterum certare queat, non tamen esse Veteris illius Phocylidis, nec ullius alterius Philosophi pagani; sed hominis vel Judæi Hellenistæ Alexandrini; vel, quod magis credit, Christiani: cum non solum antiquus ille Græcus Philosophus, Phocylides, nil, præter breves *γνώμας*, haud secus ac Theognis, scripserit, non continuum aliquod Carmen, sed &, quod ea in hoc, quod habemus, Phocylidis Carmine, *νουθετικῷ* contineantur, quæ non possint nisi ab homine Judæo aut Christiano scribi: quæ omnia exemplis in medium allatis fuse probat: observatque, cum apud Clementem Alexandrinum, Stobæum, & alios nonnullos Phocylidis *γνῶμαι* passim legantur, nusquam tamen è Carmine, quod ejus nomen præ se fert, aliqua adduci, etsi id omnium maxime è re Christianorum fuisset. Primum, qui id alleget, atque unum esse Scholiasten Nicandri ad Alexipharmacum: sed illum hominem recentiorem fuisse monet.

Coævus Phocylidi THEOGNIS fuit, Philosophus item, & gnomicus 15 Poeta: de cujus tamen Sententiis, quæ supersunt, nihil admodum dicere attinet, quandoquidem in omnium, etiam puerorum manibus sunt, ac toties excusæ, quoties Poetæ gnomici: quapropter jam è Phocylidis Editionibus de Theognide quoque judicari poterit. Erat vero Theognis natione Siculus, urbe Megara oriundus: ni forte rectius Scaliger, in Animadversionibus Eusebianis, Theognidem e Megara Græciæ oriundum facit. Ex eadem insula ortus quoque fuit MOSCHUS, vetustissimus etiam, sed tamen non Sententiis conscribendis intentus, verum Bucolicus Poeta: cujus tamen, præter Idyllia, alia quoque Carmina extant Heroicis versibus conscripta, ut & Epigrammata aliquot. *Amorem fugitivorum Moschi*, qui in Planudis Florilegio excusus est, primum Baptistam Varinum, qui celeberrimi Bapt. Guarini pater fuit, & deinde Angelum Politianum, Latine transtulisse, Gyraldus Dial. III. de Poetis testatur, qui Varinum Virum tam sanctum, quam doctum, vocat. Idyllia ejus Græce & Latine, cum notis Bonaventura Vulcanius edidit Antwerpiæ 1568. in 8. eodemque anno & ibidem Fulvius Ursinus: postea Jos. Scaliger Moschi carmina sibi recensenda sumsit, vulgavitque, cum notis suis Heidelbergæ apud Commelinum 1596. in 8. Inde Is. Casaubonus, qui se in aliqua Genevensi Editione Is. Hortibonum vocavit; & post Casaubo-

num Dan. Heinsius, eundem Autorem sunt aggressi: cum omnium trium, Scaligeri, Casauboni, Heinsii, notis prodiit Moschus Heidelbergæ 1604. in 4.

16 Jungitur semper Moscho BION, Bucolicus Poeta celebris, & cui, judice Gyraldo, tertia in isto Poeseos genere palma defertur. Dorica Dialecto scripsit, uti & Moschus, & Lyrici, quos supra enumeravimus tantum non omnes: Eadem dialecto scripsit THEOCRITUS, qui primam Carminis Bucolici palmam haud dubie sibi vindicat, sive Chius, sive Chous, sive Syracusanus: nobis enim nunc parum interest: quemadmodum & illud solum indicasse sufficit, esse, qui eundem cum Moscho Theocritum arbitrantur, observante Gyraldo Dial. III. Dicitur plurima Carminum genera scripsisse à Suida: Proetides; Elpides; Hymnos; Heroides; Epicedia, Odas, Elegias, Epigrammata. Ex his tamen omnibus, præter Epigrammata quædam nihil admodum superest. Supersunt vero Bucolica illius Idyllia longe suavissima, & quæ haud abs re magnos Viros in amorem sui abripuere. Siquidem ii ipsi Triumviri, Jos. Scaliger, Is. Casaubonus & Dan. Heinsius, quos in Moscho & Bione recensendis occupatos fuisse diximus, multo adhuc majorem curam Theocrito impenderunt, notis & lectionibus eum illustrantes: atque hinc nata pulcerrima Bucolicorum Poetarum Editio Commeliniana Anni 1604. in 4. Alias separatim quoque Theocritus ex eadem officina, una cum Scholiis Græcis, ceterisque doctorum Virorum notis in 8. A. 1612. excusus est.
17 Prima Editio Theocriti, quantum memini, est Aldina, quæ A. 1495. in fol. Theocritum, cum Phocylide, Theognide & Hesiodo exhibuit; sed absque Scholiis. Secuta est Editio Romana anni 1516. in 8. cui Zacharias Calliergus, Græca Scholia adjecit: non sua, ut perperam multi autumant, sed antiqua, quæ è Veteribus libris excerpta in unum solummodo corpus redegit: plane, ut M. Musurus cum Scholiis Aristophanis fecit. Gesnerus, in Bibliotheca, Venetam Theocriti Editionem commemorat; in 8. excusam: Recusus inde est Theocritus Hagenoæ apud Secerium: & Basileæ apud Cratandrum A. 1530. tum, una cum Scholiis Græcis, Francofurti apud Bruhachium, 1553. in 8; cui Editioni Scholia quoque nonnulla Joach. Camerarii accesserunt, & præfixa Scholiis Græca præfatio, in qua varia Theocrito falso esse adscripta monet; Bioni vel Moscho potius tribuenda; præterea Helii Eobani Hessi Metrica Idylliorum Theocriti Versio quoque accessit. Postea Theocritum Henr. Stephano, cum Bucolicis reliquis, Græce & Latine vulgavit A. 1579. in 12. quem deinde Scaliger, hunc Casaubonus & tandem Heinsius, uti dictum, secuti sunt. Idem Stephanus oden Theocriti in Adonin mortuum Scriptam, quam Bioni Camerarius in Græca præfatione, alii alii Autori tribuendam censent, cum Lyricis quoque suis edidit A. 1566. Hoc ipso anno Parisiis, apud Morellum Græce Theocriti omnia, quæ supersunt,

persunt, excusa sunt. Fistulam ejus, una cum SIMMIÆ RHODII, qui & ipse Poetis Bucolicis addi solet, ovo, Alis, Securi, peculiari explicatione & notis illustravit Salmasius in Explicatione duarum Inscriptionum Herodis Attici, Parisiis, 1619. in 4. Prætereo jam Editiones Theocriti, quæ in Corporibus Poetarum Heroicorum H. Stephani & Jac. Lectii, aliquoties jamjam memoratis habentur. Quid de Virgilii & Theocriti Comparatione varii Viri docti censuerint, dictum jam alio loco est, ubi de Virgilio agebamus.

Nunc accedimus ad æmulos duos, non solum Poetas cultissimos, sed & 17
Viros in omni genere eruditionis exercitatos, & præfectos Alexandrinæ Ptolemæorum Bibliothecæ: Callimachum & Apollonium. Et CALLIMACHO quidem, natione Cyrenæo, infinitos propemodum libros tribuunt Suidas, Strabo, & Apollonii Scholiastes: Suidas certe illum ultra 800. scripsisse dicit, & argumenti omnino varii. Neque enim solum in omni Carminum genere illum aliqua concinnasse refert, sed & Grammatica, Historica, Geographica, aliaque longe plurima vixit temporibus Ptolomæi Philadelphi Regis, & usque ad successorem ejus in regno, Ptolemæum Evergetem, vitam protraxit: perpetuus Apollonii æmuli insectator, in quem & Satyricum carmen scripsit ficto nomine in Ibin: quod ipsum Ovidius è Latinis imitatus est. Inter alia composuit quoque vastum Opus quod *πίνακες* inscripsit *τῶν ἐν πάσῃ παιδείᾳ διαλαμψάντων, καὶ ὧν συνέγραψαν*, *Tabulas*, sive *Indices omnium celebrium doctorum, eorumque Scriptorum:* libris 120. constans. Tum aliud, quod etiam magis ad præsens institutum pertinet, de Poetis, cui titulus: *πίναξ καὶ ἀναγραφὴ τῶν κατὰ χρόνους καὶ ἀπ᾽ ἀρχῆς γενομένων διδασκάλων*: qui male redditur à Simlero in Bibliotheca: *Tabula & descriptio, serie temporum observata, Doctorum omnium, qui ab initio fuerunt:* pro Doctoribus enim Poetæ erant substituendi: quandoquidem *διδάσκαλοι* speciatim fabularum Poetæ sunt, ut è Suida Harpocratione, aliisque, observat Jonsius de Scriptoribus Historiæ Philos. lib. II. c. 5. ubi prolixe admodum & docte de his Callimachi libris agit: ut & de tertio, quem de obscurioribus vocibus, & de libris Democriti scripsit Callimachus; sed qui, una cum ceteris omnibus, magno reipublicæ literariæ damno, interiit. Hodie enim, è tot Scriptis Callimachi, præter Hymnos, in Jovem, Apollinem, Dianam, Delum, Lavacrum Palladis & Cererem; quibus temporum antiquissimorum historiam, & originem gentilis Mythologiæ tradit: Epigrammata, & fragmenta Poematum, hinc inde collecta, nihil superest. Sed ea tamen spreta neutiquam sunt. Primus Hymnos Callimachi edidit, una cum Pindaro, Aldus, Venetiis A. 1513. in 8. Inde, apud Frobenium, cum Commentariis Græcis, sunt excusi, Basileæ 1532. in 4. ut & Parisiis apud Vascosanum. Recentiorem esse Scholiasten illum, non admodum antiquum, Gesnerus conjicit in Bibliotheca: & annotat: Suidam meminisse alicujus Archibii, qui Epigrammata Callimachi exposuerit: sed qui

Digitized by Google

qui hodie non amplius superest. Postea Henr. Stephanus castigatos Callimachi hymnos Corpori Poetarum Heroicorum inseruit A. 1566: &, cum Nicodemus Frischlinus eosdem, Latino carmine redditos à se, una cum Scholiis veteribus, suisque notis sat amplis, Tubingæ 1571. edidisset: repetiit paulo post illam Editionem Stephanus, suasque annotationes & emendationes insuper, ut & duplicem hymni primi Versionem adjecit, A. 1577. Mox alia iterum prodiit, nitidiorque ferme quoad versionem Callimachi Operum (nam & Epigrammata & fragmenta, & Poemation de Coma Berenices, & Catullo Latine redditum, jam à Stephano & Frischlino adjici cœperunt) Editio, cum nova Versione Latina metrica Bonavent. Vulcanii, & ejusdem Notis, Antvverpiæ 1584. in 12. Inde Seculo fere integro quietum fuit: donec Anna Daceria, filia Tanaq. Fabri, luculentis annotationibus denuo illustratum daret Callimachum, egregie castigatum à se, & fragmentis haud paucis auctum: Parisiis 1674. in 4. [Verum & hanc, & priores omnes Editiones Callimachi reliquas, longe vincit postrema Ultrajectina, quippe quæ & Epigrammatibus, fragmentisque longe plurimis ope Rich. Bentleji aucta est: & in quam præter omnes Commentatorum priorum curas Theodori Grævii, qui Joh. Georgii, Viri Summi, filius erat, ante absolutam Operis Editionem defunctus, Paulique Voetii, notæ, & amplissimus Viri Illustrissimi, Ezech. Spanhemii, Commentarius, congesta sunt, Ultraj. 1697. in 8.]

18 Discipulus primo fuit Callimachi, sed deinde Adversarius æmulusque, APOLLONIUS, RHODIUS cognomento, non à patria, namque Alexandria ortus erat, sed, quod invidia Poetarum Alexandrinorum, & inprimis haud dubie Callimachi, traductus, cum non ferret contumeliam, in Rhodum insulam migravit, ibidemque Civium numero adscriptus fuit, donec reversus tandem in patriam, magno etiam in honore habitus, & Bibliothecæ regiæ præfectus est. E compluribus Scriptis, quæ ab ipso edita referuntur, sola Argonautica supersunt, is ipse liber, ob quem ludibrio Poetis Alexandriæ fuit, Rhodiis admirationi. *Opus non contemnendum*, judice Quintiliano Inst. lib. X. c. 1. *æquali quadam mediocritate scriptum:* juxta Gyraldum Dial. III. *Opus varium, & multis vigiliis elucubratum: durum tamen, & alicubi ingratum; nisi qua parte Medeæ amores describit: ubi & P. Vergilii judicio ita excellere videtur, ut Vergilius ipse non aliunde plura in suos Didonis amores facile transtulisse videatur: ut Grammatici annotarunt.* Hæc Gyraldus, qui, cum Grammaticos nominat, inprimis in Servium digitum intendit. Sed tamen impudentiam vocare non dubitat Jul. Cæs. Scaliger, si quis cum Servio idem credere velit: tantumque abesse censet à veritate, ut pene pudeat illum apponere loca, è quibus comparatio Virgilii & Apollonii institui queat: de Re Poet. lib. V. c. 6. id quod deinde locis quamplurimis confirmatum. Ast contra Scaligerum Apollonii causam in se suscepit Jac. Gaddius, utinam dignior patronus, de Script.

Non-

Digitized b

Non-Ecclef. T. I. Ceterum primum edita funt Argonautica ifta apud Aldi hæredes, Venetiis, 1521. in 8. non folum diligenter prius ad fidem plurium Codicum examinata: fed & eximiis plane illuftrata Scholiis; quæ Lucillo Tarrhæo, Sophocleo & Theoni, ut Autoribus, adfcribi debere, Anonymus vitæ Apollonii Autor Græcus, Argonauticis præfixus, indicat: [atque idem etiam confirmat Ariftophanis Scholiaftes; obfervante Colomefio in Not. ad Gyraldum p. 154. qui &, adverfus Cafaubonum, Mauffacum & Tan. Fabrum, contendit, Sophocleum Sophoclem dici non debere.] Sunt vero hæc Scholia ex eorum genere, quæ longe plurimum fuis lectoribus conducunt; nec Grammatica folum, fed varia omnis generis erudita, complectuntur. Recufa cum his funt Argonautica Apollonii Bafileæ femel iterumque: ita, ut in pofteriori editione, quæ A. 1570. ex officina Henricpetrina prodiit, Latina etiam Verfio Valentini Rotmari, heroico verfu fcripta, accefferit: quæ, fi non ubique felix eft; laudem tamen meret diligentiffima digeftio in locos communes rerum omnium, quæ in Apollonio, ejusque Scholiis occurrunt, cujus quartum caput Autorum, in fcholiis magno numero allegatorum, Indicem accuratum fiftit. Ante Rotmarum Latine Apollonium verterat, fed non metrice, Joh. Hartungus, ediditque apud Oporinum 1549. in 4. Poftea Henr. Stephanus Græcum textum, una cum antiquis Scholiis, fuisque Annotationibus, repetiit A. 1574. in 4. & noftro feculo Jerem. Hœlzlinus Græco Latinum addidit, Scholiisque Veteribus fuas Annotationes Lugdun. Batav. 1641. in 8. Claudius Florens Chriftianus, Q. Septimii filius, Epift. Gall. ad Scalig. lib. II. ep. 31. novam verfionem & notas in Apollonium promifit: fed quas non magis dedit, ac cetera, quæ in alios Poetas Græcos ibi promifit.

Apollonio coævus creditur NICANDER, Colophonius, vel juxta alios Ætolus, aut iterum alios Alexandrinus: præclarus poeta, etfi in agro viveret, minimeque rufticus, judice Cicerone: & quem ut Quintilianus ait, Macer & Virgilius non fruftra imitati funt; Jul. Cæf. Scaliger non fine magno ufu illum cum Lucano comparari poffe cenfuit: & adeo magni æftimavit, ut *vix inveniri* credat *apud Græcos Poetam politiorem: magna ei cura, ne quid ineptum aut inepte dicat.* Poet. lib. V. c. 15. ubi & comparationem illam inftituit. Cum vero plurima fcripferit Verfu heroico Nicander, de quibus apud Athenæum & Suidam mentio fit, hodie duo ejus libri tantum fuperfunt: Theriaca, & Alexipharmaca dicti. In illis remedia docet adverfus ferpentes, & alia animalia, quæ morfu vel ictu virus infligunt: in his adverfus cetera venena, cibo aut potui mifta. Primus illa, cum luculentis Scholiis Græcis edidit, cum Diofcoride, Aldus, Venetiis, 1499. in fol. Conftat alias ex Athenæo & Stephano, ex antiquis Diphinum Laodicenum, Demetrium Phalereum, Theonem atque Plutarchum effe in Nicandrum 19

Digitized by Google

commentatos: prout id Gyraldus atque Gesnerus annotarunt. Sed, si quis eorum omnia esse, quæ in Scholiis ad Nicandum hodie reperiuntur, existimaverit, eum erroris arguet Jos. Scaliger in Animadversionibus Eusebianis p. 95., qui dicit, Scholia illa esse Centones, ex Veteribus optimis Commentariis excerptos ab homine recentiore, qui de suo quasdam etiam barbaras voces admiscere soleat: id quod jam ante Scaligerum Gesnerus etiam, in Bibliotheca observavit. Post Aldum separatim excudit Nicandrum, cum Scholiis Græcis Joh. Soter, Coloniæ 1530. in 4. Sine Scholiis Græce solum eundem inseruit Corpori Poetarum Heroicorum H. Stephanus, A. 1566: Latine solum, è Versione sua, cum suis Scholiis eundem Poetam dedit Joh. Lonicerus, Coloniæ, 1531. in 8. Græce & Latine Jac. Lectius, inter Poetas Græcos Genevæ 1606. & dudum ante hunc, ex interpretatione Joh Gorræi, cum Scholiis Græcis Guil. Morellus, Paris. 1557. in 4., in qua Urbe & nostro seculo 1622. eadem Editio repetita est. Jac. Grevinus Nicandrum Versu Gallico transtulit, ediditque apud Plantinum Antvverpiæ 1567. in 4.

20 Nicandrum ARATUS insequatur, ei non solum, è sententia aliquorum, coævus; sed & adeo amicus, ut illi Phænomena sua, priusquam publicaret, legenda tradiderit, & vicissim Nicander Arato Theriaca sua. Verum falli, qui sic censent, & Nicandros Colophonios duos male confundere, jamdudum Gyraldus annotavit Dial. III. cum Arati tempore, qui Nicandro, Poeta junior est, & in aula Demetrii Poliorcetæ vixit, alius vixerit Nicander, insignis Mathematicus. Ceterum, etsi non adeo magni æstimaverit Aratum Quintilianus Inst. lib. X. c. 1. sed *totum in nominibus consumi* dicat: *cujus materia motu careat: ut, in qua nulla varietas, nullus affectus, nulla persona:* quo minus tamen omnino vilipendatur à nobis ille, certe vel solum quoque Procemium facit Phænomenων, adeo pium, ut Apostolus Paulus illud etiam, quod allegaret, dignum habuerit. Neque est, ut omnibus quoque Latinis adeo fuisse vilipensum existimemus. Quin potius nonnisi cum Sole interitura ejus Phænomena Ovidius cecinit, Amor. lib. I. Eleg. 15.

Cum Sole & Luna semper Aratus erit.

Nec fuit è Poetis Græcis quisquam, qui tot præclaros interpretes Latinos nactus est, quam Aratus: siquidem à M. Cicerone translatus est, à Germanico Cæsare, de quo inter Latinos Scriptores actum. Adde ipsummet Ovidium, & Sextum Ruffum Avienum. Multo vero etiam major numerus Græcorum est, qui in Aratum commentati, & quorum Vossius de Scient. Mathematicis, c. 32. p. 156. triginta & quinque enumerat: non connumerato tamen Theone, cujus Scholia in Aratum hodieque supersunt: nec Achille Statio, quem præter Florentinam Arati Editionem Dion. Petavius etiam in Uranologio edidit.

Digitized by Google

edidit. Græce Aratum primus edidit, nisi fallor, Aldus cum Manilio & Hygino, Venetiis A. 1499. fol. inde multoties excusus est. Latinas Editiones, & Græco-Latinas præstantiores jam in Germanico enumeravimus. Græcas nunc paucas & præstantiores dicemus. Ex his Parisiensis est Anni 1566., Florentina 1567., cui Commentarii Græci Ach. Statii accesserunt, cum jam A. 1559. Parisiis, cum Theonis Commentariis, & Leontii κατασκευῆ Arateæ sphæræ Aratus apud Morelium prodiisset. Elegantissima omnium est Græca Oxoniensis A. 1672. in 8. cui, præter memorata jam Scholia, Eratosthenis quoque, quod superest, adjectum fuit. Græco-Latina vero Aratæorum Editio omnium optima Hugonis Grotii, Lugd. Batav. 1600. in 4. Prodiit & quædam Editio Phænomenων Arati Græca, cum Interpretatione & notis exiguis Jac. Ceporini, Basil. 1534. in 8. una cum Dionysio Afro.

Iste DIONYSIUS, PERIEGETES dictus à libro quem scripsit, περιη- 22
γήσει οἰκουμένης, seu de Orbis circuitu, aut, ut communiter redditur, de Situ orbis, Afer natione fuit, etsi Byzantinum perhibeat Suidas, cujus argumentum pluribus confutat Vossius de Histor. Gr. lib. II. p. 172. seq. Longe quidem Arato, ceterisque, quos enumeravimus, junior est; utpote demum sub Augusto, vel, ut alii volunt, sub Nerone, clarus: sed præstantia nequaquam cedit: imo nonnullis etiam haud parum præstat. Hinc jam olim Latinos Interpretes Sextum Rufum Festum Avienum, & Rhemnium Fannium, vel, ut alii judicant, Priscianum (nolente tamen Gyraldo, qui, *ignoscant mihi*, inquit, *Prisciani manes, si eum non Poetam ego fuisse credo:* Dial. IV. de Poet) nactus, Græcum quoque omnium longe præstantissimum atque eruditissimum habet Commentatorem, Eustathium, eundem, qui in Homerum commentatus est. Primus, qui Dionysium hunc è tenebris eruit, Anton. Becharia, Veronensis, fuit: qui scilicet Latine illum Oratione prosaica redditum, & Hieronymo de Leonardis inscriptum edidit Venetiis, in 4. A. 1477., sed plane infeliciter vertit ut Gesnerus observat in Biblioth. p. 54. a.: quædam enim de suo addidit, quædam omisit, multa perperam reddidit. Recusa tamen est pessima illa Versio apud Henr. Petri, Basileæ A. 1534. in 4. Græce primus Dionysium edidit Aldus, seu, qui post ejus mortem typographiæ præfuit, Arulanus, A. 1518, una cum Latina interpretatione Prisciani, quæ, juxta alios, Fannii Rhemnii aut Ræmnii est, & jam sexennio ante, cum Joach. Camerarii annotatiunculis, Viennæ 1512. in 4. prodierat. Cum Eustathii Commentario prius edidit Dionysium Rob. Stephanus, Parisiis 1547. in 4. nitidissime; quem recudit, post mortem Patris Henricus filius A. 1577. in 8. qui suas & aliorum Annotationes adjecit. Nostro ævo Dionysium, cum Eustathii Commentario, suisque amplissimis notis, publicavit Guil. Hill, Londini A. 1658, & iterum 1688. in 8. [Verum in his omnibus Dionysii Eustathiique Editionibus magna quædam lacuna deprehendebatur Scholiorum, per aliquot

folia protensa, quæ cum suppleri è Codicibus Regiis non posset à Rob. Stephano, reliquis etiam intacta mansit: donec Anno superiore 1697. bis ederetur: semel Hamburgi à Joh. Alb. Fabricio, Viro clarissimo, nobisque amicissimo, Bibliothecæ Latinæ, quam edidit, inserta; ubi de S. Ruffo Festo Avieno agit; p. 180. seqq. & Oxonii deinde, suo loco, nimirum in nova Dionysii Editione longe optima & elegantissima, quam V. Clar. Edu. Twaites procuravit, non solum cum MSS. Codicibus sedulo collatam: sed & glossis interlinearibus Græcis, & Scholiaste alio, inedito hactenus, auctiorem. Dignus notatu est numerus Editionum Dionysii, quem laudatus modo Clar. Twaites iniit, triginta & tres computans.]

22 Neque hic omittendus LYCOPHRON, quem Tragicis Poetis Laertius annumerat, quod & Suidas facit, qui tragœdias ejus etiam recenset: sed & præterea insignem Grammaticum fuisse notat. Erat unus, ut ibidem Suidas addit, è Plejade Poetarum; cujus magna olim apud Græcos medii ævi fama erat, cum una omnes vixisse existimarent. Computabant in eum numerum Theocritum, Nicandrum, Callimachum, Apollonium, Homerum Tragicum, Aratum & Lycophronem. Enimvero, ut in ista temporum supputatione insigniter sunt hallucinati Græculi, quod præter alios Gyraldus maxime ostendit: ita non est, cur multum de excusatione, ob divulsum à reliquis Lycophronem simus solliciti: non magis ac ob omissum Tragicum Homerum, cujus nihil hodie superest. Lycophronis etiam Tragœdiæ omnes interierunt, nec superest nisi Alexandra seu Cassandra ejus, σκοτεινὸν ποίημα, ut jam olim Suidas vocavit, jambico Versu scriptum, quod proxime ad tragœdiam accedere multi Viri docti censent, & propterea Guilh. Canterus monodiam quandam tragicam posse vocari judicavit in prolegomenis ad Lycophronem, quæ Latinæ ejus Poetæ Versioni à se structæ præfixit. Eo vero minus miranda est in Lycophronis dramate obscuritas, quod ille Oracula loquentem Priami filiam Cassandram, sive, quod idem est, Alexandram, inducit. Ex Antiquis Interpretes ad hoc poema accesserunt Dection, Theon, Orus; qui ab Autore Etymologici, Stephano Byzantino aliisque Autoribus, allegantur. Ex illis vero dein suos compilavit Commentarios, qui soli hodie supersunt, Isaacius Tzetzes, Johannis frater, multo doctior, ne ipso quidem id diffitente, in præfatione ad Scholia in Hesiodum: [sed tamen Colomesius, in Not. ad Gyraldi Dial. III. de Poetis, notat, Isaacium hunc Tzetzam doctis veterum Scholiastarum observationibus nugas suas immiscere.] Primus Lycophronis Cassandram Græce edidit, cum Pindaro & Dionysio, Aldus, Venetiis, 1513. If. Tzetzæ Scholia, textui juncta, Basileæ 1546. in 4. prodierunt. Latine primus vertit Lycophronem Bernardus Bertrandus, sed infeliciter, ediditque Basileæ A. 1558. Novam igitur Versionem, & multo accuratiorem in se Guilh. Canterus suscepit, quæ, cum Prolegomenis & Com-

Commentariis luculentis, edita est Basileæ, 1566, Parisiis 1601. cum Græco textu recusa. Sed & Jos. Scaliger Lycophronem Latine vertit, etsi non multo dilucidius, quam in Græco est: prodiit Parisiis & Lugduni Batavorum, ubi Joh. Meursius revidit illam Versionem Scaligeri, & sub incudem vocatam plurimis in locis emendavit, notasque adjecit A. 1597. in 8. non magna tamen cum Scaligeri gratia. [Post hos omnes nuper Joh. Potterus, Vir Clarissimus, apud Oxonienses, è theatro Sheldoniano, splendidissimam Lycophronis Editionem adornavit, in eamque non solum transtulit priorum omnium labores, quos alicujus momenti existimabat, sed & novos adjecit Commentarios, textu prius cum cura ad MSS. Codices reviso & emendato: Oxon. 1697. in fol.]

Inter alios Autores, quos Isaacius Tzetzes in suo Commentario ad Lycophronem allegat, QVINTUS CALABER quoque est, Poeta Heroicus, 23 qui *παραλειπόμενα ὁμήρου* scripsit, i. e. de iis, quæ, in Descriptione belli Trojani, ab Homero relicta sunt, libros XIV, quos primus una cum TRYPHIODORO de Excidio Trojæ, & COLUTHO de Raptu Helenæ (quos hic per transennam solum nominasse suffecerit) edidit in 8. Aldus. Latine Quintum Calabrum reddidit Joh. Vellaræus: & post hunc multo elegantius Laur. Rhodomannus: prodiit Græce & Latine apud Wechelianos hæredes Hanoviæ, 1604. Idem cum Quinto nomen habet diversus poeta COINTUS SMYRNÆUS, qui de Trojæ excidio libros II, & de reditu Græcorum unum, composuit, quos, præter alias Editiones Operi suo Aureo inseruit Mich. Neander, A. 1577. Lipsiæ in 4. omnium Poetarum ab Homero præstantissimum esse hunc Barthius censet, in Adversar. p. 1021.

OPPIANUM hucusque non nominavimus, præstantissimum tamen 24 Poetam, qui sub Severo claruit, & Antonino Caracalla, non sub M. Aurelio Antonino, qui vetus jam Eusebii error est, & multos recentiorum decepit, recte tamen Jos. Scaligero in Animadv. ad Euseb. p. 221. contradicente. Scripsit Halievtica, seu de Piscatu libros IV, multo auro à Severo Imp. pensates: Cynegetica, i. e. de Venatione libros V, & Ixevtica, sive de Aucupio libros V, quibus in poematibus quam plurima etiam de natura animalium, longe præclarissima habet. Franc. Vavassor, in libro de Dictione Ludicra, Oppianum in exprimenda affectuum teneritudine, quam animalibus suis erga parentes, aut prolem, demonstratam tribuit, inprimis multum valuisse annotat, atque eum propterea nunquam se sine magno deliciarum sensu legere profitetur. Editus est Oppianus apud Aldum Venetiis, apud Juntas Florentiæ, apud Adr. Turnebum Parisiis 1555. Græce: Latine libros de Venatione reddidit Laur. Lippius, ediditque Argentorati 1534. in 4. cum Scholiis Joh. Cæsariensis: Commentarium suum Latinæ huic versioni recusæ

Digitized by Google

adjecit Parif. 1555. apud Vafcofanum Joh. Bodinus; quanquam Rittershufius, in Epiftola quadam ad Georg. Richterum, & ex illo Thomafius Placciusque Bodinum è Turnebi Lectionibus omnem fuum Commentarium compilaffe, adeoque fœde furripuiffe notent. Ipfe vero doctiffimus Vir, Nicol. Rittershufius, præftantiffimam Oppiani editionem adornavit, cum Scholiis antiquis Græcis, ac fuis notis, Lugduni Batav. 1597. in 8. Libros de Venatione Gallico verfu reddidit Q. Septimius Florens Chriftianus, Parifiis apud Mamertum Patiffonum 1575. in 4. Libri de Aucupio interierunt, aut certe latent hactenus. Nam non penitus interiiffe, fed MSS. adhuc à fe fervari, Andr. Afulanus olim Gefnero retulit, prout hic in Bibliotheca refert, fed permoveri fe nunquam paffus eft, ut oftenderet; quo ipfo fufpectam reddidit fuam relationem. Interea Gefnerus, Græcam Ixeutikῶν illorum paraphrafin nactus, eo indignius factum hominis tulit, & paraphrafin illam, Latine redditam à fe, variis in locis fui de Avibus libri inferuit. Ceterum pertinet ad Oppianum, ob argumenti vicinitatem PHILE, nefcio cujus ævi Poeta, & an idem cum illo, cujus Verfus in Spiritum S. Cotelerius T. III. Monumentorum Ecclefiæ Græcæ publicavit: Scripfit, qui huc pertinent, Verfus jambicos de Animalium proprietate, quos Græce & Latine Joach. Camerarius edidit Lipfiæ A. 1575. & poftmodum Aureo Operi inferuit ibidem A. 1577. Mich. Neander.

25. Atque hæc de Poetis Græcis, quorum integra Opera fuperfunt. Novem Poetriarum illuftrium Carmina collegit, ediditque cum notis, Fulvius Urfinus, Antvverpiæ A. 1568. in 8. Telefillæ nimirum, Sapphus, Erinnæ, Myrtidis, Corinnæ, Myrus, Praxillæ, Noffidis, & Amytæ. Veterum Philofophorum fragmenta metrica collegit, & fub titulo Poefeos Philofophicæ, edidit Henr. Stephanus A. 1573. in 8. utiliffimo labore, cui tamen fubinde addi aliquid poteft: Et quid mirum in tanta autorum copia? Oracula, quæ fub Sibyllæ nomine feruntur, octo libris comprehenfa, una cum fragmentis, quæ hic illic in Scriptis Chriftianorum reperiuntur, primus edidit, apud Oporinum Bafileæ A. 1545. Xyftus Betulejus, cum Annotationibus fuis. Infecuto mox anno Sebaft. Caftalio, apud eundem Oporinum, heroico Carmine Latine à fe reddita Oracula illa publica curavit, ac pro genuinis etiam habuit, fed cui Eruditorum perpauci affentiuntur. Oporinus inde A. 1555. Oracula Sibyllina Græce & Latine recudit: Mich. Neander vero magnam eorum partem Apocryphorum Collectioni inferuit, quæ Catechefi ejus Græcæ adjecta eft A. 1567. Novam Editionem eorundem Oraculorum Græco-Latinam, cum notis, adornavit Joh. Opfopæus Parif. 1589. in 8. qui, Appendicis loco, Oracula metrica Jovis, Apollinis, Hecates, Serapidis aliorumque Deorum & Vatum, ex Variis Autoribus antiquis collecta, Græce & Latine, cum Notis, ut & Zoroaftris oracula, cum Scholiis Plethonis

&

& Pselli adjecit. Recusa est Editio illa auctior Paris. 1599. & 1607. Tandem novam Sibyllinorum Editionem, longe nitidissimam ac emendatissimam, in Belgio dedit Servatius Gallæus, Amstelodami, 1689. in 4. cui Castalionis & Opsopæi notas, suosque insuper prolixissimos Commentarios adjecit: nec non Oracula reliqua, quæ Opsopæus ediderat.

Restat mentio veterum Epigrammatum Græcorum, quæ in locos com- 20
munes magno studio digessit, & in unum Corpus collecta reliquit, sub Anthologiæ titulo, Maximus Planudes: divisa in septem libros: quorum primus varios locos communes continet: secundus Scommata, dicteria & sales: tertius Epitaphia: quartus Epigrammata in Deorum imagines, hominum statuas, animalium effigies: & in loca quædam, sive topographias: quintus Christodori, Poetæ Ægyptii, è Copto urbe oriundi (quem in Planude male Copitam vocari, pro Coptitio, & confundi perperam cum Thebano Christodoro, alio hujus nominis Poeta Christiano, Gyraldus Dial. IV. de Poet. monet.) quæ è multis poematibus supersunt: inprimis Explicationem statuarum, quæ in Gymnasio publico, quod Zeuxippi cognominabatur, supererant; quibus exprimuntur laudes complurium doctorum & insignium Virorum: nec non ejusdem Christodori Epigrammata in Aurigas hippodromi Constantinopolitani: Sextus liber Anthologiæ complectitur Epigrammata anathematica consecrationum & dedicationum: postremus meretricia & amatoria. Prima hujus Anthologiæ Editio vetustissima est in 4, capitalibus literis impressa, sed cui annus impressionis non subjicitur. Deinde ex Aldi, defuncti jam, officina prodiit, Venetiis A. 1521. in 8: postmodum à Joh Brodæo emendatam, & notis illustratam, Frobenius Anthologiam in fol. Basileæ excudit A. 1549: tum Henr. Stephanus, additis quoque Græcis Scholiis & notis suis, denuo emendatiorem dedit in 4. 1566. Vincentius Opsopæus suas in Anthologiam notas seorsim excudi apud Oporinum A. 1540. in 8. curavit. Tandem, cum horum omnium annotationibus, Scholiisque in pleraque Epigrammata Græcis, & Latina Versione, nova Anthologiæ Editio, plane nitida, procurata est Francofurti, 1600. in fol. Absque notis horum Autorum Græco-Latinam ejus Editionem dedit, apud Commelinum in 4. A. 1604. Eilhardus Lubinus. Selecta ex Anthologia Epigrammata Latine vertit ἐμμέτρως, edidítque apud Rob. Stephanum, juniorem, Paris. A. 1608. in 8. Idem fecit quoque Jos. Scaliger, suntque Epigrammata illa Latina, è Græcis facta, inter Opuscula excusa. Omnium vero salivam movit olim, & expectationem excitavit Salmasius, dum novam Anthologiæ Editionem, infinitis Epigrammatibus auctiorem, nova Versione Latina, & luculentis Commentariis, illustratam sæpissime, & magno cum apparatu, promitteret. Ast nunquam promissis stetit.

Pauli

27 Pauli Silentiarii Epigrammata, quæ seorsim aliquoties Venetiis, ac Parisiis excusa sunt, nunc indicamus magis, quam recensemus, propterea quod Semipriscus tantum Autor ille est: quales etiam Mich. Psellus, cujus, præter tot Scripta alia, jambos in vitia & virtutes habemus; & Joh. Tzetzes, cujus Politicorum, ut vocant, Versuum Chiliades notæ alias, sed vix pro versibus habendæ sunt. Antiquiores his longe alii Christiani Poetæ: Apollinarius Laodicenus, Gregorius Nazianzenus, Nonnus: de quibus paucissima solum dicemus, cum de illis alii prolixissime egerint. Apollinarius quamplurima poemata scripsit: è quibus nil nisi Versio Psalterii superest, heroico carmine, eaque satis culto, expressa. Primus illud è Regia Bibliotheca eruit, & regiis typis nitidissime excudit, Parisiis 1552. in 8. Hadr. Turnebus: postea ibidem 1580. recusum: Latinam Versionem addidit, & apud Commelinos in lucem emisit, Frider. Sylburgius, Heidelbergæ, 1596. in 8. Gregorii Nazianzeni poemata 64. supersunt, sed non eo nitore scripta, qui antiquis comparari posset: Primo vitæ suæ historiam consignavit: reliqua sacri utplurimum argumenti sunt: pia omnia. Neque vero solum cum operibus Nazianzeni prodierunt: sed & seorsim varia variis in locis. Omnia, quæ nancisci poterat, collegit, Latinis versibus reddidit, & emisit in lucem, Parisiis A. 1562. Jac. Billius. Melior Poeta Nonnus profanum Poema reliquit atque Sacrum. Illud inscripsit Dionysiaca, & libris 48. omnem de Baccho, ejusque sacris, sermonem absolvit. Edidit primo Joh. Sambucus Græce, cum lectionibus ac Conjecturis Gerh. Falkenburgii, & emendationibus Guilh. Canteri, Antvverp. 1569. in 4., inde, servatis Falkenburgii Conjecturis, cum Latina Versione Eilh. Lubini, prodiit Hanoviæ, 1625. in 8. Sacrum Poema Nonni Paraphrasis Evangelii Johannei est, centies edita. Editiones præcipuæ sunt Aldina, quæ & prima, 1501; Parisina, 1561. cum Latina Versione Bordati, & notis: Raphelengiana, quam Franc. Nansius magna cura emendavit, suisque Supplementis auxit, 1589. in 8. Heidelbergensis a Frid. Sylburgio curata 1596. Parisina alia, quam Nicol. Abramus, Jesuita doctissimus, emendavit, supplevit, & eruditis observationibus Theologicis & Ecclesiasticis illustravit, apud S. Cramoysium, 1623. in 8; quæ Editio sane cum reliquis omnibus certare posset: & denique Heinsiana in celebri illo Sacro Aristarcho Dan. Heinsii, qui nihil aliud continet, quam Exercitationes ad Nonnum Criticas, pessime à Salmasio exceptas, nec admodum probatas doctis Viris plerisque: primum prodiit A. 1627. ni fallor in 8: postea plus semel recusus. Prodiit apud Feder. Morellum Parisiis A. 1609. in 8. liber, cui titulus: Poetæ Græci Christiani: quem, si quis collectionem esse eorum, quos modo recensuimus, existimaverit, errat: siquidem exiguus liber est, & nonnisi fragmenta Veterum Poetarum, quorum Opera perierunt, è Scriptis Patrum collecta, sistit. Maximum inter eos fragmentum est

est Ezechielis Tragici, qui tamen Judæusne fuerit, an Christianus, adhuc ambigua sub judice lis est, neque sane est improbabilis opinio Stephani le Moyne, cui & Clar. Guil. Cave, in Historia Literaria, assentitur, Judæum fuisse hominem, &, paulo post immanem illam gentis Judaicæ, sub Barcozba Pseudo-Messia suo, stragem, ad erigendos tribules poema suum scripsisse, quod ἐξαγωγὴν vocat: spem velut novæ liberationis dans. Allegatur hic Poeta, quisquis demum fuerit, à Clemente Alexandrino & Eusebio. Sed plus satis hactenus, quantum scilicet ad rem nostram, de Græcis Poetis dictum est, jamque adeo tempus, ut ad alios accedamus.

CAP. III.

DE POETIS RECENTIORIBUS.

§. 1. Poetæ Latini Veteres in Grammatico jam Polyhistore, sive Lib. IV. celebrati. 2. Poetæ Latini Recentiores, & primo quidem EPIGRAMMATOGRAPHI, J. C. Scaliger, H. Grotius, Dan. Heinsius, M. S. Boxhornius, Joh. Ovvenus. 3. Const. Hugenius, Nic. Borbonius, Franc. Vavassor, Matth. Casim. Sarbievius, Ant. Stratius, Jac. Jolius. Aug. Mascardus, Jac. Biedermannus, Bernh. Bauhusius, Bald. Cabillavus, Costobadeus, Joh. Cælius, Frid. Hofmannus. 4. Henr. Bruno, Alb. ab Ines, Joach. Rachelius, Pet. Justus Sautel, Hier. Angerianus, M. Ant. Casanova, Domin. Gravina, Pet. Aloysius, Joh. Zaratinus Castellinus, Aur. Ursus, Bernh. Baldus, Jos. Baptista. 5. EMBLEMATUM Scriptores, Andr. Alciatus, Theod. Beza, Joh. Sambucus, &c. Usus illorum immodicus reprehensus. 6. ANAGRAMMATUM (quibus parum Autor, cum Jac. Baldeo, tribuit) Inventor Joh. Auratus, Scriptores pracipui, Guilh. Blancus, Joh. Mautnerus, Matth. Zuberus, &c. Vulgus Anagrammatistarum inepties explosum. 7. Versuum Cubicorum, Quadratorum, Retrogadorum, Cabalisticorum, aliarum istius generis Nugarum difficilium Autores, Publilius Optatianus Porphyrius, Rabanus Maurus, Paschasius Carmelita, aliique, una cum Judæis, ad similes prolapsis ineptias, exibilati. 8. POETÆ EPICI Recentiores: Dan. Heinsius, Ren. Rapinus, Franc. Vavassor, Varq. Gallucius, Hier. Fracastorius, Hugo Grotius, Act. Sinc. Sannazarius, Casp. Barlæus, Joh. Bussiere, Bapt. Mantuanus, Scav. Sammarthanus, Jac. Aug. Thuanus, M. Hier. Vida, Calvidius Latus, Abr. Cowleius, Aug. Mascardus, Frid. Rappoltus, Bonav. Baronius, Joh. Lud. Praschius, Alex. Morus, Henr. Meibomius Sen., Pierius Winsemius, Laur. le Brun, Publ. Fontanus, Mutius Ricerius, Jul. Cæs. Stella, Elisius Calentius. Immiscentur etiam Judicia de Poetarum Scotorum, Italorum, Gallorum & Germanorum, Deliciis. 9. ELEGIACI: Pet. Lotichius, Joh. Secundus, Dan. & Nicol. Heinsii,

Casp. Barlæus, Vinc. Fabricius, Jac. Wallius, Sidron. Hoschius, J. Bapt. Stella, Bald. Cabillavius, Jac. Bidermannus, Joh. Bisselius, Æg. Menagius, Art. Jonstonus, Herm. Hugo, Jac. Balde, Pierius Winsemius, Ferd. Fürstenbergius, Janus Dousa, Alex. VII. Pont. Rom., Sangenesius, Pet. Francius, & Joh. Jov. Pontanus, de cujus etiam Poematibus aliis differitur, variaque afferuntur Judicia. 10. LYRICI: Georg. Buchananus, Matth. Casim. Sarbievius, Pet. Dan. Huetius, J. Bapt. Masculus, Gilb. Joninus, Jac. Balde, Alb. ab Ines, Urbanus VIII., Pont. Rom., Nicol. Avancinus, Paulus Melissus, Lev. Torrentius, Jacomotius, Christoph. Caldenbachius. 11. PHALEUCORUM Scriptores: Joh. Bonesonius, Joh. Jov. Pontanus, Frid. Taubmannus, Jac. Bidermannus. 12. JAMBICI & CHOLIAMBICI: Dom. Baudius, Casp. Barthius, Casp. Barlæus, Jul. Cæs. Scaliger. 13. Odæ Latinæ Rythmicæ ab aliis jam, ante Phil. Cæsium, qui illarum sibi falso vindicat inventionem, concinnatæ. 14. Parodiarum, Odarum Pindaricarum, & Carminum ἐπιμίκτων, Scriptores varii Latini. Centones, post Ausonium Inventorem, consarcinarunt Pelagius Patritius, Proba Falconia, Jul. & Lal. Capilupi, Steph. Pleurius, Henr. Meibomius, Job Bapt. Spadius, Dan. Heinsius, Henr. Stephanus. 15. COMICI: Nicod. Frischlinus, Corn. Schonæus, J. Lud. Præschius, Jac. Masenius; TRAGICI: Dion. Petavius, Bernh. Stephonius, Jac. Balde, Jac. Corn. a Marca, Dan. Heinsius, Hugo Grotius. 16, SATYRICI: Jac. Balde, Pet. Dan. Huetius, Janus Dousa, Eilh. Lubinus, Sangenesius. 17. Judicia de Poetis quibusdam Latinis mediocribus, Rob. Keuchenio, Joh. Casa, Er. Michaelio Læto, Rein. Neuhusio, Joach. Pastorio, J. Pet. Titio, Joh. Miltono, Zach. Lundio, Balth. Bonifacio, Pierio Winshemio, Thoma Bartholino, &c. Vitus Beringius & Ol. Borrichius ἐξοχωτάτοις accensendi. 18. Innumera Poetarum modernorum Multitudo. Consilium de Poematibus minutioribus egregiis, seorsim editis, colligendis. 19. Mentio Carminum Macaronicorum, Latino-Italicorum (Merl. Coccaji & Bernh. Stephonii,) Græco-Latinorum (Dom. Baudii) & Latino-Germanicorum, uti & Versuum Ævi Sequioris Leoninorum, obiter facta. 20. FABULARUM ROMANENSIUM (quorum Nomen pariter atque Originem a Normannis Galliæ, conjectura incerta, Claud. Verdierius derivat) Scriptores Græci, Achilles Tatius, Heliodorus, Eustathius vel Eumathius & Jamblichus; Latini Veteres, Apulejus & Mart. Capella; Recentiores Joh. Barclajus, ejusque Continuator infelix Mouchenbergius, & alii deinde innumeri, a Cl. Sorello partim enumerati. Pet. Dan. Huetii Diss. de Fabulis his peculiaris. Hug. Grotii in easdem Affectus.

1 ESset jam de Latinis Poetis Veteribus ordine agendum, ni supra jam, in Grammatico Polyhistore, inter Latinæ linguæ Scriptores abunde de iis dictum arbitraremur. Missis igitur illis Recentiores solum enumerabimus,

Digitized by Google

bimus, & quidem in certas classes distributos, ut eo commodius sermo de iis institui queat.

Prodeant ergo primo Epigrammatum Scriptores. Horum ut apud Veteres pauci sunt boni, ita & apud Recentiores major eorum numerus occurrit quam dignitas: pauci enim hic punctum ferunt. Julius Cæsar Scaliger, rigidus aliorum Censor ac delicatus, ipse hebetes interdum figit aculeos. Hugonis Grotii in Epigrammate elegantia incomparabilis est: nec Heinsiana Epigrammata spernenda, ut & Boxhorniana, quæ Epistolis ejus sunt addita. Joh. Ovvenus satis quidem acutus, sed nonnunquam ratione styli lutulentus, ac haud raro abit à genio Veteri: certe figuræ Orationis poeticæ, quales ad Epigrammata etiam requiruntur, nullæ illic sunt. Memorabile est, quod de Ovveno Crassus, in Elogiis suis Literator. P. II. p. 97. refert, ejus Carmina apud Italos magni æstimari, illa quoque Monosticha, Satyrica, quæ adversus Monachos & Pontificios scripsit. Contra Ant. Wood, in Historia & Antiquitatibus Oxoniensibus, lib. XI. p. 143. de eodem Oweno refert, illum, ob unicum hoc Epigramma: A

An Petrus Romæ fuerit? sub judice lis est:
Simonem Romæ nemo fuisse negat;

ampla hæreditate, quam ab Avunculo locuplete expectaverat, excidisse. Adeo Poetis fatali lege invidentur divitiæ, & ingeniosos Vates presso pede mendicitas insequitur, ut sæpe ingenio suo acuto pereant.

Constantinus Hugenius, in Momentis desultoriis, qui titulus est Carminum illius, sæpe in Batavia impressorum, Epigrammata complura habet egregia: sed acumina interdum affectata & frigidiuscula sunt. Nec deficit nitor Belgicis ejus Poematibus, quæ sub titulo *Koren-bloemen* Hagæ Com. 1658. in 8. prodierunt, & Epigrammata multa continent. Nicolai Borbonii Epigrammata, Lugduni apud Gryphium A. 1538. excusa, quæ tantopere ab Erasmo, aliisque, laudantur, satis quidem Latina sunt: sed argutiam ego nonnunquam desidero. Idem & de Franc. Vavassoris Epigrammatibus judicio, qui nihil argutiarum, nisi quod cum Augusteo Seculo conveniret, admisit. Sed pro hujus Epigrammatibus ego Grotiana & Heinsiana legere malim. Paucula illa, quæ Matthias Casim. Sarbievius Lyricis suis addidit, divina sunt: nisi quod ars nimia interdum apparet affectatione antithetorum, quorum etiam ut modus sit, castigata modestia requirit. Antonii Stratii, Jesuitæ, Epigrammata puerilia interdum sunt, nimiumque affectata: aliquando tamen etiam bona. Jac. Jolii Epigrammata parum bona, nisi quando furatur ex aliis. Augustinus Mascardus Sylvis suis elegantissima quædam inseruit: quorum aliqua impudentissimo plagio descripsit Lambertus Villovanus. Sunt & inter Jesuitas non contemnendi Epigrammatum Scriptores, Jac. Bidermannus, Bernh. Bauhusius, Balduinus Cabilla-

Digitized by Google

vius: è quibus postremi Epigrammata mihi præ duobus reliquis placent; quanquam nec illis etiam desint acumina. Sunt & Costobadei, Aquitani, non spernenda: etsi in quantitatibus Syllabarum aliquando erratum sit: prodierunt Salmurii, 1655. in 8. Joh. Cælii Epigrammata, & Latinitate, & acumine, aliquando commendari merent. Frid. Hofmanni multa quidem sunt, sed frigida, affectata, & quæ multum plebeji habent: invenias tamen interdum, quæ tollere velis.

4 Prodierunt Henrici Brunonis quædam Epigrammata Latina, Belgicis mixta, in quibus, nec acumen, nec nitorem, desideres: titulus est: *Henr. Brunonis Mengelmæs.* Alberti ab Ines Acroamata Epigrammatica non vidi; bona tamen esse credo, si ex Odis æstimentur. Joachimi Rachelii Panegyris Menippea ad rationes Apophoretorum Martialis instituta laudari etiam meretur, Kilon. 1669. in 12. edita. Simili modo Hugenius Tricas suas Morales, & Grotius Instrumentum suum Domesticum scripsit. Petrus Justus Sautel scripsit *Annum Sacrum Poeticum*, seu selecta de Divis Cœlitibus Epigrammata in singulos Anni Dies distributa, quibus & elegans stylus est, & acumen Par. 1665. Scripsit idem *Lusus Poeticos allegoricos;* in quibus proponuntur fabulæ & allegoriæ variæ, carmine Elegiaco expressæ, Monachii, 1676. Hieronymus Angerianus inter Latii recentioris Epigrammatographos excellit, numero, argutia, & inventione ingeniosa, judice Gaddio de Scriptor. Non-Eccles. p. 32. T. I., qui tamen paulo post, mutata sententia, arguta mille parum argute proferre Angerianum ait: neque enim satis esse sententiam pedibus conclusisse: Idem Gaddius l. c. p. 131. alium Epigrammatum Scriptorem M. Antonium Casanovam laudat, eumque Martialis genium Catulliano candore temperatum possedisse ait. Sed tamen utrique horum præfert Domin. Gravinam, eique palmam in Epigrammatibus Sannazarium tribuisse annotat. p. 217. Petri Aloysii elegantia & arguta Epigrammata commendat Laur. Crassus Elogior. T. I. p. 379., & sane est apud eundem Crassum T. II. p. 309. aliquod Epigramma Aloysii, quod elogium non præter rem esse datum, abunde comprobat. Janus Nicol. Erythræus Joh. Zaratinum Castellinium refert Epigrammata multa, tum jocosa, tum gravia, multoque sale conspersa scripsisse, Pinacoth. I. p. 51., qui & in Epistolis, lib. III. Ep. 4. & lib. II. Ep. 9. conferendus est. Aurelium Ursum fere ex tempore Epigrammata optima fudisse & argutissima refert idem Pin. I. p. 165., ac alibi in eodem libro p. 7. Bernardinum Baldum miratur, qui, rarissimo exemplo, in omni genere carminum excelluerit, in Epigrammatibus Martialis argutias, in Odis cultum ac nitorem Horatii, in Epicis poematibus Virgilii majestatem, felicissime imitatus. Josephi Baptistæ Epigrammatum Centurias tres mirifice commendat Crassus in Elog. P. I. p. 337.

Perti-

Pertinent quoque in Epigrammatum censum Emblemata, quæ quidem non semper adeo acuta sunt, nisi quod concisas comparationes concinno aliquo & brevi carmine exprimant. Clarus in ea arte superiore Seculo inprimis fuit Andr. Alciatus, & tanto in pretio habitus, ut Emblemata ejus, quanquam non satisfaciant omnibus artis Emblematicæ regulis, publice etiam in Scholis, Classici Autoris instar, prælegerentur: cui instituto succenset Vavassor in libro de Epigrammate: nihilominus doctissimos Interpretes & Commentatores nactus est libellus iste, Claudium Minoem, Franc. Sanctium, Laur. Pignorium, Joh. Thuilium, aliosque. Theodori Bezæ Emblemata, Joh. Samouci, & aliorum, ad artis præcepta plane non formata sunt: quorum Censuram videbis apud Masenium in Speculo Imaginum Veritatis occultæ. Hodie Emblematum neque finis, nec modus, est, sed miserrimorum, & quorum præposterus usus severe etiam coerceri deberet. 5

Anagrammatum Inventio, quæ utplurimum Epigrammatibus inventionem suppeditat, nescio quid plebeji & jejuni habet, nec sane decet multum elegantes Poetas, qui ad Antiquitatis genium scribere contendunt. Primus fere, qui usum Anagrammatum suscitavit, Johannes Auratus sive Doratus, Vir superiore Seculo paucis conferendus: & illi quidem parce & sobrie id egit: sed mox, veluti signo dato, imperiti omnes, qui nihil cum doctis commune, nisi laborem habent, ut fecisse aliquid viderentur, ita in nominum inversionem cœperunt incumbere, ut nihil præter nugamenta in lucem publicam prodiret, pulchrumque & laudabile duceretur, transpositis literis Schema aliquod exsculpere, quod imperfectam sententiam, aut ridiculum plane & nullum etiam sensum, gigneret. Quodsi vero Anagrammata elegantem & acutiorem aliquem sensum inferant, adhiberi illa nonnumquam in Versus cogere, obscura est diligentia; atque tum non immerito mechanicum ac circulatorium inventum dicitur à Jac. Baldeo de ratione Anagrammatismi Guilh. Blancus librum conscripsit: Anagrammata non inconcinna Joh. Mautnerus, Pannonius, in Rosa Varniaca, Frid. Taubmannus & Matth. Zuberus sæpe iis utuntur, & posterior acutus nonnunquam in Epigrammate est. Sic nonnemo ex nomine hoc: *Ludovicus decimus tertius, à Borbonio, Henrici quarti & Mariæ filius:* viginti & uno Anagrammatibus Psalmum, pii illius Regis precationem complectentem confecit. Vid. Laur. le Brun p. 601., ubi plura similia. 6

Vix recenseri merentur hic, qui in Versibus quadratis, cubicis, retrogradis, Cabalisticis, excogitandis versati fuerunt: non enim nisi obscuri laboris res est, & nullius ingenii: Janus Nic. Erythræus Pinac. I. Imag. 144., nugas trans Alpinas vocat. E nugis istiusmodi conflatus Publilii Optatiani Porphyrii Panegyricus est, Constantino M. Imperatori consecratus, & ex 7

Digitized by Google

operosis ineptiis constans. Seculo post C. N. nono Rhabanus Maurus versus etiam tales quadratos scripsit, magno labore excogitatos, quibus varias Crucis figuras ob oculos sistit, industria profecto mirabili. Manuscriptum vidi apud Clar. Tribbechovium. Habemus inter Theocritea Carmina Versus, bipennis, aræ, alarum figura expressos: quod & Germani aliquot imitati nunc sunt: Latini nunquam, quibus ista inventionum vernilitas non placuit: nisi, quod otiosi Monachi talia interdum excogitarunt. Ac prodiit Carmelitæ alicujus Paschasii liber, sub titulo Poeseos Artificiosæ, quo integram farraginem crepundiorum talium poeticorum exhibet. Sed ista imbecilles solum animos delectant: quales argutiæ etiam illorum sunt, qui Hieroglyphica quædam nominalia signa excogitarunt, quibus nomen alicujus literis, quarum singulæ Emblema aliquod continent, repræsentatur. Nugæ sunt hæ: non minus ac Judæorum certum Carminum genus, de quo Celeberrimus Wagenseilius agit in Not. ad Cod. Sota, c. 49., ubi nimirum verba, etsi Hebræa sint, ipsique etiam Versus integri, nihilo tamen minus similitudine & identitate verbis linguæ alterius respondent. Sed hæc missa jam faciamus.

8 Qui ad Epici carminis majestatem inter recentiores accedant, non ita multi sunt: nec multos reperit Virgiliana illa gravitas idoneos imitatores. Omnibus enim numeris absoluta est: ut delirent plane, qui vel Statium, vel Claudium, illi præferre non erubescunt. Inter recentiores tamen Daniel Heinsius, in Carmine de contemptu mortis, non multum ab ejus genio abit, ut recte judicavit Buchnerus in tract. de Commutata dicendi ratione, c. 8. p. 157. Renatus Rapinus in Eclogis, & in libris de Hortorum cultura, plane Virgilianus est, & styli nitidissimi artifex. Reperias etiam in Parnasso Societatis Jesu (cujus hactenus Tomus tantum Primus Francofurt. A. 1654. in 4. prodiit) nonnulla Vavassoris, Gallucii, aliorumque, quæ genium Virgilianum habeant. Hieron. Fracastorius, Medicus & Poeta Veronensis, medio superioris seculi defunctus, inter præcipuos Virgilii imitatores ponendus est, quandoquidem, Thuano teste, tam feliciter in ea imitatione profecit, ut illum proxime ad Virgilii majestatem accessisse æmuli quoque faterentur: & in his Sannazarius, alioqui parcus & amarulentus alienæ eruditionis laudator: qui, visa ejus Siphilide (quam poema plane divinum vocat Mich. Neander, in præf. ad Erot. L. Gr. p. 207.), non solum Joh. Jovianum Pontanum, sed se quoque ipsum, in opere accurata viginti annorum lima perpolito, victum exclamavit. Admiratus quoque Fracastorium est, & Aras erexit defuncto, Carmine exequiali ita inscripto, Jul. Cæs. Scaliger. Hugo Grotius in Heroico carmine varius est, quod ipse de se in præfatione fatetur: modo enim ad Virgilianos numeros, modo ad Statianos

nos, modo ad Claudianeos, accedit, prout à lectione incaluerat. Act. Sannazarins felix Virgilii imitator eſt; ſed in eo peccat, quod, in Verſibus Virgilianis retinendis, ad ſuperſtitionem usque ſtudioſus eſt: vera autem imitatio tam conſiſtit in conferruminatione phraſium, quam in expreſſione dictionis ipſius. Caſp. Barlæus totus Claudianeus eſt: adeo, ut Claudiani umbra à Nic. Heinſio, in Præf. Luſus Saturnalitii, per jocum appelletur. Joh. Buſſiere, in Scanderbego ſuo, non videtur privandus laude Virgiliani Carminis, niſi forſan moroſior aliquis levia quædam nimis urgere velit. Deliciæ Poetarum Scotorum nonnulla etiam habent non contemnenda, niſi, quod ad Statii & Claudiani genium pleraque accedunt. Georg. Buchananus, Scotus, qui in iis non comparet, in Libro de Sphæra, aliisque Carminibus, propius ad Virgilianam elegantiam accedit. Carmina Illuſtrium Poetarum Italorum, uno volumine collecta, plurima etiam bona habent: in his Sannazarius, de quo diximus. Qui Bapt. Mantuani poemata Virgilianis æquare voluerunt, næ illi multum lapſi judicio ſunt. Facilis ille quidem verſu, ſed ineptus interdum prolixis deſcriptionibus, & tautologiis; nonnunquam etiam barbarus: judicium de eo vide apud Rapinum de Carmine Paſtorali p. 177. Deliciæ Poetarum Gallorum, ut ſolet fieri, in Collectaneis, bona aliqua habent, aliqua non ſatis laudanda: Germanorum vero Poetarum Deliciæ adeo ſunt mole ineptorum Carminum oppletæ, ut nomen Deliciarum profecto non mereantur. Acerbior autem eſt in illos Cenſura Galli illius Epigrammatum electoris, [Nicolii] cujus meminit Vavaſſor de Epigrammate, qui vix duo Epigrammata laude digna invenire ſibi viſus eſt: adverſus quem, laudabili ſane, & rariſſimo in Gallis candore, Germanum nomen tuetur animoſe Vavaſſor. Poemata Didactica, quæ humiliori ſtylo, quam Heroica ſcribi debent, aliqua in Deliciis Gallorum inveniuntur; ut Scæv. Sammarthani libri παιδοτροφίας, & Jac. Aug. Thuani de Re Accipitraria libri. Inter Italos eſt M. Hier. Vidæ Poema de Bombycibus: eſt & Calvidii Læti Callipædia, ſive de pulchræ prolis habendæ ratione, Lugd. Batav. 1655. in 4., quæ Virgiliani Carminis imitationem pro lege ſibi propoſuerunt. In Vida tamen vide, quid deſideret Scaliger. Nemo autem felicius Virgilium, quam Rapinus expreſſit. De Plantis Abr. Cowley, ſeu Coulejus, poemata Latina ſcripſit, quorum aliqua heroici, aliqua Elegiaci carminis, Londini, 1668. in 8., elegantia quidem, ſed quæ ad genium Virgiliani Carminis non accedunt: argutiis enim nimium indulget, ut Epigrammaticum potius quid interdum ſcribat, quam planum carmen: ac præterea non ubique purus eſt: quanquam Angli illum omnes Veterum poetarum numeros impleviſſe ſibi perſuadeant. Auguſtus Maſcardus ſublimis eſt, & quaſi ex Statiano & Claudianeo genere temperatus: Bonaventura Barronius ad tumorem usque ſublimis eſt, metaphoris

ris elatis: Latinitas non satis pura, magna in versibus licentia: legi tamen meretur, quod subministrare nonnunquam elegantes metaphoras possit, si quis modeste uti novit: nec Epigrammatibus desunt acumina. Joh. Ludov. Praschii Carmina Heroica Virgilianum aliquid spirant, & nitidum: de Eclogis quæ pronuntiare debeam, non liquet, cum nondum viderim. Alex. Mori Poemata Claudianeum aliquid spirant, & extemporali ineptu effusa apparent. Frid. Rappolti Poemata castigatissima sunt, & ad Virgilianam composita imitationem, multam granditatem & jucunditatem præ se ferentia: nec contemnenda Poemata Henr. Meibomii Sen., quæ eruditissimus ac æque celebris nepos ejus in lucem edidit. Pierius Winsemius duos, quod memini, Panegyricos scripsit, in quibus sublimitate Statium, & periodorum formatione Claudianum, imitatur, vel potius excedit: nec enim placet mihi adeo pendens & contorta periodus, qua utitur, & semper in cæsuris periodum finit. Laurentius le Brun, in Virgilio Christiano, Virgilium imitaturus, multum abit à genio Virgiliani Carminis: non enim nitidus satis est, nec illa artificia Virgiliana capit. Publii Fontanæ Heroica Carmina vehementer laudat Erythræus, atque Pythagoreorum commento Virgilii animam in illum immigrasse dici posse, judicat, nec in contentione, si qua institueretur recentiorum Poetarum de principatu, Pontanis, Vidis, Fracastoriis, Sannazariis, cessurum, Pinac. I. p. 75. & II. p. 50. Tum & extollit Mutium Ricerium, ut qui germanam imitandi Virgilii rationem esset assecutus, sed quam inertia sua, & desidioso vivendi genere, iterum amiserit. Demum & Jul. Cæs. Stellam laudat, ad heroicum carmen à natura factum, Pinac. II. p. 82. Vixit, sub finem Seculi decimi quinti, in Italia Elisius Calentius, cujus mentionem nullam Scaliger facit; sed tamen prodierunt illius Carmina, à filio edita Romæ A. 1503. satis elegantia & arguta.

9 Inter Elegiacos Scriptores Veteres primas ego deferam Ovidio, quicquid etiam alii morosuli de Catullo, Tibullo & Propertio sentiant: quos ego quidem ratione Latinitatis æstimem, non ratione genii Elegiaci: etsi Tibullus & Propertius illum felicius fuerint, quam Catullus, assecuti: Ovidius autem in genio Carminis Elegiaci exprimendo adeo felix est, ut nemo mortalium illum superet. Inter recentiores, primus locus debetur Petro Lotichio Secundo: quo, vel ipsa fatente invidia, nemo unquam melius exprimeret Ovidium, quod candidum est judicium Dan. Heinsii, lib. II. Eleg. 8. Unum hunc Germanum omnibus Exteris possumus opponere, non negantibus ipsis Batavis, & nuper quoque Rapino, in Commentationibus super Aristotelis Poeticam Gallicis. Hunc excipiat Johannes Secundus, Belga, cujus Poemata recognita à Pet. Scriverio sunt. Hinc

Heinsii, Pater & Filius, mire in Elegiis etiam felices. Superare tamen Patrem Danielem videtur Nicolaus Filius. Casp. Barlæus suavis etiam ac facilis, at nimis interdum diffusus, nec impetus illos naturæ satis temperat. Vincentius Fabricius tersus etiam ac nitidus; observes tamen in illo vestigia nonnunquam Lotichiana. Jacobus Wallius, & Sidronius Hoschius, Jesuitæ, omnem Elegiaci Carminis laudem merentur, Latinissimi, facillimi, nec Elegiacis argutiis destituti: Wallius etiam in Heroico carmine laudandus. Joh. Bapt. Stellam Elegias prope ad Veterem elegantiam scripsisse testis est Erythræus, in Pinacoth. I. p. 154. Nec contemnendæ sunt Epistolæ Heroum & Heroidum, ad Ovidii exemplum, à Blanduino Cabilavio & Jacobo Bidermanno, Jesuitis, scriptæ; qui posterior, Epico carmine, Herodiados libros tres, ad Claudianei Carminis genium, scripsit, Antvverpiæ 1634. in 12. Sunt & Deliciæ vernæ & æstivæ Joh. Bisselii, quibus veris atque æstatis commoda Elegiaco carmine describuntur, notæ melioris. Æg. Menagius, cujus poemata sæpe excusa sunt, identidem auctiora, in Elegiis, sed & omnium Carminum genere, Latinus, nitidus ac elegans est. [Magnas vero lites, ob hæc sua Poemata, aluit cum Adr. Bailleto, qui illa multis modis perstrinxerat, hoc sua vindicante Anti-Bailleti Tomo II.] Si quis sacri argumenti scripta velit, Arturus Jonstonus, in Psalmorum versione, quemadmodum & in operibus ceteris, ubique purus & tersus est, ut ego quidem nihil in illo desiderare possim. Hermannus Hugo, in Piis Desideriis, Hesius in Emblematibus sacris omne punctum ferunt. Jacobus Balde, in Urania Victrice, acutior interdum est, quam decet Elegiam: quemadmodum & Pierius Winsemius in Amoribus suis, quos Senex scripsit, in quibus Græcum Elegiæ genium imitatur: qua in arte alias singularem peritiam habet Dan. Heinsius in Monobiblo suo. Septem Illustrium Poetarum Poemata, Amstelod. A. 1672. edita, non in Elegiis solum, sed & in aliis Carminum generibus, Latinissima sunt, & suavissima: inprimis quæ Ferdinandus Fürstenbergius, immortale Principum Germanorum decus, Episcopus Paderbornensis & Monasteriensis, composuit, & quæ seorsim quoque excusa sunt: quibus nihil ferme nitidius scribi posset, & quæ majorem vetustatis Characterem animo Poetæ impressum ostenderent. Taceant omnes Itali & Galli ad majestatem & suavitatem horum Carminum. Jani Dousæ Elegiæ horridulæ aliquantum sunt, interdum & Catullianum quid sapiunt: sed Latinæ. Alexandri VII. Papæ, cujus poemata sub nomine Philomathi prodierunt, Elegiæ non vel Latinitatis, vel inventionis, laude privandæ: prodierunt Amstelodami A. 1660. in 12. Sangenesii Elegiis nihil etiam deest, quo laudari mereantur: quanquam Satyræ ejus mihi non placeant, in quibus nullus plane est Satyricæ dictionis genius. Petri Francii, tum juvenis viginti annorum Elegiæ aliquot de Candia scriptæ, supra quam credi

Digitized by Google

poteſt, nitidæ ſunt & elegantes. Joh. Joviani Pontani Elegiæ negligentius quodammodo ſcriptæ videntur, eamque ob cauſam quibusdam non magno pretio veniunt: quod mihi ſecus videtur. Quamquam enim non negem, in quibusdam numerum, in aliis ſpiritum deficere, excuſari tamen illa poſſe arbitror. Phaleuci ejus mirum in modum mihi ſemper placuere: Urania ejus, Poema didacticum, quo Aſtrologiæ rationem & præcepta tradit, ut & libri ejus Meteororum, deque Hortis Heſperidum, quibus docet modum ſerendi poma aurea, dictionem habent, quæ modeſta, elegans, & à Virgiliano genio non multum abiens mihi videtur. De Eclogis ejus parum benigne ſentit Rapinus Diſſertatione de Carmine Paſtorali. Barthius, in Adverſariis col. 1299., Pontanum non nimium ſuo ingenio indulſiſſe optaret. Divinum furorem in illo & Jac. Sannazario agnoſcit Bernardinus Parthenius, in Comment. ad Horat. lib. III. od. 25. Ita vero Eraſmus de Pontano, in Dialogo, quem Ciceronianum inſcribit: *Non ſum tam hebes vel invidus, ut non fatear, Pontanum multis egregiis ingenii dotibus Virum eſſe Summum. In Epigrammatibus plus tuliſſet laudis, ſi vitaſſet obſcœnitatem, quod nec in Dialogis ſuis caret. Ciceronianus non erit, in quo ſexcentas voces poſſem oſtendere, quæ nusquam ſunt apud Ciceronem.*

Inter LYRICOS veteres Latinos unicus atque ſummus eſt Horatius. 10 E recentioribus primas ego tribuo Georg. Buchanano, cujus terſiſſima Latinitas, elegans dictio, & plane ad genium lyrici carminis, informata eſt: quanquam non adeo ſublimis, ut eſſe debere cenſent, qui oden proxime ad heroici carminis dignitatem accedere, cum Scaligero, arbitrantur: atque ut eſt Matth. Caſim. Sarbievius, qui etiam affectat metaphoras excelſiores, de cetero inter optima ſane lyricorum exempla ponendus. Buchananus vero in ceteris quoque Carminum generibus feliciſſimus eſt, ac dignus, qui inter optimos è recentioribus numeretur. Scripſit & odas quasdam Petrus Daniel Huetius, quæ mirifice genium odæ Horatianæ exprimunt. Nec pejoris ſunt commatis Joh. Baptiſtæ Maſculi & Gilberti Jonini Lyrica, ut & Jac. Baldæi, quæ omnia, & Latina ſatis ſunt, & genuinum Lyricum ſatis exprimunt: & ultimus quidem ille, Baldeus, ob ſingularem feſtivitatem, & materiarum varietatem, vehementer mihi placet. Judicium Barlæi de illo videatur in Epiſtolis 467. & 487. Scripſit & libros de vanitate mundi mire elegantes, & libellum, qui Philomela inſcribitur: in quibus miſcet verſus pro ratione materiæ. Albertus ab Ines, in Centuria Lyricorum ſuorum, ac in Lechiade, metaphoris ſplendet: numeris etiam ſatis concinnus eſt, niſi, quod interdum aliqua non ſatis Latina occurrere videntur. Urbani VIII. odæ, cum commentario Henr. Dormalii diffuſo, & ambitioſo editæ ſunt, quæ mediocris bonitatis mihi videntur: nec eſt, quare adeo magnifice

gnifice de iis ſentiamus, etiamſi Jeſuitæ illas, vivo adhuc Urbano, in Scholis ſuis, loco veterum Poetarum, diſcipulis prælegerent, & ad imitandum proponerent. Nemo enim non videt, ex adulatione illud inſtitutum eſſe profectum, neque adeo exinde de puritate odarum terſiſſima judicium ferri poſſe, ut quidem exiſtimavit Erythræus, Pinac. II. p. 151. Certe ſimplicior ille ſtylus eſt, nec lyrica dictione aſſurgit, neque eſt numerorum illa concinnitas, quæ maximam lyrico carmini elegantiam conciliat, & occurrunt aliquando minus Latina. Nic. Avancinus, in Poeſi lyrica, illatinus interdum eſt, & fictis à ſe metaphoris, longiusque petitis, ac nonnunquam frigidis nimis indulget: eſt tamen, ubi bonus eſt, & quædam habet non contemnenda. Pauli Meliſſi odæ, à quibusdam magno in pretio habitæ, Vincentio Fabricio, in Pranſu parato, merito ſaxeæ vocantur: nulla enim in iis eſt numerorum concinnitas, nec decora translatio, ac Epitheta apte propoſita. Occurrunt & in Lev. Torrentii Poematibus nonnunquam, quæ legi mereantur, quemadmodum & in Jacomotii Poematibus, quem laudat Joſ. Scaliger in Excerptis Puteanorum. Christoph. Kaldenbachii lyrica non omnino ſpernenda.

Inter eos, qui Phaleucos ſcripſerunt, nitidiſſimus delicatiſſimusque 11 eſt Joh. Bonefonius, Gallus, cujus Carmina merito aurea vocat Scaliger: ejus Baſia omni melle ſuaviora. Hinc ſunt Phaleuci Joh. Jov. Pontani, elegantes quidem, & Latini, ſed nequam interdum & laſcivi, quique parum decent Virum profeſſionis ſacræ. Frid. Taubmannus in phaleucis, & in Anacreontico carmine, feſtivus eſt, magisque genium horum carminum, quam ceterorum expreſſit. Nec ſua laude privandi ſunt Jac. Bidermanni, Soc. Jeſ., Sylvulæ Hendecaſyllaborum, quippe in ſacris & gravibus argumentis elegantes, & dignam habentes argumento elocutionem: prodierunt Lucernæ, 1647.

In Jambis nemo felicior eſt Dom. Baudio, qui in reliquo carminum 12 genere deficit. In Scazontibus querquerus eſt & plane ridiculus Tarræus Hebius, vel, qui ſub eo nomine latet, Caſp. Barthius: cujus & Anacreontes lignei plane, imo ſtercorei ſunt. Caſp. Barlæus ſingularis Scazontum artifex. Jul. Cæſaris Scaligeri duriſſimi ſunt, nec imitandi.

Fuere, qui in lingua Latia odas Germanorum rhytmicas imitati ſunt: 13 ut Plempius in Quisquiliis ſuis Poeticis, editis Amſtelodami A. 1637. in 4. Fruſtra itaque Phil. Cæſius tam lepidi Carminis ſe inventorem vocat, qui, in præfatione ſeiner Adriatiſchen Roſemunda/ ſpecimen aliquod hujus Carminis, à ſe inventi, recitat; ſed longe antiquiora ſunt talia Carmina: & plura eorundem collegit Camdenus, in Reliquiis ſuis Britannicis.

14 Ad odarum Scriptores illi etiam pertinent, de quibus paulo antea dictum est, qui Parodias scripsere: quarum aliquas uno libro collegit, & ipse fecit Henr. Meibomius Sen.: Sunt & aliorum, Haven anni, Sagittarii, Rhodii, Bertilii Canuti, Parodiæ. Ad imitationem Odarum Pindariçarum scripserunt Latini recentiores Scævola Sammarthanus, Dan. Heinsius, aliique, Odas Strophis, Antistrophis Epodisque suis, distinctas. Alii, liberius adhuc divagantes, carmina scripserunt, quæ vocarunt ἐπίμικτα vel σύμμικτα, nullo certo metro contenta, sed probabiliter arrepta. Tale est Dan. Heinsii Carmen in Uxoris suæ obitum, & Hugenii. Habet & Jac. Baldeus, in Lyricis suis, aliquot tales vagos Dithyrambos. Spectant etiam huc Centones, è Poetis congesti, quorum mentio prorsus omittenda non est. Eos primum invenit Ausonius ex Virgilio: hinc ex Homero & Virgilio qui facerent, plures secuti sunt. Homerocentra, seu Homeri Centones à Pelagio, Patritio, factos, falso nonnulli Eudociæ, Imperatrici, Leontii, Philosophi, filiæ, & longe pejus alii Probæ Falconiæ, adscribunt, notante, post alios, Placcio de Pseudon. p. 191. Aldus Manutius, à Joh. Candido acceptos, excudit. Morellus vero in Collectione Poetarum Græcorum Christianorum recudit. E Virgilio Proba Falconia, Julius & Lælius Capilespi, Centones congesserunt, de quibus præclare sentit, in Tract. de Poesi c. 16., Ant. Possevinus. Quin fuit, qui Acta Christi collecta è Centonibus Virgilianis conflaret, ederetque sub titulo Sacræ Æneidos, Stephanus Pleurius, Paris. 1618. Quos vero paulo ante memorabamus Capiluporum & Falconiæ Centones collegit, & suos addidit Helmst. A. 1597. Henr. Meibomius. Est & quidam Joh. Bapt. Spadius, cujus Centones Virgiliani A. 1614. editi sunt Placentiæ in 4. Dan. Heinsius scripsit Idyllion aliquod, Centonem Virgilianum ad amicum, cui ex congressu cum ancilla proles nata. Henr. Stephanus quoque Centones Græcos & Latinos, non semper magno, ut mihi quidem videtur, cum judicio scriptos, collegit ediditque.

15 Comœdiarum ac Tragœdiarum hodiernarum ratio ab Antiquis maximopere differt. Multa de Veteri cantandi in Comœdiis more agit Is. Vossius libro de Natura & viribus rhytmi. Et fuit ex Italis Octavius Rinuccinus, qui Veterum istum, ac multorum seculorum spatio intermissum, ad tibias vel fides decantandi morem magna ex parte revocavit: de quo vid. Erythræus Pinac. I. Im. 34., qui & Andream Salvadorum Im. 35., & Jacobum Cicognium Pinac. III. Im. 35., in eo genere vehementer laudat. Sed hos quidem vernaculos tales ludos Scenicos scripsisse, quos nunc operas vocant, manifestum est. E recentioribus Comicis Nicod. Frischlinus non contemnendus est. Cornelius Schonæus, in Terentio suo Christiano, laudem sane aliquam meret: sed errant omnino, qui juventuti librum, ut Classicum aliquem Autorem, prælegunt. Joh. Ludov. Praschii Comœdia, Amici,

Amici, elegans est & Latina. Scripsit & Jac. Masenius aliquas, quas Palaestrae suae Dramaticae subjungit. Tragoedias Jesuitarum aliquot habemus, scite elaboratas, Dion. Petavii, Bernh. Stephonii, Jac. Baldei, aliorumque. Nec sunt Jacobi Cornelii à Marca tragoediae contemnendae. Daniel Heinsius Herodem Infanticidam scripsit, eleganti stylo: sed quae male Gentilium Deorum cum Judaica religione commistionem instituit, ut illi haud abs re à Balzacio obsectum est, cum quo inde Heinsio lites natae, quas supra satis prolixe recensuimus scripserat idem Heinsius, admodum juvenis adhuc, Auriacum, sive Libertatem sauciam, Tragoediam: quae vero inter poemata ejus postmodum edita non est, fortasse, quod aliqua adhuc juventutis vestigia apparerent: edita est Lugd. Bat. 1602. in 4., subjunctis etiam Jambis aliquot, qui pariter non sunt inter poemata recusi. Similiter & Grotius Tragoediam, Adamum Exulem, cum aliis quibusdam Carminibus, quae in Opere Poematum non occurrunt, edidit Hagae Com. 1600. in 4. pene in pueritia sua, quam ob rem illa omissa sunt: servari tamen possunt, quod multa bona in illis reperiantur, & deprehendi in illis succrescens perfectio possit.

16 Satyrici post Veteres non adeo multi occurrunt, inter recentiores, qui magnopere commendari possint, praeter Jacobum Balde, qui in Satyricis suis Medicis, Encomio torvitatis, Satyra in tabacum, (quem contra Raph. Thorius, Med. Londinensis, Hymno peculiari, Libris II., Ultrajecti A. 1644. in 12. editis, comprehenso, celebravit) in pingues & macilentos, in Astrologos, circa Eclipsin A. 1654. delirantes, in Podagricos, mire vetustae dictionis Satyricae genium exprimit. Pet. Dan. Huetius paucas quasdam Satyras scripsit, quae ita Horatium imitantur, ut nec ovum ovo sit similius. Scripsit & Janus Dousa Satyras non contemnendas. Guilh. Lubinus tolerabilis est, sed illis, quos diximus, non comparandus. Sangenesius dictionem nimis plenam affectat, quam quae decet Satyram.

17 Recensuimus praecipuos Poetarum Latinorum: subjungamus aliquos, quasi per lancem Satyram, qui ad mediocrium classem referendi. Inter illos sunt Poemata Petri Molinaei, Cantabrigiae A. 1670. edita in 8., quae pleraque Sacra: Schonhofii Poemata: Vinc. Placcii Poemata puerilia & juvenilia: Joh. Isaaci Pontani Poemata: Nicol. Susii Elegiae Marianae: Nicasii Baxii Poemata: Jani Bodecheri Banningii poemata: Adolphi à Danz poemata, qui Claudiani genium in carmine imitatur: Laurentii Niendalii poemata: Jac. Zevecotii poemata: Rob. Keuchenii Musae juveniles negligenter admodum scriptae, & nonnunquam peccant in quantitatibus Syllabarum, non tamen contemnendae. Joh. Casae Carmina, Latina quidem, sed parum habent genii poetici. Erasmum Michaelium Laetum Virgilium Danicum appellant aliqui: sed multum à Mantuano illo differt: aliquot Vo-

lumina poematum in 4. scripsit: sed illatinus interdum est, & numeros tantum scribere voluit, vastosque libros. Reineri Neuhusii poemata pueris solent esse in pretio: humilis plane est, nec unquam assurgit, & eadem semper chorda oberrat: quanquam numerus facilis sit. Joach. Pastorii Sylvæ, & cetera Carmina, docta sunt & elegantia. J. Pet. Titii Latina, & numeri facillimi. Ab Anglis commendari Joh. Mittonus, ut in Anglicis, ita in Latinis poematibus, solet. Zachar. Lundii, Dani, Elegiæ Venatoriæ bonæ, quas juvenis scripsit: plura scripsit poetica, sed quæ, ob mortem præmaturam, inedita manent. Balthas. Bonifacii Musas extemporales esse facile apparet: Scribacissimus enim homo fuit: stercus ut accipitris, nec bene, nec male, olent: bona quædam sunt, quædam inepta, ut solet evenire in extemporalibus laboribus. Pier. Winsemius, in Syrio suo, ut in reliquis operibus, elegans est, nec poetici genii parcus. Thomæ Bartholini Carmina pauca, cum Dissertatione de Medicis Poetis Haffniæ prodierunt; non quidem contemnenda, sed quæ nonnunquam sua, i. e. Medica & alia à Poesi, agenti excidisse videri queant. Vitus Beringius, Ol. Borrichius, poemata quædam sparsim edidere, elegantissima sane, & omnibus numeris absoluta.

18 Sed quis omnes Poetas, aut multo magis poetarum Umbras, ceteros volantes, in ordinem cogat? Citius Jovis imbres quis vocet ad numerum, quam innumerabilem istam copiam Poetarum, quæ orbem literatum intempestivis suis Scriptis vexat. Nobis hi, quos enumeravimus, sufficiant. Ac solent interdum brevia quædam Carmina ac Epigrammata à quibusdam scribi, integris Carminum ineptorum sylvis præferenda: quæ in unum volumen colligenda suaserim, Epigrammata præsertim, quorum rarior messis est.

19 Non erit operæ pretium, quædam de barbaris illis Carminibus dicere, quæ Macaronica vocantur, Italo ac Latino sermone mista, qualium integrum Opus prodiit Merlini Coccaji, Venet. 1554. in 8. plus semel recusum, & quale festivum admodum scripsisse Bernardinum Stephonium Erythræus refert Pinacoth. I. p. 160. Sunt & Latina Græcis quibusdam mista scripta, v. g. Dom. Baudio; quod in Latina & Germanica linguis imitati sunt aliqui. Leoninorum Versuum, sive rythmicorum, ferax Seculum monachale fuit, quibus hæ quærebantur eximiæ deliciæ & sunt plerumque Epitaphia barbarorum ævi medii Seculorum lepido isto carminis genere conscripta.

20 Ceterum ad Poemata fabulæ quoque Romanensis, ut eas vocare suevimus, spectant. Hispanis Romanzes, Gallis Romans dictæ: cujus nominis originem è Gallia esse, atque à Normannis arcessendam judicat Claud. Verderius, in Censura Autor. p. 43. his verbis: *Cum veteri lingua Nor-*

Normannorum scripta essent hujuscemodi fabula, Gallica lingua Normans, h. e. Normanni appellati sunt libri, quibus enarrarentur. Postea, ut videmus, populares multa ob imperitiam invertere, idque prasertim in Italia (quod, quamvis extra rem, dictum tamen esse volo,) duabus prioribus literis inversis Romans *dixere. Hispani deinde in hoc scribendi genere Gallos amulati* Romanzes *appellavere. Id vocabuli postea usurpatum fuit ab Italis; cujus originem petendam arbitror unde dixi rejecta eorum opinione, qui ἀπὸ τῆς ῥώμης deducunt.* Hæc Verderius: quam vere, alii videant: certe fabulas tales ab antiquis Normannis scriptas vix est ut credere queamus. Græcas vero Veteres etiamnum habemus: *Achillis Tatii* (quem perperam Statium Gesnerus aliique appellant) de Amoribus Leucippes & Clitophontis; quem librum ob lasciviam nimiam vehementer Photius Cod. 87. improbat: editus est Heidelbergæ, 1601. in 8. è Bibliopolio Commeliniano: quam vero Editionem admodum esse mendosam scribit ad Scaligerum Nicol. Rigaltius Epist. Gall. lib. II. Ep. 77. seque centum locis eam suppleturum promittit: quod ut non præstiterit, prodiit tamen Tacius nova facie Lugduni Batav., ex recensione Salmasii, 1640. in 8; & minutiore iterum forma: versus quoque in linguam Anglicam Oxoniæ, 1638. in 8. *Heliodori* Æthiopica, dum castos Charideæ & Theagenis amores mirifico sermonis nitore exponunt, & præterea ad historiam Æthiopicam longe plurimum conducunt, omnium approbationem meruere. Primus illa, è Budensi Codice, quem è communi clade servaverat gregarius miles, apud Hervagium, Basileæ A. 1534., Græce edidit Vincent. Opsopæus: sed mendose admodum, ut Gesnerus queritur: inde Latinam versionem libri struxit, ediditque apud Oporinum, Stanislaus Warscheivvizki, Eques Polonus, A. 1551. Græce & Latine prodiit apud Commelinum 1596. in 8: Optima vero Editio est & emendatissima, quam curavit, & cum notis suis edidit Joh. Bourdelotius, Parisiis 1619. in 8. Eustathii Historiam Amorum Ismenes & Ismeniæ publicavit Gilb. Gaulminus, Græce & Latine, cum notis suis, A. 1617. & 1618., putatque esse illum Eustathium, qui Commentarios in Homerum ac Dionysium scripsit. Sed dubitat ea de re Vossius de Histor. Gr. lib. IV. c. 19. p. 491., & Eumathio potius Macrembolitæ, Protonobelisario, adscribendum librum censet, cum ita nomen in Codice Mediolanensi legatur. Simile fuit Drama Jamblichi, non Philosophi istius celeberrimi Chalcidensis, sed Senioris alius, qui sub Marco Aurelio Imp. vixit, & de Rhodanis ac Simonidis amore ita scripsit, ut inter castitatem Heliodori & Achillis Tatii lasciviam medius velut incedat: compendium libri Photius habet Cod. 94. E Latinis Autoribus istum in modum scripserunt Apulejus & Martianus Capella. E recentioribus Joh. Barclaji Argenida & Euphormionem habemus, libros non eodem ab omnibus judicio

exce-

exceptos: siquidem laudatur ab his, culpatur ab illis: certe Latinitatem ejus non satis puram esse tersamque, peritissimi judices, Scaliger, Scioppius, aliique, judicant. Argenida in varias linguas versam continuavit etiam Gallus quidam Autor Mouchenbergius, usus tamen Joh. Ludov. Gothofredo, qui Latina suggereret: prout è Weitzio Placcius annotavit in Anon. Detect. c. 9. p. 64. Enimvero multum ante se relinquit Barclajum iste parum felix Continuator; & interdum strenue alios exscribit: id quod inprimis de Petri Casanovæ Charitina, Romanensi fabula, Medonius, vitæ Casanovæ Scriptor, commemorat: *usque adeo*, inquit, *arrisit Charitina Autori ignoto, alioquin igenioso, qui Barclaji Argenida continuavit, ut eum non pœnituerit plurimas ejus pagellas totidem fere verbis in se transmovere.* Ex eo tempore autem innumerabilis pene talium Scriptorum copia, ab otiosis hominibus consarcinata, prodiit in Italia, Gallia, Germania, Hispania: quorum aliqua laudari possunt, ut quæ inventione, rebus & elocutione commendari merentur: plurima vero, præsertim Germanica, nauci sunt, & absurda, ac à verisimilitudinis lege aberrantes fabulæ. Eas omnes recensere nostri non est instituti: vid. Sorell. in Bibliotheca Gall. c. 9., ubi fabulas illas distinguit in allegoricas, verosimiles, heroicas, comicas. Est enim omnino inter eas discrimen: quædam sub ratione fictionis illius Status publici arcana describunt, quædam alia recondunt. Elegantem de iis Dissertationem scripsit Petrus Daniel Huetius Gallica primum, deinde & Latina lingua in vulgus editam: promisit etiam aliquando Æg. Menagius singularem de illa materia tractatum. Commendat illas, ut rei politicæ & moralis non inutiles præceptiones, Vir quidam illustris, qui Gallica lingua, Testamentum Patris ad filium scripsit: &, ut amicus narravit, nullorum librorum lectione magis delectatus est Grotius, quam fabularum istarum.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

Digitized by Google

IOHANNIS MOLLERI
Flensburgensis
HYPOMNEMATA HISTORICO-CRITICA
ad Libros
POLYHISTORIS LITERARII MORHOFIANI IV. Posteriores.

AD LIB. IV. SIVE POLYHISTOREM GRAMMATICUM.

Ad Cap I., §. 10., p. 8. Jac. Gaffarelli, Galli, Th. & J. Can. Doctoris, Protonotarii Apostolici, Prioris D. Catharinæ ac D. Aumelii Commendatoris perpetui, Ludovicique XIII. Regis Galliæ, Theologi, Consiliarii & Eleemosinarii, Viri eximiæ, in Literatura imprimis Orientali, Eruditionis, *Curiositates Inaudita* Gallice prodierunt Parisiis A. 1629. ac 1630., Rhotomagi A. 1631. & 1650, ac sine Loci mentione A. 1637 in 8vo (V. Michaelis *Præfat.* & Labbei *Biblioth. Bibliothecarum p. m. 597.*) Anglicam illarum Versionem dedit Edmundus Chilmead, Glocestriensis, Ædis Christi apud Oxonienses Sacellanus, teste Henn. VVittenio *T. I. Diar. Biogr. Sec. XVII, ad A. 1653.* Latinam autem figuris, Notis Eruditis, indicibusque, illustratam, M Greg Michaelis, Rostochiensis, Præpositus tunc in Cimbria Flensburgensis, & Comitatus postea Oldenburgici Superintendens, Hamburgi A. 1676 in 8vo. Ob Vanitates Chaldæorum & Astrologorum profanas, aliasque Opiniones Paradoxas, audacius in hoc Scripto defensas, Autor Censuram Sorbonæ Parisiensis incurrit, ejusque Jussu, d. 4. Oct. A. 1629., Retractionem illius αὐτόχειρ conscripsit, a Claudio Sore lo suo contra idem Tractatui *des Talismaines, ou Figures, faites sous certaines Constellations*, Parisiis A. 1636. & 1640. in 8vo edito (Labbeo *l. c. p.* 586. 597. teste), subjunctam. Nugas de Literatura Cœlesti eruditas Thom. Bangius, in *Cœlo Orientis*, Hafniæ A. 1657. edito, *Exerc. II*, *Qu. VIII.*, *p.* 140 - 208, discussit. Hyperaspisten nihilominus Gaffarellus nactus est Jac Gaufridum Tauroentium, Gallum, cujus *Parecbasis pro curiositatibus* his Encomastica, Parmæ A. 1634. in 4to excusa, a Labbeo *l. c. p.* 597. allegatur.

Ad Cap. I., §. 10, p. 9. De Libro Henochi, Columnisque Sethianis, conferri merentur Joh. Henr. Ursini Exercitationes de Soroastre Bactriano, Hermete Trismegisto, Sanchoniathone Phuenicio, eorumque Scriptis. & aliis contra Mosaicæ Scripturæ Antiquitatem afferri solitis, Familiares, cum Christoph. Arnoldi Spicilegio Noribergæ A. 1661. in 8vo.

Digitized by Google

excusæ. In quibus is, suæ de Scriptis Mosaicis omnium antiquissimis ὑποθέσει δολίοις, & hæc, & alia Monumenta litteraria, quæ Mosis æuum superare creduntur, omnia, tanquam fabulosa & ὑποβολιμαῖα, rejicit atque explodit. Adde Joh Joach. Maderi Diss. de Scriptis & Bibliothecis Antediluvianis, Tractatuum de Bibliothecis Variorum Syntagmati, Helmstadii A 1666. a se recensito, Præfationis instar, præfixam, Joh Drusii Librum de Henocho, ejusque Scripto, peculiarem, Franequeræ A. 1615. in 4to excusum, & & plerosque tum Historiæ Librorum Biblicorum Scriptores, tum in Epistolam Judæ (cujus Versus 14. Henochi Prophetia allegatur) Commentatores.

Ad Cap. II., §. 3., p. 12. Ante Ernstianam Editionem, alia Lugduno-Batava Libelli M. Valerii Probi *de Notis Romanorum interpretandis* A. 1600. (non 1504., uti in Joh. Alb. Fabricii *Append. Biblioth. Lat. p.* 85. perperam legitur), apud Andream Cloucquium, in 8vo. prodiit. Editor fuit Frid. Lindebrogius, JCtus Hamburg. πολυμαθέστατος, qui (teste Typographi Præfatione) & Probum ipsum, & Magnonis, Archiepiscopi Senonensis, Carolo M. coævi, Collectionem Notarum Juridicarum, Carolo inscriptam, Petrique Diaconi, & aliorum Anonymorum Explicationes Veterum Notarum, Probo subjunctas, cum Codicibus diversis contulit & emendavit, Magnonem primus edidit, & Observationes aliquot suas sub finem adjecit.

Ad Cap. II., §. 6, p. 17. De Typographiæ Historia, præter allegatos *h. l.* Autores, consuli merentur: 1. Matthæi Judicis (qui unus fuit e Centuriatoribus Magdeburgensibus) *Liber de Typographiæ inventione, & de prælorum legitima Inspectione*, Hafniæ A. 1566 in 8vo editus; 2. Andr. Rivini, Prof. Lipsiensis, Panegyrica Declamatio, qua Artis Typographicæ Initia, Progressus, Nobilitas & Utilitas summa, celebrantur, Scopuli Abusionum devitandi indicantur, atque ipsa Germanis suis Autoribus, ab Exterorum Criminibus, & suorum quoque Falsariorum Injuriis vindicatur, Lipsiæ A. 1640. habita, &, cum Notis Parallelis, in 4to excusa; 3. Henr. Salmuthi, Syndici Ambergensis, Commentarius ad Guil. Pancirolli Rerum Memorabilium, Deperditarum, vel recens inventarum, Partis II. Tit. XII. & Appendix peculiaris, sub finem Partis II. (*p. 310. 311. 312. Edit. Francof. A. 1646.*) adjecta; 4. Andreæ Chevillier, Doctoris & Bibliothecarii Sorbonici, *L'Origine de l'Imprimerie de Paris; Dissertation Historique & Critique divisée en quatre parties*, Paris. 1695. in 4to, ut defectus, in Ioh. Caillii Scripto ejusdem argumenti, *h. l.* memorato obvii, supplerentur publicata. Qui uti Germanorum Causam contra Batavos, eorumque Patronos, Boxhornium (h. l. allegatum), Hadr. Junium (*Cap. 17 Bataviæ*) & Pet. Scriverium (in Comm. peculiar., quem laudat, ac simul Elegas ejus Scazontesque, pro Harlemensibus scriptos, recitat Gotfr. Hegenitius in *Itinerario Frisio-Hollandico*, *p. 89-97.*) itidem mascule agunt, ita dolendum, inter ipsos Germanos, de Artis hujus inventione, dissidium ab Argentinensibus esse excitatum, qui non contenti Civi eam suo, Johanni Guttenbergio, Typographo Moguntino, omnium ferme tribui consensu, ut ipsi etiam Urbi suæ eandem, Moguntiæ ereptam, vindicarent, Joh Mentelium, primum ejus Typographum, in Guttenbergii locum substituere non dubitarunt. V. hanc in rem D. Joh. Schmidii, Theologi Argentinensis, Sermonem Sacrum Eucharisticum de Typographia, Argentorati A. 1440. inventa, Vernaculum, cum adjuncta Joh Henr. Boecleri Or. seculari de Typographiæ, Argentorati inventæ divinitate & fatis (inter Orationes etiam Boeclerianas, *num. XI, p. 313-344.*, obvia), illic A. 1641 in 4to. excusum, & Jac. Mentelii, Prof. Medici Parisiensis (qui ab Argentinensi illo Mentelio genus suum derivabat), Parænesin ad Bernh. a Mallincrot, de vera Typographiæ Origine, Parisiis A. 1650. in 4to editam. Verum solide, & istis Argentinensium Patronis, & Henr. Salmuhto, inventionis gloriam soli Johanni Fausto vindicanti, Guttenbergium autem ab ea excludenti, haud ita pridem est responsum a Viro Celeb., VVilh. Ern. Tenzelio, Ducum Saxoniæ Historico, im Discours von Erfindung der löblichen Buchdruckerkunst in Deutschland/

bey

bey Gelegenheit ihres anscheinenden fünfften Jubeljahrs entworffen, qui Gothæ Thuringorum A. 1700. *in 12mo.* prodiit. Librorum, primo post Inventionem Semiseculo, ad A. usque Æræ Chr. 1500, Artis hujus beneficio, Juris factorum publici, Catalogos exhibuerunt, e Bibliotheca Noribergensi Joh. Saubertus Senior, in illius Historia (Norib. 1643. in 12o.), e Regia Parisiensi Phil. Labbeus, in Novæ Bibliothecæ Librorum MSStorum, sive Speciminis Antiquarum lectionum quadripartiti, Parisiis A. 1653. in 4to editi, Supplemento IX., ex Augustana vero Publica Ant. Reiserus, in peculiari Indicis Codicum illius MSStorum, Augustæ A. 1675. in 4to impressi, Appendice. Recentissimus omnium, idemque plenissimus, sed haud satis accuratus, est, quem ex indice Labbeano, aliisque, congessit, & sub *Incunabulorum Typographiæ* Titulo, Amstelod. A. 1688. in 12. edidit, Corn. a Beüghem, Bibliopola Embricensis.

Ad Cap. II., §. 6. p. 18. Typographos Eruditos, *h. l.* enumeratos, aliosque plures, paulo fusius celebrat Bernh. a Mallincrot, Decanus Monasteriensis, *in Diss. de Artis Typographicæ Ortu & Progressu, cap. 14. 15. 16., p. 91 - 106.*

Ad Cap. III., §. 3., p. 21. 22. Runæ Georg. Stiernhelmii Sveticæ Synopsin verbotenus Tractatui suo de Lingua & Poesi Germanica Vernaculo, Kilonii A. 1682. edito, *P. I. c. 1. p. 11 - 18.* Morhofius noster inseruit. Glossarium Ulphilano - Gothicum ejusdem Autoris ab eo cum ipsa Ulphilæ Versione IV. Evangeliorum Gothica, Holmiæ A. 1671. in 4. est editum, Diss. autem de linguarum Origine eidem Ulphilæ Editioni, Præfationis instar, præfixa. Anti Cluverius, seu Tractatus, Gentis Gothicæ Originem, & antiquissimam in Scandia Sedem, contra Phil. Cluverii Germaniam Antiquam vindicans, cum adjecta Diss. de Hyperboreis, post mortem demum Stiernhelmii Autoris, Holmiæ A. 1685. in 8vo. prodiit, & *in Actis Erud. Lips. M. Jan. A. 1686. p. 31 33.* fusius est recensitus. De his aliisque Viri illius Eruditi Laboribus, editis atque ineditis, V. Joh. Schefferi, *Sueciam Literatam p. 178. 179. 180.* & nostra ad illam *Hypomnemata* (in quibus etiam Hypothesin ejus, & Asseclarum, de Lingua Suecica musteam paucis notavimus) *p. 401 - 404. Lexicon*, quod Olao Rudbeckio *h. l.* Morhofius, sive interpolator Laborum ejus tribuit, *Lingua Veteris Scythi Scandica*, ab eo quidem Upsaliæ A. 1691 est editum, sed Autorem agnoscit alium, Olaum, sc. Verelium, Linguæ Gothicæ in Acad Upsaliensi Professorem, de quo, uti & ipso Rudbeckio *Atlantica*, Operis (cujus jam tres Tomi prodiere) decantatissimi, Autore Inclyto, nec non utriusque nimio ingentem ac Linguam suam affectu, eadem *Hypomnemata* nostra, *p. 408 - 410 413 - 423.* de Collegio autem antiquitatum in Svecia Regio Prolegomena, universæ *Septentrionis Eruditi Bibliotheca* a nobis præmissa, *§ 38. 53.* possunt consuli. Quid de Svecorum contra Ol. VVormii de Litteratura Runica Labores, in quos multa e Joh. Buræi sui Scriptis similis Argumenti translata esse cum Rudbeckio opinantur, Criminationibus sit judicandum, *in Hypomn. ad Scheff. p. 375.* exposuimus.

Ad Cap. III. § p. 24. Jac. Hugonis Etymologias ineptissimas, Nugasque reliquas Historico - Typicas, quas *non sani esse hominis non sanus juret Orestes*, fusius recensuit, &, prout par erat, explosit, Eberh. Rud. Rohtius, Gymnasii patrii Ulmensis Professor, in Diss. peculiari de Bello Trojano, illi opposita, ac Jenæ A. 1672 edita. Conf. de iisdem Matth. Zimmermanni *Analecta Menstrua, M. I. num. 34. p. 41. 42. 43.*

Ad Cap. III. §. 5. p. 25. Plures Ineptias Philologicas Joh. Petri Erici, Isenacensis Thuringi, Ling. & Geogr. Prof. Patavini, dum de Primo Signorum, Punctorum, Literarum, Numerorum ac Linguarum, Ortu, tum de vocum omnium Europæarum, imo & Hebræarum, aliarumque, e Græcia Originibus, ex *Principio* ejus *Philologico e Mysterio renato*, Majoris operis prodromo Patavii A. 1686. in 8vo edito, exceptas, exemplisque plane ridiculis illustratas, invenies *in Actis Erud. Lipsiensibus, M. Jul. A. 1686. p. 327 - 330.*

Ad Cap. IV. §. 3. p. 31. De Ulphila, ejusque Metaphrasi IV. Evangeliorum Gothica, (post Franc. Junii Editionem, ex eodem, quo ille usus erat, Codice Argenteo, per Georg. Stirnhelmium,

Digitized by Google

mium, Literis Latinis (cum Gothicis edidisset Junius) denuo Holmiæ A. 1671. in 4to recensita additisque tribus Versionibus Parallelis, Sveo-Gothica, Islandica & Vulgata Latina, nec non Glossario, Gothica Ulphilæ cum hodiernis conferente, illustrata), præter Editores, Junium, Mareschallum & Stiernhelmium, Patrologosque modernos accuratiores, consuli possunt Ol. VVormius, *in Litteratura Danica Antiquissima, c. 4 p. 13. 31. c. 6 p. 45-49 c. 11. p. 74. & c. 20. p. 113-117.* VVilh. Ern. Tenzelius *in Diss. de Bibliis Polyglottis, §. 9. & 18.* ac, præ aliis omnibus, M Georg. Frid. Heupelius, Argentinensis, in Svecia antehac aliquamdiu commoratus, in peculiari, quam VVitebergæ A. 1639. publicavit, de Ulphila disquisitione. Cœterorum, quæ supersunt, Linguæ Veteris Arctoæ, sive Islandicæ (Gothicam Sveci, perperam eã suis vindicantes, uti in *Hypomn. ad Scheff. p. 409. 410* est monitum, minus accurate appellant), Monumentorum Notitia haurienda est, tum ex Snorronis Sturlesenii, Ol. VVormii, Magni Olavii, Steph. Joh Stephani, Pet. Resenii, Joh. Schefferi, Thomæ Bartholini Junioris, Georg. Hickesii, aliorumque Scriptis variis, eam suggerentibus, prolixeque a nobis, *in Hypomn. ad Alb. Bartholini Lib. de Scr. Dan. p. 151. 152- ac in Bibliotheca Septentrionis Eruditi Proemio, §. 40.* enumeratis, tum ex Thormodi Torfæi, Islandi, Historiographi in Norvvegia Regii, Dynastarum & Regum Daniæ Serici, quæ Hafniæ hoc ipso A. 1702. prodiit, *Libro I.* ferme integro. Cujus Labor eo magis commendari debet, quod, Historica illorum Nomenclatura, sive Recensu non contentus, Examine etiam Critico in potiorum Autoritatem, ac rerum, quas tradunt, Veritatem inquirat. De Anglo-Saxonicis, quæ vel jam prodierunt, vel MSSta in Bibliothecis adhuc delitescunt, satis numerosis, Scriptorum Angliæ Nomenclatores sunt consulendi, imprimis autem Thomæ Smithii *Catalogus MSStorum Bibliothecæ* (quæ istis abundat, ac, ab Hærede Ultimo nuper A. 1701. Regno patrio donata, Londini in Æde VVestmonasteriensi locum obtinuit perpetuum, publicoque Senatus Anglicani Decreto alienari unquam, aut distrahi, est prohibita) *Cottonianæ*, Oxoniæ A. 1696. in fol. excusus, istumque A. sequ. 1697. subsecuti, & ibidem Tomis II. in fol. editi, *Catalogi Librorum MSS. Academiarum Oxoniensis & Cantabrigiensis, celebriumque per Angliam & Hyberniam Bibliothecarum*, ab Edv. Bernhardo congesti, & Indice Alphabetico Universali instructi. Monumenta Dialecti Anglo-Saxonicæ Historica diligenter recenset Gvilhelmi Nicholsoni, Archidiaconi Carlelolensis, *Englisch Historical Library*, sive Bibliotheca Angliæ Historica Vernacula, cujus Pars Prima A. 1696. Secunda A 1697. & Tertia A. 1699. Londini *in 8vo.* prodiit. Sed hi Triumviri aliarum etiam Linguarum MSSta Anglo-Saxonicis, pro Instituti ratione, immiscent. Solorum Librorum Anglo-Saxonicorum, Editorum pariter atque Ineditorum (quibus pauci aliquot Linguarum Veteris Germanicæ, & Borealis sive Islandicæ, sub finem accesserunt), indicem satis copiosum Georg. Hickesius, Decanus VVigorniensis, congessit, & *Institutionibus* suis *Grammatica Anglo-Saxonica ac Mœso-Gothica*, Oxonii A. 1689. in 4to. impressis, subjunxit, VVilh. Ern. Tenzelius autem, Vir Cl in gratiam Germanorum, Notis illustratum eruditis, seorsim recudi curavit, & Dialogis suis Menstruis Vernaculis, M. Aug. A. 1691. inseruit.

Ad Cap. IV. §. 8. p. 37. Recte Morhofius conjecit, falsum esse Rumorem de Frid. Lindebrogii ipsius Glossario, sive Lexico Veteris Sermonis Germanici affecto, in Bibliotheca Hamburgensi etiamnum reliquo. Id quod mihi, qui omnia hujus MSSta sedulò olim excussi, eorumque Catalogum concinnavi, certo satis constat. Supersunt autem in illa, e Glossariis, quorum ope Laborem hunc est aggressus, Vetustis, non solum Latino-Theotiscum illud Membranaceum, cujus Noster h. l. mentionem injicit, sed Bedæ etiam, sive Ælfrici, Glossaria duo Alphabetica, Latino-Anglo Saxonicum & angloSaxonico-Latinum, Liber Glossarum Isidori, Glossarium Latino-Saxonicum e Cod. Marci Velseri, & Theotiscum e Membranis Francisci Pithoei transcriptum, ut alia ejusdem generis Scripta *ἀδέσποτα*, ac Fragmenta quamplurima, taceam. Cœterum Jacturam Operis Lindebrogiani solatur Expe-

Expectatio similis, quod Joh. Schilterus, JCtus Argentinensis πολυμαθέστατος, publice haud ita pridem promisit, *Glossarii ad Scriptores Linguae Francicae & Alemannicae Veteris, in quo Vocabula & Formulae obsoletae aut obscurioris significationis, aut usus rarioris Alemannicae & Francicae imprimis, sed & Gothicae, Anglo-Saxonicae, Cimbricae, Longobardicae, ex Libris Vetustissimis, iam editis, quam MSS., Legibus, Statutis, Chartis & Documentis, ad res divinas pariter & humanas pertinentibus, explicabuntur, Origines & Varia Significationes retegentur; Leges, Mores & Antiquitates Teutonicae recensebuntur & explanabuntur.* Specimen Operis hujus Utilissimi, uti & duo alia editionum Paraphraseos IV. Evangeliorum Otfridi VVeissenburgensis, & Translationis Psalmorum Notkeri Labeonis, Abbatis S. Galli, Monumentorum Linguae Germanicae antiquissimorum (quae idem emendata, Latinisque Versionibus, Notis & Variis Lectionibus, illustrata, a se jubet expectari), Anno iam 1698. Argentinae prodierunt. V. de iis Tenzelii *Dialogos Menstruos Germanicos, M. Aug. A. 1698 p. 746-749.* Linguae Saxonico-Cimbricae (inter reliquas Germanicae Veteris Dialectos, & puritate, & simplicitate mascula atque incorrupta, eminentis, proximeque ad Matrem accedentis) Glossarium expectamus a Gerh. Meyero, Theologo Civitatis patriae Bremensis Erudito, quem, se Autore atque Ergodioctа, Laborem hunc esse aggressum, illustris Leibnitius, *in Praefat Tomi I. Access. Histor.* testatur.

Ad Cap. IV §. 15. p. 43. Scriptorum Galliae Modernorum Jactantiam, & Maledicentiam in Germanos, aliasque Gentes, effraenem, juste haut ita pridem παρρησίᾳ castigavit Joh. Frid. Cramerus, Consil. Brandeburgicus, in *Vindiciis Nominis Germanici, contra quosdam Obtrectatores Gallos*, praefixis Solis Literis Nominis Initialibus J. F. C. Berolini A. 1694. in fol. editis, ac eodem mox Anno, Amstelodami in 8vo recusis.

Ad Cap. IV. §. 19 p. 49 Ducentos Poetas Gentis Anglicae celebriores, tum Vernaculos, tum Latinos, qui a Guilhelmi Conquestoris aevo, ad Jacobi usque II. Imperium, floruerunt, Guilh VVinstanley peculiari celebravit Libro Anglico (*The Lives of the most famous Englisch Poetes*), Londini A. 1687. in 8vo edito, & *in Actis eruditorum Lipsiensibus M Oct. A.* 1687 *p.* 577-580, recensito. Dramaticorum Angliae Poetarum Vitae & Characteres, a Langbainio inchoati, a Car. Hildono autem ad finem usque Sec. XVII. continuati, Vernaculo item Gentis illius Idiomate Londini A. 1699 in 8vo prodierunt. V. de iis Lipsienses *l. c.* M. Sept. A. 1699. *p.* 424-427.

Ad Cap. V. §. 4. p. 51. Fusius de Lexicis Hebraeis disseruit, eorumque Nomenclatorem egit & Censorem, idem (cujus Criticae Sacrae de iis Locus hic allegatur) Aug. Pfeifferus, Superint. Lubecensis, in *Consultatione Epistolica de Editione Lexici* (quale ipsemet moliebatur) *Biblici Ebraeo-Chaldaici Novi, mole modici, sed Plenioris atque planioris omnibus hucusque* editis, Dresdae A. 1679. in 4to excusa.

Ad Cap. V. §. p. 53. Duplicem hactenus Bibliothecae R. Schabtai Ben Joseph. Rabbinicae (quam *Labia Dormientium* Autor appellavit) Versionem e Septentrione expectavimus Latinam, alteram Christiani VVormii, Aedis Haffniensis Nicolaitanae Antistitis Doctissimi, Notis adjectis illustrandam, quam, in *Praefat. Libri Secundi de Corruptis Antiquitatum Hebraicarum apud Tacitum & Martialem Vestigiis*, A. 1694. est pollicitus; alteram Gustavi Peringeri, Strengnensis, L. L. Or. in Acad. Upsal. olim Professoris, nunc autem Librorum in Regia Holmiensi Censoris, quam, Autoris ipsius concinnatam postulatu, Anno jam 1690. ab eo Jussit expectari Magnus Ronnovius, Svecus, *in Notis ad Cod. Talmudicum de Aestimationibus p 9.* Utinam alterutra saltem primo quoque tempore prodeat, & novam Orienti e Septentrionis tenebris lucem foeneretur.

Ad Cap. V. §. 6. p. 54. Quae de Linguae Arabicae Ubertate & Luxurie, fide Angeli a S. Josepho, *h. l.* narrantur, Monachus ille, ni fallor, Edvardo debet Pocockio, cujus ex *No-*

tis in Abulf. p. 153. Aug. Pfeifferus (*in Introd. in Orientem, Diss. II. Q.* 5. 9 *p.* 27.28. de eadem, qua Græcam etiam superat, ubertate differens) verba allegat sequentia, digna quæ & *h. l.* recitentur: *Quantum Græcam, Latinam, aliasque Linguarum præcipuas, verborum copia superet, hinc conjicere licet, quod aliquando vel sola diversarum unius rei appellationum enumeratio & explicatio Justam Voluminis integri materiam præbuerit. Sic doctissimo Grammatico,* Ebn Chalavvain, *Libri unius Subjectum Leonis nomina, quæ quingenta; alterius Serpentis, quæ ducenta, teste* Jallaloddino *in* Mezhar. *Autor Kamusi*, Mohammed Al Firauzabadius, *Librum integrum de Mellis Appellationibus & Utilitate se conscripsisse ait, in quo cum* 80. *ejus nomina recensuerit nomenclaturam, totam tamen ejus non absolvisse notatur. Testatur idem, Ensis appellationes ultra mille se in Libro, a se composito, enumerasse.*

Ad Cap. V. §. 7 p. 56. Athanasio Kirchero, in Copticis, non satis tuto semper credi posse, post Vindingium, Aug. etiam Pfeifferus monuit, sub finem Præfationis, *Introductioni in Orientem* præmissæ, idque a se, *in Exercc. Bibl. p.* 49. 50 aliquot exemplis ostensum esse, testatur. Nova Luce, quam Literatura Coptica a Theod. Petræo, Flensburgensi, Cive meo in LL. Or. universis versatissimo, præter Psalterii Coptico-Arabico-Latini (cujus Specimen sistit Psalmus I Lugd. Bat. A. 1660. in 4to maj. editus) Editionem, Lexicon etiam in eandem Copticum, a se concinnatum, & Angliæ Philologis summopere probatum, pollicito, expectabat, obitus ipsius, secundum in Orientem iter meditantis, immaturus illam orbavit.

Ad Cap. V. §. 8. p. 57. Thomæ Reinesii Ἱεροψυχα L. Punicæ recusa sunt in Syntagm. Dissert. rariorum & Musæo J. G. Grævii edito Ultraj. A. 1702. in 4to.

Ad Cap. V. §. 9. p. 57. De Linguarum Persicæ & Germanicæ convenientia plura, e variis Autoribus, erudite congessit Morhofius, *P. I. Commentarii sui Vernaculi de Lingua & Poesi Germanica, c.* 4. *p.* 39-43 Marci Zuerii Boxhornii Epistola huc etiam spectat, ad Nicol. Blancardum Kal. Dec. A. 1648. Scripta, qua Vocum, quæ apud Curtium supersunt, Veterum Persicarum Origines, e Lingua Germanica, satis feliciter detexit. Legitur illa inter reliquas ipsius Epistolas, Amstelodami A. 1662. in 12mo junctim editas, *p.* 110-219. Tacito quoque ipsius, ibidem A. præced 1661. excuso, & Curtio etiam Nicol. Blancardi, ni fallor subjuncta.

Ad Cap. VI. §. 3. p. 60. Post Burtonum, Linguæ Græcæ Historiam quadripartitam scripsit Laur. Ingevvaldi Elingius, Dalecarlus, Log. & Metaph. in Acad. Upsaliensi Professor, post Autoris, A. 1688 defuncti, obitum, ab Ad. Rechenbergio, Theologo Lipsiensi, cum Præfat. sua, Lipsiæ A. 1691. in 8vo editam. Autor, uti diligentiæ laude non est privandus, ita Eruditis Exteris vix approbabit musteam, qua, Rudbeckii, aliorumque popularium, Hypotheses secutus erroneas, Literarum Græcarum Origines a Runis Gothorum derivavit, sententiam. V. de illo Joh. Schefferi *Sveciam Litteratam p.* 245. & nostra ad hanc *Hypomnemata p.* 431.

Ad Cap. VI. § 9. p. 67. Matthæi Devarii de Particulis Linguæ Græcæ Liber nuperrime, uno eodemque Anno seculari 1700. duobus in locis est recusus, Norimbergæ scilicet (in usum Scholarum Urbis illius) in 8vo, & Amstelodami in 12mo, nec proinde jam adeo rarus inventu.

Ad Cap. VI. §. 11. p. 67. De Joh. Possellii Senioris (Filium enim habuit ὁμώνυμον, Parentis in Linguæ Græcæ Professione Rostochii Successorem) in Literaturam Græcam Meritis, & Scriptis variis eam illustrantibus, toties cusis ac recusis, in *Cimbria Literata* fusius sumus commentati, & Judicia de iisdem Eruditorum honorifica quamplurima collegimus. Nunc unici saltem de *Calligraphia Lingua Græca Oratoria* mentionem injiciemus, a Nicol. Frischlino, Poeta & Didactico celebri, profecti, qui, teste Pet. Bambamii

mil *Possello Redivivo*, tanti Librum hunc fecit, ut Discipulos eum sibi, vel veste nummis permutata, comparare jusserit.

Ad Cap. VI. §. 17. p. 72. Henninii de Accentuum Græcorum novitate Sententiam confirmare ulterius aggressus est Medicus alter eruditus, Joh. Dan. Major, Prof. Kiloniensis, in *Epistola de Nummis Græce inscriptis, ad D. Joh. Diecmannum, Ducatus Bremensis Ecclesiarum Supremum Antistitem, qua præcipue Paradoxon Viri Cl. Henr. Christ. Henninii, Linguam Græcam non esse secundum Accentus pronunciandam, Orbi Literato ulterius considerandum committitur*, Kilonii A. 1685. in 4to edita. Adjecta est illi *Appendix de suspecta, imo olim nulla, Jotorum Subscriptione.*

Ad eand. pag. 72 Bibliotheca Joh. Meursii Senioris Græca Alphabetica, de Antiquis Scriptoribus Græcis, eorumque Operibus, tum etiamnum reliquis, tum deperditis, Libris IX. totidem Musarum nominibus, ad exemplum Historiæ Herodoti, insignitis, absoluta, sæpius ab Autore (*Lib. 2. Athen. Batav. p. 197. 198. in Lib. de Fortuna Attica c. 1. & in Lect. Theophrasticis cap. 1.*) est promissa, Editioque illius a Viris Eruditis, Andr. Schotto & Luca Holstenio (in Epistolis ad eum ἀνεκδότοις), Phil. Labbeo (*in Biblioth. Bibliothecarum p. 205.*), Joh. Jonsio (*L. 3. de script. Hist. Philos. c. 20. p. 313.*) aliisque, vehementer desiderata. Superesse eam etiamnum inter Ἀνεκδότα Bibliothecæ Regiæ Svedicæ Holmiensis Meursiana, quæ Sam. Pufendorffius Joh. Georgio Grævio, ut, ipso curante, ederentur, transmisit, verum imperfectam nec ultra Literam H productam, Christ. Thomasii *Cogitata de Libris Recentioribus Joco-seria Germanica* (*M. Nov. A. 1688. p. 585. 586.*) testantur. Si Morhofio, vel interpolatori ejus (h. l.), credendum, longe adhuc magis est mutila & imperfecta, nec ultra primam Literarum δυάδα assurgit. Absolutam tamen ego illam ab autore esse non dubito, cum edendæ ejus potestatem Guilh. Noomsio, Arlandervenæ Domino, Anno jam 1634. fecerit in Epist. ad Gerh. Joh. Vossium d. 12. Jul. scripta, & in Appendice Vossianarum (*num. 200. p. 187.*) obvia Bibliothecam Atticam (*L. 2. Athen. Batav. p. 197. 198. in Præfat. Græciæ Ludibundæ, & in Lib. de Fortuna Attica c. 8.* promissam) Autor prælo itidem paratam habuit, ac Gerh. Ioh. Vossio Amstelodamum A. 1633. transmisit, ut illic, in Tomo Operum suorum Historico-Philologicorum Primo, ederetur. V. Epist. ejus ad Vossium, d. 20. Aug. A. 1633. exaratam, *in Appendice Vossianarum, num. 175. p. 183.*

Ad Cap. VIII. §. 7. p. 99. Fallitur *h. l.* Morhofius, dum Guilhelmi Robertsoni Thesaurum Linguæ Græcæ, a Colomesio laudatum, haud diversum esse conjicit a Rob. Constantin. Opere sive Lexico Græco ejusdem Tituli eximio. Revera enim Guilhelmus ille, quem Noster ignoravit, Robertsonus, gente Anglus, & Artium Magister, *Thesaurum Linguæ Græcæ* edidit *Reseratum*, & huic postea A. 1686. *Thesaurum* quoque *Linguæ sanctæ* subjunxit, sive *Lexicon Concordantiale Hebræo-Latino-Biblicum, in quo Lexica omnia Hebraica, huc usque edita, Methodice, succincte, & quasi συνοπτικῶς, una cum Concordantiis singulorum Vocum Biblicarum, Grammatice sub Radicibus suis resolutarum, Hebraicis, exhibentur*, Londini in 4to excusum. V. de utroque isto Lexico, imprimis tamen de Hebraico, *Acta Eruditorum Lipsiensia, M. Jun. A. 1687. p. 308-311.*

Ad Cap. VIII. §. 14. p. 103. Is. Casauboni Tractatus de Satyrica Græcorum Poesi (de quo Autor, in *Polyhistore Poetico*, sive *Lib. VII. c. 1. §. 11.* plura monuit) a Thoma Crenio haud ita pridem, *in Musæo Historico & Philologico*, Lugd. Bat. A. 1699. in 8vo edito, denuo est recensitus.

Ad Cap. IX. §. 4. p. 107. Gerh. Vossii Etymologicon Linguæ Latinæ, cum præfixo de permutatione Literarum Tractatu, quamplurimis If. Vossii, Autoris Filii, Observationibus auctum, Amstelodami A. 1695. in fol. est recusum. Matthiæ Martini Lexicon

Digitized by Google

con Philologicum, adjectis ejusdem Cadmo Græco-Phoenice, sive Etymologico, & Isidori Glossario, per Ioh Georg. Georg. Grävium emendato, suisque Annotationibus, & aliorum collectaneis, illustrato, Trajecti ad Rhenum *A.* 1697. in fol. Grävio curante, itidem denuo prodiit.

Ad Cap. IX. §.6.p. 108. De Nomenclatoris Hadr. Iunii Historia, Variis Editionibus, Prærogativa, Nævis, & horum Censoribus, plurima lectu digna congessit, & proinde ad *h. l.* conferri meretur, Thom. Crenius, Vir. Cl. *Parte I. Animadversionum Philologicarum & Historicarum, c.* 3. § 1-5. *p.* 33-41.

Ad Cap. X. §. 6 p. 122. Arguta sunt, &, quæ *h l.* recitantur, digna, Tria, quibus Laurentium Vallam, Assertorem Latinitatis purioris strenuum, sed in dissentientes Iusto acerbiorem, post obitum, Viri aliquot ævi istius Eruditi perstrinxerunt, Epigrammata. Primum horum est sequens Tetrastichon:

Postquam nunc manes defunctus Valla petivit,
Non audet Pluto verba Latina loqui.
Juppiter hunc coeli dignatus sede fuisset,
censorem linguæ sed timet esse suæ.

Alterum Franc. Svveertius *in Selectis Orbis Christiani Deliciis p.* 45. recitat:

Tandem Valla jacet, solitus qui parcere nulli;
Si quæris, quid agat, nunc quoque mordet humum.

Tertium apud Svveertium *l. c.* itidem obvium, uno cum illo Adversarium ejus, Bartholom. Facium, brevi post ipsum tempore extinctum, ita perstringit:

Ne vel in Elisiis sine vindice Valla susurret,
Facius haud multos post obit ipse dies.

Ad Cap. X. §. 9. p. 123. Grammatica Regia, seu Nova & Facilis Latinæ Linguæ Præcepta discendi Ratio, in Christinæ, Svecorum Reginæ, usum, Holmiæ *A.* 1635. in 12mo, a vero illius Autore, Iohanne Matthiæ, Ostrogotho, Studiorum tunc Reginæ Moderatore, postea autem Doctore Theologo & Episcopo in Svecia Strengnensi, est edita. Boxhornius illam, tribus post lustris, adjecta sua de Linguarum Symphonia Dissertatione, recudi tantum Lugd. Batav. *A.* 1650 in 12mo. curavit. *V.* de illa, ac ejus Autore, Ioh. Schefferi *Sveciam Literatam p.* 123-126. & nostra ad hanc *Hypomnemata, p.* 387. 388. 389.

Ad Cap. XI. §. 2. p 128. In Typographos Batavos, eorumque Administros, Eclogarios & Literatores Semidoctos, qui, Scripta Veterum cum Notis Variorum publicare aggressi, e Virorum Superioris ævi in ista Annotationibus & Commentariis, improbo ausu misere mutilatis, aliisque, quibus ἐπισήμως illustrata eadem erant, Monumentis (omissa plerumque Librorum & Capitum Mentione), solas Varias Lectiones, similesque Minutias Grammaticas, neglectis Observationibus majoris momenti egregiis, indicibusque utilissimis, absque Iudicio excerpserunt, & Lectoribus obtruserunt, præter Morhofium, &, quos ille laudavit, Gronovium, Grävium, Nic. Heinsium, Mericum Casaubonum, Sarrauium, Borremansium, alii etiam Viri Eruditissimi serio sunt invecti. V. Ioh Gallocsii (*Excerpta talia in Præjudicium magis Literarum, quam utilitatem, cedere,* judicantis) *Ephem. IV. Erud. Gall. A.* 1667 (*ad d.* 7. *Febr.*) *p* 619 620. *Edit. Lat. Nitschiana*, Casp. Sagittarii *Commentationem de Vita & Scriptis Plauti, Terentii ac Ciceronis, p.* 67. 68. 69. Adv. Baileti *Tomum III. Judiciorum de Eruditis Gallicorum p.* 583. & *sqq.* Ioh. Clerici *Artem Criticam, P. I c.* 2. *p.* 67 68. & *Tomum I. Parrhasianorum, sub Theod. Parrhasii larva, Gallici Amstelodami A.* 1699. *editorum, p.* 229-234 Henr. Christ. Henninii *Præf. Juvenalis sui*, &, qui hunc allegat, Ioh. *Alb.* Fabricii *Biblioth. Latin. p.* 86.

Pet.

Pet. Burmanni *Præfat. novissima sua Fabularum Phædri Editionis*, eumque laudantis Thomæ Crenii *Partem V. Animadversionum Philol. & Histor. c. 1. p. 21. 22*

Ad Cap. XI. §. 3. p. 129. Præter Henr. Stephanum & Casp. Barthium, Marcus etiam Zuerius Boxhornius Mich. Hospitalii *de Lite Satyram* pro Veteris Poetæ foetu habuit, & in Syntagmate *Poetarum Satyricorum Minorum de corrupto Reipublicæ Statu*, Lugd. Bat. A. 1633. in 12mo excuso, una cum Sulpitiæ Satyra, ac Valerii Catonis Diris, præfixo *Satyræ Anonymi Auctoris Franci de Lite* Titulo, edidit, Notisque propriis (quibus Iani etiam Dousæ & Casp. Barthii in Sulpitiæ Poemation Observationes accesserunt) illustravit.

Ad Cap. XI. §. 6. p. 134 Terentii Comoediæ, & in eas Æl. Donati, V. C. Oratoris Urbis Romæ, & Eugraphii, Veteris Sholiastæ, Commentaria, a Frid. Lindebrogio, collatis MSStis, Veteribus Exemplaribus, recensita, aucta & observationibus, Indiceque uberrimo, illustrata, Anno jam 1602. Parisiis, ubi Lindebrogius tunc vivebat, in 4to prodierunt. E Parisina hac expressa est altera, quam Morhofius laudat, Editio Francofurtensis Anni 1623. Heringiana. Terentium ipsum, *ad cujus nitelam & splendorem quod facere posset, nihil se in hac Editione*, Ergodiocta Ios. Scaligero (*Epist.* 213. & 216 *p.* 464. 466.) maturata, *scienter omisisse*, vere *in Præfatione* affirmat, e Codice Bibliothecæ Regiæ Parisinæ optimo & antiquissimo, duobus Pet. & Francisci Pithoeorum Exemplaribus, manu utriusque emendatis, aliisque nonnullis MSStis, recensuit. In Donati Commentario, quem Textui interseruit, lacunas plurimas supplevit, & Errata infinita emendavit, adjutus, tum duobus Exemplaribus, accurata Fratrum Pithoeorum diligentia ad MSS. Ant. Contii & Iac. Cujacii collatis, tum Collectaneis Bibliothecæ Regiæ, & Schedis Petri Danielis Veteribus. Eugraphii, sub finem Comoediarum omnium adjecti, cum pauca tantum in Italia olim Gabr. Faernus edidisset, ipse longe plura, ex Codice Ant Loiselli, ICti, antiquissimo, primus publicavit, &, quæ huic deerant ex altero Franc. Olivarii supplevit. Lindebrogii ipsius Observationes breves sunt, & circa Varietatem Lectionis potius, quam Textus explicationem, occupantur. Hæc Sciagraphia est compendiaria Editionis istius Geminæ Terentianæ Lindebrogii, quæ (imprimis Parisina, ipsi ignota Morhofio) hodie est rarior, sed omnium tamen, unanimi criticorum plerorumque consensu, optima & elegantissima. Nec enim Barthius & Morhofius soli coeteris eam præferunt, sed Casp. etiam Scioppius, *Consult.* 11. *de Scholis & Studiorum ratione p.* 64 Ioh Henr. Boeclerus *in Comm. de Script. Gr. & Lat. p.* 38. Henr. Iul. Scheurlius (Indicem imprimis uberrimum extollens) *P. II. Statuæ Mercurialis, c. 4. p.* 97. Casp. Sagittarius *in Comm. de Vita Terentii p.* 61 66. Adr Bailetus (Textum in ea judicans exhiberi emendatissimum) *T. IV. Judiciorum de Eruditis Gallicorum, P. II. p. 69.* Ioh Alb. Fabricius *P. I. Biblioth. Lat. p. 5.* aliique, quos taceo, complures.

Ad Cap. XII. §. p. 4. 171. Marq Gudii in Phaedrum Commentationes, in Iob. Georgii Grævii manus, post Autoris mortem, delata, &, hujus Viri Summi ductu atque auspiciis, a Pet. Burmanno, Ultrajectino, e Schedis minutis ac palantibus, magno cum labore, collectæ digestæque, in Editione Phædri Amstelodamensi, a Burmanno A. 1698. in 8vo curata, Notisque Variorum insuper aliis, partim integris, partim excerptis, locupleta, lucem jam aspexerunt publicam, & a Literarum istarum Amasiis ingenti cum applausu sunt exceptæ.

Ad Cap. XIII §. 2 p. 187. Ante Christ. Kortholtum, Theologum Kiloniensem (cujus Commentarius Kilonii A. 1674. & seqq. Disputationibus ventilatus est publicis) Plinii Junioris de Christianis Epistolam seorsim illustrarunt Franc. Balduinus, Atrebas, JCtus Seculi XVI. eximius, in *Legibus & Edictis Veterum Imperatorum de Christianis*, ab ipso collectis, explanatis, ac Basileæ in 8vo editis, & Gerb. Joh. Vossius, cujus in eam Commentarius haud adeo magnæ molis, una cum Opusculis de Cognitione sui, & Ratione Studiorum, Amstelodami A 1656. in 12mo prodiit. Pliniani Panegyrici Illustratoribus addantur

Marcus Zuer. Boxhornius, qui seorsim eum Lugd. Bat. A. 1631. in 12mo, & deinde junctim cum epistolis ibidem A. 1648. & Amstelodami A. 1659. in 12mo, recensuit; Johannesque Henricus Boeclerus, cujus *Commentationes Plinianæ, quibus præcipua incomparabilis Panegyrici materia explicantur*, Argentorati A. 1640. in 8vo sunt excusæ. Dominici Baudii Commentarium itidem e nonnullis video allegari, mihi nunquam visum, cui sola ejus innotuit Oratio in C. Plinii Panegyricum Auspicialis, publicis in eum Lectionibus præmissa, quæ inter Orationes ejus, junctim cum Epistolis sæpius publicatas, est Septima.

Ad Cap. XIII §. 9. p. 195. Historiam Certaminis inter Joh. Frid. Gronovium & Emericum Cruceum, Monachum, & Collegii cujusdam Parisiensis Pædagogum, de Statio Literarii cum obiter saltem Morhofius attigerit, paucis, e *Cimbria* nostra *Literata*, & Elogio Gronovii, ibi inserto, exponemus. Statium, cum Veterum & Recentiorum Commentariis, edidit Cruceus Parisiis A. 1618. in 4to. Hanc ejus Editionem cum Gronovius, in sua *ad Libros V. Sylvarum Statii Diatriba*, Hagæ A. 1637. in 8vo publicata, & Grotio, Salmasio, Heinsiis, Vinc. Fabricio, aliisque Reip. Literariæ Principibus, summopere probata, Virgula subinde notasset Censoria, Cruceus, sua vindicaturus, sub larva *Mercurii Frondatoris* (quam, ante Morhofium, Chr. Ad. Rupertus, *in Annott. ad Synopsin Historicam Chr. Besoldi p. 291* eumque secutus Vinc. Placcius *in Tr. de Scriptoribus Anonymis & Pseudonymis p. 225.* nec non Adr. Bailletus *in Tr. Gallico de Satyris Personalibus, T. II. p.* 328. illi detraxerunt), *Antidiatriben, seu Frondationem Sylvarum Papinii Statii*, Stylo insigniter maledico, Parisiis A. 1639. in 24. ei opposuit. A Gronovio vicissim Cruceo repositus *Elenchus Antidiatribes Mercurii Frondatoris ad Statii Sylvas*, Libellus adversarium facete admodum exagitans, Parisiisque A. 1640. in 8vo, una cum Claudii Salmasii (cujus nonnulla Cruceus itidem vellicaverat) ad Gronovium Epistola, excusus. De hoc Elencho Claud. Sarravius, Ep. 10. ad Vinc. Fabricium (*p. m. 16.*), sequens Anno jam 1639. antequam prodiisset, tulit judicium: *Dabit Gronovius noster Elenchum Antidiatribes Emerici Crucei, in quo miser ille Cruciarius miris vapulat & torquetur modis. Nil mihi dudum lectum est amoenius hoc postremo Amici nostri Opere, quod jam sub prælo sudat.* Novam adversus *Elenchum* hunc Gronovianum Apologiam Cruceus, teste Chr. Ad. Ruperto (*in Epist.* ad Georg. Richterum A. 1641. scripta), minatus quidem est, sed in lucem nunquam protulit. Coeterum de Meritis Gronovii in Statium Joh. Veenhusius, *in Præfat. suæ Editionis Poetæ ejusdem*, vere ita judicavit: *Gronovio præ reliquis tantum Statius debet, quantum coeteris omnibus, qui aliquid lucis ei affuderunt.* Plura vero haud dubie Poeta hic eidem debebit, si reliquæ ad eum Diatribæ, Observationes in Opera illius omnia, & Commentaria in Thebaidem & Achilleidem, quæ superstes publice promisit, e Scriniis defuncti aliquando prodierint.

Ad eandem pag. 195. Uti omnes Autorum Veterum, quas Frid. Lindebrogius curavit, Editiones eximiæ sunt, ita etiam Statiana, quam, e MSS. Pauli Petavii, Pet. Danielis, Puteanorum & Nicol. Fabri, accurate emendatam, adjectis, præter Placidi Lactantii in Thebaida & Achilleida Commendarium, e Codd. Biblioth. Regiæ & Pithoeanæ recensitum, locisque infinitis emaculatum, suis Variar. Lectionum Observationibus, Indiceque uberrimo, Parisiis, apud Andream Perier, A. 1600, in 4to maj. evulgavit. Accessit ei, biennio post (*A. 1602.*) Appendix, ibidem Claudii Morelli Typis excusa, quæ Frid. Morelli Commentationes & Conjectanea, Domitii Calderini Commentarium, & Lindebrogii ipsius Breve Corollarium Observationum suarum in Statii Sylvas, complectitur. Editionem hanc (quam, novis in Statium pariter atque interpretem ejus, Lactantium Placidum, Observationibus atque Emendationibus αὐτογράφοις a Lindebrogio auctam, in Bibliotheca vidisse recordor Hamburgensi) aliis præferunt, nec immerito, Ol. Borrichius *Diss. II. de Poetis p. m.* 62. Joh. Hallervordius *in Biblioth. Curiosa p.* 303. & Joh. Alb. Fabricius *in Biblioth. Latina, P. I p.* 101. Quorum Ultimus recte effectam tum Statii, tum Placidi Lactantii, quam sociata opera A. 1600. moliebantur, Editionem, Parisiensi hac, eodem Anno, a Lin-

Lindebrogio, VVouvverii Æmulo, vulgata, esse sufflaminatam. Consuli de Conatibus his VVouvverii & Scaligeri possunt VVouvverii *Ep. IV. & XIV. Cent. II. ad Scaligerum p.* 214. 239. ac Scaligeri *Ep.* 374. *ad VVouvverium p.* 716. & seqq.

Ad Cap. XIII. §. 11. p. 196. Inter Castratores Martialis primus fuit Conr. Gesnerus, Medicus & Polyhistor Civitatis Tigurinæ inclytus, qui Tiguri A. 1544. in 8vo edidit *Epigrammata* ejus, *recens ab omni Verborum obscoenitate, in Adolescentium præcipue Scholarumque usum, expurgata, & in Locos Communes LXXXIV. digesta, una cum Tribus Dialogis, quibus ratio hujus Instituti redditur, & Jac. Micylli in Martialem Annotationibus.* Secuti sunt hujus Exemplum Jesuitæ nonnulli, Andr. scil. Frusius, Carnutensis Gallus, cujus *Martialis repurgatus ἀνωνύμως* (teste *Biblioth. Jesuitica*, Phil. Alegambii & Nath. Sothvvelli *p. m.* 51. Romæ A. 1558. in 8vo, & Lugd. Gall. A. 1598. in 16. prodiit, Matthæus Raderus, Tyrolensis, qui Martialem, omissis obscoenis, emendatum, ac Commentariis illustratum, ter edidit, ac tertiis quidem curis auctiorem Moguntiæ A. 1627. in fol. & Pet. Rodellus, qui Libros V. Epigrammatum, resectis itidem lascivis, e Poeta hoc collectos, cum Notis suis, Tolosæ A. 1680 in 8vo, (referente Joh. Alb. Fabricio *P. I. Biblioth. Lat. p.* 113. 114. publicavit. Non desunt Instituto huic sui Patroni, Vinc. Placcius *in Tr. de Scriptoribus Anonymis & Pseudonymis detectis, P. I. c.* 10. *p.* 79. 80. Ol. Borrichius *Diss. II. de Poetis Latinis, §* 39. *p.* 63. 64. & , ut alios sileam, Conr. Gesnerus, in tribus, quos suæ Editioni annexuit, Dialogis, paulo ante laudatis. In quorum Tertio Rhadamanthus Judex, post causam hanc in utramque partem, a Mitione & Demea, coram tribunali suo, fuse diceptatam, sequentem fert sententiam: *M. Val. Martialis principio castrari debet, dein ferro membratim discindi, ita ut nulli artus ei cohæreant amplius: mox diligenter a perito aliquo Medico, quæcunque particula ulla lue infecta fuerint, igne urentur: reliqua de integro in corpus novum articulatim concinnata conglutinentur, quemadmodum Æsculapius olim fertur ab equis discerpta Hippolyti Atheniensis membra, ope artis Medicæ, in pristinam integritatem reduxisse. Quod si temere quisquam huic sententiæ meæ contradixerit, in illo quoque castrationis poenam exerceri volo.* Sed nec eidem sui defuere Censores, iique patronis longe numerosiores. Quos inter, ex ipsis Pontificiis atque Hispanis, Laur. Ramirez de Prado, *in Hypomn. ad Martialis Amphiteatr. Epigr.* 25. acerbe satis in Raderum Jesuitam, Castratorum istorum celeberrimum, invehitur. Morhofio nostro istud institutum itidem non admodum fuisse probatum, satis arguit argutum ejus ad Joh. Ovvenum, Epigrammatographum Anglum Martialis æmulum, a Jesuitis pariter castratum, Tetrastichon, *in Epigrammatibus Selectis p. m.* 28. obvium.

Pegasus ergo tuus factus Cantherius eheu!
Ipseque Apollo tuus factus Appella fuit!
O scelus! aut illos Eunuchos convenit esse, aut
Marsyæ ad exemplum crimina pelle luant.

Ad Cap. XIII. §. 12 p. 198. Sulpitiæ Poetriæ Epistolas Amatorias, Libro IV. Carminum Tibulli insertas, vindicat, & Tibullo adjudicat, Casp. Barthius, styli dissimilitudinem, aliaque argumenta, pro sententia hac sua, allegans, *Lib.* 59 *Adversar. c.* 16. *p.* 281. Conf. Placcium verba ejus quædam recitantem, *in Tr. de Script. Anon & Pseudon. P. II p.* 265. 266.

Ad Cap. XIV. §. 11. p. 207. Novissimam omnium Lactantii Operum (quibus Libellus quoque de Persecutorum Mortibus accessit) Editionem, ad IV. Codicum (Trium scil. Bibliothecæ Academicæ Lipsiensis, uniusque Saxo-Gothani) fidem denuo emendatam, & Annotationibus suis atque aliorum insigniter illustratam, Typis Lipsiensibus, Batavicos nitore propemodum æquantibus, A. 1698. in 8vo dedit Christoph. Cellarius, Lit. Eleg. in Acad. Saxo-Halensi Professor. Recensum illius ac Laudes V. *in Actis Erud. Lipsiensibus, M. Nov. A.* 1698. *p.* 535. 536.

Ad Cap. XIV. §. 11. p. 207. Placidum Lactantium, sive Luctatium, a L. Cælio Lactantio, Scriptore Ecclesiastico, recte Morhofius, Placcium secutus, distinguit, sed incaute ἁμάρτημα ejus μνημονικὸν, alibi a nobis jam notatum, transcribendo suum facit, dum priori (Placido scilicet), Statii Poetæ Interpreti, *Commentarium in Tacitum* perperam attribuit.

Ad Cap. XIV. § 21. p. 213 Inter Sidonii Apollinaris Editiones præstantiores, mentionem etiam honestam mereri mihi videntur duæ VVovverianæ, h. l. præteritæ, Parisiensis scilicet, ab ipso Johanne VVovverio A. 1598 in 8vo publicata, Textumque Autoris e Codicibus, tum suo, tum Gallicis compluribus, dextre emendatum, ac Notis præterea Criticis illustratam, exhibens, ac Hannoviensis posthuma, quam, ex postrema VVovverii ad Codicem Achillis Statii Romanum Recognitione, Civis ejus Geverh. Elmenhorstius, apud Aubrios, A. 1617. in 8vo edidit, &, a se itidem ad Vett. Codd. fidem locis infinitis emaculatam, Indice quoque Vocum Sidonii obscurarum copioso instruxit.

AD LIB. V.
SIVE
POLYHISTOREM CRITICVM.

Ad Cap. I. §. 8 p 219. Commentarium de Critica promisit If. Casaubonus, de quo, uti & Joh. VVovverii & Phil. Jac. Maussaci Operibus affectis de Studiis Veterum, eidem Argumento illustrando præcipue destinatis, Jac. Thomasius, in Prolegomenis Editionis Tractatus de Polymathia VVouvveriani Lipsiensis, A. 1665. publicatæ, plurima collegit, & nos etiam in VVovverii (cujus Polymathiam Plagii in Commentarium Casauboni, modo laudatum, Jos Scaliger, Maussacus, & alii, insimularunt) Elogio, *Cimbriæ Literatæ* inserendo, fusius alivuande differemus.

Ad Cap. I. §. 10 p 223. Casp. Barthii *Adverfariorum* Libri LX. tantum Priores Francofurti A. 1624. in fol. sunt editi, Libri autem CXX. residui Hæredum, vel negligentia, vel malignitate, perierunt, qua de jactura Christ Daumius, Amicorum Autoris Intimus, in Scriptis & Epistolis suis, passim conqueritur. Sequius de iis, ante Morhofium, etiam alii judicarunt Eruditiores. E quibus solos jam allegabo Triumviros in Literis Elegantior bus paucis secundos, Thomam Reinesium (cujus Variarum Lectionum Libri, Apologia contra Andr. Rivinum, & Epistolæ ad Christ Daumium, tantum non ubique Barthii crebra in hoc Opere παροράματα & Lapsus detegunt; inque eos Virgula sæviunt Censoria), Vinc. Fabricium (qui *in Pransu Parato*, Sive Satyra in Poetas, ac horum Contemptores, satis acerbe eadem perstrinxit), & Paulum Colomesium, cui (*in Opusc. Literariis p. 250.*) Barthius *Vir* audit *multæ quidem lectionis, sed maris haud prorsus emunctæ.*

Ad Cap. I §. 11. p. 223. 224. Thomæ Gataleeri Opera Critica omnia (1. Diss. de N. T. Stylo adversus Sebast. Pfochenium; 2. Cinnus, sive Adversaria Miscellanea; 3. Adversaria Posthuma, a Carolo Filio publicata; 4 M Antonini, Imperatoris, Libri XII. περὶ τῶν εἰς ἑαυτὸν, Latine versi, & Commentario illustrati; 5. Diss. de Diphtongis seu Bivocalibus; 6. Dissertationes duæ pro Nominis יְהוָה vulgari pronuciatione; 7. Disceptatio cum Sam. VVardo de Baptismi Infantilis Vi & Efficacia) junctim, curante Herm VVitsio, Theologo Ultrajectino, cum ejusdem Præfatione, Trajecti ad Rhenum A. 1698. in fol. nitide sunt recusa. Recensum illorum exhibent, justasque simul iis laudes admetiuntur, *Acta Erud. Lipsiensia*, *M. Febr. A.* 1699. *p.* 63. 64. Eadem felicitate Sam. Bocharti Opera

Opera omnia, tum antehac edita (Phaleg sc. & Canaan, sive Geographia sacra, & Hierozoicon), tum hactenus inedita, aut Latine e L. Gall. nuncdemum versa (Dissertatiuncula scil. & Epistolæ varii argumenti, circiter quadraginta), una cum Steph. Morini (in Cadomensi olim Munere Ecclesiastico ipsius Collega, Vita Autoris, & Paradisi Terrestris ad mentem ejus Recensione, curantibus eodem Morino, Ioh. Leusdenio & Petro de Villamandii, tribus inclusa Voluminibus, & longe, quam antehac, auctiora atque emendatiora, Lugduni Batav. & Ultrajecti lucem tertio A. 1692 aspexere publicam V. & de iis *Acta Erud. Lips. M. Mart. A. 1693. p. 97 - 105.*

Ad Cap. I §. 14. p. 216 Æg. Menagium *in Comm. in Diogenem Laertium* Joh. Jonsii *Libros IV. de Scriptoribus Historiæ Philosophicæ*, in *Amoenitatibus Juris Civilis* autem, Lutetiæ A. 1664. in 8vo, editis, Scipionis Gentilis *Libros II Parergorum ad Pandectas*, strenue compilasse, Morhofius, *in Prælect. Polyhistoricis MSS.* observat.

Ad Cap. II. §. 2. p. 227. Scriptores Rei Nummariæ, non Alphabetico (quem Labbeus elegit), sed materiarum Ordine, commode digestos, diligenter, additis etiam Judiciis, recensuerunt Car. Patinus, Studii istius nostro ævo Principibus merito annumeratus, in Introductione ad Historiam & Cognitionem rei Nummariæ, quæ Gallice Parisiis A. 1665. Latine autem Amstelod. A. 1683. in 12. prodiit, istique, ob Scriptorum hujus generis recentissimorum notitiam, jungendus Burch. Gotthilfius Struvius, Acad. Patriæ Jenensis Bibliothecarius, in Bibliotheca Nummismatica, ante lustrum circiter unicum Jenæ in 12. publicata.

Ad Cap. II. §. 4. p. 228. Plenius omnibus hactenus editis Antiquitatum Romanarum Systematibus pariter atque Compendiis est Grande & Quatripartitum istud earum Syntagma, quod Vir Doctissimus, Burch. Gotthilfius Struvius, modo laudatus, molitur, & ob Judicii præterea atque Ordinis ἀκρίβειαν commendandum. Liber Primus de Ritibus & Antiquitatibus Sacris, cum præmissa Bibliotheca Antiquitatum Romanarum Historico-Critica eleganti Jenæ, A. 1701. in 4to jam prodiit. Sequentur hunc, uti speramus, propediem, & non minorem Eruditorum reportabunt Applausum, tres reliqui de Antiquitatibus Civilibus, Militaribus & Oeconomicis. Post Laborem istum absolutum, se Antiquitates etiam Veteris Ecclesiæ Christianæ Sacras, nec non Ægyptiacas, Longobardicas, aliarumque Gentium Barbararum, Methodo simili, propositurum & illustraturum pollicetur.

Ad Cap. II §. 7. p. 231. Liber de Senatu Romano, sub Joh. Sarii Zamoscii nomine aliquoties editus, Carolo Sigonio recte *b. l.* vindicatur. Non tamen fictum, uti Morhofius credidisse videtur, Nomen est Joh. Zarii Samoscii. Est enim is Heros hujus nominis, Arte pariter atque Marte Seculo XVI famam adeptus immortalem, Regni Polonici Cancellarius & Archistrategus, aliis quoque monumentis Literariis, & Academia Zamosciana, suis sumptibus erecta, de Patria & Orbe Literato optime meritus. Liber hic (quem Sim. Staravolscius, in *Centuria Scriptorum Polonorum, num.* 19. ipsi tribuit, Hent. Ernstius autem, *Lib. 2. Observatt. Var. c.* 36. & Joh. Rhodius, *in Catalogo Autorum Suppositiorum, cum Vinc. Placii Notis edito, num. 19.* Sigonio, ejus, cum in Italia studiorum gratia versatur, Præceptori, asseruerunt) non videtur mihi per ipsum Magistro plagio turpi esse subreptus, sed a Sigonio potius Discipulo huic generoso benevole, ut famæ illius velificaretur, transcriptus. Quo pacto Scholia etiam sua in Orationes Ciceronis, & Comm. in Or. de Lege Agraria, sub Bernh. Lauredani, Commentarium autem in Epistolas ejusdem Familiares, sub Hier. Ragazonii, utriusque Auditoris sui, Nominibus prodire, A. 1558. & 1555. est passus. V. Rhodium & Placcium, *loco cit. num. 19. 20. 21.*

Ad Cap. II §. 10. p. 234. Nicol. VVitsenius, quem Joh. Schefferus Plagii *b. l.* Interprete Morhofio, insimulavit, Consul est Reip. Amstelodamensis, hodienum, nisi fallor, superstes, & accuratiore Geographiæ, aliarumque Matheseos partium, peritia inclytus. Opus ejus

Digitized by Google

excusa. In quibus is, suæ de Scriptis Mosaicis omnium antiquissimis ὑποθέσει δουλεύων, & hæc, & alia Monumenta litteraria, quæ Mosis æuum superare creduntur, omnia, tanquam fabulosa & ὑποβολιμαῖα, rejicit atque explodit. Adde Joh Joach. Maderi Diss. de Scriptis & Bibliothecis Antediluvianis, Tractatuum de Bibliothecis Variorum Syntagmati, Helmstadii A 1666. a se recensito, Præfationis instar, præfixam, Joh Drusii Librum de Henocho, ejusque Scripto, peculiarem, Franequeræ A. 1615. in 4to excusum, & & plerosque cum Historiæ Librorum Biblicorum Scriptores, tum in Epistolam Judæ (cujus Versus 14. Henochi Prophetia allegatur) Commentatores.

Ad Cap. II., §. 3, p. 12. Ante Ernstianam Editionem, alia Lugduno-Batava Libelli M. Valerii Probi *de Notis Romanorum interpretandis* A. 1600. (non 1504., uti in Joh. Alb. Fabricii *Append. Biblioth. Lat. p* 85. perperam legitur), apud Andream Cloucquium, in 8vo. prodiit. Editor fuit Frid. Lindebrogius, JCtus Hamburg. πολυμαθέστατος, qui (teste Typographi Præfatione) & Probum ipsum, & Magnonis, Archiepiscopi Senonensis, Carolo M. coævi, Collectionem Notarum Juridicarum, Carolo inscriptam, Petrique Diaconi, & aliorum Anonymorum Explicationes Veterum Notarum, Probo subjunctas, cum Codicibus diversis contulit & emendavit, Magnonem primus edidit, & Observationes aliquot suas sub finem adjecit.

Ad Cap. II., §. 6, p. 17. De Typographiæ Historia, præter allegatos *h. l.* Autores, consuli merentur: 1. Matthæi Judicis (qui unus fuit e Centuriatoribus Magdeburgensibus) *Liber de Typographiæ inventione, & de prælorum legitima Inspectione*, Hafniæ A. 1566. in 8vo editus; 2. Andr. Rivini, Prof. Lipsiensis, Panegyrica Declamatio, qua Artis Typographicæ Initia, Progressus, Nobilitas & Utilitas summa, celebrantur, Scopuli Abusionum devitandi indicantur, atque ipsa Germanis suis Autoribus, ab Exterorum Criminibus, & suorum quoque Falsariorum Injuriis vindicatur, Lipsiæ A. 1640. habita, &, cum Notis Parallelis, in 4to excusa; 3. Henr. Salmuthi, Syndici Ambergensis, Commentarius ad Guil. Pancirolli Rerum Memorabilium, Deperditarum, vel recens inventarum, Partis II. Tit. XII. & Appendix peculiaris, sub finem Partis II. (*p.* 310. *311. 312. Edit. Francof. A. 1646.*) adjecta; 4. Andreæ Chevillier, Doctoris & Bibliothecarii Sorbonici, *L'Origine de l'Imprimerie de Paris; Dissertation Historique & Critique divisée en quatre parties*, Paris. 1695. in 4to, ut defectus, in Ioh. Caillii Scripto ejusdem argumenti, *h. l.* memorato obvii, supplerentur publicata. Qui uti Germanorum Causam contra Batavos, eorumque Patronos, Boxhornium (h. l. allegatum), Hadr. Junium (*Cap.* 17. *Batavia*) & Pet. Scriverium (in Comm. peculiar., quem laudat, ac simul Elegas ejus Scazontesque, pro Harlemensibus scriptos, recitat Gotfr. Hegenitius in *Itinerario Frisio-Hollandico*, *p.* 89-97.) itidem mascule agunt, ita dolendum, inter ipsos Germanos, de Artis hujus inventione, dissidium ab Argentinensibus esse excitatum, qui non contenti Civi eam suo, Johanni Guttenbergio, Typographo Moguntino, omnium ferme tribui consensu, ut ipsi etiam Urbi suæ eandem, Moguntiæ ereptam, vindicarent, Joh Mentelium, primum ejus Typographum, in Guttenbergii locum substituere non dubitarunt. V. hanc in rem D. Joh. Schmidii, Theologi Argentinensis, Sermonem Sacrum Eucharisticum de Typograbhia, Argentorati A. 1440. inventa, Vernaculum, cum adjuncta Joh Henr. Boecleri Or. seculari de Typographiæ, Argentorati inventæ divinitate & fatis (inter Orationes etiam Boeclerianas, *num. XI, p.* 323-344., obvia), illic A. 1641 in 4to. excusum, & Jac. Mentelii, Prof. Medici Parisiensis (qui ab Argentinensi illo Mentelio genus suum derivabat), Parænesin ad Bernh. a Mallincrot, de vera Typographiæ Origine, Parisiis A. 1650. in 4to editam. Verum solide, & istis Argentinensium Patronis, & Henr. Salmuhto, inventionis gloriam soli Johanni Fausto vindicanti, Guttenbergium autem ab ea excludenti, haud ita pridem est responsum a Viro Celeb., VVilh. Ern. Tenzelio, Ducum Saxoniæ Historico, im Discours von Erfindung der löblichen Buchdruckerkunst in Deutschland/

bey

Digitized by Google

bey Gelegenheit ihres anscheinenden fünfften Jubeljahrs entworffen, qui Gothæ Thuringorum A. 1700. *in 12mo.* prodiit. Librorum, primo post Inventionem Semiseculo, ad A. usque Æræ Chr. 1500, Artis hujus beneficio, Juris factorum publici, Catalogos exhibuerunt, e Bibliotheca Noribergensi Joh. Saubertus Senior, in illius Historia (Norib. 1643. in 12o.), e Regia Parisiensi Phil. Labbeus, in Novæ Bibliothecæ Librorum MSStorum, sive Speciminis Antiquarum lectionum quadripartiti, Parisiis A. 1653. in 4to editi, Supplemento IX., ex Augustana vero Publica Ant. Reiserus, in peculiari Indicis Codicum illius MSStorum, Augustæ A. 1675. in 4to impressi, Appendice. Recentissimus omnium, idemque plenissimus, sed haud satis accuratus, est, quem ex indice Labbeano, aliisque, congessit, & sub *Incunabulorum Typographiæ* Titulo, Amstelod. A. 1688. in 12. edidit, Corn. a Beughem, Bibliopola Embricensis.

Ad Cap. II., §. 6. p. 18. Typographos Eruditos, *h. l.* enumeratos, aliosque plures, paulo fusius celebrat Bernh. a Mallincrot, Decanus Monasteriensis, *in Diss. de Artis Typographicæ Ortu & Progressu, cap. 14 15. 16., p 91 - 106.*

Ad Cap. III., §. 3., p. 21. 22. Runæ Georg. Stiernhelmii Sveticæ Synopsin verbotenus Tractatui suo de Lingua & Poesi Germanica Vernaculo, Kilonii A. 1682. edito, *P. I. c. 1, p. 11 - 18.* Morhofius noster inseruit. Glossarium Ulphilano - Gothicum ejusdem Autoris ab eo cum ipsa Ulphilæ Versione IV. Evangeliorum Gothica, Holmiæ A. 1671. in 4. est editum, Diss. autem de linguarum Origine eidem Ulphilæ Editioni, Præfationis instar, præfixa. Anti Cluverius, seu Tractatus, Gentis Gothicæ Originem, & antiquissimam in Scandia Sedem, contra Phil. Cluverii Germaniam Antiquam vindicans, cum adjecta Diss. de Hyperboreis, post mortem demum Stiernhelmii Autoris, Holmiæ A. 1685. in 8vo. prodiit, & *in Actis Erud. Lips. M. Jan. A. 1686. p. 31 33.* fusius est recensitus. De his aliisque Viri illius Eruditi Laboribus, editis atque ineditis, V. Joh. Schefferi, *Sueciam Literatam p. 178. 179. 180.* & nostra ad illam *Hypomnemata* (in quibus etiam Hypothesin ejus, & Asseclarum, de Lingua Suecica musteam paucis notavimus) *p. 401 - 404. Lexicon*, quod Olao Rudbeckio *h. l.* Morhofius, sive interpolator Laborum ejus tribuit, *Lingua Veteris Scythe Scandica*, ab eo quidem Upsaliæ A. 1691. est editum, sed Autorem agnoscit alium, Olaum, sc. Verelium, Linguæ Gothicæ in Acad. Upsaliensi Professorem, de quo, uti & ipso Rudbeckio *Atlantica*, Operis (cujus jam tres Tomi prodiere) decantatissimi, Autore Inclyto, nec non utriusque nimio ingentem ac Linguam suam affectu, eadem *Hypomnemata* nostra, *p. 408 - 410. 413 - 423.* de Collegio autem antiquitatum in Svecia Regio Prolegomena, universæ *Septentrionis Eruditi Bibliotheca* a nobis præmissa, *§ 38. 53.* possunt consuli. Quid de Svecorum contra Ol. VVormii de Litteratura Runica Labores, in quos multa e Joh. Buræi sui Scriptis similis Argumenti translata esse cum Rudbeckio opinantur, Criminationibus sit judicandum, *in Hypomn. ad Scheff. p. 375.* exposuimus.

Ad Cap. III. § p. 24. Jac. Hugonis Etymologias ineptissimas, Nugasque reliquas Historico - Typicas, quas *non sani esse hominis non sanus juret Orestes*, fusius recensuit, &, prout par erat, explosit, Eberh. Rud. Rohtius, Gymnasii patrii Ulmensis Professor, in Diss. peculiari de Bello Trojano, illi opposita, ac Jenæ A. 1672 edita. Conf. de iisdem Matth. Zimmermanni *Analecta Menstrua, M. I. num. 34. p. 41. 42. 43.*

Ad Cap. III. §. 5. p. 25. Plures Ineptias Philologicas Joh. Petri Erici, Isenacensis Thuringi, Ling. & Geogr. Prof. Patavini, dum de Primo Signorum, Punctorum, Literarum, Numerorum ac Linguarum, Ortu, tum de vocum omnium Europæarum, imo & Hebræarum, aliarumque, e Græcia Originibus, ex *Principio* ejus *Philologico e Mysterio renato*, Majoris operis prodromo Patavii A. 1686. in 8vo edito, exceptas, exemplisque plane ridiculis illustratas, invenies *in Actis Erud. Lipsiensibus, M. Jul. A. 1686. p. 327 - 330.*

Ad Cap. IV. §. 3. p. 31. De Ulphila, ejusque Metaphrasi IV. Evangeliorum Gothica, (post Franc. Junii Editionem, ex eodem, quo ille usus erat, Codice Argenteo, per Georg. Stirnhel-

Digitized by Google

mium, Literis Latinis (cum Gothicis edidisset Junius) denuo Holmiæ A. 1671. in 4to recensita additisque tribus Versionibus Parallelis, Sveo-Gothica, Islandica & Vulgata Latina, nec non Glossario, Gothica Ulphilæ cum hodiernis conferente, illustrata), præter Editores, Junium, Mareschallum & Stiernhelmium, Patrologosque modernos accuratiores, consuli possunt Ol. VVormius, *in Litteratura Danica Antiquissima, c. 4 p. 13. 31. c. 6 p. 45 - 49 c. 11. p. 74. & c. 20. p. 113 - 117.* VVilh. Ern. Tenzelius *in Diss. de Bibliis Polyglottis, §. 9. & 18.* ac, præ aliis omnibus, M Georg. Frid. Heupelius, Argentinensis, in Svecia antehac aliquamdiu commoratus, in peculiari, quam VVitebergæ A. 1639. publicavit, de Ulphila disquisitione. Coeterorum, quæ supersunt, Linguæ Veteris Arctoæ, sive Islandicæ (Gothicam Sveci, perperam ea suis vindicantes, uti in *Hypomn. ad Scheff. p. 409. 410* est monitum, minus accurate appellant), Monumentorum Notitia haurienda est, tum ex Snorronis Sturlesenii, Ol. VVormii, Magni Olavii, Steph. Joh Stephani, Pet. Resenii, Joh. Schefferi, Thomæ Bartholini Junioris, Georg. Hickesii, aliorumque Scriptis variis, eam suggerentibus, prolixeque a nobis, *in Hypomn. ad Alb. Bartholini Lib. de Scr. Dan. p. 151. 152- ac in Bibliotheca Septentrionis Eruditi Proemio, §. 40* enumeratis, tum ex Thormodi Torfæi, Islandi, Historiographi in Norvvegia Regii, Dynastarum & Regum Daniæ Seriei, quæ Hafniæ hoc ipso A. 1702. prodiit, *Libro I* ferme integro. Cujus Labor eo magis commendari debet, quod, Historica illorum Nomenclatura, sive Recensu non contentus, Examine etiam Critico in potiorum Autoritatem, ac rerum, quas tradunt, Veritatem inquirat. De Anglo-Saxonicis, quæ vel jam prodierunt, vel MSSta in Bibliothecis adhuc delitescunt, satis numerosis, Scriptorum Angliæ Nomenclatores sunt consulendi, imprimis autem Thomæ Smithii *Catalogus MSStorum Bibliothecæ* (quæ istis abundat, ac, ab Hærede Ultimo nuper A. 1701. Regno patrio donata, Londini in Æde VVestmonasteriensi locum obtinuit perpetuum, publicoque Senatus Anglicani Decreto alienari unquam, aut distrahi, est prohibita) *Cottonianæ*, Oxoniæ A. 1696. in fol. excusus, istumque A. sequ. 1697. subsecuti, & ibidem Tomis II. in fol. editi, *Catalogi Librorum MSS. Academiarum Oxoniensis & Cantabrigiensis, celebriumque per Angliam & Hyberniam Bibliothecarum*, ab Edv. Bernhardo congesti, & Indice Alphabetico Universali instructi. Monumenta Dialecti Anglo-Saxonicæ Historica diligenter recenset Gvilhelmi Nicholsoni, Archidiaconi Carlelolensis, *Englisch Historical Library*, sive Bibliotheca Angliæ Historica Vernacula, cujus Pars Prima A. 1696. Secunda A 1697. & Tertia A. 1699. Londini *in 8vo.* prodiit. Sed hi Triumviri aliarum etiam Linguarum MSSta Anglo-Saxonicis, pro Instituti ratione, immiscent. Solorum Librorum Anglo-Saxonicorum, Editorum pariter atque Ineditorum (quibus pauci aliquot Linguarum Veteris Germanicæ, & Borealis sive Islandicæ, sub finem accesserunt), indicem satis copiosum Georg. Hickesius, Decanus VVigorniensis, congessit, & *Institutionibus* suis *Grammatica Anglo-Saxonica ac Moeso-Gothicæ*, Oxonii A. 1689. in 4to. impressis, subjunxit, VVilh. Ern. Tenzelius autem, Vir. Cl in gratiam Germanorum, Notis illustratum eruditis, seorsim recudi curavit, & Dialogis suis Menstruis Vernaculis, M. Aug. A. 1691. inseruit.

Ad Cap. IV. § 8. p. 37. Recte Morhofius conjecit, falsum esse Rumorem de Frid. Lindebrogii ipsius Glossario, sive Lexico Veteris Sermonis Germanici affecto, in Bibliotheca Hamburgensi etiamnum reliquo. Id quod mihi, qui omnia hujus MSSta sedulò olim excussi, eorumque Catalogum concinnavi, certo satis constat. Supersunt autem in illa, e Glossariis, quorum ope Laborem hunc est aggressus, Vetustis, non solum Latino-Theotiscum illud Membranaceum, cujus Noster h. l. mentionem injicit, sed Bedæ etiam, sive Ælfrici, Glossaria duo Alphabetica, Latino-Anglo Saxonicum & angloSaxonico-Latinum, Liber Glossarum Isidori, Glossarium Latino-Saxonicum e Cod. Marci Velseri, & Theotiscum e Membranis Francisci Pithoei transcriptum, ut alia ejusdem generis Scripta ἀδέσποτα, ac Fragmenta quamplurima, taceam. Coeterum Jacturam Operis Lindebrogiani solatur Expe-

Expectatio similis, quod Joh. Schilterus, JCtus Argentinensis πολυμαθέστατος, publice haud ita pridem promisit, *Glossarii ad Scriptores Linguæ Francicæ & Alemannicæ Veteris, in quo Vocabula & Formulæ obsoletæ aut obscurioris significationis, aut usus rarioris Alemannicæ & Francicæ imprimis, sed & Gothicæ, Anglo-Saxonicæ, Cimbricæ, Longobardicæ, ex Libris Vetustissimis, iam editis, quam MSS, Legibus, Statutis, Chartis & Documentis, ad res divinas pariter & humanas pertinentibus, explicabuntur, Origines & Varia Significationes retegentur; Leges, Mores & Antiquitates Teutonicæ recensebuntur & explanabuntur* Specimen Operis hujus Utilissimi, uti & duo alia editionum Paraphraseos IV. Evangeliorum Otfridi VVeissenburgensis, & Translationis Psalmorum Notkeri Labeonis, Abbatis S. Galli, Monumentorum Linguæ Germanicæ antiquissimorum (quæ idem, emendata, Latinisque Versionibus, Notis & Variis Lectionibus, illustrata, a se jubet expectari), Anno iam 1698. Argentinæ prodierunt. V. de iis Tenzelii *Dialogos Menstruos Germanicos, M. Aug. A. 1698 p. 746-749.* Linguæ Saxonico-Cimbricæ (inter reliquas Germanicæ Veteris Dialectos, & puritate, & simplicitate mascula atque incorrupta, eminentis, proximeque ad Matrem accedentis) Glossarium expectamus a Gerh. Meyero, Theologo Civitatis patriæ Bremensis Erudito, quem, se Autore atque Ergodiocta, Laborem hunc esse aggressum, illustris Leibnitius, *in Præfat. Tomi I. Access. Histor.* testatur.

Ad Cap. IV §. 15. p. 43. Scriptorum Galliæ Modernorum Jactantiam, & Maledicentiam in Germanos, aliasque Gentes, effrænem, justa haut ita pridem παῤῥησίᾳ castigavit Joh. Frid. Cramerus, Consil. Brandeburgicus, in *Vindiciis Nominis Germanici, contra quosdam Obtrectatores Gallos*, præfixis Solis Literis Nominis Initialibus J. F. C. Berolini A. 1694. in fol. editis, ac eodem mox Anno, Amstelodami in 8vo recusis.

Ad Cap. IV. §. 19 p. 49 Ducentos Poetas Gentis Anglicæ celebriores, tum Vernaculos, tum Latinos, qui a Guilhelmi Conquestoris ævo, ad Jacobi usque II. Imperium, floruerunt, Guilh VVinstanley peculiari celebravit Libro Anglico (*The Lives of the most famous Englisch Poetes*), Londini A. 1687. in 8vo edito, & *in Actis eruditorum Lipsiensibus M Oct. A. 1687 p. 577-580*, recensito. Dramaticorum Angliæ Poetarum Vitæ & Characteres, a Langbainio inchoati, a Car. Hildono autem ad finem usque Sec. XVII. continuati, Vernaculo item Gentis illius Idiomate Londini A. 1699 in 8vo prodierunt. V. de iis Lipsienses *l. c.* M Sept. A. 1699. *p. 424-427.*

Ad Cap. V. §. 4. p 51. Fusius de Lexicis Hebræis disseruit, eorumque Nomenclatorem egit & Censorem, idem (cujus Criticæ Sacræ de iis Locus hic allegatur) Aug. Pfeifferus, Superint. Lubecensis, in *Consultatione Epistolica de Editione Lexici* (quale ipsemet moliebatur) *Biblici Ebræo-Chaldaici Novi, mole modici, sed Plenioris atque planioris omnibus hucusque* editis, Dresdæ A. 1679. in 4to excusa.

Ad Cap. V. §. p. 53. Duplicem hactenus Bibliothecæ R. Schabtai Ben Joseph. Rabbinicæ (quam *Labia Dormientium* Autor appellavit) Versionem e Septentrione expectavimus Latinam, alteram Christiani VVormii, Ædis Haffniensis Nicolaitanæ Antistitis Doctissimi, Notis adjectis illustrandam, quam, in *Præfat. Libri Secundi de Corruptis Antiquitatum Hebraicarum apud Tacitum & Martialem Vestigiis*, A. 1694. est pollicitus; alteram Gustavi Peringeri, Strengnensis, L.L. Or. in Acad. Upsal. olim Professoris, nunc autem Librorum in Regia Holmiensi Censoris, quam, Autoris ipsius concinnatam postulatu, Anno jam 1690. ab eo Jussit expectari Magnus Ronnovius, Svecus, *in Notis ad Cod. Talmudicum de Æstimationibus p 9.* Utinam alterutra saltem primo quoque tempore prodeat, & novam Orienti e Septentrionis tenebris lucem foeneretur.

Ad Cap. V. §. 6. p. 54. Quæ de Linguæ Arabicæ Ubertate & Luxurie, fide Angeli à S. Josepho, *h. l.* narrantur, Monachus ille, ni fallor, Edvardo debet Pocockio, cujus ex *Notis*

Digitized by Google

mil *Possello Redivivo*, tanti Librum hunc fecit, ut Discipulos eum sibi, vel veste nummis permutata, comparare jusserit.

Ad Cap. VI. §. 17. p. 72. Henninii de Accentuum Græcorum novitate Sententiam confirmare ulterius aggressus est Medicus alter eruditus, Joh. Dan. Major, Prof. Kiloniensis, in *Epistola de Nummis Græce inscriptis, ad D. Joh Dietmannum, Ducatus Bremensis Ecclesiarum Supremum Antistitem, qua præcipue Paradoxon Viri Cl. Henr. Christ. Henninii, Linguam Græcam non esse secundum Accentus pronunciandam, Orbi Literato ulterius considerandum committitur*, Kilonii A. 1685. in 4to edita. Adjecta est illi *Appendix de suspecta, imo olim nulla, Jotorum Subscriptione.*

Ad eand. pag. 72 Bibliotheca Joh Meursii Senioris Græca Alphabetica, de Antiquis Scriptoribus Græcis, eorumque Operibus, tum etiamnum reliquis, tum deperditis, Libris IX. totidem Musarum nominibus, ad exemplum Historiæ Herodoti, insignitis, absoluta, sæpius ab Autore (*Lib. 2. Athen Batav. p. 197. 198. in Lib de Fortuna Attica c. 1. & in Lect. Theophrasticis cap 1.*) est promissa, Editioque illius a Viris Eruditis, Andr. Schotto & Luca Holstenio (in Epistolis ad eum ἀνεκδότοις), Phil. Labbeo (*in Biblioth. Bibliothecarum p. 105.*), Joh. Jonsio (*L. 3. de script. Hist. Philos. c. 20. p. 313*) aliisque, vehementer desiderata. Superesse eam etiamnum inter Ἀνέκδοτα Bibliothecæ Regiæ Svedicæ Holmiensis Meursiana, quæ Sam. Pufendorffius Joh. Georgio Grävio, ut, ipso curante, ederentur, transmisit, verum imperfectam nec ultra Literam H productam, Christ. Thomasii *Cogitata de Libris Recentioribus Joco-seria Germanica* (*M. Nov. A. 1688 p. 585 586.*) testantur. Si Morhofio, vel interpolatori ejus (h. l.), credendum, longe adhuc magis est mutila & imperfecta, nec ultra primam Literarum δυάδα assurgit. Absolutam tamen ego illam ab autore esse non dubito, cum edendæ ejus potestatem Guilh Noomsio, Arlandervenæ Domino, Anno jam 1634. fecerit in Epist. ad Gerh. Joh. Vossium d. 11. Jul. scripta, & in Appendice Vossianarum (*num. 200. p. 117.*) obvia Bibliothecam Atticam (*L. 2. Athen. Batav. p. 197. 198. in Præfat. Græcia Ludibunda, & in Lib. de Fortuna Attica c. 1.* promissam) Autor prælo itidem paratam habuit, ac Gerh. Joh. Vossio Amstelodamum A. 1633. transmisit, ut illic, in Tomo Operum suorum Historico-Philologicorum Primo, ederetur. V. Epist. ejus ad Vossium, d. 20. Aug. A. 1633 exaratam, *in Appendice Vossianarum, num. 175. p. 113.*

Ad Cap. VIII. §. 7. p. 99. Fallitur *h. l.* Morhofius, dum Guilhelmi Robertsoni Thesaurum Linguæ Græcæ, a Colomesio laudatum, haud diversum esse conjicit a Rob. Constantin. Opere sive Lexico Græco ejusdem Tituli eximio. Revera enim Guilhelmus ille, quem Noster ignoravit, Robertsonus, gente Anglus, & Artium Magister, *Thesaurum Linguæ Græcæ* edidit *Reseratum*, & huic postea A. 1686. *Thesaurum* quoque *Linguæ sanctæ* subjunxit, sive *Lexicon Concordantiale Hebræo-Latino-Biblicum, in quo Lexica omnia Hebraica, hucusque edita, Methodice, succincte, & quasi συνοπτικῶς, una cum Concordantiis singulorum Vocum Biblicarum, Grammatice sub Radicibus suis resolutarum, Hebraicis, exhibentur*, Londini in 4to excusum. V. de utroque isto Lexico, imprimis tamen de Hebraico, *Acta Eruditorum Lipsiensia, M. Jun. A. 1687 p. 308-311.*

Ad Cap. VIII. §. 14. p. 103. Is. Casauboni Tractatus de Satyrica Græcorum Poesi (de quo Autor, in *Polyhistore Poetico*, sive *Lib. VII. c. 1. §. 11.* plura monuit) a Thoma Crenio haud ita pridem, *in Musæo Historico & Philologico*, Lugd. Bat. A. 1699. in 8vo edito, denuo est recensitus.

Ad Cap. IX. § 4. p. 10. Gerh. Vossii Etymologicon Linguæ Latinæ, cum præfixo de permutatione Literarum Tractatu, quamplurimis Is. Vossii, Autoris Filii, Observationibus auctum, Amstelodami A. 1695. in fol. est recusum. Matthiæ Martini Lexicon

Digitized by Google

con Philologicum, adjectis ejusdem Cadmo Græco-Phoenice, five Etymologico, & Isidori Glossario, per Ioh Georg. Georg. Grävium emendato, suisque Annotationibus, & aliorum collectaneis, illustrato, Trajecti ad Rhenum *A.1697.* in fol. Grävio curante, itidem denuo prodiit.

Ad Cap. IX. §.6. p. 108. De Nomenclatoris Hadr. Iunii Historia, Variis Editionibus, Prærogativa, Nævis, & horum Censoribus, plurima lectu digna congessit, & proinde ad *h. l.* conferri meretur, Thom. Crenius, Vir. Cl. *Parte I. Animadversionum Philologicarum & Historicarum, c. 3. § 1-5. p. 33-41.*

Ad Cap. X. §. 6 p. 121. Arguta sunt, &, quæ *h l.* recitantur, digna, Tria, quibus Laurentium Vallam, *Assertorem* Latinitatis purioris strenuum, sed in dissentientes Iusto acerbiorem, post obitum, Viri aliquot ævi istius Eruditi perstrinxerunt, Epigrammata. Primum horum est sequens Tetrastichon:

Postquam nunc manes defunctus Valla petivit,
Non audet Pluto verba Latina loqui.
Juppiter hunc coeli dignatus sede fuisset,
censorem linguæ sed timet esse suæ.

Alterum Franc. Svveertius *in Selectis Orbis Christiani Deliciis p. 45.* recitat:

Tandem Valla jacet, solitus qui parcere nulli;
Si quæris, quid agat, nunc quoque mordet humum.

Tertium apud Svveertium *l. c.* itidem obvium, uno cum illo *Adversarium* ejus, Bartholom. Facium, brevi post ipsum tempore extinctum, ita perstringit:

Ne vel in Elysiis sine vindice Valla susurret,
Facius haud multos post obit ipse dies.

Ad Cap. X. §. 9. p. 123. Grammatica Regia, seu Nova & Facilis Latinæ Linguæ Præcepta discendi Ratio, in Christinæ, Svecorum Reginæ, usum, Holmiæ *A. 1635.* in 12mo, a' vero illius *Autore*, Iohanne Matthiæ, Ostrogotho, Studiorum tunc Reginæ Moderatore, postea autem Doctore Theologo & Episcopo in Svecia Strengnensi, est edita. Boxhornius illam, tribus post lustris, adjecta sua de Linguarum Symphonia Dissertatione, recudi tantum Lugd. Batav. *A.* 1650 in 12mo. curavit. V. de illa, ac ejus *Autore*, Ioh. Schefferi *Sveciam Literatam p.* 123-126. & nostra ad hanc *Hypomnemata, p.* 387. 388. 389.

Ad Cap. XI. §. 2. p 128. In Typographos Batavos, eorumque Administros, Eclogarios & Literatores Semidoctos, qui, Scripta Veterum cum Notis Variorum publicare aggressi, e Virorum Superioris ævi in ista *Annotationibus* & Commentariis, improbo ausu misere mutilatis, aliisque, quibus σπουδῆ illustrata eadem erant, Monumentis (omissa plerumque Librorum & Capitum Mentione), solas Varias Lectiones, similesque Minutias Grammaticas, neglectis Observationibus majoris momenti egregiis, indicibusque utilissimis, absque Iudicio excerpserunt, & Lectoribus obtruserunt, præter Morhofium, &, quos ille laudavit, Gronovium, Grävium, Nic. Heinsium, Mericum Casaubonum, Sarrauium, Borremansium, alii etiam Viri Eruditissimi serio sunt invecti. V. Ioh Gallœsii (*Excerpta talia in Præjuditium magis Literarum, quam utilitatem, cedere,* judicantis) *Ephem. IV. Erud. Gall. A.* 1667 (*ad d 7. Febr.*) *p* 619 620. *Edit. Lat. Nitschiana*, Casp. Sagittarii *Commentationem de Vita & Scriptis Plauti, Terentii ac Ciceronis, p. 67. 68. 69.* Adv. Baileti *Tomum III. Judiciorum de Eruditis Gallicorum p. 583. & sqq.* Ioh. Clerici *Artem Criticam, P. I c. 2. p. 67 68. & Tomum I. Parrhasianorum, sub Theod. Parrhasii larva, Callici Amstelodami A.* 1699. *editorum, p.* 229-234 Henr. Christ. Henninii *Praef. Juvenalis sui*, &, qui hunc allegat, Ioh. Alb. Fabricii *Biblioth. Latin. p. 86.*

Pet.

Pet. Burmanni *Præfat. novissima suæ Fabularum Phædri Editionis*, eumque laudantis Thomæ Crenii *Partem V. Animadversionum Philol. & Histor. c. I. p. 21. 22*

Ad Cap. XI. §. 3. p. 129. Præter Henr. Stephanum & Casp. Barthium, Marcus etiam Zuerius Boxhornius Mich. Hospitalii *de Lite Satyram* pro Veteris Poetæ foetu habuit, & in Syntagmate *Poetarum Satyricorum Minorum de corrupto Reipublicæ Statu*, Lugd. Bat. A. 1633. in 12mo excuso, una cum Sulpitiæ Satyra, ac Valerii Catonis Diris, præfixo *Satyræ Anonymi Auctoris Franci de Lite* Titulo, edidit, Notisque propriis (quibus Iani etiam Dousæ & Casp. Barthii in Sulpitiæ Poemation Observationes accesserunt) illustravit.

Ad Cap. XI. §. 6. p. 134. Terentii Comoediæ, & in eas Æl. Donati, V. C. Oratoris Urbis Romæ, & Eugraphii, Veteris Sholiastæ, Commentaria, a Frid. Lindebrogio, collatis MSStis, Veteribus Exemplaribus, recensita, aucta & observationibus, Indiceque uberrimo, illustrata, Anno jam 1602. Parisiis, ubi Lindebrogius tunc vivebat, in 4to prodierunt. E Parisina hac expressa est altera, quam Morhofius laudat, Editio Francofurtensis *Anni* 1623. Heringiana. Terentium ipsum, *ad cujus nitelam & splendorem quod facere posset, nihil se* in hac Editione, Ergodiocta Ios. Scaligero (*Epist.* 213. & 216 *p.* 464. 466.) maturata, *scienter omisisse*, vere *in Præfatione* affirmat, e Codice Bibliothecæ Regiæ Parisinæ optimo & antiquissimo, duobus Pet. & Francisci Pithoeorum Exemplaribus, manu utriusque emendatis, aliisque nonnullis MSStis, recensuit. In Donati Commentario, quem Textui interseruit, lacunas plurimas supplevit, & Errata infinita emendavit, adjutus, tum duobus Exemplaribus, accurata Fratrum Pithoeorum diligentia ad MSS. Ant. Contii & Iac. Cujacii collatis, tum Collectaneis Bibliothecæ Regiæ, & Schedis Petri Danielis Veteribus. Eugraphii, sub finem Comoediarum omnium adjecti, cum pauca tantum in Italia olim Gabr. Faernus edidisset, ipse longe plura, ex Codice Ant. Loiselli, ICti, antiquissimo, primus publicavit, &, quæ huic deerant ex altero Franc. Olivarii supplevit. Lindebrogii ipsius Observationes breves sunt, & circa Varietatem Lectionis potius, quam Textus explicationem, occupantur. Hæc Sciagraphia est compendiaria Editionis istius Geminæ Terentianæ Lindebrogii, quæ (imprimis Parisina, ipsi ignota Morhofio) hodie est rarior, sed omnium tamen, unanimi criticorum plerorumque consensu, optima & elegantissima. Nec enim Barthius & Morhofius soli coeteris eam præferunt, sed Casp. etiam Scioppius, *Consult. 11. de Scholis & Studiorum ratione p.* 64. Ioh. Henr. Boeclerus *in Comm. de Script. Gr. & Lat. p.* 38. Henr. Iul. Scheurlius (Indicem imprimis uberrimum extollens) *P. II. Statuæ Mercurialis, c. 4. p.* 97. Casp. Sagittarius *in Comm. de Vita Terentii p.* 61. 66. *Adr.* Bailetus (Textum in ea judicans exhiberi emendatissimum) *T. IV. Judiciorum de Eruditis Gallicorum, P. II. p. 69.* Ioh. *Alb.* Fabricius *P. I. Biblioth. Lat. p. 5.* aliique, quos taceo, complures.

Ad Cap. XII. §. p. 4. 171. Marq. Gudii in Phaedrum Commentationes, in Ioh. Georgii Grævii manus, post Autoris mortem, delata, &, hujus Viri Summi ductu atque auspiciis, a Pet. Burmanno, Ultrajectino, e Schedis minutis ac palantibus, magno cum labore, collectæ digestæque, in Editione Phædri Amstelodamensi, a Burmanno A. 1698. in 8vo curata, Notisque Variorum insuper aliis, partim integris, partim excerptis, locupleta, lucem jam aspexerunt publicam, & a Literarum istarum Amasiis ingenti cum applausu sunt exceptæ.

Ad Cap. XIII §. 1 p. 187. Ante Christ. Kortholtum, Theologum Kiloniensem (cujus Commentarius Kilonii A. 1674. & seqq. Disputationibus ventilatus est publicis) Plinii Junioris de Christianis Epistolam seorsim illustrarunt Franc. Balduinus, Atrebas, JCtus Seculi XVI. eximius, in *Legibus & Edictis Veterum Imperatorum de Christianis*, ab ipso collectis, explanatis, ac Basileæ in 8vo editis, & Gerb. Joh. Vossius, cujus in eam Commentarius haud adeo magnæ molis, una cum Opusculis de Cognitione sui, & Ratione Studiorum, Amstelodami A. 1656. in 12mo prodiit. Pliniani Panegyrici Illustratoribus addantur

Marcus Zuer. Boxhornius, qui seorsim eum Lugd. Bat. A. 1631. in 12mo, & deinde junctim cum epistolis ibidem A. 1648. & Amstelodami A. 1659. in 12mo, recensuit; Johannesque Henricus Boeclerus, cujus *Commentationes Plinianæ, quibus præcipua incomparabilis Panegyrici materiæ explicantur*, Argentorati A. 1640. in 8vo sunt excusæ. Dominici Baudii Commentarium itidem a nonnullis video allegari, mihi nunquam visum, cui sola ejus innotuit Oratio in C. Plinii Panegyricum Auspicialis, publicis in eum Lectionibus præmissa, quæ inter Orationes ejus, junctim cum Epistolis sæpius publicatas, est Septima.

Ad Cap. XIII §. 9. p. 195. Historiam Certaminis inter Joh. Frid. Gronovium & Emericum Cruceum, Monachum, & Collegii cujusdam Parisiensis Pædagogum, de Statio Literarii cum obiter saltem Morhofius attigerit, paucis, e *Cimbria* nostra *Literata*, & Elogio Gronovii, isti inserto, exponemus. Statium, cum Veterum & Recentiorum Commentariis, edidit Cruceus Parisiis A. 1618. in 4to. Hanc ejus Editionem cum Gronovius, in sua *ad Libros V. Sylvarum Statii Diatriba*, Hagæ A. 1637. in 8vo publicata, & Grotio, Salmasio, Heinsiis, Vinc. Fabricio, aliisque Reip. Literariæ Principibus, summopere probata, Virgula subinde notasset Censoria, Cruceus, sua vindicaturus, sub larva *Mercurii Frondatoris* (quam, ante Morhofium, Chr. Ad. Rupertus, *in Annott. ad Synopsin Historicam Chr. Besoldi p. 391* eumque secutus Vinc. Placcius *in Tr. de Scriptoribus Anonymis & Pseudonymis p. 215.* nec non Adr. Bailetus *in Tr. Gallico de Satyris Personalibus, T. II. p.* 328. illi detraxerunt) *Antidiatriben, seu Frondationem Sylvarum Papinii Statii*, Stylo insigniter maledico, Parisiis A. 1639. in 24. ei opposuit. A Gronovio vicissim Cruceo repositus *Elenchus Antidiatribes Mercurii Frondatoris ad Statii Sylvas*, Libellus adversarium facete admodum exagitans, Parisiisque A. 1640. in 8vo, una cum Claudii Salmasii (cujus nonnulla Cruceus itidem vellicaverat) ad Gronovium Epistola, excusus. De hoc Elencho Claud. Sarravius, Ep. 10. ad Vinc. Fabricium (*p. m. 16.*), sequens Anno jam 1639. antequam prodiisset, tulit Judicium: *Dabit Gronovius noster Elenchum Antidiatribes Emerici Crucei, in quo miser ille Cruciarius miris vapulat & torquetur modis. Nil mihi dudum lectum est amoenius hoc postremo Amici nostri Opere, quod jam sub prælo sudat.* Novam adversus *Elenchum* hunc Gronovianum Apologiam Cruceus, teste Chr. Ad. Ruperto (*in Epist.* ad Georg. Richterum A. 1641. scripta), minatus quidem est, sed in lucem nunquam protulit. Coeterum de Meritis Gronovii in Statium Joh. Veenhusius, *in Præfat. suæ Editionis Poetæ ejusdem*, vere ita judicavit: *Gronovio præ reliquis tantum Statius debet, quantum coeteris omnibus, qui aliquid lucis ei affuderunt.* Plura vero haud dubie Poeta hic eidem debebit, si reliquæ ad eum Diatribæ, Observationes in Opera illius omnia, & Commentaria in Thebaidem & Achilleidem, quæ superstes publice promisit, e Scriniis defuncti aliquando prodierint.

Ad tandem pag. 198. Uti omnes Autorum Veterum, quas Frid. Lindebrogius curavit, Editiones eximiæ sunt, ita etiam Statiana, quam, e MSS. Pauli Petavii, Pet. Danielis, Puteanorum & Nicol. Fabri, accurate emendatam, adjectis, præter Placidi Lactantii in Thebaida & Achilleida Commendarium, e Codd. Biblioth. Regiæ & Pithoeanæ recensitum, locisque infinitis emaculatum, suis Variar. Lectionum Observationibus, Indiceque uberrimo, Parisiis, apud Andream Perier, A. 1600, in 4to maj. evulgavit. Accessit ei, biennio post (A. 1602.) Appendix, ibidem Claudii Morelli Typis excusa, quæ Frid. Morelli Commentationes & Conjectanea, Domitii Calderini Commentarium, & Lindebrogii ipsius Breve Corollarium Observationum suarum in Statii Sylvas, complectitur. Editionem hanc (quam, novis in Statium pariter atque interpretem ejus, Lactantium Placidum, Observationibus atque Emendationibus αὐτογράφοις a Lindebrogio auctam, in Bibliotheca vidisse recordor Hamburgensi) aliis præferunt, nec immerito, Ol. Borrichius *Diss. II. de Poetis p. m.* 62. Joh. Hallervordius *in Biblioth. Curiosa p.* 303. & Joh. Alb. Fabricius *in Biblioth. Latina, P. I p.* 101. Quorum Ultimus recte effectam tum Statii, tum Placidi Lactantii, quam sociata opera A. 1600. moliebantur, Editionem, Parisiensi hac, eodem Anno, a Lin-

Lindebrogio, VVouvverii Æmulo, vulgata, esse sufflaminatam. Consuli de Conatibus his VVouvverii & Scaligeri possunt VVouvverii *Ep. IV. & XIV. Cent. II. ad Scaligerum p.* 214. 239. ac Scaligeri *Ep.* 374. *ad VVouvverium p.* 716. & seqq.

Ad Cap. XIII. §. 11. p. 196. Inter Castratores Martialis primus fuit Conr. Gesnerus, Medicus & Polyhistor Civitatis Tigurinæ inclytus, qui Tiguri A. 1544. in 8vo edidit *Epigrammata* ejus, *recens ab omni Verborum obscoenitate, in Adolescentium præcipue Scholarumque usum, expurgata, & in Locos Communes LXXXIV. digesta, una cum Tribus Dialogis, quibus ratio hujus Instituti redditur, & Jac. Micylli in Martialem Annotationibus.* Secuti sunt hujus Exemplum Jesuitæ nonnulli, Andr. scil. Frusius, Carnutensis Gallus, cujus *Martialis repurgatus* ἀνωνύμως (teste *Biblioth. Jesuitica*, Phil. Alegambii & Nath. Sothvvelli *p. m.* 51 Romæ A. 1558. in 8vo, & Lugd. Gall. A. 1598. in 16. prodiit, Matthæus Raderus, Tyrolensis, qui Martialem, omissis obscoenis, emendatum, ac Commentariis illustratum, ter edidit, ac tertiis quidem curis auctiorem Moguntiæ A. 1627. in fol. & Pet. Rodellus, qui Libros V. Epigrammatum, resectis itidem lascivis, e Poeta hoc collectos, cum Notis suis, Tolosæ A. 1680 in 8vo, (referente Joh. Alb. Fabricio *P. I. Biblioth. Lat. p.* 113. 114 publicavit. Non desunt Instituto huic sui Patroni, Vinc. Placcius *in Tr. de Scriptoribus Anonymis & Pseudonymis detectis, P. I. c.* 10. *p.* 79. 80. Ol. Borrichius *Diss. II. de Poetis Latinis, §* 39. *p.* 63. 64. &, ut alios sileam, Conr. Gesnerus, in tribus, quos suæ Editioni annexuit, Dialogis, paulo ante laudatis. In quorum Tertio Rhadamanthus Judex, post causam hanc in utramque partem, a Mitione & Demea, coram tribunali suo, fuse disceptatam, sequentem fert sententiam: *M. Val. Martialis principio castrari debet, dein ferro membratim discindi, ita ut nulli artus ei cohæreant amplius: mox diligenter a perito aliquo Medico, quæcunque particula ulla lue infectæ fuerint, igne urentur: reliqua de integro in corpus novum articulatim concinnata conglutinentur, quemadmodum Æsculapius olim fertur ab equis discerpta Hippolyti Atheniensis membra, ope artis Medicæ, in pristinam integritatem reduxisse. Quod si temere quisquam huic sententiæ meæ contradixerit, in illo quoque castrationis poenam exerceri volo.* Sed nec eidem sui defuere Censores, iique patronis longe numerosiores. Quos inter, ex ipsis Pontificiis atque Hispanis, Laur. Ramirez de Prado, *in Hypomn. ad Martialis Amphiteatr. Epigr.* 25. acerbe satis in Raderum Jesuitam, Castratorum istorum celeberrimum, invehitur. Morhofio nostro istud institutum itidem non admodum fuisse probatum, satis arguit argutum ejus ad Joh. Ovvenum, Epigrammatographum Anglum Martialis æmulum, a Jesuitis pariter castratum, Tetrastichon, *in Epigrammatibus Selectis p. m.* 28, obvium.

Pegasus ergo tuus factus Cantherius eheu!
Ipseque Apollo tuus factus Appella fuit!
O scelus! aut illos Eunuchos convenit esse, aut
Marsyæ ad exemplum crimina pelle luant.

Ad Cap. XIII. §. 12 p. 198. Sulpitiæ Poetriæ Epistolas Amatorias, Libro IV. Carminum Tibulli insertas, vindicat, & Tibullo adjudicat, Casp. Barthius, styli dissimilitudinem, aliaque argumenta, pro sententia hac sua, allegans, *Lib.* 59 *Adversar. c.* 16. *p.* 281. Conf. Placcium verba ejus quædam recitantem, *in Tr. de Script. Anon & Pseudon. P. II p.* 265. 266.

Ad Cap. XIV. §. 11. p. 207. Novissimam omnium Lactantii Operum (quibus Libellus quoque de Persecutorum Mortibus accessit) Editionem, ad IV. Codicum (Trium scil. Bibliothecæ Academicæ Lipsiensis, uniusque Saxo-Gothani) fidem denuo emendatam, & Annotationibus suis atque aliorum insigniter illustratam, Typis Lipsiensibus, Batavicos nitore propemodum æquantibus, A. 1698. in 8vo dedit Christoph. Cellarius, Lit. Eleg. in Acad. Saxo-Halensi Professor. Recensum illius ac Laudes V. *in Actis Erud. Lipsiensibus, M. Nov. A.* 1698 *p.* 535. 536.

Digitized by Google

Ad Cap. XIV. §. 11. p. 207. Placidum Lactantium, sive Luctatium, a L. Cælio Lactantio, Scriptore Ecclesiastico, recte Morhofius, Placcium secutus, distinguit, sed incaute ἁμάρτημα ejus μνημονικὸν, alibi a nobis jam notatum, transcribendo suum facit, dum priori (Placido scilicet), Statii Poetæ Interpreti, *Commentarium in Tacitum* perperam attribuit.

Ad Cap. XIV. §. 11. p. 213. Inter Sidonii Apollinaris Editiones præstantiores, mentionem etiam honestam mereri mihi videntur duæ VVovverianæ, h. l. præteritæ, Parisiensis scilicet, ab ipso Johanne VVovverio A. 1598 in 8vo publicata, Textumque Autoris e Codicibus, tum suo, tum Gallicis compluribus, dextre emendatum, ac Notis præterea Criticis illustratam, exhibens, ac Hannoviensis posthuma, quam, ex postrema VVovverii ad Codicem Achillis Statii Romanum Recognitione, Civis ejus Geverh. Elmenhorstius, apud Aubrios, A. 1617. in 8vo edidit, &, a se itidem ad Vett. Codd. fidem locis infinitis emaculatam, Indice quoque Vocum Sidonii obscurarum copioso instruxit.

AD LIB. V.
SIVE
POLYHISTOREM CRITICVM.

Ad Cap. I. §. 2 p. 219. Commentarium de Critica promisit If. Casaubonus, de quo, uti & Joh. VVovverii & Phil. Jac. Maussaci Operibus affectis de Studiis Veterum, eidem Argumento illustrando præcipue destinatis, Jac. Thomasius, in Prolegomenis Editionis Tractatus de Polymathia VVouvveriani Lipsiensis, A. 1665. publicatæ, plurima collegit, & nos etiam in VVovverii (cujus Polymathiam Plagii in Commentarium Casauboni, modo laudatum, Jos Scaliger, Maussacus, & alii, insimularunt) Elogio, *Cimbriæ Literatæ* inferendo, fusius alivuando differemus.

Ad Cap. I. §. 10 p. 223. Casp. Barthii *Adversariorum* Libri LX. tantum Priores Francofurti A. *1624.* in fol. sunt editi, Libri autem CXX. residui Hæredum, vel negligentia, vel malignitate, perierunt, qua de jactura Christ Daumius, Amicorum Autoris Intimus, in Scriptis & Epistolis suis, passim conqueritur. Sequius de iis, ante Morhofium, etiam alii judicarunt Eruditiores. E quibus solos jam allegabo Triumviros in Literis Elegantior bus paucis secundos, Thomam Reinesium (cujus Variarum Lectionum Libri, Apologia contra Andr. Rivinum, & Epistolæ ad Christ Daumium, tantum non ubique Barthii crebra in hoc Opere παροράματα & Lapsus detegunt, inque eos Virgula sæviunt Censoria), Vinc. Fabricium (qui *in Pransu Parato*, Sive Satyra in Poetas, ac horum Contemptores, satis acerbe eadem perstrinxit), & Paulum Colomesium, cui (*in Opusc. Literariis p. 150.*) Barthius *Vir* audit *multæ quidem lectionis, sed maris haud prorsus emunctæ*.

Ad Cap. I. §. 11. p. 223. 224. Thomæ Gatakeri Opera Critica omnia (1. Diss. de N T. Stylo adversus Sebast. Pfochenium; 2. Cinnus, sive Adversaria Miscellanea; 3. Adversaria Posthuma, a Carolo Filio publicata; 4 M Antonini, Imperatoris, Libri XII. περὶ τῶν εἰς ἑαυτὸν, Latine versi, & Commentario illustrati; 5. Diss. de Diphtongis seu Bivocalibus; 6. Dissertationes duæ pro Nominis יהוה vulgari pronunciatione; 7. Disceptatio cum Sam. VVardo de Baptismi Infantilis Vi & Efficacia) junctim, curante Herm VVitsio, Theologo Ultrajectino, cum ejusdem Præfatione, Trajecti ad Rhenum A. 1698. in fol. nitide sunt recusa. Recensum illorum exhibent, justasque simul iis laudes admetiuntur, *Acta Erud Lipsiensia*, M. *Febr*, *A. 1699. p. 63. 64.* Eadem felicitate Sam. Bocharti Opera

Digitized by Google

Opera omnia, tum antehac edita (Phaleg sc. & Canaan, sive Geographia sacra, & Hierozoicon), tum hactenus inedita, aut Latine e L. Gall. nunc demum versa (Dissertatiuncula scil. & Epistolæ varii argumenti, circiter quadraginta), una cum Steph. Morini (in Cadomensi olim Munere Ecclesiastico ipsius Collega) Vita Autoris, & Paradisi Terrestris ad mentem ejus Recensione, curantibus eodem Morino, Ioh. Leusdenio & Petro de Villamandii, tribus inclusa Voluminibus, & longe, quam antehac, auctiora atque emendatiora, Lugduni Batav. & Ultrajecti lucem tertio A. 1692 aspexere publicam V. de iis *Acta Erud. Lipf. M. Mart. A. 1693. p. 97 - 105.*

Ad Cap. I §. 14. p. 216 Æg. Menagium *in Comm. in Diogenem Laertium* Joh. Jonsii *Libros IV. de Scriptoribus Historiæ Philosophicæ*, in *Amoenitatibus Juris Civilis* autem, Lutetiæ A. 1664. in 8vo, editis, Scipionis Gentilis *Libros II Parergorum ad Pandectas*, strenue compilasse, Morhofius, *in Prælect. Polyhistoricis MSS* observat.

Ad Cap. II. §. 1. p. 227. Scriptores Rei Nummariæ, non Alphabetico (quem Labbeus elegit), sed materiarum Ordine, commode digestos, diligenter, additis etiam Judiciis, recensuerunt Car. Patinus, Studii istius nostro ævo Principibus merito annumeratus, in Introductione ad Historiam & Cognitionem rei Nummariæ, quæ Gallice Parisiis A. 1665. Latine autem Amstelod. A. 1683. in 12. prodiit, istique, ob Scriptorum hujus generis recentissimorum notitiam, jungendus Burch. Gotthilfius Struvius, Acad. Patriæ Jenensis Bibliothecarius, in Bibliotheca Nummismatica, ante lustrum circiter unicum Jenæ in 12. publicata.

Ad Cap. II. §. 4. p. 228. Plenius omnibus hactenus editis Antiquitatum Romanarum Systematibus pariter atque Compendiis est Grande & Quatripartitum istud earum Syntagma, quod Vir Doctissimus, Burch. Gotthilfius Struvius, modo laudatus, molitur, & ob Judicii præterea atque Ordinis ἀκρίβειαν commendandum. Liber Primus de Ritibus & Antiquitatibus Sacris, cum præmissa Bibliotheca Antiquitatum Romanarum Historico-Critica eleganti Jenæ, A. 1701. in 4to jam prodiit. Sequentur hunc, uti speramus, propediem, & non minorem Eruditorum reportabunt Applausum, tres reliqui de Antiquitatibus Civilibus, Militaribus & Oeconomicis. Post Laborem istum absolutum, se Antiquitates etiam Veteris Ecclesiæ Christianæ Sacras, nec non ægyptiacas, Longobardicas, aliarumque Gentium Barbararum, Methodo simili, propositurum & illustraturum pollicetur.

Ad Cap. II §. 7. p. 231. Liber de Senatu Romano, sub Joh. Sarii Zamoscii nomine aliquoties editus, Carolo Sigonio recte *b. l.* vindicatur. Non tamen fictum, uti Morhofius credidisse videtur, Nomen est Joh. Zarii Samoscii. Est enim is Heros hujus nominis, Arte pariter atque Marte Seculo XVI famam adeptus immortalem, Regni Polonici Cancellarius & Archistrategus, aliis quoque monumentis Literariis, & Academia Zamosciana, suis sumptibus erecta, de Patria & Orbe Literato optime meritus. Liber hic (quem Sim. Staravolscius, in *Centuria Scriptorum Polonorum, num. 19.* ipsi tribuit, Henr. Ernstius autem, *Lib. 2. Observatt. Var. c. 36.* & Joh. Rhodius, *in Catalogo Autorum Suppositiorum, cum Vinc. Placii Notis edito, num. 19.* Sigonio, ejus, cum in Italia studiorum gratia versatur, Præceptori, asseruerunt) non videtur mihi per ipsum Magistro plagio turpi esse subreptus, sed a Sigonio potius Discipulo huic generoso benevole, ut famæ illius velificaretur, transcriptus. Quo pacto Scholia etiam sua in Orationes Ciceronis, & Comm. in Or. de Lege Agraria, sub Bernh. Lauredani, Commentarium autem in Epistolas ejusdem Familiares, sub Hier. Ragazonii, utriusque Auditoris sui, Nominibus prodire, A. 1558. & 1555. est passus. V. Rhodium & Placcium, *loco cit. num. 19. 20. 21.*

Ad Cap. II §. 10. p. 234. Nicol. VVitsenius, quem Joh. Schefferus Plagii *b. l.* Interprete Morhofio, insimulavit, Consul est Reip. Amstelodamensis, hodienum, nisi fallor, superstes, & accuratiore Geographiæ, aliarumque Matheseos partium, peritia inclytus. Opus ejus de

de Architectura Nautica Belgice, Amstelodami A. 1671. in fol. sub hoc, prodiit, titulo: Aalouwde en Hedendaegsche Scheepsbouw en bestier: Waer in wijtloopigh werd verhandelt de wijse van Scheepstimmeren bey Grieken en Romeynen, Scheepsoeffeningen, Striiden, Tucht, Straffe, Wetten en Gewoonten: Beneffens evenmatige Grootheden van scheepen onses tiidts, ontleet en alle hare deelen: Verschill van bouwen tusschen Uytheemschen en onsen Landaert: Indisch en Rüsch Vaertuygh, Galeybouw, hedendaeghsche Scheepsplichten: Verrijckt met een reep verklaerde Aanmanns spreekwoorden en Benamingen. V. Corn. a Beughem *Bibliogr. Mathem. p.* 458.

Ad eand. §. & pag. In *Prælect. Polyhistoricis MSS. c.* 15. Morhofius, inter Scriptores de Strenis, commendat, præter Marcilium, Joh. Strauchii, JCti Celebris, *Diss. de Veterum Oblatione & Calendis Januariis.* In Mart. Lipenii, Conrectoris Lubecensis, *Historia Strenarum Civilium integra, a prima origine, per diversas Regum, Consulum & Imperatorum Romanorum, nec non Episcoporum, ætates, ad nostra usque tempora, deducta*, quæ Lipsiæ A. 1670. in 4to prodiit, *multa* judicat *misceri, quæ commode poterant omitti, multa quoque inepte cumulari. Dissertationem* tandem Joh. Gothardi Bockelii Philologicam *de Novo Anno, ejusque Ritibus*, Rostochii A. 1663. in 4to editam, sibi vindicat, e Prælectionibus quippe suis privatis ab illo, istarum Auditore, haustam.

Ad Cap. II. §. 16. p. 237. Joh. Georgii Grævii Diligentiam in Scriptoribus Antiquitatum Romanarum colligendis, junctimque in istarum *Thesauro*, Vasto Opere, Decem, ni fallor, Tomis Trajecti ad Rhenum, ab A. 1695 ad 1700. in fol. edito, publicandis, laudabilem feliciter æmulatus Jac. Gronovius, similem Græcarum Antiquitatum Thesaurum A. 1697. Lugd. Bat. in fol. cœpit edere, cujus Volumina tria priora Virorum Illustrium Icones, & alias Græcarum Antiquitatum reliquias, in Metallo Lapidibusve olim expressas, æri nunc incisas, & Observationibus eruditis illustratas, exhibent; Quartum autem, A. 1699. Juris factum publici, Libros Antiquariorum Græcorum de variis hujus generis Argumentis Selectiores quamplurimos studiose sistit congestos, & eleganter nitideque recusos. Autores, in Opere Utroque denuo evulgatos, enumerare non vacat, præsertim cum Ephemerides pleræque Eruditorum Recentiores, locis diversis, in Recensu illorum jam fuerint occupatæ.

AD LIB. VI.
SIVE
POLYHISTOREM ORATORIUM.

Ad Cap. II. p. 257. Totum hoc de Græcis Oratoribus Antiquis Caput, Observationibus scatens eruditis, non ipsi debetur Morhofio, cujus in Prælectionibus, tum Polyhistoricis, tum de Notitia Autorum, Academicis, nihil plane de istis annotatum reperi, sed a Viro Docto, qui Lipsiæ IV. Libros Polyhistoris Literarii posteriores, e MSStis illis, Frid. Bened. Carpzovii, Auspiciis, congessit, una cum Libri VII Capite de Poetis Græcis Secundo (cujus itidem vix tenuia quædam lineamenta Schedæ Morhofianæ suggerunt), totum, ne insigni adeo defectu Opus deformaretur, est adjectum. Id quod monendum *h. l.* denuo putavi, ne Morhofio, quæ illius non sunt, ab incautis Lectoribus forte tribuantur.

Ad Cap. II. §. 17 p. 268. Pet. Cunæi Versio Cæsarum Juliani Imp. Latina, & præfixa huic Præfatio pro Juliano Apologetica, una cum Cunæi ipsius *Sardis Venalibus*, sive *Satyra in hujus*

Digitized by Google

jus Seculi homines plerosque inepte eruditos Menippea, Nicolai item Rigaltii *Funere Parasitico*, & Justi Lipsii *Satyra Menippea*, Lugduni Batavorum sæpius prodierunt. Quinta Editio, quæ ad manum jam est, illic A. 1610. in 12. est excusa.

Ad Cap. III. §. 6 p. 280. Voluminis Orationum Panegyricarum Recentiorum, a Viris Clarissimis sparsim antehac editarum, peculiaris Editionem ipsum olim Morhofium esse meditatum, autor vitæ ejus, *Dissertationum Syntagmati* præfixæ, Anonymus, in Scriptorum ejus affectorum Catalogo, *p.* 39. e Schedis defuncti, testatur. Collectioni isti haud dubie ab eo destinatæ fuerunt, quas §. hac recenset atque commendat. De Joh. VVouvverii, Hamburgensis, Celebri, cujus nimiam Morhofius notat, Luxuriem, *in Christianum IV. Daniæ Regem, Panegyrico*, fusius disseruimus, & Judicia de illo Jos. Scaligeri, Dom. Baudii, ipsiusque Autoris VVouvverii, partim benigniora, partim sequiora, recitavimus, *P. I. Isagoges ad Hist. Cimbricam, c.* 12. *§. 6 p.* 186.187. 188.

Ad Cap. III. §. 8. p. 281. Cum iis, quæ sequentibus Capitis hujus Paragraphis, ad finem usque ejusdem, de Arguta Dictione, Rhetoribusque & Oratoribus ejus studiosis, traduntur, conferri ab illius Amasiis possunt Morhofii Prælectiones de Arguta Dictione Academicæ, quæ, sub *Commentationis de Argutiarum Disciplina* Titulo, biennio post Autoris obitum, A. 1693. sine loci mentione, *in* 12. sed admodum mendose, prodierunt.

Ad Cap. III. §. 10. p. 283. 284 Emanuelis Thesauri *Il Canocchiale Aristotelico, o sia Idea della argutezze Heroiche, vulgarmente chiamata Impresse*, sive Opus de Argutiarum Arte Italicum, Taurini primum A. 1654. impressum, & Romæ dein ac Venetiis vel sexies recusum, Latine tandem vertit, & (sub Titulo *Idea argutæ & ingeniosæ dictionis, ex Principiis Aristotelicis sic eruta, ut in universum Arti Oratoriæ, & imprimis Lapidariæ atque Symbolicæ, inserviat*) Francofurti A. 1698 in 4to, Lingua hac Eruditorum communi, omnium usibus exposuit, Casp Cörberus, Eloquentiæ in Acad, Julia Professor. Recensum Operis eximii V. in *Actis Erud. Lipsiensibus, M Jun. A.* 1698. *p.* 255 - 259.

Ad Cap. IV. §. 6. p. 290. Latine prodierunt Corn. Mussi Sermones in Evangelia Dominicalia & Festivalia, ex lingua Italica per Michaelem ab Isselt, Doccomia Frisium, translati, cum Vita ipsius, iisdem præfixa, Coloniæ A. 1594 & 1603 in 8vo.

Ad Cap. IV. §. 17. p. 296. Confunduntur *h. l.* ob ὁμωνυμίαν, duo Petri Molinæi, Senior atque Junior, ille Pater, hic Filius. Pater, Professor initio Academiæ Lugduno-Batavæ Philosophicus, dein Ecclesiæ in suburbio Parisiensi Reformatæ Charentoniensis Pastor, & Athenæi tandem in Gallia Sedanensis Theologus, Scriptor πολύγραφος, & plurimis præsertim bellis Sacris, adversus Pontificios depugnatis, inclytus, qui d. 10. Mart. A. 1658. nonagenarius obiit, a Claud. Sarravio, *Ep.* 31. *ad Vinc. Fabricium p.* 33 *Veteranus Christi Miles, fortisque Athleta*, salutatur, Autorque est *Tractatus de Cognitione Dei*, Latine Lugd. Bat. A. 1615, in 12. Gallice Hagæ Comitum A. 1631. in 18, Germanice autem Uratislaviæ A. 1621 & Lipsiæ A. 1694 in 12 publicati. Qui, licet a Morhofio *h. l.* non celebretur, Scriptoribus tamen Ecclesiæ in Gallia Reformatæ Homiletico-Asceticis potioribus, ob non pauca Monumenta Sacra hujus Argumenti insignia, recte accensebitur, imo a Gisb. Voetio (*Lib. I. Biblioth. Stud. Theol. c.* 17. *p.* 256. 257. & *Lib.* 2. *c.* 3. *p.* 649.) ac Gerh. Meiero (*Lib. II. Biblioth Theol. Contractæ, c* 11. *p* 255.) jam est annumeratus. Petrus autem Molinæus Junior, Canonicus Cantuariensis, & Aulæ Regiæ Anglicanæ Ecclesiastes, cujus Scripta Morhofius *h. l.* deprædicat, Libro Gallico plane aureolo *de la Paix de l' Ame, & du Contentement de l' Esprit*, præcipue inclaruit, Sedani A. 1660. in 4to primum edito, eademque Lingua Genevæ, Salmurii & Amstelodami, saepius recuso, in Germanicam autem a Christ. Ryssélio (dem Beschirmten in Carpophororum Ordine) Lipsiæ A. 1666. & 1685. in 12. ac in Belgicam a J. Sandero Amstelod. A. 1663. in 12. transfuso.

Præ-

Digitized by Google

Præter hunc Germanice etiam leguntur, & una cum illo Hamburgi A. 1693. in 8vo lucem viderunt publicam, ejusdem Molinæi Junioris Meditationes de Amore in Homines divino, Preces & Meditationes Sacræ in Dies Septimanæ totius singulos, Præparatio ad Cœnam Dominicam, & Commentatio de Fide Justificante. E quibus Preces Quotidianæ & Præparatio ad Coenam Dominicam (seorsim etiam Danice Hafniæ A. 1657. in 12. edita), cum eodem de Pace Animæ Libro, Anno sequenti 1694 Amstelodami in 12, Belgice itidem, Interprete H. Dullarto, prodierunt.

Ad Cap. IV. § 13. p. 299. Inter Scriptores Homileticos & Postillatores, quos vocant, Ecclesiæ Lutheranæ, Morhofio præ aliis probati sunt Mart. Lutherus ipse, Ioh. Arndius & Henr. Müllerus, Theologi eximii, & in vera Christianismi, tum doctrina, tum Praxi, inculcanda nulli secundi, de quibus Verba ejus ipsissima, e Prolegomenis *Collegii Sacri Oratorii in Pericopas Evangelicas Anniversarias ἀνεκδότου*, lubet addere: *De Germanis Scriptoribus pene prætermisissem aliqua dicere. Et, si verum fateri velimus, parca illorum seges est. Postillarum & Postillatorum turba infinita pene, sed e quibus oppido pauci sunt, qui elegantius quid sapiant. E quibus superiore seculo habemus Lutheri, aliorumque doctissimorum Virorum, Scripta Practica, plena pietatis & solidorum Enthymematum, ad Themata Oratoria necessariorum Sed ii, contenti rem docuisse, de ornamentis non multum solliciti fuere: quanquam in Lutheri scriptis nihil possit desiderari etiam ad ornatam elocutionem. Mihi præ coeteris vehementer semper placuit Joh Arndius, profundorum sensuum investigator, qui ea sæpe affert, de quibus non cogitarunt alii, foecundus Enthymematibus & argutioribus etiam meditationibus. Novissime Henr. Müllerus magna diligentia conquisivit rariora Cogitata, in suis ad Pericopas Evangelicas & Epistolicas Homiliis. - - Nullus est e recentioribus Homileticis Scriptoribus, qui foecundior sit Porismatibus, e textu deductis, quam Müllerus: Horreum Opus illud dicas, & quasi Locos Communes Locorum, quibus magno cum fructu quis uti poterit. Sunt enim omnia pulchra, arguta & illustria, sed, si justa Orationis concinnitatem videas, ejus sane mensuram multis modis excedunt. Existimem ego, multorum Annorum Labores, vel multos Sermones, in unum ab Autore compactos, unde illa totius inconcinnitas oritur.*

Ad Cap. IV. § 29. p. 306. Petri du Bosc *Sermons sur divers Textes de l'Ecriture*, junctim Tomis II. Roterodami A. 1691. in 8vo, Ioh. Claudii autem *Oeuvres Posthumes* (*Opera Posthuma*, non Dogmatica solum & Polemica, sed & Homiletica), Tomis V. Amstelodami A. 1688. & 1689. in 8vo, prodierunt.

AD LIB. VII.
SIVE
POLYHISTOREM POETICUM.

Ad Cap. I § 14. p. 314. De Enthusiasmo seu Furore Poetico Morhofii etiam ipsius exstat Oratio, Rostochii Lectionibus in Claudiani de Raptu Proserpinæ Libros Publicis, M. Nov. A. 1661. præmissa, sed, triennio abhinc, demum, in Volumine *Dissertationum* ejus *Academicarum & Epistolicarum*, Hamburgi A. 1699 in 4to excuso, *pag. 71 - 81.* edita. Prolixius ille quidem de eodem Argumento Volumen, tum sub finem *Orationis hujus p 81*, tum *P. II. Operis de Lingua & Poesi Germanica, c. 1 p. 201*, & alibi, est pollicitus, sed non perfecit. Digna etiam lectu est Diatriba de Enthusiasmo Poetico Academica, ab Henr. Muhlio & Sebast. Kortholto, illo Præside, hoc Respondente, Utroque autem Morhofii Discipulo, Utroque item ejusdem in Professione Poetica Successore, Kilonii A. 1696 in 4to publicata.

Ad Cap. II. p. 330. Caput hoc de Poetis Græcis non ipsi Morhofio deberi, sed Viri illius Eruditi, qui Lipsiæ Libros IV. Polyhistoris literarii posteriores, e Prælectionibus ejus Academicis, collegit, digessit, & plurimis in locis auxit atque interpolavit, diligentiæ acceptum esse ferendum, supra jam, ad *Libri VI. Cap. II.* monuimus.

Ad Cap. II. §. 1. p. 331. Scriptoribus Vetustis Latinis, Poetarum persecutis Historiam, addendus etiam C. Svetonius Tranquillus, e cujus Libro de Poetis (Latinis haud dubie solis) Vitæ tantum Terentii, Horatii, Persii & Lucani, supersunt. V. Vossii *Lib. I. de Hist. Lat. c. 31. p. 166.* & Joh. Jonsii *Lib. 3. de Scriptt. Hist. Philos. c. 8. p. 249.*

Ad Cap. II. §. 2. p. 334. In disceptationem de Patria Homeri tot Urbium decantatissimam complura Poetarum Græcorum Epigrammata, non invenusta, *Libro IV. Anthologiæ* harum, a Maximo Planude collectæ, *Tit. 27. (fol. 314 Edit. Aldinæ)*, occurrunt. Septenarius illic Civitatum & Insularum, quæ Civem istum sibi vindicabant, hoc exprimitur Disticho:

> *Ἑπτὰ ἐριδμαίνουσι πόλεις διὰ ῥίζαν Ὁμήρου*
> *Κύμη, Σμύρνη, Χίος, Κολοφών, Πύλος, Ἄργος, Ἀθῆναι.*

Aliter vero in altero, isti immediate subjuncto:

> *Ἑπτὰ πόλεις μάρναντο σοφὴν διὰ ῥίζαν Ὁμήρου,*
> *Σμύρνα, Χίος, Κολοφών, Ἰθάκη, Πύλος, Ἄργος, Ἀθῆναι.*

Antipater & Anonymus, quorum de patria Homeri Controversa ibidem leguntur Octosticha, omissis locis quibusdam, in gemino hoc Disticho memoratis, alia substituunt, ille quidem Jum, Salaminem & Thessaliam, hic vero Ægyptum, Cyprum, Mycenas. Uterque, Litis istius sibi sumens arbitrium, coelestem Homero tribuit Originem; Antipater quidem hoc Disticho:

> *Πάτρα σοι τελέθει μέγας οὐρανός· ἐκ δὲ τεκούσης*
> *Οὐ θνατᾶς, ματρὸς δ' ἔπλεο Καλλιόπας.*

Anonymus autem, ita canens:

> *Οὐ γὰρ ἔφυ χθονὸς ἔργον· ἀπ' αἰθέρος ἀλλά ἑ Μοῦσαι*
> *Πέμψαν, ὅ ἡμερίοις δῶρα ποθητὰ φέρῃ*

Plura diversorum Argumenti hujus Epigrammata *l. c.* legi merentur. Nos olim in posthumam hanc de Homeri, dum vixit, contempti & cum dura colluctati paupertate, Loco Natali Contentionem ita lusimus:

> *Septem Græcorum atque Asiæ prædivitis Urbes,*
> *Queis opibus pauca ac nobilitate pares,*
> *De patria ingentis certasse feruntur Homeri,*
> *Et quævis Civem hunc asseruisse sibi.*
> *Smyrna, Chius, Colophon, Salamin, Pylus, Argos, Athenæ,*
> *Hinc voluere sibi grande parare decus.*
> *Fallimini o Stolidæ! quo enim decus esse putatis,*
> *Nemo non summum dedecus esse videt.*
> *Tanti etenim Civis, quæcunque est Patria, dotes*
> *Sprevit, dum in vivis atque superstes erat.*
> *Dura vagabundum atque extorrem pressit Egestas;*
> *Non fuit Urbs tanto patria digna Viro.*

Qui octo Homeros, ob Homonymiam confusos, effingunt, & hos inter tot Loca Natalia, uni attributa, cum Gyraldo, *h. l.* allegato, & quem illi comitem adjungimus, Jacobo a Cruce, Bononiensi (*in Annott. in Autores varios, c. 19. Tomo I. Thesauri Critici Gruteriani p. 693. 694.*), partiuntur, sola Archilochi nituntur auctoritate, non Veteris illius, Homeroque ipsi, uti fertur, coævi, sed spurii atque ψευδωνύμου, cujus Libel-

 lum

lum de Temporibus Joh. Annius Viterbiensis, Falsarius atque impostor famosus, cum aliis ejusdem furfuris Mercibus Literariis, Orbi erudito obtrusit, nec attendi proinde a cordatis merentur. V. *Homonymoscopiam* nostram, *Sect. II. cap. 3. §. 37. p. 315. 316.* Plura de Homero addere non vacat. Consulantur, præter alios *h. l.* jam laudatos, Ludolphi Küsteri, Marchici (qui *Neocorum* se deinde, *μελιφρόνα h. l.* Cognominis Græca, in *Bibliotheca* sua *Librorum Novorum* appellavit *menstrua*) *Historia Homeri Critica*, erudita sane & lectu dignissima, Francofurti ad Viadrum A. 1695. in 8vo edita, & Gisberti Cuperi *Apotheosis vel Consecratio Homeri, sive in Lapidem, in quo exsculpta illa est, antiquissimum Commentarius*, Amstelodami A. 1683 in 4to excusus.

Ad Cap. II. §. 10. p. 352. Inter Pindari Editores atque illustratores mentionem etiam honestam meretur Mich. Neander, toties, aliis in locis, a Morhofio, ob Merita in Literas, imprimis Græcas, eximia, haud immerito celebratus, cujus exstat, & Basileæ A. 1556. in 8vo prodiit, *Aristologia Pindarica Græco-Latina, quicquid in Pindaro, Vate, ut Vetustissimo, ita quoque castissimo & sapientissimo, memorabile, notatu dignum & rarum, nec alibi similiter obvium*, cum Prolegomenis de Vita ejus, & IV. Ludis Græcorum Solennibus, Notisque Marginalibus, ac IX. Lyricorum Sententiis, hinc inde collectis, eodemque pacto illustratis exhibens.

Ad Cap. II. §. 11. p. 357. Non contemnenda etiam est Editio Anacreontis Tubingensis Græco-Latina, quam Frid. Herm. Flayderus, Lit. Human. in Acad. Tubingensi Professor, A. 1622 in 12mo, triplici Versione Latina, sua nempe ad verbum pedestri, Metricis autem Henr. Stephani & Heliæ Andreæ, & Notis Analectisque Criticis illustratam, juris feci publici.

Ad Cap. II. §. 24. p. 367. Fallitur Capitis hujus Autor, dum Nicol. Rittershusium, Academ. Aldorfinæ JCtum, A. 1670. mortuum, Autorem Epistolæ de Plagio Literario, pro sua de Hannonis *περιηγήσει* Oratione, ejusdem Criminis a Barth. Nihusio incusata, ad Georg. Richterum Apologeticæ, in Richterianarum Syntagmate, *p. 104. & sqq.* obviæ, Oppianum Lugd. Bat. A. 1597. credit edidisse. Debetur enim Editio ista Conrado Rittershusio, Nicolai Parenti, Antecessori itidem Altorfino, A. 1613. jam extincto. Pari vel errore, vel memoriæ lapsu, Jac. Thomasius *in Tr. de Plagio Litterario, §. 373.* & Vinc. Placcius, hunc secutus, *in Tr. de Scriptoribus Anonymis & Pseudonymis, P. II. p. 166.* Epistolam Nicolai Filii de Plagio, modo laudatam, Conrado Rittershusio, Parenti tribuunt. Coeterum, quæ Filius, de Bodini in Oppianum Commentario, turpi plagio ex Adr. Turnebi Lectionibus compilato, Richtero narrat, e Jac. Bongarsii haud dubie hausit Epistola, ad Parentem suum, Conradum, d. 4. Apr. A. 1600. exarata, & a Paulo Colomesio (in Vita Ioh. Bodini, *Galliæ suæ Orientali p. 74 - 87.* inserta) A. 1665. edita. Ista enim cum multa alia refert Bodino parum honorifica, tum hæc de ejus Oppiano: *Jam edidisse illum Lectiones Turnebi in Oppianum pro suis, nemo nostrorum* (Gallorum sc.) ignorat.

Ad Cap. II. §. 27. p. 370. Gregorii Nazianzeni Carmina XX. hactenus *ἀνέκδοτα* (quorum prolixissimum est primum Versuum 835. de seipso, & adversus Episcopos, a quibus Episcopatu erat spoliatus, Vitia Ordinis Ecclesiastici satis libere notans), e Biblioth. Cæsarea Vindobonensi, cum Joh. Leunclavii Versione Latina, & Notis Jac. Tollii eruditis, in hujus *Insignibus Itinerarii Italici*, Opere Posthumo, Ultrajecti A. 1696. in 4to, una cum aliis Antiquitatis Ecclesiasticæ Monumentis ineditis, prodierunt.

Ad Cap. III. §. 3. p. 373. De Nicol. Borbonii, Vandoperani, *Nugis & Epigrammatibus*, Lugd. Gall. apud Gryphium, A. 1538. editis, multo adhuc inclementius Morhofio judicat Joh. Owenus, *Lib. I. Epigr. n. 42. p. m. 10*, Autorem ita alloquens:

Quas

Quas tu dixisti Nugas, non esse putasti:
Non dico nugas esse, sed esse puto.

Ol. Borrichio contra, *in Differt. de Poet. Lat. §. 116.* Carmina Borbonii *non inutilis Musis concinnata* videntur.

Ad Cap. III. §. 6. p. 383. Verissimum est Morhofianum hoc Judicium de Anagrammatibus, quibus multi, judicii laborantes infirmitate, & Ingenio genioque vere Poetico destituti, labore inglorio, & Indole generosa plane indigno, misere insudant, nescii, Crepundiis ea atque Ineptiis Poeticis, Artifices autem illorum Poetastrorum Vulgo, ab omnibus vere Eruditis atque Cordatis accenseri. Hadr. Valesius, Galliæ æternum decus, his eos perstrinxit Scazontibus, inter Valesiana Posthuma obviis:

Citharoedus esse qui nequit, fit Auloedus:
Anagrammatista, qui Poeta non sperat.

Christoph. Frid. Buchero, in *Privata Pietate*, Lipsiæ A. 1673. edita, *Epigr. 27.* his in Anagrammatographos Versibus invecto:

Insontes misere torquent Anagrammata Musas;
Carnifices possem dicere, Phoebe, tuos;

Frid. Rappoltus, Theologus & Poeta Academiæ Lipsiensis ἐξοχώτατος, in Elegiis præfixis ita applausit:

Carmina cuncta placent tua, mi Buchere; sed audi:
Est, quod præ reliquis mi nimiumque placet.
Plauti ad Felicem quod nempe Anagrammata stringis,
Carnifices Phoebi, Pieridumque cruces.
In reliquis Vates, ut mos est plurima fingis:
In solo hoc tantum, credite, vera canis.

Alios addere supersedeo. Merito etiam a Morhofio coeteris Anagrammatographis præfertur Joh Mautnerus, Transylvanus, Studiosus Rostochiensis, cujus Rosa Varniaca, sive Lycæum Rostochiense Anagrammaticum, & Curia Rostochiensis Anagrammatica, utraque Rostochii *A.* 1636. in 12mo. edita, talia sistunt in Professores, Consules ac Senatores Urbis illius, Anagrammata, quibus elegantiora, concinniora, magisve perspicua, dari vix credo, legisse certe haud recordor

Ad Cap. III. § 8. p. 377. De Calvidii Læti, sive, qui sub Larva hac delitescere voluit, Claudii Quilleti, Abbatis Galli, *Callipædia Libris IV.* fusius disseruit Morhofius *Lib. II. Polyhistoris Literarii, Cap 1 p.* 319.

Ad Cap III. § 10. p. 380. Pet. Dan. Huetii, Episcopi in Gallia Abrincensis, bb eruditionem omnigenam ubique gentium celeberrimi, Poemata Latina & Græca, quotquot collegi potuerunt, Trajecti ad Rhenum *A* 1694. in 8vo, Joh. Georgio Grävio, Viro Summo, Editionem curante, prodierunt.

Ad Cap. III. §. 14. p 382. Centonem Virgilianum Dan. Heinsii ad *Amicum*, cui ex Congressu cum *Ancilla* proles erat nata, ad Casp. Barthium esse scriptum, in MSto Polyhistoris hujus Morhofiani Lipsiensi perperam traditur. Fuit enim Amicus ille Heinsianus non alius quam Dom. Baudius, in cujus etiam *Amoribus*, a Pet. Scriverio Lugd. Bat. *A.* 1638. in 8vo editis, Cento idem *p* 77-80. occurrit.

Ad Cap III §. 17 p 383 Erasmus Michaelis Lætus, Theologus Hafniensis (cujus Operum Poeticorum Indicem in Alb. Bartholini *Tr. de Script Dan. p.* 40. invenies), *Dania Maro elegantissimus* ab Ol. VVormio (*L. 1. Monum Dan c. 14. p. 99. & L. 5. p 306.*) & *Poeta Maroni æmulus* a Thoma Bartholino (*in Tr. de Medicina Danorum Domestica p. 522.*), salutatur. Qui Duumviri uti affectui in Popularem forsan aliquid dederunt, ita non contemnendum tamen plane esse, sed inter Seculi sui Poetas Locum meruisse satis honestum,

Ber-

Digitized by Google

Borrichius ostendit *Diss. V. de Poetis p. 168-169.* Zachariæ Lundii, Nübela Cimbri, qui Friderico III. Danorum Regi, fuit a Secretis, & ob Venam Poeticam plane eximiam, ab Ol. Borrichio *l. c. p. 169* prout par erat, est celebratus, Elegiarum libri II. Sylvarum autem & Epigrammatum singuli, sub *Poematum Juvenilium* Titulo, Hamburgi *A.* 1635. in 12mo prodierant. Ἀνέκδοτα, in Joh. Mohtii, Consiliarii Danici, Bibliotheca, Hafniæ supersunt Sylvarum Libri Duo, Elegiarum Quinque, Carminum Unus, Epigrammatum Tres, & Poematum Moralium quatuor, cum Satyra unica. Quæ omnia Luce publica digna merito a Borrichio judicantur.

Ad Cap. III. §. 17. p. 384. Viti Beringii & Ol. Borrichii Poemata junctim jam sunt edita, una cum Henric. *A*lbertii, Joh Höpneri, Christ. *A*agardi & Henr. Harderi, Flensburgensis (Epigrammatographi nullo modernorum inferioris) Poematis varii generis, in Deliciis VI. Poetarum Danorum, per Frid. Roostgardum collectis, in Tomos II. divisis, & Lugd. Bat. *A.* 1693. in 12. publicatis, Quæ sane Deliciæ, Danos Poëseos laude vix ulli Gentium Europæarum cedere, luculenter & ἀναντιῤῥήτως ostendunt.

Ad Cap. III §. 20. p. 386. Sub finem hujus capitis Morhofius *A*utor, in Prælectionibus, & Polyhistoricis, & de Notitia *A*utorum, MStis, de potioribus Poetis Germaniæ, Hispaniæ, Galliæ, Italiæ, *A*ngliæ & Belgii, Vernaculis paucula quædam adjecit. Verum cum & imperfecta illa sint, & omnia ferme, in Commentario de Lingua & Poesi Germanica, bis jam edito, longe accuratius ab ipso exposita, non immerito Celeberrimus Carpzovius omittenda ea *h. l.* esse judicavit

PH 05395

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google